
UNIVERSITY OF TORONTO.
KING ALFRED LIBRARY OF HISTORY
FOUNDED BY
GOLDWIN SMITH AND HARRIET SMITH
1901

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS QUINTUSDECIMUS

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTIORUM TABULARIORUM
VATICANI PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS QUINTUSDECIMUS

864-933

BARRI-DUCIS, LUDOVICUS GUERIN, EQUES ORDINIS *S. SILVESTRI*, ET SOCII,
TYPOGRAPHI EDITORES.

M DCCC LXVIII

SUMMARIUM

TOMI XV.

DCCCLXIV. 1-4. De Rodoaldi legati condemnatione. 5-8. Nicolai consilium de habenda Synodo in causa Lotharii : per litteras excusatorias episcopi conantur avertere. 9, 10. Quid Nicolaus egerit cum Lothario venire Romam pollicente. 11-15. Pro Rhotaldo injuste deposito Nicolai studium, qui tum ad eumdem, tum ad reges dat litteras. 16-18. Post litteras Nicolai ad Hincmarum Rhotaldus venit Romam et restituitur. 19-22. Lotharii Epistola ad Nicolaum papam. 23-27. Aliæ Lotharii litteræ ad Pontificem de legatis Theutgaudio et Gunthario. 28, 29. Nicolaus ad Rotlandum episcopum Arelatensem respondet Apostolicæ Sedi addictissimum. 30. Dona collata Ecclesiis a Nicolao. 31, 32. Nicolaus a multis consulitur : Sardos ab incestis nuptiis cohibet.

DCCCLXV. 1-3. Restitutio Rhotaldi solemniter facta et renuntiata. 4-8. Quid sentiendum de diversis canonum Collectionibus : ibi de Isidoro Mercatore. 9-31. Nicolai ad Galliæ episcopos litteræ de restitutione Rhotaldi : et aliæ tum ad regem, tum ad Hincmarum eadem de re. 32-52. Hincmari apologeticum in causa Rhotaldi. 53-58. Arsenius Nicolai legatus in Gallia cum litteris ad episcopos in Lotharii regno constitutos. 59-64. Arsenius in Gallia Lotharium a divortio revocat, Engeltrudem perjuram excommunicat. 65-68. Nicolai studium de pace firmanda inter Francorum reges et Ludovicum. 69, 70. — Fœdus ictum inter Francorum reges. 71. Episcopus Placentinus per Nicolaum restitutus. 72. Ædificia publica a Nicolao constructa. 73-96. Michaelis imp. litteras blasphemas et contumeliosas Nicolaus respondendo mirabiliter confutat. 97-100. Litteræ imperatoriæ igni damnatæ. 101, 102. Translatio reliquiarum : campanarum usus : S. Ansgarii obitus, cui S. Rimbertus succedit.

DCCCLXVI. 1,2. Bulgarorum rex cum sua gente ad fidem Catholicam conversus legatos mittit ad papam. 3. Legatio Pontificis tum ad Bulgaros, tum Constantinopolim. 4-7. Bulgarorum consultationibus respondet Nicolaus. 8-19. Legatos abeuntes Constantinopolim multis Nicolaus Epistolis munit ad plures datis, præsertim ad Theodoram imperatricem sanctitate insignem. 20-23. Ludovici imp. expeditio in Sarracenos Italiam infestantes. 24-28. Waldrada excommunicata a Nicolao papa. 29-42. Adventius episcopus pro Lothario litteras scribit ad Pontificem, et ipse Lotharius suum apologeticum. 43-47. Epistola episcoporum Lotharini regni ad episcopos in regno Caroli constitutos. 48-71. Synodus Suessionensis a Nicolao indicta et celebrata pro re Hincmari, Gunthari et Theutgaudi. 72-87. Epistola Synodalis et Hincmari et Caroli regis ad Romanum Pontificem, qui pariter dat litteras. 88-95. Pro Aquitanicis Ecclesiis et de aliis rebus Nicolai litteræ.

DCCCLXVII. 1-3. Legati Apostolici in Bulgaria fidem Catholicam optime constituunt. 4. Legati Constantinopolim non recepti. 5-41. Synodus Trecensis : et hinc litteræ Synodales, et Hincmari Epistola apologetica ad Nicolaum papam. 42-62. De schismate Photiano Epistola historica et doctrinalis Nicolai papæ ad episcopos Galliæ. 63-75. Objecta a Photianis in Romanam Ecclesiam, et maxime circa processionem Spiritus sancti diluuntur. 76-82. Quæ præcesserint et comitata fuerint Bardæ miserandum interitum. 83. Photius Bardæ mortuo insultat. 84-86. Photii irrita conamina in Nicolaum papam. 87-90. Tragicus Michaelis imp. interitus. 91-99. Basilius novus imperator restituit Ignatium, pellit Photium, cujus detecta abominanda scripta. 100-107. Basilius circa Photii ejectionem consulit per litteras Romanum Pontificem. 108-113. Ignatii patriarchæ litteræ ad papam consulentis eumdem de lapsis et ordinatis a Photio. 114-119. Ob Theutpergam reginam male habitam a Lothario Nicolaus laborat, et excommunicationem regi minatur. 120-124. Humiles Lotharii litteræ ad papam venire Romam prætexentis. 125, 126. Prohibet Nicolaus Lotharium venire Romam. 127-130. Pro Helletrude vidua bonis spoliata a Lothario Nicolaus laborat. 131. Epistola pœnitentialis Nicolai papæ. 132. Corpus S. Clementis Romam delatum. 133-138. Nicolai postrema Acta, munificentia erga Ecclesias, laudes et obitus. 139-147. Hadrianus, cujus primordia et virtutes prædicantur, papa lætissimis auspiciis eligitur. 148. Dux Spoletinus invadit urbem et deprædatur. 149-157. Per litteras Hadriano papæ blanditur Lotharius, cui ille dat monitorium, agitque in causa divortii. 158, 159. In quibus a Nicolao prædecessore Hadrianus deflexerit.

DCCCLXVIII. 1-6. Hadrianus legatos mittit ad Bulgaros : Waldradam absolvit, datis litteris ad eamdem et ad episcopos. 7-9. Hadrianus coram Orientalibus seipsum justificat. 10-14. Hadriani litteræ redditæ ad Synodum Trecensem. 15-17. Hadriani litteræ ad regem Ludovicum. 18-33. Hadrianus consulit Actardo episcopo a sua sede Namnetensi per Nortmannos expulso, eique pallium confert. 34-39. Legatio Basilii imp. Romam, ubi tertio damnatus Photius et ejus volumina combusta. 40-43. Theognostem redeuntem Constantinopolim Hadrianus prosequitur litteris datis ad Basilium imp. et Ignatium patriarcham. 44-47. Mutuæ inter Photium et Joannem patricium litteræ. 48-50. Lotharii Romam adventus, recessus et interitus. 51, 52. Theutgaudi Trevirensis episcopi obitus. 53-56. Hadrianus ad Galliarum proceres, ut Ludovico imp. in regnum Lotharii succedenti sint fideles.

DCCCLXIX. 1-10. Legati Hadriani Pontificis cum ejusdem litteris ad Basilium imp. causa indicendi Concilium. 11-13. Legatis honorifice exceptis, aperitur Concilium. 14-60. Celebratio Concilii octavi Œcumenici Constantinopolitani cum suis singulis decem actionibus pro condemnatione Photii, quod Basilii imp. pietas illustravit. 61-64. Ejusdem Concilii accurata defensio. 65-67. Litteræ ex Synodo, et circa subscriptionem controversiæ. 68-79. Contentio coram legatis agitata de diœcesi Bulgarorum. 80-85. Libelli subscripti primum ablati, deinde restituti legatis. 86-88. Legati Romam redeuntes vita periclitantur per Basilium imp. ingratitudine insignem. 89-91. Orientalium in Ecclesiam Romanam jugis livor : unde malorum origo. 92. Agitur a legatis Bulgarorum cum Hadriano papa de Ecclesiasticis eorum negotiis. 93-100. Hadrianus per legatos et litteras Carolum Calvum deterret ab occupatione regni quondam Lotharii, quod ad Ludovicum imp. spectare contendit. 101-106. Acta Concilii Metensis dictum regnum Carolo Calvo injuria deferentis. 107-109. Salomon Britanniæ rex petit per litteras, et accipit ab Hadriano SS. reliquias. 110, 111. Dictus Salomon insigne monasterium ædificat.

DCCCLXX. 1-16. Hadrianus per legatos et litteras agit contra invasionem regni Francorum, quod Carolus cum Ludovico rege diviserat. 17-26. Litteræ Hincmari archiepiscopi Rhemensis Carolo blandientis injuriosius scriptæ in Romanum Pontificem refelluntur. 27-32. Hadriani litteræ pro Carolomanno in vinculis detento. 33. De libello precum Caroli regis. 34-38. Hincmarus Rhemensis in Synodo latrociuali Hincmarum Laudunensem episcopum papæ studentem deponit et vexat. 39-43. In Anglia SS. virginum mira fortitudo, et S. Eadmundi regis martyrium. 44-51. Metrophanis Epistola historica de rebus Photii. 52-60. Photii juste cum suis exagitatæ litteræ flebiles et hypocritæ. 61. De filiis Basilii imp. 62. Legatio Petri Siculi ad Manichæos. 63. De imagine Dei Genitricis Mariæ.

DCCCLXXI. 1-14. Ignatii patriarchæ et Basilii imp. Epistolæ ad Hadrianum papam, et ejus responsio de iis, quæ circa Photii schisma definienda supererant. 15. Basilii victoria contra Barbaros. 16, 17. In Bulgarorum causa querelæ Hadriani papæ, et excusatio Grimoaldi episcopi. 18-25. Photii miserationem cicre conantis querulæ litteræ ad Basilium imp. et Bahanem patricium. 26-48. Photii dolosæ ad suos in fide continendos litteræ encyclicæ. 49. Ludovicus imp. coronatur Romæ rex Francorum. 50-71. Ludovicus imp. ad Basilium de imperatorio nomine sibi proprio apologeticam Epistolam scribit, in qua alia multa profert de rebus Italicis. 72-74. Legatio Concilii Duziacensis per Actardum expleta ad summum Pontificem. 75-84. Hadriani papæ Epistola

ad Carolum Calvum regem de Ecclesiæ Turonensis privilegiis et causa Hincmari Laudunensis. 85-91. Agit Hadrianus per litteras cum Rhemensi et Carolo rege, ut Hincmarum Laudunensem Romam venire sinant. 92-101. Epistola Caroli injuriosius scripta ad Romanum Pontificem, et hujus mollis responsio. 102. Anglicani regis constantia in fide.

DCCCLXXII. 1-3. Hadriani papæ obitus, et Ludovici imp. captivitas ob proditionem Basilii. 4-11. S. Athanasius episcopus Neapolitanus multa passus a Sergio nepote moritur. 12-15. Neapolitanæ Ecclesiæ læta primordia, digna præconia, et florens status maxime sub S. Athanasio. 16. Legatio Basilii imp. ad Ludovicum regem Germaniæ.

DCCCLXXIII. 1. Concilium Romanum in causa Ludovici imp. contra Aldegisum. 2. Pallium missum ad episcopum Coloniensem. 3, 4. Legatio Joannis papæ VIII ad Ludovicum regem. 5-7. Conventus apud Carisiacum et Francofordiensis.

DCCCLXXIV. 1. Joannes papa cum utroque Ludovico Veronam conveniunt. 2. Sarracenorum rex apud Salernum dat pœnas sceleris. 3, 4. Beorredi regis Merciorum pietas et obitus.

DCCCLXXV. 1, 2. Ludovici imp. obitus et laudes : ubi de conversione Slavorum. 3. Carolus Calvus coronatur imperator a Joanne papa. 4, 5. Ludovicus rex ab invasione Galliæ recedit. 6. Engilberga Augusta fit monialis. 7-9. Quomodo dicta coronatio Caroli fuerit expleta.

DCCCLXXVI. 1-17. In Ticinensi Synodo Caroli coronatio confirmatur, cujus Acta integra proferuntur. 18-25. Concilii Pontigonensis in Gallia singulæ actiones coram Carolo imp. celebratæ. 26-28. Ludovicus paternum regnum contra Carolum imp. invasorem defendit, ejusque exercitum sternit. 29, 30. Legati Apostolici a Synodo Pontigonensi Romam redeunt. 31-36. Joannes papa contra Sarracenorum incursiones et marchionum infestationes Caroli imp. opem implorat. 37-39. Carolus imp. de litteris et bonis artibus optime meritus.

DCCCLXXVII. 1-6. Sarracenis infestantibus Campaniam Joannes papa laborat cum diversis illius regionis ducibus : ubi de cæde Sergii per Athanasium episcopum Neapolitanum. 7-13. Joannes, Sarracenis Urbi imminentibus, per litteras et legationem Caroli imp. auxilium enixe efflagitat. 14-16. Caroli imp. et Joannis papæ congressus, quem Carolomannus exturbat, deinde in fugam versus. 17. Moritur Carolus imp. eique succedit filius Ludovicus Balbus. 18, 19. Hincmari litteræ instructivæ ad Ludovicum. 20-22. Rachildis imperatrix vidua minus recte se gerit, propterea reprehensa ab episcopis. 23-25. Hugo filius Lotharii contra Ludovicum insurgens deterretur per litteras Hincmari. 26. Romana Ecclesia tributum Sarracenis solvere cogitur. 27. Lambertus comes adversarius Joannis papæ. 28, 29. Joannes de cogendo Concilio sollicitus : regem Anglorum admonet. 30. Basilius imp. pro pace Ecclesiæ Constantinopolitanæ agit apud Joannem.

DCCCLXXVIII. 1-7. Joannes papa mittit legatos Constantinopolim cum litteris ad imperatorem de tollendis dissidiis, et ad Ignatium patriarcham exprobrans occupationem diœcesis Bulgarorum. 8, 9. Photii ad Anastasium bibliothecarium litteræ nimis ei familiarem. 10-14. Joannes Lamberti ducis Spoleti et Adelberti potentia et armis circumvallatus per litteras cum multis queritur, in Galliam regum opem imploraturus proficiscitur. 15-19. In Synodo Trecensi decernitur Romanæ Ecclesiæ liberatio et Joannis Romam restitutio. 20-25. Hincmarus Laudunensis in eadem Synodo per Joannem papam restituitur. 26-32. Hincmari Rhemensis futiles excusationes, et aliæ ejus lucubrationes. 33. Joannes Bosonem adoptat in filium : Ticinensi Ecclesiæ privilegium confert. 34. Indulgentia concessa pro vivis et defunctis. 35. De Adone archiepiscopo Viennensi. 36-40. Quibus artibus Photius Basilii imp. gratiam captaverit, ut in honore haberetur. 41-48. Ignatii patriarchæ obitus sanctitate et miraculis clari. 49-55. Photius sedem patriarchalem denuo invadens horrende in adversarios Catholicos furit. 56, 57. Constantini obitus et excidium Syracusarum. 58-60. Adelphonsi regis in Hispania pium monumentum. 61, 62. Per Aelfredum Ecclesiæ Anglicanæ instauratorem conversio Gitronis regis Danorum.

DCCCLXXIX. 1. Ludovici imp. obitus. 2. Joannis papæ consilium de novi imperatoris electione. 3-5. Deplorabilis Photii restitutio a Joanne papa culpabiliter facta. 6-53. Joannis papæ litteræ circa Photii restitutionem per legatos missæ in Synodo legendæ, turpiter a Photio falsatæ ostenduntur, facta collatione cum veris. 54-60. Nomine Joannis papæ conficta Epistola a Photio : ubi de additamento *Filioque* in Symbolo. 61-63. Aliæ litteræ Pontificis falsatæ, et legati Apostolici a Photio seducti. 64-73. Synodus Photiana ab ipso Photio descripta, et cum octavo Concilio Œcu-

menico perperam confusa. 74, 75. Santabareni præstigia et fraudes. 76. Litteræ aliæ et res gestæ Joannis. 77. Fœdus Italiæ principum cum Sarracenis Joannes dissolvendum curat. 78-82. De Capuæ et Cajetæ tumultibus tum circa electionem episcopi, tum propter invasiones Sarracenorum.

DCCCLXXX. 1-10. Joannes papa post reditum legatorum dat litteras ad Basilium imp. et Photium, quas defert Marinus legatus omnia perperam gesta destructurus. 11-13. Photius anathemate damnatus a Joanne papa. 14. Sarracenorum classis expugnata a Basilio imp. 15-20. S. Methodius Romam venit, eique revertenti in Moraviam dat Joannes papa litteras ad illius regionis principem.

DCCCLXXXI. 1-4. Athanasium juniorem episcopum Neapolitanum Joannes, habita Synodo, excommunicat. 5, 6. Legatio Athanasii ad papam, et hujus responsio. 7-9. Carolus Crassus a Joanne papa coronatur imperator, cui Hincmarus Rhemensis dat Epistolam parœneticam.

DCCCLXXXII. 1-3. Litteræ Joannis papæ implorantis auxilium imperatoris contra Sarracenorum incursiones. 4-6. Cum Aldephonso rege Hispaniæ Joannes papa agit per legatos et litteras de rebus disciplinaribus. 7-9. Joannis papæ obitus, et ejus constitutio de cardinalibus. 10-12. Marinus papa eligitur, qui damnat Photium. 13-16. Hincmari Rhemensis episcopi obitus, et de ejus doctrina nonnulla. 17-20. Devastationes Nortmannorum, quibus finem ponit pax inita per matrimonium Gislæ cum Godefrido.

DCCCLXXXIII. 1. Formosus restituitur in episcopatum. 2. Fulco Rhemensis archiepiscopus ad Marinum papam. 3. Aelfredi regis Angliæ pietas. 4-28. Patriarcha Aquileiensis schismaticus litteras a Photio accipit diserte impugnantes processionem Spiritus sancti a Filio. 29-39. Assertiones historicæ in eadem Epistola allatæ refelluntur : ubi de tempore quo additum fuit Symbolo verbum *Filioque*. 40. Patriarchæ Aquileiensis levitas. 41. De Joanne Scoto.

DCCCLXXXIV. 1, 2. Marino papæ succedit Hadrianus III pari fortitudine adversus Photium. 3. Scripta Fulconis ad Hadrianum papam. 4. Cassinense monasterium a Sarracenis incensum. 5. Translatio SS. martyrum.

DCCCLXXXV. 1-7. Hadriano mortuo, eligitur papa Stephanus VI, a pueritia clarus virtutibus et rerum gestarum gloria. 8-15. Basilio imp. Photii partes foventi Stephanus papa objurgatorias dat litteras. 16-24. Quæ sint transacta inter Fulconem Rhemensem episcopum et Stephanum papam. 25. Obitus Carolomanni regis.

DCCCLXXXVI. 1-6. Basilius imp. moritur : sacra ædificia ab eo constructa. 7, 8. Victoriæ a Basilio imp. a Barbaris relatæ. 9-14. Quæ Basilius imp., licet a Photio seductus, laude digna scripserit. 15-28. Leo imp. patri succedit, Photium pellit, Stephano legitime ad patriarchatum evecto : unde litteræ historicæ ad papam et ejus responsum. 29-31. De fine Photii et ejus scriptis. 32-41. Ex cœmeterio viæ Salariæ translata in Urbem corpora SS. martyrum miraculis coruscantia.

DCCCLXXXVII. 1, 2. Parisiorum civitas obsessa. 3. Synodus Coloniensis.

DCCCLXXXVIII. 1. Obitus Caroli Crassi imp. : Arnulphus regno, non imperio succedit. 2. Discordiæ et bella. 3-5. Concilium Moguntinum contra temporum flagitia. 6. Wido dux Spoletinus unctus imperator. 7. S. Remberti obitus. 8, 9. Stephani patriarchæ Constantinopolitani obitus et sanctitas. 10. Legatio Aelfredi regis cum eleemosynis Romam. 11, 12. Miraculum in Gallia de Crucifixi imagine.

DCCCLXXXIX. 1. Hunnorum devastationes. 2-4. Episcopi Orientales ad Stephanum papam de recto circa Photium judicio.

DCCCXC. 1-7. S. Stephani papæ obitus : ejusque sermo et opera contra abusus serpentes. 8-12. De Sampsonis abbatis obitu et sanctitate, aliisque sanctis viris. 13. Antonii patriarchæ Constantinopolitani obitus.

DCCCXCI. 1. Formosus papa post Stephanum : ubi series Pontificum dilucidata. 2. Epitaphium de Stephano papa. 3, 4. Formosi papæ virtutes et bona existimatio. 5-8. Formosus respondet litteris missis ad prædecessorem ab episcopis Orientalibus circa ordinatos a Photio.

DCCCXCII. 1-3. Wido coronatus imperator a Formoso papa. 4-11. Carolus Simplex ad regnum Francorum evectus, multum pro eo laborante Fulcone Rhemensi episcopo. 12. Alia Fulconis scripta, et Synodus Viennæ in Gallia. 13. Arnus episcopus et socii martyres.

DCCCXCIII. 1-8. Inter Fulconem episcopum et Formosum papam de pluribus per litteras actum, præsertim de convocatione Concilii. 9. Bellum Bulgaricum : unde spiritualis illius gentis præfectura ad Romanos.

DCCCXCIV. 1-6. Pro Carolo rege Francorum Formosi papæ labores et alia negotia acta cum Rhemensi episcopo. 7-10. Fulconis litteræ paræneticæ ad Lambertum imp. et aliæ. 11-14. Consulitur Angliæ Ecclesiis per electionem episcoporum.

DCCCXCV. 1-5. Concilium Triburiense juribus Ecclesiæ vindicandis celebratum.

DCCCXCVI. 1, 2. Formosus coronat Arnulphum imperatorem : multa patitur a Romanis.

DCCCXCVII. 1-3. Schismate laceratur Romana Ecclesia, in qua Stephanus intrusus in Formosum defunctum invehitur. 4, 5. Romana Ecclesia cur et a quibus fuerit deturpata. 6, 7. Stephani scandalum portentosa ruina Lateranensis Ecclesiæ consequitur. 8-12. Erga Stephanum papam episcoporum obsequia et maxime Fulconis Rhemensis episcopi.

DCCCXCVIII. 1-3. Fulco episcopus deterret per litteras Carolum regem a fœdere ineundo cum Nortmannis contra Odonem.

DCCCXCIX. 1, 2. Arnulphi et Widonis imperatorum obitus. 3. De sæculi fine animadversio.

DCD. 1, 2. Admonitio de sæculo sequenti circa statum Ecclesiæ. 3-5. Libertas adempta Romanæ Ecclesiæ exitu nimis infausto. 6-9. Post Stephani infamem interitum status infelix Romanæ Ecclesiæ. 10-13. Per Balduinum impie nex illata Fulconi episcopo : cujus digna opera recensentur. 14. Encœnia Compostellana. 15. De imperio certatur in Italia.

DCDI. 1. Theodorus et Joannes IX papæ. 2-9. Ejecto Nicolao a sede patriarchali Constantinopolitana subrogatur Euthymius, ob quartum Leonis imp. matrimonium. 7-9. De sanctitate Theophaniæ Augustæ. 10. Ovetense Concilium in Hispania. 11. Eduardi regis Angliæ dignum factum.

DCDII. 1-15. Theoctistes mirabilis et jucunda historia. 16. Hunni Galliam Cisalpinam invadunt.

DCDIII. Nihil.

DCDIV. 1, 2. Inter Berengarium et Lambertum de imperio certatur. 3-29. Concilium Ravennæ celebrat Joannes papa, in quo Formosi memoria restituitur, et disciplinares leges sanciuntur. 30. Res Angliæ.

DCDV. 1-6. Joannis IX obitus, et ejus laudes, ex litteris datis ad episcopum Rhemensem. 7, 8. De Nortmannis conversis ad fidem. 9-12. Aliæ Joannis IX Epistolæ reprobantis schisma Photianum : et Benedicti IV papæ electio. 13. Adelphonsus rex vincit Sarracenos.

DCDVI. Sergius III papa sedet.

DCDVII. 1, 2. Mortuo Benedicto succedit Leo V papa.

DCDVIII. 1-4. Sergio iterum invadente Romanam Sedem et Pontificem agente, scandala invalescunt. 5-7. Sergii et Theodoræ mores pessimi et facinora. 8. Adelphonsi magni virtus.

DCDIX. 1-7. Concilium Suessionense moribus reformandis et disciplinæ restituendæ.

DCDX. 1. Anastasius III papa, qui Ecclesiam Ticinensem privilegiis ornat. 2, 3. Lambertus imperator optimus moritur.

DCDXI. 1-16. Leo imp. Constantinopolitanus moritur, ex cujus scriptis Epistola circularis valde pia profertur. 17-19. Alexander succedit, sub quo Nicolaus revocatur, ejecto Euthymio ac vexato.

DCDXII. 1. Anastasii papæ obitus. 2-5. Alexandri scelesti imperatoris finis miserrimus. 6. Nicolai patriarchæ Epistola apologetica ad papam de Tetragamia. 7-11. Theodoræ turpissimæ potentia Romana Ecclesia gubernatur : unde ad rem animadversiones. 12-14. Joannes X intruditur pseudopapa. 15. Synodus Confluentana. 16. Obitus Adelphonsi Magni. 17-21. Ordinis Cluniacensis institutio, cujus primi abbates Berno et Odo. 22. Conradus rex in Saxonia primus post Caroligenas. 23. Rollonis ad fidem conversio.

DCDXIII. 1-4. Ragneri ducis Lotharingiæ Diploma de pœnitentia.

DCDXIV. 1, 2. Bulgaricum bellum per Symeonem regem gestum.

DCDXV. 1, 2. Sarraceni in Campania penitus exstincti. 3, 4. Joannes coronat Berengarium. 5. Ecclesia Saxonum dire vexatur.

DCDXVI. 1. Hunni vexantes Ecclesiam Bremensem divinitus puniuntur. 2. Nicolai Constantinopolitani patriarchæ legatio ad papam pro concordia ineunda.

DCDXVII. 1, 2. Unni episcopus accipit pallium a Joanne asserto Pontifice. 3. Ecclesia Danorum vexata. 4. Bulgaricum bellum : unde litteræ patriarchæ Constantinopolitani ad regem Bulgarorum, ad principem Armeniæ et alios viros.

DCDXVIII. 1, 2. Legatio Joannis X Compostellam : ubi de diversis ritibus controversia.

DCDXIX. 1, 2. Romanus collega imperatoris Constantini Augusti. 3, 4. Henricus rex Germaniæ.

DCDXX. 1-3. Unio in Ecclesia Constantinopolitana, quam sequitur translatio corporis Euthymii patriarchæ. 4, 5. Legatio Caroli regis ad Henricum regem Saxonum.

DCDXXI. 1-12. In Ecclesia Constantinopolitana schisma sublatum per edictum de quadrigamia explosa. 13. Angli peregrinantes Romam occisi a Sarracenis.

DCDXXII. 1. Theodoræ Augustæ obitus. 2. Joannes papa judicat causam inter Hilduinum et Richarium episcopos. 3. Robertus comes ungitur rex Francorum.

DCDXXIII. 1-3. S. Eugeniæ martyrium in Hispania. 4. Rodulphus rex Francorum creatus. 5. Interitus Sigismundi episcopi.

DCDXXIV. 1, 2. Berengarius imp. occisus, Hunnis invadentibus Galliam Cisalpinam. 3. Rodulphus rex ægrotat. 4. Synodus apud Frostejum. 5-7. De Walrico episcopo Augustano. 8. Status rerum Hispaniæ. 9-11. De Aethelitani Anglorum regis chirographo ad Confessionem S. Petri.

DCDXXV. 1-6. S. Pelagii pueri insigne martyrium in Hispania. 7-11. Puer quinquennis archiepiscopus Rhemensis.

DCDXXVI. 1. Hugo rex Italiæ. 3, 4. Vigens cultus sanctorum in Hispania.

DCDXXVII. 1, 2. Synodi apud Frostejum et Duisburgensis. 3. Adelphonsus rex monachus.

DCDXXVIII. 1, 2. Joannis X finis miserandus, cui subrogatur Leo VI. 3. Raterius episcopus Veronensis.

4-8. Symeon rex Bulgarorum aggreditur Constantinopolim, congreditur cum imperatore et pacem init.

DCDXXIX. 1. Obitus Leonis : subrogatio Stephani papæ. 2-5. De sacra lancea quam Henricus rex est adeptus.

DCDXXX. 1-3. Danorum Ecclesia reflorescit.

DCDXXXI. 1. Joannes XI invadit Romanam cathedram.

DCDXXXII. 1. Italia per Arnoldum turbata. 2. Concilium Francofordiense.

DCDXXXIII. 1-5. Joannis pseudo-pontificis, Marotiæ, Alberici et Hugonis regis facta. 6. Henricus rex pietate prævia superat Hunnos. 7. Defuncto Stephano patriarcha Constantinopolitano succedunt Tryphon et Theophylactus.

ANNALES ECCLESIASTICI.

NICOLAI ANNUS 7. — CHRISTI 864.

1. *De Rodoaldi legati condemnatione.* — Sequitur Christi annus octingentesimus sexagesimus quartus duodecima Indictione inchoatus, quo Nicolaus Pontifex collecta Romæ Synodo adversus Rodoaldum Portuensem episcopum, in Oriente primum, inde in Galliis legatione functum, et ubique prævaricatorem inventum, vocatum sæpe, refugientem semper, tandem absentem ab episcopatu deposuit, atque excommunicatione mulctavit. Porro judicium hujusmodi cœptum post mensem a sententia, quam in Synodo ejus collega Zacharias excepit, ut Nicolaus ipse[1] testatur, ad multum temporis spatium est productum. Quomodo autem ista se habuerint, ex ipso Nicolao in Epistola ad Orientales egregie describente audiamus, qui ait[2]:

2. « Igitur rediens Rodoaldus a Galliis, ubi non minorem quam in Constantinopolitana urbe personam gesserat, et collegam suum Zachariam videlicet tale quid pertulisse cognoscens; quin potius conscientia propria stimulatus expavit. Quod nos intuentes, ne quid formidaret, illum admodum sumus hortati, subjungentes dumtaxat examen Synodi, nihil in illum nos esse moturos : sed neque ei sine culpa prolata fore aliquid adversi laturos. Sed quia[3] fugit impius nemine persequente, dum nihil mali et sufficientibus nostris frueretur bonis, ante tempus Synodi, ante sui purgationem, Ecclesiam et parochiam propriam deserens, ad alias diœceses, examen utique subterfugiendo se contulit. In quibus diutius eo commorante, Apostolico moderamine freti, canonicam quam merebatur super eum censuram inferre distulimus, ne videlicet ad vindictam faciles videremur esse, vel præcipites. Quamobrem destinatis in diversa loca Epistolis, id est, ubi solus illum rumor habitare fatebatur, missis nostris videlicet sanctissimis episcopis, raptum (repertum) eum duximus convocari. Sed ille diversas tenebras penetrando, utpote filius noctis et tenebrarum, qui opera lucis et diei semper refugiens, causam suam ad manifestationem justitiæ solis deduci formidabat, quousque voluit (potuit,) nobis obedire despexit.

3. « At ubi non reperit tutum suæ tergiversationis latibulum : tandem aliquando Romam redire ausus est. Et cum nos inter furentium adversariorum linguas et manus apud beatum Petrum Apostolum degeremus, ipse insperatus super nos hostis inter hostes irrupit : et, ut nunc claret, iterum discessurus, fraudulenter accessit. Quo tamen corpore non mente reverso, et Synodi tempore propter imminentes hostium oppressiones dilato, rumore crebrescente diffamatur, quod Rodoaldus denuo fugam arripere meditaretur. Quo audito, quia non poteramus sub tam horrendo nævo Ecclesiam non habentem maculam neque rugam aut aliquid hujusmodi deserere, quo minus illum a falsa suspicione redderemus exortem, nec poteramus personam in tantis prævaricationibus diffamatam, et tam scelerum rore aspersam sine satisfactione in communionem nostram admittere : coram multis fratribus et episcopis, coramque plurimis filiis sanctæ hujus Ecclesiæ admonuimus eum, quatenus, sicut prius, nullam in partem sine nostra licentia Romana discederet Urbe : sed in ea residens sine timore suis licenter utens, et amicos et homines suos libere possidens, tempus Synodi, qua purgandus esset, intrepidus exspectaret; sciens profecto nihil se injustum ante vel post, præter examen synodicum fore passurum, sed in justitia, quam haberet, esse mansurum. Insuper etiam sciret, si quoquam a

[1] Nicol. Ep. xv. — [2] Ibid. Ep. vii. — [3] Prov. xxviii.

Romana sine licentia nostra discesserit Urbe : quia tunc esset depositus et excommunicatus.

4. « Sed spretis satisfactionibus nostris atque sententiis in se prolatis, imo spretis tantorum Patrum constitutionibus ; sine licentia nostra propriam Ecclesiam despolians, et lupinis dentibus oves sibi creditas discerpens, ad alias diœceses imminentem Synodum fugiens discessit. Et quia hæc et alia multa objecta non diluit, vera esse quæ de illo dicebantur, modis omnibus examen subterfugiendo, firmavit. Quapropter convocata sanctissimorum episcoporum numerosa et venerabili Synodo, in superius memorata Ecclesia Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, auctoritate Dei omnipotentis, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum principum, et omnium simul sanctorum, quorum regulas et decreta multipliciter violavit, necnon et nostri Apostolatus judicio deposuimus eum, et a corpore et sanguine Christi excommunicavimus : sanctorum scilicet statuta Patrum sequentes, et præcipue sancti Felicis exemplum, qui Vitalem et Miserum episcopos deposuit, et excommunicavit, eo quod hunc apostasiæ in Constantinopolitana urbe olim par omnino piaculum perpetraverant. Quod si prædictus Rodoaldus dudum episcopus, nunc autem depositus, et excommunicatus de cætero cum anathematizato Photio invasore Constantinopolitanæ Ecclesiæ mixtus aliquando, et Ignatio fratri coepiscopo nostro infestus esset, et Ecclesiam Dei amplius conturbasset, vel si de damnatione sua querimoniam fecisset, anathematizatus foret ac per hoc ab omni Christianorum cœtu separatus et alienatus, donec nostræ sententiæ sponte se submitteret collegio. Est igitur Rodoaldus nunc depositus et excommunicatus, et si Photio communicaverit, anathematizatus : quem vobis, fratres charissimi, ideo intimamus, ut scire valeatis, cum quibus communicamus, et quos a nostra Apostolica et Catholica communione repellimus, quatenus per hoc secundum sacras regulas, et præcipue juxta Nicænum Concilium, qui ab aliis abjiciuntur, ab aliis non recipiantur. Porrigentes ergo Ecclesiæ Dei manus, quos a nobis abjicimus, a vobis repellite, et quos suscipimus, suscipite : quatenus uno animo, uno ore glorificetur Deus et Pater per JESUM Christum in unitate Spiritus sancti per omnia sæcula sæculorum. Amen ». Hactenus de Rodoaldi damnatione, quam rursus eadem occasione idem Nicolaus in alia[1] causa pariter narrat.

5. *Nicolai consilium de habenda Synodo in causa Lotharii : per litteras excusatorias episcopi conantur avertere.* — Quod vero ad causam Lotharii regis de dimissa uxore legitima, et pellice in conjugium accepta spectat, ut eam Nicolaus Pontifex synodali judicio definiret, scripsit in fine anni hujus in Gallias ad episcopos regni Caroli atque Lotharii, ut in sequentem annum Romam ad Synodum se conferrent. Verum quod Apostolicum in ea Synodo timeretur judicium, tergiversationes, et excusationes sunt a regibus interpositæ, quibus excusabant episcopos, quod ad Synodum venire non possent : quod indigne tulit ipse Pontifex, ut apparet ex Epistola ad ipsos reddita anno sequenti post Synodum Romæ habitam, cum Arsenium legatum misit in Gallias, quibus et redarguit, quod quisque eorum in excusationem afferebat, quod non possent convenire ad Synodum episcopi, eo quod ob incursus Northmannorum major pars eorum in expeditione adversus eos esset, sic dicens[1] : « Reprehensibile denique valde esse constat, quod subintulisti dicendo, majorem partem episcoporum die noctuque cum aliis fidelibus tuis contra piratas maritimos invigilare, ob idque episcopi impediantur venire. Cum militum Christi sit Christo servire, militum vero sæculi sæculo, sicut scriptum est[2] : Nemo militans Deo, implicet se negotiis sæcularibus. Quod si sæculi milites sæculari militiæ student : quid ad episcopos, et milites Christi, nisi ut vacent orationi ? etc. » Sed et ipsi episcopi diversas causas prætexentes, litteras excusatorias scripsere ad Nicolaum Pontificem.

Inter alios, qui se excusaverunt, fuit Adventius Metensis episcopus, cujus hæ litteræ eo argumento conscriptæ ad Nicolaum Pontificem extant in Codice Trevirensi sæpe citato :

6. « Gloriosissimo Dominici gregis pastori, omniumque Ecclesiarum Dei in toto orbe terrarum consistentium magistro Nicolao summo Pontifici et universali papæ, Adventius humilis Metensium sedis episcopus, nunc et in æternum feliciter valere.

« Apices sanctissimi Apostolatus vestri nostræ parvitati nuper directi omni thesauro pretiosiores, omni melle extitere dulciores, et ut ita dicamus, jam senio fessis, ac multimoda infirmitate gravatis visceribus, saluberrimum propinavere antidotum. Revera quia nostris jam periculosis temporibus, divina clementia Christianæ plebi solita pietate prospiciens vestri Pontificatus excellentissimum apicem tam benignum piumque, imo in omnibus prudentissime circumspectum in fundamento sanctæ Matris Ecclesiæ collocare dignata est, ineffabiliter congaudemus, omnesque generaliter in auribus æterni Judicis assiduas fundimus preces, ut vobis multiplices in cælis reddat mercedes, quod non solum postulanti excessuum veniam, et in ipso margine præsentis vitæ constituto absolutionis ac benedictionis optata remedia, sed etiam plene periclitanti Ecclesiæ nostræ tanquam fidissimus remex sanctissimi et Deo digni Apostolatus vestri privilegium perpetuo munimine porrigere decrevistis. Quid nos parvuli, sed in Christo devoti filii vestræ sanctæ sollicitudini retribuere poterimus pro tam immensis muneribus, si non sufficiunt preces, et vota ? saltem vita comite directi nostræ quantitatis legati humilem et fidelem acceptabit affectionem. De cætero excel-

[1] [illegible] Ep. x

[1] Nicol. Ep. xxvii. — [2] 2. Tim. ii.

lentissimi Pontificatus vestri litteras de manibus serenissimorum regum Hludovici majoris et Caroli isto tempore suscepimus, directas omnibus archiepiscopis, eorumque coepiscopis in regno gloriosi regis Hlotharii constitutis, ubi aut archiepiscopos singularum provinciarum, aut binos illorum suffraganeos XIV kal. Junii Romam ad vestram sanctam Synodum evocastis. Nos vero spiritali et reverendæ præceptioni vestræ modis omnibus parere desiderantes, veluti Deo, in cujus vice et nomine cuncta peragitis, ad nostram recurrimus possibilitatem, et proprii corporis imbecillitatem.

7. « Quippe, teste rerum omnium Conditore, vires humilis quasi obedientia pollicetur, importuna denegat ægritudo. Quapropter religiosum presbyterum nostrum Theutericum nomine sub peregrino habitu in illius fide vobis direximus [1], qui duobus evidentibus (in Emmaus euntibus) in via apparuit, et peregrinus ab ipsis appellatus est : qui si votum nostrum et iter suum prospere direxerit, his impolitis apicibus vestra Deo amabilis excellentia liquido cognoscet, quod nostra parvitas a divinis documentis, et Apostolicis decretis, atque canonicis et paternis regulis, Deo auctore et præduce, exorbitare nullatenus compelletur. Igitur, quia juxta Apostolum novissima hora est, et antiquus hostis in membris suis acrius sævit, quasi ad sacra vestigia provoluti humiliter petimus, ne in derogatione ac læsione ordinis nostri almiflui Apostolatus vestri aurem ulli accommodare dignemini ; ut viventia, ac fideliter agonizantia in Christi corpore membra vestris se gaudeant foveri solaminibus, imo nutantia sacrosanctis per omnia roborentur edictis. Omnipotens Deus sanctissimi ac præcellentissimi Apostolatus vestri apicem nobis diu incolumem ad consolationem sanctæ Matris Ecclesiæ, et omnium fidelium animarum conservare dignetur. Amen ». Sunt tunc scriptæ aliæ eodem argumento a Ratholdo episcopo Argentinensi, quæ (ut hic subjiciuntur in dicto Codice Trevirensi) decurtatæ leguntur :

8. « Domino vere sanctissimo ac beatissimo Nicolao summo Pontifici et universali papæ, Ratholdus sanctæ Argentoriensis Ecclesiæ, quæ vulgo Strasburga appellatur, humilis episcopus, pia orationum vota assiduasque preces.

« Igitur quibusdam expeditionibus regalis imperii occupatus, imo obsessionibus paganorum, nec minus perversorum Christianorum simultatibus prægravatus, meæ excusationis causas, juxta decreta Deo digni Apostolatus vestri, per legatum meum vestræ mansuetudini antea dirigere non potui, et teste rerum omnium Conditore, nulla temeritate, nullaque arrogantia retardante actum est, sed sola impossibilitate, etiam dicta importabili occupatione dimissum. Quocirca si non corpore præsens, mente tamen, quasi ad vestra sacra vestigia provolutus, indulgentiam peto, ob illius amorem, qui sero confitenti latroni paradisum promisit, et qui per Prophetam clamat : Cum ingemueris, salvus eris ». Hucusque in Codice.

9. *Quid Nicolaus egerit cum Lothario venire Romam pollicente.* — Inter hæc vero bene conscii reges Francorum Ludovicus et Carolus, non propterea a cœptis celebrandæ Synodi Nicolaum Pontificem destiturum, etiam si Galliarum episcopi ad illam non venirent, in qua accidere potuisset, ut idem Pontifex Lotharium regem excommunicaret : ad hoc antevertendum, omnia, quæ possent, remedia excogitarunt, atque primum quidem illud, ut Lotharius sponderet se Romam ad ipsum Pontificem fore profecturum. Insuper ipsos reges rursum conventuros esse Lotharium, suasurosque ea quæ ipsius saluti conducerent. Scripsere ista ipsi reges ad Nicolaum, ut apparet ex reddita ad ipsos ejusdem Nicolai Epistola missa anno sequenti, cum Arsenium legatum a latere in Gallias misit, in qua ista leguntur [1] :

« Dicitis enim vos præfatum commonuisse Lotharium, sicut in commonitorio nobis a vobis directo legere prævaluissemus. Et eumdem sæpe vobis mandasse asseveratis, quod Romam pergere velit, et per nostram dispositionem de causa sui conjugii facere. Sed his dictis opus non accommodatis, quia sæpius de directione commonitorii mentione facta, idem commonitorium abfuit, et nobis frustratis nequaquam comparuit. Quod si habuissemus certamen (examen) nostrum, super his cognosceremus, sed cum illud defuerit, nescimus si labor vester fructuosus fuit. Ipse quidem Lotharius nobis, ut vobis, per imperiales legatos mandavit, quod Romam vellet venire ; cui interdiximus, et omnino interdicimus, ut iter talis qualis nunc est non arripiat, eo quod sancta Romana Ecclesia talem respuat et contemnat, et in hoc perseveret, quod late in toto diffusum est orbe ». Et paulo inferius de commonitione per eos iteranda ista habet :

10. « Verumtamen quoniam circa missam S. Joannis, de quo diximus, Lotharium dispositum habetis denuo commonere : non moleste tulimus. Forsan omnipotens Deus cor ejus ad sibi placita inclinare dignabitur, et de prævaricatore tandem faciet convertendo dilectum, etc. » Isti fuerunt illorum conatus, quibus Nicolaum a ferenda sententia in Lotharium distinerent.

Quæ autem præcedere debeant, antequam se Romam Lotharius conferat ad accipiendam pœnitentiam iisdem litteris Nicolaus insinuat, dicens, primum recipiendam esse Theupergam, eamque tutam sacramento reddendam : inde vero si quid contra eam habeat, juramento purgatio fiat, et sic a Sede Apostolica ex ejus discretione judicii pœnitentiam accepturum. Hæc in causa Lotharii.

11. *Pro Rothaldo injuste deposito Nicolai*

[1] Luc. xxiv.

[1] Nicol. Ep. xxvii.

studium, qui tum ad eumdem tum ad reges dat litteras. — Erat cordi Nicolao etiam causa Rhotaldi Suessionensis episcopi, anno superiori (ut audisti) depositi ab episcopatu, opera Hincmari in Concilio Silvanectensi, qui Romam libellum appellationis ad Nicolaum ipsum miserat, ad quem, ejus causam prosecuturus ad finem usque, idem Nicolaus de rebus hactenus gestis eum consolans, hanc brevem scripsit Epistolam, quæ sic se habet[1]:

« Nicolaus servus servorum Dei, reverentissimo ac sanctissimo Rhotardo (Rhotaldo sive Rothaldo).

« Cognoscat experientia tua, frater charissime, de tuis tribulationibus multum apostolatum nostrum doluisse, imo dolere. Sed credimus Dei misericordiam tibi proxime affuturam, quæ te et sicut Danielem educat de lacu leonum, et sicut prodigum filium prima induat stola. Quæ autem de te primum Carolo glorioso regi atque Hincmaro miserimus, nosse te credimus. Nunc autem metropolitani, et cæteri episcopi qui contra te sententiam protulere, nobis multa sub gestorum serie de te, vel contra te intimavere, et ut rata essent, quæ de te promulgaverunt, nostro flagitaverunt consensu roborari. Sed nos hæc agere distulimus, imo ut revocaretur Concilium, et juxta canonicam normam causam tuam in nostro judicio terminaremus, præcepimus eis, ut te de monasterio educerent, et S. Petri memoriæ pariter aut ipsi aut vicarii ipsorum tecum venientes honorifice præsentarent. Quod si post lectam a nobis sibi missam Epistolam intra triginta dierum spatium nostram non curassent constitutionem perficere : post triginta dies a missarum solemniis celebrandis (quæ eis fortiter interdiximus) penitus cessarent, quousque nostris definitionibus perfectam obedientiam demonstrarent. Unde, frater charissime, quia causam tuam sine examine dimittere non possumus, ne præjudicium districtioni Ecclesiasticæ facere videremur; rursumque quoniam sine præsentia nostra, ne forte injuste lædaris, in aliorum judicio causam tuam discuti ac definiri dubitamus : stude quantum potes, ut cum tibi rex et episcopi, quemadmodum cum statuimus, licentiam dederint Romam properandi : mox utcumque venire non differas. Quoniam si huc tibi veniendi non tribuerint facultatem ; tunc idipsum nobis indicare studeto. Verum quantum audes, quibus potes, et quomodo potes Apostolicam Sedem appellare, et hanc audire velle, manifestare non cesses, si tamen te injuste læsum nosti, et bonam te habere causam per Dei gratiam arbitraris, quoniam nos divina clementia solatiante, nullatenus te in finem oblivioni tradi, vita comite, patiemur. Optamus sanctitatem tuam in Christo bene valere. Data quarto kalendas Maias, Indict. XII ».

12. At quid post hæc ? Multum fuit eidem Nicolao cum eisdem episcopis Caroli regis favore pollentibus concertandum, vixque tandem coacti paruere. Hoc siquidem anno episcopi illi qui interfuerant Concilio Silvanectensi, obedientes præceptis ipsius Nicolai Pontificis, solverunt vinculis ipsum Rhotaldum episcopum Suessionensem, ab ipsis antea depositum, quem et commendarunt cuidam episcopo ejus familiari, deque ea re litteras scripserunt ad Romanum Pontificem tum Hincmarus, tum idem Carolus rex Francorum, cognomento Calvus, dederuntque eas Guidoni diacono Romam ea de causa misso. Constant hæc quidem ex Nicolai ipsius litteris hoc anno datis ad Rothaldum e carcere liberatum[1] quibus et eum monuit, ut si causæ justæ confideret, ad eam Romæ dicendam accurreret ; alioqui si diffideret, adversariis cederet, nec se vel alios frustra fatigaret. Porro tam Carolus, quam Hincmarus suis sunt polliciti litteris Nicolao se missuros Rhotaldum Romam, ut ex dictis Nicolai ad eum datis litteris constat. Verum tantum abest, ut id præstiterint, ut Hincmarus eum sæper iter parantem retinuerit, nec eum siverit proficisci, adeo ut opus fuerit ipsi Nicolao peremptorium terminum Romæ eum sistendi præscribere ad kalendas Maias anni hujus ut demonstrant litteræ ipsius Nicolai[2] redditæ ad Hincmarum.

13. Sed primum agemus de Caroli regis litteris ; illis enim ipse significavit, infenso se in Rhotaldum animo esse, rogavitque ob idipsum Pontificem, ne ejus susciperet patrocinium. Quo etiam argumento et Caroli conjux regina Hermentrudis ad eumdem Pontificem litteras dedit, rogans pariter ut in ea causa regi consentiens esse deberet. Reddidit autem ad utrumque litteras Nicolaus, ad Carolum scilicet, quibus cum ejus commendet humilitatem, rogat in primis ut indignationem adversus Rhotaldum animo conceptam diuque nutritam abjiciat, atque erga eum se placatum exhibeat, profecturoque Romam cum necessariis subsidiis comitetur. Est Epistolæ hujus exordium[3] : « Cum nos tantæ humilitatis, etc. » Quam autem ad reginam scripsit, brevior ipsa sic se habet[4] :

14. « Nicolaus episcop. servus servorum Dei, dilectæ Hermentrudi gloriosæ reginæ.

« Litteras dilectionis vestræ, filia charissima, ut gloriosum regem Carolum virum vestrum, nostrum autem dilectum filium, in causa Rhotaldi episcopi exaudiamus, nos hortantes : ecce nunc secundo suscepimus. Pro qua re, mihi crede, multum anxiamur, multumque undique coarctamur ; quoniam nec nos possumus vobis, ut nobiscum de illo unum sentiatis, idipsumque velitis, suadere ; nec rursum causa talis est, quod sine offensione Dei valeamus utcumque (utrumque) postponere. Verum, filia (ut cum charitate vestra dicam) si oporteat obedire Deo magis quam hominibus, ipsa potius judica. Nos autem causam Rothaldi in virtute Dei non patiemur, vita comite, indiscussam

[1] Cod. S. Mariæ super Minerv. Roman. Nic. Ep. XXIX.

[1] Nicol. Ep. XXXIV. — [2] Ibid. Ep. XXXVII. — [3] Ibid. Ep. XXXV. — [4] Ibid. Ep. XXXVI.

relinqui, præterquam si ante idem venerabilis vir pristino fuerit honori et dignitati redditus, quando coram nostra speciali præsentia discernenda causa ipsius fuerit præsentata. Quis, rogo, in toto orbe regni vestri læsus, aut lædendus clamaret unquam ad sublimitatem vestram, cujus vos vocem postponeretis, et non magis ultione districta ipsius injurias vindicaretis : et nos quodammodo hortari videmini, ut vocem [1] sanguinis fratris nostri non exaudiamus ? Aut quomodo obturabimus aures ad clamores illius, cum vehementer paveamus, ne nostra ob hoc fiat oratio execrabilis, clamemusque (sicut scriptum est) et non exaudiamur ? Certe pro sollicitudine, quam circa Ecclesiam Domini retinemus universam, et pro speciali, quam circa cunctos fratres nostros principaliter habemus, etsi nunquam vocasset eam, a nobis summa diligentia quæri, et competenti debuerat studio adjuvari.

15. « Quod autem scripsistis, quia si exaudiamus filium nostrum, non detrimentum, sed augmentum privilegiis Ecclesiæ nostræ generetur; nos certissime credimus, quia privilegia sanctæ Romanæ Ecclesiæ nullum possunt sustinere detrimentum ; nec plantatio, quam cælestis Pater plantavit, eradicari ; nec fundamenta, quæ summus posuit Architectus, queant quibuslibet et quantislibet fluctuationibus amoveri. Verumtamen, charissima filia, magnum manet periculum tam eos, qui sua desidia ea minui aliquo modo sinunt, quam eos, qui sua præsumptione illa violare contendunt. De exaudiendo vero, et non exaudiendo filio nostro Carolo conjuge vestro, per Guidonem venerabilem idoneam vobis (ut remur) misimus rationem. Verum nos quidquid admonendo, vel hortando, vel etiam increpando mittimus ad ejus et dilectorum illius salutem, atque ad regni ipsius incolumitatem proficere non dubitamus, imo, Deo auctore, omnino confidimus. Incolumem serenitatem vestram divina conservet majestas ». Hæc ad reginam Nicolaus, a nobis hic descripta, et in exemplum sunt posita, quomodo pro episcopis adversus reges constantes et inflexibiles debeant stare Pontifices, cum justitia eosdem comitetur.

16. *Post litteras Nicolai ad Hincmarum Rhotaldus venit Romam et restituitur.* — Sed videamus quæ hoc eodem anno idem Pontifex Nicolaus scripserit ad ipsum Hincmarum Rhemensem episcopum, horum omnium malorum auctorem, cum sistendi Rhotaldum Romæ ad certam diem, terminum statuit peremptorium. Incipit Epistola [2] : « Ad fraternitatem tuam ». Et paulo post : « Miramur præterea, et æquanimiter ferre non possumus, cur Apostolica nostra monita jam totiens pro confratre nostro Rhotaldo episcopo vilipendens, spernere non recuses : de quo non solum ter, sed et quater charitati tuæ, ut recuperaretur (reciperetur), direximus ; et ad ultimum statuimus, ut aut honori pristino redderetur, aut kalendis Maii, istius duodecimæ Indictionis Apostolatui nostro cum legatis tuis repræsentaretur. Quod non tantum fieri renuisti, sed etiam, cum ipse venire vellet, iterque jam cœptum haberet, non est permissus : sed potius coactus retro reversus est. In quo datur intelligi, ut fraternitas tua ad hunc casum promptus existere possit, quando et Apostolica præceptio ad injuriam beati Petri Apostoli illis in partibus non observatur, et a te spernitur, et violatur. Si vero erga Apostolicam charitatem nostram benevolentia tua haberetur, saltem cur in veniendo idem Rhotaldus fuerit impeditus, nobis significasses. Recognosce ergo atque considera, quia bene agere minime probaris, cum constet, Domino annuente, prædictam Rhotaldi causam in finem indiscussam nequaquam dimittere, sed pro viribus, eo quod ad Sedem Apostolicam appellaverit, ad veri examinis producere nos velle æquitatem. Tu vero, frater charissime, omnem inobedientiam depone ; et tam per te quam per filium nostrum Carolum gloriosum regem eumdem episcopum, quem a nobis exaudiendum venire jubemus, iterumque præcipimus, ad Apostolicam B. Petri Sedem, cujus membra esse probamini, cum missis tuis quantocius dirigere studeas, si tuam charitatem in integritate firmissimæ petræ desideras collocare, ubi Christus domum suam fundavit, etc. »

17. His Hincmarus acceptis litteris, et arctatus jussionibus Apostolicis, ex parte paruit, ex parte vero adhuc perstitit inobediens. Mala mens interdum vi flecti, sed dirigi omnino non potest. Etenim sivit Rhotaldum episcopum liberum venire Romam, sed noluit ex præcepto Pontificis suos legatos mittere, qui adversus eum causam prosequi possent. Porro adventum Rothaldi Romam contigisse hoc eodem anno mense Junio, inde certum ducimus argumentum, quod Nicolaus in iis, quas scripsit mense Januarii anni sequentis, octo numerat menses ab adventu ipsius in Urbem.

18. Cum vero jam octo menses agerentur, ex quo Rothaldus Romam veniens exspectaret accusatores, nec aliquis esset omnino, qui pro Hincmaro et universo illo Concilio, quod eum deposuerat, prosecuturus causam præsens adesset ; Nicolaus Pontifex haud diutius passus est, contumacia adversariorum traduci Romanæ Ecclesiæ majestatem : quamobrem ex sacrorum præscripto canonum ad Rothaldi restitutionem judicium præparavit. Quomodo autem id exorsus sit, atque prosecutus fuerit usque ad finem, ex Anastasio bibliothecario audiamus, qui præsens aderat, ait enim : « Veniente Rothaldo huc Romanam, secundum mandatum beati papæ, ad Urbem, et per novem (octo) circiter menses hic commorante, nunquam penitus ex accusantium parte quispiam affuit, qui coram summo præsule cum eodem Rothaldo contenderet, aut illum accusaret. Tunc in die Vigiliarum Nativitatis Domini nostri JESU Christi, quo secundum olitanam consuetudinem

[1] Gen. IV. — [2] Nicol. Ep. XXXVII.

hujus Apostolicæ Sedis præsul cum clero et populo in Basilica Dei Genitricis ad præsepe missarum officia celebrare consuevit : istuc conveniens cum omnibus papa benignus, fecit in ambone publice de Rothaldo sermonem, significans qualiter Sedem Apostolicam appellans depositus fuerit, et in conspectu suo nullus per tot menses accusationi occurrerit. Denique consentiente sibi episcoporum, presbyterorum, et diaconorum, omniumque conventu, decrevit, ut dignus esset idem Rothaldus indui sacerdotalibus indumentis, qui a memine per tot menses accusabatur, et ad Sedis Apostolicæ judicium proclamabat, ne honore suo privaretur. Ibi vestitus est episcopali Rothaldus indumento, omni tempore se pollicens suis infestatoribus responsurum ». Hactenus de anni hujus rebus gestis in causa Rothaldi Anastasius. Quomodo autem post hæc convocata Synodo pleniori facta sit restitutio anno sequenti, ex eodem auctore suo loco dicetur.

19. *Lotharii Epistola ad Nicolaum papam.* — Sed jam videamus quæ Lotharius rex, litteris Nicolai papæ exagitatus, ad Pontificem ipsum rescripserit : licuit eas habere ex Codice Trevirensi, quæ ab eo tempore, quo sunt datæ, nusquam editæ, nusquam visæ jacuere carie situque consumptæ; quæ sic se habent :

« Sanctissimo et perbeatissimo summo Pontifici et universali papæ Nicolao, Hlotharius divina præveniente clementia rex, et devotus filius, ac semel prælibatæ filiationis ferventissimus ac fidelissimus prosecutor, summæ felicitatis, et præsentis prosperitatis pacem et gloriam.

20. « Deferente mansuetudinis nostræ legato, vestræ sanctitatis apices dudum excepimus, quos uti dignum erat, cum omni reverentia gratantes relegimus, et quasi monito spiritalis patris dulciter atque inhianter hausimus. Sed quod in prima fronte significastis perfectæ correctionis, atque propositæ salutis nostræ per nostras litteras vos indicia præstolasse, per quæ certissime scire potuissetis nullum valere in mente vestra remanere de retento inter nos sinistræ suspicionis fuco vestigium, et ut e medio remoto, quod ipsam suspicionem gignebat, nil superesset, quo vobis in posterum laborem, aut nostræ animæ detrimentum generare quoquo modo potuisset. Ad hæc nobis respondere sufficiat, quod omnem sinistram suspicionem funditus nos removere semper parati fuimus, cum nostram præsentiam pæne in omnibus nostræ serenitatis apicibus, vestro desiderabili conspectui directis, præsentandam, et veraciter examinandam obtulimus. Et quamvis nullus prædecessorum nostrorum, ut recolimus, pro talibus, de quibus nos irremediabiliter calumniamur, tam longinquum expetierit judicium : nos humiliter ac patienter propter amorem Dei et reverentiam Apostolorum principis, longam sufferentiam, juxta quod ipse docuit, habere decrevimus ; qualiter autem vitare possimus sinistræ suspicionis, et falsæ opinionis nævum maligna nostrorum æmulorum cupiditate inventum , penitus ignoramus. Præsertim cum suspicio sit semper incerta, et veridico testimonio egeat, quo certitudinis nomen obtineat. Quippe in vestra præsentia, ut prætulimus, nostram mansuetudinem exhibere parati fuimus , sperantes veriori experientia probandum potius, quam de incertis aut dubiis judicandum. Sed ut sequentia apicum demonstrant, si nutu vestro quandoque, ad Limina Apostolica profecti fuerimus, vos velle, sicut ipsi postulavimus, ut inimici nostri nobiscum veniant, ne forte gressus nostri eorum astutiis improvide supplantentur. Et quod sunt invisibiles, et non tam corporibus, quam animabus insidiari conantur. Quod enim de invisibilibus et incorporeis inimicis vobis interpretari placuit, hoc totum nos de corporalibus æmulis intelleximus, qui instinctu diaboli, avidissima cupiditate illecti, nostram apud vos non cessant lædere mansuetudinem. Et quidem de invisibilibus hostibus Dei omnipotentis triumphus est imprecandus, et bonorum hominum supplices preces expetendæ. Nam prudentissima sanxit antiquitas, ut accusatus, et accusator electorum judicum adspectibus præsententur, quia digna ratione colligitur nunquam perfecte absentis accusari personam. Quod vero vestra pia paternitas innuit, quia procedente tempore, operatione diabolica morbum regium non minui, sed crescere comperiens, erga curationem illius deses inveniri noluit, vestræ sanctæ circumspectionis, et cælitus vobis commissæ sollicitudinis affectum prudenter eructant. Sed nos illo auxiliante, qui venit quærere et salvum facere quod perierat, pro viribus quidquid in nobis curandum invenerimus, salubri consilio, et sacerdotali antidoto mederi procurabimus.

21. « Denique almifluo Apostolatui vestro dudum scripsimus, quod quasi de paradisiaco sacratissimi vestri pectoris fonte salutis nostræ pocula haurire desideramus. Sed (ut vere fateamur) non modice purum in vestra fidelitate nostri cordis intuitum, et humanæ conditioni aciem obnubilat, quod fulgureo vestri Pontificii jubare nos non solum illustrari, verum etiam crebro terreri placuit. Unde attonita nostra mansuetudo vix tanti fulminis radios ferre valuit, nostræ tamen salutis monita avidissime excepit, atque abundantissime amplexata est. Recolat, oro, vestra Deo digna paternitas vaticinium Prophetæ clamantis [1] : Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non extinguet. Igitur scripta beatitudinis vestræ multiplicia, et, ut credimus, Spiritu Dei condita relegentes, de thesauro veri patrisfamilias, nova et vetera uberrime processisse persentimus ; quæ et zelo Dei fervent, et curam animarum modis omnibus redolent, ubi insertum dignoscitur : Missos autem nostros, fili, quomodo tractavisti, aut quomodo in adventu ipsorum B. Petri reverentiam, a cujus

[1] Isai. XLI.

Sede profecti fuerant, præ oculis habuisti, quandoquidem priores tuæ favere intentioni diversis argumentis fecisti, ut injunctæ sibi legationis non executores, sed impugnatores inventi sint, et non bene tractacti sint. qui in prævaricationis barathrum sunt demersi. Ad hæc nos fatemur, quia missos vestræ paternitatis priores, atque posteriorem, si non per omnia, ut debuimus, pro opportunitate tamen temporis, quantum potuimus, benigne tractari decrevimus; quod in prævaricationis barathrum sint demersi, nos ignoramus. Ordinem quippe rei, de qua agebatur, illis per omnia abundantissime et veraciter replicantes, et ad liquidum exponentes, regii apicis culmen ultra modum prædecessorum nostrorum humiliter ac benigne submisimus, et propter reverentiam SS. Apostolorum, vestræque Sedis sanctæ auctoritatem, jussis illorum paruimus, imo vestris studuimus obtemperare edictis. Illi autem, nescimus quo pacto, nostræ calumniæ terminum dilatare potius ad dispendium atque detrimentum regni nostri decreverunt, quam audito veritatis testimonio aurem aliquoties accommodare. Admodum quippe nostram Rempub. toties repetita perturbat calumnia et dum nos fines regni nostri paganorum agmina, pugnante nobis Christi dextera, conterendo dilatare debueramus, crebrius fit, quod Christiana religio pro minori et minus utili negotio, maxima atque importabilia dispendia patiatur.

22. « De nostris igitur accusatoribus et inimicis luculenter rescribentes, qui penes vos famam nostram acriter et mendose læsere, super malignos spiritus interpretari libuit, quorum caput[1] Accusator fratrum appellatur. Sed hujus capitis membra, testante Scriptura, omnes credimus esse iniquos, mortali adhuc carne circumdatos. Et si iniquorum caput Creatorem omnium aggredi tentando non metuit : mirandum non est si nostra fragilitas eumdem cum membris suis infestum patitur inimicum et hostem. Vestræ siquidem sanctissimæ pollicitationis gratissimum atque clarissimum nobis munus extitit, quod nullum regiæ dignitatis et nominis consimilem præferre, aut præponere nostræ mansuetudini decernatis, nisi illum, in cujus manu sunt omnes potestates, et omnia jura regnorum, et germanum nostrum Augustissimum imperatorem. Pro quibus omnibus in obsequio reverendæ Sedis vestræ alacriores ac fideliores esse omnimodis desideramus. Porro illi, qui est Rex regum et Dominus dominantium, et Princeps pastorum omnium, nostræ regiæ dignitatis judicium specialiter committimus, in cujus manu sunt, et nos et tempora nostra, et non est potestas nisi ab ipso. Vestram vero Deo dignam paternitatem, atque angelicam sanctimoniam more prædecessorum nostrorum Catholicorum principum modis omnibus veneramur, in omnibus diligimus, et per omnia exaltare et sublimare parati sumus ». Hæc ad Nicolaum Lotharius ex eodem Codice Trevirensi.

23. *Aliæ Lotharii litteræ ad Pontificem de legatis Theutgaudio et Gunthario.* — Cumque hoc eodem anno, qui Romæ damnati fuerant anno superiori Theutgaudus et Guntharius, in Gallias pervenissent, et audisset in Concilio, ore Pontificis Romæ ambos damnatos esse, Guntharium scilicet Coloniensem, et Theutgaudum Trevirensem archiepiscopos, fungentes suo nomine legatione, ægro animo tulit, rescribensque ad ipsum Nicolaum Pontificem, queritur, quod Carolo regi adversario suo, suique regni cupido nimis aures præstet, et fidem adhibeat. Addit ad postremum de Theutgaudo, quod obediens ipsi Pontifici, nunquam ausus sit missam celebrare : pro quo veniam petit. Ipsæ autem Lotharii litteræ hoc argumento conscriptæ sic se habent ex Codice Trevirensi deprompta, hactenus nunquam editæ :

24. « Domino vere beatissimo et sanctissimo totius sanctæ Dei Ecclesiæ summo Pontifici, et universali papæ Nicolao, Hlotharius divina præveniente clementia rex summæ felicitatis, ac præsentis prosperitatis.... et gloriam.

« Postquam nobis divina dignatio sua gratuita clementia regni gubernacula commisit, more prædecessorum nostrorum Christianissimorum regum, semper et in omnibus sublimandam B. Petri Apostolorum principis Sedem, ut dignum est, reverenter dileximus, atque instanter, quantum in nobis, illam exaltare parati sumus, deque vestro tanquam summo spiritalis patris regimine, semper salubria haurire cupientes, veritatis voce vobis dictum recolimus[1] : Petre, amas me, pasce oves meas. Et per Prophetam[2] : Ego pascam oves meas, dicit Dominus Deus; quod perierat requiram, et quod abjectum fuerat, reducam, et quod confractum erat, alligabo, et quod infirmum, consolidabo. Admodum quippe desideramus citius vobis nostram exhibere præsentiam, ut illud veriori experientia implere possitis, quod idem Propheta post pauca subintulit : Et judicabo illas in judicio, et justitia. Revera serenissimum ac devotissimum circa piam paternitatem vestram nostræ mentis affectum acriter obnubilat, quod æmulorum nostrorum falsidicis vocibus nimium creduli, ultra quam nobis necesse esset, in nostra derogatione sanctissimi Apostolatus vestri aurem accommodatis; præsertim cum nostra mansuetudo promptissima sit omni deroganti vera et justa ratione resistere, quod et legati nostri (vestri) nuper in his partibus directi vobis intimare poterant, si vellent, quia nos data nostris accusatoribus firmitate, aditum veniendi concessimus, et rationabilem satisfactionem tanquam in vestra præsentia ex vestro latere directis explere parati fuimus, nihil nostræ regiæ dignitati faventes, sed quasi unus ex vilioribus personis, sacerdotalibus monitis parentes. Hoc totum nostri æmuli sinistra interpretatione intelligentes exarse-

[1] Apoc. XII.

[1] Joan. XXI. — [2] Ezech. XXXIV.

runt in concupiscentia regni, nobis divina dignatione jure hæreditario concessi : non attendentes Scripturam dicentem [1] : Domini est regnum, et cuicumque voluerit dabit illud : neque Apostolum dicentem [2] : Non est potestas nisi a Deo. Illius ergo victrici dextera pro nobis, uti credimus, pugnante qui novit et diripientem, et eum qui diripitur, parvipendimus eorum fucatas simultates, solummodo ut vestri Pontificatus anchora in solidissimo sanctæ Matris Ecclesiæ fundamento fixa, nobis humiliter petentibus concedere dignetur, quod in mandatis digito Dei scriptis legitur [3] : Juste judica proximo tuo.

25. « Porro nos in ultimis pæne regni nostri finibus commorantes, et erga infestationem paganorum laboriosas excubias servantes discurrentium relatione comperimus, Theutgandum Trevirensem, et Guntharium Agrippinensem a vestra auctoritate excommunicatos, atque oris proprii testimonio canonice damnatos : quod nos non sine gravi mœrore haurientes , decrevimus longanimiter ac patienter ferre nuntiata, et ut olim in pluribus actum est, restitutionis spem habere, et pie refricatis ac retractatis omnibus, locum rationabilis misericordiæ a vestra largitate præstolari. Interea accidit nobis nosse, quod Guntharius missarum solemnia, antequam ad nos perveniret, celebrare non metuit, et juxta præcedentem consuetudinem episcopale chrisma conficere, et Spiritum paracletum tradere præsumpsit, quod nos satis ægre tulimus, et ut hoc non fieret, tanquam mortiferum venenum modis omnibus abominamur. Illo autem ad nos veniente, ejus missam audire noluimus, nec in aliquo illi communicare ratum duximus, et juxta Veritatis vocem, quasi scandalizantem oculum a nobis inhærere (inhibere) maculam disponimus ; quousque sanctissimi Apostolatus vestri finitivam sententiam de illo rescire valeamus. Epistolam quoque a vestra sanctitate episcopis diœceseos directam illi transmisimus , ut ibidem canonicas atque Apostolicas sanctiones liquido cognoscens, videat quid in posterum illi agendum sit.

26. « De cætero veraciter ac sinceriter vestra paternitas noverit, quod Theutgaudus simplicissimus atque innocentissimus vir vestram humiliter ferens censuram, in nullo de sacro ministerio contingere præsumpsit, magis eligens dehonorationem præsentialiter in oculis hominum pati , quam per inobedientiam ab illius membris secerni, qui caput est humilium, suisque discipulis ait [4] : Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Ipse enim, qui superbis resistit, et gratiam præstat humilibus, poterit illum, si innocens est, de supernis misericorditer respicere. Enimvero legatis nostris Theugaudo et Gunthario nihil tale aliquid in sua legatione fari præcepimus, unde damnationis notam incurrerent. Sed nec de Engeltrude uxore Bosonis aliquod præjudicium ferre debemus, aut volumus; quam nos comperto, quod anathematis vinculo esset innodata, Gunthario, quia non in sua parochia erat, commendavimus, monentes, ut de illa suum ministerium faceret, imo illam ex omnibus regni nostri finibus eliminandam censuimus. Legati enim vestri illam postmodum requirentes, atque in medio statuentes, nos ignoramus quem finem causæ ipsius imposuerint. Episcopi vero diœceseos Trevirensis metropolis, et Agrippinæ Coloniæ, nec complices damnatorum, nec fautores vitiorum, nec in aliquo Apostolicorum decretorum contemptores, vel canonicorum dogmatum violatores esse probabuntur, sed sanæ atque Catholicæ fidei, ac veri Dei cultores. Igitur propter Deum, sanctam et individuam Trinitatem humiliter petimus, ut facile criminosos ad causationem nostram nullatenus admittatis : neque, ut Apostolus docet, omni spiritui credatis, sed probate si ex Deo sit, quia parati sumus, si ratio dictaverit, per nosmetipsos polire, quod æmulorum invidia fingit accidia. Omnipotens Deus sanctissimum præsulatus vestri apicem æquitatis lance moderatum diu incolumem custodiat. Amen ». Hæc Lotharius, ubi in Gallias Theutgaudus ad Lotharium est reversus, qui legatione functus fuerat pro eo Romæ ad Nicolaum.

27. In veteri autem Chronico rerum Francorum a Pithœo edito de Gunthario hoc anno ista leguntur: « Guntharius Coloniæ civitatis episcopus pœnitentia ductus, quod contra domnum Apostolicum injustæ rationis contentionem inchoaverat : reconciliationis suæ et emendationis gratia Romam profectus, in præsentiam domni Apostolici venit, sed veniam minime consecutus est ». Illam videlicet, per quam peteret restitui ad episcopatum, e quo sententia Synodali depositus fuit ; indignum judicans Nicolaus papa , ut tot facinorum reus homo, vix dignus, qui pœnitens laica communione impertiri deberet, etiam pristinum consequeretur, a quo justissime fuerat dejectus, honorem.

28. *Nicolaus ad Rotlandum episcopum Arelatensem respondet Apostolicæ Sedi addictissimum.* — Inter tot autem naufragia episcoporum, et dissensiones eorum magna enituit fides erga Apostolicam Sedem archiepiscopi Arelatensis. Reperitur enim quod hoc eodem anno Rotlandus archiepiscopus Arelatensis memor antiquorum temporum, quibus ante omnes Galliarum episcopos archiepiscopi Arelatensis speciali prærogativa ab Apostolica Sede honore decoratus esset, cum illi in primis vices suas Romani Pontifices credere consueverint, et plerisque aliis præ cæteris privilegiis insignire (quod et superioribus tomis sparsim est demonstratum) prædecessorum suorum inhærere vestigiis satius judicavit, quam ferri aliorum Francorum episcoporum privatis studiis in diversa. Sicque scribens ad ipsum Nicolaum Pontificem laudat in primis, quæ ab ipso decreta essent adversus sacrorum canonum contemptores, pollicens se inhæsurum semper sanctæ Apostolicæ Sedis Decretis.

[1] Dan. II. — [2] Rom. XIII. — [3] Lev. XIX. — [4] Matth. XXI.

Ad quem Nicolaus istam hactenus nunquam editam rescripsit Epistolam acceptam ex Codice Antonii Augustini superius sæpe citato :

« Nicolaus episcopus Rotlando archiepiscopo Arelatensi.

« Susceptis sanctitatis tuæ litteris, totis humilitatis dono refertis, cunctarumque virtutum floribus redimitis, multiplices gratiarum cultus omnium bonorum auctori rependimus ; tuamque a multis retro temporibus erga Sedem Apostolicam agnitam devotionem plurimum commendamus, atque ut in hoc salubri proposito perseveres, fraternitatem tuam obnixius adhortamur. Sincerum sanctæ conversationis pedem, quo tendere debeas, perspicacius cognoscere poteris, et supervenientia pravorum jacula prævidere, et declinare liberius, revelante Domino, prævalebis, si in Apostolicæ Sedis petra, more majorum, præsidium tuum locaveris, ejusque fidei doctrinis, vel Decretis arctius inhærere contenderis : quam ille sua sacravit sessione, quem Dominus ejus Christus Ecclesiis suis voluit primum et speciale retinere fastigium, quin et cælestis atrii delegit summum constituere janitorem. Quod jam beatitudinem tuam strenue persequentem, debitis attollimus omnino præconiis non solum in hoc, verum etiam in eo, quod Apostolatum nostrum ad perseverantiam cohortaris. In quo enim tam manifeste nostrarum sanctionum et Decretorum ostendere te poteris esse custodem, quam in eo quod et nostram quoque soliditatem supra firmam petram fundatam, ut in his perseveret, studiosius animare procuras ?

29. « Quod autem deprecatur tua fraternitas, ut scrutemur quales prædecessores nostri circa prædecessores tuos antiquitus fuerint : et postulas, ut liceat tibi rescripto cognoscere, utrum fidenter crebro litteris, vel legatis nos audeas frequentare, et quæque congruentia temporibus opportunis suggerere : sciat beatitudo tua, nos bene cognoscere, quod prædecessores mei inter alia honoris beneficia prædecessores tuos adeo dilexerint, ut eis vices suas in illis partibus retinere consenserint, quemadmodum quinta refert sancta et universalis Synodus. Tu vero, si promissa tuæ dilectionis perfeceris, et nobis consentiendo, contra pravos quosque, vel circa molestos nobis hærere contenderis, et a Decretis nostris deviare refugeris : noveris te deinde Apostolatus nostri clypeo protegendum, et charitatis ac pietatis brachiis modis omnibus complectendum ; sanctam quoque Ecclesiam divinitus tibi creditam nostra sollicitudine et vigilantia, auctore Deo, peramplius et perfectius augmentandam. Mittere autem nobis legatos, vel litteras tanto libere debetis, quanto charitas, qua circa sanctitatem tuam flagramus (quam latum mandatum psalmographus nuncupat), intra sinum amplitudinis suæ omnes recipit, omnes fovet, et protegit proximos suos : quæ juxta[1] Apostolum Paulum benigna est, et omnia suffert. Verum a charitate tua unum hoc necessario postulamus, scilicet ut cum aliquem ad Apostolicam Sedem miseris, studeat eum tua monere fraternitas, quatenus in redeundo non usquequaque festinus appareat : eo quod omnium Ecclesiarum Dei (sicut ipse nosti) cura constringimur. Et cum undique ad Sedem Apostolicam multi diversa quærentes confluant : efficimur tardi ad singulos, dum volumus benignitatem et dapsilitatem spargere per diversos. Illud autem valde placuit, unde etiam immenso tripudio exultavimus, scilicet, quoniam ab apostolatu nostro sciscitari quid tua sanctitas sequi debuisset, prudentissime decrevisti. Verum quamvis multa sint, quæ tibi mittere possemus : interim tamen quæ in alia nostri apostolatus Epistola beatitudini tuæ intimamus, solum tuæ solertiæ sint pervigili cura sectanda, præcipuoque studio peragenda. Si quid deest circa nos, circa Sedem B. Petri, non est aliud signum devotionis tuæ, quam polliceris, nisi obtemperantia, et consummatio Decretorum, et definitionum nostrarum ; qui licet indigni, per abundantiam tamen gratiæ ipsius vicarii sumus. Dat. mense Maii, die XII, Indict. XII ». Hæc Nicolaus.

[1] 1. Cor. XIII.

30. *Dona collata Ecclesiis a Nicolao.* — Jam vero quod simus in fine anni hujus, quæ fuerint diversis Ecclesiis ab eodem Pontifice sacra dona oblata. et in Ecclesiarum restaurationes collata, et alia ad cultum divinum spectantia ab eodem exhibita his ipsis temporibus, ex Anastasio hic reddamus :

« Renovavit, inquit, in Basilica Dei Genitricis Mariæ, quæ dicitur Cosmedin, secretarium ; ibique pulchri decoris fecit triclinium cum caminatis ad honorem et decorem ejus. Pari modo juxta idem secretarium porticum renovans, illic construxit atque ædificavit oratorium in honorem S. Nicolai, et plura dona ibi contulit almus Pontifex. Renovavit etiam ipse pastor benignus cœmeterium S. Felicis martyris in via Portuensi, necnon et cœmeterium eadem via ad Ursum Pileatum, ubi corpora SS. martyrum Abdon et Sennen requieverunt, jam in ruinis positum, pulchro ac miro restauravit honore. Via autem Appia in cœmeterio S. Christi martyris Sebastiani in Catacumba, ubi Apostolorum corpora jacuere, quod multis annis ruerat, meliori illud fabrica renovans, monasterium fecit, et monachos sub abbatis regimine, undecumque potuit aggregavit, victuique necessaria dari, et stipendia ministrari præcepit.

31. *Nicolaus a multis consulitur ; Sardos ab incestis nuptiis cohibet.* — « Hujus igitur tempore, cum multi ad sanctitatis ejus nomen accurrerent, quidam de Anglorum gente Romam venere. Qui in oratorio B. Gregorii papæ et confessoris Christi intra sacram principis Apostolorum ædem constructo unam tabulam argenteam posuere, habentem libras..... Prædictus itidem clementissimus Pontifex in Ecclesia cælestis regni clavigeri beatis-

simi Petri Apostoli vela numero quinque de fundato, quæ ad decorem ipsius Basilicæ sursum in trabibus intra tantæ ædis vestibulum appenduntur ornata in circuitu holoserico optimo fecit, et pro æternæ vitæ contulit palma. Hujus beatissimi temporibus præsulis tot tantæque diversarum provinciarum, cognita luce clarius doctrina præclari dogmatis ejus, ad Sedem Apostolicam consultationes directæ sunt, quantas nunquam penitus reminiscitur a priscis temporibus pervenisse. Qui præfatus Pontifex sacri verbi pabulo ubertim singulos reficiebat, tradens eis præcepta juraque mystica, beatificis illos institutis satiabat, docebat, et ad propria benedictos et eruditos remittebat. Tamen quidquid quoquo modo perperam fieri cognoscebat, arguebat, super aliquos Dei tantum respectu corrigere illud malens, gravibus lamentis et orationibus infinitis rogabat, ut Dominus omnipotens per suam clementiam tale quid, tanquam non esset, bonis ac præcipuis immutaret exemplis.

32. « Sicuti veniente de insula Sardiniæ relatione (quod etiam per domesticos suos genere Sardos cognovit) hujuscemodi verbis ei relatum fuit, quod judices ipsius insulæ cum populo gubernationibus suis subjecto cum proximis ac sanguinis sui propinquis incestas et illicitas contraherent copulas, velut temporibus domni Gregorii IV papæ facere consueverant. Tunc mellifluos, et prævaricantibus, a sancto Spiritu doctus, terribiles suæ prædicationis, quæ in universo micabat orbe, componens apices, missos etiam strenuos, Paulum Populoniensem episcopum, et Saxum venerabilem monasterii Joannis et Pauli abbatem accersens, misit illuc, ut eamdem gentem Sardorum a tanto revocarent errore. Quibus euntibus, valde quosdam ex iis adversus disciplinæ monita reperere contendentes. Verumtamen secundum præceptionis summi præsulis auctoritatem Sardos excommunicavere et anathematizavere; adjuvere quousque malum incestarum effugerent copularum, pœnitentiæ medicamina requirentes, sicut in Epistolis, quas iidem legati in Sardiniam deportarunt, regesto ipsius præsulis continentur insertis. Et sic Romam post affluentes prædicationes datas reversi sunt ». Hucusque Anastasius, subjiciens quæ ultimo loco anni hujus in causa Rothaldi Romæ sunt facta, a nobis antea enarrata.

Anno periodi Græco-Romanæ 6357.— Anno Æræ Hispan. 902.— Anno Hegiræ 250, inchoato die 12 Febr., Fer. 4.— Jesu Christi 864.
— Nicolai papæ 7. — Ludovici 16, 15 et 10. Michaelis 23.

1. *Rothaldus episc. Suessionensis Romam a Carolo rege mittitur.* — A num. 10 ad 19. Annalista Bertinianus ad annum DCCCLXIII scribit : « Carolus VIII kalend. Novembris Synodum in Vermeria palatio habuit, ibique abbatiam sancti Carilephi super Rotbertum episcopum Cinnomanicæ urbis, qui eam per Apostolicam commendationem juri sui episcopatus mancipatam tenere volebat, legaliter evindicavit : et Rothadum nuper depositum, sicut domnus papa ei mandaverat, cum suis et episcoporum litteris atque vicariis Romam misit (1) ». Rothadus itaque non hoc anno, ut scripsit Baronius, cujus tempore annalista Bertinianus lucem non viderat, sed præcedenti Romam a Caroto Calvo missus est. Vicarios pariter suos misere *Hincmarus*, et qui in damnatione *Rothadi* suffragati fuerant episcopi, cum Synodicis litteris. Legatis cum transitum negasset *Ludovicus imp.* clam Nicolao papæ id significarunt, interimque *Rothadus* simulata infirmitate Vesontione substitit, illis in patriam redeuntibus. Post eorum discessum, faventibus Lotharii et Ludovici Germaniæ regis fautoribus, Ludovicum imperatorem adiit, a quo liberum transitum hoc anno impetravit, et mense Junio solus Romam pervenit. Causam ejus haud statim discussit *Nicolaus* papa, sed sex menses exspectavit, donec *Hincmarus* et confœderati episcopi, vicarios quos vellent, Rothadi accusatores, vel alias quovis modo in causa illius expostulatores delegarent.

2. *Ludovicus imper. ei transitum permittit.* — Audiendus hac de re idem annalista Bertinianus ad currentem annum : « Carolus cum Epistolis per Rotbertum Cinnomanicæ urbis episcopum Romam,

(1) Sententia io Synodo hac Vermeriensi latam pro regio jure in monasterium S. Carilephi asserendo, integram vulgavit Martenius in Collectione tom. I, col. 170, cui subscribunt præter archiepiscopos quatuor, episcopi 20, abbates 6, et comites quam plurimi. Data est autem « IV kal. Novembris, Indict. XII (a Septembri cœpta), anno XXIIII regni Karoli gloriosi regis ». MANSI.

sicut Apostolicus jusserat, Rothadum dirigit, sed et episcopi regni ejus vicarios suos cum Synodicis litteris de causa ipsius Rothadi ad Apostolicam Sedem mittunt, quibus Ludoicus transitum denegat. Ipsi autem legati tam regis quam episcoporum, impossibilitatis suæ causas Romam veniendi clanculo papæ cognitas faciunt. Rothadus simulata infirmitate Vesoucio cæteris patriam repedantibus remanet, et post aliorum regressum, per Curiam, suffragantibus sibi Lotharii et Ludoici Germaniæ regis fautoribus, Ludoicum imperatorem Italiæ adiit, quatenus ipsius solatio Romam valeat pervenire ». Paulo post: « Illudovicus Italiæ imperator nominatus a Nicolao Romanæ Sedis Pontifice per Arsenium apocrisiarium petitur, ut eidem papæ legatos suos liceat pro quibusdam causis Ecclesiasticis ad Carolum mittere. Sed credens, quia non sincera intentione adversus eum velit in Franciam missos suos dirigere, contradicit ». Porro Rothaldum hoc anno mense Junio Romam adventasse, ostendit Baronius num. 17.

3. *In priorem suum gradum a Nicolao PP. restituitur.* — *Hincmarus* tandem vicarios suos ad *Nicolaum* papam misit cum tribus prolixis litteris a Flodoardo lib. 3, capp. 12, 13 et 14 recitatis, quarum secunda refertur a Baronio anno sequenti num. 34 et seqq. Secundum hæc *Rothadus* proclamationis libellum Summo Pontifici obtulit, quo damnationis suæ serie exposita, sententiam a Sede Apostolica pro se proferri rogavit. Hoc accepto libello, *Nicolaus* papa de *Rothadi* causa sermonem habuit in pervigilio Dominicæ Nativitatis, in Basilica sanctæ Mariæ ad Præsepe, in quo causam Rothadi ab origine exposuit, et Hincmari malas artes ac mendacia, declaravitque inter alia falsum esse quod ille vulgaverat, *Rothadum* neglecta appellatione sua ad Sedem Apostolicam, ad electos judices provocasse. Mox habita Romæ Synodo decrevit, ut Rothadus episcopalibus vestimentis ornaretur, qui pollicitus est se ad respondendum suis accusatoribus præsto semper futurum, ut videre est apud Baronium, num. 18, et fusius apud Natalem Alexandrum sæc. IX et X, part. 2, Dissert. VI, pag. 375. Hæc Synodus Romana anno sequenti continuata, ut ibi videmus.

4. *Nicolaus PP. a Ludovico imp. male habitus.* — A num. 19 ad 28. Gesta hoc anno in causa *Lotharii* et *Waldradæ* ac *Guntharii* archiepiscopi Coloniensis, et *Theotgaudi* archiepiscopi Trevirensis accurate narrat annalista Bertinianus : « Ludoicus imperator Italiæ nominatus incentore Gunthario ad suam injuriam referens, quoniam legatos sui fratris Lotharii per ipsius fiduciam et interventionem Romam directos Apostolicus, ut supra monstravimus (anno scilicet præcedenti), degradavit : seque ipsum furore non capiens, comitantibus secum eisdem legatis Theutgaudo atque Gunthario, cum conjuge, Romam ea intentione pergit, quatenus aut papa Romanus eosdem restitueret episcopos, aut hoc facere non volenti noxie quodammodo manum mitteret. Quod audiens Apostolicus cum litaniis generale jejunium sibi et Romanis indixit, ut Deus Apostolorum suffragiis præfato imperatori mentem bonam et reverentiam erga divinum cultum, et Apostolicæ Sedis auctoritatem donaret. Imperatore autem perveniente Romam, et secus Basilicam B. Petri degente, clerus et populus Romanus cum crucibus et litaniis jejunium celebrantes, B. Petri Memoriam adeunt, et ab hominibus imperatoris, cum gradus ante Basilicam B. Petri cœperunt ascendere, in terram prostrati, et variis ictibus flagellati, et crucibus ac vexillis confractis, qui evadere potuerunt, fugati sunt, etc. Quapropter conjugem ad Apostolicum mittit (id est imperator) cujus fidei jussione Apostolicus ad imperatorem venit, et habita mutua sermocinatione, sicut inter eos convenit, Apostolicus Romam ad Lateranense palatium rediit (1).

5. *Insolens agendi modus Guntharii erga Nicolaum PP.* — « Tunc imperator Guntharium et Theutgaudum degradatos, ut secum venerant Franciam redire præcepit. Tunc Guntharius hæc diabolica capitula, et hactenus inaudita, quæ cum hac Præfatione, quando Romam, ut præmisimus, in Ludoici obsequio rediit, episcopis regni Lotharii misit, per Hilduinum fratrem suum clericum, adjunctis ei suis hominibus, Apostolico misit : dans illi in mandatis, ut si Apostolicus illa nollet recipere, super corpus B. Petri ea jactaret ». Refert postea idem annalista Guntharium libellum insolentissimum et calumniis scatentem ad Pontificem perferri curasse per Hilduinum fratrem suum, ejusque exemplar ad episcopos regni Lotharii misisse. Continet libellus ille convitiosus capitula VII, sed illum Nicolaus papa, ut par erat, rejecit, et Hilduinus super corpus beati Petri jactavit. « Tunc ipsum scriptum », inquit annalista Bertinianus, « super corpus B. Petri jactavit, seque iisdem, et qui cum eo venerunt, evaginatis gladiis protegentes, de Ecclesia exierunt, et ad Guntharium peracto lugendo negotio redierunt ».

6. *Guntharium Lotharius episc. privat.* — « Imperator post paucos dies patratis a comitatu suo multis deprædationibus, et mansionum destructionibus, ac sanctimonialium, cæterarumque feminarum constuprationibus, atque hominum cædibus, necnon et Ecclesiarum infractionibus, Roma exiens, Ravennam venit, ibique Pascha Dominicum (ideoque gesta hæc omnia ante diem secundam Aprilis, quo Pascha celebratum) cum tali, sicut meruit, Dei et Apostolorum gratia celebravit. Guntharius autem in ipsa Cœna Domini

(1) Vexatio et obsidio ista Romani Pontificis asperrima fuit, dura, et diuturna, cum ad dies duos et quinquaginta prorogata fuerit, ut diserte traditur in libello quodam per eam occasionem scripto a Romanis, qui sub titulo querimoniæ Romanorum laudatur in apologia pro Guiberto Ravennate pseudopontifice contra Hildebrandum, seu Gregorium VII, legenda in Codice Udarici apud Eccardum in Histor. Medii ævi tom. II, col. 190. MANSI.

Coloniam veniens, missas celebrare, et sacrum chrisma conficere ut homo sine Deo præsumpsit. Theutgandus vero a ministerio, sicut ei fuerat præceptum, se reverenter abstinuit. Cæteris denique episcopis apud Lotharium id satagentibus, episcopatum a Gunthario Lotharius tulit, et suo tantum consilio Hugoni Caroli regis avunculi, et materteræ suæ filio, tonsura clerico, et ordinatione tantummodo subdiacono, moribus autem et vita a fideli laico discrepanti, donavit. Unde motus Guntharius, quidquid de thesauro Ecclesiastico in eadem civitate fuit residuum auferens, Romam iterum, ut omnia Lotharii et sua figmenta de Teutberga et Waldrada Apostolico ex ordine pandat, regreditur. Sed et episcopi regni Lotharii legatos suos cum libellis pœnitentiæ, ut professionibus canonicis, quoniam ab Evangelica veritate, et Apostolica auctoritate, sacrisque regulis in causa Teutbergæ ac Waldradæ non mediocriter deviarant, ad Apostolicum dirigunt. Lotharius vero, Ratoldo Argentoratensis urbis episcopo cum scriptis falsa more suo de sua excusatione et voluntaria correctione loquentibus præmisso ad Apostolicum, ipse per Gundulphi villam et Romerici montem obviam fratri suo, ad locum qui Urba dicitur vadit ».

7. *Concilium Romanum Guntharii depositionem confirmat.* — Paucis interpositis subjungit : « Nicolaus papa denuo Epistolas per omnes archiepiscopos et episcopos Galliarum, Germaniarum, et Belgicæ provinciæ mittit, pro confirmatione depositionis Theutgandi Treverorum, et Guntharii Coloniensis archiepiscoporum. Sed et aliis episcopis qui ex regno Lotharii in divortio Teutbergæ, et superinductione concubinæ Waldradæ consenserunt, et ad eum cum professione sua miserunt Epistolas suas, indulgentiam largiendo, sicut in scripto superius continente promiserat, dedit. Synodum Romæ convocat circa kalendas Novembris, indicans se in ea eorumdem olim archiepiscoporum depositionem denuo confirmaturum, et tractaturum de causa Lotharii, et Ignatii Constantinopolitani episcopi præcedenti anno depositi. In cujus loco quidam laicus attonsus, et mox episcopus est ordinatus. (Græci in rebus in Occidente gestis narrandis, sicut e contra Latini in relatione rerum in Oriente peractarum sæpe hallucinantur). Ad quam Synodum prædicti Theutgaudus et Guntharius sponte perrexerunt, putantes Ludoici imperatoris interventu ab Apostolico posse restitui ». Infra : « Hucbertus clericus conjugatus et abbas monasterii S. Martini, qui S. Mauritii abbatiam et alios honores Ludoici imperatoris Italiæ contra voluntatem ipsius tenebat, ab hominibus ejus occiditur ; et Theutberga soror ejus, abjecta Lotharii, ad fidem Caroli venit. Cui Carolus Avenniacum monasterium donat, et abbatiam sancti Martini Ingeluino diacono palatii sui committit ». Photio ad conflandum schisma animos addidere Guntharius et Theutgaudus archiepiscopi, qui adeo irreverenter ac insolenter erga Summum Pontificem sese gessere. Hæc Synodus Romana tom. VIII Concil. a Labbeo omissa.

8. *Rothlandus vicariatum Sedis Apostolicæ a Nicol. PP. petit.* — Ad num. 28 et seqq. Marca lib. 5 de Concordia cap. 40, existimat, extincto *Virgilio* episcopo Arelatensi, extinctam quoque fuisse vicariam dignitatem ejusdem Ecclesiæ, et tentasse quidem *Rothlandum* veterem Ecclesiæ suæ dignitatem hoc anno instaurare, sed irrito conatu. Quamvis enim *Nicolaus* primus in litteris a Baronio recitatis agnoscat, prædecessores suos Romanos Pontifices commisisse olim vices suas episcopis Arelatensibus, nullam ei tribuit auctoritatem, sed tantum pollicetur illi Sedis Apostolicæ protectionem, si, ut se facturum scripserat, Decretis ipsius obedire curaret. Interrogaverat præterea *Nicolaum Rothlandus*, an sibi fas foret, legatos ad Apostolicam Sedem mittere, ut Summum Pontificem faceret certiorem de his, quæ intra provinciam emergerent. Istud quoque probavit *Nicolaus*, ea cautione adhibita, ut legatos suos moneret Rothlandus ne reditum suum præcipitarent. *Rothlandi* non meminit Blondellus in libro contra primatum Ecclesiæ pag. 749 et seqq. ubi de vicariatu Ecclesiæ Arelatensis disserit.

9. *Aquitania a Normannis afflicta.* — Respirare non potuit Gallia a Normannorum irruptionibus ; annalista enim Bertinianus hæc narrat : « Carolus Aquitanos hostiliter contra Normannos, qui Ecclesiam sancti Hilarii incenderunt, disposito exercitu ire præcipiens, filium et æquivocum suum Carolum secum ducens, Compendium rediit. Missos suos ad recipiendas civitates et castella in Gothiam misit (anno enim superiori Hunfridus Gothiæ Marchio Tolosam Reimundo subripuerat, et sibi usurparat, ut ibidem idem annalista tradit) Nortmanni Arvernum civitatem petunt, ubi Stephanum Hugonis filium cum paucis suorum interfectum, impune ad suas naves redeunt. Pippinus Pippini filius ex monacho laicus et apostata factus se Normannis conjungit, et ritum eorum servat ». Paulo post : « Lotharius Lotharii filius de omni regno suo quatuor denarios ex omni manso colligens, summam denariorum cum multa pensione farinæ atque pecorum, necnon vini ac siceræ Rodulfo Nortmanno Herioldi filio ac suis locarii nomine tribuit ».

10. *Translatio S. Faustæ virg. et martyris.* — Normanni ante præsentem annum *Sollemniacum* monasterium in Lemovicibus ac in villa ejusdem nominis positum, quod *sanctus Eligius* Dagoberto primo regnante construxerat, combusserant, ab eoque monasterio pendebat Cella *Arnensis*, in pago Lemovicino sita ; ducatum vero Vasconiæ obtinebat *Arnaldus*, vir piissimus, qui magnam devotionem habebat erga *Sollemniacum*, tum quia a sancto *Eligio* Noviomensi episcopo magnifice ædificatum fuerat, tum quia monachi sanctam vitam ducebant. Quare dum *Normanni* hoc anno navibus Sanctonas et Burdegalam advecti sunt, et monasteria cunctasque hominum ædes igne consum-

pscre, *Arnaldus* monachos monere non cessavit, ut partes Vasconiæ pro adipiscendis sanctorum martyrum reliquiis penetrarent. Missus est itaque ab abbate *Aldarius* monachus cum nepote ejusdem Arnaldi, qui cum pervenissent ad *Fidentiacum*, olim oppidum, caputque pagi seu comitatus Fidentiacensis, de quo Valesius in Notitia Galliarum, invenere Ecclesiam olim in honorem *sanctæ Faustæ* virginis et martyris mirifice constructam, a Normannis incensam fuisse, et hujus sanctæ martyris corpus, quod ibidem alias tumulatum fuerat, asportarunt, ac in cellam Arnensem, seu, ut hodie loquimur, prioratum, detulerunt, « ubi immensa beneficia sanitatum, Domino in sanctis suis operante, mirabiliter fiunt usque in hodiernum diem », inquit auctor anonymus Historiæ translationis *reliquiarum sanctæ Faustæ virginis et martyris ex Vasconia in cellam Arnensem,* recitatæ a Labbeo tom. II Biblioth. et a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. 2. In ea legitur, *anno* DCCCLXIV grassatam esse ingentem persecutionem Danorum seu Normannorum *in regionibus Aquitaniæ seu Gasconiæ,* et tunc prædictam translationem factam fuisse.

11. *Carolus rex Pistis conventum celebrat.* — Aliquibus interpositis a superius memoratis, annalista Bertinianus scribit : « Nortmanni, qui cum plurimo navigio in Flandris appulerunt, resistentibus sibi pagensibus, per Rhenum ascendunt, et vicina regnorum Lotharii ac Ludowici ex utraque ripa ipsius fluminis vastant. Carolus kalendas Junii in loco qui Pistis dicitur, generale Placitum habet, in quo annua dona, sed et censum de Britannia a Salomone Britannorum duce sibi directum more prædecessorum suorum, quinquaginta scilicet libras argenti recipit : et firmitates in Sequana, ne Normanni per eumdem fluvium possint ascendere, ibidem fieri jubet. Capitula etiam ad triginta et septem consilio fidelium suorum, more prædecessorum ac progenitorum suorum regum constituit, et ut legalia per omne regnum suum observari præcepit (tom. II Capitularium Reg. Franc. pag. 174 edit. Baluzianæ recitatur Edictum Pistense XXXVII capitulis constans, datum *anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi* DCCCLXIV, *anno Caroli regis* XXV, *Indict.* XII, *VII kalend. Julias.* Quare in annalista Bertiniano loco, *kalendas Junii*, legendum, *VII kalendas Julii*). Pippinus apostata a Nortmannorum collegio ab Aquitanis ingenio capitur, et in eodem Placito præsentatur, et a regni primoribus ut patriæ et christianitatis proditor, et demum generaliter ab omnibus ad mortem dijudicatur, et in Silvanectis arctissima custodia relegatur ». Et infra : « Carolus a loco, qui Pistis dicitur, revertens, intrat Compendium circa kalendas Julii, missum Mahometh regis Saracenorum, qui ante hyemem ad se venerat, muneratum cum plurimis et maximis donis per suos missos ad eumdem regem satis honorifice remittit ». Vigebat itaque pax per hæc tempora inter Carolum Calvum et Mahometem Hispaniarum regem.

12. *Translatio S. Reginæ virg. et martyris.* — In Chronico Virdunensi tom. I Biblioth. Labbeanæ relato habetur : « Anno DCCCLXIV translatum est corpus sanctæ Reginæ virginis et martyris de Alesia civitate apud Flaviniacum castrum, seu cœnobium, præsidente loco eidem, cujus erat juris civitas præfata, Ægilo abbate, postmodum Senonum archiepiscopo, regnante Carolo Calvo ». Fuit Alesia urbs antiqua ab Augustoduno aliquot millibus passuum dissita, quæ nunc in vici formam redacta nomen priscum retinet, sita in ducatu Burgundiæ, et vico Flaviniaco proxima, de qua Hadr. Valesius in Notitia Gall. Colitur *S. Regina* in Martyrologio Romano die VII mensis Septemb. et hæc translatio Normannorum metu facta.

NICOLAI ANNUS 8. — CHRISTI 865.

1. *Restitutio Rhotaldi solemniter facta et renuntiata.* — Christi Redemptoris annus agitur octingentesimus sexagesimus quintus, Indictione decima tertia, quo mense Januarii Romæ Synodus celebratur, in qua, lata sententia, inter alia Rhotaldus Suessionensis episcopus in suam Ecclesiam post multos labores feliciter restituitur. Quomodo autem ista se habuerint, ab Anastasio qui aderat audiamus : ipse enim post illa, quæ in Vigiliis Natalis diei Domini transacta fuisse in Ecclesia S. Mariæ

ad Præsepe tradit, quando videlicet jussus est indui sacerdotalibus indumentis, subjicit ista : « Rursum exspectatis aliquantis diebus, scilicet usque ad diem natalitium sanctæ virginis Agnetis, qui est duodecimo kal. Febr. et nec sic quispiam affuit adversus Rhotaldum jam restitutum episcopum aliquid altercans : conveniente beatissimo præsule cum omnibus in Basilicam ipsius virginis foris muros Urbis via Numentana, idem Rhothaldus episcopus excusationis et promissionis suæ, qua pollicitus fuit, se omni tempore suis accusatoribus responsurum, libellum summo Pontifici tradidit. Qui coram cunctis audientibus jussu est præsulis recitatus, ubi etiam restitutionis ejus forma relecta est. Et post omnium consensum in Ecclesia sanctæ Constantiæ juxta eamdem sanctæ virginis Basilicam decreto beatissimi hujus præsulis sæpedictus Rhotaldus jam restitutus episcopus missarum solemnia solemniter celebravit.

2. Sequenti vero die, congregata in domo, quæ nuncupatur Leoniana, denuo Synodo, excusatoque ipso (sicut in libellis ab eo recognitis, duobusque quaternionibus insertis , atque diverso tempore missis et oblatis, in archivo hujus Sedis repositis continetur) Rhotaldo, ne talia sacerdotes et maxime Sedem Apostolicam appellantes ultra discrimina paterentur, sicut prænotatum est, in gradum pristinum restitutus, et ad propriam sedem cum Apostolicis sanctionibus remissus, quatenus vestitus episcopalibus infulis, si provocatus fuerit de cætero, suis accusatoribus coram Sedis Apostolicæ præsule responderet. Cum quo quippe sanctissimus, et a Deo conservandus præsul, tam pro restitutione illius, quam pro abolenda regis Lotharii copula, pro pace etiam et concordia regum Galliarum conservanda, Arsenium episcopum hujus almæ Urbis apocrisiarium et missum illuc destinavit, quatenus reformata pace, sanctæ eos Ecclesiæ sinibus sine refragatione conjungeret : et quædam necessaria in Galliarum Ecclesia ex Apostolica traditione statuta perageret ». Hucusque Anastasius ; quæ autem inferius subjicit suo loco dicentur. Porro ipse Nicolaus in Epistola ad episcopos Galliarum nominat Arsenium hunc legatum, Hortensem episcopum[1] ubique laudatum, ita etiam Joannes diaconus hujus temporis scriptor in Vita S. Gregorii papæ, dum agit de Judæis Deo et hominibus, ipsisque Romanis Pontificibus potissimum invisis, hæc dicens[2]: « Hinc est, quod sicut a majoribus traditur, et nos quoque usque ad nostra tempora dum adhuc pubesceremus oculis nostris conspeximus, consuetudo vetus obtinuit, ut omnes superstitionis illius homines , quantumcumque pulcherrima mercimonia detulissent, nunquam Pontificalibus alloquiis fruerentur, nunquam obtutibus Apostolicis potirentur ; sed extra velum longissimæ porticus non quidem in scamnis, sed in marmoreo pavimento sedentes, suscepta pretia numerabant : ne videlicet viderentur aliquid de manu Pontificis accepisse. Nam reverendæ memoriæ Nicolaus Pontifex Arsenium quondam Hortanæ civitatis episcopum Judaicas tum primum pellicias introducere molientem adeo aversatus est, ut ei Palatinam processionem vellet adimere, nisi superstitiosæ gentis[1] vestibus adjurando cum sacerdotalibus infulis consuetudinaliter procedere studuisset ». Hucusque Joannes diaconus, atque hactenus de Arsenio : prosequamur modo quæ idem Nicolaus Pontifex post illa, quæ sunt superius enarrata ex Anastasio, egerit.

3. In primis autem Romæ voluit Pontifex promulgatam sententiam pro restitutione Rhotaldi his publicis innotescere Apostolicæ Sedis litteris, hac ipsa inscriptione notatis[2] :

« Nicolaus episcopus servus servorum Dei sanctæ Catholicæ Ecclesiæ Romanæ, omnibus episcopis presbyteris et diaconibus, et cunctæ in Christo generalitati Romanæ plebis.

« Notum sit dilectioni vestræ, fratres mei, et filii charissimi, quod quidam Gallorum episcopi, zeli et invidiæ diaboli facibus accensi (quia mors, sicut scriptum est[3], per invidiam diaboli introivit in orbem terrarum) huic fratri nostro Rhotaldo venerabili viro insultantes, et per octo circiter annos , quemadmodum illum proprio privarent episcopatu, judicio meditati sunt. Sed cum diutissime laborantes nihil discriminis (criminis) potuissent super eum inducere, novissime mundanis potestatibus usi, depositionis sententiam in eumdem, Sedem Apostolicam appellantem, immanissime (inanissime) protulerunt, et in minutionem et abominationem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, imo beati Petri Apostolorum principis gradu proprio pulsum carcerali custodiæ manciparunt. Unde istum clamantem, ut adducerent, et ad nostrum illud judicium, ad quod ante depositionem et postea imprætermisse provocaverat, cum suis vicariis, qui illum, si valerent, accusatione digna appeterent, destinarent, plurimis Epistolis eisdem episcopis jussimus, et hortati sumus. Sed ecce, dilectissimi, (sicut ipsi scitis) sex (octo) mensibus jam præsente Rhotaldo Romæ apud nos manente , et nobis accusatores , vel vicarios eorum præstolantibus, nullus qui hunc accusaret, adesse videtur. In quo, fratres, quid aliud datur intelligi, nisi quod S. papa dicit Bonifacius[4] : Quia sicut qui est innocens, ut absolvatur quærit, ita judicium nocens subterfugit ? Verum nos, Deo auctore, beatorumque principis Apostolorum Petri Apostoli fulti suffragio, decessorum quoque nostrorum secuti vestigia, privilegia Sedis Apostolicæ, quæ illi male fregisse probantur, recuperare studentes jam fatum virum præsentem videlicet Rhotaldum, pristino gradui, pristinis officiis, ac pristino episcopatui restituimus, et per omnia eum talem reddimus, qualem illum fuisse constat ante excommunicationis et depositionis sententiam

[1] Nicol. Ep. XXVI. — [2] Joan. diac. Vit. sancti Greg. l. IV. c. 50.

[1] Legendum videtur, vestes judicando. — [2] Nic. Ep. XXXIX. — [3] Sap. II. — [4] Bonif. Ep. II.

in eum prolatam, vel quando Sedem Apostolicam appellabat, et canonice provocabat ». Hucusque publica Nicolai denuntiatio Romæ facta.

4. *Quid sentiendum de diversis canonum collectionibus: ibi de Isidoro mercatore.* — Absoluto Romæ Rhotaldo, ab ipso Nicolao plures pro ipso in Gallias litteræ scriptæ, ut reciperetur, inter alias autem famosissima est illa Epistola quam dedit ad episcopos Galliarum, qui questi fuerant, quod causæ episcoporum judicandæ in Synodis per co episcopos, advocarentur ad Apostolicam Sedem, necnon etiam suis litteris in dubium revocassent, num Epistolæ illæ Romanorum antiquorum Pontificum, quæ non essent insertæ in Corpore canonum, sed ab Isidoro Mercatore in Collectione sua descriptæ, essent in auctoritatem sicut cæteræ accipiendæ.

Hæc autem ut planius fiant, primum quid per canonum Codicem, sive canonum Corpus intelligi consuevit antiquitus, est declarandum, et de Isidori Collectione dicendum quando ipsa Ecclesiis innotuerit.

5. Quod ad primum pertinet, certum est, quod quæ antiquior est facta Collectio Epistolarum decretalium Romanorum Pontificum, atque canonum diversorum Conciliorum, id sibi nomen vindicasse, ut ejusmodi volumen, liber, sive Codex canonum aut Corpus canonum diceretur, aucta accessione aliarum qui postea vixerunt, Romanorum Pontificum Epistolarum, et aliorum, quæ postea sunt celebrata canonum Conciliorum. Quæ autem antiquior, et uberior apparuit Collectio Epistolarum Romanorum Pontificum, et canonum diversorum Conciliorum fuit Cresconii, de qua suo loco superius dictum est, quæ aucta multorum canonum et Epistolarum accessione, in nomen illud transiit, ut liber canonum seu Corpus canonum diceretur. Cumque plures aliæ compilatæ fuerint canonum Collectiones, quæ cæteris opulentior edita est ab Isidoro, cognomento Mercatore, continens Epistolas antiquorum Romanorum Pontificum incipiens a Clemente, longe recentior fuit, testante id Hincmaro Rhemensi archiepiscopo, utpote quæ non ante Carolum Magnum ab Hispania in Gallias fuisset delata per Riculfum archiepiscopum Moguntinum. Sic enim ait in Epistola ad Hincmarum [1] Laudunensem episcopum: « Sicut de libro collectarum Epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculfus Moguntinus episcopus in hujusmodi, sicut et in Capitulis regiis studiosus obtinuit, et istas regiones ex illo repleri fecit. In cujus Præfatione Isidorus dicit de canonibus Apostolorum etc. » Qui autem ex dictis Epistolis ab Isidoro primum editis collegit Capitula, eaque intulit in libros Capitulares regum Francorum, fuit Benedictus levita, qui id de seipso testatur in Præfatione quinti libri eorumdem Capitularium, qui scripsit (ut vidimus) tempore filiorum Ludovici Pii imperatoris Ludovici, Lotharii atque Caroli, ubi ait: « Hæc vero Capitula, quæ in subsequentibus tribus libellis coadunare studuimus, in diversis locis, et in diversis schedulis sicut in diversis Synodis, et placitis generalibus edita erant, sparsim invenimus, maxime autem in sanctæ Moguntiacensis metropolis Ecclesiæ scrinio, a Riculfo ejusdem sanctæ sedis metropolitano recondita ». Merces illas nimirum (ut audisti ab Hincmaro) Isidori Mercatoris, per eumdem Riculfum primum illatas in Gallias ex Hispania: ne quis calumniari possit, ab Ecclesia Romana aliquid hujusmodi commentum esse.

6. Porro eumdem Riculfum Moguntinum episcopum vixisse temporibus Caroli Magni, ejusdem temporis complura monumenta certam fidem faciunt, atque in primis testamentum ejusdem Caroli Magni, cui inter alios idem Riculfus subscriptus invenitur, idemque interfuisse invenitur Concilio Moguntino cui præfuit, habito anno salutis octingentesimo decimo tertio, item Wormatiensi, cujus et mentio habetur in libro septimo [1] Capitularium, ubi pro Riculfo, errore scriptoris, Triculfus nominatus legitur archiepiscopus Moguntinus. Successit hic S. Lullo anno Domini septingentesimo octogesimo sexto, ut antiqui notant Annales atque Hermannus Contractus, idemque tertius numeratus a S. Bonifacio ejusdem Ecclesiæ archiepiscopo et martyre. Cum igitur ante Riculfum Isidori Collectionem non noverint Galliæ Hispaniis proximæ, minusque Italia: conjectura est, Isidorum illum haud pridem vixisse atque scripsisse, eamque ita primum vulgatam esse per Riculfum qui attulit, inde per Benedictum qui intulit in libros Capitulares, et demum per Hincmarum juniorem episcopum Laudunensem novissimum usque ad hæc tempora Collectorem, quem Hincmarus Rhemensis, qui emunctas magis nares habuit, in multis redarguit, suggillans eam, qua usus est, Isidori Collectionem, cujus rei causa accusatus est. Nam de eo Frodoardus in historia Rhemensi capite decimo sexto in fine hæc habet: « Deinde quod Pontificum Romanorum Epistolas decretales contemnebat accusatus: contra professus et protestatus est, se cum maximo honore has admittere, tenere, et approbare ». Hac scilicet occasione ea ipsum inustum nota apparet, quod se Isidori eam Collectionem minime in omnibus probare significasset.

7. Sed et ab ipsa quidem consulto visus est abstinuisse Nicolaus papa; quippe cum in his controversiis frequens esset, in quibus de appellatione ad Sedem Apostolicam ageretur, et ex illis Epistolis multiplicia suppeterent eademque fortissima testimonia sanctissimorum Pontificum, eorumdemque martyrum, quorum summa auctoritas in Ecclesia esse posset: abstinuit tamen ab illis penitus, quas saltem dubias intellexisse, non dubium sit, illis tantum usus, de quibus nunquam in Ecclesia Dei fuerat dubitatum, quod illis adventitiis, et

[1] Hinc. Ep. ad Hincm. Laud. Ep. c. 24. ex Cod. man.

[1] Lib. VII. c. 205.

recens inventis non egeret Ecclesia, cum eadem aliunde ex germanis, sinceris, omnino legitimis, securis, certisque Romanorum Pontificum Epistolis abundanter accipere licuisset. Sed et ipse Benedictus levita, etsi (ut audisti ab Hincmaro, et ipsemet testatus est in suorum Præfatione librorum) ex eadem Isidori Collectione accepit multa; tamen bene conscius, auctoritatem illarum Epistolarum haud adeo constantem, sed nutare admodum, nunquam aliquem illarum citavit auctorem, ut fecit in reliquis, quarum fides constans esset, Romanorum Pontificum Epistolis, Innocentii, Leonis, Gelasii, Symmachi atque Gregorii, citans ac nominans earum auctores; sed et magna cautela, quod sciret ex eis accepta haud adeo haberi firma, curavit (ut ipse in fine testatur) eadem auctoritate Apostolica confirmari. Qui autem primus excerpta ex eis Decreta cum titulo edidit Romanorum Pontificum, quorum nomine censerentur, fuit, quem diximus, Hincmarus Laudunensis episcopus, ut apparet ex Epistola, seu libro contra ipsum scripto ab Hincmaro Rhemensi, qui eam Laudunensis lucubrationem accipiens, non sine stomachatione legit, quam et in pluribus arguit. Laudunensem vero secuti sunt alii, ut qui sequenti sæculo scripsit Burchardus, et post ipsum alii, qui nomina ipsorum Romanorum Pontificum singulis capitibus præfixerunt, quod et omnium novissimus æque præstitit Gratianus.

8. At vero ex multis eas reddi suspectas Epistolas, quæ dicta sunt secundo Annalium tomo, dum de illis singulis mentio facta est, satis est demonstratum, simulque ostensum, illis non indigere S. Romanam Ecclesiam, ut si falsitatis arguantur, suis ipsa destituatur juribus, et privilegiis, cum etsi illis careat, ex legitimis germanisque aliorum Pontificum Romanorum Epistolis decretalibus satis superque corroborata consistat. Cæterum quod excerpta ex illis capita a Benedicto levita primum, ut canonibus consentientia probata essent, ut ipse testatur, auctoritate Romanorum Pontificum, quod et a posterioribus factum est collectoribus; eadem usu potius recipi contigerunt, quam constanti ipsarum firmitate. Verum quod his temporibus, cum recens haberetur earum editio, nec perfecte in omnibus cognitæ essent nondum admota lucerna Cleanthis, ea ex parte tantum eas recipiendas negarent, quod extra Corpus canonum, suo seorsum volumine positæ haberentur: hanc objectionem ipsorum magni posse esse momenti Nicolaus considerans, dum reliquæ omnes Romanorum Pontificum extra positæ decretales abolerentur una ista sententia: rescripsit ad eos Epistolam decretalem magni ponderis, quam hic describendam magnitudo exigit argumenti: sic enim se habet:

9. *Nicolai ad Galliæ episcopos litteræ de restitutione Rhotaldi, et aliæ tum ad regem tum ad Hincmarum eadem de re.* — « Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, reverendissimis et sanctissimis confratribus nostris archiepiscopis et episcopis apud Gallias constitutis.

« Quamvis singularum Ecclesiarum, quæ propter diversitatem terrarum multæ esse dicuntur (cum una sit et unica sponso suo, sicut ipse in Canticis Canticorum dicit[1]: Una est columba mea; et per Psalmistam[2]: Erue de manu canis unicam meam) pastor et episcopus, et Pontifex Dominus noster JESUS Christus, qui hanc creavit et redemit, existat, ita ut illa veraciter ac principaliter ista sit omnia (juxta quod fidelibus per primum Apostolum dicitur[3]: Conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum; et juxta quod egregius prædicator de ea loquens[4]: Talis, inquit, decebat, ut nobis esset Pontifex): subiturus tamen cælos, hanc Apostolis commendavit, ac per eos, tanquam hæreditario jure, successoribus eorum, nobis scilicet, quos pastores et episcopos ac pontifices super ipsam constituit, ejus providentia curam indulsit, quatenus pro patribus nati filii, et pro eis constituti principes in omnem terram, imitatores eorum essemus, sicut et ipsius Christi. Verum et inter beatissimos Apostolos (sicut et ille magnus Leo scribit) in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis; et cum omnium par esset devotio, uni tamen datum est, ut cæteris præemineret. De qua forma episcoporum quoque est orta distinctio. Et magna ordinatione provisum est, ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia. Et rursus quidam in majoribus urbibus constituti, sollicitudinem ejus susciperent ampliorem, per quos ad unam Petri Sedem universalis Ecclesiæ cura conflueret, et nihil unquam a capite suo discederet.

10. « Quod si quidam ex vobis ullo interiori comprehendissent obtutu, nunquam Rhotaldum episcopum Suessionicæ urbis sine consensu nostro deposuissent, deprædarentur, et in exilium pulsum monasteriali custodia manciparent. Nam quomodo non omnes vobis omnia vindicatis, qui judiciae piscoporum, quæ merito inter majora numerantur negotia, vestræ deliberationi tribuistis? An modicum vobis esse videtur fratres et coepiscopos vestros, præter Apostolicæ Sedis consensum, depositioni subjicere? Quod si damnationes episcoporum non inter majora negotia dinumeratis, quorum jam causas inter majora computatis negotia? Quid, rogo, de presbyteris, vel de inferioris gradus clericis, agetur, quorum apud nos quoque causa, Chalcedonensis Concilii regulis, cum ratio exigit, audiri jubetur? Si episcopos tanta facilitate deponitis; quomodo, rogo, per vos, quorum vel in singulis provinciis habetur prima sententia, vel qui in majoribus urbibus constituti, sollicitudinem suscipitis ampliorem: ad unam Petri Sedem universalis Ecclesiæ cura confluit, qui de majoribus deponendis episcopis, nihil ad ejus notitiam deferre

[1] Cant. II. — [2] Psal. XXI. — [3] Petr. II. — [4] Hebr. VII.

curatis? An episcopi de universali Ecclesia non sunt, ut de illis damnandis, per vos aliquid ad unam sancti Petri Sedem deferri non curetur? Vel quomodo nil usquam a suo capite dissidet, cum de judicandis præcipuis membris Ecclesiæ, id est, episcopis, a capite, id est, Sede Apostolica dissentitis? An Sedes Apostolica caput non est? Frustra ergo, ut multa prætercam, Concilium Sardicense ad Julium episcopum inter cætera dixit: Optimum et valde congruentissimum esse videtur, si ad Caput, id est, ad Petri Apostoli Sedem de singulis quibusque provinciis referant sacerdotes. Ecce Sedem Petri Caput appellatam, cui de singulis provinciis Domini referre sacerdotes debent. E contra vos adeo hanc despicitis, ut ad eam nihil de majoribus Ecclesiæ negotiis referre curetis, atque episcopum, inconsulta et contempta illa, deponere præsumatis, et præcipue Sedem Apostolicam appellantem. Nimis namque absurdum est quod dicitis, Rhothaldum, qui ad judicium Sedis Apostolicæ provocavit, iterum mutata voce, vestra judicia postulasse. Quod etiamsi ita fuisset, a vestra fuerat fraternitate corrigendus, et quia a majori ad minoris auctoritatis provocasset judicium, emendandus, licet certis non patere possit ullis indiciis, a nostro illum ad vestra cucurrisse judicia, quem constat in ipso articulo contra se proferendæ sententiæ, Sedem Apostolicam appellasse, et quod se ab illa judicari posceret, coram omnibus exclamasse. Æquum non foret, si ad nostra se judicia convertisset, quamvis etsi Sedem Apostolicam nullatenus appellasset, contra tot tamen et tanta vos decretalia efferri statuta, et episcopum, inconsultis nobis, deponere nullo modo debuistis. Quod tamen vos (ut servata vobiscum medullitus charitate dicam) postposuisse dolemus, et diversorum Sedis Apostolicæ præsulum decreta in hoc vos contempsisse negotio, non immerito reprehendimus.

12. « Absit enim, ut cujuscumque usque ad ultimum vitæ suæ diem qui in fide Catholica perseveraverit, vel decretalia constituta, vel de Ecclesiastica disciplina quælibet exposita, debito cultu, et cum summa discretione non amplectamur opuscula, quæ duntaxat et antiquitus S. Romana Ecclesia conservans, vobis quoque custodienda mandavit, et penes se in suis archivis, et vetustis rite monumentis recondita veneratur. Absit ut scripta eorum quoquo modo parvipendenda ducamus, quorum videmus, Deo auctore, sanctam Ecclesiam aut roseo cruore floridam, aut rorifluis sudoribus et salubribus eloquiis adornatam. Si enim ipsorum decreto cæterorum opuscula tractatorum approbantur vel reprobantur; ita ut quod Sedes Apostolica probat hodie, teneatur acceptum; et quod illa repulit, hactenus inefficax habeatur; quanto potius quæ ipsa pro Catholica fide, et profanis dogmatibus repellendis, pro variis et multifariis necessitatibus, et fidelium moribus diverso tempore scripsit, omni debentur honore præferri, et ab omnibus prorsus in quibuslibet opportunitatibus, discretione, vel dispensatione magistra, reverenter assumi?

13. « Quanquam quidam vestrum scripserint, haud illa decretalia priscorum Pontificum in toto Codicis canonum corpore contineri descripta: cum ipsi ubi suæ intentioni hæc suffragari suspiciunt, illis indifferenter utantur; et solum nunc ad imminutionem potestatis Sedis Apostolicæ, et ad suorum augmentum privilegiorum minus accepta esse perhibeant. Nam nonnulla eorum scripta penes nos habentur, quæ non solum quorumcumque Romanorum Pontificum, verum etiam priorum decreta in suis causis præferre noscuntur. At nunc, ubi suis animis resultare, et privilegia tantopere nos, ut in sui status incolumitate persistant, elaborare non cessamus, quanto universæ Ecclesiæ profuisse, prodesse et profutura semper esse probantur. Dignum ergo est, ubi universæ fabricæ moles innititur, ibi firmum validumque habeatur in omnibus fundamentum. Porro si ideo non esse decretales Epistolas priscorum Pontificum Romanorum admittendas dicunt, quia in Codice canonum non habentur adscriptæ: ergo nec Gregorii sancti, nec ullius alterius, qui ante vel post ipsum fuit, est aliquid institutum, vel scriptum recipiendum, eo quod in Codice canonum non habeatur adscriptum: ergo doctrinam eorum, et sanctiones de Codicibus suis eradant: ut quid vel membranas occupant, postquam non habentur acceptæ?

14. « Sed quare multum immoremur, cum nec ipsas divinas Scripturas novi et veteris Testamenti jam recipimus, si ista duxerimus dicenda? Etiam neutrum horum in Codice Ecclesiasticorum canonum habetur insertum. Sed responsuri sunt isti, qui non ad obediendum potius, quam ad resistendum semper parati sunt, dicentes, quod inter canones inveniatur capitulum sancti papæ Innocentii, cujus auctoritate doceatur, a nobis utrumque Testamentum jam esse recipiendum, quanquam in ipsis primitivis canonibus nullum eorum contineatur ex toto insertum. Quibus ad hæc asserendum est quoniam si vetus novumque Testamentum recipienda sunt, non quod Codici canonum ex toto habeantur annexa, sed quod de his recipiendis sancti papæ Innocentii prolata videtur esse sententia: restat nimirum quod decretales Epistolæ Romanorum Pontificum sint recipiendæ etiam si non canonum Codici compaginatæ; quoniam inter ipsos canones, unum beati Leonis capitulum constat esse permixtum, quo ita omnia decretalia constituta Sedis Apostolicæ custodiri mandantur, ut si quis in illa commiserit, noverit sibi veniam negari. Ait enim capitulo quinto suorum Decretalium: Ne quid vero sit, quod prætermissum a nobis forte credatur: omnia decretalia constituta, tam beatæ recordationis Innocentii, quam omnium decessorum nostrorum, quæ de Ecclesiasticis ordinibus et canonum promulgata sunt disciplinis, ita vestræ dilectioni custodiri mandamus, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari.

Dicendo vero *omnia decretalia constituta*, nullum de decretalibus constitutis prætermisit, quod non mandaverit esse custodiendum. Et rursus asserendo *omnium decessorum nostrorum*, nullum Pontificum Romanorum qui ante se fuerit, excepit, cujus ita non præceperit decretalia constituta ab omnibus custodiri, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari. Itaque nihil interest, utrum sint omnia decretalia Sedis Apostolicæ constituta inter canones Conciliorum immixta, cum omnia in uno corpore compaginari non possint, et illa eis intersint quæ firmitatem his quæ desunt et vigorem suum assignent? præsertim cum Synodalia gesta, inter quæ ipsi canones instituti, in Codice canonum non habeantur, sed a nobis omni cultu debito venerentur.

15. « Consonat autem huic beatissimo papæ Leoni sanctus et facundissimus in Decretis suis papa Gelasius, ita inquiens : Decretales Epistolas, quas beatissimi papæ diversis temporibus ab Urbe Roma pro diversorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendas. In quo notandum, quia non dixit : Decretales Epistolas quæ inter canones habentur, nec tantum quas moderni Pontifices ediderunt, sed quas beatissimi papæ diversis temporibus ab Urbe Roma dederunt. Dictis autem diversis temporibus, etiam illa tempora vir sanctus comprehendit, quæ crebrescentibus paganorum persecutionibus ad Sedem Apostolicam deferri causas episcoporum difficillime permittebant». Ex his vides, lector, perspicue satis, Nicolaum de illis loqui Epistolis Romanorum Pontificum, quas Isidori Collectio continet, Clementis scilicet et aliorum, qui tempore persecutionis Romanæ Ecclesiæ præfuerunt usque ad Silvestrum papam, quas non ob eam causam esse rejiciendas optime docet, quod non sint cum aliis scriptæ in Corpore canonum. Cæterum nec illis adeo egere Romanam Ecclesiam ostensurus, ex receptis in Corpore canonum Epistolis Romanorum Pontificum testimonium petit ad probandum quod nititur, nimirum graviores causas judicio Apostolicæ Sedis definiendas esse. Nam audi quæ his subjiciat :

16. « His ita, divina favente gratia, prælibatis, ostendamus nullam differentiam esse inter ea Decreta, quæ in Codice canonum habentur Sedis Apostolicæ præsulum, et ea, quæ præ multitudine vix per singula voluminum corpora reperiuntur, cum omnia et omnium decessorum suorum decretalia constituta, atque decretales Epistolas, quas beatissimi papæ diversis temporibus ab Urbe Roma dederunt, venerabiliter esse suscipiendas et custodiendas, eximios præsules, Leonem simul et Gelasium mandasse probavimus. Quamvis et hoc, quod sæpe commemoratus beatus Leo Apostolicæ Sedis antistes ad Anastasium Thessalonicensem archiepiscopum scribit, quorumdam vestrorum præsumptionem potentissime feriam (ferit), et quod talia negotia nobis inconsultis definire minime debeatis, manifeste denuntiat ; ait enim : Nam cum majora negotia et difficiliores causarum exitus liberum tibi esset sub nostræ sententiæ exspectatione suspendere, nec ratio tibi, nec necessitas fuit in id, quod mensuram tuam excederet deviandi. Et item deinceps : Præsertim, inquit, cum etiam si tale aliquid mereretur, exspectandum tibi fuerit, quid ad tua consilia (consulta) rescriberetur. Et paulo post : Sed etiam si quid grave intolerandumque committeret, nostra erat exspectanda censura, ut nihil ipse prius decerneres quam quid nobis placeret agnosceres. Quod nos quoque de Rothaldo vobis non irrationabilius dicere possumus, quia dum octo fere annos ventilaveritis, nec ratio vobis, nec necessitas fuit, id, quod mensuram vestram excederet, judicandi. Sed etiam si quid grave intolerandumque committeret, nostra erat exspectanda censura, ut nihil prius decerneretis, quam quod nobis placeret agnosceretis.

17. « Sed dicitis judicia episcoporum non esse majora negotia, nec difficiliores causarum exitus. At nos horum mérito judicia majora dicimus, et difficiliores causarum exitus judicamus. Qui quanto gradus sunt præcipui, et in Ecclesia Christi sublimiores, tanto cum de horum statu vel casu agitur, majora negotia et difficiliores causarum exitus agitari, vel haberi creduntur. Ipsi quippe primi in Ecclesia, ipsi arundinem tenentes metantur sanctam Hierusalem ; ipsi fabricæ Dei præsunt ; ipsi speculatores civitatis Dei sunt, ipsi arietes ; ipsi pastores gregis Dominici ; ipsi columnæ domus summi Regis existunt. An majora negotia causas inferiorum clericorum esse conjicitis, ut horum causas nobis, et episcoporum vobis negotia tribuatis? Quamvis et inferioris gradus clericorum causas apud nos, cum tempus vel res exegerit, esse finiendas, et diversa (s. ex diversis) proculdubio colligamus : sicut beatus papa dicit Innocentius : Si quæ autem causæ, vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis, quam inferioris etiam fuerint exortæ, ut secundum Synodum Nicænam, congregatis ejusdem provinciæ episcopis, jurgium terminetur, nec alicui liceat (sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ) relictis his sacerdotibus, qui in eadem provincia Dei Ecclesiam nutu divino gubernant, ad alias convolare provincias.

18. « An majora negotia metropolitanorum tantum esse fatemini? Sed audite rursus, quod de episcopis sanctus asseveret Leo : Quibus, inquiens, etsi dignitas communis est, ordo tamen generalis est : et revera unus de septem Ecclesiæ gradibus est, metropolitanorum scilicet et reliquorum episcoporum ordo : Et quod dicit[1] Apostolus : Oportet episcopum irreprehensibilem esse, non video minus metropolitanis, quam cæteris episcopis convenire, nisi forte episcopatu se privet quisquis metropolitanorum ad se hoc Apostoli dictum non æstimet pertinere. Unde nos non minoris numeri, nec alterius famæ accusatores testes, vel judices quærimus in negotiis episcoporum, quam exigimus in

[1] 1. Tim. III.

causis metropolitanorum : unde tam illorum, quam istorum negotiorum nobis exitus reservari merito volumus, et jure decrevimus.

19. « Totius enim Ecclesiæ, Deo auctore, generaliter sollicitudinem gerimus, et omnium utique qui Ecclesiam faciunt, cura constringimur, atque omnium, quorum nos maxima cura exspectat, nostrum præcipue debent promereri judicium, sicut Innocentius ad Maximum scribens Antiochenum, non scilicet solum metropolitanorum, sed et omnium omnino sacerdotum, quinimo universorum, qui se de ovibus principaliter divinitus Petro commendatis esse non nesciunt : id est, non solum cunctorum qui de illorum numero sunt de quibus Dominus principi Apostolorum dixit [1] : Tu aliquando conversus confirma fratres tuos : sed etiam, qui de his piscibus sunt, qui intra rete, quod ab ipso ad littus trahi specialiter jussum, esse se recognoscunt.

20. « Adhuc tamen percontari propter contentiosos libet quænam judicia, vel quorum esse majora negotia prædicatis, si episcoporum causas non inter præcipua computatis negotia? An laicorum et vulgarium populorum judicia inter majora negotia ponitis, quos pæne quotidie cum vestris et sine vestris Epistolis discutiendos et judicandos suscepimus, et discussos vel absolutos dimittimus? Denique aut sæcularium judicia inter majora, et episcoporum inter minora negotia collocabitis : et vobis episcoporum, et nobis laicorum judicia reservabitis. Aut certe si episcoporum judicia sunt majora negotia, juxta Leonem, licitum vobis esse debuit, hæc sub nostræ sententiæ exspectatione suspendere. Aut si persona judicanda tale aliquid mereretur, exspectandum vobis fuerat, quid ad vestra consulta rescriberem. Absurdum est enim ut laicos quosque et minimos, qui sunt in Ecclesiis vestris, nostro judicio mittatis judicandos, et addatis quotidiano labori ; et episcoporum, qui præcipua Ecclesiæ membra sunt, vestræ subdatis deliberationis judicio.

21. « His vero tandem omissis, Deo duce, scitote nos, quod temeritate magistra perperam a vobis commissum est, et quod inconsultis nobis in Rothaldo fratre et coepiscopo nostro præsumptuose perpetrastis, etiam si nunquam Sedem Apostolicam appellasset, contra Dei auctoritatem et beatissimorum Petri et Pauli principum Apostolorum, seu omnium decessorum meorum, necnon et sanctorum trecentorum decem et octo Patrum, qui apud Nicæam sub Constantino pio principe convenerunt, penitus evacuantes et in irritum ducentes, præfatum Rhotaldum pristino gradui, pristinæ dignitati, pristino reddidisse prorsus honori; ita ut divina mysteria conficiendi priorem facultatem adeptus, omnique sacerdotali restitutus officio, sine cujuslibet contradictione propriæ receptæ prosit Ecclesiæ, a qua, inconsultis nobis, expulsus est.

[1] Luc. XXII.

22. « Denique cum ante biennium scriptis et verbis instanter egissemus, ut idem Rothaldus aut propriæ redderetur Ecclesiæ, aut certe Romam cum vicariis vestris et ipsius accusatoribus eum ad examinandum et judicandum nobis destinaretis, et nihil apud vos impetrare potuissemus, dummodo hoc, modo illud ad excusandas excusationes in peccatis objiceretis : tandem aliquando, Deo inspirante, et Nicænæ nobis Synodi decreto suffragante, quo inter cætera præcipitur, ut sua privilegia serventur Ecclesiis : ratum duximus jam fatum Rothaldum, memores scilicet privilegiorum Apostolicæ Sedis, vinculis quibus illum, ne uteretur officio nec suæ præcesset Ecclesiæ, colligastis, quia nos non censuimus, absolvendum. Neque enim tam stolidus, tamve poterit traditionis tramite devius inveniri, qui cæteris Ecclesiis privilegia servari, et solæ Romanæ Ecclesiæ adimi debere perhibeat, quæ omnium Ecclesiarum magistra, mater, et caput est.

23. « Si quis autem tacita forte, quia non audet aperta assertione fateri, Romanæ hujuscemodi Ecclesiæ privilegia non fuisse, quibus Sedes Apostolica aliorum ligatorum præsulum nexus facultatem habuerit dissolvendi, præter quod prisca rerum probatione, et nonnullarum recitatione Scripturarum convincitur, testis est beatus Gelasius, quem idcirco ad testimonium super his perhibendum produximus, quia hunc non solum vita et doctrina plurimum commendat, verum etiam rem, de qua agitur, in paucis adstruit et ostendit, nobis videlicet brevi sermone propinans quod de multorum voluminum fontibus hausit. Scribens enim episcopis per Dardaniam constitutis inter cætera : Nec plane (ait) tacemus, quod cuncta per mundum novit Ecclesia, quam quorumlibet sententiis ligatorum pontificum Sedes Petri Apostoli jus habet resolvendi, utpote quæ de omni Ecclesia fas habeat judicandi. Item idem ad episcopos Orientales : Post quingentos, inquit, annos constituta Christi eos velle subvertere, cum triginta annorum lex hominum non possit abrumpi, quis ferat ? Sanctum Athanasium ideo non damnatum a Synodo Orientis, quia Sedes ista non consenserit, vel S. Joannem Constantinopolitanum, vel S. Flavianum. Si ergo hac non consentiente sola, ii damnati a Synodo Orientis, non potuerunt esse damnati, consequens est etiam, quod qui eadem sola damnante, sine Synodo damnatus fuerit, damnatus sit. In quo inter cætera notandum est, quia si hos, qui post quingentos annos statuta Christi tentabant subvertere, tanta vir sanctus increpatione redarguit, cum triginta annorum lex hominum non possit abrumpi ; quanto magis exprobrandi sunt, qui ea etiam post octingentos et eo amplius annos nituntur evellere ?

24. « Quæ vero statuta Christi dixerit, inferius declaravit, cum sola Sede Apostolica non consentiente, neminem posse damnari, et ea sola consentiente, qui damnatus fuerit, damnatum haberi, exposuit. Statuta itaque Christi dixit, post quingen-

tos annos subvertere, quia jam quinquies centum circiter anni præterierant, quando venerabilis papa dicit, Sedem Apostolicam hæc statuta Christi promeruisse. Privilegia enim sua a Christo Ecclesia Romana per Petrum consecuta est : et ipsa statuta Christi, quæ quidam tunc post quingentos, nunc post octingentos annos exinanire conantur. Ecclesiæ, inquam, Romanæ adeo sunt antiqua et vetera privilegia, ut Nicæna Synodus (sicut Bonifacius præsul Apostolicus episcopis per Thessaliam constitutis scribens ait) non aliquid super eam ausa est constituere, cum videret nihil supra meritum suum posse conferri : omnia denique huic noverat Domini sermone concessa : si omnia, ergo et episcoporum judicia. Perhibente autem beato Bonifacio, quod Nicæna Synodus super eam (haud dubium quin Romanam Ecclesiam), non ausa sit aliqua constituere, cum videret nihil supra meritum suum posse conferri : omnia denique huic noverat Domini sermone concessa : Et objurgante S. Gelasio eos, qui constituta Christi valebant subvertere, cum privilegia Romanæ Sedis moliebantur infringere, manifeste datur intelligi, eadem esse constituta Christi, quæ sunt omnia illa, quæ huic Ecclesiæ Synodus Nicæna noverat Domini sermone concessa. A tempore quippe quo Synodus Nicæna fuerat consummata, nondum quingenti usque ad Gelasium anni transierant, ut de Nicænæ Synodi statutis tantus vir dixisse videatur, eos post quingentos annos statuta Christi velle subvertere. Restat ergo ut illius temporis mentionem fecerit, a quo quingentorum circiter annorum curricula usque ad se devoluta poterant comprehendi. Christus enim privilegia constituta in Petro disposita vel firmata Romanæ contulit Ecclesiæ, super quam nihil Synodus quælibet ausa est merito constituere, cum sciat illi Domini sermone concessa. Dispensationem quippe Redemptionis humani generis ante tempora sæcularia Dominus omnipotens penes se ordinatam custodiens, et tempore carnis ostendens, ascensurus ad cælos, in Apostoli Petri, per quem et apostolatus et episcopatus sumpsit exordium, confessione curaque præcipua collocavit, qui tunc per se et deinceps per suæ sollicitudinis hæredes circa humanum genus, quæ sibi Dominus commendavit, non destitit exhibere. Hæc enim ille et successores ejus ex tunc agere non omittunt, modo verbis, modo decretorum suorum Epistolis ab Urbe Roma diversis temporibus datis, commissarum sibi ovium providentiam principaliter exercentes.

25. « Itaque Rothaldum episcopum, de quo hactenus nostris contempsistis obedire mandatis, tandem a nobis, imo a Deo, pristino gradui restitutum benigne suscipite; quia ille Evangelicus filius rediens non solum suscipi meruit, sed et dignus paternis complexibus invenitur, et annulum fidei recipit, sed et stola circumdatur : per quam quid aliud quam sacerdotii declarantur insignia ? Nec probabilis extitit apud patrem senior filius, quod inviderit recepto; nec tantum meriti habuit apud patrem perseverando, quantum noxæ contraxit non recipiendo germanum. Ergo suscipite illum ut fratrem, suscipite, inquam, illum ut mea viscera. Sollicitos autem vos pro salute libenter audio. Contra caput etiam si faciendum est, non libenter admitto. Cui manus porrigenda est, vobiscum porrigo. Cui porrigo, mecum porrigite. Si cui autem aliquid donastis, et ego. Nam et ego, si quid donavi propter vos, in [1] persona Christi, ut non possideamur a Satana; non enim ignoramus versutias ejus, qui super discessione lætatur. Apostoli vero declaratæ benignitatis verba sunt. Sic et ea viri beatissimi Sedis Apostolicæ præsules, Innocentius et Bonifacius, sapientissime replicarunt.

26. « Porro quisquis contra hoc nostri Apostolatus decretum post notitiam ejus se offerens, sæpe fato Rhothaldo episcopo ad recipiendam et regendam Suessionicæ urbis Ecclesiam aliquod palam vel occulte præparaverit offendiculum, vel si personæ ipsius quoquo modo insidiatus extiterit; quinimo si quis vestrum ad Ecclesiam recipiendam illi, tanquam frater fratri, adjutorium non præstiterit, utpote qui videt fratrem suum necessitatem habere, et claudit viscera sua ab eo, et velut is in quo charitas Dei non manet, ab ipsa charitate, quæ Deus est, et a corpore et sanguine Christi, et a nobis, qui membra illius sumus, habeatur omnimodis alienus. Porro ne justitiam regere nostræ tantum videamur voluntatis arbitrio, ac per hoc æstimemur canonicis legibus contraire, sancimus atque decernimus, quatenus sæpedictus Rothaldus venerabilis episcopus paratus sit omnia regulariter poscenti de se (quia Deo propitio nulli parti favere volumus citra justitiam) coram Sedis Apostolicæ præsule reddere rationem. Ita duntaxat, ut secundum majorum definitiones, ante omnia quæ prius possederat, integro jure recipiat, adeo ut talis sit in omnibus, qualis ante sententiam contra se prolatam fuisse dignoscitur. Sicque demum Ecclesia recepta, et episcopatu libera securitate possesso, proximis et amicis, rebus, et ipsis resumptis viribus, vestitus quoque, et spiritalibus armis tectus accusatoribus respondeat suis. Et unde impetitur, plenissima studeat hos qui foris, atque qui intus sunt, satisfactione certificare ». Hactenus decretalis Nicolai Epistola [2] ad Galliarum episcopos pro restitutione Rothaldi, quem recedentem ab Urbe pluribus aliis voluit Apostolicis litteris abire munitum, in primisque ad regem Carolum scripsit Epistolam, qua ubi maxime est detestatus Hincmari persecutoris contumaciam atque superbiam, de legitime facta Rothaldi restitutione eum reddidit certiorem, atque demum ut faveat ipsi ad suam Ecclesiam revertenti primum rogat, monet, ac nisi faciat, excommunicationem comminatur; sicque rem aggreditur, alludens ad vestem missam paulo ante ad Ecclesiam S. Petri gemmis ornatam :

[1] 2. Cor. II. — [2] Nicol. Ep. XL.

« Si enim, inquit[1], millia gemmarum et pretiosarum specierum beato Petro daretis, nec illi tam accepta, nec nobis, quam si nobis super hoc obediatis, profutura existerent: nimirum cum illius sit hominum salutem exquirere, non cumulos thesaurorum coacervare. Favete tandem, quæsumus, nobis pro crebro dicto viro toties adeuntibus, ut Ecclesiam sibi commissam recipiendi per vos non impedimentum, sed præsidium prorsus inveniat. Ne, quæso, dicatur de vobis procedente tempore, quod nunc de Theodorico scripto profertur, qui ante patrimonii vel Ecclesiarum quas amiserat receptionem, papam Symmachum, utpote Arianus et sceleratissimus rex, cum impugnatoribus suis in disceptationem confligere jussit : cum potestati ejus omnia, quæ per suggestiones inimicorum suorum amiserat, reddenda ab honorabilium Italorum episcoporum Concilio jussa fuissent, et legaliter prius statui pristino redditus, tunc veniret ad causam; et si ita recte videretur, accusantium propositionibus responderet. Cujus rei documento, et aliis nonnullis decretis et exemplis imbuti, idipsum de Rothaldo episcopo nos quoque decrevimus.

27. « Quapropter obsecramus et obtestamur, ut piis nostris monitis, non pravorum hominum suasionibus pareatis. Scientes, quia si pessimo regi (quod absit) vos æquiparantes, super hoc nobis negotio concordantes obaudire renuitis, vos proculdubio de charitate et memoria nostra deletis. Quoniam ita Dei et Apostolorum auctoritate decrevimus et statuimus, ut quicumque sæpe memorato Rothaldo episcopo ad recipiendam Ecclesiam sibi commissam, vel ad episcopale ministerium peragendum aliquatenus impedimento fuerit, donec requiescat, et ad illi resistendum conatus deponat, a sacrosanctis mysteriis, et ab Ecclesiæ fieret ingressu remotus, atque ab omni fidelium sequestratus communione.

28. « Præterea vestram nosse volumus experientiam, nostris auribus fuisse, multis referentibus, intimatum, quod diversæ res, et nonnulla prædia sanctæ Suessionicæ Ecclesiæ juri competentia ab invasore ibidem consecrato extiterint pro libitu disposita, et in beneficium data, vel etiam, eo justo Dei judicio decedente, ab excellentia vestra quibusdam hominibus æque in beneficio collata. Quamobrem etiam et in hoc dilectionem vestram hortamur atque precamur, ut eadem prædia, et ipsas res quæcumque et ubicumque sint, jam fatæ Ecclesiæ restitui pia vestra præcipiat eminentia, et ut cuncta juri ejus reddantur, vestra satagat excellentia: ita ut secundum sacrorum canonum sanctiones, in potestate episcopi res omnes Ecclesiæ consistant, et ille secundum timorem Dei quibus voluerit et quomodo voluerit dispenset: quod tamen vestræ pietatis pro amore Dei et Apostolorum principis ac nostro fieri satagat industria. Scientes profecto, quia qui his rebus frui voluerit, et eas præfatæ Ecclesiæ reddere forte distulerit ; nos hunc ab Ecclesiæ finibus anathematis nexibus reddimus irretitum, et sacrosanctis mysteriis sequestratum, veluti profanum eliminamus, et quasi rapacem et impium a contubernio fidelium proculdubio abjicimus ». Hactenus Nicolaus ad Carolum.

29. Scripsit tunc pariter ad Hincmarum Rhemensem archiepiscopum Epistolam acerrimis objurgationibus plenam, quæ incipit[1] : « Si coram tuæ prudentiæ oculis ullus esset paternorum canonum, vel Apostolicæ Sedis respectus, nunquam Rhotaldum etc. » In qua hanc habet in fine monitionem : « Tandem aliquando unum e duobus, quod vult fraternitas tua, sibi a nobis optione proposita eligat , quia utrumque canonicum est, utrumque ad Sedis Apostolicæ pertinet privilegium, videlicet, aut quæ de sæpefato fratre et coepiscopo nostro Rothaldo disposuimus adimplens, in nullo refragatrix , sed executrix inveniatur ; aut certe Romam coram nobis seu sancta Romana Ecclesia cum ipso conflictum sumptura, et pro hoc altercatura, properare sine dilatione maturet. Ita duntaxat, ut prius ipse Rothaldus cunctis ablatis, sicut statuimus, recuperatis honoribus, et vires longo labore fessas priori valetudini redditas resumens diutius possideat, et suis omnibus perfruatur. Quod si neutrum sine procurata mora fortassis agere volueris, et resultare his, quæ de illo statuimus, solito more ulterius curaveris, ab omni sis sacerdotali dignitate, Dei per nos judicio, et auctoritate Sedis Apostolicæ, de cœtero, sequestratus; ita ut nunquam locum satisfactionis, aut ordinis restitutionem opperiaris ». Hæc ad Hincmarum Nicolaus.

30. Tunc scripsit idem Pontifex ad ipsam Suessionensem Ecclesiam , ad quam legitimum suum restituit absolutum episcopum. Est litterarum initium[2] : « Sicut piorum parentum est, etc. » Quibus junxit et sacrum Diploma restitutionis ejusdem Rothaldi ad ipsum tempore absolutionis datum , nam in fine habet ista : « Scripta per manum Petri notarii regionarii et scriniarii S. R. E. mense Januarii, Indictione XIII ».

Interea autem alias litteras dedit ad ipsum Nicolaum Pontificem, antequam Rothaldus pervenisset in Gallias , rex Carolus, nonnihil de Rothaldo conquestus , quod excubiis pastoralibus prorsus extitisset inutilis. Sed ipsum talia jactantem cohibuit Nicolaus , ubi ad eum rescribens hæc ait[3] : « Ad extremum, quod silere non possumus, quinimo super dictis vestris obstupescimus, de Suessionica scilicet Ecclesia, de qua, fili mi Carole, quod loquimini, per os alterius loquimini, (hæc scilicet) : Quia etiam per triginta circiter annos ab infructuosa ficulnea Rothaldo inutiliter occupatur. Miramur cur tantus rex suasoriis verbis cedit, et non magis nobis qualiter de Rothaldo obediat, pro-

[1] Nicol. Ep. XL.

[1] Epist. XLI. — [2] Nicol. Ep. XLIII. — [3] Nic. Ep. XXVII. in fin.

curat. Desine ergo, fili, et deceptoria verba depelle a corde, incipeque nostris monitis parere, ut excellentissima gloria vestra cum exultatione fructificet, et cum gaudio manipulos colligat. Tamen qualiter de illo sublimitatem vestram oporteat facere, aliis litteris nostris liquidius cognoscere valebitis. Quibus cognitis, credimus, ut quod petimus, obtineamus, et quod decrevimus, ratum coram oculis Dei, et coram nobis esse videatur. Apud nos namque idem Rothaldus fructuosa ficulnea manet: tamen post renovatum judicium ejus, si fructuosa est an infructuosa, patenter declarabitur, habitis omnibus secundum quod de illo statuimus. Hanc autem Epistolam igitur more solito scribi non fecimus, quia legatus vester sustinere non poterat; et ob festa Paschalia scriniarios nostros, eo quod debitis vacabant occupationibus, habere, ut debuimus, non valuimus ». Hæc Nicolaus, significans a se esse scriptam Epistolam datam ad Carolum ipsis Paschalibus festis, cum nondum Rhotaldus cum Arsenio venisset in Gallias.

31. At post hæc nihil amplius scriptum esse reperitur contra Rhotaldum, quin potius acquievisse, veniamque pro delicto episcopos exorasse a Nicolao papa, inter quos Franco episcopus magni nominis ejus temporis vir, unus ex his, qui interfuerant Concilio Silvanectensi, reatum suum per litteras confessus, quod non contradixit episcopis, injuste causam Rothaldi judicantibus, ad quem extat reddita Epistola Nicolai, qua se ei confitenti remittere peccatum significat [1]: Eadem Epistola data decimo quinto kal. Octobris, Indictione decima quarta, hoc anno jam a mense Septembri inchoata. Acquievisse penitus judicio Nicolai papæ Hincmarum, ipsemet testatur in Epistola ad Hincmarum juniorem episcopum Laudunensem, ex qua ista recitat Frodoardus [2]: « Quod dicis te audire obloqui de judicio domini Nicolai papæ, si de me dicis, mendacium dicis: nam quod ille de Rothaldo seu de Vulfado judicavit, non contradixi, sed sicut ipse præcepit, obedire curavi, etc. »

Sic igitur tandem, sero licet, obtinuit, quod conatus fuerat Nicolaus, scilicet integram restitutionem Rhotaldi: nam per eumdem Arsenium legatum a latere (ut audisti) hoc anno missum in suam Ecclesiam nullo obice fuit plenissime restitutus, quam et tenuit summa pace, jam antea per mortem intruso e medio sublato. Hicque finis judicii in causa Rothaldi.

32. *Hincmari apologeticum in causa Rothaldi.* — At vero ne videamur in tanta controversia agitata inter tot insignes personas, nempe archiepiscopos, episcopos et regem ipsum cum Romano Pontifice in causa Rothaldi, ab altera parte propendere, eidemque magis favere (quod longe longius ab historicorum munere esse debet) tenemur hic ex debito, quæ in sui excusationem Hincmarus Rhemensis archiepiscopus ad ipsum scripserit, attexere: quo cujusque partis ob lectoris oculos posita jura maneant. In quo quidem non possum non mirari ejusdem Hincmari, si quæ objicit vera non sunt, adeo in mentiendo promptam audaciam, vel si vera sunt, sique tam justam, ut scriptis præ se fert, adversus Rhotaldum causam foveret, cur adeo refugerit judicium Apostolicæ Sedis, toties, ut vidisti, interpellatus litteris ejusdem Pontificis: cum vel per nuntium saltem ea obsignata episcoporum vel aliorum testimonio ad judicium tanto tempore Romæ ventilatum mittere, toties requisitus, impigre debuisset. Verum quæ ab ipso in Rothaldum graviora suis ad Nicolaum papam litteris inseruntur, eo magis mendacii suspecta redduntur, quod ex iis quæ dicta sunt, appareat in dicto sæpius Synodali conventu contra eumdem Rothaldum, in quo omnia communi conspiratione judicum et accusatorum adversus eum sunt actitata, de illis, quæ primo loco ponenda erant, nulla vel levis saltem ab accusatoribus mentio facta est, ut inter alia, quæ ipse in hac sua habet Epistola, de sacris vasis suæ Ecclesiæ per ipsum dolo malo sublatis ac distractis, de quibus nullam in tota causa a quoquam delatam querelam audivimus. Sed jam præstat audire ipsam ad Nicolaum Epistolam Apologeticam, in qua invenies complura observatione dignissima, præcipue vero de cultu exhibendo erga Apostolicam Sedem; titulus autem ipsius Epistolæ sic se habet:

33. « Domino unice singulariterque suspiciendo Patrum Patri, et summa veneratione honorando reverendissimo papæ Nicolao Hincmarus, nomine non merito Rhemorum episcopus, ac plebis Dei famulus ». Epistola sic incipit:

« Epistola vestræ sanctitatis per Odonem episcopum, etc. » Primum enim agit de causa Ecclesiæ Cenomanensis, cur diutius viduata pastore manserit; deinde subjungit quæ in causa Balduini essent acta: quorum nomine etiam idem Hincmarus fuerat ab eodem Pontifice redargutus: tandem vero ad causam Rothaldi descendit. Descripsit cuncta hæc Frodoardus erga suum Hincmarum propensior, nunc primum ex autographo Rhemensi descripto Codice latine edita, quæ sic se habent:

34. « Denique [1] ad Epistolam vestræ auctoritatis, ad quam me misistis obedienter audiendam, generaliter omnibus episcopis regni domini nostri Caroli regis gloriosi pro Rothaldi causa per Odonem episcopum transmissam, sicut litteris exiguitati meæ directis sanctitas vestra præcepit, conveni; et simul cum eisdem venerabilibus episcopis, quantum in me fuit, mox antequam Synodus solveretur, vestram jussionem de eodem Rothado, ne aliqua mora vestræ præceptionis implendæ, aut de superventione paganorum, aut de alia qualibet causa interveniret, adimplere curavi, sicut et legati domini regis ac nostri et litteræ pleniter vestræ notum facient sanctitati. Sed quoniam causa inter-

[1] Nicol. Ep. XLV. — [2] Frod. hist. Rhem. l. III. c. 21.

[1] Frodoard. l. III. c. 13.

veniente, quam vobis ipsi legati referent, statim ut præcepimus datis litteris, et designatis nostris vicariis, ad vestram præsentiam cum eodem Rothado ire non potuerunt, et ob id diutius quam voluissemus immorati fuerunt: interea Leudo legatus domni nostri regis a vestra rediens sanctitate pridie kalend. Decembris, vestras Apostolicas litteras domino regi nostro filio vestro in civitate Antisiodoro detulit. Et quia filius ejus atque æquivocus Karolus, qui patris animum in quibusdam offenderat, et ob id ad ejus præsentiam quorumdam suggestione aliquantulum venire distulerat, patrem legatis suis petiit, ut meam parvitatem cum aliis quibusdam suis fidelibus pro eo ad ipsius vestigia deducendo transmitteret: quatenus nostro interventu patrem placabiliorem invenire valeret, exiguitatem humilitatis meæ dominus rex illuc in suum venire servitium jusserat. Qui mox ut veni, mihi litteras vestras legendas donavit, in quibus licet pro sua dignatione sublimitas vestra humilitatem meam sine ulla meriti prærogativa benigne tractaverit, et a mea insipientia scripta sapientia vestra supra id quod scio atque intelligo, non tamen absque subinducto taverno (cauterio) laudari dedignata non fuerit: tamen in eis videor mihi videre vobis multiloquium meum increscere. Unde dignetur sanctitas vestra dignanter suscipere, quod beatus Augustinus de suo multiloquio Domino dominorum audacter non dubitavit dicere, cum se inde apud eum voluit excusabilem reddere inter alia scribens: Loqui multum non est nimium, si tamen est necessarium.

35. « Qua de re, sanctissime domine et pater reverendissime, æquanimiter sustinete modicum quid insipientiæ meæ, sed et supportate me, si adhuc quædam de Rothadi causa vobis jam sufficienter notissima quasi repetens scribo, cum quo, quia vobis placet cui cuncta bona placent, mittimus vicarios nostros, non ut accusatores ad confligendum, sed ut a Rothado atque a vicinis nostris, qui causam pleniter ac veraciter aut nesciunt, aut scire nolunt, accusati, quod nos in contemptum Sedis Apostolicæ, appellantem Rothadum secundum Sardicenses canones Sedem Apostolicam retinuerimus, sed eum qui ad electorum judicium de certis capitulis provocavit, juxta Carthaginenses et Africanenses canones, ac decreta beati Gregorii, regulariter judicavimus vestræ summæ auctoritati humiliter intimandum. Absit enim a nobis, ut privilegium primæ et summæ Sedis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Pontificis pro sic parvo pendamus, ut controversias et jurgia tam superioris quam inferioris ordinis, quæ Nicæni et cæteri sacrorum Conciliorum canones, et Innocentii atque aliorum sanctæ Romanæ Sedis Pontificum decreta, in Synodis provincialibus ac metropolitanis præcipiunt terminari, ad vestram summam auctoritatem fatigandam ducamus. At si forte de episcopis causa nata fuerit, unde certa et expressa in sacris regulis non habemus judicia, et ob id in provinciali vel in comprovinciali nequeat examine definiri, ad divinum oraculum, id est, ad Apostolicam Sedem nobis inde est recurrendum. Si etiam de majoribus causis a provinciali episcopo ad electorum judicium non fuerit provocatum, et in aliqua causa idem episcopus fuerit judicatus, id est, a gradu suo in comprovinciali Synodo dejectus, et putat se bonam causam habere, et appellaverit qui dejectus est, et confugerit ad episcopum Romanæ Ecclesiæ, et voluerit se audiri, si justum putaverit, ut renovetur examen, scribendum est ab his, qui causam examinarant post judicium episcopale, eidem summo Pontifici, et ad illius dispositionem secundum septimum Sardicensis Concilii capitulum renovabitur examen. Nam de metropolitano per sacras regulas constituto, qui ex antiqua consuetudine ab Apostolica Sede pallium accipit, sicut Leo ad Anastasium, quod et Nicænum Concilium innuit, et cæteri Romanæ Sedis Pontifices in decretis suis ex sacris canonibus monstrant, ipsius Pontificis etiam ante judicium est sententia præstolanda.

36. « Hic enim est, qui secundum Ezechielem prophetam moratur in [1] Gazophylacio, quod respicit viam meridianam, excubans in custodiis templi. Et nos metropolitani ad comparationem illius sumus, qui in ministerio altaris, quod est ante faciem templi, in quo carnes incenduntur, servimus, et controversias carnalium in Synodis provincialibus laborantes dirimimus, et de majoribus ac majorum causis ad examen summæ Sedis Pontificis post judicium referre curamus: homines enim sub potestate illius, sub nobis commilitones habemus, et dicimus huic vade et vadit, et alii veni et venit. Quoniam ut dicit Leo: Et inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis, et cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut cæteris præemineret, de qua forma episcoporum orta est distinctio, et magna ordinatione provisum, ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres prima haberetur sententia, et per quos ad unam Petri Sedem universalis Ecclesiæ cura construeret (conflueret), et nihil usquam a suo capite dissideret. Qui ergo scit quibusdam se præpositum esse, non moleste ferre debet aliquem sibi esse prælatum; sed obedientiam, quam exigit, etiam ipse dependat. Quam Rothadus a suis exigere magis, quam sacris regulis sategit dependere, cum etiam sancti Angeli in cœlo legantur suis potioribus obedire: et ideo ad hoc pervenit, ut dejici promeruerit. Quem per plures annos, et beneficiis impensis, et monitis atque obsecrationibus per me et per coepiscopos, ac per quoscumque familiares potui, ad obediendum sacris regulis commoneri curavi. Multoties etiam et per litteras metropolitanas, et ex Apostolicæ Sedis auctoritate minas ei inculcare curavi, et ex lectione Catholicorum quam graviter offendebat ei ostendere stu-

[1] Ezech. XL.

dui: ad quæ respondebat, quia nihil aliud facere sciebam, nisi ei meos libellos tota die ostendere. Unde a multis et a frequentissimis redargutus tui, cur incorrigibilem et ministerio sacro inutilem, tam diu scienter, contra Dei voluntatem et sacram auctoritatem portarem.

37. « Ego vero, quamvis sæpissime et regem, et coepiscopos, et vicinos suos, et etiam me multo sæpius quasi ex studio ad iracundiam vocare satageret, licet non posset, sciens periculosissimam esse in sacerdote perturbatam et præcipitem iram, præcipitemque proferre sententiam, et persecutionum supplere sævitiam, dissimilitudines morum, contumacias inobedientium, et malignarum tela linguarum, diu illum non sine timore de periculo animarum sibi commissarum portavi, et cum amplius portare non debui, ad plurimorum episcoporum Concilium, ut et eos audiret, deduxi; quorum non audire consilium, sed adversus me postulare maluit judicium. Et ad ejus petitionem, ut ei satisfacerem, et vel sic crubesceret, et a cœpta se stultitia revocaret, judicio me devinxi, velut jam vestræ sanctitati plenius aliis litteris intimavi, et replicare me pro vestræ auctoritatis satisfactione cogit necessitas, ut cognoscatis, quoniam nihil in eum egi animo inimico, sed zelo divino, quantum in conscientia mea prospicere valeam. Sed et domino regi ac episcopis regni ejus, et quam plurimis tam Ecclesiasticis, quam sæcularibus viris hæc sunt nota, quæ dico. Post depositionem illius, obtinui ut unam abbatiam valde bonam ei dominus rex et episcopi consentirent, et omnes nos illi sicut patri de nostris impendiis serviremus, quatenus qui in deliciis vitam semper duxerat, non frangeretur: tantum ut seditiosus et molestus Ecclesiæ, cui præfuerat, esse non decertaret. Cui primum quidem acquievit, sed, ut dicunt qui hoc scire se testantur, quidam episcoporum regni Lotharii zelo amaro contra nos ducti, quia eorum consiliis de Waldrada non acquievimus, et etiam aliqui de Germania, ut quidam dicunt, ad Ludovici sui regis suasionem, quoniam cum eo non feci, sicut Rothaldus, in fratris sui de regno expulsione, persuaserunt eidem Rothaldo, ut non se a seditione movenda contineret, et ipsi apud vos obtinerent ut restitueretur. Nunc autem, sicut jussistis, ad vestram præsentiam et dispositionem illum perduci, apud dominum nostrum regem filium vestrum obtinuimus, credentes quia quod Domino inde placabilius erit, cordi vestro inspirare dignabitur.

38. « De quo quia benignissima dignatio vestra mihi servo vestro per Leudonem dignata est scribere, ut juncto mihi integro collegio fratrum, secundum modum ibidem descriptum vestra Apostolica fretus censura, studerem illum pristino redintegrare decenter officio: sciat reverendissima et amantissima colenda dulcissima paternitas vestra hæc me agere nequivisse pro his, quæ continentur in subditis, videlicet, quia cum litteris ad vestram auctoritatem deferendis idem Rothadus jam commissus erat iis, qui ad vestram præsentiam illum deducerent, et mihi non erat possibile integrum fratrum collegium convocare, quoniam, ut supra scripsi, a diœcesi nostra longius eram remotus in filii vestri servitio, et quoniam sine regis illorum judicio, qui in ejus depositione fuerant, et quibus inde scripsistis, restitui regulariter non valebat, et episcopi aliarum provinciarum per meam convocationem in multis occupati congregari non poterant. Sed et coepiscopi Rhemorum provinciæ ab ipsa Synodo, in qua Epistolam sanctitatis vestræ audivimus, causa resistendi Northmannis ad suas sedes festinare maturaverunt. Pauci etiam numero episcopi, qui mecum in filii vestri regis nostri erant obsequio, cum eis benignitatis vestræ commendationem de Rothado relegi, responderunt non se scire talem vitam atque intelligentiam, taleque studium sacri ministerii in eo fuisse, ut in hoc se miscere auderent; præsertim cum is, qui antea aliquam reverentiam de dejectione sua habebat, et semper inobediens et sacris regulis, et regiæ dignitati, et metropolitano privilegio fuerat, nunc effrænatus ad multorum malum exemplum, et plurimorum benevolentium scandalum deservire, et negligentius atque perniciosius vivere, voluntatibus suis serviens, cum libertate deberet.

39. « De eo autem, quod benignitas animi vestri pensans, non belluinum, sed humanum hominis animum, scripsit, dicens: Fortasse cognoscet delictum suum, et sua sponte in judicio quo judicatus est perseverare deliget; quod si fecerit, apud regem Carolum, dilectissimum videlicet filium vestrum, agendum est, ut liberalitate sua eidem congrua beneficia, quibus sufficienter cum suis sustentari, atque honorifice degere possit, benignæ mentis largiatur effectu: sciat dignatio vestra non illum esse hujusmodi temperantiæ: nam ab eo, quod cœpit, nunquam potuit revocari. Quæ etiam ego famulus vestræ dominationis meditatus sum cum corde meo, et conferens cum fidelissimo filio vestro domino meo rege glorioso, in hac causa providi, vestræ sapientissimæ auctoritati scribere dignum duxi, quia licet fretus vestræ auctoritatis litteris per Leudonem meæ exiguitati directis, quarum mentionem fecistis in Epistola, quam filio vestro domino regi nostro misistis, quasque illi relegi, apud eum obtinere possem, ut missis suis, qui Rothadum ad vestram deducendum præsentiam susceperunt, mandaret, quatenus ab arripiendo Romam itinere exspectarent, donec opportunum tempus episcopos regionum nostrarum convocandi adveniret. Quia non erat ratio, ut aliis notificaretur, cur Rothadi transmissio tarderetur, antequam episcopis vestræ auctoritatis Epistola legeretur; poterat fieri, ut qui me divina clementia, et sua benignitate, et amoris devotione, colunt et aliquid æstimant esse, cum nihil sim, cognoscentes meo obtentu id accidisse, in me scandalum paterentur,

quasi contemni aut negligi facerem vestram commendationem, qui inter constitutos a vobis dies in Epistola per Odonem episcopum missa, ad obediendum vestram accelerari facerem, quantum potui, jussionem. Et si quando in unum convenirent, episcopos, qui sciunt, et me una cum eis scire norunt Rothadi negligentem vitam, et diutinam in sacro ministerio inutilitatem, de ejus restitutione alloquerer, omnes me exsufflarent, et amentem prædicarent, si etiam Rothado, ut se concrederet, quod non super salutis intuitu faceret, beneficia nos impetraturos promitteremus.

40. « Quoniam omnes pæne in istis provinciis sciunt, quia secundum Carthaginenses et Africanos canones, et decreta beati Gregorii, electorum se commisit judicio, et amplius quam quingenti interfuerunt diversi ordinis viri, videntes quando calix aureus cum gemmis a caupone et tabernaria per missum regis de illius pignore sumptus ac delatus fuit in Synodum, et scientes coronas argenteas a Judæo, cui illas dederat, sumptas, et facultates Ecclesiasticas ab eo suppressas, et latenter commendatas, indeque receptas, et Ecclesiæ redditas, et vascula argentea, quæ non pauci ponderis a longo tempore in Ecclesia pependerunt. Sed et alia, quæ sui decessores ac prædecessores, cæterique fideles pro remedio animæ suæ eidem Ecclesiæ obtulerunt, ab eo sine consensu metropolitani ac coepiscoporum, ac presbyterorum, ac diaconorum suæ Ecclesiæ pro libitu suo donata, cum etiam beatus Gregorius multoties in Epistolis suis ex sacris canonibus scribat : Quæcumque episcopus post ordinationem episcopatus acquisierit, omnia esse Ecclesiæ, in qua exstiterit ordinatus. Unde constat, quia nec ipse sine œconomo et conscientia clericorum illa debeat dispensare. Sed et omnes urbis incolæ ac populi, qui cum rege ac episcopis ad Synodum convenerunt, et ut revera ad spectaculum currentes, eum viderunt usque ad ostium Synodi venientem, et inde ut maniaticum redeuntem, quique sciunt quantam benignitatem regis et fratrum spernens, qualiter de certis capitulis, unde sacri canones expressa decreverunt judicia, judicatus lacrymantibus rege et episcopis, durior saxo recessit, putarent nos, qui eum secundum sacros canones, sicut eos intelleximus, judicavimus, et postea ut ipsi præcipiunt canones, pro eo episcopum vestrum, qui ejusdem judicio interfuit, prius judicium vestrum de eo referre, et nunc illum ipsum cum litteris nostris atque vicariis, sicut jussistis, ad Apostolicam Sedem, quæ paternos canones servandos confirmat, et confirmatos ac observandos sua observatione demonstrat, dirigere procuravimus, de vestræ auctoritatis justitia, et æquitatis libramine dubitare, et ideo ut se concrederet, locarium ei promittere, sicque nos ut insanos merito denotarent ; cum etiam, si fieri posset, quod ab illa et prima Sede sancta ac summo apostolatu vestro fiendum non creditur, ut talis a vobis cognitus, restitutus in ordine nominetur, nulla de cætero nobis conscientia de sibi a vobis commissis animabus esset periculum.

41. « Et cum omnes in istis regionibus sciunt, quoniam negligens et contemptor sacrorum canonum, et quandiu quamque patienter atque benigne fuerit toleratus, et a quam invitis, quia se corrigere noluit, secundum sacras regulas, sicut eas intelleximus, fuerit judicatus, nullam habere possemus verecundiam de restitutione illius, si foret facta a vestri summi Pontificatus potestate : quia omnes senes cum junioribus scimus nostras Ecclesias subditas esse Romanæ Ecclesiæ, et nos episcopos in primatu B. Petri subjectos esse Romano Pontifici, et ob id salva fide, quæ in illa Ecclesia semper viguit et Domino cooperante florebit, nobis est vestræ Apostolicæ auctoritati obediendum. Nobis quippe cum aliis quibusque scriptum est[1] : Quia Jesus erat subditus parentibus suis. Nobisque item scriptum est[2] : Obedite præpositis vestris, et subjacete eis, et nihil per contentionem neque per inanem gloriam : et[3] : Si quis vult contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Propterea locutus cum fidelissimo filio vestro domino meo rege glorioso, illi replicavi, quod sæpe inculcavi ; quodque libentissime accepit et adimplere cupit ; quia sicut Domini est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum, et universi qui habitant in eo, et ipsius est regnum, et cui voluerit dabit illud : ita ipse super fundamentum Apostolicæ petræ suam fundavit Ecclesiam, quam et ante Passionem et post Resurrectionem suam speciali cura, et singulari privilegio beato Petro, et in illo suis commisit vicariis. Cujus Sedem, suæque Sedis Pontificem qui honorat, illum honorat qui dixit[4] : Qui accipit si quem misero, me accipit, et ab ipso honorabitur, dicente[5] : Honorantes me honorificabo, et qui contemnunt me, erunt ignobiles.

42. « Idcirco quia multi sciunt, qualiter si Rothadi (Rothaldi) reclamatio habeat, et quidam inde aliter dicunt, et omnes generaliter sciunt, quoniam vestra auctoritas illum cum nostris vicariis ad suum præcepit destinari judicium : dignum et justum est ut quemcumque episcopum Romanus Pontifex ad se Romam venire mandaverit, si infirmitas vel gravior quæcumque necessitas, vel impossibilitas, sicut sacri præfigunt canones, eum non detinuerit, ad illum venire studeat ; multo magis etiam is, quem pro tali querela ad se quocumque modo clamantem, præsentiæ suæ judicat exhibendum. Et quicumque viderit, vel audierit, quod rex et episcopi Apostolicæ Sedis summum Pontificem prompte obaudiunt et honorant, promptius et humilius eis sui subjecti obedient. Nam ut beatus Gregorius dicit : Sicut languente capite subjecta membra incassum vigent, ita gloria et honore coronato, id est, honorificato ac decorato

[1] Luc. II. — [2] Hebr. XIII. — [3] 1. Cor. XI. — [4] Joan. XIII. — [5] 1. Reg. II.

capite, subjecta membra ejus honore atque decore fulgebunt. Et Rothado in nullo melius poterat satisfieri, quam si ad vestram præsentiam pergeret, et ei tantum subscriptionibus episcoporum, qui Deo et vobis mentiri nolunt, et allegationibus tot vicariorum eorumdem episcoporum, fuerit illum bonam causam nequaquam habere ostensum. Quamobrem sibi ipsi, et non nobis deputare debebit, quia sine bona causa se et multos alios fatigavit. Unde illum vestra discretissima pietas, quæ compassionem proximo, et rectitudinem (reprehensionem) deberi vitiis novit, suis Apostolicis litteris sufficienter præmonuit. Quique inter alias socordias ejus duritiæ esse dignoscitur, ut cum multoties sine ullo respectu timoris vel amoris divini, et absque ulla humana verecundia, per tot annos et in tantis causis toties sacris canonibus et decretis sanctæ Sedis Romanæ Pontificum, et suæ metropolis privilegio a Synodalibus judiciis resultaverit, et per tantos annos, atque a tantisper toleratus, a sua stultitia se revocare contempserit, a rege et episcopis multipliciter obsecratus, in hoc adduci non potuit, ut sacris canonibus et decretis sanctæ Sedis Romanæ Pontificum, secundum suæ metropolis privilegia de cætero se obediturum subscriberet, quoniam sine horum observatione nemo nostrum potest esse episcopus, et sic pace fraterna in omnibus frueretur.

43. « Postea autem sua sponte in libello suæ professionis, per quem ad lectorum judicium provocavit, hæc se observasse impudenter professus, qui scientibus cunctis mendaciter Synodo misit, et sic ad judicium provocavit, quæ se servaturum, ne judicaretur, subscribere detrectavit. Quod ideo, sicut postea nobis dixerunt qui ab ipso audierunt, subscribere noluit, quod et nos præcepimus, ne vinceretur. Sed si in misericordia rex et episcopi permaneremus sententia, Romam iret antequam vinceretur. Et quando illuc veniret, his per vestram jussionem, cum a vobis foret nobis nolentibus absolutus, subscriberet; non intelligens, imo intelligere non valens (excæcavit enim eum malitia sua) vestram auctoritatem sapientissime intelligere. Quare Dominus de cælo alloquens Paulum, et dicenti[1], quid me jubes Domine facere? non omnia, quæ agenda illi erant, exposuit, sed ad Ananiam, a quo agenda auditurus et accepturus erat, illum direxit. Sic et[2] Angelus Cornelium, postquam illum exauditum esse denuntiavit, ad Petri doctrinam atque obedientiam misit, quem licet ante baptismum, sancto, ut ita dicamus, baptizatum Spiritu, beatus Petrus illius baptismate qui baptizat in Spiritu sancto, et in quo credentium corda fide purificantur, baptizari præcepit. Unde facta quæstione contra eum, etiam a minoribus suis, tamen fidelibus, cur ad Gentes intraverit: idem Apostolorum princeps summorum gratia donorum repletus, et innumerabilium miraculorum potestate suffultus, querelæ non ex potestate, sed ex ratione respondit, causamque per ordinem ea mansuetudine exposuit, qua humilitate prædicto Cornelio se adorare volenti dixit : Vide ne feceris, nam et ego ipse homo sum sicut et tu. Si enim in querela fidelium, ut Gregorius dicit, aliquid de sua potestate diceret, profecto doctor mansuetudinis non fuisset. Humili ergo eos ratione placavit, atque in causa reprehensionis suæ humiliter rationem reddidit, et jam testes adhibuit, dicens : Venerunt autem mecum et sex fratres isti. Cujus humilem auctoritatem, et mansuetissimam potestatem, et rectissimam prædicationem dicentis[1], non dominantes in clero, sed forma facti gregis, secutus beatus Gelasius in decretis suis ad omnes episcopos de institutis Ecclesiasticis dicit : Cumque nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temere nil licere, et cum Sedes Apostolica super his omnibus, favente Domino, quæ Paternis canonibus sunt præfixa, pio devotoque studeat tenere proposito : satis indignum est quemquam vel Pontificum vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare, quam beati Petri Sedem videat, et sequi et docere. Satisque conveniens sit, ut corpus Ecclesiæ in hac sibimet observatione concordet, quam illic vigere conspiciet, ubi Dominus Ecclesiæ totius posuit principatum.

44. « De Barnaba quoque et Saulo dicente veraciter[2]: Paulus Apostolus non ab homine, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem, qui postquam diutius fruiti sunt Apostolorum consortio, non ipsis Apostolis, sed juxta fidem sacræ historiæ, ministrantibus[3] Domino prophetis et doctoribus qui erant Antiochiæ, dixit Spiritus sanctus : Separate mihi Barnabam et Saulum in opus ministerii, ad quod assumpsi eos. Tunc jejunantes et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi a Spiritu sancto abierunt vocati Apostoli, et in sequenti anno, id est, decimo quarto, post Passionem Domini (licet qui operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus sit et Paulo inter gentes tantum) juxta condictum Jacobi, Cephæ, et Joannis gentium magisterium una cum Barnaba Paulus accepit. Idem quoque Paulus apud[4] Corinthios negligentibus rectoribus de incestuoso scripsit : Congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu Christi tradidi hujusmodi in interitum carnis Satanæ, ut spiritus ejus salvus sit in die Domini. Ipsi enim Corinthiorum rectores illum tradiderunt in interitum carnis Satanæ : et Paulus cognito ejus opere sua auctoritate cum illis, et comperta ejus pœnitentia, ipsi eum restituerunt, et Paulus sua auctoritate cum illis. Cui[5], inquiens, aliquid donastis et ego : nam, et ego si quid donavi propter vos in persona Christi. Hinc B. Gregorius : A bono, inquit, vestro non dissentio, meum sit quod ipsi fecistis, cui velut si dicere præsumamus, quare ita caute cum

[1] Act. v. — [2] Act.

[1] 1. Pet. v. — [2] Gal. I. — [3] Act. XIII. — [4] 1. Cor. v. — [5] 2. Cor. II.

disciputis te copulas? Quare vel te discipulorum, vel illos tuis actionibus tam sollicita mente confirmas? ut non circumveniamur, inquit, a Satana. Non enim ignoramus cogitationes ejus : id est, ne hoc, quod bene mens inchoat, ipse in malitiæ finem vertat. Et Innocentius : Hæc ad Corinthios Apostoli est declarata benignitas, ut in uno spiritu ductam et reductam sententiam boni semper indifferenter sequantur. Et Leo ex Apostolo : Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius, et unusquisque proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Non enim poterit unitatis nostræ firma esse compago, nisi nos ad inseparabilem soliditatem vinculum charitatis adstrinxerit, quoniam sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alterius membra. Connexio totius corporis unam sanitatem, unam pulchritudinem facit. Et hæc quædam annexio totius corporis unanimitatem requirit, sed præcipue exigit concordiam sacerdotum.

45. « Quibus etsi ordo generalis est, non tamen communis est dignitas omnibus : hæc autem servata altiori intelligentia circa supradictos sunt acta, et a prædictis docta, ut cognoscatur, qualiter juniores potioribus debeant obedire, et potiores minoribus providere, et ordo a Deo dispositus valeat in omnibus et ab omnibus conservari. Unde summus Ecclesiæ pastor docet[1] : Si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus, qui servis suis commisit negotia sua, et unicuique secundum propriam virtutem, sicut et de Spiritu sancto scriptum est[2], quod dona dividit singulis prout vult. Et hinc juxta Sardicense Concilium summus primæ et sanctæ Sedis Romanæ Pontifex, pro examinis renovatione ad se reclamantis et confugientis cum sua clamatione dejecti provincialis episcopi, non statim singulariter privilegio auctoritatis suæ restituit, sed remittens eum ad provinciam, ubi causa patrata fuerat, et in qua juxta Carthaginenses canones, et jura legis Romanæ, causa potest diligenter inquiri, et quo non sit difficile testes producere, veritas inveniri, aut finitimis episcopis dignatur scribere, aut e latere suo mittere, qui habentes ejus auctoritatem, præsentes cum episcopis judicent, et diligenter causam inquisitam definiant; aut dignetur credere episcopos sufficere, ut negotio terminum possint imponere. Et Innocentius, si quæ causæ vel contentiones, inter clericos tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortæ, congregatis secundum Synodum Nicænam ejusdem provinciæ episcopis, jurgium præcepit terminari. Et Bonifacius de Maximo scribit, ut ad provinciam venire cogatur, et illic se constituto præsentare judicio, et quidquid de illo duxerint provinciæ episcopi decernendum, cum ad eum relatum foret, sua firmaretur auctoritate : quatenus, ut idem ad Hilarium scribit : Metropolitani sui unaquæque provincia in omnibus rebus, ordinationem semper exspectet, sicut scriptum est in Nicæno Concilio, ut sicut apud Alexandriam, et Urbem Romæ episcopo parilis mos est, similiter et apud Antiochiam, cæterasque provincias suis serventur privilegia Ecclesiis. Unde bene placuit annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno Concilia celebrari, ut communiter omnibus simul episcopis congregatis, provinciæ discutiantur hujusmodi quæstiones.

46. « Et hoc dico, non (quod absit) præjudicans summæ Sedis Apostolicæ, et sancti apostolatus vestri potestatem in aliquo, cui in omnibus sum, sicut rectum est, obedire paratus, sed quia summæ auctoritati vestræ obsequium prestare me puto, cum ea, quæ sentio, aut ad probationem aut ad correctionem, humiliter sapientiæ magisterii vestri pando, et Rothadi mores vobis intimare procuro, ne mea negligentia, qui eos novi, vos lateant, quatenus certius quod vobis placuerit, de illo vestra auctoritas decernere valeat. Quem si nunc in depositione judicium vestrum manere decreverit : sumus certi de benignitate, et modestia, ac pietate filii vestri domini nostri regis Caroli, quoniam quidquid de illo prædicto filio vestro præceperitis, et rationabiliter poterit adimplere, sine ulla retractatione obediet. Sed et coepiscopi nostri de Ecclesiarum suarum stipendiis abundantissime illi impendent : mea etiam exiguitas, sicut nunquam ad retributionem mali propter contemptus et contumelias mihi ab illo illatas provenire volui, ita quidquid benignitatis potero, libentissime abundantius etiam quam unquam fecerim, impendere procurabo. Si vero sine ulla satisfactione tam diutini contemptus sacrorum canonum, et Sedis Apostolicæ decretorum, ac suæ metropolis privilegii, atque Synodalium judiciorum, quibus nec obedire, nec se obediturum de cætero profiteri vel subscribere voluit, et absque professione vel subscriptione suæ correctionis et obedientiæ coram fratribus suis, quorum multoties regularia spreverat monita, cum inde pluraliter in Leonis et Gregorii Epistolis legatur. Si etiam (ut illa prætereamus, quæ ob sacerdotii verecundiam, et opprobrium sæcularium sequentes Africanum Concilium, nec ad notionem in Synodum perduci permisimus) parvipensis et sine aliqua correctione dimissis eis capitulis, auctoritati vestræ sub fidei adstipulatione directis, pro quibus fuerat judicatus ab episcopis, ad quorum judicium provocaverat, secundum expressa sacrorum canonum, et Apostolicæ Sedis decreta, Cælestino dicente : Quæ enim a nobis res digna servabitur, si decretalium norma constitutorum pro aliquorum libitu licentia populis permissa frangatur? mox vestri omnium Ecclesiarum Pontificis cunctorumque episcoporum patris atque magistri, regulare judicium ferre convenit : æquo animo feram.

47. « Credo tamen diligentissimam discretionem vestram nosse proterviam, contemptum, ac contumaciam subjectorum erga prælatos suos, et

[1] 1. Pet. IV. — [2] 1. Cor. XII.

libertatem impune delinquendi contra canones sacros, quæ hinc in nostris regionibus poterunt, ut quibusdam videtur, noxias vires accipere : præsertim cum sapientissimæ auctoritati vestræ constet esse notissimum, demonstrare Sardicense Concilium in septimo suo capitulo, qualiter dejecti et ad se clamantis episcopi restitutionis vel in depositione permansionis executio, cum indemnitate simpliciter judicantium, ab Apostolica Sede debeat celebrari. Quod et Innocentius, et Bonifacius, verum Leo in decretis, et Gregorius evidentius in Epistolis suis ea demonstrant, Carthaginensis Concilii, imo Apostolicæ Sedis, quæ in suis eidem præsedit vicariis decreta sequentes, videlicet, ut a quibuscumque judicibus Ecclesiasticis ad alios judices, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum, non eis obsit, quorum fuit soluta sententia, si convinci non poterunt, vel inimico animo judicasse, vel aliqua cupiditate, vel gratia depravati. Unde nobis et conscientia testimonium perhibet, et omnibus qui interfuerunt notum factum fuisse dignoscitur, quoniam illum servare quam judicare maluimus, si pro sacrorum canonum neglectu eorum judicio, per quos Spiritu sancto inspirante promulgati sunt, cum eo quod corrigere nequibamus damnari pariter non timeremus. Et idcirco nullo inimico animo, nulla cupiditate aut gratia depravati, flentes illius incorrigibilem socordiam et irrevocabilem pertinaciam, regularia in eum judicia executi sumus, quæ ab eo suspendere diutius non præsumpsimus. Vestra etiam sapiens et summa auctoritas in decernendo attendet Apostolum[1] docentem, quia quorumdam peccata manifesta sunt præcedentia ad judicium, quorumdam autem et subsequuntur : quæ sicut exponit B. Ambrosius, ac si posita in bilance in judicio sunt examinanda, utrum bona opera amplius pensando remuneranda præcedant, et mala facta minima misericorditer dimittenda demonstrent ; an malefacta amplius pensando præcedant, ut mereantur damnationis judicium, et bona paucula suffocent. Quia et nos pro modulo nostro non solum in utilitatem, verum et noxietatem in Rothado cum factis suis pensavimus, et velut[2] ficulneam infructuosam terram rationalem inutiliter diutius occupantem, et etiam post plura tempora, pluresque admonitiones quasi cophinos pinguedinis sibi appositos non recipientem, sed sterilem permanentem, non sine dolore cordis succidendam providimus.

48. « Et cum hæc ita se habeant, absque dubitatione confido, quia illud quod in prædicto Concilii Carthaginensis capitulo sine ulla interpolatione subsequitur, Decretum vestri moderaminis nequaquam præteriet. Sane, inquit, si ex consensu partium electi fuerint judices, etiam a pauciore numero quam constitutum est, non liceat provocari : qui numerus constitutus in duodecimo superiori capitulo demonstratus, et consensu partium expetitus, in dijudicatione Rothadi constat fuisse completus. Quorum etsi judicium pro quacumque causa forte rationabiliore, et adhuc nobis incognita, vestræ summæ auctoritati, quam multa nobis occulta non transeunt, placuerit refragari, quia meum est mea vobis obediendo committere et non judicia vestra discutere, sustinebo, et contra vestram regularem restitutionem, si forte in agendo ea visa fuerit, in qua vestra disponet auctoritas, qualiter idem ut solet victor, et voti compos, quæ sunt episcopi, de reliquo faciat, non recalcitrabo : ducens pro magno, si a diutinis et multis molestiis, quas ab illo et pro illo passus sum, jam tandem aliquando valeam respirare, et nunquam mihi contingat ulterius contra illius inquietudines inutiliter laborare. Et ex hoc non solum ab Ecclesiasticis personis, verum et multo magis etiam a sæcularibus nostra judicia contemnuntur, et pro nihilo ducuntur, dicentibus eis, et ad medium devocantibus illa, quæ mihi vestræ auctoritati non sunt adscribenda, ut non animum vestræ dulcedinis in aliquo moveam, quod summopore cavere desidero. Si qui in provincia vestra, quorum querela illo restituto ad vos valeat pervenire, de majoribus causis de cætero quædam commiserint, sicut de quibusdam rebus frequentius quam in istis retroactis temporibus committantur, ne a Domino damner silentio, eos commonere studebo, et si corrigere se voluerint, congaudebo : sin autem, eos ad vestrum judicium provocabo. Qui si ire voluerint, vestra sancta sapientia, quid inde melius viderit, decernere procurabit : si autem ire noluerint, facient quod sibi utile judicaverint. Me utinam hinc a divina damnatione sententia S. Ambrosii liberet, qua dicit : Si, inquiens, quis potestatem non habet quem scit reum abjicere, aut probare non valet, immunis est ; sicque, ut puto, quia in multis occupatus, et itineris longitudine atque insoliditate obstrictus, de omnibus, antequam insolentium querela ad vos perveniat, ad Apostolicam Sedem referre non valeo, infirmitate gravatus, et gratias Deo, termino jam vicinus, potero præcavere ne a quocumque sanctitatis vestræ animus erga me moveatur, ut aliqua mihi excommunicatio intentetur. Et licet noverim juxta[1] Evangelium, et Apostolum redditurum Dominum unicuique secundum opera ejus, testimonium reddente illis conscientia inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, in die qua judicabit occulta hominum ; et ut Leo dixit : Si quid per servitutem nostram videlicet sacerdotalem, bono ordine et gratulando impletur affectu, non ambigamus per Spiritum sanctum nobis fuisse donatum, et quod secus fuit ratum esse non poterit : modis omnibus quantum ipse donaverit, a quo omne donum est perfectum, providere studebo, ne a communione Sedis Apostolicæ, quod absit, quolibet modo extorrem me ultimus dies, qui mihi incertus est,

[1] I. Tim. v. — [2] Luc. xiii.

[1] Matth. xvi. Rom. ii.

subito venire potest, inveniat. Erit enim quamvis tardius, quam necesse sit, quoniam ego gravis peccator gravi carcere corporis diu inclusus teneor merito in multis afflictus, providentissimo Domino providente, et tempus et persona in Rhemorum Ecclesia, quando et in qua ab Apostolica auctoritate privilegium integratum sibi ex antiqua consuetudine collatum et conservatum habebitur. Quæ nunquam, excepto Romano Pontifice, primatum habuit, nisi quandiu ejecto sine ullo crimine ab ea suo pontifice Rigoberto, violentia tyranni Milonis, tempore Caroli principis pastore vacans, Bonifacio Apostolicæ Sedis legato aliquandiu sicut et Trevirensis Ecclesia commissa fuit, inter quas Rhemensem scilicet et Trevirensem Ecclesias (has enim duas tantum provincias Belgica regio habet) hæc semper distinctio fuit, sicut in Ecclesiasticis monimentis invenimus, et vetustissimam consuetudinem semper obtinuisse comperimus, ut ex eisdem episcopis non loci, sed dignitate ordinis prior secundum sacras regulas haberetur, qui foret in qualibet istarum Ecclesiarum metropoli antea rdinatus.

49. « Mihi vero necesse erit me taliter agere, ne toties auctoritatis vestræ Epistolas excommunicationes intentantes et objurgationes, quas raro et magna necessitate fiendas in Apostolicorum virorum litteris legimus, ferentes de reliquo accipiam, sicut, istis temporibus, peccatis meis merentibus, frequenter accepi. Quod si sanctitati vestræ placuerit, non vobis opus agere in postmodum erit, donec apostolica vestra jussio me inobedientem in aliquo contra regulas sacras per contemptum, quod absit, invenerit. Qui enim, quare in Evangelio Dominus centurionis fidem dicentis[1]: Dic verbo, et sanabitur puer meus, intelligit: considerat quam operatorium sit episcopi, imo sicut in[2] Paulo in se loquentis Christi, quanto magis Pontificis Apostolicæ Sedis, et quam obedienda sit ipsius præceptio tiam sine ulla admirationis adjectione cognoscit, quod et scientibus, et nescientibus intimare, sapientibus et insipientibus debitores, debemus episcopi, quibus, si de reliquo verba iniquorum prævaluerunt adversum nos, sicut[3] lectitant proferentes, non erit necesse de provincialibus Synodis, in quibus hactenus laboravimus, magnopere laborare, quippe quoniam erit et lex et spes sibi quisque. Quod quidem vestra humilitati nostræ scripsit sublimitas, primo vos commotos esse ad Rothadi causam inquirendam, cura qua pro universis fratribus vestris constringimini, cum debita reverentia gratanter accepi, intelligens quia in numero fratrum nos qualescumque metropolitani computari debemus. Ea propter sic vestræ discretioni providendum est, ut metropolitani a subjectis episcopis non irregulariter contemnantur. Deinde (quod perspectissime scripsistis) secundo; quoniam Sedem Apostolicam Rothadus noscitur appellasse, et ne videamini Ecclesiæ vestræ privilegiorum detrimenta diebus vestris æquanimiter tolerare; et hoc nihilominus a nobis et ab omnibus est rectissime suscipiendum, et solertissime conservandum. Quod et ego pro modulo meo servandum esse volui et volo, et favente Domino, in hac devotione manebo, sciens privilegium metropolitanæ sedis Rhemorum, cui me divina dignatio servire disposuit, in summo privilegio sanctæ Sedis Romanæ manere, et privilegium esse Sedis Romanæ, si sua auctoritate privilegium sibi subjectæ Sedis fecerit vigere, et studuerit confirmare.

50. « De eo vero quod tertio loco ad medium devocastis, scribere aliud nihil præsumpsi, nisi quia causa Rothadi a causis illorum, de quibus scripsistis, est pæne in cunctis dissimilis. De eo quod tandem Apostolica vestra benignitas indignitati meæ scribere est dignata, ut hæc vobiscum cogitem, et quod de Rothado decernitis approbem, et non ad mei injuriam id vos egisse aliquantulum autumem: quantum valeo, totis medullis cordis cum omni supplicatione et debita ac submissa humilitate immensas gratiarum actiones sancto apostolatui vestro rependo, cum omni sinceritate animi rescribens, quia sicut mihi scribere dignati estis, ita per omnia credo. Et quia privilegium vestri summi Pontificatus, ut condecet et omnes desideramus, tam dicatum habemus, quod nemo nostrorum contradixerat in deductione Rothadi, sicut præcepistis ad vestram præsentiam, ut prædonare dignati estis, videre desidero, et visurum me esse confido; quia non aliud, nisi ut supra monstravi, quod regulæ sacræ præcipiunt, et mihi petendum, et vobis concedendum postulo, videlicet, ut sic Rothado ab auctoritate vestra compassio exhibeatur, ut vigor Ecclesiasticus non dissolvatur; et sic vigor Ecclesiasticus conservetur, ut debita misericordia et necessaria sufficientia ei non denegetur, quatenus nec ipsius exemplo ad excedendum alii provocentur, nec quibus in istis regionibus longius ab Apostolica Sede remotis censuræ Ecclesiasticæ moderatio est commissa, hinc, quod absit, conspiciant unde aut negligentia, aut dissolutione tepescant, ut terminos quos statuerunt Patres, transgrediendi materiam se sumere posse dicant, quod sicut intelligimus, nos hactenus servasse putamus. Vos videbitis quid inde facto melius erit, et nobis in judicio vestro videndum est quid Deus velit, quoniam injusta esse non poterunt divina judicia, quæ a soliditate confessionis Apostolicæ petræ, adversus quam portæ inferi, id est, suggestiones, vel operationes pravæ non prævalebunt, dictante justitia proferentur. Epistolam, quam mihi auctoritas vestra cum obtestatione præcepit Rothado dirigere, dominus noster rex filius vester, mox ut ad eum venit, per abbatem suum Rothado direxit.

51. « Rodulphus quoque ejusdem filii vestri domini nostri regis avunculus, tertio idem nunc elapsi mensis Decembris a Ludovico Germaniæ rege revertens, cum valde vesperi a Corte regis

[1] Matth. VIII. — [2] 2. Cor. XIII. — [3] Psal. LXIV.

nostri ad mansiones nostras super fluvium Ligerim secus confinium regni Aquitaniæ festinaret, misit ad me hominem suum, nomine Rodulphum, mandans quia præfatus rex Ludovicus quemdam hominem Rothadi cum Epistolis vestræ sanctitatis manui et fidei suæ commisit, quatenus ita ad præsentiam domini nostri regis Caroli cum eisdem episcopis eum perduceret, ut nullum malum ei inferret, et apud dominum nostrum regem idem homo accusatus, quod fraudatus sit res et thesaurum Ecclesiæ, et post perjurium inde commissum, fuga lapsus ad Ludovicum regem perrexit. Unde idem Rodulphus petiit, ut ego illum inde apud dominum nostrum regem adjuvarem, ut quoniam prædictum hominem in suam fidem acceperat, nullum malum haberet. Cui respondi, ut teneret ipsum hominem secum, ne interim ullum malum pateretur, donec ad Cortem redirem, et quantum possem, illum inde adjuvare curarem. Ipsum autem hominem nec tunc nec postea vidi, nec quo abscesserit cum Epistolis audivi: quæ idcirco sanctitati vestræ scribere studui, ut si aliquis malevolorum nostrorum more suo vobis quiddam sinistri ex hoc suggerere voluerit, quid inde verum sit cognoscatis, et erga me vestrum animum non moveatis.

52. « Rationem denique, quam reddidi coram electis judicibus, de quibus per libellum provocationis fueram a Rothado impetitus, ipsi venerabiles episcopi vestræ auctoritati transmittunt. De gestis vero a Rhotado post excommunicationem suam in provinciali Synodo compilatis, quæ per vicinos nostros ad vos in derogatione vestra audivimus, episcopi Rhemorum provinciæ per communes legatos nostros vestræ sanctitati, quæ sciunt, intimare curarunt ». Item post aliquanta de promotione ipsius domni Hincmari ad episcopatum, quæ jam superius partim prænotata, non curavimus hic iteranda. «Denique prælato Ebbone defuncto, Ecclesia sed et parochia nostra secundum consuetudinem, quam ex antiquo habuit, etiam de his, qui in episcopatu usque ad obitum in eadem Ecclesia non permanserunt, ipsius nomen inter sacrosancta mysteria in episcoporum Catalogo recitare pietatis gratia cœpit, et hactenus facit. Quod ego ne scandalizarem devotos quasi invidens saluti fraternæ, maxime autem quiescentis in Domino animæ, qui non pro exorbitatione a Catholicæ fidei sanitate anathematizatus, sed sua conscientia stimulante primum a seipso, et postea a Synodo, sed et Apostolica Sede damnatus extitit, prohibere sine Apostolicæ Sedis auctoritate nequaquam præsumpsi, dicente beato Cælestino papa: quia nefas est hæc pati religiosas animas, quarum afflictione, quia membra nostra sunt, nos quoque convenit macerari. Nunc autem in Epistolis sanctitatis vestræ, quas Engelvinus diaconus nobis attulit, invenimus ut Theutgandum et Guntharium in catalogo episcoporum non recipiamus. Et Antiochenum Concilium, ut præmisimus, et melius ipsi scitis, de eo, qui post damnationem juxta præcedentem consuetudinem episcopale præsumit ministerium, quod Ebbonem fecisse non dubium est: rescribere mihi dignetur Apostolica auctoritas vestra, utrum eumdem Ebbonem inter episcopos in sacris Dyptichis in Ecclesia nostra nominare permittam, an ne de cætero in episcoporum catalogo nominetur prohibere debeam, quatenus vestra auctoritate fultus, quid in nostra Ecclesia inde sit observandum, sine ambiguitate, decernentibus vobis demonstrem ». Hactenus ex Hincmari Epistola nonnihil ex mendis obscura Frodoardus. Reliqua autem, quæ subjicit, non spectant ad causam Rothaldi.

53. *Arsenius Nicolai legatus in Gallia cum litteris ad episcopos in Lotharii regno constitutos.* — Sed ad legationem Arsenii per Nicolaum Pontificem in Gallias adornatam jam redeamus. Dedit eidem legato litteras ad Carolum et Ludovicum reges, expostulans, quod vocatos ad Synodum episcopos continuisset. Extant ipsæ Pontificis litteræ[1] cusæ. Insuper eidem legato addidit litteras ad episcopos in regno Caroli constitutos, redarguens eos nomine negligentiæ, quod segnes se haberent in commonendo Lothario. Epistola sic se habet ex Codice Trevirensi accepta:

54. « Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, reverentissimis et sanctissimis confratribus nostris archiepiscopis et episcopis in regno Hlotharii regis Ecclesiam Dei gubernantibus.

« Sæpe, fratres charissimi, apostolatus nostri pro causa, si tamen causa dictanda (dicenda) erit, regis Hlotharii, sed utinam regis, sollicitudinem cognovistis. Quippe et frequentia super hoc negotio scripta nostra vidistis; et in fautoribus ipsius tantum flagitium nos jam vindicasse manifestissime nostis. Sed, proh dolor! nobis irremotis laboribus desudantibus, vos licet scripto nobiscum sentire tenereque profiteamini, utrum tamen laboretis nec ne jam apud virum fatum, et si labor vester aliquid penes illum proficiat, vel cujus culpa, si non proficit, impediatur, nihil nobis omnino significastis. Quamobrem datur intelligi hujusmodi taciturnitate ideo vos usos, quoniam quidpiam utilitatis, quod intimare valeatis, penitus non habetis. Quapropter obsecro vos per adventum Domini nostri Jesu Christi, ante cujus conspectum, vel pro legitimis certaminibus coronam, vel pro desidia, quod absit, pœnam percipietis: ut tandem aliquando recogitetis ministerium, quod accepistis; projiciatis desidiam, pellatis a vobis servilem amorem, resumatis episcopalem libertatem, corripiatis speculatorum et pastorum officium, et precando, obsecrando, suadendo, modo caduca hujus mundi prospera exponendo, modo in æternum mansura gaudia prædicando, jam nominatum regem frequentius adeatis, et tam ex auctoritate Dei, quam etiam ex nostri apostolatus injuncta vobis præceptione, quousque si non obedierit, hanc quam nunc habet is, adulteram mulierem projiciens, finitivam perman-

[1] Nicol. Ep. XXVII. tom. III. Rom. edit.

soriamque demus super eam sententiam; et exhortari eum, et admonere, omni (omnino) torpore ac metu repulso, curetis, et segnitia vel tædio deposito, quibus hactenus eratis depressi, hunc constanter arguere, et decenter corripere studeatis, prænuntiantes pariter, et quæ illi ventura sunt, imo jam imminent, videlicet, qui post nostram ac sanctæ Ecclesiæ in ipsum prolatam manifestam sententiam, nulla cum eo eritis communione potituri. Nam ut e diverso colligitur, nostræ communionis cum mœcha sibi sociata, et fautoribus suis, ipse jam dudum factus est exors, quod in Epistola et commonitorio, Rodoaldo tunc episcopo, et Joanni dederamus episcopo legatione fungentibus, in eumdem ipsum Hlotharium liquido poterit inveniri. Ergo, fratres, estote ut fortissimi milites, ut pervigiles pastores, et venientem lupum a longe inspicite, ac perituro imminentem gladium enuntiate. Eruite hunc virum qui ducitur ad mortem, qui trahitur ad interitum liberare ne cessetis. Clamate, quasi tuba exaltate voces vestras, et annuntiate illi scelera sua, quibus peccat, et peccare facit Israel. Quod si ille [1] non audierit, ipse in iniquitate sua morietur, sanguis ejus super caput ejus erit, vos autem animas vestras liberabitis (liberastis), tantum ut memores semper illius sententiæ sitis, quam vobis ex Apostolo memoriæ commendandam, nunc apostolatus noster diffloratam (deflloratam) annotat. Si quis, inquit [2], non obedierit verbo nostro per Epistolam, hunc notate, ut non commisceamini cum eo. Porro hæc et cætera, quæ huic paginæ inseruimus, Arsenio sanctissimo episcopo apocrisiario et misso Apostolicæ Sedis, consiliario nostro, vobiscum secundum voluntatem Dei exsequenda commisimus: cui et benignitatem vestram monstrare, et dignam reverentiam pro amore beati Petri Apostoli, a cujus Sede profectus est, exhibere satagite. Optamus fraternitatem seu sanctitatem vestram in Christo bene valere ». Hactenus Nicolaus.

55. His et aliis acceptis Arsenius legatus a Nicolao Pontifice litteris, est profectus in Galliam, ubi humanissime atque honorificentissime exceptus est ab episcopis Francis in regno Lotharii constitutis, ut apparet ex litteris Adventii Metensis episcopi ad Nicolaum papam scribentis pro gratiarum actione de venia, quam poposcerat, impetrata. Extant ipsæ litteræ in superius sæpe citato Codice Trevirensi, ex quo, ne pereant, hic eas describendas esse putavimus, quæ sic se habent.

56. « Sanctissimo ac perbeatissimo atque angelico domino Nicolao summo Pontifici et universali papæ, Aventius humilis Metensium sedis episcopus, nunc et in æternum feliciter valere.

« Apices sanctissimi apostolatus vestri nostræ parvitati nuper directi præclara dispensationis Ecclesiasticæ dogmata affatim propinantes fulgido ac vivido mentis fœnore, principem pastorum vos diligere deducant (declarant), et curam pascendarum ovium ineluctabiliter gerere testantur; quippe corpus Christi, quod est Ecclesia, per illum, et ipso salubriter exornare satagitis, qui vobis in Petro loquitur [1]: Si diligis me, pasce oves meas. Revera quia erga commissum gregem perspicacibus excubare vigiliis non negligitis, manifestum est, quod claritas superni luminis pervigilem circumfulget pastorem: imo æthereo angelicæ visionis, ut credimus, blandimento solatiatur. Quocirca nos cum cælico agmine gloriam in excelsis Deo canimus, et de vestra sancta piaque sollicitudine modis omnibus gloriamur. Ex quo enim Redemptor omnium carneo velamine tectus mundo resplenduit, sancta Mater Ecclesia probis doctoribus semper indiguit, sed juxta quod vas electionis evidenter declarat [2]: Novissimis diebus instant tempora periculosa, quibus vestri Deo digni apostolatus tuba [3] muros Jericho circumiens elationem mundi, ejusque cassanda molimina prosternere non cessat. Oportebat itaque vestri Pontificatus excellentissimum apicem benignum piumque, et in omnibus prudentissime circumspectum in Sede beati Petri collocari, ut omnis Christiana plebs, divina clementia procurante, de tanto patrono ineffabiliter congaudeat, et omnium Ecclesiarum Dei status vestris salubribus consiliis et auxiliis fulciatur. Igitur nostra parvitas, omnesque generaliter nobis subjecti in auribus æterni Judicis assiduas fundimus preces, ut vobis multiplices in cælis reddat mercedes, quod non solum postulanti excessuum veniam, et in ipso margine præsentis vitæ constituto, absolutionis, ac benedictionis optata remedia, sed etiam pæne periclitanti Ecclesiæ nostræ, tanquam fidissimus remex, eminentissimi apostolatus vestri privilegium, perpetuo munimine porrigere decrevistis. Quid nos parvuli, sed in Christo devoti ac fidelissimi obsecutores, vestræ sanctæ sollicitudini retribuere poterimus pro tam immensis muneribus? Credimus enim, quod in oculis divinæ majestatis sufficiunt assiduæ preces et vota fidelia: vita vero comite, directi nostræ parvitatis legati humilem, et fidelem acceptare poterunt affectionem.

57. « Porro acriter et multipliciter vestræ sanctitatis apices de taciturnitate et desidia nos reprehendunt, pro causa videlicet senioris nostri gloriosi regis Hlotharii, quod nullatenus ageret vestra dignatio, si gestæ rei series et ordo, quantum in nobis est, luculenta relatione pateret. Reminiscatur, oro, vestra clementia, quod apologiarum nostrarum litteræ, vestris sanctissimis obtutibus perlatæ breviter exposuere, nostram parvitatem initio istius negotii nullatenus interfuisse. Sed hoc idem in excubiis beati Stephani commorantem aure, non oculo percepisse, neque ut putatur, postquam erroris caligo detersa est, nos aliquando siluimus, sed Evangelica atque Apostolica documenta in auribus prædicti principis fidenter exposuimus, et juxta vocem prophetæ speculantis more periculum nuntia-

[1] Ezech. III. — [2] 2. Thess. III.

[1] Jo. XXI. — [2] 2. Tim. III. — [3] Jos. VI.

vimus, atque animam nostram liberavimus. Sed omnipotens Deus suo occulto judicio vestræ dignitatis prærogativam speciali, ut ita dicamus, dono insignivit, ut mortale vulnus, quod pæne totum Ecclesiæ corpus infecerat, præcellentissimi Apostolatus vestri antidoto mederetur. Ut enim pii certaminis vestri laborem, sanctissimorum prædecessorum vestrorum more ad copiosam perduceretis victoriam, Arsenium reverentissimum ac sanctissimum episcopum apocrisiarium, atque fidelissimum consiliarium a vestro sancto latere legatum excepimus, et quasi angelum Dei gratanter atque inhianter amplexati fuimus, ac pro parte desiderabilis visionis vestræ illo uti decrevimus. Extitit enim nobis ex candelabro pontificatus vestri lucerna ardens et lucens, illumque in divinis cultibus atque necessariis Ecclesiæ negotiis probum cooperatorem ac ferventissimum vestræ legationis excusatorem (executorem) esse gavisi sumus. Excussit enim manus suas ab omni munere, et ut de sacrato vestri pectoris fonte potaverat, nobis omnibus æquitatis et justitiæ exempla propinavit. Unde actum est, quod postposita personarum acceptione, diu dilatatas conjugii simultates radicitus amputavit, et legitimi matrimonii jura deliberativo tramite salubriter reformavit. O utinam Rodoaldus quondam legatus vester, sicut iste, decertasset, et nobis per omnia vestra mandata denudasset!

58. « Non enim quondam (quidam) ex nobis tantæ derogationis notam incurrerent, si vestra monita ex omni parte in nostram præsentiam pervenissent. Quid plura? circa undecimam horam laborantes operarii in vinea Domini a justo patrefamilias denarium percipiunt. Enimvero quam laboriosum, quamve difficile fuerit nobis sæpedicto negotio finem imponere, sanctissimus ac fidelis legatus vester sub gestorum serie, et viva voce vestris almifluis auribus abundanter exponere poterit. Qui neque ad dexteram, neque ad sinistram declinans, commissam sibi legationem sinceriter explevit. Igitur quia juxta[1] Apostolum novissima hora est, et antiquus hostis in membris suis acrius sævit, quasi ad vestra sacra vestigia provoluti humiliter petimus, ne in derogatione ac læsione nostri ordinis, melliflui apostolatus vestri aurem ulli accommodare dignemini, ut viventia ac fideliter agonizantia Christi membra vestris se gaudeant foveri solaminibus, imo nutantia sacrosanctis per omnia roborentur edictis. Denique nostræ parvitatis legatum vestræ dignationi dirigimus, religiosum videlicet presbyterum, et monasterii nostri abbatem, Reigimarum nomine, quem ut benigne suscipere dignemini, humiliter petimus, et parvulam benedictionem S. Stephani Metensis Ecclesiæ, quam nimio vestro amore succensi dirigimus, ea affectione suscipiatis, qua mittitur. Ne enim nostri impoliti apices in aliquo fastidium generarent, aut forte modum Epistolæ excederent, nostræ petitionis causas, si pietas vestra dignatur, jam dicto filio nostro vobis significandas commisimus, cui credere poterit vestra excellentia, si nostris precibus flectitur. Omnipotens Deus sanctissimi ac præcellentissimi apostolatus vestri apicem nobis diu incolumem conservare dignetur, ad consolationem sanctæ Matris Ecclesiæ et omnium fidelium animarum. Amen ».

59. *Arsenius in Gallia Lotharium a divortio revocat, Engeltrudem perjurem excommunicat.* — Qui igitur in Gallias pervenit Arsenius, egregie functus est munere suo: nam magnopere hoc nomine laudatur a Reginone. De ejusdem autem Arsenii legatione hæc habet temporis hujus auctor in Annalibus a Pithæo editis: « Anno octingentesimo sexagesimo quinto, Arsenius episcopus, Nicolai papæ legatus, ob pacem et concordiam inter Ludovicum et Carolum fratrem ejus, necnon Lotharium nepotem eorum renovandam atque constituendam missus est in Franciam. Qui apud villam regiam Franconofurti, mense Junio, a Ludovico rege honorifice susceptus, et muneribus magnificis honoratus, conditoque inter eos placito de supradicta conventione apud Agrippinam Coloniam habituro (habendo), ad Carolum regem in Galliam pergit. Illic quoque mirifice a rege susceptus, regalibusque donis sublimatus, propter dictum placitum Agrippinam (ut diximus) Coloniam venit, ibique obviam ei duo fratres, Ludovicus videlicet, et Carolus, absente Lothario nepote eorum, ad condictum placitum convenerunt, multisque ibidem causis bene dispositis, cum pace revertitur Romam ». Sed hæc postea. « Nam », ut idem auctor subjicit, « Theutpergam reginam a Lothario dimissam, sicut a Nicolao Pontifice injunctum fuerat, eidem restituens, Waldradam concubinam ejus in Italiam duci præcepit. Et ut ipse Lotharius Teutpergam reginam, quemadmodum rex, legitime sibi conjunctam deinceps tractaret, duodecim ex optimatibus ejusdem regis juramento firmare coegit ». Hæc ibi. Sed audiamus de his Reginonem, qui ait:

60. « Perveniens in Gallias Arsenius, tanta potestate et auctoritate usus est, ac si idem summus præsul advenisset. Convocatoque conventu episcoporum, Lotharium regem alloquitur, ut unum e duobus eligat: aut propriæ reconcilietur uxori, abdicato Waldradæ pellicis consortio; aut protinus anathematis gladio feriatur ipse, omnesque ei in hoc scelere favorem præstantes. Hac necessitate compulsus vel constrictus, vellet, nollet, Theutpergam reginam in matrimonium recepit, interposito jusjurandi sacramento, se illam ita in reliquo habere, sicut æquitatis jura dictant, legitimam uxorem esse tenendam, nec eam a se separaret, nec ipsa vivente, aliam super eam induceret. Post hæc Waldradam ex auctoritate Dei et sancti Petri, et verbo domini Apostolici Romam ire jubet, ut pro se rationem reddere studeat.

61. « Engeltrudam uxorem quondam Bosonis comitis a Sede Apostolica excommunicatam esse,

[1] I. Joan. II.

omnibus declaravit; quia proprium deseruerat maritum, et Wangerum suum vassallum in Gallias secuta fuerat. Quam excommunicatiomem cum omnibus qui aderant episcopis renovavit. Post hæc eadem Engeltruda prædicta Arsenio in Wormatia civitate se repræsentavit, in quo loco præfatus episcopus (Ludovico) regi occurrerat. Juravit igitur in præsentia ipsius missi sacramentum in hunc modum continens :

« Ego Engeltrudis filia quondam Mattefridi comitis, quæ fuit uxor Bosonis comitis, vobis domino Arsenio episcopo misso et apocrisiario summæ sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ Sedis, et per vos domino meo Nicolao summo Pontifici et universali papæ juro, imo per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et per quatuor Christi Dei Evangelia, quæ ore osculor, et manibus propriis tango, quia amodo relinquam illam malitiam, quam in prænominato Bosone viro meo exercui, et ut ovis, quæ perdita fuit, ad sanctam Catholicam sub eadem obligatione, qua dominus Nicolaus summus Pontifex et universalis papa me obligavit, revertar Ecclesiam. Et in Italico regno aut vobiscum, aut ante vos quoquomodo provideritis, ibo; et quidquid dominus Apostolicus jusserit, et terminaverit, adimplebo et perficere non recusabo.

62. « Sed tam horribile jusjurandum non adimplevit : siquidem usque ad Danubii fluenta cum eodem Arsenio perrexit : ibique ad quempiam consanguineum pro caballorum adminiculo ire condixit, et ad Augustam civitatem ad eumdem missum se reversuram pollicita est. Tali occasione gressum torquens ex Alemannia in Franciam repedavit. Quod cum supradictus Arsenius cognovisset, Epistolam misit omnibus archiepiscopis et episcopis, atque omnibus sanctæ Ecclesiæ fidelibus Galliæ, Germaniæ, ac Neustriæ commorantibus, obtestans omnes per auctoritatem Dei omnipotentis et beatorum principum Petri et Pauli, ac domini Pontificis et universalis papæ, ut nullus eam intra parochiam reciperet, sed eam funditus ab omnibus Ecclesiis suis prædicarent excommunicatam, et ab omni Christianorum communione sequestratam; insuper et anathematis vinculo innodatam, et inter impias et scelerosas damnatam, donec de pestiferis factionibus suis, atque perpetrato perjurio ante domini Apostolici præsentiam dignam acciperet pœnitentiam ». His peractis, Arsenius Romam reversus est. Hucusque ex Reginone.

63. Porro Arsenius, ut audivit Engeltrudem fuga elusisse Apostolicam Sedem, adversus eam has ad omnes episcopos scripsit litteras commonitorias, quas ex Codice Trevirensi acceptas in lucem edimus. Sic se habent :

« Arsenius divino nutu episcopus missus et apocrisiarius summæ sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ Sedis, et beatorum Apostolorum principum Petri et Pauli ultimus famulus, et legatus domini Nicolai Pontificis et universalis papæ, omnibus archiepiscopis et episcopis, atque omnibus sanctæ Ecclesiæ Dei fidelibus, Galliæ, Germaniæ, ac Neustriæ commorantibus.

64. « Fraternitatis vestræ omnium dilectionis jam cognovisse credimus industriam, qualia et quanta nefandissima scelera Engeltrudis quondam Bosonis comitis mulier perpetrasset, et qualiter per hujusmodi dominus Nicolaus summus Pontifex et universalis papa eam excommunicavit, ac a Christianorum consortio separavit, etiam insuper quousque dum de peractis malis veram egisset pœnitentiam, anathematis eam vinculo innodavit. Sed cum nos a beatorum principum Apostolorum, scilicet Petri et Pauli, fuissemus egressi Liminibus, et ab ejus utique sanctimonio directi fratrum pro pace regumque concordia ac Galliarum intra properassemus in finibus, sicut et de cæteris curam agentes, prædictam etiam Engeltrudem ad sanctæ Matris voluimus convocare Ecclesiæ sinum; sed ipsa in sua feritate permanens, nequaquam eam ad præfatæ sanctæ Matris Ecclesiæ gremium convocare valuimus. Unde tam in regno Caroli gloriosi regis, quam in Hlotharii excommunicationem, atque anathematizationem domini Apostolici omnibus de ea declarare studuimus. Sed cum ad Hludovici gloriosi regis præsentiam apud Wormatiam reverteremur; tum demum pone nos gressus est movere conata. Sed postquam jurejurando conjuraverit, quod ante nos, vel nobiscum pariter Romam venire deberet, et secundum domni Apostolici præceptionem de peractis malis pœnitentiam ageret, secundum hujus orationis textum promittens. Jurans ergo Engeltruda filia quondam Mattefridi comitis, quæ fuit uxor Bosonis comitis, nobis domno Arsenio episcopo, misso et apocrisiario summæ sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ Sedis, et per nos domino meo Nicolao summo Pontifici et universali papæ, per Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, et hæc sancta quatuor Christi Dei Evangelia, quæ ore osculor, et manibus propriis tango, quia amodo relinquam illam malitiam, quam in prænominato Bosone viro meo exercui, et ut ovis quæ fuit perdita, ad sanctam atque Apostolicam, sub eadem obligatione qua dominus Nicolaus summus Pontifex et universalis papa me obligavit, revertar Ecclesiam; et in Italico regno, aut vobiscum pariter, aut ante vos, quomodo provideritis, ibo, et quidquid dominus Apostolicus decreverit, jusserit, vel terminaverit, adimplebo ac perficere non recusabo. Deinde nobiscum, usque ad Danubii transitum veniens, ibique ad quempiam consanguineum caballorum adminiculo ire condixit, et ad Augustam ad nos civitatem ad prædicti negotii perfectionem redire pollicebatur. Sed his omnibus relictis, non timuit tentare Spiritum sanctum, et diabolo instigante, in perjurii laqueum est ingressa, et a nostræ salubritatis prædicatione pedem retorsit, et a tramite veritatis discessit. Inde obtestamur, et per auctoritatem Dei omnipotentis, et beatorum principum Petri et Pauli, et domni Nicolai summi Pontificis et uni-

versalis papæ, ut nullus vestrum eam in sua parochia recipiat, sed eam funditus in omnibus Ecclesiis vestris prædicare excommunicatam, et ab omni communione Christianorum sequestratam et extraneam; insuper et anathematis vinculo innodatam, et inter impias et scelerosas manus damnatam, donec de scelerosis factionibus suis atque præfato perjurio ante domini Apostolici præsentiam veram accipiat pœnitentiam. Et si aliqua falsidica scripta, vel etiam verba forte nostræ absolutionis protulerit, ei nullatenus credite. Flagitamus charitatem vestram, ut cum ab uno fuerit perlecta patre, antequam aliquis ejus pellacissimæ morbo contaminetur, ad alterum istam dirigat Epistolam». Hæc Arsenius legatus.

65. *Nicolai studium de pace firmanda inter Francorum reges et Ludovicum.*— Non prætereundum, quod eidem Arsenio in mandatis datum fuerit ab eodem Nicolao Romano Pontifice, ut initum fœdus, et confirmatam juramento pacem inter Francorum reges quam firmius posset, stabiliret; cujus rei perficiendæ causa, idem Nicolaus ad ipsos reges seniores juniorum patruos Carolum et Ludovicum litteras dedit, quæ extant in editione Romana tomo tertio Epistolarum Romanorum Pontificum numero vicesimo quinto, ubi ex titulo leguntur missæ Carolo, in Codice autem Trevirensi missæ inscribuntur Ludovico. Sed quod ad utrumque missa eadem Epistola videatur, titulus uterque verus; nam cum filios, et non filium nominet ad quos scribit, non ad unum ipsorum, sed ad utrumque eadem Epistola scripta esse cognoscitur. Ipso enim Epistolæ exordio hæc leguntur : « Initium locutionis meæ, quam ad vos nunc habeo, charissime (charissimi), ecce cum Apostolo Paulo sumit exordium, et vox mea vox illius est, dicens[1] : Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis ». Et inferius : « Concipite itaque, filii, pacem, et parturite justitiam ». Et post aliqua : « Igitur memores, filii dilecti, estote, etc. » Et quod ad negotium spectat : « Liceat, inquit, dilectissimo filio nostro, vestro autem nepoti, a Deo conservandum imperium suum cum regno proprii germani quieta possidere tranquillitate, etc. » In fine autem, ut Arsenium legatum audiant, admonet. Est autem ad eos ejusmodi ipsius Pontificis ad pacem conservandam digna exhortatio.

66. « Fœdus, quod ad alterutrum pepigistis, (quod fieri contigit anno superiori, ut in nuper citatis Annalibus continetur) inviolabili maneat apud vos veritate repositum, et immaculate vigeat vestra sublimitas, insignia fidei cunctis circumquaque nationibus repræsentans. Parcite gladio, humanum fundere sanguinem formidolosius exhorrescite : cesset ira, sedentur odia, sopiantur jurgia, et omnis ex vobis simultas radicitus extirpetur. Quisque vestrum sua sit sorte contentus, et funiculo hæreditatis divinitus sibi collato pacifice perfruatur, aliena jura non invadens, non subtrahens, non conturbans. Liceat dilectissimo filio nostro, vestro autem nepoti, a Deo conservandum imperium suum, cum regno proprii germani quieta possidere tranquillitate, et statui ejus summa se charitate (securitate) consulere, et gubernacula ditione debita moderari : ad salutem videlicet ac defensionem populi Christiani, et ad sanctæ matris suæ, Romanæ scilicet insignis Ecclesiæ, libertatem et sublimitatem. Non autem in vobis vanæ gloriæ typhus, non supercilii fastus, non alterius usurpandi terminos ambitio, sed justitia, charitas et concordia regnet, ac summum pax inter vos teneat omnino fastigium, etc. »

67. Eodem quoque modo scripsit ad episcopos sub regno ejusdem Caroli constitutos, quas communes fuisse putamus ad ipsos in Ludovici regno degentes antistites. Est earum principium[1] : « Studium nostrum semper fuit, etc. » Ubi inter alia : « Vitia, inquit, nobiscum expugnate, virtutum charismata prædicate, discordiam destruite, unanimitatem ædificate, odia extirpate, charitatem plantate, rixas dissipate, pacem evangelizate, haud talem (quod absit) unanimitatem vel pacem, quali Judæorum usa est in Domini Salvatoris nece conspirans factiosa caterva, vel Herodes et Pilatus ex inimicis eodem tempore pepigere; sed talem qualem audiere pastores cælestem militiam in Nativitate Salvatoris nostri canere : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, etc. » Inferius de conservando Ludovici imperio illæso istam memoria dignam brevem habet exhortationem :

68. « Permittatur ergo præclaro imperatori quietam ducere vitam atque tranquillam, et patruis suis nullam præsumptionem monstrantibus, machæræ usum quam primum a Petri principis Apostolorum vicario contra infideles accepit, non cogatur in Christi fideles convertere. Liceat, inquam, ei per hæreditaria regna sibi jure derivata, et Apostolicæ Sedis auctoritate firmata, et summi Pontificis manu, capiti superimposito diademate, augustissime decorata, cum suis fidelibus pie ac justissime gubernare. Sinatur omnino a Deo protectum imperium suum, quod cum benedictione et sacratissimi olei inunctione, Sedis Apostolicæ præsule ministrante percepit, ad exaltationem et quietem hujus sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ licenter ac rectissime moderari. Alioquin quisquis contra hujus nostræ salutiferæ commonitionis paginam agere fortasse præsumpserit, et adversus jam fatum filium nostrum Augustum referre tentaverit, noverit sibi in Deum omnipotentem, cujus imperium terminum nescit, refragaturum, et apostolatum nostrum juxta competens sibi ministerium reluctaturum, etc. » Porro has scriptas fuisse etiam ad episcopos in regno Lotharii constitutos, docet sequens Epistola[2] ad Carolum et

[1] Gal. IV.

[1] Nicol. Ep. XXVI. — [2] Nicol. Ep. XXVII.

Ludovicum conscripta, in ipsius exordio. At de Arsenii legatione, litterisque a Nicolao Pontifice scriptis satis.

69. *Fœdus ictum inter Francorum reges.* — Porro magis componendæ pacis causa inter reges Francorum et Ludovicum imperatorem, quam inter ipsos reges, ejusmodi legatio missa videri potest. Siquidem reges ipsi (ut dictum est) fœdus inierunt anno superiori, quod et firmaverunt hoc ipso anno kalend. Martiis in villa Turissiaco, ubi sex leguntur statuta capitula. Est autem ejus conventus ejusmodi exordium ex sæpe citato scripto Codice :

« Anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo sexagesimo quinto, kal. Martii hæc, quæ sequuntur, Ludovicus et Carolus reges in Turissiaco villa populo denuntiarunt ». Ubi de mutuo amore, concordia et pace multa, ultimum caput ad crimen Lotharii spectans sic se habet :

70. « Vos scitis, qualiter nepos noster Lotharius per suam juventutem, et per levium hominum consensum et hortamentum, et etiam per eorum favorem qui illum salvare debuerant, fecit et facit contra illam legem, quam [1] Deus primo in paradiso primis hominibus dedit, et quam in Evangelio [2] per præsentiam carnis cum hominibus habitans renovavit et confirmavit, quæ ad omnes homines pertinet, qui secundum Deum legitime utuntur conjugio. Unde et universalis Ecclesia Dei pulsatur, et sacerdotes sunt dehonorati, et populus Christianus sicut mali morbi contagio est maculatus. Propterea quod Deus dixit : Diliges [3] proximum tuum sicut teipsum, et sicut scriptum est : Ipse [4] os nostrum et caro nostra est, et populus et Christianitas unus est : consideravimus, ut ad illum missos nostros mitteremus, et ei tale consilium mandaremus, qualiter ipse coram Deo salvus, et coram sæculo honoratus esse valeat, et Ecclesia et regnum, quod illi ad salvationem commissum est, solidum esse possit, et populus Dei salvus sit, et legem et justitiam et pacem et tranquillitatem habeat. Quia etiam ipse suos missos ad nos transmisit, quasi consilium quærens, per nostros missos, ut Deus ubi nobis mandavit, quantum nobis Dominus dederit, ei verum et sincerum consilium remandamus, et talem voluntatem nostram esse erga eum sicut nos, dicere illi, per eosdem missos nostros mandamus ». Hactenus ibi.

71. *Episcopus Placentinus per Nicolaum restitutus.* — Eodem pariter anno, ut ex Anastasio edocemur, idem Pontifex Nicolaus vindicavit Seufredum Placentinum episcopum a diaconi sui persecutione. Rem gestam sic describit : « Seufredum Placentinæ sedis antistitem, a sede propria cujusdam Pauli diaconi perfidia pulsum, per legatos suos idem papa sedi suæ restituit, et eumdem diaconum, qui sedem illam proprio rectore superstite præsumpsit invadere, competenti cum suis sequacibus increpatione corripuit. Pro cujus etiam infausta temerariaque præsumptione penitus amputanda, sanctitatis studio jussit, et pro pace Dei Ecclesiæ ipsi jam fato præcepit diacono, ut nec tale quodcumque tentaret peragere, nec eamdem sedem Placentinam, sive viveret Seufredus, sive moreretur episcopus, præsumeret repetere, vel recipere ». Hæc de causa episcopi Placentini.

72. *Ædificia publica a Nicolao constructa.* — Subjicit de ædificiis eodem anno Romæ constructis in usum pauperum excubantium ad Limina Apostolorum, aitque : « Idem omnium insignis atque præclarus Pontifex, pietate magistra, miserias et necessitates prævidens, cunctis clementer compatiendo egenis, celeri subveniebat intuitu, et ad imitationem Domini nostri JESU Christi, qui ad redimendum humanum genus e sublimi descendit ad infima, pro populo labores sustinebat ingentes : quapropter claudorum atque cæcorum, necnon et diversis pœnis affectorum in porticu beati Petri Apostoli jacentium ad oram Tiberini fluminis ad sitim auferendam non posse gressus tendere conspiciens, et diversarum gentium, quæ undique pro sceleribus Apostolica Limina propriis expetebant, utilitatem divinitus attendens, minime corpori suo parcens, jussit formam aquæductus, quæ multis ante temporibus ruerat, et ob hoc ad beatum Petrum Apostolum aqua non ducebatur, in meliorem quam fuerat conamine plurimo revocari statum. Ita ut non solum hominibus profuerit debilibus, sed etiam omnibus Ecclesiam beati principis Apostolorum adeuntibus præcipuum opus extiterit, sicut et hactenus in decorem Leonianæ urbis luculenter conspicitur et habetur.

« Nihilominus Ostiensem urbem, quam divæ memoriæ Gregorius, ne gens iniqua Sarracenorum populum Domini in circuitu caperet, aut interimeret, ad salutem multorum construxerat, in ruinis jacentem, superna tactus inspiratione, fortiore firmioreque fabrica reædificari iste sanctissimus præsul jussit, et in melius restauravit, portisque etiam et turribus fortissimis muniens, promptos ad bella homines collocavit, ita ut nullatenus alienæ gentis incursio de cætero illi posset dominari, et concivibus (conviciniis) ejus damna in aliquo, nisi (quod absit) per desidiam operari ». Hucusque de rebus gestis anni hujus Anastasius. Jam ad res orientales convertamus orationem.

73. *Michaelis imperatoris litteras blasphemas et contumeliosas Nicolaus respondendo mirabiliter confutat.* — Hoc pariter anno Michael imperator Michaelem protospatharium Romam misit legatum ad Nicolaum Pontificem. Fuit legatio ista non ex more honorifica, dignaque eo qui mitteret, et ad quem mitteretur, Romano Pontifice : sed illiberalis, barbarica, proterva ac contumeliosa, scribente per eam ipso imperatore litteras ad Nicolaum papam referlas jurgiis et injuriis, detrectationibus atque blasphemiis; quam haud dubium Photius ille, qui ei muneri inservivit (fuerat enim ipsi a

[1] Gen. II. — [2] Matth. XIX. — [3] Matth. V. — [4] Gen. XXIX.

secretis), jam perduellis, ob schisma Nicolai Pontificis, scripsisse cognoscitur : haud enim imperator totus in circis ejus erat doctrinæ atque peritiæ, ut ita tot tantaque contexere maledicta sciret. Ita quidem etiam est opinatus idem Pontifex Nicolaus, ut nomine imperatoris, non ab imperatore eas dixerit esse conscriptas. In Epistola enim ab ipso ad eumdem imperatorem ultimo loco missa [1] hæc ait : « Præterea non omittendum esse credimus nos commemorare, præterito anno, per Indictionem videlicet tertiam decimam, Epistolam sub nomine vestro conscriptam per Michaelem protospatharium suscepisse, quæ tantis erat verbis contumeliosis, imo blasphemiis respersa, ut scriptor ejus non nisi in gutture colubri calamum tinxisse putetur, et dictatoris labia, pro dictionibus venena fudisse videantur, ut si cujuspiam simpliciorum cor penetrent (non enim hæc aures prudentium suscipiunt), continuo necent, nec mirum : tanto enim facilius, quanto mors animæ magis quam corporis, per illum virulentum haustum admittitur ». Hæc ibi Nicolaus de litteris, et tempore, quo sunt scriptæ, tertia decima scilicet Indictione, hoc videlicet anno.

74. At quid miraris talia a tali prodiisse (si ipse scripsit) imperatore, quem Græci [2] omnium perditissimum, vita solutissimum, Neroni atque Sardanapali similem, jugiter temulentum, et reipsa cum Mænadibus Bacchi orgia celebrantem, affirmant? qui iratus, quid nisi fœtidum ex adeo corrupta anima potuit exhalasse? nam qualis repletio, talis esse solet eructatio. Huic si addas versutissimi hominis malitiæ faces, in quale erumpet incendium ? Incendebat istam Photius suis incitamentis vitiorum fornacem, et ipse majori flamma intus incensus. Memoria tenes, lector, ante biennium, anno videlicet Redemptoris octingentesimo sexagesimo tertio, Nicolaum Pontificem Romæ habita Synodo, Photium intrusum in ordinem redegisse, atque Ignatium ab eo de sede projectum in cathedram restituisse, deque his per Leonem legatum imperatoris tum ad ipsum Photium, tum ad imperatorem et episcopos Orientis multiplices dedisse litteras. His itaque, velut tot jaculis furens confossa bestia, rabie rotans dentes, venenum spumans, quibus valet viribus appetit percussorem, sicque in Nicolaum ipsum totus invehitur : primumque (quod audisti) in ipsum Encyclicas ad Orientis patriarchas, aliosque omnes episcopos litteras scribens, impiis contumeliis atque calumniis confarcinatas, armans omnes in eum, omnes ad universale Concilium provocavit. At his non contentus, adversariis scriptis nisus est aggredi Nicolaum. Et quod sciret, in Ecclesia Catholica pro nihilo duci schismaticorum atque hæreticorum in Romanam Ecclesiam consuetas fundi blasphemias : ne ipsa hac in parte infirma nutarent, nomine utitur imperatoris , velut balista, arcuve fortis, debilis ipse, sine virtute, secundum illud Davidicum [1] : « Exacuerunt ut gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amaram, ut sagittent in occultis immaculatum, subito sagittabunt eum, et non timebunt : firmaverunt sibi sermonem nequam ». Sed debilem nesciebat esse arcum, nulliusque roboris neque usus, cujus nervum enervat mollissima vita, vitiaque velut tinea rodens consumunt. Quis, rogo, contumeliæ loco ducat, quidquid velut alter Nero, imper. auriga dicat, et jugiter ebrius vomat, et omni ex parte turpissimus turpiter ex abundantia cordis effutiat (in ore enim fatuorum [2] cor illorum) et qui arreptitius velut, pessimi dæmonis obsidentis Photium ore loquatur. Unde æque etiam secundum illud Psalmi contigerit [3] : « Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum, et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum ». Nimirum quod ex iis Romana Ecclesia nihil læsa sit, nullumque damnum Nicolaus acceperit. In ipsos vero retortæ tanquam ex arcu æreo, ferreæ fiant, quibus confodiantur, emissæ sagittæ.

75. Non extant ipsæ quidem blasphemæ Michaelis imperatoris litteræ ad Nicolaum, nam Synodalis sententiæ publico decreto fuisse traditas igni, quæ sumus dicturi significant. Hoc autem anno (ut dictum est) eas datas fuisse, decima tertia Indictione, ejusdem Nicolai Epistola anno sequenti ad eumdem scripta imperatorem et alia ad episcopos data ostendunt [4]. Rescripsisse vero Nicolaum hoc item anno, jam stante hieme, iisdem datis litteris [5] declaratur, et eo tempore cum idem sanctissimus Pontifex ægrotaret, ipso interea legato Michaele protospathario proterve agente, ut non exspectata bona valetudine Nicolai, egressus ab Urbe absque litteris in Ostiam profectus civitatem, ibi exspectaret tempus opportunum navigandi. Cum ipse Pontifex, ne absque litteris suis reverteretur, eam Constantinopolim scripsit ægrotans Epistolam, et licet valde prolixam, brevior ab ipso est judicata, respectu eorum omnium, quæ scribenda fuissent, si omnibus ab imperatore contumeliose conscriptis respondere per singula voluisset. Cum tamen ipse Christiana imbutus sapientia, quæ in sui injuriam scripta essent, omnino contempsit, ad ea sola respondens, quæ adversus Romanam Ecclesiam et sanctos Patres ab eo temere fuissent procaciterque jactata.

76. Equidem Deo plenus summus sacerdos, uti amantissimus pater, benigne admodum placideque atque modeste egit absque amaro illo zelo et contentione quam subministrat illa, quæ non desursum est, sapientia [6] terrena, animalis, diabolica: prætermittensque innumeras per eum illatas blasphemias, secundum quod monet Apostolus Petrus [7], cujus gubernabat Ecclesiam : « Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes, quia in

[1] Nicol. Ep. IX. — [2] Const. Manasses in Annalibus.

[1] Psal. LXIII. — [2] Eccl. XXI. — [3] Psal. LXIII. — [4] Nicol. Ep. VIII — [5] Nicol. Ep. X. — [6] Jac. III. — [7] 1. Pet. III.

hoc vocati estis, ut benedictionem hæreditate possideatis ». Sic tantum respondet, quantum satisfaciat, Sapiente ita præcipiente [1] : « Responde stulto secundum stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur ». Nam audi ipsum Nicolaum ita sua Epistola exordientem, et primum glorioso titulo honestantem blasphemum imperatorem :

77. « Nicolaus episcopus servus servorum Dei, piissimo, et dilectissimo filio, superatori gentium, atque tranquillissimo imperatori Michaeli a Deo protecto semper Augusto ». Ita quidem nihil minuens in titulo imperatoriæ majestatis, quod tamen penitus scit deesse in ejus vita sceleribus omnibus mancipata. Sed attende cum incipit [2] :

« Proposueramus quidem, antequam Michael gloriosus protospatharius legatus vester Romam veniens Epistolam nobis claritatis vestræ detulisset, talia vobis scripta per missos nostros, quæ jam et parata erant, transmittere, qualia gratissimus filius a diligente patre, ac Dei cultores imperatores a Sedis Apostolicæ præsulibus soliti erant suscipere. At vero præfato viro perveniente, Epistolamque nobis vestræ gloriæ, quæ tota blasphemiis, tota erat injuriis plena, porrigente : mutata est in [3] luctum cithara nostra, et organum nostrum in vocem flentium. Quoniam [4] exspectavimus tanquam de bona vite uvas, suscepimus autem labruscas; itaque mutavimus stylum, et ostenso vulneri congrua prævidimus adhibere medicamenta. Igitur ad potentiam vestram, inspirante Domino, scripturi, nostræque mentis affectus industriæ vestræ reseraturi, necnon et pro sancta Ecclesia Catholica et Apostolica (cujus nos præcipuacura, et quotidiana secundum Apostolum sollicitudo constringit) apud vos interventuri, et Epistolæ vestræ assertionibus, prout Dominus posse et nosse dederit responsuri : nihil opportunius, nihil aptius, nihil profecto salubrius arbitramur (licet vos a conviciis incohassetis), quam præ omnibus flagitare suppliciter eum [5], per quem reges regnant, et legum conditores justa decernunt, et in cujus manu corda sunt regum, et ex quo regnat omnis qui pie regnat, et imperat omnis qui eidem regi regum et Domino dominantium non repugnat, Dominum videlicet nostrum JESUM Christum, cui omnis rationabilis creatura ministrat, nimirum cui et insensibiles venti et mare imperanti obediunt; quatenus et labia nostra ad annuntiandum laudem suam aperiens, dilatatum quoque os nostrum pastu doctrinæ salutaris adimpleat; et quæ per nostri apostolatus officium auribus vestris exterius dicimus per se quoque nutu suæ inspirationis interius mentibus vestris inspiret; quia incassum terra cordis vomere nostræ linguæ proscinditur, nisi cœlestis roris aspersione intrinsecus infundatur [6]; Deus est enim, qui incrementum dat, et qui docet hominem scientiam. Putas, imperator, non bene facimus, quod ab injuriis scribentes inchoaveritis, nos ab orationibus ; vos a conviciis in nos, imo contra primam et magistram Ecclesiarum omnium loquentes exordium feceritis, nos in laudibus, et in nomine Domini, ad potentiam vestram sermonem habituri os aperuerimus ?

78. « Vidimus enim gigantem [1] Allophylum contra puerum et citharœdum nostrum David furore plenum, et blasphemias eructantem primo impetu populo Dei terrorem non modicum intulisse. Sed exspecta paululum, et ecce videbis in nomine Domini percussum, et a jam dicto hymnidico, et laudes et Psalmos ac orationes Domini majestati humiliter effundente, gladio suo prostratum. Et quidem nos injurias nobis specialiter irrogatas, et maxime pro justitia laborantibus, et a justitiæ impugnatoribus ingestas libenter ferimus. Discipuli enim sumus illius, de quo Apostolorum princeps ait [2] : Qui cum malediceretur, non maledicebat, et cum pateretur, non comminabatur. De talibus enim Veritas loquitur : Si [3] patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus? Et rursum eos, qui propter nomen illius persecutiones et maledicta toleraturi erant, beatos esse pronuntiat, dicens [4] : Beati estis cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversus vos mentientes propter me. Ubi ergo, teste conscientia, Deus in causa est, ibi omnino beatitudo speranda ; et ubi mendacium sævit, ibi convicia nulla timenda. Sicut ergo nos propter Deum etiam a non vera dicentibus injurias nobis illatas æquanimiter ferimus, ita quoque oportet pietatem vestram sacerdotibus, qualescumque sint, propter eum, cui deserviunt, reverentiam potius quam injurias exhibere, etc. » Pluribus enim agens inculcat, quam grave scelus, et sacrilegium ingens in universa divina Scriptura monstretur esse, de sacerdotibus Dei male mereri. Quod igitur prolixior sit Epistola, quamplurimis resecatis, ne lectori fastidio simus, ea tantum describemus, quæ magis necessaria, et ad institutum congruentia esse noscuntur, cum præsertim Epistola ipsa tertio cusa reperiatur in Collectione Conciliorum Coloniæ, atque Venetiis, Romæ iterum prælo credita.

79. Post nonnulla ergo quam sapientissime ista subjicit : « Non ergo quales sint sacerdotes Domini, sed quid de Domino loquantur, est vobis magnopere prævidendum. Nec in vicariis beati Petri Apostoli vobis est attendendum qui sint, sed quid pro correctione Ecclesiarum, quid pro salute vestra satagant. Neque enim illos inferiores dicetis Scribis, et Pharisæis sedentibus super cathedram Moysi, de quibus Dominus præcepit, dicens [5] : Quæcumque dixerint vobis, facite et observate ; secundum opera vero eorum nolite facere. Ergo, imperator, considera, si illos dixit audiendos, qui super cathedram Moysi sedebant : quanto potius his qui super ca-

[1] Prov. XXVI. — [2] Nicol. Ep. VIII. — [3] Job. XXX. — [4] Isai. V.— [5] Prov. XXI. — [6] 1. Cor. III. Psal. XCIII.

[1] 1. Reg. XII. — [2] 1. Pet. II. — [3] Matth. X. — Matth. V. — [5] Matth. XIII.

thedram Petri resident esse existimetis obaudiendum? et si illorum non opera, sed dicta facere et observare jubet; quanto potius horum, quicumque sint ipsi, dicta et monita custodienda sunt et amplectenda? etc. » Cum autem proprias in se illatas contumelias patienter se ferre testetur, in his quæ spectant ad læsam Ecclesiam, quo sit animo, ita declarat: « Verumtamen quæ ad Ecclesiæ Romanæ injuriam, quæ ad ipsius privilegiorum immutationem, quæ ad Sedis Apostolicæ præsulum derogationem scripsistis, quanta possumus constantia retundemus; et nullis terroribus, nec ullis detractionibus vestris repressi, quanta possumus virtute destruere, utpote veritatis inimica, studebimus ».

80. Sicque aggreditur Pontifex confutare quod in primis scripsisset, a tempore sextæ Synodi nullum Orientalium imperatorum communicatorias litteras ad Romanos Pontifices dedisse, nisi ipsum, qui tali honore immeritos affecisset. Quam enim id falsum sit, pluribus docet, cum tamen, si verum esset, illorum potius dedecus et opprobrium arguendum fuisset, quod per tot annorum curricula perseveraverint hæretici imperatores. Cum tamen quandiu perseveraverunt Catholici, eos Apostolicæ Sedi addictissimos fuisse, pluribus declarat exemplis.

Eam vero fortius retundit audaciam, qua se antea jussisse suis litteris ipsi Romano Pontifici gloriatur. « Quod longe, inquit, abest a piorum imperatorum affectu; quorum sicut locum tenetis, utinam ita et pietatem sectemini. Quod longe, inquam, est a principibus Sedis Apostolicæ reverentiam observantibus ». Manifestat vero patentem veritatem pluribus ejus prædecessorum exemplis, quorum nullus imperioso sit eo usus verbo *jubemus*, sed potius *rogamus*, vel *petimus humili reverentia.* Unum vero Mauritium inter Catholicos mperatores, qui semel eo usus est verbo *jubemus*, in exemplum severissimæ a Deo immissæ vindictæ positum fuisse diximus: recitatis vero Orthodoxorum imperatorum exemplis, his ita verbis Nicolaus furentem, et quid effutiat nescientem compellat imperatorem:

81. « O imperator, saltem nunc cognoscatis, quam a piorum imperatorum pietate in hac re differatis, et quam vox vestra ab eorum discrepet divinitus inspirata modestia! Illi quippe, petimus, invitamus ac rogamus, ecce sparsim ad Sedis Apostolicæ præsules, sed pari pietate clamant. Vos autem quasi non mansuetudinis et reverentiæ, sed solius imperii eorum hæredes effecti, et in causa pietatis illos imitari nolentes, præcepisse, jussisse, ac imperasse, ut quosdam, subjectorum nostrorum ad vos mitteremus, asseritis, et hoc ipsum vos egisse, nescimus cujus instigationibus fascinati, et oblivioni traditi dicitis. Porro factum a vobis nulla recordatione recolimus: nusquam enim nobis tale quid jussisse vos, nisi fallimur, hactenus reminiscimur; nusquam vos ad tantam circa Sedem beati Petri Apostolorum principis irreverentiam devenisse cognoscimus. Revolventes enim Epistolam quam tunc per venerabiles episcopos, et Arsam virum gloriosum spatharium miseratis, nihil jussisse vos nobis, sed potius obsecrasse atque rogasse vos omnino reperimus. In quo datur intelligi, cum nunc aliter perhibeatis, aut vos oblitos eorum fuisse, quæ antea miseratis, aut certe pœnituisse super his, quæ humiliter petiveratis ». Hæc de his ipse.

82. Qui nec prætermisit illud redarguere in litteris imperatoris, quo ipso magnopere latinæ linguæ detraxerat, ait enim: « In tantam vero furoris abundantiam prorupistis, ut linguæ latinæ injuriam irrogaretis, hanc in Epistola vestra barbaram et Scythicam appellantes, etc. » quod ex imperitia provenire demonstrans, ait paulo post: « Jam vero si ideo linguam latinam barbaram dicitis, quoniam illam non intelligitis: vos considerate, quia ridiculum est, vos appellari Romanorum imperatores, et tamen linguam non nosse Romanam. Ad extremum autem, si jam sæpe nominatam linguam ideo barbaram nuncupatis, quoniam a translatoribus in græcam dictionem mutata, barbarismos generat: non linguæ latinæ, sed culpa est, ut opinamur, interpretum, qui quando necesse est non sensum e sensu, sed violenter verbum reddere conantur e verbo, etc. » Sed et ex sacro usu ejus in Ecclesia Constantinopolitana vana et insana ipsum imperatorem loqui convincit; nam subdit: « Ecce quotidie, imo vero in præcipuis festivitatibus inter græcam linguam, veluti quiddam pretiosum, hanc quam barbaram et Scythicam linguam appellatis, miscentes, quasi minus decori vestro facitis, si hac etiam non bene ac ex toto intellectu in vestris obsequiis ac officiis non utamini ». Et paulo post: « Adhuc si pleniter illam execramini, etiam ab Ecclesiis vestris removere satagite. Istius enim dictione linguæ Constantinopolitana Ecclesia lectionem Apostolicam et Evangelicam in stationibus fertur primitus recitare; sicque demum græco sermone propter Græcos utique ipsas lectiones pronuntiare. Sed quia tantum hæc impietas Ecclesiæ Constantinopolitanæ hactenus defuisse putantur, ut tota ibidem nequitia suppleatur, hoc restat a vobis solummodo perficiendum ».

83. Quod insuper cognitus ab eo fuisset primatus Ecclesiæ Romanæ per tot ante missas legationes in causa depositionis Ignatii: jam pœnitens, suis his postremis id egit litteris, ut negaret se misisse, quasi majus judicium interpellaret, sed ob exortam de imaginibus quæstionem: hanc tergiversationem facile fuit Nicolao papæ convincere et redarguere falsitatis ex ipsius litteris Romam missis. Ostendit insuper primum de Ignatio judicium in collecta ab eo Synodo Constantinopoli habitum omni ex parte fuisse invalidum, ob idque dolo quæsitum per legatos Apostolicæ Sedis judicium, ut quod corrueret, sua stabilire posset auctoritate. Ostenditque pluribus illud multipliciter inefficax omnino fuisse, idque ex sacris Ecclesiæ regulis in

Œcumenicis Conciliis stabilitis, atque usu rerum plurimis exemplis semper et ubique recepto, quibus primatus Romani Pontificis in causis præsertim episcoporum semper innotuit.

84. Et in his quæ spectant ad Constantinopolitanam Ecclesiam post multa subjicit ista : « Cæterum ut calamum ad Constantinopolitanos præsules specialiter extendamus ; aut nunquam omnino, aut certe vix horum aliquis sine consensu Romani Pontificis reperitur ejectus, qui tamen hactenus inter depositos annumeretur, et non ab hæreticis, vel tyrannis pulsus, aut interemptus commemoretur. Denique ut ex his paucos commemoremus, nonne Maximus, postquam multum a Damaso papa (sicut ejus ad diversos Epistolæ missæ indicant) laboratum est, Constantinopoli pulsus est ? nonne Nestorius ? nonne Acacius ? nonne Anthimus, Sergius, Pyrrhus, Paulus, Petrus, Sedis Apostolicæ discurrentibus consultationibus ac decretis ejecti sunt ? Cur ergo, cum ita sit, in solo Ignatio Petri memoriam despicere ac oblivioni tradere studuistis, nisi quia pro voto cuncta facere voluistis, constituentes Synodum Ephesinæ secundæ crudelitate consimilem ? quamvis ibi Alexandrinus erat, qui cum cæteris sibi consociatis compatriarchis adversus S. Flavianum agebat. Hic vero (ut de patriarchis omittamus), nec unius episcopus civitatulæ aut quilibet ignotæ personæ adversus tantum Pontificem extitit sententiæ promulgator, qui non de suffraganeis et subjectis ejus fuerit ». His et aliis multipliciter redarguit celebratum adversus Ignatium ab ipsis conciliabulum, de quo satis suo loco superius dictum est. Deinde vero deridens falsum prætextum imperatoris asserentis non ob causam depositionis Ignatii, sed quæstionem de sacris imaginibus excitatam vocatos esse ab Apostolica Sede legatos, arguit eum mendacii.

85. Sed quod plurima adhuc confutanda remanebant, cur non singula redarguerit, triplicem affert causam his verbis : « Ad reliqua vero, quæ ex eadem Epistola vestra plurima ex parte remanebant, rescribere his pro causis omisimus, quoniam tanta nos Pater cælestis secundum beneplacitum suum ægrotatione quasi filios suos corripuit, ut non solum quæ ad respondendum propositionibus vestris idonea esse perspeximus, valeremus exponere, verum etiam eadem ipsa, qualiter dictarentur, nulli, ægritudine nimia pressi, quiverimus edicere. Et quia legatus vester tanta est impatientia usus, ut antequam nos ex validissima infirmitate respirare aliquantulum cognovisset, nullam moram passus, mox etiam nobis inconsultis, Urbe, quam vos quidem inveteratam, sed Honorius pius imperator æternam vocat, discesserit; ob nihil aliud, nisi quia tempus hiemis imminebat, et periculum sui vel militum vestrorum, qui secum erant, vehementissime formidabat. Apud quem vix obtinere potuimus, ut saltem, dum hæc scriberentur (quoniam ad Urbem reverti nullo modo voluit) in Ostia positus exspectaret. Tertio, quia cum eadem, quæ super fuerunt in ipsa Epistola, ad quæ nihil respondimus, sed potius philosophando contempsimus, plena essent omni pravitate atque blasphemia, et contra ipsam dispositionem Dei, qua Ecclesiæ Sedisque Romanæ privilegia cunctarum Ecclesiarum privilegiis sua ineffabili providentia prætulit, venena diffunderent : non vestra esse verba (sicuti prædiximus) quæ tam perperam sonabant, credidimus, ac pro hoc his quæ in ambiguum venerant, non potuimus tanquam indubitatis responsa, vel apologetica scripta remittere.

86. « Verumtamen si vestra fuerunt verba, quæ in despectum B. Petri Apostolorum principis, imo Dei, cujus ordinationi resistitis, sunt scripta, et quasi detrahentia privilegiis hujus sacratissimæ Ecclesiæ missa sunt : fateor non vos studiose sacras regulas, non venerandarum Synodorum Actiones, non piorum impp. leges, non veraces probabilium virorum historias lectitasse, quas tam conati estis in derogationem Ecclesiæ tantæ inutiliter ac incompetenter atque incongrue memorare. Sed rogamus omnipotentem Deum, ut qui suæ cognitionis vobis reseravit mysterium, tribuat quoque nosse ad plenum suas dispositiones, quibus sanctæ Ecclesiæ moderatur arcanum, et quæ sint, vel quanta, et qualia privilegia Ecclesiæ Romanæ, et ex quo cœperint exordium, et quis ejus summæ auctoritatis auctor existat, vobis clementer aperiat. Quod si a nobis quæritis scire, utpote a ministris Christi, et dispensatoribus mysteriorum ejus, vobis evidentius ostendemus. Si vero nosse parvipenditis, et solum contra privilegia Ecclesiæ Romanæ nisus vestros erigitis : cavete ne super vos convertantur. Durum quippe est vobis contra impetum fluminis reluctari ; durumque est contra stimulum calcitrare ». Taciteque sic comminatur tum excommunicationem, tum etiam privationem imperii, qua Gregorius (ut vidimus superiori tomo) ex privilegio Apostolicæ Sedis spoliavit Leonem Isauricum contemptorem ejusdem Apostolicæ Sedis imperio Occidentali. Subdit vero :

87. « Porro si nos non audieritis : restat ut sitis vos necessario, quales Dominus noster JESUS Christus hos haberi præcepit, qui Ecclesiam Dei audire contempserint. Præsertim cum Ecclesiæ Romanæ privilegia Christi ore[1] in beato Petro firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitus observata, et a sanctis universalibus Synodis celebrata, atque a cuncta Ecclesia jugiter venerata, nullatenus possint minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari. Quoniam fundamentum, quod Deus posuit, humanus non valet amovere conatus ; et quod Deus statuit, firmum validumque consistit. Itaque potissimum peccat, qui Dei ordinationi resistere tentat. Privilegia, inquam, istius Sedis vel Ecclesiæ perpetua sunt ; divinitus radicata atque plantata sunt : infringi possunt, transferri non possunt : trahi possunt, evelli non possunt. Quæ ante imperium

[1] Matth. XVIII.

vestrum fuerunt, et permanent, Deo gratias, hactenus illibata, manebuntque post vos; et quousque Christianum nomen prædicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt immutilata. Illa igitur privilegia huic sanctæ Ecclesiæ a Christo donata, a Synodis non donata, sed jam solummodo celebrata et venerata: per quæ non tam honor, quam onus nobis incumbit (licet ipsum honorem non meritis nostris, sed ordinatione gratiæ Dei per beatum Petrum et in beato Petro simus adepti) nos cogunt, nos compellunt omnem habere sollicitudinem Ecclesiarum Dei, etc. » Pluribus de his agens ostendit, non Romanam tantum, sed Antiochenam, atque Alexandrinam opera Petri fundatas Ecclesias, et tum illarum, tum etiam totius Christiani orbis, tanquam unius ovilis a Christo Petro crediti, Petri successori curam incumbere ipsi Romano Pontifici.

88. Quod autem idem imperator mitti ab Urbe ad se petierit Theognostum Ignatii comministrum, et alios quosdam monachos tanquam reos majestatis, ad hoc respondet ista Nicolaus: « Porro scripsit nobis imperium vestrum, ut Theognostum, qui a fratre et coepiscopo nostro Ignatio super quasdam provincias exarchatus pondus accepisse dignoscitur, necnon et alios monachos sibi, tanquam vestræ Augustalis injuriatores excellentiæ, destinemus. In quo cum tamen ipsi injuriatores vestri non fuerint, quid aliud nisi in quanta pœna et quibus tormentis subjiciantur, hi qui ex parte Ignatii, et apud vos in ditione vestra consistunt, liquidius agnoscamus? Quando hi non utique ad epulas, non ad infulas alicujus honoris percipiendas profecto quæruntur, sed potius ad puniendum, quos forte nec vidistis, nec cujus moris sint, penitus agnovistis. Denique quidam eorum ab ineunte ætate Romæ divinis obsequiis famulati sunt et non justum credimus hujusmodi tormentis fore subdendos. Theognostum autem non de vobis sinistra, sed potius grata prædicare testamur; quamobrem ergo eum quæratis ignoramus; nisi forte quia illinc fugatus, hic apud nos requiem, quemadmodum innumeri Christiani, aliquantulum reperit.

89. « Siquidem tanta millia hominum protectioni ac intercessioni beati Apostolorum principis Petri ex omnibus finibus terræ properantium, sese quotidie conferunt et usque ad finem vitæ suæ apud ejus Limina semet mansura proponunt, ut præter illud quo vas e cælo submissum, in quo cunctorum ostensa sunt eidem beato[1] Petro horum omnium rectori animantium genera, Catholicam signat Ecclesiam: ipsa sola Romanorum Urbs, apud quam ipsius Apostoli corporalis præsentia sedule veneratur, ipsius vasis cunctas dignoscatur, in se continere universorum animalium, (quæ homines intelliguntur spiritualiter) nationes. Suscepit ergo et continet Romana Ecclesia, quod Deus universalem Ecclesiam suscipere ac continere præcepit. Decentissimum quippe est atque convenientissimum, ut apud se Petrus, quod ipsi specialiter ostensum atque præceptum est, exhibeat, sicque demum quod in generali Ecclesia facilius credendum sit, innuat. Sane intuendum est, quia et hoc vas, in quo omnia genera erant animantium, Petro specialiter ostensum est; et ut ea mactaret et manducaret, illi soli jussum est, et post resurrectionem[1] ut rete plenum diversis piscibus ad littus traheret, a Domino ipsi proprie soli præceptum est. Ipsum enim, cujus nos, licet immeriti, vicem suscepimus, principaliter et specialiter universalis Ecclesiæ curam divinitus accepisse, etiam nobis tacentibus, credimus quod vestra sapientia jam animadvertat. Putasne ergo imperator, justum esse, ut tradamus aliquem eorum, quos nunc commemoravimus, principibus, quorum aulas, dignitates, honores et beneficia contempserunt, quorum fortiter indignationes, aut persecutiones sustinuerunt? Nolumus enim, Deo auctore, nec Judæ proditori similes inveniri, nec paganorum excedere profecto nequitiam: ipsi enim nihil tale agere penitus patiuntur, quale vos perpetrare hortamini nos. Denique cum quidam antecessorum vestrorum quemdam venerabilem virum ab Agarenorum principe multis oblatis muneribus, sibi mitti poposcerit, non solum minime impetravit, verum etiam, ut fertur, ab eo quem quærebat, pudorem conferentia scripta recepit. Quamvis, Deo gratias, et per principalem beatorum Apostolorum Petri et Pauli, de qua supra partim exposuimus, potestatem et jus habeamus, non solum monachos, verum etiam quoslibet clericos de quacumque diœcesi, cum necesse fuerit, ad nos convocare, atque Ecclesiasticis exigentibus opportunitatibus, invitare. Hoc quidem nostrum. Vestrum autem et piorum imperatorum non est ullum penitus quærendi monachos ministerium, nisi ad miserendum et orationes eorum submisse poscendum. Quod si forsitan opinamini Theognostum apud nos Photio detrahere, Ignatiumque jugiter commendare: scitote veraciter quia, nihil ipse de utroque loquitur, nisi quod in propatulo est, quod mundus dicit, quod omnis Ecclesia clamat, quod ipsi per innumeros homines Romam ab Alexandria, ab Hierosolymis, a Constantinopoli, a confinibus ejus, ab Olympo monte, atque a cæteris mundi partibus adventantes agnovimus; ad extremum quoque quod nos per missos vestros et diversa scripta patenter intelleximus, etc. »

90. Quod autem demum suis litteris imperator ad minas conversus, excidium Urbis fuerat comminatus, nisi ipsi pareret Nicolaus, ad hæc ista animo respondit intrepido: « Postremo, nisi correxerimus consilium nostrum, videlicet ut illud juxta consilium vestrum dirigamus, vel si non effecti similes vobis, sicut ipsi caput, ita nos

[1] Act. x.

[1] Joan. xxi.

quoque membra tradamus: interminationibus crebris deterrere nos, et minitari videmini, tanquam sitis patriæ et Urbi nostræ ultimum excidium illaturi. Quæ nos, Christo propitio atque custode (de quo scriptum est[1]: Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilant qui custodiunt eam) sicut hactenus non timuimus, nec modo timemus, credentes super muros ejus Angelorum custodiam; imo vero scientes, quod Salvator positus sit in ea murus et antemurale, id est, Apostolorum munimentum intercessionum. Neque enim non legimus, aut obliti sumus minarum[2] Sennacherib regis Assyriorum et servorum ejus contra urbem Hierusalem et populum ejus, quæ non minores nec pauciores minis vestris fuerunt. Et rursum miserationum Domini recordamur, et qualiter centum octoginta quinque millia hominum de castris Assyriorum interierint, et urbs cum habitantibus suis evaserit, in mente recolimus, et gratias agimus, et spem sumimus, ac fiducialiter de domo Domini, si virtutem ipse donaverit, cultum Baal amovere curabimus, quoniam ipse est nunc qui tunc, ipse et in sæcula.

91. « Ergo, ne velit minari pulvis et vermis, scriptum est[3]: Quid superbit terra et cinis? Ne velit ampulla (bulla) in aquis inflari, quia post pauxillum, et ecce non est. Quid gloriatur in malitia qui potens est in iniquitate? Quid facturus est? occisurus est (verbi gratia dicamus) hominem? quoniam amplius non habet quid faciat, et hoc unus fungus facit malus. O imperator, in hoccine redacta est malitia hominis in iniquitate potentis, ut fungo malo comparetur? Heu quam inutilem potentem, heu supervacue gloriantem! Porro vestra potens virtus in Domino potius glorietur, in bonitate laudetur, in justitia exaltetur: non minas nobis, non terrores velit incutere. Nescitis enim secundum[4] Salomonem, quid superventura pariat dies, et juxta psalmographum[5]: Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, et reprobat consilia principum ». Ita plane accidit, cum qui occidere minatur, occiditur ipse a suis post annum sequentem. Pergit: « Præsertim cum inter nos et vos non modica sit intercapedo, quæ quotidie populos non pauxillas vobis injurias, imo discrimina inferentes producit, et de his vos conveniat potius quam de nobis ulcisci. Nos enim apici gloriæ vestræ non damna, non convicia, non prorsus ullas (quod absit) injurias irrogavimus. Verumtamen quandiu subsistemus, ministerium nostrum honorificabimus, antecessorum vestigia nostrorum sectabimur, Ecclesiarum cunctarum sollicitudinem bajulabimus in eo qui nos confortabit Domino Deo nostro JESU Christo.

92. « Quid sæviunt homines? Quid mali fecimus nos? Certe non Cretam invasimus, non Siciliam exterminavimus: non innumeras Græcis subjectas provincias obtinuimus: postremo non Ecclesias sanctorum, interfectis numerosis hominibus, ac suburbana Constantinopoleos, et quæ muris ejus pæne contigua incendimus. At vero de istis nulla fit ultio, qui pagani sunt, qui alterius fidei sunt, qui inimici Christi sunt, veritatis ministris jugiter adversantur». Ita Nicolaus ejusdem imperatoris sugillans ignaviam, quam æque Græcorum historici omnes sunt detestati. Pergit vero: « Et nobis, qui Dei gratia Christiani sumus, qui ex parentibus Christianis exstitimus atque Catholicis, qui unius ejusdemque fidei dogmata credimus, qui servi vestri vocamur, qui veritatis cultores, quantum possumus esse desideramus, minæ tuæ tenduntur, terrores promittuntur, etiam nonnullæ molestiæ irrogantur. Non est iste ordo laudabilis, non est ista commutatio imitabilis, ut qui innumera mala ingerunt impuniti evadant, et qui nihil mali gesserunt, pro his talia recipiant: et qui Christum blasphemant, dimittantur, et qui Christum celebrant, hujusmodi minis subjiciantur. Sed habemus ad quem respiciamus nos, habemus in quo nos consolemur. Fecerunt enim hoc et Judæi[1], latronem dimittentes, et Salvatorem tenentes: occisorem justificantes et vivificatorem condemnantes: Barabbam liberantes, et Christum morti subdentes ».

93. His ita derisis, Pontifex ad causam Ignatii convertit iterum stylum, liberaliter offert, licet non teneretur iterare causam jam ab Apostolica Sede judicatam; liberaliter, inquam, concedit ac præcipit idipsum iterari Romæ judicium, ut tam Ignatius quam Photius se eo ad causam dicendam conferrent. Quodsi ipsi venire nequeant, id per vicarios mandat impleri; nam subdit: « Porro si venire illi per se nequeunt: primo quidem ipsi cujus rei causa venire non valent, nobis per satisfactorias litteras indicent. Deinde veniant de his, qui cum Syracusano Gregorio sunt quotquot voluerint, vices cæterorum tenentes, qui ipsius sunt partis. Mittantur etiam de parte Ignatii archiepiscopi quidam, Antonius Cyzici, Basilius Thessalonicæ, Constantinus Larissæ, Theodorus Syracusanorum, Metrophanes Smyrnæ, et Paulus episcopus Ponti Heracleæ, hegumeni autem Niceta Chrysopoleos, Nicolaus Studii, Dositheus Osidii, atque Lazarus presbyter, et monachus qui dicitur Cazaris. Qui nisi fuerint missi, suspectos vos reddetis, quia hos, in quibus certificari possimus, a nostris obtutibus subtrahere studiose curatis. Et ideo neminem cæterarum partium admittemus, nisi forte quos ex latere vestro destinatos esse, veraciter valeamus cognoscere. Quibus ex utraque parte convenientibus, et coram nostra præsentia ac fratrum et coepiscoporum nostrorum auditis, quid quæstionis inter utramque partem emerserit, facilius agnoscamus et canonice definiamus, etc. » Rursum vero post multa in commendationem justitiæ ab Apostolica Sede ministrandæ locutus, ad eumdem

[1] Psal. CXXVI. — [2] 4. Reg. XIX. — [3] Eccl. X. — [4] Prov. XVII. — [5] Psal. XXXII.

[1] Matth. XVII.

rursus convertit sermonem, optans reddere mitem, quem ex litteris noverat furore commotum dicens :

94. « Nolite indignari, nolite adversus nos frustra causari, nolite perversorum hominum verba libenter audire, sed potius nos audite. Nolite minas prætendere : quoniam nec illas (Domino protegente) metuimus, nec per has præcepta vestra, nisi divinis fuerint jussis ornata, faciemus. Parati autem sumus propter veritatem sanguinem nostrum effundere, siquidem plebem divinitus nobis commissam nec vobis, nec ulli vestrum, propitio Christo, trademus. Vestrum autem est considerare, utrum quod meditamini (minamini), valeatis necne perficere. Cogitate itaque dies antiquos, et annos æternos in mente habetote. Et quid imperatores, qui persecuti sunt Ecclesiam Dei, et maxime Ecclesiam Romanam, id est, Nero, Diocletianus, Constantius, Anastasius, et cæteri moris eorum pertulerint, et ubi modo sint, attendite diligenter, et quantum sit in Ecclesia Dei execrabilis fama eorum, et nomen detestabile, sapienter advertite. Quanta autem Dei cultorum Augustorum, qui Ecclesiam Dei exaltaverunt, et præcipue Romanam, Constantini et Constantis, Theodosii quoque majoris et Valentiniani, et cæterorum laus in universa Ecclesia polleat, et eorum præconia ubique personent, et nomen eorum inter sacra mysteria imprætermisse commemoretur, attentius et sedule recordamini, sicque nos audire illos imitantes satagite. Patres enim vestri per gratiam Christi sumus, et vos tanquam charissimos diligimus filios, nec possumus vobis nisi viam veritatis ostendere : terrenam gloriam vestram augeri divinitus exoptamus. Sed quid peccamus, si cælestem ac æternam vos capessere nihilominus exoramus?

95. « Quapropter attendat clementia vestra, quantus fuerat erga Sedis Apostolicæ reverentiam antecessorum vestrorum piorum imperatorum, et præcipue quos longe superius memoravimus, amor et studium, qualiter eam diversis privilegiis extulerint, donis ditaverint, beneficiis ampliaverint. Qualiter illam litteris honoraverint, ejus votis annuerint, instituta perficienda mandaverint, orationes petiverint, fidem sectandam decreverint. Qualiter etiam legibus suis pro adunandis ei Ecclesiis promulgaverint, pro colligendis Conciliis, ac proferendis sententiis non imperaverint, sed precati et hortati solum extiterint ; et quæ illi decreverunt, ipsi consenserint, et quæ illi damnaverunt, ipsi respuerint. Sic ergo, fili charissime, sic et tua sublimitas non ex parte ingratorum et inobedientium filiorum existens, (quod absit) sed inter cæteros Dei cultores Augustos imitator, quæ decrevimus de Constantinopolitana Ecclesia obedienter attendat, etc. » Post nonnulla autem : « Et si cunctis, inquit, generaliter sacerdotibus divina tractantibus fidelium convenit corda submitti : quanto potius Sedis illius Pontifici consensus est adhibendus, quem cunctæ Ecclesiæ generalis jugiter pietas celebravit? Unde clementia vestra evidenter advertit, nunquam quovis penitus humano consilio elevare se quemquam posse contra illius privilegium, vel confessionem, quem Christi vox prætulit universis, quem Ecclesia veneranda confessa semper est, et habet devota primatem. Impelli non valent humanis præsumptionibus, quæ divino sunt judicio constituta ». Et post multa id genus inculcata, clausa tandem Epistola, eidem ejusmodi contestationem affixit, quod timeret, ne, sicut aliæ, ab interprete, vel alio falsaretur :

96. « Quisquis hanc Epistolam nostram Constantinopoli legerit, et Augustissimo filio nostro Michaeli quidquam ex iis, quæ scripta sunt, occultaverit, ne locum apud illum possit invenire sufficientem, anathema sit. Quisquis etiam interpretatus eam fuerit, et ex ea quidquam mutaverit, vel subtraxerit, vel addiderit, præter illud, quod idioma græcæ dictionis exigit, vel interpretantis scientia intelligendi non tribuit, anathema sit ». Ita sanctissimus Pontifex, quod experimento didicisset, falsatas fuisse missas ante has litteras in Orientem, ut suo loco fusius est demonstratum.

97. *Litteræ imperatoriæ igni damnatæ.* — At non satis fuit eidem sancto Pontifici contrariis litteris confutasse blasphemas litteras imperatoris, sed judicavit eas omnino dignas incendio; idque ipsi imperatori faciendum præcepit, quod si negligeret, id Romæ solemni ritu a se faciendum esse denuntiat. Sed audiamus ipsum, qui in litteris anno [1] sequenti per suos legatos ad imperatorem missis hæc habet post multa in detestationem earumdem litterarum inculcata :

« Denique opinati sumus, et nunc nihilominus opinamur, quod pietas vestra tandem aliquando resipiscat, et de Ecclesiæ Constantinopolitanæ restaurando statu, nobis salubria suadentibus acquiescat; sicque demum omnia scripta, quæ male sunt compilata non solum adversum nos, et hanc sanctam Ecclesiam, verum etiam contra fratrem nostrum et comministrum Ignatium, coram universa imperii sui multitudine igni tradenda decernat. Alioquin jam cunctis Ecclesiæ fidelibus quæ foret Apostolicæ Sedis auctoritas, vel quæ fabricatoribus mendacii, seu inventoribus perversorum dogmatum immineret ultio, profecto patesceret. Impossibile est enim (quanquam nostras nos speciales injurias curare floccipendamus) ut tantorum ac talium sanctorum Patrum et propugnatorum Catholicæ Ecclesiæ, ac destructorum diversarum hæresum, atque defensorum Orthodoxæ fidei blasphemias æquanimiter sustineamus, vel etiam tantæ Sedis, sive tam excellentis Ecclesiæ Romanæ, cui Deo deservimus auctore, contumelias perferamus.

98. « Verum quamvis et de nobis humiliter sentiamus, non tamen, conscientia dictante, vera esse quæ vos de nobis perhibetis, asseveramus; sed ut diximus, ea postponentes, illa potius, quæ Jesu Christi sunt, investigamus. Et si male congesta

[1] Nicol. Ep. IX.

adversus ejus famulos, adversus ejus ordinationes, adversus ejus dispositiones, stabilita privilegia reperiuntur, nulla patientia toleramus; verum etiam conflatoribus tantæ perversitatis dignam vicissitudinem reddere necessario meditamur: nimirum ne hos quis impunitos intuens, aut nunc, aut futuro tempore deinceps talia præsumat præstigia falsitatis componere, vel commenta blasphemiarum hujusmodi figmentis contradicere. Quapropter, imperator sublimissime, diligenter propter Dominum inquirentes atque scrutantes, si vestra illam non fuisse præceptione tam cænosam inveneritis confectam, imo toxicatis syllabis infectam Epistolam (ut interim de tot præstigia texentium pœna taceamus) quam illi vobis zelo veritatis flagrantibus involvere: convenit saltem hujus socia accepta, et palam cunctis igne succensa per Augustales vestros tam nobis, quam omnibus, ad quorum notitiam pervenit, destinatos apices competenti satisfactione, a tam perverso sensu, et tam profanis adinventionibus, quod a sensu vestro non fuerit commentis tradita, vos exhibere prorsus immunes. Jam vero si vobis in multis hujusmodi sollicitudinibus occupatis surreptum est, ut talia scribere mandaretis: ne pigeat clementiam vestram hoc etiam ipsum humiliter confiteri, et legibus vestris, ut hujusmodi scripta nullius habeantur momenti, decernere; ita ut penes quem reperta fuerint, impunito non evadente, ipsius quoque sæpe memoratæ, et semper execrandæ Epistolæ, vel exemplaris ejus apices (intemeratis pro reverentia manentibus sacris dictionibus) flammeo dedantur igni voranda; ut a sinistræ opinionis nævo, quem ex blasphemiis scriptis incurreretis, cavere valeatis: et ingrati filii circa matrem vestram, ex qua imperandi fastigium vos et patres vestri ordine cælitus disposito, percepistis, nullatenus appareatis.

99. « Sin autem, scitote quoniam postquam in hac vos pertinacia persistere finetenus velle comperimus: primum quidem congregatis cunctarum Occidentalium regionum venerabilibus sacerdotibus, dictatores et dispositores, atque præceptores tantæ fallaciæ, seu crudelissimæ derogationis sanctorum, vel paternarum traditionum, ab omni Christiana compage remotos, Apostolica freti auctoritate diris anathematis vinculis innodabimus: necnon et Patrum et prædecessorum meorum secuti vestigia, qui soliti sunt etiam numerosorum Concilia nequiter celebrata cassare Pontificum, si qua socia sunt crebro dictæ vel exemplaria fortassis Epistolæ; quin potius non solum hæc, sed et omnia scripta, quæ vel adversus fratrem et coepiscopum nostrum Ignatium inique confecta, vel adversum nos causam illam canonice prosequentes furiose deprompta sunt, perenni damnationi mandabimus. Deinde vero decernentibus nobiscum, et simul considerantibus iisdem sanctissimis fratribus et coepiscopis nostris, ipsam Epistolam in stipite, videntibus cunctis, suspensam, vasto supposito foco, ad vituperium vestrum coram omnibus nationibus, quæ penes Memoriam sancti Petri multipliciter inveniuntur, extremæ perditioni donabimus. Quatenus his rite patratis, discat pius quod amet, et crudelis quod timeat. Nam tot et talia blasphemiarum commenta, quin potius veracium litterarum depravationes audisse, et tacuisse, cohibuisse (comminuisse) est.

100. « Quamobrem, venerabilis imperator, valde mihi, sicut ipse comprehendere poteris, cavendum est, ne si nos præstigiosorum figmentis minus celeriter obviaverimus, tanquam vera recognita vel comprobata hæc admisisse fallaciter apud stolidos æstimemur. Nec possumus in Ecclesia Dei dissimulando tam spurca relinquere germina, quæ antecessorum nostrorum beatissimorum Pontificum tempore, aut nunquam exorta, aut certe si undecumque, vel quomodocumque exorta sunt, eorum judicii ligone, antequam proficerent, radicitus extirpata sunt. Destruite ergo vos et dissipate illa; alioquin a nobis fore destruenda, seu funditus dissipanda modo, quem prædiximus, antenoscite, quamvis antequam nos ista vobis scriberemus, quæ nunc sublimitatem vestram hortamur, hoc vos facturos esse putaremus. Sed quia quod putatum, nullum effectum hactenus habuit: idcirco nos salutem vestram illæsam manere volentes, ut hoc nunc saltem agatis, affectu paterno monemus. Alioquin, ut jam præfati sumus, sic Deo favente, de cætero vigilabimus, et studiis quibus possumus, insistemus, ut inter exanimes computentur, qui auctoritatem Petri non senserint, imo Dei hanc ordinantis in Petro non intellexerint. Ita ut nec ista, quæ perniciose compilata sunt, defendere, sed nec his similia scripto tradere, vel in mente volvere quis ulterius audeat. Non enim figmenta, quæ ordinationi Dei resistunt, quæ Evangelicis vocibus contradicunt, quæ sanctorum Patrum definitionibus obviant, quæ synodicis Constitutionibus adversantur, quæ, si sic dimittantur, innumera possunt fidelibus auxilia Petri quærentibus inferre dispendia, incolumia sine discrimine vestro valemus deserere, et existimationi nostræ, vel nunc, vel post decessum nostrum tantum (quod absit) nedum ad destructionem simplicium, et mutilationem Sedis Apostolicæ privilegiorum relinquere ». Hæc de damnatione et concrematione imperialium litterarum Nicolaus, qui si in imperatorem ita declamat, quæ vociferatus esset in perditissimos sæculi hujus homunciones, vilissimos balatrones, longe funestiora et audaciora tentantes, atque execrabiliora scribentes? Vincuntur a suis successoribus omnes hæretici, secundum illud Apostoli[1]: « Mali autem homines et seductores proficient in pejus, errantes, et in errorem mittentes ». Quos vel ex hoc puduisse debet (si tamen locum in perfrictis frontibus, et obduratis animis pudor invenire posset) talem imperatorem,

[1] 2. Tim. III.

quem Græci omnes (ne Latinos dicam) conclamant omnium scelestissimum, habere adversus Romanam Ecclesiam, quem sequuntur auctorem taliumque blasphemiarum primum promulgatorem; quem si quis Dei afflatum spiritu dixerit, junget ubique (horrendum dictu) Belial Christo. Quod nullo modo, teste [1] Apostolo, effici potest. Cum igitur ex quo principium erroris traxerint, appareat manifestum; cujus spiritus sint miseri facti participes, potest æque cognosci. Sic itaque princeps dæmoniorum per principem sæculi adversus principem Apostolorum bellum movit; sed qui ipsi dixit [2]: « Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam », et illum contrivit (ut cito visurus eris) et ejus Sedem reddidit clariorem.

101. *Translatio reliquiarum: campanarum usus: S. Ansgarii obitus, cui S. Rimbertus succedito.* — Eodem anno corpora sanctorum Eusebii et Pontiani in Gallias fuisse translata, Nicolao annuente, tradit Sigebertus in Chronico.

Ad hunc quoque annum referunt scriptores prosecuti res Venetas, ærea instrumenta, quæ campanas dicimus, usui esse cœpisse Græcis, missis ipsis a duce Venetiarum Urso Patriciaco ad Michaelem imperatorem.

Hoc eodem anno magnus ille Danorum et Sueonum Apostolus S. Ansgarius ex hac vita feliciter ad cœlum migrat: de eo enim ista habet vetus historicus Adam [3]: « Interea beatus Ansgarius captivos redimendo, tribulatos refovendo, erudiendo domesticos, barbaris evangelizando, foris Apostolus, intus monachus, nunquam legitur otiosus, nec solum erga suos, verum etiam alienos, quomodo viverent, sollicitus: episcopos etiam tam voce, quam litteris, ut vigilarent super Dominicum gregem, hos arguit, illos obsecravit: at vero regibus Romanorum pro sua legatione, regibus Danorum pro Christiana fide crebro mandavit ». Extant Epistolæ ejus plures hujusmodi. Unam vero, quam scribit omnibus episcopis de legatione sua, quam ab Ebbone orsam asserit, ita claudit: « Deprecor, inquit, ut apud Deum intercedatis, quatenus hæc legatio crescere et fructificare mereatur in Domino. Jam enim, Deo propitio, et apud Danos, et apud Sueones fundata est Ecclesia Christi, et sacerdotes absque prohibitione proprio funguntur officio. Omnipotens Deus faciat vos omnes hujus operis pia benevolentia participes, et in cœlesti gloria Christi cohæredes. Supervixit autem, post illam plenariam Hamaburg et Bremæ copulationem, annos septem, sedis annos omnes tringinta quatuor. Cujus depositio summa veneratione colitur tertio nonas Februarii. Obiit anno Domini octingentesimo sexagesimo quinto, Indictione decima tertia, qui est Ludovici II XXVI. Sepultus est in Basilica S. Petri ante altare sanctæ Genitricis Mariæ ».

102. Eadem die, qua ipse commendatus est terræ, Rimbertus diaconus ejus a clero simul et populo electus est. Qui etiam Vitam sancti Patris veridico sermone describens, more B. Joannis, quasi de alio scribens, innuit se fidelissimum ejus discipulum testimonium perhibere sanctitati, quam cognoverat in viro Dei. Hunc librum ille ad fratres cœnobii direxit novæ Corbeiæ, beatificans illos, quod talem miserint, et nobis gratulans, quod talem suscipere meruimus pastorem, etc. De successore subjicit, ipsum pallio donatum a Nicolao Romano Pontifice, cujus et Vita extat [1].

[1] 2. Cor. VI. — [2] Matth. XVI. — [3] Adam hist. l. I. c. 31.

[1] Apud Sur. die IV Februar.

Anno periodi Græco-Romanæ 6358.— Anno Æræ Hispan. 903.— Anno Hegiræ 251, inchoato die 1 Febr., Fer. 5.— Jesu Christi 865. — Nicolai papæ 8. — Ludovici 17, 16 et 11. Michaelis 24.

1. *Rothadus a Nicolao PP. in sedem suam restituitur.* — A num. 1 ad 53. Nicolaus summus Pontifex die natali Christi superioris anni *Rothadum* Suessionensem episcopum in suam dignitatem restituit, rursumque hoc anno *XII kalend. Februar.* qui dies sanctæ Agneti virgini sacer, in eadem Synodo Romana, sed in altera Sessione *Rothadi* restitutionis forma relecta est. « Sequenti vero die, congregata in domo, quæ nuncupatur Leoniana, denuo Synodo, excusatoque ipso, sicut in libellis ab eo recognitis, duobusque quaternionibus insertis, atque diverso tempore missis et oblatis, etc. in gradum pristinum est restitutus, et ad propriam sedem cum Apostolicis sanctionibus remissus », inquit Anastasius in Vita Nicolai papæ, cujus locum integrum recitat Baronius, qui tamen unicam Synodum Ro-

manam in duas, sextam nempe et septimam sub Nicolao papa, et cum eo alii perperam dividunt. Fuit enim unica Synodus in pervigilio Nativitatis Christi anni superioris inchoata, et mense Januario currentis continuata, ut verba Anastasii examinanti patebit. Cujus tenoris fuerit sententia absolutionis, legendum est in Epistola Nicolai papæ ad clerum et plebem Ecclesiæ Romanæ, quæ ordine est XXXIX, et recitatur a Baronio num. 3. Legenda etiam Epistola Nicolai papæ ad *Rothadum* ordine XLIV, quæ absolutionis Rothadi ejusque restitutionis sententiam sub alia formula continet.

2. *Sententiæ executio Arsenio committitur.* — Ut vero ea executioni mandaretur, Nicolaus *Arsenium* episcopum Hortensem, seu Hortanensem in Gallias misit, uti refert Baronius num. 2 ex Anastasio. Erat vero *Hortanum*, seu Hortana aut *Ortana*, oppidum Etruriæ ad confluentes Tiberis Narisque amnium, quæ vulgo dicitur *Orti* et *Orta*, ut ostendit Cluverius lib. 2 Italiæ antiq. pag. 553. Arsenio Nicolaus litteras tradidit Carolo regi perferendas, in quibus Hincmari contumaciam imprimis notat, pluribusque probat « paternam traditionem, et specialem Sedis Apostolicæ prærogativam super hoc se secutum esse », et jure merito se jussisse *Rothadum* Sedem Apostolicam appellantem Romam venire, ibique eum judicasse. Ea Epistola est ordine XL. Scripsit etiam Nicolaus ad Hincmarum Epistolam ordine XLI, ostenditque legitime *Rothadum* restitutum, eique exprobrat Sedis Apostolicæ contemptum, fraudulenta ejus in Rothadum machinamenta, ac mendacium et calumniam in simulando Rothadi consensu, quasi neglecta appellatione sua ad Sedem Apostolicam, electos judices implorasset. Ejus meminit Baronius num. 29.

3. *Nicolaus PP. depositiones episc. inter majores causas numerari sanxit.* — Dedit pariter litteras *ad universos Galliæ episcopos*, ipsosque hortatus est ut *Rothadum* a se restitutum benigne susciperent. In iis pluribus disputat de veterum Pontificum Romanorum *Decretalibus*, quarum auctoritatem Gallicani episcopi explodebant. Nondum enim Ecclesiæ Gallicanæ moribus receptum erat, vel canonibus quibus regebatur consentaneum, ut episcoporum depositiones non mandarentur executioni, inconsulta Sede Apostolica, et absque ejus mandatis. Jus illud asseruit Apostolicæ Sedi *Nicolaus I* veterum Pontificum Decretalibus nixus, et interpretatione juris, qua episcoporum depositiones inter majores causas numerandas esse, post Gregorium M. declaravit. Quam interpretationem atque disciplinam Gallicani episcopi statim non suscepere. Quid autem Romanæ Ecclesiæ his negotiis Gallicana deferret, quidve negaret, discimus ex Epistola Hincmari ad Nicolaum I in causa *Rothadi* data, et a Baronio num. 35 et seqq. recitata. Ex ea intelligimus, Gallicanos episcopos jus appellationum episcoporum dejectorum ad Sedem Apostolicam agnovisse, imo et metropolitanorum judicia ipsi detulisse; quamvis plures ab *Hincmaro* in partes tracti, *Rothadum* cum eo deposuerint, ejusque depositionem pertinaciter propugnarent, quia ipsis persuaserat *Rothadum* judices elegisse, et ab electis judicibus deinde Romam appellasse, quod Africanis canonibus in Ecclesia Gallicana receptis et longo usu consecratis repugnabat, inquit Natalis Alexander sæc. IX et X, part. 2, dissert. VI.

4. *Contentio orta de Epistolis Decretalibus veterum Pontificum Rom.* — Baronius num. 6 et seqq. pluribus disserit de Epistolis *Decretalibus* veterum Pontificum, de quibus legenda quæ anno Christi centesimo num. 4 et seqq. in medium adduximus. Magna hoc tempore de iisdem contentio fuit inter *Nicolaum* Summum Pontificem et episcopos Galliarum, sicut post ejus obitum cum *Hadriano II, et Joanne VIII*. Tandem eæ initio tertiæ regum Francorum dynastiæ ab omnibus admissæ sunt, in Concilio nempe Rhemensi ab *Hugone et Roberto* regibus Francorum coacto anno nongentesimo nonagesimo secundo. Baronius num. 7 ait: *Benedictum levitam* ex eadem *Isidori* Collectione accepisse multa, subditque: « Tamen bene conscius, auctoritatem illarum Epistolarum haud adeo constantem, sed nutare admodum, nunquam aliquem illarum citavit auctorem, ut fecit in reliquis, quarum fides constans esset, Romanorum Pontificum Epistolis, Innocentii, Leonis, Gelasii, Symmachi atque Gregorii, citans ac nominans earum auctores: sed et magna cautela, quod sciret ex eis accepta, haud adeo haberi firma, curavit (ut ipse in fine testatur) eadem auctoritate Apostolica confirmari.

5. *Benedictus levita easdem Epistolas quandoque citat, sed tacito auctorum nomine.*—Verum, ut animadvertit Baluzius in Præfatione ad Capitularia regum Francorum num. 12, *Benedictus* capitula illa non accepit ex ipsis Pontificum Rom. Epistolis, sive veris sive falsis, sed ex Capitularibus regum Francorum, qui decreta illa sua fecerant, ut ipse docet in Præfatione. Præterea is auctor non ait, curasse se eadem capitula confirmari auctoritate Apostolica, sed monuit tantum in eadem Præfatione, « maxime trium ultimorum capitula istorum librorum Apostolica esse cuncta auctoritate roborata, quia his cudendis maxime Apostolica interfuit legatio ». Denique *Benedictus* non posuit discrimen inter veras et falsas veterum Pontificum. Rom. Epistolas, nec nominavit auctores earum, quæ extra controversiam sunt, veluti Innocentii, Leonis, etc. Quamvis enim capitula excerpta ex decretis Innocentii, Bonifacii, Celestini, Leonis, Hilari, Simplicii, Felicis II, Gelasii, Anastasii, Felicis III et Gregorii III, quinquagies aut circiter describat in sua Collectione, ab eorum semper, ut ait idem Baluzius, nominibus abstinet, semel tantum, nempe lib. 5, cap. 119, laudans Epistolam sancti *Leonis* ad Theodorum episcopum Forojuliensem; *capitula* vero ex suppositiis Anacleti, Evaristi, Alexandri, Callixti, Fabiani, Stephani primi, Eutychiani, Marcellini, Julii, Felicis II, Felicis IV, et Pelagii II decretis collecta refert quinde-

cies aut circiter, nulla Pontificum mentione facta, quibus hæc decreta tribuuntur.

6. *Nicolaus PP. Decretales omnes suscepit.* — Porro non prætermittenda hic quæ de iisdem Decretalibus habet Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, dum de Nicolao I verba facit: « Decretales Epistolas, quas beatissimi papæ diversis temporibus ab Urbe Romana pro diversorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendas » mandaverat olim Gelasius papa I, eas scilicet intelligens, « quas duntaxat et antiquitus sancta Romana Ecclesia conservans (uti loquitur Nicolaus I in Epistola XLVII ad Galliæ episcopos) nobis quoque custodiendas mandavit, et penes se in suis archivis et vetustis rite monumentis reconditas veneratur ». Tales haud dubiæ erant quas Dionysius Exiguus collegit, a litteris *Siricii* papæ incipiens. Sed plus videtur voluisse Nicolaus, et veris illis indubitatisque Decretalibus etiam accensuisse omnes illas anteriorum Pontificum, quas veluti Romæ deperditas, et in Hispania repertas, Isidoriana Collectio insuper habet, sæculo VIII exeunte, vel ingrediente IX primum nominari et legi cœptas.: sic enim pergit: « Absit, ut scripta eorum quoquo modo parvi pendenda ducamus, quorum videmus, Deo auctore, sanctam Ecclesiam aut roseo cruore floridam, aut rorifluis sudoribus et salutaribus eloquiis adornatam ». Nam quos alios habuit Romana Ecclesia Pontifices martyres, nisi eos sub quorum nominibus tunc circumferebantur, et passim ab omnibus suscipiebantur ut veræ, Decretales Epistolæ, nunc autem convictæ tenentur suppositionis certissimæ? quis interim hoc sciens dicere audeat, Decretales illas indifferenter omnes habendas pro canonizatis, quia omnes indifferenter laudavit *Nicolaus;* et quia easdem postea in Decretum Gratiani receptas, passim laudarunt, allegaruntque non solum canonici juris magistri in scholis, sed etiam Pontifices Romani in suis rescriptis et definitionibus; nihil quidem approbantes a fide aut moribus Ecclesiæ abhorrens, in eo tamen quod facti erat et Historiæ omnino errantes; sed citra culpam. Quis enim a Romanis Pontificibus in quanticumque momenti negotio majora exigat distinctioremque rerum præteritarum scientiam, quam sua cujusque ferebant tempora; aut cur debuerunt illi dubitare de factis, de quibus tunc nemo dubitabat?

7. *Sed eis temporis longinquitas non favet.* — Talia vero erant baptismus *Constantini* a Sylvestro susceptus, thurificatio *Marcellini* papæ cum responso Concilii *Sinuessani*, ac denique absolutio *Polychronii* Hierosolymitani episcopi, de quibus alibi egimus, quæque similiter a Nicolao allegantur, contra Photium abdicationemque Ignatii, et pro asserenda suprema Romanæ Ecclesiæ auctoritate, fidelibus Orthodoxis aliunde certissima. Quare non magnopere peccaverit, quisquis alteri cuicumque Pontifici simile quid accidisse dixerit, non dijudicando factum decretumve Pontificis, sed examinando veritatem exempli, quo factum statutumque aliquid asseritur. Profecto si *Sardicense Concilium* ipsis etiam Græcis irrefragabile, *et sanctorum Pontificum Cœlestini, Leonis seu Gelasii instituta* in S. R. E archivis indubitanter recondita, adversus ordinationem Photii non allegasset Nicolaus, sed eorum loco usus solum esset auctoritatibus sanctorum martyrum aut Pontificum *Evaristi, Alexandri*, atque *Xysti*, quatenus eorum *Decretalia scripta* vere haberi tunc credebantur, nihil egisse nunc censeretur, gratisque Photio ac partiariis intonuisset hæc verba: « Si Decreta Romanorum Pontificum non habetis, de neglectu atque incuria estis arguendi: si vero habetis et non observatis, de temeritate estis corripiendi et arguendi ». Ita accurate Papebrocius.

8. *Nicolaus PP. de restitutione Rothadi temere culpatus.* — Reversus *Rothadus* in Galliam, Ecclesiæ suæ per *Arsenium* legatum Apostolicum redditus est, quam summa pace ad obitum usque rexit. Annalista Bertinianus, qui in ditionibus Caroli Calvi Rothado parum æqui vixit, hoc anno scribit: « Nicolaus papa Arsenium Ortensem episcopum et consiliarium suum cum Epistolis ad Ludovicum et Carolum fratres, sed et ad episcopos et primores regnorum eorum, ea quæ Lotharius per fratrem petierat, continentes, non cum Apostolica mansuetudine et solita honorabilitate, sicut episcopi Romani reges consueverant in suis Epistolis honorare, sed cum malitiosa interminatione transmittit ». Verum hæc calumnia refellitur, non tantum ex Epistola Nicolai papæ ad Carolum Calvum data, ordine XL, sed etiam ex annalista Fuldensi, qui *Arsenium* Nicolai I legatum a Ludovico et Carolo regibus honorifice susceptum, et muneribus magnificis honestatum testatur: quod argumento est, Nicolai I legationem et litteras ad utrumque regem inurbanas non fuisse. Pergit idem annalista Bertinianus: « Arsenius Rothadum canonice a quinque provinciarum episcopis dejectum, et a Nicolao papa, non regulariter, sed potentialiter restitutum secum reducens, Carolo præsentavit ». At, inquit Natalis Alexander citatus, nonne canonice restitutus est, quem summus Christianorum omnium, et ipsorum etiam episcoporum judex appellantem, causa cognita, citatis adversariis, nullo quicquam criminis ipsi objiciente, imo scribentibus æmulis nulla ipsum accusatione se impetere velle, ipsumque ad reddendam rationem semper paratissimum restituit? Sane prudentissimo et sanctissimo Pontifici *Nicolao* major fides debetur, quam Annalium Bertinianorum auctori, cujus animum præjudiciis occupatum adversus *Rothadum*, et *Hincmaro* penitus devotum æque produnt quæ de eodem *Rothado* anno DCCCLXII in litteras misit.

9. *Franco episc. Tungrensis ob Lotharii divortium culpatus.* — Baronius num. 31, ait, « Gallicanos episcopos, qui *Rothadum* inique deposuerant, veniam pro delicto exorasse a *Nicolao* papa, inter quos *Franco* episcopus, magni nominis ejus temporis vir, unus ex his qui interfuerant Concilio

Silvanectensi, reatum suum per litteras confessus, quod non contradixit episcopis injuste causam *Rothadi* judicantibus : ad quem extat reddita Epistola Nicolai, qua se ei confitenti remittere peccatum significat ». Sed memoria labitur annalista doctissimus ; Franco enim Tungrensis episcopus, ad quem extat Epistola Nicolai I, ordine XLV, veniam ab eodem Pontifice non postulavit, quod depositioni *Rothadi* in Concilio Suessionensi, (non vero in Silvanectensi, ut illud perperam Baronius appellat), assensum præbuisset, sed quod Synodi Metensis in causa repudii *Theutbergæ* reginæ particeps fuisset : quæ Synodus *Lotharii* regis divortium, et connubium cum *Waldrada*, rejecta *Teutberga*, prævaricantibus Sedis Apostolicæ legatis, approbaverat, ideoque a Nicolao I fuerat reprobata.

10. *Lotharius uxorem Teutbergam recipit.* — A num. 53 ad 71. Annalista Fuldensis quæ hoc anno in causa Teutbergæ et Lotharii regis gesta, et pluribus a Baronio narrata, paucis his verbis exponit : « Arsenius episcopus Nicolai Romani Pontificis legatus ob pacem et concordiam inter Hludovicum regem et nepotes ejus Hludovicum videlicet Italiæ imperatorem, et Hlutarium fratrem ejus, missus est in Franciam : qui mense Junio veniens apud Franconofurt ab Hludovico rege honorifice susceptus est, a quo absolutus in Galliam perrexit, et Theuthpergam reginam a Hluthario dudum dimissam, sicut ei ab Apostolico injunctum fuerat, eidem restituens, Waldradam concubinam ejus in Italiam duci præcepit, et ut Hluthario Theuthpergam quemadmodum rex legitime sibi conjunctam deinceps tractaret reginam, duodecim et optimatibus ejusdem regis juramento firmare coegit. Deinde in regnum Karoli profectus, multisque ibi quorum gratia illuc venerat, bene dispositis, Romam reversus est ». Quæ sequuntur verba usque ad ista : « Quapropter isti, accepta a rege licentia redierunt in sua », pertinent ad annum sequentem. Acta denique anni DCCCLXVII incipiunt his verbis : *Hlutharius rex promissionem suam*, uti ex Ms. Cæsareo ostendit Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæs. pag. 350.

11. *Waldrada in Italiam mittitur.* — Annalista Bertinianus hæc in rem nostram habet : « Lotharius missos suos ad Carolum dirigit, volens et petens, ut mutua firmitate inter eos amicitia fœderarentur. Quod et Irmentrude regina interveniente obtinuit, et veniens in Attiniacum, amicabiliter et honorifice a Carolo est susceptus, et in fœdere postulato receptus. Quo et Arsenius rediens, Epistolam Nicolai papæ plenam terribilibus et a modestia Sedis Apostolicæ antea inauditis maledictionibus, detulit super eos, qui ante hos annos eidem Arsenio multam thesauri summam prædantes abstulerunt, nisi satisfaciendo quæ tulerant, ea reddere procurarent. Et relecta eadem Epistola, sed et altera de Ingeltrudis excommunicatione, quæ virum suum Bosonem reliquerat, et cum quodam adultero in Lotharii regnum aufugerat : ac recepta sub defensione Caroli villa, quæ Vendopera dicebatur, quam piæ memoriæ Ludovicus imp. sancto Petro tradiderat, et Wido quidam comes per plures annos tenuerat : Arsenius episcopus impetratis apud Carolum, pro quibus ad eum venerat, ad Gundulsi villam cum Lothario, quo Teotberga eum præcesserat, pergit. Ibi quoque per aliquot dies morans propter Vualdradam, quæ illuc ad eum deduci, et ab eo in Italiam deduci debebat, Lothario et Theotberga regio cultu paratis et coronatis, in die Assumptionis sanctæ Mariæ missas celebrat : et inde cum præfata Waldrada versus Urbem, quo dicebatur Hludowicus Italiæ imperator obviam Lothario venturus, pergit. Inde per Alemanniam et Bajoariam, pro recipiendis patrimoniis Ecclesiæ sancti Petri in eisdem regionibus conjacentibus, Romam redit ». Sed quod hic annalista habet de litteris Nicolai papæ animum ejus præjudiciis occupatum, uti et alia multa, ostendunt.

12. *Moritur S. Anscharius archiep. Hamburgensis.* — Ad num. 101 et seq. Vitam *sancti Anscharii* archiepiscopi Hamburgensis et Bremensis, ac Septentrionalium regionum apostoli, quam sanctus *Rembertus* ejus successor et discipulus scripsit, Baronius non viderat, sed post ejus mortem publicata fuit ab Henschenio ad diem III mensis Februarii, a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. 2 et ab aliis. Ex ea discimus, sanctum præsulem postridie Purificationis beatæ Virginis animam Deo reddidisse. Annum Rembertus non notavit, sed Adamus Bremensis in lib. 1, cap. 31, hæc habet : « Obiit anno Domini DCCCLXV, Indict. XIII, qui est Luthouvici secundi XXVI ». Verum loco *anno* XXVI, legendum XXV. Ludovicus enim Germaniæ rex mense Februario hujus anni versabatur tantum in anno XXV regni sui. Eumdem annum exhibent Albertus Stadensis et auctor Chronici Saxonici. Cointius quidem anno DCCCXXX, num. 3, in annum præcedentem mortem ejus confert ; sed ejus jam fundamentum evertimus, ostendimusque eum neque initium conversionis Suecorum, neque annum ejus ordinationis recte consignasse. Ex pluribus Epistolis a sancto Anschario scriptis unica tantum superest. In Vita sancti Remberti a monachis Corbeiensibus non multo post ejus mortem elucubrata, et ad diem IV Februarii in Actis SS. publicata num. 12 legitur : « Cum in infirmitate ipsa, qua de hac vita migravit (nempe Anscharius) consilium quæreretur a domino Anschario de successore ejus eligendo, et quidem etiam de Remberto, quid videretur inquirerent, respondisse fertur, quod hoc sui non fuerit ministerii discernere : quia forsitan ipse in episcopatu multorum animos haberet offensos, quod emendare magis debuisset ; quoniam per hoc motum ipsum animorum augeret, quod ipse talem ad successionem personam denominaret, quæ fortassis incommoditate sua gravaret subjectos, et amaræ fierent propter hoc contra ipsum querimoniæ. De meritis tamen, inquit, Remberti sciatur quia dignior est ipse archiepiscopali, quam ego subdia-

conatus officio ». Quibus verbis et humilitas Anscharii, et virtutes Remberti innotescunt.

13. *Normanni Aureliam et monasteria vicina incendunt.* — « Nortmanni », inquit annalista Bertinianus, « residentes in Ligeri, cum maximo impetu, faciente divino judicio secundo vento per eumdem fluvium usque ad monasterium sancti Benedicti, quod Floriacus dicitur, navigant, et idem monasterium incendunt, et in redeundo Aurelianis civitatem, et monasteria ibidem; et circumcirca consistentia igne cremant, præter Ecclesiam sanctæ Crucis, quam flamma, cum inde multum laboratum a Nortmannis fuerit, vorare non potuit. Sicque per amnis alveum descendentes, et vicina quæque depopulantes, ad stationem suam reversi sunt ». De hac monasterii Floriacensis combustione Adrevaldus monachus Floriacensis, qui hoc tempore vivebat, in Miraculis sancti Benedicti patratis in Gallia post ejus Translationem, cap. 34, scribit: « Nortmanni secunda irruptione Aurelianos aggressi, urbem ambustione concremant, parsque illorum duce Barelo cum XL navibus monasterium S. P. Benedicti expetunt, quod ab urbe Aurelianensi XVIII distat millibus. Illud denique vacuum habitatoribus reperientes, cunctis vero mortalium temporaneis refertum commodis, more sibi familiari prædantur, dissipant, ad postremum vero igne immisso adurunt. Aberat jam tunc corpus sacratissimum confessoris Christi Benedicti: siquidem prima vastatione præfatæ urbis, curam hujus sacri loci agente Bernardo nobilissimi generis viro, levatum a loco sepulcri sanctissimum corpus in scrinio cum honore congruo repositum est: sicque in loco gestatorio collocatum, qualiter quocumque fugiendi impelleret necessitas, a fratribus fugæ præsidio sese tuentibus deferri posset ».

14. *Aliæ Galliarum urbes ab iisdem devastatæ.* — Paulo post annalista Bertinianus tradit, Carolum Calvum ab Attiniaco contra Nortmannos, *qui cum navibus quinquaginta in Sequanam venerant*, hostiliter perrexisse: Nortmannos vero, qui residebant in Ligeri, *libere Pictavum civitatem pedestri ordine* profectos esse, eamdemque civitatem incendisse, et *impune ad naves suas* reversos esse: ac Carolum pervenisse *usque ad locum qui dicitur Pistis, ubi immorabantur Nortmanni*, et pontes super Isaram et Matronam refici curasse, « in locis quæ dicuntur Alvernis et Carenton; quoniam ab incolis, qui ex antiquo ipsos potentes fecerant, propter infestationem Nortmannorum refici non valebant ». Addit, Normannos amplius quam quingentos *ultra Sequanam usque ad Carnotum prædatum ire disponentes*, sed a custodibus ripæ ipsius fluminis impetitos, ad naves regressos esse. Tum ait, Carolo nuntiatum fuisse, « quia Nortmanni XIII kalendas Novemb. monasterium sancti Dionysii intraverunt. Ubi viginti circiter diebus immorantes, et quotidie prædam exinde ad suas naves ducentes post multam deprædationem sine contradictione cujusquam ad castra sua non longe ab eodem monasterio sunt reversi. Interea Nortmanni residentes in Ligeri commixti cum Britonibus, Cinomannis civitatem petunt, et impune deprædantes eam, ad suas naves revertuntur. Aquitani confligentes cum Nortmannis, qui in Carento Sigefriddo duce resident, quadringentos circiter ex eis occiderunt; cæteri autem fugientes ad naves suas redierunt ».

NICOLAI ANNUS 9. — CHRISTI 866.

1. *Bulgarorum rex cum sua gente ad fidem Catholicam conversus legatos mittit ad papam.* — Qui sequitur annus octingentesimus sexagesimus sextus, Indictione decima quarta incipit, quo novo populo et rege novo Romana augetur et illustratur Ecclesia. Quæ enim semper contrariis magis consueverit dilatari, secundum quod ait David[1]: « In tribulatione dilatasti mihi ». Eo tempore quo superbo schismate ab eo dividitur, et in eam armatur perfidus Michael imperator, alter Michael (o miraculum!) rex Bulgarorum, dato nomine Christo, gremium matris requirens Ecclesiæ, ut illi inhæresceat, ejusque foveatur sinu, honorificentissimam legationem hoc ipso anno mittit ad Nicolaum Pontificem. Sicque dum spernitur ab imperatore Petri Sedes, a rege quæritur illa, ipso

[1] Psal. IV.

imperatore cum Ecclesia Constantinopolitana despecto: cumque negant Græci, Barbari confitentur: resiliunt illi, consulunt isti, atque collaudant et benedicunt: cum illi sacrilego ore blasphemant: dumque refugiunt illi, isti confugiunt. Quomodo autem ista se habuerint, quæ breviter recitat Anastasius bibliothecarius qui aderat, audiamus: « Interea, inquit, meritis beatissimi hujus in orbe prorsus exuberantibus, operante potentia summi Dei, qui quotidie per famulos suos signa, et mirabilia magna facit, rex Bulgarorum Michael Christianitatis et fidei sanctæ doctrina magnoscens, meruit baptizari. Et qui prius creaturæ serviens, sæviebat crudelitate; hujus temporibus Creatori colla submittens, ampla cœpit religione fulgere, et magna usus est pietate. Tunc ad Catholicum et verum præsulem Orthodoxum legatos suos, mense Augusto, Indictione decima quarta destinavit, donaque non parva tam e suis locis, quam aliunde summo Pontifici contulit, suggerens ejus apostolatui, quid se facere salubrius oporteret, et quid erga reliquum Bulgaricum adhuc baptismo sacro carentem populum, ut fidei sacramenta perciperet agi deberet.

2. « Quod beatissimus audiens papa, magna repletus lætitia, laudes Christo reddidit amplas; et cum omni sibi divinitus commissa Ecclesia gratulans infinita præconia Domino nostro, qui novissimis his temporibus tantum fecit miraculum, devota mente supplici voto (voce) persolvit. Porro legatis iisdem jam nomine Michaelis Bulgarici regis a sancto papa receptis, honorifice apud se eos retinuit. Et interim Sedis Apostolicæ missos, Paulum scilicet Populoniensem, et Formosum Portuensem, magnæ sanctitatis episcopos statuens, hosque monitis mellifluis, atque doctrinis instruens ad prædicandum, ad gentem illam ire decrevit. Cum quibus, quoniam per Bulgaricum regnum iter usque Constantinopolim terratenus tenditur; ut quidquid de sancta Constantinopolitana Ecclesia (licet jam per Orientem hoc idem ipsum papa semel et bis Apostolicis litteris divulgatum habuerit) apud se decretum existeret, eidem per suos legatos Ecclesiæ notum faceret, Donatum episcopum Ostiensem, Leonemque presbyterum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, necnon Marinum sanctæ Sedis Apostolicæ diaconum, missos idoneos æque direxit, ut illi Bulgariæ populum ad fidem converterent; et isti quid, vel qualiter de eadem Constantinopolitana deliberatum habuisset Ecclesia, modis omnibus nuntiarent. Quod in nomine Domini cum adjutorio sancti Petri factum est ». Hæc Anastasius de duplici legatione, eodem tempore eademque via ad duos principes seorsum missa. Meminit horum Nicolaus in litteris quas scripsit ad Hincmarum Rhemensem episcopum.

3. *Legatio Pontificis tum ad Bulgaros, tum Constantinopolim.* — Antequam autem ista decerneretur legatio ad imp. imo nec de ipsa aliqua mentio esset, mente tamen volvebat Pontifex eamdem legationem mittere Constantinopolim, ut perditum imperatorem ad meliorem statum convertere posset: licet enim ex ejus blasphemis litteris contemni atque derelinqui meruerit: attamen quod pater est, (ut David[1] Absalonem filium rebellem et execrabilem) deplorat filium, et quærit eum: quamobrem ad tantam deliberandam legationem adhibere voluit etiam consilium vicinorum episcoporum, in quibus decernendis ecce tunc opportune Romæ apparuit ea, quam diximus, legatio Bulgarorum. Narrat, inquam, ista Nicolaus ipse in Epistola[2] ad Hincmarum his verbis: « Sed ut plenius hæc tam ipsi imperatori, quam aliis fidelibus intimari potuissent, convocatis quibusdam e vicinis locis fratribus et coepiscopis nostris, de his quod nobis canonice visum est, prædecessorum nostrorum secuti vestigia, decrevimus, quod etiam sanctitati vestræ post modicum, Deo favente, plenius intimare disponimus: quo rite, sicut arbitramur, ordinato, quærere cœpimus opportunitatem, qua freti missos Apostolicæ Sedis etiam adhuc Constantinopolim cum exhortatoriis Epistolis destinaremus: qui et pro salute ipsorum competentibus eos monitis ædificarent, et quæ fuerit de illis Apostolicæ Sedis prolata sententia, manifeste denuntiarent, juxta quod et magna Synodus Nicæna de his qui abjiciuntur, sanxisse dignoscitur. Videbatur enim nobis iter navale satis difficile, et propter eorumdem Græcorum expertas insidias valde cavendum. Cum in his itaque anxietatibus undique coarctaremur, et ingentibus premeremur angustiis, ecce subito legati jam fati regis Bulgarorum nobis adesse nuntiantur. Unde quis est, qui dicere possit quanto gaudio vel quanta exultatione simus repleti, eo quod et salubrem eorum conversionem per divitias bonitatis Dei cognovimus, et quia illos doctrinam B. Petri Apostoli et Sedis ejus expetisse comperimus, qui licet longe positi corpore, nobis tamen facti fide præsentes: sed et quia per eorum regnum facilem et terrenum missis nostris ad terram Græcorum accessum patere perspeximus. Ordinatis igitur tam quæ Bulgarorum gentis congrua fidei rudimentis agnoscimus, quam quæ Constantinopolim mittere disposueramus: missos quoque nostros cum legatis jam nominati regis per ipsius transituros regionem direximus ». Hæc Nicolaus de duabus legationibus una simul cum legatis Bulgarorum missis.

4. *Bulgarorum consultationibus respondet Nicolaus.* — Quod ad Christianitatem Bulgarorum spectat, ex iis quæ superius dicta sunt, liquet jampridem esse nonnullos ex ipsis consuetudine Christianorum, abdicata gentilitate et idolorum cultu, Christianos effectos; cujus rei causa accidit, ut ob diversitatem religionis, non civili tantum, sed domestico bello iidem Bulgari inter se invicem altercarentur, gentilibus in Christianos tumultuantibus, et Christianis cultores idolorum arguentibus, acci-

[1] 2. Reg. XVIII. — [2] Nicol. Ep. LXX.

deritque illis secundum illud [1] Propheticum, cum Dominus descendens in Ægyptum ejus simulacra confregit: « Concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios, et pugnabit vir contra fratrem suum, et vir contra amicum suum, civitas adversus civitatem, regnum adversus regnum, et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus suis ». Atque proxime accidisset, ut cum rex coegisset baptizari omnes gentiles, illi adversus regem rebellantes, in ipsum et Christianos omnes arma movissent, fuissetque adversus eos certandum magno discrimine, ut apparet ex Nicolai papæ litteris ad ipsorum consultationes respondentis, his verbis [2]: « Igitur referentes qualiter divina clementia Christianam religionem perceperitis, qualiterque populum vestrum baptizari omnem feceritis: qualiter autem illi, postquam baptizati fuere, insurrexerint unanimiter cum magna ferocitate contra vos, dicentes, non bonam vos eis legem tradidisse, volentes etiam vos occidere et regem alium constituere; et qualiter vos divina cooperante potentia, adversus eos præparati, a maximo usque ad modicum superaveritis, et manibus vestris detentos habueritis, qualiterque omnes primates eorum atque majores cum omni prole sua gladiis fuerint perempti; mediocres vero seu minores nihil mali pertulerint; de his nosse desideratis qui vita privati sunt, utrum ex illis peccatum habeatis, etc. »

5. Ex aliis eorumdem consultationibus pariter intelligitur, subdolos quosdam operarios ad eos ex Græcis, sive Armenis advenisse, et inter alios, Græcum, qui se finxerat sacerdotem. Nam Nicolaus ad illos [3]: « Præterea indicastis, quod quidam Græcus mentiens, fateretur se presbyterum esse, cum non esset, ac per hoc plurimos in vestra patria baptizaret. Cum ergo vos inspiratione Dei cognovissetis, quod non esset presbyter, judicaveritis, ut amitteret aures et nares, et acerrimis verberibus cæderetur, et ex vestra patria pelleretur, etc. » Licet autem barbari et rudes adhuc, tamen nonnulla mentiri Græcos fuerunt odorati, ut inter alia illud de chrismate jugiter manante, de quo consuluerunt ipsum Nicolaum papam, ad quos ipse [4]: « Græcos dicere perhibetis, quod in illorum patria chrisma et oriatur, et ab illis per totum mundum tribuatur, et ideo nosse desideratis si verum sit. Sed jam credimus quod vestra solertia, quod verum non sit, animadvertat ». Docuisse præterea illos eosdem Bulgaros nonnulla superstitiosa, ex eorum consultationibus, atque Nicolai responsionibus intelligitur. Quod vero permixti Græcis Armeni non unam eamdemque fidem illis annuntiarent, cum unum sit Evangelium, et una veritas; optantes illi quidem de fontibus Salvatoris aquam haurire puram: ab Ecclesia primaria Petri Sede, Romano Pontifice, eam accipere deliberantes, eam quam diximus, legationem instituere, ut ex Nicolai ipsius responsionibus apparet, ubi ait [1]:

6. « Postremo deprecamini nos suppliciter, ut vobis quemadmodum cæteris gentibus, veram et perfectam Christianitatem non habentem maculam aut rugam largiamur, asserentes, quod in patriam vestram multi ex diversis locis Christiani advenerint, qui prout voluntas eorum existit, multa et varia loquuntur, id est, Græci et Armeni, et ex cæteris locis ». Sed et illud petierunt, ut patriarcha illis ordinaretur. Verum Nicolaus non annuit, sed respondit [2]: « Requisistis, si liceat in vobis patriarcham ordinari. Sed de hoc nihil definitive respondere possumus, priusquam legati nostri, quos vobiscum mittimus, reversi fuerint, ut nobis quæ inter vos multitudo sit et unanimitas Christianorum renuntient. Nam interim episcopum habetote: et cum, incremento divinæ gratiæ, Christianitas ibi fuerit dilatata, et episcopi per singulas Ecclesias ordinati: tunc eligendus est inter vos unus, qui si non patriarcha, certe archiepiscopus appellandus sit. ad quem omnes concurrant, etc. » Porro ipsos necdum habuisse episcopum, illumque fore ordinandum suo tempore ab ipso Romano Pontifice, ejusdem Nicolai responsiones significare videntur in fine, cum ait [3]: « Verumtamen in his omnibus aderit misericordia Dei missis nostris, et futuro episcopo vestro, qui vos instruant, et quid agere debeatis, abundanter erudiant». Et inferius: « Cum autem episcopum, Deo concedente, per præsulatus nostri ministerium habueritis, ille vos docebit omnia, quæ ad officium suum pertinent, et si quæ sunt, quæ non capiet, ab Apostolicæ Sedis auctoritate suscipiet ».

7. Sic igitur centum et sex responsionibus Nicolaus Pontifex totidem ipsorum consultationibus satisfecit, una Epistola ad eos scripta legatis data, una cum pluribus libris, qui necessarii esse viderentur ad imbuendam illam Ecclesiam sacris dogmatibus, irrigandamque novam plantationem jugiter verbis Dei. Primus etiam fuit illis auctor Nicolaus [4], ut qui hactenus in bello pro insigne essent usi equina cauda, iidem sanctæ Crucis vexillo, ut olim Constantinus, pro insigne in exercitu uterentur. Sed et docuit quomodo se ad bellum pararent: ipsis enim ista rogantibus, respondit hæc saluberrima Nicolaus [5]: « Refertis quod soliti fueritis, quando ad prœlium progrediebamini, dies et horas observare, et incantationes, et joca, et carmina, et nonnulla auguria exercere: et instrui desideratis, quid nunc vobis agendum sit. De quo nos necessario non vos instrueremus, nisi super hoc nos divinitus instructos contueremur. Super (præter) divinum enim fundamentum nos ædificare quidquam non possumus. Igitur cum ad prœlium proficisci disponitis, quod ipsi commemorastis, agere in Dei nomine non omittite: id est, ad Ecclesias ire, orationes

[1] Isai. XIX. — [2] Nic. resp. ad consult. Bulg. c. 17. — [3] Nic. resp. ad consult. Bulg. c. 14. — [4] Nic. ead. Ep. c. 94.

[1] Nic. resp. ad consult. Bulg. c. 106. — [2] Nic. ead. Ep. c. 72. — [3] Ibid. c. 106. — [4] Ibid. c. 33 — [5] Ibid. c. 35.

peragere, peccantibus indulgere, missarum solemniis interesse, oblationes offerre, confessionem delictorum sacerdotibus facere, reconciliationem et communionem percipere, carceres aperire, vincula dissolvere, servos, et præcipue contractos et debiles atque captivos libertate donare, ac indigentibus eleemosynas erogare ». Hæc quæ spectant ad legationem ad Bulgaros destinatam.

8. *Legatos abeuntes Constantinopolim multis Nicolaus Epistolis munit ad plures datis, præsertim ad Theodoram imperatricem sanctitate insignem.* — Jam dicemus de ea, quam idem Pontifex ornavit ad Michaelem imperatorem Constantinopolim. Dedit enim nominatis legatis in primis litteras ad ipsum Michaelem imperatorem, quarum est exordium [1] : « Quanto majora sunt beneficia Dei etc. » quibus monet in primis Christianæ humilitatis esse debere cultorem, utpote principibus necessariæ. Ob idque monet, ut legatos audiat, et litteras legat. Subjicit his querelas de Ecclesia Constantinopolitana sub ipsius imperio pessumdata, cui mederi et auxilio præsto esse, Pontificis Romani præcipue muneris sit. Repetit sæpe suis litteris, inculcatque causam Ignatii, quam multipliciter in ea peccatum sit, insinuat, docetque ex sacris Ecclesiæ legibus : ob idque Gregorium Syracusanum sententia Romani Pontificis e gradu depositum, nequaquam potuisse restitui per sententiam imperatoris, vel alicujus alterius hominis. Monet post hæc latius prosecutus de comburendis litteris blasphemis, anno superiori ab ipso conscriptis : utque Ignatium, Photiumque Romam mittat ad judicium integrandum. Quod vero memoria retineret, quam male habiti fuissent legati superiori legatione missi Constantinopolim, quos præter innumeras contumelias coegerint prævaricatores effici : enixis precibus eosdem commendat, saluberrimaque simulque terribili admonitione claudit Epistolam, quæ hic tibi non reticenda, sed recitanda putavimus, atque primum quæ de legatis habet, his verbis :

9. « His igitur, inspirante Deo, ita vestræ serenitatis auribus intimatis, sciat a Domino redimitum imperium vestrum missos sibi a præsulatu nostro, Deo auctore, destinatos, Donatum videlicet reverendissimum et sanctissimum sanctæ Ecclesiæ Ostiensis episcopum, et religiosos ac venerabiles sanctæ Romanæ Ecclesiæ Leonem tituli sancti Christi martyris Laurentii, qui appellatur Damasi, presbyterum, atque Marinum Apostolicæ nostræ Sedis diaconum, quos benigne clementia vestra suscipiens, utpote Christianæ religionis cultrix, in omnibus pie tractet, et intactos quandiu vos penes morantur, et indemnes prorsus manere decernat. Quin et aditum simulque locum, quæ injuncta sunt sibi, vobis licenter exponendi congruum eis et sufficientem impertiri dignetur. Sicque demum quibus Deus annuerit, et cordi vestro impertiverit, ordinatis, illæsos ad nos protinus eos absque qualibet impediente molestia redire sinat. Sed quoniam in Dei omnipotentis servitio diriguntur : per ipsius terribile nomen (quod est sancta Trinitas inseparabilis) et per horrendum divinum judicium, in quo ante pavendum Christi tribunal adstabimus, et strictam reddituri sumus pro meritis rationem, vos adjuramus et totis præcordiis obsecramus, ut eisdem missis nostris apud vos positis, nullam læsionem, vel cum reverti inde voluerint, nullum obstaculum inferatis, neque inferri per alium quemlibet permittatis ; quin potius a cunctis insidiatorum molitionibus eos intrepidos et securos reddatis. Quatenus illis ad nos, et si vestram vobis salutem suadere possunt, efficacibus redeuntibus, cunctis gentibus pateat, quantum Deum coronatorem vestrum, pro cujus Ecclesiæ pace atque correctione legatione perfuncti sunt, honoretis, et quantum reverentiam principum Apostolorum, a quorum Sede profecti sunt, præ oculis habeatis. Siquidem nos, o tranquillissime imperator, illos non ad Synodum celebrandam, non ad lites et contentiones excitandas direximus : scimus enim, quod docente [1] Apostolo servum Domini non oporteat litigare : sed hoc totum est pro quo misimus, videlicet ut, servata Apostolicæ Sedis reverentia, restaurationem Ecclesia Constantinopolitana status sui recipiat, et pax et unanimitas sanctis Ecclesiis et imperio vestro reddatur, atque perpetuis, Deo propitio, temporibus custodiatur, necnon et nomen vestrum diutinis ac prosperis crescat successibus ; et quemadmodum piorum præcedentium Augustorum miris hic post funus præconiis attollatur, et in cælis æterni regni beatitudine perfruatur.

10. « Alioquin secundum Apostolum [2]: Verbum Dei non est alligatum ; qui rursum ait [3]: Vivus enim est Dei sermo et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque et medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis. Quo usi, nec inobedientes, nec adversantes Ecclesiæ Dei, nec molestiam inferentes famulis ejus, dimittere quoquo modo poterimus impunitos. Qui habet aures audiendi audiat ». Et post nonnulla : « Unde pietatem vestram obsecramus, et coram Deo et angelis ejus contestamur, ut obediatis nobis, et nos in hac vita potius audire curetis hortantes atque rogantes, quam beatum Petrum cælestis regni clavigerum in futuro sentiatis accusantem atque damnantem. Nam si nobis non obedieritis, ipse contemnitur, cujus vices gestamus, et auctoritate clamamus. Porro si illum contemnitis, ipsi jam considerate, quid de vobis erit, vel quam in terribili judicio Dei rationem dabitis, qui in tanta sublimitate positi, per exemplum vestrum cunctis subjectis vestris ultimi exitus præcipitium demonstretis ; non solum autem in præsenti tempore, verum etiam in futuro, imperatoribus

[1] Nic. Ep. IX.

[1] 2. Tim. II. — [2] Ibid. — [3] Hebr. IV.

videlicet, et cunctis mundi principibus, necnon et omnibus omnino fidelibus ».

11. « Exhorrescite igitur tot hominum exemplo vestro pietatem destruere : formidate tantarum animarum operari periculum. Pertimescite fidelibus ad salutem tendentibus tantam perniciem præparare, et pro his omnibus coram districto judice sine quibuslibet excusationis ambagibus de omnibus rationem omnimodam dare : quoniam quot exemplo vestro ad talia fuerint devoluti, de tot animarum dispendio eritis prorsus obnoxii, et tot proculcubio (quod non optamus) pœnas luetis, quot noxiæ actionis vestræ forma in inobedientiæ chaos demergetis. Quæ omnia, pietate vestra nobis obediente, avertat Dominus. Nam ista nos pro salute vestra prosequimur et exigimus. Unde ne irascaris, si te tantum diligimus ut temporale regnum, quod assecutus es, te velimus habere perenne; et qui imperas nunc hominibus, regnes cum Christo, et qui cras moriturus es, vitam percipias et gloriam æternam. Data idus Novembris, Indictione decima quinta ». Hæc Nicolaus, qui non sine prophetico spiritu illud protulisse videtur : « qui cras moriturus es » : nam antequam annus pleno orbe transcurrisset, miser occisus est, ut pluribus suo loco dicturi sumus. Porro ex die datæ Epistolæ, ultimo anni hujus tempore profectionem legatorum contigisse, æque possumus intelligere.

12. Dedit eisdem legatis Epistolam ad omnes episcopos Constantinopolitanæ subjectos Ecclesiæ, ejusdemque clerum, cujus est exordium [1] : « Ea quæ nuper apud Constantinopolim gesta sunt, etc. » Continet anacephalæosim rerum gestarum in causa Ignatii, deque concremandis litteris blasphemis, ab imperatore conscriptis ; quod si fieri detrectetur, excommunicationem comminatur. Adjecit idem Pontifex alias litteras ad Photium omnium malorum auctorem, quæ sic incipiunt [2] : « Innumerabilium repereris prævaricationum obnoxius, etc. » quas enumerat : cumque superius eas sæpius recensitas habeamus, easdem rursum repetere, superfluum visum est. Ad resipiscendum rursum hortatur, quod nisi faciat, perpetuo sciret se absque ulla restitutionis spe anathematis vinculo innodatum una cum suis fautoribus, atque ad mortem usque expertem participationis corporis et sanguinis Christi. Scribit et ad Bardam jam Cæsarem creatum. Est exordium Epistolæ [3] : Postquam Dei omnipotentis in te cœperunt dona miris successibus abundare, etc. » Ubi agens de dignitate, qua auctus erat, subjicit hæc mystice : « Posuit quippe te in Ecclesia sua sicut cedrum, ut sub umbra tua refugium cruciati et protectionem inveniant desolati, ac diversis fatigationibus lacerati ». Mystice, inquam, cedrum vocat, prophetice alludens ad illud propheticum [4] : « Vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut cedrum Libani, transivi, et ecce non erat ». Quam autem vere hac ex parte cedro fuerit cito ruituræ comparatus, quæ sequentis anni exordio dicturi sumus, edocent. Cœperunt autem hoc anno, quæ mox idem Nicolaus subjicit, dicens : « Post hæc autem audivimus in Constantinopolitana urbe dissensiones, contentiones, clamores, conjurationes, conspirationes, factiones, animositates, simultates et cætera incommoda seu discrimina ». Quænam autem fuerint ista, eodem loco patebit.

13. Redarguit insuper eum ut malorum omnium (uti erat) auctorem, cum inferius hæc ad eum : « Sed quia horum omnium auctor existere, fama divulgante, diceris : intolerabili cruciatu mentis afficimur, et doloribus undique coangustiamur ». Sed ad pœnitentiam eum provocans, post nonnulla hominem perditum, ita compellat : « Sed revertere, fili mi, revertere, piissime Cæsar, revertere, quia Dominus noster misericors est, et te revertentem extensis benignitatis brachiis clementer amplectetur. Et non est tantum indignatus pro læsione, quam Ecclesiæ illius operatus es, quantum lætabitur, si quem læsisti adversus Ecclesiam, adjuvare contenderis. Porrigat igitur pietas tua Constantinopolitanæ Ecclesiæ manum, nec patiatur amplius suo jam destitutam rectore subsistere, et mœrentem ac lugentem incedere ». Commendat demum legatos, plurimum detestatus, quæ in priores legatos contra jus gentium fuissent nefarie perpetrata. Felix Bardas, si Nicolaum amantissimum patrem clamantem audisset; sed quia despexit, quam citius paratam cælitus diram vindictam excepit.

14. Scripsit pariter Nicolaus per eosdem legatos ad Ignatium legitimum patriarcham, cui condolens de cunctis rebus hactenus gestis, de sua causa reddidit certiorem. Incipit Epistola [1] : « Dici non potest, charissime frater, quantis mœroribus, etc. » Hortatur demum, ut qua cœperat animi fortitudine perseveret. Data eodem ipso die idus Novembris, Indictione eadem.

Nec prætermisit idem Pontifex scribere ad decus illud et ornamentum sanctarum feminarum, matrem imperatoris adhuc superstitem, et in fornace tribulationis diu excoctam atque probatam, aurum purissimum redditam, ab imperio a filio pulsam (ut audisti detrusam in monasterium, Theodoram Augustam, de sancta fide Catholica optime meritam, unicum in Oriente exemplum egregiæ sanctitatis ; ad hanc ipsam, inquam, idem sanctissimus Ecclesiæ Catholicæ pastor Nicolaus litteras dedit, quas velut nobile Epitaphium tantæ mulieris digna memoria consecratum hic describemus ; sic enim se habent [2] : « Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, dilectissimæ filiæ, imperatori quondam terreno, nunc autem spiritualiter cælesti conjunctæ.

« Virtutes vestras, quibus præditæ anteceden-

[1] Nicol. Ep. x.— [2] Nicol. Ep. xi.— [3] Nicol. Ep. xii.— [4] Ps. xxxvi.

[1] Nicol. Ep. xiii. — [2] Nicol. Ep. xiv.

tium vos Augustarum nulli diebus istis apparuistis secundæ, quibus etiam et præcipue in causa pietatis earum nemini estis inferiores inventæ, subtiliter atque sollicite recolentes, Deo cunctipotenti, cujus munere hæc percepistis, grates immensas referre, et ejus sancto nomini benedicere non cessamus, atque piorum studiorum vestrorum præconia pro imitatione audientium inter fidelium colloquia jugiter enarramus. Tu quippe, etiam principe marito tuo contra leges Ecclesiæ sentiente superstite, sana sapere et recta defendere non formidasti. Tu, inquam, in Orthodoxa religione perseverans, unicum filium tuum non terreni patris, sed supercœlestis iter aggredi docuisti. Quis autem morum insignia, quis correctionum tuarum facta fortia narrare sufficiat? Cum enim sola principabaris, Domino cooperante, non solum ab hoste visibili, verum etiam, nullo mare infirmior, Ecclesiam Domini ab hoste invisibili, hoc est, ab errore texisti. Senserunt in te hæretici virile pectus, et mirantes insuperabile robur, quod femina fueris, ambiguum habuerunt. Cur hoc, nisi quia Sedis Apostolicæ dogmata sequebaris, et Constantini monita pontificis, cui Rom. Eccl. communicabat, amplectebaris? Sic enim devoti filii paternum venerantur affectum, et in nullo prorsus ingrati circa parentes suos consentiunt inveniri.

16. « Sed inimici quid agunt? apprehendunt, ejiciunt. Et quid plura? omnino dehonestati subjiciunt. Sed exempla patientiæ, quibus ista contemnere, et illa, quæ sunt æterni imperii, docearis appetere, o Christianissima filia, satis abundant. Nam legifer Moyses [1] et Aaron sanctus Domini murmur et duras contumelias, atque seditionem patiebantur ab iis, quos velut filios Moyses in sinu portabat, et adeo diligebat, ut Domino volenti eos perdere, et facere eum in gentem magnam, diceret : Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro quem scripsisti. Sic beatus [2] Samuel ab his quibus multa præstiterat beneficia, de principatu propellitur. Sic propheta [3] Zacharias ab eo, cui pater suus regnum vindicaverat, et ipse viam salutis ostendebat, lapidibus impetitur. Sed quid per hominum genus diutius immoremur, quando ipse mediator Dei et hominum Dominus noster Jesus Christus ab his, quibus cæcos illuminavit, languidos plurimos pristinæ sanitati restituit, mortuos excitavit, probra, sputa, flagella, et mortem Crucis sustinuit?

17. « Devenimus, heu, in ea quæ beatus Apostolus prædixit periculosa tempora Paulus cum scriberet [4] : Et in novissimis temporibus instabunt tempora periculosa, et erunt homines seipsos amantes, cupidi (ubi et interposuit) parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione. Imo devenimus in eos lugendos et deplorandos dies, in quibus (proh dolor!) juxta quod Dominus in Evangelio dicit [1] : Tradet frater fratrem in mortem, et insurgent filii in parentes. Sed hæc facientes et sævientes hostes quid agunt? dum cupiunt obesse, prosunt ; et cum lædere moliuntur plurimum præstant (prosunt) ; privant tyrannice regno temporali, sed donant, licet nolendo, imperium sempiternum ; auferunt terrenam gloriam, sed conferunt cælestem beatitudinem. Commutatur eorum argumentum iniquitatis in instrumenta salutis et pietatis. Quoniam quantumlibet sæviant æmuli, quantumlibet hostes insaniant ; diligentibus tamen Deum omnia cooperantur in bonum, nimirum quia non est sapientia, non est scientia, non est consilium contra Dominum. Ergo, charissima filia, confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus, et in adversitatibus unicum Domini solum adite refugium, statuentes etiam pedes vestros in petra, super quam Dominus principaliter construere delegit Ecclesiam : et ab ejus communionis soliditate, sicut nec hactenus, ita quoque usque in finem, nullis procellæ alienamini flatibus. Nos vero, qui ejusdem immeriti vicarii sumus, tam circa statum Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quamque circa recuperationem fratris et coepiscopi nostri Ignatii, juxta ministerium nobis creditum, segnes inveniri, vel desides nullo pacto confidite. Quomodo autem erga vos, vele rga dilectas filias vestras agatur ; vel si forte quid cordi est, per præsentes misses nostros, quibus vos suffragari in opportunitatibus petimus ; fida mente nobis et indubitabili conscientia, quæsumus intimare. Dat. idibus Novemb. Indictione decima quinta ». Hactenus Nicolaus Pontifex ad Theodoram.

18. Porro hanc haud diutius post hæc fuisse superstitem, Græci historici docent ; post obitum autem relatam inter sanctos, græcum Menologium Basilii imperatoris ostendit, ubi undecima Februarii ejus dies natalis celebratur hoc elogio :

« Theodoræ imperatricis, quæ rectam fidem reddidit, memoria.

« Beata Theodora imperatrix Theophili fuit Iconomachi conjux, ipsa autem Catholica. Ille quidem S. Methodium patriarcham relegavit, et pro illo creavit Joannem hæreticum, qui sanctas combussit imagines. Illi autem tunc non licebat eas publice adorare, sed in cubiculo habens eas occultas nocte surgebat, et adorabat, petens a Deo, ut Orthodoxis misericordiam exhiberet. Filium vero genuit Michaelem, quem rectam fidem docuit. Post viri transitum, statim sanctum Methodium revocavit, et sacram Synodum congregandam curavit, in qua sunt sacræ imagines restitutæ. Deinde ab imperio ejecta, in monasterio una cum filiabus posita, ibi in Domino quievit ». Hæc dicta die.

19. Quod rursus ad legationem, de qua agimus, pertinet : dedit eisdem legatis Nicolaus litteras ad Michaelis conjugem Eudoxiam Augustam, cui justam Ignatii causam commendavit. Extant ipsæ,

[1] Exod. xxx. — [2] 1. Reg. viii. — [3] 2. Par. xxiv. — [4] 2. Tim. iii.

[1] Marc. xiii.

estque earum exordium [1] : « Nihil in regia sublimitate justitiæ dilectione decentius, etc. » Dedit et alias eodem argumento ad senatores, quæ incipiunt [2] : « Fidelium relatione, etc. »

20. *Ludovici imperatoris expeditio in Sarracenos Italiam infestantes.* — Hoc eodem anno Ludovicus imperator ingenti comparato exercitu, adversus Sarracenos, Campanos et Samnites infestantes, hortante Nicolao Romano Pontifice, venit. De his hæc in primis Regino habet : « Per idem tempus gens Sarracenorum in Beneventum ex Africa veniens, universam pæne regionem illam invaserunt, cædibus, rapinis et incendiis omnia depopulantes. Contra quos Ludovicus imperator exercitum contrahit. Et veritus, ne forte adversus innumerabilem hominum multitudinem vires regni non sufficerent, ad fratrem in Galliam legatos mittit, omnino exposcens, ut ad præfatæ gentis vires extenuandas, audaciamque refrænandam, sibi cum Dei auxilio, virtuteque Francorum opitularetur. Qui nihil cunctatus exercitum cum ingenti industria undequaque contrahit : fratrique, quanta potuit celeritate in adjutorium venit, ubi plurima bella gesta sunt non solum fortiter, sed etiam feliciter, Deo opem ferente ». Hæc Regino. Sed adventus Lotharii ad Ludovicum contigit anno sequenti : Ludovici vero hoc anno octingentesimo sexagesimo sexto. Nam audi [3] Leonem Ostiensem hæc sigillatim magna diligentia prosequentem, qui non ex Africa tunc, sed ex Apulia, quam antea occuparant venisse tradit, referensque ingentia mala ab ipsis perpetrata, et inter alia incensionem nobilissimi monasterii sancti Vincentii ad fontes Vulturni positi. Hæc de adventu Ludovici imperatoris :

21. « Longobardi igitur videntes se pro suis iniquitatibus a Deo flagellatos, afflicti, ac magna demum necessitate compulsi, tertio jam legatos in Franciam ad prædictum Ludovicum mittunt, orantes votis omnibus, ut iterum venire, eosque ac patriam a nefandissima Sarracenorum gente dignaretur eripere. Tunc Ludovicus rex generale edictum per omnes regni sui partes dirigens, ut nullus omnino ab hac se expeditione subtraheret, anno Domini octingentesimo sexagesimo sexto immensum coegit exercitum, simulque cum domna Angelberta Augusta conjuge sua iter arripiens, per Soram Beneventi fines ingreditur. Ac mense Junio pervenit ad monasterium hujus sanctissimi patris Benedicti, quod deorsum est, ubi a venerabili patre Bertbario, cunctis illi monachis occurrentibus, maximo cum honore susceptus est. Die altera, montem adoraturus ascendit, ibidemque magna itidem cum honorificentia acceptus a fratribus est. Cumque cœnobium omne perlustrans, decentissime constructum esse laudasset, præceptum confirmationis totius monasterii (sicut sui prædecessores reges ante jam fecerant beato Benedicto) confecit, et regalibus ibidem collatis muneribus, fratribus se multum commendans, de monte descendit.

22. « Post hæc inde digressus, Capuam petiit, quam tribus obsessam mensibus cepit, eamque maxima ex parte delevit. Demum apud vallem Candidam castrametatus, non multo post intravit Beneventum. Congregato autem apud Luceriam Apuliæ civitatem omni exercitu suo, cum Sarracenis repente congreditur. A quibus primo certamine superatus : demum ex his, opitulante Deo, victoriam insignem adeptus, omnibus eorum potitus est castris. Inde Barim contendens, quatuor illam annis obsedit. Materam interim munitissimam illorum urbem capiens, igni ferroque vastavit. Post hæc venit Venusiam, ibique ac Canusii, præsidio militum potitus, Barim undique expugnare cœpit, rediitque Beneventum ». Ubi Bertharius abbas donationem suscepit ab eodem imperatore quorumdam fundorum, seu villarum ; quo opere pietatis aditus patefactus a Deo est vincendi perfidos hostes obsessos ; nam subdit paulo post Leo : « Cum autem Sarraceni intra Barim obsessi, ultra nequaquam subsisterent : misso imperator exercitu, et civitatem, et Seodam (principem Sarracenorum) cum suis omnibus cœpit, eosque ferro trucidari ad unum jussit ». Hic impius Sarracenus (ut idem Leo superius tradit) deprædatis Ecclesiis et monasteriis, in calicibus sacris dari sibi potum præcepit, et thuribulis ad divinum usum paratis adoleri. Prosequitur cæteras res ab eodem imper. gestas idem auctor, atque demum de eo, quod cum ferme annum integrum Cassini commoratus esset, corpus S. Germani episcopi (de quo suo loco multa superius) inde sublatum in Galliam detulit. Sed de Ludovici imperat. expeditione hactenus.

23. Quod autem ad Nicolai Pontificis partes pertinent, litteris suis hortatum esse Francorum exercitum, ex fragmento illarum, quod recitat Gratianus, possumus intelligere, quod sic se habet [1] : « Omnium vestrum nosse volumus charitatem, quoniam quisquis (quod non optantes dicimus) in hoc belli certamine mortuus fuerit, regna illi cælestia minime negabuntur ». Hæc quidem vera esse, revelatu etiam constat cuidam abbati Casæmarii, tempore S. Bernardi, ut ex ejus Epistola apparet, quæ inter ejusdem S. Bernardi Epistolas continetur. Porro non adversus Sarracenos tantum prœliandum, sed etiam malos Christianos bona Ecclesiæ occupantes : nam ad episcopos Galliarum scripsisse reperitur his verbis [2] : « Quinetiam præfato fratri nostro, filiisque Trevirensis Ecclesiæ, illiusque defensoribus hæc in mandatis damus, ut spirituali simul et materiali gladio tamdiu malignos illos eorumque fautores insequantur, quousque cum integritate possessiones, vel quæcumque res Ecclesiasticæ hoc facto, vel quocumque pacto distractæ seu directæ sunt, revocentur ». Verum ista fieri non debere per sacros ministros, qui Deo, et non

[1] Nicol. Epist. xv. — [2] Nicol. Epist. xvi. — [3] Leon. Ost. l. i. c. 37. 38.

[1] xxiii. q. 5. c. omnium. — [2] xv. q. 6. c. 2. Quinetiam.

sæculo militare debent, idem ad Carolum Francorum regem scripsit [1]. Qui igitur hoc anno Romam venit Ludovicus imperator, in Apuliam, ut audisti, transiens, quadriennium moratus est in Barensi obsidione, ut testatur [2] Leo Ostiensis ex monumentis Cassinatibus. Quæ autem hæc secuta sint, dicentur inferius suo loco.

24. *Waldrada excommunicata a Nicolao papa.* — Eodem anno cum Waldrada Lotharii regis concubina visa esset elusisse Apostolicam Sedem, utpote quæ pollicita fuerat Romam se conferre expiationis causa delicti, et ingressa in Italiam, retro in Gallias remeasset, quamvis coacta in Italiam rediisset : ubi nulla signa pœnitentiæ ostendisset, sed tam ipsa, quam etiam Lotharius traducere videri possent Romanam Ecclesiam, cujus præcepta, quæ perficere promisissent, hactenus ludificassent : ipse Nicolaus Pontifex non amplius differendum ratus, eamdem, convocata Ecclesia, publice excommunicat, hoc eodem anno, quarto nonas Februarii. De qua sententia in ipsam lata voluit per suas litteras Apostolicas reddi certiores omnes Galliarum episcopos. Epistola ipsa ex Codice Trevirensi accepta, hic describenda, totidem verbis sic se habet :

25. « Nicolaus episcopus servus servorum Dei reverentissimis confratribus nostris archiepiscopis et episcopis per Italiam, Germaniam, Nustriam (Niustriam vel Neustriam), et Gallias constitutis.

« Decreveramus quidem circa Waldradam mœchiam, et pertinaciter in impœnitentia permanentem, vindictæ modum minus districte quam misericorditer temperare, et juxta quod merebatur, non ita pro tanto scelere sententiam in eam justæ punitionis proferre, nisi obstinato animo perenniter in mœchiæ volutabro permanere proposuisset, et nullis sacris monitis, nullis nostris seu vestris tam crebris exhortationibus, se paratam existere (exhibere) : quia tamen non sua voluntate factum sit [3], Deo, qui cor considerat, et fidelibus ejus per omnia manet certissimum, cum sua sponte hactenus si potuisset, imo perpetuo in tanto flagitio permansisset, nisi nostra super hoc abolendo fuisset cum virtute summi Opificis incessabilis diligentia, et (quod) socii ejus, proh nefas ! scilicet secum admittentis quomodocumque inclinatior extitisset obedientia. Patet profecto ita esse quæ dicimus, cum hactenus culpam suam necdum cognoverit, nec confessa sit, juxta quod scriptum est : Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris : nec missa nobis, qui causam ipsius exsequendam cœpimus, lamentationum legatione, veniam postulaverit, præmisso quæ pœnitentiæ remedio congruam meruerit indulgentiam, Salomone dicente [4] : Qui celat delicta, non dirigetur; qui autem confessus fuerit, et dimiserit ea, misericordiam consequetur. Postremo cum recto itinere nos illi fuerat adeundum, et Sedis beati Petri suffragia requirenda, quatenus juxta quod statutum fuerat, nos de ejus negotio Deo placita consideratione definiremus : postea retro est conversa post satanam, et in provinciam, ut principaretur in ea, iter reflexit; licet industria legati nostri, ad Italiam denuo revocata sit, et quasi nihil fuerit operata, unde in Christi sit Ecclesia non modicum scandalum generatum, gloriam mundi sectatur, reique publicæ dominatur, ac quod est gravius, etiam piis locis, atque religiosis personis præesse dignoscitur, et a Theutpergæ reginæ cœpta interitus meditatione, sicut nonnulli testantur, minime cessat, dum ea nimirum loca repetere affectat, in quibus facilis ipsius ad regem Hlotharium, et ejusdem regis ad eam esse possit accessus.

26. « Et ut breviter cuncta complectar, de die in diem qualiter ad pristinas voluptates redeat, variis argumentis exquirit. Verumtamen, ut cum egregio [1] Apostolo summatim dicamus, quod contra eam, contraque ejus similes sæpius replicandum est, quia secundum duritiam suam, et cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ : idcirco nos eam, quousque de factis suis Ecclesiæ Christi, nobisque præcipue, qui ejus principaliter curam gerimus, quique causam ipsius exsequi ac investigare cœpimus, satisfecerit : donec etiam omnem a se sinistram suspicionem, consilium nostrum suscipiens, adimat, a pretiosi corporis et sanguinis Domini perceptione atque ab omnimodo sanctæ Ecclesiæ consortio, sancti Spiritus beatorumque Apostolorum Petri et Pauli judicio, et nostræ mediocritatis auctoritate, fecimus cum universis complicibus, et communicatoribus fautoribusque suis prorsus extorrem. Hanc autem sententiam quarto nonas Februarias a nobis promulgatam meminimus, eamque scripto vobis destinavimus. Sed quia ignoramus, utrum ad vestram notitiam pervenerit : idcirco reverentiæ vestræ iterato illam pandere procuravimus.

27. « Nam dum adhuc negotium pendet, et cœptum bonum perfectionem non habet, imo dum diversis indiciis datur intelligi, quod anhelitus pravorum ad priora nequitiæ semper intendat, procurare magnopere necesse est, ne novissimus error, nobis torpentibus, pejor priore succedat. Siquidem et frustra speculatores dicimur, si venientem lupum a longe non cernimus. Frustra enim episcopi, id est, superinspectores vocamur, si futurum exitum per antecedentia signa minime contemplamur; præcipue cum jam quod videmus experti simus, et futurarum certitudinem præteritarum gignat exhibitio rerum. Unde saltem de Theutpergæ reginæ illatis quotidianis insidiis vestra charitas doleat, et etiam cum Dominici corporis membro, totius mentis affectu compatiatur; et ne labor noster inanis constituatur, spiritalia nobiscum vestra fraternitas adversus jam fatam mœcham et communicatores ejus arma sustollat, et in parochia sua,

[1] XXIII. q. 8. c. Reprehensibile. — [2] Leon. Ost. l. I. c. 28. — [3] Locus obscurus. — [4] Prov. XVII.

[1] Rom. II.

ubi plebem Dominicam gubernat, vel ubi eam fore contigerit, excommunicatam hanc fautoresque suos viva voce subsistere, donec nostro speciali judicio digne se pœnitentiæ submittat, publice ac audacter asseveret. Porro si cujusquam fortassis adinventionis intentionisque fuerit dicere, quod non solum illa mulier, sed et Hlotharius rex in hoc deliquisset, ideoque simili pœnitentia deberet arctari; utrum instruendo se, an exprobrando nobis talia loquatur, licet nulli jactanter hæc proferenti nobis necesse sit respondere, congruit tamen, ut a cujus auctoritate sanctio ista digreditur, in ejus prærogativæ affluentia, quisquis ille est, hujus rei solutionem quærat : eo quod auctoritas Apostolica, ad quam universarum cura confluit Ecclesiarum, idonea, quibus omnibus consulat, moderamina satis habeat, per quæ et indoctos quosque disciplina salutis instruat, et exprobratoribus dispensatorie modum dignæ discretionis imponat.

28. « Interim vero quisquis vestrum hujus sanctionis Epistolam susceperit, ad cæteros episcopos metropolitanos destinare summopere studeat ; et exemplaria ejus per vicinas regiones dispergat, et talem se in omnibus his exhibeat, ut alterius zelo Phinees iram Domini mitigantis, non in defensione scorti, sed in ultione stupri se fervere cunctis ostendat. Optamus fraternitatem vestram in Christo, nunc et semper bene valere. Dat. id. Jun. Indict. decima quarta ». Scripsit rursus ad episcopos regni Lotharii eodem argumento anno sequenti, mense Januarii, Indictione decima quinta, quæ quoniam cusæ habentur, hic describere prætermittimus. Est titulus : « Ad episcopos in regno Lotharii constitutos [1] ».

29. *Adventius episcopus pro Lothario litteras scribit ad Pontificem, et ipse Lotharius suum Apologeticum.* — Lotharius autem ut hæc accepit, ad placandum Nicolaum Pontificem curavit ut Adventius Metensis episcopus, in excusationem ipsius, de his quæ in eum objiciebantur ab ipso Nicolao, ad eum litteras scriberet quam efficacissimas, quas hactenus conservatas cum aliis ad eamdem causam spectantibus in Ecclesia Trevirensi hic reddimus ; sic enim se habent :

« Sanctissimo et perbeatissimo atque angelico domino Nicolao summo Pontifici ac universali papæ Adventius humilis Metensium sedis episcopus assiduas preces et fidelia vota.

« Apices eminentissimi apostolatus vestri non. Junii inter acerrimos meæ ægritudinis dolores gratanter accepi, quibus pro nimietate meæ infirmitatis respondere hucusque non valui. Ecce enim jam biennium pæne expletur, quod a vernali tempore usque in autumnum lectulo teneor, et alternante tempore, tantis podagræ doloribus affligor, ut vix in die surgere valeam et ministrorum comminiculo (adminiculo) missarum solemnia celebrare, moxque compellor, gemitu interrumpente, decumbere. Meus quippe dolor aliquando lentus, aliquando nimius, nec recedit enim nisi ad horam, nec interficit. Sit ergo illi laus et gloria, qui juste corripit, et clementer ignoscit. Pro illius ergo amore humiliter obsecro, ut me peccatorem vestris almifluis precibus relevare dignemini, et pro saluberrimo medicamine consolationis litteras, et compassionis indicia remittere non gravemini, quia vestra luculenta et angelica facundia meæ imbecillitati dulcissimum saporem medullitus infundit, et in sui amorem ineluctabiliter rapit.

30. « Non immerito quippe negligentibus et desidiosis amarum sonat quod scribitis, atque obedientibus et studiosis suave sapit quod agitis ; et quidem mediante mense Julio, paululum mea parvitas de infirmitate convalescens, ex proprio clero, et filiis Ecclesiæ strenuos legatos ad vestram desiderabilem præsentiam destinare decreveram, sed nostrum desiderium hostilis expeditio, et reipublicæ pernecessaria exactio illico intercepit. Unde et inter densissimas acies, et laboriosas custodias paganorum non mediocriter vallati, paululum respiravimus, quia pugnante pro nobis divina clementia, imo nostri victoriosissimi principis confidentissimo certamine, ac suorum fidelium pio studio, multitudo non modica paganorum cecidit in ore gladii, et cæteri fuga lapsi, divina misericordia agente, ita delituere, ut nullus eorum vivens in nostris finibus reperiri posset.

31. « Nos tamen inter ista, vix unum cursorem, religiosum videlicet presbyterum, Theodoricum nomine, compendioso itinere cum prosecutione præsentium litterarum ad vestram dirigere potuimus clementiam, præsertim cum in desiderantissimo voto habeamus tales legatos dirigere, qui uti decet summum Pontificem, multiplices replicent mercedes, quod tam pie ac misericorditer nobis, et Ecclesiæ nostræ perpetuum munimen porrigere decrevistis. Et mihi in ipso margine præsentis vitæ constituto, nullis exigentibus meritis, absolutionis ac benedictionis optata remedia contulistis, more scilicet veri Samaritani. Igitur archiepiscopos et episcopos scripta beatitudinis vestræ acriter ac multipliciter reprehendunt, pro causa videlicet senioris nostri gloriosi regis Hlotharii, ibique præclara dispensationis Ecclesiasticæ dogmata admodum propinantes fulgido vividoque mentis robore, Principem pastorum, vos diligere declaratis, et curam pascendarum ovium lucidissime gerere testamini ; quippe corpus Christi, quod est Ecclesia, per illum et ipso salubriter exornare satagitis, et revera erga commissum gregem perspicacibus excubare vigiliis non negligitis. Unde manifestum est, quod charitas superni luminis pervigilem circumfulget pastorem, imo, ut credimus, æthereo angelicæ consolationis blandimento solatiatur. Quocirca nos cum cælico agmine Gloriam in excelsis Deo canimus, et de vestra sancta piaque sollicitudine modis omnibus congratulamur, quippe qui eisdem apicibus de excommunicatione Waldradæ

[1] Nicol. Ep. XLIX. tom. III. Ep. Rom. Pont.

multipliciter intimastis, pro eo scilicet quia impœnitens permanere proponens a vobis salutis suæ remedium ad Limina sanctorum Apostolorum veniendo, ut statutum fuerat, minime postulaverit. Eamdemque vestræ sanctitatis Epistolam, et excommunicationis tenorem, ut ostendere et manifestare studeremus, auctorabiliter præcepistis.

32. « Interea per inseparabilem sanctam Trinitatem nos omnes pariter obsecrantes terribiliter monuistis, ut litteris nostris sine mora per legatos nostros idoneos directis, vobis veraciter indicemus, si secundum juramentum præstitum coram misso vestro, noster senior cum Theutperga conversetur, et si ita illam tractet, quemadmodum rex legitime sibi conjunctam debet tractare reginam. Et qui sint illi, qui adulteris, vobiscum sentientes, nullum consentiunt præstare favorem. Hæc itaque vestræ beatitudinis instituta zelo Dei accensa, quia sancta sunt ac salubria, reverenter hausimus, et lacrymoso mentis oculo contemplamur : in his plurimum considerantes vestræ sanctissimæ auctoritatis robustissimum onus, quod fautissimum (faustissimum) ferentibus præmium largiter, et bene certantibus repositam justitiæ coronam a justo Judice reddendam pollicetur. Nobis igitur parvulis et peccatorum spinis coopertis erit petra refugium, et in Christi fide salvabimur. Nos enim tanquam homines faciem solummodo intuemur, et de pia conversione ac probo studio, simulque emendatiori vita in omnibus congaudemus, assiduis votis exorando, ut de fonte totius bonitatis origines et germina virtutum irrigentur, et usque ad maturos boni operis fructus aptis perveniant incrementis. Verum noster senior Hlotharius gloriosissimus rex saluberrimam et continuam beatissimi apostolatus vestri admonitionem humiliter atque obedienter excipiens, juxta decretum excellentiæ vestræ, postquam reverentissimus legatus vester Arsenius episcopus et apocrisiarius vestræ sanctæ Sedis a nostris finibus remeavit, nullum omnino accessum ad Waldradam habuit, sicut multorum fatetur assertio, et multorum testimonium adstipulatur ; et ut nos veriori experientia investigare valuimus, in nullo prorsus colloquio per tactum vel visum illa frui voluit, vestris per omnia de illa obediens decretis : memoratamque Waldradam protinus ipsis in partibus juxta vestram præceptionem per internuntios item agere jussit, et modis omnibus satisfactionis et salutis suæ remedia a vestra pia sollicitudine studiosissime ac continue quærere præcepit.

33. « Igitur Theutpergam reginam noster senior ad præsens ita tractare cernitur, sicut rex conjunctam sibi debet tractare reginam, videlicet ad divinum officium pariter honorifice comitantem, et in mensa regina (regia) simul conviventem, atque ut relatio innuit, conjugalis habitus debitum solvere hilariter prætendit. Mea quippe parvitas illum in familiari soliloquio adiens, ac fidelitatis debitum solvens, juxta hominis valentiam, nihil in illo contra vestræ auctoritatis decreta sinistrum invenire potui, sed pollicetur omnimodis pacifice et humiliter ad vestram se iturum præsentiam, ac deinceps vestris sanctis consiliis ac monitis per omnia parere velle. Qui sunt autem illi, qui vobiscum sentientes, adulteris nullum consentiunt præstare favorem, solus ille novit, qui cordis rimatur arcana. Imo sancta Mater Ecclesia, quia probi doctores sunt et veri speculatores, cum Principe pastorum Christo evidenter justificat, et omni laude dignis æternæ beatitudinis præmia promittit.

34. « Itaque unusquisque nostrum, sive sit excusabilis, sive inexcusabilis, pro se rationem reddat, quia juxta vestræ sanctitatis decretum, qui illi agere et intimare postposuerit quæ jussistis, ipse se obnoxium, et fautorem adulterorum palam ostendet. Omnes enim episcopali ordine constituti omnem iniquitatis viam odio habere cupimus, et continuis votis, ut in bonis crescant, fideliter exoramus. Meam vero quantitatem (tenuitatem) vobiscum canonice semper et in omnibus sentientem multis fateor excessibus prægravatam, ac in Ecclesiastica sollicitudine minus, quam necesse esset, idoneam : et ut ita dicam, ærumnosæ atque calamitosæ vitæ discrimina minus valide ferre valentem, ab omni tamen hujus reprehensionis contagione, teste rerum omnium Conditore, profiteor immunem. Neque enim, ut putatur, postquam hujus latebrosi erroris caligo detersa est, ammodum (admodum) silui, sed Evangelica atque Apostolica documenta fidenter exposui, et juxta vocem[1] prophetæ, speculantis more periculum nuntiavi. Sed omnipotens Deus suo occulto judicio vestræ dignitatis prærogativam speciali dono insignivit, ut virus, quod pæne totum Ecclesiæ corpus infecerat, præcellentissimi apostolatus vestri antidoto mederetur, vestraque Deo digni apostolatus tuba, muros[2] Iericho circumiens, et arcam Dei robustissime ferens, elationem mundi ejusque cassanda molimina increpitando prosterneret.

35. « Porro tanquam vero ac pio medico, omniumque Ecclesiarum Dei in toto orbe terrarum consistentium magistro, meæ imbecillitatis tædium veraciter et humiliter pandere satius arbitror, obsecrando et submisse petendo, ut me in membris Christi ultimum, vobiscum tamen in vinea Christi fideliter laborantem, nullatenus unquam suspectum habere dignemini vel fautorem vitiorum, sed vobiscum confidenter agonizantem futurum arbitremini, nec placet jam vestræ angelicæ serenitati nos omnes æqualiter culpari, qui aut in conspectu cuncta cernentis vere fatear, auxiliante pastorum Principe, ab hujusmodi nefario nævo me excusabilem reddere nullatenus parvipendo : et nisi vilis litterarum gerulus vestro Deo digno apostolatui sanctisque obtutibus videretur abjectior, quocumque modo eligitis, poterit probare

[1] Ezech XXXIII. — [2] Jos. VI.

quod scribimus. Illum enim, ut prætulimus, non ex voto, neque industria, sed sola hostili expeditione cogente dereximus, quem remissioribus vestri eminentissimi apicis pennis non dedignetur vestra pia paternitas benigne respicere, et ejus brevissima verba in momento audire propter illius amorem, qui leprosos non dedignatus est tangere. Omnipotens Deus tantum tamque clarum nimiumque desideratissimum Pontificem nobis diu conservare dignetur incolumem. Amen. » Hæc Adventius in excusationem regis et episcoporum.

36. Sed et quod minaces valde ad ipsum Lotharium Nicolaus papa litteras scripserat, quibus et regni jacturam fuerat interminatus : ipse ad eum summissas admodum et officii plenas litteras reddidit, quibus cum se in primis excuset, cancellarium regni ad ipsum dirigit, qui præsens ei de omnibus satisfaciat. Epistola autem ipsa Lotharii ex eodem Codice Trevirensi accepta sic se habet :

37. « Sanctissimo et ter beatissimo summo Pontifici et universali papæ Nicolao, Hlotharius divina præveniente clementia rex, summæ felicitatis et præsentis prosperitatis pacem et gloriam.

« Postquam nobis gratuita misericordia Dei regni gubernaculum commisit, more prædecessorum nostrorum, Christianissimorum videlicet principum, semper et in omnibus sublimandam beati Petri Apostolorum principis Sedem, vestrique pontificii Deo dignum apicem, ut dignum est, reverenter dileximus; atque instanter illam exaltare, quantum in nobis, paratissimi fuimus; et de vestro tanquam spiritalis patris regimine spiritalia ac salubria inhianter audire desideravimus : imo quasi de paradisiaco fonte, vitæ pocula in posterum haurire parati sumus, quippe puram nostræ mentis aciem, quasi ad æthereum jubar, et totius sanctæ Dei Ecclesiæ pharum ad custodiam gregis Christi in eminentissimo apice constitutum confidenter et humiliter dereximus. Sed quod non modice plangimus, vestræ piæ paternitatis circumspecta sollicitudo ultra quam nobis necesse esset, æmulorum vocibus credula, paternas increpationes nuperrime et inopinate excepimus. Revera quia meliora sunt vulnera diligentis, quam oscula inimici, quidquid nobis a vestra pia paternitate dirigitur, ultra quam credi potest, omni melle dulcius, omni thesauro charius in palato nostræ mentis dulciter saporatur, et in arca nostri pectoris reverenter amplexamur.

38. « Denique Principem pastorum vos diligere declaratis, et veram pascendarum ovium Christi curam gerere testamini, qui vobis in Petro loquitur[1] : Si diligis me, pasce oves meas. Libenter enim vestra pia monita audimus, et quia Deo placita sunt nostræque saluti congrua, desideranter amplectimur : multo magis cupientes vestro documento instrui, et ad meliora provehi, quam juxta æmulorum diffamationem in pravitate delectari. Quod lucidissime claruit, cum coram vestro legato, vestris parendo jussis, humiliter colla submisimus ; confidentes apud vestram paternitatem esse susceptos, cum semper optemus ad vestram dilectionem pertingere, ac devotis obsequiis ad vestram gratiam propinquare. Siquidem magno desiderio accendimur, ad beatorum Apostolorum Limina, et ad vestram charissimam paternitatem nostram præsentiam exhibere; sed variæ incommoditates, nostram devotionem hactenus prohibuerunt ; sperantes nimiumque volentes, hoc citius, Domino donante, implere.

39. « Interea prudentissima sanxit antiquitas, et sanctorum Patrum Spiritu Dei conditæ regulæ evidentissime testantur, quod accusatoris et accusati voces veraciter audiri debeant, ut sub introducto veritatis testimonio, nocens et innocens justo judicio examinentur. Quapropter quamvis non corpore, spiritu tamen præsentes, solo tenus ad vestra sacra vestigia provoluti humiliter precamur, ut accusatores nostros, qui non manifeste, sed occulte nostram serenitatem, quantum in ipsis est, lacerare in vestris auribus avidissima cupiditate illecti non cessant, ex divina et vestra auctoritate accersiri placeat, ut in vestra præsentia rei veritas probabiliter ac legaliter pateat. Quippe non erit difficile vestræ auctoritati, in tanto temporis intervallo accusatores ad rationem invitare, quos importunos atque infestos in nostra infamia patienter ferre dignamini, et secundum sapientiam vobis cælitus collatam, de incertis ac dubiis longanimiter justi Judicis patientiam imitamini.

4. « Interim ergo humiliter vestræ paternitati ac bonæ fidei nos committimus, ut nullo modo dubitetis, quoniam quidquid nobis mandare curastis (curabitis), pro viribus, annuente misericordia Dei, observare decernimus : nec nos aliter omnino a veracibus invenietis, præveniente misericordia Dei. Nam si fallaces et invidi aliquo modo vobis aliter significare conantur, et sinistrum aliquid falsa interpretatione invenerint, nequaquam mendosis suspicionibus acquiescatis, quia nos, sicut scribimus, credibilibus ac certis indiciis approbabimus. Unde, siquidem vos per idoneos legatos certificabimus, mittentes illos ex nostro generali Concilio, quod una cum episcopis ac reliquis fidelibus nostris, mediante Julio mense celebrabimus. Nam uti antecessores nostri sanctissimorum prædecessorum vestrorum monitis obedierunt : ita nos etiam coram excellentia apostolatus vestri nos humiliare, atque in omnibus vestris paternis monitis absentibus, seu præsentibus promptissimo parere cupimus animo : quod olim secundum vestram voluntatem coram legatis vestris egimus. Perpendite itaque quod nullus coæqualium nostrorum vestræ paternitatis unquam diligentius atque honorificentius tractaverit missos, quam nos fecimus, dumque spiritus nostros vegetaverit artus, Deo propitio, faciemus.

41. « Quamobrem cernuo lumine vestram af-

[1] Joan. XXI.

fatim deposcimus paternitatem, ut dum nos vobis missisque vestris, ut ita dicamus, majoribus seu minoribus, per omnia, super omnes coæquales nostros obedire volumus, non aliquem nostri, Deo miserante, consimilem super nos extollere, aut terræ præponere vestræ libeat paternitati; ne forte ipsi talem contra nos moliri velint causam, quam tolerare non valentes, pro regio munimine inter nos aliquod scandalum evenire possit. Nam si vestra paternitas aliquid nobis nuntiare decreverit, legatos, aut certe litteras mittere placeat; præsertim cum nunquam vestræ beatitudinis jussa despexerimus : sed modis omnibus veneramur, amplectimur atque diligimus : nulli prorsus homini subjecti esse volentes, nisi Deo, et sancto Petro, ac cæteris sanctis, vestræque paternitatis culmini, mi pater et domine, in quo, ut prætulimus, post Deum et sanctos ejus nostræ salutis spes multipliciter manet, quodcumque significaveritis, aut per vestros, aut per nostros legatos, seu per litteras, pro amore Dei et Apostolica reverentia libenter obedire volumus propter vos [1], nisi quantum, et ipsi nobis. Scimus nimirum qua intentione, nec latere poterit, quorumdam invidia atque potestas contra nos desudat, omnia argumenta occasionesque inquirens accusandi atque nocendi. Sed absit a mea Christianitate, ut talis sit nostra intentio, tam prava conscientia, et iniqua studia, sicut a talibus mendose narratur, quia licet me peccatorem esse recognoscam, tamen pravæ voluntatis fore non permittet bonitas omnipotentis Dei, de cujus misericordia et auxilio nequaquam diffido. Præterea quicumque vobis hoc dixit, quod ego, postquam Arsenius a nobis separatus est, cum Waldrada in aliquo loco conversatus fuerim, aut postquam ab Italia reversa est, ullum mutuum accessum, tactum, vel visum inter nos habuerimus, penitus mendacium est. »

42. « Sed ut experiatur paternitas vestra velle in omnibus nos vestræ obsequi voluntati, hoc ipsum pro vestro beneplacito præsens legatus noster, Grimlandus nomine, ac dilectus cancellarius regiæ dignitatis coram vobis approbare poterit. Agat igitur vestra sanctitas circa nos, ut credimus, cum omni benignitate ac moderatione, ut non nobis aliquando improperare ullus possit, quod vobis nostrum negotium cum tanta fiducia semper commisimus. Optamus sanctissimi apostolatus vestri sublimissimum apicem semper et in omnibus vigere feliciter ». Hactenus Lotharius, quem in omnibus suis Epistolis, cum de falsis accusatoribus queritur, certum est intelligere Carolum Calvum patruum suum, quem inhiare universi Francorum regni monarchiæ, pluribus evidentioribus signis ostenderat; quod et post mortem ipsius Lotharii re ipsa omnibus patefecit.

43. *Epistola episcoporum Lotharini regni ad episcopos in regno Caroli constitutos.* — Cum vero episcopi, qui in ejusdem Lotharii regno essent, id persentiscerent, et vane sperare Carolum in populi et episcoporum defectione scirent; quam essent animo constanti erga suum regem, datis litteris ad episcopos in regno Caroli constitutos, significarunt. Epistola autem illorum ex Codice Trevirensi accepta sic se habet :

« Sanctissimis ac venerabilibus in Christo fratribus et coepiscopis in regno præstantissimi principis Karoli habitantibus, unanime episcoporum Concilium in regno gloriosi regis Hlotharii degentium, copiosam in Salvatoris nostri gratia felicitatem atque perpetuam salutem.

44. « Novit vestra veneranda fraternitas, quod annis nuper præteritis, crebrescentibus in hoc regno tam intrinsecus, quam extrinsecus discordiarum tumultibus omnis status nostræ reipublicæ, et omnis pax et securitas pæne in ruinam fuerit sublapsa. Ubique luctus et calamitates, ubique dispendia et vastationes, homicidia quoque et incendia atque innumerabiles scelerum facies inoleverunt, propter dissensiones et injustissimas ambitiones, propter quosdam in populo susurrones malorumque inventores, facibus cupiditatis atque invidiæ stimulis exardescentes. Sed instantibus piæ devotionis atque ad Dominum precibus, et condolentibus orationum gemitibus, misertus est plebis suæ Dominus, ac tenebras afflictionis convertit in claritatem exoptatæ utcumque serenitatis. Quid ergo retribuemus Domino pro tantæ misericordiæ beneficio, nisi condignas gratiarum actiones, ipsius inæstimabilem deprecantes clementiam, ut pacem et concordiam, quam in populo suo quantulumcumque florere concessit, arescere non sinat, quatenus electum sibi populum per pacem transitoriam ad æternæ pacis gaudia perducat? Etenim inimici pacis, et impugnatores Christianæ concordiæ ac securitatis orandum est, ut a laqueis diaboli resipiscant, et viam pacis cognoscant ac firmiter teneant.

45. « Audivimus enim, quod quidam in his partibus vestro principi nitantur persuadere, ut regis nostri regnum quolibet modo acquirat, ipsumque nostrum principem quasi despectum et a suo populo relictum patrio regno expellat. Sic et de vestro domino rege Carolo perfidi et maligni homines voluerunt, confingentes quod etiam ipsi episcopi eum deserere, ac regno expellere voluissent, sed mentita est vox vana sibi. Nam ille princeps eximius ab Omnipotente sublevatus, et a fidelibus adjutus, non solum regnum non amisit, sed et suos inimicos judicio Dei repulsos et confusione plenos inde effugavit.

46. « Porro fatemur, quia nostro regi fideles sumus et esse cupimus, cui videlicet fidem de manu patris in regem excepto constanter promisimus. Qui nimirum sicuti causa fragilitatis ac juventutis erravit, quod suæ ætatis hominibus frequenter accidit : hoc totum meliori consilio, ut confidimus, emendare concupiscit, quem nos quoque proculdubio salubriter correctum atque directum

[1] Locus obscurus.

magis optamus retinere et habere principem, quam amittere vel deserere. Et si forte sunt aliqui fraude et infidelitate sive cupiditate decepti, qui suo seniori cogitent vel machinentur mala : vobis tamen non convenit jugum ducere cum infidelibus. Numquid igitur pro nihilo sunt ducenda illa statuta, pacta et juramenta inter ipsos reges toties confirmata? absit, absit, ut coram Deo et sanctis ejus, atque coram omni Ecclesia Catholica tantum offendamus, ut angelis satanæ tale gaudium faciamus. Non ergo jura fidei, atque Christiani sacramenti erga nostrum seniorem et regem frangere possumus, ne cum mundo æterna supplicia persolvamus. Præsertim cum ipse rex adolescentia, mobilitate, et astutia hominum aliquando seductus, nunc autem ad meliora conversus, se totum, Domino præstante, episcopalibus decretis ac salubribus monitis, bonorumque consiliis aptare festinet. Unde nos omnes in divina misericordia spem propter tantæ devotionis auspicium habentes ac firmissime scientes, quod potens sit in ipso juvene implere qui operatus est bene velle, vestræ sanctitatis reverentiam unanimiter admonemus, atque concorditer obsecramus, qualenus notetis et corrigatis eos cum omni auctoritate qui scandala et discordiarum semina in Dei moliuntur populo. Mementote, domini fratres, quomodo parati fuimus aliquando una vobiscum ire contra omnia pericula, et mox facere quidquid vos voluissetis inchoare.

47. « Nolumus itaque vestram latere præstantiam, quia quisquis incentor malorum, quisquis seminator discordiarum, quisquis Ecclesiasticæ concordiæ disruptor fuerit, quisquis denique hanc tantulam pacem in his partibus regni Domini pietate hactenus conservatam perturbare tentaverit, horrendi anathematis ignominiæ subjacebit, et induetur sicut diploide confusione, et dies ejus abbreviabuntur, atque æternum væ non evadet, nisi cito digna satisfactione semet emendaverit. Bonum nobis videtur, desiderantissimi fratres, ut hæc omnia nullatenus abscondamus neque sileamus, sed inseparabili atque ineluctabili sacerdotali auctoritate, qua ligandi atque solvendi potestatem a summo sacerdote Christo Domino percepimus, freti, anticipemus iniquam quorumdam intentionem, malisque votis ac pravis studiis tota virtute resistamus. Ita ut in his omnibus aliud (nihil aliud) recipiant in nobis, aut sentiant homines, quam cor unum et animam unam : qualenus mala quæ cogitant, tanto minus iniqui homines se posse implere cognoscant, quanto nos in nullo illicito sibi favere perspexerint. Proh dolor! cur infelix hominum audacia, quia statim non punitur, semet contra Omnipotentis dispositiones et ordinationes extollit; nec recogitat, quoniam ab ipso, et per ipsum, et in ipso est omnis potestas in cælo et in terra, cujus præscita et prædestinata nullus mortalium, nec etiam totus mundus immutare potest? Et nunc, charissimi, nos omnes unanimiter atque devotissime pro pace Ecclesiastica, et regum nostrorum inviolabili concordia, summopere Altissimi clementiam, imploremus, ne clarissimi principes malignantium consiliis decipiantur, ne, quod absit, a mutua societate ac dilectione, sive consanguinitatis jure exorbitent, indeque ineffabilia mala longe lateque, imo ubique proveniant, sed miserante Deo de illorum pacifica concordia, et quæ sunt noxia evanescant, et omnia profutura succedant. Quod ipse præstare dignetur, qui in Trinitate unus et omnipotens Deus vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen ».

48. *Synodus Suessionensis a Nicolao indicta et celebrata pro re Hincmari, Guntharii et Theutgaudi.* — Hoc eodem anno Nicolaus papa indicit Concilium Suessionense in Galliis celebrandum decimo quinto kal. Septembris, cujus rei gratia has litteras dedit ad Herardum Turonensem archiepiscopum [1].

« Nicolaus episcopus servus servorum Dei, reverentissimo et sanctissimo confratri nostro Herardo Turonensi archiepiscopo, seu omnibus venerabilibus episcopis diœceseos tuæ.

49. « Quorumdam a partibus Galliarum ad Limina vel Sedem confluentium Apostolicam relatione didicimus, fratrem nostrum Hincmarum Rhemensem archiepiscopum quosdam clericos, qui de consecratione fuerant Ebbonis prædecessoris sui, propriis gradibus pepulisse. Quorum dejectionem audientes, quia etiamsi nullo speciali privilegio ad hanc curandam principaliter incitaremur, oppressis tamen subvenire, et ad exemplum Dominicum elisos erigere, et compeditos solvere nos oportet : operæ pretium duximus in archivis sanctissimæ Romanæ, cui, Deo auctore, deservimus, Ecclesiæ studiosius quærere, et si scripto forte memoria quælibet apud nos, sive de illis, sive de ordinatione ipsorum recondita, diligenter investigare; quod et fecimus. Siquidem ex his quibusdam, Domino revelante, repertis, nihilominus etiam (exemplum) esse illud, quod nobis ipse misit frater coepiscopus noster Hincmarus, videlicet in quo præsignati clerici degradati sunt, Acta relegimus; sed his omnibus, id est, tam illis monumentis, quæ penes nos habentur, quam iis, quæ idem antistes nobis destinavit, rite collectis, enucleateque recensitis, nondum liquido patet, eosdem clericos regulariter gradu proprio caruisse. Verum nos nec hos interim justificamus, nec pro hoc quempiam condemnamus, nec facile vocem ipsorum spernimus, nec reverentiam jam dicti fratris improvide reprehendimus. Illud quidem, ne obturare aures ad clamores pauperum, id est, humilium dignoscamur : hoc vero, ne de incognitis immature judicare quidpiam videamur. Proinde necessario Epistolæ nostræ salubribus eumdem communem fratrem nostrum hortati sumus affatibus, uti commemoratos viros, Vulfadum scilicet, collegasque ipsius, clementi animo et tranquilla studeret magnanimitate vo-

[1] Ex Biblioth. Fab. Paris.

care : depositaque omni funditus animositate, de restitutione ipsorum secum fraterne tractare, atque misericorditer consummare contenderet. Laudabilius quippe judicavimus, ac coram Domino acceptius esse credidimus, si respectu divinitatis interrogata conscientia, solus illorum restaurationem sine quavis ipse refragatione benignus admitteret, quam si prius renitens, detecta tamen justitia cum multis (invitus) hanc postea sequeretur.

50. « Jam vero, si hunc flecti ad hoc munda conscientia non permittit, præcipimus vos una cum cæteris archiepiscopis et episcopis Galliarum et Neustriæ, quibus tamen possibilitas est, in idipsum cum prædicto fratre et coepiscopo nostro Hincmaro, et suffraganeis ejus apud Suessonicam urbem pariter convenire; ad quorum venerandum conventum Wulfadum quoque cum jam præsignatis paribus suis, vos (vobis) adstare proculdubio volumus. Siquidem omnibus tam ipsi crebro nominato (Hincmaro,) et reliquis archiepiscopis et episcopis, quam Wulfado et sociis ejus hoc jubente (jubentes) litteras destinavimus, ubi canonice per ordinem cuncta quæ in eis gesta sunt examinantes, et subtilius investigantes, si de illorum reformatione justum quid vel pium censueritis, sine contradictione perficite, et eos in suis ordinibus restituite. Præterea si disceptantibus et fortassis alia atque alia decernentibus vobis, præfati dejecti Sedem Apostolicam appellaverint, et ejus speciali se judicio damnari, vel absolvi petierint, præcipimus, ut si sæpedictus frater et episcopus noster Hincmarus, vel Wulfadus, aut socii ejus ad nos per se venire non possint, vicarios suos ad hoc negotium ventilandum et finiendum mox post consummatum Concilium XV kal. Septemb. præsentis XIV Indictionis, auctoritate nostra collectum, eorum præsentaturos nobis personas, nullam penitus excusationem prætendentes, utrique ad Sedem beati Petri transmittant. In quo ne forte sinistra cogitatio subrepat, dicens eosdem remotos dandos ullam (clericos nullam) jam vocem proclamationis habere, pro eo quod anni metas tempus dejectionis eorum excesserit; sciendum nil tale in canonibus, ubi de appellationibus ad Romanum præsulem legitur, penitus inveniri. Alias autem et istos forsitan ante annum provocasse durebit (clarebit).

51. « Denique sicut exempla penes nos inventa sanctissimæ memoriæ quarti papæ Leonis innuunt, Sedem Apostolicam eos appellasse, jam nos incunctanter agnovimus : quamvis longe inter se diversa sint omnimoda depositio, de qua nunc agitur, et suspensa excommunicatio, cujus vocem proterve utique clamantem, non humiliter petentem, post annum non audiendam quædam regula statuit. Sed ad hæc crebro dictus antistes dicturus est, Sedis Apostolicæ se privilegia, confirmantia quod ipsius statuta statuerint, habere : bene et argute. Sed si penes illum sunt exemplaria, quæ apud nos sicut jactant (intacta, vel, sicut jactat) fideliter servantur, et ea diligenter relegerit : profecto reperiet, quia summa firmitasque ipsorum in Apostolicæ Sedis reservata sit arbitrio potestatis. Nimirum quæ sic aliena jura custodit, ut sua non minuat; sic honorem debitum dat, ut suum non tribuat alienis; sicque dilectionem ejus texit ab hoste, ut ipse hanc flagitantium exhiberi nequeat hostis. Nam et arma illi a nobis collata ita volumus pro eo sint valida, ut potius pro nobis, ubi necesse est, non contra nos firmitatem obtineant. Siquidem etiam ab eo privilegiorum Apostolicæ Sedis decreto non habito, quæ sanctitas ejus statuit, nos violanda non ducimus, nisi forsan sacris legibus inveniantur adversa. Porro scitote nos fratri et coepiscopo nostro Remigio Lugdunensi antistiti præcepisse, ut si restitutioni præfatorum coepiscopus noster Hincmarus contraire solius auctoritatis ausu vereretur, ad conculcandum statutum sententia nostra jam designatum Concilium, Epistolas nostras sibi delatas .... in Concilio........... sicut venerari........ videbuntur roborari..... Indict. XIV. » Post hæc Nicolaus ad omnes episcopos, qui ad ipsam Synodum Suessione celebrandam convenissent, aliam dedit Epistolam, qua cuncta, quæ per Hincmarum adversus Rhemenses clericos gesta essent in superiori Concilio itidem Suessione celebrato, de quo superius dictum est, confutans eum, et convincens multipliciter iniqua falsaque fuisse, dissolvit. Epistola quidem magni momenti est, qua Concilium confirmatum destruitur, quæ sic se habet :

52. « Nicolaus [1] episcopus, servus servorum Dei, reverentissimis confratribus nostris archiepiscopis et episcopis, qui per gratiam Dei, et decretum nostrum apud Suessonicam urbem convenere.

« Reverentissimum fratrem et coepiscopum nostrum Egilonem de vestro sacro collegio ad Apostolicam pervenientem Sedem, magna cum exultatione suscepimus, et de agnita per eum omnium vestrum status incolumitate lætiores effecti, auctori grates immensas rependimus : illud præcipue bonum ac jucundum arbitrantes, quoniam vos, fratres, sicut corpore ita et mente in unum cohabitasse comperimus, et in dejectorum fratrum relevatione cor unum et unam animam cum spiritu nostro possedisse cognovimus. Spiritus quippe sancti præsentiam testatur congregatio sacerdotum, et in medio sui Dominum habere monstrant, qui in ipsius nomine conveniunt in idipsum. Nos enim clamorem eorumdem spernere clericorum nulla ratio sinit, sed ad vociferationes eorum ad Sedem Apostolicam etiam sub decessoribus meis frequenter emissas, aures obturare paterna charitas non permittit. Portamus quippe onera omnium qui gravantur, quinimo hæc portat in nobis beatus Apostolus Petrus, qui nos in omnibus (ut confidimus) administrationis suæ protegit ac tuetur hæredes.

53. « Accedit ut etiam, Deo revelante, Acta

[1] Nicol. Ep. XLVI. tom. III Ep. Rom. Pont.

Concilii quod auctore fratre et coepiscopo nostro Hincmaro præfatos viros segregasse dignoscitur, ab eodem venerabili antistite nobis dudum transmissa cum Actionibus pro Rhotaldo venerabili episcopo venirent in manus. In quibus quanta reprehensionum inveniatur congeries, si voluerimus exhibere per singula, facilius chartæ quam verba deficient. Ibi namque falsitas in ipso mox Actionum invenitur principio. An non falsitas, cum sponte pervenisse dejecti illi ad Ecclesiæ januas pro sua necessitate scribuntur, qui venisse probantur inviti ? præcipue cum Vulfadus ibidem non fuerit, cujus nomen inter petentium nomina fallaciter extitit recitatum ? Ibi ante tempus examinis jam judicatum, et ante legitimum judicium condemnatum fuisse dignoscitur. Ibi ante audientiam, et ante certum numerum collectorum episcoporum, presbyteri diaconique privationi ministeriorum suorum subduntur. Ibi metropolitanus antistes modo sua jura deponit, modo resumit, modo subesse Synodo, modo præesse, modo quasi accusatus, modo accusator, modo judex accedit, et pro libitu proprio, vicibus alternantibus, cuncta disponens more cujusdam chamæleontis non semper unius ejusdemque coloris apparet. Ibi, inquam, nolentes proclamare, proclamare coguntur, et tanquam accusatores libellum proclamationis porrigere compelluntur : licet tenorem libelli juxta morem Gestis frater noster Hincmarus non inseruerit, cum eisdem nonnulla minus etiam necessaria probetur inseruisse. Ibi absens, et ut illic habetur, ægrotus additur, et dolor super dolorem apponitur, dum absens Vulfadus libello quasi præsens adscribitur, et in lecto jacens, nunquamque reclamans, societatem habere cum præsentibus reclamatoribus falso prætenditur. In quo considerandum, quia si leges Dei etiam de rebus pecuniariis, quæ extra nos sunt, ægrotum respondere non cogunt, quanto minus a Domini sacerdotibus infirmus quilibet compelli ad querimoniam debuit de negotio, quod in eumdem ipsum conflari dignoscebatur, et quod hunc ad depositionis casum impellere probabatur ? quo dolore in hac vita major ubi, quæso, est ? Et ut strictim pæne omnia complectamur, ibi sola obedientia subditorum, quam Apostolus præpositis exhiberi jubet, reputatur in culpam, et qui prælati judicio temere non restiterunt, sed humiliter colla sup posuere, severissime puniuntur. Ibi qui nulla propria noxa deliquere, hæreticorum damnationem tanquam hæretici incidere; et qui misericordiam petivere, nec justum judicium percipere meruere.

54. « Sed quid mirum, si textus et finis ejusdem Concilii accepti non sunt, quando in nomine Domini, juxta morem, inchoatum non est ? Nam cum Apostolo [1] : Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini JESU facienda præcipiente, ritus Ecclesiasticus in colligendis Conciliis id observet, et in hoc duntaxat, abdito permittente divino judicio, fuerit prætermissum, constat proculdubio, non eos in nomine Domini congregatos extitisse, ac per hoc cum minime in sui medio habuisse, qui tale Concilium, imo conventicula sua de sanguinibus contra Psalmistam [1] congregavere, et quoddam animal imitati, non nisi exstinctis propriis filiis, posse subsistere, putavere.

55. « Jam vero si idem Concilium ab Apostolica Sede fuisse prætenditur approbatum, quemadmodum id versuta fuerit cavillatione ab Apostolica Sede præceptum, fraternitati vestræ breviter intimamus. Denique frater et coepiscopus noster Hincmarus de memoratis clericis, Vulfado scilicet et collegis ipsius, quod sibi visum est, consummato mox prædecessori meo beatæ recordationis Leoni præsuli non semel litteras misit, quatenus idem Concilium approbans, auctoritate Apostolica roboraret. Quod ille non solum minime annuit, verum etiam agere sollicite renuit, dicens idcirco se petitiones ejus pro confirmanda Synodo, in qua depositi præfati viri fuerant, suspendisse, eo quod per aliquos ex iis episcopis, qui in Synodo resederant, ut dubitatio foret radicitus avulsa, statuta ejusdem Synodi destinare debuisset, præcipue cum ibidem legati Sedis Apostolicæ præsentes non fuerint. Postremo loco, eo quod si ii, quos ille auctoritate Synodi affirmabat depositos, per proprias litteras ad Sedem Apostolicam appellaverint, et vellent sua Apostolica audiri præsentia, et tunc si culpabiles invenirentur, non renuerent canonicam sustinere censuram.

56. « Sed venerabilis Hincmarus, sciens utique Concilium illud (ut supra ostensum est) reprehensionibus non paucis respersum, Acta quidem illius per neminem episcoporum, qui his interfuerunt, destinavit : ut tamen firmarentur, denuo precibus agere non cessavit; sed dejectorum iterato clamore crebrescente clericorum, nec sic quod petebatur laudabilis præsul indulsit. Præcepit autem per alteram suæ sanctionis Epistolam, ut idem frater Hincmarus ad Concilium cum illis occurreret, ad quod suum ipse legatum, Petrum videlicet episcopum Spoletanum a latere suo direxerat, ad renovandum scilicet judicium vice sua, et congregatis rursum episcopis ad depositorum reclamantium, auxiliante Domino, trutinandum ac sopiendum negotium. Ita ut si iisdem dejectis clericis contigisset, ut in ipsa debuissent depositione persistere, et obedire renuissent, Sedemque Apostolicam iterum expetissent, ne Sedis Apostolicæ dissolveretur privilegium, illis ad eam veniendi non negaretur licentia. Cum quibus præcepit, ut frater Hincmarus, vel missus ejus veniret, quatenus cum fratribus suis episc. æquum de his judicium conferre potuisset, et utraque parte conveniente, causas eorum eadem Sedes sancta canonice definiret. Verum ille. qui prius episcopum, legatum videlicet

[1] Colos. III.

[1] Psalm. XV.

Concilii sui Sedis Apostolicæ visioni subtraxerat, etiam suam audientiæ ab eo designatæ præsentiam subducens, probavit de se illa quæ dicta sunt, videlicet quod tale Concilium statuerit, quale superius strictim monstratum est.

57. « Interea eo voti effectu frustrato, Apostolicæ Sedis Pontifex Leo, qui fratris Hincmari propositum noverat, ab hac luce subtractus est. Cumque sanctæ memoriæ Benedictus vir apostolicus ei successisset in ordinem Pontificatus : rursus reverendus Hincmarus arma præparat, et idem summo præsuli tanquam suarum inexperto versutiarum latenter surripit, et in ipso consecrationis ejus principio suadet, ut Concilium quidem ad votum unius hominis congregatum firmaret. Non tamen ei ullo modo surripi aut suaderi potuit, ut a justæ definitionis et discretissimæ moderationis tramite vel aliquantulum declinaret. Verumtamen sicut videre est, et ipsi jam forsitan agnovistis, ita per quoddam privilegium concessum illius Concilii roboravit institutum, ut auctoritatis summam Sedi Apostolicæ reservaret, et ut vobis jam scripsimus, ita tribuit honorem alteri, ut sibi quod tribuerat, non demeret. Unde actum est, ut quod male petitum fuerat, Spiritu docente Dei, bene sapiens præsul concederet, et nihil proficeret humana surreptio, ubi pectus tanti Pontificis divina replebat infusio, nec obesset cujusdam suasio, ubi antistitis sancti prudens obviavit et prudentissima moderatio : dum in ipso privilegio tenorem præmisit, quod sic decretum est ab eo manenda inconvulsa quæ petebantur, si ita essent per omnia, quæ de illa Synodo a fratre nostro Hincmaro ferebantur. Interposuit enim in eo ancipitem sententiam dicens : SI ITA EST, NOSTROQUE UT SCRIPTIS PRÆSULATUI INTIMASTI, ET GESTORUM SERIE DEMONSTRASTI RATAS EASDEM QUIDEM DEFINITIONES APOSTOLICA PROMULGAMUS FORE AUCTORITATE. Licet ipse hujus tenoris circumstantiam de collati privilegii textu excipiens, et nostræ visioni subduxerit, et aliorum notioni subtraxerit : interserens insuper quæ idem summus Pontifex aut nunquam aut aliter sanxerat. Ipse namque de memoratis definitionibus dixit : RATAS EASDEM APOSTOLICA PROMULGAMUS FORE AUCTORITATE SEMPERQUE MANERE STATUIMUS, et sequentia, quæ ipse quidem aliter posuit. Frater vero Hincmarus quædam addens, plura subtrahens, vel commutans, aliter prosecutus est.

58. « Sed adhuc et in alio mira fratris Hincmari rursus accedit astutia, et soli proprio voto favens se immiscet prudentia. Denique cum Apostolicæ et reverendæ memoriæ decessor noster papa Benedictus ei privilegium, de quo nunc diximus, contulisset : ita quæ in eo continentur, firmavit, ut suspendens sententiam his jungeret : Et ut per omnia Sedi Apostolicæ sua privilegia (sicut jam fati sumus) et auctoritatis propria jura, quæ in hoc et nos quoque secuti sumus, inviolabilia reservaret : interponens præterea nodos anathematis in eos, quibus prohibendum censuit, ne quilibet contra eadem canonica constituta, et decreta Pontificum Romanorum pertinaciter obviasset, id est, ne quis contra illa, quæ fratri nostro Hincmaro concesserat, vel quæ Sedi propriæ reservaverat, agere tentavisset. Sed ille quæ horum suo libitui favere conspexit, omnium notitiæ patefecit : quæ autem Sedi sunt Apostolicæ reservata jura, cunctorum notioni subduxit. Testantur hæc exemplaria ejusdem privilegii, quæ ab eo sunt ad Sedem Apostolicam diverso tempore missa. Quantum vero talis scriptorum depravatio ac mutilatio noceat, ipsi jam potestis advertere, qui in Concilio videntes quædam ipsius constituti, sicuti vestro relatu didicimus, quædam vero non videntes, cœptum circa oppressos pium laborem deterriti minus perfectum deseruisse nunc dignosceremini, nisi nostris instructi monitis, et nostris itidem confortati litteris inveniremini.

59. « Miserat enim sæpe memoratus antistes egregiæ recordationis decessori meo per scripta sua, quod iidem clerici ad vicinos episcopos provocaverint, contra se libellum proclamationis dederint, judices ipsi sibi elegerint, et cætera, quæ longum est numerare significans. At ille divinitus inspiratus ei rescribens : SI, inquit, ITA EST, NOSTROQUE UT SCRIPTIS PRÆSULATUI INTIMASTI, ET GESTORUM SERIE DEMONSTRASTI (quod frater Hincmarus de textu penitus erasit) RATAS EASDEM (subauditur definitiones) APOSTOLICA PROMULGAMUS (non in omnibus, ut ipse addidit) FORE AUCTORITATE SEMPERQUE MANERE STATUIMUS : Deinde subjunctum est, quod ipse longe aliter mutavit scribens : UT INDE QUÆSTIO NULLIS ALIQUANDO TEMPORIBUS ORIATUR. Nunc autem cum ita non fuisse, tam a nobis, quam a sancto Concilio vestro extiterit comprobatum quod suggesserat : merito in irritum ductum est, quod contra dejectos non simpliciter impetraverat. Sed ad propositum redeamus.

60. « Igitur tandem aliquando clericis sæpe memoratis, qui semper ad Apostolicam Sedem appellavere, etiam nobis litteris suis pro dejectione sua querimoniam exponentibus : non fuit dissimulandi, non fuit tacendi libertas, quibus major cunctis Christianæ religionis zelus incumbit. Ac ideo primum quidem fratri et coepiscopo nostro Hincmaro misimus, uti memoratos, Vulfadum scilicet, collegasque ipsius clementi animo studeret ad se revocare, deposita omni funditus animositate, de restitutione ipsorum sancte justeque tractaret, ac misericorditer consummare contenderet. Alioquin ad Concilium vobiscum, quibus et nos quoque pro hoc ipso scripsimus, simul occurreret ; qualenus omnes in unum convenientes, causas eorumdem clericorum examinaretis, et non aliqua emergente disceptatione, Deo præ oculis habito, definiretis. Si vero quælibet inter partes disceptatio perveniret ad Sedem Apostolicam, nostrum speciale judicium personæ vices tenentes utriusque lateris convenirent. Quo Dei gratia juvamine (juvante) peracto, suscepimus nunc litteras complectendæ dilectionis omnium vestrum, manifestissime signi-

ficantes, crebro memoratos clericos totius consona voce Concilii dignos graduum suorum receptione pronuntiatos. Ubi nulla (sicut iisdem litteris vestris reperimus) disceptatio provenit, nulla, sicut præfatum fuerat, varietas (veritas), atque alia defendentium accidit : nullus accusator, nullus condemnator repertus est, sed cunctorum una eademque sententia, atque in restitutione ipsorum definitio claruit, iisdem innoxiis a cunctorum unanimitate modis omnibus approbatis. Quanquam vos non egeritis solemniter, minime, secundum quod decreveramus, Sedi Apostolicæ plena relatione actionum seriem reserantes, adeo ut propemodum ipsius vestri Concilii Gestis incognitis, ad definiendum quid de sæpedictorum clericorum statu pæne retraheremur, nisi labor prædecessorum nostrorum apud nos in rerum gestarum scripturis inventus, nos ad hoc tandem perficiendum animasset.

61. « Debuistis enim quidquid de Ebbonis dejectione, relegatione, horum clericorum promotione, et ipsius Ebbonis iterata repulsione, ad aliamque Ecclesiam migratione, vel undecumque ibi quidpiam ventilatum est, nobis scripto unanimiter, plenarie, ac fideliter intimare. Non solum autem nobis intimare, verum etiam monumentis insertum ad pleniorem penes nos notitiam et certitudinem reservare. Sed quia hoc negligentia prætermissum est, saltem nunc omni diligentia procurate, ut quæcumque super hac re scripta tam a nobis prius et nunc, quam a vobis edita reperiuntur; et quid hinc coepiscopus Hincmarus, et illinc clerici dejecti, Sedi Apostolicæ suggesserint atque retulerint, in volumen unum ordine, quo missa sunt, redigantur, et Apostolicæ Sedi (ut competens est) vobis eorum exemplaribus reservatis summo studio dirigantur. Quod cum diligenter actum fuerit, tunc profecto plene scire possumus, cuncta vos in Concilio strenue peregisse; et quod hactenus omissum est, hoc ordine, et Christo juvante, recuperabitur. Demum vero volumus vos esse sollicitos, ut si de cætero tale quid forte contigerit evenire, pro quo conventum in regionibus vestris fieri sacerdotum præcipiamus, hoc inter cætera nulli penitus oblivioni tradatis, sed post omnia id agere, majorum more, studiosissime satagatis.

62. « Arridet tamen huic unanimitatis vestræ sententiæ atque definitioni etiam fratris et coepiscopi nostri Hincmari professio : quia non solum eosdem fratres et antea se minime ab officio suspendisse, vel judicasse, aut e gradibus ejecisse, sive in repulsione ipsorum subscripsisse; verum etiam et nunc ad Synodum, sicut nos præcepimus, convenisse, et his, quæ de restitutione illorum cæteri antistites consensere, paratissime annuisse, et obtemperare curasse testetur; cujus etiam nomen in Epistola synodica (sicut vestra relatio judicat) una cum nominibus vestris, qui simul convenisse dignoscimini, pariter adscriptum inventum est. Illud tamen videre tibuit, quod idem antistes crebro memoratos clericos ab officio se minime suspendisse, vel judicasse, aut a gradibus ejecisse fateretur; præsertim cum hæc non veritate fulta multis esse probantur indiciis, quæ superius summatim tetigimus, et nunc ea, vel plura commemorare studio brevitatis omittimus. Nam si ille eos etiam ante omnem audientiam, et adhuc cum ad se non accusantes, sed misericordiam postulantes accesserint, ab officio suspendit : quid est quod in Actis Concilii sui, quæ ipse ad Sedem Apostolicam misit, ab eo suspensi ab officio non fuisse memorantur ? Quibus cum tacens nihil ipse responderit, quid aliud nisi vera eos prosecutos, silentio suo tribuit patenter intelligi ? Et e diverso, illi super quo querelas suas crebro dicto sanctæ memoriæ Leoni papæ mittebant? Vel quem, nisi eum, suum impulsorem a gradibus propriis, et infestum sibi, quem circa se veluti patrem benignum debebant cognoscere, frequenti relatione pandebant? Postremo nisi ille in dejectione ipsorum subscripsit, imo nisi totius depositionis seriem ipse scripsit : quid est quod ei in subinde memorato privilegio, quod sibi ab Apostolica Sede roborari petiit, beatæ memoriæ decessor meus ad eum loquens, quod ipse definitiones illas in Synodo cum cæteris episcopis collectas, juxta relationem utique suam propriis digitis roboraverit, manifestat? Quod si dicit nunquam se in illa Synodo scripsisse, ergo nec decessor noster aliquam ei Synodum privilegio suo firmavit, quippe cum ipse eam, quam auctoritate Apostolica stabilivit, propriis digitis ipsius roboratam fuisse commemoret.

« Igitur, fratres charissimi, nos in prædictorum clericorum restitutione gradus, omnibus hactenus argumentis recollectis, et omnium vestrum hortatu generalis incitante consensu, omnimodam conniventiam præbere potuisse, agnoscite. Sed quoniam non secundum decretum nostrum eorum examinatio mera et perfecta discussio provenit, nec promotio vel abjectio ipsorum in Synodali conventu qualis fuerit, liquido reperta est, nec Apostolicæ Sedi sufficienti relatu monstrata : idcirco paululum a consummanda restitutione ipsorum interim deliberantium consensum nostrum coercere, necessarium duximus. Verum quia in decernendo et in judicando quod canonice deliberatum est, ac in restituendis sæpedictis clericis, atque in omnibus, Deo præduce, sicut decuit et ordo poposcit, nostra præcessit auctoritas : conveniens et honestum est juxta postulationem vestram, ut nostra firmationis perfecta sequatur integritas, eo duntaxat ordine, ut frequentius intimati clerici, qui evidentissime irregulariter ab officio graduum suorum suspensi fuisse noscuntur, et hinc Sedem Apostolicam sæpissime provocasse nonnullis indiciis comprobantur, ante omnia pristinis gradibus et officiis reformati consistant; ita ut prioribus redditi gradibus et ordinibus, et quodammodo suis omnibus revestiti, vires adversus impetentes se integras habeant; non enim inermis cum armato rite conflictum inire poterit.

63. « Quibus videlicet gradibus ac officiis fruentibus eis, fratri et coepiscopo nostro Hincmaro licentia sit inter totius hujus capedinem anni supradictos exhibere clericos ab ordinibus suis canonice fuisse dejectos; ita ut quidquid habet calumniarum, persequendi et exsequendi sibi sit omnino facultas. Quod si totius hujus anni circuitu dilapso contra eos nullam justam apud Sedem Apostolicam querimoniam composuerit, nec illos appetere de quocumque vel cujuscumque reatu, vel excessu, seu damnatione studuerit; ipsis quidem deinceps in suis ordinibus permanentibus, nos profecto nulli torpori dabimus operam, nec ullo pacto a summa cessabimus diligentia, donec aut ipse nunc illos injuste comprobet restitutos, aut juste per se quondam ostendat remotos. Alioquin nos subsequenter exhibere proculdubio convenit, non solum sæpefatos clericos præjudicialiter absque canone ab officio sequestratos, verum etiam ordinatorem eorum (Ebbonem scilicet), inconvenienter ac sine consequentia Ecclesiastica, regimine præsulari privatum, quod plane præter eum nullus, ut remur, omnino dubitat, nullus profecto non prædicat; quandoquidem et nobis ita claret, quantum autumare possumus, quemadmodum iis qui illo tempore præsto fuisse memorantur ». Porro de eodem Ebbone Adam antiquus chronographus hæc habet: « Aliis hoc criminantibus, aliis recte factum adstruentibus, veritatem nos in medio relinquimus: præsertim cum a sancto patre nostro Ansgario ea dilectione, quam ab initio secum habuit, usque ad finem habitus fuerit ». Hæc Adam. Pergit Nicolaus:

64. « Illud tamen, charissimi, prætereundum inter cætera fore non duximus, quod (quantum relationis vestræ series innuit) minus caute quam sanximus, regularia constituti nostri executi estis edicta. Nos quippe etsi appellantium Sedem Apostolicam clericorum, et ad judicium ejus provocantium causam, propter amovendum a vobis prolixioris laborem itineris, illic audiri, vel etiam definiri statuimus: non tamen quemquam eorum promovendum, vel ad eminentiorem ordinem provehendum indulsimus, quemadmodum nunc factum esse vestro favore per scripta vestra didicimus. Miramur insuper, et quærimus quænam sit illa summa rei, quam vos nostræ auctoritati reservasse prætenditis. At hanc invenire non possumus. Quam enim nobis summam reservastis negotii, cujus adeo finem perducere maturastis, ut nobis inconsultis, etiam pastoralem restitutis conferri sollicitudinem pateremini? et qui ad eos pristino gradui reformandos, nostræ auctoritatis eguistis, ad promovendum responsum nostrum nequaquam præstolari duxistis. Quantumcumque autem filius noster Carolus rex id a nobis exigat, sed nos vestram charitatem et honorificentiam, quos jam convenire jusseramus, merito conservantes, nullo pacto priusquam rerum nobis exitus per vos pateficeret, consensum in hoc præbituros, semper ei rescripsimus, quod, fratres, saltem ad vicem minime custodientes, laudo vos, in hoc non laudo.

65. « Porro si quispiam Sedem Apostolicam per Sergium sanctæ memoriæ papam, Ebbonem quondam archiepiscopum indignum clericali communione sanxisse perhibet: noverit quia talem Sedes Apostolica debuit Ebbonem, donec Synodali ejus examine causa discuteretur, habere, qualem ab aliis habitum non ignorabat. Statutum quippe in magna et veneranda Nicæna Synodo legerat, ut de his qui communione privantur, seu ex clero, seu ex laico ordine, episcopis per unamquamque provinciam sententia regularis obtineret, ut ii qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur; requiratur autem, ne pusillanimitate aut contemptione, aut aliquolibet vitio, examinatio vel dijudicatio proveniret: Apostolica Sedes nihil agere debuit, nisi quod egit, videlicet, ut ab aliis abjectum, ipsa nequaquam indiscusse susciperet. Præcipue cum prædictus Ebbo non quasi pro depositione sua queritans, et legitime restitui volens, examine præcedente, Sedem Apostolicam appellaverit, sed (ut Codex episcopalis indicat) a contumacibus suasus, et his vinctus (junctus) repente, et reconciliari, et ab ea pallio decorari quærens, et quasi episcopus inter episcopos, nulla causæ suæ discussione præveniente, communicari poscens, ad eamdem summam Sedem accesserit; a qua jam reprobatus, ab aliis merito debuit reprobari, donec supplex ab ea sese canonice posceret adjuvari. Nam constat (ut sanctus papa scribit Gelasius) uniuscujusque Synodi constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit assensus, nullam magis exsequi sedem præ cæteris oportere, quam primam, quæ et unamquamque Synodum et sua auctoritate confirmat, et continuata moderatione custodit, pro suo scilicet principatu: quod B. Petrus Apostolus Domini voce præceptum, Ecclesia nihilominus subsequente, et tenuit semper et retinet. Verumtamen qualiscumque fuerit, vel quæcumque pertulerit Ebbo a se ordinatis, qui nihil præter humilitatem et obedientiam exhibuere, nullum prorsus intulit offendiculum: quoniam et beatissimus Leo [1] ad Mauros scribens, ita de quodam Maximo præcepit dicens: Maximum quoque licet reprehensibiliter ordinatum, tamen si Donatista jam non est, et a spiritu schismaticæ pravitatis alienus est, ab episcopali, quam quoquo modo adeptus est, non repellimus dignitate. Et Anastasius ejusdem Apostolicæ Sedis præsul, quod mali bona ministrando sibi tantummodo noceant, nec Ecclesiæ sacramenta commaculent, ad Anastasium principem scribens, evidentissima ratione demonstrat. Optamus sanctam fraternitatem vestram in Christo nunc et semper valere. Dat. VIII idus Decemb. Indictione quinta decima ». Est annus Redemptoris octingentesimus sexagesimus sextus.

66. Rescripsit idem Pontifex ad Hincmari [2] lit-

[1] Leo Ep. XCI. — [2] Nic. c. 47.

teras eodem argumento, imo totidem ferme verbis, quibus conceptæ sunt recitatæ modo ad Synodum litteræ, addens interdum aliqua in detestationem perpetratæ falsitatis in depravandis Apostolicis missis a Benedicto Pontifice litteris, quarum exemplar haberetur Romæ, una cum aliis ejusdem Pontificis monumentis in Archivis optime custoditis, ut cum post alia, ait : « Nam cum nobis, quos nosti utique prisco Ecclesiæ Romanæ more in Regestis exemplaria scriptorum, quæ a Sede dantur Apostolica, reservare, et quos conjicere potuisti, cum tempore decessoris nostri darentur, ea etiam præsentialiter intuitos esse, sic mutilatum et depravatum idem institutum mittere non formidaveris, quam depravatum et defraudatum nullam hujus experientiam habentibus ad subversionem vim patientium forsitan exhibuisti ? Quam profecto rem magnopere, frater charissime, fugere debuisti, veritus videlicet, si adversus sæpedictum tibi collatum privilegium, vel contra principale Sedis Apostolicæ jus agere videris, saltem ne in aliquo ipse falsarius, quod absit (abest) a sacerdotali verecundia reperireris ». Et post alia multa, quæ brevitatis causa prætermittimus, ista quæ maximi noscuntur esse momenti de causa Ebbonis inferius habet : « Dum ipse cum cæteris fratribus et coepiscopis tuis in Synodica Epistola, quam ad Sedem Apostolicam communiter misistis, Ebbonem solam iram principis in sua qualicumque dicta damnatione incurrisse profitearis ». Et Paulo post : « Per talem enim confessionem, quam Ebbo fecisse prætenditur, nemo canonicæ damnationi subjicitur ; quod si tu taces, nos silere non possumus, et quod omnes injustum fatentur, ipse justum, quantislibet utaris argumentis probare non poteris ». Et post alia queritur quod missa ab eo Epistola, ne convinceretur ex propriis scriptis, solito sigillo caruerit, atque tandem in fine redarguit eum quod pallio uteretur ultra præscriptos dies. Hæc Nicolaus et alia, dum acerrima invectiva Hincmarum proscindit. Ipse autem Hincmarus sequenti anno ad eumdem Nicolaum apologeticam Epistolam reddidit, quam suo loco ponemus.

67. In hac eadem Synodo Suessionensi lecta est Epistola Nicolai papæ de excommunicatione Guntharii et Theutgaudi archiepiscoporum, quod constat ex præposita eidem hujusmodi inscriptione his verbis :

« Nicolaus episcopus servus servorum Dei, reverentissimo et sanctissimo confratri nostro Rodulpho Bituricensi archiepiscopo, seu omnibus venerabilibus fratribus nostris episcopis diœceseos tuæ.

« Nuper fratres charissimi, vobis scripta, quibus damnationem Theutgaudi et Guntharii dudum archiepiscoporum vestræ notam facimus sanctitati, transmisimus ; sed utrum ad vos usque perlata sint, penitus ignoramus. Quapropter quæ habentur in subditis, vobis mittenda decrevimus : ut quæ sit Apostolica censura et quam juste in fautores adulterorum commota nostra fuerit auctoritas, experientiam vestram non lateat ; quatenus cum Apostolica Sede de his zelo zelati pro domo Domini sentiatis : quos etiam ante nostram sententiam damnatione dignos nullo modo dubitaveratis. Ipsi quippe, more pseudoprophetarum, de quibus scriptum est, quod viderint et prophetaverint falsa terreno regi et post concupiscentias suas eunti favere studentes, contempserunt cælestem Regem, ante cujus oculos omne versutiarum patet argumentum, et quasi aranearum tela, omnis callida dissipatur astutia.

68. « Insuper ad majorem suæ cumulum damnationis, Ingeltrudam uxorem Bosonis quæ relicto viro proprio, cum adultero adultera in eorum diœcesibus commorabatur, non solum ad virum suum minime repedare fecerunt, vel ab omni Christianitatis nomine, vinculis illam anathematis innodandam sequestraverunt juxta quod a sanctæ memoriæ decessore nostro Benedicto papa, et a nobis per multa fuerant jam tempora monitis et terroribus conventi ; verum etiam a nobis cum suis complicibus et fautoribus jam anathematizatæ, adeo post sibi intimatam sententiam in ipsam a nobis prolatam, favere consenserunt ; ut in suis illam diœcesibus degere, et Ecclesias intrare, et cum fidelibus in locutione, et cibo, ac potu communicare permiserint. Imo ut ipsi coram nobis et sancta Synodo sunt professi, licentiam ei copiamque taliter conversandi tribuerint, et contra ipsos Nicænos canones, quam nos abjecimus ipsi receperint. Quæ nimirum omnia constat illis fuisse prohibita, sicut ad præfatos nostra indicat super hac re missa præceptio. Itane, fratres, debuit tam immane sine vindicta exsilire flagitium, et debuit Apostolica Sedes, sollicitudinem habens omnium Ecclesiarum, tanti auctores piaculi ad subversionem fidelium immunes deserere ? Et ubi erit, quod primus ejus sessor tertio a legislatore summo audivit[1], pasce oves meas, si tanta desidia easdem, nullo zelo accensi, nulla utentes virga, a tam voracibus lupis permiserimus discerpi ? cum licet indigni pro patribus nati filii, vicem ejus agentes, Dei sumus gratia constituti in domo ipsius principes super omnem terram.

69. « Igitur quia unum damnatorum, Guntharium scilicet, crebrescens fama divulgat imperatoris et regum auribus contra statuta canonica molestiam inferre, et quorumdam fratrum corda fallacibus et suasoriis decipere verbis, et contra id, quod adversus se actum est, velle impudenti fronte consurgere : nos ei, quia ita est ab Apostolatu nostro, et a sancta Sede definitum, nullo modo communicabimus : quin potius ab omni eum communione fidelium cum participibus et fautoribus suis, Dei auctoritate judicavimus penitus esse alienum. Oportet ergo fraternitatem vestram summopere præcavere, attentiusque fore sollicitam, ne forte,

[1] Joan. XXI.

quod absit, homini hærentes perverso, ab illa petra decidatis, super quam verus Architectus totius domus suæ voluit fundamenta construere, et auctoritatem pravitatis sequentes, amittatis communionem ipsius, a quo et episcopatus et Apostolatus sumpsit initium; per quem etiam vos per gratiam Dei non solum episcopi, verum et Christiani estis effecti. Capiti ergo religionis, id est, sanctæ Apostolicæ Sedi hærete: caput autem serpentis, pravæ videlicet suggestionis, antequam cor penetret, in prima fronte conterite.

70. « Cepimus enim vobis, dilectissimi, vulpes, sicut quidam nos fratrum nostrorum hortatus est, quæ demoliebantur in vineis: videte, ne vos dormientes reperiat, et pro depasta vinea sua is, qui in ea vos custodes posuit, desidiam vestram iratus percutiat. Quam, rogo. validitatem vestra potuerunt habere judicia, si nostra quomodolibet infirmantur, de quibus nec retractari licet? vel quod robur consilia vestra obtinere valebunt, si suam perdiderit Sedes Apostolica firmitatem, sine cujus consensu nulla Concilia vel accepta esse leguntur? aut legite sacros canones et Synodalia gesta revolvite, et videte quod Sedi Apostolicæ non solum quoslibet metropolitanos, quorum causa eidem est Sedi semper servanda, verum etiam patriarchas moris fuisse pro emergentium qualitate damnasse, vel etiam absolvisse; jusque semper et fas habuisse de omnibus sacerdotibus judicare, utpote cui facultas est in tota Christi Ecclesia leges speciali prærogativa ponere, ac decreta statuere, atque sententias promulgare. Quod vestra reverentia non nos existimet, quia nostra dicimus, in hoc quidquam præter veritatem dicere, cum Dei potius quam nostra sint, beati Petri meritis Romanæ Sedi collata; et arbitremur, quæ nos hic asserimus, etiam vos nullatenus ignorare, et quæ in præsenti pagina scribimus, vos affatim in Archivis vestris recondita possidere.

71. « His ita prælibatis, stylum nostræ prosecutionis ad fraternitatem vestram reflectimus, quam utique nisi tanto amoris cultu diligeremus, nequaquam tanto affectu ad declinandum a pravis, ad sectandam æquitatem incitaremus. Unde sub divinæ majestatis vos intuitu convenimus, et coram sanctis Angelis et beatis Apostolis ejus, merito interdicimus et attestamur, ut sinceritatem communionis vestræ, nulla præfatorum, Theutgaudi scilicet et Guntharii, vel faventium illis, contagione polluatis: nec societate ipsorum vel eis communicantium vestram innocentiam corrumpatis: si tamen nostræ communionis et charitatis participes, sicut nunc usque, inveniri per gratiam Dei desideratis; vel si ipsi resultare, vel minime acquiescere his, quæ a nobis contra se promulgata sunt, forte præsumpserint. Alioqui scitote vos ab Apostolicæ Sedis communione gratia et pace perpetua nostræ auctoritatis sententia sequestrandos: imo quod illi experti sunt, sicut olim decrevimus, vos quoque fore, quod non optamus, penitus incursuros. Verum ut unum vos nobiscum sapere, et velle liquidius ostendatis; hortamur, quatenus binos de collegio sacerdotali vestræ sanctitatis legatos, omnium vestrorum vices agentes, circa kalendas Novembris ad Apostolicam Sedem destinare curetis, quo temeratorum semelque damnatorum, et totius mali auctorum recidiva radicitus amputata præsumptione, S. Ecclesiæ ex se bonitas generetur, et divinæ Trinitati debita laus, et gratiarum actionum sempiterna gloria referatur. Finis ».

72. *Epistola Synodalis et Hincmari et Caroli regis ad Romanum Pontificem, qui pariter dat litteras.* — His omnibus, et aliis in Synodo absolutis scripta est ab episcopis Synodalis Epistola ad Nicolaum Romanum Pontificem, qua eum de rebus in Synodo gestis certiorem reddiderunt. Sic enim se habet nimia vetustate ipso sui initio nonnihil exesa atque mendosa:

« Reverendissimo et sanctissimo domino patri ac papæ Nicolao, Synodus Suessione habita jussu et auctoritate sanctissimi Apostolatus vestri, æternæ felicitatis beatitudinem in Christo.

73. « Convenimus siquidem, ut sacratissimis vestræ paternitatis apicibus nobis injunctum est, XV kalendarum Septembrium XIV Indictionis, Remigius Lugdunensis, Irocharius Burdegalensis, Erardus Turonensis, Wenilo Rothomagensis, Hegilo Senonensis archiepiscopi, cum diœcesanis consacerdotibus ad........... ubi etiam confrater et coepiscopus Hincmarus cum suis suffraga .... monitis..... sanctitatis nostræ unanimitati exhibuit pre .... Wlfadus et collegæ ipsius, ad idem juxta Apostolatus vestri ins .... Interea Luitbertum Moguntiacensis Ecclesiæ .... largitate palliatum pro sanctitatis ejus reverentia et sapientia .... interventu gloriosissimi filii vestri eadem Synodo nobis associari expetivimus .... humilitatis nostræ famulatus: vestræ pietatis institutis in causa præscripti fratris collegarumque ejus submisse fideliterque intenderet; comperimus fratrem et consacerdotem nostrum Hincmarum, quem salubribus hortari dignati estis affatibus, uti memoratos viros clementi animo, et tranquilla studeret ad se magnanimitate vocare; depositaque omni funditus animositate de restitutione ipsorum fraterne tractare, atque misericorditer consummare contenderet, non procaciter renisum, sed neque animositate in malevolentiam declinasse, quin paternitatis vestræ piis consiliis effectum præpropere exhibere maturaret. Sed quoniam, ut illius ore loquamur, ipse nec suæ sedis auctoritate, nec comprovincialium suorum solummodo societate, juxta Nicænos et Antiochenos canones eos suspendit ac judicavit: sed neque deposuit, nec cum judicibus eorum subscripsit, quos constat a Synodo quinque provinciarum Suessionum habita. Cujus vos Acta relegisse, et qualiter præsignati clerici degradati fuerint, reperisse nobis aperire dignati estis, ne scilicet a pauciori numero eorum inconsiderata et minus debito provida fieret resti-

tutio, pro tempore distulisse, et juxta largitionis nostræ decretum sacræ Synodi professus est, se præstolatum esse præsentiam. Ita ad hoc illum prius flecti munda non permisit conscientia, quoniam quod tantorum virorum statuerat unanimitas, temere exinaniret unius sedis auctoritas.

74. « De illorum autem fratrum reformatione, procedente pietatis vestræ libet nomine (libramine), quo oppressis misericorditer subvenire, afflictis opem ferre, et innocentes absolvere, solito et indefectivo consuestis opere, postposita, quantum ex nobis est, totius austeritatis et severitatis censura, dejectioni illorum fratrum vobiscum compatientes, quos ut vestri Apostolatus litteræ ad gloriosissimum seniorem nostrum regem Karolum, vestrum peculiarem filium directæ, intimavere, non mediocriter moribus et scientia pollere, et proficuos Ecclesiæ Christi novimus esse, congregato et devotissime coadunato vobiscum nostro spiritu, quod pium justumque sentitis, sentimus, quod decernitis, exsequimur, et quod deliberaveritis, eorum nominibus (in omnibus) congratulantes restitutioni, efficaciter nos amplectendum fatemur. Et quia de recuperatione eorum a vestræ sapientiæ medela sumpsit exordium, oportet omnino omnium fore dare totius fidem negotii summam præstantiæ consummari decretis. Pium namque et justum videtur, ut quos propria importunitas ad subreptionem ...... nitatis vestræ efficacia, et nostra mediocritate prosequente ad famulandum .... in pristinum statum relevando reformet atque restituat; et quos non procacia obreptionis, sed obedientia inculpabiliter in adeptionem sacrorum graduum, juxta sincerissimum sagacitatis vestræ intellectum adduxit: necesse est per misericordiam Domini præferentiæ vestræ studiis resarciri, atque visceribus sanctæ matris Ecclesiæ ordinabiliter reduniri. Præterea præceptionibus .... æquo operam dantes, si quid nobis de præsignatis fratribus apex sanctitudinis vestræ edocuit contradictione perficere eos, qui in suis ordinibus restituere maturaremus, nisi privilegium sanctæ Romanæ Sedis per reverendum confratrem Hincmarum archiepiscopum nostræ unitati prolatis ...... quam de ipsis viris quidam statuunt debita reverentia exhiberetur: quorum summa, perfecta et integra firmitas ut daret (claret), et justum est, in Apostolicæ Sedis reservata est arbitrio potestatis. Nobis enim in horum fratrum dejectione, non quidem disceptantibus, nec alia atque alia decernentibus, sed unum idemque sentientibus, ne imperfectio pro inobedientia deputetur, oramus: sed ut quondam Joab obsidens urbem Nabath, David regi fidissimo, ne cum a me[1], inquit, vastata, et capta fuerit, vobis, et non nomini meo, adscribatur victoria. Ita et nobis in præsentis rei negotio decertantibus, et quædam differentibus, non tamen terminantibus, solummodo magisteriali vestro culmini eorum assignetur restitutio, attribuatur reformatio, adscribaturque redintegratio.

[1] 2. Reg. xii.

75. « Prævio ergo, ut in omnibus competit excellentiæ vestræ decreto, quod in ipsis, et de ipsis depositis fratribus agendum consideremus exemplis præcedentium atque majorum institutis edocti, quod etiam copiosius multoque luminosius celsitudini vestræ claret, industriæ vestræ sincerissime paternitati submissæ humilitatis obsequiis, humiliter intimare curavimus. Papa inquit Innocentius, quod de quibusdam observatio prior durior, posteriore interveniente misericordia, inclinatior est; et S. Leo: Quia sicut quædam sunt, quæ nulla possunt ratione convelli; ita multa, quæ aut pro consideratione aptari, aut pro necessitate rerum oporteat temperari: mirabiliter instituens de virtute omnium matre atque nutrice discretione ad condimentum agendarum quarumdam definitionum in utilitatem Ecclesiasticorum monumentorum. Et Gelasius: Priscis, inquit, pro sui reverentia manentibus constitutis, quæ ubi nulla tum rerum tum temporum perugu et (perurget) angustia, regulariter convenit custodiri, hoc proculdubio qui in Ecclesiasticarum narratur altitudine dignitatum, et in cujus virtute bonis operibus corda ponenda sunt, gradibus utique distributis; cunctis Dominus noster et rector populis prædicandi et Christianis, ubi nemo sibimet aliquid æstimet imminutum; cum e divinitus data cujusque gradus perfectione nil deperit, et convenienter retinendo quod cælesti dispensatione collatum est, pariter nobis et cognoscibilem dominum fieri, et tribuit esse rectorem. Nam etsi cuidam....... temporum quantitate moribus aggregati et strenuitate pensatur...... positio continetur. Quod per relata fuerat apte curandum, dummodo illa...... dissimulata subripiant, quorum quod liber messe claruerit merito derivantibus infulis, reprobabilem convincant esse personam. Et si illa nonnunquam sinenda sunt, quasi cæterarum constet integritas sola nocere non valeant: illa tamen magnopere præcavenda, quæ recipi sine manifesta decoloratione non possunt. Et Africanum Concilium de virginum velatione retractans, ita manere constitutionem prioris Concilii, ubi nulla perurgeat necessitas decreti, ut non obsit posteriori Concilio certis pro causis ea quæ constituta fuerant immutanti: nec posterius Concilium priori obviet, ubi nulla illud perurgeat necessitas immutare.

76. « Sed et de Donatistis decrevit, ut consentientibus fratribus et coepiscopis, maxime autem Apostolica Sede, a quibus inde fuerat definitum, quatenus sciendum uniuscujusque episcopi Catholici voluntatem atque consilium qui in eodem loco gubernat Ecclesiam, si hoc paci Christianæ prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur, sicut prioribus, ejusdemque divisionis temporibus factum esse manifestum est. Quod multarum et pæne omnium Africanarum Ecclesiarum, quibus talis error exortus est, exempla testantur. Sed illud

maneat circa eos qui sic transire volunt ad Catholicam, ut nulla per eos unitati compensatio procuretur, per quos autem vel omnimodo perfici, vel adjuvari manifestis fraternarum animarum lucris Catholica unitas locis, quibus degunt, visa fuerit; non eis obsit quod contra honores eorum quamvis salus nulli interclusa sit, in transmarino Concilio constitutum est. Unde manentibus statutis atque regularum Apostolicæ Sedis præjudicio, et judicantium, ullo crimine quos mensurum non solum auctoritas Carthaginensis Concilii abominatio defendit, si eorum fuerit soluta sententia qui convinci non possunt vel inimico judicasse, aut aliqua cupiditate, aut gratia depravati. Verum et idem Concilium Antiochenum atque decreta Sedis Romanæ Pontificum, Innocentii, Zosimi, atque Leonis eos commendant, per quæ sua confirmavere judicia, quæ fratres et coepiscopi nostri in Suessionica Synodo de Rhemensis Ecclesiæ filiis ab Ebbone post depositionem suam ordinatis censura Ecclesiasticæ severitatis judicavere. Manente etiam, ut oportet et necesse est, auctoritate privilegii domini bene...... sensionis decreto, si tamen vobis placet, cui bona cuncta placent, ut..... auctoritate vestræ sinceritatis præduce immutetur sententia, sciendum.... et mystica Synodus Nicæna in Epistola fratribus per Ægyptum et Libyam et Pentapolim constitutis directa, de ordinatis a Meletio episcopo damnato decrevit: videlicet ut mystica ordinatione firmati haberent honorem et ministerium, et proveheretur quilibet eorum in honorem episcopi in Ecclesia defuncti, si visus foret dignus, et cum populus elegisset cum consensu Alexandrini episcopi, sub cujus cura præfatæ regiones degebant : ita et isti pro vestræ liberalissimæ ac piissimæ auctoritatis sanctione in ordinibus suis recipiantur, et si episcopos hic locus atque ratio postulaverit, quilibet eorum in locum cujusque defuncti episcopi, si populus eum elegerit, et dignus inventus fuerit, auctore Domino, regulariter provehatur.

77. « His denique reverenter explicitis, defensione nostræ unanimitatis erga præscriptos fratres antistitio vestro reservata, pro Ecclesiastico vigore ab omnibus immobiliter conservando, quamvis providendum, ne hac, quod absit, occasione alii quicumque auctoritatem in sacris ordinibus ministrandi usurpent, qui aut pœnitentiam non acceperunt, aut contra regulam assumpserunt, vel qui regulariter amiserunt : quanquam si hoc impune fuerit licitum, omnis ordo et vigor Ecclesiasticus non tantum nutabit, quantum pœnitentia confundetur. Postremo supereminens sublimitatis vestræ sapientia hæc et alia, quæ intellectus nostri exiguitas non valet attingere, perspicaci indagatione contemplabitur, multoque sollicitius providebit cavenda, nobisque significabit sequenda : ut et præsentibus medelam, et futuris dignanter impendat custodiam apostolatus vestri decus præpollentissimum, ad Ecclesiæ sanctæ sublimitatem et pacem optamus ubique pollere, et perpetua stabilitate ad suffragii nostri munimen atque tutelam vigere. Data an. Inc. Domini nostri Jesu Christi DCCCLXVI, anno, regnante gloriosissimo rege Karolo, XXVII, VIII kalend. Septembris. Hæc sunt nomina episcoporum, qui præsenti interfuere Concilio.

« Remigius Lugdunensis archiepiscopus, Irocharius Burdigalensis archiepiscopus, Herardus Turonensis archiepiscopus, Guenilo Rothomagensis archiepiscopus, Herilo Senonensis archiepiscopus, Luitbertus Moguntinus archiepiscopus, Hincmarus Rhemensis archiepiscopus, Luido Eduorum episc. Isaac Lingonensis episc. Bernardus Matisconensis episc..... Reudolensis episc. Elias Engolismensis episc. Rotbertus Cenomanensis episc.. (Arctardus) ..... Nannetensis episc. Hildebrandus Sagon. episc. Ercambertus Bajocas. episcopus......... Constantiensis episc. Balduinus Eboracensis episc. Agius Aurelian. episc..... Hildegar. Meldensis episc. Æneas Parisiensis episc. Gislebertus Carnotensis episc. Didericus Tricassin. episc. Abbo Nivernensis episc. Rothadus Suessionensis episc. Herpuinus Silvanectensis episcopus. Item Hincmarus Laudunensis episc. Himfridus Morrimensis episc. Ercanraus Catalaunensis episc. Odo Bellovacensis episcop. Remelinus Noviomensis episcop. Joannes Cameracensis episc. Sigo Arvernensis episcop. Harduicus Vellaumensis episc. Aldo Lemovicensis episc. »

78. Scripsit item ex eadem Synodo privatas tamen litteras ad eumdem Nicolaum Pontificem ipse Hincmarus archiepiscopus Rhemensis, quæ sic se habent :

« Domino sanctissimo et reverendissimo Patrum patri Nicolao, primæ ac summæ Sedis Apostolicæ et universalis Ecclesiæ papæ, Hincmarus Rhemorum episcopus, et vestræ sanctissimæ paternitatis devotissimus famulus.

79. « Decimo quinto kalend. Septemb. XIV Indictionis, secundum vestram Apostolicam jussionem, ad Suessionum civitatem, cum fratribus ac coepiscopis Rhemensis provinciæ archiepiscopis et episc. illuc ex mandato vestro convenientibus, occurrere festinavi, quo etiam dilectum fratrem nostrum Vulfadum venire commonui. Eos etiam fratres nostros de ipsius collegio, qui sub nostra cura degunt, mecum adduxi : quos, sicut mihi scribere dignati estis, justum quid vel pium sentiens, sine retractatione in suis ordinibus consensu ac judicio coepiscoporum Rhemensis provinciæ restituere maturarem, si illos ab iisdem gradibus cum eorum tantum judicio dejecissem.

80. « Sed quoniam Synodi episcoporum quinque provinciarum, quorum meo consensu expetierunt judicium, definitione fuere dejecti : et sicut melius sapientia vestra novit, sacri canones usque ad similem excommunicationis vindictam decernunt, ut ab aliis dejecti, ab aliis non recipiantur, minime autem restituantur : sed aut eorumdem, aut majoris Concilii episcoporum definitiones ac judicia præstolentur, aliorum opus in illorum restitutione nullatenus usurpare præsumpsi, quos

meo arbitrio ab officio non suspendi : et in præfata Synodo quinque provinciarum, non tantum non judicavi, vel dejeci, verum nec cum judicibus eorum subscripsi. Quia mihi commissæ Ecclesiæ filii, finitimos episcopos, juxta canones Sardicenses pro causa sua interpellarunt : et Africæ provinciæ canones, hujusmodi vicinos episcopos audire, et inter eos ac proprium episcopum adhibitos ab eis episcopos jubent querimoniam definire. Unde humiliter obsecro, ne pro inobedientia mihi reputetis, quoniam eos non statim restitui, qui ad Synodum, sicut præcepistis, hoc solo meo ausu agere veritus, obedienter occurri, et his quæ fratres et coepiscopi nostri, vestræ sanctissimæ paternitatis devotissimi filii, vestra fulti auctoritate, de illorum restitutione decreverunt, secundum quod mystica Nicæna Synodus scribens ad diœcesim Ecclesiæ Alexandrinæ de ordinatis a Meletio damnato episcopo, clementi consilio statuit, videlicet ut mystica ordinatione firmati, haberent honorem et ministerium, et proveheretur quilibet eorum in honorem episcopi in Ecclesia defuncti, si visus foret dignus, et eum populus elegisset cum consensu Alexandrini episcopi, sub cujus cura diœcesis illa degebat; condecernente quodammodo similia Africano Concilio de Donatistis, quæ non vobis ut incognita ingeruntur, sed ut notissima inculcantur, sacrorum canonum et Sedis Apostolicæ manentibus constitutis paratissime annuere, et sollicitus servare unitatem spiritus in vinculo pacis, obtemperare curavi ; reservato per omnia sententiæ ac juris privilegio ejusdem Apostolicæ Sedis, et salva definitione ac confirmatione exspectatæ vestræ discretionis atque auctoritatis. Et quia, Synodo per hunc venerabilem archiepiscopum Egilonem, qui interfuit Actionibus, dirigente Epistolam omnium nostrum qui adesse potuimus, cum ipso loquentem voce ..... quoniam si eis manum porrigitis, vobiscum pariter porrigemus. Wulfado et ejus collegis pro disceptatione diversa judicantium, in eadem Synodo omnibus consonanter idipsum sentientibus, Sedem Apostolicam non fuit necessarium appellare : idcirco hujusmodi legatum, qui meam vobis repræsentans personam, cujuscumque diversæ sentientis allegatio nibus, quæ modo nullæ sunt, responderet, et vestram exinde definitionem referret, omisi dirigere ; quia quæ verbis et scriptis mihi per istum religiosum archiepiscopum exinde sequenda atque tenenda mandaveritis, pro scire et posse, obedire et conservare curabo, sicut hactenus ea, quæ inde fuerant statuta et confirmata servavi.

81. « Nec causa inobedientiæ missum meæ subditionis cum hoc venerando archiepiscopo omisi transmittere : sed quia sic intellexi in litteris vestræ auctoritatis contineri, tunc solum, ut verbis earum utar, si disceptantibus, vel fortassis alia atque alia decernentibus nobis, præfati dejecti Sedem appellaverint Apostolicam, et ejus speciali se judicio damnari, vel absolvi petierint : si ego vel si Wulfadus, aut socii ejus, ad vos venire per nos non possemus, vicarios nostros ad hoc negotium ventilandum, et finiendum mox post consummatum Concilium XV kal. Septemb. præsentis XIV Indictionis, auctoritate vestra collectum, nostras præsentaturos vobis personas, nullam penitus excusationem prætendentes, utrique ad Sedem beati Petri mitteremus.

82. « Unde supplico, ut merear scripto hinc vestram definitionem respicere, quam paratus sum, ut oportet, obnixius observare. Gestorum autem seriem, de omnibus, quæ in Concilio relata, examinata atque reperta sunt, quæ sicut veneranda decreta statuunt, discretioni vestræ dirigi præcepistis, ut quæ salubria videbuntur, corroborentur. Si forte aliqua supersunt Epistolæ Synodali, quæ debeant explanari : hic venerandus ac religiosus sanctitatis vestræ devotissimus filius, et unanimis frater ac consacerdos noster Egilo archiepiscopus, plena fidelique relatione Apostolicæ auctoritati vestræ poterit patefacere : et sicut ea visu et auditu comperit, ac episcopaliter contulit, intimare. Sed et de præfatis fratribus nostris, Rhemorum Ecclesiæ filiis, ab Ebbone post depositionem suam ordinatis, qui inter canonicos et monachos, urbanos et parochianos, una cum Vulfado, apud nos non amplius quam novem, de quibus sanctissima vestra paternitas mihi scripsit ; ut cum dejectionis suæ causam venire ad examen optaverint ; nullam ex his quilibet indignationem meam sustineat, nullum ad cœpta peragenda per suggestionem meam patiatur incommodum, qualiter me antea et postea erga eos egisse in Synodo fratres et coepiscopi nostri una cum eo repererint, sufficienter dignationi vestræ prævalet enarrare. Quorum salubrem ac singularem statum et cupivi, et cupio, et quæsivi, et quæro, et quorum dejectioni condolui, et statui eorum congaudeo. De Theutperga etiam regina, unde sublimitati vestræ ab humilitate mea mandari rogastis : quia Hlotharium, vel ipsam Theutpergam, postquam Arsenius venerandus episcopus, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ apocrisiarius ab Attiniaco palatio domini Karoli regis gloriosi perrexit, non vidi, certæ salubritatis rationem vobis mandare non valeo ». Et alia manu :

83. « Dominus omnipotens sanctitatem vestram ad doctrinam et correctionem sanctæ suæ Ecclesiæ in suo apto servitio per annorum multa curricula conservare dignetur, domine sanctissime et reverentissme patrum pater in Domino. »

Scripsit tunc pariter ad eumdem Pontificem Nicolaum Carolus rex, extantque ipsæ litteræ hac inscriptione notatæ, quas una cum aliis nusquam editas accepimus Parisiis ex monumentis bibliothecæ Nicolai Fabri. Sic se habent :

84. « Epistola regia ad domnum Apostolicum.

« Sanctæ paternitatis vestræ reverenter excepimus apices, quibus nobis clamores et gemitus depositorum ab Hincmaro honorando præsule, Vulfadi scilicet, sociorumque ejus, aures vestræ dignationis penetrasse aperuistis. Quin etiam nos-

stram filiolitatem, ut eumdem venerandum antistitem ad hoc hortaremur, et admonere pro Domini amore curaremus, summopere hortari decrevistis; agentes, ut eumdem, ad obtemperandum præcellentiæ vestræ, solertia nostra decertaret flectere; sin autem, sollicite præcavere, ne quibuslibet argumentis, in non obediendo vobis, nos inclinare valeret. Egimus itaque summo studio, secundum paternitatis vestræ rogatum, et reverenter memoratum antistitem eodem de negotio alloquentes, sicut devotum in reliquis, ita etiam quoque paratissimum in hoc ipso ad obediendum vobis et nobis comperimus : ita ut non solum resistere, sed etiam primus parere apostolatus vestri promptissime præceptionibus festinaret. Quare autem de restitutione memoratorum virorum vestram ad eum denuntiationem cum suffraganeis suis non perfecerit, a Synodo præceptione nostra super ipso negotio Suessiones congregata, destinata Epistola evidentius declarabit. Quod enim de tuitione eorum sanctitudo vestra quæsivit, et nobis filio vestro significavit, si necesse fore apparuisset, magnopere effecissemus. Sed favente Deo, idem de quo agimus Pontifex, benigne statutum vestrum excipiens, ut affectuosus pater cum aliis aggregatis venerabilibus episcopis, eorum causam mitissima deliberatione definiit, libentissime mansuetudinis vestræ obediens omnimodis epistolaribus affatibus : et quos voto pietatis excellentiæ vestræ perspecto, tranquillo, pacifico, atque benigno, usque ad præsentiam ejusmodi Synodi, ut evidenter comperimus, tractavit animo, in cunctis deinceps, fretus vestri moderaminis consilio, præscriptos fratres fulcire, pioque solatiari non destitit auxilio. Quod jam consequenter cum reliquis consacerdotibus omnino explere accelerarct, nisi juxta privilegium decessoris vestri domini Benedicti, ac vestram summam vobis reservandam cœpti de restitutione docerent..... sæpedictus antistes altitudini vestræ devotissimus, et Apostolico constitutionis vestræ decreto, et nostro etiam..... tui omnimodis gratantissime paruit, nec in aliquo renuere tentavit nostra supplici petitione ampliorem..... munificentiam apud vos se percepisse gratuletur : proindeque vobis sese acceptiorem omnino persentiat.

85. « Post hæc, quia fratrem illum Vulfadum, de quo agitur, vestræ sanctitatis apices exponunt, moribus et scientia penes nos augere comperimus. Bituricensem Ecclesiam, ceu sanctæ paternitati vestræ, aliisque litteris significavimus, quia dare absque Apostolatus vestri determinatione distulimus, commendare sibi eamdem Ecclesiam cum rebus sibi pertinentibus acceleravimus : scilicet ut in destructione rerum non tantum sæviens valeret, quorumlibet pravorum instantia, quærentium diripere non sua, et vastare crudeliter aliena. Quare uti in eodem loco illius valere et vigere queat studiositas, citius reverentia paternitatis vestræ, quid sancto animo vestro de eo cæterisque sederit, aperire dignetur : efficiatque sublimitas vestra festinatius de ipso quod pro eo ad vos sæpius nostra poposcit supplex expetitio, domine beatissime et admodum desideratissime ».

His acceptis litteris Nicolaus, rescripsit ad Carolum ipsum regem Epistolam, quæ cusa extat [1], quam tu (si libet) consulas. Adjecit alias ad restitutos clericos, his verbis :

« Nicolaus episcopus servus servorum Dei, venerabilibus clericis, Wulfado scilicet archiepiscopo, et cæteris qui cum eo dudum depositi, nunc vero decreto Sedis Apostolicæ, ac Synodali promulgatione restituti, Deo auctore, consistunt.

86. « Divinæ miserationis plenitudinem neminem velle perire, nec de sacrato numero gregis sui casu quolibet decidere, nullus, qui divitias bonitatis ejus considerarit, ignorat, cum etiam proprio filio non pepercerit, sed pro nobis omnibus tradiderit illum : cujus ovis, quæ perierat, pietatis humeris reportatur ad gregem : cujusque clementiæ viscera nos quoque pro modulo nostro sectantes, non passi sumus voces vestras diu contemnere, nec super contritionem ac gemitum vestrum compassionis aures obstruere, nec dejectionem, quam a fratre et coepiscopo nostro Hincmaro, seu cæteris episcopis, nullius æquitatis censura pertulistis, sine iteratæ ventilationis examine præterire. Ideoque jussimus fratrum et coepiscoporum nostrorum Galliæ, Neustriæ, vel Germaniæ Synodum celebrari, et causam vestram in eodem venerando Concilio examinari, et aliqua emersa disceptatione, denuo (Domino) præ oculis habito, definiri. Quo in gratiæ juvamine peracto, suscepimus nunc litteras Synodi, relationem omnium continentes episcoporum, vos innoxios cunctorum unanimitate comprobatos, et totius consona voce Concilii, dignos graduum vestrorum receptione pronuntiatos, manifestissime referentes : ubi nulla disceptatio, nulla varietas alia atque alia defendentium, nullus accusator vel condemnator inventus est : sed cunctorum, una cum jam dicti fratris et coepiscopi nostri Hincmari consensu, una eademque sententia, atque in restitutione vestra per omnium consonantium similis pronuntiata definitio claruit. Propterea et nos quoque in restitutione vestra et receptione graduum vestrorum conniventiam prohibuisse cognoscite, et congratulari vobis pro statu vestro, quemadmodum de abjectione condoluimus, procuIdubio credite.

87. « Igitur quoniam in decernendo et in judicando, quod canonice deliberatum est, et in restituendis vobis, Domino præduce, sicut decuit et ordo poposcit, nostra præcessit auctoritas; conveniens ac honestum est, ut nostræ firmitatis perfecta subsequatur (confirmatio)...... Gaudemus et vobis; et, ut jam fassi sumus, congratulamur, quæ decreta sunt super fratris nostri recuperatione, omnipotentis Dei et beatorum Apostolorum principum Petri et Pauli, atque per eos nostræ medio-

[1] Nic. Ep. LII. Rom. edit.

critatis auctoritate roboravimus, et ut secundum beneplacitum Domini, jugi stabilitate faciente, maneant, libenter oramus. Præterea volumus et hortamur, ut tales de cætero in omnibus vos exhibeatis, ut in nullo ingrati circa beneficia Domini vobis collata reperiamini. Proinde misericordiæ ipsius gratias agentes ; et quoniam vos in finem non deseruit, semper in mentem reducite, humilitatem præ oculis semper habentes, et cor vestrum ad meditandum quæ æterna sunt, infatigabiliter erigentes : ante omnia vero sollicite præcaventes, ne memores vestrarum sitis injuriarum ; neque succenseatis adversus eos, qui has vobis intulisse probantur. Fratri autem et coepiscopo nostro Hincmaro debitam humilitatem et competentem reverentiam exhibete ; nec sit vobis aliquo tempore licentia contra eum, pro eo quod ab eo fueritis ab officio suspensi, querimoniam componendi, vel sinistram vicissitudinem retribuendi. Quoniam nos in erectione vestra nullius ruinam quæsivimus, nec sic unam partem stabilire voluimus, ut partis alterius dignitatis vel juris detrimenta fieri pateremur. Fruimini ergo hujus nostræ præceptionis decreto, et hoc pro vestro munimine, ac graduum stabilimento contra omnes calumniatores vestros utimini : vobisque semper existat facultas in opportunitatibus ad Sedem Apostolicam provocare, et ejus judicium secundum canones præstolari. Nolumus tamen vos ignorare, nos fratri et coepiscopo nostro Hincmaro dedisse inducias, ut intra spatium anni hujus licentiam habeat contra vos de dejectione vestra, si velit, apud nos negotium exsequendi : quod idcirco dicimus, ut sollicitos vos reddamus, et qualiter, si necesse fuerit, ei resistatis, ante præsciatis, ut ejus telis arma justitiæ vestræ preparare valeatis. Optamus in Christo vos bene valere. Data octavo idus Decembris, Indict. xv ». At de rebus, anni hujus spectantibus ad Synodum Suessionensem jam satis, reliqua vero anno sequenti.

88. *Pro Aquitanicis Ecclesiis et de aliis rebus Nicolai litteræ.* — Hoc eodem anno Nicolaus papa, cum audisset Aquitanicas Ecclesias in Gallia diram adhuc pati persecutionem a ducibus eam provinciam tyrannice occupantibus, ad eos litteras scribit; admonens, ut ab hujusmodi sacrilegis facinoribus cessent, sed et ablata restituant, imo et quæ a regibus in beneficium acceperunt Ecclesiastica bona (quod non licet) reddere debeant. Epistola autem sic se habet :

89. « Dilectis omnibus nobilibus atque primoribus ceu cunctis Aquitaniæ habitatoribus.

« Sollicitudinis, quam pro universis Ecclesiis Dominicis sustinemus, necessitas nos compellit de omnium fidelium statu impigram gerere providentiam. Quapropter de vobis etiam solertem curam circumferentes, audivimus quosdam vestrorum (quod non optabamus) ita contra Dominum efferri, ut Ecclesias ejus et diversa pia loca deprædari non timeant, et res eis pertinentes distrahere non recusent. Quæ res valde nos contristavit, et ultra quam dici possit...... in nostra (anima) mœstitiam generavit. Et ideo, filii charissimi, curæ nobis fuit, ut his vos nostri Pontificatus hortaremur affatibus, ut saluti vestræ providentes, solerter a tanta crudelitate cessetis: quinimo quæ violenter, aut quoquo modo sine lege tulistis, reddentes, tantum (scelus vel sacrilegium) corrigere curetis. Nam quamvis Domini sit terra et plenitudo ejus , illæ tamen res, quæ a piis principibus atque fidelibus quibusque hominibus sacratis locis collatæ sunt, specialiter esse Domini sine cunctatione creduntur, dum divinis cultibus dicatæ, ac Domino famulantium usibus existere deputatæ cernuntur. Unde in Dominum proculdubio committunt, et ipsi præjudicium inferre probantur, quicumque has usurpare, et sibi non legitime vindicare non metuunt. Nimirum quia cum a piis quibusque locis res auferunt, Domino militantium stipendia subtrahunt ; et dum subsidium divino cultui jugiter famulantibus adimunt, laudes Dominicas quodammodo ab ipsis hominum faucibus abstrahunt.

90. Quamobrem vos rogamus, et obtestamur, ut ab ista tyrannide remoti, sua singulis Domino sacratis locis sine dilatione reddatis : ita ut nihil ex his apud vos retineatis, nisi quæ forte propria voluntate rectorum quorumdam sacrorum locorum legaliter acquisistis, ita ut etiam illa sub omni integritate restituatis, quæ simplicitate, vel desidia faciente rectorum venerabilium locorum de aliis, quæ sunt semper in usu et jure perenni sacratis locis collata, vos constat ordine non bono tulisse, et hactenus contra Domini leges illa possidere probamini. Similiter autem et de his hortamur a vobis fieri, quæ reges quomodocumque a sanctis locis aliquo tempore abstulerunt, et vobis in beneficium contulerunt, quod justum non fuit nec est; et quisquis hæc sibi vindicat, Dominum inde sine dubio habebit judicem et ultorem. Quod si qualescumque rapaces et violenti, nisi corrigantur, si non humano nunc, certe quandoque divino judicio districtissime punientur : qua putatis pœna mulctandi sunt, qui contra Dominum ipsum magna mala perpetrare, manifestissime comprobantur ? Denique non antiqui adhuc et moderni, non solum minime a piis et Domino dicatis locis (auferebant).... verum etiam ex suis propriis innumera conferebant; adeo ut eadem sancta loca eorum sumptibus cum Domini auxilio dedicata sint, et eorum opibus ampliata, quos si in largitionibus imitari non vultis, saltem, quæ Domini sunt..... violenter auferre nolite. Si enim de palatio regis aliquid absumit, non evadit legaliter impunitus : quanto minus ab ædibus Domini, qui est Rex regum et Dominus dominantium, ea quæ ipsius sunt, violenter usurpat, ejus valebit effugere non subsequente correctione judicium, vel sine pœna poterit exilire.......... Itaque quoniam horrendum est incidere in manus Domini viventis, admonemus vos et hortamur, et tanquam divina præsentia protestamur, ut res Ecclesiarum, quas injuste

retinetis, eisdem sanctis locis sine percunctatione et mora reddatis. Et deinceps nec eas, nec alias a piis lociis surripere præsumatis. Si quis autem vestrum nos audire contempserit, et quæ salubriter suadere vobis nitimur, obedienter perficere, ac sine dilationis studio minime observare curaverit, omnipotentis Dei et beatorum Apostolorum præcipue Petri et Pauli auctoritate, quos in nobis contemnit, simul per eos et nostræ mediocritatis sententia, venerandi corporis et pretiosi sanguinis Domini nostri JESU Christi communione penitus privatus existat: si autem resipuerit, et his quæ per hujus Epistolæ textum dicimus obedire studuerit, et communionem Christi mysteriorum, et benedictionis gratiam, et salutem consequatur æternam. Jubeo vos in Christo bene valere. Data mense Decembrio, Indictione XV ».

91. Ad postremum autem quæ reperta sunt inter Nicolai Epistolas a Nicolao Fabro Parisiis missa vetera monumenta de facta electione Rhedonensis episcopi, et decreto ejus tunc confecto, et aliis ad eam spectantibus, quamvis corrupta nonnihil et corrosa inventa sint, hic nihilominus (ut se habent) describenda putavimus, quo modus in electione servatus hoc tempore innotescat. Sunt hujusmodi :

« Litteræ quas ab ordinatoribus .... » Quibus ista sunt postea præmissa.

« Anno Incarnationis JESU Christi Domini nostri DCCCLXVI, Indictione decima quinta, anno potentissimi regis Caroli XXVII, III kalend. Octobris in parochia Turonensi ordinavimus, et ad Pontificalem sedem Redonensis Ecclesiæ consecravimus Electrannium, electione atque decreto cleri et plebis ejusdem Ecclesiæ.

92. « Nos in Dei nomine antistites Herardus Turonicæ metropolis, Actardus Nannetensis, atque Rotbertus Cenomanensis, cum consensu et litteris cæterorum diœcesanorum habito, apicibus præmoniti jam dicti gloriosi regis Karoli, hujusmodi statuto et paternæ commonitionis decreto, ipsi viro allato, ut canonicis sanctionibus, quantum divina suffragaverit pietas, libenter obtemperet, et ab illicitis ordinationibus, ut pestem simoniacæ hæresis devitet, abstineat; Concilia quoque sacris præfixa canonibus certis sibi designata temporibus celebrare procuret, atque matri suæ metropoli debita reverentia se subjicere non negligat, et juxta sanctissimorum Patrum regulas, nihil nisi quæ ad propriam pertinent Ecclesiam, extra ejus consensum pertentet. Hæc ergo aliaque ad institutionem et informationem fidelis viri fratris et filii nostri Electrannii die præfixo, verbo pariter et stylo promulgantes, pontificali hunc infula adornantes, sacraque benedictione more sanctissimæ Ecclesiæ ditantes, et baculo decorantes, sanctissimæ Redonensis Ecclesiæ pontificali eum ordine præfecimus, et paternæ cathedrali solio sublimantes, confratrem, consacerdotem, et comparticipem in regimine et gubernaculo Ecclesiæ sanctissimæ nobis ex integro in Dei nomine effecimus. Manuum quoque adnotationibus (admonitionibus) confirmamus.

« DECRETUM CLERI ET PLEBIS. Universalis Ecclesiæ sacrosanctis Patribus, præcipueque illius diœcesis præsulibus Ecclesia illa, unanimitas scilicet totius cleri et plebis submisse devotionis obsequium in Domino.

93. « Ad aures vestræ beatitudinis pervenisse jam novimus excessum primi patris et pastoris nostri ..... et qualiter Ecclesia sibi credita præstantissimo pastore sic viduata plurimis terrarum finibus manifestum esse comperimus. Et ideo lacrymabiliter preces unanimis supplicationis vestræ paternitati mittimus, ut nobis in substituendo pastore morem Patrum et pastorum beatorum Pontificum imitantes, paternum nobis ferre auxilium .... humiliter poscentibus .... tum moribus et scien .... auctoratum comperimus illum gloriosis .... decubante ejusque servitus immorantem nobis expetivimus .... postulavimus habendum, et per Domini misericordiam quæsivimus .... Et quum divina miserante clementia in ejusdem postulationis devo ...... benevolum atque concordem prænominatum nostræ humanitati effecit regem, juxta hoc quod Scriptura testatura testatur, dicendo [1], Cor regis in manu Domini est, quocumque voluerit, vertet illud, totius Ecclesiæ, cleri scilicet plebisque in ejusdem præclarissimi viri electione .... est devotio, unus idemque assensus in nullo dissimilis acclamatio, sed sicut nobis unus est Dominus, una fides unumque baptisma, ita et nobis omnibus in supradicti electione, pontificalisque ordinis consecratione atque substitutione, unum est per omnia velle, et nullum extraneum appetere : quin totius Ecclesiæ voce præsenti decreto concorditer et consonanter Ecclesia mando virum memoratum, non simplici, sed multiplici sermone cordis et corporis devotione nobis pastorem eligere, eumque idoneum, quantum nostræ fragilitati nosse conceditur, tanto pontificio esse, sicut voce fatemur, ita omnium nostrorum subscriptionibus devotissime roboramus, et communi annotationis decreto, domini misericordia præduce, diuturnitate temporum nobis pastorem habendum eligimus et optamus : more quoque canonico sub Gestorum serie confirmamus.

94. « Exemplar, quod de parochia ad parochiam convenit transmitti.

« Specialis gratiæ ...... redimito consacerdoti egregio illius nomine solo merito episcop. illius perennem in Domino felicitatem.

« Magistra omnium charitas ita in omnibus omnia possidet, ut et in singulis singula, et in omnibus contineat universa, Apostolo ita dicente [2] : Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifaciam. Itemque [3] : Non quæro quod mihi utile est, sed quod multis ut salvi fiant. Propter inviolabilem igitur compa-

[1] Prov. XXI. — [2] I. Cor. IX. — [3] I. Cor. X.

gem ejusdem certum est regulis sanctissimorum Patrum esse statutum, ne quis de civitate ad civitatem, aut parochia ad parochiam transeat, et propter unitatem ejusdem sanctissimæ charitatis, quæ non in ...... diffunditur, nec quærit quæ sua sunt, sed quæ multorum ..... ejusdem sacris statuitur regulis, ut serie litterarum commendemur, quicumque necessitate aut utilitate hujusmodi inconsitum decurrere .... dilectionis tenore servato mittimus beatitudinis nostræ pariter fratre nostro ...... præsentem fratrem illum dictum in gremio nobis Ecclesiæ divinitus traditæ .... poris aliquotiens in monitum. Quin etiam ad ...... officio sublimatum, quem, quia sanctissimæ Ecclesiæ utilem filium atque perspicuum .... egregie quoque perspeximus fructuosum sanctitatis nostræ cæterorumque fratrum .... adspicimus, suscipiendum, tractandum in omnibus atque favendum .... clementia ad superioris ordinis vocare delegerit officia. Ubicumque eum cleri aut plebis consensus, canonico comitante decreto, vocaverit, coadunato nostræ humilitatis .... ipsum libere in eo, et de eo quæcumque jure canonico exsequenda sunt, agere procuretis, et efficaciter nostris postulatis annuentibus, petitionibusque suffragantibus, efficere decertetis. Ut autem gesta sanctissimæ paternitatis vestræ erga eumdem fratrem immota esse valeant per succedentia tempora, manu pontificii nostri eisdem apicibus annotanda subjungimus.

« PROFESSIO FIDEI ORDINANDI.

« Interea fidei professio nulla certior, rectiorque potest proferri, quam Nicænæ Synodo competens et consonans, et in nullo a veritate excedens, quæ hic sub brevitate perstringitur.

95. « Credo in (Deum) Dominum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium factorem, et in unum JESUM Christum Dominum, et Deum nostrum, natum ex Patre (Deum de Deo), Dominum ex Domino, lumen de lumine, omnipotentem de omnipotente, et immensum de immenso, invisibilem de invisibili, ejusdemque unigenitum, ex substantia Dei Patris homousion, id est, ejusdem cum Patre substantiæ, per quem omnia facta sunt, quæ in cælo et in terra subsistunt .... plenitudine temporum humanos misericors errores, pariterque propitiatus saluti, descendit de sinu Patris, incarnatus, homo factus est, passus et sepultus est, ac die tertia resurrexit, quadragesimo die ad cælos ascendit : inde venturus est judicare vivos et mortuos, ut reddat unicuique secundum opus ejus. Credo et in Spiritum sanctum, illuminatorem et vivificatorem omnium ex Deo Patre, Filio æqualiter procedentem, per cujus gratiæ donum in Ecclesiæ sanctæ Catholicæ et Apostolicæ baptismate tribuitur remissio peccatorum. Credo sanctorum communionem, et veræ carnis resurrectionem, vitam quoque cum Angelicis spiritibus, et sanctis omnibus æternam confiteor. Amen ». Hactenus ibi. Jamque ad annum sequentem transeamus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6359.— Anno Æræ Hispan. 904.— Anno Hegiræ 252, inchoato die 22 Januarii, Fer. 5.— Jesu Christi 865. — Nicolai papæ 9. — Ludovici 18, 17 et 12. Michaelis 25.

1. *Bulgarorum rex anno* DCCCLXI *Christianus factus*. — A num. 1 ad 8. Baronius initium conversionis *Bulgarorum* ad fidem Christianam cum anno DCCCXLV illigat, qua in re passim omnes alii eum secuti sunt. Verum ut ibidem insinuavimus, anno tantum DCCCLXI, *Bogoris* Bulgarorum rex, cum gente sua baptizatus est (1). Ad hanc conversionem non parum contulit, *sanctus Methodius* sancti Cyrilli frater. Porphyrogennetus enim in Michaete Theodoræ filio num. 15 non loquitur de alio Methodio, quam de isto, cum ait : « Sed et aliquid ejusmodi accidisse aiunt ; nempe cum Bogoris princeps venatione supra modum delectaretur ; hæc quoque in domo quadam, in quam frequens concedebat, voluisse depingi, ut noctu perinde interdiuque iis spectaculis oculos pasceret. Hoc

(1) Bulgariæ regem sacro baptismatis fonte ablutum fuisse non quidem anno DCCCLXI, sed post annum DCCCLXIV, inde apertissime colligo, quod in Capitulis Nicolai I in nota ad A. DCCCLVIII, 6 relatis hæc legantur : « Quod dicis, quod Christianissimus rex speret, quod ipse rex Bulgarorum ad fidem velit converti, et jam multi ex ipsis Christiani facti sunt etc. » Capita hæc anno DCCCLXIV scripta fuisse in nota super laudata probavimus. Mire autem hæc congruunt cum epocha conversionis hujus, quam Photius apud Pagium hic num. 3 constituit, ait enim : « Nondum gens illa per biennium rectam Christianam religionem amplexabatur, cum impii quidam homines, etc. » Quibus postremis verbis indicat adventum in Bulgariam Pauli Populoniensis, et Formosi Portuensis, quos eo perrexisse anno DCCCLXVI Anastasius apud Pagium hic asserit.
MANSI.

itaque amore captus, monachum quemdam ex nostris Romanum pictorem, Methodium nomine accersit. Ubi autem virum coram habuit, divino quodam nutu ac providentia : Nolo, inquit, depingas hominum in bello cædes, aut bestiarum ferarumque jugulationes, sed quod videntibus solo adspectu terrorem injiciat, ac quod pictis coloribus in stuporem agat. Is vero, quem non lateret, nihil perinde terribile esse ac secundum domini adventum, hunc illic graphice, omnique artis conatu depinxit : atque hinc justos præmia laborum percepturos statuit, illinc scelerum reos male gestorum fructus decerpentes ; judice nimirum ad intentata propellente supplicia, duriusque a se repellente. Hæc princeps, absoluta tabella, ut oculis conspexit, exque adspectu Dei in se timorem concepit, divina denique edoctus Christianorum mysteria, intempesta nocte divini baptismatis munus consequitur ». Ita Porphyrogennetus, ex quo alii postea accepere. Symeon tamen Logotheta num. 25, postquam asseruit, principem Bulgarorum, et alios proceres Constantinopoli salutari lavacro donatos fuisse, subdit : « Ille ad suos reversus, Methodii pictoris manu ac penicillo, judicium, futuramque retributionem in suis ædibus depingi curavit. Quamobrem etiam omnes ejus populares magis in eum accensi, tumultuantur », uti mox ex Porphyrogenneta referemus, et hæc Logothetæ narratio verosimilior est. Sed hujus regis ad fidem nostram conversio contigit anno quarto Michaelis solius regnantis, Christi scilicet DCCCLXI, non vero, ut Porphyrogennetus habet, *Michael* cum *Theodora* matre imperante, et postquam Constantinus philosophus seu Cyrillus ejus frater, *Chazaris* ad fidem Christianam adductis, Constantinopolim reversus est, ut jam anno DCCCLXI, num. 10 vidimus (1).

2. *Exemplo Bulgariæ regis princeps Moraviæ fidem suscipit.* — In priori enim Vita utriusque sancti ab Henschenio ad diem IX Martii recitata, postquam auctor anonymus Cazarorum conversionem narravit, num. 7 scribit : « Philosopho autem reverso Constantinopolim, audiens Rastilaus princeps Moraviæ, quod factum fuerat a philosopho in provincia Cazarorum, ipse quoque genti suæ consulens, ad prædictum imperatorem nuntios misit, nuntians hoc quod populus suus ab idolorum quidem cultura recesserat, et Christianam legem observare desiderabat, verum doctorem talem non habent, qui ad legendum eos, et ad perfectam legem ipsam edoceat : rogare se ut talem hominem ad partes illas dirigat, qui pleniter fidem et ordinem divinæ legis, et viam veritatis populo illi ostendere valeat. Cujus precibus annuens imperator, eumdem supernominatum philosophum ad se venire rogavit ; eumque illuc, id est, in terram Sclavorum simul cum Methodio germano suo transmisit, copiosis valde illis de palatio suo datis expendiis ». Idem habet auctor anonymus posterioris Vitæ eorumdem sanctorum Cyrilli et Methodii, qui prioris narrationi hæc addit : « Egressus itaque primo venit ad Bulgaros, quos, divina gratia cooperante, sua prædicatione convertit ad fidem. Abinde autem procedens, venit in terram Moravia ». Qua in regione cum *annos quatuor et dimidium* secundum utrumque anonymum manserint, et, ut infra videbimus, an. DCCCLXVII Romam venerint, mortuo paulo ante Nicolao papa, apparet, eos circa annum DCCCLXIII Bulgariam reliquisse, et in *Moraviam* perrexisse, perperamque existimasse Henschenium loco laudato, Cyrillum et Methodium circa annum DCCCLVI Moravicam expeditionem suscepisse. Sic enim non *annos quatuor et dimidium*, sed annos decem et amplius in Moravia fidem Christianam prædicassent, contra disertum utriusque anonymi testimonium.

3. *Bulgari rebellant adversus regem Christianum factum.* — Sed redeo ad baptismum Bulgarorum regis, in quo Michaelis nomen a Michaele imp. accepit, sed anno DCCCLXI, uti jam semel et iterum dixi. « Non latuit ea res », subjungit Porphyrogennetus, postquam superiora retulit, « gentisque totius defectionem adscivit. Ille parva suorum manu, divinum Crucis signum in sinu suo circumferens oppido rebelles fundit : nec jam occulte, sed palam omnino reliquos, ipsos quoque rei avidos, Christianos facit ». Accuratius rem narrat Nicolaus papa in Responsis ad Consulta Bulgarorum num. 17. « Igitur referentes, qualiter divina clementia Christianam religionem perceperitis, qualiterque populum vestrum baptizari omnem feceritis ; qualiter autem illi, postquam baptizati fuere, insurrexerint unanimiter cum magna ferocitate contra vos, dicentes, non bonam vos eis legem tradidisse,

(1) Ad hunc annum collocamus stipulationem quamdam, quam ex Regesto Sublacensi pag. 114 exscripsimus. Incipit ab his verbis : « Anno Deo propitio Pontificatus domni Nicolai et universalis primi (sic PP.) imperii piissimi Augusti Dom. Landowici a Deo coronato magno imperator. XI, Indict. XIV, mens. Martii die VIII, Zacharias scriniarius sanctæ Romanæ Ecclesiæ et abbas monasterii S. Erasmi martyris » ex una, ex alia vero parte « Leo eminentissimus consul et dux atque Superista, seu Anastasia nobilis femina jugales personæ » locationis titulo recipiunt ad tertiam generationem ab eodem *Zacharia* terram vacantem *extra portam Mitrobii* in fundo qui appellatur *Stromachianus*, *in caput prata Decii*, et alias plures terras. Jurant « per Deum sanctæque Sedis Apostolicæ principem a Deo coronato domno Landowico magno imperatore, seu salutem viri beatissimi et Apostolici domni Nicolai Summi Pontifici et universali » PP. in fine.
« Actum Romæ die, anno imperii, consuli et Indictione suprascripta XIV.

« ✠ Leone in Dei nomine consul et dux hanc chartam factam a me in Zacharia scriniario et abbate monasterii S. Erasmi manu propria subscripsi, et testes qui inscriberent rogavi.
« † Signum manus suprascriptæ Anastasia.
« † Leone in Dei nomine consul et dux.
« † Epiphanius sanctæ Romanæ Ecclesiæ.
« Ego Leone scriniarius et tabellio Urbis Romæ complevi et absolvi. » Annus *undecimus* imperii *Ludovici II*, ab obitu *Lotharii* patris A. D. DCCCLV, mense Octobris inchoatus, et Indictio XIV hunc annum DCCCLXVI designant, quo *Nicolaus* hujus nominis primus Apostolicæ Sedi præsidebat.
GEORGIUS.

volentes etiam vos occidere, et regem alium constituere, et qualiter vos divina cooperante potentia adversus eos præparati, a maximo usque ad modicum superaveritis, et manibus vestris detentos habueritis, qualiterque omnes primates eorum atque majores, cum omni prole sua gladio fuerint interempti; mediocres vero seu minores nihil mali pertulerint». Annalista Bertinianus de Bulgarorum baptismate, et de eorum rebellione adversus regem verba facit, et utrumque hoc anno accidisse supponit, qui error processit ex eo quod accepisset, Bulgarorum regem currenti anno legatos suos Romam misisse. At illi ab eodem rege Romam directi quinquennio post suam conversionem, ut peteret a Pontifice Romano, « quid se facere salubrius oporteret, et quid erga reliquum Bulgaricum adhuc baptismo carentem populum, ut fidei sacramenta perciperet, agi deberet », uti narrat Baronius ex Anastasio tum Romæ versante. Addit Anastasius, legatos destinatos fuisse *mense Augusto*, *Indictione* XIV, eos Pontificem apud se honorifice retinuisse, interimque Sedis Apostolicæ missos, Paulum Populoniensem et Formosum Portuensem magnæ sanctitatis episcopos declarasse, hosque monitis mellifluis atque doctrinis instruentem *ad prædicandum ad gentem illam ire* decrevisse. Quos illuc perrexisse, et *chrismate inunctos per sacerdotes, denuo chrismate* inunxisse, queritur Photius in Epist. II ad patriarchas Orientis : « Nondum gens illa per biennium rectam Christianorum religionem amplexabatur, cum impii quidem homines », quos subdit, sese episcopos prædicasse. Verum cum Bulgarorum rex anno DCCCLXI baptizatus fuerit, et hoc anno exeunte episcopi in Bulgariam profecti sint, textus græcus corruptus, legendumque, *per quinquennium.* Antiqui enim non numeris seu chifris, ut nunc loquimur, sed integris vocibus utebantur ; apud Latinos vero II facile et prono errore mutatur in V et vice versa. Sic apud Græcos B, id est II, in E seu V et E in B, id est V in II sæpe mutatur. Quæ emendatio certissima.

4. *Bulgariæ rex legatos mittit ad Ludovicum Germaniæ regem.* — Idem annalista Bertinianus de rege Bulgarorum scribit : « Mittens ad Hludouvicum regem Germaniæ, qui ei in fœdere pacis conjunctus erat episcopum et presbyteros postulavit, et ab eo missos cum debita veneratione suscepit. Ludovicus autem ad Carolum fratrem suum mittens, in ministerium clericorum apud fratrem suum vasa sacrata, sacratasque vestes ac libros petiit. Unde Carolus ab episcopis regni sui non parvam summam accipiens, ei ad dirigendum regi Bulgarorum rex filium suum et plures ex proceribus regni sui Romam direxit : et arma, quibus indutus fuerat, quando in Christi nomine de suis adversariis triumphavit, cum aliis donis S. Petro transmisit, et plures quæstiones de sacramentis fidei consulendo, Nicolao papæ direxit, et episcopos atque presbyteros mitti ab eo sibi poposcit; quod et obtinuit. Hludouvicus vero Italiæ imperator hoc audiens, ad Nicolaum papam misit, jubens ut arma et alia quæ rex Bulgarorum sancto Petro miserat, ei dirigeret. De quibus quædam Nicolaus papa per Arsenium ei consistenti in partibus Beneventanis transmisit, et de quibusdam excusationem mandavit ».

5. *Nicolaus PP. complures prædicatores verbi Dei in Bulgariam mittit.* — Hanc Michaelis Bulgariæ regis ad Ludovicum Germaniæ regem legationem magis explicat annalista Fuldensis, cujus verba hic repræsento juxta exemplar Ms. Cæsareum, de quo supra verba feci : « Legati Bulgarum Radesponam ad regem venerunt, dicentes regem illorum cum populo non modico ad Christum esse conversum, simulque petentes, ut rex idoneos prædicatores Christianæ religionis ad eos mittere non differret. Rex Hludovicus Bulgarum petitionibus annuens Ermenricum episcopum cum presbyteris et diaconibus ad propagandam fidem Catholicam præfatæ genti destinavit. Sed cum illuc pervenissent, episcopi a Pontifice Romano missi totam illam terram prædicando et baptizando jam tunc repleverant. Quapropter isti accepta a rege licentia redierunt in sua ». In eo Ms. hæc omnia uno tenore ad hunc Christi annum referuntur, sed non dubium, quin reditus *Ermenrici* episcopi in Germaniam ad annum sequentem pertineat, cum legati Pontificii in Bulgariam hoc anno pervenire non potuerint, nisi eo jam provecto, ut eruitur ex verbis Anastasii laudati.

6. *Nicolaus PP. legatos mittit ad Michaelem imp.* — A num. 8 ad 20. Nicolaus papa, ut refert idem Anastasius, præter præfatos legatos misit *Donatum* episcopum Ostiensem, *Leonem* presbyterum Romanæ Ecclesiæ. et *Marinum* Sedis Apostolicæ diaconum, qui a Michaele imp. statum Ecclesiæ Constantinopolitanæ discerent, eique salutem suam suaderent. Litteræ, quas ad imperatorem scripsit Nicolaus, sunt ordine IX, dicunturque datæ *idus Novembris*, *Indictione* XV. Scripsit et ad Bardam Cæsarem Epistolam ordine XII, eadem die datam, ex qua Baronius collegit, Bardam anno tantum sequenti occisum fuisse et a pauco tempore Cæsarem nuncupatum, ut videre est num. 12. Verum *Bardas* feria quarta Paschatis anni DCCCLX. Cæsaream dignitatem obtinuit, et die XXI mensis Aprilis currentis anni interemptus fuit, uti anno sequenti monstrabimus. Scripsit itaque ad Bardam Nicolaus papa, quia nuntium mortis ejus mense Novembri Romam nondum perlatum fuerat.

7. *Moritur Theodora Augusta.* — Scripsit et ad *Theodoram* Augustam, quæ in monasterio vitam ducebat, eam ad constantiam hortans, ac ut missis suis *in opportunitatibus* suffragaretur postulans. Ea enim quandoque in aulam veniebat, et cum Michaele imp. filio manducabat, uti refert Porphyrogennetus in eodem Michaele. Eam diu non superfuisse scribunt historici Byzantini. Falluntur tamen communiter recentiores historici uti Henschenius in Elogio historico *S. Theodoræ* ad diem XI

mensis Februarii, Ducangius in Familiis Augustis Byzantinis familia XVII, aliique qui eam hoc anno vel sequentis initio, die quo colitur, demortuam tradidere. Leo enim grammaticus pag. 468, Porphyrogennetus pag. 129, num. 41, Symeon logotheta et Georgius monachus diserte docent, *Theodoram* mense Septembri anni sequentis, quo tempore Michael filius occisus, adhuc in vivis fuisse. In Martyrologio Basilii imp. cujus verba recitat Baronius, die undecima Februarii colitur. Idem Porphyrogennetus num. 22 scribit: «Inclytus Basilius suscepto imperio, cum ejus (nempe Theodoræ) cadaver, tum filias in aviæ monasterium transtulit, quod Gastria vocant, ut illic morantes, sanctæ ac religiosæ vitæ institutis ætatem transigerent. Siquidem illa ex hac vita migravit, bonum nomen ac venerabile, non ut illi (malum atque exosum) filio relinquens». Quatuor reliquit filias, *Theclam* quæ cum illa et Michaele filio per multos annos imperaverat, *Annam*, *Anastasiam et Pulcheriam*. Maria enim minor natu vivente patre Theophilo obierat.

8. *Saraceni Beneventanos infestant.* — A num. 20 ad 24. Expeditionem Ludovici II imp. adversus Saracenos, quam Baronius fuse narrat, annalista Bertinianus his verbis hoc anno perstringit: «Ludoicus Italiæ imperator una cum uxore sua Ingelberga in Beneventum contra Saracenos movit». Supra diximus, Ludovicum II imp. principatum Beneventanum in partes duas distraxisse, et *Adelgisum* ab eo jussum præesse Benevento, *Siconulfum* vero Salerno et Capuæ, sicque inter duos duces illos de principatu Beneventano contendentes pacem constituisse. Ludovicus imp. Beneventanis opem suam implorantibus, cum valido exercitu in Italiam venit; ac primum *Capuam* solita fraude sibi illudentem, tribus obsessam mensibus cepit, et maxima ex parte delevit. Inde *Salernum*, *Malphim*, *et Beneventum* adiit, et juxta Luceriam cum Saracenis pugnavit, primo quidem adversa fortuna, sed postea insignem victoriam adeptus, tandem *Barium* quatuor annis obsidione cinxit. Interim *Materam* munitissimam Saracenorum urbem igne ferroque vastavit; tum *Venusiam* venit ibique ac Canusii præsidium locavit. De *Barii* expugnatione suo loco agemus. Fortissimum illud oppidum in ora sinus Veneti situm occuparunt Saraceni anno DCCCXLI, inde Apuliæ Calabriæque vastitatem intulere, exindeque per ducentos circiter annos, Saracenorum, Græcorum, Hungarorum, Germanorum armis concussa ea Italiæ pars, quæ olim Beneventano principatu continebatur; nec nisi Normannorum virtute victi deletique Saraceni, Græci pulsi, novusque principatus fundatus, uti suo loco videbimus.

9. *Nicolaus PP. Waldradam excommunicat.* — A num. 24 ad 48. Annalista Metensis, ad annum DCCCLXVI narratis uno tenore quæ in causa Waldradæ anno superiori gesta sunt, subjungit: «Post hæc legatus Apostolicæ Sedis (nempe Arsenius) compositis in Gallia rebus Romam unde venerat, reversus est. Rursum Waldrada ejusque complicibus decertantibus, regis animus adversus Tiebergam commovetur. Excitantur iræ, et in sopitis discordiarum et odiorum cineribus denuo copiosus ignis accenditur. Despicitur, abominatur, rejicitur, adulterii crimen impingitur, omnique ingenii arte exquiritur, qualiter puniri quasi rea possit. Illa prævidens imminere sibi mortis periculum, latenter aufugit, et ad Carolum veniens, ejus se tuitioni commisit. Quod cum Nicolaus papa comperisset, misit Carolo regi Epistolam exhortatoriam et collaudatoriam, simulque gratias agens, quod Tiebergam omni solatio destitutam ipse solus suscepisset. Post hæc velut alter Phinees zelo Dei accensus, Waldradam in Basilica sanctæ Dei Genitricis ipso die Purificationis ejus excommunicavit, et ab omni Christianorum consortio separavit. Destinavitque Epistolam omnibus episcopis per Germaniam et Gallias constitutis, causas et modum excommunicationis continentem. Direxit etiam Lothario regi aliam Epistolam, in qua eum commonet ut sibi caveat, ne quando secundum Domini præceptum duos aut tres testes adhibeat, et ad ultimum hoc Ecclesiæ dicat, et de cætero fiat sicut ethnicus et publicanus omnibus Christianis et Deum timentibus». Epistolam ad episcopos *per Italiam*, *Germaniam*, *Neustriam et Galliam constitutos*, datam, *id Jun. Indict.* XIV, recitat Baronius n. 25 et seqq. sicuti et aliam Epistolam, quam Lotharius ad placandum Nicolaum papam scribi curavit ab Adventio Metensi episcopo, num. 29 et seqq., ac num. 27 et seqq. Epistolam, quam ipsemet Lotharius ad se excusandum eidem Pontifici scripsit.

10. *Concilium Suessionense III.* — A num. 48 ad 88. *Nicolaus* Pontifex Romanus, postquam rescidit Acta Concilii Suessionensis II, animadvertitque *Hincmarum* archiepiscopum Rhemensem, *Vulfadum* ejusque socios inique deposuisse, scripsit ad Hincmarum, jussitque, ut eosdem in pristinos gradus ordinumque functiones restitueret, aut cum Gallicanis episcopis ad Synodum conveniret, eorum causam retractaturus ac finiturus. Si vero nova disceptatio oriretur, procuratores ab utraque parte mitterentur ad Sedem Apostolicam, quæ ultimum hac de causa judicium ferret. Synodum igitur *Suessione* celebrandam indixit datis ad omnes Galliarum et Neustriæ episcopos litteris, ut ipsemet testatur in Epist. LVIII ad Herardum archiepiscopum Turonensem ob hunc finem pariter scripta, et a Baronio num. 48 et seqq. recitata, qui cum nactus fuerit exemplar corruptum et in fine mancum, supplendum illud ex illo, quod extat tom. VIII Concil pag. 814, in cujus fine legitur: «Data III nonas Apriles, Indictione XIV». Quo etiam die data est Epistola Nicolai I ad Hincmarum, qua Synodum pro causa Vulfadi apud Suessionem convocari jubet.

11. *Actum in eo de restitutione Wulfadi et sociorum in pristinos gradus.* — In utrisque litte-

ris præcipit Pontifex, ut Concilium *Suessionense*, quod ordine III fuit, XV *kalendas Septembris* præsentis XIV Indictionis celebretur. *Carolus Calvus* Vulfadi et sociorum ejus restitutionem summopere exoptabat, quod *Vulfadus* Carolomanni filii sui præceptor fuisset. Unde et ipsum Bituricensem episcopum designarat, consentientibus ejusdem Ecclesiæ clericis et provinciæ episcopis. Ejus tamen ac sociorum restitutioni pro viribus obstitit *Hincmarus*, quatuor schedulis seu libellis Synodo per vices oblatis, et a Sirmondo publicatis, quæ tom. VIII Concil. extant. In priori Schedula contestatur, *Vulfadum* et socios, suo tantum et coepiscoporum provinciæ Rhemensis judicio non fuisse depositos, sed a Synodo quinque provinciarum, et electorum judicum sententia, a *Benedicto III* et deinde a *Nicolao I* confirmata: proinde sibi integrum non fuisse illos restituere in pristinos gradus: nec restitui posse sine regularum et Sedis Apostolicæ præjudicio, ac sine communi ipsorum episcoporum qui id aggrederentur periculo. Secunda Schedula demonstrat Hincmarus *Ebonem* regulariter depositum, et non regulariter restitutum, quod quidam assererent, ipsum regulariter depositum non fuisse et canonice restitutum. Se tamen Pontificis et Synodi Decretis pariturum contestatus est iterum, nec se animo a *Vulfado* et sociis alienum.

12. *Hoc Hincmarus impedire conatur.* — Cum autem cerneret *Hincmarus* episcoporum plurimos in restitutionem *Vulfadi* et sociorum inclinare, eo quod bona fide, palam et publice ab *Ebone* archiepiscopo, jure vel injuria sedi suæ restituto, sacros ordines suscepissent: temperamentum quoddam proposuit tertia Schedula, ut ex indulgentia et dispensatione in pristinos gradus reciperentur, inconvulsis manentibus Synodi Suessionensis II judicio, et Summorum Pontificum Benedicti III et Nicolai I Decretis. Quartam Schedulam contra Wulfadum Synodo porrexit *Hincmarus*, in qua effutiit, ipsum sub jurejurando per sanctam Trinitatem unius Deitatis professum, se nusquam ad graduum Ecclesiasticorum administrationem ulterius aspiraturum: et perjurii reum esse, qui Lingonensem Ecclesiam pastore viduatam, ut ibi ordinaretur episcopus, usurpare præsumpserit. Verum hæc Schedula, cum legi cœpisset, ita cunctorum offendit animos, ut penitus suppressa sit, ut testatur Epigraphe ipsi præfixa: « Ista quæ sequitur Schedula, Synodo est porrecta, sed quibusdam scandalizantibus non est perlecta ».

13. *Temperamentum a Concilio adhibitum.* — Is autem fuit Concilii III Suessionensis exitus, ut septem provinciarum episcopi in eo congregati *Hincmarum* Summo Pontifici excusarint, quod ausus non esset sua et comprovincialium auctoritate *Vulfadum* et socios restituere, qui in Synodo quinque provinciarum fuerant depositi. Sibi etiam in Concilio, tametsi de illorum restitutione assentirentur, consentaneum visum esse rem totam Pontifici, a quo inchoata erat, consummandam reservari; « Sed ut quondam Joab obsidens urbem Rabaz, David regi fidissimo: Ne cum a me, inquit, vastata et capta fuerit, vobis et non nomini meo adscribatur victoria: ita et nobis in præsentis rei negotio decertantibus, et quædam deflorantibus, non tamen terminantibus, solummodo magisteriali vestro culmini eorum assignetur restitutio ». Illam itaque viam iniere Gallicani præsules in Synodo Suessionensi III, jussu Nicolai I congregati, ut Synodo Suessionensi II quinque provinciarum nihil derogatum vellent, quasi minus æquum fuisset, illius de *Vulfadi* sociorumque causa judicium; sed illam ad censuram debitæ severitatis sententiam protulisse assererent, quam posterior septem provinciarum Synodus, Summo Pontifice præeunte, per misericordiam immutaret, uti ostendit Natalis Alexander, ex quo summarium hujus Concilii descripsi, in sæc. IX et X, part. 2, dissert. VII, idque ex annuntiatione *Herardi* archiepiscopi Turonensis, regis et Synodi jussu facta, et tom. VIII Concil. pag. 830 et seqq. recitata. Scripsit ad Nicolaum I *Carolus Calvus* Hincmari obedientiam laudans, clericorum integram restitutionem Sedi Apostolicæ a Synodo reservatam nuntians, et a se interim Ecclesiam Bituricensem Wulfado commendatam. Caroli Epistolam refert Baronius num. 74 et seqq.

14. *Egilo episc. Senonensis a Conc. ad papam missus.* — Synodus per *Egilonem* Senonensem archiepiscopum ad Nicolaum I suam Synodicam misit, ad quem scripsit et *Hincmarus*, et se maxima cum obedientia exsecutioni mandaturum professus est, quidquid idem Pontifex in causa *Vulfadi* et sociorum decrevisset. Epistolam Synodicam recitat Baronius num. 72 et seqq. quæ cum ipso sui initio nonnihil mendosa sit, supplenda ex exemplari quod extat tom. VIII Concil. pag. 833. Epistola vero *Hincmari* ad Nicolaum refertur a Baronio num. 78 et seqq. Scripsit etiam Synodus ad *Egilonem* Romam euntem Commonitorium, quo ipsum docuit quomodo in Urbe se gerere, quæ Summo Pontifici vehementius inculcare, quid reticere deberet, ne ejus offenderet animum. Cum vero *Nicolaus I* duritiam Pharaonis *Hincmaro* improperasset, rogavit hic *Egilonem*, ut Pontifici suam erga Vulfadum et socios benignitatem exponeret, quo præconceptam adversus se opinionem ex illius animo evelleret. Extat illa Epistola, quam Baronius non viderat in fine tom. VIII Concil. pag. 1903. De hac Synodo Suessionensi III legendi Annales Bertiniani ad hunc Christi annum ad majorem illius explicationem.

15. *In Aquitania Nobiles loca sacra diripiunt.* — Ad num. 89 et seq. *Nicolaus papa* litteris *mense Decembri*, *Indict.* XV datis monuit primores Aquitaniæ, omnesque in ea regione habitantes, ut locis Deo sacratis sine dilatione redderent quæ ab eis abstulissent, sicuti et quæ reges quomodocumque res Ecclesiis ablatas in beneficium contulissent, eisdem locis sacris restituerent. Recitat eam Epi-

stolam Baronius, sed aliquibus in locis corrosam, quæ ideo legenda tom. VIII Concil. pag. 501.

16. *Quomodo fierent episcoporum ordinationes in Galliis.* — Ad num. 91 et seqq. Sirmondus in Appendice ad tom. II Concil. Galliæ refert antiquas episcoporum promotiones, et inter eas num. 15 documentum de ordinatione Electranni episcopi Redonensis, facta « an. DCCCLXVI, Indict. XIV, anno regis Caroli XXVII, tertio kalend. Octob. in parochia Turonica », et in Præfatione ad eam Appendicem observat, *Ludovicum* Pium eligendorum episcoporum Ecclesiæ Gallicanæ restituisse potestatem lege lata, quæ in lib. I Capitul. cap. 84 legitur. Cujus tamen legis beneficio ita electionum jure imposterum usæ sunt Ecclesiæ Gallicanæ, ut singulæ mortuo episcopo, primum omnium novi eligendi facultatem per metropolitanum a rege peterent, cum visitatore qui præesset electioni. Tum electionis factæ decretum ad metropolitanum referebatur, ut ea regi probata, et electo coram provincialibus episcopis examinato, tum demum ordinaretur, mandatumque ab ordinatoribus acciperet quomodo ipsum in episcopali munere juxta canonum statuta versari oporteret. Quæ singula sæpe locis ab Hincmaro Rhemensi explicari soleant, tum in libro contra Hincmarum nepotem fere omnia expressa sunt. Hæc patent ex electione Electranni a Baronio memorata.

17. *Normanni Gallias affligunt.* — Nortmanni, inquit annalista Bertinianus, « per alveum Sequanæ ascendentes, usque ad castrum Milidunum, et Scaræ (id est turmæ militares) Caroli ex utraque parte fluminis pergunt: et egressis eisdem Nortmannis a navibus super Scaram, quæ major et fortior videbatur, cujus præfecti erant Rodbertus et Odo, sine conflictu eam in fugam mittunt, et onustis præda navibus ad suos redeunt. Carolus cum eisdem Nortmannis in quatuor millium libris argenti ad pensam eorum paciscitur, et indicta per regnum suum conlatione ad idem exsolvendum tributum, de unoquoque manso ingenuili exiguntur sex denarii, et de servili tres, et de accola unus, et de duobus hospitiis unus denarius, et decima de omnibus, quæ negotiatores videbantur habere. Sed et a presbyteris secundum quod unusquisque habuit, vectigal exigitur et heribanni de omnibus Francis accipiuntur, etc. » Paulo post: « Northmanni commixti Britonibus circiter quadringenti de Ligeri cum caballis egressi Cinomannis civitatem adeunt. Qua deprædata in regressu suo, usque ad locum qui dicitur Brieserta veniunt, ubi Rodbertum et Ramnulfum, Gotfridum quoque et Heriveum comites cum valida manu armatorum, si Deus cum eis esset, offendunt. Et conserto prælio Rodbertus occiditur, Ramnulfus plagatus, cujus vulnere postea mortuus est, fugatur; et Heriveo vulnerato et aliis quibusdam occisis ad sua quique discedunt ».

18. *Moritur Carolus Aquitaniæ rex.* — Hoc anno *III kalendas Octob.* moritur *Carolus* Aquitanorum rex, filius Caroli Calvi, plaga, quam in capite ante aliquot annos acceperat, ut notavit annalista Bertinianus, qui anno insequenti scribit, eumdem Carolum Calvum Ludovicum alterum filium Aquitanis tunc regem præfecisse.

19. *Moritur Ethelbertus rex Saxonum Occidentalium.* — Mortuus est etiam hoc anno, ut testatur Westmonasteriensis, *Ethelbertus* Occidentalium Saxonum rex, qui *strenue dulciterque* regnum *per quinquennium* moderatus fuerat, inquit Malmesburiensis lib. 2 de reg. cap. 3. Cui successit *Ethelredus* ejus frater, uterque filius Ethelwolphi regis. « Quo etiam tempore », subdit Westmonasteriensis, « magna Danorum classis in Angliam veniens in regno Orientalium Anglorum hyemavit: ubi et maxima pars eorum, qui pedites erant, equestres effecti sunt ». Huntindoniensis pag. 348, narrata Ethelberti regis morte, asserit Ingar et Hubbam, duo naturæ monstra, primum intrasse insulam. « Viri, inquit, strenuissimi, sed crudelissimi. Hingar erat ingentis ingenii; Hubba vero fortitudinis admirandæ. Perendinantes igitur in hyeme in Estangle, inducias et equos ab iis acceperunt, et quietis gratia fortitudini suæ ad tempus pepercerunt ».

20. *Anglia a Normannis misere devastata.* — In Vita sanctæ Ethildritæ virginis et reginæ, abbatissæ Eliensis primæ, a Thoma Eliensi monacho, qui sæculo XII vixit, scripta, et sæc. II Benedict. recitata, cap. 39 habetur: « Anno ab Incarnat. Domini DCCCLXVI, regnante rege Etheldredo Occidentalium Saxonum, magna paganorum classis sub rege Ingare cum duobus fratribus ejus Evulfo et Halsdene cum collega suo Ubba nomine, totius doli et malitiæ illi per omnia consimili, comitantibus illos tribus regibus, Hostenio, Bagseg, et Guthrum, et eorum fortitudine, cum plurimo comitatu ducum et procerum, (quos enumerare onerosum est, in Chronica vero describuntur), cum innumerabili fortitudine fortium pugnatorum, de Danubia (legendum, ut videtur, de Dacia, nisi eo nomine auctor Daciam intellexerit) in Britanniam advenit et in regno Orientalium Anglorum, quod Estangle dicitur, hyemavit: ubi Deo acceptus Edmundus fidei Christianæ cultor tenebat imperium. Hi omnes persecutores Christianorum erant crudeles naturali ferocitate, ut nesciant malis hominum mitescere: absque ulla miseratione pascuntur hominum cruciatibus; et juxta prophetæ vaticinium (quod ab Aquilone venit omne malum), flante Borea, ac gelidis nativitatis suæ sedibus gens eadem nequam prosilivit, subitos ac neciferos turbines in omnes fines Britanniæ flavit, nunc mari, nunc terra circuiens, flammis ac ferro cuncta depopulans: et nisi divina impediretur miseratione, conata est in exterminium adducere totius fines Britanniæ. Et quia legis Dei cultores eos esse noverat, omnino delere aut servituti subjugare nitebatur. Cum Christicolis pacem habere noluit; unde monasteria divino permittente judicio universa ab ipsis fundaminibus diruens, cædibus et incendiis devastabat.

Gesta sunt hæc anno primo regni præfati regis Ethelredi filii Edelvulfi. Deinde anno secundo, etc. »

21. *Depositio califæ Babyloniensis.* — *Mustainus Billa* calipha Babyloniæ imperio depositus fuit anno Hegiræ CCLII, *die Veneris*, *quarto Muharrami*, inquit Elmacinus lib. 2, cap. 13. Ideoque hoc Christi anno, die vicesima quinta Januarii, in quem dies ille IV Muharrami incidebat. Ei successit *Almotazzo Bellahi.*

NICOLAI ANNUS 10. — CHRISTI 867.

1. *Legati Apostolici in Bulgaria fidem Catholicam optime constituunt.* — Annus Redemptoris sequitur octingentesimus sexagesimus septimus, Indictione decima quinta, quo legati duplicis legationis in Orientem decreti in fine anni superioris a Nicolao Pontifice in Rom. Conc. pervenerunt in Bulgariam. Quam autem benigne, quamque grato animo, ea quæ ad Bulgaros missa est legatio, suscepta fuerit, primum omnium ex Anastasio videamus, qui ait : « Porro a prænominato rege Bulgarorum Apostolici missi pia mente, charissimaque devotione suscepti, cœpere salutaribus edocere populum monitis, et a minimo usque ad maximum sacro fonte, Dei gratia, abluere, omnemque ritum Christianæ fidei (sicut a sanctissimo papa instructi fuerant) et consuetudinem Bulgaris tradiderunt.

« Gloriosus autem rex fidei tanta cœpit flagrare monitis hujus pii Patris constantia, ut omnes a suo regno pellens alienigenas, præfatorum Apostolicorum solummodo prædicatione usus missorum, pascuis vitæ æternæ jugiter refici, pia mente decreverit : unumque ex eis Formosum vita et moribus episcopum, sibi dari archiepiscopum expetierit ».

2. Vides, lector, quod et memoria retine, qualis, quantusve fuerit Formosus iste, quem postea (ut auditurus eris), viventem et mortuum vis tyrannica exagitavit. Pergit Anastasius : « Tunc iterum idem rex legatos suos Romam direxit, et inter alia, beatissimo papæ idipsum suggerens, ab ejus sanctitate pro instructione gentis illius presbyteros postulavit. Ipse vero talibus papa compertis, valde gavisus est, et infinitas Deo laudes rependens, non paucos numero coram se probavit presbyteros, et quos dignos reperit, prædicationis gratia in Bulgariam direxit, cum quibus Dominicum Trivensem, et Grimoaldum Polimartiensem episcopos destinavit. Ut quia Formosum ipsum plebem dimittere sibi creditam non oportebat episcopum : ex his presbyteris ad archiepiscopatus dignitatem, qui dignus inveniretur, in nomine Domini tandem eligeretur, et Sedi consecrandus Apostolicæ mitteretur.

3. « Inter hæc idem statuit beatissimus papa, solertissimusque vitiorum corrector et Dei cultor, ut penetrantibus ipsam Bulgariam episcopis, Paulus, cujus superius mentionem fecimus, Populoniensis, ipseque Grimoaldus episcopi in Bulgaria quidquid ad divinum ministerium pro institutione gentis illius pertineret, efficerent. Et sæpius dictus Formosus et Dominicus venerabiles episcopi iterum Constantinopolim pro schismate ibi exorto proficiscerentur ». Sed ista postea, licet effectum non sint consecuta. Hæc de his quæ spectant ad legationem ad Bulgaros missam.

4. *Legati Constantinopolis non recepti.* — At quid contigerit aliis legatis Apostolicæ Sedis cum his simul missis Constantinopolim per Bulgariam, idem Anastasius ita narrat : « Sed præfatis Paulo et Formoso episcopis in Bulgaria morantibus, Donatus reverendus episcopus, Leoque presbyter, et Marinus Apostolicæ Sedis diaconus, dum Constantinopolim ire vellent : ecce inter fines Bulgariæ Constantinopolitanorumque quemdam Theodorum marcam illam custodientem invenere, qui eos ultra non dimisit abire. Quin potius innumeris eos denotans injuriis, adeo tantæ Sedis legatis abusus est, ut etiam equorum in quibus sedebant, capita percuteret, diceretque : Imperator noster vos necessarios sane non habet. Sed idem imperator legatis regis Bulgariæ ita fertur dixisse : Nisi per Bulgariam missi Sedis Apostolicæ venissent, nec faciem meam, nec Romam diebus vitæ suæ viderent. Illi vero per quadraginta dies illic residentes, ut cognovere, quia hoc imperator Græcorum fieri jusserat, terga vertere, et Romam hæc eadem nuntiantes, coacti reversi sunt ». Hæc Anastasius.

5. *Synodus Trecensis et hinc litteræ Synodales, et Hincmari Epistola apologetica ad Nicolaum papam.* — Porro de non admissis Apostolicæ Sedis legatis et male habitis, prolixior est narratio ipsius Nicolai papæ in Epistola ad Hincmarum scripta, et alios episcopos in regno Caroli constitutos, data hoc anno ab eodem, cum occasione Trecensis Synodi, ab ea et ab Hincmaro missæ sunt Synodales Epistolæ ad eumdem Pontificem Nicolaum, de quibus dicturi, primum de ipsa Trecensi Synodo hoc anno jussu ejusdem Nicolai convocata dicendum.

Celebrata est, inquam, præsens Synodus auctoritate Nicolai papæ, occasione Suessionensis Concilii anno superiori, ejusdem Pontificis jussu, ut vidimus, habiti : adeo ut hæc ipsa Synodus quodammodo haberi possit tanquam appendix ad illam, cum in eadem causa versati sint Patres, de ordinatione clericorum Rhemensium facta ab Ebbone, cum est in eam Ecclesiam restitutus, cujus occasione jussum est ab origine Ebbonis ipsius causam repetere ; quod et congregati Trecis episcopi egregie præstitere. Extant primum litteræ episcoporum in regno Caroli et Lotharii constitutorum ad episcopos in Ludovici regno manentes, quibus eos ad hanc invitant Synodum, quas egregias quidem nondum editas, ex Codice Trevirensi acceptas, quibus infelix præsentis temporis status aperitur, hic describemus. Sic enim se habent :

6. « Reverentissimis atque sanctissimis fratribus omnibus archiepiscopis et coepiscopis in regno domini et gloriosi regis Hludovici consistentibus, devotissimi fratres omnes archiepiscopi et coepiscopi ex regnis dominorum et gloriosissimorum regum Karoli atque Hlotharii summæ felicitatis gaudium, pacem et sempiternam in Deo vero beatitudinem.

« Claret vestræ prudentiæ, quod periculosorum temporum series jam jamque illo tendere cernitur, ut sancta mater Ecclesia in suis rebus et ordinibus non modica patiatur discrimina. Quam acerba vero scandala et quam detestabilia schismata in his regnis et sanctis Dei Ecclesiis magis magisque crebrescant (quod lugubre dicendum est) cuncti pæne sanctæ matris Ecclesiæ filii acriter sentiunt. Hinc fieri videmus Ecclesiarum deprædationes, suarumque rerum rapacissimas mutilationes, Pontificum quoque dehonorationes, optimorum conculcationem, subjectorumque importabiles oppressiones, spoliationes, orbationes, captivitates et cæteras intolerabiles ærumnas : potest (præter, post) omnia mala, quæ nobis pro nostris peccatis ab impiis inferuntur paganis. Unde nos, desideratissimi fratres, graviter condolentes, hos lacrymabiles vestræ sanctitati direximus apices, humiliter petendo, ut nobis in tantis miseriarum gurgitibus constitutis, veræ charitatis, piæque compassionis auxilium ferre non dedignemini, implentes illud Apostoli dictum[1] : Si patitur unum membrum, compatiantur necesse est omnia membra.

7. « Et quia unum corpus sanctæ Ecclesiæ per orbem diffusæ ab uno pastorum principe regitur, omnium quoque membrorum debet communi ac salubri provisione tueri. Quippe sancta et inviolabilis Apostolicæ dignitatis antiquitas a Christo Domino nostro in fide fundata totam Ecclesiæ successionem salubribus et felicibus instituit documentis, inter quæ decenter inseruit, bis in anno Concilia celebrari, ut sacræ religionis et canonicæ auctoritatis norma, sanctissimorum præsulum Conciliis, et Christianissimorum principum sanctionibus roborata, in nullo a suæ rectitudinis statu interpolata varietate rerum exorbitaret. Et quia hoc idem rarius celebratur, non modice persentit Ecclesia. Revera malignorum persecutio admodum sæviens Ecclesiastica negotia perturbare non cessat. Et ne ad suæ rectitudinis tramitem ullo pacto redire queat, ipsos quoque ministros Christi ab invicem dirimere satagit. Quid itaque inter hæc agendum est, dilectissimi fratres? aut quo nos vertere oportet? quemque invocabimus nisi cælorum Principem? quoniam ipse[1] prope est omnibus invocantibus se in veritate. Ipsum suppliciter obsecramus, ut corda quorumlibet schismaticorum ad meliora convertat, et suas justitias in eis ostendat, ne navis Ecclesiæ procellosis turbinibus fiat submersa, populusque Christianus, imo Ecclesiasticus ordo fiat confusus. Ob quam rem multum, desiderantissimi fratres, ob illius amorem, cujus spiritu totum corpus Ecclesiæ sanctificatur et regitur, vestræ sanctitatis solertiam ad generalem Synodum invitamus ; de generali sanctæ Ecclesiæ utilitate, officio, et fervido studio tractaturi. Quod quidem non temere ac præsumptuose expetimus, sed potius cum consultu et consensu nostrorum gloriosissimorum principum Karoli et Hlotharii. Unde illi ferventissimo zelo pietatis accensi, petitionibus episcoporum, juxta canonicam institutionem salubriter acquieverunt ; imo dilectum fratrem nostrum Adventium sanctæ mediæ matri (Mediomatricorum)..... Ecclesiæ episcopum, Hludovicum regem, inter cætera legationis verba interpellare sanxerunt, ut et suæ majestatis consensus vestram sanctitatem ad jam dictum Concilium venire permittat. Credimus enim, quod Christus Deus noster, in cujus manu corda sunt regum, ejusdem principis cor ad suam et nostram, omniumque fidelium communem, saluberrimamque utilitatem vertere debeat, suæque serenitatis consensus vestram sanctitatem ad statuenda et relevanda Ecclesiastica negotia, in eadem Synodo dirigere non abnuet.

8. « Porro circa diem IX kalend. Maiarum eamdem Synodum, in loco qui vocatur Trecas, celebrare disponit nostra in commune omnis Ecclesia. Ergo agat vestra sancta unanimitas, et ad Concilium divina, ut credimus, dispositione co-

[1] I. Cor. XII.

[1] Psal. CXLIV.

adunandum, citissime confluat, concurrentibus etiam nobis, et instanter ac perseveranter de credita nobis pastorali cura, auxiliante pastorum principe, decertemus, et si necesse fuerit, usque ad mortem agonizemus. Multum equidem prævalebit sancta et concors episcoporum coadunatio, quæ cælos dividit et aperit, animas ligat et solvit; quod et præteritis temporibus multis claruit vicibus. Etenim Synodalibus conventibus, atque decretis totus orbis Christo dicatus et ab hæreticorum vesania et schismaticorum violentia, et Judæorum perfidia, paganorum quoque infestatione factus est immunis et pacatissimus. Multi quippe reges et principes Synodalibus decretis colla subdiderunt. Igitur per illustrium Pontificum instituta multi infideles ab erroribus sunt erepti, et ad viam veritatis atque canonicæ disciplinæ dignoscentiam transducti, et ad æternæ pacis gaudia sunt sublimati. Cur ergo nos charissimi et Christo devoti milites, in nostro agone torpescimus? quare non æmulatores legis præcedentiumque Patrum, ut illorum comparticipes gloriæ efficiamur? Si enim prophetica tuba terribiliter clamat[1] : Maledictus vir qui prohibuerit gladium suum a sanguine : ut quid nostra vox et auctoritas, imò pia unanimitas ac zeli ardor tepescit, quorum numerositas salus erit Ecclesiæ?

9. « Confidimus enim in Domino, quia si in unum conglobata fuerit nostra sincera fraternitas : multiplex Ecclesiæ Dei propagabitur utilitas, adjuvante Domino nostro JESU Christo, qui suis fidelibus promisit, dicens[2] : Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Quos etiam inter pressuras constitutos spiritali armavit antidoto, dicens[3] : Confidite, quia ego vici mundum. Verum humiliter contestamur vestram sanctitatem, per Viventem in sæcula sæculorum, ut hujus Epistolæ verba ex affectu veræ charitatis procedentia benigne a vestra sanctitate suscipiantur, et per legatos vestros in manibus omnium archiepiscoporum et coepiscoporum fideliter imponantur. Omnipotens Deus desiderabilem sanctitatem vestram virtutum floribus multipliciter insignitam, ad exaltationem sanctæ Dei Ecclesiæ consolari, semperque exaltare dignetur. Amen ». Hactenus de Indictione Trecensis Synodi litteræ, in quibus miserandum statum Ecclesiæ Gallicanæ suis coloribus tanquam in tabula expressam imaginem es intuitus.

10. Celebrata est quidem illa IX kal. Novemb. ut apparet ex Synodalibus litteris, quæ scriptæ sunt ad Nicolaum Romanum Pontificem, quæ defuncto illo, redditæ sunt ejus successori Hadriano, ut ex ejus litteris ad ipsam rescriptis constat : eas autem a nostro Fabro acceptas totas historicas hic tibi reddimus, hactenus nunquam cusas. Sic enim se habent :

« Reverentissimo et sanctissimo domino patri ac universali papæ Nicolao, episcopi, qui præterito anno per gratiam Dei et decretum vestrum, apud Suessionicam urbem cum aliis qui tunc nequiverunt adesse, IX kal. Novemb. prima Indictione apud Trecas convenimus.

11. « Seriem rerum gestarum de Ebbonis quondam Rhemorum archiepiscopi dejectione, sed et de ipsius restitutione, necnon et de fratris Vulfadi ac collegarum ejus promotione, etiam dicti Ebbonis quondam iterata repulsione, ad aliamque Ecclesiam migratione, unde a nobis investigari, et vobis remandari jussistis, quia his nemo nostrum in ordine episcopali interfuit, nisi frater Rothadus, sicut ex regum et episcoporum monumentis, atque relationibus eorum qui interfuerunt, et scriptis suis posteris reliquerunt, breviter collegimus; vestræ sanctissimæ paternitati, et præcellentissimæ auctoritati transmittimus, quæ antea colligere, et auctoritati vestræ dirigere necessarium non putavimus. Atque ideo ampliora scribere sagacitati vestræ supersedimus.

12. « Nobis tamen in dejectorum fratrum, de quibus scripsistis, restitutione, non quidem disceptantibus, nec alia atque alia decernentibus, sed unum idemque secundum traditionem majorum quam discretioni vestræ intimare curavimus, sentientibus, quos non procacia obnoxios fecit, sed obedientia inculpabiles in adeptionem sacrorum graduum, juxta sincerissimum sapientiæ vestræ intellectum induxit, sine contradictione in suis ordinibus restituere maturaremus, nisi privilegiis sanctæ Romanæ Sedis per reverendum confratrem nostrum Hincmarum archiepiscopum nostræ unanimitati prolatis, quæ de ipsis viris quædam statuerunt, debita reverentia exhiberetur. Quorum summa, perfecta et integra firmitas, ut claruit, et justum est, in Apostolicæ Sedis reservata erat arbitrio potestatis. Quorumque privilegiorum authenticas chartas, cum salvis sigillis, et incorruptis scripturis, idem confrater et consacerdos noster non ad ullam controversiam, sed ad debitam reverentiam Sedi Apostolicæ, ut dignum est, exhibendam ostendit, cum gestis episcoporum, quorum vos Acta relegisse, et qualiter præsignati clerici degradati fuerint, reperisse, nobis aperire dignati estis. Nobis quoque in ejusdem rei negotio decertantibus, et quædam deflorantibus, non tamen terminantibus, eo usque causam perduximus, ut solummodo magisteriali vestro culmini eorum assignaretur restitutio, attribueretur reformatio, adscriberetur redintegratio. Unde postea unanimitas nostra in quamcumque partem proterve non declinavit, etsi quidam inevitabili necessitate in aliquo eorum secus quam scripsimus, peragere maturarent. Urgente quoque devotissimi filii vestri domini nostri pro regni totius dissidio regali jussione, egimus siquidem, prout potuimus, in succincta collectione de gestis rerum et episcoporum, ex causa Ebbonis, et ut præcepistis, et ut præsignavimus, vestræ auctoritati transmittimus

[1] Jer. XLVIII. — [2] Matth. XXVIII. — [3] Joan. XVI.

13. « Justo Deo judice permittente, et invidia diaboli operante, olim recolendæ memoriæ Ludovici Pii Augusti filii, factione malevolorum hominum, sine consilio atque consensu papæ Gregorii, quem Hlotharius, sub obtentu pacificandi eos cum patre, Roma promoverat, et secum usque Melisatium (in Elisatium) pagum perduxit, patrem imperio pepulerunt, et sub custodia usque ad Suessionis urbem perduci fecerunt; et ut populo credibile posset fieri, quod merito fuerat a regno expulsus, in eum quædam crimina conficta fuerunt, pro quibus prætextu publicæ pœnitentiæ ab Ecclesiæ liminibus eum excludi, quorumdam episcoporum judicio, Ebbone, ut dicebatur, in hoc præcipue satagente, obtinuerunt, usque dum Hlotharius territus conventu plurimorum fidelium ejusdem imperatoris, fuga lapsus patrem suum adhuc ab ingressu Ecclesiæ sequestratum dimisit, et abscedente illo, qui affuerunt episcopi, imperatorem in Ecclesia sancti Dionysii reconciliaverunt et Ecclesiasticæ communioni restituerunt.

14. « Quod Ebbo audiens, pondere perpetratæ in imperatorem actionis, quæ illi maxime reputabatur, exterritus, relicta sua provincia, in alteram provinciam fugam arripuit : ubi aliquandiu delitescendo se occulere posse putavit, usquequo eventu videret, quid sibi salubrius agere posset : quod imperatorem latere non potuit ; et fama vulgante, quod contrarias imperatori partes sequi disponeret, per Rhothadum coepiscopum suum, et per Ercanradum, in cujus Ecclesia latitabat, sed et per alios suos fideles eum ad se imperator sub custodia deduci præcepit : quem in monasterio sancti Bonifacii usque ad tempus Synodi servari præcepit : ad quem anno Incarnationis Domini DCCCXXXV, omnes qui convenerant episcopi sigillatim libellos de restitutione imperatoris communi consilio atque consensu ediderunt, quos in corpus unius voluminis nobis ostensi congestos propriis manibus subscripserunt, cum quibus et Ebbo libellum manu sua archiepiscopali auctoritate subscriptum edidit, in quo professus fuit, quidquid in ipsius imperatoris dehonoratione atque regni privatione contumeliose gestum fuerat, nec canonice, nec juste factum fuisse. Cæterorum etiam episcoporum, qui ad eumdem conventum confluxerant, libelli, de objectis criminibus in imperatorem, compilati non tacent.

15. « Et post datos libellos venientes episcopi cum imperatore et quamplurimis ejus proceribus atque fidelibus in urbem Metensium, in Basilica sancti Stephani, inter alia quæ tunc ibi fuere acta, Ebbo publice tam pro imperatoris placanda offensa, quam pro gratia ejus recuperanda, et sua injuria removenda, quædam minus caute, pro sui tamen ereptione in imperatoris justificatione, et in sua denotatione pronuntiavit. Indeque ad Theodonis palatium cum quibus perrexerat, imperatore regresso, in episcoporum Synodo Ebbo præsens ab imperatore præsente est accusatus, quod eum falso fuerat criminatus, et eisdem falsis criminibus impetitum a regno dejecerat, armisque ab eo ablatis, nec confessum, nec convictum, contra regulas Ecclesiasticas ab Ecclesiæ aditu ac Christianorum societate eliminaverat. In quo molestissimum in se sentiens dominum imperatorem, petiit Ebbo secessum, quatenus sine præsentia imperatoris liceret ei in Synodo episcoporum suam agere causam. Quod obtinens, convocavit ad se quosdam episcopos, et eorum usus consilio, ut et ipse opprobrium vel periculum imminens de impetitis, vel de impetendis declinaret, et sacerdotalis dignitas insultationem sæcularium devitaret, libellum temperantiæ, juxta decreta Leonis papæ, sicut tunc cautius invenire potuerunt, dictavit, et scribi coram se fecit, ac propria manu subscripsit, eumdemque propria ac judicum suorum vocibus professione attestatum, Synodo in abdicationem sui sponte porrexit. Post cujus libelli recitationem et episcoporum, quibus secretius confessus fuerat, responsionem, omnium denuntiatione actum est, ut a pontificali cessaret ministerio. Cujus libelli exemplar papæ Leoni missum, auditu didicimus.

16. « Sed et vestræ auctoritati in altera schedula, cum his, quæ eidem libello superaddiderunt episcopi, dirigimus; quæ qualiter regulis sacris conveniant, vestra trutinabit clarissima sapientia. Sicque sine reclamatione manifesta, in Cisalpinis regionibus idem Ebbo per diversa monasteria commendatione imperatoris degit usque ad annum Incarnationis Dominicæ DCCCXL, et usque ad obitum ipsius imperatoris, qui eodem anno XII kalend. Jul. contigit. Defuncto autem eodem imperatore, Hlotharius ab Italia in Franciam venit, cui ad Vormaciam civitatem Ebbo, deducente Bosone abbate, cui commendatus ad custodiendum fuerat, occurrit; eique Hlotharius post aliquot dies per edictum imperiale, quod in altera schedula vobis mittimus, sedem et diœcesim, consentientibus et cooperantibus non paucis episcopis sicut ibidem est scriptum, restituit. Karolo denique a Hlothario Sequanam transmisso, Ebbo Rhemorum Ecclesiam recepit et tenuit; atque episcopale ministerium, suffraganeis Ecclesiæ Rhemorum episcopis præsentibus ac conniventibus agere cœpit.

17. « Et hos fratres, de quibus agitur, Vulfadum videlicet et collegas tempore canonico ordinavit; qui sicut profitentur, de excommunicatione, et restitutione illius tunc aliud nescierunt, nisi quoniam in Ecclesia Rhemensi cum ab episcopis, sicut ipse dicebat, regulariter restitutum, nullo contradicente, solemniter sacrum officium et pacifice per annum circiter celebrare viderent. Et non se ad sacros ordines provehendos importune ingesserunt, sed acclamatione et attestatione ipsius Ecclesiæ, ut ordinarentur obedierunt; et hoc modo, ut diximus, per illud temporis spatium, Ebbo Rhemensem Ecclesiam tenuit, donec Karolus resumptis viribus et copiis Sequanam transmeavit, et in Belgicam regionem iterum reversus fuit. Quod audiens Ebbo,

relicta Rhemensi Ecclesia, ad Hlotharium secessit, et in ejus familiaribus obsequiis, vario eventu accedente inter illum et fratres ejus, mansit : et in Cisalpinis regionibus abbatiam sancti Reclami, sed et abbatiam sancti Columbani in Italia apud eum obtinuit : ubi rerum proprietatem pretio comparavit, et per idem tempus ipsius imperatoris diversas legationes in diversas partes peregit, usque dum anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo quadragesimo quarto una cum Drogone Metensium episcopo sub Sergio papa Romam adiit. Quorum siquidem adventum moleste Sergius papa accipiens, quid in eum intulerit, sufficienter Epistola sancti apostolatus vestri nobis missa docuit.

18. « Demum Roma reversus, quodam processu temporum legationem in Græciam a Hlothario sibi injunctam suscepit, quam exsequi detractavit. Idcirco idem, ab eodem imperatore abbatiis ablatis, et a se data suprascripta proprietate Hirmingardi imperatrici, Hludovici largitione regis Germaniæ, in provincia Moguntina, et regione Saxoniæ, non longe a vicinitate finium Northmannorum, quibus a Paschali papa prædicator fuerat destinatus, episcopium Hildesheim vacans obtinuit. Ubi etiam auctoritate cujusdam privilegii nobis ostensi a beato Gregorio papa sibi collati, connivente supra memorata sua restitutione, ministerium pontificale finetenus exercuit. Hujus quippe exemplar vobis in alia schedula mittimus, quo continetur, in transmigratione alterius parochiæ ut episcopali et prædicationis licenter fungeretur officio.

19. « Anno autem Incarnationis Dominicæ DCCCXLV, Karolus Synodum episcoporum regni sui apud Belvagum (Bellovacum) civitatem provinciæ Rhemensis convocavit : ubi inter cætera Ecclesiæ ac regni negotia necessaria de Rhemensi Ecclesia, quæ Folcone abbate, sive presbytero illam diu tenente, et Notbone eidem in eadem succedente, sicut Hlotharius imperator in Epistola Leoni papæ, postquam cum fratre suo rediit in concordiam, directa demonstrat : et Ebbone, ut præmisimus, ad aliam Ecclesiam transmigrato, tanto tempore pastore vacabat, cum eis tractare cœpit paterna auctoritate Damasi papæ de episcopis in statu suo manentibus, et contra regulas transmigrantibus, sed et[1] Africani Concilii, quod missis episcopis quibusdam[2] resultantibus, Ecclesiæ diutino tempore pro fuga Equitii destitutæ jussit ordinari episcopum, unanimi consensu, necessitate cogente, et ratione atque auctoritate suadente, decreverunt, ut jam post decennium, quam idem Ebbo amotus fuerat, in Rhemensi Ecclesia ordinaretur episcopus. Unde a clero et plebe ipsius metropolis, sed et ab episcopis ejusdem provinciæ petitus, sicut petitio eorumdem manibus subscripta declarat, et ab archiepiscopo tunc suo Senonensi et proprio episcopo Parisiorum, necnon etiam episcopis Senonensis provinciæ, cum consensu abbatis sui et fratrum monasterii in quo degebat, favente etiam domino Karolo rege glorioso, episcopis Rhemensis provinciæ et clero ac plebi ipsius metropolis, per canonicas litteras ipsorum subscriptas manibus, quas patenter nobis ostendit frater Hincmarus, est traditus. Sicque de proprio ipsius Ecclesiæ clero effectus, cum decreta canonica eligentium manibus roborato judicio metropolitanorum, et eorum, qui circumcirca fuerunt, secundum Laodicense Concilium, præsentia et unanimi consensu omnium suffraganeorum ipsius metropolis : adstante quoque metropolitano suo, qui eum consensu coepiscoporum suorum illis tradiderat, omnibus acclamantibus, nullo resultante aut obdicente, canonice et juxta decreta Sedis Romanæ Pontificum, veluti litteræ nobis ostensæ, quas Africanum Concilium ordinatum ab ordinatoribus suis jubet accipere, monstrant ; in ea est ordinatus. Qui juxta sanctionem Carthaginensis Concilii, quam et auctoritas vestra Apostolicis litteris suis inseruit, quamque sanctus Gregorius in Epistola ad Galliarum episcopos approbavit, mentis et corporis ad obediendum episcopis et ordinatoribus suis colla supposuit.

20. « Emenso autem anno post ordinationem ejus, Hlotharius imperator pro contentione regni, quam erga fratrem suum dominum Karolum habebat, cujus obsequiis præfatus Hincmarus fideliter adhærebat, erga eum commotus, Epistolas a Sergio papa exegit, pro refricando judicio de Ebbonis abjectione, quasi discordia esset in Rhemensi Ecclesia pro ejus ordinatione. Unde idem papa domino Karolo, sed et Guntboldo archiepiscopo, et eidem Hincmaro litteras misit, ut cum post diem sanctæ Resurrectionis missos suos in servitium imperatoris mitteret, Trevirim cum episcopis ad hanc discordiam sopiendam convenire studerent. Qui exspectati ejusdem missi usque ad condictum terminum (ut ab episcopis illius temporis comperimus) minime venerunt, sicut in litteris continetur Hlotharii imperatoris et Karoli regis, et episcoporum Cisalpinarum regionum, quas sanctæ memoriæ prædecessori vestro Leoni directas didicimus, et in scrinio sanctæ Romanæ Ecclesiæ reservari credimus.

21. « Hæc sicut vestra jussit auctoritas, quæ de Ebbonis quondam archiepiscopi, quæ ante triginta et tres circiter annos extitit, abjectione, et post de ipsius restitutione, necnon et de fratris Vulfadi ac collegarum ejus promotione, etiam dicti Ebbonis iterata repulsione, ad aliamque Ecclesiam migratione, in eorum, qui jam nos ad Dominum præcessere scriptis ; verum et illorum, qui interfuerunt, veridicis, ut putamus, relationibus comperimus : subjungentes quædam de electione et ordinatione reverendi fratris et coepiscopi nostri Hincmari vestræ auctoritati destinavimus. Scripta quoque, quæ huc a vestra auctoritate directa, et vestræ sanctitati remissa relegimus, ordine quo

[1] Conc. Afric. can. 43. — [2] Hipponensium [illegible]

missa, vel remissa fuerunt, secundum vestram jussionem in volumine isto congessimus. Et si forte alia ex hoc negotio, aut a vobis, aut ad vos missa fuerunt, nos tamen non legimus, quæ etiam frater et consacerdos noster Hincmarus nobis vestræ auctoritati mittenda porrexit, secundum quod præcepistis, dicentes inter alia, quæcumque super hac re scripta a nobis prius, et nunquam a vobis edita reperiuntur, et quid hinc coepiscopus Hincmarus, et illi dejecti clerici Sedi Apostolicæ suggesserint, atque retulerint, in volumen unum, ordine quo missa sunt, redigantur, et Apostolicæ Sedi, ut competens est, vobis eorum exemplaribus reservatis summo studio dirigantur; his subjuncta dirigimus.

22. « His itaque pro quantitate intelligentiæ nostræ decursis, summissæ devotionis obsequio vestri apostolatus exoramus magnificam beatitudinem, ut sapientissima indagine consideratis utriusque partis relatis, more beatissimorum prædecessorum vestrorum, quæ de statu sacri pontificalis ordinis ab eis statuta, et impraevaricabili auctoritate firmata sunt, et immota de cætero maneant, mucrone Apostolico quorumcumque metropolitanorum temeraria præsumptione suppressa, quin etiam reliquorum episcoporum quorumcumque, seu quantorumcumque audaci conniventia penitus summota, privilegia et decreta servari innovata constitutione decernatis; ita ut nec vestris, nec futuris temporibus, præter consultum Romani Pontificis, de gradu suo quilibet episcoporum dejiciatur: sicut eorumdem sanctorum antecessorum vestrorum multiplicibus decretis et numerosis privilegiis stabilitum modis mirificis extat; videlicet ne aliqua varietate et vilitate summus ordo diaboli administratione nutare, aut irregulariter labefactari sinatur.

23. « Domine beatissime, et omni orbi papa celebrande, vestram denique inter hæc sanctissimam et præstantissimam paternitatem, cum omni supplicationis devotione petimus, ut consulentes laboribus et afflictionibus nostris assiduis, et Ecclesiarum commissarum nobis, fratris et consacerdotis nostri Wulfadi ordinationem, cujus restitutioni et promotioni propitiari dignati fuistis, largitione quoque usus pallii confirmare et condecorare dignemini: et his omnibus quæstionibus paterna benignitate, incumbente vobis sollicitudine totius universalis Ecclesiæ, terminum pernecessarium ponere deliberetis. Sacri culminis vestri apostolatus prosperitatem ad honorem et tutamentum sanctæ suæ Ecclesiæ, Christus JESUS diutius conservare dignetur.

« Hæc sunt nomina episcoporum qui huic Trecasinæ Synodo interfuerunt :

« Hincmarus Rhemorum episcopus.
« Herardus Turonum episcopus.
« Guenilo Rothomagensis episcopus.
« Frotharius Burdigalensis episcopus.
« Hegilo Senonensis episcopus.
« Wlfadus Bituricensis episcopus.
« Rothadus Suessionum episcopus.
« Actardus Namnetis episcopus.
« Hildegarius Meldensis episcopus.
« Æneas Parisiensis episcopus.
« Hincmarus Laudunensis episcopus.
« Gislibertus Carnutensis episcopus.
« Ercanraus Catalaunensis episcopus.
« Ercambertus Bajocensis episcopus.
« Addo Belgivacensis (Bellovacensis) episcopus.
« Folcritus Trecasinensis episcopus.
« Liudo Augustodunensis episcopus.
« Joannes Cameracensis episcopus.
« Hilduinus Ebroicensis episcopus.
« Abbo Nivernensis episcopus.

« Cæterorum metropolitanorum episcoporum sigillis hoc volumen præstantiæ vestræ directum supersigillari nobis est visum. Data IV non. Novembris, Indictione prima ».

24. At non ista tantum, quæ spectabant ad Ebbonem Rhemensem olim episcopum acta sunt, occasione restitutionis Rhemensium clericorum factæ anno superiori in Concilio Suessionensi, sed alia addita sunt, quæ pertinebant ad Hincmarum ipsum Rhemensem archiepiscopum, Caroli regis, cujus gratiam demeruerat, et in se odium concitarat, opera exagitatum, ut apparet ex Frodoardo, ex quo pariter intelliges ejusdem regis temerarium facinus in litteras Synodales ab eo præsumptum, simulque legationem ipsius Hincmari hoc eodem anno ad Nicolaum Romanum Pontificem missam. At quæ ab eo de rebus Rhemensis Ecclesiæ sunt scripta, sic se habent:

25. « Anno Incarnationis Domini octingentesimo sexagesimo septimo, Synodus provinciarum Rhemensis, Rothomagensis, Turonensis, Senonensis, Burdigalensis et Bituricensis in urbe Trecensi coacta fuit. Ubi quidam episcopi (ut usu venit) in gratiam regis Caroli Vulfado faventes, insidias et factiones Hincmaro moliri cœperunt, in præjudicium veritatis et auctoritatis sanctorum canonum. Verum Hincmarus se ratione et auctoritate defendit, et suffragiorum pluralitate conclusum fuit, ordinem capitulorum controversorum una Epistola contentorum per Actardum venerabilem episcopum Nanneteusem Romam mittendum esse. Et hujus Epistolæ tenor similis fuit tenori illius, quam idem Hincmarus mense Julio præcedente Romam ad eumdem Nicolaum papam per suos clericos peregrinorum more ob metum insidiarum adversariorum indutos miserat. Actardus igitur hanc Epistolam deferendi a Synodo factam, et archiepiscoporum, qui huic interfuerunt, sigillis obsignatam suscipiens provinciam, quibusdam episcopis comitatus ad Carolum reversus est, qui ita jusserat.

« Sed Carolus, qui fidelitatem et labores, quos per multos annos Hincmarus pro honore et corona illius passus fuerat, oblivioni dederat, hanc Epistolam ab Actardo sibi tradi imperavit, et sigilla

archiepiscoporum lacerans, id, quod in ipsa Synodo tractatum fuerat, legit. Et quia Hincmarus in ea non fuerat, ut prætendebat, confutatus et condemnatus, alias nomine suo litteras contra Hincmarum Nicolao papæ dictare fecit, quas suo sigillo obsignavit, et per eumdem Actardum cum Epistola Synodi Romam transmisit.

26. « Cum autem clerici Hincmari mense Augusto Romam appulissent, papam Nicolaum jam moribundum, et controversiis Michaelis et Basilii imperatorum Græcorum, et episcoporum Orientalium audiendis et refellendis penitus occupatum invenerunt; quare ibi usque ad mensem Octobrem sequentem commorati sunt. Nicolaus papa gratissimum habuit, id quod ad eum Hincmarus scripserat. Et huic notum fecit, quod in omnibus sibi satisfecerat. Similiter suis diplomatibus eidem Hincmaro, et aliis episcopis, et archiepiscopis regni Caroli significavit, quomodo supradicti imperatores Græcorum, et episcopi Orientales sanctam Ecclesiam Romanam, aut potius totam Ecclesiam Latinam calumniantur, etc. » Subjicit capita illa ab eis objecta, quæ in dicta Epistola Nicolai ad Hincmarum tunc data proxime lecturus eris.

Sed antea necesse est, ut ipsam Hincmari apologeticam Epistolam hoc anno per suos clericos (ut audisti) ad ipsum Nicolaum missam mense Julii, datam mense Augusti legas, quam Dei beneficio adhuc integram repertam ab eodem Fabro acceptam, et nunc primum editam accipe:

27. « Domino sanctissimo et reverentissimo patrum patri, Nicolao primæ ac summæ Sedis Apostolicæ et universali papæ, Hincmarus episcopus et vestræ sanctissimæ paternitatis devotissimus famulus.

« Litteras sanctissimæ paternitatis et præcellentissimæ auctoritatis vestræ, XIV kal. Junii (accepi). In quibus scilicet litteris generaliter ad episcopos, qui in Synodo vestra auctoritate congregata apud Suessiones præterito anno fuerunt, (directis), tantas et tales increpationes indignitati meæ a dignitate vestra illatas inveni, sicut peccata mea merentur, quibus ad omnia respondere, et humilitati meæ præsumptuosum, et sublimitati vestræ constat incongruum. Præsertim cum post multa pusillitatem meam refoventes mihi scribere dignati fueritis, dicentes: Hæc ne nos arbitreris ad discrimen quodlibet tuæ sanctitatis, vel dignitatis exaggerasse, cum meliora esse vulnera diligentis, quam fraudulenta odientis oscula non nescias.

28. « Cæterum quoniam propter multas et maximas, ac pæne continuas infestationes paganorum atque falsorum Christianorum, quas patimur, continue laborantibus antea episcopis regionum nostrarum in unum convenire non licuit, ut nobis vestræ sanctitatis Epistola communiter missa relegeretur, et sicut jussistis, quæcumque super hac re de qua agitur, scripta jam a vobis prius, et nunc, quam a nobis edita reperiuntur : et quid inde humilitas mea, et illi dejecti clerici Sedi Apostolicæ suggesserimus, vel retulerimus, in volumen unum, ordine quo missa sunt, redigerentur, et Apostolicæ Sedi, ut competens est, eorum nobis exemplaribus reservatis, summo studio dirigerentur : nunc in aliqua regni parte aliquantulum de paganorum infestatione respirantes, sed aliarum anxietatum gemitibus laborantes, et adhuc graviora, quæ imminent, metuentes, et fratres ac coepiscopi nostri, devotissimi filii vestri, quæ jussistis videlicet de Ebbonis dejectione, et de ipsius restitutione, ac fratris Wulfadi ac collegarum ejus promotione, et de præfata Ebbonis iterata repulsione, atque ad aliam Ecclesiam migratione; sed et quæ de ordinatione mea compererunt, exsequi fideli studio procurant, et humilis mea servitus, de quibus indignitati meæ vestra scripsit dignatio, omni humilitate et puritate conscripta, his, quæ auctoritati vestræ collecta dirigunt, subjungenda et suggerenda atque perferenda secundum vestram præceptionem eis porrexi.

29. « De dilecto scilicet fratre nostro Wulfado et ejus collegis, de quibus mihi summa dignitatis vestræ auctoritas, quod sibi placuit scripsit, nihil aliud sanctitati vestræ scribere præsumo, nisi quod increpationes vestras non negligenter, sed diligenter suscipio, et præceptiones obedienter obaudio. Et quia illis sufficere debet præstabilis auctoritatis vestræ benignitas, et mihi abundanter sufficiet, si satisfactionem humilitatis meæ suscipientes, credere dignati fueritis, me vobis simpliciter ac veraciter inde scripsisse. Nam secundum ordinatorum meorum præceptionem, qui in Ebbonis dejectione fuerunt, et mihi necdum duobus exactis mensibus post ordinationem meam, in Synodo apud Meldas civitatem habita præceperunt, eatenus ignoranti, quod Ebbo post dejectionem suam aliquos in Rhemensi Ecclesia ordinaverit, ut eis mecum usque ad diligentiorem tractatum ministrare non permitterem egi; et hoc ipsum eisdem fratribus, decernente Carthaginensi Concilio, ut ordinatis episcopis vel clericis prius ab ordinatoribus suis placita Conciliorum auribus eorum inculcentur, ne se aliquid contra statuta Concilii fecisse pœniteant; per Pardulum tunc diaconum Rhemensis Ecclesiæ, qui interfuit Synodo, mandaverunt. Ab eadem autem Synodo Pardulus mecum Rhemis reversus eisdem fratribus, qui nobiscum erant, et de quibus agebatur, hoc quod, mihi præceperunt episcopi retulit, et ut non in gradibus, quos ab Ebbone post depositionem suam acceperant, ministrarent, usque ad diligentiorem tractatum observarent, præcepit. Ipse quippe Wulfadus mecum non erat, sed post plures evolutos menses, si rite remetior, antequam fere anni spatium compleretur, de alia provincia ad me veniens cum benignitate est et cum liberalitate susceptus, et honorabiliter habitus, usquequo domino nostro regi Karolo, ipso petente, illum commendavi.

30. « Defuncto autem Ebbone, anno incarnationis Dominicæ DCCCLI, Indictione XIV, XIII kal

April. quia præfati fratres nostri ab eo ordinati, qui mecum erant, post annos circiter octo (duos) suæ ab officio suspensionis, anno scilicet Incarnationis Dominicæ DCCCLIII, me petierunt, eisdem fratribus ad Synodum ire permisi. Et his qui indiguerunt, subsidium necessarium, ut ad ipsum Concilium, sine difficultate ire possent, ministrari præcepi. Ubi eos non judicavi, neque dejeci, nec etiam cum judicibus eorum subscripsi, sicut norunt qui interfuerunt, ut ipsa episcopalia Gesta, quæ authentica cum subscriptionibus episcoporum, qui eis subscripserunt, sine mea subscriptione præterito anno in Synodo vestra auctoritate apud Suessiones habita ostendi, demonstrant. Et quoniam canones posteriores anterioribus jubent deferre, præcipientibus eisdem episcopis cum eorum litteris, quarum exemplar habemus, et quas in Romano scrinio inveniri posse existimo, cum meis pro eorum petitione litteris, et cum aliis petitionibus meis, ad Sedem Apostolicam domino Leoni papæ pro confirmandis eorum Gestis, quæ non scripsi, me direxisse non denego : in quibus Gestis veram præfatorum fratrum persecutionem adversum me silentio non firmavi. Unde ex communi consensu secundum canones, sicut eos intelleximus, judices postulavi : quorum sententiam sequendam vidi, usquequo majoris auctoritatis aliter exinde definitionem acciperem. Recepta autem domini papæ Leonis excusatoria Epistola, cur eadem Gesta non confirmaverit, dicens inter cætera : Causas, pro quibus hoc usque ad tempus suspendimus, charitati vestræ dicemus.

31. « Prima igitur hæc est, quia sicut ab episcopis prænominata Synodus utiliter ventilata sive sopita est : ita per aliquos ex eis, ut dubitatio foret radicitus evulsa, statuta vestræ Synodi destinare debuistis : nesciens quia nos metropolitani in istis regionibus non habemus potestatem, ut sine consensu vel jussione regis aut nos ipsi ire, aut coepiscopos nostros quoquam longius possimus dirigere. Subjunxit autem idem Pontifex in suis Apostolicis litteris, dicens : Alia autem juxta votum vestri desiderii id nos perficere minime permisit, eo quod legati Sedis Apostolicæ præsentes ibidem non fuerunt, neque imperialis Epistola nobis talis est præsentata, quæ hoc quod expetendum misistis, specialiter indicare potuisset. Quarta scilicet causa hæc est, quia hi, quos depositos charitas vestra auctoritate Synodi fore affirmat, per proprias litteras Sedem Apostolicam appellati sunt (appellarunt), et volunt iterum vestra se Apostolica audiri præsentia, et tunc si culpabiles inventi fuerint, non se abnuunt, canonicam sustinere censuram. Et postquam has litteras domini papæ Leonis accepi, sicuit mihi innotuit dominus Hlotharius, petente quodam episcopo regni sui, qui adhuc vivit, per Petrum Aretinum episcopum, præfato domino papæ mandavit, ut Gesta episcoporum de eisdem clericis non firmaret.

32. « Quæ cum ad fratres et coepiscopos nostros retuli, rogantibus eis apud Hlotharium imperatorem, Epistolam exinde ipso ex animo largiente per missos meos obtinui, ubi inter cætera ita scriptum habetur : Sed ad nostras petitiones exsequendas et obtinendas, Petrum venerabilem et dilectissimum nobis Spoletianum episcopum, viva voce, nostra vice executorem instruximus, et alium Petrum venerabilem æque et amantissimum episcopum Aretinum litteris commonuimus, et alios fideles vestros atque nostros similiter inde monuimus, et reliqua : sicque cum ista Epistola, et cum legatione imperatoris, per præfatum venerabilem episcopum missos meos cum litteris, quarum exemplar habeo, de petitione episcoporum, et de aliis meis petitionibus Romam direxi : quibus in via nuntius venit de obitu papæ Leonis. Pervenientes autem Romam cum præfatis litteris, et intervenientibus prædictis episcopis, dominus nomine et gratia Benedictus, mihi quod nostis privilegium inde direxit. Synodum autem pro sæpedictis clericis, aut a Petro Spoletiano, aut ab alio aliquo in istis regionibus, nec fama nec veritate, ex Apostolica auctoritate congregatam, vel congregari jussam, sicut et per alios in istis partibus rescire potestis, nunquam audivi, nisi illam, quæ anno præterito vestræ auctoritatis jussione extitit congregata, in qua eorum restitutioni secundum traditionem majorum paratissime annui, quam, posteaquam litteras vestræ auctoritatis inde suscepi, salubrem ac regularem cupivi. Et idcirco ab ipsis, qui eos destituerunt, vel non a minori numero una cum meo consensu eos restitui peroptavi.

33. « Et propterea inde usque ad Synodum exspectavi, et plenius a Sede Apostolica vestra auctoritate firmandam cupivi ; cujus arbitrio potestatis reservata erat summa firmitas privilegiorum Apostolicæ Sedis, sicut et vestræ Epistolæ nobis directæ continent, et in Epistola Synodali, cujus exemplar habemus, sanctæ auctoritati vestræ directa communi consensu scripsimus, in qua nullam mentionem de quacumque Ebbonis dejectione habuimus. Sed et litteris meæ exiguitatis simplici mente inserui, inter cætera dicens : Quia Synodo per hunc venerabilem archiepiscopum Egilonem, qui interfuit Actionibus, dirigente Epistolam omnium, qui adesse potuimus cum ipso voce loquentem, quoniam si eis manum porrigitis, vobiscum pariter porrigimus. Item post aliquanta : Quæ verbis et scriptis mihi per istum religiosum archiepiscopum exinde sequenda atque tenenda mandaveritis, pro scire et posse , obedire et conservare curabo. Quam Epistolam idcirco, ut veraciter vobis confitear, sigillatam non misi, quia Synodus Epistolam a se directam non sigillavit : ducens incongruum, ut cum archiepiscopus de ipsa Synodo, qui eidem, vestris ad eam vocatus Apostolicis litteris, interfuit, ad vos mittebatur , quasi incredulo Epistola sigillata committeretur, et quod Synodus non egit, ego agere, ne scandalum cuiquam generarem, non præsumpsi.

34. « Sanctitas igitur vestra, charitate quæ omnia credit repleta, veraciter mihi credat, quia simpliciter et absque ullo dolo in restitutione prædictorum fratrum, postquam vestram dispositionem inde rescivi, ex benevola mente consensi; et simpliciter ac sine ullo dolo scripsi, quæ vestræ sanctitati transmisi. A quo consensu modo quolibet postea non diverti, nisi veluti in præfatis litteris vobis scripsi, dicens: Reservato per omnia sententiæ ac juris privilegio Apostolicæ Sedis, et salva definitione ac confirmatione exspectatissimæ discretionis atque auctoritatis. Nunc autem suscepta definitione de illorum restitutione, quam vestra, sicut decuit et ordo poposcit, summa auctoritas præcessit, et subsequente Synodali consensu, vestra perfectio firmatione corroboravit: nunquam vel nusquam exinde querimoniam contra quemcumque molior, vel dispono, permitto, vel cupio habere, removere, excitare, sive conserere; nec meditatus sum, ex quo litteras super his vestræ benignitatis accepi, a consensu in Synodo contra ipsius definitionem et vestram confirmationem aliquid removere ex tunc in postmodum usque in sempiternum.

35. « Quia enim nullo crimine proprio denotati, nescientes Ebbonem damnatum, credentes videlicet eum canonice restitutum, non importune ad ordinationem, sicut ipsi dicunt, et non est qui contradicat, se ingesserunt, sed electi et vocati, obedierunt, jubente Apostolo[1], ut idipsum dicamus omnes: et ad idipsum ex hac causa dicendum, quid testimoniis ex prædecessorum vestrorum decretis a vestra auctoritate positis dicatur, convenientius non occurrit, sicut secundum excellentiam sapientiæ vestræ domino regi Karolo scripsistis, si nollent obedire volenti eos ad majorem gradum provehere, omnes illos veluti procaciter renitentes reprehenderent, et tanquam contumaces circa sacros canones damnarentur, veluti in Epistola episcopis, qui per gratiam Domini, et decretum vestrum apud Suessionis urbem convenerunt, directa intimastis, qualiscumque fuerit, quæcumque pertulerit Ebbo, a se ordinatis, qui nihil præter humilitatem et obedientiam exhibuerunt, nullum prorsus intulit offendiculum; quoniam et beatissimus Leo ad Mauros scribens, ita de quodam Maximo præcepit dicens: Maximum quoque, licet reprehensibiliter ordinatum, tamen si Donatista jam non est, et schismaticæ pravitatis alienus est, ab episcopali, quam quoquo modo adeptus est, non repellimus dignitate. Et Anastasius ejusdem Apostolicæ Sedis præsul, quod mali bona ministrando sibi tantummodo noceant, nec Ecclesiæ sacramenta commaculent, ad Anastasium principem scribens, evidentissima ratione demonstrat. Cui sane pio sensui, sicut in eorum decretis cum adaitamento conditionum legimus (ut alter libellum fidei Sedi Apostolicæ dirigat; alterius vero, quia reæ est sibi tantum et non aliis personæ nocentis, nomen specialiter in Ecclesia taceatur) juxta quemdam modum non inconvenienter coaptari posse videtur, quod Augustinus scripsit, de cujus sensu ac verbis Anastasius papa in præfata Epistola hinc quædam assumpsit:

36. « Si quem forte, inquit[1], coegerit extrema necessitas, ubi Catholicum, per quem accipiat, non invenerit, et in animo pacem Catholicam custodiat, per aliquem extra unitatem Catholicam positum acceperit, quod erat in ipsa Catholica unitate accepturus, si statim etiam de hac vita migraverit, non eum nisi Catholicum deputamus: si autem fuerit a corporali morte liberatus, cum se Catholicæ congregationi etiam præsentia corporali reddiderit, unde nunquam corde discesserat, non solum non improbamus quod fecit, sed etiam securissime verissimeque laudamus, quia præsentem Deum credidit cordi suo, ubi unitatem servabat.

37. « Exemplar denique privilegii sanctæ memoriæ Benedicti, sine ulla mutilatione, vel adjectione, seu immutatione per venerabilem fratrem et coepiscopum nostrum Odonem sanctissimæ paternitati vestræ transmisi, de quo et in Epistola a me per illum vobis directa, inter alia, si placet, potestis relegere, ubi scriptum habetur: Mitterem, inquam, ipsam authenticam privilegii chartam, quam beatæ recordationis prædecessor vester dominus Benedictus mihi sua auctoritate direxit: sed timui, ne mihi inde aliquid sinistri in via contingeret, et solatio, quod inde adversus insurgentium impetus habeo, fierem destitutus. Vestra vero dignatio in scrinio sanctæ Romanæ Ecclesiæ ex more exemplar illius potest requirere, et utrum ita se habeat, evidenter agnoscere, in quo, si vestræ sanctitati placet, necesse est nobis, ut quædam superaddatis, quæ hic frater ac filius noster, juxta quod necessitates nostras cognoscit, vestræ suggeret sanctitati. Quia sicut sanctus Augustinus dicit: Necesse est, ut ad nova morborum genera, nova quærantur medicamentorum experimenta. Sed et de Synodo apud Suessiones habita, de qua factione cujusdam clerici nostri, qui a nobis negligentiis suis territus aufugerat, quiddam ibi sub quadam dubitatione est positum, hic frater ac filius noster vobis rei veritatem potest narrare, qui eidem Synodo interfuit, et adhuc in nomine abbatis subscripsit.

38. « Hæc sunt verba mea in Epistola sanctæ paternitati vestræ directa: nam si inde, quod ibi est positum, SI ITA EST, erasissem, superflue, quod quiddam ibi sub quadam dubitatione esset positum, scriberem. Et si aliquid ibi adderem, mutarem, vel demerem, ut in scrinio S. R. E. exemplar illius requireretis, et utrum ita se haberet, agnosceretis, scribere non auderem. Cæterum si quocumque modo, quacumque occasione, a quocumque aliter ad vos delatum fuerit, tamen ego per præfatum

[1] 1. Cor. 1.

[1] Lib. I. de Bapt. contra Donat. c. 2.

venerabilem episcopum nostrum, sicut se habet, exemplar ipsius privilegii vobis direxi : quod si vobis non fuerit tædium reservato in Romano scrinio illud, quod per eum misi, conferre, verum invenietis. Sed et illum ipsum privilegii tomum, et non exemplar Synodo vestra auctoritate congregatæ, cum privilegio vestræ sanctitatis, ostendi ; et incorruptas scripturas atque sigilla monstravi : et ex integro coram filio vestro domino rege Karolo, audientibus omnibus episcopis, et qui Synodo interfuerunt, relegi feci. Unde in Epistola Synodi vestræ auctoritati directa, scriptum inter cætera habetur ad locum : In suis ordinibus restituere maturaremus quinque prædictos fratres, nisi privilegiis sanctæ Romanæ Sedis, per reverendum confratrem nostrum Hincmarum archiepiscopum nostræ unanimitati prolatis, quæ de ipsis viris quædam statuerunt, debita reverentia exhiberetur : quorum summa perfecta et integra firmitas, ut claret et justum est, in Apostolicæ Sedis reservata est arbitrio potestatis. Quod Synodus episcoporum vobis non scriberet, si integra privilegia eis non ostendissem.

39. « De eo quod benignissima et sanctissima paternitas vestra mihi est dignata scribere (sicut præmisi, et in vestra sanctitate ac piissima paternitate confido) ut non arbitrarer ad discrimen quodlibet, quæ mihi mandata sunt, exaggerasse, cum meliora esse vulnera diligentis, quam fraudulenta odientis oscula non nesciam, sed ne adeo in privilegiorum meorum defensionem vel elationem immoderatius erigar, ut Apostolicæ Sedis jura quodammodo temere tetigisse videar : veraciter fateor, hoc nunquam in cor meum ascendit, qui semper et Apostolicæ Sedi, et ejus rectoribus, postquam me nosse potui, pro meo scire et posse, fidelis et devotus et humilis, et subjectus extiti, sum, et adjuvante Domino, permanebo. Privilegia autem Sedis Apostolicæ non ideo petii, ut mihi non sufficeret quod sacri canones et decreta Sedis Romanæ Pontificum cuique metropoli sedi concedunt ; et nec alia, vel amplius, quam Ecclesiæ Rhemorum collatum est ex antiquo, mihi largire specialiter petii, neque appeto ; sed quia non solum diœcesis, verum et parochia mea inter duo regna, sub duobus regibus habetur divisa, et res mihi commissæ Ecclesiæ sub multorum principum potestate conjacere videntur, de quibus aut parum, aut nihil utilitatis Ecclesia nostra potest habere ; quia veteres constitutiones quasi jam pro vili habentur apud quosdam : his novis decretis carnales et animales homines territi, quiddam reverentius contra Ecclesiam indignitati meæ commissam agerent. De quibus privilegiis, quorum defensionem mihi non arrogo, sed nec de aliis quibuscumque est unde inflari valeam, vel efferri, qui si justus fuero, [1] non levabo caput, saturatus afflictione et miseria.

40. « Postremo de pallio a mea præsumptione non certis temporibus, et juxta morem aliis metropolitanis definitis uso ; inde vestræ sanctitatis auribus intimatum esse, indignitati meæ scripsistis : auctoritati vestræ veraciter fateor, quod et in istis regionibus per alios, si vobis placuerit, rescire valebitis, quia nisi in die Natalis Dominici, et in Resurrectionis ejus, vix in toto anno eodem pallio utor ; quoniam de illorum numero peccatis meis exigentibus factus sum, de quibus scriptum est : Impedimenta sæculi fecerunt eos miseros. Raro in decretis festivitatibus, quo pallio uti metropolitanis conceditur, in sede mea, propter multas occupationes et necessitates Ecclesiæ et regni, esse mihi permittitur. Et nisi quando in eadem sede sum, in decretis festivitatibus, non solum non toties, sicut mihi concessum est, verum vix aut nunquam eodem pallio utor. Pro cujus usu apud Sedem Apostolicam nil petii, nisi sicut decessores ac prædecessores mei eo uti et in episcopi ordinatione solebant : non enim usum pallii esse meæ dignitatis puto, sed genii sedis metropolis esse cognosco : dicente magno Leone papa : Quoniam etsi diversa nonnunquam sunt merita præsulum, tamen jura permanent sedium : et cum multi sint sancti episcopi, qui eodem pallio non utuntur, non nescio, quia si sine virtutibus, quas, exponente beato Gregorio, pallium signat, pallio utor, etsi excellentiorem cæteris Rhemorum provinciæ sedibus metropolitarum sedem pallii usus demonstrat in oculis hominum, non tamen majorem me facit in oculis Domini. Et veraciter confiteor sanctæ vestræ paternitati, quia si episcopus ordinatus non essem, non solum pallii usum non quærerem (quoniam scio sine ordinatione episcopali, fide recta, et operibus bonis per Dei gratiam vitam æternam me potius acquirere in isto sæculo) sed cognoscens illud, sicut modo cognosco, episcopalem ordinem non subirem, si vitare valerem ; sed et nunc jam, quia inulte non valet deseri, nec otia periculo careant nec labores : sufficit mihi anima mea pro spolio. Ego enim multis afflictus infirmitatibus, et ætate gravatus, ac injuriis fatigatus [1] jam delibor, et tempus meæ resolutionis instat.

41. « Quapropter licet alius ab amicis meis Cisalpinis in partibus Romanis (ut a multis jactatur) confingar : ad aliud me oportet tendere, et de aliis cogitare, quam alicui pompæ ac ostentationi, minime autem in Ecclesiastico ministerio ex usu pallii applaudere, aut modo quolibet inservire. Hæc autem, de quibus clarissimæ sanctitati et famosissimæ sapientiæ vestræ scripsi, non ad ullam controversiam vel contumacem resultationem (quod absit) protuli ; sed animatus veridica sententiæ vestræ, imo divina auctoritate, quam mihi scribere dignati fuistis, dicentes, quia veritas liberet, mendacium vero perdat, humiliter veritatis narrationem suggessi.

[1] Job. x.

[1] 2. Tim. IV.

« Tandem meæ servituti a vestra dignatione remandari deposco de fratribus nostris, Rhemensis Ecclesiæ filiis, auctoritate vestra in suis ordinibus restitutis, quoniam venerandus archiepiscopus Egilo ex vestra auctoritate eis præcepit, ut in suis gradibus ministrarent, et ad altiores ascendere non præsumerent; utrum debeam eos ad altiores gradus provehere, si confratres ac comministri nostri illos elegerint : quoniam eorum animos mea incuria lædere nolo : et ne contra vestram jussionem ac dispositionem agam, modis omnibus devitare cupio, qui Apostolicæ Sedis decretis in omnibus parere desidero. Dominus omnipotens sanctitatem vestram, ad doctrinam et correctionem sanctæ suæ Ecclesiæ, in suo apto servitio, per annorum multa curricula conservare dignetur, domine sanctissime, et reverentissime Patrum pater in Domino ». Hactenus Hincmari ad Nicolaum Epistola, quem accepisse Hincmari excusationem Frodoardus affirmat.

42. *De schismate Photiano Epistola historica et doctrinalis Nicolai papæ ad episcopos Galliæ.* — Nova enim ab Orientalibus in Latinos (ut audisti) excitata prælia, ab aliis levioribus desistere Nicolaum Pontificem suaserunt. Qui ad Francos episcopos, præcipue vero ad Hincmarum cæteris doctrina præstantem scripsit Epistolam, totam plane historicam, quæ cuncta hactenus transacta cum Orientalibus in causa Photii invasoris ordine temporis narrat, et demum quæ tunc ab imperatoribus, Photio agente, in Latinos omnes odio immenso essent illata, recenset. Quæ quidem Epistola dimidiata tantum habetur edita in Romana editione ultimo loco inter reliquas Nicolai Epistolas : nos vero quæ desunt usque ad finem a Nicolao Fabro Parisiis accepta hic tibi reddemus. Sic se habet : « Nicolaus[1] episcopus servus servorum Dei, reverentissimis et sanctissimis Hincmaro et cæteris fratribus nostris Archiepiscopis et episcopis in regno Caroli gloriosi regis Ecclesias constitutas regentibus.

43. « Omnium nos portare onera qui gravantur, imo hæc in nobis portare beatissimum Petrum, qui nos administrationis suæ protegit ac tuetur hæredes, fraternitas vestra liquido novit. Verumtamen inter alia, quæ nos immensis laboribus inserunt, illa nos præcipue commovere videntur, quæ nobis, imo universæ occiduæ parti a Græcorum imperatoribus Michaele et Basilio, et ab iis qui sibi parent, nequiter ingeruntur. Hi enim odio et invidia contra nos inflammati, quæ inferius annotabimus, nobis quasi crimina hæreseos impingere moliuntur. Odio quidem, quia Photii adulteri et invasoris Ecclesiæ Constantinopolitanæ atque neophyti, a depositis et anathematizatis factam promotionem non approbaverimus, fratris scilicet et comministri Ignatii ejusdem Ecclesiæ patriarchæ dejectionem, utpote a subjectis, et ab imperiali potentia factam nullo suscipientes assensu. Invidia vero, quia regem Bulgarorum Michaelem nomine, cum gente sua, Christi fide suscepta, a Sede beati Petri institutores et doctrinam expetiisse audierunt. Volentes quippe et nimium anhelantes, eosdem Bulgaros a beati Petri subjectione subducere, suoque imperio sub prætextu Christianæ religionis callide subjugare, talia de sancta Romana Ecclesia non habente maculam neque rugam aut aliquid hujusmodi prædicant, quatenus illi, utpote adhuc in fide rudes, hæc audientes, nos quasi noxios, et diversarum hæreseon squalore respersos vitent, dejectent atque penitus deserant.

44. « Denique cum clamor majorum, qui in Constantinopolitana Ecclesia, tum per eosdem principes, tum per eos qui illi sive metu sive affectu ad votum parent, multiplicatus et consummatus esset, nostrisque auribus increscens, immensum cordi dolorem incuteret, etiam ipsis petentibus et obnoxie precantibus, ad hæc inquirenda et nobis referenda, missos nostros Rodoaldum scilicet et Zachariam tunc episcopos Constantinopolim destinavimus. Qui illuc pervenientes, patriarcham Ignatium damnando, et Photium communione sua firmando, contra edictum nostrum factioni consensere Græcorum. Cum autem patrato nefario scelere, Romam reversi fuissent, missus est etiam ab imperatore Michaele cum ipsis ad nos prius legatus nomine Leo a secretis. Quorum adventu cognoscentes, tam ipsum Ignatium injuste depositum, quam Photium mœchum irregulariter in sede Constantinopolitana firmatum, molestissime tulimus, scribentesque nostram summæ auctoritatis Epistolam, eidem Leoni a secretis imperatori per Indictionem decimam hanc deferendam contulimus, per quam videlicet nos nec illam damnationem, nec talem promotionem, utpote utramque inique patratam, admissuros fore prædiximus, et ratione competenti firmavimus.

45. « Deinde bis facto Concilio, et lectis profanis Gestis, quæ prædictus Leo a secretis detulerat, ubi præfatæ depositionis fratris et coepiscopi nostri Ignatii tenor continebatur; inventi sunt iidem missi nostri tam in damnatione Ignatii, quam in communione Photii omnino culpabiles. Unde nos Ecclesiam nostram sine omni volentes macula (sicut semper) subsistere, ne videlicet in ea, illis impunitis remanentibus, vel tenuis subsannandi oriretur occasio, aut nos eorum pravitati consensisse videremur : utrumque damnavimus et excommunicationi submisimus; damnationem vero Ignatii, et promotionem Photii penitus respuimus et condemnavimus. Reverso autem Leone a secretis Constantinopolim, Michael imperator comperiens per Epistolam nostram, quam per ipsum transmisimus, quod nec depositionem Ignatii, nec promotionem Photii suscepissemus: mox quemdam legatum nomine Michaelem protospatharium cum Epistola injuriis plena ad nos direxit, et ut sententiam no-

[1] Nic. Ep. LXX.

stram ad votum ipsius commutaremus, vehementer hortatus est.

46. « At nos injurias quidem nostras non curantes, licet circa Ecclesiæ injurias non tacuissemus, scripsimus Epistolam nostram, et hanc per Indictionem quartam decimam prædicto imperatori per jam nominatum Michaelem protospatharium legatum suum direximus, tam videlicet a nostra Ecclesia falsas objectiones repellere cupientes, quam ipsum imperatorem cum sequacibus suis super hoc negotio ad rectum justitiæ perducere tramitem anhelantes. Sed ut plenius hæc tam ipsi imperatori, quam aliis fidelibus intimari potuissent, convocatis quibusdam e vicinis locis fratribus et coepiscopis nostris, de his, quod nobis canonice visum est, prædecessorum nostrorum secuti vestigia, decrevimus et ordinavimus, quod etiam sanctitati vestræ post modicum, Deo favente, plenius intimare disponimus. Quo rite, sicut arbitramur, ordinato, quærere cœpimus opportunitatem, qua freti, missos Apostolicæ Sedis etiam adhuc Constantinopolim cum exhortatoriis Epistolis destinaremus, qui et pro salute ipsorum competentibus eos monitis ædificarent, et quæ fuerit de illis Apostolicæ Sedis prolata sententia, manifeste denuntiarent, juxta quod et magna Synodus Nicæna de his qui abjiciuntur sanxisse dignoscitur.

47. « Videbatur enim nobis iter navale satis difficile, et propter eorumdem Græcorum expertas insidias valde cavendum. Cum his itaque anxietatibus undique coarctaremur, et ingentibus premeremur angustiis, ecce subito legati jam fati regis Bulgarorum nobis adesse nuntiantur. Unde quis est, qui dicere possit, quanto gaudio et quanta exultatione simus repleti, eo quod et salubrem eorum conversionem per divitias bonitatis ejus (Dei) cognovimus; et quia illos doctrinam B. Petri Apostoli, Sedisque ejus exquisisse comperimus, qui licet longe positi corpore, nobis tamen facti sunt fide præsentes ; sed et quia per eorum regnum facilem ac terrenum missis nostris ad terram Græcorum accessum patere perspeximus.

48. « Ordinatis igitur tam quæ Bulgarorum gentis congruere fidei rudimentis agnovimus, quam quæ Constantinopolim mittere disposueramus, missos quoque nostros cum legatis jam nominati regis per ipsius transituros regionem direximus. Quos imperatores Græcorum non solum recipere minime consensere, verum etiam vehementer adversus Bulgaros animos commovere, eo quod per suam eos terram transire permiserint, nihil aliud proculdubio innuentes, nisi quod eos, si per sibi subjectas regiones transiissent, illis periculis traderent, quibus prædictæ urbis hæretici principes sæpe Sedis Apostolicæ legatos pro causa fidei, vel correctionis Ecclesiasticæ destinatos tradidisse leguntur.

49. « Præterea cum Bulgarorum rege demorantibus, et ad urbem Constantinopolitanam iisdem nostris accedere missis conantibus, iidem imperatores Epistolam suam ipsi regi Bulgarorum transmisere : quam ille accipiens, nobis per legatos nostros deferri devota mente decrevit. Accipientibus itaque nobis, et perscrutantibus tandem cum aliis scriptis Epistolam, non hanc sæpe memorati principes dictantes, nisi in lacu blasphemiæ tinxisse calamum, et luto erroris usi pro atramento fuisse, proculdubio patuere. Conantur enim tam nostram specialiter, quam omnem generaliter, quæ lingua latina utitur, Ecclesiam reprehendere, quod jejunamus in sabbatis, quod Spiritum sanctum non ex Patre procedere fateamur ». Apud Frodoardum, qui ista recenset, ita legitur : « Quod Spiritum sanctum a Patre et Filio procedere, dicimus ». Pergit Nicolaus :

50. « Dicunt præterea nos abominari nuptias, quia presbyteros sortiri conjuges prohibemus. Et insimulare tentant, quoniam eosdem presbyteros chrismate linire baptizatorum frontes prohibemus : quod chrisma nos ex aqua fluminis conficere, fallaciter arbitrantur. Reprehendere nihilominus moliuntur, quod octo hebdomadibus ante Pascha a carnium, et septem hebdomadibus a casei et ovorum esu more suo non cessamus. Mentiuntur quoque nos, sicut per alia ipsorum scripta indicatur, agnum in Pascha more Judæorum super altare cum Dominico corpore benedicere et offerre. Quin et reprehendere satagunt, quod penes nos clerici barbas suas radere non abnuunt, et quia diaconus, non sumpto presbyteratus officio, apud nos episcopus ordinatur, cum ipsi etiam illum, quem patriarcham suum nominant, a laico subito tonsuratum ac monachum factum saltu ad episcopatus apicem imperiali favore et brachio provehere (ut ipsi putant) minime formidarint. Et adhuc (quod est gravius) a missis nostris contra omnem regulam, et præter omnem consuetudinem libellum fidei, si se ab illis recipi vellent, exigere moliebantur, in quo tam ista capitula, quam ea tenentes anathematizarent. Necnon et Epistolas canonicas ab eo, quem suum œcumenicum patriarcham appellant, dandas improbe requirebant.

51. « His igitur (explosis cæteris curis) vos, fratres, summopere convenit desudare. Et quia communia hæc sunt opprobria, quæ universali Ecclesiæ in ea duntaxat parte, quæ latina uti dignoscitur lingua (sicut prætulimus) ingeruntur : communiter omnes, qui divino sacerdotio illustrari videmini, decertare debetis, quo paternæ traditiones tantæ derogationi non pateant. Sed quæ pravi quique consueta contemptione tam mentientes, quam errantes maculare gestiunt : manu communi defensionis ab omni nævo blasphemiæ funditus eruantur. Ridiculum est enim et satis abominabile dedecus, ut temporibus nostris, vel falso insimulari sanctam Dei Ecclesiam permittamus, vel eas traditiones, quas antiquitus a patribus nostris suscepimus, pro libitu semper errantium infringi patiamur.

52. « Quapropter necesse est, ut eorum cona-

tibus resistamus, et falsis illorum jaculis veritatis clypeum opponamus. Quod nos quidem, opitulante superna potentia, prout valemus, agere non omittemus. Nec cum opportunitas cælitus datur, contra illos pro Ecclesia Christi tacebimus, sed magnopere convenit, ut et vestra quoque fraternitas morem secuta majorum, concertans nobiscum, et unanimiter collaborans in talibus inveniatur. Siquidem (nisi mente recessit) nunquam Hesperiæ regiones, ut de aliis mundi plagis interim taceamus, a Sede beati Petri in hujusmodi quæstionibus dissonantes inventæ sunt. Unde unusquisque vestrum, qui metropolitana jura sortitus est, junctis sibi fratribus et coepiscopis suis, qui sub se sunt, de his diligentem curam suscipiat; et quid invidis eorum detractionibus opponi necesse sit, rimari studeat, et invenire summopere gestiat, atque inventum nobis ocius transmittere minime parvipendat; quatenus id nos quoque adversus eorum vesaniam cum cæteris assertionibus nostris deinde mittere valeamus. Non enim in nobis tum invisibilis hostis sic concordiam..... » Hucusque in editione Romana[1], reliqua autem quæ desunt, ex Codice Fabri (uti superius dictum est) supplentur ab ultimo versu ita correcto :

53. « Nihil enim in nobis tam visibilis quam invisibilis hostis, sicut concordiam, exhorrescit. Ideo mutua studia nostra provocemus, et contra communes hostes non quasi hac vel illac palantes, sed tanquam castrorum acies ordinati reperiamur : sicque fit, ut dum nos vestram unanimitatem ad communem incitamus conflictum, et vos nostris certaminibus interestis, ut et nos vestram sanctimoniam debito mentis affectu diligere fraterneque venerari cernamur, et vos in nullo a capite, id est, a Sede Petri dissidere noscamini. Quanto autem livore, quantaque vecordia jam designati Græcorum principes eorumque satellites adversus nos, pro eo quod suis noluimus parere illicitis animositatibus, animati sint, in eo manifeste datur intelligi, quod aut falsa sunt, quæ nobis impingere moliuntur; aut certe jam a prisco tempore, sine cujusquam contradictione in Ecclesia Romana, imo in tota occidentali parte hactenus custodita. Et cum floruerint etiam apud ipsos magni doctores Ecclesiæ, nullus tamen eorum de his reprehensionem fecit, nisi hi, qui non zelo justitiæ fervidi, sed zelo invidiæ perculsi Ecclesiæ lacerare traditiones anhelant, præcipue cum de jejunio sabbati tempore S. Silvestri confessoris Christi sit satis discussum et disputatum, atque ut celebraretur per omnia definitum, nullusque post hæc ausu temerario contra illud statutum venire, aut saltem mutire præsumpserit : cum potius e diverso Sedis Apostolicæ institutio, et Ecclesiæ Romanæ sequens observantia ejusdem salutiferi constituti exsecutrix fuisse hucusque reperiatur.

54. « Præterea de processione Spiritus sancti quis nesciat illustres viros, et præcipue Latinos nonnulla scripsisse, quorum fulti auctoritatibus istorum oppido sane respondere possemus insaniæ, si vel illis nos reprehendendi, vel nobis eis contentiosa fauce gannientibus rationem reddendi consuetudo quælibet extitisset? Sed quid mirum, si hoc isti prætendunt, cum etiam glorientur atque perhibeant, quando de Romana Urbe imperatores Constantinopolim sunt translati, tunc et primatum Romanæ Sedis ad Constantinopolitanam Ecclesiam transmigrasse, et cum dignitatibus regiis etiam Ecclesiæ Romanæ privilegia translata fuisse? ita ut ejusdem invasor Ecclesiæ Photius etiam ipse se in scriptis suis archiepiscopum atque universalem patriarcham appellet.

55. « Videte ergo, fratres, si hæc Ecclesiæ Christi non præjudicent, videte si tolerabilia valeant æstimari; considerate si debeant illi Ecclesiæ Romanæ hujusmodi derogationes vel detractiones ingerere, cum ipsa ex quo cœpit Christiana religio dilatari, quæ semel in Petro patrono ac institutore suscepit, immutilata tenuerit, et incorrupta per alia climata mundi docuerit, nec apparuerit quisquam per tot saltem sæculorum curricula, qui ejus traditionibus derogaverit, aut obviare præsumpserit; licet, ut prætulimus, in Ecclesia crebro magni doctores effulserint : nec visa sit unquam Ecclesia (ut non dicam Constantinopolitanam, quæ longe post instituta est) cujus hæc doctrinam vel auctoritatem secuta sit, cum ipsa potius alias Ecclesias instituerit, atque his nonnullas traditiones contulerit; adeo ut quemadmodum Bonifacius Sedis Apostolicæ præsul testatur, institutio universalis nascentis Ecclesiæ, de beati Petri sumpserit honore principium, in quo regimen ejus et summa consistit.

56. « Perpendite ergo, fratres, si hæc utilia sint Ecclesiæ Dei, si hæc congrua videantur ejus ordinationibus : perpendite, rogo, si Sedis Apostolicæ missos a visione sua excludere, vel eos, aut Epistolas nostras spernere debuerint, et ubi sit aliquando gestum, quæso, memorare contendite : alioquin contra tantum laborare contemptum nobiscum tota virtute curate. Nam si hujusmodi mos in Ecclesia Christi fuerit exortus, videlicet ut legati, seu litteræ singularum Ecclesiarum vel personarum ab his quibus mittuntur, minime suscipiantur : quis locus restet saluti, nos penitus ignoramus; præsertim cum per legatorum et Epistolarum destinatarum interventionem, ad fidem nonnullos conversos, et ab errore multos revocatos, et ad pacem cæterasque correctiones plurimos vel rediisse, vel accessisse noscamus. Et certe, si hoc licitum esse posset, nullus profecto nobis tranquilliorem vitam ducere valuisset, nimirum quos quotidiana undique veniens, annuente Christo, frequentia, non modice reddit sollicitos, nec paucis constituit subinde sudoribus fatigatos.

57. « Perpendite nihilominus, si a legatis nostris libellus exigi debuit, aut quæ huic exempla

[1] Ep. LXX.

præcesserint, cum nec scripto insertum, nec memoriæ commendatum tale quid inveniri credatur. Numquid nos alicujus novitatis inventores extitimus? numquid alia, nisi quæ ad salutem ipsorum et ad communem Ecclesiæ statum pertinebant, transmisimus? Numquid nos hæretici aliquando fuimus? Nam licet nos peccatores quidem esse non denegemus : quorumlibet tamen errorum fæce pollutos, Deo gratias, minime recognoscimus, quemadmodum illi, qui nunquam sine schismate, nunquam prorsus ab errore reperiuntur extranei. Libellos autem nos ab illis et exigere et suscipere, non autem illos a nostris requirere solere, consuetudo hucusque custodita demonstrat. Cum enim Christi munere, propter primatum Ecclesiæ Romanæ in B. Petro concessum nemini sit de Sedis Apostolicæ judicio judicare, aut illius sententiam retractare permissum : constat nimirum eos ab his nullum jus possidere libellos exigendi, quos habere fas judicandi, nullo habetur canone, nullo probatur exemplo. Potiorum enim est ab inferioribus, non inferiorum a potioribus violenter exigere rationem, aut extortam elicere satisfactionem. Commendativas (commendatitias) autem Epistolas (etiam si tale quid antiqua consuetudo fieri a nobis efflagitasset) dandas Photio nullo modo mitteremus : quippe quem non cæterarum nostrarum communione in Ecclesia Constantinopolitana stabiliendum, sed nostræ sententiæ jam mucrone perculsum, ab ea penitus decreveramus tanquam adulterum propellendum. Verum pro his et his similibus causis canonice discutiendis et rite definiendis, tam vestram, quam aliorum fratrum et coepiscoporum nostrorum reverendam ad nos convenire vellemus præsentiam, nisi vos diversæ mundi calamitates et quotidianæ pressuræ id gerere vetuissent. Sed quæ nobiscum ageretis præsentes, hortamur, agites altem absentes; qui tamen dum intra sinum charitatis, quam latum mandatum [1] Psalmista nuncupat, vos circumplectentes semper intuemur quasi præsentes, terrarum profecto spatiis nunquam potestis haberi visibus nostris absentes.

58. « Verumtamen huc veniendo non recusetis laborem arripere, nec jussa terreni principis, nec ulla impedimenta sæculi pium studium vestrum a communi hac Ecclesiastici negotii meditatione, seu necessaria sollicitudine cohibere quoquo modo valeant; alioqui vestram ad nos fraternitatem convocandi, et pariter de hujuscemodi quæstionibus tractandi nobis erit omnino necessitas; ut videlicet juxta pristinam consuetudinem nobiscum in idipsum apud sanctum Petrum convenientes, communes Ecclesiæ contumelias repellamus, qui commune sacerdotii culmen in Christi Ecclesia singuli secundum suorum qualitatem privilegiorum promeruisse dignoscimur; præcipue cum non solum propter hujusmodi generalis Ecclesiæ negotium, sed etiam pro specialis hujus Sedis exorta causa prædecessores vestri una cum prædecessoribus nostris hic soliti sint non immerito convenire. Nam mirandum quamobrem iidem imperatores ita sæviant, ita commoveantur, ita in convicia nostra prorumpant : cum, si bene gesserunt, eos non nobis comminari, sed de bono gratias auctori referre, et in seipsis gloriam habere, et missos vel legationem nostram non respuere, sed utpote suis bene gestis congratulantes libenter admittere, et nobis congrua responsa dirigere, profecto decuerit. Si vero male operati sunt, ut quid non corrigi potius et meliorari satagunt, sed indignanter anhelant, et in tot contumelias adversus ordinationes Dei et Ecclesiæ traditiones insiliunt? quamvis non tam indignati, quam deterriti fuisse videantur; conscientia namque remordente intellexerunt, pro judicanda canonice sui obligatione nos illas in partes misisse. Quamobrem hujuscemodi consilio usi sunt, quo videlicet legati nostri nullatenus admitterentur, scilicet ne per illos vel de recuperato fratre et coepiscopo nostro Ignatio, vel de damnato Photio invasore Sedis Apostolicæ sententia penitus sint diffamati; nec rursus iidem tanquam fautores tantæ perversitatis, ac per hoc obligati manifestius, quod errent, excommunicati, sciri eorum attestatione, aut scriptorum nostrorum serie ..... potuisset. Unde quis non videat eos idcirco de nobis illa derogationum verba depromere, ut suæ quoque pravitatis acta possent contegere; et ideo velle nostra suis præstigiis obfuscare, ut sua valeant tenebrarum opera longe lateque clarificare?

59. « Nam qui stylus sufficiat exarare, quanta et qualia, priusquam missi nostri illuc directi fuissent, vel etiam post reversionem eorum tam per legatos, quam per litteras suas, ut de nostris specialiter omittamus, de beati Petri principis Apostolorum laudibus, de Sede ejus vel Ecclesiæ Romanæ privilegiis nobis præconia destinarent? Cum autem eosdem Apostolicæ Sedis missos in suam nequitiam traduxissent, et instar quarumdam prostitutarum libidines suas ipsis conniventibus explevissent, primo quidem conati sunt nos iteratis laudibus efferentes, et versutis blandisque lenociniis adeuntes, ad suos inflectere pessimos actus, ut his a se perpetratis nostro consensu firmitatem tribueremus, supra modum hortati sunt et deprecati. At ubi nos, inspiratione divina, quæ acta sunt, perperam commissa fuisse comperientes, ea non solum, justitia magistra, ut jam diximus, non approbavimus, sed et damnavimus : protinus illi, versa sententia, plectrum linguæ in derogationes et blasphemias acuerunt, et tanquam suimet obliti, contraria his quæ primitus prosecuti fuerant, tractaverunt. Et quia, Deo auctore, de nobis quid specialiter impeterent, non invenerunt : traditionibus paternis divinis testimoniis roboratis detrahere curaverunt, et quod agere majores eorum minime præsumpserunt, isti etiam quæ antiquitas

[1] Psal. CXVIII.

Romana suscepit, cum numerosis hanc sequentibus Ecclesiis generaliter accusare, et blasphemare ore polluto minime timuerunt. Quin et privilegiis Apostolicæ Sedis, quorum valetudine sua quoque roborari poposcerant, quia suis malignitatibus non favimus, conviciari et derogare vice tergiversatoria multifarie studuerunt.

60. « Porro autem, quia nos Apostolicæ Sedis auctoritatem, Deo gratias, non ignorantes, hactenus quodammodo singulariter eorum pravitatem, nullo solatio vestro more prisco muniti, constantia summa repressimus, actus suos illi nonnisi nobis displicere, nonnisi nos exsecrari, fallaciter arbitrantur. Quamobrem fieri potest, ut hæc sua venenosa graminis semina per alias mundi partes dispergant, et simpliciorum piorumque fidelium corda suis illicitis vocibus incurvent, adeo ut, sicut ipsi gloriantur, ad Alexandrinum et Hierosolymitanum patriarchas jam miserint, eos videlicet, ut in dejectione Ignatii patriarchæ, et in promotione invasoris Photii sibi consentiant, adhortantes. In quo non nos eorum concordiam fortasse contra statuta seu traditiones Apostolicæ Sedis improvide conglutinatam, Deo adjuvante, pavemus : sed ne suasionibus illectos pravorum, eos ad suum ipsorum discrimen contingat ab æquitate decidere, condolemus. Sunt quippe diris, et continuis Agarenorum pressuris attriti, ac per hoc evenire valet, ut vel decepti, vel pro sui relevatione sibi plurima tribuere spondentibus Constantinopolitanis principibus, quod et gementes dicimus, assentire cogantur.

61. « Quapropter venerabilis industria vestra talem se de cætero exhibeat, necesse est, ut sole clarius hanc a Sede Petri in nullo dissidere, quin potius cum illa in cunctis sentire iidem hostes cognoscant, ita ut præsulatui nostro scripta divinitus inspirata sapientia vestra, reprehendendo, et forti prorsus invectione feriendo tantam eorumdem imperatorum vesaniam, mittat, quæ nos suscipientes rursus ea cum aliis assertionibus nostris, ad ipsorum quoque dementiam confutandam mittere valeamus. Ita ut cum unum pariter idemque nos hostes sentire cognoverint, nec injurias a se nobis illatas ulcisci solummodo nos affectare mendaciter adstruant, nimirum cum adversus se monomachiam aggredi quodammodo nos intuentur. Et per hoc quod sint et alii Christi dilectores, et eorum perversitates odientes, liquido comprehendant, et ora loquentium iniqua penitus obstruantur, ita ut, Christo duce, una mente et ore ac brachio quasi strenui propugnatores, phalanges hostium premere ac debellare communi studio reperiamur, eorumque perniciosam factionem, ipso auxiliante, concertatione funditus interrupisse comperiamur ; et tam inventores mendaciorum, quam fabricatores perversorum dogmatum paternis definitionibus, ac veracium assertionum clypeis in nomine Domini nostri JESU Christi unanimiter triumphare ac superare per omnia dignoscamur. Optamus fraternitatem vestram nunc et semper bene valere.

62. « Tua vero, frater Hincmare, pietas cum hanc Epistolam legerit, maxime curet, ut ad alios archiepiscopos, qui in regno filii nostri Karoli gloriosi regis consistunt, deferatur, ac id summopere agere studeat, et ut de his singuli in diœcesibus suis una cum suffraganeis suis, in cujuscumque regno sint constituti, convenienter tractare, et nobis, quæ evenerint, suggerere curent, eos incitare non negligat. Ita ut eorum omnium, quæ præsentis Epistolæ circumstantia continet, tu et strenuus executor illis existas, et apud nos verax et prudens scriptorum tuorum serie relator inveniaris. Dat. decim. kal. Novemb. Indictione prima ». A qua die usque ad ipsius Nicolai obitum viginti et unus dies numerantur, secundum Anastasium, qui vult eum defunctum decima tertia Novembris : ut plane possit intelligi haud diu post, ipsum sanctissimum Pontificem in ægritudinem eam incidisse, ex qua, magno totius Ecclesiæ damno e vita sublatus est. Nam Frodoardus in historia Ecclesiæ Rhemensis, inquit : « Hincmarus hanc accepit Epistolam, quam multis adstantibus episcopis ante regem legit, qui tunc in suo palatio Corbenio erat, et juxta mandatum Nicolai papæ, hanc ad alios archiepiscopos citissime deferri curavit. Interim Nicolaus papa decimo tertio die mensis Decembris e vivis excessit, etc. » Anastasius autem XIII Novembris defunctum asserit.

63. *Objecta a Photianis in Romanam Ecclesiam, et maxime circa processionem Spiritus sancti diluuntur.* — Sed quid pro Latinis adversus Græcos in Galliis fuerit elaboratum, ex eodem Frodoardo aliqua ex parte consequi possumus, qui dum relegit Epistolas ab Hincmaro conscriptas, hæc habet : « Item de responsionibus ad objecta Græcorum, quæ Odo Bellovacensis episcopus colligens descripserat, et domino Hincmaro miserat. Unde gratias Deo rex egit, quia seipsum instructum sensit ab eis, quos uno spiritu potatos invenit, et quid de his videatur sibi simul conferendum esse significat ». Et inferius de iisdem : « Subjungit quoque de libello ipsius Odonis contra objectiones Græcorum, quædam se in eo memorans annotasse, quæ retractanda et corrigenda forent ». Hæc ipse. Ex quibus intelligas tum Odonem Bellovacensem, tum Hincmarum Rhemensem adversus easdem Græcorum objectiones plurimum laborasse. Porro eas lucubrationes nescimus editas.

64. At ne penitus relinquamus intacta decem illa capita, quæ a Græcis objecta Nicolaus ipse testatur : ea hic obiter breviterque saltem attingamus, atque in primis :

« 1. Quod ad sabbati jejunium, vetus fuit ista inter Latinos atque Græcos controversia ab ipso ferme exordio nascentis Ecclesiæ, post obitum videlicet Apostolorum. Tu vero consulas, quæ fusius primo tomo Annalium scripta sunt.

« 2. Quod Spiritum sanctum a Patre procedere,

negarit omnino latina Ecclesia, apertissimum mendacium est. Quod autem dixerit a Patre et Filio procedere, sincerissima veritas est, a majoribus omnibus, a Damaso incipiendo, Romanis Pontificibus et aliis asserta.

« 3. Quod custodiens in sacris ordinibus cælibatum Occidentalis Ecclesia damnet nuptias, manifesta calumnia est. Nam clericorum cælibatum antiquissimum fuisse in Ecclesia tam Occidentali, quam Orientali, a temporibus Apostolorum servatum, suo loco superius evidentissime demonstratum est; ac pariter declaratum, quam desipuerint Græci a tempore sextæ Synodi, commentitiis appositis canonibus conjugium sacrorum ministrorum admittentes.

« 4. Quod alicubi concessum presbyteris, ut baptizatorum frontes liniant chrismate, ex magna causa sit dispensatum : in contrarium plane esse usum, ostenditur.

« 5. Quod utatur Ecclesia Occidentis aqua pro chrismate, omnium testificatione est manifesta calumnia.

65. « 6. Quod in Quadragesima caseo vel ovis omnes Occidentales utantur Ecclesiæ, calumnia est, cum in Italia nunquam in usu fuerit, trans montes tamen id ex magna causa alicubi apparet esse concessum. Sed in his diversarum Ecclesiarum tam in Oriente, quam in Occidente absque scrupulo læsæ Catholicæ fidei, diversas fuisse consuetudines, ex antiquis theologis superius est fusius disputatum.

« 7. Quod super altare una cum corpore Christi offeratur agnus, tempore Paschatis, est manifesta calumnia.

« 8. Quod clerici Occidentales barbas radant, ridenda potius quam confutanda schismaticorum insania, de quo pristino usu ab exordio Ecclesiæ nascentis Romæ recepto, suo loco superius pluribus est pertractatum.

« 9. Quod diaconi non suscepto presbyteratu transeant ad episcopatum : calumniam esse canones Occidentalis Ecclesiæ manifestant.

« 10. Quod libellus fidei exigeretur ab illis a legatis Apostolicæ Sedis : quod cum nunquam antea usurpatum sit, pro monstro haberi debet, sicut ut ab eorum patriarcha ad Christi fideles decretales scriberentur Epistolæ ». Hæc obiter.

66. Porro de hac Epistola Nicolai fit mentio in antiquis Francorum Annalibus a Pithœo editis : deque alia eodem tempore scripta de condemnatis ab Apostolica Sede Gunthario et Theutgaudo episcopis, ea occasione, quo ad suas sedes idem Pontifex eos restituere noluisset; hæc enim ibi leguntur : « Nicolaus papa Romanus episcopis Germaniæ duas destinavit Epistolas, unam de factionibus Græcorum, alteram de Theutgaudi et Guntharii episcoporum depositione, in qua refert eos septem capitalia crimina commisisse, et pristinæ dignitatis restitutionem nequaquam recipere posse commemorat ». Hæc ibi. Exigebat autem ista ab ipso Nicolao necessitas, ut quia suis litteris usque in Orientem missis duo illi damnati episcopi injuste conquesti essent in Nicolaum, injuste se ab eo esse damnatos : oportuit ut per ipsum universo innotesceret orbi, sententiam in eos latam fuisse justissimam, ostendens quot quantorumque criminum iidem auctores fuissent.

67. Demum quod ad Photii criminationes in Ecclesiam Romanam objectas pertinet, non prætermittendum, quod eunuchus corrodens, dente canino quæcumque obvia posset, contra Romanam Ecclesiam rasionem barbarum objecit ipse eunuchus glaber, non aliud responsum accepturus, quam quod Demonaxis in Luciano : « Perridiculum, inquiens, hoc mihi visum est, si tu a barba philosophantes judicandos esse existimans, ipse barbam non habens ».

Quid momus iste prætermisit, ut in Occidentalem Ecclesiam quavis occasione inveheretur? ad hoc venumdatus, ut alter[1] Achab, ut faceret malum, primus auctor, ut dum scissionem ab Ecclesia Romana procurat, pessumdaret, et in præceps ageret Constantinopolitanam Ecclesiam. Ipse siquidem primus, qui, quod nullus prædecessorum quantumlibet cerebrosus, etiam si hæreticus fuerit, eidem Romanæ Ecclesiæ infensissimus, ausus est facere, eamdem Ecclesiam, imo omnes Occidentales hæresis nomine suggillare, quod assererent Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere.

68. Non enim recens ista per Romanos Pontifices suis Epistolis innotuerunt in Oriente, sed ante quingentos annos reperiuntur annuntiata litteris primum Damasi papæ, qui vires dedit (quod dictum est suo loco superius) ut Constantinopolitanum Concilium sub Nectario, OEcumenicum diceretur, per quod Spiritus sancti est defensa Divinitas, et per Symbolum prædicata. Id quidem ipse habet in anathematismis appositis ad Epistolam datam ad Paulinum Antiochenum episcopum a[2] Theodoreto dolo malo falsatam, ut qui contra Cyrillum Alexandrinum negavit Spiritum sanctum a Filio etiam procedere. Porro legitima lectio eorum scriptorum Damasi posita habetur in omnium antiquissima Cresconiana Collectione alibi superius[3] recitata his verbis : « Spiritus sanctus non est Patris tantummodo, aut Filii tantummodo Spiritus. Scriptum est enim[4] : Si quis dilexerit mundum, non est Spiritus Patris in illo. Item scriptum est[5] : Qui autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Nominato itaque Patre et Filio, intelligitur Spiritus sanctus, de quo Filius in Evangelio dicit[6] : Quia Spiritus sanctus a Patre procedit. Et[7] : De meo accipiet, et annuntiabit vobis. » Hæc Damasi apud Cresconium purissima atque simplicissima lectio, per quam Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere, ex necessaria assumptione, deductum est. Sed et locum Damasi e Græ-

[1] 3. Reg. XXI. — [2] Theod. hist. l. V. c. 11. — [3] Tom. VI. Annal. anno D. 447. — [4] I Joan. II. — [5] Rom. VIII. — [6] Joan. XV. — [7] Ib. XVI.

eorum fontibus, quos reperit limpidissimos, nec impostorum pede turbatos citat Gennadius patriarcha Constantinopolitanus his verbis [1] : « Damasus sanctissimus Romæ præses, qui tempore secundæ Synodi Constantinopolitanæ vixit, in confessione Catholicæ fidei, quam papa hunc misit ad Paulinum Antiochiæ episcopum, hæc habet : Credimus in unum verum Deum, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, factorem visibilium, et invisibilium, per quem omnia creata sunt in cælo et in terra, hunc unum Deum, et hanc unam esse divini nominis Trinitatem, Patrem, qui Filius non est, sed habet Filium, qui non est utique Pater, Filium, qui non est Pater, sed Filius Dei natura est. Spiritum vero paraclitum neque Patrem esse, neque Filium, SED EX PATRE PROCEDENTEM ET FILIO ». Subjicit his idem Gennadius testimonia Leonis papæ atque Hormisdæ eadem affirmantium, et aliorum qui libere ea scripsisse ad Orientales reperiuntur, diversis quidem temporibus, cum nec ab aliquo eorum, licet in Romanam Ecclesiam infensissimo, adeo contradictum est, ut sit ausus vel Romano Pontifici, vel alicui Occidentalium id profitenti, et constanter asseveranti impingere crimen hæresis, et meditatus fuerit ea de causa a Romana Ecclesia scissionem. Imo boni consulere, et in saniorem sensum interpretari consueverunt id, quod de eadem Spiritus sancti processione a Patre Filioque a Romano Pontifice assertum alicubi invenissent, ut fecisse constat sanctum Maximum virum doctissimum, et ob defensionem Catholicæ fidei martyrem, qui claruit tempore S. Martini papæ et martyris, anno Redemptoris sexcentesimo quinquagesimo sub Heraclio Constante imp. cujus de ea re sententias gravissimas in Epistola ad Marinum conscripta, qui pugnant adversus Græcos, citare consuevere una cum aliis sanctissimis antiquis Græcorum Patribus, qui idipsum de processione Spiritus sancti a Patre et Filio professi esse inveniuntur, quorum catalogum expressum habes in Concilio Florentino, et in aliis pluribus theologis, qui eodem argumento scripsere commentarios pro Latinis adversus Græcos, quorum est numerus pene infinitus, ut eos singulos recensere sit onerosum atque superfluum.

69. Quod autem ad Maximum spectat, et ejus locum citari consuetum in Epistola ad Marinum (ut rem quam diligenter agamus) sciendum, quod duæ eodem titulo reperiuntur ejus Epistolæ, quarum altera ad Marinum presbyterum, altera ad Marinum diaconum, ambæ dogmaticæ, quorum tria vetustissima inveniuntur Romæ exemplaria, in collegio Græcorum unum, aliud in Columnensi bibliotheca, atque tertium in Vaticana emendatius. In ea igitur quæ scripta est ad Marinum diaconum Epistola, inter alia quæ ibi tractantur dogmatica, recensentur querelæ Græcorum adversus Romanam Ecclesiam, quarum altera erat, quod Romanus Pontifex scripsisset, Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere ; altera, qua calumniabantur Græci eumdem dixisse Christum in quantum hominem non caruisse originali peccato ; ex illa enim id ipsi eliciebant sententia, quod Christum dixisset (ut majores nostri) secundum divinitatem consubstantialem Patri, secundum humanitatem consubstantialem nobis. Sed petiti Romani, statim omnem ea de re declarantes vocem, abstulere calumniam. Ait ergo Maximus in dicta Epistola ad Marinum diaconum, a Metio nostro modo scientiæ ac pietatis ergo a S. D. N. Clemente VIII creato episcopo Thermularum apud Samnites civitatis latinitati tradita :

70. « De litteris vero sanctissimi papæ, qui nunc Ecclesiam regit, non in tot capitibus, quot vos scribitis, illi qui regiam incolunt urbem (Constantinopolim scilicet),eas susceperunt, sed duobus tantum, quorum alterum est theologicum, quod videlicet dicat sanctissimus papa, Spiritum sanctum etiam a Filio procedere ; alterum vero de divina Incarnatione, quod scilicet scripserit idem sanctissimus papa Christum Dominum quatenus homo est, ab originali peccato non esse immunem ». Eliciebant ista illi ex dicta voce adeo absolute prolata, non quod ista dixisset Pontifex, ut ex inferius dicendis apparet. Respondit Maximus de his quæ pro defensione dictorum Romani afferrent, dicens : « Et quod ad primum quidem, attulerunt Romani auctoritates suorum Patrum sibi suffragantes, necnon Cyrillum Alexandrinum in sacris illis commentariis, quæ in Evangelistam Joannem conscripsit, quibus nullo pacto Spiritus sancti Filium esse causam, seipsos affirmare ostenderunt. Unam enim noverunt Filii et Spiritus sancti esse causam, Patrem videlicet, Filii quidem generatione, Spiritus vero sancti spiratione, sed ut per ipsum Filium procedere dicentes Spiritum sanctum, declarant etiam, ut hoc pacto essentiæ connexionem, et identitatem, et immutabilitatem indicarent ». Ne scilicet duo esse principia asserere viderentur. Pergit Maximus :

71. « Quod ad secundum vero, nulla opus est apologia, vel excusatione. Quænam enim in hujusmodi rebus potest oriri dubitatio etiam illis, qui pro ingenii sui perversitate occasionem dubitandi quærere in omnibus consueverunt ? Rem tamen disertis verbis declaraverunt, dicentes Christum Dominum nullo pacto peccatum habuisse, neque mente quidem, qua videtur Adamus primum deliquisse ; neque alicujus mali actionem vel operationem ex mente per corpus procedentem omnino in Christo Domino unquam fuisse. Et isti quidem, (Romani videlicet), hæc inquiunt de illis, quæ sine causa ipsis objiciuntur. Illi vero (regiæ scilicet urbis), de iis quibus justissime ipsi accusantur, nullam hucusque excusationem attulerunt, etc. » In fine vero qui cupit amicum salvum, ut inconvulse Ecclesiæ Romanæ junctus persistat : verbis his persuadet, quam elegantissime ista subjiciens :

[1] Gennad. pro Conc. Flor. sect. 7.

72. « Omnes termini terræ, et quicumque ubique terrarum Christum Dominum pura mente, et Orthodoxa fide confitentur, quasi ad solem æterni luminis, ad sanctissimam Romanorum Ecclesiam, et ejus confessionem et fidem intenti respiciunt, ex ipsa rutilantem splendorem recipientes spiritualium et sanctorum dogmatum, quemadmodum sex illæ sanctæ Synodi sacræ et a Deo dilectæ disertis verbis et magna cum religione exposuerunt, apertissime pronuntiantes fidei Symbolum. Ab initio enim adventus Incarnati Verbi universæ ubique terrarum Christianorum Ecclesiæ a sancta Romanorum Ecclesia originem habuerunt, et fundamentum solum et maximum, contra quod nullo pacto portæ inferi prævalebunt, juxta ipsiusmet[1] Salvatoris nostri promissionem, ut habeat scilicet claves Orthodoxæ in ipsum fidei et confessionis et aperiat illis qui ad ipsam Romanam Ecclesiam cum pietate accedunt, veram et realem et solam pietatem quærentes. Et claudat e contra, et obstruat omne os hæreticum, quod loquitur iniquitatem in cælum, etc. » Hæc Maximus philosophus Christianus, theologus sua ætate præcipuus, mitissimus corde, humillimus mente, ut sua ipsius scripta actaque testantur, atque martyrii titulo insuper egregie insignitus.

73. At cum locus Maximi in Florentino Concilio OEcumenico citaretur, et Græci schismatici tanti viri præfocati auctoritate, respirare non possent, eo divertere necessitas eos compulit, ut negarint eam Epistolam esse Maximi, quam non Latini Codices, sed Græci, iidemque plures eadem sententia absque ulla penitus discrepantia continerent. Verum cum negare non possent Maximi esse Epistolam, iidem converterunt in Latinos dicta Maximi, quod negassent Filium esse causam processionis Spiritus sancti, cum Bessarion pro Latinis certamen suscepit, et sententiam Maximi egregie declaravit in ea quam tunc pro unione habuit orationem. Sed hæc a nobis ea de causa sunt allata, non ut de quæstione hic disputemus, magis autem ut ostenderemus, neminem ante Photium vertisse probro Apostolicæ Sedi, ut adscriberet loco hæresis, si quando ea de processione Spiritus sancti a Patre et Filio suis litteris sunt professi; sed vel se recepisse illa silentio demonstrarent, vel in bonum sensum illa deducerent et excusarent; vel si non reciperent, non tamen ut hæresim condemnaverint, seque ea de causa ab Ecclesia Romana absciderint.

74. Primus infelix Photius (ista sit illi loco gloriæ columna ignominiæ sculpta) primus, inquam, extitit auctor, ut ejus prætextu se ab Ecclesia Romana sejungi ac penitus segregari professus sit, a qua se non recipi sciret ob sedis alienæ invasionem, et alia innumera scelera perpetrata : ut erubescant ejus in schismate sectatores tali auctore, quem (ut audisti) crimina immanissima decorarunt. Qui ubi semel id profiteri scriptis litteris cœpit : quæ reliqua fuerunt, erigendo sibi cathedram contra cathedram, angelum apostatam imitatus, par solium, imo altius contra sanctam Apostolicam Sedem sibi constituendum putavit; ut non solum illud usurparit quod Romanæ Ecclesiæ est solius, ut OEcumenicus diceretur, sed et a legatis Sedis Apostolicæ fidei professionem exigeret, et Epistolas ipse canonicas scriberet, quod spectat tantum ad Romanum Pontificem. Apostatantis primum angeli superbia est, et blasphemia in Deum pariter, dum institutum divinitus in Ecclesia, et servatum semper in hoc tempus hierarchicum ordinem eunuchus invasor alienæ sedis, atque falsarius (ut est demonstratum) avertere ausus sit atque subvertere, homo, sententia Nicolai[1], innumerabilium repertus prævaricationum obnoxius, imperatorum tantum auxilio fretus. Ita quidem principes terræ, potentes iniquitate, adversus Romanam Ecclesiam cum Photio insanierunt.

75. At quid? Qui exspectavit et dissimulavit peccata hominum propter pœnitentiam, atque diu siluit patiens; jam exsurgit indignans, arguit in furore, percutit in ira sua Deus, « ipse (ut propheta[2] ait) æmulator et ulciscens Dominus, ulciscens Dominus et habens furorem, ulciscens Dominus in hostes suos, et irascens ipse inimicis suis ». Siluit et expectavit : sed[3] ubi a nuntiis pacis ab eis non receptis pulvis excussus est de ipsorum pedibus in testimonium contra illos : sicut olim percussus per Moysen[4] pulvis Ægypti in cladem conversus est Pharaonis, ita excussus de eorum pedibus pulvis, conversus est in regum interitum. Sic Deus præjudicio judicium declaravit : Quod non recipientibus (ut dixit) pacis nuntios, tolerabilius[5] esset terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die judicii. Et qui in remunerando incipit a[6] novissimo : in puniendo ecce exorditur a primo.

76. *Quæ præcesserint et comitata fuerint Bardæ miserandum interitum.* — Meminisse debes, quæ superius dicta sunt, nimirum malorum omnium primum auctorem Bardam Cæsarem Theodoræ Augustæ fratrem fuisse, dum sanctissimum virum Ignatium patriarcham sentiens suis sceleribus adversarium, eum e throno submovendum curavit, Photiumque subrogandum in locum ejus. In hunc ergo primum dignum fuit, ab irato numine jacula vibrari vindictæ : Michaelem vero imperatorem haud diu post eadem experiri. Sed quomodo id acciderit, ex Græcis historicis, eorumque antiquiori Joanne Curopalate discamus.

77. Atque primum quod ad tempus spectat, in hunc usque annum Bardam creatum jam Cæsarem vixisse, litteræ Nicolai papæ ad eum scriptæ in fine anni superioris ostendunt. Quod autem non ob aliud, quam ob injurias illatas (ut audisti) in Apostolicam Sedem, successoremque principis

[1] Matth. XVI.

[1] Nic. Ep. XI. — [2] Nahum. I. — [3] Matth. X. — [4] Exod. VIII. — [5] Matth. X. — [6] Ibid. XX.

Apostolorum Petri meruerint Bardas atque Michael imperatores divinitus missam, eamque durissimam subire vindictam : haud obscuris fuit manifestatum indiciis, nec alicui alteri quam ipsi Bardæ, ne revocari posset in dubium, quod de se ipse, et contra seipsum confessus esset. Audi igitur ex multis testibus primo Curopalatem : « Signa, inquit primum, Bardæ interitum portendentia hæc fuere, crinitarum stellarum exortus, somniorum portentosa visio. Siquidem sibi visus est, in somnis iste ad magnum templum cum Michaele imp. accedere, quasi panegyris celebraretur. Ut igitur eo pervenere, et intra sacrum templum processere, existimabat se videre quosdam albis vestibus indutos præeuntes, qui ipsum ducebant ad cancellos altaris, nihilque aliud conspexit, quam in throno patriarchæ sedentem quemdam senem, quem Petrum esse arbitratus est principem Apostolorum, ad cujus pedes abjectus beatus Ignatius volutabatur, malorum quæ sustinuerat ultionem requirens. Illum vero uni eorum qui aderant, gladium dedisse, dixisseque hoc : Deo invisum (ita Bardam Cæsarem appellantem) in sinistro loco constitutum frustatim concide, impiumque filium (hoc nomine Michaelem imperatorem indicantem) numera in iis, qui sunt in dextera parte, sed simile supplicium sume, et somnium ita se habuit. An vero evenerint quæ visa sunt, in sequentibus declarabimus ». Hucusque Curopalates, eadem Cedrenus et Glycas Græci auctores. Sed omnibus his præferendus est Nicetas, qui res gestas ab Ignatio scriptis est prosecutus, utpote qui hoc ipso tempore vixit, et quæ præ oculis habuit scripsit, et quomodo ista patefacta sunt indicat, ut tanta res omni genere probationum, et testium consignetur. Accedat igitur Nicetas : et ut res gesta est, recenseat, addatque ab aliis prætermissa. Ipse quidem tanquam de re seria magnique momenti, nec casui, vel somniorum levitati tribuenda, sed quæ divinæ providentiæ adscribi debeat agens, ista suæ narrationi præmittit, sic exordiens :

78. « Ego vero non silentio præteribo Bardæ Cæsaris insomnium. Licet enim horum plurima ex diversis cogitationibus et exercitiis ortum habent; multa tamen etiam a dæmonibus ingeruntur dormientibus; sed et ab angelis divino nutu aliquando immittuntur, præcipue vero principibus et imperatoribus, licet pietate vacent. Spiritus enim prophetiæ, vel ut illis ipsis, vel eorum subditis aliquam afferat utilitatem, operari non desinit, quemadmodum in [1] Pharaone, et [2] Nabuchodonosor didicimus. Ita et Bardas iste Cæsar Philotheum illum aliquando Logothetam et amicum satis fidum ad se accitum (alloquens) similis valde perturbato homini et anhelanti videbatur, et : O Philothee, inquit, visionem vidi, quæ mihi omnia contrivit ossa, et omnes nervos mihi dissolvit. Videbar enim hac nocte, ac si processio fieret, ad magnam Ecclesiam una cum imperatore ingredi, et in omnibus fenestris tum superioribus, tum inferioribus imagines videre archangelorum versus tabernaculum respicientes. Et cum prope ambonem essemus, duo, quasi cubicularii, mihi visi sunt, quorum alter cum imperatorem vinctum accepisset, et dextrorsum traheret, extra conventum ejiciebat, quasi reum et damnatum. Alter vero eodem pacto sinistrorsum me expellebat. Et cum statim circumcirca respicerem : video in adytis sedentem virum quemdam senem in omnibus similem imagini principis Apostolorum Petri, cui adstabant duo terribiles viri, qui præpositorum vices gerere videbantur. Video etiam ad genua senis sedentis Ignatium procumbentem, et multis lacrymis ita circumfusum, ut etiam ille miseratione motus ingemuerit. Ignatius vero clamabat : Claviger regni cælorum, et Petra, in qua Christus Deus suam firmavit Ecclesiam ; si nosti, quod injuria affectus sim, consolare senectutem meam multa mala passam. Ille vero ad Ignatium : Ostende, inquit, eum qui te injuria affecit, et Deus faciet una cum tentatione proventum. Et conversus Ignatius dextera manu me ostendit, inquiens : Hic me maxime omnium offendit, et necdum injuriis me afficere desinit. Ille igitur, qui in throno erat, nutu significavit ei, qui a dextris adstabat, et valde parvo gladio evaginato, dixit, ut ab omnibus audiri posset : Assume Bardam istum exsecrandum, et extra ante atrium Ecclesiæ illum membratim concide quamprimum. Itaque tractus ego ad necem, vidi præterea quod manum vibrans adversus imperatorem dixit illi : Impie fili, exspecta parumper. Et ita meipsum membratim concisum deinde instar hepatis vidi ». Hucusque de terribili visione Nicetas, subjicit vero ista : « Hæc quidem Cæsar perterritus simul et plorans narrabat : Cui ille : Parce, inquit, domine, illi seni miserrimo, et Dei tribunal ante oculos habens, neque juste, neque injuste quidquam mali illi facias ». At non ita stultus, qui memoria tenens, Ignatium contra se suis precibus iram Dei concitare, et clamare vindictam, ne id faceret, avertere eum a precibus hoc modo conatur, et ne quid moliatur novi contra imperium, custodiri præcepit. Quæ omnia Nicetas sic narrare pergit :

79. « Ille autem nec ita voluit intelligere, ut benefaceret, oblivioni potius terribilem illam comminationem tradens, festinabat suas iniquitates adimplere, ut desuper sibi ipsi justam Dei iram provocaret. Quamprimum enim ipso Quadragesimæ principio Leonem illum, Pitademen nuncupatum, Photii affinem cum militibus ad insulam mittit, quibus præcepit, ut ita Ignatium observarent, ut nullo pacto ei liceret neque sacrum facere, neque aliquem ad illum ingredi, nec egredi permitterent. Tribus autem mensibus hæc custodia circa illum servabatur : quibus peractis, insomnii secuta est exsecutio ». Nempe Bardæ obtruncatio quæ a Curopalate sic describitur :

[1] Genes. XLI. — [2] Dan. II.

80. « Nuper contra Cretenses Bardas omnibus copiis cum Michaele imperatore instructus erat. Cumque ad Dei Genitricis templum viatorum accessisset, ingressus est cum facibus ut Syntacterium (est genus quoddam precum) absolveret. Ubi igitur adytis appropinquavit, repente ab ipsius humeris delapsa chlamys, effecit ut iste graviora pericula persentiret. Et pridie quam ab urbe profecturus esset, sive per se, sive futuro rei eventu impulsus, coactis in unum amicis convivioque exceptis, ut suæ amicitiæ memores essent, petebat: et legata tanquam e vita jamjam discessurus, præbuit. Postquam igitur ad Cretam profecti sunt, et regionem Thracensium invasere, et occupato quodam loco, qui Topos dicebatur, ejus ministri contentione studioque adhibito castra posuere. Hic nescio quomodo, sive consulto, sive inscitia, imperatoris tentoria locaverunt in loco plano, et in supereminente colle Cæsaris tabernaculum tetendere. Quod ut lucrum eam occasionem rati qui Michaeli addicti pro eo propugnabant, Cæsari factum objiciebant, et contra ipsum consilia excitabant. Attamen illos perturbabat, et segniores ad incœpta facienda reddebat Cæsaris potentior vis, cujus filius Antigonus domestici scholarum imperium obtinebat, reliquique duces ipsi obtemperabant, et Sabbatius logotheta dromi, ejus gener ob filiam quam duxerat uxorem, sine ulla controversia ei favere credebatur.

81. « Verum Sabbatius ab imperatore deceptus, imprudens soceri necem patravit, quippe cui et non alii signum cædis commissum fuit. Nuper enim exierat cognitis causis et signum necis dedit, cruce in ore suo impressa. Verumtamen conjurati distulere, cum præsentes cernerent Cæsaris sodales. Quod veritus Michael, ne aliqua ratione deprehensus, in seipsum gladium attraheret, per fidelem quemdam pollicitationibus homines considere jubebat. Et periculum certe evitasset et propulsasset Cæsar ob conjuratos metu perculsos atque perterritos, nisi Basilius, qui mox imperator fuit, quique præfectus regii cubiculi tunc erat ad facinus sese accinxisset. Hic enim metum abjicere conjuratos persuadens, ad rem confirmabat. Igitur homines gladiis strictis in se confertim invadentes Bardas conspicatus, sibi moriendum sensit, seque ad imperatoris pedes abjecit. Verum ipsum inde abstractum frustatim concidunt. Deinde genitalia ipsius membra hastæ appensa per exercitum traducunt. Ingens autem turba concitata est, quæ imperatori periculum intentaret. Quam quidem vigilantissimus præfectus Constantinus cum multis in medium confestim accurrens, sedavit, cum, laudibus imperatorem celebrans, justa nece occisum Bardam pronuntiasset. Atque ita Bardas periit. Et hac ratione illa contra Cretenses suscepta provincia dissoluta est ». Hactenus de nece Bardæ, quem nuper suis litteris Nicolaus jure (ut vidimus) exaltatæ cedro mox cædendæ comparavit, ut secundum illud Davidicum accideret illi[1]: « Vidi impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani, transivi, et ecce non erat »; et quod de impio pariter dictum est[2]: « Videbunt oculi ejus interfectionem suam, et de furore Omnipotentis bibet », eveniret ipsi.

82. Quod ad tempus necis Bardæ Cæsaris, error irrepsit in Curopalaten, dum hæc facta dicat decima quarta Indictione, cum hoc accidisse anno decima quinta Indictione, et non antea, ex Epistolis Nicolai datis anno superiori ad eos possumus intelligere, et ex iis quæ Nicetas in Ignatio scribit. Cum insuper idem Curopalates asserat, occisum Bardam prima die mensis Aprilis, adversari Nicetas nonnihil videtur, cum numeret tres menses ab exordio Quadragesimæ usque ad necem Bardæ.

83. *Photius Bardæ mortuo insultat.* — Sed quas post obitum Bardæ Photius res novas sit aggressus, audiamus Nicetam ipsum, qui hæc de his habet, suam sic prosecutus historiam: « Cum enim Michael imp. in Cretam cum exercitu properaret, et Bardas ipse una cum illo isset usque ad eum locum, qui Hortorum dicitur, ibi extremas dedit pœnas, occasione quidem quod imperatori insidias strueret, divina justitia ipsum oppressit, ut ensibus miser membratim concideretur, et ita turpem mortem nancisceretur, ut ab ipso Photio sui amantissimo conviciis lacesseretur. Hic enim cum magnis beneficiis ab illo fuisset affectus, et patriarchalem dignitatem adeptus, magno dum viveret illi erat honori, et quasi protector vitæ suæ omni laude celebrabatur. Cum vero mortuus fuit, palinodiam cecinit, et hunc tanquam sexcentis peccatis obnoxium et diris devovendum, talique morte dignum prædicabat. Ita magnus ille sophista Photius pro tempore et rerum occasione mutabatur, pro principum voluntate se vertens. Qui enim defectu fidei a divina voluntate, et consilio procul abest, et in hominibus spem suam collocat, quoniam fragili fundamento sua mente nititur, infidus erga omnes, et parum securus esse deprehenditur, dum illis qui exaltantur adhæret et adulatur, contra vero eos, qui despiciuntur, maledictis insequitur, et unum tantum ineat, ut potentibus placeat, ne eorum potentiæ infensus, a suo statu cadat.

84. *Photii irrita conamina in Nicolaum papam.* — « Tunc igitur imperator ad regiam urbem quamprimum revertitur, et cum esset Pentecoste, Basilium patricium et excubitorem stemmate ornans, imperatorem illum proclamat. Photius vero versutus multa adversus Nicolaum papam dolose scribens, cum nihil aliud adversus eum efficere posset, persuadet Michaeli imp. multis rationibus Synodum congregare, et Nicolaum damnare, atque omnes qui cum illo communicarent, ut hoc pacto pro ea damnatione, quam Nicolaus adversus eum miserat, vices redderet. Congregatis igitur generosus ille Photius omnibus suis episcopis, et quibusdam sordidis homuncionibus et

[1] Psal. XXXVI. — [2] Job. XXI.

turpibus, necnon quasi legatis quibusdam patriarcharum Orientalium in medium adductis, et facta pseudosynodo, Nicolaum papam, nulla ratione, anathemate (ut ipse putabat) damnavit.

85. « Magnis etiam muneribus præcipue regem Franciæ Doliechum (sic Græci Ludovicum appellant) et Engilbernam ejus uxorem sibi propitios reddens, eos imperatores in urbe Constantinopolitana se proclamaturum pollicebatur, si ipsi opem ferrent in hac re adeo absurda et injusta, ut sanctum illum virum Nicolaum ab Ecclesia vi ejicerent ». Talia pollicitus est Photius, nominaturum se eos imperatores Constantinopoli, eo quod imperatores Orientales non reciperent Occidentales vocari imperatores. Pergit Nicetas : « Qui cum hoc illis polliceretur, verbo citius insanus Photius omnia frustra tentabat. Hinc subscriptiones fiebant et clamores, canonicorum hominum, et politicorum necnon metropolitarum omnia erant plena, et omnia iis, quæ in scena fiunt, turpiora et magis deridenda. Quæ enim illi a puero insita erat mentis elatio, ad superbiam et insaniam maximam illum evexerat, et absque timore et verecundia hæc audire non dubitabat. Hæc igitur manu Zachariæ Surdi illius tale quid machinatur (hic autem ab ipso Photio Chalcedonensis metropolita fuerat consecratus), necnon Theodorus, qui e Caria Laodiceam fuerat translatus, illi præsto fuit. Per hos Photius injusta et iniqua sua quæque in pseudosynodo habita ad Italiam mittit.

86. « Interea insito illo odio adversus Ignatium Photius agebatur, et ejus familiares quoscumque potuerat suffurando, et varia spe dignitatum alliciendo, per eos innocentis Ignatii calcaneum observabat. Longe autem in sua spe aberrabat : omni enim calumnia superior erat beatus ille, et propterea operibus manuum suarum iniqua agere Photius deprehendebatur. Qui cum revera magis tutum imperium futurum, et esse longius duraturum diceret, aliquando coram Michaele adversus Basilium calumnias struebat, aliquando vero contra, hoc pacto amborum gratiam aucupando, quo amborum amicitiam simulando, non in veritate eos colebat ; at arbitratus quod alter illorum imperatorum cum imperio solus remaneret, eum sibi familiaritate par esset devincere. Hæc autem non satis placebant Basilio. Detecta enim illius pravitate, licet philosophum, doctum scilicet et sapientem virum eumdem Photium ipse imperator existimaret, tamen habebat odio ». Hucusque Nicetas.

87. *Tragicus Michaelis imperatoris interitus.* — At quid tandem hoc eodem anno blasphemo contigerit imperatori, jam videamus. Qui una cum Barda Cæsare ab Apostolorum principe Petro (cujus Sedem Apostolicam et sedentem in ea Nicolaum blasphemiis circumspexerat) in throno sedente sententiam mortis acceperat, eodem anno, vindice ira Dei, eam ipsam experiri compellitur. Quomodo autem id acciderit, idem Curopalates sic narrat :

88. « Reverso Byzantium imperatore, hæc ipsa res ad imperium Basilium perduxit. Nam Michael nulla legitima suscepta prole, cum solus rempub. administrare non posset, ipsum sibi filium adoptatum magistri militum dignitate exornandum curavit. Et paulo post ipsi in magno templo diadema imposuit ». Quod contigisse inferius tradit, die vicesima sexta Maii, sed male, Indictione decima quarta, ut patet ex iis quæ superius dicta sunt. Pergit vero Curopalates : « Hic imperii compos factus imperatorem Michaelem conabatur quam longissime a pravis et exsecrandis facinoribus abducere; sed non intelligebat, ipsum sibi hac ratione necem moliri. Siquidem non ferens Michael objurgationes, ac de medio Basilium tollere cogitans, quasi suæ esset voluntati impedimento, Basilicinum quemdam regii dromonis remigem in medium adductum purpuram induit, eique diadema imponit. Cumque eum manu duxisset in senatum, talia verba exorsus est : Jam pridem oportebat, amici, virum hunc ad illustria imperii ornamenta perduci potius quam Basilium, cujus nunc me pœnitet. Adest enim ei primum forma digna imperio, deinde cognata corona, omniaque dignitati conveniunt. Hoc factum est. Atque hæc oratio principium et causa fuit, cur ille funditus periret.

89. « Aliud præterea evenit. Nam cum Michael se vino ingurgitare consuevisset, quo tempore ebrius erat, absurda multa fieri imperabat : alii enim aures amputari, alii nares, alii caput : quæ fieri Basilius vetabat, non tam aliis quam sibi ipsi metuens. Ut igitur ipsum sibi obstare Michael novit, contra ipsum tales molitur insidias. Cuidam præcepit, ut hastam jaciat, verbo contra feram, sed re contra Basilium, idque planum factum est. Nam moriturus is, qui jussus fuerat id facere, rem confessus fuit. Jecit igitur hic hastam, sed aberravit, atque Basilius servatus est. Servatus autem studuit potius aliquid committere, quam ipse pati. Et ita Michael occiditur ad palatia divi Mamantis, anno sex millesimo septuagesimo tertio, hora noctis tertia ». Hucusque Curopalates. Sed quomodo necatus sit, Zonaras ita rem narrat :

90. « Basilius de inferenda nece Michaeli consilio cum aliis communicato, cum denuo Michael vino in cœna obrutus torperet, manuque ductus in cubiculum regiæ quæ est ad divi Mamantis, somno profundissimo oppressus jaceret : egressus primum claustra cubiculi imperatorii confregit, ne fores a cubiculariis claudi possent, deinde cum conjuratis advenit. Iis autem, qui ante cubiculum excubabant, pauci adeo, percussores aditu prohibere conantibus, orto tumultu imperator experrectus, quidam cum stricto gladio ingressus manus sustulit, quibus illi ambabus resectis, ad cæteros rediit. At Michael cum ex vino titubans, ebrietate impediente, fugere non posset, miserabiliter ejulans jacebat. In quem alius quidam ex Basilianis adhuc vivere conspicatus insiliit, ensemque ita in ejus pectus adegit, ut ventre etiam trajecto, intestina elaberentur ». Hæc Zonaras. Ita plane impletum quod

præostensum fuerat, ulciscente Petro Apostolorum coryphæo in blasphemum imperatorem : factumque est, quod Isaias propheta alia occasione prædixerat[1] : « Cum feceris, Domine, judicia tua in terra, justitiam discent habitatores orbis ». Et secundum illud Davidicum[2] : « Cognoscetur Dominus judicia faciens ». Et impletum quod dixit in Evangelio[3] : « At non faciet Deus vindictam electorum suorum, clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis ? Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum ». Quis enim ista considerans, pariter non intelligat, vigilare Dominum super Ecclesiam suam, et manisfestis indiciis declarare, quæ sit illa quam sibi desponsavit Christus non habentem maculam neque rugam ?

91. *Basilius novus imperator restituit Ignatium, pellit Photium, ejus detecta abominanda scripta.* — Sed de Michaele satis, nisi quod de eo omnes æque illud produnt, quod quamvis vitam duxerit dissolutam, non tamen prorsus nihil laudabile egerit. Nam obtulit magno templo poculum, quod discopoterium dicitur, et polycandyla prioribus plurima præstantiora. His addas oblationes sacrorum donorum Romam missas ad Basilicam S. Petri, cum mentis sanioris esset, ut suo loco superius dictum est. Cæterum non laudi, sed vitio adscriptum, et prodigalitati, non liberalitati tributum, quod pro aurigarum filiis, quos in sacro baptismate suscipere consuevit, fiscum exhauserit, tribuens singulis auri libras centum octoginta, vel ad minus quinquaginta, ut patet ex Curopalate, qui ejus tempore hoc laude dignum accidisse tradit, quod omnes Græcorum historici æque affirmant. Ait enim ipse : « Loca vero intra Euxinum Pontum, omnemque ipsius maritimam regionem exercitus Rhos (Rhosolanorum, vel Rossorum) prædabatur ac percurrebat. Sunt autem Rhos gens Scythica ad Arctoum Taurum habitans, effera et agrestis, ipsique Constantinopoli grave intentavit periculum. Sed tamen haud multo post divinam experti iram, domum rediere. Quorum legatio Constantinopolim cum venisset, petiit et supplicavit, ut sacrum sibi baptisma impertiretur, quod impetratum est ». Hæc Curopalates. Eademque Zonaras, Cedrenus et alii, at de his alibi. Sed ad Basilium transeuntes reliqua videamus, quæ Nicetas in Ignatio hoc anno, ab imperatore Basilio acta narrat : ait enim :

92. « Interea paulo post Michael a B. Mamante martyre interficitur (id ea de causa, quod in ejus domo Michael est occisus) pro sua insania et nequitia justas luens pœnas, cum quindecim annos, et menses octo una cum matre regnasset, novem vero solus expletis, atque decimo inchoato, et multa mala adversus Ecclesiam cum patrasset, tandem moritur. Erat initium primæ Indictionis, vicesima quarta mensis Septembris, cum Basilius ad palatium evectus, imperator proclamatur. Qui quamprimum misit Chalcedonem, ut Zachariam et socios revocaret ab ineundo itinere ». Ne scilicet Romam irent, quo a Photio et pseudosynodo destinati erant ad Nicolaum Romanum Pontificem, ad ejus anathema perferendum ; sic Deus intercessit, ut hæc tam nefanda Romæ nec audirentur quidem. Pergit Nicetas per singulos dies, quæ sunt temporis gesta ita recensens :

93. « Postera, inquit, die a nece Michaelis post sui acclamationem, Photium a patriarchali dejicit sede, et illum in monasterium quoddam nuncupatum Humbra deportari præcepit. O judicia Dei, ut[1] David testatur, « vera et justificata in semetipsa, et quidem dulciora super mel et favum ». Qui enim ante paucos dies pro tribunali sedens Photius tyrannus, ausus fuit tanquam Jupiter tonans (ut loquar more gentium) fulmine jaculari omnium sublissimam arcem Ecclesiæ Dei, inferre, inquam, anathema in ipsum Ecclesiæ hierarcham Romanum Pontificem Nicolaum : deponitur ipse a throno, quem potentia sæculari jam antea invasisset, et relegatur in monasterium. Sed quid diebus sequentibus actum sit, videamus. « Postridie Eliam illustrissimum regii exercitus drungarium, una cum regio dromone (navi scilicet imperatoria), ad sanctissimum mittit patriarcham Ignatium, ut ipsum ab insula ad urbem cum debito honore reducendum curaret. Et interea in patria domo, quæ dicitur Magnaura, illum statuit.

94. « Ut vero omnis iniquitas, quæ contra sanctum illum Ignatium fuerat perpetrata, manifestior fieret, Deus qui[2] comprehendit sapientes in astutia eorum, et consilia pravorum dissipat, in Basilii imp. animum consilium ingerit, ut mittat ad Photium, et omnia scripta, quæ a patriarchio discedens acceperat, absque ulla temporis mora ut mitteret, ei præciperet. Ille vero jurejurando affirmabat, licet falso, nihil tale se inde accepisse propter festinationem recedendi. Dum vero hæc a Photio præposito Bahanæ dicerentur, ipsius Photii famuli magna cum festinatione septem saccos scripturarum plenos, plumbeo sigillo signatos ad Calamonem illi propinquum locum transtulerunt, occultandi causa. Quod cum famuli præpositi vidissent, et ab eorum manibus illos abstulissent, ad imperatorem attulerunt. Quibus apertis, inveniunt duos libros auro et argento deforis bracteatos et serico tectos ; intus vero litteris valde pulchris et ornatis descriptos. Quorum alter continebat septem Actiones synodicas, quæ nunquam extiterunt, nec actæ sunt, adversus Ignatium, sed tantum diabolico consilio frustra sunt machinatæ. Et singularum Actionum hujusmodi initio hæc quæ sequuntur depicta habebantur, opera videlicet Syracusani illius Gregorii cognomento Asbesthe ; erat enim bonus ille vir pingendi peritus, puto pro additamento suorum malorum. Et depictus ibi erat Ignatius. O rabiem intolerabilem ! o insaniam omnem excessum superantem !

[1] Isai. XXVI. — [2] Psal. IX. — [3] Luc. XVIII.

[1] Psal. LXXXI. — [2] 1. Cor. III.

95. « In prima quidem Actione Ignatium depinxit, qui trahebatur et vapulabat. Supra vero illius caput ita scripsit : DIABOLUS. Non horruisti blasphemiæ excessum ? Sed ne miremini. Si enim [1] patrem familias Beelzebub vocavit, quid facere debebat familiaribus ejus ?

« In secunda iterum Actione Ignatium depinxerat sputis conspurcatum, magna vi tractum, cujus inscriptio talis erat : PRINCIPIUM PECCATI.

« In tertia vero Actione eumdem Ignatium exauctoratum pinxerat, et ejus inscriptio hæc erat : FILIUS INIQUITATIS.

« In quarta itidem Actione eumdem Ignatium anathemate atque exilio damnatum posuit, et inscriptio erat : SIMON MAGUS.

« In principio deinde quintæ Actionis, vinculis Ignatium circumdatum pinxerat et vinctum, cujus erat inscriptio : EXTOLLENS SE SUPER OMNE QUOD DICITUR DEUS.

« In sexta vero Actione depinxit Ignatium damnationi traditum, et ejus inscriptio : ABOMINATIO DESOLATIONIS.

« In septima tandem et extrema Actione depinxit Ignatium protractum, ut illi caput amputaretur, et ejus inscriptio talis : ANTICHRISTUS.

« Hæc quidem ego, ingenue fateor, ore proferre vereor, et in memoriam revocare. Et hac de causa silentio omnino præteriissem, nisi viderem eos, qui talia patrarunt, et eorum domesticos non solum ea non occultare, sed potius illis gloriari, quinimo, sanctitatis nomen Photio tribuere. Verax est ille, qui dixit [2] : Impius, quando venerit in profundum malorum, contemnit ». Hucusque Nicetas.

16. Vidisti, lector, antiquum inventum diaboli, ut infamissimis istiusmodi stigmatibus delusi, ludibrio exponerent sanctos viros, Dei amicos, justitiæ cultores, sacros Dei ministros. Attamen licet visus sit in profundum venisse Photius peccatorum : haud tamen infimum illum attigit locum, quo ruentes pervenerunt miserrimi nostri temporis novatores. Siquidem Photius, licet in ejusmodi imaginibus conatus sit infamare nomen Ignatii : haud tamen ausus est talia pro arbitrio fingere et pingere de summo Pontifice Nicolao, quamvis hoste infensissimo, et quem furore percitus, non fuerit veritus excommunicare, reveritus in eo pontificiam majestatem. Contra vero levissimi et sordidissimi novatores ejuscemodi imaginibus Romanos Pontifices pingere, et dehonestare inscriptionibus in contumeliam Romanæ Ecclesiæ his temporibus consueverint, nec solum pingere, sed cudere, ære conflare, aliisve modis repræsentare mille ignominiæ notis expressos, pro arbitrio quorumlibet perditissimorum homuncionum, qui vanissime putent, illos sic posse credi, ut fingunt, et insanis inventis inferri præjudicium veritati, ita larvis seducentes simplices et vecordes. De his enim illud occinendum Davidicum [1] : « Velut somnium surgentium, Domine, in civitate tua imagines ipsorum ad nihilum rediges ». Stat vero, stabitque in æternum imago illa, quam Christus verborum suorum notis indelebilibus reliquit expressam in Petra, qua cernitur super Christi cathedram sedens Petrus, vel loco Petri successor Petri ejusmodi elogio inscripta divinitus [2] : TU ES PETRUS, ET SUPER HANC PETRAM ÆDIFICABO ECCLESIAM MEAM, ET PORTÆ INFERI NON PRÆVALEBUNT ADVERSUS EAM. Sed ad Nicetam redeamus, qui pergit :

97. « Advenit tamen Photio dedecus, et additæ sunt contumeliæ. Juraverunt cum timore Domini, et gloria potentiæ illius, illi omnes qui Actionum illarum impiarum scriptis dum legerentur interfuerunt, quinquaginta duo apertissima et omnibus perspicua falsa Capitula scripta fuisse, impio quodam potius et insano consilio contra beatum illum Ignatium prolata. Et singulorum capitum in fine reliquerat spatium versus unius non scriptum. Idque ea de causa, ut si quem aliquando inveniret sui similem, et laqueo dignum, muneribus et dignitatibus illum decipere posset, et haberet locum, in quo illi mendacio posset subscribere. Hæc quidem habebat alter librorum diaboli.

98. « Alter vero synodica Acta adversus Nicolaum papam Romanum, omnem videlicet calumniam, et absurdam blasphemiam ad condemnationem sancti illius viri, et anathematismum impie et prave conflatum, dignum potius ipso et operibus ejus a dæmone suggestis. Hæc autem omnia audax ille Syracusanus Gregorius adamussim cum descripsisset, Zachariæ et Theodoro prædictis præbuit Photius, multis cum encomiis et magnificis muneribus ad regem Franciæ, ut papam Nicolaum tanquam throno depositum ejiceret. Alios vero duos apud se detinuit. Hos igitur quatuor libros cum accepisset imperator, et senatui atque Ecclesiæ cum manifestasset : ita Photii totam machinam et pessimam conscientiam universæ reipublicæ manifestam reddidit. Omnes homines cum hoc viderent, stupore perterriti sunt, non solum pro sophistæ illius Photii prava mente et garrulitate, verum etiam pro excessu longanimitatis, et patientiæ Dei. Sed hos quidem libros deinde cum attulissent in Synodum, et in conspectu etiam ipsius artificis Photii exprobrassent, tandem igni tradiderunt ». Sed hæc postea, tempore octavæ Œcumenicæ Synodi, ut suo loco patebit.

99. Quod vero ad Ignatii restitutionem spectat, ista Nicetas subjicit : « Tunc vero imperator Basilius patriarcham Ignatium cum ad se advocasset, et multis laudibus eum exornasset (dies enim Dominicus erat et vicesima tertia Novembris) ut quo tempore primum ejectus fuit, et postquam Dei auxilio et bonitate novem totos annos perfectum certamen pro virtute certavit, eodem tempore restitueretur Ecclesiæ, voluit. Et ita lucerna lucidior accensa

[1] Matth. x. — [2] Prov. XVIII.

[1] Psal. LXXII. — [2] Matth. XVI.

quam antea super candelabrum collocatur, et pastor agnovit oves suas, et a suis ovibus apertius agnoscitur. Cum igitur universa civitas exultaret pro ejus ascensu, atque illum deduceret atque sequeretur cum exultatione: ipse quidem per *sanctum Puteum* (ita locus nominatus) ad superiorem partem ascendit. Dum vero ingrederetur per dexteram portam magnæ Ecclesiæ; illi obviam fit universus patriciorum ordo, illum venerans, et cum honore suscipiens. Et in fine, ut moris est, sacrum conficiebatur. Dignum autem est, ne quod in introitu contigit, omittamus. Alii enim adstabant, alii vero venerabantur: sacerdos autem cum sacrum faceret in adytis clamavit: Gratias agamus Domino. Et populus continuo respondit: Dignum et justum est. Et ita sacer ille Ignatius, cum prospero eventu sedem suam recepisset, et Ecclesiæ gubernacula suscepisset, suspendit a sacris non solum Photium et ab illo ordinatos, verum etiam omnes qui cum eo communicaverant». Hucusque Nicetas; quæ autem subjicit de legatione missa Romam ad Nicolaum Pontificem, contigerunt anno sequenti, agemus de ea suo loco.

100. *Basilius circa Photii ejectionem consulit per litteras Romanum Pontificem.* — Exstincto itaque Michaele imperatore, Basilius ab eo antea in collegam assumptus solus imperat. Fuit Macedo, genere ignobili, licet ex Arsacidarum antiqua stirpe progenitum adulantes alii prodiderint. Huic Michael concubinam suam Eudociam in matrimonium collocavit. Photius vero imperialem coronam solemni ritu, cum Michael juberet, ejus capiti imposuerat. Quæ autem ad imperium de eo vaticinia præcesserunt, auctores Græci narrant. Sed quæ cum solus imperare cœpit, primum ipsi contigerunt, sic accipe [1] Luithprando Ticinensi: « Parvo, inquit, transacto tempore, huic Dominus noster JESUS Christus per visionem apparuit, domini hujus imperatoris, cujus hic necis extiterat auctor, dexteram tenens, eumque ita conveniens: Ut quid interfecisti regem, hoc est, dominum tuum imperatorem? Expergefactus itaque, tanti se reum novit esse reatus; moxque ad se rediens, quid super hoc faceret, cogitabat.

101. « Confortatus itaque hac Domini nostri JESU Christi per Prophetam salubri et vere acceptabili promissione: In quacumque die peccator ingemuerit, salvus erit: cum lacrymis et gemitibus se peccatorem, se reum, se sanguinis innocentis effusorem esse confitebatur. Bono autem accepto consilio, amicos sibi de mammona iniquitatis effecit, ut quos hic temporalibus subsidiis consolaretur, eorum precibus ab æterno gehennæ incendio liberaretur. Fabricavit autem pretioso et mirabili opere juxta palatium, Orientem versus, Ecclesiam quam νέαν, id est, Novam, vocant in honorem summi et cælestis militiæ principis archangeli Michaelis, qui græce, ἀρχιστράτηγος, appellatur». Hæc Luithprandus. Subjicit Zonaras: « Basilius die festo magnam Ecclesiam ingressus, ut incruentæ victimæ particeps esset, a Photio patriarcha est prohibitus, eum homicidam appellante: ob quam causam iratus, indicto Concilio, Photium Ecclesiæ ejecit, quasi sanctus Ignatius contra leges a Barda Cæsare sede pontificia dejectus esset». Hæc Zonaras schismaticus, favens schismatico, novam et inauditam fingens causam Photii ejectionis. Non enim probatur quod ait expulsum Photium, quod homicidii imperatorem redarguisset, sed potius quod a Nicolao Pontifice jam tertio damnatus esset. Ita scriptæ Epistolæ Pontificiæ, ita Acta Synodi octavæ, ita Nicetas ac denique cæteri omnes testantur veteres Græcorum historici, ut de his nulla possit oriri dubitatio. Zonaras enim longe post ista tempora vixit: et ipse schismaticus, Photio favit auctori schismatis, laudans eum et occultans crimina ipsius toto cælo patentia. Verior namque de his erit historia, quæ proditur ex Epistolis.

102. Sic igitur a Deo electus Basilius imperator, simul ac exstincto Michaele, liberas est nactus habenas imperii, utpote ad hoc divinitus institutus, ut humiles exaltet, deprimatque superbos: mox, ut audisti, in dejectionem invasoris alienæ sedis Photii, et restitutionem sanctissimi a Deo instituti patriarchæ Ignatii omnem adhibuit diligentiam, atque erutis, quas schismatici obruerant, litteris Nicolai Romani Pontificis, iisdemque cognitis, ex earum præscripto confestim S. Ignatium in suum pristinum restituit thronum, et Photium impudentem cessare præcepit. Ita summa Dei providentia factum, ut adversantibus, ut vidisti, schismaticis imperator succederet, qui sedulo exsecutioni sponte mandaret, quæ Romanus Pontifex sua sententia statuisset; qui etiam statim de his ipsis litteras dedit ad eumdem Nicolaum Pontificem, cujus hoc totum esse muneris sciret. Quod vero eædem litteræ missæ primum an eidem Pontifici redditæ essent, dubitasset, rursum eodem argumento alias addidit, datas hoc anno, undecima die mensis Decembris, quæ Dei beneficio integræ hactenus servatæ leguntur in Actione tertia octavæ Œcumenicæ Synodi, atque sic se habent [1]:

« In nomine Patris, et Filii, et sancti Spiritus unius et solius et veri Dei, Basilius fidelis imperator Romanorum, Nicolao sanctissimo papæ, et spirituali patri nostro.

103. « Qualiter se habet nostræ mentis voluntas super Ecclesiasticis negotiis nostris, o divinum et sacrum, atque instar Aaron, reverendum caput, in priori Epistola innotuimus. Nescientes autem si sanctis vestris, et secundum Moysem Deo gratissimis sit posita palmis (multæ namque in longinquo itinere impedientes accidunt causæ) necessarium conspeximus, primum quæ in eadem continebantur Epistola, in brevi commemorare, et nunc quæ defuerunt supplere. Habebat itaque, in quibus

[1] Luithp. l. I, c. 1.

[1] Extat tom. III. Epist. Decr. Pontif. p. 271.

malis Ecclesiam nostram, quando imperii divinis orationibus vestris gubernacula suscepimus, invenerimus male jacentem, insanabiliter languentem, legitimo rectore denudatam, tyrannide detentam, alieni pastoris servituti subjectam, omnia instar ancillæ patientem, magis quam more reginæ quidquam gerentem. Hæc sunt, quæ illa significabat Epistola.

104. « Et quædam a nobis agenda fore, visa sunt, quædam vero paternæ sanctitati vestræ penitus relinquenda. Verum nobis nihil amplius debere fieri visum est, nisi ut Photius quidam a sede removeretur, et secum quiescere hortaremur; quippe qui multa contra veritatem, et contra sacrorum Pontificum verticem commovit; in tantum enim rabies illius profecit. At vero Ignatius sanctissimus, et spiritualis pater noster, qui clare injurias et tyrannidem pertulit, secundum judicium et justificationem, quæ in diversis Epistolis vestris inventa est (quanquam per easdem litteras vix nunc omnibus manifestum constituimus; sic enim ipse litteræ obrutæ, ut nullatenus quibusdam ostensæ fuerint ab his qui ante nos principatum tenuerunt) per æquam et justam veritatem ad proprium thronum revocaretur.

105. « Reliquis autem finem imponendum, imo vero et hæc eadem approbandum, atque horum sequentia terminandum, spirituali sanctitati vestræ dimisimus. Videlicet de his sacerdotibus, qui ex utraque parte peccaverunt, et ante a sanctissimo patriarcha Ignatio consecrati secundum scripturæ suæ confessionem, in veritate minime permanserunt; quanquam qui a Photio viro impudenti manus impositionem susceperunt, necnon et de his summis sacerdotibus, et sacerdotibus atque abbatibus, qui diversimode scripserunt, quorum quidem alii vi, vel tyrannide, alii vero simplicitate, et levitate, quidam vero seductione et versutiis, quidam vero muneribus et honoribus diversimode decepti sunt, pauci vero superiores laqueo illius prorsus effecti sunt; imo vero dicendum est, quia pæne omnes sacrati tam priores, quam posteriores, qui sub nobis sunt, male, et non, ut oportebat, tractati sunt. De quibus decretum et judicium mittere paternam sanctitatem vestram, præscribentes poposcimus, et nunc expetimus. Addentes huic Epistolæ pro his, qui ceciderunt, benignissimam postulationem, et maxime de his, qui pœnitentiæ locum requirunt, et ad legitimum summum sacerdotem recurrunt : quatenus non Ecclesiæ nostræ summis sacerdotibus, et sacerdotibus qui sub omni regimine nostro consistunt, commune occurrat naufragium, propemodum universis illis de falsis et impotabilibus gustantibus iniquitatis reumatibus.

106. « Super his itaque postulamus compatientissimum sacerdotium tuum, ut manum porrigat humanitatis, et eorum dispenset salutem, qui proprium duntaxat peccatum pronuntiant, et veniam accipere de eo, qui male ac iniquiter ab ipsis molestatus est, a summo sanctissimo sacerdote deposcunt : eos enim qui permanent in malitia, et nolunt adversitatis semitam repedare, nullus modus vel ratio a condemnatione liberabit.

107. « Ut autem manifesta etiam his, qui ex sorte sunt Photii, vestra divina et Apostolica fiat sententia : tam de sanctissimo patre nostro et patriarcha Ignatio, quam de miserrimo Photio destinati sunt ab amabili Christo imperio nostro ad paternam sanctitatem vestram ab utraque parte apocrisiarii. A sanctissimo quidem patriarcha Ignatio Joannes metropolita Sylei, a Photio vero Petrus metropolita Sardis, cum quibus a divinitus munito imperio nostro missus est Basilius spatharius. Quos volumus, ut paterna sanctitas vestra suscipiat, et in conspectu episcoporum, qui ex utraque parte directi sunt, quæ videbuntur sanctitati tuæ, Ecclesiasticis legibus atque canonibus de summis sacerdotibus, et sacerdotibus sanciat. Cum hisque mittat nobis reverendissimos apocrisiarios, ut certificetur expressius et purius sanctissima Ecclesia nostra, cujus voluntatis sanctitas tua super utrisque consistat. Ita, pater spiritualis, et divinitus honorande summe Pontifex, accelera pro Ecclesiæ nostræ correctione et conflictu contra justitiam, atque veritatis satisfactionem, multam nobis congeriem bonorum donare, id est, unitatem mundam, compagem spiritualem ab omni contentione et schismate liberam, Ecclesiam in Christo unam, et ovile uni obsecundans pastori, cujus tu minister ac immolator existis verissimus. Saluto sanctum et desiderabile mihi caput quasi labiis per litteras. Vale. Missa est mense Decembrio, die undecimo ». Hactenus Basilii imperat. ad Nicolaum papam Epistola.

108. *Ignatii patriarchæ litteræ ad papam consulentis eumdem de lapsis et ordinatis a Photio.* — Recitantur in eadem octava Synodo etiam litteræ viri sanctissimi Ignatii patriarchæ per eosdem legatos ad eumdem Nicolaum Pontificem datæ, quas ob dignitatem argumenti, atque personæ hic tibi pariter describendas, congruum esse putavimus; sic enim se habent[1] :

« Domino honorabili, dilecto fratri et comministro Nicolao sanctissimo senioris Romæ, Ignatius misericordia Dei archiepiscopus Constantinopoleos novæ Romæ.

« Eorum vulnerum atque livorum, qui in membris hominum consistunt, multos medicos protulit ars, hanc quidem passionem alio accipiente, et alteram altero, et per experientiam amputante et medicante : eorum vero quæ in membris sunt Christi, et Dei Salvatoris omnium nostrum capitis, et sponsi Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ, unum et singularem præcellentem, atque Catholicissimum medicum ipse princeps summus et fortissimus sermo, et ordinator, et curator, et solus ex toto magister Dominus omnium produxit, videlicet

[1] Octav. Synod. Act. III.

tuam fraternitatem et paternam almitatem. Propter quæ dicit Petro magno et summo Apostolorum[1] : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et iterum : Tibi dabo claves regni cælorum, et quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælis, et quodcumque solveris super terram, solutum erit et in cælis. Tales enim beatas voces non secundum quamdam utique sortem Apostolorum principi solum circumscripsit et destinavit, sed per eum ad omnes qui post illum, secundum ipsum efficiendi erant summi pastores, et divinissimi sacrique Pontifices, seniori Romæ transmisit. Et ideo ab olim, et prisco tempore in exortis hæresibus et prævaricatoribus eradicatores et interemptores malorum zizaniorum et tabefactorum, et penitus insanabiliter ægrotantium membrorum multoties facti sunt eorum, qui sanctitatem, et summam paternitatem tuam illic præcesserunt, successores scilicet principis Apostolorum, et illius zelum in fide, quæ secundum Christum est, imitantes, et nunc nostris temporibus beatitudo tua digne tractavit datam sibi a Christo potestatem.

109. « Et quemadmodum quis peritus belli, et optimus prætor, sanctissime et amantissime frater noster, omnibus potentiorem et omnia vincentem veritatem, tanquam quædam valde fortia et inexpugnabilia proponens arma, hujus æmulum dejecisti, et cum Christo et per Christum mundum vicisti, et eum, qui divina furatus est et dispoliavit aliena, et per fenestram in atrium ovium more latronis intravit, et prædatus est animas multorum, deinde etiam se arroganter extulit, et cervices erexit contra Dominum omnipotentem, et in tantum jactanter elatus est, ut conventum sine subsistentia, et sine persona fingeret contra irreprehensibile et divinissimum et sacrum pontificium tuum, quemadmodum fabula hippocentauros et tragelaphos : quod etiam ad principem latenter misit. Hujusmodi ergo non sanctum operatorem atque omni opere malo repletum, videlicet eum qui secundum antiphraseos tropum Photius nominatur, opere manus pontificalis et Apostolicæ potestatis tuæ a communi Ecclesiæ resecasti corpore, et summo te Petro æquiparans, tanquam novum Ananiam sententia potentium verborum tuorum occidisti, et privatione spiritualis vitæ, ut alterum Simonem per anathema morti transmisisti, et nos qui injuriam passi sumus, sicut justissimus et fratrum amantissimus juste justificasti, et Ecclesiæ quæ apud nos est, et proprio throno, propter quæ sategisti atque scripsisti, utpote Apostolicæ et summæ potestatis susceptor, digne ac rationabiliter restituisti, et fluctum qui hic incrat dissipasti, et tranquillitatem Ecclesiis contulisti.

110. « A Deo quippe provectus, et a Christo dilectissimus et mansuetissimus et justissimus noster imperator voto et consilio et decreto, et judicio tuæ sanctitatis, favens olim, etiam nunc alacriter obediens, ut filius vester proprius ac fidelissimus, utrique quæ digna sunt exhibuit, et multa tribulatione fessam nostram senectutem, adhuc etiam omnes qui pro justitia Dei multas et varias tribulationes sustinuerunt, imperialissima prudentia usus, animavit et consolatus est. Pro quibus omnibus gratificas laudes atque voces referentes, super omnia Deo et tuæ beatitudini misimus debite Joannem reverendissimum et sanctissimum metropolitanum Sylei, virum Dei cultorem, et divino intellectu repletum, qui etiam per totos novem annos pro verbo veritatis cum nobis ipsis persecutionem et mala cætera passus est, et Petrum Deo amantissimum episcopum Troadæ, qui eadem et ipse passus est, et pariter decertavit, cum regali homine rationem simul vobis posituros pro nobis, et quæ Epistolæ desunt, viva voce adimpleturos, et manifestaturos qualem et quantam dilectionem habeat effectu humilitas nostra circa fraternam sanctitatem vestram, simul autem et de cæteris Ecclesiasticis ordinibus accepturos quæ Deo placeant, et vestro intellectui et sapientiæ et potestati distinctiones et dispositiones.

111. « Duplex est enim sacerdotalis catalogi consecratio : nam quidam a nobis hanc susceperunt, quidam vero ab iniquo et interfectore Photio. Multi quidem de nostra consecratione, gratia Dei confortati, restiterunt ei fortissime, per nullum modum in inhonorantiam et contumeliam nostram, et in eam quam putant depositionem communicantes, sed et multas et varias tribulationes et angustias et dira exilia et custodias perpetientes : quos præcipue suscipiens et tua beatitudo, scio quod supremis extollat honoribus, ut certatores veraciter pietatis. Plures autem propria chirographa transgressi sunt et ceciderunt, et pro temporis et utilitatis suæ causa in omnibus Photii temeritatibus et malignis actibus ab initio usque ad finem sectatores, et communicatores, et cooperatores effecti sunt, frequenter contra nos subscribentes, licet non voluntarie, sed vim et tyrannidem passi. Sunt autem apud eos, qui contra veritatem postea in rabiem versi, et quemadmodum quadam satanæ operatione furentes, validissimam etiam contra nos ostenderunt insaniam. Primum igitur de hujusmodi imploramus dari dispositionem. Deinde de his, qui ab illo manus impositionem ceperunt, et secundum ea etiam ipsi similiter per omnia frustra nequiter egerunt. Insuper de presbyteris, qui ex nostra consecratione consistentes, semel ei communicaverunt, vel fortasse bis et ter ex arcta angustia, non tamen subscripserunt injustitiæ chirographo ; et rursus recesserunt, et usque in præsens voluntarie vacant. Adhuc etiam de his qui cum communione etiam subscriptionem gesserunt, mox autem otium complexi sunt. Et super eos etiam de his, qui manus quidem impositionem a Photio et voluntarie, et non voluntarie suscepe-

[1] Matth. XVI.

runt, reveriti tamen, sacerdotio prorsus nullo functi sunt.

112. « Porro manus impositionem ab eo accepit Cæsareæ Cappadociæ archiepiscopus reverentissimus et perseverantissimus Paulus, post concilium vanitatis, quod contra humilitatem nostram tenuit prius. In secunda vero Synodo reproborum, ut dicit propheta, viriliter valde propugnans ob veritatem, et triumphans, et divulgans eorum interfectricem mentem, et nullo tempore vel modo contra humilitatem nostram subscribens, sed ob idipsum multa passus, et multimodas necessitates sustinens, alio quodam meliori scilicet affectu dignus habebitur a fraternitate vestra.

113. « Hæc igitur sunt capitula, pro quibus exposcimus solutionem et ordinationem in scriptis mitti humilitati nostræ, insuper autem, et vicarios vestræ beatitudinis episcopos dignos et rationabiles, ut cum eis bene et rationabiliter disponamus Ecclesiam quæ apud nos est, quam providentia Dei per intercessionem summi Petri, et instantiam et intercessionem vestram recepimus : et accipiant negotia finem utilem et congruentissimum ad gloriam Dei et vestræ fraternitatis, Christique imitatricis beatissimæ paternitatis ». Hucusque Ignatii patriarchæ Epistola ad Nicolaum Pontificem data ut superior, undecima Decembris, et quidem secundum Frodoardum biduo ante obitum Nicolai : nam ipsum defunctum affirmat die decima tertia Decembris, sicque redditæ sunt successori ipsius, quæ ad Nicolaum scriptæ fuere, ut octavæ Synodi Acta declarant, in quibus eædem recitatæ et asservatæ ut panegyris se habent, quibus ab imperatore maxime pio, et patriarcha sanctissimo laudes tanti Pontificis celebrantur.

114. *Ob Theutpergam reginam male habitam a Lothario Nicolaus laborat, et excommunicationem regi minatur.* — Sed quæ aliæ ejusdem Nicolai fuerint res gestæ anni hujus ante obitum videamus. Cum Theutperga regina invisa Lothario, ab eoque pessime habita, imminentem sibi mortem timeret : quam citam ab eo profectionem curabat, quam tamen absque auctoritate Nicolai papæ, qui eam redire præceperat, non est ausa tentare. Colore igitur Romam proficiscendi, ab eo recedendi occasionem honestam captans, legatos præmittit ad Nicolaum cum litteris, quibus ab eo Romam veniendi licentiam postulavit, sed ex Lotharii viri sui, imo infestissimi hostis consilio, quin potius minantis jussione, iisdem litteris atque legatis eidem Romano Pontifici significare coacta est se sponte cedere regiæ dignitati, in quam introduceretur Waldrada tanquam legitima Lotharii conjux. Quæ audiens Nicolaus, omnia hæc ipsam a Lothario coactam scripsisse cognoscens, hæc ad eam rescripsit redditis ad ipsam litteris[1] : « Quis ignorat hæc te multis pressuris subactam deponere, et innumeris malis attritam proferre, cum etiam (ut prædiximus) omnes religiosi et clari Galliarum et Germaniæ viri hæc ita se habere, frequenti relatione testentur ? adeo ut te nobis hæc scripturam fore, multo ante tempus cognoverimus. Sed his omissis, hortamur ac vehementer admonemus, ut ipsa tibimet manus non inferas, nec mortis fomitem generes.

115. « Melius quippe tibi est, ut veritatem loquentem alius te occidat, quam tu teipsam mendacium dicens interimas. Sta igitur intrepida atque constans, et mortem, quam quoquo modo semel experiri debes, præcipue pro veritate sustinere non paveas ». Monet postremo, ne occasione Romam veniendi, a viro discedat, recepturo post ejus discessum Waldradam, et ipsam in via vitæ discrimen subituram. Hæc Nicolaus ad eam hoc anno Indictione decima quinta, nono kalend. Februarii. Sed et scribens ad Lotharium[1] æque prohibuit, ne ipsa Romam veniret.

Sequenti vero die, nempe octavo kal. Februarias idem Pontifex[2] litteras dedit ad omnes episcopos sub regno Lotharii constitutos, quos redarguit, quod rerum temporalium amittendi timore, segnes fuerint hactenus in corrigendo Lothario, de quibus anno superiori dictum est. Eadem porro die et Indictione[3] ad Carolum regem Francorum Lotharii patruum scripsit, dolens quod Lothario conniveat de abjicienda atque perdenda regina Theutperga a rege adulterii rea constituta, damnans consilium de judicio per monomachiam definiendo, rogat ut eam a periculo liberans mortis apud se recipiat.

116. « Direxit (inquit Regino) eodem tempore etiam Lothario regi idem reverendissimus Pontifex Epistolam ita incipientem[4] : Audito revertente misso nostro, correctionis tuæ (ut ita dicamus) initio, etc. » Integra extat inter cæteras Romæ cusas Epistolas Nicolai, quam tu consulas.

117. In primis autem ipsum Lotharium regem redarguit, quod Theutpergam varie vexasset, compulissetque jurare, non ipsam, sed Waldradam legitimam ipsius uxorem esse ; inanem ostendens ejusmodi adinventionem, cum sententia Sedis Apostolicæ definitum esset, eam esse legitimam ipsius uxorem. Abstrahitque eum ab omni spe ducendi pellicem in uxorem, cum nec defuncta uxore, id ipsi licere, leges Ecclesiæ doceant. Waldradam excommunicatam ipsi denuntiat, cujus consortio, ne ejusdem pœnæ fiat particeps, admonet. Sed et eadem sententia ipsum fore plectendum, nisi pareat, comminatur. His datis litteris, quibus comminatio excommunicationis missa est, magnus timor invasit omnes Francorum episcopos, ne rex ab eodem Pontifice excommunicationis sententia plecteretur, cujus rei gratia tunc Adventius Metensis episcopus, has ad coepiscopum Hattonem litteras dedit, quas acceptas e Codice Trevirensi hic recitamus, sic se habent :

[1] Nicol. Ep. XLVIII.

[1] Nicol. Ep. LI. — [2] Ib. Ep. XLIX. — [3] Ib. Ep. L. — [4] Ib. Ep. LI.

118. « Reverentissimo ac dilectissimo fratri et coepiscopo Hattoni, Adventius humilis plebis Dei famulus, in Domino JESU Christo sempiternæ felicitatis gloriam.

« De duabus partibus nobis scire evenit, id est, ex regno Caroli et ex regno Hludovici majoris, quod dominus Nicolaus Apostolicus præfixam, atque immutabilem sententiam in suis scriptis directam habeat in istis partibus super causam domini ac senioris nostri Hlotharii regis : ita videlicet, ut si in vigilia Purificationis sanctæ Mariæ Waldradam non dimiserit, a luminaribus Ecclesiæ debeat esse exclusus. Unde nos, quasi mortali angustia vallati, et nimio tædio affecti, vestræ charæ fraternitati hos lacrymosos direximus apices, propter Deum precando, et propter illam fidem, quam illi debetis, ut nullo modo omittatis, nisi statim et absque ulla mora in suam præsentiam venire studeatis, eique imminens periculum, quasi verus speculator, per omnia exponatis, dicendo, quomodo nullas illi moras prætendit, aut salvationis, aut forte, quod absit, damnationis sententia. Nos vero saluberrimum putamus esse consilium, et ex divino adjutorio, modis omnibus accelerandum, ut noster senior festinato itinere, duos dies ante festivitatem sanctæ Mariæ in Floriking, Florikingen aut in alio loco, ubicumque voluerit, si amplius non potest, saltem tres episcopos habeat, quos sua dominatio elegerit, et in illorum præsentia, secrete de retroactis culpis in conspectu episcoporum humiliter veniam petat, et inter lacrymosa suspiria emendationem promittat in posterum.

119. « His itaque gestis, videtur mihi utile consilium, ut in præsentia eorumdem episcoporum accepta indulgentia, Deo dignam sponsionem faciat, quod in antea de suo conjugio legitimo, cum suorum fidelium, in illorum scilicet, qui illi pariter fideles sunt, consilio atque auxilio, debeat iterari. Sicque, ut mihi videtur, absque omni periculo animæ suæ, et a Deo sibi concessi regni minoratione, Ecclesiam sancti Arnulphi liber ac securus, in Purificatione sanctæ Mariæ, eamdem sanctam festivitatem celebraturus, introeat. Alioquin seipsum, et nos omnes, qui illi secundum Deum, et secundum sæculum fideles sumus, ad irrecuperabilem perditionem, ut verisimile cernitur, perducet. De publico enim adulterio nullatenus erit illi formidandum, cum Dominus per prophetam clamet : Cum ingemuerit peccator, salvus erit, non reiterans vias suas. Ili ergo apices sub sigillo confessionis mittuntur, ita videlicet, ut propter Deum vobis sit, ne ullus mortalium præter vos, et nostrum seniorem, si voluerit, ullatenus videat. Ergo agat vestra fraternitas, ne dilectissimus atque amantissimus dominus noster, et nos cum illo infeliciter pereamus. Oramus dilectam fraternitatem vestram valere feliciter ». Hæc Adventius Metensis episcopus.

120. *Humiles Lotharii litteræ ad papam venire Romam prætexentis.* — Verum aliud consilium Lotharius iniit, quod excommunicationem comminatam effugeret, nempe ut suum ad Nicolaum Romam adventum litteris præmissis eidem nuntiaret, interimque episcoporum ad eumdem legationem decerneret, ut sic eum spe bona ludificaret, scripsitque blandas ad ipsum litteras has, quibus et auxilium contra Sarracenos, si opus sit, pollicetur. Sunt et ipsæ acceptæ ex Codice Trevirensi, quæ sic se habent :

« Domino vere sanctissimo ac beatissimo, totiusque Dei Ecclesiæ roseo pii regis Christi sanguine acquisitæ summo Pontifici et universali papæ Nicolao, Hlotharius divina propitiante clementia rex ac devotissimus filius vester, sempiternam cum gaudio prosperitatis et felicitatis gloriam, fideleque servitium.

121. « Rex regum et princeps pastorum Christus, qui sacerdotalem et regiam dignitatem in ministerio nostræ redemptionis in seipso univit, quique sui ovilis curam B. Petro Apostolorum principi tuendam commisit, ille nos salubribus edictis instituit, ut Apostolatus vestri sacratissimum apicem divinitus in fundamento Ecclesiæ sublimatum fideliter diligamus et humiliter veneremur. Hinc est, quod nostræ mansuetudinis affectus, circa vestram celsitudinem veræ charitatis igne inflammatur, et a multis jam retro diebus, nos ad vestram præsentiam desiderabiliter invitare non cessat. Quapropter hos vestræ eminentissimæ paternitati direximus apices, ut de vestra optabili sospitate celerius rescire possimus, quæ omnium gemmarum nitore pretiosior, omnique thesauro charior nostro amplexatur in corpore. Et quia nos hoc idem de vestra sanitate incunctanter credimus, satius vobis intimandum decrevimus, quod divina opitulante clementia, nostra mansuetudo optime viget, fideliumque nostrorum generalitas in necessariis reipubl. negotiis, opitulante Christo, salubribus proficit incrementis, imo prosperitatis successum ab ipso bonorum omnium largitore profuturum humiliter ac fideliter præstolamur. Regnum quoque nobis divina pietate commissum, et ab omni paganorum infestatione, aliorumque inimicorum deprædatione, dextera omnipotentis Dei pro nobis pugnante, et auxiliantibus meritis beati Petri Apostoli, vestrisque precibus almifluis suffragantibus, hactenus cum omni integritate tutum manere cognoscite.

122. « Porro vestræ sanctitatis noverit pia paternitas, quod isto tempore ferventissimum desiderium habemus causa orationis Apostolorum limina visitare, vestramque diu desideratam faciem cernere, et sacra dulciter amplexari vestigia ; et jam secundo ac tertio nostri itineris apparatum sub certa deliberatione repetitum habemus, quod in voto manet implere desiderantes. Verum si aliqua, quod absit, periculosorum temporum varietas votum nostrum interceperit, legatos nostros Gutfridum (Luitfridum) dilectissimum avunculum nostrum, et Waltarium fidelem nostrum, necnon et

Theutgaudum venerabilem archiepiscopum, atque[1] Attonem coepiscopum ad vestram præsentiam destinare procurabimus, ut per illos liquido cognoscat vestra celsitudo, quam fideles vobis per omnia existimus, nos et fideles nostri, et quam fideliter vestris salubribus consiliis, et spiritualibus monitis parere desideramus. Revera sicut spiritalis ac devotissimus filius reverentissimo patri, atque universali papæ debet, quippe nos et venerabiles episcopi atque fideles nostri, si non corpore, corde tamen ad vestra sacra vestigia provoluti, humiliter petimus, ut si aliquis inimicorum nostrorum ex nostra parte, quiddam sinistrum mendoso falsitatis elogio vestris sanctissimis auribus significare præsumpserit, quasi serpentinum virus, Apostolica abominetur auctoritas. Et quidem nostri episcopi veritatis disciputi, magistri erroris esse non possunt, qui Orthodoxi patris catholicæ et Apostolicæ fidei veri probabuntur esse cultores.

123. « Inter ista vero ratum esse duximus inserendum, quod si aliqua incursio paganorum fines beati Petri vobis cælitus commissos adire tentaverit, aut forte terminos augustissimi imperatoris, atque amantissimi germani nostri Hludovici, prout nuperrima atque infausta relatione comperimus, irrumpere præsumpserit, illud nobis absque ulla dilatione ocius significari deposcimus, quia quolibet postposito rerum temporalium damno, atque parvipenso perituri discrimine regni pro amore et timore Dei, et beatorum Apostolorum sanctorumque omnium reverentia, simulque vestra sanctissima paternitate, quam præ omnibus mortalibus diligere ac venerari decrevimus, nos ac fideles nostros morti ac periculo tradere parati sumus, scientes esse scriptum : Timere non debemus mortem, quæ sine dubio perducit ad vitam.

124. « Igitur quibus valemus votis, Domini misericordiam imploramus, ut nostram mansuetudinem vestræ excellentissimæ almitati tandem repræsentet incolumem ; quatenus verior experientia Apostolatus vestri puriter cognoscat, utrum prolata a veritatis fonte emanaverint. Omnipotens Deus nostri memorem summum vestri sanctissimi Pontificatus apicem prosperis successibus feliciter insignitum ad custodiam gregis conservare et exaltare dignetur, gloriosissime ac præstantissime pater ». Hæc ipse. At Nicolaus prohibuit ejus Romam adventum, quem sciret non ad pœnitentiam, sed ad dilationem prætendi. Vetus fuit Lotharii artificium, ut cum sive a patruis regibus, sive a Romano Pontifice arctaretur ab adultera omnino recedere, ille se Romam velle proficisci, et de sua causa agere coram Pontifice affirmaret. Testatur id Nicolai Epistola[2] ante legationem Arsenii data. Sic igitur ab eo sæpe deceptus, ne Romam veniat interdicit; cum et interim non cessaret alia via ipsius omnibus modis procurare salutem, scribens de his ad Ludovicum[1] regem Germaniæ de ejus emendatione procuranda.

125. *Prohibet Nicolaus Lotharium venire Romam.* — Occasio etiam prætexendi Romam adventus et illa præcessit, quod eodem anno Carolus et Ludovicus fratres simul, Nicolai papæ monitu convenientes, sollicite de Lotharii nepotis sui nondum resipiscentis scandalo consulentes decrevere, ut ipse Carolus patruus ad eum adjuncto sibi episcopo proficisci deberet, quo eum coram efficacius hortari posset, ut in omnibus parere deberet monitis Apostolicæ Sedis. Cum igitur ad eum Carolus cum episcopo pervenisset, et quæ sibi et fratri in optatis essent aperuisset : ille quidem ex more promissionibus multis, facturum se quæcumque Pontifex juberet, eidem satisfaciens, Romam ad eum venturum esse promisit. De quibus omnibus per suum legatum Ludovicus ipsum Romanum Pontificem Nicolaum reddidit certiorem. Qui his acceptis ad eumdem Ludovicum litteras[2] reddidit hoc anno quarto kalend. Novembris, prima Indictione inchoata, quibus significavit eludere solere Lotharium Apostolicam Sedem promissionibus suis, utpote cum multa promittat, nihil præstet, sed pollicitis contraria agat, utpote qui legitimam conjugem Theutpergam immenso odio persequens pessime habeat : Waldradam vero Ticino, quo pervenerat, revocasset in Gallias, cujus et nutu cuncta perageret. Ob idque, quod scilicet inobediens esset Apostolicæ Sedi, ne Romam veniat, omnino prohibuerit. Nam in ea Epistola ad Ludovicum hæc inter alia habet :

126. « Adhuc ad nos se properare velle demonstrat, cum ne id sine nostra licentia præsumeret, nos ei sæpe districtius injunxerimus et prohibuerimus. Verum quamobrem Lotharius Romam proficisci gestiat, miramur si vestram latere potuit prudentiam. Itaque impleat prius quæ præmisimus ; totius occasionis vel sinistræ suspicionis fomitem a se procul abjiciat, imo vero a nostris mentibus amputet : et tunc si ei sit huc veniendum, a nobis est sollicite providendum. Siquidem etiam si cuncta, quæ nos ei supra memoravimus injunxisse, penitus adimpleta potuisset ostendere : nec sic ei contra interdictum nostrum iter Romam fuerat properandum ; quanto minus nunc, quando toties a nobis admonitus, nihil de eis consummasse convincitur. Igitur dilectio vestra illum nunc venire Romam prohibeat ; alioquin, mihi credite, si contra propositum nostrum forte præsumpserit : minime ea, qua cupit, honestate vel hic suscipietur, vel hinc profecto regredietur, etc. » Hæc et alia plura Nicolaus de Lothario, questus etiam, quod in sede Trevirensi et Coloniensi, e quibus exciderant Guntharius et Theutgaudus nullum alium patiatur ordinari episcopum, spem habens illos in easdem Ecclesias fore restituendos, pro

[1] Hattonem, puta Virdunensis Ecclesiæ. — [2] Nicol. Ep. XXVII.

[1] Nicol. Ep. LIII. — [2] Nicol. Ep. LV.

quibus et frustra itidem rex Ludovicus [1] rogasset. Scripsit ista Nicolaus ad Ludovicum hoc eodem anno tertio kalend. Novemb. prima jam Indict. inchoata. Prid. vero kal. scripsit ad episcop. sub Ludovici regno constitutos : quos nimium sollicitos pro restitutione eorumdem damnatorum episcoporum redarguit, totamque rerum gestarum seriem pandit, ostendens eos omnino restitutione indignos, indignumque Apostolica Sede, ut sententiam semel magna deliberatione prolatam, contra consuetudinem mutet. Nam inter alia : « Cesset itaque, inquit, vestræ fraternitatis nos super hoc pulsare solertia, et quod fieri non potest, tandem aliquando desinat. Nam Sedis Apostolicæ sententia tanta semper consilii moderatione concipitur, tanta patientiæ maturitate decoquitur, tantaque postmodum deliberationis gravitate profertur, ut retractatione non egeat, vel immutari necessarium ducat, etc. » Sed quem finem tandem tragœdia ista habuerit, dicemus anno sequenti; modo autem quæ sunt reliqua ejusdem regis rerum gestarum anni hujus prosequamur.

127. *Pro Helletrude vidua bonis spoliata a Lothario Nicolaus laborat.* — At non hic finis Lotharii regis iniquitatum, sed hoc eodem anno, enormia alia prioribus peccata conjunxit, auferens bona Helletrudis filiæ Lotharii imp. viduæ relictæ Berengarii comitis, quæ talia passa ad pauperum patronum viduarumque protectorem Nicolaum Pontificem confugit : qui pro ipsa ad Carolum regem litteras dedit, ut apud Lotharium intercederet, ageretque ut ablata restituat. Porro has ab eo esse datas litteras, hoc ultimo Nicolai tempore, cum pro excommunicato ipse Lotharius haberetur, ex iisdem apparet, quas nunquam adhuc editas, hic describendas esse, ne pereant, existimamus; sic enim se habent [2] :

128. « Nicolaus episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Karolo glorioso regi.

« Litteris scilicet suis, de Helletrude Berengarii comitis quondam relicta, nobis pernotuit, Hlotharii videlicet regis pressuris annihilatam, ejusdemque præjudicia fore perpessam. Apostolatui nostro hæc atque (itaque) alia suggessit, quo eidem Hlothario Apostolicis exinde mitteremus litteris monita, et vobis, dilectissime fili, fratrique vestro Hludovico excellentissimo regi, nostram dirigeremus Epistolam; quatenus vobis succurrentibus atque foventibus, ipsa proculdubio vidua ad perfectam de suis rebus perveniret justitiam; quoniam non solum prædia a genitore suo Hlothario imperatore per testamentum largita sustulit, sed etiam proprietates ejus a parentibus suis sibi, præfatæ Helletrudi, dimissas colludiose surripuit, eisdemque sanctæ Dei Ecclesiæ infideles Northmannos paganos beneficiali more sane donavit. Nos vero jam dicto Hlotario nepoti vestro Apostolicas litteras mittere nequivimus : quia pro nefariis et incertis (illicitis) negotiis ab illo abolendis, plane vobis auditis, excommunicatum habemus.

129. « Sed excellentiæ vestræ ineffabili dilectione colendæ, poscendo, dilectissime fili, dirigimus, ut pro reverentia Apostolorum principum, ad quos quasi refugium faciens, rogavit ipsa scriptis justitiam, et pro eo quod jure agnationis, sive majoris natu, vos a talibus illum decet coercere illicitis, super his per vestrum missum, aut Epistolam, tam ex nostra sanctione jubendo, quam ex vestra parte rogando, seu legum auctoritate monendo, jam sæpedicto regi mittere studetote (studeatis). Et si vos forte una cum fratre vestro Hludovico glorioso rege conjuncti, eumdem nepotem vestrum quæque pro causa sororis suæ, ut credimus, fueritis allocuturi, quæsumus affatim, ut hujus crebro fatæ viduæ Helletrudis causam, tam de propriis quam de beneficiis per testamentum a jam dicto Hlothario Augusto quondam concessis, nulla officiente occasionis ratione, usque ad finem perducatis, ut cum, Deo favente, a priore nævo fuerit correctus illius feminæ causa, hæc restituat, et ut ne adjiciat iniquitatem super iniquitatem in regno suo, sed faciat justitiam suam abundare, quoniam quidem regum examina decet omnibus subvenire, præcipue viduis, quarum judex Christus est.

130. « Itaque hujus instar Epistolæ Epistolam de hac causa nunc, ceu vobis, aut secus, Hludovico fratri vestro direximus. Dolemus oppido pro talibus, eminentissime rex, prædia Christi fidelium quoquo modo tollentibus, et Christi regis infidelibus beneficiali more donantibus. Interea rogamus, ut quidquid perfectionis consultu super his vestra perfecerit excellentia, scriptis per singula Apostolatui nostro non dedignetur vestra intimare regalis magnitudo. Excellentiam vestram nunc et semper bene valere optamus in Christo ». Hucusque Nicolai Epistola de Lotharii delictis, atque de rebus hoc anno ad eum spectantibus jam satis.

131. *Epistola pœnitentialis Nicolai papæ.* — Ad postremum autem non prætermittendum, ex antiquo usu perseverasse, ut pro gravioribus delictis expiandis fideles ad Romanum Pontificem se conferrent : quod sub Nicolao Pontifice dum frequentatur, inter alios infelix pater trium filiorum necator accurrit; de quo ad suum episcopum ista pastor omnium scripsit :

« Nicolaus [1] episcopus servus servorum Dei, reverentissimo et sanctissimo Ronolardo episcopo.

« Dominici gregis curam cœlesti dogmate plenam ita convenit episcopis observare, quatenus pro suscepti ovilis neglectu aliquod periculum non incurrant. Undique etenim venientes admodum plurimi suorum facinorum proditores, quantum dolorem inferant pectori nostro, plus singultu reminiscimur, quam calamo scribi queat. Inter quos videlicet istum Cumarum ad Apostolorum limina

[1] Nicol. Ep. LVI. — [2] Ex Codic. Bibl. S. Mariæ super Miner.

[1] Ex Bibl. Nicol. Fabri Paris.

festinasse cognoscite; et pœnitentiæ modum, pro perpetrato trium filiorum homicidio sibi impositum manifestasse. Quorum quædam temperavimus, eo quod suffragia Apostolorum principis nutritoris nostri postulare devote festinavit. Nam eumdem ad beati archangeli oraculum ire volentem, instantia temporis revocavit : atque constitutionis sibi impositæ modum continentem Epistolam vestræ sanctitati deferendam Apostolica sollicitudo transmisit. In ea igitur, hoc est, in ista, ita statutum est; ut triennio ante fores Ecclesiæ pro peccatis suis oraturus consistat; et deinde inter auditores permaneat quadriennio; ut septem annorum curricula absque communione Dominici corporis et sanguinis ducat : ita quidem ut in omnibus diebus vitæ suæ carnem non manducet, et in isto septennio vinum non sumat, nisi diebus Dominicis, et festivitatum : ab inde quinquennio tribus diebus per septimanam a vino abstineat, ut duodecim annis quantitas pœnitentiæ extendatur. Liceat itaque illi uxorem propriam non deserere, ne forte incidat in adulterium, et pro occasione unius delicti, præcipitetur fragilitate carnis in pejus. Concessimus etenim ei calceatum ad vos pervenire : ac deinde triennio discalceatum ire debere; et vestimentis secundum qualitatem temporis, et aeris temperiem indui, atque lacte perfrui.

« Cæterum vero ita actus ipsius discernentes, per omnia considerate atque disponite, quatenus et Evangelica misericordia in illo agnoscatur, et canonica auctoritas conservetur. Attamen permittimus eum cascum sumere, atque possessionem suam habere; et post septimum annum, usque ad diem mortis perseveret in jam dicta pœnitentia, atque arma, nisi contra paganos, non ferat. Optamus sanctitatem vestram in Christo bene valere ». Hactenus Nicolaus. Relata sunt ista ab Ivone [1] in suum librum Decretorum.

132. *Corpus S. Clementis Romam delatum.* — Hoc eodem anno, qui ultimus Nicolai numeratur, contigit per SS. viros Cyrillum atque Methodium Orientales monachos deferri Chersona Romam corpus sancti Clementis papæ, de quo ex Leone [2] Ostiense in primis ista narrantur :

« Leo episcopus Ostiensis tradit, quod tempore Michaelis imperatoris Constantinopolitani quidam Philippus sacerdos Chersonam veniens, de his, quæ narrantur in historia S. Clementis, de maris aperitione habitatores interrogavit. Qui nihil de hoc scire professi sunt, eo quod advenæ magis, quam indigenæ erant. Siquidem miraculum illud jamdudum ob habitantium culpam cessaverat, et ab incursu Barbarorum templum illud destructum erat, et arca cum corpore marinis fluctibus obruta. Tunc assumpto episcopo Georgiæ civitatis cum clero et populo accesserunt ad insulam, in qua putabant esse martyris corpus. Ubi divina revelatione fodientes corpus invenerunt, et anchoram, cum qua fuerat in mare projectum. Quod Chersonam reportantes, ibidem sepelierunt. Tempore vero Nicolai papæ primi, corpus ipsum a sancto Cyrillo Slavorum episcopo inde sublatum, et Romam delatum, atque in Ecclesia ejus nomine fabricata reconditum est, ubi requiescit, miraculis clarens ». Hactenus ex Leone Ostiense. Porro Cyrillus atque Methodius manserunt Romæ usque ad creationem Hadriani Nicolai successoris, a quo ambo missi sunt ad prædicandum Evangelium Slavis, quorum linguam didicerant; de quorum apostolatu ab Hadriano collato meminit Joannes papa VIII in suis Epistolis, de quibus inferius suo loco agendum erit. Porro ista de translatione corporis S. Clementis Romam, deque eorumdem apostolatu plures sunt assertores, et testantur ista etiam Ecclesiastica monumenta, nempe Romanum Martyrologium, ubi in Notis alios id asserentes citavimus auctores.

133. *Nicolai postrema acta, munificentia erga Ecclesias, laudes et obitus.* — Interea vero dum ista Romæ geruntur, Constantinopoli, ut dictum est, cuncta mutari contigit, de quibus Anastasius hæc summatim recenset ante obitum ipsius Nicolai Pontificis : « Dum hæc, inquit, agerentur, Dei judicio, Michaelem imperatorem Græcorum ultio digna percutit, et nefanda cæde perimit : imperante autem Basilio Constantinopoli, quoniam voluit Dominus ipsius sancti Pontificis juges labores, quos pro sancta Constantinopolitana passus fuit Ecclesia, cum fine boni operis consummare; sicut fama se habet, Photius neophytus et invasor ut mœchus pellitur : et juxta decretum Sedis Apostolicæ patriarcha Ignatius redditur throno. Neque enim hic divinorum exsecutor operum piissimus et Catholicus papa, quæ sua sunt, sed ea quæ Dei sunt, primo loco posuit et quæsivit, et cum adjutorio S. Petri bella Domini summo dispensationis libramine spiritualiter præliari curavit. Prælatos siquidem quosque, ne subditos læderent, magna provisione moderans, ut pater commonuit; et ut subjecti prælatis subessent, juxta uniuscujusque privilegia pastoraliter quoque decrevit. Cujus qui studium vult agnoscere, in Epistolis suis, quas bene libratas per mundi partes direxit, luce clarius invenire valebit ». Ita quidem ex his, quæ cusæ habentur numero septuaginta [1], judicare licet, et aliis, quas hinc inde summo labore collegimus, atque fragmentis, quæ apud Gratianum, sive apud alios canonum et decretorum veteres collectores descripta reperiuntur, quæ simul in Collectione [2] Conciliorum per titulos viginti disposita, edita habes. Pergit vero Anastasius quæ sunt reliqua usque ad ejus obitum dicens : « Animam suam in manibus suis posuit, qui nulla nisi cælestia cogitabat : qui jejuniis, vigiliis et orationibus nocte ac die vacans, nec requiem corpori, nec membra dabat

[1] IVo par. x. c. 33. — [2] Apud Catal. SS. l. x. c. 98.

[1] Tom. III. Ep. Rom. Pont. Rom. edit. — [2] Tom. II. Concil. vet. edit. Col. et Venet. tom. III.

sopori. Nam si cuncta, quæ Christi gratia plenus, virtutibus atque fide sanctitatis opera gessit, et moribus, vitaque docuit, et implevit, chartis inserere volumus: prius fortasse membrana, quam sermo deficiet. Tamen antequam ad finem vitæ illius stylum convertamus, primum ea quæ sanctis locis obtulit, reddamus ».

134. Sed antequam ista ac reliqua de Nicolao quæ spectant ad ejus munificentiam, de donis collatis diversis Ecc. agamus : non prætermittendum errare eos, qui putarunt[1], adjectionem illam symbolo inditam FILIOQUE esse primum in Ecclesia Romana ab ipso Nicolao Pontifice factam, id ex Epistola Photii elicientes, nimirum quod ad Nicolaum inter alios Photius scripsit adversus eos, qui dicerent Spiritum sanctum sicut a Patre, ita etiam a Filio procedere. Quod igitur tunc regebat Ecclesiam Nicolaus, creditus est ipse auctor, ut quatuor illæ syllabæ Symbolo intexerentur. At hi ab eodem ipso Photio redarguuntur erroris, dum in Epistola inferius recitanda post Joannem papam octavum scripta, ipse testetur a nemine Romanorum Pontificum, usque ad illa tempora aliquid additum Symbolo. Cum ergo ab eodem Photio contrarium asserente corrigantur hi, nihil est, ut ad hæc confutanda diutius immoremur. Nicolaus igitur, etsi eadem cum suis prædecessoribus sentiret de Spiritus sancti processione a Patre Filioque manante : nec quidquam tamen in Symbolo fidei adjectum voluit, quod sciret a Leone tertio prædecessore Pontifice id recusatum legatis Caroli Magni imperatoris. Qua autem urgente occasione id postea factum oportuit, suo loco dicetur.

135. Sed redeamus ad Anastasium, de Nicolao ista subjicientem : « Hic igitur egregius papa ob amorem principis Apostolorum Petri Apostoli nutritoris sui fecit in Basilica ejus pannos tam scilicet de stauraci, quam de fundato, vel aliis pulchris variisque coloribus numero quatuor. Qui trabes majores in presbyterium respicientes omnes in gyro complevit, luculenter ornans, decusque augens, tres miræ magnitudinis. Ubi etiam, quod nullus post devastationem Sarracenorum agere nisus est, arcum fecit argenteum, et meliorem quam olim fuerat super excelsiorem trabem, quæ est ante ciborium, in medio posuit pensantem libras.... et tres imagines argenteas, in quarum una figuram Domini Salvatoris, in duabus vero angelorum sculpsit effigies, ac illis novem libras auri deaurans superposuit. Earum una pensat libras octoginta, alia septuaginta , tertia similiter libras septuaginta. Fecitque crucem auratam unam, pretiosis gemmis ornatam, pensantem libras.... et in summitate ejusdem arcus locavit. Ubi pro amplitudine decoris ejus, atque speciminis appendit coronam auream unam, cruces argenteas duas, calices argenteos duos, staupos (scyphos) argenteos duos. Porro in purpureis marmoribus, quæ ante corpus B. Petri Apostoli regulas argenti retinent , duas cruces argenteas offerens posuit pensantes libras....

136. « In patriarchio siquidem Lateranensi domum pulcherrimam nimisque decoram fieri jussit, et oratorium sanctæ Dei Genitricis illic construens, vestes et competentes ornatus pro æternæ vitæ amore ipse beatissimus Pontifex obtulit. Multaque loca sanctorum casu ad ima delata renovavit, et diversis Ecclesiis diversa contulit, et commoda luculenter adauxit. In ciborio Constantinianæ Basilicæ quatuor pannos de fundato obtulit, sicut et in ciborio S. Petri fecit. Et in Ecclesia doctoris gentium similiter fecit. Et in Ecclesia Dei Genitricis Ad præsepe. Et in Ecclesia S. Laurentii foris muros quatuor pariter pannos pro ciborio obtulit.

137. « Hujus itidem beati Pontificis temporibus tanta ubertas et victualium copia extitit, ut omnem memoriam famis decessoris sui factæ diebus hæc oblivioni traderet abundantia. Hic fecit ordinationem unam per mensem Martii, creavit presbyteros septem, diaconos quatuor, episcopos per diversa loca numero sexaginta quinque. Postquam autem Sedem Apostolicam victoriosissime ut verus Dei athleta catholice et principaliter rexit, ex hac luce idibus Novembris, Indictione prima, migravit ad Dominum. Porro quid dicam, cum solum ejus exitum diversæ hominum nationes plena ratione utentes, verum etiam, quantum ad intemperiem aeris, ipsa mundi elementa diu fleverunt, et in tristitia permanserunt? Quo defuncto, corpus ejus sepultum est ante fores Basilicæ sancti Petri Apostoli ». Implevit in Sede annos novem, menses sex, dies viginti. Ita secundum Anastasium, res ab eo præclare gestas prosequentem temporis hujus auctorem. Cæterum quod ad diem obitus spectat, apud Frodoardum [1] nisi sit error in Codice, obiisse Nicolaus ponitur idibus Decemb. Laudatissimus si quis alius Romanorum Pontificum. Nam audi Reginonis elogium litteris plane aureis exarandum :

« Post beatum Gregorium usque in præsens, nullus præsul in Romana Urbe pontificali honore sublimatus Nicolao videtur æquiparandus. Regibus et tyrannis imperavit, eisque ac si dominus orbis terrarum auctoritate præfuit. Episcopis et sacerdotibus religiosis, ac Domini mandata observantibus humilis, blandus, pius, mansuetus apparuit. Irreligiosis et a recto tramite exorbitantibus terribilis atque austeritate plenus extitit, ut merito credatur alter Elias, Deo suscitante, nostris temporibus surrexisse, et si non corpore, tamen spiritu et virtute ». Hæc Regino.

138. Porro Joannes diaconus [2] hujus temporis scriptor, ipsum Nicolaum in cælum receptum in gloria sanctorum una cum sancto Gregorio apparentem per visum, est testis. Quem et successor

[1] De his agit Pithœus in libello hist. controver. de process. Sptr. San.

[1] Frodoard. hist. Rhem. c. 15. — [2] Jo. diac. in Vita S. Gregor. l. IV. in fin.

ejus Hadrianus summis est laudibus prosecutus, cumque novum Eliam, novum Phineem, suo colloquio habito cum Orientalibus, nuncupavit, et quibus aliis potuit laudibus exornavit, ut suo loco dicetur. Ejus sepulchrum ante fores Vaticanæ Basilicæ positum, ejusmodi fuit Epitaphio insignitum, quod male Nicolao II in aliquo exemplari depravato tribuitur : primo enim et non secundo emendatior Codex inscriptum retinet, quod hic tibi scribendum curavimus, licet longe impar sit musa meritis tanti viri :

Conditur hoc antro sacræ substantia carnis
Præsulis egregii Nicolai, dogmate sancto
Qui fulsit cunctis, mundumque replevit et Urbem.
Intactis nituit membris, castoque pudore.
Quæ docuit verbis, actuque peregit opime.
Sidereæ plenus mansit doctusque sophiæ
Cœlorum claris quæ servat regna triumphis
Ut regnet soliis procerum per sæcula natus.

139. *Hadrianus, cujus primordia et virtutes prædicantur, papa lætissimis auspiciis eligitur.* — Post obitum Nicolai usque ad successoris ipsius Hadriani consecrationem mensis intervenisse reperitur auctoritate Anastasii bibliothecarii : etenim idibus Novembris Nicolaus mortuus asseritur, Hadrianus consecratus decimo nono kalendas Januarii ponitur. De cujus electione hæc ipse, quem collectorem potius quam scriptorem Vitarum præteritorum Pontificum Romanorum affirmamus :

« Hadrianus, natione Romanus, ex patre Talaro, postea episcopo, regionis tertiæ, sedit annos quinque. Hic ex proximitatis genealogia beatæ recordationis Stephani quarti, et Sergii junioris Pontificum descendens, dum miris polleret actibus, a venerandæ memoriæ Gregorio quarto Apostolicæ Sedis præsule subdiaconi sortitus est ministerium. Deinde vero in Lateranense patriarchium familiariter assumptus, laudabiliter conversatus, ad regendum titulum sancti Marci confessoris Christi atque Pontificis presbyter ordinatus, tam inculpabiliter degit, tam viriliter ministravit, ut non tantum sicut factus presbyter, sed sicut futurus Pontifex, reverenter ab omnibus coleretur : siquidem in eo erat in Christo ejusque Genitrice (apud cujus Præsepe jugibus orationibus incumbebat) tanta fiducia, ut benefaciens non deficeret; nec quidquam discriminis, cuncta quæ habere poterat largiens, incurrere formidaret.

140. « Nam cum die quadam inter compresbyteros suos a sanctissimo papa Sergio consuetudinaliter denariis quadraginta perceptis, domus suæ portas revertens ingredi vellet, ac præ multitudine peregrinorum, quæ ibi fiducialiter solito more, velut ad horreum commune confluxerat, omnino nequiret : misericordia motus equestri suo retulit, nil sine tantis fratribus in tantillis denariis sibi esse commune. Cumque ille neque tertiæ parti pauperum singulos denarios posse sufficere intulisset : Virtute, inquiens, Christi, qui de quinque panibus, et duobus piscibus quinque millia hominum satiavit, non singulis singulos, sed ternos singulis denarios erogabo. Hæc dicens, forinsecus portæ subsidens, ac de manu equestris sui suscipiens, peregrinis cunctis egredientibus ternos singillatim denarios erogavit. In qua redundatione cum miraretur equester non solum non defecisse denarios, quinimo fuisse super : liberalis presbyter qui supererant domum recipiens, multitudini familiæ suæ ternos nihilominus personatim nummos largitus est. At cum sex identidem superessent : Vides, inquit, quam largus, et quam suavis sit omnipotentissimus Dominus, qui quadragenariam quantitatem nummorum et fratribus nostris per ternos distribuit, et mihi ternos, et tibi ternos æqua sorte servavit ?

141. « Erat præterea tantæ hospitalitatis et largitatis, ut non immerito beato Job in his valeat comparari. Non despiciebat inter eundum eum, qui non haberet indumentum, sed de suis ovium [1] calefaciebat velleribus : nec buccellam quidem suam solus, nam hanc cum pupillis et egenis comedebat; quippe qui oculus esse cæco, et pes probabatur existere claudo. Et ut scriptis virtutum ejus multiplicitas referatur : pater erat pauperum, et cordis viduæ consolator. Ostium ejus viatoribus patebat, nec clausa erat domus ipsius quidpiam postulantibus. Adeo ut ab omni clericati gradu, ab omni senatorio et populari concordissimo cœtu, sicut post mortem quarti papæ Leonis, ita post obitum tertii Benedicti Pontificis subire summum Pontificium, nisi ipse diversis argumentis et exquisitis excusationibus verecunde subterfugeret, cogeretur.

142. « Sed dum Apostolicæ memoriæ sanctissimus papa Nicolaus rebus excessisset humanis, et iste in præsens tertio quintum et vicesimum annum transigeret, omnes Urbis Romanæ concives, simul et hi, quos extrinsecus tunc adesse contigerat, tam pauperes, quam divites, tam clericalis ordo, quam cunctum populi vulgus, omnis scilicet ætatis professionis et sexus, contemptis omnibus ejus excusationibus, Hadrianum desiderant, Hadrianum dari sibi præsulem ac pastorem exoptant. Nullusque in totius Urbis amplissimo spatio repertus est, nisi vel se, vel suum quemque provehi voluisset, qui non Hadrianum provehi ad hoc culmen medullitus exoptaret. Proceres vero, licet solito in duas partes viderentur esse divisi, una tamen mente parique circa hunc flagrabant ardore : quoniam causam divisionis eorum nec nisi nimius in tantum virum faciebat charitatis affectus, dum sic alterutra pars sibi præferri gestiret, ut si hunc altera pars deligeret, pars altera penitus dubitaret, nec erat ulla parti alteri retinendi voluntas, nisi quia opinabatur eam sua in alium vota dirigere.

143. « Præsertim cum multi monachorum,

[1] Job. XXXI.

plerique religiosorum sacerdotum ac fidelium laicorum, cælitus emissis visionibus a multo jam tempore Hadrianum futurum Pontificem non solum non dubitarent, verum etiam apertis vocibus proclamarent. Inter quos quidam Hadrianum in Sede Apostolica pallio humeris obducto reclinatum viderat: alii cum Apostolicis infulis missas celebrare: nonnulli more Apostolico in Basilica Lateranensi bis aureos erogare : plerique in equo, cujus sessione sanctissimus papa Nicolaus ad sanctum Petrum pergens, usus fuerat, eum cum pontificali pallio impositum præcedentibus exiomaticis et subsequentibus reliquis turbis in Urbem redire, patriarchiumque subire conspexerant. Verum ubi micantibus indiciis hunc eumdem utraque pars deligere claruit : tanta in eum unitas et animorum et corporum fuit, ut unum in eis erga eumdem Domini sacerdotem cor et unus spiritus inesse omnibus videretur, ita ut lapis angularis (salva reverentia JESU Christi Domini nostri) quodammodo possit vocari, quoniam per ostensiones, imo provectionem suam, solvens inimicitias cordium fecit utraque unum.

144. « Collectis igitur omnibus tam episcopis cum universo clero, quam primoribus Urbis cum[1] obsecundantibus sibi populis, ab Ecclesia sanctæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, quæ appellatur Ad præsepe, rapitur, trahitur, et ad Lateranense patriarchium certatim a procerum ac plebis multitudine deportatur. Quod audientes, tum missi principis moleste tulere, indignati scilicet, quod dum præsentes essent, non fuerunt invitati, nec optatæ a se futuri præsulis electioni interesse meruerunt. Qui accepta ratione, quod non causa contemptus Augusti, sed futuri temporis prospectu omissum hoc fuerit, ne videlicet legatis principum in electionem Romanorum præsulum exspectandi mos per hujusmodi fomitem inolesceret : omnem indignationem medullitus sedaverunt, et ad salutandum electum etiam ipsi humiliter accesserunt.

145. « Cumque patriarchium Lateranense ascenderent atque descenderent, tantis clamoribus universæ plebis, ut sibi diu desideratus vir ad consecrandum duceretur clamantis, obsessi sunt, ut nullus eorum loquentis secum collegæ sui verba posset audire. Erant enim singuli circa consecrandum Pontificem tanta dilectionis efficacia possessi, ut tale non vidisse, neque visuros esse existimarent. Denique omnes hunc certatim coram eisdem legatis rapere, ac anxie nitebantur portare, nisi blanditiis senatorum et conviciis aliquantulum sedarentur. Quorum omnium unanimitatis desiderium audiens Ludovicus Christianissimus imperator, cognoscens etiam qualiter in eo decretum suis subscriptionibus roboraverunt, valde gavisus est, et ut tantus Dei famulus, cunctisque gentibus, videlicet tam Romanis, quam diversis advenis desideratus, ut Christianæ plebi præficeretur, medullitus exoptavit, et mox imperialem scribens Epistolam, cunctos Romanos, quod dignum tanto præelegissent officio præsulem, collaudavit. Per quam videlicet et innotuit, nulli quidpiam præmii fore pro consecratione ipsius quoquo modo pollicendum, cum ipse ad hanc non suorum suggestione, sed Romanorum potius unanimitate commotus cuperet pervenire : maxime cum reddi quæ ablata fuerant, non auferre ab Ecclesia Romana vel diripere quidpiam, se diceret anhelare.

146. « Itaque sabbato peractis rite orationibus, vigiliis, et eleemosynis, Dominico secundum morem idem venerabilis sacerdos ab universitate ad Ecclesiam S. Petri Apostolorum principis ductus nono decimo kalendarum Januariarum, Indictione prima, anno præfati Augusti decimo nono (ex quo cœpit regnare cum patre), per episcopos reverentissimos, scilicet Petrum Gavensem, (Cavensem) Leonem Silvæ Candidæ, deinde tertio loco Donatum Ostiensem, quia episcopus Albanensis obierat; Formosus vero Portuensis a beatissimo papa Nicolao ad prædicationem et instructionem Bulgarorum destinatus extiterat, benedictionem summi Pontificis, ad consolationem videlicet multorum sanctæ Dei Ecclesiæ filiorum, qui factiosorum tyrannide liberius solito sæviente, inter unius decessionem et alterius substitutionem Pontificis, diversis agebantur exiliis, variisque afficiebantur incommodis, suscipere meruit in nomine Domini.

147. « Siquidem ad celebritatem missæ ipsius tam incredibilis extitit multitudo, ut certatim de manu ejus omnibus communicare nitentibus, Theutgaudus Trevirorum archiepiscopus, et Zacharias Anagninus episcopus, qui a domno Nicolao sacerdotio denudati, etiam communione caruerant, simulque Anastasius, qui dudum a Leone, Benedictoque Pontificibus presbyterio denudatus, inter laicos communicare solitus erat, Ecclesiasticam communionem sub congrua satisfactione receperunt.

« Igitur mox ad patriarchium Lateranense reversus est, consuetudinemque diversorum xeniorum hinc inde confluentium, retentis solum quæ usibus missarum sufficerent, de reliquis pretia capientem exclusit, dicens : non esse pium, quod gratis accepimus, pretio venundare, et chariores habere rationabilibus fratribus irrationabiles nummos, pro quibus Christi pretiosus effusus est cruor; sed parvipendantur, obsecro, hæc pudenda pretiorum commercia. Et ut quod gratis accepimus, gratis etiam juxta præceptum Domini, largiamur, oblationes Christi cum ejus hospitibus et inopibus partiamur, propter quos has nobis tribui divinitus scimus ».

148. *Dux Spoletinus invadit Urbem et deprædatur.* — Inter tot læta atque felicia, tristia admodum atque luctuosa admixta sunt, quæ apud eumdem Anastasium ita descripta leguntur: « Lampertus Witonis filius dux Spoletanus tempore consecrationis hujus venerandi Pontificis, Romanam

[1] Dist. LXIII. c. 29. et addit.

Urbem præter consuetudinem, sicut tyrannus intravit, non rebellantem sicut victor satellitibus suis ad prædandum distribuit : majorum domos multis muneribus vendidit : nullis monasteriis, Ecclesiis nullis pepercit, quinimmo nobilissimi generis puellas tam intra Urbem, quam extra suis satellitibus indifferenter diripiendas concessit. Propter quæ apud Augustos piissimos Romanorum querimoniis prægravatus, ducatum perdidit, iram principum, et invidiam pæne cunctorum Gallorum, tanquam revera Sedis Apostolicæ hostis adjudicatus incurrit. Mox Pontifex tanta tyrannide liberatus, Histaldum, Walterium, Gilpianum, Odonem et Theupertum cum cunctis aliis raptoribus et prædonibus, quousque raptus redderent, sibique legaliter satisfacerent, omni Ecclesiastica communione privavit. Sed Theupertus quæ rapuerat haud difficulter reddere studuit ; Histaldus vero vir Deo devotus belloque fortissimus, ad præsulem se percutientem tota humilitate conversus est, ejus gratiam, secundum omnem Romanorum libitum satisfacturus, accipiens ; spem quoque recuperandæ communionis frequenter accepit, quam nimirum recipere valeret, nisi conjurationem Lampertorum postea conscius, cum viris excommunicatis ac rebellibus fugiens Beneventum petere maluisset ». Hæc de his ibi.

149. *Per litteras Hadriano papæ blanditur Lotharius, cui ille dat monitorium, agitque in causa divortii.* — Ubi autem innotuisset in Galliis obitus Nicolai, Lotharius rex mox has litteras ad ejus successorem Hadrianum scripsit, rogans, ut quod a Nicolao obtinere non potuit, ab eo impetraret suum Romam adventum. Recitantur a Reginone ipsæ litteræ ad Hadrianum, sed ex parte tantum : verum eas integras accipe ex Codice Trevirensi his verbis :

150. « Sanctissimo et perbeatissimo Hadriano summo Pontifici et universali papæ, Hlotharius divina præveniente clementia rex, æternæ beatitudinis et præsentis prosperitatis pacem et gloriam.

« Infausta relatio, et in ambiguo hactenus manens, ut ita dicamus, acriter nostræ serenitatis transverberavit aures intimando, quod beatæ memoriæ domnus Nicolaus universalis papa ab hac lacrymarum valle, vocante Christo, decesserit, cum sanctis, ut credimus, inæstimabiliter coronandus. Unde nostræ mansuetudinis affectio admodum ingemiscens, gemino dolore concutitur, videlicet quod mater omnium Ecclesiarum Dei, sancta et Apostolica Ecclesia, tali ac tanto caruit patre, atque in cælesti Hierusalem lucerna ardens et lucens nostris periculosis temporibus a tenebrosis malefidis Dei (diei) finibus sit remota. Nec differt, ut omnis Christiana religio de tanto Pontifice doleat, et omnis ordo Ecclesiasticus de prudentissimo ac sanctissimo papa ingemiscat. Revera nos potius deflemus, qui causas nostræ calumniæ insolentes, et fraudulentas æmulorum nostrorum querimonias, tam benigno patri æquitatis et justitiæ lance ponderandas ac determinandas ad tempus et in parte commisimus. Sed quod lugubriter replicamus, plus apud sanctitatem illius valuere nostrorum inimicorum insidiæ et simulatæ deceptiones, quam nostra simplex et pura defensio; quippe patienter atque æquanimiter ultra sufferentiam omnium prædecessorum nostrorum, nostram regiam dignitatem, ac divinitus attributam potestatem reverentiæ illius, imo potius Apostolorum principis, humiliter submisimus, et ultra quam credi possit, suis paternis monitis fidenter paruimus, ac missorum suorum varia et multiplicia hortamenta sectando propter amorem Dei et reverentiam sanctorum, in aliquibus a nostro regio themate, secus quam oporteret in parte exorbitavimus. Igitur sperantes, et modis omnibus credentes, in sanctissimo Pontifice fidum nostræ tuitionis auxilium ponimus. Sed nescimus quibus suggestionibus aut certe superfluis promissionibus actum est, quod insperata dilatio multiplices peperit simultates; atque ob hoc nostra respublica non modicam usquequaque pertulit læsionem. Nos autem litteris et verbis indesinenter proclamantes, et diversis legationibus eadem repetentes, humiliter postulavimus, ut nos et accusatores nostri juxta divinas et humanas leges, sui Pontificii audientiam mereremur, ut ratio docet, nostram præsentiam exhibendo. Sed toties repulsi etiam tandem multipliciter coacti, judicium ac refugium nostrum in illa collocavimus petra, de qua Psalmista confidens aiebat[1] : Montes excelsi cervis, petra refugium erinaciis.

151. « Porro illud potissimum nostræ mentis aciem obnubilavit, quod nos ab ipsa sancta Sede repellimur, quorum progenitores et atavi illam sanctam matrem Ecclesiam divino auxilio pie ac fideliter patrocinantes protexere. Et quidem ultra quam fari possit, congratulamur, quod Bulgaros, et alia paganorum feritas ad Limina sanctorum Apostolorum invitatur, imo quod sancta Ecclesia, juxta vaticinium [2] Prophetæ, dilatat locum tentorii sui, et longos facit funiculos suos, ac pedes tabernaculorum suorum extendit. Sed non modice contristamur, quod tam crebro illuc anhelando audientia prædecessoris vestri potiri non valuimus. Sed his omissis, ad nostræ mentis propositum, et vestri Deo digni Apostolatus excellentiam redeamus, et uti dignum est, Gloriam in excelsis Deo resonemus, qui roseo proprii sanguinis pretio acquisito gregi misericordissima dignatione prospiciens, vestri Pontificii jubar, sua electione in Sede sanctæ matris Ecclesiæ collocavit, ad nostram et totius Christianæ plebis salutem.

152. « Et quia omnipotens Deus Princeps pastorum, in illa sancta Sede vestri Pontificatus apicem sublimavit, nostræ serenitatis salubre auxilium, ad defensionem, statum, atque honorem Pontificatus vestri, more prædecessorum nostrorum, in omnibus exhibere parati sumus. Et teste

[1] Psal. CIII. — [2] Isai. LIV.

rerum omnium conditore, nullus Catholicorum regum, nullus Christianorum principum devotior vestræ sanctitati, et promptior vestræ utilitati esse desiderat, quam nostra exiguitas (quantitas). Nam si tempus arriserit, et auxiliante divina clementia scandala sopita conquieverint, quæ simultate et suggestione æmulorum nostrorum, membrorum videlicet satanæ, enormiter emersere, vestrum multipliciter desideramus conspectum, et vestris Deo dignis animari colloquiis, atque melliflua benedictione potiri. Denique almifluam paternitatem vestram humiliter precamur, ut nullum regiæ dignitatis et nominis nobis consimilem præferre quoquo modo, aut præponere nostræ mansuetudini decernatis, neque etiam apices beatitudinis vestræ nobis porrigendos per aliquem dirigere placeat, nisi aut per nostrum legatum, aut certe per vestrum a vestro sancto latere destinatum, vel per nuntium augustissimi germani nostri Hludovici imperatoris: quia, ut vere fateamur, non modica simultas hactenus istis in partibus per hujusmodi factum orta noscitur, et nisi in posterum caute prævisum fuerit, quoddam poterit generare discrimen.

153. « Interea modis omnibus obsecramus, ut de vestra optabili prosperitate litteris vestris celsitudinem nostram certam reddentes, charæ filiationis munus nobis impertiri dignemini, et vestris almifluis precibus nostram apud Dominum commendabilem atque venerabilem exhibeatis serenitatem, quatenus tanti patris piis precibus suffulti, creditum nobis regimen, Christo opitulante, gubernare valeamus. Omnipotens Deus vestri Pontificii splendifluum jubar, atque angelicam sanctimoniam diu nobis incolumem conservare dignetur. Amen ».

154. Porro Hadrianus ad eum primo scribens, has dedit litteras commonitorias, quas a Fabro cum aliis accepimus, quæ nunc primum editæ sic se habent :

« Quia beato Petro Apostolorum principi Dominus noster oves suas, totam videlicet Ecclesiam pretioso jam sanguine suo redemptam, post passionis vincula, post clavorum vulnera, et Crucis ludibria, atque Resurrectionis gloriam tertio commendat, dicens [1] : Pasce oves meas, pasce agnos meos : nos vice utique Apostolatus illius, Domino in omnibus cooperante, fungentes, in virga æquitatis et justitiæ, in longanimitate benignæ humilitatis et patientiæ, gregem Domini pabulo spiritalis vitæ pascendum, et cura solerti custodiendum, divina suscepimus voluntate. Os nostri Apostolatus septiformis Spiritus gratia plenum, pro regni tui stabilitate felicitateque perpetua, sempiterna nempe vera animæ salute, qua nunc et in æternum beate securiterque fruaris, o inclyte rex Lothari, viribus indefessis aperientes, excellentiam tuam paterno monemus affectu, et jure Apostolico exhortamur, quatenus malorum hominum consiliis relictis, et mortiferis persuasionibus omnimodo spretis, aurem cordis tui cœlesti sane clavigero beato Petro in nobis loquenti aperias, omnique animositate et inclyta mundi dilectione procul abjecta, ea quæ justitiæ ac rectitudini maxime congruunt prædicantes, toto desiderio audias, evidentique proficias devoto affectu, quia non auditores, sed factores legis Deus fore justos approbat. Unde Sedis Apostolicæ salubrem admonitionem et correctionem, venerabili sinceraque mente suscipere stude.

155. « Duo igitur a te carnis devicto illecebra dudum commissa videntur illicita, quæ ab antecessore nostro piæ memoriæ papa Nicolao censura fuerant emendata canonica. Unum, videlicet nefarium Theutpergæ legitimæ uxoris conjugis tuæ divortium : alterum vero, scelestissimum Waldradæ mœchæ concubitum : quod non solum lex omnis divina reprobat, condemnat et fieri omnimodis vetat, sed etiam mundana prohibent jura : de quibus nos iterum rescribere nullatenus studeremus, nisi vos a justitiæ tramite, per incentivum carnis proculdubio deviasse, bonumque conjunctionis legitimæ vinculum dissolvisse, et ad illicitum ac pristinum stuprum incongruis reverti velle occasionibus agnosceremus. Theutperga itaque illustrissima regina conjux vestra, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli ad Limina veniens, menteque devota orationis desiderium complens, nostram faciem contemplari, causasque suæ necessitatis nobis ore proprio exponere quæsivit. Quæ cum a nobis pro amore Dei et vestro, et ab omni nostra Ecclesia honorifice, sicut oportebat, suscepta fuisset : dixit se propter quamdam corporis sui infirmitatem, et quia non legitimo vobis antea fuerat conjuncta connubio, a vestro velle separari consortio, et ob amorem Dei, sæculi dignitatem et gloriam abjicere, ac sub levi jugo Christi cervicem cordis submittere. Quibus profecto auditis, et Domino auxiliante diligenter consideratis, non modico fuimus turbati stupore, quod se pro talibus a vobis quæreret separare, cum scriptum sit, dicente Domino : A Deo jungitur mulier viro : et iterum [1] : Quod Deus junxit, homo non separet. Et cum ipsa, sicut dixit Apostolus, sui corporis non habeat potestatem, sed vos, cui Domini est voluntate legitimo matrimonio regalique thoro conjuncta. Cui sane, quamvis cum vestræ voluntatis consensu atque licentia, hoc supplici nimis prece deposceret, nostrum in tali voluntatis suæ desiderio consensum nullo modo præbuimus. Licentiam vero illi revertendi ad magnitudinis vestræ consortium, juraque matrimonii regalia illibata custodiendi præcepimus.

156. « Super his autem, quibus se a vobis quærit disjungere, tam repente sine multorum fratrum nostrorum consilio, et ingenti examine, finitivam nunc proferre sententiam, aut consensus nostri immaturam dare licentiam jure distulimus.

[1] Joan. XXI.

[1] Gen. I.

Deo autem nobis salutis opem vitamque præbente, tam pro his, quam etiam pro aliis Ecclesiasticis causis Synodum facientes, et talia subtili examine indagantes, ut secundum Dominum salvi esse possitis, idonea satis intentione deliberabimus coram Deo Salvatore nostro, atque finiemus. Propter quod excellentiam tuam Apostolicis monemus alloquiis, et hortamur in Domino, ne aurem nobilitatis tuæ consiliis impiorum, et veritati repugnantium verbis inclines; sed potius Dominicis, et Apostolicis præbens gratanter præceptis, tandem Theutpergam nobilissimam reginam conjugem tuam dilectionis amore, in conjugale consortium lætus recipias, et pro amore Dei et sancti Petri et nostro simul, honore digno eam retinere sicuti corporis proprii membrum dilectum procures. Quod si ob itineris longitudinem et asperitatem, vel aliquam carnis incommoditatem, ad vos usque ipsa pervenire distulerit, elegeritve in aliquo proprietatis suæ loco sibi utili magis consistere, interim donec Synodus, ut prædiximus, fiat, salva et incolumis sub vestra regali tuitione atque defensione secura permaneat : habeatque in potestate sua ipsas abbatias, quas ei dare ipso ore proprio promisisti, de quarum sumptibus atque redditibus necessaria possit habere stipendia, dignaque subsidia. Sin vero quilibet vestrum ei aliquam fuerit molitus contrarietatem inferre, aut periculose præsumpserit nocere : sciat se a nobis perpetui anathematis vinculo esse proculdubio innodandum, et ab omni Christianorum consortio separandum; te autem, si talibus consensum præbueris, omnimodis excommunicandum ». Hæc Hadrianus.

157. Scripsit etiam Hadrianus ad Hincmarum Rhemensem archiepiscopum, ut cum Lothario ageret, ut ab omni se culpæ suspicione liberaret; quod Hincmarus egregie præstitit. Litterarum enim Hincmari ad Lotharium cum meminit Frodoardus hæc ait[1] : « Idem venerabilis Hincmarus, et ad Lotharium Galliæ regem scribit, qui se, relicta propria uxore, cuidam feminæ copulaverat, dans ei consilium et admonens, ut eam a præsentia sua omnimode removeret, significans, se domini Hadriani papæ litteras et mandata super hæc suscepisse, et ut idem rex in hac causa ipsius papæ præcepta conservet, suggerere curet ». Et paulo inferius de litteris ab Hincmaro ad Hadrianum Pontificem missis hæc habet : « Scripsit etiam quædam ad Hadrianum papam, qui Romanus Pontifex nonnulla ei dirigere se scripta commemorat. Cui etiam mittens Epistolam suam per Actardum Nannetensem episcopum laudibus plenam, delegavit, ut ejus vice in istis partibus super Lotharii causa fungeretur, quatenus, quod inde Nicolaus papa decreverat, servaretur ».

158. *In quibus a Nicolao prædecessore Hadrianus deflexerit.* — Fuit præterea curæ hoc primo ejus episcopatus ingressu cætera promovere negotia, quæ inchoaverat Nicolaus, et inter alia monere Francos de objectionibus a Græcis in Latinos conscriptis, de his (ut ille fecerat) scribens ad Francorum episcopos; ait enim hæc Frodoardus[1] : « Item idem Hincmarus cum aliis Rhemensis diœcesis episcopis scripsit de Græcorum adinventionibus, quas contra canonicas statuere regulas conabantur, pro quibus tam ad ipsum, quam ad cæteros hujus regni archiepiscopos dominus Hadrianus papa litteras dederat. Insuper et alia sæpenumero pro diversis negotiis ad eum scripta direxit ». Idem rursus Hadrianus, ut mentiri convincerentur, qui dicerent, se rescindere quæ a Nicolao papa gesta essent, rursus ad Hincmarum scripsit, significans se prædecessorum vestigiis insistere, eaque sectari, quæ ab eis statuta fuissent. Nam audi quæ Frodoardus inferius de his ait : « Dominus Hadrianus, ei (nempe Hincmaro), suæ auctoritatis litteras miserat, quibus significavit, se certamina, quæ Sedes Apostolica per antecessores suos Benedictum et Nicolaum in hac causa certaverat, sequi, monens eum, ut quod super hoc negotio gestum sit, nullatenus enervari consentiat, intimans qualiter excommunicata fuerat Waldrada ». Cum igitur inflexibilem Hadriani animum sicut, et prædecessoris Nicolai Lotharius cognovisset, eum decipere in suum damnum simulatione decrevit : cujus rei gratia ad Urbem adventum adornat, deque his antea (ut audisti) eumdem Hadrianum Pontificem reddidit certiorem.

159. Quid autem Hadrianus Pontifex cum ista accepisset ad ipsum Lotharium rescripserit, Regino his verbis significat, cum de his agit : « Ad hæc suprascriptus papa rescripsit, Sedem S. Petri semper paratam esse dignam satisfactionem recipere; nec quod divinæ humanæque leges juste decernunt, unquam repulisse. Itaque si immunem ab objectis se sciret, cum omni fiducia Sedem Apostolicam oportere adire, ut expetitam benedictionem perciperet. Si culpam autem recognosceret, nihilominus absque hæsitatione venire festinaret, condigna pœnitentiæ remedia suscepturus ». Hæc de responsione Hadriani Pontificis Regino, haud tamen in his secuti vestigia prædecessoris, qui (ut vidimus) ab accessu ad Urbem vetaverat regem, nugis atque fallaciis traducentem Romanæ Ecclesiæ majestatem, ob id indignum ratus, qui reciperetur ab ea, nisi antea ejusdem Sedis Apostolicæ jussis obtemperasset. Cujus rei causa, atque etiam quod excommunicatos a Nicolao episcopos non recipiendos ad communionem usque ad horam mortis, pariter (ut vidimus) recepisset, magnam sibi Hadrianus concitavit invidiam bonorum omnium, maxime vero Orientalium Romæ degentium; ex omnibus enim sedibus patriarchalibus erant illic delecti viri sanctissimi, apocrisiarii fungentes munere, præter innumeram multitudinem eorum, qui causa Photii Constantinopoli fugerant,

[1] Frod. l. III. c. 20.

[1] Frodoard. l. III. c. 20.

in Urbe degentes extorres, omnesque mirifici cultores nominis Nicolai, cujus egregias virtutes et admiranda facinora proxime contemplati fuissent. Unde accidit ut iidem animo ab Hadriano magnopere essent abalienati, non sine periculo futuri schismatis. Quantum vero eidem Hadriano fuerit laborandum, ut hos sibi conciliaret, atque in officio contineret, dicturi sumus suo loco, anno sequenti.

Anno periodi Græco-Romanæ 6360.— Anno Æræ Hispan. 905.— Anno Hegiræ 253, inchoato die 12 Januarii, Fer. 7.— Anno Hegiræ 254, inchoato die 31 Decemb., Fer. 5. — Jesu Christi 867. — Hadriani II papæ 1. — Ludovici imp. 19, 18 et 13. Basilii imp. 1.

1. *Concilium Tricassinum.* — A num. 5 ad 42. Concilium *Tricassinum* ab iisdem, qui anno præcedenti apud Suessiones episcopis, Nicolai papæ jussu congregatum, idque *die VIII kal. Novemb.* ut diserte legitur in Annalibus Bertinianis. Episcopi isti totam *Ebonis,* et ordinatorum ab eo clericorum, sed ab *Hincmaro* Synodoque Suessionensi II depositorum, causam et historiam secundum Pontificis mandata, accurate et fideliter exposuere in Synodica, quam ad illum direxere, eumque rogarunt, ne metropolitanorum et cæterorum episcoporum privilegia convelli pateretur. Scripsit etiam ad Nicolaum I de eadem causa *Carolus Calvus,* cujus Epistola non parum prolixa subjuncta est Synodicæ Concilii Tricassini tom. VIII Concil. pag. 876. Sed cum *Nicolaus* die XIII Novembris vita functus esset, *Hadrianus II* ejus successor Synodicam Patrum Tricassinorum suscepit, et restitutionem *Vulfadi* et sociorum confirmavit. Jussit præterea silentio obvolvi causam *Ebonis*; cum præ longitudine temporis Acta in ejus causa sciri non possent; et de his qui ad Deum migrarunt, facile judicare non liceat. Hic fuit causæ illius exitus; nullumque deinceps negotium Vulfado et sociis creatum. Annalista Bertinianus pluribus de gestis in hac Synodo disserit, sed animo parum erga Carolum Calvum æquo. *Vulfadum* virum doctum fuisse ostendit Epistola pastoralis ab eo jam archiepiscopo Bituricensi ad parochos suos scripta, et a Mabillonio tom. IV Analect. pag. 602 e tenebris eruta.

2. *Nicolaus PP. præcepit Gall. præsulibus ut sibi de causa Græcorum rescribant.* — A num. 42 ad 75. Annalista Bertinianus hoc anno scribit : « Hincmari clerici in mense Augusto Romam venientes, Nicolaum papam jam valde infirmatum, et in contentione, quam contra Græcorum imperatores Michaelem et Basilium, sed et contra Orientales episcopos habebat, magnopere laborantem invenerunt. Quapropter usque ad mensem Octobrium ibidem sunt immorati. Nicolaus vero papa gratanter suscipiens quæ Hincmarus scripserat, ei de omnibus sibi satisfactum esse rescripsit. Sed et alteram Epistolam eidem et cæteris archiepiscopis et episcopis in regno Caroli constitutis transmisit, innotescens præfatos Græcorum imperatores, sed et Orientales episcopos calumniari sanctam Romanam Ecclesiam, imo omnem Ecclesiam quæ latina utitur lingua. Quia jejunamus in sabbatis. Quod Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere dicimus, etc. De quibus omnibus per singulas provincias a metropolitanis cum eorum coepiscopis sibi rescribi præcepit, etc. » Recitat eam Epistolam Baronius num. 43 et seqq.

3. *Photius Latinam Ecclesiam calumniatur.* — Sed audiendus ipsemet Photius in Encyclica Epistola *ad archiepiscopales thronos per Orientem obtinentes*, quæ in editione Montacutii est ordine II. Ea calumniis in Ecclesiam Romanam scatet, et in ea errores varios Ecclesiæ Romanæ, Photius improperat, quibus imbutam a prædicatoribus et legatis Romanæ Sedis Bulgarorum gentem recens conversam asserit, petens ut damnentur, ac deliberetur de remedio, quo tam grave malum cohiberi possit. Post multas calumnias subdit : « Sed o improbum, invidum Deo, invisum consilium et incœptu ! » Talis enim narratio, Evangelii vel boni nuntii argumentum, quæ futura esset, in dejectionem vultus commutatur, delectatio et gaudium in luctum et lamentum abiere. Nondum enim gens illa (nempe Bulgarorum) PER BIENNIUM rectam Christianorum fidem amplectebatur, cum impii quidam homines et exsecrandi, portenta (vel quo illos titulo Christianus insigniat) homines e tenebris prorepentes (erant enim exorti ab occiduis partibus) heu quomodo reliqua persequi potero ? Isti, inquam, in gentem (novella, quorum pietas est nuper constituta) tanquam fulgur, terræ motus, seu copiosa grando; aut ut proprius, quod accedit ad rei veritatem, dicam, tanquam aper agrestis vineam domini dilectam, nuper consitam insilientes,

pedibus et dentibus, hoc est, semitis quibusdam politiæ turpis, et dogmatum depravatorum, quæ illorum erat audacia, deprædantes devastabant, omni cum fraudulentia a sanis et puris dogmatibus, et a fide inculpata Christianorum, eos subdole deducere et corrumpere conabantur. Imprimis contra Ecclesiæ canones illicite ad sabbatorum jejunia traducebant ». Refert postea quatuor alia contra Latinos accusationis capita, quod scilicet primam jejunii Quadragesimalis septimanam a reliquo jejunio discerpant. Quod sacerdotibus continentiæ jugum imponant. Quod chrismate inunctos per sacerdotes denuo inungere non dubitaverint. Quod Symbolo processionem Filii a Patre et Spiritu sancto addiderint.

4. *Bulgaros a subjectione Sedis Romanæ conatur avertere.* — Hæc Photii, aliorumque Græcorum schismaticorum vesania a Baronio, Allatio in lib. de Consensione Ecclesiæ Orientalis et Occidentalis, Natali Alexandro sæc. IX et X, in fine partis secundæ, aliisque pluribus confutata, ideoque actum non agemus. Nicolaus I in Epistola ad Hincmarum data, num. 43 apud Baronium, ait Græcorum imperatores Michaelem et Basilium odio et invidia, contra se inflammatos esse. « Invidia, inquit, quia regem Bulgarorum, Michaelem nomine, cum gente sua, Christi fide suscepta, a Sede B. Petri institutores et doctrinam expetiisse audierunt. Volentes quippe et nimium anhelantes eosdem Bulgaros a B. Petri subjectione subducere, suoque imperio sub prætextu Christianæ religionis callide subjugare, talia de sancta Romana Ecclesia non habente maculum neque rugam, aut aliquid hujusmodi prædicant, quatenus illi, utpote adhuc in fide rudes, hæc audientes, nos quasi noxios, et diversarum hæreseon squalore respersos vitent, dejectent, atque penitus deserant ». Natalis Alexander laudatus pag. 138, ait Nicolaum papam, quod ad Basilium spectat, falso rumore deceptum esse, quod *Basilius* recens creatus imperator alieno semper a Photio animo fuerit. Verum Basilius die XXVI mensis Maii superioris Christi anni in consortium imperii adscitus, hac in re a Michaele imp. ne cum in se exasperaret, dissentire non potuit, nec Nicolaus in eadem falli, cum num. 49 apud Baronium asserat, Bulgarorum regem litteras eorumdem imperatorum per legatos suos ad se transmisisse. Cum vero *Bulgari* anno DCCCLXI fidem Christianam susceperint, *biennium* de quo loquitur Photius numero præcedenti, anno Christi DCCCLXIII effluxit, eoque anno, si ille vera scribit, sacerdotes Catholici videntes Photium falsis doctrinis Bulgaros imbuere, ea de re Pontificem Romanum monuere, tuncque, ut videtur, contigit quod narrat Anastasius in Præfatione ad octavam Synodum generalem : « Cum rex Wulgarorum cum propria gente fidem suscepisset per hominem Romanum, id est, quemdam presbyterum Paulum nomine, documentum atque mysterium propositum habuit a Sede Apostolica, non modo fidei regulam; sed et sanctæ legis sumere disciplinam : quod et fecit, non solum a præfato presbytero, verum etiam per divinam revelationem instructus ».

5. *Ecclesia Latina a Gallis defensa.* — Princeps enim Bulgarorum, ejusque proceres Constantinopoli baptizati sunt, ut testantur Leo grammaticus pag. 462, Symeon logotheta in Michaele Theophili filio num. 25, et Georgius monachus num. 16, qui et tradunt, Michaelem imp. ejus in baptismo susceptorem fuisse, eique *Michaelis* nomen dedisse. Quare post hæc verba *cum rex Vulgarorum cum propria gente fidem suscepisset,* ponenda interpunctio; alioquin verum non esset Bulgarorum principem Constantinopoli baptizatum fuisse. Quod tamen in dubium revocari non potest, ut ex dictis anno superiori etiam constat. Porro *Photii* tempore causam Romanæ totiusque Latinæ Ecclesiæ propugnarunt non solum præsules, sed etiam monachi Gallicani. Id impigre exsecutus est *Hincmarus* teste Flodoardo lib. 3, cap. 16. Qui et suos suffraganeos ad idem præstandum excitavit, et inter alios *Odonem* Bellovacensem, ad quem extat Hincmari de hoc argumento Epistola ordine LI, tomo II operum ejusdem Hincmari. Eadem de re scripsit etiam *Æneas* episcopus Parisiensis, cujus opus extat tom. VII Spicilegii Dacheriani, et *Ratramnus* Corbeiensis monachus libris 4 *adversus opposita Græcorum* editis tom. II Spicilegii, eosdem confutavit.

6. *Michael imp. Bardæ Cæsaris mortem meditatur.* — A num. 75 ad 87. Bardæ Cæsaris interitum his verbis narrat Porphyrogennetus num. 41, docetque id anno superiori, non vero currenti contigisse : « Destinabat Bardas, inquit, in Cretenses una cum Michaele, assumptis omnibus copiis expeditionem suscipere. Veniens itaque ad sanctissimæ dominæ nostræ Dei Genitricis ædem, quam Odegi vocant, se suaque illi commendaturus, ac quasi valedicturus, prælucentibus facibus ingressus est. In ipsis vero ædis penetralibus, excussa subito ex ejus humeris chlamis, maximorum malorum præsagium dedit. Idem pridie quam ex urbe discesserat, sive ipse ultro, sive jam futuræ rei urgente fato, convocatos amicos ac convivio acceptos monuit, suæ in illos amicitiæ memores essent, velut e vita migraturus eis legatos distribuit. Verum necesse erat, ut illa finem acciperent. Cœpta ergo expeditione cum in Thracensium regionem, in locum cui Cepi nomen, pervenissent, qui priores locum occupassent, tentoria certatim ac diligenti opera figebant. In his accidit, sive id dedita opera, sive per ministrorum imprudentiam, ut Michaelis tentorium humili planoque loco expanderetur; Cæsaris autem in quodam tumulo, pauloque editiori loco. Hoc ita factum, ceu oblatum quoddam ac lucrum insperatum arripientes, qui Michaeli adversus Cæsarem obtrectabant, viro calumniabantur, eique insidias struebant. Ingens tamen Cæsaris potentia inimicos turbabat, et ad audendum facinus segniores reddebat. Tum enim Antigonus scholarum

domesticus Bardæ, quam Michaeli (filius scilicet patri), propensius parebat, honoremque habebat; tum duces alii, Symbatiusque Dromi logotheta, Bardæ ex filia gener, ejus plane rebus studere cogebatur. Verum nesciebat Bardas, hunc fraude a Michaele in suas traductum partes, eique præcipuum necis auctorem fore. Instructo ergo consilio, paratisque insidiis, ac expeditis qui rem præstituri essent, non alii quam Symbatio concredita facinoris tessera est. Jam ergo lectis relationibus, Symbatius ab illis exierat, impressoque fronti Crucis signaculo, signum dederat.

7. *Ejus jussu anno superiori Bardas occisus.* — « Verum iterum moræ atque timores, eo quod præsens in conspectu cohors Cæsaris fœderatorum erat. Veritus itaque Michael, ne inter has moras re detecta gladium in se traheret, per quemdam fidissimum conjuratos confirmat, bonaque ac honores pollicitus, animis audentiores facit. Ac sane parum abfuit, quin Cæsar periculo tutus abiret, necemque evaderet, tanto scilicet metu conjurati perculsi erant, sicque animis languebant. Verum iterum misso nuntio Michael Basilio accubitori significat: In novaculæ acie constitutam rei necessitatem esse ; desperare se vitam; ad Bardæ necem se cito instruat. Quibus auditis Basilius, deque imperatoris salute sollicitus, timorem conjuratis excutit, iisque verbis: O audacem fortemque animum ! mox alacres reddit, et ad certamen facinusque aggrediendum impulit. Bardas eos strictis gladiis in se irruere intuens, terrore perculsus, præsentique vitæ animadverso discrimine, ad imperatoris se pedes abjicit. Haud tamen fieri poterat, ut mortem effugeret. Statim ergo inde avulsum membratim concidunt, mensis Aprilis vicesima prima, Indictione quarta decima, etc. In hunc modum Barda sublato, missa Cretensi expeditione, imperator Byzantium rediit ». Anno itaque superiori, quo Indictio XIV mense Aprili obtinebat, Bardas occisus. Eamdem Indictionem ac mensem notavit Curopalates, sed loco, *die* XXI, perperam habet, *prima die* mensis Aprilis. Baronius num. 82. ait, adversari Nicetam nonnihil videri, cum numeret tres menses ab exordio Quadragesimæ usque ad necem Bardæ. Verum cum anno superiori Quadragesima mense Februario cœperit, tres menses illi utrinque imcompleti a Niceta numerantur. Ait præterea Baronius ibidem, ex litteris Nicolai papæ ad Bardam Cæsarem, aliisque anno superiori datis intelligi eum anno præsenti interfectum. Sed cum *Bardas* mense Aprili anni DCCCLXVI trucidatus fuisset, Nicolaus papa mense Novembri, quo eas litteras dedit, adhuc *Bardæ* necem ignorabat, sæpeque contigit, gesta Constantinopoli longe tardius Romæ nuntiata fuisse. Neque annum mortis Bardæ ignorare nos patiuntur inauguratio Basilii, et annus emortualis Michaelis imp.

8. *Photius Bardam occisum criminatur.* — Photius, qui Bardam protectorem vitæ suæ celebrarat, cum ejus mortem accepit, « hunc tanquam sexcentis peccatis obnoxium, et diris devovendum, talique morte dignum prædicabat », inquit Nicetas ut pluribus ex eodem Baronius num. 83 refert. Ipsemet Photius Epistola XVIII Michaeli imperatori data, inter alia de Barda paucis ante diebus occiso, ait : « Illiusmodi istud est quod (utinam non ita contigisset) per litteras facti certiores intelleximus, in illo abjecto et humiliato homine (nempe Barda) perpetratum (neque enim quo alio eum nomine notem satis intelligo, qui memor sim humanæ miseriæ) ille tantum non ad regni sceptra per dextram vestram munificam et magnificam exaltatus, ita ut licet nominis imperatorii et tituli non esset particeps, potestatem tamen tecum dividebat, magnitudinem beneficii ferre nequivit; non erat contentus iis quibus fuit dignatus, nec gratias habebat pro fruitione habitis: sed extra lineas pedem promovens, et manus in opprobrium benefactoris retendens, capitique ejus insidiatus, vitam ipsam tandem, insolentiores spes suas, inanes spiritus, miserum heu ! et miserandum in modum, abiit hinc relinquens. Indolui quidem (o misericors et mitissima potestas !) cum rescivi immaturæ neci hominem datum ; magis quod affectatæ tyrannidis pœnam, oppetiit mortem. Certe non patitur subire animum meum suspicionem vestræ potestatis virtus et clementia, commentitias venisse ad me litteras, vel alio modo quam quo in illis narratur, quæ illum concernebant contigisse, unde fiet, ut coronetur ille, ringantur alii. Atque hinc lethalem a dolore accepi inflictam plagam, dum memoria inter alia recolo, quod in ipso improbitatis actu hinc abripiebatur, ita ut neque lacrymis abluerit sordes vitæ et inquinamenta, quæ miseræ naturæ nostræ adstricta solent inhærere ; nec ob injurias, quibus fortassis alios affecerat, ullam declararat pœnitentiam ; nec ullo alio modo judicem in altera vita futurum conciliatum dare studuerat ; itaque delictis onustus ad ejusdem tribunal transmissus est : sed prout secreto Dei judicio decretum fuerat, ita ille finem vitæ consequebatur, etc. »

9. *Bardas basileus erat et imp. sed non Augustus.* — Verum in textu græco vox τὸ βασιλεὺς, non *imperatorem*, sed *Augustum* eo in loco denotat, ideoque hæc versio Montacutii vitiosa, « ita ut licet nominis imperatorii et tituli non esset particeps, potestatem tamen tecum dividebat ». Vertendum enim : « Ita ut licet nominis Augustei, et tituli non esset particeps, etc. » Anno enim CLXI, num. 7 et seqq. variis exemplis demonstravi, *Cæsares* uti erat *Bardas*, a tempore Marci Aurelii appellatos fuisse a Latinis *imperatores*, a Græcis vero *basileos*, non minus quam Augustos. Vox itaque *basileus* apud Græcos, et vox *imperator* apud Latinos aliquando *Augustum*, aliquando *Cæsarem* tantum significant, ut exempla ibi adducta planum faciunt. Quibus istud ex Lactantio de Mort. Persecut. cap. 32, cujus locum integrum anno CCCVII, num. 14 retuli, addendum ; « Recepit ille (nempe Galerius Maximianus) mæstus ac dolens, et universos quatuor imperatores jubet numerari ».

Et tamen Maximinus, Licinius, et Constantinus jam imperatores erant, cum Cæsaream dignitatem obtinerent. Quare per *quatuor imperatores* Lactantius *quatuor Augustos* intelligit. In imperio Orientali Cæsares *basileos* appellatos fuisse docent Codinus in cap. 3 de Officiis numer. 25, et Theophylactus Bulgariæ archiepiscopus, qui in Episl. XII et XLI Nicephorum Bryennium, qui tantum Cæsar erat, *basileum* nuncupat. Denique Nicephorus Bryennius lib. 4, cap. 3 ait, Nicephorum Botaniatem, cum eum Cæsarem nuncupavit, his verbis usum esse: Καὶ νῦν τὴν μετὰ βασιλείαν δευτέραν τιμὴν λάμβανε, τιμὴν δὴ τὴν τοῦ Καίσαρος. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ διάδοχος ἡμῖν χρηματίσεις τῆς βασιλείας, id est, juxta versionem Possini: « Et nunc secundum a me honoris locum sub imperiali fastigio accipe, dictus a me interim Cæsar, dum paulo post nobis in imperio succedens, in solidum accipias hæreditatem regni, cujus nunc pignoris loco parte non modica dignaris ». Vides quam diversimode βασιλέος nomen Græci usurparint, et quam proclive fuerit labi eorum interpretibus, qui hæc non observarunt dum eos in linguam latinam verterunt.

10. *Basilius in consortium imperii adscitur.* — Porphyrogennetus relata Bardæ nece, num. 42, ait: « Cæterum imperator domum revertitur, quodque nullam prolem sustulerat; Basilium magistri dignitate adornatum adoptat. Tumque Michael impar ipse administrandæ reip. et cum sua eum illa gerendi simplicitas, stoliditasque non lateret, simulque audisset moliri senatum in eum defectionem, propterea, quia illo principe res Romanæ administrabantur, etiam diadema (rem palmariam ac expetendam) illius capiti imponit, ac die sacro Pentecostes, Maii vicesima sexta, Indictione quarta decima imperatorem constituit, etc. Jam itaque Augusti dignitate donatus, imperii curis sese impendebat, seque a quotidianis ludicris, ac circensibus abstinebat ». Baronius num. 88, idem refert ex Curopalate, sed existimans hanc inaugurationem hoc anno peractam, errorem in Indictionem irrepsisse ait: verum si Indictio mendosa esset, mendosa pariter esset Pentecostes dies. Quare Basilium anno præcedenti in imperii consortium adscitum esse certum et indubitatum. Porro Michaelem imp. nullum filium reliquisse, referunt etiam Cedrenus, Constantinus Manasses et Glycas; falliturque Ducangius in Familiis Augustis Byzantinis, ubi scribit, eum ex *Eudocia* uxore Decapolitæ filia, genuisse *Constantinum*, imperante postea Basilio demortuum. Constantinus enim filius fuit Eudociæ Ingerinæ Michaelis concubinæ, quam Basilio uxorem dedit, ut an. DCCCLXX, ubi de filiis et filiabus Basilii imp. disseremus, et historicis Byzantinis inter se collatis probabimus.

11. *Legati Pontificii Constantinopolim missi Romam redire coguntur.* — « Photius persuadet Michaeli imp. multis rationibus Synodum congregare, et Nicolaum damnare, atque omnes qui cum illo comunicarent », inquit Nicetas apud Baronium numero 84, ubi locum ejus integrum refert. Anno superiori Nicolaus Pontifex Romanus legatos tres, *Donatum* episcopum, *Leonem* presbyterum, *Marinum* diaconum misit. Sed Michael et Basilius imperatores decrevere eos non admittendos nisi damnarent libello, quæ damnanda Græci judicarant: « Donatus reverendus episcopus », inquit Anastasius in Nicolai Vita, « Leoque presbyter, et Marinus Apostolicæ Sedis minister, dum Constantinopolim ire vellent, ecce inter fines Bulgariæ Constantinopolitanorumque, quemdam Theodorum illam custodientem invenerunt, qui eos ultra non dimisit abire, quin potius innumeris eos denotans injuriis, adeo tantæ Sedis legatis abusus est, ut etiam equorum, in quibus sedebant, capita percuteret, diceretque: Imperator noster vos necessarios sane non habet. Sed idem imperator legatis regis Bulgarorum ita fertur dixisse: Nisi per Bulgariam missi Sedis Apostolicæ venissent, nec faciem meam, nec Romam diebus vitæ suæ viderent. Illi vero per XL dies illic residentes, ut cognoverunt, quia hoc imperator Græcorum fieri jusserat, terga verterunt, et Romam hæc eadem nuntiantes coacti reversi sunt », anno scilicet currenti, quo et Constantinopoli pseudosynodus videtur habita, potius quam anno præcedenti, cum legati Pontificii ad Michaelem imp. nonnisi exeunte anno superiori Roma digressi fuerint.

12. *Conciliabulum Photianum quo damnatur Nicolaus PP.* — De hac pseudosynodo Metrophanes in litteris ad Manuelem patricium hæc habet: « Cum intellexisset (nempe Photius) legatos Pontificis Romani in Bulgariam missos confirmationem ejus reprobasse, omnesque Bulgariæ principes et subjectos chrismate iterum inunxisse, tum vero velut æstro percitus œcumenicam Synodum confinxit. Cui confictæ Synodo, qui tum imperitabant, Michaelem et Basilium nostrum præsides induxit; Orientis etiam trium patriarchiorum vicarios ac totum senatum palatinum, et Constantinopolitanæ sedis episcopos; necnon accusatores instituit, qui Nicolai papæ scelera videlicet exponerent et deplorarent, judiciumque Synodi implorarent, testesque adhibuit, qui accusatorum calumnias confirmarent. Atque ipse quidem ficta erga papam pietate respondebat, non esse absentem judicandum, interimque orationes contra papam assidentium sibi antistitum, quasi repugnantium sibi inferebat; quibus scilicet victus accusationes admiserit, causamque cognoscere cœperit. Itaque tandem sexcentis obrutum falsis criminibus Nicolaum damnat, atque anathemate in illum et communicantes cum illo conjicit, confictis omnium, qui per ejus scilicet somnia erant in Conciliabulo subscriptionibus, imperatorum nempe duorum, et trium vicariorum Orientis, totius senatus, et hegumenorum, et clericorum ». Auctor vero libri de Synodis, Synodo CL: « Photius Nicolai contra semet excandescentem animum agnoscens, Michaele, in omnia mutabili, sibi adscito, clamque composita Synodo, locum tenen-

tes aliorum patriarcharum comminiscens, voces et subscriptiones omnium episcoporum, presbyterorum, diaconorum, et abbatum sibi subjectorum conscripsit, et patriciorum, penitus nescientium, quando, et quomodo, et propter quid coacta esset. Per quos omnes depositionem et anathematismum papæ Romano Nicolao, divina sapientia imbuto misit per Zachariam Chalcedonensem metropolitam, et Cariæ Theodorum, qui in Laodiceam ascenderat », translatus scilicet a Caria ad Laodicensem episcopatum. De hoc Conciliabulo legendus etiam Anastasius in Præfatione ad Synodum VIII.

13. *Michael imp. occiditur.* — A num. 87 ad 99. Porphyrogenneta citatus num. 44 asserit, *Michaelem* imp. cum atrociores adversus *Basilium* imp. strueret insidias, et unum ac commune omnibus impenderet exitium, « sive senatus-consulto, sive Basilii amicorum consilio, ab imperatoris ipsis excubitoribus » in sancti Mamantis palatio neci traditum esse. Verum alii historici Byzantini rem aliter narrant, et ex iis Leo grammaticus, et cum eo Symeon logotheta asserunt, *Michaelem* una cum Basilio et Eudocia uxore sedentem *Basiliscianum* patricium ob currum ab eo solertem rectum in ludis equestribus imperialibus ocreis indui jussisse, de eo imperatore renuntiando cogitantem. « Egresso autem imperatori ad venandum monachus quidam chartam, qua insidiæ a Basilio paratæ descriptæ erant, tradidit. Ea lecta et in furorem versus, in Basilium machinatur », qui cum Michael vino sese ingurgitasset cum a conjuratis interficiendum curavit, vivente adhuc Theodora ejus matre. Ita Leo grammaticus.

14. *Ejus imperii duratio.* — Nicetas in Vita sancti Ignatii durationem imperii Michaelis his verbis narrat : « Michael ad S. Mamantis martyris ædem per insidias mactatur, merito dignoque sua amentia, scelere et impietate, fato perfunctus ; cum imperium una cum matre annos quindecim, menses octo, solus novem prope annos administrasset ; cumque malum fecisset in conspectu Ecclesiæ Dei, periit. Initio autem Indictionis primæ, nono kal. Octobris, (*VIII kal. Octobris*, ut textus græcus habet), Basilius regia occupata imperator est consalutatus ». Verum nonnisi librariorum errore eo in loco legitur, Michaelem *annos prope novem* solum imperasse, legendumque, *undecim prope annos*, uti anno DCCCLV, num. 16, textum græcum correximus. Porphyrogennetus scribit, eum neci traditum, *die* XXIV *Septemb. Indictione prima, hora noctis tertia*, imperasse cum Theodora matre sua *annos* XIV, solum *undecim : posteaque adlecto Basilio, annum unum, menses tres*. Sed cum matre *Michael* regnavit annos XV, menses VIII, ut recte Nicetas, cum Basilio vero annum unum, et menses quatuor, ut habent Leo grammaticus, et Symeon logotheta ; hic tamen perperam addit, eum in solidum imperasse annos XXVII, menses IV, cum enim anno DCCCXLII, die XX mensis Januarii *Theophilo* patri successerit, totius imperii ejus duratio fuit annorum XXV, mensium VIII, et aliquot dierum, quod Porphyrogenneta, qui dies ejus natalem et emortualem accurate notavit, ignorare non potuit, ideoque numerorum errores librariis attribuendi. Cæterum *Basilium Macedonem* appellatum, Michaelem occidisse, quamvis hanc necem dextre ab eo amoveat Porphyrogennetus ejus nepos, scribunt Leo grammaticus, aliique ex eo. Imo in Vita sancti Basilii junioris anachoretæ, scripta a Gregorio ejus discipulo, qui initio sæculi sequentis vixit, num. 28 legitur : « Habitabat tunc sanctus in Arcadianis prope duo templa sub invocatione sanctorum archangelorum exstructa ab imperatore Basilio, volente sic reparare cædem Michaelis filii Theodoræ imperatricis ». Extat ea Vita apud Bollandum ad diem XXVI Martii. De sancto Basilio juniori infra sermo erit. Porro jure merito Baronius num. 101 mendacii redarguit Zonaram, qui *Photium* a Basilio depositum scribit, quod ipsum ob cædem Michaelis imp. a communione removisset. Licet enim longe ante Zonaram idem scripserint Leo grammaticus, Symeon logotheta, et Georgius monachus, Porphyrogennetus tamen historicis illis antiquior, nihil simile habet, et non solum Nicetas in Vita Ignatii illud commentum schismaticorum evertit ; sed etiam Basilii imp. ad Nicolaum I Epistola Actioni III octavæ Synodi inserta, et Epistola Hadriani II ad Basilium imp. Profecto quantum tempori servierit *Photius*, principibusque adulatus fuerit, inter alia multa demonstrat Epistola ejus ad Michaelem imp., postquam Bardam Cæsarem occidi jussit, data.

15. *Basilius imp. deposito Photio Ignatium restituit.* — A num. 99 ad 114. Basilius imp. « postero die quam renuntiatus erat imperator (ideoque die 25 Septembris), Photium e throno deturbatum in cœnobium Scepen appellatum ejicit », inquit Nicetas, qui paucis interpositis subdit : « Tunc vero Basilius imp. adductum in Magnauræ palatium Ignatium, silentio indicto, multis laudibus cohonestavit. Dies erat Dominica, tertia et vicesima Novembris (hoc nempe anno, quo Dominica et dies ille coincidunt) quo etiam anni tempore prius in exilium pulsus erat (textus græcus habet *sicut prius in exilium pulsus erat*, eodem nempe die, licet non eadem feria) qui Dei præsidio et clementia fretus, novennalem ac perfectam ex virtutis certamine lauream adeptus, Ecclesiæ suæ throno restituitur ». In textu græco legitur : Ἐννέα τελείων χρόνων τελείαν ἄθλεσιν ὑπὲρ ἀρετῆς ἐπιδειξάμενος, sed loco, ἕνδεκα, id est, *undecim*, librarius prono errore scripsit ἐννέα, id est, *novem*, ideoque sic locus iste vertendus, *per annos undecim perfectam ex virtutis certamine lauream adeptus, Ecclesiæ suæ throno restituitur*. Ignatius enim juxta ipsummet Nicetam die XXIII Novemb. an. 857. relegatus est, et eodem die hoc anno in sedem restitutus. Quare per annos undecim utrinque incompletos absque episcopatu vixit. In eodem Niceta jam prorsus similem librariorum errorem observavimus. Curopalates ait : « Coacta Synodo

Pontificatu abdicavit Photium, qui sibi honorem illum vindicaverat», quæ Synodus nonnisi ex episcopis, qui Constantinopoli erant, componi potuit. Postea Basilius legatos ad Nicolaum papam destinavit: « Mittitur Romam », inquit Anastasius in Præfatione ad Synodum VIII, « a parte quidem Ignatii, Joannes metropolita Sylei, qui et Perges Pamphiliæ præerat Ecclesiæ; a parte vero Photii Petrus metropolita Sardensis, qui contra Ignatium cum jam memorato Gregorio (scilicet Syracusano) auctor fuerat Ecclesiasticæ sessionis: porro a principe destinatur regius spatharius, Basilius nomine, qui inter utramque partem coram Sede Apostolica medius haberetur, et fidelis eorum, quæ Sedes eadem decrevisset, auditor et nuntius ». Ex his legatis Petrus in itinere diem suum obiit, ut ibidem Anastasius testatur.

16. *Concilium Romanum adversus Photium.* — Auctor Vitæ Hadriani II quid postea Romæ gestum sit, his verbis nos edocet: « Venerabilis Pontifex (nempe Hadrianus II qui Nicolao successerat) annitente omni senatorio populariqne conventu, apud beatissimum Petrum Apostolum in defensionem suæ Ecclesiæ decessorisque sui sacri Concilium convocavit. Et primo quidem per legatos Constantinopoleos, veritate luculenter audita, decessoris sui super hujusmodi litteras legens, sinistram ipsius famam purgavit. Deinde Photium cum Conciliabulo complicibusque suis tertio anathemate perculit. Ad extremum vero cæterorum subscriptionibus et sententiis roboratum, præ foribus graduum, nefandi dogmatis librum cunctorum pedibus conculcatum exussit. Quem nimirum rogus, ut fomentum quoddam ignis excepit, et pæne, antequam seminstum credi potuisset, cum magno fœtore, piceoque colore consumpsit », qua de re legendus Baronius.

17. *Initium imperii Basilii felix faustumque.* — Non minus feliciter Constantinopoli res procedebant: « Qua die imperii summam adeptus est Basilius », inquit Porphyrogennetus in illius Vita num. 29, « velut Deo Romanorum rerum in melius mutationis indice, multorum tropæorum nuntii in Augustam hanc urbem advenerunt; multisque Christianis assertam ex captivitate libertatem ad eam perlatum est. Pompa itaque progressus imperator ad magnum Dei templum, cui ab ejus sapientia nomen est, proque omnibus simul gratiarum actione perfunctus, redeundo consularia sparsit munera, ingentemque vim pecuniarum, non ex publicis (quæ non suppetebant), sed ex propriis, quas ante possederat, in subditos plebemque distribuit. Uxor quoque Eudocia cum liberis Constantino et Leone, pari et ipsa largitione, multas civibus pecunias ex suis erogavit ». Constantinus anno superiori, ut infra monstrabo, Leo vero currenti, ut ex verbis illis liquet, natus est.

18. *Dalmatæ ab imperio Orientali antea defecerant.* — Tum num. 52. « Rebus Occidentis majorem in modum Michaele imperatore neglectis, totaque fere Italia, quanta novæ nostræ Romæ cesserat, potissimaque Siciliæ parte, Carthaginensium (Saracenorum nempe Africæ) armis debellata atque Barbaris vectigali facta. Ad hæc etiam qui in Pannonia et Dalmatia, ac qui ultra hoc Scythæ, Chrobati scilicet et Serbli et Zachlumi, Tarbuniotæ item et Canalitæ et Diocletiani et Rentani, excusso Romani imperii jugo, cui pridem suberant, sui juris atque liberi facti (Michaele nempe Balbo imperante, ut ibidem ostendimus) suis duntaxat regulis ac magistratibus parebant. Plerique vero majoris defectionis specimine, etiam baptismum ejuraverant, ut nullum erga Romanos amicitiæ ac subjectionis pignus retinerent ».

19. *A Saracenis graviter afflicti.* — Dein num. 53. « Sic igitur Occidentis rebus constitutis, inque eum modum per anarchiam laborantibus ac perturbatis, arrepta Agareni Carthaginenses occasione, conjunctis viribus expeditionem suscipiunt; creatisque ducibus Soldano, Samano, et Chalphuro, qui longe militia bellicæque rei experientia tribulibus reliquis præstare existimabantur, sex supra triginta naves in Dalmatiam miserunt, quibus Dalmatarum plures urbes captæ sunt, Butoma, Rosa, et inferius Decaterum (hodie Castrum-Novum). Sic cum secundis auris res hostibus succederent, ad ipsam venerunt totius gentis metropolim, quam Ragusium vocant, eamque ad longum tempus circumsederunt. Haud tamen facile expugnare potuerunt, iis, qui intra mœnia erant, magno animo concertantibus, quippe quibus pro anima, ut aiunt, cursus agitaretur. Dum itaque Ragusini pro temporis diuturnitate malis conficerentur, atque ad insitas redacti essent, legatos ad imperatorem mittunt, necessitatis angustiis pressi; quanquam non nesciebant aliis potius rebus eum distineri, suppliciter rogantes, ut ipsorum misertus, eis vindex foret, ac tueretur, qui jamjam in infidelium Christumque negantium potestatem essent redigendi. Nondum legati in Urbem venerant, sed itinere adhuc subsistebant cum ignavus malusve imperator in humanis esse desiit; rerumque summa ad vigilem sobriumque curatorem Basilium per ejus excessum transivit ».

20. *A Basilio imp. excercitu navali adjuti.* — Subdit Porphyrogenneta, *Basilium* legatis diligenter auditis, instructa centum navium classe, cunctisque rite apparatis, singularis prudentiæ virum, experientiaque supra vulgi usum præditum, delegisse *Nicetam* patricium cognomento *Ooripham*, rei navalis drungarium. Quod cum Agareni accepissent, obsidionem dirimere, indeque in Italiam transmittentes, Barensem arcem expugnarunt. Verum fallitur Porphyrogenneta in Barii expugnatione; ut enim jam vidimus, *Barium* ante aliquot annos a Saracenis captum fuerat, annoque superiori a Ludovico imperatore Occidentis obsideri cœpit. Ea obsidio usque ad annum DCCCLXX perduravit, ut infra monstrabimus. Porphyrogennetus hanc Dalmatiæ et Ragusii cum imperio

Orientali conjunctionem narrat etiam tam in lib. 2 de Thematibus imperii Orientalis Them. XI, quam in lib. de Administr. imperio, cap 29 et seqq.

21. *Croatæ per Basilium fidei et imperio restituti.* — Porphyrogenneta in Vita Basilii num. 54 addit, *Chrobatos* hodie Croatos, et paulo superius memoratas nationes, videntes quod Dalmatarum auxiliis a Romanis gestum erat, misisse et ipsos oratores ad Basilium imp. « tum scilicet qui eadem ipsa integraque religione defecerant, tum qui excussa prima sua servitute ipsi sponte baptismum prorsus ejuraverant ». Imperator quoque istos admisit atque recepit, « ac statim cum illis sacerdotes, suoque nomine delegatum hominem misit, ut ante alia, ab ipso animarum periculo eos eriperet, ac pristinæ fidei restitueret, atque ex delictis, quæ vel ignorantia, vel dementia aut temeritate contraxerant, liberaret. Peracto autem religioso istiusmodi opere, cunctisque divino baptismate impartitis, atque Romanorum fascibus inclinatis, hac parte redintegratus est imperatoris principatus, cunctisque humanissima ejus jussione, ex suis ejusdemque gentis hominibus, magistratus, rectoresque qui illis imperio præessent, accipientibus », inquit Porphyrogenneta. Latissime tunc Dalmatia patebat, et complectebatur Croatiam, Serviam et Dalmatiam proprie dictam. *Dalmatia* maritima in Zachlumorum terram, Canalitarum et Diocletianam distributam fuisse tradit Porphyrogenneta lib. de Administr. cap. 32 et 35, et a Ragusio *Zachlumorum* principatum initium habuisse. Qua de re legendus Joannes Lucius in Hist. de Regno Dalmatiæ et Croatiæ lib. 1, cap. 14, ubi plura de hodiernis et antiquis Dalmatia et Croatia et populis, qui eas habitarunt. Porphyrogennetus laudatus in Vita Basilii, omnes populos in Dalmatia antiqua existentes comprehendit, sed perperam nominat *Croatos*, quorum pars Occidentali imperante Heraclio *Croatæ* Christianam religionem amplexi fuerant. Lucius laudatus lib. 2, capitulo 2, existimat conversionem *Croatorum*, qui adhuc baptismo carebant, de qua loquitur Porphyrogenneta, adscribendam esse *Methodio* et *Cyrillo*. Verum cum uterque sanctus ipso fine Pontificatus Nicolai, hoc scilicet anno, Romam venerit, et anno sequenti in Moraviam missus sit, de illis intelligi non potest Porphyrogenneta, qui loquitur de re, quæ serius non contigit, quam priori parte sequentis anni. Denique Baronius anno DCCCLXXXVI, num. 8, post Basilii imp. mortem relatam de *Servis* et *Croatis* loquitur, quo anno imperii ejus ad eum accessissent, incertus.

22. *SS. Cyrillus et Methodius Moravorum apostoli.* — Ad num. 132. Auctor prioris Vitæ SS. Cyrilli et Methodii, de sacra eorum in Moraviam expeditione loquens, prodit : « Cum ad partes illas, Deo præparante venisset (scilicet Cyrillus, qui tunc Constantinus philosophus appellabatur); cognoscentes loci indigenæ adventum illorum, valde gavisi sunt, quia et reliquias B. Clementis secum ferre audierant, et Evangelium in eorum linguam a philosopho prædicto translatum. Exeuntes igitur extra civitatem obviam, honorifice et cum ingenti lætitia receperunt eos. Cœperunt itaque ad id quod venerant peragendum studiose insistere, et parvulos eorum litteras edocere, officia Ecclesiastica instruere; sicque abrasis et extirpatis de agro illo pestifero multifariis vitiorum sentibus, divini verbi gramina seminare. Manserunt ergo in Moravia per annos quatuor et dimidium (ideoque ab anno Christi DCCCLXIII usque ad præsentem) et direxerunt populum illius in fide Catholica, et scripta ibi reliquerunt omnia, quæ ad Ecclesiæ ministerium videbantur necessaria. His omnibus auditis, papa gloriosissimus Nicolaus, valde lætus super his quæ sibi ex hoc relata fuerant redditus, mandavit, et ad se venire illos litteris Apostolicis invitavit. Quo nuntio illi percepto valde gavisi sunt, gratias agentes Deo, quod tanti erant habiti, quod mererentur ab Apostolica Sede vocari. Mox igitur iter aggressi, duxerunt etiam secum aliquos de discipulis suis, quos dignos esse ad episcopatus honorem recipiendum censebant; sicque post aliquot dies Romam applicuerunt.

23. *Romam veniunt sedente jam Hadriano II.* — « Sed cum ante non multos dies supradictus papa Nicolaus transisset ad Dominum, secundus Hadrianus, qui illi in Romano Pontificatu successerat, audiens quod præfatus philosophus corpus B. Clementis, quod studio suo repererat, secum deferret, valde nimis exhilaratus est, et extra Urbem cum clero et populo procedens obviam illis, honorifice satis eos recepit. Cœperunt interea ad præsentiam sanctarum reliquiarum, per virtutem Omnipotentis Dei, sanitates mirabiles fieri, ita ut quovis languore quilibet oppressus fuisset, adoratis pretiosi martyris reliquiis sacrosanctis, protinus salvaretur. Quapropter tam venerabilis Apostolicus, quam et totius Romani populi universitas, gratias et laudes Deo maximas referentes, gaudebant et jucundabantur in ipso, qui eis post tam prolixi temporis spatia concesserit in diebus suis sanctum et Apostolicum virum, et ipsius Apostolorum principis Petri successorem, in Sede sua recipere; et non solum Urbem totam, sed et orbem quoque totum Romani imperii, signis ejus ac virtutibus illustrare. Multis itaque gratiarum actionibus præfato philosopho pro tanto beneficio redditis, consecraverunt ipsum et Methodium in episcopos, necnon et cæteros eorum discipulos in presbyteros et diaconos ».

24. *Methodius Moravorum episcopus creatus in Moraviam redit.* — Subdit idem auctor anonymus, Constantinum philosophum, cum diem transitus sui imminere sibi sensisset, *ex concessione Summi Pontificis* imposuisse sibi nomen *Cyrillum*. Auctor posterioris Vitæ eorumdem sanctorum ait, Cyrillum episcopatui renuntiasse, habitum induisse monachalem, et ex auctoritate Apostolica dereliquisse post se sanctum Methodium fratrem suum.

« Factus ergo Moravorum antistes », subdit idem scriptor, « et lucerna patriæ, gregem commissum curæ suæ discreta pietate monuit, docuit et correxit, evellens nocua, salubria seminans, Ecclesias Dei ad culmen summi honoris erigens, mira exercens, unumquemque a polluta religione discedere persuasit, et baptismum Christi induere ». De anno emortuati Cyrilli infra sermo erit. Porro Methodium ab Hadriano II papa ordinatum fuisse, Moravisque directum, diserte testatur Joannes papa VIII in Epistola cxciv. De Methodio infra sermo redibit.

25. *Moritur Nicolaus PP.*— A num. 133 ad 149. Anastasius in Vita Nicolai papæ scribit : « Postquam Sedem Apostolicam victoriosissime et ut verus Dei athleta catholice ac principaliter rexit, ex hac luce id. Novemb. Indictione prima, migravit ad Dominum », id est, die xiii mensis Novemb. hujus Christi anni, Indictione prima a kalendis Septemb. notati. Idem Anastasius, qui tunc Romanæ Ecclesiæ bibliothecarius erat, hanc mortem per litteras, quæ tomo viii Conciliorum pag. 568 recitantur, Adoni archiepiscopo Viennensi significavit, aitque : « Ab hac misera vita idibus Novemb. ad cœlestem beatitudinem, ut credimus, ductus, nos miseros et valde desolatos reliquit ». Mabillonius Sæc. iv Benedict. part. 2, in Elogio historico sancti Adonis archiepiscopi Viennensis colligit ex M. Codice Autissiodorensi monasterii sancti Mariani hanc Epistolam aliis Galliarum episcopis directam fuisse, quod in eo eadem Epistola sic inscribatur : « Venerando mihi et valde diligendo ill. archiepiscopo ill. plurimam salutem. Triste tibi nuntium, etc. » quibus etiam verbis Epistola laudata ad Adonem inchoatur. Quare erravit annalista Bertinianus, cujus verba exscripsit Flodoardus lib. 3, cap. 17, qui ait, Nicolaum *idibus Decembris* vita functum esse. Cum itaque die xxiv mensis Aprilis anni dccclviii Pontifex Romanus ordinatus fuerit, sedit *annos novem*, *menses sex*, *dies viginti*, uti habent Chronicon monasterii sancti Vincentii prope Wulturnum Fl. in provincia Capuana, apud Duchesnium tom. iii, p. 672, cujus initio variorum Pontificum tempora notantur, et tres antiqui Catalogi Pontificum Rom. in Appendice de Antiquitate Ecclesiæ a Schelestratio exhibiti. Nam apud Anastasium, Hermannum Contractum, Marianum Scotum, omnesque Catalogos Colbertinos duratio Sedis Nicolai mendose descripta. Anastasium tamen durationem Sedis Nicolai non annotasse, sed eam in editis Codicibus addititiam esse colligo ex Ms. Biblioth. Colbert. a quingentis circiter annis exarato num. 417, in quo ea non exprimitur. Hujus Pontificatus initium et finem Baronius recte consignavit, sed in utroque peccavit Papebrocius in Conatu Chronico-Historico; ait enim, Nicolaum die xxv mensis Martii anni dccclviii consecratum, dieque duodecima Novemb. demortuum, postquam sedisset annos ix, menses vii, dies xix. Quod ex dictis stare non potest.

25. *Hadrianus II fit Pontifex Rom.* — In Nicolao primo desinit Historia Pontificalis Anastasii bibliothecarii, licet is per aliquot annos adhuc superstes fuerit. Historiam illam continuavit Guillelmus bibliothecarius, cujus extant Vita Hadriani II et Stephani V. Ille Hadrianum II natione Romanum die decima quarta Decembris hujus anni, in quam Dominica cadebat, ordinatum fuisse, his verbis nos edocet, insinuatque morem tulisse, ut non aliis quam diebus Dominicis Pontificum Rom. ordinationes fierent : « Sabbato peractis rite orationibus, vigiliis et eleemosynis, *Dominico secundum morem* idem venerabilis sacerdos ab universitate ad Eccl. S. P. Apost. princ. ductus nono decimo kalend. Januar. Indict. i, anno præfati Augusti (scilicet Ludovici II) decimo nono, per episcopos reverendissimos, etc. ordinatus est », uti refert Baronius ex eodem Guillelmo num. 146. Annus ille xix Ludovici II ab anno dcccxlix, quo a Lothario patre in consortium imperii adlectus est ante finem mensis Aprilis, repetitur, perperamque Baronius eodem num. 146, illum ab anno antecedenti deducit, ut ex dictis manifestum est. Missi ejusdem imperatoris, qui tunc Romæ erant, electioni adesse volebant, sed hunc novum morem induci Romani passi non sunt. « Collectis », inquit Guillelmus biblioth., « omnibus tam episcopis cum universo clero, quam primoribus Urbis cum obsecundantibus sibi populis, etc. trahitur, et ad Lateranense patriarchium certatim, ac a procerum et plebis multitudine deportatur. Quod audientes tunc missi principis moleste tulere, indignati, scilicet non quod tantum virum nollent Pontificem, quem nimirum anxie cupiebant, sed quod se, dum præsentes essent, Quirites non invitaverint, nec optatæ a se futuri præsulis electioni interesse consenserint. Qui accepta ratione, quod non Augusti causa contemptus, sed futuri temporis hoc omissum fuerit omnino prospectu, ne videlicet legatos principum in electione Romanorum præsulum mos exspectandi per hujusmodi fomitem inolesceret, omnem suæ mentis indignationem medullitus sedavere, ac salutandum electum etiam ipsi humiliter accessere ». Subdit Guillelmus : « Quorum omnium unanimitatis desiderium audiens Hludovicus christianissimus imp. cognoscens etiam, qualiter in eo decretum suis subscriptionibus roboraverunt, valde gavisus est, etc. at mox imperialem scribens Epistolam, cunctos Romanos quod dignum tanto elegissent officio præsulem collaudavit », et postea Hadrianus Pontifex consecratus est. Quare missi Cæsarei consecrationi, ut moris erat, interfuere, sed neutiquam electioni, quod mos non ferebat.

27. *Normanni Northumbriam sibi subjiciunt.* — Postquam Normanni seu Dani anno superiori in Angliam adventarunt, Northumbri mutare principes assueti, primi eorum jugum subiere. Huntindoniensis enim pag. 415 scribit : « Anno dccclxvii, prædictus paganorum exercitus, de Orientalibus Anglis, ad Eboracam civitatem migravit, omnia vastando, usque Tinemutham. Eo tempore orta seditione inter Northimbros regem suum Osbrichtum

nomine, regno expulerunt, et tyrannum quemdam Ellam nomine, non de regali prosapia genitum, in regni apicem levaverunt; sed advenientibus paganis, pro communi utilitate aliquatenus sedata discordia Osbrichtus et Ella viribus adunatis, et exercitu congregato Eboracum adeunt. Quibus advenientibus mox pagani in urbem refugiunt, et intra mænia se defendere procurant. Quorum fugam et pavorem Christiani cernentes, etiam intra urbis mænia eos persequi et murum frangere cœperunt; cumque jam fracto muro multi Christianorum in civitatem simul cum paganis introissent, pagani dolore et necessitate compulsi super eos atrociter irrumpunt, cædunt, fugant, prosternunt, intus et extra: illic maxima ex parte omnes Northymbrensium cæsi, occisis duobus regibus (qui tributarii erant Ethelredi regis Saxonum Occident. totius Angliæ monarchæ), occubuerunt, reliqui vero, qui evaserunt, pacem cum Danis fecerunt. Quibus prædicti pagani sub suo dominio regem Egbertum præfecerunt, regnavitque super Northymbros ultra Tine sex annis. Hæc gesta sunt Eboraci II kalend. April. feria VI ante Dominicam Palmarum ». Sed loco, *II kalend.* legendum, *XII kalend.* cum is dies concurrat cum feria sexta ante Dominicam Palmarum. Thomas Eliensis monachus in Vita sanctæ Ethildritæ reginæ et abbatis Eliensis cap. 39. Ethelwerdus lib. 4, cap. 2, aliique idem narrant.

28. *Gallias affligunt.* — Auctor brevis Chronici Masciacensis in Biblioth. Labbei tom. I ad hunc Christi annum habet: « Biturix eodem anno a paganis vastatur, et incenditur », a Normannis scilicet. Mentio est hujus Normannicæ incursionis in Historia translationis sancti Genulphi episcopi Sæc. IV Benedict. part. 2, pag. 226 relata, in qua habetur, Bituricensi pago a Normannis violenter afflicto, *Mainardum* abbatem monasterii Stradensis in eadem urbe siti, transtulisse *sancti Genulphi* reliquias ad Nivernense sancti Petri cœnobium. Monasterium *Stradense* nunc a sancto Genulfo nomen habet, qui fertur a Romano Pontifice una cum Genito patre in Gallias missus, ubi Cadurcensis Ecclesiæ fundamenta jecit tempore Diocletiani Aug. ut videre est apud Bollandum ad diem XVII mensis Januarii, et in Historia laudata translationis sancti Genulfi a Mabillonio recitata.

HADRIANI II ANNUS 1. — CHRISTI 868.

1. *Hadrianus legatos mittit ad Bulgaros: Waldradam absolvit, datis litteris ad eamdem et ad episcopos.* — Annus incipit Redemptoris octingentesimus sexagesimus octavus, Indictione prima, quo[1] Basilius imperator filium suum Constantinum in imperio collegam assumit. Ex hoc enim tempore pater et filius simul inscribuntur imperatores, sed patris, quod præcedat annum, imperium. Quo pariter anno Hadrianus papa bene cœpta a prædecessore suo Nicolao prosequenda curavit, atque primum designatam ab eo legationem ad Bulgaros institutam dimisit, de quibus hæc apud Anastasium: « E vestigio etiam Dominicum et Grimoaldum episcopos, quos decessor suus sanctæ recordationis papa Nicolaus in Bulgarorum patriam ire præceperat, et a se in ipso articulo sui discessus absolverat, quique videntes tanti Patris obitum ire distulerant: eadem fungentes legatione direxit; et quasdam Epistolarum quas ille mittendas delegarat, ut se ejusdem voluntatis et studii fore ostenderet, suo nomine titulari præcipiens, in quantum tempestas fluctuosi temporis permittebat, piissimi patris votum pius hæres explevit.

2. « His ab Urbe dimissis, continuo exules, Gaudericum videlicet Velitrensem, Stephanum Nepesinum episcopos, et Joannem cognomento Simonidem, quos procacissima falsitas serenissimo Augusto incusans, domo patriaque proscripserat, ab Augusta mansuetudine multis Epistolarum documentis requirere studuit dicens: Se bonum Ecclesiæ pastorem videri non posse, nisi oves, quas fideles sanctæ Ecclesiæ infidelis vir per suam surreptionem proscripserat, recepisset. Qua religiosa sug-

[1] Octava Synod. Act. VIII. n princ.

gestione lætificatus Augustus una cum Christianissima conjuge, non solum eos, propter quos summus Pontifex miserat, honorifice ad Urbem remisit; verum etiam quoscumque privata simultate tanquam reos imperatoriæ majestatis in ergastulis quibuslibet truserat, ut reverterentur, præcepit.

3. « Itemque ut in omnibus intelligeretur, velle se vestigiis prædecessoris insistere: absolvit, inquit, post hæc summus Pontifex Basilicam Nicolaitanam, quam sanctissimus papa Nicolaus a fundamentis adeo luculenter cum tribus aquæductibus fabrefactis extruxerat, ut omnes Lateranenses Basilicas, sui pulchritudine superaret, et juxta notam prædecessoris sui picturis variis decoravit. Cujus ipse conversationis exempla sic solertissime sequebatur, ut ab hostibus sancti Nicolai, qui in omnibus ejus Acta penitus infringere nitebantur, Nicolaitanus et scriberetur et publice diceretur ». Verum inconstans vulgus his contraria jactare tunc cœpit, « cum scilicet », subdit Anastasius, « hostium nonnullos parturientes injustitiam, conceptum dolorem effusuros esse cognoscens, penes se veluti zizania inter frumenta usque ad maturitatis tempus dispensatorie retinebat, rumore fallaciter exsurgente, creditus est quia omnia decessoris sui acta, quæ ille zelo divino sanxerat, hostes vero ejus ad proprios libitus infamabant, voluisset infringere ». Hujusmodi autem spargendi rumoris ea occasio visa est præcessisse, quod mox Theutgaudum a Nicolao excommunicatum, nec restitutum, licet sæpe (ut vidimus) pulsasset fores Ecclesiæ, Hadrianus, communionis manu sua participem effecisset ; quodque Lothario regi (ut diximus) adventum in Urbem, quem Nicolaus denegavit, aperuisset. His accessit, quod intercedente apud eumdem Hadrianum Ludovico imp. idem Pontifex Waldradam pœnitentiam simulantem absolvendam curavit, ad quam ex Codice Nicolai Fabri has accipe datas ab Hadriano Pontifice litteras :

4. « Nemo plane dubitat, nullum facinus esse, quod Ecclesia data sibi divinitus potestate, ab eo desistentibus non possit absolvere, et pœnitentibus relaxare, cui dicitur[1] : Quæcumque dimiseritis super terram, dimissa erunt et in cælis : et quæcumque solveritis super terram, soluta erunt et in cælis. In quibuscumque omnia sunt, quantacumque et qualiacumque sint. Quod etiam in sententia tua rationabiliter observandum est, qua licet fueris obligata, quia tamen sicut multorum, sed præcipue dilectissimi filii nostri Hludovici clementissimi Augusti, cui fides in omnibus adhibenda est, relatione didicimus, a nexu, quo tenebaris obstricta, resipuisse diceris, et ab obstinatione, qua videbaris annexa discessisse narraris : pietatis tibi viscera noveris Apostolicæ Sedis aperta, et tam vinculis anathematis et excommunicationis exutam, quam cunctorum Christianorum, Dei et beatorum primorum Apostolorum auctoritate, societati redditam, atque communione te gaude reductam, ita ut deinceps Ecclesiam ingrediendi et orandi, convivandique, seu cum cæteris Christianis loquendi, sit tibi, auctore Deo, data licentia : præfati duntaxat regis societati propter antiqui hostis versutias, nullo pacto penitus adhærendi. Quod tamen beneficium, quanquam hoc moderatio flagitasset Ecclesiastica, quæ sicut incorrectis inflexibilis, ita correctis semper debet esse flexibilis, instantiam precum et incomparabilem dilectionem desiderabilis et spiritualis filii nostri jam memorati, et jugiter memorandi Augusti, tam tibi celeriter impetrasse cognosce. Cujus scilicet postulatio, sicut nonnisi justa creditur, ita quoquo modo postponenda non ducitur.

5. « Verum tu sic te de cætero stude munire, ut donum solutionis, quod in terra percipere cerneris, in cælo, Deo auctore, veraciter capere merearis : nam si te coram humanis oculis absolvendam exhibes, et coram Dei conspectibus obligata consistis, nec nodo cares, nec veniam impetras. Quinimo et pro simulatione potiori nexu ligaberis. Etenim divino fertur oraculo[1], quia homo videt in faciem, Deus autem cor intuetur. Ergo ne delecteris in infimis, sed superna cordis intuere semper obtutibus : caduca sunt quæ cernuntur[2]; quæ vero non videntur, æterna consistunt. Noli rogo pro terrenis cælestia, pro visibilibus gaudiis perdere gaudia, quæ quidem nec cogitari sufficiunt. Nullus tibi blandiatur : qui enim te beatificant, ipsi te decipiunt. Denique quantiscumque velaminibus justitia et veritas occultetur, quandoque tamen splendorem foras suæ claritatis emittet : nec poterit omnino diutius nubilo serenæ defensionis obduci. Quod favente Deo, tam Sedis Apostolicæ studio, quam rectissimi principis, charissimi videlicet filii nostri, cui nunquam tortitudo quælibet aliquo modo placuit, sed nec placere quoquo modo poterit, sollicitudine, radios suos ut solis candor extendet ». Hæc ad Waldradam Hadrianus, qui et de eadem ad episcopos in regno Ludovici positos has dedit litteras[3] :

6. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, reverendissimis et sanctissimis confratribus nostris archiepiscopis et episcopis in regno Hludovici gloriosi regis constitutis.

« Sicut obstinatis et incorrigibilibus debetur vindicta ; ita a conversis atque correctis amovenda est ultio et adhibenda curatio. Quapropter nos Waldradæ, quæ multorum, ut refertur, attestatione, a pristinis et illicitis affectibus ad salutiferum correctionis iter conversa est, remedia miserationis Apostolicæ Sedis exhibere consensisse, illamque vinculo excommunicationis, vel anathematis auctoritate Dei et principum Apostolorum absolvisse cognoscite : ita ut deinceps Domini Ecclesiam ingrediendi, et orandi, convivandique, seu cum cæteris Christianis loquendi sit ei, auctore Deo,

[1] Matth. XVIII.

[1] 1. Reg. XVII. — [2] 2. Cor. IV. — [3] Nic. Fabr. Bibl. ut supra.

concessa licentia. Cui Waldradæ videlicet competentia monita destinavimus, et quæ conveniebant, litteris inculcanda prævidimus ; quarum scilicet litterarum textum sibi vestra fraternitas exhiberi summopere postulet. Et quoniam ita convenit, a vobis exigendum et agnoscendum decernimus : quatenus per hoc scire valeat vestra sanctitas Apostolicæ Sedis austeritatis et mansuetudinis, remissionis et refrænationis indicia, et moderantissimæ discretionis prorsus insignia. Optamus sanctitatem vestram in Christo bene valere. Data prid. idus Februar. Indict. prima. »

7. *Hadrianus coram Orientalibus seipsum justificat.* — Quod autem ista contra Nicolai instituta ab Hadriano facta visa sunt multis, quid ex his acciderit, Anastasius bibliothecarius subjicit verbis istis : « Unde accidit, ut omnium Occidentalium regionum episcopi solemnes ac honorificas litteras emittentes, religiosam ejus memoriam, utpote Orthodoxæ et veræ philosophiæ Pontificis excolendam, summo Pontifici jugiter inculcarent. A cujus videlicet sanctissimi Hadriani papæ collegio, cum per dies aliquot quidam Græcorum et aliarum gentium servorum Dei per id tempus Romæ morantium se clanculo suspendissent : sexta feria Septuagesimæ idem summus antistes eos secundum consuetudinem, refectionis gratia, solito plures numero convocavit. Quorum omnium manibus per semet humiliter aquam fudit, cibos apposuit, pocula ministravit. Et quod nullum Pontificum ante se fecisse noverat, ut eos promptiores ad prandium redderet, cum illis discubuit. Et canticis spiritualibus ibi per totum spatium jugiter concrepantium Deum laudans, dum surrexit ab epulis in faciem suam coram omnibus procidit, dicens : Rogo vos, et suppliciter obsecro, patres, fratres, et filii, ut fundatis Domino pro sancta Catholica Ecclesia preces : oretis pro Christianissimo filio nostro Ludovico imp. Augusto, ut ei Dominus omnipotens ad nostram perpetuam pacem Sarracenorum subditam faciat nationem. Oretis etiam pro me fragili et imbecilli, ut det mihi Christus virtutem tantam Ecclesiæ suæ multitudinem in sanctitate et justitia rectitandi, qui commisit B. Petro Apostolo cunctos regere quos redemit, quatenus qui curarum sæcularium pulvere caligans, plerumque spiritualia minus luculenter intueor, vestra mihi oratio, quæ tanto purior, quanto ab inquinamentis sæculi remotior extat, divinitus suffragetur.

8. « Cumque illi pro se magis illum oportere preces fundere clamitarent, qui tanto acceptior apud Dominum haberetur, quanto solus pro omnibus in labore ferventior, interna miseratione commotus, cum lacrymis ait : Quia pro valde bonis orare gratiarum actiones Domino persolvere est : peto ut dominum patrem decessoremque meum sanctissimum et Orthodoxum papam Nicolaum in vestris orationibus communem habentes, grates Domino referatis, qui eum, Ecclesiam suam miseratus, elegit, et ad excludendum mundi tumidissimos strepitus, sicut os suæ protectionis armavit, et gladio spiritualis potentiæ roboravit. Quo audito, cuncti famuli Domini, videlicet Hierosolymitani, Antiocheni, Alexandrini ac Constantinopolitani, quorum aliqui legationibus mundi principum fungebantur, divino stupore attoniti, in vocem clarissimam prorupere, dicentes : Deo gratias, te talem Ecclesiæ suæ præficiendum disponenti, qui noscis, tui patris et decessoris reverentiam præ oculis possidens (ponens), gregem Dominicum in virga et baculo pascere, testamentumque Patrum non convellere, sed implere. Deo gratias, Deo gratias, qui in Sede sui Apostoli non posuit apostaticum papam. Qui domus suæ fundamenta posuit non super arenam, sed super firmissimam petram. Qui te succedere fecit sanctissimo papæ Nicolao, non ab ejus decretis abscedere. Eia cesset invidia : mendax fama recedat. Domino nostro Hadriano a Deo decreto summo Pontifici et universali papæ vita ! dictum est ter.

9. « Cumque manu silentium innuisset summus præsul, intonuit, dicens : Reverentissimo, sanctissimo et Orthodoxo domno Nicolao a Deo decreto summo Pontifici et universali papæ sempiterna memoria ! dictum est ter. Novo Eliæ vita perennis, et immarcescibilis gloria ! dictum est ter. Novo Phinees æterni sacerdotii infulas merenti salus æterna ! dictum est ter. Sequacibus ejus pax et gratia ! dictum est ter ». Hucusque ibi. Ita sanctissimus Pontifex satisfaciendum Orientalibus Orthodoxis existimavit de falsa opinione, quam falsa pariter relatione conceperant de irritandis ab eo rebus gestis Nicolai prædecessoris : tanti ponderis esse judicans, prædecessoris memoriam integram conservare.

10. *Hadriani litteræ ad regem Ludovicum.* — Quod autem verbis est pollicitus Hadrianus, ipsa re præstitit, litterisque professus est, quas hoc anno quarto nonas Februarii rescripsit ad Synodum Trecensem, ex qua legatio Romam missa fuit una cum litteris ad Nicolaum papam. Cum enim legati episcopi Nicolaum Pontificem defunctum invenissent : easdem litteras reddiderunt ejus successori Hadriano. Qui his acceptis, has, quas subjicimus, reddidit ad Synodum litteras. Accepimus eas, et alias ejusdem Hadriani Epistolas hactenus nunquam editas, opportune Parisiis missas a nostro Nicolao Fabro, cui hoc nomine jugis in chartis nostris gratiarum actio perseveret. Sic enim se habent :

« Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, sanctæ et in Christo diligendæ Synodo apud Trecas collectæ.

11. « Legationis vestræ scripta beatæ memoriæ decessori meo papæ Nicolao missa , nos jam in Sede illius divina dignatione locati suscepimus, promptissimamque obedientiam vestram, quam in colligendis gestis, secundum definitionem prænominati sanctissimi præsulis exhibuistis, laudavimus. Et licet ad seriem rerum gestarum luce

clarius agnoscendam non sufficiant quæ tam de Ebbonis dejectione, quam de his, quæ postmodum acta unanimitas vestra descripsit, et nonnulla relationi vestræ desint, eorum, quæ super his gesta sunt, quæque jam memoratus Pontifex Apostolicæ Sedi voluit ex integro reserari : pium tamen laborem vestræ sanctitatis et studium, non solum laudabile, sed et longe lateque prædicabile judicavi. Innocentia quippe jam nunc fratris et coepiscopi nostri Vulfadi et collegarum ejus, quam quidam emergens casus per non brevis temporis intercapedinem obumbraverat, retractatione et refricatione vestræ sacratæ et Apostolicæ Sedis auctoritate frequenter adunatæ solertiæ, ecce, Deo gratias, venit ad lucem, et justitiæ suæ radios ad omnium omnino certitudinem foras quasi solis splendor extendit.

12. « Ideoque nos vestrum judicium ac vestram sententiam, quam Apostolicæ Sedis censura, sicut exegit ordo præcessit, approbamus, admittimus et corroboramus, atque postulationi vestræ, cui quidquam negari difficillimum est, annuentes, ad pleniorem confirmationem usum pallii jam dicto fratri nostro Vulfado Bituricensi antistiti, secundum priorem consuetudinem ad genium et decus Ecclesiæ sibi commissæ, et instructionem ipsius concedimus. Quod etiam sæpe memoratus decessor noster jamdudum libenter annueret, si quæ nunc misistis, ipse reciperet, vel si is, qui hoc suscipere conabatur, a Bituricensi missus probaretur Ecclesia. Sed quod ille non egit, ecce nos agimus. Quin potius quod ille perficere deliberaverat, nos ecce Deo auctore supplevimus. Non quippe est diversitas operis, ubi est una eademque concordia voluntatis : præsertim cum debeamus ei in labore succedere, cui successimus in honore. Nimirum qui sumus, ut psalmista canit[1]. Pro patribus nati filii, et constituti, quamvis longe meritis impares, super omnem universalis sanctæ Ecclesiæ terram.

13. « Precamur autem et obsecramus in Domino, ut sicut nos unanimis fraternitatis vestræ precibus annuimus, et assensum de cætero non solum in hoc, sed et in omnibus præbere disponimus; ita quoque vos meis nunc votis satisfacere procurantes, crebro dictum Apostolicæ recordationis papam Nicolaum in Codicibus, vel diptychis Ecclesiarum vestrarum scribi, et nomen ejus inter sacra missarum solemnia imprætermisse recitari faciatis. Ita ut aliis quoque fratribus, et diœceseon vestrarum sacerdotibus idipsum agere præcipiatis. Nihilominus vero suadere vestræ dilectioni curamus, et admonemus, ut tam Græcis principibus, quam omnibus omnino clericali fungentibus ordine, contra personam vel acta, seu decreta ipsius agere vel decernere quidquam tentantibus, tam verbo, quam scripto viriliter obvietis, ac validissime resistatis. Scientes præterea, quia quæcumque hic adversus ejus personam, vel decreta gererentur, me his nunquam præbiturum fore consensum. Nec ei, a quibuscumque, vel quomodocumque fiant, meum interesse mentis, vel definitionis aut dispositionis affectum. Quanquam si quilibet Apostolicæ Sedis misericordiam humiliter postulaverint, circa hos præmissa satisfactione, mitius agere nullo modo velimus inflexibiles apparere. Tantum ne hujusmodi homines sic innocentiam suam asserere studeant, ut in accusationem tanti Pontificis, maximeque in Dei judicio collocati, quoquo modo prorumpere audeant, præcipue cum illum, dum advixit, nemo impetere præsumpserit, vel eum de injusto judicio arguere, vel tenuiter ausus extiterit. Nisi forte hunc quis humiliter .... cui illæsa satisfactione nondum curata jure remittere non consensit......

14. « Estote igitur circa hæc vigiles, estote fortes, et ista omnibus vel ultra Alpes constitutis episcopis nuntiantes, ut et ipsi quoque super his solliciti et intenti propugnatores sint, salutaribus monitis incitati. Quoniam si Sedis Apostolicæ præsul, vel ipsius decreta detestationi, vel abdicationi habentur, nullius vestrum vel nostrum ultra institutum firmum aut stabile permanere valebit. Quin potius et dogmatibus, quæ de sancta et individua Trinitate a præsulibus Sedis Apostolicæ promulgantur; nonnulla possent fieri detrimenta, si præcedentium quorumque, et maxime primæ Sedis Pontificum statuta, vel ulli (quod dici nefas est) quin et ipso auditu prorsus horrendum, a subsequentibus quibusque, imo et inferioribus abolitioni cuidam, vel damnationi subjiciantur, vel impiæ temeritatis ausu saltem soli derogationi prodantur. Sanctam fraternitatem vestram optamus nunc et semper in Christo bene valere. Dat. IV non. Febr. Indictione prima ». Hæc ad Synodum.

15. *Hadriani litteræ ad regem Ludovicum.* — Decem autem interlapsis diebus, idem Hadrianus litteras has ad Ludovicum Germaniæ regem scripsit, pridie idus Februarias, quibus eum ad pacem hortatur, commendans plurimum Ludovici imperatoris pietatem, et bellicum robur in Sarracenis debellandis. Monetque ne quid, quod ad ejusdem Ludovici imp. regnum spectet, contingere audeat. Sic enim se habent :

« Hadrianus episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Hludovico glorioso regi.

« Inter exordia divinitus ordinati, licet in indigno ministro, Pontificatus mei, pacis studium præ cæteris virtutibus prædicandi, suadendique mihi necessitas non inconvenienter incumbit. Nimirum cum etiam in ipsius Dominicæ Nativitatis principio cælestis exercitus militiæ visæ sint, quæ clamarent[1] : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ubi profecto solerter intuendum est, quia sicut tunc pastores, qui super

[1] Psal. XLIV.

[1] Luc. II.

gregem suum præ cæteris vigilaverunt, tanti tripudii videre præ cæteris gaudia meruerunt : ita nos nunc proculdubio cælestium bonorum lætitiam adipisci merebimur, si super oves Dominicas sollicite vigilemus, ne videlicet has vel per insidias odii seu discordiæ vorax lupus invadat, nec per cupiditatem avidus ille leo deglutiat, qui docente [1] Apostolorum principe, circuit quærens quem devoret : ideoque, fili charissime, opportune importune suadeo, admoneo, et instanter adhortor, ut pacis et dilectionis vinculum, quæ major est omnibus virtutibus et holocautomatibus insolubiliter in omnes et in invicem observare gloria tua contendat, et inter subjectos medullitus custodiri semper admoneat : in hoc enim regni vestri status poterit incolumis tutius permanere, et vos neminem concutientes, a nullo concuti dignoscamini.

16. « Præterea nolumus ignorare celsitudinem tuam, dilectissimum et spiritualem filium nostrum Hludovicum æquissimum, et a Deo protectum imperatorem non adversus sanctæ religionis filios pugnare, sive contra fidei Christianæ domesticos, sed adversus filios Belial, et adversus Christi nominis inimicos, pro Ecclesiæ sanctæ, et præcipue nostra securitate, proque fidelium liberatione multorum, qui pæne jam finetenus apud Samnium periclitabantur ; ita ut etiam fines nostros infestantes jamjamque Sarracenos invaderet ; egressus a summo sublimitatis proprio solio, et a pacatissimæ quietis suæ fundamine, nec corpori parcit, nec æstibus, nec algoribus, nec denique ullis eventibus cedit ; sed omnia incommoda, omnia discrimina pro Christi nomine tolerans, nihil est quod pro Christianorum ereptione recuset arripere ; nihil est, quod pro fidelium quiete ac pace declinet assumere. Denique non modicam Ecclesiæ sanctæ quietem per eum divina jam pietas operata est, nec modice paganorum vires fortitudine superna prostratæ sunt. Siquidem sæpius eosdem tanquam mures de cavernis suis egressos, ad sua latibula terga vertere compulit, et brachia contra nostros exerta potenti virtute resolvit. Quin et nobis omnibus, qui longe sumus, et qui prope, magnæ securitatis præsidium condonavit, dum scilicet nonnullos eorum prostravit, nonnullos etiam ab eorum superstitioso ritu convertens, Christi fidei et veræ religionis itinera sectari perdocuit.

17. « Qua de re ratum ducimus vestram commonere magnopere celsitudinem, quo non vestris motibus, non aliorum suggestionibus incitati, quidquam quæ illius sunt, concutere præsumatis. Non solum autem quæ illius sunt, verum etiam quæ fratris ipsius, Hlotharii videlicet gloriosi regis consistunt, nullo commovere patiamini prorsus instinctu. Qui enim tangit ea quæ fratris ejus sunt, ille quæ ipsius sunt, tangit ; et qui illum livore victus commovet, hunc proculdubio commovere dignoscitur. Quamobrem suademus, et dilectionem vestram his apicibus cohortamur, ut iniquis suasionibus non cedatis, nec sinistra machinantibus aures accommodetis. Sed unusquisque vestrum suo jure contentus, quæ alterius sunt, usurpare non tentet, nec invadere quocumque modo nitatur, quod invasum non modicum potest invasori generare sine dubitatione discrimen. Provideat ergo prudentia vestra, ne jam fato desiderabilissimo filio nostro semper Augusto causam Dei exsequenti, et hæreditatem Domini vindicanti, ac ipsius bella prœlianti quodlibet offendiculum præparetur quo sanctæ Dei Ecclesiæ quavis ex parte impediatur, vel profectus fidelium excludatur : sed potius tela vestra paganorum acies paveant, et jacula vestra, hi qui sine Deo sunt, acuta reperiant. Quin penitus secundum [1] Apostolum non sit vobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, id est homines, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Alioquin manum Apostolicæ Sedis cum eodem piissimo principe fortiter esse cognoscite, et arma nostra illi munimina validissima conferentia, summo agonotheta nobis concertante, et beatorum principum Apostolorum intercessione cooperante, præparata sine cunctatione prænoscite. Optamus gloriam vestram nunc et semper in Christo bene valere, dilectissime fili. Dat. prid. id. Febr. Indict. prima ». Ita Hadrianus inter Christianos principes arbiter, et custos pacis.

18. *Hadrianus consulit Actardo episcopo a sua sede Nannetensi per Nortmannos expulso, eique pallium confert.* — His quoque diebus Hadrianus commendatum litteris duarum Synodorum Trecensis et Suessionensis Actardum Nannetensis Ecclesiæ episcopum a Northmannis sua spoliatum Ecclesia, et a Britannis eadem pessumdata, multa perpessum, virum pietate insignem, et doctrina eminentem, cum Romam venisset, digne excepit, eumque ut haberet unde viveret, providit, atque etiam pallio exornavit. De quo multa præconia habet in litteris scriptis ad Synodum Suessionensem, quæ ex Codice sumpta Nicolai Fabri, hic describuntur :

19. « Reverendissimis et sanctissimis confratribus et coepiscopis nostris, qui præterito anno apud Suessionicam urbem convenerunt.

« Inter cætera quæ Apostolicæ Sedis auctoritate in idipsum convenientes de fratre jam et coepiscopo nostro Wulfado et collegis ipsius præterito anno synodice definistis, et jam Apostolicæ Sedi causam venerabilis fratris nostri Hactardi (Actardi) Nannetica quondam urbis episcopi, seu tribulationes exposuistis : simul etiam hunc mirifice commendantes, quo illi a tanta Sede subveniretur, unanimiter ac magnopere postulastis. Quorum relationem sive suggestionem tanto gratanter tanto-

[1] 1. Pet. v.

[1] Ephes. vi.

que libentius nos, jam Deo auctore, illius Sedis, licet immerito, moderamine potiti suscepimus, quanto hanc ex fraternæ dilectionis affectu prodiisse luce clarius intelleximus. Præcipue cum et vobiscum prædecessorum meorum, Leonis scilicet, et Nicolai sanctissimorum præsulum recensita scripta non parvipendendum perhibeant testimonium. Igitur illi omnium, qui in Concilio Trecassino inventi sunt legatione fungenti, et instantius pro hoc satagenti, pallium fratri et coepiscopo nostro Wulfado sanctæ Bituricensis Ecclesiæ, sicuti jam per alia scripta significavimus, deferendum commisimus.

20. « Sed quia idem reverendus antistes, ut vestra relatio manifestat, a propria Ecclesia diutino jam tempore paganorum persecutione propulsus, hac illacque peregre proficiscitur, hac atque illac multis jam fessus ærumnis vagabundus incedens, valde dolemus, et ei fraterna vincti charitate compatimur, maxime cum Apostolice dictum sit [1] : Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo ? Illud sane præcipue flentes, quod tantæ scientiæ tantæque morum probitatis viro sub hujuscemodi prætextu vagante, maximum dispendium hominibus generetur, dum scilicet utilitas, quæ per hunc Ecclesiæ Christi provenire poterat, tantis jam temporibus excludatur. Qua de re secuti prædecessorum Patrum instituta et Apostolicæ Sedis exempla Pontificum, præcipueque B. papæ Gregorii, qui circa hujusmodi, quæ nos nunc erga præfatum antistitem, Deo favente, statuimus, sæpe statuisse dignoscitur : decernimus hunc sanctissimum crebro dictum fratrem nostrum et coepiscopum Actardum Ecclesiæ, quæ forte suo fuerit viduata rectore, penitus incardinari, quatenus in ea constitutus, et officia episcopalia, quæ per impositionem manus accepit, exerceat, et pastorale ministerium solemniter agens, oves Dominicas sapientiæ sibi divinitus attributæ sale condiat, et lucrum Deo ac Conditori suo sine quolibet impedimento reportet. Si tamen ejus Ecclesia, ut ipsius et metropolitani proprii ac multorum antistitum, necnon litterarum vestrarum circumstantia innuit, funditus diruta, et per nonnulla curricula jam in solitudinem redacta esse dignoscitur, paganis videlicet non solum transitum, sed et jam stationem ibidem facientibus, ac per hoc depopulatis undique locis habitatore carentibus; sublatis etiam a Britonibus sibi quæ remanserant rebus, nec ei minorem quam sua fuerat, dari voluimus. Cum, licet hoc ipse minime postulet, ne videlicet alicujus ambitionis fama notetur, etiam si se metropolis fortassis obtulerit, conveniat consequi potiorem : nimirum qui inter cætera virtutum suarum insignia Barbarorum rabiem sæpe perpessus, Christumque confessus, jam nunc Deo jure dicere debeat [1] : Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.

21. « Pro cujus rei obtinendo prorsus effectu, dilecto filio nostro Karolo glorioso regi preces direximus, et ecce vestram unanimem charitatem, quo pietatis hujus operis favorem et studium curetis, indeficiens præstare, præsentibus hortamur affatibus. Et ut nostram vultis erga vos in opportunitatibus esse benevolentiam ; ita vestra erga hunc fratrem, cui manum porrigimus, nobiscumque manum porrigentium, donec quod decrevimus, effectum capiat, promptissima patescat industria. Siquidem et nos illius multiplici miseriæ et diutinæ peregrinationi atque continuo mœrori compatientes, decus illi pallii solo miserationis affectu contulimus. Quod non aliter illi, nec cuilibet absque metropolitis consideremus, nisi multoties hunc exilia, mare, vincula passum etiam ad capitalem sententiam frequenter tractum fuisse comperissemus; et nisi hoc ipse suis tantis arctatus detrimentis, quin potius meritis, pro celerrimæ consolationis solatio meruisset, ut scilicet habeat pro exilio et catena pallii ornamenta. Nam de Ecclesiæ cui cardinandus est perpetuum (non ad Ecclesiæ cui incardinandus est perpetuum) institutum, sed ad suum specialem certique temporis usum. Siquidem indignum ducimus, quemquam ad Apostolicam Sedem, ubi semper Catholicis subvenitur, accedere tribulatum, et non ex quavis parte consolatum recedere. Debet enim nostra compatiendi abundantia aliorum suppleri inopia, quo valeat esse mœrens cum mœrentibus, et cum gaudentibus gaudens, et consolatus jam queat Deo auctore consolari eos, qui in omni pressura sunt, per JESUM Christum Dominum nostrum ». Datam putamus septima Martii, hac Indictione prima, ut sequens pro eodem ad Carolum regem, eodem argumento conscripta, a quo pro ipso litteras commendatitias acceperat : cum et confirmationem Actorum synodalium contra Ebbonem Rhemensem olim episcopum postulasset. Hadriani igitur ad Carolum Epistola sic se habet ab eodem Nicolao Fabro accepta :

22. « Dilecto filio Karolo glorioso regi.

« Actardus venerabilis quondam Nanneticæ urbis episcopus ad Apostolica perveniens limina, vestræ celsitudinis Epistolam detulit, quam quidem vos sanctæ memoriæ decessori meo papæ Nicolao destinastis, sed nos jam vice illius in Apostolica Sede dignatione ac miseratione divinæ magnitudinis ordinati suscepimus. Unde quæ ab illo fragilitata (flagitata) sunt, nos pro viribus indigni licet hæredes supplere, et opitulante Christo, forte tanquam non ingrati filii paternum debitum persolvere maturavimus. Quandiu enim merita beati Petri Apostoli Deo, cui omnia vivunt, non moriuntur, nequaquam fidei suæ vel sollicitudinis hæredes deficient, nec deerunt prorsus qui regulam, quam circa Dominum ferventissimæ charitatis ostendit, pro quantitate virium, proque

[1] I. Jo. III. — [2] Psal. XCIII.

capacitate divinitus collati doni sequantur. Ipse namque quidquid ab indignis ministris negligenter agitur, supplet; ipse locum, quem olim delibatione proprii corporis Domino consecravit, quibuscumque vel qualiscumque vicarius extet, suæ tamen claritatis lumine hodieque indeficienter illustrat. Cui etsi desunt merita successoris, sed adsunt beneficia decessoris, ac primi Sedis ejusdem sessoris.

23. « Itaque de Ebbonis quondam Rhemensis archiepiscopi qualiscumque restitutionis negotio benignitatis vestræ litteris satis edocti, obedientiam et studium, quod hinc juxta definitionem Apostolicæ Sedis exhibuistis, approbavimus, et auctori, a quo cuncta bona procedunt, immensas gratiarum actiones persolvimus. Verum illa si essent quæ Apostolica Sedes de Ebbone ad liquidum invenire satagebat, restituendis a fratre et coepiscopo nostro Hincmaro olim dejectis clericis possent aliquid generare discriminis. At vero cum nec idem Ebbo erroris alicujus defensioni, quo hæreticus quis efficitur, dederit operam, nec jam memorati clerici aliud in hoc nisi humilitatem et obedientiam exhibuerint, illa, quæ de Ebbone dici possunt, quia ut opinamur, nihil ad utilitatem proficiunt, jamjamque silentio contegantur. Maxime cum et ipse, et omnes episcopi, præter Rothatdum, qui causæ illius notitiam habuere, decesserint, et præ longitudine temporis ad liquidum sine dubio, quæ tunc acta super hoc sunt negotio, sciri non possint: atque de his, qui ad Dominum migraverunt, nobis facere judicia non liceat. Cum enim in manu judicii Dei consistant, si humanis definitionibus quidquam de his tribuatur, non solum præsumptionis, sed et damnationis est prorsus indicium. Ille quippe Ebbo suo jam Domino aut stat, aut cecidit. Quod si stat, quis hunc conetur dejicere: si vero ceciderit, quis nitatur erigere? Nisi forte is, qui sua judicia divino judicio præponere impietate temeritate (impia temeritate) deliberat. Relinquantur hujusmodi Dei cunctarum intentionum scrutatoris judicio: nimirum qui secundum[1] Apostolum est constitutus judex a Deo vivorum et mortuorum; quique juxta fidei nostræ stabile fundamentum judicaturus est vivos et mortuos.

24. « Præterea non modicas gratias vestræ benignitati referimus, quoniam prolatis restituendis clericis, quibus Apostolicam Sedem manum porrigere sensit, ipsa quoque ad laudem Dei, et reverentiam principum Apostolorum, necnon et honorem Sedis ipsorum manum porrigere alacri studio procuravit. Quamobrem postulantibus jam vobis, ut primus eorum, Wulfadus scilicet frater et coepiscopus noster, pallii usu more successorum (prædecessorum) suorum nostræ auctoritatis largitione decorari potuisset, merito condescensionis aures accommodavimus. Et quoniam in restituendis his cum Sedis Apostolicæ studiis concordastis et concertastis, ad percipiendum quoque quod deerat vestram floccipendere dilectionem satis inconveniens duximus. Quin memores nihilominus pietatis vestræ grates rependimus, quoniam tanta compassionis viscera circa prædictum fratrem nostrum et coepiscopum Actardum, sicut ex relatione ipsius, et ex Epistolæ vestræ pio affectu datur intelligi, exhibere contenditis, ut dolorum et ærumnarum ipsius maximam partem vos gestare luce clarius innotescat.

25. « Verum nos votis excellentiæ vestræ consonantes, non ducimus tantum virum et Ecclesiæ Christi pernecessarium debere involvi miseriis, vel tantis gravari, cum sit etiam ætatis maturitate maceratus, incommodis, præsertim cum et scientia non contemnenda polleat, et hunc vestri regni Ecclesiarum præsulum relatio non parvipendenda commendet. Qua de re, si ejus Ecclesia, ut ipsius et metropolitani proprii ac multorum antistitum, necnon et litterarum vestrarum circumstantia innuit, funditus diruta, et per nonnulla curricula jam in solitudinem redacta esse dignoscitur, paganis videlicet non solum transitum, sed etiam stationem ibidem facientibus, ac per hoc depopulatis undique locis habitatore carentibus; sublatis etiam a Britonibus, si quæ remanserant, rebus, aliam vacantem duntaxat concedendam decrevimus. Cujus decreti necessario instituto libenter æquum more solito præbete pro Christi dilectione favorem. Nec ei minorem, quam sua fuerat, dari voluimus, cum licet hoc ipse minime postulet, ne videlicet alicujus ambitionis fama notetur, conveniat consequi potiorem. Nimirum qui inter cætera virtutum suarum insignia Barbarorum rabiem sæpe perpessus, Christum confiteri non solum coram hominibus, verum etiam coram paganis et infidelibus non erubuit. Ei ergo cujuscumque sint numeri, merito possunt oves Christi committi, qui ipsum Christum etiam inter gladios et vincula diversaque pericula prædicare non renuit. Unde et nos illius multiplici miseriæ et diutinæ peregrinationi atque continuo mœrori compatientes, decus illi pallii, solo miserationis affectu contulimus, quod non aliter illi, nec cuilibet absque metropolitis concederemus, nisi multoties hunc exilia, mare, vincula passum, etiam ad capitalem sententiam frequenter tractum fuisse comperissemus; et nisi hoc ipse suis tantis ac talibus detrimentis, quin potius meritis pro celerrimæ consolationis solatio meruisset, ut scilicet habeat pro exilio et catena pallii ornamenta, non ad Ecclesiæ, cui incardinandus est, perpetuum institutum, sed ad suum specialem certique temporis usum.

26. « Potiatur igitur tanti decoris ornatu, qui inter sacerdotum infulas præcipuum tenere locum dignoscitur, quatenus etiam per hoc insigne vestra excellens admoneatur industria, et hujus sacrati muneris reverentia pium cor vestrum sollicitius ac salubrius urgeatur, quo tantarum virtutum quo-

[1] Act. X.

que favore vacantis, etiamsi se metropolis obtulerit, Ecclesiæ moderamina consequatur, ad excludenda videlicet cuncta contra se injecta obstacula, et peragenda divinitus sibi collata episcopalia ministeria. Siquidem indignum ducimus, quemquam ad Apostolicam Sedem, ubi semper Catholicis subvenitur, tribulatum accedere, et non consolatum recedere; præsertim cum quemdam Romanorum principum etiam a fide Christi extraneum non debere quempiam ab imperatore tristem discedere perhibuisse quædam fateantur historiæ : debet enim nostra compatiendi abundantia aliorum suppleri inopia, quo valeat esse mœrens cum mœrentibus, et cum gaudentibus gaudens, et non in scabellum [1] pedum, in personarum acceptione cernuus, sed consolatus queat jam Deo auctore consolari eos, qui in omni pressura sunt, per JESUM Christum Dominum nostrum. Optamus gloriam vestram nunc et semper in Christo bene valere, dilectissime fili. Dat. VII id. Mart. Indictione prima ». Quo pariter tempore, nempe pridie ejus diei, idem Hadrianus papa de eodem Actardo, sed prius de causa Lotharii ad Hincmarum Rhemensem archiepiscopum ita scripsit :

27. « Reverendissimo et sanctissimo confratri nostro Hincmaro archiepiscopo Rhemensi.

« Licet frequens sanctitatis tuæ fama, quæ nunquam nisi cum laude semper existit, te nobis dudum fecerit manifestum : tamen ad (ut) virtutum probabiliumque morum tuorum prædicamenta liquidius agnosceremus, fratrum nostrorum, videlicet Arsenii venerabilis apocrisiarii Sedis nostræ, quin et Actardi, sanctissimorum præsulum, necnon et dilectissimi filii mei sanctæ Sedis Apostolicæ bibliothecarii, fecit Anastasii multis præconiis plena delectabilisque relatio.

« Qua de re sic animam meam tuæ dilectionis ardorem concepisse cognosce, tanquam si millies mutuis frueremur alloquiis. Habeto ergo nostræ repromissionis pignus, et in nobis, ut in nostris antecessoribus, fiducia tota prorsus innitere. Propterea sanctitas tua bene novit, quanta Sedes habuerit Apostolica in causa Hlotharii regis certamina, et per præsules suos Benedictum scilicet, et Nicolaum, quot hinc labores assumpserit. Unde nos habentes eumdem spiritum, quem et iidem Patres nostri habuisse probati sunt, eadem hinc qui sequimur, et decernimus. Quamobrem tuæ fraternitatis industriam specialiter admonemus, uti quod super hoc olim negotio gessisti studium nullatenus enervari consentias. Sed vice nostra fretus coram regibus et præsidibus de testimoniis Domini loqui non cesses, ita ut quod auctore Deo destructum est, nullis dolose reædificari machinantium valeat argumentis. In quo videlicet pietatis opere, quia de regibus idem dilectus filius noster Karolus, de sacerdotibus vero tu potissimum Sedi Apostolicæ sedule laboranti concurristis, et concertastis : tuam proprie cohortamur insignem solertiam, quo et ipsa pravis viriliter obviet, et prædictum piissimum regem, uti consummet bonum quod inchoaverat, indesinenter commoneat : quatenus et variarum virtutum vestrarum tunica usque [1] ad talos pertingat, et sacrificium boni vestri operis Deo cum cauda [2] oblatum holocaustum effici mereatur; necnon et illud de vobis dicatur quod de Job sancto, dum a divinis non cessaret obsequiis, scriptis asseritur, videlicet ubi non legitur quod sic fecit Job per aliquot dies, sed sic faciebat [3] Job cunctis diebus. Nam et [4] sancta animalia non post se, sed ante se gradi visa sunt cum incederent.

28. « Porro Actardum venerabilem episcopum fraternæ charitatis ulnis amplectere, et in opportunitatibus pro beatorum principum Apostolorum amore semper auxiliari memento. Verum non hæc ideo dicimus, quasi te ille sibi compassum et misertum fuisse non prædicet, sed ut quod tunc usque proxime fecisti charitatis intuitu, nunc etiam primorum perficias Apostolorum, ad quorum limina festinavit, ac præsidium postulavit, dilectionis affectu. Insta igitur opportune, importune, et quia propria caret, apud dilectissimum jam fatum filium nostrum excellentissimum regem Karolum nostra vice impetrare studeto, uti suo quoque favore vacans ei episcopalis, etiam si se metropolis obtulerit, Ecclesia tribuatur. Fortis enim Domini bos ipse, auctore Deo, consistit, et ideo segetes ei ad trituram proculdubio committi debent. Nam scriptum est [5], ibi plurimæ segetes, ubi manifesta fortitudo boum. Optamus fraternitatem tuam nunc et semper in Christo bene valere. Dat. VIII idus Martii, Indictione prima ». Eadem quoque die sic ad archiepiscopum Turonensem pro eodem :

29. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, Erardo archiepiscopo Turonico.

« Miserias et diras calamitates Actardi communis fratris et coepiscopi, non est exponendi tuæ reverentiæ ulla necessitas. Quippe cum ipsa utpote in his socia, et pæne semper contigua, earum liquidius nobis experientiam habeat : ut sicuti de sanctimonia sua credendum est, imo ut ipso antistite referente comperimus, ejus continuis ærumnis non modice compassa sit et miserta. Verum quia nostris sæpe et apud dilectionem tuam litteris adjuvari, et Apostolorum principum, quorum præsidia tanto labore tantoque studio requisivit, amoris intuitu sibi quamdam proprie voluit consolationem conferri; charitatem tuam his hortamur et deprecamur apicibus, ut inter alia beneficiorum tuorum sibi collatorum insignia, monasteriolum illud, quod olim in diœcesi tua tenuisse dignoscitur, tua nunc consequatur, ob amorem jam memoratorum Apostolorum, largiente benevolentia; quatenus qui suis valde destitutus esse comperitur, hinc saltem alicujus sustentationis adipisci

[1] Jac. II.

[1] Exod. XXVIII. — [2] Lev. III. — [3] Job. I. — [4] Ezech. I. — [5] Prov. XIV.

queat suæ vitæ subsidium; quod te negaturum profecto non credimus, si quam sit a fratre frater adjuvandus intenta mente consideres; si quam sit indignum, ut quod a benignitate tua intuitu tantorum Apostolorum dilectionis deposcitur, petitor minime consequatur solerti, sicut decet, perpendet industria.

30. « De his vero, quæ de Ecclesiæ tuæ vel diœceseos privilegiis idem venerabilis Actardus præcipue suggessit, Salomoni duci, et populo Britannorum sufficienter descripsimus, quod etiam in exemplari, quod secum idem antistes deferet, experientia tua quibit agnoscere, nihilque quod contra rationem postulabunt, si fortassis ad nos eorum aliqui venerint, agnoveris eos a nobis, opitulante Domino, fore penitus adepturos. Optamus fraternitatem tuam in Christo bene valere. Dat. VIII idus Martii, Indictione prima ». Sequitur in eodem Codice privilegium eidem Actardo concessum, cum pallium tribuit, quod sic se habet:

31. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo ac sanctissimo Actardo sanctæ Ecclesiæ Nanneticæ diebus vitæ tuæ tantummodo.

« Si secundum divinæ pietatis viscera circa neminem consistat reprehensibilis quantacumque miseratio; quanto potius erga illos exhibenda est totius charitatis effectio, qui circa divinum cultum irreprehensibiles apparentes diversarum deinde tentationum exercitia pertulerunt, nec tamen in tentationibus Christo propitio, defecerunt? Qua de re benedicimus Deo Patri Domini nostri JESU Christi, Deo scilicet totius consolationis[1], qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt. Tibique, frater Actarde, qui dira fatigatus, et diuturna captivitatis miseria quassatus, nec inter cuneos Barbarorum, nec inter enses infidelium defecisti; quin etiam Dei providentia mirabiliter erutus et liberatus, circumquaque peregrinando, procul a propria Eccl. procul a notis et proximis, propter eorumdem rabiem Barbarorum, et continuam Britonum oppresssionem, quibus heu! nimium vicinus esse nosceris, et pæne pejus ab eis, quam a piratis insecutionem pateris, curriculis jam multis incedis; decus pallii pro Dei solius amore, quem inter furentium paganorum manus et gladios confessus es, prævidimus concedendum: quo videlicet pallio, cum fueris auctore Deo nostroque decreto aliquem vacantem adeptus episcopatum, scias a nobis te eidem stabiliter incardinatum, vel si contigerit forsan in proprio, certis valeas uti temporibus. Quod non aliter tibi, nec cuilibet absque metropolitis concederemus, nisi multoties exitia, mare, vincula passo, etiam ad capitalem sententiam frequenter tracto, teste suo metropolitano, qui id nobis litteris innotuit, et tibi spem in sede propria non superesse significavit, hoc tua ad celerrimæ consolationis solatia tanta exigerent detrimenta, quin potius merita: ut videlicet habeas pro exilio et catena, pallii ornamenta, non in tua Ecclesia perenne decretum, sed ad tuum, certo tempore, vitæque præsentis specialiter usum.

32. « Utere igitur, annuente Deo, pallio a nobis tibi solo miserationis et consolationis affectu collato: et nisi Sedis Apostolicæ præsulibus ingratus extiteris, prænotato tenore illius dum vixeris ornare decore. Quod tamen fraternitati tuæ ad missarum solemnia tantum celebranda concedimus: in die duntaxat sanctæ et venerandæ Domini nostri JESU Christi Resurrectionis ac Nativitatis seu Ascensionis Domini, et in Assumptione beatæ Dei Genitricis semper Virginis Mariæ, seu in natalitiis beatissimorum Apostolorum, sive in nativitate sancti Joannis Baptistæ, necnon et natali sancti Christi confessoris Martini die, pariterque in solemnitatis Ecclesiæ tuæ die, verum etiam, et in ordinationis tuæ natalitio concedimus die, sicuti a beatissimo prædecessore nostro Gregorio hujus Apostolicæ Sedis præsule sancitum est. In secretario vero induere tua fraternitas pallium debeat, et ita ad missarum solemnia proficisci, et nihil sibi amplius ausu temerariæ præsumptionis arrogare; ne dum in exteriori habitu inordinate aliquid arripitur, ordinate etiam quæ licere poterant amittantur.

33. « Si quid autem de rebus Nanneticæ diœceseos tam a depopulatione nefandæ gentis Northmannicæ, quam a Britannorum subreptione remansit, ad tuam dercernimus pertinere sollicitudinem. Porro censemus, Apostolicæque institutionis auctoritate definimus, ut nullus metropolitanorum antistitum, vel cæterorum episcoporum in controversia criminis, si Sedem appellaveris Apostolicam, vel ejus speciali expetieris audiri, vel disculti fortassis examine, præsumat de te proferre non nostro præmisso decreto judicium, sed Apostolicæ Sedis tantum reserveris examinandus, vel judicandus incunctanter arbitrio. Cujus videlicet decreto vel largitate vacanti Ecclesiæ incardinatus ac palliatus esse dignosceris. Scriptum per manum Zachariæ notarii regionarii, et scrinarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Februario, Indictione prima. Bene vale. VI kal. Mart. per manus Anastasii bibliothecarii sanctæ summæ Sedis Apostolicæ, imperante domino piissimo PP. Augusto Hludovico magno imperat. anno nono decimo, et post consulatum ejus anno XVIII, Indictione prima ». Ita numerans a tempore, quo cum patre, ut dictum est, suo regnare cœpit. Quod ad hanc Actardi legationem spectat, non prætermittendum, quod eidem recedenti ab Urbe Actardo Anastasius bibliothecarius dedit litteras ad Hincmarum Rhemensem archiepiscopum, simulque sacra pignora, benedictionis nomine, quibus acceptis Hincmarus reddidit ei litteras, misitque munuscula, sicque mutuis his inter se certantes officiis, arcto simul sunt inter se amicitiæ vinculo colligati. De his

[1] 2. Cor. XI.

enim agit[1] Frodoardus, qui relegens Hincmari Epistolas, hæc inter alia habet: « Scripsit, inquit, Anastasio venerabili abbati et bibliothecario sanctæ Romanæ Ecclesiæ, gratiarum referens actiones pro benedictionibus sanctissimis ab eo sibi per Actardum episcopum directis, suas eidem quoque abbati mittens munerum benedictiones, quædam etiam opuscula suo (summo) labore confecta ipsi delegans. Necnon pro beneficiis sibi ab eo collatis, et ut suggestionem suam domino papæ acceptabilem faciat, scripsit; et de memoria benedictionis, quam dirigebat. Et Gregorio scripsit ejusdem Romanæ Ecclesiæ nomenclatori et apocrisiario, asserens, quod præfatus Anastasius multa bonitatis insignia sibi suis litteris intimaverit, et quod magnam fiduciam in ipsius habere posset amicitia, sinceriter mandaverit; unde et petit, ut idem Gregorius inter fideles amicos suos se tenere dignetur ». Hæc Frodoardus. Porro Anastasium apud Hadrianum papam jam ante pro ipso Hincmaro egisse, eidemque ipsum plurimum commendasse, conciliasseque amicitiam, litteræ nuper recitatæ ipsius Hadriani ad Hincmarum satis ostendunt.

34. *Legatio Basilii imperatoris Romam, ubi tertio damnatus Photius et ejus volumina combusta.* — Inter hæc autem ubi innotuit Constantinopoli, Hadrianum subrogatum in locum Nicolai papæ defuncti, idem imperator Basilius ad eum legationem adornat, mittitque Euthymium spatharium legatum ad ipsum jam creatum Pontificem: cum tamen et illa legatio pariter decreta anno superiori a Basilio imperat. ad Nicolaum papam, hoc anno pervenit ad eumdem Hadrianum, de qua ista apud Anastasium, a nece Bardæ, et Michaelis rem breviter recensentem: « His compositis, postquam Michael Græcorum imperat. Bardam Cæsarem Photii fautorem, suum, sicut perhibent, interitum machinantem peremit, Basilium sibi adoptans, imperatorem constituit. Cumque nobilis imperator Basilius a Catholicis, tanquam qui eis semper faverit, summo studio coleretur, Michael a spadonibus suis, dubium an Basilii voluntate peremptus est, moxque Basilius rerum potitus primo quidem non se fuisse conscium necis Michaelis, ut fertur, omnibus satisfecit. Tum vero secundum Romanæ Ecclesiæ constitutum pervasorem Photium depulit, et Ignatium patriarcham, populo annitente, patriarchio restituit. Ac ex utraque parte, Ignatii scilicet patriarchæ, Photiique neophyti legatos Romam per suum spatharium Basilium nomine, destinavit, qui præsente summo antistite alternatim confligerent, et justitia suffragante, aut justificarent Photium, aut perpetuo condemnarent. Sed divino judicio disertissimam partem Photii pelagus sorbuit, et simplicissimam partem Ignatii cum legato imperiali salvam servavit ». Hæc Anastasius qui in præfatione historica in octavam Synodum de his agens, mersionemque navis hominum Photii recensens, hæc ait: « Sed Petrus metropolita Sardensis, qui contra Ignatium una cum sociis a Photio mittebatur, licet nova navi, et quam ipse sibi elegerat, veheretur, naufragium simul et mortis periculum pertulit; et qui navem Christi, hoc est Ecclesiam sciderat, navis suæ scissionem non inconvenienter incurrit ». Idem in Hadriano, hæc quæ sequuntur: « Nullusque ex Photii neophyti parte, nisi monachulus, Methodius nomine, solus evasit. Qui postmodum neque Photium pro cujus parte venerat, neque Ignatium, contra quem, neque universalis Ecclesiæ, ad quam venerat, jura suscipiens, tertio conventus, tertio perfidiæ denotatus, semel anathematizatus abscessit.

35. « At vero Basilius legatus imperatoris, et Joannes metropolita Cæsareæ Cappadociæ, qui Nicolao fuerant destinati, huic sanctissimo Hadriano papæ cum episcopis et proceribus in secretario sanctæ Mariæ Majoris juxta morem sanctæ Sedis Apostolicæ residenti se satis humiliter præsentarunt, dona et Epistolas obtulerunt. Quibus susceptis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cujus conamine (certamine, juvamine) Constantinopolitana Ecclesia de schismate purgata surrexerat, multiplices gratias retulere. At post innumera laudum præconia concordi voce dixere: Devotissimus vester filius imperator Basilius, et patriarcha munere vestro restitutus Ignatius, dum Ecclesia Constantinopolitana per interventum vestrum invasorem Photium pepulissent: in archivo ejus librum summa falsitate congestum contra ingenium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, sanctissimique papæ Nicolai reperere; quem bullatum, quasi vere contagiosum, a sua urbe penitus pepulere, vobisque, utpote summo capiti, cui Christus cælo terraque solvendi atque ligandi potestatem tribuit, remisere. Quem precamur suscipientes rimamini, et fraudulentiam, quam insontibus Constantinopolitanis noster versipellis Photius inferre potuit, ex eo quod in hanc sanctam Romanam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam, aut aliquid hujuscemodi, audacem linguam exacuit, prorsus advertite. Et quid Ecclesiæ Dei de hoc latrocinio sit sentiendum, quod sub nomine Concilii furtim ab eo confictum est, palam omnibus promulgate.

36. « Utrarumque partium consensu electus Pontifex annuens respondit: Contra Sedem Apostolicam, Pontificemque ipsius quia Photius vocem non habuit, sententiam forte præcipitare potuit, judicium vero librare non potuit, qui a Sede Apostolica bis judicatus, bisque damnatus est. Et quia vires suas Photius transcendens, in sanctissimum Pontificem nostrum Nicolaum falsa garrire non timuit[1]: os suum nimirum in cælum posuit, et linguam suam, ut in terram pertransiret, exeruit. Ideoque conciliabuli ipsius librum perscrutandum admittimus, ut auctor illius et

[1] Frod. l. III. c. 23.

[1] Psal. LXXII.

fabricator mendacii et inventor perversorum dogmatum tertio judicetur.

37. « Egressus metropolita librum exhibuit, et in terram præcipitavit, imprecatorie illi dicens : Tu maledictus Constantinopoli, sis Romæ iterum maledictus. Te minister diaboli Photius, novus Simon, mendacii compilator aptavit. Te minister Christi Nicolaus, novus Petrus, veritatis amator attrivit. Et spatharius calce suo, enseque librum percutiens, nihilominus ait : Credo quod in hoc opusculo diabolus habitat, quia per os complicis sui Photii ea, quæ per se dicere nequit, eructat. Nam, et subscriptionem Basilii nostri imperatoris post subscriptionem Michaelis, quem ebriosissimum scribere noctu suasit, falsissime continet, quam ejus non esse restitutio Ignatii declaravit, et satisfactio nostra (si vobis placuerit) jurejurando firmabit. Neque enim unius semper Catholici Basilii nomen non potuit falso suis feralibus commentis inserere, qui mutato charactere potuit multorum absentium episcoporum nomina cum paucis complicibus suis describere; quorum videlicet episcoporum universitas tam immunis est hujus inscriptionis, quam tenoris ignara. Siquidem nullus Constantinopolitanorum quando illud conciliabulum collectum fuisset (quia revera non fuit), agnovit. Sed quia Constantinopolim comprovinciales, veluti regiam civitatem pro diversis negotiis, instar istius urbis ascendunt : pervicacissimus Photius mendacium suum veritatis medicamento (sicut ei a primævo fuerat institutum) linivit, dum in locum quorumdam schismaticorum episcoporum cives quidem aliquorum illorum, sed transfugas (ut fama vulgatum est) muneribus excæcatos subscribere fecit. Inde est, quod subscriptionum istius videntur diversi characteres, et quidam eorum acutiori penna, quidam grossa, nonnulli vero decrepitum simulantes grossiori manu membranam inquinantes describunt; ut videlicet fraude præsentium simplicitati absentium illudatur, et ilud credat facilius universitas esse verissimum, quod dissimilibus litteris fecerit falsitas esse diversum. At vos illico subscriptionum multitudinem, librum reserantes, videbitis; fraudem vero, nisi Constantinopolim (ut omnis illa Ecclesia deprecatur) miseritis, minime cognoscetis.

38. « Tum summus Pontifex utriusque linguæ peritis librum scrutandum per aliquot dierum spatium decrevit, et omnia, quæ in eo continerentur, coram Synodo fideliter propalare. Qui ubi strenue perscrutatus est venerabilis Pontifex, annitente omni senatorio popularique conventu, apud sanctissimum Petrum Apostolum, in defensionem suæ Ecclesiæ, decessorisque sui sacrum Concilium convocavit. Et primum quidem per legatos Constantinopoleos rei veritate luculenter audita, decessoris sui hujusmodi litteras relegens, sinistram ipsius famam purgavit. Deinde Photium cum suo conciliabulo, complicibusque suis tertio anathemate percutit. Ad extremum vero cæterorum subscriptionibus sententiis roboratis, pro foribus graduum nefandi dogmatis librum, cunctorum pedibus conculcatum exussit. Quem nimirum rogus ut fomentum quoddam ignis excepit, et pæne, antequam semiustum credi potuisset, cum magno fœtore, piceoque odore consumpsit. Et cum forte focus inundatione pluviæ naturaliter debuisset exstingui, ad pluviam quasi ad olei guttas flamma convaluit, et in laudes Dei, sanctissimique papæ Nicolai, simulque Hadriani summi Pontificis miraculi stupor tam Latinorum, quam Græcorum corda resolvit ». Addit idem Anastasius in præfatione historica ad octavam Synodum, pariter in hac Synodo jussum, ut quod factum est Romæ de inflammatione scriptorum Photii, pariter Constantinop. fieri deberet, si quæ ibi exemplaria reperiri possent.

39. Sic igitur quod faciendum Michaeli imperatori Nicolaus ante præceperat, ut scriptæ ab eo blasphemiæ in Apostolicam Sedem igni darentur, cum ille facere contempsisset, Deus voluit, ut per ejus successorem Basilium eædem missæ Romam publice Synodali judicio, magna sua gloria, Sedisque Apostolicæ honore, laudeque ejusdem Pontificis Nicolai, cælo testante, populo acclamante, orbe Christiano gaudente perficeretur. In Photii enim illo volumine insertas fuisse illas blasphemas Michaelis Epistolas quis poterit dubitare? Quod igitur ipse mentitas subscriptiones in Romanam Ecclesiam ejusque Pontificem, tanto studio tantaque fraude, ut vidisti, mendicare conatus est : blasphema illa quoque scripta imperatoris eodem argumento in sua officina constare minime prætermisisse credendus. In his autem peragendis, præsens insumptus est annus. Quomodo autem retenti hieme legati a Basilio imperatore, et ab Ignatio patriarcha missi, sequenti anno una cum Apostolicæ Sedis legatis Constantinopolim dimissi sint, suo loco dicturi sumus.

40. *Theognostem redeuntem Constantinopolim Hadrianus prosequitur litteris datis ad Basilium imperatorem et Ignatium patriarcham.* — Porro eodem hoc anno, antequam ista conficerentur, occasione redeuntis Constantinopolim Theognosti olim exarchi, inde ob pietatem extorris, Romæ ad septennium usque incolæ, Hadrianus Pontifex litteras ad Basilium imperatorem dedit, quæ intextæ Actis octavæ Synodi, hic ut loco proprio sunt recitandæ. Sic enim se habent [1] :

« Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, dilectissimo filio, et Christianissimo imperatori Basilio a Deo protecto, semper Augusto.

« Quoniam, tranquillissime imperator, audisti vocem Dei per Apostolicæ Sedis officium tibi delatam, et honorasti eximios ejus Apostolos, et restituisti Ecclesiæ Constantinopolitanæ throno proprium pastorem, repellens adulterum : benedictus sis ab omnipotente Deo, et videas subjectionem ini-

[1] Oct. synod. Act. VII.

micorum, et temporis longitudinem, ac in solio tuo de lumbis tuis hæredem, ac in futuro vitam perpetuam, si tamen ab his, quæ bene cœpisti, non discesseris, sed usque ad finem in eis perseveraveris, o spiritualis et dilectissime fili; licet vobis quolibet modo agentibus, a decretis sanctæ memoriæ præcipui decessoris mei papæ Nicolai quæ de Photii depositione, et recuperatione Ignatii fratris et consacerdotis nostri promulgavit nunquam quoquo modo discedamus. Tanto enim volumus illius decretis concordare, quanto ipse cum hæc ageret, divinis præceptis concordare studebat. Nam et hoc necessarium est, ut custodiens prædecessorum meorum decreta, doceam post decessum meum, et mea quoque ab his, qui post me fuerint, nullo modo violanda.

41. « Postquam autem cognoscimus, quod misericors Deus imperium vestrum simul et affectum ad hoc erexerit, ut dispersa congreget, et quæ ceciderant erigat, et contrita resolidet: fiducialiter possumus (Deo gratias) deposcere, ut hi, qui abjecti sunt, ab imperio vestro recipiantur, et hi, qui dispersi, congregentur. Quapropter prudentissimum virum Theognostum honorabilissimum exarchum vestræ fiduciæ remittentes commendamus, qui legatione tam pro fratre et comministro nostro Ignatio, quam pro cæteris contribulatis functus, per septennium apud principis Apostolorum Limina, ut peregrinus et incola vixit, et eorum confessionibus memoriam vestram assidue commendavit; et a die adventus sui usque ad præsens pietatis vestræ præconia enarrare, et Ecclesiæ manifestare vulnera, et eorum medelam exigere non destitit. Nunc vero quoniam iste unus ex illis est, qui postquam lupus factus est pastor, continuo dispersi, et a vobis pie omnia regentibus iterum congregati sunt, revocetur et ipse petimus, et in mandra fidelium omnium a clementia vestra locetur, et inter lætantes pios filios paterno affectu post longæ captivitatis reversionem connumerari mereatur, et ob amorem Dei, et protectorum vestrorum principum Apostolorum honorem, a quorum regimine proficiscitur, mansuetudinis vestræ auxilia sentiat, et post turbationem, serenitatem, post tempestatem, tranquillitatem, post multa adversa, optatæ prosperitatis affectum, quatenus qui per patronorum vestrorum intercessiones, principum videlicet Apostolorum Sedem remittitur, et quorum principatum pro Ecclesia vestra, quæ valde fluctuat, die ac nocte interpellare per multa curricula non cessavit : a misericorde Deo, quem in famulis ejus honoratis, et hic vobis felicitas continua, et inimicorum subjectio, et in futuro æterna gloria et infinita præmia, insuper et regnum cœleste cum sempiterna vita præstetur. Optamus imperium vestrum a Christo et nunc et semper valere, o spiritualis et dilecte fili. Data kal. Augusti, Indictione prima ». Hæc ad imp. Hadrianus.

Quod autem (ut vidimus) rumore sparso eumdem Hadrianum Acta Nicolai papæ cassa redditurum, et Ignatius patriarcha substiterat, nec ex more litteras ad ipsum miserat : hac de causa ad eum Hadrianus ipse rescribens, illum eo nomine reprehendit. Litteræ sic se habent [1] :

42. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, honorabilissimo fratri et consacerdoti nostro Ignatio, sanctissimo patriarchæ Constantinopolitano.

« Conveneral sanctitatem tuam, licet nos ad sui adjutorium primum minime provocaverit saltem nunc super restitutione sua, quæ facta dicitur, lætificare nos, anhelantem proprias nobis litteras destinare. Verum licet hoc minus studuerit agere, saltem gratiam divinæ miserationis, quæ in te mirabiliter operata est, non taceres : Secretum enim regis (secundum quod ab angelo Tobiæ [2] dicitur) celare bonum est : opera vero Dei enarrare mirificum. Verumtamen consolatur nos conscientia, quæ non tantum nos, quantum Apostolicæ memoriæ decessorem meum beatissimum papam Nicolaum non tam pro te, quam pro charitatis custodia decertasse testatur [3]. Si enim qui diligunt nos, tantum dilexerimus, quam mercedem habebimus? At quoniam frater noster es, si videremus [4] te necessitatem habere, et clauserimus viscera nostra a te, quomodo, charitas Dei manet in nobis? Igitur scito, quia in his, quæ decessor meus sanctæ memoriæ papa Nicolaus pro persona tua, et his, qui tecum in tribulationibus non defecerunt, insuper et pro Ecclesia Constantinopolitana plurimum laborans, statuit et definivit : et nos similiter manemus et permanebimus; et sicut ipse ad horam mortis suæ usque tam pro te, quam pro his, qui tecum sunt, in præfata Ecclesia ne quidquam cessavit procurans; ita et nos auctore Deo, usque ad finem in opere pietatis hujus nulli torpori dabimus operam. Debemus enim ipsius sequi laborem, cui gratia Dei successimus in honore.

43. « Præterea communem filium Theognostum, reverendissimum exarchum et dilectum nobis, ecce ad vos transmisimus. Qui ex persequentibus æmulatoribus tuis illinc nudus salvatus, quin, et mutato habitu vix huc pertingens, vitam lucratus est; deinde apud Memorias Apostolorum per septem ferme annorum curricula, ut hospes et advena demoratus non tantum propriam miseriam, quantum sanctitatis tuæ pressuram, et Constantinopolitanæ Ecclesiæ calamitates pæne incessanter deflebat; ita ut non solum ante jam dictum decessorem meum, sed me postea nocte et die indeficienter erigere, et pro statu tantæ Ecclesiæ et erectione, nostra crebris suasionem stimulis latera percutere, et quemadmodum angelus quondam [5] : Surge, Petre, accipe fortitudinem ad salvandas gentes, per singulos dies nobis dicere non cessaret, quousque auditum, Deo præstante, suscepit, quod ardenter semper in pectore bajulabat. Qua de re, frater dilectissime, sanctitati tuæ hunc commendantes, rogamus, et de-

[1] Ex Act. VII. Oct. Synod.— [2] Tob. XII.— [3] Matth. V.— [4] 1. Jo. III. — [5] Act. XII.

precamur, quatenus circa se sentiat beneficii tui propositum; et sicut vestræ factus est communicator passionis, ita sit et consolationis: etenim dignus est operarius mercede sua. Non autem solum ut familiaris noster factus, sed ut a Sede principis Apostolorum susceptus, hic debet ob amorem ejus non qualemcumque in conspectu sanctitatis vestræ gratiam invenire. At vero, si ad Apostolicam Sedem quosdam mittere disposueris: hunc specialiter volumus præ cæteris mitti: ut de prosperitate tua, quemadmodum et optamus, gratificari, et dispositionem et ordinem et causam Ecclesiæ Constantinopolitanæ, secundum diligentiam, quam de omnibus nos Ecclesiasticis negotiis certissime scire velle cognoscit, Apostolatui nostro referre maturet.

« Commendamus autem sanctitati vestræ Euthymium gloriosissimum spatharium, qui Romam imperialem ferens legationem, primus nobis et Ecclesiæ nostræ de fraternitate vestra annuntiavit, et divinam circa te misericordiam, et sanctitatis tuæ recuperationem innotescens, omnes gratulabundos effecit. Pro quo rogamus, ut et iste sentiat in opportunitate præsidium vestrum, et effectu amoris nostri protectionis vestræ solamina consequatur. Optamus tuam sanctitatem et nunc et semper bene valere, dilectissime frater et comminister. Data kalend. Augusti, Indictione prima ». Hæc Hadrianus.

44. *Mutuæ inter Photium et Joannem patricium litteræ.* — At quid inter hæc Photius ita (ut audisti) humi depressus? Amicorum infidam fidem accusat, queritur, lamentatur, tanquam si injuste pateretur ut innocens, et non de alieno, sed de suo esset throno depositus: lingua non hæret, calamo non parcit, utroque pollens, utroque procax. Inter alia autem reperitur questus esse de Joanne patricio sacellario, cujus tunc apud imperatorem Basilium summa erat gratia cum potentia. Ad hunc ista ipse laconice, sed salibus Atticis aspersa simul scripsit:

45. « Photius Joanni patricio et sacellario.

« Velim quidem mihi adjungere amicum, a quo nec ullum assequar superborum et excelsorum beneficiorum; nec mihi timeam, nequando adversans, tanquam ventus ea simul abstrahat, quæ amissurum me ne in somnis quidem putaveram. Unde igitur ad hanc decidi voluntatem? Facta tua, qui aliquando diligebas, huc nos adduxerunt ». Hæc ad eum Photius. Quam quidem Epistolam una cum aliis pluribus acceptam ex Sfortiana bibliotheca Petrus Morinus in latinum vertit.

His autem acceptis a Photio litteris Joannes patricius, hominis admiratus audaciam, frontemque perfrictam, dum alteri tribueret, quod sua ipsius culpa accideret, ut sede pelleretur, quam invadens diu mala fide ut fur et latro possederat: amariores ad eum litteras reddidit, quibus ejus suggillavit audaciam, ac repressit superbiam atque temeritatem, quod cum esset eunuchus, ausus esset sedem alterius invadere et possidere. Quæ sic se habent:

46. « Joannes patricius sacellarius Angariorum Photio.

« Attidi quidam te comparant, gallum vocantes Græcorum sophistæ. Nostri vero sapientes in Gynecæo te clausum collocant, eunuchum te esse non ignorantes, et hoc nomine appellantes. Unde igitur tu neglectis [1] utriusque generis legibus, ad Ecclesiæ Dei sacramenta prosiliisti, sursum atque deorsum omnia evertens, ut tuam corruptam et infructuosam et inutilem conditionem in Ecclesiam Christi fecundissimam, et multorum filiorum matrem intrudere contenderis [2]? Sed certo scio, quod inferis ipsis et inferorum portis per ea, quæ perperam agis, turpiorem et inverecundiorem teipsum demonstrasti. Quod vero tu imbellis: nos et qui nobiscum est numerus et sanctus chorus, tuo licet malo et gravi dolore, te confundemus et arguemus etiam si tecum sumas opificem illum omnium malorum cum suis inferorum portis, quarum una es tu fortasse, dum totum videlicet os tuum et linguam, vocemque tuam ipsi es largitus; universam tamen ejus cohortem ignavam, et imbecillem contra suam Ecclesiam Christus ipse, qui veritas est, demonstrabit. Quousque igitur non desistes turpiter agere, et in cælum insaniæ tuæ sagittas cum magna amentia jaculari? Quibus rebus vel dæmoniis ipsis tuis sociis risum moves. Contra vero, sanctis pro tuo interitu mœstitiam præbes, et tuum genus nunc longe magis quam antea exosum, et exsecrandum tua reddis pravitate ». Hucusque ipsius Joannis patricii ad Photium Epistola a Federico Metio episcopo Thermularum latinitati donata, quam nescio quomodo inverso titulo cusam videbis inter alias Photii Epistolas una cum ipsius bibliotheca, nempe ut a Photio data habeatur Joanni patricio, cum ex argumento ipsius et persona Photii eunuchi non ab ipso, sed ad ipsum ab eodem Joanne fuisse scriptam, nemo jure poterit dubitare:

47. At quid ipse his stimulis cruentatus? num quievit? minime gentium. Sed licet sciret durum esse contra stimulum calcitrare, non destitit tamen, aculeatas reddens litteras, quibus inurens ipsi notam arreptæ tyrannidis, cum Basilio imperatori studuisset; atque ejus ruinam pariter vaticinans, ita breviter, sed acute admodum scripsit:

« Photius Joanni patricio et sacellario.

« Admodum pulchre quidem ac intelligenter se habere videtur vetus proverbium: In arborem, quæ vocatur tyrannis, multos ascendisse, neminem vero descendisse, sed inde corruisse omnes. Quod si ita est: quid tibi places, et exultas? Qui ne quidem in ejus ramis, gravis omnibus, arrogans

[1] Deut. XXIII. — [2] Ex his arguitur Photius ejus generis eunuchus fuisse, qui prohiberetur fieri episcopus, de quo in dicto canone Nicæni Concilii agitur. Concil. Nicæn. c. 1.

ac tumens, sed in foliis insipienter veheris ». Hæc ad Joannem patricium et sacellarium Photius : quam quidem Epistolam pariter ex bibliotheca Sfortiana una cum aliis acceptam Morinus convertit in latinum. At modo de Photio nobis satis, ad ipsum iterum reversuris anno sequenti.

48. *Lotharii Romam adventus, recessus et interitus.* — Contigit hoc anno, mense Julii, Lotharii Francorum regis adventus in Urbem, antea (ut vidimus anno superiori) suis litteris ab Hadriano Pontifice impetratus. Quæ autem transacta sint inter ipsum et Hadrianum, Regino ita describit : « Lotharius Romam profectus est. Quo cum pervenisset, ab Hadriano Pontifice honorifice susceptus est. Qui ab eodem Pontifice sciscitatus, si monita pii patris domini Nicolai cum omni vigilantia hactenus observata haberet, et præstitum juramentum inviolato fœdere custoditum, ab illo deceptus, qui in veritate non stetit, qui non solum mendax est, sed etiam pater omnis mendacii, respondit, se ita omnia observasse, ac si divinitus sibi essent imperata. Cumque proceres et optimales, qui cum eo venerant, eadem testificarentur, nec ulla opposita persona inveniretur, quæ adversus regiam auctoritatem legitimum auderet controversiæ inire certamen, universalis papa talia prosequitur : Si vestræ testificationis verbis veritas suffragatur, cum omni alacritate mentis omnipotenti Deo multiplices gratiarum actiones referimus. Restat ergo, fili charissime, ut ad confessionem sancti Petri accedas. Ibi Deo propitio hostiam salutarem pro tua non tam corporis, quam animæ incolumitate immolabimus; ex qua nobiscum te participare oportet, ut per hanc participationem membris Christi, unde abscissus esse videbaris, merearis incorporari.

49. « Finitis igitur missarum solemnibus, invitat summus Pontifex eumdem regem ad mensam Christi ; acceptoque in manibus corpore, et sanguine Domini, ita eum alloquitur : Si innoxium te recognoscis a prohibito atque interdicto tibi a Nicolao adulterii scelere, et hoc fixa mente statutum habes, ut nunquam diebus vitæ tuæ Waldradæ pellicis tuæ dudum a te repudiatæ miscearis nefario concubitu : fiducialiter accede, et sacramentum salutis æternæ tibi ad remissionem peccatorum profuturum percipe. Sin autem tua conscientia te accusat, teque lethali vulnere sauciatum proclamat, aut iterum redire mente disponis in mœchiæ volutabrum : nequaquam sumere præsumas, ne forte ad judicium et condemnationem tibi adveniat, quod fidelibus ad remedium præparavit divina providentia.

50. Qui mente captus, obduratus et obcœcatus, absque retractatione communionem corporis et sanguinis Domini de manu Pontificis sumpsit, non expavescens illam sententiam, quæ dicit [1] : Horribile est incidere in manus Dei viventis [2]. Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit. Deinde conversus idem præsul ad sequaces et fautores regis, unicuique communionem obtulit in hæc verba : Si domino, et regi tuo Lothario in objecto adulterii crimine favorem non præstitisti, neque consensum tribuisti, et Waldradæ et aliis ab hac Sede Apostolica excommunicatis non communicasti : corpus et sanguis Domini nostri JESU Christi prosit tibi in vitam æternam. Igitur quisquis se læsum sciens, ausu temerario communionem sub tali contestatione porrectam sumere præsumpsit, divino judicio percussus ab hac luce subtractus est, antequam subsequentis anni rediret principium; perpauci qui se a communione subtraxerunt, vix mortis periculum evaserunt. Porro Lotharius Roma egressus, morbo corripitur, et Placentiam civitatem perveniens, diem clausit extremum sexto idus Augusti. Tanta autem strages in præfati regis populo facta est, ut non peste periisse, sed hostili gladio corruisse virtus et nobilitas totius regni videretur, quæ eo tempore tantæ fecunditatis erat, ut in morem densarum segetum pullulans, veluti quoddam examen imperii fines impleverit ». Hucusque tragœdia Lotharii regis infelicissimi a Reginone recitata, sed male anno sequenti, errore ponens obitum Nicolai anno præsenti. Subdit vero, eodem quoque tempore contigisse in Italia obitum Theutgaudi episcopi Trevirensis, de quo nos superius, et Guntharii Coloniensis episcopi a Nicolao anathemate condemnatorum. De obitu et sepultura Lotharii paulo dilucidius habet Aimoinus hæc paucis [1] verbis : « Lotharius autem Roma lætus promovens, usque Lucam civitatem venit, ubi febre corripitur, grassante clade in suos, quos sub oculis suis coacervatim mori conspiciebat, sed judicium Dei intelligere nolens, usque Placentiam octavo idus Augusti pervenit, ibique Dominica die superdiurnans circa horam nonam inopinato exanimis pæne effectus est, et obmutescens, in crastinum hora diei secunda moritur, et a paucis suorum, qui a clade remanserant, in quodam monasteriolo secus ipsam civitatem terræ mandatur ». Hæc ipse, qui subjicit de thesauro erogato pro anima ipsius.

51. *Theutgaudi Trevirensis episcopi obitus.* — Hic ecce finis Deum mendaciis eludentium, Sedemque Apostolicam fraudibus traducentium principum, ut plane acciderit illis secundum illud [2] : « Vidi eos qui operantur iniquitatem, et seminant dolos, et metunt eos, flante Deo periisse, et spiritu iræ ejus consumptos ». Ita de rege ipso, et principibus ministris ipsi pariter adulantibus, ultore numine, pœnas dantibus : etenim secundum illud Proverbiorum sacrorum evenerat [3] : « Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios ».

Quod autem audisti, hoc anno inter alios, quos divina vindicta tetigit, defunctum in Italia

[1] Heb. x. — [2] I Cor. xi.

[1] Aim. l. v. c. 21. — [2] Job. iv. — [3] Prov. xxix.

Theutgaudum Trevirensem archiepiscopum: audi quæso, quæ de ipso scripserit Joannes diaconus hujus temporis auctor, qui præsens cuncta perspexit[1]: « Alio quoque, inquit, tempore Theutgaudus quondam Trevirensis episcopus, qui cum Gunthario Agrippinæ Coloniæ episcopo a reverendæ memoriæ Nicolao fuerat sacerdotali privatus officio, liberalitate Hadriani Pontificis in eodem monasterio sancti Gregorii ad Clivum Scauri mansionem suscepit. Cui beatus Gregorius in somnis apparens, maximum terrorem quo de suo monasterio egrederetur, incussit. Ille perpendens, visum fuisse phantasticum, oratione facta, rursum dormire cœpit, cui Gregorius pontificali habitu redimitus apparens: Nonne, inquit, dixi tibi, ut a monasterio meo, quod in rebus propriis per invocationem sancti Andreæ Apostoli Domino dedicavi, recederes, quia diversorium fieri nullo modo licuisset? Cumque Theutgaudus hospitandi ibi licentiam suscepisse se a Pontifice respondisset: Gregorius ait: Et tu qui petisti, et ille, qui dedit, utrique contra Deum fecistis, cujus vindictam citius incurres.

52. « Evigilans Theutgaudus, intremuit, et facta oratione, sopori se reddere voluit, cum repente venientium sonitum audiens vehementer expavit, seque dormire simulavit. Appropinquans ergo Gregorius, sanctum Andream Apostolum per dexteram tenens, præcepit subdiacono, qui se præibat cum lumine, dicens: Corripe illum. Qui dum correptus in lectulo clausis oculis resedisset, Gregorius ait: Asdpice in nos. Intuitus in eos Theutgaudus, magis intremuit, cumque sibi taliter comminantem audivit: Quia secundo commonitus, verbis oris mei credere noluisti, et me tua inobedientia adeo provocasti, ut hunc Apostolum Dei huc fatigare studuerim: scito cognoscens, quia nisi hodie ab hoc monasterio meo recesseris, futura hebdomada cum tuis omnibus vita privaberis. Si vero recesseris, ab hac quidem momentanea sententia liberaberis: sed neque tu, neque aliquis hic tecum degentium suam patriam revidebit. Mox Theutgaudus lectulo se proripuit, et primo suis, deinde monasterii monachis, postremo quibuscumque potuit, somnium revelavit. Et quia aliud hospitium citius a Pontifice impetrare non potuit, apud Sabinos concedens, eodem anno cum suis omnibus vita privatus est ». Hucusque Joannes diaconus de fine Theutgaudi, cui etsi Hadrianus ignovit, Deus non ita; quem diuturnæ contumaciæ voluit hic pœnam luisse.

53. *Hadrianus ad Galliarum proceres, ut Ludovico imperatori in regnum Lotharii succedenti sint fideles.* — Idem autem Hadrianus Pontifex, audita morte Lotharii fratris Ludovici imp. ne, quæ ipsi Ludovico legitimo successori deberetur hæreditas, ab aliis invaderetur, nempe a Carolo vel Ludovico regibus ejus patruis, scripsit Epistolam ad principes in regno Lotharii constitutos, hortans eos fideles esse debere Ludovico imperatori, cui ex legitima successione regnum competat, quæ sic se habet a Fabro una cum aliis accepta:

54. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, omnibus primatibus et gloriosis comitibus consistentibus in regno domni Hlotharii quondam magni imperatoris et genitoris domini Hludovici imperatoris.

« Perfectæ proculdubio charitatis est bonum, secundum Apostolum, gaudere cum gaudentibus, et flere cum flentibus. Unde quia Hlotharius quondam rex vester divina de hoc sæculo jussione migravit: vos de habitu ipsius valde tristes effectos et lugubri doloris ingentis amaritudine, utpote viros fideles repletos esse, cognoscimus; carnalique affectu ejus nunc transitum flere: noster non minus Apostolicus animus vobis compatiens et condolens, non solum pro actione illius regni atque salute, sed etiam pro præsenti consolatione vestra, pro pace, concordia et unitate, quam vos ex toto corde sequi, et fideli omnino devotione complecti, ceu Christi membra nullam habentia maculam, quæ instantem aut futuram mortis perniciem vobis possit inferre, incunctanter oportet, flebilibus Dominum precibus precati sumus, et quotidie suppliciter exoramus, ut et illi, qui carnali obiit conditione, vitam perpetuam, et vobis misericordiæ largitate consolationis, pacis, et unanimitatis affectum et desiderium inspirare, donareque dignetur. Quoniam ipse est, qui nos paterno amore virga justitiæ corripit, ac purgationis mœrore affligit, et ipse in omni tribulatione nostra clementer consolari dignatur, ut possimus sustinere, nunquamque deficere.

55. « Quamobrem, filii charissimi, Apostolicæ Sedis magisterio plurimum debentes nos, qui per supernam gratiam Apostolorum principis fungimur vice, omniumque Ecclesiarum Dei curam et sollicitudinem nobis a Domino præ cæteris delegatam habentes, antequam antiquus noster adversarius mentes vestras occultis et impiis nequitiæ suæ versutiis corrumpat, et morbo insanabili sauciet, armis præcincti divinis occurrere, salubribusque vos informare præceptis debemus: quibus humiliter obedientes, sicut omnes, qui ab initio Deo placuerunt, salvi esse possitis, dicente Domino in Evangelio[1]: Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Quapropter charitatem vestram, charissimi in Domino filii, Apostolica tuba monemus, et cælesti magisterio exoramus, ut pro regni stabilitate vos nunc in ea fide mentisque sinceritate generaliter omnes satagatis consistere circa dilectissimum et spiritalem filium nostrum domnum Hludovicum imperatorem Augustum, quam circa divæ memoriæ quondam Hlotharium impe-

[1] Joan. diac. Vit. S. Greg. l. IV. c. 94.

[1] Joan. X.

ratorem patrem illius mundo pectore conservastis, ut nullus mortalium, cujuscumque sit dignitatis et gloriæ, vos ab Apostolicæ Sedis præcepto monituque salubri possit, modis aut argumentis quibuslibet revocare, vel a via veritatis in obliquum deflectere, nec ullius præcepta magis, quam beati Petri Apostoli, per os nostrum prolata, vobisque utiliora jucundis percipere auribus studeatis. Quoniam ipsi et paterno et hæreditario jure secundum legem et rationem hoc regnum debetur, et per paternæ hæreditatis successionem summopere pertinet : quippe cum præfatus genitor illius quondam imperator constituerit imperatorem, regnique totius hæredem præ cæteris sublimaverit natis. Sicut Isaac quondam Jacob filio suo benedicens, dominum [1] illum Esau constituit ; ita et huic cæteris prælato totum omnino est a patre concessum imperium. Quin ipse adhuc vivens, imperiali voluit et consensit una vobiscum ab Apostolica Sede diademate coronari, sceptroque potiri sine dubio Augustali permisit. Ideoque nobilitatem vestram monemus et obtestamur in Domino, ut nullatenus ab eodem vos spiritali filio nostro Augusto, quibuslibet promissionibus, vel minis alicujus separare dividereque tentetis : sed illi quandiu superna vixerit voluntate, in omnibus veluti proprio seniori, proprio imperatori, justoque hæredi regni obedire, fidemque illæsam more solito conservare, studioque sagaci semper attendite, ut Dei omnipotentis et S. Petri gratiam nostramque plenariam habere mereamini benedictionem, et Apostolicæ communionis consortium

56. « Nam quem ex vobis contraria tentare nitentem, atque Apostolicæ Sedis monitis in contemptum B. Petri Apostoli cælestis regni clavigeri spretis, ad aliam se partem conferre cognoverimus : velut infidelem et Ecclesiasticæ paci et saluti contrarium a nostri Apostolatus communione non solum alienum habebimus, sed etiam anathematis vinculo, jure meritoque alligare omnino curabimus : et nos secundum Apostolicæ privilegium dignitatis et potestatis, ipsum excellentissimum ac spiritualem filium nostrum dominum Hludovicum imperatorem Augustum, regni hujus provinciæ, scilicet Galliæ totius regem dominum et imperatorem, sicuti jam olim a Deo præordinatum esse constat, et ab antecessoribus nostris sacris Pontificibus statutum multis videtur indiciis, habemus, et quousque supererit ipse, eum habere studebimus. Quod sane regnum si tyrannis aliquis contra divinam et Apostolicam voluntatem invadere præsumpserit : Apostolicæ sine mora sustinebit ultionis censuram. Optamus nobilitatem vestram unanimi devotione consistere, et in insolubili charitatis vinculo manere conjunctos ». Hucusque litteræ Hadriani Pontificis ad regni proceres, qui inobedientes Pontifici desciverunt a Ludovico imp. legitimo sui fratris successore, et adhæserunt Carolo Calvo ejusdem Lotharii defuncti regis patruo ; cujus rei causa plurimum fuit ipsi Pontifici declamandum adversus ejusdem regni Lotharii invasores, ut ex ejusdem Hadriani papæ litteris apparet, quæ datæ habentur anno sequenti, quas suo loco pro integra veritate historiæ consequenda inferius recitabimus.

[1] Genes. XXVII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6361. — Anno Æræ Hispan. 906. — Anno Hegiræ 255, inchoato die 20 Decemb., Fer. 2. — Jesu Christi 868. — Hadriani II papæ 2. — Ludovici imp. 20. 19 et 14. Basilii imp. 2.

1. *Bulgarorum rex monachum induit.* — A num. 1 ad 34. Guillelmus bibliothecarius refert, Hadrianum II, Dominicum et Grimoaldum episcopos in Bulgariam a Nicolao papa ante mortem destinatos ire jussisse, ut videre est apud Baronium num. 1. Annalista vero Metensis, qui loco non suo de Michaelis regis Bulgarorum conversione hoc anno loquitur, ea narrata ait : « Ferunt de hujus gentis rege, quod a tanta perfectione post perceptam baptismi gratiam cœperit, ut diebus ornamentis regiis indutus coram populo procederet, noctibus vero sacco vestitus, latenter Ecclesiam intrans, super pavimentum ipsius Basilicæ, substrato tantum sibi cilicio prostratus in oratione jaceret. Non post multum tempus divina inspiratione commonitus, regnum terrenum dimisit, ut in cælis æternaliter regnaret cum Christo. Et ordinato in loco suo in regem majori filio suo, comam capitis deposuit, habituque sanctæ conversationis suscepto monachus effectus est. Eleemosynis, vigiliis et ora-

tionibus die noctuque intentus. Interea filius ejus, quem regem constituerat, longe a paterna intentione et operatione recedens, prædas cœpit agere, ebrietatibus, comessationibus et libidinibus vacare, et omni conamine ad gentilitatis ritum populum noviter baptizatum revocare. Quod cum pater audisset, nimio zelo accensus, sacrum habitum deposuit, et militiæ cingulum resumpsit, et cultu regio indutus, associatis sibi Deum timentibus, filium persecutus est. Quem mox absque difficultate cœpit, oculosque ejus effodit, et in carcerem misit. Deinde convocato omni regno suo, filium juniorem regem constituit, interminatus coram omnibus similia fore passurum, si in aliquo a recta Christianitate deviaret. His ita gestis, deposito cingulo et resumpto sacræ religionis habitu, ad monasterium regressus in sancta conversatione reliquum vitæ præsentis tempus duxit ». Verum annalista Metensis hæc loco non suo retulit; legatus enim Michaelis principis Bulgariæ interfuit Synodo Constantinopolitanæ VIII anno sequenti habitæ, ut videre est apud Baronium eo anno, num. 48. Vivebat adhuc Michael, et quidem in monasterio, anno DCCCXCVI, ut eo anno num. 10 et seq. videbimus.

2. *Gesta in causa Lotharii et Teutbergæ.* — *Lotharius* rex, ubi mortem Nicolai I accepit, *Hadrianum II* ejus successorem rogavit, ut Romam adeundi sibi licentiam concederet, quod et ab eo obtinuit, ut liquet ex ejusdem Pontificis Epistola anno superiori a Baronio num. 156 relata. Ad Lotharium rescripsit *Hadrianus II* litteras commonitorias, quibus significavit, se *Teutbergam* solutionem matrimonii Romæ postulantem ad eum redire jussisse, donec in Synodo ea de re statueret. Jussit autem *Lothario*, ut eam in consortium reciperet, et si quis ei molestus fuerit, huic perpetuum anathema intentavit. Præterea scripsit ad *Hincmarum* archiepiscopum Rhemensem, eique vices suas commisit ut Sedis Apostolicæ decreta, in causa *Lotharii* et *Teutbergæ* executioni mandari curaret, ac regem Carolum ad constantiam eo in negotio excitaret. Epistola dicitur data *VIII idus Martii, Indict.* I, et a Baronio num. 27 recitatur. Hincmarum mandata Pontificis diligenter executum esse, testatur Flodoardus lib. 3, cap. 20 (1).

3. *Hadrianus II Waldradam excommunicatione absolvit.* — Annalista Bertinianus de eadem ad Hincmarum Epistola ab Hadriano II data loquitur, aitque : « Carolus secunda die Rogationum Adventio Metensium episcopo et Grimlando Lotharii cancellario deferentibus Epistolas Hadriani papæ accepit unam sibi directam, in qua isdem Apostolicus præcepit, ut regno Hludovici imperatoris ac regno Lotharii nullam molestiam ingerat. Alteram autem Epistolam de absolutione Waldradæ ad episcopos regni ipsius Caroli detulerunt, similes dicentes missas episcopis regni Hludowici atque Hlotharii. Absolutio autem ipsius Waldradæ ea conditione est facta, ut Hlothario nullo pacto cohæreat. Silvacum Carolus perveniens Actardum Nannetensem episcopum Roma venientem suscepit, sibi deferentem Epistolas, quarum una responsum reddidit de his, quæ Nicolao in contrarietate Hincmari mandavit : inter cætera ei inculcans, ut de cætero ac perpetuo talis inutilis quæstio sopita maneret. Alteram autem Epistolam Hincmaro detulit, ut quia isdem Actardus pro paganorum infestatione et Britonum oppressione in sua civitate manere non poterat, si locus veniret, etiam de metropoli isdem Actardus in vacante civitate pastore, auctoritate Apostolica ab episcopis ipsius provinciæ incardinetur ».

4. *Actardum episcopum Nannetensem episcopis Galliæ commendat.* — His lucem accipiunt quæ Baronius de *Actardo*, aliisque ab annalista Bertiniano memoratis refert. *Actardus* Britonum feritate a sede Namnetica pulsus fuerat, indeque et Hadrianus II mandat Ecclesiis Gallicanis, ut ad primam Ecclesiam etiam metropolitanam quæ vacaverit evehatur. Scripsit et ad Actardum litteras a Baronio n. 31 et seqq. relatas, quibus ei consolationis causa pallium concedit, aitque eum propter continuam Britonum oppressionem pæne pejus ab eis, quam a piratis insecutionem passum esse. Litterarum subscriptio notabilis est : « Scriptum per manum Zachariæ notarii et scriniarii sanctæ Ro-

(1) Ante hunc annum celebratam fuisse non arbitror Synodum Romanam ad quam pertinet Oratio, cujus fragmentum servavit nobis Cl. Muratorius Rer. Italic. tom. II, part. 2, col. 136. Quod enim cum Muratorio illam referamus ad Synodum Romanam anni 864 sub Nicolao habitam, plura nos retrahunt : Primo quia in ea dicitur Teutberga « olim venisse ad hanc Sedem Apostolicam, et inter alia », addebat orator, « juramento dicebat, quod antea inter paganos aufugeret, quam faciem Lotharii gloriosi regis videret ». Teutbergam Romam venisse nisi anno DCCCLXVII nuspiam legimus. Quin et ex Epistolis Nicolai I discimus illam nonnisi per litteras legatosque ante annum illum causam suam Romæ egisse. Insuper ex litteris ejusdem Nicolai I datis præcedenti anno DCCCLXVII, Indictione XV, intelligimus infelicem illam reginam malis suis edoctam agere aliter ac ad id usque consueverat, cœpisse, ut non amplius suam in regnum restitutionem, sed destitutionem potius urgeret. Quod tacite innui verbis illis ex fragmento jam recitatis opinamur. Ad hæc in eodem fragmento consulitur utrum præstaret necne Guntharium Coloniensem et Zachariam Anagninum in pristinum restituere ; nihil autem dicitur de Theotgaudo Trevirensi, qui malum se Gunthario socium præbuerat, unamque cum illo sententiam in Synodo Romana anni DCCCLXIV subiit. Porro ille ante annum DCCCLXVIII non obiit, si quæ fides habenda sit auctori Historiæ Trevirensis in Spicilegio tom. II, pag. 213. Ex his igitur constare arbitror fragmentum illud esse Orationis habitæ in Synodo, quam non ante hunc annum Romæ tenuit Hadrianus, ut de restituendis episcopis depositis deliberaret. Auctori Orationis illius alia sedebat opinio, nec Sedis Apostolicæ judicium revocari æquum censebat, nisi causa discussa in plenissimo Concilio ab eodem Pontifice coacto ex episcopis non Italis tantummodo, sed et *istorum regnorum* (Gallicis nempe) *necnon si fieri potest* etiam *Orientalibus.* An vero huic Synodo hoc ipso anno Romæ celebratæ adscribenda sit, ignorare me profiteor ; sed forte aliquot annis posterior est, cum Teutbergam *olim* Romam venisse dicat orator ; id autem annorum quorumdam decursionem denotat. Venit autem Romam an. DCCCLXVII, ut superius adnotavimus. Insuper Zacharias resipuisse et restitutionem suam petiisse ex eodem fragmento intelligimus. Exploratum est autem Zachariam anno adhuc DCCCLXIX in sua pertinacia perseverasse, ut ex Actione IV Synodi VIII Œcumenicæ Constantinopolitanæ anno illo habitæ intelligimus. Fragmentum est igitur Synodi coram Pontifice, et facile Romæ celebratæ ; quam sub Hadriano potius, quam sub ejus successore Joanne VIII ideo celebratam opinor, quia Joannes Zachariam restituit. Synodus ista collectores latuit. MANSI.

manæ Ecclesiæ, in mense Februario, Indictione prima. Bene vale, quinto kalendas Martias, per manus Anastasii bibliothecarii sanctæ summæ Sedis Apostolicæ, imperante domino nostro piissimo perpetuo Augusto Ludovico magno imperatore anno XIX, et post consulatum ejus anno XVIII, Indictione prima ».

5. *Epocha imperii Ludovici imp.* — Quibus ex verbis intelligimus primo, *Ludovicum* imperatorem a patre adlectum fuisse, non anno DCCCXLVIII, uti putavit Baronius, alioquin jam annum imperii vicesimum exorsus esset, sed anno DCCCXLIX, idque post diem vicesimum sextum mensis Februarii (hic enim annus bissextilis est) ; cum eo die annum imperii XIX adhuc numeraret. Jam anno DCCCLXIII observavimus, post diem XXVIII mensis Aprilis imperium eidem collatum fuisse, annoque DCCCXLIX etiam vidimus, cum die XX mensis Maii ejusdem anni nondum eo exornatum. Quare inter diem XIX mensis Maii, et diem tertium mensis Octobris ad eam dignitatem evectus est ; cum anno DCCCLV, die tertia Octobris annum imperii septimum inchoasset, ut anno DCCCXLIV indicavimus. Hanc epocham hactenus non satis explicatam, in manifestam lucem educere voluimus. Intelligimus secundo, *Ludovicum II* consulatum iniisse anno DCCCL eo die, quo a *Leone IV* papa imperator coronatus est ; cum prior imperii ejus epocha consulatum unitate superet, isque cum secunda æquipararetur. Intelligimus denique *Anastasium* istum bibliothecarium eum esse, quem mense Octobris præsentis anni *Hadrianus II* officio movit, ideoque diversum ab Anastasio bibliothecario, cui Vitæ Pontificum Rom. attribuuntur. Annalista Bertinianus citatus mentionem non facit Epistolæ Hadriani Ludovico Germaniæ regi datæ, et a Baronio numero 15 et seqq. relatæ, qua eum ad pacem cum Ludovico imp. hortatur. In ea tamen notabile, quod ait de victoriis ejusdem imperatoris idem Pontifex, eum scilicet pugnare adversus Saracenos « pro sanctæ Ecclesiæ, inquit, et præcipue nostra securitate, proque fidelium liberatione multorum, qui pæne jam finetenus apud Samnium periclitabantur, ita ut etiam fines nostros infestatio jamjamque Saracenorum invaderet ». De eodem bello Saracenico mentionem postea facit idem annalista Bertinianus, cujus mox verba recitabimus. Porro ea Hadriani II ad Ludovicum regem Germaniæ Epistola, quæ variis in locis apud Baronium corrupta, pura legitur tom. VIII Concil. pag. 908. Epistolam de absolutione *Waldradæ* refert Baronius num. 6. Denique Francorum reges fratres sæpe inter se non convenisse passim vidimus. In Capitularibus vero Caroli Calvi Tit. XXXIX memorantur pactiones inter Hludovicum et Carolum præsentibus aliquibus præsulibus factæ « anno Incarnat. Dominicæ DCCCLXVIII, Indictione prima, regni Caroli gloriosi regis XXIX.

6. *Romanum Concilium contra Photium coactum.* — A num. 34 ad 48. Legati, quos anno superiori *Basilium* imp. Romam misisse diximus, causam sancti *Ignatii* et *Photii* dirimendam proposuere. Quare Hadrianus II coacto Concilio res a Basilio imp. contra Photium gestas comprobavit ; conciliabulum Photianum contra Nicolaum habitum flammis adjudicavit ; omnesque ejusdem acta seu probantes seu conservantes anathemate feriit. In Actis Concilii Romani Latinis contra Photium celebrati, in octavæ Synodi Actione VII extantibus, dicitur : « De iis vero, qui eidem impio conciliabulo consenserunt, vel subscripserunt, si decreta decessoris mei secuti fuerint, et ad reverendi patriarchæ Ignatii communionem repedaverint atque idem conciliabulum anathematizaverint, atque monumenta illius, vel exemplaria inventa cremaverint, Ecclesiæ communione fruantur ; alias autem ne hac digni reperiantur. Sane filium nostrum Basilium, clementissimum et orthodoxissimum imperatorem, quia et illius nomen in ejusdem profani conciliabuli gestis, ut ipsius et sanctissimi Ignatii patriarchæ relatione didicimus, falso adscriptum est, in omnibus cum Apostolicæ Sedis constitutionum diligentissimum conservatorem esse cognovimus, non solum ab omni sinistra sua sententia extraneum reddimus ; verum etiam inter Catholicorum et piorum Augustorum numerum et nunc recepimus, et si sic perseveraverit in finem, recipiendum statuimus ».

7. *Photius ob invasionem sedis Constantinop. culpatur.* — *Photium*, pulso *Ignatio*, legitime patriarcham electum heterodoxi passim cum schismaticis publicare non verentur ; sed Constantinus Porphyrogenneta in Basilio , ubi quæ eidem Basilio avo invidiosa sunt , magna cura premit, eos his verbis refellit : « Hinc imperator rursus ei (scilicet Photio) Ecclesiam recte, qui antea non recte sibi vindicaverat, attribuit, et ut leges canonesque præcipiunt, in vacantem cathedram regnantis urbis constituit sapientissimum Photium ». Hic itaque injuste querebatur de sua depositione. Baronius num. 45 refert Photii Epistolam *Joanni patricio et sacellario* datam, et num. 46 responsum Joannis patricii ad Photium, quo superbiam ejus ac temeritatem reprimit, quia, inquit, vir eviratus ausus erat sedem alterius invadere. Montacutius tamen in editione Epistolarum Photii anno MDCLI curata contendit, hanc ultimam Epistolam, non a *Joanne sacellario* ad Photium, sed ab isto ad Joannem Sacellarium scriptam esse, licet ea inscriptio diserte legatur in Codice Ms. in Bibliotheca Sfortiana asservato. Contra vero Combefisius recensens auctores, ex quibus composita a se bibliotheca Patrum Concionatoria, ostendit in voce *Photius*, verba, quæ in ea Epistola habentur referri ad eum qui illegitime invaserat sacrum principatum , suisque intrusione Ecclesiæ statum turbarat : « Unde ergo factum » , habet Epistola illa ordine XLIX apud Montacutium, « ut utrinque terminos circumscriptos transiliens, in Ecclesiæ te sacraria injecisti ; omnia susdeque

habes? » quid enim aliud hæc verba significant, quam quod ait Cedrenus, dum cessare jussum Photium, narrat Basilio demum imperatore, ἐπεισπήδαντα τῇ ἀρχῇ Φώτιον, id est, « qui insilierat, se intruserat, involarat sacro principatui ». Eviratio canonicum impedimentum erat, ideoque Photius sacris arcebatur, nec episcopus fieri poterat, indeque eam ei Joannes sacellarius objecit. Montacutius non *Photium*, sed Joannem ipsum eviratum contendit, profertque locum ex Cedreno in Basilio Macedone; sed respondet Combefisius nihil simile in Cedreno, nec in Basilio, nec in Michaele, nec in Leone reperiri, et hunc errorem non Montacutii ignorantiæ, sed malæ ejus fidei malitiæque attribuit; cum locus a Montacutio prolatus Joannem sacellarium non respiciat. Quare inter eos non convenit de illarum litterarum Epigraphe. Præterea Photium eunuchum fuisse; quod Baronius num. 65 et Combefisius volunt, Montacutius negat.

8. *Non videtur eunuchus fuisse.* — Verum Epistolam illam ordine XLIX in editione Montacutii scriptam esse *Photio*, non solum verba a Combefisio laudata; sed etiam alia, quæ in eadem leguntur, indicant. Sed non inde sequitur, *Photium* eunuchum fuisse. Verum Joannes sacellarius cum a Photio offensus fuisset, satyrice in eum invectus est, passim metaphorice locutus. Hæc ejusdem Epistolæ verba: « Sunt qui te comparant Atti, Gallum nominantes (id est, juxta Montacutium, sectum et eviratum vocantes): nimirum Græcanici Sophistæ. Nostri nasuciores, qui et sciunt Androgynon, et ita nominant, Gynecio includendum tradunt ». Quare Joannes Sacellarius non dicit *Photium* eviratum fuisse, sed ita a quibusdam eum appellatum. Ipse vero contemptim cum suis appellat eum *Androgynon*, id est, imbecillem et et invalidum, aut virum muliebri et molli animo præditum, ut sequentia demonstrant. « Unde ergo factum, ut utrinque terminos circumscriptos transiliens, in Ecclesiæ te sacraria injecisti? Omnia susdeque habes. Naturæ autem tuæ corruptissimæ, quidquid sine fructu et inutile adhærebat, in fecundissima Christi Ecclesia et liberis quamplurimis fœta, summam per impudentiam inserere voluisti, etc. Dum vero malorum omnium architectum illum, una cum ipsius portis (quarum fortassis tu una es, cum in solidum ipsi os, linguam, vocem concesseris), et omnes ipsius, exercitus invalidos, et nihil agentes contra Ecclesiam, Christus ipsa veritas nobis confimaverit: quousque tu de impudentia tua nil remittis? etc. » Vides auctorem Epistolæ, *Joannem* nempe *Sacellarium* ubique metaphoris uti, et *Photium* juxta priores vocare virum corruptissimæ naturæ, comparare eum inferno, et inferni portis et quam debilis et infirmus adversus Ecclesiam esset, inculcare. Non eum itaque eunuchum fuisse indicat, quod et revera ex tot adversariis nullus ei unquam objecit. Verum negare Epistolam illam *Photio* datam, et hunc illegitime in Ecclesiam Constantinop. intrusum, quod utrumque Montacutius præstat, nimium est studere viro tot malorum auctori.

9. *Lotharius rex Hadrianum PP. in monte Cassino convenit.* — Ad num. 48 et seqq. Baronius mortem *Lotharii* regis hoc anno consignat, quod Regino mortem Nicolai papæ cum præsenti alliget, et tamen Lotharius nonnisi anno qui mortem Nicolai secutus est, Romam venerit, et mortuus sit; verum Lotharii mortem anno sequenti contigisse docent auctor brevis Chronici S. Galli, Lambertus Schafnaburgensis, annalista Hildesheimensis, Hermannus Contractus, et alii. Erravit itaque Regino in anno emortuali Nicolai, et in narratione profectionis Romanæ Lotharii, ut auctoritate Hadriani papæ *Waldradam* resumere posset, quæ ideo nobis ex annalista Bertiniano referenda. Is ad annum DCCCLXIX hæc habet: « Lotharium mittens ad eum (nempe ad Carolum Calvum patruum), sed et ad Ludoicum (Germaniæ regem Caroli fratrem) petiit, ut in suo regno nullum ei impedimentum facerent, donec ipse Roma rediret. A Carolo autem nullam firmitatem accepit. Sed a Ludoico, sicut dicitur, firmitatem inde suscipiens, Romam perrexit, locuturus prius cum Ludoico fratre suo imperatore: ut hunc si posset, per eum apud Hadrianum papam obtineret, quatenus Teutbergam ejiceret, et Waldradam resumeret. Ipsamque Teutbergam post se Romam ire præcepit. Sed, ut dicebatur, Ludoicus imperator ab obsessione Sarracenorum pro fratris sui petitione non debuisset discedere, cui amplius quam ducentas naves rex Græcorum (nempe Basilius imp.) in auxilium contra eosdem Sarracenos festinato mittebat. Lotharius iter, quod tempore inconvenienti, scilicet mense Junio causa uxorum suarum in parte Romæ cœperat, contendens perficere, usque Ravennam venit, ubi missos fratris sui (nempe Ludovici imp.) obvios habuit, per quos ei contradixit, ut nec in antea procederet, nec diutius in eodem regno immoraretur, sed ad suum regnum rediret, et tempore commodo et opportuno loco simul convenirent, et de quibus vellet cum eo satageret. Lotharius autem Romam rediens a latere ad suum fratrem (nempe Ludovicum imp.) in Beneventum usque pervenit, et apud eum per Engelbergam (imperatricem) multis petitionibus et muneribus atque inconvenientiis obtinuit, ut ipsa Engelberga cum eo usque ad monasterium S. Benedicti, quod in monte Cassino situm est rediret. Quo etiam Hadrianum papam eidem Engelbergæ, et sibi ex jussione imperatoris venire fecit, et apud eum, datis illi multis muneribus, per ipsam Engelbergam obtinuit, ut idem papa illi missam cantaverit, et sacram communionem ac convenientia ei donaverit. Si postquam Nicolaus papa Waldradam excommunicavit, nullum cum ea contubernium, vel carnalis copulæ mercimonium, quin nec colloquium quoddam habuerit.

10. *Sacram communionem sub conditione a Pontifice accipit.* — « Ipse autem infelix more Judæ simulata bona conscientia, et impudenti fronte,

eamdem sacram communionem sub hac conventione accipere non pertimuit, nec recusavit. Sed et sui fautores cum eo ab ipso papa percepere communionem. Inter quos et Guntharius, auctor et incentor hujus publici adulterii, communionem inter laicos ab ipso Hadriano papa accepit, data illi prius coram omnibus professione, quæ ita habetur : Profiteor ego Guntharius coram Deo et sanctis ejus vobis domino meo Adriano Summo Pontifici et universali papæ, ac venerandis tibi subditis episcopis reliquoque conventu, quoniam judicium depositionis in me a domno *Nicolao* canonice datum non reprehendo, sed humiliter porto. Unde nec ulterius sacrum ministerium contingere præsumo, nisi per misericordiam mihi subvenire volueritis. Nec aliquando contra sanctam Romanam Ecclesiam, aut ejus Pontificem, aliquod scandalum, vel quidquam adversi movere volo : sed devotum me eidem sanctæ matri Ecclesiæ ejusque præsuli exhibere, atque obedientem permanere protestor. Ego *Guntharius* huic professioni a me factæ manu propria subscripsi. Data kal. Julii, Indictione II, in Ecclesia S. Salvatoris, quæ est in monasterio S. Benedicti in Cassino. Accipiens autem isdem papa a Gunthario consistente inter laicos hanc professionem, relectam inter laicos ab ipso publice coram omnibus, dixit illi : Et ego tibi concedo laicam communionem, ea conditione ut ita, quandiu vixeris, observes, sicut modo professus fuisti ».

11. *Pontificem Romam euntem prosecutus est.* — Conveniunt Annales Bertiniani cum Reginone, quem Baronius sequitur, et cujus verba citat, in eo quod *Lotharium* cum suis ab Hadriano communione sacra donatum memorant, sed dissentiunt in loco, Regino enim id Romæ ; annalista vero Bertinianus in monte Cassino gestum esse testatur. Sed Reginonem deceptum demonstrat relata professio Guntharii archiepiscopi quondam Coloniensis. Pergit annalista Bertinianus : « Engelberga denique redeunte ad suum imperatorem, Hadrianus papa Romam reversus est. Quem e vestigio Lotharius est prosecutus. Et Hadriano papa Romam ingrediente, Lotharius ad Ecclesiam B. Petri venit, ubi nullum clericum obvium habuit : sed tantum ipse usque ad sepulchrum S. Petri cum suis pervenit : indeque solarium secus Ecclesiam B. Petri mansionem habiturus intravit, quem nec etiam scopa mundatum invenit. Putavitque in crastina, subsequente videlicet Dominica (nam sabbato ad Basilicam S. Petri pervenit) sibi cantari debere missam. Sed a præfato Pontifice hoc obtinere non potuit (et tamen Regino ait Lotharium Romæ honorifice susceptum, et communione corporis Christi refectum). Inde secunda feria Romam ingrediens in palatio Lateranensi cum ipso Apostolico prandidit, et datis ei muneribus in vasis aureis et argenteis, obtinuit ut ei ipse Pontifex leenam et palmam ac ferulam daret, sicut et fecit. Quæ munera ita ipse et sui interpretati sunt, videlicet per leenam ut Waldrada revestiretur, per palmam victorem se in his quæ ceperat, demonstraret, per ferulam episcopos suæ voluntati resistentes obsistendo obstringeret.

12. *Subito moritur.* — « Sed aliter ab eodem papa et Romanis fuere disposita ; nam idem Pontifex Formosum episcopum, et alios etiam cum eo episcopos in has Galliarum partes mittendo disposuit : ut cum pluralitate episcoporum de his quæ Lotharius petebat, tractarent, et illi kal. Martiis quæ inventa forent, in Synodo renuntiarent, quam Romæ in ipsis kalendis Martii denuntiavit. Quo etiam quatuor episcopos ex regno Ludoici regis Germaniæ, cum ipsius legatis ; et quosdam episcopos ex regno Lotharii, cum Epistolis suis hac conditione venire præcepit, ut quæ in Synodo vel examinanda, vel gerenda forent in personis aliorum confirmarent, tam ex Occidentalibus partibus, quam ex Orientalibus. Unde missos suos quos nuper Constantinopolim, pro contentione, quam Orientales cum Nicolao papa habebant, miserat, tunc venturos sperabat. Lotharius vero Roma lætus promovens usque Lucam civitatem venit, ubi febre corripitur ; et grassante clade in suos, quos in oculos suos coacervatim mori conspiciebat, sed judicium Dei intelligere nolens, usque Placentiam VIII idus Augusti pervenit. Ibique dominica die superdiurnans, circa horam nonam inopinate exanimis pæne effectus est, et obmutuit, atque in crastina, hora diei secunda moritur : et a paucis suorum, qui a clade remanserant, in quodam monasteriolo secus ipsam civitatem terræ mandatur ». Auctor libri de Vita et miraculis *S. Diacoli,* cujus fragmentum apud Duchesnium tom. III legere est, tam a Reginone et annalista Metensi, quam a Bertiniano discrepat in narratione receptionis Lotharii ab Hadriano papa ; verum Natalis Alexander sæc. IX et X, part. 2, Dissert. IX, num 18, scriptorem illum in pluribus falli demonstrat. Porro corrigendus annalista Fuldensis, qui *mense Julio* Lotharium mortuum tradit, ejus enim mors incidit in diem *VI idus Augusti*, ut habent Regino et Annales Metenses, qui erat feria secunda, ut notant Annales Bertiniani. Anno autem DCCCLXIX, feria II incidit in diem VIII mensis Augusti.

13. *Anastasius presbyter in nova crimina incidit.* — Anno DCCCLIII, num. 12 et seq. verba fecimus de Synodo Romana, a Leone IV. « Hlotharii ac Ludovici imperatorum anno imperii eorum quinto et trigesimo septimo, mense Decemb. die VIII, Indict. II », ut in Actis dicitur, celebrata, in eaque *Anastasium* tit. S. Marcelli presbyterum cardinalem depositum fuisse ostendimus, quod parochiam suam per annos quinque deseruisset. Is hoc anno cum in nova crimina incidisset, rursus damnatus est, uti nos edocet annalista Bertinianus, qui ait : « Quarta feria post initium Quadragesimæ, factione Arsenii, filius ejus Eleutherius filiam Adriani papæ ab alio desponsatam dolo decepit et rapuit, sibique conjunxit. Unde idem papa nimium est contristatus. Arsenius ad Ludovicum imperatorem pergens in Beneventum, infirmitate corripitur,

et thesaurum suum in manus Ingelbergæ imperatricis committens, et ut dicebatur, cum dæmonibus confabulans, sine communione abiit in locum suum. Quo mortuo, Hadrianus papa apud imperatorem missos obtinuit qui præfatum Eleutherium secundum leges Romanas judicarent (Ludovicus enim imp. sicut ejus decessores dominio Urbis potiebatur). Isdem vero Eleutherius consilio, ut fertur, fratris sui Anastasii, quem bibliothecarium Romanæ Ecclesiæ in exordio ordinationis suæ Hadrianus constituerat, Stephaniam uxorem ipsius Pontificis, et ejus filiam, quam sibi rapuit, interfecit, et isdem Eleutherius a missis imperatoris occisus est. Hadrianus vero papa congregans Synodum supradictum Anastasium hoc modo, sicut subsequitur, post damnationes in eum latas iterum condemnavit ».

14. *Iterum in Synodo Romana damnatur.* — Refert postea idem annalista excommunicationem Anastasio presbytero a Leone papa inflictam in locis publicis descriptam fuisse, eaque recitata subdit : « Post mortem vero jam dicti Leonis dignæ memoriæ præsulis, ipse anathematizatus atque depositus Anastasius, sæculari potentia rediens ab abditis, quibus sicut fur latitaverat locis, diabolica fraude seductus irretitusque caligine, latronum more, hanc, quam non debuerat introire, Ecclesiam invasit, velut ethnicus atque barbarus, ad perditionem suæ animæ atque periculum, hujus venerandæ Synodi cum suis nequissimis consentaneis atque sequacibus picturam destruxit, imaque dejecit. Quam beatissimus papa Benedictus atque egregius restauravit, et lucifluis coloribus decoravit ». Deinde annalista recitat sententiam Hadriani papæ adversus eumdem Anastasium latam, in qua ait, *Nicolaum* papam eum in gremio Ecclesiæ recepisse, sed ipsum deprædatum esse patriarchium et furatum Synodales scripturas ac beneficiorum suorum immemorem hominem ad Eleutherium misisse exhortantem homicidia perpetrari, quæ et facta sunt, ideoque se nihil in ejus anathemate vel causa adjungere, vel minuere, « nisi ut omni communione Ecclesiastica privatus existat, donec de omnibus, quibus impetitur, sibi coram Synodo rationem ponat. Prolata in conspectu totius sanctæ Romanæ Ecclesiæ ante hunc eumdem Anastasium apud sanctam Praxedem positum anno Pontificatus domni Hadriani Summi Pontificis et universalis papæ I, per IV idus Octobris, Indictione II ». Legenda hæc Synodus tom. VIII Concil. pag. 129 et seqq.

15. *Concilium Wormatiense.* — Hoc etiam anno jussu Ludovici Germaniæ regis apud *Wormatiam* civitatem, *Indictione prima, XVII kalendas Junii*, ut in Præfatione dicitur, Synodus convocata (1), in qua conditi canones XLV, ex quibus notabilis est canon XV quo statuitur, ut ad inquirendum furti auctorem in monasteriis, missa ab abbate, vel ab alio presbytero, ejus jussu celebretur, et singuli monachi pro purgatione sua corpus et sanguinem Christi percipiant, ut ita se innocentes ostendant. Similis purgatio per corpus Domini *Gerfredo* monacho, qui *Adalgarium* Æduensem episcopum veneno necasse dicebatur, indicta est decreto Synodi Cabilonensis anno DCCCXCIV. Hæc tamen disciplina propter sacrilegii periculum abrogata postea fuit. Hunc enim inquirendæ veritatis modum a *Roberto* Francorum rege damnatum esse testatur Helgaldus in ejus Vita, in Epistola nempe ab eodem *Roberto* ad Leothericum archiepiscopum Senonensem data. A *Gregorio tamen VII* purgationem per corpus Domini usurpatam asserit Lambertus Scafnaburgensis ad annum MLXXVII, ubi refert ipsum celebrando missam, cum communione proximus esset, regem *Henricum* evocasse ad altare, et manu præferentem corpus Christi dixisse, « Ecce corpus Dominicum, quod sumpturus ero, in experimentum mihi hodie fiat innocentiæ meæ, etc. » Ita recte canonem, de quo agitur, explicat Natalis Alexander sæc. IX et X, part. 2, cap. 4, Art. XXIII. Legenda *Missa Judicii* in Glossario Francisci Pithæi, in voce *Aquæ ferventis aut frigidæ Judicium.*

16. *Moritur S. Conwoio abbas Rotonensis.* — Hoc vel sequenti anno, die incerto, obiit *S. Conwoio* Rotonensis monasterii in Armorica ac diœcesi Venetensi siti abbas, idque in prioratu a Rotonensi monasterio pendenti quo ante aliquot annos, monasterio ejus a Normannis Britanniam devastantibus everso, sese receperat. In eo prioratu *Plebelamio* tunc appellato, hodieque dicto monasterio *S. Maxentii*, cujus corpus ibi asservari dicitur, per aliquot annos mansit, « indesinenter perenni oculorum imbre populi Christianam stragem et patriæ suæ cladem, ut Hieremias in lamentationibus Judaici regni exemplo deplorans », inquit auctor anonymus qui incerto tempore Vitam ejus scripsit, sæc. IV Benedict. part. 2 recitatam, in qua quidem nec annus, nec dies ejus mortis designantur, sed ex iis quæ anno sequenti num. 25 in medium afferemus, ejus mortem tardius non accidisse apparebit. Monasterium *Rotonense* hactenus subsistit sub Be-

(1) Wormatiensis hujus Concilii subscriptiones ex litteris quibus Heresiensis parthenii fundatio in eo Concilio confirmatur, exhibuit Mabillonius Annalium Benedict. to. III, lib. 36, n. 93, sed minus absolutas. Litteris enim illis subscripta leguntur tantummodo nomina episcoporum 17, item Bernardi chorepiscopi, et abbatum quinque. Pleniores e Ms. Vindebonensi Codice vulgavit P. Hansizius German. Sacræ tom. I, pag. 161, apud quem sunt nomina episcoporum 21, abbatum VII. Sed et quidam episcopi apud Mabillonium leguntur, quorum nomina in Hansizio desunt, ut Altfridus Hildeneshimensis, et Bernardus chorepiscopus. Ex quo licet conjicere utrumque indiculum mancum esse, quanquam alterum ex altero suppleri utcumque potest. Animadversione etiam dignum ducimus Concilii hujus canones nonnullos, ne verbis quidem immutatis, desumptos esse ex Epistola Nicolai ad Carolum Moguntinum ejusque suffraganeos data, legenda in Collect. Monument. Martenii t. I, col. 149. Canones isti sunt XX, XXXI, XXXIII, XXXIV. MANSI.

Textum genuinum hujus Concilii reperies apud Hartzheimium : *Concilia Germaniæ*, tom II, pag. 307-311. Coloniæ, anno MDCCLX. THEINER.

nedictina S. Mauri congregatione, Sedi Apostolicæ proxime subjectum, adjunctum habens oppidum, vulgo *Redon*, ut notat Mabillonius in Notis ad eamdem Vitam. Colitur *Convoio* die v Januarii.

17. *Moritur S. Nicolaus Acœmetorum archimandrita.* — Obiit et sanctus *Nicolaus Studita* monasterii Studii Constantinopoli præpositus, cujus Vitam publicavit Combefisius in auctario Bibtioth. Græco-Lat. et post eum Henschenius ad diem iv Februarii. E suo monasterio sese fuga proripuerat, ut Photii congressum ac insidias vitaret, sed *post annos septem* vinctus ad idem monasterium reductus, *in carcere ad biennium* detentus est. Barda et Michaete occisis, « mox Basilius Cæsar Romani imperii sceptra moderanda suscipit, jubensque sacram fieri Synodum, post redditam Ignatio Pontificalem Sedem Nicolaum obsecravit, ut et ipse monasterii sui curam reciperet, una secum obsecrationis intercessorem episcopum adhibens ». Verum cum hoc ab ipso imperator obtinere non posset, « is multa animi voluptate ab aula remisit : quanquam etiam ad se crebrius accersebat, ejus impendio simplicitate affectus », inquit anonymus Studita in ejus Vita. *Eudociam* Basilii imp. uxorem, quæ in gravem morbum inciderat, et omni medicorum auxilio destituta erat, sanitati reddidit; multaque miracula patravit. Tandem « animam tradidit abducentibus sanctis angelis anno vitæ ipsius septuagesimo quinto, a mundi autem creatione sexcies millesimo trecentesimo septuagesimo sexto, die quarto mensis imparis, prima Indictione, qui est Februarius », ut habet idem anonymus, ideoque hoc Christi anno quo annus ille Æræ mundanæ Constantinopolitanæ cum mense Augusto absolvitur. Hæc Vita Baronii tempore non extabat, sed sancti Nicolai archimandritæ Studitarum, ordinis Acœmetorum, honorabilis mentio est in Epistola Nicolai papæ a Baronio an. DCCCLXV, num. 93 recitata.

18. *Salomon Britanniæ dux ob bellum Normannicum rex dictus.* — *Salomon* Minoris Britanniæ dux Carolo Calvo, *mandavit*, inquit annalista Bertinianus, « ut haud ipse pergeret ad expugnandos Nortmannos qui residebant in Ligeri, quia isdem Salomon cum valida manu Brittonum paratus erat illos aggredi, tantum ut adjutorium ex parte Caroli haberet. Ad quem idem rex præmittens Engelramnum camerarium, et ostiariorum magistrum, atque a secretis consiliarium suum, cum corona auro et gemmis ornata, sed et cum omni paramento regio cultu exculto, Carolomannum filium suum diaconum et abbatem, cum scara e vestigio, sicut Salomon ei mandaverat, misit : et inde Audriacam villam gratia venandi perrexit. Scara quæ cum Carolomanno a Carolo rege trans Sequanam missa, terram quidem vastavit, sed nullius utilitatis effectum ex Nortmannis ad quos resistendum missa fuerat, faciens, jubente rege Carolo, rediit : et sic unusquisque ad sua perrexit. Pictavienses autem vota facientes Deo et S. Hilario, tertio eosdem Nortmannos fuere aggressi, quorum plures occiderunt, cæteros vero in fugam miserunt ; et de omni præda, excepta voluntaria oblatione decimam sancto Hilario contulerunt ». Erravit itaque auctor Vitæ S. Conwoionis abbatis Rotonensis, qui ait : « Salomon rex appellatur, non quod revera esset, sed quia circulo aureo et purpura concessione Caroli Augusti utebatur, idcirco hoc nomine censebatur ». Id enim hoc anno factum, et Carolus Calvus non nisi post Salomonis mortem imperator renuntiatus. Porro regis nomen a Carolo hoc anno Salomoni duntaxat, iisque qui superstites tunc erant, concessum fuisse eruitur ex Capitulari LIII, ejusdem Caroli anno DCCCLXXVII edito, cap. 23, in quo ipse jam imperator ait : « Qualiter regnum quod necessitate Britonibus quondam juramento confirmatum fuerat, quia de illis quibus firmatum est nullus superstes est, a fidelibus nostris recipiatur ». Quare cum Salomon, ejusque filius anno DCCCLXXIV sublati fuerint, mandavit Carolus tunc imperator, ut eo nomine imposterum abstinerent, quod factum est. Qui enim post Salomonem Britanniæ præfuere, non reges, sed duces appellati sunt.

19. *Sævientibus Normannis in Burgundia reliquiæ S. Viventii transferuntur.* — In Vita *S. Viventii* presbyteri auctore anonymo post sæculum x scripta et a Bollando ad diem XIII Januarii quo Viventius Vergiaci in ducatu Burgundiæ siti colitur, recitata, cap. 8 legitur, *Normannis* hoc anno Ecclesias et sepulchra sanctorum evertentibus, innumerabilia sanctorum confessorum et martyrum corpora a propriis mausolæis a fidelibus sublata esse, et ad alias provincias delata : tuncque reliquias sancti *Viventii*, cui sanctus *Hilarius* in Pictaviensi territorio castellum dederat, in quo eæ quiescebant, cum aliis sanctorum pignoribus ad Arvernensem urbem, cujus episcopatum regebat *Agilmarus*, deportatas fuisse. Ibi reliquiæ et monachi, qui eas comitabantur, collocatæ sunt in fundo, quod *in Burgundiæ partibus in comitatu Amauso, sex millibus ab Arari flumine*, construxerat. Quo loco a Normannis postea everso Vergiacum Manasses comes circa annum CMXXIV fundavit, et amplis possessionibus dotavit, S. Viventii et aliorum sanctorum reliquiis in locum illum translatis. Ab eo tempore *Viventius* Vergiaci in magna veneratione fuit. Mortuus est sanctus presbyter circa annum CDXIII et tempore S. Hilarii Pictaviensis episcopi floruit, ut in ejus Actis habetur.

20. *Normanni a regno Merciæ recedere coacti.* — *Normanni*, qui anno superiori Eboracensium fines cæde et incendio fœdarant, præsenti in Mercios feruntur, ubi civitate et arce Nottingamiensi potiti, hyemare constituunt. *Burrhehedus* Merciæ rex Ethelredo Occident-Saxonum rege ejusque fratre *Alfredo* seu *Alvredo*, quorum sororem duxerat, cum magnis viribus ad urbem accedit; sed Normanni castro muniti, nec allici ad pugnam, nec arce exturbari potuere. Ad honestam tamen pacis

conditionem venire coacti sunt, et urbe ac omni provincia cessere, ut narrat Ingulfus, qui refert postea Chartam donationis monasterio Croylandiæ a Burrhedo rege factam, in cujus fine legitur: « Istud regium chirographum meum anno Incarnat. Domini nostri Jesu Christi octingentesimo sexagesimo octavo, kal. Augusti, apud Snothryngham coram fratribus et amicis et omni populo meo in obsidione paganorum congregatis sanctæ Crucis munimine confirmavi ». Tum post subscriptiones: « Ego Besorredus rex Merciorum intimo animi affectu, totisque præcordiis gratias exsolvo speciales omni exercitui meo, maxime tamen viris Ecclesiasticis, episcopis et abbatibus aliis etiam inferioris status et dignitatis; qui licet piissimæ memoriæ rex quondam Ethelvulphus pater meus per sacratissimam chartam suam, ab omni expeditione militari vos liberos reddiderit, et ab omni servilio sæculari penitus absolutos, dignissima tamen miseratione super oppressiones Christianæ plebis, Ecclesiarumque, ac monasteriorum destructiones luctuosas benignissime compassi contra nefandissimos paganos in exercitum domini prompti et spontanei convenistis, ut tanquam martyres, Christi cultus sancto sanguine vestro augeatur, et Barbarorum superstitiosa crudelitas effugetur ». Ita habetur pag. 14 Ingulfi nuper Oxoniæ integri publicati. Idem habet antiquus chronographus Saxo, aliique historici Angli. Baronius tamen qui in Codicem Ingulphi, in quo annus Incarnationis non exprimitur, inciderat, hanc donationem cum anno DCCCLXXIV, ut ibidem num. 3 videre est, copulavit.

21. *Græci consilium ineunt de Saracenis Bario pellendis.* — Porphyrogenneta in Vita Basilii imp. avi sui num. 55, refert *Saracenos* Ragusio pulsos adhuc in Italia fixo pede, continue eam incursasse, « centum quinquaginta munitis oppidis qua spontanea deditione, qua obsidione vique in potestatem suam redactis », et imperatorem hæc audientem valde animo discruciatum fuisse existimantem quæ Ragusinorum causa gentisque omnis Dalmatarum missæ fuerant copiæ, *Niceta Ooryphu patricio* ductore, adversus tantam Barbarorum multitudinem haud satis pares esse. « Quare prudenti consilio inito, ad Ludovicum Franciæ regem et ad Romanum antistitem legatos mittit, ut ab se missis copiis opem ferant, ac cum eis adversus Agarenos Barii sedes habentes pugnam instruant; jubens ut Sclavenorum gentes institutum suum juvent, transmisso Ragusii incolarum ope suisque ipsorum navigiis, Dalmatarum mari. Hæc modo conjunctis viribus ingens contractus est exercitus, quodque Romanæ classi præfectus longe omnibus solertia ac fortitudine præstaret, Barium brevi capitur ». Hæc Porphyrogenneta, qui idem narrat lib. 2 de Them. them. XI.

22. *Fœdus cum Francis sanciunt.*—Verum magis oratorie quam historice loquitur inclytus imperator; *Barii* enim oppidi munitissimi obsidio hoc et sequenti anno continuata, nec illud ante annum DCCCLXX expugnatum. Præterea Ludovicus II Occidentis imperator, quem ipse, decessorum suorum more vocat tantum τὸν ῥῆγα Φραγγίας, id est, *regem Franciæ*, jam ab anno DCCCLXVI *Barium* obsidione cingebat, et varia ex centum illis et quinquaginta castris a Saracenis occupatis in potestatem redegerat, tam hoc quam duobus superioribus annis. Insuper *Ludovicus* Aug. in Epistola ad Basilium imp. data, et a Baronio anno DCCCLXXI num. 51 et seqq. recitata, queritur domus Sclavorum suo imperio subditorum direptas fuisse: « Non enim congrue gestum est, ut iisdem Sclavinis nostris cum navibus suis apud Barim in procinctu communis utilitatis consistentibus, et nihil sibi adversi imminere putantibus, tam impie domus quoque suæ diriperentur ». Quare Sclavi seu Croati maritimi Ludovico imp. subditi, cum suis navibus ad Barium oppugnandum cum cæteris Croatis et Dalmatis Basilio imp. subditis convenerant; quod tamen Porphyrogenneta avo blandiens dissimulat. Ludovicus Aug. in eadem Epistola num. 65 respondet, hæc ad Basilium imp. qui questus fuerat de paucitate Francorum in obsidione Barii: « Cum diu demorante, inquit, stolo fraternitatis tuæ (id est exercitu navali) et illius jam minime præstolaremur adventum et in anno de obsidione Barii nihil omnino fieri putaremus: Omnes ad suas redire permiseramus, his solum retentis, quod ad prohibitionem recipiendorum alimentorum sufficere credebamus. Et hoc est quod stolus insperatus apparens, nonnisi paucos nostros invenerunt. Verumtamen isti pauci, et adhuc pauciores quibusdam horum diverso languore gravatis, electi, antequam Baris caperetur, tres Ammiredas, qui totam Calabriam depopulabantur et numerosam multitudinem Sarracenorum prostraverunt, et magnam vestratibus salutem divino beneficio contulerunt. Quare non solum Calabritanorum Ismaelitarum ingens ex tunc facta est diminutio, sed et Barensium potentatus omnino dissolutio, ac per id ad capiendum facilis adinventio ».

23. *Victoriæ Francorum de Saracenis.* — Ad hæc in Excerptis Chronici S. Vincentii de Vulturno pag. 695, apud Duchesnium tom. II de secundo Bariensis obsidionis anno legitur: « Sequenti anno multis fultus auxiliatoribus (nempe Ludovicus Aug.) Barim perrexit ac cum sæpe dicto Sangdan (quem Porphyrogenneta Soldanum, qui aliis est Seodanus, appellat) Augustalis exercitus pugnam commisit, a quibus exsuperatus, aufugit, amissa non modica parte sui exercitus. Dehinc omnia eorum sata circumquaque comburens Materem adiit, quam sine mora igne cepit. Tunc venit Venusiam, castrametatusque in ea, cœpit renovare, et Barim hinc inde graviter expugnans demolitus est, positoque præsidio pugnatorum in Canusia præcipue eos cornibus ventilabat, etc. posthac iterum itum Orientanam in urbem. Sicque reversus est Beneventum, atque annuente sibi dextera superna, cum jam ad extremitatem maximam pervenissent

Sarraceni, misso exercitu Barim cepit », anno scilicet DCCCLXX. Hæc etiam aliaque plurima a Francis, postquam fœdus cum Græcis sanxere, gesta Porphyrogennetus silentio obvolvit.

HADRIANI II ANNUS 2. — CHRISTI 869.

1. *Legati Hadriani Pontificis cum ejusdem litteris ad Basilium imperatorem causa indicendi Concilium.* — Sequitur Christi Redemptoris annus octingentesimus sexagesimus nonus, Indictione secunda inchoatus, quo Hadrianus papa ad celebrandam Synodum OEcumenicam legatos Constantinopolim mittit. De his enim hæc apud Anastasium in Hadriano : « Post hæc cum Epistolis decessoris sui, sicut ab eo fuerant ordinati, Donatum episcopum Ostiensem, et Marinum diaconum Constantinopolim destinavit : quibus ejusdem Epistolas suo tantum nomine titulatas, sed et commonitorium dedit; his autem et Stephanum Nepesinum episcopum sociavit, eisque præcepit, ut omne scandalum Ecclesiæ Constantinopolitanæ solerter sopirent, et segregatis a Methodio et Ignatio sub satisfactione libelli, quem de scrinio susceperant, proprias Ecclesias redderent; Photianis vero sub eadem et strictiori satisfactione communicarent quidem, sed sacerdotium usque ad recidivam Apostolicæ Sedis sententiam, manente sanctissimi Nicolai papæ judicio, protelarent ». Sed reddamus hic apposite Epistolam Hadriani Pontificis ad Basilium imper. de cogenda Synodo per eosdem legatos missam ex Actis ejusdem Synodi octavæ[1] acceptam, quæ sic se habet :

2. « Hadrianus episcopus servus servorum Dei, Deo amabili et piissimo imperatori Basilio Augusto Christianissimo et desiderabilissimo filio.

« Legationis excellentiæ tuæ præstantissimos gerulos ad antecessorem meum Apostolicæ recordationis papam Nicolaum destinatos, nos licet indigni suscepimus, innumerasque laudes et gratiarum actiones tota mente totaque prorsus intentione Deo persolvimus. Nimirum qui facit magna et[2] inscrutabilia, quorum non est numerus; quique omnia jura regnorum, omniumque continens potestatem, his tuum diebus suscitavit cælitus protectum imperium, per quod Apostolica Sedes, ipso auctore, cœptum pro Ecclesia Constantinopolitana pietatis opus consummaret, et ejus jam jamque removens funditus casum, instauraret tandem aliquando gratulabunda, qui male ceciderat, statum, et mercenario, quinimo lupo rapace non parcente gregi penitus sequestrato, rectorem ei redderet proprium, et pastorem reformaret legitimum. Igitur, o quam vobis est illa laudabilis, et ab omnibus veneranda; quam, inquam, est Sedes Apostolica laudabilis, et merito a cunctis mortalibus efferenda, quæ semper Catholicis subvenire consuevit; quæ semper gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus non cessavit !

3. « Sed et tu, felix imperator, et multis præconiis dignus qui verborum semina divinorum, non ut ager petris, aut spinis, aut vepribus occupatus, sed ut terra bona, corde bono suscipiens fructum multiplicem attulisti, et quasi verus Ecclesiastes, mox perceptis habenis imperii, Ecclesiæ paci consulere magis, quam ad cæteras res humanas attendere procurasti, ac per id alter quodammodo Salomon, id est, Pacificus, temporibus nostris apparuisti : audisti quippe verba Dei Patris tui, et non dimisisti legem Matris tuæ ; adeo ut quæ decessori tuo pro ea suggerebantur, ipse feceris. Et quia secundum [1] Scripturam, nemo est qui possit corrigere, quem Deus despexerit, eo incorrecto, divina permissione deficiente, ipse correctiones ejusdem Ecclesiæ operari satagis. Intellexisti enim, ut litteræ tuæ mansuetudinis innuunt, quibus vulneribus sauciata, te cælitus consecuto imperium, quæ apud vos est, manebat Ecclesia, et quod hæc Sedes hujuscemodi mederi posset vulneribus, magistris fidei nostræ scrutatis, liquido didicisti, atque ideo hæc curare cupiens, Apostolicæ Sedis decreti remedium sanissime requisisti, cujus nimirum medicamentis Ecclesia Constantinopoli-

[1] Synod. Oct. Act. I. — [2] Job. IX.

[1] Eccl. VII.

tana, sæpe præsulibus ejus languentibus, infirmata pristinam sospitatem vigoremque resumpsit. Nam quibusdam ipsorum nonnunquam errantibus, quibusdam vero imminentis persecutionis injuriam sustinentibus hæc semper subvenire non destitit, illis scilicet tramitem directionis ostendens, istis pietatis manum semper extendens.

4. « Itaque, fili charissime, venerabilis semper Auguste, noveris quidquid erga sanctissimum fratrem et coepiscopum nostrum Ignatium, vel circa schismaticum Photium, divinitus inspiratum, et justitiæ zeli succensum te litteris intimas peregisse : nobis et universæ Occidentalium Ecclesiæ per omnia placuisse, præsertim cum nihil egeris, præter quod Apostolica Sedes cum totius Hesperiæ præsulibus jamdudum agendum decrevit, et nulla mora interveniente, perficiendo mandavit. Quæ videlicet cum his omnibus propter id cælitus protecto imperio tuo grates multifarias reddunt, et humillimæ obedientiæ tuæ præconia laudibus eximiis indagare (inclamare) non desinunt. Porro de sacerdotibus, vel cæteris, qui contra pacem Ecclesiæ facientes, unitatem ejus scindere præsumpserunt, et in fratrem et coepiscopum nostrum multifariam commisisse probantur, super quibus etiam decretum ab Apostolica Sede clementia tua more priscorum principum postulat : sciat dilectio tua, quia sicut diverso modo deliquisse referuntur, ita diversis eos definitionibus subjici non inconvenienter oportere, perpendimus. Quorum tamen differentias Apostolicæ Sedis legatis, una cum fratre et comministro nostro Ignatio convenientibus, quemadmodum nobis desuper datum est, moderandas commisimus.

5. « Verum quia pietas tua cum Ecclesiastica misericordia nos circa illos ad id quod humanius est exhortatur : te nolumus ignorare, quoniam ultra quam dici possit hinc, fateor, mœrore comprimimur, immensoque dolore constringimur ; eos nimirum non solum beatæ memoriæ decessoris mei papæ Nicolai, quibus et ipse subscripsi, justis sanctionibus creberrime percellentibus, verum etiam sanctorum Patrum regulis severissime, seu quodammodo peremptorie punientibus. Verumtamen propter pacem facilius obtinendam, propterque tantam multitudinem, si tamen resipuerint, misericorditer liberandam (ut cum sancto Gelasio papa dicamus) necessaria rerum dispensatione constringimur, et Apostolicæ Sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta librare, et retro præsulum decessorumque nostrorum præcepta metiri, ut quæ præsentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita consideratione diligenti, quantum potest fieri, temperemus : quod et nos æqua possumus pro lucrandis fratribus ratione prosequi, et temporum necessitati consulendo penitus imitari : Photii duntaxat ordinationem ab hujus moderamine pietatis interim prorsus excipientes, eamque passim, et præter examen nullatenus admittentes. Dicit enim altisona Ecclesiæ tuba, sanctus videlicet Sedis Apostolicæ papa Leo (cujus sententiam quidquid ubique Catholicum est velut cæleste miratur, celebrat, et veneratur oraculum) : Cum sæpe quæstio de male accepto honore nascatur, quis ambigat, nequaquam istis esse tribuendum, quod non doceatur fuisse collatum ? Neque enim inter Photium mœchum, et Maximum Cynicum a Synodo secunda damnatum ; vel inter ordinationes hujus et illius distinctionis aliquid esse conjicimus. Atque ideo pari fine constringi debere videtur, qui par habuisse cum eo principium, modis omnibus comprobatur. Sic quidem, et juxta quod præfatus magniloquus pontifex universis per Cæsariensem Mauritaniam constitutis episcopis scribit : Difficile est, ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio. Et infra : Non ergo in cujuspiam persona prætermittendum est, inquit, quod institutis generalibus continetur ; nec putandus honor ille legitimus, qui fuerit contra divinæ legis præcepta collatus. Et certe fidelissimus et prudentissimus vir Basilius imperialis spatharius, preces vestras nobis pro his in perceptis ordinibus recipiendis multiplices detulit ; et adeo constans et continuus penes nos in precibus perstitit, ut si non legitime recipi posse quodammodo viderentur, ipsius (ut ita dicamus) insolentia victi, recipiendos esse profecto statueremus. Verum et circa hos post reversionem missorum nostrorum, postquam rerum gestarum nobis expositas differentias, et indagatas liquidius personarum, culparum, et provectionum qualitates atque distantias, si quid miserationis impertiendum, docente Deo, apud quem omnia possibilia sunt, nobis fuerit reseratum : non erimus penitus inflexibiles ; nimirum qui semper ad omne bonum cupimus existere suasibiles.

6. « Volumus ergo per vestræ pietatis industriam, illic numerosum celebrari Concilium, cui nostri quoque missi præsidentes, et culparum personarumque differentias liquido cognoscentes, juxta quod in mandatis acceperunt, singulorum libere discretiones exerceant. In quo videlicet sacrato cœtu exsecrando vanitates concilii, quod adversus Sedis hujus actum est prorsus injuriam, cuncta decernimus exemplaria prorsus a possessoribus suis ablata, in mediumque delata, contemplantibus cunctis, igne cremari : nec superesse apud quemlibet ex his omnibus saltem iota unum, vel unum apicem, nisi forte quis totius clericatus, imo totius nominis Christiani dignitate, anathemate perculsus, carere voluerit. Non enim nos tam detestandum collegium, nisi Ariminensi sub Constantio, vel Ephesino a Dioscoro congregato Latrocinio comparandum decernimus. Accendatur igitur circa protectorum tuorum reverentiam, beatorum videlicet Apostolorum principum, fili charissime, tuæ zelus pietatis ; et tantorum ficta commenta præstigiorum remanere nullo modo penes aliquem patiatur : sed si quisquam hæc defendere, vel occultare, sibique in posterum servare tentaverit : tua

publicis legibus promulget multiplex sapientia, quid hujusmodi persona post imperiale debeat edictum redargutionis incurrere, vel quantum conveniat si non correctionis, saltem [1] correctionis incidere; quatenus per hoc pura conscientia cum Psalmista de cætero canere valeas [2] : Odivi congregationes malignorum, et cum impiis non sedebo : lavabo inter innocentes manus meas, etc.

7. « Insuper exhortamur, et salubri suadere studio procuramus ut imperatoriæ instantiæ vestræ annexa sententiarum capitula, quæ synodice in Ecclesia Dei, ubi sanctum corpus Apostolorum Petri principis requiescit, pro abominandis profanis conciliis Constantinopoli a Photio, tam adversus Sedis Apostolicæ reverentiam, quam contra fratris et comministri mei Ignatii pontificium congregatis, communi consonantia promulgavimus, apud vos in Synodo cunctorum subscriptione roborentur, et in singularum archivis Ecclesiarum provide recondantur.

« Porro divinitus protectum imperium tuum precamur, ut Basilium, Petrum, Zozimum, et alterum Basilium, qui scelerum suorum conscii, et cupiditatis ardore succensi, propositum deseruerunt, et sine commendatitiis litteris Constantinopolim properaverunt, ad nos per præsentes Apostolicæ Sedis missos remittat, quatenus dum professionem et loca, quæ propter Deum primitus elegerunt, repetierint, et tibi cæleste præconium conferatur; et illis suarum lucrum animarum, divinitate propitia, concedatur. Alias autem, si sanctorum Patrum regulæ calcari minimum vel contemni tentantur, eos impune profecto nullus penes se retinere prorsus audebit. Apud nos quidem a rudimentis ablactati, et sanctæ sunt conversationis habitum consecuti, quin et in monasteriis nostris officium presbyteratus adepti. Interim tamen eos, quod sunt excommunicati, donec ad nos redierint, tanquam sacrorum violatores canonum, cognoscere volumus.

8. « His ita prælibatis, obsecramus divinitus redimitum tranquillitatis tuæ caput, in cœpto pietatis opere circa fratrem et consacerdotem meum Ignatium persistere, atque a decretis Apostolicæ Sedis in nullo quoquo modo deviare, sed promulgationibus ejus arctius hærens, a proposito noli recedere; et quousque unitas fiat Ecclesiæ, nulli stude, quæsumus, desidiæ cedere : nemini quippe profuit unquam, bonum cœpisse et minime consummasse. Quamobrem ut regnum, quod temporaliter assecutus es, perenniter adipiscaris, coronamque pro corruptibili capias incorruptam : hoc pietatis opus perficere satage, perfectumque coram summo agonotheta Christo repræsentare decerta.

« Postremo dilectos fratres meos, Donatum scilicet sanctæ Ecclesiæ Ostiensis, et Stephanum sanctæ Nepesinæ Ecclesiæ reverendissimos et sanctissimos episcopos, atque filium meum Marinum Apostolicæ Sedis diaconum, consiliarios nostros, tuæ commendantes pietati, precamur, ut eos ob amorem præcipuorum Apostolorum Petri et Pauli, a quorum Sede mittuntur, benigne suscipias, et tanquam nobismetipsis aures credulitatis accommodes, familiaritatis videlicet tuæ fiduciam illis impendens, et præfatos in eis eximios intercessores tuos Apostolos reverenter attendens. Quos ut celeriter ad nos remittas, obnixe deposcimus. Cupimus enim tam de sanctæ Ecclesiæ redintegrato statu, quam de incolumitatis tuæ concesso divinitus dono semper in Domino gratulari, ac per hoc hortamur et deprecamur, ut apud vos nullam eos moram sustinere faciatis, sed tuæ benignitatis solatio freti, velociter de omnibus, quæ illic secundum Deum geruntur, nos adventu suo constituant lætiores.

9. « Commendamus etiam clementiæ tuæ tam reverendissimum et sanctissimum fratrem nostrum Joannem metropolitanum Sylei, qui a fratre et coepiscopo nostro Ignatio ad Sedem Apostolicam directus est, quam etiam gloriosum et spectabilem virum Basilium imperialem spatharium, qui cum eo a Deo conservando tranquillitatis tuæ imperio destinatus est : qui tanta postquam illinc profecti sunt, offendicula (ut dicimus) pertulerunt, ut properantes nullum pæne periculorum quæ Paulus in Epistolis suis dinumerat, evasisse videantur. Quapropter dignis sunt vicissitudinibus a pietate vestra remunerandi, qui pro Ecclesia Christi, proque injuncta sibi a pietate tua legationis consummatione tot et talia subire promptissime consenserunt.

« Alterum vero nominatum in scriptis tuis metropolitam, Domino dispensante, non vidimus : quia enim, sicut iste a reverendo patriarcha Ignatio, ita seorsum ille a Photio tyranno mittebatur, volens Deus ostendere non in duo Ecclesiam suam fore scindendam (quod videlicet malum Jeroboam, quondam in Israel [1] rex impius egit). Nolens etiam nos auctoris hujusmodi schismatis nec ipsam quoque visionem percipere, antequam ad nos perveniret, justo judicio suo, pelagus cooperuit eum. Et qui populum Dei diviserat, divisa est super eum aqua, devenitque in profundum quasi lapis.

10. « Verum si forte moveatur a Deo redimitum imperium vestrum, quia præfati legati penes nos diutissime morati sunt : precamur et obnixe flagitamus, non eis imputetur : nimirum qui ut dimitterentur, non horis, non momentis, non denique clamantes atque pulsantes ullis intervallis parcere consentiebant; sed instantibus et irremotis laboribus, et sollicitudinibus omnium Ecclesiarum Dei, quas secundum [2] Apostolum circumferimus, adscribatur. Non enim requies ulla nobis, non otium fuit a die perventionis eorum, tunc videlicet Ecclesiæ, quæ apud vos est, causam tractantibus; nunc aliarum quoque partium mundi negotia more (motu) perpeti disponentibus. Præsertim

[1] Locus depravatus. — [2] Ps. xxv.

[1] 3. Reg. xi. — [2] 2. Cor. vi.

cum ad hanc solam controversiam, qua pro Ecclesiæ Constantinopolitanæ commotione petimur, digne modificandam, licet prolixum fuerit ipsum tempus, non sufficere crederetur revera, quam interius et omni diligentia nos oportebat examinare, ac eorum quoque qui longe sunt fratrum et coepiscoporum nostrorum super hoc consensus, imo consilia præstolari : Salus enim, teste [1] Salomone, ubi multa consilia. Non enim in aliquem horum hinc indignetur vestra tranquillitas, quos non propriæ voluntatis impedivit aliqua tarditas : sed multiplex prohibuit numerosarum Ecclesiarum per industriam nostram sublevandarum properare necessitas. Piissimum imperium vestrum gratia superna custodiat, eique omnium infidelium gentium ferocitates ad exultationem sanctæ Ecclesiæ, potenti virtute substernat ». Hactenus Hadriani papæ ad Basilium imper. Epistola : cui licet non inhæreat mensis et dies, quibus data est, tamen ex ejusdem Pontificis Epistola eisdem legatis tunc data ad Ignatium patriarcham, quæ scripta habetur quarto idus Junii, Indictione secunda, utique eadem ipsam scriptam esse die, possumus intelligere. Verum eam ad Ignatium ab eodem Pontifice datam hic brevitatis causa scribere prætermittimus, habetur intexta et ipsa Actis ipsius [2] octavæ Synodi, estque ejus exordium : « Nec scriptura pandere, nec profecto lingua sufficit enarrare ». Est ejusdem argumenti cujus nuper recitata, scripta ad Basilium imperatorem.

11. *Legatis honorifice acceptis, aperitur Concilium.* — Acceptis ergo ab Hadriano Pontifice litteris legati, ab Urbe egressi, cum legatis imp. et Ignatii patriarchæ proficiscuntur Constantinopolim. Quomodo autem excepti sint, quæ apud Anastasium leguntur, ostendunt, quæ hic describenda sunt : ait auctor : « Itaque multorum anfractuum laboriosos circuitus penetrantes, tandem Christo præduce, Thessalonicam veniunt, in quam Basilius imp. Eustachium spatharium candidatum cum suæ salutationis officio sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatis obviam destinavit. Qui eos admodum honorifice per contigua itineris loca ducentes, Syllambriam, pervenerunt : ubi a Sisinio imperiali protospathario, et Theognosto patriarchali egumeno, qui Romæ apud sanctissimum papam Nicolaum pro restituendo Ignatio sedulus intercessor extiterat, cum quadraginta equis de stabulo imperiali, et totius mensæ argenteo apparatu, officialibus, qui sibi ad omne libitum famularentur, sunt excepti. Ad Castrum Rotundum, in quo est Ecclesia miræ magnitudinis, sancti Joannis Evangelistæ nomine Deo dicata, favore Augustali sabbato mansionem suscipiunt. Et Dominica, quæ quinta decima dies Septembris erat, per Indictionem tertiam (mensis initio more Græcorum inchoatam), singulos equos cum sellis aureis devotione imperatoria capientes, obviatis omnibus scholis, videlicet spathariorum, candidatorum, stratorum, mandatorum, cæterorumque palatinorum ordinum cum omnibus clericorum planetatis ordinibus ad portam Auream veniunt. Ibi a Paulo librorum custode, et Joseph vasorum custode, simulque Basilio sacellario Ecclesiasticis induti vestibus salutati cum syncellis patriarchæ Constantinopoleos solemniter procedunt. Omnis populus cum cereis et lampadibus prosequitur, sicque ad Irenes palatium descendentes, in domo quæ dicitur Magnaura, a Joanne a Secretis spatharioque candidato, et Strategio spathario candidato, qui subministrationis gratia fuerant deputati, laudabiliter suscipiuntur : per quos imperialia mandata suscipiunt devotissime procuidubio suggesta, ne forte moleste ducerent, quod imperiali natalitio imminente, in crastinum suscipi non valerent.

12. « Quo feliciter celebrato, misit imperator in occursum ipsorum omnes ordines palatinos. Quibus præcedentibus ante imperatorem in chrysotriclinio ipsis continuo assurgentem salutabundi conveniunt, Apostolicas Epistolas imperatori offerunt. Quas imperator per semetipsum suscipiens, osculatur. De statu Romanæ Ecclesiæ, salute domni Hadriani summi Pontificis, deque omni clericorum, senatorumque ordine ordinabiliter perscrutatur, legatosque amabiliter osculatus, Ignatio patriarchæ jussionem Apostolicam perlaturos absolvit.

« Cum vero sequenti die ad imperatorem redeunt, taliter imperator eos alloquitur : Sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ per ambitionem pervicacissimi Photii diversis schismaticorum fluctibus laceratæ, sancta omnium Ecclesiarum Dei mater Ecclesia Romana, sanctissimi domni et universalis papæ Nicolai, sicut in eis litteris, quarum auctoritate præsens pater noster Ignatius, qui violenter fuerat a Photianis expulsus, sedi propriæ nuper, juvante Domino, restitutus est, potest luculenter intelligi, fida provisione consuluit. Quapropter nos cum omnibus Orientalibus patriarchis, metropolitis atque episcopis, censuram sanctæ matris nostræ Romanæ Ecclesiæ per biennium præstolantes, propter Dominum petimus, ut Dei negotium viriliter peragatur, et tandem aliquando auctoritate vestri sacri collegii tam pestiferæ Photianæ tergiversationis scandala pellantur, quatenus unitas et tranquillitas optata diutius, juxta decretum sanctissimi papæ Nicolai restaurentur.

« Legati sanctæ Sedis Apostolicæ responderunt : Et nos ideo venimus, ideo missi sumus. Sed neminem Orientalium vestrorum (ut nostra Synodo statutum est) suscipere possumus, nisi oblato libello, cujus formam de scrinio sanctæ Sedis Apostolicæ sumpsimus, nobis fuerit satisfactum.

13. « Imperator et patriarcha dixere : Quia novum hoc et inauditum de libello proferendo asseritis; necesse est, ut tenoris illius formam videamus. Nec mora, libelli forma prolata est, et de latino in græcum conversa omnium notitiæ declaratur ». Reliqua autem quæ sequuntur, ad Synodi Acta

[1] Prov. XI. — [2] Oct. Syn. Act. III.

pertinent. Sic igitur, cum ita benigne et honorifice legati Apostolicæ Sedis excepti fuissent, quæ spectare viderentur Synodum curavere, quam non ante mensem Octobris inchoare potuerunt. Extant ejus Acta diligenter excerpta, quæ hic a nobis non per singula quæque verba sunt describenda, sed summatim reddenda. In primis legitur ei præfixa Præfatio, qua infelix Photius jure perstringitur, dum arbor infructuosa falce Apostolica succidenda vocatur, necnon simulator, hypocrita, raptor, lupus, grassator, quique demum per antiphrasim Photius nominetur, non secus ac princeps tenebrarum Lucifer appellatur pessimus omnium dæmon : commendatur etiam zelus Nicolai Pontificis adversus eum, cujus rei causa alter Elias sit nominatus. Ejusmodi igitur Præfatione præmissa, in ipsa Synodo celebranda, in primis more majorum tempus ita describitur, divino implorato primum auxilio :

14. *Celebratio Concilii octavi Œcumenici Constantinopolitani cum suis singulis decem Actionibus pro condemnatione Photii quod Basilii imperatoris pietas illustravit.* — « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.

« Anno tertio consulatus amicorum Christi et piissimorum imperatorum nostrorum Basilii et Constantini perpetuorum Augustorum, Indictione tertia, mense Octobris, die quinta, feria quarta, præpositis pretiosis et vivificis lignis (sanctæ Crucis), et intemeratis salutis nostræ Evangeliis in dextris partibus catechumenorum nominatissimi templi sanctæ Sophiæ ». Hæc quæ ad tempus atque locum Synodi celebratæ. Quod autem ad personas, præter nominatos Apostolicæ Sedis legatos et Ignatium patriarcham, recensentur interfuisse qui tenerent locum patriarcharum Antiochiæ et Hierosolymorum, pariter imperator una cum pluribus patriciis viris clarissimis. Quibus considentibus, ingredi jussi sunt episcopi, qui nunquam desciverunt ab Ignatio gloriosi confessores ejus causa multa perpessi, omnes numero duodecim, et non amplius. Ex quibus plane considerare licet magnum atque miserandum Orientalis Ecclesiæ naufragium, in qua ii tantum sint inventi perstantes fortes in fide legitimi patriarchæ Ignatii, cæteris Photii exescranda communione pollutis : cum tamen annumeratis iis, qui recantantes palinodiam Synodo subscripserunt, in fine recensentur interfuisse huic Synodo centum et duo episcopi. Ita Nicetas. Jussi igitur hi sedere, laudati primum; et ubi omnes ordine consedissent, jussa est legi ejusdem imperatoris Basilii exhortatio ad Synodum, qua monuit eos omnes, quæ recta sunt judicare, quod nominatum Epanagnosticum est.

15. His peractis, rogati sunt Apostolicæ Sedis legati, mandatum ejus a quo missi essent, ostendere. Tunc ad hæc ipsi : « Hoc nos non invenimus in universali Synodo factum, ut vicarii senioris Romæ a quolibet perpendantur, utrum talem existimationem habeant ». Tunc Bahanes famosissimus patricius et Præpositus (gerebat hic in Synodo munus judicis cognitoris) dixit : Et nos non propter inhonorantiam Apostolici throni hoc dicimus, sed quia anteriores vestri ascendentes missi Rodoaldus et Zacharias deceperunt nos, alia in mandatis habentes, et alia facientes. Quibus persuasi legati, obtulerunt legendas Hadriani papæ litteras ad imperatorem datas, quibus quæ legatis ipsis mandata essent, continerentur. Quæ primum latino sermone, ut scriptæ erant, lectæ sunt a Marino diacono Sedis Apostolicæ uno ex legatis, quæ a regio interprete translatæ græce auditæ sunt legi. Quibus lectis, et ab Ignatio patriarcha et a reliquis episcopis Deo pro tanto beneficio per Romanum Pontificem impertito, gratiæ redditæ sunt. Post hæc ab Apostolicæ Sedis legatis jussæ sunt legi legatorum patriarchalium sedium Orientis litteræ, quas ab ipsarum patriarchis accepissent. Pro patriarcha Antiocheno (quod sedes illa vacaret) satisfecit qui aderat Elias Tyri episcopus, tenens locum patriarchæ, sede vacante. Venerunt hi ante ferme biennium, ut in Actione quinta inferius enarratur. Lectæ vero sunt litteræ Theodosii Hierosolymorum patriarchæ ad patriarcham Constantinopolitanum redditæ, quarum est exordium : « Honorabilissimis et cultu dignissimis litteris, etc. » Ex quibus quædam, quæ pertinent ad præsentem statum ejus Ecclesiæ intelligendum, hic describenda sunt.

16. Significatur enim ex illis, Hierosolymorum Ecclesiam sub Sarracenorum jugo positam hoc tempore pace frui, non sine tamen trepidatione, ne aliqua levi occasione ab hoste Christianæ religionis arrepta perturbaretur. De pace autem docet his verbis : « Nosti autem utique, sanctissime, causam, ob quam neque scribere, neque mittere potuimus ad vos, ne forte fieremus penes potestatem quæ nos tenet, existimationis malæ vel suspicionis. Etenim multam benevolentiam et compassionem ostendunt in nos, licentiam nobis præbentes ædificandi Ecclesias nostras, et tenendi sine prohibitione mores nostros, juste agentes, et in nullo nobis injuriam vel violentiam inferentes». Et paulo post, quo prætextu, vel colore miserit legatos ad Synodum ita declarat : « Nosti autem utique, sanctissime, quia multa temeritate et ausu hos transmisimus præcipitanter et audacter ad ereptionem quasi quorumdam Sarracenorum apud vos in custodia consistentium. Precamur igitur et rogamus, ut loquaris ad aures a Deo coronati piissimi domini nostri, quod donet nobis quotquot voluerit magnifica ejus dominatio Sarracenos, ad satisfactionem nostrorum, et insuspectam repræsentationem meorum, quinimo, et salutem nostram, et tegmen omnium nostrum. Si enim tam ab imperiali, quam a vestra providentia non fuerit hoc taliter ordinatum, pavor non modicus erit in omnimodam perditionem nostram, cum opportunitatem invenerint ». Sed quæ idem ad eumdem Ignatium munera mittat, ex eadem ejus Epistola sic accipe :

17. « Interea sperans penes sacratissimam et

solertissimam affectionem tuam impetrare quæ cordi sunt: poderem et superhumerale cum mitra, pontificalem stolam sancti Jacobi Apostoli et fratris Domini primi archiepiscoporum, (Hierosolymorum scilicet), qua antecessores mei patriarchæ circumamicti, semper in sancta Sanctorum ingrediebantur sacerdotio fungentes, videlicet sanctam memoriam Vitæ, (Resurrectionis scilicet), et sanctum coluere, qua et ego indutus sum eamdem gerens, tuo desiderabili et honorando mihi capiti, ex amore et dilectionis copia transmisi, quatenus sanctifica suavitate, ac tactu sanctorum locorum, utpote dignus perfruaris. Simul autem et sacrum vas Cymiliorum sanctæ Resurrectionis, craterem argenteum cum imaginibus intersutilem transmisi ». Hæc munera missa sunt per Eliam syncellum legatum, una cum Thoma archiepiscopo Tyri.

18. Post hæc autem missus est a legatis Apostolicæ Sedis legi libellus, cui subscribere tenerentur, qui ex schismaticis recipi in Ecclesiam vellent, et Hadriano papæ, aut loco ipsius legatis offerrent, in quo cum totus ferme cardo hujus versetur Synodi, hic eum describendum putavimus; sic enim se habet:

19. « In nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti. Imperantibus dominis piissimis, et perpetuis Augustis Basilio et Constantino ejus filio a Deo coronatis pacificis magnis impp. anno tertio, mense Octobrio, Indictione tertia.

« Prima salus est rectæ fidei regulam custodire. Deinde a Constitutis Dei et Patrum nullatenus deviare. Unum quippe horum ad fidem pertinet, alterum ad opus bonum. Sicut enim scriptum est [1]: Sine fide impossibile est placere Deo, sic rursum legitur: Fides sine operibus mortua est. Et quia non potest Domini nostri Jesu Christi prætermitti sententia dicentis [2]: Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: hæc quæ dicta sunt, rerum probantur effectibus: quia in Sede Apostolica immaculata est semper Catholica servata religio, et sancta celebrata doctrina. Ab hujus ergo fide atque doctrina separari minime cupientes, et Patrum, et præcipue sanctorum Sedis Apostolicæ præsulum sequentes in omnibus Constituta: anathematizamus omnes hæreses simul cum Iconomachis: anathematizamus etiam Photium, qui contra sacras regulas, et sanctorum Pontificum Romanorum sacra decreta repente de curiali administratione sæcularique militia sublatus, superstite Ignatio patriarcha, in Constantinopolitana est pervasorie, imo tyrannice a quibusdam schismaticis vel anathematizatis atque depositis institutus Ecclesia, donec Sedis Apostolicæ sanctioni inobediens perseverans, ejus sententiam tam de se, quam de patriarcha nostro Ignatio spreverit, et conciliabuli Acta, quod se auctore contra Sedis Apostolicæ reverentiam congregatum est, anathematizare distulerit.

20. « Sequimur autem sanctam Synodum et amplectimur, quam beatæ recordationis papa Nicolaus, cui et ipse, domine coangelice summe Pontifex Hadriane, subscripsisti, ante sacratissimum Petri Apostolorum eximii corpus celebravit. Simul et quam tu ibi super ipsum nuper egisti, et omnia quæ in his statuta sunt secundum decreti vestri moderationem, venerabiliter conservabimus, recipientes quos recipiunt, et damnantes omnes, qui in illis damnati sunt, et præcipue jam dictum Photium et Gregorium Syracusanum, parricidas videlicet, qui contra spiritalem patrem suum linguas exercere minime formidarunt: itemque perseverantes in schismate sequaces eorum, necnon et qui in illorum communionis societate permanserint, communionis omnes gratia cum ipsis dignos, si tamen vobis obedierint, judicantes. Etenim quorum se quis communioni miscuit, ipsorum similem meruit in justificatione, vel damnatione sententiam. Synagogas vero malignantium, imo speluncam latronum, et conventicula sanguinum, et fabricatorum mendacii, atque inventorum perversorum dogmatum, quæ sub Michaele imperatore bis contra beatissimum patriarcham Ignatium, et semel adversus Sedis Apostolicæ principatum factiose conspiraverunt, insolubilibus anathematis nexibus innodamus, et defendentes ea, vel ipsa gesta ipsorum celantes, et non potius, si hæc invenerint, concremantes et anathematizantes, usque ad satisfactionem et obedientiam, dignos eadem anathematis sententia judicamus.

21. « Porro de venerabilissimo Ignatio patriarcha nostro, et de his qui ex parte ipsius sunt, quod auctoritas Apostolicæ Sedis vestræ decrevit, tota mente sequimur, et religiosa devotione veneramur, atque pro nosse et posse nostro pia intentione ac spiritali conflictu defendimus. Quoniam, sicut prædiximus, sequentes in omnibus Apostolicam Sedem, et observantes ejus omnia constituta, speramus, ut in una communione, quam Sedes Apostolica prædicat, esse mereamur, in qua est integra et vera Christianæ religionis sodalitas; promittentes etiam sequestratos a communione Ecclesiæ Catholicæ, id est, non consentientes Sedi Apostolicæ eorum nomina inter sacra non esse recitanda mysteria. Hanc autem professionem meam ego ille episcopus sanctæ illius Ecclesiæ manu propria scripsi, et tibi sanctissimo ac ter beato et coangelico domino summo Pontifici et universali papæ Hadriano per legatos tuos, Donatum videlicet et Stephanum, sanctissimos episcopos, atque Marinum sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ diaconum, obtuli mense illo, die illo, Indictione quota », Subscriptio. « Ego ille episcopus sanctæ illius Ecclesiæ huic professionis meæ libello facto a me beatissimo Hadriano summo Pontifici et universali papæ subscripsi, et testes qui subscriberent, rogavi ». Sequebatur in Codice et subscri-

[1] Heb. XI. — [2] Matth. XVI.

ptio formata pro testibus, omniaque a legatis tradita græce scripta, ut quid profiterentur, planius intelligerent.

22. Porro non ignorandum, libellum istum non ab Hadriano Pontifice primum, sed ab ejus prædecessore Nicolao factum, et missum Constantinopolim in remedium lapsorum; sed quoniam tunc sedente Photio non fuit admissus, modo fuit Roma ab Hadriano iterum missus. At vero non solum episcopi, sed et reliqui sacerdotes et clerici et monachi per chirographum et subscriptionem hujusmodi recepti sunt, ut Anastasius bibliothecarius, qui interfuit, in margine posuit in latina a se elaborata ejusdem octavæ Synodi versione.

Lecto libello, et rogata de eo Synodi totius sententia omnium una voce ipse laudatus atque probatus est. Lectaque est definitio legatorum Antiochenæ et Hierosolymitanæ Ecclesiarum ante legatorum Apostolicæ Sedis adventum habita Constantinopoli, cum morantes diu venire ab Urbe legatos haud diutius exspectare haberent in animo, cum jam (ut Anastasius ait) annum integrum illic morati essent, et discessionem pararent. Porro eorum definitio non alia fuit, nisi ut in omnibus obediretur Nicolai papæ decretis. Quibus omnibus a plena Synodo comprobatis; ab eodem patricio Bahane rogatio facta est, ut edissererent Apostolicæ Sedis legati, quomodo Nicolaus papa absentem Photium condemnasset. Satisfecerunt legati, recensentesque res gestas ab expulsione Ignatii usque ad Romanum Concilium, omnia recte, riteque, et auctoritate legitima facta esse monstrarunt. Pariterque rogati legati sedium patriarchalium, cur venientes Constantinopolim, Photium non convenerint, sed ut execrabilem habuerint : responderunt et probaverunt, quod nunquam ab ulla patriarchalium sedium Orientalium eum receptum certo scirent, sed et damnatum a Romano Pontifice. Ex quorum responsione redargutum est falsitatis ipsum conciliabulum Photii adversus Romanum Pontificem Nicolaum; cui mentitus fuit interfuisse, et subscripsisse legatos sedium patriarchalium Orientis. His absolutis, secutæ sunt acclamationes in Synodis fieri consuetæ, et primæ Actioni finis impositus est.

23. Die septima ejusdem mensis Octobris itidem Indictionis tertiæ iidem qui supra Patres, iisdem sacris ritibus ad locum Synodi convenere, ubi auditi sunt pro foribus stare quamplurimi episcopi qui olim vel a sancto Methodio, vel ab Ignatio ordinati, lapsi descivissent ab eodem Ignatio, secuti Photium alienæ Sedis invasorem : jussi sunt ingredi, et legi ab eis oblatus libellus, in quo, ipso ferme exordio ista de Photio dolentes se subdole supplantatos : « Erat, aiunt, vir alia quidem loquens, et alia cogitans, et operam dans mendacio, semper proponebat bona, deveniebat autem ad mala, et erat potens ad superandum et decipiendum, ut non sit factus talis, nec fiet ullus hominum. Unde cum talis esset, supplantavit nos, etc. » innumera alia addentes in detestationem diabolo similis hominis : dicentes pariter ab eodem Photio mendaciter assertum, sedes patriarchales cum ipso sentire in depositione Ignatii patriarchæ. Sicut etiam cum in Nicolaum papam jaculatus esset anathema, mentitus est, sedes patriarchales ab ipso stare : sed et quod in eos, qui ipsius mendacium detexerunt, haud mediocrem exercuerit crudelitatem, flagris, exiliis, proscriptionibus, atque carceribus, aliisque pœnis superius suo loco et tempore recensitis eos subjiciens.

24. Quibus auditis et interrogatis an libellos oblatos ab Ecclesia Romana Synodo offerri vellent, libenter consenserunt. Impositique sunt illi super lignum sanctæ Crucis et sancta Dei quatuor Evangelia, unde sumentes illi, et eorum patriarchæ Ignatio offerentes : ab illo ex consensu Synodi superhumeralibus ipsis impositis, recepti sunt in Ecclesiam. Simili modo qui post hos ad pœnitentiam secuti sunt presbyteri et diaconi, pariter eodem modo ab Ignatio patriarcha Ecclesiæ reconciliati sunt, redditis eis orariis, tanquam insignibus. Post hos ultimo loco subdiaconi etiam pœnitentes recepti sunt : omnes (ut continet eorum libellus) rogantes admitti per intercessionem sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ et sanctorum Apostolorum, et sanctissimi ac beatissimi papæ Nicolai. Ita plane mox post obitum Orientales coluerunt eum ut sanctum cum sanctis a Deo receptum in cælum.

Qui omnes ita a sancta Synodo simul judicati sunt venia digni, ut tamen aliquam deberent subire ob lapsum pœnam, in hunc modum ab ipsa præscriptam :

25. « Sit remedium et salutem animæ ferens ac valde discretum epitimium, (nempe pœna Ecclesiastica ita dicta sacerdotum, videlicet) : si quidem carnibus vescuntur, abstinere a carne, caseo et ovo. Hi vero, qui carnes non comedunt, abstinere a caseo, ovo, et piscibus quarta feria, et parasceve, legumina et olera comedere cum oleo et pauco vino, facereque genuflexiones quinquaginta per singulos dies, et dicere Kyrie eleison centies, et Domine peccavi centies, et Domine ignosce mihi peccatori centies : recensereque sextum Psalmum, et trigesimum septimum. Hæc tibi mando custodire usque ad Christi Nativitatem. Non autem habeas potestatem ministrandi nec agendi quoquo modo, quæ sacerdotum sunt. Et tunc in Natalitiis magni Dei et Salvatoris nostri JESU Christi recipies sacerdotium tuum, et mecum eris sacerdotio fungens, et ministrans immortali æterno Deo ». Ista est epitimiorum forma, qua perlecta, consuetis acclamationibus finis impositus est secundæ Actioni.

26. Tertia Actio habita legitur undecima mensis Octobris, iis qui supra præsentibus, et præmissis sacris ritibus inchoata. Ubi cum alii lapsi episcopi, imo archiepiscopi noluissent libellum a Romano Pontifice missum ad satisfactionem suscipere, a Synodo non sunt recepti : fuerunt hi

Theodulus metropolitanus Ancyræ, et Nicephorus metropolitanus Nicææ ingenio refractario. Post hæc vero jussione Apostolicæ Sedis legatorum jussæ sunt legi Epistolæ Basilii imper. et Ignatii patriarchæ ultima ad Nicolaum Pontificem, necnon Hadriani Romani Pontificis ad Ignatium, quibus lectis, et collaudatis, secutis consuetis acclamationibus, finis Actioni huic impositus est.

27. Convenerunt rursus Patres ad eumdem sacrum consessum decima tertia ejusdem mensis Octobris, cum duo ex parte Photii pseudoepiscopi Zacharias atque Theophilus intromissi sunt, uterque ex illis quatuor, qui una cum Barsa legato Michaelis imper. legatione functi sunt nomine Photii ad Nicolaum Romanum Pontificem. Ili enim cum mendaciter jactarent, tum ipsos, tum Photium a Nicolao papa receptos, ut audirentur a Synodo, senatores, qui aderant, expetierunt, ut etiam Photius ipse, si vellet, audiri deberet : repugnantibus autem Apostolicæ Sedis legatis, utpote quod sententia Romanorum Pontificum condemnati audiri iterum non deberent : ex indulgentia tamen jussi sunt in Synodum ingredi, et ultimo loco stare. Qui cum ab ipsis legatis præcipue vero a Marino diacono, qui præsens fuit, auditi sunt dicere a Nicolao Pontifice Photium receptum : redarguti manifesti mendacii, litteris insuper Nicolai iidem convicti sunt, cum patefactum est, Photium nunquam a Nicolao receptum, sed sæpius condemnatum. Quibus lectis, et legatis patriarchalium Ecclesiarum interrogatis, an ab illis Photius fuerit aliquando receptus : negantibus illis omnino, foras missi sunt illi cum dedecore mendaciorum opifices pseudoepiscopi Theophilus et Zacharias. Tunc et Metrophanes Smyrnensis archiepiscopus coram omnibus testatus est, se ea de causa seductum a Photio, quod ille scelestus assereret, receptum se a Romano Pontifice et omnibus patriarchis. Sed quo prætextu isti se cum Nicolao Pontifice communicasse jactarent, in fine Actionis ejusdem redditur manifestum : nimirum quod Romanæ esse Ecclesiæ consuetudinis dicerent, nullum peregrinum episcopum permitti in sancti Petri Basilicam introire, nisi fidei libello prius oblato : cum hoc ipsi fecissent, satisfactum putarunt, ut dici possent communicasse cum Nicolao Pontifice. Imo et cum alium dedissent libellum, quo declararent atque jurarent, secuturos se Apostolicæ Sedis judicium : nec sic (ut suo loco audisti superius) admissi sunt cum aliis episcopis ad communionem, eo quod ab eo missi essent, qui thronum invasisset alienum. Peractis his, finis impositus est cum acclamationibus ex more, quartæ Actioni.

28. Post hæc autem decima nona ejus mensis Octobris, eadem tertia Indictione, rursum ex instituto coeunt Patres ritu solemni, cum Photius ipse præcepto imperatoris, jussus est invitus accedere. Quem ut laicum, per laicos vocari voluerunt Apostolicæ Sedis legati, non per episcopos. Quibus Photius se invitum est contestatus adduci, et silentium servaturum, illud Davidicum male usurpans [1] : « Dixi : custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea : Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me ». Ad quem S. Synodus hæc scriptis denuntiari mandavit ingredi detrectantem : Quia opera tenebrarum habens in temetipso, formidasti sanctam et universalem Synodum, quæ in lumine veritatis est congregata, ne manifestareris divulgatus per eam, quemadmodum sanctum perhibet Evangelium [2] : Quia omnis qui prava agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus. Sed scriptum est [3] : In camo et fræno maxillas eorum constringe qui non approximant ad te.

29. Quibus auditis Photius, rursus vim contestatus, est introductus, et in medio constitutus, jussuque S. R. E. legatorum interrogatus, si suscipiat constituta SS. Patrum? Non respondit. Et a legatis ipsis quæsitus, si reciperet Constituta Romanorum Pontificum, nec verbum ullum respondit : sed ut ille, qui sine veste nuptiali inter alios convivas inventus compellatus obmutuit, præ confusione conticuit, vafreque verba repressit. Etenim si ea recipere dixisset, quibus se sciret esse damnatum, contra seipsum manifeste sententiam promulgasset. Sed cum affirmare in damnum suum non acquievit, tamen nec ausus est negare, et ea se non recipere profiteri, quod probrosum adeo sciret sibi fore, et ab aliis detestandum. Sed vafer ille, Christi imitationem prætexens, ea ausus est velare turpitudinem suam de affectato silentio, affirmans se Christi exemplo tacere, cum judicaretur. Sic infelix vel silentio, vel compositis et comparatis ex divina Scriptura verbis Synodum se eludere posse existimavit, elusus ipse atque confusus, cum ibi contra se recitatas audivit Epistolas Nicolai, cujus voluntate se patriarchatum consecutum esse, mentitus fuerat, sicut de communicatione aliarum sedium patriarchalium falso olim fuerat gloriatus, testimonio earumdem sedium legatorum ibi in Synodo redargutus, nunquam ab eis fuisse receptus. Cum igitur sic undique convictus ille et condemnatus haberetur, tempus tamen resipiscendum a Synodo benigne impertitum est, sed ipse recusavit accipere. Quo foras ejecto, absoluta est cum solitis acclamationibus Actio quinta.

30. Sexta vero celebrata est vicesima quinta mensis Octobris, cui interesse voluit imperator, atque primum peroravit in ea Metrophanes metropolitanus episcopus Smyrnæ, cujus absoluta oratione, legati Apostolici ab imperatore petierunt non retractari, sed executioni mandari quæ contra Photium tyrannum definita fuissent. Relectæ sunt litteræ Nicolai damnationem Photii continentes; idemque asseruerunt duarum patriarchalium sedium legati, iterum coram imperatore testantes, nunquam ab ipsis Photium fuisse receptum. Ad-

[1] Psal. XXXVIII. — [2] Joan. III. — [3] Psal. XXXI.

missis autem in Synodum episcopis qui erant ex parte Photii, auditis litteris Nicolai, et aliis propositis contra Photium a cæteris patriarchis, interrogans imperator episcopos Photii, si acquiescerent adeo manifesto, atque toto cælo patenti judicio totius orbis Ecclesiæ comprobato : negantibus illis, atque petentibus licere sibi defendere Photium , ex eis unus Zacharias nomine Chalcedonensis episcopus prolixa oratione, sed vacua ratione conatus est Photii damnati sæpius causam tueri, in qua ubi putaret quod cardo totius controversiæ moveretur, probare in primis conatus est, justam fuisse Ignatii depositionem, ut quoquo modo post eum potuisset Photius subrogari : sed nequidquam hostis invenit, quod in Ignatium effutierat. Porro eidem satisfecit, respondens omnibus, et redarguens singula ab eo proposita vana argumenta Metrophanes metropolitanus episc. Smyrnæ. Cum vero nec sic ille cederet veritati, nec monitioni acquiesceret imperatoris, exprobrante eo adhuc ipsis Photii episcopis, eos, sicut ipsum, ex laicis et curialibus ab eo ordinatos, ex patriciis videlicet, protospathariis, spathariis et stabulariis esse creatos episcopos : illis vero nihilominus resistentibus, et abutentibus tanta imperatoris clementia : legati Apostolicæ Sedis, represserunt hominem jam excommunicatum in Synodo loqui præsumentem, hoc nec ipsi, nec ejus similibus excommunicatis licere post sententiam latam ; sed tantum oblatum si velint accipere libellum ab Ecclesia Romana, et sic veniam petere. Negantibus omnino ipsis, imperator eos hortatus est ad pœnitentiam, benignitate provocans ad resipiscentiam, qua oratione inter alia multa perpetua digna memoria, habuit exhortationem istam aureis exarandam litteris ad perditissimos illos pseudoepiscopos Photianos.

31. « Vos quoque, qui curatione indigetis ac medela opus habetis, pretiosa membra Christi, etsi nescio quomodo a malo dæmone detenti, a capite separati estis : Vitis vera, quæ propter contentionem importunam, imo vero injustam, in amaritudinem conversa es; amici et proximi nostri, etsi propter odium irrationabile ex adverso appropinquantes et stantes, ac unitatem respuentes. Suscipite admonitionis sermonem (non autem confundor dicere) etiam deprecationis. In id enim nos adduxit misericordia, quam circa vos habemus. Scrutamini intima conscientiæ vestræ, et invenietis vos male ab Ecclesia esse disjunctos. Novissima hora est, et Judex pro foribus est, fratres : ne præoccupemur ab ejus Ecclesia sequestrati, et longe ab illius gloria projiciamur. Nihil turpe ducamus passionem manifestare, et vulnus ostendere, ac locum pœnitentiæ et medicinæ requirere, atque intra atrium salvantium fieri ; ne confusionem obedientiam arbitrando, confusionis æternæ sumamus experimentum. Qualis autem hæc est confusio, fratres, procidere Deo, et veniam expetere? Deo enim procidunt qui Ecclesiæ et spiritualibus istis Patribus procidunt. Confusio quidem revera est et maximus pudor, imo vero in Deum dimicatio, nolle unumquemque proprium confiteri peccatum, et humiliari propter Christum, et lucrari et se et multos.

32. « Si autem omnino hoc confusionem arbitramini : ego, cui imperii superposita est corona, forma vobis efficiar hujus optimæ humilitatis : ego, qui imperitus et insipiens sum, bonum initium ero vestrum, qui sapientes estis et scientia clari : ego, qui in peccatis volutatus sum, primus vobis typus fiam, qui mundi estis, et virtuti operam datis. Ego primus memet super pavimentum projicio, purpuram et diadema parvipendens : ascendite ad genas meas, et super oculos meos incedite, nec reputetis magnum, imperatoris calcare scapulas : ne revereamini pedibus tangere verticem, cui superimponitur a Deo donata corona : omnia pati promptum habeo, et agere promptius, quæ vobis quidem confusionem, mihi autem gloriam, et maximam claritatem conferre videntur. Neque enim in hoc curam gero gloriæ meæ, tantum ut videam communionem, unitatem, et unam Ecclesiarum festivitatem, tantum ne animæ detrimentum patiar, et gaudeat super me ille omnium inimicus diabolus, captivum sumens : quod mihi desiderandum est, tantum spei meæ lampas insperate non exstinguatur, per quam festinabam communi illustrari lætitia simul et gaudio.

33. « Nescio quod erat satagendum et efficiendum, et non feci, vel quos proponendos admonitionis et deprecationis sermones, et non proposui. Vos de cætero videbitis. Innocens enim sum a perditione vestra. Si vero et ad magnum et horrendum illud judicium futuræ diei vos remittitis, quasi pro vobis rationem daturos : noscite, quia bene novi, quia nullus vobis justitiæ sermo sive hic adest, sive illic aderit, nisi quantum in hac controversia, inventum extiterit. Verum si vultis ante illud judicium, conscientiæ vestræ interrogare judicium : discetis amplius nihil, quam quod ab imperio nostro dicitur. Deponite igitur contentiones, fratres, et resumite amorem fraternitatis : fugite dissensionem, et unitatem amplectimini : odium avertite, et dilectionem in sinum recipite : state cum probabilibus, et capiti compaginamini. Recipite per [1] parentiam divinæ communionis gratiam, et nihil ob sæcularia sitis solliciti. Sunt enim apud compatientissimum imperium nostrum susceptionum modi diversi, per quos consolabimur, et incessanter quæ secundum sæculum vobis opportuna fuerint, faciemus. Rursus multimode decertabimus, obsecrantes, rogantes, et omne ingenium commoventes ad spiritales Patres nostros et patriarchas, ut dispensent quid eorum quæ insunt animo vestro; tantum ne temere contra salutem vestram agatis.

34. « Non enim est tempus ad pœnitentiam et receptionem acceptius : qui namque hodie ligare et solvere Ecclesiæ negotia possunt, præsto sunt.

[1] Idem quod obedientiam.

Dimittite importune tempus explorare, et rerum immutationem exspectare, quæ etsi fiet aliquando, nihil vobis conferet. Etenim etsi alia tempus immutaverit, hoc commovere non poterit. Nam si actio unius viri vestri nil rationabile habens, cum tota erronea esset, tantum æstum operata est, ut hunc vix ac difficile dissolvere quiverimus : actionem dic mihi, et judicium quatuor patriarchalium sedium quis dissolvere poterit ? Ad quem enim confugietis, solutionem obligamenti petentes ? Ad Romanum præsulem ? sed finetenus vos condemnavit. Ad Antiochenum ? sed consentaneus Romano, et consonus factus est. Ad Hierosolymitanum vel Alexandrinum ? sed et illi vestræ damnationi consenserunt. At si et thronum aliquando Constantinopolitanum ille qui cuncta violat, vobis commiserit, et per vosmetipsos convenire volueritis, quis vos sequetur ? »

35. Hic velim antequam ulterius progrediamur, lector, observes, et memoriæ mandes, quod ait imperator, non nisi per eum, qui cuncta violat, pravum intelligens dæmonem, accidere posse, ut Photius iterum Constantinopolitanum thronum accipiat : ut cum id factum suo loco cognoveris, operatorem intelligas. Etenim secundum illud Proverbiorum [1] : « Divinatio in labiis regis, in judicio non errabit os ejus ». Hæc ab imperatore futura nesciente, prophetice esse dicta declararunt eventa. Pergit imperator :

« Vel quomodo aperire oculos et adspicere quempiam poteritis, impugnati ab omnibus sacerdotibus et patriarchalibus sedibus ? Ne ergo, fratres, ipsi vos tempus salutis vestræ despicientes perdatis : neque enim talem invenietis aliquando. Sed importunas contentiones et obstinationes deserentes, communi medelæ occurrite, et medicinæ remedium sumite, ac adhærete spiritali capiti vestro, et Ecclesiæ Dei communicatores estote, ut ex crimine exuamini, et Deum propitium habeatis, et Ecclesiam lætificetis, imperiumque nostrum exultare, et spiritualiter festivitatem celebrare faciatis, atque rempublicam universam gaudio magno ac tripudio repleatis, atque in communi omnes benedicamus Domino gloriæ nostræ, et principi pacis, et auctori dispersa congreganti et bene coaptanti, intercessionibus sanctissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis, Dominum videntium angelorum et omnium sanctorum. Amen ». Hucusque imperatoris ad schismaticos exhortatio. Quo nomine collaudatus est ab universa Synodo et magna admiratione accepta ejus erga lapsos pietas et misericordia.

36. At quid illi ad quos sermo, schismatici ? Nihil præterea, nisi (quod est in [2] Psalmo) « sicut aspidis surdæ, et obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, et venefici incantantis sapienter ». Eorum malitia petrea, imo ferrea frangi non potuit malleo verbi Dei, imperatoris licet manu suscepto. Qui nec vinci eorumdem pertinacia passus, adhuc decem dies ad resipiscendum ipsis dari voluit. Quibus peractis, finem accepit Actio sexta, acclamante, ut alias sæpe factum, Concilio universo.

Rursus autem convenere Patres ac simul imperator cum magistratibus undetrigesima die Octobris ad præscriptum Synodi locum, decem diebus elapsis Photio ad resipiscendum datis, cum iterum Photius intromitti ad judicium synodale jubetur : « Cum (inquiunt Acta) introductus esset Photius baculo innixus, et cum eo Gregorius dudum Syracusanus : Marinus Deo amicissimus vicarius dixit : Tollite baculum de manu ejus : signum est enim dignitatis pastoralis, quod hic habere nullatenus debet, quia lupus est, et non pastor ». Eo dempto, jubetur ab ipsis Apostolicæ Sedis legatis rogari Photius, si pœniteat et paratus sit offerre libellum. Cum ille pervicax legatos ipsos potius pœnitere debere respondit : quare maxime est redargutus a legatis duarum sedium patriarchalium. Post hæc autem intromissi sunt episcopi partis Photii, rogatique de libello pœnitentiæ dando, magis obstinati quam unquam antea sunt reperti, adeo ut imperator his eos verbis statuit compellandos : « Dicite unde estis ? De cælo estis ? an de terra, in qua nos degimus ? Et ostendite ab hac hora : Quis sive hæresis mota est, sive schisma emersit in qualibet parte, et sensit aliquis extra quatuor patriarchia, et salvatus est ? et audio vos hodie. Quatuor patriarchia, imo vero quinque condemnatione condemnant vos. Quid vobis videtur ad hæc ? est qui adjuvet vos ? dicite ». At illi stulte provocantes ad canones, Synodi judicium conati sunt subterfugere.

37. Tunc Apostolicæ Sedis legati repetitum a Romano Pontifice Nicolao judicium recitari voluerunt, quo secundo eumdem Photium condemnavit : missum Constantinopolim per Epistolam ad archiepiscopos et episcopos, et clerum Constantinopolitanæ Ecclesiæ, quæ incipit : « Ea, quæ nuper Constantinopoli gesta sunt, etc. » Postea vero jussi sunt legere Epistolas Hadriani superius recitatas, quibus confirmat ipsius Nicolai prædecessoris contra Photium Acta. Inde vero recitatæ sunt res gestæ in Concilio Romano sub eodem Pontifice Hadriano, in quo novissimum Photii conciliabulum contra Nicolaum Pontificem damnatum est igni comburendum, similiter et Photius et omnes qui subscripserunt. Erant Acta illa tribus distincta allocutionibus Hadriani ad idem Concilium habitis. Inde vero lecta est a Niceta archidiacono legatorum Sedis Apostolicæ admonitio ad Synodum contra Photium ejusque participes, petens ut contra Photium ejusque sectarios executioni mandentur : postea vero secuta est declamatio Ignatii patriarchæ ad Synodum facta contra eumdem Photium, Dei beneficia facta in se recolendo, cum post tot passiones et perturbationes Deus respexerit sua misericordia in ipsum. Sic enim est exorsus : « Fratres et filii dilecti, rogo vos ego humilis Pon-

[1] Prov. XVI. — [2] Psal. LVII.

tifex vester considerare et conspicere, completum esse maxime nunc eloquium Scripturæ [1], quod habet: Adspicite ad antiquas generationes, et videte, quis credidit Domino et confusus est ? Vel quis permansit in timore illius, et despexit eum ? » Et post nonnulla conversus ad Photium : « Ecce, inquit [2], homo qui non posuit Deum adjutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et prævaluit in vanitate sua, etc. » Absoluta autem hujusmodi cum gratiarum actione proclamatione, per Stephanum archidiaconum in fine hujus Actionis ejusmodi anathematismi in Photium adstantem sunt recitati, et (ut addit Anastasius in notis) ex Romano Concilio sub Hadriano :

38. « Photio curiali et invasori anathema. Photio sæculari et forensi anathema. Photio neophyto et tyranno anathema. Photio schismatico et damnato anathema. Photio mœcho et parricidæ anathema. Fabricatori mendaciorum anathema. Inventori perversorum dogmatum anathema. Photio novo Maximo Cynico anathema. Novo Dioscoro anathema. Novo Judæ anathema. Omnibus sequacibus et fautoribus ejus anathema. Gregorio dudum episcopo Syracusano anathema. Eulapio deposito et schismatico anathema ».

Hæc secutæ sunt acclamationes plenissimæ dictæ imperatori, imperatrici, Romanis Pontificibus Nicolao et Hadriano. Nicolao in hæc verba : « Nicolai beatissimi papæ Romani æterna memoria. Novi Phinees æterna memoria. Novi Danielis æterna memoria. Novi Martini æterna memoria ». Et Hadriano ejus successori sic acclamatum : « Hadriano sanctissimo papæ Romano multi anni. Interemptori novi Simonis multos annos. Percutienti novum mendacem Ananiam multos annos ». Sed et Ignatio acclamatum et legatis Apostolicæ Sedis atque cæterarum sedium patriarchis.

39. Notat in margine Anastasius, in græco Codice ejusdem Synodi græce scriptos iambos hos reperiri :

Photius, qui pridem insuperabilem Petram
Fraudibus malignis conturbavit insipienter,
Pellitur nunc ut atrocissima fera
A thalamo casto et venerabilibus templis.
Satanæ pessimo miserrimisque tenebris
Bene præmissus et passus digne
A judicibus recte sentientibus atque sanctis,
Doctissimo videlicet Nicolao
Hadrianoque divino papa Romano
Et Ignatio martyrium passo
Et tribus reliquis sedibus Orientis
Orthodoxis et sapientibus valde.

Hic non prætermittendum, quod habet Nicetas in Vita Ignatii, episcopos subscribentes damnationi Photii, in majorem hominis detestationem (quod factum legimus in damnatione Pyrrhi pseudopatriarchæ Monothelitæ) intinxisse calamum in sacrum sanguinem Christi : ait enim : « Subscribunt autem hujusmodi damnationi non simplici atramento facto chirographo, sed horrendum dictu (ut ab his qui id norunt, accepi) ipso videlicet Salvatoris sanguine calamum tingentes ita damnarunt Photium ». Hæc Nicetas : verum nihil de his in Actis quæ integra extant.

40. Collecta est post hæc rursum Synodus, quinta Novembris, eadem tertia Indictione, iis ritibus, quibus antea, præsente etiam imperatore, qui rogationem proposuit de incendendis chirographis omnibus, quæ ab omni hominum genere Photius extorsisset, simulque omnibus ejusdem scriptis contra Nicolaum voluminibus. Cui assentientibus Apostolicæ Sedis legatis, et aliis omnibus: Tunc (habent Acta) jubente Basilio Christi amico et magno imp. positum est in medio Synodi vas æneum plenum igne, et delati sunt in marsupio a Theophylacto reverendissimo diacono et referendario omnes tomi chirographorum, qui exacti sunt a Photio ab omni sacro catalogo et omni ordine clericorum tam magnæ Ecclesiæ, quam earum quæ foris sunt, quamque etiam in magnis et parvis et omnibus senatoriæ dignitatis, et cunctis aliis tam illustribus, quamque ignobilibus, atque his qui in omni arte ac disciplina et diverso studio esse videbantur, usque ad pellarios et pisces vendentes, et lignarios et acus facientes. Insuper et libri, qui ficte conscripti sunt contra beatissimum Nicolaum papam, et Gestorum relationes ac Synodi, quæ contra sanctissimum patriarcham Ignatium factæ sunt a Photio. Et accipiens Georgius reverendissimus orphanotrophus singulos libellos et tomos tribuit hominibus utrorumque scriniorum vicariorum, qui miserunt omnia in ignem, et cremata sunt, et redacta in nihilum.

41. Post hæc autem introducti in Synodum Petrus et Basilius, quos Photius finxerat in suo conciliabulo attulisse libellos ab Urbe Roma adversus Nicolaum Pontificem, qui interrogati, negaverunt omnino. Sed et falsarius ille, qui in eodem conciliabulo supposuerat Leontium quemdam subscribentem tanquam apocrisiarium patriarchæ Alexandrini : introductus iste in medium, et negavit omnino se fuisse apocrisiarium, vel subscripsisse, sed tantum ab eodem patriarcha litteras accepisse ad imp. His detectis Photii subdolis imposturis, a legatis Apostolicæ Sedis jussus est legi canon Concilii Romani sub Martino papa adversus hujusmodi impostores, ut non recipiantur ad pœnitentiam, nisi in fine vitæ.

42. His absolutis, introducti sunt Iconomachi, quorum caput Theodorus, Christinus dictus, qui negavit se colere imagines sacras : et quod non inveniretur esse Christi præceptum : Responsum est, esse præceptum Christi intelligendum, quod ab universa Catholica Ecclesia est definitum. Illo autem in impietate perseverante, duo alii Iconomachi, Nicetas clericus et Theophilus laicus pœnitentes ad Ecclesiam rediere : quos imperator ad osculum suscepit. Et prolatis in Iconomachos anathematismis, repetitisque iterum iisdem in Photium,

[1] Eccl. II. — [2] Psal. LI.

collaudato ex more acclamationibus imperatore, et universa Synodo, finis impositus est octavæ Actioni, eidem ultimæ anni hujus dicta die quinta Novembris : reliquæ autem duæ aliæ Actiones sequenti anno sunt celebratæ, quæ ne discrimine temporis, ab aliis divisæ in volumine remanerent, cum eædem omnes sint unius ejusdem Concilii Actiones, hic eas superioribus jungere, conveniens magis et opportunum visum est.

Sequenti igitur anno Redemptoris octingentesimo septuagesimo, duodecima mensis Februarii, in constitutum locum, in quo aliæ habitæ sunt ejusdem Concilii superiores Actiones, convenere Patres. Ubi cæremoniis consueto ritu præmissis, ad rerum gerendarum tractationem devenientes, primum omnium in sanctam Synodum introire jussus est legatus, qui nuper advenerat missus a patriarcha Alexandrino Michaele. Qui autem functus est legatione Joseph nomine, archidiaconus erat ejus Ecclesiæ : qui ubi in sanctam Synodum ingressus est, suæ legationis protulit legendas litteras, quibus probe cognitis, inventus est revera esse legatus. Idemque percognitis, quæ in Synodo octo Actionibus acta essent, omnia rata habuit et confirmavit.

43. Post hæc introductis falsis testibus, qui suasione Photii et compulsione Michaelis imperatoris contra Ignatium falsum dixerant testimonium, primus fuit Theodorus protospatharius, qui auditus est, inde Leo consul, et post hos alii nobiles magistratus, qui Michaelis imp. jussu confessi sunt contra Ignatium falsa jurasse ; quorum hæc nomina, Eustachius regius spatharius candidatus, Constantinus regius spatharius, Basilius regius mandator, Photius spatharius et factus chartularius militaris logothesii, Paulus regius scriba, Christophorus regius spatharius et secundus vulgi Prasinorum, Anastasius dudum diaconus, Marianus vestitor et factus epoptes, Constantinus chartularius, Arsabi regius candidatus functus prima legatione a Michaele ad Nicolaum Pontificem, et Constantinus regius protospatharius ; omnes hi jurati testes falsi contra Ignatium, ut jure deponi videretur coram plena Synodo confessi sunt, et pœnitentiam a legatis Sedis Apostolicæ et universa Synodo acceperunt, quæ ab iisdem ita decreta fuit, ibidemque descripta verbis istis :

44. « Definimus et promulgamus hos per septem annos epitimium habere : esse illos duobus annis extra Ecclesiam, et aliis duobus intra Ecclesiam audire divinas Scripturas usque ad cathecumenos, non tamen ullo modo communicare, sed abstinere a carnibus et vino quatuor annis præter Dominicos dies et Dominicas festivitates, et aliis tribus annis stare cum fidelibus et mereri divinam communionem in solis Dominicis solemnitatibus cum eleemosynis, orationibus atque jejuniis, ita ut tribus diebus hebdomadæ, secunda videlicet, quarta et sexta feria abstineant a carnibus et vino ». Qui accipientes ejusmodi justissimam, uti fatebantur, constitutam pœnitentiam, petierunt, ut ob diuturnitatem temporis facultatem concederent Ignatio patriarchæ dispensandi, moderandi scilicet pro causa. Qui annuentes concesserunt eidem patriarchæ super oves suas pro rationis arbitrio dispensare. Quod autem alii plures ordinis senatorii ejusdem criminis falsi juramenti rei essent, sed non adessent, in aliam Actionem eorum cognitio est dilata.

45. Post hæc autem suggestum est ab Apostolicæ Sedis legatis sanctæ Synodo de sacerdotii illusoribus laicis, qui in urbe Constantinopolitana sacerdotalibus indumentis progredi consuevissent, et sacra facere tempore Michaelis imp. etiam cum Photius patriarcham ageret, quorum tres ad Synodum sunt perducti, videlicet Marinus spatharius candidatus, Basilius spatharius et Gregorius spatharius. Qui interrogati confessi sunt eos id fecisse, imperatore jubente, mittenteque ad eos stolam sacerdotalem ob ludum, non ad ipsos solum, sed alios plures spatharios, indutos sacerdotalibus vestibus sacris, uno ex illis patriarcha formam exprimente, et orationem super cæteros dante, et sacra miscente. Qui ad pœnitentiam reservati sunt, dandam illis in futura sessione.

46. Porro inter alia crimini invenitur datum Photio, quod ista sciens, non abstulerit, ob idque compatriarcham mimi appellaverunt eum, cum aliis infamiæ titulis in synodo hac eadem Actione a Patribus conclamatis, qui in notis Anastasii sic reperiuntur expressi : « Photium scissionibus mundum replentem, duas vero fides impie habentem, animas autem duas mortalium dicentem et imperium multipliciter incidentem, et patriarcham primarium deponentem, alienumque thronum invadentem, mœchiam rursus omnibus exprimentem, ignobilemque populum advocantem, subscribere invitos minitantem, compatriarcham mimi existentem, pauperum clericorum et orphanorum res consumentem, et insontes punientem fideliumque fidem in maledictionem exponentem, et Nicolai fidem projicientem et Sacharium in vicis invenientem, hujus vero socios ex semitis congregantem, et scandalum omnibus excitantem : inimicum Dei dixerimus impie agentem ». Hæc apud Anastasium in fine Actionis hujus de Photio a Patribus conclamata.

Antequam autem hæc ipsa Actio absolveretur, jussi sunt Synodum ingredi falsi vicarii seu legati, quibus Photius contra Nicolaum Pontificem usus est : fuerunt hi Leontius, Georgius, et Sergius, quorum Leontius a Photio confictus est esse legatus missus a patriarcha Alexandrino, Georgius et Sergius simulati esse missi vicarii a patriarcha Antiocheno. Qui palam falsitatem sunt confessi, admirante et detestante S. Synodo ejusdem Photii multiplicem et immensam iniquitatem, finisque est impositus Actioni.

47. Inter hæc autem antequam Synodus absolveretur, pervenit Constantinopolim legatio missa a Ludovico imperatore Occidentalis orbis pro con-

jugio ineundo inter ejus filiam atque Basilii primogenitum. Functi sunt hac legatione Anastasius Bibliothecarius Apostolicæ Sedis, Suppo comes consobrinus Augustæ, et Everardus præpositus mensæ ipsius imp. Habet horum nomina idem ipse Anastasius notata in exordio decimæ Actionis; qui et meminit legationis hujus in Præfatione ad octavam Synodum istis verbis : « Igitur cum hæc celebraretur venerabilis Synodus, accidit me famulum vestrum (Joannem papam alloquitur) missum ab Ludovico piissimo imperatore cum duobus aliis viris insignibus interesse ferentem legationem ab Apostolicis meritis decorato præsulatu vestro causa nuptialis commercii, quod efficiendum ex filio imperatoris Basilii et genita præfati Dei cultoris, augeri ab utraque parte sperabatur simul et putabatur. In tam enim pio negotio, et quod ad utriusque imperii unitatem, imo totius Christi Ecclesiæ libertatem pertinere proculdubio credebatur, præcipue summi Pontificis nostri quærebatur assensus. Dei ergo nutu actum est, ut tanti negotii cum loci servatoribus Apostolicæ Sedis, legatis ipsis, et ipse fine gauderem, et inveniens fructum, cum exultatione portarem manipulos, qui per septennium pro eo indefesse laboraveram, et per totum orbem verborum semina, sedulo scribendo sparseram ». Hæc idcirco Anastasius, quod in fine venit OEcumenici Concilii, et interfuit ultimæ hujus Synodi Actioni. Meminit hujus legationis [1] Aimoinus in Gestis Francorum, aitque Basilium classem ante hæc direxisse in Adriaticum mare opem laturam Ludovico imp. in Apulia adversus Sarracenos bellum gerenti.

48. Quo etiam tempore ex Urbe reverso Petro legato regis Bulgarorum absque petitionis effectu: decernit idem rex legatos Constantinopolim, qui (ut habet Anastasius in historica sua Præfatione ad octavam Synodum) admissi sunt in Synodo considere una cum legatis nominatis Ludovici imperatoris. Quid autem absoluta Synodo inter legatos Pontificis et Græcos præsentibus patriarchalium sedium legatis actum sit in Bulgarorum causa, inferius dicemus hoc eodem anno post absolutam octavam Synodum.

Cœpta est autem decima et ultima ejusdem octavæ Synodi Actio, die ultima Februarii, feria tertia, in qua præter nominatos sæpius ibidem magistratus, præsentes fuerunt legati Ludovici imperatoris, et qui a Bulgarorum rege missi fuerant, quorum nomina idem qui interfuit Anastasius in notis seu scholiis ad dictam Synodum a se additis, ita recenset : « Hic similiter consederunt in dextera parte gloriosissimi principes et apocrisiarii perspicui Ludovici imperatoris Italorum atque Francorum, videlicet Anastasius Deo amabilis Bibliothecarius Romæ, Suppo primus Contofanariorum, et consobrinus uxoris ejus, et Everardus præpositus mensæ ipsius; similiter gloriosissimi judices Michaelis sublimissimi principis Bulgariæ Stasiszereo, Nesundicus, Vagartus, Iluesramnatabam. Prastil, Zisunas, Campsis, et Alexius Sampsihunol ». Quod autem in Vita Hadriani nominatur Petrus ejusdem regis Bulgarorum legatus missus Constantinopolim, vel scorsum ab his missus est, vel unus ex iis qui Bulgarico nomine scripti leguntur.

49. Quod autem pertinet ad res hac Actione gestas, primum omnium jussi sunt legi canones a Patribus constituti omnes numero viginti septem ; quibus in primis Constantinopolitanæ Ecclesiæ opportunitatibus consultum est ; nimirum de perpetuo conservandis, quæ a sanctissimis Romanis Pontificibus pro Ignatio contra [1] Photium definita essent. Ut [2] cultus sacrarum imaginum firmus consisteret. Ut [3] quæ collata sunt Photio, et ipse in alios contulit sacra ministeria, nullius sint efficaciæ. Ne [4] quis laicus in episcopalem provehatur dignitatem, nisi in ordine lectoratus annum unum, duos in subdiaconatu, in diaconatu tres, in presbyteratu autem quatuor annos exegerit. Ut [5] cunctæ res gestæ per Photium, potissimum in Nicolaum Romanum Pontificem nullius sint roboris. Ne [6] sacras imagines anathematizati pingere audeant. Ne [7] chirographa ab episcopis exigantur, nisi ex more tempore consecrationis ; hac enim arte Photius suam roboravit tyrannidem. Ut [8] exorta per Photium hujusmodi chirographa nullius sint roboris. Itemque ne [9] quis ante sententiam separetur a communione proprii patriarchæ. Anathematizati etiam ibi [10] sunt omnes cum Photio credentes duas in uno corpore esse animas.

Statutum est etiam istud admodum Ecclesiæ Dei proficuum, ne favore principum eligantur episcopi. Sunt ista canonis verba [11] :

50. « Apostolicis et synodicis canonibus promotiones et consecrationes episcoporum, ex potentatu et præceptione principum factas penitus interdicentibus concordantes definimus, et sententiam nos quoque proferimus, ut si quis episcopus per versutiam vel tyrannidem principum hujusmodi dignitatis consecrationem susceperit, deponatur omnimodis : utpote qui non ex voluntate Dei, et ritu ac decreto Ecclesiastico, sed ex voluntate carnalis sensus, et ex hominibus, et per homines, Dei donum possidere voluit, vel consensit ».

Ut [12] non nisi qui in eadem Ecclesia militarunt, ad majores gradus promoveantur, et non alii aliunde petiti.

Ne [13] promoti ad episcopatum indecentia obsequia exhibeant magistratibus, nimirum ne obviam prodeant procul ab Ecclesiis suis : non se demittant ab equis vel mulis, vel procidant et adorent eos ; nec intrent ad principes hora prandii, ubi indebita persolvant obsequia. Sed veneratione digni habeantur, et qui libere errantes principes valeant redarguere.

[1] Aim. l. v. c. 22.

[1] Oct. Synod. — [2] C. 3. — [3] C. 4. — [4] C. 5. — [5] C. 6. — [6] C. 7. — [7] C. 8. — [8] C. 9. — [9] C. 10. — [10] C. 11. — [11] C. 12. — [12] C. 13. — [13] C. 14.

Vetantur omnes decimo quinto canone alienare Cymilia Ecclesiæ, ornamenta scilicet, possessiones vendere, vel dare in emphyteusim.

Decimo sexto canone vehementer prohibetur sacrilegus ille usus a Michaele imperatore introductus, quo laici lusus causa, sacra indumenta gestarent sacerdotum, de quo sæpe superius, gravissimis pœnis ejus criminis reos afficientes.

51. Decimus septimus sancitur canon, quo patriarcharum jura in convocandis metropolitanis illibata servari vult; execraturque S. Synodus omnes dicentes, invalidas esse Synodos, quibus non intersit persona principis, monens, ut non intersint nisi Conciliis Œcumenicis principes : Sunt hæc canonis verba : « Illud autem tanquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod a quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absque principali præsentia celebrari, cum nusquam sacri canones convenire sæculares principes in Conciliis sanxerunt. Unde nec interfuisse illos Synodis, exceptis Conciliis universalibus, invenimus. Neque enim fas est sæculares principes spectatores fieri rerum, quæ sacerdotibus Dei nonnunquam eveniunt ».

Inde [1] statutum, ut privilegia Ecclesiarum conserventur. Utque visitationes Ecclesiarum absque omni avaritiæ suspicione [2] peragantur. Itidem [3] ne sibi jus dicat episcopus in rebus Ecclesiasticis.

52. Vicesimus primus autem sancitus est canon de exhibendo honore et reverentia omnibus patriarchis, præcipue vero Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici. De quo speciatim ista : « Neminem debere conscriptiones contra sanctissimum papam senioris Romæ, ac verba complicare atque componere, sub occasione quasi diffamatorum quorumdam criminum, quod nuper Photius fecit, et ante Dioscorus. Quisquis autem tanta jactantia et audacia usus fuerit, ut secundum Photium vel Dioscorum in scriptis, vel sine scriptis injurias quasdam contra Sedem Petri principis Apostolorum moveat : æqualem et eamdem, quam illi, condemnationem recipiat ». Et paulo post de eodem Romano episcopo hæc : « Porro si Synodus universalis fuerit congregata, et facta fuerit etiam de sancta Romanorum Ecclesia quævis ambiguitas et controversia : oportet venerabiliter et cum convenienti reverentia de proposita quæstione sciscitari, et solutionem accipere, et aut proficere aut profectum facere ; non tamen audacter sententiam dicere contra summos senioris Romæ Pontifices ». Sed et qui sequitur canon vicesimus secundus Dei Ecclesiæ proficuus multum cessit, qui sic se habet [4] :

53. « Promotiones et consecrationes episcoporum concordans prioribus Conciliis electione ac decreto episcoporum collegii fieri sancta hæc et universalis Synodus definivit, et statuit, atque jure promulgat, neminem laicorum principum vel potentum semet inserere electioni vel promotioni patriarchæ, vel metropolitæ, aut cujuslibet episcopi, etc. » Idque sub anathemate prohibetur. Insuper statutum, [1] a rebus, et personis, et sacris actionibus alienæ diœcesis quemlibet abstinere debere. Item [2] illud, ne archiepiscopi per alios suas Ecclesias curent episcopos suffraganeos. Ne qui [3] hactenus adhærentes Photio episcopi consecrati a Methodio sive Ignatio, etiam si resipiscant, spem ullam habeant restitutionis episcopatus. Insuper [4] ut beneficium appellationis ad majores sedes sit cuique clerico liberum. Ultimo [5] vero loco definitum, ne episcopi pallio utantur, nisi loco et tempore congruo, et ne monachi ad episcopatum assumpti monasticum habitum deponant.

54. His statutis et comprobatis, facta commemoratione septem aliorum Œcumenicorum Conciliorum præcedentium, et confirmatione ipsorum adhibita, damnatisque hæresibus omnibus, quæ in aliquibus locis, iisdem temporibus, Manichæorum vigerent de phantastica et non vera carne Domini nostri JESU CHRISTI, et his affinibus Iconomachis, simulque repetitis cum detestatione Photii impiis facinoribus, eodemque cum fautoribus suis anathemati tradito, finis Synodo felicissimus omnium consensu est impositus, Basilio imperatore novissime consensum omnium explorante : quem secutæ sunt exclamationes consuetæ, et anathema in Photium et ejus socios iteratum. Lectaque demum imperatoris gratiarum actio cum exhortatione ad episcopos, ut gregem Dei curent. Et inter alia, ut saltem diebus Dominicis ministrent illi verbum Dei, et errantes omnes revocent ab errore.

Ad laicos autem idem Basilius habuit admonitionem istam in plena Synodo, dignam imperatore maxime pio, quam ob dignitatem argumenti et majestatem ejus illa tractantis, hic ad Synodi finem attexere æquum existimavimus : sic enim se habet :

55. « De vobis autem laicis tam qui in dignitatibus, quam qui absolute conversamini, quid amplius dicam, quam quia nullo modo nobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem movere, neque penitus resistere integritati Ecclesiæ, et universali Synodo adversari ? Hoc enim investigare et quærere, patriarcharum, pontificum et sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui solvendi et ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas et cælestes adepti sunt claves : non nostrum, qui pasci debemus, qui sanctificari, hoc est, benedici, qui ligari vel a ligamento solvi egemus. Quantæcumque enim religionis et sapientiæ laicus existat, ovis vocari non desinet. Rursumque quantumcumque episcopus sit reverentia (irreverentia) plenus, et nudus omni virtute, donec antistes est, et veritatis verbum recte prædicaverit, pastoris nominationis et dignitatis damna non patitur. Quæ ergo nobis ratio est in ordine ovium

[1] C. 18. — [2] C. 19. — [3] C. 20. — [4] Dist. LXIII. c. 1. 2.

[1] C. 23. — [2] C. 24. — [3] C. 25. — [4] C. 26. — [5] C. 27.

constitutis, pastores verborum subtilitate discutiendi, et ea quæ super nos sunt querendi et ambiendi? oportet nos cum timore et fide sincera hos audire, et a facie eorum vereri; cum sint ministri Domini omnipotentis, et ejus formam possideant, et nihil amplius, quam quæ nostri ordinis sunt, requirere.

56. «Nunc autem (ut videmus) adeo multos malitia in insaniam accendit, ut obliviscentes proprii ordinis, et quod pedes sint, minime cogitantes, legem ponere velint oculis, non ut natura se habet, sed ut ipsi cupiunt, et singuli ad accusandum quidem majores existunt semper promptissimi, ad corrigendum autem quid eorum, in quibus accusantur, et criminantur pigerrimi». Hæc ad laicos; quod nimirum Bardas patricius et Michael imp. immiscendo se Ecclesiasticis negotiis, Ecclesiam Orientalem in maximum discrimen adduxerint. Pergit: «Sed moneo et hortor omnes, qui tales sunt, ut maledictum et alternum odium avertentes, et judicare judices desinentes, attendant sibi, et secundum divinam voluntatem conversari contendant. Nam non quiescet supernum judicium, sed contra diffidentes divinus furor stillabit, et ultionem justam opere ostendet. Oramus autem super omnia sanctum Deum, omnes melioratos, et secundum beneplacentem sibi voluntatem clarescentes, non solum a divina ira intentatos mansuros, sed et æterna bona consecuturos orationibus et intercessionibus sanctissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis et omnium sanctorum, et precibus et obsecrationibus sanctæ hujus et universalis Synodi. Amen».

57. Post hæc autem cum subscribenda Synodus esset, jubentibus Apostolicæ Sedis legatis, ut primo loco subscriberent Basilius et filii imperatores, non acquievit ipse; sed ut ipsis in aliquo satisfaceret, post subscriptionem omnium legatorum cunctarum patriarchalium sedium subscriptionem suam apposuit ante reliquos episcopos cum additamento signi sanctissimæ Crucis, quod etiam et episcopi omnes ex more fecere, ut quæ suo loco inferius dicturi sumus ostendent. Ipsi vero tunc subscripserunt imperatores litteris phœniceis ex cinnabrio ex more. Erat quidem magistratus in imperio, cui cura Caniculi, cujus mentio fit in Synodi Actis, Christophori scilicet præpositi Caniculi, qui dictus Proto a secretis. Porro vocem Caniculi, exponit Anastasius in scholiis ad octavam Synodum, atramentum, sive potius rubramentum, ex quo imperatores litteras phœniceas exararent subscribendo. Qui autem post imperatores subscripti numerantur episcopi, non nisi centum et unus sunt. Ubi Anastasius hæc notat in margine: «Non te, inquit, scandalizet subscribentium paucitas, quia dum Photius diu tyrannidem exercuisset, et pæne omnes a piis decessoribus suis sacratos deposuisset, et in loca eorum fautores suos tantummodo provexisset, quorum nullus in hac Synodo receptus est: isti soli ex priorum patriarcharum consecratione superstites sunt inventi. Verum quotquot sub Nicolao et Hadriano sanctissimis Pontificibus episcopi fuerunt, huic Synodo consenserunt, licet hæc paucitas illi gregi pro sui justitia comparetur, cui[1] Dominus dicit: Nolite timere, pusillus grex, etc.» Hæc ipse qui interfuit Anastasius.

58. Ita plane sancta, quæ in Spiritu sancto congregata est, Synodus, pura atque sincera, non affectans numerosam episcoporum subscriptionem, ut Photius, qui quæ voluit et quot voluit, apposuit suis conventiculis mentita nomina episcoporum, prout superius demonstratum est. Porro hæc de eadem Synodo Anastasius habet in historica Præfatione ad octavam Synodum scripta ad Joannem papam: «Nuncupanda est, inquit, sine ulla contradictione, SYNODUS UNIVERSALIS OCTAVA, ut et appellatio, quam cum aliis Conciliis sortita est, non celetur, et nomen proprium, quod singulariter possidet, non veletur». Hæc ipse.

Sic igitur Synodus ista, octava ordine, Œcumenica jure dicta, et ut Œcumenica comprobata, inter alias Œcumenicas est annumerata, adeo ut in fidei professionibus fieri ex more solitis, sicut aliæ septem superiores, ista etiam poneretur, octava cognominata, quam Orthodoxi omnes profiteri deberent. Imo (ut omittamus de reliquis dicere fidei professionem emittere consuetis) illud constat, quod etiam ipsi Romani Pontifices in eorum ordinatione profitebantur una cum aliis Synodis Œcumenicis, hanc quoque dictam octavam Constantinopolitanam Œcumenicam se recipere, ut patet ex solemni fidei professione ab eis recitari solita, cum in Pontificem electi essent jam consecrandi, quæ sic se habet[2]:

59. «In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Amen. Ego N. sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus, vel presbyter, aut episcopus cardinalis electus, ut fiam per Dei gratiam hujus sanctæ Apostolicæ Sedis humilis minister, profiteor tibi, beate Petre Apostolorum princeps, cui claves regni cælestis ad ligandum atque solvendum in cælo et in terra Creator et Redemptor Dominus noster tradidit, inquiens: Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælis: et quæcumque solveris super terram, erunt soluta et in cælis; sanctæque tuæ Ecclesiæ, quam hodie tuo præsidio regendam suscipio, quod quandiu in hac misera vita constitutus fuero, ipsam non deseram, non relinquam, non abnegabo, non abdicabo aliquatenus, nec ex quacumque causa, cujuscumque metus, vel periculi occasione dimittam; nec me segregabo ab ipsa, sed veræ fidei rectitudinem, quam Christo auctore tradente per beatissimum tuum coapostolum Paulum, et per discipulos successores vestros usque ad exiguitatem meam prolatam in tua sancta Ecclesia reperi; totis conatibus usque ad sanguinem (animam) custodire, tam de sanctæ et individuæ Trinitatis mysterio, quæ

[1] Luc. XII. — [2] Ex Cod. Ant. Augustini m. s. A. ex Diurno, ut asserit, accepta libro.

unus est Deus, quam de dispensatione, quæ secundum carnem facta est Unigeniti Filii Dei Domini nostri Jesu Christi, et de cæteris Ecclesiæ dogmatibus, sicut in universalibus Conciliis et constitutionibus Apostolicorum Pontificum, probatissimorumque Ecclesiæ doctorum scriptis sunt commendata, id est, quæ ad rectitudinem nostræ vestræque[1] Orthodoxæ fidei a te traditionem recipiunt, conservare, sanctaque octo universalia Concilia, id est, Nicænum, Constantinopolitanum et Ephesinum primum, Chalcedonense, quintum quoque, et sextum item Constantinopolitanum, et septimum item Nicænum, octavum quoque item Constantinopolitanum usque ad unum apicem immutilate servare, et pari honore et veneratione digna habere : Et quæ prædicaverunt, et statuerunt, omnimode sequi prædicare : Quæque condemnaverunt, condemnare ore, et corde.

60. « Diligentius autem et vivacius, quandiu vixero, omnia decreta canonica prædecessorum Apostolicorum nostrorum Pontificum, quæcumque ipsi synodaliter statuerunt, et probata sunt, confirmare, et indiminuta servare, et sicut ab eis statuta sunt, in sui vigoris stabilitate custodire : quæque vel quoscumque condemnaverunt, vel abdicaverunt, simili sententia condemnare, vel abdicare. Disciplinam et ritum Ecclesiæ sicut invenimus a sanctis prædecessoribus meis canonice traditum, quandiu vita in istis comes fuerit, illibate custodire; et indiminutas res Ecclesiæ conservare, neque alienare seu in feudum, censum, vel emphyteusim dare quomodolibet ex quacumque causa, et ut indiminutæ custodiantur, operam dare. Nihil de traditione, quam a probatissimis prædecessoribus meis canonice traditam et servatam reperi, diminuere, vel mutare, aut aliquam novitatem admittere, sed ferventer, ut eorum vere discipulus et sequipeda totis mentis meæ conatibus quæ tradita canonice comperio, servare et venerari. Si qua vero emerserint contra canonicam disciplinam, communicatione filiorum meorum S. R. E. cardinalium, cum quorum consilio, directione, et rememoratione ministerium meum geram et peragam, emendare, aut patienter (excepta fidei et Christianæ religionis gravi offensione) tua et beatissimi tui coapostoli Pauli procurante intercessione, tolerare, sacrosque canones et sacrorum Pontificum constituta, ut divina et cælestia mandata, Deo auxiliante, custodire. Utpote Deo et tibi sciens me redditurum de omnibus quæ profiteor, et quandiu vixero, egero, vel obliviscar, districtam in divino judicio rationem. Cujus sanctissimæ Sedi divina dignatione, te patrocinante, præsideo, et vicem intercessionibus tuis adimpleo. Eris autem mihi in illa terribili die hæc conanti, et diligenter servare curanti propitius. Adjutorium quoque ut præbeas, obsecro, in hac corruptibili vita constituto, ut irreprehensibilis appaream ante conspectum Judicis omnium Domini nostri JESU Christi, dum terribiliter de commissis advenerit judicare, ut faciat me dexteræ Patris participem, et inter fideles discipulos et successores tuos esse consortem. Hanc autem professionem meam per notarium et scriniarium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, me jubente, scriptam, propria manu subscripsi, et tibi, Apostole Petre, et Apostolorum omnium principi pura mente et devota conscientia super sanctum corpus tuum, et altare tuum, sinceriter offero. Actum, etc. » Hactenus professio Pontificia.

61. *Ejusdem Concilii accurata defensio.* — Quod audisti, lector, octo Synodos Œcumenicas recipi ab omnibus Romanæ Ecclesiæ thronum conscensuris, ipsamque octavam Synodum Œcumenicam Constantinopolitanam dici, nec aliam quam hanc quæ sub Hadriano secundo est celebrata : hinc valde miramur, cur Concilium Florentinum, octava Synodus Œcumenica dicta et inscripta in ipsius Actis typis excusis habeatur. Pace dictum sit Juliani cardinalis, qui in disputatione habita cum Marco Ephesino Sessione sexta Ferrariæ, eidem nimis visus est indulgere ista dicenti de octava hac, de qua agimus, Synodo, cum ea carens Julianus, et a Græcis eamdem petens Ephesinus hæc attulit in excusationem[1] : « Concilium illud inter generalia connumerandum non est, quandoquidem non modo non susceptum, verum etiam antiquatum fuisse constat. Joannis enim et Hadriani summorum Pontificum tempore convocatum fuit, ac Photium Constantinopolitanum antitistem condemnavit. Is deinde Joannes aliud Concilium habuit, quod item appellavit octavum, quod Acta ipsius Concilii, quod vos octavum fuisse dicitis, improbavit, Photiumque restituit. In quo plane Concilio inter alia fuerat decretum, ut hæc eadem Symboli additio tolleretur, quod vos non ignorare putamus. Si quidem igitur ipsius Concilii Acta reprobata videntur, non est congruum rationi ut de his aliqua mentio fiat, cum alterum octavum Concilium sequi potius deberemus. Propterea tempore ex eo in Constantinopolitana Ecclesia hucusque solet ita celebrari : Quæcumque in sanctos patriarchas Ignatium et Photium scripta vel dicta sunt, anathema sunto ». Hucusque Marcus Ephesius veteratoria arte Latinos exuens tanto Concilio Œcumenico, ipsa, inquam, octava Synodo solemni ritu sub Hadriano Pontifice Constantinopoli celebrata, turpiter mentiens quidem et multipliciter, ut ex iis quæ superius sunt dicta, et quæ suo loco in Joanne papa dicentur, quilibet facile poterit intelligere. Procul enim abest, ut octava Synodus sub Hadriano abrogata fuerit a Joanne Romano Pontifice : longeque longius a vero discrepat, ut Joannes Synodum Photianam damnantem octavam eamdem legitimam esse, et Œcumenicam Synodum comprobarit, falsum quod ait, quod Œcumenica eadem octava Synodus sub Joanne etiam Pontifice fuerit congregata, quam inchoa-

[1] Dist. XVI. c. 8.

[1] Conc. Florent. Act. VI. in princip.

tam et absolutam vidimus sub Hadriano. Rursum quas citat litteras Joannis contra octavam Synodum eas falsatas fuisse a Photio, ex testificatione ejusdem Joannis litterarum, luce meridiana clarius suo loco demonstratur, ut de his nulli prorsus possit esse aliqua dubitatio.

62. Præterea non fuit juris ac potestatis Ecclesiæ Constantinopolitanæ anathemati tradere quæcumque transacta sunt inter Ignatium patriarcham atque Photium, cum ea publica fuerint, et quæ pro Ignatio contra Photium facta sint, eadem auctoritate Romanorum Pontificum habita atque comprobata fuisse noscantur. Ad postremum, cum ambos Ignatium atque Photium nominet patriarchas atque sanctos : cum necessario mentitum oportuit in alterutro, cum de patriarchatu pugnantibus invicem usque ad mortem, plane dicendum est, quod si legitimus patriarcha fuit, dum vixit, Ignatius, Photius tunc temporis esse non potuerit. Sed etsi sanctus fuit Ignatius, quem jure meritoque tam Orientalis, quam Occidentalis Ecclesia inter sanctos allegit: necesse est dicere, ut ejus persecutor acerbissimus Photius in anathemate diem claudens extremum, sanctus neutiquam dici possit, sed maledictus, reprobus inter damnatos et excommunicatos annumerandus. Tanta ista cum potuisset atque debuisset in plena Synodo contra Marcum respondendo Julianus afferre, et insultantem Græcum, retundens mendacia veritate, perstringere et cohibere, et loquacem elinguem reddere, procacemque reprimere : ista omnia prætermittens, puto, ignoratione rerum gestarum, ista tantum Marco, omnibusque simul Græcis respondit : « Hoc autem metu vos libero, præstantissimi Patres : nam nihil de ipso Concilio, octavo scilicet, recitabitur. Sed quoniam in eo volumine nonnulla sexti, septimique Concilii Acta sunt scripta : idcirco ea videre vellemus : nam de octavo Concilio nobis curæ non est ». Hactenus Julianus, atque ea Actione de octava Synodo post hac silentium.

63. Sic ipse quasi per transitum (ut dici solet) rem agens, cuncta quæ objicienda erant in Marcum, omittens, ad præcipuam quæstionem, cujus causa Synodus illa fuerat convocata, se contulit. Cæterum res tanta, ipsa octava OEcumenica Synodus, mea sententia minime sic fuerat relinquenda Ephesii dicacitate prostrata, attrita mendaciis, atque penitus condemnata: cum alioqui non levioris fuerit culpæ, caruisse tunc ibi Latinos in tanto Patrum conventu ipsa legitima octavaque OEcumenica Synodo, quam græce scriptam, et latinitati a se donatam Anastasius Bibliothecarius in S. R. E. Archivium intulisset, et jam ex autographo descripta complura exemplaria essent in diversis bibliothecis recondita, ut opus non esset a græcis schismaticis illa petere ; vel negatam ita relinquere indefensam, cum Julianus una simul telum et clypeum visus sit abjecisse tanta jactura Catholicæ Ecclesiæ, quæ jam per ipsum non stetit, quin dispendium passa sit Synodi octavæ OEcumenicæ, ejusdemque germanæ atque legitimæ. At in sequenti Sessione, quod Julianus inconsiderate prodegerat, Andreas Colossensis episcopus vir doctissimus æque ac maxime pius restituit, qui omnino negavit per Joannem octavum abolitam esse octavam Synodum OEcumenicam sub Hadriano secundo Romano Pontifice habitam.

64. Cum autem hoc statu de octava Synodo, OEcumenica comprobata, et nunquam rescissa monstrata Acta illa Concilii Florentini remansissent; magna interpretis temeritate et audacia sicut et imperitia factum est (fuit is Abrahamus Cretensis) ut eidem Concilio Florentino inditum illud sit nomen, ut octava Synodus nominetur, cum id factum decreto ipsius Synodi dici non possit, sicut nec debuit ; cum nulla ratio subsit, ut illa dici queat octava, cum locum in ordine numeri vindicante sibi hac ipsa legitima octava eademque OEcumenica celebrata sub Hadriano, dicta jure Constantinopolitana octava, quam (ut audisti) una cum aliis OEcumenicis profiteri solerent omnes electi Romani Pontifices consecrandi : ut antiquata nullo modo dici possit, quæ per singulos successores Romanos Pontifices solemni ritu, professione fidei innovaretur. Cum igitur nec in Florentinæ Synodi decretis, vel Actis, nec in Eugenii papæ Diplomatibus de ipsa datis, Concilium illud octavum ut dicatur, cautum aliquo modo inveniatur, interpretis Abrahami explodenda omnino penitusque temeritas est, qui eidem octavæ Synodi nomen perperam indidit: cum alioqui, etsi hæc, de qua agimus, octava Synodus (quod dicere sacrilegium est) fuisset abolita : adhuc tamen nec Florentino Concilio illa nota numeri competit, ut dicatur octavum, cum plures aliæ ante ipsum celebratæ inveniantur Synodi OEcumenicæ. Aboleatur igitur (iterum clamo) aboleatur omnino nomenclatura mendax a Cretense mendace præsumpta, Latinis tradita, et inconsiderate descripta, eusaque oscitantia Collectoris. Sed jam quæ absolutam Synodum sint secuta, videamus.

65. *Litteræ ex Synodo, et circa subscriptionem controversia.* — Post Synodum quasi Appendix positæ sunt Epistolæ ex Synodo, vel ob Synodum ab aliis tunc datæ, de quibus ista Anastasius in Præfatione historica ad eamdem octavam Synodum : « Sane Epistolæ tam Synodi, quam patriarchæ Ignatii, et imperatorum ad Romanum Pontificem missæ, quæ in Codicis Actionum ipsius Synodi calce habentur insertæ, reverenti sunt cultu recipiendæ : nam a totius Synodi consensu, dum adhuc ageretur, decretæ sunt et expositæ ». Hæc ipse. Est autem omnium prima Encyclica ad omnes Christi fideles, cujus est exordium : « Exultate Deo adjutori nostro, jubilate Deo Jacob, etc. » qua cunctæ in Synodo res gestæ narrantur. Alia item ex Synodo scripta Epistola ad Hadrianum Romanum Pontificem, quæ incipit : « Opportunum est cum spaientissimo Salomone nunc et nos clamare, etc. » qua commendatur Hadriani studium in

Synodo OEcumenica colligenda. Ad finem vero, ut eam confirmet, his verbis exorat : « Igitur libenter, oppido, et gratanter, imitatrice Dei sanctitate vestra omnium nostrum conventum et universalis hujus atque Catholicæ Synodi consensum ac consonantiam recipiente, prædica eam magis ac magis, veluti propriam, et sollicitius confirma coangelicis præceptionibus et admonitionibus vestris, ut per sapientissimum magisterium vestrum etiam aliis universis Ecclesiis personet, et suscipiatur veritatis verbum, et justitiæ decretum. Ora pro nobis, sanctissime : Christus te custodiat ad consolationem nostram et statum Ecclesiarum in longitudinem dierum ». Eædemque missæ sunt ad alios patriarchas. Duæ reliquæ in eodem Codice, quæ sequuntur, post discessionem legatorum datæ reperiuntur. Agemus de illis inferius suo loco.

66. Porro de octava Synodo accipe delirium [1] Aimoini ita dicentis, dum de ipsa paucis agit : « In qua Synodo de imaginibus adorandis aliter quam Orthodoxi doctores ante definierant, statuerunt, et quædam pro favore Romani Pontificis, qui eorum votis de imaginibus adorandis annuit, et quædam contra antiquos canones, et contra ipsam suam Synodum constituerunt, sicut qui eamdem Synodum legerit patenter inveniet ». Hæc ipse. Ex quibus plane qualis ipse fuerit, cujusve dogmatis, manifestatur, nempe ex Gallis illis unus qui negabant cultum sanctarum imaginum, de quibus et Anastasius in Præfatione ad eamdem octavam Synodum meminit : quos nos superiori tomo abunde satis confutavimus. Porro in hac octava Synodo nihil præterea de cultu sacrarum imaginum esse decretum, quam quod in pluribus Romanis Conciliis, et in OEcumenico Nicæno secundo statutum fuerat, certum est. Sed quid post hæc ?

67. Quod autem ubi vetus æmulatio semel in corde hominum radices fixit, pax licet bene plantata difficillime coalescat : ad turbanda quæ bene composita sunt, pacis hostis diabolus quæcumque valuit fomenta undique ad incendium comparavit. Vetus æmulatio Orientis imperatoris in Occidentis imperatorem concepta, semper aucta, nunquam evulsa, eo progressa est, ut ejus gloriam nec pati posset audire, prout subsequens narratio declarabit de his quæ acciderunt ante factam subscriptionem, quæ Actis synodalibus inserta non sunt. Nimirum quod cum petitum esset, ut oblata ab Anastasio legatō Epistola Hadriani in Synodo legeretur, inventi sunt in ea esse corrasi versus illi, in quibus Ludovici imperatoris laudes prædicabantur. « Quapropter », inquit idem Anastasius in Hadriano, « Epistolam Sedis Apostolicæ fraudulenter corrasam summis clamoribus conquerebantur legati Apostolicæ Sedis, fatentes se nullo modo synodalibus Actionibus subscripturos, nisi totius Epistolæ integritas Gestis synodicis jungeretur. Hoc modo Romanis certantibus, Græcis vero non esse in Synodo de laude imperatoris, sed de solius Dei tractandum, altisone respondentibus, nomenque imperiale nostro Cæsari penitus invidentibus, ad hoc usque perventum est, ut interposita conditione voluntatis Apostolicæ, definitis sententiis minus finite subscriberent ; ita legentes : Ego ille vicem agens domini mei Hadriani summi Pontificis et universalis papæ, omnia quæ superius leguntur, huic sanctæ et universali Synodo præsidens usque ad voluntatem ejusdem eximii præsulis promulgavi, et manu propria subscripsi ». Ita quidem ad finem Actionis decimæ tres legati Apostolici reperiuntur eidem octavæ Synodo subscripsisse. Ex qua pariter Græcorum illiberali actione creduntur turbata quo minus cœpta fœdera nuptiarum ulterius progrederentur, imo turbarentur omnino. Laudanda prudentia legatorum, qui eo modo et paci publicæ ex synodali illo conventu formandæ consuluerunt, et bene æstimationi Romani Pontificis prospexerunt : hæc, inquam, antequam Synodus absolveretur. Postquam autem est absoluta, quæ sunt oborta scandala ex Græcorum versutia, diligenter attende :

68. *Contentio coram legatis agitata de diœcesi Bulgarorum.* — « Post diem tertium », inquit idem auctor Anastasius in Vita Hadriani, « quo sacratissima Synodus in suis subscriptionibus omnino in Codice consummata, redactaque ad omnem elegantiam in Ecclesia sanctæ Sophiæ fuerat : ab imperatore in domo quadam vicarii patriarcharum, videlicet Apostolicæ Sedis, Alexandrini, Antiocheni, et Hierosolymitani, simulque patriarcha Ignatius, ubi cum aliquibus residebat, convocati, sedere jubentur, quo eas, quas princeps Bulgarorum ei litteras cum donis per Petrum aliosque direxerat, audirent. Quorum legationem, imperatore potissimum annuente, suscipiunt. Sicque post salutationem Petrus Bulgarorum legatus exorditur : Domnus Michael princeps Bulgarorum audiens quod pro utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ ex diversis partibus auctoritate Sedis Apostolicæ conveneritis, gratanter accepit : vobisque qui ex Sede Apostolica missi estis, quia in vestro transitu vestris cum litteris visitare dignati estis, multiplices gratias agit. Legati sanctæ Romanæ Ecclesiæ responderunt : Nos quia vos filios sanctæ Romanæ Ecclesiæ novimus, insalutatos præterire neque debuimus neque voluimus, quos nimirum sancta Sedes Apostolica ut propria membra complectitur. Bulgarorum legati dixerunt : Usque hodie pagani fuimus, et nuper ad gratiam Christianitatis accessimus : ideoque ne in aliquo errare videamur, cui Ecclesiæ subdi debemus, a vobis, qui vices summorum patriarcharum geritis, nosse desideramus.

69. « Legati Ecclesiæ Romanæ responderunt : Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui per te, o Petre, tuus senior et beato Apostolorum principi Petro cum omni gentis suæ populo se tradidit, a cujus successore videlicet egregio papa Nicolao, et præcepta vivendi, et episcopos et presbyteros suscipere me-

[1] Aimoin. l. v. c. 28.

ruit: vos pertinuisse et pertinere debere, etiam in eo monstratis, quod postulatos nostros sacerdotes et suscepistis, et devotione congrua retinetis. Bulgarorum legati dixerunt: A sancta Romana Ecclesia sacerdotes nos petiisse, suscepisse, hactenusque habere nos confitemur, et eis in omnibus obedire decernimus. Verum utrum Romanæ an Constantinopolitanæ Ecclesiæ rationabiliter subdi debeamus, cum his patriarcharum vicariis definite. Legati sanctæ Romanæ Ecclesiæ responderunt: Propter quæ sancta Sedes Apostolica cum Orientalibus definienda mandaverat, Domino juvante, finivimus. Causa autem vestra non secus quam jam definita est definienda. Quia nihil in mandatis accepimus, nihil vel definivimus, vel in præjudicium sanctæ Romanæ Ecclesiæ definiendum censemus. Quinimo quia omnis vestra patria nostris sacerdotibus ubique plena est: nulli vos nisi sanctæ Romanæ Ecclesiæ pertinere debere, definitiva sententia, quantum ex nobis est, promulgamus.

70. « Vicarii Orientalium patriarcharum Bulgaris dixerunt: Quando vos illam patriam cepistis, cujus potestati subdita erat? Et utrum Latinos, an Græcos sacerdotes habuit, dicite. Legati Bulgarorum dixerunt: Nos illam patriam a Græcorum potestate armis evicimus, in qua non Latinos, sed Græcos sacerdotes reperimus. Vicarii Orientalium responderunt: Si Græcos sacerdotes ibi reperistis: manifestum est, quia ex ordinatione Constantinopoleos illa patria fuit. Legati sanctæ Romanæ Ecclesiæ responderunt: Sicut Bulgariæ nobis diverso modo pertinere ordinationem nos dicentes, mendacium non loquimur: ita nimirum eamdem Bulgariam ex Græcorum regno fuisse, nunquam negamus. Sed intueri vos decet, quia aliud ordinant jura sedium, aliud patiuntur divisiones regnorum. Nos de divisione regnorum non agimus, sed de jure sedium loquimur. Vicarii Orientalium patriarcharum dixerunt: Illud quod vobis diverso modo Bulgariam pertinere dicitis, addiscere volumus. Legati sanctæ Romanæ Ecclesiæ responderunt: Sedes Apostolica juxta quod in Decretalibus sanctissimorum Romanorum præsulum doceri poteritis, utramque Epirum, novam videlicet, veteremque, totamque Thessaliam et Dardaniam, in qua et Dardania civitas hodie demonstratur, cujus nunc patria ab his Bulgaris Bulgaria nuncupatur, antiquitus canonice ordinavit et obtinuit. Ac per hoc ordinationem, quam tunc paganorum Bulgarorum irruptione amiserat, non a Constantinopolitana Ecclesia, ut modo fingitur, abstulit, sed ab iis factis modo Christianis recepit. Secundo modo, quia Bulgari, qui jure gentili sibi patriam subjugantes, ecce per quot annos retinent quod ceperunt, Sedis Apostolicæ semet (ut superius diximus) patrocinio ordinationique specialiter committentes, nobis debent, nec immerito, subjici, quos ultronea voluntate magistros elegerunt. Tertio modo, quia eosdem Bulgaros sancta Sedes Apostolica jussu quondam sanctissimi papæ domni Nicolai, tam per aliquos nostrum qui hic sumus, illic multas Ecclesias dedicantes, sacerdotes creavimus, quam per Paulum, Dominicum, Leopardum ac Formosum venerabiles episcopos, sed et Grimoaldum coepiscopum nostrum, quem hactenus isti Bulgari cum multis nostris sacerdotibus, in conspectu nostro habere fassi sunt: a diversis erroribus ad Catholicæ fidei veritatem, multo sudore Christi gratia præduce transferens, ecce ultra triennium tenuit et tenet, ordinat et disponit. Ideoque consequens non est, ut sine conscientia Romani Pontificis Ecclesia Romana, de quibus præsentialiter vestita cernitur, spolietur.

71. « Vicarii Orientalium patriarcharum dixerunt: At quem istorum modorum modo dispensare velitis, edicite. Legati sanctæ Romanæ Ecclesiæ responderunt: Sancta Sedes Apostolica vos, quia revera inferiores estis, super sua causa judices nec elegit, nec per nos elegit, utpote quæ in omni Ecclesia sola specialiter fas habeat judicandi: sed neque nobis de hac causa sententiam proferre commisit. Quapropter et quod ab ea faciendum non suscepimus, ejus cognitionis judicio, quæ librorum multiplicitate ad defensionem sui multa proferre prævalet, ex integro reservamus; a qua omnis vestra sententia tanta facilitate respuitur, quanta levitate profertur.

72. « Vicarii Orientalium patriarcharum dixerunt: Satis indecens est, ut vobis, qui Græcorum imperium detrectantes, Francorum fœderibus inhæretis, in regno nostri principis ordinandi jura serventur. Quapropter Bulgarorum patriam, quam ex Græcorum potestate dudum fuisse, et Græcos sacerdotes habuisse comperimus: sanctæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, a qua per paganismum recesserat, nunc per Christianismum restitui judicamus.

« Legati sanctæ Romanæ Ecclesiæ reclamantes dixerunt: Sententiam, quam non electi, neque admissi, sive timore, seu gratia, vel quidquid illud est modo præcipitastis potius quam protulistis: auctoritate Spiritus sancti usque ad definitionem sanctæ Sedis Apostolicæ omnino rescindimus, ita ut nullo modo vel nomen habere sententiæ mereatur. Teque reum patriarcham Ignatium auctoritate sanctorum Apostolorum principum, coram Deo suisque angelis omnibus præsentibus contestamur, ut secundum hanc Epistolam sanctissimi restitutoris tui domni Hadriani summi Pontificis, quam tibi ecce offerimus, industria tua, ab omni Bulgariæ ordinatione immunem te, nullum tuorum illuc mittendo, custodias; ne sancta Sedes Apostolica, quæ tibi tua restituit, per te sua perdere videatur. Quin potius si (quod non credimus) justam te habere querimoniam æstimas; sanctæ Romanæ Ecclesiæ restitutrici tuæ solemniter suggerere non omittas. Tunc patriarcha Ignatius Apostolicam Epistolam suscipiens, licet magnopere admonitus eam legere distulisset, respondit: Absit a me, ut ego his præsumptionibus contra decorem Sedis Apostolicæ

implicer: qui nec juveniliter ago, ut mihi subripi valeat; nec ita seniliter deliro, ut quod in aliis reprehendere debeo, ipse committam. Hoc fine collocutio illa finita est. Sed imperialis commotio, licet spem fronte simularet, argumentum suscepit ». Hæc in rebus gestis Hadriani Anastasius, qui aderat.

73. Accesserunt ad ista, quod græca calliditate, ex improviso ita conventi Apostolicæ Sedis legati, carentes interprete, coacti sint uti eo tunc uno tantum, qui aderat, interprete imperatoris, qui ut voluit, et quæ voluit legatis Orientalium sedium, vel Bulgariæ regi interpretabatur. Est de his justa querela ipsius Anastasii Bibliothecarii, qui (ut dictum est) tunc aderat cum aliis legatis Ludovici imperatoris pro nuptiis contrahendis. Ipse igitur in sæpe citata historica Præfatione ad octavam Synodum ista ait post multa de Bulgarorum conversione ad fidem per Apostolicæ Sedis legatos, de admirabili studio regis Bulgarorum erga Romanam Ecclesiam: « In tantum autem pietas venerat principis, et abundabat circa beatum Petrum veneratione affectus, ut quadam die manu propria capillos suos apprehenderet, et contemplantibus cunctis se Romanis missis tradiderit, dicens: Omnes primates, et cuncti populi Vulgarum (Bulgarorum) terræ cognoscant, ab hodierno die me servum fore post Deum beati Petri et ejus vicarii ». At superius, cum de Longobardis est actum, dictum est summæ fidei pignus fuisse inter Barbaros illos, suos capillos mittere, cujus rei hic certum vides exemplum. Pergit Anastasius:

74. « Quæ Græci de die in diem audientes, invident, et tantæ gloriæ avidi, ut eum possent a Romana Sede avertere, diversa requirunt ingenia, munera post munera numerosa mittentes, et sophistica ei argumenta creberrime proponentes. At ille ut columna mansit immobilis, donec eorumdem Græcorum fraude deciperetur, scribentium ei atque dicentium, quod de patria illa, vel utrum Romano, an Constantinopolitano Pontifici subdi debeat, inter vicarios Romanos, patriarchamque Ignatium Constantinopoli disceptatio fuisset canonice ventilata; et convictis Romanis Orientis sedium lociconservatores judicaverint Vulgarum diœcesim illi urbi fore subjiciendam, cui ante adventum Vulgarum subdebatur; cum alia sit in mundanis negotiis, alia in Ecclesiasticis depositio juris. Et quamvis regio illa antea fuerit Græcis subdita: nullum tamen in ea sibi jus vindicare legitime poterant, quam armis olim amissam, per tot tempora bellando recipere non valuerunt. Quamvis et priusquam Græcis fuisset subdita, Romanos hanc possedisse patescat, nec illam Græci, ut supra monstratum est, tenuisse memorentur, nisi dum sceptris Romanicis (Romanis) potirentur. Quanquam etsi huic ræci Gprincipes regioni, quantum ad remp. attinet dominati sint: non tamen præjudicasse possunt Dei Ecclesiæ juri, quæ quantumlibet illi cum diversis nationibus conflictantes, sive victi, sive victores extiterint, non novit nisi charitatem et pacem. Unde quidam magistrorum ejus exclamat: Qui videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Licet hoc ipsum, si lociservatores Orientis decreverint, nullis certis probetur indiciis.

75. « Quamvis enim Romani lociservatores, et Vulgarum missi cum imperatore seu patriarcha, necnon Orientis lociservatoribus convenissent, his tamen omnibus in uno conclavi positis, nulli deforis venienti patebat aditus, nisi cum vel imperator, vel patriarcha forsitan permisisset. Unde factum est, ut quidquid Romani assererent, nec Orientis lociservatores, nec Vulgares intelligerent. Et rursus quidquid Orientales legati dicerent, nec Romani lociservatores, nec Vulgarum missi cognoscerent, dum videlicet nullus adesset, nisi unus imperatoris interpres, qui nec Romanorum, nec Orientalium lociservatorum voces aliter audebat edere, nisi ut jam imperator ad subversionem Vulgarum quoddam scriptum Græcis verbis et litteris exaratum contineret: quasi lociservatores Orientis inter lociservatores Romanos, et patriarcham Ignatium arbitri existentes, judicaverint Vulgarum patriam, quæ in Illyrico constituta est, diœcesi Constantinopolitanæ subjiciendam, cum ab olim in utraque Epiro, Dardania, Dacia, Thessalia, et ceteris in Illyrico sitis provinciis semper Sedis Apostolicæ dispositio facta clareat, sicut diversæ historiæ vel Pontificum Romanorum, et a Damaso papa per easdem provincias missæ testantur Epistolæ, et has Græcorum principibus sola ira faventibus sibi, Constantinopolitanis præsulibus, causa duntaxat quam superius annotavimus, extortas ab Apostolica Sede subegerint. Super quibus recipiendis ideo Apostolica Sedes nullam reperitur fecisse querelam, quoniam mox has (ut prædictum est) sæpe memorata Vulgarum natio adit, et sibi jure potestatis omnia vindicat. At ubi religio redit, confestim et diœceseos fas Sedi propriæ reformatur.

76. « Hæc cum Romani et his similia lociservatores summatim Græcorum locutiones advertentes assererent, etiam hoc prosecuti sunt, dicentes: Omnibus liquet neque nos neque lociservatores Orientalium sedium causa vindicandarum quarumlibet diœcesum veniendi Constantinopolim invitatos, sed controversiam, pro qua disponenda et definienda, vel ab ipsis imperatoribus expetiti, vel a præsulibus nostris destinati sumus, Deo auctore, sane dissolvimus, et propria singuli subscriptione signavimus. Super diœcesi autem Illyrici, quam Sedes Apostolica jure prisco, et in præsentiarum sibi a possessoribus ejus reddito nunc quieta retentione possidet, et regulariter utitur, eadem principalis Sedes neque pulsata est, neque ut pro ea mitteret altercandum ullo modo provocata; sed neque nos personas advocatorum, vel assessorum ejus assumimus: neque quid illa, si adesset, responderet objectis, agnoscimus: quippe qui nihil hinc ab ea in mandatis accepimus, ac per hoc di-

sceptare non jussi quidquam non possumus. Verum nec lociservatores Orientis judicum se personas assumpturos in controversiis, in quibus ab utraque non sunt parte judices appellati, vel electi, conjicimus, præsertim cum Apostolus prohibeat [1] : Mediator, inquiens, unius non est : et sacri canones non quorumcumque, sed electorum judicum sententiam minime spernendam edoceant : et quidam probabilium Patrum dicat : Justus mediator non est, qui sic unam partem audit, ut alteri parti nihil reservet ». Hæc Anastasius qui cur in Præfatione ad octavam Synodum ista intexuerit, sui instituti afferens rationem mox subjicit :

77. « Hæc itaque diximus, intentos reddere studiosos curantes, ne forte processu temporis quidquam de subjicienda Constantinopolitanæ diœcesi Vulgarum terra, statutum, vel definitum ab universali et octava putent Synodo, vel Actionum illius Codici a Græcis hinc aliquid adjici præsumatur. Nam familiaris est illis ista præsumptio et singularis quodammodo ambitionis indicium : siquidem in secunda Synodo contra statuta magnæ Nicænæ Synodi, et sanctorum decreta præsulum Romanorum, Alexandrinæ privilegia sedis Constantinopolitano contulerit Pontifici. Et quædam penes illos reperiantur capitula regularum, quæ illi quidem dicunt tertiæ existere Synodi, cum apud Latinos nec in vetustissimis inveniantur editionibus. In quartæ quoque Synodi quibusdam Codicibus, quoddam de privilegiis Constantinopoleos ostendunt capitulum quod inter canones ejusdem Synodi ab universa Ecclesia veneratos, nec latinitas, nec alia lingua sub sole recipere comprobatur ; quodque licet ab Anatolio et imperatore , vel fautoribus eorum post omnia Gesta Synodi et prolatos canones in absentia Romanorum lociservatorum clam depromptum extiterit, mox ibi ipsum ab iisdem lociservatoribus est repulsum, et a Sede Apostolica, quæ ut eadem Synodus fieret sola decrevit, solaque jus habuit eos recipiendi, quos Synodica decreta perculerunt, non solum non admisit, verum etiam continuo respuit ; quodque Anatolius, vel imperator quia ut firmaretur a Sede Apostolica, cui tunc Magnus præsidebat Leo, impetrare non potuit, in ejus positum potestate confessus est. Nihilominus et alia ostendunt regularum numerosa et præsumptuosa satis capitula priscæ traditioni pæne omnia valde contraria , quæ a sexta perhibent falso Synodo promulgata ; cum sexta Synodus nullam protulerit præter fidei regulam : sed quas ejus asseverant regulas, longe post sextam Synodum ab ipsis constat esse penes se, privatimque depromptas. Porro in septimæ Synodi Codice (quia sæpe contra canones Constantinopoli, et neophyti antistites provehuntur, et eo tempore Tarasius ex laicis patriarcha fuerat ordinatus) ita Epistolam beatæ recordationis papæ Hadriani existimant transcribendam, ut nihil in ea ex his, quæ ad prædictum præsulem, vel contra neophytos idem sanctissimus Pontifex scripserat, vel scriptum, vel translatum græce reperiatur. Sic igitur Græci accepta occasione celebratorum universalium Conciliorum, frequenter egisse clarescunt , et nunc minuendo, nunc addendo, vel mutando, nunc in absentia sociorum, nunc in abscondito angulorum, nunc extra Synodum, nunc post Synodum astutia sua, imo fraude communibus sanctionibus abutuntur, et ad suos libitus cuncta quæ sibi visa fuerant, etiam violenter inflectunt.

78. « Itaque quidquid in latino Actionum octavæ Synodi Codice reperitur, ab omni est fuco falsitatis extraneum. Quidquid vero amplius, sive de diœcesi Vulgarica, sive aliunde in græco ejusdem Synodi Codice forsitan invenietur : totum est mendacii venenis infectum. Denique disceptatio, quam coram imperatore, vicariis, et Vulgaribus tantam super Vulgarum terra supra fuisse significavimus actam : post Synodum consummatam, canonesque viginti prolatos, atque septem tantum capitulis terminum fidei depromptum, et omnia hæc in quinque Codicibus scripta, sive compacta, et omnium subscriptionibus roborata, sed et ipsos Codices plumbea bulla munitos, atque sigillatim lociservatoribus traditos patriarchalibus sedibus deferendos, effecta est. Ne ergo Græcorum sueta astutia, quin potius dolositas etiam circa præsentem Synodum agat : hæc me admonendi causa dixisse sufficiat. Cæterum bene novi, quod juxta proverbiatorem [1] : Frustra jactetur rete ante oculos pennatorum. Unde quisquis sapientiæ ac prudentiæ pennis ad alta sustollitur, omnes insidiarum muscipulas, quæ a Græcis in infimis tendi poterunt, alto contemplationis saltu transcendet ». Hucusque Anastasius, qui (ut ipse in sua Præfatione superius testatur) eadem ex græco in latinum versione octavæ Synodi a se elaborata dum esset hoc anno Constantinopoli (ita bene merens de universali Ecclesia) sua plane diligentia nobis ipsam Synodum sinceram, in nullo corruptam servavit.

79. Quæ insuper in eadem Præfatione de sui instituti ratione in translatione a se facta habeat, accipe : « Interpretans igitur hanc sanctam Synodum verbum e verbo, quantum idioma latinum permisit, excerpsi : nonnunquam vero, manente sensu, compunctionem græcam in latinam necessario commutavi : rara prætereа interpreti doctiori enucleanda servavi : quædam etiam sicut mihi nota erant, nimirum qui tam Romæ, quam Bizantii positus in cunctis his sollicite laboravi, scholiis in marginibus Codicis exarata annotavi, vel etiam, sicut mihi visum est, explanavi. Sane et hoc notandum, quia quædam scripturarum, quæ super his a Sede Apostolica Constantinopolim missæ sunt, deficientibus urbis ejusdem interpretibus, non ex toto recte translata in græcitatem inveni, quorum ipse nonnulla, et quantum angustia illic morandi

[1] Gal. III.

[1] Prov. I.

permisit temporis, emendavi, partim vero, ut reperi hactenus incorrecta reliqui, etc. » Hæc de studio Anastasii, dum esset Constantinopoli. Vidimus in Columnensi bibliotheca ipsius Anastasii membraneum Codicem autographum versionis octavæ Synodi cum ipsius scholiis in margine affixis : quæ non sine magno labore legi possunt, ob nimiam Codicis vetustatem, habitum ex monasterio Avellanæ, cui præfuit Petrus Damiani, cum eremum coluit, eodemque usi sumus.

80. *Libelli subscripti primum ablati, deinde restituti legatis.* — Audisti jam quæ a Græcorum invidia contra Romanam Ecclesiam ab imp. Basilio sunt pertentata, non absque immensa ingratitudinis nota, duas nimirum dolosas captiones, alteram in abradendo ab Epistolis Hadriani papæ laudes Ludovici imp. alteram in abripiendo e diœcesi Romanæ Ecclesiæ gentem Bulgarorum. Attende adhuc tertiam turpiorem nequitiam ejusdem dolosa arte pariter fabricatam. Hanc primum accipe ab eodem Anastasio, qui res gestas Hadriani papæ conscripsit, hoc ipso tempore : « His, inquit, expletis, quidam Græcorum imp. conveniunt, Constantinopolitanam Ecclesiam per oblatos libellos in potestatem Romanam redactam flebiliter conqueruntur ; et dubietate subscriptionum, omnia quæ in Synodo decreta fuerant revolvenda, cunctaque recidivis erroribus confundenda fatentur. Et nisi libellos reciperent, libertatem pristinam se non posse recipere fingunt. Illico quidam libellorum a custodibus (quoniam excellentiorum episcoporum libellos legati sanctæ Romanæ Ecclesiæ futurorum præscii prorsus occuluerant) defraudantur. At pro hoc incredibiliter consternati ipsi legati Apostolicæ Sedis, Supponis archiministri et Anastasii disertissimi, sanctæ Sedis Apostolicæ bibliothecarii fidelissimi auxiliis innituntur. Quibus, diverso modo non sine magno labore, periculis imminentibus, libellos quidem vix tandem recipiunt. Sed imperatoris iram pro nimia suæ districtione fidei vehementer incurrunt ». Hæc ibi Anastasius Bibliothecarius, qui tunc (ut dictum est sæpe) causa legationis nuptiarum Constantinopoli his omnibus præsens interfuit : et in translatione ejusdem octavæ Synodi a se celebrata, inter nonnulla quæ in suo volumine in margine posuit, vel declarationis obscurarum vocum causa, vel historicæ veritatis illustrandæ, quam descripsit (quæ habet nuper citatus vetustissimus Codex Columnensis, qui fuit dignæ memoriæ cardinalis Sirleti) ubi in prima Actione libellus a legatis Sedis Apostolicæ legendus proditur, hæc in margine annotavit, quæ plurimum conferunt ad veritatem historicam consequendam.

81. « Notandum est, inquit, et memoriæ commendandum, quoniam libelli hujus tenorem beatæ recordationis Nicolaus papa exposuit. Sed quia tunc a prævaricatoribus non est admissus ; rursus ab Hadriano papa, mutato nomine Pontificis, Constantinopolim est transmissus, secundum cujus formam omnes archiepiscopi, et metropolitani, et cæteri episcopi Constantinopolitanæ diœceseos, necnon etiam omnes clerici, vel in honorem, vel in communionem consequendam, chirographum Sedi Apostolicæ græce scriptum fecere, et tam propriæ manus scripto, quam testium a se rogatorum testimonio et subscriptione roboravere, nomina et tempus signantes, quo singuli chirographum suum scribebant, et Sedis Apostolicæ legatis porrigebant, ita ut nullus antistitum vel reliquorum clericorum fuerit conventu receptus, qui non secundum exemplar hujus codicilli chirographum scripsit, et missis Sedis Apostolicæ, Ecclesiæ Romanæ nomine deferendum porrexit.

82. « Verum postquam omnes chirographa sua fecerunt, et testibus roborata tradiderunt : surrexerunt quidam eorum et ad sanctissimum patriarcham Ignatium atque ad Basilium pium imperatorem accedentes, secreto dixerunt, non bene factum fuisse, quod Ecclesiam Constantinopolitanam tanta subjectione Romanæ subdi Ecclesiæ permiserint; ita ut hanc ei tanquam dominæ ancillam tradiderint. Quibus verbis imperator commotus, jussit primoribus, qui vicariorum Apostolicæ Sedis obsequio deputati erant, ut cum illi ad aliquam Ecclesiam cum suis pergerent, ipsi mansionem eorum ingressi, chirographa illa latenter auferrent. Nam eos palam scandalizare, penitus recusabat. Cum ergo vicarii, Donatus scilicet et Stephanus episcopi, atque Marinus diaconus ad collocutionem patriarchæ perrexissent : custodes fures facti, penetrantes domum quamdam partem clanculo ex numerosis illis chirographis abstulere. Quo illi reversi comperto, taliter inter alia imperatori loquentes, dixere : Nos quidem Romam ob amissa chirographa redire non audebimus : tu tamen inchoatæ pro Ecclesiæ statu pietatis nihil omnino mercedis lucraberis ». Hæc illi. Pergit Anastasius, hæc de se dicens :

83. « Nos autem, qui pro causa nuptialis contractus inter utrumque imperatorem efficiendi aderamus, his ei verbis dicta transmisimus : Non decet imperatoriam potestatem, aut ea facere quæ destruenda sunt, vel destruere quæ non destruenda consistunt. Cum ergo consensu tuo chirographa facta fuerint, si male consensisti, palam pœnitentiam age : et quod fecisti non clam, sed palam destrue. Jam vero si bene fecisti, consentiendo ut Sedi Apostolicæ pro futura cautela fierint ab episcopis chirographa : quamobrem ea pœnitens de bono sublata legi consentis? Jam vero si fateris, quod non volo tuo factum fuerit, ut auferrentur chirographa : respondemus : Tum liquido patebit, volo tuo non fuisse tantum piaculum commissum, cum hos distringens, quos vicariis pro custodia dedisti, quæ ablata sunt, eos reddere jure coegeris. Neque enim alii debent restituere, vel corrigere, si quid vicarii perdiderunt, vel si quid sinistri perpessi sunt, nisi illi, qui hos cum suis omnibus ad

custodiendum reverenter, et salvandum insegniter [1] imperatoria pietate receperunt.

84. « At vero imperator, his auditis, accersivit vicarios, et eis omnia chirographa reddidit, ita ut nec unum saltem deesse putaretur, dicens : Ego quidem ut magistram Ecclesiasticorum negotiorum Sedem Apostolicam per meos legatos adii, et ideo vestram præsentiam præstolatus sum, ut vestro decreto et solertia Ecclesia nostra remedia sanitatis reciperet, et nos non nostris motibus, sed vestræ sententiæ pareremus. Ergo chirographa, quæ a nostris sacerdotibus ac cunctis clericis salubriter exegistis, recipite, et spiritali Patri nostro sanctissimo papæ repræsentate. Ita ut si quis eorum per abrupta vitiorum vel devia pravitatum solito incedere more tentaverit : his quodammodo ab eis refrænetur, et talibus loris ad rectum justitiæ tramitem revocetur.

85. « Quo facto, vicarii gavisi libellos acceptos caute nobis deferendos tradiderunt qui videlicet ut remeandi ad patriam iter arripuisse reperti sumus, quia Dyrracchio navigio venimus Sipontum, deinde terreno itinere Beneventum, post hæc Romam eosdem libellos portantes. Missi vero Sedis Apostolicæ Dyrracchio simili modo navim ingressi, Anconam petebant. Sed in Sclavenorum piratas incurrentes, omnia quæ possidere videbantur, penitus amiserunt, simul et Codicem Actionum præsentis Synodi. Verum ego, qui Romanæ bibliothecæ curam gerebam, studium habui a Constantinopoli mecum ipsius Synodi Codicem deferendi, delatumque summo Pontifici repræsentavi. Ac per hoc factum est, ut Sedes Apostolica, Deo auctore, Codicem Synodi per nos susciperet, et libellos missis quidem a nobis redditos, sed per nos salvatos haberet, quos nimirum si missi penes se retinuissent, ut Codicem Synodi et cætera scripta ; hos proculdubio perdidissent ». Hucusque Anastasius.

86. *Legati Romam redeuntes vita periclitantur per Basilium imperatorem ingratitudine insignem.* — Quando autem legati Constantinopoli discesserint, etsi haud liquet, tamen temporis eorum adventus Romam habita ratione, nonnisi autumno inde recessisse, intelligere possumus. De tempore enim perventionis Romam hæc in Vita Hadriani, sive ab ipso Anastasio, sive ab alio scripta leguntur : « Post dies aliquot navigantes, in Slavorum deducti manus, proh dolor! inciderunt. Bonis omnibus, ac authentico, in quo subscriptiones omnium fuerunt, denudati sunt ; ipsique capite plexi essent, nisi ab his qui ex illis aufugerant, timeretur : tandem Apostolicis imperialibusque litteris ab exilio liberati, undecimo kalendarum Januariarum die, Indictione quarta Romam reversi, omnia quæ superius diximus, coram summo Pontifice et proceribus retulere, nihil aliud scripturarum, quam librum Actionis Ignatii, et libellos, quos a Slavis receperant, ceu et reliquos libellos, quos Supponis archiministri imp. et Anastasii prudentissimi bibliothecarii sanctæ Sedis Apostolicæ hujus præscientiæ sollicitudine salvos, et exemplar amissæ Synodi, quod sibi scribendum impetraverat, Ecclesia Romana suscepit ». Hæc de his ibi. Cæterum in Hadriani papæ Epistola ad Basilium imperatorem data anno sequenti, nequaquam ex litteris imperatoris, sed divino tantum auxilio liberatos legatos asseritur. Imo non sine magna imperatoris culpa in tantum discrimen incurrisse legatos, idem Hadrianus significat. Reddemus eas suo loco, anno sequenti.

87. Sic igitur hujusmodi periclitatio legatorum quartum numeratur scelus et immane piaculum hoc eodem anno patratum post restitutionem patriarchæ Ignatii, et redditam pacem Ecclesiæ Orientis tanto labore partam. Talem vicem rependit ingratissimus imp. Basilius, in Deum infidelis existens, atque in Sedem Apostolicam serviti animo ac penitus illiberali, ne dixerim (quod etiam jure dicit potuit) inimico; cum pro debitis, omnibus legibus, gratiarum actionibus, et obsequiis beneficiorum, oblitus cito, citus et concitatus ad malum, talia tantaque nefanda Apostolicæ Sedi persolverit, quæ adeo de universo ejus imperio bene meruerit, atque periclitanti illi Ecclesiæ optime consuluerit, ut plane cum omne superaverit barbaricum scelus ingratum facinus, sit exclamandum cuique compoti rationis [1]. « Obstupescite, cæli, super hoc : » Et erubescite, omnes mente sana et ratione pollentes, ut compos rationis id potuerit humana creatura committere! adeo ut hac ex parte Hadriano Pontifici magis fuerit laudandus Michael prædecessor, quam ejus successor Basilius imperator, cum et deteriora mala pati coacti sint Apostolicæ Sedis legati Romam victores remeantes, quam qui cum damnatione Photii Constantinopolim missi sunt.

88. Porro et Græci historici Basilium imp. ingratissimum conclamant ex alio ejusmodi facto ipsius. Ait enim Zonaras : « Cum venatum exisset, in cervum incidit inusitata magnitudine, elata in altum cornua gestantem, quem persequendo assecutus, cum stricto gladio percussurus esset, bellua se defendit, et ramo uno cornuum zonæ imperatoriis infixo, illum sublimem fert cornibus suspensum, ac forsan ita periisset, nisi a quodam ense dissecta zona fuisset ereptus. Cui mercedem salutis suæ præclaram reddidit ille capitis obtruncationem, speciosa causa quæsita, quod ensem contra imperatorem strinxisset : nec reputavit, pro imperatore potius strinxisse, et remuneratione, magnisque præmiis esse dignum ». Hæc Zonaras ad suggillandam summam imperatoris ingratitudinem.

89. *Orientalium in Ecclesiam Romanam jugis livor : unde malorum origo.* — Ad postremum au-

[1] Idem quod incunctanter.

[1] Jer. II.

tem, ne quid ad Synodum octavam hanc spectans relinquamus intactum, sciendum prætcrea est, quod eadem sancta Synodus triplices adversarios, ubi consummata est, sensit infestos, Photianos in primis, et Catholicos duplicis generis, quorum alteri dicerent, severe nimis cum lapsis actum esse, exigendo ab eis chirographum, atque severam nimis pœnitentiam injungendo; alteri his omnino contrarii, qui indignantes assererent, indulgentem nimis fuisse Synodum, recipiendo lapsos episcopos cum honoribus ac dignitatibus quas ante lapsum habuerant, idque cedere in ruinam Ecclesiæ ejusque maximum detrimentum, eo quod in eam ingredi permissi essent lupi vice pastorum. Inter alios qui de his conquesti sunt, fuit Nicetas ille, qui res a sancto Ignatio patriarcha Constantinopolitano gestas conscripsit, ut apparet ex iisdem ejus scriptis in fine. Sed vetus ista fuit altercatio in Ecclesia Dei, et ut plurimum vicit pars illa, quæ visa est, ad misericordiam esse proclivior. Hactenus de rebus ad Synodum octavam spectantibus, quæ (ut superius dictum est) hoc anno cœpta, in sequentem est propagata.

90. Ex quibus certe habes, quod vehementer admireris, quorsum adversum Romanam Ecclesiam progressus sit Græcorum furor, haud dico schismaticorum, sed Orthodoxorum gloriæ Latinorum invidentium. Quod si ista [1] fiunt in viridi ligno, in arido quid fiet? Ut non mireris, lector, si maledictio per Isaiam in synagogam prædicta, etiam justo Dei judicio reciderit super nobilem illam Græcorum Ecclesiam, de qua etiam apposite illud [2] : « Quid est, quod potui facere vineæ meæ, et non feci? » Et in pœnam id, quod subjicitur: « Ecce nunc ostendam vobis quid faciam vineæ meæ. Auferam sepem ejus, et erit in direptionem: diruam maceriam ejus, et erit in conculcationem. Et ponam eam desertam, et non putabitur, et non fodietur, et ascendent vepres et spinæ, et nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem ». Mentiar, nisi hæc ipsa sit præsens ipsorum Ecclesiæ facies, quæ ab oculis intuentium excutiant lacrymas præ commiseratione ejusdem, qui si ad tantorum malorum originem contemplandam altius attollant oculos, unde tanta ruina principium duxerit, aperta luce perspicient. Etenim juxta Evangelicum illud [3] : « Si lumen, quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quales erunt? » Si, inquam, ipsorum Orthodoxi, et ab Ecclesia Latina beneficiis jugiter affecti, adeo ab Ecclesia Romana aversi sunt cogniti: quales in ipsam essent futuri schismatici?

81. Ecce ipsa vere Œcumenica, eademque pura, sincera, atque legitima octava Synodus, Græcorum Orthodoxorum precibus, litteris, legationibus a Romano Pontifice petita, rogata, atque tandem obtenta; celebrata ipsa, laudata, prædicata, accepta, subscripta, et (ut vidisti) feliciter sicut fideliter absoluta, et laudabiliter consummata, atque perfecta; sed ipsorum (ut intellexisti) nequitia statim in discrimen adducta, periclitari cœpit, jam tantum passa naufragium, ut ab iisdem Græcis penitus evanuerit, adeo ut ignorent omnino etiam quæ vere fuerit octava Synodus Œcumenica, cujus loco, spuriam illam sacrilegamque a Photio celebratam octavam et Œcumenicam nominent, ac venerentur, et laudent, atque ut quid sacrosanctum custodiant: ut videas ex his, quæ sit spes curationis eorum, qui accipiant venenum loco medicamenti, et ipsam medicinam existiment esse venenum. Ut illis conveniat propheticum illud oraculum [1] : « Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum: ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras ponentes, amarum dulce et dulce amarum: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes ». Quibus et dicendum, ut deviis [2] : « Interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, et ambulate in ea». Quæ, inquam, vera sit atque legitima octava Synodus, et eam, utpote celebratam coram S. Ignatio Constantinopolitano patriarcha (quem et jure sanctum colitis, et nos vobiscum veneramur eumdem) cognoscite, recipite, et custodite: quam vero scitis octavam sub Photio celebratam, falso Œcumenicam nominatam, rescissam, anathemate condemnatam, abjicite. et execramini: nam secundum Evangelicum illud [3] : « Numquid colligunt ex spinis uvas, aut de tribulis ficus? » Minime gentium. Sed de pseudosynodo illa habita per Photium, et falso Œcumenica dicta, suo loco inferius dicendum erit. Simulque monendum de latino collectore canonum, qui ex rejecta Pseudosynodo sententiam quamdam descripsit. Jam vero ad ea quæ anni hujus rerum gestarum sunt reliqua, convertamus orationem.

92. *Agitur a legatis Bulgarorum cum Hadriano papa de Ecclesiasticis eorum negotiis.* — Hoc anno legati Apostolicæ Sedis missi ad Bulgarorum conversionem Romam reversi sunt, et cum iis legatio ab eorum rege missa est ad Romanum Pontificem. Quomodo ista se habuerint, quæ sunt apud Anastasium in Hadriano sic accipias: « Superiore tempore Formosus et Paulus Populoniensis venerabiles episcopi, qui cum cæteris, jussu sanctissimi papæ Nicolai, causa prædicationis destinati fuerant, remeantes, de Christianismo Bulgarorum, et eorum omnimoda subjectione, qua specialiter S. R. E. devotissime colla submiserant, Sedem Apostolicam recrearunt: et Michaelis Bulgarici regis legatum, Petrum nomine, summo Pontifici præsentarunt. Qui legatus cum donis regalibus regias quoque litteras obtulit, summum præsulem summopere deprecantes, ut aut Marinum sibi bene compertum diaconum, archiepiscopum consecratum remitteret, aut aliquem ex cardinalibus presbyteris duntaxat suæ Ecclesiæ, virum sapientem, probatum, atque archiepiscopatu dignissimum

[1] Luc. XXIII. — [2] Isai. V. — [3] Matth. VI.

[1] Isai. V. — [2] Jerem. VI. — [3] Matth. VII.

Bulgaris eligendum dirigeret: quem post approbationem eorumdem, denuo remeantem archiepiscopali ministerio sublimaret. Sed Marino Constantinopolitanum missaticum devotissime (ut diximus) obtinente (obeunte) sortito, summus Pontifex Silvestrum quemdam subdiaconum Bulgaris eligendum direxit, quem cum Leopardo Anconitano misit et Dominicum Travirensem (Triventensem) episcopum. Cum illi essent litteris pro Marino archiepiscopo ordinando, aut Formoso Portuensi episcopo remittendo importunissime deprecantes, quem remittentibus Bulgaris, magna sub velocitate papa receperat. Quibus inter nonnulla rescripsit, ut quemcumque nominatim devotio regalis exprimeret, cum sine dubio Pontificalis provisio Bulgaris archiepiscopum commodaret, Marino exceptis atque Formoso ». Cum autem nec de remeando in Bulgariam Formoso Portuensi episcopo, nec Marinum, quem petierat, rex obtinere potuisset: Petrus post longas moras reversus est in Bulgariam. Quæ vero hæc secuta sint, dicentur suo loco anno sequenti.

93. *Hadrianus per legatos et litteras Carolum Calvum deterret ab occupatione regni quondam Lotharii, quod ad Ludovicum imperatorem spectare contendit.* — Eodem anno cum Carolus senior, cognomento Calvus, rex Francorum, occupasset Lotharii nepotis jam defuncti regnum, expostulante Ludovico imperatore frequentibusque legationibus apud fratrem agente, interpellanteque Sedis Apostolicæ auctoritatem : ab Hadriano Pontifice decernitur ad eumdem Carolum legatio, de qua ista apud Aimoinum[1] : « Carolus legatos Hadriani papæ Paulum et Leonem episcopos suscepit cum Epistolis missis sibi et præsulibus ac regni primoribus in his Galliarum partium regionibus consistentibus, in quibus continebatur, ut regnum quondam Lotharii, quod Ludovico imperatori spirituali filio ejus hæreditario jure debebatur, et quod ad eum post mortem ipsius Lotharii rediit, vel homines in eo degentes mortalium nullus invaderet, nullus commoveret, nullus ad se conaretur inflectere. Quod si quis præsumeret, non solum per suæ auctoritatis ministerium infirmaretur, verum etiam vinculis anathematis obligatus, nomine Christianitatis privatus, cum diabolo omnino locaretur ; et si quis de episcopis tam nefariæ temeritatis auctorem, vel tacendo fugeret, vel non resistendo consentiret, non jam pastoris, sed mercenarii nomine se noverit fore censendum : et quia non pertineret ad eum quidquam de ovibus, nec pertineret ad eum consequenter de pastoralibus dignitatibus. Cum quibus episcopis et nuntius Ludovici imperatoris venit, nomine Boderardus, de his nihilominus satagens ». Hæc de legatione Apostolica Aimoinus. Quas vero per legatos litteras allatas tradit, præter illas ad Carolum regem datas nobis incognitas, reliquas una cum pluribus aliis Hadriani papæ litteris Parisiis a nostro Nicolao Fabro opportune missis, hic tibi describendas curavimus. Sic enim se habent :

94. « Hadrianus episcopus servus servorum Dei, omnibus gloriosis ducibus, comitibus, et cæteris primoribus in regno Karoli excellentissimi regis constitutis.

« Omnes quidem virtutes Christi cultoribus sectandæ sunt, sed nulla utilius quam pax cum dilectione mutua inter omnes, et maxime inter sublimiores personas, custoditur et colitur. Quanto enim quis sublimior, tantum ad mores suos quosque trahendum constat esse facilior. Ideoque his præsentibus opportune ac importune moneo, suadeo, et exhortor apicibus, quo pacis bonum in omnes, sed præcipue inter sublimiores mundi principes, ædificare et construere satagatis. In hoc enim dilecti filii mei regis vestri regnum totum poterit incolume permanere, si neminem ille concutiens, a nullo concutiatur. Non autem ignorare vos credo, qualiter desiderabilissimus et spiritalis filius meus Hludovicus, piissimus et a Deo protectus imperator, non ut quidam adversus sanctæ religionis filios, non contra fidei Christianæ domesticos, sed adversus filios Belial, adversus Christi nominis inimicos, præcipue pro nostra securitate, proque multorum liberatione fidelium, qui hactenus apud Samnium, et circumquaque regiones jamjamque periclitabantur, ita ut etiam fines nostros infestatio propemodum Sarracenorum invaderet, egressus a summo sublimitatis propriæ solio, et a pacatissimo requiei suæ fundamine, non corpori parcat, non æstibus, non algoribus, non denique ullis eventibus cedat ; sed omnia incommoda, omnia discrimina pro Christi nomine tolerans, nihil est quod pro Christianorum exemptione recuset arripere, nihil est quod pro fidelium quiete ac pace declinet assumere.

95. « Denique non modicam Ecclesiæ sanctæ quietem per eum divina pietas operata est; nec modice paganorum vires fortitudine superna prostratæ sunt : siquidem sæpius hostes tanquam mures cavernis suis egressos ad sua latibula terga vertere compulit, et brachia contra nostros exerta potenti virtute dissolvit. Quin et nobis omnibus, qui longe fuimus, et qui prope, magnæ securitatis præsidia contulit, dum scilicet nonnullos eorum prostravit, nonnullos etiam ab eorum superstitione convertens, Christi fidei et veræ religionis itinera sectari perdocuit. Qua de re ratum ducimus vestram commonere dilectionem quo præfato glorioso regi vestro, et filiis ejus suggerere satagat, et prudenti consilio suadere contendat : quatenus nec suis motibus, nec aliorum suasionibus impulsus, quidquam quæ tanti principis, et tam pii Augusti sunt, invadere vel sollicitare consentiat : eorum videlicet, quæ cum sint in regno gloriosæ memoriæ Hlotharii quondam regis germani sui, ad se, suffragantibus cunctis legibus, non tam pro fraterna successione quam pro paterna dispositione hæreditario jure pertinere probantur. Qui enim concutit fines, et sol-

[1] Aim. l. v. c. 24.

licitat homines qui sub moderamine quondam jam nominati regis erant, illa quæ Dei sunt, et Ecclesiæ utilitati conveniunt, concutit; et qui hunc avaritia victus commovet, magnum proculdubio Ecclesiæ dispergit augmentum.

96. « Iniquum præterea est, quod fratres sibi mutuo pro integra inter se ac nepotes suos custodienda parte regnorum, quam singuli distincta sorte perceperant, juramentis terribilibus spoponderant, impia prævaricatione violetur, vel cujusquam cupidinis fomite temeretur : cum potius pio conveniat affectu fratrem fratri, ac patruos nepotibus, totius præsidium conferre juvaminis, et secundum promissam invicem juramento fidem omnis auxilium præstare solatii. Præcipue jam fatum inclytum regem vestrum, qui hunc nepotem suum, magnum scilicet Augustum, de patris proprii dextra, cum omnibus, quæ ad eum pertinere viderentur, ad fovendum roborandumque pro viribus veluti secundus pater accepisse dignoscitur. Iniquitas autem et instar sacrilegii est, ut qui se ultro pro salute fidelium et maxime pro S. R. E. matris suæ defensione tot periculis offert, a cœpto pietatis alicujus factione stimulatus recedat opere, atque ad patriam coactus vindicandam procedat hæreditatem. Verum quisquis suo vitio tam sancto labori cupiditatis æstibus accensus aliquod impedimentum præstiterit, condignam profecto Apostolica Sede sanciente luet cum suis fautoribus ultionem. Unde si quisquam vestrum hujus diabolicæ ambitionis auctorem sectatus fuerit, vel ei quoquo modo in rapinis concupiscenti favorem contulerit, anathematis vinculis innodabitur ; ac pro hoc a regno Domini separatus, cum impiorum omnium capite, quod est diabolus, merito deputabitur.

97. « Attendat ergo rex prudentissimus, vestris quoque probabilibus consiliis adhortatus, ne iniquorum suasionibus credat, nec sinistra machinantibus aures accommodet, sed proprio jure contentus, quæ sua non sunt, usurpare non tentet, nec invadere quocumque modo nitatur, quod invasum non modicum potest invasori generare detrimentum. Ne itaque jam memorato dilectissimo filio meo, domino semper Augusto, causam Dei exsequenti, et hæreditatem Domini vindicanti, ac ipsius bella prælianti, quodlibet offendiculum præparet, quo sanctæ Dei Ecclesiæ quavis ex parte impediatur utilitas, vel profectus fidelium excludatur : alioquin manum Apostolicæ Sedis cum eodem piissimo principe fortiter esse comperiat, et arma nostra illi munimina validissima conferentia, summo agonotheta nobiscum certante, et beatorum principum Apostolorum intercessione cooperante et præparante, sine cunctatione prænoscat. Hos præterea missos Apostolicæ nostræ Sedis, Paulum et Leonem venerabiles episcopos, dilectos consiliarios nostros, quos pro pace et concordia, sanctæ Dei Ecclesiæ illuc destinavimus, ob reverentiam principum Apostolorum Petri et Pauli benigne suscipite, et ea, quæ vobis pro utilitate fidei atque religionis dixerint, percipientes, ad effectum perducere festinate. Optamus gloriam vestram in Christo bene valere. Data non. Septembris, Indict. III ». Ita, si a mensis Septembris exordio inchoetur Indictio, alioqui loco Indictionis tertiæ, secunda ponenda, ut apparet ex Actis comitialibus paulo post reddendis. Quæ autem ad episcopos eodem argumento, eademque die sunt scriptæ, sic se habent :

98. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, reverentissimis et sanctissimis fratribus et coepiscopis nostris in regno Karoli gloriosi regis Ecclesiam Domini gubernantibus.

« Inter exordia pontificatus mei, pacis studium præ cæteris virtutibus prædicandi, suadendique arripuisse memini. Quippe qui noverim quod in Dominicæ Nativitatis principio cælestis militiæ visus sit exercitus, qui clamavit [1] : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ubi profecto solerter attendendum est, quia sicut tunc pastores, qui supra gregem suum [2] præ cæteris gaudia meruerunt : ita nos, qui pastores dicimur, tunc cælestium bonorum lætitiam adipisci merebimur; si super oves Dominicas sollicite vigilemus : ne videlicet has, vel per insidias odii seu discordiæ vorax lupus invadat, vel pro cupiditate avidus ille leo deglutiat, qui, ut princeps [3] Apostolorum scribit : Rugiens circuit quærens quem devoret. Ideoque, fratres chari, nunc etiam idipsum repeto, idipsum opportune vel importune prorsus efflagito. Quamobrem ut pacis seu dilectionis vinculum, quæ major est omnibus virtutibus et holocautomatibus, vestra quoque sanctitas insolubiliter inter omnes, sed præcipue inter sublimiores personas observari doceat, indesinenter adhortor. Quapropter illud a vobis exigo, ut solliciti existentes, si quos senseritis velle filii nostri gloriosi regis vestri Karoli fortassis animos ad invadendum regnum, quod defuncto quondam inclyto rege Hlothario ad dominum desiderantissimum filium nostrum piissimum imperatorem rediit, jureque hæreditario illi debetur, nequiter incitare (suscitare) : vos, qui spirituales estis, horum carnales voces, quin potius et ipsum excellentissimum regem ac filios ejus, tanquam veri episcopi a tanto compescere piaculo studeatis. Quinimo ad favorem et opem ejus hunc inflammantes hortemini, ut qui sicut eum in fide sua tanquam alter pater suscepit, ita foveat, et hunc ut proprium genitum amplectatur.

99. « Iniquum enim et instar sacrilegii est, ut qui se ultro pro salute fidelium, et maxime sanctæ Romanæ Ecclesiæ, matris scilicet omnium Dei Ecclesiarum, defensione, tot mortis casibus offert, alicujus factione stimulatus, a cœpto pietatis recedat opere, atque ad patriam vindicandam procedat hæreditatem. Non enim debet paternam hæreditatem ille dimittere, qui, Deo gratias, non ignorat [4] Naboth Jezrahelitam pro sola paterna vinea, etiam contra regem impium defendenda usque ad

[1] Luc. II. — [2] Deest f. vigilabant. — [3] 1. Pet. V. — [4] 3. Reg. XXI.

mortem lapidum pervenisse. Verum si et labor alicujus ambitione impediatur, quoniam paternum deseri patrimonium surripientibus non oportet, per quem quid tale contigerit, una cum fautoribus et sectatoribus suis dignam paremque animadversionem exsolvet. At si quis vestrum tam nefariæ temeritatis auctorem, vel tacendo fugerit, vel non resistendo consenserit : non jam pastoris, sed mercenarii nomine se noverit fore censendum, et quia jam non pertinebit ad eum de ovibus, non pertinebit consequenter de pastoralibus dignitatibus.

100. « Hos præterea missos Apostolicæ nostræ Sedis Paulum et Leonem venerabiles episcopos, dilectos consiliarios nostros, quos pro pace et concordia sanctæ Dei Ecclesiæ illuc destinavimus, ob reverentiam principum Apostolorum Petri et Pauli benigne suscipite; et ea, quæ vobis pro utilitatibus Christianæ fidei atque religionis dixerint, aure cordis percipientes, ad effectum ducere festinate. Optamus sanctam fraternitatem vestram in Christo bene valere. Dat. non. Septemb. Indict. III (II) ». Hæc Hadrianus qui de his etiam ad Ludovicum Germaniæ regem scripsit, ut abstineret a regno ad Ludovicum imperatorem spectante. Æque enim ut Carolus, ita et Ludovicus in suspicionem venerat affectatæ Lotharii hæreditatis, ut inter eos certamine foret decernendum, qui Lotharii regnum invasurus esset. Hos autem legatos haud honorifice a Carolo fuisse susceptos, suis litteris post hæc datis queritur Hadrianus. Sed antequam hi pervenissent ad Carolum, imo paucos post dies, cum superius recitatæ datæ sunt litteræ, idem Carolus, collecto Metensi Concilio, pridie idus Septembris, Indict. II, decernentibus episcopis regni Lotharii coronam accepit. Quæ Synodus prædatoria dici jure meruit: hoc enim digna nomine, quæ regnum abstulit a legitimo successore, et Carolo tyrannice dedit. Cujus quidem Acta ex Codice Antonii Augustini, ubi extant, hic tibi exscribenda curavimus, quæ sic se habent :

101. *Acta Concilii Metensis dictum regnum Carolo Calvo injuria deferentis.* — « Anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo sexagesimo nono, Indict. II, pridie id. Septembris, Metis civitate in Ecclesia S. Stephani martyris, hæc quæ sequuntur capitula Adventius episcopus ipsius civitatis, coram rege et episcopis qui affuerunt, populo et scriptis et verbo publice denuntiavit.

« Vos scitis et multis in pluribus regnis esse cognitum, quantos et quales eventus tempore Senioris nostri quem hactenus habuimus, pro causis notissimis communiter sustinuimus, et quanto dolore, quantaque angustia de illius infausta morte nuper cordibus perculsi simus. Unde unicum refugium, et singulariter salubre consilium, rege et principe nostro destituti et desolati nobis omnibus esse consideravimus, ut jejuniis et orationibus ad eum nos convertamus, qui est adjutor in opportunitatibus et in tribulatione, et cujus est consilium, ac cujus est regnum, et (ut [1] scriptum est) cui voluerit, dabit illud, et in cujus manu corda sunt regum, et facit unanimes habitare in domo [2], solvens medium parietem, et faciens utraque unum, deprecantes ipsius misericordiam, ut donet nobis regem ac principem secundum cor suum, qui in judicio et justitia nos in omni ordine et professione regeret et salvaret atque defenderet juxta voluntatem ejus, et corda omnium nostrorum unanimiter in eum inclinaret atque uniret, quem ipse ad salutem atque profectum præscitum et electum atque prædestinatum habet secundum misericordiam suam.

102. « Quia denique voluntatem Dei (qui [3] voluntatem timentium se facit, et deprecationes eorum exaudit in corde) unanimitate nostra videmus, hunc regni hujus hæredem esse legitimum, cui nos sponte commisimus, videlicet præsentem regem ac principem nostrum Carolum, ut nobis præsit, et prosit, videtur nobis, si vobis placet, ut sicut nos post illius verba vobis manifestavimus, signo certissimo demonstremus, quia illum a Deo electum et nobis datum principem credimus, et eidem largitori Deo ex suis beneficiis non simus ingrati, sed gratiarum actiones illi referentes oremus, qualiter et eum ad salutem et defensionem sanctæ suæ Ecclesiæ, atque ad auxilium et profectum omnium nostrum cum salute et pace et tranquillitate nobis conservet diutius, et nos fideli devotione illi obsequentes atque optata salvatione fruentes, sub illius administratione in suo gubernet servitio. Et si illi placet, dignum ipsi et necessarium nobis esse videtur, ut ex ejus ore audiamus, quod a Christianissimo rege, fideli et unanimi in servitio illius populo unicuique in ordine suo convenit audire, ac devota mente suscipiatur ». Hæc Adventius. Pergunt Acta :

103. « Post hæc rex Carolus hæc quæ sequuntur, per se in eadem Ecclesia cunctis qui affuerunt, denuntiavit. Quia sicut isti venerabiles episcopi unius ex ipsis voce dixerunt, et certis indiciis ex vestra unanimitate demonstrarunt, et vos acclamastis me Dei electione ad vestram salvationem et profectum, atque regnum et gubernationem huc advenisse: sciatis me honorem et cultum Dei atque sanctarum Ecclesiarum, Domino adjuvante, conservare et unumquemque vestrum, secundum sui ordinis dignitatem et personam, juxta meum scire et posse, honorare, et salvare, et honoratum et salvatum tenere velle, et unicuique in suo ordine, secundum sibi competentes leges tam Ecclesiasticas, quam mundanas, legem et justitiam conservare, in hoc ut honor regius et potestas et debita obedientia atque adjutorium ad regnum mihi a Deo datum continendum et defensandum ab unoquoque vestrum, secundum suum ordinem et dignitatem atque possibilitatem mihi exhibeatur, sicut vestri

[1] Dan. IV. — [2] Ephes. II. — [3] Psal. CXLIV.

antecessores fideliter et juste et rationabiliter meis antecessoribus exhibuerunt.

« Et post hæc Hincmarus Rhemorum episcopus hæc quæ sequuntur capitula, jubente et postulante Adventio ipsius civitatis episcopo, et cæteris episcopis Trevirorum provinciæ, Attone scilicet Viridunensis Ecclesiæ episcopo, et Arnulpho Tullensis civitatis episcopo, Franco Tungrensis civitatis episcopo, conniventibus provinciæ Rhemorum episcopis, coram episcopis, rege, cunctis qui affuerunt in eadem Ecclesia, publice denuntiavit.

104. « Ne alicui forte videatur, incongrue et præsumptuose me, ac provinciæ nostræ venerabiles coepiscopos facere, quoniam de altera provincia ordinationi et causis hujus provinciæ nos immiscemus: sciat nos contra canones sacros non agere, quoniam Rhemensis et Trevirensis Ecclesia in hac regione Belgica cum istis Ecclesiis sorores et comprovinciales habentur, sicut auctoritas Ecclesiastica, et antiquissima demonstrat consuetudo, ac per hoc unanimi consensu, et synodalia judicia exercere, et quæ a sanctis Patribus constituta sunt, debent concorditer custodiri, ac privilegii constitutione servata, qui prior de Rhemensi et Trevirensi episcopo fuerit ordinatus, prior etiam habeatur. Et lex divinitus inspirata præcipit, dicens[1]: Si transiens per messem amici tui, colligens (colligas) spicas, manu confricabis ad manducandum, falcem non mittas, vel falce non metas. Messis est populus, ut Dominus demonstrat in Evangelio, dicens[2]: Messis quidem multa, operarii autem pauci; rogate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam, quia vos pro nobis episcopis debetis orare, ut vobis digna possimus loqui. Messis autem amici est populus in provincia alteri metropolitano commissa. Unde vos hortando, quasi manu operis confricando, ad Dei voluntatem et vestram salutem in corpus unitatis Ecclesiæ valemus et debemus trajicere. In parochianos autem provinciarum aliis metropolitanis commissarum falcem judicii non mittimus, quia nec est unde, nec nostrum esse consideramus.

105. « Est et alia causa, quia isti venerabiles domini et confratres nostri provinciæ istius episcopi non habentes metropolitanum episcopum, exiguitatem nostram sic in suis, sicut et in specialibus nostris causis nos fraterna charitate jubent et commonent agere. Est ita, domini fratres? et responderunt episcopi: Ita est.

« Præterea quia dominus episcopus et frater noster Adventius nobis ex sua et cæterorum suorum ac nostrorum fratrum et venerabilium episcoporum voce dixit: In hoc etiam animadvertere potestis, voluntatem Dei esse, ut præsens dominus et rex noster, qui in parte regni, quam hactenus tenet et tenuit, et nobis et Ecclesiis nostris, et populo sibi commisso utiliter præest et præfuit, et salubriter prodest et profuit: inde ad hunc locum, Domino ducente, pervenerit, quo etiam vos ejus inspiratione confluxistis, et ipsi vos sponte commendastis, cujus instinctu animata omnia in Arcam hoc significantem Ecclesiæ unitatem, nullo cogente, convenerunt: quia sanctæ memoriæ pater suus domnus Hludovicus Pius imp. Augustus ex progenie Hludovici regis Francorum inclyti per B. Remigii Francorum Apostoli Catholicam prædicationem cum integra gente conversi, et cum tribus Francorum millibus, exceptis parvulis et mulieribus, vigilia S. Paschæ in Rhemensi metropoli baptizati, et cælitus sumpto chrismate, unde et adhuc habemus, peruncti, et in regem consecratus per B. Arnulphum, a cujus carne, id est, Ludovicus pius Augustus originem duxit carnis, et a Stephano papa Romano ante S. Dei Genitricis et semper Virginis Mariæ altare Rhemis in imperatorem est coronatus. Et demum factione quorumdam terreno imperio destitutus, in prædictam regni partem unanimitate episcoporum et fidelis populi ante sepulchrum S. Dionysii eximii martyris Ecclesiæ sanctæ est redditus, et in hac domo, ante hoc altare protomartyris Stephani (cujus nomen interpretatum resonat Coronatus) per Domini sacerdotes, acclamatione fidelis populi, sicut vidimus, qui affuimus, corona regni est imperio restitutus. Et quia (ut in historiis sacris legimus) reges quando regna obtinuerunt, singulorum regnorum sibi diademata imposuerunt: non incongruum videtur istis venerabilibus episcopis, si vestræ unanimitati placet, ut in obedientia regni, unde vos ad illum sponte convenistis, et ei vos commendastis, sacerdotali ministerio ante altare hoc coronetur, et sacra unctione Domino consecretur. Quod si vobis placet, propriis vocibus consonate.

106. « Et in hoc conclamantibus omnibus, dixit idem episcopus: Agamus ergo unanimiter Deo gratias decantantes, TE DEUM LAUDAMUS ». Hucusque in Codice Acta Metensia in coronatione Caroli de regno Lotharii. Unctio secundum consuetum sacrum ritum est secuta hæc quæ dicta sunt.

His absolutis, idem Carolus ad placandum Romanum Pontificem Hadrianum legatos in Urbem decernit cum oblationibus ad Basilicam sancti Petri, in quibus inerat operimentum auro textum, et duæ coronæ aureæ gemmis ornatæ pro duobus, quæ possidebat regnis: hæc testatur Aimoinus[1]. Porro oblationes has haud putamus ab Hadriano esse susceptas, cum de his in litteris postea ad Carolum ab ipso datis nulla sit mentio, quæ alias præteriri minime consuevit. Sic igitur præter jus fasque exspoliantes episcopi legitima hæreditate Ludovicum imperatorem regnum Lotharii ejus fratris tradiderunt Carolo Calvo, quibus merito illud aptatum oraculum[2]: « Sacerdotes et prophetæ nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt a

[1] Levit. XXV. — [2] Matth. IX.

[1] Aim. l. VI, c. 24. — [2] Isai. XXVIII.

vino, nescierunt Videntem, ignoraverunt judicium ». Quid autem post hæc Hadrianus auditis his fecerit, sequenti anno dicturi sumus.

107. *Salomon Britanniæ rex petit per litteras, et accipit ab Hadriano SS. reliquias.* — Inter hæc autem Ludovicus Germaniæ rex, cum ista præsumpsit Carolus, ægrotabat, sed et ex insperato convaluit. Quomodo autem id acciderit, ex antiquis Annalibus a Pithœo editis accipe : « Dum hæc in diversis locis gerebantur, Ludovicus rex apud Ratisbonam Bajoariæ civitatem gravi detinebatur infirmitate, ita ut medici illum sanitatem posse recuperare desperarent. Quapropter omne aurum et argentum, quod in thesauris illius inveniri potuit, in diversa monasteriorum loca distribuit, et pauperibus erogavit. Unde et a cælesti medico, cui se suaque commendavit, curari promeruit. Carolus vero, comperta Ludovici fratris sui infirmitate, regnum Lotharii invasit, et secundum libitum suum disposuit, etc. » Sed quomodo timore ejusdem Ludovici, ubi convaluisse audivit, eum in partem ejusdem regni admisit, suo loco, anno sequenti dicturi sumus.

Hoc eodem anno scripsit Salomon rex Britanniæ litteras Hadriano papæ, pallium petens pro Festiniano antistite Dolensi, necnon reliquias pro monasterio quod ædificabat, quas idem Argentræus cum Hadriani responso recitat his verbis [1] :

108. « Domino ac beatissimo Apostolicæ Sedis Romanæ Hadriano. Salomon Britonum rex flexis genibus, inclinatoque capite in Christo fideliter pacis diuturnitatem.

« Mundi termino appropinquante, ruinisque crebrescentibus cum certa signa plurimis manifesta videantur, Romam vovimus ire causa orationis, necnon etiam petitionis nostræ gratia, quia præterito tempore beatæ memoriæ prædecessor vester Nicolaus pallium episcopo Dolensi Festiniano amovit, quod idcirco nobis dare distulit, quia nos nostrum nomini ejus præposueramus ignoranter, et litteras absque sigilli nostri impressione, minus etiam idoneo legato transmiseramus. Sed cum jam totius Britanniæ voluntatem probare curavimus, omnes abnuerunt, nolentes nos adire orationem Apostolorum Petri et Pauli, cæterorumque fidelium, pro eo quod pagani intrinsecus injuste vastant omnes terminos nostræ potestatis. Et ideo considerans meorum peccaminum gravitatem, et reminiscens bonitatem Dei, precor omnipotentiam vestræ dignitatis, ut hoc munusculum placide (consideret) si persona supradictorum Apostolorum dignetur aspicere, hanc statuam auream vestræ magnitudinis, tam in altitudine, quam in latitudine cum lapidibus diversi generis, et mulum cum sella et camo et fræno valentem, et triginta camisias, et triginta drapas laneas variis coloribus tinctas, cum triginta cervinis pellibus et triginta pallia pedalia ad opus domesticorum vestrorum, trecentos quoque solidos denariorum quotannis deinceps persolvendos, quatenus dignitas a prædecessoribus vestris antecessoribus nostris impensa, nobis nostrisque successoribus auctoritate vestra confirmetur in sæcula. Hæc omnia vestræ dignitati vilia putantes, mementote viduæ pauperculæ [1] in templo Domini duos denarios offerentis, et interim innotescere vestræ largifluæ almitati per has litteras, per hos geminos nuntios, hoc est, Harrennam episcopum, et Felicem archidiaconum, cæterosque fideles nostros, qui in nostra sunt præsentia, volumus, quod unum ædificem monasterium, quod adhuc in honorem alicujus sancti non est dedicatum. Quocirca sublimitatem vestræ dignitatis precamur, ut reliquias, quas a vobis et plurimis jam probatis (auxiliante Deo) digne possidetis, et quibus nostra insula melius in Christo favente possit illuminari, nobis cum his legatis transmittere dignemini ». Hactenus Epistola Salomonis regis, ad quem Hadrianus papa ista rescripsit, mittens ad eum brachium S. Leonis papæ Tertii , divinitus præmissis precibus ac jejuniis impetratum.

109. « Dilectissimo filio, amantissimoque Salomoni regi Britonum cum omnibus suis fidelibus, Hadrianus gratia Dei papa perennem salutem.

« Sublimitas vestræ potestatis intelligat nos veraciter per inducias septem dierum a Deo postulasse condignum vestræ magnificentiæ responsum : transactis autem septem diebus, nobisque omnibus Romanis in oratione et jejunio perdurantibus visum est mihi tribusque cardinalibus meis, Spiritu sancto revelante, ut de corpore beati Leonis papæ vobis transmitterem, quia grande munus est. Igitur notum sit vobis, fili charissime, et omnibus Christianis illic habitantibus, quod nos cum nostrorum auctoritate brachium supradicti Leonis papæ ad illum, et adjutorium ad defensionem vestræ regionis charitative dirigamus. Pro certo enim per illum probavimus multa fecisse miracula, ut fides vestra magis ac magis in illo accrescat. Ipse est sanctissimus Leo qui per invidiam Romanorum, oculis, linguaque privatus, gratia Dei cooperante fuit mirabiliter restauratus, quatenus septemplicitcr eis oculis clarius videret, et eadem lingua verbum Dei eloquentius prædicaret. Et ideo auctoritas Romana in hoc de Deo præsumit, ut a Ligeri fluvio usque ad Occidentalem plagam, quos aut ætas, aut sexus, aut persona non impedit, tribus vicibus reliquias illius in anno frequentent; et inde votum Romam eundi, quoad vixerint, nostro libitu et auctoritate adimpleant [2] pallium quoque, quod fratri et coepiscopo nostro Festiniano postulastis, cum suo privilegio vestræ dirigimus charitati. Valete in Christo, fideles Britanniæ habitatores ».

110. *Dictus Salomon insigne monasterium ædificat.* — Cum autem grassantibus in dies ma-

[1] Hist. Brit. l. II. c. 27.

[1] Luc. XXI. — [2] Hunc locum falsatum esse habes apud Innocentium papam III l. II. Ep. LXXIX.

gis per Britanniam Northmannis, Salomon Britonum rex Conwoyoni abbati Redonensi, ejusque monachis refugii locum concessisset in aula sua juxta Plelanum, ibidem monasterium in eorum gratiam condidit in honorem Salvatoris. De cujus fundatione extant litteræ hoc anno datæ, quæ ab [1] Argentræo ita describuntur :

111. « In nomine Domini. Amen. Salomon Dei gratia totius Britanniæ, magnæque partis Galliæ princeps.

« Notum sit cunctis Britanniæ tam episcopis, quam sacerdotibus, cæterisque nobilissimis ducibus fortissimisque militibus omnibus nostræ ditioni subditis, quomodo venerabilis Richardus abbas, cum aliquibus suis monachis, omnium tamen cæterorum monachorum petitionem deferens, nostram adierit præsentiam in monasterio meo, quod est in Plelan, ubi ego antea unam aulam habui; sed infestantibus Northmannis, Conwoyon abbas cum precatu monachorum suorum sibi locum refugii ante Northmannos, suisque monachis postulans, nos, venerabilemque conjugem nostram Guihenerec adiens petiit. Quibus assensum præbentes, non solum supradictam aulam eis tradidimus, sed etiam in eodem loco monasterium non ignobile ex nostro, in honorem sancti Salvatoris, ad refugium supradictis monachis pro hæreditate cælesti, et redemptione animarum nostrarum, necnon et nostræ prolis, parentumque nostrorum tranquillissima stabilitate construere jussimus. Quem etiam locum monasterium Salomonis vocari voluimus. In quo etiam reverendissimus abbas Conwoyon sepultus jacet, et venerabilis conjux nostra Guinerec honorifice sepulta quiescit, in quo etiam ego (si piissima Dei clementia concedere dignata fuerit) corpus meum sepeliendum cum consilio Britanniæ nobilium, tam sacerdotum, quam laicorum devovi : necnon ad augmentum felicitatis et pacis totius Britanniæ munus adeo maximum nobis transmissum præteritis temporibus sanctissimum teci collocari Maxentium, etc. »

Hucusque [1] Argentræus, addens, reliquam partem litterarum continere enumerationem variarum oblationum, quas eidem monasterio attribuebat. Datas autem fuisse anno DCCCLXIX, et Salomonis manu subnotatas, itemque Rivalonis et Guegonis ejus filiorum, Rathini episcopi Alethensis, Pasteneteni et Branni filiorum Nomenoii aliorumque procerum. Monasterium hoc in Redonensis monasterii jure fuisse scribit : hodie vero non extare.

[1] Arg. hist. Brit. l. II. c. 27.

[1] Hist. Brit. l. II. c. 27.

Anno periodi Græco-Romanæ 6362. — Anno Æræ Hispan. 907. — Anno Hegiræ 256, inchoato die 9 Decemb., Fer. 6. — Jesu Christi 869. — Hadriani II papæ 3. — Ludovici imp. 21. 20 et 15. Basilii imp. 3.

1. *Indicitur Synodus generalis VIII.* — A num. 1 ad 13. Postquam anno superiori *Hadrianus II* Romæ Synodum adversus *Photium* jam antea e sede Constantinopolitana exturbatum celebravit, actaque omnia ab eo contra Romanam Ecclesiam in eadem aboleri decrevit, præsenti Synodum generalem VIII Constantinopoli congregari jussit : « Volumus », inquit in Epistola ad Basilium imperat. Actioni I ejusdem Synodi inserta, « per vestræ pietatis industriam Constantinopoli numerosum celebrari Concilium ». Illud tamen ipsummet *Basilium* convocasse testatur Synodus de Basilio Actione prima dicens : « Qui universalem Synodum congregans, quæ visa sunt Spiritui sancto pie peregit ». Synodus numerosa non fuit, omnes enim, qui *Ignatio* aut Romanæ Ecclesiæ adhærebant, *Photius* valde afflixerat, indeque Pontifex, qui nihil ab eo passi essent, schismaticæ factionis merito suspectos habebat. Quare legatis Constantinopolim proficiscentibus libellum dedit, cui omnes subscriberent; alioquin ad consessum et suffragium Synodale non admitterentur. « Imperator et patriarcha (nempe Ignatius) dixerunt » : inquit Guillelmus Biblioth. in Vita Hadriani II, « Quia novum hoc et inauditum de libello proferendo asseritis, necesse est, ut tenoris illius formam videamus. Nec mora, libelli forma prolata est, et de latino in græcum conversa omnium notitiæ declaratur. Quorum quidam libellum proferentes in sancta Synodo resederunt, proferre nolentes extra Synodum inglorii relicti sunt, sed dietim fervore sancti Spiritus temperati, præmissa libelli satisfactione, ad unitatem sacræ Synodi reversi sunt ».

2. *Cur numerosa non fuerit.* — Hinc Actioni primæ præter Apostolicos, sedium Orientalium legatos, et *Ignatium* patriarcham duodecim tantum episcopi interfuere, postquam legati Romani Pontificis, Ignatius, et legati sedium patriarchalium dixissent : « Ingrediantur episcopi omnes, quotquot laboraverunt et certaverunt pro verbo

veritatis, utpote consentanei Ignatii sanctissimi archiepiscopi Constantinopoleos ». Libellus in Actione secunda lectus fuit, quem plures episcopi profiteri cœpere, et ita eorum numerus augeri. Quare Anastasius in margine Actionis v hæc verba apposuit : « Nota quod per singulas Actiones paulatim multiplicetur numerus episcoporum; quoniam cum in principio Synodi non omnes sunt in urbe reperti, tunc solum recipiebantur in Synodali conventu, cum singulos a suis Ecclesiis venientes Romanum libellum propria manu scripsisse patesceret». Tum ad subscriptiones in Actione x factas ait : « Non te scandalizet subscribentium paucitas, quia dum Photius diu tyrannidem exercuisset, et in loca eorum fautores suos tantummodo provexisset, quorum nullus in hac Synodo est receptus, isti soli ex piorum patriarcharum consecratione susceptibiles sunt inventi. Verum quotquot sub Nicolao et Adriano, summis Pontificibus, episcopi fuerunt, hujus Synodi sensui consenserunt, licet hæc paucitas gregi illi pro sui justitia comparetur, cui Dominus dicit, NOLITE TIMERE, PUSILLUS GREX ».

3. *Numerus episcoporum.* — Synodo enim episcopi tantum centum et novem subscripsere; Nicetas qui scribit, adfuisse tantum *centum et duos*, non numerat tres Romanos legatos, nec legatos trium Orientalium patriarcharum, nec *Ignatium* patriarcham, quia hos omnes tanquam Synodi primates habet. Scribit Lupus in Notis et Scholiis ad Concilium generale VIII, cap. 9, falsum esse eumdem *Nicetam*, quando scripsit, *Thomam* Tyriorum episcopum ac metropolitam fuisse vicarium Michaelis patriarchæ Antiocheni; quod vacasse tunc Antiochenam Ecclesiam sæpe in Actis Synodalibus iteretur. Verum Nicetas hoc ignorare non potuit, sed cum *Thomas* protothronus esset Antiochiæ, quia Tyriorum Ecclesia erat Antiochenæ diœceseos prima post patriarchalem sedem, ac illa vacante totius patriarchatus vicaria, ut ipsemet Lupus animadvertit cap. 10 et suo loco exposuimus, Nicetas juxta vulgarem loquendi modum, vocavit *Thomam* vicarium *Michaelis* patriarchæ Antiocheni licet nuper defuncti, et in Actis Synodi, nulla mortis illius ratione habita, Thomas et Elias appellantur *Orientis legati patriarcharum*, uti Actione iv et in fine decimæ. *Josephus* Ecclesiæ Alexandrinæ archidiaconus vicarius erat patriarchæ nomine Michaelis, et *Elias presbyter et syncellus vicem Theodosii patriarchæ Hierosolymitani explebat*, inquit idem Nicetas qui addit, imperatorem donis ac litteris *principem Syriæ*, califam scilicet, propitiasse.

4. *Præsides Concilii.*— Synodo præfuere legati Hadriani II : his enim verbis Actio i inchoatur : « Convenientibus Donato et Stephano episcopis, et Marino diacono locum tenentibus Adriani archiepiscopi senioris Romæ et Ignatio archiepiscopo Constantinopoleos novæ Romæ, et vicariis Orientis, etc. » et aliquibus interpositis : « Sanctissimi vicarii senioris Romæ dixerunt, etc. Ergo habemus Epistolas ad imperatorem et patriarcham, et si jubetis, legantur ». Ubi uti moris est, legati omnium primi leguntur et nominantur primi. Et Actione x omnium episcoporum primi subscribunt. Nec refert quod Basilius et Constantinus imperatores aliquando *præsidentes* dicantur, uti Actione viii et x, præfuisse enim dicuntur non auctoritate, sed solo sessionis honore, quem ipsis uti Ecclesiæ defensoribus detulit Synodus, non vero ut controversiarum fidei vel causarum Ecclesiasticarum judicibus. Basilius Aug. soli Actioni vi interfuit, licet Acta eum Synodo præfuisse tradant, cujus rei hanc ipse rationem assignat : « Nostrum imperium in nulla alia hujus Concilii Actione seu consessu adfuit, ne quis diceret a regia potentia manuque judicium fuisse corruptum ». Denique quod imperatores rogati sint a legatis Pontificis Rom. ut ante omnes subscriberent, merum id fuit testimonium reverentiæ et urbanitatis legatorum erga illorum majestatem, invicem enim certabant sive Romanus Pontifex et ejus legati, sive Synodus tota et imperator, uter alterum honori ampliore prosequeretur, ut liquet ex Actione x. Primi tamen omnium subscripsere quinque exemplaribus *Donatus* episcopus Ostiensis, et duo alii Romanæ Sedis legati, postea vicarii patriarcharum ac sanctus *Ignatius*, et secundum hos *Basilius*, *Constantinus et Leo* imperatores. Facta autem quinque exemplaria, ut sedes quælibet patriarchalis suum, ut mos ferebat, haberet.

5. *Actio prima.* — A num. 13 ad 23. Actio prima his verbis inchoatur : « In nomine Domini et Dominatoris omnium Jesu Christi Dei nostri, consulatus serenissimorum imperatorum nostrorum a Deo coronatorum, Basilii anno tertio, Constantini filii ipsius secundo, Indictio iii, iii nonas Octobris ». Ita versio, quæ græco textui respondet in tom. viii Concil. Ubi cum annus consulatus idem sit cum anno imperii, et uno eodemque die consulatus et imperium post Constantinum Pogonatum ab imperatoribus capesserentur, incertum an Basilius *Constantinum* filium coronaverit exeunte anno DCCCLXVII, mense v. g. Decembri, an ineunte anno DCCCLXVIII, mense v. g. Januario. Versio Anastasii hac in parte, sicuti et alibi non raro, parum accurata. Hæc ejus verba : « Anno tertio consulatus amicorum Christi et piissimorum imperatorum nostrorum Basilii et Constantini perpetuorum Augustorum, Indictione tertia mensis Octobris » : cum tamen textus græcus diserte habeat, fuisse tunc tantum *annum consulatus* Constantini *secundum*, quem initio anni Christi superioris, vel in fine anni DCCCLXVII inire potuit, ideoque et imperium Porphyrogenneta in Vita Basilii avi sui num. 34 de eo scribit : « Studens majorem in modum eorum reprimere animos, qui injuste aliorum cædibus inhiant, omnemque illis spem auferre filios natu majores Constantinum atque Leonem regie jam educatos ac eruditos, omnique virtute ex imperii ratione excultos, ad imperii dignitatem promovet ». Ita Combefisius in sua ver-

sione, sed ea hac in parte vitiosa in græco legitur, καὶ πᾶσαν αἴτων ἐλπίδα περιέλειν πρὸς τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα τοῖς τῶν παίδων καθ' ἡλικίαν προέχοντας ἤδη βασιλικῶς ἀναγμένοις καὶ παιδοιομένοις, καὶ εἰς πᾶσαν ἐκλάμποντας ἀρχικὴν ἀρετήν. Quæ verba sic vertenda, « qui jam regie nutriebantur, et erudiebantur, et omni jam virtute regia relucebant »,quæ de parvulis, qui in tenera ætate præclaræ indolis indicia jam exhibuerunt, dici possunt; ut enim vides in græco nullum præteritum aut participium legitur, sed præsentia et imperfecta participii. Porro Leo non cum fratre *Constantino*, sed biennio post illum imperator inauguratus, die nempe Theophaniæ sequentis Christi anni, ut infra videbimus.

6. *In eo libellus ab omnibus subscribendus lectus.*—Considentibus in templo S. Sophiæ Sedis Apostolicæ legatis, *Ignatio* patriarcha Constantinop. et vicariis sedium Orientalium, ac præsentibus illustrissimis patriciis, quos imperator adesse jusserat, ut omnia secundum juris regulas fieri curarent, admissi sunt ad Synodum episcopi duodecim qui ab *Ignatii* et Sedis Apostolicæ partibus soli constanter steterant, qui ideo tanquam omnino incorrupti sine Romani libelli professione recepti sunt. Post quædam alia jubentibus legatis Apostolicis lectus est libellus, cui subscribere deberent universi episcopi, sacerdotes, clerici et monachi; quo nimirum cunctas primum hæreses exsecrati, et inter alia Iconomachiam, anathema *Photio* dicere debebant, donec Sedis Apostolicæ decretis paruisset, Actaque conciliabuli contra Sedis Apostolicæ reverentiam congregati eodem anathemate percellere; se denique amplecti Synodos a Nicolao I et Hadriano II ejus successore in causa Photii et Ignatii Romæ celebratas profiteri debebant. Marca lib. 5 de Concordia cap. 14, num. 6, notat plena et integra auctoritate usos esse legatos Apostolicæ Sedis, quod non solum primum consessus locum occuparint, interlocutionibus suis Synodi ordinem constituerint, et uniuscujusque sententias rogarint; sed etiam quod ante omnia iis, quæ a Nicolao I et Hadriano II decreta erant adversus hæreticos et schismaticos se obtemperaturos episcopi lapsi profiteri debuerint, libellumque eo modo subscriptum legatis tradere.

7. *Actio secunda.* — A num. 23 ad 26. Actio secunda *nonis Octobris*, ejusdem anni habita, in eaque episcopi, qui olim vel a *Methodio*, vel ab *Ignatio* ordinati ad *Photium* defecerant, et culpam omnem suam in vexationes ab eo sibi illatas refundebant, receptis insignibus, in suo ordine sedere singuli jussi sunt; quod et de presbyteris, diaconis et subdiaconis pœnitentibus observatum. *Ignatius* tamen episcopis, cæterisque insignia non reddidit, nisi uti delegatus a Sedis Apostolicæ vicariis : « Patriarchæ Ignatio in Synodo non erat auctoritas agendi quæ vellet; Romanis enim pro antiqua Ecclesiastica traditione judicandi potestatem permittebat », inquit Nicetas in Vita Ignatii.

8. *Actio tertia.* — Ad num. 26 et seq. Actio tertia *V idus Octob.* celebrata; in qua *Theodulus* metropolita Ancyranus et *Nicephorus* metropolita Nicænus, qui a Methodio vel Ignatio ordinati erant, libello a Romana Sede transmisso subscribere detrectarunt, dicentes professionem in sua consecratione factam protestatos esse semper servandam, sed libellum Romanum non esse necessarium, ideoque a Synodo rejecti sunt. Hujus rei arcanum nos edocet Anastasius in nota ad illum libellum; « Postquam omnes (nempe Græcorum episcopi) chyrographa sua fecerunt, et testibus roborata tradiderunt, surrexerunt quidam eorum et ad sanctissimum patriarcham Ignatium, atque ad Basilium imperatorem accedentes secreto dixerunt, non bene factum fuisse, quod Ecclesiam Cpolitanam tanta subjectione subdi Romanæ Ecclesiæ permiserint, ita ut hanc ei tanquam dominæ ancillam tradiderint. Quibus verbis imperator commotus jussit primoribus, qui vicariorum Sedis Apostolicæ servitio deputaverint unum (locus corruptus est) illi ad aliquam Ecclesiam cum suis pergerent, ipsi mansionem eorum ingressi chirographa illa latenter arriperent. Nam eos palam scandalizare penitus recusabat. Cum ergo vicarii Romani ad collocutionem patriarchæ processissent, custodes fures facti penetrantes domum, quamdam partem clanculo ex numerosis illis chirographis abstulere. Quo vicarii reversi comperto, talia inter cætera imperatori dixere : Nos quidem Romam ob amissa chirographa redire non audebimus, tu tamen inchoatæ pro Ecclesiæ statu pietatis, nihil omnino mercedis lucraberis ». Verum ipsemet Anastasius, qui cum collegis suis Ludovici Aug. legatis aderat, obtinuit ab imperatore ut chirographa illa legatis Apostolicis redderentur, uti fusius narrat Baronius num. 81 et seqq.

9. *Actio quarta.* — In Actione IV *tertio iduum Octobris* habita, introducti sunt in Synodum *Zacharias* atque *Theophilus* pseudo-episcopi a partibus Photii, qui cum libellum Romanum subscribere nollent, jubentibus legatis Apostolicis foras projecti sunt. Valde postea gloriatus est *Photius* quod hi aliique non pauci suis partibus constanter stetissent, ut videre est apud Baronium an. DCCCLXXI, num. 27 et seqq. ubi *Photii* Epistolam ad episcopos suæ factionis ex exilio scriptam refert.

10. *Actio quinta.* — Ad num. 28 et seq. In Actione quinta *XIII kal. Novembris* celebrata, citatus est *Photius*, ut sese coram Synodo sisteret, qui cum respondere nollet, *Bahanes* patricius illustrissimus viri insipientiam ac superbiam demiratus, ipsi inducias concessit, ut saluti suæ consuleret; sed cum affectato silentio immotus maneret, a Synodo dimissus est.

11. *Actio sexta.* — A num. 30 ad 36. *Octavo kalend. Novemb.* sexto convenit sancta Synodus, cui Basilius imp. interfuit, et episcopos a Photio stantes interrogavit, an in tam manifesto judicio totius Ecclesiæ comprobato consensu acquiescerent; quibus voce impudenti renuentibus impe-

rator sapienter respondit : « Vos principali manu Synodos inordinatas soli ac singulariter sine patriarchicis thronis facientes, sanctas vocare ausi estis, et huic præsenti, quæ ab omnibus patriarchalibus thronis celebrata est, Dei cooperatione ac gratia qui imperium nobis commisit, detrahere non erubescitis. Utique nostis et vos, et universitas, quæ sub cælo est, quia protectione veri Dei nostri quinque patriarchiæ orbis terrarum recta sentiunt, et non est læsio fidei : et ideo quidquid judicant, necessario debetis recipere ». In eadem Actione solide responsum ad ea quæ Photii partiarii ad ejus causam defendendam in medium attulere.

12. *Actio septima.* — A num. 36 ad 40. In septimam Actionem *IV kal. Novemb.* factam, rursus ex Basilii Aug. mandato et Romanorum legatorum permissu *est introductus Photius*, et cum eo *Gregorius Syracusanus;* sed cum eorum impudentia magis ac magis augeretur, tandem legati Apostolici latum in utrumque Synodalem anathematismum ex ambone pronuntiari jussere.

13. *Actio octava.* — Ad num. 40 et seq. Actione octava *nonis Novembris* celebrata, in ignem conjecta sunt scripta omnia *Photii* contra *Nicolaum* Pontif. Max. et conciliabula contra Ignatium facta, et postea actum de Iconomachis, et anathematismi in eos et Photium iterati.

14. *Actio nona.* — A num. 42 ad 48. Actio nona anno sequenti, *pridie idus Frebruarias* habita est. Intromissi sunt falsi testes, qui contra *S. Ignatium*, suadente Photio et Michaele imp. compellente, testimonium dixerant, ut jure deponi videretur. Hi crimen confessi pœnam canonicam a Synodo suscepere. Deinde actum de rerum sacrarum illusoribus tempore *Michaelis* imp. qui confessi sunt, se mimos in Ecclesia egisse, ac illusisse sacerdotio, jubente eodem imperatore. Hi vero ad pœnitentiam reservati sunt in alio conventu ipsis imponendam.

15. *Actio decima.* — A num. 48 ad 58. Actio decima et ultima *pridie kalendarum Martiarum* celebrata, in eaque canones XXVII a Patribus conditi ac promulgati, definitio Synodi, *Photiique* damnatio confirmata. Primus subscribendi locus imperatori delatus est a Synodo honoris gratia; sed ipse asseruit sese subscripturum post legatos Sedis Apostolicæ et alios patriarchas, quandoquidem ita Patribus placeret, quod et ita factum. Post omnes subscripsere episcopi CI.

16. *Synodum VIII Schismatici non recipiunt.* — A num. 58 ad 68. Licet *Hadrianus II* Synodum generalem VIII confirmarit, et alias apud Græcos omnes Orthodoxos in tanta veneratione fuerit, ut ejus breviarium ad valvas Magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ cum insigni elogio affixerint, *Marcus* tamen *Ephesinus* archiepiscopus schismaticus Sessione VI Florentinæ Synodi, magna temeritate eam rejecit, et Zonaras ac Balsamo in suis Collectionibus loco Synodi VIII Œcumenicæ Pseudo-synodum Photianam sub Pontificatu Joannis VIII celebratam substituunt. Græci schismatici septem duntaxat Synodos Œcumenicas profitentur, ut constat ex Præfatione *Constantini Hermenopuli* ad canonum Epitomen, ex *Matthæo Blastare* in Collectione canonum, ex *Germano* patriarcha Constantinopolitano græco in litteris ad latinum patriarcham Constantinopolitanum, et ex Epistola Synodica, quam patriarcha Constantinopolitanus, cæterique episcopi Græci schismatici etiamnum post ordinationem suam scribere solent. *Abrahamus Cretensis* Florentinæ Synodi interpres et primus editor ipsi titulum *octavæ Synodi* inscripsit, eumdemque ipsi tribuit privilegium editionis, quod *Clemens VII* concessit, uti observat Launoius in Epistola ad Claudium Amelinum. Verum nec Florentinæ Synodi Acta et decreta, nec Eugenii IV Diplomata ipsi nomen *Synodi Œcumenicæ octavæ* uspiam tribuunt.

17. *Synodus Florentina dici non potest Synodus generalis VIII.* — Privilegium autem editionis a Pontifice, cujus nomine datum, expensum non fuit, sed expressus est titulus libri, prout ab editore fuerat adscriptus, ab eo qui privilegium exaravit. At hac in re fuisse obreptum Pontifici Maximo Natalis Alexander Sæc. IX et X, part. 2, Dissert. IV, § 24, non solum ex veteri professione fidei, quam recens electi Pontifices emittebant nono sæculo, colligit; sed etiam ex ea quam Synodus Œcumenica Constantiensis, Sessione XXXIX, præscripsit a Pontifice mox eligendo faciendam. Ad hanc sane traditionem *Clemens VII* attendisset, si Privilegium pro editione Concilii Florentini ab Abrahamo Cretensi adornata datum, discussisset. Quare in editione Romana Conciliorum sub *Paulo V* detractus est is titulus, et male Launoius Græcis et Latinis episcopis in Synodo Florentina congregatis tribuit, quod a solo *Abrahamo Cretensi* temere factum est.

18. *Anastasius Bibliothecarius Constantinopoli erat tempore Synodi VIII.* — Legatis Apostolicis magno auxilio fuit Anastasius Bibliothecarius, de quo Guillelmus ejus in eo officio successor scribit in Vita Hadriani II. « Tunc temporibus pro causa Ludovici secundi serenissimi nostri Augusti cum Suppone archiministro post Apostolicos legatos Constantinopolim, divina, ut creditur, dispensatione pervenit ». Et ipsemet Anastasius in Præfatione ad Synodum Œcumenicam VIII alloquens Hadrianum II : « Cum hæc celebraretur venerabilis Synodus, accidit me famulum vestrum missum a Ludovico piissimo imperatore, cum duobus aliis viris insignibus interesse, ferentem etiam legationem ab Apostolicis meritis decorato præsulatu vestro causa imperialis commercii, quod efficiendum ex filio imperatoris Basilii et genitæ præfati Dei cultoris et augeri ab utraque parte sperabatur simul et parabatur. In tam enim pio negotio, et quod ad utriusque imperii unitatem, imo totius Christi Ecclesiæ libertatem pertinere proculdubio

credebatur, præcipue summi Pontificis vestri quærebatur adsensus. Dei ergo nutu actum est, ut tanti negotii cum loci-servatoribus Apostolicæ Sedis et ipse fine gauderem, fructum in exultatione portarem manipulos, qui per septennium pro eo laboraveram, et per totum orbem verborum semina sedulo scribendo disperseram ». In margine Actionis primæ idem Anastasius etiam habet : « Pro causa nuptialis contractus inter utrumque imperatorem efficiendi aderamus ». Annalista Bertinianus ad annum DCCCLXIX scribit, Basilium imp. jam antea misisse patricium suum *ad Biram*, id est, *Barium*, oppidum in ora sinus Venetici positum, ut Ludovici II imp. filiam a se desponsatam ab eo susciperet, sed *quadam occasione interveniente* eidem Ludovico displicuisse filiam suam dare patricio. Non itaque hoc anno de conjugio filiæ Ludovici cum filio ejusdem imperatoris actum, sed anno superiori. Porro *Ludovicus* imp. has nuptias optarat, ut Constantinopolitani imperatores, qui nec ei, nec ejus decessoribus, *Augusti* titulum dare voluerant, aliter imposterum sese erga eum ejusque successores gererent. Sed consilium istud in irritum cecidit.

19. *Controversia de Bulgaria post Synodum agitata.* — A num. 68 ad 93. Solidum *Illyricum* ad patriarchatum Occidentis pertinuisse, sed Leonem Isaurum anno DCCXXX illud ab eodem per vim avulsisse ; provincias quibus constabat, nempe Daciam, Prævalim, Dardaniam ac Mysiam superiorem postea Bulgaros occupasse ; et eisdem *Bulgariæ* nomen, quo et hodie regio illa appellatur, dedisse, suis locis ostendimus. Verum cum *Bulgari*, postquam fidem Christianam amplexi sunt, Ecclesias suas *Nicolao I* Pontifici Romano subjecissent, et *Photius* eos ditioni patriarchæ Constantinop. subesse debere contendisset, Michael Bulgarorum princeps oratores suos Constantinopolim misit, qui dixere, « cui Ecclesiæ subdi debeamus, a vobis qui vices summorum patriarcharum geritis, nosse desideramus », ut inquit Guillelmus Biblioth. in Vita Hadriani II, qui postea argumenta refert, quibus Græci prætensum suum in Bulgarorum Ecclesias tuiti sint, quæ haud difficili negotio a legatis Apostolicis diluta, ut videre est apud Baronium qui ex eodem hanc controversiam solide explicat. Actum de ea controversia post Synodum absolutam in privato conventu. Verum legati Sedis Apostolicæ Græcos hac in causa judices recusarunt, qui tamen temerario ac iniquo judicio hanc sententiam pronuntiarunt. « Bulgarum patriam ex Græcorum potestate dudum fuisse, et Græcos sacerdotes habuisse comperimus sanctæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ : a qua quia per paganismum recesserat, nunc per Christianismum restitui judicamus », uti refert Guillelmus Biblioth. qui addit, Romanæ Ecclesiæ legatos huic sententiæ præcipitanter, et nullo jure redditæ intercessisse.

20. *Carolus Lotharii demortui regnum usurpat.* — A num. 93 ad 107. Lotharius rex, *sexto idus Augusti* currentis anni Placentiæ vita functus est, ut anno superiori, quo Baronius mortem ejus consignavit, ostendimus, uti et ab eodem gesta hoc anno retulimus, quæ ideo huc revocanda sunt. « Quod Carolus », inquit annalista Bertinianus ad hunc Christi annum postquam Lotharii obitum narravit, « apud Silvanectis civitatem degens, (ubi tam ipse, quam et uxor sua thesauros, quos in quibuscumque rebus habuerant, per loca sancta in suam eleemosynam dispensantes, a Pistis reversi, Domino, de cujus manu illos acceperant, reddiderunt) non incerto comperiens nuntio, ab ipsa civitate movens, Attiniacum venit. Ubi a quibusdam episcopis, sed et ab aliquibus primoribus regni quondam Lotharii missos directos suscepit ut ibi resideret, et in regnum, quod Lotharii fuerat non intraret, donec frater suus Ludoicus rex Germaniæ ab expeditione hostili de Winedis, cum quibus præsenti et præterito anno sæpius cominus sui congredientes, aut nihil aut parum utilitatis egerunt, sed damnum maximum retulerunt, reverteretur. Petierunt ergo ut in palatio Ingiliheim residens ad eum missos suos dirigeret, et ei mandaret ubi et quando simul convenirent, et de regni ipsius divisione tractarent. Plures autem saniori consilio illi mandaverunt, ut quantocius commode posset usque Metis properare satageret, et ipsi tam in itinere quam ad ipsam civitatem ei occurrere maturarent. Quorum consilium Carolus acceptabilius et salubrius esse intelligens, juxta eorum suggestionem agere festinavit ». Recitat postea annalista Synodum ab ipsomet Carolo *V idus Septembris* Metis congregatam, qua regnum a legitimo successore abstulit, sibique attribuit, quam et integram refert Baronius n. 101 et seqq. et habetur Tit. XLI Capitularium Caroli Calvi, ubi ea recitata hæc verba leguntur : « Et post hæc ab episcopis cum benedictione sacerdotali est idem rex coronatus ».

21. *Nova Caroli Calvi epocha.* — Licet autem regni *Lotharii* possessionem integram non retinuerit *Carolus*, hujusque regnum inter se et Ludovicum Germaniæ regem partitus sit, ut videre est apud eumdem annalistam, successionis tamen ejus epocham suis deinceps Diplomatibus adjecit, ut liquet ex præcepto pro monasterio S. Arnulphi Metensi in die coronationis Caroli dato, et a Baluzio in Notis ad laudata Capitularia memorato, in cujus fine habetur : « Data V idus Septemb. Indictione II, anno XXX regnante Karolo gloriosissimo rege et primo in successione regni Clotarii », id est, Lotharii, ubi Indictio illa II cum V idus Septemb. conjuncta Constantiniana est, a VIII kalend. Octob. superioris Christi anni inchoata, quæ ideo hoc anno ante eum diem mutanda non erat. Idem Indictionis genus extat apud Baronium num. 101, ubi leguntur capitula Metis publice denuntiata « anno Incarn. Dom. DCCCLXIX, Indict. secunda, pridie idus Septemb. » Hoc Indictionis genus Baronium turbavit, qui cum videret litteras Hadriani papæ eadem

de re scriptas dici datas *non. Septemb. Indict.* III, « ait : Ita, si a mensis Septembris exordio Indictio inchoetur, alioqui loco Indictionis tertiæ, secunda ponenda, ut apparet ex Actis comitialibus ». Verum non dubium, quin Hadrianus papa litteras suas Indictione tertia signarit, cum Romæ hoc sæculo, sicuti et proxime consequentibus Indictio a kalendis Septemb. initium duceret. At in Gallia post Ludovici Pii obitum Indictio Constantiniana a VIII kalend. Octob. seu a die XXIV mensis Septemb. cœpta sæpe obtinuit, ut vel duo exempla mox in medium adducta demonstrant. Vide dicta de Indictione Constantiniana anno DLXXVI, num. 4. Porro divisio regni Lothariani anno tantum sequenti facta, tuncque legati cum oblationibus in Urbem ad placandum Hadrianum II a Carolo Calvo missi, quod tamen Baronius num. 106, hoc anno contigisse putavit.

22. *Munera ad Hadrianum PP. mittit.* — Annalista enim Bertinianus ad an. DCCCLXX scribit : « Carolus peracta autumnali venatione, ad monasterium sancti Dionysii festivitatem ipsius sancti celebraturus, perrexit. Ubi ipsa die inter missarum solemnia præfatos Apostolici missos (de quibus is annalista hoc anno verba facit) cum Epistolis ad se et ad episcopos regni sui directos, terribiliter sibi regnum quondam Lotharii, quod fratri suo imperatori debebatur, interdicentibus, moleste suscepit. Ipsos autem missos domni Apostolici et imperatoris usque Rhemis deduci fecit. Et undique plurimos fidelium suorum illic convenire faciens, et per octo dies ibidem immorans, eosdem missos absolvit. Postea legatos suos, Ansegisilum videlicet presbyterum, monasterii sancti Michaelis abbatem ; et Lotharium laicum, cum Epistolis ad domnum Apostolicum, sed et pannum ad Altare sancti Petri de vestimentis suis aureis compositum, cum duabus coronis aureis et gemmis ornatis misit, et ipse usque ad Lugdunum pervenit ». Illas litteras Hadriani papæ ad Carolum regem anno sequenti, quo datæ sunt, recte Baronius refert.

23. *Hirmentrudes uxor Caroli regis moritur.* — Sed redeo ad ea quæ hoc anno gesta, quæque annalista Bertinianus his verbis narrat : « Carolus in villa Duciace VII idus Octob. certo comperiens obiisse Hirmentrudem uxorem suam II non. Octobris in monasterio sancti Dionysii, ubi et sepulta est, exsequente Bosone filio Buvini quondam comitis hoc missaticum apud matrem et materteram suam Theutbergam Lotharii regis relictam, sororem ipsius Bosonis, nomine Richildem, mox sibi adduci fecit, et in concubinam accepit. Qua de re eidem Bosoni abbatiam sancti Mauritii cum aliis honoribus dedit : et ipse Aquis palatium eamdem concubinam secum ducens festinare acceleravit : quatenus ibi residuos illius partis homines qui Lotharii fuerant, sicut ei mandaverant, in sua ditione susciperet, denuntiant se abinde palatium, quod Gundulphi villa dicitur, in missas sancti Martini venturum, at de provincia et de superioribus partibus Burgundiæ ad se venturos suscipiat.

24. *Invasio Caroli Hadriano II valde molesta fuit.* — « Veniens autem Aquis, nullum obtinuit, quem antea non habuit, et inde, ut denuntiaverat, ad Gundulphi villam pervenit. Ubi missos Hadriani papæ Paulum et Leonem episcopos suscepit, cum Epistolis missis sibi et præsulibus ac regni primoribus in his Galliarum partium regionibus consistentibus. In quibus continebatur, ut regnum quondam regis Lotharii, quod Ludovico imp. spiritali filio ejus hæreditario jure debetur, et quod ad eum post mortem ipsius Lotharii rediit, vel homines in eo degentes, mortalium nullus invaderet, nullus commoveret, nullus ad se conaretur inflectere. Quod si quis præsumeret, non solum per suæ auctoritatis ministerium infirmaretur, verum etiam vinculis anathematis obligatus, nomine Christianitatis privatus cum diabolo locaretur. Et si quis de episcopis tam nefariæ temeritatis auctorem vel tacendo fugeret, vel non resistendo consentiret, non jam pastoris sed mercenarii nomine se nosset fore censendum. Et quia jam non pertineret ad eum de ovibus, non pertineret consequenter de pastoralibus dignitatibus. Cum quibus episcopis et missus Ludovici imp. venit nomine Boderadus, de his nihilominus satagens ». Utrasque litteras Hadriani papæ tam ad primores regni Caroli, quam ad episcopos in ejus regno constitutos recitat Baronius num. 94 et seqq.

25. *Salomon Britanniæ rex appellabatur.* — Ad num. 107 et seqq. Ex litteris Hadriani papæ ad *Salomonem* Britonum regem datis (1), cum quibus ad hunc mittit brachium sancti *Leonis* papæ hujus nominis III miraculis clari, et ex ejusdem Salomonis Britonum regis ad eumdem Hadrianum litteris a Baronio recitatis, apparet verum esse quod anno superiori diximus, *Salomonem* eo anno a Carolo Calvo regem appellatum fuisse ; cum in utrisque illis litteris Salomon rex nuncupetur, sicuti et in aliis ejusdem Salomonis ibidem relatis, quibus Salomon testatur, se locum *Plelan, ubi antea aulam habebat*, Conwoioni abbati in refugium concessisse, et in eodem loco construxisse « non ignobile monasterium sancti Salvatoris, in quo etiam reverendissimus abbas Conwoion sepultus jacet ». Ex quibus etiam verbis Mabillonius Sæc. IV Benedict. part. 2, in Appendice ad Vitam sancti Con-

(1) Hanc Epistolam Hadriani ad Salomonem fidei esse dubiæ produnt sapientissimi Anecdotorum editores PP. Martene et Durand. tom. III, col. 866. Primo, quod illam minime ex authentico productam fuisse a Dolensibus asserat Innocentius III in sententia de subjectione Dolensis Ecclesiæ metropoli Turonensi recitata ibid. col. 943. Jussi enim illam ex authentico promere Dolenses carere se illa responderunt. Quod igitur ex ea probet Pagius Salomonem jam tunc regem agnitum fuisse, nihil est, cum præsertim in salutatione ejusdem Epistolæ Salomon non rex, sed dux appelletur : *Salomoni Britanniæ duci*. In Collectione Actorum in causa Dolensi ducem eum tantummodo appellat Hadrianus in hac Epistola et in altera a se data ad Herardum Turonensem archiepiscopum, relata ibid. Nicolaus I ejus prædecessor in duplici ad eumdem Salomonem Epistola data anno DCCCLXV, regis titulo illum salutat. Vide ibid. col. 859, etc. Igitur ex titulo illo in litteris Pontificis dato pro anno, quo Salomon regium titulum a Carolo obtinuit, nihil infertur. MANSI.

woionis abbatis Rotonensis colligit, hunc sanctum abbatem anno superiori animam Deo reddidisse, sicut et ex alio Diplomate ab eodem Salomone anno DCCCLXVIII, *quarto kalend. Septemb.* dato, quo monachis tunc in *Plelanio* consistentibus facultas eligendi abbatem conceditur. Ex eo monasterio corpus *sancti Conwoionis* post sedatos Normannici belli tumultus *Rotonum* relatum est.

26. *Nortmanni Galliam affligunt.* — Huc revocandum quod annalista Bertinianus hoc anno scribit : « Salomon dux Britonum pacem cum Nortmannis in Ligeri residentibus fecit, et vinum partis suæ de pago Andegavensi cum Britonibus suis collegit. Hugo Abba, et Gauzfridus cum Trans-Sequanis confligentes cum Nortmannis in Ligeri residentibus, LX circiter inde interfecerunt. Et capientes quemdam apostatam monachum, qui relicta christianitate se Nortmannis contulerat, et nimis Christianis infestus erat decollari fecerunt. Carolus vero civitates Trans-Sequanam ab incolis firmari rogavit, Cinomannis scilicet ac Turonis, ut præsidio contra Nortmannos populis esse possent. Nortmanni autem hoc audientes, multam summam argenti, frumenti quoque et vini, ac animalium, ab incolis terræ ipsius quæsierunt, ut cum eis pacem facerent ». Ducem appellat, quem annalista Metensis regem, uti vere erat, nuncupat.

27. *Beneventanos Saraceni infestant.* — Idem annalista Bertinianus narrat Basilium imp. patricium suum ad *Bairam*, (id est, Barium in regno Neapolitano hodierno situm) cum CD navibus misisse, ut *Luodovico* contra Saracenos ferret auxilium, et eodem Ludovico imp. ab obsidione Saracenorum de partibus Beneventanis revertente, Saracenos ex Bario oppido egredientes, hostem post tergum secutos esse et ad Ecclesiam sancti Michaelis in monte Gargano perrexisse, subditque, « clericos ejusdem Ecclesiæ, multosque alios, qui ad orationem illuc convenerant, deprædantes, cum multa spolia ad sua redierunt. Quod factum valde imperatorem, atque Apostolicum, sed et Romanos turbavit ».

28. *Rotlandus archiep. Arelatensis a Saracenis captus.* — Subjungit postea idem annalista, *Rotlandum* Arelatensem archiepiscopum a Ludovico imp. et Engelberga uxore abbatiam sancti Cæsarii adeptum, in insula Camaria, *in qua res ipsius abbatiæ plurimæ conjacent,* et in qua portum Saraceni habere solebant, castellum opere tumultuario de sola terra ædificantem, audito Saracenorum adventu in illud intrasse, sed advenientibus Saracenis ab ipsis captum esse, aliquos ex suis interfectos, et plura a suis ad eum redimendum data fuisse, sed cum interea idem episcopus *XIII kalend. Octob.* in navibus mortuus esset, Saraceni mortem ejus celantes, et se amplius ibi immorari non posse dicentes, redemptio ejus accelerata fuit, et Saraceni suscepta omni redemptione miserunt eumdem episcopum vestibus suis indutum, sed sui volentes cum eo colloqui, illum mortuum invenerunt, et *X kalend. Octob.* in sepulcro quod ipse sibi paraverat, sepelierunt.

29. *Deponitur califa Babylonis.* — Anno Hegiræ CCLV, die sabbati, secundo mensis Ragiab, *Almotazzo Bellachi* califa Babyloniensis dignitate depositus est, inquit Elmacinus, ideoque hoc Christi anno, medio circiter Junio. Eum excepit *Almothamedo Bellahi.*

HADRIANI II ANNUS 3. — CHRISTI 870.

1. *Hadrianus per legatos et litteras agit contra invasionem regni Francorum, quod Carolus cum Ludovico rege diviserat.* — Octingentesimus septuagesimus sequitur annus, tertia Indictione inchoatus, quo intercurrentibus nuntiis, intentatis a Ludovico Germaniæ rege minis, Carolus timore perculsus, accipit in partem regni Francorum, quod sibi injuste post mortem Lotharii vindicaverat, eumdem Ludovicum fratrem suum. Extant hujus divisionis Acta inter utrumque confecta in sæpe citato Codice Antonii Augustini, quæ prolixitatis nimiæ vitandæ causa hic describere prætermittimus. Est illorum exordium : « Anno Incarnationis Christi Domini nostri octingentesimo septuagesimo, Indictione tertia, pridie idus Martii, anno trigesimo secundo Caroli gloriosi regis Aquis-

grani palatio hæ pactiones inter ipsum et Ludovicum, etc. »

Cum autem Hadrianus papa audisset a Carolo Calvo conniventia episcoporum penitus usurpatum regnum Lotharii prædefuncti, debitum multiplici jure Ludovico imperatori: illudque divisum cum Ludovico fratre: ad vindicandum audax et insolens facinus, novam in Gallias decernit legationem, tam ad ipsum Carolum, quam etiam ad ejus germanum Ludovicum Germaniæ regem. Qui autem hac functi sunt legatione, fuerunt tres episcopi, et presbyter unus cardinalis sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quibus tam ad reges, quam ad episcopos et regni principes litteras dedit, quas nos his diebus opportune acceptas Parisiis, missas a nostro intimo familiari Nicolao Fabro, hic describendas curavimus, ex quibus inspiciat ipsam, quam præ cæteris lector candidus diligit veritatem; sic enim se habent:

2. « Hadrianus episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Karolo glorioso regi.

«[1] Sacrorum itaque dogmatum evidentissimis documentis, et Apostolicis informamur exemplis, ut mitius agere debeamus cum mitibus, et severius per justitiam delinquentes corripiamus. Sed neque nos Deo placere possumus, si pastoris vicem suscipientes, non opus pastoris, sed mercenarii latibula præstolamur, et veniente lupo fugimus, ne solatium conferamus. Super quibus illud cavere debemus, quod Dominus per Prophetam loquitur dicens[2]: Canes muti non valentes latrare. Et rursum[3]: Væ pastoribus, inquit, qui pascebant semetipsos, et reliqua. Quod si cunctis pastoribus Dominici gregis Dominus pro se desidiæ generaliter dicit; tanto magis nos illam sententiam formidare debemus, quanto præ omnibus et pro omnibus non solum honoris, sed etiam oneris in humeris nostris pondera quoque gestamus. Annon pro te, rex, rationem ponere coram Domino compellemur? si, ut illud interim sileamus quod missos Apostolicæ Sedis more regali recipere contempsisti, factum tuum non reprehendamus, et spiritali zelo redarguere desistemus, quando contra divinam sanctorumque Patrum auctoritatem, atque contra propriæ fidei sponsionem, qua jurejurando pollicitus es, ne aliena, et præcipue fratrum tuorum regna concupisceres aut invaderes, regnum quondam Hlotharii imperatoris, quod spiritali filio nostro, domino Hludovico Augusto filio ejus, juxta divinas et humanas leges debetur, præsumpsisti invadere, et in reatum perjurii incidere non formidasti. Numquid a mente excedit quod vestra vestrorumque juramenta Sedi Apostolicæ destinata discussimus, roboravimus, et in archivo nostro hodie illa recondita retinemus? Quod si nec ista tibi sufficiunt, tunc ad majoris reprehensionis tuæ cumulum tuis te specialibus sententiis convenimus. Et ut ad cor tuum redeas, ex oris tui professionibus decertamus (advertamus).

3. « Quando igitur Illudovici fratris tui filii superatus viribus regnum perdidisti; numquid non Epistolam, quam habemus præ manibus, Sedi Apostolicæ direxisti? in qua inter cætera confessus fuisti, dicens: Cum fratribus nostris post Fontanicum bellum in unum convenimus, et inter nos divisione regnorum facta, pacem fecimus, et jurejurando juravimus, quod nemo nostrum regni alterius meas (metas) invaderet. Nunc autem regno meo (a me) juramentis sumptis invaso atque sublato, misereatur noster apostolatus, et ne nomen Christi blasphemetur in gentibus, sine vindicante facinus non relinquatur. Ecce qualiter aliena tibi concupiscere minime competit. Ecce tibi ostensum est, quod juramenta publice facta contempta sunt; postremo ad fortioris tuæ reprehensionis indicium aliquantis permonstratum est, quod et te impunitum dimittere non debemus. Qui quod alii facere precabaris, nunc in simili opere tibi facere justo nos oportet judicio, et te de tuis actibus increpare, præcipue, cum apertius demonstrares, quod labiis tantum, et non corde devotum sanctæ Romanæ Ecclesiæ (veluti in Epistolis ad decessores nostros, et nobis a te directis continetur), te jactitares existere filium, et nunc adeo devotio fidei tuæ cassata est, ut jam, quia convenientibus responsis missos nostros ante minime dimisisti, nobisque rescribere callide omisisti, missos tuos vel Epistolas quas remissurum indicasti, hactenus ad contemptum Apostolicæ Sedis non direxisti. Quod si quis alius tale tibi dedit consilium, fidem circa te minime veram servavit. Si autem in hoc tuo tantum consilio usus es, minus regalis excellentia quam debuit fecit.

4. « De pacis vero et concordiæ unitate, cujus nos inter piissimum Cæsarem et te mediatores esse debere suggesseras, libentissime suscepimus, et agere cœpimus. Sed illi contra hostes Christiani nominis dimicanti, pro liberatione populi Dei multis laboribus insistenti, et bella Domini præliando Sarracenorum multitudinem superanti, ut pax fieret, cedere noluisti; quin potius, non ut pacis amator, sed ut scandali concitator, etiam et tyrannidis manifestissimus exsecutor, pacis tempus non es præstolatus; quia postquam hæc illi callide mandari curasti, domini imperatoris regnum magis ac magis invasisti, sollicitasti, ordinasti, et homines ipsius regni ad tuam fidelitatem jurare fecisti. Cui talia facere pertimesceres, nisi ipse tantis laboribus ad perpetuam pacem sanctæ Ecclesiæ diu noctuque pro Christi amore fidenter hæreret. Qui a cœptis bonis, in quibus illi te solamina oportebat conferre magis, quam Christianum populum contra fidem debitam persequi, manum et opus non subtrahens, dubium non est, quod omnipotentem Dominum ad hæc peragenda sibi propitium faciet, et de hostibus Christiani nominis triumphum cito percipiet.

[1] Videtur deesse principium. — [2] Isai. LVI. — [3] Ezech. XXXIV.

5. « Sed his succincte prolatis, quoniam, ut prædiximus, sicut omnium pondera in humeris nostris gestamus, ita omnium actus prævidere debemus, ne pro humanis favoribus nos hæc dicere quis existimet, si forte acciderit, ut principes nostri, quibus a te pervasum regnum jure debetur, sibi illatas injurias non vindicarent : nos usque ad vestram emendationem, quia omnes salvare volumus, perjuria illa atque invasionem tyrannides impunitas nullo pacto dimitteremus ; quia non ambitione regni, sed justitia commovemur, et non terrarum spatia quærimus, sed ex debito, vitiis ac pravitatibus cujuscumqme resistere vigilamus.

« Igitur ut interim perpaucis gloriam tuam conveniamus : monemus, et auctoritate Apostolica modis quibus possumus spiritualiter suademus, paternoque affectu præcipimus, ut jam tertio monitus, te ab invasione regni spiritalis filii nostri Christianissimi principis subtrahas, et compescas, aliena non concupiscas ; et quæ tibi non vis fieri, illi non facias. Noli justissimis competentibusque tibi rebus injuste captas tyrannice sociare, ne et juste possessas amittas, et injuste pervasas, justo Dei judicio, te ambisse pœniteat. Nos etenim, quoniam salvum te consistere cupimus, et ut anima corporeque felici successu polleas, anhelamus : nisi saltem nunc nostris aliisve salubribus parueris monitis, ut et prius inobediens nostræ spiritali censuræ constiteris, nullo pacto nulloque prætermittemus ingenio, quominus, Deo juvante, nosmetipsi partes illas petamus, et quod nostri est ministerii, penitus peragamus.

6. « Postremo magnopere commonemus, ut hos apostolatus nostri præcipuos missos, Joannem videlicet atque Petrum et Wibbodum et Joannem reverendos episcopos, necnon et Petrum religiosum presbyterum cardinis nostri, dilectumque familiarem nostrum pro principum Apostolorum ab omnibus præferenda reverentia et amore, benigne suscipias, et utpote a tanta Sede digressos, honorifice receptos colas. Ipsis enim, quæ pagina reticuit, tibi dicenda injunximus ; et ideo quidquid verbotenus exposuerint, sine scrupulo prorsus admitte, et ut efficaces ad nos reverti valeant, omnimodis vigila. Optamus gloriam tuam in Christo nunc et semper bene valere. Dat. V kal. Julii, Indictione tertia ». Hæc ad Carolum regem Hadrianus, qui eodem quoque argumento scripsit per eosdem legatos ad episcopos in ejus regno constitutos, atque alias insuper dedit litteras ad ejusdem regni proceres.

Quod autem ad nomina legatorum pertinet, hic considerandum, quod [1] Aimoinus, cum et ipse pariter quatuor legatos missos dicat, nominat itidem Joannes duos et Petrum episcopos, et Petrum presbyterum cardinalem, Wicbodum autem sive Wibbodum episcopum dicit fuisse legatum Ludovici imperatoris : sed plane redarguitur erroris ex Epistolis Hadriani tam recitata, quam duabus sequentibus, quarum prior ad optimates regni scripta sic se habet :

7. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, omnibus reverentissimis et sanctissimis confratribus nostris archiepiscopis et episcopis in regno Caroli gloriosi regis consistentibus.

« Nuper apostolatus nostri missis atque Epistolis reverentiam vestram salutiferis exhortationibus, ut vobismetipsis consuleritis, monuimus, et juxta quod vos oportuit, paternitatis affectu non immerito corripuimus. Sed tantum Apostolica monita contempsistis, quantum nec nostris Epistolis respondistis, nec regem vestrum Karolum grave facinus incurrentem proculdubio doluistis. An non grave scelus incurrit, quando, sicut multi vestrum noverunt, sui oblitus, jusjurandum, quod olim cum fratribus suis pepigit, quod nemo illorum regnum fratris alterius invaderet vel usurparet, ut evidentissime patefactum est, regnum quondam Hlotharii imperatoris, quod jure divo imperatori domino Hludovico filio ejus semper Augusto debetur, spretis juramentis invasit, et perjurii incidit crimen ? Unde valde miramur, obstupescimus et dolemus, ut si vos fidem illi promisistis, quare vosmetipsos perditis, et non eum modo suggerendo, modo illud aut illud opponendo, ut resipiscat circumvenitis : quin potius vobis consentiendo, et illi, tam detestabilia faciendo (quod vestri non fecere parentes) gehennam paratis. Præfatus siquidem imperator terrena regna non ambiens, pro liberatione populi Dei multis laboribus fatigatus, triumphales in Sarracenorum cervices potius manus, quam in eum regnum suum tollentem extendit.

8. « Redite ergo ad vos, dilectissimi, et ut olim fœdera inter seniorem vestrum fratresque illius cum juramentis habita, sed modo corrupta reformentur, sine cessationibus laborate. Commonete jugiter illum juxta vestrum ministerium, et ut episcopalis in vobis non refrigescat charitas, providete : et si eum salvum consistere vultis, ut regni jura ad se non pertinentia desistat invadere, opportune importune insistite. Aliena non concupiscat, aliena non rapiat, et quod sibi non vult fieri, alii prorsus non faciat. Reminiscatur Scripturæ dicentis [1] : Non concupisces rem proximi tui. Et rursum [2] : Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, eadem et vos facite illis : Nos enim non tantum regnum cuique augmentando, quam (quantum) justitiam requirendo, ista persequimur, et ne quis pro temporali regnum perdat æternum, non indebite contestamur. Quod si et nunc his salubribus nostris exhortationibus atque monitionibus tam jam fatus rex, quam vos parere contempseritis : scitote quia ducti paterno affectu, ferventissimoque zelo justitiæ, statim, Christo opifice, pártes illas penetrabimus,

[1] Aim. l. v. c. 26.

[1] Exod. xx. Deut. v. — [2] Matth. vii.

et in contemptores dignam dabimus ultionem.

9. « Postremo magnopere commonemus, ut hos apostolatus nostri præcipuos missos, Joannem videlicet atque Petrum seu Wibbodum et Joannem reverendos episcopos, necnon et Petrum religiosum presbyterum cardinis nostri, dilectumque nostrum familiarem pro principum Apostolorum ab omnibus præferenda reverentia et amore benigne suscipiatis, et utpote a tanta Sede digressos, honorifice receptos colatis: ipsis enim quæ pagina reticuit, vobis dicenda injunximus; et ideo quidquid verbotenus exposuerint, sine scrupulo prorsus admittite, et ut efficaces ad nos reverti valeant, omnimodis vigilate. Optamus sanctitatem vestram in Christo bene valere. Data V kal. Julii, Indictione tertia ». Hæc ad episcopos Hadrianus, qui ad proceres regni ejusdem Caroli itidem, sed totidem verbis scripsit Epistolam :

10. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, omnibus optimatibus regni Karoli gloriosi regis.

« Nuper apostolatus nostri missis atque Epistolis reverentiam vestram salutiferis exhortationibus, ut vobismetipsis consuleretis monuimus, et juxta quod vos oportuit paternitatis affectu non immerito corripuimus. Sed tantum Apostolica monita contempsistis, quantum nec nostris Epistolis respondistis, nec regem vestrum Karolum grave facinus incurrentem proculdubio doluistis. An non grave scelus incurrit, quando sicut multi vestri noverunt, sui oblitus, jusjurandum, quod olim cum fratribus suis pepigit, quo nemo illorum regnum fratris alterius invaderet vel usurparet : et, ut evidentissime patefactum est, regnum quondam Hlotharii imperatoris, quod jure divo imperatori domino Hludovico filio ejus semper Augusto debetur, spretis juramentis, invasit, et perjurii incidit crimen ? Unde valde miramur, obstupescimus, et dolemus, ut si vos fidem illi promisistis, quare vosmetipsos perditis, et non eum, modo suggerendo, modo illud aut illud opponendo, ut resipiscat circumvenitis. Quin potius vobis consentiendo, et illi, tam detestabilia faciendo (quod vestri non fecere parentes) gehennam paratis ? Præfatus siquidem imperator terrena regna non ambiens, pro liberatione populi Dei multis laboribus fatigatus, triumphales in Sarracenorum cervices potius manus, quam in eum regnum suum tollentem extendit.

11. « Redite ergo ad vos, dilectissimi, et ut olim inter seniorem vestrum, fratresque illius cum juramentis habita, sed modo corrupta reformentur, sine cessationibus laborate. Et si eum salvum consistere vultis, ut regni jura ad se non pertinentia desistat invadere, opportune importune insistite. Aliena non concupiscat, aliena non rapiat, et quod sibi non vult fieri, alii prorsus non faciat. Reminiscatur Scripturæ dicentis [1]: Non concupisces rem proximi tui. Et rursum [1] : Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, eadem vos facite illis. Non enim tantum regnum cuicumque augmentando, quam justitiam requirendo, ista persequimur. Et ne quis pro temporali regnum perdat æternum, non indebite contestamur. Quod si et nunc his salubribus nostris exhortationibus atque monitionibus tam jam fatus rex, quam vos parere contempseritis : scitote quia ducti paterno affectu, ferventissimoque zelo justitiæ, statim, Christo opifice, partes illas penetrabimus, et in contemptores dignam dabimus ultionem. Postremo magnopere commonemus, ut hos apostolatus nostri præcipuos missos, Joannem videlicet etc. » Ad finem usque in præcedenti Epistola. « Dat. V kal. Julii, Indictione tertia ». Ita ad optimates Hadrianus, qui eadem quoque die scripsit de iisdem ad Ludovicum Germaniæ regem, laudans eum plurimum, quod se abstinuisset a regno Lotharii, conquerens adversus Carolum, qui illud invadendo, sit tyrannus effectus. Epistola autem sic se habet :

12. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Hludovico glorioso regi.

« Sicut sæpe per missos et Epistolas vestras comperimus, de exaltatione matris vestræ Romanæ Ecclesiæ jucundamini, et cum charissimo filio nostro domino Hludovico Augusto omnem concordiam, omnemque pacis dilectionem et fidei possidetis, et insolubiliter, quemadmodum idem serenissimus imperator nobis innotuit, vos retinere multis coram positis profitemini. Unde gloriosæ vestræ serenitati nonnullas grates referimus, et ut in cœptis bonis perseveretis, Apostolicis affatibus, fili charissime, incitamus : quoniam scriptum est [2] : Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Sed et laudanda plane vestra constantia, quæ sui non immemor fidem promissam merito custodivit, et velut frater vester Karolus, alterius regni jura Hlotharii quondam scilicet imperatoris, quæ juxta divinas atque humanas leges eidem piissimo imperatori filio ejus debentur, nec invasit nec concupivit. Pro quibus scilicet iniquissimis actibus, quos idem Karolus Deo contempto peregit, et pro juramentis, quæ corrumpere non trepidavit, valde obstupescimus et miramur. Quia et illorum quos deviare cognoscimus, tantum animarum pericula gemimus et dolemus, quantum pro omnibus illis, qui nos suo gregi præesse dignatus est, rationes ponere proculdubio compellemur.

13. « Verumtamen missos nostri apostolatus, cum ejusdem spiritalis filii nostri Augusti legatis, tam ad vos quam ad eumdem Karolum, sicut nos nuper facere proposuimus, ecce direximus : quos benigne ac honorifice pro amore Apostolorum suscipientes, omnes utilitates et opportuna in opere præsenti negotia cum eis tractetis : quatenus his peractis, sicut nos, et sæpe dictus Augustus speramus, iidem missi salvi atque illæsi per ve-

[1] Exod. x.

[1] Matth. vii. — [2] Marc. x.

strum adjutorium ad prædictum regem, duce Deo, perveniant, et regredi valeant. Jam vero si idem rex ab invasione illa cessaverit, et suæ tyrannidi cesserit, ecce bene. Sin autem, scitote, quia per nos illuc iter veniendo accelerabimus, et velut in contemptorem Dei ac apostolicarum monitionum ultionem debitam inferemus: ne nobis imputetur, si ille impunitus remanserit, et si se a pravis actibus, perjuriis scilicet ac concupiscentiis, aliisque nefandis sceleribus non correxerit, venturus judex cum de manibus nostris requirat, et pro desidia merito reprehendat. Miramur præterea gloriam vestram in præficiendo episcopo Agrippinæ Coloniæ tam indiscrete præbuisse consensum: cum evidentissime scires quod Apostolicæ Sedis judicio atque consensu ibidem debuerit ordinari antistes, cujus censura nuper fuerat eadem Ecclesia suo privata rectore. Et quidem quod post judicium Sedis Apostolicæ factum est, dure suscepimus : sed quod tua super hoc devotio, quam circa nos habere probaris, omnimodis latuit (tacuit), durius æstimamus. Præcipue quia Gunthariì dudum archiepiscopi causam, antequam in locum illius substitueretur episcopus, nos iterum audituros, et vocem ejus admissuros fore spopondimus. Præfatam quippe ordinationem nec confirmamus, nec ratam habere decernimus, quousque ille, qui ordinatus est, nostræ exhibeatur præsentiæ, et utraque pars coram nobis discussa conventus synodalis perpendatur audientia ». Porro quod hic audis, Guntharium adhuc fuisse superstitem; habes in quo arguas [1] Reginonem, qui dixit eum mortuum esse in Italia, eodem tempore atque eodem morbo quo Lotharius rex et alii proceres defuncti sunt, ut suo loco superius dictum est. Pergit vero Hadrianus :

14. « Postremo magnopere commonemus, ut omnes apostolatus nostri præcipuos missos, Joannem videlicet atque Petrum seu Wibbodum et Joannem reverendos episcopos, necnon et Petrum religiosum presbyterum cardinis nostri dilectumque nostrum familiarem, pro principum Apostolorum ab omnibus præferenda reverentia et amore benigne suscipiatis: utpote a tanta Sede digressos, honorifice receptos colatis : ipsis enim quæ pagina reticuit, vobis dicenda injunximus. Et ideo quidquid verbotenus exposuerint, sine scrupulo prorsus admittite, et ut efficaces ad nos reverti valeant omnimodis vigilate. Optamus gloriam tuam in Christo nunc et semper bene valere. Dat V kal. Julii, Indictione tertia ». Hæc ad regem Ludov. Hadrianus, qui ejusdem quoque argumenti litteras dedit ad episcopos in regno ipsius constitutos, hortans eos constanter agere, vindicesque profiteri justitiæ, et non facere, sicut fecerunt episcopi illi, qui sub Caroli regno positi ipsi turpiter connivere. Sunt hujusmodi :

15. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, omnibus reverentissimis et sanctissimis confratribus nostris archiepiscopis et episcopis in regno Hludovici gloriosi regis constitutis salutem.

« Gratias agimus Deo omnipotenti pro vobis, quod sicut fidelium relatione comperimus, inter serenissimum principem nostrum domnum Hludovicum Augustum, et gloriosum regem æquivocum ejus et patruum, seniorem scilicet vestrum, firma charitas et pax perpetua maneat, utpote fidei custodes invigilatis, et ut fœdera inter eos habita inconvulsa consistant, suadere curatis. Quocirca, dilectissimi, nostris vos Apostolicis monitis exhortamur, ut in hoc semper perseveretis, et idipsum ei suadere puro pectore studeatis. Tam est enim invictus Augustus benevolus, quantum erga omnes probatur esse piissimus. State ergo in fide, viriliter agite, et Deo odibilium facta declinate, quia non decet vos fidem vestram corrumpere, sicut illos, qui Karolo regi seniori suo pro humano favore consenserunt, ut regnum ipsius principis vestri pervaderet, et perjurii noxam incurreret. Pro quibus vos merito collaudamus, et ut in cœptis perseveretis, paternitatis affectu præcipimus, quia qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

« Postremo magnopere commonemus, ut hos apostolatus nostri præcipuos missos, videlicet Joannem atque Petrum seu Wibbodum et Joannem reverendos episcopos, necnon et Petrum religiosum presbyterum cardinis nostri dilectumque nostrum familiarem, pro principum Apostolorum ab omnibus præferenda reverentia et amore benigne suscipiatis, et utpote a tanta Sede digressos, honorifice receptos colatis : ipsis enim quæ pagina reticuit, vobis dicenda injunximus. Et ideo quidquid verbotenus exposuerint, sine scrupulo prorsus admittite, et ut efficaces ad nos reverti valeant, omnimodis vigilate. Optamus sanctitatem vestram bene valere. Dat. V kal. Julii, Indict. III ».

16. Præter has autem, alias rursus dedisse litteras reperitur Hadrianus ad episcopos in regno Caroli constitutos, quos gravi comminatione exagitavit, illud inculcans, ut si Carolus Sedi Apostolicæ obtemperare recusaret : ipsi se ab ejus communione sejungerent, si vellent cum Apostolica Sede communicare, alioqui ut indignos respuendos. Hæc et alia Pontifex, quæ in redditis ad eum Hincmari litteris reperiuntur, quas amaro animo scripsit, ut ex ipsis accipies, cum eas proxime auditurus eris. Apparet enim quod qui resistendi regi, imo tyranno, sacerdotali constantia caruere, ut canes rictus et latratus dentesque in corripientem eos, et provocantem in lupum, pastorem primarium convertere. De his quidem apposite a Propheta [1] dictum : « Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, et faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas » : utpote qui adulantes principibus ad voluntatem eorum jura omnia tam

[1] Regin. chron. anno 869.

[1] Ezech. XIII.

humana, quam divina disponunt. Nullus inter eos Jeremias[1], ad quem a Domino : Constitui te super reges et principes : nullus Joannes[2] Baptista, qui vitæ dispendio arguebat Herodem. Nullus prorsus, qui diceret Carolo : Non licet tibi alienam invadere hæreditatem, quod nec humanæ, nec divinæ leges fieri sinunt. Non licet tibi contra abs te factam atque juratam regnorum divisionem præsumere quidquam, nec absque sacrilegii reatu concessum. Jura ipsa regum Francorum antiquitus inviolabiliter conservata in te conclamant, populumque tuum æque declamant, regnum Francorum non ex electione, sed ex successione deberi; quod ex sancti Gregorii testificatione iidem principes in sacris sæpe sunt professi comitiis. Imo ipse Carolus Calvus in libello declamatorio contra Guenilonem archiepisc. Senonensem, ipso ejus exordio, id ex S. Gregorii prædicat, et magna ingerit auctoritate, nempe regnum Francorum ex successione, non ex electione deberi, ut plane ex verbis suis convincatur tyrannus esse Carolus, dum aliena invasit illicite.

17. *Litteræ Hincmari archiepiscopi Rhemensis Carolo blandientis injuriosius scriptæ in Romanum Pontificem, refelluntur.* — Quod et si licuisset, nec tamen ita absque magno consilio atque deliberatione agendum fuisset, secundum sententiam illam ejusdem magni Gregorii [3] ad Childebertum Francorum regem ita suis litteris inculcatam : «Tunc enim vere Regi regum, id est, omnipotenti Domino amplius placebit, si potestatem suam restringens, minus sibi licere crediderit, quam potest». Et quod ad Theodoricum et Theodobertum Francorum reges sic idem sanctissimus pater inculcat : « Summum (inquiens [4]) in regibus bonum est justitiam colere, ac sua cuique jura servare. Ergo summum malum justitiæ limites transgredi, et quod jure non licet, tyrannice vindicare ». Et quod ad Brunichildem reginam : « Si vultis (inquit [5]) nihil injuste perdere, summopere studete de injustitia nihil habere ». Et rursum : « Cum [6] scriptum sit : Justitia elevat gentem, miseros autem facit peccatum : tunc regnum stabiliri creditur, cum culpa, quæ cognoscitur, citius emendatur ». Præterierunt ista doctos episcopos. Periit tunc plane lex a sacerdote, consilium a sapiente, et sermo a propheta [7]. Ubi tu, Hincmare, qui cæteris scientia præstare putabaris, ut homines bruta animalia antecellunt ? Passus anginam Demosthenis, adversus regem elinguis, in summum Pontificem qui corripuit eum, stylum acuens, ad eum ea scripsisti , quæ politici hujus temporis manus tuas exosculantes in suo descripsere libello de juribus, et prærogativis regum ac regni Franciæ, tempore belli civilis haud pridem conscripto, cum ista præmittunt: «Quid consilii ceperint proceres Franciæ, cum Hadrianus Carolo Calvo regi sub excommunicationis pœna præcepisset, ut regnum Lotharii et Ludovico ejus filio possidendum relinqueret, apparet ex Hincmari Epistola responsoria, etc. » Post hæc Epistola hoc modo :

18. « Domino sanctissimo et reverendissimo Patri Patrum Hadriano primariæ Sedis Apostolicæ ac universalis Ecclesiæ papæ, Hincmarus nomine non merito Rhemorum episcopus, ac plebis Dei famulus.

« De hoc, quod scripsistis, ut si ipse rex Carolus in obstinationis suæ perfidia post meam conventionem persistere maluerit, quam juxta vestra monita resipiscere, ab illius me communione et consortio sequestrem , et secundum [1] Apostolum nec Ave ei dicam, et si vestræ communionis volo esse particeps, præsentiam ejus modis omnibus devitem : cum magno cordis dolore ac gemitu dico, quoniam et Ecclesiastici et sæcularis ordinis viri, qui de diversis regni partibus Rhemis plurimi convenerunt, quos mandatum vestrum ibidem mihi delatum, quia non debuit, latere non potuit, exiguitati meæ, qui quantum scivi et potui, semper Apostolicæ Sedis privilegium extuli, improperando dixerunt, et dicunt : Nunquam hujusmodi præceptionem ab illa Sede ulli prædecessorum meorum missam fuisse, cum inter reges sacramentis etiam confœderatos, sed et inter patrem et filios, ac inter fratres prœlia, et seditiones eorum temporibus fuisse noscantur, etc.

19. «Nec etiam ab hæreticorum vel schismaticorum sive tyrannorum imperatorum ac regum, quales fuerunt Constantius Arianus, ac apostata Julianus et Maximus tyrannus, præsentia et salutatione, sive collocutione, Sedis Apostolicæ Pontifices, vel alii magnæ auctoritatis atque sanctitatis episcopi, cum locus et ratio ac causa exegit, se subtraxisse leguntur, etc. Et dicunt sæcularem scripturam dicere , Quia omne regnum sæculi hujus bellis quæritur, victoriis propagatur, et non Apostolicis vel episcoporum excommunicationibus obtinetur; et Scripturam divinam proponunt dicere [2] : Quia Domini est regnum, et cui voluerit dat illud ministerio angelorum et hominum. Quibus cum verba B. Jacobi [3] Apostoli opponimus dicentis, Unde bella et lites inter vos, etc. Et cum potestatem a Christo S. Petro primo Apostolorum, et in eo suis successoribus datam, sed et Apostolis et in eis cæteris episcopis Pontificium ligandi et solvendi collatum insinuare volumus, respondent : Et vos ergo solis orationibus vestris regnum contra Northmannos et alios impetentes defendite , et nostram defensionem nolite quærere ; et si vultis ad defensionem habere nostrum auxilium, sicut volumus de vestris orationibus habere adjutorium, nolite quærere nostrum dispendium, et petite dominum Apostolicum ; et quia rex et episcopus simul esse non potest, et sui antecessores Ecclesiasticum

[1] Jerem. I. — [2] Matth. XIV. — [3] Greg. l. V. Ep. VI. — [4] Greg. l. VII. Ep. CXX. — [5] Greg. l. IX. Ep. LVII. — [6] Greg. l. VII. Ep. LXIV. — [7] Jerem. XVI.

[1] Joan II. — [2] Dan II. — [3] Jac. IV.

ordinem, quod suum est, et non rempublicam, quod regum est, disposuerunt. Non præcipiat nobis habere regem, qui nos in sic longinquis adjuvare non possit contra subitaneos et frequentes paganorum impetus. Et nos Francos non jubeat servire, cui nolumus servire; quia istud jugum sui antecessores nostris antecessoribus non imposuerunt, et nos illud portare non possumus, quia scriptum esse in sanctis libris audimus, ut pro libertate et hæreditate nostra usque ad mortem certare debeamus. Et si aliquis episcopus aliquem Christianum contra legem excommunicat, sibi potestatem ligandi tollit, et nulli vitam æternam potest tollere, si sua peccata illi eam non tollunt. Et non convenit ulli episcopo dicere, ut Christianum, qui non est incorrigibilis, non propter propria crimina, sed pro terreno regno alicui tollendo vel acquirendo, nomine Christianitatis debeat privare, et cum diabolo collocare, quem Christus sua morte et suo sanguine de potestate diaboli venit redimere, et Christianos pro fratribus suis animas docuit ponere.

20. « Propterea si domnus Apostolicus venit pacem quærere, sic pacem quærat, ut rixam non moveat; quia nos non credemus, ut aliter ad regnum Dei pervenire non possimus, si illum, quem sic commendat, terrenum regem non habuerimus. Et alia de juramentis et perjuriis et de tyrannide, de quibus scripsistis, vobis dicunt: Quia vestræ auctoritati mandare nobis convenit. Sed et alias comminationes in vos sunt jaculati, quas adhuc nolo proferre: quasque scio, si Dominus illis permiserit, ut jam in deliberatione, ita sine retractatione comminantes in opere monstrare curabunt. Et ut mihi experimento videtur propter meam interdictionem, vel propter linguæ humanæ gladium, nisi aliud eis obstiterit, rex noster vel regni ejus primores non dimittent, ut quod cœperunt, quantum potuerint, non exsequantur ». Hactenus ex Hincmari Epistola politicus nomen suum reticens; qui ista ut gustui suo dulcissima lambit.

21. Porro versutus Hincmarus ex ore alieno ista se depromere simulat, quæ sponte asserere tam absurda non ausus esset. Sed utique pœna dignus, qui alterutro modo delinquit, vel dum sua quæ essent, aliis tribuit; vel si aliena essent, ab aliis male asserta, atque furore deprompta non redarguit, ut muneris sui erat, sed scripsit ea, utpote inter omnes primatum agentes tanquam sapientium dicta, sic plane se ea probasse significans. In quibus quotupliciter sit peccatum, quilibet prudens ac pius intelligit, ut non sit opus hic singula demonstrare. Sed quod (ut dictum est) eadem Hincmari Epistola sit a politicis in argumentum assumpta, et in auctoritatem adducta ad suos ipsorum confirmandos errores: patere, lector, ut vel cursim hic saltem eam relegens, errores qui in ipsa sunt, signatos damnatosque relinquam.

22. Quod autem durum admodum et asperum atque inusitatum asseruere, quod scripserit ad Hincmarum Hadrianus, ut se a rege separent, qui non pareat Apostolicæ Sedis jussis: primum videndum, si hoc facere potuit vel debuit Hadrianus de rege præcipere, ut exsors esset Catholicæ communionis. Certe quidem in nullo pernicius vult Apostolus assurgere ultores episcopos, quam cum per inobedientiam quod jubetur impleri contemnitur. Nam ad Corinthios [1] : « In promptu, inquit, habentes ulcisci omnem inobedientiam ». Cum tamen in his Hadrianus haud fuerit velox, qui triplici admonitione, atque duplici legatione antea ipsum Carolum regem præmonuit. Sed et quod debuit, facere utique potuit: nullus, puto, Catholicus id revocet in controversiam, an in reges jus dicere possit Pontifex; nisi qui inter Christi oves non numerandos esse principes, amens dixerit. Quod si principes iidem sint Christi oves : de iis dictum Petro ut de cæteris : « Pasce oves meas ». At pascere non convincitur, qui morbosam ovem ab aliis, cum sit opus, non segreget ad salutem. Sed dicis : Quod si potuit, non tamen adhuc debuit. Imo necessitas multiplex id ab ipso invito licet extorsit: siquidem urgebat actor, Ludovicus imperator legitimus hæres Lotharii fratris, cujus regnum Carolus invasisset. Exigebat hoc ipsum ab eo ignavia illorum episcoporum, qui in Caroli erant regno, quorum cum munus esset rogare, monere, præcipere, et redarguere regem invasorem publice peccantem : tantum abest, ut ista præstiterint, ut etiam ad ruinam properantem calcaribus agitarint. At cum omnes defecerint, ut ab interitu revocarent præcipitem regem, nonne debuit ex adverso consurgere Hadrianus, ut ipsi esset saluti, dum ne peccaret, esset impedimento?

23. Quod si fecit quod facere potuit atque debuit: quid questi sunt de eodem Pontifice dicentes, nunquam hujusmodi præceptionem ulli prædecessorum Rhemensium antistitum ab aliquo Romanorum Pontificum esse missam adversus Francorum reges? Sed non uni Rhemensis Ecclesiæ præsuli tantum, verum omnibus Galliarum episcopis, nec adversus legitimos reges, sed adversus tyrannos sive Gallias, sive Britanniam invadentes id sæpe factum, quæ sunt superius dicta, declarant. At certe ea ex parte, qua alienum regnum invadit Carolus, non legitimus rex, sed jure tyrannus (ut eum sæpe suis litteris Hadrianus appellat) dicendus fuit. At si non omnes tyrannos, hæreticos, sive schismaticos imperatores superius nominatos, perculerunt Romani Pontifices anathemate, et litteras conscripsere, ut omnes eorum communicationem vitarent: id facere opus non fuit, quia sponte id agerent Orthodoxi omnes episcopi. Quis enim inventus Orthodoxorum, qui communicaret cum Constantio vel Juliano vel alio manifeste hæretico imperatore? Quod etsi non omnes rei principes, quot tamen imperatores a Romanis Pontificibus sunt sententia excommunicationis affecti (cum jus

[1] 2. Cor. x.

id ab eis exegit) deque his non ad unum Rhemensem episcopum, sed ad omnes ubique terrarum constitutas Ecclesias litteræ Apostolicæ datæ sunt?

24. At quam perperam illam (ut aiunt) ex sæcularibus libris depromptam sententiam usurpare sunt ausi episcopi illi, imo Hincmarus ipsorum nomine, qua dicitur : «Omne regnum bellis quæritur, victoriis propagatur, et non Apostolicis, vel episcoporum excommunicationibus obtinetur?» oblitus Hincmarus (sic furor dementat hominem, ut ob oculos posita non consideret) ipsum Romanum imperium non nisi excommunicatione hæreticorum imperatorum Orientalium, opera Romanorum Pontificum, esse translatum in Francos, et apud eos eorumdem concessione Pontificum propagatum in hanc diem ad posteros, imo ipsum regnum Francorum non nisi ministerio Romani Pontificis e familia Clodovei translatum in Carolinos, cujus germen idem esset Carolus Calvus, filius Ludovici cognomento Pii, filii Caroli Magni. Videant igitur, quomodo cuncta sic tribuant armis, ut nihil deferant Pontificiæ potestati, æque ingrati, sicut rudes episcopi et sui ordinis contemptores.

25. Et quid illud, «Quod dominus Apostolicus rex et episcopus esse non potest, ut antecessores ordinem Ecclesiasticum et non rempublicam gubernarunt, non præcipiat habere regem, etc.» Quid hoc? nisi liceat regibus impune, quod volunt contra Dei legem agere, nullo sacerdote existente vindice regalium delictorum? Si hoc dicitis, nec in Ecclesia estis. Si conceditis, reges ratione saltem delicti subjici sacerdotibus : quid nugamini, dicentes, non reipublicæ curam, sed ordinis Ecclesiastici administrationem spectare ad Romanum Pontificem; quasi tyrannum, hæreticum, schismaticum non possit ipse Ecclesiastica censura notare, et si opus sit, ab Ecclesia pellere?

Illud insuper quam præter rem? «Si aliquis episcopus aliquem Christianum contra legem excommunicat, sibi potestatem ligandi tollit». Ergo e contrario (subjicio ego) si secundum legem excommunicat, bene facit. At quid tam secundum naturale, divinum atque humanum jus esse potest, quam conservare, quod suum est unicuique? Jus vetus Francorum statuit, quod usus pariter comprobavit, ex successione deberi regnum, cui si religionem adjicias sacramenti : quid hoc possit inveniri stabilius atque constantius? ut non nisi tyrannus debeat conclamari, qui divinum simul cum humano jus impugnet atque conculcet. Sed ubi invenitur, ut injuste agens episcopus, mox judiciali potestate nudetur?

26. Quod insuper pacis perturbatorem Hadrianum Pontificem dicant : convertant (si audent) eamdem in Redemptorem calumniam, quod non venit pacem mittere, sed gladium; et quod non pacem, quam mundus dat, e cælo descendens, in terram secum tulerit, sed illam, qua filios iræ, inimicos reddit filios Dei, secundum quam Hadrianus legationes misit, litteras scripsit, ut pacem haberent, et abundantius haberent, atque Deo conciliarentur, qui ex rapina alienorum bonorum essent Deo redditi inimici.

Ad postremum autem quod ratione carentes ad minas conversi, omnem exuant reverentiam plane factis sicut et dictis, cujus sint ipsi discipuli, Christine, qui suis humilitatem atque mansuetudinem, an diaboli qui apostasiam, omnemque superbiam suis insinuet, potest intelligi. Ut plane Carolo lugubre illud elogium Jeremiæ fuerit occinendum[1] : «Prophetæ tui viderunt tibi falsa et stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent : Viderunt tibi assumptiones falsas et ejectiones». Porro Carolum ægro animo tulisse reprehensionem Pontificis, atque re infecta legatos dimisisse, testatur[2] Aimoinus hoc anno.

27. *Hadriani litteræ pro Carolomanno in vinculis detento.* — Quod rursum spectat ad eamdem legationem per Hadrianum Pontificem ad Carolum Calvum missam : tradit idem ipse hujus temporis scriptor Aimoinus, per eosdem Sedis Apostolicæ legatos factum, ut idem Carolus rex Francorum filium suum Carolomannum, quem detinebat in vinculis, liberaret. Extant autem adhuc tres ejusdem Hadriani papæ Epistolæ datæ, tum ad ipsum Carolum regem, tum ad ejus comites, et aliæ ad episcopos ejus regni, hactenus nunquam visæ, acceptæ autem ex superius citato Codice Trevirensi. Quæ autem ad Carolum regem scripta est Epistola sic se habet :

28. «Hadrianus episcopus, servus servorum Dei Karolo regi.

«Inter cætera excessuum tuorum, quibus aliena usurpando invasisse crederis, illud quoque nihilominus objicitur, quod etiam bestiarum feritatem excedens, contra propria viscera, id est, contra Karolomannum genitum tuum sævire minime verearis; ita ut more struthionis, quod ex libro beati[3] Job discimus, obdureris ad filium tuum, quasi non sit tuus, cum videlicet non solum paterna gratia et beneficiis privans, verum etiam regni finibus eliminans; atque quod impium est, ut excommunioni submittatur, affectans. Verum quia idem Carolomannus Sedem Apostolicam legatis suis tanquam quibusdam pedum suorum passibus adiit, et per proprias litteras nos appellat, quin potius interpellat : primo quidem ab hujusmodi conatum tuum intentu, auctoritate Apostolica refrænamus, deinde vero ne adversus[4] Apostolum ad iracundiam provoces filium tuum, salubriter exhortamur. Atque ideo et gratiam ei tuam, sicut convenit, redde, et illum, ut revera proprium filium paternis affectibus suscipe : necnon et pristinis beneficiis ac honoribus restituere satage, donec saltem apostolatus nostri missi ad te veniant, et salvo debito utriusque vestrum honore, quidquid de illo salu-

[1] Thren. II. — [2] Aim. l. v. c. 26. 27. — [3] Job. XXX. et Greg. ibid. — [4] Ephes. VI.

brius inventum fuerit, competenti exsecutione ac dispensatione ordinetur ac disponatur. Ergo ne adjicias peccatum super peccatum, sed et de pristinis invasionis et avaritiæ pravitatibus deprecare, et correctionis ostensa perfectione, veniam Ecclesiasticam recipere totis medullis exopta, et ne finetenus pereas, usquequaque decerta, quatenus per hoc finis pravitatum, finis animadversionis efficiatur, et præstante Deo, cum termino culpæ, terminus accedat et pœnæ. Dat. III idus Julii, Indictione quarta». Ista Hadrianus ad Carolum regem pro filio Carolomanno, pro quo hæc breviter etiam ad comites in ejus regno constitutos :

29. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, omnibus gloriosis comitibus et cæteris fidelibus in regno Karoli, et in regno quondam Hlotharii regum constitutis.

« Auditui nostro sonuit, quod Carolus rex etiam belluarum furorem transcendens, contra propria viscera, id est, contra Carolomannum filium suum sævierit : hunc videlicet non modo paterna gratia et beneficiis privans, verum etiam regni sui metis eliminans, quin etiam conetur adversum illum exercitum congregare, et vos omnes adversus eum totis nisibus destinare. Unde quia per hujusmodi contentionem atque conflictum, sæpe sanguinis effusio contigit : providendum summopere ducimus, ne tale, proh nefas, nostro proveniat tempore, ac per hoc nomen Domini blasphemetur in gentibus. Ideoque pacem et non bella volentes; nam Psalmista[1] Domino dicit : Dissipa gentes quæ bella volunt : ea quæ pacis sunt, inter genitorem et genitum, si potestis, constituite : porro si non potestis, saltem bellis cedite, prœlia dissipate. Alioquin quisquis vestrum contra Carolomannum castra moverit, arma sustulerit, vel læsionis exercitia præparaverit, ac per id ut effundatur fidelium sanguis confluxerit : non solum excommunicationis nexibus innodabitur, verum etiam vinculis anathematis obligatus in gehenna cum diabolo deputabitur. Optamus vos in Christo bene valere. Data III idus Jul. Indictione quarta». Hæc ad comites Hadrianus, quæ autem ad episcopos datæ sunt litteræ, sic se habent :

30. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, reverentissimis et sanctissimis confratribus nostris archiepiscopis in regno Karoli et in regno quondam Hlotharii regum Ecclesiam Domini gubernantibus.

31. « Præsulatus nostri auribus intimatum est, Karolum regem Carolomannum filium suum gratia sua privatum, post multa dira simul et dura crudeliter irrogata, beneficiis et ab ipsis quoque regni sui metis eliminasse ; quinimo ut vos etiam in eum excommunicationis spicula jaceretis, sanctimoniæ vestræ nihilominus suasisse. In quo quid aliud intelligi datur, si rei se ita veritas habet, nisi quod resti delictorum, quam multipliciter extendendo contexuit, adhuc istud quoque impietatis genus velit adjicere, et sese talibus iniquitatum captum funiculis et constrictum gestiat irretire? Unde nimirum valde dolemus, et ei affectu spiritali compatimur ; et quamvis exteriorem circa illum pacem solvamus, interiorem tamen integram conservamus : nam et ideo illum percutimus, ut sanemus. Flagella idcirco extrinsecus adhibemus, ut intrinsecus vulnera delictorum curemus : verbera namque corrigentis sunt, non pœnæ damnantis. Verum quia idem Carolomannus nos missis suis, quasi quorumdam pedum suorum gressibus adiit, et per syllabas proprias Apostolicam Sedem appellat, quin potius interpellat : decernimus nullam vos in eum excommunicationis jaculaturos omnino sententiam ; quousque videlicet nos, qui sacerdotum Domini matura volumus esse judicia, universa quæ gesta sunt, veraciter agnoscamus. Alioqui invalidam Apostolicæ pondere auctoritatis futuram, contraque reverentiam vestram potius non immerito sævituram.

32. « Satius autem et sine dubitatione præstantius est, ne Karolus proprium filium spernat, ne domesticos seminis sui despiciat, ne jura propinquitatis solito more corrumpat, ne pacis et charitatis fœdera violet, ne caduca mansuris anteferat, ne temporalia æternis præponat. Præterea præfatus Carolomannus insontem se circa patrem, multipliciter asserit. Verum ut nos non adstruendo, sed ratiocinando, quæ animadvertimus fateamur : quid mirum, si Carolus præcepta Dei, præfixos metis suis terminos transferendo, aliena invadendo, contemnens, ex suis reperit qui ejus voluptatibus contrairet, et de lumbis suis procederet, qui ipsius motibus resultaret? cum non ignoremus, protoplastum contra Dominum se per inobedientiam erigentem, et vetita contingentem, non solum exteriora quæque rebellantia cognovisse, verum etiam in semetipso quæ sibi obsisterent invenisse. Quod tamen non dicimus, quasi Carolomannum rebellem circa patrem fatentes, aut contumacem genitum erga genitorem fore docentes : sed quid sacro justoque divino judicio fieri possit considerantes, et ut hæc rex Carolus solerter attendat, salubriter admonentes. De quibus omnibus scitote nos ipsi regi Carolo scripta nostra misisse, et exhortatoria Pontificatus nostri direxisse. Optamus fraternitatem vestram in Christo bene valere. Dat. III idus Jul. Indict. III ». Hactenus Hadrianus de causa Carolomanni, qui invitus attonderi, clericalemque vitam profiteri coactus, resiliens, a patre pulsus, beneficiisque privatus, et episcoporum sententia condemnatus, Sedem appellans Apostolicam, litteris Hadriani per legatos est liberatus, atque ita, dum vixit Hadrianus, res se habuerunt. Verum post Hadriani obitum in eum Carolus pater acrius sævüt, nec destitit, quousque eum luminibus excæcans orbavit, ut Frodoardus, Aimoinus, aliique scriptores omnes affirmant.

33. *De libello precum Caroli regis.* — Reperi-

[1] Psal. LXVII.

tur autem hoc item anno Carolus ipse (quod politicorum est in Decretis, ut quo magis princeps exercet tyrannidem, eo magis religionis culturam affectet) scribi sibi fecisse aureis litteris libellum precum selectarum, quas quotidiano usu recitaret, quæ quidem magnam redolent pietatem. Extat ipse nuper editus, in quo temporis etiam nota his versibus scripta legitur :

Bis quadringenti volitant et septuaginta
Anni, quo Deus est Virgine natus homo :
Terdenis annis Carolus regnabat et uno,
Cum codex actus illius imperio.

Est autem titulus iste :

« Incipit liber orationum, quem Karolus piissimus rex Hludovici Cæsaris filius colligere, atque sibi Manualem scribere jussit. » Sicque exorditur a precibus matutinis : « Hoc orandum est, cum de lecto vestro surrexeritis : JESU Christe Fili Dei vivi, in nomine tuo levo manus meas, etc ». Jam cusus extat Ingolstadii anno salutis MDLXXXIII. Ista ipsa laudanda quidem, sed reprehensione plane digna reliqua hoc eodem anno ab ipso tractata.

34. *Hincmarus Rhemensis in Synodo latrocinali Hincmarum Laudunensem episcopum papæ studentem deponit et vexat.* — Tantum enim abest, ut Carolus litteris acquieverit Hadriani papæ, ut potius iisdem fuerit refragatus, ad hoc opus usus consueto ministro Hincmaro Rhemensi archiepiscopo, qui ad hæc provincialem Synodum indixit, commotus in Hincmarum Laudunensem episcopum, qui pro litteris Apostolicis agens, nullo modo consentire voluisset excommunicationi ab eo contra Carolomannum illatæ : quo nomine idem Hincmarus Rhemensis ad eum increpatorias litteras dedit, quarum meminit[1] Frodoardus, dum ait : « Item scripsit ad eumdem Hincmarum Laudunensem pro excommunicatione Carolomanni, dum ipse obedire nolebat, eum sæpe commonens, ut contumaciam mentis suæ deponeret, et ad obediendum sibi, ceu jam coram multis testibus professus fuerat in alia Synodo, cui subscripserat, se inclinaret ».

Hæc summatim de Hincmari litteris ad Hincmarum Laudunensem Frodoardus. Qui paulo inferius de aliis ejusdem litteris ad eumdem datis meminit, quibus eum ad Synodum vocat proxime celebrandam, in qua (ut ait) Hadriani papæ mandata tractanda essent. At quænam ista Synodus? Utique illa, quæ adversus eumdem Hincmarum Laudunensem tunc fuisse congregata cognoscitur, eo quod Laudunensis Hincmarus pro Sedis Apostolicæ litteris agens, nec regis, nec sui Rhemensis archiepiscopi, cui subjectus erat, visus est aliquam habuisse rationem. Contumax atque pervicax est existimatus, qui non in gratiam regis, ut reliqui, cuncta faceret, sed magis pro litteris Apostolicis contra regem pugnaret, cujus rei causa jussus est ut reus in Synodo causam agere.

35. Hoc namque anno habita est Synodus imo grassatio in Attiniaco villa, loco sub regno Caroli constituto, cui præfuerunt Remigius Lugdunensis, Ardovicus Vesontiensis, Bertulfus Trevirensis archiepiscopi, una cum subjectis episcopis et aliis Rhemensis provinciæ. In hac Synodo ipse archiepiscopus Hincmarus accusatorem egit adversus nepotem suum, quem jam antea ipse consecraverat episcopum Laudunensem. Exæstuabat enim odium Hincmari Rhemensis in nepotem, eo quod (ut dictum est) junior Hincmarus adversus ipsum jura Sedis Apostolicæ attenuare conantem (ut patet ex iis quæ superius dicta sunt diversis in locis) contraria scripta collegisset, quibus ejusdem Sedis jura corroborare niteretur. Traxit ad hanc causam senior Hincmarus Carolum Calvum adversus Laudunensem Hincmarum, quasi apud Romanum Pontificem eum accusasset, ad quem absque ejus licentia adversus ipsum scripta misisset, contra fidelitatis juramentum, quod eidem regi jam antea præstitisset.

36. Adstitit huic Synodo seu potius Synodo Duziacensi, celebratæ anno sequenti Hincmarus junior ut reus, imo ut condemnatus, ut qui in itinere captus fuisset ab hostibus, et spoliatus, et ad eamdem Synodum ita perductus. Testatur id ipse in libello declamatorio oblato Joanni papæ octavo in Trecensi Concilio habito anno Redemptoris octingentesimo octogesimo octavo, ut suo loco patebit, ubi et ostendit omnia acta esse tyrannice, dum præter illa quæ dicta sunt, cum oblatus esset ab eodem Hincmaro juniore libellus huic Synodo, idem non est permissus legi, imo nec suscipi. Cum ipse accusationibus Hincmari senioris, et Caroli regis potentia ita præstrictus, ut suam causam agere non liceret, jam spoliatus nec auditus, Sedem Apostolicam appellavit ; sed appellationi non delatum, quamvis eam vim patiens coram Synodo humi prostratus dari sibi defensionis locum expetierit, ipsa gemente Synodo, sed tam a rege, quam ab archiepiscopo adversus eum averso vultu pertracta, protestante tamen, aditum ipsi ad Sedem Apostolicam non denegandum.

Sic igitur Hincmarus Laudunensis privatur episcopatu penitus, ejiciturque in exilium ; ubi ferreis detentus est vinculis et custoditus ; atque demum (quod omnem superat crudelitatem) ut spes omnis ipsi adimeretur in sedem suam iterum remeandi, eumdem oculis evulsis ejus hostes excæcarunt. Hæc omnia coram plena Synodo, præsente Joanne Pontifice, ex ejus libello sunt lecta, ubi ab eodem meruit Pontifice in suum thronum quamvis cæcus restitui, et etiam aliis honoris insignibus decorari, ut suo loco dicetur.

37. Sed (quod non omittendum) præcessit Synodum hanc, quam hoc anno diximus celebratam, alius episcoporum viginti conventus Wermeriæ habitus, in quo actum de excommunicatione

[1] Frod. l. III. c. 21.

ab Hincmaro Laudunensi illata in Northmannum, qui bona Ecclesiastica accepisset a Carolo rege in beneficium; cujus causa condemnatus, ab eorum injusta sententia idem Laudunensis appellavit Hadrianum Romanum Pontificem : cui nec delatum fuit, reclamante Synodo, id contra canones fieri. Sed prosequente ipso litteris apud Romanum Pontificem causam suam, et Hadriano papa pro ipso rescribente, et nihil operante, sed magis odium regis et Hincmari senioris in ipsum juniorem Hincmarum concitante, ut in eum hoc anno dicta Latrocinalis Synodus cogeretur, præbuit occasionem.

38. Cum interea ad excusandas (ut ait [1] Psalmus Davidicus) excusationes in peccatis, Hincmarus ipse Rhemensis archiepiscop. adversus Laudunensem prolixam scripsit Epistolam [2] apologeticam, quam dixeris potius invectivam orationem ; insuper et Synodi hujus pro arbitrio Acta conscripsit, in quibus et accusationes in eum prolatæ intextæ sunt, nimirum quod non esset obediens suo metropolitano, quodque ob privatas injurias suas omnes Laudunenses excommunicasset, et sacros ministros omnes a sacris ministeriis, sacramentorumque exhibitione etiam suspendisset.

Quod autem appellans Hincmarus Sedem Apostolicam non auditus esset, commotus est vehementer Hadrianus papa, qui jussit, scribens ad Hincmarum seniorem, ut Laudunensem episcopum cum tribus aliis episcopis Romam mitteret. Sed nec in his quidem illi paruit, sicut nec obedivit, cum præcepit ut Northmannum bona Ecclesiæ occupantem, accepta a rege in beneficium, nisi redderet, excommunicaret. Acceptis autem Hadriani papæ litteris, excusavit se Rhemensis Hincmarus rescribens ad Hadrianum, quod non prohibuerit appellationem ad Apostolicam Sedem, et Romam profectionem ; sed et alias nectens frivolas causas ad alias accusationes quibus impetebatur, Apostolicæ Sedis judicium eludendo vitavit, donec Hadrianus ipse ex hac vita sublatus est, vindex acerrimus contemptæ Apostolicæ Sedis auctoritatis. Qui eodem argumento in ipsum regem pergraves litteras dedit, increpans, quod appellantem Laudunensem, ad Apostolicam Sedem venire jussum retinuisset, et alia quibus eum acerrime ut tyrannice agentem corripuit, ut patet ex Epistola Caroli ad eum reddita, cui satisfactum superius ex iis quæ ad redarguendam Hincmari Rhemensis audaciam dicta sunt. At de his modo satis ; reliqua autem inferius in Concilio Trecensi dicenda.

39. *In Anglia SS. virginum mira fortitudo et S. Edmundi regis martyrium.* — Hoc eodem anno Coloniæ Synodus acta est, Ludovico rege agente, sexto kalendas Octobris, in qua, præter complura ad Ecclesiasticam disciplinam spectantia pertractata, insuper ab iisdem qui convenerunt episcopis dedicata est ibidem Ecclesia S. Petri. Hæc pluribus in veteri Francorum Chronico a Pithœo nuper edito.

Ac demum anno huic coronidem imponamus, coronas ipsas sanctarum virginum ex martyrio forti, constantique animo comparatas ; de quibus hæc sunt, quæ ex antiquioribus Annalibus in lucem prodidit Matthæus Westmonasteriensis, qui rem gestam sic enarrat : « Anno gratiæ octingentesimo septuagesimo applicuerunt in Scotiam Danorum innumera multitudo, quorum duces fuerunt Hinguar et Stubba, diræ perversitatis homines, et fortitudinis inauditæ. Qui totius fines Angliæ in exterminium adducere conantes, pueros et senes quosque sibi obvios jugulabant, matronas, sanctimoniales, seu virgines ludibrio tradendas mandabant. Cumque per omnes regnorum fines tanta tyrannorum immanitas disseminata fuisset, Ebba sancta Collinghamnensis cœnobii abbatissa, metuens, ne et ipsa, cui sollicitudo regiminis et cura pastoralis commissa fuerat, cum sibi subjectis virginibus ludibrio traderetur paganorum, ut pudicitiam amitterent et virginitatem, convocatis sororibus ad capitulum universis, in hanc vocem prorupit, dicens : Advenerunt nuper ad partes nostras pagani nequissimi, et totius humanitatis ignari, qui loca regionis hujus singula perlustrantes, nec sexui muliebri, nec parvulorum quidem parcentes ætati, Ecclesias, et personas Ecclesiasticas destruunt, feminas sanctimoniales prostituunt, et obvia quæque sibi conterendo consumunt. Itaque si consiliis meis acquiescere decreveritis, spem certam de clementia divina concipio, quod et Barbarorum rabiem effugere valebimus, et perpetuæ virginitatis pudicitiam custodire. Cui cum universa virginum congregatio certis promissionibus spopondisset, sese maternis in omnibus velle obtemperare præceptis : illa admirandæ animositatis abbatissa, palam cunctis sororibus exemplum castitatis præbens, non solum sanctimonialibus illis proficuum, verum etiam omnibus et successuris virginibus æternaliter amplectendum : arrepta novacula nasum proprium cum labro superiori ad dentes usque præcidens, horrendum de se spectaculum adstantibus præbuit universis. Quod factum memorabile cum congregatio tota videns admiraretur : simili de se opere a singulis perpetrato, materna sunt vestigia consecutæ.

40. « Et his ita gestis, cum mane crastinum illuxit, pervenerunt tyranni nequissimi, ut feminas sanctas Deo devotas ludibrio traderent, simul et ipsum monasterium spoliatum ignibus concremarent. Sed conspicientes abbatissam illam, et sorores singulas tam enormiter mutilatas, cum festinatione recesserunt de loco illo, dum longum nimis sibi videretur, vel ibidem etiam per breve temporis spatium demorari. Sed inde recedentes, præceperunt satellitibus suis nefandis, ut injecto igne, monasterium cum omnibus officinis, et ipsis sanctimonialibus concremarent. Sicque executione completa a ministris iniquitatis, sancta abbatissa, et

[1] Psal. CXL. — [2] Recitat eam Frod. l. III. c. 21.

omnes cum illa virgines sanctissimæ ad martyrii gloriam pervenerunt ». Hucusque de his auctor, qui his subjicit diram stragem monasteriorum aliorum, et Ecclesiarum omnium ab iisdem crudeliter diversis in locis sibi obviis perpetratam.

41. Erit fortasse audaculus quispiam, qui sanctas virgines Christianæ fortitudinis exemplum incomparabile inter martyres receptas, et cultu martyrum ab Ecclesia celebratas audeat suggillare, quod cum nemo sit dominus membrorum suorum, ipsæ de illis adeo prodigæ fuerint. Cui modo sat illud, dijudicari ab Ecclesia quando quid divini fit impetu Spiritus, vel humana tantum audacia. Quæ non has tantum recensuit inter Martyres, quæ membris suis, virginitatis salvandæ causa non pepercere, sed alias, quæ sive præcipitio, sive aquarum vorticibus, sive etiam ignibus dedere corpus, pudicitiæ servandæ gratia; quas uno consensu, tam Occidentalis, quam Orientalis Ecclesia colit martyres, et sanctissimi utriusque orbis Patres defendunt et prædicant. Vox illa apud S. Ambrosium adhuc clamans auditur S. Pelagiæ virginis Antiochenæ eadem necessitate constrictæ, ut virginitatis dispendium pateretur [1] : « Moriamur scilicet, vel si nolunt licere, moriamur. Deus remedio non offenditur, et facinus fides abluit ». Fecit illa quod dixit, et sorores idipsum facere persuasit. Prætermittimus relegere singulas in diversis totius orbis Ecclesiis, quæ simili animi fortitudine, similique facto conciliaverunt sibi coronam martyrii. Sed cum vix paucas spicas ex diversis colligere liceat : ex fertili tamen agro martyrum ipsa nobili, fœcunda martyribus Ecclesia Anglicana amplam messem in tanto examine es nactus sanctarum virginum, quæ tunc instar apum monasterii alveari contentæ, jam cælo cum sponso duplici insignitæ corona lætantur.

42. Eodem anno, eadem quoque persecutione urgente, eorumdem Danorum sævitia contigit crudelissima affici nece S. Eadmundum Angliæ regem, eamdemque illustrari corona martyrii miraculorum multiplicium fulgore nitente. De quo, præter alia multa iisdem Annalibus prædicata, habentur hæc de martyrio : « Sanctus quoque Eadmundus cum se ab hostibus undique vallatum cognosceret, de consilio Humberti Helmhamensis episcopi confugit ad Ecclesiam, ut se membrum Christi ostenderet. Et armis temporalibus projectis, cælestia induit, humiliter Patrem et Filium cum Spiritu sancto deprecans, ut sibi in passione constantiam largiretur. Igitur a ministris iniquitatis clementissimus rex Eadmundus ab Ecclesia truculenter extrahitur, loris dirissimis coarctatus. Et sicut Christus ante Pilatum præsidem, ita ducitur Eadmundus ante iniquum ducem, cupiens ejus sequi vestigia, qui pro nobis immolatus est hostia. Quo jubente, ad arborem quamdam, quæ non multum aberat, ligatus, diutissime flagellatur, multisque modis illuditur : sed invictus athleta Christi Eadmundus inter flagella semper Christum invocando flebilibus vocibus, tortores suos compulit in furorem, et ad ipsum tunc arcubus, quasi ad signum ludendo, totum corpus ejus telis confodiunt et sagittis. Nec erat locus in corpore martyris vacuus, cui novum posset imprimi vulnus. Nam sicut ericius in cute densis armatur spinis, ita corpus invicti regis spiculis conficitur sagittarum. Cum nec sic Hinguar carnifex truculentus sanctum martyrem Eadmundum a fide Christi, et confessione Trinitatis potuit separare, ut suis iniquis persuasionibus præberet assensum : protinus lictori mandat, ut ense cruento martyris caput præcidat. At lictor sanctum de stipite truculenter avulsum, inter verba orationis et confessionis Christi nominis unico ictu ipsum decapitando, XII kal. Decembris, gratissimum Deo holocaustum igne passionis examinanatum cum palma victoriæ et corona justitiæ transmisit ad cælum ». Et paulo inferius.

43. « Passus est autem cum sanctissimo rege Eadmundo Humbertus Helmhamensis antistes, qui regem eumdem in regni fastigium sublimaverat, et constantia invicti regis ad martyrium animatus, cum ipso est regni cælestis possessor effectus ». Subjicit his de admiranda capitis regis inventione et miraculis, quæ tunc fieri contigerunt, atque demum exacta temporis chronologia rem tantam sic testatam reliquit : « Passus est autem rex et martyr Eadmundus anno gratiæ octingentesimo septuagesimo, regni vero sui anno decimo sexto, duodecimo kalendarum Decembrium, feria secunda, Indictione sexta (Ind. IV), luna existente vicesima secunda ». Hic finis rerum Occidentalium anni hujus.

44. *Metrophanis Epistola historica de rebus Photii.* — Quod ad res pertinet Orientalis Ecclesiæ, præter illa quæ ad octavam Synodum spectare visa sunt, anno superiori recitata, ne quæ essent unius Synodi partitio importuna succideret : hoc eodem anno Metrophanes, qui insigni orthodoxia spectatus, et cujus summa est laus in singulis octavæ Synodi Actionibus, quique cæteris Orientis episcopis præstare videretur doctrina atque virtutibus, rogatus a Manuele patricio et tabellariorum præfecto, ut totius causæ Photii res gestas historia brevi conscriberet : annuit libenter, quod et præstitit diligenter; brevitate cuncta perstringens, summaque fide prosequens, quod conatus est feliciter consecutus una Epistola, quam nunquam hactenus latinam visam, a nostro Metio fido interprete primum latinam redditam hic tibi ex eodem citato sæpius græco Codice, suo opportuno loco cudendam putavimus Anacephaleosin rerum gestarum, in qua uno adspicias intuitu plurium annorum rerum gestarum seriem, sed et ab aliis prætermissa invenias diligenter expressa. Sic enim se habet [1] :

[1] Ambr. de virg. l. III.

[1] In Codic. post Octav. Synod.

45. « Metrophanes metropolitanus Smyrnæ Emmanueli patricio, tabellariorum præfecto.

« Cum tuæ dilectioni, magnificentissime vir, nihil comparandum judicemus, ideo tuæ annuentes petitioni, hæc scribimus, ab initio usque ad finem legibus et canonibus damnatum Photium existere. Primum quidem, quod cum adhuc laicus esset, fuit excommunicatus. Deinde quod propter varias et diversas suas iniquitates sibi metuens, adductus est, ut a singulis episcopis et magistratibus, suis ipsorum manibus scripta chirographa pro sui defensione habenda curaret. Adde quod schismaticis et auctor fuit. De his vero, qui schismatis sunt auctores, quæcumque canones dicunt, ipse videris. Tot igitur Ecclesiasticis legibus aperte excommunicatus et anathemati obnoxius est Photius ». Hæc sunt Photii, antequam ipsam Constantinopolitanam sedem invaserit : quæ autem postea sunt secuta sic subdit, incipiens ab Ignatii patriarchæ ab eo facta electione, cum ipse ejus sedem invasit :

« Cum vero ita res se haberet, adhuc superstite Ignatio, tanquam adulter, Ecclesiam Constantinopolitanam invasit, quamvis episcoporum suffragiis non fuisset electus juxta Ecclesiæ canones et statuta, sed ab eo qui imperii particeps erat (Bardas hic dicebatur) adjutus.

46. « Quapropter episcopi communi omnium sententia cum Photium excommunicassent : tres alios elegerunt, et multis diebus in hac electione et sententia perstiterunt. Deinde vero omnes fere paulatim defecerunt, exceptis quinque, inter quos ipse fui ». Hæc eo tempore, cum, deposito Ignatio, seipsum Photius in sedem intrusit, cum hi tantum quinque, cæteris ad eum deficientibus, eidem fortiter restitissent. Pergit Metrophanes : « Atque cum primum vidimus universam episcoporum multitudinem corruptam, operæ pretium fore duximus, nostra etiam manuscripta assensione Photium nostræ Christi Ecclesiæ filium declarare, et sanctissimi ejus præsulis Ignatii socium et collegam, ut hoc pacto Bardæ edicta nullo modo refragari deprehenderentur. Edixerat enim ille, ut nostræ Christi Ecclesiæ patriarcham constitueremus, licet coram nobis sua scripserit manu, se Ignatium ab omni culpa immunem patriarcham existimare ; nec unquam adversus illam aliquid se dicturum. Si quis vero dicat, Photium fuisse admissum patriarchæ collegam : admissus certe fuit Photius a nobis tamen invitis, vi quidem, atque ejus qui imperabat imperio. Qui paulo post quod sua manu chirographum scripserat, ipse etiam delevit, et Ignatium deposuit, quando coram universo episcoporum cœtu Constantinopolitanæ provinciæ ipse anathemate fuit damnatus, et depositus, et segregatus a Patre et Filio et Spiritu sancto declaratus ». Ista facta sunt, cum Photius non admitteret Ignatium in throno collegam, excogitatum tale remedium ob pacem Ecclesiæ. Pergit :

47. « Cum vero omnes episcopi ita convenissent, et simul decrevissent, ac seipsos anathemate obstrinxissent, si quis aliquando Photium esse patriarcham fateretur, et propterea quadraginta diebus in sancta beatæ Irenes Ecclesia essent congregati : Photius Bardæ prædicti auxilio nixus, Synodum in Ecclesia sanctorum Apostolorum congregat, et iterum Ignatium deponit, et anathemate damnat. Quo etiam tempore nos ejus iniquitatem coram arguimus, et hac de causa in illo conciliabulo iniquissimam depositionem nos itidem passi sumus, et in fœtidissimum carcerem apud Numeros multis diebus fuimus conjecti atque detrusi. Nobiscum etiam fuit ipse patriarcha Ignatius ferreis vinculis devinctus et custoditus, et alii præterea multi in prætorii carcere, qui deinde illinc educti, in exilium missi sunt. Patriarcha quidem Mitylenem, reliqui vero alii alio.

48. « Photius interea separatim ad beatissimum papam Nicolaum quatuor metropolitas Romam misit, et per eos illi omnia significavit, quæ ad Ignatii damnationem faciebant. Divinus autem ille Pontifex, quamvis nullam nostrarum partium accepisset excusationem et defensionem, cum nobis per adversarios id facere minime licuisset : congregata nihilominus Occidentalium episcoporum Synodo, ex istiusmet Photii litteris illum reprobavit, et condemnavit, laicum et sæcularem hominem ipsum appellando. Quo etiam tempore Zachariam et Rodoaldum episcopos misit, ut Constantinopolitanæ Ecclesiæ res et negotia visitarent ; et primum quidem Photium deponerent, deinde vero Ignatium patriarcham restituerent ; et si quis esset, qui illum accusaret, audirent quæ ipsi objicerentur, et illa Pontifici significarent. At illi cum Constantinopolim venissent, et Epistolas imperatori et Photio dedissent, octo mensibus instare et ingerere non destiterunt, ut ea, quæ sibi fuerant mandata, peragerent. Quod cum illi facere minus potuissent, sed potius muneribus corrupti fuissent : nullo habito judicio, inique patriarcham Ignatium deposuerunt, et Photium confirmaverunt adversus Ignatium, Photio ipso eam accusationem producente, quod absque suffragiis videlicet esset electus, quæ contra Photium potius conveniebat, cum sola principum manu et imperio in eum gradum acceptus esset, nullis episcoporum suffragiis, quin potius præter eorum sententiam, quod non poterat, nisi falso dici de Ignatio. Hos autem legatos Romam reversos Nicolaus sanctissimus deposuit, cum diligenter et per se scivisset, quæcumque illi præter suam fecissent sententiam, et Synodo non parva congregata, Photium anathemate damnavit, non solum quia synodicam suam sententiam et decretum fuerat transgressus, quod ipse sponte sua receperat, verum etiam quia legatos deceperat.

49. « Cum vero Photius adhuc in sua pravitate permaneret, didicit, quod legati papæ, cum in Bulgariam venissent, sacrum ipsius Photii chrismatis unguentum reprobarunt, et omnes eos qui præerant, quive subjiciebantur in Bulgarorum re-

gione, iterum sacro unxerunt unguento. Furore quodam percitus propterea Photius OEcumenicam Synodum finxit et composuit, et duos imperatores, qui tunc rerum potiebantur, Michaelem scilicet et Basilium nostrum erronee et simulate Synodo præsidere constituit, legatos etiam trium Orientalium sedium patriarchalium, et universam senatorum multitudinem et provinciæ episcopos, et accusatores instituit, qui querelas proponerent, et res male gestas a papa Nicolao prædicarent et deplorarent; atque ut synodale judicium promulgaretur, exposcerent. Testes adhibuit, qui accusationes et querelas confirmarent : ipse vero Photius quasi partes Nicolai tuendas susciperet, et benevolentiam quamdam erga papam simularet, et quod videlicet non oporteret absentem condemnari respondebat : rationes etiam adduxit, tanquam eorum essent præsulum, qui adstabant sibi refragantium adversus papam : quibus tandem quasi victus Photius, querelas admisit, et quæstionem ac judicium introduxit, et papam ipsum pro sexcentis falsis criminibus postremo condemnat, illumque una cum ipsis qui cum eo communicabant, anathemate damnat, subscriptiones simulans eorum omnium, qui ibi juxta suum ingenium fuerant congregati, duorum scilicet imperatorum, et legatorum trium Orientalium patriarcharum, et omnium senatorum, monasteriorumque præpositorum et clericorum. Cum ita igitur simulasset et finxisset proprias omnium subscriptiones, imperatorem Doliechum (Ludovicum) et Ingelbergam Augustam celebravit, et summis laudibus exornavit in sua simulata Synodo; Epistolam etiam ad Ingelberam (Engelbergam) scripsit encomiis refertam, dignam videlicet ipsam fuisse, ut ab OEcumenica Synodo instar Pulcheriæ illius Augustæ (ut ipse putabat) proclamaretur, et præconio celebraretur. Rogabat etiam, quod tandem effecit, ut suo marito Doliecho suaderet, ut Nicolaum papam Roma pelleret, tanquam ab OEcumenica et universali Synodo depositum, cujus exemplar ad illam cum muneribus etiam misit.

50. « Deus autem zelotes præveniens Basilio nostro a Deo custodito imperium est largitus, qui tale facinus interturbavit, et missum exemplar illius Synodi in aureo triclinio coram omnibus posuit. Quod cum vidissent universi, sunt perterriti, tum Ecclesiastici, tum sæculares omnes, et Photio publico interdixerunt edicto. Omnes enim affirmarunt se nihil eorum scire quæ scripta fuerunt. Hoc exemplar ad Hadrianum papam imperator Basilius misit. Quod cum ille vidisset, cum Occidentalibus episcopis Concilium congregat, et quanam damnatione dignus foret Photius pro hujusmodi figmentis, quærit, qui damnationem et depositionem hoc pacto præripuerat. Cum ergo episcopi congregati aliquid novi excogitare vellent, nec illud facile invenirent, priorem condemnationem confirmandam decreverunt, mandantes prætera Photium nullo pacto amplius Christianum fore dicendum et legatos ad imperatorem super iis Pontifex misit. Imperator autem Basilius hos convocavit, dum in Ecclesia celeberrima sanctæ Sophiæ præsiderent una cum aliis legatis trium Orientalium sedium patriarchalium, et ita Synodum vere OEcumenicam fecerunt, et octavam illam nuncupaverunt. In qua cum Photius sæpius fuisset accersitus, et ejus socii, ut si quid ad sui defensionem haberent, in medium afferrent : cum primum animadverterunt eos nihil dicere : edicto publico Photio interdixerunt, ne Christianus amplius diceretur. Qui igitur a quinque Synodis justis de causis, et pro multis iniquitatibus fuit condemnatus, et diabolo per anathema traditus : dignum ne illum unquam judicares, ut Christianus ullo pacto diceretur? vel ut sacer Deo foret dicatus, nedum supremum obtineret sacerdotium?

51. « Primum enim depositus fuit et anathemate damnatus ab episcopis Constantinopolit. provinciæ, quando suum chirographum violavit et irritum fecit. Secundo a Romana Synodo, cum ad papam Nicolaum ipse scripsit. Tertio cum Rodoaldus et Zacharias Roma sunt reversi : quo etiam tempore ipsi fuerunt depositi. Quarto a Synodo ab Hadriano papa Romæ congregata. Et quinto ab OEcumenica Synodo octava Constantinopoli habita. Hæc itaque, magnificentissime et sapientissime vir, in animi tui ærario depone ad tui custodiam et cautelam, vel potius portionem et sortem, et cum Photio nulla tibi sit ullo pacto communio ». Hucusque Metrophanes. Antequam autem quæ sunt reliqua Photii prosequamur, de Ignatio hæc dicenda.

52. *Photii juste cum suis exagitati litteræ flebiles et hypocritæ.* — Ad hujus etiam anni res gestas pertinet, quod Ignatius patriarcha auxilio Basilii imp. una cum legatis Bulgarorum, misit in eam provinciam, tanquam ad Ecclesiæ Constantinopolitanæ diœcesim pertinentem, creatum a se episcopum una cum aliis clericis, quem nominatum fuisse Theophylactum affirmant. Verum Theophylactus ille archiepiscopus Bulgarorum, cujus extant in sacrum Evangelium lucubrationes, et alia scriptorum monumenta, longe post hæc tempora claruit, tribus nimirum ab hoc sæculis evolutis sub Commenorum et Ducarum familiæ imperatoribus, ut quæ apud nos extant ejus Epistolæ plures docent.

Sed jam ad damnatum Photium redeamus : quem tantum abest, ut enormis sceleris pœnituerit, ut potius se ad maledicta converterit, ipsam sacrosanctam Synodum OEcumenicam, a qua justissimam sententiam damnationis acceperat, blasphemiis incessendo, ut apparet ex brevi ista ipsius Epistola ad unum ex suis episcopis scripta :

53. « Photius Michaeli metropolitæ Mitylene.

« Quemadmodum discipulos Domini, dum Judæorum conciliabulum Christo exosum e sua synagoga ejecit, ipsos eo magis præceptori suo et Domino junxit, et chariorem illis effecit : ita etiam nunc isti Judæorum imitatores, qui nos Apostolo-

rum æmulos e synagoga ejecerunt sua; nos quidem divinis illis Apostolis divini Verbi spectatoribus magis conjunxerunt et applicuerunt. Malorum enim communio et consortium perspicaciorem reddidit et arctiorem tum vitæ, tum fidei conjunctionem : illi vero contra seipsos ab Apostolorum doctrina, et a nostra recta fide, quinimo a Christianorum nomine et conversatione suam ipsorum sortem misere et perdite omnino segregarunt, et se una cum Judæis præcipites dederunt, quos sunt imitati, quod ad Christi necem et interitum pertinet». Hactenus Epistola a Metio in latinum conversa.

54. Consilium autem illud, et quidem rectum fuit imperatoris, obstinatissimum hominem a communi civium consortio longe longius ablegare, quod viderit ipsum pollentem eloquio plurimum posse obesse tranquillo reipublicæ statui.

Quamobrem totus ad partes Photii minuendas imperator incumbit : ipsum quidem in exilium damnat, ejusdemque affines amicos lacessit; ab eo facta scinduntur : deportantur in exilium et alii complures; quin etiam consecratæ ab eo Ecclesiæ profanantur et diruuntur, servique ejus atque sectarii ad quæstiones vocantur, et alia id genus adversus eos committuntur : quæ idem ipse brevi Epistola ad Michaelem protospatharium data enumerat, quæ sic se habet :

55. « Photius Michaeli protospathario.

« Corpus morbis, animus passionibus, tota vita obtrectationibus hominum afflicta defluit. Amicorum incommoda sollicitant, servorum cruciatus, plagæ, captivitates, consanguinei gravibus minis distracti, rerum necessariarum privationes, direptiones librorum, vastationes sacrarum ædium, quas propitiatorium scimus, item psallentium, legentium, in omnibus divinis ministrantium. In omnes domus acerbæ sententiæ et decreta, ne quisquam appropinquet ut ad nos veniat. Quid commemorem quotidianas quæstiones ac disceptationes et judicia et damnationes, ubi nec ullus testis, nec judex, nec accusator quidem non solum in nos, sed etiam in amicos et cognatos et famulos, in omnes denique, in quos irruit meditatio, studiumque, et excogitatio in perniciem nostram? Quod si defecerunt scrutantes scrutinio, hoc nec illorum sententiæ est, nec nostræ virtutis, sed profundæ et excelsæ humanitatis Dei, ex qua sola pendemus, et in qua salo hujus vitæ jactamur, tot tantisque obruti fluctibus pro cognatis, pro amicis, pro famulis, pro psallentibus, pro omni consolatione humana. Quid? Milites, et custodia, et tribuni, et vicarii, et cohortes militares circumsident. Quomodo igitur anima tot malorum falcibus dirempta e corpore non erupit et fugit? Hoc et nos in consilii inopiam anxietatemque redigit». Hactenus ad Michaelem Epistola una ex illis, quas ab Aloisio digno episcopo Bellunensi græce scriptas accepimus, quas Petrus Morinus noster latinitate donavit. Tunc idem Photius ad Tarasium fratrem his verbis :

56. « Calamitatis vigor nunc est, ac malum glis-cit, nec ullum est præter Deum ac illam spem, solatium. Insidiæ vero, et minæ et terrores leviora ostendunt, quæ antea experti sumus. Quis horum finis? mors fortasse, quam ipsi in nos parturiunt, vel eos ab ulciscendo ac puniendo, vel nos ab ærumnis abducens ». Hucusque Photii malis obruti ad fratrem Epistola. Eodemque argumento ita æque breviter ad Joannem episcopum Heracleæ eadem causa pariter condemnatum :

« Lamentaris tuas res, quod ignores nostras. Quod si ea, quæ perpetimur, scires, quæque certamina quotidie subimus, desineres, puto, tuas enumerare ac deplorare calamitates. Nam et ingentes tonitruum sonos, postquam auribus majores fragores inciderint, sine molestia, magis quam ante ferre assuevimus. Quid igitur facere oportet, nisi toleranter cum his, quæ acciderint, conflictari? accurate scientes, sicut quidem divinæ sacræque litteræ testificantur, quod hæc vita non est braviorum ac præmiorum, sed certaminum, laborum, luctarum, honores et coronas et fruitionem illic quærere consuevit : illic (nisi hoc dicere magnum est) Dei benignitate inveniemus ». Hæc ad episcopum Heracleæ Photius, qui nec adeo patienter suorum querelas audiens, invidus etiam alienæ quietis, litteris suis perstringit illos, qui eo perturbato tempore recessissent in solitudinem, inertes et inutiles eos suggillans, ut qui laborantibus nullo sint adjumento ; sed audi eas :

57. « Photius Arsenio monacho et quietam vitam agenti.

« Quid scribam ? evanuit oratio, evanuit hominum virtus, evanuit etiam in Deum fiducia, et virorum illorum deserta est jam vita, et inopia laborat, qui supernam providentiam ad hæc quæ in terris aguntur, prospicienda alliciant. Evanuit tandem justitia, sed quomodo id dicere valeam ? Nollem enim hoc ipsum affirmare, quod ipsa dormit iniquitas. Etenim valde tumet, et legum neque divinarum, nec humanarum ulla est ratio. Homines vero, qui veterem illam virtutem sectantur, quoscumque vel vincula vel carceres non detinent, vel exilia, vel deportationes, in montibus seipsos abdentes, quasi prætextu quodam hac communi calamitate utentes, ipsi quidem longissime ab hujus mundi tempestatibus absunt, et nullum eorum, qui in ipso naufragium patiuntur et undis merguntur, curam habent. Nec enim manus suas ad Deum erigunt, ut ipsum placent, nec illud una cum Mose loquuntur [1] : Aut dimitte eis hanc noxam, et quæ sequuntur voces mirabilis charitatis et fiducia plenæ ; neque solutionem malorum intolerabilium, quibus ipsorum cognati opprimuntur, a Deo postulant. Si autem ego mentior, cum hæc affirmo, vestrum erit me arguere, sicut meum adduci, ut credam, et libenter errorem meum fatear, dummodo æterna sequatur lætitia ». Hactenus Photii Epistola a Metio latinitati tradita.

[1] Exod. XXXII.

Si ista in suos, in eos, inquam, qui adhuc ab ejus partibus starent: quæ putas in eos locutum, qui ab ipso defecissent? Extat adhuc perbrevis ipsius Epistola ad archiepiscopum Cæsareæ Paulum, cum jam ipsum Photium deseruisset; quæ sic se habet:

58. « Photius Paulo quondam archiepiscopo Cæsareæ in apostasiam lapso.

« Arcadiam a me petis, diceret aliquis qui proverbiis et dicteriis delectatur, et valde merito. Ego vero tibi dabo non ea, quæ ex curru, ut fertur proverbio, neque illud Scytharum dictum; sed potius quæ veritas dicere consuevit. Quod scilicet malus fuisti amicis, et divini dogmatis proditor, et tuæ confessionis hostis. Deinde quæris: Quanam de causa pii homines te ut impium aversentur, neque communi et consueta salutatione te dignum ducant. Ob qualem te (ut par est) dicam? Metuunt non immerito, vel per salutationem tuis pravis operibus homines tecum communicare ». Hæc ejus animi odio turgentis indicia. Ex quibus ejusdem perditissimi atque deploratissimi hominis statum considera omnium deterrimum, utpote a pœnitentia, per quam offensum numen conciliatur, remotissimum; siquidem ubi non est cognitio culpæ, ibi et pœnitentia desperatur, ut qui non solum diceret: Non peccavi, sed pati propter justitiam, ut confessor, gloriaretur nefandus homo, quinquies, ut audisti, excommunicatione mulctatus. Qui et eo vesaniæ devenit, ut Ecclesiam Dei dira persecutione vexatam diceret, dum ipse cum collegis improbis ab Ecclesia arceretur. Nam accipe, quæ ad Gregorium illum Syracusanum Ecclesiæ pestem olim episcopum, jam ante a Benedicto papa, deinde a Nicolao excommunicatum et depositum, atque ab Hadriano, et octava Synodo anathemate iterato percussum, ingenti temeritate conscripserit; sic enim se habet Epistola:

59. « Quæ ad consummationem Ecclesiæ Dei, vestra sacerdotalis agit sanctitas, in his mediocritas nostra jampridem atque ab initio vobiscum sentit. Itaque non indigetis de his assidua commonefactione, maxime vero nunc cum clarius quavis voce et perfectius nos invicem de rebus nostris edocent, inque unam eamdemque adducunt sententiam, tum communis ob Christum persecutio, tum communia atque inaudita, et omnibus sæculis inenarrabilia mala, in quibus decertare propter Dominicorum mandatorum conservationem et custodiam nobis præcipitur. Intende igitur, et prospere procede, manus imponens, et sacra perficiens, gregem Christi augens ac multiplicans, veneranda templa exstruens, et consecrans, præsertim his temporibus, in quibus et sacerdotes et sacerdotium ex parte quidem illorum ter infidelium conticuit, atque ex hominibus sublatum est. Solitudo et vastitas Romanam rempublicam occupat pro superiore ordinis pulchritudine. Res Christianorum a fundamentis ipsis eversæ sunt. Quibus quis alius Jeremias digne ingemiscat? quis suis lamentationibus possit tantæ solitudinis tragicæ explicare et ostendere magnitudinem? Sed hæc quidem etiam tacendo clamant. Tu vero mihi alioqui vale, et pro nostra mediocritate ora ». Hæc Photius, dicens Ecclesiam redactam in solitudinem, eo quod omnes suæ partis episcopi, plurimi numero, cessare sint jussi.

60. Sed quid accidit? Cum post ipsius exilium contigerit civitatem Constantinopolitanam gravi concuti terræ motu: inde ipse aucupatus est occasionem, qua de suo exilio gratias Deo agat, quasi ob id eum permiserit Deus exulare, ut sicut innocens Loth subtractus ab angelo incendio Sodomæ, ipse a ruina subduceretur periclitantis civitatis. Nam audi quæ ad Gregorium diaconum et chartularium scribat:

« Si qua laudum, si qua gratiarum actio, jam ego ex tota anima dedico Deo, quod me talibus temporibus, hominibus præesse non concessit, nec oculis cladem incomparabilem et incessabilem videre ubi sepulchrum est, pro civitate Constantini solium, lamentatio vero pro psalmodia non solum domos, sed etiam Ecclesias tenet: illis quidem totis ad solum usque eversis spectaculum miserabile, et ad enarrandum fide majus; his vero ex magna parte dirutis, ut nullam vim et casum majorem superare potuerint, utque ipsa etiam terra intolerabili motu et quassatione in multas partes crepuerit, et omnes a sæculo civitatis clades magnitudine malorum vicerit. Non enim meos casus tantum intueor, ut eos mea cura et sollicitudo respicit. Cum vero trepidare necesse erat, ob quæ ab aliis peccabatur, ac ob illorum calamitates amarius ingemiscere ac timere, nequando ob communia scelera, et flagitia, commune cum aliis supplicium, cum ipsis videremur præesse, una perferre damnaremur, quibus omnibus non humana quidem, ut existimarunt, consilia, sed Deus gratia et humanitate sua nos liberavit». Hactenus ad Gregorium diaconum: Reliqua autem de Photio anno sequenti.

61. *De filiis Basilii imperatoris.* — Quod adhuc insuper ad res pertinet Orientis, hoc eodem anno in Theophaniæ celebritate per Ignatium patriarcham Basilius alium filium suum minorem natu, Leonem nomine, imperatorem coronari voluit. Testatur id qui præsens aderat Anastasius Bibliothecarius in suis Notis ad octavam Synodum. His consentientia testatur Curopalates in Basilio; idemque addit, tertium Basilii filium, nomine Alexandrum a patre creatum fuisse Cæsarem, quartum vero natu minimum, dictum Stephanum Deo dicatum esse, mancipatumque divinis officiis; quatuor vero filias in monasterio consecratas Deo virgines claruisse pietate.

62. *Legatio Petri Siculi ad Manichæos.* — Eodem anno, quo Leo accessit collega patri ac fratri in imperio, Petrus Siculus (ut ipse describit in sæpius citato libello) ad permutandos captivos functus est legatione in Tibricam regionem, ad

Manichæos, qui jam Armeniam et partem minoris Asiæ occuparant, Christianamque religionem penitus labefactarant. Cujus rei occasione ipse de eorumdem Manichæorum progressibus historiam scripsit, in cujus fine perorans hæc habet : « Tibricam pervenimus regalis obsequii causa, eo missi ad permutandos captivos magistratus, etc. » Scribit autem librum ad archiepiscopum Bulgariæ, cum accepisset eosdem Manichæos adornare missionem in Bulgariam, ut gentem illam subverterent.

63. *De imagine Dei Genitricis Mariæ.* — Rursum quod ad res spectat Orientis, audi quæ hoc eodem anno de veneranda Dei Genitricis imagine translata Damascum scribat Arnoldus abbas Lubecensis, qui vidit, cum peregrinatus est in Palæstinam; ait enim : « Item a Damasco ad tria millia est locus quidam in montibus situs, qui Saidaneida vocatur, et a Christianis inhabitatur. Et est ibi Ecclesia in rure sita, et in honore gloriosæ Virginis dedicata, in qua moniales virgines duodecim, et monachi octo assidue Deo serviunt et B. Virgini. In qua Ecclesia vidi tabulam ligneam ad mensuram unius ulnæ longam, et latam ad modum dimidiæ ulnæ retro altare in muro sanctuarii in fenestra positam, et ferro laquealiter cancellatim firmatam. In qua tabula effigies beatæ Virginis aliquando depicta fuit, sed nunc (quod dictu mirabile est) pictura super lignum est incarnata, et oleum odoriferum super odorem balsami incessanter ex ea manat. De quo oleo multi Christiani, Sarraceni, et Judæi de diversis languoribus sæpe liberantur. Et nota, quod oleum illud nunquam imminuitur, quantumcumque inde accipiatur. Nec prædicta tabula a quoquam tangi audetur, videri autem omnibus hominibus conceditur. Oleum vero illud a Christiano religiose conservatur, augmentatur, et cum pro quocumque cum devotione et fide sincera sumptum fuerit, pro honore sanctæ Virginis, commissisque solemnitatibus, indubitanter impetrabitur. Ad hunc locum in Assumptione et die gloriosæ Nativitatis suæ omnes Sarraceni illius provinciæ una cum Christianis causa orandi confluunt. Et Sarraceni cæremonialia illic sua offerunt cum maxima devotione. Nota quod hæc tabula primo Constantinopoli facta, et depicta fuit. Tunc temporis quædam abbatissa supradicti loci causa orationis Hierusalem descenderat, et impetrata tabula a patriarcha Hierosolymitano, eam secum ad Ecclesiam sibi commissam transportavit. Fuit autem hoc Incarnationis anno octingentesimo septuagesimo, sed postea per multa tempora cœpit oleum sacrum ex ea manare ». Hucusque auctor; atque de rebus anni hujus jam satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6363. — Anno Æræ Hispan. 808. — Anno Hegiræ 257, inchoato die 29 Nov., Fer. 4. — Jesu Christi 870.
— Hadriani II papæ 4. — Ludovici imp. 22. 21 et 16. Basilii imp. 4.

1. *Divisio Lotharii regni inter Carolum Calvum et Ludovicum ejus fratrem.* — A num. 1 ad 27. Annalista Bertinianus aliqua hoc anno habet, quibus quæ narrat Baronius, illustrari et suppleri possunt : « Carolus, inquit, in die festivitatis Septuagesimæ prædictam concubinam suam Richildem desponsatam atque dotatam in conjugem sumpsit, et insperate a fratre suo Ludovico Germaniæ rege sibi nuntiantes missos accepit : ut si quantocius Aquis non egrederetur, et regnum quondam Lotharii penitus non desereret, idemque regnum sic Lotharii homines tempore obitus ejus habebant, eis tenere pacifice non concederet, sine ulla retractatione, illum bello appeteret. Unde inter eos missis discurrentibus, eo usque causa perducta est, ut inter utrumque hujusmodi sacramenta fierent ». Tum narratis sacramentis inter missos de divisione regni Lothariani facienda præstitis subdit : « Carolus missos suos, Odonem sc. Belgivagorum (id est Bellovacorum) episcopum, et Odonem atque Harduinum comites, ad fratrem suum Ludoicum ad Franconofurt dirigens, petiit, ut ad regnum Lotharii dividendum simul convenirent. Ipseque Pontigonem petens, ibi missos fratris sui, nuntiantes illi, ut ad Heristallium pergeret, et frater suus Ludoicus ad Marsnam venturus foret ». Postea refert divisionem *V kalendas Augusti* factam et quam regni Lothariani partem quilibet regum, sc. Carolus et Ludovicus, acceperit. Quæ regni *Lotharii* divisio integra etiam recitatur in Capitularibus tit. 43, sed ibi ea *VI idus Augusti* facta dicitur, ideoque in die annalista Bertinianus erravit.

2. *Hanc usurpationem Hadrianus II pati non*

vult. — Paulo post de Ludovico Aquisgrani post gravem morbum residente, scribit : « Ibi Apostolici Adriani missos, Joannem et Petrum cardinales episcopos, itemque Joannem Ecclesiæ Romanæ presbyterum, sed et missos Ludoici imperatoris, Wibodum sc. episcopum et Bernardum comitem, suscepit, sibi denuntiantes, ut de regno Lotharii nepotis sui, quod fratri suo Ludovico imperatori debebatur, non præsumeret. Et in brevi absolutos ad fratrem suum Carolum eos direxit, et ipse mox, ut aliquantulum convaluit, ad Riginisburg pergens Restitium Winidorum (id est Moravorum) regulum a Carolomanno per dolum nepotis ipsius Restitii captum, et aliquandiu in custodia detentum, post judicium mortis excæcari, et in monasterium mitti præcepit ». Annalista Fuldensis *Restitium* istum *Rastizen* appellat, et nepotem ejus, qui eidem successit, *Zvintibaldum*. *Restitius* iste diversus non est a *Rastilao* principe Moraviæ, qui S. Cyrillum et Methodium fratres a Michaele imp. petiit, ut Evangelium Moravis annuntiarent, ut in priori Vita utriusque sancti dicitur, et suo loco ostendimus. Baronius num. 2 et seqq. refert litteras Hadriani II ad Carolum regem *V kal Julii*, *Indict. III.* datas ex quibus constat, *Wibodum* episcopum, non Ludovici imp. sed ipsiusmet Hadriani II legatum fuisse, indeque recte corrigit Aimoinum, qui annalistam Bertinianum hac in re exscripsit. Refert et num. 12 litteras ab eodem Pontifice ad Ludovicum Germaniæ regem eadem die datas, in quibus etiam *Wibodus* inter legatos Hadriani II numeratur. Carolus suos postea legatos cum muneribus ad Hadrianum II misit, uti anno superiori numero 22 ex eodem annalista Bertiniano diximus.

3. *Carolomannus adversus patrem et regem Carolum rebellat.* — A num. 27 ad 34. Idem annalista Bertinianus ait : « Carolomannus Caroli regis filius, et plurimorum monasteriorum pater reputatus, quoniam insidias infideliter erga patrem moliebatur, abbatiis privatus in Silvanectensi civitate est custodiæ mancipatus ». Paulo post : « Deprecantibus eisdem missis (nempe Hadriani papæ) cum aliquantis fidelibus suis, Carolomannum filium a custodia ex Silvanectis civitate absolvit, et secum manere præcepit ». Paucis interpositis : « Carolus (id est, Carolomannus) noctu a patre aufugiens, in Belgicam provinciam venit, et congregatis secum pluribus satellitibus, ac filiis Belial, tantam crudelitatem et devastationem secundum operationem satanæ exercuit, ut credi non possit nisi ab ipsis, qui eamdem depopulationem viderunt atque sustinuerunt ». Carolus rex eam rebellionem et immania flagitia regio et Ecclesiastico judicio certus prosequi, Carolomanni complices et socios morti addicit, eorum bona omnia fisco : « et ordinatis scaris (id est, turmis militaribus) quæ eumdem Carolomannum cum suis complicibus de regno propellerent, judicium episcopale de illis expetiit », inquit idem annalista ad annum DCCCLXXI. Complices provinciæ suæ vastatores excommunicavit Hincmarus Rhemensis archiepiscopus, et censuræ formulam ad archiepiscopos aliarum provinciarum, atque ad nepotem suum *Hincmarum* Laudunensem episcopum mittit subscribendam. *Carolomannus,* qui Senonensis diaconus erat, juramenti bis patri suo præstiti reus, eidem provinciæ judicandus permissus est : renuit ter quaterque admonitus subscribere *Hincmarus ;* sive regis et archiepiscopi Hincmari odio, sive similis causæ societate, sive ad Hadriani II gratiam magis ac magis emerendam. Nam *Carolomannus* Hincmari Laudunensis exemplo, et forsan consilio, legatis Romam missis, et appellatione ad Pontificis judicium excommunicationem sibi multis nominibus debitam conatur effugere : dum ipse loca terrarum, qua transit, qua fugit, fœde depopulatur.

4. *Carolomannus ad Hadrianum II provocat.* — Ex hoc hominum pari inter *Hadrianum* Pontificem Romanum, *Carolum* regem, et *Hincmarum* Rhemensem simultates exortæ. Hadrianus enim ad eam appellationis vocem excitatus, et principis impii legatione deceptus (nam is eodem tempore patrem et regem suum pulchra in speciem legatione ludere voluerat) et aliunde ob regnum Austrasiæ occupatum Carolo infensus, ejus patrocinium ardenter suscipit, patrem de cogitata adversus filium vindicta graviter reprehendit in Epistola ad eum *data III idus Julii, Indictione IV*, anno scilicet Christi insequenti : « Inter cætera excessuum tuorum, quibus aliena usurpando invasisse crederis, illud quoque nihilominus objicitur, quod etiam bestiarum feritatem excedens, contra propria viscera, id est, contra Carolomannum genitum tuum, sævire minime verearis : eum videlicet non solum paterna gratia et beneficiis privans, verum etiam regni finibus eliminans, atque, quod impium est, ut excommunicetur, affectans ». In fine Epistolæ habet : « Ergo ne adjicias peccatum super peccatum, sed et de pristinis invasionis et avaritiæ pravitatibus deprecare, et correctionis ostensa perfectione, veniam Ecclesiasticam recipere totis medullis exopta, et ne finetenus pereas usquequaque decerta ».

5. *Hadrianus ejus defensionem suscipit.* — Scripsit et ad episcopos litteras eadem subscriptione notatas, vetatque excommunicationem in *Carolomannum* jaculari, qui se insontem circa patrem multipliciter asserit; alioquin irritam fore. Eodem die ad regni proceres litteras dedit, ne a patre vocati ad arma contra filium progrediantur ; quisquis fecerit, « non solum excommunicationis nexibus innodabitur; verum etiam vinculis anathematis obligatus in gehenna cum diabolo deputabitur ». Ita de perduelli et apostata filio, mendaciis præventus Pontifex. Tres eæ litteræ a Baronio num. 27 et seqq. hoc anno recitatæ. Verum cum dicantur *dat. III id Jul. Indictione quarta,* eas ad annum sequentem pertinere certum. Annalista Bertinianus ad annum DCCCLXXI narrat, *Carolomannum Duziaci* post Synodum ibi habitam patri fuisse reconcilia-

tum : « Ubi (nempe Duziaci) missos Carolomanni filii sui interveniente Ludovico fratre suo (Germaniæ rege) Carolus rex audivit; et sicut antea sub conditione suæ correctionis eum redire ad se invitavit : quæ invitatio nihil profecit »; idem enim annalista subdit Carolum Silvacum venisse; quo « Placitum cum suis conciliariis habuit, et eorum consilio Carolomannum iterum Silvanectis custodiæ mancipavit, et ejus complices sacramento suæ fidelitatis per singulos comitatus constringi præcepit ».

6. *Hincmarus junior Hincmari avunculi favore Laudunensis episcopus factus.* — A num. 34 ad 39. Plures viri docti hac nostra ætate de causa *Hincmari* Laudunensis episcopi cum *Hincmaro* avunculo Rhemensi archiepiscopo disseruere, præsertimque Ludovicus Cellotius, qui librum de eadem publicavit, ubi Hincmari Laudunensis Vitam a se compositam exhibet, quam ex eo et ex Natali Alexandro Sæc. IX et X, Dissert. VIII, in summam contraham. Erat *Hincmarus* junior alterius Hincmari ex sorore nepos, qui eum adhuc adolescentem ad negotia admovit, ita ut legationem regis nomine in Gothiam obierit, ut ipsemet testatur. Mortuo *Pardulo* Laudunensi episcopo, hunc ipsi episcopatum *Hincmarus* avunculus regis favore impetravit, eoque inscio *Carolus* rex administrationem quoque palatinam ei commisit, et externarum sive sæcularium potestatum interventu abbatiam quamdam eidem contulit.

7. *Levitate sua e gratia regis excidit.* — Anno octingentesimo sexagesimo octavo a Caroli regis gratia *Hincmarus junior* hac occasione excidit, ut ad eum annum annalista Bertinianus narrat. Placitum quoddam in diœcesi Laudunensi cum idem rex haberet, *Luidonis* filius de *Hincmaro* præsente coram eodem rege conquestus est, quod cum dato exenio seu munere, patris sui beneficium ab ipso impetrasset, eo deinde fuisset per injuriam ab eodem privatus et exclusus. Eam ob rem rex vehementer in *Hincmarum* juniorem commotus ipsum in frequenti procerum corona conviciis et opprobriis proscidit, et deinde ei diem dixit, quo ad causas suas, id est, ad sæculare tribunal se sisteret, facti illius rationem redditurus, suoque nomine, nullo coepiscoporum conscio, advocatum nominaret. « Isdem autem episcopus (nempe Hincmarus junior) se reclamans, quod relicto Ecclesiastico judicio non auderet sæculare adire judicium, sicut ei jussum fuerat, ad locum nominatum sæcularis judicii non venit, sed causas suæ impossibilitatis regi mandavit. Rex autem Carolus jubens inde quasdam judicare etiam infames personas, quia personam præfatus episcopus non misit, qui juraret quod illuc venire non posset, et quoniam advocatum suum de se in judicio sæculari non dedit, prædictarum personarum judicio quidquid isdem episcopus de rebus et facultatibus Ecclesiasticis in usibus episcopii specialiter habebat, proscriptum est », inquit annalista Bertinianus. Per omnia cancellarium palatii prohibuit, ne subditorum Laudunensis Ecclesiæ quispiam obsequium ullum episcopo deferret, ullumve subsidium de facultatibus Ecclesiasticis præberet, tandemque causæ illius cognitionem infamibus personis commisit, quas sacræ profanæque leges a judicandi munere repellunt, et quos liberi et sani capitis laici merito recusassent, uti habet Hincmarus Rhemensis Epistola XXIX ad Carolum regem, qui et Epistola XXXV ad ipsummet Hincmarum juniorem data testatur, eum levitate sua, superbia et contumacia regis animum commovisse.

8. *Hincmarus senior eum defendit.* — Acceptam a rege injuriam archiepiscopo Rhemensi avunculo suo per litteras significavit, haud sincere tamen, sed in unum scripsit, proscripta bona Ecclesiastica, quod vocatus ad sæculare judicium, venire noluisset. Ei Hincmarus senior fidem adhibens, multa scripsit ad regem pro defensione Ecclesiasticæ libertatis, ut ipse asserit in Epistola ad Hadrianum II, post Synodum Duziacensem anno DCCCLXXI habitam data. Cumque interim rex ad Pistense castrum se contulisset *mense Augusto* anni DCCCLXVIII, annua dona accepturus, Hincmarus senior cum nepote Hincmaro ipsum adiit, « scriptis et verbis ostendens, quantum præjudicium et episcopalis auctoritas, et universalis Ecclesia in tali facto patiebatur. Et obtinuit ut revestito episcopo quibus fuerat spoliatus, sicut sacræ leges præcipiunt, in provincia, ubi hæc causa judicanda erat, electorum judicum judicio, et si necesse foret, post hoc synodali examinaretur examine », inquit annalista Bertinianus. Extant plures quaterniones Carolo regi apud Pistas ab Hincmaro Rhemensi oblati, quibus ostendit ipsum ad Ecclesiastica privilegia servanda, et ordinis episcopalis tuendam libertatem adstrictum esse; tum solemni professione *Bellovaci* anno DCCCXLV edita, cum capitulis apud *Carisiacum* anno DCCCLVIII subscriptis. Hanc vero sacrorum hominum libertatem ac immunitatem a foro sæculari asserit canonum et legum imperialium auctoritate, et ex regum etiam antecessorum Capitularibus. In primo quaternione fatetur, episcopum beneficia sæcularibus dare posse, qui Ecclesiæ aut reipublicæ utiles fuerint. Si collatum beneficium ab ipsis episcopis auferat, posse illos apud regem querelam deponere, et regem illos secundum leges Ecclesiasticas judicare debere. Denique regi revocat in memoriam historiam *Oziæ* regis, qui lepra percussus est, quod in sacerdotale ministerium contra fas manum præsumptionis extenderit, et a sacerdotibus extra domum Domini expulsus est.

9. *Bona ablata ei restituuntur.* — Præterea *Hincmarus Laudunensis* avunculi consilio, apud aliarum provinciarum antistites, qui ad Placitum *Pistense* cum rege convenerant, querelam deposuit, se potius de rebus suis in consilium eos adhibuit. Extat schedula ab ipso porrecta episcopis, qua ipsis breviter exponit rem adversus se gestam; consilium rogat quid hoc rerum statu sibi agendum

existiment; satisfactionem, si necessaria judicabitur, regi promittit; occupata Ecclesiæ suæ bona sibi restitui postulat; et ad id impetrandum a rege fratrum adhibet intercessionem; cum in bonorum suorum possessionem redierit, se facti sui rationem judicibus Ecclesiasticis in Synodo provinciali redditurum pollicetur. Si autem res adeo justas obtinere non potuerit, Sedem Apostolicam appellat, eamque appellationem suam regi significari postulat. Sed et chartulam, quæ *satisfactio* inscribitur, obtulit regi, qua suam imprudentiam excusabat, rogabatque, ut eum in gratiam reciperet. Extat post Concilium Duziacense tom. VIII Concil. Obtinuit tandem a rege *Hincmarus* senior ut Laudunensi restituerentur omnia quibus fuerat spoliatus, donec legitimo judicio lites omnes finitæ essent.

10. *Sedem Apostolicam appellat.* — Diu gratia regis, et pace tot laboribus ab avunculo parta imprudens episcopus Laudunensis potitus non est, de ejus enim facinore conquestus est apud Romanum Pontificem *Hadrianum II*, avunculo suo ac metropolitano, cæterisque episcopis inconsultis. Acerbissime tulit Carolus rex se ab episcopo ad Apostolicam Sedem traduci, ut rerum Ecclesiasticarum pervasorem. Improbarunt etiam antistites præcipitem *Hincmari* Laudunensis impetum, qui intempestivo ad papam confugio se provincialis Synodi judicio reclamantibus canonibus subducere volebat, et regem cum Pontifice committendo, vulnus refricabat, quod sanari facile potuisset, ut liquet ex *Hincmaro* seniori in opusculo LV capitum, cap. 7. Aliud prætérea accidit, quo regi in Hincmarum magis commotus est animus. In gratiam *Nortmanni comitis* sibi amicissimi, rogantibus *Rodulpho* et *Conrado* viris aulicis, *Pauliacum* villam, et res alias olim Ecclesiæ suæ a rege restitutas, eidem regi libens volensque tradidit, ut eas eidem comiti in beneficium daret. Deinde mutata voluntate, ea repetere cœpit, ac per vim extorquere conatus est, quibus sponte cesserat. Nortmannum tradere abnuentem, quæ jure se possidere arbitrabatur, apud Pontificem accusavit, tanquam rerum Ecclesiasticarum pervasorem. Mandatum impetravit ab Hadriano II, quo Hincmaro Rhemensi jubebat ut Nortmannum excommunicaret, *nisi præsentialiter se omnibus Laudunensis Ecclesiæ rebus* exueret. Cujus mandati executione abstinuit senior *Hincmarus*, quod Nortmannum res Ecclesiæ non invasisse certo sciret. Laudunensis episcopus moras prudentis hac in causa avunculi impatienter ferens, cum armatorum hominum manu, et permixta vulgi multitudine, venit in villam, irruit in domum in qua Nortmanni conjux de partu jacebat, et direpta omnis generis suppellectile, nobilem mulierem languentem immaniter ejecit. Postea Nortmannum ipsum eadem vi aggressus, a possessione expulit, omniaque ejus bona corrasit. Quæ omnia constant ex Synodo Duziacensi part. 3, cap. 15, ex Epistola Synodica, ex Hadriano II, Epist. XI, et ex Epist. XXXV Hincmari.

11. *Hincmarus senior excommunicationem ab eo latam irritat.* — Haud mitius se gessit cum *Amalberto* Hincmarus Laudunensis, cui cum ereptum beneficium rex jussisset restitui, ipsum armata manu ex illo ejecit. Quin et eumdem *Amalbertum* excommunicavit, quamvis e Laudunensi diœcesi non esset, sed ex Rhemensi: nec archiepiscopo Rhemensi obsecutus est, jubenti ut sententiam contra canones latam immutaret, refert Hincmarus senior in opusculo capitum LV, cap. 2. Hinc nova regis *Caroli* et *Hincmari* Rhemensis in Laudunensem offensio. Sæviit et in clericos propriæ Ecclesiæ, eosque neque confessos, neque convictos excommunicavit, seu omni officio Ecclesiastico ipsis interdixit. Dies quinque duravit ferale justitium, quibus et infantibus multis baptismus, et morientibus viaticum, et Christiana sepultura defunctis defuit. Tum clerici metropolitanum appellarunt *Hincmarum* archiepiscopum Rhemensem, qui communioni ac sacris ministeriis restituit, et excommunicationem irritavit. Mox grandi canonum et veterum Patrum Collectione, quæ temporum injuriia periit, factum suum probavit, et latæ excommunicationis probavit iniquitatem, ut constat ex Hincmaro Rhemensi in opusculo capitum LV, capp. 28, 30, 32 et 33. Isti Collectioni aliam opposuit *Hincmarus* Laudunensis, libellum ex veterum Pontificum qui Nicænam Synodum præcesserunt pseudepigraphis Epistolis ac decretis colligens, in quibus, ut ait Hincmarus Rhemensis Epist. XXXV, sententias inter se dissonas, et contra Evangelicam et Apostolicam atque canonicam, et Apostolicæ Sedis auctoritatem immiscuit, et eidem libello sine metropolitani et coepiscoporum Rhemensis provinciæ conscientia et consensu subscripsit, et a clericis Ecclesiæ suæ et parochianis presbyteris subscribi fecit, a metropolitani obedientia se subducere volens, effutiensque Rhemensem archiepiscopum non potuisse absolvere quos ipse excommunicaverat, sed reservare debuisse causæ judicium Synodo, aut Sedi Apostolicæ; quod luculenter explodit Rhemensis Hincmarus. Gesta hæc anno DCCCLXVIII.

12. *Hincmarus junior coram Synodo Vermeriensi citatur.* — Ad Synodos tandem perducta hæc causa est. Primum ad Vermeriensem an. DCCCLXIX, de qua ad eum annum annalista Bertinianus: « Et quoniam isdem episcopus, etiam per alios episcopos evocatus, ut ad illum veniret, jussionem illius detrectavit, scaram (id est, turmam militarem) ex quamplurimis comitibus regni sui confectam Laudunum misit (nempe Carolus rex), ut ipsum episcopum ad eum violenter perducerent. Isdem autem episcopus cum clericis suis juxta altare resedit: et quibusdam episcopis satagentibus, actum est, ut ipsi qui missi fuerant, de Ecclesia eum non extraherent; sed sine illo ad Carolum redierunt, omnesque homines ipsius episcopi liberos sibi sacramento fieri fecit. Carolus autem valde commotus, Synodum episcoporum omnium regni sui, VIII kalend. Maii secundæ Indictionis apud Ver-

meriam condidit, quo eumdem Hincmarum episcopum vocari præcepit ». Ante hanc Synodum idem Laudunensis antistes regem plurimosque aliarum diœceseon homines excommunicarat, quibus illum ægre reconciliavit archiepiscopus Rhemensis ne recentes injurias Synodali judicio persequerentur, ut ipse testatur in Epistola xxxv. Stitit se Synodo *Hincmarus* junior, et cum difficilem sibi exitum fore sentiret, ad Sedem Apostolicam appellavit. Licentiam tamen eundi Romam, quo etiam ab Hadriano II vocabatur, obtinere tunc a rege et ab episcopis non potuit. Qua de re conquestus est in Pitaciolo, quod citat Hincmarus Rhemensis Epistola xxxv. Paulo post Synodum Vermeriensem aliquandiu detentus est Hincmarus Laudunensis velut in carcere, apud *Silvacum*, qui locus est Laudunensis diœceseos. Detentionis auctorem suæ dixit scripsitque avunculum Hincmarum Rhemensem, qui tamen sine sua voluntate et consensu id factum contestatus est Epistola xxxv, ipsumque ab hac purgavit calumnia Carolus in Concilio Duziacensi part. 4, cap. 6.

13. *In Synodo Attiniac. causa ejus agitata.* — Præsenti anno, a quo Baronius hanc inter utrumque *Hincmarum* controversiam auspicatus est, Synodus apud *Attiniacum* palatium celebrata, ad quam episcopi ex decem provinciis convenere. Ibi *Hincmarus* archiepiscopus librum LV capitum tradidit turbulento nepoti quo ejus Collectionem ad se missam per *Wenilonem* archiepiscopum Rothomagensem, prolixe ac luculenter refellebat. Ille vero ex adverso prolixissimum scriptum contra veritatem et auctoritatem ac rationem contextum, monstruosamque collectionem suam a se et a suis subscriptam protulit. In ea Synodo rex de rebellione, *Hincmarus* Rhemensis de contumacia, Nortmannus comes de vi manifesta, clerici Laudunenses de injusta excommunicatione adversus *Hincmarum Laudunensem* conquesti sunt. Nova fidelitatis professione regi et metropolitano suo facta, ortam adversus se tempestatem nonnihil sedavit, uti patet ex Actis Synodi Duziacensis, ex Annalibus Bertinianis ad hunc annum, et ex Flodoardo lib. 3, cap. 21.

14. *Sese ex Synodo proripit.* — Nortmanni comitis, Laudunensiumque clericorum, et aliorum examinandis querimoniis electi judices *Actardus*, *Regenelmus*, et *Joannes* episcopi. Comiti et nonnullis aliis adjudicatæ possessiones seu beneficia : cæterorum causæ comperendinatæ. Laudunensis episcopus ante definitionem contra sacros canones, et sine ulla necessitate vel ratione fuga lapsus, regularem definitionem exspectare contempsit. Tum Pitaciolum misit, quo Romam eundi licentiam postulabat. Deinde nescio quibus machinationibus sæculares judices a rege impetravit, qui non solum causas nondum cognitas ac discussas judicarent ; sed etiam negotia coram ejus majestate per electos judices finita retractarent. Hi quædam ex definitis refricarunt et immutarunt, quædam ex definiendis judicarunt : quo facinore graviter contra canones peccavit Laudunensis antistes, qui ab Ecclesiasticis judicibus ad Ecclesiasticos majoris auctoritatis judices, et non a majoribus ad minores, nec ab Ecclesiasticis ad sæculares, neque a consensu partium electis provocari permittunt, ut observat Hincmarus Rhemensis in Epist. xxxv, ubi hanc historiam commemorat. Hoc miseranda excusatione diluere conatur facinus *Hincmarus* Laudunensis in Epistola ad avunculum quæ incipit : *De his*, etc. Fugam suam comparare audet cum fuga S. Pauli Damasco se proripientis, et S. Athanasii furorem Arianorum vitantis : judices ex ordine episcoporum electos ad dictam diem non adfuisse queritur. Nihil se præsidium in metropolitano et avunculo invenisse : non jure et ratione secum agi, sed vi et potestate : appellationis suæ ad Sedem Apostolicam nullam habitam fuisse rationem : avunculum suum Romani Pontificis juribus derogare, ut metropolitanam dignitatem extollat. Postremum istam calumniam refellit Hincmarus Rhemensis apud Flodoardum lib. 3, cap. 22.

15. *Hadrianus II eidem suffragatur.* — Abrupta Synodo Attiniacensi, *Hincmarus* Laudunensis, qui appellationem suam ad Sedem Apostolicam plenis buccis personabat, faventem habuit *Hadrianum II* qui graves et acerbas pro ipso litteras scripsit Carolo Calvo et Hincmaro Rhemensi metropolitano, quibus ipsos increpabat quod appellantem episcopum Romam ire prohiberent. Id constat ex Epistola Caroli regis ad Hadrianum II post Synodum Duziacensem data, et ex Epistola posteriore episcoporum ejusdem Concilii ad eumdem Pontificem, quas Mss. laudat Cellotius in Vita Hincmari Laudunensis § 13 et seqq. Hadriano respondit Hincmarus Epistola XLI malevolum aliquem ejus sanctitati obrepsisse, et verbis aut litteris mendacia suggessisse. In potestate autem sua non esse ut eum Romam mittat absque mandatis regis : imo nec sibi fas esse a regno ejus exire absque ejus licentia. Litteris ab Hadriano papa ad suam majestatem scriptis utpote asperioribus vehementer offensus est Carolus Calvus : et metuendum erat ne Hincmarum Laudunensem qui ipsum cum Sede Apostolica committebat, gravi pœna mulctaret, nisi Hincmarus archiepiscopus Odoni Bellovacenci tum apud regem degenti scripsisset, « De presbytero, qui Epistolam papæ Roma detulerat, ut regem admoneret, modificans ejus animum, ne contra Dominum aliquid faceret in Ecclesia Dei, vel episcopali ordine : non pro Hincmaro nepote suo se tantum id dicere asserens, quantum pro ipso seniore suo rege, ne ipse taliter peccaret, unde æternaliter periret ». Ita refert Flodoardus lib. 3, cap. 23.

16. *Hincmari junioris occasione dissidium inter papam et regem exortum.* — Ad litteras Pontificis rescripsit alias *Carolus* rex stylo acerbiori, quas composuit *Hincmarus* Rhemensis archiepiscopus, regis mandato. Extant inter ejus Epistolas

num. 43, quibus significat sibi tandem persuasum esse priores litteras, quas aliorum instinctu scriptas crediderat, ac per obreptionem ab ipso Pontifice subscriptas, vere ipsius esse, idque ex posterioribus se doceri : utrasque minus honestas esse queritur, et regiæ majestati injuriosas. Se non posse suscipere alacri mente omnia quæ a Sede Apostolica diriguntur, ut hortabatur *Hadrianus*, si contumeliosæ litteræ ad suam majestatem scriberentur, in quibus perjurii, tyrannidis ac perfidiæ, distractionis rerum Ecclesiasticarum, murmurationis adversus Sedem Apostolicam, crimina sibi impinguntur. Se mandatis Pontificis obedire non posse, quibus jubebat ut *Hincmarum* Laudunensem Romam mitteret, quia et canonibus et juribus regiis sunt adversa. Episcopum pro suis excessibus legitime damnatum, et publicæ quietis perturbatorem Romam dirigi non oportere, ut libertas ipsi detur majores turbas excitandi. Posse quidem renovari judicium in provincia Sedis Apostolicæ auctoritate, et si probetur innoxius, demum ipsi permitti ut Sedem Apostolicam adeat. Non ita scripsisse Gregorium Magnum et alios Pontifices ad reges Christianissimos, nec ita cum ipsis egisse. Monet ut judicet privilegio S. Petri, juxta æquitatis ejus judicium, si morem sibi geri velit. Venerationem suam erga Sedem Apostolicam testatur, ac obedientiam pollicetur, in his quæ ad Pontificis ministerium pertinent. Rogat ut nec litteras inhonestas, nec incongrua mandata ulterius ad suam majestatem dirigat, ne cogatur ejus Epistolas, et nuntios minus honorifice excipere. Hæc Epistola scripta est duntaxat post Synodum Duziacensem, cum jam depositus esset Hincmarus, ut ex ejus tenore patet. Hujus Caroli ad Hadrianum II Epistolæ partem recitat Baronius anno DCCCLXXI, num. 103 et seq.

17. *Normanni Angliam Orientalem sibi subjiciunt.* — A num. 39 ad 44. Hic annus *Normannorum* impietate et cladibus Angliæ funestissimus fuit. *Juvarus* enim et *Hubba*, duo Danorum duces, de quibus supra locuti sumus, in Northumbriam anno superiori redicre, indeque post multam stragem currenti per Merciam ad Orientales Anglos seu in Estangliam transiere, et *sanctum Eadmundum* Orientalis Angliæ regem, et cum illo Humbertum episcopum peremere, uti narrat Baronius ex Westmonasteriensi, cui alii auctores Anglici suffragantur. « Edmundo perempto, in Orientali Anglia, regnare desierunt Angli, annis quinquaginta ; novennio enim sine rege, paganis vastantibus, provincia subjacuit. Postea in Orientali Saxonia Guthrum rex Danus regnavit annis duodecim, tempore regis Alfredi. Guthrum habuit successorem æque Danum, nomine Eodric ; qui cum regnasset annis XIV, peremptus est ab Anglis : eo quod inciviliter in eos egisset. Nec tamen eis libertas assurrexit, Danorum comitibus, vel eos prementibus, vel in Westsaxonum reges acuentibus, donec Edwardus, filius Alfredi, ambas provincias expulsis Danis, liberatis Anglis; suo, id est, Westsaxonum imperio, adjecit, anno post occisionem sancti Edmundi regis et martyris quinquagesimo, regni sui decimo quinto », inquit Malmesburiensis lib. 2 de Reg. cap. 5, pag. 34.

18. *Pugnæ Christianos inter et Normannos habitæ.* — Ingulphus in sua Historia pag. 20 et seqq. narrat hoc anno *Algarum* strenuissimum comitem contraxisse universam juventutem Hoylandiæ, *mense Septembri*, et una cum cohorte Croylandiæ monasterii, videlicet ducentis bellatoribus fortissimis, quibus præerat *Tolius* monachus conversus ejusdem monasterii, miles ante suam conversionem nominatissimus, aliisque validissimis bellatoribus, in festo sancti Mauritii martyris bellum cum paganis commisisse, et largiente Domino victoriam, occisis tribus regibus, Barbaros usque ad portas tentoriorum suorum persecutos esse, donec nox bellum diremit. Verum ipsa nocte venerunt in castra paganorum omnes cæteri ejusdem gentis reges, quorum adventu cognito, Christiani fugere, et remanserunt cum *Algaro* comite ac ducibus suis vix ducenti de octingentis ; Barbari ex condicto fugam fingentes, campum relinquere cœperunt. Quod videntes Christiani, ducibus suis invitis, paganos per planitiem dispersos persequuntur, hique revertentes tanquam leones in paucos illos Christianos debacchantur. *Algarus* et sex duces robustissimi cernentes omnes fortissimos sui exercitus cecidisse, in confertissimum tumulum corporum Christianorum simul irrumpentes mortem generose oppetiere.

19. *Monasteria a Normannis eversa.* — Hoc cum accepisset abbas Croylandiæ assumptis secum sacris reliquiis monasterii, corpore sancti *Guihlaci*, et præcipuis fundationis Ethelbaldi regis Chartis fugit, et Dani venientes immisso igne monasterium incenderunt. Eversa et alia monasteria, præsertimque *Eliense* a *sancta Etheldrita* regina et postea abbatissa fundatum, omnibus tam virginibus, quam viris in eo inventis crudeliter occisis, ut fuse idem Ingulphus refert, et ex eo Baronius anno DCCCLXXIV, num. 4, anno scilicet non suo. De monasterii Eliensis combustione pluribus agit Thomas Eliensis monachus in hujus sanctæ reginæ Vita cap. 40, sæc. II Benedictino recitata. Alfordus hoc Christi anno agit de sanctis monachis, qui in hac Normannorum persecutione hoc anno martyrium passi sunt. Bollandus vero ad diem IV mensis Martii exhibet martyrium plurium aliorum sanctorum in Maia Scotiæ insula hoc anno a Normannis necatorum. Porro in editione Ingulphi curata a Savilio anno MDCI, annus Incarnationis, quo monasterium sancti *Guthlaci* in Marcia positum incendio periit, non exprimitur ; in editione vero quam secutus est Henschenius ad diem XI Aprilis quo idem sanctus colitur, pag. 52, col. 2, dicitur id factum anno DCCCLXXI. Verum in editione scriptorum veterum Rerum Anglicarum nuper Oxoniæ facta, qua utimur, annus Incarnat. DCCCLXX diserte notatur. Ingulpho suffragatur

Thomas Eliensis monachus citatus cap. 41, qui narrato excidio monasterii Eliensis subdit : « Hæc gesta sunt anno Dominicæ Incarnat. DCCCLXX, centesimo autem et nonagesimo sexto, ex quo beata Ethelreda in Ely facta est abbatissa », ubi annum ultimum, quia incompletum, excludit; jam enim cap. 15 dixerat, monasterium Eliense *anno ab Incarnatione* DCLXXIII, *Etheldredam* ædificare incœpisse et sanctum *Wilfridum* statim advolasse, eamque in abbatissam consecrasse. Eamdem monasteriorum subversionem et S. Eadmundi necem huic anno illigat novus chronographus Saxo nuper Oxonii publicatus.

20. *Metrophanes gesta a Photio scribit.* — A num. 44 ad 63. Epistola *Metrophanis* Smyrnensium in Jonia metropolitani ad Manuelem patricium data, in qua res a *Photio* ab anno DCCCLVII usque ad currentem adversus *sanctum Ignatium* gestas commemorat, extat in Actis græcis Concilii Œcumenici VIII. In ea narrat Metrophanes se post Concilium in æde SS. Apostolorum a Photianis habitum missum fuisse cum Ignatio Mitylenem in exilium. *Metrophanes* filius erat mulieris illius, quæ *Methodium* patriarcham Constantinopolitanum stupri accusavit, ut refert Baronius anno DCCCXLIII, num. 1 et seqq. ex Curopalate, cui Cedrenus consentit; sed culpa matris in filium redundare non potest.

21. *Theophylactus fit primus archiep. Bulgariæ.* — Absoluta pridie kalendarum Martiarum Synodo Œcumenica VIII, « Bulgari per Orientales Constantinopolitanosque donis et promissionibus persuasi », inquit Guillelmus Biblioth. « Græcos sacerdotes » recepere, et Romanos ejecere. De qua generali expulsione extat Hadriani II Epistola ad Ignatium patriarcham data, qua lamentatur omnes Latinos episcopos et clericos cum ignominia et contemptu e regione *Bulgarorum* expulsos esse, ut videre est apud Baronium anno sequenti num. 15. Ignatius enim *Theophylactum* Bulgaris archiepiscopum hoc anno constituit. Est hic diversus a Theophylacto Acridæ in Bulgaria episcopo qui claruit anno circiter MLXXX, de cujus operibus legendi Labbeus in Dissert. de Script. Eccles. et Oudinus in suo Supplemento. Porphyrogenneta in Basilio Macedone n. 95, tacitis quæ Latinos inter et Græcos de Bulgarorum regimine versabantur controversiis, in Basilii avi gratiam scribit : « Ea gens (scilicet Bulgarorum) etsi antea ad pietatem transisse visa fuerat, et Christianorum ritus recepisse, adhuc tamen in bono instabilis ac quasi volatica erat, velut folium quod facile levi aura quatitur atque movetur. Crebris tamen imperatoris hortamentis, splendidisque acceptionibus ac cultu, necnon magnificis largitionibus ac muneribus, archiepiscopum recipere suadetur, nec plures in provincia creari episcopos, iisque constipari abnuit. Horum opera, eorumque quos ex montibus et cavernis terræ religiosissimos monachos imperator accivérat, inque eam messem destinarat, avitis moribus valere jussis, in Christi sagenam, quidquid Bulgaricæ gentis est, concessit ».

22. *Photius a Basilio imp. relegatur.* — Interim *Photius* ab imperatore Basilio in exilium missus, eique qui a partibus ejus stabant. Ipsemet Photius in suis litteris a Baronio num. 55 et seqq. recitatis, queritur, librorum solatium sibi ademptum, quia scilicet imperator viderat eum enormis sui sceleris minime pœnitere. Porphyrogennetus tamen in Vita Basilii avi sui num. 44, de hoc imperatore scribit : « Photium quanquam sede deturbarat, quod sane nihil sibi justitiæ cultu potius esse volebat, nihil tamen quod solandæ viri fortunæ esset, omittebat. Unde etiam assignato ei in regia habitaculo, liberorum suorum institutorem, ac disciplinis præfecerat». Quod si verum est, factum id a Basilio imp. ante præsentem annum, vel saltem paulo ante S. Ignatii mortem.

23. *Familia Basilii imp.* — Ad num. 61. Anastasius in scholio ad Act. VIII Conc. VIII general. notat, *Leonem* filium Basilii imp. *in ipsis Theophaniis* coronatum esse imperatorem *a vicariis* (nempe Pontificis Rom.) *et Ignatio.* Inde factum, ut in acclamationibus ejusdem Actionis legatur *Multos annos imperatorum Basilii, Constantini et Leonis.* Idem observat Curopalates pag. 569. *Leo* vero patri in imperium successit, quia *Constantinus* ejus frater jam obierat. Porro Basilio duæ conjuges fuere, *Maria et Eudocia;* ex priori nullam prolem suscepit, ex posteriori *Constantinum*, *Leonem* hunc, et *Alexandrum*, dictos ab eo imperatores. Genuit et *Stephanum*, quem adhuc puerum Ecclesiastico ordini addixit, quique postea patriarcha Constantinopolitanus fuit. « Filias totidem numero quot erant masculi, in sacro illustrissimæ martyris Euphemiæ monasterio devovet», inquit Porphyrogennetus laudatus num. 35, qui num. 88 narrat Basilium Triclinium in magno palatio *Cænurgium* appellatum excitasse, cujus pulchritudinem postquam descripsit, ait : « Sequitur alia venustas ex aureis tessellulis, imperatorem operis auctorem in throno sedentem, uxoremque Eudoxiam, regiis vestimentis amictos ac coronis redimitos ostendens. Communes utriusque liberi, ceu stellæ perlucidæ circa domum depicti, Augustalibus et ipsi vestibus amicti, coronisque ornati. Masculi libros ferunt, divina continentes præcepta, quibus obsequi erudiebantur. Feminæ ipsæ quoque libros quosdam tenere conspiciuntur, in quibus divinarum legum argumenta descripta sunt. Voluit forte artifex indicare, non solum masculos, sed et feminas sacris litteris eruditas esse, ac sapientiæ divinæ participes. Licet enim ipse generis auctor caputque familiæ, haud prorsus initio erga litteras propense animatus esset, ob vitæ aliam aliamque sortem, casusque difficiles, omnem tamen sobolem sapientia imbui curavit. Atque, hoc etiam tacente Historia, per picturam voluit cernentibus conspicuum esse».

24. *Basilius imp. nullos liberos ex priori conjuge suscepit.* — De priori Basilii uxore nullam

mentionem facit Porphyrogenneta; sed de posteriori n. 16 hæc scribit : « Suo ipse nutu imperator Basilium accubitorem præficit : patricii quoque collata dignitate, nuptumque data muliere, corporis forma et venustate atque pudore, inter omnes alias nobiles feminas fere principe, Ingeris filia, viri eo tempore apud omnes nobilitatis ac prudentiæ laude celeberrimi ». Sed Leo grammaticus in Michaele Theophili filio Mariæ diserte meminit, « Michael Basilium cum uxore Maria divortium inire coegit, data ei Eudocia Ingerina, et Dominam germanamque conjugem habere jussit. Erat quippe imperatoris pellex, et ab eo ceu venuistate præstans dilecta ». Ducangius in Familiis Augustis Byzantinis, loquens de familia Basilii Macedonis imp. dixit *Constantinum* Basilii filium primogenitum natum esse ex priore conjuge Maria, et in familia Michaelis Theophili filii, ait hunc imperatorem Constantinum ex Eudocia uxore suscepisse, eamque in rem laudat Leonem grammaticum pag. 472, ubi his scribit : « Constantinus Michaelis imp. ex Eudoxia filius moritur ob cujus mortem Basilius luctum egit plurimum ». At Ducangius duas in Eudocias unam confundit, et ex unico Constantino duos facit. Idem enim Leo pag. 457, de utraque Eudocia mentionem facit : « Noverat (nempe Theodora Michaelis mater) cum Eudocia Ingeris filia, logothetæ (nempe Theoctisto), et imperatrici propter impudicitiam vehementer exosæ familiaritatem contraxisse : eam ob rem Eudociam Decapolitæ filiam eidem matrimonio conjungit ». Utriusque etiam Eudociæ verba facit idem Leo pag. 469, Symeon vero logotheta pag. 446, ait Michaelem data Basilio uxore Eudoxia Ingerina sua concubina, Basilium priorem uxorem Mariam ad suos remisisse, et pag. 452, Basilium, postquam Michaelem imp. occidit, Eudociam Ingerinam in palatium induxisse, ac misisse Joannem præpositum, *qui Decapolitæ filiam ad parentes suos reduceret*, quod et Leo grammaticus tradit. *Constantinus* itaque filius erat Michaelis et Ingerinæ, sed *hominum vulgique opinione, Basilii filius*, ut prodit idem Symeon logotheta pag. 456, et Georgius monachus pag. 546, iisdem pæne ac Symeon verbis. Zonaras autem in Michaele Theophili filio habet : « Basilio filius Leo ex Eudocia nascitur, qui Michaelis esse potius credebatur, quasi prægnans fuisset Eudocia Basilio collocata ». Ubi tamen loco *Constantini* Leonem ponit, quem errorem hausit ex Leone grammatico, qui pag. 468, inquit : « Imperator Leo ex Michaele et Eudocia Ingerina natus est, superstite adhuc Michaele, prima mensis quarti die, Indictione decima quinta ». Imo Symeon logotheta pag. 449 scribit : « Mense Septemb. Indict. xv, natus est Constantinus ex Michaele imp. et Eudocia Ingerina, cum adhuc Michael superstes esset ». Michael itaque Theophili filius nullos liberos reliquit, ut in morte ejus probavimus, et Basilius imp. nullos ex Maria priori conjuge suscepit.

25. *Photius non baptizavit Stephanum filium Basilii imp.* — Cæterum ad majorem familiæ *Basilii* explicationem nobis hic refellendus error Symeonis logothetæ in Annalibus, dum de Basilio sermonem habet. Symeon pag. 454 num. 4 ait : « Christi Natalis solemni die, pompa habita, baptizat imperator per Photium, filium suum Stephanum, in magna Ecclesia ». Hoc enim procul a veritate alienum ; cum ex jam dictis *Basilius* postridie quam imperium accepit, mortuo jam Michaele, cum quo corregnarat, *Photium* in monasterium relegarit et Stephanus post Constantinum, Leonem et Alexandrum fratres suos in lucem prodierit anno quarto imperii patris aut circiter, quo tempore Photius exulabat. Parum profecto hic auctor de Basilii imp. familia edoctus erat ; cum post narratum Stephani baptismum scribat : « Ejus imperii (sc. Basilii) anno quinto, mensis Novembris die vicesima tertia, natus est Alexander imperator » ; et tamen Alexander ante Stephanum in vitam processit. Quare vix mihi persuadere possum, logothetam auctorem esse eorumdem Annalium ; is enim anno circiter DCCCLXXX, imperante Basilio lucis usuram accepit, adhuc juvenis *Leoni* filio, qui patri successit, amabilis evasit, et anno circiter ætatis XXIV ejus protosecretarius fuit, ut suo loco ostendam. Viderat itaque Stephanum, et Alexandro imperante Constantinopoli, ubi natus erat, vixit. Quomodo igitur eum latere potuit, *Alexandrum* Stephano natu majorem fuisse, huncque a S. Ignatio patriarcha, non vero a Photio sacro lavacro tinctum ? Ad hæc quomodo Symeon logotheta, vir consummatæ virtutis, *adulta prudentia et multarum rerum experientia celebris*, ut prodit Cameniata in libello de Excidio Thessalonicensi num. 12, qui eum viderat, num. 4 Vitæ Basilii imp. scribere potuisset : « Photius patriarcha, imperatore ad Ecclesiam veniente, ac cum sacra mysteria percepturus esset, latronem eum et parricidum, ac divina cum indignum communione dicere » ; cum ipse Constantinopoli vivens ignorare non potuerit commentum illud a schismaticis et Photianis excogitatum sparsumque fuisse ad invidiam Basilio imp. conflandam, eique infamiam creandam. Mitto alia in eisdem Annalibus tam de Basilio, quam de Leone ejus filio narrata, quæ eos Simeoni logothetæ adjudicandos ostendunt. Sed redeo ad baptismum Stephani. Photius in Epistola XCVII ad Basilium imp. data de exilio suo conquerens ait : « Audi, humanissime imperator, non ego nunc allego veterem amicitiam ; non tremenda juramenta et stipulationes initas, non unctionem et manuum impositionem regiam ; non quod manibus nostris subditus, sacramentorum illorum reverendorum et immaculatorum fuisti particeps factus ; non illud vinculum, quod nos filii optimæ spei adoptio copulavit ». Quibus verbis intelligimus, *Photium* patrem lustricum fuisse alicujus ex pueris Basilii imp., antequam solus imperaret, nati, ideoque vel Constantini vel Leonis, cum ille anno DCCCLXVI, hic anno insequenti in lucem prodierit.

26. *Notkerus Martyrologium suum edit.* — Hoc circiter tempore *B. Notkerus* Balbulus monachus San-Gallensis in Helvetia composuit suum *Martyrologium*, ab Henrico Canisio tom. vi Antiq. lect. publicatum, in quo ad X kalendas Junii de sancto Desiderio episcopo Viennensi scribit : « De quo, quia venerabilis pater Ado, ejusdem Ecclesiæ nostra ætate pontifex, utpote in præsentia posito et ob id suis in cunctis notissimo, aliquid speciale dicere superfluum existimavit in suo scilicet Martyrologio ; nos juxta scriptum quod idem Apostolicus vir anno ab Incarnatione Domini DCCCLXX, Indictione III... cum reliquiis ipsius sancti martyris Desiderii, et aliorum sanctorum pignoribus atque agonibus, nobis in cœnobio B. Galli constitutis direxit, pauca de eo summatim attigentes, earumdem rerum ignaris insinuare curavimus ». Usus est Notkerus tam Martyrologiis Adonis et Rhabani, quam antiquioribus Martyrologiis Mss. propriisque quorumdam sanctorum Actis. De eodem Notkero anno CMXII verba faciemus.

27. *Anastasius Biblioth. Synodum VIII in latinum vertit.* — Synodo generali VIII hoc anno absoluta, Anastasius Bibliothecarius Acta Romam detulit, et Hadriano II præsentavit, qui ei commisit, ut in linguam latinam verteret, ut ipsemet in sua ad eam versionem Præfatione his verbis docet : « Unde factum est, ut eisdem lociservatoribus in prædones incidentibus, et Codicem ipsum cum omnibus supellectilibus suis amittentibus, ego Codicem, quem detuleram, Romam vexisse dignoscerer, quem sanctitas vestra grato suscipiens animo mihi ad transferendum in latinam tradidit dictionem, ad quod opus ego idoneum me esse denegavi, licet in interpretandis ex archivo in Romanum sermonem scripturis præsenti tempore quoddam conamen arripere nitar, et nonnulla jam ad ædificationem plurimorum, et præcipue vestri decessoris hortatu interpretatus edidisse dignoscar. Verum vicit jussio tanti Pontificis, dum non deest obedientia prompti ministri ».

28. *Moritur S. Hunfridus episc. Morinorum.* — Hoc anno sanctus *Hunfridus* episcopus Taruanensis in Belgica Secunda, cum per multas tribulationes Ecclesiam illam rexisset, ad Dominum migravit. Joannes enim Iperius auctor Chronicorum Sithiensium et ejusdem monasterii abbas tradit, *Carolum Calvum*, qui Hunfrido abbatiam Sithiensem commiserat, eamdem illi anno DCCCLXVI cum dedecore abstulisse, hunceque post eam amotionem Morinorum episcopum mansisse *tribus annis*, subditque : « et migrans ad Dominum successorem sibi reliquit Achardum A. D. DCCCLXIX, postquam episcopatum tenuerat annis XV, Caroli regis XXX ». Cum itaque Hunfridus anno DCCCLVI, proximo scilicet post mortem Folcuini ejus decessoris sanctitate conspicui, episcopus ordinatus fuerit, ut demonstrant Bollandus ad diem VIII Martii, et Mabillonius Sæc. IV Benedict. part. 2, ejus mors a currenti anno removeri non potest, et Iperius annum illum Incarnationis a Paschate exorsus est : alioquin *Hunfridus* anno XV non sedisset. Quare perperam Bollandus ejus obitum in annum sequentem differt, quod, inquit, in contraria sententia dicendus esset *sanctus Hunfridus* annum XV vitæ incœpisse, nedum implesse. Verum levis hæc conjectura ; cum mille exemplis constet, historicos annos episcoporum, regum ac imperatorum sæpissime Julianos ac incompletos numerare. Prætcrquam quod anno insequenti, non annus XXX, sed XXXI Caroli regis in cursu erat. *Hunfridus* monachus primum fuerat in Prumiensi monasterio in diœcesi Trevirensi sito, creatusque episcopus Morinensis Normannis Tarvanam vastantibus fugere coactus fuit, ut suo loco diximus. Aliquot post annos quam episcopatum obtinuit, optione cleri et populi, monachorumque precibus Sithivensis abbas dictus est, retento simul episcopatu. Sed ea abbatia postea a Carolo rege, Hilduino canonico sæculari data, uti mox diximus.

29. *SS. Cyrillus et Methodius in Moravia fidem prædicant.* — In Annalibus Weingartensibus ab anno DCCCXI ad DCCCLXXVII perductis, et a Mabillonio tom. IV Analect. publicatis, ad annum DCCCLXX legitur : « Rastizius dux (sc. Moraviæ) a Ludovico rege (nempe Germaniæ), et Soltanus ab imperatore (sc. Ludovico II) captus est ». Idem prorsus habent breves Annales sancti Galli a Duchesnio tom. II editi, nisi quod, loco *Soltani,* rectius in iis legitur, *Soldanus.* Hæc duo sigillatim explicanda. « Restitium Winidorum (sc. Moravorum) regulum a Carolomanno per dolum nepotis ipsius Restitii captum, et aliquandiu in custodia detentum, post judicium mortis excæcari, et in monasterium mitti præcipit », inquit hoc anno annalista Bertinianus de Ludovico Germaniæ rege verba faciens, quod et narrat annalista Fuldensis, uterque insinuans pœnam mortis in mitiorem a Ludovico rege, cujus beneficiarii erant Moraviæ duces, sæpe reges appellati, commutatam fuisse. *Rastizii* seu *Restitii* nepos aliquando *Zventibaldus*, aliquando *Sfentopulcrus,* vel *Swadupluk* vocatus reperitur, ut infra demonstrabo. Restitius seu *Rastilaus*, ut in priori Vita SS. Cyrilli et Methodii ab Henschenio ad diem IX mensis Martii relata, nuncupatur, obtinuerat a Michaele imp. Theophili filio *Cyrillum*, Constantinum philosophum appellatum, et *Methodium* fratrem ejus, ut in Moravia Evangelium prædicarent, rursumque illuc missus fuerat Methodius Moravorum archiepiscopus ab Hadriano II consecratus. Ibi Methodius, ut dicitur in secunda utriusque sancti Vita, quæ ibidem extat, summa cura Ecclesiam sibi commissam rexerat : « Postquam vero », inquit auctor anonymus posterioris Vitæ (1),

(1) Secundæ Vitæ SS. Cyrilli et Methodii auctorem fidei esse sublestæ, et falsa veris, dubia certis, ac denique parachronismos admiscere, penes me exploratum est, idque non uno argumento probo. Primo enim Methodium post primum adventum suum Romam cum Cyrillo seu Con-

« devotus rex naturali fuisset morte præventus, et Swadopluk (seu Zventibaldus) regnum Moraviæ gubernaret, sua feritate inflatus, fastu arrogantiæ cum ministris satanæ, doctrinam viri Dei vanam fore asserebant, et eos, quos una cum eis erroneos evocaverat ad viam veritatis, salutis et gratiæ, laborabant exterminare ». Quapropter Methodius in Swadopluk excommunicationis fulminavit sententiam. « Quo facto Romam adire volens, beatumque Cyrillum secum ducere (nempe Roma in Moraviam), sed invenit eum mortuum ». Paulo post: « Post hoc Swadopluk pœnitentia ductus super his quæ viro sancto injuste intulerat, etc. vir Dei gregem suum revisere properat », nempe circa currentem Christi annum.

30. *Mortuo Cyrillo Methodius in Moraviam redit.* — In Moraviam redux auxilium in omnibus præstante principe, novellam illam Ecclesiam valde amplificavit. Æneas Silvius in Historia Bohemorum cap. 13, et Henschenius loco citato, unicum *Zventibaldum* seu *Swatopluk* in duos partiuntur, quorum primus indignis modis sanctum Methodium exagitarit, aliusque qui eidem semper faverit. Verum *Swadopluk* aut *Swentibaldus*, qui hoc anno avunculo in Moravorum principatum successit, an. DCCCXCIII adhuc in vivis fuit, ut ex dicendis infra certo constabit. Præterquam quod auctor posterioris ejus Vitæ de Swadopluk diserte ait, eum *pœnitentia* ductum, *errata* postea emendasse, quod et eumdem principem præstitisse, Methodioque omnem operam suam postea impendisse, idem anonymus statim asserit. Porro *Swadopluk* ante mortem Hadriani II virum Dei vexasse, huncque Romam ad Pontificem, postquam excommunicationis sententiam in superbum principem fulminavit, venisse, demonstrat auctor posterioris Cyrilli et Methodii Vitæ, cum ait: « Postquam devotus rex fuisset naturali morte præventus, (nempe Rastizius), Swadopluk cum ministris satanæ » conatum esse exterminare eos, quos Methodius ad viam veritatis revocarat. Subdit idem auctor *Methodium* cum Romæ fuit, invenisse *Cyrillum* fratrem esse mortuum. Quare *Cyrilli* mors, sicuti *Methodii* persecutio, contigit Hadriano II Ecclesiam Romanam administrante, ideoque ante finem anni DCCCLXXII, quo Joannes VIII ei in Pontificatum successit. Diocleas quidem præsbyter in regno Slavorum, editus a Joanne Lucio in calce Historiæ suæ de regno Dalmatiæ et Croatiæ affirmat, Cyrilli nomen Constantino philosopho a Stephano papa attributum fuisse. Utrum is scriptor, qui sub finem sæculi XI vixit sæpissime falsa veris permiscet, et ex utraque horum sanctorum Vita constat Cyrillum ad tempora Stephani vulgo VI appellati pervenire non potuisse.

31. *Soldanus in potestatem Ludovici Aug. venit.* — Quoad *Soldanum*, seu Seodanum, qui Italiam adeo dire afflixit, in potestatem Ludovici imp. cum Bario, quod sedes erat et receptaculum Saracenorum, venit, uti chronographus S. Vincentii de Vulturno, Leo Ostiensis aliique docent. In hoc tamen historici latini et græci differunt, quod Leo Ostiensis eum cum suis a Ludov. imp. necatum fuisse tradat, auctores vero græci scribant, eum in custodiam traductum: « Oppidum ipsum et agromnesque captivi in Romanorum (id est, Græcorum) potestatem cedunt suosque regio cives ac colonos recipit. Rex Franciæ (scilicet Ludovicus II Aug.) Soldanum illum subditosque Saracenos, sibi ipse captivos sumens, Capuam adduxit, cujus illa ditionis erat, ut et Beneventum », inquit Porphyrogenneta in Vita Basilii Macedonis num. 53. Quibus verbis intelligimus, *Barium* communi fœdere inter utrumque imperatorem initio obsessum, quod inde non minus Græcos quam Latinos Saraceni vexarent et illud Græcis cessisse. Quoad Soldanum vero, Latinorum opinio præferenda videtur (1).

stantino fratre in Moraviam iterum rediisse, eoque adhuc absente eumdem Cyrillum obiisse, statuit. Id autem repugnare videtur auctori sincero Vitæ prioris, qui narrata Cyrilli morte statim subdit: « Tunc supradictus frater ejus Methodius accedens ad sanctum Pontificem etc. » tradi sibi fratris sui corpus (nondum sepulturæ datum, quantum ex serie narrationis colligitur) rogavit, ut monitis parentis suæ obsequeretur, quæ abeuntes illos obsecraverat, ut si « aliquem ex illis obiisse contingeret, defunctum fratrem frater vivens ad monasterium suum reduceret, et ibidem sepeliret ». Annuit extemplo Pontifex, qui « clausum diligenter corpus in locello marmoreo, et proprio sigillo signatum post septem (a sepultura illa) dies dat etc. » Vix hæc cohæreant iis quæ secundæ Vitæ auctor scribit de S. Methodio: « Romam adire volens, beatumque Cyrillum secum ducere, sed inveniens eum mortuum etc. » Insuper quomodo rogat Pontificem Methodius, ut fratris cadaver sibi concedat *in monasterium suum* (in patria situm) *transferendum*, ut ait prioris Vitæ sincerus scriptor, si *monachalem habitum* suscepit, non quidem antequam e patria secederet, (ut innuere videtur ejusdem prioris Vitæ auctor) sed post adventum suum Romam, idque Romæ, quod ferre videtur secundæ Vitæ contextus? Addendum est pariter regem Bulgarorum converti ad fidem non potuisse prædicationibus Cyrilli et Methodii, quod asserit secundæ Vitæ auctor; cum rex ille anno DCCCLXIV Christo nomen nondum dederit, ut in nota ad annum DCCCLXVI, I, demonstravimus; quo tempore ambo illi fratres Bulgariam jam dereliquerant, et inter Moravos agebant; tum Romam venerunt, ubi Cyrillus decessit? Demum ea quæ tradit secundæ Vitæ auctor de concessa SS. fratribus a Pontifice Liturgia Sclavonica, vix ac ne vix quidem congruere possunt cum objurgatione facta Methodio a Joanne VIII, qui datis ad illum litteris VIII Kal. Julii Indict. XII scripsit: « Audimus quod missas cantes in barbara, hoc est, in Sclavica lingua; unde jam litteris nostris .... tibi directis prohibemus, ne in ea lingua sacra missarum solemnia celebrares ». Ex his igitur satis demonstratum arbitror, auctorem hunc Vitæ secundæ fidei esse suspectæ, et imparem cui fides in statuenda chronologia habeatur. Eo igitur exploso, auctori prioris Vitæ unice adhærentes, credimus Cyrillum Romam venisse paulo post obitum Nicolai, adeoque anno DCCCLXVII exeunte, vel DCCCLXVIII ineunte. Denique post quadraginta dies ibidem decessisse, quæ temporis supputatio ad XVI kal. Martias, qua die Cyrillus decessit, nos ducit. Eo defuncto, Methodius in Moraviam perrexit, vel tunc primo, vel forte post priorem excursum suum eo factum cum Cyrillo secundo. MANSI.

(1) Soldanus in potestatem Ludovici non quidem hoc anno, at sequenti mense Februario venit; qua de re dubitare nos non sinit Andreas presbyter auctor coævus, de quo nos in Nota ad A. DCCCXVII, 15. Ait enim ille in suo Chronico: « Sequenti mense Februario (nempe post victoriam de Saracenis relatam anno DCCCLXX, die Natali Domini) quinto expleto anno, quod Bari, obsessionem habebant (Saraceni) dominus imperator comprehendit Soldanum, et reliquos Saracenos ibi consistentes interemit, anno vicesimo primo (absoluto et vicesimo secundo incœpto) Indictione quarta ». Ex his intelligimus Barium anno DCCCLXXI expugnatum, et Soldanum non quidem interfectum, sed captum fuisse. Hinc pariter erudimur Saracenos semel captam Barim (habebant enim illam anno DCCCLII, ut ibidem ex Pagio constat) non semper tenuisse, sed amissam iterum recepisse circa annum DCCCLXVI, quo ejus obsidio a Ludovico cœpta fuit. MANSI.

HADRIANI II ANNUS 4. — CHRISTI 871.

Ignatii patriarchæ et Basilii imperatoris Epistolæ ad Hadrianum papam et ejus responsio de iis quæ circa Photii schisma definienda supererant — Annus sequitur Redemptoris octingentesimus septuagesimus primus, quarta Indictione notatus, quo Ignatius patriarcha et Basilius imperator mittunt Romam ad Hadrianum Pontificem Theognostum abbatem, petentes ut quæ in Synodo remanserant indefinita, definiat : atque etiam postulantes ab eo dispensari in his, quæ in octava Synodo statuta fuerant, de non recipiendis promotis a Photio, vel qui subscripsissent Photii pseudosynodo contra Nicolaum papam factæ. Cogit veritas etiam adversantes, ut cognoscatur in omnibus Ecclesiæ Romanæ primatus. Quod enim optime scirent omnes in sancitis sacris canonibus dispensare, tantum esse muneris primæ Sedis, ad eam recurrunt pro dispensatione patriarchæ et imperatoris. Legendæ sunt litteræ utriusque, Ignatii scilicet atque Basilii, quibus videas cultum eidem Sedi ab illis impensum, atque primum Ignatii, quæ sic se habent [1] :

2. « Per omnia sanctissimo et sacratissimo fratri et comministro Hadriano beatissimo papæ senioris Romæ, Ignatius a Deo misericordiam consecutus, archiepiscopus Constantinopoleos novæ Romæ in Domino salutem.

« Lapis [2] qui de monte abscissus est sine manibus percussitque imaginem illam magnam, imperium regnorum omnium, super pedes testeos ac ferreos, et ventilavit ea ut pulverem ab area (aura) æstiva, et factus est in montem magnum, et replevit universam terram propria magnitudine et gloria, Christus videlicet, qui est solus infinitæ potentiæ Dominus Deus noster, et olim quidem illustrem et perspicuam operatus est magnam vestram civitatem Romam per eos sanctos lapides, qui ab Oriente ad eam devoluti sunt, Petrum aio et Paulum, eximiam et principalem Apostolorum summitatem : sed nihilominus et nostris temporibus, quin potius et illustriorem et clariorem demonstravit per eos quibus in generatione nostra pontificalia gubernacula commissa sunt, sanctos et pretiosos revera lapides, Nicolaum videlicet beatissimum, et fraternam sanctitatem tuam. Qui quodammodo a quodam sublimi loco contra injustitiæ et mendacii machinamenta demissi et devoluti usque ad urbem nostram per sapientissimas Epistolas vestras et sanctiones, sed et sanctissimos et Deo amicissimos lociservatores, contrivistis omnes machinas et munimina adversantium veritati. Et nunc pacificam constitutionem agentes per miserationem et gratiam ejus qui vere princeps pacis et pacificus est Christus Deus noster, et per diligentiam vestram et excitationem, gratias agimus omnium bonorum auctori et misericordissimo Domino ac Salvatori et Redemptori universorum qui sanctam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam dispensavit, et caput se hujus nominare dignatus est, et membra corporis ejus vos et nos in uno spiritu compaginata et convenientia per operationem sancti Spiritus et alternam consonantiam et conspiramentum exhibuit.

3. « Quinimo et beatitudini sanctitatis vestræ gratifica voce debite commendamus, exorantes semper ad eum qui est super omnia Dominus, quo sanctitatem vestram cælestibus et propriis laboribus et certaminibus dignis et congruis recompenset vicissitudinibus, quippe qui solus est dator et largitor magnarum et non indecentium retributionum. Verumtamen et nostra humilitas memor charitatis vestræ et amabilis quem circa nos habet affectus, et ad hoc ipsum et voluntatem et meditationem habens invenit procurantem, ut mitteretur in viam, quæ est ad magni nominis Romam orationis causa intimum filium nostrum abbatem Fontis, et scenophylaca magnæ Ecclesiæ domnum Theognostum. Et idcirco magis studuimus adimplere desiderium nostrum. Quem et mittimus cum præsenti Epistola nostra visitaturum et salutaturum et adoraturum fraternam sanctitatem vestram, nuntiaturum etiam et a Christo donatam nobis incolumitatem in hac vita multis passionibus et tribulationibus plena, quemadmodum ipse voluit et judicavit, qui omnia sapienter et congruenter

[1] In fine oct. Synod. — [2] Dan. II.

dispensat, et ante omnia piissimorum et Christi amicorum, ac a Deo gubernatorum, ac divinitus munitorum imperatorum nostrorum prosperitatem et trophæa, et in melius de die in diem rerum Romani imperii translationem, ut et vos gaudentibus nobis congratulemini, per mutuam unius corporis membrorum coaffectionem et compassionem, et iterum Dei boni gratia et cooperatione ad mediocritatem nostram maturius remeaturum, et bona nuntia amabilissimæ vitæ nostræ allaturum ad Ecclesiam nostram ; ut et in hac parte collætemur vobis, et eum, qui solus est investigabilis Dominus et sapientissimus substantiarum factor, et continuus procurator universorum, glorificemus et magnificemus, qui magis et magis roboret sanctitatem tuam et conservet utrinque immaculatam atque illæsam ad Ecclesiasticorum negotiorum personarumque profectum et utilitatem, et gloriam Omnipotentis et Dei principalis benignitatis ejus.

4. « Quod autem sanctissimis vicariis paternæ sanctitatis vestræ adhuc præsentibus penitus perfectum non est neque finem accepit : rogamus nunc terminari et disponi perfecte et integre scribi ad humilitatem nostram de his lectoribus qui tonsi sunt a Photii manus impositione, qui cum sint pæne innumerabilis multitudinis in universis regionibus et civitatibus Ecclesiæ postulant ex necessitate illorum fieri sacerdotatem provectum. Ut cognoscamus etiam et super hac re vestram voluntatem atque decretum certissime et manifestissime, utrum sint digni promoveri ad majores sacerdotii gradus, an non sint : dubium enim tantum hoc dimiserunt. Et adhuc postulamus etiam de intimo filio nostro et fortissimo veritatis agonista, Paulo videlicet chartophylace, ut, si est possibile, cum dispensationis aliqua ratione recipiat dignitatem episcopatus, quemadmodum et antea in litteris nostris efflagitavimus.

5. « Deinde quoque super Theodoro, qui a nobis quidem consecratus est metropolita Cariæ : multum enim laboravit, et afflictus est ab initio injustæ et iniquæ dejectionis nostræ : in novissimis vero cum misero Photio conveniens, propter ejus immensa tormenta quæ sibi resistentibus inferebat, consensit et usque ad ultimum ipsius diem ; repœnitens nihilominus, rursus corde contrito et spiritu humilitatis veniam expetivit, prohibuerunt eum sacerdotio fungi quoquo modo sanctissimi vicarii almitatis vestræ, eo quod subscripserit, ut fatebantur, in eam, quæ facta est ab infelicissimo Photio quasi depositio beatissimi et optimi patris nostri Nicolai decessoris sanctitatis tuæ. Hæc sunt, de quibus rogamus sanctitatem vestram, ut, si possibile sit, utatur verbo dispensationis et misericordiæ in his, cum alia omnia optimum et commodum finem ac dispositionem susceperint.

6. « Cæterum dona nobis sanctas et cum Deo loquentes orationes tuas, sanctissime et imitator Dei, frater noster. Doneris nobis per multa annorum curricula utrinque incolumis. Indicia vero magnæ et charæ dilectionis nostræ misimus sanctitati tuæ ista, Græcolatinum Evangelium diligentissime correctum, orarium deauratum, casulam optimam, theriacam probatissimam ». Hæc Ignatius ad Hadrianum.

Porro tanta hæc, quæ ab Hadriano peterentur, voluit Ignatius et imperatoris litteris postulari, quæ sic se habent [1] :

7. « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti unius et solius veri Dei nostri, Basilius, Constantinus et Leo, fideles in Domino imperatores Romanorum Hadriano sanctissimo papæ Romano spiritali patri nostro.

« Indeficientem habentes in mente nostra memoriam beatitudinis vestræ, divinamque legem naturæ hominum conjunctam honorantes pro viribus, quæ patribus spiritualibus vicissitudine justa cultum venerationis exsolvere jubet filios, semper de incolumitate vestra cognoscere volumus ; et divinum nobis et sacrum caput, quoniam non possumus carnalibus, saltem spiritualibus labiis per affatum litterarum amplecti, debemus autem et propter propositas causas, et propter amorem ejus qui circa nos est, qui zelo unitatis conspersus, ostendit quidem quanta sit sua erga Dominum pietas, quantaque circa justitiam diligentia, et quanta erga fraternam dilectionem flagrantia. Quoniam vero et litterarum gerulum expeditum ad peregrinam profectionem, et magnanimum ad malorum tolerantiam consecuti sumus, idipsum optabile habentem principi Apostolorum ante promissum causa reddendi votum, eumdemque vestræ paternæ sanctitati commendamus, super hoc quoque multum tranquillitatem vestram rogantes. Idem autem hic Theognostus, quem et vos bene nostis, Deo amabilis egumenus semper laudabilis Dei Matris Pigis, id est, Fontis, et vasorum custos magnæ Ecclesiæ. Per ipsum ergo quæ nostri desiderii sunt opportune adimplere conspeximus, implorantes coangelicam sanctimoniam vestram in primis quidem de habitu vestro qui secundum Dominum est : deinde etiam de amabilium Deo apocrisiariorum ejus et vicariorum prospero itinere, litteris per eum significari nobis celerius. Jam enim tempus habemus non modicum exspectantes, et nescimus evidenter tarditatis causam ; sed etsi hactenus deesse claruerint, saltem sero hoc nobis agnitum fiat ».

8. Vide, lector, quam astute imperator se simulet nescire, quod toto orbe oportuit esse decantatum, legatos Sedis Apostolicæ a piratis captos et spoliatos, cum ea fieri contigerint apud regiones sub ejus imperio constitutas. Negare solent, quæ omnes sciunt, latrones, ne cogantur fateri quod soli sciunt : multi enim elapsi fuere menses a tempore, quo ea contigere legatis, usque ad harum litterarum scriptionem, ut ex redditis ad eum litteris Hadriani possumus intelligere. Pergit vero :

[1] Extant in fine octavæ Synodi.

« Spiritalis autem pater noster et magnæ civitatis nostræ patriarcha postulavit a nobis, scribere sanctitati tuæ de his lectoribus, qui a Photio promoti sunt, multis et innumerabilibus existentibus eis in diversis provinciis ; insuper autem et de Paulo reverentissimo bibliothecario verbo et vita perfulgido, ac Theodoro metropolita, quia et ipse nimis est Ecclesiæ utilis ; quatenus dispensatio fiat a sanctitate vestra super ipsis, quibusdam quidem ad ascensus majores sacrorum graduum, quibusdam vero ad receptionem sedium suarum, ad hoc rogantibus Dei imitatricem virtutem tuam. Horum quidem multitudinem, hujus vero labores et pro veritate sudores, illius autem culpæ reprehensionem, et quod ex canonica manus impositione promotus, et pro his imperium nostrum flagitat pietatem tuam dispensandum aliquid hinc humanius. Bene vale, mihi amantissime pater. Bene vale, memor imperii nostri in Deo acceptis precibus tuis, quæ sunt ad Dominum. Legimus.

9. « Transmisimus autem sanctitati vestræ gratia commemorationis imperii nostri, et dilectionis quam circa illam habemus, quæ per species deferuntur: Vestimenta diaspra tria, Esophorin dicitrinum cancellatum unum, Chasdium Orobeum unum, Cazzulin dirodinum habens ornaturam auream et vellus prasinum, Vilarnippinninum pro casula facienda unum, usin rubeum aerem habentem unum, usin album unum, mulchumat unum, planetilia castanea duo ». Ad hæc autem Hadrianus ista rescripsit :

10. « Hadrianus episcopus servus servorum Dei dilectissimis ac spiritualibus filiis Basilio, Constantino, et Leoni piissimis et tranquillissimis imperatoribus.

« Lectis excellentis imperii vestri litteris, dilectionis vestræ, qua circa nos flagratis, indicia et pietatis solita studia non tam cognovimus, quam recognovimus. Unde gratiarum multimodas actiones summæ divinitati referimus, et multiplices laudes ejus concinere non cessamus, ob id maxime, quia circa religionis cultum accensi, postpositis cæteris sæcularibus curis, ante omnia Ecclesiæ paci consuluistis, et quia Sedis Apostolicæ decreta sana priscaque lege super exortis controversiis exquisivistis, et in colligendo magno sanctoque collegio pium studium ac desiderium absolvistis, in quo abdicato pravitatis auctore, definitio rectæ fidei et Catholicæ et paternæ traditionis, atque jura Ecclesiæ perpetuis sæculis profutura, et satis idonea, fixa sunt et firmata. In quo etiam illud mirabilius et laudabilius sublimitatis vestræ prædicatur insigne, quod non judicum vel assessorum, sed consciorum tantum et obsecundatorum persona usi fuisse dignoscimini, ita ut per humilitatis arcem ad culmen virtutum pervenire delegeritis potius quam imperialis altitudinis fastu ad inanis gloriæ ima dilabi consenseritis.

11. « Præterea nostri habitus qualitas, quam scire se velle benignitas vestra pio designat affectu, ita se habet, ut superna providentia, quæ cuncta creavit, et continua provisione gubernat, expedire nobis prospicit, et quod expedierit, consulte dispensat. Apocrisiarios quoque nostros, super quorum nihilominus reversione scripsistis, licet sero, post multa tamen pericula, deprædationes, atque propriorum hominum trucidationem, nudos tandem recepimus, non cujuslibet hominis fretos auxilio, sed Dei solius præditos adminiculo. Unde audientes hæc, universi gemunt ; et quia isti pertulerunt quæ sub nullo piorum principum quemquam Sedis Apostolicæ missum pertulisse recolunt, omnes stupefacti mirantur : fitque continui clamoris ab Ecclesia nostra murmur, quod ita dispositionis vestræ constitutio improvide prodire potuerit, ut Barbarorum gladios, nullo imperii vestri fulti præsidio, miserabiliter inciderint : præsertim cum hos, quos ab Apostolica Sede toto desiderio postulaveratis, et ab ipsis Apostolorum principum tectis per legatos vestros salvos acceperatis, salvos rursus, dispositis rite propter quæ missi fuerant, ad propria remittere, summa diligentia procurata, debueritis, exemplo saltem provocati Michaelis decedentis imperatoris, qui quos ab Apostolica Sede suscipere meruit, idoneo sociatu prævio, ut nostræ illæsi præsentarentur Ecclesiæ, solerti cura sategit ». Hæc Hadriani justa querela in Basilium imperatorem, cujus impari merito Michaël deploratissimus, ut audisti, meruit commendari. At vero subinfert aliam æque justam querelam, his verbis :

12. « Est præterea et aliud, quod prima pietatis vestræ opera, vel circa Sedis Apostolicæ prioris benignitatis indicia contra spem nostram decolorasse convincitur, immo funditus destruxisse probatur : videlicet quia favore vestro frater et coepiscopus noster Ignatius Vulgarum regioni consecrare præsumpsit antistitem. Unde mirati sumus, et quod a pia intentione vestra retroversi sitis, admodum obstupuimus. Verumtamen saltem nunc jam dictum reverentissimum præsulem ab illius regionis dispositione salubribus monitis, quæsumus, coercete : alioquin nec ipse canonicam effugiet ultionem, nec hi qui præsulatus, vel alterius officii sibi nomen illic usurpant, cum excommunicatione, qua jam tenentur adstricti, etiam proprii gradus jactura carebunt.

« Porro de Tribus Capitulis, super quibus, præfato postulante sanctissimo fratre et coepiscopo nostro Ignatio, divinitus protectum imperium vestrum nos deprecatum esse dignoscitur : nil possumus ab eo, quod jam constitutum est, ordinare diversum vel disponere, maxime de Photii consecratione aliquantisper versum, nisi forte nos, quibusdam ex utraque parte in præsentia nostra repertis, scire contigerit, quæ hucusque nescimus, vel discere quæcumque penitus ignoramus. Non enim [1] est in nobis, Est et Non : et si quæ [2] destruximus,

[1] 2 Cor. I — [2] Gal. II.

eadem reædificaverimus, prævaricatores nos legis esse constituemus. Satis enim nota sunt, quæ cum suo auctore destruximus, vel quæ construenda mandavimus. Ab illis quippe sacratissimis constitutis, quæ vel Apostolicæ memoriæ decessor noster papa Nicolaus antea salubriter sanxit, vel nos postea dispensatorie protulimus, nulla ratione vel mutatione discedemus, aut ad dextram vel sinistram quoquo modo declinabimus. Quæ videlicet tota jamdudum probavit Ecclesia, et immutilata servanda nuper gestum universale Concilium statuit.

13. « Neque enim nobis moris est, ut pro libitu proprio paternis sanctionibus abutamur, quemadmodum quibusdam, qui apud vos summa rerum Ecclesiasticarum gubernacula moderantes, tunc Synodorum statuta, vel etiam Apostolicæ Sedis decreta proferunt, cum vel alios lædere, vel se juvare concupiscunt : et hæc tunc sub silentio tegunt, quando fortasse contra se vel pro aliis proponerentur. Si nostra, more priorum, æquitas in vestræ urbis præsules, majorum regulis obviantes, commoveri severius voluisset, quamvis multa instantia, et certamen viri prudentissimi et religiosissimi egumeni ac vasorum sacrorum custodis Theognosti, qui de pietatis vestræ virtutibus, et probabilium morum insignibus, et trophæorum triumphis atque beneficiorum vestrorum pie sibi præstitorum multitudine nos plurimum relatione sua lætificavit, et qualiter diebus vestris, superno brachio atque studio et solertia vestra Christianitas prosperetur, enarrans, ad multimodas laudes sanctæ Trinitati reddendas et gratias, alacriores exhibuit ad postulata divinitus muniendo imperio vestro concedenda, nos supra modum efflagitaverit, et ultra quam dici possit, solito et prisco more ac pro Ecclesiasticis utilitatibus frequenter impenso, crebris suggestionibus instigarit. Super quibus tamen propter jam designatam causam nec annuere possumus, nec quidquam præter quod jam evangelizatum est, ullo modo definire. Deus autem omnipotens, per quem reges regnant, et in cujus manu omnium jura regnorum consistunt, imperium vestrum ad Ecclesiæ suæ sanctæ pacificam constitutionem, et populi Christiani perpetuam libertatem magis ac magis corroboret, ejusque potentibus plantis cunctarum infidelium nationum cervices inflectat, dilectissime ac desiderabilissime fili. Data quarto idus Novembris, Indictione quinta ». Ad hanc Epistolam quæ in margine tunc annotavit Anastasius Bibliothecarius, non omittenda sunt. Sic enim se habent :

14. « Quæritur cur Sedes Apostolica eos, qui a Photio damnato in diversis sunt Ecclesiæ gradibus instituti, sine recuperatione deposuerit, cum ab Ebbone damnato sacratos, et post adstantibus episcopis depositos, instaurari decreverit? Sciendum est quia Photius tanquam neophytus et adulter, qui et scilicet viventis Ecclesiam invaserit, et ab excommunicatis atque depositis episcopis fuerit ordinatus, nunquam fuisse (sit) episcopus dictus et promulgatus. Sed nec hi ab eo manus impositionem acceperunt; comparatus videlicet Maximo Cynico, ipso et ordinatis ab eo a secunda Synodo cum ordinatore repulsis. Ebbo autem Rhemensis episcopus licet postea sit depositus, quandoque tamen episcopus fuit, quemadmodum et Acacius, de cujus ordinatione papa statuit Anastasius, ut scilicet, quos post damnationem ordinavit Acacius nulla portio læsionis attigerit. Denique si pater meus adulter est, et ego ex adulterio nascor, profecto ut illegitimus ex hæreditate repellor, quod tamen non paterer, si pater meus probaretur veraciter homicida ». Hæc Anastasius. Sed prolixiorem requirerent ista tractationem. At nos alio pergimus.

15. *Basilii victoria contra Barbaros.* — Quod autem spectat ad victoriam, cujus in sua Epistola meminit Hadrianus, contra Barbaros obtentam a Basilio imperatore, agit de ea Curopalates, aitque Chrysochirum depopulatorem imperii coercitum, expugnatis nonnullis ejus oppidis, totaque Theophricæ regione vastata, Samosataque ex improviso capta, et Curticio Armenorum duce in fidem recepto, aliisque trans Euphratem expugnatis munitionibus, tentata Melitine in Armenia, cum expeditione imperatorem reversum Constantinopolim, triumphum egisse, atque de manu Ignatii victricibus coronis auctum esse.

16. *In Bulgarorum causa querelæ Hadriani papæ et excusatio Grimoaldi episcopi.* — Quod autem pertinet ad Bulgarorum causam, de qua justam audisti querelam Hadriani Pontificis in litteris ad Basilium imperatorem, de his ad Hadrianum scripsisse aliam Epistolam Ignatium patriarcham, declarat responsio ipsius Hadriani ad eum, ex qua in græco Codice octavæ Synodi inventa hæc excerpta accepimus :

« Scripsisti (ut illa tua multa alia omittamus) ut presbyteri nostri e Bulgarorum regione magno cum dedecore et contumelia ejicerentur, et episcopi cum non parva ignominia, nulla dignitatis habita ratione, inde expellerentur. Et hæc quidem scribere ausus es, licet nullum hac de re coram vobis judicium habitum sit. Neque enim super hoc, ut jus diceremus, fuimus accersiti. Sin autem dixeris priores nos Constantinopolitanæ diœceseos presbyteros in prædicta regione rem sacram facere prohibuisse: non inficias imus. Erant enim ex eorum numero, qui cum Photio communicaverant, atque ejus socii : qui non solum ne sacerdotum munus exercerent in prædicta regione Bulgarorum interdiximus, verum etiam nunc iterum interdicimus. Oportebat igitur, ut rationi congruum erat, cum hæc scires, ut nihil tale in regione Bulgarorum patrares. Didicimus præterea vos alia multa sanctorum Patrum statutis contraria permittere : illud vero præcipue, quod nuper nonnullos laicos ex tempore diaconos ordinastis : quod quidem et nobis et antiquis Patribus, quinimo Œcumenicæ etiam Synodo nuper congregatæ adversatur; neque ignoratis, quod Photii lapsus hinc ortum habuit ».

Hactenus ex dicta Hadriani ad Ignatium Epistola valde amara.

17. Quod spectat ad eosdem Bulgaros, Grimoaldus episcopus, cujus superius mentio facta est, qui missus fuerat prædicare Evangelium Bulgaris, rediens Romam absque licentia summi Pontificis, ad suam excusationem libellum porrexit, excusans quod fuisset a Græcis expulsus, qui (ut illi mentiebantur) ex lata sententia in Synodo Œcumenica, suam ipsorum assererent eam esse diœcesim atque provinciam. Ita plane, ut Anastasius prævidit atque præmonuit, factum est; ut quod accidisset post Synodum tumultuaria illa furtiva collatione, tanquam Synodi judicium Œcumenicæ Græci male usurparent. Cæterum Grimoaldus, licet plura in suæ reversionis excusationem in medium adduxisset, culpam tamen vitare non potuit, cum et ea ex parte infamia notatus est, quod ex Bulgaria ditissimus reversus esset. Hæc in Vita Hadriani Pontificis Anastasius.

18. *Photii miserationem ciere conantis querulæ litteræ ad Basilium imperatorem et Bahanem patricium.* — Inter hæc autem Photius in exilio, quo damnatus fuerat, constitutus, litteras scribit ad imp. suas deplorans miserias, ut eum ad commiserationem inducat. Ita versipellis se miserrimum ostendit, ut commotum in se imperatoris animum demulceat. At quam artificiose; audi Epistolam ab Aloysio Lolino episcopo Bellunensi acceptam, et ex græco a Petro Morino translatam in latinam linguam in hunc modum :

« Piissimo et magno imperatori Basilio.

« Audi, humanissime imperator. Non objicio nunc veterem amicitiam, nec tremendum jusjurandum et pacta, non conventionem, non impositionem manuum ad imperium : non quod ad nostras manus accedens tremenda et purissima participasti mysteria : non vinculum, quo nos egregii filii adoptio adstrinxit. Nihil horum dico, sed communia hominum tibi prætendo jura. Omnes enim et Barbari et Græci, quos morte damnant, eos educunt e vita; quos autem vivere sinunt, non cogunt fame et quampluribus aliis malis emori. Nos vero vitam vivimus morte acerbiorem. Captivi facti sumus, et omnibus privati, cognatis, ministris, familiaribus, omni denique humano cultu. Et quidem divinus Paulus cum in vinculis circumduceretur, amicorum et necessariorum officiis frui non prohibebatur, et cum ad mortem duceretur, humanam a paganis Christi hostibus consequebatur mansuetudinem. At fortasse longum tempus, si non sacerdotes Dei, at certe aliquos sontes talia passos demonstrat.

19. « Etiam libris privati sumus : novum hoc et inopinatum, ac nova in nos excogitata pœna. Ut quid fiat? Ut ne audiamus verbum Domini. Non accidat in regno tuo hanc exsecrationem impleri : Quia erit in diebus[1] illis fames panis, et fames audiendi verbum Domini. Cur enim adempti nobis libri sunt? Si enim injuriam facimus, plures oportebat dari, et quidem addi etiam docentes; ut legendo magis juvaremur, et redarguti corrigeremur. Si vero in nullo injurii sumus, cur injuriam accipimus? Nemo hoc Orthodoxorum, ne ab iis quidem qui alia sentirent, passus est. Athanasius multis certaminibus clarus, solo sæpe et ab hæreticis et a paganis expulsus est, sed nemo eum librorum amissione damnavit. Admirabilis Eustathius pares insidias ab Arianis sontibus pertulit; verum non ab eo, ut a nobis ablati sunt libri. Paulus confessor, Joannes Chrysostomus, Flavianus divinus vir, aliique innumerabiles : quid enim oportet eos enumerare, quos cælorum liber descriptus habet? Sed cur commemoro Orthodoxos, sanctosque episcopos, Eusebium, Theognin, cumque his alios homines hæreticos, quos Magnus Constantinus exules propter ipsorum impietatem et sententiæ inconstantiam fecit; ac nec bonis suis eos exuit, nec libris mulctavit. Pudebat enim a litteris eos et a ratione arcere, quos quia contra rationem egissent, exilio damnaret. Nestorius impius in exilium mittitur, et Dioscorus et Petrus infelix, Severus, multique alii : at nemo eorum librorum captivitatem pertulit. Sed cur dico vetera? Leonem impium multi eorum, qui etiam superstites sunt, sciunt belluarum magis, quam hominis naturam exhibuisse.

20. « Hic vero magnum illum virum, ac vere victorem Nicephorum cum e solio expelleret, nullo modo exulem librorum suorum fecit, at ne fame quidem necavit, quomodo nos interimimur : et ille quidem non minus egregii athletæ mortem optabat, quam imperii sui in quo impie agebat, diuturnam propagationem; attamen nomen homicidæ ne haberet, cavebat. Nec vero carnes ministrorum illius latronum ac proditorum more discerpsit, quamvis impius cæteroqui esset, crudelitatemque spiraret. Non cognatorum congressu prohibuit, non bonorum damnum irrogavit, reverebatur enim Christianismum, et crudelitatem paganorum certo more exercebat : nam illi perimebant martyres, nec tamen prohibebant, quominus domesticorum ac necessariorum officiis atque opibus juvarentur. Non ille psalmodias interscidit, sed et multorum monachorum cœtum, qui solatio esset, concedebat. Non ædes sacras templaque Dei ab eo consecrata evertit : pudebat enim eum, ut existimabat, cum hominem offenderet, Deo opera dicata labefactare.

21. « At in nos, hei mihi, nova omnia, tragœdiamque exsuperantia. Captivi sumus, amicorum solitudo est, et consanguineorum et ministrorum psallentium monachorum. Pro amicis vero, pro consanguineis, pro monachis, pro psallentibus, pro omnibus denique custodiæ militum, et militaribus cohortibus addicti sumus. Sacræ Dei ædes dirutæ sunt, lacerata pauperum corpora, expulsa, eorumque bona publicata tanquam hostium manubiæ. Quamobrem? Ut nos cruciemur, et abnegemur; et

[1] Amos. VIII.

valde quidem acerbe fuimus anxii. Nostrorum enim propitiatio peccatorum, ipsi eorumque curatores Deo dicati erant. At videre oportebat, ne quando Deus, qui sic mulctabatur, nobis magis condoleret; siquidem ipse res pauperum pro propriis habet. Et corporum sane pœnas leges Romanorum in eos excogitarunt qui in maleficio deprehensi sunt ad animorum expurgationem : pœnas autem animæ et insidias ne auditu quidem adhuc accepimus ab ullis hominibus exerceri, tametsi nunc id experiendo discimus. Nam aperte hoc librorum demptio facit, et redemptionis peccatorum eversio : illud enim contemplationis obtutum exstinguit et corrumpit; hoc vero præstantissimam omnium actionem detrahit et solvit. Quis a sæculo audivit, in animas humanas bellum ab hominibus excogitari. Non enim satis ad omnem hauriendam iram corporis supplicia, exilium, et captivitas, et fames et custodia, et quotidie illata mors, quæ in eo tantum homini parcit, quod dolorum non adimit sensum, qui acerbissimus est mortis aculeus et cruciatus intolerabilis, ut et mortis subeamus vim, et ipsa morte ærumnarum liberatio non sit : quod ut in tanto malo solum est morientium solatium.

22. « Si tua te conscientia purgat, et crimine liberat, adde in nos alia, si quid forte prætermissum est; sin condemnat, noli illam damnationem exspectare, cum erit pœnitentia inutilis. Ego sane novas fortasse has preces tibi adhibeo, sed ob res maxime novas. His, imperator, malis statue finem, quomodo vis : vel nos celeriter e vita non cum multa hac et inenarrabili maceratione educens, vel molestiarum inexsuperabilem magnitudinem reprimens. Memento eamdem nos gerere carnem et reges et privatos, ejusdemque naturæ communione jungi. Memento eumdem nos habere Dominum, et plasmatorem et communem judicem. Cur æquitatem tuam, mala nobis infligendo, redarguis ? Cur benignitati tuæ nobis obtrectando, crimen infers ? Cur autem humanitatem ira in nos atque acerbitate in simulationem et speciem mansuetudinis detrahis ? Non petimus thronos et gloriam, non felicitatem et voluptates; sed ea petimus, quæ et vinctis præbentur, quæ nec captivi non impetrant, quæ etiam Barbari, humanitate ducti, vinctis concedunt. Nam eo redactæ sunt res meæ, ut talia ab imperatore postulem orto e Romanorum humanissimo genere. Quid igitur peto? Ne vitam graviorem morte vivam, aut ut citius corpore liberer. Exoret te tua natura : reverere communes hominum leges : reverere imperii Romani jura communia : nec patere invitam induci narrationem novam, imperatorem nempe, qui æquitatem et humanitatem profiteatur, qui episcopum amicum fecerit, et liberorum suorum una secum parentem, a quo et ipse et regina unctione regni uncti sunt ac dignitatem induerunt, a quo valde dilectus est, qui, cum tremendam jusjurandi fidem sanxit, quem peramare ac diligere, omnibus ostenderat : eumdem exilio et amara fame a se damnatum, et innumeris aliis malis consumptum, pro ipso orantem morti demisisse ». Hactenus Photii Epistola ad Basilium imperatorem, quem quidem cum primum ars, tum fecit necessitas eloquentem : licet magis necessaria ad persuadendum ea oratio parte caruerit, quam exhibere non potuit, nimirum ut demonstraret se pati innocentem ; cum alioqui talia tantaque admissa potuissent esse piacula, quibus eæ, quas pateretur, leviores videri poterunt esse pœnæ. Sic igitur cum de innocentia præmissa sit excusatio nulla, nullius esse roboris fecit orationem, quæ in reliquis succincta fortibus enthymematibus audere posset appetere imperatorem. Ad quem rursus scripsit, sed breviorem Epistolam hanc post recitatas de Barbaris victorias consecutas :

23. « Putabam sane, dum regnum vestrum confirmatur et augetur, multas me ei gratias de beneficio in nos collato esse acturum pro me, pro amicis, pro cognatis, pro familiaribus, pro omnibus demum ; quæ causa nostra faciens, nullam gratificandi satietatem habuisses. Nam nos adducebat sincerus in te ac verus affectus, et sæpius repetiti jusjurandi , promissionumque constantia, quæ vel nobis invitis, ipse tamen non desinebas ad omnes exhibere. Nunc vero eo rediere spes nostræ, ut quamvis sero, gratias tamen regno tuo agamus. Quamobrem quod latronum et facinorosorum supplicia, quibus conflictamur et consumimur, ad moderatiorem speciem statuere aggressus sis : vide tamen, amice (quamvis nolis) rex, conatum persuadendi hominibus non solum nihil ad suadendum Deo conferre, sed etiam in contrarium redire, eorumque, quæ hic licenter geruntur, magis illic justitiam Dei omnia contuentem esse vindicem ». Hæc ad Basilium imperatorem.

Cum autem frustra pulsare se nosset animum imperatoris, aliam viam ingreditur, ut scriberet ad Bahanem patricium, proconsulem atque præpositum, virum primarium apud imperatorem, cujus est mentio et operatio in octava Œcumenica Synodo, utpote qui definienda proponeret, rogaretque Patrum sententiam. Ad hunc enim scribens ea sciebat innotescenda imperatori, et patefacienda omnibus ordinibus magistratuum, quorum se animis per commiserationem insinuaret. Sciebat hominem sibi occulte amicum nullam juvandi prætermissurum occasionem. Ad quem ægrotans, et majora fingens pericula veris, hanc brevem Epistolam scripsit querelarum plenam :

24. « Fuit olim Romanis sed et Græcis (quid enim dicere oportet Christianis ?) cum inimicissimis nedum cum bene meritis terminus ac modus statutus male agendi. Novit et gens barbara non prætergredi suppliciorum leges ; ac multas ferarum, aiunt, quasi vereri ac reprimere se adversus eos, qui in extremis jacent, nec ferinum ingenium ostendere. Nos vero, o viri aliis quidem factis vestris humanissimi, et ex ægritudine jacemus, et medicum morbus requirit, et dies jam triginta morbo protelati sunt, ac sæpe orarunt vos multi,

ut medico aditus concederetur. At vero, o naturam hominum, o Romanorum leges, et Christianorum nomen, ubi terrarum estis? nemo vos exoravit: ac nos quidem Barbaros, vos autem feris similes existimare nondum persuademus nobis. Vestrum est autem qui in nos humiles, has finem omnem modumque superantes, novasque sub sole pœnas excogitastis, considerare quam appellationem pro eo, ut Christiani et Romani et Græci et Barbari et feræ nominemini, factis veris congruenter inveniatis. Nos vero si morbo vinci contigerit, clarius scilicet in vos statuemus trophæum, nostram violentam mortem relinquentes omnium scelerum memoriæ crudelitatis vestræ, tanquam in columna incisam, quam nulla unquam delebit oblivio ». Hæc ad Bahanem, seu potius per Bahanem ad imperatorem et omnes: sed nunquam quid simile sive ab Apostolis, quorum gloriam affectabat, sive ab Apostolicis viris dictum, vel factum, aliquando reperitur, ut tædio vitæ de inferendo sibi manus consilium inierint, nedum dixerint vel fecerint. Quanta autem ipsi cum homine isto primario intercesserit necessitudo, sed secreta, alia Photii ad eum data declarat Epistola in hunc modum :

25. « Fuit aliquando occultus amicus Joseph ab Arimathia nobilis decurio nocturnusque discipulus Domini ac Dei mei, postea autem vincula timoris abjiciens, fervidior confidentiorque iis factus est, qui aperte amarent: corpusque Dominicum per contumeliam opprobriumque pendens de ligno deposuit, ac pro copiis suis curare non neglexit. Quousque igitur noctu tu ipse nos diliges? nec lucis dieique factus filius in vocem erumpes dignam Joseph fiducia? deponesque non de ligno corpus, sed e mille incommodis, atque miseriis, et calamitatibus, acerbaque et quotidiana eripies morte? Quod si sæculi amor et affectus non sinit, frustra ad perfugium et exemplum Joseph excogitatus est ac profertur ». Hactenus Epistola. At plane vigilabat iste pro Photio, exspectans opportunam occasionem, quam nactam semel per mortem Ignatii, quantum illi profuerit, declararunt eventa, de quibus suo loco dicturi sumus.

26. *Photii dolosæ ad suos in fide continendos litteræ encyclicæ.* — Rursum vero versutissimus homo, ne in tanto rerum suarum naufragio, aliquis ex suis, quos sibi tanto labore conjunxerat, a se desciscens, ad adversarios se transferret, encyclicam ad omnes episcopos suos Epistolam scripsit, in qua miro artificio dum unum labentem firmiter statuendum proponit, omnibus, ne fluctuent, opportunum medicamentum apponit; et dum unum severe corripit vacillantem, sollicitos reliquos reddit, ne vel leviter nutent: dumque etiam benigne sinum pandere paternæ pietatis affectat, illud plane agit, ut si quis divelleretur ab ipso, ad revocandum eum paratæ invenirentur illecebræ. Invenies ista artificio miro contexta, si cuncta exacte perlegeris, miraberisque hominem ad fallendum aptissime præ cæteris comparatum. Dictio duriuscula, quæ videatur interdum esse concisa non vitio Codicis, sed animi depravati, affectantis eam orationem; quæ solet progredi ab homine ingenti cordis dolore mirum in modum exulcerato. Accepimus hanc Epistolam una cum aliis pluribus ab Aloysio episcopo Bellunensi rerum Græcarum in primis erudito, quam latinitate magna ex parte donavit Mauritius Bressius Gallus vir doctissimus, et quæ dimisit proficiscens ab Urbe, Petrus Morinus eadem felicitate digne absolvit, quæ sic se habet :

27. « Photius ab exilio ad episcopos.

« Miror quo pacto tam velociter (quisquis ille est, qui naturæ nostræ est oblitus, nam ne nomine quidem illum velim coarguere, ne si protervius quidem insultet. Ita enim usu venire video, ut plerique, dum seposita persona coarguuntur, facilius admoneantur, quam adhortationes, si nominatim compellantur, ferant) verum quomodo tam cito nos ex memoria abjecit, ut tantæ nos dementiæ, et divinarum legum contemptus insimulet. Qua re adductus adeo adversus mediocritatem nostram insurgit. Quin potius quis eum tam repente ad tantam celsitudinem extulit, ut ne hiscentes quidem, tamen audiat? Cumque ne in talem quidem cogitationem homines veniant, is ex domestica phantasia, quasi quadam specula, corda intuens et peragrans, illa deprehendat, quorum ne sibi quidem sunt conscii. Visusque est humanarum rerum peritior, quam spiritus in eis inhabitans. Ipse Paulus talium virorum proventum fore desperans, ne æqualem quidem cognitionem reliquit aliis. Verum qui fit ut multa dementia, atque adeo Ecclesiæ universæ proditione aspergamur, et latarum legum contemptu? Quid a nobis auditum? quid cogitatum? quid cuiquam nuntiatum? Nec enim quod contumeliam verbis suis non expressit; ideo levius se quiddam de nobis prædicasse, quam qui talia in nos conviciantur, existimet ac reputet. Non enim dictiones animi sensa graviora efficiunt, sed potius amaritudo cogitationis, dictiones asperas et intolerabiles reddit.

28. « Cum autem dictiones cogitationibus sunt consentientes et cogitationis gravitas cum asperitate dictionis concurrit : quid interest, eisdem verbis exprimas, an eamdem vim habentibus, eamdem cogitationem repræsentes? At siquidem is malorum tempestatem, qua circumfundimur, intuens, et acerbitatum copiam, qua undique cingimur et premimur, a mente nos discessisse putavit : rem quidem cogitavit et meditatus est, quæ in hominem potest cadere. Nam quid quisquam aliud pro eo queat dicere? Vexationum enim excessus, insaniam, et abalienationem mentis, ut plurimum afflictis afferunt. Licet plus in nos juris diabolo, quam in divinum Job, hic sententia sua tribuat; siquidem imperium in illius animam non est nactus; at ille dominium animæ nostræ in illum transtulit. Nam qui nos pariter et perperam agere, et mere insanire perhibeat : aperte indicat, se ita de nobis sensisse et constituisse. Quanquam si in hanc

de nobis suspicionem incidit, atque ad id reliqui convicii laudem invenit, ut mittam in præsentia, quam sapiens et speciosa sit ejusmodi defensio, non debuit in nos impetum facere, nec casum nostrum profectarum a se contumeliarum additione graviorem reddere, sed potius consolatione quadam, et sermonibus oblectantibus acerbitatem lenire, et conari pro virili allevationem quamdam comminisci. At exasperare, et insultare, et calamitates exprobrare, hominis est vicini sui mala ludibrio habentis, non pariter mœrentis nec similiter commoti, quique non amici partes præstet, sed inimicorum maleficentiam.

29. « Ego vero fateor quod fæcem omnis suæ miprobitatis adversus nos exhauserunt, amicis orbantes, a cognatis disjungentes, a vobis ipsis, quod ex omnibus meis malis est gravissimum, ante resecantes, et separantes, famulis destituentes, in servitutem redigentes, custodes et custodum præfectos apponentes, quominus liceat volentibus deflere et lamentari propria incommoda, neve ulla alicunde obrepat nobis cujusquam misericordia, non verbo, non re, id agentes ut sexcenta mortis genera nostris cervibicus immineant, nos, hei mihi, divinorum oraculorum et cujuslibet alius boni fame circumcingentes, nec cessantes me totum simul multis malis circumdare. Et omnes sensus nostros sibi vindicantes, et adversus omnes se instruentes, novas machinas in quemque commenti sunt. Velox enim est ad malitiam, Dei et humanitatis abalienatio, et oculos quidem obturarunt. Nam quid aliud esse dixeris neminem omnino hominem cernere, neque libros posse evolvere, cum præsertim, cui magnum et primum est solatium lectio? Eis siquidem omnibus suffragiis interdixerunt nobis. Auditum quoque occluserunt. Nec enim vocem amicorum, ac ne inimicorum quidem (nam quid dicam legentium?) auribus percipere patiuntur. Quin quantum in ipsis situm est, ne Deo quidem canentes, neque hymnis gratias agentes audimus.

30. « Non enim ne quempiam quidem, vel ad breve tempus, neque eorum quemquam, qui modice canunt (o crudelitatem Barbarorum animum excedentem!) exaudire siverunt. Sed pro clericis, pro monachis, pro psallentibus, pro legentibus, et dictata excipientibus, pro amicis et familiaribus, quæ ut plurimum adversis rebus allevationem afferre solent; denique pro omnibus, militum custodiis et turmis militaribus traditi sumus. Ecquid attinet sigillatim dicere, et vibices memoria refricare? Atque illi quidem omnes sensus nostros, sexcenta commenti mala, intercluserunt. Ne ipsam quidem animam nostram, quoad ejus facere potuerunt, carere crucialibus passi sunt. Item ausi ex omnibus quas Deus detestatur scelestissimam et crudelissimam, domum Dei deturbantes, mendicos, mancos et mutilos, quos ad nostrorum peccatorum expiationem præstitimus, ex proprio lare et requie expellentes, eorumque facultates veluti hostium spolia dividentes. Famulorum quoque carnes nervis conciderunt adeo ut toto corpore, vehementi verberum impetu fissuras impresserint, ut aurum et argentum a nobis reconditum, quod miseri nec per somnium quidem viderunt, indicarent: quanquam ipsi qui de eis pœnas sumebant, certius quam alii noverant, nos alieno fuisse semper a pecunia animo. Nec vero illi tam sunt avari, quam nos harum rerum contemptus, nihili unquam ea æstimare, nedum seponere edocuit. Sed quod sol oriens adspiciebat, (sæpe autem necessitas vexantium, vel ipsum virtutis doctorem Paulum in hujusmodi verba cogebat prorumpere) id diei maximeque noctis tempus efferebat et exonerabat. Quæ cum non minus quam quisquam omnium haberent cognita, excarnificabant, et cædebant flagris, non quo aliquid eorum, quæ se fingebant quærere, invenirent (nisi in eo insaniunt, quod studeant invenire ea quæ nusquam esse sciunt) sed ut nos eo pacto urerent, nec ullam maleficii rationem, quam nobis adhibeant, prætermitterent. Sed hæc et multo plura jam dictis satanam aut nescio quid aliud a nobis expetisse, nosque his circumfundi non negem.

31. « Quod autem tanta vexatio nos de mente dimoverit, et divinorum mandatorum contemptores reddiderit, et communes proditores effecerit: nescio cur quisquam hæc vobis in crimine ponens, non fateri debeat, se vehementius in nos spirare, quam apertos hostes. Quod si quis hæc audiens, erubescit, et abnuit, et neget se unquam tale quidquam in nos dixisse, nec cogitasse quidem (consuevit enim peccatum justi sermonis confutatione palam factum, turpius quam antea apparere, ita ut ne ipsi quidem qui peperit, genuinum videatur, sed tamquam adulterinum cernatur et aversandum, præsertim cum conscientia aculeo, quem plastes perquam sapienter naturæ indidit, ad ea, quæ geri debent, dispicienda excitetur.) Si ergo has ob res nullius illorum ne in mentem quidem venisse affirmet, sed, ut verisimile est, eos, qui unquam talia ausi sunt, in malam rem, et horrendas imprecationes ablegat, per ipsam amicitiam quærite ex ipso: quid intersit jam dicta de nobis prædicare, et dicere nos stare ab hostibus, et intermedios inter amicos et inimicos. Ac tum non distinguimus (o intentata nobis ludibria) Christi amicos ab hostibus. Eo namque recidit, quod volunt nos annumerare cum iis, qui pro Christo patiuntur, unaque eos qui nobis pariter ac Christo bellum indixerunt. Qui sanguinem ipsius testamenti pollutum rati, altaria Domini profanaverunt, et sanctum Chrisma, vel potius sanctissimum Spiritum, per quem Chrisma, subsannaverunt. Interrogate igitur denuo, vos oro, quid hæc ab illis differant, nisi improbatis excessu? Ac siquidem hæc illis leviora esse ostenderit, me quidem revera nugari existimatote; illum autem sexcentis encomiis dignum ducite. Atqui non illud contendebat, nos a se leviore cæteris affectos fuisse injuria, nec se aliis excessum contu-

meliæ reliquisse, sed nihil quod ad reprehensionem nostram spectaret locutum liberius. Nihilominus si minora esse ostenderit ea quæ ab ipso in me profecta sunt, nolite ei denegare encomia. Quod si nihil ostenderit, sicuti neque ostendetis, illum quidem ut taceat, admonete. Infortunia autem mea ex eo æstimate, quod inimicorum insidias, amicorum insultus et maledicta excipiunt.

32. « Nam quomodo qui talia dicit vel cogitat qualia nos dicere et sentire egregius ille amicus confinxit, non summe est amens, et communis Ecclesiæ universæ proditor? contemptor etiam et contumeliosus in paternas traditiones, ac sexcenta alia, quæ in illis sunt comprehensa, mendacium, fallacia, impiæ ac infideles cogitationes, et ipsarum cum seipsis dissensio, et alia insuper multiplex pravitas. Num præclaris coloribus bellus ille pictor effigiem nostram delineavit, quo se nihil mali de nobis dixisse asseverat? Sed siquidem hæc sunt simplicitatis [1]: Estote prudentes ut serpentes, et simplices ut columbæ: pareamus Domino vociferanti [2]: Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. Maxime cum sciatis, quod ejusmodi supplicium [3] maneat eum, qui unum quempiam ex minoribus fratribus scandalizat. Quod si ab eo qui unum scandalizat, pœna implacabiliter repetitur, qui totam Ecclesiam quatit et evertit, ei ipsi cogitandum relinquo, quantorum se malorum reum efficiat. Quibus faxit Christus nos omnes manu sua protegens, ne quisquam sit obnoxius. Sed illud quomodo sine dolore et absque lacrymis feram? Siquidem, inquit, quos nos decet excipere excipiat, metu futuri supplicii, vel inviti præsentem pietatem tuebimur.

33. « De Deo autem, vir optime, de fide, de iis quæ ibi exercentur judiciis, de conscientia, sed et de veritate, de consilii firmitate, de his verbum nullum, sed oblivio. Omnia Charybdis absorbuit. Ego vero censuissem, contrarium ipsi, et sentiendum fuisse et dicendum. Quod si eos, qui admittendi non sunt, admiserit, universi simul alta et contenta voce exclamabimus: Nec cuiquam parcatur, non paterno desiderio, in quo gloriamur: non debitæ observantiæ, quam parentibus tribuere semper edocti sumus: neque cujusquam reverentiæ, quam erga ipsum conservavimus. Verum hæc omnia procul a nobis, ut dixi, amandantes, vociferabimur: O homo, quid rerum agis? quo ferris? quid nescius hostibus teipsum tradis? quid certamina nostra in nugas effers? quid piorum cœtum dedecoras? quid inimicorum spiritus extollis? Sperassem ipsum his potius in rebus studium suum positurum, si quid me labi persentiret, quam ea quibus ludentium animos imitatur, gesturum.

34. « Sed et illud quoque sperabam, si quis unquam ex hostibus has ipsius voces apud ipsum ausus esset effutire, futurum, ut sexcentis eum lapidibus insectaretur, impostorem et mendacem, et id genus convicia ei exprobrans. Nemo enim vel eorum, qui in fidem se injuriosius gerunt, sustinuerit tolerare eos, qui nequidquam nos despiciunt. Maxime cum illud accedat, quod ejus, qui lenis et pacificus est, simus discipuli. Quandoquidem ipsemet qui cætera ferebat leniter, nec vindicabat, eos qui [1] paternam domum mercatum stulte ausi essent facere, vehementer objurgatos expulit; eosque qui in sanctum Spiritum linguam acuerant, duplex interminatus supplicium, igne quidem hic et gladio et fame civitatem una cum ipsis hominibus ultus est: nec futuras subterfugituros pœnas, dum præsentes multa percitus ira inflixit, confirmavit.

35. « Verum ego tali spe meipsum, ut patet, in famem alebam. Quis autem nos archiepiscopales ascendisse thronos, et auctoritatem quidquid visum esset agendi consecutos ei indicavit? Ejusmodi enim voces et quæstiones, si omnino cuiquam proponendæ sunt, iis proponi debent qui jam splendide et conspicue habenas imperii in manus sumpserunt, et pro publico tribunali sedent. Cum quidem ii qui deliquerunt, genibus advolvuntur, et terram multis rigant lacrymis, multaque ad excitandam misericordiam afferunt. Qui autem usque ad finem pro virtute et veritate decertaverunt, splendidis ornati coronis sedent et judicum ordinem sortiuntur; quorum quidam ad eorum, qui eadem constant natura, commiserationem vergunt, alii nihil æquitati et canonicæ auctoritati anteferunt: sed quasi justitiæ oculis, omnia ad rationem et naturam æqui exigunt et componunt. Tum igitur, tum, si fas unquam opportunum est talia proponere, iisque quibus id munus obtigit; nunc autem minime, neque iis, qui fame et siti et custodiis et infinitis vexationibus torquentur, et in capitis discrimen adducuntur. Illis enim assignatur judicii et absolutionis sermo, et tempus illud non præsens. At, o vir belle et bone, si excipiendi non sunt, qui fit, ut non te pudeat cum illis censeri? cumque coronatus apparere possis, annumereris mancipiis, et per somnium aliorum humanitatem cogites, cum superæ nobilitatis et libertatis nudum et proditorem teipsum constitueris?

36. « Quod si non turpe ducebas cum iis te conjungere: scito te ab iis stare animo, quorum facta repudias, et illum gregem honorare, cui lupos pro pastoribus præesse dicis. Adde, si vis, eum magis foves, quam plerique, qui ex eo sunt. Siquidem nonnulli ex iis, quamvis corpore in eo versentur, conscientia ipsis dissidente omnino sententiis vacillant. Tu vero, antequam corpore copuleris, cogitationibus et mente studes copulari. Quod ergo abest illi copulæ, ignavia est, non pietas: pudor, non consilium, et institutum. Quis ergo est qui admittit, qui ne per somnium quidem fuit admissurus? Quod

[1] Matth. x. — [2] Ibid. xviii. — [3] Ibid.

[1] Joan. ii.

adhuc ad eos non deflexerit, metui acceptum refert, et cum hostibus dedecorari, modo ne posterius pœnas luat, potius ducit, quam cum domesticis semper admirationi esse. Si non oportet excipere, qui cum exceperit, non videtur potius seipsum una cum iis perditum ivisse, quam quos non fas est admisisse? Non enim verba potiores præstant actiones, sed verba factis commendantur. Etsi quis prædones aut urbium proditores videat detestationi, et execrationi esse omnibus, deinde ipse, qui se hactenus purum ab eorum scelere præstiterit, in phantasia agitet, dicatque ei qui legum est arbiter : Si quidem eos qui de medio tollendi sunt, incastigatos abire pateris, quid vetat, quin statim præder, et fiam proditor, ut veniam consequar? Sin autem pœnas ab eis repetis, earum metu illos non imitabor.

37. « Si ergo in medium prodiens talia dicat, quis non eum insaniæ, et imbecillitatis consilii, et sexcentorum aliorum condemnaverit? An autem illum quidem quilibet sanæ mentis condemnabit? Si quis autem pro civitatis proditoribus, proditores fidei, pro prædonibus corporum, prædones divinarum legum, in medium adducat, deinde easdem voces vociferetur, num eamdem, aut etiam graviorem sententiam a prudentibus ablaturum existimabimus. Præter antedicta, si ad præscriptum Ecclesiasticarum legum actiones dirigunt, quid tibi intempestivis quæstionibus opus est, et ratiocinationibus luctari ac præfocari, ac non potius primo quoque tempore ad eorum partes te conferens, tarditatis veniam poscis? Sin nefandorum operum administros esse compertum habes, quid curiose inquiris, utrum dent hic pœnas, an non? [1] nam si dederint, melius se habebunt, supplicio a peccato expurgati : si non dederint, hoc eos miseriores efficiet, quod acerbius illic eventurum sit judicium. Itaque si cui horum duorum optio proponatur, ille minus malum optaverit, suæque studuerit utilitati, non qui hic effugerit pœnas, sed qui præsentibus persolutis, illas mitigarit : quandoquidem ægrotum, non quem medicorum manus et sectiones et ustiones malo liberant, sed quem videmus medicamina artis non admittere, jam penitus desperamus, ac in extremis malis scimus versari.

38. « Quid vero, quis ea quæ sequuntur, ratione enumeret? Hæc efficient ut levius quæ accidunt feramus; hæc solatio nobis erunt : hic nos recreare ac reficere, o amice et frater, studuisti, non enim gravioribus verbis desisto, neque ei quod meditatum est, do omnia : sed quod adhuc confectum non est, cum spe correctionis vocabula partior. Si sal infatuatum fuerit, dicit [2] Dominus, in quo salietur? Si ab amicis talia proficiscuntur, a fratribus, a filiis, a meis membris, a meis visceribus, ab iis quos plurimi facio, propter quos etiam in carne adesse, quam migrare et cum Christo esse, præopto, propter quos dilanior ac laceror, et lacrymæ meæ panis mihi sunt; si igitur talia ipsorum : quæ qualiaque aliorum exspectare oportet? Sed nihil mirum; divinum enim Paulum novi solum in vinculis derelictum. In prima mea, ait [1], defensione nemo mihi affuit. Et : Lucas est mecum solus. Non enim omnium est tolerantia et patientia. Idcirco Dominus cum dixisset tribulationes et tentationes, in quibus decertaturi erant qui credidissent in eum, subjunxit [2] : Qui autem sustinuerit usque in finem, hic salvus erit. Scio et prophetam David solitudinem deplorantem, et hanc ut supplicationis suæ commendationem Deo proponentem [3] : Quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum. Et quid hunc aut illum dico? Scio meum Dominum ac Deum, cum comprehensus esset, ac in carcerem duceretur, solum relictum. Et relicto eo, inquit [4] omnes fugerunt. Quid igitur mirum, si et nunc et nos homines et miserabiles, quibus nec conceditur aerem liberum ducere, qui habitamus carcerem, ac mille mortes quotidie exspectamus, omni bona spe præcisa, aliquis cogitavit deserere? atque utinam tantum deserere. Non enim intolerabile esset : nam non a nobis tales desciscunt, sed, nomine nostro, ab Ecclesiastico se et recto sensu, pro quo usque adhuc sexcenta pati non recusarunt, exscindunt et abdicant : quod, omnium maxime, animum percutit et consumit : membra nempe videre, quibus concorporei et comparticipes sumus, a Christo capite abstracta ad interitum. Veruntamen intolerabile hoc malum ferendum esset ob commemorata exempla. Quod autem defectionis causam nobis adscribere artificiose nituntur, ejusque fallaciæ et fraudis nullum dum sit repertum exemplum : quonam modo, quis licet in omnibus tolerandis sit exercitus, perferre queat?

39. « Egregia vero a te habeo præmia mei in te divini et paterni amoris, et spiritalis illius mirificique ac tremendi partus, in quo genitus es lumen orbis terræ, ut in mystico Ecclesiæ thalamo vitæ locum et rationem teneres. Hæc suffero per amabilem nostram ac divinam prudentiam erga eum, qui heri ac nuper nos apud se excipiebat, ac epulum præbebat, quique propria voluntate præsidium nostrum nostramque rerum suarum procurationem nitebatur habere, dedecoris ac peccatorum suorum videlicet perfugium atque integumentum : tametsi secus, quam agebat ac moliebatur conversa res est. Nam relatio criminis in alterum, si præsertim artificium locum non inveniat, recessus ac latebræ, in vehementiorem verti solet conscientiæ damnationem, et ab intus inevitabilem redargutionem manifesto affert. Cur enim aliunde quærebas auxilium, figuramque tibi ac prætextum defensionis arte parabas, si conscientiam non habebas intus acerbam voluntatis tuæ accusatricem? quid autem per te non agis, quod

[1] Hucusque Brescius transtulit, quem contigit ab Urbe recedere, antequam qui deerant mitterentur terniones. Reliqua usque ad finem Morinus vertit. — [2] Matth. v.

[1] II. Tim. IV. — [2] Marc. XIII. — [3] Psal. XI. — [4] Matth. XXVI.

aliunde capessere studes? Quod si lex Epistolarum ac subscribentis manus tum decepta non impediret, diligentius ac pluribus verbis ostenderem nostrum dolorem, quibusque ab illo rebus læsus sim.

40. « Sed quomodo claram professionem suam, quam inspectante Deo et angelis, et omnibus hominibus, regibus, principibus, subditis fiducialiter egit, valde non reveretur? nec Ecclesiæ gloriationem, quam illa in omni tempore et commemoratione ferre poterat? ac ferat sane, superna corroborante manu, perpetuoque glorietur. Quomodo vero per se et quidem solum decrevit adversarium oblectare, casuque suo voluit communem et admirabilem Ecclesiæ claudicare statum? novum enim quiddam ac inopinatum astutus et facinorosus serpens mundo ostendere glorianter conatus est. Sed magis novam rem magisque præter opinionem, divinumque revera opus, naturæ nostræ plasmator ac opifex contra instituit. Ille enim homines nefarios, quique nullo numero sunt, sacerdotali pridem dignitate nudatos, et ab Ecclesiasticis cœtibus, quas ob causas nec fas est nobis dicere, expulsos, bis mortuos, eradicatos juxta [1] Apostolicam de iis pronuntiationem, maculas ac momos, audaces, arrogantes: hos subintrans, ac propriæ nequitiæ officinam statuens, per eos omnem evertere ac occupare Ecclesiam insolenter aggressus est.

41. « At hic, nempe Christus, utpote qui facit mirabilia solus, et in tribulationibus dilatat invocantes se, ac tum maxime ostendit providentiæ suæ ineffabilem sapientiam, cum undique difficultas et gravitas circumvenit, adeo ipsam conciliatam ac perfectam vereque in ipso fundatam ostendit, ut non solum parem ac respondentem malitiæ suæ improbus dæmon plagam acciperet, sed etiam multo graviora et molestiora ab eo exigerentur supplicia. Nonne enim maxima et insanabilis diabolo plaga est, quod in tanta procella, et tam magna perturbatione non parvus, non magnus, non parum insignis urbis Pontifex, non insignem celebritatem habentis, non sermone idiota, non utrinque armatus, et cum ubertate mentis conjunctum habens linguæ flumen, non in vita clarus, non in dogmatum subtilitate conspicuus, nemo denique usquam cum tempore mutatus est, neque casuum vehementiæ cessit? omnes plane chorum pietatis secuti sunt? Quis auditione antiqua, nedum recenti spe hoc priusquam gereretur accepit? omni laqueo nequam dæmonis, omnibus insidiis et artificiis, et vi superiores extitere. Mihi vero hæc jucundum est apud vos maxime commemorare, qui magna pars tanti miraculi fuistis. Quandoquidem nihil jucundius commilitonibus, quamvis cæteroqui in doloribus sint, quam de his quæ in bellis præclare gesserunt, conferre sermones.

42. « Verum, sicut dicebam, adversarius omnes devorare, ac suæ versutiæ facere materiam inflatus nitebatur ac fremebat: sanctus autem Ecclesiæ cœtus tantopere ejus machinas et consilia subsannavit ac derisit, Christo capite suo imperatore ac duce, ut exinde captivos potius aliquos duxerint, et veritati conciliaverint, quam ut quisquam fuerit egregii sui ordinis desertor. Itaque si quis optionem diabolo dedisset, utrum vellet talia invenire vasa, qualia nunc est nactus, quæ possent universam ejus efficientiam capere, deinde Ecclesiam tam fortiter cum eo stabiliterque pugnantem opponi, hæc ut vasa figuli cum ipso opifice confringentem, an horum neutrum experiri: multo maluisset talia vasa feliciter reperire, et ex iis lætitiam somniare, neque Ecclesiam videre adeo robustam ac vigentem, et in media ejus viscera opportunum adeo acerbumque vulnus inferentem, præclarumque statuentem de omni ejus potentia trophæum.

« Quod quidem, si nihil aliud, oportebat eum, qui nunc (nec enim scio, quomodo cum minore molestia dicam) nimium commotus est revereri, nec victoriæ coronas modo non conari, e propria non detrahere fronte. Quid enim? licet non egit, quæ meditatus est; at fecit dubitatione sua, ut flos gratiæ marcesceret: at meditatio quidem mentem arguit; divina vero gratia, quam de nobis providentiam habet, etiam nunc ostendit, consilium ad rem pervenire non sinens.

43. « Verum posthac hujusmodi, o fili, ne vel mediteris. Jam enim, jam reprehensiones omittam, quibus viscera mea usque adhuc jugiter percutiens ac vulnerans cum angore turbabam. Quanquam enim necessaria medicamenta sunt et sectiones, laborum tamen et dolorum compassio medicinæ leges et disciplinæ correctionesque vincit. Quare compatiendi tyrannida jam non ferens, illis omnibus prætermissis, ac ut præsenti circumfusus: Fili mi casti partus, membrum meum? Quonam revocor? Cur hæc refrico? cur rem studeo instaurare? Ubi mihi de te gloriatio? Ubi spes meæ, vel potius cum spebus facta ipsa? Vides tristitiam hanc et mœrorem, sive etiam lacrymas? Cura tui horum causa est, et labores propter te suscepti: ipsa viscera tangit dolor, ipsam vitam. Et vero si vita mea tibi curæ est (nondum autem mihi ratio ulla persuadet, non esse curæ) nihil tale, nec simile amplius in consilium tibi veniat, neque in meditationem. Beatus enim vir, qui in consilio quidem eorum non abiit; nec quod deteriores alii sint, nobis multum tribuimus, sed si quibus inferiores esse arguamur, erubescimus: quandoquidem egregius miles, non cum deserti ordinis damnatus non est, nec quod in fugitivis non numeratur, clarus videtur et conspicuus; sed quando commilitonibus superiorem se in prœliis præbuerit, ac hostes vicerit, tum dignus est qui coronas accipiat. Etiam obsecro et obtestor, ostende finem principio dignum, dignum præteritis certaminibus. O quantorum est gemituum et lacrymarum, in mari mediisque ventis ac tempestate secundum cursum tenere? ad ipsum vero portum demergi? et prœlio

[1] Jud.

vincere hostes, deinde ipsis cedere trophæo? in stadio certamen cum laude perferre, tum ad coronas emolliri?

44. « Vos certe, o virtutis amatores, et pietatis præcones, et defensores veritatis, ut in cæteris omnibus ita præsentis decoris nacturus eram solatium, non tantum quod soleat dolor, cum amicis aperitur, diffundi quodammodo sermonibus, ac veluti evaporari, sed magis propterea quod magnas spes habeam, vestris sapientibus et egregiis hortationibus corroboratum iri hominem, penitusque serpentis repulso susurro, consilia ulterius auditurum non esse quæ rectam rationem oppugnant, et ad dubitationem inclinant, quæ causa sit cadendi: verum ad priorem rediturum integritatem, et inconcussum ac stabilem in firma et solida confessionis petra conservatum iri. Sed hæc hactenus.

45. « Si qua vero [1] consolatio in Christo (cum sancto Paulo vobis, ac per vos omnibus acclamamus) si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis : implete gaudium meum, ut quemadmodum usque adhuc, sic semper idem sentiatis, in uno spiritu et unanimes, collaborantes veritatis prædicationi, ut in nullo terreamini ab adversariis [2]. Quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, et hoc a Deo, quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini. Atque hæc scribo, non quod sermonibus meis vobis opus sit, sed cupiens communicare vobiscum ubi quidem tempus postulat, ipsis factis et laboribus, sed præterea et verbis. Vos enim (ut cum [3] Theologo dicam Joanne) unctionem habetis a sancto Spiritu, et unctio quam accepistis, in vobis manet, et non necesse habetis, ut aliquis doceat vos; sed sicut eadem unctio docet nos, et sicut docuit vos, manete in eo, ut cum apparuerit Filius Dei, habeamus fiduciam, et non confundamur ab eo in adventu ejus.

46. « Pacis autem largitor et rex, vitæ nostræ causa quique eam continet, cujus insolubilibus dilectionis vinculis una devincti sumus, primus et magnus Pontifex, qui e non populo populum suum nos proprio sanguine fecit; nec simpliciter populum, sed etiam dilectum, et gentem sanctam, et regale sacerdotium, quique fecit filios et cohæredes, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio : ipse usque ad finem inculpabiles vos custodiat, conjungens in vinculo pacis et charitatis, stabiliens in firmo ac immoto pietatis sensu, unam et eamdem meditationem habentes, unum dicentes et spectantes, in omnibus ad bravium tendentes supernæ vocationis, ubi primogenitorum Ecclesia, ubi chori martyrum, ubi patriarcharum tabernacula, in quibus non est mendacium quod veritati anteponatur, non contentio, non tyrannis : in quibus alta tranquillitas et pulchritudo veritatis immensa, quæ nulla arte oblegatur, in quibus pax omnis et concordia, et beatorum illorum spectaculorum visio et participatio et fruitio, pro qua præsentes persecutiones et captivitates, propter quam mille incommoda et quotidianas mortes cum gratiarum actione lætique perferimus. Pro regibus autem orare, Paulus [1] quidem præcipit, ac Petrus [2] discipulorum vertex, sed et ante hos ipse communis [3] Dominus ex mirabili et inopinato thesauro censum solvens Cæsari, opere et verbo privilegia tribuere edocuit : idcirco in mysticis nostris sacrificiis preces pro regibus offerimus : quas sane et pro Christum amantibus regibus nostris offerre justum est, et Deo gratum ac acceptum, et nobis convenientissimum ». Hic finis Epistolæ Photii ad suos episcopos ipsi insolubili fœdere junctos.

47. Ita plane sua incredibili effecit arte, ac diligentia operatus est, ut suos omnes sedibus spoliatos, innumeraque alia mala passos continuerit in officio ipse licet exul et in carcere constitutus, plurimis miseriis pressus. Quod magna admiratione dignum fuit, cum nunquam id alicui acciderit hæresiarchæ, vel schismatum auctori, qui omnes Orientis episcopi, centum exceptis, ordinatis illis sive a Methodio, sive ab Ignatio, nec amore sedium in gratiam imperatorum id expetentium recesserint a seductore, nec victi potentia veritatis per Concilium etiam Œcumenicum demonstratæ, redierint ad Catholicam unitatem, relicto eo atque penitus exploso homine, quo nullus pæne inveniri deterior alius posset, pluribus ac manifestioribus criminibus involutus. Tanta erat illi vis in dicendo atque ad decipiendum fallaciæ. Sunt aliæ plures ad hæc spectantes ejus Epistolæ, ut illa ad Zachariam Chalcedonensem episcopum, qui in octava Synodo pro Photio stetit: cujus est exordium : « Si meum ignoro Zachariam, mei ipsius sum oblitus, etc. » Quam hic reddere prætermitto, ne fastidio sim lectori, sed unam brevem hic recitabo, qua ostenditur quo in Occidentales omnes ipse flagraret odio, quæ ad Marcum Siculum ita scripta legitur :

48. « Homines in Occidente degentes, cum ubique terrarum impietas polleret, omniaque occuparet, Saturnum et Venerem et Proserpinam solos dixisse deos, historiis est traditum. Nec vero laborum tolerantem Herculem, nec Vulcanum arte inclytum, nec facundum Mercurium, vel alium quemque eorum, quos fabulæ utilium et bonarum rerum præsides et inspectores posuerunt, vel divino honore affecisse, vel accepisse, vel aram justitiæ statuisse, vel temperantiæ, aut ullius virtutis, quam in his oris humanum genus ut gentilem celebrabat, et venerabatur superstitione imbutum : quia soli voluptati et ventri et rebus venereis semper illi homines dediti fuere. Nam et eos, quos colebant, factis conciliabant, coeuntes inter se et complectentes, et cibos et delicias et volupta-

[1] Philip. II. — [2] Philip. I. — [3] 1. Joan. II.

[1] I. Tim. II. — [2] 1. Petr. II. — [3] Matth. XII.

tes varias comparantes, quæ sibi illinc, ratione sua affluebant. Nihil igitur mirum, si tu quoque ab Occidente genus trahens, nihil temperantiæ affine potes aut dicere, aut facere. Magno enim studio et laboribus, et meditatione quæ a consuetudine et patria sunt, vix tandem mutari solent ». Hæc ad Marcum, quibus sicut sibi medullitus insitum odium in Occidentales patefecit, ita mendaciis pluribus quam verbis contextam Epistolam quislibet gentilium historiarum peritus coarguet, quique adversus Gentes Patrum antiquorum apologias tum Græcorum, tum Latinorum percurrerit. Sed in puerilibus his non immorandum. De Photio hactenus, non conveniendus a nobis, nisi post mortem Ignatii, ubi magno totius Catholicæ Ecclesiæ damno, in thronum, quo est sæpe privatus, rursum evehitur.

49. *Ludovicus imperator coronatur Romæ rex Francorum.* — Quod ad res Occidentales pertinet, hoc eodem anno (inquit [1] Aimoinus) « Ludovicus imperator in Vigilia Pentecostes Romam apud sanctum Petrum venit, et postridie coronatus ab Hadriano papa post celebrata missarum solemnia, una cum eo ad Lateranense palatium cum pompa equitando, coronatus perrexit. Et exercitu collecto, Roma iterum in partes Beneventanas perrexit ». Hæc ipse. Sed quid (dices) coronatio ista imperatoris, qui jam antea coronatus fuerat? non ob aliam causam, nisi quod ista coronatione declarabatur rex Francorum, legitimus Lotharii regis ejus germani defuncti successor, cujus regni (ut vidimus) Hincmarus una cum episcopis Metensis Synodi Carolum seniorem Calvum cognomento regem coronaverat.

Postquam autem Ludovicus imperator Romæ regni coronam accepit, et inde recedens, iterum in partes Beneventanas perrexit, una cum ipso profecta est Engelberga Augusta, quæ plusquam mulier sibi arrogans, exercitui fuit exosa : cumque cepisset Barim civitatem, quam, ut ait Leo Ostiensis, annis quatuor obsidione constrinxerat, Basilius imperator ad eum Joannem patricium legatum misit cum litteris increpatoriis, quod nomen usurparet imperatoris.

50. *Ludovicus imperator ad Basilium de imperatorio nomine sibi proprio Apologeticam Epistolam scribit, in qua multa alia profert de rebus Italicis.* — Jam enim ante annum e litteris Hadriani Pontificis per legatos allatis Constantinopolim, nomen imperatoris Ludovico impertitum abradi jusserat idem Basilius imperator, reclamantibus Apostolicæ Sedis legatis : ex quo tempore ejusdem nominis causa conflatum est Basilii odium cum invidia adversus Ludovicum Occidentalis orbis imperatorem : adeo ut ad ipsum ea de causa præsentem miserit legationem, qua ipsum exhortatus est, ut abstineret a nomine Basilei, eodem argumento dans ad eum litteras.

Quibus acceptis, Ludovicus ad eumdem Basilium Autprandum legatum decernit, cui ad eumdem imperatorem gravem satis acremque dedit Epistolam apologeticam : quam optatam, Dei beneficio, contigit reperiri in scripto Codice historiæ Longobardorum Beneventanorum principum ab Eremperto conscriptæ, quem dono accepimus a viro erudito Antonio de Aquino episcopo Salernensi. Contigit autem postea eumdem reperiri auctorem in Columnensi Bibliotheca numero 70, ex quo correximus nonnulla, quæ in eo depravata invenimus. In gratiam igitur studiosorum antiquitatis hic eam ipsam integram reddere dignum putavimus, cum præsertim pleraque contineat, quæ descriptis ab aliis temporis hujus rebus gestis lucem afferre possint, et ab illis prætermissa palam facere. Grato igitur avidoque animo accipienda sunt, quæ nunc in lucem emergunt jamdiu oblivione sepulta monumenta imperatorum, licet, ut assolet, nonnihil temporis edacitate corrosa (1) :

51. « In nomine Domini nostri JESU Christi Dei æterni. Ludovicus divina ordinante providentia imperator Augustus Romanorum, dilectissimo spiritualique fratri nostro Basilio gloriosissimo ac piissimo æque imperatori novæ Romæ.

« Probabile quidem et laudabile constat, aliquem fratrum fratris monitis, quasi quibusdam flatibus ad ignem charitatis accendi : probabilius autem est, sicut ipse ejus ultroneæ voluntatis ad hoc motibus inflammari : sed probabilissimum est, quandocumque viam quemquam virtutis arripere, et magis magisque miris successibus in sublime proficere. Nam ille semper miles a duce magis diligitur, qui post veniens hostium vires fortiter premit, quam his, qui maturius quidem accessit, sed forte aut nihil, aut certe modicum gessit. Secundum quam regulam divinitus stabilitum imperium nostrum ex die, qua cœpit erga fraternitatem tuam dilectionis radicem in corde suo plantare, multiplices fructus exhibere non destitit, non minus quæ vestra ac quæ nostra sunt, procurans et vindicans. Quamvis quæ circa missos nostros in causa familiaritatis et benignitatis te gloriaris egisse : nos prius erga Joannem famosissimum patricium gessisse patescat; quem revera non sicut amicum vel quemadmodum fratris, id est, imperii tui hominem, sed quasi consanguineum nostrum, et tanquam excellentiæ tuæ sobolem tractavimus et dileximus : nec hunc penes nos positum aut tarditas unquam temporis, aut intima locorum a penetralibus nostris facere extorrem.

[1] Aim. l. v. c. 28.

(1) Eadem Epistola in Chronico Salernitano deprehenditur, cumque in recensione Baroniana multis mendis scateat, eam ad textum genuinum, quem Pertzius clariss. in *Monumentis Germaniæ* exhibet (Scriptorum, tom. III, pag. 521, 527, Hannoveræ, 1839, in-fol.) restituimus.
THEINER.

52. « Cæterum spiritualem fraternitatem tuam miramur, tot sermonum ambages contentiosius adversus Apostolum prætendentem, qui dicit[1] : Si quis vult contentiosus esse : nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei, cum imperii dignitas apud Deum non in vocabuli voce, sed in culmine pietatis gloriose consistat; nec nobis quod appellamur mirandum, sed quod sumus magnopere providendum. Verum quia de imperatorio nomine multa nobis scripsisti : cogimur et nos quoque ad scripta tua quædam rescribere, ne si usquequaque super hoc siluerimus, non ut contentionem vitantes, sed quasi ratione convicti, siluisse ab insipientibus videamur.

« Indicat itaque dilectio tua, se maledictum[2] legis pavescere, et idcirco terminos æternos transferre, et veterum imperatorum formas commutare, ac præter canonica et paterna præcepta conversari renuat et recuset. Et tamen qui sunt illi, vel ubi, aut unde fuerint prolati termini æterni, vel veteres formæ, aut illa canonica et paterna præcepta, minus aperte declarat : nisi forte super imperatoris nomen velit hæc cuncta sentiri. Verum apud nos multa lecta sunt, multa quidem indefesse leguntur; nunquam tamen invenimus terminos positos, aut formas, aut præcepta prolata, neminem appellandum Basilea, nisi eum, quem in urbe Constantinopoli imperii tenere gubernacula contigisset, cum gentium singularum monumentis interim postpositis sacræ nobis affluenter historiæ monstrant, plurimos fuisse Basileos nuncupatos, non solum electos quosque, quales fuere Melchisedech et David, verum etiam reprobos, quales primores Assyriorum, Ægyptiorum, Moabitarum et cæterarum nationum, quas enumerare longum est, extitisse probantur.

53. « Ergo cum ita sit, frustra causandum ducit prudentia tua, alios præter se Basileos (non) appellandos, nisi forte radendum ducat totius Codices mundi, in quibus pæne cunctarum gentium primi a priscis temporibus et deinceps Basilei inveniuntur adscripti. Et certe, ut de Latinis Codicibus interim taceamus; si Græcos etiam noviter editos revolvas Codices, invenies proculdubio plurimos tali nomine vocitatos, et non solum Græcorum, sed et Persarum, Hepirotarum, Indorum, Bithyniensium, Parthorum, Armeniorum, Sarracenorum, Æthiopum, Guandalorum et Gothorum, et aliarum gentium prælatos Basileorum appellatione veneratos. Intuere igitur, frater, et considera, quod multi fuerint, qui Basilei diversis temporibus, et in diversis locis et nationibus nuncupati sunt, vel hactenus nuncupentur : et noli vel nobis, quod dicimur, invidere, vel tibi singulariter usurpare, quod non solum nobiscum, sed et cum pluribus præpositis aliarum gentium possides. Grave namque vitium est singularis dignitatis fastigium, qui quis in principio ambierit, vel quid ei ambiendo talia contigerit, commemorare nolumus, ne fraternitas tua commemoratum ad injuriam suam existimet.

54. « Dicis autem, quod quatuor patriarchales sedes, unum imperium inter sacra mysteria memorari, a Deiferis Apostolis usque nunc traditum habeant; nosque hortaris, ut persuadeamus eis, quo nos imperatores appellent. Quod tamen nec ratio dictat, nec est opus. Primo quidem, quia nobis non congruit, alios qualiter nos vocent instruere; deinde vero, quia nobis etiam minime suadentibus tam patriarchas singulos, quam cæteros homines, qui sub cælo sunt, excepta fraternitate tua, tam honoratos quamque privatos, tali nos novimus appellari cognomine, quoties eorum accepimus Epistolas et litteras. Invenimus præsertim cum et ipsi patrui nostri gloriosi reges absque invidia imperatorem nos vocitent, et imperatorem esse proculdubio fatentur, non profecto ad ætatem, qua nobis majores sunt, attendentes, sed ad unctionem et sacrationem, qua per summi Pontificis manus impositione et oratione divinitus sumus ad hoc culmen provecti, et ad Romani principatus imperium, quo superno nutu potimur, adspicientes. Porro si unum imperium patriarchæ inter sancta sacrificia memorant, laudandi sunt, non utique inconvenienter agentes. Unum est enim imperium Patris et Filii et Spiritus sancti, cujus pars est Ecclesia constituta in terris, quam tamen Deus nec per te solum, nec per me tantum gubernari disposuit, nisi quia tanta sumus ad invicem charitate connexi, ut non jam divisi, sed unum existere videamur.

55. « Non autem credimus sanctissimos patriarchas sic tui memoriam facere, ut aliorum quoque principum (ut omittamus nostram) mentionem prætereant, cum pro hujusmodi etiam[1] Apostolus orare jusserit, cum persequerentur Ecclesiam, ut securam et tranquillam vitam agerent cum omni pietate, præsertim cum eos etiam pro impiis orare non diffidamus, sub quorum ditione consistunt, sicut ille quoque populus, in Babyloniam ductus, pro rege Babyloniæ per Jeremiam[2] jubetur orare, nam in illorum pace etiam populi constituit pacem.

56. « Illud autem mirari merito possumus, quod sublimitas tua ad novam et recentiorem appellationem aspirare nos autumat, cum quantum ad lineam generis pertinet, non sit novum vel recens, quod jam ab avo nostro non jam usurpatione, ut perhibes, sed Dei nutu, et Ecclesiæ judicio, summique præsulis per impositionem et unctionem manus obtinuit, sicut in Codicibus tuis invenire facile poteris. Verum quid mirum, si novum sit, cum omne vetus a novo principium habeat, et non novum a veteri ? Et certe cum primi Romani principes imperare cœperunt, novum fuit, sed de die in diem devenit in vetustatem. Non ergo quæcumque novitas in culpa est, sed reprehensibilis novitas. Unde et Apostolus cum dilecto discipulo

[1] 1. Cor. XI. — [2] Deut. XIX.

[1] 1. Tim. II. — [2] Baruch. I.

scriberet, non ait[1] : Vocum novitates devita, sed profanas vocum novitates devita. Sane antiquam esse imperii nostri dignitatem, nullus ambigit, qui vel nos successores antiquorum imperatorum esse non nescit, vel divinæ pietatis divitias non ignorat : nam quid mirum si in fine temporis palam exhibuit, quod ante tempora in abdito consilio suo prædestinavit?

57. « Sed nec hoc admiratione caret, quod asseris, principem Arabum Protosymbolum dici, cum in voluminibus nostris nihil tale reperiatur, et vestri Codices modo Architon, modo regem, vel alio quolibet vocabulo nuncupent. Verum nos omnibus litteris Scripturas sacras præferimus, quæ per[2] David non Protosymbolos, sed reges Arabum et Saba proficere contitentur. Chaganum vero non prælatum Avarum, non Gazanorum, aut Northmannorum nuncupari reperimus, neque principem Bulgarum, sed regem, vel dominum Bulgarum : quæ omnia idcirco dicimus, ut quam aliter se habeant quæ scripsisti, legens in Græcis voluminibus ipse cognoscas. Quos nimirum suis cognominibus acquiescere perhibes, nec tamen propria ipsorum cognomina recolis. Verum idcirco ab his omnibus Basilei vocabulum adimis, ut hoc tibi soli non tam proprie quam violenter intlectas.

58. « Illud autem ridere libuit, quod de imperatorio nomine dixisti, neque paternum esse, neque genti convenire. Quomodo enim paternum non est, quod jam in avo nostro paternum fuit? Quomodo autem genti non convenit, cum sciamus (ut de cæteris brevitatis causa taceamus) ex Hispanorum, Isaurorum, et Cazarorum gente imperatores Romanos effectos? Neque enim veraciter asseverabis nationes has gente Francorum aut religione, aut virtutibus clariores, et tamen admittere non renuis, imperatores et his prædicare non despicis. Porro de eo, quod dicis, non in tota nos Francia imperare, accipe, frater, breve responsum. In tota nempe imperamus Francia, quia nos proculdubio retinemus, quod illi retinent, cum quibus una caro et sanguis sumus, et unus per Dominum spiritus.

59. « Præterea mirari se dilecta fraternitas tua significabat, quod non Francorum, sed Romanorum imperatores nos appellemus : sed scire te convenit, quia nisi Romanorum imperatores essemus, utique nec Francorum. A Romanis enim hoc nomen et dignitatem assumpsimus, apud quos profecto primum tantæ culmen sublimitatis et appellationis effulsit, quorumque gentem et Urbem divinitus gubernandam, et matrem omnium Ecclesiarum Dei defendendam atque sublimandam suscepimus, a qua et regnandi prius et postmodum imperandi auctoritatem prosapiæ nostræ seminarium sumpsit. Nam Francorum principes primo reges, deinde vero imperatores dicti sunt, ii duntaxat, qui a Romano Pontifice ad hoc oleo sancto perfusi sunt : in qua etiam Carolus magnus abavus noster unctione hujusmodi per summum Pontificem delibutus, primus ex gente et genealogia nostra, pietate in eo abundante, et imperator dictus et Christus Domini factus est : præsertim cum tales sæpe ad imperium sunt adsciti, qui nulla divina operatione per Pontificum ministerium, proposita solum a senatu et populo, nihil horum curantibus, imperatoria dignitate potiti sunt; nonnulli vero nec sic, sed tantum a militibus sunt clamati et in imperio stabiliti sunt, ita ut etiam horum quidam a feminis, quidam autem hoc aut alio modo ad imperii Romani sceptra promoti sunt.

60. « Porro si calumniaris Romanum Pontificem, quod gesserit : calumniari poteris et Samuel, quod spreto Saule, quem ipse unxerat, David in regem ungere non renuerit. Verum super hoc, si est qui summo Pontifici saltem unum faciat multum : congruo profecto illius non carebit responso. Sed interim si paginas revolvas Græcorum Annalium, et quæ discrimina ab alienis, per tam vos nequaquam defensi, quam a vestratibus Pontifices Romani pertulerunt, perscruteris, profecto invenies, unde illos juste non valeas redarguere. Verum hæc illi, quæ extrinsecus agebantur, facile parvipenderunt, nisi et intrinsecus quæ per diversas hæreses perimere conantium molimina deprehenderunt. Unde merito apostatis desertis (quæ enim[1] communicatio Christi et Belial?) adhæserunt genti adhærenti Deo, et ipsius regni fructus facienti : quoniam non est personarum acceptor Deus, sed (ut eximius Apostolorum[2] innuit) in omni gente qui timet Deum, acceptus est illi. Ergo cum ita sit, cur nos satagis reprehendere, quoniam ex Francis oriundi Romani moderamur habenas imperii, cum in omni gente qui timet Deum, acceptus est illi? Et certe Theodosius major, et filii Arcadius et Honorius, et Theodosius minor Arcadii filius ex Hispanis ad imperii Romani culmen assumpti sunt, nec tamen invenimus, quod aliqui clamaverint, vel reprehenderint Theodosium, quod non Romanus, sed Hispanus existeret, vel restiterint, aut prohibuerint filios ejus in loco patris et honore succedere, quemadmodum ut cum tua pace dicamus) nunc tua conari videtur diligenda fraternitas et sustinenda dilectio, quasi gens Francorum non pertineat ad hæreditatem, de qua Pater ad Filium loquitur[3] : Postula, inquiens, a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam etc. Et alibi[4] : Glorificantes me glorificabo. Et alia innumerabilia.

61. « Ergo, frater charissime, desine in hoc contentiosius agere, desine adulatoribus quibusque aures tuæ pietatis inflectere. Denique gens Francorum multos et fœcundissimos Domino attulit fructus, non solum cito credendo, verum etiam nonnullos alios salutifere convertendo. Verum vobis a Domino jure prædictum est[5] : Auferetur a

[1] 1. Tim. VI. — [2] Psal. LXXIII.

[1] 2. Cor. VI. — [2] Act. X. — [3] Psal. II. — [4] 1. Reg. II. — [5] Matth. XXI.

vobis regnum, et dabitur genti facienti fructus ejus. Sicut ergo potuit Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ : ita potuit de Francorum duritia Romani suscitare successores imperii : et sicut, si Christi sumus, secundum [1] Apostolum, Abrahæ semen existimus : ita si sumus Christi, omnia possumus per gratiam ipsius, quæ possunt illi, qui videntur existere Christi. Et sicut nos per fidem Christi Abrahæ semen existimus, et Judæi propter perfidiam Abrahæ filii esse desierunt : ita quoque nos per bonam opinionem, orthodoxiam, regimen imperii Romani suscepimus; Græci vero propter cacodoxiam, id est, malam opinionem, Romanorum imperatores existere cessaverunt, deserentes scilicet non solum Urbem et sedem imperii, sed et gentem Romanam, et ipsam quoque linguam penitus amittentes, atque ad aliam urbem, sedem, gentem et linguam per omnia transmigrantes.

62. « Sed ne, frater desiderabilis, tristitia cor tuum repleat, audi sequentia [2] : Quia non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. Dic ergo, numquid sic offenderunt, ut caderent ? Absit. Sed illorum delictum honor noster, et diminutio ipsorum plenitudo nostra effecta est. Cum enim fracti sunt rami, nos inserti sumus in illis, cum oleastri quidem amodo fuissemus, et socii radicum et pinguedinum olivæ sumus effecti. Dicimus ergo : Fracti sunt rami, ut nos insereremur : et bene. Non enim nisi propter credulitatem non rectam fracti sunt : nos autem fide stamus. Qui habet aures audiendi, audiat.

« Sed dicis : Quod esset tempus secundum quod fraternitati nostræ repromiseris, quando et hac potiremur appellatione, si Deus in finem ea, quæ consiliati sumus, perducere voluisset. Et quidem de consilio quod asseris, quæ diximus, hæc ipsa et nunc dicimus : non enim est in nobis, Est, et Non, et a verbo nostro nec ad dexteram, nec ad sinistram divertimus, sed in ipso immoti persistimus. Appellationem autem illam, sicut hactenus nec nos nec patres nostri per carnem et sanguinem possedisse dignoscimur, ita quoque de cætero non immerito possidere contemnimus. Per patres etenim nos, non per filios consuevimus honorari, et apud nos gloria non a filiis ad patrem, sed a patribus in filios derivatur. Quod enim nos a Patre luminum, a quo omne datum optimum et omne donum perfectum sumpsimus : neque a filio, neque per hominem, aut ab hominibus accipere volumus.

63. « Postremo scito, quia qui Riga quemquam appellat, quid dicat, nec ipse novit. Siquidem etiam si linguis omnibus, more Apostolorum, imo angelorum loquaris; cujus linguæ sit Rix, vel cui dignitati sonus ille barbarus congruit, quod Rix dicitur, interpretari non poteris. Nihil enim est hoc, nisi forte ad idioma propriæ linguæ tractum, Riga regem significare monstraveris. Quod si ita est, quia non jam Barbarum, sed Latinum est : oportet, ut cum ad manus vestras pervenerit, in linguam vestram fideli translatione vertatur. Quod si factum fuerit, qui aliud nisi hoc nomine Basileus interpretabitur? quod non solum veteris, sed novi Testamenti omnes interpretes attestantur. Unde si in alienis personis hoc detestaris vocabulum : stude ex omnibus tam Latinis libris, quam Græcis sive βασιλεύς nomen eradere. Nam nihil rex lingua Latina resonat quam quod græca dicitur βασιλεύς.

64. « His igitur super hoc ita prælibatis, obstupescimus in his, quæ serenitas tua prosequitur, dicens, suis, id est, Græcis, Barim ex parte sua debellantibus et elidere decertantibus, nostros vel solum intuitos, vel prandiis dissolutos nihil auxilii præstitisse : ac ideo civitatem ipsam minime capi potuisse; cum nostri sive intuendo tantum sive prandendo, sive aliud quid agendo, Barim tamen licet perpauci, et finetenus impugnasse, et ope divina cepisse noscantur. Vestri autem sicut bruchi præ multitudine apparentes, et sicut locustæ primum impetum dantes, eo ipso quo conatum suum in prima fronte monstraverunt, pusillanimitate superati, protinus infirmati sunt; et more locustarum repente quidem salierunt, sed confestim fatigati, quasi a nisibus volandi deciderint, ac per hoc neque intuendo, neque prandendo, neque bellando quibuslibet insignibus triumphi monstratis, motu subitaneo et clandestino recesserint, et inefficaces, nonnullis, et contra Christianos solummodo captivatis, ad propria repedarint. Ergo, frater, noli de cætero Francos ridere, quia etiam inter mortis vicina student et prandia et omnia charitatis indicia proximis habere, et tamen a proposito non lacessere : quoniam, secundum [1] Apostolum, sciunt abundare et penuriam pati, et saturari et esurire, et (ut compendio dicamus) omnia possunt in Illo, qui illos confortat.

65. « De paucitate vero, quid miraris si pauci fuerunt, et tamen multa lucra detulerint ? Præterea qua de re pauci fuerint nostri, pridem patefecimus dilectioni tuæ. Sed quoniam nos super hoc pulsasti denuo, nostrum denuo sume responsum. Cum enim diu demorante stolo fraternitatis tuæ, illius jam minime præstolaremur adventum, et in anno ipso de obsidione Baris nihil omnino fieri putaremus : omnes ad sua redire permiseramus, his solummodo retentis, quos ad prohibitionem recipiendorum alimentorum sufficere credebamus. Et hoc est quod stolus insperatus apparens, nonnisi paucos nostros invenerit. Verumtamen isti pauci, et adhuc pauciores quibusdam horum diverso languore gravatis, effecti, antequam Baris caperetur, tres Ammiradas, qui totam Calabriam depopulabantur, et numerosam multitudinem Sarracenorum prostraverunt, et magnam vestratibus salutem divino beneficio contulerunt. Quare non solum Calabritanorum Ismaelitarum ingens ex tunc facta

[1] Gal. III. — [2] Rom. XI.

[1] Philip. IV.

est diminutio, sed et Barensium potentatus omnimodo dissolutio, ac per id ad capiendum facilis adinventionem. Cujus facti trophæa vestros credimus tuo imperio retulisse, et opera Dei quæ taceri non debent, mirabiliter enarrasse.

66. « Cæterum fraternitatis tuæ dilectionem rogamus, nullam Nicætæ patricio molestiam irrogare, pro eo quod nostrum tam insolenter offenderit animam : nam licet adeo protervus et contumax in nostrum fuerit imperium, ut fidelium quoque nostrorum numerosa multitudo in eum severiore mente commoveretur, nisi a nobis causa tui honoris pariter et amoris præventa compesceretur : tamen malum pro malo retribuere non tulimus, nec debemus. Et idcirco deposcimus, si quid minarum super ipsum potestatis tuæ fortassis imminet, celeri benignitatis tuæ manu pro nostro removeatur amore.

« Non autem tales apocrisiarios Apostolicæ Sedis esse, vel professio docet, vel eruditio dictat, vel conversatio anteacta demonstrat, quales illos scripta prædicant, quæ nobis fraternitas tua direxit : electos enim et approbatos eos tam spiritualis Pater noster summus Pontifex, quam Ecclesia per diuturna tempora scientes, et Ecclesiasticæ correctionis negotia strenue peragentes, ad preces sublimis a Deo servandi imperii tui, illos direxisse noscuntur. Unde et decuerat excellentiam tuam ita munitos eos remittere, ut in nullos vel piratarum, vel aliorum pravorum incursus inciderent. Grave namque contra te super hoc tam spiritualis Patris nostri Apostolici papæ, quam totius Ecclesiæ Romanæ murmur accenditur, eo quod illos a Sede Apostolica tam desiderabiliter expetieris, sed tam improvida dispensatione remiseris.

67. « Et Nicetas quidem patricius, Hadriano lociservatore cum classibus destinato, accepta quasi pro hujusmodi re occasione, multas prædas ab ipsis Sclavenis abstulit, et quibusdam castris dirruptis, eorum homines captivos abduxit : nec tamen quæ præfati venerabiles apocrisiarii perdiderunt, hactenus restituta sunt. Sane spiritalem tuam nolumus ignorare fraternitatem, super castra nostra dirrupta, tot populis Sclaveniæ nostræ in captivitate sine qualibet parcitate subtractis, supra quam dici potest animum nostrum commotum. Non enim congrue gestum est, ut eisdem Sclavenis nostris cum navibus suis apud Barim in procinctu communis utilitatis consistentibus, et nihil sibi adversi aliunde imminere putantibus, tam impie domi sua quæque diriperentur, sibique contingerent, quæ si prænoscerent, nequaquam prorsus incurrerent. Qua de re desiderabilem dilectionem tuam hortamur et admonemus, ut mox id corrigere jubeat, et ipsos captivos ad propria cum suis reduci præcipiat, si charitatis vinculum nunquam inter nos fore cupiat dissolvendum. Nullus enim mortalium hactenus imperium nostrum talia commisisse recolit : ac per hoc nisi correctionem jussio tua præveniat, justæ severitatis nostræ proxima ultio proculdubio subsequetur : nec poterit remanere penitus impunitum, quod in contemptum nostrum tanta temeritate constat fuisse patratum.

68. « Nihilominus etiam innotescimus, obstupuisse nos talia de missis nostris audientes, qualia tua nobis dulcedine litteræ intimarunt : adeo quippe illos inordinate significans ambulasse, ut semper evaginato gladio deportato, non solum jumenta, sed et homines interficerent. Quæ res si ita se habuit, mansuetudini nostræ valde displicet, et ut ad certitudinem perducatur, vehementer exoptat. Verum et ipsi diligenter a nobis inquisiti, tale quid gessisse modis omnibus negaverunt. Et quia non est, qui illos super hoc in faciem arguat, non est profecto eis neque convictis neque confessis justæ correctionis aliquid ingerendum. Verum nos illos nec ita educavimus, nec ita docuimus, ut ad talia, qualia perhibes, laberentur : et ideo de illis quidquam horum credere non facile judicamus. Cæterum indecorum sonuit, quod fraternitas tua perhibuit, dicens, non gladiis, sed dentibus nostros dilaniavisse, nisi causa timoris tui minime coercerentur, cum si non essent in imperio tuo, nil tale sibi prætenderetur, sed nec in regno tuo positi quidquam horum penitus formidarent, quinimo nec tanti numeri viros et adhuc alios totidem, Deo gratias, expavescerent.

69. « Postremo de Neapoli nobis in Christo fraternitas tua (scripsit), quasi miserrimus populum nostrum ad incidendas arbores, et messes igne cremandas, et hanc ditioni nostræ subdendam : cum licet ab olim nostra fuerit, et parentibus nostris piis imperatoribus tributa persolverit : verum nos ab ejus civibus præter solitas functiones nihil exegimus, nisi salutem ipsorum, videlicet ut desererent contagia perfidorum, et plebem desisterent insequi Christianorum : nam infidelibus arma, et alimenta, et cætera subsidia tribuentes, per totius imperii nostri littora eos ducunt, et cum ipsis toties beati Petri Apostolorum principis fines furtim deprædari conantur; ita ut facta videtur esse Neapolis Panormus vel Africa. Cumque nostri quique Sarracenos insequuntur, ipsi ut possint evadere, Neapolim fugiunt. Quibus non est necessarium Panormum repetere, sed Neapolim fugientes ibidemque quousque perviderint latitantes, rursus improviso ad exterminia redeunt. Super quibus sæpe illos monuimus ; sed ex admonitione pejores effecti sunt, adeo ut episcopum proprium, quoniam eos ut vitarent consortia malignorum monitabat, ex urbe projicerent, illustres ac proceres civitatis compedibus obligarent. Ergo si societatem non dissolverint infidelium (secundum Apostolum, qui præcepit, dicens[1] : Nolite jugum ducere cum infidelibus) et episcopum proprium et pastorem non receperint, portionem eorum ponemus cum his, quorum libenter amplexi sunt unionem, et in una lance appendemus utrosque : quoniam non solum qui

[1] 2. Cor. VI.

faciunt talia, sed et qui consentiunt talia facientibus, dignos morte judicat memoratus insignis [1] Apostolus, præsertim cum unanimiter arma contra Christianos ferant et dimicent, et si quos fidelium capere possunt, Sarracenorum manibus tradant, cum ipsis ad bella uno impetu procedentes ».

70. Hæc omnia quæ justissime, sicut verissime ab imperatore Ludovico in Neapolitanam civitatem inferuntur, scias, lector, non culpa civium accidisse pietate præstantium, sed Sergii tyranni ipsis dominantis, cujus persecutione S. Athanasius eorum episcopus ipsa pulsus est civitate. Porro hæc tibi certiora fient ex iis, quæ anno sequenti dicentur. Pergit Ludovicus :

« De cætero, frater charissime, noveris, cum virtute summi Opificis nostri exercitum nostrum ordine prænotato, Bari triumphis nostris submissa, Sarracenos Tarenti pariter et Calabriæ mox mirabiliter humiliasse simul et comminuisse, hos celerius, duce Deo, penitus contrituri, si a mari prohibiti fuerint escarum admittere copias, vel etiam classium a Panormo vel Africa suscipere multitudines. Quapropter specialis fraternitas tua, quia per sicca nostrorum cunei populorum in utrisque locis vix aut nunquam deerunt, studeat necesse est sufficientem stolum destinare, qui illos a recipiendis alimentis a mare coerceat; et si plurimas contigerit (sicut sæpe nuntiatur) pessimæ gentis advenire catervas, facilius illis resistere, divino munito brachio, valeat. Nam iste [2] Stratigus Georgius licet solerter invigilet et strenue pro suo posse decertare, non tamen sufficiet obviare, si plures inimicorum naves ex parte qualibet apparerint, non videlicet nisi pauca prorsus [3] Chelandia possidens. Et quia nonnulli Sarracenorum Panormi latrunculi cum sagenis, solatio et refugio jam memoratorum Neapolitanorum freti, per Tyrrhenum mare debacchantur : oportet, ut et hos capiendos tuæ fraternitatis stolus sine dilatione mittatur. Isti sunt, qui et Calabritanis Sarracenis indefesse stipendia præbent, et his qui Panormi sunt, auxilia quotidiana ministrant. Unde si capiantur sagenæ, maxima ex parte Sarracenorum tam Panormi, quam Calabriæ constringuntur ».

71. « Nos enim Calabria, Deo auctore, expugnata, Siciliam pristinæ disposuimus, secundum commune placitum, libertati restituere, quod tanto erit utrumque facilius, quanto illi, divina dextra captis navibus et latrunculis, fuerint amplius et celerius infirmati. Nulla ergo tarditas, frater charissime, nulla mora in mittendo stolo proveniat, ne vel per escarum a mari receptarum abundantiam, vel per adventantium Agarenorum classium numerositatem horum vires non infirmentur, sed roborentur, et sic roborentur, ut postea difficilius infirmentur : sed et frustra nostri per sicca indefesse certamen arripiunt, si et ipsi per æquora fuerint aliqua stipendia vel copiosam multitudinem consecuti.

« Postremo misimus desiderabilissimæ fraternitati tuæ Autprandum fidelem et familiarem hominem nostrum, qui quædam quæ huic desunt Epistolæ, viva voce tuo Deo tuendo imperio reserabit, qui a diligenda nobis in Christo fraternitate tua susceptus benigne, non exceptis octo diebus, quæsumus, ullo modo retardetur, sed celerius ad nos, quia ita convenit, nulla impediente mora, Christo propitio, remittatur ». Hucusque ex dicto Codice Epistola Ludovici ad Basilium imperatorem. Cætera autem, quæ hæc sunt secuta, suis locis inferius dicenda erunt.

72. *Legatio Concilii Duziacensis per Actardum expleta ad summum Pontificem.* — Hoc eodem anno celebrata Synodo Duziacensi in Gallia, ab ipsa missa est legatio ad Hadrianum Romanum Pontificem. Qui hac functus est legatione, fuit Actardus Romæ ab Hadriano ordinatus archiepiscopus Turonensis, antea Nannetensis; hæcque fuit secunda legatio ipsius : nam prima fuit, cum missus antea (ut vidimus) ultimo tempore Nicolai papæ, et ipso defuncto jam invento, est auditus ab Hadriano. Hujus autem decernendæ legationis occasio ea præcessisse videtur, quod Hincmarus Laudunensis episcopus majestatis accusatus, et aliorum criminum reus damnatus in Synodo, Sedem Apostolicam appellasset. Cum etiam Carolum regem in se vehementer commotum, ut placaret (ut ait [1] Aimoinus) professionem emisit fidelitatis, atque obedientiam suo metropolitano præstandam. De ipso enim hæc ait : « Interea post de multis impetitus, præcipue autem de insubjectione et inobedientia erga suum archiepiscopum (regem Carolum) Hincmarus Laudunensis episcopus; ut se ab impetitis expediret, in Synodo episcoporum decem provinciarum libellum propria manu subscriptum porrexit, hæc continentem :

73. « Ego Hincmarus Ecclesiæ Laudunensis episcopus amodo et deinceps domino seniori meo Carolo regi sic fidelis et obediens secundum ministerium meum ero, sicut homo suo seniori, et episcopus, per rectum, suo regi esse debet, ac privilegio Hincmari metropolitani Rhemorum Ecclesiæ, secundum sacros canones et decreta Sedis Apostolicæ ex sacris canonibus promulgata, pro scire et posse, me obediturum profiteor. Et subscripsi ». Hucusque Aimoinus. Facta sunt hæc in Synodo Duziacensi in Rhemensi provincia congregata. Sed quoniam nec ista satis fuere ipsi, ne damnaretur ab episcopis, hac de causa Sedem Apostolicam appellavit, quam ne adiret, tum rex, tum episcopi, a quibus damnatus fuerat, aliquandiu impedimento fuere. Quæ cum Hadrianus audisset, cum rege et episcopis studiose litteris egit, ut sineretur idem Hincmarus Romam se conferre; qua etiam pendente causa (ut dictum est) idem rex Carolus legatum Romam misit Actardum ad Hadrianum Pontificem.

[1] Rom. I. — [2] Magister militum. — [3] Navigii genus.

[1] Aim. l. v. c. 24. in fin.

74. Porro hanc legationem revera esse diversam a priori, ne quid dubites, illud certum reddit, quod illa contigit anno Domini octingentesimo sexagesimo septimo : hæc autem hoc anno, ut ex ejusdem Hadriani litteris mox recitandis intelliges, quæ datæ habentur hoc anno, septimo kalendas Januarii, Indictione quinta inchoata. Et licet inventæ sint magna ex parte decurtatæ, tamen satis proficuæ, dum temporis notam nobis conservant integram, qua veritas innotescat. Sic enim se habent :

« Hadrianus episcopus servus servorum Dei, reverentissimis et sanctissimis confratribus nostris archiepiscopis et episc. qui apud Duziacensem Rhemensis provinciæ Synodum convenerunt.

« Charitatis vestræ litteras per Actardum venerabilem coepiscopum, et gloriosi regis Karoli legatum suscepimus. Ac quid de ea suggestionem et deprecationem nostram ageretis, non solum in eis, verum et per ipsum cognovimus. Egistis enim ut decebat, ostendentes in ipso veræ fraternitatis fervorem, et in nobis Ecclesiæ, cui, licet indigni, vicarii tamen dignissimi principis Apostolorum præsidemus, debitum cum reverentia [1].... Apostolico semper desideratis consortio. Generalitatem vestram in Christo bene valere. Dat. VII kalend. Januar. Indictione V ». Hæc quod ad notam temporis spectat, satis.

75. *Hadriani papæ Epistola ad Carolum Calvum regem de Ecclesiæ Turonensis privilegiis et causa Hincmari Laudunensis.* — Quod autem ad ejusdem Epistolæ argumentum pertinet, ex sequentibus litteris, quas idem Pontifex scripsit ad Carolum Calvum, illud intelligemus : nam sic se habuit. Primum, quod cum illis suis litteris nonnihil exulcerasset Carolum regem, eumdem modo his lenire studeat; et qui ulceribus vini acrimoniam ad abstergendam putredinem adhibuisset, modo olei lenitate eadem palpando curaret, ne existimari posset odii atque inimicitiarum intuitu ea scripsisse in eum, quæ scripsit, sed potius paterno amore continere filium sub justitiæ disciplina voluisse. Subjicit de ordinatione legati, quem miserat, Actardi in archiepiscopum Turonensem : secreto deinde post obitum Ludovici imperatoris ipsi pollicetur imperium ; atque demum agit de causa Hincmari episcopi Laudunensis jam condemnati, et Sedem Apostolicam appellantis juste prosequenda Romæ, quo ipse venire debeat. Sed audi ipsam ad Carolum Epistolam Hadriani Pontificis :

76. « Hadrianus episcopus servus servorum Dei, dilectissimo filio, et gloriosissimo Karolo regi conjugique salutem in Christo.

« Litteras vestræ nobilitatis per venerabilem filium, et fratrem nostrum Arctardum episcopum suscepimus. In quibus multa reclamatoria, resultatoria, et tumultuosa perspeximus, aliter quam optaveramus murmurantia. Regnum Dei nullus murmurans accipit, nec murmurare potuit accipiens [1] : Audiens enim sapiens, sapientior erit, et intelligens gubernacula possidebit. Nos vero, licet indigni, tamen sumus illius vicarii, cui commisit Deus Ecclesiam suam, dans ei potestatem ligandi atque solvendi. Et qualescumque simus, illius primi sessoris meritis, quandiu merita ejus in cælis non moriuntur, quod operandum est in Ecclesia sibi commissa, ab ipso repletur. Et quidem quia quasi tumores et læsiones vestras palpitare sensimus, has oleo consolationis per mel dulcissimæ charitatis, et sanctæ dilectionis unguentum fovere, lenire, et ad integritatis sanitatem perducere, medicamento, quo valemus, optamus.

77. « Cum novimus [2] omne donum optimum, et omne datum perfectum desursum esse descendens a Patre luminum ; proculdubio donum sapientiæ diligimus in te divinitus collatum : prædicatur enim de te, longe lateque diffunditur, quod sis sapiens et Domini timens. Scriptum est enim [3] : Principium sapientiæ timor Domini. Narratur etiam quod sis justus, quod congruit regiæ potestati, cunctisque judicibus divina prædicante Sapientia [4] : Diligite justitiam qui judicatis terram. Annuntiatur etiam a pluribus probis, permaxime a comministro et fratre verbotenus nostro, vestroque, et fratrum nostrorum regni vestri, Duziacensis Synodi archiepiscoporum et episcoporum legato, archiepiscopo jam a nobis constituto Turonensi Actardo, quod sis amator, exaltator, et illustrator specialis in orbe terrarum, et permaxime Ecclesiarum Dei, ita ut nullus sit episcopus, nullumque monasterium in regno tuo, quod non auxeris rebus propriis, et restitueris suis perplurimum : optaresque ferventer, et desiderares hanc principis Apostolorum primam Sedem exaltare, honorare, multisque muneribus vicarium ejus, et clerum sibi commissum ditare, et ab omnibus hostibus, prout posse et tempus dictaverit, defensare, Dominumque totis visceribus in hoc glorificare, monente propheta ex persona Domini [5] : Qui glorificant me, gloriabor in eis. Quocirca sapientia præcellentem cum timore Dei, et diligentem justitiam, et glorificantem Dominum quis non diligat ? quis non ambiat ? quis non desideret ? quis non optet revera sicut regem præcellentem, sicut justitiam moderantem, sicut Deum glorificantem ? in veritate credite nobis, quia tales virtutes sic diligo in vobis, sicut animam meam. Scriptum est enim [6] : Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et talem intelligo proximum, quem constat talibus virtutibus repletum ; et a die illa, qua vobis per præfatum fratrem nostrum mandavit fideles orationes, et certissimas amicitias, nunquam aliorsum declinavi.

78. « Et si quædam litteræ delatæ vobis sunt aliter se habentes in superficie, vel subreptæ, vel a

[1] In V. C. abscissum est folium.

[1] Prov. I. — [2] Jacob. I. — [3] Eccl. I. — [4] Sap. I. — [5] 1 Reg. II. [6] Matth. V.

nostris, nobis infirmantibus, exortæ, vel a qualibet persona confictæ, durius aut acrius mordaciter sonantes, id tantum nobis fixum semper mansit in mente, quod vobis significavimus devote. Nec alienum judicavimus, judicamus et judicabimus a nostra...... mentis devotione, quem diligimus tota animi intentione, judicantes dignum laude, propheta monente[1] : Rectos decet laudare. Quem profecto speramus, si nobis superstes fuerit, nostris omnibus propinquis et amicis manum porrigere consolationis : indolem et fidem ejus cernentes in affinitatem propinquorum nostri decessoris. Namque solet sæpe uterque parens in prolem opprobria vel maledicta congerere, quam optat sine crimine et læsione manere. Cui simile solet sæpe doctoribus et prædicatoribus contingere. Quapropter non ad sonum, sed oportet ad votum respicere.

79. « Præfatum vestrum denique legatum, sicut significastis, et Synodus et plebs expostulavit et Turonicus clerus, jam constituimus cardinalem metropolitanum et archiepiscopum Turonicæ provinciæ per ferulam, pitacium et annulum; necnon per nostræ auctoritatis litterale decretum, sic tamen, ut Nanneticæ Ecclesiæ, cui fuerat destinatus, in eo quod remansit, quia destructa habetur, jura potestatemve nullo modo subtrahamus. Interponentes pastoralis vigoris censuram, ut si quandocumque vel quiscumque alium ipso superstite, in præfata metropoli, et in ista, vel in earum pertinentiis locare tentaverit, aut ordinare præsumpserit, anathematis jaculo feriatur. Sane post ejus decessum electio canonica et ordinatio a suffraganeis episcopis ejusdem metropoleos Turonicæ canonice celebretur ex more. Et si Nanneticæ contigerit Ecclesiæ ad priorem redire statum, nihil officiat ei hæc necessitatis unitio, quam exegit paganorum vastatio, quod minus proprium valeat habere Pontificem. Sed vidimus eum valde tristem propter persecutionem paganorum.

81. « Et cum omnes sint pæne res ipsius Ecclesiæ depopulatæ, precamur largissimam munificentiam et charitatem vestram ob amorem Dei, et sancti Petri nostramque deprecationem, et hoc sit in memoriale perpetuum, quod concesseritis nobis hoc donum, ut non patiamini tantum locum pessum iri et in desolationem, præsertim cum fuerit ex antiquo metropolis et meritis gloriosissimi confessoris Christi Martini honorabilis semperque venerabilis, et intra Gallicanas eadem secunda vel tertia provincia Turonensis : et multis quæ ab ea distractæ sunt ditata villis, possessionibus et abbatiis. Et cum aliæ, quæ sub ea sunt civitates, jam sint pæne destructæ, harum matrem tantum et metropolim ne patiamini destrui, desolari, et dehonorari vestro in tempore : quin potius studete eam de rebus vestris propriis, vel procul ab ea positis, vel tutis a paganis ditare, continere et extollere. Quia tunc ea vobis in æternum confirmatis, cum quæ Ecclesiarum Dei obsequiis condonatis, servatis omnibus sua jura metropolitanis. Nostis enim, quia omne monasterium in potestate episcopi consistere debet, juxta canonicam auctoritatem, et quia hoc est transgressum, ideo plurima monasteria habentur destructa, sicuti monasterium S. Medardi Turonis in quo jacent episcoporum primi Turonensium Lidorius et Gatianus, sicut et monasterium majus, sicut etiam alia in eadem civitate monasteria, quæ forsitan per episcopale ministerium, et vestrum sapientissimum consilium et largissimum donum poterunt redire ad priorem statum.

82. « Debent etiam vici omnes Ecclesiæ cujuslibet parœciæ in potestate consistere præsulis ; sicut moris est Ecclesiis plurimis. Res etiam, quæ de eadem Ecclesia noscuntur fuisse olim abstractæ, precamur vos eidem restituere, et sicut precati jam sumus, ad præsens de vestris rebus propriis per præceptum vestrum eam ditare, construere, et vobis in æternum propriam facere, ut non vocetur ut antiquitus Cæsarodunum ulterius, sed Karoli donum (Carolodunum) in perpetuum. Igitur ergo integra fide, et sincera mente, devotaque voluntate, ut sermo sit secretior et litteræ clandestinæ, nullique nisi fidissimis publicandæ, vobis confitemur devovendo, et notescimus affirmando, salva fidelitate imperatoris nostri, quia si superstes ei fuerit vestra nobilitas, vita nobis comite, si dederit nobis quislibet multorum modiorum auri cumulum, nunquam aquiescemus, exposcemus, aut sponte suscipiemus alium in regnum et imperium Romanum, nisi teipsum. Quem quia prædicaris sapientia et justitia, religione et virtute, nobilitate et forma, videlicet, prudentia, temperantia, fortitudine atque pietate refertus, si contigerit te imperat. nostrum vivendo supergredi, optamus omnis clerus, et plebs, et nobilitas totius orbis et Urbis non solum ducem et regem, patricium et imperatorem, sed in præsenti[1] Ecclesiæ defensorem, et in æterna cum omnibus sanctis participem fore.

83. « De pontifice Laudunensi Hincmaro a præsulibus decem provinciarum deposito, et a metropolitano suo venerabili fratre Hincmaro archiepiscopo, reservato per omnia hujus primæ Sedis privilegii judicio : cumulata in synodalibus litteris et præfati metropolitani et vestris, necnon in libello reclamationis cleri et plebis Laudunensis, seu in libello continenti seriem gestorum Synodi, tanta turpia, tanta dictu nefanda, tantaque execranda et auctorem suum damnanda referuntur, ut incredibilia ab ignorantibus videantur. Sed de his nihil audemus judicare, quod possit Nicæno Concilio et quinque cæterorum Conciliorum regulis, vel decretis nostrorum antecessorum obviare. At de his quod præfati canones et decreta decernunt, ipsique cum ipsis una vobiscum congregati cum nostro spiritu, similiter decernimus, et quod statuunt

[1] Psal. XXXII.

[1] Deest forte vita.

statuimus, et quod judicant judicamus. Nec in ullo deviantes a tenore canonico, servantes omnibus sua jura metropolitanis : et ut verbis loquamur beati papæ Leonis : Aliter enim, inquit, nobis commissos regere non possumus, nisi hos, qui sunt perditores et perditi persequamur zelo Dominicæ fidei, et a sanis mentibus, ne pestis hæc latius divulgetur, severitate qua possumus, abscindamus, et quæ male pullulasse noscuntur, radicitus evellantur, et messem Dominicam nulla zizania corrumpant. Ita enim fructum uberem, quæ sunt sincera præstabunt, si ea, quæ natam segetem enecare consueverunt, diligentius amputentur.

84. Sed quia non satis idonea videntur, et matura nostris et huic sanctæ Sedi condigna, donec ad hanc sanctissimam et Apostolicam, quam appellavit, Sedem, spatium habeat veniendi : ideo veniat, et ostensis sibi litteris, quas nobis misistis, et libello continenti seriem Synodi, libellulo etiam cleri et plebis Laudunensis proclamationem continenti ; si adhuc justam putaverit habere proclamationem, asserens se injuste damnatum : tunc electis judicibus non tamen eo prius in gradu restituto, aut ex latere nostro directis legatis, cum auctoritate nostra refricentur quæ gesta sunt, et negotia, in qua orta sunt provincia canonice terminentur. Quod si venire detrectaverit, clareat quod idem ipse dederit locum damnationis in semetipsum, nec sacer ordo differendo moram patiatur vel detrimentum. Qualiter autem, aut quomodo, vel quando veniat, vel abducatur, seu interdum (interim) custodiatur, præfato confratri nostro communi legato Actardo archiepiscopo vobis in mandatis, et alia clandestina commisimus manifestanda. Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli intercessione, nostraque supplicatione, et pro ordine nobis a Deo collato benedictionem mereamini vitæ præsentis prosperitatem, regiam et imperialem dignitatem nostram, et bonorum omnium communionem et societatem, peccatorum omnium remissionem et æternæ vitæ gloriosissimam resurrectionis felicitatem. Amen ». Hæc ad Carolum regem.

85. *Agit Hadrianus per litteras cum Rhemensi et Carolo rege, ut Hincmarum Laudunensem Romam venire sinent.* — Scripsit idem Hadrianus ad Hincmarum Rhemensem archiepiscopum de eadem causa Hincmari episcopi Laudunensis, qui de ipso ad eumdem Pontificem litteras dederat, cui etiam procurationem ejusdem Ecclesiæ Laudunensis committit, donec ipsa Hincmari causa fuerit penitus absoluta. Litteræ ipsæ ad Hincmarum Rhemensem sic se habent missæ Parisiis :

« Hadrianus episcopus servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo confratri nostro Hincmaro archiepiscopo Rhemensi.

86. « Illustrem Hincmarum Laudunensem episcopum desiderio visendorum sanctorum Apostolorum liminum anhelantem, et libenter amplectimur, et adventum illius non solum non differimus, verum etiam ne ultra kalendas Augusti stare audeat, gravitate Apostolica, scientes illum tali voto spiritualiter posse proficere, prohibemus. Huic ergo in veniendo, sicut auctoritas Apostolica, sic faveat et episcopalis humanitas : quatenus episcopatus ejus omni careat per vestram sollicitudinem detrimento, dum prædiorum suorum perverse a Northmanno possessorum, liberalitate vestra, per intercessionem nostram fuerit potius augmento. Quapropter et Nortmannum scito auctoritate Apostolica continuo ab Ecclesiastica communione, nisi præsentialiter se omnibus Laudunensis Ecclesiæ rebus exuerit, per tui oris officium repellendum, et venerabilem virum Hincmarum episcopum, si proposito Romam veniendi abusus, quod bene vovit reddere non studuerit transgressoris judicio, quod Deus averterit puniendum. Quicumque igitur a tempore, quo Romam venire cœperit usque in id, quo, Christo duce, ad propria remeaverit, in quibuslibet rebus illius Ecclesiæ quodlibet operatus fuerit detrimentum, quoniam episcopatum ejus sanctitati tuæ specialiter post regem servandum committimus, tandiu se noverit sacramento corporis et sanguinis Domini fore privandum, quandiu sanctæ Laudunensi Ecclesiæ, et tibi, ipsiusque pontifici, legitime, imo canonice fuerit satisfactum. Optamus sanctitatem tuam in Christo bene valere ». Hæc Hadrianus ad Hincmarum Rhemensem archiepiscopum. Sed et ad Carolum regem eodem argumento has, quæ sequuntur, litteras dedit, quæ sic se habent :

87. « Hadrianus episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Carolo excellentissimo regi.

« Illustrem Hincmarum Laudunensem episcopum, desiderio visendorum sanctorum Apostolorum liminum anhelantem, et libenter amplectimur, et adventum illius non solum non differimus, verum etiam ne ultra kalendas Augusti stare audeat, gravitate Apostolica, scientes illum tali voto spiritaliter posse proficere, prohibemus. Huic ergo in veniendo sicut auctoritas Apostolica, sic faveat et humanitas regia ; quatenus episcopatus ejus omni careat, per vestram sollicitudinem, detrimento ; dum prædiorum suorum perverse a Northmanno possessorum liberalitate vestra per intercessionem nostram fuerit pretium (potius) augmento. Sicut enim gaudemus, cum serenitatem tuam erga statum Ecclesiasticum more prædecessorum principum liberalem, tam litteris audimus, quam vocibus ; sic nimirum cum eam in aliquo distrahentem extra consuetudinem suam comperimus, tota cordis valetudine contristamur. Quapropter et Northmannum scito auctoritate Apostolica continuo ab Ecclesiastica communione, nisi se præsentialiter omnibus Laudunensis Ecclesiæ rebus exuerit, repellendum, et venerabilem virum Hincmarum episcopum, si proposito Romam veniendi abusus, quod bene vovit, reddere non studuerit, transgressoris judicio, quod Deus averterit, puniendum.

88. « Quicumque igitur a tempore, quo Romam venire cœperit, usque in id, quo, Christo duce, ad propria remeaverit, in quibuslibet rebus illius Ecclesiæ, quodlibet operatus fuerit detrimentum (quoniam episcopatum ejus gloriæ vestræ specialiter servandum committimus) tandiu se noverit sacramento corporis et sanguinis Domini fore privandum, quandiu sanctæ Laudunensi Ecclesiæ, et vobis, ipsiusque Pontifici legitime, imo canonice fuerit satisfactum. Optamus regiam excellentiam vestram sanctæ Sedis Apostolicæ scita consuetudinaliter observantem in Christo semper valere ». Hæc Hadrianus.

Cæterum longe abfuit, ut dimitteretur Laudunensis Hincmarus venire Romam, qui hoc tempore querelarum libellum [1] obtulit per clericum suum Hincmaro Rhemensi archiepiscopo, cum inter ea se subduxisset a Synodo, a qua damnatus est. Habetur ipse intextus in Epistola ab ipso Hincmaro Rhemensi adversum eum dato, de quo superius : porro antequam libellum ponat, his verbis eum ita compellat : « Tu ante hanc definitionem contra sacros canones, et sine ulla necessitate vel ratione fuga lapsus, regularem definitionem exspectare contempsisti. Itemque post aliqua de canonibus, et de electorum judicio (ut prædixi) caute et inhoneste fuga lapsus abscedens, pittaciolum irrationabiliter confectum, et manu tua subscriptum, ac præfatæ possessioni usquequaque contrarium per Ermenoldum diaconum tuum sexto nonas Julii III. (IV.) Indictione mihi misisti; quod ita se habet :

89. « Reverendissimo Rhemorum archiepiscopo Hincmaro sanctæ Laudunensis Ecclesiæ Hincmarus Domino miserante episcopus debitam in Domino devotionem.

« Scitis quia ab universali sanctæ Romanæ Ecclesiæ papa, patre quoque nostro et magistro Hadriano bis vocatus existo. Et vos ipsi in quaternionibus mihi, vobis in Attiniaco palatio coram archiepiscopis et episcopis qui affuerunt datis, quod ad eamdem Sedem venire totidem vocatus detrectem, me reprehendistis [2] si vitio scriptoris pro *detrectem*, quod est dissimulem vel differam, *detractem*, quod valde detractem non ab re accipi potest, intercaraxatum non fuit. Unde vos nunc pro amore Dei omnipotentis, et reverentia S. Petri exposco, sicut in eadem Synodo, et in eodem Attiniaco palatio a vobis convocata, quod impetrare non valui, expostulavi. Ac jam etiam per integrum efflagitavi annum, et præcipue in Synodo apud Vermeriæ palatium olim ab horno habita, obsecrando declamavi. Et nunc quoque obsecro, et idem declamo, ut et hactenus egi, quod vestra archiepiscopali auctoritate apud domini nostri regis gloriosissimi Caroli clementiam obtineatis, quatenus domini et universalis papæ præceptis ac institutionibus Ecclesiasticis, mihi (ut omnibus expedit) velut ei, qui de omni Ecclesia fas habet judicandi, liceat obedire; videlicet, ut ad Limina Apostolorum Petri scilicet, et Pauli, merear, ut devovi, et ab eodem insuper vocatus sum, penetrare. Alioquin me vobis abhinc, ut archiepiscopo episcopus obtemperare debet, canonice sciatis obsequi non posse. Quia, ut decernit B. papa Gelasius nesciunt quid loquuntur, qui Decretis S. Romanæ Sedis præsulum quasi canones opponunt, quibus contraire, contra canones est ipsos se erigere. Iste Gelasius papa venerabilis et sanctus omnes decretales Epistolas venerabiliter sanxit suscipiendas : et qui nec eas venerabiliter suscipit, licet ad tomum caput inclinet, et eis non obedit, sed potius porro obvias manus inferens (quod sine periculo agi non potest) respuit, utpote qui de se judicari non prospicit. Nam velimus, nolimus, aut eis parebimus, aut eorum judicio percellemur, quorum neminem quippe reprobare valemus. De archiepiscopis autem Remigio et Arduico, quod mihi per Teutlandum diaconum mandastis, privilegio S. Romanæ Ecclesiæ non præjudicat : sed quod eis eadem sancta Sedes de me voluit ac disposuit committere, commisit. Vos vero quod vestrum est agite. In Domino JESU Christo bene valete.

90. « Ego Hincmarus sanctæ Laudunensis Ecclesiæ episcopus sponte subscripsi ». At hæc Rhemensis Hincmarus cuncta pro arbitrio volvens, non modo non audivit, sed redarguit, ut qui omnia subterfugii causa ingereret, prout ipse eadem pluribus inculcat Epistola.

Plane constat (quod sæpe superius dictum est) stetisse ipsum Laudunensem adversus Rhemensem pro custodia sanctæ Romanæ Ecclesiæ pontificiorum decretorum, quorum contemptorem et prævaricatorem fuisse ipsum Hincmarum seniorem sæpe redarguit, atque scriptis pariter declamavit : qui tantam sibi notam inuri dolens, eadem Epistola in ipsum et ad ipsum scripta hæc habet : « Post alia multa super dolorem vulnerum meorum addens, dicis (sicut in scriptis tuis perversis invenio) quia Apostolicæ Sedis potestati derogo. Unde nemo sanum sapiens tibi unquam credidit vel credet, quoniam etiam, et ipsa scripta, quæ ad Apostolicam Sedem sæpe misi, et illa, quæ tibi resultanti sæpe transmisi, te revincent, et in isto sæculo et in futuro judicio. Non enim de me verum esse, valebis unquam vel usquam probare quod dicis : ab his, inquiens, a quibus pro Apostolicæ Sedis privilegiis, quæ Christi sunt, usque ad mortem fas erat decertare, prædicatur et docetur, in his quæ eadem Sedes statuit, vel dum respuendum probari ». Et inferius post illatas in eum criminationes :

91. « Ego decretales Epistolas Sedis Apostolicæ diversis temporibus pro diversarum partium consolatione ab ejusdem Sedis Pontificibus datas et venerabiliter suscipio, et venerabiliter suscipiendas dico et scribo, et sacros sanctorum Conciliorum canones cum decretis Sedis Apostolicæ ex iisdem sacris canonibus promulgatis, et recipiendos et custodiendos et servandos, sicut supra ostendi pro-

[1] Apud Frod. hist. Rhem. l. III. c. 21. — [2] Locus corruptus.

fiteor, et cætera, quæ superius ». Ita quidem verbis captiosis atque scriptis Hincmarus Rhemensis, factis autem secus, ut cuncta, quæ superius in omnibus causis, quas cum Sede Apostolica habuit, satis aperte demonstrant, et quæ in hac ipsa causa Laudunensis episcopi gesta sunt, indicant, quam prosequamur.

92. *Epistola Caroli injuriosius scripta ad Romanum Pontificem, et hujus mollis responsio.* — Inter hæc autem dum ista de causa Hincmari tractarentur, nec ipse veniret, ut debuit, Romam prosecuturus causam suam apud Apostolicam Sedem, quam appellaverat: videns Hadrianus eum detineri artibus adversariorum, ne se conferendi ad Urbem facultatem haberet: acriores litteras de his ad Carolum regem scripsit, quibus inter alia eidem regi præcepit, ut eumdem Hincmarum Romam mittat. Has ab Hadriano missas litteras accipiens Carolus, in deteriorem partem interpretatus eam Pontificis in præcipiendo regi dicendi libertatem, cum rege Apostolica fungentis auctoritate: amarissimas ad eum litteras reddidit, quibus integris cum nos careamus, hic reddemus quæ ex eis a Politico auctore sunt descripta in libello paucos ante annos edito de jure regum, regnique Francorum. Ita plane Politici more suo, si quæ interdum ab exæstuante ira rege scripta reperiuntur in Romanos Pontifices, eadem tanquam selectissimas gemmas colligunt, quibus contexunt, ut sibi videtur, coronam pretiosissimam regis; reliquas vero omnes posthabentes, et nullius pretii existimantes Epistolas regum et imperatorum Francorum innumeras, quibus studium, pietas, reverentia, obsequium, omneque demum genus officii erga Apostolicam Sedem, ipsosque Romanos Pontifices insinuantur et amplissimis notis expressa, perpetuis testata monumentis, hactenus integra remanserunt. Cum alioqui pro una vel altera illarum, quas (ut ex eis apparet) mens turbata, ut Agamemnon apud Homerum, cum Chryseidem reddi contra omnium sententiam recusaret, obstrepens magis quam loquens, effutiit potius, quam dictavit, sexcentæ exstent animo tranquillo, moderato, pacifico, ad pietatem composito, atque ad veritatem adæquata mente conscriptæ tum ab ipsis Francorum regibus et imperatoribus, tum ab aliis Orthodoxis religionis Christianæ principibus, submisso animo jussa semper Sedis Apostolicæ capessentibus, eademque pro viribus exsolventibus, vel si non possent, sese quam modestissime excusantibus. Sed audi rugitus leonis (ita quidem [1] Parœmiastes regis iram et leonis rugitum exæquans) in Hadrianum Romanum Pontificem inclamantis, quod ipsi sit ausus jubere : quo plane facto sese nesciens, a filiatione Ecclesiæ sanctæ discidit. Non enim dicendus est filius, qui parenti se negat esse subjectum nec ab illo vult imperari : nam audi quid de filiis dictum sit [2] : « Conserva, fili, præcepta patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ : liga ea in corde tuo jugiter, et circumda gutturi tuo ; cum ambulaveris, gradiantur tecum, et cum dormieris, custodiant te, et cum evigilaveris, loquere cum eis : quia mandatum lucerna est, et lex lux, et via vitæ increpatio disciplinæ ». Vide quanti sint facienda præcepta patris secundum carnem ? quanto magis ejus qui secundum spiritum? sed Caroli attende resilientis et contra jubentem patrem obnitentis verba :

93. « Sanctissimo ac reverendissimo patri Hadriano summo Pontifici et papæ, Carolus Dei gratia rex et spiritualis filius vester.

« Scriptum est etiam in præfatis litteris, nobis ex nomine vestro directis de Hincmaro, hoc modo: Volumus et auctoritate Apostolica jubemus ipsum Hincmarum Laudunensem episcopum vestra fretum potentia ad Limina sanctorum, nostramque venire clementiam, etc. Quæ relegentes, contra morem decessorum ac prædecessorum vestrorum hoc dictum invenimus umbrosum sæculi typhum inducere in Ecclesiam, quæ lucem simplicitatis et humilitatis, diem Domini videre desiderantibus præfert, quia humano animo facile subripi potest, quod ex deliberatione conveniat immutari. Sed valde mirati sumus, ubi hoc dictator Epistolæ nobis per Actardum episcopum delatæ scriptum invenerit esse Apostolica auctoritate præcipiendum, ut rex, corrector iniquorum et districtor reorum, ac secundum leges Ecclesiasticas atque mundanas, ultor criminum, reum legaliter ac regulariter pro excessibus suis damnatum, sua fretum potentia Romam dirigat, etc. Unde sicut vobis rescripsimus, et nunc iterum vobis scribere non piguit, sed exigente causa necessarium est : quia reges Francorum ex regio genere nati, non episcoporum vice domini, sed terræ domini hactenus fuimus computati : et ut Leo ac Romana Synodus scripsit, reges et imperatores, quos terris divina potentia præcepit præesse, jus distinguendorum negotiorum episcopis sanctis juxta divalia constituta permiserunt, non autem episcoporum villici extiterunt. Et sanctus Augustinus dicit, per jura regum possidentur possessiones, non autem per episcopale imperium reges villici fiunt, actoresque episcoporum. Et Dominus [1] : Quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo reddi præcipit, qui etiam censum regi reddidit ; et Apostolus voluit serviri regibus, voluit honorari et non conculcari reges. Regem, inquit [2], honorificate. Et iterum [3] : Omnis, inquiens, anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Reddite ergo omnibus debita ; et paulo superius [4] : Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed et propter conscientiam.

94. « Et si revolveritis Regesta decessorum ac prædecessorum vestrorum : talia mandata, sicut habentur in litteris ex nomine vestro nobis directis, decessores nostros a decessoribus vestris ac-

[1] Prov. xx. — [2] Prov. vi.

[1] Matth. xxii. — [2] 1. Petr. ii. — [3] Rom. xiii. — [4] Ibid.

cepisse nullatenus invenietis, etc. Quis igitur hanc inversam legem infernus evomuit? Quis tartarus de suis abditis et tenebrosis cuniculis eructavit? contra quam sacris litteris ostensa nobis est via, quam sequamur, apposita forma, cui imprimimur, etc. Tandem quia vos non legisse vel audivisse collegimus, ex litteris ab Actardo episc. nobis delatis, quæ antea per illum paternitati vestræ direximus, iterato scribimus ea, quæ tunc scripseramus, deprecantes vos in omnipotentis Dei honore, et sanctorum Apostolorum veneratione, ut tales inhonorationis nostræ Epistolas, taliaque mandata, sicut hactenus ex nomine vestro suscepimus, nobis et regni nostri episcopis ac primoribus de cætero non mandetis. Et non compellatis nos mandata et Epistolas vestras inhonorandas contemnere, et missos vestros dehonorare ». Hucusque exscripsit Politicus ex Epistola Caroli.

95. At licet iracundia perciti principis verba consideranda non sint, utpote (quod accidere consuevit) quod quæ dixerit, mox dixisse pœniteat: tamen quod ista Politici tanquam serio dicta, atque veluti regia quadam auctoritate sancita accipiant, et exscribant, atque promulgent tanquam divinum cælitus acceptum oraculum : cogimur (hic paucis tamen agendo) quæ sunt a Caroto scripta examinare, an veritate subsistant, vel potius uti conflata mendaciis evanescant. Scripserat Hadrianus mittendum Romam Hincmarum ad Sedem, quam appellaverat Apostolicam, his usus verbis : « Volumus et auctoritate Apostolica jubemus, ipsum Hincmarum Laudunensem episcopum vestra fretum potentia ad Limina sanctorum, nostramque venire clementiam ».

96. Cæterum etsi verba non sonent hoc præceptum regi, sed Hincmaro; tamen bene est interpretatus sibi præceptum, secundum ea, quæ habet Nicolaus papa in Epistola vicesima septima ad eumdem Carolum regem et Ludovicum fratrem ejus : quanam tamen ratione dicere potuit, inusitatum esse, et contra morem prædecessorum Romanorum Pontificum, quod ipse Hadrianus usurpaverit, ut regi auctoritate Apostolica præcipiendum putaverit, cum « reges Francorum, ut ait, non sint vice domini episcoporum ? » Sed iracundia ipsum reddidit omnino immemorem. Cum (ut taceamus alia complura antiquiorum exempla) ipse proximus (quis credat ista ?) prædecessor Hadriani Nicolaus [1] ad ipsummet Carolum scribens, inter alia, his in pari causa usus verbis invenitur : « Tanquam devoto filio præcipiendo, fidenter mandamus, ut dictum Rothaldum vestro adjutum solatio ad nos usque misericorditer dirigatis, etc. » Par est causa, cum et iste Rothaldus (ut suo loco dictum est) Sedem Apostolicam appellasset, eadem papæ jussio, eidemque regi facta, ut rex curet episcopum reum appellantem Pontificem Romam mittendum, et cum sit eadem præceptio Pontificia, illa expressior, quod Pontifex illic expressius præcipiat regi de Rothaldo, hic autem secus, ut ex dictis verbis apparet. Vides igitur quam rex ista dicendo, suarum rerum immemor delirarit, dum furens dixit ista, multa quoque alia inania ad rem nullo pacto spectantia coacervans. Idem plane jussionis genus habes in alia ejusdem Nicolai [1] Epistola de mittendis duobus episcopis ad Metense Concilium ad eumdem Carolum regem scripta. Cum enim ita litteris ad reges datis præciperentur venire episcopi, idem erat, ac si ipsis regibus juberetur, ut eos sinerent proficisci, secundum aliam ejusdem Nicolai Epistolam [2] datam ad eosdem Carolum et Ludovicum reges.

97. Cæterum si (ut profitetur Carolus ipsa suæ Epistolæ inscriptione) filius erat spiritualis summi Pontificis : cur quæ sunt filiorum erga parentes non persolvit officia? Esto nimis austerus in præcipiendo fuerit Hadrianus, haud tamen adhuc ejus præcepta fuerant contemnenda, nec jurgiis insectanda. Nam audi quid [3] Sapiens, cum id acciderit, filios moneat : « Fili, suscipe senectam patris tui, et non contristes eum in vita illius; et si defecerit sensu, veniam da, et ne spernas eum in virtute tua ». At quam diversa et plane contraria ab isto Carolo Calvo, qui ista dicens, nec capillum habuit in capite rationis, senserit Carolus [4] Magnus, sapientia, scientia, prudentia, pietate, (et ut uno verbo dicam) virtutibus omnibus eumdem Carolum quam longissime antecellens, ex ejus verbis sic accipe : « In memoriam, inquit, beati Petri Apostoli honoremus sanctam Romanam et Apostolicam Sedem, ut quæ nobis sacerdotalis mater est et dignitatis, esse debeat Ecclesiasticæ magistra rationis. Quare servanda est cum mansuetudine humilitas, ut licet vix ferendum ab illa sancta Sede imponatur jugum : tamen feramus, et pia devotione toleremus ». Hæc Magnus ille toto orbe conspicuus, ore omnium laudatissimus, celeberrimus Carolus, cui duntaxat male precentur iidem qui supra, hæretici dicti Politici hostes Ecclesiasticæ potestatis. At quid ad ista deliramenta Hadrianus? secundum illud symbolum Pythagoricum : « Ne fodias ignem gladio ». Et juxta [5] Sapientem : « Responsio mollis frangit iram » : ad eumdem regem ita rescripsit :

98. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Karolo glorioso regi.

« Laudabilis charitatis et sapientiæ pudicæ ac pacificæ vigore atque decore magnitudinem excellentiæ vestræ, o charissime in Domino fili, longe lateque florere nitido splendore audimus; sed quia litteris vestris Apostolicæ correptionis apices membratim retexendo adversum paternitatem nostram quoddam indebitæ reprehensionis murmur, et tumultuosum nobis clamorem misistis, nec sane

[1] Nicol. Ep. XXX. tom. III. Ep. Rom. Pont.

[1] Nicol. Ep. XVII. — [2] Nic. Ep. XXVII. — [3] Prov. III. — [4] Dist. XIX. c. 3. — [5] Prov. XV.

patienter Pontificii nostri monita et correptiones audisse comperimus; liquido patet vos adhuc perfectæ aliquid charitatis minus duntaxat habere : de illa enim dicit Apostolus : Charitas patiens est, benigna est, non inflatur, non irritatur, non agit perperam, omnia suffert, omnia sustinet. Omnia igitur quæ vobis a Sede Apostolica, castissima utique matre vestra, cui per Dei gratiam præsidemus, directa sunt, velut aliquo sedule negotio exigente, mittuntur, auribus patefactis audire, alacri mente percipere, animoque grato amplecti, sicut filius charissimus debes et patris verba dilecti, non ex voto male optantis, sed ex radice meræ procedentia charitatis, humili semper debetis intentione recipere : quæ sicut Salomon ait [1] : Quasi stimuli et sicut clavi in altum defixi esse videntur ; quod culpas delinquentium nesciant palpare, sed pungere. Unde quoniam te virum perfectum et per omnia Deo placentem habere cupimus, ceu prudens pater, qui charissimum filium suum etiam non delinquentem, nequando securus existens flagitiis se audacter commisceat illicitis, flagellis sæpe affligere non desistit, quia nec propter amorem carnis disciplinali parcendum esse virgæ, a Sapientia [2] monemur. Hinc etiam de ipso Deo nostro, quem cœtus omnium fidelium patrem quotidie vocat, legimus scriptum [3] : Quem diligit Dominus, castigat et corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Quapropter scire vos decet, quia Deo permittente, justo utique quamvis alto et secreto consilio suo, pro vestra salute talia vestræ serenitati a Sede Apostolica sæpius monita venire videntur. Ideo magis omnipotenti Domino immensas gratias agere, nobisque deinde paternæ laudis gratanter debetis præbere obsequium, et non reprehensionis vel murmurationis modicæ verba dirigere. Nam nos nullius zelo livoris, nullius subdolæ calliditatis dolo, vel etiam favore alicujus transitoriæ laudis, charissimam vestræ nobilitatis et magnitudinis prudentiam et dilectionem modo affabiliter monere, modo autem pro regiæ potestatis gloria, vobis quoties necessaria temporis res vel proximi deposcit necessitas, humilis precator assistere ; aliquando vero verbis severioribus fidenter corripere, ut Christi gratia in melius semper proficiatis, studemus.

99. « Igitur nos in depositione illius quandiu vivimus, nullatenus consentiemus, nisi ad nostram ipso veniente præsentiam, causa ejus depositionis nostro fuerit examine diligenter inquisita atque finita. Quibus nimirum admoniti, aliter in præsenti de prædicto Hincmaro, nisi eum Romam veniendi, vobis mandare distulimus. Actardum denique venerabilem antistitem legatum [4] vestrum, de quo et nos olim vobis mandavimus, et vos vestris apicibus nostræ clementiæ direxistis, sicut et Synodus expostulavit, plebs et Turonicus clerus concorditer elegit, jam constituimus per nostræ Apostolicæ auctoritatis decretum Cardinalem metropolitanum et archiepiscopum Turonicæ provinciæ ; sic tamen ut Nanneticæ Ecclesiæ, cui fuerat destinatus, in eo quod remansit, quia destructa habetur, jura potestasve nullo modo subtrahatur. Interponentes pastoralis vigoris censuram, ut si quandocumque vel quiscumque alium ipso superstite in præfata metropoli et in ista vel in earum pertinentiis locare tentaverit, aut ordinare præsumpserit, Ecclesiasticæ communionis consortio careat.

100. « Sane post ejus decessum electio canonica et ordinatio suffraganeis episcopis ejusdem metropoleos Turonicæ canonice celebretur ex more, et si Nanneticæ contigerit Ecclesiæ ad priorem redire statum, nihil officiat ei hæc necessitatis unitio ; quominus proprium valeat habere Pontificem. Sed vidimus eum valde tristissimum propter persecutionem paganorum, et cum omnes sint pæne res ipsius Ecclesiæ depopulatæ, precamur largissimam munificentiam et charitatem vestram, ob amorem Dei et sancti Petri, nostramque deprecationem, et hoc sit in memoriale perpetuum : quod concesseritis nobis hoc donum, ut non patiamini tantum locum pessum iri, et in desolationem, præsertim cum fuerit ex antiquo metropolis, et meritis gloriosissimi confessoris Christi Martini honorabilis semperque venerabilis, et inter Gallicanas eadem vel secunda vel tertia provincia Turonensis, et multis quæ ab ea distractæ sunt ditata villis, possessionibus et abbatiis, et cum aliæ, quæ sub ea sunt civitate jam sint pene destructæ, harum matrem tantum et metropolim ne patiamini destrui, desolari, et dehonorari vestro in tempore : quin potius studete eam de rebus vestris propriis vel procul ab ea positis, ditare, continere et extollere. Quia tunc ea vobis in æternum confirmatis, cum quæ Ecclesiarum Dei obsequiis condonatis, reservatis omnibus sua jura metropolitanis. Nostis enim quia omne monasterium in potestate episcopi consistere debet juxta canonicam auctoritatem : et quia hoc est transgressum, ideo plurima monasteria habentur destructa, sicuti monasterium sancti Medardi Turonis, in quo jacent episcoporum primi Turonensium Lidorius et Gatianus, sicut etiam in eadem civitate monasteria, quæ forsitan per episcopale ministerium, et vestrum sapientissimum consilium et largissimum donum poterunt redire ad priorem statum. Debent etiam vici omnes Ecclesiæ cujuslibet parochiæ in potestate consistere præsulis, sicut moris est Ecclesiis plurimis. Res etiam, quæ de eadem Ecclesia noscuntur fuisse et olim sunt abstractæ, precamur vos eidem restituere, et sicut precati jam sumus, ad præsens de vestris rebus propriis per præceptum vestrum eam ditare, construere, et vobis in æternum propriam facere, ut non vocetur, ut antiquitus, Cæsarodunum ulterius, sed Karolidonum (Carolo dignum) in perpetuum. Omnipotens Dominus serenitatis vestræ regalem excellentiam salvam incolumem, atque in cælestium in sui semper

[1] Eccl. XII. — [2] Prov. XIII. — [3] Hebr. XII. — [4] Hæc repetita ex alia Epistola usque ad fin.

amore conservare dignetur ». Hæc ad Carolum Hadrianus, ad quem etiam perbrevis hæc quæ sequitur, loco ultimo posita, nulla temporis nota signata, ab eodem Pontifice ad eumdem Carolum scripta reperitur :

101. « Hadrianus episcopus, servus servorum Dei, Karolo glorioso regi.

« Quod præsentem presbyterum Herlefridum potestate sui præsulis, plusquam canonica veritate perculsum ad Sedem Apostolicam, utpote caput omnium Ecclesiarum, venire passi estis, bene quidem fecistis ; sed nunc melius faceretis, si quod in civili concilio apud suum episcopum perperam gestum est, in provinciali Synodo apud vos rationabiliter, et apud fratrem nostrum Hincmarum archiepiscopum cassaretur. Quapropter Apostolica dilectione gloriam vestram hortamur, ut aut præsentialiter huic Herlefrido presbytero suam Ecclesiam cum omnibus suis, usque ad tempus provincialis Synodi libere possessuro, pro tempore, quod sacri canones definiere, solemniter reddere faciatis, aut Erpuinum episcopum suum legatum nobis, qui hæc plenius veriusque renuntiet, præsentialiter mittere cogatis; quatenus dum luce clarius cuncta noverimus, sciamus in quem Apostolicæ animadversionis sententiam proferamus. Deus vos incolumes custodiat, dilectissime fili ». Hicque finis Epistolarum Hadriani Parisiis a Nicolao Fabro ad nos missarum, quas singulas suis locis pro temporum ratione reddidimus. Porro ipse Hadrianus anno sequenti ex hac vita migravit.

102. *Anglicani regis constantia in fide.* — Res autem Ecclesiæ Anglicanæ dignum exemplum regis maxime pii Annalibus exhibent : dum enim hoc anno Danorum exercitus universam Orientalem Angliam devastasset, ad Occidentalem conversus, adversantem sibi Æthelredum regem invenit, de quo hæc inter alia : « Erat rex Æthelredus in tentorio missam audiens : ubi cum sæpe a suis invitaretur ad certamen, constanter affirmavit, se non recessurum priusquam presbyter missam complevisset. Quæ fides Christiani regis multum sibi profuit die illa, victo scilicet adversario, hoste potentissimo ». Hæc de ipso. Post victos autem hostes hoc eodem anno defuncto successit ejus frater Alfredus, qui (ut dictum est superius) Romam veniens tempore Leonis papæ quarti, ab eodem fuerat coronatus, cujus præclaras res gestas ex antiquis Annalibus Matthæus Westmonasteriensis est prosecutus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6364. — Anno Æræ Hispan. 909. — Anno Hegiræ 258, inchoato die 18 Nov., Fer. 1. — Jesu Christi 871. — Hadriani II papæ 5. — Ludovici imp. 23. 22 et 17. Basilii imp. 5.

1. *Theognostus a Basilio et Ignatio Romam mittitur.* — A num. 1 ad 16. *Theognostus* apud Constantinopolitanos monasterii Fontis hegumenus, et Ecclesiæ magnæ, scilicet sanctæ Sophiæ, *Scevophylax*, id est, vasorum custos, Romam cum litteris Ignatii patriarchæ et Basilii imp. ad Hadrianum II profectus est, ab eo petiturus ut episcopi aliqui ob communionem cum Photio dignitatibus pulsi, sedibus suis restituerentur, quod *Ignatio* et imperatori concedendum Hadrianus papa non judicavit, propter rationes in suis litteris *quarto id. Novemb. Indict. quinta* datis, et a Baronio num. 10 et seqq. recitatis contentas.

2. *Basilius imp. contra Barbaros pugnat.* — Numero 13 tangit Hadrianus in suis ad Basilium imperatorem litteris ejus victorias, de quibus Porphyrogennetus in ejus Vita num. 37 et seqq. Ea ætate *Tephricæ* princeps cui *Chrysochiri* nomen erat, Romanam ditionem ac gentem dire vastabat, ideoque *Basilius* primam suam in eum expeditionem suscepit, sed urbem *Tephricam* adortus videns eam et murorum firmitate et Barbarorum multitudine annonarumque copia abunde munitam, ac quæ ægre expugnari posset, a diutina obsidione abscessit, expilatis tamen circum positis præsidiis. Deinde lectam bellatorum manum adversus *Zapetram* urbem misit, qui eam primo impetu cœpere, et qui pridem in ea vincti tenebantur, ex carcere liberarunt. Tum vicinas terras incendunt, *Samosatum* diripiunt, eodemque impetu superato « Euphrate, cum nullus usquam obsisteret (quod nimirum haud procul ab imperatore hostium castra locata essent) » multis captivis ac ingenti præda ditati, ad imperatorem reversi sunt. Hinc discedens imperator cum universo exercitu, quod ad Melitinem ducit, iter ingreditur, et transmisso Euphrate, et regione quæ inter *Euphratem* et *Arsinum* effunditur devastata , in urbem *Melytenem*

irrumpit, quæ eo tempore ingenti civium multitudine freta erat, affatimque Barbarorum copiis munita; sed cum accepisset eam necessario commeatu abunde instructam, « inde discedens, in regionem Manichæorum irrupit, excisisque arboribus ac ædibus igni succensis, cunctisque copiis devastatis » eorum castellum penitus evertit. Postmodum in urbem reversus est, atque a patriarcha *Ignatio* victoriæ corona redimitus, et in regiam receptus. Ita Porphyrogennetus.

3. *Tephrica a Basilio imp. eversa.* — Eodem modo expeditionem illam narrant Cedrenus et Curopalates, primamque Basilii fuisse tradunt. Verum Symeon logotheta eam quidem cum anno quinto Basilii alligat, sed aliter rem narrat : « Imperator expeditione suscepta adversus Agarenos Tephricenses multisque consertis præliis, in omnibus victus est, multosque Romanorum amisit. At cum ipse jam imperator capiendus videretur, Theophylactus Abastactus eum servavit, Romani pater, ejus qui postea imperium tenuit. Reversusque in urbem imperator Chrystophorum generum suum in Tephricam misit, partaque victoria, locum vastavit, ac solo tenus evertit » ; sed loco, *generum*, legendum, *affinem*. Vox enim γαμβρὸς, qua etiam Leo grammaticus et Georgius monachus, qui idem prorsus habent ac Logotheta, utuntur, proprie quidem *generum*, sed sæpe etiam generaliter *affinem* significat, et Basilius imp. nullam ex filiabus conjugio copulavit, uti supra diximus. Præterea in textu græco, loco *Tephricæ*, legitur *Africæ*, uti in Leone grammatico, saltem uno in loco. At certum est, Porphyrogennetam, aliosque verba facere de *Tephrice*, quam is describens lib. I de Thematis, them. x, quod est : *de Colonea*, docet *Tephricam* in minori Armenia non longe a Nicopoli sitam fuisse. Thema, inquit, Coloneæ pertingit « Nicopolim usque, et oppidum quod Tephrice vocatur, cui dominatus est Chrysocher, ille famosus Manichæorum dux, et Carbeas, qui hunc ipsum impietate superabat : quos quidem disperdidit, et ad infernales lacus detrusit, meus avus Basilius ». Colonæ mentio in notitia Hieroclis Synecdemon vocata, et edita in fine Geographiæ sacræ Caroli a sancto Paulo, ubi posita est tertia primæ Armeniæ, indeque Porphyrogenneta in fine laudati Thematis, *origo* seu *præfecturæ institutionis initium*, ἡ ἀρχαιογονία τοῦ θέματος, *deducitur* ἐκ τῆς πρώτης τῶν Ἀρμενίων, *ex prima Armeniorum præfectura* seu *provincia*, ex qua scilicet distractum est Thema Coloniæ. Hierocles secundam primæ Armeniæ urbem Nicopolim Tephricæ vicinam ponit. Scriptores, qui ante sextum sæculum scripsere nullam *Coloneæ* seu Coloniæ mentionem faciunt, ideoque ea antiqua non est; notatur tamen in Notitiis inter episcopatus patriarchatus Constantinopoleos sub metropoli Sebastena, apud Codinum in Notitiis pag. 343 et 372. Denique *Tephrica* a Carbea Manichæorum duce ædificata, et a Basilio Macedone eversa.

4. *Legatio Petri Siculi ad principem Manichæorum.* — Pertinet ad hunc annum legatio Petri Siculi a Basilio imp. ad Chrysocherum Manichæorum principem in urbe Tibrica regnantem missa, uti liquet ex ejus Historia *de vana et stolida Manichæorum hæresi*, tom. XVI Biblioth. Patrum ed. Lug. recitata. Hæc enim in ejus calce leguntur : « Per id tempus eminebat gentis princeps Carbeas, qui pestiferam plebem illam regens, usque adeo numerum adauxit, ut cum capi omnes Argeo non possent (erat Argeum, seu, ut habet Curopalates p. 824, Argaum, oppidum non longe a Tephrica, de qua mox egimus, dissitum) mutatis sedibus Tibricam exædificarit, domiciliumque in ea collocarit, una opera et Melitensium Agarenorum tyrannidem devitans, et illa sua ab aliorum hominum consortio separatione ad dæmonum ritum proprius se componens, studens etiam Armeniæ vicinior esse, Romanorumque imperio, nimirum ut eos, qui ipsius nutibus obsequi vellent, hoc sibi magis redderet obnoxios; haberetque ad prædas agendas socios et participes : eos vero, qui parere nollent, venundaret Saracenis. Romanorum itaque arces, quæ ad Pontum sitæ sunt, assidue populabatur, tutum illic ex loci opportunitate profugium et asylum iis instituens, qui per Romanum imperium ad mortem propter hæresim illam petebantur. Neque hoc solum, sed delicatiores insuper et intemperantes arcium illarum, quibus vicina erat Tibrica, incolas proposita talium morum libertate atque impunitate ad se provocabat et allectabat. Illo igitur adhuc superstite nonnulli ex memoratis sacerdotibus vita migrarunt, alii penitus relicti ac destituti manserunt ». Paulo ante locutus erat Petrus Siculus de sacerdotibus et discipulis, quos adhibebant Manichæorum principes, ut alios pravis institutis et placitis corrumperent; quos *Comperegrinos* vocabant. Hæc Baronius refert an. DCCCXII, num. 2 et seq., sed loco non suo. Sequentia vero omittit ex quibus legationis obitæ tempus eruimus.

5. *Removeri non potest ab hoc anno.* — Pergit enim Petrus Siculus : « Post vero ejus mortem excepit rursus pestiferæ gentis tyrannidem Chrysocheris consobrinus et gener ejus, quo regnante, nos Tibricam imperatorum missu venimus, uti duces captivos permutaremus, quod et altero anno regni imperatorum nostrorum Basilii, Constantini et Leonis, pietate, justitia, magnitudine insignium peractum est. Ego Tibricæ novem menses versatus (superstitibus adhuc Basilio et Zozimo, impuris illis comperegrinis, ut eos vocitabant) ea quæ supra nobis commemorata sunt, accurate perscrutatus, curioseque percunctatus etc. palam facere enixe contendi ». Habemus hic annum hujus legationis obitæ, nempe annum II Basilii imp. cum Constantino et Leone filiis regnante. Quare cum *Leo* anno tantum superiori consors imperii a patre dictus sit, hæc legatio alio anno quam currenti collocari non potest.

6. *Basilius imp. et filii ejus Manichæos perse-*

cuti sunt. — Petrus Siculus inter alia multa in eo opere de Manichæis scribit : « Tametsi in omnibus sectis prioribus, velut victor exultarit (nempe dæmon) in hac tamen infanda Manichæorum hæresi prope triumphavit, quod a se vulneratis persuasisset, ne vulnus aperirent, sed pestifera toxica, tanquam hilarantis Bacchi nectar exhaurirent. Nunc, quod risu omnes prosequuntur, a se inductis, velut mente captis aut infantibus, insultat ac illudit. Sed triumphata est hujus jam improbitas, imperatorum nostrorum, Basilii Constantini et Leonis imperio. Flagitiosorum enim Paulicianorum olim recondita mysteria, et egregia pharmacorum aconita plerisque mortalium ignorata, nunc demum assiduis imperatorum nostrorum pacis et rectæ fidei insignium cultorum votis, curisque perpetuis et Deo gratissimi vigiliis atque prudenti administratione palam in triumpho ostentantur. Etenim quæ artes hujus impuræ sectæ principibus ignotæ prioribus fuerunt ; eas justum imperatorum nostrorum orbem terræ rite temperantium, et vitæ sanctimonia præstantium imperium non potuit ignorare. Oportebat sane distortam hanc pravitatem cum triumpho victam ostendere, sed oportebat plana planeque regia et recta via imperii veri, boni et amabilis, propterque recte et nobilia facta, (una cum coronatis a Deo filiis illius, magnis principibus nostris, Constantino et Leone semper Augustis) memoria sempiterna celebrandi », ubi deest aliquod verbum. Pauliciani Manichæi appellabantur, uti supra insinuavimus.

7. *Contentio inter Basilium et Ludovicum impp. de nomine Basilei.* — A num. 50 ad 72. Recitat Baronius litteras Ludovici II imp. ex quibus liquet, *Basilium* Orientis imperatorem adversus eum tanta invidia flagrasse, ut legatione eum exhortatus fuerit, quo abstineret a nomine *Basilei*, id est, *Augusti*. Verum Ludovicus pluribus ostendit quam injusta illa postulatio esset, quam ideo irrisit. Loquitur Ludovicus imp. in iisdem litteris de victoriis suis, aitque num. 70 apud Baronium, *Barium* a se devictum et Saracenos Tarenti ac Calabriæ a se humiliatos, ac penitus contritum iri, « si a mari prohibiti fuerint escarum admittere copias, vel etiam classium a Panormo vel Africa suscepere multitudines ». Quapropter Basilium imp. rogat, ut classem quæ Saracenos ab accipiendis alimentis a mari coerceat, mittere velit. Addit se Calabria expugnata Siciliam *secundum commune placitum* libertati restituere in mente habere.

8. *Ludovicus imp. a Beneventanis detinetur.* — Verum, ut narrat ad hunc annum annalista Bertinianus, *Adalgisus dux* Beneventi, (qui *Seodanum* seu *Soldanum* ex Africa in auxilium evocaverat, hoc anno a Ludovico imp. capto *Bario* libertate et vita donatum) « cum aliis Beneventanis adversus ipsum imperatorem (scilicet Ludovicum) conspiravit, quoniam idem imperator factione uxoris suæ eum in perpetuum exilium deducere disponebat, et cum idem Adalgisus noctu super ipsum imperatorem irruere disposuisset, isdem cum uxore sua, et cum eis quos secum habebat, quamdam turrim valde altam munitissimam ascendit, et ibi per tres dies cum suis se defendit ». Tandem, ut prosequitur annalista, Ludovicus cum sua familia abscedere permissus, postquam jurasset se nunquam cum exercitu in Beneventanam terram intraturum. Postea versus Ravennam iter arripuit Ludovicus, « mandans Apostolico Hadriano, ut obviam illi in transitu itineris sui veniret, quatenus de ipso sacramento illum et suos absolveret (1) ». Annalista Metensis et cum eo Regino ad hunc Christi annum ait, Adalgisum Græcorum persuasionibus corruptum hæc molitum esse quæ tamen paulo aliter narrat. Aliter etiam Porphyrogenneta in Vita Basilii avi sui hanc perfidiam refert num. 56 et seqq. eamque *Soldano* seu *Seodano*, homini vafro et astuto attribuit, aitque eam factam, postquam Soldanus *annos duos cum rege Franciæ Capuæ moratus* fuisset, anno scilicet superiori ac currenti. Symeon logotheta in Vita Basilii Macedonis num. 20 hæc perperam refert ad annum XVII ejusdem Basilii, aitque etiam *Soldanum annos duos* Capuæ commoratum esse cum rege, quia tam ille, quam Porphyrogennetus cæterique Græci, imperatores Occidentis regis tantum nomine appellabant. Neuter autem de Ludovici imp. captivitate mentionem facit, argumento eam Græcorum fraude procuratam fuisse. Præterea verum non est post captum *Barium* Ludovicum imp. usque ad præsentem annum Capuæ commoratum esse. Annalista enim Metensis cum Reginone prodit, *Ludovicum* imp. exercitum in Samniticam provinciam transtulisse, indeque in Campaniam et Lucaniam ad civitates, quæ defecerant, copias transposuisse, ac dein Beneventum, ubi detentus fuit, profectum esse. Quæ Baronius in annum DCCCLXXII, num. 2 et seq. perperam confert.

9. *Calabriæ a Saracenis devastata.* — Chronographus monasterii sancti Vincentii de Vulturno narrata Adalgisi principis perfidia subdit : « Absolutus, Deo jubente, Cæsar magnificus, statim Saraceni Salernum applicuerunt quasi triginta millia. Quam graviter obsidentes forinsecus, stirpitus deleverunt, occisis in ea innumerabilibus colonis. Et depopulati sunt ex parte Neapolim, Beneventum et Capuam. Quo tempore ambo Lamberti

(1) Ab hoc juramento Adalgiso præstito Ludovicum absolutum fuisse non quidem ab Adriano, sed a successore ejus Joanne VIII tradit Fridericus episcopus Leodiensis, qui ineunte sæculo duodecimo florebat, in quadam Epistola vulgata Veter. Monum. tom. I, col. 653, his verbis : « Temporibus VII (lege VIII) Joannis, qui Adriano II successit, Ludovicus imperator ab Adalgiso Beneventano duce constrictus timore vitæ jurejurando firmavit, nunquam se Beneventi fines ultra intraturum... Ab hoc autem juramento postmodum prædictus papa Joannes Romæ absolvit eum, auctoritate Dei, et S. Petri, affirmans nihil sibi obesse, quod ob mortis periculum evadendum coactus tyranno juraverat, nec sacramentum hoc esse dicendum, quamvis cum multis execrationibus fuerit prolatum ». MANSI.

comites Augusti furorem metuentes, Beneventum recesserunt, et ab Adelgiso honorifice suscepti sunt. Quorum auxilio fretus super Saracenorum scaram (id est, copias militares) irruit, et viriliter stravit, occisis ex eis pæne tribus millibus viris. Quibus etiam diebus Capuani mille ex eis peremerunt. Cumque hac obsidione prope terminaretur, annuo misso exercitu jam dictus Augustus peremit ex profanis Capuæ novem millia virorum. Post hæc per semetipsum dignatus est Capuam advenire. Cujus adventu cognito Saraceni Salernum relinquentes, Calabriam adeunt, eamque inter se divisam reperientes funditus depopularunt ». Eadem fere habet Leo Ostiensis. Porro non solum Calabriam, sed etiam *Siciliam* Saraceni invasere, indeque *Ludovicus* Aug. in litteris ad Basilium Aug. datis apud Baronium num. 70 et seq. eumdem *Basilium* rogat, ut nulla interposita mora exercitum navalem mittat, « ne vel per escarum a mari receptarum abundantiam, vel per adventantium Agarenarum navium numerositatem horum vires non infirmentur, sed roborentur ».

10. *Synodus Duziacensis.* — A num. 72 ad 102. Annalista Bertinianus ad hunc Christi annum scribit : « Hincmarus Laudunensis, nomine tantum episcopus, homo insolentiæ singularis contra Evangelicam veritatem, et Apostolicam atque Ecclesiasticam auctoritatem, contra regem (nempe Carolum Calvum) rebellans, et in vicinos ac sibi commissos tam clericos quam laicos sine ulla reverentia sæviens, et metropolitano suo (scilicet Hincmaro Rhemensi) se inde regulariter commonenti obedire contemnens, adeo ut regem suum, et archiepiscopum suum, atque episcopos totius regni erga se commovit, ut rex Synodum in mense Augusto apud Ducciacum condiceret : quatenus de illius pravitatibus regulare ibi agitaretur judicium. Ipse autem rex Carolus, petentibus nepotibus suis Ludovici fratris sui filiis, Ludovico et Carolo, per Viridinum obviam ejus locuturus cum illis perrexit, et inde ad Synodum in Ducciaco rediit. Interea Hugo abbas monasterii sancti Martini et Gozfridus cum cæteris Trans-Sequanis, incaute adeuntes insulam Ligeris, in qua Nortmanni firmitatem suam habebant, cum maximo damno et multorum occisione vix evaserunt. Hincmarus vero tandem cum multa superbia in Synodum venit, in qua a rege Carolo secundum regulas Ecclesiasticas porrecta petitione de causis certissimis regulariter accusatus atque convictus, depositionis judicium regulare suscepit, sicut in gestis continetur ipsius Synodi : quas eadem Synodus per Actardum venerabilem episcopum qui eidem Synodo interfuit, ad Apostolicam Sedem direxit ».

11. *In ea Carolus rex de Hincmaro Laudunensi episc. conquestus.* — *Dusiacum* seu corrupte *Duziacum* villa erat sita in pago Mosomagensi ad fluvium Charem, cujus mentionem facit Flodoardus in Chronico et in Historia Rhemensi, diciturque hodie *Douzy-les-prez*. Ea in villa hoc anno celebratum Concilium *Duziacense*, cujus Acta publicavit Cellotius, et Labbeus in tomum VIII Concil. inseruit, et idem Cellotius in Vita Hincmari Laudunensis § 17, ac Natalis Alexander sæc. IX et X in Dissert. VIII, num. 12 et seqq. explicarunt, et his fere verbis narrarunt. In ea itaque Synodo *Carolus* rex actorem se contra *Hincmarum* Laudunensem præstitit, libellumque Proclamationis obtulit Patribus ; quo conquestus est primo, quod majestatem suam distractionis rerum Ecclesiasticarum apud Romanum Pontificem per calumniam accusasset, misso Romam *Celsatio*. Secundo, quod ab ipso Carolo rege ad Lotharium defectionem esset meditatus, desertaque Ecclesia et plebe sibi commissa, honores in illius regno accipere decrevisset. Tertio, quod sacramentum fidelitatis sibi præstitum violasset. Quarto, quod omnes regi infideles, contra ejus mandata clanculum emisisset, missosque regios armata manu a sacræ jussionis executione prohibuisset.

12. *Regis libellum Synodo obtulit Hincmarus Rhemensis.* — Expostulationis libellum contra eumdem *Hincmarum* Laudunensem obtulit Synodo *Hincmarus* Rhemensis metropolitanus, qui capita querimoniarum plurima continebat. I, quod palatinam administrationem et abbatiam in tertia provincia ultra Rhemensem per sæculares potestates, contra canones Sardicenses suscepisset, inconsulto metropolitano suo, id est, ipso archiepiscopo Rhemensi ; eoque interdicente per aliquot annos tenuisset. II, quod ad eamdem abbatiam absque ejusdem metropolitani licentia sæpe profectus esset, contra decreta Hilarii, Zozimi, et S. Gregorii Pontificum Rom.. III, quod ad ordinationem episcopi Cameracensis vocatus venire aut vicarium mittere contempsisset. IV, quod a rege vocatus, ut de rebus pecuniariis contra conquerentes rationem coram eo redderet, venire noluisset, nec advocatum mittere, nec electis judicibus causæ cognitionem permittere. V, quod aliarum diœceseon parochianos nullis criminibus accusatos, vel confessos, sive convictos, nulla motione regulari præmissa, eodem inconsulto metropolitano, excommunicasset. VI, quod presbyteros omnes et ministros Laudunensis Ecclesiæ illegitima excommunicatione feriisset ; et ab iis infantes baptizari, pœnitentiam et viaticum morientibus dari, mortuos Ecclesiastico ritu sepeliri prohibuisset. VII, quod metropolitano ipsum de his excessibus arguenti morem non gessisset. VIII, quod ineptam decretorum intente pugnantium Collectionem ediderit, eique subscripserit, et a suis clericis subscribi jusserit, eodem inconsulto metropolitano. IX, quod ea in Collectione Patrum verba sensusque corruperit. X, quod frequenter admonitus a metropolitano, excusare culpas maluerit, quam emendare. XI, quod a Synodo apud *Attiniacum* celebrata nocte fugerit, non exspectata judicum a se electorum sententia. XII, quod res Ecclesiæ Laudunensis absque metropolitani et coepiscoporum consilio, et proprii cleri con-

sensu regi cessisset, *Nortmanno comiti* in beneficium tradendas. XIII, quod frustratoria appellatione ad Romanum Pontificem sui metropolitani et comprovincialium episcoporum judicium declinasset. XIV, quod fictam schedulam quasi ab episcopis Synodi apud Tussiacum celebratæ conscriptam ad ipsum *Hincmarum* Rhemensem metropolitanum misisset.

13. *Alia crimina Hincmaro Laudunensi imposita.* — XV, quod post fugam ab *Attiniaco*, relicto Ecclesiæ judicio, sæculares judices a rege petiisset, ac definita ab electis judicibus Ecclesiasticis negotia retractari curasset. XVI, quod excommunicationi complicum *Carolomanni* adversus *Carolum* regem dominum ac patrem suum perduellis, post quartam admonitionem, subscribere renuisset. XVII, quod traditionis crimen metropolitano suo per calumniam imposuisset, falso ipsi exprobrans quod eum regi tradidisset, cum ab eo apud *Silvacum* detentus est; quam calumniam Rhemensis *Hincmarus* certissimis documentis dissipavit, ut et plures alias. XVIII, quod a Synodo ipsa jam tertio vocatus non se sisteret. Hæc omnia constant ex libello Proclamationis Hincmari Rhemensis xxxv capitibus constante, qui extat in Actis Concilii Duziacensis part. 2.

14. *Hincmarus Laudunensis judicatur.* — Accepta regis adversus *Hincmarum* Laudunensem proclamatione, et *Hincmari* Rhemensis adversus eumdem expostulatione, episcopi quorum judicium rex postulaverat, responsionem ad singula ipsius libelli capita adornarunt, ex Scriptura sacra, canonibus, et legibus imperatorum, exponentes gravitatem criminum, quibus accusabatur *Hincmarus*, et quid adversus horum criminum reos iidem canones et leges decernant. Hæc responsio duodecim capitibus constans, tertia pars est Synodi Duziacensis.

15. *Sedem Apostolicam appellat.* — Interim *Hincmarus Laudunensis* ter ad Synodum vocatus advenit, et cum ipso communicata est *Caroli* regis expostulatio adversus ipsum Patribus oblata, necnon Epistola Hadriani II, qua ipsi auctoritate sancti Spiritus præcipiebat, ut metropolitano suo per omnia secundum sacros canones subjectus esset, *salvo duntaxat Apostolicæ Sedis Synodico proclamandi judicio.* Ipsi datæ sunt induciæ, ut ad singula capita proclamationis regiæ responderet. Post trinam rursus citationem, ægre stitit se Synodo. Interrogatus nihil se responsurum contestatus est, quod rebus suis et facultatibus regis mandato spoliatus esset. Rem aliter se habere, certissimis documentis et testimoniis rex probavit, et calumniæ ipsum convicit. Spoliati etiam thesauri Laudunensis Ecclesiæ convictus est. Ab *Hincmaro* metropolitano respondere jussus ad objecta, illum recusavit, appellationem ad Sedem Apostolicam ingerens. Recusationis rationem dixit, quod nempe ipsum a rege in custodia detineri fecisset. Testimoniis regis, episcoporum, et clericorum et procerum dissipata calumnia; recusatio nulla judicata est. Ab Hincmaro itaque metropolitano interrogatus Synodi jussu appellationem ad Rom. Pontificem opposuit, Romamque citavit accusatores. Frustratoriæ appellationis nulla habita ratio. Contumaciter silens, ex verbis, scriptis et subscriptionibus suis legitimisque testimoniis convictus est seditionis, calumniæ, inobedientiæ, perjurii, et infidelitatis in regem, pervasionis, distractionis rerum Ecclesiasticarum, excommunicationis temere et injuste latæ, contemptus et inobedientiæ, et contumaciæ erga metropolitanum etc. Patres sententiam rogati, ipsum depositione dignum judicarunt, *salvo per omnia Apostolicæ Sedis judicio.* Omnium acceptis suffragiis *Hincmarus* metropolitanus sententiam depositionis in eum protulit, cui post ipsum VII alii metropolitani, XIII episcopi, chorepiscopus unus, presbyteri VI et archidiaconi duo, episcoporum pariter absentium vicarii, pariter subscripsere.

16. *Hadrianus PP. jubet eum Romam mitti.* — Denique Synodica Epistola ad Hadrianum II quæ dicitur *data VIII idus Septemb. præsentis* IV *Indictionis*, scripta, causæ totius relationem continens, qua Patres rogarunt sententiam adversus Hincmarum Laudunensem episcopum latam ab Apostolica Sede confirmari. Scripsit et privatam Epistolam ad eumdem Pontificem *Hincmarus* Rhemensis metropolitanus. Orarunt antistites omnes summo consensu, ut *Actardum* episcopum Nannetensem, a Britonibus a sede sua ejectum, qui Synodi relationem ad ejus sanctitatem deferebat, legationemque ab eadem Synodo ad Sedem Apostolicam susceperat, Ecclesiæ metropolitanæ Turonensi præficeret. Id lubentissime concessit Hadrianus II, sed Synodum et sententiam in Hincmarum latam confirmare noluit, quod « cum clamaret in Synodo se ad Sedem Apostolicam velle incunctanter venire, atque in præsentia ejus pro objectis sibi ab adversario criminibus respondere, damnationis in eum fuerit prolata sententia ». Jussit illum mitti Romam, et cum eo « accusatorem idoneum, qui nulla posset auctoritate legitima respui » ut cum Synodali conventu secundum morem, judicium retractaretur. Vetuit interim, quousque causa illius refricata fuisset atque finita, alterum episcopum in Ecclesia Laudunensi ullatenus ordinari, ut constat ex Epistola Hadriani II ad episcopos Synodi Duziacensis a Baronio num. 74 recitata, et ex altera ad regem Carolum paulo asperiori, a Baronio anno superiori num. 28 relata, qua cum ejus offensam majestatem perspexisset, aliam rescripsit longe honorificentiorem atque mitiorem, qua ejus virtutes effuse primum commendavit, ut ejus animum deliniret. Ad hæc litteras superiores Roma hoc anno etiam missas sic excusat, ut a se scriptas neget, sed ab officiariis, dum ipse ægrotaret, suo nomine.

17. *Et ejus appellationis rationem haberi.* — Regi etiam pollicitus est patrocinium et operam ad

imperium obtinendum, si Ludovico II imperatori nepoti suo superstes esset : « Integra fide, et sincera mente, devotaque voluntate, ut sermo sit secretior, et litteræ clandestinæ, nullique nisi fidelissimis publicandæ, vobis confitemur devovendo, et notescimus affirmando, salva fidelitate imperatoris nostri (Ludovici nempe II) quia si superstes ei fuerit vestra nobilitas, vita nobis comite, si dederit nobis quilibet multorum modiorum auri cumulum, nunquam acquiescemus, exposcemus, aut sponte suscipiemus alium in regnum aut imperium Romanum, nisi teipsum, etc. » Denique devolutus ad Hincmari negotium, de ipso longe remissius loquitur ac mitius quam antea; vult appellationis ejus habita ratione, ut Romam ire permittatur, et accusationibus, Actis, ac sententia Synodi cum illo communicatis, si se injuste damnatum contestetur, electis ab ipso judicibus, aut missis ex latere Pontificis legatis causa in provincia finiatur. Nec interim tamen illum se restituere significat in pristinum gradum. Quod si Romam jussus non perrexerit, ratam esse vult sententiam a Synodo in eum latam.

18. *Querela Patrum Duziacensium apud Pontificem Rom.* — *Actardus* metropolitani Turonensis auctus dignitate, rediit in Gallias cum Hadriani papæ litteris ad episcopos et ad regem : quæ haud æquo animo ab iis sunt susceptæ, metuentibus ne, lite adhuc pendente, *Hincmarus Laudunensis* novas turbas excitaret, solitisque artibus et calumniis Romanæ curiæ illuderet. Quare episcopi qui ad Synodum Duziacensem convenerant ad Pontificem rescripsere, Acta Concilii et Synodicam per *Actardum* missa, ab ejus sanctitate ex integro relecta non fuisse, vel studio necessario expensa. Incusant eum, qui Pontificis Epistolam scripsit, quod ad locum illum Actorum non attenderit, ubi, antequam damnationis sententia in Hincmarum proferretur, ita scriptum est : « Tunc lectæ sunt in Synodo ab Adalgario diacono sententiæ canonum, ita eo dicente : Sardicenses canones decreverunt (canon scilicet III) ut si aliquis episcopus judicatus fuerit in aliqua causa, et putat se bonam causam habere, ut iterum Concilium renovetur : Si vobis placet, S. Petri Apostoli memoriam honoremus, et scribatur ab his qui causam examinaverunt Julio Romano episcopo, et si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, et det judices. Si autem probaverit talem causam esse, ut non refricentur ea quæ acta sunt, quæ decreverit, confirmata erunt. Et Innocentius papa decrevit, etc. » Hæc et alia plura in fragmento istius Epistolæ tom. III Concil. Gall. recitatæ ad Pontificem rescripserunt, quibus probarent, se debitam venerationem Sedi Apostolicæ servasse, appellationi *Hincmari* detulisse, modo canonice interjiceretur, post Synodi nationalis judicium secundum canones Sardicenses, nec frustratoria et desultoria esset. Concilii enim Duziacensis Patres jus recipiendi ac judicandi episcoporum dejectorum appellationes Sedi Apostolicæ non negarunt, sed solum contenderunt primam causæ cognitionem in provincia institui debere, uti Acta ejusdem Synodi testantur.

19. *Carolus Calvus nunquam descivit a Pontifice Rom.* — *Carolus* rex pari quoque iracundiæ spiritu concitatus, neglecta deliniente Epistola, aut certe dissimulata, fortasse quod promissa in futurum Pontificis bona minoris æstimaret, quam imminentem ab *Hincmaro* Laudunensi molestiam et persecutionem ; ad priorem solam adhærescit, eique majore quam alias unquam perturbatione respondet. Extat integra inter *Hincmari* Epistolas, ordine XLII, p. 703, tanquam Hincmari ipsius opus, regis nomine. Cujus partem ex politico scriptore depromptam, tanti fecit Baronius num. 92, ut refutatione dignam existimarit; putaritque *Carolum* eo facto *sese nescientem a filiatione sanctæ Ecclesiæ discidisse.* Verum, inquit Cellotius citatus § 18, qui se in titulo *spiritualem papæ filium* appellat : qui in appendice, *responsionem hanc non contumaciter, sed mente pacifica contextam* fuisse ait; qui se in priore Epistola, *regem qualemcumque, tamen Catholicum, et in Catholica religione devote manentem* vocat : qua tandem ratione censeri potest schismaticus. Quod si priori jam citatæ Epistolæ, in qua *multa reclamatoria, resultatoria, et tumultuosa perspexisse* se scribit Hadrianus, notam schismatis non affixit, quin potius ea lecta *filium charissimum, sapientia præcellentem, diligentem justitiam, glorificantem Deum* nuncupat : *fideles suas orationes, certissimas amicitias nunquam aliorsum declinavisse* protestatur, ut videre est apud Baronium num. 76 et seqq. ubi Epistolam integram recitat : cur hæc Epistola ejusdem notæ et styli schismaticum fecisse dicetur? Denique sapientissimus et moderatissimus Pontifex, ad omnes has litteras ne apicem quidem rescripsit, malum vitans silentio, patientiaque, quod aliqui jam putant inchoatum : atque sequenti anno exeunte mortuus, Joanni VIII penitus sopiendum reliquit. Ita recte Cellotius. Legendus etiam Natalis Alexander laudatus num. 15, ubi ostendit Carolum Calvum immeritum a Baronio castigari. Ad hæc quæ de Carolomanno Caroli regis filio anno superiori diximus, huc revocanda.

20. *Inter Danos et Anglos varia fortuna pugnatum.* — Ad num. 102. Asserus in Vita Alfredi regis refert, anno DCCCLXXI, et nativitatis hujus regis XXII, Danorum exercitum Orientales Anglos deseruisse, et regnum Occidentalium Saxonum adiisse, « quibus Æthelvulfus Bearrossensis pagæ comes, cum suis sodalibus in loco, qui dicitur Englofeld, obviavit; et animose ex utraque parte ibidem pugnatum est. Cumque ibi diu utrique resisterent, altero paganorum comite occiso, et maxima exercitus parte deleta, cæterisque fuga elapsis; Christiani victoriam accipientes loco funeris dominati sunt ». Addit Asserus : « His ita gestis, post quatuor dies Aelhered rex Occidentalium Saxonum,

Aethelfred frater ejus, adunatis viribus, congregatoque exercitu, Rædigem adierunt. Cumque usque ad portas arcis pervenissent, cædendo et prosternendo quoscumque de paganis extra arcem invenissent. Pagani non segnius certabant, lupino more totis portis erumpentes, totis viribus bellum perquirunt. Ibique diu et atrociter ex utraque parte dimicatum est. Sed heu (proh dolor!) Christianis demum terga vertentibus : pagani victoriam accipientes, loco funeris dominati sunt. Ibique Æthelvulfus præfatus comes, inter cæteros occubuit».

21. *Ethelredo Angliæ regi mortuo succedit Aelfredus frater.* — Aliæ pugnæ Anglos inter et Danos seu Normannos habitæ, de quibus legendus Asserus apud Alfordum hoc anno num. 18 et seqq. Asserit autem Asserus, postquam Æthelredi regis prælia recensuit, eum « post Pascha regno quinque annis, per multas tribulationes, strenue atque honorabiliter, cum bona fama gubernato», e vivis excessisse. Aliqui tamen historici Anglici Æthelredi regis mortem in annum sequentem differunt; verum adversus Asserum auctorem coævum et Vitæ Alfredi seu Alvredi, Æthelredi fratris ac successoris scriptorem, minime audiendi. *Æthelredi* nomen inscriptum est Martyrologio Anglicano et Ferrarii Catalogo ad diem XXIII mensis Aprilis. Sed Bollandus ad eumdem diem eum inter *Prætermissos* rejicit, quin tituli *sancti* et *martyris*, qui ei ibidem attribuuntur, non leguntur in veteribus auctoribus, et nomen ejus nullo antiquiori Martyrologio adscriptum. Post mortem *Æthelredi* gravibus malis tota insula laboratum; *Alfredus* tamen fatiscentem monarchiam Anglicam, non modo ne plane laberetur sustinuit; sed ingenti labore, innumeris ereptam periculis in pristinum pietatis et splendoris statum restituit et auxit pulcherrime. Vix unum mensem regnarat, cum militem educere et cum paucis et nimium inæquali numero pugnare coactus fuit. « Et cum hinc inde », inquit Asserus ad annum DCCCLXXI, « utrique hostiliter, et animose, non parva diei parte, pugnarent; pagani ad integrum, suum periculum propriis suis conspectibus cernentes, et hostium infestationem diutius non ferentes terga in fugam verterunt. Sed proh dolor! per audacitatem persequentium, decipientes iterum in prælium prodeunt, ac victoriam capientes, loco funeris dominati sunt ». Dejecit hæc Danorum victoria *Alfredi* regis res, qui ea conditione cum paganis seu Normannis pacem fecit, ut a Saxonia discederent, inquit Asserus, quod et testatur Westmonasteriensis de Burrhedo Merciorum rege Alfredi beneficiario, qui *pecunia inducias impetravit*. Porro Ethelredi regis mortem male ab aliquibus historicis Anglis, tam antiquis, quam recentibus in annum sequentem differri demonstrat Alfordus laudatus; quo ex errore alius enatus, cum nempe sæculo fere integro ejus successorum tam finem quam initium anno uno serius collocarint.

HADRIANI II ANNUS 5. — CHRISTI 872.

1. *Hadriani papæ obitus, et Ludovici imperatoris captivitas ob proditionem Basilii.* — Sequitur annus Redemptoris octingentesimus septuagesimus secundus, Indictione quinta, qua Hadrianus papa cum sedisset annos quatuor et menses decem, diesque decem et septem, moritur kal. Novembris. Res ab eo gestæ descriptæ ab Anastasio fine carent. Vacavit autem Sedes ejus usque ad decimum nonum kal. Januar. qua die in ejus locum suffectum fuisse Joannem archidiaconum, Aimoinus[1] hujus temporis scriptor affirmat.

Quo pariter anno, quo mortuo Hadriano, est subrogatus Joannes, Basilius imp. nonnihil offensus Ludovici litteris anno superiori ad eum missis, adversus illum commotus, ad dolos convertitur, atque Adelgisum ducem Beneventanum ad defectionem sollicitat, qui civitatibus Ludovico subjectis, ut ab eo recedentes, ad Græcos deficerent persuasit, cum tamen ipse dolos, quos texebat, occultans, se ipsi fidelem amicum exhibens, venientem ipsum Ludovicum Beneventum amice excipiens, de ipso prodendo consilium iniit. Cum interea Ludovicus pro Capua recuperanda, quam occupaverant Græci, sollicitus, illuc exercitum du-

[1] Aim. l. IV. c. 29. in fin.

cit, quam ut cives placatum redderent, ipsi obviam tanquam nuntium pacis miserunt corpus sancti Germani ipsorum episcopi, cujus occursu mitior factus, cives, expulsis Græcis, recepit in gratiam, et sic reversus est Beneventum. Hæc omnia pluribus Regino, et alii temporis hujus scriptores, sed male Regino, anno superiori, quo perperam ponit obitum Hadriani, Joannisque creationem. Quod autem ad corpus sancti Germani spectat, a Ludovico acceptum ac retentum secum, redeunte in Galliam deportatum affirmant.

2. At non hic finis insidiarum : suasit Adelgisus imperatori Beneventum redeunti exercitum jam fatigatum nimis ad tempus dimittere. Quo facto, inito consilio cum duce Saracenorum Seodam (Sangdam), quem imperator, Barim cum caperet, per deditionem acceperat, imperatorem aggredi, vincutis altigare, vel si resisteret, palatium concremare deliberat. Res accidit ex sententia, et resistente Ludovico nonnihil, et jam ad incendendum palatium proditores conversi, eo adegerunt imperatorem, ut seipsum ipsis dederit, a quibus est detrusus in carcerem, nec inde exemptus, donec fortissimis sit juramentis pollicitus servare, quæ ipsi pacta firmanda obtulerint proditores. Hæc pluribus Regino, Leo Ostiensis et alii, diffusius vero Herembertus hujus temporis scriptor, qui et hac de causa, cur ista fieri permiserit Deus, addit :

3. « Cur autem jam dicto Augusto supradictum opprobrium, Domino permittente, Beneventani inferre quiverunt; de multis duo inferam. Primo quia veniens quodam tempore Romam, ut duos episcopos condemnatos ad pristinam reduceret dignitatem, nempe Guntharium atque Theutgaudum, et nollet ei consentire Nicolaus papa vir Deo plenus : secundum antiquum morem ei obviam venit cum candidato sacerdotali agmine. At ille spreto timore Dei, fustibus clerum cædi fecit. Cruces vero, omniaque sancta ministeria pedibus calcari : Romaque pæne miltiari spatio deprædata est, vicariumque beati Petri quasi vile mancipium ab officio sui ministerii, nisi Dominus restitisset, privare voluit. Secundo, quia capta Bari, Seodam omnium hominum flagitiosissimum non juxta voluntatem Domini protinus, ut dignum erat, crudeliter interfici fecerit, oblitus videlicet quod Samuel coram Saule de[1] Agag pinguissimo rege Amalechitarum egerit, quomodo in frusta discerpi eum fecerit, quemadmodum etiam quidam propheta Samariæ regi de quodam scelerato dixit[2] : Quia dimisisti virum morte dignum, erit anima tua pro anima illius ». Hæc Herempertus, observatione quidem digna. Quid post hæc Ludovicus egerit, dicetur anno sequenti.

4. *S. Athanasius episcopus Neapolitanus multa passus a Sergio nepote, moritur.* — Hoc item anno, quo mortuus est Hadrianus papa, pariter ex hac vita migravit, sed ante ipsum, S. Athanasius episcopus Neapolitanus ita testante Petro diacono Cassinensi, qui hoc item tempore vixit, resque ab eo præclare gestas conscripsit. Tradit enim ipsum hoc anno decessisse idibus Julii, Indictione quinta, eum a temporibus Nicolai papæ diram persecutionem passus esset a Sergio nepote suo magistro militum, eodemque duce Neapolitano. Cum enim ex hac vita migrasset ipsius Athanasii frater Gregorius tunc Neapoli summa rerum potiens, præfectura illa devoluta est ad dictum ejus filium Sergium : qui commonitorem patruum non ferens, eum a sede expulit, et ad obitum usque persecutus est. Sed audiamus Petrum ista ita describentem a temporibus Nicolai papæ, cum persecutionem pati cœpit ; ait enim :

5. « Defuncto Gregorio germano suo, cœpit vir sanctus, Dei patrisque zelo nepotem suum spiritualiter, et non mundane diligere ; et ut in omnibus se aptissimum præberet, sedula admonitione exhortari. Cujus monitionem uxor illius graviter ferens, viruum suum cœpit diabolica decipere locutione, ut si vellet monarchiam solus obtinere, non solum huic ullam exhiberet obedientiam, verum etiam hunc e latere suo, aut procul eliminaret, aut omnino perderet. In qua deceptionis fraude nequissima Jezabel calliditatis perduelles sibi conscios reperit, qui more burdonum aut mulorum nati sunt, ut conceptum semel virus, prout decreverat, posset auribus propinare et pectori inserere conjugis sui : quod et factum est : nam ad hoc usque perductus est, tam vi cupiditatis, quam linguæ vipereæ assidua suasione illectus, ut servum Dei custodiæ traderet ; erat namque vir ille mobilis ut arundo, quæ omni vento movetur, et avidus in cupiditate, et in nullo patri similis. Hic viros malitiæ suæ conscios in domo sua clam recondidit cum gladiis et fustibus, et virum Dei subdote, quasi ad consilium adscitum, cæterosque germanos illius fraude tenuit, Deum nihilominus parvipendens, patris monita pro nihilo ducens, virique Dei sanctitatem abdicans ; et prout convenerat, circumvenit eos præstigiis suis, ut Judas proditor justissimum Dominum.

6. « Reverendissimum autem Dei famulum, cum omnes metuerent vel fimbrias indumentorum contingere : ab uno Dei adversario, ejusque satellite irreverenter captum episcopalibus indumentis exutum, ceu vile mancipium, clericorum adempto solatio, custodiæ arctiori deligari fecit. Quo peracto, commota est tota civitas, atque aerem miserrimis verberat vocibus hoc modo inclamitans : Ubi miseris nobis tam crudele provenit facinus ? Virum justum et pium cur oportuit talia pati ? Quis enim ad eum æger, aut egens, aut captivus unquam advenit, et inauxitiatus abscessit ? Inter hæc græca latinaque pars sacerdotalis, et monachica turba, præcipue Antonius vir satis idoneus et provectæ ætatis monachorum abbas, diutinis jeju-

[1] 1 Reg. xv. — [2] 3 Reg. xx.

niis et ægritudine corporis jam defectus, alienis erectus manibus cum universo clero ad prætorium advenit, itaque exorsus est : Dic, miser omnium contemptor, quid est hoc quod fecisti ? Hoc ergo pro infando scelere noveris non solummodo te periturum, cunctumque genus tuum, sed etiam tota urbs, quæ Athanasii adhuc oratione gubernata est, sine dubio desolabitur pastore decedente. Redde (etiam clerici inquiunt) pastorem nostrum, qui nos spirituali ac carnali protectione tuetur : si enim hunc retinere tentaveris, tibi extemplo veniet perditio.

7. « Quibus auditis, mœrens dux effectus, primo quidem ut regulus venenatus in eos sibilis irruit : Deinde ait : Ite nunc ad propria, et post decreta respondebo vobis. Venientes igitur ad eum secundo et tertio similia illi dixere. Tunc universi flentes regressi dicebant ad alterutrum : Omnium altaria divinorum templorum exuamus, inferamusque Dei inimico anathema perpetuum, quod nunquam expietur. Cernens autem ille erga se hujusmodi conspirationem, consilio habito cum sequacibus suis, misit et accersivit præfatum virum, et S. Salvatoris abbatem cum clericis et monachis, ac pietate simulata, sub die octavo solvit virum Dei ; veniamque ab eo, licet ficte, petens dimisit eum, fratribus ejus retentis ; sed Deus justus, qui unicuique reddet secundum opus suum hic vel in futuro, hunc justissime perculit : nam eo loco, ubi virum Dei retrusit, non multum post captus est sicuti malefactor ». Imo et oculis orbatus est, et mortuus, ut suo loco dicetur. Pergit Petrus :

8. « Dimisso namque eo, facta est talis lætitia in urbe tota, qualis solet fieri in charis mortuis ad vitam reductis. Hanc videns ille lætitiam, pœnituit quod eum dimisit : tamen posuit ubique insidias clam, ne quis ad eum ingredi aut egredi auderet: tunc lamentabatur hinc inde grex Dominicus : viduæ et pupilli lamentabantur, quia præco obmutuerat, et tuba Evangetica non audiebatur. Hæc vir Deo plenus videns, flebat amarissime magis illius ruinam, ut Saulis Samuel, quam contumeliam ab eo illatam : et David mitissimum imitans, ejus rabiem dum sedare non posset multis deprecationibus ab eo digressus est, thesaurumque Ecclesiæ signatum annulo suo reliquit, et titulum ibi posuit hæc continentem : Anathema sit, qui fecerit, vel jusserit absque mea præsentia vel jussione hanc januam aperire, vel aliquid hic contingere : sicque in insulam dictam Salvatoris abscessit. Mox ille insanus, ac rem prout gesta erat audivit, Dei famulo mandavit, dicens : Si vult, ut non eum persequar, rejecto candidatorum regimine, monachicum indumentum assumat, mihique Ecclesiam ad ordinandum sponte relinquat, clericos vero quos secum detulit, illico remittat. Ad quem vir Dei dixi : Sponsam, quam Deo donante, suscepi, nulli viventi vivens volensque relinquam ; nec ordinandi licentiam, me superstite, alicui dabo ; monachi schema, illo vivente, non accipiam : scortum est enim, primam relinquendo conjugem, alteri sociari : eos autem, qui me charitatis causa secuti sunt, non tradam, nec rejiciam. Unum autem ab illo peto, ut liceat mihi in tuto loco manere, quousque Dominus duritiam cordis emolliat.

9. « Talia dum duci relata fuissent, Neapolitanorum ille et Sarracenorum exercitum congregans, sanctum Pontificem in jam dicta insula per novem dies expugnavit. Ludovicus imperator hæc audiens, Marinum præfectum Amalphitanum cum viginti sagenis (genus erat navium) ad Salvatoris insulam dirigens sanctum virum inde abstrahi sibique deferri mandavit. Hæc videntes Neapolitani exierunt super eos una cum Sarracenis navaliter, persecutique sunt eumdem procul ab urbe : sed Deus, qui subvertit Pharaonem, confregit et illorum tunc superbiam, et in fugam conversi sunt, Sarracenis captis ibidem et occisis. Sicque sanctus vir Beneventum imperatori delatus, in maxima est honorificentia habitus. Magister vero militum Sergius nolens sanctum virum illæsum recessisse, effracto gazophylacio episcopii, universum thesaurum Ecclesiæ auferri, sibique exportari mandavit. Tunc distrahebantur cymilia, et res Ecclesiarum, et iniquis dabantur. Sacerdotes Dei contemptui erant in tantum, ut etiam ex ipsis fustigati et tonsurati, nudi per plateas traherentur. Ecclesiæ Dei, quæ a religiosis prius tenebantur, custodibus distribuebantur, qui contempta religiositate, domum Dei muneribus mercabantur, et erat luctus inenarrabilis et fletus immensus.

10. « Hæc dum ad Hadriani papæ notitiam devenissent, direxit unam Epistolam antefato judici, et aliam clero et populo Neapolitano, mandans, ut suum Pontificem omnino reciperent ; sin autem, anathematis vinculo innodarentur. Qui jussionem Apostolicam pro nihilo computantes, nec Pontificem recipere, nec excommunicationem servare voluerunt. Post hæc Anastasius Sedis Apostolicæ bibliothecarius una cum Cæsario abbate ex parte Apostolici et imperatoris Neapolim venientes, eamdem civitatem anathemate innodavere.

« Vir autem Domini tristis et lugens et vagus dum pergeret huc et illuc, bestialis illa Dalila eum persequi non desinebat, submittens filios Belial, qui sanctum virum Romæ constitutum veneno interficerent. Sed ille qui non dormit neque dormitat, custodivit famulum suum ab omni periculo, indeque vir sanctus recedens, Surrentum pervenit.

11. « Quadam vero die, dum in eadem urbe cum Stephano fratre suo episcopo resideret, cœpit subito flere amarissime : cumque diu subsisteret, ejusque lacrymas non videret finiri, quænam causa existeret tanti luctus, Stephanus frater exquisivit. Cui illico respondit vir Dei : Ecce misera Neapolis sub anathematis vinculo jacet obligata ab universali et summo Pontifice et a mea parvitate, si utrisque nobis (quod humanum est) finis morte advenerit : quid erit de ea ? (quod ei factum est sicut prædixit : nam eodem anno ambo obiere :) Vadam,

inquit, Romam, et rogabo summum Pontificem, ut solvat eam ab excommunicatione. Quod, ut dixit, per Dominicum episcopum ab Hadriano papa missum, opere adimplevit. Post hæc vir sanctus ab Hadriano papa vale faciens, ad Ludovic. imperatorem, tunc in Sabinis remorantem profectus, et ab eo cum ingenti honore susceptus, et cum eo Romam regressus, hortatu jam dicti Apostolici cum imperatore ad Sarracenos expugnandos, et sedi suæ restituendos profectus ad civitatem Nerulanam devenit, in qua tertio kal. Julii celebravit diem Apostolorum. Peracta missa, cœpit febribus anhelare, et perfractus ab eadem infirmitate Deo dignus et clarus Athanasius, et carnea subtractus est fæce, et suo Creatori novissimum reddidit spiritum in oratorio sancti Quirici, quod bissenis millibus a monasterio sancti Benedicti in Cassino distat, idibus Julii, Indictione quinta, regnante Basilio imp. Constantinopolitano : Præfatus autem venerabilis vir ante episcopatum vixit decem, et[1] octo, in episcopatu sedit annos viginti duos, et in angustiis hujus sæculi fuit mensibus viginti cum uno, inde portatus est ad montem Cassinum flentibus omnibus, sed exultantibus angelis. Quem suscipiens omnis sancta congregatio illius monasterii, digne et decentissime sanctissimum ejus corpus condidere in Ecclesia beati principis Apostolorum, quæ ab Arechisio rege constructa est, et jungitur Basilicæ sancti Benedicti; ubi exuberant multa mirabilia per eum ad laudem Domini nostri Jesu Christi usque in præsentem diem ». Hæc Petrus, qui pergit dicere de cæco tunc ad sepulcrum ejus illuminato. Eo autem defuncto, impius Sergius fratrem suum pariter Athanasium nominatum in locum ejus ordinandum curavit : sed quanta mala vice versa ab isto Athanasio juniore ipse passus sit, qui seniorem sanctum Athanasium adeo acerbissime prosecutus est, inferius suo loco dicturi sumus.

12. *Neapolitanæ Ecclesiæ læta primordia, digna præconia, et florens status maxime sub S. Athanasio.* — Quam autem pulchra facies esset Neapolitanæ Ecclesiæ, antequam contigerit hoc tempore Sergii labefactam esse tyrannide, ex eodem Petro diacono possumus intelligere, qui in eadem de rebus Athanasii tractatione, ista præfatus est de ipsa Neapolitana Ecclesia, atque in primis de civitate ipsa :

« Ita præpotens et amœna civitas est in structuræ scilicet munitionibus, sic in suburbio, et Christicolarum interius degentium religione vigens, ut in Hesperia post Romanam Urbem nulli reperiatur esse inferior. Eadem ita frequentissimis Ecclesiis ac præclaris antiquæ scilicet et vetustissimæ structuræ adytis, necnon et monasteriis virorum et puellarum referta retinetur, ut horum continuis precibus nocturnis diurnisque adjuta victrix consistat et tuta. Nam et interdum binas præsulum gestat sedes ad instar duorum testamentorum, qui eam gubernant et regunt, ut capite reguntur artus diversi ». Ita enim quod duplex populus contineretur in ea, nempe Latinus et Græcus, qui seorsum suos quisque sub capite tamen uno peragerent sacros ritus. Pergit vero :

13. « Reperiuntur plane in ea templa prisco constituta ædificio, quoniam non solum a Constantino piissimo principe Augustorum Christianissimo, sed plures ante annos Christiana inibi religio floruit. Siquidem beatissimus Petrus Apostolorum princeps Asprem sanctissimum inibi ordinavit episcopum. Nam et beati illius Agrippini Ecclesia hactenus demonstratur, qui quintus a supradicto Asprem ordinatus est episcopus, quique et patronus et defensor est istius civitatis. Beatissimumque Januarium Christi martyrem postea Neapolitæ meruerunt habere tutorem, quibus annitentibus, prædicta urbs, Deo favente, tuta remansit, manebitque in æternum, quoniam quasi duas fortissimas bases, duoque candelabra splendentia gloriatur se habere supradictos Patres, duabus quasi alis, id est, duorum sanctorum fisa precibus.

14. « In qua laici simul cum clericis assidue græce, latineque communi prece psallunt Deo, debitumque persolvunt jugiter officium. In qua etiam indigenæ et inquilini non circumeundo domos in peregrinorum habitu stipem publice expetunt, sed quo loco commorantur, omnia necessaria, quæ desiderantur, abundantissime percipiunt. Et juxta præceptum Dominicum præfatæ urbis accolæ potius Lazaros quæritant, ut exhibeant largius affluentiusque quibus indigent. Idcirco a multis crebro oppugnata gentibus, et prius a Wandalis, postremo a Longobardis indesinenter oppressa per annos ferme ducentos, inviolata perstitit, et invicta ab omni hostium confusione remansit. QUONIAM CIVITAS HÆC CIVITAS MISERICORDIÆ EST ET PIETATIS, HINC INDE VALLATA OMNI BONITATE. Quæ ergo meruit tot talesque habere patronos apud Deum in exorando, merito hujusmodi debuit protectione tutari, ut in bonis exuberet operibus, et a cunctis existat adversariis illæsa ». Ita Petrus; qui plane verax et fidelis testis comprobatur civium pietatis, quæ in hæredes propagata, et a posteris civibus in hanc usque diem latioribus diffusa spatiis, largiorique cumulata proventu, multiplicatis charitatis operibus erga pauperes, eximio fulgore nitescit : adeo ut non solum pristinum illum gloriosum conservet pietatis titulum, sed aucta magnis accessionibus pauperum omnis generis hospitalium domorum cum decoro cultu Ecclesiarum, mirum in modum ea civitas in orbe Christiano resplendeat. Pergit vero Petrus :

15. « Quid ergo de structuris diversis diversa conamur adstruere, vel de priscorum in ea civitate sanctorum copia ex prædicta prodeuntium urbe narrare tentamus, quorum conversatio est in cælis? quandoquidem nostris nuper temporibus sanctissimus Athanasius ejus urbis præsul in con-

[1] Ita illorum temporum Canonum contemptus ferebat, et corrupta Ecclesiastica disciplina fieri sinebat.

ctis piis operibus charus extitit Deo, ut ejus non immerito justorum Actis vita æquiparetur beata, etc.» Quantam autem accessionem eadem Ecclesia acceperit etiam in exteriori cultu ab ipso Athanasio, idem Petrus inferius sic describit :

« Hic itaque zelo fretus divino constituit sacerdotes hebdomadarios in Ecclesia Domini Salvatoris, quæ Stephania vocatur qui in ea continuis diebus publicam missam celebrarent, sicut mos est Romanæ Ecclesiæ, in qua etiam ad eorum sumptus necessarios rerum distribuit opes. In Ecclesiis quoque beati Andreæ Apostoli, et protomartyris Stephani custodes delegavit, ubi res obtulit ad luminarium continuationes (concinnationes) et ipsius custodis sumptus. Ecclesiæ vero S. Restitutæ, quæ a Constantino imp. condita est, connexuit utrosque Joannes, Baptistam et Evangelistam, et custodem cum officialibus clericis ordinavit, resque illi ad præsidium eorum largitus est. Fecit etiam xenodochium ad peregrinorum susceptionem, super gradus atrii Ecclesiastici, cui nonnulla etiam contulit prædia in insula Salvatoris vocabulo cognominata, quæ a Neapoli vix duodecim distat stadiis, quanquam multis retro annis a monachis in cellis consistentibus in propriis a singulis voluntate incoleretur illuc frequenter properans, crebra exhortatione illos admonens, unum super illos vice pastoris in cœnobio degentem abbatem constituit, qui eos sub regulari districtione foveret, ad quorum quotidianos sumptus Ecclesiam beatæ Luciæ martyris in perpetuum cessit habendam cum omnibus rebus suis. In Ecclesia quoque sanctissimi ac beatissimi martyris Januarii, quæ juxta memoratæ urbis mœnia condita, Magna a civibus nuncupatur, ubi unus ante tantum martyrem sacerdos excubabat : in obsequium ipse monasterium instituit, illicque religiosæ vitæ virum singularem fratrem ordinavit, qui cum collato sibi grege incessanter Deo juge laudis officium persolveret, etc.» Pergit dicere de eleemosynis diversi generis, ab eodem in diversos erogari solitis. Sed hic jam satis de his.

16. *Legatio Basilii imperatoris ad Ludovicum regem Germaniæ.* — Eodem pariter anno missa est legatio a Basilio imp. ad Ludovicum Germaniæ regem honorifica satis, de qua hæc in antiquo Chronico a Pithœo edito : « Dicto anno, mense Januario, circa Epiphaniam, Basilii Græcorum imp. legati cum muneribus et Epistolis ad Ludovicum regem Ratisbonam venerunt, atque ei inter cætera xenia crystallum miræ magnitudinis auro gemmisque pretiosis ornatum cum parte non modica salutiferæ Crucis obtulerunt. Qui honorifice suscepti, et congrua responsione accepta, redierunt ad sua ». Hæc ibi.

Anno periodi Græco-Romanæ 6365. — Anno Æræ Hispan. 910. — Anno Hegiræ 259, inchoato die 6 Nov., Fer. 5. — Jesu Christi 872.

— Joannis VIII papæ 1. — Ludovici imp. 24. 23. et 18. Basilii imp. 6.

1. *Moritur Hadrianus II PP.* — Ad num. 1. Annalista Bertinianus, cujus verba exscripsit continuator Aimoini, qui perperam cum ipsomet Aimoino confunditur, ad annum DCCCLXXII scribit : « Adrianus papa moritur, et Joannes archidiaconus Romanæ Ecclesiæ, XIX kalendas Januarii in locum ejus substituitur ». De anno mortis Hadriani II inter omnes convenit, sed nullus ex antiquis diem ejus emortualem notavit, nec divinari potest ; cum Guillelmus Biblioth. qui ejus Vitam scripsit, asserat tantum illum *annos quinque* sedisse. Eam Vitam Baronius, aliique omnes in fine mutilatam credunt, quod his verbis in libris editis terminetur, in iisque notetur videri aliqua deesse : « quia sine conscientia Sedis Apostolicæ, commissum sibi prædicationis officium deserens, (sc. Grimoaldus episcopus in Bulgariam missus) Romam diutissimus remeavit, magnum Epistolæ volumen frivolis allegationibus, tanquam sub prætextu deliberatæ sententiæ, Synodo præsidentium implicatum Apostolicæ Sedi super excusatione sua remisit. In quo facto, quia episcopus a Bulgaris expulsum Epistola tacente se asserit, et presbyteri non se pulsos a Græcis vel Bulgaris, sed ab episcopo (nempe Grimoaldo) circumventos, profecto dubium, quin mutuæ subsit proditionis imago (donec Christus renum rimator, et cordium in suorum servorum examine hanc in lucem protulerit), non videtur ». Quod ibi de Grimoaldo narrat, sub finem Pontificatus Hadriani II contigit, referturque a Baronio anno superiori num. 17. At extat in Bibliotheca Colbertina Codex Ms. Anastasii num. 288, in quo post verbum *non videtur*, legitur, *Amen*, et statim subjicitur, « Titulus Gregorii, ut nullus præsumat

principi viventi alium eligere regem, etc. » ubi vox illa *Amen* æquivalere videtur voci *explicit*, qua librarii de more utebantur in cujuslibet Tractatus fine. Sed quidquid hac de re sit, pauca in ea Vita deesse possunt.

2. *Ei succedit Joannes VIII.* — Quanto tempore Sedes vacaverit, incompertum, *Joannem* autem hujus nominis VIII, natione Romanum, *XIX kalend. Januarii*, seu decima quarta mensis Decembris in quam Dominica cadebat, ordinatum docet annalista Bertinianus citatus, et ex eo continuator Aimoini quem sub Aimoini nomine Baronius aliique omnes in die ordinationis Joannis VIII sequuntur.

3. *Aimoinus ab ejus continuatore distinguendus.* — Quia vero Baronius aliique ante nostram ætatem continuatorem anonymum *Aimoini Floriacensis* monachi, qui exeunte sæculo XI vixit, cum ipsomet Aimoino, qui anno MIV florebat, confundunt, ejusdemque continuatoris in Annal. Ecclesiast. annis sequentibus sæpe mentio occurrit, visum est hic nobis, aliqua de eodem *Aimoino*, ejusque continuatore ac interpolatore, ex Labbeo in Diatriba, quam tom. II Dissertationis de Script. Ecclesiast. subjicit, in medium adducere. *Aimoinus* itaque Floriacensis cœnobii monachus auctor fuit Franciæ Historiæ, cujus extant variæ editiones variis temporibus factæ. Verum Historia illa Aimoiniana ab auctore anonymo continuata et interpolata fuit. *Aimoinus* enim Historiam suam ad annum tantum XVI Clodovei Francorum regis hujus nominis secundi perduxit, et quæ in antiquis editionibus post caput 42 libri quarti habentur, non ejus, sed continuatoris sunt. Labbeus existimat, illum unum eumdemque ac cœnobii sancti Germani Parisiensis alumnum extitisse, et varias ejus interpolationes in Historiam Aimoini ab eo insertas enumerat. Quæ enim ab initio libri primi ad caput usque 41 libri quarti continentur, eodem tenore decurrunt suntque historico melioris ævi non indigna ; cætera vero quæ sequuntur a capite 42 libri quarti, ac toto libro quinto usque ad finem, partim barbara sunt ac ridicula, partim quidem interdum paulo accuratiora, sed ab *Aimoini* oratione toto cælo distant. Quod ex annalista Bertiniano mox retulimus, ex illo in eam continuationem translatum. Quod vero Baronius anno DCCCLXIX, num. 66, adversus venerationem imaginum recitat, attribuitque Aimoino lib. 5, cap. 28, desumptum est ex eodem annalista qui sæculo nono vixit, cum apud Gallos controversia de imaginibus ferveret. Quare anonymus iste modo falsa, ridicula, et fabulosa, modo vera et solida, ex aliis scriptoribus desumit, et res sui monasterii Dionysiani, ubi sese occasio offert, intexit. De *Aimoino* monacho *Pratensi*, qui hoc tempore vivebat, suo loco egimus.

4. *Profectio Romana Ludovici Aug.* — Ad num. 2 et seq. Quia Regino in Chronico, magno errore mortem Hadriani papæ cum anno DCCCLXXI copulat, putavit Baronius eum pariter errasse in notatione temporis, quo *Ludovicus* imp. a Beneventanis indigne habitus est. Indeque susceptam hoc anno a Ludovico imp. profectionem Romanam in annum sequentem perperam differt, de qua ideo tunc verba faciemus, hic tantum notantes Reginonem per hæc tempora sæpius in Chronologiam peccare.

5. *Bona monasterialia inter abbates et monachos divisa.* — Mabillonius Sæc. IV Benedict. part. 2, in Præfatione num. 200, ad hoc sæculum revocat divisionem bonorum monasterialium inter abbatem et conventûm, qualis in monasterio sancti Dionysii anno DCCCLXII facta est, ut legitur apud Dubletum in Antiquit. Dionysianis, et hoc anno in monasterio sancti Germani apud Parisios ab Hilduino abbate regulari peracta. Mabillonius Sæc. III Benedict. part. 2, pag. 119, recitat Præceptum Caroli Calvi pro partitione prædiorum in usus monachorum cœnobii sancti Germani, quo illam divisionem confirmat. Charta illa dicitur « data XII kal. Maii, Indictione V, anno XXXII regnante Carolo gloriosissimo rege, et in successione Illotharii anno III. Actum monasterio S. Dionysii, etc. » hoc nempe anno.

6. *Hujus divisionis origo.* — Hujus partitionis in causa fuit rapacitas quorumdam sæcularium abbatum, qui omnia monasterii sibi commendati bona in usus suos demum convertebant. Id, ut ne in monasteriis sibi subjectis aliquando fieret, *Hilduinus* abbas San-Germanensis hac partitione consuluit, ut testantur litteræ hac de re ab eo confectæ. Ejusdem argumenti est Epistola III Frotarii Tullensis episcopi ad Ludovicum Pium imp. pro monasterio Mediolanensi, diœcesis Trevirensis, ubi tempore Fortunati abbatis, jussu Ludovici Pii, « Smaragdus ipsius monasterii monachis portionem de abbatia dederat, ut regulariter viverent ». Sed Hismundo abbate hanc portionem sibi vindicante, querelis ad imperatorem delatis, Frotario promisit abbas se « per omnia emendare velle quidquid hactenus negligenter ex sua parte fuerat actum ». Monachis eo pacto, nec aliter assentientibus, « nisi illis portio sua redderetur », eoque pernegante, a Frotario monachi postularunt, « ut illis licentiam daret ad imperatoris præsentiam recurrendi, ejusque misericordiam implorandi : dicentes se magis velle de eodem monasterio expelli et in peregrinatione et mendicitate vivere, quam falsis promissionibus ulterius credere et sub falso monachorum nomine militare ». Eorum postulatis annuit Frotarius præmissis ad imperatorem litteris, ex quibus hæc Mabillonius refert. Hunc etiam spectat ipsius Frotarii embolum Epistolæ primæ.

7. *Dies natalis genuinus et regni Caroli.* — Porro *Carolus Calvus*, postquam in laudato Præcepto monasterio San-Germanensi bona omnia a Ludovico Pio patre suo concessa confirmavit, quæ abbas monachis dare debent definit, subditque : « Præterea decrevimus, ut de villa quæ vocatur Bospatium in pago Laudunensi, quam eisdem fra-

tribus per regiæ auctoritatis præceptum, ad locum refugii, pietatis nostræ clementia misericorditer contulerat, in idibus Junii, quando Deus nos nasci in mundo voluit ; et VIII idus Junii, quando rex regum nos ungi in regem sua dignatione disposuit, refectio eis a Decano specialiter exhibeatur ». Carolus Calvus anno DCCCXXIII in lucem prodiit, annoque DCCCXXIX rex a patre constitutus est, ut annis illis ostendimus.

8. *Translatio S. Launomari abbatis.* — In Sæculo IV Benedict. part. 2, pag. 246, refertur Historia translationis *sancti Launomari* abbatis Curbionensis, quod monasterium erat in diœcesi Carnutensi situm. Illud cum solo æquatum fuisset, tandem cœnobitæ Normannorum infestationis metu patroni sui *Launomari* corpus in tutiora loca traduxere, et primum hoc anno in villam pagi Abricantensis, Patricliacum apppellatam. Anonymus æqualis, qui hujus translationis Historiam litteris mandavit, de Normannorum grassationibus hæc habet : « Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi DCCCLXXII, cum jam peccatorum nostrorum magnitudine justo Dei judicio promerente, omnem Neustriam ac pœne totam Aquitaniam per decem et octo continuos annos longe lateque Nortmannorum gens vastasset, civitates, castella, et monasteria usque ad solum destruens, Curbionensis monasterii abbas, Guarno nomine, cum aliquibus fratribus ejusdem cœnobii metu ac timore memoratæ perfidæ gentis, quæ quotidie majora moliuntur in destructione sanctæ Dei Ecclesiæ ; permittente ac consentiente domno rege Carolo cum proceribus suis, transtulit corpus pretiosi ac beatissimi Launomari in pagum Abrincadinum, in villam quæ dicitur Patricliacus ». In alia Historia ejusdem translationis ibidem recitata dicitur, *debacchante Nortmannorum furore*, eumdem abbatem reliquias sancti Launomari Cenomannos detulisse, et cum eorum ferocitas et vesania crevissent, monachos a civitate Cenomannica eosdem ad Blesensem transtulisse, quod Mabillonius in Notis ad eamdem Historiam anno DCCCLXXIV factum fuisse opinatur, aitque Blesensem abbatiam, a qua pendet Curbionense monasterium, hactenus subsistere et monasterium Curbionense nunc prioratum (ut vocant) simplicem esse, vulgo *Saint Lomer le Moutier*, sex fere leucis ab urbe Carnutum distans. Porro *Launomarus* monasterium Curbionense anno secundo Chilperici regis condidit (ideoque anno Christi DLXIII), ut habet auctor anonymus posterioris ejus Vitæ, quæ sicuti prima in Sæculo primo Benedict. recitatur. Mortuus est *Launomarus* anno circiter DXC, ut ibidem in Notis dicitur.

Concilium Romanum, de quo anno sequenti num. 1.

JOANNIS VIII ANNUS 1. — CHRISTI 873.

1. *Concilium Romanum in causa Ludovici imperatoris contra Aldegisum.* — Annus Redemptoris octingentesimus septuagesimus tertius, Indictione sexta sequitur « quo Ludovicus imp. Romam venit », inquit Regino, « ibique conventum celebrans coram summo Pontifice, multa super Adelgisi tyrannide conquestus est. Tunc a senatu Romanorum idem Adelgisus tyrannus atque hostis reip. est declaratus : bellum etiam et adversus eum decernitur. Joannes papa imperatorem a juramento, quo se obligarat, auctoritate Dei, et sancti Petri absolvit, affirmans nihil obesse, quod ad mortis periculum evadendum coactus fecerat, nec sacramentum esse dicendum, quod contra salutem reip. quamvis cum multis execrationibus fuerit prolatum. His adhortationibus principis animus ad rediviva certamina provocatur : tamen ne a suis perjurus diceretur, nequaquam ipse contra tyrannum procedit, sed reginam cum exercitu dirigit. Adelgisus certis indiciis colligens bellum adversum se summis viribus parari, hostemque se ac tyrannum esse denuntiatum, suæ nequitiæ conscius, metu perterritus, et spem vitæ in fuga ponens, in Corsicam insulam secessit, ibique ad tempus latuit ». Hæc Regino, sed male anno superiore, inde errore captus, quod Joannem papam (ut dictum est) ante biennium creatum putavit, quem anni superioris initio suffectum

diximus in locum Hadriani. Sed hæc non ante hunc annum contigisse potuerunt : nam [1] Leo Ostiensis testatur, quod postquam exivit, undecim circa menses constiterit Berolis. Aimoinus [2] tradit, Joannem Pontificem compatrem Adelgisi ipsum Ludovico id optanti reconciliasse, idque factum hoc anno.

2. *Pallium missum ad episcopum Coloniensem.* — Eodem anno idem Pontifex petitum pallium misit ad recens creatum episcopum Coloniensem Wilibertum, addiditque has litteras : « Joannes papa Wiliberto Agrippinensi episcopo. Pallii namque usus inter cætera tantæ virtutis est, ut postquam collatum fuerit, cui confertur, omnem de retroactis excessibus calumniam adimat ; non quod crimina purget, sed quod tanta debeat esse circumspectio conferentis, ut non nisi his carenti tantum munus conferre pertentet. Unde imperfectus est, cui tantum donum aufertur, nec potest esse firmus sive perfectus, qui hujus sacri non fuerit adjumenti collatione firmus et integer. Ac per hoc neminem profecto poterit stabilire, vel alicujus dignitatis dono statuere, qui hujus religiosi habitus munere defraudatus, ad tantæ perfectionis privilegium pervenire non meruit, etc. » Hactenus ibi.

3. *Legatio Joannis papæ VIII ad Ludovicum regem.* — Hoc pariter anno, ab eodem Joanne Pontifice missa est legatio ad Ludovicum regem, qua dissolveret quæ juramento firmata erant de regni Lotharii divisione facta cum Carolo. Qui functi sunt legatione, fuere Formosus episcopus Portuensis, et Gaudericus (Jadericus) episcopus Velitrensis. Cujus hæc supersunt monumenta in eodem quo suprascripto Codice Antonii Augustini : « Anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo septuagesimo tertio, Indictione quinta, alias sexta idibus Septembris in placito generali apud Gandulphi Villam, cum Ludovicus sacramenta superius scripta disrupisset, et æquivoco suo itidem Ludovico imp. se conjunxisset et sacramenta, quæ superius scripta sunt, ferri jussisset, Engilberga regina et legatis Sedis Apostolicæ, Formoso scilicet et Gauderico (Jaderico) præsentibus, hac tempestate urgente, episcopi omnes ex regno gloriosi regis Caroli hanc professionem infrascriptam fecerunt, et omnes laici hoc sacramentum similiter infrascriptum fecerunt.

4. « Professio episcoporum.

« Quantum sciero et potuero, adjuvante Domino, consilio et auxilio, secundum meum ministerium, fidelis vobis adjutor ero, ut regnum, quod vobis Deus donavit, vel donaverit, ad ipsius voluntatem et sanctæ Ecclesiæ, et debitum honorem regium vestrum, fideliumque vestrum salvationem continere, habere et obtinere possitis.

« Sacramentum laicorum.

« Quantum sciero, et potuero, adjuvante Domino, consilio et auxilio fidelis vobis adjutor ero ut regnum, quod habetis, ad Dei voluntatem et S. Eccl. et vestrum honorem atque ad vestram salvationem continere possitis : et quod Deus vobis adhuc concesserit acquirere, contra omnes homines defendere valeatis ». Porro hæc edita postea novi in Annalibus a Pithœo editis. De ejusmodi Engilbergæ adventu ad Ludovicum, et cessione ab eo facta partis regni Lotharii meminit etiam Aimoinus [1].

5. *Conventus apud Carissiacum et Francofordiensis.* — In eodem Codice subjiciebantur ista de conventu a Carolo facto apud Carissiacum, in quo renovavit capitula omnia antea promulgata adversus latrones et grassatores, quos et bannitos vocabant. Sunt hæc illa tempora, quibus Carolomannus filius Caroli, congregata prædonum manu, Gallias infestabat, qui sequenti anno captus, a patre (ut dictum est) excæcari meruit. De conventu autem ista ibi :

« Anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo septuagesimo tertio, regni vero domini Caroli XXXIII, Indictione sexta, hæc capitula quæ sequuntur, ab eodem rege statuta sunt in placito generali apud Carisiacum omnium cum voluntate et consensu, et a præfato rege et ab omnibus, qui præsentes fuerunt, confirmata, etc. »

6. Eodem anno Ludovicus rex Germaniæ conventum habuit episcoporum ac comitum Francofordiæ ubi septimo kal. Februarias, novum quiddam et inexpectatum accidit, quo omnes, qui aderant, vehementer sunt perturbati, cum scilicet Carolum ejus filium natu minimum a malo dæmone invadi contigit. Res gesta ita in antiquis Francorum Annalibus enarratur : « Cum Ludovicus septimo kal. Februarias curiam introisset, in præsentia illius et optimatum suorum, episcoporum videlicet, et comitum, malignus spiritus Carolum filium ejus minimum invasit, et graviter vexavit : ita ut a sex viris fortissimis vix teneri potuisset. Et satis juste ; qui enim regem a Deo electum et ordinatum decipere voluit, ipse deceptus est : et qui patri suo insidiose laqueos tendere consiliatus est, ipse in laqueos diaboli incidit, quatenus ex ipsa vexatione diabolica disceret, non esse consilium contra Deum. Rex autem et omnes, qui cum illo erant, vehementer contristati lacrymas fuderunt. Cumque duceretur ad Ecclesiam, ut episcopi pro ejus sanitate Domino supplicarent ; nunc exili, nunc grandi voce clamitans, morsum se tenentibus aperto ore minabatur.

7. « Conversus igitur rex ad æquivocum suum, nempe Ludovicum filium, ait : Videsne, o fili, cujus dominio vos mancipatis tuque faterque tuus, quando adversum me aliquid sinistre machinari cogitatis ? modo intelligere poteris, si antea noluisti, quod juxta veritatis sententiam, nihil [2] opertum, quod non reveletur. Confitere ergo peccata tua, et age pœnitentiam, et Deum humiliter postula, ut te relaxet : Ego etiam quantum in me est, indulgen-

[1] Leo Ost. lib. I. c. 38. — [2] Aim. V. c. 30. in fine.

[1] Aim. l. V. c. 28. — [2] Matth. X.

tiam tibi tribuo. Idem vero Carolus post sedatam infestationem diaboli, viva voce multis audientibus retulit, se toties adversæ potestati traditum, quoties contra regem conspirationem iniisset ». Hæc ibi. Agit de iisdem [1] Aimoinus, quomodo in eum ingressus sit diabolus, narrans.

[1] Aim. l. v. c. 30.

Anno periodi Græco-Romanæ 6366. — Anno Æræ Hispan. 911. — Anno Hegiræ 260 inchoato die 27 Octob., Fer. 3. — Jesu Christi 873. — Joannis VIII papæ 2. — Ludovici imp. 25. 24. et 19. Basilii imp. 7.

1. *Adalgisus Beneventi dux redit in gratiam Ludovici Imp.* — Ad num. 1. Concilium Romanum in causa *Ludovici* imp. adversus *Adelgisum* ducem Beneventanum pertinet ad annum superiorem, quo illud consignat Regino, cujus verba Baronius recitat, quam tamen hac in re errasse perperam arbitratur, quod Joannis papæ initium anno Christi DCCCLXXI male affixerit. Regino enim in eo quidem erravit, sed non in altero, ut colligimus ex annalista Bertiniano in notatione temporum accurato, qui ad annum DCCCLXXII scribit : « Hludovicus imperator Vigilia Pentecosten Romam venit, et in crastinum coronatus ab Hadriano papa (ob partem scilicet regni Lotharii sibi a Ludovico Germaniæ rege redditi, ut idem annalista jam retulerat) post celebrata missarum solemnia, una cum eo ad Lateranense palatium cum pompa equitando coronatus perrexit. Et hoste collecta (vox hæc *hostis* feminini etiam generis erat apud scriptores mediæ et infimæ latinitatis, ut videre est apud Ducangium in suo Glossario) Roma iterum in partes Beneventanas perrexit. Et quia primores Italiæ Ingelbergam (imperatricem) propter suam insolentiam habentes exosam, in loco illius filiam Wuinigisi imperatori substituentes, obtinuerunt apud eumdem imperatorem, ut missum suum ad Ingelbergam mitteret : quatenus in Italiam degeret, et post illum non pergeret, sed eum in Italia reversurum exspectaret. Ipsa autem non obaudiens illud mandatum, post eum ire maturavit ». Ubi iste annalista rem aliter ac Regino narrat. Tum ad an. DCCCLXXIII idem annalista habet : « Hludovicus imperator Italiæ in Capua residens, mortuo jam Landuberto Calvo (qui Adalgisi partes tuebatur), et pervento patricio imperatoris Græcorum cum hoste (id est, cum exercitu) in civitate, quæ Hidrontus dicitur, in auxilium Beneventanorum, qui censum quod imperatoribus Franciæ eatenus dabant, illi persoluturos se promittebant, quoniam aliter Adalgisum obtinere non poterat, mandavit Apostolico Joanni compatri Adalgisi, ut ad eum ad Campaniam veniret, et sibi Adalgisum reconciliaret. Volens ostentare, quod quasi intercedente beati Petri vicario, ipsum Adalgisum reciperet. De quo juraverat, quod nunquam de illis partibus rediturus esset, antequam illum caperet, quem revera virtute sua obtinere non posset ». Verum Adalgisum ad imperatorem Græcorum defecisse, et extunc imperium Francorum in illis urbibus cessasse, Porphyrogenneta in Vita Basilii imp. num. 58 loquens de Capuæ et Beneventi expugnatione a Soldano inchoata, his verbis prodit : « Veritus Soldanus exspectatas ab imperatore (nempe Basilio) copias, obsidionem solvit, et ad propria (sc. in Africam) rediit. Ex eoque tempore urbium illarum præfecti Romanæ rei fideles persisterunt, easque in imperatoris (sc. Orientis) obsequio conservarunt ». Idem narrat Porphyrogenneta lib. 2 de Them. IX (1).

2. *Ludovicus imp. partem regni Lotharii recuperare potuit.* — A num. 2 ad 5. Annalista Bertinianus ad annum DCCCLXXII ait : « Hludowicus rex Germaniæ apud Trientum cum Ingelberga loquens partem regni Lotharii, quam contra Carolum acceperit, neglectis sacramentis inter eos pactis, sine consensu ac consciéntia hominum quondam Lotharii, qui se illi commendaverunt, clam reddidit. Unde utrinque sacramenta prioribus sacramentis, quæ cum fratre suo (nempe Carolo Calvo) pepigerat diversa et adversa inter eos sunt facta ». Contra vero *Carolus*, qui alteram regni Lothariani partem

(1) Vereor ne defectio illa Adalgisi ad Græcos, quam ex Porphyrogenito Pagius hic memorat, græca fide asseratur ; nam anonymus Salernitanus a Muratorio rerum Italicarum tom. II, par. 2, col. 264 ; vulgatus, cap. 123 ; tradit Græcos, qui Hydronti et Barii continebantur, legatos Beneventum (ubi Adalgisius principabatur) et Salernum misisse, auxilium postulantes, et utrimque spretos fuisse. Ibi pariter cap. 122, legimus Ludovicum Beneventum frustra obsedisse, adeoque coactum ad propria cum ignominia remeasse, conjuge et nata Capuæ relictis. Hæc autem vix cohærere videntur cum reconciliatione de qua hic Pagius. Neminem vero esse credo qui scriptoris hujus, utpote fere coævi resque regionis suæ narrantis, fidem auctoribus cæteris sive recentioribus, sive patria remotioribus non præferat. MANSI.

occupabat, veritus ne ea sibi eriperetur, exegit ab episcopis, et laicis in parte a se possessa consistentibus professionem et sacramentum, quæ extant in Capitularibus Caroli Calvi tit. XLIV, cujus inscriptio est : « Anno Incarnat. Dominicæ DCCCLXXII, (non DCCCLXXIII, uti apud Baronium) Indictione quinta, quinto idus Septemb. in placito generali apud Gundulfi villam, cum Hludovicus sacramenta superius scripta disrupisset, et æquivoco suo ilidem Hludowico imperatori se conjunxisset, et sacramenta, quæ superius scripta sunt, fieri jussisset, Ingelberga regina et legati Sedis Apostolicæ, Formoso scilicet et Gaderico præsentibus, hac tempestate urgente, episcopi omnes ex regno gloriosi regis Caroli hanc professionem infrascriptam fecerunt », et cætera apud Baronium legenda, sed ad annum superiorem referenda. Diu adnixus apud Carolum fuerat Hadrianus II per Epistolas et legatos, ut a Lotharii regno, tanquam Ludovico imperatori ejus fratri jure debito abstineret, idemque nunc missi, non a Joanne VIII Hadriani successore, ut habet Baronius, sed ab Hadriano ipso (ut constat ex Tit. LIII Capitularium Caroli Calvi cap. 6,) legati, *Formosus* scilicet Portuensis, et *Gadericus* Veliternensis episcopi contendebant; sed *Carolo* persuaderi non potuit. Porro *Gundulfi villa* sita erat in Lotharingia ad Mosellam fluvium.

3. *Carolomannus jussu patris excæcatur.* — Ad num. 5. Idem annalista ad hunc annum de Concilio Silvanectensi contra Carolomannum Caroli Calvi filium hæc refert : « Quia multi erant in regno Caroli, qui exspectabant, ut per Carolomannum adhuc rediviva mala agerentur in sancta Dei Ecclesia, et in aliis regnis, de quibus regio ministerio cum consilio fidelium suorum secundum morem prædecessorum ac progenitorum suorum, leges pacis Ecclesiæ et regni soliditati congruas promulgavit, et ab omnibus observari decrevit. Jubet ergo convocari episcopos regni sui apud Silvanectis civitatem, in qua idem Carolomannus morabatur quatenus sacros canones, a quibus nulla, ut Leo dicit, aut negligentia aut præsumptione licet eis discedere, episcopale ministerium de illo exsequerentur. Sicuti et fecerunt deponentes illum secundum sacras regulas ab omni gradu Ecclesiastico, laicali sibi communione servata. Quod cum factum fuisset, antiquus et callidus adversarius illum et suos complices ad argumentum aliud excitavit : videlicet quia liberius ad nomen et potentiam regiam conscendere posset, et quia ordinem Ecclesiasticum non haberet, et quia episcoporum judicio Ecclesiasticum gradum amisit, etiam tonsuram Ecclesiasticam licentius amittere posset. Unde post depositionem ejus complices illius ardentius cœperunt se ei iterum reconjungere, et alios quos volebant in societatem suam abducere; quatenus mox ut locum invenire possent, illum a custodia, in qua servabatur, educerent, et regem sibi constituerent. Quapropter necesse fuit etiam illa, de quibus ab episcopis judicatus non fuerat, in medio revocare, et secundum sacrarum legum decreta pro admissis suis judicio mortis addictum, mitiori sententia, ut locum et spatium pœnitendi haberet, et graviora admittendi facultatem sicut meditabatur non haberet, luminibus acclamatione cunctorum qui adfuerunt orbari : quatenus perniciosa spes pacem obedientium de illo frustrata foret, et Ecclesia Dei ac Christianitas in regno ejus, cum infestatione paganorum seditione exitiabili perturbari non posset ». Est hoc luculentum exemplum obstinatæ rebellionis in filio et patientiæ ac clementiæ in patre.

4. *Carolus Conventum apud Carisiacum cogit.* — *Silvanectensis* Synodi Acta periere, tomo tamen IX Conc. pag. 258, referuntur singularum Synodi partium tituli, quinque capitibus distincti; vero Caroli Calvi Tit. XLV, recitantur quæ a Carolo rege statuta sunt in placito generali apud Carisiacum habito *anno Incarn. Dominicæ* DCCCLXXIII, *regni vero domni Karoli* XXXIII, *Indictione* V ; et cap. 4, præcipitur ut qui cum Carolomanno præteritis annis tanta mala fecerunt, fidelitatem regi promittant, « Et cui aliquid abstulerunt, aut emendent, aut deprecentur, et pœnitentiam faciant ».

5. *Normanni a civitate Andegavensi expulsi.* — Carolus Calvus Normannos a civitate Andegavensi hoc anno ejecit. Annalista enim Bertinianus scribit : Carolus hostem denuntiat versus Britanniam, ut Nortmanni, qui Andegavis civitatem occuparent, non autumarent se adversus eos illuc iturum : ne ad alia loca, in quibus ita constringi non possent, aufugerent ». Paulo post : « Iter cœptum peragens, cum hoste collecta civitatem Andegavis (in qua Nortmanni depopulatis quibusdam urbibus, eversis castellis, monasteriis et Ecclesiis incensis, et agris in solitudinem redactis jam diuturno tempore residebant) obsedit, et sæpe fortissima circumdedit : Salomone duce Britonum ultra Meduanam fluvium cum hoste Britonum in ejus auxilio residente ». Paucis interpositis : « Carolus viriliter ac strenue obsidionem Nortmannorum in gyro Andegavis civitatis exsequens, adeo Nortmannos perdomuit, ut primores eorum ad illum venerint, seque illi commendaverint, et sacramenta qualia jussit egerint, et obsides quos et quantos quæsivit illi dederint : ut de civitate Andegavis constituta die exirent, et in regno suo, quandiu viverent, nec prædam facerent, nec fieri consentirent. Petierunt autem, ut eis in quadam insula Ligeris usque in mense Februario residere, et mercatum habere liceret. Atque in mense Februario quicumque jam baptizati essent ex eis, et Christianitatem de cætero veraciter tenere vellent, ad eum venirent : et qui adhuc ex paganis Christiani fieri vellent ipsius dispositione baptizarentur. Ceteri vero ab illius regno discederent, ulterius, sicut dictum est, ad illud in malum non reversuri. Post hæc una cum episcopis et populo, cum maxima religionis devotione corpora sanctorum Albini et

Licini, quæ effossa timore Nortmannorum de tumulis suis fuerant, suis in locis cum muneribus magnis restituit ».

6. *Synodus Generalis VII in latinum vertitur.* — Hoc circiter anno Anastasius Bibliothecarius septimam Synodum ex græco in latinum sermonem vertit et Joanni VIII, sicuti octavam Hadriano II ejus decessori, dicavit. In Præfatione ad eumdem Joannem VIII ait: « Quod ipse intuens, nec proprio infirmo corpori parcens, auxiliante Domino annisus sum interpretari Latinis, indecens et incongruum censens vestram maxime omnium Ecclesiarum magistram, Romanam videlicet Ecclesiam, eadem Synodo defraudari cum videam posteriori, id est, octava magnificentissime decorari; præsertim cum sacræ bibliothecæ vestræ, cujus minister vestra dignatione consisto, ex hoc, quod desuper mihi datum est, debitor sum ministrare ».

7. *Northumbria et Mercia a Danis turbatæ.* — In Anglia Christiani a Danis vexati fuere, qui enim hactenus *Londini* manserant, in Septentrionem profecti, cum æstatem trans Humbrium trivissent, in Coritanos rediere ac Lincolniensem agrum, ibique hyemarunt, ut explicat Alfordus hæc Westmonasteriensis verba : « Eodem anno (nempe DCCCLXXIII), sæpe dictus paganorum exercitus, Londoniam deserens, ad Northanhumbros perrexit. Qua regione hostiliter perlustrata, in Lindiseia in villa quæ Tarkescia dicitur hyemavit ». Torkeseia villa, nunc obscurum oppidulum, ad *Trentam* fluvium sedet, ut notat Cambdenus de agro Lincolniensi loquens. Parte alia *Mercii*, qui in vicino erant, cum resistendo non essent, præcario pacem emendicarunt : « Merciorum gentes », inquit Westmonasteriensis, « dato munere, cum Danis pacificatæ sunt », *ubi muneris* voce stipendium intelligit et annuum tributum, quod Ethelwerdus lib. 4, cap. 3, sic expressit : « Myrcii confirmat cum eis fœderis pactum, stipendiaque statuunt ».

JOANNIS VIII ANNUS 2. — CHRISTI 874.

1. *Joannes papa cum utroque Ludovico Veronam conveniunt.* — Sequitur octingentesimus septuagesimus quartus Redemptoris annus, Indictione septima, quo Joannes papa et Ludovicus imp. Veronam profectis unt, ubi exspectatus est Ludovicus Germaniæ rex, atque simul collocuti sunt. Hæc veteres Francorum Annales [1]. Quæ autem ab eis tractata sint, ubique silentium. Narratur ibidem visio facta divinitus eidem Ludovico regi verbis istis : « Diebus Quadragesimæ, cum negotiis sæcularium rerum dispositis, orationi vacaret, vidit quadam nocte in somnis genitorem suum Ludovicum imp. in angustiis constitutum, qui eum hoc modo latino affatus est sermone : Adjuro te per Dominum nostrum JESUM Christum, ut me eripias ab his tormentis, in quibus detineor, ut tandem aliquando vitam possim habere æternam. Hac ergo visione perterritus, Epistolas per cuncta regni sui monasteria destinavit, obnixe postulans, ut pro anima in tormentis posita, (post annos triginta et amplius ab obitu ipsius), suis apud Deum precibus intervenirent. Unde datur intelligi, quod quamvis memoratus imperator multa laudabilia et Deo placita fecisset, plurima tamen legi Dei contraria in regno suo fieri permisit. Si enim (ut cætera omittam) hæresi Nicolaitarum firmiter et viriliter restitisset, et monita Gabrielis archangeli (de quibus dictum superiori tomo) quæ Einardus abbas duodecim capitulis comprehensa ei obtulit legenda, observare curasset, forsitan talia non pateretur. Sed quia (ut scriptum est) Deus nullum peccatum remittit impunitum, et juxta [1] Apostolum, Non solum qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus, digni sunt morte : merito pœnas luere visus est, qui dum potuit, sibi commissorum errata vel admonitus corrigere noluit ». Hæc auctor sui temporis rerum scriptor.

2. *Sarracenorum rex apud Salernum dat pœnas sceleris.* — Eodem anno cum magnus ex Africa advenientium exercitus Sarracenorum Salernum civitatem sub Guaiferio principe vallasset, diuque eadem obsidio perdurasset, cumque eorum prin-

[1] Annal. Franc. a Pithæo edit. hoc anno.

[1] Rom. I.

ceps nomine Abdila (Agdila) Ecclesiam sanctorum martyrum Fortunati, Caii, et Anthes sibi in habitaculum delegisset, et magno eorumdem sanctorum martyrum improperio omne genus impudicitiæ super altare ejusdem Ecclesiæ, ubi stratum pararat, exercere soleret : accidit, ut dum illic reluctantem opprimere virginem conaretur, repente sacrilegium ultio divina perculerit, trabe e tecto delapsa super eum, qua illæsa penitus virgine, scelestissimus et impurissimus Arabs exstinctus est : in cujus locum Sarraceni alium subrogarunt regem Abimelech eunuchum. Ad miraculi evidentiam declarandam accessit, quod trabs illa procul ab altaris perpendiculo distans, nonnisi divina potentia potuit in sacrilegum Sarracenum altare profanantem immitti. Hæc in rebus gestis Longobardorum principum Beneventanorum apud Herempertum in Codice scripto leguntur, ex quibus alia ad Ecclesiasticos Annales spectantia magno habito delectu deprompsimus. Salernitani tandem Dei beneficio, ab ea longa obsidione sunt liberati a Ludovici imp. exercitu, iisdem Sarracenis iterum profligatis.

3. *Beorredi regis Merciorum pietas et obitus.* — Hoc anno Dani rursus invadentes Angliam, Beorredus rex Merciorum post multa prœlia tandem coactus cedere regno, Romam venit, ubi moritur atque sepelitur in schola Anglorum; regina vero eum secuta moritur Ticini. Hæc Ingulphus et alii veteres res Anglorum prosecuti. Commendat pietatem regis Diploma donationis ab eo factæ tunc monasterio Chroyland ex his, quæ in eo præfatur, et claudit orationem : sic enim ejus exordio : « Beorredus largiente Dei gratia rex Merciorum omibus provinciis et populis earum universam Merciam inhabitantibus, et fidem Catholicam conservantibus salutem sempiternam in Domino nostro Jesu Christo. Quoniam peccatis nostris exigentibus, manum Domini super nos extensam quotidie eum virga ferrea cernimus nostris cervicibus imminere : necessarium nobis et salubre arbitror, piis sanctæ matris Ecclesiæ precibus, eleemosynarumque liberis largitionibus Dominum placatum reddere, et dignis devotionibus ejus gratiam in nostris necessitatibus auxiliariam implorare : Ideo, etc. Post recensita cuncta quæ donat, ultimo loco ita subscribit : Ego Beorredus rex Merciorum intimo affectu animi, totisque præcordiis gratias exsolvo speciales omni exercitui meo, maxime tamen viris Ecclesiasticis, episcopis et abbatibus, aliis etiam inferioris status et dignitatis qui, licet piissimæ memoriæ rex quondam Ethelvulphus pater meus per sacratissimam chartam suam ab omni expeditione militari vos liberos reddiderit, et ab omni servitio sæculari penitus absolutos : dignissima tamen miseratione super oppressiones Christianæ plebis, Ecclesiarumque ac monasteriorum destructiones luctuosas benignissime compassi, contra nefandissimos paganos in exercitum Domini prompti et spontanei convenistis, ut tanquam martyres, Christi cultus sanguine vestro augeatur, et Barbarorum superstitiosa crudelitas effugetur ». Hæc et alia rex maxime pius.

4. Tunc contigit, ut amplissimum illud monasterium Chroyland ab iisdem Danis sive Northmannis invasum destrueretur, necarentur vero monachi : « Cum », ut idem inquit auctor, « induentes se sacris vestimentis tam abbas, quam cæteri omnes, et in choro coadunati regulares horas officii divini, posteaque Davidicum psalterium ex integro persolvunt, deinde magnam missam ipse dominus abbas celebrat, ministrabantque frater Elfretus diaconus, frater Savinus subdiaconus, et fratres Ogelredus, et Vulricus pueri ceroferarii. Cumque completa missa abbas, et ministri sui prædicti sacris mysteriis communicassent; irrumpentibus Ecclesiam paganis venerabilis abbas super sanctum altare per manum crudelissimi regis Oschetuli, verus martyr, et Christi hostia immolatur, ministri circumstantes omnes per Barbaros capitibus detruncati, etc. » Pluribus agit auctor de strage monachorum, et proculcatione sacrorum, monasteriique destructione, necatorumque combustione.

Anno periodi Græco-Romanæ 6367. — Anno Æræ Hispan. 912. — Anno Hegiræ 261, inchoato die 16 Octob., Fer. 7. — Jesu Christi 874. — Joannis VIII papæ 3. — Ludovici imp. 26. 25. et 20. Basilii imp. 8.

1. *Moritur Beorredus Merciærex.*—Ad num. 3. Ingulphus in sua Historia pag. 26, scribit : « Beorredus rex Merciorum, cum rex Alfredus in Adelyngia adhuc moraretur, et pagani an. Domini DCCCLXXIV redeuntes in Merciam apud Rypadium (vulgo, *Repton*, in agro Darbiensi) hyemarent, monasteriumque celeberrimum, omnium regum Merciorum sacratissimum Mausoleum, funditus destruxissent, et ipse viginti duobus annis regnasset, totamque terram Angliæ in omni suo angulo cædibus et rapinis vastatam Barbarorum videret ; vel de victoria desperans, vel tot laborum labyrinthum fastidiens, regnum reliquit, et Romam petens, in paucis diebus defunctus, ibidem in schola Anglorum sepultus est. Uxor cito virum secuta, in via versus Romam moritur et Ticini sepelitur. Cui successit in regnum Merciorum subrogatus per Danos quidam servorum Beorredi regis (nomine) Ceolvulphus, Anglicus genere, sed Barbarus impietate ». De Ceolvulpho anno sequenti agemus. Ubi *Beorredus* seu Burrhedus Merciorum rex vidit, non solum civium tecta sed etiam Ecclesias ardere, et *Repanduni* cœnobium celeberrimum eversum, non modo tempori, sed etiam regno cedendum censuit, et bonis omnibus exutus Romam perrexit. *Etheswida* Merciorum regina, audito mortis ejus nuntio, cultum regium abjecit, et monialem induit in urbe Ticinensi, ubi mortua est anno DCCCXC, juxta Westmonasteriensem, vel anno DCCCLXXXIX, juxta Ethelwerdum lib. 4, cap. 3, et Vigorniensem. Quare Ingulphus in hac circumstantia peccat. *Beorredi* regis celebrem donationem Ecclesiæ factam, cujus meminit Baronius, ad annum DCCCLXVIII ad quem pertinet revocavimus. Præterea anno DCCCV, num. 4, Baronius *Beorredi* regis profectionem Romanam mortemque ex Malmesburiensi lib. 1 de Reg. cap. 4, memoriæ lapsu refert, quas ibidem ad hunc etiam annum transferendas esse monuimus.

2. *Alfredus rex Occid. Saxonum per annos* IX *pugnat adversus Danos.* — Ad num. 4. Excidium monasterii *Croylandiæ*, cujus mentionem facit hoc anno Baronius contigit anno DCCCLXX, de quo ibidem egimus. Sed de Alfredo seu Alvredo Occidentalium Saxonum rege hic notandum quod idem Malmesburiensis lib. 2 de Reg. cap. 4, litteris mandavit : « Continuis novem annis cum hostibus compugnans, modo incertis fœderibus illusus, modo in illudentes ultus, ad hoc tandem inopiæ coactus est, ut vix tribus pagis in fide vigentibus, id est, Ampteschire, Wilteschire, Somersete, etiam in insulam quamdam, palustri uligine vix accessibilem, vocabulo Adelingiam, refugerit ». Satius esse existimavit sapientissimus princeps milites et duces suos a Danorum furore illæsos servare, quam cum potentissimo jam hoste congredi. Est in Somersetano agro locus, ubi *Tonus* fluvius, *Pedredo* flumini sese insinuat, amnicam insulam efficiens, ob paludes circumjacentes satis inacessus. Eo igitur *Alfredus* et nobilissimus quisque, qui Danorum servitutem horrebat secessit : et quia per aliquot annos ibi latuit ; exinde Saxones, locum *Aethelingey*, hoc est, nobilium insulam vocaverunt. Nunc vulgo *Athelney* dicitur, ut notat Alfordus ad hunc Christi annum num. 2, qui addit, *Alfredum* interim varia, sed plerumque infelici fortuna, paludosis illis mœnibus sese continuisse ; eo fere modo, quo olim *Marius* in Italia inter Minturni lacus se continuit.

3. *Concilium Duziacense II.* — Celebratum est hoc anno Concilium *Duziacense II*, cujus superest Synodica Epistola ad episcopos Aquitaniæ data, et tom. IX Concil. pag. 258 recitata, cujus initio legitur : « Sancta Synodus plurimarum provinciarum, nutu divino et sanctione domni Caroli regis gloriosi, apud Duziacum secus municipium Musomum Rhemensis parochiæ, in Dei nomine anno Incarnat. Dominicæ DCCCLXXIV, Indictione VII, idibus Juniis convocata ». Celebratum fuit contra incesta conjugia, et rerum Ecclesiasticarum pervasiones, quæ duo mala in Aquitania valde grassabantur, quorum gravitas in laudata Synodica variis tum Scripturæ et sanctorum Patrum locis, tum variorum Conciliorum actoritatibus ostenditur.

4. *In eo pœnæ de sacrilegis sumptæ.* — In eadem Synodo actum etiam de causa *Dudæ* monachæ ab *Huntberto* presbytero sacrilege corruptæ et *Berthæ* ac *Erpredæ* sceleris consciarum. Judicatum est, *Huntbertum* sacrilegii convictum, vel confessum, Synodali judicio a vicariis Synodi de-

ponendum, et per missos regios in longinquam terram ac perpetuum exilium, juxta imperatorum et regum antiquas leges et consuetudines, amandandum, et in aliquod monasterium, in loco exilii, detrudendum ad agendam pœnitentiam, laica tantum ipsi communione servata. *Dudam* secundum regulam sancti Benedicti castigandam esse, et septenni pœnitentiæ subdendam. *Berthæ* vero et *Erpredæ* flagitii consciis per tres annos et dimidium pœnitentia imponitur, postquam, sicut *Duda*, virgis fuerint castigatæ. Sancti Benedicti regulam Concilii Patres his verbis commendant : « Hæc a sanctis canonibus, antequam S. Spiritus per B. Benedictum, eodem Spiritu, quo et sacri canones conditi sunt, regulam monachorum ediderit, de hujusmodi sunt decreta ». Et infra : « Cæterum quoniam eadem regula sancto Spiritu promulgata, et laudis auctoritate B. papæ Gregorii inter canonicas Scripturas et Catholicorum doctorum scripta est teneri decreta, etc. » non tamen sanctus Gregorius eam Scripturis canonicis æquiparavit, nec ea mens fuit Gallicanorum præsulum, sed Scripturæ sacræ et SS. Patrum doctrinæ, atque canonibus Spiritu Dei conditis maxime consentaneam judicarunt tum S. Gregorius, cum antistites nostri, uti inquit Natalis Alexander Sæc. IX et X, part. 1, cap. 4, § 24.

5. *Concilium Ravennatense.* — Rubues lib. 5 Hist. Ravennat. refert *Joannem VIII* hoc anno *Ravennæ* conventum LXXIV episcoporum coegisse, in eoque litem inter *Ursum* ducem Venetiarum, et *Petrum* patriarcham Gradensem compositam esse. Nam *Senatore* episcopo Torcellano mortuo, Petrus patriarcha consecrare *Dominicum* Altinatis monasterii abbatem abnuerat, quod sibi virilia succidisset. *Petrus* a duce perterritus causam a Pontifice cognosci postulavit. Pontifice autem Ravennatem profectionem ineunte, illuc etiam accessit *Hendelmarus* Aquileiensis patriarcha et *Leo* Crapulensis episcopus, cæterique episcopi ejusdem provinciæ, Ravennam advocati. « Qui tamen quoniam advenere confecto jam conventu, communione privati sunt. Quanquam *haud ita* diu post ducis precibus restituuntur Ecclesiæ Torcellanæ bona, Dominico tamen permissa ».

6. *Decretum Caroli.* — In Capitularibus Caroli Calvi Tit. 46 recitatur reclamatio episcopi Barcinonensis apud Attiniacum kalend. Julii facta. *Carolus* enim rex dum in Attiniaco palatio hoc anno erat, coram eo ille « se reclamavit, quod Tyrsus presbyter Cordubensis in Ecclesia intra muros ipsius civitatis (sc. Barcinonensis) sita seorsim conventus agens pæne duas partes ex decima ipsius civitatis sibi usurpat, et sine illius licentia missas et baptisteria in eadem civitate præsumit celebrare, etc. » Pollicitus est Carolus, inperaturum se marchioni regionis illius, ut presbyterum illum ad officium revocet, et quoad decimas jussit, ut Constitutio observetur, quæ extat in libris Capitularium regum.

7. *Salomon Britanniæ dux occiditur.* — Annalista Bertinianus refert, *Salomonem* Britonum ducem et *Wigonem* ejus filium a primoribus Britonum et Francis, quos valde afflixerat, occisos fuisse. Post Salomonis mortem *Pasquiramus* et *Wrfandus* duces qui eum dolo interfecerant, de principatu inter se decertarunt, ut fuse ad hunc Christi annum narrat annalista Metensis, qui subdit bella ista civilia diu in Britannia durasse, tandemque omnem eam provniciam cessisse Alano qui eam *strenue gubernavit.*

8. *Basilius imp. Judæorum conversionem procurat.* — Porphyrogennetus in Vita Basilii imp. num. 94 loquitur de Judæorum conversione ab eo procurata imperii *annis septimo et octavo*, ut notat Symeon logotheta in ejus Vita n. 10. Hæc Porphyrogennetæ verba : « Ante omnia Judæorum gentem incircumcisam et duro corde ac cervice, quod in ipso fuit, in Christi obsequium verbi sagena irretiit. Jubens enim, suæ religionis argumentis allatis, disputationis aleam experiri ; ac vel sua firma ostendere, et quibus contradici non possit, aut persuasos Christum Legis caput esse ac prophetarum, et Legem umbræ typum prætulisse, quæ solis radiis ingruentibus dissipatur, ad Domini doctrinam accedere, ac baptismum suscipere ; propositis etiam præmiis ac honoribus, his qui se Christo adjunxerunt, priorumque vectigalium onere levaturum pollicitus, atque ex obscura fæce nobiles ac honoratos facturum, multos, ablato quod impositum habent cæcitatis velamine, ad Christi fidem attraxit : quanquam plerique rursum, post imperatorem e vivis exemptum, ad vomitum suum ut canes reversi sunt.

JOANNIS VIII ANNUS 3. — CHRISTI 875.

1. *Ludovici imperatoris obitus et laudes; ubi de conversione Slavorum.* — Redemptoris annus octingentesimus septuagesimus quintus Indictione octava sequitur, quo mense Augusto, Ludovicus imp. moritur, cujus corpus Mediolanum translatum est, atque sepultum in Basilica sancti Ambrosii, ubi et Epitaphium ejus sepulcro inscriptum legitur in hunc modum :

D. P. M.
HIC. CVBAT. ÆTERNI. HLUDOVICVS. CÆSAR HONORIS.
ÆQVIPARAT. CVIVS. NVLLA. THALIA. DECVS.
NAM. NE. PRIMA DIES. REGNO. SOLIOQVE VACARET.
HESPERIÆ. GENITO. SCEPTRA RELIQVIT. AVVS.
QVAM SIC. PACIFICO. SIC. FORTI. PECTORE. REXIT.
VT. PVERI. BREVITAS VINCERET. ACTA. SENEM.
INGENIVM. MIRER. NE. FIDEM. CVLTVS. VE. SACRORVM.
AMBIGO. VIRTVTES. AN PIETATIS. OPVS.
HIC. VBI. FIRMA. VIRVM MVNDO. PRODVXERAT. ÆSTAS.
IMPERII. NOMEN. SVBDITA. ROMA. DEDIT.
ET. SARACENORVM. CHERRAS. PERPESSA. SECVRES.
LIBERA. TRANQVILLAM. VEXIT. VT. ANTE. TOGAM.
CÆSAR. ERAT. CÆLO. POPVLVS. NON. CÆSARE. DIGNUS.
COMPOSVERE. BREVI. STAMINA. FATA. DIES.
NVNC. OBITVM. LVGES. INFELIX. ROMA. PATRONI.
OMNE. SIMVL. LATIVM. GALLIA. TOTA. DEHINC.
PARCITE. NAM. VIVVS. MERVIT. HÆC. PRÆMIA. GAVDET.
SPIRITVS. IN. CÆLIS. CORPORIS. EXTAT. HONOS.

Hoc Epitaphium, sed præclarius de eo Reginonis elogium, ubi ait : « Fuit iste princeps pius et misericors, justitiæ deditus, simplicitate purus, Ecclesiarum defensor, orphanorum et pupillorum Pater, eleemosynarum largus largitor, servorum Dei humilis servitor, ut justitia ejus maneret in sæculum sæculi, et cornu ejus exaltaretur in gloria ». Hæc Regino.

2. Quæ autem sub Ludovico secundo de conversione Slavorum narrat[1] Helmoldus, nullo certo ejusdem apposito anno, hic in fine sunt describenda, sed fortasse ipse dum Ludovicum secundum nominat, non imperatorem intelligere voluit, sed regem Germaniæ Ludovicum Caroli Crassi fratrem. Quidquid sit, de Slavorum conversione hæc in Annalibus habet : « Tradit etiam veterum antiqua relatio, quod temporibus Ludovici secundi, egressi fuerint de Corbeia monachi sanctitate insignes, qui Slavorum salutem sitientes, impenderunt seipsos ad subeunda pericula et mortes pro legatione verbi Dei. Peragratisque multis Slavorum provinciis, pervenerunt ad eos, qui dicuntur Rani, sive Rugiani, et habitant in corde maris. Ibi fomes est erroris et sedes idololatriæ. Prædicantes itaque verbum Dei cum omni fiducia, omnem illam insulam lucrati sunt, ubi etiam oratorium fundaverunt in honorem Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi, et in commemorationem S. Viti, qui est patronus Corbeiæ. Postquam autem, permittente Deo, mutatis rebus, Rani a fide defecerunt : statim pulsis sacerdotibus atque Christicolis, religionem verterunt in superstitionem. Nam sanctum Vitum, quem nos martyrem ac servum Christi confitemur, ipsi pro Deo venerantur, creaturam anteponentes Creatori. Nec est aliqua barbaries sub cælo, quæ Christicolas et sacerdotes magis exhorreat. Solo nomine S. Viti gloriantur, cui etiam templum ac simulacrum amplissimo cultu dedicaverunt, illi primatum deitatis specialiter attribuentes. De omnibus quoque provinciis Sclavorum illic responsa petuntur, et sacrificiorum exhibentur annuæ solutiones. Sed nec mercatoribus, qui forte ad illas sedes appulerint, patet ulla facultas vendendi vel emendi, nisi prius de mercibus suis deo ipsorum pretiosa quæque libaverint, et tunc demum mercimonia foro publicantur. Flaminem suum non minus quam regem venerantur. Ab eo ergo tempore, quo primo fidei renuntiaverunt, hæc superstitio apud Ranos perseverat usque in hodiernum diem ». Hæc Helmoldus, qui his subjicit[1] de conversione Slavorum sub Ottone Magno facta, deque episcopatibus quinque erectis, post Magdeburgensem, deque episcopatu Aldenburg, cui primus Marco est datus episcopus, qui populos Obotritorum ad fidem Christi conversos, baptizavit tempore ejusdem Otto-

[1] Helmol. l. I. c. 6. et l. II. c. 12.

[1] Helmod. l. I. c. 21.

nis primi. Sed de his suo loco inferius dicendum erit. Hic modo de his, quæ sub Ludovico secundo gesta dicuntur : cujus obitum quæ secuta sint, hæc accipe ex antiquis Francorum Annalibus :

3. *Carolus Calvus coronatur imperator a Joanne papa.* — « Hoc ubi Carolus (senior scilicet, cognomento Calvus), Galliæ tyrannus comperisset, illico regnum Italiæ invasit, et omnes thesauros, quos invenire potuit, unica manu collegit. Unde Ludovicus rex iratus Carolomannum cum exercitu per Bajoariam destinavit in Italiam, ipse vero juncto æquivoco suo Ludovico cum manu valida regnum Caroli ingressus est, ut eum de Italia exire compelleret. Exercitus autem, qui regem sequebatur, versus ad prædam, cuncta, quæ invenit, diripuit atque vastavit. Carolus vero audito Carolomanni adventu in Italiam primo, Clausis Alpium se defendere nititur, sed nihil profecit. Carolomannus enim loca accessu difficilia cum suis præoccupavit. Ille vero, dum negotium ferro decernendum timuisset (est enim lepore timidior) ad calliditatem solitam convertitur. Nam aurum et argentum, gemmasque pretiosas infinitæ multitudinis Carolomanno obtulit, ut eum sibi placaret, et a paterna fidelitate segregare potuisset, juravitque se de Italia cito exiturum, et Ludovici fratris sui judicio illud regnum disponendum servaturum, si Carolomannus inde discederet. Quo inde discedente, et promissionibus illius credente : ille quæcumque pollicitus est, mentitur, et quanta potuit velocitate Romam profectus est, omnemque senatum populi Romani more Jugurthino corrupit, sibique associavit, ita ut etiam Joannes papa votis ejus annuens, corona capiti ejus imposita, eum imperatorem, et Augustum appellari præcepisset». Hæc sui temporis rerum scriptor anonymus.

4. *Ludovicus rex ab invasione Galliæ recedit.* — Interea qui misit duos filios suos Ludovicum et Carolomannum, adversus fratrem Carolum Calvum Italiam invadentem Ludovicus Germaniæ rex cum exercitu descendit in Gallias, easque devastans Attiniacum usque pervenit, ut[1] Aimoinus temporis hujus auctor testatur. Quo quidem anno Hincmarus Rhemensis episcopus, sollicitus pro regno Caroli, ad avertendum hujusmodi flagellum Epistolam scripsit ad subjectos sibi episcopos, quæ extat in Codice bibliothecæ cathedralis Spirensis Ecclesiæ. Est numero quinta inter novem Hincmari descriptas ibi Epistolas. Ejus initium :

« Hincmarus episcopus et plebis Dei famulus, dilectis fratribus et venerabilibus episcopis Rhemorum diœceseos. De communi anxietate nostra, de qua exiguitatem meam dilectio vestra consuluit, etc.

« Porro ejus hujusmodi est argumentum : Cum, Ludovico secundo imperatore mortuo, Ludovicus Germaniæ rex vellet invadere Franciam, Hincmarus suadet episcopis suis suffraganeis, ut confugiant ad arma spiritualia, orationum, jejuniorum, et cæterorum bonorum operum, et in fide proprii regis Caroli Calvi, licet absentis, fortiter persistant, nec oves suas deserant, regesque libere de suis erratis moneant, et si parere nolint, excommunicent. Quod eos posse facere, multis sanctorum Patrum exemplis probat. » Hæc est summa Epistolæ plane longissimæ. At non inanes fuisse preces declararunt eventa : nam Ludovicus ubi Natalem Domini celebravit Attiniaci, ut idem qui supra Aimoinus testatur, in Germaniam rediit.

6. *Engilberga Augusta fit monialis.* — Interea vero Engilberga Augusta viro destituta, ingressa est monasterium monialium Brixiæ profitentium, ibique religionis habitum sumpsit, ad quam[1] Joannes papa Epistolam scripsit consolatoriam de imperatoris obitu, cujus vice Christum ipsum sponsum per monasticam professionem accepisset : aliam[2] vero ejus causa ad Carolum filium Ludovici Germaniæ regis, qui ejus thesaurum, quem sustentationis suæ causa in eodem monasterio conservasset, manu violenta diripuisset, monens eum, quod nisi intra spatium sexaginta dierum restituisset, excommunicatus existeret. Ipsa vero Augusta sollicita valde fuit, ut pro viri anima Joannes papa rogaret Deum, quod Pontifex se jugiter facere testatur, cum ait[3] : « Quia multum devotione et meritis, alacritate (ac charitate), dominum seniorem divæ memoriæ Ludovicum quondam Christianissimum imper. spiritalem filium nostrum dilexi : nullatenus prætermittimus ejus memoriam in sacris orationibus nostris apud Dominum quotidie facere, et quandiu vixerimus, facturos esse scitote ». Et alia ad ipsam item Epistola[4] : « Quia, inquit, intimasti Pontificio nostro anniversalem magnæ recordationis domni Ludovici imp. fieri, et ut pro eo proprias orationes celebraremus rogasti : gaudemus, et impigre suo pro merito modis omnibus faciemus ». Quod autem ad coronam imperii Romæ acceptam pertinet, sic habeto :

7. *Quomodo dicta coronatio Caroli fuerit expleta.* — Defuncto Ludovico imperat. mox ut idem Joannes Pontifex Rom. accepit, decernit honorificam legationem ad Carolum regem Francorum. Delecti sunt ad hoc quatuor episcopi, nempe Jadericus Velitrensis, Formosus Portuensis, Joannes Alatrinus, et Ansegisus Senonensis, qui invitare deberent ipsum regem Romam ad Limina Apostolorum, quo coronaretur imperator : paruit Carolus, Romamque se contulit. Quando id acciderit, sic accipe ab Aimoino hujus temporis scriptore[5] : « Carolus Romam, invitante papa Joanne, perrexit, et decimo sexto kalend. Januarii ab eo cum magna gloria in Ecclesia sancti Petri susceptus est, anno octingentesimo septuagesimo sexto in die Nativitatis Domini. Idem Carolus B. Petro multa et pretiosa munera offerens in imperatorem est unctus,

[1] Aim. hist. Franc. l. v. c. 32.

[1] Joan. papa Ep. XLIII. — [2] Ibid. Ep. XLII. — [3] Ibid. Ep. LXXXVI. — [4] Ep. XCI. — [5] Aim. l. v. c. 31.

et coronatus ac imperator Romanorum est appellatus. « Hæc Aimoinus, qui annos Christi a die natali ipsius numerans, non a kalendis Januarii, id factum dicit anno octingentesimo septuagesimo sexto, cujus coronationis Acta recitata in Concilio Ticinensi, anno sequenti suo loco describentur. Porro hæc Joannis legatio ad Carolum in Gallias missa longe diversa est ab ea, quæ anno sequenti ad Concilium Pontigonense delata est, quam tamen simul confundit vetus historicus Odorannus monachus Senonensis in Annalibus, cum hæc habet :

8. « Sancta Synodus, quæ in nomine Domini vocatione domini Joannis ter beatissimi ac universalis papæ, et jussione domini Caroli perpetui Augusti congregata est in loco, qui vocatur Pontigonis, anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo septuagesimo sexto, Indictione IX, regni præfati invictissimi imperatoris trigesimo septimo, imperii autem primo, decimo sexto kalend. Augusti, hæc capitula, quæ subter annexa sunt, constituit.

9. « Caput primum. Obeunte Ludovico, qui imperii Romani jura regebat, domnus Joannes ter beatissimus papa per Jadericum Velitrensem, Formosum Portuensem, Joannem Alatrinum, necnon per Ansegisum Senonensem venerabiles episcopos, domnum Carolum tunc regem, ad Limina sanctorum Apostolorum invitavit, eumque Ecclesiæ ipsius defensorem, auctoremque elegit, imperialique diademate coronavit, eum solum præ cunctis specialiter eligens, qui Romani imperii sceptra teneret. Cujus sacris institutionibus pro debito parentes, quod ipse confirmavit, pari consensu omnes confirmavimus.

« Caput secundum. Sicut dominus Joannes papa sanxit, conveniente et consentiente et concedente domino ac gloriosissimo Carolo imp. semper Augusto, Ansegisum venerabilem episcopum Senonum suam vicem tenere, et primatum ei Galliæ et Germaniæ contulit in evocanda Synodo, et definiendo canonice, si quælibet insurrexerint necessaria : et nos unanimiter omni devotione laudamus. Et ut ita ipse primatum teneat Galliæ, et Germaniæ decernimus, et sancimus, cunctique successores ejus in propria urbe». Hactenus Odorannus.

De quo monemus lectorem, excerpsisse Odorannum ex Concilio Pontigonensi, quæ spectant ad historiam, prætermisisse reliqua. Cæterum non eo, quo refert, ordine res gestæ sunt, ut prius contigerit celebrari Concilium Pontigonense, inde vero secutam Caroli coronationem, nam secus accidit : primo videlicet coronatum Romæ præsenti anno, Natali Domini die Carolum imp.; sequenti vero anno celebratum esse ipsum Pontigonense Concilium; dictamque legationem missam ad Carolum a Joanne papa, ut eum vocaret in Urbem, non autem celebrandi dicti Concilii causa. Nam, ut Acta docent ejusdem Pontigonensis Concilii, quæ apud Aimoinum extant, aliam et ab hac omnino diversam fuisse legationem ad dictum Concilium a Joanne missam apparet : atque idem Concilium post coronationem Caroli habitum esse, ipsa Acta significant.

Anno periodi Græco-Romanæ 6368. — Anno Æræ Hispan. 813. — Anno Hegiræ 262, inchoato die 5 Octob., Fer. 6. — Jesu Christi 875. — Joannis VIII papæ 4. — Caroli II imp. 1. Basilii imp. 9.

1. *Moritur Ludovicus II imp.* — Ad num. 1 et seq. « Mense Augusto », inquit annalista Fuldensis, « rex (Germaniæ) Hludovicus, cum filiis et fidelibus suis colloquium habuit in villa Tribuere (seu Triburia in Orientali Rheni latere sita). Interea Hludovicus Italiæ imperator moritur, cujus corpus translatum Mediolani, in Basilica S. Ambrosii sepultum est ». Locus iste in editione Pithæana mutilus est, sed illum Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæs. pag. 350, ex Ms. Cæsareo sic recte exhibet. Hoc etiam anno annalistæ Bertinianus, Hildesheimensis, San-Gallensis, aliique scriptores hanc mortem consignant, erraruntque Lambertus Scafnaburgensis, annalista Metensis, Marianus Scotus, aliique qui eam in annum præcedentem retrahunt. Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. pag. 206 scribit, in pervetusto Necrologio monasterii Parisiensis S. Germani de Pratis legi : « XXIII kalend. Septemb. depositio Hlodoici imperatoris Romanorum », die nempe decima quarta mensis Augusti. In Excerptis vero Chronici monasterii S. Vincentii prope Wulturnum Fl. apud Duchesnium tom. III, pag. 696, Ludovicus dicitur defunctus *tertiodecimo die mensis Augusti*; ideoque in præfato Necrologio dies, quo terræ mandatus, accurate annotatus. Imperavit annos viginti sex, si ejus imperium ab

anno DCCCXLIX, quo Lotharii patris collega renuntiatus est, deducatur. Refert Baronius ejus Epitaphium, ex quo eum supremum Urbis Romanæ dominium obtinuisse constat. In eo enim habetur :

Hic ubi firma virum mundo produxerat ætas
Imperii nomen subdita Roma dedit.

Le-Blancus in Tractatu gallico de monetis Franciæ pag. 108, unam exhibet Ludovici II imp. in qua repræsentatur S. Petrus in Pontificalibus cum his duabus litteris S. P. legiturque, ✠ *Benedict. P.* Benedictus nempe hujus nominis III. In alia parte visitur manus extensa inter R et O. Quæ duæ litteræ signo illo divisæ Romam denotant ; in ea vero legitur *Ludovicus imp.*, quæ moneta supremæ ejus in Urbem Romam potestatis indicium. Unicam filiam reliquit *Ermengardem* appellatam quæ *Bosoni* comiti et postea Burgundiæ regi nupsit, ut infra videbimus. *Engilberga* ejus uxor Brixiæ monialem induit, ut liquet ex litteris Joannis VIII papæ a Baronio n. 4 citatis.

2. *Carolus Calvus imperator coronatur.* — Ad num. 3 et seqq. *Carolus Calvus* Ludovici imp. nepotis sui morte audita Romam se contulit, ut a Pontifice imperator coronaretur. « Kal. Septembribus », inquit annalista Bertinianus, « iter suum incœpit, et per S. Mauritii monasterium pergens, montem Jovis transiit, et Italiam ingressus fuit. Hludovicus rex Germaniæ, frater ejus, filium suum Carolum in Italiam, ut fratri suo adversaretur, transmisit. Quem Carolus rex fugam accipere, et inde abscedere coegit. Hludowicus autem rex Germaniæ alium filium suum Carolomannum cum quibus potuit in adversitatem fratris sui in Italiam direxit. Quod prænoscens Carolus rex obviam ei cum validiori manu perrexit. Et quia Carolomannus prænovit se patruo suo non posse resistere, pacem petens cum eo locutus fuit, et sacramentis utrinque confirmatis ad propria rediit ». Paucis interpositis : « Carolus autem quibusdam de primoribus ex Italia ad se non venientibus, pluribus autem receptis, Romam invitante papa Joanne perrexit, et XVI kalend. Januarii ab eo cum gloria magna in Ecclesia S. Petri susceptus est. Anno Domini DCCCLXXVI in die Nativitatis Domini, beato Petro multa et pretiosa munera offerens, in imperatorem unctus et coronatus, atque Romanorum imperator appellatus est ». Vides hunc annalistam annum Incarnationis a die Natali Christi exordiri, a quo etiam die cæteri Francorum annalistæ, tam hoc quam superiori sæculo, Æram Christianam auspicari soliti sunt, nisi eos aliquando falli contingat; quod jam non semel monuimus, ne eorum calculo ignorato Chronologia turbetur (1).

3. *Hujus coronationis Acta anno* DCCCLXXVII *confirmata.* — Baronius deceptus a Petro Pithæo, qui primus Concilium Romanum (in quo electio Caroli Calvi imp. confirmata est *mense Februario, Indictione* X, *anno Incarnat.* DCCCLXXVI) publicavit, et cujus initium est, *Omnibus generationibus*, etc. existimavit illud pertinere ad Caroli Calvi coronationem hoc anno peractam, annoque sequenti coronationis Acta in Concilio Ticinensi recitata esse. Verum, ut anno sequenti videbimus, Concilium Ticinense nihil commune habet cum Concilio Romano, quod anno DCCCLXXVII, non vero DCCCLXXVI, ut putabat Pithæus, congregatum fuit. Præterea Baronius num. 10 credidit, *Odorannum* in Chronico ad annum DCCCLXXVII confudisse *Joannis* papæ legationem ad Carolum imp. in Gallias missam præsenti anno cum alia legatione ad Concilium Pontigonense ab eodem Pontifice directam. Verum non ita res se habet. Extant enim duæ Concilii *Pontigonensis* editiones, altera ex Annalibus Bertinianis et ex Aimoini continuatore accepta, in eaque dicitur Pontificem ad Concilium Pontigonense delegasse *Joannem Turcanensem*, *Joannem Aretinum* et *Ansigisum Senonensem* episcopos; altera, quam cum legatis Apostolicis dictasse, et in Synodo Pontigonensi legisse putatur *Odo Bellovacensis episcopus*. Initio illorum Actorum legitur, *Ludovico* imp. demortuo invitasse Pontificem ad Limina Apostolorum Carolum tunc regem, per *Jaudericum* Belitrensem, *Ansegisum* Senonensem, *Formosum* Portuensem, *Joannem* Aretinum episcopos, eumdemque Carolum imperiali diademate tunc coronasse. Odorannus hæc tantum posteriora Acta viderat, citatque, non vero priora, ideoque de legatis ad Concilium *Pontigonense* a Joanne papa missis verba non facit; sed nec dicit, *Jaudericum* et alios ad Concilium Pontigonense directos fuisse, sed tantum in Actis ejusdem Concilii eorum mentionem fieri, quod verum est.

(1) Adde his, quæ habet de unctione *Caroli Calvi* in imperatorem die Natalis Domini hujus anni, Romæ in Basilica Vaticana per *Joannem VIII* peracta, ejusdem *Joannis* Pontificis Diploma pro monasterio *S. Vedasti*, a Martenio in Collectione amplissima Anecdot. tom. I, pag. 200 editum, ubi hæc leguntur : « Qua de re luce clarius pateat omnibus Ecclesiæ filiis, quia charissimus filius noster Karolus rex adiens Limina beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli, honorifice a nobis exceptus, postquam solemniter vota regia persolvisset ad sepulcrum B. Petri, die Nativitatis Domini, in Ecclesia ipsius B. Petri Apostolorum principis, dignitatem imperialem per impositionem manuum nostrarum adeptus est. Dehinc non minus sincere quam devote a nobis expetiit, ut B. Petri Apostolorum principis, simulque apostolatus nostri auctoritate decerneremus privilegium Romanæ atque Apostolicæ Sedis adstipulatione roboratum etc. » In fine : « Data per manus Anastasii primiscrinii, anno primo imperii Karoli serenissimi Augusti, et post consulatum ejus anno I, Indictione VIII » (legendum est Indict. IX a *kal. Septembr.* inchoata), quod est annus Christi DCCCLXXV. Ibid. pag. 198, ejusdem *Caroli Calvi* imp. Diploma edidit, quo privilegia a *Joanne VIII* Romano Pontifice monasterio *S. Vedasti* collata, rata habet, ac narrat, se Romæ ab eodem *Joanne* Pontifice in imperatorem fuisse inauguratum, his verbis : « Itaque vocatione domni Joannis Apostolici Romam properantes, et voto nostro, quod ex longo tempore cupiveramus, satisfacientes, post collatam a præfato patre nostro Summo Pontifice et universali papa, Christo nobis propitio, imperii dignitatem, humiliter eidem Summo Pontifici supplicavimus etc. » scilicet de privilegiis ornando monasterio *S. Vedasti*, mox habet, privilegium illud a Joanne Pontifice editum fuisse. In fine : « Data III kal. Junii, Indict VIII (legendum *Indict.* IX), anno I domini Karoli serenissimi imperatoris Augusti, regni vero XXXVI. Actum Compendio regio palatio, feliciter. Amen ». Anni regni initium sumunt ab anno DCCCXL. De hujusmodi unctione vide Mabillon. Annal. Bened. lib. 37, § 63. De ea raptim Eccardius rer. Francicar. lib. 31, § 223. GEORGIUS.

4. *Carolus Calvus juribus imperii non cessit.* — Marca lib. 3 de Concordia cap. 11, num. 11, qui existimat, *Carolum M.* et successores imperatores consortes fuisse et socios ejusdem dominii, (ducatus nempe Romani et exarchatus Ravennatensis) cum Pontifice Romano, hæc scribit : « Carolus Calvus imperator a Joanne VIII renuntiatus, consortium illud amovit anno octingentesimo septuagesimo sexto, solidumque jus in civitatem Romanam Sedi Apostolicæ tribuit. Unde post aliquot annos conquerebatur Eutropius presbyter Longobardus, jura et consuetudines regni a Carolo in Pontifices *transcripta*, adeo ut qui vice imperatoris præfectus erat Romanis, tunc illi subjectus esset : *Renovavit pactum cum Romanis; perdonans illis jura regni et consuetudines illius.* Infra : *Cuncta illis* (nempe Romanis) *contulit quæ voluerunt.* Quare eleganter Constantinus Porphyrogenneta imperator Constantinop. juxta sæculi sui statum scripsit circa annum nongentesimum decimum quartum, triginta annis post Caroli Calvi liberalitatem, a Romano Pontifice Romam jure dominii teneri, ἰδιοκρατορίαν ἔχειν καὶ δεσποζεσθαι κυρίος παρά τινος κατὰ καιρὸν Πάπα. Lib. 2. de Thema. »Ita Marca (1).

5. *Probatur ex silentio auctorum coævorum.* — Verum summos Pontifices supremum Urbis et exarchatus Ravennatensis dominium in imperatores contulisse, tot sparsim rationibus comprobavi, ut tantum supersit demonstrare *Carolum Calvum* huic juri non renuntiasse; quod postremum non erit probatu difficilius, quam prius. Certe annalista Fuldensis, qui Ludovico Germaniæ regi in omnibus studuit, et Carolum Calvum ejus fratrem passim tyrannum appellat, hoc non prætermisisset, si revera factum fuisset. Et tamen hoc anno solum ait : « Quanta potuit velocitate Romam profectus est, omnemque senatum populi Romani more Jugurtino corrupit, sibique sociavit, ita ut etiam Joannes papa votis ejus annuens, corona capiti ejus imposita, eum imperatorem et Augustum

(1) Tam Petri de Marca quam Pagii sententia falsa est. Petrum de Marca jure refellit Pagius. De Pagii sententia, qua passim contendit imperatores Romanorum Pontificum concessione supremam in Urbe et exarchatu Ravennate dominationem exercuisse, diximus supra ad an. DCCXCVI, n. 6 ; nunc iterum ad eamdem cramben redit Pagius, et ex annalistarum Fuldensis, Metensis, et Bertinianensis silentio, neque *Carolum Calvum*, ut est Petri de Marca sententia, huic supremo juri renuntiasse censet ; quod præterea ex Epistolis Joannis VIII demonstrare conatur. Nos alia Epistolarum Joannis VIII testimonia proferimus, quibus Romanum Pontificem ducatus Romani, et exarchatus supremum dominium, nullum cum imperatoribus societatis jus partitum fuisse, nullam etiam in imperatores per Romanos Pontifices hujus supremæ dominationis potestatem collatam fuisse patet Epistola I ad *Bosonem*, cui gratias agit ob Apostolicæ Sedis missos coram *Carolo Calvo* intromissos, deinde habet : « Tu vero, fili carissime, sicut cœpisti, ad infidelium nostrorum vel sanctæ Dei Ecclesiæ adversantium tyrannidem funditus abolendam, magis insiste, ut qui sanctam Romanam Ecclesiam in multis lædere non formidarunt, tali sententia, imo judicio percellantur, ut deinceps, quemadmodum est pollicitus, recuperationis locum nunquam inveniant. Cæterum hujus nostræ regionis, quam Saraceni pæne totam depopulati sunt, audivimus imperiale adjutorium usque ad nos esse mittendum ». Epistola VII, XXI, XXIII et XXXII conqueritur, quod opem Romanæ Ecclesiæ contra Saracenos et finitimos Tusciæ Marchiones non ferret ; Epistola XXX ad *Carolum Calvum*, ad opem ferendam contra Saracenos et malos homines eum invitat : « Ergo, inquit, præcellentissime Cæsarum, jamjam nostræ calamitati succurrite : jam populi nostri miserias relevate (nam cuncta ferme ii vastarant) ; ut non nostra sint, quæ nostra fuerunt, quin potius solo nomine omnibus illis utamur : et vel ad defensionem patriæ, vel ad aliquam utilitatem nostræ Ecclesiæ, quorumlibet solatia nunquam inveniamus ». Conqueritur, quod præter paganos, « alii multi omnem nostram dispositionem in territorio Romano suis violentiis calcant, adeo ut nec victualia, nec ulla quadrupedia in omnibus nostris remaneant ». Eum deprecatur, ut quam primum *Romanæ Ecclesiæ defensionem debitamque tuitionem* præbeat. De his item loquitur in Epist. XXXV, *omnibus archiepiscopis et episcopis in regno imperatoris constitutis ;* atque de Carolo Calvo hæc habet : « Illum præ cæteris propinquis et æmulis ejus amavimus, elegimus et prætulimus, unde et eum adversus omnes hostes Ecclesiæ non solum defensorem, sed et patronum, et advocatum nostrum existere proposuimus ». Epist. LXVIII *Lamberto comiti*, se in Gallias ire statuisse scribit : « Pro salute scilicet ac defensione terræ sancti Petri ». Lambertum monet, ne in Urbem Romam aliquid moliri audeat : « Quia si per vos aut per vobis subjectos homines eadem Urbs Roma perturbationem aliquam vel dehonestationem habuerit, vel adversa quælibet sustinuerit, pro certo scitote quia canonicis correptionibus cum victrici sancti Spiritus auctoritate omnimodis redarguemus, et sanctæ Sedis communione merito separabimus ». Epist. LXXII eidem *Lamberto*, se audivisse significat : « Quod inimicis et infidelibus nostris per cujusdam exhortationem cupiatis ferre solatium, atque Romam venientes, suis eos rebus et beneficiis contra nostram voluntatem inconvenienter restituere debeatis : quod nullus imperatorum, vel regum, aut comes antecessoribus nostris fecisse recolitur ». De eodem *Lamberto*, qui Urbem Romam et territorium S. Petri tyrannice invadere ausus fuerat, conqueritur Epist. LXXXII, LXXXIV, LXXXV, LXXXVI, LXXXVII, LXXXVIII, LXXXIX, XC. Ad Ravennatensem exarchatum accedamus. In Epistola ad *Ludovicum II* imp. apud Baluzium Miscellan. tom. V, pag. 489, se neque monasteria *Pomposianum*, *S. Salvatoris in Monte Feretro*, *S. Probi*, neque *colonos* in territorio *Ferrariensi*, *et Adriensi et Gallicam*, *et Faventillam* Ravennati archiepiscopo abstulisse scribit ; *sed ea monasteria et loca ab antecessoribus nostris possessa reperientes possedimus, hactenusque jure proprio retinemus.* Ibidem habetur alia ejusdem Pontificis ad *Angelbergam* imperatricem, ubi inter cætera scribit : « Ad hoc usque malum crevit et incrassatum est, ut factione Ravennatis archiepiscopi Maurinus cum suis complicibus, qui excommunicati et anathematizati a nobis jam sunt, Ravennam ingrederetur, et fidelium nostrorum res cum ei funditus raperet ac devastaret, adeo ut claves civitatis Ravennæ a Vestarario nostro violenter subtraheret, et pro libitu suo, nescimus cujus auctoritate, ipsi archiepiscopo, quod nunquam factum fuisse recolitur, potestative concederet ». His adde ejusdem Pontificis decretum in Concilio Ravennate anni DCCCLXXVII, cap. 15 : « Auctoritate » ibi dicitur, « summi judicis Domini nostri Jesu Christi et principum Apostolorum Petri et Pauli, simul et omnium sanctorum præcipimus, decernimus, et modis omnibus interdicimus, ut amodo et deinceps nullus quilibet homo petat patrimonia sanctæ nostræ Ecclesiæ, Appiæ videlicet, et Lavicanense, vel Campaninum, Tiburtinum, Theatinum, utrumque Sabinense et Tusciæ, porticum sancti Petri, monetam Romanam, ordinaria et actionarica publica, ripam, portus, et Ostiam. Sed hæc omnia in usum salarii sacri palatii Lateranensis perpetualiter maneant, ita ut solitos redditus et angarias perpetualiter absque ulla contradictione persolvant ». Apud Labbeum Concil. tom. IX, pag. 303. Ibid. cap. 17. « Item Apostolica auctoritate præcipimus et sancimus, ut amodo et deinceps nullus cujuslibet gentis vel ordinis homo, monasteria, cortes, massas, et salas, tam per Ravennam, et Pentapolim, et Æmiliam, quam et per Tusciam Romanorum et Longobardorum, et omne territorium sancti Petri Apostoli constitutas, præsumat beneficiali more, aut scripto, aut quolibet modo petere, recipere vel conferre, exceptis illis duntaxat quibus pro utilitatibus, et speciali servitio S. R. E. vel ducatus uniuscujusque loci habitatoribus præbetur, vel ad nostra dispensanda constituti sunt, vel constituentur ». Hæc autem in Concilio Tricassino, ab eodem *Joanne* Pontifice celebrato an. DCCCLXXVIII confirmata sunt : « Ut illa », inquit cap. 3 Concil. tom. IX, pag. 312, « capitula, quæ anno præcedente apud Ravennam statuimus synodali collegio, inconvulsæ ab omnibus observentur ». Pontigonense Concilium a legatis Apostolicæ Sedis an. DCCCLXXVI habitum, capitula Ticinensis Concilii a Carolo Calvo « una cum consensu et suggestione venerabilium episcoporum et illustrium optimatum » eodem anno DCCCLXXVI paulo ante edita confirmavit, ut est Concil. tom. IX, pag. 285, ubi cap. 3 hæc leguntur : « Et licet in omnibus id observare velimus, præcipue tamen sancimus, ut in termino beatorum Petri et Pauli Apostolorum principum, nemo in eundo et redeundo, vel ibi morando, aliquam vastationem et deprædationem facere præsumat : et quæ ipsius sanctæ Dei Ecclesiæ propria sunt, sine voluntate ipsius sacri Pontificis, sibi vindicare præsumat ». Quis igitur, quum hæc mente et oculis perlustrarit, imperatoris supremo imperio Urbem Romam, et exarchatum tum paruisse Pontificum indulgentia non agnoverit ? Vide infra ad an. DCCCLXXXII, num. 1 et 2. GEORGIUS.

appellari præcepisset ». Tum ad annum DCCCLXXVI : « Carolus rex de Italia in Galliam rediens, novos et insolitos habitus assumpsisse perhibetur. Nam talari Dalmatica indutus, et baltheo desuper accinctus pendente usque ad pedes, necnon capite involuto serico velamine, ac diademate desuper imposito, Dominicis et festis diebus ad Ecclesiam procedere solebat. Omnem enim consuetudinem regum Francorum contemnens, græcas glorias optimas arbitrabatur. Et ut majorem elationis suæ mentem ostenderet, ablato regis nomine, se imperatorem et Augustum omnium regum cis mare consistentium appellari præcepit. Plurima etiam incredibilia se contra Hludovicum regem et regnum illius facturum esse minatus est, etc. » Annalista Metensis ait tantum Carolum Calvum Joanni VIII et Romanis magna munera largitum esse, et annalista Bertinianus eum beato Petro multa et pretiosa munera obtulisse. Rem adeo notabilem, vel aliquis ex istis annalistis, vel aliquis alius auctor coævus silentio non pressisset.

6. *Probatur II ex Epistolis Joannis VIII.* — Sed non desunt argumenta positiva, quæ Marcæ opinionem, quam multi secuti sunt, evertant. *Joannes VIII,* Pontifex Romanus in Epistola XXI ad Carolum imp. *XVII kal. Decemb. Indict.* X, anno scilicet sequenti data, eum summopere rogat, ut sibi auxilium adversus Saracenos mittat, aitque : « Totis præcordiis deprecamur porrigere manum, et præstare opem patriæ periclitanti, et huic Ecclesiæ matri vestræ, a qua non solum regnandi, sed et in Dominum unum et verum credendi exordium percepistis : quæque in ultimo, spreto bono et magno fratre (Ludovico nempe Germaniæ rege) vos more Dei gratuita voluntate, tanquam alterum regem David elegit et prælegit, atque ad imperialia sceptra provexit ». Tum Epistola XXIII ad eumdem iisdem anno et mense scripta, agnoscit ad eum pertinere justitiam de prædonibus facere. « Clementiam vestræ celsitudinis imploramus, ut eosdem sanctæ Ecclesiæ hostes atque prædones, sacrilegos quoque, sive tyrannos, ac per hoc a Christi collegio synodice sequestratos, studiosius requiri jubeatis, et ad lugenda mala quæ imprætermisse hactenus operati sunt, sicut jam decrevistis, exilio deputetis. Quia si ipsi, qui tantum Dei Ecclesiam macularunt, impune jam vestram sanctionem diffugerint; vel si, quod evenire non debet, in vestro imperio quibuscumque, quod turpe est dicere, contra vestram voluntatem eis favorem præstantibus, tam absolute discurrerint; totum idem vestrum imperium coinquinabunt ». Idem probat Epistola XXVI ad Richildem imperatricem eodem tempore data, sicuti et Epistola XXX ad Carolum imp. scripta, dum Saraceni Urbi imminerent : « Jam vestræ potentiæ manum porrigite, et hanc terram cujus vobis necessitates ab ipso vestræ vocationis initio notas fecimus, liberate, ne si perdita fuerit, vestrum vilescat imperium ». Paulo post : « Præcipue autem multi, quos vestra non ignorat majestas, non solum nulla nobis solatia conferunt; verum etiam quidquid residuum est a paganis impræternisse subtrahunt; etc. Hujus rei gratia opportunum adjutorium conferentes, nobis vestrum exercitum ad hostilem expeditionem promptissimum destinate, aliosque Deum per omnia diligentes missos, qui vitiorum flammas justitiæ tramite usi compescant, nimia celeritate dirigite ».

7. *Probatur III ex iisdem Epistolis.* — Rem magis explicat Joannes VIII in Epistola XXXI data IV *idus Februarias Indictione* X, anno scilicet DCCCLXXVII ad Richildem Augustam. « Quia jam sustinere non possumus, gloriam vestram multipliciter deprecamur, ut vice nostra fretæ, etc. tandiu apud piissimum imperatorem nostrum insistatis, quousque et contra paganos opem præbeat, et Christianos compescere gaudeat. Quoniam ideo illum tanto diademate ab olim quidem a nobis exspectatum ac prælectum decorare curavimus, ut sanctæ Romanæ Ecclesiæ recuperatio et securitas, quam ademptam dolebamus, per pium studium ejus, quo semper fruebatur, rediret. Quapropter, carissima filia, per Deum vos adjuramus, opportune importune insistite, ut antequam in ipsa urbe Romulea aliud periculum, quod Deus avertat, proveniat, manum suæ defensionis exhibeat, et hanc terram, quæ sui imperii caput est, ad libertatem reducat, ne quando dicant gentes : Ubi est imperator illius? » Denique idem Pontifex in Epistola CCLXXXII *ad omnes archiepiscopos, episcopos et comites Italiæ* missa, ostendit Romam ad Carolum Crassum imp. Caroli Calvi successorem pertinuisse. Scripta ea Epistola in causa Angelbergæ Augustæ, quæ Romam venire optabat, eaque eosdem præsules et comites hortatur, ut id a Carolo imp. obtineant, promittitque se ita eam custoditurum, ut nihil contra ipsum imperatorem cum Bosone moliri possit : « Pio, inquit, mentis convenimus atque hortamur affectu, quatenus in hujus feminæ reversione, vel salute nobiscum cooperari, pariterque desudare studeatis; ut vestro consilio, vestroque instanti hortatu, ipse Augustus nostræ petitionis effectum more parentum suorum libenti perficiat voluntate. Nam sicut illud regnum, in quo nunc illa sub custodia manet, ejus est; ita et istud : et sicut ibi custoditur, ne aliquod solatium vel consilium dare facereque possit Bosoni : ita et nos eam in tali loco habitare faciemus, quo nihil adversi moliri, nihilque valeat machinari contrarium ad hujus regni et imperii perturbationem ». Post Caroli Crassi depositionem imperium sine certo capite mansit ad annum usque CMLXII, quo *Otho* primus imperator coronatus est. Per illud tempus, vacante imperio Occidentali, omnis suprema potestas penes Pontifices Romanos fuit.

8. *Quo tempore libellus de Thematis imperii scriptus.* — Cum itaque Constantinus Porphyrogennetus a Marca laudatus librum suum *de Thematibus* eo tempore scripserit, quo imperium Occidentale a pluribus annis vacabat, non vero circa

annum CMXIV, quo nondum decennis erat, ut suo loco ostendam, jure merito, de Urbe Romana scribit : « Propriam administrationem ac jurisdictionem obtinuit, eique proprie dominatur quidam suo tempore papa », ut locum græcum a Marca citatum Morellus latine vertit. Ante Marcam ad eumdem lapidem offenderat Nicolaus Alemannus in Parietinis Lateranensibus, ubi ut probet Romam e Græcorum imperio in potestatem Gregorii papæ II venisse, ac deinceps Romanis Pontificibus semper paruisse, inter argumenta quæ congerit, unum a dictis Constantini Porphyrogennetæ verbis desumit, non advertens Porphyrogennetam eo tempore scripsisse, quo revera Roma eosdem solos dominos agnoscebat, et de statu, in quo tunc Roma erat, non vero de eo in quo tempore Gregorii II et Caroli M. fuerat, verba facere.

9. *Eutropius presbyter rei historicæ parum peritus.* — Quoad *Eutropium* presbyterum, ex mera conjectura *Longobardum* appellatum, ejus scriptionem recitat Goldastus tom. I Monarchiæ, existimatque eam anno Domini circiter CM, in lucem emissam. Verum Eutropius Romanis Pontificibus Francisque parum æquus fabulis scatet. Ait, v. g. Longobardis Italiam invadentibus cessasse Græcorum imperium in Urbe Roma. Secundo, ducem Spoletanorum vice regis Longobardorum interfuisse electioni futuri Pontificis. Tertio, *Zachariam* papam profectum fuisse ad Carolum Francorum regem, eumque in Italiam invitasse, et postea reversum esse. Quarto, Carolum regnum Longobardorum accipientem fecisse « pactum cum Romanis, eorumque Pontifice et de ordinatione Pontificis, ut interesset, quis legatus ». Mitto alia ejus mendacia, ut veniam ad Carolum Calvum, de quo scribit : « Qui veniens Romam, renovavit pactum cum Romanis, perdonans illis jura regni, et consuetudines illius, etc. Patrias autem Samniæ et Calabriæ simul cum omnibus civitatibus Beneventi eis contulit, etc. Removit etiam ab eis regias legationes, assiduitatem vel præsentiam Apostolicæ electionis, etc. Ab illo autem die honorificas consuetudines regiæ dignitatis, nemo imperatorum, nemo regum acquisivit, etc. unde multa prælia, delationes et rapinæ fuerunt in regno ».

10. *Quo tempore libellus ejus editus.* — Quæ omnia tam ex dictis quam ex dicendis constat a veritate esse aliena. Nam *Carolus Calvus* Beneventum, Samnium et Calabriam dare non potuit Romanis; cum neque Calabriam, neque prædictas urbes in sua habuerit potestate, eoque imperante illis dominati sint partim Græci, partim duces ab illis pendentes. Ad hæc iisdem omnibus, quibus decessores imperatores potitus est juribus et privilegiis, quemadmodum *Carolus Crassus*, qui eidem in imperium successit. Profecto si *Carolus Calvus* jura imperialia Pontificibus Romanis cessisset, hi eorum possessionem iniissent, hujusque cessionis aliquod vestigium remaneret, aut ejus aliquis historicus meminisset, cum contra Joannes VIII, Hadrianus III, Stephanus V vulgo dictus VI, et Joannes IX supremum imperatorum jus semper agnoverint, et tam Stephanus V quam Joannes IX decreto sanxerint; ut Romani Pontificis consecratio nonnisi præsentibus legatis imperialibus perageretur. Eutropius itaque fabulas illas confinxit eo tempore, quo *Beneventum* Romanis Pontificibus parebat, quod ante annum millesimum decimum nonum non contigit, ut eo anno videre est apud Baronium. Imo sæculo undecimo, quo Italia rapinis et dissensionibus exposita fuit et antiquæ consuetudines paulatim abolitæ, opusculum illud publicatum, indeque mirum videri non debet, si *Eutropius* vir in Historia parum versatus quæ imperante Carolo Calvo accidere, non calluerit. Porro post Carolum Calvum imperatores tam Romæ, quam in Italia juribus imperialibus usos fuisse, quæ sequentibus annis in medium adducemus, indubitatum reddent, et nugivendulo illi nullam in posterum fidem habendam demonstrabunt.

11. *Moritur B. Heldradus abbas Novalitiensis.* — In Italia mortuus est hoc anno beatus *Heldradus*, abbas Novalitii monasterii ab *Abbone* viro opulentissimo initio sæculi Ecclesiæ octavi fundati non longe ab urbe Segusione, cujus Vitam Bollandus ad diem XIII Martii publicavit. Ea non multo tempore post captam anno MXCIX a Christianis Hierosolymam scripta, ut constat ex num. 25, in eaque dicitur, *Heldradum* vixisse sub monastica disciplina *annis septem*, præfuisse autem *annis triginta*, ac mortuum *tertio idus Martii*, *regnante Ludovico Lotharii filio*, et sepultum *apud Novalitium, suum dilectum cœnobium*. Natus erat in Gallo-Provincia non infimis parentibus, distributaque substantia sibi a parentibus relicta, partim Ecclesiis, partim etiam pauperibus, *Novalitium* venit, ubi tanta vitæ sanctitate vixit, ut moriente *Hugone* Caroli Magni filio presbytero et abbate, monachi eum in abbatem suum constituerint. Quarto die antequam animam Deo redderet, convocatis ad se cunctis suis monachis, diem mortis suæ eis aperuit, et post mortem, sicut in vita, multis miraculis claruit, ut in ejus Vita legere est. Cum autem *Hugo* abbas anno DCCCXLIV interfectus fuerit, ut testatur annalista Bertinianus, et *Heldradus* non multo post ei successerit, recte Bollandus ejus mortem ad hunc annum revocavit. Quæ vero ipse in Commentario prævio de fundatione monasterii Novalitiensis et de *Abbone* ejus fundatore habet, sicuti quæ narrat auctor anonymus Chronici Novalitiensis, cujus fragmenta quædam recitat Duchesnius tom. II et III, corrigenda sunt ex iis, quæ anno DCCXXXIX de hujus monasterii conditu diximus; in eo enim Chronico ob confusionem utriusque *Abbonis* et *Theodorici IV* Franciæ regis cum *Theodorico* Gothorum rege, tam Historia, quam Chronologia mire depravatæ.

12. *Moritur Adventius episc. Metensis.* — In Gallia vero *Adventius* episcopus Metensis, qui Drogoni in episcopatum ejusdem urbis anno DCCCLVIII,

die septima mensis Augusti successerat, hoc anno die XXXI mensis Augusti e vivis excessit. In Catalogo enim episcoporum Metensium e Codice sancti Symphoriani descripto legitur : « Adventius episcopus sedit annos XVII, dies XXV, obiit II kal. Septemb. » Ejus mors a præsenti anno removeri non potest; cum *Wala*, qui eum excepit, die octava mensis Aprilis insequentis anni, in quam Dominica cadebat, ordinatus fuerit, ut in ejus morte patebit. De Adventio crebra in Annalibus Eccles. mentio. In Chronico sancti Trudonis lib. 2, pag. 1, cap. 15, de Wala legitur : « Waloni anno ordinationis suæ secundo ob reverentiam dignitatis regni Lotharingiæ, cujus Metis civitas caput fuit, Joannes papa pallium transmisit, et quibus festis hoc usurus fuerit, patentibus litteris indulsit. Super quo usu ab archiepiscopo Trevirensi Bertulpho ut pallium deponeret, admonetur. Cui idem Walo respondit, se non primum, sed quintum fuisse episcopum, quem Sedes Apostolica pallii honore dignata fuit, primo scilicet Urbitium, secundo Rodegangum (id est, Chrodegangum) Pippini tertii Francorum regis ex sorore nepotem, tertio Angilramnum, quarto vero Drogonem Caroli M. filium, quintus extiti. Sed præfato Bertulfo his assertionibus non contento, Hincmarus Rhemorum archipræsul ad sedandam talis controversiæ litem Metensem Walonem, ut suo metropolitano obediret, informavit, sicque prætermisso pallio discordia quievit ». Flodoardus lib. 3, cap. 23, harum litterarum a sancta Sede a Wala obtentarum, quas Trevirensis archiepiscopus suscipere noluit, mentionem facit; eæque extant tom. IX Concil. pag. 239, in Appendice Epistolarum Joannis papæ VIII, in quarum calce legitur : « Scriptum per manum Gregorii scrinarii S. R. E. in mense Septembrio, Indictione XII, data VIII idus Septemb. per manum Walperti humillimi episcopi sanctæ Portuensis Ecclesiæ, anno Domino propitio Pontificatus domni nostri Joannis Summi Pontificis et universalis papæ in sacratissima Sede beati Petri Apostoli sexto, Indictione XII », ideoque anno DCCCLXXVIII, quo in Italia kalend. Septemb. Indictio XII cœpit. Quare Chronographus Trudonensis, auctorque Historiæ Trevericæ nondum editæ, cujus verba ibidem Labbeus recitat, perperam scribunt, pallium Walæ ordinationis suæ anno secundo a Joanne papa transmissum fuisse; currebat enim annus ordinationis ejus tertius, a die VIII mensis Aprilis, Labbeus in notula ad eam subscriptionem adjecta, Indictionem XII in XI, aut Septembrem in Octobrem mutandum dicit. Sed ea subscriptio accurate a librario descripta, ut examinanti patebit.

13. *Corpus S. Filiberti Trenorchium transfertur.* — Hoc anno *Carolus Calvus* concessit *Geiloni* abbati monasterii Heriensis in insula Herio apud Pictones siti, castrum *Trenorchium*, positum ad Ararim in diœcesi Cabilonensi, ut ibi corpus *sancti Filiberti* Heriensis abbatis primi, quod hac illacque palabundi monachi ejus Normannorum persecutionem fugientes deferebant, collocari posset. Litteræ ejus dicuntur datæ XIV kalend. Aprilis, Indict. VIII, anno XXXV regnante Karolo gloriosissimo rege, et in successione regni Hlotharii anno VI », ut videre est apud Chiffletium in Probationibus ad Historiam Trenorciensem pag. 215, ubi et recitat Historiam translationis sancti Filiberti ex monasterio Heriensi in varia loca, ab Ermentario abbate duobus libris scriptam, qui refert ex Chronico Falconis monachi Trenorchiensis quomodo *Geilo* abbas sacra pignora secum tollens, cum Diplomate regio, pridie idus Maii Trenorchium venerit, summaque devotione ea ibidem deposuerit « anno Dominicæ Incarnat. DCCCLXXV, qui dies, inquit, non immerito quotannis festive, summoque cum gaudio celebratur ». Hoc autem anno dies XIV mensis Maii in sabbatum incidit, sed die sequenti ordinandus erat episcopus Augustodunensis Algarius, ut habet ibidem Chiffletius. Abbatia Trenorchiensis post varios casus an. MDCXXVII ad canonicos sæculares translata.

14. *Finis regni Merciorum.* — Beorredo regi Merciorum, qui anno superiori regnum abdicavit, « successit in regnum Merciorum subrogatus per Danos quidam servorum Beorredi regis (nomine Ceolwlphus), Anglicus genere, sed barbarus impietate. Danis etenim juraverat fidelitatem, quo tributa imposita eis fideliter persolveret, et quandocumque regnum commendatum repeterent, omni reluctatione cessante, sub pœna sui capitis resignaret », inquit Ingulphus in Historia pag. 27, qui narratis crudelitatibus ab eo exercitis, et monasteriorum deprædationibus, subdit : « Qui tandem per Danos dominos suos, justissimos in hoc, depositus est, et usque ad ipsa verenda nudatus, misero fine vitam terminavit. Regnum quoque Merciorum hoc temporis momento, prævalente contra Danos Alfredo rege, suo regno Westsaxonico sociatum est, et usque ad præsentem diem deinceps adunatum. Defecit itaque regnum Merciorum, quod steterat a primo anno Pendæ, regis primi, usque ad ultima tempora hujus miseri subreguli Ceolwlphi circiter per annos CCXXX ». Verum loco CCXXX legendum, CCL, nisi potius ipsemet Ingulphus erraverit ; cum primus Pendæ annus in annum Christi DCXXVI incidat, ut suo loco diximus. Cum hoc etiam Christi anno Malmesburiensis lib. 1 de Reg. cap. 4, principatus Merciorum finem alligat, ut videre est apud Baronium anno DCCCV, num. 4, ubi verba ejus refert, sed typographi errore ibi, loco, « anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo septuagesimo quinto », legitur, « anno Dominicæ Incarnationis quingentesimo octogesimo quinto ».

15. *Dani quatuor principatus in Anglia instituunt.* — Cum Dani Mercios exhausissent, in varios principatus, quod olim ab infideli Saxone factum, omnem insulam sortiti sunt. Quatuor omnino Danorum reges, cæterorum duces censebantur, *Alfdenus, Gotrum, Oskitellus* et *Hamundus*, qui ita præ-

dam partiuntur, ut Alfdenus Northumbriæ regnum, tres alii, qui posterius accesserant, Icenorum provincias, quas Angli Orientales tenebant, possiderent. Ita ab Alfredi regis Occident. Saxonum incursibus, quem unum in insula timebant, tuti; in numerum viresque temporis tractu crescere potuerunt. « An. Dominicæ Incarnationis DCCCLXXV », inquit Asserus, « nativitatis autem Alfredi regis XXVI, supra memoratus exercitus Rependune (in agro Darbiensi positum oppidum) deserens in duas se divisit turmas; cujus altera pars cum Healfene (alii communius Alfdenum vocant) in regione Nortanymbrorum perrexit et ibi hyemavit juxta flumen quod dicitur Tine; et totam Northanymbrorum regionem suo subdidit dominio, necnon et Pictos et Stratduttenses depopulati sunt. Altera quoque pars, cum Gothrum et Oscytil et Amund, tribus paganorum regibus, ad locum qui dicitur Grante-Brycge pervenit: et ibi hyemavit ». Alfordus hoc anno num. 3 per *Stratduttenses*, quod nomen nunc primum occurrit, intelligit *Walenses*, sive antiquos Britannos, qui Pictis adhuc mixti diversam ab eis remp. habuisse putantur.

16. *Alfredi regis classis Danos fugat.* — Qui meridianam insulæ plagam sortiti sunt, *Gothrum, Oskitellus et Hamundus*, in Icenorum provincia, ubi Cantabrigiensis est ager, consederunt; nec potuit *Alfridus* rex laborantibus adesse, qui hoc ipso tempore classem comparavit, et insulæ littora, quo hostes ab ingressu arceret, jussit observari: primaque expeditione septem Danorum naves aut devicit, aut profligavit, ut narrant Ethelwerdus lib. 4, cap. 3, et Huntindoniensis pag. 349. Interim Icenorum pientissimi *Ortrudis* virginis corpus e Suffolciensi provincia subductum in Belgium detulerunt, ut habet Miræus in Fastis ad diem XXII Junii, qui et docet, illud nunc reperiri in monasterio sancti Bertini.

17. *Corpus S. Cuthberti Danorum metu in varia loca translatum.* — Cum porro Northumbria hoc Danorum incendio arderet, « Tunc », inquit Westmonasteriensis ad hunc Christi annum, « Eardulfus Lindisfarnensis episcopus et Eadredus abbas, corpus beati Cuthberti pontificis de insula Lindisfarnensi tollentes per septem annos profugi vagabantur ». S. Cuthbertus episcopus Lindisfarnensis (est Lindisfarne insula regni Northumbriæ, Lindi fluvio objecta) mortuus anno DCLXXXVII monachos rexerat præpositus, et diœcesi præfuerat episcopus, sedemque perpetuo episcopi monachi tenuerant. Quare Lindisfarnenses monachi, et *Eardulfus* episcopus, ob ingentia quæ undique a Danis imminebant pericula ex omni insula, in Hiberniam cum sanctis pignoribus trajicere, et ibi sedem figere constituere. Sed subita eos tempestas terruit, et elementa pugnare visa sunt, ne tanto thesauro insula spoliaretur. Quare Eardulfus et monachi in varia sese loca proripuere, ne thesaurus in Barbarorum manus incideret, « quousque non paucis revolutis annis in Dunhelmo una cum Sede Pontificali decentissime transponebatur: ubi usque in præsens ejus sanctitas miraculis continuis declaratur », inquit monachus Dunelmensis anonymus, qui vixit sub finem sæculi XI, in libro de Translationibus et miraculis S. Cuthberti episcopi Lindisfarnensis, recitato in Actis SS. Bollandianis ad diem XX Martii, et sæc. IV Benedict. part. 2. Est autem *Dunhelmum*, vulgo *Durham*, civitas apud Northumbros, quæ Tina fluvio ad boream, et Tesa, adeoque pago Eboracensi ad Austrum definitur, ac etiamnum episcopalis est.

18. *Opera Dionysio Areopagitæ attributa ejus non sunt.* — Anastasius Bibliothecarius operum S. Dionysii Areopagitæ Versionem a se factam hoc anno ad *Carolum Calvum* transmisit, ut liquet ex Epistola ab eo ad eum scripta *kal. Aprilis, Indictione octava.* Hæc tamen opera non a Dionysio Areopagita, sed ab aliquo, qui longe post eum vixit, scripta fuisse, re diligenter examinata, amplius apud me dubium non est, licet anno CVII, num. 18 nihil definierim. Hujus asssertionis rationes hic non afferam, cum apud alios, qui hac de re fuse egerunt, legi possint.

19. *Moritur S. Altfridus Hildinesheimensis episc.* — Mortuus est hoc anno in Germania *S. Altfridus* episcopus Hildinesheimensis in Saxonia quartus, de quo chronographus Saxonicus adhuc ineditus a Mabillonio Sæc. IV Benedict. part. 2, citatus hæc habet: « Anno DCCCLXXV Altfridus Hildensheimensis quartus episcopus, plenus dierum XVIII kalend. Septemb. in consortium sanctorum migravit ». Episcopatus Hildinesheimensis originem ex eodem chronographo ad an. DCCCXV hic referre juvat. Carolus Magnus, postquam fidem Catholicam in Saxoniam introduxit, inter cætera Saxoniæ loca, quæ episcopalibus sublimanda sedibus decrevit, « aulicam villam ab insigniente eumdem locum regis aula appellatam, et ubi Sala fluvius parvus sed piscosus Leviæ influit, situm », sede episcopatus dignam judicavit, et *Auliensis* Ecclesiæ prima fundamenta jecit, sed impeditus bellis continuis, ea Ecclesia per directos ab eo sacerdotes administrata fuit, « loco quem nunc Hildinesheimensis illustrat Ecclesia ». Eo demortuo Ludovicus Pius ejus filius, cum *in loco, quem nunc Hildinesheimensis occupat Ecclesia*, allatis regiæ capellæ sanctæ Dei Genitricis reliquiis missam audisset, et capellanus missa celebrata eas per oblivionem ibidem reliquisset, ac die sequenti ibidem invenisset, *Ludovicus Pius* eo in loco sacellum in honorem beatissimæ virginis ædificavit, et principalem episcopatus cathedram instituit, *Gunthario* primo episcopo renuntiato. Sacellum illud Hildinesheimense non adjuncto sibi alio opere usque ad *Altfridum IV* præsulem ipsius Ecclesiæ perduravit, sed is an. DCCCLII Ecclesiam cathedralem ibidem ædificare cœpit, et clerum in eam introduxit. Hæc summarie ex chronographo Saxonico. In Saxonia inferiori ducatus Brusvicensem, Luneburgensem, Magdeburgensem, Bremensem, Meclebur-

gensem, Holsatiensem, et Lavenburgensem cum principatibus Halberstatensi et Ferdensi complectente, solus episcopatus *Hildinesheimensis* hodie religionem Catholicam profitetur, reliqua Saxonia inferiori a Lutheranis inhabitata.

JOANNIS VIII ANNUS 4. — CHRISTI 876.

1. *In Ticinensi Synodo Caroli coronatio confirmatur, cujus Acta integra proferuntur.* — Sequitur Christi annus octingentesimus septuagesimus sextus, Indictione nona, quo Ticini Concilium celebratur a Joanne papa, in quo imperium collatum Carolo Calvo Romæ anno superiori die Natalis Domini, confirmatur. De cujus creationis tempore, qui annum inchoant numerare ab Incarnatione Domini, vel a die Nativitatis ejusdem, coronatum Carolum tradunt Romæ hoc anno octingentesimo septuagesimo sexto : qui vero a præcedentibus kalendis Januariis, id factum superiori anno in fine ipsius affirmant. Sed nulla in tempore discrepantia esse potest, cum omnes id factum tradant die Natali Domini, Indictione nona, quæ incœpit superiori anno, mense Septembri. Dei beneficio factum est, ut ejusdem Caroli coronationis Acta extent, ex quibus in imperatoribus initiandis, qui solerent ritus servari ab ipsis Romanis Pontificibus, possimus addiscere, et refellatur eorum temeritas, qui dicere ausi sunt, in imperatorum coronationibus nihil præterea, nisi solum sacerdotale in ipso ungendo et coronando ministerium exhibere Romanum Pontificem consuevisse. Extant, inquam, Acta ipsa coronationis Caroli in imperatorem, recitata in Concilio Ticinènsi hoc anno, ex quibus isti mendacii arguantur, ipsaque prodita ex Petri Pithœi bibliotheca, et edita cum veteribus Francorum [1] Annalibus, necnon abunde a Papirio Massone viro quidem diserto in suis Annalibus recitata ; edita autem a Pithœo, sic se habent :

2. « Gesta qualiter domnus Carolus filius Ludovici imp. fuit factus imperator Romæ tempore Joannis Apostolici, anno Incarnationis Domini octingentesimo septuagesimo sexto, Indictione x [2].

« Sermo domini Apostolici Joannis in Synodo episcoporum.

« Omnibus generationibus, imo cunctis mortalibus liquet, qualiter omnipotens et creator universorum Deus, in Ecclesiæ suæ parte, quæ gemebunda peregrinatur in terris, per generationes et generationes electos suos velut in cælorum ambitu sidera nova produxerit, ut quodammodo in ejusdem Ecclesiæ cælo fixa, divino lumine radiantia mœrentium animos illustrarent, depulsis terræ mœstitiæ tenebris, et diversarum angustiarum dissipata caligine. Inter quas tanquam clarissimum sidus diebus nostris ecce nobis Carolum Christianissimum principem, superna providentia præscitum a se, et præelectum ante mundi constitutionem, et prædestinatum nonnisi copiosissima miseratione circa nostram salutem mota, secundum placitum suum, juxta quod congruum erat in isto periculoso tempore, tribuit, nepotem videlicet illius Caroli, qui remp. prœliis auxit, victoriis dilatavit, sapientia decoravit. Qui cum omnes Ecclesias sublimasset, semper hoc ei erat in voto, semper in desiderio (sicut in Gestis, quæ de eo scripta sunt, legitur) ut sanctam Romanam Ecclesiam in antiquum statum et ordinem reformaret. Unde et hanc multis honoribus extulit, multis munificentiis et liberalitatibus ampliavit, adeo ut amissas olim urbes ei restituisset, et ex regni quoque sui parte alias non modicas contulisset.

3. « Sed pauca dicta sunt, nisi quæ circa religionis incrementum gessit magna, sublimia memorentur. Religionis quippe statum inter diversorum errorum et pravitatum vepres incultum inventum sacris litteris erudivit, divina pariter et humana scientia perornavit, erroribus expurgavit, ratis (rectis) dogmatibus saginavit, atque intra brevissimum tempus ita industrio pietatis studio egit, ut novus quodammodo videretur mundus, magnis luminaribus venustatus, et variis vernantibus floribus adornatus.

« Cujus filius, divæ scilicet recordationis Ludovicus Maximus imper. pater hujus a Deo electi

[1] Post. Annal. Franc. a Pith. Parisiis editos pag. 391. — [2] IX. ita in fine.

principis Caroli semper Augusti, patrum (al. patrium) solium adeo religiose imitatus, pietate laudabiliter æmulatus est, ut et paterna divini cultus vota, et erga prælatum principalis Ecclesiæ liberalitatis insignia pius natus æquipararet et roboraret. Sed et uberioribus beneficiis, et dapsilibus munificentiis, ut hæres gratissimus ampliavit.

4. « Verum iste hujus præfulgidus filius, Carolus videlicet, de quo nobis sermo est, serenissimus et tranquillissimus imperator, qui nobis (ut prætulimus) in quos fines sæculorum devenerunt, quique caliginosi temporis ex quadam parte tetras ærumnas et miserias sustinebamus, tanquam splendidissimum astrum ab arce polorum illuxit, non solum monumenta progenitorum, bonitatem electæ radicis ferens in ramo, alacriter æquiparavit : verum etiam omne prorsus avitum studium vicit, et universum paternum certamen in causa religionis atque justitia superavit, Ecclesias videlicet Domini diversis opibus ditans, sacerdotes ejus honorans, hos ad utramque philosophiam informans, illos ad virtutes sectandas adhortans, viros peritos amplectens, religiosos venerans, inopes recreans, et ad omne bonum penitus subsecutus, et omne malum medullitus detestatus.

5. « Quapropter et vos, charissimi fratres, tot et tantarum dilectionum ejus atque virtutum audientes insignia, et laudabilium longe lateque diffusa morum ejus intuentes indicia, pietatis illius affectus experti frequentissime ac multifarie viscera, non immerito intelleximus istum esse proculdubio, qui a Deo constitutus est Salvator mundi, multo profecto præstantius ac decentius ita vocatus, quam [1] Joseph, qui pœne solam terram salvavit Ægypti. Unde et ab universa sancta Romana plebe voce illius Annæ sanctæ personam gestantis Ecclesiæ sterilis et fœcundæ, prophetico quodammodo spiritu temulentæ quotidie clamabatur [2] : Dominus dabit imperium regi suo, et sublimabit cornu Christi sui. Et iterum cum David orat (orabat) rege pariter et propheta [3] : Da inquiens, potestatem sive imperium puero tuo, et salvum fac filium ancillæ tuæ, sanctæ videlicet Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ.

6. « Unde nos, tantis indiciis divinitus incumbentibus luce clarius agnitis, superni secreti consilium manifeste cognovimus. Et quia pridem Apostolicæ memoriæ decessori nostro papæ Nicolao idipsum jam inspiratione divina revelatum fuisse comperimus : ELEGIMUS MERITO ET APROBAVIMUS uno cum annisu et voto omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum, atque aliorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ ministrorum, amplique senatus, totiusque Romani populi, gentisque togatæ, et secundum priscam consuetudinem, solemniter ad imperii Romani sceptra proveximus, et Augustali nomine decoravimus, ungentes eum oleo extrinsecus, ut interioris quoque Spiritus sancti unctionis monstraremus virtutem, qua unxit eum Dominus Deus suus præ consortibus suis, Christum hunc oleo lætitiæ delibutum extrinsecus faciens, et principem populi sui constituens ad imitationem scilicet veri regis Christi filii Domini nostri, ita ut quod ipse possidet per naturam, iste consequeretur per gratiam.

7. « Deinde non hic perpetuus Augustus ad tanta fastigia se velut improbus intulit, non tanquam importunus, fraude aliqua vel prava machinatione, aut inhianti ambitione ad imperialem apicem aspiravit. Absit. Neque enim sibi honorem præsumptuose assumpsit, ut imperator fieret ; sed tanquam desideratus et optatus, postulatus a nobis, et a Deo vocatus, et honorificatus ad defendendam religionem, et Christi utique servos tuendos humiliter atque obedienter accessit operaturus et roboraturus in imperio summam pacem et tranquillitatem, et in Ecclesia Dei justitiam et exaltationem. Nisi enim talem ejus cognovissemus intentionem : nunquam animus noster fieret tam promptus ad ipsius promotionem, et hoc per sacerdotum Dei manus, et ministrorum ejus officium, sicut David et Salomon, et nonnulli alii Christiani, quos nimirum non esse tangendos, Spiritus sanctus per [1] Psalmorum cantica protestatur.

8. « Quapropter, fratres charissimi, unanimes, idipsum sentientes, benedicamus Domino, et totis cordis ac corporis vocibus collaudemus, qui secundum quod pollicitus est, spernentes sprevit, et glorificantem se glorificavit, quique hunc tantum nobis talemque tribuit, per quem mœrentium consolatio et paganorum contritio, et Christianorum proculdubio speretur cita redemptio : summamque majestatem ejus et pietatem votis continuis obsecremus, ut confirmet hoc in eo, imo in nobis per eum, quod operatus est in eo a templo [2] sancto suo, quod est in superna Hierusalem.

« Nosque quod jam in Romana Ecclesia, quæ est magistra et mater et caput Ecclesiarum, auctore Domino, famulatus nostri ministerio gessimus, preces benedictionis fundentes, et coronam imponentes sceptri, et diadema imperii : etiam hic in sancta ac generali fraternitatis vestræ Synodo, ad quam, Domino duce, pro innumeris necessitatibus et utilitatibus sanctæ Ecclesiæ Synodi convenisse dignoscimur : iterato cordis affectibus, et oris vocibus et manus subscriptionibus roboremus, nec sint (quod absit) in nobis schismata, quæ Apostolus medullitus exsecratur, nec animorum alicujus divisionis et diversitatis dissensio ». Hucusque Joannes Pontifex in Synodo peroravit.

9. In qua quidem post laudes Caroli effusas nimis (non enim facile patiuntur encomia frænum, quin diffluant in hyperboles) habes, lector, ex factis ipsis expressam, quam tantopere impugnare conati sunt Novatores Romani Pontificis auctoritatem et potestatem in creandis imperatoribus, ut

[1] Gen. XLI. — [2] 2. Reg. II. — [3] Psal. VIII.

[1] Psal. CIV. — [2] Psal. LXVII.

non nudum exhibeant ministerium in ipsis ungendis et coronandis, sicut facere solent patriarchæ Constantinopolitani in coronatione Orientalium imperatorum. Nam audisti ex ejus verbis, ab ipso Joanne papa divino instinctu electum Carolum ad imperium gubernandum, et approbatum, provectumque ad tam sublimem dignitatem, et Augustali nomine decoratum (sunt hæc omnia totidem verba ejus, quibus suum significat ministerium) postea demum unctum et coronatum : sic enim arbitrio papæ est collatum imperium. Si res vero jure successionis agenda fuisset, non Carolus, sed Ludovicus ejus frater major natu erat præferendus : sed quod in arbitrio sit eligentis Pontificis, non jure hæreditario succedentis, exclusus est Ludovicus, et electus est Carolus; ut patet ex his quæ sunt recitata, jam edita haud pridem a Pithœo e latebris antiquitatum eruta vetera Actorum monumenta : quæ si Novatores refractarii cognovissent, haud fortasse procaciter adeo adversus veritatem patentem omnibus, declaratam exemplis adeo manifestis insultassent. Sed faxit Deus, ut vel sero saltem sapiant Phryges isti. Sed reliqua eorumdem Gestorum Pontificalium prosequamur. Subjiciuntur ista :

10. « Responsio episcoporum.

« Ecce, beatissime ac Apostolice domine papa Joannes, clarius videmus mentem apicis vestri gratia sancti Spiritus illustratam, qui profecto quos repleverit, ardentes pariter et eloquentes facit. Nisi enim ipse cor vestrum irradians tetigisset, nec ad tantæ dilectionis erga nos flagrantiam accenderet, nec ad tot mellifluos et salutares affectus, quibus nos pie et sancte instruitis, proculdubio moveretur. Spiritalem autem filium vestrum dominum Carolum imperatorem, Christianissimum et mansuetissimum principem tanto jure cupimus et desideramus Augustalia Romani sceptri gubernacula inconcussa et immutilata, imo augmentata et ampliata finetenus retinere; quanto liquidius non per hominem, neque ab homine sublimatum, et ad tantum culmen potestatis evectum, superna gratia revelante, cognovimus, quæ nimirum cordi attentissimi Apostolatus vestri interius inspiravit, ut non vos prius eligeret, sed contra vos eum eligeretis et diligeretis.

11. « Sed et nos, o domine et coangelice papa, vestigia vestra sectantes, et salubria monita recipientes, quem amatis, amamus; quem dilexistis, diligimus; quem elegistis, eligimus, et quod in eo auctore omnium bonorum Domino, sive divina benedictione, sive sacra unctione, sive coronæ imperialis impositione gessistis viscerabili affectu sequimur, et celebri laude prosequimur, et digna honorificentia veneramur, atque totis sensus nostri nisibus ita permanere atque pollere semper optamus. Sed et si necessitas fortasse exegerit, totis officii nostri conatibus adversus aliter sentientium molimina resistere satagemus. Cum enim secundum[1] Apostolum non sit potestas, nisi a Deo, et hæc præcipue, quæ tam pio collata est : haud dubium, quin Domini ordinatione resistat, qui isti ordinationi, quæ nobis ministrantibus cælitus facta est, obstinata mente resistit. Apostolicæ quippe culmini, docente sancto Bonifacio papa, nemo unquam obices manus intulit, nisi qui de se voluit judicari. Durum autem[2] contra stimulum calcitrare et[3] adversus impetus fluminis conari.

12. « Item summus Pontifex : Quid igitur, fratres charissimi, inspiratio divina omnium nostrum corda in unum sensum, et in eumdem deliberationis finem direxit, ut scilicet unum sentiamus, et unum dicamus omnes, et non sint in nobis schismata : quæ in præfato piissimo et tranquillissimo imperatore spiritali filio nostro Carolo, auctore Domino, sive preces benedictionis super caput ejus infundendo, sive sacræ unctionis oleo celsum ipsius verticem contingendo, sive coronam imperii conferendo gessimus : sententiæ prolatione (si unanimi generalitati vestræ videtur) et per manuum subscriptionem etiam in præsenti ac venerabili Synodo, sicut jam hortati sumus, iterato promulgemus et roboremus.

« Sancta Synodus respondit : Placet, et valde placet in omnibus vestra serenissima sectari vestigia; neque fas est, ut a culmine Apostolatus vestri in aliquo dissentiamus, quem videlicet ipse Christus Dominus noster omnium nostrum ad vicem suam in terris esse voluit caput.

13. « Tunc surgens summus Pontifex sententiam protulit, dicens : Piissimi ac serenissimi spiritalis filii nostri Caroli magni et pacifici imperatoris ad imperialia sceptra electionem et promotionem ante mundi quidem ordinem divinitus ordinatam, nuper autem, id est, præterita nona Indictione per ministerium nostræ mediocritatis exhibitam, annuente Domino, ex tunc et nunc et in perpetuum firmam et stabilem decernimus permansuram.

« Responderunt omnes : Placet, Placet. Item, si quis tantæ rei divinitus actæ proculdubio institutionem, superbia, aut avaritia, vel certe aliquo ambitionis instinctu perturbare, aut violare tentaverit : cujuscumque sit ordinis, dignitatis, aut professionis, tanquam Domini inimicus et ordinationi ejus tyrannide sæva resistens, et Ecclesiæ Dei hostis, totiusque pacis et Christianitatis dissipator, anathemate usque ad satisfactionem teneatur omni tempore annexus. Responderunt : Fiat, Fiat.

14. « Item summus Pontifex : Patratores et incitatores pessimi hujus consilii, qui profecto cum ministri sint diaboli, sua quærunt, non quæ JESU Christi, et in imperium subintroducere simultates et discordiam moliuntur, ac fraudulentia immittere schismata ad confundendam Ecclesiæ unitatem, regnique congruum statum et ordinem reique publicæ utilitatem et tranquillitatem conantur : si

[1] Rom. XIII. — [2] Act. IX. — [3] Eccl. IV.

deinceps in talibus inventi fuerint, et si quidem Ecclesiastici viri extiterint, tanquam viri schismatici, atque a capite dissidentes, omnimodis deponantur. Laici vero et monachi perpetuo anathemate feriantur. Responderunt omnes : Fiat, Fiat, Fiat[1]. Subscripsit ergo dominus papa, et cum eo episcopi qui affuerunt.

« Gloriosissimo et a Deo coronato magno et pacifico imperatori, domino nostro Carolo perpetuo Augusto, nos quidem omnes episcopi, abbates, comites, et reliqui, qui nobiscum convenerunt Italici regni optimates, quorum nomina generaliter subter habentur inserta, perpetuam optamus prosperitatem et pacem.

15. « Jam quia divina pietas vos beatorum principum Apostolorum Petri et Pauli interventione per vicarium ipsorum, dominum videlicet Joannem summum Pontificem et universalem papam, spiritualemque patrem nostrum, ad profectum sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque omnium invitavit, et ad imperiale culmen sancti Spiritus judicio provexit : nos unanimiter vos protectorem, dominum et defensorem nostrum elegimus, cui et gaudenter toto cordis affectu subdi gaudemus, et omnia quæ ad profectum totius S. Dei Ecclesiæ, nostrorumque omnium salutem decernetis, et sancietis totis viribus annuente Christo, concordi mente et prompta voluntate observare promittimus.

« Anspertus sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ archiepiscopus subscripsi.

« Joannes sanctæ Aretinæ Ecclesiæ humilis episcopus subscripsi.

« Joannes episcopus sanctæ Ticinensis Ecclesiæ subscripsi.

« Benedictus Cremonensis episcopus subscripsi.

« Theudulphus Therdonensis episcopus subscripsi.

« Azo Eporediensis episcopus subscripsi.

16. « Gerardus exiguus in exigua Laudensi Ecclesia episcopus subscripsi.

« Hitilumus Astensis episcopus subscripsi.

« Ratbornus sedis Augustanæ episcopus subscripsi.

« Leodoinus Mutinensis episcopus subscripsi.

« Hildradus Albensis episcopus subscripsi.

« Bodo humilis sanctæ Aquensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

« Sabbatinus Jenuensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

« Filbertus Comensis episcopus.

« Adelardus servus servorum Dei Veronensis episcopus subscripsi.

« Ego Paulus sanctæ Ecclesiæ Placentiæ episcopus subscripsi.

« Ego Andreas sanctæ Florentinæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

« Raginerius abbas subscripsi.

« Signum Bosonis inclyti ducis et sacri palatii archiministri, atque imperialis missi.

« Signum Richardi comitis.

« Signum Walfridi comitis.

« Signum Luitfridi comitis.

« Signum Alberici comitis.

« Signum Supponis comitis.

« Signum Harsigni comitis.

« Signum Bodradi comitis palatii.

« Signum Cuniberti comitis.

« Signum Bernardi comitis.

« Signum Airbolei comitis.

Quæ sequuntur, spectant ad conventum Ticinensem, ubi hæc sunt recitata et firmata. « Acta sunt in palatio Ticinensi anno Domini octingentesimo septuagesimo septimo (sexto), regni domini Caroli imp. Ludovici Augusti piæ memoriæ filii in Francia XXXVI, imperii primo, Indictione IX ». Hucusque Acta. De quibus hæc Aimoinus hujus temporis scriptor, post mentionem de coronatione Romæ facta : « Nonis Jan. Carolus Roma exiens Papiam rediit, ubi et placitum suum habuit, etc. » Ut scias hæc pertinere ad annum præsentem. Citantur autem ab Anselmo Lucensi[1] eadem Acta, et ex eis recitatur fragmentum.

17. At secundum illud Proverbiorum[2] : « Hæreditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit », haud prædecessoris in hoc videtur Joannes secutus esse vestigia ; siquidem Hadrianus papa eumdem Carolum invadentem regnum Lotharii nepotis defuncti, quod spectabat ad ejus germanum Ludovicum imperatorem iteratis monitionibus et comminationibus, atque Ecclesiasticis censuris exagitavit. Joannes vero eumdem Carolum pœna dignum, regnoque (ut vidisti) privandum, auxit imperio : nervos (ut apparet) Apostolici vigoris dimittens, nulla (quod sciatur) de commisso delicto adhibita satisfactione canonica. Ita plane hæc omnia malesuada prudentia carnis operata esse videtur. Dum nimirum faverit Carolo magis quam Ludovico fratri Joannes, ab hoc magis ut propinquiore exspectans adversus ingruentes Sarracenos auxilium, sive aliis de causis, quæ nos latent; cum tamen (ut exitus declaravit) Ecclesiæ Romanæ inutilem creaverit imperatorem. Ex hoc tempore male cœptum est, ut cum præter antiquorum morem, non insisterent ita tenaci firmoque animo successores (exceptis iis quæ spectant ad fidem) prædecessorum vestigiis, innumera ex his parta sint mala, quæ videbis.

18. *Concilii Pontigonensis in Gallia singulæ Actiones coram Carolo imp. celebratæ.* — Post hæc autem ut etiam ab episcopis Gallicanis eadem omnia firmarentur, Pontigonense in Galliis Concilium est celebratum. De quo ista apud Aimoinum leguntur de ipso Carolo imperatore[3] : « Accersens

[1] Hucusque apud Papirium in Annal. in Pithæi editione; quæ sequuntur additæ reperiuntur acclamationes.

[1] Anselm. Lucens. de potest. et primat. Roman. Eccl. c. 82. — [2] Prov. XX. — [3] Aim. l. V. c. 32. 33.

legatos Apostolici Joannem Tuscanensem et Joannem Aretinum, atque Ansegisum Senonensem, illorum consilio, medio futuro mense Julii generalem Synodum auctoritate Apostolica, et sanctione sua apud Pontigonem indixit, quo per Rhemos et Catalaunos civitates pervenit ». Et paulo post : « Undecimo kalend. Julii, Indictione nona, episcopis et cæteris quibusque clericis vestibus Ecclesiasticis indutis, e domo ac sedilibus, palliis protensis, atque in gremio Synodi et prospectu imperialis sedis, lectorio superpositis sacrosanctis Evangeliis, venit dominus imperator Carolus in vestitu deaurato, habitu Francisco cum legatis Apostolicæ Sedis ad Synodum. Et cantoribus Antiphonam : Exaudi nos Domine, cum versibus et Gloria Patri cantantibus, post Kyrie eleison, et data oratione a Joanne Tuscanensi episcopo resedit dominus imp. in Synodo. Et legit Joannes Tuscanensis episcopus Epistolas a domino Apostolico missas. Cum quibus et legit Epistolam de primatu Ansegisi Senonensis episcopi, ut quoties utilitas Ecclesiastica dictaverit, sive in evocanda Synodo, sive in aliis negotiis exercendis per Gallias et Germanias, Apostolica vice fruatur, et Decreta Sedis Apostolicæ per ipsum episcopis manifesta efficiantur; et rursum quæ gesta fuerint, ejus relatione, si necesse fuerit, Apostolicæ Sedi pandantur ; et majora negotia et difficiliora quæque suggestione ipsius a Sede Apostolica disponenda et enucleanda sequantur.

19. « Petentibus autem episcopis, ut eis permitteretur ipsam legere Epistolam, quibus erat directa, non acquievit imperator, sed responsum quæsivit ab eis, quid de his jussis Apostolicis responderent. Quorum responsio talis fuit, ut servato singulis metropolitanis jure privilegii secundum sacros canones, et juxta Decreta Sedis Romanæ Pontificum ex iisdem sacris canonibus promulgata, domini Joannis papæ Apostolicis jussionibus obedirent. Et cum imperator et legati Apostolici satagerent, ut absolute archiepiscopi responderent, se obedituros de primatu Ansegisi, sicut Apostolicus scripsit : aliud, nisi quod prædictum est, responsum ab eis extorquere non potuerunt, excepto quod Prothasius, alias Frotarius, Burdegalensis episcopus, quoniam a Burdegala ad Pictavos indeque ad Bituricum favore principis contra regulas se contulit, per adulationem respondit, quod imperatori placere cognovit. Tunc motus imper. dixit, quod dominus Apostolicus ei suas vices commisit in Synodo, et quod iisdem præcepit, ipse exsequi studeret : et accepit ipsam Epistolam involutam una cum Jo. Tuscanensi et Jo. Aretino, et dedit illam Ansegiso, et jussit sellam plectilem poni ante omnes episcopos Cisalpini regni sui juxta Jo. Tuscanensem, qui ad dexteram illius sedebat, et præcepit Ansegiso, ut supergrederetur omnes ante se ordinatos, et sederet in eadem sella, Rhemorum archiepiscopo reclamante, audientibus omnibus, hoc factum sacris regulis obviare. Imperator autem in sententia sua permansit. Et petentibus episcopis, ut liceret eis saltem exemplar sibi de Epistola directa sumere : nec hoc ullo modo impetravere. Et sic soluta est Synodus in die illa.

20. « Decimo kalend. præfati mensis iterum convenerunt episcopi, in quo conventu lectæ sunt Epistolæ a domino Apostolico missæ; et lecta est electio domini imperatoris, ab episcopis et cæteris Italici regni firmata; sed et capitula, quæ in palatio Ticinensi constituit, ab omnibus confirmari fecit, quæ et episcopis Cisalpinis confirmare præcepit. Et sic soluta est Synodus in die illa.

« Quinto non. Jul. convenerunt episcopi sine imp. et habitæ sunt contentiones de presbyteris ex diversis parochiis clamantibus ad legatos Apostolici. Et sic soluta est in hac die.

« Quarto non. ejusdem mensis iterum convenerunt episcopi : et imp. in Synodo residens audivit oratores fratris sui Ludovici regis, Willibertum archiepiscopum Coloniæ, et Adalardum et Menigardum comites, per quos petiit partem de regno Ludovici imp. filii Lotharii fratris eorum, sicut ei competeret ex hæreditate, et illi firmatum erat sacramento. Et legit Joannes Tuscanensis Epistolam a Joanne papa episcopis regni Ludovici directam, et dedit exemplar Wiliberto archiepiscopo, ut deferret illud præfatis episcopis. Et sic soluta est præfata Synodus in illa die.

21. « Sexto idus Julii convenerunt episcopi, et circa horam nonam venerunt legati domni Apostolici, Leo episcopus et apocrisiarius ac nepos Apostolici, atque Petrus Forosempronienis episcopus, deferentes Epistolas imperatori et imperatrici, et salutationes Apostolici ad episcopos. Et sic soluta est Synodus in die illa ». Hujus autem novæ mittendæ legationis Joanni papæ quæ fuerit causa, cum hæc ab auctore silentio obvolvatur, ex ejusdem Pontificis Epistolis inspicitur, nimirum ut concessa a prædecessoribus Francorum principibus Romanæ Ecclesiæ, ab ipso novo imp. confirmarentur : quod se obtinuisse testatur in Epistola[1] ad Gandulphum episcopum Capuanum. Missos etiam eosdem pro necessitate Romanæ Ecclesiæ quam pateretur ab ingruentibus Sarracenis et rebellibus Christianis, idem tradit in[2] Epistola ad Bosonem comitem, et alia ad eosdem legatos data.

22. « Sexto, (alias quinto) idus Julii convenientibus episcopis, lecta est Epistola Apostolici de damnatione Formosi episcopi, Gregorii et consentientium eis : et præsentata sunt imperatori ab Apostolico missa dona, inter quæ fuere præcipua sceptrum et baculus aureus. Sed et imperatrici dona sunt ab eo missa, pallia et armillæ cum gemmis. Et sic soluta est Synodus in die illa ». Quod spectat ad damnationem Formosi episcopi Portuensis, cur damnatus sit, nescimus : persecutionem enim ipsum esse passum, quæ inferius dicentur, ostendent. Constat autem quod huic sessioni

[1] Joan. Ep. IX. — [2] Joan. Ep. VI. VII.

interesse noluerunt episcopi Galliarum. Pergit auctor :

23. « Pridie idus Julii convenerunt episcopi, et misit imperator vicarios Apostolici increpare durius archiepiscopos et episcopos, qui pridie non venerunt, sicut præcepit. Illis autem canonice rationabilem reddentibus rationem, sopita est increpatio. Et lecta est a Joanne Tuscanensi iterum Epistola, jubente imperatore, pro primatu Ansegisi. Et quæsita est ab episcopis denuo inde responsio : et respondentibus singulis archiepiscopis, quod veluti sui antecessores illius antecessoribus regulariter obedierunt : ita iis decretis vellent obedire. Tunc facilius illorum est admissa responsio, quam fuerat in imperatoris præsentia. Et sic iterum post multas contentiones de presbyteris diversarum parochiarum reclamantibus ad legatos Apostolici, lecta est reclamatio Frotharii Burdegalensis archiepiscopi, quia non poterat consistere propter infestationem paganorum in civitate sua, ut liceret ei Bituricensem metropolim occupare. Cujus petitionibus unanimitas episcoporum nullatus acquievit ». Hic finem habuit præsentis diei Actio. Verum quod episcopi Francorum Frothario concedere noluerunt, concessit postea Joannes papa, ut ipsius plures Epistolæ [1] eodem argumento datæ declarant.

24. « Jubentibus legatis Apostolicis, ut decimo septimo kalend. Augusti convenirent episcopi mane, circa horam nonam venit imperator, Germanico more paratus et coronatus, deducentibus eum Apostolicæ Sedis legatis more Romano vestitis ad episcopos Ecclesiasticis vestimentis indutos et cæteris secundum modum primæ horæ diei, quando inchoata est Synodus, præparatis, ut prius cantata Antiphona : Exaudi nos, Domine, cum versibus et Gloria, post Kyrie eleison, data oratione a Leone episcopo, resederunt omnes. Et legit Joannes Aretinus episcopus quamdam schedulam ratione et auctoritate carentem. Post quam, legit Odo Belgivacorum episcopus quædam capitula a legatis Apostolicis, et ab Ansegiso et eodem Odone sine conscientia Synodi dictata, inter se dissona, et nullam utilitatem habentia, verum et ratione et auctoritate carentia, et ideo hic non habentur subjuncta. Iterum mota est interrogatio de Ansegisi primatu, et post multas ab imperatore et legatis Apostolicis contra episcopos querimonias habitas : tantum in novissimo, quantum in principio Synodi exinde Ansegisus obtinuit ». Quamvis sit passus præ cæteris adversarium Hincmarum Rhemensem archiepiscopum, de quo ista habet Frodoardus : « Respondet etiam ad capitula quædam regni Francorum episcopis a Joanne papa transmissa, de privilegiis sedium per capitula septem; quoniam idem papa nisus fuerat Ansegisum Senonensem episcopum primatem constituere, ut Apostolica vice per Gallias et Germanias frueretur, cui conatui venerabilis hic præsul Hincmarus efficaciter obstitit ». Hæc Frodoardus. Sed quæ sunt reliqua hujus Synodi prosequamur.

25. « Post hæc autem perrexit Petrus episcopus Forosempronii, et Joannes Tuscanensis ad cubiculum imperatoris, et adduxerunt imperatricem Rachildem coronatam in Synodum. Et stante illa juxta imperatorem, surrexerunt omnes, et stantes quique in gradu suo, incœperunt laudes Leo episcopus et Joannes Tuscanensis episcopus. Et post laudes actas in dominum Apostolicum, et dominum imperatorem et imperatricem, et cæteros juxta morem, data oratione a Leone Gravinensi episcopo, soluta est Synodus. Postea imperator legatos muneratos Apostolicos Leonem et Petrum remisit Romam, et cum eis Ansegisum Senonensem episcopum, et Aldagarium Augustodunensem episcopum. Hucusque Synodi res gestæ. Paulo post [1] autem hæc :

« Quinto kal. Sept. misit legatos Apostolici Joannem itemque Joannem, et Odonem episcopum cum aliis nuntiis ad fratrem suum Ludovicum et filios ejus ac episcopos, atque primores regni sui. Quibus missis, in via imp. Carisiaci nuntiatum est præfatum Ludovicum regem in Franconofurd palatio V kalend. Septemb. obiisse, et IV kalend. ejusdem mensis in monasterio S. Nazarii sepultum fuisse, etc. »

26. *Ludovicus paternum regnum contra Carolum imp. invasorem defendit, ejusque exercitum sternit.* — At quæ sunt ista secuta? Qui enim non ad id, cujus gratia electus est imperator, ad defendendum videlicet Christianum populum ab invadentibus adversariis, sed imperio usus est in tyrannidem, expertus est numen infensum, Deumque vindicem sensit. Siquidem ubi fratris audivit obitum Carolus, ad invadendum relictum filiis ab eo regnum, ingenti exercitu comparato, addixit animum : verum Deo ulciscente a Ludovico filio Ludovici crebris legationibus pacem rogante nec obtinente, victus fugatusque magna cum ignominia fuit, posteris factus exemplum, quam sint invalidæ atque prorsus inutiles armatæ copiæ, et bene instructæ, ferrata agmina, quam infirma, in quibus non invenit sua signa justitia. Audi miranda. Vix parente sepulto, Ludovicus filius cogitur imparatus ad bellum formidolosum progredi, e trabea funerali ad militarem campum festinus accurrere, sed invitus, atque detrectans, præmittens frustra legatos pacis atque remittens; cum ad Deum exercituum magna fide conversus, quod petiit impetravit. Quæ omnia Aimoinus ejusdem scriptor temporis sic narrat :

27. « Tunc ipse, inquit, ac comites ejus jejuniis ac litaniis misericordiam Domini petierunt, irridentibus eos illis, qui erant cum imperatore». Sed quid insuper? Fide pollens magis quam copiis militaribus juvenis, inconcessa tentat, securus de divina potentia, et certus de ejusdem protectione

[1] Joan. pap. Ep. VIII. XIII. XIV. XVII.

[1] Aim. l. v. c. 34.

justitiæ : præsumit quoque conscientia sincera miracula. Ut enim ipsum adversantem imperatorem tyrannum injustitiam omnino prosequi et Deum persequi, palam ostendat : horrendum hujuscemodi ob oculos ejus spectaculum ponit. Decem (idem subdit auctor) homines cum aqua calida, et decem cum ferro calido, et decem cum aqua frigida ad judicium misit coram eis qui cum illo erant, petentibus omnibus, ut Deus in illo judicio declararet, si per jus et æquum ille habere debeat portionem de regno quam pater suus illi dimisit ex ea parte, quam cum Carolo fratre suo per consensionem illius, et per sacramentum accepit. Qui omnes illæsi reperti sunt ». Jam et paulo ante ad Joannem Pontificem Romanum idem Ludovicus scripserat, expetens de suis juribus judicium Apostolicæ Sedis, prout litteræ ejusdem Pontificis ad eum [1] redditæ docent.

28. Quid amplius? cum nullum prætermisisset officium, quod ad pacem conciliandam consideraret esse proficuum; coactus tandem armis decernere, longe viribus impar, vicit imperatorem, jam solum turpi fuga lapsum suæ consulentem saluti. Coacta fugere quoque imperatrix ipsa Richeldis, in fuga ita est timore concussa, ut projecisse ex utero fœtum potius quam peperisse dici possit infantem haud diu futurum superstitem. O humanarum rerum inconstantiam, et duram rerum vicissitudinem. Quæ paucos ante dies imperatorio ornatu in Synodo visa est omnibus admiranda : modo fugiens, nec tugurio contegi potuit ad pariendum. Sed audi quæ veteres citari consueti recitent Francorum Annales :

« In hoc, inquiunt, certamine contra Carolum proculdubio cælitus dimicatum est. Nam sicut captivi inde adducti narrare solebant : apparente Ludovico, et his qui cum eo erant, tantus timor omnem exercitum Caroli invasit, ut prius se victos putarent, quam ad pugnam venirent. Et quod majoris est admirationis, equorum latera, quibus insidebant, calcaribus tundebant et cruentabant, et illi quasi ad stipitem ligati immobiles permanebant. Armis quoque suis pugnabant, sed paucos vulnerabant : acies enim armorum, quasi retusæ essent, neminem penitus lædebant. Hæc octavo idus Octobris contra novellum Sennacherib gesta sunt, ut qui prius propter mentis elationem Deum cognoscere noluit : modo victus et confusus intelligat, quod non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est, et aliquando avaritiæ et superbiæ finem imponat ». Hæc ibi, atque de his hactenus.

29. *Legati Apostolici a Synodo Pontigonensi Romam redeunt.* — Sed quæ sunt anni hujus reliqua prosequamur. Multæ sunt Pontificiæ actiones, quæ ex Epistolis Joannis papæ ad diversos hoc anno datis colligi possunt : quæ autem ab ejus Pontificatus exordio usque ad mensem Septembris anni hujus datæ sunt exciderunt; reliquæ vero, nempe quæ ab exordio decimæ Indictionis datæ reperiuntur, ex Registro ipsius proditæ in lucem sunt : quæ enim antiquitus scriptæ habentur in Vaticana bibliotheca, jam Romæ cusæ habentur, ut non sit opus de singulis agere, sed ex eis aliqua tantum, quæ ad temporis hujus historiam pertinent, Annalibus jungere, temporis ratione servata.

Qui dimissi fuerunt ab eodem Carolo imperatore Apostolicæ Sedis legati ex Synodo Pontigonensi Leo atque Petrus episcopi, a Bosone comite in via apud Ticinum retenti sunt. Cujus rei gratia, idem qui miserat eos Joannes papa ad eum scribens [1] redarguit et comminatur nisi dimittat eos. Reprehendit et legatos ipsos quod minis hominum teneentur. Nam hæc inter alia habet [2] : « Præcipimus vobis auctoritate Dei ac Domini nostri Jesu Christi, ut memores antiquorum S. Ecclesiæ legatorum, qui nullis minis, nullis terroribus nullisque mortibus a suis legationibus discesserunt, præsentialiter auctoritate hujus Epistolæ initium ad nos revertendi facere studeatis. Sed si permissi fueritis, statim ad nos revertimini. Si vero aliquis vos impedierit, violentiam quam patimini, ut cunctis Christicolis valeat propalari, nobis continuo revelare studete : quatenus in eo quod contra morem gentium Apostolicæ Sedis legatio, ecce secundo naufragium passa est, citissimum consilium, confortante nos Domino, præparemus ». Hæc Joannes.

30. Verum legatos ipsos dimissos fuisse liberos, pervenisseque Romam incolumes, aliæ [3] ejusdem Pontificis litteræ docent, quibus pariter redditur [4] manifestum ab eodem imp. Carolo missos Romam legatos Ansegisum archiepiscopum Senonensem, et Adalgarium episcopum Augustodunensem, cujus legationis meminit etiam [5] Aimoinus.

Erat autem his diebus Romanæ Urbis et adjacentium provinciarum status infelix ob Sarracenorum infestationem, quam in pluribus hoc anno [6] datis Epistolis idem Joannes papa deplorat, præcipue vero cum de his scribit ad Carolum imp. Epistolam, qua non solum queritur de Sarracenorum, sed et de Marchionum infestationibus; quæ omnia, ut facilius assequaris, hic tibi ipsam totidem verbis reddimus. Sic se habet [7] :

31. *Joannes papa contra Sarracenorum incursiones et Marchionum infestationes Caroli imp. opem implorat.* — « Joannes episcopus Carolo imperatori.

« Quanta et qualia per impiam gentem patiamur Sarracenorum, quid dicam quia scribere quilibet stylus non sufficit; cum omnia ligna silvarum, si vertantur in linguas, narrare non valeant ? Quorum quia ex his quædam vestra jam didicit excellentia, prædisposuit exercitum suum ad hæc re-

[1] Joan. Ep. II.

[1] Joan. Ep. VII. — [2] Ibid. Ep. VI. — [3] Ibid. Ep. IX. XV. — [4] Ibid. Ep. XXIII. — [5] Aim. l. V. c. 33. in fin. — [6] Joan. Ep. I. VI. VII. — [7] Ibid. Ep. XXI.

movenda cum valida manu dirigere. Quo nos audito, mox elevatis manibus, Dominum collaudavimus, ejusque clementiam, pro imperio vestro lætantes, protinus exoravimus. Sed quanto, fili charissime, lætati sumus in his quæ dicta sunt nobis, tanto, heu! tristati et amaricati, quia quæ dicta sunt rerum non sunt effectibus consummata. Reversi quippe sunt, ut audivimus, et solis paganis gaudium, nobis autem nonnisi tribulationem inenarrabilem reliquerunt. Et ecce, proh dolor! inimicis Crucis Christi gratulantibus, solus fidelium cœtus magna amaritudine consumitur. Christianorum sanguis effunditur, devotus Deo populus continua strage vastatur. Nam qui evadit ignem vel gladium, præda efficitur, captivus trahitur, et exul perpetuus constituitur. En civitates, castra, villæ destitutæ habitatoribus perierunt. Et episcopi hac illacque dispersi, sola illis Apostolorum principis Limina dereticta sunt in refugium, cum episcopia eorum in ferarum sint redacta cubilia: et ipsis vagis et sine tectis inventis, non jam eis liceat prædicare, sed mendicare.

32. « Ecce, charissime, pervenit gladius usque ad animam. Ecce dies, in qua clamamus [1] : Beatæ steriles quæ non genuerunt. Ecce illa periculosa tempora Pauli voce [2] prædicta. Libet ergo cum Jeremia clamare [3] : Quis dabit capiti meo aquam, et occulis meis fontem lacrymarum, ut plangam tantam et talem miseriam, tale ac tantum excidium patriæ? Sedet in tristitia, quin potius in ruina domina Gentium, regina urbium, mater Ecclesiarum, consolatio tristium, portus periclitantium. Ecce, inquam [4], revera dies tribulationis et angustiæ, dies calamitatis et miseriæ. Præterito quippe anno seminavimus quidem, sed non collegimus. Hoc vero anno quia non seminavimus, nec est recolligendi fiducia.

33. « Quid de paganis dicimus, cum Christiani nil melius operentur? quidam videlicet ex confinibus et viciniis nostris, quos marchiones solito nuncupatis. Nam (ut prophetice [5] dicamus) residuum locustæ comedit bruchus. Et quid Sarracenis incredulis, qui sunt filii ancillæ, forte relinquitur ab illis qui per fidem liberæ deberent existere filii? Usque ad terram depascimur. Quid enim illi faciunt, et isti pejora non faciunt? illi terram occupant, isti cum Petro (quæ Petri) nihil ex civitatibus vel ex rure dimittunt : illi excidunt gladio, istis ablatis omnibus fame trucidant : illi in captivitatem ducunt, isti in servitutem redigunt. Et cum quæritur quis adversus hostes dimicet, inveniuntur nulli, cum scilicet eorum oppressione retenti, ad mandatum nostrum recurrere nulli prorsus inveniantur. Sed cum undique angustiati clamamus, non est qui audiat, non est qui adjuvet, non est qui salvum faciat, nisi tu, fili charissime et imperator clementissime, qui post Deum factus es nobis in refugium, et solatium, et auxilium.

[1] Luc. XXIII.— [2] 2. Tim. III.— [3] Jer. IX.— [4] Soph. I.— [5] Joel. I.

34. « Quocirca totis præcordiis totisque commoti visceribus, cum episcopis et presbyteris ac proceribus, totisque plebis nobis olim commissæ reliquiis deprecamur. Jube tandem aperire aures, audire gemitum et singultus omnium nostrum, porrigere manum, et præstare opem patriæ periclitanti, civitati inter multas miserias et ærumnas jacenti, et huic Ecclesiæ matri vestræ, a qua non solum regnandi, sed et in Dominum unum et verum credendi exordium percepistis, quæque in ultimo, spreto magno et bono fratre, Ludovico videlicet, vos more Dei gratuita voluntate, tanquam alterum regem David elegit, et prælegit, atque ad imperialia sceptra provexit.

35. « Cogitate itaque, Dei cultor semper Auguste, a propheta præmonite [1] : Si hæc humiliatur, ad cujus confugietis auxilium? vel ubi relinquetis gloriam vestram? perpendite quia si hæc humiliatur, non solum gloria imperii vestri periclitabitur, sed et ipsa profecto Christianæ religionis cultura maxima ex parte peribit. Et idcirco talia scientes, nolite, quæso, jam differre. Nolite de die in diem induciis non profuturis abuti. Cum Proverbiatore clamo [2] : Ne dicatis amico vestro, Vade, et revertere : cras enim dabo tibi : et alias [3] : Quod potest, inquit, manus tua facere : instanter operare, etc. Nescitis, namque (ut cum venia vestra dicam) quid superventura pariat dies. Ita ergo, fili charissime, de hac Ecclesia, necnon et patria velociter et prudenter excogitate et ordinate, ut saltem ipsæ paucissimæ reliquiæ salvæ sint quæ remanserunt; quæque quotidie et catervatim gladio et præda dispereunt. Occurrite strenue, subvenite celeriter, et manu consolationis vestræ ab oculis nostris tandem abstergite lacrymas, quatenus super illis et præsentialiter, Deo propitio, gaudeatis, et in futuro, frequenti ac laudabili relicta fama superstite, cum Christo perpetes in cælestibus imperetis. Data decimo septimo kal. Decembris, Indictione x ». Hæc ad Carolum Joannes in fine anni hujus.

36. Sed et ad ejus conjugem Rachildem [4] Augustam eodem argumento Epistolam scripsit, cui (ut ibi narratur) hanc provinciam ipse commiserat imperator. Sed hæc omnia frustra. Clade enim recenti adhuc dolens, magis ipsi sua, quam aliena vulnera curæ fuerunt. Alias enim sed frustra de his fuit ad ipsum sæpe scribendum, ut ex iis quæ sequenti anno dicturi sumus liquido apparebit.

Quinam autem fuerunt principes illi Christiani, de quibus queritur : ex aliis ejus Epistolis, quibus quos fideles, quos vero infideles principes sit expertus, idem Pontifex declarat, apparet [5] : illis enim laudat fidelitatem Guaiferii principis Salernitani, et ejus fratris Pulcharii præfecti Amalphitani : detestatus vero est perfidiam Sergii [6] ducis Neapolitani et [7] Adelgisi ducis Beneventani; hi enim cum Sarracenis fœdus inierunt. A quo ut

[1] Isa. X. — [2] Prov. III. — [3] Eccl. IX. — [4] Joan. Ep. XXVI. — [5] Ibid. Ep. III. et XXVIII. — [6] Ibid. Ep. V. — [7] Ibid. Ep. XXVIII.

abstineat, monet eumdem Guaiferium principem Salernitanum, ad quem hæc inter alia : « Interim autem state in fide, viriliter omnes agite, et confortetur cor vestrum, non in Sultan (qui satan congruentius dicitur) sed sperantes in Domino; ita ut omnes a paganorum consortio subducatis, et vos ad pacem in invicem et concordiam uniatis in Christo JESU Domino nostro, etc. » Hæc ad dictum principem hoc anno in fine ipsius, nempe XV kal. Jan. His autem pariter perturbationibus factum, ut quod idem Pontifex induxerat celebrandum in fine anni Concilium Romæ, non fuerit prosecutus. Cujus argumenti ad diversos episcopos extant ejusdem Pontificis datæ litteræ.

37. *Carolus imp. de litteris et bonis artibus optime meritus.* — Hoc eodem anno Anastasius Bibliothecarius [1] Vitam S. Dionysii Areopagitæ a S. Methodio scriptam, a se autem in latinum translatam, misit ad Carolum Calvum imperatorem. Non extat Vita ipsa, sed tantum nuncupatoria ad ipsum Carolum data Epistola, in cujus fine ita signat datæ Epistolæ tempus : « Actum mense Junio, Indictione nona, anno Pontificatus viri beatissimi Joannis octavi papæ quarto, imperii vero domini clementissimi Caroli semper Augusti primo ». Hæc ibi. Sed et Ericus monachus Antisiodorensis scriptos a se libros de Vita S. Germani ad eumdem Carolum jam imperatorem creatum mittens in Epistola nuncupatoria ad ipsum data de diligenti studio ejusdem imperatoris in reparandis jam collapsis studiis bonarum litterarum, hæc habet laude dignissima :

38. « Multa sunt tuæ monumenta clementiæ, multa symbola pietatis : illud maxime tibi æternam parat memoriam, quod famosissimi avi tui Caroli studium erga immortales disciplinas non modo ex æquo repræsentas, verum etiam incomparabili fervore transcendis, dum quod ille sopitis eduxit cineribus, tu fomento multiplici, tum beneficiorum, tum auctoritatis usquequaque provehis. Ne enim nostra inertia, quæ sua sponte complectitur cæcitatem, velum sibi excusationis de ignorantia obduceret, neve de præceptorum inopia merito causaretur : id tibi singulare studium effecisti, ut sicubi terrarum magistri florerent artium, quarum principalem operam philosophia pollicetur, hos ad publicam eruditionem undecumque tua celsitudo conduceret, comitas attraheret, dapsilitas provocaret. Luget hoc Græcia novis invidiæ aculeis lacessita, quam sui quondam incolæ cum Asianis opibus aspernebantur, tua potius magnanimitate delectati, studiis allecti, liberaliter confisi. Dolet, inquam, se olim singulariter mirabilem, et mirabiliter singularem a suis destitui. Dolet certe sua illa privilegia, (quod nunquam hactenus verita est) ad climata nostra transferri. Quid Hiberniam memorem contempto pelagi discrimine pæne totam cum grege philosophorum ad littora nostra migrantem ? quorum quisquis peritior est, ultro sibi indicit exilium, ut Salomoni sapientissimo famuletur ad votum.

39. « Itaque, Cæsar invictissime, pæne est, ut universus orbis in te statuat controversias, novis adversum te declamationibus invehatur : qui dum te tuosque ornamentis sapientiæ illustrare contendis, cunctarum fere gentium scholas et studia sustulisti. Sublatis enim præceptoribus, confine et consequens est, facile omnium ingenia congelasse. Ita namque spretis cæteris, in eam mundi partem, quam tua potestas complectitur, universa optimarum artium studia confluxerunt, ut verisimile habeam, jamdudum eas humanæ inertiæ perosas terris penitus exscessisse, nisi tuæ integritatis amplitudine tenerentur; in qua etiam unicum suæ professionis culmen ac fastigium mirabiliter collocarunt. Hinc est, quod cum sit perantiqua sententia : Silent leges inter arma : hæ tamen tam belli quam pacis tempore apud te plurimum semper obtineant dignitatis, ita ut merito vocitetur schola, palatium, cujus apex non minus scholaribus, quam militaribus consuescit quotidie disciplinis. Quidquid igitur litteræ possunt, quidquid assequuntur ingenia, tibi debent ». Ista Ericus, de quo in libro de illustribus Ecclesiasticis scriptoribus Sigebertus : « Ericus monachus Vitam Germani Antisiodorensis episcopi stylo metrico sex libris luculenter descripsit ». Subjicit et de Milone : « Milo monachus S. Amandi scientia litterarum clarus scripsit metrico stylo ad Carolum regem librum de sobrietate ». Subnectit item et de Hubaldo monacho S. Amandi, quem inter alias lucubrationes scripsisse testatur ad eumdem imperatorem Carolum Calvum librum trecentorum versuum in laudem Calvorum. Sic igitur omnes hujus temporis scriptores Carolum hunc habuere pro Mæcenate, ipse vero de viris doctis, et bonis litteris in omnibus optime meritus. Sed rebus anni præsentis hic finis.

[1] Apud Sur. tom. III. die III Octob. in fine Areop.

Anno periodi Græco-Romanæ 6369. — Anno Æræ Hispan. 914. — Anno Hegiræ 263, inchoato die 24 Septemb., Fer. 2. — Jesu Christi 876. — Joannis VIII papæ 5. — Caroli imp. 2. Basilii imp. 10.

1. *Synodus Romana anno sequenti habita.* — A num. 1 ad 16. Pithæus an. MDLXXXVIII, publicavit scriptores coætaneos XII Historiæ Francorum, ut Synodo Romanæ, cujus initium est *Omnibus generationibus, etc.* hunc præfixit titulum : « Gesta qualiter Domnus Carolus filius Ludovici imp. fuit factus imperator Romæ, tempore Joannis Apostolici anno Inc. Domini DCCCLXXVI, Indict. X », sed male, tam quoad annum quam quoad Indictionem X. Joannes enim VIII in fine prædictorum gestorum dicit, Caroli « ad imperialia sceptra electionem et promotionem, ante mundi quidem ordinem divinitus ordinatam; nuper autem, id est, præterita nona Indictione per ministerium nostræ mediocritatis exhibitam, annuente Deo, ex tunc et nunc et in perpetuum firmam et stabilem decernimus permansuram ». Quare hanc Synodum Romanam anno tantum sequenti habitam fuisse certum est (1). Id recte vidit Sirmondus tom. III Concil. Gall. sed in mense erravit. Scripsit enim illam congregatam fuisse *mense Februario.* Etenim Chiffletius in Probationibus Historiæ Trenorciensis pag. 221, affert Diploma Caroli Calvi imp. in quo is dicit, Adalgarium episcopum Æduensem ad se accessisse, ac petiisse, ut sibi concederet abbatiam Flaviniacensem, et Corbiniacum quod ad illam spectat. Charta dicitur « data VII kalendas Martii, Indictione X, anno XXXVII regni domini Caroli imp. in Francia, et imperii ejus anno secundo. Actum Compendio regio monasterio ». Adalgarius itaque die XXIII Februarii anni DCCCLXXVII adhuc in Galliis erat. Annalista autem Bertinianus ad annum DCCCLXXVII de Carolo imp. verba faciens, ait : « Veniens ultra Jurim, usque ad Urbam obviam habuit Adalgarium episcopum, quem mense Februario Romam direxerat pro agenda Synodo a papa Joanne, cujus exemplar idem Adalgarius pro munere magno imperatori detulit ». Synodus itaque Romana anno sequenti mense Februario celebrari non potuit; cum Adalgarius, qui ejus Indictionem a Pontifice petiit, die XXIII Februarii ejusdem anni adhuc in Galliis fuerit, ideoque ea ad initium circiter Julii, non vero sub finem Maii cum Chiffletio, differenda.

2. *Medio circiter Julio.* — Annalista enim Bertinianus, postquam narravit Carolum imp. placitum suum generale kalendas Julii habuisse, subjungit : « De Carisiaco Compendium, indeque per Suessionem ad Rhemum civitatem : et sic iter suum per Catalaunos et Pontigonem atque Lingones peragens, cum uxore et maxima auri et argenti caballorumque ac facultatum aliarum copia, de Francia Italiam petiit. Et veniens ultra Jurim usque ad Urbam obviam habuit Adalgarium episcopum, quem mense Februario Romam direxit pro agenda Synodo, etc. » Ibi tamen annalista iste quoad diem hallucinatur, ut enim anno sequenti ostendemus, placitum illud XVIII kalend. Julii inchoatum, et XVI kalend. ejusdem mensis absolutum. Carolus igitur celebrato suo placito tam longum iter ante medium Julii vix conficere potuit, cumque Adalgarius Carolo obvius fuerit ad Urbam pagi Transjurensis vicum a lacu Lemano millia passuum circiter XVIII dissitum, Roma medio circiter Julio post celebratam Synodum digressus erat. Neque enim finita Synodo aliquam moram *Adalgarium* Romæ interposuisse, quis sibi persuaserit; cum filii Ludovici Germaniæ regis nuper defuncti cum Carolo de imperio, quod huic in Synodo Romana confirmatum fuerat, contenderent. Illius quippe Synodi Indictionem eo tantum fine a Pontifice petiit *Carolus*, ut sibi totius Synodi consensu imperium adversus eosdem iterum confirmaretur.

3. *Synodus Ticinensis.* — Ad num. 16 et seq. Carolus Synodum *Ticinensem* congregavit, ut sibi ab episcopis, abbatibus et comitibus imperium

(1) Negari tamen haud potest Synodum aliquam Romæ hoc anno celebratam fuisse, in qua dies dicta fuit Formoso Portuensi episcopo, cæterisque dein in Synodo Pontiniacensi pariter damnatis. Id non obscure prodit Joannes VIII in Epistola quæ est ordine CCCXIX, in qua scribit vocasse se reos illos, ut pridie kal. Aprilis, Indict. IX, id est, hoc eodem anno DCCCLXXVI, ad causam suam defendendam venirent. Quibus parere recusantibus, « Synodum », ait Pontifex, « vocavimus, et post regulares allocutiones sententias in eos protulimus ». Epistolam hanc præsenti anno datam fuisse, ex ipso ejus contextu liquet et Pagius hic num. 5 admittit. Addit autem in ea Pontifex se in ea Synodo alium terminum dierum decem præscripsisse reis, ut causam suam dicturi venirent. Terminus vero iste desinit, inquit Pontifex, *die III kal. Maii præsentis, nonæ Indictionis.* Ex quo intelligimus Synodum celebratam fuisse medio circiter Aprili hujus anni, et Epistolam hanc, vel in ipsa Synodo, vel statim ea absoluta datam fuisse : consignatur enim *XI kal. Maii.* MANSI.

confirmaretur. Ab omnibus acclamatus atque susceptus fuit imperator, conditaque capitula xv in quorum titulo dicuntur ea capitula edita « anno Incarnat. D. N. Jesu Christi DCCCLXXVI, Indict. IX, mense Februario, in palatio Ticinensi ». Prius decernit, « ut sancta Romana Ecclesia sicut est caput omnium Ecclesiarum, ita ab omnibus honoretur et veneretur » ; reliqua legenda, tom. IX Concil. vel in Capitularibus Caroli Calvi (1).

4. *Synodus Pontigonensis.* — A num. 18 ad 26. *Carolus Calvus*, qui in Synodo Ticinensi ab episcopis et optimatibus regni Italici acclamatus est imperator, postea *mense Junio* in Synodo Pontigonensi susceptus pariter est a Gallis imperator, et Ticinensia Capitula confirmata. Acta integra recitat Baronius ex continuatore Aimoini, qui ea exscripsit ex annalista Bertiniano. Extant tamen et alia ejusdem Synodi Acta, illa fortasse quæ cum legatis Apostolicis dictasse, et in Synodo legisse dicitur *Odo* episcopus Bellovacensis, quorum partem Baronius anno superiori num. 8 et seqq. ex Odoranno in Chronico recitat; sed in his posterioribus *Ansegisi* primatus unanimiter agnitus ac susceptus dicitur ; cum tamen in prioribus nihil promovisse apud episcopos *Ansegisus* dicatur. Cum Ansegisus Senonensis archiepiscopus post mortem Ludovici imp. a Carolo Calvo Romam missus fuisset, ipsique imperium a Joanne VIII et Italiæ primoribus ut ipsi deferretur effecisset, Carolus litteras ab eodem Pontifice obtinuit quibus primatus in Galliam et Germaniam Cis-Rhenanam archiepiscopo Senonensi confertur. Referuntur eæ a Sirmondo tom. III Concil. Gall. dicunturque datæ *IV nonas Januarias*, *Indictione*, et recitatæ fuere in Concilio Pontigonensi. De eo primatu legendi Natalis Alexander sæc. IX et X part. 1, cap. 5, art. I, § 3, et Gerardus *Dubois* in Hist. Parisiensi lib. 8, cap. 1.

5. *In ea Formosus damnatus.* — Actum et in Concilio Pontigonensi de Formoso, lectaque est « Epistola Apostolici de damnatione Formosi episcopi, Gregorii nomenclatoris et consentientium eis », inquiunt priora Acta. Baronius num. 22 ait se nescire, cur Formosus damnatus fuerit. Sed litteræ Joannis VIII *ad universos Gallos et Germanos, XI kal. Maii* hoc anno datæ, quæ ordine sunt CCCXIX ejus damnationis causam nos edocent. Nicolai papæ tempore una cum aliis ad Bulgaros directus fuit, Bulgarique eum sibi archiepiscopum *importunissime* deprecati sunt. Ait autem Joannes VIII papa in laudata Epistola : « Formosum Portuensem episcopum, qui a beatæ memoriæ domno prædecessore nostro papa Nicolao in Bulgarum patriam destinatus, noviter in Christo regenerati regis (nempe Michaelis) animos adeo suis calliditatibus vitiavit, ut terribilibus sacramentis cum sibi obstrinxisse testatus sit, ne se vivo quemlibet episcopum a Sede Apostolica suscepisset, seque eidem terribilibus nihilominus juramentis, ut ad eum quantocius reverti debuisset, obstrictum fuisse professus sit, quique a nobis proficiscendi illuc licentiam, litteras, et necessaria adjutoria impetravit : quoniam jamdudum per ambitionem a minori Ecclesia in majorem, videlicet sanctam Sedem Apostolicam, prosilire conatus, plurimos sibi consolatores effecit, et nunc per repertam hypocrisim retrorsum rediens, sine licentia vel conscientia nostra, propriam paræchiam deseruit, Urbe discessit, et contra salutem reip. dilectique filii nostri Caroli a nobis electi et ordinati principis, cum suis fautoribus conspiravit : nisi amodo intra diem decimum, id est, III kal. Maii præsentis nonæ Indictionis, præsentiam suam nobis satisfaciendo monstraverit, auctoritate Dei omnipotentis, sanctorumque Apostolorum Petri et Pauli, omni Ecclesiastica communione privatum esse decernimus ». Quid postea contigerit, annis sequentibus videbimus.

6. *Electio Caroli imp. confirmata.* — Hoc in Concilio Petrus Forisempronii, et Joannes Tuscanensis *Richildem* Augustam coronatam ad Synodum adduxere, et confirmata sunt decreta xv Concilii Ticinensis confirmataque Caroli imp. electio. Eidem subscripsere præter duos legatos, Joannem scilicet Tuscanensem et Joannem Aretinum, archiepiscopi VII et episcopi XLIII. Porro erat *Pontigo* villa regia sita in pago Portensi ad fluvium, qui haud procul a Victoriaco in Matronam devolvitur, gallice *Pontion*, de qua legendus Mabillonius lib. 4 de Re diplom. pag. 317.

7. *Conjugium Bosonis cum Hermengarde Ludovici II imp. filia.* — A num. 26 ad 30. Annalista Bertinianus non solum Acta Concilii Pontigonen-

(1) Cl. Muratorius e Ms. Codice Ambrosiano in opere rerum Ital. tom. II, part. II, col. 148, etc. vulgavit Supplementa ad Synodum hanc Ticinensem ; e quibus plura discere licet, alias minus comperta. Primo, in hac Synodo non Caroli electio in imperatorem confirmata, sed assumptus potius fuit in regem Italiæ : *Italici regni regem eligimus*. Id vero præstitit Auspertus Mediolanensis archiepiscopus. Secundo illustre hic et vetustissimum exhibetur documentum juris illius, quod Mediolanenses archiepiscopi datum sibi vel a S. Gregorio Magno, vel a Carolo Magno vindicant, eligendi nempe Italiæ reges post diem quartam et decimam ab obitu decessoris. Denique juvat hic animadvertere Muratorium in Præfatione ad hoc Supplementum in dubium revocare hanc Caroli electionem in regem Italiæ post assumptionem ejus ad imperium ; id enim novum pæne erat ; cum reges alii prius Italiæ reges, quam imperatores eligerentur. Sed præterquam quod id non caret exemplo, cum Ludovico Pio peculiari de causa id pariter acciderit, ut Muratorius ipse fatetur ; non est cur ex hac consueti moris præversione fides detrahatur scripto, quod nullam corruptionis notam præ se fert. Nec etiam contra Supplementi hujus perspicuum testimonium concedere Muratorio possumus, sermonem hic esse de confirmatione Caroli in regem Italiæ, non vero de prima ejus electione, quam tunc accidisse censet ille, cum primo Ticinum idem Carolus venit, antequam Romam pergeret. Quanquam enim ante Ticinum venit quam Romam ; in priori tamen illo adventu Ticini nihil memoria dignum egisse colligitur ex coævorum omnium scriptorum silentio, in quibus adventus ille nequidem memoratur.

Hæc ego quidem scripseram, antequam inciderem in Diploma ejusdem Caroli vulgatum ab eodem Muratorio de Antiquitatibus Italiæ tom. I, col. 580. Datum est illud *Papiæ III kal. Octobris*, *Indictione* IX, id est, hoc anno, antequam Carolus Romam iret. Annum vero illum numerat regni sui 36, in *successione* Lotharii VI, *et successionis Ludovici* in regno Italiæ I. Ex hoc autem Diplomate perspicue demonstratum est, Carolum Calvum Italiæ regem Papiæ constitutum fuisse, antequam Romæ imperii coronam assumeret, ideoque Concilium Ticinense electionem illam tantummodo confirmasse.

MANSI.

sis narrat; sed etiam tradit *Carolum* imperatorem nonas Januarii Roma exeuntem Papiam seu Ticinum rediisse, « ubi et Placitum suum habuit, et Bosone uxoris suæ fratre duce ipsius terræ constituto, et corona ducali ornato, et collegis ejus, quos idem dux expetiit, in eodem regno relictis » in Galliam rediisse, ac in monasterio S. Dionysii Pascha celebrasse. Tum subdit : « Boso postquam imperator ab Italia in Franciam rediit, Berengarii Everardi filii factione filiam Hludovici imperatoris Hirmengardem, quæ apud eum morabatur, inique colludio in matrimonium sumpsit ». Boso post triennium uxoris suasu sese Burgundiæ regem dixit, ut infra referemus.

8. *Moritur Ludovicus Germaniæ rex.* — Paulo post: « Interea baptizati sunt quidam Nortmanni ab Hugone abbate et Marchione, propter hoc ad imperatorem adducti et munerati ad suos redierunt. Et ut ante, ita et postmodum ut Nortmanni more pagano peregerunt ». Paucis interpositis : « V kalendas Septembris misit (nempe imperator) legatos Apostolici, Joannem, itemque Joannem, et Odonem episcopum, cum aliis missis suis ad fratrem suum Hludovicum (regem nempe Germaniæ) et filio ejus, ac episcopos atque primores regni sui. Quibus missis in via imperatori in Carisiaco nuntiatum est, præfatum Hludovicum regem in Franconofurt palatio, V kal. Septembris obiisse et IV kal. ejusdem mensis in monasterio S. Nazarii sepultum fuisse ». nempe apud Lauresamense monasterium juxta patrem, ut legitur in fragmento Chronici Lauresamensis monasterii, ubi ejus tumulus etiam hodie cernitur. Princeps fuit belli et pacis artibus apprime clarus, et juris divini humanique peritus. Krantzius lib. 2 Wandaliæ cap. 25 de eo scribit: « Ludovicus rex Germaniæ Normannos fœderibus sine prœlio hoc modo retinuit, ut cum Franciam totam vastaverint, regno ejus minime nocuerunt. Post cujus mortem omnia turbari cœperunt. Nam Bohemi, Sorabi, Susi, et veteres Wandali (quos ipse tributarios tum habebat) servitutis jugum excusserunt ». Suscepit ex Emma uxore, anno superiori, ut testatur annalista Bertinianus, demortua, filios tres, inter quos bona sua divisit. *Carolomanno* Bojoaria, Pannonia, Bohemia, Carantania et Moravia obtigere; *Ludovico* Orientalis Francia, Thuringia, Saxonia, Frisia, et pars Lotharingiæ ; *Carolo* vero Alemannia. Hic postea sub *Caroli Crassi* nomine imperavit, *Carolomannus* vero pater fuit *Arnulphi* imperatoris.

9. *Carolus imp. in acie victus.* — Imperator Ludovici fratris morte lætus filiorum regnis inhiabat, indeque quinquaginta pugnatorum millia in Germaniam rapuit, et omnia prædis populationibusque infestavit. *Ludovicus* Germaniæ rex nondum justis patri persolutis, celeritate quam potuit maxima exercitum collegit, et cum nihil a patruo obtinere posset, motis silentio castris Rhenum trajecit. Pauci ei aderant, plerisque dispersis, et pabulatum egressis; sed tanta fuit Saxonum vis, et animorum audacia, ut imperatoris legiones disjecerint, et ad ipsa ligna penetrarint. Tum non amplius pugna, sed cædes et strages fuit. Imperator ipse vix insequentium manus evasit. Ingens victoribus præda cessit, auri argentique immane pondus: impedimenta omnia, et gaza regia direpta. *Acta est hæc strages VIII id. Octobris*, ut annalistæ Bertinianus et Metensis habent, qui fusius hoc bellum narrant.

10. *Sarraceni Italiam affligunt.* — A num. 30 ad 37. Baronius ex Epistolis Joannis VIII ad varios scriptis ostendit quam infelix status fuerit Romanæ Urbis et adjacentium provinciarum, ob Saracenorum infestationem : « Cogitate », inquit Joannes papa in Epistola XXI ad Carolum imp. data, « Dei cultor semper Auguste, a propheta præmonite : Si hæc humiliatur (nempe Ecclesia), ad cujus confugietis auxilium ? Vel ubi relinquetis gloriam vestram ? Perpendite quia si hæc humiliatur, non solum gloria imperii vestri periclitabitur, sed et ipsa profecto Christianæ religionis cultura maxima ex parte peribit. Et ideo talia scientes, nolite, quæso, jam differre ». Verum imperator de nepotum suorum ditionibus invadendis, non vero de Italia defendenda cogitabat.

11. *Anastasii Biblioth. variæ versiones.* — Ad num. 37 et seqq. Anastasius Bibliothecarius postquam ex urbe Byzantina Romam rediit, totum se libris Græcis in latinum sermonem vertendis addixit. Historiam enim seu Chronographiam contexuit ex tribus auctoribus Græcis, Nicephoro patriarcha Constantinop. Georgio syncello et Theophane, cum Præfatione *ad Joannem diaconum Urbis Romæ*, qui consilium scribendæ Ecclesiasticæ inierat, ut in ea Præfatione insinuat Anastasius, in cujus etiam gratiam scripsit quoque *Collectaneum de iis, quæ spectant ad Historiam Monothelitarum hæreticorum*, a Sirmondo publicatum. Varia pariter sanctorum Acta e græco in latinum vertit, quorum quædam absque ejus nomine, quædam typis inedita, alia vero vulgata sunt, de quibus legendus Mabillonius in Museo Italico part. 2, in Observationibus ad Epistolam Joannis S. Rom. Ecclesiæ diaconi, *de variis ritibus ad baptismum pertinentibus, et aliis observatione dignis*, quam ibidem pag. 69, Mabillonius publici juris fecit, et tam de Anastasii, quam de Joannis diaconi incerto anno demortui opusculis egit. Cæterum licet versio Anastasiana Theophanis non multum sit accurata ; in hoc tamen historico legendo juvabit eam quandoque consulere, sicuti versionem Rufini et Christophorsoni in legendo Eusebio ab Henrico Valesio latinitate donato, cum recentes aliquando cæcutierint in variis, quæ veterioribus perspicua fuere, et vice versa.

12. *Anastasius Biblioth. Vitam S. Dionysii Areopagitæ latinam facit.* — Baronius num. 37 notat Anastasium Biblioth. Vitam *sancti Dyonysii Areopagitæ* a sancto *Methodio* patriarcha Constantinop. editam, hoc autem anno a se in latinum

translatam misisse ad Carolum Calvum imp. cum in Epistola ad ipsum Carolum data scriptum sit : « Actum mense Junio, Indictione IX, anno Pontificatus viri beatissimi Joannis VIII papæ IV, imperii vero domni clementissimi Caroli semper Augusti primo ». Subdit Baronius eam Vitam nunc non extare. Verum Franciscus Chiffletius illam ab aliquot annis cum Dissertatione *de uno Dionysio* publicavit, et sanctum Dionysium Areopagitam Parisienses fidem Christianam docuisse, inde valide probari existimavit. Sed cum *Methodius* an. DCCCXLVI denatus sit, et ante eum Christi annum *Hilduinus* abbas monasterii sancti Dionysii traditionem eam vulgarit, nihil scripsit *Methodius* quam quod Franci hac de re cum Græcis antea communicarant; præsertim cum in Methodio plura sint *Hilduino* consentientia. Sub principatu Caroli Calvi hæc de Dionysio Areopagita opinio vires acquisivit. *Hincmarus* enim Rhemensis archiepiscopus Hilduini sententiam novis circumstantiis muniit, ut obtrectatoribus os clauderet, linguamque reprimeret dicentibus rem esse novam, fictitiam, et non antea auditam; ipsumque *Usuardum* San-Germanensem monachum tacite saltem refelleret, qui in Martyrologio scripserat *Dionysium Parisiensem* sub Maximiano passum fuisse longe ab ætate Areopagitæ. Extat Hincmari Epistola ad Carolum jam *Augustum* data, ideoque hoc vel sequenti anno, in qua ait, lectam a se Dionysii passionem græce dictatam, et ab Anastasio sanctæ Sedis Apostolicæ Bibliothecario latine conscriptam, seque invenisse eam consonare his quæ in adolescentia legerat, « videlicet per quos ac qualiter gesta B. martyris Dionysii sociorumque ejus ad Romanorum cognitionem, indeque ad notitiam Græcorum pervenerint ».

13. *Ea Vita a multis tunc rejecta fuit.* — Hæc tamen Hilduini, Hincmari, Anastasii, et aliorum opinio, quæ hoc tempore nova erat non omnibus viris doctis placuit, licet hoc et octavo sæculo antiqua ad examen revocare usus non ferret. *Joannes* enim *Scotus*, postquam de Dionysio Areopagita sermonem habuit, testimoniumque protulit Dionysii Corinthii, Polycarpi et Gregorii aientium eum fuisse B. Pauli discipulum, et constitutum episcopum Athenarum, scribit : « Hunc eumdem non præfati viri, sed alii moderni temporis homines asserunt, quantum Vita a fidelibus viris tradita testatur, temporibus papæ Clementis Romam venisse, et ab eodem prædicandi gratia in partes Galliarum directum », ubi Joannes Scotus hanc opinionem unico, sed solido fundamento rejicit, quod nova esset, non ausus pluribus *Hincmaro* contradicere, quia is tunc maxima apud Carolum Calvum pollebat auctoritate. Liquet etiam ex Anastasio Biblioth. in Epistola laudata ad Carolum Calvum imp. hoc tempore haud paucos pugnasse contra Hilduini, Methodii et aliorum recentiorum opinionem; cum indicet quibusdam persuasum esse, Dionysium Parisiensem alium esse ab Areopagita : « Cesset ergo », inquit Anastasius, « jam quorumdam opinio perhibentium non esse Areopagitam Dionysium eum, qui prope Parisium corpore ac virtutibus redolet ». Denique *Usuardus* monachus monasterii Parisiensis sancti Germani, qui tempore Caroli Calvi floruit, eique suum Martyrologium obtulit, ut sæculo octavo ostendimus, antiquam Ecclesiæ Parisiensis traditionem, quam nullus ferme contestatus fuerat ante ætatem Caroli Magni vel Ludovici Pii, in eo retinuit, diversos dies utrique Dionysio tribuens. Significaverat ei *Carolus Calvus*, quod in ipsomet asserit, ut quidquid in Ecclesiasticis libris desiderari intelligeret, istud suppleret. Imprimisque a rege admonitus est, ut quod in diversis locis, de diversis sanctorum memoriis sparsum esset, ipse colligeret. Quare cum videret utrumque *Dionysium*, Areopagitam scilicet et Parisiensem, diversis diebus, et utriusque martyrium in variis locis consignari, et Summos Pontifices et sanctos Patres in Conciliis, si quando libros, qui sub nomine sancti Dionysii Areopagitæ legebantur, citare contigeret, eos sub nomine Dionysii episcopi Parisiensis et martyris celebrasse, uti Martinum, Agathonem, Hadrianum primum Romanos Pontifices, et Patres sextæ Synodi facile intellexit, tum Græcis, tum Latinis suum fuisse *Dionysium*, et novæ de unico Dionysio sententiæ haud sibi adhærendum esse. Sed jam an. DCCCXXXIV, num. 8 et seqq. de hac controversia satis superque actum.

14. *Depositio Hincmari Laudunensis episc. a Joanne PP. confirmata.* — Inter cætera negotia, quæ Romæ cum Joanne VIII confecit *Carolus* imperator, non postremum fuit *Concilii Duziacensis*, in quo *Hincmarus* Laudunensis episcopus depositus fuerat, confirmatio. Pontifici enim res ab homine male gestas, communes omnium querelas, et legitimam Synodi cognitionem coram enarravit, illumque induxit, ut mox ad *Hincmarum* Rhemensem ejus metropolitanum litteras daret, quibus ratum habuit ejus judicium, et alium in depositi locum sufflci jussit. Refert eam Epistolam Sirmondus tom III Concil. Gall. pag. 422, in cujus calce alia manu scriptum : « Data est Romæ Theodorico jussu papæ Joannis et domini Caroli novi imperatoris, per manus Anastasii Bibliothecarii, in Secretario Ecclesiæ sancti Petri, anno Incarnationis Dominicæ DCCCLXXVI, nonis Januarii, Indictione IX. Et delata est ab eodem Theodorico in civitate Rhemis Hincmaro Rhemorum archiepiscopo, eodem anno et eadem Indictione, V idus Martii ». Curante eodem Hincmaro metropolitano clerus et plebs Laudunensis elegere *Hedenulfum*, ut constat ex decreto cleri Laudunensis, Hincmaro archiepiscopo et episcopis diœceseos misso : quod recitat Sirmondus laudatus p. 430, in cujus fine legitur : « Actum V kalendas Apriles, anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCLXXVI, regni domni Karoli imperatoris XXXVI ac imperii primo, Indictione IX ».

15. *Idem Hincmarus excæcatur.* — *Hincmarus*

Laudunensis annos duos in exilio egit, aliqua illorum parte constrictus vinculis in custodia, et sub finem oculis privatus, ut in sua reclamatione, de qua anno sequenti, lamentatur. Ita nimirum præteritam rebellionem vindicante principe, ut futuræ potestatem omnem eriperet; in quam tamen, jam miser, sed nondum perdomitus totis viribus *per se et alios* incumbebat. Sic *Ludovicus* Germaniæ rex *Resticium* Vinidorum seu Moravorum regulum judicio procerum morti addictum, excæcari, et in monasterium trudi imperavit, ut docent Annales Fuldenses ad annum DCCCLXX, et ipsemet Carolus Calvus *Carlomannum* filium in Synodo Sylvanectensi exauctoratum, et ad communionem laicam redactum, apud sæculares judices novorum criminum postulavit, et capitis damnatum, « mitiori sententia, ut locum et spatium pœnitendi haberet, et graviora admittendi locus et spatium, sicut meditabatur, non daretur, luminibus, acclamatione cunctorum qui adfuerunt, orbari jussit », inquit continuator Aimoini lib. 5, cap. 29. Sunt qui hujus supplicii auctorem credant fuisse *Hincmarum* metropolitanum ejus avunculum. Verum hoc non siluissent per ea tempora tot æmuli ejusdem Hincmari Rhemensis, nec omisisset nepos infensissimus in illa reclamatione, in qua nihil prætermisit ad ejus invidiam, ut inquit Cellotius in Vita Hincmari Laudunensis § 20, ubi plura de hac excæcatione habet.

16. *Normanni a Frisiis superati.* — Difficile esset clades omnes a Normannis Galliis illatas referre, sed, quia eæ magnum Historiæ Ecclesiasticæ lumen affundunt, nobis præcipuæ in hoc opere non prætermittendæ: «Frisiones», inquit annalista Bertinianus, « qui vocantur Occidentales cum Nortmannis dimicantes victores extiterunt, omnesque thesauros quos Nortmanni plurima loca spoliando congregaverant, abstulerunt atque inter se diviserunt ».

17. *Anglia a Normannis devastata.* — Sed antequam gestis hoc anno a Normannis in Gallia finem imponam, narranda hic quæ ab illis in Anglia patrata, ante adventum *Rollonis* ex ea insula in Gallias. *Alfredo* Angliæ rege in mari occupato, Dani qui diversi non erant a Normannis, *Warrhamum* fortissimum oppidum in agro Dorcetensi situm aggressi sunt; quod cives defenderunt, donec in terram descendens Alfredus, ad pugnam hostem lacessivit; hic tamen manus conserere metuens elegit « datis obsidibus, dilationem quærere, quousque fortiori militia stipati æquali possent lance pondus certaminis sustinere », inquit Westmonasteriensis ad hunc Christi annum. Quia vero nota erat Barbarorum perfidia, « Aelfred rex », inquit Asserus, « fœdus firmiter ea conditione cum exercitu pepigit, ut ab eo discederent. Cui ille exercitus electos obsides, quantos solus nominavit, sine ulla controversia dedit : necnon et sacramentum in omnibus reliquiis, quibus ille rex maxime post Dominum confidebat, juravit : in quibus et super armillam, super quam nec alicui genti prius jurare voluit, citissime de regno suo se exiturum esse ». Vix Barbarus ex Occidente discesserat, cum furtivo reditu, inopinatum regem invadit, et inermem fere prosternit; nulla juramenti datæque fidei reverentia. Quod facinus cum *Alfredus* castigare festinaret, Barbari in Devoniensem comitatum discessere, ubi *Exoniam*, nobilissimam urbem ad *Iscam* fluvium sitam concussere. Ibi hoc anno hyemarunt, et Ecclesias ac monasteria, quæ ibi erant illustria, devastarunt. Matthæus Parkerus in Antiquit. Britann. pag. 72. veritus non est scribere omne monachorum genus hac tempestate exstinctum esse : imo Deum cum Danis pugnasse, ut monasticum institutum, et « superstitiosi ac diabolici monachorum ritus penitus tollerentur ». Verum Alfordus hoc anno numero 4 et sequent. ostendit, floruisse regularem disciplinam in Anglia, hoc annorum curriculo, quo Parkerus causatus tam immanem eclipsim fuisse. De pacto illo et perfidia Barbarorum verba hoc anno faciunt Hovedenus in suis Annal. pag. 417, Ethelverdus lib. 4, cap. 3, annalista Mailrosensis, et alii.

18. *Rollo Normannorum dux primum in Normanniam venit.* — Guillelmus Gemmeticensis monachus lib. 2 Historiæ Normannorum, in quo narrat Gesta Rollonis primi ducis Normanniæ, cap. 9, ubi ejus ex insula discessum retulit, ait : « His ita sedatis, Dani cum suo duce Rollone, vela ventis librant, Scaldi alveum deserentes : atque permenso ponto, octingentesimo septuagesimo sexto ab Incarnatione Domini anno, Sequanica penetrantes ora, flante ad votum vento, Gemmeticum veniunt, corpus sacræ virginis Hameltrudæ, quod a Britannia adsportaverant, in capella S. Vedasti, quæ trans flumen est, super altare ponentes ». Addit Gemmeticensis *Franconem* Rothomagensem archiepiscopum, cum videret urbis muros solo tenus hostium immanitate dirutos, salubrius judicasse pacem a *Rollone* petere, sicque *Rothomagum* in Danorum potestatem venisse. Porro *Rollonem* hoc anno in Neustriam adventasse docent etiam chronographus S. Michaelis in Periculo maris, auctor Chronici Fiscamensis, et chronographus Rothomagensis, Hovedenus loco citato, chronographus Saxo nuper Oxoni editus, annalista Mailrosensis et Ordericus Vitalis lib. 1 Hist. Ecclesiast. Ex quibus aliqui tradunt, Rollonem cum suis *XV kal. Decembris* Neustriam penetrasse, additque idem Ordericus : « Rollo Normanniam ingressus est, et XXXVII annis in Gallos præliatus est, donec a Francone archiepiscopo baptizatus est », an. nempe CMXII, quo et ei Caroli Simplicis Francorum regis filia in matrimonium data, pactaque in dotem Neustria, ut eo anno videbimus. Quæ epocha notanda; *Rollo* enim Francos per multos annos graviter vexavit, Ecclesiamque Gallicanam valde afflixit.

19. *Archiepiscopus Russis datur.* — Hoc vel sequenti anno contigit quod narrat Porphyrogenneta in Basilio Macedone num. 96 : « Genti

Russorum nescienti mansuescere, ullive cedere, atque a Dei sensu et pietate remotissimæ, auri argentique ac sericarum vestium affluenti largitione in fœdus pertractæ, initisque cum ea induciis, ac pace firmata, divini quoque baptismatis participes fieri persuasit (nempe Basilius imp.) ac archiepiscopum ab Ignatio patriarcha ordinatum, ut susciperent, effecit. Is, ad dictæ gentis provinciam cum venisset, ex tali eventu illustrique facinore, illius sibi animos faciles reddidit ». Quod illustre facinus fuse postea refert, et paucis his verbis ex eo Zonaras : « Rossi a sua religione ad nostram transituri, tergiversabantur et dubitabant : ac nisi miraculum viderimus, inquiunt Pontifici, (archiepiscopo nempe ab Ignatio misso) qualia tu multa a Christo facta esse doces, nunquam doctrinam tuam amplectemur. Tum iis : Petite, inquit, petite quod vultis. At illi dixerunt : Liber qui de Christo docet, est in ignem conjiciendus : qui si inviolatus manserit, argumento nobis erit, vere Deum esse, qui a te prædicatur. Assenso episcopo, rogus est incensus : Pontifex, cum manibus et oculis in cælum sublatis dixisset : Glorifica nomen tuum, Christe Deus, sacrum Evangelium in rogum imponit, quod diu in flamma relictum, illæsum mansit. Eo miraculo Barbari obstupefacti prædicationi crediderunt, et ut sacro baptismate initiarentur, flagitarunt ». Idem narrant Curopalates et Cedrenus, qui jam scripserant Russos Michaele imperante fidem suscepisse. Quod fraudi fuit viris doctissimis, qui existimarunt *Russos*, qui hoc tempore baptismum suscepere, diversos non esse a Russis, qui sub imperio *Michaelis* Theodoræ filii sacro lavacro tincti sunt ; cum tamen priores sub *Michaele*, posteriores sub *Basilio* Christiani facti fuerint, illi Photio sedem Constantinopolitanam regente, isti S. Ignatio in patriarchatum restituto. Priores episcopum ad se missum statim recepere, ut anno DCCCLXI demonstravimus, posteriores vero archiepiscopum a *S. Ignatio* ordinatum nonnisi post insigne miraculum admisere, ut mox narravimus. Isti itaque *Russi* ab illis diversi extitere, illisque vicini. *Russorum* enim nomen, siculi et gens, late extendebatur. Sæculo decimo omnes citeriores et ulteriores Russi unico principi, cujus metropolis *Kiovia*, parebant, ideoque *Russi*, qui hoc anno fidem amplexi sunt, eamdem postea anno incerto abjecere ; cum an. CMLXXXVIII, quo *Russia* Christiana facta, nulli ibi Christiani præter *Helenam reginam* inventi fuerint. Porro hoc vel sequenti anno archiepiscopum Ruthenis ab Ignatio datum fuisse, ex eo liquet quod Nicetas in Vita sancti Ignatii prodat, initio restitutionis *Photii* in patriarchatum Constantinop. Basilium imp. amisisse *Constantinum* majorem natu filium, et Porphyrogenneta de ejusdem morte sermonem faciat, statim ac institutionem præfati archiepiscopi narravit. Baronius anno DCCCLXXXVI, num. 6 postquam Basilii imp. mortem retulit, verba Curopalatis de Russorum conversione refert, incertus quo imperii ejus anno illa acciderit.

20. *Fortunius Navarræ rex succedit Garsiæ Enneconis.* — Hoc circiter anno *Garsias Enneconis* Navarræ rex hujus nominis primus, vivere desiit, et *Fortunium* filium successorem habuit. De eo auctor regulæ monasterii Legerensis, postquam de Garsiæ Enneconis morte mentionem fecit, ait : « Post cujus obitum venit Fortunius Garsianis de Corduba, et inveniens ipsum mortuum Lumberri, transtulit corpus ejus ad monasterium Legerense ». Fortunium vero filium fuisse Garsiæ Enneconis, certo liquet ex dictis an. DCCCLI, num. 13. Est autem hujus nominis primus.

JOANNIS VIII ANNUS 5. — CHRISTI 877.

1. *Sarracenis infestantibus Campaniam Joannes papa laborat cum diversis illius regionis ducibus : ubi de cæde Sergii per Athanasium episcopum Neapolitanum.* — Annus sequitur Redemptoris octingentesimus septuagesimus septimus, Indictione decima inchoatus, quo Sarracenis urgentibus in dies magis, rursus Joannes Pontifex suis litteris clamans urget Carolum imp. auxilium ferre Urbi periclitanti. Extant ejus tunc datæ atque iteratæ eadem de re[1] litteræ ad imperatorem, necnon

[1] Joan. Ep. XXX. XXXII.

ad[1] imperatricem, et ad omnes Francorum[2] episcopos sub ditione ejusdem principis constitutos : secundus hic numeratur ab ipso Joanne belli Sarracenorum annus in Epistola ad[3] Lambertum comitem. Quod est difficilius redditum ob fœdera quæ inierunt cum Sarracenis Neapolitani, Amalphitani atque Beneventani, aliique finitimi populi, cujus rei gratia fuit mittenda legatio ab eodem Joanne Pontifice Cajetam ad hujusmodi fœdera dissolvenda : functi sunt hac legatione præcipui Romani Ecclesiæ cardinales episcopi, nempe Walbertus Portuensis et Eugenius Ostiensis. Constant hæc ex ejusdem Joannis[4] Epistola ad Landutphum Capuanum episcopum. Suasione autem Docibilis et Joannis Græcorum imperatoris ministrorum, ejusmodi fuit a Pontifice missa legatio, ut adeo ejusdem papæ litteræ datæ significant[5]. Ut autem res optatum consequeretur effectum, idem Pontifex ad Pulcharium Amalphitanum præfectum litteras[6] dedit, necnon ad Landulphum[7] Capuanum episcopum. Sed et scripsit ad[8] Sergium ipsum ducem, seu magistrum militiæ, Neapolitanam civitatem moderantem, comminatorias litteras, nisi contractum cum Sarracenis fœdus dissolvat.

2. De his etiam ipsos monuit[9] Neapolitanos per ipsorum episcopum Athanasium, ut resipiscerent ab errore, cujus causa excommunicationis nexibus fuerant ab eodem Pontifice obligati ; scripsit et de his ad[10] Ajonem Beneventanum episcopum. At non satis misisse legatos, sed et ipse se Trajectum oppidum haud longe a Cajeta positum venturum fore pollicetur, si spes aliqua esset, ut dux Neapolitanus Sergius parere vellet Pontifici salubria suadenti. Sunt de his[11] scriptæ litteræ ab ipso Pontifice ad Landulphum Capuanum episcopum, et aliæ[12] ad Pulcharium præfectum Amalphitanum, necnon aliæ ad Guaiferium principem Salernitanum.

3. Quid tandem ? Cum Sergius dux obstinatus permaneret, fratrem suum Athanasium Neapolitanum episcopum est expertus ultorem, de quo ista breviter Leo[13] Ostiensis : « Sergius vero Neapolitanus dux cum ab eis, nempe Sarracenis, se alienare nollet, ab Apostolico excommunicatus est. Ac non multo post, vindice Deo, ab Athanasio episcopo germano suo captus atque cæcatus Romam translatus est ». Hæc Leo, quo nomine ab eodem Joanne Pontifice mirifice laudatus est Epistola tunc ad eum scripta, quæ sic se habet[14] :

4. « Reverendissimo et sanctissimo Athanasio episcopo sanctæ Ecclesiæ Neapolitanæ confratri nostro Joannes, etc.

« Innumeras gratiarum actiones vestræ Deo dilectæ agimus almitati, dignisque Apostolico vos ore laudibus præ cæteris merito collaudamus. Quoniam secundum Domini[15] vocem dicentis : Si oculus tuus vel manus tua scandalizat te, erue eum, et projice a te. Fratrem tuum erga Ecclesiam Dei impie agentem, et circa Dominum non recto itinere gradientem, velut secundum Holophernem sancta Christi Dei nostri ausu temerario impugnantem, et hæreditatem patriam more sacrilego persequentem, tanti honoris regimine indignum judicans, ultionis divinæ percutere jaculo studuisti, nec pepercisti carni tuæ propter Dominum dicentem[1] : Qui diligit patrem aut matrem, aut fratrem, plusquam me, non est me dignus. In quo nimirum vos Deo per omnia dignos fore cognoscimus ; quia membrum corporis sui multo contagio fetens, libenter abscindere, procutque abjicere sanctitas tua fideli devotione curavit. Et quia nuncusque viris sæcularibus secundum se, non secundum Deum in urbe Neapolitana principantibus, multa scandala et perturbationes multas, homicidia et oculorum erutiones, intra eam et foris peragentibus dignum Deo de his juste judicante, peractum est, ut iniqua jam cesset dominatio, finem haberet peccatum, et consurgeret vir de domo Domini, qui timorem Dei præ oculis habens, regat populum Christi in omni justitia et sanctitate, in omni veritate et mansuetudine, ut pastor idoneus, non velut mercenarius deserat, et disperdat. Et ideo ad ea, quæ vestræ dignitati vel honori congrua et necessaria sunt, perpetua nihilominus stabilitate confirmamus : tantum ampliori nunc studio curaque multiplici pro defensione sanctæ Dei Ecclesiæ tibi commissæ stare ac desudare, quatenus salva securaque consistat, ut procures, his nostris Apostolicis prudentiam vestram exhortamur apicibus. Nos namque aliis omnibus[2] mancosis datis, mille quadringentos vobis dare debemus, quos vestræ dilectioni, aut initio Quadragesimæ, aut in die sanctæ Resurrectionis vobis proculdubio dirigemus.

5. « Porro hunc Petrum venerabilem diaconum vestrum, quia eum vestræ Ecclesiæ, et civitati Neapolitanæ in omnibus fidelem esse cognoscimus, vobis in omnibus commendamus, ut pro nostro eum amore benigne semper retinere dignemini. Data, ut supra, mense Novembri, Indictione undecima ». Ita quidem Pontifex indecens episcopo factum, Moysis exemplo laudavit, qui levitas a cæde fratrum, et filiorum suorum revertentes laudavit, dicens[3] : « Consecrastis manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio et fratre suo, ut detur vobis benedictio ». Quantumlibet enim debeat esse Christi sacerdotium incruentum, cujus est et sacrificium incruentum, et episcopi percussores esse non debere ab[4] Apostolo admonentur ; tamen qui spiritu oris sui interfecit Ananiam[5] et Sapphiram Petrus, ista tunc scribere docuit successorem, atque probare ab alio juste factum, quod ipsum scirent, impellente spiritu, perpetrasse. Zelus purgat facinus,

[1] Joan. Ep. XXXI. — [2] Ibid. Ep. XXXV. — [3] Ibid. Ep. LXVIII. — [4] Ibid Ep. XXXVI. — [5] Ibid. Ep. XXXVIII. — [6] Ibid. Ep. XXXIX. — [7] Ibid. Ep. XXXVI. — [8] Ibid. Ep. XL. — [9] Ibid. Ep. XLI. — [10] Ibid. Ep. XLV. — [11] Ibid. Ep. L. — [12] Ibid. Ep. LI. LII. — [13] Leo Ost. l. II. — [14] Joan. Ep. LXVI. — [15] Matth. V.

[1] Matth. X. — [2] Genus nummorum hujus temporis. — [3] Exod. XXXII. — [4] I. Tim. III. Tit. I. — [5] Act. V.

quo exesus Dominus Redemptor noster mitis et humilis corde, percussor est factus, et Petrus eodem exæstuans occisor evasit, eodemque ardens Paulus excæcatur. Zelus igitur non aufert, nec polluit sacerdotium, sed (quod prædicatur in[1] Phinee) reddit illud perpetuum et illustrius.

6. Quod itidem pertinet ad Joannem Pontificem, scripsit tunc etiam populo Neapolitano[2] laudans eum, quod Athanasio tanquam justissime operanti, cooperati et ipsi fuerint, monens omnes, ut eidem Athanasio parerent, quem judicem elegissent. Porro iisdem litteris Joannes declamat, fuisse Sergium, qui grassatus in loca Urbi finitima, mala innumera admisisset, atque Neapolitanis ipsis damna gravissima intulisset, hominem peccati, Dei inimicum, populi sui tyrannum, atque Romanæ Ecclesiæ perduellem. Scripsit tunc etiam ad[3] Landulphum Capuanum episcopum, ut consentiat eidem Athanasio publicæ pacis vindici. At de tyranno Romanam Ecclesiam, necnon Neapolitanam infestante satis.

Porro Joannes papa (ut ipse testatur in[4] Epistola ad archiepiscopum Ravennatensem) ut proposuerat, profectus est Trajectum oppidum non longe a Cajeta, ad dissolvendum fœdus, quod Neapolitani cum Sarracenis inierant. Ex quo facto, ut testatur, nonnihil quietis est partum regionibus illis.

7. *Joannes, Sarracenis Urbi imminentibus, per litteras et legationem Caroli imperatoris auxilium enixe efflagitat.* — Quod autem ad ipsos pertinet Sarracenos, quod eorum esset adeo aucta potentia, ut in Romanum agrum palantes excurrerent, et Aniene transmisso, Sabinos essent depopulati, proximusque jam ex eis immineret Urbi interitus : hinc Joannes Pontifex ad Christianos principes clamat, litteris excitat, petens auxilium, legatosque misit ea de causa ad Carolum imper. Petrum episcopum Forosempronii, et Petrum episcopum Senogalli, quibus et litteras dedit, quæ sic se habent[5] :

« Joannes episcopus Carolo imperatori.

« Cum in Ecclesiasticis curis instantia nos quotidiana constringeret, et hinc inde populi nobis commissi continuus dolor, qui cuncta nostra interiora perculit, perturbaret : illud (ut ita dixerim) inter alia flevimus, quod nuncusque tam per terram, quam et navigio ad vos nostrum missum dirigere summo desideravimus studio, ut nobis vestram prosperitatem desiderantibus et anxie sitientibus, renuntiarentur citissime sanitates, sed omnino nequivimus ». Ægrotasse enim hoc anno Carolum, et convaluisse[6] Aimoinus affirmat. Pergit Pontifex :

8. « Illinc fateor, fili charissime, tanta per utrumque impedimenta timuimus, quantum et per paganos et iniquos Christianos sine respectu Domini timoris generari mala, quæ ætas nostra non meminit, deploramus. Tanta enim sunt, ut intra mœnia Urbis reliquiæ populi innumera paupertate affectæ consistant, et omnibus forinsecus devastatis, ac in solitudinem redactis, nihil jam restet nisi (quod advertat Deus) ipsius Urbis excidium.

« Sed et quantum nos Leo venerabilis episcopus apocrisiarius, et missus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, communisque fidelis a vestro servitio rediens, de hoc, quod nobis retulit, post se vestrum exercitum contra Agarenos esse mittendum, lætificaverat, tantum hucusque eumdem nobis exspectantibus, quod consecuti non sumus, validior mœror, et inæstimabilis angustia contristavit, quia tota Campania ab ipsis Deo odibilibus Sarracenis funditus devastata, jam fluvium, qui a Tiburtina urbe Romam decurrit, furtim transeunt, et tam Sabinos, quam sibi adjacentia loca prædantur. Sanctorum quoque Basilicas et altaria destruxerunt, sacerdotes et sanctimoniales, alios quidem captivos duxerunt, alios autem variis mortibus necaverunt, et omnem Christi sanguine redemptum populum in circuitu deleverunt. Et quid dicam ? aut quid loquar? cum pervenerit gladius usque ad animam, et sanguis omnium de terra clamet ad Deum?

9. « Ergo, præcellentissime Cæsarum, jamjam nostræ calamitati succurrite, jam populi nostri miserias relevate : jam vestræ potentiæ manum porrigite, et hanc terram, cujus vobis necessitates ab ipso vestræ vocationis initio notas fecimus, liberate ; ne si perdita fuerit, vestrum vilescat imperium, et toti Christianitati nascatur dispendium. Reminiscimini igitur propter Deum, reminiscimini, quia multa spe et fiducia freti divinitus et humanitus ad imperii gubernacula promerenda, pro vobis certamina sumpsimus, nullique labori pepercimus : ideoque vicem nobis rependite, ut spes et labor noster non sit inanis in Domino. Quia cum hæc fuerit semper apud vos summa nostræ petitionis, si amplius nobis auxilium vestrum subtraxeritis, in desperationem lapsi deficiemus, et forsitan ad aliud consilium, resumptis aliquantulum viribus, necessario transcendemus. Non enim, sicut vos forsitan æstimatis, mediocre malum tota nostra Ecclesia patitur, nec minimis status reip. damnis afficitur, sed alia Sarracenorum incursibus, alia autem Christianorum sunt ita exterminata et devastata tyrannide, ut non nostra sint, quæ nostra fuerunt, quin potius solo nomine illis utamur, et vel ad defensionem patriæ, vel ad aliquam utilitatem nostræ Ecclesiæ quorumlibet solatia nunquam inveniamus; præcipue autem multi, quos vestra non ignorat majestas, non solum nobis nulla solatia conferunt; verum etiam quidquid residuum est a paganis, imprætermisse subtrahunt, et omnem nostram dispositionem in territorio Romano calcant, adeo ut nec victualia, nec ulla quadrupedia in omnibus locis nostris remaneant, nec ullum, qui nobis compatiatur, vel nostros singultus aut gemitus doleat, oculi nostri adspiciant.

[1] Num. v. Psal. cv. Eccl. XLV.— [2] Joan. c. 67.— [3] Ibid. Ep. LXIX. — [4] Ibid. Ep. LIX. — [5] Ibid. Ep. XXX. — [6] Aim. l. v. c. 24.

10. « Sed quia tanto imperatori pauca sufficiunt, et ex istis jam, fili charissime, quæ nos præ gemitu et afflictione cordis loqui non possumus, universa alia cognoscetis : quasi humi prostrati, vestram magnificentiam deprecamur, et per futurum judicium adjurantes, cum tota nostra Ecclesia vestro divinitus protecto imperio totis viribus suggerimus, votisque supplicibus preces multas effundimus, ut contritæ et omni humano solatio destitutæ sanctæ Matri vestræ Romanæ Ecclesiæ defensionem, debitamque tuitionem, cunctis remotis occasionibus, cunctisque omissis dilationibus, omnimodis præbeatis. Quia cum jam juxta præcipitium consistamus, nisi manus vestræ defensionis et necessariis nobis (sicut præmisimus, imo sæpius exoravimus) quantocius subvenire studueritis, spe vivendi per Christianos sublata, aut ipsis paganis subjiciemur, aut (quod avertat divina potentia) ab eorum multitudine victi ad omnem Christianitatis interitum crudeli nece peribimus. Ac per hoc Christi nomen in gentibus blasphemabitur, et vestræ opinionis anteacta studia oblivioni trademur.

11. « Hujus rei gratia (sicut supra meminimus) opportunum adjutorium conferentes, nobis vestrum exercitum ad hostilem expeditionem promptissimum destinate, aliosque Deum per omnia diligentes missos, qui vitiorum flammas justitiæ tramite usi compescant, nimia celeritate dirigite : quatenus qui innumeris tribulationibus quatimur ac æstuamus, et pro populi nobis commissi miseriis cruciamur, vestris consolationibus refecti lætemur, et per vos tranquillitate percepta, optatam libertatem (sicut decet) per tam benignum imperatorem consequi mereamur. Postremo sublimitatem vestram deposcimus, ut latores præsentium, Petrum scilicet et Petrum venerabiles episcopos, missos Apostolicæ Sedis, nostrosque dilectos, juxta morem benigne ac pacifice suscipere non dedignemini : et ea, quæ piis vestris auditibus pro utilitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ in conspectu vestro retulerint, ad congruum ac opportunum effectum pervenire, pro sanctis Apostolicis vestris intercessoribus apud Deum, celeriter studeatis. Dat. quarto idus Februarias, Indictione decima ». Hæc ad Carolum imperatorem.

12. Adhuc insuper et post dies tres, nempe idibus Februariis alias eodem argumento litteras[1] dedit, mittens ad eumdem palmas virides benedictas, cum tamen Dominica Palmarum, qua in Ecclesia ex antiquo instituto benedici consueverunt, non esset. Earum mittendarum ratio ista ab ipso describitur : ita : « Inter cætera, quæ vera crescente religione, ab olim Ecclesiastica facta vestræ pietati duximus intimanda, virentium palmarum ecce bravium mittimus, quod Apostolus non omnes qui currunt, sed unum propter unitatem legitime certantium accipere protestatur». Et inferius : « Hodieque manui vestræ speciali voto et prærogativa plenam benedictione palmam, sicut cernitis, destinamus adversus visibiles hostes et invisibiles triumphum. Optantes enim vos de cunctis adversariis triumphare, nihil aptius vobis, quam ramos palmarum duximus offerendum, etc. » Pluribusque pariter inculcans, mala quæ urgeant, et pericula quæ immineant, rogat celeriter auxilium mitti.

[1] Joan. Ep. XXXII.

13. Scripsit pariter per eosdem legatos ad Rachildem[1] imperatricem, ut imperatorem hortetur, subvenire Urbi periclitanti. Dedit pariter litteras[2] iisdem legatis ad omnes archiepiscopos et episcopos in imperio Caroli constitutos, quibus ubi ingentia mala, quibus opprimerentur Romani, narrasset, hæc ab eis impleri admonet : « Condolentes autem nobis et compatientes accedatis ad Christianissimum filium nostrum, et consilium Domini ab eo non abscondatis ; suggerentes et exhortantes, ut perpendat quis et quam terribilis sit ille, qui hunc ante sæcula huic præfuturum regioni prædestinaverit, et quam districte ab eo exacturus sit quod commisit, qui scilicet tam pretiosi sanguinis fusione quod credidit, emit. Meminerit etiam, quia et nos illum præ cæteris propinquis et æmulis ejus amavimus, elegimus et prætulimus. Unde et et eum adversus omnes hostes Ecclesiæ, non solum defensorem, sed et patronum et advocatum nostrum existere proposuimus : ut quod ei nos apud Deum esse satagimus, ipse inter homines pro nobis fieri non detrectet, præcipue ut accelerans nobis subveniat, et sine mora contra perfidos paganos et infideles succurrat, etc. » Hæc omnia mense Februarii, quo Romæ ab eodem Pontifice Synodus habita est, in qua inter alia confirmata sunt Acta in Synodo anni superioris de imperio Caroli, et quæ gesta essent apud Pontigonem, cujus Acta Aldagarius episcopus ad Carolum detulit. Ista omnia[3] Aimoinus.

Rursum vero, cum exspectatum auxilium non adesset, ad eumdem imperatorem litteras scripsit[4] octavo kal. Junii, quibus eadem refricans, quæ jugiter paterentur mala, timerenturque graviora, enixius subveniri quanto citius rogat.

14. *Caroli imperatoris et Joannis papæ congressus, quem Carolomannus exturbat deinde in fugam versus.* — Sed quid per Apostolicæ Sedis legatos actum sit cum imperatore Carolo, videamus. Aimoinus[5] hujus temporis scriptor sic enarrat : « Carolus igitur imp. Compendii, ubi Quadragesimam peregerat, Pascha Domini celebravit, et legatos Apostolici Joannis Petrum episcopum Forosempronii, et Petrum episcopum Senogalliæ suscepit, per quos tam verbis quam litteris Apostolicus Joannes eum vocavit, quatenus, sicut promiserat, sanctam Romanam Ecclesiam a paganis quibus infestabatur, eriperet atque defenderet. Kalend. igitur Maii episcopos Rhemensis provinciæ,

[1] Joan. Ep. XXXI. — [2] Ibid. Ep. XXXV. — [3] Aim. l. V. c. 35. — [4] Joan. Ep. LIV. — [5] Aim. l. V. c. 35.

sed et aliarum provinciarum Compendium convocavit; et Ecclesiam, quam in eodem oratorio construxerat, cum multo apparatu in sua et legatorum Apostolicæ Sedis præsentia ab iisdem episcopis consecrari fecit. Inde Placitum generale kal. Junii habuit, ubi per capitula qualiter regnum Franciæ filius suus Ludovicus cum fidelibus ejus et regni primoribus regeret, usque dum Roma rediret, ordinavit, et quomodo tributum de parte regni Franciæ, quam ante mortem Lotharii habuit, sed et de Burgundia exigeretur, disposuit ». Impositum pariter fuit tributum clericis omnibus et Ecclesiis, legatis haud dubium consentientibus, imo et procurantibus (ut par est credere) quo periclitanti omnium Matri sanctæ Romanæ Ecclesiæ ab omnibus, præcipue vero ab Ecclesiasticis personis subveniretur. Pro subveniendo enim Romanæ Ecclesiæ periclitanti illud exigi tributum, adventus legatorum, et conventus synodalis coactus, et ipse qui instabat Romam versus militaris procinctus ostendunt.

15. Quomodo vero proficiscenti Carolo in Italiam, Joannes papa ipsi obviam progressus sit, sic inferius idem auctor recenset : « Nuntiavit etiam inter alia idem Adalgarius imperatori, qui Synodum habitam Roma mense Febr. detulit imperatori, quoniam Joannes papa obviam illi Papiam veniret. Quapropter præmisit Odracum secundi scrinii notarium, Goirannum comitem et Pipinum atque Heribertum ad procuranda ipsius papæ servitia. Ipse vero festinato perrexit ire ad eum, quem obvium habuit apud Vercellas civitatem; et recepto eo cum honore maximo, perrexit simul usque Papiam. Ubi eis nuntiatum est non incerta relatione, Carolomannum Ludovici fratris sui filium cum maxima multitudine bellatorum super eos venire. Quapropter relinquentes Papiam venerunt Tordonam, et consecrata Rachilde a papa Joanne imperatrice, mox retrorsum fugam arripuit cum thesauro versus Moriennam. Imperator autem aliquandiu una cum papa Joanne in eisdem locis immorans, exspectavit primores regni sui Hugonem abbatem, Bosonem, Bernardum Arvernum comitem, itemque Bernardum Gothiæ marchionem, quos secum ire jusserat. At hi una cum aliis regni primoribus, exceptis paucis episcopis, adversus eum conspirantes conjuraverunt : et comperiens eos non venturos, ubique audierunt ipse et papa Joannes appropinquare Carolomannum, imperator post Rachildem fugam arripuit, et papa Joannes versus Romam concite festinavit. Per quem Carolus imp. imaginem Salvatoris in Cruce fixam ex auro multi ponderis fabrefactam et gemmis pretiosis ornatam sancto Petro direxit ».

16. Sed quid operatus est Deus? Mirandum quidem immittens pavorem in eum, qui infesto agmine in Italiam descendebat, ut absque adversante milite fuerit in fugam actus : nam audi quod subjicit idem auctor : « Carolomannus vero mendaci nuntio audiens, quod imperator et papa Joannes super eum cum multitudine maxima bellatorum venirent: et ipse fugam arripuit per viam qua venerat, et sic Deus more misericordiæ suæ conventum illum dissolvit ». Hæc ipse. Ubi autem Joannes papa Romam venit, non modicam pressuram accepit a Lamberto comite, qui nomine imperatoris veniens opem ferre Romanæ Ecclesiæ, obsides Romanorum procerum filios ab ipso Pontifice petiit; qui negavit omnino, asserens non esse moris Romanos obsides dare. Extat de his[1] Epistola ejusdem Joannis papæ ad eum Lambertum comitem : ubi hæc in principio : « Remeantibus, nobis Deo præduce, Romam, convocavimus totam Ecclesiam, et illud quod nobis de obsidibus Romanorum procerum dandis edixeras, in conspectu fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ necessario contulimus. Sed, heu! quid dicam? cum tantum totam eamdem Ecclesiam contra nos incitaverimus, ac si pro melle eam felle potasse videremur. Romanorum filios sub isto cælo non legitur fuisse obsides datos, quanto minus istorum qui fidelitatem Augustalem et mente custodiunt, et opere, Deo juvante, perficiunt? etc. » Excusat pariter id non esse ex mente imperatoris, qui de dandis his obsidibus secum cum præsens esset, nec verbum fecisset. Sed quid inter hæc inexspectatum accidit? ostendit plane Deus Joanni Pontifici, quod vana salus hominis, in quem sperabat.

17. *Moritur Carolus imperator eique succedit filius Ludovicus Balbus.* — Nam eodem anno, pridie nonas Octobris, Carolus imp. veneno potatus a Sedechia medico Hebræo moritur in loco Barios dicto, sepultus autem Vercellis in Ecclesia sancti Eusebii. Post septennium vero translatus Parisios, conditus est apud sanctum Dionysium. Hæc pluribus[2] Aimoinus. Successit in imperium ejus filius Ludovicus cognomento Balbus, quod impeditus lingua esset. Ad hunc patri succedentem Hincmarus Rhemensis archiepiscopus, qui eum in regem unxerat, de rebus bene disponendis litteras dedit, de quibus ista[3] Frodoardus : « Item, inquit, post obitum ejusdem Caroli imperatoris scripsit ad eumdem Ludovicum ejus filium de ordinandis regni principiis, proponens ei exempla prædecessorum suorum, et instruens eum per capitula de justo regni regimine, et honore sanctæ Dei Ecclesiæ, cæterisque sibi ac regno necessariis rebus. Item de quibusdam præsumptionibus corrigendis, et temperanda censura correctionis et aliis commoditatibus. Item ne quidquam contra canonicas moliretur regulas, nec alicui hoc episcoporum præciperet, ne sententiam divinam incurreret ». Et inferius : « Item ad Ludovicum scripsit de consilio a se petito, quale sit utile regi consilium, et qualiter debeat agere judicium et justitiam, et quid hæc boni conferant observata, quidve mali neglecta irrogare soleant, etc. In ejus autem con-

[1] Joan. Ep. LXI. — [2] Aim. l. v. c. 35. in fin. — [3] Frod. hist. Rhem. l. III. c. 19.

secratione cum convenissent episcopi, eumdem regem duabus uxoribus implicitum diremerunt, et ad meliorem frugem restituerunt. De his enim ad Ludovicum Germaniæ regem ejus patruum scripsisse Hincmarum, idem Frodoardus ita subjicit : « Item Hincmarus scripsit qualiter egerint episcopi erga Ludovicum filium Caroli, quando eum regem consecravit : qui ista aliter audierat. Item de duabus uxoribus ipsius Ludovici regis qualiter actum fuerit, etc. » Hæc de his, quæ spectant ad Caroli successorem Ludovicum.

18. *Hincmari litteræ instructivæ ad Ludovicum.* — In Spirensi autem Codice, quo novem Hincmari continentur Epistolæ selectæ, quæ prima ordine ponitur, ejusdem est argumenti scripta ad ipsum Ludovicum Balbum, cum solus regni habenas moderandas suscepit : est ejus exordium :

« Domino Ludovico regi glorioso sit semper salus et vita. Dominatio vestra mandavit, ut ad vos destinarem, etc. » Summa vero Epistolæ hæc est : « Hincmarus senex a novo rege Franciæ Ludovico Balbo rogatus, ut consilium suum de adeunda pacifica regni possessione communicaret, respondit, id ex concordibus bonorum consiliariorum pendere sententiis. Quare hortatur eum, ut conventum generalem primorum regni indicat, et sex capita præscribit, de quibus in illo tractari possit. Tum modica suggerit, quibus semel decreta executioni mandentur, nempe si per preces divinum auxilium imploret, si contritione, confessione et operum satisfactione Deum iratum sibi conciliet, et contra carnem suam, Dei et Ecclesiæ hostes bellum suscipiat ». Tunc ab eodem illa scripta esse videtur longissima Epistola, in eodem Codice tertia ordine posita, cujus est initium :

19. « Hincmarus episcopus ac plebis Dei famulus. Pro ætatis et sacri ordinis antiquitate posteriores tempore boni et sapientes viri rogatis exiguitatem meam, etc. » Scripta est ad episcopos Franciæ pro novi regis institutione. Est ejus argumentum.

« Primo docet mundum duplici potestate regi, Pontificia et regali : episcoporum et regum et omnium, qui aliis præsunt, officium esse, canones et leges non ignorare, justitiam colere, judices constituere, qui avaritiam oderint et justitiam diligant. Deinde ex beati Adelhardi abbatis Corbeiensis Caroli Magni propinqui et consiliarii libello copiose exponit, quis ordo et modus in palatio regio et toto regno administrando olim fuerit usurpatus. Tum omnia officia palatii describit. Hinc declarat, quibus rebus regnorum pax conservata fuerit, nempe binis annuis comitiis et eorum consiliarorum delectu, qui nihil Deo, suæ saluti, regis et regni incolumitati anteponerent ». Ista Hincmarus.

20. *Rachildis imperatrix vidua minus recte se gerit, propterea reprehensa ab episcopis.* — Relicta vero Caroli Rachildis Augusta, obitu viri reddita libera, abusa est licentia viduali, quæ vivente Carolo strictioribus pietatis vinculis tenebatur. Inter alia autem illud indecorum atque impium perpetravit, ut abbatissam regularem monasterii Oriviacensis ejecerit, et accepta pecunia, eidem neophytam quamdam præficiendam curarit. Quod tantum nefas ut corrigeret, Hincmarus Rhemensis archiepiscopus suis litteris admonuit, quarum meminit[1] Frodoardus, et ex eis ista quæ subjicimus recitat, dicens : « Rechildi reginæ scripsit, significans, quod cum quondam Laudunensis parochia episcopo vacans, in sua specialiter erat providentia, sit male factum de eleemosyna Hermentrudis reginæ per quemdam præpositum Oriviaci monasterii : postea vero huic Rechildi per Waifridum presbyterum contra sacras leges male sit obeditum, ut regularis abbatissa de ipso ejiceretur monasterio. Ostendit autem ex auctoritate sacra, quantum inde regina periculum habeat, et quia miserat ad eam, qui moneret illam hoc evadere malum. Illa vero non solum non emendaverit, sed malo pejus superaddiderit, contra divinam auctoritatem, neophytam scilicet irreligiosam..... promovendo ad regimen propter res terrenas acceptas ab illa. Annectens, qualiter Hedenulpho episcopo in Laudunensi Ecclesia ordinato, monuerit illum, ut suggereret regi Carolo tam perniciosum factum dissolvere, et se atque reginam a tanto discrimine liberare. Sed quia quod monuerat, ad effectum perduci non viderat; ipse præfatum regem inde commonuerit; sed ille ne reginam contristaret, quod male factum sciebat, non correxit. Reducit etiam ad memoriam, qualiter præfatus rex, petente Hermentrude regina, de rebus tunc suis per consilium Parduli[2] Laudunensis episcopi Privilegium ad idem Oriviacum monasterium a se dictari, et a cæteris episcopis formari rogaverit, et ipse rex confirmaverit. Hic autem præsul jussioni regiæ obediens, non suis verbis illud privilegium composuerit, sed sicut B. Gregorius papa de quodam monasterio a quadam regina ædificato, ipsa petente, dictaverat : et ipse quoque dictaverit, vel transtulerit ; repetens maledictionis interminationem, quam domnus idem Gregorius contra præsumptorem illius monasterii jaculatus sit. Adjiciensque quod illa, quandiu in hac præsumptione, vel malefacto permanserit, quotiescumque corpus et sanguinem Domini accipere præsumeret, judicium, id est, damnationem sibi acciperet. Obsecratque monens illam, ut non sensus ipsius, aut alicujus suggestio eam decipiat, sed de remedio animæ regis, et de redemptione suæ cogitet, et quod male actum est, corrigere festinet. Illud etiam, quod audierat illam perpetrasse, scilicet, quod præfatum privilegium et præceptum regale ab ipso monasterio abstulerat : quantum malum fecerit, pandit; et hoc ideo ut se corrigat, ne damnationem incurrat. Et quia si res se haberet, ut audierat, et man-

[1] Frod. hist. Rhem. l. III. c. 27. — [2] Fuit iste Episcopus Laudunensis ante Hincmarum, ut apparet ex Frodoardo.

cipia præmissa muliere neophyta acceperat pro committendo regimine monasterii : simoniacam hæresim incurrerit, et quod quandiu eidem hæresi quisque faverit, in corpore unitatis Ecclesiæ Catholicæ esse nequibit coram oculis Domini : monens, ut legat capitula regulæ sancti Benedicti de ordinatione abbatis vel abbatissæ, et inveniet quam graviter pro hac ordinatione in Spiritum sanctum, a quo ipsa est regula promulgata, peccaverit. Ex divinis institutionibus propalans, quantum periculum, malumque tam ipsa regina, quam emptrix illa subierit. Petens, ut quod ex debito ministerii sui cum gemitu scribit, pro salute ipsius et remedio animæ regis, benigne suscipiat, et quia ex magna fidelitate hæc scribere curaverit, agnoscat ». Hæc ex dicta Epistola Frodoardus.

21. Porro Rechildem ipsam non tantum ista non correxisse mala, quæ perpetrasset, sed addidisse alia plurima, ex litteris successoris Hincmari, Fulconis viri laudatissimi Rhemensis archiepiscopi possumus intelligere, de quibus idem Frodoardus[1] agens, subjicit ista : « Rechildem reginam vel imperatricem litteris commonens atque redarguens, dolore multo se fatetur esse correptum pro fama non bona, quæ ad ipsum de vita vel actibus ejusdem reginæ pervenerat; quod scilicet esset ibi diabolus, ubi fuisset illa, magis quam Deus, cum forent circa illam, quæ contra salutem militant animæ, id est, iræ, rixæ, dissensiones, incendia, homicidia, luxuriæ, rapinæ quoque pauperum, pervasiones Ecclesiarum : de quibus omnibus debita sollicitudine et pastorali diligentia commoneat eam, ut transferat se de tantis malis ad fructum æternæ salutis, proponens ei quadrigarium vel quadrigam virtutum, quam assumens et ascendere nitens apprehendat ea quæ sunt sapientiæ atque sanctimoniæ ac felicitatis æternæ. Velamen quoque Christi, quod assumpserat viduitatis, incorruptum servare studeret, ut illud inviolatum repræsentare posset, nec properare velit ad inferos, ut inveniat inæstimabile malum multarum, quas ei propalare nititur, miseriarum. Perpendat, si est amica Dei vel soror : quod si non est, sine intermissione det operam ut esse possit, et si non candore virginitatis, studio tamen continentiæ salutaris recte credendo, Deum ac proximum diligendo, pietatis opera faciendo, sobrie et juste et pie vivendo. Attendat, ut vitam corrigat, donec hodie nominatur, ne incidat in laqueum confusionis æternæ, dum non cogitat quam velociter præsens hodie transeat. Parcat animæ suæ, et attendat, ut Deo proxima fiat, et habeat columbæ simplicitatem, et innocentiam, ut audire mereatur a Christo, cum exierit a corpore : Hyems transiit et recessit, columba mea, veni, mecumque requiesce, sedens in dextera Patris mei. Multum se ideo loqui asserit, quod de ipsius salute plurimum sollicitus sit, optans, ut vere fiat regina ornando virtutibus viduitatem suam, præ oculis habens diem mortis vel resurrectionis suæ, audiatque Apostolum dicentem[1] : Evigilate justi, et nolite peccare. Det tamen Deo suo gloriam, et operetur salutem. Divertat a malo, et faciat bonum, oratque exoptans, ut correptio sua, et emendatio necessaria salutisque compunctio tangat cor ejus, ut tandem aliquando resipiscat a diaboli laqueis, gratia quoque Dei resuscitet eam de sepulcris vitiorum, etc. Febricitantem quoque in malis, faciat eam firmam et stabilem Deus, fixamque in bonis, ut hic et in æterna vita possit gaudere cum sanctis. Quod si consilium nostrum, inquit, audieritis, tales vobis erimus, quales esse debemus in omni fidelitate, et reverentia, atque debito servitio, et quod his omnibus majus est, erit vobis Deus propitius, sicut optamus et oramus. Alioquin volumus, ut sciatis revera, quod pro vobis nolumus incurrere offensionem Dei, sed secundum ministerium nostrum faciemus de vobis, quod canonica nobis jubet auctoritas, quod quam inviti faciemus, Deus testis est : non enim possumus discedere ab Apostolo, qui dicit[2] : Quandiu Apostolus sum gentium, ministerium meum honorificabo, et : Dei adjutores sumus, et : Deus est, qui operatur in nobis : et : An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus? Unde precor eum in conscientia mea, ut adhæreant cordi vestro verba mea, et ipse, qui per me loquitur, hæc in auribus vestris per seipsum loquatur in corde vestro. Deus omnipotens ad vota vestra mittat manum suam de alto, et liberet vos de cænulento hujus sæculi profundo ». Hactenus ex Fulconis Rhemensis archiepiscopi litteris Frodoardus.

23. *Hugo filius Lotharii contra Ludovicum insurgens deterretur per litteras Hincmari.*— Agitur interea in Neustria Synodus, ubi inter alia Ludovici imperatoris, qui nuper Carolo patri successerat, legati querelas exposuerunt adversus Hugonem Lotharii defuncti regis filium nothum. Hic audita morte Caroli Calvi imperatoris, qui Lotharii patris regnum invaserat, collecta factiosorum hominum multitudine, ejusdem Ludovici regnum magnopere infestabat, quem ipse Ludovicus primum detulit ad episcopos, quibus in ea Synodo Hincmarus Rhemensis archiepiscop. præsidebat, qui ad ipsum Hugonem litteras comminatorias scripsit, quarum meminit[3] Frodoardus, dum recenset ejusdem Hincmari Epistolas scriptas ad Ludovicum Caroli filium, dicens : « Item ad eum scripsit, qualiter commonuerit ex præcepto regis ipsius Hugonem Lotharii regis filium super malefactis quæ agebat, et de hominibus suis adversus regem cum hostili apparatu dirigendis ». Et inferius, ubi[4] idem Frodoardus relegit ejusdem Hincmari Epistolas datas ad viros illustres, meminit earumdem Hincmari litterarum, atque earum summarium ita recenset :

[1] Frod. hist. Rhem. l. IV. c. 5.

[1] I. Cor. XI. — [2] Rom. I. — [3] Frod. hist. Rhem. l. III. c. 19. — [4] Ibid. c. 25.

24. «Hugoni etiam filio Lotharii regis scripsit, significans, se amicos et familiares habuisse patrem et avum ipsius Lotharium imperatorem, et quia salutem ipsius optabat, ideirco quod audierat de periculo ejus, causa dilectionis ei notum faciebat, multos scilicet prædones conspirasse et conspirare secum, ipsoque principe et auctore innumeras et horrendas fieri deprædationes, aliaque multa perpetrari, quæ omnia in caput ipsius redundarent, ostendens quam horrendum sit pro tantis sceleribus perpetuas pœnas mereri, demonstrans hæc eadem pervenisse ad Synodum episcoporum in Neustria gestam. Insuper etiam quod regni moliretur invasionem, sibique mandatum a præfato conventu, ut ad eum litteras mitteret, atque commoneret (juxta quod leges præcipiunt) a tantis malis resipiscere, ipsosque malefactores a se disjungere, et a seditione, ac regni pervasione se cohibere. Si vero ipsius commonitionem et mandata Synodi obaudire non vellet : tam suæ diœceseos quam de vicinis provinciis episcoporum Synodum convocaret, et synodali episcoporum sententia cum suosque complices atque fautores excommunicaret.

25. «Postea vero ii omnes episcopi eamdem excommunicationem Romano Pontifici, et omnibus episcopis et principibus per circumjacentia regna notam facerent. Unde monet eum tanquam filium, ut recogitet in quanto periculo sit, proponens ei divinarum sententias auctoritatum, ut periculum suum recognoscere possit, hortansque ac monens, ut nulli adulatori credat ad pervasionem regni aggrediendam, inferens ut attendat, quid profuerit patruis ejus, ut contra legem Dei regni pervasionem inceperint : et quod pater ejus pro labore, quo contra voluntatem Dei laboraverat, et vitam perdiderit et regnum. Adjiciens, quid leges de pervasoribus regni præcipiant. Subjungens etiam quod rex eidem promiserit, et ex parte ostenderit, eum se velle honoribus ampliare, et honoratum habere, si culpa ipsius non fuerit. Admonens etiam, ut non auscultet hujusmodi pravorum hominum hortamenta, neque imitetur malignantes, qui florent ad tempus, et cito sicut fœnum arescent, sed obaudiat Scripturam[1] sanctam, veridice dicentem : Exspecta Dominum, et custodi viam ejus, etc. Subnectens quoque, ut sibi de his certam et veram responsionem remandet». Hucusque Frodoardus totidem verbis ex Hincmari ad Hugonem Epistola scripta quidem hoc ipso tempore Ludovici filii Caroli Calvi, non hujus Ludovici filii, ut ex iis, quæ superius dicta sunt, patet. Quæ autem hæc sint secuta, et quomodo idem Hugo in malo perseverans, in deterius prolapsus, in Concilio Trecensi, cui præfuit Joannes octavus papa, meruit excommunicari : suo loco dicturi sumus.

26. *Romana Ecclesia tributum Sarracenis solvere cogitur.* — Jam vero ad res Urbanas convertamus orationem. Joannes Pontifex, ubi se destitutum vidit, in quo sperabat auxilio imperatoris, reliquos vero principes pateretur infensos, ob id, quod tantopere eidem Carolo studuisset : quo se liberaret ab ingruentibus Sarracenis jamjam Urbem invasuris, nullam aliam viam invenit, nisi ut annui pensitatione tributi eos quiescere faceret. Ita quidem in summum dedecus Christianorum principum, annuo censu fuit a Sarracenis redimenda quies. Id enim testatur Joannes ipse in Epistola[1] ad Carolomannum, dum queritur, post Sarracenos sedatos, a Christianis principibus Romanam Ecclesiam pati pressuram; hæcque ait : « Sed heu proh dolor ! fesso mihi paganorum persecutione ac gladio, atque exactione census viginti quinque millium in argento mancusorum annualiter : prædictæ matri vestræ additus civilis mucro angustiæ est, etc. » Eo siquidem præsidio Caroli destitutus Pontifex, adeo fatigatus est ab ingruentibus Romæ civilibus bellis a Lamberto comite Spoletino enutritis, ut ab Urbe proficisci in Galliam cogitarit; prout ex litteris ad eum[2] scriptis affirmat : quod nonnisi anno sequenti implevit, ut suo loco dicturi sumus.

27. *Lambertus comes adversarius Joannis papæ.* — Scribit enim in animo habere convenire Carolomannum, qui ad eum de obitu imperatoris litteras[3] scripserat, quibus significarat se Romam venturum, et de Romana Ecclesia optime fore meriturum. Ita ille allicere conatus Pontificem ad ejus in imperatorem coronationem. Petenti autem legatos ab Apostolica Sede mittendos respondet Joannes, ab ipso prius capitula conscribenda de his, quæ Sedi Apostolicæ promitterent impensurum, petens interea redditus mitti, quos Romana Ecclesia possidet in Bajoaria. Hæc Joannes hoc anno, mense Novembri, Indict. undecima inchoata.

Porro quod ad Lambertum comitem spectat, susceperat iste patrocinium eorum, qui Romæ ab ipso Pontifice damnati essent, inter quos Formosus erat Portuensis episcopus; cujus rei causa ab illis ipse Romam assiduis precibus vocabatur, a quo ut diverteret ipsum Pontifex, Gaudericum et Zachariam misit episcopos, quibus ad eum comminatorias litteras[4] dedit : addidit vero[5] alias, cum ab ipso jam inter adversarios militante, titulis haud summo Pontifice dignis ipse Pontifex appellaretur : quæ autem hæc secuta sint, dicemus anno sequenti.

28. *Joannes de cogendo Synodo sollicitus ; regem Anglorum admonet.* — Indixerat hoc anno idem Joannes papa generale Concilium omnium Italiæ episcop. celebrandum Ravennæ mense Julio, eaque ratione ad diversos episcopos scripsit, necnon etiam ad[6] ducem Venetorum Ursum nomine, tum temporis erga Sedem Apostolicam, cujus legationem respuerat, parum æquum. Verum ingruentes

[1] Psal. XXXVI.

[1] Joan. Ep. LXXXIX. — [2] Ibid. Ep. LXVIII. — [3] Ibid. Ep. LXIII. — [4] Ibid. Ep. LXXII. — [5] Ibid. Ep. LXXIII. — [6] Ibid. Ep. LIII. LVI. LVII. LVIII. LIX. LX.

novæ perturbationum causæ, ne quod Pontifex aggredi cœperat, consummaret, impedimento fuerunt.

29. Eodem anno mense Novemb. idem Joannes papa occasione consultationis Eadredi Anglorum archiepiscopi litteras scripsit [1] ad Anglorum regem, monens eum imitari pios prædecessores reges, et colere episcopos Dei ministros. Ad ipsum [2] vero archiepiscopum cum scribit, hæc inter alia ingerit: « Nos autem pro instantis temporis necessitate hortamur et monemus fraternitatem vestram, ut omni sæculi timore postposito, sicut idoneus Dei minister, opponas [3] te murum pro domo Domini, et zelo illius accensus non solum regi, sed omnibus in ea perverse aliquid agere volentibus, strenue resistere non prætermittas, etc. »

30. *Basilius imp. pro pace Ecclesiæ Constantinopolitanæ agit apud Joannem.* — Inter hæc vero Basilius imper. iteratis litteris ab eodem Joanne Pontifice, petiit mitti legatos Constantinopolim, ut Ecclesiam illam schismate scissam componerent; qui enim ex parte Photii erant, nullatenus (ut vidimus) communicare volentes cum Ignatio patriarcha, quod essent numero plurimi, turbas undique concitabant, Ignatio adversus eosdem obnitente, simulque (ut accidere solet) in diversa senatum scindente et populum, adeo ut Ecclesiæ illius facies appareret admodum fœda; nec esset unde remedium ad tanta vulnera sananda comparari posset, nisi unde alia sæpe utiliter accepissent, a Romana videlicet Ecclesia, ad quam denuo clamare ingratos filios, ipsa necessitas compellebat. Quomodo autem his acceptis litteris Joannes papa Constantinopolim petitam legationem mittit, suo loco opportune dicetur.

[1] Joan. Ep. LV. LVI. — [2] Ibid. Ep. LXV. — [3] Ezech. XIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6370. — Anno Æræ Hispan. 915. — Anno Hegiræ 264, inchoato die 13 Sept., Fer. 6. — Jesu Christi 877. — Joannis VIII papæ 6. — Basilii imp. 11.

1. *Sarraceni Italiam infestant.* — A num. 1 ad 17. *Sarraceni*, qui Italiam incolebant, collectis viribus *Barium* ac finitima eidem oppido loca populabundi percurrerunt, et Salernitanos, et Amalfitanos, ac Neapolitanos impulerunt, ut juncto secum fœdere Romanam Urbem invaderent. Quod ubi Joannes VIII Pontifex Romanus rescivit, *Lambertum* et *Vidonem* ejus fratrem, Spoleti duces, Carolo Calvo imperatore jubente, assumpsit, ac Neapolim Salernumque progressus, *Guaiferio* principi Salernitano, ut rupto fœdere secum Saracenos adoriretur, induxit. Pontifex legatos ad Carolum imp. duos misit, *Petrum* Forisempronii et *Petrum* Senogalliæ episcopos, orans, ut ad vindicandum, quemadmodum jurejurando promiserat, a Saracenis Ecclesiam armatus accederet, neque ea in re horam ullam eximeret. Constant hæc omnia ex litteris Joannis papæ a Baronio citatis.

2. *Carolus imp. Romam a Joanne PP. vocatur.* — Annalista Bertinianus, qui hoc tempore vivebat, et ex quo aliqua exscripsit continuator Aimoini, a Baronio num. 14 laudatus, quid Carolus imperator præstiterit, his verbis narrat: « Carolus imperator in Compendio Quadragesimam peragens Pascha Domini celebravit, et missos Apostolici Joannis Petrum episcopum Forosimpronii, itemque Petrum episcopum Senogalliæ suscepit. Per quos tam verbis quam litteris eum Joannes Apostolicus Romam vocavit: quatenus, sicut promiserat, sanctam Romanam Ecclesiam, a paganis, quibus infestabatur, eriperet atque defenderet.

3. *Ante discessum e regno duos conventus celebrat.* — « Kalend. Maii episcopos Rhemensis provinciæ, sed et aliarum provinciarum, Compendio convocavit, et Ecclesiam quam in eodem oratorio construxerat, cum multo apparatu in sua et nuntiorum Apostolicæ Sedis præsentia ab eisdem episcopis consecrare fecit. Inde placitum suum generale kalendas Julii habuit, ubi per capitula qualiter regnum Franciæ filius suus Illudovicus cum fidelibus ejus et regni primoribus regeret, usque dum ipse Roma rediret, ordinavit: et quomodo tributum de parte regni Franciæ, quam ante mortem Lotharii habuit, sed et de Burgundia exigeretur, disposuit, etc. » Extant illa Capitularia in Capitularibus Caroli Calvi tit. LIII, ubi dicuntur constituta *Carisiaci*, *XVIII. kalend. Julias*, *Indictione decima*. Quare Placitum illud Carisiaci habitum fuit, non *kalendas Julii*, ut habet annalista Bertinianus, sed *XVIII kalendas Julias*. Fecit et alia capitula

Carisiaci Carolus imperator sub eodem Tit. LIII recitata cum hac inscriptione: « XVI kalend. prædicti mensis postquam Dominus imperator Carolus annuntiavit generaliter in populum de suo itinere Romam, etc. » Verum antequam Carolus imp. placitum illud celebraret, Compendiensem conventum congregarat, ibidem Tit. LII recitatum cum hac annotatione: « Anno Incarnationis Dominicæ DCCCLXXVII, nonis Maii, in Compendio palatio, de aliqua sed non de tota parte regni, quod domnus imperator Karolus habuit, antequam junior Hlotharius defunctus esset, hæc constituta est exactio Nortmannis qui erant in Sequana tribuenda, ut regno ejus recederent ». Et tamen annalista a Bertinianus hæc constituta placito Carisiacensi attribuit, sicque gesta in utroque conventu inter se confundit. Porro hoc tributum laicis et Ecclesiasticis impositum, ob *Rollonem* Normannorum ducem, qui Rothomagi ad Sequanam siti sedem fixerat, uti anno superiori ostendimus.

4. *Ei Romam petenti affertur exemplar Synodi Romanæ.* — Pergit idem annalista: « Domnus autem imperator Carolus de Carisiaco Compendium, indeque per Suessionem ad Rhemum civitatem; et sic iter suum per Catalaunos et Pontigonem atque Lingones peragens, cum uxore et maxima auri et argenti, caballorumque ac facultatum aliarum copia, de Francia Italiam petiit. Et veniens ultra Jurum usque ad Urbam, obviam habuit Adalgarium episcopum, quem mense Februario Romam direxit pro agenda Synodo a papa Joanne: cujus exemplar iisdem Adalgarius pro magno munere imperatori detulit. Summa vero ejusdem Synodi post multas et multiplices laudes imperatoris hæc est, ut electio et promotio ad imperialia sceptra anno præterito Romæ celebrata (die nempe XXV mensis Decembris Natali Christi sacro ann. DCCCLXXV, a qua iste annalista annum exorditur, ut hic locus pluresque alii certo ostendunt) ex tunc et nunc et in perpetuum firma et stabilis maneat. Quam si quis perturbare aut violare tentaverit, cujuscumque sit ordinis aut dignitatis vel professionis, anathemate usque ad satisfactionem teneatur omni tempore adnexus. Patratores et incitatores hujus consilii siquidem clerici fuerint, deponantur, laici vero et monachi perpetuo anathemate feriantur; ut quia Synodus anno præterito apud Pontigonem hinc habita secus Andronacum nihil profuit, usquequaque ista debeat prævalere ». Ubi loquitur annalista de Synodo Romana præsenti anno coacta, ad quam pertinet sermo habitus a Joanne papa, cujus initium, *Omnibus generationibus, etc.* a Baronio anno superiori num. 2 et seqq. relatus, qui huc revocandus est, ut eo anno diximus, et ipsemet Baronius hoc anno num. 13 agnoscit, scribens, *hoc anno* Synodum Romæ esse habitam, in qua confirmata sunt « Acta in Synodo anni superioris de imperio Caroli, et quæ gesta essent apud Pontigonem; cujus Acta Aldericus episcopus ad Carolum detulit. Ista omnia Aimoinus ». Ita Baronius, qui manifeste asserit, duas Synodos pro confirmatione imperii Caroli Romæ congregatas fuisse, alteram anno superiori, alteram currenti. Verum prior plane fictitia, et non nisi semel electio Caroli imp. Romæ confirmata. Legenda, quæ anno superiori de Synodo Romana scripsimus.

5. *Obviam habet Joannem PP. apud Vercellas.* — Subdit annalista Bertinianus: « Nuntiavit etiam inter alia isdem Adalgarius imperatori, quoniam Joannes papa obviam illi Papiam veniret. Quapropter præmisit Odacrum secundi scrinii notarium, Guairamnum comitem, et Pippinum atque Heribertum ad procuranda ipsius papæ servitia. Ipse autem festinato perrexit ad eum, quem obviam habuit apud Vercellas civitatem. Et eo recepto cum honore maximo, perrexerunt simul usque Papiam. Ubi eis nuntiatum est non incerta relatione Carolomannum Hludouvici fratris sui filium cum maxima multitudine bellatorum super eos venire. Quapropter relinquentes Papiam venerunt ad Tardunam (id est Dertosam). Et consecrata Richildis a papa Joanne in imperatricem, mox retrorsum fugam arripuit cum thesauro versus Moriennam. Imperator autem aliquandiu una cum Joanne papa in eisdem locis immorans, exspectavit primores regni sui, Hugonem abbatem, Bosonem, Bernardum Arvernicum comitem, itemque Bernardum Gothiæ markionem, quos secum ire jusserat. Qui una cum aliis regni primoribus (exceptis paucis et episcopis) adversus eum conspirantes conjuraverant. Et comperiens eos non venturos, ut audierunt ipse et papa Joannes appropinquare Carolomannum, et imperator post Richildem fugam arripuit, et papa Joannes versus Romam concite festinavit.

6. *Idem Carolus imp. moritur.* — « Carolomannus vero mendaci nuntio audiens, quod imperator et papa Joannes super eum cum multitudine maxima bellatorum venirent, et ipse fugam arripuit per viam, quam venerat. Sicque Deus more misericordiæ suæ conventum illum dissolvit. Carolus vero febre correptus pulverem bibit, quem sibi nimium dilectus ac credulus medicus Judæus nomine Sedecias transmisit, ut ea potione a febre liberaretur, insanabili veneno hausto inter manus portantium transito monte Cinisio perveniens ad locum, qui Brios dicitur, misit pro Richilde, quæ erat apud Moriennam, ut ad eum veniret: sicut et fecit, et undecimo die post venenum haustum in vilissimo tugurio mortuus est II nonas Octobris ». Licet princeps ambitiosior, quam fortior fuerit, ei tamen *Magni* cognomen attributum constat, uti an. DCCLXXVIII, num. 14 demonstravimus, ubi et ostendimus, *Usuardum* eo regnante floruisse, et Martyrologium suum ejus jussu composuisse. Quare quæ de utroque capite ibidem diximus, huc transferenda. Ei successit in regnum Gallicum, sed non in imperium, ut anno sequenti videbimus, *Ludovicus Balbus* filius, ita ab impedita lingua nuncupatus.

7. *Ludovicus Balbus ei in regnum Gallicum succedit.* — De Ludovico Balbo scribit annalista Bertinianus : « Ludovicus accepto nuntio in Audriaca villa de morte patris sui, quos potuit conciliavit sibi : dans eis abbatias et comitatus, ac villas secundum uniuscujusque postulationem. Et iter agens per Carisiacum et Compendium usque Advernum (forte ad Vernum, ut ait Duchesnius) quatenus ad sepulturam patris sui apud monasterium S. Dionysii perveniret : ubi audivit patrem suum sepultum, et regni primores tam abbates quam comites indignatos, quia quibusdam honores dederat sine illorum consensu, et ob id adversus se conspiratos esse, reversus est Compendium. Ipsi autem primores cum Richilde diripientes omnia, quæ in via illorum erant, usque ad Avennacum monasterium pervenerunt, et conventum suum ad montem Witmari condixerunt, indeque missos suos ad Ludoicum direxerunt. Sed et Ludoicus legatos suos ad eos direxit. Et discurrentibus inter eos missis ad hoc perventum est, ut Richildis et ipsi primores ad eum Compendium venirent, et suum conventum ad Casnum in Cotia condixerunt. Richildis Compendium ad Ludoicum veniens in missa S. Andreæ attulit ei Præceptum per quod pater suus illi regnum ante mortem suam tradiderat, et spatam, quæ vocatur S. Petri, per quam eum de regno revestiret, sed et regium vestimentum et coronam ac fustem ex auro et gemmis. Et discurrentibus legatis inter Ludoicum et regni primores, et pactis honoribus singulis quos petierunt, VI idus Decembris consensu omnium tam episcoporum et abbatum, quam regni primorum, cæterorumque qui adfuerunt, consecratus et coronatus est in regem Ludovicus ab Hincmaro Rhemorum episcopo et episcopi se suasque Ecclesias illi ad debitam defensionem et canonica Privilegia sibi servanda commendaverunt ». Hoc vero anno dies Dominica in diem octavum Decemb. incidit, quo die hujusmodi inaugurationes fieri solitæ erant.

8. *Locus et dies ejus coronationis.* — San-Marthani in Genealogia Francica lib. 8, cap. 2, de *Ludovici* Francorum regis hujus nominis II, *Balbi* cognominati, coronatione verba facientes, dupliciter peccarunt. Primo in die ; aiunt enim eam quinto idus Decemb., seu die nona ejusdem mensis peractam, et quia *Ludovicus* ab Hincmaro Rhemensi archiepiscopo unctus est, putarunt id Rhemis contigisse. Verum in Registro Peireskiano, quod est in Bibliotheca domini de Mazaugues viri cl. legitur donatio facta Ecclesiæ S. Martini Turonensis a Ludovico Balbo, dum in ea urbe versaretur, in qua asserit, se natum *kal. Novemb.* et in regio culmine sublimatum *sexto id. Decemb.* In fine legitur : « Dat. XII kal. Jul. Ind. XI, anno primo domni Hludovici gloriosissimi regis », seu an. DCCCLXXVIII. Præterea Duchesnius tom. II, recitat consecrationem Ludovici II antiquitus litteris mandatam cum hoc titulo : « Ordo qualiter Hludowicus rex anno Inc. Dom. DCCCLXXVII, VI id. Decemb., ab Hincmaro archiepiscopo fuit coronatus in Compendio palatio ».

9. *Miser status regni Gallici.* — *Ludovicus* rex postquam coronatus fuit, *Hincmaro* mandavit, ut ad se veniret, quo secum de Ecclesia ac regni commodis tractaret, ut liquet ex Epistola ab Hincmaro ad eumdem regem data, et ibidem recitata, in cujus cap. 5 ostendit, se eam præsenti anno scribere, cum dicat : « Anno præterito tales devenerunt miseriæ, sicut vobis sunt notæ : et hoc anno talis provenit lugenda infelicitas, quæ per universum pæne mundum, et per futura tempora merito erit in opprobrium » ; ibi enim intelligit quæ a chronographo Bertiniano hoc et præcedenti anno gesta in Francia narrantur. Hincmarus cap. 9 hortatur regem, ut cum primoribus regni sui disponat, « ut Ecclesiæ in isto regno per occasionabiles circadas (erant genus quoddam census, de quo apud Ducangium in Glossario, voce *circada*), et per indebitas consuetudinarias exactiones, quæ tempore Pippini, Caroli, et Hludouvici non fuerunt, ante annos viginti impositas, non affligantur ». Quibus ex verbis eruitur, ab anno circiter DCCCLVII res in Gallia pessum ire cœpisse ; quod sequentibus verbis magis innotescit : « Ut inveniatis cum Dei et vestris fidelibus, qualiter istæ rapinæ, et deprædationes in isto regno cessent, et miser iste populus, qui jam per plures annos, per deprædationes diversas et continuas, et per exactiones ad Normannos repellendos affligitur, aliquod remedium habeat, et justitia et judicium quæ quasi emortua apud nos sunt, reviviscant, etc. »

10. *Carolomannus Bojoariæ rex fit rex Italiæ.* — Ad num. 27. *Carolomannus* Bojoariæ rex, Carolo Calvo imperatore sublato, omnium voluntate rex Italiæ salutatus, postquam provinciam ordinaverat, in Bojoariam regressus est : « Karlmannus », inquit annalista Fuldensis, « optimates Italiæ ad se venientes suscepit, et disposita, prout voluit, religione, reversus est in Bajoariam. Hludouvicus rex (Orientalis nempe Franciæ, et aliarum provinciarum) partem regni Illutharii cum fratribus Karlmanno et Karlo æqua lance dividit. Hludouvicus Caroli regis filius timore perterritus propter injurias a patre regi illatas, legatos ad eum dirigit, pacem postulat, et se de omnibus, quæ contra eum genitor suus gesserat, excusare nititur. Cujus legatos rex audivit et absolvit », id est, dimisit. Idem habet Hermannus Contractus, juxta editionem Canisianam, de accessu Carolomanni in Italiæ regnum. Sigonius lib. 5 de regno Italiæ notat extare in Longobardia multa Diplomata, quibus ipse *Carolomannus* Bavariæ atque Italiæ regem se inscribit, et per tres annos, quibus regnavit, Ecclesiis populisque beneficia confirmavit, ante a Carolo Pio, Lothario, et Ludovico regibus condonata, quæ omnia Diplomata in Bajoaria data erant (1). Joan. VIII

(1) Sigonii errorem adoptare hic Pagius videtur, cum ejus testimonium laudans, asserit Carolomanni Diplomata extare in Italia nulla, sed

papa scripsit ad eum Epistolam ordine LXIII, in cujus fine legitur : *Data mense Novembri*, *Indictione* XI, et ad illum respondet Pontifex se missurum ad eum legato scum litteris ea continentibus, quæ ipse debeat Romanæ Ecclesiæ concedere, iisque peractis sese rursum honorifice missurum, qui eum cum tota decentia *Ad limina Apostolorum ductare studeant*.

11. *Synodus Ravennatensis*. — Ad num. 28. Concilium *Ravennatense*, de quo mentionem facit Joannes papa in litteris LIII, LV, LVI, LVII, LIX et LX, celebratum non fuisse existimavit Baronius ; Rubeus vero in Hist. Ravenn. lib. 5 peractum quidem esse, sed ad nos Acta non pervenisse. Verum Holstenius Decreta ejusdem Synodi in Collectione Romana postea publicavit, eisque hunc titulum præfixit : « Joannis papæ VIII Synodus Ravennæ habita cum CXXX episcopis anno Christi DCCCLXXVII, mense Augusto, Indict. X ». Non indicat Holstenius, an ipsemet titulum ex suo addiderit, vel illum in Ms. exemplari invenerit, qua in re etiam alii Conciliorum collectores sæpe peccarunt. Cum tamen numerus ille CXXX episcoporum in canonibus hujus Concilii qui tantum supersunt non legatur, existimo illum ab Holstenio in Ms. quo usus est, repertum. Chiffletius in Probationibus Historiæ Trenorciensis pag. 249, et in ipsa Historia pag. 219 suspicatur, Holstenium tam in episcoporum numero, quam in mense celebrati Concilii hallucinatum esse, quod possessio Flaviniaci monasterii *Adalgario* Æduensi episcopo in eo Concilio confirmetur, ejusque *confirmationis* initio legatur : « Anno Dominicæ Incarnat. DCCCLXXVII, Indictione X », in fine vero : « Datum VI kalendas Decembris, Indictione decima », et denique a quinquaginta tantum duobus episcopis subscripta sit. Verum supersunt complurima Diplomata in Conciliis confirmata, et a parte tantum episcoporum, qui eisdem interfuerunt, subscripta. Ad hæc mense Novembri Indictio undecima a kalendis Septemb. in Italia obtinebat, ideoque loco *VI kalendas Decembris*, legendum *kal. Septembris*, quod hæc verba, quæ in eo Diplomata habentur, indicare videntur : « Nos episcopi Ravennæ in nomine Domini Apostolica auctoritate, et imperiali decreto in sancta Synodo congregati »; mense autem Novembri Joannes VIII qui Synodo præfuit, litteris ad Carolomannum regem datis, et numero superiori a nobis memoratis, solatus est cum de morte imperatoris patrui ejus, eaque Epistola mense Novembri data præfert *Indictionem* XI. Nec verosimile est, imperio vacante Pontificem et episcopos se *imperiali decreto* congregatos dixisse. Sed verba alia, quæ in eadem Epistola habentur, opinionem Chiffletii plane evertunt, et Concilium vivente imperatore congregatum certo ostendunt : « Affuit reverendissimus et confrater noster Adalgarius S. Augustodunensis Ecclesiæ episcopus, missus etiam imperialis, deferens nobis præcepta imperialia, et Privilegio Sedis Apostolicæ roborata, ex quodam monasterio, Flaviniaco nomine, quod est situm in pago Alsensi in parochia jam dictæ Augustodunensis Ecclesiæ : quod munificentia et liberalitate Christianissimi imperatoris et piissimi Augusti Karoli jam dictæ matri Ecclesiæ constat unitum ». Nostra igitur emendatio prorsus certa, et Synodus Ravennatensis ab Holstenio accurate consignata.

12. *Mense Augusto habita*. — Synodus *Ravennatensis* ad octavum kalendas Julias primum indicta, postea ad undecimum kalendas Augusti dilata fuit, ut utrumque ex litteris Joannis papæ mox citatis certo constat. Quare vel iterum dilata fuit in aliquem diem kalendarum Septembrium, vel saltem ea per mensem et amplius continuata, quod ultimum valde verosimile ; cum ex laudatis Joannis papæ litteris pateat, diversa et magni momenti negotia in eo Concilio tractanda fuisse, et omnes Italiæ episcopos eidem adesse debuisse. Illius Concilii supersunt tantum capitula XIX ad disciplinam et immunitatem Ecclesiasticam restituendam spectantia, et præterea Epistola, qua possessio Flaviniaci monasterii *Adalgario* Æduensi episcopo confirmatur, quam Holstenius non viderat, ideoque cætera alia in eo gesta ignorantur. Chiffletius fatetur, Concilium Ravennense iterum dilatum fuisse, sed innixus his verbis ejusdem Epistolæ, *datum VI kal. Decembris, Indictione* X, illud rejicit in mensem Novembrem, contenditque hoc tempore Indictionem sæpe cum anno Christi inchoatam fuisse, quod ex variis Caroli Calvi Diplomatis probat. At licet in Galliis Indictiones sæpe hoc sæculo post Ludovici Pii mortem cum annis Incarnationis inchoatæ fuerint, in Italia tamen antiquus usus semper servatus, præsertim Joannis VIII papæ tempore, cum omnes ejus Epistolæ, ex quibus complures supersunt, notatæ reperiantur Indictione a kal. Septemb. auspicata. Neque video hoc in dubium venire posse.

13. *Alfredus rex Danos superat*. — Ab Italia in Angliam transeo, ubi Dani *Exoniam* in Occidente, et *Merciam* omnem autumni tempore deprædati sunt, licet pro aris ac focis quilibet pugnarit, quia, ut inquit Asserus ad hunc Christi annum, « crescebat diebus singulis perversorum numerus, adeo quidem, ut si triginta ex eis millia una die necarentur, alii succedebant numero duplicato ». Alfredus tamen Angliæ rex munitis littoribus Exoniam ad fugandum inde hostem properavit,

omnia in Bavaria data esse. Mendum hoc corrigit Cl. Saxius in Notis ad Sigonium de Regno Italiæ tom. II novæ edit. col. 336, afferens ex Chronico Casauriensi Præceptum Carlomanni datum in *Papia civitate regis, decimo septimo kal. Novembris anno* II *regni domni Carolimanni regis*. Mendosus tamen videtur numerus iste annorum regni. Addit Diploma Carolomanni datum Veronæ X kal. Decembris anno I, Indict. XI, sicut et alterum datum « pridie nonas Octobris, anno tertio regni Karlomanni serenissimi regis in Bajoaria, et in Italia (II). Indictione XII. Actum in Castro S. Zenonis Veronæ. Duplex hoc documentum exhibet Ughellius, illud in tom. I, col. 798, novæ edit. ; hoc vero tom. V, pag. 290.

MANSI.

qui non ausus ad certamen egredi, sese mœnibus continuit. Interim paganorum naves centum et viginti *Warrhamo* solventes, dum Oceanum navigant, vel tempestate jactatæ, in mari perierunt; vel ad littus ejectæ, a Christianis jussu Alfredi regis, consumptæ sunt : « Anno DCCCLXXVII, rex Alfredus », inquit Asserus, « jussit cymbas et galeas, id est, longas naves fabricari per regnum, ut navali prœlio hostibus adventantibus obviaret. Impositisque piratis in illis, vias maris custodiendas commisit. Ipse vero Exancestre (id ex Exoniam) ubi pagani hyemabant, properans, illis inclusis, civitatem obsedit. Nautis quoque suis mandavit, ut in parte freti, vitale hostibus subsidium denegarent. Occurrerunt autem nautis suis, centum viginti naves, armatis militibus oneratæ, quæ in auxitium suorum civium advenerunt. Quas cum paganis militibus ministri regis cognovissent repletas, ad arma prosiliunt, et viriliter barbaras nationes invadunt. Pagani vero, qui jam fere per mensem, inter fluctus pelagi naufragium pertulissent, inutiliter prœlium reddiderunt. Unde in momento, agminibus eorum laceratis, in loco qui Gnawevic dicitur, undis submersi, omnes pariter perierunt ».

14. *Dani in Merciam revertuntur.* — Restabat superandus alter exercitus, qui terrestri itinere Dano in subsidium veniebat. Illum ergo *Alfredus* rex aggressus, coegit tandem Danos omnes, datis rursus obsidibus, omni Occidente discedere : « Equestrum vero exercitum », subdit Asserus, « rex Aelfredus insequebatur, tunc, quousque venit ad Exanceastriam, ubi accepit obsides, et juramentum ab eo, ut cito discederent. Ipso anno, mense Augusto, ille exercitus perrexit in Merciam : et illam regionem Merciorum partim dedit Ceolvulfo cuidam insipienti regis ministro, partim inter se divisit ». Quare Mercia iterum a Danis afflicta.

Hoc anno *S. Ignatius* patriarcha Constantinop. obiit, ut in sequenti videre est.

JOANNIS VIII ANNUS 6. — CHRISTI 878.

1. *Joannes papa mittit legatos Constantinopolim cum litteris ad imperatorem de tollendis dissidiis, et ad Ignatium patriarcham exprobrans occupationem diœcesis Bulgarorum.* — Octingentesimus septuagesimus octavus annus salutis humanæ, Indictione undecima notatus incipit, quo Joannes papa decernit legationem ad visitandam Ecclesiam Constantinopolitanam diro schismate scissam. Delecti sunt ad hanc obeundam legationem Paulus episcopus Anconitanus, et Eugenius episcopus Ostiensis, ut ejusdem Pontificis datæ litteræ indicant ; quibus et manifestum redditur, injunctam iisdem fuisse legatis visitationem Bulgariæ regis, ubi Constantinopolitanam Ecclesiam visitassent. Hæc omnia ex litteris ejusdem Pontificis hoc anno decima sexta Aprilis ad Basilium imp. datis, quæ sic se habent [1] :

2. « Dilectissimo nobis et desiderabili filio Basilio Christianissimo et tranquillissimo imp.

« Benedictus [2] Deus et Pater Domini nostri JESU Christi, pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui misertus et consolatus est nos in præsenti sæculo nequam, visitans et redemptionem faciens, tam pium, tamque benignum imperii vestri cornu salutis erigendo in domo [1] David, Christi videlicet pueri sui. Vos enim, fili charissime, minus imperatoria dignitate, secundum Apostolum [2] qui ait : Æmulamini charismata meliora, contenti, etiam angelorum estis ministerium imitati, dum pacem in terra bonæ voluntatis hominibus exoptatis, et beatos per id ac cœlum vos visuros luce clarius demonstratis. Utraque siquidem epistola vestra Pontificio nostro missa, hujus vos flagrare desiderio patenter insinuat ; et hanc vos ad statum Ecclesiæ, unde pravorum dissensione repulsa est, inhianter velle reducere, indicio evidenti demonstrat. A Deo quippe provectum imperium vestrum, quod eo auctore, justitia et triumphis ornatis, minus nimirum validum, minusque gloriosum putatis, nisi etiam summa condecorare pace seu concordia satagatis.

3. « Nos autem, dilectissime, audientes Constan-

[1] Joan. Ep. LXXX. — [2] 2. Cor. I.

[1] Luc. II. — [2] 2. Cor. XII.

tinopolitanam Ecclesiam dissensionis adhuc scandalo fluctuare, nonnullosque religiosi habitus viros hac illacque dispersos atque dejectos ignominiose tractari, merito ingemiscimus, et multa mœstitia fatigamur. Præcipue pacem sentimus illic continua contentione turbatam, quam per multos Sedis Apostolicæ labores jam credebamus ædificatam; et sacratos quosdam diversas injurias passos discimus, quos ab omni oppressionis face sperabamus ereptos. Portamus quippe omnium onera, qui gravantur, imo portat hæc in nobis amator vester beatus Petrus Apostolus, qui nos in omnibus sollicitudinis suæ protegit ac tuetur hæredes. Sed quia et professionis nostræ officio cum Jeremia [1] nihilominus dicitur: Ecce constitui te hodie super gentes et super regna, ut evellas et destruas, et disperdas et dissipes et plantes; etiamque vestra pietas ab Apostolatu nostro pro hoc ipso personas postulat. Ecce strenuos a latere nostro viros dirigimus, qui si qua illic inter hæc diligenti studio deprehendant, his radicitus, secundum Dei mandatum evulsis, destructis, dispersis et dissipatis, pacem et unitatem et charitatem congruenter ædificent et plantent. Nam quomodo habere potuerunt charitatem, qui dividunt unitatem ?

4. « Nos autem pro Christo [2] legatione proculdubio fungimur, cum paci Ecclesiæ studium impendere procuramus. Quia vero Deo amabiles viros, quos nominatim litteris expetitis, quibusdam incommodis impeditos destinare nequivimus: misimus Paulum et Eugenium sanctissimos et venerandos episcopos, dilectosque consiliarios nostros, quorum nobis et fides probata et scientia manifesta est. Quibus scripto dedimus in mandatis, ut omnibus simultatibus sopitis, atque sedatis, quæ ad pacem sunt, sanctorum magistra regula Patrum, toto conamine construant; et omni contentione sublata, justitiæ tribuant, Deo propitio, palmam. Hoc duntaxat ad laudem Dei agentes, et ad præconiorum vestrorum cumulum, sicut vos agere de die in diem decet, addentes. Verumtamen ignorare pium imperium vestrum nolumus, nos Apostolicæ Sedis præcepisse legatis, ut causa [3] tantum visitationis gloriosum ejusdem provinciæ Bulgariæ principem adeant, et de optata memoria ei Apostolorum, ut condecet, expletis officiis persalutationis, edicant. Ideoque rogamus ut aditu eis, annitentibus vobis, concesso, talem illis industrium virum...... qui eos usque ad prædictum principem salvos ducat et reducat, facta in scriptis de ea minime usurpanda professione (possessione). Optamus vos per multos annos in Christo bene valere, et de Barbaris jugiter hostibus triumphare, spiritualis et desiderabilis et Christianissime fili semper Auguste. Data Indictione undecima, ut supra, decima sexta mensis Aprilis ».

[1] Jerem. I. — [2] 2. Cor. V. — [3] Putantur hæc adjecta ab aliquo schismatico; nam ut ex iis quæ dicentur inferius patet, legatis præcepit ut res illius provinciæ bene disponerent, et ordinarent.

5. Dedit insuper alias imperatori ejusdem argumenti litteras per eosdem legatos [1]. Sed et scripsit acres nimis litteras ad Ignatium patriarcham ob occupatam ab eo diœcesim Bulgariæ Romanæ Ecclesiæ immediate subjectam, quæ sic se habent [2] :

« Reverendissimo confratri nostro Ignatio patriarchæ Constantinopolitano.

« Secundo jam Sedis Apostolicæ litteris probaris admonitus, et per missos ejus contestatoriis conventus hortatibus, ut tu Constantinopolitanæ diœceseos quos per ejusdem primæ Sedis auctoritatem et favorem, annuente Deo, receperas, rite conventus ultra præfixos tibi ex canonibus limites præsumptionis pedem non tenderes, nec antiquos terminos, quos posuerunt patres tui, aliqua usurpatione transferres. Nullus autem ignorat regionem Bulgarum a sanctæ memoriæ Damaso papa, et deinceps usque ad paganorum eruptionem a Sedis Apostolicæ præsulibus, quantum ad Ecclesiasticæ provisionis privilegium attinet, moderatam : præsertim cum hoc nonnulla scripta sed præcipue diversorum Romanorum Pontificum res gestæ, quæ in Archivis antiquitus nostræ servantur Ecclesiæ, clarius attestentur. De his autem, quæ bellica clades et gravissimi hostilitatis incursus intulisse noscuntur, nihil præstantius sentiendum est, quam quod clarissima Ecclesiæ tuba, sanctus videlicet Leo [3] nostræ Sedis antistes edocuit et decrevit cum ait: Adhibenda quidem curatio est, ut vulnera, quæ adversione hostilitatis illata sunt, religionis maxime ratione sanentur. Quo statu rerum, auxiliante Domino, in meliora converso, etc. Iterum dicit : Remotis malis, quæ hostilitas intulit, unicuique id, quod legitime habuit, reformetur; omnique studio procurandum est, ut recipiat unusquisque quod proprium est. Et rursus : Quod bellica necessitate turbatum est, pacis remedio reformetur.

6. « Sed hæc, reverendissime frater, omnia clausis oculis relegisti; sanctorumque Patrum decreta calcaneo temerario conculcasti, et multiplicium tibi beneficiorum Sedis Apostolicæ præstitorum oblitus contra eamdem sanctam Sedem, benefactricem videlicet tuam, erectus es, priscam diœcesim illius in regione Bulgarica constitutam illicita pervasione surripiens, et in alienam messem contra divinas leges immittere falcem non renuens. Unde merito post primam et secundam commonitionem a nostræ te debueramus communionis contubernio sequestrare, in promptu habentes secundum Apostolum [4], omnem ulcisci inobedientiam, qui etiam dicit [5] : Si quis non obedit verbo nostro per Epistolam, hunc notate, ut non commisceamini cum eo. Sed quia Sedis Apostolicæ moderatione utentes, spiritu lenitatis potius quam severitatis erga correptionis tuæ flagramus affectum : ecce tertio canonice per missos et syllabas commo-

[1] Joan. Ep. LXXXI. — [2] Ibid. Ep. LXXVIII. — [3] Leo Ep. LXXXV. — [4] 2. Cor. X. — [5] 2. Thess. III.

nemus, et hortamur, et protestamur, ut nullam omnino moram perpessa, strenuos viros in regionem Bulgarum dirigat, qui per totam patriam peragrantes, quoscumque illic repererint qui a te vel a subjectis tibi consecrationis munus accepisse dicuntur, sine quavis dilatione reducant, ita ut intra triginta dierum spatium, nullus episcopus, nullus omnino clericus, qui tuæ ordinationis, imo inordinationis sunt, intra omnes Bulgarum fines inveniantur.

7. « Non enim patimur eos quos ibidem tu illicite constituisti, quos et ab Apostolica esse jam Sede hujus rei gratia constat excommunicatos, errore suæ prævaricationis corda novorum Domini famulorum inficere, quos videlicet in fide instructionis manu plantavimus, et aqua salutaris fontis doctrinarum rigavimus, atque horum auctori Deo ad incrementum spiritus dandum, ut sit ipse in omnibus primatum tenens, obtulimus. Porro si intra triginta intervalla dierum omnes quos vel tu, vel episcopi tui consecrasse in aliquo gradu putantur Ecclesiæ, a totius regionis Bulgaricæ terminis non eduxeris, et temetipsum ab omni Ecclesiastico illius jure diœceseos non subduxeris, tandiu sancto corpore et pretioso sanguine Domini nostri Jesu Christi post duos menses a die numerandos qua hujus Epistolæ tomum acceperis, esto privatus, quandiu his obstinatus decretis nostris minime obedientiæ colla submiseris. Jam vero si pertinaciter in hac indisciplinatione atque pervasione permanseris, et episcopos et quotquot illic vel illi vel tu consecrasse videris, foras illinc minus expuleris, omnipotentis Dei judicio atque beatorum Apostolorum principum auctoritate, nostræque mediocritatis sententia, omni patriarchatus esto dignitate, quam favore nostro acceperas, alienus et exors, nullo penitus summi sacerdotii privilegio præditus vel potitus. Data mense Aprilis Indict. XI. Missa per Paulum et Eugenium episcopos. » Hæc ipse.

8. *Photii ad Anastasium bibliothecarium litteræ nimis ei familiarem.*— Scripsit adhuc et binas [1] Epistolas ad Michaelem regem Bulgarorum, quibus hortatur, ut ad Romanam Ecclesiam, quæ eos in Christo genuit, revertatur, quas brevitati (quantum fas est) consulentes, hic describere prætermittimus : qui enim cupit eas, cito inveniet, ubi legat : nam una cum aliis Joannis Epistolis extant cusæ. Scripsit et ad [2] Petrum comitem, ut hoc ipsum regi Bulgarorum persuadeat. Sed et eisdem legatis litteras dedit ad episcopos omnes et clericos græcos, qui tunc erant in Bulgaria, ut inde intra triginta dierum spatium recederent, alioquin careant ministerii sacri usu, quo fuerant initiati.

Vix credi potest quantum ejusmodi depressio Ignatii patriarchæ per Joannem Pontificem facta extulerit perditissimum Photium; qui ubi ista rescivit, omnem movit lapidem, ut revocaretur Constantinopolim, et oblata bene uteretur occasione ejusdem Ignatii rursum ejiciendi, seque ipsum in sedem, e qua fuerat ejectus, restituendi. Quid autem inauditum excogitarit fraudulenta et callida arte homo dolosus, ut hoc expleret, inferius eodem anno suo loco dicturi sumus. Homo callidus et veterator consuetudine litterarum aliqua cum Anastasio Bibliothecario Romanæ Sedis contraxit familiaritatem, quem apud Joannem Pontificem plurimum posse sciret. Sunt ejus rei indices unæ litteræ, eædemque perbreves, sed secretorum nuntiæ ab ipso Photio ad eumdem Anastasium scriptæ his verbis :

9. « Photius Anastasio presbytero et bibliothecario Romæ.

« A sacra quidem (ut est in proverbio) instituta res est. At serius quam oportuit. Nec vero consilium reprehendo. Video autem tempus præteriisse. Quod mihi videtur non ineleganter ænigmate significari : occasionem nempe a fronte intonsam esse, pone vero calvam. Si quis enim tempori defuerit, exclusus, quamvis occasionem innumeris persequatur artibus, adipisci non potest. Sed bene est, quod mens et voluntas tua, vel sero, misericors fuit. Amicorum enim est, non utilitate gratiam metiri, sed proposito et benevolentia ». Hæc Photius ad Anastasium, magna (ut apparet) intercedente inter eos ex amicitiæ usu fiducia; quæ in damnato sæpius et multipliciter homine non potuit esse absque suspicione inhærentis Anastasio culpæ. Quæ enim hæc secuta sunt de Photii restitutione jam desperata, nonnisi malum aliquid suspicandi ingerunt argumentum. At quæ illa fuerint, dicentur suo loco in fine anni hujus.

10. *Joannes Lamberti ducis Spoleti et Adelberti potentia et armis circumvallatus per litteras cum multis queritur, in Galliam regum opem imploraturus proficiscitur.* — Amodo autem prosequar ejusdem Joannis angustias, quibus dire pressus, est coactus ab Urbe progredi, et in Gallias se conferre. Quomodo ista se habuerint, accipe primum ex sæpe citatis veteribus Francorum Annalibus ab auctore temporis hujus scriptis, quæ sic se habent: «Lantbertus Vuitonis (Lambertus Guidonis) filius Romam cum manu valida ingressi sunt : et Joanne Pontifice sub custodia retento, optimates Romanorum fidelitatem Carolomanno sacramento firmare coegerunt. Quibus inde discedentibus, idem Pontifex domum sancti Petri ingressus, omnes thesauros, quos ibi reperit, ad Lateranos transtulit, et altare S. Petri cilicio cooperuit, et cuncta ostia ejusdem Ecclesiæ clausit; nullumque ibi officium ad Dei cultum pertinens per plures dies celebratum est : et quod nefas est, omnibus undique illuc causa orationis venientibus negabatur introitus, erantque ibi omnia confusa. Memoratus autem Pontifex conscensis navibus, per mare Tyrrhenum regnum Caroli intravit, ibique per totum fere moratus est annum». Hæc ibi. Sed ex multis pauca paucisque narrata, quæ pluribus Joannis ipsius

[1] Joan. Ep. LXXV. LXXVI. — [2] Ibid. Ep. LXXVI.

Epistolis descripta habentur. Scripsit de his primum ad Arispertum (Ansperto) [1] Mediolanensem archiepiscopum, sed breviter. Scripsit et ad archiepiscopum, sed breviter. Ravennatem Joannem his verbis [2]:

11. « Reverendissimo et sanctissimo Joanni archiepiscopo Ravennati fratri nostro.

« Unanimitatis vestræ fraternitatem ignorare non patimur, quæ et qualia his retro diebus a Lamberto Spoletano comite mala, et multiplices passi sumus injurias, quales nullus antecessorum nostrorum Pontificum a quoquam Deum colente sustinuissse recolitur. Igitur omne pæne territorium sancti Petri, suis tyrannice devastantibus hominibus, cum immensa populi multitudine Romam venit. Nos autem illum, quasi dilectum amicum apud beatum Petrum Apostolorum principem honorifice recepimus. Sed ipse quasi ovili pelle indutus, solita repletus nequitia, munereque corruptus ingenti, contra nos insurgere non dubitavit. Nam portas civitatis Romanæ violenter, imo fraudulenter cepit, totamque Urbem Romam, ac per dies plurimos per homines suos ita arctius retinere fecit, ut nec proceres Romanorum, nec episcopi, nec sacerdotes, neque etiam familiares nostri ad nos nisi magna supplicatione exeundi facultatem haberent. Cibaria etiam nostra nobis venire instantissime probibebant. Venerabiles item episcopos, presbyteros, atque diaconos, et religiosos monachos cum hymnis et canticis spiritualibus, sacrisque litaniis ad Ecclesiam principis Apostolorum venientes, heu, proh dolor! more paganorum conturbaverunt, et fustibus cædentes, nequiter disperserunt, non sinentes illos exire, debitumque Deo sacrificium offerre. Inimicos quoque atque infideles sanctæ Romanæ Ecclesiæ et nostros, quos una cum vestro consensu et subscriptione bis aut tertio excommunicatos, damnatosque habemus, super nos temere conduxit, eosque in Urbem Romam sine nostra voluntate immisit.

12. « His itaque nos præjudiciis et injuriis multiplicibus gravati, cum tota Sede Apostolica tristes adeo per multos dies extitimus, ut nequaquam nobis aliud agere, nisi flere liceret. Nam ipsis diebus nec vestis fuit super altare sancti Petri, nec aliquod ibi nocturnum aut diurnum officium ex more celebratum. Nunc etiam minatur nobis pejora inferre, nisi ejus obtemperemus humiliter voluntati. Unde sanctitatem vestram pio paternæ dilectionis affectu conjunctam hortamur, ut pro tantis aciictionibus et miseriis capiti nostro illatis, ex totis præcordiis vestris nobiscum pariter condoleatis, et contra evidentissimum et immanem inimicum nostrum consurgere toto annisu studeatis. Nos namque illius non valentes sustinere tantas insidias; quia per terram ire nequimus, per marinum iter, Deo propitio, in Franciam proficisci debemus, gloriosos scilicet reges deprecaturi, ut Ecclesiam sancti Petri, et civitatem Romanam totius mundi caput et dominam a tantis oppressionibus et calamitatibus liberent, salvam et quietam sinant manere, potentique manu ab hostium, quas patimur, insidiis tueantur. Nec nos illuc ituros, nisi pro communi salute, proculdubio credite. Sed sicut veridico multorum relatu didicimus, cum nos de Urbe Roma fuerimus egressi, cœptumque iter egerimus: audivimus eumdem Lambertum satellites suos velle colligere, Romamque rursus expugnaturum adire. Nos vero hoc scientes, anathematis sententiam in eum, et in omnes sequaces ejus, si contra Urbem Romam et Ecclesiam Romanam aliquam rursus veniens contrarietatem vel molestiam, aut perturbationem inferre, quolibet modo præsumpserit, in Ecclesia B. Pauli Doctoris gentium protulimus. Et idcirco nullus vestrum ejus iniquis operibus faveat, quin potius libere arguat, si Apostolicæ Sedis vultis semper fulciri auxilio. Quapropter hæc omnia ut vestris suffraganeis cognita faciatis incunctanter hortamur sanctimoniam vestram, quatenus ipse, qui membra Corporis Christi existunt, vobiscum pariter pro Apostolicæ Sedis exaltatione studeant desudare ». Data ubi supra quarto kal. Maii, Indictione undecima. At ultus est Deus in filio, quod impie peccavit sacrilegus pater.

13. Scripsit et de his pariter [1] ad Berengarium comitem ex regia stirpe oriundum; ubi præcipue queritur, quod ab Urbe Romana, quam S. Petro imperatores tradidissent, esset exclusus, rogans, ut ea cuncta Carolomanno nota faciat, cujus voluntate se ille impius cuncta fecisse jactasset. Scripsit etiam de his [2] ad Angelbergam Augustam Deo dicatam; sed et hæc eadem nota esse voluit [3] Ludovico Balbo filio nuper defuncti Caroli Calvi imper. cum jam (ut ait) insulas imperii suscepisset ab Ecclesia Romana. Dum vero lugubre factum recenset, habuisse tradit Lambertum complicem in scelere Adelbertum marchionem, coegisseque jurare fideles Ecclesiæ non obedire ipsi Pontifici, sed ipsi tantum, misisseque legationem ad Sarracenos Tarentum una cum muneribus, ut ab eis copias, cum vellet, adversus Romanam Ecclesiam paratas haberet. Addit de sua quam liberasset profectione in Gallias, pro auxilio implorando. Ad finem vero Epistolæ ponit quomodo eum augeat dignitate consiliarii Apostolicæ Sedis, qua pariter dignitate donatus fuerat Carolus imperator pater ejus. Sic enim ait claudens Epistolam: « Te quoque, fili charissime, auctoritate sancti Spiritus Dei nostri, ad vicem genitoris vestri domni Caroli perpetui imp. Augusti, a secretis constituto meum consiliarium, qui, ut dici solet, pars animæ meæ fuit ».

14. Reddidit insuper [4] certiorem de his omnibus Ludovicum Bajoariæ regem filium Ludovici

[1] Joan. Ep. LXXXII. — [2] Ibid. Ep. LXXXIV.

[1] Joan. Ep. LXXXIII. — [2] Ibid. Ep. LXXXVI. — [3] Ibid. Ep. LXXXVII. — [4] Ibid. Ep. LXXXVIII.

fratris Caroli Calvi. Sed et alias tunc pariter dedit [1] litteras, in itinere cum esset, et jam Genuam pervenisset, ad ipsum Carolomannum, ex cujus voluntate grassator Lambertus ea cuncta fecisse gloriaretur, hortans eum se conferre ad Synodum, quam Trecis in Gallia celebraturus esset. Sed et ad Carolum ejus germanum eodem quoque argumento litteras scripsit [2].

Porro recedentem ab Urbe Joannem papam, pretiosissimas secum tulisse reliquias, testatur [3] Aimoinus, et cum Formoso episcopo Portuensi captivo ducto, navem conscendisse, Arelatemque pervenisse die Pentecostes tradit : imo ante ; nam die Ascensionis se Arelate missam celebrasse testatur in Epistola [4] ad Branimirum principem, qui tunc a papa benedictus fuit. Ibi etiam invento Bosone comite Arelatensi, genero Angelbergæ imperatricis, una cum ejus filia Hermengarda, cum eo de sublevanda Romana Ecclesia consilium iniit : deque his scripsit ipse ad eamdem [5] Angelbergam Augustam. Ibi vero cum esset, concessit pallium Rostagno [6] archiepisc. Arelatensi ; redarguit vero errorem quem reperit, quod ante pallii susceptionem, consecrationem facerent episcoporum archiepiscopi Galliarum, quem et emendandum curavit.

15. *In Synodo Trecensi decernitur Romanæ Ecclesiæ liberatio et Joannis Romam restitutio.* — Ac hæc eumdem Arelatensem archiepiscopum, cui pallium tribuit, legatum suum in Galliis esse voluit; deque his litteras [7] dedit ad omnes Galliarum episcopos significans simoniacam hæresim, quæ vigeret in Galliis, se per eumdem extirpari mandare. Solebat in eo itinere Pontifex ante monere episcopos, ut hospitium pararent, per quorum diœcesim esset transiturus, ut ex litteris datis ad [8] Lingonensem episcopum patet. Cabillone autem cum hospitaretur, a latrunculis quibusdam male habitus est, dum ab eis nocturno silentio jumenta abacta sunt, quos, nisi intra tres dies ablata restituerent, excommunicatos voluit. Idem Pontifex similiter et quemdam alium tunc excommunicavit [9] qui scutellam argenteam S. Petri furatus esset. Quo pariter tempore dum esset in via, ad episcopos Galliæ et Germaniæ litteras dedit, quibus ad generalem Synodum Trecis celebrandam omnes juberentur adesse.

16. Convenerunt igitur episcopi Trecis constituta die mensis Augusti : verum Ludovicus rex Francorum non potuit tunc accedere ob infirmitatem corporis, qua graviter vexatus est. Sed ut Aimoinus [10] affirmat, ad kalend. Septembris affuit : « Interea », idem subdit, « Joannes papa generalem Synodum cum episcopis Galliarum, et Belgicarum provinciarum agens, qualiter Lambertum et Adalbertum, Formosum quoque, et Gregorium nomenclatorem et complices illorum Romæ excommunicaverit, relegi fecit in Synodo, et consensum episcoporum in eadem excommunicatione quæsivit. Unde qui affuerunt episcopi petierunt, ut sicut ipse excommunicationem quam fecerat, per Scripturæ lectionem recitari fecit in Synodo; ita et eis concederet, ut per Scripturam illi suam consensionem proferrent. Et concedente ita fieri papa Joanne, in crastinum episcopi hoc quod sequitur Diploma papæ in Synodo porrexerunt.

17. « Domine sanctissime ac reverendissime, Pater Patrum Joannes Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ, sanctæ videlicet Romanæ primæ Sedis papa, nos filii, famuli, ac discipuli vestræ auctoritatis, Galliarum et Belgicarum episcopi, his quæ super vulnera dolorum vestrorum maligni homines ac ministri diaboli addentes ad sanctam matrem nostram ac magistram omnium Ecclesiarum commiserunt, compatimur, et dolori vestro confientes condolemus, atque judicium vestræ auctoritatis (quod privilegio beati Petri et Sedis Apostolicæ in eos et complices eorum juxta sacros canones, spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentia consecratos, ac secundum ejusdem sanctæ Romanæ Sedis Pontificum prædecessorum vestrorum decreta protulistis) voto, voce, et unanimitate nostra, atque auctoritate sancti Spiritus, cujus gratia in episcopali ordine sumus congregati, gladio Spiritus sancti (quod est verbum Dei) eos interimentes persequimur, scilicet quos, sicut prædiximus, excommunicastis, excommunicatos tenemus : quos ab Ecclesia abjecistis, abjicimus : quos anathematizastis, anathematizatos esse judicamus : et quos regulariter satisfacientes vestra auctoritas et Apostolica Sedes receperit, recipiemus.

18. « Sed ut in sacra historia de plaga [1] Ægyptiaca digne a Deo illata legimus, quod non erat domus, in qua non jaceret mortuus, et non erat qui alium consolaretur, quoniam in domo sua unusquisque quod lugeret, habebat : nos in nostris quoque Ecclesiis lugenda lugemus, et ideo vestra auctoritate nobis subveniri, cum omni mentis humilitate deposcimus, petentes, ut promulgetis capitulum vestræ auctoritatis, qualiter nos erga Ecclesiarum nostrarum pervasores agere debeamus : ut censura Apostolicæ Sedis muniti, robustiores ac promptiores, Domino opem ferente, contra perversos ecclesiasticarum rerum ac facultatum raptores ac vastatores, sacrique ministerii episcopalis contemptores, nos successoresque nostri persistere concordi sententia valeamus : ut juxta [2] egregii prædicatoris vocem, et vestræ auctoritatis promulgationem, traditi satanæ, spiritu salvi fiant in die Domini nostri Jesu Christi ». Ista tunc ille : « Addit auctor quod Diploma Joannes papa suæ excommunicationi adscribi fecit, et manu sua confirmans, ab omnibus episcopis in Synodo subscribi fecit ». Hæc apud Aimoinum ex Actis

[1] Joan. Ep. LXXXIX. — [2] Ibid. Ep. XC. — [3] Aim. l. v. c. 37. — [4] Joan. Ep. CLXXXIV. — [5] Ibid. Ep. XCII. — [6] Ibid. Ep. XCIII. XCIV. — [7] Ibid. Ep. XCV. — [8] Ibid. Ep. XCVI. — [9] Ibid. Ep. XCVII. — [10] Aim. l. v. c. 7.

[1] Exod. XII. — [2] 1. Cor. v.

Trecensis Synodi. Quæ quidem cum minime integra reperiantur, sunt hinc inde per fragmenta quærenda. Inter Joannis papæ Epistolas post centesimam decimam quartam, hæc ex eadem Synodo petita leguntur, quibus idem papa est Synodum allocutus his verbis : « Vos confratres et coepiscopos meos volo unanimiter in defensione sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quam constat caput esse omnium Ecclesiarum convenire, donec, Deo auxiliante, in Sedem beati Petri Apostolorum principis revertamur, cum omnium hominum vestrorum armata bellico apparatu manu, et hoc non differendo, sed sub omni celeritate, et certitudine sponsionis. Hic mihi, quæso, absque ulla dilatione continuo date responsum ». Sequitur post hæc ejusdem Pontificis allocutio ad Ludovicum regem præsentem in hunc modum :

19. « Vos, charissime fili Ludovice gloriose rex, precor, in defensionem, liberationem, atque exaltationem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, sicut prædecessores vestri fecerunt, et vobis sub obtestatione facere mandaverunt : sive procrastinatione et ulla dilatione succurrite : quia ministri Dei estis, vindices in ira in his, qui male agunt, et non sine causa gladium portatis, ne forte (quod absit) illa vos et regnum vestrum culpa contingat, quæ quosdam veteres reges inimicis et infidelibus Dei parentes quondam damnabiliter strinxit : vel si aliud placet : præsentialiter in isto loco date (per Deum et per beatum Petrum vos conjuro) sine mora responsum ». Hæc ibi. Quid ad hæc omnia episcopi, quid Ludovicus responderit, non invenitur. Certum tamen est, annuisse votis Pontificis. Nam cum ipse Ludovicus ob corporis imbecillitatem ex recenti morbo contractam ducere in Urbem ipsum Pontificem non valeret, Bosonem comitem cum ipso voluit proficisci.

20. *Hincmarus Laudunensis in eadem Synodo per Joannem papam restituitur.* — Præter hæc autem auditas esse ab eodem Pontifice privatorum causas constat, et inter alias lugubrem querelam Hincmari episcopi Laudunensis adversus Hincmarum Rhemensem archiepiscopum, cujus hominis audaciam jam sub Nicolao papa sæpe superius audivimus retusam, et ab Hadriano Pontifice redargutam. Hic miser Hincmarus, cæcus licet, in Synodum duci voluit; atque ubi venit, ejusmodi libellum obtulit Joanni summo Pontifici, qui inter ejusdem eusas Epistolas, post centesimam undecimam positus legitur, sic Dei beneficio conservatus, quo innotesceret tantæ tragœdiæ vera historia, Hincmari litteris obscuratæ, dum eumdem Laudunensem acerbissimis exagitat invectivis, virum pium, atque adversus eum jura Rom. Eccl. defendentem. « Reclamatio et proclamatio Hincmari, qui quondam præerat Ecclesiæ Laudunensi ». Hic libelli titulus, sequitur ipse : « Domine, et summe Pater Patrum, et rector Pontificum Joannes nomine et meritis vocate.

21. « Audi vocem proclamationis meæ, et exaudi vocem deprecationis meæ, compassus causæ calamitatis meæ. A Rhemorum archiepiscopo ad Synodum suum vocatus ad Dutiacum (Attiniacum) villam, quam constituit hebdomada prima mensis Augusti. Et monuit me de certis causis paratum esse ibidem, ut responderem. Ad quam cum festinassem, violentia hostili in medio itinere segregatus sum ab ovibus meis, privatus sum, et spoliatus omnibus rebus meis, perductus sum ab iisdem hostibus usque ad prætatam villam. In qua cum consisterem, jam stabat rex Carolus ante ipsum archiepiscopum meum, tenens in manu Scripturam, reputans me esse perjurum, quia Romam sine sua voluntate miserim, et imputans quod eum accusaverim. Atque idem archiepiscopus me respondere jussit. Cui ego respondi, pro his, de quibus me admonuerat, in eadem Synodo esse paratum, ut responderem. Paratus eram scriptis respondere, quæ scripta præ manibus tenui. Sed ipse non permisit, ut Synodus scripta mea susciperet : quia sibi dari jubebat. Sed ego suspecto dare nolebam.

22. « De clerico autem meo, nomine Berthario, quem subito requisivit, sed requisitus non affuit : respondi, quia ipsi homines mecum veniebant, qui eum comprobaturi essent, si eis venisse licuisset. Sed idem archiepiscopus de his nihil me postea appellavit : sed ad accusationem regis me respondere iterum atque iterum præcipiebat. Cui ego reclamavi, quia non docebat canonica auctoritas, nudatum et suis rebus spoliatum, insuper et ab hostibus detentum respondere ullatenus debere. Sed et addidi, quia non solum suspectum, sed manifeste illum infestum habebamus. Unde et Apostolicam Sedem appellavi pro amore Dei et honore S. Petri tam de ipsa accusatione regis, quam de præjudicio, quod ab ipso patiebar archiepiscopo. Legi manibus tenens autoritates Julii papæ et Felicis papæ, videlicet ea quæ ipsi in eis præfigunt de appellationibus episcoporum : quæ mihi servari, appellando Sedem Apostolicam, prostrato corpore expetii. Sed nihil horum mea petitio obtinuit. Sed neque litteræ Apostolicæ, quas mihi præsentialiter dederat (quoniam me vocabant, ut procrastinando non differrem venire, si status mei jacturam sustinere non vellem) quidquam prævaluerunt.

23. « Judicium præfatus archiepiscopus super me imposuit, ut ab episcopali removendus essem officio. Sed alii gemebant flebantque, inter quos nullum merebar pati inimicum. Scripta quidem ab eodem archiepiscopo, ipsis imposita manibus tenentes, sed ore proferre nolentes, inviti vix verba singultiebant; aditum tamen ad Sedem Apostolicam minime sperantes mihi posse denegari. Unde salvo per omnia Sedis Apostolicæ judicio, ipsi finem lectionis (Actionis) terminavere. Post hæc transmissus sum in exilium, in quo per duos annos sanus, sed aliquanto tempore ferro vinctus, custoditus sum. Duobus annis ferme peractis, insuper cæcatus sum, et usque modo retentus. Ad vos et

ad vestræ piissimæ serenitatis præsentiam, mox ut venire dimissus potui, protinus accessi. Nunc autem vestram clementiam suppliciter exoro, a vestra summa paternitate parari de me æquitatis judicium, cui secundum canonicam institutionem, et Decreta Romanorum Pontificum reservatus, et reservandus sum, et fueram. Quod ob amorem Dei et venerationem sancti Petri apud vestræ paternitatis pietatem obtinere efflagito, tum pro multitudine miseriæ meæ, tum pro magnitudine pietatis vestræ, quæ accendatur clementissimi Redemptoris amore, qui me proprio acquisivit sanguine, et qualemcumque sancto suo sacravit munere». Hucusque proclamatio Hincmari junioris.

24. Porro archiepiscopum Rhemensem illum, qui in libello nominatus non est, Hincmarum fuisse certum est, ejusque patruum, sed hostem implacabilem, qui ad hæc etiam tempora superstes erat, et ad hanc ipsam vocatus est Synodum litteris [1] ipsius Joannis Romani Pontificis. Sed ubi venit, et contra se ista prolata audivit, tum verbis, tum scriptis se excusare studuit.

Audito libello Hincmari miserandi episcopi, ipse a Joanne papa in suum pristinum gradum restitutus est, ita testatur Ado in fine Chronici sui. Aimoinus ex Actis ejusdem Synodi hæc insuper addit [2] : « Post excommunicationem Hugonis Lotharii filii, et Limnonis et complicum eorum, vim facientibus quibusdam episcopis et consentiente rege, dixit Joannes papa, ut Hedenulphus sua auctoritate ordinatus episcopus sedem suam teneret, et episcopale ministerium ageret; et Hincmarus, si vellet, missam cantaret, et partem de rebus episcopii Laudunensis haberet. Et cum Hedenulphus apud eumdem papam peteret, ut eum ab illa sede absolveret, dicens se esse infirmum et velle intrare monasterium, obtinere non potuit : sed præceptum est illi ab eo, consentiente rege atque episcopis Hincmari fautoribus, ut sedem suam teneret, et episcopale ministerium ageret. Qui fautores Hincmari audientes quod papa Joannes dixerit, ut si vellet Hincmarus cæcus, missam cantaret, et rex consenserit ut partem de episcopio Laudunensi haberet : insperate aliarum provinciarum episcopi, sed et aliarum metropolitani sine præceptione papæ Hincmarum vestimentis sacerdotalibus indutum, in præsentiam ipsius papæ adduxerunt; indeque sublatum, cantantes in Ecclesiam illum adduxerunt, et signum benedictionis super populum dari fecerunt. Sicque Synodus illa soluta est».

25. Admiranda plane divina judicia, ut non derelinquat sperantes in se! Ecce tibi Hincmarus Laudunensis, cum sæpe appellasset Apostolicam Sedem, nec unquam, ut vidisti, dimissus esset, ut eam adire posset, imo tentus et in carcerem detrusus, catena vinctus atque etiam crudeliter excæcatus : disponit divina providentia, ut, qui nunquam adire potuit Romanum Pontificem : ipse Romanus Pontifex ex Italia in Gallias ad eum accedat, audiat et honoret. Ut plane illud Davidicum fuerit decantandum [1] : « Patientia pauperis non peribit in finem », cum ejectus et oblivioni traditus homo, summo honore afficeretur ab ipso Romano Pontifice, universaque Synodo, atque rege. Et secundum illud Zachariæ de Jesu sacerdote magno, cui adversabatur Satan, cum ei dictum [2] : « Increpet te Deus, qui elegit Hierusalem : numquid non iste est torris erutus de igne? Auferte vestimenta sordida ab eo, et ponite cidarim mundam super caput ejus». Ita plane quiddam simile est divinitus ostensum in Hincmaro, ut excæcatus homo, sede privatus, jussu ejus qui aderat Romani Pontificis sacrificium incruentum juberetur offerre, et manibus episcoporum sacerdotalibus indueretur indumentis, introduceretur que in Sancta sanctorum, unde universo populo benediceret.

26. *Hincmari Rhemensis futiles excusationes et aliæ ejus lucubrationes.* — Quo putas ista inspexisse animo Hincmarum Rhemensem archiepiscopum, qui aderat, quique declamatorio illo libello publice in Synodo recitato fuerat mirum in modum exagitatus? Cum præsertim quidquid peccasset in Apostolicam Sedem ipsumque Romanum Pontificem jam in plena Synodo coram omnibus patefactum, atque publice deploratum esset. Sed qui potens calamo erat, defensionem suam scriptis prodidit de eo potissimum, quod diceretur non recipere decretales Epistolas Romanorum Pontificum. De quo ista Frodoardus [3] :

« Scripsit, inquit, et Apologeticum contra obtrectatores suos, qui calumniabantur eum diversis detractionum appetitionibus, scilicet apud Joannem papam, quod nollet auctoritatem recipere Decretorum Pontificum Sedis Romanæ. Atque tunc in Synodo Tricassina, et postea hoc Apologetico respondit, refellens calumniatores suos, et se Decretalia Pontificum Romanorum a sanctis Conciliis recepta et approbata recipere et sequi, discrete, prout sunt, sequenda, depromens». Et superius in Epistola contra Hincmarum Laudunensem, dum profitetur se recipere Epistolas decretales Romanorum Pontificum, hæc in eamdem sententiam subjicit : « Eas suscipiendas dico et scribo, et sacros sanctorum Conciliorum canones cum Decretis Apostolicæ Sedis ex eisdem sacris canonibus promulgatis et recipiendos et custodiendos et servandos, sicut supra ostendi, profiteor ».

27. At tu hic hominis intuere fallaciam, hic attende versutiam : dum enim se Decreta Roman. Pontificum recipere profitetur, pariter diffitetur, cum videlicet restringit ad ea quæ de illis recepta esse noscerentur a Conciliis, et promulgata per canones. In quo sane quod toto cælo erret, jam superius redargutus ab Hincmaro Laudunense, in libello ab ipso oblato Synodo : cum Decreta Romanorum Pontificum inveniantur Concilia compro-

[1] Joan. Ep. CI. — [2] Aim. l. V. c. 37.

[1] Psal. IX. — [2] Zacch. III. — [3] Frodoard. hist. Rhem. l. III. c. 21.

basse vel reprobasse, non autem eadem Conciliorum auctoritate, et comprobatione indiguisse. Pergit Frodoardus ex eodem Hincmari Rhemensis Apologetico :

28. « De Hincmari quoque Laudunensis depositione vel restitutione, qualiter actum sit, manifestans : de hoc etiam unde calumniatus fuerat a quibusdam apud eumdem Joannem papam, quasi diceret non ipsum majoris dignitatis esse papam, quam ipse esset. De ordinatione quoque Hedenulphi in locum Hincmari in episcopatu Laudunensi, et confirmatione papæ ipsius ordinationis, item de Carolomanno et aliis quibusdam rebus, de quibus eum veritas excusabilem reddidit. Quibusdam quoque calumniantibus licet respondere posset, asserit se noluisse, ne contemptui vitia videretur addidisse, gloriosius esse ducens, tacendo fugere, quam respondendo superare, ne gloriam suam quæsiisse putaretur ». Hæc Frodoardus, qui eadem de Apologia Hincmari Rhemensis inferius habet, in fine scilicet libri tertii [1].

29. Porro qui his adversatus fuerat Hincmarus Laudunensis, ipsum Rhemensem reddidit sibi hostem infensissimum ; sed eo nomine conciliavit sibi summam immortalemque gloriam atque laudem, quod pro Romanæ Ecclesiæ privilegiis, potissimum vero pro auctoritate decretalium Epistolarum adversus Hincmarum Rhemensem, qui eas enormiter sauciasset, nulla habita ratione ejus quæ cum ipso consanguinitas intercedebat, strenue laboravit ; cujus rei causa, ut vidisti, plurima passus est, cum ex ea ratione in se etiam imperat. Carolum provocasset. Porro de earumdem decretalium Epistolarum auctoritate, etiam earum, quæ extra corpus canonum vagarentur, habes adversus eumdem Hincmarum superius recitatam egregiam Epistolam Nicolai Romani Pontificis.

30. Quod insuper ad eumdem Hincmarum spectat, duæ extare dicuntur ad eumdem Joannem Pontificem spectantes Epistolæ, suo altera, altera vero Caroli Calvi imper. nomine ; nam ex stylo esse Hincmari non dubitatur. Habet eas Codex cathedralis Ecclesiæ Spirensis, in quo novem, sed prolixæ valde habentur Epistolæ, quarum summaria tantum accepimus, quæ suis locis pro ratione temporis collocata reddemus.

Quæ vero hæc, de quibus agitur, spectat, et ibi primum ordine ponitur sexta, sic incipit ad episcopos Rhemensis diœcesis scripta : « Domini sanctissimi ac reverendissimi Patris nostri Apostolici papæ Joannis Decreta ex sacris canonibus promulgata, sicut et sancti decessores ac prædecessores sui etc. » Est ejus argumentum : « Hincmarus, ut episcopus metropolitanus, indicat suffraganeis episcopis se suosque capitula ex sacris canonibus collecta a Joanne octavo papa ad episcopos Franciæ missa reverenter suscipere, sed ea conditione, ut metropolitanis sua antiqua jura, ut Ecclesiis vetera privilegia salva et inconcussa permaneant. Idque probat primo, quia in Nicæna Synodo, aliisque ita cautum. Secundo, quia multi Romani Pontifices docuere, vetera Synodorum statuta non esse convellenda. Tertio, quia dum papæ in remotis regionibus aliis vices suas commisere, ut beato Remigio Rhemensi episcopo in Galliis, sancto Bonifacio archiepiscopo Moguntino in Germania, semper commisere, salvo jure metropolitani. Unde qui aliena jura involarunt, etiam anathematis fulmina a Pontificibus summis icti sunt. Concludit denique, nihilominus a metropolitana sede appellari posse ad Apostolicam. Ab hac vero ad aliam nullam, quippe cui et reges parere debeant ». Hæc ex sexta Epistola, quæ fertur esse longissima . Ex qua quidem illa perspicue intueris, quæ ex ejusdem Epistolis nuper a Frodoardo sunt recitata, nimirum sic accipienda esse Decreta Romanorum Pontificum, si ex canonibus sibi vindicent auctoritatem, imo quod et absurdus est, si non sint adversantia privilegiis collatis Ecclesiis, perinde ac si qui ea contulit Romanus Pontifex, eadem ex causa revocare non possit, et suadente ratione, non liceat ei diversa a sancitis canonibus constituere, ipsosque canones superponere Pontificiæ potestati, cum tamen omnem illi vim acciperint ab Apostolica Sede, a qua iidem possint, poscente causa, et ratione suadente, mutari, et privilegia pari ratione auferri, minui et augeri, ut factum sæpe probatur.

31. Epistola autem Caroli imperatoris ab Hincmaro scripta, quæ ultimo loco reperitur in Spirensi Codice collocata, ad eumdem Joannem octavum Pontificem data sic incipit : « Sanctissimo ac reverendissimo Patri Joanni summo Pontifici et universali papæ, Carolus gratia Dei imperator Augustus, et spiritualis filius vester. Antequam provinciæ Transalpinæ propter seditiones, et bella frequentia progenitorum nostrorum temporibus sacrarum legum, etc. » Cujus hoc est argumentum.

32. « Carolus Calvus primo queritur, quod quæ de criminosis sacerdotibus a Carolo Magno statuta, et ab Eugenio II et Leone IV Pontificibus Romanis renovata sunt, non observentur. Secundo subjicit judicio Joannis papæ VIII quæ dicturus est de honore episcopis deferendo, et de appellationibus. Tertio, merito episcopis etiam a se honorem suum deferendum ; et si lapsi fuerint, a comprovincialibus episcopis, et metropolitano causam eorum tractandam : negotia siquidem ubi orta sunt, finienda esse secundum canones. Quod si ab eorum judicio appellatum fuerit ad papam : tum secundum eosdem canones papam debere, cognita utrinque causa, vel approbare episcoporum judicium, vel renovare ; si enim secus fiat, facile in tanta locorum distantia posse fraudem in informatione obrepere. Quarto docet clericos nostros accusandos apud episcopum, sic tamen ut ab illo possint appellare ad episcoporum finitimorum Synodum provincialem. Denique hortatur papam,

[1] Frodoard. l. III. c. 27.

ut secum tueri conetur veram canonum observationem, curareque ne episcopi aliquem facile excommunicent ». Hæc ex dicta Epistola. Sed quorsum ista : causæ superius sub Nicolao et Hadriano ventilatæ significant. At jam quæ pauca reliqua sunt Trecensis Synodi videamus.

33. *Joannes Bosonem adoptat in filium: Ticinensi Ecclesiæ Privilegium confert.* — Qui summatim ea est prosecutus simplici puraque tractatione Aimoinus, ista his addit, nimirum in ipsa Synodo, septimo idus Septembris, coronatum fuisse Ludovicum imp. ab eodem Joanne Pontifice. Præterea quod idem Pontifex adoptavit sibi in filium Bosonem principem, de quo supra, cujus adoptionis rationem reddit in Epistola tunc scripta ad [1] Carolum regem, ubi postquam redarguit eum, quod ad Synodum vocatus non accesserit, hæc addit : « Cujus consilio », nempe Ludovici imper. « atque hortatu, Bosonem gloriosum principem per adoptionis gratiam filium meum effeci, ut ille in mundanis discursibus, nos libere in his, quæ ad Deum pertinent, vacare valeamus ». Hæc ipse. Qui et in litteris ad eumdem Ludovicum postea [2] scriptis testatur, se ab eodem Bosone fuisse in reditu Romam versus Ticinum usque perductum, quo nomine eidem gratias agit.

Papiæ vero cum idem Pontifex esset, ingens valde illi Ecclesiæ contulit privilegium : nempe ut quotiescumque Ticinensis episcopus vocaret ad Synodum archiepiscopos Mediolanensem et Ravennatem cum suffraganeis, venire omnino deberent. Extat de his Epistola ipsius Joannis ad dictos archiepiscopos data [3] quod non crederem, nisi legissem. Ibidem Synodum indixit ibi celebrandam IV kal. Decembris cum episcopis Longobardiæ, ut ex ipsis litteris constat [4].

Scribens tunc etiam ad episcopos sub Ludovici regis regno constitutos, indulgentiam concedit omnibus, quos pro defensione sanctæ Dei Ecclesiæ in bello occidi contigerit, quarum hæc est forma litterarum [5] :

« Omnibus reverentissimis ac sanctissimis venerabilibus coepiscopis per totum regnum charissimi filii mei Ludovici regis.

34. *Indulgentia concessa pro vivis atque defunctis.* — « Quia veneranda fraternitas vestra modesta interrogatione sciscitans quæsivit, utrum hi qui pro defensione S. Dei Ecclesiæ, et pro statu Christianæ religionis et reip. in bello nuper ceciderunt, aut de reliquo pro ea re casuri sunt, indulgentiam possint consequi delictorum, audenter Christi Dei nostri pietate respondemus quoniam illi qui cum pietate Catholicæ religionis in belli certamine cadunt, requies eos æternæ vitæ suscipiet, contra paganos atque infideles strenue dimicantes, eo quod Dominus per prophetam dignatus est dicere [6] : Peccator quacumque hora conversus fuerit, omnium iniquitatum illius non recordabor amplius. Et venerabilis ille latro [1] in una confessionis voce de Cruce meruit paradisum. Manasses [2] quoque impurissimus quondam rex captus, carcerique arctissimo relegatus, ibi pœnitentiam agens, cum perfectione indulgentiæ, etiam regni pristini, propter Domini misericordiam, quæ immensa est circa genus humanum, adeptus est solium. Nostra præfatos mediocritate, intercessione B. Petri Apostoli, cujus potestas ligandi atque solvendi est in cælo et in terra, quantum fas est, absolvimus, precibusque illos Domino commendamus. Optamus fraternitatem vestram in Christo bene valere ». Hæc Joannes de indulgentia tam pro vivis, quam pro defunctis.

35. *De Adone archiep. Viennensi.* — Ad hunc usque annum, quo (ut audisti) celebratum est Trecense Concilium, Ado archiepiscopus Viennensis perduxit quod scripsit Chronicon, vir cum primis tum scientia, tum etiam sanctitate clarus, cujus natalis dies inter sanctos recensitus habetur XVI mensis Decembris. Extat ex ejus lucubrationibus insigne monumentum illud, quo res gestas SS. martyrum novo Martyrologio cæteris fusius est prosecutus: inscribitur, Martyrologium Adonis. Frodoardus, dum relegit scriptas Epistolas ab Hincmaro Rhemensi archiepiscopo ad diversos, de ea, quam ab ipso scriptam tradit ad eumdem Adonem, ita summarium ejus collegit: « Hincmarus Adoni Viennensi archiepiscopo scribit inter cætera pro Epistola beati Aviti ad sanctum Remigium scripta, quam quidam Rothfridus monachus ei dixerat, se apud eumdem Adonem legisse. Sed si quæ præterea de S. Remigio reperire valeret : ei super aurum et topazium pretiosa et amabilia mitteret ». Hæc Frodoardus. At in rebus Gallicanis jam diutius immorati, ad res Orientalis Ecclesiæ transeamus, cum magna in Constantinopolitana Ecclesia contigit innovatio.

36. *Quibus artibus Photius Basilii imp. gratiam captaverit, ut in honore haberetur.* — Quod igitur ad res pertinet Orientis, eodem anno magno totius Ecclesiæ damno, Photius malis artibus parat sibi reditum, atque reversus Constantinopolitanam sedem invadit. Quomodo autem ista adeo deformia se habuerint, sic accipe : Videns veterator ille inter Joannem Pontificem et Ignatium occasione diœceseos Bulgarorum obortas dissensiones, et jam ea de causa eumdem Pontificem ipsi Ignatio infensum redditum, omnem movit lapidem, si quomodo efficere posset, ut ab imp. solutus exilio revocaretur Constantinopolim. Quod ut consequi posset, versipellis homo rem excogitat, quam cum audieris, magna admiratione afficieris. Describit ista, qui res Ignatii volumine prosecutus est auctor ejusdem temporis Nicetas, superius sæpe citatus, qui rem gestam sic exorditur :

37. « Quid igitur ille, qui dicitur Photius ? Num sententiam in se latam, ut justam recipiens, abstinuit a calumniis et turbis, vel sub potenti manu

[1] Joan. Ep. CXIX. — [2] Ibid. Ep. CXXV. — [3] Ibid. Ep. CXXXIX. — [4] Ibid. Ep. CXLII. — [5] Ibid. Ep. CXLIV. — [6] Ezech. XVIII.

[1] Luc. XXIII. — [2] 2. Par. XXXIII.

Dei humiliatus abstinuit, et desivit divinam iram sibi concitare, vel omnino a suis maleficiis recessit, et modestior et æquior pro illa damnatione factus est? nequaquam : sed potius totis illis decem exilii sui annis, sexcenta adversus S. Ignatium mala concitavit. Cum vero undequaque tutum illum et irreprehensibilem videret, imperatoris gratiam sibi conciliare procurat; et cum omne consilium, et omnem rationem et omnes nervos ad hoc tetendisset: tandem invenit viam, qua simplicitatem, vel potius levitatem imperatoris caperet........ ut facilem, et qualem ejus animæ conveniens erat. Nomina videlicet singulorum scrutatus, Basilii, inquam, imp. et Eudociæ ejus uxoris et filiorum, Constantini scilicet, Leonis et Alexandri ac Stephani, et singulorum primas accipiens litteras, et componens eas, hinc fraudis occasionem suscipit. Historiam enim et genealogiam hinc format et fingit eam, quæ neque est, neque unquam fuit.

38. « Tiridatem illum magnum Armeniorum regem, qui tempore magni illius Gregorii martyris fuit, constituit historiæ primum auctorem et originem. Ex illo videlicet Tiridate genealogiam nominibus quibus voluit consarcinans, aliam ex aliis fictam deducit historiam. Quando vero ad patrem Basilii pervenit, hunc scripsit nativitate talem, qualis Basilius fuit, et ejus nomen Beclas finxit fuisse, quem felicissimum et annosissimum hic Photius omnium eorum, qui hucusque regnaverunt, futurum auguratur. Sexcentis etiam mendaciis, quibus delectari novit auditores, historiam illam cum replesset, vetustissimis quidem membranis, characteribus etiam Alexandrinis pro virili imitatis, talia scribit, et antiquissimis papyris ab antiquissimo libro detractis, omnia hæc obvolvit, ac deinde in magna palatii bibliotheca illa deponit ». Hæc de impostura Photii. Habet hæc etiam Constantinus Manasses græcus historicus, elucidatque ipse compositam a Photio ex primis litteris vocem Beclas, sic :

B	Basilius imp.	Β
E	Eudocia Augusta,	Ε
C	Constantinus filius.	Κ
L	Leo filius.	Λ
A	Alexander filius.	Α
S	Stephanus filius.	Σ

Pergit vero Nicetas : « Qui vero in his omnibus fidelis minister Photio erat, et hanc fraudem simul struebat, Theophanes ille fuit, qui tunc temporis clericus regius erat, et apud imperatorem sapientiæ nomine satis præstans habitus, ac deinde Cæsareæ Cappadociæ episcopus factus, hoc videlicet præmium suæ artis adeptus. Cum enim accepisset fictum librum illum, et in bibliotheca (ut diximus) deposuisset; deinde tempus opportunum nactus, illum ostendit imperatori, tanquam omnium librorum mirabilissimum et secretissimum, quem fingit se non solum non intelligere, sed nec alium quempiam præter solum Photium.

39. « Quamprimum itaque mittitur ad Photium, fingit autem ille, se non posse alteri dicere arcanum, nisi illi, pro quo scriptus est liber, videlicet imperatori. Quid igitur? hac facilitate vel levitate superatur imperator, deponit odium, et illi conciliatur. Potuit enim bonum aliquod prænuntiatum, licet falsum, sic lenire et demulcere, et totam sibi devincire imperatoris animam superbam et gloriæ cupidam. Hæc origo amicitiæ Photii cum Basilio imp. ; hæc Ecclesiasticæ pacis perditio, et prioris confusionis innovatio. Hinc frequenter in palatio erat fraudulentus ille, suffurando principis benevolentiam, et totum sibi illum devinciendo verborum lenociniis et morum artibus. Accessit et alia quamprimum amicitiæ occasio. Theodorum illum habitu tantum abbatem, omnium astutorum astutissimum, et omnium malorum pessimum, Santabarenum, inquam, nostis omnes : hunc nescio quomodo Photius nactus, virum quasi sanctum et prudentissimum et perspicacissimum (licet nihil tale esset : unde enim hoc?) mantica vero vel potius magica, et insomniorum dæmoniaca scientia præditum ad imperatorem ducit, et torquem illi cum fecisset, per eum patriarchæ insidias struit et machinatur; et illum a patriarchali sede ejicere molitur, et sui restitutionem procurat.

40. « Quoniam vero animadvertit, hoc satis difficile esse, aperte a sancto Ignatio in sacerdotio recipi, omnem movit lapidem. Ignatius canonibus et regulis Ecclesiasticis inhærendo, licet multis molestiis fuerit propterea affectus, nullo pacto illum recepit, nec aditum præbuit lupo adversus gregem, ne ipse implicatus per seipsum, et suis statutis adversus, merito suo privaretur honore. Illum enim, qui a Synodo canonice fuerat damnatus, non solum provinciali, sed etiam generali, quinimo quod neque ab initio legitime dignitatem Pontificiam fuerat adeptus, sed potius repudiatum et ejectum, impossibile affirmabat absque majore Synodo ipsum innocentem declarare. Sed ille nulla habita ratione, neque canonis neque legis, sibi sacerdotium usurpavit, et jam in palatio manens, in loco, qui dicitur Magnaura, exarchos constituebat, et ordinationes habebat, et quæ neque erant ad Ecclesiæ honorem, sed ad contumeliam, et patriarchæ afflictionem, et interitum animæ suæ, impie impiissimus ille faciebat. Ita imperatoris lenitatem despiciebat et omnia quæ ad imperatoris gratiam aucupandam faciebant, simulando suam insitam pravitatem et iniquitatem magis quam antea patefaciebat ». Hæc de his Nicetas. Erant autem tunc legati Sedis Apostolicæ Constantinopoli Paulus episcopus Anconitanus, et Eugenius episcopus Ostiensis, quos rogans sæpe Photius, ut cum ipso communicarent, recusaverunt illi dicentes, hoc in mandatis a Joanne papa non habuisse; ut apparet ex litteris anno sequenti a Joanne ad Photium datis, suo loco inferius recitandis.

41. *Ignatii patriarchæ obitus sanctitate et miraculis clari.* — Sed dum hæc agerentur Constan-

tinopoli, contigit ex optato Photii, luctuosus bonis omnibus Ignatii patriarchæ obitus, ex quo liberior patuit illi ad sedem regressus. Porro mortem Ignatii procuratam fuisse a Photio, testati sunt suis litteris Orientales episcopi Stylianus et collegæ in Epistola scripta ad Stephanum papam suo loco inferius recitandam. Quod autem spectat ad Ignatii obitum, in primis (ut temporis certa ratio habeatur) eodem Niceta auctore liquet, ipsum hoc anno, qui decimus numeratur ejus sedis, a tempore quo ab Œcumenica Synodo est restitutus, ex hac vita migrasse ipso die, quo etiam commemoratio agitur in Orientali Ecclesia S. Jacobi Apostoli fratris Domini nuncupati, qui est XXIII mensis Octobris, quo pariter die cum eodem Jacobo Græci celebrant ejusdem Ignatii ex hac vita migrationem in Menologiis.

42. De ipsius S. Ignatii obitu ex eodem auctore Niceta acturi, primum ille amovendus est scrupulus, quo offendi quisque facile poterit, qui audierit recitatam superius Joannis papæ Epistolam ad ipsum Ignatium datam, qua animis perstringit ipsum, et a communione Catholica segregat, nisi intra triginta dierum spatium revocet ab eo ordinatos episcopos Bulgariæ. Quamvis autem ista ab Ignatio impleta minime inveniantur : constat tamen eumdem semper usque ad obitum et post obitum in Catholica Romanæ Ecclesiæ communione fuisse retentum ; quod ejusdem Pontificis Joannis plures Epistolæ ad diversos datæ post ejusdem Ignatii obitum docent : ut jam de his nulla penitus dubitatio oriri possit. Neque est quod quis ob litem hanc Ignatium animo fuisse in Apostolicam Sedem infenso existimet, vel ingrato, cum quæ juris essent suæ Ecclesiæ defendere, juramento teneretur obstrictus, etiam æternæ vitæ dispendio : non enim aliena retinere, sed sua possidere ex possessione prædecessorum ipse justum putavit : cui haud dubium sponte cessisset, si id facere sibi licuisse cedisset. Probatum vas igne erat ipse, excoctumque fornace omni rubigine carens. At vero nullum penitus contraxisse unquam vel levem pulverem ipsum S. Ignatium ex hac vel alia causa, dici non patitur humana conditio, quo sanctorum neminem caruisse, Dei Genitrice excepta, æque fatentur omnes. Sed absque ambagibus ad plenissimam sancti Ignatii excusationem illud satis, quod Stylianus in Epistola ad Stephanum sextum, qua rerum gestarum adversus Photium historiam texuit, evidenter affirmat, adventum legatorum, Pauli episcopi Anconitani, et Eugenii episcopi Ostiensis Constantinopolim contigisse post obitum ejusdem Ignatii, sicque necessario oportuit eumdem Ignatium, antequam receperit ab eis litteras peremptorias excommunicationis, jam ex hac vita migrasse. Extat dicta Epistola Styliani inferius anno Christi octingentesimo octogesimo sexto, § 22.

43. Sed de obitu ipsius agentes, primum quæ præcesserunt admiranda ostensa divinitus signa dicamus. Nicetas sic narrat : « Cum Dei amore et spiritus fervore sacram oblationem in altari offerebat, ut in ipsomet altari sacro aperta Spiritus sancti assistentiæ argumenta cernerentur : videbatur divinus et sacer ille panis totus alteratus, totus instar cælestis carbonis factus gratia cælestis ignis micans. Visa est etiam aliquando sancta crux, quæ super altare sacrum sita est, concitata et elevata, et dum sacer panis exaltaretur, frequenter paulatim moveri eadem crux videbatur, sancti videlicet Spiritus obumbrationem hoc pacto significans. Die vero Paschatis præcipue, ita vehementer crux ipsa commota est, ut omnes sacerdotes et pontifices, præsertim aliarum patriarchalium sedium, ob miraculum hoc perterriti, magna voce clarificaverint Deum multo tempore ». Et inferius :

44. « Dignum est, inquit, ne prætereamus modum obitus ejus. Jacebat quidem sanctus extremum agens spiritum, et ipse jam juxta magnum illum terminum, a cælestibus choris exspectatus, et jam vocis instrumenta illi defecerant, et vitalis virtus exstincta, et jam omnia membra demortua erant, et animæ aderat jam excessus : et ecce diaconus juxta Ecclesiæ regulam, dum medium esset noctis, magna voce clamans dixit illud : BENEDIC, DOMINE. Et beatus ille os suum cum manu signo Crucis signasset, et veneranda labia sua cum parum movisset voce, summissa quæ vix audiri ab illis potuit qui adstabant, interrogavit : Cujus sancti hodie fit commemoratio ? illi vero aiunt : Jacobi fratris Domini, amici tui, o domine. Tunc beatus ad illos : Domini mei, (inquit magna cum devotione.) Valete igitur. Deinde inquit : Benedictus Deus noster, nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. Et una cum hoc hymno discessit e vita, et sic cum oratione vitam terminavit.

45. « Quamprimum igitur ejus domestici curant necessaria, et pontificalibus illum induunt, et sacrum superhumerale fratris Domini super eum collocant, quod paucis annis ante Hierosolymis sibi missum tanto habebat honore et veneratione, non secus ac si videret in eo ipsummet S. Jacobum magnum Apostolum, et primum pontificem, et eodem tempore quo fit ejus sancti commemoratio, beatus excessit ex hac vita. Vicesima enim tertia Octobris ad Dominum evolavit, magnum videlicet argumentum familiaritatis, qua utebatur cum fratre Domini. Et ita venerandum illud corpus et sanctum quo par erat honore, sepultum deponitur in sepultura lignea, et in templo magnæ Dei Sapientiæ primo depositum, decenti funerali pompa honoratur. Adeo enim crevit ejus veneratio in populis, ut panes, qui super scamnum, in quo jacebat, positi fuerant, pro reliquiis sumerent, et vestem, quæ desuper posita erat, sexcentis divisam particulis, pro sanctificatione inter se fideles dividerent. Cum igitur vix corpus e manu eorum qui illud tenebant, sublatum esset, ad magnum templum magni martyris Menæ delatum, et ibi parumper depositi loco manet, et solitos habet hymnos et

psalmodias. Ubi etiam duæ mulieres malis spiritibus obsessæ, et graviter afflictæ, ut primum sacrum tumulum tetigerunt, coram omni populo sanæ redditæ sunt, et sanitatem adeptæ magna voce Dominum laudant.

46. « Dum vero hinc deponeretur thesaurus inæstimabilis ejus reliquiarum in navi ad hoc destinata, et mare vehementi vento turbaretur, undis elatis et inaccessum mare reddentibus, ut primum sacra arca illa, in qua erant reliquiæ, in navi posita est, quamprimum erat videre factum miraculum Dominicum; invisibiliter enim a magno illo patriarcha Ignatio unda compressa, mare in tranquillitatem conversum est, et undis pacatis, sancti famuli cum serenitate mare transvadabant, Deum glorificantes. Et cum ad sacrum et pulcherrimum templum archangeli Michaelis ejus structorem, et illius veneratorem Ignatium attulissent, in dextera parte, in marmoreo tumulo, ut par erat, deposuerunt, medicinam videlicet omnium malorum, et malorum spirituum aversorem, et (ut breviter dicam) malorum omnium corporis et animæ liberatorem illis qui illuc accedunt ». Et inferius post ejus decantatas laudes, hæc de tempore vitæ atque spirituali præfectura ipsius : « Decem igitur annis secunda vice cum Ecclesiæ præfuisset magnus Ignatius, licet omnes anni quibus præfuit, fuerint triginta et amplius, et jam ageret LXX annum, in pace ad magnum illum sacerdotem Christum translatus est.

47. « Quot autem et quantis miraculis Dominus, qui in illo glorificatur, decoraverit Ignatium, et nunc decorare non desinit, historia esset opus, nec est præsentis temporis hoc enarrare. Nec iis solum qui prope sacrum sepulchrum accedunt, fiunt miracula, sed apud exteros, et eos qui extremam terram incolunt, cum ejus nomen invocant, illis apparet divinus ille Pater. Et hujus rei testis nobis verax Dicellæ dux, qui hoc jurejurando affirmat, quod cum aciem struere deberet ad pugnam apud Dicellam cum Agrenis, et multo metu teneretur, et magnum Ignatium sibi fautorem ferventer invocasset : Vidi, inquit, apertis oculis eum in aere, quasi super album sedentem equum, et me hortantem, ut ad dexteram partem ducerem exercitum, et quamprimum gloriam Dei me visurum mihi pollicentem. Quod cum fecit præfectus militum, cui nomen Silices, hostes magna vi devicit. Omitto dicere quot renum morbo absumptos, et ferventer ipsum invocantes, quot lepra et elephantia laborantes ipsum deprecantes sanaverit, et cœcos illuminaverit, etc. »

48. Sed unum tantum miraculum in memoriam revocantes, quod post illius mortem contigit, huic orationi adjungamus. « Quomodo enim, inquit, silentio præteribimus miraculum illud Lydi sacellarii? Qui suggestione Photii impudentis, monasterium ingressus, ut omnes qui in sancto ejus sepulchro preces effundebant, ut suis egestatibus opem ferret, verberibus et jurgiis pelleret : et hoc cum fecisset, addidit malum malo, et præcepit, ut prope sacrum sepulchrum effodiatur, et profunde terra evertatur, ea videlicet occasione, eo quod eo in loco a patriarcha multum aurum alias fuerat occultatum; revera autem, ut hoc dedecus impingeret venerandis illis reliquiis : ita invidia illum omnino occupaverat, insanam videlicet ejus animam, ut ne post mortem quidem illum quiescere sineret. Sed una cum impio illo mandato, impium etiam ira a Deo immissa adorta est, non ferente in hoc loco Dei longanimitate, sed velociter merito inferente vindictam. Quamprimum igitur vehementer clamans superbus ille ac si interficeretur, sursum ac deorsum proprio sanguine instar fluvii ex ore manante cruentatus, et elatus alienis humeris, quasi voce carens, quatuor diebus ita tormentatus efflavit animam ». Hucusque de miraculis Nicetas, qui et post alia pleraque ad Photii res gestas post sanctissimi viri obitum enarrandas se confert, hæc dicens :

49. *Photius sedem patriarchalem denuo invadens horrende in adversarios Catholicos furit.* — « Nondum enim tertius dies depositionis sancti illius Ignatii erat, cum jam patriarchalem occupat sedem, et antiquam illam, latronum instar, et tyrannicam assumit mentem, et rabiem adversus Ignatium innovat, et omnes ejus familiares carceribus, exiliis, et plagis, et calamitatibus intolerabilibus affligit, et omnes, qui ejus assensui refragabantur, tanquam non canonice nec legitime factos, sexcentis artibus opprimit, alios quidem muneribus et dignitatibus et sedium translationibus, ut secum communicarent adducens, alios vero calumniando, et multis modis turpia opera aliis adscribens, et acriter convicians : primo, si quis ipsorum secum communicare nollet : deinde ventis illa ferenda omnia quamprimum promittebat, et comminister illi fiebat hodie, qui heri sacrilegus erat, et sacerdos magnus ex tempore et venerandus erat, qui antea profanus et adulter fuerat etiam jurejurando publicatus. Quos vero adversus suam communionem videbat valide insurgentes (insurgebant vero fere omnes quicumque veram fidem Christianam tuebantur adversus eum, quod a sancta universali Synodo canonice fuerat anathematizatus et depositus : gravissimum enim et perniciosissimum facinus existimabant fore cum illo communicare, et unum effici corpus, qui millies venerandam Christi crucem conculcaverat, et coegerat omnes conculcare per suorum chirographorum abrogationem) horum quidem quotquot non poterat carceribus et plagis persuadere, crudelissimo omnium hominum et sævissimo committebat cognato. Leo erat iste qui Catacallos dicebatur, excubiarum vigiliæ Drungarius, ab ipso ad hanc elatus dignitatem. Qui pro illa dignitate vices rependens, in omnes eos qui ab illo mittebantur (ut unico verbo ejus iniquitatem declarem) eadem immanitate utebatur, qua Licinius adversus sanctos illorum temporum. Et multos quidem interemit, quousque ad

finem pro veritate pugnare eos fortiter invenit. Multos etiam, qui tormentorum gravitate vincebantur, tamquam munera ad Photium remittebat.

50. « Quis dicere facile posset illorum temporum iniquitatem? Quis obliqui serpentis illius insidias ac technas enarrare? Multos dolosus ille dolosa lingua calumniando, et quasi pro criminibus accusando vexabat; deinde si adducerentur, et cum ipso communicarent, iterum versa vice illos fovebat, et ad majores sedes aliquando transferebat. Et iterum contra, si quis ut suis rebus curam adhiberet, abstineret ab ejus communione, iterum hunc deponebat; et iterum recipiebat, si ille assentiretur et annueret: tanto desiderio et aviditate ferebatur omnes sacros canones et omnes sacras regulas præ sua dominandi cupiditate et insania confundere et violare.

51. « Ante autem omnia nititur patriarchæ Ignatii ordinationem evertere, et omnes qui ab ipso fuerant depositi, in Ecclesiis e contra collocare. Quoniam vero hæc non placebant imperatori, videte, quæso, quid agere audebat. Iterum consecrare eos qui a sancto Ignatio fuerant ordinati non dubitabat. Quoniam vero hoc etiam absurdissimum videbatur et exsecrandum; neque propterea ejus iniquitas defecit, sed pallia et oraria cum eruisset, et quæcumque sunt signa sacerdotalium rerum perfectionis, et super his secreto domi orationes dicens (si tamen has dicere orationes licet, et non potius blasphemias) ita singulis hæc honoris causa munera largiebatur, ut in immensum peccatum fieret, ubique jusjurandum, ubique chirographorum allatio in ordinationibus, in dignitatibus, in depositionibus: in omnibus, in quibus ipse aliquid beneficii conferre putabat, ubique propriam gloriam captabat, et novitatibus gaudebat; neque per Deum, neque per ejus summam providentiam res suas firmare credebat, vel exspectabat, sed potius suis malis artibus confirmare et stabilire curabat: cum universam hoc pacto vexaret Ecclesiam, et omnem animam scandalo affligeret, et nomen Christi blasphemari ejus malis artibus efficeret.

52. « Et postquam sedem patriarchalem iterum occupavit, Theodorum illum, quem ipse, dum in exilio sederet, Pathmorum metropolitam constituerat, quem jampridem ejus familiares, Aphantopoleos episcopum nuncupabant, id est, civitatis invisibilis, quæ nusquam appareret: hunc, inquam, Theodorum ad Joannem papam aprocrisiarium mittit, scribens, quod invitus et magna vi ab Ecclesia et a republica coactus, sedem patriarchalem iterum suscepit. Ut vero mendacium hoc magis confirmaret, per Petrum quemdam arcanorum scriptorem, qui deinde pro suarum fraudum mercede Sardensium Ecclesiam accepit, omnium metropolitarum sigilla suffuratur; necnon ipsos ignaros adducit, ut libello subscriberent, hac occasione illos decipiens, quod hæc fierent pro scripta cujusdam agri emptione. Ita fraude et astutia ille præstabat.

53. « Quomodo vero res Euphemiani illius silentio prætereamus? Hic erat Euchaitarum episcopus: quoniam vero episcopatum illum Santabarenus tanquam vicinus concupisceret: hunc quidem vi ab illo recedere cogit, et Santabarenum loco illius ibi ordinari et præfici episcopum, necnon episcopatus, qui propinquis metropolitis subditi et suffraganei erant, quoscumque Santabarenus volebat, omnes Photius metropolitis aufert, et Santabareno concedit. Neque ista tantum faciebat, sed apud se illum collocans, protothronum et primatem illum appellabat.

« Nicephorum etiam Nicææ metropolitam existentem coegit, ut resignando episcopatum, orphanorum alumnus fieret. Amphilochium autem Cyzici episcopum Nicæam transfert, et illo statim mortuo, ejus loco Gregorium Syracusanum ibi constituit, qui etiam paulo post defunctus est: quem talibus encomiis celebravit, ac si eam vitam egisset, ut cum magnis illis Patribus comparari posset, nulla alia de causa, nisi quia contra sanctum Ignatium usque ad finem instar cotis linguam acuebat.

54. « Propter hæc et alia longe absurdiora ira Dei descendit super filios perditionis, et statim quidem Basilio imperatori mortuus est Constantinus optimus filius et primogenitus, quem audax ille Photius, ut patri rem gratam faceret, a seipso ordinans monasteriis et Ecclesiis præfecit, ut hominibus placeret. Statim etiam Syracusana magna civitas penitus deleta est, et omnes insulæ, et civitates deprædantur usque hodie ab hostibus, cum nullæ preces Deum placent eorum qui sacerdotes esse videntur et non sunt; sed sicut scriptum est[1]: Facti sumus sicut oves, quibus non est pastor: iniquitas enim cum longo tempore duraverit, et multis exemplis firmata et stabilita fuerit, jam pro lege habetur impiis, qui leges minus norunt, et mores illegitimi in naturam quodammodo conversi sunt contemptoribus, ut totam Dei iram in se trahant. Sed singulas narrare novitates, iniquitates etiam ipsius Photii principis hypocritarum et hostium Crucis, et omnium deinceps successorum ejus et sociorum ambitiosorum, historia esset opus, et non præsenti oratione.

55. « Nos vero infinitam Dei longanimitatem et patientiam infinitam laudantes, oramus, ut eruamur ab illorum portione, qui scandala et schismata pessimis eorum desideriis operantur, et consortes nos fieri sortis sanctorum, qui per fidem et charitatem Dei, et humilitatem, et mansuetudinem regnum cælorum sunt assecuti, et sancta sacerdotia ab eo qui super omnes sanctos est, precibus sacratissimæ et immaculatæ Dei Genitricis et electorum sacrorum angelorum, et gloriosorum apostolorum, et victorum illustrium

[1] Matth. IX.

martyrum sacris et acceptabilibus precibus, præsertim vero sancti Patris nostri Ignatii archiepiscopi Constantinopolitani, novi revera confessoris et Deum ferentis in Christo JESU Domino nostro, cui honor et gloria et adoratio una cum Patre principio carente et vivificante Spiritu nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen ». Hucusque Nicetas, qui cum de conciliabulo a Photio habito Constantinopoli anno sequenti (quod Œcumenicum appellavit) verbum nullum habeat, facile mihi persuadeo, hoc eodem anno ab ipso ista fuisse conscripta : nam quomodo prosecutus res Photii post obitum Ignatii, tanta ista Orienti et Occidenti notissima, tamque enormia, quibus et octava Synodus damnata esset, prætermitti potuerunt, ut ejus non saltem meminisset, si post hæc illa scripsisset?

56. *Constantini obitus, et excidium Syracusarum.* — Quod spectat ad obitum imp. Constantini filii primogeniti Basilii, sequenti anno eum decessisse, ex his quæ suo loco dicentur, possumus intelligere. Hac primus omnium affligi pœna debuit Photii restitutor, et ad patriarchalem sedem promotor Basilius imperator, cui in magna Synodo ipse dixerat, in sexta ejus Actione, nonnisi opera ejus, qui cuncta violat, nempe diaboli, fieri posse, ut Photius iterum Constantinopolitanam sedem esset consecuturus. De excisis autem Syracusis, quarum mentio facta est, hæc ex Curopalate Cedrenus : « Interim Agareni oppugnationi instantes Syracusis potiuntur, magnaque cæde edita, qui superfuerant captivis abductis, urbem diruunt et Ecclesias ejus incendio perdunt. Ita urbs ea hactenus fama celebris, et quæ multa Barbarorum profligaverat bella, exiguo temporis spatio periit. Porro excidium Syracusanum Hadrianus, qui cum classe a Basilio imperatore in auxilium mittebatur, sed nimis remoratus, hoc modo cognovit. Locus est in Peloponneso ab opacitate sylvæ qua est consitus, Helos appellatus, eo loco ubi Romanæ naves in statione erant. Quadam nocte audiere pastores dæmonum ibi degentium vocem inter se colloquentium, et pridie captas excisasque Syracusas narrantium. Is sermo ab aliis ad alios pervagatus, tandem etiam ad Hadrianum pertingit. Isque ad se vocatis pastoribus et examinatis, deprehendit rumorem ad se perlatum ipsorum verbis confirmari. Utque suis etiam auribus fidem rei probaret, perductus ad eum locum a pastoribus, dæmonesque eorum opera percontatus, captas jam esse Syracusas audivit. Quam ex eo indicio animi contraxerat ægritudinem, eo leniebat, atque se consolabatur, quod fallacium dæmonum verbis fidem non adhibendam sentiret; diem tamen ab eis indicatum notavit. Decimo post die, qui a Syracusarum exitio fuga evaserant, nuntii ejus calamitatis venerunt. Hadrianus nihil jam dubitans ea de re, statim cum classe Constantinopolim rediit, supplexque in magnum templum confugit, neque tamen omnino ipsum ea suspicatio liberavit, sed avulsus templo, solum exilii causa vertere coactus est ». Hæc ex Curopalate.

57. Talibus ergo auspiciis Photius rursus in sedem intrusus est : factumque hoc modo, ut Gregorius Syracusanus episcopus, omnium malorum origo, illa tandem careret sede, e qua sæpe judicio Romanorum Pontificum, et Octavæ Synodi privatus erat : sed favore imperatoris diutius retinens illam, opera Sarracenorum ea privatus est, qui (ut audisti) a Photio Nicæam translatus statim periit. Quomodo autem his Constantinopoli gestis, imperator legatos misit ad Joannem Romanum Pontificem, dicemus suo loco anno sequenti.

58. *Adelphonsi regis in Hispania pium monumentum.* — Sed antequam claudamus præsentis anni periodum, Catholici[1] regis Adefonsi Magni in Gallæcia regnantis prodamus egregium pietatis monumentum. Ipse enim unicum Hispaniarum præsidium, Arabum terror, ad evitandos improvisos Northmannorum incursus, Oveti munitionem construxit, ubi in Ecclesia sancti Salvatoris translatus Toleto, et ex aliis Hispaniarum Ecclesiis venerandas sanctorum reliquias, loco tutissimo asservari voluit. In cujus Ecclesiæ ingressu ejusmodi inscriptio vitiosa latinitate (ut tempora illa ferebant) dictata sic legitur :

59. « In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri JESU Christi, sive omnium ejus D. G. ejus gloriosæ sanctæ Mariæ Virginis, bissenisque Apostolis, cæterisque sanctis martyribus, ob cujus honorem templum ædificatum est, in hunc locum Oveto a quondam religioso Adefonso principe. Ab ejus namque discessu usque nunc quartus ex illius prosapia in regno succedens, consimili nomine Adefonsus, princeps divæ quidem memoriæ Ordonii regis filius hanc ædificari sanxit munitionem cum conjuge Scemena, duobusque pignore natis ad tuitionem muniminis thesauri aulæ hujus sanctæ Ecclesiæ residendum indepnem (indemnem). Caventes, quod absit, dum navale gentilitas piratu solent exercitu properare, ne videatur aliquid deperire, hoc opus a nobis offertum eidem Ecclesiæ perenni sit jure concessum ». Ita ibi.

60. In qua pariter Ecclesia idem religiossisimus princeps auream crucem gemmis ornatam miræ magnitudinis et pulchritudinis hoc ipso anno dono obtulit, ita ut vides eadem forma crucis inscriptione notata, qua et oblationis ejus pariter tempus habes exaratum, ut leges :

[1] Ex Ambros. Moral. chron. hist. l. XV. c. 9.

Susceptum placide maneat hoc in honore Dei quod offerunt
famulus Christi Adefonsus Princeps et Scemena Regina.

Quisquis auferre hæc donaria nostra præsumpserit, fulmine divino intereat ipse.

Hoc opus perfectum est : concessum est S. Salvatori Ovetensis sedis : Hoc signo tuetur pius, hoc signo vincitur inimicus.

Et operatum est in Castello Gauzon anno Regni nostri
xvii Discurrente Æra DCCCCXVI.

Hic autem (quod monet Ambrosius) illud intelligendum, non numerari Adefonsi Magni annos regni ab obitu patris, sed a tempore, quo ab Ordonio parente ejus ante quinquennium regio fuit honore et nomine insignitus : cum alioqui post hæc in Diplomatibus a tempore parentis obitus inveniantur ejus sæpe numerati anni.

61. *Per Ælfredum Ecclesiæ Anglicanæ instauratorem conversio Gitronis regis Danorum,* — Hoc pariter anno Gitro rex Danorum, qui Angliam fere universam sibi subjecerat, ab Ælfredo rege [1], qui profugus latuit in Æthelingeje insula, superatus, fit Christianus, mutatoque nomine Æthelstanus vocatus. Mira in Ælfredo effulsit divina gratia, qui post varios casus bellorum plurium, coactus tandem hoc anno in ultimis finibus Occidentalium Anglorum in dicta insula delitescere, illic viri sanctissimi Neothi nomine solitariam vitam agentis admoni-

[1] Matt. West. monast. Flor. histor. hoc anno.

tione ad meliorem frugem redditus, ab eodem de restitutione in regnum responsum accepit, quod et per visum S. Luthbertus in somnis significavit, quibus confisus oraculis, paucos quos potuit colligens, ex improviso Gitronem quem diximus, Danorum regem adoriens, post cædem militum, in munitionem se recipere coegit, ubi obsessus non aliter eum liberum passus est egredi, quam promissa Christianitate, fuerit perpetua pax sancita. Rex vero Ælfredus Magnus merito nuncupatus, recuperans regnum ab infidelibus occupatum, Angliam ab hostibus liberavit. Hæc autem pluribus veteres, qui [1] Anglorum sunt historiam prosecuti, atque ab eodem rege res præclare gestas conscripsere. Pervenit iste ad annum salutis nongentesimum relicto filio Æduardo, qui Angliæ monarchiam est consecutus.

52. Per Ælfredum istum reflorescere cœpit collapsa Ecclesia Anglicana, viris doctis in Angliam accersitis, et libris compluribus ex Romana bibliotheca descriptis, ut iidem qui supra testantur auctores. Insuper et pio regi curæ fuisse tradunt, ut dialogos S. Gregorii in Anglorum linguam verteret Herefridus episcopus Wigorniensis. Inter doctos viros et Galliis per legatos petitos hi præcipui nominantur, Grimbaldus monachus, qui et inter sanctos annumeratur, Joannes monachus, et Asserus, qui scripsit Annales Britanniæ, alter Joannes, natione Scotus, e Galliis pariter, ubi manebat apud Carolum regem, (agitatus magnopere a Galliis, præsertim vero a Floro ob errores quosdam assertos ab ipso in libro, quem scripsit de Naturæ divisione) in Angliam ad eumdem se contulit regem, ubi Melduni magister docuit. Eumdem [1] Joannem apud Nicolaum papam male audisse, ex ejus Epistola ad Carolum demonstratur, ex qua ista promuntur : « Relatum est apostolatui nostro, quod opus beati Dionysii Areopagitæ, quod de divinis nominibus, vel cælestibus ordinibus græco descripsit eloquio, quidam vir Joannes, Scotus genere, nuper in latinum transtulerit. Quod juxta morem nobis mitti, et nostro judicio debuit approbari; præsertim cum idem Joannes, licet multæ scientiæ esse prædicetur, olim non sane sapere a quibusdam frequenti rumore dicatur ». Hæc ibi.

[1] Vuliel. l. II. c. 4. et Ingul. hist. Angl.

[1] Riger. Annal. pag. I. an. 880.

Anno periodi Græco-Romanæ 6371. — Anno Æræ Hispan. 916. — Anno Hegiræ 265, inchoato die 3 Septemb., Fer. 4. — Jesu Christi 878. — Joannis VIII papæ 7. — Basilii imp. 12.

1. *Legatio Joannis papæ Constantinopolim missa.* — A num. 1 ad 10. Joannes VIII Pont. Romanus Ignatium patriarcham Constantinop. semel iterumque frustra monuerat, ut Constantinopolitanos clericos a Bulgaria, « a Damaso papa, et deinceps usque ad paganorum eruptionem a Sedis Apostolicæ præsulibus, quantum ad Ecclesiasticæ provisionis privilegium attinet », moderata, universos revocaret. Per duos igitur legatos Paulum Anconitanum et Eugenium Ostiensem episcopos Constantinopolim missos, nisi mandatis ante dierum XXX decursum pareret, omni patriarchatus dignitate eum privabat. Pontificis Epistola dicitur « data Indictione XI, decima sexta mensis Aprilis », ideoque hoc Christi anno, quo eam Baronius recitat. Eadem die scripsit ad *Basilium* imp. seque duos prædictos legatos, qui Constantinopolitanam et Bulgaricam Ecclesias visitarent, mittere significavit. Scripsit et ad *Michaelem* Bulgariæ regem litteras ordine LXXV et LXXVII, quibus eum hortatur, ut ad Romanæ Ecclesiæ gremium redeat, doletque quod Græcos sequatur. Verum quando litteræ ac legati Constantinopolim pervenerunt, jam *sanctus Ignatius* a die XXIII Octobris superioris Christi anni e vita migrarat, quod tamen die XVI mensis Aprilis præsentis anni Romæ ignorabatur. Sic anno DCCCLXVI *Bardæ* Cæsaris mortis nuntium nondum Romam perlatum erat die XIII mensis Novembris, et tamen is jam die XXI Aprilis ejusdem anni occisus fuerat. Quare sicut ex litteris Nicolai papæ mense Novembri anni DCCCLXVI ad *Bardam* Cæsarem datis Baronius deduxit, hunc anno tantum DCCCLXVII periisse; ita ex litteris Joannis VIII papæ hoc anno ad Ignatium scriptis sequi putavit, hujus mortem contigisse die XXIII mensis Octobris currentis Christi anni. At non ita res se habuit; *Ignatius* enim die XXIII mensis Octobris superioris anni animam Deo reddidit, ut mox ostendemus.

2. *Concilium Trecense II.* — A num. 10 ad 35. Annalista Bertinianus de profectione Joannis papæ in Galliam hæc scribit, ex quo ea continuator Aimoini postea accepit : «Joannes papa irascens contra Lambertum et Adalbertum comites, quia villas et civitatem ejus prædati sunt, eis horribiliter excommunicatis, Roma exiit, et navigio Arelatum in die sancto Pentecostes (undecima scilicet die mensis Maii) appulit, suosque nuntios ad Bosonem comitem misit, et per ejus auxilium usque Lugdunum venit, et inde missos suos ad regem Ludovicum Turonis misit : mandans, ut ei obviam veniret, quo sibi commodum foret. Ludovicus autem mittens ei obviam quosdam episcopos, petiit, ut usque Trecas veniret, ipsique ab episcopis istius regni stipendia dari fecit. Et quia propter suam infirmitatem ante non potuit, kalendas Septembris apud Trecas ad eum venit. Interea papa Joannes generalem Synodum cum episcopis Galliarum et Belgicarum provinciarum agens qualiter Landbertum et Adalbertum, Formosum quoque et Gregorium nomenclatorem ac complices illorum Romæ excommunicaverit, relegi fecit in Synodo : et consensum episcoporum in eadem excommunicatione quæsivit». Refert postea idem annalista promulgatam fuisse excommunicationem Joannis papæ et cæterorum episcoporum adversus pervasores rerum Ecclesiasticarum latam.

3. *Ludovicus Balbus non imp. sed rex coronatur.* — Tum subdit : « Et coronatus Ludovicus a Joanne Papa VII idus Septembris invitavit eumdem papam ad domum suam, et oppipare pascens honoravit cum multis donis ipse et uxor sua, et remisit eum ad Trecas civitatem. Postea vero per missos suos petiit eumdem papam, ut uxorem illius in reginam coronaret. Sed obtinere non potuit ». Hæc Ludovici Balbi coronatio a Joanne papa peracta, Baronio anno superiori num. 17, et hoc anno num. 33, aliisque non paucis erroris causa fuit. Existimarunt enim *Ludovicum Balbum* Carolo Calvo patri in imperium successisse; cum tamen hæc coronatio regia fuerit, non vero imperialis, licet Joannes papa in Ludovicum Balbum imperium transferri studuerit, ob idque a Romanis vexatus, Urbe hoc anno excedere coactus sit, uti refert Sigebertus in Chronico. Ipsemet Joannes papa Epistola LXXXII ad Ludovicum et Carlomannum fratres Ludovici Balbi filios, ait : « Sicut D. Carolus divæ memoriæ imperator avus vester, ac postmodum genitor vester Hludovicus rex, etc. » Mitto alia argumenta a viris doctis hanc in rem allata quia ille vulgaris error ab omnibus nunc exploditur. Prætermittere tamen non possum ipsius Ludovici Balbi Diploma ab eo pro Ecclesia Nivernensi datum IV *idus Septemb.* hoc est, triduo post coronationem istam in ipsa civitate Trecensi, in quo ipsemet se tantum *regem* appellat his verbis : LUDOVICUS MISERICORDIA DEI REX. Rex ergo fuit, non imperator. Videatur Sirmondus in Notis ad Concilium Trecense II, ubi de hoc vulgari errore agit.

4. Hoc Concilium *Trecense* ordine est II ; primum enim Trecense anno DCCCLXVII jussu Nicolai I coactum fuit in causa *Vulfadi* et aliorum clericorum ab *Ebone* ordinatorum. Decretum in hoc secundo Concilio Trecensi editum adversus laicos, qui viventibus uxoribus alias ducebant, et contra episcopos, qui a minori ad majorem Ecclesiam transmigrabant. Huic Decreto occasionem dedit *Frotarius*, qui a Burdegalensi Ecclesia ad Pictaviensem, a Pictaviensi ad Bituricensem archiepiscopatum transierat, ad quem Joannes papa e Synodo Trecensi scripsit, ut Synodo se sisteret, et privilegium de mutatione sedium si quod a Sede Apostolica obtinuerat, exhiberet. Impetraverat *Frotarius* dispensationem a Joanne VIII, rogante Carolo Calvo, ut ad Bituricensem Ecclesiam migraret, quia *Burdigala* a Normannis vastata fuerat. Sed cum in *Ludovici Balbi* animum suspiciones quædam contra *Frotarii* fidelitatem irrepsissent, negotium ei facessivit apud Pontificem, qui ideo ipsum convenit per litteras ut Synodo adesset, migrationis suæ rationem redditurus, ut ex ipsius Pontificis litteris patet. Canones Synodi Ravennat. confirmati fuere, et alii sex conditi. Denique *Sigebodus* Narbonensis archiepiscopus conquestus est, quod multa in Ecclesias mala redundarent, quia in legibus Gothicis nulla contra sacrilegia haberetur. Quare decretum, ut triginta libris argenti sacrilegium emendaretur, et ea lex Codici legum Gothicarum insereretur.

5. *Hincmarus Laudunensis libellum Synodo offert.* — Sed in hac Synodo maxime memorabilis querela *Hincmari Laudunensis*, qui libellum seu Proclamationem Joanni VIII papæ obtulit contra Hincmarum Rhemensem archiepiscopum et omnium animos ad commiserationem commovit : « Transmissus sum, inquit, in exilium, in quo per duos annos sumus, sed aliquanto temporeferro vinctus custoditus sum, duobus annis ferme peractis insuper cæcatus sum, et usque modo retentus ad vos et ad vestræ piissimæ serenitatis præsentiam, mox ut venire dimissus potui, protinus accessi». Audiendus hac de causa annalista Bertinianus : « Post excommunicationem Hugonis Lotharii filii et Immonis ac complicum eorum, vim facientibus quibusdam episcopis, et consentiente rege, dixit papa Joannes, ut Hedenulphus sua auctoritate ordinatus episcopus (Laudunensis scilicet) sedem suam teneret, et episcopale ministerium ageret, et Hincmarus cæcus, si vellet, missam cantaret, et partem de rebus episcopii Laudunensis haberet. Et cum Hedenulfus apud eumdem papam peteret, ut illum ab ea sede absolveret, dicens se esse infirmum, et velle intrare monasterium, hoc obtinere non potuit. Sed præceptum est illi ab eo, consentiente rege atque episcopis Hincmari fautoribus, ut sedem suam teneret, et episcopale ministerium ageret. Qui fautores Hincmari audientes quod papa Joannes dixerit, ut, si vellet Hincmarus cæcus missam cantaret, et rex consentiret, ut partem de episcopio Laudunensi haberet : insperate aliarum provinciarum

episcopi, sed et aliarum regionum metropolitani, sine præceptione papæ Hincmarum vestimentis sacerdotalibus indutum in præsentiam ipsius papæ adduxerunt, et signum benedictionis super populum dare fecerunt. Sicque Synodus illa soluta est». Ita annalista Bertinianus.

6. *Ab ea non restitutus, sed pars honorum episcopii ei concessa.* — Factio fuit ista, non ratio, inquit Cellotius in Vita Hincmari junioris, § 21, quam qui Laudunensi bene volunt, aut male Rhemensi, habent pro restitutione : at non satis consulte, quippe qui non animadvertunt, gratiam hanc esse, non judicium ; permissionem, non sententiam ; non esse retractatam causam, Acta Concilii non rescissa, Joannis ipsius audito rege sententiam non mutatam ; imo potius confirmatum in episcopali sede *Hedenulphum*, a qua et successoris professione, et orbitate sua excludebatur *Hincmarus*, qui inglorius in sua illa sacerdotali parte non multo post obiit : tunc etiam commendatus ab Hincmaro avunculo, qui Hugoni abbati scripsisse legitur apud Flodoardum lib. 3, cap. 24. : « Notificat etiam illi obitum Hincmari nepotis sui Laudunensis episc. rogans, ut pro ejus animæ remedio per subjectos ac familiares suos Domini misericordiam deprecari satagat». Idem autem Rhemensis Hincmarus illo in Concilio plurimis a Joanne papa honoribus affectus Apologetico generali omnibus suis adversariis satisfecit, de quo ibidem Flodoardus capp. 21 et 29.

7. *Joannes PP. e Gallia discedit.* — Causa Hincmari junioris *quarto idus Septemb.* agitata fuit, ut testatur annalista Bertinianus, qui cum postea dicat, cum ea Synodum finitam esse, paucis post diebus Joannes VIII e Francia discessit : « Papa Joannes », inquit idem annalista, « Trecas movens, Cavillonem petiit, indeque per Moriennam iter agens, per Clusas montis Cinisii Italiam a Bosone et uxore illius deductus introivit ». Addit annalista Fuldensis : « Assumpto Bosone comite, qui, propria uxore veneno exstincta, filiam Hludouvici imp. de Italia per vim rapuerat, cum magna ambitione in Italiam rediit, et cum eo machinari studuit, quomodo regnum Italicum de potestate Carlmanni auferre, et ei tuendum committere potuisset ». Porro Concilium Trecense *kalendis Augusti* inchoari debebat. Joannes enim papa in Epistola xci ad Angelbergam Augustam scribit : « Vos scire cupimus, quia apud Trecas in kalendis Augusti una cum rege Ludovico imperatoris Caroli filio, et cum universis Galliæ episcopis Synodum universalem celebrabimus ». Ludovicus tamen Balbus kalendis tantum Septemb. ad Synodum venit, uti supra ostendimus, et Synodus *III idus Augusti* solum inchoata, ut liquet ex Breviario Actorum ejusdem Synodi ex veteri Codice descripto a Sirmondo tom. III Concil. Gall. pag. 473.

8. *Moritur Ado archiep. Viennensis.* — Ad num. 35. Baronius mortem *Adonis* archiepiscopi Viennensis doctrina et pietate celeberrimi in hunc annum differt, quod in fine ejus Chronici legatur, Hincmarum Laudunensem a Joanne papa VIII in integrum restitutum fuisse. Verum nec *Hincmarus* Laudunensis in pristinam dignitatem restitutus fuit, ut ex annalista Bertiniano auctore coævo mox ostendimus ; nec *Ado* Chronicon suum usque ad hunc Christi annum perduxit, sed usque ad annum DCCCLXXIV. Illud postea ab alio continuatum. Annum et diem mortis ejus designat Viennense Ms. ex quo hæc verba exscripsit Mabillonius Sæc. IV Benedict. part. 2, in Elogio historico hujus sancti præsulis. En Ms. verba : « XVII kal. Januarii sancti Adonis Viennensis episcopi, miræ sanctitatis viri, anno ab Incarnatione Domini DCCCLXXV, Indict. VIII. Rexit autem Ecclesiam suam XVI annos, sepultus est in Ecclesia Apostolorum Viennæ ». Certe Ortramnus ejus successor anno DCCCLXXVI Concilio Pontigonensi subscripsit.

9. *Martyrologium ante episcopatum condidit.* — *Ado* nondum episcopus Martyrologium suum condidit, ut ibidem colligit Mabillonius ex eo quod « quinquennio Romæ exacto Ravennam devenit : ubi quemdam libellum a quodam fratre religioso præstitum transcripsit, ad describendas sanctorum martyrum passiones », id est, Martyrologium. In eo conficiendo usus est alio vetustiori, quod Roma Aquileiam transmissum, et Ravennæ a quodam monacho, ut jam diximus, sibi præstitum, mutuo ad describendum acceperat. Istud una cum Adonis Martyrologio publici juris fecit *Rosweydus*, et ipsum Romanum vetus esse, de quo Gregorius Magnus in Epistola ad Eulogium Alexandrinum agit, opinatus est. Henricus Valesius in Dissert. *de Martyrologio Romano quod edidit Rosweydus*, Notis suis ad Historiam Eusebii subjuncta, pluribus contendit nullum unquam fuisse proprium ac peculiare Martyrologium Ecclesiæ Romanæ, ante illud quod jussu Sixti V Pontificis Maximi editum est hoc titulo, et Baronii notationibus illustratum. Verum Mabillonius in Præfatione ad partem 2 Sæc. IV Benedict. num. 174, non parum infirmat illam Valesii opinionem auctoritate Concilii Cloveshoviensis anno DCCXLVII in Anglia celebrati. In eo enim diserta de Martyrologio Romano mentio habetur in canone XIII, definiente, « ut per gyrum totius anni natalitia sanctorum uno eodemque die » juxta Martyrologium ejusdem Romanæ Ecclesiæ « cum sua sibi convenienti psalmodia seu cantilena venerentur ».

10. *Ecclesia Romana proprium Martyrologium habuit.* — « Nihil », inquit Mabillonius, « hoc testimonio apertius. En *Martyrologium Romanæ Ecclesiæ* nominant Patres, et ad ejus normam natalitia sanctorum celebrari decernunt. Et fortasse illud ipsum erat, quod Augustinus et primi prædicatores a Gregorio Magno eam in insulam missi secum attulerant. At, inquies, non erat illud Martyrologium Ecclesiæ Romanæ ab origine proprium, sed illud, quod Hieronymo a multis retro sæculis suppositum, postea sibi Romana Ecclesia usurpaverit. Verum sive ita, sive aliter res se

habeat, concedant necesse est, illud Martyrologium Romanæ Ecclesiæ tum fuisse peculiare, non toti Latinæ Ecclesiæ commune : alias sane frustra *Martyrologium Romanæ Ecclesiæ* ab Anglicanis illis Patribus appellaretur. Jam vero an Martyrologium illud quod suo præfixit Ado, fuerit ipsum Romanum, in promptu non est ut affirmem, tametsi quod Roma Aquileiam a Pontifice Romano directum sit, non levem affert conjecturam, istud non aliud esse quam Romanum ». Hæc et plura alia de Martyrologio Adonis vir doctissimus, qui in ejus Elogio historico ostendit *Adonem* fuisse monachum Benedictinum ante initum Pontificatum, et quidem in Ferrariensi cœnobio.

11. *S. Ignatius anno superiori demortuus.* — A num. 36 ad 58. Licet Baronius aliique S. Ignatii patriarchæ Constantinop. mortem præsenti anno affixerint, ea tamen ad superiorem Christi annum revocanda. Nicetas enim in ejus Vita inquit : « Ignatius ex hac vita die tertia supra vicesimam Octobris ad Dominum emigravit ». Paucis interpositis : « Ergo Ignatius iterum patriarcha decennio præfuit, tricennium vero pauloque amplius, universe magnus antistes solium tenuit ; annorumque octoginta in pace ad magnum illum Pontificem Christum est profectus ». Quamobrem cum mense Novembri anni octingentesimi sexagesimi septimi in sedem restitutus fuerit, post suam restitutionem usque ad diem XXIII mensis Octobris superioris Christi anni iterum præfuit, et mors ejus usque ad præsentem annum differri nequit. Nec dici potest errorem in numeros irrepsisse ; cum paulo post de Photio Nicetas dicat : « An judicium de se rite factum est veritas, atque impia consilia abjecit ? An sub potenti manu Dei humiliatus divinæ se deinceps voluntati commisit ? An perseveravit quidem in impiis machinationibus suis semper, sed et damnatione sui seipso æquior et modestior est redditus ? Nihil minus toto illo decennali exilio infinitas technas et insidias adversus sanctum impia mente molitus est ». Et infra : « Non toto, quam Ignatius obierat, triduo elapso, tribunal patriarchale, revocata pristina et parricidali tyrannicaque mente occupavit », die scilicet vicesima septima ejusdem mensis, quæ anno præcedenti in Dominicam incidebat, qua simili feria divus *Ignatius* sedi suæ iterum redditus fuerat. Vidit difficultatem Baronius n. 41, aitque *Nicetam* decimum numerare sedis Ignatii annum, a tempore quo ab OEcumenica Synodo est restitutus, ab anno nempe DCCCLXIX. Ac Nicetas ab anno, quo Ignatius sedem recuperavit, et Photius in exilium trusus est, decem illos annos deducit ; cum certum sit, *Photium* ante Synodum OEcumenicam III, *technas et insidias adversus sanctum impia mente* molitum esse. Zonaras itaque qui *Ignatio* iterum patriarchæ annos *undecim* assignat, annos Julianos, non vero sedis, eosque utrinque incompletos exhibet.

12. *Mors ejus hoc anno Joanni papæ nuntiata.* — Asserit Nicetas *Ignatium* annorum octoginta ad Christum migrasse, ubi vel loquitur numero rotundo, vel si annos Julianos intelligit, eos utrinque incompletos numerat ; qua ratione natus erat *Ignatius* exeunte anno septingentesimo nonagesimo et octavo ; cum juxta eumdem Nicetam, *quartum decimum ætatis annum agens* monachum induerit, mense scilicet Julio anni DCCCXIII, quo *Michael Rangabe* ejus pater imperium abdicavit. Ubi Nicetas annum decimum quintum ætatis Ignatii in summam non confert, quia incompletus erat. Non dubium autem quin duo legati a Joanne papa Constantinopolim mense Aprili currenti anno missi, eumdem sub hujus anni postremos menses de S. *Ignatii* morte certiorem fecerint, sed Joannes, qui eodem fere tempore quo legati illi, Romam reliquit, et in Gallias venit, nonnisi ultimis hujus anni mensibus Romam rediit, sicque nihil in causa Photii hoc anno agere potuit. Die tertia mensis Aprilis anni insequentis litteras dedit *ad Gregorium primicerium et bajulum imperialem*, ordine CLXIX, quibus ei significat, se ejus Epistolam accepisse, sese paratum ad turbas Constantinopolitanas sedandas, et legatos Basilii imperat. honorifice excepturum, quando in Italiam pervenerint. Non loquitur quidem, nec de *Ignatii* morte, nec de *Photii* restitutione, sed utramque accidisse supponit ; neque enim Gregorius primicerius hortari potuit Pontificem, ut *imperatori Ecclesiam Dei pacificare volenti* faveret, ut ipsemet Pontifex in suo ad illum responso dicit, aut idem Pontifex in eodem scribere, Constantinopolitanam Ecclesiam « multiplicibus scandalis nunc perturbatam, prout justum est atque possibile, sedare volumus et pacem perpetuam stabilire », nisi postquam nuntium accepit de morte *Ignatii* et de Photii restitutione. Sub hujus itaque anni finem legati Joannis papæ eum de utroque capite monuere, sicuti et de legatione a Basilio imp. Romam mittenda ; indeque factum, ut nonnisi mense Augusto sequentis Christi anni idem Pontifex *Photii* restitutionem confirmarit. Præterquam quod in re tanti momenti lente procedendum erat, et legati Pontificii auro corrupti Photioque faventes rem in longum protrahebant. Quare non fuit, cur Baronius aliique omnes *S. Ignatii* obitum in præsentem annum distulerint.

13. *Urbs Adata frustra a Basilio imp. obsessa.* — Recte tamen Baronius *Constantini* Basilii imp. filii mortem in annum sequentem rejecit, et Syracusarum excidium cum præsenti alligavit. Cedrenus enim pagina. 573, Ignatii morte et Photii restitutione narratis, subdit : « Veris initio (hujus scilicet Christi anni) Basilius assumpto filio suo Constantino natu maximo, expeditionem in Syriam suscepit : occupataque Cæsarea, quæ ad Argæum est prima Cappadociæ urbs, stativa ibi habuit, cohortesque ordinum disciplina exercuit ». Paulo post ait, imperatorem superatis Tauri angustiis ad Germaniciam accessisse indeque ad urbem *Adapam* venisse. Cum autem videret, obsessos fortiter et

impavide oppugnationem ferre, eos percontatus est, cuinam rei fidentes, tam securis essent animis : « Respondit quidam de senioribus certos se esse, urbem non ab ipso in præsentia, sed ab alio quodam genus ad ipsum referente, nomine Constantino, expugnatum iri : itaque se non terreri hac oppugnatione. Cumque Basilius filium iis suum demonstrasset, atque hunc Constantinum vocari dixisset : Non hunc esse illum Constantinum, collocutor iste respondit, urbis hujus eversorem, sed alium quemdam fore multo post tempore, ex posteritate Basilii ». Idem refert Porphyrogenneta, nisi quod quam urbem Cedrenus *Adapam,* ipse *Adatam* appellat, additque se esse illum Constantinum, qui urbem illam expugnaturus erat : « Nobis subit mirari », inquit Constantinus Porphyrogenneta in Vita Basilii num. 48, « qui post tantum temporis vaticinii illius eventum conspeximus, quænam tanta apud Barbaros illos, sicque exacta cognitio ac veritatis comprehensio, qui nec vitæ, nec religionis cultu admodum probati sint ? Cum enim ille tunc urbem capere non potuerit, nunc nostris temporibus Constantinus purpuræ surculus, sapientissimi Leonis filius, ac illius nepos, singulari sibi munere istud usurpavit ; adscriptumque illi est facinus internecionis incolarum Adatæ. Proinde, ut auctor Homerus est : *Bonum erat defuncti filium relictum esse ;* quo nimirum ultor eorum, quæ in avi majestatem illi proterve ausi fuerant, palam filius servaretur ».

14. *Syracusa a Saracenis excisa.* — Vides *Constantinum* Basilii filium hoc anno adhuc in vivis fuisse, et verum esse, quod non semel monuimus, scriptores antiquos sæpe de semetipsis, in tertia præsertim persona locutos esse, ac plerumque non sine laudibus. Denique Leo grammaticus, postquam de *Photii* restitutione verba fecit, expeditionem Syriacam memorat, sicuti et Zonaras, qui diserte affirmat, eam *sub vernum tempus*, ab imperatore ejusque filio susceptam esse. Porro eodem tempore, quo *Basilius* imp. Barbaros in Cilicia, ubi *Adata*, seu, ut alii *Adapa*, sita erat, bello premebat, Arabas Siciliam aggressos esse, testatur idem Porphyrogenneta num. 69. « Barbari, inquit, Carthaginenses, propter jam acceptas clades veriti ne et in suas deinceps sedes Romana classis trajicere tentaret, eaque ratione multis et ipsi extructis navibus, cum exeunte vere, nullas imperatoris exiisse copias didicissent, rati illius cohortes bellis aliis distineri, adversus Siciliam cum navalibus copiis proficiscuntur. Venientesque ad ejus metropolim (nempe Syracusas) vallo eam cinxerunt, circa eam posita diripientes, agrumque ac suburbana vastantes. Hæc simul ut imperator a Siciliæ prætore significata accepit, copias adversus Syriam destinatas in Siciliam mittit, Navarcho quodam Adriano (hic enim navalibus tum copiis præerat) ». Paucis interjectis : « Dum itaque in eo portu (qui Peloponeso vicinus erat) longiores is moras nectit, et Agareni acrius obsidendo urgent, nullumque non movent lapidem, ut antequam obsessis auxilia veniant, opus hoc cœptum perficiant, contigit civitatem vi armisque capi, multaque præsidiariorum facta strage, oppidanorum multitudo omnis in servitutem abducta est. Ejus multæ divitiæ hostibus spolia cessere : urbs funditus eversa, sacræ in ea ædes igne succensæ. Civitas ad ea tempora præclara ac nobilis, et quæ plerasque sæpius tum græcas, tum barbaricas copias ipsam aggressas debellaverat, parietinis tantummodo claret ».

15. *S. Ignatio demortuo Syracusa eversa est.* — Bellum autem *Siculum* hoc anno gestum demonstrat Nicetas citatus, qui dicit, ob mala a Photio in sua post S. Ignatii mortem restitutione patrata, venisse iram Dei *super filios diffidentiæ,* subitoque mortuum Constantinum Basilii imp. filium, subditque : « Deinde etiam magna Syracusanorum civitas horrenda clade periit : insulæque omnes, et cuncta oppida, et omnis provincia hostili manu fœde etiamnum hodie vastatur, diripitur et pessumdatur, nullo ex iis, qui rem sacram administrare videntur, Deum precibus placante ». Antea dixerat Nicetas : « Non ii duntaxat, qui sacram complexi tumbam (scilicet Ignatii) hæc miracula sunt experti : peregrini etiam et ultima terrarum incolentibus, Deo plenus pater adest imploratus. Cujus rei amplissimus testis prætor est Siciliæ, qui id sanctissime juratus affirmavit. In Agarenos (Siciliam invadentes) pugnaturus, cum ingenti cura pavoreque angeretur, magnum Ignatium in auxilium ardentibus votis invocat : Qui, inquit prætor, manifestus in aere velut albo insidens equo me monuit, ut in dexteram partem flecterem agmen, illicoque gloriam Dei me visurum. Quod cum præfectus, Musilices nomine, fecisset, ingenti prœlio devictos hostes cepit ». Sed ibi versio Raderi vitiosa ; in Græco legitur, τοὺς ὑπεναντίους εἷλεν, id est, *hostes devicit,* sed non ingenti prœlio, de quo nec Nicetas, nec alii historici loquuntur.

16. *S. Sophronius tempore cladis Syracusanæ ejus urbis episcopus fuit.* — Baronius an. DCCCLXIX num. 38 refert anathematismos contra Photium, *Greg. dudum episc. Syracusanum,* aliosque in VIII Synodo generali prolatos. Hoc vero anno num. 53. cum jam narrasset mortem S. Ignatii ex Niceta, in hujus S. Vita scribit : « Amphilochium Cyzici episcopum Nicæam transfert (nempe Photius) ; et illo statim mortuo, ejus loco Gregorium Syracusanum ibi constituit, qui etiam paulo post defunctus est». Tum relata clade Syracusana num. 57, Baronius ait : « Factumque hoc modo, ut Gregorius Syracusanus episc. omnium malorum origo, illa tandem careret sede, e qua sæpe judicio Roman. Pontificum et VIII Synodi privatus erat : sed favore imperatoris diutius retinens illam, opera Saracenorum ea privatus est, qui (ut audisti) a Photio Nicæam translatus periit ». Verum Gregorius, Asbesta cognominatus, magnus sancti Ignatii persecutor, post Synodum generalem VIII sedi Syracusanæ nunquam restitutus fuit, et qui huic civitati præerat, quando

ea hoc anno a Saracenis desolata, non *Gregorius*, sed sanctus *Sophronius* fuit. Pyrrhus enim tom. II Siciliæ sacræ pag. 144 et seqq. refert Epistolam Theodosii monachi ad Leonem archidiaconum, *de Syracusanæ urbis expugnatione*, a se e græco in latinum versam, quam etiam græce penes se extare anno MDCXVII testabatur Octavius Cajetanus, in Idea *de sanctis Siculis*, Panormi in 4 excusa, ex qua liquet, *Sophronium* in pacifica possessione sedis suæ fuisse, quando Saraceni Syracusas invasere, qua tandem *die* XXI *mensis Maii* potiti sunt, inquit Theodosius monachus, anno tamen non memorato. Verum cum *S. Ignatius* die XXIII mensis Octob. superioris Christi anni, ut mox ostendimus, ad Deum migrarit, alium annum quam præsentem denotare non potest. Quare Baronius, qui Syracusæ expugnationem accurate cum hoc anno alligavit, mortem Ignatii, quæ eam præcessit, et mense Octobri contigit, anno superiori collocare debuit.

17. *Syracusæ excidium a Theodosio monacho descriptum.* — *Syracusarum* excidium in laudata Epistola egregie descriptum. Quia vero eam integram hic referre non possum, instituto meo id non patiente, præcipua capita exhibeo : « Tandem in hostium manus incidimus, cum antea diu et sæpius fuisset ad muros propugnatum, cum etiam navali prœlio fuisset multoties decertatum. Victi fuimus post multas nocturno tempore factas obsidiones et hostiles insidias, post admotas muris machinas, quibus totum fere diem tundebantur, post gravem illam in nostra propugnacula lapidum conjectorum, post illas urbium vastatrices testudines, murosque subterraneos, quos vocant ; nihil enim eorum, quæ ad urbis expugnationem censebantur idonea, intentatum reliquerunt ii, quibus obsidendæ urbis cura incumbebat, etc. Hostium tamen oppressionem sustinebant egregii illi viri valdeque strenui sub auspiciis beatissimi ducis Patricii dies viginti totidemque noctes, ubi murus corruerat, contra eos qui aditum ex illa parte tentabant, egregie strenueque depugnabant, animi ingenitam nobilitatem præ se declarabant, insignem quoque laudem esse ducebant, pro tuenda urbe vulnera toto corpore excipere. Jam vero si quis ad illud urbis propugnaculum se contulisset, quod ADVERSUM vulgi sermone dici consueverat, permultos ibi viros poterat intueri miris diversisque modis mutilatos : erant qui effossos oculos haberent, etc. hostes urbem totis copiis obsidebant erantque numero superiores ; adeo ut centum ex illis cum uno e nostris manus conferrent, etc. Die prima post vicesimam mensis Maii, quarta vero ab eo die, quo murus corruit, civitas in hostium potestatem redacta est, etc. eaque demum potiti sunt. Hinc vero in morem fluminis per totam urbem diffusi, in illorum conspectu volitabant, qui ad repugnandum adhuc congregabantur. Ac primum iis, qui ad Servatoris ædis vestibulum contra eos aciem instruebant, ad unum trucidatis, magno impulsu valvas aperiunt, templumque subeunt strictis ensibus. Tum vero omnis ætas eodem temporis momento in acie gladii corruit, etc.

18. *Sophronius episc. Syracusæ et Theodosius monachus a Sarracenis capti.* — « Ego vero qui jam iterum cum episcopo in gratiam redieram, atque in episcopii templo una cum ipso statis precibus hora sexta operam dabam, turrim a Barbaris expugnatam auribus cœpi ; cum ad finem cantici ventum esset. Quo nuntio non mediocris fuit audientium animis pavor injectus. Etenim quidni timendum nobis esset in cruentas hostium manus mox certissime incursuris ? Animum tamen quoquo modo recipientes, dum adhuc hostes ante profectum templi in prædando essent occupati, nudi ac verecundi, quippe detractis omnibus aliis indumentis præter illa, quæ ex corio confecta gestabamus, ad altare ædis maximæ cum duobus aliis clericis perfugimus. Consueverat ad hanc aram betissimus Pater Deum iratum conciliare, opemque ipsius pro suis filiis implorare, ac voti compos fieri, qua in re illum experientia mirificum certissime comprobavit : quanquam id temporis arcano divinorum judiciorum consilio preces ejus rejectæ fuerunt. Cum ergo in his essemus periculis constituti, alter ab altero, si quid peccatum esset, veniam petebamus, ac vicissim donabamus. Jam vero cum episcopus angelo tutelari suam Ecclesiam commendaret, en adsunt extemplo hostes districtis gladiis sanguineque perfusis, qui per totam ædem vagantes, alius alio deflectebant, quorum unus a circumfusa multitudine digressus, sacrum altare adit, etc. Is in episcopum intuitus, ab illo quam recte percunctatus quisnam esset, remque, ut erat, edoctus : Ubinam, inquit, sunt Ecclesiæ sacra vasa ? Cum autem cognovisset, de loco educit a sacro templo episcopum, nosque tanquam agnos suum pastorem sequentes, etc. Eodem die sacra deprædati ; (erant autem hæc omnia perfecti operis quinque millia librarum ponderis) captivos nos egredi ex urbe fecerunt : atque ad amiram (id est, exercitus prefectum), qui in veteri majore Ecclesia consederat, traduxerunt, etc.

19. *Panormum ducuntur.* — « Captæ vero prædæ spolia tot fuere, tantique pretii, ut ejus subducta ratio millies mille nummorum reperta sint. Non multo post iter Panhormum versus aggressi, quod sex dierum intervallo perfecimus vecti jumentis ferendis oneribus natis, etc. Tandem diurnis æstibus nocturnisque frigoribus divexati, die septimo cum interdiu noctuque iter facere non fuisset desitum, celeberrimam civibusque frequentem Panhormum ingressi sumus, obviam nobis urbem ingredientibus a popularibus proditum, qui ob lætitiam effusi, epinicia concinebant, etc. Jam vero in urbem secedentes tunc demum comperimus convenarum ac civium multitudinem juxta famam illius, nihilque imparem opinioni nostræ fuisse. Illuc enim universum Saracenorum genus confluxisse putares a solis ortu et occasu ab aquilone et mari ; unde in tanta incolentium colluvie

homines coangustati in circuitu ædes struere atque habitare inceperunt, adeo ut per multas adjacentes urbes, etc.

Post diem quintum (ab adventu nempe Sophronii et sociorum in urbem Panormitanam) ad majorem amiram introducimur, etc. Sistunt episcopum ministri. Tum ille per interpretem : Tenes, inquit, nostratem Deum orandi modum? Minime, inquit sapientissimus præsul. Is vero : Cujus rei gratia? Respondet episcopus, quod summus ego sacerdos Christi sum, Christique servorum Mystagogus, de quo prophetæ et justi olim vaticinati sunt. Non sunt, inquit Amiras, apud vos revera prophetæ ; sunt vero nomine, non enim ab illis abalienatus esses ob tuas doctrinas, neque a recta deflexisses, etc. His responsis attonitus, extemplo nos in carcerem retrudi jubet : ducti incedebamus media urbis platea in popularium conspectu. Christianorum permulti subsequebantur (erant Panormi multi Christiani, fueruntque usque ad Roberti et Rogerii tempora) etc. Tandem in demonsterium (id est, carcerem) conjicimur ; id autem lacus est (id est, fossa) quatuor desuper et gradibus depressum habens pavimentum, adeo ut illi ostiolum pro fenestra esset.

20. *In carcerem conjiciuntur.* — «Sunt et eodem carcere conclusi promiscueque nobiscum miseriarum mercaturam facientes Æthiopes, Tharsenses (legendum forte Thraces aut Thracesienses) Hæbrei, Longobardi, tum christiani nostrates (sc. Siculi) e diversis locis profecti in queis quoque erat sanctissimus Melitensis episcopus duobus compedibus pedes adstrictus, etc. Dum in his versamur, execrabilis ille dies stati apud hosce sacrificii recurrit : quo die memoriam se facere jactitant sacri illius, quod olim Abram fecerat, quando datum arietem pro nationis participe (id est, loco hominis) victimam Deo immolant (magnam illam solemnitatem Turcæ Beyram appellant, et quando celebratur, peregrini Meccam veniunt), etc. In hac diei celebritate archiepiscopi comburendi cepere consilium, malisque dæmonibus offerendi sanctissimum Christi Pontificem, etc. Verum hæc audientes senes quidam canitie juxta, et priores, togaque honestissimi ad populum habiti, consilio factum improbarunt, etc. Itaque mali consiliarii in archiepiscopum et nos consilium Deo nolente, jam ex illo in hunc usque diem persistimus ærumnis multis detenti, etc.» Quare hæc Epistola a *Theodosio* monacho in carcere scripta. Quid dein Sophronio episcopo ac Theodosio factum sit, incompertum, inquit Octavius Cajetanus citatus, qui addit, *Sophronium* Panormi numerari inter sanctos, quorum nullus est cultus, siculi nec in Ecclesia Syracusana. Saraceni captis incensisque Syracusis, jam tota Sicilia præter *Taurominium* potiti, libere per insulam discursantes, quidquid urbium, oppidorum locorumque in Sicilia repererunt, incendiis præter *Panormum* fædarunt. Inde postmodum et terra et mari excurrentes, non modo Siciliam omnem, sed et Calabriam, Apuliamque ad Peloponesum usque deprædantes populabantur, inquit Fazellus lib. 6 Decadis Poster. pag. 380.

21. *Nicetas magna fide Vitam S. Ignatii edidit.* — Symeon logotheta, qui in Basilio Macedone restitutionem Ignatii cum anno tertio ejusdem imperatoris, ejus mortem cum anno duodecimo, *Germaniciæ* vero expugnationem cum an. XIII perperam copulat, quique subinde in Chronologiam peccat, expeditionem tamen Syriacam morti Ignatii recte subnectit, (de Sicula enim nullam mentionem facit). Sed cum utraque ad eumdem annum pertineat, et Nicetas, tam expeditionis Siculæ, quam mortis *Constantini* Basilii imp. filii, quæ anno sequenti accidit, meminerit : manifestum est, eum Vitam sancti *Ignatii* paulo post sequentem Christi annum elucubrasse ; cum bellum Siculum per annos tres continuatum fuerit, ut anno sequenti videbimus. Baronius quidem num. 55, arbitratur, Nicetam *Ignatii* Vitam hoc anno conscripsisse, quod de conciliabulo a Photio anno sequenti habito nullum verbum habeat. Verum *Nicetas* hoc anno eidem operi finem imponere non potuit ; cum de Constantini Basilii imper. filii morte, quæ anno sequenti juxta ipsummet Baronium contigit, mentionem faciat. Nicetas itaque Paphlago, qui cognominatur *David*, aliquo ex sequentibus annis Vitam illam publicavit, nec conciliabuli a *Photio* anno sequenti celebrati verba fecit, quia Vitam tantum S. Ignatii scribere sibi proposuerat. Præter Vitam illam reliquit orationes elegantissimas in singulos quosque Apostolos, aliasque, quas Combefisius græce et latine in Auctario suo ultimo Græco-Latino Bibliothecæ Veterum Patrum edidit, et in Apparatu, quem Bibliothecæ Concionatoriæ sanctorum Patrum præfixit, apposite monuit, *Nicetam*, qui Ignatii Vitam cum omni fide ac diligentia exaravit, eo magis a Catholicis faciendum, quo schismatici et heterodoxi ab eo abhorreant. Montacutius in Notis ad Photii Epistolas, et Hankius part. 1. de historicis Byzantinis cap. 18, ubi *Photium* defendendum suscepit, aiunt eum fontem esse et originem calumniarum omnium in Photium excogitatarum ; cum tamen testes Nicetæ coævi, et monumenta publica tunc confecta omnibus ejus dictis fidem adstruant ; imo et Constantinus Porphyrogenneta, qui in Vita Basilii Macedonis avi sui Photiique patroni, in ejusdem avi laudibus totus est, eum sedem Constantinopolitanam invasisse dissimulare non potuerit : «Jam vero», inquit num. 44, «viro inclyto patriarcha Ignatio sancte Deoque placitis moribus vita perfuncto, opulentaque canitie, ac virtutum obvallante choro, cunctisque laudantibus, virumque prædicantibus e vivis exempto, et ad meliorem vitam translato, ei (nempe Photio) rursus Ecclesiam rite reddidit, qui non rite sibi antea eam vindicare visus erat ; legitimeque ac canonice sapientissimum Photium in regia urbis vacante sede constituit.» Quare calumniarum adversus Ignatium et Nicetam confictarum nulla ratione habita, horum tempo-

rum Historiæ Chronologiæque enucleandis solum operam navavi.

22. *Anni Alphonsi M. diversimode deducti.* — Ad num. 59 et seq. *Alphonsus Magnus* Gallæciæ et Legionis rex crucem auream eximiæ pulchritudinis Ovetensi Ecclesiæ donavit, in qua inscriptio legitur, quæ oblationis tempus notat : « Et operatum est in castello Gauzon, anno regni nostri XVII, discurrente Æra CMXVI » , anno scilicet Christi DCCCLXXVIII. Exhibet eam integram Baronius ex Morale lib. 5, capite 19, et ex his notis temporariis anno DCCCLXI, num. 66 infert, *Alphonsum M.* eo Christi anno in Gallæcia regnare cœpisse, et *Ordonium* naturæ debitum solvisse. Verum, ut ipsemet ex Morale laudato hic observat, *Alphonsus M.* ab Ordonio patre quinquennio ante mortem ejus in regni consortium adscitus fuit, ideoque annus ille XVII regni ejus, non a morte patris, sed ab anno quo cum eo regnare cœpit, desumitur. Quare tam Baronius, quam Mariana lib. 2, cap. 16, ea Inscriptione innixi, *Ordonii regis* mortem male præverterunt; cum aliunde constet, eam anno DCCCLXVI contigisse.

23. *Alfredus Angliæ rex ad extremas angustias redactus.* — Ad num. 61 et seq. Danis in Anglia Mercios, Northumbrios et omnia, præter Occidentis paucas provincias, sub imperio hoc tempore tenentibus, plurimi, relicta Barbaris patria, et emenso Oceano, foris novas sedes quæsierunt. Et sanctorum corporibus timentes, illa secum in viæ solatium, reditusque spem detulerunt : « In hoc quoque persecutionis turbine », inquit Westmonasteriensis ad hunc Christi annum, « constituti fideles Christi episcopi, cum sanctorum reliquiis, et Ecclesiarum thesauris, populisque regionis, trans mare fugerunt ». Hinc Belgium, inquit Alfordus num. 1, quo plerumque secedere hac ætate soliti, Angliæ sanctorum exuviis merito gloriatur. Crescente autem paganorum multitudine, cum Dani omnes, quotquot in Britannia supererant, in unius *Alfredi* Angliæ regis caput regnumque conspirarent ; ipse latebras suas et *Adelingiam* insulam repetere coactus fuit. Ibi pius princeps in seipsum disquirere quid in Deum peccavisset, quo tam gravem ejus manum flagellumque mereretur : et illud imprimis occurrebat adolescentiæ vitium : solitum supra alios et communem plebem se nimium efferre : quod voce quidem castigarat olim *sanctus Neotus* ordinis S. Benedicti in Anglia abbas, qui anno circiter superiori animam Deo reddiderat. Is enim insigni vaticinio, nubila illi tempora et infelicitatem prædixerat : « Quam quidem adversitatem », ait Asserus ad hunc Christi annum, « præfato regi illatam, non immerito ei evenisse credimus, quia in primo tempore, cum adhuc juvenis erat, animoque juvenili detentus, homines sui regni sibique subjectis, qui ad eum venerant, et pro necessitatibus suis eum requisierant, et qui depressi potestatibus erant, suum auxilium, ac patrocinium implorabant. Ille vero noluit illos audire nec aliquod auxilium impendebat : sed omnino eos nihil pendebat. Quod beatissimus vir Neotus, adhuc vivens in carne, qui erat cognatus suus intimo corde doluit, maximamque adversitatem ob hoc ei venturam, et spiritu prophetico plenus, prædixerat. Sed ille, et piissimam viri Dei correptionem parvi pendebat, et verissimam ejus prophetiam non recipiebat. Quia igitur quidquid ab homine peccatur, aut hic aut in futuro necesse est ut aliquo modo puniatur, noluit verus ac pius judex regis insipientiam esse impunitam in hoc sæculo; quatenus illi parceret in districto judicio. Quare idem sæpe dictus Alfredus, in tantam miseriam sæpius incidit, ut nemo subjectorum suorum sciret ubi esset vel quo devenisset ».

24. *Insignis victoria a militibus Alfredi relata.* — Quæ olim Alfredo *S. Neotus* dixerat, hoc anno evenit. Dum necessitate compulsus latere cogitur *Alfredus*, Dani ferro flammaque miscent omnia, donec *Hubba*, *Hingar*, et *Alfdeni* frater, cum tribus et viginti navibus, enavigato Oceano, ad *Dannomiam* appellunt. Multos illi habebant milites belloque exercitatos quos *Hubba* in Kinwicum arcem pugnare jubet, ubi Alfredi milites, loci natura magis quam suis viribus fisi sese receperant. Hi ubi se inclusos viderunt et omni subsidii spe destitutos, ex arce descendunt silentio, et subito motu inopinatos adorti, mille ex eis et ducentos opprimunt, reliquis ad naves vix fuga lapsis. Insignis ea victoria fuit, et amplissima spolia, ac *Hubba* cæterorum princeps Christianorum manibus occubuit.

25. *Dani ab ipsomet Alfrido devicti.* — Alfredus rex, dum milites sui fortiter pugnant, « cum paucis suis nobilibus, et vassallis, per silvestria et gronnosa Summersetensis plagæ loca, in magna tribulatione inquietam vitam ducebat. Nihil enim habebat, quo uteretur, nisi quod a paganis, et etiam a Christianis, qui se paganorum subdiderant dominio frequentibus irruptionibus, aut clam, aut etiam palam, subtraheret ». Quod Asserus hic *gronnosa Summersetensis pagæ loca* vocat, Malmesburiensis lib. 2. de Reg. cap. 4. paulo latinius reddidit, ut Alfordus citatus num. 7 observavit, *insulam quamdam palustri uligine vix accessibilem*, *vocabulo Adelingiam.* Sed cum aliquandiu Alfredus pauperem vitam ibi egisset, cœpit tandem munita, in qua latuerat insula, hostem quærere, ipsumque insigni victoria debellavit : « Eodem anno », inquit Asserus ad hunc annum, « post Pascha, Aelfred rex, cum paucis adjutoribus, fecit arcem in loco qui dicitur Aethelingæ et de ipsa arce, semper cum nobilibus vassallis Summurtunensis, contra paganos infatigabiliter rebellavit. Iterumque in septima hebdomada, post Pascha ad petram Eghbritha, quæ est in Orientali parte saltus qui dicitur Selwud, latine autem Silva magna, britannice Coit Maur, equitavit. Ibique obviaverunt illi omnes accolæ Summurtunensis plagæ et Wiltunensis, omnes accolæ Hamptunensis plagæ qui non ultra mare,

pro metu paganorum navigaverant. Visoque rege sicut dignum erat, quasi redivivum post tantas tribulationes recipientes; immenso repleti sunt gaudio, et ibi castrametati sunt una nocte. Diluculo sequenti illucescente rex in castra commovens, venit ad locum qui dicitur Æglea: et ibi una nocte castrametatus est. Inde sequenti mane illucescente, vexilla commovens, ad locum qui dicitur Ethandum, venit: et contra universum paganorum exercitum, cum densa testudine atrociter belligerans, animoseque diu persistens, divino nutu tandem victoria potitus, paganos maxima cæde prostravit, et fugientes usque ad arcem percutiens, persecutus est; et omnia quæ extra arcem invenit, homines scilicet, et equos, et pecora confestim cædens homines surripuit; et ante portas paganicæ arcis, cum omni exercitu suo viriliter castrametatus est ».

26. *Gurmundus Danorum rex baptizatur.* — Locus in quo pugnatum, quod ab Assero *Ethendum* appellatur, dicitur hodie *Edigton*, estque in Wintoniensi agro: « Cumque ibi per quatuordecim dies Alfredus remoraretur », uti narrat Asserus, « pagani fame, frigore, timore, et ad extremum desperatione perterriti, pacem ea conditione petierunt, ut rex nominatos obsides, quantos vellet, ab eis acciperet, et ille nullum eis daret: ita tamen qualiter nunquam cum aliquo pacem pepigerat. Quorum legatione audita rex, sua ipsius misericordia motus, nominatos quantos voluit obsides ab eis accepit. Quibus acceptis, pagani insuper juraverunt, se citissime de suo regno exituros. Necnon et Godrum rex eorum, Christianitatem subire, et baptismum sub nomine Aelfredi regis accipere promisit. Quæ omnia ille et sui, ut promiserant, impleverunt. Nam post hebdomadas, Godrum paganorum rex, cum triginta electissimis de exercitu suo viris, ad Alfred regem, prope Ethelingam, in loco qui dicitur Alre pervenit: quem Aelfred rex in filium adoptionis sibi suscipiens, de fonte sacro baptismatis elevavit ». Mutavit et nomen in baptismo neophytus rex, et qui prius *Godrum* sive *Gytro*, vel *Gusmundus* vocabatur, *Athelstanus* appellatus est: « Datæ ei provinciæ Orientalium Anglorum et Northanymbrorum, ut eas sub fidelitate regis, foveret jure hæreditario, quas pervaserat latrocinio », inquit Malmesburiensis lib. 2 de Reg. cap. 4, qui addit, concessis honoribus abusum esse *Athelstanum*, et diu sub Danorum jugo, etiam sub iis, qui Christi castra sequebantur, insulam gemuisse.

27. *Alfredus Adelingiæ monasterium condit.* — Restitutus in regnum *Alfredus* votum, cui sese obstrinxerat priusquam victoria potiretur, solvit, et Adelingianam arcem « in monasterium monachorum ob suæ moræ memoriam, ad exaltationem sanctæ Ecclesiæ commutavit », inquit Ingulphus pag. 26: quod fusius narrat Asserus pag. 18, subditque: « Primitus quia nullum de sua propria gente nobilem ac liberum hominem, nisi infantes, qui nihil boni eligere, nec mali respuere præ teneritudine invalidæ ætatis adhuc possunt: qui monasticam voluntarie vellet subire vitam, habebat: nimirum quia per multa retroacta annorum curricula, monasticæ vitæ desiderium ab illa tota gente, necnon et a multis aliis gentibus, funditus desierat: quamvis perplurima adhuc monasteria in illa regione constructa permaneant, nullo tamen regulam illius vitæ ordinabiliter tenente (nescio quare) aut pro alienigenarum infestationibus, quæ sæpissime terra marique hostiliter irrumpunt, aut etiam pro nimia illius gentis in omni genere divitiarum abundantia: propter quam multo magis id genus, despectæ monasticæ vitæ fieri existimo: ideo diversi generis monachos in eodem monasterio congregare studuit. Primitus Joannem presbyterum monachum, scilicet Ealdsaxonum genere, abbatem constituit: deinde ultramarinos presbyteros quosdam et diaconos, ex quibus, cum nec adhuc tantum numerum, quantum vellet, haberet, comparavit etiam quamplurimos ejusdem gentis Gallicæ, ex quibus quosdam infantes in eodem monasterio edoceri imperavit: et subsequenti tempore ad monachicum habitum sublevari ».

28. *Joannes Æthelingiæ abbas genere Ealdsaxo erat.* — Ex eodem Assero intelligimus, *Altfredum* regem non tantum *Joannem* ex Gallia, sed etiam Grimbaldum advocasse, « Grimbaldum, inquit, sacerdotem et monachum, venerabilem videlicet virum, cantatorem optimum, et omni modo Ecclesiasticis disciplinis et in divina Scriptura eruditissimum, et omnibus bonis moribus ornatum ». De Grimbaldo infra sermo erit. Sed quoad Joannem abbatem, quem Alfredus rex Æthelingensi cœnobio præfecit, non levis controversia est, de qua inter alios legendus Mabillonius Sæc. v Benedict. part. 2, in venerabilis Joannis abbatis Æthelingiensis Elogio historico, ubi primum ostendit, hunc *Joannem* ex antiqua Saxonia oriundum fuisse, deceptosque qui eum *Eastsaxonem* ex Eastsaxonia seu Anglo-Saxonibus Orientalibus ortum duxisse crediderunt; Asserus enim ad annum DCCCLXXXIV, Ealdsaxonum nomine antiquos Germaniæ Saxones intelligit, nullusque hac in re eo fide dignior interpres: « Magnus, inquit, paganorum exercitus de Germania in regionem antiquorum Saxonum, quod Saxonice dicitur Ealdsaxum, supervenit ». Vide dicta anno DCCXXIII, num. 5, certumque maneat *Eald-Saxones* istos veteres Saxones, et quidem Frisonibus finitimos fuisse; quod non transmarinis Britanniæ Saxonibus, qui a veteri Saxonia eo migravere sæculo quinto, sed Germanicis competere manifestum est, ideoque et *Joannem* Æthelingiæ abbatem, genere non Scotum, sed Germano-Saxonem extitisse.

29. *Cum Joanne Scoto Erigena confundi non debet.* — Baronius num. 62 *Joannem* Æthelingiæ abbatem a *Joanne Scoto* Erigena, Carolo Calvo familiari, non distinguit, qua in sententia multi alii fuere. At Joannes iste genere Scotus erat;

Hincmarus enim Rhemorum archiepiscopus, cui iste *Joannes Scotus* notissimus ac familiaris fuit, in posterioris operis de Prædestinatione cap. 31, eum *Scottigenam* appellat, id est, Scottum genere, Scottis genitum et e Scotia seu Hibernia ortum. Scottigenam etiam dicit Anastasius Biblioth. in Epistola ad Carolum Calvum de Areopageticis, eorumque versione : qua in Epistola Joannes Scottigena, istius versionis auctor, laudatur, diciturque *barbarus*, *in finibus mundi positus ;* quod homini Hiberno signanter convenit. Nec est quod quis dicat, *Joannem abbatem*, non ex veteri Saxonia ab Ælfredo accitum esse, sed ex Gallia, ubi tum Joannes Scotus morabatur. Nam, ut inquit Mabillonius, in Gallia etiam tum degebat *Joannes Altsaxo ;* certum enim plures ex gente Saxonica Corbeiæ in Gallia monachos habitasse. Præterquam quod Joannes Æthelingiæ abbas loco laudato *presbyter ac monachus* dicitur, et Ælfrido ipsi *a sacris :* quæ officia *Joanni Scoto* attributa non leguntur. An vero præter *Joannem Altsaxonem*, etiam *Joannes Scotus* ab Ælfredo in Angliam vocatus sit, ut Malmesburiensis aliique quidam sensere, negare nos cogit Asseri silentium, qui viros doctos ab *Ælfredo* adhibitos accurate commemorans, unum ex nomine *Joannem*, genere *Ealdsaxonum*, presbyterum ac monachum adducit, et verisimile non est, *Asserum* Ælfredi æqualem ac familiarem, qui et ipse unus ex invitatis erat, *Joannem Scotum* prætermisisse, qui alios tam diserte distinguit. Idem Asserus Joannis Æthelingiensis abbatis pietatem plurimum laudat, et a duobus prædonibus præmio conductis fraudulenter occisum narrat. De eo plura Mabillonius citatus et Alfordus hoc anno num. 18. Vita sancti *Neoti* abbatis Sæc. IV Benedict. part. 2 legenda. Ejus mortem ante restitutionem Alfredi in regnum Angliæ accidisse insinuant verba Asseri num. 27, a nobis relata; de eo enim tanquam demortuo, ut recte Mabillonius animadvertit, loquitur.

JOANNIS VIII ANNUS 7. — CHRISTI 879.

1. *Ludovici imperatoris obitus.* — Sequitur annus Redemptoris octingentesimus septuagesimus nonus, Indictione duodecima consignatus, quo quarto idus Aprilis, die Parasceves jam vesperi moritur Ludovicus imperator, qui reliquit post se filios duos ex Ansgarde priori conjuge, id est, Ludovicum et Carolomannum, ex posteriori, Adeleide nomine, genuit Carolum posthumum cognomento Simplicem. Ad horum autem singulos reges Hincmarus Rhemensis archiepiscopus de regno optime disponendo scripsit Epistolas, de quibus agens[1] Frodoardus hæc summatim ex eis : « Item, inquit, scripsit ad hunc Ludovicum solum de consilio a se petito, quale sit utile regi consilium, et qualiter debeat agere judicium et justitiam, et quid hæc boni conferant observata, quidve mali neglecta irrogare soleant, etc. Item ad regem Carolomannum adolescentem, et ad episcopos admonitionem de disponendo regali ministerio, per capitula, et aliam admonitionem ad eumdem regem similiter per capitula scripsit scilicet ». Hæc Frodoardus. Sed ad Joannem Pontificem veniamus.

2. *Joannis papæ consilium de novi imperatoris electione.* — Cum Ludovici obitum accepisset Joannes papa, Synodum Romæ indicit[1] celebrandam mense Maii, ad quam dum vocat Anspertum Mediolanensem archiepiscopum, hæc inter[2] alia habet : « Quia Carolomannus corporis, sicut audivimus, incommoditate gravatus, regnum retinere jam nequit : de novi regis electione, ut omnes pariter consideremus, vos prædicto adesse tempore, (nempe ad kalendas Maias) valde oportet. Et ideo antea nullum absque nostro consensu regem debetis recipere. Nam ipse, qui a nobis est ordinandus in imperium, a nobis primum atque potissimum debet esse vocatus atque electus, etc. » Cum vero Pontificis animus erga Carolum, Crassum cognomento dictum, propensior esset, eum, ut Romam legatos mittat, atque demum ipse veniat hortatur[3] : fuit iste filius Ludovici fratris Caroli

[1] Frod. hist. Rhem. l. III. c. 18.

[1] Aim. l. V. c. 39.— [2] Joan. Ep. CLV.— [3] Joan. Ep. CLX, CLXXII.

Calvi. Huic primo collatum est regnum Longobardiæ, inde vero Romam veniens, in die Natalis Domini coronatus est imperator, sed post biennium, ut idem qui supra Aimoinus affirmat [1]. Porro [2] Anspertum vocatum ad eam Synodum cum venire noluisset, idem Pontifex excommunicavit, quousque Romam veniat ad aliam Synodum celebrandam mense [3] Octobris. Interea autem de persona Caroli eligenda in imperatorem Joannes papa adhuc nutans et fluctuans, de ejus germano Ludovico assumendo agere cœpit, scripsitque de his ad eum [4] litteras. At tandem ad Carolum eligendum (ut dictum est) Pontificis deliberatio firmata est, vi cogente, cum ipse armatus irruperit in Italiam, ut suo loco dicendum erit. Fuit ergo usque ad coronationem Caroli biennio inter regnum et amplius.

3. *Deplorabilis Photii restitutio a Joanne papa culpabiliter facta.* — Ejusdem quoque anni initio decernitur legatio a Basilio imp. ad Joannem papam pro Photio, quam cum mense Aprilis ad Campanum littus appulisse, ipse Pontifex scisset, ut secure inde Romam venire posset, scripsit ad principem Capuanum [5] Padenulphum. Porro ejus legationis ea petitio erat imperatoris, ut Photium in communionem reciperet, ejusque ad Ecclesiam reditum, et patriarchatum sua auctoritate firmaret. Declarant hæc [6] litteræ ejusdem Pontificis redditæ hoc anno ad eum mense Augusti. Advenit etiam legatio patriarchæ Hierosolymitani tribus monachis credita una cum litteris ejusdem idipsum ab eodem Pontifice expetentis. Sed et cum iisdem legatis affuit Photii quoque legatio per Theodorum episcopum, cognomento Santabarenum, hominem versipellem, ad fallendum aptissimum, de quo superiori dictum est anno.

4. Quod autem non (ut par erat) pro Photio agentes causam legati rejecti fuerint a Joanne Pontifice, sed benigne recepti, et præter omnium spem, quæ pro eo peterent, impetrarent, causæ plures intercesserunt. Jam enim cum Græcorum imperium ita in Italia potens effectum ipse videret, cum Beneventani atque Capuani a Francis (ut Curopalates testatur) defecissent ad imperatorem : ei contradicere periculosum admodum judicavit, his præsertim temporibus, cum Romana Ecclesia non solum barbarico gladio, sed Christiano vicinorum comitum vexaretur. His accedebat, quod idem Basilius imperator in spem eum erexerat, fore ut sua classe liberaret ipsa Campaniæ Latiique littora et Etruriæ a Sarracenorum incursionibus. Addebatur ad hæc insuper, quod multa alia idem imperator ipsi papæ promitteret, maxime vero Bulgarorum Ecclesiam sub Romana diœcesi revocandam, quod vehementer Joannes optabat, et frequentioribus litteris expetebat. His omnibus accedebat, quod prætexebatur bonum pacis, et scissarum unio Ecclesiarum, quæ ob rejectum Photium, velut jugi terræ motu, tot annis, et cum eis totus Oriens quassaretur, cessaturum ipsum omnino, si Sedis Apostolicæ auctoritate Photius sedere concederetur; sin minus, graviora prioribus instare pericula, impendere mala nullo penitus curanda remedio. His jungebatur, quod mendaci relatione decepit Basilius imperator eumdem Joannem Pontificem, dum litteris testatus est, restitutionem Photii exoptare et petere magna instantia eos, qui essent adversæ partis, ordinatos scilicet ab Ignatio atque ejus prædecessore Methodio, quod tamen falsum erat. Hæc sunt, quæ permovere Pontificem potuerunt, ut quod nullus fecerat prædecessorum, ipse omnium maxima admiratione tentare ausus fuerit atque perficere, suadente istud prudentia carnis inimica Deo et Ecclesiæ semper adversa.

5. Hæc, inquam, Orthodoxorum omnium commovere animum vehementer, tanquam indignum facinus Romano Pontifice, penes quem plus valeret, et majoris esset ponderis gratia imperatoris, quam sanctissimorum prædecessorum scriptis obfirmata, et juramentis stabilita de Photio nunquam recipiendo sententia, cui et ipse Joannes, cum esset archidiaconus, coram universa Ecclesia consenserat, et magna assertione juramenti religione firmaverat atque subscripserat. Accedebat ad scandalum, quod nihil penitus fecisset Photius, cujus causa quoquo modo restitui mereretur, neque vel levissimum edidisset pœnitentiæ signum; imo multa deteriora prioribus facinora perpetrasset, quorum causa arctioribus esset anathematis vinculis innodandus, et gravioribus suppliciis puniendus. Utpote qui reversus Constantinopolim, mox præter fas jusque, contra statuta Patrum, in contemptum Œcumenicæ Synodi, cujus fuerat damnatus sententia, et aliorum Conciliorum et Romanorum Pontificum Decretis publice editis, ausus esset cathedram erigere contra cathedram, et sacra facere adhuc excommunicatus, et conferre sacros ordines ipse omnibus destitutus, sedens loco Ecclesiæ in Palatio Magnaura adversus Ignatium legitimum patriarcham. Quo etiam defuncto, insiliret statim, ut prædo in silva, in ejus cathedram, et in Ecclesia exerceret carnificinam in omnes qui Catholicæ essent communionis. Quod igitur Joannes papa loco supplicii persolverit præmia scelestissimo viro, magnam existimationi suæ et cathedræ pontificiæ notam inussit. Hinc puto factum (si quæ tamen veritatis vel saltem species mendacii apertissimi esse potuit) quod ob nimiam Joannis animi facilitatem et mollitudinem, abjecta penitus omni virilitate, fractus animo, sacerdotalis constantiæ expers, atque robore enervatus, non papa ut Nicolaus et Hadrianus, sed papissa fuerit contumeliæ loco dictus; utpote quod qui nec resistere sciret eunucho, quique vinceretur a semiviro, non vir, sed esset femina potius nuncupandus; et sic nomen contumeliæ transierit posteris rerum insciis in veritatis opinionem, atque ita a compluribus

[1] Aim. l. v. c. 40. — [2] Joan. Ep. CLXXVII. — [3] Ibid. Ep. CLXXXII. — [4] Ibid. Ep. CXCVII. — [5] Ibid. Ep. CLXVIII. CLXIX. — [6] Ibid. Ep. CLXX.

decantatum fuerit, Joannem octavum papam fuisse feminam; sicque jactata vulgo invenerit eo modo locum fabula. Ejusmodi plane scommatibus proscindi sæpe solere levioribus de causis Romanos Pontifices a maledicis et otiosis, quis Romæ versatus ignorat? Certe quidem non maledicos tantum, sed et sapientes atque prudentes provocasse adversum se Joannem Pontificem, quæ dicentur inferius, demonstrabunt, jam in eum omnibus redditis infensissimis, quod una legatione prodegerit tot tantosque bene insumptos labores, haustosque sudores sanctissimorum Pontificum, Nicolai et Hadriani prædecessorum.

6. *Joannis papæ litteræ circa Photii restitutionem per legatos missæ in Synodo legendæ, turpiter a Photio falsatæ ostenduntur, facta collatione cum veris.* — Quanta autem mala ejusmodi factum Joannis secuta sint, nemo, puto, numerare facile poterit, utpote quod quæ tunc cœpta in hanc usque diem infeliciter eadem perseverent. Quæ enim non ausus sit impius, ubi sensit non habere, ut antea, adversantem Pontificem, sed faventem? Parum illi fuit ejus favore sedere securum, nisi etiam curasset perdere, a quo fuerat restitutus, Rom. Pont. Quibus autem consiliis, et quibus artibus, scies postea, modo autem rerum gestarum seriem prosequamur. Cæterum etsi visus est successoribus Pontificibus Joannes culpabilis, cum Photium restituerit; haud tamen illorum reus est criminum, quibus ab eodem Photio aspergitur in Synodo ab ipso Constantinopoli una cum legatis Apostolicis habita, quam et nuncupavit octavam. Erit plane, ut mireris, lector, cum oculis videris, et manu tetigeris perditissimi hominis imposturas et fraudes, portentosa mendacia et monstruosas falsitates, quibus miscuit omnes Joannis Epistolas. Appello hic, lector, patientiam tuam, quod de maximi momenti rebus agatur; cum imposturæ aperiendæ causa opus sit duplices Joannis papæ hic litteras reddere, conferreque simul, nimirum quas ipse Romæ scripsit, easdemque diversas redditas, utpote a Photio depravatas atque falsatas, sicque in ipsius Synodo lectas Constantinopoli: ut utrarumque facta collatione, perspicuo ipsa falsitas demonstretur, liberetur que Joannes calumniis, quibus falsarii hominis opera infamatur. Sic igitur Joannis hic reddentes Epistolam, ponemus in margine quæ falsarius ille in Græca sua translatione vel abstulit vel mutavit, ut tu ipse cognosces, cum ipsam ab eo in græcum translatam, et iterum in latinum conversam inferius leges: atque primum omnium quod ad Epistolam pertinet scriptam ad Basilium et filios impp. Joannes ubi ab imperatore legationem accepit, has ad eum litteras reddidit[1]:

7. « Dilectissimis ac excellentissimis spiritualibus filiis nostris Basilio, Constantino, et Alexandro gloriosissimis impp. semper Augustis.

« Inter claras sapientiæ et mansuetudinis vestræ laudes, o Christianissimi principes, aliquando cum puriore luce summæ devotionis longe lateque resplendet, quod amore fidei, quod charitatis studio, disciplinis Ecclesiasticis edocti, Romanæ Sedi reverentiam more prædecessorum vestrorum piissimorum imperatorum conservatis, et ejus cuncta subjicitis[1] auctoritati: ad cujus auctorem, hoc est, Apostolorum omnium principem, Domino loquente, præceptum est[2]: Pasce oves meas. Quam esse vere omnium Ecclesiarum Dei caput, et beatorum Patrum præcipuæ regulæ, et Orthodoxorum principum statuta declarant, et pietatis vestræ reverendissimi apices attestantur. Nihil est enim quod lumine clariore præfulgeat, quam pia devotio et recta fides in principe. Et quia Pontificii nostri reverentiam hoc ardore mentis, hoc religionis studio luculenter vestris mellifluis litteris exornatis, id nos ratione seu temporis necessitate inspecta, cum Sedis Apostolicæ nobis commissæ consensu et voluntate perficere jure Apostolico decet.

8. « Igitur petistis a nobis quatenus, Sede Apostolica sua pandente viscera pietatis, Photium reverendissimum in patriarchatus honore, in summi sacerdotii dignitate reciperemus, nostræque communionis participem faceremus, ne Ecclesiam Dei tanto jam tempore perturbatam pateremur amplius manere divisam scandaloque commotam. Nos itaque serenitatis vestræ preces congrua ratione admittentes, quia[3] Ignatium piæ memoriæ patriarcham de præsenti vita jam migrasse cognoscimus: temporis ratione perspecta, hoc modo decernimus ad veniam pertinere, quod nuper de ipso Photio, licet ipse absque consultu Sedis nostræ officium sibi interdictum[4] usurpaverit, gestum constat fuisse.

9. « Nos statutis Apostolicis non præjudicantes, nec beatorum Patrum regulas resolventes, quin potius earum auctoritatibus freti, qui Nicæni Concilii capitulo secundo apertissime dicunt: Quoniam plura aut per necessitatem, aut alias cogentibus hominibus, adversus Ecclesiasticam facta sunt regulam. Hinc et[5] Gelasius papa dicit, quod ubi nulla perurget necessitas, constituta Patrum inviolata serventur. Et sanctus Leo eodem spiritu præcipit, omittendum esse et inculpabile judicandum, quod necessitas intulit. Inde et Felix præsul, decessor noster in sua decretali Epistola voce consona dicit, aliter tractandam esse necessitatis rationem, et aliter voluntatis. Inde sanctum Concilium apud Africam gestum capitulo trigesimo quinto jubet, ut clerici Donatistarum in Ecclesia, propter Ecclesiæ pacem et utilitatem, si correcto consilio ad Catholicam unitatem transire voluerint, si hoc paci Christianæ prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur; non ut Concilium, quod in transmarinis partibus de hac re factum est,

[1] Joan. Ep. CXCIX.

[1] Ista de auctoritate Rom. Ecc. Photius in sua translatione non posuit. — [2] Joan. XXI. — [3] Nomen Ignatii sustulit Photius alia texens. — [4] Mutavit hæc in contrarium sensum Photius, ut vim passum se recepisse tunc sedem ab imp. dicat. — [5] Gelas. Ep. VI.

dissolvatur, in quo videlicet Concilio statutum est, ut ordinati in parte Donati, si ad Catholicam partem transire voluerint, non suscipiantur in honoribus suis. De hoc etiam beatus papa [1] Innocentius dicit capitulo quinquagesimo primo : Quod ii, qui a Bonoso hæretico ordinati sunt, propterea sint recepti, ne scandalum remaneret Ecclesiæ.

10. « Nunc itaque aliis patriarchis, Alexandrino videlicet et Antiocheno et Hierosolymitano atque omnibus archiepiscopis, metropolitis, episcopis et sacerdotibus, cunctoque clero Constantinopolitanæ sedis, qui de ordinatione beati Methodii et Ignatii reverendissimorum patriarcharum existunt, una voluntate, parique voto consentientibus, eumdem [2] Photium satisfaciendo, misericordiam coram Synodo secundum consuetudinem postulantem, in vera dilectione fratrem, in Pontificali officio comministrum, atque coram Synodo misericordiam quærendo, in pastorali magisterio consacerdotem, pro Ecclesiæ Dei pace et utilitate, amodo, Christo favente, recipimus et habemus.

11. « Quia et vos, Christianissimi imperatores Augusti , qui sanctæ reipublicæ clementissimo affectu gubernatis imperium, pro Christo [3] fungi legatione videmini, dum pro pace rogatis Ecclesiæ : et nos [4] quibus, secundum [5] Apostolum, omnium Ecclesiarum Dei sollicitudo incumbit , controversiam aliquam in Ecclesia Dei amplius remanere nolentes, hunc ipsum patriarcham cum omnibus sive episcopis, sive presbyteris , sive cæteris clericis, et omnibus laicis, in quos divini judicii fuerat censura prolata, ab omni Ecclesiasticæ sanctionis vinculo absolvimus, sanctæque Constantinopolitanæ Ecclesiæ judicamus recipere sedem, Dominicique gregis esse pastorem, illa scilicet potestate fulti, quam Ecclesia toto orbe diffusa credit nobis in ipso Apostolorum principe a Christo Deo nostro esse concessam, eodem Salvatore B. Petro Apostolo præ cæteris specialiter delegante [6] : Tibi dabo claves regni cælorum, et quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælis : et quæcumque solveris super terram, erunt soluta et in cælis. Sicut enim ex his verbis nihil constat exceptum : sic per Apostolicæ dispensationis officium et totum possumus proculdubio generaliter alligare, et totum consequenter absolvere, præcipue cum ex hoc magis præberi cunctis oporteat miserationis exemplum.

12. « Nam et legati Sedis Apostolicæ ab antecessore nostro, Hadriano videlicet almifico præsule, Constantinopolim directi, Synodi ibidem peractæ usque ad voluntatem sui Pontificis vigilanti studio subscripserunt [7] .... nec ab Apostolico manere : quia Sedes beati Petri cælestis regni clavigeri potestatem habet, ligata quælibet Pontificum congrua æstimatione absolvere. Quippe cum constet multos jam patriarchas, hoc est Athanasium, et Cyrillum Alexandrinos, Flavianum et Joannem Constantinopolitanos, Polychronium Hierosolymitanum synodice damnatos , per Apostolicæ Sedis postmodum absolutionem restitutos incunctanter fuisse.

13. « Eo tamen tenore ista statuentes, Apostolica duntaxat auctoritate, et sanctorum Patrum venerabilibus institutis decernimus, ut post hujus patriarchæ obitum, nullus de laicis vel curialibus in patriarchatus eligatur et consecretur honore, nisi de cardinalibus presbyteris, et diaconibus Constantinopolitanæ sedis, secundum sacros canones Spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentia consecratos ; quia nec præpropere contra canones Ecclesiasticos , decretaque majorum cito quilibet lector, cito acolythus, cito diaconus, cito sacerdos vel episcopus fiat. Qui in minoribus officiis sic diu perdurent, et vota eorum pariter et obsequium comprobetur, ut per tempora a majoribus instituta, comprobatis prius moribus, et bonæ vitæ meritis refulgentibus, ad summum sacerdotium postmodum veniant. Quoniam non est subito præripiendum vel usurpandum, quod diu vita probata meretur accipere. Nam si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus providenter curandum est, ut in Domini domo nihil sit inordinatum ; quanto magis elaborandum est, ut in electione ejus, qui supra omnes gradus constituitur, non erretur ? Nam totius familiæ Domini status et ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non sit in capite ; et inde fiet, ut omnis Ecclesiastica disciplina resolvatur, omnis ordo turbetur. Et ideo hoc, quod nos modo pro Ecclesiastica unitate et pace, quam Christus Dominus noster nobis dedit habendam, utcumque patimur esse veniale, inultum postmodum esse non poterit.

14. « Hoc etiam modo ista excellentiæ vestræ precibus moti, fieri jubemus, si ipse patriarcha Bulgarorum diœcesim, quam piæ memoriæ Nicolaus præcessor noster, Michaele ipsorum rege petente, Apostolicis doctrinis docuit, et per venerabiles episcopos suos lavit unda baptismatis, omnique Ecclesiastica regula et disciplina prout oportebat instruxit ; amodo suo juri vindicare, vel remittere nullo modo præsumpserit, nec aliquam cujusque honoris ibidem ordinationem fecerit..... ibidem sunt illicite ordinati episcopi vel sacerdotes..... archiepiscopo vel episcopis, qui ibidem videntur existere......... sacrum pallium, quo inter sacra missarum solemnia uti pontificibus solitum est, ipse patriarcha mittere præsumpserit.

15. « Porro pro tantis perturbationibus, quibus Ecclesia vestra longo jam tempore manet turbata, vestræ Augustali pietati obnixe suggerimus, ut Constantinopolitanum patriarcham digno honore venerantes, quasi patrem spiritualem, utpote inter vos et Deum adjutorem præcipuum, divina vobis, per quæ ad regnum perveniatis æternum, sedule annuntiantem, pio semper affectu colatis, et (ut

[1] Inn. Ep. XXVII. — [2] Omnia ista delevit Photius de venia coram Synodo petenda. — [3] Cor. V. — [4] 2. Cor. XI. — [5] Omnia ista a Photio sunt prætermissa usque ad sequens caput. — [6] Matth. XVI. — [7] Eadem lacuna in veteri scripto Codice.

condecet) in omnibus honoretis, quia pro temporali, quem illi exhibetis, honore, vos et hic temporalem magnificentiam habebitis, et in æternum multiplicem proculdubio recipietis ab illo, nempe, qui glorificantes se glorificare [1] testatur. Nec eorum verba falso prolata, qui scandalorum zizania super conspicuam segetem Domini seminare non cessant, vestra imperialis dignetur audire majestas, nec pro talium susurrationibus hominum, qui semper student scindere unitatem Dei, vestem Domini, Ecclesiam Christi, quique linguis suis semper [2] dolose agere non cessant, venenum aspidum portantes sub labiis suis, animum clementiæ vestræ adversus eum aliquatenus commoveatis, et summum sacerdotem vestrum Dei providentia in Ecclesiæ Christi regimine constitutum sic facile exhonoretis, quod nimirum sancto vestro imperio valde inhonestum et indecens esse videtur.

16. « Præterea mandamus etiam, ut omnes episcopos et sacerdotes, et cujuscumque ordinis clericos, qui de consecratione Ignatii bonæ memoriæ patriarchæ consistunt, sive in ipsa regia urbe manentes, sive alicubi extra, longe seu prope retrusos, clementi animo ad gremium et unitatem sanctæ Ecclesiæ revocetis, et ulnis extensis paterno affectu recipiatis et amplectamini, propriasque unicuique illorum jubeatis reddere sedes, ut sicut una est fides, unum in nobis baptisma, et omnes unum sumus in Christo; ita et isti qui ad unitatem et societatem Ecclesiæ Dei et corporis Christi redierint, et idipsum dicentes, perfectique existentes in eodem sensu, in eadem scientia, unus grex efficiantur, et unus pastor; nec audeant amplius dicere: Ego quidem [3] sum Cephæ, ego Pauli, ego Apollo, sed unius Christi veri Dei nostri, qui est pax nostra, et fecit utraque unum, uniensque cælestia cum terrenis pacificare dignatus est. Qui idcirco pro peccatis nostris mortuus [4] est, ut filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum. Nec enim poterit unitatis eorum firma esse compago, nisi eos ad insuperabilem soliditatem vinculis charitatis adstrinxerit: quatenus, Deo favente, absque omni perturbatione, vobis regnantibus, salvi et securi persistentes, pro salute vestra et pro statu reipublicæ, jugibus semper votis Dominum valeant deprecari.

17. « Quod si forte quidam extiterint cum eodem patriarcha communicare nolentes: admoneantur secundo et tertio ut sanctæ Ecclesiæ se unire procurent. Quod si acquiescere noluerint, in sua pertinacia manere volentes, sacra eos communione, his præsentibus missis nostris una cum Synodo, jussimus privari, quousque ad suum redeant patriarcham, et ad sanctæ Ecclesiæ unitatem, cum præcipue ipsi episcopi a nobis sint canonice excommunicati. Et ideo si eos in consortium suum receperit, aliquamve cum eis communionem habuerit, simili modo eumdem patriarcham cum ipsis episcopis Ecclesiastica communione judicamus esse privatum. Data mense Augusti die decima sexta, Indictione duodecima. Missa per Petrum presbyterum ». Hucusque in Codice Vaticano charactere Longobardo exarato, his ferme temporibus scripto, atque jam haud pridem cuso, sed mendose nonnihil.

18. Summa plane Dei providentia factum est, ut ejusmodi Joannis octavi papæ litteræ in nostrum usque tempus in ejus Regesto, sive ut dicunt vulgo, Registro, integræ servarentur, nec sicut aliorum plurium Pontificum Epistolæ perderentur: ut ex his etiam, sicut ex Nicolai et Hadriani Epistolis Photius millies possit redargui imposturæ, et falsitatis convinci. Ad usitatam impostor artem rediit falsandi litteras Romanorum Pontificum, et fingere nova scripta : nam præter ea quæ plus satis de ipso dicta sunt sub Nicolao et Hadriano Pontificibus, et in Synodo universali sunt proclamata, novæ rursus ab impostore prodiere falsitates; ut plane acciderit de his Joannis papæ litteris, quod de suis ab eodem Photio falsatis, Nicolaus in [1] Epistola ad Michaelem imperatorem exclamat, cum ait : « Ex his, inquit, quæ ibidem ex ea lecta sunt nonnulla addita, multa mutata, plura subtracta reperiuntur, et per omnia talis a vobis effecta est, ut aut nihil aut parum aliquid nos per eam de crebro dicti comministri nostri Ignatii disposuisse causa videamur ». Hæc tunc Nicolaus, quæ etiam nunc ab ipso oanne repetenda essent, si vivens videre potuisset, ut Nicolaus, quomodo suas missas Constantinopolim litteras Photius addendo, minuendo atque mutando, male pessimeque habuisset.

19. Sed quorsum hæc ipse? dices. Voluit scelestus quasi ex Joannis papæ litteris non solum suam restitutionem firmam roboratamque monstrare; sed et falsatis illis, probare etiam auctoritate ejusdem Pontificis octavam Synodum OEcumenicam esse damnatam; probatam vero recentem ab ipso adversus eam Constantinopoli celebratam, octavamque pariter nominatam in abolitionem legitimæ octavæ OEcumenicæ sub Hadriano Pontifice celebratæ. Ex quo grande malum illud evenit, ut pro germana octava, a Græcis maxime, accepta sit Synodus Photiana, ut factum inter alios a Zonara est videre, qui in sua canonum collectione et interpretatione, posuit loco octavæ OEcumenicæ Synodum Photianam sacrilegam, quam ipsam et Theodorus Balsamo universalem appellat, cujus et tres canones recitat. Sic et reliqua Græcorum schismaticorum colluvies. Tu igitur, lector, hic (amabo te) sede arbiter veritatis, atque ex litteris Joannis papæ in græcum a Photio redditis, et recitatis in secunda Actione suæ pseudosynodi, revocatis vero ad latinitatem a Federico Metio origine Græco, sed pietate Catholico atque fide Latino,

[1] 1. Reg. II. — [2] Psal. XIII. — [3] 1. Cor. I. — [4] Joan. XI.

[1] Nic. Ep. IX.

modo ob virtutum atque doctrinæ præstantiam creato Thermularum episcopo, veteratorias malas artes intellige. Extat ipsa integra Photiana pseudosynodus græce in scripto Codice bibliothecæ Columnensis, quæ fuit cardinalis Sirleti nota numeri quadragesimi primi, in quo sub Actione secunda eadem Epistola Joannis papæ recitatur ad imperatorem scripta, adeo mutata, ut vix quis cognoscat eamdem esse Joannis, quam nuper recitatam audisti. Sic enim se habet :

20. « Joannes servus servorum Dei, serenissimis dilectissimis filiis nostris spiritualibus, et Deo charis Basilio, Leoni, et Alexandro victricibus imperatoribus, triumphatoribus, et æternis Augustis ». Cur autem in titulo Joannis Epistolæ non insit Constantini nomen, id accidit quod, sicut ex Niceta dictum est, mortuus inter hæc fuerit Constantinus ipse Augustus primogenitus Basilii imperatoris :

« Puritas[1] et splendor vestræ rectæ fidei et sapientia et morum probitas et benignitas perspecta, o Christianissimi et maximi imperatores Romanorum, luminum instar in medio terræ micantes usque ad omnes fines, ad quos universus orbis, extenduntur et splendent : non enim sola recta fide præstantes, in aliis rebus vos oscitanter habetis, sed potius super vestram irreprehensibilem fidem superædificatis non lignum aut herbam aut arundinem, sed pretiosos lapides aurum et argentum, et ut breviter dicam, omnia alacri studio perficitis, quibus cognoscitis Deo rem gratam facere. Nihil vero Deo gratius esse dignoscitur, quam ut universæ ejus Ecclesiæ quascumque sol respicit, recta fide et mutua inter se dilectione et charitate viventes, illi singulis diebus gratias agant. Quapropter hanc unionem etiam in vestra Dei Ecclesia conspici et vigere vos percupientes, Romanam sanctam Ecclesiam per vestros legatos et sacras litteras adjutricem assumpsistis, pro certo habentes eam vobis futuram præsto ad id quod optastis. Neque vos primi id agere cœpistis, ut hanc rem excogitaretis, sed vestigiis prædecessorum vestrorum inhærentes; in quanam schola, quærere est etiam dignum, a principe videlicet Apostolorum Petro, quem Dominus omnium Ecclesiarum caput constituit, inquiens[2] illi : Pasce oves meas ; necnon a sacris et Orthodoxis sanctorum Patrum decretis atque doctrinis, quemadmodum sacræ et piæ vestræ litteræ testantur, id vero propterea facitis, quo magis vestræ fidei firmitas celebrata eluceat, et erga Deum dilectio sincera et efficax patefiat.

21. « Nihil enim aliud aptius et dignius contingere potest illis, qui in maximis dignitatibus et principatibus sunt constituti, quam rectæ fidei splendore, et Dei dilectione præstare contendere, et curare ut omnes, qui cum eadem fide Deum venerantur, dilectionis etiam vinculo uniantur, et constringantur. Quapropter vestris litteris obsequentes nos et mellifluis verbis deliniti, ignis instar accensi, cum universa nostra sanctissima Romanorum Ecclesia, unanimes et concordes surreximus ad ea omnia, quæ a vobis scripta sunt, prompto et alacri animo peragenda.

« Scripsistis nobis, noster dilecte fili, ut nostra Apostolica viscera misericorditer aperiremus, et omnes quotquot fuerint, qui in vestra Ecclesia vel propriis chirographis vel alio quovis pacto prævaricati sunt, et canonicis censuris obnoxii sunt effecti, reciperemus, et pacis et unionis curam haberemus. Quinetiam ante omnia Photium religiosissimum episcopum nostræ communionis hæredem et participem, et comministrum facientes ad magnum episcopatus culmen, et dignitatem patriarchalem iterum constitueremus, ne Ecclesia Dei multo tempore schismatum Deo exosorum, et malorum scandalorum fluctibus agitata permaneat.

22. « Nos vero vestræ serenitatis preces accipientes, ut rationales et justas et Deo acceptas, et tempus jam præsto esse, quod antea quærebamus et invenire Deum precabamur ; et rationi etiam congruum censentes, Ecclesiam Dei tranquillam reddere, misimus propterea[1] legatos, qui vestram perficerent voluntatem. Et licet pietas vestro Photio vim inferendo nos prævenit in illo restituendo videlicet, antequam nostri legati istuc venissent : hæc tamen nos supplemus non auctoritate nostra (licet hoc etiam facere possimus) sed Apostolicis Constitutionibus et sanctorum Patrum Decretis horum demonstrationem afferentes.

« Neque Ecclesiæ regulas jam diu traditas solventes, sed eas in quibuscumque, dum harum nimis exacta et immutabilis observantia servatur, divellit et destruit totam compagem corporis Ecclesiæ, ad quod conducit trahentes, ab ipsamet Ecclesia edocti. Secundus enim canon Nicænæ Synodi hæc habet : Quoniam frequenter vel a necessitate, vel alio quovis pacto coguntur homines Ecclesiasticos canones transgredi : et quæ sequuntur. Necnon papa Gelasius de seipso inquit, quod ubi vis non apponitur, sanctorum Patrum statuta inconcussa maneant. Similiter etiam sanctissimus papa Leo in eodem spiritu præcipit, dicens : Ubi vis non præcedit, immobilia permaneant sanctorum Patrum statuta : ubi vero necessitas et vis reperitur, ibi ad id, quod convenit Ecclesiis Dei, ille qui potestatem habet dispenset. Ex necessitate enim, juxta divinum Apostolum, etiam legis fit mutatio. Felix præterea papa consona etiam dicit : De hoc enim oportet animadvertere, ut ubi necessitas contigerit, sæpenumero etiam Constitutiones Patrum transgredi licet. Sancta etiam Synodus Carthaginensis ait trigesimo quinto capite : Manda-

[1] Ferme totum principium a Photio immutatum : quod enim visum sit exile præconium imperatoris, voluit illud gloriosius prædicari. — [2] Joan. XXI.

[1] Ista addidit Photius, et mutavit in contrarium sensum, quæ de seipso habebantur.

mus, ut Donatistarum clerici iterum ad Ecclesias revertantur, licet etiam a Synodo fuerint damnati. Synodus etiam Synodum abrogasse reperitur propter unionem Ecclesiæ et concordiam. Et Innocentius papa ait : Isti a Bonoso ordinati hæretico recipiantur, ne iterum scandala in Ecclesia Dei oriantur.

23. « Neque solum istis, licet tales essent ut ex illis fuissent ut hæretici damnati, Apostolica tamen Sedes Ecclesiæ pacis curam gerens manus adjutrices porrexit, verum etiam Orthodoxis episcopis et patriarchis ad ipsam confugientibus (sicut nunc religiosissimus Photius) et auxilium implorantibus opem tulit. Nostis omnino magnum Athanasium episcopum Alexandrinum et Cyrillum et Polychronium Hierosolymorum, Joannem quem dilectio vestra Chrysostomum appellat, Flavianum etiam Constantinopolitanum : hos enim a Synodis damnatos et reprobatos, cum ad sanctam Romanam Ecclesiam confugissent, Apostolica Sedes hæc nostra confirmavit, et ad priorem dignitatem restituit. Si igitur qui ex Donatistis, et ex Bonoso ordinationem acceperunt, et ab Ecclesiæ Catholicæ limitibus fuerunt ejecti a Synodo numerosa, iterum ab alia Synodo recipiuntur, et in sacerdotum numero collocantur, ut Ecclesia Dei indivulsa, ut a schismatibus integra et libera permaneat (nihil enim oculis Dei magis execrandum et abominabile conspicitur, quam is, qui schismatum auctor in Ecclesiis extiterit ; et nihil jucundius vel charius ejus bonitati, quam Ecclesiæ suam integritatem, perfectum erga Deum amorem, et erga proximum dilectionem conservare) multo magis viros Orthodoxæ fidei illustres, et vitæ gravitate et rerum peritia celebres, non oportet illos contemni [1], obnoxios pœnitentiæ jugo gravari, sed ad priorem dignitatem restituere.

24. « Cum enim [2] semel Apostolica hæc Sedes claves accepisset regni cælorum a primo et magno Pontifice JESU Christo per principem Apostolorum Petrum cum illi dixisset [3] : Tibi dabo claves regni cælorum, et quæcumque solveris super terram, erunt soluta et in cælis : et quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælis, habet facultatem omnes ligandi atque solvendi, et juxta prophetam [4] Jeremiam, evellendi et plantandi : hac de causa nos auctoritate usi principis Apostolorum Petri cum universa Ecclesia [5], affirmamus vobis, et per vos etiam sanctissimis fratribus et comministris nostris patriarchis, Alexandrino, Antiocheno et Hierosolymitano et reliquis episcopis et sacerdotibus, et universæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, nos convenire et consentire vobis, vel potius Deo in omnibus, quæ a nobis vos petistis. Et primum quidem nos recipere Photium admirabilissimum et religiosissimum archiepiscopum et patriarcham fratrem nostrum, et comministrum nostrum, et communionis cum sancta Romanorum Ecclesia consortem et participem, et hæredem, non solum propter alias virtutes, quibus ille præstat, verum etiam propter scandala e medio tollenda, et pacem Dei, et dilectionem ad invicem inter nos firmandam. Recipite etiam ipsum vos certo et firmo animo, et charitate et fide, omne iniquitatis et malitiæ venenum, et duplicitatem et ambiguitatem de cordibus vestris avellentes, sicut ipsum recepit Romana Ecclesia.

25. « Didicimus [1] enim fere ab omnibus, qui huc veniunt ex illis qui istic versantur, Photium omnibus prærogativis præstare coram Deo non solum sapientia et prudentia circa res divinas et humanas, verum etiam circa omnes virtutes morales, et curam divinorum præceptorum, tanquam irreprehensibilem operarium celebrari. Neque justum duximus, talem virum otiosum et inutilem permanere, sed in altum in vestra Ecclesia iterum elatum et lucentem consueta sibi et Deo dilecta opera exercere, tum erga sacerdotes, tum etiam erga episcopos. Quapropter eumdem resumentes sermonem, vobis dicimus, suscipite virum istum absque ulla dubitatione.

« Nec [2] aliquis pro sui excusatione adducat injustas Synodos adversus ipsum habitas, neque (ut multi stupidiores opinantur) Decreta prædecessorum nostrorum beatorum Pontificum, Nicolai videlicet et Hadriani adversus Photium lata accuset : non enim recepta fuerunt ab ipsis quæ contra sanctissimum Photium gesta fuerunt. Nullus per chirographa vestra occasionem sumat ad schismata fovenda cum illo et ad invicem : omnia enim jam sedata sunt et abrogata, omnia quæ contra Photium gesta sunt, irrita et nulla, per nos minimos in manibus principis Apostolorum reposita sunt, et per eum in humeros JESU Christi Agni Dei, qui tollit peccatum mundi.

26. « Recipite [3] igitur ipsum apertis ulnis, fratrem videlicet nostrum et comministrum. Recipite episc. Dei et irreprehensibilem. Recipite patriarcham vestræ Ecclesiæ. Confirmate erga illum dilectionem, fidem, et cum observantia obedientiam, et per hunc erga sanctam Romanam Ecclesiam eamdem confirmate. Qui enim illum non recipit, nec ea quæ a nobis et sancta Romanorum Ecclesia de illo decreta sunt, recipit ; nec is adversus nos bellum suscipit, sed adversus sanctum Petrum Apostolum, vel potius adversus Christum ipsum Filium Dei, qui ita honoravit et glorificavit Apostolum suum, ut ipse ab eo haberet facultatem ligandi atque solvendi.

« Hoc [4] etiam rogamus pietatem vestram, ut in memoriam revocetis, ex quo tempore scandala

[1] Ex se hæc addit Photius. — [2] Multa hic a Photio prætermissa noscuntur, quibus Sedis Apostolicæ auctoritas prædicatur, et Hadriani prædecessoris legatio memoratur. — [3] Matth. XVI. — [4] Jerem. I. — [5] Hæc omnia addita a Photio impostore.

[1] Additamentum item est impostoris totum quod sequitur. — [2] Sunt ista Photii additamenta contra Synodos in ipsum celebratas. — [3] Ejusdem falsarii sunt hæc verba supposita. — [4] Adjunxit et omnia ista, quæ sub hoc capite continentur ad securitatem sui Patriarchatus falsitatis architectus Photius.

et schismata in vestram Ecclesiam ingressa sunt et ejus integritatem corruperunt, horum malorum nullam aliam fuisse causam, nisi quod vos imperatores admisistis blasphemias et calumnias adversus Pontifices et patriarchas vestros, ac reliquos Dei sacerdotes; necnon quod vos parvipendistis dilectionem et fidem et honorem et observantiam erga illos. Rogamus itaque divinam potentiam vestram, ut ex nunc aures obturetis imperii vestri a Deo electi calumniis et obtrectationibus adversus Pontifices, quas pravi illi homines et malis solum gaudentes vobis suggerere solent; et eos tanquam piacula et abominationes, iniquas verborum illorum sagittas repellere velitis : patriarchas autem vestros in honore habere, et quasi proprios patres existimare, et tanquam Dei et hominum mediatores venerari : ipsi enim vigilant pro animabus vestris, et quæ pro salute vestra faciunt, vobis a Deo semper deprecantur. Necnon, ut par est, pro iis quibus vos Deum offendistis errantes, sacrificia ipsi offerunt : ut vobis Deum placent, benevolum illum vobis reddentes. Neque id solum, verum etiam pro tranquillitate et duratione potentiæ vestræ, et pro victoria adversus hostes obtinenda Deum nostrum misericordem orant. Doctores etiam et magistri vobis existunt, dum vos admonent, ut ea faciatis, quibus regnum cælorum acquiratis.

27. « Præterea vos præ aliis diligere noscuntur; non enim adulatorum amicitiam sectari sciunt vobiscum, et adulatorum instar vos diligere, sed potius charitatem, quam ipsos docuit Christus Jesus per sanctos Apostolos suos. Non oportet igitur vestros patriarchas a vobis contemni, tum propter ea omnia, quæ prædiximus, tum etiam, ut juxta Domini præceptum illos diligatis. Nec vos lateat, quod si hoc feceritis, non solum honores illorum consequemini, quos vos honoratis et colitis, sed illum potius, qui eorum manibus in altari ministratur, videlicet Christum, qui pro peccatis omnium Deo offertur: qui enim illos honorat, Deum honorat; et qui illos adversatur et respuit, Deum ipsum respuit. Falsas itaque detractiones et obtrectationes, per quas zizania et schismata et scandala in Ecclesia Dei oriuntur, et dividunt inconsutilem Christi vestem, tanquam venenum aspidum, vestrum imperium vitet. Et potius sanctissimo Photio fratri et comministro nostro opem ferat in omnibus, quæ ad Ecclesiæ bonum regimen faciunt.

28. « Eos [1] etiam, qui ipsum non quo par est honore habent, argue ut corrigantur : sæpe enim quos Dei timor et erga divina religio et pietas non correxit, imperatorum et principum indignatio in eos irruens modestiores reddit. Idque si feceris, regnum tibi cælorum comparare certo scito, et sempiternam imperii tui durationem et pacis confirmationem. Si vero id minus feceritis, pro certo habeatis, quod nunquam schismata deerunt in Ecclesia Constantinopolitana.

[1] Consuit et ista Photius sui causa.

« De [1] hoc etiam legem condere, tuum imperium a Deo custoditum monemus, ut post obitum sanctissimi Photii comministri et fratris nostri nullus e sæculari ordine ad pontificalem dignitatem eligatur et ordinetur, sed potius ex presbyteris cardinalibus, ex iis videlicet, qui Catholicæ Ecclesiæ sunt adscripti, vel ex ejus diaconis, vel aliis sacerdotibus, qui existunt sub sede Constantinopolitana, juxta sacros canones, ut ne contra Ecclesiasticam regulam et sanctorum Patrum canones res vestræ peragantur. Procedere autem hunc volumus per singulos gradus Ecclesiæ satis probatum [2], primum lectorem, deinde acolythum, postea diaconum, deinde presbyterum, et tandem episcopum, si tamen bonum habuerit testimonium de se, de pietate, et scientia; quoniam dum in inferioribus gradibus aliquod temporis spatium immoratur, ejus virtus et probitas agnoscitur, et hoc pacto oportet vestros patriarchas progredi, non ex tempore præoccupare singulos gradus, ut in domo Domini nihil inveniatur incompositum et inordinatum. Qui enim supra omnes gradus collocatur, irreprehensibilis in omnibus oportet reperiatur.

29. « Nec [3] quia nos vestræ Ecclesiæ paci et quieti consulentes, Photium religiosissimum fratrem nostrum recepimus, sicut et papa Hadrianus Tarasium ejus avunculum, hoc jam vobis pro consuetudine et regula usurpetur : quæ enim raro bona sunt, non possunt lex fieri multis et pro lege sumi. A Domino enim nostro Jesu Christo edocti, etiam nos viscera misericordiæ recipientes, condonavimus vobis repetitionem vestram tum de Photio, tum de aliis sacerdotibus ex altera ordinatione existentibus indultum concessimus. Quicumque vero in futurum ausus fuerit id iterum committere, pœnitentia ex canone a nobis absque ulla remissione, et damnatio illi irrogabitur.

30. « Rogamus [4] etiam hoc pietatem vestram, ut neque frater et comminister noster Photius sanctissimus, nec alius quispiam successorum ejus in futurum in Bulgaria ordinationes habeat, neque propriis manibus, neque per pallium illuc missum, neque per defensorem prædictam provinciam Bulgarorum ut propriam ministret. In alieno enim solo non decet alios ædificare. Prædecessor enim noster Nicolaus felicis recordationis precibus principis Bulgariæ Michaelis Apostolicis doctrinis gentem illam educavit, et per religiosos suos episcopos omnes Ecclesiasticas regulas et canones, et quæcumque ad Christianam religionem pertinent cum illis tradidisset, eos perfecit : licet nonnulli audacter surripuerint nobis prædictam provinciam, quæ ad eos non attinebat; ordinationes etiam et consecrationes Ecclesiarum, et omnia quæcumque

[1] Sunt ex Joannis Epistola, licet habeant aliqua verba a Photio addita, ut illud, *post obitum sanctissimi Photii*, etc. — [2] Cum prætermissos audis ostiarium et exorcistam a Latinis omnibus inter primos quatuor ordines annumeratos, scias a Græcis corruptum locum. — [3] Sunt addita ista a Photio quæ hoc capite continentur. — [4] Sunt Joannis, sed nonnulla miscuit Photius.

facere minus oportebat, peregerint. Quapropter præter prædicta, et hoc etiam vobis notum facimus, ut si aliquando episcopos ibi degentes contra nos aliquid delinquere deprehenderemus, et canonicis pœnis illos subjiciemus, non habeant vos ad quos confugiant, sed potius vos inveniant in hoc nobis concordes nec dissentientes.

31. « [1] Oramus præterea imperium vestrum Christo dilectum, ut congregetis episcopos et presbyteros cujuscumque ordinis Ecclesiastici et civilis, qui a nobis dissentire videntur, ubicumque fuerint intra terminos vestros, eosque ad vos ducendos curetis, et moneatis ut ipsi uniantur Ecclesiæ Dei, et Photio sanctissimo patriarchæ fratri et comministro nostro nobis unito. Proprias pontificales et sacras vestes, gradus etiam illis restituite, et viscera misericordiæ illis aperite, ut quemadmodum unus Deus, unum baptisma, una fides, ita et nos ipsi unum simus etiam in Christo, et per vestram piam doctrinam unum pariter nobiscum sint, et in Ecclesiæ Dei perfectione coordinati et conjuncti nobiscum in Christi sanctissimum corpus, ut in eadem mente et in eadem voluntate permanentes, Deum omnium glorificemus. Nec aliquis in posterum dicat [2], Ego quidem sum Cephæ, ego vero Pauli; sed ut omnes hoc dicamus, quod Christi sumus crucifixi et mortui pro nobis, qui per suam passionem quæ in terris sunt et quæ in cœlis, invicem conciliavit; et nos Deo conjunxit et Patri per seipsum, et mutua dilectione et communione. Si vero a vobis eos advocatos monentes et hortantes et orantes, ad unionem Ecclesiæ convenire vobiscum, semel et iterum et sæpius obedire illi noluerint, neque nostris litteris obtemperare et suammet lucrari salutem, sed in priori sua pertinacia et temeritate permanserint : istiusmodi homines præcipimus ab immaculati corporis et sanguinis Domini nostri JESU Christi perceptione alienos fore quousque uniantur sanctæ Dei Ecclesiæ et Photio sanctissimo patriarchæ fratri et comministro nostro. Et postea hoc peracto, quæ sequuntur justam illorum damnationem in his litteris non scripsimus, ne amplius prorogaretur oratio prætermodum, sed in commonitorio conscripsimus religiosissimi Petri presbyteri et cardinalis nostri legati, una cum Eugenio et Paulo religiosissimis episcopis, ut cum ipsis præsidens in Synodo una cum sanctissimo Photio fratre et comministro nostro, Dei oculum qui omnia videt et semper vigilat, ante suos oculos habentes et inevitabilem divinam justitiam, et suam conscientiam immaculatam et inculpatam conservantes, omnes res Constantinopolitanæ Ecclesiæ, et quæcumque indigent correctione, et quæ, ut par est, declinare debent, ut id, quod melius est et conducibilius Dei Ecclesiæ peragatur. Cælestis Imperator piam potentiam tuam custodiat ». Hucusque ex Photiana versione Joannis papæ Epistola.

[1] Delevit impostor vocem *Mandamus* et nomen Ignatii, et posuit *Oramus*, etc. — [2] 1. Cor.

32. Vidisti imposturas, lector, veritatis amator et cultor, et execratus es procuIdubio, quas in profano etiam homine, nedum sacerdote, episcopo et patriarcha, sed et in ethnico, omnisque divinæ et humanæ legis experte barbaro non improbare non possis, totque falsitates admixtas litteris non privati alicujus et ignoti hominis, sed ab Apostolica Sede ex episcoporum Concilio datis, nec ad vilem aliquem terræ filium, sed ad ipsum Orientis imperatorem, nec otiose vel leviter de rebus nullius momenti conscriptis, sed quæ maximi omnium ponderis essent, ut merito tanti auctorem sceleris improbare et execrari, ipsumque facinus abominari, atque horrere tanquam funestum aliquid ab imis inferis proditum a principe tenebrarum per filium tenebrarum nominetenus lucis angelum mentientem Photium, omnino debeas. Sed his adhuc detestabiliora videbis, cum modo reddemus ejusdem Joannis papæ Epistolam ad Photium ipsum datam , eamdemque ab eodem Photio in græcum translatam ; atque collatione habita cum autographo, quæ molitus sit impius, æque cognosces. Eidem namque legato Petro presbytero cardinali, Constantinopolim profecturo una cum nominatis episcopis, Joannes papa ad Photium has litteras [1] dedit :

33. « Experientia tuæ prudentiæ litteris Pontificio nostro delatis satis ubertim comperta, altitonantem Dominum, piissimas ei grates agentes, laudavimus, qui postulatus dat omnibus sapientiam, et in domo faciens unanimes habitare, salvat omnes in se sperantes, et protegit se in veritate quærentes, quique neque probos, reos, neque facit pios, tyrannos : tamen juste judicans, beatis quibuslibet æterna præmia, et infelicibus, reservato interim pœnitudinis tempore nisi resipuerint, æterna confert supplicia. Prædictis quoque litteris præconia nostra legentes, affectum tuum cognovimus, et quam sis nunc erga nos devotus, satis evidenter reperimus : verum in quo nostra merita non suffragantur, Deo dimittimus ; et in quo nos humanis laudibus quicumque mortalium elevare conantur, fragilitatem naturæ nostræ cum summa formidine, eodem Deo præ oculis habito, contemplamur. Scimus enim (ipso [2] dicente) quia qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur.

34. « Quod dicitur autem, sanctam Constantinopolitanam Ecclesiam in te convenire, teque privatam sedem recipere, missos vero nostros tecum minime consecrare, de adunatione omnium Deo gratias agimus ; sed missis nostris ideo de hoc mandatum non dedimus, quia nil certitudinis, qualiter ipsa sedes haberet, antea comprobavimus. Nunc vero, sicut de pace et adunatione ipsius Ecclesiæ valde gaudemus ; ita et de dissensione nolentium acquiescere contristamur, quia Salomone testante [3], quasi peccatum ariolandi est re-

[1] Joan. Ep. CCI. — [2] Matth. — [3] 1. Reg. XV.

pugnare, et sicut genus idololatriæ nolle acquiescere.

« Verum[1] super receptione privatæ sedis nos debuimus antea consuli. Tamen quia obeunte fratre et coepiscopo nostro Ignatio, te Constantinopolitano throno præsidere audivimus : tantum ut pax augeatur et jurgia cessent, multimodas Deo gratias agimus. Tu autem omnium mentes demulcens, omnes paternis ulnis amplectere, omnes dispersos congregare non desinas, omnes colligere sollicite stude ; quia sicut S. papa Leo Magnus scribit, Sedis Apostolicæ, (inquiens), moderatio hanc temperantiam servat, ut severius agat cum obduratis, et veniam cupiat præstare correctis.

35. « Et cum non sit reprehensibilis erga correctum quantacumque miseratio : si satisfaciens coram Synodo[2] misericordiam secundum consuetudinem postulaveris, ac si evidenti correctione uteris, et peritiæ non oblivisceris, nullius damna moliaris, quin potius exilia eorum qui tibi non velle consentire dicuntur, studiose dissolveris, eosque suis Ecclesiis et honoribus restitueris, et si (quia spiritualis filius noster Basilius Christianissimus imperator apud nos pro te multis precibus intervenit) omnes uno voto, uno consensu et una concordia in tua restitutione convenerint : veniam pro pace sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ tibi concedimus, communionem quoque et gradum coram[3] Synodo misericordiam quærendo nihilominus reddimus, et ut sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ præesse debeas, consentimus ; ita tamen ut deinceps de laicis in eadem Ecclesia episcopus contra sanctorum Patrum statuta nullatenus ordinetur ; et omnis illa mala consuetudo abinde penitus amputetur, juxta capitulum, quod super hac re in venerabili Synodo, tempore scilicet decessoris nostri Hadriani junioris papæ Constantinopoli habita, est congruentissime promulgatum.

36. « Reliqua vero, quæ litteræ tuæ a nobis fore censenda exspectant : dato commonitorio nostris legatis, Petro venerabili presb. card. nostro, deliciosisque consiliariis nostris, quædam scriptis, quædam autem verbis injunximus, qui juxta censuram nostri Apostolatus instructi de omnibus, cuncta (Deo præ oculis habito) contemplantes, et admittenda ubi fas est, admittere studeant, et corrigenda sub æquitatis libramine corrigant.

37. « Præterea sicut vestra pars suum velle conatur accipere, ita et[4] nos diœcesim nostram Bulgaricam, quam Apostolicæ recordationis sanctissimique domini papæ Nicolai certamine Sedes Apostolica recepit, ac Hadriani æque beatissimi præsulis tempore possederat, summa nobis celeritate restitui volumus. Et de cætero omnem ordinationem Ecclesiasticam ab Ecclesiæ Constantinopolitanæ præsulibus in eadem diœcesi Bulgarica, auctoritate Apostolica amputamus ; ipsos autem ordinatos ibidem episcopos , et omnes alios inferioris ordinis clericos, ut inde se subtrahant, et ab invasione Bulgaricæ nostræ diœcesis se omnino compescant, decertare procures. Quibus si tu aut pallium dederis, aut quamcumque illis ordinationem feceris, vel donec nobis obediant, cum eis communicaveris, pari excommunicatione cum eis teneberis annexus ». Hæc ad Photium Joannes.

Porro ille sciens quanta inesset in Apostolicis litteris auctoritas ; lecturus cum esset eas in Synodo, ad persuadenda quæ vellet, addidit et abstulit pro arbitrio, quæ sibi sunt visa. Quænam autem ista fuerint, ex recitatione ipsius Epistolæ ex secunda ejusdem Actione depromptæ, latinitateque ab eodem Metio redditæ, satis intelliges ; sic enim se habet :

38. « Joannes episcopus, servus servorum Dei, Photio sanctissimo fratri et comministro patriarchæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ.

« Sapientiam et prudentiam fraternitatis tuæ in tuis litteris cum perspexerimus, instar[1] tonitrui cælitus missi ex Deo resonantem et omnes terminos terræ suo strepitu replentem, pias Deo gratias et excelsas laudes retulimus, qui omnibus petentibus juxta eorum petitionem largitur sapientiam, et qui habitat in concordiæ domo, et fovet et protegit omnes qui in veritate spem suam in ipsum collocant : quique nec malos in finem rejicit, neque bonos ut in tyrannidem aliquam incidant, supra eorum vires permittit ; sed potius justitiæ æqualitate, ac judiciorum æquilibrio omnes res humanas dirigit et feliciter ducit. Et beatus ille, qui alacri animo præsenti tempore per pœnitentiam lapsos erigit : in cælis enim iste thesauros sibi thesaurizat ; hic etenim in hac felicitate permanens, fruetur sempiternis futuris bonis, cum revelabitur futura gloria. Tuas itaque prædictas humanissimas litteras cum accepissemus, et laudes nimias quibus nos exornas, et qua animi alacritate erga nos te habes, agnovimus, et quomodo pie et sane te geris. Licet laudes quas nobis tribuis, longe a nobis absint. Cum enim mortalem et mutabilem naturam nacti simus, non sunt laudes satis tutæ, et magno timore afficimur, illius videlicet, qui omnia videt et omnia prospicit, tum occulta, tum aperta, ne aliquo pacto aliter ab hominibus nos habiti, aliter in conspectu Dei reperiamur, et pro veris laudibus et optata gloria perpetuum dedecus lucremur. Sed hæc permittamus interea Deo, qui novit omnia, et quem nihil nostrum latet. Novimus enim ipsum dicere : Qui se exaltat, humiliabitur.

39. « Scripsisti nobis , quod sanctissima Dei Constantinopolitana Ecclesia in te recipiendo, concors et unanimis facta est, et quod[2] sedem rece-

[1] Ista de consulenda Sede Apost. Photius detruncavit in sua translatione. — [2] Hæc de misericordia quærenda coram Synodo abstulit Photius hic, et alias inferius. — [3] Hæc quatuor verba itidem decurtavit Photius. — [4] Hæc de Bulgarica diœcesi detruncavit Photius omnino.

[1] Photius versipellis flectit in laudem suam quod in Dei laudem Joannes dixerat de altitonante Deo. — [2] Tacet hic Photius, quod de privata sede, nempe quam in Magnaura erexerat vivente Ignatio.

pisti quæ tua erat et qua fueras orbatus. His de rebus, de Eccelsia videlicet et de tua restitutione, qua es ad propriam sedem restitutus, Deo ex corde et pro virili gratias agimus. Habebant etiam litteræ pietatis tuæ, quod nostri legati noluerunt quamprimum tibi comministrare. Et hoc factum dicimus, quia nondum illis permiseramus, ut ea facerent quæ præceperamus. Si enim mandatum nostrum habuissent, nulla ipsis fuisset dubitatio, nec alicujus mœstitiæ causam pietati tuæ præbuissent. Nec nos satis certi eramus de fraternitate tua, quod ad tuam sedem te Deus restituisset, et jam ipsam obtinuisses : si enim hoc rescivissemus, misissemus proculdubio (ut par erat) gratulaturi tibi pro tuæ sedis receptione [1]. Ne igitur interea iniquo feras animo: quod enim antea defuit jam ex superabundantia completum est.

« Didicimus præterea, quod sunt inter vos nonnulli schismatici, qui non quiescunt, sed in vanum laborant, et certamen diabolicum certant, juxta prophetam dicentem : Divisi sunt contriti, ut evellant et evertant ad se nonnullos simpliciores. Et quemadmodum gavisi sumus pro tua restitutione quam Deus operatus est, et unione facta Ecclesiæ : ita tristati sumus pro schismaticorum illorum interitu.

40. « Tu [2] vero, qui præstas sapientia et prudentia et gratia a Deo tibi largita, (quid enim habes quod non accepisti, et si accepisti, novimus te non gloriari quasi non acceperis) omnes tibi devincire humanitate contendas eos, qui a te procul sunt segregati et dispersi, misericordiæ viscera illis aperiendo, et benignitate illos complectendo, simul congregare ne graveris : Ut, quemadmodum sanctissimus papa Leo Magnus scribit, eos, qui quærunt humiliari in conspectu Dei, et unionem vobiscum quærere, suscipiamus. Sicut e contra adversus eos qui duro sunt corde, fortitudine et constantia et patientia illos vincamus , duritiæ etiam cordis illorum obsistamus. Similiter illis qui pœnitentiam quærunt, quæ lapsos sublevat, manus adjutrices præbeamus. Non enim est desperatio pœnitentibus , et petentibus misericordiam non est confusio.

41. « Quapropter fraternitatem tuam rogamus, ut Christi mores imitando , præcipue vero ejus humilitatem quam sustinuit pro salute generis nostri, non te [3] pigeat in Synodo prædicare Dei erga te misericordiam et auxilium, necnon sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ protectionem et tutelam, et laborem quem pro tua dilectione sustinuit, ut hoc pacto ædifices omnes pro communione nostra et animorum nostrorum concordia. Quandoquidem quæcumque ab illa petisti, obtinuisti etiam. Et sicut illi mos est, ut omnibus qui injuste patiuntur, opem ferat ; ita ejus auxilio tu non caruisti, sed divina ope et hujus sanctæ Sedis labore et studio ad sedem tuam es restitutus.

« Quapropter rationi congruum duco, ut hujus consueti auxilii necnon benignitatis, quam ipsis operibus singulis diebus experiris : de illa in omnem terram sonum emittere non obliviscaris, sed etiam ipsam sequere, et instar illius, nulli damnum inferas, nec aliquem a visceribus misericordiæ tuæ repellas. Si qui usque adhuc unionem cum tua pietate amplecti noluerunt, neque tecum convenire, ne desistas : sed potius laborem et certamen sustine, tum docendo, tum etiam sermocinando, et longanimi admonitione, necnon alacri et benevolo vultu, ut juxta Apostolum, vel omnes vel plerosque lucrari studeas et tibi conciliare : ac per te ipsi Deo accedentes, illos ad te, et per te ad Deum suscipere dignare. Sacerdotales etiam honores et eorum Ecclesias illis restitue.

42. « Et quemadmodum spiritalis filius noster imperator Basilius, pro te nos rogavit, et nos ejus petitioni rationabili et justæ et Deo gratæ obsequentes, fecimus cum tua pietate quod imperator petierat : eodem pacto te rogamus, ut tu etiam obliviscaris malorum, quæ adversus te commiserunt, qui a te fuerant abalienati [1]. Qui si revertantur ex corde, tua pietas honore insignita apertis ulnis illos recipere dignetur, ut omnes feliciter consentientes, ad conversionem et ad restitutionem tuæ sedis commune gaudium et diem festum et lætitiæ peragamus.

43. « Hoc etiam rogamus fraternitatem tuam ut nobiscum decernas, ut in posterum nullus sæcularis ex tempore ad pontificalem sedem assumatur, sed secundum gradum et ordinem procedens, et proprium unusquisque in suo gradu progressum virtutis ostendens, ita pontificalis sedis gradum obtineat. Qui enim aliter ascendit, Ecclesiasticis nostris canonibus contraria facit. Et volumus morem hunc, qui non est probandus, ab initio in vestra Ecclesia inventum, in posterum irritum abolere. Hoc [2] autem dicimus juxta Canonem editum in Synodo tempore Hadriani sanctissimi papæ et Tarasii beatæ memoriæ Patriarchæ Constantinopolitani.

« Synodum [3] vero contra pietatem tuam ibidem habitam irritavimus et annullavimus, imo et abjicimus, tum propter alia, tum etiam quod beatus papa Hadrianus prædecessor noster illi non subscripsit. Reliqua vero omnia de Ecclesiasticis rebus, quæ tua Epistola nobis insinuavit, scribere omittimus, quoniam de illis in commonitorio scripsi-

[1] Aliqua addit, et detruncat aliqua, quæ superius notavimus de consulenda Apostolica Sede aliis. — [2] Ista de laudibus suis Photius addidit. — [3] Joannes non ista habet, sed ut ipse misericordiam coram Synodo postulet, quæ Photius sustulit hic et inferius callide admodum.

[1] Detruncavit hic iterum quæ Joannes habet in sua Epistola de quærendo misericordiam coram Synodo. — [2] Hic falsarius et impostor astutissime convertit ad Hadrianum primum, quod dixit Joannes de Hadriano II satis expresse. At id ea de causa ab eo factum quod per illa verba Joannes probare se significaret Synodum Octavam sub Hadriano habitam Juniori. — [3] De abrogatione Synodi contra Photium facta nihil penitus in litteris Joannis ; apposuit hæc impostor, ut quasi Apostolicæ Sedis auctoritate damnaret (quod postea idem fecit) octavam Synodum sub Hadriano habitam. Porro cum hæc impostor apposuit, decurtavit quæ in conditione apposita Joannes habet de restituenda diœcesi Bulgarorum.

mus, cui etiam subscripsimus omnes pro tua restitutione, et illud Petro religiosissimo presbytero cardinali et legato nostro dedimus, quem misimus, ut una cum Eugenio et Paulo religiosissimis episcopis legatis nostris, Dei timorem præ oculis habentes, et suam conscientiam immaculatam conservantes, omnino vobiscum faciant quæ vestræ Ecclesiæ conferre noverint. Deus te conservet usque ad finem, dilecte frater reverendissime et comminister noster ».

44. Ecce tu jam vidisti, et conferens utraque exemplaria cognovisti, lector, quo tandem progressa impostoris audacia, et ausa sit falsarii animosa procacitas, ut tribus versibus istis ad epistolam Joannis ultimo loco additis, tantam molem illam, Œcumenicam, inquam, octavam Synodum, quam Occidens et Oriens, Pontifex, et imperator una cum episcopis et magistratibus tanto labore sunt conati erigere et stabilire (quantum in ipso fuerit) Photius mendaci stylo sit demolitus. Ut plane iterum repetendæ, quin et aliæ innumeræ sint addendæ Deo gratiæ, quod ad tam immane periculum evitandum, et immensum scandalum antevertendum voluerit divina providentia remanere integra exemplaria Joannis Epistolarum, unicum remedium ad falsitatem hominis perditissimi arguendam et imposturam aperiendam; quo nomine pariter (ut vidimus) et ipse de quo egimus, Pontifex Nicolaus summas gratias Deo rependit, quod ad convincendas falsitates ejusdem Photii in suis litteris impudenter admixtas, eorum exemplaria Romæ servaverit, sic dicens [1] in Epistola ad Michaelem imperatorem: « Verumtamen nos quomodocumque falsitati vel depravationi eadem sit Epistola submissa, grates innumeras agimus Deo, cujus inspiratione, et fidelia ejus exemplaria penes nos retinuimus, et cujus permissu, qui hæc vel authenticam ipsam scripsere, superesse noscuntur ». Hæc ipse. Sed nos dupliciter Deo gratias rependere obligamur, et quod Joannes, sicut et Nicolaus, missarum a se litterarum exscripserit et retinuerit exemplaria, et quod eadem cum Codice, quem Regestum vocant, sint in hanc diem in Vaticana Bibliotheca integra post tot naufragia Romanæ Ecclesiæ conservata; ut quod earum translatio facta per Photium fraudulenter, posset argui falsitatis: cum in multis aliis, tum in iis quæ operatus est ad demoliendam funditus Œcumenicam octavam Synodum, tam quod citationem ejusdem Synodi octavæ sub Hadriano habitæ, qua convincitur, eam recipere et comprobare Joannem, omnino erasit atque penitus abolevit, quam etiam quod disertis verbis addiderit, ab eodem Joanne Pontifice jam illam prorsus damnatam, irritam (ut ait) ac nullam redditam esse.

45. In hoc ipsum enim totus incubuit homo profanus, ut adversum se collectam Œcumenicam Synodum, in qua cubitalibus litteris (ut ita dixerim ejus scelera multipliciter notata essent, abolendam extinguendamque penitus, ut nec nominaretur amplius, laboraret. Sed et quod sciretur testificatione historiarum tum Græcorum, tum Latinorum octava Synodus Œcumenica celebrata esse Constantinopoli: ipse eodem in loco haberi, eodemque quoque nomine appellari voluit suam pseudosynodum, quam supponeret pro legitima octava Œcumenica habita per Hadrianum, usus ad decipiendos omnes recitatis superius ad ipsum scriptis, sed ab ipso falsatis litteris Joannis papæ. Ex quibus pariter detegas alias ejusdem nebulonis versutissimi imposturas. Quamvis enim idem Joannes Pontifex, tum in ipsa Epistola ad Photium scripta, tum in recitata superius ad imperatorem, citando dictam Œcumenicam Synodum, ut dictum est, eam visus est comprobasse; et nihilominus in additamentis Photii, idem ipse ejus damnator asseritur: non ista ipsi satis sunt visa, sed et ab illo falsatum est commonitorium ab eodem Pontifice datum Petro legato. Est mentio hujus commonitorii in ejusdem Joannis Epistola ad alios Apostolicæ Sedis legatos Constantinopoli adhuc manentes Paulum Anconitanum, et Eugenium Ostiensem, hoc pariter anno, eademque citata die conscripta, quæ sic se habet [1]:

46. « Reverendissimis Paulo Anconitano, Eugenioque Ostiensi episcopis.

« Quamvis contra nostram egeritis voluntatem, et Constantinopolim pervenientes, inquisita causa pacis Ecclesiæ et unitatis, Romam reverti nobisque omnia sub certa relatione debebatis referre; et quia primam legationem vobis commissam idonee non peregistis, secundam vobis ideo committere non debebamus; tamen Apostolicæ miserationis benignitate utentes, et in hac secunda legatione fideliter perficienda, vos huic Petro religioso presbytero Cardinis nostri familiarique nostro sociamus, quatenus ea, quæ pro pace et unitate Ecclesiæ Dei agenda sunt, secundum Apostolicos nostræ auctorititatis apices, et secundum commonitorii nostri tenorem capitulatim descriptum, sagaci valde intuitu simul agatis et ita definiatis, ut gratiam nostram, quam prius inobedienter agendo exasperastis, nunc fideliori devotione operando placabilem habere possitis. Data mense Augusti, Indictione duodecima». Commonitorium autem ipsum reperitur recitatum, sed falsatum a Photio ex more in Actione secunda Synodi Photianæ, octavæ mendaciter dictæ: quod etsi non sit invenire inter latine scriptas Epistolas ipsius Joannis, ut ex autographo possit argui falsitatis; tamen ex multis aliis idipsum consequi facile possumus, ut patebit. Ipsum autem græce scriptum, et latine a Metio redditum, sic se habet:

47. « Joannes episcopus, servus servorum Dei, Commonitorium fratribus Paulo et Eugenio episcopis; similiter et Petro presbytero cardinali, nostris Constantinopoli legatis.

« Cum primum, divina favente gratia, et in-

[1] Nicol. Ep. IX.

[1] Joan. Ep. CCIII.

tercessionibus sanctorum Apostolorum Constantinopolim ingressi fueritis, illuc divertite quo præcipiet imperator. Et antequam imperatorem visitaveritis, nulli alii Apostolicas litteras tradere velitis. Cum coram imperatore fueritis, litteras illi tradetis hujusmodi verbis illum alloquentes: Salutat vestrum ex Deo regnum spiritualis vester pater domnus Joannes Apostolicus papa, tuam ex Deo potentiam suis orationibus singulis diebus sancto Deo commendans, ut ille, qui vobis hoc dedit desiderium propter Ecclesiasticam pacem, tribuat vobis gratiam suam, et consoletur vos sua felici protectione, et perficiat in bonis desideria vestra. Si rogaverit imperator, antequam litteras legat sive capitula responsionis nostræ, hujusmodi verbis illi respondete : Si jubet imperium vestrum, videat Epistolas. Et si dixerit : Quid continent Epistolæ? illi respondete : Salutationes continent, et omnino recte perficiunt.

48. « Postridie salutaturi Photium sanctissimum accedite, et Epistolam illi tradite, salutantes illum decenter, talibus verbis : Salutat te domnus noster Joannes Apostolicus papa, et vult habere te fratrem et comministrum, sicut scripsit imperator, ut propter pacem Ecclesiæ reciperemus sanctissimum patriarcham Photium fratrem et comministrum nostrum, exaudiremus preces vestras, et præciperemus, ut coram nobis veniat ad Synodum, et ut recipiat ipsum universa Ecclesia : juxta tenorem litterarum nostrarum, illum recipite ut comministrum nostrum, atque ut Ecclesiæ Romanæ gratiam habeat. Surgentes, illi dicite : Mandat dominus noster sanctissimus papa, ut omnes, qui in diversis locis extra terminos extiterint, sive episcopi, sive presbyteri, sive quivis alii fuerint, et noluerint hucusque vobis communicare, vestro opere et labore uniantur Ecclesiæ Dei, et fiant unum vobiscum. Qui si venerint, recipite illos, ut pater recipit filios, eosque monebit sæpius, ut propter pacem Dei Ecclesiæ idem sentiant cum Apostolico, ut unius sint cum ipso voluntatis : recipientes videlicet Photium sanctissimum patriarcham, et cum illo una communicantes. Si autem venerint quicumque antea fuerant ordinati, recipiant sedes suas; qui vero deinde fuerant ordinati, accipiant ab episc. ipsis victum et vestitum necessarium.

49. [1] « Præsidentibus vobis in Synodo una cum prædicto sanctissimo patriarcha et legatis Orientalibus, una cum reliquis archiepiscopis et metropolitis, et omnibus sacerdotibus Constantinopolit. Ecclesiæ, primum legantur litteræ ad imperatorem missæ : et interrogetur Synodus, si illas recipit, et si observat testimonia quæ continent litteræ ipsæ. Quibus annuentibus, hæc dicite: Dominus noster sanctissimus papa omnium Ecclesiarum curam gerens, salutem etiam vestram et unionem et pacem procurans, misit nos servos suos, ut dispersos congregemus, et dissidentes conciliemus, et Ecclesiæ misericordiæ manum porrigamus, lapsos erigamus, ut omnes uno ore glorificemus Patrem cum filio et Spiritu sancto.

50. « Sequentes canones nostrorum Patrum dicimus, ut post obitum Photii sanctissimi patriarchæ nullus a civili dignitate Constantinopolitanam sedem ascendat, quemadmodum etiam litteræ nostræ testantur.

[1] « Volumus etiam, ut coram Synodo prædictum Photium sanctissimum patriarcham oretis, ut neque pallium in Bulgariam mittat, neque ordinet quemquam in ipsa provincia. Si enim hoc fecerit, juxta sacros canones illum arguemus.

[2] « Volumus præterea, ut coram universa Synodo promulgetur, quod Synodus habita adversus prædictum patriarcham Photium tempore Hadriani sanctissimi papæ, tum Romæ, tum Constantinopoli, ex nunc habeatur nulla et irrita, et non numeretur cum alia sancta Synodo.

« Advertite, ut juxta mandatum nostrum ita ambuletis, neque muneribus vos corrumpi sinatis neque adulationibus, neque minis et terroribus declinetis sive ad dextram, sive ad sinistram, sed regiam viam incedite, tanquam habentes locum et potestatem nostram, quam vobis propter Ecclesiæ pacem sumus impertiti, ut vestro labore et diligentia digne gratiam nostram et Apostolicæ Sedis obtineatis, et nostræ communionis sitis hæredes.

« Subscriptiones episcoporum qui interfuerunt Romanæ Synodo, ex qua prodiit commonitorium, et litteræ Petro legato datæ.

51. « Zacharias episcopus Ecclesiæ Anagninæ et Bibliothecarius Apostolicæ Sedis in hoc commonitorio pro receptione Photii sanctissimi patriarchæ propria manu subscripsi.

52. « Martinus episcopus Ecclesiæ Narniensis in hoc commonitorio Apostolicæ Sedis pro restitutione Photii sanctissimi patriarchæ propria manu subscripsi. Sic et aliqui sequentes.

« Dominicus episcopus Triventi.
« Florius episcopus Marturensis.
« Gaudericus episcopus Velitrensis.
« Stephanus episcopus Ferentinas.
« Leo episcopus Gabiensis (Sabinensis).
« Petrus episcopus Forosemproniensis.
« Leo episcopus Tarracinensis.
« Vualpertus episcopus Portuensis.
« Simeon episcopus Fundensis.
« Joannes episcopus Siminorum. (Sabinensis).
« Benedictus episcopus......
« Gregorius episcopus Silvæ Candidæ.
« Bonifacius episcopus Bleranorum.
« Theodorus episcopus Gallesiensis.
« Stephanus episcopus Nepesinus.

[1] Hic dempta aliqua superius notata de petendo veniam coram Synodo, Photio imposita, addita vero alia, ex recitatis litteris intelligere potes.

[1] Non preces tantum, sed excommunicationem continent Joannis litteræ de Bulgarorum causa. — [2] Vides idem additamentum hic a falsario, quod supra de abolenda octava Synodo fuit appositum.

Presbyteri cardinales.

« Germanus presbyter tit. SS. Joannis et Pauli.

« Petrus presbyter tit. sancti Chrysogoni.

« Benedictus presbyter tit. sanctæ Balbinæ.

« Hadrianus presbyter tit. sancti Laurentii.

« Joannes presbyter tit. sanctæ Ceciliæ.

Diaconi cardinales.

« Paulus diaconus subscripsi.

« Leo diaconus subscripsi ».

53. Audisti, lector, additamentum Photii de abrogatione Concilii OEcumenici octavi sub Hadriano Pontifice celebrati, jam superius apertissime redargutum falsitatis, ex recitatis Joannis papæ Epistolis. Sed detegitur in eodem commonitorio eadem etiam impostura ex ipsa subscriptione episcoporum, qua (ut vidimus) profitentur omnes, se commonitorio pro Photii restitutione subscribere. Quod si ex Synodi sententia definita fuisset damnatio OEcumenicæ Synodi, eademque commissa legatis in dato illius commonitorio : utique magis eam suis subscriptionibus expressissent, quam Photii restitutionem. His accedit etiam patens demonstratio illa, quod cum ipse Joannes in recitata Epistola ad Basilium imperatorem sæpe profiteatur uti se in eo restituendo dispensatione, certe non dissipationem et destructionem Concilii voluisse significat ; nam si illud Concilium abrogare constituisset, dispensatione uti opus non fuisset : dispensatio enim alicujus est legis dispensatio : si abrogata sit lex, non est ubi legis dispensatio locum habeat ; dispensatio itaque legis non abrogationem ipsius, sed moderationem semper intelligit : ac proinde manente integro Concilio OEcumenico in illa parte, qua Photium condemnavit, dispensationem locum voluit habuisse.

54. *Nomine Joannis papæ conficta Epistola a Photio* ; *ubi de additamento* Filioque *in Symbolo.* — At quod in his sumus, ut impostoris Photii falsitatum officinam penitus perscrutemur : adhuc aliæ ex ejus penetralibus falsitates produntur in lucem. Calumniatus est insuper eumdem Joannem Pontificem, quod eadem cum Græcis senserit de processione Spiritus sancti. Ad quod probandum Epistolam confinxit ejusdem Joannis nomine ad se scriptam; sed eam multiplici nomine in promptu est redarguere falsitatis. Epistola autem sic se habet ex græco in latinum a Metio nostro translata :

55. « Joannes episcopus, servus servorum Dei, Photio reverendissimo et Catholico fratri patriarchæ Constantinopolitano, gratiam desuper ad opera salutarem.

« Non ignoramus quod nonnulli eorum qui apud vos sunt, pacis parum studiosi de nostra Ecclesia et de nobis ipsis veritate neglecta, male loquuntur. Resque eo progressa est, ut parum absit, quin tua fraternitas de nobis, et de iis qui nobis sunt subditi, male sentiat. Et illi quidem nacti sunt occasionem, sicut etiam ego ipse affirmarem hujusmodi proposito satis congruam. Veritas tamen ipsa, uti se habet, nullo pacto est adulterata neque viciata, ut procedens sermo rem manifestam faciet, et Deus hoc ipsum nobis suo testimonio desuper confirmabit. Verum illi, instar eorum qui vinum aqua miscent et adulterantur, nonnulla a seipsis falsa fingentes et excogitantes adhibent. Oportet enim, ut dæmon, qui ab initio mali opifex fuit, et inter nos et Deum inimicitias posuit, ac deinde nostrum primum parentem a Dei amore separavit, et creatori suo inimicum illum constituit, etiam nunc aliquos habeat sui ministros, et hos ipsos impellat, ut inter Ecclesias scandalum aliquod concitent.

56. « Ego vero ad Deum potius auctorem et largitorem oculos dirigens, qui inimicitias etiam in Cruce sua morti tradidit, pro viribus, illorum hominum qui malis delectantur, ora obstruere contendo. Et hac de causa, etiam antequam tua fraternitas aliquid mihi significet, hæc tibi manifesta facere decrevi, ut de rebus nostris satis edoctus, aures minus præbeas iis qui contendere et conviciari student; sed ipsos rejicias potius et respuas, efficias præterea, ut alii eorum verbis fidem non adhibeant.

57. « Novit etiam tua fraternitas, quod cum nuper ad nos accessit is qui a te missus est, et de sancto Symbolo nos consuluit, quomodo invenit nos illud inconcussum, sicut nobis ab initio traditum est, conservare, neque aliquid addidisse vel detraxisse, cum recte noverimus, quod eos, qui talia facere audent, gravis condemnatio exspectat. Reverentiæ itaque tuæ iterum significamus, ut de hac additione in Symbolo (EX FILIO scilicet) tibi satisfaciamus, quod non solum hoc non dicimus, sed etiam quod eos, qui principio hæc dicere sua insania ausi sunt, quasi transgressores divini verbi condemnamus, sicut theologiæ Christi Domini eversores, et sanctorum Pontificum, et reliquorum sanctorum Patrum, qui synodice convenientes sanctum Symbolum nobis tradiderunt, et una cum Juda illos collocamus, quod eadem ipsa quæ ille, patrare non sunt veriti : non quia Dominicum corpus morti tradiderunt, sed quia Dei fideles, qui sunt ejus membra, schismate segregarunt et invicem diviserunt ; et ita æterno igni illos præcipites dantes, et multo magis seipsos, ut fecit prædictus Judas indignus Christi discipulus, suffocarunt.

58. « Arbitramur autem tuam reverentiam recte nosse, cum sis sapiens et doctrina præditus, quod dum, ut reliqui nostri episcopi nobiscum idem sentiant, totis viribus contendimus, non mediocrem id nobis molestiam affert. Et revera rem adeo gravem tam cito commutare, nullus id facere posset, licet brevi tempore ortum habuerit, nec multorum annorum spatio fuerit confirmata. Et hac de causa rationi congruum nobis visum est, ne violenter aliquis cogatur a vobis additionem illam dimittere, quam ipse adjecisse Symbolo se noverit, sed potius mansuetudine aliqua hujusmodi homines admonere, et paulatim a blasphemia re-

vocare. Pascite (inquit summus[1] Apostolorum Petrus) qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee, neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis. Qui igitur ita nos accusant, ac si talia male sentiamus, non jure nos accusant. Tuam itaque decet fraternitatem, neque scandalum aliquod adversus nos pati, neque a reliquæ Ecclesiæ corpore proscindi, sed potius nobiscum fidei agones sustinere cum prudentia et longanimitate, et alios qui a veritate declinaverunt, ad illam amplectendam revocare, ut pro his eamdem nobiscum mercedem recipias. Vale in Domino, reverendissime et Catholice frater ». Hæc apud Photium Joannis papæ nomine commentum et impostura ejusdem utique Photii, pro arbitrio scripta fingentis nisi potius alicujus alterius Græcorum ejusdem sententiæ assertoris illud sit opus.

59. Siquidem ipse Photius in Epistola illa, quam eo argumento ad archiepiscopum Aquileiæ conscripsit, quam suo loco inferius reddituri sumus, ejus Epistolæ a Joanne papa ad se conscriptæ nullam penitus habuit mentionem: quam si accepisset, magno certe præconio exhibuisset, vel saltem citasset, qui etiam mentiendo (ut videbis) aliquos ex Romanis Pontificibus ejus assertores sententiæ fuisse tradit; at de ipso Joanne cum verba facit, nihil de ejusmodi Epistola ab ipso scripta vel leviter saltem meminit, sed tantum de legatis ipsius Constantinopolim missis, et in Synodo antiquæ fidei professioni subscribentibus eo additamento, FILIOQUE, carenti. Sed de his calumniose nomine Synodi Œcumenicæ per Photium tunc gestis, hoc eodem anno, paulo inferius dicturi sumus.

60. His autem Joannis papæ temporibus in Romana Ecclesia absque aliqua ambiguitate usu receptum, ut Spiritus sanctus a Patre Filioque procedere diceretur, inter alia argumento est, «quod Joannes[2] S. R. E. diaconus scribens ad hunc ipsum Joannem Pontificem quatuor a se elaboratos libros Vitæ S. Gregorii papæ, ubi agit de Dialogis ab eo scriptis, et in Græcum a Zacharia papa translatis, juste queritur, quod cum ipse[3] S. Gregorius in eis asseruerit disertis verbis, Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere, illi textum corruperint, itaque verba, FILIOQUE, abradendo inde abstulerint, eos magnopere redarguens, quod audacter nimis, sicut et imprudenter, S. Gregorii textum ita corruperint; plane significans Romanam Ecclesiam nihil diversum ab ipso S. Gregorio papa sentire, nec Joannem, ad quem scribit, ab ea sententia discrepare ». Sed ad legationem Joannis papæ missam Constantinopolim redeamus.

61. *Aliæ litteræ Pontificis falsatæ, et legati Apostolici a Photio seducti.* — Dedit eidem Petro presbytero cardinali legato Joannes papa Epistolam ad clerum Constantinopolitanum, itidemque et ad patriarchas trium Orientalium Ecclesiarum, cujus duplex extat, altera[1] latina autographa in Regesto Joannis, altera in Actione secunda Synodi Photianæ, quam hic verbatim reddere, ne tua patientia, lector, abuti videamur, omittimus. Satis sit illud non ignorare, hanc sicut cæteras recitatas passam esse perditissimi hominis Photii imposturam, ut in illis Joannis verbis: « Venerabilem fratrem Photium coram Synodo misericordiam quærendo patriarchatus honore fungi volumus, etc. » Abrasit ista ille superbus professionem humilitatis insinuantia, et loco eorum (ut in cæteris fecerat) ista posuit: « Photius patriarcha sanctissimus et religiosissimus frater noster non dedignetur in conspectu Synodi gratiam et studium nostrum, quin potius viscera misericordiæ Romanorum Ecclesiæ prædicare, quod ab ea sit receptus. etc. »

62. Dedit et alias[2] litteras Joannes eidem Petro legato, iis qui Photium abhorrentes, nullo pacto adduci valebant ut cum eo communicarent, monens eos, ut quem reciperet bono pacis Romana Ecclesia, ipsi eum recipere non recusarent; alioquin dedisse in mandatis legatis, ut extra Ecclesiam facerent omnes, qui Photium ab Ecclesia receptum recipere denegarent.

His Joannes papa datis Petro litteris, dimisit eum Constantinopolim proficisci: quem illuc eodem anno ante mensem Novembris, ut suo loco patebit, certum est pervenisse, ubi redditis omnibus quas attulerat a Joanne Pontifice litteris, cæteris antea missis, junctus legatis est. Sed non accidit secundum quod in sacris sententiis est[3]: Funiculus triplex difficile rumpitur. Siquidem arte sua Photius illum in tenuissima fila resolvit, et pro arbitrio usus, telæ suæ, quam erat orditus, intexuit: etenim ad omnia et præ omnibus ab eo, ut muta pecora ducti sunt, magna cum Sedis Apostolicæ ignominia, ut nunquam tam sordida, tamque indigna ab Apostolica Sede legatio missa fuerit, si vera esse dixerimus, et non conficta sunt a Photio, quæ in sua Synodo Constantinopoli celebrata hoc anno leguntur. Procuravit contextor imposturarum, et falsitatum consutor Photius, ut litteræ omnes a Joanne conscriptæ in suas manus devenirent; quas legendas in Synodo ipse græco sermone reddens, pro arbitrio voluntatis aptavit, alia (ut vidisti) addens, alia minuens, mutans alia, adeo ut in omnibus quæ ipse vellet, Romanum Pontificem in litteris suis cogeret loqui Joannem et profiteri.

63. De his acturi, illud in primis contestamur, nos non profiteri omnino, rei veritate gesta esse quæ facta dicuntur; sed quæ facta scriptis reperiuntur asserta, nos integre reddituros. Quis enim ea omnia a Photio, falsitatum omnium architecto jure dicendo, ordinata, disposita, concinnata, descripta, vera fuisse, audeat affirmare? Mendaci in re præsertim gravi, quis credat? Impostoris

[1] 1. Pet. v. — [2] Joan. diac. Vit. Greg. l. IV. c. 75. — [3] Greg. dial. l. II. c. ult.

[1] Joan. Ep. CC. — [2] Id. Ep. CCII. — [3] Eccl. IV.

operibus fidem quis adhibeat, atque falsarii quis tute scripta recipiat? Talis plane est conditio pseudosynodi Photianæ una cum auctore in imis inferis obruendæ. Attamen a mendaciorum officina, et contextore commentorum et falsitatum, quæ in eis sunt inventa, depromimus, ut mala scias quæ exsuffles, et secundum illud Apostoli[1]: « Omnia probate: quod bonum est, tenete ». Ex contrarii cognitione scias verum quod amplectaris. At ne tu putes nos novissimos tantummodo in Photium ista proferre, et in pseudosynodum ab eo habitam declamare: siquidem (ut suo loco dicturi sumus) tam Orientales, quam Occidentales, tum imperatores, tum Romani Pontifices idipsum abundantius præstiterunt: ut non novum aliquid nos proferre sentias, sed vetera de thesauro antiquitatum, adhuc tamen nota paucis, in lucem prodere, quæ antiquitus reperiuntur esse conscripta. Continet tum Vaticana Bibliotheca, tum Columnensis, Acta hujus Synodi Photianæ græce conscripta, ex quibus summatim prodimus ista, cum tamen ipsam integram ad verbum ex græco latinam redditam ab eodem Metio possideamus.

74. *Synodus Photiana ab ipso Photio descripta, et cum octavo Concilio Œcumenico perperam confusa.* — In prima Actione Synodi Photianæ perperam ab ipso ejus auctore octavæ nuncupatæ, non habentur ex instituto antiquo Ecclesiæ usu, dies et consul, sicut in aliis subsequentibus Actionibus. Totus enim fuit Photius in componendis suo mor, nominibus episcoporum; in prima enim Actione recitatur numerus episcoporum trecentorum octoginta trium. In omnibus magna adulatio et græca vanitas et levitas. Inter alia autem, præfatus in Synodo Photius jactat se, quod Joannes Romanus Pontifex semel et iterum per suos legatos eum inviserit, nimirum primum per Paulum et Eugenium, deinde per Petrum, sed falso. Siquidem, ut vidimus in litteris Joannis, nequaquam cum eo communicaverunt primi legati Paulus et Eugenius, de quo idem ipse Photius conquestus legitur in litteris ad Joannem ipsum datis.

65. Post hæc eadem Actione Joannes quidem Heracleæ Thraciæ episcopus multa effutiit contra Romanam Ecclesiam, quam omnium illorum quæ acciderant, malorum originem appellavit, ad quæ evertenda et curanda, illa esset Synodus congregata: multa etiam contra Nicolaum papam, et ejus successorem Hadrianum oblatrans ingessit, contra vero, ipsum Joannem Romanum Pontificem valde laudavit. Deplorat vero post hæc multa, quæ (ut dicebat) injuste passus sit Photius. Inducit insuper Actio illa legatos Apostolicæ Sedis munera Photio offerentes, nempe sacerdotales vestes, et ornamenta episcopalia, de quibus nihil in Joannis Pontificis litteris, in quibus ejusmodi erant solita scribi. Et sic post alia quædam frivola finem accipit Actio prima.

[1] I. Thes. II.

66. Secunda Actio habita legitur decima sexta die Novembris, Indictione decima tertia, in qua primum lectæ sunt litteræ Joannis papæ ad imperatorem, deinde aliæ ejusdem Pontificis ad Photium, quæ superius sunt recitatæ duplicis editionis. Quibus lectis, Photius interlocutus suas laudes extollit, præcipue suam humanitatem falso ostentat erga Ignatium exhibitam, qua etiam jam defunctum eum prosecuturum vane pollicitus est. Lecta post hæc fuit Epistola Michaelis patriarchæ Alexandrini ad imperatorem ad finem illum tendens, ut octava Synodus Œcumenica destruatur. His lectis, introductus est Thomas metropolita, qui fuit unus ex legatis tribus Orientalium sedium in octava Œcumenica Synodo, aliis duobus (ut illic dicitur) mortuis. Procuratum est a Photio, ut hic pœnitens recantet palinodiam de ministerio exhibito in dicta Œcumenica Synodo. Lecta est post hæc Epistola Theodosii patriarchæ Hierosolymorum ad Photium scripta, tota, ut Photius voluit, encomiastica. Postquam autem lecta est Epistola patriarchæ Antiocheni pariter Theodosii nominati ejus itidem argumenti, et alia ejusdem generis Abrahamii metropolitæ Amydorum, continens acrem invectivam contra octavam legitimam Synodum: terminata est Actio secunda Synodi Photianæ.

67. Tertia vero, quæ secuta est, Actio incidit in decimum octavum diem ejusdem mensis Novembris ejusdem decimæ tertiæ Indictionis, in qua lecta primum est Epistola Joannis papæ ad Constantinopolitanam Ecclesiam, et episcopos ipsi subjectos, et ad patriarchas Orientis, ejusdem argumenti, quo priores superius recitatæ. Quod autem iisdem litteris Pontifex profitetur pacem se procurare Orientalis Ecclesiæ: hinc magna secuta est concertatio asserentium, quod jam ante Joannis litteras, pace fruerentur sequentes Photium patriarcham, arguentes Pontificis litteras uti superfluas. Et quod de diœcesi Bulgariæ scripserat, ad imperatorem rejiciendum esse negotium clamitarunt, cum agatur (ut aiebant) de imperii terminis, qui sub ejus sunt ditione. Lecta post hæc Epistola Theodosii episcopi Hierosolymorum ad imperatorem, qua deplorat miserias suas, quas pateretur a Sarracenis, provocans imperatorem ad eleemosynas largiendas. Lectum post hæc fuit commonitorium a Joanne Pontifice legatis datum, suo loco superius recitatum. Et sic clausa est ejus diei Actio tertia.

68. Contigit quarta Actio celebrari eodem mense Decembris, feria quinta in Vigilia Nativitatis Domini, eadem decima tertia Indictione, quæ tamen in alia ejusdem pseudosynodi editione hæc ponitur ordine prima, utpote, quod omissis tribus aliis superius positis Actionibus, hæc prima incipit numerari, et sic deinceps usque ad quartam. In hac igitur Actione primo habetur de legato recens misso a patriarcha Antiocheno, afferente litteras etiam a patriarcha Hierosolymitano, qui ingredi jussus litteras dedit. Lectæ sunt ipsæ multa in lau-

dem Photii, et de communicatione mutua conservata cum ipso continentes, necnon assertionem illam, legatos nimirum patriarchalium sedium missos antea ad octavam Synodum, fuisse non Patriarcharum, sed legatos Sarracenorum, istiusmodi inculcantes in destructione Œcumenicæ Synodi, quæ vere creditæ sunt a Photii officina depromptæ. Post hæc introducti sunt duo patricii pœnitentes de his quæ in octava Synodo contra Photium egissent, affirmantes se a falsis legatis fuisse deceptos. Lecta sunt capitula quinque tanquam a legatis Romanis proposita : primum de diœcesi Bulgariæ, secundum de non eligendo amplius laico in episcopum Constantinopolitanum, tertium ne ab alia sumatur Ecclesia, quartum de Synodo habita contra Photium ut abrogetur, quintum, ut qui cum Photio non communicarent, excommunicati essent. Quæ omnia recepta a Synodo fuerunt præter illud de Bulgarorum diœcesi, quod imperatoris voluntati commissum est. Et sic exitum illum est consecuta Actio quarta, quem Photius voluit.

69. Quæ autem quinta est Actio celebrata, ponitur anno sequenti die vigesima sexta mensis Januarii eadem Indictione decima tertia, in qua Photius de septima Synodo sermonem instituit, calumniamque ex ea struxit adversus Romanam Ecclesiam, quod de septima Synodo recipienda, essetne Œcumenica dubitasset ; cui legati satisfecerunt. Et firmatum est omnium sententia, ut Œcumenica septima Synodus diceretur. His successit citatio Metrophanis metropolitani Smyrnensis Ecclesiæ, cujus summa cum laude est crebra mentio in legitima octava Synodo, accedere jussus ut schismaticus, qui secutus Ignatii partes, cum Photio noluerit ullo pacto communicare. Inter hæc facta est suggestio (seu potius a Photio ficta) legatorum Apostolicæ Sedis, ut ex sententia Joannis Pontificis canon constitueretur, quo juberetur ut excommunicati vel depositi a Romano Pontifice a Photio non susciperentur, sicut e contra qui depositi essent a Photio vel excommunicati, non restituerentur, nec absolverentur a Romano Pontifice.

70. Sicque confectus de his est primus canon : quo quis non videat summa Photii calliditate interceptas esse appellationes ad Apostolicam Sedem et recursum ad eam ? siquidem ablata fuit per canonem istum auctoritas Romani Pontificis, ut judicare non posset quos Photius condemnasset. Quis animo concipere potest, legatos Apostolicæ Sedis, adeo oscitantes, et prodigentes jura Apostolicæ Sedis, ut et adversus contra ea obnitentes non tantum non restiterint, sed ut isthæc sancirentur, ipsi suggesserint ? an non manu palpantur commenta Photii ?

Statutus est autem post hæc, eodem suggerente Photio, canon secundus, ne quis relinquens episcopatum transiens ad statum monasticum, episcopatum retinendi haberet amplius facultatem, nec ad illum revertendi aditus pateficret. Hic non prætereundum, quod Gratianus male consultus canonem hunc tanquam ex legitima octava Synodo descripsit totidem verbis in libro[1] Decretorum, qui plane odio Photii impostoris fuerat exsufflandus. Additus est in hac etiam Actione tertius canon adversus sæculares magistratus carceri mancipantes, vel verberantes episcopos. Secuta sunt hæc subscriptiones omnium, in primis vero legatorum Apostolicæ Sedis, cum detestatione omnium Synodorum sub Hadriano Pontifice contra Photium collectarum.

71. Convenerunt postea iidem die decima mensis Martii, (fuit feria tertia, Indictione decima tertia) non in Ecclesia, ut antea, sed in Palatio, in Aureo triclinio loco ita dicto, ubi Actionem sextam habuerunt, cui imperator interfuit, qui ex suggestione Photii fidei definitionem a Synodo postulavit : sicque consensu omnium exhibita est definitio fidei comprobata in septem Synodis Œcumenicis, contestationibus appositis, ne quid ab aliquo adderetur, vel minueretur omnino ; recitatumque est Nicænum Symbolum sive Constantinopolitanum dictum, ita suggillantes latinos, quod apposuissent verba illa, FILIOQUE. His approbatis ab omnibus subscripsit Basilius imperator, improbans sua subscriptione cuncta quæ contra Photium acta essent in octava legitima Synodo, cui ipse subscripserat una cum filiis, quos et huic Pseudosynodo pariter subscribere voluit. Sicque sexta Actio est consummata, acclamationibus præcedentibus.

72. Post triduum vero, nempe decima tertia mensis Martii, die Dominico ejusdem decimæ tertiæ Indictionis, habita est septima atque novissima Actio in magna Ecclesia, ubi jussa est legi fidei definitio in præcedenti Actione probata, additis et multiplicatis anathematismis, si quis quid ei adderet vel minueret. Sicque absoluta est Photiana Synodus, octava dicta et generalis. Cui non sicut in commonitorio jussi sunt præsidere legati Apostolicæ Sedis, sed Photius semper primo loco legitur præfuisse, assistentibus legatis Apostolicæ Sedis. Hanc Græci lambunt, hanc venerantur, et ut divinum quoddam oraculum observant atque custodiunt. Sed quomodo paulo post eadem fuerit cum suo auctore condemnata, dicturi sumus inferius suo loco. Quod autem ipse Joannes papa Photianam synodum hanc non receperit cum additamento condemnationis octavæ Synodi Œcumenicæ, suo item loco, anno sequenti, ex ejus litteris tunc datis dicturi sumus : atque pro ratione temporis quæcumque adversus eam tam in Oriente, quam in Occidente sunt declamata, Annalibus intexemus. Hactenus de Photiana Synodo hoc anno cœpta, et sequenti consummata.

73. De qua illud admiratione dignum, quod non sit aliquis ex Græcorum historicis res Basilii imperatoris prosecutus, qui hujus Photianæ Synodi meminerit ; cum contra ferme omnes de

[1] VII. q. I. c. 45. Temporis et hoc nequaquam.

octava legitima Œcumenica, in qua Photius est e throno depositus, mentionem faciant : certe non Curopalates, non Cedrenus, non Zonaras, non Glicas, non Constantinus Manasses de hujusmodi Photiana Synodo vel verbum unum ; cum tamen, si talis fuerit, tamque numerosa, et quæ Œcumenicam damnasset, haud videri possit silentio prætermissa. Unde de ea suspicio augetur, ut ea tota ita fuerit Photii stylo conficta, et ejusdem penicillo mendacii colorata, sicut ab eo alias factum esse superius est demonstratum.

74. *Santabareni præstigia et fraudes.* — Interea vero Basilius imperator, cum Constantini filii obitu inconsolabili dolore afficeretur, juste quidem a Deo punitus, ut primogenito privaretur, cum Photium recipit, qui de illius successione commentitiis subscriptis fuerat læta admodum falso vaticinatus ; factum est, ut Theodori Euchaitarum episcopi, cognomine Santabareni, præstigiis ac necromancia ejusdem filii defuncti potiretur aspectu. De his Zonaras verbis istis : « Hic imperatori factus familiaris ob summam de ejus virtute persuasionem, quod etiam miracula edere crederetur. Is igitur fertur imperatori defunctum filium ostendisse viventem, cum effecisset, ut Constantinus equo insidens patri occurrere videretur, quem cum amplexus et deosculatus esset, non amplius viderit imperator. Sed et aliis similibus factis Santabarenus, imperatore in admirationem adducto, effecerat, ut is totus ex ipso penderet, et fidem ei haberet, neque ulla in re diffideret. Imperator igitur hoc modo in Santabarenum affectus fuit.

75. « Sed Leo filius ejus jam adultus, et Martinacii filia uxore ducta, a patre imperator salutatus, Santabareno non delectabatur, sed eum veneficum appellabat, et præstigiatorem, et imperatoris deceptorem. His ille veluti spiculis quibusdam ictus, ad ultionem insurgit, simulataque erga Leonem benevolentia : Cum sis, inquit, adolescens, imperator, et cum patre veneris et equites : pugio etiam tibi deferendus est, quo et contra feram utaris, et patri porrigas cum res tulerit, aut etiam insidiatores ejus ulciscaris. Is dolo non animadverso, pugionem, ut ille suaserat, in calceo fert. Eo pugione Santabarenus ad delationem Leonis usus : Imperator, inquit, filius tuus tibi insidiatur. Indicio illud est quod in venatu pugionem occultum gerit. His auditis, venatum exit Basilius, Leo patrem comitatur. Inventus est pugio in calceo Leonis occultatus : visus est vera dixisse delator. Rei defensio non admittitur, ardet iracundia pater contra filium. In quodam imperatorio cubiculo ipsum concludit, et (ut quidam tradunt) ei oculos eruere in animo habebat, Santabareno ad id eum instigante. Idque omnino futurum fuisset, nisi patriarcha et princeps senatus multis precibus imperatorem a sententia deduxissent ». Hæc Zonaras et ante eum Curopalates, et alii. Quomodovis post longum tempus Leo fuerit liberatus, suo loco dicturi sumus. Sicque non uno tantum Constantino, sed et Leone Basilius infelix, vel saltem ad tempus orbatus est opera impostoris Photii promotoris Santabareni, quo idem Photius legato usus fuerat, (ut dictum est) ad Joannem Pontificem Romam pro sua restitutione impetranda, et auctoritate Apostolica confirmanda.

76. *Litteræ aliæ et res gestæ Joannis.* — Quod vero ad ipsum Joannem papam pertinet : reperiuntur et aliæ anni hujus ab eo res gestæ sparsæ in pluribus Epistolis ejus hoc anno datis non obruendæ silentio, sed saltem breviter memorandæ. Misit legatum ad regem Bulgarorum, sed frustra, cujus legationis plures ejus extant Epistolæ[1]. Excommunicat Ansbertum[2]. archiepiscopum Mediolanensem, quod vocatus ad Synodum Romam non venisset, nec excusationem misisset. Celebrata ab eo fuit Synodus Romæ kalend. Maii, ut aliæ ipsius ad eumdem datæ litteræ[3] indicant ; sed quod idem excommunicatus missas celebraverit, absolvi non meruit, cum et ad Ecclesiam Mediolanensem[4] scribit, ut alium eligant in locum ejus Mediolanensis Ecclesiæ archiepiscopum.

Insuper non prætereundum, quod cum sanctus Methodius Moravorum Ecclesiis præfectus archiepiscopus ab Hadriano Romano Pontifice, Apostolicum munus digne persolvens, apud Joannem ipsum Pontificem calumniam passus esset, quod aliter doceret, quam coram Apostolica Sede professus fuisset : ea de causa, hoc anno, cum idem Joannes Pontifex Romam vocat, ut fidei suæ atque prædicationis susceptæ redderet rationem. Extant de his Joannis[5] Epistolæ. Venit ipse, sed anno sequenti, seque vere Orthodoxum ostendit, de quo suo loco dicendum.

77. *Fœdus Italiæ principum cum Sarracenis Joannes dissolvendum curat.* — Eodem anno cum nonnulli Italiæ principes et populi, suæ privatæ causæ prospicientes, publicam negligentes, cum Sarracenis fœdus iniissent, Joannes papa, ut contractum fœdus dissolverent, sub pœna excommunicationis eisdem præcepit. Illorum caput fuit Pulcharius præfectus Amalphitanus, ad quem eo argumento scriptæ extant[6] litteræ ipsius Joannis Pontificis. Hoc etiam præcepit Athanasio episcopo Neapolitano, præfecturam seu ducatum ejus civitatis agenti, cujus pariter argumenti ejusdem Joannis papæ plures ad eum extant[7] Epistolæ ; siquidem Athanasius ipse oblitus se jam episcopum, non solum quæ episcopi essent pietatis officia prætermisit, sed quæ etiam boni principis essent munera neglexit, et quæ sunt tyranni sectatus, magno omnium fidelium scandalo fœdus iniit cum Sarracenis, quorum viribus dominari posset : cujus exsecrandi sceleris causa, plurimæ in ipsum fuere Joannis papæ querelæ

[1] Joan. Ep. CLXXIV. CLXXV. CLXXVI. CLXXXIV. CLXXXIX. CXCII. — [2] Ibid. Ep. CLXXVII. — [3] Ibid. Ep. CLXXXII. CXCVI. CCIV. — [4] Ibid. Ep. CCXX. CCXXI. — [5] Ibid. Ep. CXCIV. CXCV. — [6] Ibid. Ep. CCIX CCXXV. CCXXVII. CCXLII. — [7] Ibid. Ep. CCXLI. CCLXV. CCLXX. CCXCIV.

comminationibus junctæ de quibus rursum inferius suo loco dicendum.

78. *De Capuæ et Cajetæ tumultibus tum circa electionem episcopi, tum propter invasiones Sarracenorum.* — Eodem anno Capuanam civitatem liberat ab incursione Guaiferii principis Salernitani Joannes papa, præcipiens ei sub excommunicationis pœna abstinere ab inferendo bello Capuanis. Extant ea de re plures ejusdem Pontificis[1] litteræ. Narrat Leo Ostiensis[2] Joannem ipsum Pontificem profectum esse Neapolim atque Salernum; addiditque hæc de obedientia Guaiferii : « Porro Guaiferius Salernitanus princeps in omnibus papæ obtemperans, et fœdus Sarracenorum rupit, et plurimos ex eis trucidavit ». Et in primis de ejus fine : « Sub idem tempus Guaiferius princeps memoratus languore correptus, monachus effectus est, rogans se ad hoc Cassinense monasterium deferri. Verum quia propter incursionem Sarracenorum huc inferri non potuit, defunctus in monasterio apud Theanum, corpus ejus humatum est ».

79. At quod pertinet ad ipsam Capuanam Ecclesiam, idem Leo Ostiensis in eadem historia Cassinate hæc habet[3]: « His diebus, Capuani, expulso Landulpho episcopo canonice electo, Landenulphum quemdam de suis nobilibus conjugatum atque neophytum sibi in episcopum elegerunt; multisque precibus jam dictum papam fefellerunt, ut eis ille consecraretur episcopus. Quocirca Bertharius venerabilis abbas Cassinensis, et Leo Theanensis episcopus Romam profecti summum Pontificem orabant, ne injustæ postulationis precibus ullis annueret, ex qua gravis populo ruina immineret, et multa effusio sanguinis consequeretur. Atque ut apertius scias, apostolice, (inquit abbas) si id fieri permittas, magnum profecto ignem, qui te quoque corripiat, succendes. Tunc ille primo tanti viri constantia territus, postmodum iniquitate prævalente, neophytum, hoc est laicum hominem, ut petebatur, consecrari permisit. Hac civili discordia Sarraceni opportunitatem nacti, rursus universa diripiunt, iterum cuncta populantur. Cujus rei gratia Apostolicus est Capuam venire coactus. Videns igitur ipsi contigisse, quod noster illi prædixerat abbas, indoluit animo, ac pœnitentia ductus, Landulphum, quem supra depulsum memoravimus, in Ecclesia beati Petri Apostoli Capuæ veteris ordinavit episcopum. Landenulphum vero Capuanæ Ecclesiæ præesse constituit, cunctumque episcopatum mandavit inter utrumque æqua sorte distribui ». Hæc Leo. His respondent ejusdem Joannis papæ Epistolæ, dum eodem tempore Landulphum et Landenulphum Capuanos ostendunt episcopos.

80. Porro ne error irrepat, prædecessorem Landulphi eodem nomine Landulphum fuisse nominatum ejusdem[4] testificatione Joannis papæ apparet, ubi de vacante hoc anno Indictione duodecima Capuana Ecclesia agitur, et de discordiis inter cives exortis mentio habetur. Sed de electione Landulphi extat Epistola ad dictum[1] Leonem episcopum Theanensem et ad ipsum[2] electum. De Landulpho autem jam facto episcopo Capuano, deque divisione Ecclesiæ inter utrumque, alia[3] Epistola data anno sequenti ad eumdem Landulphum, quem vocant episcopum Suricorum ostendit. Ita ut omnia adamussim respondeant iis quæ a Leone Ostiense scripta recitavimus. Sed et in eadem Epistola idem Pontifex ostendit, Landenulphum hunc episcopum Capuanum fuisse germanum Pandenulphi, quem ejusdem civitatis Capuanæ modo principem, modo comitem, modo judicem vocat. Quanta autem hujus occasione illata sint mala in Romanam Ecclesiam, sic idem Leo pergit dicere :

81. « Post hæc Pandenulphus, qui tunc Capuæ præerat, in papæ fide perdurans, oravit ut ditioni suæ Cajetam subjiceret. Namque eo tempore, Cajetani Romano tantum Pontifici serviebant. Quod cum illi papa concessisset, Cajetanos tam acriter infestare cœpit, ut illis vel usque ad Molas egredi non liceret. Docibilis quidem tunc eis præerat dux. Is tantum dedecus sibi suisque illatum minime ferendum putans, misit Agropolim, et Sarracenos ibi degentes evocans, primum illos ad lacum Fundanum per mare deduxit in locum qui sancta Anastasia dicitur. Inde per fluvium Fundos usque ascendentes, ibi scaphis egressi cunctaque per circuitum depopulantes, Cajetam tandem pervenerunt et in Formianis collibus castra posuerunt. His papa compertis, pœnitentia ductus, blandis alloquiis et Epistolis ac pollicitationibus multis Cajetanos lenire cœpit, ut eos sibi conciliaret atque a Sarracenis abduceret. Cujus monitis Docibilis princeps obtemperans, rupto fœdere, bellum cum Sarracenis protinus iniit, in quo tamen Cajetanorum plurimi cæsi et capti sunt. Rursum Sarraceni cum Docibile fœdus inierunt, captivisque redditis, Garilianum ad habitandum ab eo directi sunt. Ubi annis ferme quadraginta constituti, innumera undique mala gesserunt, multumque Christiani sanguinis effuderunt. Quo in loco, dum eos crebro principes nostri debellare tentassent, divino judicio usque ad id tempus invecti persisterunt ». Hæc Leo.

82. Porro profectum esse Cajetam ipsum Joannem papam, suis[4] litteris ipse docet. De rumpendo autem fœdere icto cum Sarracenis, et de Cajetanis et aliis Joannes papa in Epistola ad fœderatos cum Sarracenis ista habet anno sequenti[5] : « Idcirco vobis inducias usque ad kal. Decembris istius tertiæ decimæ Indictionis, ad illam pacem cum Sarracenis frangendam largimur, et tam vos, quam Cajetanos, atque Amalphitanos lucrari volentes, si

[1] Joan. Ep. CCXIV. CCXV. — [2] Leo Ost. l. V. c. 42. 44. — [3] Ibid. c. 43. — [4] Joan. Ep. CCV. et CCVI.

[1] Joan. Ep. CCVII. — [2] Ibid. Ep. CCVIII. — [3] Ibid. Ep. CCXLVIII. — [4] Ibid Ep. CCLVI. et CCLXX. — [5] Ibid. Ep. CXXVII.

usque ad idem tempus omnem Sarracenorum amicitiam necnon et omne fœdus dissolvere solito contempseritis : utrosque sententiæ Ecclesiasticæ jaculis feriemus, et perpetuo anathemati submittemus, ut qui socii disciplinæ esse non vultis, communionis quoque nostræ non sitis participes ».

Hæc Joannes. Quæ autem hæc sint a Leone Ostiense jam audisti. Ex aliis Joannis papæ litteris hoc anno datis, aliæ ab eo res gestæ panduntur. Sed prolixius anni hujus rerum ab ipso gestarum curriculum.

Anno periodi Græco-Romanæ 6372. — Anno Æræ Hispan. 917. — Anno Hegiræ 266, inchoato die 23 Aug., Fer. 1. — Jesu Christi 879. — Joannis VIII papæ 8. — Basilii imp. 13.

1. *Moritur Ludovicus Balbus Francorum rex.* — Ad num. 1. Annalista Bertinianus, quem passim exscribit continuator Aimoini, hoc anno de Ludovico Balbo scribit : « Circa Purificationem S. Mariæ ad Pontigonem venit : unde volens ire in partes Augustoduni ad comprimendam rebellionem Bernardi markionis, usque ad Trecas perrexit. Sed quia ingravescente infirmitate sua (dicebatur enim veneno infectus) longius ire non potuit, filium et æquivocum suum Ludovicum bajulationi Bernardi comitis Arvernici specialiter committens, Hugonem abbatem et Bosonem, et præfatum Bernardum cum filio suo, sed et Theodoricum cum sociis suis Augustodunum misit : quatenus ipsum comitatum ad opus Theodorici, cui antea illud dederat, evendicarent. Ipse autem cum magna difficultate per Jodrum monasterium Compendium venit. Et sentiens se mortem evadere non posse, per Odonem Belgivacensem episcopum et Albuinum comitem coronam et spatam ac reliquum regium apparatum filio suo Ludovico misit : mandans illis qui cum eo erant, aut eum in regem sacrari, ac coronari facerent. Ipse autem IV idus Aprilis in die Parasceves in vespere obiit : et in crastina, scilicet in vigilia S. Paschæ, in Ecclesia S. Mariæ sepultus fuit ».

2. *Reliquit tres liberos qui Franciæ reges fuere.* — Annalista Metensis, licet annum a Nativitate Christi incipiat, Ludovici tamen Balbi mortem cum anno superiori conjungit, quia quæ de ea tam ipse, quam Regino habent, ab aliquo scriptore desumpsere, qui annum a Paschate, quod hoc anno in diem XII Aprilis incidit, exorditur. Ait uterque *Ludovicum Balbum*, cum adhuc juvenilis ætatis flore polleret, *Ansgardam* sibi conjugii fœdere copulasse, ex eaque duos liberos suscepisse ingentis animi virtute præstantes, *Ludovicum* scilicet et Carolomannum. « Sed quia hanc sine genitoris conscientia, et voluntatis consensu, suis amplexibus sociaverat, ab ipso patre ei postmodum est interdicta, et interposito jusjurandi sacramento ab ejus consortio in perpetuum separata. Tradita est autem eidem ab eodem patre Adelheidis in matrimonium, quam gravidam ex se reliquit idem rex cum obiret. Quæ, tempore pariendi expleto, enixa est puerum cui nomen avi imposuit, eumque Carolum vocitari fecit ». Ludovicus, qui Ludovico Balbo patri hoc anno successit, appellatus est inter Franciæ reges *Ludovicus III.* Carolomannus anno sequenti dictus est rex Burgundiæ et Aquitaniæ, et *Carolus* cognominatus *Simplex* in Gallia etiam regnabit, ut infra visuri sumus.

3. *Reliquiæ S. Opportunæ metu Normannorum transferuntur.* — Regnante Ludovico Balbo reliquiæ sanctæ *Opportunæ*, quæ Monasterioli (cœnobium erat Sagiensi urbi in hodierna Normannia positæ vicinum), dum viveret, abbatissa fuerat, asservabantur, Normannis grassantibus *Monciacum*, quæ villa erat diœceseos Parisiensis, perlatæ sunt, cum jam *Hildebrandus* Sagiensis episcopus a Normannis pulsus Parisios sese recepisset. Constant hæc ex libro Miraculorum ejusdem sanctæ, quem *Adelelmus* episcopus Sagiensis subjecit Vitæ ejus, quam aliquot ante annos elucubrarat. Tam Vita, quam liber Miraculorum extant in Actis SS. Bollandianis ad diem XXII April. et Sæc. III Benedict. part. 2. Liber ille Miraculorum sanctæ Opportunæ ante annum DCCCLXXXVIII, quo Carolus Crassus imp. vivere desiit, eoque imperante conscriptus. In eo enim narrata Sagiensis Ecclesiæ devastatione n. 6, Adelelmus ait : « Jam itaque inclytus rex Ludovicus frater gloriosi et magni domni Caroli nostri imperatoris, regis serenissimi (cujus beneficiis sumus, quidquid sumus, cujus vita semper a domino gubernetur) auditis insignibus beatæ Opportunæ virtutibus, causa refugii supradictum prædium Monciacum condonaverat eidem dominæ

Opportunæ et illustrissimo viro Hildebrando, Sagiensis Ecclesiæ episcopo sanctissimo. Idem ergo Hildebrandus timore prædictæ persecutionis Nortmannicæ partem clericorum in Monciacum villam venire jussit cum sanctissimo corpore dominæ Opportunæ ». Tum num. 12, narrat Miraculum Parisiis, dum plebs in nativitate ejus ad illius Ecclesiam conveniret, factum, subditque: « Quo viso Ludovicus rex cum suprascriptis donis prata juxta Montem-Martyrum et campellos insuper prope portam ejusdem civitatis Ecclesiæ attribuit. Quæ suscipiens bonæ memoriæ Hildebrandus Sagiensis episcopus Ecclesiæ, qui eo tempore Ecclesiæ beatæ Opportunæ Parisiensis regimen habebat, præfati regis nutu in sustentamentum canonicorum præfatæ Ecclesiæ (Parisiacæ scilicet, in qua proinde tum erant canonici quemadmodum et hodie) servientium stabilivit ».

4. *Cultus S. Opportunæ in agro Parisiensi celebris.* — Ex his intelligimus primo, *Ludovicum* regem, cujus ibidem mentio, non esse Ludovicum Germaniæ regem fratrem Caroli Calvi imperatoris, ut tam Mabillonius, quam Henschenius in Notis ad librum illum de Miraculis sanctæ Opportunæ interpretati sunt; *Ludovicus* enim iste nec Neustriæ seu Normanniæ hodiernæ, unde reliquiæ in territorium Parisiense allatæ, nec eidem territorio aut civitati dominabatur, ideoque nec *Monciacum* Hildebrando episcopo Sagiensi largitus est, nec postea donationem illam auxit. Sensit difficultatem Henschenius, respondetque *Monciacum* illud diversum esse a duplici Monciaco quæ etiamnum supersunt, vetere scilicet et novo, et fuisse locum tutum inter montes versus Germaniam, ubi defuerat hactenus Ecclesia, et istud ultimum *Monciacum* Hildebrando episcopo datum, prata vero et prædia a *Ludovico Balbo*, qui Parisiis regnabat. Verum præterquam quod tertium illud *Monciacum*, seu Monciacum prorsus fictitium, et in Monciaco novo cultus *S. Opportunæ* celebris alias extitit, utraque donatio ab uno eodemque rege nomine *Ludovico* facta, ut verba laudata evidenter insinuant. *Ludovicus* itaque hujus donationis auctor alius esse non potest quam *Ludovicus Balbus.* Intelligimus secundo, memoratum *Carolum imperatorem* non esse Carolum Calvum, ut putavit Mabillonius, quia ante Carolum Calvum nullus Ludovicus regnavit, qui prædia illa in agro Parisiensi sita dare potuerit. *Carolus* igitur, ille qui cum Adelelmus librum suum scripsit, in vivis erat, alius esse non potest quam Carolus Crassus anno DCCCLXXX imperator renuntiatus. Error tamen in vocem *frater* irrepsit, legendumque « inclytus rex Ludovicus, fratruelis gloriosi et magni Domini Caroli nostri imperatoris ». Nam fratrueles sunt duorum fratrum filii, ut videre est in Glossario Ducangii, quales erant *Ludovicus Balbus*, Caroli Calvi filius, et *Carolus Crassus*, cujus pater fuit Ludovicus Germaniæ rex, qui an. DCCCLXXVI obierat. Hic error ex eo provenire potuit, quod vox hæc *fratruelis* in exemplari ex parte deleta, vel corrosa fuit. Hæc emendatio certa; cum auctor libri istius de Miraculis sanctæ Opportunæ, Caroli imperatoris tunc viventis nomine designare non possit *Carolum Calvum*, quia biennio e vita migravit, antequam *Boso* Burgundiæ et Provinciæ rex nuncuparetur, cujus tamen exercitus, ut scribit auctor ejusdem libri num. 9 multas deprædationes fecerat, quod nonnisi post Caroli Calvi mortem contigit. Henschenius locum illum corruptum esse animadvertit, sed perperam judicavit legi debere, non *frater*, sed *pater*, ut intelligatur, inquit, *Carolus Crassus* filius Ludovici Germaniæ regis: nam, ut supra insinuavimus, *Ludovicus*, cujus meminit Adelelmus, alius esse non potest quam *Ludovicus Balbus*, Neustriæ seu Normanniæ, et Parisiorum supremus dominus. Fuit porro *Opportuna* soror *sancti Chrodegangi* Sagiensis episcopi, cujus mors post obitum fratris circa annum DCCLXX accidit, uti Mabillonius conjicit.

5. *Pax sancita inter reges Franciæ et reges Germaniæ.* — Quæ post mortem Ludovici Balbi in Galliis gesta sunt, fuse describit annalista Bertinianus, summarie vero annalista Metensis his verbis: « Ludovicus (filius Ludovici Germaniæ regis) qui Austrasiis imperabat, cognita morte æquivoci sui, (scilicet Ludovici Balbi (regnum illius invadere disposuit, et transvadato Mosa imperii fines occupavit. Cui occurrerunt duo memorati fratres (nempe Ludovicus et Carolomannus Ludovici Balbi filii) cum valida manu. Sed intercurrentibus vicissim legationibus nequaquam pugna committitur, sed pax roboratur. Adolescentes quippe ut fœderatus ab eis recederet Illudowicus, portionem regni Lotharii, quam avus paterque tenuerat, ex integro illi concesserunt, addita insuper Attrabatis abbatia sancti Vedasti. Facta itaque pactione, datisque sacramentis, cum in regnum idem rex reverteretur, repente obviam habuit Nortmannorum innumeram multitudinem juxta Carbonariam, in loco qui vocatur Thimum, cum ingenti præda ad classem repedantem. Cum quibus absque mora constitit, et Deo propitiante, maximam ex eis partem gladio prostravit. Reliqui fuga dilapsi, in supradictum fiscum regium se communiunt, ubi Hugo filius regis ex pellice natus, cum incautius dimicaret, graviter vulneratus, ab hostibus rapitur, et inter adversariorum manus animam reddidit ». Meminit hujus victoriæ annalista Bertinianus.

6. *Boso fit rex Burgundiæ et Provinciæ.* — « Interea Boso », inquit annalista Bertinianus, « persuadente uxore sua (Hermengarda appellata), quæ nolle vivere se dicebat, si filia imperatoris Italiæ (scilicet Ludovici II) et desponsata imperatori Græciæ (Constantino nempe Basilii imp. filio) maritum suum regem non faceret, partim comminatione constrictis, partim cupiditate illectis pro abbatiis et villis eis promissis, et postea datis, episcopis illorum partium persuasit, ut eum in regem ungerent et coronarent ». Quod reipsa præstitere in Concilio Mantalensi, ubi decretum electionis

Bosonis regis his verbis subscribitur : « Actum apud Mantalam publice anno Incarnationis Dominicæ DCCCLXXIX, idibus Octobris ». Refert illud Sirmondus tom. III Concil. Gall. pag. 496, quemadmodum et Synodi *ad Bosonem regem designatum* legationem, ac *Bosonis regis electi ad Synodum* responsionem. Huic Synodo interfuere archiepiscopi sex, et episcopi XVII, qui eum regem agnovere earum Galliæ regionum, quibus hodie continentur Provincia, Delphinatus, Sabaudia, Territorium Lugdunense, Bressia, et comitatus Burgundiæ. Hoc regnum paucos post annos *Arelatis* et *Burgundiæ* regnum appellatum, cujus infra non raro mentio occurret. In decreto electionis Bosonis *Mantala* dicitur *territorii Viennensis*, et in legatione ad eumdem Bosonem legitur, *sacra Synodus Mantalensis*, *territorii Viennensis*.

7. *Ejus electio Mantalæ facta.* — Est nunc vicus pagi Viennensis in Allobrogibus Viennam inter et Valentiam situs, vocatusque gallice *Mante*, cujus Ecclesia juris Cluniacensis erat jam inde a tempore Petri Venerabilis, cui *Mantula* nominatur, lib. 1 de Mirac. cap. 23, col. 1283, et in Catalogo Beneficiorum Cluniacensium memoratur *Prioratus S. Petri de Menthula*. Guichenonus in Historia Sabaudiæ Samsonem geographum secutus putavit *Mantalam*, ubi Boso rex electus, diversam non esse a Mantala quæ tam in itinerario Peutingeri quam Antonini locatur inter Augustam Prætoriam et Viennam, eamque eamdem facit cum Mommeliano Sabaudiæ oppido. Verum *Mantala* illa non erat in territorio Viennensi, sed in territorio Cularonis, seu Gratianopolis, et Mommelianum non est arx antiqua. Duæ itaque Mantalæ distinguendæ, neque discedendum a sententia Valesii in Notitia Galliarum ad vocem *Mantala*, Mabillonii lib. 4 de Re Diplom. pag. 297, et aliorum, qui Mantalam in qua Boso coronatus, Viennam inter et Valentiam locant, licet unius tantum *Mantalæ* mentionem faciant.

8. *Carolus Crassus rex Italiæ renuntiatur.* — Ad num. 2. Recte Baronius scribit, Carolum Ludovici Germaniæ regis filium, hoc anno regem Longobardiæ appellatum esse. Nam, teste annalista Bertiniano, « Karolus Ludovici quondam Germaniæ regis filius in Longobardia perrexit, et ipsum regnum obtinuit, cum quo apud Urbam, antequam montem locis transiret, Ludovic. et Carolomannus loqui perrexerunt. Et illo eunte in Longobardiam, ipsisque reversis ab eodem itinere, nuntiatum est eis quod Nortmanni, qui erant in Ligeri, terreno itinere terras illas deprædabant. Et statim moti in illas partes, in die missæ (id est, festi) sancti Andreæ, eos invenientes, multos ex eis occiderunt, et plures in Vecena (seu Vigenna) fluvio immerserunt : et exercitus Francorum, Deo volente, cum victoria incolumis remeavit ». Carolomannus, die VII mensis Junii, Indictione XII, adhuc Longobardiæ regnum administrabat ; ea enim die Joannes papa litteras ad eum dedit, ordine CLXXXVI et CLXXXVII, quibus eum hortatus est ad Ecclesiæ Romanæ a Sarracenis graviter afflictæ defensionem, et ut in Vercellensi Ecclesia *Conspertus* crearetur episcopus. Imo die VIII mensis Julii *Carolomannus* adhuc Italiam regebat, ut docet Constitutio XLI recitata tom. 2 Bullarii Cassinensis, qua Privilegia a suis decessoribus monasteriis SS. Salvatoris et Juliæ collata confirmat, in cujus fine legitur : « Dat. VIII idus Julias anno, Christo propitio, regni domini Carolomanni serenissimi regis in Bavaria III, et in Italia II, Indictione XII (1) ». Baronius, ut probet Carolum Ludovici Germaniæ regis filium, qui postea imperavit, hoc anno Italiæ regnum adeptum esse, profert litteras ejusdem Pontificis ordine CLX ad Carolum regem, datas *tertio nonas Aprilis*, *Indictione* XII, quibus eum hortatur, ut in auxilium Ecclesiæ Romanæ veniat, aliasque litteras ordine CLXXII, ad Carolum regem scriptas, quibus idem postulat. Verum in utriusque *Carolus rex* nuncupatur, non quod tunc Italiam administrarit, sed quia post mortem patris *Alemanniæ* regnum eidem obtigerat.

9. *Joannes PP. Photium restituit in patriarchatum Constantinop.* — A num. 3 ad 44. Basilius imp. legationem ad Joannem VIII decrevit, qua *Photium* in Sedis Apostolicæ communionem suscipi, et in patriarchali sede confirmari postulavit, ut liquet ex Epistolis ejusdem Pontificis ordine CLXVIII et DLXIX *tertio nonas Aprilis*, *Indictione* XII datis. Obtinuere præter omnem spem legati quæ pro *Photio* petiere, indeque Baronius num. 5, arbitratus est Joannem VIII ob nimiam facilitatem contumeliæ loco *Papissam* dictum fuisse, sicque jactatam fabulam locum dedisse *Joannæ papissæ*.

(1) Inter Notas quibus Cl. Saxius Historiam Sigonii de regno Italiæ novæ editionis Mediolanensis illustravit, luculentissima illa censenda est, qua probat Caroli Crassi regnum cœpisse anno DCCCLXXIX, inter dies X Septembris et XI Novembris, quod eruit ex duplici Testamentaria Tabula Ansperti archiepiscopi Mediolanensis, quarum prima data est die decima Septembris, Indictione ingrediente XIII, consignaturque Carolomanni anno secundo ; altera vero inscribitur die XI Novembris, Indictione XIII invalescente (id est, eodem anno DCCCLXXIX), *Caroli Crassi anno primo*. Igitur inter Septembrim et Novembrim Carolus Crassus regnum inivit. Tandem Cl. Muratorius in Antiquitatibus Italiæ tom. I, Dissert. VII, Chartam laudat e Tabulario Mutinensi depromptam, in qua regnum Carlomanni ad totum fere Octobrim hujus anni prorogatur. Ita enim subscribitur : « Regnante domino nostro Carlomanno hic in Italia tertio die XXVII de mense October per Indictione tertia decima ». Idem vero Muratorius, ibidem ex variis Chartis a se consultis initium regni Carlomanni in Italia ad exitum mensis Octobris anni DCCCLXXVII determinat. Quæ cum ita se habeant, nutat fides Eccharti qui in t. II Rer. Francic. pag. 651, ex quodam Arnulphi regis Diplomate eruit, Carlomannum X kal. Octobris anni hujus vitam absolvisse. Hæc demum omnia indubitatam fidem obtinent ex auctoritate vetusti Chronici regum Longobardorum anno DCCCLXXXIII ab anonymo Brixiano monacho scripti, et vulgati a Muratorio Antiquit. Ital. to. IV, col. 944. Ita enim scribit æqualis eorum temporum chronologus : « Quando Karolus filius Hludovici regis Bajoariæ in Italiam ingressus est ; hoc est, VII kal. Novembris, secunda feria anni Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCLXXXVIII (lege LXXIX ut feria II cum die XXVI Octobris composita monet, et confirmat Indictio XIII a Septembri ejus anni cœpta) Indictione XIII ». Hæc igitur epocha rata imposterum ac firma habenda est. MANSI.

Placuit magnis viris illa Baronii conjectura, et hujus exemplo Papebrocius in Conatu Chronico-Historico suspicatus est pusillanimitatem, non Joannis VIII, sed Joannis VII, in non refellendis canonibus Trullensibus eidem fabulæ occasionem dedisse. Verum neutrum mihi unquam persuadere potui; cum videam fabulam de papissa *Joanna* a viro rei historicæ imperito excogitatam, et quidem sæculo tantum decimo tertio. Præterquam quod qui illam excogitavit non dixit *Joannam Papissam* sub finem sæculi noni, aut sub initium octavi sedisse, sed Leoni IV, qui medio sæculo nono vixit, successisse. Cum itaque hæc fabula ante sæculum decimum tertium conficta non fuerit, uti me demonstrasse existimo, excogitata videtur a Valdensibus Ecclesiæ Romanæ infensissimis hostibus, qui eam, ut postea alii sectarii, *Babylonem* appellare non erubescebant. Hæc itaque vulgaris opinio tandem repudianda:

10. *Joannes VIII ob eam restitutionem non culpandus.* — Cæterum *Joannem VIII* excusatione dignum jure merito censet Marca lib. 3 de Concordia cap. 14, num. 4: « *Ignatio* functo, inquit, *Photius* toties damnatus sedem suam recepit suffragiis Orientalium episcoporum, adnitente *Basilio imp.*, sed illa restitutio integra esse non poterat, nisi a Sede Apostolica probaretur. Quare *Joannes VIII* rogatus ab imperatore, ut Ecclesiæ paci consuleret, necessitati cedens, Leonis, Gelasii, Felicis et Concilii Africani auctoritate fretus, qui in rerum angustiis temperandas esse regulas docent, de consensu cæterorum patriarcharum *Photium* anathemate liberavit, illique sedem retinere concessit, ea lege, ut coram Synodo cogenda misericordiam peteret. De consensu, inquam, cæterorum patriarcharum et episcoporum *Joannes Photium* solvit, ut videre est in Epistola germana ejusdem *Joannis*; quanquam in Epistola a *Photio* corrupta hic consensus desit. Unde occasionem sumpsit auctor Breviarii octavæ Synodi hanc *Photii* restitutionem a Joanne VIII decretam convellendi, quia scilicet unum patriarchium damnatos a cæteris patriarchis solvere non potest, ἐν πατριαρχεῖον λύσαι οὐ δύναται. Imo vero neque per modum dispensationis hoc fieri posse concedit; quia ex Chrysostomo dispensationi locus non est, cum manifesta est prævaricatio. Cæterum a culpa *Joannem* liberat principis et cæterorum patriarcharum, totiusque Synodi Orientalis consensus; quem datum fuisse *Joannes* suis litteris significat. Profert autem ad confirmationem sententiæ suæ exempla Athanasii, Chrysostomi et Flaviani, qui, a Synodis damnati cum fuissent, a Sede Apostolica in integrum restituti sunt. Quibus exemplis quoque *Photium* a Joanne restitutum scribit Ivo, cum de jure dispensationum loquitur ». Hæc scite Marca.

11. *Constantinus filius Basilii imp. moritur.* — Joannes VIII Epistolam CXCIX a Baronio num. 7 et seqq. recitatam dedit « Basilio, Constantino, et Alexandro gloriosissimis imperatoribus », et quidem « mense Augusti, die XVI, Indict. duodecima », qua eis significat, se propter pacis et unitatis Ecclesiasticæ bonum de decessorum suorum et Synodi OEcumenicæ Decretis dispensare, et *Photium* in communionem recipere, ea lege ut is in Synodo coram Sedis Apostolicæ legatis celebranda veniam postularet. Sed librarius loco *Leonis*, posuit *Constantinum*, ut ostendit alia ejusdem Pontificis Epistola a Baronio num. 20 relata, inscriptaque « Basilio, Leoni, et Alexandro victricibus (legendum gloriosissimis) imperatoribus et æternis Augustis », qua Joannes VIII idem eisdem significat ac in præcedenti. Ex eo vero quod in ejus epigraphe nomen *Constantini* non exprimatur, recte deducit Baronius eum currenti anno e vivis decessisse. Filius erat primogenitus *Basilii imp.* In Vita S. Basilii junioris apud Bollandum ad diem XXVI mensis Martii, Gregorius hujus discipulus de Constantino ait: « Const. e vivis exemptus est omnino juvenis», natus sc. annos tredecim, ut ex iis quæ an. DCCCLXX diximus constat.

12. *Pseudo-Synodus Photiana.* — A num. 44 ad 76. Cum legatis imperialibus Joannes papa direxit *Petrum* Tituli sancti Chrysogoni presbyterum cardinalem, quem duobus aliis legatis *Paulo* et *Eugenio*, qui Constantinopoli erant, adjunxit. *Mense Novembri* currentis anni *Petrus* Constantinopolim pervenit, Photiusque Pontificis litteras et Commonitorium, specie quidem eas in linguam græcam vertendi, revera autem ut eas pro arbitrio truncaret, et interpolaret, elicuit. Baronius num. 48 et seqq. Commonitorium et litteras illas recitat, et quæ in ipsis immutata ostendit ex exemplaribus, quæ in Joannis VIII Registro servata sunt. Hac adornata fraude *Photius* Synodum habuit, in qua episcopi CCCLXXX ei addicti, cum Orientalium patriarcharum vicariis et legatis Apostolicis interfuere, imo et imperator cum duobus filiis suis. Ipsi præfuit *Photius*, quamvis causa propria ageretur, legatis Apostolicis legationis suæ auctoritatem indignissime prodentibus. Quinque Actionibus Photiana illa Pseudo-Synodus absoluta, ipseque in Sedem *Joannis papæ* nomine restitutus. Ea autem mense Novembri inchoata, et mense Martio sequentis Christi anni absoluta.

13. *Canones tres in ea conditi.* — Canones tres in ea editi. Primo decernitur, ut Italiæ episcopi, clerici vel laici a Romano Pontifice depositi vel excommunicati, a *Photio* quoque pro depositis et excommunicatis habeantur, et vicissim depositi vel anathematizati a *Photio* a Joanne VIII ejusdem pœnæ judicium subeant. Canone secundo statuitur: « Ut si quis episcopus ad vitam monasticam descendere, et pœnitentiæ locum implere voluerit, antistitis dignitatem non amplius retineat ». Hunc canonem eo consilio condidit *Photius*, ut persuaderet, *S. Ignatium* ad Ecclesiæ regimen redire non potuisse, et a Sede Apostolica et Synodo VIII illegitime restitutum fuisse. Innocentius III in Epistola Decretali ad Faventinum episcopum, relata

lib. 1 Decretal. tit. 19, cap. 11, hunc canonem memoriæ lapsu tribuit Concilio Œcumenico Constantinopolitano primo; illum ut *sanctæ Synodi* decretum laudat Gratianus II part. Decret. causa 7, quæst. 7, cap. *Hoc nequaquam*, eumdemque ex Gratiani collectione usurpat S. Thomas 2, 2. quæst. 185, art. 4, in Resp. ad secundum argumentum ut notat Natalis Alexander Sæc. IX et X, part. 2, Dissert. IV, artic. XXVII, ubi et ex Innocentio illum explicat. Canon tertius anathemate percellit magistratus, qui episcopos sine causa, vel aliqua conficta causa in carcerem conjicerent, aut verberibus afficerent. In Actis hujus Concilii multa esse ab impostore Photio supposita Baronius et Allatius in peculiari Tractatu *de octava Synodo Photiana* asserere non dubitant.

14. *Conditur arx Gariliani.* — Ad num. 81 et seq. *Docibilis* dux Cajetæ fœdus cum Sarracenis percussit, atque *Garilianum* arcem ad Lirim amnem in finibus Campaniæ condidit, eamque illis ad habitandum concessit, ut captivos suos recuperare posset. Quo nihil perniciosus Romanæ Urbi contingere potuit; cum ibi *annis ferme quadraginta constituti* multum Christiani sanguinis effuderint, inquit Leo Ostiensis lib. 5, cap. 43. Quare cum an. CMXVI, ex ea arce Sarraceni dejecti fuerint, ut an. CMXV videbimus, arx illa anno DCCCLXXVI, non vero currenti ædificata, et ab eo anni illi quadraginta inchoandi. Hinc Joannes papa Epistola XXI ad Carolum imp. data *XVII kalend. Decemb. Indict.* X, anno sc. DCCCLXXVI, calamitates a Sarracenis illatas his verbis enarrat: « Christianorum sanguis effunditur, devotus Deo populus continua strage vastatur. Nam qui evadit ignem vel gladium, præda efficitur, captivus trahitur, et exul perpetuus constituitur. En civitates, castra, villæ destitutæ habitatoribus perierunt, et episcopi hac illacque dispersi », et cætera a Baronio eo anno num. 31 et seqq. recitata, quæ Sarracenos *Garilianum* arcem jam occupasse, quando ea Epistola scripta, manifestum faciunt.

15. *Sicilia et vicinæ regiones a Sarracenis devastatæ.* — Sarracenorum progressus in Sicilia postquam anno superiori Syracusas evertissent, his verbis narrat Cedrenus in Nicephoro Phoca imperatore, pag. 650: « Res ipsa, inquit, postulat, ut exponamus quid tributi Sarracenis solverit Romanum imperium, atque unde ea res initium habuerit. Cum Africani Sarraceni Syracusas cepissent, imperante Basilio Macedone, reliquas etiam urbes everterunt, tota insula potiti, solamque Panormum pro arce et receptaculo reliquerunt: inde profecti oppositam continentem occupaverunt: ulteriusque progressi, insulas usque ad Peloponnesum omnes vastabant, iisque potituri etiam propediem credebantur. Quæ res cum graviter sollicitum teneret Basilium, et is quæreret hominem huic ministerio idoneum, Nicephorus placuit, patricius et domesticus scholarum, qui cognomen Phocæ gerebat, quod quidam ipsius majorum rebus præclare gestis fuerat meritus. Hic Nicephorus, Nicephori imperatoris avus, homo generosus, prudens ac pius in Deum et erga homines justus cum exercitu in Siciliam profectus brevi temporis spatio Italia Sarracenos expulit coegitque eos, ut se Sicilia continerent ». Paulo post: « Pacata exinde fuit Italia usque ad imperium Constantini Porphyrogeniti, et matris ejus ». Porphyrogenitus in Vita Basilii Macedonis, postquam narravit Hadrianum rei anno superiori male gestæ causa punitum fuisse, quid Stephanus anno currenti in Siciliam missus egerit, his verbis exponit n. 71: « Mittitur Stephanus cognomento Maxentius Cappadox, copiarum in Longobardia dux, cum Thracibus et Macedonibus, selectisque Charsianitis et Cappadocibus. Is ad assignatam sibi provinciam veniens, conatusque Amantiam urbem a Sarracenis, quorum imperio premebatur, eruere, cum propter innatum quasi torporem ac segnitiem, ut videtur, seu magis ignaviam et luxum, nihil quod operæ pretium foret, vel iis quas ducebat copiis dignum, facere potuisset, cessare jubetur, ejusque loco Nicephorus Phocas, vir sedulus ac vigil, manuque fortis ac consilio solers, mittitur ». Tum Porphyrogenitus ejus victorias memorat, aitque eum *Amantiam* urbem cepisse, arcemque *Tropas* et *S. Severinam* ad pristinum Romani imperii dominium reduxisse. Quæ tria oppida in Calabria hodierna posita erant.

JOANNIS VIII ANNUS 8. — CHRISTI 880.

1. *Joannes papa post reditum legatorum dat litteras ad Basilium imperatorem, quas defert Marinus legatus omnia perperam gesta destructurus.* — Octingentesimus octogesimus incipit annus Indictione decima tertia consignatus, quo absoluta (ut dictum est anno superiori) pseudosynodo Photiana, legati Apostolicæ Sedis in Urbem reversi sunt, litteras ad Joannem Pontificem ab imperatore et a Photio deferentes, quibus de restitutione Photii, cujus causa tantummodo missi erant, ipse Pontifex certior redderetur; tacerentur vero reliqua quæ de Synodo Œcumenica abroganda fuissent in pseudosynodo Photii opera constituta. His acceptis Pontifex litteris, respondens ad eas, congratulatus ipsis de pace reddita Ecclesiæ illi : ad finem vero caute admodum, sic se probare dicit, quæ in Synodo Acta essent de restitutione Photii legatis in mandatis data, ut si quid ipsi præter voluntatem Apostolicæ Sedis plus his operati essent, nullius esset penitus auctoritatis. Sed quas Joannes papa reddiderit ad imp. litteras, videamus. Sic se habent [1] :

2. « Post innumeras sollicitudines, quibus nimirum oneratur imperiale fastigium, laudabile clementiæ vestræ cognoscimus Christianissimi imperatoris esse propositum, per quod summotis omnibus discordiarum et zizaniorum seminibus, quæ in agro Dominico humani generis inimicus asperserat, sanctæ Catholicæ Ecclesiæ piissimæ mentis affectu consulere voluistis. In quo scilicet animi voto et desiderio quantum rebus humanis favere providentia divina dignetur, sollicitudo clementiæ vestræ spiritu Dei incitata demonstrat, quæ in Catholica Ecclesia misericordem per auctoritatem et judicium Sedis Apostolicæ quæ, Christo Domino delegante, totius Ecclesiæ retinet principatum ; nihil impacatum, nihil voluit esse diversum, cum omnes schismatica pravitate divisos, vel zelo quolibet separatos atque dispersos, clementi affectione vel studio, ad veræ pacis soliditatem, concordiæque sincerissimæ unanimitatem revocare, et in uno Christi ovili cum proprio pastore, Photio videlicet, confratre et comministro nostro, aggregare curavit. Pro quibus videlicet nostri pastoralis magisterii officium est, apud serenitatis vestræ Augustalem clementiam assidua semper sollicitudine omnimodis intercedere, ut vestræ pietatis majestas, more Christianissimorum imperatorum, benigna circa omnes existat, et quasi Deo contemplante, populum Domini sibi commissum felici regat et gubernet semper intuitu, nec amplius patiatur eos aliquibus sæculi hujus procellis illidi, aut malignis perturbationibus concuti, quatenus post hoc vitæ præsentis imperium, cæleste adipisci et in æternum cum Domino retinere valeatis.

3. « Nunc itaque pro tanta devotione, animique vestri sinceritate, quam non solum verbis, sed etiam luciﬂuis operibus circa Ecclesiam sancti Petri et nostram paternitatem ostendistis, immensas post Deum serenitati vestræ gratias agimus. Primo quidem, quod dromones, naves scilicet, vestros qui pro defensione terræ S. Petri in nostro manerent servitio, nobis misistis. Secundo, quod monasterium sancti Sergii juxta vestram regiam urbem constitutum, quod sancta Romana Ecclesia jure proprio quondam retinuit, divina inspiratione repleti pro honore principis Apostolorum nostro præsulatui reddidistis. Tertio vero vobis grates multas referimus, quia Bulgarorum diœcesim pro amore nostro gratanti animo S. Petro, ut justum erat, permiseritis habere ». Fuit sane ista ostentatio græca atque deceptio fraudulenta potius, quam exhibita reipsa munificentia imperatoris : siquidem naves vix visæ recedunt, et adversus Sarracenos Orientis littora infestantes se conferunt, et ipsi quoque Bulgari sub Photio sunt retenti, ut redditæ aliæ Joannis ipsius litteræ postea datæ declarant. Pergit Joannes :

4. « Unde obnixe petimus, ut vestro potenti solatio sanctam Romanam Ecclesiam in hoc periculoso tempore in omnibus adjuvare, defendereque non dedignemini, quatenus ex hac vestra imperiali gloria Apostolicis suffragantibus meritis, per cunctas mundi partes magis ac magis accrescat, et apud omnipotentem Deum dignam retributionem percipiat. Et iterum humiliter petimus, ut hujus bonæ voluntatis ac pietatis affectu, quem pro

[1] Joan. Ep. CCLI.

amore Dei circa Ecclesiam Christi habetis, immobiles permaneatis; quoniam nos Augustalem excellentiam vestram ulnis extensis more paterno amplectimur, et honore debito veneramur, atque assiduis orationibus nostris juxta sacrosancta beatorum Apostolorum Petri et Pauli corpora fusis, omnipotenti Domino commendare studemus, ut pro tantis beneficiis, quæ sancto Petro impenditis, ipse vobis, et in hoc præsenti sæculo vestrum sanctum imperium cum omni prosperitate magis ac magis conservet incolume, clarisque semper dignetur ubique decorare triumphis; et in cælesti postmodum regione sempiternam gloriam et beatitudinem cum sanctis et electis suis habere concedat. Nam et ea, quæ pro causa restitutionis reverendissimi Photii patriarchæ synodali decreto Constantinopoli misericorditer acta sunt, recepimus. Et si fortasse legati nostri in eadem Synodo contra Apostolicam præceptionem egerint, nos non recipimus, nec judicamus alicujus existere firmitatis. Data id. Augusti, Indictione decima tertia ». Ad Photium vero sic [1] :

5. « Hoc nostri semper certaminis et laboris fuit, hoc nostri voti extitit, ut pro Orthodoxæ fidei integritate, seu pro statu et pace omnium Dei Ecclesiarum, quarum cura constringimur, adeo operam demus, quatenus dispersa congregentur, congregata conserventur : et ut quidquid inhonestum, vel aliter quam se rectitudo habet, per providentiam Dei, sanctorum Apostolorum meritis suffragantibus corrigatur, omni animo juxta officium nobis commissum speculando satagimus. Hujus rei gratia, more Apostolico sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ misereri volentes, decrevimus, ut unius incrementum nullius fieret detrimentum, quin potius omnium manifestum existeret adjutorium. Convocata nostra Ecclesia, quantum ad præsens tempus coegit necessitas, auctoritate et potestate Apostolica dictæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ consuluimus, et legatis nostris directis, ut inoffenso pede incederent, instituimus.

6. « De cujus scilicet unitate pacis sive concordia gratulamur, et cuncti potenti Domino gratias immensas referentes (licet ei, qui tanta bona servis suis largitur, condignas grates agere non possimus) hunc benedicimus, et assiduis vocibus glorificare studemus. Gloria namque sit illi et omnis laus et virtus, cujus majestate et semper laudabili gratia certata (curvata) ad rectitudinem reducuntur, prava diriguntur, contumacia rescinditur, humilitas exaltatur, zizania quandoque evelluntur, scandala amputantur, et omnis bonitas augmentatur. Unde non in nobis, sed in eodem Domino gloriemur, jucundemur et exultemus in misericordia ejus, qui dicit [2] : Confidite quia ego vici mundum, et in alio loco [3] : Sine me, inquit, nihil potestis facere ». His præmissis Joannes redarguit Photium, quod multa sint facta secus atque ipse facienda esse præcepisset; plane insinuans, legatos suos, ejus impulsu, esse transgressos mandata. Ait enim :

7. « Sed cum nos scriptis et verbis misericorditer tecum specialiter agendum esse decreverimus, mirandum valde est, cur multa quæ nos statueramus, aut aliter habita, aut mutata esse noscantur. Et nescimus cujus studio vel neglectu variata monstrentur ». Redarguit eum propterea quod, cum scripsisset Joannes, ab Apostolica Sede misericorditer cum ipso agendum fore, ob idque ipse coram Synodo misericordiam ejus implorare debuisset; non solum id facere neglexisset, sed superbo fastu vane jactasset, se nihil perperam egisse, cujus rei gratia, misericordia indignus factus esset. Pergit enim :

8. « Cæterum scribens subintulisti, quod innuens (defendens vel excusans), nonnisi ab iniqua gerentibus misericordia sit quærenda, quod et nos de his qui Deum se scire noscantur, licet dispensatorie, fatemur; tamen nos quod lectum est exaggerare nolumus, ne quod dignum est judicare cogamur. Ideoque talis excusatio sileat, ne hoc dicentes illa sententia tangat, qua dicitur [1] : Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus : Deus autem novit corda vestra, quia quod hominibus altum est, abominabile est apud Deum. Igitur laudabilis tua prudentia, quæ dicitur humilitatem scire, non moleste ferat quod ab Ecclesia Dei miserationem jussa est postulare : quin potius ei, ut exaltetur, humiliet se, et fraternum discat erga sui miserentem servare affectum. Quia nos, si tu debitam devotionem et fidelitatis incrementa erga sanctam Romanam Ecclesiam et nostram parvitatem observare studueris, et ut fratrem amplectemur, et ut charissimum proximum retinebimus. Nam et ea, quæ pro causa tuæ restitutionis synodali Decreto Constantinopoli misericorditer acta sunt, recipimus. Et si fortasse nostri legati in eadem Synodo contra Apostolicam præceptionem egerant : nos nec recipimus, nec judicamus alicujus existere firmitatis ». Hæc ad Photium Joannes.

9. Qui tenax nimis pacis illius Deo invisæ, quam [2] non quomodo Deus, sed quomodo mundus dat, obtulit et accepit; lenitate olei, non ferro chirurgi (ut opus erat) in Photii ulcerosis apostematibus usus est exemplo prædecessorum sanctissimorum Pontificum Nicolai et Hadriani : tempus [3] belli et tempus pacis , et paci præstat bellum verbis Domini sanctificatum dicentis [4] : « Non veni pacem mittere in terram, sed gladium, veni separare filium a patre, etc. » Sed Deo agendæ sunt gratiæ, quia etsi in maximum discrimen per legatos Apostolicæ Sedis Romana Ecclesia est adducta, ut a Photio plurima indigna pati coacta fuerit : tamen pro defensione ejusdem Ecclesiæ, ut perseveret illibata absque macula et sine ruga, dederit eidem Joanni vicario suo, ut si non gladio, saltem clypeo

[1] Joan. Ep. CCL. — [2] Joan. XVI. — [3] Joan XV.

[1] Luc. XVI. — [2] Joan. XIV. — [3] Eccl. III. — [4] Matth. X.

usus sit, nimirum ut cum apud imperatorem, tum apud Photium patriarcham aperte contestaretur, se nihil recipere ex iis quæ in Synodo facta essent, nisi quod ipsis legatis in mandatis datum esset, Photium videlicet misericorditer restituere. Clypeus, inquam, oppositus Græcorum audaciæ fuit, quo Ecclesia Romana servaretur illæsa, nullaque fœdaretur participatione eorum, quæ in Photiana pseudosynodo procaciter nimis et impie contra OEcumenicam octavam Synodum facta essent, dum expresse professus sit, iis se minime consensisse, vel fore aliquando consensurum. Hæc sunt quæ ex litteris ejus constant, nec aliquo pacto in dubium revocari possunt, omnino certa atque secura.

10. Porro has litteras Joannem dedisse Marino episcopo, qui sibi in Sede successit, et ad hoc missus est, ut vir animo constantissimus, cuncta quæ perperam per tres legatos gesta essent, irrita redderet: ex litteris Stephani papæ ad Basilium imperatorem datis, inferius suo loco recitandis satis apparet, ubi inter multas Marini laudes, hæc verba leguntur: « Neque enim hoc dicimus ad tui contumeliam: te enim in universo orbe Deo dilectum prædicamus, sed tantum ad nostram defensionem et Marini majorem gloriam, qui eadem sensit et sapuit cum prædecessore et doctore nostro sanctissimo papa Nicolao. Et qui dum voluit adimplere quæ illi de ea visa fuerant, gemina scilicet legatione, Constantinopoli in maximum devenit apud vos contemptum et ludibrium divinus ille Marinus. Et cum noluerit simul duci cum iis qui aliena sentiebant, et quæ ipse coram tua majestate synodice gesserat, dissolvere et annullare, ac irrita reddere: propterea triginta diebus carcere fuit detentus, id sibi gloriæ potius tribuens, quam contumeliæ pro veritate pati ». Hæc Stephanus papa Marini successor ad Basilium imperatorem. Quæ hoc vel sequenti anno contigisse necesse fuit: nam post sequentem Joanne mortuo, ipsi subrogatus est Pontifex. Hoc igitur anno vel sequenti missus Constantinopolim, quæ destruxerunt tres illi legati, iste vere dignus episcopus, vere Apostolicus, et a Deo missus plenus Spiritu sancto legatus, multa passus egregie reparavit, cujus rei causa eum Basilius imp. immenso prosecutus est odio.

11. *Photius anathemate damnatus a Joanne papa.* — Quod ad Joannem pertinet, certe quidem post hæc ab ipso damnatum fuisse Photium, Formosi papæ litteræ ad Stylianum edocent, ad quarum finem cum ponitur series synodicarum sententiarum et Decretorum Romanorum Pontificum, quæ pronuntiata sunt adversus Photium; ubi recitatæ sunt quæ a Nicolao papa, quæ etiam ab Hadriano adversus eum sunt promulgatæ sententiæ: ubi ad successorem Hadriani Joannem hunc ventum est, primo ponitur sententia ab ipso contra Photium, cum adhuc esset Hadriani archidiaconus, publice recitata, et deinde quæ postea cum esset Pontifex dicta est. Hæc enim ibi scripta reperiuntur: « Hanc sententiam promulgavit papa Hadrianus, et archidiaconus ejus Joannes, qui illi successor fuit. Atque alta voce coram ipso ita proclamavit: In Photio completum videmus, domine sanctissime et OEcumenice papa, illud Psalmi: Dixit [1] peccator ut delinquat in semetipso: non est timor Dei ante oculos ejus: posuit [2] in cælum os suum, et graveolens ejus guttur aperuit Photius adversus clavigerum Apostolicæ Sedis. Accendatur itaque ut ignis zelus tuus, et accingere ut vir super femur tuum, et contumeliam Apostolicæ Sedis, ut justus judex, vindica, et falce sententiæ tuæ abscinde memoriam ejus, et illos qui eum sequuntur vel tuentur, anathematis vinculo constringe, et nisi propria voce vel scriptione ipsum damnaverint, ut neque laicali communione recipiantur. Qui hæc dixit Joannes, Hadriano in Sede successit, et anathemate Photium damnavit, quando ille seduxit Eugenium et ejus socios, qui pro rebus Bulgariæ venerant: Cum enim accepisset Evangelium, et ambonem conscendisset, omnibus audientibus ita dixit: Quicumque non habet damnatum Photium divina sententia, sicut ipsum reliquit Nicolaus et Hadrianus sanctissimi papæ prædecessores mei: sit anathema ». Hæc ibi; descripta autem ex superius citato Codice Columnensi numero quadragesimo primo, ubi cuncta quæ ad causam Photii spectant, collecta habentur, et post legitur ibidem Joannis papæ noni Epistola ad Stylianum, qua profitetur, eadem sentire se, et eodem loco habere Photium et omnes patriarchas Constantinopolis ab Ignatio usque ad Antonium, quo habuerunt omnes sui prædecessores Romani Pontifices, inter quos numerat et Joannem his verbis:

12. «Volumus igitur, ut etiam nunc secundum eamdem regulam, Decreta sanctissimorum Pontificum prædecessorum nostrorum inconcussa maneant. Quapropter et Ignatium, et Photium, et Stephanum, et Antonium, sicut sanctissimus papa Nicolaus, Hadrianus, et Joannes, et sextus Stephanus et universa Romanorum Ecclesia hucusque tenuit, etiam nos eodem ordine recipimus et tenemus, etc. » Superius etiam in eodem Codice, post recitatum decretum continens probationem octavæ Synodi sub Hadriano habitæ, quod in dextero aditu magnæ Ecclesiæ Constantinopoli contineri dicitur, hæc ibi scripta leguntur: « Damnatur Photius anathemate a novem Romanis Pontificibus, a Leone, Benedicto, antequam Photius esset assumptus in patriarcham, ob communionem scilicet cum Gregorio Syracusano, postea vero a Nicolao, Hadriano, Joanne, Marino, Hadriano altero, Stephano, et Formoso ». Et de Joanne papa octavo hæc subjiciuntur:

13. « Joannes vero occasione Bulgariæ provinciæ misit Eugenium et ejus socios adhuc superstite Ignatio patriarcha, quos cum detinuisset Photius, et variis modis coegisset, adduxit eos ut secum communicarent, et alios etiam errare fece-

[1] Psal. XXXV. — [2] Psal. LXXI.

runt, qui Romam reversi a Joanne in ambone illos anathemate damnante, fuerunt depositi ». Hæc ibi. Quæ cum ita revera se habuerint, accedet ad hæc probanda illud evidens argumentum, quod nusquam amplius in litteris ejusdem Joannis papæ, ab anno præsenti usque ad finem sui Pontificatus conscriptis, mentio de Photio habetur, ut interrupta penitus mutua communicatio visa sit. Cum enim Joannes minus assequi se posse cognovit promissam restitutionem Bulgaricæ diœceseos, cujus causa inductus græca astutia fuerat, ut Photium restitueret, et illusum se fuisse planius intellexit, atque etiam quæ contra Œcumenicam Synodum octavam facta essent certius adinvenit, et falsatas ab eo suas litteras cognovit, et alia innumera ab impostore illo perpetrata esse rescivit: tunc (quod dictum est) Marinum ad ea infirmanda legatum misit, et legatos a se antea missos prævaricatores inventos damnavit, atque Photium omnium malorum auctorem perpetuo anathemate perculit. At de Photio hactenus.

14. *Sarracenorum classis expugnata a Basilio imperatore.* — Hoc anno ingenti victoria est potitus Basilius adversus Sarracenos Orientis oras infestantes, expugnata eorum classe, de qua est celebris mentio apud Curopalatem et alios græcos historicos, verumtamen cæca illa antiqua rerum gestarum memoria et obscura, quæ nulla face certi temporis illustratur. Porro hoc anno illam contigisse ex Joannis papæ Epistola ad [1] Carolum imperatorem compertum habetur, ubi post alia hæc habentur : « Postremo, fili charissime, quod sciscitamini de Græcis atque Ismaelitis et cæteris quibusque exteris nationibus vel concivibus, qualiter res agantur, brevissime respondemus. Sed ut hæc omnia ex intimo corde atque dolenter advertatis, omni mentis conamine exhortamur. Tamen Deo sint grates, quia Græcorum navigia in mari Ismaelitarum victoriosissime straverunt phalanges, et eos (prout Dominus voluit) debellarunt. Sed nos tamen tam ipsi dicti Ismaelitæ, quam alii concives nostri impugnant ac persequuntur, ut extra muros Urbis nullatenus, vel qui labore manuum suarum vivere valeant, vel qui (ut ita dixerim) Christianitatem suam, sicut decet, observent, egredi libere possint. Ac per hoc, imo pro his omnibus, si citissime et omnibus occasionibus, omnibusque excusationibus postpositis et contemptis, ad omne nobis et huic regioni valde afflictæ solatium conferendum non veneritis: proculdubio scire potestis, quia ad peccatum vestrum, et ad damnum omnium hæc terra peribit. Unde pro Deo festinanter iter ad nos veniendi assumite : et ut bella Domini vice illius præliemini, ad beatorum Apostolorum Limina, Deo præduce, pro Christianorum omnium auxilio properate ». Hæc Joannes papa, tertio kal. Novembris ad Carolum imperatorem scripsit.

15. *S. Methodius Romam venit, eique revertenti in Moraviam dat Joannes papa litteras ad illius regionis principem.* — Venit hoc anno S. Methodius Apostolus Moraviæ Romam, vocatus anno superiori, ut audisti, a Joanne Pontifice, rationem reddere fidei quam prædicabat, sicut olim Paulus [1] ex Arabia venit Hierosolymam Evangelium conferre cum Petro. Vana enim est cujusque, quantumlibet sanctissimus appareat, prædicatio, nisi Petri sit consentiens Evangelio ; unde etiam de hæreticis, qui sese in Ecclesia judices dogmatum constituunt, dictum possit intelligi Davidicum illud [2] : « Absorpti sunt juncti petræ judices eorum ». Methodius igitur ubi Romam venit, quam profiteretur et prædicaret fidem coram Pontifice palam exponens, ab eodemque verus probatus Apostolus, ad opus ministerii reverti jubetur, cui revertenti Joannes litteras ad ejus provinciæ principem dedit, quæ cum contineant novæ coalescentis Ecclesiæ illius cunabula, hic describendæ erunt ; sic enim se habent [3] :

16. « Dilecto filio Sfentopulchro glorioso comiti.

« Industriæ tuæ notum esse volumus quoniam, confratre nostro Methodio reverendissimo archiepiscopo sanctæ Ecclesiæ Maravensis (Moravensis) una cum Semisismo fideli tuo ad Limina sanctorum Apostolorum Petri et Pauli nostramque Pontificalem præsentiam veniente, atque sermone lucifluo referente, didicimus tuæ devotionis sinceritatem, et totius populi tui desiderium, quod circa Sedem Apostolicam et nostram paternitatem habetis. Nam divina inspirante gratia, contemptis aliis sæculi hujus principibus, beatum Petrum Apostolici ordinis principem, vicariumque illius habere patronum, et in omnibus adjutorem ac defensorem pariter cum nobilibus viris fidelibus tuis, et cum omni populo terræ tuæ, amore fidelissimo elegisti, et usque ad finem sub ipsius et vicarii ejus defensione colla submittens, pio affectu cupis, auxiliante Domino, utpote filius devotissimus permanere. Pro qua scilicet tanta fide ac devotione tua et populi tui, Apostolatus nostri ulnis extensis, te quasi unicum filium amore ingenti amplectimur, et cum omnibus fidelibus tuis paternitatis nostræ gremio, velut oves Domini nobis commissas, recipimus, vitæque pabulo clementer nutrire optamus, atque nostris assiduis precibus omnipotenti Domino commendare studemus, quatenus sanctorum Apostolorum suffragantibus meritis, et in hoc sæculo adversa omnia superare, et in cælesti postmodum regione cum Christo Deo nostro valeas triumphare.

17. « Igitur hunc Methodium venerabilem archiepiscopum vestrum interrogavimus coram positis fratribus nostris episcopis, si Orthodoxæ fidei Symbolum ita crederet, et inter sacra missarum solennia caneret, sicuti sanctam Romanam Ecclesiam tenere, et in sanctis sex universalibus

[1] Joan. Ep. CCLI.

[1] Gal. I. — [2] Psal. CXL. — [3] Joan. Ep. CCXLVII.

Synodis a sanctis Patribus secundum Evangelicam Christi Dei nostri auctoritatem promulgatum atque traditum constat. Ille autem professus est, se juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam, sicut sancta Romana Ecclesia docet, et a Patribus traditum est, tenere et psallere. Nos autem illum in omnibus Ecclesiasticis doctrinis et utilitatibus Orthodoxum et proficuum esse reperientes, vobis iterum ad regendam commissam sibi Ecclesiam Dei remittimus, quem veluti pastorem proprium, ut digno honore et reverentia lætaque mente recipiatis jubemus: quia nostræ Apostolicæ auctoritatis præcepto archiepiscopatus et privilegium confirmavimus et in perpetuum, Deo juvante, firmum manere statuimus, sicut antecessorum nostrorum auctoritate omnium Ecclesiarum Dei jura et privilegia statuta et confirmata consistunt; ita sane, ut juxta canonicam traditionem omnium negotiorum Ecclesiasticorum curam habeat ipse, et ea velut Deo contemplante dispenset. Nam populus Dei illi commissus est, et pro animabus eorum hic redditurus erit rationem.

18. « Ipsum quoque presbyterum nomine Wichinum, quem nobis direxisti, electum episcopum consecravimus sanctæ Ecclesiæ Nitrensis, quem suo archiepiscopo in omnibus obedientem, sicuti sancti canones docent, esse jubemus: et volumus ut pariter cum ipsius archiepiscopi consensu et providentia alterum nobis apto tempore utilem presbyterum vel diaconum dirigas, quem similiter in alia Ecclesia, in qua episcopalem sedem noveris esse necessariam, ordinemus episcopum, ut cum his duobus a nobis ordinatis episcopis præfatus archiepiscopus vester, juxta Decretum Apostolicum, per alia loca, in quibus episcopi honorifice debent et possunt existere, postmodum valeat ordinare. Presbyteros vero, diaconos, seu cujuscumque ordinis clericos, sive Sclavos, sive cujuslibet gentis qui intra provinciæ tuæ fines consistunt, præcipimus esse subjectos et obedientes in omnibus jam dicto confratri nostro archiepiscopo vestro, ut nihil omnino præter ejus conscientiam agant. Quod si contumaces et inobedientes existentes scandalum aliquod aut schisma facere præsumpserint, et post primam et secundam admonitionem se minime correxerint: quasi zizaniorum seminatores ab Ecclesia et finibus vestris auctoritate nostra præcipimus esse procul abjiciendos, secundum auctoritatem capitulorum quæ illi dedimus et vobis direximus.

19. « Litteras denique Sclavonicas a Constantino quodam philosopho repertas, quibus Deo laudes debitas resonent, jure laudamus: ut in eadem lingua Christi Dei nostri præconia et opera enarrentur, jubemus: neque enim tribus tantum, sed omnibus linguis, Dominum laudare, auctoritate sacra monemur, quæ præcepit dicens[1]: Laudate Dominum omnes gentes, et collaudate eum omnes populi. Et Apostoli[2] repleti Spiritu sancto locuti sunt omnibus linguis magnalia Dei. Hinc et Paulus cælestis quoque tuba insonat, monens[3]: Omnis lingua confiteatur, quia Dominus noster Jesus Christus in gloria est Dei Patris. De quibus etiam in prima ad Corinthios Epistola satis et manifeste nos admonet quatenus linguis[4] loquentes Ecclesiam Dei ædificemus. Nec sane fidei vel doctrinæ aliquid obstat, sive missas in eadem Sclavonica lingua canere, sive sacrum Evangelium vel Lectiones divinas novi et veteris Testamenti bene translatas et interpretatas legere, aut alia horarum officia omnia psallere: quoniam qui fecit tres linguas principales, hebræam scilicet, græcam et latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam.

20. « Jubemus tamen, ut in omnibus Ecclesiis terræ vestræ propter majorem honorificentiam Evangelium latine legatur, et postmodum Sclavonica lingua translatum in auribus populi latina verba non intelligentis annuntietur, sicut in quibusdam Ecclesiis fieri videtur. Et si tibi et judicibus tuis placet missas latina lingua magis audire, præcipimus ut latine missarum tibi solemnia celebrentur. Data mense Junii, Indictione decima tertia». Hæc Joannes papa, ita natam recens Ecclesiam lacte nutriens parvulorum, sperans opera ejus, qui linguas infantium facit disertas (sicut qui cum parvulus est, loquitur ut parvulus, cum creverit in virum perfectum, sit evacuaturus quæ parvuli erant) fore ut Moravensis Ecclesia, matris ex qua genita est, lingua perfecte locutura esset. Extat vero ejusdem Pontificis[5] Epistola ad ipsum Methodium data anno sequenti, X kal. Aprilis.

Eodem anno mense Novembris, Indictione decima quarta, Joannes papa Adelbertum marchionem Tusciæ, qui multa mala intulerat Urbi una cum Lamberto duce Spoletino conversum ad pœnitentiam absolvit, cujus absolutionis extant litteræ[6] Apostolicæ.

[1] Psal. CXVI. — [2] Act. II. — [3] Phil. II. — [4] 1. Cor. XIV. — [5] Joan. Ep. CCLXVIII. — [6] Joan. Ep. CCLVIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6373. — Anno Æræ Hispan. 918. — Anno Hegiræ 268, inchoato die 11 Aug., Fer. 5. — Jesu Christi 880. — Joannis VIII papæ 9. — Caroli Crassi imp. 1. Basilii imp. 14.

1. *Joannes PP. acta in favorem Photii rescindit.* — A num. 1 ad 14. Post Photianam Synodum mense Martio currentis anni absolutam, Paulus, Eugenius, et Petrus Sedis Apostolicæ legati prævaricatores, Romam rediere nihilque aliud retulere Joanni Pontifici Romano, quam redditam restitutione *Photii* Ecclesiæ Constantinopolitanæ pacem; *Bulgariam* quoque Ecclesiæ Romanæ restitutam, et imperatorem classem mittere, quæ Italiam a Saracenorum incursionibus tueretur, quod Basilii Aug. litteræ confirmabant, ut liquet ex Epistola CCLI Joannis VIII ad ipsum Basilium et filios imperatores data. In eadem significat, se approbare quæ pro Photio in Synodo Constantin. acta sunt, additque : « Et si fortasse nostri legati in eadem Synodo contra Apostolicam præceptionem egerint, nos nec recipimus, nec judicamus alicujus existere firmitatis. Data idibus Augusti, Indict. XIII ». Sed cum Joannes VIII quæ gesta essent Constantinopoli a tribus illis legatis accepisset, *Marino* legato suo in eamdem urbem misso potestatem dedit infirmandi quæcumque legati prævaricatores egissent, Photiumque perpetuo anathemate percellendi, quod *Marinus* incredibili magnanimitate præstitit, sed non ante sequentem annum, ut ex laudatis Joannis litteris colligere est. Hæc fuse a Baronio narrata.

2. *Sarraceni pugna navali a ducibus Basilii imp. victi.* — Ad num. 14. Joannes papa Epistolam, ordine CCXLIX, *ad Carolum regem* scripsit, nuntiavitque Sarracenos a Græcis victos, seque a Sarracenis valde premi, ideoque postulat, ut sibi quam citissime auxilio veniat : « Postremo, inquit, fili charissime, quod sciscitamini de Græcis, atque Ismaelitis, et cæteris quibusque exteris nationibus vel concivibus, qualiter res agatur, brevissime respondemus, etc. Græcorum navigia in mari Ismaelitarum victoriosissime straverunt phalanges, et eos prout Dominus voluit, debellati sunt. Sed nos tamen tam ipsi jam dicti Ismaelitæ, quam alii concives nostri impugnant ac persequuntur. Data III kalend. Novemb., Indict. XIV ». Varias de Sarracenis victorias Basilius imp. reportavit. Cretensis præfectus, qui Ægæi maris oram et insulas populabatur, a patricio *Niceta Oërypha* victus est; is enim multas hostilium navium una cum vectoribus igni græco in cineres redegit, multas ferro confecit, tandemque omnem classem Cretensem aut cremavit, aut cum ipsis viris demersit, ut Zonaras aliique historici Byzantini narrant; sed cum tempora, quibus res quæque gesta, non exprimant, incertum an de hac victoria Joannes papa ad Carolum regem scribat, an de aliqua alia pugna navali; cum Porphyrogenneta in Basilii Vita de quibusdam aliis mentionem faciat.

3. *Moritur Carlomannus Italiæ rex.* — Is porro *Carolus* alius non est, quam filius Ludovici quondam Germaniæ regis, qui anno superiori Italiæ rex dictus fuit, et præsenti *Carolomanno* fratre demortuo solus regno Italiæ præfuit. Annalista enim Fuldensis ad annum DCCCLXXX, ait : « Karlmannus frater Hludowici et Karoli XI kal. April. obiit ». Idem habent Regino et annalista Metensis, qui tamen scribunt eum diem clausisse extremum VII *non. Aprilis*, qui error librariis adscribendus. « Huic ex legitimo matrimonio non est nata soboles propter infœcunditatem conjugis; sed ex quadam nobili femina filium elegantissimæ speciei suscepit, quem Arnulphum nominari jussit », inquiunt Regino et annalista Metensis, ex quibus alter alterum transcripsit. Addunt, *Ludovicum* Carolomanni fratris morte audita concessisse Arnulpho Carantanum, *quod ei pater jam pridem concesserat*, regionem nempe quam hodie *Karinthiam* appellamus. Hic *Arnulphus* postea imperator fuit.

4. *S. Methodius apud Pontificem Rom. calumniatur.* — Ad num. 15 et seqq. In Registro Epistolarum Joannis papæ VIII, legitur Epistola ordine CXCV *ad Methodium archiepiscopum Pannoniensem* scripta, dataque XVIII kalend. *Julias, Indictione* XII, ideoque anno superiori, quo Baronius num. 76 ejus mentionem facit. Tum in eodem Registro Ep. CCXLVII inscripta est *ad Sfentopulcrum comitem*, diciturque data *mense Junio, Indict.* XIII, hancque integram Baronius recitat. Prioribus litteris Joannes papa S. Methodium Romam vocat, ut fidei suæ rationem reddat, et Epist. CXCIV miratur, eumdem aliter quam fuerat professus, docere. Verum in laudata Epistola CCXLVII ad Moraviæ prin-

cipem scripta, testatur Joannes se Methodium innocentem reperisse : « Nos illum in omnibus Ecclesiasticis doctrinis et utilitatibus orthodoxum et proficuum esse reperientes; vobis iterum ad regendam commissam sibi Ecclesiam Dei remisimus, etc. Nam populus Domini illi commissus est, et pro animabus eorum hic redditurus erit rationem : ipsum quoque presbyterum nomine Wichinum, quem nobis direxisti, electum episcopum consecravimus sanctæ Ecclesiæ Nitrensis, quem suo archiepiscopo (nempe Methodio) in omnibus obedientem, sicut sancti canones docent, esse jubemus ». Postea subdit, velle se apto tempore mitti aliquem presbyterum vel diaconum, quem ordinet episcopum, ut præfatus archiepiscopus cum his duobus episcopis alios valeat ordinare. Paulo post : « Litteras denique Sclavonicas a Constantino quodam philosopho repertas, quibus Deo laudes debitæ resonent, jure laudamus; et in eadem lingua Christi Domini nostri præconia et opera ut enarrentur, jubemus ».

5. *Wichinus fit episc. Nitriensis sub Methodio metropolita.* — Moraviæ principatus et jurisdictio metropolica in eo instituta complectebatur Pannoniam usque ad Dravum fluvium, populosque inibi habitantes *Methodius* ad Christi fidem perduxerat. Hinc in Epistola Joannis papæ cxcv, Methodius dicitur *archiepiscopus Pannoniensis Ecclesiæ* et in Epistola citata ccxlvii, *reverendissimus archiepiscopus sanctæ Ecclesiæ Morabensis.* In eadem Epistola Joannes papa archiepiscopatus *Welebradiensis* in Moravia a S. Cyrillo instituti jura confirmat. Porro *Velehradium* jamdiu eversum, e cujus florentissimæ urbis ruderibus *Hradista* seu *Hradishtium, vulgo Hradish,* situm ad Fl. Moravum, sex leucis ab Olomucio in Austrum distans, dicitur surrexisse. Porro Pannonias, in quibus Moravia continebatur, obtinebat *Zventibaldus* rex cum Moravia, ut Annales Francorum pluribus in locis docent. Zventibaldus vocatur etiam Sphendoplochus, aut *Sfentopulcrus* a Joanne papa. Unum eumdemque Moraviæ regem modo *Zventibaldum*, modo *Sfentopulcrum* appellatum fuisse liquet ex litteris ad Joannem IX papam datis a Theotmaro Juvavensis Ecclesiæ archiepiscopo ejusque suffraganeis, quæ referuntur tom. ix Concil. pag. 244, inter Epistolas Joannis VIII papæ, qui conqueruntur quod Joannes IX quatuor episcopatus in uno Pataviensi episcopatu instituisset, aiuntque : « Antecessor vester, Zventibaldo duce impetrante, Wichingum consecravit episcopum, et nequaquam in illum antiquum Pataviensem episcopatum transmisit, sed in quamdam neophytam gentem, quam ipse dux bello domuit, et ex paganis Christianos eos esse patravit ». Joannes autem VIII in Epistola ccxlvii ad Sfentopulcrum, quem comitem vocat, scripta, ait se *Wichinum* presbyterum sibi ab eo directum Ecclesiæ Nitrensis episcopum consecrasse. Duo hæc itaque nomina unum eumdemque Moraviæ principem, sicut *Rastilai* et *Rasticii* nomina ejus decessorem designant. Episcopatus Nitrensis, cui Joannes papa *Wichinum* præfecit, nunc sedes subjecta est archiepiscopo Strigoniensi Hungariæ metropolitæ.

6. *Constantinus philosophus ante hunc annum demortuus.* — Quoad *Constantinum philosophum*, cujus meminit Joannes papa in laudatis litteris, is jam ab aliquot annis ad Deum migrarat, uti supra diximus, quando eum paulo ante mortem *Cyrillum* appellatum fuisse ostendimus. Illum vero hoc anno in vivis non fuisse, Henschenius ad diem ix Martii, ubi duas Cyrilli et Methodii Sclavorum apostolorum Vitas repræsentat, in Comment. prævio § 4 colligit ex Epistola Joannis papæ ccxlvii cujus verba retulimus. Quid enim præter *Wichinum* necesse fuisset tertium ordinari episcopum, cum quo *Methodius* alios consecrare posset, si in vivis fuisset Constantinus seu Cyrillus, qui senior archiepiscopus erat? Hæc verba quæ in eadem Epistola habentur: *Litteras Sclavonicas a Constantino quodam Philosopho repertas jure laudamus,* difficultatem habent. Qui enim ignorare potuit Joannes papa Constantinum non solum Cyrillum appellatum, sed et Methodii fratrem extitisse? præterea si Hadrianus II qui sanctum *Methodium* Moravorum archiepiscopum ordinavit, ut ait Joannes VIII, Epist. cxciv, facultatem ei fecit lingua Sclavonica in sacris utendi, cur idem Joannes VIII Epistola sua cxcv eum arguit, quod id faciat? Certum tamen esse debet, Constantinum philosophum diversum non esse a Cyrillo Methodii fratre; illum ab Hadriano II cum eodem Methodio ad prædicandum Evangelium in Moraviam missum; et loco laudato pro *Constantino quodam philosopho*, legendum esse, *Constantino quondam philosopho*, quia amanuenses lineolas breviationis causa ponendas non raro omiserunt.

7. *Francorum reges in Bosonem exercitum movent.* — Annalista Bertinianus refert Ludovici Balbi Francorum regis filios regnum paternum inter se divisisse : « Id est, inquit, ut Ludovicus quod Francia residuum erat ex paterno regno, sed et Niustriam cum marchiis suis haberet et Carolomannus Burgundiam et Aquitaniam cum marchiis suis haberet ». Paulo post : « Ordinatis qui regnum suum contra Nortmannos in Canto (id est, Gandavo) residentes custodirent, in Burgundiam versus Bosonem per mensem Julium a Threcas civitate perrexerunt : Carolo rege (nempe Alemanniæ et Italiæ) illuc cum exercitu suo in Bosonem venturo. In quo itinere electis de castro Matoscano (id est Matisconensi) Bosonis hominibus, ipsum castellum ceperunt, et eum comitatum Bernardo cognomento Planta-pilosa dederunt. Et perrexerunt simul Carolus, Ludovicus et Carolomanus, ad obsidendam Viennam in qua Boso uxorem suam cum filia, et magnam partem de suis hominibus relinquens, fugam ad montana quædam arripuit. Carolus autem qui se una cum sobrinis suis (scilicet Ludovico et Carolomanno) Viennam obsessurum promiserat, mox ut quædam sacramenta utrinque

inter eos facta fuerunt, ab ipsa obsidione recessit, et in Italiam perrexit; indeque Romam veniens, a Joanne papa se in die nativitatis Domini in imperatorem consecrari obtinuit ». Ex ultimis his verbis constat *Carolum* hujus nominis III, cognomento *Crassum*, die natali Christi currentis anni nuncupatum fuisse imperatorem, quod anno sequenti, in quem Baronius imperii ejus initium differt, certis argumentis confirmabimus.

8. *Saxonia a Nortmannis graviter afflicta.* — Annalista Fuldensis gesta in Gallia Nortmannos inter et Christianos ita recenset: « Ludovicus Germaniæ rex ad expugnandos Nortmannos qui in Scalta (seu Scaldi) fluvio longo tempore resederunt, convertit exercitum, initoque certamine plus quam quinque millia ex eis prostravit. In quo prælio Hugo filius regis occubuit. In Saxonia cum Nortmannis infeliciter dimicatum est. Nam Nortmanni superiores existentes duos episcopos, quorum ista sunt nomina, Thiothrib et Mercuvart, et duodecim comites his nominibus appellatos, etc. occiderunt. Præterea XVIII satellites regios cum suis hominibus prostraverunt, quorum ista sunt nomina etc. exceptis innumerabilibus, quos in captivitatem duxerunt ». Henschenius ad diem II mensis Februarii, ubi ostendit, omnes publica veneratione coli, eos appellat *martyres Ebbekstorpienses* seu *Ebbeckesdorpienses*, ab insigni monialium ordinis S. Benedicti cœnobio, sito in ea Saxoniæ inferioris parte, quam Luneburgici duces possident, in quo celeberrima fuit horum sanctorum martyrum memoria, ex quibus *Theodoricus* fuit episcopus Mindensis, *Marquardus* episcopus Hildesheimensis, et *Bruno* dux Saxoniæ.

9. *Ecclesiæ et urbes Galliæ Belgicæ vastantur.* — Subdit idem annalista: « Normanni in Gallia prædas et incendia exercent, inter plurima loca et monasteria, quæ depopulati sunt etiam Bajorzuna, ubi pars maxima Frisonum habitabat, incendio concremarunt, et inde revertentes Noviomagum vallo firmissimo et muris circumdantes, hyemandi sibi locum in palatio regis paraverunt ». Meyreus lib. 2 Annal. Flandriæ ad an. DCCCLXXX, enumerat oppida et monasteria ab eis hoc anno vel combusta vel devastata, additque Attrebatenses cum corpore *divi Vedasti* Bellovacum fugisse, unde ante annum DCCCXCIII eos non rediisse infra visuri sumus. Eadem narrat monachus anonymus, qui sæculo sequenti vixit, et miracula S. Bavonis tribus libris descripsit. Testatur enim *Nortmannos* hoc anno Scaldim fluvium intrasse; omnem Brabantiæ terram incendio et ferro delevisse; ac *S. Gerardum* abbatem Cellensem S. Bavonis reliquias in monasterium Gandense postea revexisse. In Chronico autem Bavoniano dicitur id factum anno DCDXL. Recitantur tres libri illi de *Miraculis S. Bavonis* Sæc. II Benedict. et in secundo libro miser status urbium et Ecclesiarum Galliæ Belgicæ fuse describitur.

Carolus Crassus dictus est imp. ut anno sequenti videre est.

JOANNIS VIII ANNUS 9. — CHRISTI 881.

1. *Athanasium juniorem episcopum Neapolitanum Joannes, habita Synodo, excommunicat.* — Annus sequitur Redemptoris octingentesimus octogesimus primus, Indictione decima quarta, quo mense Martii, celebrata Romæ Synodo, Joannes papa excommunicavit Athanasium Neapolitanum episcopum, qui etiam sæculari dominio eidem præerat civitati. Iste quippe etsi (ut audisti) ob ejus cultum erga Romanam Ecclesiam, olim inveniatur sæpe a Joanne papa [1] laudatus: postmodum in transversum actus, et conversus in arcum pravum, scelestissimus evasit. De ipso enim Leo [1] Ostiensis ista habet: « Idem vero Athanasius princeps illi, nempe Sergio, subrogatus, firmata cum Sarracenis pace, Beneventum, Capuam, Salernum, Romamque depopulari cum eis cœpit: multaque tunc monasteria, et Ecclesiæ cum villis et urbibus impiorum incendio conflagrarunt ». Hæc Leo. Extant plures Joannis [2] Epistolæ, quibus eum admonuit, ut fœdus ictum cum Sarracenis dissolve-

[1] Joan. Epp. LXVI. CLXI CLXII.

[1] Leo Ost. l. I. c. XLII. — [2] Joan. Epp. CCLI. CCLXV.

ret, alioquin anathemate feriendus esset. Quid insuper? Ipse Joannes etiam Neapolim se contulit ad hoc agendum, ut revocaret scilicet Athanasium a fœdere inito cum Sarracenis, sed omnia frustra : cujus rei gratia ubi in Urbem rediit, Synodo convocata, ipsum tradidit anathemati, atque has litteras [1] mox dedit ad episcopos circumpositos :

2. « Omnibus episcopis Cajetam, Neapolim, Capuam, Berolasim et Amalphim, Beneventum et Salernum incolentibus.

« Quæ et quanta ab Athanasio Neapolitano episcopo Christi Ecclesia patiatur adversa, optaremus vobis non esse dicturos, nisi essent supra modum gravia. Ecce enim ut ipsi jam ex maxima parte non ignoratis, ad perditionem totius Christianitatis, a multis retro temporibus cum filiis Ismael et Deo scilicet odibilibus Sarracenis pactum faciens, omnem istam terram ad nihilum redegit, ut jam non sit qui eam prorsus inhabitet. Super quo scelere eum sæpissime commonuimus, et corpori nostro omnimodo non parcentes, usque Neapolim properavimus, multumque argenti ei contulimus, et rogavimus ut ab eorum se societate divideret, et tandem aliquando resipiscens, tantam pestem deleret. Qui, ut ita dixerim, importunitatem nostram, licet ficte, non tolerans, promisit se ita esse facturum, et pactum cum Sarracenis habitum soluturum, sub ea duntaxat conditione, ut si deinceps hoc malo se quoquo modo misceret, et sacerdotio esset privatus, et anathemati subjaceret. Sed, heu pro turpis lucri commodo! quod ab ipsis Sarracenis, de præda eorum partes recipiendo, hujus promissionis oblitus, noluit adimplere, quod multis coram positis scriptis et verbis promisit.

3. « Rursum nobis non modici argenti adauctis ponderibus et apud Cajetam pervenientibus, per suos legatos ei mandavimus, ut si intra triginta dierum spatia cum Sarracenis habitum fœdus non rumperet, aut ea quæ nobis tergiversando abstulerat, non transmitteret, nostro judicio iterum sententiam, quam ipse in se protulit, prorsus exciperet. Sed tam varia juramenta, quam absolutas promissiones postponens, nos de die in diem delusit, et foris omnibus dissipatis, intus vero per suam calliditatem multis nostris ablatis, hactenus nec cum Sarracenis habitum pactum dissolvit, nec reliqui Dei populi voluit misereri. Quin potius cum ipsis conversans, de ipsis malis in pejus crevit, et Dei mandata contemnens, sacerdotii etiam sui oblitus, non solum similis illis effectus est, sed etiam in multis deterior. Hujus rei gratia apud beatum Petrum Apostolum synodice in eum sententiam protulimus, et cum omnibus sibi consentientibus sive faventibus, omni Ecclesiastica communione sub anathematis interpositione privavimus. Modus autem excommunicationis hic est :

4. « Athanasium Neapolitanum episcopum, sæpissime admonitionibus, et multis argenti ponderibus datis, ut pactum cum Sarracenis habitum disrumperet, admonuimus. Ille autem idem pactum se omnimodo soluturum, et ab eorum societate separaturum esse promittens sub ea conditione, ut si denuo cum illis quolibet modo fœdus habuisset, omni esset sacerdotali honore privatus, et anathematizatus. Sed hæc omnia parvipendentem, et ad perditionem Christianorum cum eis pactum habentem, et nos sæpissime deludentem, et de præda eorum partem recipientem, judicio et auctoritate Dei omnipotentis et beatorum Apostolorum Petri et Pauli simul et nostra, cum omnibus sequacibus suis, et omni Ecclesiastica communione privamus, et quousque se ab ipsis Sarracenis penitus separaverit, velut totius Christianitatis inimicum anathematizamus. Dat..... mense April. Indictione XIV ».

5. *Legatio Athanasii ad papam et hujus responsio.* — Quid autem Athanasius ipse post hæc? Misit legatum ad Joannem Pontificem Petrum diaconum suum, ut absolutionem ab excommunicatione peteret. Sed qui ab ipso delusus sæpe fuisset, nullam ipsi adhibendam fidem putavit, nisi primum Sarracenis ab ipso necatis vel captis, sic pœnitentiæ suæ certa signa edidisset; tunc fore ut absolutionem consecuturus esset : cujus rei gratia Marinum episcopum, qui ipsi Joanni in Sede successit, ad ipsum misit, his eidem brevioribus datis litteris [1] :

6. « Boni pastoris eximio informati exemplo, qui [2] venit quærere et salvare quod perierat, tantopere te per devia errantem, abjecto Christi levi jugo, cum infidelibus jugum obscena cupiditate ducere non dubitantem (quamvis sero ad te percutientem reverti velle mandasti) alacriter recipimus, et inter cæteros consacerdotes nostros præcipue honorabilem cupimus retinere, prout ipse nos jam olim fecisse proculdubio reminisceris. Sed quia tua exigente sceleris tanti audacia, sancti Spiritus judicio te a consortio nostro divini mysterii jure submovimus : nunc secundum preces tuas et relationem Petri venerabilis diaconi tui, si modo pactum, quod hactenus cum impiis Agarenis habuisti, manifesta devotione fregeris, et ab eorum nequissima societate toto conamine te separaveris, atque si præsentibus his missis nostris, Marino scilicet reverendissimo episcopo et S. Sedis nostræ arcario, et Sicone egregio viro, majores Sarracenorum, quanto melius potes, quos nominatim quærimus, cum aliis omnibus ceperis, et jugulatis aliis, eos nobis direxeris : a vinculo excommunicationis absolvimus, et juxta præcedentem consuetudinem episcopale officium reddimus. Eo scilicet modo vel tenore, ut captis et traditis antea, ut dictum est, Sarracenis, deinceps nullum cum eis ulterius fœdus quoquo modo inire præsumas. Nam si cum illis pactum aliquod facere tentaveris, in

[1] Joan. Ep. CCLXX.

[1] Joan. Ep. CCXCIV. — [2] Matth. XVIII.

eamdem te excommunicationem incurrere sancimus, et auctoritate Dei omnipotentis et beati Petri Apostolorum principis et nostra, omni episcopali honore te privandum, et perpetuo anathemate damnandum esse decernimus ». Hæc Joannes papa; quæ secuta sint ignoramus.

7. *Carolus Crassus a Joanne papa coronatur imperator, cui Hincmarus Rhemensis dat Epistolam parœneticam.* — Hoc pariter anno, die Natalis Domini, Carolus cognomento Crassus, Romæ imperator coronatur. Non ante hoc tempus ipsum coronam imperii a Joanne papa consecutum esse, ut imperator meruerit appellari, testatur in primis Regino hujus temporis scriptor, ubi ait : « Anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo octogesimo primo, Carolus de Alemannia egressus, Longobardorum fines occupavit, ac in paucis diebus totam Italiam in deditionem accepit, et Romam perveniens, a præsule Apostolicæ Sedis Joanne in senatu Romano favorabiliter exceptus, cum magna gloria imperator creatus est ». Hæc Regino, quæ in die Natalis Domini facta esse testatur [1] Aimoinus : quamobrem primus annus imperii Caroli præsens annus cœptus est numerari in commentariis illorum temporum, cujus rei evidens est testimonium ejusdem imperatoris Diploma, in quo annus Redemptoris octingentesimus octogesimus quartus anno quarto imperii Caroli consignatur. Sic igitur majorum exemplo, ex hoc tempore et non ab obitu prædecessoris imperatoris, annos imperii Caroli Crassi aggredimur numerare; quod majores nostri non censuerint imperatoris nomine dignum quemlibet successorem hæredem, nisi per coronationem imperator a Romano Pontifice crearetur. Ex nuper autem citato Diplomate ista accipe :

8. « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Carolus, divina favente clementia, imperator Augustus, etc. Noverit igitur omnium fidelium nostrorum præsentium et futurorum industria, qualiter nos per petitionem Richardæ dilectæ conjugis nostræ, necnon et Linthuvardi sanctæ Vercellensis Ecclesiæ episcopi, et dilecti archicancellarii nostri, quasdam res proprietatis nostræ ad partem sanctæ Mariæ et sancti Lamberti Ecclesiæ Tungrensis et Leodiensis, cui præest venerabilis Franco episcopus, jure perpetuo in proprietatem concessimus, id est, in pago Scarponnensi, villam quæ dicitur Magdera, etc. Signum domini Caroli imperatoris Augusti †. Data sexto kalend. Julii, anno Incarnationis Domini octingentesimo octogesimo quarto, Indictione secunda, anno vero imperii piissimi Karoli imperatoris quarto. Actum Metis civitate in Dei nomine feliciter. Amen.

« Waldo episcopus ad vicem Linthuvardi archicancellarii recognovi. Acceptum ab Arnoldo a Wachtendonch fidelissimo ».

9. Quo pariter tempore, ubi in imperium idem ascendit Carolus, ad eumdem Hincmarus Rhemensis episcopus parœneticam scripsit Epistolam, quæ hactenus integra conservatur in Spirensi bibliotheca cathedralis Ecclesiæ, quæ incipit : « Domino Carolo imperatori glorioso, Hincmarus episcopus Dei famulus, præsentem et futuram optat prosperitatem et gloriam. Audiens laudabilis fidei vestræ benignitatem, etc. » Est autem hæc ejus summa. Commendat Carolo Crasso imperatori Ecclesiam Gallicanam, ut eam pæne collapsam restituat, regni dissidia tollat, Ludovici Balbi filiis idoneos consiliarios tribuat, qui eos doceant privilegia Ecclesiastica tueri, sacerdotes venerari, divinum auxilium sæpe implorare, orphanorum et pupillorum patrocinium suscipere, improborum societatem fugere, humilitatem, charitatem et mansuetudinem erga omnes sectari ». Hæc de Epistola Hincmari ad Carolum.

[1] Aim. l. v. c. 60. prope fin.

Anno periodi Græco-Romanæ 6374. — Anno Æræ Hispan. 919. — Anno Hegiræ 268, inchoato die 1 Aug , Fer. 7. — Jesu Christi 881. — Joannis VIII papæ 10. — Basilii imp. 15.

1. *Carolus Crassus coronatur imp.* — Ad num. 7 et seqq. *Carolus Crassus*, die Natali Christi præcedentis Christi anni, Romæ imperator a Joanne VIII papa coronatus est, annos octoginta postquam Carolus M. a Leone III papa imperator acclamatus fuerat. De die inter omnes convenit, sed annus in controversiam vocatus, quod varii chronographi, uti Sigebertus, Hermannus Contractus, Regino, annalista Metensis, aliique quidam scribant, eum anno DCCCLXXI imperiali benedictione sublimatum

esse. Verum id factum, quia hoc tempore annus a Nativitate Christi in variis regionibus exordiebatur, indeque annalista Bertinianus anno superiori citatus, qui hanc supputationem sequitur, Caroli Crassi coronationem cum hoc anno alligare debuit; sed veteres Francorum annalistæ sæpe parum in notatione temporum accurati fuere. Cæterum Carolum hanc dignitatem superiori Christi anno consecutum esse, non tantum ejus Diplomata, sed Epistola Joannis VIII ordine CCLXIX, *ad Carolum imperatorem*, quæ dicitur *data IV kalend. Aprilis, Indictione* XIV, extra omnem controversiam ponunt. Si enim mense Martio præsentis anni jam imperabat, nonnisi die Natali Christi præcedentis imperium inierat. Illis litteris Pontifex eidem imperatori nuntiat se tantis malis a Sarracenis affici, ut ea amplius sustinere non possit: ideoque eumdem rogat ut sibi subsidio exercitum mittat, eique palmam cum benedictione dirigit: « Propter Deum succurrite, nobis succurrite, ut non dicant in circuitu nationes: Ubi est imperator eorum? præterea honorificentiæ vestræ cum benedictione Apostolica palmam, per quam signum datur victoriæ, ecce ex more direximus ». Baronius has Joannis papæ litteras suæ sententiæ adversari videns, eas in annum sequentem rejicit, ut apud eum num. 1 legere est. At mense Martio illius anni non Indict. XIV, sed Indict. XV in cursu erat (1).

2. *Ea coronatio anno præcedenti peracta.* — Deceptus est itaque cardinalis doctissimus in eo quod non animadverterit Reginonem, quem sequitur, annum a die Natali Christi auspicatum esse. Alterum suæ opinionis fundamentum deducit a Diplomate Caroli Crassi a se relato, quod dicitur datum « sexto kalend. Julii, anno Incarnat. Domini DCCCLXXXIV, Indictione II, anno vero imperii piissimi Caroli imperatoris quarto ». Sed cum fateatur, Carolum die Natali Christi ad imperium evectum esse, hoc Diploma nostram sententiam confirmat, ut eam quam ipse amplexus est evertit. Si enim eo die hoc anno illud iniisset, anno DCCCLXXXIV, mense Junio, tertium tantum imperii annum numerasset, ut manifestum est. Porro *Carolus*, ab inito maxime Francorum principatu, ab anno nempe DCCCLXXXIV, annis Incarnationis in suis Diplomatis usus est, eumdemque calculum tam imperatores quam reges Francorum passim postea secuti sunt; « Primus », inquit Aventinus lib. 4 de Reb. Boicis, « annos Christi Servatoris nostri omnibus Epistolis, libellis, Diplomatibus addidit ». Sed nimis dicit, cum in variis ejus Diplomatis et litteris Incarnationis anni non exprimantur.

3. *Reliquiæ SS. Trudonis et Eucherii Normannorum metu occultantur.* — Cœnobium Sarchinii in Hasbania sæculo VII a *sancto Trudone* exstructum, ac sæculo sequente *S. Eucherii* exilio illustratum, celeberrimum erat hoc tempore, ob frequentia quæ patrabantur ab utroque sancto miracula. Unde monachi an. DCCCLXXX, ut refert Henschenius ad diem XX Februarii sancto Eucherio sacrum, ex Chronico Trudonensi part. 1, lib. 2, cap. 6: « Consilio habito, unanimi consensu Leodiensem episcopum Franconem invitant, qui prius aperto loco sepulchri in præsentia plurimorum Ecclesiasticorum, religiosorum virorum et sæcularium, sanctum pignus pretiosorum corporum Trudonis et Eucherii ab humo elevavit, et in loco eminenti cum psallentium devota modulatione reverenter collocavit ». Addit chronographus cap. 17: « Anno sequente DCCCLXXXI, quia fama laborabat Nortmannos infestaturos fore Lotharingiam, corpora SS. Trudonis et Eucherii diligenter a loco eminentiori, in quo pridem translatione ipsorum solemniter celebrata reposita fuerant, per sollicitudinem fratrum monachorum hujus monasterii infra subterraneam cryptam, seu voltam, quæ retro altare ipsius B. Trudonis ad hoc nuper constructa fuit, supinata et occultata sunt; ubi multis annis latuerunt usque ad tempora Wirici abbatis, sub quo per Rodulphum Leodiensem episcopum solemniter iterato translata fuerunt », nempe anno Domini MCLXIX, ut habet idem auctor. In hac vastatione Nortmannica martyrio affectus est in eodem sancti Trudonis cœnobio *S. Libertus*, cujus ibidem corpus etiam asservatur et natale celebratur die XIV mensis Julii.

4. *Normanni Galliam Belgicam devastant.* — Porro diœcesim Leodiensem, in qua sancti Trudonis monasterium situm, hoc anno a Nortmannis misere devastatam fuisse, uti et circumjacentes regiones, testatur annalista Metensis. Annalista vero Fuldensis de Ludovico Francorum rege et nepote Ludovici Germaniæ regis scribit: « Nepos illius cum Nortmannis dimicans nobiliter triumphavit, nam novem millia equitum ex eis occidisse perhibetur. At illi, instaurato exercitu et amplificato numero equitum, plurima loca in re-

(1) Caroli Crassi ad imperium assumptio serius quam die Natalis Christi anni DCCCLXXX colligit, quam in rem valida se prolaturum argumenta in decursu operis sui de Antiquitatibus Italiæ spondet Cl. Muratorius, ejusdem operis to. I, dissert. VIII, col. 437. Interim vero utar recitato ab eodem viro doctissimo Placito quodam Veronensi, quod datum legitur « anno DCCCLXXX Principatus domini serenissimi Karoli regis, hic in Italia anno secundo, die vicesimo octavo mensis Decembris, Indictione quarta decima (a Septembri ejusdem anni cœpta) ». Vides hic nullam, etiam post Natale Domini anni DCCCLXXX, mentionem imperialis dignitatis fieri? His autem characteribus exprimi annum DCCCLXXX, quo regni Italici annum secundum agebat Carolus, et Indictio XIV a Septembri de more cœpta fluebat, perspicuum est.

Postquam hæc scripsi, fidem tandem suam Cl. Muratorius liberavit, edito anno MDCCXL volumine operis tertio, in quo col. 753 eamdem sententiam confirmat, dato ejusdem Caroli Diplomate autographo signato Placentiæ, die « IV kal. Januarii, Indictione XIII, anno vero regni Karoli regis in Francia V, in Italia II », quæ omnia cum anno DCCCLXXX congruunt, ex quo evincitur ejus anni Natalitia die Carolum imperiale diadema non assumpsisse. Idem pariter adstruunt Diplomata alia apud eumdem Muratorium ibidem legenda. Sed ipse postmodum vir doctus alia profert Diplomata, ex quibus Pagii sententia juvatur; quin et alia quibus nec Pagius nec Baronius asseritur. In qua rerum perplexitate doctissimus Muratorius insistendum censet auctoritati Annalium Bertinianorum et annalistæ Fuldensis, quorum testimonio constat coronatum fuisse Romæ anno DCCCLXXX, die Natali Domini, quæ Pagii sententia est. MANSI.

gione regis nostri (nempe Germaniæ) vastaverunt, hoc est Cameracum, Trajectum, et pagum Hasbanicum, totamque Ripuariam, præcipua etiam in eis monasteria, id est, Prumiam, Indam, Stabulaus, Malmundarium et Aquense palatium, ubi in capella regis equis suis stabulum fecerunt. Præterea Agrippinam Coloniam et Bunnam civitates cum Ecclesiis et ædificiis incenderunt. Qui autem inde evadere potuerunt, sive canonici sive sanctimoniales Moguntiacum fugerunt, thesauros Ecclesiarum, et sanctorum corpora secum portantes ». Idem narrat Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam in Chron. ad hunc Christi annum.

JOANNIS VIII ANNUS 10. — CHRISTI 882.

1. *Litteræ Joannis papæ implorantis auxilium imperatoris contra Sarracenorum incursiones.* — Christi Redemptoris annus sequitur octingentesimus octogesimus secundus, Indictione decima quinta inchoatus, quo Joannes papa, cum tam Italiæ principum, quam etiam Sarracenorum grassationibus premeretur, pluribus litteris interpellat imperatorem, ut valida manu succurreret. Extant ipsius plures eo argumento litteræ [1] scriptæ, misitque ad eum pro munere benedictam ex more palmam, legatos quoque adjecit, quorum munus exigeret tanta necessitas. Delecti sunt ad hanc functionem Zacharias episcopus Bibliothecarius et Petrus consiliarius. Patiebatur præter alios Romana Ecclesia magnopere infestum Widonem marchionem Spoletinum, cujus milites civitates et loca reliqua Romanæ Ecclesiæ hostili animo solerent invadere. De his agens idem Joannes [2] in Epistola ad Anselmum archiepiscopum Mediolanensem hæc habet : « Inter innumeras rapinas, deprædationes, et mala quamplurima, ad augmentum doloris nostri, quidam sceleratus, Longobardus nomine, homo Widonis marchionis, octoginta tres homines cepit, manibus singulis detruncatis, apud Narniensem civitatem. Plures ex tali sunt incisione sine mora perempti ». Eodem argumento scripsit etiam Epistolam ad [3] imperatricem, qua deplorat miserandum statum Romanæ Ecclesiæ, his verbis :

2. « Tanta cordis nostri angustia, tantusque dolor et gemitus hinc inde cum irriguis lacrymarum rivulis nostram ætatem quatiunt et quassant, tantusque etiam luctus pro desolatione terræ istius, quam jam funditus a Christiani nominis inimicis et Deo odibilibus Sarracenis deprædatam cernimus, nos affecit, et intima nostra dissolvit, ut et somnus ab oculis, et a gustu cibus effugiat, ut etiam cum [1] Jeremia decantare compellar : Quis dabit capiti meo aquam, aut oculis meis fontem lacrymarum ? et reliqua. Siquidem exspectavimus lucem, et ecce tenebras : quæsivimus adjutorium, et muris Urbis egredi non audemus. Nam ante vestrum Romam adventum, anno scilicet superiori, cum Carolus ejus conjux coronatus est imperator, qualiscumque erat nobis tranquillitas ; modo vero intolerabilis et importabilis persecutionis extat tempestas, quia neque spiritalis filius noster Augustus, neque alicujus alterius gentis homo nobis confert auxilium. Et nisi divinitas summa subveniat, aut in desperationem aliquam lapsi (quia non solum duplum, sicut Dominus [2] dicit, sed etiam triplum et quadruplum exercitum contra nos venire conspicimus) ea quæ pacis sunt postulabimus : et certe non solum jugo illorum coacti subdemur, sed etiam ab eis capti, impie jugulabimur. Quia sicut scitis, sæpissime reclamavimus, et neque ipse Augustus (ut prætulimus) qualemque defensionem nobis exhibuit, neque homines civitatum nostrarum, qui contra Deum et contra omne privilegium nostrum ab alienigenis, ac si nostri non fuerint, detinentur, ad servitium sanctæ Romanæ Ecclesiæ faciendum, sicut solitum erat, ab eorumdem alienigenarum jugo subtraxit. His ergo, charissima filia, clamoribus et ululatibus nostris auditis (quia sapientibus loquimur) continuo propter Deum, et propter sanctos ejus Apostolos jam dicto

[1] Joan. Ep. CCLXIX. CCLXXVII. CCLXXIX. CCXCIII. — [2] Ibid. x. Ep. CCXCIX. — [3] Ibid. Ep. CCXCVIII.

[1] Jer. IX. — [2] Isai. XL.

spiritali filio nostro Augusto, flexo poplite suggere, ut omnibus omnino necessitatibus omissis aut certe suspensis, sanctæ Matris suæ calamitati subveniat, et conculcationem, imo perditionem illius advertens, antequam pereamus, citissimum conferat adjutorium, aut congruum sine mora donet consilium, quia vita nostra nobis non prodest, et in extremo positi, etiamsi non optaremus, jam mors se palam prodit videndam, etc. » Hæc Joannes.

3. In quo non possumus non admirari vehementer consilium Dei. Quod enim ob auxilium hominum consequendum, nonnihil visus est deflexisse Joannes a præscripta a prædecessoribus inviolabili observantia Ecclesiasticæ censuræ in gratiam principum, sperans ab eis auxilium (ut sæpe superius est demonstratum) plane contrarium accidit : cum non solum ab ipso Orientis, sed nec ab Occidentis imperatore aliquid præsidii obtinere potuerit, imo multiplicati fuerint hostes, et ipsi etiam episcopi (ut audisti) fœdus inierint cum Sarracenis. Nihil plane sanctæ Apostolicæ Sedi adeo damnosum (quod sæpius est repetendum) quam si præsules ejus prudentiæ innitentes carnis, in gratiam principum posthabeant observantiam sacrarum legum.

4. *Cum Adelphonso rege Hispaniæ Joannes papa agit per legatos et litteras de rebus disciplinaribus.* — In his igitur Joannes papa constitutus angustiis pressusque molestiis, occasione legationis ab Hispania ad se missæ a rege Aldefonso Magno, et ab episcopis sub ejus regno constitutis, redditis ad regem litteris, ab eodem equos mitti petiit adversus Sarracenos ingruentes armandos, ut ex litteris ad eumdem regem ab eo missis apparet. Quod autem in primis ad eam legationem spectat, tria sunt, quæ tum episcopi, tum rex ab eodem Pontifice petiere. Primo nimirum, ut consecrandi Ecclesiam Compostellanam, ab eodem rege magna impensa augustissime constructam, licentia daretur. Secundo, ut Ovetensis Ecclesia dignitate archiepiscopatus donaretur. Tertio vero, ut congregandi provinciale Concilium facultas concederetur. Qui autem hac sunt functi legatione, fuerunt duo presbyteri, Severus, et Desiderius qui Sidericus a Sampyro vetere scriptore depravate legitur. His igitur redeuntibus idem Joannes Pontifex cum suis litteris Arnaldum conjunxit legatum suum. Hæc autem omnia ex ipsius Joannis papæ litteris perspecta habentur, quæ ab eodem auctore positæ ita leguntur :

5. « Joannes episcopus, servus servorum Dei, Aldefonso regi Christianissimo, seu cunctis venerabilibus episcopis, abbatibus vel Orthodoxis Christianis.

« Quia igitur in cura nos totius Christianitatis beati Petri Apostolorum principis sempiterna providentia efficit successores, ea Domini nostri Jesu Christi constringimur adhortatione, qua beatum Petrum Apostolum monuit, dicens quadam voce (vice) [1] : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni cælorum, et reliqua. Hinc rursus imminente Domini nostri articulo gloriosæ Passionis, inquit [1] : Ego pro te rogavi, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos : Ideoque quia vestræ notitiæ fama per hos fratres Limina Apostolorum lustrantes, per Severum et Desiderium presbyteros nobis miro odore bonitatis est revelata, paterna vos adhortatione commoneo, in cœptis bonis operibus, gratia duce, perseverare, quatenus copiosa vos B. Petri protectoris vestri et nostra protegat benedictio. Et quotiescumque, filii charissimi, ad nos venire quilibet vestrum, aut transmittere voluerit, tota cordis exultatione et animi gaudio de ultimis Gallæciæ finibus, cui vos præter me, Dominus rectores constituit, tamquam jure filios nostros, vos colligimus. Et Ecclesiæ Ovetensis, quam vestro consensu et assidua petitione metropolitanam constituimus, omnes vos subditos esse mandamus. Et concedimus etiam prædictæ sedi, ut ea quæ reges seu fideles juste obtulerunt, vel in futurum, Domino opitulante, contulerint, rata, firma et inconcussa manere in perpetuum præcipimus. Hos quoque latores litterarum nostrarum omnes hortor, ut habeatis commendatos. Bene valete ». Item alia Epistola ab eodem papa Romano directa per Arnaldum gerulum mense Julio :

6. « Joannes episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Aldefonso glorioso regi Gallæciarum :

« Litteras devotionis vestræ suscipientes, quia devotum vos esse cognoscimus erga vestram sanctam Ecclesiam, gratias vobis multiplices referimus, Dominum exorantes, ut victor regni vestri abundet (abunde) de inimicis vestris victoriam vobis concedat. Nam nos, fili charissime, sicut petistis, sedulas preces Domino fundimus, ut regnum vestrum gubernet, vos salvos faciat, custodiat et protegat, et super inimicos vestros erigat. Ecclesiam autem beati Jacobi ab Hispanis episcopis consecrari facite, et cum eis Concilium celebrate. Et nos quidem, gloriose rex, sicuti vos, a paganis jam constringimur, die ac nocte cum illis bella committimus, sed omnipotens Deus dat (det) nobis de illis triumphum. Hujus rei gratia rogamus dilectionem vestram, et animum (nimium) deprecamur, ut quia (ut diximus) valde a paganis opprimimur, aliquantos utiles et optimos Mauriscos cum armis (quos Hispani cavallos Alpharaces vocant) ad nos dirigere non omittatis. Qualiter nos recipientes, Dominum collaudemus, vobis gratias referamus, et per eorum portionem de benedictionibus sancti Petri vos remuneremus. Bene vale, dilectissime fili, et clarissime rex ». Hucusque Joannis papæ Epistolæ ad regem Gallæciæ et episcopos. Porro occasione ingruentium bellorum, tum civilium, tum externorum, ipsa dedicatio Ecclesiæ Compostellanæ dilata aliquandiu fuit.

[1] Matth. XVI.

[1] Luc. XXI.

7. *Joannis papæ obitus et Constitutio de cardinalibus.* — At quid post hæc de Joanne ? illud tantum ex ejus Epistolis proditur, ipsum rursum Gallias versus iter arripere statuisse, ut dissidentes inter se Francorum principes simul conciliaret, ut ita eos, bello civili sedato, promptos et expeditos habere posset ad ferendum auxilium Ecclesiæ Romanæ periclitanti. Hujus sane argumenti est penultima ejus Epistola, qua monet Supponem comitem, ad quem [1] scribit, ut sibi in Galliam proficiscenti ad montem Cinisum occurrat. Verum ne id faceret, mors intercessit : siquidem in fine anni hujus inter tot tantasque ærumnas, confectus curis, mœrore consumptus, decimo octavo kal. Januar. moritur ipse Joannes papa, cum sedisset annos decem et diem unum, cujus rei gestæ desiderantur apud Anastasium, fortasse prætermissæ ob odiosam restitutionem Photii. Sepultus est autem ante Ecclesiam sancti Petri juxta portam quæ appellatur Judicii, in cujus sepulchro ejusmodi fuit incisum Epitaphium, a Petro Manlio una cum aliis monumentis Basilicæ Vaticanæ descriptum, sed scriptoris vitio, vel alio casu decurtatum :

Præsulis octavi requiescunt membra Joannis
Tegmine sub gelido marmorei tumuli :
Moribus, ut paret, fulsit qui nempe (mente) beatus,
Altisonus (Altisonis) comptusque actibus et meritis.
Judicii custos mansit pietatis amator,
Dogmatis et varii (veri) plurima verba docens.
De segete ac Christi pepulit zizania sæpe,
Multaque per mundum semina fudit ovans.
Prudens et doctus verbo, linguaque peritus,
Solertem seseque omnibus exhibuit.
Et nunc cælicolas cernit super astra phalanges.
. . . .

8. Quod autem ad reliquas ejusdem Pontificis res gestas pertinet, reperitur in Vaticanæ [2] bibliothecæ monumentis ejusdem Joannis papæ octavi, de jure cardinalium Constitutio, his verbis : « Itemque ex nostra præsenti Constitutione bis in mense, vel eo amplius, vel apud illum vel illum Titulum, sive apud illam vel illam diaconiam, sive apud alias quaslibet Ecclesias vos convenire mandamus. Et ob vestram et inferiorum clericorum vitam, et mores, et qualitates, et habitus vestium perscrutando, et qualiter quilibet præpositi se erga subditos habeant, vel quod subditi suis præpositis non obediant, et ad quæque illicita amputanda, clericorum quoque et laicorum querimonias, quæ ad nostrum judicium pertinent, quantum fieri potest definiendas. Quippe cum sicut nostram mansuetudinem Moysi, ita et vestram fraternitatem septuaginta seniorum, qui sub eodem causarum negotia dijudicabant, vicissitudinem gerere, certum habeamus. Item monasteria abbatibus viduata, et abbatum, nostra præcedente conscientia, substitutionem his qui sunt inter nos, vel fuerint monasticæ professionis, disponenda committimus.

[1] Joan. Ep. CCCVII. — [2] Liber Canonum inscriptus num.

9. « Propter sollicitudinem autem Ecclesiarum et clericorum earumdem disciplinam, sive laicorum querimonias definiendas, bis in hebdomada ad sacrosanctum palatium, juxta Decreta prædecessoris nostri Leonis quarti, vos convenire mandamus.

« Item sancimus de parochiis nostris, quantumque Pontifici competit, Pontificali beneficio vos in perpetuum possidere, et in principalibus Ecclesiis juxta primatum vestræ consecrationis vicissim officia divina peragere, et earum oblationibus, salva semper cardinalium diaconorum prisca consuetudine, æqualiter participare, tam propter usum vestrum, quam in Ecclesiarum vestrarum luminarium concinnationes ». Hucusque Joannis octavi Constitutio.

10. *Marinus papa eligitur qui damnat Photium.* — Cum vero post Joannis obitum Sedes vacasset diebus tredecim, exæstuans zelo Romanus clerus eum ipsi substituendum curarunt, scirent ardentissimum Photii impugnatorem ; sicque quinto kal. ejusdem Marinum elegit, qui olim diaconus cum esset, missus est cum Donato atque Leone Constantinopolim ad Photium excommunicandum a sanctissimo Pontifice Nicolao. Sed et ab Hadriano Nicolai successore missus est cum Donato et Stephano episcopis Constantinopolim ad eumdem Photium deponendum, et restituendum Ignatium, atque Œcumenicam Synodum celebrandam, virum laudatissimum, quem expetierant magna instantia Bulgari, ut eum ipsis Hadrianus papa daret episcopum, sed non obtinuerunt. Atque postremo (ut vidisti) missus est a Joanne itidem Constantinopolim ad ruinam reparandam, quæ facta fuerat per tres legatos illuc ad Synodum pro Photio restituendo missos ; qui summa constantia agens contra Photium et imperatorem, cuncta ab eis perperam facta damnavit. Hunc igitur jam episcopum confessionis corona gloriosa redimitum sibi in Pontificem eligendum absque controversia Romanus clerus instituit. « Talem quidem decebat nobis creari Pontificem, cui dicerent : Tu noster dux eris, ruina hæc in manu tua ».

11. Porro decepit plures, quod cum in duabus prioribus legationibus Marinum Sedis Apostolicæ diaconum legunt, putant ipsum ex diacono factum esse summum Pontificem. At nequaquam id accidit : sed ipsum auctum fuisse episcopatu, et ex alterius Ecclesiæ gubernaculis, ob excellentem animi ejus virtutem (quod fieri minime consuevit) ad summum Pontificatum Romanæ Ecclesiæ translatum esse : neque enim hunc alium putamus esse quam Marinum illum episcopum, quem diximus Joannem papam misisse legatum Neapolim ad Athanasium, ut ipsius litteræ [1] docent : ubi et ostendit ipsum fuisse arcarium sanctæ Sedis Apostolicæ. Cujusnam autem Ecclesiæ episcopus fuerit, non satis nobis exploratum ; Gallesio autem ipsum oppido oriundum, æque omnes affirmant. Sane

[1] Joan. Ep. CCXCIV.

quidem de Marini episcopatu ante pontificatum est firma certaque negatio Stephani papæ Sexti in Epistola ad Basilium imp. inferius sub loco integre recitanda.

12. Accidit enim, ut cum ipso suo ingressu Pontificatus Marinus Photium damnasset, simulque cunctas res ab eo gestas ad munus episcopale spectantes, moverit amplius semel exulceratum animum Basilii imperatoris ad iracundiam : qui furore incensus Romam scribens, dicebat Marinum non esse Pontificem, eo quod alterius Ecclesiæ jam fuisset episcopus ordinatus; multaque alia ignominiosa adversus eumdem sanctissimum papam effutiens, eum solio deponere satagebat : sed adversus eum pro Marino laudatissimo Pontifice Stephanus papa successor ejus locupletissime satisfecit, ut suo loco dicturi sumus.

13. *Hincmari Rhemensis episcopi obitus, et de ejus doctrina nonnulla.* — Mortuus est hoc anno Ludovicus Germaniæ rex decimo tertio kalend. Decembris. Northmanni hoc audito, Trevirensem appetunt civitatem, qua potiti non. Aprilis incenderunt : tunc et Wala Metensis episcopus præter jus fasque egressus pugnare adversus eos, occisus est. Hæc veteres Annales Francorum a Pithæo editi; Regino autem obitum Ludovici ad XIII kalend. Septembris collocat. Reliqua de his anno sequenti.

Porro hoc ipso anno Hincmarum Rhemensem episcopum obiisse, Frodoardus in ejus Vita testatur, ubi ait : « Excrescentibus tandem flagitiis, gens Northmannorum per omne Francorum diffunditur regnum ; et quoniam civitas hæc Rhemensis tunc absque muro habitabatur, accipiens ille quod sibi charius in thesauris habebat, corpus videlicet B. Remigii, silvestria loca trans fluvium Matronam expetiit et apud villam Sparnacum aliquanto tempore custodivit. Denique cum ibi moraretur, diem suum clausit extremum; cujus corpus Rhemos relatum, post ipsius sancti tumulum, in tumulo quem ipse sibi paraverat est sepultum ». Obiit anno Incarnationis octingentesimo octogesimo secundo, episcopatus trigesimo septimo et amplius.

14. De ipsius autem sepultura et Epitaphio eidem inscripto, hæc idem auctor [1] : « Corpus ejus in monasterium S. Remigii allatum, in tumulo, quem a tergo sepulchri S. Remigii, cum hoc Epitaphio latino sequente pro sua sepultura paraverat, conditum sepultumque fuit :

Nomine, non merito præsul Hincmarus, ab antro
Te lector tituli, quæso, memento mei :
Quem grege pastorem proprio Dionysius olim,
Rhemorum populis, ut petiere, dedit;
Quique humilis magnæ Rhemensis tegmina plebis
Rexi pro modulo : hic jam modo verme voror.
Ergo animæ requiem nunc, et cum carne resumpta
Gaudia plena mihi hæc quoque posce simul.
Christe tui clemens famuli miserere fidelis :
Sis pia cultori sancta Maria tuo.
Dulcis Remigi sibimet devotio prosit,
Qua te dilexit pectore et ore, manu,
Quare hic suppetiit supplex sua membra locari,
Ut bene complacuit denique sic obiit.

Hactenus Epitaphium.

15. Porro si de ipso quid sentiendum æque judicii libramento dicendum sit : quod ad scientiam pertinet, si agitur de peritia canonum, plane dixeris eruditissimum, licet interdum nimis eis favens super Apostolicæ Sedis Decreta eos extulerit. Si de Theologicis facultatibus, ipsum quidem invenimus excultissimum, ut in his quæ contra Gothescalcum Prædestinatianum hæreticum abunde scripsit, adversus quem præ cæteris laboravit : in reliquis etiam talem existimatum, quem consuluerint plures diversis quæstionibus, sed non in omnibus ita feliciter, ut ex responsionibus ad eas apparet : quarum hic illa una in medium adducenda, de qua ita Frodoardus [1] : « Item Hincmarus scripsit pro libello historiæ de ortu sanctæ Mariæ, et homilia beati Hieronymi de Assumptione ipsius Dei Genitricis. Quæ quidam monachus Corbeiensis monasterii non esse recipienda contendebat. Ad quæ respondens idem dominus Hincmarus, dixit præfatam historiam nos habere ad lectionem, non ad proferendam auctoritatem ». Optime ista quidem. Non enim Ecclesia in divinis laudibus ita se habet, ut parem cum divina Scriptura quam adhibet, cæteris quibus utitur scriptis tribuat auctoritatem. Pergit vero Frodoardus :

16. « Homiliam vero eamdem a S. Hieronymo asserit Catholice esse dictatam, sicut et stylus, et cautela, et sensus, et intellectus, et alia certa indicia monstrant, et certæ personæ, per quas de partibus Orientalibus tempore certo delata ad regiones nostras pervenit, fidem faciunt ». Hæc de his Frodoardus ex Hincmari scriptis. Verum quod ad dictum de Assumptione libellum Hieronymi nomine editum pertinet : dum Hieronymi esse defendendum putavit, cæcutiisse non dubium est, ut ex iis quæ in Notis diximus ad Romanum Martyrologium, patet. Quod ad reliqua Hincmari, nempe ad mores pertinet, qualiter fuerit comparatus, sua ipsius scripta tanquam ejus imago in tabula docent. Sed et quod Domino suo stat aut cadit, et secundum illud antiquitus vulgatum : Nihil in mortuum temperandum est humano judicio de his ferre sententiam. Sed alia occasione de ipso inferius pluribus dicendum, hic modo de ejus obitu et sepultura : cui idem tradit auctor successisse Fulconem, virum certe tanta Ecclesia dignum, sacerdotali vigore et libertate vigentem, de quo sæpe inferius dicendum erit.

17. *Devastationes Nortmannorum, quibus finem ponit pax inita per matrimonium Gislæ cum Godefrido.* — Cæterum de his quæ spectant Rhemensium fugam ob Northmannorum incursionem, hoc anno cœptam et sequenti propagatam, habet ista Aimoinus [2] : « Usque Laudunum castellum Northmanni venerunt, et quæ in agro ipsius ca-

[1] Frod. hist. Rhem. l. III. c. 17.

[1] Frod. hist. Rhem. l. III. . 22. — [2] Aim. l. V. c. 61.

stelli erant deprædati sunt et incenderunt, disponentes Rhemos venire : indeque per Suessiones et Noviomagum pergentes ad præfatum castellum expugnandum rediere. Quod pro certo audiens Hincmarus episcopus, cujus homines de potestate Rhemensis episcopii cum Carolomanno, vix noctu cum corpore S. Remigii et ornamentis Rhemensis Ecclesiæ, (sicut infirmitas corporis ejus poscebat) sella gestatoria deportatus, et canonicis ac monachis atque sanctimonialibus hac illacque dispersis, ultra Matronam ad quamdam villam, quæ Sparnacus nominatur, vix fuga lapsus pervenit. Scara autem Northmannorum plenum exercitum præveniens, usque ad Rhemensem portam pervenit : quæ iis, quæ extra civitatem invenit, deprædatis, villulas quasdam incendit. Sed civitatem, quam nec murus, nec humana manus defendit, Dei potentia, sanctorum merita, ne in illam ingrederentur ». Hæc ipse.

18. At non hic finis malorum, sed et Leodium, Trajectum castrum, Tungrensem urbem incendunt. Repetita rursum incursione Ripuariorum finibus effusi rapinis et incendiis cuncta devastant. Coloniam Agrippinam, Bonnam civitates cum adjacentibus castellis, itemque Tulpiacum, Vulpiacum, et Novesium igne comburunt. Post hæc Aquisgranense palatium, inde et Malbudariense et Stabulense monasterium in favillas redigunt, Arduennam percurrentes, Prumiense cœnobium ingrediuntur in die Epiphaniæ Domini, interfectis omnibus quos ibi invenerunt, monasterium igne consumunt. Hæc in Actis[1] S. Gudilæ pluribus, cujus quoque nobile monasterium pariter concrematum est. De his vero a [2] Notgero qui interfuit, seorsum scripta est historia de incensione Stabulensis monasterii S. Remacli, et miraculis tunc editis, quam tu consulas, ubi sequens annus signatur tantæ cladis octingentesimus octogesimus tertius. In quibus omnibus magnæ iræ Dei certa illa demonstrata sunt argumenta, quod cum in translationibus corporum diversorum sanctorum, ne a paganis illis incendio absumerentur, plurima reperiuntur edita esse miracula : ut autem iidem reprimerent grassantes Barbaros, nullus istud obtinuit apud Deum, cum in aliis eorum ubique potentia, aliis editis ab iis signis, innotuerit, ut dictum est de Rhemis civitate per sanctum Remigium liberata, de oratorio S. Severini[3] episcopi Coloniensis, quod Barbari, conflagrante urbe, incendere minime valuerunt. Alii vero sancti sua sivere comburi monasteria et Ecclesias, qui alia tamen tunc temporis miracula ediderunt, ut de S. Martino dictum, et S. Remaclo tunc scriptum proditur, et aliis sanctis, quorum reliquiarum tunc facta translatio legitur : ut appareat, magna ira Dei ista permissa fieri, cum sanctorum in his preces non fuerint exauditæ : alia vero pro quibus rogarentur, ipsis tunc a Domino obtinentibus ; ut plane acciderit secundum Propheticum illud[1] : « Si bestias pessimas induxero super terram ut vastem eam, et tres viri isti, Noe, Daniel, et Job fuerint in ea : Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt, sed ipsi soli liberabuntur, terra autem desolabitur, etc. »

19. His igitur (ut dictum est) auditis a Northmannis illatis cladibus, Carolus ab Italia refert pedem in Gallias, opem laturus periclitanti jam populo universo. Qui non ferro, sed auro aliisque promissis Northmannorum duces avertit, Godefridum et Sigefredum, illi concessa Frisia, et regia puella matrimonio juncta : cui auri et argenti ingenti copia e Metensi Ecclesia sublata, sunt numeratæ bis mille et octoginta libræ, solidis viginti pro libra computatis. Porro autem non prætermittimus, quod reddunt præcipuam veteres Francorum Annales hanc causam, cur ab utraque parte pax animo concordi inita fuerit [2]. « Mira itaque res et stupenda obsidentibus Francis et obsessis a Carolo Northmannis quadam die occurrit. Nam XII kalend. Augusti post medium diem tenebrosa subito caligo tota castra operuit, fulgore et tonitru concrepante, et talis grando, ut nullus antea mortalium se tale quid vidisse profiteretur, non ut solitum est, lapides descendere plena et æquali superficie, sed cornuta et inæquali, et aspera facie, omnibus cernentibus insolitum et magnum præbuit spectaculum (mirabile et incredibile dictu) ut vix grossitudo eorum potuerit pollice et digito medio circumdari. Nam et ita equi stupefacti fuerunt, ut effractis sudibus et habenis, partim extra castra, partim in castris errore et stupore verterentur. Civitatis quoque quam obsederant, propter impetum aeris, magna pars corruit, ita ut una cohors coacervatim posset equitando ingredi, nisi vallo quod circumerat, suspensa constaret. Igitur per tot dies obsidens tam magnus exercitus æstivo in tempore propter putredinem cadentiu homminum, ægritudine correptus et pertæsus est. Nec minus inclusi simili molestia premebantur ». Sicque inita pax est dictis conditionibus, quas obsessi sibi proficuas ab obsidentibus præter morem acceperunt.

20. Cum autem regiam puellam, Gislam nomine, Lotharii regis filiam, Godefridus in matrimonium accepisset, baptizatum fuisse, et ab ipso Carolo e baptismo susceptum, Regino tradit. Porro hæc omnia de clade per Northmannos illata et eo modo redempta, hoc anno cœpta, sequenti sunt consummata. Roricum etiam ejusdem gentis regulum ad fidem conversum constat : de quo Frodoardus, ubi relegit Hincmari scripta, hæc inter alia habet [3] : « Alia ejusdem Hincmari Epistola Rorico Northmanno ad fidem converso, ut semper in Dei voluntate, et mandatorum illius observatione

[1] Apud Sur. die VIII Januarii prope finem. — [2] Notg. de mirac. S. Remacli l. II. apud Sur. die III Septemb. — [3] Apud Sur. de translatione S. Severini die XXIII Oct. infra.

[1] Ezech. XIV. — [2] Aim. l. v. c. 61. et Regino anno 882. — [3] Frod. hist. Rhem. l. III.

proficiat, sicut eum velle ac facere per multos audiebat; et ut ei nemo persuadere valeat, quod contra Christianos paganis auxilium aut consilium præstet, quia nihil ei proderit baptismum Christianitatis accepisse, si contra Christianos per se, vel per alios quoscumque, perversa vel adversa fuerit machinatus, etc. »

Hoc eodem anno incensum a Sarracenis fuisse insigne monasterium sancti Vincentii ad Fontes Vulturni, atque nongentos monachos ab eisdem decollatos scribit Joannes monachus ejusdem monasterii, qui vixit tempore Paschalis papæ secundi, deque his pluribus agit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6375. — Anno Æræ Hispan. 920. — Anno Hegiræ 269, incheato die 21 Junii, Fer. 7. — Jesu Christi 882. — Marini papæ 1. — Caroli Crassi imp. 3. Basilii imp. 16.

1. *Postulat Pontifex a Carolo ut legatos mittat, qui faciant justitiam.* — A num. 1 ad 4. Quia Baronius initium imperii Caroli Crassi anno uno serius collocavit, aliquas litteras Joannis VIII papæ in margine num. 1 citatas, quæ ad annum superiorem pertinent, in præsentem distulit. Epistola CCLXIX *ad Carolum imperatorem* data *IV kalendas April., Indict.* XIV, anno superiori a nobis explicata. Epistola CCLXXVII ad eumdem imperatorem scripta qua ei nuntiat se *Petrum* consiliarium suum et *Zachariam* episcopum ac bibliothecarium legatos ad eum mittere, ut corrigerentur quæ eo regnante facta essent, demonstrat falsum esse quod scripsit Eutropius presbyter Longobardus Carolum Calvum imp. cessisse jura regni eidem Joanni VIII papæ. In ea enim hic Pontifex scribit: « Secundum commune placitum atque decretum direximus Petrum insignem palatii nostri, super ista deliciosum consiliarium nostrum communemque fidelem, cum Zacharia venerabili episcopo et bibliothecario Sedis nostræ, pro recipiendis de omnibus quæ hactenus perperam acta fuerant, justitiis et emendationibus, ac pro totius terræ S. Petri salute pristinaque restitutione : quatenus in præsentia missorum vestrorum, ea quæ necessario emendanda et corrigenda erant, jure legitimo corrigerentur, ut tam diuturnum malum finem acciperet ». Quare Carolus Crassus in ducatu Romano et exarchatu Ravennatensi justitiam, uti ante eum Carolus M., Ludovicus Pius, et cæteri ejus decessores, per missos suos administravit.

2. *Carolus jure regni in Italia potitus est.* — Epistola CCLXXIX ad eumdem imperatorem *III idus Novemb.* data gratulatur Pontifex de ejus incolumitate, gaudet ipsum statim in Italiam venturum esse, hortaturque ut Romanæ Ecclesiæ auxilio mature veniat, et *Guidonem* invasorem et prædatorem ab Ecclesiæ finibus ejici jubeat (1). Incertum

(1) Et hic infeliciter abit et errat Pagius, dum ex verbis Epistolarum *Joannis VIII* ad *Carolum Crassum* putat hunc imperatorem, et ante eum, *Carolum M., Ludovicum Pium* et cæteros ejus decessores, in *ducatu Romano* et *exarchatu Ravennatensi* per missos suos justitiam administrasse. Conquestus erat *Joannes* Pontifex res B. Petri ab invasoribus quibusdam occupatas fuisse, quare datis litteris *Carolum* rogarat, missisque nuntiis, ut jura Ecclesiæ Romanæ defenderet, in Italiam veniret, ac ei restituendas, sicut promiserat, curaret : quod si ille in Italiam accedere non posset, legatos mitteret qui invasores ac prædones hujusmodi compescerent. Prædones isti erant *Wido* seu *Guido* marchio et Spoleti dux, forte *Lamberti* itidem Spoletini ducis frater, et alter *Wido* marchio, *Lamberti* ejusdem filius. Uterque *Wido* Ravennæ coram *Carolo* imp. promiserat Pontifici, *de omnibus immobilibus rebus territorii B. Petri pro reinvestitione* se restituturos. At Pontifice in provincia Pentapolensi commorante, nempe in illius provinciæ urbe *Fano*, una cum *Adelardo* episcopo Caroli misso, nunquam comparuit *Wido*, aut ullus ex ejus satellitibus, *qui nostra*, ait Pontifex, *violenter tulerunt ac retinuerunt ;* quare *Carolum* rogat, ut ipse adveniat, *ad defendendam et liberandum de manibus malefactorum, qui eam atrociter devorant, Ecclesiam B. Petri Apostolorum principis vobis commissam.* Similia habet Pontifex in Epist. CCLII ad eumdem *Carolum.* An ignotum est Pagio, imperatores, et reges Francorum per ea tempora, Romanæ Ecclesiæ defensores fuisse, qui jurejurando sese obstrinxerant, res B. Petri ex prædonum manibus se vindicaturos ? Et hoc est summum imperium exercere, ac justitiam administrare ? Ecclesiæ Romanæ provinciæ ac jura, ab hujus sæculi scriptoribus *justitiæ,* appellantur. Hinc apud illos frequenter *justitiæ B. Petri* occurrunt, et *justitias recipere, reddere,* restituere, pro *res Ecclesiæ Romanæ recipere ac restituere. Widonum* stemma aliter alii contexerunt. Cosmus Renius de marchionibus Etruriæ P. I, pag. 317, ita exarandum esse putavit.

M... ex regia Francorum stirpe

|

Wido senior Spoleti, ac forte Etruriæ dux

|

Wido Spoleti dux, Tusciæ marchio et comes, postea imp. an. DCCCXCI.

|

Lambertus dux Spoleti

|

Wido marchio. (GEORGIUS.)

tamen, an hæc epistola anno superiori scripta sit, cum ex mox dicendis Carolus imp. mense Januario currentis anni in Italia fuerit, ubi accepit nuntium mortis Ludovici Bajoariæ regis fratris sui. In Epistola CCXCIII ad eumdem imperatorem data, ait Pontifex : « Nobis in Pentapoli, hoc est, in urbe Fano consistentibus, Adelardus reverendissimus episcopus, et deliciosus vester communisque fidelis, secundum vestræ delegationis jussum advenit, et ibi præfati Widonis et satellitum ejus, qui nostra violenter tulerunt ac retinuerunt, præsentiam præstolati sumus : quatenus vel inde omnis emendationis et justitiæ cœpto initio, per cæteras urbes, de omnibus juxta clementiæ vestræ Decretum, recipiendo coram legato vestro justitias, pariter proficisceremur ; sed illo semper fugiente judicium et vestræ jussionis piissimam sanctionem callide declinando, non veniente, quia nobis sine profectu aliquo per ipsas civitates quæ illorum gravamine opprimuntur, proficisci evidenter extitit manifestum ». Paulo post : « Nunc igitur pro certo scientes, nullam nos de tantis malis posse habere justitiam et emendationem per quemlibet celsitudinis vestræ legatum, nisi per vestram imperialem præsentiam, rogamus obnixe atque per omnipotentem Deum adjuramus, ut ad defendendam et liberandam de manibus malefactorum, qui eam atrociter devorant, Ecclesiam B. Petri Apostolorum principis vobis commissam etc. venire libenter dignemini ». Hæc etiam Epistola Carolum Crassum, jus regni in ducatu Romano et exarchatu Ravennatensi exercuisse demonstrat. Erat *Wido* seu *Guido* marchio Spoletanus.

3. *Pontifex vexatur a Saracenis et ab invasoribus.* — In Epistola CCXCIX ad Anselmum archiepiscopum Mediolanensem data, narrat Saracenorum et iniquorum Christianorum persecutiones his verbis : « Nos in hac terra tam paganorum quam malignantium Christianorum tantas persecutiones patimur, ut has verbis explicare non valeamus, etc. » Epist. vero CCXCVIII ad Richardem Augustam, queritur nullam sibi contra Saracenorum excursiones opem ferri, rogat, ut sibi ab imperatore auxilium obtineat, detque operam ut *Angelberga,* uxor quondam Ludovici II imp., ab exilio revocetur et Romam mittatur. Magnam hujus Epistolæ partem Baronius num. 2 recitat, sed typographus verba hæc; « anno scilicet superiori, cum Carolus ejus conjux coronatus est imperator », quæ intra duas parentheses includenda erant, et diverso charactere describenda, cum verbis Joannis papæ permiscet : « Quæsivimus adjutorium », inquit Pontifex, « et muros Urbis egredi non audemus. Nam ante vestrum Romam adventum qualiscumque nobis erat tranquillitas, modo vero intolerabilis et importabilis persecutionis extat tempestas, quia neque spiritualis filius noster Augustus, neque alicujus alterius gentis homo nobis confert auxilium ». Hæc autem Epistola hoc anno scripta, annalista enim Bertinianus ait : « Engilbergam Ludovici Italiæ regis uxorem, quam imperator in Italiam transduxerat per Leudardum Vercellensem episcopum, Joanni papæ, sicut petierat, Romam remisit ».

4. *Concilium Ovetense.* — A num. 4 ad 7. *Sampirus* Asturicencis episcopus cujus Historiam Sandovalius publicavit, narrat *Adelfonsum III*, Legionis et Asturiarum regem, post varias victorias de *Saracenis* reportatas, presbyteros duos Romam ad Joannem VIII papam misisse, qui ab eo peterent, ut Ecclesia beati Jacobi Apostoli consecraretur, et Concilium celebraretur. Epistola Joannis VIII ad Adelfonsum est ordine CCCIX in registro Epistolarum Joannis VIII qui ea concedit, ut *Ovetensis Ecclesia* Gallæciæ metropolitana efficiatur. Ea vero qua monet ut Ecclesia sancti Jacobi consecretur, est ordine CCCX. Visis litteris *Adelfonsus* venit cum uxore et filiis ac episcopis et totius regni comitibus, consecrataque Ecclesia, et « transactis XI mensibus venerunt Oveto ad celebrandum Concilium cum auctoritate Domini papæ Joannis, et cum consilio Caroli principis Magni ». Ibi Ovetensis urbs metropolis declarata, actumque de restituendis sedibus a Saracenis depopulatis, eisque episcopos præficiendi. *Ovetensis* Ecclesia cæteris prælata quod, ut inquiunt Patres, ad montana Asturiarum posita, esset velut unicum Christianorum refugium, in qua proinde præcipua sedes esse deberet, ut dicitur in eodem Concilio, cujus Acta nunquam hactenus edita, publicavit Em. card. de Aguirre tom. III Concil. Hispaniæ. Quibus adde in Codicibus Mss. Sampiri ab anonymo qui asservatur in Bibliotheca Mazarina visis dici etiam Concilium coactum *XVIII kal. Julii* (1).

5. *Historia Sampiri ex Codicibus Mss. correcta.* — Hic anonymus pag. 58, monet etiam quatuor lineas, quibus dicitur Concilium *Æra* DCDIX celebratum, additiias esse; pag. 59, *Æra*

(1) Quoad Concilium Ovetense, adnotandum pariter fuerat a Pagio Acta ejusdem Concilii a card. de Aguirre edita cum Sampiri Historia in nonnullis pugnare. Non enim tantummodo varii sunt utrinque characteres chronologici, sed et episcoporum qui Synodo huic adfuerunt nomina plane diversa sunt. Qui apud Sampirum est Hermenegildus Ovetensis, in Actis est Adulphus; apud Historicum legas Argemirum, in Actis Argimundum Bracarensem ; ibi Recharedus, hic Wimaredus Lucensis ; ille Comerus, hic Gomellus Asturicensis. Insuper aliæ et aliæ sedes episcopis attribuuntur ; nam Palentinus episcopus qui in Actis legitur, nullus est apud Sampirum, apud quem vicissim quidam sese offerunt frustra in Actis quærendi, ut Salmanticensis, Portugalensis etc. Hujus discriminis ratio ista facile afferri potest, quod Actis Concilii a Sampiro consultis subscripti fuerint non episcopi tantummodo qui Concilio adfuerunt, sed et alii qui deinceps successu temporis vel prioribus illis successerunt, vel in diversis locis ex præscripto ejusdem Synodi ordinati fuerunt, quibus omnibus visum fuit assentiri Concilio antea celebrato, ut metropolitam Ovetensem agnoscerent. Hæc si admittantur, Acta illa quæ Sampirus consuluit, genuina non erant, sed interpolata, ut etiam perspicue demonstrant notæ chronologicæ, quæ in ejus historia leguntur ; sicuti neque cohæret spatium illud mensium XI quod a dedicatione Templi S. Jacobi usque ad Concilii celebrationem constituit, cum templum dedicatum fuerit die VII Maii, et Concilium Julio mense (alterius anni) habitum fuisse notet. Rectus hinc calculus menses ultra duodecim exigit. Abjecto igitur Sampiro, cui anno Concilium hoc adscribendum sit, ignorare me profiteor. MANSI.

cix dicitur interpolata, et lineis sequentibus unicam Joannis papæ Epistolam in duas esse divisam. Tum notat hæc verba addititia esse, « in prima die, quod erat nonas Maii anno Incarnationis Domini, Æra DCDLXXIX, secunda feria, deducebat animum ad lunæ cursum IV, luna XI ». Addititia est etiam hæc nota temporaria Concilii, « Actum Concilio XVIII kal. Julii Æra DCDX, congregato magno exercitu ac triennio peracto Æra DCDXL, urbes desertas ab antiquis populari rex jussit », legendumque juxta proba exemplaria Mss. : « Actum Concilium XVIII kal. Julii, ac triennio peracto urbes desertas ab antiquitus populare rex jussit », et delenda Æra Hispanica quæ nullibi exprimitur.

6. *Concilii Ovetensis epocha.* — Sandovallius in Notis et Dissertationibus suis pag. 245 ait fuisse qui existimarint, Concilium istud ante annos centum, regnante *Alfonso Casto* congregatum esse, innixos Privilegio monasterii S. Vincentii Montisfortis in eodem concesso; sed cum annus, quo illud emissum, diuturnitate temporum corruptus sit, Sandovallius concludit anno octingentesimo septuagesimo septimo habitum, quia Eccl. S. Jacobi dedicatio ad Æram nongentesimam decimam quartam, seu ad ann. Christi DCCCLXXVI necessario pertinet. Sampirus enim scribit, *transactis* XI *mensibus*, a dedicatione nempe illius Ecclesiæ, regem cum uxore et filiis, episcopis et comitibus venisse « Oveto, ad celebrandum Concilium cum auctoritate domini papæ Joannis, et cum consilio Caroli principis Magni », et Ovetensem urbem metropolitanam elegisse sedem, et in ea *Hermegildum* consecrasse *archiepiscopum*, idque *nonas Maii*. In exemplari edito hæc verba leguntur, « secunda feria deducebat animum ad lunæ cursum IV, (quod recte Sandovallius de numero aureo explicat) luna XI, consecratum est jam dictum templum », qui characteres annum DCCCLXXVI, ut subjungit Sandovallius, certo designant. Verum quidem est eos interpolatos esse ; sed cum inter se exacte conveniant, non dubitandum quin ex aliquo antiquo monumento ab interpolatore excerpti fuerint.

7. *Solvitur dubium adversus eam adductum.* — Video quid ad hæc responderi possit, morem nempe tulisse, ut Ecclesiarum dedicationes diebus Dominicis fierent. Verum hic mos non semper servatus, præsertim hoc tempore in Hispaniis, ubi qui Asturiarum et Gallæciæ montes incolebant, disciplinæ Ecclesiasticæ prorsus rudes erant, et in extrema versabantur barbarie, ut ipsimet Hispani fatentur. Præterquam quod hanc dedicationem septima die Maii anni DCCCLXXVI peractam, et *Concilium Ovetense* mense Martio anni octingentesimi septuagesimi septimi coactum, demonstratione constat ; in Codice enim Ms. non solum, uti in exemplari impresso, legitur, « ad celebrandum Concilium cum auctoritate domini papæ Joannis, et cum consilio Caroli principis Magni » ; verum etiam, « Caroli magni imperatoris Romanorum et regis Francorum memorati ». Quæ verba secundum Sampirum ostendunt Carolum Calvum, qui *Magnus* cognominabatur, imperatorem tunc fuisse. Denique interpolator Hispanus Chartam sancti Vincentii Montisfortis, antequam depravata esset, videre potuit. Hujus itaque Concilii epocha nunc certa videtur, cum regula a diebus Dominicis deducta, nec generalis, nec sine exceptione fuerit. Ex his, sicuti et ex dictis anno DCCCXLIX, apparet *Carolum Calvum* magno in honore apud Hispanos fuisse. Nomina episcopatuum Ovetensi metropolitæ subjectorum legenda anno DCCXII, num. ult.

8. *Moritur Joannes VIII PP.* — A num. 7 ad 13. Annalista Fuldensis cum hoc Christi anno opus suum ab anno DCCXV inchoatum absolvit, quod duo scriptores anonymi continuarunt : prior editus fuit a Marquardo Frehero, et a Duchesnio tom. II recusus; alter a Lambecio tom. II Biblioth. Cæsareæ, quem ideo *Lambecianum*, sicuti priorem *Freherianum* appellabimus. Uterque, quemadmodum scriptor quem continuant, annum a Natali Domini exorditur, et Lambecianus a die Natali Christi anni præcedentis, Freherianus vero a die Natali hujus anni scriptionem suam incipit. Lambecianus de morte Joan. VIII pap. quam certum est in hunc annum incidisse, hæc tantum habet : « Joannes Pontifex Romanus decessit, in cujus locum Marinus, antea episcopus contra statuta canonum subrogatus est ». Freherianus vero, ad initium sequentis Christi anni, scribit renuntiatum esse Carolo Crasso, Romæ præsulem Apostolicæ Sedis Joannem, ab iis qui ejus thesaurum et dignitatem anhelabant, malleolo percussum expirasse ; additque : « Non mora apparuit, in cujus vice omni populo Romano unanimiter confortante, Marinus, qui in id tempus Romana in Urbe archidiaconus tenebatur, ordinari compactum est. Imperator obviam papæ pergit, et illum loco nuncupante Nonantula, prout merito, honorifice suscepit ».

9. *Ei Marinus succedit.* — Sedit Joannes *annos decem* et *dies duos*, ut habent Marianus Scotus, Luitprandus, Honorius Augustodunensis, Martinus Polonus, Platina, tres Codices Colbertini, et duo a Schelestratio in fine Appendicis ad opus Chronolog. Antiquit. Ecclesiæ publicati. Quare cum die XIV mensis Decemb. an. DCCCLXXII Pontifex consecratus fuerit, e vita migravit die decima quinta Decembris currentis anni, aut die XVI, si in Catalogis et libris laudatis dies ejus emortualis exclusus fuerit. *Marinus* vir multis virtutibus clarus ei post paucos dies successit, ut indicant hæc verba continuatoris Freheriani, *non mora apparuit*, etc. Onuphrius, Baronius, Papebrocius, aliique passim, diem ejus ordinationis juxta propriam quilibet divinationem notavit, sed jam semel et iterum declaravi, mihi persuasissimum esse hujusmodi divinationes plus chronologiæ obesse quam prodesse ; quod ipsemet Baronius tandem agnovit, ut infra videbimus. Quare ubicumque dies natalis vel emortualis Pontificum Rom. vel duratio Interpon-

tificii ex probabili aliqua conjectura colligi non poterunt, eæ a me non proponentur.

10. *Ejus ordinatio legitima fuit.* — Græci *Marinum* pro vero Pontifice Romano agnoscere recusarunt, quod Photio pseudo-patriarchæ Constantinop. suam ordinationem non significasset, prætexentes illum fuisse antea Bulgarorum episcopum, ac proinde non potuisse ad aliam sedem transferri. Verum *Stephanus V*, vulgo *VI*, in Epistola a se ad Basilium imp. data, et a Baronio an. DCCCLXXXV, num. 9 et seqq. recitata, dicit eos id aperte ostendere non posse, subditque, « quod objicitur de canone, cum tamen id nunquam fuerit : multitudo tamen sanctorum Patrum, et illorum auctoritas et judicium potuit illum constituere in primo gradu ». Baronius num. 11 arbitratur Marinum fuisse episcopum, cum in Epistola CCXCIV Joannis papæ mentio fit Marini *reverendissimi episcopi et sanctæ Sedis arcarii;* sed Marinus ille a nostro sine dubio diversus, et Marinus hoc anno Pontifex Romanus creatus postulatus quidem fuerat archiepiscopus a Bulgaris, Hadriano II Ecclesiam Romanam regente, sed nullum indicium est ex quo appareat eum tunc ordinatum fuisse archiepiscopum ab Hadriano II. Quare continuator Lambecianus perperam scribit, Marinum ordinatum fuisse *contra statuta canonum*, recte vero Freherianus, *Marinum* tunc fuisse Romanæ Ecclesiæ archidiaconum (1). Porro Marinus a recentibus scriptoribus *Martinus II* appellatur; sed non discedendum ab antiquis, et a Catalogis Pontificum Romanorum, in quibus semper *Marinus* nominatur. Denique accurate Onuphrius observat in Nota ad Martinum II, eum ex Gallesio Faleriorum in Etruria ortum quemadmodum et Romanum ejus affinem, postea papam, testibus Guillelmo bibliothecario et Antonio Massa Galesio in libello *de Faliscis.*

11. *Moritur Ludovicus II Germaniæ rex.* — Ad num. 13. Baronius refert mortem Ludovici Germaniæ regis accidisse *XIII kalend. Decemb.* juxta Annales Fuldenses, quos Pithæanos vocare solet, observatque Reginonem ejus obitum ad *XIII kal. Septemb.* collocare, quod utrumque verum est; sed tam annalista Fuldensis, quam Regino quem annalista Metensis exscribit, hac in re falluntur, quemadmodum et continuator Fuld. Freherianus. Continuator enim Lambecianus hunc errorem correxit, scripsitque : « Stella cometes XV kalend. Februarii prima hora noctis apparuit, comas suas supra modum spargens, et rem infaustam quæ cito secuta est sua apparitione præmonstrans. Nam Hludovicus, invalescente morbo, XIII kal. ejusdem mensis diem ultimum clausit ». *XIII kal. Februarii* mortuum Ludovicum notat etiam Hermannus Contractus in Chron. juxta editionem Canisianam. Regino et annalista Metensis ex eorum verbis corrigendi. Postquam enim ejus mortem narrarunt, subdunt : « Nortmanni, audita morte regis, nimio exultant tripudio, et jam non de conflictu sed de præda cogitant. Igitur cum omnibus viribus a munitione exiliunt, et Treverorum nobilissimam civitatem Galliarum non. Aprilis die sacratissima Cœnæ Domini occupant ». Quod etiam habent continuator Lambecianus, cujus mox verba recitabimus, imo et ipsemet annalista Fuldensis. Quare errores illi librariis attribuendi, qui idem *XIII kal.* retinuere, sed kalendas Februarias modo in kalend. Septemb. modo in kalend. Decemb. mutarunt. Mors hæc alienissimo reipublicæ tempore contigit, Normannis provincias ad Rhenum et Mosam crudeliter lacerantibus. Carolus imp. qui in Italia erat, et quem regna Ludovici respiciebant, crebris legationibus ex Italia evocatus est, ut fraternam hæreditatem adiret, et hostes finibus exigeret. Rem fuse narrat continuator Lambecianus : « Quod audiens (nempe mortem Ludovici regis) exercitus qui contra Normannos fuerat missus, ab expugnatione hostium desistens, infecto negotio rediit. Quorum Nortmanni inde transeuntium vestigia secuti, cætera quæ prius dimiserant incendio cremaverunt usque ad Confluentem castellum, ubi Mosella Rhenum ingreditur. Murus Moguntiæ civitatis restaurari cœptus, et fossa murum ambiens extra civitatem facta. Nortmanni de sua munitione egressi, Trevirensem urbem invaserunt, et habitatoribus civitatis partim expulsis, partim occisis, totam in nonis Aprilis incenderunt. Quibus Walha Metensis episcopus incaute cum pacis occurrens occisus est ».

12. *Obitus Walæ episc. Metensis.* — Horum hæc erat temporum consuetudo, ut episcopi et abbates bellicas artes exercerent, et reges in expeditionibus adversus inimicos fidei susceptis comitarentur. Hinc *Wala* Metensis episcopus cum Normannis manus conseruit, et in acie peremptus est, non quidem *nonis Aprilis*, quo Nortmanni Treviros occuparunt, sed aliquot post dies, cum Metas infesto exercitu profecti sunt. Dies mortis et duratio ejus sedis notantur his verbis in Catalogo S. Symphoriani, qui his verbis clauditur: *Wala archiepiscopus sedit ann.* VI, *dies* V. *Obiit III id. Aprilis*,

(1) Marinum hunc antequam Sedem Romanam ascenderet, episcopum fuisse, quod deinceps ambigamus nihil est, cum hæc de illo scribat auctor invectivæ in Romam pro Formoso, vulgatæ a Cl. Blanchinio in Prolegom. ad tom. IV Anastasii pag. 72 : « Cerensis namque episcopus fuit unus (forte *minime* seu non *unus*) ex septem sicut Formosus, sed ex Forensibus unus ». Erat autem Cæræ urbs Etruriæ vetustissima, XXV M. passibus ab urbe, cujus episcopi quidam ab Ughellio in episcopatibus abrogatis memorantur, quos inter deinceps referendus est pariter Marinus, minuens ingentem hiatum apud eumdem Ughellium inter Crescentium anno DCCCLXIX et Annisum, qui A. CMXCIII sacris præerat.

Quoad hunc pariter Marinum, ejus exordium nonnullis mensibus anticipandum esse suspicor. Nam Formosus ab eodem Marino in gradum suum restitutus fuit, ut notat ex Mabillonio Pagius ad A. DCCCXCI, 2. In Chronico vero Senonensi S. Columbæ vulgato, in Anecdotis Martenii to. III, col. 1419, ad annum DCCCLXXXII notatur, eodem anno die II non. Julii delatas fuisse Senonas ex Urbe Roma reliquias S. Columbæ, quas « attulit Roma veniens quidam civis ejusdem Urbis, Formosus nomine, Portuensis episcopus, cujus memoria in locello quo conditæ sunt diligenter habetur ». Formosum sacra pignora detulisse a Pontifice missum, vix dubito ; nec sane missus fuisset nisi a Marino, cum Joannem ejus decessorem infestum habuerit. Ex tunc igitur Marinus sacris præerat, ac proinde saltem Junio mense anni hujus incœperat. MANSI.

die nempe undecima illius mensis. Quare die VIII mensis Aprilis anni DCCCLXXVI, Metensis episcopus ordinatus fuerat, ut suo loco ostendi; librarius tamen loco, *II idus April.* perperam scripsit, *III idus April.* Walam vocatum fuisse *archiepiscopus* in ejus ordinatione vidimus. Porro ab anno DCXXV, quo *S. Arnulphus* episcopatum Metensem abdicavit, et sanctum *Georicum* successorem nactus est, usque ad præsentem, in Catalogo laudato S. Symphoriani, dies emortuales et duratio sedis singulorum antistitum Metensium ita accurate notantur, ut nulla sit in Galliis Ecclesia, quæ hac in re Metensi æquiparari possit. Sed cum Meruissius in Historia episcoporum Metensium, San-Marthani in Gallia Christiana, aliique passim a Catalogo illo S. Symphoriani recesserint, hinc factum, ut Chronotaxis quæ certa erat, perturbata fuerit, et non raro susdeque eversa. In eodem Catalogo memorantur etiam anni, menses et dies, quibus *S. Arnulphi* decessores Ecclesiam Metensem administrarunt, sed illi plerumque mendosi, et ab aliquo imperito conficti, cum contra duratio successorum *sancti Arnulphi*, eorumque dies emortuales, ex optimis illius Ecclesiæ Monumentis descriptas fuisse appareat.

13. *Obitus Hincmari archiep. Rhemensis.* — A num. 14 ad 17. Flodoardus lib. 3 Hist. cap. 30 refert, *Hincmarum* archiepiscopum Rhemensem, gente Nortmannorum per omne Francorum regnum diffusa, detulisse corpus *S. Remigii* apud villam Sparnacum, et dum ibi moraretur, diem ultimum clausisse. Postea recitat ejus Epitaphium, et ex eo Baronius, qui tamen hæc verba quæ eidem subduntur prætermisit : « Anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo octogesimo secundo, episcopatus autem sui XXXVII, mense VII, et die quarta». Cum itaque die tertia mensis Maii anni CCMXLV consecratus fuerit, ut eo anno vidimus, mortuus est die septima mensis Decembris, et quidem «Sparnaci, cujus corpus ad monasterium S. Remigii relatum, et post ipsius sancti tumulum in sepulchro, quod ipse sibi præparaverat, est sepultum», inquit ibidem Flodoardus, qui diem ejus emortualem non expressit, sed quem ex ejus Epitaphio cum die ordinationis collato eruo. Sirmondus quidem quem passim alii secuti sunt, in Synopsi Chronica tom. 1 ejus operum præfixa scribit, eum die XXI mensis Decembris e vivis excessisse, sed nullo teste; cumque Marlotus in metropoli Rhemensi lib. 3, cap. 40, qui omnia archivii Rhemensis instrumenta præ manibus habuit, diem mortis ejus non memorarit, sed tantum scripserit, *anniversarium diem defunctionis* Hincmari *annuatim recoli,* et vestimenta ac calceamenta, ipso die transitus ejus præordinatis pauperibus distribui, existimo Sirmondum solo Necrologio Rhemensi innixum, diem illum morti ejus attribuisse, qui tamen verosimilius ejus exequiis adscribendus, cum Hincmarus *Sparnaci,* quæ villa regia est VIII millibus ab urbe Rhemensi disparata, diem obierit, indeque Rhemos translatus, die XXI Decemb. terræ mandatus fuerit, quantum conjectura assequi possum. Si Marlotus diem annuæ illius distributionis, ut debuit, adnotasset, minus nobis hac de re hærendum esset. Quod si eo die, ut suspicor, fiat, hæc nostra interpretatio non minus probabilis, cum in Necrologiis sæpius dies sepulturæ quam dies mortis notetur. Quamvis autem Hincmarus in quibusdam aberraverit, ut humanum est, constat tamen inter ætatis suæ eruditissimos ac sanctitatis et disciplinæ Ecclesiasticæ retinentissimos vindices merito annumerandum esse, inquit Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast. ubi ejus opera a Sirmondo duobus tomis publicata recenset. Iis addenda quæ Oudinus in Supplemento de Script. Ecclesiast. memoravit, quibus Hincmari opera non parum amplificantur. Ei statim substitutus fuit *Fulco* vir primariæ nobilitatis, abbas S. Vedasti et S. Bertiniani apud Attrebatum, qui Francorum regnum sub Carolo Simplice moderatus est.

14. *Probrosa pax Caroli Crassi cum Normannis.* — Ad num. 17 et seqq. Quæ refert Baronius de *Normannorum* grassationibus, et pace inter eos et Francos composita, valde illustrantur ex illis quæ continuator Lambecianus laudatus, post superiora verba statim subjicit : « Karolus imperator audito fratris sui (Ludovici nempe II Germaniæ regis) obitu, de Italia perrexit in Bajoariam, et optimates, qui fuerunt fratris sui ad se venientes, in suum suscepit dominium. Deinde Wormaciam veniens, cum suis undique venientibus consiliatus est, quomodo Nordmannos de suo regno expelleret. Statuto itaque et condicto inter eos tempore, convenerunt de diversis provinciis viri innumerabiles, et omnibus hostibus formidandi, si ducem habuissent idoneum sibique consentientem. Hoc est Franci, Nerici, Alamanni, Thuringi atque Saxones, parique intentione profecti sunt contra Nortdmannos pugnare cupientes. Quo cum pervenissent, munitionem illorum, quæ vocatur Ascloha, obsederunt. Cumque jam expugnanda esset munitio, et hi qui intus erant, timore perculsi mortem se evadere posse desperassent, quidam ex consiliariis Augusti Liutwardus pseudoepiscopus (qui omnia poterat apud eum) exteris consiliariis, qui patri imperatoris assistere solebant, ignorantibus, juncto sibi Wicberto comite fraudulentissimo, imperatorem adiit, et ab expugnatione hostium pecunia corruptus deduxit, atque Gotafridum ducem illorum imperatori præsentavit, quem imperator more Achabico quasi amicum suscepit, et cum eo pacem fecit, datis ex utraque parte obsidibus : quod Nordmanni acceperunt pro omine. Et ut pax ex illorum parte rata non dubitaretur, clypeum juxta morem suum in sublime suspenderunt, et portas munitionis aperuerunt. Nostrates autem calliditatis illorum expertes, eamdem munitionem ingressi sunt, alii quidem causa negotiandi, alii vero pro loci firmitate consideranda: at Nordmanni ad consuetam calliditatem conversi, clypeum pacis deponunt, por-

tas claudunt, et omnes ex nostris inventos aut occiderunt, aut catenis ferreis ligatos ad redimendum servaverunt ». Liutwardus episcopus Vercellensis ab annalista Metensi valde laudatur: Aschloham vero locus erat a Rheno XIV milliaribus distans juxta Pontanum lib. 4 Rerum Danicarum. Pergit annalistæ Fuldensis continuator Lambecianus :

15. *Terra ad inhabitandum Normannis Galliarum damno concessæ.* — « Sed imperator tantam contumeliam exercitui suo illatam flocci pendens, prædictum Gotafridum de fonte baptismatis levavit, et quem maximum inimicum et desertorem regni sui habuerat, consortem regni constituit. Nam comitatus et beneficia quæ Rorich. Nordmannus, Francorum regibus fidelis, in Kinnin tenuerat, eidem hosti suisque hominibus ad inhabitandum delegavit. Et, quod majoris est criminis, a quo obsides accipere et tributa exigere debuit, huic, pravorum usus consilio, contra consuetudinem parentum suorum, regum videlicet Francorum, tributa solvere non erubuit. Nam thesauros Ecclesiarum, qui propter metum hostium absconditi fuerant, abstulit, et auri purissimi atque argenti, ad confusionem sui, totiusque exercitus qui illum sequebatur, libras ĪĪ. CCCCXII, (id est, 2412) eisdem dedit inimicis. Præterea quisque de suo exercitu, in defensione sanctæ Ecclesiæ zelo Dei commotus, aliquem de Nordmannis, qui castra invadere tentabant, occidit, aut eum jugulare, aut ei oculos eruere præcepit. Unde exercitus valde contristatus dolebat super se talem venisse principem, qui hostibus favit, et eis victoriam de hostibus subtraxit, nimiumque confusi redierunt in sua. Nordmanni vero de thesauris et numero captivorum CC naves onustas miserunt in patriam, ipsi in loco tuto se continentes. Imperator inde transiens Moguntiacum venit, et inde ad villam Tribuere (inter Moguntiam et Oppenheymium sitam) ibique per plures moratus est dies. Qui etiam Wangioni Placitum habuit, et parum utilitatis decrevit. Nordmanni portum, qui Frisiaca lingua Taventeri (nunc *Daventria* in Belgio fœderato ad Isaram fluvium) nominatur, ubi sanctus Liobomus requiescit, plurimis interfectis succenderunt ». Ita continuator Lambecianus, qui hoc tempore vivebat.

16. *Moritur Ludovicus III Galliarum rex.* — His addenda quæ annalista Bertinianus hoc anno habet : « Nuntiatum est ei (nempe Ludovico III Galliarum regi) quia sobrinus suus Ludovicus Ludovici Germaniæ regis filius inutiliter sibi et Ecclesiæ ac regno vivens, morti succubuit. Venientes autem primores partis illius regni, quæ ipsi Ludovico in locarium data fuerat, quatenus quæ pater et avus illorum habuerunt, eis consentiret, voluerunt se illi commendare. Sed consilio primorum, propter sacramenta quæ inter eum et Carolum facta fuerunt, non eos in commendationem suscepit, sed scaram hostilem cui præfecit Theodoricum comitem, quasi in adjutorium illorum contra Nortmannos disposuit. Et ipse ultra Sequanam, ac si recepturus Britonum principes et bellaturus contra Nortmannos, usque Turones perrexit. Ubi infirmatus est corpore, et lectica deportatus usque ad monasterium sancti Dionysii, mense Augusto ibi mortuus est et sepultus ». Annalista Metensis, et ex eo Regino hanc mortem in annum sequentem perperam differunt; recte tamen tradunt Carolomannum fratrem regnum illius obtinuisse. Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. cap. 26, num. 17, refert apud Folquinum in chartario de isto Ludovico legi : « Isdem rex Hludouvicus in pago Vimiaco cum Nordmannis bellum gerens, triumphum est adeptus, et non multo post obiit III nonas Augusti, anno Domini DCCCLXXXI. Regnavit annos II, menses III, cui successit in regno frater ejus Carlomannus». Verum Folquinus monachus Sithiensis, qui chartas cœnobii sui in unum corpus redegit sæculo decimo labente, in anno emortuali Ludovici III Francorum regis hallucinatus est. Is enim anno DCCCLXXIX, die X mensis Aprilis, Ludovico Balbo patri in regnum successit, et teste annalista Bertiniano, qui in eodem monasterio vixit et hoc anno operi suo finem imposuit, usque ad mensem Augustum præsentis anni vitam produxit. Cætera quæ de eodem Folquinus habet, in dubium non revocanda, cum ab annalistis, Fuldensi chronographo de Gestis a Normannis in Galliis, Metensi et Reginone idem certamen adversus Normannos commissum referatur, idque anno superiori, ubi de eo prœlio egimus.

17. *Variæ urbes Galliæ a Normannis devastatæ.* — Pergit annalista Bertinianus : « Primores regni expeditum nuntium miserunt ad Carolomannum mandantes, ut relictis qui Viennam obsiderent et seditioni Bosonis resisterent, ipse quantocius ad eos venire festinaret, quoniam hostiliter ipsi præparati erant in occursum Normannorum, qui civitates Coloniam et Treviris cum monasteriis sibi contiguis jam incensas haberent, et monasterium sancti Landberti in Leudico (id est, Leodio) et Promiæ, (id est, Prumiæ,) et inde Aquis etiam palatium, omniaque monasteria parochiarum, Tungrensis videlicet, Attrebatensis, Cameracensis, et partem Rhemensis parochiæ, suæ ditioni addicta, et partim cum castello Mosomagensi incensa, et Walam Metensem episcopum contra sacram auctoritatem et episcopale ministerium armatum, et bellantem occisum, et socios ejus fugatos habebant. Ipsi autem parati erant illum recipere, et se illi commendare, sicut et fecerunt. Dum autem in eodem procinctu degeret mense Septembrio, nuntiatum est illi certo nuntio, quia capta Vienna uxorem Bosonis et filiam ejus Richardus frater ipsius Bosonis ad comitatum suum Augustudinensem adductam habebat ». Harum urbium devastationes annalista Fuldensis in annum superiorem confert. Sed manifestum est, hanc Normannorum irruptionem anno quo uterque Ludovicus rex e vivis excessit, contigisse, et hanc regum mutationem his cladibus viam aperuisse.

18. *Notgerus non est auctor duorum lib. de Mirac. S. Remacli.* — Baronius num. 18, refert *Nortmannos* monasterium Stabulense, cujus quondam *S. Remaclus* abbas fuerat, incendisse, idque narrare Notgerum, *qui interfuit*, lib. 2 de Mirac. S. Remacli, apud Surium ad diem III Septemb. Verum *Notgerus* episcopus Leodiensis, qui Vitam S. Remacli Trajectensis episcopi, et Vitam S. Landoaldi presbyteri in litteras misit (1) non potest esse auctor duorum librorum de Miraculis S. Remacli, cum Leodiensis episcopus dictus fuerit an. CMLXXII, annoque MVIII obierit, ut legitur in Chron. Leodiensi, quod extat tom. I Biblioth. Labbei. Præterquam quod Chapeavillus tom. I episc. Leod. pag. 222, ait se legisse in Lamberto Parvo, monacho abbatiæ sancti Jacobi Leodiensis, qui Chronica scripsit ab anno CMLXXXVIII usque ad annum MCXCIV, quo florebat, Notgerum anno MVIII vita functum esse. Liber itaque secundus de Miraculis S. Remacli editus quidem est ab auctore, *qui interfuit* et qui corpus hujus sancti tunc alio detulit, uti ipsemet narrat, sed is monachus fuit monasterii Stabulensis, ut subinde indicat. Liber primus a monacho etiam anonymo ejusdem monasterii elucubratus, qui diserte insinuat se tempore Ludovici Pii vixisse, et jussu *Airici* abbatis hudæ monasterii miracula S. Remacli in scripta redegisse, quia Airicus S. Hermetis martyris reliquias « per Lotharium imp. a Rom. Ecclesiæ partibus impetrarat, et summo honore prosequebatur ». Ita anonymus cap. 19. Mabillonius Sæc. II Benedict. publicavit aliam Vitam S. Remacli, a monacho Stabulensi anonymo, quem sæculo IX vixisse dicit, editam, additque eum anonymum auctorem etiam videri libri primi miraculorum S. Remacli. Quod ad secundum librum, quem ipse magna ex parte refert, recte censet ex ejus capitibus IX et XI deduci ejus auctorem diversum esse ab eo qui primum librum elucubravit, quod ibidem dicat anonymus se ad *Odilonem* abbatem suum accessisse, et narrans quoddam miraculum affirmet, se ab abbate suo *Ravengero* ad episcopum missum esse. Observat autem Fissenum in Floribus Eccl. Leod. tradere *Odilonem* abbatem anno CMLIV demortuum, *Ravengerum* vero anno MVIII, ideoque posteriorem librum non a priori auctore, sed ab aliis diversis fuisse compositum. Quæ viri doctissimi conjectura certa videtur; in Chronico enim Flodoardi ad annum CMXLVII legitur *Agenoldum* et *Odilonem* cum aliis quibusdam abbatibus interfuisse Synodo Virdunensi eo anno indictæ, et in Vita S. Joannis abbatis Gorziensis, qui anno CMLXXIII ad Deum migravit, num. 56 habetur *Odilonem* e monasterio Gorziensi, aliquot milliaribus ab urbe Metensi dissito assumptum fuisse ad abbatiam Stabulensem, eamque reformasse.

19. *Per fluminum ostia Normanni Gallias ingressi.* — Sed redeo ad Nortmannos, de quibus Folcuinus abbas Laubiensis in lib. de Gestis abbatum Laubiensium tom. VI Spicilegii recitato cap. 16, ait : « Gens quædam Aquilonaris, de qua forte dictum est : *Ab Aquilone pandetur omne malum*, quam plerique Northalbingos, alii usitatius Nortmannos vocant, piraticam agens novo et inaudito retro ante temporibus modo, Franciam est aggressa ; quæ maria primum occupans, demum fluminum quæ Franciam alluunt, est ingressa : subinde restans, subinde progrediens ubi resistentem vidit neminem, quaquaversum sibi libitum visum est, ferebatur. Qui videlicet Nortmanni per quatuor nobilissima flumina, Rhenum et Schalt ab Oriente, Sequanam et Ligerim ab Occidente, Franciam ingressi incendiis et rapinis omnia depopulantur, nulli sexui vel ætati parcentes, captivos abducunt, ipsa etiam altaria paganis manibus profanantes : quoniam metu plura sanctorum corpora, et optima quæque ad tutoria loca deportantur : sed nostrorum patronorum non necesse fuit longius asportari, quoniam adjacens Tudinii castrum, idque nobis proprium et munitissimum, fecerat influentes indemnes haberi ; villarum vero longe positarum erat multi exterminii desolatio. Hisa nunc fluvii nomen est, qui antiquitus Isara dicebatur ». Folcuinus autem mortuus est anno CMXC.

(1) Obiter hic adnotandum est, Notgerum episcopum Leodiensem nullam scripsisse Vitam S. Landoaldi; sed quæ superest ejusdem sancti narratio scriptis demandata fuit ab Harigero, viro musicæ artis peritissimo, qui laborem hunc suscepit, demandante eodem Notgero, ut perspicue docet coævus auctor translationis reliquiarum viri illius sancti, capite 2, num. 15. Historia hæc cum narratione translationis, cujus meminimus, legenda est apud Bollandistas ad diem XIX Martii.

Insuper hoc ipso in numero minus castigate Pagius sermonem habens de Lamberto Parvo, scribit floruisse illum anno MCXCIV, nam annus ille chronistæ illius emortualis fuit, ut discimus ex ejus continuatore Rainero monacho Leodiensi. Utrumque illud opus Chronicon scilicet Lamberti et Reinerii continuationem legas vulgatum a PP. Martene et Durand Veter. monum. tom. V, col. 5. MANSI.

MARINI ANNUS 1. — CHRISTI 883.

1. *Formosus restituitur in episcopatum.* — Octingentesimus octogesimus tertius annus Redemptoris sequitur, Indictione prima inchoatus, quo Marinus papa perperam facta Joannis papæ rescindens, inter alia Formosum episcopum Portuensem restituit in urbem et in episcopatum, quem damnans Joannes jurare coegerat se nunquam repetiturum episcopatum, sed laica communione contentum quiescere. Sed sicut causæ ignorantur cur fuerit a Joanne depositus ab epicopatu, aliis alias opinantibus, ita nescitur restitutionis per Marinum factæ modus, an scilicet absolutus fuerit a juramento vi extorto, atque declarata nulla Joannis papæ sententia fuerit. Sed illud valde indecens, quod ob reassumptum episcopatum, in eumdem nonnulli rerum gestarum ignari temere obloquuntur, nam istum quidem (sicut superius suis locis vidimus) si quem alium unquam, præclara gesta commendant. Apostolatum hic a sanctissimo Nicolao papa accepit ad Bulgaros, ubi annis pluribus degens, gentem illam ad Christi fidem convertit, et magnam inde sibi gloriam comparavit, aliisque postea legationibus perfunctis honorificentissime majori gloria auctus est. Quod autem a Joanne fuerit condemnatus, haud adeo mirandum, quippe quod Joannes ipse, ut vidisti, magno suo dedecore aversari visus est prædecessorum res bene dispositas, restituendo Zachariam Anagniæ episcopum, prævaricationis damnatum a Nicolao, laica tantum communione ab Hadriano donatum, quem et honorifico munere bibliothecarii Apostolicæ Sedis auctum, consiliarium suum fecit, et legationes credidit, cum et restituit Photium ab iisdem prædecessoribus sæpe damnatum. Fortasse accidit, ut non ferens Formosi in ipsum isthæc vel alia hujuscemodi exprobrantis libertatem, ut rebellem habitum, quod ipsi restiterit, ex Albo episcoporum abraserit. Marinus vero virum insignem, fulgentem insignibus apostolatus et aliarum legationum meritis ornamentis, sed obrutum ignominia, (ut par erat) erutum in statum pristinum revocaverit. Sic igitur quod apud Zachariam prophetam est de Zorobabel [1] : Cum vestimenta sordida sublata sunt ab eo, positaque est cidaris munda super caput ejus, Formosus episcopus per Marinum Pontificem est consecutus.

[1] Zach. III.

2. *Fulco Rhemensis archiepiscopus ad Marinum papam.* — Eodem tempore ad eumdem Marinum papam scripsisse reperitur litteras Fulco successor Hincmari, archiepiscopus Rhemensis, de quibus litteris habet ista Frodoardus in Vita ipsius Fulconis : « Præmisso viro Dei ad patres suos apposito, successit in episcopatu Rhemensi Fulco vir nobilis, et Palatinis assuetus officiis. Qui fidei suæ tenorem Marino papæ delegans, pallium ab eo antecessorum suorum de more suscepit. Cui etiam litteras misit pro concedendo debito Rhemensis Ecclesiæ privilegio, atque pro commendatione regis Carolomanni, in quibus se significat ab eodem papa dudum fuisse cognitum, tempore Joannis papæ, quando cum Carolo imp. idem Fulco fuerat Romæ. Item pro quodam monasterio, quod frater ipsius, nomine Rampo, ab eo construi testamento delegaverat ex rebus suæ proprietatis, quas postea Ervinifridus quidam pervaserat, qui uxorem ipsius Ramponis viduam sibi copulaverat, pro quo idem papa Everardo Senonensi archiepiscopo, in cujus parochia idem monasterium constructum fuerat, litteras direxit. Sed et Joanni archiepiscopo Rothomagensi, in cujus idem Ervinifridus diœcesi degebat, præcipiens ut eum admoneret ab hac sacrarum rerum pervasione cessare, quod si facere nollet, canonicam subiret ultionem.

« Eodem anno Marinus papa scholam Anglorum Romæ existentem, Aelfredo rege deprecante, a tributo liberam fecit, qui etiam regi præfato dona transmittens plurima, dedit ei inter cætera portionem non modicam illius Crucis salutiferæ, in qua Dei Filius pro salute mundi pependit ». Hæc totidem verbis Matthæus Westmonasteriensis res Anglicanæ Ecclesiæ ex antiquioribus monumentis accuratius prosecutus.

3. *Aelfredi regis Angliæ pietas.* — Eodem tempore Aelfredus rex Angliæ, qui Romæ coronam (ut dictum est) a Leone papa acceperat, post varios casus, multaque pericula a quibus divinitus est liberatus, regnumque vindicatum a Danis, grati

animi opus exsolvit, duplicis officio legationis, alteram mittens ad sacras Memorias Apostolorum Romam, ad Indos alteram ad corpus S. Thomæ Apostoli. De duabus legationibus istis hæc Willelmus[1] Malmesburiensis : « Eleemosynis intentus, privilegia Ecclesiarum, sicut pater statuerat, roboravit, et trans mare Romam, et ad sanctum Thomam in Indiam multa munera misit. Legatus ad hoc missus Sigelinus Schireburgensis episcopus, cum magna prosperitate (quam quivis hoc sæculo mittitur) Indiam penetravit, indeque rediens, exoticos splendores gemmarum et liquores aromatum, quorum illa humus ferax est, reportavit. Præterea munus omni auro obrizo pretiosius, partem Dominici ligni a papa Marino regi missam ». Legatum Romam missum cum eleemosynis fuisse Etelthem comitem Wiltumtiensium, Rogerius tradit anno octingentesimo octogesimo sexto. Anno nono regis ipsius id accidisse de legationibus ad Apostolos missis, testatur Henricus Huntindoniensis, additque hæc omnia ex nuncupato voto ab eodem impleta fuisse.

4. *Patriarcha Aquileiensis schismaticus litteras petit a Photio, diserte impugnantes processionem Spiritus sancti a Filio.* — Quod ad res pertinet Orientalis Ecclesiæ, legatio inter hæc decernitur ab Aquileiensi patriarcha ad Photium patriarcham agentem Constantinopolit. a schismatico ad schismaticum, et ad perfidum a perfido. Quo autem nomine fuerit appellatus Aquileiensis, nondum licuit scire. Iste quidem non solum ab Ecclesia Romana aversus, sed omnibus Ecclesiis Occidentis, Latinis, inquam, omnibus contrarius, schismaticis Græcis inhærens, audacissime impugnabat Latinorum stabilitam per sæcula multa sententiam de processione Spiritus sancti. Quod vero solus ista conatus inter Latinos inveniretur, a Photio per legationem ac litteras implorat auxilium, nimirum ut ab ipso Epistola redderetur contra Latinos. Quibus ille acceptis, præstitit quod petiit abunde satis, has rescribens litteras ad ipsum, quas inventas Romæ in Vallicellana bibliotheca diligentia Federici Metii, ab eodemque diligenter latinitate donatas hic reddimus, quibus veneno conspersis nos antidotum in fine paravimus. Sic se habet titulus :

5. « Photii patriarchæ Constantinopolitani ad archiepiscopum Aquileiæ, videlicet Venetiarum, de his qui blasphemo ore Spiritum sanctum a Filio etiam procedere affirmant.

« Beatitudinis tuæ litteræ nobis allatæ significabant quidem primo mentem tuam, quod sit secundum Deum, Spiritus etiam dilectionem, quod magna sit et excelsa, et vulgarium hominum conditionem superet. Admirati deinde sumus illum, qui nobis eas attulit : præter alias virtutes et prudentiam mentis, etiam constantia et fortitudine præstat ; per quæ, quasi per speculum sacram tuam et Deo venerandam beatitudinem intueri nobis licuit aperte perspicue quæcumque litteræ ipsæ explicare non poterant, et tanti viri virtute delectati sumus et lætati. Vidimus enim hominem prudentia magis quam canitie venerandum, virtute præterea non minus quam prudentia exornatum, et mentis constantia prudentiam suam firmantem, atque (ut unico verbo dicam) tali gratia præditum, qua par est eum fulgere qui a Deo accipit ut sacerdos statuatur tremendorum mysteriorum nostrorum, vestra etiam dignum doctrina et manuum impositione. Talem quidem esse eum qui litteras beatitudinis tuæ nobis attulit, experientia ipsa nos docuit. Et sicut licebat certo conjicere, quod ille qui primas ferebat, et auctor et causa istiusmodi missionis ad nos fuerat, ut videlicet plenus sis divinarum gratiarum, et vitæ splendore fulgeas, et dogmatum ardenti zelo et charitate præstes, et salutis exemplar existas illis qui te intuentur.

6. « Nisi enim tuis secundum Deum documentis et instructionibus fuisset edoctus is qui gratiam pontificalem a te accepit, nullo pacto illis adeo delectaretur ; licet nihil mirum, si quis tantum gratiæ a tuarum virtutum fonte hauserit, nec propterea ad eam devenit præstantiam quæ pontifices Dei decet : non semper enim servant vel in aliquo brevi splendore et lumine similitudinem ii qui sequuntur illos qui ipsos præcesserunt, et in his omnibus habenda est Deo gratia creatori omnium et benefactori, qui ut in partibus Orientis, ita etiam in Occidente, luminaria quædam et duces sacerdotum quotidie lucere facit, et multorum animas et mentes in pontificali dignitate illustrare.

7. « Sed cum ita de tua virtute sentiremus, et tuis rebus gestis lætaremur et gestiremus, quod nuper ad nostras pervenit aures (et utinam nunquam pervenisset ! animi enim et corporis est magnus dolor) effecit, ut deponeremus magnam quam conceperamus spem, et mœrorem nostrum aperire tibi necessarium duximus. Delatum siquidem nobis fuit, quod nonnulli in Occidente (nescio quomodo absque dolore dicere valeam) vel Dominicis verbis non satis instructi, vel nullam de Patrum et Synodorum Decretis et dogmatibus rationem habentes, vel nescio quid aliud dicere quis posset, tamen utinam non esset ! pervenit, inquam, ad nostras aures, quod nonnulli Occidentalium divinum et sanctissimum Spiritum non solum ex Deo Patre, verum etiam a Filio procedere, novo dogmate introducunt; quod nullo pacto est ferendum. Et multum præterea detrimentum propter hanc vocem apud eos qui adducuntur, ut id credamus, afferunt. Quod si aliquo rationabili prætextu facerent, non tanta fortasse, licet magna, essent reprehensione digni. Cum vero de hac re fuerit proposita quæstio, et eorum error apertus et manifeste declaratus fuerit, non solum sacris litteris, sed etiam ipsismet verbis Dominicis repugnare ; nisi quamprimum ab hujusmodi absurda opinione resipuerint, et perniciem ad quam defe-

[1] Willel. de gest. Reg. Ang. l. II. c. 4.

runtur agnoscentes repulerint, et pietatis filios et discipulos prompto et alacri animo seipsos ostenderint : ad quantam blasphemiam istiusmodi homines prolabantur, et quantæ damnationis reos seipsos efficiant, licet nullus id affirmet, unicuique tamen est compertum. Cadent enim una cum aliis bonis a pietatis gloria, et ab ipsomet divino Spiritu, dum ipsius sancti Spiritus detrahunt dignitati, dicentes illum a Filio procedere, et secunda quadam processione illum contumelia afficientes, quasi unica processione non sint contenti.

8. « Quomodo enim non erit absurdum, vel potius quomodo non omnem blasphemiæ excessum superat, ipsismet Dominicis verbis adversari ? traditioni etiam et doctrinæ refragari, quæ ubique apud magnas patriarchales sedes viget ? Atque ut ejus prædecessores omittam : Leo siquidem Romanus Pontifex, tum senior, tum illum secutus junior, eadem sentire cum Catholica et Apostolica Ecclesia, et sanctis Pontificibus qui eos præcesserunt, et Apostolicis decretis agnoscuntur. Et prior quidem Leo in quarta generali sancta Synodo multas laudes est assecutus, non solum pro sacris illis viris quos nomine suo legatos misit, verum et pro sua Epistola, qua Nestorius et Eutyches damnati fuerunt, in qua Spiritum sanctum a Patre procedere prædicavit, juxta præcedentia synodica decreta, non autem a Filio.

9. « Similiter et junior Leo, qui non solum nomen, verum etiam fidem illius est æmulatus : hic siquidem Leo junior pietatis fervens zelator, ut nullo pacto barbara lingua corrumperetur immaculata nostræ fidei doctrina, græca lingua, ut initio dictum est, Occidentalibus sanctam Trinitatem glorificandam et celebrandam tradidit ; et non solum sermone et mandato id faciendum curavit, verum etiam quibusdam ancilibus quasi clypeis constructis et columnis erectis illam inscripsit, et in conspectu omnium statuens, ad Ecclesiæ valvas collocavit, ut hoc pacto facile et incorrupte possent omnes pietatem ediscere, et nullo pacto istiusmodi occultis depravatoribus et novatoribus pateret aditus depravandi nostram Christianorum pietatem, et secundam causam Filium introducendi præter Patrem Spiritus sancti, qui procedit a Patre, eodem honore et dignitate qua genitus est Filius.

10. « Nec hi duo soli sacri viri qui in Occidente micuerunt, pietatem integram conservarunt: (non ita enim Occidentalium Ecclesia doctorum copia caret) verum etiam alius ipsorum innumerabilis numerus, qui una cum superius dictis viris pietate præstant. Cum igitur Romana Ecclesia una cum quatuor aliis patriarchalibus sedibus eadem sentiret et confiteretur, et in petra verborum Domini fundata et firmata esset Ecclesia (contra quam neque inferi portæ, ora videlicet hæreticorum portis carentia, ullo pacto prævalere posse, ipsamet Veritas confirmavit) unde et ex quibus nova hæc emersit adversus Spiritum sanctum blasphemia ? Et quomodo non erit multis lacrymis digna atque suspiriis ?

11. « Et multa quidem opus est diligentia ad cohibendum hujus mali progressum, nec amplius videre morbum istum devorare et deprædari eos qui in grege Christi sunt numerati. Hac igitur de causa humilitas mea te tanquam magnum quemdam Ecclesiæ propugnatorem, et quasi speculatorem positum domui novi Israel, præstantiam tuam virtute fulgentem advocat, ut zelum Dei quem in corde habes, in medium excites, et quasi sacerdotii lucernam accendens, omnibus qui errant, salutare lumen lucere facias, et errorem ipsum propellas, et pietatem manu ducas quæ per universum orbem est divulgata.

12. « Primum etenim, ut diximus, Dominicam habes vocem quovis lumine lucidiorem præfulgentem, Spiritum sanctum scilicet a Patre procedere. Ad quam quidem vocem respicientes illi, quamvis sero, qui a Filio Spiritum sanctum procedere blasphemo ore pronuntiarunt, abstineant in posterum ab hujusmodi tenebris et errore ; et lumine pietatis illustrati ad orthodoxiæ splendorem una cum Orthodoxis revertantur, veriti in primis Evangelistam Joannem, qui e pectore Domini cælestium dogmatum compos factus, theologi nomen adeptus est ; et per eum veniam adipisci procurent, si adversus ipsum et magistrum ejus et alios discipulos unquam insurgere ausi sunt. Dicere enim a Patre et Filio sanctissimum Spiritum procedere, duas omnino est causas et principia in sanctissima Trinitate introducere, et ita monarchia omnino evanescet ; duas siquidem aperte dicunt essentias qui hoc dicunt, et duas causas prædicant. Ex quibus etiam sequitur, ut unum principium in duo principia simul dividatur. Hæc autem blasphemia vertatur in caput adversariorum ». Tam ista, quam cætera quæ sequuntur, in redargutionem Catholici dogmatis a Photio robusta argumentatione allata, ut levissima demonstrata, et vanissima confutata sunt ab Hugone Ætheriano, Gennadio, et aliis pluribus, qui in eo scribendi argumento versati sunt, quos si tu majori consulas otio, plane videbis quam insaniat fraudulentus eunuchus, qui pergit :

13. « Præterea si perfecta est a Patre processio, quid opus est secunda processione ? Primum enim qui audet hoc dicere, sanctissimæ Trinitati perfectissime imperfectionem aliquam tribuit : ex duobus enim imperfectis Spiritum sanctum omnia perficientem constituit, necnon compositum ipsum facit quasi ex duabus quibusdam causis conflatum, et ita (o linguam incontinentem et mentem stultam !) ex utroque imperfecto modo Spiritum sanctum procedere. Si vero in hujusmodi blasphemiam tandem devenient, et Spiritum sanctum quasi nepotem dicere non erubescent : etsi hanc vocem vitant Orthodoxorum metu, tamen hanc sententiam, ut ex eis quæ docent licet conjicere, tuentur. Si enim ex Patre per generationem

Filius procedit, Spiritus vero sanctus ex Filio per processionem : ad nepotis ordinem utique deveniet Spiritus sanctus. Et quomodo hoc ferendum illis, qui pietatem colunt et Christianorum numero recensentur ?

14. « Tu vero mihi, hominum religiosissime, absurdam istorum opinionem ex inferis emergentem, ita argue. Si enim cum Filii generatione procedit etiam Spiritus sanctus, et simul alter quidem Filius scilicet generatur, alter vero Spiritus sanctus ex genito Filio procedit, nihil minus quam Filius, etiam Spiritus sanctus a Patre processionem acciperet per generationem. Generat siquidem Pater Filium, et Spiritus sanctus una cum Filio per generationem procedente simul procedit. Si enim aliud tempus in ipsis Filium quidem a Patre per generationem procedentem statuit, aliud vero tempus, quo Spiritus sanctus ex Filio procedit (fortasse enim et hoc consequens fingent) omnino Spiritum sanctum posteriorem Filii generatione constituere necesse erit. Si vero has apertas blasphemias et periculum hoc cum perspexerint, a sua opinione non recedent, proculdubio Spiritum sanctum genitum esse fateri cogentur.

15. « Audio autem istos divinum etiam Paulum ad suæ hæresis confirmationem adducere non vereri; inquiunt enim ex S. Paulo[1] : Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem, Abba, pater. Sed illi qui verbis istis Apostoli suam inscitiam confirmare credunt, illud noverint, quod quibus verbis sancti Pauli seipsos tueri putant, iisdem potius ipsi errare arguuntur. Non enim in iis quæ Paulus prædicat, illos reprehendimus, sed quia divinas Scripturas depravant, ipsos accusamus; et quoniam quæ nec dixit unquam ille, nec cogitavit quidem, impudenter ad ejus contumeliam adducunt, ut hac de causa ipsimet contra seipsos damnationem inferre deprehendantur : Spiritum igitur sanctum Filii Spiritum vir ille, qui in cælum elatus est, asserit a Patre missum. Dic etiam et tu eamdem cum Paulo vocem. Est enim Spiritus sanctus Filii Spiritus, quandoquidem nec est ab eo alienus, neque ipsi contraria loquitur, neque contraria illi sancire visus est unquam; sed quemadmodum ejusdem est substantiæ et potentiæ, ita ejusdem est consilii et sententiæ, et similiter ad unum Deum Patrem se habet, ex quo alter quidem, Filius scilicet, genitus est, alter vero Spiritus sanctus processit. Et ita dixit Paulus, Spiritum sanctum esse Filii Spiritum. Ita quoque illi dicant, et nullus ipsos hæreseos accusabit. Non enim dixit Paulus : Procedit a Filio Spiritus. Si vero hoc aliqui dixerint, et Pauli doctrinam afficient contumelia, et seipsos hæresi reddent obnoxios. Sin autem, quoniam Spiritus sanctus Filii dicitur Spiritus, opinantur etiam, hac de causa, illum procedere a Filio, utique Patrem quoque hoc pacto a Filio procedere affirmabunt; dicitur enim Pater ubique Filii. Multos præterea productores et causas Spiritus sancti statuent isti : dicitur siquidem etiam Spiritus sanctus, sapientiæ Spiritus et cognitionis, et scientiæ et fortitudinis, et aliarum istiusmodi rerum quæ Deo conveniunt. Si igitur cum istarum rerum dicatur Spiritus sanctus, non propterea sequitur, ut ab illis itidem procedat : licet itaque illis aperte videre suæ mentis insipientiam ad quod erroris barathrum illos præcipites agat.

16. « Alio præterea modo, alia iterum blasphemia ex eorum opinione videtur oriri. Si enim procedit Spiritus sanctus a Filio non utique posterius neque prius Flii generatione procedet. In sanctissima enim Trinitate, adverbia hujusmodi tempus significantia omnino procul absunt. Si igitur simul quidem procedit a Patre Spiritus : simul etiam et a Filio, et simul distinguitur ipse qui procedit Spiritus ab ipsorum personis qui illum producunt : duo etiam pro uno erunt Spiritus, alter quidem Patris, alter vero qui a Filio procedit. Nihil enim est tale novum, neque in iis quæ per generationem fiunt. Diversa enim licet videre secundum hypostasim, quæ ex una et eadem hypostasi procedunt. Unum vero et idem secundum hypostasim ex diversis rebus procedere, et non simul distingui per hypostases illud producentes, neque generatio ipsa hoc agnoscit, neque si quid erit generatione præstantius.

17. « Filii etenim multi sæpe numero ex uno et eodem utero et simul et seorsum videntur in lucem edi : et eadem manus et verberat, et scribit, et beneficia confert, et ad Deum laudandum attollitur; sed scribere quidem manus est opus congruum, et pedis similiter ambulare : eodem pacto utrumque dictorum ; vel contra, videre, oculi et aurium munus esse, vel hujusmodi, nunquam aliquis sana mente crederet; sed quemadmodum membra propria descriptione sunt inter se distincta, etiam singulorum operantium naturæ congrua opera tribuentur, et ab aliis distinguentur etiam in iis quæ distinctim hypostasim sunt sortita, et idem speculationis ordo servatus conspicitur. Quænam igitur alia illis relinquetur occasio, qui blasphemare cupiunt? Facile enim qui prava est mente, ad errorem labitur, quamvis angularis lapidis sapientia et fortitudo per suos servos eorum gressus qui pravi sunt, facile confringit.

18. « Sed quid restat istiusmodi hominibus ad blasphemandum? Domini etiam vocem usurpant, non sibi satis esse arbitrantes per seipsos Dominum blasphemare, nisi etiam Dominum ipsum qui blasphematur, istiusmodi blasphemiæ accusent. Dixit enim, inquiunt, Dominus[1] : Ille de meo accipiet, et annuntiabit vobis. Sed siquidem hoc ab illis pro ipsis, vel potius contra ipsos nobis afferebatur ad demonstrandum, quod a Patre accipit Spiritus sanctus, et ex cælo, sed non propterea ex Filio procedit : quodnam aliud subterfugium, ne

[1] Gal. IV.

[1] Joan. XVI.

coarguantur, excogitabunt? Quæ igitur ipsorum insaniam aperte hæreseos arguunt, hæc proponunt ad hujusmodi hæresis confirmationem. Et quomodo non habendi sunt miseri mente, et miseriores electione et voluntate sua? Quid enim esset clarius hac Dominica voce illis, qui eam afferunt ad conculcandam ipsorum impudentiam? Quid apertius ad confirmandum quod non ex Filio, sed ex Patre procedit Spiritus sanctus?

19. « Quod enim alibi dixit Salvator : Spiritus sanctus a Patre procedit ; hoc ipsum et nunc propositis verbis aperte docet, dum, inquit, Spiritus sanctus de meo accipiet. Non enim, inquit, ex me, sed de meo, videlicet Patre, nisi quidem vellet præter Patrem, etiam Spiritum sanctum esse et dici Filii. Si igitur ita aperta contra se argumenta pro se stare putant, cujusnam auxilium et opem sibi poterunt comparare suæ depravatæ mentis? Sed ut videntur isti neque eas voces, quæ omnibus notæ sunt, intelligentes, neque trivialium rerum notitiam habentes, ferre non possunt, ut ab aliis edoceantur quæ ipsi ignorant. Licet orare alios deberent, et magna cum diligentia quærere ut se ignoratione liberarent : isti vero contra seipsos suorum errorum magistros constituunt. Quomodo enim eos non pudet, cum Salvator inquit, quod Spiritus sanctus de meo accipiet et annuntiabit vobis : ipsi illud, de meo, non eo pacto quo dixit Salvator accipientes, depravant, pro eo, ex me ponentes. Hoc enim illis visum est eorum consilium confirmare. Et licet ita dixerit, quod nunquam dixit, neque hoc pacto eorum calumnia vim haberet. Non enim semper illud, accipere, pro procedere sumitur, sed aliquando multam[1]..... (differentiam) innuit. Aliud est accipere, aliud est procedere ab aliquo. Ita neque circa has ipsas nominum significationes mentem rectam habent, et si quid affertur ab ipsis, ejusdem delirii vitio laborat, et ab eodem ignorantiæ fonte proficisci videtur, et ad eumdem impietatis interitum tendit. Sed, inquiunt, magnus Ambrosius, et Augustinus, et Hieronymus, et nonnulli alii ejusdem classis et conditionis, qui magnum nomen pro sua virtute et innocentia vitæ reliquerunt, Spiritum sanctum multis in locis ex Filio procedere docuerunt, et hac de causa cum satis aperte pateat illos hæc dicere et sentire, non oportet sanctos Patres ita dedecore afficere, et tanquam hæreticos accusare.

20. « Ad hæc autem licet primo respondere, quod omnibus est manifestum, quod si decem vel viginti ex Patribus hanc vocem dixerint, contra vero sexcenti nequaquam dixerunt. Quinam Patres injuria afficiant? Illine qui respuunt illos, qui refragantur, et adversantur Œcumenicis Synodis et innumerabili sanctorum Patrum turbæ, vel illi qui multifariam sibi concordes Patres accipiunt? Injuria aliquis afficit sanctos Patres (ut dicis) si non dixerit, Spiritum sanctum ex Filio procedere : illi enim ita locuti sunt. Et quomodo non injuria afficit longe plures alios, qui hoc inquit? nunquam enim ullibi hoc dicere illi Patres voluerunt. Sed injuria afficit Patres ille, qui præter illud quod ipsi locuti sunt, loquitur. Et quomodo non injuria afficit communem Patrem et Dominum, qui ejus vocem depravat et corrumpit, et alium sibi illius loco theologiæ magistrum et doctorem proponit? Sed quid hoc dico? Quisnam est injurius contra Augustinum et Hieronymum et Ambrosium? Illene qui istos communi Domino et magistro contraria dicere facit, vel ille qui nihil tale operatur, communis Domini Decretis omnino inhærendum censens? Sed, inquit aliquis, si recte quidem docuerunt, oportet etiam eorum sententiam fovere, quicumque illos Patres agnoscunt; si vero impie locuti sunt, oportet eos una cum hæretica eorum sententia explodere. Hæc quidem, inquiunt, qui circa pietatem inique se gerunt. Non enim ipsis (ut licet conjicere) magnum videtur conversio ad impietatem, sed imperfectum censent opus suum, nisi quærant facere Patres suis erroribus suffragari, et inepta quadam inquisitione et verendorum Patrum detectione, ut ipsos injuria afficiant, ostendunt seipsos etiam in hoc germanos et veros discipulos[1] Cham, qui patris turpitudinem non cooperuit, sed impudenti facie derisit. Ecclesiæ vero alumni, et sacrarum disciplinarum non obliti instar Seth et Japhet, paternam turpitudinem occultare noruut, et Cham imitatores reprehendentes, illos aversantur.

21. « Præterea vero, siquidem illi, quos supra enumeravit sermo, communi Domino non adversantur, neque nos illi adversamur. Si vero vos dicitis quod Dominicis verbis adversantur, sit vobis etiam illis Dominum postponere, et illos propter Dominicum præceptum neglectum et parvipensum, ad irrevocabile judicium projicere. Quid vero pro beatis viris illis dicere aliquis posset? illud certe : Quod circumstantiæ rerum multos coegerunt, alia quidem dicere præter animi sui sententiam, alia vero propter dispensationem, alia etiam propter inobedientium hominum pertinaciam, alia item rerum ignoratione (ut fieri solet) homines decipi. Alius enim cum hæreticis contendens, alius auditorum imbecillitati se dimittens, et alius aliud facere curans (tempus habens quod nos hortatur, ut multa ab exacta rerum inquisitione aliquando remittamus pro perfectiori fine adipiscendo et consilio) dixit et fecit quæ nobis neque facere, neque dicere licet. Quemadmodum, ut alios prætermittam, considera mihi admirabilem illum sanctum Paulum et Doctorem orbis, quæ scribat de castitate, de radenda barba, ac de dispensatione, quomodo lacte sint nutriendi qui nuper ad disciplinam sunt admissi, non cibo solido. Et si quis sacrorum virorum chorum percurrat, talia facientium et scribentium, universam

[1] Lacuna eadem in textu Græco.

[1] Gen. IX.

vitam tereret istiusmodi enumerando. Sed si quis hujusmodi verborum et actionum pro auditorum imbecillitate et verbi dispensatione exempla, quasi dogma sibi proponeret et foveret, illos ipsos qui ea dixerunt et fecerunt, inveniet contra seipsum justam sententiam protulisse. »

22. « Præterea si qui prædicta verba dictorum sanctorum Patrum in memoriam revocantes, nobis refragantur, et ad contumaciam quamdam nos hortantur, permaneant illi quidem in eadem suæ opinionis perversione, et in illa vitam suam cum reprehensione absolvant : necesse est enim istos cum sua superbia dimittere. Patres vero si quid obloculi sunt, vel ob aliquam causam nobis ignotam a recta via declinarunt, nec veritatis inveniendæ cura, quæ par erat, illis est adhibita, neque ad cognoscendam veritatem ullus ipsos excitavit : Patres nihilominus ipsos nos vocabimus, ac si nihil tale commiserint, propter eorum vitæ splendorem et virtutis reverentiam, et pietatem eorum circa alia inconcussam. In illis tamen verbis, quibus eos errare contigit, nullo pacto ipsos sequemur. Quicumque vero conantur illos contrarium testimonium verbis Domini proferre, voce quidem nuda Patrum eis nomen tribuunt, opere vero et omni cura, in parricidarum et hostium classe seipsos statuunt.

23. « At nos, quoniam et alios quosdam sanctorum Patrum nostrorum et doctorum multis in rebus sæpe a rectorum dogmatum exacta via recessisse deprehendimus, in iis quæ a recto recesserunt, non admittimus eos : in aliis tamen recipimus et veneramur. Eodem etiam pacto, si qui illorum deducti sunt, ut dicerent Spiritum sanctum a Filio procedere, illud quidem, quod repugnat Dominicis verbis, non suscipimus : ipsos tamen veneramur, et a Patrum numero non segregamus. Dionysium etenim Alexandrinum sanctorum Patrum choro adscribimus : quæ tamen ab ipso voces Arianæ prolatæ sunt in Sabellium Africanum, non solum non recipimus, verum etiam omnino aversamur. Magnum præterea inter martyres Methodium, qui Patarorum rexit Ecclesiam, necnon Ireneum Lugdunensium episcopum, Papiam etiam Hierapoleos, quorum unus martyrii corona, alii vero Apostolici viri fuerunt, et vitæ innocentia et miraculis claruerunt : nihilominus quoniam veritatem parvipenderunt, et adversus communia et Ecclesiastica dogmata loqui lapsi sunt, in iis quidem illos non sequimur, sed paterno nihilominus honore et gloria ipsorum quemquam non defraudamus. Deficeret me dies, si viros omnes vellem enumerare, quos Patrum honore veneramur; sed in illis, quibus ipsi a veritate aberrarunt, eos nullo pacto imitamur.

24. « Ita igitur, si qui etiam essent qui viderentur præter Domini verba, quæ nos omnes illuminant, dicere Spiritum sanctum ex Filio procedere : utique novitatem istam, tanquam Domini verba depravantem et corrumpentem aversamur; illius vero sententiæ Patrem, et auctorem præsertim tacentem et non præsentem neque contradicentem, nullo pacto damnamus : quando enim reus, non adest, neque per seipsum, neque per alios qui ejus partes tueantur, nullus quidem sanæ mentis homo adversus eum actoris munus exercet et accusatoris, accusatione vero et querela non existente, neque sententia delicti promulgatur, sententia reum damnante non promulgata, quicumque ausus fuerit reum afficere injuria, qui ab hujusmodi circumstantiis longe abest, non potius contra reum, quam contra seipsum hujusmodi contumelia convertitur.

25. « Sed, inquiunt, dixerunt Patres, Spiritum sanctum a Filio procedere : dixerunt, non nego, sed isti quidem pauci numero, longe vero plures hoc dicere non ausi sunt. Dixerunt pauci Patres, sed sanctarum Synodorum Decreta, illos qui aliquid contra hujusmodi vocem protulerunt, respuerunt. Dixerunt pauci Patres, sed quid est opus dicere de numero eorum qui hoc dixerunt ? Si enim universa creatura vocem aliquam emitteret, non propterea Creatorem et opificem ipsum aliquis relinquens, et ejus dogmata et sacra mysteria, inhærere vellet ullo pacto creaturæ adversanti ipsi Creatori : neque creaturæ lex Creatoris et opificis leges conculcari sinit. Patres quæris tuæ sententiæ fautores, dum habes Dominum ipsum, Œcumenicas Synodos, chorum universorum divinorum Patrum numero longe majorem ? Quatuor superius dicti Romani Pontifices inde edocti, et per fidei sanctam doctrinam expositam consubstantialitatis sanctissimæ Trinitatis inculpatum dogma cum accepissent, in universis Occidentis partibus tradiderunt; nec solum Leo ille sacer, qui in Œcumenica quarta sancta Synodo ita celebris fuit, sed is etiam, qui pietate et nomine illi similis claruit. Hadrianus quoque, qui eamdem etiam Apostolicam tenuit Ecclesiam, in his quæ ad sanctissimum et beatum Tarasium nostrum majorem patruum rescripsit, aperte videtur sentire, Spiritum sanctum a Patre, et non a Filio procedere.

26. « Illud etiam non mihi videtur prætermittendum, licet omnibus sit perspicuum propter temporis propinquitatem, legatos in memoriam revocare, qui nostris temporibus, non solum semel et iterum, sed etiam tertio ab antiqua Roma ad nos venerunt, et de pietate (ut par est) cum nos verba faceremus, nihil depravatum de fide quæ per universum orbem diffusa est, nec quidquam illi dixerunt, nec contraria nobis sentire inventi sunt, sed potius contra disertis verbis nobiscum, Spiritum sanctum a Patre procedere prædicarunt. Quinimo, congregata Synodo pro quibusdam Ecclesiasticis capitibus et rebus, legati qui inde missi sunt sancti Joannis papæ Romani, ac si ipse adesset, et una nobiscum pietatem ac religionem Theologice scrutaretur, Symbolo fidei quod ab omnibus Œcum. Synod. juxta Dominicam vocem prædicatur et promulgatur, nobis concordes et voce

et lingua et proprio chirographo subscripserunt.

27. « Cum hæc igitur ita se habeant, et Romana Ecclesia una cum aliis quatuor patriarchalibus sedibus eadem sentiat et decernat, quomodo isti Cham imitatores, suorum patrum (ut fertur) turpitudinem denudare non erubuerunt, et ad contumeliam et ludibrium illos omnibus proponere ? oporteret enim ipsos, si quærunt Patrum voces, ad synodica fugere Decreta, ad voces Rom. Pont. se convertere, ad chorum etiam aliorum sanctorum et divinorum Patrum appellare quosdam Patres, ac deinde illos perperam et graviter calumniari, dum eos communi Domino contrarios statuerunt. Præterea istis tanquam gnomonibus et regulis quibusdam fidei uti illi deberent : necnon illud etiam animadvertere quod multo majore injuria Patres afficiunt, dum ipsos adversus Dominum objiciunt, et non eo, quo par est, honore colunt, quos Patres appellant. Sed nisi illis curæ est paterna contumelia, metuere saltem et vereri deberent illius maledictionem et sententiam, qui adversus parricidas eam divinitus promulgavit, et nullo pacto Cham ipsum imitari, nec patrum pudenda detegere et revelare, sed illa potius occultare, si quo pacto patres suos aliqua in re turpiter agere viderent, nec ejus actionum esse imitatores, nec etiam maledictionis ejus sint consortes.

28. « Sed misericors est Christus Deus noster, qui a parricidarum injuria illos subtrahat, et ne adversus leges suas et doctrinam insurgant, eos edoceat, et benigne illos deducat ab ejusmodi tenebris et ignoratione, atque cum illis qui ejus divinitatem offenderunt, concilietur, ut sui emendationem procurent, et illa benedictione, quam adepti sunt qui paternam turpitudinem contexerunt, dignos faciat, et in posterum, nullum eorum permittat fieri cibum et prædam feræ illius pessimæ, quæ est omnium malorum causa, dum religiosissima anima tua pro illorum salute labores sustinet, et adversus communem humani generis hostem trophæa erigit, et eorum qui a veritate recesserant, salutem a Deo procurat. Per quæ etiam erga nos divinæ dilectionis amor, religiosissime pater, inconcussus conservetur in ipso Christo nostro solo et vero Deo, precibus beatissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis, sanctorum angelorum, et omnium sanctorum. Amen ». Hactenus Photii battologia, quæ ineruditis ac rerum ignaris posset pavorem incutere, ut pueris larvati stipites; quos si denudes semel, larvaque et superpositis exuas indumentis eosdem statim ad risum convertas. Quod facere nescientes Græci schismatici (quis [1] revelabit faciem indumenti ejus) tale spectrum, suum statuerunt idolum, captantes inde responsa Pythonis, quæ dicunt Photii.

29. *Assertiones historicæ in eadem Epistola allatæ refelluntur ; ubi de tempore quo additum fuit Symbolo verbum* FILIOQUE. — Audisti, lector, quo ambitu orationis, quibus verborum phaleris, qua Photius arte Pelasga sic ducat, ut seducat legentem ; quem primo instar anguis mendaciorum spiris involvat et stringat, inde vero vipereis morsibus venenum infundat ; ut plane sit necesse præsentandum antidotum præparare, quo venena lethalia lector illæsus sumens ac vomens , eadem intelligat esse detestanda penitus et execranda. Qua in re, id quod ratio instituti a nobis exigit (extra enim egredi non licet) hic tantum ea quæ ad veritatem historicam pertinent disquiramus, et quam brevissime possumus, erroris arguamus quæ falsa esse fuerint comprobata : cum in reliquis, quæ ad citata divinæ Scripturæ loca spectant, sint scriptores innumeri Latinorum atque Græcorum Orthodoxorum, qui ista tractaverint et disputaverunt adversus schismaticos adversantes, quos ipsos tum scriptis, tum edictis in publicis frequentibusque Patrum conventibus redarguerint et confutarint.

30. Primum autem omnium illud subdolum aperiendum commentum, quo impugnans Photius Latinos omnes asserentes Spiritum sanctum a Filio æque sicut a Patre procedere, falso asserit pro se stare Romanos Pontifices, incipiens a Leone adversus Latinos, pugnareque contra eosdem Latinos plusquam sexcentos (ut ait) auctores, sanctissimos Patres eisdem insuper contradicere Concilia Œcumenica, atque omnes Ecclesias Orientis, præcipue vero patriarchales sedes eosdem damnare Latinos id asserentes ; quin etiam legatos Apostolicæ Sedis a Joanne Pontifice missos, una cum Photio eadem esse professos, atque demum eamdem ipsam Romanam Ecclesiam in his omnibus adversus eosdem de processione Spiritus sancti a Filio, Græcis fuisse consentientem. Quis hæc audiens, non consternatus, Photio cedendum putet, obrutus numero testium, eorumdemque talium, quorum sit fides constans et firma, atque auctoritas irrefragabilis, quæ nullo modo labefactari vel revocari possit in dubium ? Ita quidem, nisi in promptu sit aperire, et apertissima luce monstrare falsitate Photium agere solemniterque mentiri, cum inter tot innumeros citatos testes, nec vel unus sit inveniri, qui hac in re, de qua agit, Latinos impugnet, adverseturque illis, damnans, quod asserant, procedere quoque a Filio Spiritum sanctum. Attende, quæso, et græcam tibi aperiam technam.

31. Versutus homo quotquot invenisse potuit suis asseruisse scriptis, Spiritum sanctum a Patre procedere (quod nemo Catholicus profiteri non potuit, cum id totidem verbis assertum inveniatur in Evangelio [1], dicente Domino : Spiritus veritatis qui a Patre procedit, etc.) quotquot, inquam, dixisse reperiit ex Evangelii præscripto, Spiritum sanctum a Patre procedere, sive id sit frequenter repetitum in fidei Symbolo, sive alio quovis modo assertum, et ex eodem fonte deductum : mox omnes hos sen-

[1] Job. XLI.

[1] Joan. XV.

tire contra Latinos inclamat, cum tamen etiam ipsi Latini omnes Orthodoxæ fidei professores idipsum asserant et prædicent, et negantes impugnent. At vero non simul ac dictum est obiter a Patribus quovis scriptorum genere, cum nulla de his controversia verteretur, Spiritum sanctum a Patre procedere, additum ab ipsis est, a Filio vero nequaquam, vel quovis alio modo id ab eis reperitur esse negatum. Probare id nunquam Photius potuit, vel a Conciliis, vel qualibet alia scriptione, quavis occasione a Patribus quos plurimos citat, vel semel dictum. Sic igitur quem vidisti magno fastu de communi attestatione omnium gloriari, nec unum quidem potuit invenisse, qui expresse negarit procedere etiam a Filio Spiritum sanctum, plurimos vero e contra reperiri, qui disertis verbis sint professi a Filio quoque procedere, dicente Domino eodem verborum contextu[1] : « Cum venerit Paracletus, quem ego mittam a Patre, Spiritum veritatis, etc. »

32. Sed quam calumniose ante omnes ipse citet contra Latinos sanctum Leonem papam, quem et antesignanum falso constituit contra eos : attende quæso, ut aperte videas ac rideas impostorem. Primum quidem quod sanctus Leo dixit cum Symbolo fidei, Spiritum sanctum a Patre procedere, nequaquam negasse inveniet quis a Filio æque procedere, ut dici possit contra Latinos esse locutus. Quid amplius ? audi quod mireris. Quem (ut diximus) ipse in prima acie primum constituens antesignanum, pugnare facit contra Latinos, eumdem ipsum reclamantem adversus Photium, primum ostendemus assensorem ejusdem venerandi dogmatis, quique auctor fuerit Ecclesiis Occidentalibus, ut omnes æque profiterentur, Spiritum sanctum sicut a Patre, ita a Filio quoque procedere, id ipso Leone totidem verbis ad Turibium episcopum Asturicensem in Hispania scribente, idipsum omnibus Hispaniarum Ecclesiis, tum universalibus eorum Conciliis Toletanis disertis itidem verbis repetentibus et affirmantibus et singulis credentibus profitendum necessario proponentibus, legibusque Gothorum firmatum et stabilitum quæ integræ hactenus extant, quod et doctissimæ Gallicanæ Ecclesiæ ex Romano fonte, a tanto Pontifice derivatum dogma suscipientes, firmiter retinuerunt semper et illibatum, ut sacrosanctum religiosissime custodierunt. Ex quibus redarguas procacem Photium et imperium, dum audacter nimis novitatem dogmatis Latinis impingit, quod a sancto Leone cognomento Magno, promulgatum decretalibus iisdemque Apostolicis litteris constat ante annos quadringentos quadragenos. Hæc autem omnia fusius narrata habes superius sexto Annalium tomo, anno Redemptoris CDXLVII, in ipso sancto Leone Pontifice pluribus explicata, verbatim expressa, sigillatim asserta, non aliunde quam ex ipsis fontibus, ex synodalibus Actis deducta, omnique fide munita, cum alioqui ante sanctum Leonem papam idipsum assertum scriptisque mandatum a sancto Damaso papa in Romano Concilio, ibidem demonstretur. Non te pigeat, lector, citatum locum consulere annorum numero consignatum, cum eamdem narrationem hic repetere, superfluum judicaverimus et onerosum. Videbis plane quanta dementia Photius laboraverit, dum petulanter nimis sanctum Leonem Magnum contra Latinos objicit, quem præcipuum iidem habent dogmatis auctorem, assertorem, atque promulgatorem.

33. Habes ibidem explicatum de Leone alio ejus nominis tertio papa, quod vane objicit Photius de clypeis ab eo suspensis in Basilica sancti Petri Symbolo exaratis latino atque græco charactere, in quibus inscriptum esset, Spiritum sanctum (ut idem habebat antiquum Symbolum) a Patre procedere, cur id tunc fecerit Pontifex ; quod et ex Actis publicis, cum id in controversiam deductum est cum legatis Caroli Magni imperatoris, anno Christi octingentesimo nono Annalium tomo nono, evidentius est demonstratum, non sic Leonem voluisse absque illo additamento FILIOQUE, Catholicæ fidei Symbolum latine atque græce scribit, quod ipse non crederet nec assereret, Spiritum sanctum a Filio, sicut a Patre procedere : siquidem ex iisdem Actis totidem verbis ibidem recitatis, satis evidenter apparet, ipsum sanctum Leonem Catholicum dogma cognoscere, et comprobare, atque coram ipsis legatis publice profiteri, scilicet Spiritum sanctum a Filio sicut a Patre procedere. Sunt enim de his ista ibi recitata verba Leonis papæ : « Ita sentio, ita teneo, ita cum his auctoribus et sacræ Scripturæ auctoritatibus. Si quis aliter de hac re sentire vel docere voluerit, defendo, et nisi conversus fuerit, et secundum hunc sensum tenere voluerit, contraria sentientem funditus abjicio ». Hæc ipse, qui et inferius eadem confirmat. Sed tamen adduci non potuit, ut additamentum illud Symbolo apponeretur ab ipsa Romana Ecclesia, quod factum fuerat ab Hispanis et Gallicanis Ecclesiis, auctoritate sancti Leonis papæ promotis, quod suis litteris decretalibus id asseruisse, inventum esset. Cur autem id facere, licet legati peterent, Leo Pontifex recusaverit, est ibidem demonstratum, nempe quod non videretur sibi esse necesse (quod pluribus disputat) ut omnis veritas Catholicæ fidei Symbolo inseratur.

34. Quando vero, et qua urgente causa, et necessitate id exigente, factum sit ut illæ quatuor syllabæ FILIOQUE Symbolo adderentur, modo aperiendum. Quamdiu ea veritas non sic impugnata est, ut penitus negaretur, nihil hujusmodi unquam ab Ecclesia Romana præsumptum est, ut syllabæ illæ inferrentur in Symbolum Nicænum, sive dixerimus Constantinopolitanum, licet (ut vidimus) id vehementissime exigeretur per legatos a Concilio Aquisgranensi sub Carolo Magno Romam missos, resistente (ut audisti) Leone tertio Romano Ponti-

[1] Joan. XV.

fice, eo clypeorum argenteorum nobili monumento antiquitati Ecclesiasticæ consulente. Ubi autem schismaticorum procacitas eo devenit, ut Catholicum dogma non impugnarent tantum, sed destruerent atque tanquam alienum a fide Catholica condemnarent, et exploderent velut hæreticum, idque non privatis tantummodo agerent scriptionibus, sed collectis conciliabulis, mentitoque (ut vidisti) nomine universalis Concitii, idipsum Decretis synodalibus confirmarent, atque confirmatum promulgarent, quod a Photio factum magna præsumptione vidisti : id ubi magno præjudicio Catholicæ fidei cum præsumptum viderent Romani Pontifices, ubi nec spes esset aliqua correctionis, ad retundendam schismaticorum temeritatem, non tam inferendas in Nicænum Symbolum illas quatuor syllabas, FILIOQUE, quam diu antea illatas recipere, sapientissime decreverunt : quo significaretur, non communicare Catholicæ Ecclesiæ, qui a Symbolo ab Ecclesia Romana recepto dissentire inveniretur. Quonam pacto, quæso, iidem paterentur a schismaticis haberi hæreticos, et ut hæreticos in ipsorum conciliis condemnari hujusmodi veritatis professores omnes Romanos Pontifices, atque inconsulta Romana Ecclesia, patriarchas Constantinopolitanos hæredes Photianæ impietatis de dogmatibus definire sententias, et omnes Occidentales Ecclesias condemnare ? Quamobrem recipiendum esse cum illo additamento, seu potius explanatione Nicænum Symbolum statuerunt, consentiente universo Occidentali orbe Catholico, cum plura in Hispania primum, inde in Galliis generalia Concilia (ut est demonstratum) id decrevissent, atque etiam promulgassent. Quod insuper schismatici Orientales obstinate adeo resiliissent, ut ausi essent inferre anathema (ut vidisti) in Romanos Pontifices id sentientes : ipsis renitentibus inconsultis id facere jure placuit.

35. Quisnam autem Romanorum Pontificum primus id statuerit, ut reciperetur Symbolum cum iisdem duabus dictionibus, FILIOQUE : scimus viros doctos in his investigandis plurimum laborasse, et ad tempora Nicolai vel circa id retulisse. Verum si id fuisset, certe Photius altius in ipsum Nicolaum Pontificem declamasset, qui ea in Symbolum intulisset : sed cum duabus Epistolis acerbissime in Romanam Ecclesiam invehatur, nunquam cum eo nomine sugillat, quod ea in Nicænum Symbolum intulisset. Auctor Græcus anonymus, qui inter alia Græcorum monumenta positus habetur in Vallicellana bibliotheca, id primum factum a Christophoro papa tradit, atque affirmat, usque ad illud tempus omnes, qui præcesserunt, Romanos Pontifices in ipsorum fidei professione asseruisse absque aliquo additamento Spiritum sanctum a Patre procedere; aitque post recensitos prædecessores Pontifices : « Qui vero ipsum secuti sunt Formosum, Bonifacius, Stephanus Romanus, Theodorus, Joannes, Benedictus, Leo, successores novæ hujusmodi doctrinæ Formosi, in omnibus fuerunt ipsi discordes, qui secreto a Filio quoque procedere Spiritum sanctum asserebat, cum tamen in Epistola ad sedes patriarchales missa de solo Patre fecerit mentionem : post quos cum Christophorus papa Romanus creatus fuisset, in fidei confessione quam misit ad Constantinopolitanum patriarcham, nempe in Symbolo, a Filio quoque Spiritum sanctum procedere ausus est dicere. Qua de causa postea a Sergio patriarcha qui præcessit Cerularium, e diptychis ipse Christophorus expunctus est ». Hæc ibi.

36. Subjicit vero eumdem Christophorum omnes qui post eum successerunt Pontifices, esse secutos, ut pariter in Symbolo ponerent FILIOQUE. Hæc sunt quæ ex Græcorum fontibus, cœnosis licet, hausta deponimus. Verum nullo pacto possunt tribui ista Christophoro, qui invasor Apostolicæ Sedis, mox Sede pulsus, perbrevi tempore eam tenuit tumultuose. Cæterum rem tantam serio factam esse, summa tranquillitate, convocato Romæ Concilio, qui de his adversus Græcos scripsere commentarios, testati sunt, Græci autem calumniose a Christophoro id factum dixere, quem novere infami ingressu turpissimum. Cum tamen rem tantam majori otio, consultu totius Occidentalis Ecclesiæ, et urgente necessitate esse peractam, et a Pontifice qui in Sede Petri legitime sederit, absque controversia a Latinis omnibus affirmetur.

37. Quod enim a Romano Pontifice legitimo Petri successore congregato Concilio sit factum, Aetherianus affirmat, qui et de ipsius definitione obiter partem Decreti recitat paulo post hic describendam. Quod etiam necessitate urgente in Concilio Florentino verbis istis asseritur[1] : « Maximo in Gallia et in Hispaniis schismate imminente, cum jam EX FILIOQUE passim celebraretur : Romano Pontifici fuit necesse in multorum Occidentalium amplæ dignitatis magnique consilii Patrum conventu, addito EX FILIOQUE Symbolum magis illustrare ». Hæc ibi. Idipsum Eugenius papa in Decreto confirmationis ejusdem Concilii, factum docet licite et rationabiliter, ut ait, declarandæ veritatis gratia, urgente necessitate. A Pontifice Romano itidem congregato Concilio id actum [2], Aetherianus docet his verbis: « Nulla insimulatione, nulla reprehensione, nullaque calumnia notandus est antiquioris Romæ antistes, quod causa interpretationis dictionem unam, dico autem EX FILIO procedere Spiritum, sanctorumque plurium episcoporum scientissimorum cardinalium consensu habito, apposuerit. Licuit enim ei, semperque licebit fratres confirmare, Decreta edere, cudere interpretationes, sicubi aliquid obscure scriptum sit, et de voluntate scriptoris argumentari, judicio voluntatis illius relicto facere hoc persuadente. Is enim est, cui oves et agni commissi sunt ; et ideirco non solum scripti recitator esse debet, verum interpres illorum quæ adscripta non sunt, ut caput ovium, Dei pastor ».

[1] Conc. Flor. sess. VII. Ferr. habita. — [2] Aether. de hæres. l. III. c. 16. tom. IX. Bibl. sanct.

Et post nonnulla eodem argumento inculcata subjicit, dicens : « Qua in re manifestum, antiquioris Romæ præsulem potestatem a (in) Petro accepisse, fidem renovandi (ut verbis Patrum utar) habendi curam et regnum omnium sacerdotum, quin etiam omnium Christianorum. Ergo qui resistunt primæ Sedis, imo totius orbis præsuli, Christi dispositioni resistunt, et nisi resipiscant, contumaciæ judicio plectentur ». Et inferius :

38. « Quare palam et publice fit ex his, nequaquam licere cuipiam omnium calumniari sanctissimam et magnam omniumque principem Romanam Ecclesiam, quasi aliam fidem conscripserit, aut composuerit, aut docuerit ; nam neque affert, neque perdocet, neque aliud tradit Symbolum, si editum a sanctis Patribus interpretatur, non perpetiens fidem labefactari apud quos semper effulsit. Quæ licet primatum habeat, attamen humiliat seipsam, respondendo quod Chalcedone celebrata Synodus quondam se calumniantibus respondit. Injuste, inquit, arguor, dum non fidem sed memoriam renovo : non apposui, non ademi salutari Symbolo, si dictionem occultam manifestavi. Renovavi enim ut Patres antedicti fidem, et apposui Nicænæ, Constantinopolitanæ, atque Chalcedonensi Synodis, sed nullo modo illis contraria, quia dum illorum Patrum vestigia persequor, solummodo quæ tunc quæsita non sunt, tempore post, per interpretationem et appositionem verbi quod non perspicue ab omnibus intelligatur, enucleavi ». His subjicit ista Aetherianus : « Æquum igitur est ratum habere quod tanta Ecclesia decernit, quod tantus Pontifex enuntiat. Sed quisnam fuerit Pontifex iste, silentio reliquit obscurum, qui illis temporibus notus omnibus, etiam absque aliqua expressione, quis esset, habebatur expressus. Idemque auctor post multa in eamdem sententiam hac definitione quæ sunt dicta restringit. Quicumque ergo naviculam Petri spernit, incaute navigat ; et nisi plumbeas moles pervicacitatis rejiciat, influent maria, etc. » Hæc cum Aetherianus dicat, atque de voce addita Filioque, recitet verba Decreti Romani Pontificis, nonnisi Romani Pontificis auctoritate id factum esse aperte significat. Porro idem pariter [1] Aetherianus eodem commentario Photii de eadem quæstione in Latinos scribentis quæ retulimus argumenta egregie solvit.

39. Quam insuper Photius (ut reliquas calumnias in dicta Epistola sparsas confutemus) quam inquam calumniose suæ ipsius sententiæ assertorem appellet Hadrianum Romanum Pontificem ejus nominis primum, nempe ipsum in litteris ad Tarasium datis esse professum, Spiritum sanctum a Patre procedere et non a Filio : ne te lector diutius in his detinem et eadem sæpe repetere, iterumque tædio describere sim coactus, perlege quæ superiori tomo suo loco sunt dicta, anno Redemptoris octingentesimo septimo, in Actione septima Nicæni Concilii posterioris, ubi plura invenias quibus redarguas impostorem.

40. *Patriarchæ Aquileiensis levitas.* — Ad postremum vero, quod pertinet ad patriarcham Aquileiensem, qui sua (ut audisti) legatione de his consuluit Photium, et schismaticus adhæsit schismatico ; non possum non mirari hominis levitatem et imperitiam. Si enim (ut decet sacerdotem) animo constans et doctus fuisset, utique institisset suorum prædecessorum vestigiis, illorum præsertim qui doctrina et sanctitate claruerunt, qualis fuit sanctus Paulinus patriarcha Aquileiensis, qui congregato Concilio Forojuliensi tempore Caroli Magni, de sacro dogmate quod Spiritus sanctus a Patre Filioque procederet, diffusius disputavit. Extat ipsa Synodus : tu vero consule quæ de ea a nobis dicta sunt superiori tomo nono, anno Redemptoris septingentesimo nonagesimo primo, ex quibus redarguas (ut dictum est) hujus patriarchæ Aquileiensis, qui scripsit ad Photium, immensam levitatem cum imperitia plane conjunctam. At de his satis. Jam quæ sunt reliqua anni hujus addamus pauca.

41. *De Joanne Scoto.* — Moritur hoc anno [1] magni nominis hujus temporis Joannes Scotus, licet (ut superius dictum) ejus scripta erroris fuerint redarguta ; de quo accipe quæ [2] Willelmus Malmesburiensis scripserit in suis commentariis de rebus gestis regum Anglorum : « Succedentibus, inquit, annis, munificentia Aelfredi regis allectus venit in Angliam, et apud monasterium nostrum, a pueris quos docebat, graphiis ut fertur perforatus, etiam martyr æstimatus. Quod sub ambiguo ad injuriam sanctæ animæ non dixerim, cum celebrem ejus memoriam sepulcrum in sinistro latere altaris, et Epitaphii prodant versus scabri quidem et moderni temporis lima carentes, sed ab antiquo non adeo difformes.

Clauditur hoc tumulo sanctus sophista Joannes,
Qui ditatus erat jam vivens dogmate miro.
Martyrio tandem Christi conscendere regnum,
Quo, meruit, sancti regnant per sæcula cuncti.

Hæc de Joanne Scoto, licet causam cur ea passus sit, ut martyr possit haberi, nullus prodat.

[1] Aether. de hæresib. l. II. c. 15, 16, 17, 18.

[1] Matth. Westmonast. hoc anno. — [2] Lib. II. c. 4.

Anno periodi Græco-Romanæ 6376. — Anno Æræ Hispan. 921. — Anno Hegiræ 270, inchoato die 10 Julii, Fer. 4. — Jesu Christi 882. — Marini papæ 2. — Caroli Crassi imp. 4. Basilii imp. 17.

1. *Joannis Scoti martyrium commentitium est.* —Ad num. 41. Westmonasteriensis ad hunc Christi annum habet : « Venit in Angliam magister Joannes, natione Scotus, vir perspicacis ingenii et facundiæ singularis. Hic dudum relicta patria, ad partes Gallicanas transiens, Carolum Calvum adiit, atque in magna ab eo dignatione susceptus, individuus ei comes fuerat et mensæ et cubiculi ». Malmesburiensis lib 2 de Reg. cap. 4, anno non expresso, de Joanne Scoto cognomento Erigena ait: « Munificentia Alfredi allectus venit in Angliam, et apud monasterium nostrum (nempe Malmesburiense) a pueris quos docebat graphiis, ut fertur, perforatus, etiam martyr æstimatus est, quod sub ambiguo ad injuriam sanctæ animæ non dixerim, cum celebrem ejus memoriam sepulcrum in sinistro latere altaris, et epitaphii prodant versus », quos Baronius recitat. Verum præterquam quod Malmesburiensis primus auctor martyrii Joannis Scoti dubitanter admodum ex traditione monasterii sui hoc refert, nullus ante eum istud martyrium jactavit, ne Berengariani quidem, quorum maxime intererat, ut observavit Parisius, canonicus regularis ordinis sancti Augustini Congregationis Gallicanæ, in suo de Joanne Scoto libello. Istud itaque *Joannis Scoti* martyrium sublestæ fidei est, licet illud operose tueantur Calvinistæ, qui hominem fastis suis adscripserunt, tanquam dogmatis sui defensorem. Scripsit porro hic auctor libros quinque *de Naturis*, multis infartos novitatibus, nuper Oxonii in Anglia impressos, librum de Corpore et Sanguine Domini, aliosque ab Oudino in Supplemento Script. Eccles. enumeratos.

2. *Eadem est doctrina Joannis Scoti et pseudo-Ratramni.* — Sed magna controversia nostris temporibus exorta, an scilicet liber ille *de Corpore et Sanguine Domini*, jussu Caroli Magni, ut quædam exemplaria præferunt, id est Caroli Calvi ita cognominati, ut alibi ostendimus, editus, auctorem habeat ipsummet *Scotum*, an vero *Ratramnum* monachum Benedictinum eodem tempore viventem; ita ut Joannes Scotus sub adscititio nomine latere voluerit. Marca enim in Epistola ad Lucam Dacherium tom. II ejus Spicilegii præfixa, libellum *Bertrami* nomine a Protestantibus publicatum, et *Ratramno* tributum a Sigeberto et Trithemio, illi abjudicat, et vindicat *Joanni Scoto*, quam sententiam Harduinus in libro de Sacramento Altaris pag. 165 et seqq. novis constabilivit conjecturis ac documentis. Hæc nova sententia veteri præferenda, ut quæ ex utroque auctore excerpsi, demonstrare videntur. Hincmarus in lib. de Prædestinat. cap. 21, capita quædam commemorat, *quorum auctor jactitaretur a multis Joannes Scottigena*, in quibus istud est : « quod sacramento Altaris non verum corpus et verus sanguis sit Domini, sed tantum memoria veri corporis et sanguinis ejus ». In eo autem docendo est adscriptus Ratramno liber, imprimis num. 99 et 100. Adrevaldus similiter monachus Floriacensis, Caroli Calvi principatu, scriptori larvam detraxit. Nam is sententias Patrum collegit *de Corpore et Sanguine Christi contra ineptias Joannis Scoti*, quæ extant tom. XII Spicilegii Dacheriani.

3. *Ita Berengarii temporibus creditum fuit.* — *Berengarii* certe temporibus non aliud nomen præfert, nisi *Joannis Scoti*, præterquam apud Sigebertum in lib. de Script. Ecclesiast. cap. 96, qui eum *Ratramnum* vel *Bertramum* appellat. Ascelinus monachus in Epistola ad Berengarium : « Joannem vero Scotum, inquit, nec inconsiderate, nec impie, nec indigne sacerdotio meo habeo : quem toto nisu totaque intentione ad hoc solum tendere video, ut mihi persuadeat, hoc videlicet quod in Altari consecratur, neque vere corpus, neque vere Christi sanguinem esse. Hoc autem adstruere nititur ex sanctorum Patrum opusculis, quæ prave exponit. Quorum illam sancti Gregorii orationem hic adnotari sufficiat : Perficiant in nobis tua, Domine, quæsumus, sacramenta quod continent; ut quæ nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus. Quam exponendo prædictus Joannes inter cætera nostræ fidei contraria; *Specie*, inquit, *geruntur ista, non veritate*. Quod non catholice dictum, si bene tuam vigilantiam novi, non ignoras ». At hæc sunt totidem plane syllabis in Bertrami libro num. 88. Berengarius ipse in Epistola ad Lanfrancum recitata in Notis ad Vitam Lan-

franci : « Pervenit ad me, inquit, displicere tibi, imo hæreticas habuisse sententias Joannis Scoti de Sacramento altaris, in quibus dissentit a suscepto tuo Paschasio.... Si hæreticum habes Joannem, cujus sententias de Eucharistia probamus, habendus tibi est hæreticus Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, ut de cæteris taceam ». Hos vero appellat cum Fulgentio Bertrami liber. Adversus Paschasium, qui luculento opere veritatem propugnarat, scripsisse Joannem Scotum innuit : quod et Ratramnum fecisse Herigerus ait, ut mox dicemus.

4. *Liber pseudo-Ratramni editus non est adversus Paschasium.* — Denique Berengarius idem in Epistola ad Richardum tom. II Spicilegii : « Noverit, inquit, quæ scribit Joannes Scotus, monitu illum scripsisse, precarioque Karoli Magni », hoc est, Caroli Calvi, cujus pariter jussu scripsisse Ratramnum multi opinantur; sub annum scilicet DCCCLV, quo « multa fidei Catholicæ contraria in regno Karoli, ipso quoque non nescio, concitata » Bertiniani Annales prodidere. Jam damnatum fuisse Joannis Scoti librum de Eucharistia sæculo undecimo, ibidem videbimus. De Ratramni nomine ac volumine interim silentium : quia de vero libri tunc auctore constabat, *Bertrami* autem falsum nomen et adscititium esse, quare factum exinde est, ut excidisse Joannis Scoti liber existimetur, quoniam sub ejus nomine non apparet : nam concremata exemplaria videntur, quæ id nomen præferrent. Subduxere se flammis quas merebantur, omnino pauca quæ *Bertrami*, sive *Ratramni* nomen haberent. Tamen illius operis fabricatorem Ratramnum appellat, idque adversus Paschasium Radbertum fuisse exaratum, *Herigerus* abbas Lobiensis in Belgio arbitratus est : qui vir obiit anno MVII, annis CL post Ratramnum, quem tanquam parum sibi cognitum nominat : « Ratramnus quidam, inquit, libro composito ad Carolum regem ».

5. *Quod Herigerus perperam arbitratus est.* — Sed stylus plane *Joannis Scoti* est diversissimus a *Ratramni* stylo, tum in libris *contra Græcorum Opposita*, tum in libris *de Prædestinatione*, qui Ratramni nomen habent. Est autem adeo similis, ut non sit ovum ovo similius, stylo alterius voluminis de Prædestinatione, quod esse Joannis Scoti constat. Nam quam est affinis ac pæne par hæc Præfatio istius libri de Prædestinatione, qua compellat episcopos quibus illum inscripserat : « In hoc itaque opusculo nostro, quod ad testimonium vestræ orthodoxæ professionis vobis jubentibus scribere curavimus, quæ vera esse perspexerit, tenete, et Ecclesiæ Catholicæ tribuite; quæ falsa, respuite, et nobis qui homines sumus ignoscite » : illa item peroratio libri postremi de divisione naturæ : « De qua si quis nos invenerit incognitum atque superfluum aliquid scripsisse, nostræ intemperantiæ incuriæque imputet.... Sin autem in eo utile, et ad ædificationem Catholicæ fidei pertinens arriserit, soli Deo.... deputet ». Quam est illa, inquam, Præfatio, peroratioque, similis isti clausulæ, qua liber de Sanguine et Corpore Domini concluditur ! « Imperio vestræ magnitudinis parere cupientes, præsumpsi parvus rebus de non minimis disputare.... quæ si probaveritis catholice dicta, vestræ meritis fidei deputate.... Sin autem minus placuerint, id nostræ deputetur insipientiæ, quæ quod optavit minus efficaciter valuit explicare ». Ratramni igitur falso nomen habet, cujus in perorando formulas, si quis cum istis diligenter contulerit, alterius esse generis deprehendet. Joannis Scoti hic stylus et oratio est.

6. *Herigerus fere idem de Eucharistia sentit ac pseudo-Ratramnus.* — Herigerus in pseudo-Ratramni castra discedere non clam sed aperte videtur, in extrema fere libelli calce, ubi adversus eos disputat, qui dicerent, ut ipse fingit, Christi corpus obnoxium secessui fore. Nam ibi de mysterio, hoc est, de pane sanctificato cum disserit, anonymi verba recitat, de quo mox dicemus : « Non ejus excellentiam reveretur, inquit, qui secessui dicit obnoxium, sicut cæteras escas ; sed tamen eodem modo, quantum ad comestionem et haustum percipitur, videlicet trajiciendo per os, et in ventrem mittendo ; ubi quid Dominus de MYSTERIO SUO agere voluerit, suæ scimus tantum cognitum voluntati. Scimus enim consumi posse spiritali virtute, scimus et servari posse inconsumptibili perennitate : quia quæque ex his Christus elegerit, de SUO SACRAMENTO perficit. Absit tamen ut tantum mysterium secessui fiat obnoxium : in quo si forte ordo naturæ servatur mysterium, quod sola fide conspicitur, humilietur. Si corpus in corpore ordinem servat, non violatur mysterium quod divinitatis formavit sacramentum : nec spiritus amittit, quod fide integra in re corporali spiritaliter sumpsit ». Ubi mysterium Domini, et sacramentum Domini, cum *Bertramo* vocat mysterium, quod commisceri corpori ex ordine naturæ possit ; rem corporalem, quæ vel consumi possit spiritali virtute, vel servari divinitus incorrupta : in qua re corporali spiritus sumit per fidem quod vivificet. Quas loquendi formulas, quam Bertramo familiares, tam plenas esse fraudis atque erroris non videtur dubitandum.

7. *Stercoranistarum nomen non sectæ, sed convitii nomen fuit.* — Nam abesse Christum a consecrato pane qui putarunt sæculo nono ac subsequentibus, adeo reverenter ipsi tamen sentire de Eucharistia videri voluere, ut nec sic quidem mysterium Domini secessui obnoxium dici paterentur. De speciebus consecratis idem Catholicorum complurium illis temporibus sensus fuit : rem alii in medio reliquere, in quibus est Algerus lib. 2 de Sacram. Corporis et Sang. Domini cap. 1. Negavit præcise Origenes in Fragmento Commentariorum in Matthæum, « corpus Christi typicum et symbolicum juxta id quod habet materiale, non solum in ventrem abire, sed etiam in secessum ejici ».

Quare *Stercoranistarum* vocabulum infame convitii, non sectæ, fuit; ac depellere istud a se illi quidem conati, qui panem sanctificatum Christi corpus appellarent in mysterio duntaxat, sive figura; sed illud iisdem objecere Catholici, quoniam ore dicerent sumi Christi Corpus : quod autem in os intrat (nam sic illi syllogizabant,) ipso attestante Domino, in secessum vadit. Græcis crimen idem haud multo æquius Humbertus et alii impegere, quoniam solvi Eucharistia jejunium illi aiebant; ex quo isti confecere minus certe perite et minus considerate, in ea Græcos hæresi esse, ut putarent Eucharistiam eatenus instar habere cæterorum ciborum, atque ut paulatim augere et exaggerare crimina mos est, tanquam cæteras escas egeri; cum nihil aliud Græci vellent, quam sacrificium ne offerretur, aut missa etiam celebraretur, quæ *Præ-sanctificatorum* dicitur, quam quo solvi jejunium tempore legitime posset.

8. *Per speciem Stercoranismi ab Herigero Catholici petiti.* — Itaque Catholicos per speciem *Stercoranismi* petere Herigerus ipse videtur. Nec est de eodem repudianda prorsus aut aspernanda Sigeberti lib. 6 de Script. Ecclesiast. cap. 138, censura, aientis Herigerum « congessisse contra (Paschasium) RADBERTUM multa Catholicorum Patrum scripta de corpore et sanguine Domini », nempe in prælaudato opere, quod ipsius esse tandem detexit Mabillonius certissimis conjecturis in Præfat. ad part. 2 Sæc. IV Benedict. num. 47 et seqq. Tractatus enim ille ante a Cellotio in Appendice Historiæ Gotheschalci sine titulo editus fuerat, et hactenus anonymus Cellotianus audiebat. Post hæc Harduinus pluribus mentem pseudo-Ratramni accuratius investigavit et exploravit; quoniam, inquit, nec fuit adhuc aut Catholicis perspecta, aut Heterodoxis ipsis quibus prolusit : et est ea fidelibus detestanda. Marca vero his verbis sententiam suam de pseudo-Ratramno claudit : « Meritissime hic auctor in Indice Concilii Tridentini inter damnatos libros relatus est; et licet deinde Duacensibus tolerari posset, si emendetur, persuasum fuerit, rectius a Clemente VIII in universum repudiatus est; cum juvari nulla possit interpretatione liber qui ex professo apertam hæresim docet, ut recte pridem monuerunt Sixtus Senensis, Sanctesius, Possevinus et eminentissimus cardinalis Perronius ». Mabillonius tamen loco laudato, Natalis Alexander Sæc. IX et X, part. 2, Dissert. XIII, et alii pluribus contendunt, librum illum de Corpore et Sanguine Domini vere *Ratramni* esse, nullumque, sicuti nec librum *Herigeri*, continere errorem, et illius librum in Indice jussu Clementis VIII edito inter libros non sanam aut suspectam doctrinam continentes rejectum esse, ob duriores quasdam et obscuriores sententias, quas expositione aliqua molliri opus esset. Verum sicuti nostræ sententiæ magis explicandæ, ita nec contrariæ refellendæ immorari hic locus est.

9. *Carolus imp. Italorum animos a se alienat.* — Continuator Lambecianus annalistæ Fuldensis hoc anno scribit : « Gotafrid Nortmannus, qui superiore anno fuerat baptizatus, cum Hugone Hlutarii filio fœdus iniit, ejusque sororem duxit in conjugium. Unde idem Hugo audacior effectus, regnum patris sui (id est, Lotharingiam) suæ ditioni subjugare studuit. Imperator omne tempus æstivum mansit in Italia, animosque optimatum regionis illius contra se concitavit, nam Vuitonem aliosque nonnullos exauctoravit, et beneficia, quæ illi, et patres, et avi et atavi illorum tenuerant, multo vilioribus dedit personis. Quod illi graviter ferentes, pari intentione contra eum rebellare disponunt, multo etiam plura, quam ante habuerant, sibi vindicantes ».

10. *Græci Beneventum occupant.* — Porro hoc anno adversus *Wuitonem* memoratum comitem Tuscanorum, accusatum majestatis et profugum, qui cum valida manu Maurorum Saracenorumque Italiam depopulantium firmum fœdus pepigerat, id est, ut Hermanno Contracto placet, *adversus Widonem ducem Spoletinorum,* qui postea imperavit in Italia, missus est *Berengarius* Eberhardi filius a Carolo Crasso imp., sed nihil magnæ rei gessit, cæli corruptione et morbis per castra vulgatis exercitum reducere coactus, licet cum eo dimicasse dicatur. Ob legatos in *urbem regiam*, et ob pecuniam ab imperatore Græcorum contra jus acceptam, *a Carolo III* Aug. cognomine Crasso *captum* esse Guidonem ducem Spoletinorum asserit Erchempertus in Historia, et nisi fuga evasisset, capite plectendum fuisse. Addit Erchempertus, Guidonem cognito *Carolum Aug. seminecem jacere,* cupiditate regni impulsum, deceptumque a contribulibus suis, Beneventanam provinciam quam subegerat, et Spoletinorum ducatum reliquisse, et Galliam regnandi gratia petiisse; tumque Benevento quidem Græcos potitos, Spoletinos ab Agarenis seu Saracenis esse vastatos; *ipsum autem invisum inauditumque mansisse*; hoc est, a Francis spretum, et regni Francici in Gallia spe dejectum frustratumque esse, ut explicat Hadrianus Valesius in Præfatione ad Carmen Panegyricum *de Laudibus Berengarii Aug.* cap. 4.

11. *Gallia a Normannis afflicta.* — Paulo post subdit idem continuator Lambecianus : « Nortmanni per alveum Rheni fluminis ascendentes, plurima loca nuper restaurata succenderunt, prædam inde capientes non modicam, quibus Liutbertus Moguntiensis archiepiscopus cum paucis occurrit, sed non paucos ex eis prostravit et prædam excussit. Agrippina Colonia absque Ecclesiis et monasteriis reædificata, et muri ejus cum portis et vectibus et seris instaurati ». In Chronico de Gestis Nortmannorum in Francia, de eorum grassationibus hæc habentur : « Anno Domini DCCCLXXXIII, mense Octobrio, Northmanni regnum Karlomanni (regis Galliarum) atrociter devastantes, et per Terraciam (seu Teoraciam sylvam) iter agentes, Hysam (id est, Isaram, gallice *Oise*) transierunt. Quos Karlomannus insecutus in Anabl. comprehendit,

commissoque prælio victor extitit, cecideruntque Nortmanni circiter mille. Sed nil eos hæc pugna perdomuit, sed ad naves conversi omne regnum ferro et igne devastant; et Ecclesiis diruptis, et accolis terræ deletis Viromandis pervenerunt, et Ecclesiam sancti Quintini incenderunt, et Ecclesiam S. Mariæ in Attrebatis civitate. Et Octobrio mense finiente, Lavetum (vel Lauctum) cum equitibus et peditibus, atque omni supellectili veniunt. Naves quoque per Summam (id est, Somnam) fluvium ingressæ, regem cunctumque exercitum ejus fugere compulerunt, atque Hisam fluvium transire fecerunt. Tunc Ambianis civitate ad hiemandum sibi sedem paraverunt ».

12. *Pietas Ælfredi regis Occident. Saxonum.* — In Chronico Saxonico a Christo usque ad annum MCLIV deducto, et a paucis annis Oxonii vulgato legitur : « Hoc anno, perrexerunt pagani (Dani scilicet, vel Normanni) per Scaldim ad Candoth (seu, ut Vigorniensis habet, Cendath) et ibi commorati sunt uno anno. Marinus item, insignis ille papa, misit lignum Domini Ælfredo regi. Eodem item anno detulerunt Sighelmus et Aethelstanus eleemosynas Romam, quas Aelfredus rex eo (se missurum) voverat; in Indiam item ad sanctum Thomam et sanctum Bartholomæum », qui Indorum Apostoli censentur. *Indiæ* nomine, tam hic scriptor quam passim alii Ecclesiastici, Æthiopiam intelligit. Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. Reg. Angl. ad annum DCCCLXXXIV, loquitur etiam de donis a Marino papa ad *Ælfredum* regem transmissis, aitque *eadem tempestate* transmisisse *spiritum ad Deum, qui dedit illum,* sc. Marinum.

13. *Moritur S. Josephus Cantor.* — Hoc circiter anno mortuus est Constantinopoli *Sanctus Josephus Cantor* seu Hymnographus, qui postquam, vita functo Theophilo imperatore, exules propter sacras imagines in Urbem iterum revocati sunt, ad reditum minime potuit induci, nisi post crebras Theodoræ et Michaelis postulationes, uti refert Joannes Diaconus in ejus Vita, in Actis SS. Bollandianis ad diem III Aprilis recitata, qui addit, sanctum Ignatium « eum custodiendis Ecclesiæ vasis præfecisse, et in labore ac negotiis socium adjutoremque habere » studuisse. Mortuo sancto patriarcha, Photius similem ei ac Ignatius exhibuit honorem, « Dei hominem appellans, ac veluti angelum reverens, totiusque rei Ecclesiasticæ summa ei imposita, patrem patrum nominans ». Annum et diem mortis ejus Joannes Diaconus non expressit, sed ea circa hæc tempora, Photio scilicet Ecclesiam Constantinop. regente, contigit. Vide dicta de S. Josepho an. DCCCXVII, num. 18.

HADRIANI III ANNUS 1. — CHRISTI 884.

1. *Marino papæ succedit Hadrianus III pari fortitudine adversus Photium.* — Anno Christi octingentesimo octogesimo quarto, Indictione secunda, decimo quinto Kal. Febr. Marinus papa, ubi sedisset in Pontificatu unum annum atque dies viginti, laudabiliter Apostolico munere perfunctus, ex hac vita migrat ad Deum, successoribus relinquens exemplum, Photium impœnitentem in deterius prolabentem execrandi, neque ullis Græci imperatoris blanditiis vel minis ad communionem cum eo ineundam moveri. Cum vero post Marini obitum Sedes vacasset dies duos, decimo tertio kalend. ejusdem mensis Februarii creatur Hadrianus Romanus, ejus nominis tertius, qui inhærens sancti prædecessoris vestigiis, execratus est et ipse Photium, tanquam laicum agentem Constantinopolitanæ Ecclesiæ Patriarcham, nullum prorsus cum eo participans communionis symbolum, quamvis ab imperatore Græcorum Basilio magnopere rogaretur. Accesserat ad detestationem perfidi hominis, quod scripta ab eo Epistola ad Aquileiensem patriarcham contra Latinos, jam vulgata fuisset.

2. Basilius autem imperator ubi constantiam perseverantem in singulis successoribus Romanorum Pontificum est intuitus, magna indignatione commotus, evomens quam in stomacho continuerat diu bilem, hostiles plane ad Hadrianum papam litteras scripsit, contumeliis plenas, quas tamen Romam sero perlatas post obitum Hadriani, acce-

pit eas ipsius successor Stephanus papa. Quænam autem ipse rescripserit imperatori, suo loco dicturi sumus. Hæc autem de Hadriano ex ipsius Stephani papæ litteris accepta produntur. Quæ satis ad laudem, quod inhærens ipse Hadrianus prædecessorem suorum vestigiis, nihil faciens in gratiam imperatoris, ejus indignationem pati meruerit.

3. *Scripta Fulconis ad Hadrianum papam.* — Ad hunc Hadrianum papam scripsisse hoc anno quo creatus est Pontifex, gratulatorias litteras et alias commendatitias pro Carolomanno Francorum rege Fulconem archiepiscopum Rhemensem, testatur Frodoardus in ejusdem Fulconis Vita. Ait enim : « Hadrianum quoque papam ipsius Martini (Marini) successorem litteris initio Pontificatus ejusdem visitare studuit, congaudens ipsius honori, et se Romam velle petere significat, si Deo pacem tribuente valuerit. Exemplaria quoque privilegiorum a Leone, Benedicto, et Nicolao Pontificibus Romanorum Rhemensi sedi concessorum huic petit recitanda, et ab eo sibi conservanda et roboranda atque augmentanda. De præfato quoque monasterio, cujus res Ervinifridus prædictus invaserat, suggerit, ut præmissis etiam archiepiscopis Everardo et Joanni suæ auctoritatis præceptionem dirigat, jubens quod in eum fieri debeat, etc. Item pro commendatione præcommemorati regis Carolomanni, atque pro defensione Frotharii Bituricensis archiepiscopi, qui ferebatur accusatus apud eumdem papam per quemdam suæ diœceseos monachum, quod scilicet post suæ civitatis dejectionem a paganis factam, in alterius sedis invasionem insiliverit ; ostenditque, quod ab Episcopis ipsius diœceseos, omnique clero et populo ejusdem civitatis petitus sit et electus, et quod prædecessor ipsius Marinus ad eorum petitionem pium in hoc præbuerit assensum, insuper et pallio eum donaverit, et ipsius in Bituricensi Ecclesia promotionem scriptis roboraverit, etc. »

4. *Cassinense monasterium a Sarracenis incensum.* — Quod autem ad statum Italiæ spectat, Campaniæ pars illa finitima Sarracenis ingentem passa est cladem. Etenim cum evanuisset spes omnis de exercitu imperatoris in Gallias revocati anno superiore ; sicut liberius, ita audacius grassati isti, igne cædeque miscentes omnia, pervenerunt ad nobile monasterium Cassinense, quod combusserunt, occiso sancto Berthario abbate. De his agens Leo[1] Ostiensis hæc habet : « Per idem tempus monasterium beati Patris Benedicti, ubi sanctissimum ejus corpus requiescit, a prædictis Sarracenis occupatum, destructum incensumque est anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo octogesimo quarto, Indictione II, pridie nonas Septembris. Nec multo post, undecimo videlicet kal. Novembris, monasterium majus, quod erat inferius, barbarica immanitate succenderunt, multosque ibi perimentes, ipsum etiam jam honestum ac venerabilem Bertharium abbatem trucidaverunt juxta altare beati Martini. Cumque eamdem Domini Salvatoris Ecclesiam, subjecto plerisque in locis igne, inflammare molirentur, Dei judicio perficere id nequiverunt ; sicque ea tantum de toto monasterio impiorum flammis erepta est. Illi monasterii spoliis onusti triumphantesque, Garilianum reversi sunt. Monachi vero quidquid supellectilis vel thesauri, seu monumentorum hujus Ecclesiæ surripere potuerunt, sumentes una cum domno Angelgario tunc temporis præposito, Theanum habitaturi profecti sunt, ipsumque Angelgarium sibi abbatem constituentes, in cella quæ in honorem beati patris Benedicti constructa fuerat, manere cœperunt anno et Indictione supradicta, exactis a Petronace abbate usque ad illud tempus annis centum sexaginta sex. Sepultus est autem memoratus abbas et martyr Christi sanctus Bertharius in superiori monasterio juxta Ecclesiam sancti Benedicti in Capitulo fratrum ». Hæc Leo.

5. *Translatio SS. Martyrum.* — Quo pariter anno, fœdere icto inter Adefonsum regem Gallæciæ et regem Arabum Cordubæ regnantem Maomed ad sexennium, per Dulcitium Toletanum presbyterum facta est translatio corporum sanctorum martyrum Eulogii atque Locritiæ, qui Cordubæ martyrium subierant, illicque sepulti fuerant, Ovetum ; exceptaque fuere ab eodem Adefonso rege atque ejus sedis archiepiscopo Hermenegildo, in eisque in sanandis ægris virtus miraculorum eluxit. Ita visum Catholico regi, ut Ecclesiam Ovetensem, quam per Joannem octavum papam erigendam curavit in archiepiscopatum, eamdem non solum ditaret oblationibus, sed et illustrasset reliquiis sanctorum martyrum, qui decenti illic honore sunt culti.

[1] Leo Ost. l. I. c. 45.

Anno periodi Græco-Romanæ 6377. — Anno Æræ Hispan. 922. — Anno Hegiræ 271, inchoato die 29 Junii, Fer. 2. — Jesu Christi 884. — Hadriani III papæ 1. — Caroli Crassi imp. 5. Basilii imp. 18.

1. *Hadrianus III Marino PP. succedit.* — Ad num. 1 et seq. *Marinus* Pontifex Romanus die incerto mensis Maii hoc anno mortuus est. Cum enim exeunte mense Decembri anni DCCCLXXXII ordinatus fuerit, sederitque annum unum et menses quinque, ut Marianus Scotus, Honorius Augustodunensis, Luitprandus, Martinus Polonus in Chronic. et plerique Catalogi habent, mors ejus citius contingere non potuit, et menses illi quinque incompleti fuere, quia *Hadrianus III* natione Romanus qui ei successit, mense illo consecratus fuit, ut in morte ejus videbimus. Et hæc causa fuit cur Hermannus Contractus supra annum unum, menses quatuor illi attribuerit. Baronius quidem Marini mortem cum die XIII kal. Februarii affixit, et Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ait, *Marinum* circa XXIII Februarii demortuum, et *Hadrianum III* die prima Martii ordinatum. Verum uterque sine teste, et contra Catalogorum et scriptorum fidem Pontificatum Marini mutilavit. Tam *Marinus* quam *Hadrianus III* Photium excommunicarunt, ut testantur auctor Breviarii græci, Synodi Constantinopolitanæ VIII, et ejusdem Breviarii græcum Additamentum.

2. *Saraceni Italiam depopulantur.* — Ad num. 4. *Sanctus Bertharius* abbas Cassinensis, qui *Bassatio* suffectus fuerat, hoc anno martyrio vitam finivit, ut narrat Baronius ex Leone Ostiensi lib. 1, cap. 45. Monasterium enim Cassinense a Saracenis invasum et incensum fuit *pridie nonas Septembris* hujus Christi anni, nec multo post, monasterium majus ab illis devastatum, multique inibi perempti, inter quos *sanctus Bertharius* abbas, cui successit *Angelarius.* Porro Saracenis impune Italiam Ecclesiamque populantibus, cogitarunt Itali de rege e sua gente creando, qui præsens Italiam gubernaret, maturiusque omnibus hostium irruptionibus occurreret. « His rebus instincti », inquit Sigonius in lib. 5. de Reg. Italiæ ad hunc Christi annum, « Hadrianum Pontificem adeunt, eumque ut salutari decreto imposterum reip. caveat, orant. Hadrianus, sive proximo Joannis si negaret exemplo deterritus, sive Romæ atque Italiæ laude saluteque permotus, facile petentium in potestate fuit, ac statim insignia duo Decreta fecit : unum pro Romanorum libertate, *ut Pontifex designatus consecrari sine præsentia regis aut legatorum ejus posset ;* alterum pro dignitate Italiæ, *ut moriente rege Crasso sine filiis, regnum Italicis principibus una cum titulo imperii traderetur.* Quibus rebus auditis Crassus in Italiam se recepit ». Ita Sigonius.

3. *Decretum Hadriani de ordinatione papæ sine præsentia legatorum imperialium.* — Decretum illud *Hadriani* de ordinando Pontifice sine præsentia legatorum imperialium tacetur a Baronio, quia ipse non putabat imperatores usos fuisse mittere legatos, qui ordinationi Pontificis Romani adessent. Verum hoc jam a nobis certis probationibus et ab *Eugenio II* primum institutum fuisse demonstratum, deindeque in more semper positum. Decreti vero *Hadriani III* Eugenianum rescindentis mentionem faciunt Platina, Ciaconius, et Oldoinus, dum de Hadriano III sermonem habent, neque de illo dubitationem aliquam habent. Illud revera emissum fuisse , quæ anno sequenti in medium proferemus manifestissimum facient (1). Continuator quidem Freherianus annalistæ Fuldensis, dum de ordinatione *Marini* papæ loquitur, ait eum sine mora ordinatum Pontificem fuisse; sed inde tantum inferri debet, aliquos tunc Romæ repertos imperiales ministros, qui ordinationi *Marini* præsentes fuere, quod et forsan in consecratione Hadriani III etiam contigit.

4. *Franci Normannos vincunt.* — Continuator Lambecianus annalistæ Fuldensis hoc anno ait : « Nortmanni Saxones invadere tentaverunt, quibus Heinrich comes, et Arn episcopus cum manu valida orientalium Francorum occurrerunt, consertoque prælio plurimi ex utraque parte ceciderunt; sed tamen adjuvante Domino Christiani obtinuere victoriam. In quo certamine tales viri de Nordman-

(1) Hadriani III Decretum de consecrando Romano Pontifice absentibus legatis imperialibus, quanquam hic Pagius ut genuinum admittit, ut spurium tamen rejicitur ab eruditis, ac. præsertim ab Echkardo Rerum Franc. tom. II, pag. 683. Nec sane a quoquam ex veteribus productum fuisse constat. Non a Stephano V in tuenda electione sua, non occasione quæstionis ea de re ferventis sub Gregorio VII aliisque successoribus. Vide Saxium Not. ad regnum Italiæ Sigonii tom. II novæ editionis, col. 351. MANSI.

nis cecidisse referuntur, quales nunquam antea in gente Francorum visi fuissent, in pulchritudine videlicet ac proceritate corporum. Imperator circa Purificationem sanctæ Mariæ colloquium habuit in Alsatia, in loco, qui vocatur Coloburg, et inde episcopos, abbates atque comites destinavit contra Nordmannos ad tuendas regni sui partes. Nordmanni, non semel neque bis cum Heinricho dimicantes, superantur, et ubicumque prædatum ire volebant, fugabantur, interficiebantur, Domino illis reddente quod meruerunt. Tandem Christianis in unum congregatis, et munitionem illorum expugnare cupientibus, illi timore perculsi noctu fuga lapsi sunt, quos Heinrich Rheno transito secutus, et in quodam repertos loco, centum duos ex eis absque detrimento suorum occidit.

5. *Nortmanni Francis iterum superati.* — « Imperator mense Maio mediante Placitum habuit Wormatiæ, et inde tutores partium suarum contra Nordmannos destinavit. Venit etiam illuc filia Hlutharii a Gotafrido, cui tradita fuerat in matrimonium, ad imperatorem transmissa ; quam imperator secum aliquanto retinuit tempore, et ad maritum redire non permisit. Imperator in terminis Noricorum et Sclavorum cum Zwentibaldo (Moraviæ rege) colloquium habuit, inde in Italiam profectus, cum Witone (id est, Guidone) et ceteris, quorum animos anno priore offenderat, pacificatur. Nordmanni cum Frisionibus in loco qui vocatur Norditi dimicantes superantur, et plurimi ex eis occiduntur. Super quo prælio extat Epistola Rimberti episcopi ejusdem loci ad Liutbertum Moguntiensem archiepiscopum destinata, hunc modum continens ».

6. *Hæc victoria precibus S. Remberti reportata.* — *Rimbertus* ille diversus non est a sancto *Remberto*, *Reimberto*, seu *Rimberto* archiepiscopo Hamaburgensi in Saxonia, de quo Adamus Bremensis in sua Historia cap. 33, scribit : « Nec incongruum videtur, quoniam de persecutione diximus, quæ tunc late efferbuit in Ecclesias, grande miraculum per merita sancti Rimberti Fresonibus ostensum tangere, quod scriptor gestorum ejus nescio cur prætererit. Sed Bovo Corbeiensis abbas de sui temporis actis scribens non reticuit, dicens : Cum modernis temporibus gravis Barbarorum irruptio in omni pæne Francorum regno immaniter debaccharetur, contigit eos divino judicio ad quemdam Fresiæ pagum devolvi, qui in remotis ac mari magno vicinis locis situs est, (Norwide hunc appellant) quem subvertere aggressi sunt. Erat enim illic eo tempore venerabilis episcopus Rimbertus : cujus adhortationibus et doctrinis confortati et instructi Christiani, cum hostibus sunt congressi, et prostraverunt ex eis c millia cccLxxvii, pluribus insuper, dum fuga præsidium quærunt, in transitu fluviorum necatis. Hæc ille scripta reliquit. Cujus rei miraculo usque hodie merita sancti Rimberti penes Frisones egregia, et nomen ejus singulari quodam gentis colitur desiderio, adeo ut collis, in qua sanctus oravit dum pugna fieret, perpetua cæspitis viriditate notetur ». Quæ in dubium revocari non possunt, cum *Bavo* seu Bovo Corbeiæ Saxonicæ abbas post annos octo supremum diem obierit.

7. *Et quidem in Frisia Orientali.* — Henschenius in Vita sancti Remberti archiepiscopi Hamburgensis ad diem iv Februarii, et Mabillonius Sæc. iv Benedict. part. 2 in Observationibus præviis ad eamdem Vitam, hanc Frisonum victoriam referunt ad annum dccclxxvi, quo Frisones « qui vocantur occidentales », Normannos etiam vicere, uti eo anno vidimus, et *Nordvicum* interpretantur urbem ejusdem nominis ultra antiquum Rheni alveum, positam in Hollandia hodierna, quæ veteris Frisiæ partem transrhenanam includit. Verum ea victoria ab ea de qua loquitur Adamus Bremensis, et ex eo alii, valde diversa. Quare cum auctor Historiæ archiepiscoporum Bremensium, Krantzius lib. 2 Metrop. cap. 10, *Ubbo* Emmius lib. 5 Hist. Rer. Frisic. aliique memoratam ab Adamo Nordwidam *Nordam* hodie dici testentur, et *Nordvicum* Furmerius lib. 6 Annal. Frisic. et Molanus in Natal. SS. Belgii ad xi Junii censeant, ab ea sententia non discedendum. Est autem *Norda* caput Norwidæ seu Nordelandiæ regionis, sedes Nordani populi oppido *Embdæ*, xii passuum millibus recta in Boream recedens, intimoque in sinu æstuari Oceani Germanici posita. Ad diœcesim Hamburgensem tota ea regio pertinebat. Si Henschenius et Mabillonius continuatorem Lambecianum laudatum vidissent, in eam, opinor, sententiam non abiissent.

8. *Moritur Carolomannus rex Galliæ.* — Pergit continuator Lambecianus : « Karolus juvenis (Karlomannus ab aliis appellatus) rex Galliæ in quadam venatione ictibus cujusdam apri fertur occisus ; re autem vera a suo satellite in eadem venatione non sponte vulneratus occubuit. Unde Nordmanni, qui regnum illius prædis et incendiis longo tempore fatigaverant, audaciores effecti, xii millia librarum et auri et argenti ab illa regione tributi nomine exegerunt, et tamen fidem pollicitam nequaquam servaverunt. Nam et obsides occiderunt, et a prædationibus minime cessaverunt ». Mabillonius lib. 2 de Re diplom. cap. 26, num. 17, ait : Carolomanni regis obitum in Necrologio Dionysiano reponi *VIII idus Decemb.*, in Remigiano *prid. idus* easdem, observatque post obitum ejus non statim Francico throno admotum esse Carolum Crassum imperatorem propter turbas de successione in regnum exortas, indeque tertiam ejus epocham ab ineunte an. dccclxxxv exordiri. Prætermissus autem est *Carolus Simplex* Ludovici III et ejusdem Carolomanni frater, quod annos tantum septem natus, ad tuendum a Nortmannis regnum conferre nihil posset. A spe tamen et jure regnandi penitus exclusus non est, sed Hugonis magni abbatis fidei et institutioni commendatus.

9. *Danorum et Anglorum mutua strages.* —

Dani e Gallia in Britanniam navigantes, et Cantium ingressi, *Roffam* urbem obsidione cinxere, quam cives fortiter sustinuere, donec *Alfredus* rex cum magnis copiis in Cantium descendit, et eos ad naves suas fugere compulit, qui « eadem æstate iterum Franciam adierunt », inquit Asserus ad hunc Christi annum. Offensus hac Danorum irruptione *Alfredus* rex, quod nulla fœderis reverentia insulam iterum turbare inciperent, in Orientales Anglos ibi furum reliquias castigaturus movit, initoque navali prælio, hinc inde acriter pugnantes. « Pagani omnes occisi, et omnes naves cum omni pecunia eorum captæ sunt », inquit Asserus qui addit, Christianos dividendis spoliis occupatos, somnoque ac inertia sepultos, ab aliis Danorum reliquiis turpiter cæsos esse.

10. *Alfredus rex litteras in Anglia restituit.* — Interim *Alfredus* rex, cujus amor in litteras cum annis creverat, et suopte ingenio *S. Neoti* abbatis consilio, jamdiu de remedio cogitabat, doctores qui se et provinciam litteris et scientia erudirent impense quærebat, et inter alios « Asserum abbatem Bancorensem postea Schireburnensem episcopum, Plegmundum postea promotum in archiepiscopum Cantuariæ », et duos alios ab Ingulpho in sua Historia pag. 870 memoratos, « quorum omnium contubernio aliquandiu palatio fruitus et doctrina, usque ad profundam omnium liberalium artium scientiam penetravit », inquit Ingulphus. Asserus ejus gesta recensens, de suo ad illum accessu copiose disserit ad an. DCCCLXXXIV, aitque : « His temporibus ego quoque a rege advocatus, de occiduis et ultimis Britanniæ finibus, ad Saxoniam adveni. Cumque per multa terrarum spatia, illum adire proposueram, usque ad regionem dextralium Saxonum, quæ Saxonice Suthseaxum appellatur, ductoribus ejusdem gentis comitantibus perveni, ibique illum in villa regia quæ dicitur Dene, primitus vidi ». Addit Asserus enixe regem rogasse, ut se ejus servitio devoveret, magna remuneratione oblata, cumque *Assero* injustum videretur, loca in quibus nutritus fuerat, pro aliquo terreno honore derelinquere, petiit rex, ut per sex menses quotibet anno secum maneret et tantumdem *in Britannia*, quod ei *Asserus* promittere noluit, nisi prius suos consuleret, quod regi non displicuit. Volebat nimirum *Asserus* ita in Britannia manere, ut patriæ quoque simul prodesset.

11. *Asseri opera utitur.* — Malmesburiensis lib. 2 de Reg. pag. 45, ait, *Ælfredum* regem ascivisse e monasterio sancti Davidis seu Menevensi Asserum, « quem, inquit, Schireburniæ fecit episcopum ». Tum lib. 2 de Gest. Pontif. pag. 247, enumerans episcopos Schireburnenses post Asserum, *Sighelmum* collocat. Cum vero Asserus Sighelmi decessor episcopus consecratus fuerit an. DCCCLXXIX, uti Vigorniensis, Wesmonasteriensis, Harpsfeldus, et Goduinus in præsulibus Angliæ affirmant, annoque DCCCLXXXIII aut insequenti juxta eosdem obierit, communis Anglicorum scriptorum opinio fuit Asserum hunc illum esse, quem *Ælfredus* rex e monasterio sancti Davidis evocavit, quique ejusdem regis Vitam in litteras misit. Quam difficultatem cum Usserius in Indice chronologico Antiquit. Britann. Eccles. ad annum DCDVI examinasset, existimavit Malmesburiensem perperam scripsisse Asserum ab Ælfredo rege Schireburnensem episcopum constitutum, et Asserum, qui Vitam illam composuit, alium non esse, quam *Asserum Menevensem archiepiscopum*, anno DCDVI vita functum. Alfordus vero anno DCCCLXXIX, num. 5 et seqq. super Assero funem texens, et aliis retexendum relinquens, ait duntaxat Usserium bene vidisse Asserum Schireburnensem episc. dici non posse. Et anno DCDIX, quo mortem ejus collocat, rursus asserit *Asserum* monachum et scriptorem episcopum non fuisse.

12. *Duo Asseri episcopi Schireburnenses non confundendi.* — Verum hæc difficultas hactenus non superata ex utraque Chronologia Saxonica certo solvitur. In utraque enim ad annum DCDX legitur : « Asserus episcopus decessit, qui fuit apud Schireburnam episcopus ». Vetustus enim anonymus qui in calce libri Asseri de Ælfredi rebus gestis scribit Asserum A. D. DCCCIX obiisse, videtur annum unum minus numerasse, nisi forte error in utrumque chronographum Saxonem refundendus sit, vel anonymus a Paschate, alii a Januario annum incipiant. Porro erat Schireburnia, vulgo *Shepton*, civitas episcopalis Angliæ ac Saxonum Occidentalium, cujus sedes anno MLXXV Salisberiam translata fuit, ut videre est apud Baronium eo anno num. 37. *Asserus* itaque, qui Vitam Ælfredi regis anno DCD demortui scripsit, Schireburnensis episcopus fuit, et diversus tam ab Assero Menevensi archiep., quam ab Assero Schireburnensi pariter episcopo et Sighelmi seu Sigelmi decessore, cum quo eum male confundit Malmesburiensis, et cum eo Mabillonius Sæc. V Benedict. in Elogio sancti Wlsfini episcopi Schireburnensis; ubi et perperam scribit apud Malmesburiensem *Assero* successisse *Sighelmum*, post tunc *Etheldum*, tum *Plegmundum* et *Werstanum*, ac pro comperto se habere Plegmundo Asserum, Assero Werstanum successisse; quibus addit *Asserum* ab Ælfredo rege ad episcopatum Schireburnensem promotum fuisse. At hæc Schireburnensium episcoporum series nec vera, nec a Malmesburiensi proposita. Is enim *Plegmundum* inter episcopos Schireburnenses non numerat, et quem Mabillonius *Etheldum* ipse *Ethelwaldum* appellat. Ad hæc *Plegmundus* Cantuariæ tantum archiepiscopus fuit, nunquam vero Schireburnensis episcopus ; neque Asserus II, qui post Werstanum sedit, non vero ante eum, ab Ælfredo rege, sed ab Eduardo rege ejus filio ad episcopatum Schireburnensem evectus est, quemadmodum et Werstanus, ut an. DCCCXCIV demonstrabimus. Certa itaque Schireburnensium episcoporum series hæc est, Asserus I, Sighelmus, Ethel-

waldus, Werslanus, Asserus II, Ethelbaldus. Trium præsulum Asseri nomine vocatorum in unum eumdemque confusio, fons errorum mox memoratorum.

13. *Asserus II nepos Asseri archiep. Menevensis.* — Porro *Asserum* Vitæ Ælfredi regis scriptorem, nepotem fuisse Asseri Menevensis archiepiscopi, non vero eumdem cum illo, ipsemet docet in Vita Ælfredi regis fol. 14; ibi enim loquens de barbaro Hemeido Demetarum principe, inquit: « Sæpe deprædabatur illud monasterium (nempe sancti Davidis in Waltia situm) et parochiam sancti Deghi (ita Davidem Britanni vocant, et parochia seu episcopatus sancti Davidis sita est etiam in Wallia) aliquando expulsione illorum antistitum qui in eo præessent; sicut ex nobis archiepiscopum propinquum meum (nempe Asserum Meneviæ seu sancti Davidis archiepiscopum) et me expulit aliquando sub ipsis », scilicet antistibus qui ibi degebant. Quibus etiam verbis intelligimus Malmesburiensem errasse, quando scripsit *Asserum* ab Ælfredo rege episcopum Schireburnensem dictum, e civitate seu monasterio sancti Davidis evocatum fuisse, cum enim unum tantum *Asserum* episcopum Schireburnensem agnosceret, quod posteriori convenit, priori adscripsit, nisi forte uterque Asserus Schireburnensis episcopus ex eodem monasterio in regnum Saxonum Occidentalium venerit. Cum vero, uti supra insinuavi, *Asserus II* propter publica negotia in civitate S. Davidis commoratus fuerit, male Alfordus anno DCCCLXXXIV, num. 7 in dubium revocat quod Ingulphus citatus prodit, *Asserum* nempe Vitæ Ælfredi regis scriptorem, *Bancorensem abbatem* extitisse, quando sc. in regnum Saxonum Occidentalium accersitus est; abbatia enim illa in Wallia Boreali posita.

14. *Asserus II e Wallia ad Ælfredum regem venit.* — Hallucinatus est etiam Alfordus ibidem num. 8 et seqq. ubi hæc Asseri de suo in Saxoniam adventu verba supra recitata: « Ego a rege advocatus, de occiduis et ultimis Britanniæ finibus, ad Saxoniam adveni », de universa Britannia intelligit; nam ibi Asserus *Britanniæ* nomine *Walliam* denotat; Britones quippe, qui post invasionem insulæ in Walliam secessere, vel in eam compulsi sunt, antiquum nomen semper retinuere, et Walliam *Britanniam* appellavere. Hinc Asserus ipsemet paulo postquam de suo in Saxoniam adventu locutus est, ait regem a se petiisse ut secum maneret, et eo renuente regem dixisse: « Saltem dimidiam partem servitii tui mihi accommoda, ita ut per sex menses mecum fueris, et tantumdem in Britannia ». Paucis interpositis, inquit se regi promisisse, « ut tribus mensibus in Britannia, et tribus mensibus in Saxonia » commaneret. De Assero scriptore rursus anno DCCCXCIV, Ælfredi regis Vita ab eo composita extat in Collectaneo veterum scriptorum Historiæ Anglicæ, Cambdeni opera impresso in fol. Francofurti anno MDCII, ubi etiam recitatur testamentum Ælfredi regis, in quo cum tam Athelredi archiepiscopi Cantuariensis, quam Asseri episcopi Schireburnensis mentionem faciat, et utrumque legato muneret, apparet illum post annum DCCCLXXXIX, quo Asserus I episcopus dictus, et ante finem anni DCCCLXXXIV, quo ut tardius decessit, conditum fuisse.

STEPHANI VI ANNUS 1. — CHRISTI 885.

1. *Hadriano mortuo, eligitur papa Stephanus VI. a pueritia clarus virtutibus et rerum gestarum gloria.* — Sequitur annus Redemptoris octingentesimus octogesimus quintus, Indictione tertia, quo Hadrianus papa, ubi sedisset annum unum, menses tres, dies decem et novem, obiit septimo idus Maii: atque cum vacasset dies...... suffectus est in locum ejus Stephanus, nobilis viri Hadriani filius, ex presbytero sanctorum quatuor Coronatorum, ejus nominis Sextus ordine, dictus quintus. De cujus ab adolescentia institutis hæc apud Anastasium leguntur:

« Iste quidem beatissimus Pontifex nobilium parentum Romanorum quoque prosapia ortus, dum per Dei gratiam cresceret, sacris est edoctus dogmatibus studio et sollicitudine Zachariæ sanctissimi episcopi consanguinei sui et Sedis Apostolicæ bibliothecarii. Quem scilicet cum inspiceret piæ

memoriæ Hadrianus junior Pontifex moribus bonis pollentem, et litterarum studiis ferventem, a prædicto inclyto genitore suo eum auferens, ad subdiaconatus, Deo favente, gradum provexit, statuens eum inter alios sibi familiarem, et in patriarchio Lateranensi Ecclesiasticum peragentem officium. Et hoc honore percepto, vitam ipse duxit mirabilem. Erat enim corpore castus, animo benevolus, vultu hilaris, eloquio prudens, operibus largus, ingenio fœcundus, mœrentium consolator, pupillorum et inopum enutritor, et ut generaliter comprehendam, omnium virtutum floribus adornatus. Quamobrem idem eminentissimus præsul in Romanæ Ecclesiæ servitio perdurans, et magis ac magis spiritualibus studiis vacans, reverendæ memoriæ Marino summo Pontifici bene notus et ab eo amatus, familiaribus ejus est adscitus obsequiis. Hujus namque cum castimoniam et prudentiam atque fidelitatem idem Marinus summus papa per omnia intueretur, ob fidei suæ et prudentiæ meritum manipularem sibi delegavit, et scita sua speciali conversatione, tituli beatorum quatuor Coronatorum presbyterum consecravit, et in nullo a se, dum vixit, separari permisit.

2. « Igitur defuncto recordandæ memoriæ Hadriano papa, qui eidem beatissimo papæ Marino successerat, super fluvium [1] Scultinum in villa quæ Vuilczachara nuncupatur, cujus tempore Romani cives multa tam locustarum devastatione, quam pluviæ sterilitate, seu famis inopia passi fuerant incommoda, credentes se posse hujus venerabilis viri sanctitate relevari, per Dei misericordiam facto conventu sanctissimorum episcoporum et totius clericalis ordinis, necnon nobilium senatorum et virorum illustrium cœtu, acclamantibus omnibus una cum omni populo, et utriusque sexus vulgi multitudine: Domnum Stephanum presbyterum Deo dignum omnes volumus, omnes quærimus et petimus nobis præesse Pontificem, quia proculdubio credimus, ejus sanctitate nos posse liberari ab imminentibus periculis.

3. « Tunc jam nominatus Hadrianus Pontifex Romæ reliquerat Joannem venerabilem Ticinensem episcopum et missum Caroli excellentissimi imperatoris pro tuitione Urbis, qui omnes unanimes venerunt ad domum, ubi cum patre ipse almificus Stephanus sancta meditabatur colloquia : et fractis foribus tenetur ac ducitur electus Dei Pontifex ad eumdem titulum sanctorum quatuor Coronatorum sibi creditum, reluctatus plurimum simul cum patre, reclamantibus utrisque et indignos se tanto honore profitentibus. Ubi et omnes sanctæ Romanæ Ecclesiæ scholæ gaudentes conjunctæ eumdem venerabilem electum trahentes, ad Lateranense, Christo præduce, perduxerunt palatium, cum omni honore et debita reverentia.

« Priusquam autem ad sacrum perveniret palatium, tanta pluviarum cælitus facta est inundatio, quæ sua ubertate, terram a multo retro tempore aridam reficeret ut aperto indicio Deus ostenderet, tanti almigeri viri meritis ac precibus, omnibus se velle propitiari populis. Quo scilicet in eodem residente palatio, gaudent utriusque ordinis proceres, et debitam fidelitatem cœperunt exhibere.

4. « Adveniente autem proximo die Dominico, ad beatissimi Apostolorum principis Limina omnis Romana Ecclesia eum honorabiliter detulit. Ubi etiam consecratus Pontifex, missarum ex more celebravit solemnia. Et rediens cum debito honore ac honorificentia ad Lateranense palatium, suum ministerium miris cœpit decorare operibus. Deinde cum venerabilibus episcopis et Augustali legato ac honorabili senatu per omnia sacri palatii perrexit vestiaria, quæ in tantum devastata reperit, ut de sacratis stratis, quibus mensas ornare festis diebus Pontifices consueverant, paucissima invenirentur ; de reliquis vero opibus nihil omnino. Sed quid mirum si a vestiario omnes gazas ablatas reperit, qui sacraria perquirens, de pluribus donariis et Ecclesiarum ornamentis pæne nihil invenit? Crux autem aurea illa famosissima, quam Belisarius patricius in honorem beati principis Apostolorum Petri instituit, et plurimæ sanctissimorum altarium aureæ vestes cum reliquiis pretiosis ornamentis defuerunt. Nam ideo ipse beatissimus papa coram tantis testibus ea requirere prævidit, ut cuncti cognoscerent, nihil tale suis temporibus esse ademptum (attentatum.) Idcirco gravi mœrore affectus est, quia devastatis vestiariis, horrea simul et cellaria vacua inventa sunt ; et quod erogaret clero et scholis non habebat, vel unde captivos redimeret, orphanos et viduas pasceret, in tanta validissima quæ instabat fame carebat ». Jam enim proh dolor ! proh nefas ! inoleverat pessima illa consuetudo, ut mortuo summo Pontifice, invaderent homines Sedis Apostolicæ patriarchium, atque deprædarentur ipsum. Id quidem constat ex iis quæ habentur in Synodo habita sub Joanne nono papa, de qua dicendum suo loco inferius. Pergit Anastasius :

5. « Quid faceret? conversus est ad patrem, atque facultates quas inclyti sui parentes possidebant, abstulit, et larga dextera, prout posset, pauperibus erogavit. Et ita, Deo miserante, factum est ut famis inopiam suo studio mitigaret. Ministros itaque et familiares hinc inde perquirens tales suis obsequiis aggregavit, qui et vitæ sanctitate et fidei sinceritate, et sapientiæ doctrina, et eloquentiæ facundia, et morum probitate pollerent. Cum ad prandium sedebat, orphanos quotidie advocabat, quos ut filios alebat ; convocatos vero nobiles, cum corporeis pasceret cibis, spiritualibus epulis refovebat, et tantum Dei timorem mentis oculis ferebat, et ita divinis laudibus insistebat, ut ad ejus prandium sacra per singulos dies lectio recitaretur. Missarum autem solemnia quotidie celebrabat, nisi cum utilitatem populi ad se reclamantis perficere cupiebat, ut oppressos sublevaret, et afflictis subveniret ». Quomodo autem qui a Deo

[1] Est fluvius in Æmilia.

pluviam in sui electione impetravit, locustas pariter ingruentes dissipaverit, audi :

6. « Cum clades itaque locustarum, quæ prædecessoris sui Hadriani videlicet totam patriam pæne consumpserant, male multiplicato germine nasci cœpissent, et omnia replevissent ; misertus idem sanctissimus papa afflicti populi, primum quidem divulgavit, ut si quis de iis unum sextarium caperet et sibi attulisset, quinque vel sex denarios ab eo perciperet. Hoc autem populi audientes, cœperunt huc illucque discurrere, easque capere, et misericordissimo Patri ad emendum portare. Sed cum illas tali argumento delere nequisset, ad Domini misericordiam confugiens, in Oratorium beati Gregorii, ubi ejus lectus habetur, juxta Ecclesiam principis Apostolorum veniens, sese cum lacrymis in orationem dedit. Cumque diutius orasset, surrexit, et aquam propriis manibus benedicens, mansionariis præcepit, dicens : Tollite, et singulis distribuite, monentes, ut in nomine Domini agros suos circumeant, et hanc aquam spargant per sata et vineas, petentes divinum sibi suffragari subsidium. Quo facto, tanta omnipotentis Dei subsecuta est misericordia, ut ubicumque ipsa aqua aspersa est, nulla penitus locusta remaneret. Hæc circumquaque vicini audientes, ad Urbem confluunt, subveniri sibi deposcunt, omnem terram in pulveris modum locustis coopertam clamitant, quos papa benignus benigne commonuit, de cœlo auxilium petere debere contra flagellum imminens .... et mox læta .... » Hucusque in Vaticano Codice res Stephani papæ : reliqua desunt.

7. Porro Anastasii Bibliothecarii nomine ista citavimus, eo quod in ejus Codice de rebus gestis Romanorum Pontificum includantur, nec in uno volumine duntaxat, sed omnibus quæ hactenus reperire potuimus exemplaribus. Qui autem res Anastasii parum compertas habuerunt, putarunt ipsum cum Vita Nicolai finem scribendi fecisse, reliqua autem quæ in ejus Codice reperiuntur, sive de Hadriano secundo, sive de Stephano sexto scripta, esse Petri Guilelmi (Guilermi) bibliothecarii. Sed scias fuisse istam divinationem Panvini. Verum cum constet superstitem diu fuisse post Nicolaum Anastasium, et adhuc vixisse tempore Joannis papæ octavi, ut quæ de eo sunt superius recitata declarant, et ab obitu Joannis octavi, ut vidisti, usque ad Stephanum hunc, de quo est sermo, non nisi anni tres intercedant ; haud adeo impossibile erit ista etiam de Stephano sexto ab eodem Anastasio esse conscripta, quæ (ut diximus) eo quod eodem ejus Codice includuntur, nomine Anastasii, haud perperam puto, citare consuevimus ; cum præsertim nullus sit Codex in Vaticana Bibliotheca vel extra (quod viderim) in quo Romanorum Pontificum Vitæ scriptæ legantur, qui habeat, Guilermum Bibliothecarium ab Hadriano secundo vel Stephano sexto scribere cœpisse Vitas Romanorum Pontificum. Sed nec adeo repugnat, ut non possit eorum esse auctor Anastasius, eo quod in Hadriano secundo ejusdem Anastasii summa cum laude mentio fiat ; nam non est novum, ut auctor de seipso tanquam de alio in suis scriptis mentionem ingerat. De ipso vero Petro Guilermo bibliothecario dicendum fusius alias.

8. *Basilio imperatori Photii partes foventi Stephanus papa objurgatorias dat litteras.* — Sed quæ simul ac Petri cathedram conscendit Stephanus, scripsit ad Basilium imperatorem, videamus. Quod enim mirum in modum Basilius imperator exasperatus esset ex eo quod tum Marinus, tum ejus successor Hadrianus Pontifices nequaquam Photium ut patriarcham habentes, cum eo communicare noluerunt, sed ut laicum eum habentes, vehementer detestati sunt, litterasque (ut dictum est) scripsisset ad Hadrianum papam plenas blasphemiis atque conviciis ; cum is qui eas detulisset, invenisset papam Hadrianum jam ex hac vita migrasse, Stephanus ejus successor eas accipiens legit, qui perstans in Photii exsecratione atque detestatione, inhærens prædecessorum vestigiis, rescripsit ad imperatorem Epistolam, eum redarguens quod pro Photio homine penitus laico excommunicato tantopere laborans, eum defendendo adversus Romanos Pontifices, ipsam Romanam Ecclesiam adeo afficeret contumeliis atque conviciis. Extat magno Dei beneficio istiusmodi Stephani papæ Epistola inter Græca monumenta, quæ Appendix posita est contra Synodum Photianam octavam ab ipso cognominatam, ex eodem Codice Columnensi numero quadragesimo quinto signato, quam ex græco a nostro Metio latinitate redditam accipe, utpote ex qua multa accipies, quibus nonnulla historicorum mendacia confutes, et veritatem sinceram cognitam colas. Sic se habet ejus titulus :

9. « Epistola Stephani papæ Romani ad Basilium imperatorem, postremis videlicet ejus temporibus, quando a Photio seductus, scripsit Romam adversus sanctum Marinum papam ad Hadrianum.

« Litteras serenitatis vestræ ad Hadrianum prædecessorem nostrum missas accepimus. Et mirati sumus magnificentiam tuam, quomodo talia scribere potuisti, cum sis justitiæ equilibrium ; præsertim cum recte noverit pia potentia tua, quod manui regiæ non subjiciatur sacerdotalis et Apostolica nostra dignitas. Licet enim ipsius Christi imperatoris similitudinem in terris geras, rerum tamen mundanarum et civilium tantum curam gerere debes : quod etiam precamur, ut ad multos annos præstare valeas. Quo igitur pacto a Deo largitus es vobis terrenis rebus præesse : ita etiam nos per principem Petrum spiritualibus rebus Deus præfecit. Accipe, quæso te, benigna fronte quæ sequuntur. Datum est tibi curare, ut tyrannorum impietatem et feritatem gladio potentiæ concidas, ut justitiam ministres subditis tuis, ut leges condas, ut terra marique militares copias disponas. Hæc est præcipua cura potentiæ et principatus tui. Gregis cura vero nobis commissa est tanto præstantior, quantum distant a cælo ea quæ in terris

sunt. Audi Dominum dicentem[1] Petro : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. De potestate vero et imperio quid [2] ait? Nolite timere illos qui occidunt corpus, animam vero non possunt occidere. Et iterum de ministerio nobis commisso ait[3] : Tibi dabo claves regni cælorum et quæ sequuntur.

10 « Oro itaque pietatem tuam, ut inhæreas decretis principum Apostolorum, ut nomen eorum honores et dignitatem. Institutio enim et sacerdotium omnium quæ in orbe sunt Ecclesiarum, a principe Petro ortum accepit, per quem etiam nos sincerissima doctrina monemus omnes et docemus. Regnum vero tuum non minimarum rerum argumento ad ea quæ præstantiora sunt scrutanda se erigat, sed animadvertat qua auctoritate hæc facere aggreditur. Ille quidem qui adversus sanctissimum Marinum sacras aures tuas contumeliis maculavit, adversus Dominum nostrum JESUM Christum, qui nutu suo universum orbem regit, blasphemias effutire, proculdubio non dubitavit. Quis, inquam, ille fuit, qui adversus immaculatum ejus sponsum et sacerdotem, et adversus matrem omnium Ecclesiarum talia dicere est ausus ? Decipitur profecto quicumque putat quod [4] discipulus sit supra magistrum, et servus supra dominum suum. Obstupescimus sane, dum tuam perfectam et illustratam prudentiam seductam videmus, ut talia contra sanctum illum virum cogitaverit. Qualis enim ille fuerit, licet nos silentio prætereamus, lapides isti clamabunt : Muta [5] fiant labia dolosa, quæ loquuntur adversus Deum iniquitatem, vel adversus justum.

11. « Si ovis Dei existis (quod in votis habemus) ne transgrediaris limites principum Apostolorum. Dic, quæso te, quis te seduxit, ut Pontificem Œcumenicum comico more scommatibus lacesseres, et sacram Romanorum Ecclesiam maledictis incesseres, cui cum omni veneratione subditus esse debes ? An ignoras, quod hæc omnium Ecclesiarum princeps existit ? Quis te Pontificum judicem constituit, quorum sacris doctrinis dirigi debes, et a quibus preces pro te Deo offeruntur? Scis sacrum illud eloquium, quod ait : Nolite tangere Christos meos, et in Prophetis meis nolite malignari. Hæc de omnibus sacerdotibus dicta sunt. Deo te æqualem facis, qui ejus Angelos judicare audes. Dicit enim [6] Propheta : Labia sacerdotis loquentur judicium, et legem exquirent de ore ejus ; Angelus enim est Domini omnipotentis. Quomodo judicabis sacerdotes qui solius Dei sententiæ subjiciuntur, et qui soli facultatem habent ligandi atque solvendi ? Vide ad quodnam profundum te præcipitem dedisti.

12. « Audio in te, magnificentissime imperator, laudari mansuetudinem et patientiam Job ; quapropter mirari satis non possum, quomodo ita turpiter lapsus sis. Scripsisti illum non esse episcopum. Quomodo id nosti ? Si vero id ignoras, quomodo ita præceps in eum sententiam tulisti ? Magna quidem est pontificum potentia. Non te latent res beati Ambrosii, et quid ipse fecerit adversus Theodosium imperatorem. Quicumque dicunt Marinum fuisse antea episcopum, ac proinde non potuisse ad aliam sedem transferri : ostendant illi id aperte. Scito, dilecte et omni honore digne imperator, quod licet illi impedimento fuisset quod objicitur de canone, cum tamen id nunquam fuerit, multitudo tamen sanctorum Patrum, et illorum auctoritas et judicium potuit illum constituere in primo gradu. Et divina providentia prænoscens Ecclesiæ Dei utilitatem, in Sede principis Apostolorum Petri illum collocavit. Quod vero magnus ille Gregorius, cognomento Theologus, nonne Nazianzo translatus est, et Meletius Sebaste Antiochiam, et Dositheus Seleucia Tarsum Ciliciæ, et Reverentius Archiphœnice Tyrum, Joannes Gordolia Proconnesum, Theodorus Apamea Selymbriam, Alexander Cappadocia Hierapolim? et multi alii diversis in locis translati sunt e suis sedibus ad alienas.

13. « Dicat celsitudo tua, quibus accusatoribus, et quibus testibus affirmantibus beatum Marinum fecisse quæ tu dicis, illum condemnasti ? An ignoras, in prima Nicæna Synodo, quod beatus Sylvester papa proclamaverit per legatos, præsente ibidem sancto Constantino : Ut prima Sedes a nemine judicetur? Quid deliquit sancta Romanorum Ecclesia, ut adversus eam linguam tuam vibrare et concitare seductor is te induxerit ? Num juxta antiquum morem, de Synodo Constantinopoli habenda, ad te litteras non dedit ? Num pro eadem Synodo curam non gessit ? Peto a te : Cuinam scriberet Romanorum Ecclesia ? laico scilicet Photio ? Si enim haberes patriarcham, frequentibus nostra Ecclesia illum litteris visitaret. Sed hei mihi, quod ista gloriosa et a Deo custodita civitas Constantinopolis, Pastoris solatio est orbata, et sola regia tua potentia illustratur ! et nisi amor quo te prosequimur cohibuisset ut ferremus injuriam nostræ Ecclesiæ illatam, coacti fuissemus adversus prævaricatorem Photium, qui contra nos impura evomuit verba, graviores pœnas infligere quam prædecessores nostri.

14 « Neque enim hoc dicimus ad tui contumeliam. Te enim in universo orbe Deo dilectum prædicamus ; sed tantum ad nostram defensionem et Marini majorem gloriam, qui eadem sensit et sapuit cum prædecessore et doctore nostro sanctissimo papa Nicolao. Et qui dum voluit adimplere quæ illi antea visa fuerant, in maximum devenit apud vos contemptum et ludibrium divinus ille Marinus. Et cum noluerit simul duci cum iis qui aliena sentiebant, et quæ ipse coram tua majestate synodice gesserat, dissolvere et annullare ac irrita reddere, propterea triginta diebus carcere fuit

[1] Matth. XVI. — [2] Matth. X. — [3] Matth. XVI. — [4] Matth. X. — [5] Ibid. — [6] Malach. II.

detentus : id sibi gloriæ potius tribuens quam contumeliæ pro unitate pati. Sed, o junior Constantine, quomodo non es illum magnum imitatus Constantinum, qui sacerdotum libellos acceptos in ignem projecit, affirmans se non esse dignum ut sacerdotes judicaret? Te itaque monemus, spiritualis noster fili, ne adversus sanctam Romanorum Ecclesiam insurgas. Cum vero audiverimus, quod ex semine tuo filium ad sacerdotium dedicasses magno hac de causa repleti sumus gaudio ». Erat hic filius minimus natu, Stephanus nomine, quem imperator, aliis ad imperium evectis (ut dictum est), Ecclesiasticis functionibus mancipavit. Ista ingerit Stephanus papa, ut eum inducat, quo ejecto Photio ipsum institueret patriarcham, quod factum est post illius imperatoris obitum ab ejus filio successore Leone. Ad postremum vero commendans Romanam Ecclesiam laborantem Sarracenorum incursionibus, ista subjecit:

15. « Oramus etiam, ut chelandrium munias et omnia quæ in eo sunt necessaria adhibeas a mense videlicet Aprilis ad Septembrem mensem; mittas præterea qui mœnia nostra custodiant ab Agarenorum incursionibus. Reliqua vero silentio præterimus, cum neque oleum sit nobis pro luminaribus Ecclesiæ juxta debitum Dei honorem. Cui gloria sit in sæcula sæculorum. Amen ». Hæc Stephanus cujus hæc ultima verba bene respondent iis quæ nuper dicta sunt, quod expilatum ita invenerit patriarchium, ut opus fuerit e domo paterna petere cuncta quibus indigeret pro se atque pauperibus.

Porro litteræ istæ hoc anno datæ nonnisi sequenti perlatæ esse Constantinopolim reperiuntur, et cum jam Basilius ex hac vita, bono totius Ecclesiæ Orientalis subductus esset. Ita plene, simul ac blasphemias in Dei sacerdotes effutire non veritus, Dei indignationem in se convertit; et qui Photii communionem nunquam deseruit, a Deo deseri meruit, atque ex hac vita subduci. Quæ autem tunc acciderunt, suo loco anno sequenti dicturi sumus.

16. *Quæ sint transacta inter Fulconem Rhemensem episcopum et Stephanum papam.* — Quæ autem eodem exordio Pontificatus Stephani papæ transacta sint inter ipsum atque Fulconem Rhemensem archiepiscopum [1], Frodoardus in historia Rhemensium episcoporum, ex utriusque litteris ultro citroque datis docet his verbis:

« Stephano quoque hujus Hadriani successori litteras mittens, gratiarum actiones referre curavit, quod cum et Ecclesiam ipsius litteris Apostolatus sui visitare, et inter varias mundi pressuras consolari dignatus fuerit, et quia fratris eum et amici vocabulo voluerit honorare, quod ipse tamen noluit appetere, sed magis servus et abjectus existere. Significatque se ad ipsum papam videndum properaturum fuisse, nisi paganorum vallaretur obsidione, hosque deno tantum milliario a sua civitate abesse, civitatem quoque Parisiorum ab ipsis tunc obsideri. Hanc infestationem huic regno ab octo annis jam præteritis inferri, ut nemini extra castella procul liber abitus patere videretur. Addit denique, audisse se de insidiis quorumdam pestilentium, quas ipsi papæ moliebantur, et satis ægre tulisse; opemque ferre, si licuisset, optare, unum quod quibat agere, precibus videlicet pro eo insistere.

17. « Pro Widone quoque affine suo, quem idem papa in filium adoptaverat, memorat, tam se quam cæteros consanguineos suos, quibus id notificaverat, debitam exhibituros eidem papæ reverentiam. De eo etiam quod illi scripserat, roborare se promptum fore quæcumque necessaria Dei Ecclesiæ significarentur : ejus suggestionem se multum per omnem modum effecisse ipsius fidelitati obnoxium, seque cum suffraganeis coepiscopis in cultu debito sanctæ Sedis Romanæ perseveraturum, et si quid contrarium sanæ fidei contra ipsam emerserit, omnimodis confutare, Deo auxiliante, paratum existere. Sedem vero Rhemensem notum habeat ab antecessoribus suis præ Gallicanis omnibus Ecclesiis semper fuisse honoratam, utpote cum primus Apostolorum beatus Petrus primum destinaverit huic urbi sanctum Sixtum episc. et totius Gallicanæ regionis dederit ei primatum, Hormisda quoque papa sancto Remigio vices suas in Galliarum partibus commiserit. Hoc ideo se commemorare, ne sedes Rhemensis suis in diebus sineretur dehonestari : annectens etiam de privilegiis sibi injunctis, quæ petiit, ab ejus prædecessoribus Marino et Hadriano concessis. Itemque de jam dictis rebus Ramponis, et earum pervasore, quem præmissi Pontifices jusserant ab archiepiscopis Senonensis ac Rothomagensis urbis excommunicari. Quibus eamdem excommunicationem differentibus, idem pervasor adhuc rapta possidebat. Unde petit, ut ab ipso Apostolica feriatur sententia, præcipiatque hic papa præfatis archiepiscopis, ne ullam in eumdem excommunicando afferant amplius dilationem. De quibusdam præterea rebus Rhemensis Ecclesiæ, quas quidam abstulerant invasores, poscit, ut ipse papa suggerat imperatori Carolo, qui jam magnam ex his partem restituerat, ut bonum quod cœpit, ejus precatio perficiat, et de his quæ egit, ipse gratias ei agere dignetur, etc.

18. « Ad quæ ille respondens asserit se oppido fuisse lætatum, quod eum circa Sedis Apostolicæ reverentiam cognoverit anhelare, hortans ut in hac dilectione semper ardentius accendatur. Memoriam quoque Widonis ducis gratissime se suscepisse, quem unici loco filii se tenere fatetur. De Northmannorum infestatione, quam regnum nostrum patiebatur, dolere uti propria, Dominum deprecari pro hujus populi defensione per Apostolorum principum interventionem, et ut si incolu-

[1] Frod. l. IV. hist. Rhem. c. 1.

mis hic præsul, perducatur ad Apostolorum Limina, quatenus etiam corporeis eum valeat ulnis amplecti, et conferre de privilegiis quibus scripserat sibi. Ad archiepiscopos etiam quas petierat litteras se direxisse, necnon ad imperatorem pro Ecclesiæ Rhemensis justitia deprecatorias, et pro collocata benignitate gratias illi referentes.

19. « Item litteras idem præsul ad eumdem papam dirigens, de prosperitate ipsius lætificari se inter multas tribulationum quas a paganis patiebatur angustias, refert ; præfati quoque Widonis satagit commendare favorem. De prænominato necnon Erminfrido querimoniam repetens, qui admonitus a prænominatis archiepiscopis inobediens extiterat, flagitat, ut iterum commoneatur ab auctoritate papæ, archiepiscopo hunc asperius increpante ; et si pervasa non reddiderit, Ecclesiastico feriatur judicio. Interrogat præterea, sibique remandari poscit si rite valeat fieri episcoporum ordinatio in qualibet sanctorum festivitate, nisi tantum die Dominica, etc.

20. « Ad hæc etiam rescribens idem papa gratias agit pro ipsius erga Sedem Apostolicam charitate et sollicitudine, condolens de ipsius afflictione, ac pro ipsius preces se Domino fundere pollicetur allevatione ; et confortans monet in Domini confidere consolatione. Item scribit eidem præsuli pro quodam Dominico a filiis et cognatis propriis oppresso vel expulso, hortans ut id diligenter inquirat, et ejus inde adjutor existat. Item pro quorumdam susceptione Anglorum. Item scribit eidem cum Aureliano Lugdunensi, Adelgario, Geitone, Emmenone, et reliquis per Galliam constitutis, pro querimonia Bituricensis Ecclesiæ, super invasione Frotharii Burdegalensis episcopi, qui etiam Pictavensem aliquandiu tenuerat sedem, cui postea Bituricensis fuerat a Joanne papa ad tempus propter infestationem barbaricam tali tenore concessa, ut hac remota necessitate, id etiam removeretur quod necessitas imperarat. Unde præcipit papa Stephanus præfatis archiepiscopis, ut ad propriam sedem illum remeare compellant. Quod si Apostolicis monitis obedire contempserit, noverint eum Spiritus sancti judicio perpetuis anathematis vinculis innodatum.

21. « Item pro Teutboldo Lingonensi episcopo, significans ad se hujus Lingonensis Ecclesiæ querimonias pervenisse, quod abeunte Isaac episcopo, inconsulto clero et populo, Egitonem quemdam monachum nuper de sæculo venientem in episcopum Aurelianus Lugdunensis ordinaverit, eisque illata vi præposuerit nolentibus. Quo divina vocatione homine excedente, ne in idipsum incurrerent, concordi voto clerus et populus Teutboldum ipsius Ecclesiæ diaconum eligentes, ab ipso papa sibimet in episcopum consecrari petierint. Sed ille uniuscujusque Ecclesiæ privilegium inconcussum servare volens, id agere distulerit, eumque præfato Aureliano direxerit, scribens ad eum, ut si cleri populique vota in eum concordarent, et sacri canones illi non obviarent, manus huic imponere non differret. Quod fieri si ratio prohiberet, et idipsum sibi rescriberet, interim tamen alterum inibi ordinare nullo modo se inconsulto præsumeret, simulque et Oirannum Senogalliensem episcopum a suo latere direxerit executorem. Quem deludens Aurelianus ad Lingonensem præmiserit urbem, pollicitus se citissime subsecuturum. Quo cum diu exspectaretur, nec ipse advenerit, nec suæ moræ causam innotescere, vel papæ remandare præviderit. Quocirca iterato clerus et populus cum decreto manu omnium roborato, præfatum electum Romam remiserunt, obnixe sibimet illum consecrari petentes. Sed nec tunc id agere acquieverit, volens Lugdunensi Ecclesiæ collatum privilegium immutilatum consistere. Ideoque jam dicto Aureliano iterato rescribens, mandavit, ut quia concordi voto clerus et populus jam dictum diaconum expetebat, aut ipsum consecraret, aut quid in eo reprehensibile judicaret, sibi rescribere maturaret. Verum contra interdicta et sacrorum canonum statuta, quemdam extraneum et eidem Ecclesiæ ignotum, in angulo ordinatum illis ingerere niti præsumpserit. At hi potius laborem subire quam subjici ignoto eligentes ad se redierint implorantes, ne pateretur Ecclesiastica jura violari.

22. « Nos autem, inquit papa, qui omnium Ecclesiarum in beato Petro Apostolorum principe curam suscepimus, scientes inter episcopos non haberi eum, qui neque a clero electus neque a populo est expetitus, sæpedictum Teutboldum venerabilem diaconum, ipsorum lamentabilibus precibus inclinati Lingonensi Ecclesiæ episcopum consecravimus, condigna sententia prævaricatoribus illata, licet et aliis prævaricationibus fuerint impediti. Quapropter tuæ injungimus sanctimoniæ, ut his nostris Apostolicis litteris perceptis, postposita dilatione, ad Lingonensem accedas Ecclesiam, et eumdem Teutboldum a nobis solemniter consecratum episcopum exinde revestias, omnibusque archiepiscopis et episcopis innotescas pro tantæ contumaciæ ultione, nos ejusdem Ecclesiæ specialem sollicitudinem suscepisse pro tanti laboris maceratione et apprehensionis illatæ revelatione. Quidquid autem idem venerabilis episcopus Theutboldus vobis ex nostra parte retulerit, credite, et effectui mancipare nullo modo ambigite, utpote qui tuam reverentiam circa nos devotam consistere credimus.

23. « Ad hæc idem præsul Fulco rescribens, gratias agit pro consolatione litterarum ipsius, asserens se paratum fuisse et esse quæcumque sibi ab ipsius papæ celsitudine injuncta fuerint adimplere, præfatam vero præceptionem de Teutboldo episcopo sine mora explere voluisse, sed Odonis regis sui consultu interim intermissum, dum rex idem legatos suos ad eumdem papam dirigeret, ac per eos jussionem ipsius certissime cognosceret. Super his autem quæ litteræ ipsius papæ prose-

cutæ sunt, velle scilicet se omnibus Ecclesiis sua instituta et privilegia inconfuso ordine intemerata servari, valde gavisos universos episcopos, in quorum præsentia hæc recitari fecerat. Consulit autem ejus auctoritatem deposcens, ut sibi scriptis remandet, si liceat coepiscopis suffraganeis suis qui in ejus diœcesi consistunt, ordinationem vel regis vel alterius alicujus personæ sine sua licentia et cohibentia seu permissione agere, vel aliud aliquid inconsulto suo metropolitano, aut contra interdicta sui primatis præsumere. Privilegium quoque denique a Sede Romana quæsitum, idem papa huic concessit, scriptumque transmisit præsuli super rebus Ecclesiasticis huic Rhemensi Ecclesiæ collatis vel conferendis, ut nemo eas invadere vel detinere præsumeret, et ut post ejus decessum nullo modo aliquis hunc episc. vel episcopii res occupare illicite auderet, cum interminatione hæc inhibens Apostolicæ Sedis censuræ.

24. « Item scribit ei pro altercatione, quæ versabatur inter Herimannum Coloniensem archiepiscopum et Adelgarium Hamburgensem et Bremensem episcopum, pro qua Herimannus eidem papæ suam direxerat querimoniam, Adelgarius autem et suam direxerat, et postmodum per semet accesserat proclamans ab Herimanno Ecclesiæ suæ privilegia violari; ideoque in suam præsentiam commonuerat utrumque venire: sed quondam Adelgario veniente, Herimannus defuit, tantæ liti finem imponere papa distulit, ne quidpiam propere judicare videretur, unde rediviva contentio futuris temporibus oriretur. Quocirca injungit huic præsuli nostro sua ipsius papæ vice Synodum convocare apud Wangionem civitatem, cum vicinis suffraganeis limitaneisque episcopis, ad quam Herimannum archiepiscopum Coloniæ et Soudecoldum Moguntinum cum suis suffraganeis, necnon et eumdem Adelgarium occurrere jusserat, quatenus quid cuique debeatur, diligens examinatio declararet. Monet etiam fraternitatem ipsius domni Fulconis, ne sibi suam specialem præsentiam, si omnimodis fieri possit, exhibere cum eis quoquo modo differat; quoniam et hæc et alia quæ imminebant Ecclesiastica negotia, cum ipso tractanda ejusque terminanda consultu providerat. De quo scilicet ipsius adventu satis gratularetur, volens ad Ecclesiastica deliberanda negotia ejus habere præsentiam. Alioquin monet, ut assertione juridica per strenuum episcopalis ordinis virum una cum ipsis abeuntem notificet, qualiter se super hoc veritas habeat; quibus si veniendi facultas defuerit, suos cum eo dirigant legatos, qui eorum vicariatione[1] perfuncti disceptandi et deliberandi libertatem possideant, ut nullo ulterius tempore perfecta finitiva sententia de hac re necessarium sit nectere quæstionem ». Hucusque Frodoardus, quæ usque ad obitum ipsius Stephani papæ fuisse propagata noscuntur ex iis, quæ idem Pontifex ad ejus successorem Formosum scripsit.

25. *Obitus Carolomanni regis.* — Hoc item anno moritur Carolomannus rex, cui successit in regno ejus filius Ludovicus, cui Ignavus cognomentum fuit, « sive quod regno potitus (inquit[2] Aimoinus) nil strenue gessit, sive quod sanctimonialem quamdam (sicuti a majoribus accepimus) Kale monasterio puellarum abstractam, conjugio copulans suo, peccatum, quo nullum majus esse noscitur, perpetravit ». Hæc ipse. Reliquus erat ex Ludovici filiis Carolus cognomento Simplex, genitus ex Adelaide posteriori uxore postremus, sex tantum annorum puer, cujus patrocinium suscipiens Fulco Rhemensis archiep. litteris hortatus est Carolum Crassum imp. ut ejus defensionem susciperet. De his autem hæc habet Frodoardus in Vita ipsius Fulconis. « Totius itaque regni curam gerens idem dominus archiepiscopus Fulco, litteras dirigit imperatori Carolo regis Ludovici Transrhenensis filio, pro tutela et defensione regni Francorum, quod in his partibus a Northmannis multipliciter opprimebatur, asserens hactenus illud auxiliante Deo fuisse protectum, quamdiu patrui et æquivoci ejus ac filiorum ipsius regebatur dominatione. Tunc vero illis feliciter humana excedentibus, postquam se proceres regni ejus imperiali commiserant ditioni, eos undique multi supergravarent casus: memoratque civitatem Parisiorum, quam caput asserit et introitum regnorum Neustriæ atque Burgundiæ, barbarica cingi obsidione, citoque capiendam, nisi Dei subventa fuerit clementia; quæ si capta fuerit, totius dispendium regni se perpessuros, tamque periculose hæc mala grassari, ut a prædicta urbe Rhemos nil tutum remanserit, multosque Christianos deserentes religionem, paganorum societati commixtos ac tuitioni subditos esse ». Hæc ipse de tutela Francorum regni: scriptam vero ipsam fuisse Epistolam tempore obsidionis Parisiensis, nempe anno post sequentem. Quamdiu autem superstes fuit Carolus Crassus imperator, nihil tumultuosum a proceribus gestum: quæ autem moliti sint post obitum ejus, suo loco dicetur.

[1] Pro *vice*. — [2] Aim. l. v. c. 45.

Anno periodi Græco-Romanæ 6378. — Anno Æræ Hispan. 923. — Anno Hegiræ 272, inchoato die 18 Junii, Fer. 6. — Jesu Christi 885. — Stephani VI papæ 1. — Caroli Crassi imp. 6. Basilii imp. 19.

1. *Moritur Hadrianus III PP.* — A num. 1 ad 7. Continuator Lambecianus annalistæ Fuldensis hæc de morte Hadriani papæ III litteris prodidit, quæ monachorum Nonantulensium Hadrianum I apud se sepultum esse existimantium opinionem, cui Ughellus tom. v Italiæ sacræ in episc. Mutinensibus adhæsit, plane evertunt; cum iste continuator hoc ipso tempore vixerit : « Imperator cum suis apud Franconofurt colloquium habuit, missisque Romam nuntiis, Hadrianum Pontificem invitavit in Franciam. Voluit enim, ut fama vulgabat, quosdam episcopos irrationabiliter deponere, et Bernhartum filium suum ex concubina hæredem regni post se constituere, et hoc, quia per se posse fieri dubitavit, per Pontificem Romanum quasi Apostolica auctoritate perficere disposuit. Cujus fraudulenta consilia Dei nutu dissipata sunt. Nam Pontifex Romanus ab Urbe digressus, et Heridano (seu Pado) flumine transito, vitam præsentem finivit, sepultusque est in monasterio Nonantulas (cujus situm anno DCCCIII, num. 8, indicavimus). Quod cum imperator comperisset, contristatus est valde, eo quod in tali negotio voti compos effici non potuit ». Alter vero continuator ejusdem annalistæ scribit : « Post obitum Carolomanni regis qui tunc Galliam rexerat, Cæsar regnum ipsum aggreditur, receptisque primoribus, et dispositis ibi rebus prout voluit, remeavit in Franciam ad edictum Placitum Wormacense obviam Apostolico. Sed dum ipse papa jam medio itineris spatio foret, correptus celeri infirmitate exspiravit ». Hadrianum III in itinere defunctum esse, docet etiam Guillelmus Bibliothecarius, a Baronio num. 2 laudatus. Quare Nonantulensium monachorum traditio haud dubie falsa. Ea tamen antiqua, cum Mabillonius tom. I Musei Italici part. 2, exhibeat Vitam Hadriani primi ex duobus pervetustis Codicibus ejusdem monasterii descriptam, supponatque eum ibi tumulatum, cum non Hadrianus I, sed Hadrianus III sepulturam nactus sit eo in loco.

2. *Ei Stephanus V succedit.* — Sedit *Hadrianus III* annum unum et menses quatuor, ut habent Luitprandus et Marianus Scotus, Ordericus Vitalis lib. 2, et plerique Catalogi. Cum itaque mense Maio superioris Christi anni ordinatus sit, ejusque mortis nuntium Romam mittendum fuerit, ubi eo accepto unanimi consensu *Stephanus quintus,* vulgo sextus appellatus, *adveniente proximo die Dominico,* ut habet idem Guillelmus, Pontifex Romanus consecratus est, quatuor illi menses incompleti numerandi, et Stephani V initium ultra mensis Septembris finem non contigit, ut ex dicendis in morte *Formosi* patebit. Baronius Hadriani III mortem cum die VII idus Maii, Papebrocius vero in Conatû Chronico-Historico cum die octavo mensis Julii, quo *sanctus Hadrianus* Nonantulæ colitur, conjungit; sed neutra opinio convenire potest cum Catalogis et auctoribus, qui de utriusque Pontificis duratione locuti sunt.

3. *Inscio imperatore consecratur.* — Continuator Lambecianus post laudata verba de imperatore statim subjungit : « Post paucos dies Moguntiacum venit et Wormatiam, ibique cum episcopis et comitibus Galliarum habita collocutione, in Bajoariam profectus est, ibique Natalem Domini celebravit. Romani, Pontificis sui morte comperta, Stephanum in locum ejus constituerunt. Unde imperator, iratus quod eo inconsulto ullum ordinare præsumpserunt, misit Liutwardum et quosdam Romanæ Sedis episcopos, qui eum deponerent; quod perficere minime potuerunt. Nam prædictus Pontifex imperatori per legatos suos plusquam XXX episcoporum nomina, et omnium presbyterorum et diaconorum, cardinalium atque inferioris gradus personarum, necnon et laicorum principum regionis scripta destinavit, qui omnes unanimiter eum elegerunt, et ejus ordinationi subscripserunt». Quibus ex verbis intelligimus, verum esse quod Sigonius anno superiori laudatus affirmavit, Hadrianum nempe III decreto suo statuisse, « ut Pontifex designatus consecrari sine præsentia regis aut legatorum ejus posset », alioquin clerus Romanus Stephanum V contra decretum Eugenii II usumque receptum, sine præsentia legatorum imperialium ordinari non permisisset. Porro *Liudvardus* episcopus Vercellensis erat, et summa apud imperatorem auctoritate valebat.

4. *Decretum Hadriani III.* — Guillelmus quidem Biblioth. in Vita Stephani V ait, *Hadrianum III* Roma digredientem reliquisse Joannem Ticinen-

sem episcopum, « ut missum Caroli excellentissimi imperatoris pro tuitione Urbis », et hunc legatum cum clero venisse ad domum ejusdem Stephani jam electi, et interfuisse ejus ordinationi, ut ex eo Baronius num. 3 refert. Verum cum clerus Romanus effecisset ut Hadriani decretum in occulto lateret, nec nisi eodem Pontifice mortuo palam fieret, illusum sibi fuisse putavit imperator, eique præsentia legati ob aliam rem missi minime satisfecit. Cum tamen unanimem cleri Romani consensum accepit, ira ejus deferbuit, et *Stephanum* papam honorifice habuit.

5. *Moritur Anastasius Bibliothecarius.* — Ad num 7. Fuit Anastasius « abbas monasterii sanctæ Dei Genitricis Mariæ Virginis, siti Transtyberim », Nicolai papæ tempore, ut legitur in vetustissimo Codice Biblioth. Vaticanæ num. 5696, et observat Ciampinius U. C. in *Examine libri Pontificalis,* sect. I, sed ultra annum octingentesimum octogesimum secundum vitam non propagavit. Eo enim Christi anno *Zacharias* episcopus Ananignus S. R. E. bibliothecarius erat, ut liquet ex dictis eo anno num. 1, et eodem munere anno DCCCLXXXIII fungebatur, ut apud Ciampinium videre est in Catalogo bibliothecariorum S. R. Ecclesiæ. Baronius autem anno DCCCLXXVIII, num. 9 recitat Epistolam Photii *Anastasio presbytero et bibliothecario Romæ* ab eodem scriptam. Quare *Anastasii* mors inter an. DCCCLXXVIII et DCCCLXXXII contigit. Munus illud ei ab Hadr. II commissum fuerat an. DCCCLXVIII, postquam alium Anastasium presbyterum tit. S. Marcelli a se Pontificatus sui initio bibliothecarium constitutum mense Octobri ab eodem munere removisset, ut eo Christi anno ostendimus. Ex quibus intelligitur, Em. card. Rasponum in Basilica Lateranensi lib. 3, cap. 13, et Ciampinium citatum sect. 7, qui Anastasii presbyteri tit. S. Marcelli mentionem non faciunt, perperam existimasse *Anastasium* monachum, anno DCCCLXVI bibliothecarium fuisse et male ei Baronium attribuisse Vitas Hadriani III et Stephani V, vulgo VI, cum utraque post mortem ejus elucubrata fuerit. Onuphrius in Notis ad Palatinum ad Nicolaum I, ait : « Ad hunc usque Nicolaum, Rom. Pontificum Vitas quæ adhuc apud me sunt, scripsit Anastasius monachus et S. R. E. bibliothecarius. Quæ sequuntur consignavit Guillelmus quidam alter bibliothecarius, quæ in libro qui sub Damasi nomine circumfertur, extant ». Negat id Baronius, asserens se in nullo Codice Vitarum Pontificum sub Damasi nomine scriptarum hoc invenisse. Passim tamen Onuphrio hac in re alii viri docti fidem adhibent, quod verosimile non sit *Onuphrium* hoc litteris prodidisse, nisi ex fide alicujus manuscripti a se visi. Postea Baronius in Appendice ad an. MLXXIII, scripsit se in Codice Ms. Vaticano Vitas Pontificum Rom. continente invenisse Petrum bibliothecarium qui floruit Sæculo XI, vocatum fuisse *Petrum Guilhermum.* Varia opera edidit Anastasius Bibliothecarius, de quibus sparsim egimus. De *Vitis* vero Pontificum Rom. seu de *libro Pontificali* ei attributo, in observationibus præviis ad veteres Catalogos Pontificum Rom. commodius verba faciemus.

6. *Obitus Carolomanni Franciæ regis.* — Ad num. 25. *Carolomannus* Ludovici Balbi filius rex Galliarum, anno præcedenti vita functus est, et Franci *Carolum Crassum* imp. ad regnum gubernandum evocarunt, quia *Carolus Simplex* Ludovici Balbi filius adhuc septennis regno adversus Normannos tuendo idoneus non erat, ut anno superiori ostendimus. Baronius *Ludovicum Ignavum,* qui sæculo sequenti in Galliis regnavit, Carolomanni filium et successorem facit, deceptus a continuatore Aimoini lib. 5, cap. 42, qui id perperam in litteras misit, et non paucos in errorem induxit. De Ludovico isto, qui dictus est *nihil faciens,* suo loco sermo erit. Non prætermittenda hic quæ in dictorum confirmationem leguntur in Præfatione Chronici Fontanellensis de morte Carolomanni : « Obiit anno Domini Incarnat. DCCCLXXXIV, Indict. secunda (a die Natali Christi incœpta) VIII idus Decemb. ; deinde Carolus rex Suavorum (id est Carolus Crassus) filius Ludovici regis Noricorum, monarchiam totius imperii Francorum et Romani assumit anno Verbi Incar. DCCCLXXXV, Indict. III ».

7. *Victoria Christianorum de Nortmannis.* — « Nortmanni », inquit continuator Lambecianus Annalium Fuldensium, « pagum Hispanicum (id est, Hasbanicum, qui comitatus est Hasbaniæ in episcopatu Leodiensi situs) invadentes, cæteros in circuitu vicinos occupaverunt, atque fruges diversi generis congregantes sibi ad hyemandum et inhabitandum, quasi nullo resistente, disposuerunt, viris ac mulieribus quos invenire potuerunt, ad suum servitium reservatis. Quibus Liutbertus archiepiscopus (nempe Moguntiæ) et Heimrich comes (præfectus exercituum Caroli Crassi imp.) aliique nonnulli insperate supervenerunt, et plurimis prostratis, cæteros in quamdam munitiunculam fugere compulerunt, frugibus quas congregaverant sublatis. Cumque diu obsessi et fame fatigati manum conserere non auderent, nocte quadam fuga lapsi sunt. Gotafrid Nortmannus, qui Christianus effectus, fidem imperatori et Christiano populo se servaturum esse sacramento firmavit, fidem mentitus, exercitum non modicum de sua gente congregavit, et per alveum Rheni fluminis ascendere, et plurima loca suæ ditioni subjugare disposuit; quod dum mediante mense Maio facere instituisset, Deo renuente, perficere non potuit. Nam ab Heimricho aliisque fidelibus imperatoris ad colloquium invitatus, et infidelitatis correptus, cum eos conviciis variisque ludibriis exacerbaret, occisus est et omnes qui cum illo erant, Domino illi condignam infidelitatis suæ mercedem retribuente.

8. *Frisionum victoria de Normannis.* — « Nordmanni autem ab eo invitati, nescientes quid factum erat, in Saxoniam prædatum ire pergebant; quibus cum pauci Saxones occurrissent, et tantæ multitu-

dini rebellare (id est, rursus bellare, ut videre est in Lexico Ducangii) timuissent, terga Saxones verterunt. At illi longo spatio a suis navibus remoti, fugientes persecuti sunt, quasi eos essent comprehensuri. Interea Frisiones qui vocantur Destarbenzoi, quasi a Domino destinati, pravissimis (legendum, parvissimis) ut eis est consuetudo, naviculis vecti supervenerunt, et eos a tergo impugnare cœperunt; quod cum vidissent Saxones qui prius fugerant, reversi sunt, et graviter eis repugnando insistebant, ingratumque (legendum, ut Lambecius monet, integratumque) est prælium ex utraque parte contra Nordmannos. Tanta denique in eos Christiani cæde bacchati sunt, ut pauci de tanta multitudine relinquerentur. Quibus gestis iidem Frisiones eorum naves invaserunt, tantumque thesaurum in auro et argento, variaque supellectile repererunt, ut omnes a minimo usque ad maximum divites efficerentur.

9. *Hugo filius Lotharii regis excæcatur.* — « Hugo Hlutarii regis filius, cujus sororem prædictus Gotafrid duxit uxorem, insimulatus est apud imperatorem, quod ejusdem conspirationis Gothafridi contra regnum imperatoris fautor existeret. Quamobrem ad imperatorem vocatus, et noxæ convictus, lumine oculorum una cum avunculo suo privatus est, et in monasterium S. Bonifacii apud Fuldam retrusus, finem suæ habuit tyrannidis ». Hugo in spem recuperandi paterni regni ab iis qui a pace aversi erant, introductus fuerat, tantæque rapinæ et violentiæ ab illis in regno factæ, « ut inter horum et Normannorum malitiam nihil differret, præter quod a cædibus et incendiis abstinerent. Sic omnipotens Deus iratus regno Lotharii adversabatur, et talibus incrementorum cladibus vires ejusdem regni radicitus exterminabat, ut prophetia sanctissimi Nicolai papæ, simul et maledictum quod super idem regnum protulerat, adimpleretur », inquit annalista ad annum DCCCLXXXIII.

10. *Alfredus Angliæ rex de restituenda religione cogitat.* — *Alfredus* Angliæ rex considerans quod per Ecclesiarum devastationem, Christiana religio paulatim caderet, cogitavit de *S. Grimbaldo*, qui tunc degebat in monasterio S. Bertini, e Gallia evocando, qui vitam monasticam et humaniora studia promoveret. Rem narrat Altordus hoc anno num. 4, ex Annalibus Wintoniensibus adhuc ineditis : « Anno Dominicæ Incarnat. DCCCLXXXV, anno vero regni sui VIII (legendum, XV), gloriosus rex Alfredus, Danis miraculose fugatis vel in sua jura redactis, cum solus Angligenis imperitavit, monarcha factus, considerans quod per Ecclesiæ sanctæ devastationem, sacerdotum Christi interfectionem, monachorum fugationem, monialium violationem, taliumque ministrorum ab Ecclesiis suspensionem paulatim Christianitas cecidit : et nec qui docerent, nec qui sacris mysteriis participarentur, existerent; venit in memoriam Christianissimi principis, de sancto Grimbaldo spiritualis amicitiæ sibi dudum fœdere copulato, a quo cum puer esset, et a patre ad sanctissimum papam mitteretur Leonem (hujus nominis IV) ut in regem inungeretur, monita acceperat perpetuæ salvationis. Mitissimus enim sancti Bertini præpositus sanctus Grimbaldus in eodem cœnobio, ad quod gratia hospitandi, cum suis comitibus, filius regis semper Deo devotus Alfredus divertisset, puerum cum sociis benigne suscepit, et obsequium charitatis ipsis impendendo, usque mane requiescere instanter deposcebat; sollicitusque de eorum hospitalitate, hortatus est benignissime eos, de eorum animæ salute, et gaudia superna incorporaliter amare docuit : et ad Dei regnum, non solum verbis, sed totis medullis cordis firmiter tendere.

11. *Grimbaldum e Galliis in Angliam vocat.* — « Unde cum insignis puer, aliquantis diebus, in sancti Bertini demoraretur cœnobio, quotidie ad tanti doctoris pedes sedere festinabat, ut more Mariæ, cælestis doctrinæ audiret arcana, et non quasi ludens. Sic pia cœpit mente Deo in corde vovere : si Roma repedare possit incolumis, et si facultatis afferret possibilitas, quandoque sanctum illum exaltaturum, et in suo regno honorifice retenturum. Unde factum est, ut pro tantis discriminibus supra memoratis, dolore cordis exagitatus vehementer rex benignissimus Alfredus, locutusque cum archiepiscopo Cantuariæ Ethelredo, nomen sancti Grimbaldi et meritum sanctitatis venerando innotuit præsuli, dicens quod exhortationibus suis posset multos ad superna desideria inflammare, et cælestis sapientiæ poculis inebriare, etc. Denique ultra mare mittuntur legati, serenissimi atque clarissimi de gente Anglorum viri, ad monasterium sancti Bertini, nuntiantes abbati prædicti cœnobii, quod illustrissimus rex Alfredus et sanctissimus Pontifex Ethelredus, multis postulationibus et frequentissimis precibus postulaverant, ut perfectissimum dirigeret eis Grimbaldum; ut secundum modum observationis Ecclesiasticæ construeret monasterium in civitate Wintoniæ ». Subdit annalista venisse in Angliam Grimbaldum, et tam regem quam archiepiscopum ac regni nobiles in occursum viri Dei processisse, « et eum non quasi hominem, sed quasi angelum Dei » suscepisse.

STEPHANI VI ANNUS 2. — CHRISTI 886.

1. *Basilius imperator moritur: sacra ædificia ab eo constructa.* — Sequitur annus Redemptoris octingentesimus octogesimus sextus, Indictione quarta, quo Basilius imperator moritur. Ad annum enim undevigesimum post Michaelem occisum, ejus imperium esse propagatum Curopalates et alii omnes post eum affirmant. Quo autem mense, antiquorum nemo (quod sciam) prodit; et mihi peculiare magis profiteri nescire quod nesciam, quam divinare. Quæ autem obitum ejus præcesserunt, hic primum recensenda erunt. Meminisse debet lector, quæ dicta sunt superius de malis artibus atque fallaciis Theodori, cognomento Santabareni; cujus etiam eo processit audacia ut solita fraude commoverit Basilium imperatorem adversus filium, Leonem nominatum, ut eumdem imperatorem antea creatum, in ordinem redactum carceri manciparit, sicque detineretur in præsentem usque annum, pauloque ante Basilii patris obitum liberaretur e vinculis.

2. Quomodo autem id factum, sic narrat Curopalates : « Multo interjecto tempore, ex quo in carcerem injectus est, cum senatus sæpe pro ipso voluisset deprecari, et variis de causis prohibitus fuisset, tandem opportuna oborta est ei occasio, qua posset quod in animo habebat et studiose curabat, perficere. Erat quædam avis in regia, in cavea inclusa ad spectacula et oblectationem audientium et videntium; psittacus avi est nomen, quæ humanam vocem imitans, multum loquitur : quæ quidem sive ab aliquo edocta, sive alioquin casu, sæpe, heu ! heu ! domine Leo, pronuntiabat. Cumque aliquando lautum fecisset imperator convivium, et accersiti principes senatus cum eo simul essent, avisque sæpe id quod modo diximus, loqueretur, mœsti convivæ a cibis abstinentes cogitabundi sedebant. Quod animadvertens imperator, causam ab eis cur non comederent percontabatur. At illi perfusi lacrymis : Quem cibum, inquiunt, o domine, comedemus, quibus ab istius rationis expertis aut tale quid dicitur convicium, cum tamen ratione præditi, et domini nostri studiosi habeamur? Nam hoc animal ratione carens, suum dominum requirit : nos autem genio indulgentes, dominum qui nihil peccavit obliti sumus. Qui si peccasse convincitur et in parentem dexteram armasse, omnes nos manu nostra eum interficiemus, neque ejus unquam explebimur sanguine. Si vero, de quibus accusatus est, calumniam coarguit : quoad lingua calumnians tantum in ipsum poterit? Mollitus igitur talibus verbis imperator tunc ipsos sedere jussit, seque rem diligentius spopondit exploraturum; neque sane multo post ad suum ingenium rediens, e custodia eductum sibi præsto esse jubet filium, ademptaque ei lugubri veste, et supervacua quæ in luctu excreverat coma, pristinum ei imperii honorem restituit. Neque sane multo post, diarrhϾ morbo correptus, paulatim tali tabe consumebatur, ordinatisque ut sibi videbatur imperii rebus, instituto hærede et successore Leone, decessit e vita, cum regnasset cum Michaele imperatore annum unum, deinde solus undeviginti ».

3. Commendatur Basilii pietas in exædificandis atque restituendis Ecclesiis et exornandis, redditibus locupletandis : de quibus idem ista Curopalates : « Basilius autem imperator sacrorum templorum quæ superioribus terræ motibus convulsa et conquassata fuerunt, quædam etiam funditus dejecta, curam dignam suscepit, aliis recens conditis, aliis collabentibus refectis, aliis item ornamentum et decorem adjunxit. Primum quidem Dei magnæ Sophiæ templi apsidem magnam sublimemque in multas partes discissam, ruinamque minantem, artificum peritia compaginatam, tutam, stabilemque effecit, in qua Dei Genitricis imaginem, ulnis infantem sustinentem depinxit, ac Petrum et Paulum principes Apostolorum ad utramque partem collocavit; reliquasque ruinas, detritas partes murorum instauravit, annuos item redditus imminutos auxit. Cum ob olei penuriam parum abesset, quin sacræ lucernæ exstinguerentur, maximæ possessionis dono, quod Manthæa appellatur, lumen perpetuis lucernis, quod nunquam exstingueretur, subministravit, et hymnopolis sacri templi, id est, divinas laudes celebrantibus obsonia copiosius tribui curavit ex annuo possessionis reditu.

4. « Sacrumque Apostolorum templum, quod pristinum decorem amiserat, fulcris et earum partium quæ consumptæ erant, instauratione unitum ita refecit, ut recenter conditum videretur. Et Dei Genitricis templum in Fonte, quod priscam pulchritudinem amiserat, renovavit. Alterum Dei Genitricis templum, quod Sigma vocatur, quodque motu terræ exciderat, a fundamentis instauravit, et stabile ac pulchrius quam prius fuerat effecit. Templum quoque in Aurelianis Stephani protomartyris, quod usque ad fundamentum corruerat, a fundamentis iterum construxit. Duo templa Joannis Baptistæ in Strobilea et Macedonianis, alterum a fundamentis, alterum ex maxima parte reficiendum curavit. Templum quoque Apostoli Philippi, et Evangelistæ Lucæ ad Occidentem situm, quæ gravi ruina exciderant, a fundamentis iterum condidit. Magnum etiam templum fecit Motii martyris, cujus aditum ad terram dejectum, ita ut sacra mensa frangeretur, adhibita diligentia restituit, ipsique vicinum Andreæ primo vocati templum collapsum, in pristinam formam redegit. Et S. Romani, et sanctæ Annæ in Secundo, et magni martyris Demetrii, et martyris Æmiliani in Rabdo, ex veteribus nova fecit.

5. « Ad hæc, templum S. Nazarii collapsum erexit, et in nostri Domini templum Christi Resurrectionis, et Anastasiæ martyris elegantissimum adornavit, lapideum pro ligneo tectum fabricatus; et illud Platonis maximi martyris collapsum restituit, et ipsi propinquum gloriosorum martyrum Hesperi et Zoes condidit. Et martyris Acacii in Heptacalo ruinam minans, ne corrueret, instauravit. Et similiter prophetæ Eliæ ad Pitium splendide renovavit, novumque construxit in aula regia in nomen Domini Jesu Christi et principis angelorum, et Eliæ prophetæ, itemque Dei Genitricis, et Nicolai celeberrimi Episcopi pulcherrimum templum hoc quod Novam Ecclesiam appellant, formositate, pulchritudine et decentia nulli alii cedens, aut exuperandi, vel adæquandi sibi locum relinquens : annuos item redditus constituit ad usum luminum et sacerdotum hymnos celebrantium. Et quid longioribus opus est verbis, ipsum opus spectatoribus propriam pulchritudinem, et sumptuosam magnificentiam repræsentat. Multa alia sacra templa in palatio ædificanda curavit in nomen Eliæ prophetæ, martyris Clementis, Salvatoris Christi, et Apostoli Petri, et principis militiæ Michaelis, quorum pulchritudinem exprimere nec poetica posset magniloquentia ». Et inferius post recensita regiarum ædificia, ista subdit : « In foro quoque elegantissimum templum condidit in honorem Dei Genitricis, ut negotiantes haberent orationis domum, si quando negotia eos diutius retardarent. Et sancti Phocæ templum in Stenio constructum, adornatumque, monachorum domum effecit, annuis redditibus idoneis constitutis. Renovavit etiam magnum templum principis militiæ Michaelis in Stenio jam collapsum, et ad eam, quæ nunc apparet, pulchritudinem redegit.

6. « Plurimos etiam Judæos, munerum pollicitationibus et largitione, pretiosis donis allectos suscepit et attraxit ». Hos autem postea judaizantes Leo imp. Basilii filius, edita [1] novella Constitutione, compescuit. Insuper subdit Curopalates : « Et Bulgarorum genus, quod nuper divino se cultui addixerat, missis eo religiosis monachis et virtute præditis sacerdotibus, in fide confirmavit. Et Rhos, Russis dictis, inito cum illis fœdere, ut salutaris baptismi participes essent auctor fuit, misso ad eos archiepiscopo. Verum miraculum illud quod tunc accidit, operæ pretium est enarrare ; sic enim se habet. Cum autem adhuc superstitione tenerentur, et ipse princeps et proceres illius, et adeo omnis natio suumque pristinum cultum examinarent et Christianorum fidem : archiepiscopum illum, qui ad eos nuper venerat, accersitum princeps interrogavit, quænam essent quæ ille annuntiaret, quæ ipsum docere posset. Qui cum sacrum divinæ Scripturæ librum protulisset, et quædam miracula recenseret a Deo, quando humana forma assumpta, apud homines erat, facta : Nisi aliquod (Rhos multitudo respondit) simile nos conspiciamus, et maxime quale asseris [2] trium puerorum in fornace, nequaquam tibi credituri sumus. Ille vero nunquam mentienti fide habita verbo illius qui dixit [3]: Quodcumque petieritis in nomine meo, accipietis ; et : Qui credit in me, opera quæ facio, et ipse faciet, et majora his faciet ; etsi, inquit, haud licet tentare Dominum Deum, attamen si ex animo decrevistis ad eum accedere, petite quodcumque vultis, et hoc faciet omnino propter fidem vestram Deus, quamvis nos minimi simus et indigni. Ipsi autem statim petierunt, divini Evangelii volumen in ignem a se incensum projici, quod si illæsum servaretur, ad eum se accessuros Deum qui ab ipso prædicaretur. Visum est id faciendum ; et cum sacerdos, sublatis ad Deum oculis et manibus, dixisset : Ostende gloriosum sanctum nomem tuum, Jesu Christe Deus noster, in oculis nationis hujus : in fornacem projectus est liber, incensaque fornace ad horas aliquot, et deinde penitus exstincto et consumpto igne, sacrum volumen inventum est permansisse inviolatum et illæsum, nullo ab igne accepto detrimento. Quod conspicati Barbari, et miraculi magnitudine perculsi, sine ulla controversia ad baptismum confugere ». Hæc Curopalates, et alii omnes Græcorum historici.

7. *Victoriæ Basilii in Barbaros relatæ.* — Retulit a Deo Basilius imperator istiusmodi benefactorum operum multiplicia præmia; siquidem tam terra quam mari sæpe devicit hostes, ut idem Curopalates et alii veteres recensent auctores. Inter alias vero victorias Dei beneficio acceptas, illa magis proficua et memorabilis, qua magna gloria atque potentia elatos hæreticos Manichæos sub Theophrices eorum civitatis principe Chrysochire

[1] Leo novel. LV. — [2] Dan. III. — [3] Joan. XIV.

militantes sic prostravit, ut eorum innumera tunc multitudo collecta ut fumus evanuerit. Sed et in eo prælio magnopere est demonstrata divina potentia, quod gestum est ab ipso per Andream ducem pium valde virum adversus Sarracenos Tarsi regnantes, ad quem cum eorum princeps (inquit idem Curopalates) litteras misisset superbiæ et maledictorum plenas, et hæc indicantes : « Nunc videbo, an Mariæ filius ejusque parens tibi proderit, cum contra te cum meo exercitu progrediar. Quas litteras convicii plenas acceptas ipsi imagini Dei Genitricis appendit, hæc locutus: Vide, o Mater Dei, tuque ipsius Filius et Deus, qualia exprobravit et superbe dixit contra tuum superstitem populum barbarus iste arrogans. Quibus dictis, assumptis Romanis copiis, contra Tarsum proficiscebatur, et cum ad Podandum pervenisset, ibi cum hostibus congressus , multa cæde fundit et fugat Barbarorum multitudinem, cum prius ibi eorum dominus occubuisset : pauci vero vix se Tarsum incolumes recipiunt. Sepultis autem suis, et hostibus in unum locum coactis, magnaque erecta ad posterorum memoriam columna, in patriam redit cum spoliis, etc. »

8. Accepit a Deo et illud beneficium Basilius imperator, ut Scytharum barbaræ nationes Chrovatæ dicti et Servii, missis ad eum legatis, sponte seipsos subjecerint; accedentesque ad imperatorem datæ sunt illis ad habitandum provinciæ illæ quæ ab ipsis nomen accepere, ut Croatia et Servia dicerentur.

De eodem Basilio hic attexendum fragmentum ex Aquitanica historia a Pithæi bibliotheca in lucem prodita, quod sic se habet : « Iisdem temporibus rebellantes Bulgari Græciam nimis exasperaverunt, et Basilius imp. super eos nimis irritatus, voto se obligavit Domino monachum fieri, si Græcis eos subderet, et per annos quindecim cum hoste super eos laborans, ad ultimum regibus eorum prostratis Samuele et Aaron, omnem terram eorum obtinuit, et fortissimas civitates confregit, et Græcos omni præsidio contra eos ubique ordinavit , populumque Bulgarorum maxima ex parte in Græciam captivavit, et sicut voto promiserat, habitum monasticum Græca figura indutus in reliquum est, omni vitæ suæ tempore a concubitu et carnibus abstinens, et imperiali schemate extrinsecus circumdabatur. Deinde Hiberiam repugnantem per annos septem ita edomuit, ut omnia ad imperium illius exerceret ». Hæc ibi. Quam autem sint consentientia iis quæ a Curopalate narrata de ipso sunt, considera.

9. *Quæ Basilius imperator, licet a Photio seductus, laude digna scripserit.* — Cæterum fuisset plane inter summos Christianos principes numerandus Basilius, tum ob pietatem, tum etiam ob res bellicas præclare gestas, quas idem qui supra Curopalates, et alii post eum diligenter enarrant, nisi seductus a Photio, prævaricator factus esset octavæ Œcumenicæ Synodi cui subscripserat, et tum ipsius, tum Santabareni præstigiis dementatus in Romanam Ecclesiam pro eodem Photio insurrexisset. Ita infelix Græcia, si quos habuit præstantes imperatores Barbaris metuendos, ut Justinianum, Heracleum, atque Basilium de quo est sermo, mox vel hæresis vel schisma inglorios reddiderunt atque funestos, opera nefandorum hominum sanctitudinem vitæ extrinsecus præ se ferentium.

Ad postremum de Basilio illud memoriæ non subtrahatur, quod scribendum curavit librum de jure, ex quo jam deperdito, pauca hæc quæ scripta remanserunt in libro juris Græcorum, hic describenda putavimus. Sic se habent, sub hoc titulo : « Officium et definitio patriarchæ. Patriarcha est imago Christi viva et animata operibus et verbis in seipso veritatem exprimens.

10. « Scopus patriarchæ propositus est. Primum quidem, ut quos a Deo accepit, in pietate ac honestate vitæ conservet. Deinde et omnes hæreticos pro virili sua convertat ad rectam veritatis sententiam et unitatem Ecclesiæ. Vocantur autem hæretici tam legibus quam canonibus, qui Catholicæ Ecclesiæ societate non continentur. Præterea ut infideles quoque claris et illustrissimis et admirabilibus factis suis stupefaciens, imitatores fidei reddat. Finis patriarchæ, creditarum sibi animarum salus, et Christo quidem vivere, mundo vero crucifixum esse. Propria patriarchæ facultate docendi pollere, atque erga universos tam sublimes, quam humiles æqualiter absque animi contradictione semet gerere, ac mansuetum esse erga omnes se convenientes. Etiam in docendo et redarguendis contumacibus acrem. Pro veritate, æqui justique conservatione, proque pietate coram imperatore loqui non erubescere.

« Cum Respublica ex partibus et membris ad similitudinem corporis humani constet, amplissimæ hujus, maximæque necessariæ partis sunt imperator et patriarcha. Ideoque subditorum pax et felicitas tam animi ratione quam corporis, est imperii atque Pontificatus in omni unanimitate consensus ». Hucusque ibi.

11. Idem insuper Basilius imperator una cum hæreditate filio suo Leoni imperatori egregia monita scriptis reliquit, sexaginta sex capitibus comprehensa, quorum principes litteræ hanc efficiunt sententiam :

BASILIUS IN CHRISTO ROMANORUM IMPERATOR LEONI CHARO FILIO ET IMPERII COLLEGÆ.

Aureæ quidem sunt sententiæ, dignæ Christiano imperatore bene philosophante, qualem cupit ipse parens Basilius filium esse. Extant ipsæ quidem ex Græco fonte in alveum Latinitatis eductæ, quarum ne sis penitus expers, ex eis hic [1] unam vel duas ad summum accipe, sic enim tertia se habet post fidem Catholicam primitus commendatam.

12. « Sanam habe mentem in his quæ ad

[1] C. 3. extant tom. V. Bibl. S. Marg. in fin.

rectæ fidei doctrinam pertinent, et summo honore prosequere matrem tuam Ecclesiam, quæ in Spiritu sancto te lactavit, et capiti tuo ad Dei per Christum laudem imperii coronam mecum imposuit. Si enim quos natura tibi dedit parentes debes venerari, multo magis eos qui te in Spiritu sancto genuerunt, omni pietatis officio debes colere. Illi enim duraturam ad tempus vitam liberis per generationem impertiuntur: isti vero æternam per regenerationem largiuntur. Honora ego Ecclesiam Dei, ut tu vicissim ab ea in honore habeare, et sacerdotes ejus reverere tanquam spirituales patres, et deprecatores pro nobis ad Deum. Honor enim qui sacerdotibus habetur, in Deum refertur; et sicut propter te ministros tuos in honore habere justum est, ita et propter Deum sacerdotes ejus magnifacere, et in pretio habere sanctum. Quemadmodum enim honor qui eis habetur, ad Deum pertinet, ita eorum contumelia et contemptus longe etiam gravius ejus iram provocat ». Hæc Basilius post fidem Catholicam bene custoditam, apposuit tanquam fundamentum et basim quamdam, super quam universa moles imperii collocata, firma consistat. Sed accipe aliam salubrem impertitam filio eidem admonitionem [1] ad rem nostram spectantem :

13. « Evolvere ne unquam cesses historias veterum ; ibi enim reperies sine labore, quæ alii magno cum labore congesserunt. At inde bonorum virtutes et improborum vitia cognosces, et vitæ humanæ varias mutationes, et rerum in ea conversiones, mundi hujus instabilitatem, et imperii ad cadendum pronitatem disces. Breviter malefactorum pœnas et bonorum præmia leges, quorum illa effugies, ne ultionis quæ inde sequitur, severitatem patiaris ; hæc autem amplecteris, ut præmia quæ ex iis manant consequi merearis ». Ita Basilius ad Leonem, secundum quod argumentum memini me præfatum esse in Epistola nuncupatoria ad regem Catholicum tertio Annalium tomo.

Ista et alia, quæ tu majori consulas otio, Basilius ad Leonem, qui ea accipiens et custodire laborans, consecutus est præ cæteris illud insigne nomen, ut meruerit cognomento Philosophus appellari, quasi per eum illam felicitatem Orientale sit imperium consecutum, quam ille pollicitus est sapiens si vel philosophi regnent, vel si reges philosophentur. Sed an impleverit ille ista omnia, ex factis intelliges.

14. Ad eumdem Basilium rursum spectat (ne quid prætermittatur antiquitatis) quod scribendum curavit et augendum Græcorum Menologium, quod etiam exornavit imaginibus, quibus singulorum exprimerentur certamina. In cujus fronte ejusmodi scriptum invenimus iambis versibus epigramma in scripto Codice Vincentii Pinelli Patavio ad nos Ferrariam, cum illic essemus cum Pontifice misso :

[1] Ibid. c. 56.

Basilius imperator hujus climatis
In pace præstans atque rebus bellicis,
Fecit volumen sicut alterum polum
E pellibus pactum, sequens ex ordine,
Pulchras ferens imagines ut sidera.

Extat autographum ipsius Basilii volumen imaginibus magni pretii decoratum per dies singulos, singulosque sanctos, de quibus mentio habetur in versibus. Vidimus et legimus nobis concessum a Paulo Sfondrato sanctæ Ceciliæ cardinali, nepote felicis memoriæ Gregorii papæ decimi quarti. Jam vero reliqua prosequamur.

15. *Leo imperator patri succedit, Photium pellit, Stephano legitime ad patriarchatum evecto : unde litteræ historicæ ad papam et ejus responsum.* — Defuncto itaque Basilio imp. eadem die Leo ejus filius imperium moderandum suscepit ; qui mox occasione captata, quod Photius cum Santabareno consilium inisset de eligendo in imperatorem cognato ipsius Photii, eum e throno deponit relegatque in monasterium Armenorum, in ejusque locum germanum suum Stephanum subrogandum curavit. Impostorem vero illum Santabarenum flagris cæsum oculis privat, et Athenas in exilium mittit, hominem secta Manichæum, professione magum (ut Constantinus Manasses affirmat) simulatione vero Christianum, et imposturis quibus miracula affectabat, a Basilio imp. creditum sanctum.

Porro substitutio Stephani in locum Photii haud ita perfunctorie facta est, inconsulto Romano Pontifice Stephano : nam ab eo ut dispensaretur, quod ordinatus fuisset a Photio diaconus, opus erat ; et lex erat Ecclesiastica, ut ordinati a Photio cessarent omnino, nec majori gradu elevarentur. Audi igitur quæ in dicto Codice græco post litteras Stephani papæ superius recitatas subjiciantur de ipsis :

16. « Hæc Epistola ad Basilium imperatorem missa fuit, sed illam accepit Leo ejus filius, cum jam pater vita defunctus esset. Qui cum Epistolæ vim intellexisset, et omnia Photii facinora cognovisset, quamprimum revocavit omnes sacerdotes veritatis, qui a Photio anathemate damnato, graves passi fuerant persecutiones; et ejecto tyranno et invasore Photio, fratrem suum germanum introduxit, advocato etiam Styliano Neocæsareæ metropolita, cognomento Mapa, et aliis ejus in persecutione commilitonibus, episcopis, præpositis, presbyteris, diaconis, et aliis pietatis sectatoribus, ait illis : Nostrum ex Deo imperium, perpensa veritate, iniquum illum hominem Photium a sede patriarchali ejecit, et vestram persecutionem sedavit. Nec ullo pacto cogam quemquam vestrum, ut inviti cum illo communicetis : quin potius oro pietatem vestram, ut communicetis cum fratre meo, et fiat unum ovile. Sin autem, inconsultis Romanis qui Photium damnaverunt, nolueritis fratri meo convenire, quoniam videlicet a Photio diaconus fuit ordinatus ; venite, scribamus et mittamus una Ro-

mam ad Pontificem, ut dispenset absolutionem anathematis iis, qui a Photio fuerunt ordinati. Scripsit igitur propterea imperator Epistolam ad Pontificem, similiter etiam Mapa metropolita Cæsareæ et ejus socii. Epistola vero metropolitæ ita se habet :

17. « Sanctissimo ac beatissimo Stephano, domino ac OEcumenico papæ Stylianus episcopus Neocæsariæ Euphratesiæ provinciæ, servus servorum Dei, et qui mecum sunt episcopi, necnon omnes episcopi et presbyteri et diaconi sanctissimæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, et omnes præpositi per Occidentem et Orientem constituti, et presbyteri monachi quietam vitam agentes.

« Dei Catholica et Apostolica Ecclesia semper prævalet adversus eos qui illi bellum concitant. Scriptum est enim, quod Dominus imbecilles reddit ejus hostes. Et qui adversus Ecclesiam bellum gerit, Dei se hostem constituit. Variæ igitur, o sacrum et venerandum caput, humani generis hostis sunt fraudes, diversis temporibus alios aliis rationibus a recta via ad vias obliquas homines subtrahentis. Hoc vero præcipue in Dei Eccclesia ille facere consuevit, ubi recta quidem agere, laude dignum est : sicut e contra a recto recedere, formidabile existit. Cum itaque in Dei Ecclesia multa iniquitatis vasa invenisset, venerationem quæ sacris imaginibus exhibetur, tum Christi, tum purissimæ ejus matris et servorum ejus, ab Ecclesiastica disciplina removere conatus est ; sed divina favente gratia, nostrorum piorum imperatorum auxilio nostra Ecclesia suum decorem nunc recepit, et abominabilem illum errorem hæresis circa imagines procul abjecit. Quid vero dæmon bonorum operum osor ? Novam iterum concitat tempestatem. Iterum enim Gregorium suscitat cognomento Asbestam, id est, investigabilem, et Eulapium et Petrum, et eorum socios, ac per eos Christi membra ab invicem divellere, et a sanctissimo Ignatio patriarcha abalienare non dubitavit. Hos itaque patriarcha sæpius Synodice advocatos, et qua decebat humanitate tractans, ut nullo pacto a Dei Ecclesia segregati, præda dæmonis fierent, efficere non potuit. Quapropter privatione tandem et anathemate ipsos damnavit. Illi vero litteras miserunt et legatos ad sanctissimum tunc temporis Pontificem Romanum beatum Leonem, petentes, ut ab ipso quasi injuria passi vindicarentur.

18. « Pontifex vero ad patriarcham Ignatium scripsit, rogans eum, ut aliquem mitteret suo nomine in Urbem Romam, ut per eum discere posset, quomodo res se haberet de schismaticis illis. Quod patriarcha Ignatius facere non tardavit, sed misit Lazarum monachum et confessorem una cum litteris, qui rem omnem de Gregorio recte noverat, et Pontificem de singulis edocuit. Quapropter Pontifex et ipse damnavit eodem modo quos Ignatius damnaverat, tanquam schismaticos. Sed beato papa Leone vita functo, iterum illi Benedicto papæ successori molestias intulerunt. At Benedictus sanctissimus, re iterum diligenter examinata, eorum damnationem cum Ignatio confirmavit. Qui deinde Photio cuidam schismatico ab Ecclesia Constantinopolitana, et in dignitate constituto inhærentes, et ejus favore utentes apud Bardam principem et avunculum Michaelis imperatoris, qui et ipse arguebatur a patriarcha Ignatio turpis incestus gratia, Ignatium ipsum e patriarchali sede violenter ejiciunt, multas calumnias adversus eum fingentes, ut imperatorem ipsum ita subduxerint, ut Photium pro Ignatio in patriarchali sede collocarit a schismaticis electum, et a damnato Gregorio eo die ordinatum. Quando pontifices ipsi, et insigniores ex sacerdotibus, et quicumque in Ecclesia potiores erant, segregati sunt propter illegitimam intrusionem schismatici Photii, inter quos etiam ipse fui minimus omnium. Deinde vero multos ille ad se convulsit, alios quidem perterrefaciens, alios vero male tractans, alios muneribus decipiens. Chirographum præterea propria scripsit manu, nunquam se adversus Ignatium, nec eos qui ab illo fuerant ordinati, aliquid mali tentaturum. Nec deinde magnum temporis spatium intercessit, et nulla habita ratione proprii chirographi, in celebri templo sanctorum Apostolorum conciliabulo congregato, depositione et anathemate patriarcham Ignatium damnat mœchus ipse et adulter Photius.

19. « Deinde vero suam iniquitatem ex superabundanti confirmare volens, ad vestram Urbem Romam, et tunc temporis Pontificem Nicolaum misit episcopos cum litteris imperatoris, et petiit ab illo legatos mitti ad Constantinopolitanam Ecclesiam, qui perpenderent, quæ ipse contra Ignatium gesserat. Quod factum est. Missi enim sunt Rodoaldus et Zacharias cum commendatitiis litteris ad Michaelem imp. et Photium. Legati itaque cum Constantinopolim venissent, congregata est Synodus, et legati subducti quidem a Photio muneribus, minis vero ab imperatore, nihil fecerunt eorum quæ ipsis fuerant mandata, sed potius Ignatium damnarunt ; Photium vero contra, præter Pontificis mandatum in patriarchali sede confirmarunt ; et ita ad Apostolicam Sedem cum litteris imperatoris et Photii sunt reversi. Quando scilicet zelo quodam motus monachus ille Theognostus, qui est archimandrita, clam etiam ipse sub mentita laicali veste Romam proficiscitur, et sanctissimum Nicolaum papam de his omnibus docet quæ adversus Ignatium gesta fuerant. Quapropter Pontifex congregata Synodo, suos legatos Rodoaldum et Zachariam damnavit, quod fecissent præter illa quæ sibi fuerant demandata. Aliam item Synodum congregat, et Photium mœchum et invasorem anathemate damnat, Ignatium vero contra patriarcham Constantinopolitanum litteris suis declarat, necnon quæcumque gesta fuerant, tum Michaeli imperatori, tum Photio aperte significavit.

20. « Cum vero post Michaelem ad Basilium imperii sceptrum devenisset, divino zelo motus ille, acta, quæ in Urbe Roma a papa Nicolao gesta

sunt de Photii ejectione, et de Ignatii restitutione confirmavit, et Ignatium ab exilio revocavit, et Photium a patriarchali sede ejecit, et ab utraque parte, Ignatii videlicet et Photii, legatos una cum litteris suis ad Apostolicam Sedem destinavit, mittens præterea figmentum illud Photii pseudosynodi adversus Nicolaum papam, qui inventus est a legatis vita functus. Hadrianus vero Nicolao cum successisset, ostensa sunt illi quæ missa fuerant. Iterum igitur Hadrianus papa localem Synodum congregavit, et eadem quæ beatus papa Nicolaus adversus Photium decrevit; et cum elegisset pios viros, Constantinopolim misit, et Œcumenica Synodo congregata, præsentibus etiam legatis Orientalium sedium, iterum sententia promulgatur adversus Photium, quod ut mœchus et adulter Ecclesiam Constantinopolitanam invaserit. Quapropter deponitur et anathemate damnatur, et Ignatius restituitur. Nec tamen propterea Photius quietem habuit, sed iniquos homines et maleficos et deceptores congregavit, et calumnias falsas fingendo, non destitit quousque beatissimum Ignatium vitam misere relinquere procuravit. Neque hoc solum, sed etiam dum jam Ignatius in propria sede resideret, Photius ab Œcumenica Synodo damnatus et anathematizatus, in Constantinopolitana diœcesi varias habuit ordinationes. Quinetiam cum militari manu, sicut quondam impius ille Macedonius, in sanctam Dei Ecclesiam prosiliit, dum nos comministri sacrum in celebri templo sanctæ Sophiæ faceremus. Qui cum vidissemus Photium ita impudenter in Dei tabernaculum ingredientem, relicto imperfecto sacro, aufugimus.

21. « Photius vero sacerdotes Domini et comministros nostros, magna vi et multis verberibus vel invitos ad se convulsit. Ego vero et qui mecum erant, episcopi, presbyteri et diaconi, et omnes per Occidentem et Orientem præpositi monachorum et quietam vitam agentes, infinitus videlicet numerus, divina gratia inconcussi permansimus, quamvis neque antea neque postea Photio communicavimus, qui cum illegitime (ut dictum est) Ecclesiam invasisset, dubitationem multis injecit dicentibus, quod hunc, Photium videlicet non recipimus, nisi illum confirmaverit Romæ Apostolica Sedes : quod cum ille didicisset, simpliciores ita decepit. Paulum enim et Eugenium episcopos a Joanne papa ad Ignatium patriarcham missos, ut cum illo de rebus Bulgarorum provinciæ agerent: qui cum invenissent, quod beatus Ignatius jam demortuus erat; Photius illos muneribus corruptos decepit, et imperatoris minis coegit, ut dicerent coram omni clero et episcopis, et reliquo populo, quod contra Ignatium a Joanne papa essent missi, ut illum anathemate damnarent, et Photium patriarcham promulgarent. Quapropter plerique comministrorum nostrorum sunt decepti. Ille vero etiam vestram Apostolicam Sedem fraudibus eludere volens, litteras composuit nomine Ignatii patriarchæ et comministrorum ejus, quibus orabat beatitudinem Apostolicæ Sedis, ut Photium reciperet, et has litteras ad nos miserunt. Quapropter Petrus presbyter a vobis in urbem regiam cum venisset cum Paulo et Eugenio, Photium ab Apostolica Sede receptum promulgarunt.

22. « Hinc capta occasione, etiam politicas curas in se suscepit, et ita regiam potestatem usurpare contendebat. Abbatulum enim quemdam ignobilem et humilem atque maleficum sibi familiaritate conjunxit, cujus pater Santabarenus cognomento dicebatur, Manichæus quidem secta, et veneficus professione, qui cum agnitus esset et capi dubitaret, ad Bulgaros confugit adhuc impietatis morbo laborantes, ubi ille Christianorum fidei abrenuntiavit. Hujus itaque filius Abbatulus prædictus Constantinopoli adhuc juvenis manens, traditur Studitarum monasterio a Barda Cæsare, et ibi alitur. Cum vero ad perfectam venisset ætatem, et omnem iniquitatem calleret, adhæret Photio suo simili, quem Photius sacerdotem ordinavit in priore illa sua intrusione ad patriarchalem dignitatem. Cum vero Photius a patriarchali sede fuisset ejectus post Œcumenicæ Synodi promulgationem, Santabareni filius prædictus Abbatulus suggerit Photio, ut aliquem inveniret domesticorum imperatoris : affirmabat enim per hunc iterum Photium se posse restituere. Inventus itaque Nicetas cognomento Plorans, qui multis muneribus deceptus, quæ a Santabareno venefico magica pocula et esculenta fuerant parata apponens imperatori, facit ut Photius ille exosus amicus videretur, et sanctissimo Ignatio patriarchalem sedem tenente, Photium ad palatium revocavit ex eo loco qui Augustus dicitur, et in palatio contubernalem Photium habebat, ut Photius magis esset patriarcha quam Ignatius ipse, licet in patriarchali sede ipse Ignatius resideret. Quapropter (ut supra diximus) ordinationes habebat, et ita imperatorem adversus Ignatium irritavit, ut ei vitam male abstulerit.

23. « Qui cum ita male fuisset mortuus, statim Photius ejusdem sedem occupavit, secum habens Santabarenum illum, quem imperatori familiarissimum reddidit, et Euchaitarum episcopum constituit; insignia etiam monasteria in aliis diœcesibus constituta et aliis episcopis subdita, ab illis abstulit, eaque tradita Santabareno, ut illa Euchaitarum Ecclesiæ aggregarentur, et episcopi in illis a Santabareno ordinarentur. Santabarenus præterea iste una cum Photio adversus piissimum imperatorem nostrum Leonem, qui nunc rerum potitur, malum consilium iniit, et ejus patrem Basilium adversus eum irritant, affirmantes Leonem insidiari et adversari paternæ voluntati. Cum vero insanabili morbo laboraret Basilius, et jam morti propinquus esset, putaverunt, quod illo volente, et filio jam procul absente, facile ipsi imperium obtinerent, ut per se, vel per alium quem vellent, illud administrarent. Sed Dei providentia non permisit eorum iniquitatem impleri. Licet enim Leo filius a patre Basilio inter privatos homines habe-

retur, quinimo carcere detineretur custoditus, post patris obitum ad imperiale solium evectus est. Qui Photium quamprimum ejecit, tanquam multarum iniquitatum auctorem. Nos vero qui illi non obediebamus, et præterea multa mala passi sumus, illis miseriis idem Leo imperator liberavit.

24. « Quoniam vero scimus quod a vestra Apostolica Sede corrigi et juxta canones corripi debemus, hac de causa humilibus his nostris litteris tuam oramus venerabilitatem, ut misericorditer nobiscum agas, cum populo videlicet qui non sine rationabili causa Photii ordinationem recepit, ut ne qui Apostolicæ Sedis legatos Rodoaldum et Zachariam, qui initio Photium confirmarunt in Constantinopolitana sede, deinde Eugenium et Paulum, qui secunda vice cum Photio communicarunt, excepit, una cum Photio interitu damnetur, nec alius infinitus numerus ab Ecclesia pellatur. Hoc enim facere consuevit Ecclesia. Œcumenica enim Synodus quarta Dioscorum iniquitatis principem et auctorem, Flaviani interfectorem beati videlicet patriarchæ Constantinopolitani, damnavit ut homicidam et hæreticum, ut qui ausus est sanctissimo papæ Leoni excommunicationem irrogare: eos vero, qui a Dioscoro fuerant ordinati, vel lapsi fuerant, cum tamen pietatis sectatores fuissent, per pœnitentiam illos suscepit. Nicæna etiam septima Synodus auctores hæresis Iconomachorum damnavit, illorum vero sequaces per pœnitentiam admisit. Quapropter docet etiam tuam singularem virtutem, Photium quidem tanquam ab initio schismaticum, et a schismaticis illegitime ordinatum, et propter alia multa quæ operatus est mala, expellere: eos vero qui ab ipso decepti sunt, misericorditer cum illis dispensari rogamus, ut Ecclesiæ Constantinopolitanæ pax et tranquillitas ita restituatur, et non alii quidem [1] Apollo, alii Cephæ sint, et alii Pauli, et sic unum corpus Ecclesiæ dividatur, sed omnes unanimes, tanquam unum caput habentes, Christum Deum et Salvatorem omnium nostrum, omnes communiter illi laudes offeramus, et ejus præcepta similiter prædicemus, neque propter unum hominem peccatorem tantus numerus pereat.

25. « Nos enim (ut diximus) imperatorum Christi dilectorum nutu Constantinopolim venientes, dum multi nos ad communionem impellunt, et juramento affirmant se ab Apostolica Sede dispensationis indultum obtinuisse, ut absque impedimento sacerdotalem dignitatem exercitare possent: nullo tamen pacto illis fidem adhibuimus, a tua sanctitate expectantes aliquid firmi et certi. Hoc autem ausim affirmare, o venerandum caput, Deum adhibens testem, quod nullus eorum qui cum Photio communicarunt, propria id fecerit voluntate, sed potius principum violentia. Quapropter tuam rogamus beatitudinem, ut populum (parum abest) desperatum misericorditer suscipias. Rogat te Petrus, cujus Sedem administrandam obtines, qui ab omnium Domino edoctus fuit [1] septuagies septies ignoscere, etiam iis qui scienter deliquerint. Exaudi nos, ut etiam tu a Deo benignitatem desuper obtineas, et longo tempore Ecclesiam Apostolicam regere valeas precibus sanctissimæ Dei Genitricis, cælestium Potestatum, Apostolorum, prophetarum, martyrum, confessorum et omnium sanctorum. Amen ». Hactenus ille. Desiderantur Leonis litteræ eodem tempore (ut superius dictum est) Romam ad eumdem Pontificem missæ. Nam post hæc subjiciuntur in dicto Codice litteræ Stephani papæ ad eosdem episcopos redditæ, quæ sic se habent:

26. « Stephanus episcopus, servus servorum Dei, universis episcopis et reliquis clericis, etc.

« Catholica Christi et Dei nostri Ecclesia fundata super firmam petram, Apostoli videlicet Petri confessionem, licet plurimis tempestatibus et fluctibus agitetur, nihilominus confirmatur et augetur. Nec mirum, si humani generis hostis membra Ecclesiæ tentare aggreditur, qui caput ipsum Dominum nostrum JESUM Christum tentare non dubitavit. Nec igitur mirum, si Photium satis exosum ab Ecclesia damnatum ejecistis, qui salutiferam Domini crucem ita delusit, per quam videlicet venerandam crucem omnia dona sacerdotalis ministerii perficiuntur, et sancti baptismatis lavacrum sanctificatur. Prædictus itaque Photius laicus homo, si regiam viam ambulasset, et decretis sanctorum Patrum inhæsisset, ad tantam insaniam nunquam devenisset. Quapropter qui Christi humilitatem, venerandam scilicet crucem contemnunt, percussi sunt tanquam [2] primogenita Ægypti; tunc enim Israelitarum primogeniti cum essent signati, servati sunt ac custoditi; quid vero erat ille sanguis agni in limine Israelitarum, nisi crux passionis Christi, quæ in frontibus fidelium imprimitur? Quicumque igitur salutarem crucem parvipendit, Evangelico ense interimitur.

27. « Sed de Photio quidem ita vos scripsistis, illas vero imperatoris litteras cum legissemus, easdem a vestris procul abesse comperimus. Ita enim se habebant, quod Photius quietam vitam elegit. Quapropter in dubitatione versamur. Multum enim interest, abrenuntiasse, et expulsum esse. Nos igitur absque diligenti inquisitione qualecumque judicium proferre non possumus. Quapropter nunc sententiam prorogavimus. Et opus est utriusque partis religiosissimos episcopos mitti, ut perpensa omni dubitatione, et veritate utrinque manifestata, dicere possimus quod Deus voluerit. Romana enim Ecclesia instar speculi et exemplaris reliquis Ecclesiis constituitur. Et quodcumque definierit, in sempiternum manet incorruptum, et hac causa sententias magna cum inquisitione ferre decet ». Hactenus ad episcopos Stephanus papa.

28. Ita quidem magna consideratione suspen-

[1] 1. Cor. I.

[1] Matth. XVIII. — [2] Exod. XII.

dit judicium. Etenim si acquievisset papa iis quæ scripta erant ab imperatore de Photio sponte se abdicante, ejus sessionem illegitimam quodammodo probasse videri potuisset. Cæterum nullus esse poterat locus renuntiationi, ei qui nunquam legitime sedisset : nemo potest dimittere quod non habuit, sed ejiciendus ut latro qui non sua diu mala fide possedit. Ne igitur probasse eo modo Stephanus Photii restitutionem videri posset, non renuntiationem illius, sed ejectionem potius tam ab imperatore, quam ab episcopis exspectat audire.

Vides igitur quanto pondere Sedis Apostolicæ judicia suspendantur, cujus sententiæ leges sint atque decreta sancita perennia ? Ita actum cum episcopis : cæterum quod petebatur, ut dispensaretur cum Stephano germano imperatoris, qui subdiaconatum suscepisset a Photio, dispensatum fuisse, et ut oportuit rei consultum ab ipso Romano Pontifice existimandum : nam ille sedisse, atque cum ipso idem Stephanus papa communicasse invenitur.

29. *De fine Photii et ejus scriptis.* — Ejectus autem hoc anno (ut audisti) penitus Photius, nec amplius restitutus, sed in monasterium relegatus, quando obierit, quomodove diem extremum clauserit in obscuro est ; idque dolo schismaticorum, ipsum auctorem ductoremque suum mire colentium. At quid insuper iidem ipsi schismatici? Quod autem scirent ex Synodalibus scriptis sub Pontificibus Nicolao, Hadriano, aliisque monumentis rerum gestarum S. Ignatii adversus ipsum, vel aliorum valde perstringi Photium, atque adeo verberari, ut puderet ipsos eum sequi magistrum atque auctorem schismatis ; quid egerunt? Silentio ea omnia quæ transacta sunt inter Ignatium atque Photium, obruenda putarunt, statuentes, scripta illa omnia aboleri, idque iterata sæpe in ipsa Ecclesia Constantinopolitana adversus transgressores sententia anathematis. Quod testatus est Marcus Ephesius in Concilio Florentino, his verbis[1] : « Tempore ex eo in Constantinopolitana Ecclesia hucusque solet celebrari, videlicet : Quæcumque in SS. patriarchas Ignatium et Photium scripta vel dicta sunt : Anathema sunto ». Hæc Ephesius.

30. At Deus nolens oblivione deleri ipsa vetera monumenta, quibus adeo egregie Photius suis coloribus pingitur, non sivit ea penitus perire, sed in hanc usque diem magna ex parte integra conservavit, quæ modo in lucem prodita accepisti ex ipsis Græcorum fontibus, præter illa quæ ex Latinis sunt superius recitata. Cæterum attende fatuitatem in tanta calliditate Græcorum schismaticorum. Qui sua ipsorum constitutione dum convellere conantur quæ in Ignatium atque Photium scripta essent, plane utriusque scriptiones condemnant. Si enim quæ in sanctum Ignatium sunt scripta, rejicienda esse definiant, plane scripta Photii esse abjicienda consentiunt. Contra vero si quæ contra Photium essent edita, explodenda esse sanxerunt, utique omnes sancti Ignatii lucubrationes oportuit ipsorum sententia esse proscriptas, male ipsi merentes de tanto suo patriarcha, quem iidem ipsi cæterique omnes Orientales ut sanctissimum colunt. Sic sunt opera impiorum schismaticorum et hæreticorum, ut suæ ipsorum sententiæ obliquitate damnentur.

31. Sed quanam æquitate, pari sententia quæ contra Photium et quæ contra sanctum Ignatium essent scripta censentur, cum alter eorum ab ipsis et universa Catholica Ecclesia colatur ut sanctus, alter vero secus ? Ita illi in gratiam Photii omnia convertentes quem haberent auctorem schismatis, quæcumque contra illum conscripta fuissent, quibus non ipsius Photii tantum scelera scriberentur, sed cum illis sua ipsorum levitas in talem hominem sequendo, argueretur ubique ac semper abolenda, iterato annis singulis anathemate, censuere. Lucratus tamen ex hoc illud fuisse videtur homo nefarius, ut sui ipsius obitus, quo auctor schismatis schismaticis sui similibus, apostaticisque junctus est angelis, qualis fuerit, nusquam invenire potuerimus, qui si clarus extitisset et non tenebrosus, certe discipulorum præconiis orbi universo innotuisset, sicut ipsius per eos prædicati ubique inveniuntur errores. Hactenus de rebus quæ spectant ad Orientalem Ecclesiam : ad ea vero quæ sunt Romæ gesta, se convertat oratio.

32. *Ex cœmeterio Viæ Salariæ translata in Urbem corpora SS. martyrum miraculis coruscantia.* — Hoc eodem anno, die decima septima Januarii, quarta Indictione, primo nondum impleto anno Pontificatus Stephani papæ, facta est ab eodem Pontifice solemnis translatio corporum SS. martyrum Diodori, Mariani, et aliorum plurimorum martyrum ex cœmeterio viæ Salariæ in Urbem. Hi enim martyres cum olim convenissent ad venerationem Chrysanthi et Dariæ recentium martyrum frequenti cœtu, occlusa a Gentilibus per parietem janua, ipsi quoque pari martyrii corona decorari meruerunt, sub Stephano primo Romano Pontifice. Cumque ad præsentem annum eorum sacræ reliquiæ latuissent, Dei providentia factum est, ut eædem divinitus revelatæ fuerint huic Stephano sexto papæ, cujus diligentia effossæ et erutæ, solemni pompa translatæ sunt in Urbem. Hujus quidem rei gestæ historia tunc scriptis diligenter commendata, Dei beneficio ad nos usque integra perseverat, ex qua ea tantum quæ ad inventionem atque translationem pertinent, hic describenda putavimus, quæ sic se habent[1] :

33. « Hic thesaurus in paradiso collocandus, iniquissimi Cæsaris perfidia montium ruina absconditus per plura latuit tempora. Et licet a plurimis sit exquisitus Pontificibus, a nullo tamen reperiri potuit. Sed omnipotens Deus, qui immutabilis perseverans, mutabiliter dispensat tempora, suorum martyrum gloriam revelare voluit sacris

[1] Conc. Flor. sess. vi. Ferrar. habita.

[1] Apud Sur. die xvii Jan. tom. i.

fidelibus. Unde sanctum Stephanum suæ sanctæ præfecit Apostolicæ Ecclesiæ. Cujus ad hoc inspiravit animum ardore mirabili, ut tantorum sanctorum quærere aggrederetur thesaurum ruina obrutum. Hic igitur fossores advocat, et benedictione munitos, ubi et qualiter fodere debeant, instruit. Reliquit fossas quas prædecessores sui plurimi plures fecerant, et ostendit eis locum ubi fodere debeant, quem ei revelatum divino affamine non ambigimus. Incipiunt fossores terram egerere, sed plus omnibus ipse insistit Deo digno operi. Nam illi fodiunt manibus : hic Deo dignus orat precibus. Illi quærunt fodienda, hic orando invenit.

34. « Hoc quis ambigat divina factum providentia ? circa primi namque Stephani martyris tempora, cum ipse Romanorum gubernaret Ecclesiam, hæc in Christi martyribus persecutio exorta est ; et sexto Stephano Romanæ præsidente Ecclesiæ, ipsorum facta est inventio. Ille itaque martyrii coronatus est gloria ; hic omnium virtutum redimitus est diademate. Circa illius tempora cœtus sanctorum per diversa tormenta ad cælorum gaudia angelicis choris aggregatus est ; hujus temporibus per ejus sacræ doctrinæ documenta plurimi quotidie eruditi ad virtutes convertuntur a vitiis. Illius inquam exemplo plures coronam consecuti sunt martyrii ; istius exemplo plures bonis operibus locupletati, ad paradisi mœnia festinant, diversis virtutibus adornati. Ab eo constituti sunt, qui sanctorum triumphos scribendo innotescerent posteris ; ab hoc statuti sunt, qui quæsitos et inventos prodant venerationi fidelium.

35. « Invento igitur sacratissimo thesauro nullis copiis coæquando, ipse prior accinctus cryptam ingreditur, et stipatus diversis venerabilis sacerdotii gradibus, ac cœtu populi Orthodoxæ fidei, Deo dignas laudes cum exultatione referens, inter ruinas et lapidum congeries propriis cœpit manibus omni mundo venerabiles margaritas legere de sanct. corporibus ; nec cessavit suo sancto studio, donec omnia fragmina artuum a ruinæ segregaret congerie. Collectis itaque artubus, per dies aliquot, propter maximam ruinæ montium congeriem, tanti odoris nectar inerat in loco, ut omnes reficeret qui aderant. Quamobrem fossores magis ac magis labori operam dare exardescebant, lassitudinis et corporei alimenti immemores. Nocturno siquidem tempore angelicæ voces in crypta audiebantur et psalmodiæ hymnizantium, tantusque splendor illam illustrabat, ut nullus auderet nocturno tempore accedere.

36. « Peracto autem opere, idem sanctissimus papa litaniam indixit, et congregato omni cœtu cleri et populi Romanorum civium, discalceatus pedibus, cum lampadibus, et crucibus, omnique apparatu Ecclesiastico adveniens, in feretris cum psalmis et canticis spiritualibus sanctorum corpora introduxit in Urbem, ipseque prior incedens, et feretrum propriis distans humeris, cum exultatione et jubilo, sub die decimo sexto kalendarum Februariarum, anno Incarnationis Domini nostri JESU Christi octingentesimo octogesimo sexto, Pontificatus vero sui anno primo (nondum exacto), imperii autem domini Caroli excellentissimi Augusti anno sexto (quinto), Indictione quarta. Quorum in Lateranensi palatio aliquos, majorem partem apud Ecclesiam quam idem jam ruinæ proximam a fundamentis renovaverat, quæ ad Apostolos dicitur, alios per diversos cardinales titulos condidit digna honorificentia, alios etiam circumquaque per diversa largitus est monasteria, ubi plurimis hodieque coruscant miraculis, ad laudem et gloriam Domini Dei et Salvatoris nostri JESU Christi, cui est honor et gloria in sæcula ». His vero ista mox subjiciuntur ab eodem auctore conscripta :

37. « Sanctorum Diodori et Mariani sociorumque suorum revelationis tempore, quæ Deus dignatus est miracula ostendere, operæ pretium dicere duxi. Erat igitur vir quidam illustris et genere et nomine, Franco, quem dominus Stephanus sanctissimus papa fossoribus præesse instituit, ut et operi admoniti ardentius insisterent, et de invento cælesti thesauro ipsius sollicitudine vel quidpiam fraudare nequirent. Quo narrante sub protestatione divina, didici quæ dico. Cum propter inæstimabilem scopulorum ruinam sanctorum fragmina gravi labore legerentur, per dies plurimos tanta inibi fragrantia inerat, ac si lapidum congeries in rosarum flores ac liliorum inæstimabilem multitudinem verteretur. Hic pudentiori consilio lampadem aqua plenam, desuper oleo modico misso vix ad crassitudinem unius digiti, accendi in crypta præcipit, quatenus lumine locus non indigeret, qui tanto odore fragrabat. Accensa igitur lampas continuis septem diebus ac noctibus semper arsit, ut nec oleum deficeret, nec ejus flamma ullo ventorum flamine exstingueretur. Quibus indiciis manifeste datur intelligi, quanta gloria digni habeantur in cælis, quorum fragmina artuum inter ruderum cœnum talibus virtutibus coruscant.

38. « Prædictus autem vir cum die quadam opportuno commodo, aliquantum decrevisset abesse, quem fidelem sibi arbitrabatur Adalfredum quemdam sua vice, donec rediret, operi præfecit. Sed hic sacerdotis cujusdam nomine Albini exhortationibus suasus, de inenarrabili thesauro sanctorum artuum partem quamdam furatus est, non ob sanctitatis venerationem, sed pro lucri venalis amore, prout res gesta demonstrat. Hic redeunte domino, licentiam petiit propriam domum revisendi, volens furtum quod fecerat, suo domino nesciente, abscondere. Sed domum veniens, scrinio furtum reposuit et celavit. Nocte autem eadem gravi languore percussus, cœpit tremere, et toto corpore emortuo, acerrime vexari, et quantum poterat balbutire, reum se in sanctos clamabat, nullum cibum nullumque potum appetens, somni nunquam sopore vel ad momentum quiescens. Cumque per aliquot dies semivivus commissum lueret et

omnibus horis mortuus crederetur, tandem clamare cœpit seniorem ex nomine.

39. « Cui cum nuntiatum fuisset, compassione motus, ad visitandum eum profectus est supra memoratus Franco. Venit igitur ad domum, in qua semivivus jacebat languidus ; quam cum ingressus fuisset idem Franco, mox ut eum æger conspexit, qui ab omnibus exanimis putabatur, sub celeritate surgens, prostravit se ad pedes ejus, et furtum quod sanctorum de artubus persuasus fecerat, anxius prodidit. Cumque interrogaretur, an se convalescere posse speraret, ait : Ad hoc mihi aliquantæ induciæ concessæ sunt, et spatiolum vitæ præstitum, ut tuis reddam manibus, quod furari reus ausus sum. Nam duos reverendissimos viros in vestibus albis vultu terribili ad me venisse conspexi et ut eorum corpora redderem, aut quomodo ea auderem contingere, acerrime cœperunt exigere. Quod cum nimio terrore emortuus negare vellem, et eorum me nunquam corpora tetigisse assererem, his qui adstabant dixerunt : Findite eum a vertice usque ad pedes, et de occultis ipsius abditis ossa nostra abstrahite. At ii evaginato gladio imminentes, caput, gulam, pectus, ventrem, et ilia findentes, hinc inde trahere me cœperunt, sola dorsi spina cum cervice et occipitio scissa non est. Tenuerunt etiam cor, et stringentes illud, acerrime me cruciabant. Quoties autem cor quantulumcumque relaxabant anhelitus reddebatur, et respirare mihi modicum dabatur : quoties vero cor tenebatur, moriebar inter manus eorum ; et de pectore meo ossa quæ male suasus rapui, omnium gemmarum fulgore splendidiora trahebantur ; et ita per continuos hos septem dies punior similiter et per noctes. Modo vero priori fissura juncta, retro per occipitium et cervicem et dorsi spinam findendus sum, quamobrem nullo modo me evasurum scio, quia ad hoc tantummodo relaxatus sum, ut hæc proderem, et quod furto rapui redderem.

40. « Hæc dicens accessit ad arcellam, in qua sanctorum pignora absconderat, quam ita clausam reperit, ut nisi securi incisa, nullo modo aperiri posset. Quod ideo factum credo, ne vas, in quo sanctorum pignora celata fuerant, alio usui deinceps habile aptaretur. Reddito igitur furto, et impetrata a seniore venia, cœpit cum lacrymis et gravi gemitu coram ipsis pignoribus petere indulgentiam. Et ut citissime de domo ejus deducerentur, obnixe poposcit. Quæ cum educta essent, ille ad lectum rediens, continuo se findendum exspectabat. Sed omnipotentis Dei misericordia, qui in sanctis suis mirabilis est, et neminem perire, sed omnes vult salvos, ultra eos quibus ad puniendum datus fuerat, non vidit, sed ab ipsis venerabilissimis viris commonetur, ut hæc palam nuntiet, et ulterius de eorum corporibus nihil præsumat attingere. Post hæc vero cœpit cibum quærere, qui continuos septem dies nullo alimento percepto, continuatim sub tanta angustia languerat. Et post paucos dies pristinæ est sanitati redditus. Verum ne quis hæc me arbitretur fingere : in veritate fateor, ipso Francone sub protestatione Domini JESU Christi nominis narrante, audivi ». Hæc auctor.

41. « Cujus etsi nomen non prodatur, non alius mihi videtur, quam Anastasius Bibliothecarius hujus pariter temporis historicus, qui (ut diximus) ejusdem Stephani papæ res gestas conscripsit ; sed eædem nobis haud integræ conservatæ, quæ decurtatæ in multis habentur : nam inter alias desideratur mentio de inventione eorumdem SS. martyrum, quæ cum inibi scripta esset, excisa pagina, ex ea hæc tantummodo reliqua remanserunt : de locis in quibus eædem sunt collocatæ sacræ reliquiæ, quæ totidem ferme verbis in Vita ejusdem Stephani papæ scripta reperiuntur, ut superius notata leguntur, nimirum : « Alios martyres per diversos cardinales titulos, alios etiam circumquaque per diversa largitus est monasteria, ubi plurimis coruscant miraculis ; maximam vero partem digna honorificentia collocavit apud Ecclesiam quæ Apostolorum dicitur. Hanc senio consumptam et ruinæ proximam idem sanctissimus papa a fundamentis renovavit ». Hæc ibi. Eam vero esse Basilicam sanctorum Philippi et Jacobi Apostolorum, idem auctor Anastasius ibidem paulo superius ita declarat : « Ecclesiam beatorum Apostolorum Jacobi et Philippi, quæ nimio senio consumpta, ruinæ proxima erat, a fundamento renovavit, quam collato calice et patena aurata, suo nomine græcis et latinis litteris inscripta ornavit : contulit et cortinam lineam, et vela tria serica in circuitu altaris ». Hæc ibi. Ad postremum illud non prætereat, hunc Stephanum (siculi est) a citato auctore dici sextum, et non quintum ordine Romanum Pontificem, ut intelligas, ab antiquis Pontifices ejus nominis bene esse numeratos.

Anno periodi Græco-Romanæ 6379. — Anno Æræ Hispan. 924. — Anno Hegiræ 273, inchoato die 8 Junii, Fer. 4. — Jesu Christi 886 — Stephani VI papæ 2. — Caroli Crassi imp. 7. Leonis Sapientis imp. 1.

1. *Obitus Basilii Macedonis.* — A num. 1 ad 15. Basilius Macedo « imperii rebus optima ratione dispositis, designatoque successore, necnon singulis consentanea ratione solertique consilio constitutis, tandem febris ardoribus violentiori æstu ejus omnem vitalem humorem exhaurientibus ac consumentibus, vita excessit, cum imperasset cum Michaele ejus decessore annum unum, alios vero decem et novem solus rerum summam præclare administrasset; cum, civilibus optime constitutis, ipsa quoque armata militia præclare effulsisset, atque ita imperii fines produxisset, injuriamque ac vim a subditis omnibus longe repulisset, ut et merito Homericum illud optimi regis in eum quadret elogium :

Utrumque rex bonus, et fortis bellator,

inquit Porphyrogenneta in ejus Vita, quæ Baronii tempore non extabat. Diem ejus emortualem non memorat doctissimus imperator, sed ex iis quæ in morte *Leonis Sapientis* ejus filii et successoris dicemus, eum die prima Martii naturæ debitum solvisse constabit; de anno enim inter omnes convenit. Baronius num. 8 negotiorum mole oppressus refert locum Adhemari monachi in suo Chronico, ubi Basilium imp. de ejus victoriis Bulgaricis et in Deum pietate valde laudat. Verum loquitur Adhemarus de Basilio Porphyrogenito victoriis Bulgaricis inclyto, ut suo loco videbimus, non vero de Basilio Macedone, cum quo Bulgari pacem habuere.

2. *Menologium jussu Basilii Porphyrogenniti compositum.* — Menologium vero jussu Basilii imp. conscriptum, cujus Baronius num. 14 meminit, ejusdem Basilii Porphyrogeniti, qui sæculo sequenti imperavit, non Basilii Macedonis mandato elucubratum. Nam, ut notavit Allatius Basilius in Menologii proœmio, Porpyrogenitus ita describitur: « Rex totius terræ sol, rubra Basilius alumnus purpura »; Basilius autem Macedo cognominatus, *Porphyrogenitus* nullo modo dici potest; cum nec patre natus imperatore, nec editus sit in thalamo, cui nomen Porphyra. Præterea in eo Menologio mentio fit sanctorum qui longe post Basilium Macedonem vixerunt, et de sancta Theodora Theophili uxore, ac sancto Josepho cantore in eo habentur, quæ Basilius Macedo utrique sancto coævus non dixisset. « Paulus V Pont. Max. hunc librum Constantinopoli ad Ludovicum Sfortiam Mediolani ducem allatum, deinde servatum apud Sfondratorum familiam a Paulo S. Cæciliæ cardinali Sfondrato sibi dono datum in Bibliothecam Vat. inferri jussit anno MDCXV, Pont. XI, inquit Allatius, qui addit, exemplar illud integrum non esse, sed complecti duntaxat ejus partem, quæ sex priores menses, sive ab initio Septembris ad finem Februarii complectitur. Partem illam Arcudius latinitate donavit, et Ughellus ejus versionem sexto Italiæ sacræ tomo subjecit. Allatius et Ughellus, ubi posterius semestre delitesceret ignorabant. Sed postea Henschenius illud reperit in monasterio Cryptæ-Ferratæ, ut ipsemet in Prolegomenis ad Vitam sanctæ Eudociæ martyris Helpoli in Phænicia Libani, ad diem primam mensis Martii his verbis commendavit : « In monasterio Cryptæ-Ferratæ asservatur, Basilii Porphyrogeniti nomine inscriptum, ejus qui cum fratre Constantino a Joanne Tzimisce in consortium adscitus imperii, quod antea Romanus horum pater, avusque Constantinus, Leonis Sapientis filius, nepos Basilii Macedonis tenuerant ». In calce mensium Martii, Aprilis et Maii, idem Henschenius quæ ad illos menses pertinent publicavit, ita ut præter menses Junium, Julium et Augustum, jam egregium illud opus lucem viderit.

3. *Basilii Maced. capita Commonitoria* LXV. — Cæterum extant *imp. Constantinopolitani Basilii Macedonis capita Commonitoria sexaginta quinque ad filium imp. Leonem cognomine Philosophum*, quæ edita sunt una cum Agapeti diaconi commonitione simili ad imp. Justinianum, græce et latine, præ cæteris accurate a Bernardo Damke Hamburgensi, Basileæ anno MDCXXXIII, in 8 et notis illustrata. Baronius anno DXXVII, num. 4 et seqq. *Agapeti* diaconi commonitionem latine exhibet.

4. *Stephanus Basilii filius imp. fit patriarcha Constantinop.* — A num. 15 ad 32. *Basilius* Macedo liberos tres reliquit, *Leonem* vulgo Sapien-

tem dictum, *Alexandrum* et *Stephanum*, et Leo qui jam imperii collega erat, patri successit. « Stephanus autem ejus frater syncellus erat cum Photio patriarcha ab eo educatus et eruditus », inquit Leo Grammaticus, seu, ut habet continuator anonymus Theophanis « cum Photio patriarcha versabatur, sub cujus educabatur ac erudiebatur disciplina ». Subdit idem Leo Grammaticus : « Imperator postmodum Andream domesticum scholarum, una cum Joanne Agiopolita viro litteris præstantissimo, qui etiam cursus publici logotheta extitit, mandavit, qui ambone Ecclesiæ conscenso, et causis in Photium patriarcham lectis, throno abdicare se coegerunt et in Armeniacorum monasterium, Bordi dictum, detruserunt ». Paulo post : « Fratrem etiam Stephanum in patriarchium induxit (sc. imperator) qui imminentibus Christi Natalitiis, patriarcha consecratur a Theophane primæ post patriarcham sedis episcopo (id est, protothrono) et a reliquis præsulibus ». Georgius monachus ait etiam Stephanum *ante Christi Natalem* patriarcham ordinatum. Natus tunc erat *Stephanus* annos circiter sexdecim ; sed ætatis ordinandorum in Ecclesia Orientali non magna ratio habita fuit. *Photius* insidiarum imperatori structarum postulatus fuit, uti narrat Baronius. Auctor additamenti quod Stephani V, vulgo VI, litteris ad imperatorem Basilium græcis annexum reperitur, cujus verba Baronius num. 16 recitat, refert quia a *Photio* Stephanus diaconus consecratus fuerat, tam Leonem imp. quam *Stylianum* cognomento *Mapam*, Neocesariensium in Euphratesina provincia metropolitam, cum cæteris episcopis ad eumdem Pontificem Romanum hac de re litteras dedisse, ibidem a Baronio recitatas.

5. *Photius anno* DCCCLXXXII *mortuus*. — Quoad *Photium*, in hoc secundo exilio vixit is usque ad annum DCCCXCI, quo eum e vivis excessisse colligo ex Breviario græco Synodi Constantinopolitanæ VIII ; in eo enim legitur : « A novem Pontificibus Romanis, Leone, Benedicto, Nicolao, Hadriano, Joanne, Marino, Hadriano III, Stephano et Formoso, anathematis fulmine est ictus. Nec ullus ex iis qui Nicolaum sunt secuti, illos (sc. Gregorium Syracusanum et Photium) absolverunt ». Paulo antea dixerat auctor illius Epitomes : « Photius quadraginta quinque annis ad hodiernum usque diem, a papa nempe Leone (hujus nominis IV), usque ad Formosum, excommunicatus fuit (ab anno nempe DCCCXLVI, quo Ignatius patriarcha dictus est, usque ad annum DCCCXCI, quo Formosus ordinatus est Pontifex Romanus). Nam annos undecim adhuc politicus excommunicatus fuit, quod cum Gregorio Syracusano communicaret, (ab anno nempe DCCCXLVI, quo Ignatius patriarcha dictus, ad DCCCLVII quo e patriarchatu dejectus) ; et alios quatuor supra triginta annos, postquam sacris initiatus est », patriarcha sc. creatus, quod contigit anno DCCCLVII, usque ad DCCCXCI, quo *Formosus* sedere cœpit, et *Photius* ab illo excommunicatus mortuus est. Refertur illud Breviarium Synodi VIII tom. VIII Concil. pag. 1422, et in ejus titulo græco legitur, illud *ad ingressum magnæ Ecclesiæ, seu in porticu perscriptum* fuisse. Si itaque *Photius* jam patriarcha annos XXXIV excommunicatus vixit, naturæ debitum solvit anno DCCCXCI, quo *Formosus* Pontificatum Romanum adeptus est, et anni illi XXXIV absolvuntur. Excommunicatus quidem fuit post suam mortem a successoribus *Formosi* usque ad Joannem IX, ut in eadem Epitome postea habetur, sed anni memorati XLV ad Photium adhuc viventem referendi, non vero ad eum jam demortuum.

6. *Scripta Photii*. — Porro *Photius*, qui schismatis nequissimus auctor fuit, doctrina claruit non vulgari. Composuit *Bibliothecam*, qua libros a se lectos recensuit, eoque pacto multorum fragmenta et excerpta quæ alioquin periissent, ad posteros transmisit. Edidit et *Nomocanonem* Titulis XIV comprehensum, quod canones Apostolorum Conciliorumque veterum, cum legibus imperatorum Romanorum collatos et in unum digestos volumen complectitur. Plures de variis argumentis scripsit Epistolas, a Richardo Montacutio episcopo Norvicensi e secta protestantium publicatas, inter quas eminet ea quam ad *Michaelem* Bulgarorum regem *de Officio principis* scripsit. De aliis ejus operibus legendi Oudinus in Supplem. script. Ecclesiast., et Natalis Alexander Sæc. IX et X, part. 2.

7. *Inventio S. Diodori et aliorum*. — Ad num. 33 et seqq. Surius ad diem XVII mensis Januarii refert Historiam Inventionis *SS. Diodori, Mariani*, et aliorum martyrum, qui sedente Romæ *Stephano primo* sanguinem pro Christo fudere. Horum corpora, cum Stephano V Romanæ Ecclesiæ præsidente inventa fuissent, in Urbem delata sunt, sub die XVI kalend. Februar. « Anno Incarnat. Domini nostri Jesu Christi DCCCLXXXVI, Pontificatus vero sui anno primo, imperii autem domini Caroli excellentissimi Augusti anno quinto, Indictione quarta », ut dicitur in eadem Historia, quam Surius conscriptam putat circa tempora Caroli Crassi, vel Arnulphi imperatoris, et ex qua Baronius deducit, *Stephanum*, qui hoc anno Ecclesiam Romanam regebat, male appellatum fuisse *quintum*, ideoque vulgarem illum errorem corrigendum. Verum hujus Historiæ scriptor longe post hæc tempora vixit, cum currentem annum, qui sextus fuit Caroli Crassi, quintum vocet, et Stephanum papam, qui *quintus* ordine tantum erat, *sextum* nominet. *Stephanus* enim presbyter, qui mortuo Zacharia papa electus est Pontifex, quia subito demortuus nunquam ordinatus fuit, ideoque nec Pontifex Romanus exstitit, ut suo loco diximus. Indeque *Stephanus* alter qui postea Pontificatum Romanum adeptus est, vocatur ab Anastasio *Stephanus II*, alterque Stephanus qui *Paulo* papæ successit, *Stephanus III*, et Stephanus qui hoc tempore Ecclesiam Romanam regebat, vocatur *Stephanus*

quintus a Frodoardo in fragmento de Pontificibus Romanis, a Mabillonio Sæc. III Benedict. part. 2, in lucem emisso; Frodoardus autem, qui anno LXII sæculi insequentis mortuus est, hoc ignorare non potuit. Denique opinio illa Baronii, quam ab Onuphrio in Notis ad Platinam accepit, omnes antiquos scriptores contrarios habet, omnesque Pontificum Rom. Catalogos, in quorum nullo nomen *Stephani* presbyteri, quia nempe tantum Pontifex electus fuit, legitur. Vulgaris itaque ille error amplius non tolerandus.

8. *Lutetia a Normannis obsessa.* — Hoc anno urbs Parisiensis a Normannis obsessa : « Mense Februario », inquit continuator Lambecianus Annalium Fuldensium, « exercitus Orientalium Francorum missus est contra Nordmannos in Galliam juxta Parisios consistentes, qui in itinere propter imbrium inundationem et frigus imminens non modicum equorum suorum perpessi sunt damnum. Cum autem illuc pervenissent, Nordmanni rerum omnium abundantiam in munitionibus suis habentes, manum cum eis conserere nec voluerunt nec ausi sunt. Igitur diebus Quadragesimæ et usque ad tempus Rogationis inani labore consumptis, excepto quod Heimrich (præfectus exercituum imperatoris) quosdam extra munitionem inveniens occidit, equis et bobus plurimis inde sublatis, redierunt in sua. Interea Hugo et Gozilin abbates et duces præcipui Galliæ regionis, in quibus omnis spes Gallorum contra Nordmannos posita erat, defuncti sunt. Ubi Nordmanni audaciores effecti, et de sua munitione egressi, omnique regione potiti, venationes et varios ludos nullo prohibente exercebant ».

9. *Imperator pecunia Normannis promissa discessit.* — Paucis interpositis subdit : « Mense Julio imperator cum suis colloquium habuit in urbe Metensi, et inde contra Nordmannos profectus est. Unde dum aliquanto tempore moraretur, Heimrich comes a suis desertus, et ab hostibus circumdatus occiditur. Interea Sigifrid cum magna multitudine Nordmannorum, cæteris qui ibi residebant, auxilium laturus venit, ac Christianis magnum intulit metum. Unde imperator perterritus, quibusdam per Burgundiam vagandi licentiam dedit, quibusdam plurimam promisit pecuniam, si a regno ejus statuto inter eos tempore discederent. Ipse vero inde concito gradu in Alsaciam se recepit, ibique per plures dies jacuit ægrotus ». Hanc obsidionem Parisiacæ civitatis duobus libris descripsit Abbo monachus monasterii sancti Germani Pratensis, cruentæ tragœdiæ spectator e mœnibus sui monasterii a Normannis quoque obsessi. Meminit poeta iste solemnis supplicationis seu Processionis ad Basilicam B. Virginis, delatæque thecæ Sangenovefianæ ; cujus Virginis meritis obsessos insignem victoriam reportasse scribit. Rursus vero cum recruduisset pugna, infeliciterque pugnassent obsessi, ad opem *B. Germani* confugerunt, ut habet idem auctor, indictaque solemni supplicatione, sanctissima Christi cruce et reliquiis B. Germani ad ædem B. Stephani delatis manum Dei adjutricem experti sunt.

10. *Gesta in hac obsidione magis explicata.* — *Carolus* imperator obsessis auxilium miserat, « duce Heinricho Marchensi Francorum, qui id tempus Niustriam tenuit », inquit continuator Freherianus, quique opportunam operam alias ei præstiterat. Tradit Abbo *Henricum* sub noctem invasisse castra hostium, cædem prædamque magnam fecisse, cives ob inconditum Barbarorum clamorem ad mœnia procurrisse, et milites portis erupisse, quo tempore audax facinus *Odo* comes Parisiensis, qui sc. urbis præfecturam gerebat, executus est; die enim, superata ante alios per saltum fossa, solus stetit contra hostes jaculum manu ferens, quæ res admirationi obsessis, et Barbaris terrori fuit. Porro *Gozlinus* episcopus Parisiensis erat, non vero abbas, ut perperam habet continuator Lambecianus, et obsidionis tempore sublatus fuit, ut docet idem Abbo, et confirmat auctor Chronici de Nortmann. Gestis, qui in hac obsidione patrata accurate describit, narrataque Gauzlini vel Gozlini morte subdit : « Episcopo defuncto, Northmanni non cessant oppugnare civitatem. Quod ut imperatori nuntiatum est, accepto consilio venit Parisios cum manu valida, sed nil utile gessit ; fecit enim consilium nimis miserum. Nam utrumque, et civitatis redemptio Northmannis promissa est et data : et via sine impedimento attributa. Imperator autem via qua venerat regreditur : et Sigefridus Northmannorum rex Hysam (id est Isaram) fluvium ingressus, terra et aqua iter faciens post eum cum suis, omnia ferro vastabat et igne. Quod cum imperator cognovisset, festine rediit in terram suam. Post hæc Sigefridus famosissimam Ecclesiam sancti Medardi igne cremavit et Palatia regia, interfectis et captivatis terræ accolis. Northmanni vero, qui per Sequanam ascenderant a Parisiis, cum omni exercitu, supellectili, et navibus Tonam fluvium ingressi Senonas civitatem obsederunt. Sed Euurardus (legendum, Everardus) archiepiscopus ipsius civitatis statim cum eis de ereptione ipsius civitatis agere cœpit, et obtinuit quod voluit, anno Domini DCCCLXXVI ».

11. *Alfredus rex Ecclesiæ et litteris consulit.* — Ethelwerdus lib. 4, cap. 3, prodit *Alfredum* Angliæ regem, Londinum Merciæ regni caput, hoc anno milite primum cinxisse, et tandem egregia fortitudine pulsis Danis cepisse, ac *Ethelredo* Merciorum comiti regendum tenendumque commendasse, data illi *Ethelfleda* primogenita filia in conjugem. Alfredus Londinensi urbe potitus eam ornavit splendide, et civibus auxit, Synodumque ibidem celebravit, cujus mentio in Wintoniensibus Annalibus : « Rex Deo devotissimus Alfredus », inquit annalista, « ut viri Dei Grimbaldi sanctitatem et sapientiam cunctis notificaret, Concilium ex tota Anglia, præsulum et abbatum, et nobilium virorum, in Londoniam quæ est metropolis totius

insulæ, coadunat ». Meminit etiam hujus Synodi Harpesfeldus Sæc. IX, c. 7. Ibi Alfredus rex ad litterarum studia omnes accendere conatus est, clerumque præcipue, qui lucere aliis et credenda proponere ex officio deberet. Quid autem inde secutum sit, in Annalibus Wintoniensibus his verbis enarratur : « Perterriti regalibus verbis, arripiunt undique cuncti studia litteratoriæ artis, ita ut non solum clerici, sed mirum in modum comites et tribuni, qui ab infantia erant illitterati, certatim studerent in litteris, malentes disciplinam laboriose discere, quam ordinis potestatem dimittere. Si quis autem gravatus senio id non posset agere, filio, aut propinquo, vel fideli amico sacros libros imperabat recitare, et dolebat in intimis quia in juventute non studuerat talibus studiis ». Fundatam hac occasione Oxoniensem Academiam, et exinde litteras ibi floruisse, cum variis scriptoribus Alfordus hoc anno num. 9 et seqq. existimat, et de ea pluribus agit. Verum, ut jam de Academia Parisiensi loquentes suo loco diximus, nondum hoc tempore Universitates, quales hodie habemus, institutæ erant; de Oxoniensis Academiæ antiquitate varii scripsere, sed conjecturis potius quam certis fundamentis innixi.

12. *Moritur Mahomet rex Saracenorum Hispaniæ.* — *Muhammed* seu *Mahomet* Saracenorum Hispaniensium amira anno Hegiræ CCLXXIII obiit, *anno regni sui trigesimo quinto*, ut habet Rodericus in Historia Arabum cap. 28, a quo non dissentit Elmacinus. Ei in imperio successit filius ejus *Almundir* vel *Mundirus*. Porro Mahometus die Veneris qui primus fuit Rabii prioris, e vivis excessit, die nempe quarto Septembris nostri, et ludibrio habuerat poetam quemdam, qui cum in versibus suis hortabatur ut *califæ* nomen sumeret, sicuti testatur anonymus Andalusianus. Quare hoc tempore reges Saracenorum Hispaniæ *califæ* nomen nondum sumpserant.

13. *Barium a Græcis occupatum.* — Cum *Radelchis* Beneventanus princeps e principatu ejectus fuisset, ei *Aio* successit, de quo Lupus protospata in Chronico hoc anno scribit : « Facta fuit proditio in Baro (id est Bario) mense Junii, quando princeps (sc. Aio) fecit prœlium cum Stratigo Trapezi (id est, Constantino patricio, munere Trapezi Τραπέζη sc. Dapifero, ut optime interpretatur Camillus Peregrinius) et Græcis ». Eo in prælio Aionem victorem non fuisse testatur his verbis Erchempertus num. 76 : « Aio denique a Benevento per Sipontum Barim profectus; super quam Constantinum Augustorum aulicum et patricium insidentem reperit rebelles imperatorum (Barienses scil.) viriliter impugnantem, adversus quem dictus Aio fultus auxilio Ismaelitarum (et non Gallorum) et vallatus agmine pedestrium Apulensium audacter insurgens, primo impetu victor existens, de hostibus plures interfecit. Deinde a Constantino, qui cum tribus millibus equis in tuto consistebat loco, valide contritus, vix cum aliquantis urbem ingredi valuit Barim, reliquis aut gladiis aut traditis captivitati. Is autem Græcorum obsitus vallo infra urbem occultatur, sustinens suffragium Atenulfi quem pridem protexerat, et non invenit; nam et Gallos (milites uti existimo Caroli Crassi imp.) et Agarenos promissis aureis sæpius mistim invitans obtinere nequivit ». Quod juxta Erchempertum ante depositionem Caroli Crassi ex imperio contigit. Existimo autem *Aionem* anno uno et amplius in Bario oppido eo tempore obsessum fuisse, quo *Wido* in Franciam venit, ut in ea rex coronaretur initio an. DCCCLXXXVIII, sicuti habet Erchempertus num. 80 : « Interea Aione obsesso intra urbem Barim a Græcis atque auxilium efflagitante a Gallis et suis, Athenulphus titubans Athanasii (Neapolitani) minas, legatos suos ad Constantinum patricium destinavit qui residebat super dictam urbem, et fœdus cum ipso statuens pacis, vires resistendi Aionis fastu doloso avertit. His et hujuscemodi argumentorum decipulis dictus Aio cernens se delusum doluit; tandem necessitate coarctatus cum memorato patricio pacem faciens urbem remisit, et ad propria remeavit : Athenulpho (comiti Capuæ) et Majomo abbati (sancti Vincentii de Vulturno), qui supra fata legatione functus fuerat, haud frustra minitans ». Juxta antiquum Chronicon Bariense Græci Beneventum occuparunt, dum *Ursus* Aionis filius principatum obtineret, anno DCCCXCI, Indictione nona. Quo anno die octavo Augusti accidit magna illa eclipsis solaris a Calvisio, Buntingo, aliisque doctissimis astronomis supputata. Cedrenus enim, qui ad annum II Leonis Sapientis ait, *Constantinum patricium* in pugna victum fuisse et sub idem tempus solem defecisse, dum de rebus in Italia gestis loquitur, omnia inter se confundit, quia rei astronomicæ imperitus fuit. Idem tamen ac Cedrenus reliqui historici Byzantini habent.

STEPHANI VI ANNUS 3. — CHRISTI 887.

1. *Parisiorum civitas obsessa.* — Christi Redemptoris annus sequitur octingentesimus octogesimus septimus, Indictione quinta, quo Northmannorum obsidione Parisiensis civitas laborans, Dei misericordia implorata, precibus Dei Genitricis, cui civitas dedicata est, et sancti Germani episcopi, atque sanctæ Genovefæ et aliorum sanctorum ejus Ecclesiæ patronorum liberata tandem fuit. Sed præcipue tunc nituit virtus ejusdem sancti Germani in edendis miraculis. Cecinit ejusmodi obsidionem duobus carminum libris Abbo, qui Aimoini historici fuit discipulus, ut idem auctor in eorumdem librorum Præfatione testatur. Fuit et idem abbas, ad quem Aimoinus inscripsit præfationem suarum historiarum. Porro idem Aimoinus ad hæc tempora producens historiam de rebus Francorum, seorsum scripsit duos [1] libros de miraculis ejusdem sancti Germani Parisiensis episcopi de quibus superius.

2. Scripsit tunc temporis Fulco Rhemensis episcopus Epistolam ad Carolum Crassum pro obsidione Parisiensi auxilium implorans : Scripsit idem ad Stephanum papam, de quibus litteris Frodoardus agit in Vita ipsius Fulconis archiepiscopi Rhemensis, in quibus meminit de Parisiensi obsidione.

3. *Synodus Coloniensis.* — Hoc anno habita legitur Synodus Coloniensis [1], in qua actum adversus raptores rerum Ecclesiarum, oppressores pauperum, et incestas nuptias contrahentes.

Quo etiam anno laborat Ecclesia Anglicana tyrannide Hastingi Dani, qui simulate baptisma suscipiens, eo ad inferendam cladem populo usus est, cujus etiam sævitia Galliæ ingemuere.

[1] Extat apud Sur. tom. VII. die V Julii.

[1] Matt. tom. IV. Conc. Venet. edit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6380. — Anno Æræ Hispan. 925. — Anno Hegiræ 274, inchoato die 28 Maii, Fer. 7. — Jesu Christi 887. — Stephani VI papæ 3. — Caroli Crassi imp. 8. Leonis Sapientis imp. 2.

1. *Normanni Gallias devastant.* — Ad num. 1 et seq. Auctor Chronici Normannici hoc anno habet : « Sigefridus rex Northmannorum verno finiente in Sequanam rediit, agens solita : et circa autumni tempora Frisiam petiit, ibique interfectus est. Northmanni vero Parisios regressi propter tributum ab imperatore promissum, receperunt illud. Post Maternum fluvium ingressi, Cauziaco (legendum, *Caziaco*, in diœcesi Suessionica sito) sibi castra statuunt. Franci vero Australes videntes imperatoris vires ad regendum imperium invalidas, ejecto eo de regno, Arnulfum filium Carlomanni, qui ejus erat nepos, in regni solio ponunt. Tunc Nortmanni omnia loca versus Mosam more solito, partemque Burgundiæ devastarunt et igne concremarunt, anno Domini DCCCLXXXVII ». Idem de Normannis refert Asserus in Vita Alfredi Angliæ regis, additque, « Cazici, id est villa regia, pervenerunt, in quo loco hyemaverunt integro anno ».

2. *Duo Abbones et duo Aimoini distinguendi.*

— Fusius de hac obsidione hoc et superiori anno facta loquitur *Abbo* monasterii S. Germani monachus ac poeta, qui libros duos de ea metrice scriptos dicavit *Gozlino*, ut videre est tom. II Duchesnii pag. 499. Hunc *Gozlinum* Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast, in voce *Abbo*, et Oudinus in Supplemento de iisdem Script. perperam confundunt cum *Gozlino* episcopo Parisiensi, qui in hac obsidione mortuus est, ut Abbo lib. 2 diserte asserit. Nam poeta opus suum dicat *dilecto fratri Gozlino*, quem titulum monachus diaconus non tribuisset episcopo. His adde, eum libros suos scripsisse jam soluta obsidione, Carolo imp. mortuo, ac jam rege Odone, ut ipse testatur, ideoque anno DCCCLXXXVIII, cujus gesta aliqua canit. Secundo, Miræus aliique nonnulli *Abbonem* poetam male confudere cum altero *Abbone* Floriacensi abbate et martyre, qui obiit anno Christi millesimo quarto de quo ibidem verba faciemus. Baronius num. 2, ex duobus Aimoinis unum facit, cum tamen diversis temporibus floruerint. *Aimoinus* sancti Germani a Pratis monachus duo opuscula elucubravit. Primum *de Inventione et Translatione corporis S. Vincentii levitæ et martyris*, de quo suo loco egimus, alterum *de miraculis S. Germani Parisiensis episcopi*, ab an. DCCCXLV ad annum circiter DCCCLXXIV, vixitque ad annum usque DCCCXCI aut circiter. At hic *Aimoinus* distinguendus ab Aimoino Floriacensi, qui initio sæculi undecimi vixit, quique auctor est librorum duorum *de miraculis S. Benedicti*, Vitæ sancti Abbonis Floriacensis abbatis et martyris, et Historiæ Francorum in quatuor libros divisæ, quam postea auctor anonymus interpolavit, et libro uno auxit. Baronius duos Aimoinos non distinguens, existimat Aimoinum Pratensem loqui de miraculis a S. Germano durante obsidione Parisiensi patratis, cum tamen *Aimoinus* Pratensis mentionem miraculorum post annum DCCCLXXIV a S. Germano patratorum non faciat. Denique Baronius ait, *Aimoinum* ad hæc usque tempora Historiam Francorum producere. Verum ea in Clodoveo secundo desinit, et quæ sequuntur ab alio adjecta sunt, ut jam alibi monui.

3. *Alii Normanni ex Anglia in Galliam transeunt.* — Ad num. 3. Westmonasteriensis ad hunc Christi annum scribit : « Anno gratiæ DCCCLXXXVII, Hasteinus sive Hastingus, natione Danus, Angliam hostiliter pervagatus cum exercitu infidelium bellatorum potentissimo, partes petens Gallicanas, Vermundensem applicuit in portum, ubi ex navibus exilientes, totum tradunt ignibus Comitatum, sancti quoque Quintini cœnobium comburentes, cædem nefariam commiserunt, etc. » Addit Westmonasteriensis, Hastingum ficte suscepisse baptismum *Linis* ut Christianos deciperet ; sed Guillelmus Gemeticensis, lib. 1, cap. 10, dicit id accidisse *Lunis* in Italia, aliaque narrat parum verosimilia.

4. *Reliquiæ S. Martini Turonas revehuntur.* — Turonenses videntes Burgundiam a Normannis devastari, corpus *sancti Martini* patroni sui ab Autisiodorensibus, apud quos illud securitatis causa jam a multis annis detulerant, repetunt, illisque renuentibus, *Ingelgerius* vir illustris collecta non minima multitudine Autisiodorum venit, et sacrum depositum ab episcopo tandem obtinuit. Sancto Martino Turonas ingrediente « tota civitas obviam ruit, et ab Adalaudo archipræsule Turonensi, et fratre ejus Raimone Aurelianensi, et Rainoldo Cenomannensi, et sancto Lupo Andegavensi, et a suffraganeis totius provinciæ episcopis, eis congratulanter occurritur, et omnis sexus indifferenter desiderato diu domino suo lætabundus occurrens, lacrymis quas gaudium extorserat, perfunditur, etc. Hæc est igitur gloriosa solemnisque exceptio, qua archipræsul Turonensis Martinus ab exilio revertens, ab alumnis suis officiose adeo excipitur, et in propria sede residens, omni petenti se, ut sui moris est, plurimum suffragatur. Hoc exceptionis celebre festum anno ab Incarnatione Domini octingentesimo octogesimo septimo, a transvectione trigesimo primo, idus Decembris, celeriter agi ab Adalaudo archiepiscopo Turonensi, et a comprovincialibus episcopis celebrata Synodalis sancivit auctoritas » inquit sanctus Odo abbas Cluniacensis in tractatu *de Reversione B. Martini Turonensis a Burgundia.*

5. *Annis* XXXV *Antissiodori asservatæ.* — Verum in laudata verba error irrepsit, quo factum, ut annus quo Turonensis civitas a Normannis obsessa fuit, et annus quo Majus-Monasterium a Normannis eversum, hactenus omnes latuerint. Loco enim *a transvectione trigesimo primo*, legendum, *a transvectione tricesimo sexto*. Auctor quippe anonymus de gestis abbatum Majoris-Monasterii, qui Odonis opusculum nondum a librariis corruptum viderat, hanc S. Martini translationem ejus verbis narrat, aitque : « Monachi et clerici trucidantur, et venerabile corpus sancti antistitis Antissiodorum defertur. Trigesimo denique et sexto anno postquam Francorum regnum a memoratis Danis, Rollone videlicet et Hastino, infestari cœpit, corpus B. Martini ab Antissiodoro ad propria cum honore relatum est. In cujus reversione textus narrationis a beato Odono primo Ecclesiæ ejusdem confessoris canonico et præcentore, postmodum Cluniacensi abbati editus penes nos habetur ». Trigesimum etiam et sextum annum legit auctor fragmenti Historiæ Francicæ *a Ludovico Pio imp. usque ad regem Robertum Hugonis Capeti filium*, a Duchesnio tom. III publicati. Quare cum corpus *S. Martini* currenti anno Turonos revectum fuisse certum sit, nempe trigesimo sexto anno postquam Autisiodorum delatum fuerat, certum pariter et indubitatum illud anno octingentesimo quinquagesimo secundo illuc transportatum fuisse, ideoque primam urbis Turonensis obsidionem, quæ annis quindecim illam translationem præcesserat, côntigisse anno octingentesimo trigesimo octavo. Chiffletius in Probationibus ad Historiam Trenorciensem pag. 438, hanc difficultatem ad examen revocavit,

contenditque corpus *sancti Martini* Turonensibus restitututum fuisse anno octingentesimo octogesimo quarto, quia, inquit, est is annus trigesimus primus ab incensa sancti Martini Turonensis Basilica, adeoque a corporis ejus transvectione, additque apud sanctum Odonem, loco *anno ab Incarn. Dom.* DCCCLXXXVII, legendum esse *anno* DCCCLXXXIV, quod duo Codices Mss. habeant *octingentesimo septuagesimo septimo*. Verum locus in eo tantum corruptus, quod librarii denarium omiserint, et loco DCCCLXXXVII, scripserint DCCCLXXVII, non vero DCCCLXXXIV, ut putabat Chiffletius, qui animum non adverterat ad errorem jam a nobis emendatum, qui in his sancti Odonis verbis cubat, *a transvectione trigesimo primo*. Legendum enim esse, *anno* XXXVI, habetur etiam in alio Chronico ab initio regni Francorum usque ad annum MCXXXVII perducto, et loco citato a Duchesnio publicato pag. 359, adeo ut emendatio nostra certa sit. Legenda quæ diximus anno DCCCXLV et anno DCCCLIII, ubi de hujus expeditionis duce disseruimus.

6. *S. Lupus episc. Andegavensis interfuit huic translationi.* — Mabillonius Sæc. IV Benedict. p. 2, de hac *S. Martini* translatione verba faciens, recte observat *Odonem* seu quo usus est libelli primum scriptorem, errasse quando asseruit, tempore quo reliquiæ sancti Martini Turonos transvectæ sunt, *Rollonem* jam fidei Christianæ restitutum fuisse, cum *Rollo* nonnisi anno DCCCXII fidei Christianæ accesserit. Sed quod vir doctissimus subdit: « His accedit et aliud ejusdem auctoris mendum, qui sanctum Lupum prædicto revectionis anno sedi Andegavensi episcopum præfuisse scribit : tametsi Raino Lupi decessor, an successor tum eam sedem obtinebat », hoc, inquam, admitti non debet; *Herbernus* enim Majoris-Monasterii abbas huic Translationi interfuit, et in Præfatione libri miraculorum sancti Martini, post corporis illius reversionem seu depositionem factorum a se editi, refert, post Exceptionem S. Martini *Ingelgerium*, quem modo *Comitem*, modo *consulem* appellat, quia hæ voces hoc tempore synonymæ erant, constitutum fuisse a Turonensibus, « Thesaurarium et defensorem ejus Eccl. » additque : « Meruit idem consul cum venerabilibus episcopis Adalaudo Turonensi, S. Lupo Andegavensi, et Mainoldo Cenomannensi, et Raimone Aurelianensi, corpus sæpe nominandi confessoris Martini infra ambitum altaris in altera absida componere, ipsumque ostium cum absida sigillaverunt, ita ut nec pateret aditus et introitus ». Quare Herbernus falli non potuit in re quam propriis oculis vidit. Tam Odo, quam Herbernus *Lupum sanctum* appellant, quia quo tempore libellos suos edidere, *Lupus*, cujus festum ritu duplici XVII Octobr. ab Andegavensibus celebratur, jam ad Deum migrarat. Is itaque *Rainonem* præcessit, non vero subsecutus est, uti perperam legitur apud San-Marthanos in Gallia Christiana, deceptos ab auctore Vitæ sancti Maurilii, quam citant ex veteribus membranis Mss. in quibus legitur, Archanaldum diaconum *anno Incarnat. Dominicæ* DCDV, *et ordinationis episcopatus ejus* XXV, jussum fuisse a Rainone episcopo Andegavensi Vitam B. Maurilii episcopi etiam Andegavensis scribere. Error enim in numeros irrepsit, et loco, *episcopatus* XXV, legendum, *episcopatus* XV, cum constet ex iis quæ iidem San-Marthani in medium afferunt, *Rainonem* coævum fuisse *Odonis* Galliæ regis, eique supervixisse. *Herbernus* Adalaudo in archiepiscopatum Turonensem successit, ut apud eosdem San-Marthanos legere est.

7. *Caroli imp. finis inglorius.* — Carolus imperator, inquit annalista Metensis, cum nihil imperatoria majestate dignum adversus Normannos Parisios obsidentes egisset, « ad extremum concessis terris et regionibus quæ ultra Sequanam erant Nortmannis ad deprædandum, eo quod incolæ illarum sibi obtemperare nollent, recessit, et recto itinere in Alamanniam perrexit ». Et primo quidem *Ludwardum* episcopum Vercellensem, in administrandis publicis utilitatibus unicum consiliarium, objecto adulterii crimine, a suo latere cum dedecore repulit. Deinde *Richardam* Augustam in crimen etiam vocat, quæ propter illud dissidium, in monasterium quod ipsamet condiderat, Deo famulatura recessit. Perstat adhuc illud monasterium in Alsatia situm, et *Andelagense* appellatum, quod hodie est canonicarum.

8. *Imperio deponitur.* — « Mense Novembri circa transitum S. Martini Triburias venit, ibique conventum generalem convocat. Cernentes vero optimates regni, non modo vires corporis, verum etiam animi sensus ab eo diffugere, Arnulfum filium Carolomanni ultro in regnum attrahunt. Et subito facta conspiratione ab imperatore deficientes, ad prædictum virum certatim transeunt; ita ut in triduo vix aliquis remaneret, qui ei saltem officia humanitatis impenderet. Cibus tantum et potus ex Liutberti episcopi (scilicet Moguntinensis) sumptibus administrabatur ». Mittit ergo ad Arnulfum, « et tantum alimentorum copiam ad subsidium vitæ præsentis supplex exposcit ». Concessit Arnulfus rex « nonnullos fiscos in Alamannia, unde ei alimonia præberetur ». Ita annalista Metensis, et ex eo Regino, quæ Baronius initio sequentis anni tangit.

9. *Obitus Bosonis regis Burgundiæ.* — Mortuus est hoc anno *Boso* rex Burgundiæ seu Arelatensis, de quo continuator Freherianus Annal. Fuldensium scribit : « Mortuo Buosone parvulus erat ei filius de filia (nempe Ermengarda) Lodouvici Italici regis : quem imperator ad Rhenum villa Chirichaim (hodie Kircheim) veniens obviam, honorifice suscepit ad hominem, sibique adoptivum filium eum injunxit ». Ejus Epitaphium refertur in Antiquitatibus Viennensibus, in quo virtutes ejus perstringuntur, diciturque, *Obiit III idus Januarii octavo regni sui.* Aliqui recentes historici mortem ejus in annum sequentem differunt, cum tamen Carolus Crassus imp. qui Ludovicum ejus filium

adoptavit, die XII Januarii ejusdem anni e vivis excesserit, et sub hujus anni finem imperium amiserit. Eos itaque hallucinari non dubito, et quin recte annalista Fuldensis, cui consentit Hermannus Contractus juxta editionem Camsianam, hanc mortem huic anno recte alligarit. Dies emortualis Bosonis regis memoratur etiam in veteri Necrologio Viennensi, ejusque Epitaphium legitur in primaria S. Mauritii Viennensis Basilica, in sacello sanctæ Apolloniæ, ubi *Boso* sepultus fuit. *Ludovicus* ejus filius, qui postea in Italia imperavit, anno tantum DCCCXC rex Burgundiæ coronatus, ut eo anno videbimus.

STEPHANI VI ANNUS 4. — CHRISTI 888.

1. *Obitus Caroli Crassi. Arnulphus regno non imperio succedit.* — Sequitur annus Christi octingentesimus octogesimus octavus, sexta Indictione inchoata, quo pridie idus Januarii [1] Carolus imperator moritur, jam antea repudiatus a suis. Magno quidem Dei judicio factum est, ut ipse Augustam Richardem ex levibus quibusdam suspicionibus testantem publice se licet junctam Carolo, adhuc intactam virginem permanere, contra jus fasque repudians, mense Novembris in conventu Triburiensi repudiaretur a suis, tradito ejus regno Arnulpho Carolomanni filio, adeoque Dei voluntate Carolus ad ima depressus est, ut victum quotidianum ab Arnulpho supplex exposceret. Hæc pluribus Regino, qui ipsum laudat ex multis [2]. Fertur libellus ejusdem Caroli de visione ipsi ante triennium ostensa de locis inferis et purgatoriis, quibus complures torqueri vidit principum et episcoporum, qui bellorum civilium fomitem succendissent. Habetur a [3] Willelmo Malmesburiense.

2. *Discordia et bella.* — Post hæc, scissio imperii malaque plurima ex tyrannorum plurium simul exsurgentium factionibus orta sunt. Nam Berengarius dux Forojuliensis in regem eligitur. Wido, sive Guido filius Lamberti ducis Spoleti imperatoris nomen assumit, vel potius jam diu ante assumptum retinet. In Galliis comes Pariensis Otho, sive Odo pariter in regem provehitur, cum viveret Carolus Simplex legitimus hæres. Sed et Rodulphus Conradi filius sibi regis nomen imposuit. Sic itaque Italia et Galliæ hoc potissimum anno sunt ex iis tyrannis emergentibus magnopere afflictatæ. Quod autem deterius videri potuit et plane monstruosum, illud fuit, quod tam episcopi quam abbates armati ad bella procederent, in hostes irruerent, cæderent ipsos et cæderentur ab ipsis. Execrandum plane diu istiusmodi facinus inolevit in Galliis, cujus merito accidisse putamus, ut externis atque civilibus bellis eædem provinciæ afflictarentur, sed eo deterius, quod iidem etiam ab ejus temporis scriptoribus laudati reperiuntur nomine bellicæ fortitudinis, cum tanquam sacrorum canonum violatores et muneris pastoralis et nominis desertores detestandi fuissent.

3. *Concilium Moguntinum contra temporum flagitia.* — Eodem anno occasione novi regis Arnulphi celebrata est Synodus [1] Moguntina, de qua illud primum considerandum, eumdem Arnulphum nunquam ab antiquis scriptoribus imperatorem esse nominatum, sed semper regem, eo quod nefas esset imperatoris nomen assumere, nisi illud esset ab Apostolica Sede collatum : quamobrem perperam agere convincuntur, qui statim post obitum Caroli Arnulphum nominant imperatorem tanquam hæredem imperii.

4. Quanam autem ex causa ejusmodi Synodus collecta esset, in ejus præfatione produnt Patres, qua etiam quisnam status infelicissimus Germaniæ Ecclesiarum, his docent verbis : « Videte et considerate quam præclara et nobilia servorum Dei ædificia destructa et incensa sint, et funditus ad nihilum redacta , altaria defossa et penitus conculcata, ornamenta Ecclesiarum Dei valde pretiosa et mirifica, direpta et igne exusta, episcopi et sacerdotes, et cæteri ordinis Ecclesiæ viri gladio truncati, et diversis pœnarum generibus morti addicti : omnis ætas utriusque sexus gladio et igne diverso

[1] Regin. hoc anno. — [2] Add. ad Bed. l. II. c. 2.— [3] Willel. l. II. c. 2. in fine.

[1] Extat tom. IV. Conc. Venet. edit.

mortium genere consumpti. Quid ergo amplius his dici posset? omnia desiderabilia et pretiosa nobis ablata sunt, veluti olim sub comminatione et eversione Judaici templi illis dictum [1] est : Ecce ego tollam a vobis desiderabilia oculorum vestrorum, super quo pavet anima vestra. Multi ergo nostrum, quibus hoc malum contigit, nobilium ædificio templorum gregique sibi commisso metuebant : quæ omnia ut oculis intuentium patent, ablata sunt et penitus subversa. Cujus subversionis periculum incolæ monasteriorum utriusque sexus metuentes, huc illucque vagantur incerti, penitusque omni solatio destituti, quid agendum quove declinandum, errabundi cum periculo suæ professionis et sine pastore ignorant ». Hucusque Patres, deplorantes illatas quas recensuimus clades a Northmannis. Subjiciunt iis funestiora, quæ pati cogerentur a Christianis raptoribusque publice grassantibus, de quibus hæc sequuntur :

5. « Sed his interea malis amaricati, et pæne usque ad mortem afflicti, aliud e vicino malum nos coangustat et opprimit; quod quanto vicinius, tanto gravius, nobisque qui pastores dicimur periculosius. Ecce enim a latere turba raptorum et schismaticorum sævit, qui pauperes et humiles Christi opprimunt et interimunt, neque Dei respectum habentes, neque ullam hominis personam verentes. Ab his namque, si deesset paganorum sævitia, redigeretur in solitudinem terra, quia nec sexui, nec ætati, nec paupertati parcere sciunt, sed omnes quos possunt, absque Dei respectu et misericordia despoliant, et crudeliter sui immemores, aut igni, aut gladio, aut quocumque mortis genere interimunt; hocque nihil putant et parvipendunt ». Hæc sunt quæ ob omnium oculos lugenda Patres et corrigenda quoquo modo proponunt. Statuti sunt in Synodo canones viginti sex, quorum tres primi ad Arnulphum regem spectant, quibus admonetur, quomodo se gerere debeat in regni bene disponendo regimine.

6. *Wido dux Spoletinus unctus imperator.* — Qui autem hoc anno Wido dux Spoletinus non regnum tantum Italiæ, sed et imperium sumpsit, eum Romam profectum et imperatorem inunctum testatur Luitprandus his verbis [2] : « Cujus tamen interitum, nempe Caroli de quo dictum, Wido ut audivit, Romam profectus est, et absque Francorum consilio totius Franciæ unctionem suscepit imperii ». Ne putes statim id factum sub eodem Stephano papa : nam non sub ipso, sed sub ejus successore Formoso id fieri contigisse, ipsius Formosi litteræ ad Fulconem Rhemensem episcopum datæ significant, de quibus inferius suo loco agendum erit. Cum igitur de Widonis arrepto post Carolum imperio, quod testatur etiam Regino, constet, magnopere miramur, quomodo recentiores chronographi in serie Occidentalium imperatorum, mox eodem anno quo Carolus Crassus imperator mortuus ponitur, hoc ipso videlicet anno, Arnulphum collocent imperatorem, quem veteres ejus sæculi scriptores omnes regem tantummodo nominant, et nullus imperatorem, nisi postquam Romæ coronatus est post annos octo, ut suo loco dicturi sumus : sed neque (ut dictum est) ipsa Acta Conciliorum eum ad illud usque tempus imperatorem appellant. Widonem vero unctum a Romano Pontifice tradunt imperatorem, ac proinde legitimum successorem.

7. *S. Remberti obitus.* — Hoc eodem anno sanctus Rembertus magnus ille Danorum apostolus successor S. Ansgarii in ea functione, et scriptor Vitæ ejus et imitator egregius, ex hac vita discessit. Ita apud antiquum chronographum [1] Adamum monachum : « Obiit, inquit, anno Domini octingentesimo octogesimo octavo, Indictione sexta, cujus depositio est tertio idus Junii. Sepultus est extra Basilicam sancti Petri ab Oriente, ut ipse rogavit ». Hæc ipse, qui eum sedisse annos viginti tres affirmat [2] ex monumentis monasterii Corbeiensis, meminitque Vitæ ejus scriptæ a fratribus ejusdem cœnobii, quam illam puto quæ a Surio sine auctore edita [3] reperitur. Quem testatur a Nicolao Pontifice pallium accepisse, multaque de miraculis ejus leguntur, quæ omnia brevitatis causa prætereuntes, cupido lectori seorsum legenda relinquimus. Habuit Rembertus successorem Adelgarium, quem idem auctor tradit sedisse annis viginti, atque a Stephano Romano Pontifice pallium [4] accepisse. Sicque Sedis Apostolicæ auctoritate qua cœperat, eamdem esse Ecclesiam propagatam semper apparet.

8. *Stephani patriarchæ Constantinopolitani obitus et sanctitas.* — Hoc eodem anno, qui tertius numeratur Stephani patriarchæ Constantinopolitani, ipse ex hac vita migravit. Id ex Curopalate accipitur, qui ait : « In sequenti anno, nempe tertio imperatoris Leonis, Stephanus imperatoris frater et patriarcha excessit e vita, in cujus locum suffectus est Antonius cognomento Cauleos ». Idipsum constat ex serie græca patriarcharum [5] Constantinopolitanorum, in qua ponitur Stephanus iste sedisse tantum annos tres. Relatus hic legitur in Menologio græcorum inter sanctos, ejusque anniversaria dies natalis agitur decima septima Maii hoc elogio :

9. « S. Stephani patriarchæ Constantinopolitani Basilii imp. filii memoria.

« Hic Basilii quidem illustris Romanorum imperatoris filius fuit. Et propter simplices ejus mores atque prudentiam et quietem, virtutisque sublimitatem, adhuc juvenis, imperatoris et sacræ Synodi, clerique totius ac populi suffragio, Dei beneplacito atque judicio Constantinopoleos patriarcha fuit electus. In magno autem et sacro throno colloca-

[1] Ezech. XXIV. — [2] Luitp. l. I. c. 6.

[1] Adam. l. I. c. 38. in fin. — [2] Adam. l. I. c. 32. — [3] Sur. tom. I. die V Febr. — [4] Adam. l. I. c. 39. — [5] Extat in cod. Juris Græc. Roman. tom. I. p. 301.

tus, et magnum habens creditum gregem, totius illius Ecclesiæ curam gerens, vigil custos et verus pastor ad Orthodoxæ fidei pascua propria agens pecudes, mendicos miserans, viduas et orphanos protegens, injuriamque patientes ab iniquorum eruens manibus, Deumque colens in omnibus. Sic itaque faciens, et carnem continentia consumens, in ipso ætatis flore ad Christum migravit ». Hæc ibi. Scias autem ob admirandam ejusdem Stephani innocentiam, quod Nicephorus philosophus in oratione funebri quam habuit in obitu ejus successoris Antonii, testatur hunc a fasciis sanctum fuisse. Porro ad hunc eumdem Stephanum patriarcham extant complures Leonis imperatoris novellæ constitutiones diversorum argumentorum, ad statum tamen Ecclesiasticum pertinentes, quas tu consulas.

10. *Legatio Aelfredi regis cum eleemosynis Romam.* — Hoc insuper anno Aelfredus rex Angliæ Aethelinum Wintoniensem episcopum Romam misit, qui illuc eleemosynas ferret. Sed et sequenti anno, collectam universalem tam clericis quam laicis indixit pro colligendis pecuniis, quas mitteret tum Romam, tum etiam Hierosolymam. Ipse vero ex suo thesauro partem haud mediocrem adjecit. Hæc ex veteribus monumentis Matthæus Westmonasteriensis collegit : qui et alia innumera refert, quæ rex maxime pius in religione Christiana colenda et propaganda operatus est.

11. *Miraculum in Gallia de Crucifixi imagine.* — Sed et hoc eodem anno quid mirandum Aurelianis in Gallia acciderit, sic accipe ex Glabro[1] : « Anno Christi Incarnati octingentesimo octogesimo octavo, contigit in urbe Aureliana Galliarum admodum memorabile atque formidolosum portentum. Constat ergo in eadem urbe monasterium in honorem Apostolorum principis antiquitus constitutum, in quo primitus collegium sanctimonialium virginum omnipotenti Deo deservisse dignoscitur, quod etiam exinde cognomento Puellare dicitur. In cujus denique monasterii medio defixum stabat crucis vexillum, præ se ferens ipsius Salvatoris pro salute humana mortem patientis imaginem. A cujus scilicet imaginis oculis per aliquot dierum spatium continue, multis cernentibus, rivus emanavit lacrymarum. Ad quod nimirum terribile spectaculum inspiciendum multitudo maxima convenit hominum : plerique tamen cum illud cernerent, admodum animadvertentes quoddam esse divinitatis præsagium, videlicet illius urbis superventuræ calamitatis. Quemadmodum enim ipse per se Salvator præsciens imminere urbi detrimentum Hierosolymitanæ, flevisse illam perhibetur : sic denique et hanc, videlicet Aurelianum paulo post imminentem cladem passuram, per expressam suæ imaginis figuram flevisse comprobatur. Contigit ergo post paululum in eadem civitate inauditæ rei idipsum (ut putatur) portendens eventus. Denique cum una noctium custodes videlicet majoris Ecclesiæ, scilicet episcopii, ex more exsurrexissent, atque ipsius Ecclesiæ portas quibuslibet ad matutinales laudes properantibus aperuissent : subito lupus affuit, Ecclesiamque ingressus, et funem signi ore arripiens agitansque illud, insonuit. Cernentes nimirum qui aderant, mentis stupore concussi : tandem clamore emisso, etsi inermes, nisu quo valuere illum exturbantes, ab Ecclesia expulerunt.

12. « Sequenti vero anno tota illius civitatis humana habitatio cum domibus Ecclesiarum terribiliter igne cremata est. Unde etiam nulli venit in dubium, quoniam unius cladis eventus utriusque rei præcessisset portentum. Erat igitur tunc temporis prædictæ civitatis pontifex venerabilis Arnulphus, qui videlicet genere et doctrina sapientiæ pernobilis, ac paternorum fundorum redditibus locupletissimus, cernens excidium scilicet propriæ sedis, desolationemque sibi commissæ plebis, potiore usus consilio, magnum colligens apparatum, cœpit domum majoris Ecclesiæ, quæ olim dicata fuerat in Crucis Christi honorem, jugiter a fundamentis ædificare. Qui dum acerrime cœpto operi cum suis omnibus intenderet, scilicet, ut quantocius honestissime consummaret, nimirum evidenter præstitum illi divinum juvamen. Contigit igitur quadam die, dum cœmentarii fundamenta Basilicæ locaturi, soliditatem perscrutarentur ipsius telluris, ut reperirent copiosa auri pondera, quæ scilicet ad totius quamvis magnæ Basilicæ fabricam reformandam certissime crederentur sufficere, etc. » Hæc de his Glaber ejusdem temporis scriptor.

[1] Glab. l. II. c. 5.

Anno periodi Græco-Romanæ 6381. — Anno Æræ Hispan. 926. — Anno Hegiræ 275, inchoato die 16 Maii, Fer. 5. — Jesu Christi 888.
— Stephani VI papæ 4. — Leonis Sapientis imp. 3.

1. *Obitus Caroli imp.* — Ad num. 1. Annalista Metensis hoc anno habet : « Carolus imperator tertius hujus nominis et dignitatis, obiit pridie idus Jan. sepultusque est in Augia monasterio ». Continuator quidem Freherianus Annal. Fuldensium ait eum *die id. Januar.* ultimum diem clausisse ; sed ille diem mortis, hic vero diem sepulturæ ejus notavit. Annalista Mailrosensis dicit Carolum ab Arnulpho filio fratris sui de regno suo expulsum, *post XL dies* obiisse ; Ethelwerdus, expulsum esse *hebdomadas septem ante obitum* ; Hovedenus vero pag. 420, *sexta hebdomada* ante mortem suam. Quare circa initium mensis Decembris superioris Christi anni solio dejectus fuerat Carolus.

2. *Berengarius et Wido se reges Italiæ dicunt.* — Ad num. 2. « Post cujus mortem », inquit annalista Metensis citatus, « regna quæ ejus ditioni paruerant, veluti legitimo destituta hærede, in partes a sua compage resolvuntur. Et jam non naturalem dominum præstolantur, sed unumquodque de suis visceribus regem sibi creari disponit ». Ethelwerdus, Hovedenus, annalista Mailrosensis, aliique tradunt, eo defuncto, regnum in quinque regna divisum esse. « Quædam pars Italici populi Berengarium filium Everhardi, qui ducatum Forojulianorum tenebat, regem sibi substituunt. Quidam Widonem filium Lamberti æque regia dignitate sublimandum decernunt. Ex qua dissensionum controversia tanta strages ex utraque parte postmodum facta est, tantusque humanus sanguis effusus, ut juxta Dominicam vocem, regnum in seipso divisum delationis miseriam pæne incurrerit. Ad extremum Wido victor existens Berengarium regno expulit », inquit annalista Metensis. Berengarius Eberhardi filius quarta die mensis Martii jam regnabat, ut deducitur ex Constitutione XLV Bullarii Casinensis, in qua legitur : « Data IV nonas mensis Martii, anno Dominicæ Incarnat. DCCCXCVI, domini vero Berengarii serenissimi regis IX, Indict. XIV, Actum Veronæ, etc. » sed Wido nonnisi ultimis hujus anni mensibus regium titulum sumpsit, ut ex variis ejus Diplomatis colligitur. Regia dignitas inter duos divisa Italiam in duas contrarias factiones distraxit, et vix ullus fuit qui alterum regem voluerit, qui alteri exitium, si potuisset, non comparasset. *Berengarius* Ticini regiam coronam accepit, sed eam urbem postea Wido occupavit.

3 *Odo rex Franciæ renuntiatur.* — « Interea Galliarum populi in unum congregati, cum consensu Arnulfi, Odonem ducem filium Rodberti, virum strenuum, cui præ cæteris formæ pulchritudo et proceritas corporis, et virium sapientiæque magnitudo inerat, regem super se pari consilio et voluntate creant. Qui rempublicam viriliter rexit, et contra assiduas deprædationes Nortmannorum indefessus propugnator extitit », inquit annalista Metensis. Erat tunc *Odo* comes Parisiensis, natus Roberto Andegavorum comite, qui *Fortis* cognominatus fuit. « Unxit autem eum dominus Walterius archiepiscopus », nempe Senonensis, inquit Clarius in Chronico sancti Petri Vivi. Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. cap. 24, num. 19, existimat *Odonem* nomen regis *tutoris* nomine sibi tribuisse, quia tutores tunc temporis, ut observat Ducangius in voce *Hæres,* pupillarium dignitatum ac feudorum titulis donabantur. Sed licet verum sit tutores regum regis nomine appellatos fuisse, certum tamen *Odonem* sibi regnum vindicasse; quod cum multi ægre ferrent, *Carolum* cognomento Simplicem adhuc puerum ad regium culmen anno DCCCXCIII, ut aliqui annalistæ notant, provexere, et Fulco archiep. Rhemensis eum solemniter consecravit die XXVIII mensis Januarii, a quo die prima hujus regis epocha proficiscitur, ut ex ejus Diplomatis liquet. Mabillonius ibidem Hermannum Contractum, qui hanc inaugurationem cum an. DCCCXCII copulat, interpretatur de anno Incarnationis a Paschate deducto. Sed tam Hermannum, quam Reginonem, qui eamdem in annum DCCCXCII etiam confert, annum a Natali Christi exordiri extra controversiam imposterum esse debet. In hac autem epocha utrumque falli ostendit character Dominicæ, quæ an. DCCCXCIII, in diem XXVIII Januarii incidit. Denique bella quæ postea Odonem inter et Carolum exorta sunt, manifestissime ostendunt, *Odonem* non tutorem Caroli, sed regem Galliarum creatum fuisse.

4. *Non vero Caroli Simplicis tutor.* — Verum quidem est id a posterioribus scriptoribus quibus-

dam litteris mandatum fuisse; sed cum nullus coætaneus scriptor prætensæ hujus *tutelæ* mentionem fecerit, contra vero *Arnulphus* Germaniæ rex coronam sibi oblatam recusarit, ei Caroli Simplicis coronatio in Odonis amici sui præjudicium facta displicuerit, et *Falco* Rhemensis episcopus Odonem pro tyranno in sua Epistola habuerit, evidens est nullam tunc Caroli Simplicis rationem habitam, et Odonem coronatum tanquam regem proprietarium legitimumque, eo modo quo Guido et Conradus in Italia et in Burgundia Transjurana coronati sunt, licet a Carolo Magno originem non ducerent. Neque video id posthac in controversiam vocari posse.

5. *Francorum divisio in Latinos et Teutonicos.* — « Hic divisio facta est inter Teutones Francos et Latinos Francos », inquit auctor anonymus brevis Chronici Francorum, qui tempore Conradi Salici imp. vixit, publicatus a Lambecio tom. II Biblioth. Cæs. pag. 393. Hic locus de differentia inter Teutones Francos et Latinos Francos notatu dignus. Natio Gallica duas in linguas divisa fuit, *Romanam* nempe, et *Teudiscam* seu Teutonicam, ut videre est apud Nithardum lib. 3 Historiæ Caroli M. loquentem de rebus anno DCCCXLII gestis, seu de pace inter duos fratres Francorum reges inita, ubi ait *Ludovicum* Germaniæ regem Romana, *Carolum* vero *Calvum* Teudisca lingua juramentum præstitisse; *Ludovicus* lingua Romana seu Latino-Francica, ut a fratris subditis facilius intelligeretur, et propter eamdem rationem Carolus lingua Teudisca. Utriusque juramenti pars præcipua a Nithardo ibidem recitatur, et ex Ludovici regis juramento apparet linguam Gallicam hodiernam jam ante tempus illud exortam fuisse. Porro Luitprandus, qui sæculo sequenti vixit, in lib. 1, cap. 6, Franciam Occidentalem, modo *Franciam Romanam*, modo absolute *Franciam* appellat; Wippo vero in Vita Conradi Aug. *Franciam Latinam*, et Bruno lib. de bello Saxonico Philippum ejus nominis I Francorum Occidentalium regem, *Latinæ Franciæ* regem vocavit, id est, Franciæ Romanæ seu Gallicæ, lingua Romana sive latina corrupta vulgarive, nimirum Gallica utentis, ut videre est apud Hadrianum Valesium in Notit. Galliarum in voce *Francia*, ubi quam varie *Franciæ* et *Francorum* nomen usurpatum fuerit a scriptoribus qui ante hoc tempus et post illud floruere, erudite ostendit.

6. *Rodulphus se Burgundiæ Transjuranæ regem appellat.* — « Rodulphus vero filius Chunradi superiorem Burgundiam apud se statuit regaliter retinere », ut tradit continuator Annal. Fuldensium, seu ut loquitur annalista Metensis, « provinciam inter Jurum et Alpes Penninas occupat, regemque se appellari jussit ». Conradus pater ejus præfuerat Burgundiæ Transjuranæ, sed Rodulfus sua sorte minime contentus, regionem Transjurensem ad regni dignitatem evexit, Sequanis et Lotharingis in suam fidem pellectis. *Burgundia Transjurana* a Rheno incipiebat, et usque ad Iseræ fluvii originem extendebatur, ac continebat Helveticos, Grifones, Valesios, Sedunenses, partem Allobrogum, Genevam, Caballiacum agrum ut hodie appellant, et oppidum Agaunense; sed initio regnum illud minus amplum fuit.

7. *Arnulphus hos reges in gratiam recipit.* — *Arnulphus* cui post Caroli Crassi abrogationem, Franci, Saxones, Thuringi, deinde Boii, ultimum Alemanni accesserant, defectionis auctores bello persequi statuit. Verum cum plerique ex iis ad ejus colloquium, commeatu impetrato, admitterentur, ac se in potestate futuros pollicerentur, in gratiam recepti sunt. Quidam historici *Arnulphum* imperatorem appellant, uti Abbo monachus Pratensis, qui sequenti anno libros duos de obsidione urbis Parisiacæ scripsit; sed imperator jure dici non potuit, nisi postquam a Pontifice Romano coronatus fuit, quod nonnisi post aliquot annos contigit. His quinque novis principibus continuator Annal. Fuldensium annumerat *Ludovicum* filium Ermengardæ et Bosonis quondam regis Arelatensis; sed hic anno tantum DCCCXC, rex Arelatensis seu Burgundiæ Cisjuranæ coronatus est, ut eo anno monstrabimus. Hermannus tamen Contractus juxta editionem Canisianam, de Regulis qui hoc anno emersere loquens ait: « Berengarius filius Eberhardi in Italia regem se fecit; Rodolfus filius Conradi in Burgundia, Ludovicus filius Bosonis et Wido filius Lamperti in Gallia Belgica et Provincia, Odo filius Rusperti in Gallia ». Isti ergo scriptores diversis annis gesta uno tenore referunt.

8. *Urbs Senonensis a Normannis frustra obsessa.* — Interea Normanni depopulandæ Franciæ tempus non prætermisere: « Eodem anno », ait annalista Metensis, « qui Parisiorum urbem obsidebant, miram et inauditam rem, non solum nostra, sed etiam superiore ætate fecerunt. Nam cum civitatem inexpugnabilem esse persensissent, omni virtute omnique ingenio laborare cœperunt, quatenus urbe post tergum relicta, classem cum omnibus copiis per Sequanam sursum possent evehere; et sic Hionnam fluvium ingredientes, Burgundiæ fines absque obstaculo penetrarent. Civibus autem omni instantia prohibentibus ascensum fluminis, naves per siccum plusquam duobus passuum millibus trahunt, et taliter declinato omni periculo, iterum eas Sequanæ fluentis immergunt. Et post paululum Sequanam relinquentes, Hionnam ut disposuerant et sub omni celeritate navigantes, Senonis applicuerunt. Ibique castris positis, per continuos sex menses eamdem urbem obsidione claudunt, totamque pæne Burgundiam rapinis, cædibus ac incendiis demoliuntur, sed civibus fortiter repugnantibus, Deo protegente, nequaquam præfatam civitatem capere potuerunt, quanquam omni labore, sudore, omniumque artium et machinamentorum ingenio id multipliciter pertentassent ».

9. *Ecclesiastici adversus Normannos pugnant.*

— Anno superiori *Normanni* recesserant ab obsidione Parisiensi, et Senonas profecti erant, cum Carolus imp. in Germaniam rediit.

Tunc glaciabantur torpentis sæcla Novembris,

inquit Abbo monachus lib. 2. de Bellis Parisiacæ urbis, qui postea narrat quæ a Normannis in Francia gesta sunt, postquam *Odo* rex renuntiatus fuit. *Meldæ* civitas ab eis obsessa, sed ea a *Segemundo* præsule fortiter defensa, et tandem hoc anno ab eis incensa. Abbo enim de Odone rege loquens, ait:

Præterea astutos petiit præceps Aquitanos,
Mox sibi subjectis, Francorum regna revisit.
Mænia Meldis adhuc Dais stipantibus urbis,
Cui Præsul residens fuerat in ea Segemundus,
Præsulis Anscherici Tetbertus belliger heros,
Germanus consul.

Anschericus Gozlino in episcopatum Parisiensem anno superiori successit, et tam ipse, quam *Ebolus* abbas monasterii sancti Germani de Pratis in bello Parisiaco plures Normannos occiderunt. Nulla enim hoc tempore religio erat abbatibus et episcopis arma tractare, sed quæ alias in iisdem haud laudanda fuissent, hac occasione non criminanda, tam propter illorum temporum consuetudinem, quam propter Parisiensis urbis obsidionem, quam adversus paganos tam episcopis quam abbatibus defendere licitum promptumque fuit. Baronius enim, qui hic ait monstruosum fuisse quod utrique ad bella procederent, non videtur intelligendus de bellis ad defensionem religionis et Ecclesiarum susceptis.

10. *Synodus Moguntina.* — A num. 3 ad 6. *Luitbertus* archiepiscopus Moguntinus cum metropolitis Coloniensi et Trevirensi ac suis suffraganeis et abbatibus plurimis Synodum Moguntiæ celebravit « anno Incarnat. Domini Jesu Christi octingentesimo octogesimo octavo, anno etiam primo regni domini Arnulphi gloriosissimi regis », uti initio Synodi legitur. Quibus verbis intelligimus. Arnulphum hoc tempore vocatum non fuisse imperatorem sed regem, nempe Germaniæ. Viginti sex canones in ea Synodo conditi, in quorum primo dicitur: « Concedimus, ut siculi (quod nostris exigentibus culpis perplurimum a Normannis est factum, seu alio qualicumque modo) Ecclesiæ fuerunt incensæ, in capellis missasinterim liceat celebrare, donec ipsæ Ecclesiæ restaurari queant ».

11. *Synodus Metensis.* — Hoc etiam circiter tempore Synodus *Metensis* celebrata in Ecclesia sancti Arnulphi, cui *Ratbodus* Trevirensis archiepiscopus et tres episcopi, unus abbas et multi sacerdotes adfuere. Tredecim canones in ea editi, in quorum primo dicitur: « Quærenda est pietas Christi, qua pagani arceantur, et statuenda est lex Dei qua crudelissimi nostræ gentis homines a vastatione pauperum repellantur ».

12. *Moritur S. Rembertus archiep. Hamburgensis.* — Ad num. 7. Vita *S. Ramberti* archiepiscopi Hammaburgensis in Saxonia, scripta ab uno auctore gravi et coævo, vel a pluribus, extat in Actis SS. Bollandianis ad diem IV mensis Februarii, et sæc. IV Benedict. part. 2, quæ Baronii tempore stylo immutato apud Surium legebatur. In ea annus ejus emortualis non notatur, sed illum recte Baronius ex Adamo Bremensi retulit. « Quia vastatio Nortmannorum vel Danorum », inquit idem Adamus cap. 37, « excessit omnem crudelitatem, eo plus mirum videri sanctos Dei confessores, Ansgarium (qui tertius abbas fuit Novæ-Corbeiæ) et Rembertum, per tanta pericula maris et terræ illas gentes adiisse et prædicasse ante quarum impetus nec armati reges aut potentes Francorum populi subsistere potuerint ». Ejus virtutes in laudata Vita legendæ.

13. *Moritur S. Stephanus patriarcha Constantinop.* — Ad num. 8 et seq. Quia Curopalates et Cedrenus scribunt, *Stephanum* Leonis Sapientis fratrem, et patriarcham Constantinopolitanum, anno tertio hujus imperatoris obiisse, Baronius mortem ejus hoc anno collocavit. Verum Curopalates et Cedrenus, qui eadem prorsus scribunt, hac in re decepti sunt; cum Leo Grammaticus qui sequenti sæculo vixit, continuator anonymus Theophanis, Symeon Logotheta et Georgius monachus uno consensu prodant eum urbis regiæ sacerdotium *annos sex et menses quinque* tenuisse, qui ideo mense Maio anni octingentesimi nonagesimi tertii ad Deum migravit. In Vita sancti Basilii Junioris anachoretæ, Constantinopoli a Gregorio discipulo scripta medio circiter sæculo sequenti cap. 1, ubi de filiis Basilii imp. sermo est, dicitur: « Stephanus Constantinopolis creatus archiepiscopus, omni virtutis laude conspicuus. Sed et hic brevi extinctus est, suscipiens a medicis propter molestum ardorem continua purgativa, quorum usu nimium frigefacto stomacho, cum incidisset in morbum inexplicabilem, consummatus est morte ». Extat ea Vita in Actis Bollandianis ad diem XXVI Martii: ad diem vero XVII mensis Maii S. Stephani patriarchæ Constantinop. Encomium ex Menologio Basilii Porphyrogeniti et ex variis Fastis Mss. Græcorum refertur; et quia in eorum aliquibus die XVII mensis Maii, in aliis vero die insequenti colitur, verosimile est, priorem diem ad mortem, posteriorem ad ejus sepulturam referri, cum menses quinque quibus supra annos sex Ecclesiam Constantinop. administravit, mense Maio terminentur. Ei successit *S. Antonius* cognomento *Caulea*. In eisdem Actis SS. Bollandianis ad diem XII Februarii recitatur « Nicephori, beatissimi philosophi et oratoris Oratio funebris, seu Vita encomio contexta, magni inter Dei pontifices et admirabilis inter patriarchas Antonii ». Quæ oratio imperante Leone Sapiente scripta. In juvenili ætate monachus factus, dein sacerdos ac sui monasterii abbas, et cum jam ætate provectus esset, ad patriarchatum Ecclesiæ Constantinop. evectus fuit. Imperator, inquit Nice-

phorus, « cum per ipsum statuisset vetus Ecclesiæ ulcus seu schisma ad cicatricem deducere, in unum cogit Orientalia et Occidentalia », id est, episcopos qui Orientem et qui Europam incolebant. Sed illius Concilii Acta ad nos non pervenere. Certum tamen, vivente etiam *Photio*, nefarium schisma cujus auctor fuerat extinctum fuisse, et utramque Ecclesiam in concordiam rediisse.

14. *Comitatus Barcinonensis hæreditarius redditur.* — Hoc circiter tempore comitatus Barcinonensis, qui a regibus Francorum ad vitam concedebatur, factus est hæreditarius in gratiam *Guifredi* cognomento *Pilosi*, qui tunc eidem præerat. In libro enim *de gestis comitum Barcinonensium* circa annum MCCXC, a quodam monacho Rivipullensi scripto, et a Baluzio in Appendice Marcæ Hispanicæ promulgato cap. 2 de Guifredo seu Vifredo legitur : « Ad eum cucurrit relatio (nempe ad Guifredum), Sarracenos in suam patriam advenisse, totamque pervasisse et obtinuisse simul fere. Ipse igitur hoc regi intimans, auxiliumque ab eo ad expellendos Sarracenos exposcit. Rex itaque aliis impeditus negotiis, præstare ei auxilium denegavit. Hoc ejus tamen postulationi attribuit, ut si a prædictis suis finibus ipse per se Agarenos valeret expellere, Barcinonensium honor in ejus dominium totiusque sui generis in perpetuum deveniret. Nam antea per successionem generis idem comitatus nemini datus fuit ; sed cui et quanto temporis spatio Francorum rex dare voluisset. Guifredus igitur congregatis hinc inde copiis procerum Gallicorum, Agarenos ab universis suis finibus expulsos usque in fines Ilerdæ compulit, totumque præfatum honorem strenuissime recuperatum in suum possedit dominium. Ecce qualiter de regali potestate in manus nostrorum comitum Barcinonensium honor ipse Barcinonensis devenit. Expulsisque Sarracenis, ut dictum est, Rivipullense construxit monasterium, et anno Christi DCCCLXXXVIII, suo tempore fuit honorifice dedicatum, et ab ipso nobilissime prænotatum ». Baluzius in eadem Appendice pag. 817, refert Acta dedicationis Ecclesiæ sanctæ Mariæ Rivipullensis factæ « sub anno Incarnat. Domini nostri Jesu Christi DCCCLXXXVIII, Indictione VI, seu sub anno primo imperii Odonis regis, seu XII kal. Maii, Epacta XIV », in quibus ea Ecclesia dicitur pluribus bonis a Vifredo comite et Widinilla comitissa locupletata. Hi comites ob bella adversus Saracenos gesta et affinitates cum variis principibus celebres fuere.

15. *Obitus Almondiri ameræ Hispaniensis.* — Obiit *Almondirus* Saracenorum Hispaniensium Amera, *cum regnasset fere duobus annis*, inquit Rodericus in Hist. Arabum cap. 28. Mors ejus incidit in diem sabbati, XVII *Safari*, seu in diem XXX Junii currentis Christi anni, annique Hegiræ CCLXXV. Hunc excepit *Abdalla* frater. Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. cap. 10, mortem ejus differt in annum Hegiræ CCXCV, et Abdallam Almondiri filium appellat. Verum Rodericus loco citato, cui alii scriptores arabici suffragantur, errores illos correxit.

STEPHANI VI ANNUS 5. — CHRISTI 889.

1. *Hunnorum devastationes.* — Redemptoris annus igitur octingentesimus octogesimus nonus, septima Indictione ejus exordio consignatus : idemque bellicorum tumultuum frequentia ubique turbatus, funestissimus vero redditus Germanis et Gallis ob Hunnorum in eas regiones immissiones per regem Arnulphum, cujus impietatem Luitprandus ita deplorat : « O cæcam Arnulphi regnandi cupiditatem ! O infelicem amarumque diem ! unius homuncionis dejectio, nempe Zuventebaldi, quem adversarium patiebatur, fit totius Europæ contritio. Quot mulieribus viduitates, patribusque orbitates, virginibus corruptiones, sacerdotibus populisque Dei captivitates, Ecclesiis desolationes, terris inhabitatis sollicitudines, cæca ambitio paras ! etc. » Reliqua bellorum tum in Gallia, tum in Italia, quæ inter se mutuo digladiantes principes, perpetuo gessere, quod non sint nostri instituti, idem te docebit, si cupis ea, lector, Luitprandus historicus. Nos res Ecclesiasticas prosequamur :

2. *Episcopi Orientales ad Stephanum papam de recto circa Photium judicio.* — « Hoc eodem

anno, qui tertius numeratur a tempore quo a Stephano papa scriptæ sunt litteræ Constantinopolim ad imperatorem Leonem et episcopos Catholicæ communionis, ab eodem imperatore Leone atque ab iisdem etiam episcopis legationes mittuntur ad Stephanum Romanum Pontificem, prout ipse antea mittendas jusserat. Testantur hæc ipsæ litteræ episcoporum, quibus ista præmissa leguntur in dicto græco [1] Codice Columnense in appendice addita contra pseudosynodum Photianam [2].

3. « Alia Epistola deprecatoria missa est post annos tres ab eodem metropolita Neocæsariæ ad eumdem Stephanum papam Romanum. Quo etiam tempore, ex diversis partibus juxta Pontificis mandatum, metropolitæ venerunt, atque imperatoris homo cum litteris imperatoris.

« Sanctissimo et beatissimo Stephano Œcumenico papæ, Stylianus episcopus Neocæsariæ, et qui mecum sunt episcopi, Eusebius episcopus Nazianzi, Joannes episcopus Comanorum, Joannes episcopus Leontepoleos, reliqui et episcopi, qui Epistolæ subscripserunt.

4. « Divinas et sacras litteras sancti et excellentissimi Pontificatus tui nostra humilitas cum accepisset, magno affecta est gaudio, etc. » Et post proœmium Epistolæ, in quo habetur encomium Apostolicæ Sedis, scripta sunt quæ sequuntur: « Divini tui Pontificatus venerabiles litteræ asserebant, quod in litteris serenissimorum imperatorum nostrorum, et nostræ humilitatis magnum est discrimen, cujus discriminis hæc causa est, quod ii, qui Photium abrenuntiasse scripserunt, iidem ipsi illum receperunt in sacerdotem. Nos vero, qui ne vestigium quidem sacerdotii illum habere affirmamus, juxta legitimam et canonicam sententiam æternorum et beatorum Pontificum Nicolai et Hadriani, sicut etiam sancta et generalis Synodus Constantinopoli congregata legatis Apostolicæ Sedis et trium sedium Orientalium promulgavit, quomodo potuimus scribere illum renuntiasse, qui ita fuerit condemnatus? Mirati vero sumus, quomodo eum quem amotum a firma petra Christo, ipso Epistolæ proœmio, eumdem in illius fine ut legitimum Pontificem, judicari debere scripseris. Quomodo enim, qui jam reprobatus est, iterum judicabitur? Hoc enim pacto prædecessorum sanctorum virorum decreta de ipso lata irritantur. Nihilominus quanto magis voluerit aliquis res Photii examinare, eo magis puto damnationem majorem illi irrogabit; cujus, ut alia omittamus, ubinam pones ea quæ adversus inculpabilem revera....... et adversus sanctissimum papam Marinum finxit et commentus est? quæ omnia te non ignorare certo scimus; quemadmodum litteræ tuæ ad imperatorem nostrum satis declarant.

« Nos vero iterum priores iteramus preces pro iis qui Photium invite receperunt, et petimus ut circulares mittas litteras ad Orientalium sedium patriarchas, ut ipsi nostram dispensationem recipientes admittant atque confirment, intercessionibus sapientissimi nostri imperatoris, qui eduxit nos de tenebris et umbra mortis, et largitus est nobis lumine libere frui. Non enim a canonibus est alienum, Photium quidem damnatum esse, et eos qui illum inviti receperunt, et nunc pœnitentiæ signa exhibent, recipi. Hoc enim etiam magnus Athanasius Alexandriæ patriarcha ad Ruffinum scripsit, quod oportet in synodicis conventibus principes hæresum et schismatum damnatos rejicere, reliquos vero cum dispensatione recipere. Pax mundo et nobis in Christo JESU augeatur intercessionibus sanctissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis, sanctorum angelorum, et gloriosorum Apostolorum, et omnium sanctorum ». Hucusque Orientales episcopi. Post hæc in eodem Codice ista subjiciuntur:

« Epistola, qua respondetur superiori Epistolæ, scripta est a sanctissimo papa et successore beati Stephani papæ Formoso ad eumdem Stylianum. Stephanus, cum morte præventus respondere minime potuisset, rescripsit Formosus ». Quamobrem nonnisi post sequentem annum oportuit eam Romam esse perlatam: etenim eumdem Stephanum papam certum est sedisse annis sex.

[1] Cod. Columnn. num. 45. — [2] Ita in scripto Codice.

Anno periodi Græco-Romanæ 6382. — Anno Æræ Hispan. 927. — Anno Hegiræ 276, inchoato die 5 Maii, Fer. 2. — Iesu Christi 889. — Stephani VI papæ 5. — Leonis Sapientis imp. 4.

1. *Hungari in Pannonia primum visi.* — Ad num. 1. *Arnulphus* Germaniæ rex, Hungaros non hoc anno ut scribit Baronius, sed anno DCCCXCIII, in Germanos immisit, ut eo anno videbimus. Hic nobis de primo eorum in Pannoniam et vicinas regiones adventu cum annalista Metensi agendum. « Anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXXIX », inquit iste annalista, « gens Hungarorum ferocissima et omni bellua crudelior, retro ante sæculis inaudita quia nec nominata, a Scythicis regnis, et a paludibus quas Thanais sua refusione in immensum porrigit, effusa est ». Paulo post : « Ex supradictis igitur locis gens memorata a finitimis sibi populis, qui Pecinaci vocantur, a propriis sedibus expulsa est, eo quod numero et virtute præstarent, et genitale rus exuberante multitudine non sufficeret ad habitandum. Horum itaque violentia effugati, ad exquirendas quas possent incolere terras sedesque statuere, valedicentes patriæ, iter arripiunt. Et primo quidem Pannoniorum et Avarum solitudines pererrantes, venatu ac piscatione victum quotidianum quæritant. Deinde Karantanorum, Marahentium ac Bulgaorrum fines crebris impulsionum infestationibus irrumpunt : perpaucos gladio, multa millia sagittis interimunt ». Paucis interpositis : « Hujus igitur nefandissimæ gentis crudelitate non solum memoratæ regiones, verum etiam Italiæ regnum ex permaxima parte devastatum est (1) ».

2. *Ejusdem cum Hunnis originis sunt.* — *Hunni* et *Hungari* ejusdem sine dubio originis sunt, recteque Bonfinius in sua Historia asserit Hungaros, trecentos post Attilam Hunnorum regem annos, in Pannoniam rediisse, ex qua cum a Carolo Magno expulsi fuissent, *Hunni* alii hoc tempore eamdem rediere. Porphyrogenneta lib. de administrando imperio Hungaros proprie dictos *Turcas* appellat, et Græci Byzantini, Arabes, et Persæ populos omnes qui ad veterem usque Tartariam extenduntur, id est, a Scythia intra et extra Imaum, *Turcas* etiam vocant. Denique Theophylactus Simocatta lib. 7, cap. 6 et duobus seqq. varia singularia habet de Hunnis, Abaris et Hungaris quos *Hunnuguros* nominat. Quæ præmittenda fuere, quia sequentibus annis *Hungarorum* sæpius mentio occurret.

3. *Lutetia secundo a Normannis obsessa.* — Idem annalista Metensis scribit : « Eodem anno Nortmanni a Senonica urbe recedentes, denuo Parisios cum omnibus copiis devenerunt. Et cum illis descensus fluminis a civibus omnino inhiberetur, rursus castra ponunt, civitatem totis viribus impugnant sed Deo opem ferente nihil prævalent. Transactis paucis diebus, iterum Sequanam cum classe ascendunt, et Matronam fluvium ingredientes, Trecas civitatem incendio cremant, et usque Virdunensem ac Tullensem urbes cuncta circumquaque depopulantur ».

4. *Moritur Gurmundus rex Danorum.* — *Gurmundus* Danus, qui in baptismo *Athelstanus* dictus, Orientales Anglos rexit, cum duodecim annos provinciam tyrannide magis quam imperio administrasset, hoc anno mortuus est, *Erico* quodam,

(1) In fine anni hujus vel alio subsequenti celebratam credunt sapientissimi Rerum Italicarum editores Synodum Ticinensem, quam ipsi primum a Mss. schedis vulgarunt to. II, p. 1, pag. 416. Cum enim ea Ticini ab episcopis Guidoni faventibus celebrata fuerit, postquam ipse Guido bis hostes fugasset, non potest utique ante hunc annum vel sequentem consignari, cum in fine hujus anni Guido post duplex commissum cum Berengario prœlium Papiam obtinuerit, ut Sigonio ad hunc annum placet. Cum autem anno DCCCXCI, IX kalendas Martii imperii dignitatem obtinuerit, ante eam diem celebratam Synodum hanc fuisse oportet, cum nunquam ibi imperator, semper vero rex idem Guido dicatur. Porro duplex illud prœlium idem videtur, cujus etiam Pagius superius ad annum DCCCLXXXVIII, 2, meminit. Quamvis enim primum ex illis infaustum Guidoni cessisse auctores a Pagio laudati asserunt ; forte tamen ambigui fuit eventus, ut ambæ partes honorem victoriæ ad se traherent. In hoc Concilio canones editi sunt XIII, versantes circa debitum honorem et obsequium Romano Pontifici a cunctis etiam principibus præstandum ; circa episcoporum, sacerdotum, et locorum piorum libertatem ab oneribus, ac denique jubentur singuli a vexationibus et proximorum injuriis abstinere. Postremo tandem regnum Italiæ Guidoni confirmatur.

In hoc vero Concilio Italicum regnum confirmatum fuisse Guidoni, non collatum dixi, quia ex Diplomatibus a Muratorio allatis et expensis perspicue eruitur regnum ejus Italicum cœpisse anno DCCCLXXXVIII ante Julium mensem. Unum profert idem Muratorius ex Tabulario Mutinensi, et quidem autographum, signatum, « anno DCCCXCI, Indictione X, regnante nomino Widone in Italia anno quarto, imperii primo » ; quæ profecto epocha ab anno DCCCLXXXVIII deducitur. Alia Diplomata vide apud Muratorium in Antiquit. Ital. tom. I, dis. III. Sero tamen anno illo DCCCLXXXVIII cœpisse statuendum est, cum extet apud eumdem Muratorium ejusdem Guidonis Diploma « datum Rosellæ die XVIII kal. Octobris, Indictione XI, anno Incarnationis DCCCXCII, anno regni Widonis IV, imperii II », ex quo intelligimus serius quam die illa Septembris anni DCCCLXXXVIII Guidonem cœpisse. MANSI.

natione pariter Dano, fortunæ suæ hærede relicto, ideoque sub duobus illis principibus gemuit provincia, donec *Alfredi* regis e filio nepos *Athelstanus* alter Danos nimium tumultuantes pressit, imperioque exuit, ut prodit Malmesburiensis lib. 2 de Reg. cap. 4; *Gurmundi* autem, qui ante baptismum vocabatur *Guthrum* vel *Godrum*, mortem hoc anno accidisse, tradunt Ethelwerdus, Hovedenus, et alii.

5. *Alfreddus rex in pauperes liberalis.* — « Alfredus (Angliæ rex) præcepit omnibus Angliæ episcopis et viris religiosis, fidelium eleemosynas colligere, collectasque Romam atque Jerosolymam destinare. Rex quoque de thesauro suo non modicam portionem, fidelium eleemosynis unitam, ad loca præscripta transmisit », inquit Westmonasteriensis ad hunc Christi annum. Quæ Ecclesiis et pauperibus dederit *Alfredus* rex, pluribus narrat Asserus pag. 19, qui ejus pietatis ac largitionum testis oculatus fuit, quique antea scripserat : « De Hierosolyma Abel patriarchæ Epistolas et dona Alfredo directas, vidimus et legimus ». Porro hic *Abel* fugit diligentiam Papebrocii in Historia chronologica patriarch. Hierosolymitan.

STEPHANI VI ANNUS 6. — CHRISTI 890.

1. *S. Stephani papæ obitus : ejusque sermo et opera contra abusus serpentes.* — Annus Redemptoris octingentesimus nonagesimus, Indictione octava sequitur, idemque ultimus annus Stephani papæ numeratur ; ad sextum enim ipsum pervenisse annum liquet ; qua de causa, reliqua ejusdem Pontificis præclare gesta, quæ certo anno consignari minime contigit, hic ad finem Pontificatus ejus recensenda putavimus, ut in aliis facere consuevimus, atque in primis quæ ex scripto Codice Anastasii Bibliothecarii sæpe citato accepimus, in quo ista leguntur :

« Intuitus sanctissimus papa Stephanus insolentiam populi et cæcitatem cordis ejus vaniloquiis, et nefariis fabulis, et otiosis sermonibus vacantis in Ecclesia ; et audiens quosdam, vulgante fama, maleficiis et incantationibus uti, hac allocutione, missam celebrans, populum admonuit :

2. « Filiationem vestram, charissimi, commonemus, ut convenientes ad sacratissimum Dei templum, id diligenter pertractare studeatis ad quod venistis. Si enim veraciter templum Dei esse creditis illud ad quod convenitis : id proculdubio inibi operari debetis, quod placeat ei, cujus templum est ad quod convenitis. Cum enim ubique Dominus sit in suo tamen templo specialiter debet requiri. Et quantum ipse inspirare dignatus fuerit, id inibi quod ei placeat debet expeti. Est ergo misericors Dominus, ita tamen suam misericordiam unicuique disponit impertiri, ut rogantibus eam tribuat, non ingratis ; et tanto largiori illam tribuat unicuique pietate, quanto majoribus gemitibus et ardentiori animo a quolibet sit deprecatus, sicut ipse dicit [1] : Dimittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. Est namque templum Dei locus orationis, sicut ipse alicubi dicit [2] : Domus mea domus orationis est cunctis gentibus. Et Psalmista [3] : Domum tuam decet sanctitudo, Domine ; quippe si orationis domus est, id ibi oportet peragere quod vocatur, id est orare, psallere, peccata confiteri, amaris oculorum lacrymis et mentis gemitibus delicta abluere, et fiducialiter veniam de commissis culpis implorare. Est quippe ibi specialiter respectus divinus, assistunt ibi angelici ordines, sanctorum chori, qui fidelium vota et preces sacerdotis pro populo deprecantis ad aures præferunt Domini Sabaoth.

3. « Qua ergo fronte in sacratissimo Dei templo Dei assistit, qui inanibus fabulis et otiosis verbis insistit ? Nam si de omni verbo otioso in die judicii ratio est reddenda, de his maxime reddetur ratio et exigetur vindicta, quæ in conspectu tantorum sanctorum proferuntur contumaciter in loco Deo dicato. Qua inquam spe veniam consequi de præteritis arbitratur delictis, qui non solum peccata sua negligit abluere, sed potius contendit augere ? Pavescite illum qui flagello facto de funiculis, ejecit vendentes et ementes de templo : remissius scilicet est utiliter negotiari, quam inaniter et otiose confabulari.

[1] Luc. VII. — [2] Matth. XXI. — [3] Psal. XCI.

4. « Cum convenitis ad locum orationis, cum silentio state, intento corde Dominum deprecamini, ut orantis pro vobis sacerdotis vota suscipiat, preces exaudiat, habentes præ oculis monentem Dominum et dicentem [1] : Cum statis ad orationem, dimittite si quid habetis adversus alterum, ut et Pater vester cælestis dimittat vobis peccata vestra. Hæc meditantes, et divina gratia inspirante facientes, et Evangelicis et Apostolicis documentis imbuti, impetrata ab omnipotenti Deo misericordia, cum fructu bonorum operum, quasi lampadibus illuminati, cum gaudio et Christo repræsentari et cum sanctis coronari merebimini.

5. « De cætero, charissimi, nosse vos volumus quod legem Dominus populo suo instituens, Moyse teste, intulit dicens [2] : Maleficum non patiaris vivere. In hac itaque urbe (quod dolens dico) inveniuntur quidam, qui non solum maleficos non increpant, sed potius tuentur et fovent, per quos incantationibus quibusdam dæmones consulere non perhorrescunt, et divinæ legis et Apostolicæ doctrinæ immemores, quæ intonat dicens [3] : Quæ participatio lucis ad tenebras, aut conventus Christo et Belial ? In hoc enim quod Christo contempto, dæmones gentium more consulunt, Christianos se omnimodis non esse fatentur. Quod quam horribile, quamque sit profanum, ut Christo contempto, dæmones Christianus adoret, unusquisque perpendat, ut tale facinus fieri perhorrescat. Quamobrem quisquis deinceps tali contagio se polluere tentaverit, alienum vivifici fieri corporis et sanguinis Domini nostri JESU Christi, Spiritus sancti judicio, donec a tanta resipiscat ignavia, judicamus. Qui vero tam salubribus interdictis contemptor extiterit, et in eadem pestifera pertinacia perseverans, resipiscere neglexerit : in perpetuum a Deo Patre et JESU Christo Filio ejus sit anathema ». Hactenus sermo Stephani papæ ab Anastasio recitatus, qui post hæc subjicit :

6. « Cumque talis iste præstantissimus præsul existeret, et in his quæ divino cultui conveniunt finetenus perseveraret: tanta illi est divinitus gratia concessa, ut quidquid habere posset sacris daret Ecclesiis, captivos redimeret, sollicitus existens pro salute omnium ; quia cum fama ejus nominis atque actuum tam per Orientales quam per Occidentales partes diffamaretur, pæne omnes ad eum accurrebant, ut ejus benedictionem perciperent ».

7. Præter hæc autem non tacendum quod idem auctor subdit de pravo usu qui tunc irrepserat, cum qui missas celebrarent in Ecclesia sancti Petri Apostoli, aliquid donare eisdem Ecclesiæ ministris ab eis exigeretur. Etenim adeo ingens erat desiderium sacerdotum in loco tam celebri facultatem missas celebrandi accipere, ut Ecclesiæ eidem aliquid donarent gratitudinis causa : quod postea illiberaliter exigi ab æditais consuevit ; ait enim : « In supradicta venerabili Basilica cum idem sanctissimus papa omnium vitiorum fortissimus extirpator, malam consuetudinem inveniret, ut presbyteri qui ibidem quotidie Domino sacrificium offerebant, omni anno unam vittam [1] consuetudinaliter darent ; quam consuetudinem sanctæ memoriæ dominus Marinus papa antecessor ejus fregerat ; sed cum subreptionibus quorumdam hominum, tempore Hadriani papæ tertii repullulasset : sub forti obtestatione Stephanus papa præcepit, ut nullus unquam ab eis non solum hoc, verum etiam aliquod aliud tributum acciperet, sed cum omni honore,sicut sacerdotes oportet, suum peragi officium eis liceret ». Hæc ipse, qui subjicit de donis diversis Ecclesiis oblatis et aliis restauratis, sed Codex mutilatus habetur ; nam quæ ad finem ejus sunt gesta desiderantur, nec quo mense vel die decesserit ipse Stephanus papa continet. Porro extat Stephani hujus rescriptum [2] ad Romanum episcopum Ravennatensem de electione episcopi Imolensis, necnon aliud ad Heribertum archiepiscopum Moguntinum, quo asseritur non approbari purgationem per ferrum candens et aquam ferventem.

8. *De S. Sampsonis abbatis obitu et sanctitate, aliisque sanctis viris.* — Hoc item anno moritur vir insignis sanctitate atque doctrina, Samson abbas S. Zoili Cordubæ civitatis, qui tempore persecutionis ab Eulogio descriptæ claruit, vitamque in hunc usque annum propagavit in jugi confessione nominis Christi, vexantibus Ecclesiam regibus persecutoribus. At non solum adversus eos fuit illi certandum, sed adversus malos Christianos martyrum derisores, inter quos qui eminebant, alter fuit episcopus, comes alter, ambo egregiæ impietatis homines, Sarracenorum principum amicissimi. Colliguntur ista non ab alio aliquo auctore, quam ex scripto tunc ab ipso Apologetico litteris Gothicis, quod Toleti in Bibliotheca asservari adhuc, qui vidit et legit Ambrosius Morales testatur, dum in scholiis ad librum primum Memorialis sanctorum hæc ait: « Vivebat Cordubæ hoc ipso tempore presbyter, qui is abbas postea sancti Zoili fuit, Samson nomine, vir doctus et subtili ingenio, in philosophiæ et sacrarum litterarum studiis versatus. Id abunde declarat ejus Apologeticum opus, quod tribus libris distinctum scripsit contra Hostigesium Malacitanum episcopum, qui ipsum in Concilio Cordubensi hæreticum cum convicio dixerat, quemadmodum ipse in præfatione libri secundi late commemorat. Ibi se abbatem Ecclesiæ S. Zoili martyris Æra nongentesima prima, hoc est, anno Domini octingentesimo sexagesimo tertio factum ostendit. Est is annus post Eulogii martyrium tertius vel quartus ». Et inferius idem auctor :

9. « In Præfatione, inquit, libri secundi de Servando comite Christiano, sed nefario homine

[1] Matth. XII. — [2] Exod. XXII. — [3] 2. Cor. I.

[1] Puto legendum Wactam. Francum vocabulum de quo Capitularium lib. III, c. 68, quod mercedem significat, quæ solet impendi custodibus. — [2] Dist. LXIII. c. 12.

ita ait, postquam multa mala, quæ Christianis viventibus intulerat, recensuit: Deinde virorum mortibus non contentus, quiescentium (quorum animabus impedire requiem non potuit) ne vel ipsis parcere videretur, corpora, ut fuerant sub aris Dei posita, e suis loculis insignis vespillo traxit, et fidelibus regis, ut fuerant ancipiti ense truncata, monstravit? ut hoc facto animos regios in nostrorum perniciem excitaret, quatenus probarentur apud eum debito mortis obnoxii, qui ausi essent humare illius prostratos pugione ». Hucusque ex Samsone ille, qui et ad ejus sepulcrum exaratum hujusmodi recitat Epitaphium cum hoc titulo :

10. Epitaphium, quod idem Cyprianus presbyter in sepulcro domini Samsonis edidit metro heroico.

Quis quantusve fuit Samson clarissimus abbas,
Cujus in urna manent hac sacra membra sub aula,
Personat Hesperia, illius famine fota.
Flecte Deum precibus, lector, nunc flecte peroro,
Æthera uti culpis valeat conscendere tersis :
Discessit longe notus, plenusque dierum,
Sextilis namque mensis die vigesima prima,
Sextilis namque mensis primo et vigesimo sole.

Ita ibi incomposite, et post hæc:

« Æra dcdxxviii ». Est is annus Domini octingentesimus nonagesimus. Scriptum est ejusmodi Epitaphium a Cypriano presbytero Cordubensi, ut idem qui supra auctor testatur: a quo utinam ipsum editum fuisset Samsonis Apologeticum, digna horum temporum fax.

11. Quo pariter anno sanctum virum eremi cultorem qui in Orensi diœcesi claruit, esse defunctum, inscriptio ad ejus sepulcrum posita docet, quæ sic se habet:

HIC. REQVIESCIT. FAMULUS. DEI.
VINTILA. QVI. OBIIT. DIE. X.
KALENDAS. JANVARIAS. ÆRA.
DCDXXVIII.

Ubi colitur ut sanctus antiqua traditione majorum.

Eadem pariter nota Æræ consignatum habetur testamentum regis Adefonsi Magni, quo multa largitur monasterio sancti Hadriani et Nataliæ martyrum. In quo plura præfatus de proficua sanctorum martyrum intercessione, hanc habet in fine subscriptionem, post hanc temporis inscriptionem :

« Facta scriptura testamenti vel confirmationis die nono kalend. Februarii, Æra dcdxxviii.

12. « Adefonsus servus Christi hoc testamentum quod fieri elegi, confirmo.

« Xemena vernula Christi hoc testamentum confirmo.

« Sub Christi nomine Hermenegildus sedis regiæ Oveti episc. confirmo ». Simili modo Sisnandus Friensis episcopus, Naustus Coimbriensis episcopus, et Ranulphus Asturicensis episcopus, et abbates et proceres subscripsere.

« Hoc eodem anno Ecclesia in Moravia admodum afflictata est occasione defectionis ejus principis ab Arnulpho rege, qui in eam ingressus provinciam, omnes quas in ea reperit demolitus est urbes ». Hæc Regino hoc anno.

« Quo pariter anno », idem inquit auctor, « dux Britanniæ Alanus coadunata omni Britannia tale votum vovit: Ut si adversarios per divinam virtutem superare posset, decimam partem omnium suorum bonorum Deo et sancto Petro Romam destinaret. Omnibusque autem Britonibus idem votum spondentibus, ad pugnam procedit, et commisso prælio, tanta strage hostes fudit, ut vix quadringenti viri ex quindecim millibus ad classem repedarent ». Erant isti Northmanni hostes, audacissimi sicut et potentissimi.

13. *Antonii patriarchæ Constantinopolitani obitus.* — Quod ad res pertinet Orientis, hoc anno moritur Antonius patriarcha Constantinopolitanus ubi tantum annos duos sedisset. Ita in serie patriarcharum Constantinopolitanorum in corpore Juris Orientis intexta: « Claruit iste egregia sanctitate, proque pace et unitate Ecclesiæ laboravit, quam et feliciter est consecutus, ut testatur Nicephorus philosophus ea oratione quam in ejus funere habuit, quam invenies apud Metaphrastem die duodecima Februarii. Contexuit ipse eo Panegyrico ejus vitam atque ejus post obitum facta miracula. Successit huic Nicolaus, cognomento mysticus: erat id nomen dignitatis primæ post magnum chartularium, de cujus insignibus Curopalates inquit: sunt tiara, et prætexta vittata loris ». Ita ipse in libello de officiis Constantinopolitanæ urbis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6383. — Anno Æræ Hispan. 928. — Anno Hegiræ 277, inchoato die 25 April., Fer. 7. — Jesu Christi 890. — Stephan VI papæ 6. — Leonis Sapientis imp. 5.

1. *Zventibaldus rex Moraviæ fit etiam dux Bohemiæ.* — Ad num. 12. Annalista Metensis, et ex eo Regino hoc anno scribunt: « Arnulphus rex (nempe Germaniæ, qui ideo a quibusdam perperam imperator hoc tempore fuisse dicitur) concessit Zventibolh Marahensium Sclavorum regi ducatum Behemensium, qui hactenus principem suæ cognationis ac gentis super se habuerant, Francorumque regibus fidelitatem promissam inviolato fœdere conservaverant; eo quod illi, antequam in regni fastigio sublimaretur, familiaritatis gratia fuerat connexus. Denique filium ejus (nempe Arnulphi) quem ex pellice susceperat, a sacro fonte levavit, eumque ex nomine suo Zventibolh appellari fecit. Quæ res non modicum discordiarum et defectionis præbuit incitamentum. Nam et Behemi a fidelitate diutius custodita recesserunt, et Zventibolh ex adjectione alterius regni vires non parvas sibi accessisse sentiens, fastu superbiæ inflatus, contra Arnulphum rebellavit. Quod cum cognovisset Arnulphus, cum exercitu regnum Marahensium ingressus, cuncta quæ extra urbes reperit, solo tenus demolitus est. Ad ultimum, cum et cæteræ fructiferæ arbores radicitus exciderentur, Zventibolh pacem poposcit, et dato filio obside hanc sero promeruit ».

2. *Adversus Arnulphum Germaniæ regem rebellat.* — Hactenus *Zventibolh*, seu Zventibaldus, qui et *Sfentopulcrus* appellabatur, Moraviæ princeps, Arnulpho, sicuti antecessoribus ejus Germaniæ regibus quorum beneficiarius erat, fidem servarat. Sed ducatu Bohemico auctus in eum rebellavit. Ex laudato loco colligitur primo, Baronium anno DCCCLXXXIX, perperam sermonem habuisse de bello quod Arnulphus rex Hungarorum opera adversus *Zventibaldum* gessit; cum illud ad annum DCCCXCIII pertineat, ut ibi ostendemus. Secundo, annalistam Metensem uno tenore recitare quæ hoc anno incœpta, anno DCCCXCIII ad finem perducta sunt; eo enim anno, ut mox dixi, *Zventibaldus* ab Arnulpho rege devictus. Tertio, *Sphentopulcrum* seu *Sphentopolcum* diversum non esse a Zventibaldo, uti jam supra insinuavi. *Sfentopulcus* enim in Sphentopulcrum corrupte mutatus differt tantum pronuntiatione, seu orthographia a Zventiboldo, cum hæc vox *Zwend* a Germanis et Sclavis *Sfent* seu *Sphent* pronuntietur. *Zventibaldus* a Cosma Pragensi in Annalibus Bohemorum ad annum DCCCXCIV dicitur *Zwantopluk*, et a Porphyrogenneta lib. de administr. imperio cap. 41, *Sphendoplocus*.

3. *Lutetia tertio a Norman. obsessa.* — Pergit annalista Metensis: « Per idem tempus Nortmanni a Matrona fluvio exeuntes Parisios revertuntur. Et quia omnimodis descensus fluminis per pontem prohibebatur, tertio castra locant, et iterato certamine prædictam urbem impugnant. Sed civibus, qui continuis operum ac vigiliarum laboribus induruerant, et assiduis bellorum conflictibus exercitati erant, audacter reluctantibus, Nortmanni desperatis rebus naves per terram cum magno sudore trahunt, et sic alveum repetentes Britanniæ finibus classem trajiciunt. Quoddam castellum in Constantiensi territorio, quod ad sanctum Loth dicebatur, obsident, accessum ad fontem aquæ ex toto prohibentes, oppidanis siti arescentibus fit deditio, eo pacto, ut vita tantum concessa, cætera tollerent. Illis a munitione progressis, gens perfida fidem et promissa data profanat, omnesque absque respectu jugulat. Inter quos episcopum Constantiensis Ecclesiæ interimunt ». Eos tamen postea a Britannis hoc ipso anno devictos esse, narrat Baronius ex Reginone.

4. *Moritur S. Antonius Cauleæ patriarcha.* — Ad num. 13. Cum *sanctus Antonius Caulea* patriarcha Constantinop. mense Maio anni octingentesimi nonagesimi tertii renuntiatus fuerit, ut supra ostendi, mors ejus ante annum octingentesimum nonagesimum quintum non accidit, cum in serie patriarcharum Constantinop. in corpore Juris intexta, ei anni duo attribuantur. Verum quidem est, in eadem serie *Stephano* ejus decessori annos tantum tres perperam adscribi; sed hunc anonymum in pontificatu Antonii Cauleæ non errasse demonstrat initium *S. Nicolai Mystici* ejus successoris, quod ab anno DCCCXCV removeri non potest, uti ex dicendis in ejus morte liquebit. Quare Symeon Logotheta mortem *Antonii* patriarchæ et ordinationem *Nicolai*, quem imperatoris *Mysticum* appellat, cum ejusdem imperatoris anno decimo apposite copulavit. Zonaras durationem sedis ejus expresse-

rat, sed incuria librarii, vel Codicis antiqui vitio ea in editis exemplaribus omissa fuit. Colitur *S. Antonius Caulea* tam a Latinis quam a Græcis, die XII mensis Februarii, quo in Actis SS. Bollandianis refertur *Oratio Nicephori philosophi* in hujus sancti laudem, in qua ob egregias ejus virtutes, præsertimque liberalitatem in pauperes valde celebratur: « Nolebat », inquit Nicephorus, « una civitate, etsi sit tam magna, suam circumscribi commiserationem: sed ad quantum sol adspicit eam contendebat extendere; hinc manus scatentis misericordia participes erant Scythæ et Thraces, et cum aliis Mysi quoque qui sunt in Asia ».

5. *Ludovicus filius Bosonis fit rex Arelatensis.* — Habitum hoc anno Concilium *Valentinum*, in quo *Ludovicus* filius Bosonis regis Arelatensis rex ejusdem regni constitutus est, « cui præstantissimus (*Carolus* nempe Crassus) imperator jam regiam concesserat dignitatem, et Arnulphus qui successor ejus existit, per suum sceptrum, perque suos sagacissimos legatos Reoculphum videlicet episcopum et Bertaldum comitem, fautor regni auctorque in omnibus esse comprobantur », ut dicitur in Actis ejusdem Concilii a Sirmondo publicati. Hujus principis varia supersunt Diplomata, Viennæ ut plurimum data. Quando dictus fuerit imperator, suo loco referemus.

6. *Floret S. Berno abbas Gigniacensis.* — Florebat hoc tempore *sanctus Berno*, qui postea Congregationem Cluniacensem fundavit, in regno Burgundiæ Transjuranæ, præeratque cœnobio Gigniensi a se in territorio Lugdunensi condito, cui cum *Rodulphus* rex aliqua bona dedisset, eaque a quibusdam præpotentibus fuissent invasa, causam detulit ad *Ermengardem* reginam, Bosonis relictam et Ludovici matrem, quæ in solemni Placito Varennæ (multa erant hujus nominis in Galliis oppida) habito, sententiam dixit in gratiam *Bernonis*, seu cœnobii Gigniacensis. Decretum tunc emissum recitat Mabillonius Sæc. V Benedict. pag. 71, ex Ms. Codice Petaviano, cujus initium est: « Anno ab Incarnatione Domini DCCCXCVIII, Indictione VIII, cum convenisset Ermengardis regina, et cuncti principes Ludovici filii Bosonis, in loco qui dicitur Ravennas, ad Placitum ». Idem Decretum refert Guichenonus in bibliotheca Sebusiana pag. 60 ex Gazophylacio Cameræ Computorum Parisiensi, sed loco *Ravennas*, recte habet *Varennas*. Non dubium quin utrumque exemplar diversis temporibus, vel ex autographo, vel ex diverso exemplari descriptum fuerit, quia subscriptiones inter se variant, licet in anno DCCCXCVIII et in Indictione VIII inter se conveniant, cum tamen alteruter temporis character depravatus sit. Hadrianus Valesius in Notis ad *Carmen Adalhronis episcopi Laudunensis ad Rotbertum regem Franc.* a se Parisiis publicatum, dicit se præ manibus habuisse veterem Codicem exiguum Pauli Petavii V. C. nomine manuque notatum, in quo inter alia continetur *Placitum Ermengardis reginæ et principum Ludovici filii Bosonis anno* DCCCXCVIII, *Indictione* VIII. Verum illo Christi anno in cursu erat Indictio prima, non vero Indictio VIII. Tom. IX Conc. pag. 423, idem Placitum refertur ex San-Marthanis, Guichenone et Petro Lalandeo, sed ibi habetur, *anno ab Incarnat. Dom.* DCCCLXXXIX, et in notula dicitur Indictionem illam VIII, more Gallorum a VIII kalend. Octob. incohari, et illud emissum esse superiori Christi anno. At præterquam quod Galli Indictiones a kalendis Januariis, et aliquando a kal. Septemb. his temporibus auspicabantur, non licet auctoribus suas conjecturas loco textus lectoribus obtrudere, aut saltem ii de similibus correctionibus, quæ non raro depravationes sunt, monendi.

7. *Diversus a Bernone, cujus meminit Hincmarus.* — Existimo itaque errorem fuisse in primo exemplari unde alia transcripta, et librarium per oscitantiam bis numero VIII posuisse, ita ut *Judicium* illud *Varennense* hoc anno Indictione VIII notatu peractum sit, antequam *Ludovicus* provinciæ rex coronaretur; cum *Ermengardis* ejus mater ac tutrix *regina* in eo, ipse vero tantum Ludovicus *filius Bosonis* appelletur. Sed redeo ad *Bernonem*. Baronius anno CMXII, num. 17 meminit litterarum Hincmari Rhemensis et Æneæ Parisiensis episcoporum, in quibus mentio de quodam Bernone, quem Hincmaro « fratres de monasterio S. Dionysii per licentiam domni abbatis Illudovici ad educandum atque erudiendum commiserant », et quem Æneas *Acolytum* ordinaverat, huncque Bernonem Baronius a Bernone primo abbate Cluniacensi diversum non esse putat. At alius plane censendus est abbas Cluniacensis, cum ille ex parochia esset Æneæ, et hic ex Burgundia Jurensi, inquit Mabillonius Sæc. V Benedict. in ejus Elogio Historico.

8. *Stephanus V Arnulphum regem in Italiam vocat.* — « Arnolfus rex (nempe Germaniæ) habito in Pannonia de diversis colloquio, a Zventibaldo duce Marahensi, (id est Moraviensi) ex verbis Apostolicis obnixe rogatur, ut Romam veniens, Italiamque sub ditione sui retinens, a tantis eam eruat tyrannis. Quod ille aliis præpeditus ad præsens facere distulit. Iterum conventu apud Foracheim acto, Ludovici imperatoris Italiæ filiam (sc. Ermengardem) ad se cum muneribus venientem, benigne suscepit », inquit Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam.

FORMOSI ANNUS 1. — CHRISTI 891.

1. *Formosus papa post Stephanum : ubi series Pontificum dilucidata.* — Sequitur Christi annus octingentesimus nonagesimus primus, nona Indictione, quo Stephano papa defuncto, ubi sex annis sedisset, in locum ejus est subrogatus Formosus ex episcopo Portuensi.

De hoc autem dicturi, antea opus est, ut errores arguantur nonnullorum auctorum in his quæ spectant ad successionem Romanorum Pontificum, et in primis [1] Leonis Ostiensis, qui in historia Cassinate Formosum papam collocat post Hadrianum ante Stephanum papam, cui non præcessisse, sed successisse exploratissimum est. Sed quod deterius est, quod patravit sacrilegium Sergius papa schismaticus, tribuit ipse absurde nimis eidem laudatissimo Pontifici Stephano, nisi intelligat de Stephano illo nequissimo, numero septimo, dicto sexto. Marianus Scotus autem post Marinum papam Agapetum ejus successorem somniat, et post Hadrianum Basilium nunquam visum vel auditum Pontificem collocat, et post Basilium ponit Stephanum. Eodem quoque errore de Agapeto atque Basilio imaginariis Pontificibus abducitur Sigebertus; et si qui alii eos secuti, qui cum ex antiquis omnibus Romanorum Pontificum scriptoribus erroris arguantur, etiam Græcorum hujus temporis auctorum monumentis toto cælo errare convincuntur. In sæpe enim citato Codice græco Columnensi, ibi cum redarguitur pseudosynodus Photiana, atque successorum Nicolai et Hadriani Romanorum Pontificum series texitur, hæc habentur : « Post Hadrianum hunc Joannes, post Joannem Marinus, post Marinum Hadrianus, alter deinde Stephanus sextus, deinde Formosus, post hunc alii quatuor, videlicet Bonifacius, Stephanus Romanus, et Theodorus, et post hos, Joannes qui hæc scripsit ». Hæc ibi ab auctore ejus temporis contra Photium ea scribente, posteris tradita.

2. *Epitaphium de Stephano papa.* — Mortuus autem Stephanus, sepultus est in Basilica sancti Petri, quem ad sextum sui Pontificatus annum pervenisse ejus sepulchri Epitaphium docet, quod a Manlio conservatum ex antiquis Basilicæ Vaticanæ monumentis hic tibi describendum curavimus; sic enim se habet :

Accedis quisquis magni suffragia Petri,
  Cælestis regni poscere clavigeri :
Intentis oculis, compuncto corde locellum
  Conspice perspicuum, quo pia membra jacent.
Hic tumulus sexti (al. quinti) sacratos continet artus
  Præsulis eximii Pontificis Stephani.
Bis ternis annis populum qui rexit et Urbem,
  Et gessit Domino quæ fuerant placita.
Suscepit tellus consumptum pulvere corpus,
  Æthera sed scandit spiritus almus ovans.
Unde peto : Cuncti venientes dicite fratres :
  Arbiter Omnipotens, da veniam Stephano.

3. *Formosi papæ virtutes et bona existimatio.* Quod autem pertinet ad electionem ejus qui Stephano successit, Formosi : cum ignoretur dies obitus prædecessoris, et tempus cessantis Sedis, æque Formosi dies electionis tuto affirmari non potest. Cæterum tumultuariam ejus fuisse electionem, elevante se contra eum Sergio diacono, ex Luitprando possumus intelligere, qui [1] ait : « Causa enim simultatis inter Formosum papam et Romanos hæc fuit. Formosi prædecessore defuncto, Sergius quidam Romanæ Ecclesiæ diaconus erat, quem Romanorum pars quædam papam sibi elegerat : quædam vero pars non infima nominatum Formosum Portuensis civitatis episcopum, pro vera religione, divinarumque Scripturarum et doctrinarum scientia, papam sibi fieri anhelabat. Nam dum in eo esset ut Sergius Apostolorum vicarius ordinari debuisset : ea quæ Formosi partibus favebat pars, cum non mediocri tumultu et injuria Sergium ab altari expulit, et Formosum papam constituit ». Hæc Luitprandus temporis hujus scriptor, et eorum quæ non auditu sed visu (ut ipse in Præfatione testatur) cominus percepisset.

4. Laudatissimus itaque Formosus extitit (ut Luitprandus ait) tum religione, tum morum integritate atque doctrina; ipsum enim insignia merita suis locis superius enarrata mirum in modum commendabant; quem et Anastasius Bibliotheca-

[1] Leo Ost. l. I. c. 48.

[1] Luit. hist. l. I. c. 7.

rius in Nicolao magnæ sanctitatis episcopum nominat : de quo est egregium ex Epistolis Hincmari Rhemensis archiepiscopi quas Frodoardus [1] recensuit testimonium. Cognita enim ejus sanctitate et scientia, ipse Hincmarus magnopere optavit se ipsius amicitiæ insinuare ; cujus rei assequendæ causa ad ipsum litteras dedit, quarum tantum summarium sic ipse recitat Frodoardus : «Formoso ejusdem Romanæ Ecclesiæ episcopo, suffraganeo scilicet scripsit, collaudans ejus quam audierat, sanctitatis et scientiæ famam; quærensque ejus habere familiaritatem. Et ut ipse pro se dignaretur orare, vicem rependere spondens, et quædam ei munera mittens, ut sui memoriam in orationibus habeat. Item postquam litteras suas idem Formosus ei miserat, in quibus de charitate erga eum significaverat, intimat quia magnam in ipso haberet fiduciam ». Hactenus Frodoardus de Formoso ex Hincmari Rhemensis archiepiscopi litteris: quibus, quantæ existimationis ubique terrarum longe lateque esset, facile innotescit; ut non adeo mirum sit, si bono totius Ecclesiæ Catholicæ ex episcopatu Portuensi translatus fuerit ad moderandas habenas totius Catholici orbis, hoc potissimum tempore, quo ipsa Romana Ecclesia adeo affligeretur pessimorum tyrannorum invasione.

5. *Formosus respondet litteris missis ad prædecessorem ab episcopis Orientalibus circa ordinatos a Photio.* — Hic igitur, ubi Apostolicum thronum conscendit, litteras ab Oriente Rom. allatas ad Stephanum prædecessorem conscriptas, ipso defuncto accepit ; et cum ea quæ in eis continerentur intellexisset, quas et superius recitavimus : ut in re magni momenti, adhibito in omnibus cum fratribus consilio, ad Stylianum rescripsit. Extant ipsæ litteræ in sæpe citato Codice Columnensi, quibus ista quæ sequuntur, tanquam ipsarum titulus præmittuntur : « Epistola qua respondetur superiori Epistolæ, scripta a sanctissimo papa et successore B. Stephani Formoso ad eumdem Stylianum. Stephanus enim cum morte præventus respondere minime potuisset, rescripsit Formosus » his verbis :

6. « Litteras sanctitatis tuæ ad Apostolicam Sedem missas, etc. » Ita decurtatæ in Codice habentur, et post multa brevitatis causa omissa hæc sequuntur : « Petis misericordiam, et non scribis quomodo sit exhibenda, neque cui, sæculari videlicet vel sacerdoti. Si enim sæcularem dixeris : venia dignus is erit, tanquam a sæculari dignitatem adeptus. Si vero sacerdotem dicas : non adhibes mentem, quod dignitatem præbere non potuit qui dignitatem non habebat. Nihil potuit dare Photius præter damnationem quam habuit per impositionem obliquæ manus ; et damnationem præbuit. Quomodo dignitatem potuit accipere, qui particeps factus est condemnato ? Quoniam pro ordinato misericordiam obtinere petis, animadverte quod ordinatorem potius foves juxta Domini sacrum eloquium [1] : Vel facite arborem bonam, et fructus ejus bonos ; vel facite arborem malam, et fructus ejus malos; numquid potest ficus uvam producere, vel vitis ficus ? oportebat igitur istam Ecclesiam, in qua talia deprehenduntur facta, gravissimas dare pœnas, ut hujusmodi pœnis vestra Ecclesia purgaretur. Continet autem nos benignitas et fratrum dilectio, quæ nobis persuadet ut alia quidem toleremus, alia vero omnino e medio tollamus. Quapropter misimus e latere nostro religiosissimos episcopos Landenulphum Capuanum et Romanum, quibuscum sanctitatem etiam tuam hortamur convenire, necnon Theophylactum metropolitanum Ancyre, et Petrum fidelem nostrum : ut ita ante omnia in Photium prævaricatorem et legum eversorem sententia a prædecessoribus Œcumenicis Pontificibus ante omnia synodice prolata, necnon a nostra humilitate confirmata, perpetuo tempore immutabilis permaneat.

7. « Cum iis vero qui a Photio fuerunt ordinati misericorditer nos gerentes, decernimus, ut oblatis libellis, se deliquisse fateantur, et pœnitentia veniam deprecentur, pollicentes se nunquam tale quid commissuros. Deinde his peractis, quæ sequuntur omnia quæ nostris litteris mandata conspiciuntur, una cum prædictis viris sanctitas tua peragat, nec aliquid addendo, nec diminuendo aut commutando. Istis enim et a nobis, et a reverentia tua in communionem fidelium receptis ut laicis, scandalum delebitur. His vero peractis, si quis ipsorum communicare renuerit : noverit seipsum a communione nostra alienum fore. In Domino valete ». Hæc Formosus sapienter admodum ad sananda simul Ecclesiæ Constantinopolitanæ vulnera diuturnitate temporis putrescentia.

8. « Hoc anno, defuncto in prœlio Sunzo archiepiscopo Moguntino, in locum ejus subrogatur Atto abbas Augiensis monasterii, totius Germaniæ bono, utpote qui ad restituendam collapsam Ecclesiasticam disciplinam plurimum laboravit; cujus rei causa generalis conventus episcoporum collectus est, de quo suo loco dicturi sumus ». Hæc ex Reginone.

[1] Frod. hist. Rhem. l. III. c. 20.

[1] Matth. XII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6384. — Anno Æræ Hispan. 939. — Anno Hegiræ 278, inchoato die 14 April, Fer. 2. — Jesu Christi 881. — Formosi papæ 1. — Widonis imp. 1. Leonis Sapientis imp. 6.

1. *Moritur Stephanus V papa.* — A num. 1 ad 5. *Stephanus V*, qui mense Septembri anni DCCCLXXXV Pontificatum iniit, hoc anno e vivis excessit. Guillelmus Bibliothecarius in ejus Vita ei annos sex et dies quatuordecim attribuit, sed de diebus quibus supra annos sex sedit, res certa non est, cum Ms. Colbertinum libri Pontificalis, aliqui Catalogi, et Martinus Polonus in Chron. habeant tantum dies IX. Quare *Formosus* Stephani V successor eodem circiter mense ordinatus fuit. Baronius refert Epitaphium Stephano quinto post ejus mortem positum, in quo inter alia legitur:

Hic tumulus QUINTI sacratos continet artus
Præsulis eximii Pontificis STEPHANI:
Bis ternis annis populum, qui rexit et Urbem.

sed perperam loco QUINTI, reponit SEXTI. Ex dictis enim certo constat, huncque *Stephanum* fuisse tantum ordine *quintum*, ut etiam legitur apud Frodoardum in Fragmento Pontif. Rom.

2. *Ei Formosus succedit.* — Mabillonius in præfatione ad Sæculum V Benedict. § 1, aliique, recte observant, magnam sæculo sequenti labem a Pontificibus Romanis passam esse Ecclesiam: « Ad id temporis, inquit, eam tenuerant plerique piissimi Pontifices; nec quisquam fere omnium ejus sanctitatem antea majestatemque temeraverat, quin humana, si qua ipsis excidissent errata, illustri pœnitentiæ exemplo diluissent. Inviolabilis apud eos erat canonum sacrorum auctoritas, qua suam ipsi potestatem ultro moderabantur. Et ne longius exempla sumamus, ita sæculo nono vixerant post Leonem III ejusque successores piissimos, Nicolaus primus re et nomine Magnus, Hadrianus II, et Stephanus VI. Sed, *o lugenda Roma*, inquit Arnulphus Aurelianensis antistes apud Gerbertum (in Actis Synodi Rhemensis), *quæ nostris majoribus clara patrum lumina præbuisti, nostris temporibus monstruosas tenebras, futuro sæculo famosas offudisti*. A Formoso Pontifice incœpit mali labes, sive is causa fuerit, seu occasio. Nempe hic Portuensis primum episcopus, a Joanne VIII in ordinem redactus est in Synodo Romana, interposito juramento, se in communione laica perpetuo permansurum. Hujus exauctorationis causæ tres. Prima, quod a *Nicolao I* in Bulgariam missus, Bulgarorum regem sacramento obstrinxisset, ne alium episcopum ipso superstite a Sede Apostolica susciperet. Deinde quod contra præscripta canonum per ambitum ab Ecclesia Portuensi ad Romanam prosilire conatus esset. Postremo, quod inconsulto Pontifice propriam deseruisset Ecclesiam, et relicta urbe contra reipublicæ et imperii salutem cum suis fautoribus conspirasse crederetur. *Marinus* Pontifex a depositione et juramento absolvit *Formosum* qui post Hadrianum III et Stephanum VI in supremum illum thronum sublimatus est, primusque infaustum translationis exemplum in illa Sede præbuit, vir cæteroqui *vera religione, divinarumque Scripturarum et doctrinarum scientia clarissimus*, teste Luitprando lib. 1 cap. 8 ». Ita vir doctissimus, qui Baronii exemplo Stephanum V sextum vocat, sed hanc opinionem tandem explodendam esse, vel hujus Pontificis Epitaphium, quod tempore Romani canonici qui illud descripsit, extabat adhuc in atrio veteri Ecclesiæ sancti Petri, manifestum facit (1).

(1) In Ecclesia Gerundensi asservatur Diploma *Formosi* Romani Pontificis papyraceum, *Servodei Gerundensi* episcopo datum. Nuper hoc Diploma edidit Martenius in Collectione amplissima Anecdot. tom. I, pag. 239. Ego vero illius exemplar ex autographo Gerundensi descriptum an. MDCCXXXVI accepi, et cum edito contuli, atque inveni exemplar Martenii ad ea verba *in perpetuum stabilimus* desinere; reliqua deesse. Desiderantur autem in autographo, Pontificiæ datæ; in contextu tamen habetur *Indictio decima*, ex quo colligitur hoc Diploma anno Christi DCCCXCII datum fuisse. Petrus de Marca in Appendice Marcæ Hispanicæ pag. 834 ex Chartulario Ecclesiæ Gerundensis profert Diploma *Romani* Summi Pontificis *Servodei* episcopo *Gerundensi*, quod iisdem ferme verbis conceptum est ac illud *Formosi*, si pauca excipias; aliud item exhibet ejusdem *Romani* pro Ecclesia Helenensi; et lib. 3 Marcæ Hispanicæ pag. 370 de epochis horum Diplomatum disserit, quas ad examen vocat Pagius ad an. DCCCXCVII, num. 6. Interim *Formosi* Diploma pro Ecclesia Gerundensi, ad fidem prototypi hic dandum censemus:

« Formosus episcopus, servus servorum Dei R. et S. Servodei sanctæ Gerundensis Ecclesiæ episcopo, et per te in eadem, Venerabili Ecclesiæ in perpetuum. Sicut per donum sancti Spiritus beato Apostolorum principi Petro et cælestis regni clavigero ligandi atque solvendi ab ipso Domino tradita est potestas Evangelica, subsequente lectione, quæ ita inter cætera ait: *Tu es Petrus et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam*, et reliqua etc. Ita Sedes Apostolica canonica legalique auctoritate suffulta, omnibus Ecclesiis Dei per universum orbem diffu-

3. *Duo prœlia Christianos inter et Normannos habita.* — Ad num. 7. « Anno Dom. Incarn. DCCCXCI, Normanni duobus continuis prœliis in Britannia graviter attriti, in regnum Lotharii (ita Lotharingia vocabatur) classem transferunt, et castris metatis prædas exercent. Contra quos Arnulphus rex (nempe Germaniæ) exercitum dirigit, jubetque super Mosam tentoria figere, transitumque fluminis hostibus prohibere. Sed antequam exercitus in unum colligeretur, ad condictum locum juxta Trajectensem Nortmanni superiora tenentes circa Leodium Mosam transierunt », inquit annalista Metensis, qui addit, *VI kalend. Julii* Normannos inter et Christianos pugnatum esse, hos terga vertisse, et *Sunzonem* episcopum Moguntinum et innumerabilem multitudinem nobilium virorum ita prœlio occubuisse, sed, Deo adjuvante, in altero prœlio Normannos usque ad internecionem cæsos, ita ut ex innumerabili multitudine vix residuus esset qui ad classem adversum nuntium reportaret. Rebus vero feliciter gestis, *Arnulfus* in Bajoariam revertitur. Idem de verbo ad verbum Regino narrat. Sigebertus *Sunzonem* seu *Sunderoldum*, quia Christianæ rei causa cæsum, martyrem appellat juxta horum temporum loquendi modum.

4. *Beneventum modo a Græcis, modo ab aliis occupatum.* — « His temporibus », inquit Leo Ostiensis, « Symbaticius patricius Constantinopoli profectus, obsedit Beneventum menses ferme tres, cepitque illam XV kalend. Novembris, anno Domini DCCCXCI, expletis a Zottone primo Beneventi duce annis CCCXXX, quo toto tempore Longobardorum duces ac principes eamdem urbem tenuerant, etc. Post Symbaticium Benevento præfuit Georgius patricius. Qui cum præfuisset in ea tribus annis, et mensibus novem, adveniens Guido dux et marchio, pulsis inde Græcis, duos ferme ibi annos resedit ». Verum cum Longobardi anno tantum DLXVIII Italiam intrarint, et paulo post *Zotto* primus dux Beneventanus renuntiatus fuerit, error irrepsit in hos numeros CCCXXX. Paulus enim Diaconus lib. 3 de Gest. Longobard. cap. 33, refert *Autharim* Longobardorum regem, qui anno DLXXXVI regnare cœpit, *Beneventum* occupasse, eique *Zottonem* primum ducem præfecisse, ut capite insequenti legitur (1). Quare fallitur Henschenius in Commentario prævio ad Vitam sancti Sabini episcopi Canusini in Apulia § 9, ubi Beneventani principatus initia refert ad annum DLXVIII aut insequentem.

Wido seu *Guido* a Stephano V imperator coronatus est, ut anno sequenti ostendam.

sis suffragia et justa postulationis subsidia ut præbeat, tam divini quam humani juris ratio postulat. Igitur veniens, jam dicte Servedei venerabilis episcope, causa orationis ad eorumdem sanctissima beatorum Apostolorum Limina subjecisti nobis, quatenus hujus Apostolicæ nostræ confirmationis privilegia confirmare deberemus, omnes res mobiles ejusdem Gerundensis Ecclesiæ in honorem sanctæ Dei Genitricis et semper virginis Mariæ Dominæ nostræ, ubi beatus Felix Christi martyr corpore requiescit, hoc est : domos, pleves, cellas, Ecclesias, villas, et insulas, Majoricam scilicet et Minoricam, seu curtes, parochias, terras, vineas, prata, silvas una cum famulis utriusque sexus cum omnibus adjacentiis suis quæ a piis imperatoribus, regibus vel aliis Deum timentibus in eadem Gerundensi Ecclesia collata sunt, sicut ipse nunc usque legali ordine tenere videris. Unde salubribus petitionibus tuis inclinati, decernimus et a *præsenti hac decima Indict.* per hoc Apostolicum nostrum privilegium roboramus, confirmamus, *et in perpetuum stabilimus* in usu et utilitate ejusdem Ecclesiæ Gerundensis cui præesse dignosceris, id est, omnes domos, cellas, Ecclesias, villas, curtes, parochias, terras, vineas, prata, silvas, una cum famulis et alia omnia quæ ab imperatoribus regibus et aliis Deum timentibus in eadem Ecclesia collata sunt seu conferenda erunt, simul cum raficum seu paschuarium sub tua tuorumque successorum ditione et potestate omnimodis confirmamus, statuentes sub Apostolica censura seu divini judicii protestatione et anathematis interdicti, ut nulli unquam magno vel parvo homini liceat quamlibet fortiam vel oppressionem in omnibus rebus ejus facere aut potestatem aliquam habere, vel aliquam distringere, aut qualitercumque toloneum ab eis exigere sive... ubicumque eos pro quibuslibet causis provocare præsumat; sed a providentia sui episcopi causa illorum audiatur et canonice terminetur. Si quis autem, quod non optamus, contra hoc privilegium a nobis statutum temerario ausu agere præsumpserit, sciat se anathematis vinculis innodatum et nisi se eripuerit a re....... » Cætera desiderantur. GEORGIUS.

(1) Non in assignandis tantummodo annis Longobardorum in principatu Beneventano errat Ostiensis, sed et mancus est in Catalogo principum Græcorum, qui Beneventi alter post alterum dominati sunt. Nam Gregorio patricio successit Barsacius patricius, cui Guido urbem eripuit. Insuper peccatum est etiam ab Ostiensi in chronologia, nam si Longobardi a Græcis pulsi sunt anno DCCCXCI, et ex illis Sybbaticus principem egit annis tribus, mensibus IX, diebus XX, cui dein et patricius succedens annis tribus et mensibus IX, rerum potitus fuit, eumdemque demum Barsacius excepit; si, inquam, hæc vera sint, non potuerunt Græci a Widone expelli, qui anno DCCCXCIV e vivis excessit. Porro tres annos ac menses diesque assignavi Sybbatico, quia totidem illi tribuit Chronicon, Wulturnense vulgatum, rer. Italic. tom. I, part. 2, fol. 480. Melius igitur reputaremus ante aliquot annos captum a Græcis fuisse Beneventum, nec receptum nisi hoc anno DCCCXCI a Widone nondum imperatore coronato. Namque in eodem Chronico, tum et a Leone captum dicitur, tum a Widone duce et marchione non vero imperatore, sed neque hoc postremum sustineri potest, cum Indictione X, mense Augusto, id est, anno DCCCXCII, Gregorius patricius adhuc Beneventi principaretur, ut ex Charta in eodem Chronico relata fol. 413. Obscura sunt igitur omnia et confusa. MANSI.

FORMOSI ANNUS 2. — CHRISTI 892

1. *Wido coronatur imperator a Formoso papa.* — Annus sequitur Redemptoris octingesimus nonagesimus secundus Indictione decima, quo Wido imperator Romæ coronatur a Formoso Pontifice. De his autem, ut nulla possit esse dubitatio litteræ testantur ejusdem Formosi papæ, quarum scriptor hujus temporis meminit [1] Frodoardus in historia Rhemensium episcoporum, in Fulcone ejus Ecclesiæ hoc tempore archiepiscopo, cujus auctoris de eodem Formoso papa monumenta una simul inferius reddituri sumus.

2. Id autem cum præstitisset Formosus papa, concitavit contra seipsum invidiam eorum qui ejusdem imperii coronam cuperent, nempe Arnulphi et Berengarii : quin etiam Romanos cives infensos sibi reddidit, ut exitus declaravit. Sic igitur primus hic annus est numerandus Widonis imperii, quo revera dicendus fuit imperator, coronatus ex more ab ipso Romano Pontifice; cum alioquin jam longe ante se imperatorem gessisse atque appellasse, ex Diplomate ab ipso scripto ante annos quindecim satis apparet, cum auctus est filio Lamberto : quod repertum apud Joannem monachum monasterii sancti Vincentii ad Fontes Vulturni, in chronico ejusdem monasterii ab ipso sub Paschali papa secundo conscripto, hic tibi describendum curavimus ; quod sic se habet :

3. « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis Wido imperator Augustus divina clementia.

« Cum Augustalis sublimitas in omnibus rebus non solum terrenis, verum et etiam Ecclesiarum monasteriorumve cura, ut perficiantur, Deo favente, sedula intentione oportet, ut sit pervigil, quatenus dignis digna tribuamus, cum etiam præcepto divino inimicis bona præbere dignum est. Et ideo notum sit omnibus, tam præsentibus quam absentibus nostris fidelibus, quia a Benevento redeuntes nostra cum conjuge, tandem pervenimus Balbam, cui instabat pariendi tempus; angebatur etenim maxime, quo loco diverteretur. Tandem vero per suggestionem Leonis venerabilis abbatis nostri fidelissimi, in cellam sui monasterii adeo opulentam devenimus, quæ in honorem sancti Ruffini constructa est in loco qui dicitur Campus de rocca. Post tertium diem dilectissimus filius noster Lambertus natus est nobis. Quocirca ut superna clementia nobis illum ad imperii gubernacula concedat, per rogationem nostræ conjugis pro merito concedimus monasterio beati Vincentii martyris Christi, Ecclesiam sancti Marcelli, quæ est constructa in loco Florinæ, cum servis et ancillis, et omnibus suis pertinentiis. Insuper offerimus in præfato monasterio auri puri libras, quantum idem charissimus noster pensat filius. Et ut hæc nostra concessio robur perpetuum habeat, et ut ab omnibus observetur veriusque credatur, annulo nostro subtersigillari jussimus. Dada idus Novembris, Indictione decima, Actum in Balba ». Sive Valva, est civitas apud Marsos haud longe ab antiquo Corfinio, sedesque episcopalis facta.

4. *Carolus Simplex ad regnum Francorum evectus, multum pro eo laborante Fulcone Rhemensi episcopo.* — Hoc eodem anno Germanorum Ecclesia rursus Northmannor. grassationibus devastatur; cum et nobile monasterium Prumiense iidem depopulati sunt : post quam cladem Regino ipse tunc ibi monachus a monachis abbas eligitur, sed ad modicum temporis spatium cum præfuisset, invidorum persecutione dejicitur. Scribebat tunc ipse historias hujus temporis, perduxitque (ut ipse in præfatione testatur) usque ad annum Redemptoris nongentesimum octavum.

5. Eodem anno Carolus Simplex quatuordecim tantum annorum per filius Ludovici Balbi Francorum regni legitimus successor, a Fulcone Rhemense episcopo ungitur rex Francorum, rejecto Odone comite qui regis titulum tyrannice usurpaverat. Quod factum in Concilio episcoporum et procerum hoc anno Rhemis collecto, ut firmaretur, idem Fulco promotor, pro ejus defensione litteras dedit ad Arnulphum Germaniæ regem, et ad Widonem imperatorem, sed et ad [1] Formosum Romanum Pontificem iteratas. Quæ omnia Frodoardus hujus temporis scriptor ex litteris ejusdem

[1] Frod. hist. Rhem. l. IV. c. 2.

[1] Regino in Chron. hoc anno in fin.

Fulconis affert, nimirum quod Odo cum regali abuteretur potestate, Fulco archiepiscopus Rhemensis et alii proceres convenerunt, ac sententiis dictis, censent regnum Carolo deberi, eo quod Franci ex successione reges habere consueverint, et hic solus ex regia progenie superesset consanguineus Arnulphi. Itaque exauctorato Odone, Carolus Fulconi inungendus est traditus; unde contentiones et bella statim sunt exorta, cum Odo et qui partibus ejus favebant, hoc factum graviter ferrent.

6. « Porro hæc omnia ex litteris Fulconis ad Arnulphum regem, et aliis ad Formosum et Stephanum Romanos Pontifices datis, facilius ac certius intelligi possunt; de quibus hoc ordine meminit in Fulcone idem[1] Frodoardus, nimirum: « Quod Fulco Arnulpho regi Transrhenensi litteras mittens pro causa regis Caroli, quem parvulum adhuc unxerat regem, reddit causas ejus provectionis, eo quod audierat, motum fuisse animum ipsius Arnulphi contra se pro hac perpetratione; commemorans, quod decedente Carolo imperatore hujus Arnulphi avunculo, in ipsius Arnulphi servitium fuerit provectus, cupiens ejus suscipere dominium et gubernationem; sed ipse rex eum sine ullo consilio vel consolatione dimiserit. Unde cum nec in eo sibi spes ulla remansisset, coactus sit ejus hominis videlicet Odonis dominatum suscipere: qui a stirpe regia existens alienus, regali tyrannice abusus fuerat potestate, cujus et invitus hactenus dominium sustinuit. Et quoniam hujus Arnulphi dominium desideravit, idcirco ad ipsius servitium provectus fuerit. At postquam nullum consilium in eo reperire valuit, hoc solum, quod restabat egit, eligens eum regem habere, quem solum post ipsum de regia habebant progenie, et cujus prædecessores et fratres extiterant reges.

7. « De hoc etiam, quod idem rex Arnulphus in culpam trahebat, quare non id ante fecissent, reddit rationem: Quod quando Carolus imperator decessit, et idem Arnulphus regimen hujus regni suscipere noluit, hic Carolus adhuc admodum corpore simul et scientia parvulus existebat, nec regni gubernaculis idoneus erat, et instante immanissima Northmannorum persecutione, periculosum erat tunc tenerum eligere. Ut vero ad eam viderunt illum perductum ætatem, in qua salubre sibi consilium dantibus assensum præbere noverat, susceperint eum secundum Dei honorem, ut regno consuleret, volentes eum ita instituere, quatenus huic regno et ipsi Arnulpho proficuus valeret existere. De eo quoque quod sine ipsius Arnulphi consilio præsumpserint hoc agere, morem Francorum gentis asserit secutos se fuisse, quorum mos semper fuit ut rege decedente, alium de regia stirpe vel successione sine respectu vel interrogatione cujusquam majoris aut potentioris regis eligerent. Hoc more hunc regem factum ipsius fidelitati et consilio committere voluerunt ut ipsius adjutorio et consilio uteretur in omnibus, et ejus subderetur tam rex quam universum regnum præceptis et ordinationibus.

8. « Præterea quod audierat huic regi suggestum, quia contra fidelitatem ipsius, et propter privatum hoc egit commodum, infert, quod clericus ipse qui hæc jactasse videbatur, antequam de re hujuscemodi aliquid idem archiepiscopus agere conaretur, venerit ad se, præsentibus Hereberto et Elfredo comitibus, et consilium simulque auxilium quæsiverit, quid agere deberet de jussionibus Odonis, qui res importabiles ei præcipiebat. Ex parte quoque filiorum Goffredi consilium petierit de malo quod Odo eis facere conabatur: rogare itaque, ut tale caput communi consilio statueretur, per quod securi possent esse subditi, intendentes vel in Widonem, vel in hunc regiæ prosapiæ Carolum: et simul considerantes quotquot fuerant, ad quem melius attendere deberent, visum illis est propter acquirendi regis utilitatem, et ipsius Arnulphi cavendam contrarietatem, propterque rectum congruumque regii generis principatum, ut ad hunc Carolum se converterent, credentes, quia Arnulphus hoc de propinquo suo gratum haberet, ipsique et regno præsidium ferret. Quod autem jactatum audierat causa Widonis hoc eum fecisse, ut hac arte illum subintroduceret in regnum, et dimisso parvo Carolo, se verteret ad Widonem, asserit livore invidiæ contra se scienter hæc falso fuisse jactata. Ait etiam quod qualis erat ipse qui talia diffamabat, talem eumdem posse fieri sentiebat: ipse vero non se talem fore, nec talibus ortum natalibus recognoscebat. Prædecessores quoque ipsius regis nequaquam talia ingenia a progenitoribus suis experta fuerant, quos in omni fidelitate et regni utilitatem probatos habuerint, ideoque honorifice illos sublimaverint: quapropter erubescendum eidem regi fuisset, ut hoc de se crederet, vel infamia se tali notaret.

9. « Denique de hoc quod audierat ipsi Arnulpho dictum fuisse, quod hic Carolus filius Ludovici non fuerit: asseverat neminem se posse credere fore, qui eum si viderit et parentem ipsius agnoverit, non agnoscat illum de regali processisse progenie: quædam etiam signa Ludovici patris sui gestare, quibus agnoscatur filius illius fuisse. Poposcit ergo Arnulphi regiam majestatem, ut hæc vera dignanter accipiat, nullusque animum ipsius contra regem innocentem propinquum suum commovere valeat. Sed utrum hæc quæ asserit, ita se habeant, in sua præsentia fideliumque suorum examinari faciat, et ad debitum finem perducat, cogitans qualiter antecessores sui regni statum gubernaverint, et quomodo regalis culminis successio semper hucusque viguerit. Cum vero ille tantum princeps Carolus de tota regali stirpe remanserit: perpendat quid contingere possit, si eum debitus cunctis casus repoposcerit; cum tot jam alieni a stirpe reges existant, et adhuc sint plures, qui

[1] Frod. hist. Rhem. l. IV. c. 5.

sibi regium nomen affectent. Quis post ipsius decessum juvabit ejus filium, ut ad debitam sibi regni conscendat hæreditatem, si contigerit hunc sibi propinquum cadere Carolum.

10. « Annectit etiam quod in omnibus pæne gentibus notum fuerit gentem Francorum reges ex successione habere consuevisse, proferens super hoc testimonium beati Gregorii. Subjicit etiam ex libris Theutonicis de rege quodam Hermerico nomine, qui omnem progeniem suam morti destinaverat impiis consiliis cujusdam consiliarii sui. Supplicatque ne sceleratis hic rex acquiescat consiliis, sed misereatur gentis hujus, et regio generi subveniat decidenti, satagens ut in diebus suis dignitas successionis suæ roboretur : et ii qui ex alieno genere reges extabant, vel existere cupiebant, non prævalerent contra eos quibus ex genere honos regius debebatur. Asseritque, se misisse Aleramnum ad eumdem Arnulphum, suggerendo ut quoscumque sibi placeret, ex iis qui Carolum regem constituerant, in suum servitium pergere præciperet, qui coram sublimitate ipsius hoc ita esse rationabiliter ostenderent. Flagitans etiam orat, ut hæc præmissa benigno rex tractet animo, et hanc sciat ipsius esse devotionem vel intentionem erga ipsius fidelitatem, ut Carolus ad ipsius consilium in omnibus quæ acturus est, respiciat, et ipsius pietate tutus consistat, et ut nemo regis animum ab auxilio istius regni vel ejusdem Caroli deflectere valeat ».

11. Subdit idem Frodoardus de aliis litteris a Fulcone eodem archiepiscopo ad ipsum Arnulphum datis eodem argumento. Sed et scripsit quoque idem Fulco ad Widonem (alii Guidonem appellant) imperatorem ex Spoletano duce, ut idem Frodoardus [1] in Vita ipsius Fulconis his verbis significat : « Widonem imperatorem legatione suarum visitans litterarum, admodum se de ipsius gaudere fatetur gloria et exaltatione, mirari vero atque turbari, quia nullis nuntiis jam longo transacto tempore sibi aliquid de statu et prosperitate sua notificaverit. Exorat autem, ut regi suo Carolo suffragium impendat, et talis erga ipsum existat, qualem eum erga propinquum existere decet ; et ut celerius eum scire faciat, qualem voluntatem circa ipsum habeat.

» De Arnulpho quoque rege significat, quod non velit eidem Widoni pacem servare. Carolum denique Sedi Apostolicæ suam Epistolam dirigere, orationibus se commendando papæ, atque ipsius petere roborari benedictione; et ut idem papa hujus Widonis eum conjungat amicitiæ. Poscit etiam, ut eidem regi de amicitia sua per suum missum aut scripta Wido remandet, sed et suis vel Ecclesiæ sibi commissæ compatiatur injuriis quas fidelitatis ipsius causa tolerabat ». Reliqua vero transacta inter Formosum papam et Fulconem Rhemensem archiepiscopum, suo loco dicentur inferius.

[1] Frod. l. IV. hist. Rhem. c. 1.

12. *Alia Fulconis scripta, et Synodus Viennæ in Gallia.* — De eodem etiam Fulcone pro Carolo rege laborante, hæc Frodoardus [1] subjicit verbis istis : « Porro ex hac eadem Rhemensi Synodo scriptum fuisse ad Balduinum comitem Flandrensem invadentem res Ecclesiasticas liquet », ad quem etiam Fulconem antea scripsisse, idem Frodoardus affirmat, cum subdit : « Scripsit post Hincmarum Fulco Balduino comiti Flandrensi, redarguens eum pro eo quod monasterium monachorum sibi usurpaverat, et insurrexerat contra regem infidelitate et perjurio. Item ad eumdem scribens cum episcopis suis ex Synodo Rhemensi habita anno octingentesimo nonagesimo secundo, arguit eum, quod Ecclesiastica simul et regalia jura contemneret, locum sacrum monastici ordinis pervadens, et abbatis sibi nomen usurpans, unde communi decreto episcoporum, judicatum fuerat eum auctoritatis canonicæ anathemate feriendum ; sed quoniam Ecclesiæ et publicis utilitatibus regni videbatur accommodus, censura suspenditur, et emendandi spatium reservatur ». Hactenus de his quæ spectant ad Synodum Rhemensem hoc anno habitam ex diversis tunc scriptis Epistolis Frodoardus. Porro Arnulphus ipse primo præsto fuit Carolo, inde vero Odoni contra Carolum favit, ut Regino tradit, et alii assentiuntur.

Eodem anno per legatos Apostolicæ Sedis Viennæ in Gallia Synodus congregata est, cujus ista monimenta refert Codex Papirii Massoni :

« Hæc Capitula facta sunt anno Dominicæ Incarnationis DCCCXCII, Indict. X, consensu Formosi Apostolici congregata Synodo apud Viennam metropolim Galliæ, præsentibus legatis Apostolicæ Sedis, venerabilibus episcopis Paschali, et Joanne, et aliis coepiscopis ejusdem regni, quorum nomina subter habentur adscripta, in Basilica sancti Salvatoris nomine consecrata.

« Ut ab injusta invasione et possessione rerum Ecclesiasticarum sæculares abstineant, et quod hactenus fecisse noscuntur, emendare cogantur. Et si admoniti non se correxerint, tunc congruo tempore virtute Spiritus sancti ex auctoritate beati Petri Apostoli habeantur excommunicati.

« Ut sæculares qui de catalogo clericorum aliquem occiderint, vel castraverint, vel aliquo membro detruncaverint, seu temere dehonestaverint, de præteritis pœnitendo, Ecclesiæ satisfaciant, et emendare studeant : quod si non fecerint, supradicto tempore excommunicentur.

« Ut eleemosynam presbyteri vel episcopi ægrotantis nemo qualibet fraude violare præsumat : quod si quis fecerit, nisi emendaverit, simili sententia feriatur.

« Ut nemo sæcularium Ecclesiæ dare vel offerre, absque consilio et voluntate episcoporum, ad quos ipsæ Ecclesiæ pertinent, præsumat, et ut nulli census a presbytero, loco muneris ad introi-

[1] Frod. l. IV. hist. Rhem. c. 2.

tum, ut dicunt, Ecclesiarum exquirantur (exigantur), aut vi aliqua extorqueantur ». Hactenus de Synodo Viennensi. Quid prætereа hoc anno acciderit de nece Arni episcopi Wirzeburgensis, a Ditmaro [1] sic accipe :

13. *Arnus episcopus et socii martyres.* — « Non longe a prædicto amne Caminiza, in pago Cutizi dicto, Arnus episcopus sanctæ Wirzeburgensis Ecclesiæ nonus, cum ab expeditione Boemorum reversus, juxta plateam in parte septentrionali, fixo super unum collem sibimet tentorio, missam caneret, hostili circumvallatus agmine, præmissisque omnibus per martyrium, cum sociis semetipsum obtulit Deo Patri, octingentesimo nonagesimo secundo Dominicæ Incarnationis anno, temporibus Arnulphi imperatoris, cum oblationibus consecratis in officium laudis, ubi hodie sæpe accensa videntur luminaria, et sanctos martyres hos esse nec Sclavi dubitant ». Pergit dicere auctor de Ecclesia ab eodem episcopo erecta in suo episcopatu, deque reliquiis Chyliani martyris illic positis, et miraculis ibidem editis. At hæc ad institutum satis.

[1] Ditm. l. 1.

Anno periodi Græco-Romanæ 6385. — Anno Æræ Hispan. 930. — Anno Hegiræ 279, inchoato die 3 April., Fer. 2. — Jesu Christi 892 — Formosi papæ 2. — Widonis imp. 2. Leonis Sapientis imp. 7.

1. *Inter Widonem et Berengarium bis pugnatum.* — Ad num. 1 et seq. Poeta anonymus ab Hadriano Valesio publicatus, in Carmine Panegyrico *de Laudibus Berengarii Aug.*, refert *Berengarium* Francum, a Carolo M. genus ducentem, postquam regnum Italiæ quod vulgo Langobardorum dicitur, obtinuit, ac Ticini coronatus fuit, pugnasse contra *Widonem* Lamberti filium, Spoletinorum ducem, et ipsum natione Francum, qui ex Gallia in Italiam contenderat cum copiis, adjunctisque sibi præter cæteros Camertibus ac Spoletinis, *Berengario* bellum intulerat. In hoc prœlio *Widonem* victum fuisse canit poeta, quod confirmat Erchempertus, qui scribit *Berengarium* campo potitum esse post magnam utrinque cædem, et spolia legisse. Tum libro secundo refert poeta alteram pugnam inter utrumque regem habitam, quam post magnam utrinque cædem factam, nox diremit. Primum prœlium ad flumen *Trebiam* circa Placentiam, alterum in agro *Brixiano* habitum, et in isto *Berengarius* fusus fugatusque, et a *Widone* regno expulsus, Luitprando et Sigeberto testibus; quod non dissimulat poeta, qui initio lib. 3, prodit *Anulphum* regem Germaniæ filium suum cum copiis in Italiam misisse, et auxilium ferre *Berengario* jussisse. Accedit poetæ Erchempertus, qui in Historia Langobardorum asserit ad annum DCCCLXXXVIII Widonem rediisse in Italiam, ibique apud Brixiam cum Berengario pugnasse : « in quo conflictu utriusque partis acies crudeliter cæsa, spolia tamen cæsorum a Berengario collecta ».

2. *Wido et Lambertus imperatores dicti.* — *Wido*, occupato Langobardorum regno, a Stephano papa V an. Christi DCCCXCI Romam arcessitur, et imperator coronatur. Licet enim Baronius aliique non pauci hanc coronationem in præsentem annum differant eamque *Formoso* papæ attribuant, non videtur tamen dubitandum, quin Sigonius in lib. 6 de Reg. Italiæ ex probo aliquo Antiquitatis monumento hauserit quod scribit, *Widonem* nempe imperatorem a Stephano Pontifice *kal. Martii* anni DCCCXCI coronatum esse, cum dies XXI Februarii eo Christi anno in Dominicam inciderit, quibus diebus imper. coronari solitum erat. Joannes Berardus monachus abbatiæ Casauriensis sive Hiscariensis in Aprutia ulteriori ad mare Hadriaticum sitæ, in Chronico ejusdem monasterii a Dacherio tom. V Spicilegii ex parte recitato, lib. 1, pag. 397, initium priorum imperatorum Italicorum accurate his verbis consignavit : « Wido imperator, Carolo jam defuncto, in Italicum imperium augustaliter successit, anno ab Incarn. Domini octingentesimo nonagesimo primo », Paulo post : « Sequenti post hæc anno, Lambertus in imperium coronatus, sicut Wido Augustus pater ejus, imperat. Temporibus igitur istis, supradictorum Augustorum Guidonis atque Lamberti jam annis expletis, tertius Ludovicus regni et imperii coronam accepit nongentesimo Domin. Incarnat. anno currente ». Quæ annis sequentibus magis confirmabuntur. Apud Sigonium ibidem *dominus Wido et Lambertus filius ejus imperatores* vocantur in litteris datis *annis imperii eorum* II *et* I, *die* XX *mensis Julii, Indictione* X, currenti scilicet Christi anno.

Quare *Lambertus* hoc anno ante diem XX mensis Julii imperator dictus, Wido vero pater ejus anno superiori ante eum diem. Florentinius in Comment. *de Rebus ad Mathildem comitissam spectantibus*, lib. 3, pag. 26, perperam quidem scribit, *Lambertum* anno DCCCXCI cum patre coronatum esse imperatorem, sed pag. 28, Chartam refert in archivio episcopatus Lucensis servatam, in qua dicitur: « Anno imperii domini Lamberti sexto, quarta die mensis Martii, Indict. decima quinta », anno sc. Christi DCCCXCVII. Ex ea eruo, *Lambertum* currenti anno, ante diem IV mensis Martii nuncupatum imperatorem, eadem forsan die, qua pater anno superiori, eam dignitatem obtinuerat (1).

3. *Wido anno superiori, Lambertus currenti.* — Tertio Flodoardus lib. 4, cap. 2, refert fragmentum Epistolæ a Formoso papa ad Fulconem archiepiscopum Rhemensem datæ, in qua legitur: « Hic (nempe Formosus) quoque Lambertum filium Widonis anno secundo imperii patris ipsius novum imperatorem factum fuisse designat », quod nonnisi de currenti Christi anno interpretari potest; cum in Chronico Casinensi dicatur Lambertus *post annos regni* VI morte functus esse. Cum enim *Lambertus* anno DCCCXCVIII vivere desierit, primus imperii ejus annus serius quam a præsenti exordiri non potest, ideoque nec primus patris quam a præcedenti. Porro in eodem capite Flodoardus antea mentionem fecerat aliarum litterarum Formosi papæ ad eumdem Fulconem anno præcedenti scriptarum; ait enim: « Imperatorem quoque Widonem coronatum eodem anno significans Indictione decima », ex quibus tamen tantum sequitur, eas litteras anno superiori post kalendas Septembris et initium Indictionis X datas fuisse, non vero post illum mensem, ac currenti anno *Widonem* imperatorem renuntiatum, ut Baronius aliique ea verba male exponunt. Imo Diploma *Widonis* imperatoris ab ipsomet Baronio num. 3 recitatum demonstrat, Widonem jam anno superiori imperatorem dictum esse. His enim verbis clauditur: « Data idus Novembris, Indictione decima. Actum in Balba », (2) civitate Italiæ, ut Baronius explicat, cum Indictio X anno DCCCXCI kalendis Septemb. inchoata fuerit in Italia, ubi nondum a kalendis Januariis initium sumebat. Denique in Chronico Farfensis monasterii apud Duchesnium tom. III, pag. 669, de Guidone legitur: « Imperator constituitur Dominicæ Incarnationis an. DCCCXCI ». Hæc itaque epocha certa et indubitata, perperamque Baronius *Lamberti* coronationem in annum sequentem differt.

4. *Lambertus valde juvenis erat.* — *Lambertum* valde fuisse juvenem testantur poeta noster et Luitprandus. Ille enim lib. 4 de eo canit:

O juvenale decus, si mens non læva fuisset!

Luitprandus vero lib. 1, cap. 10, Widonis ejus patris morte narrata, de qua suo loco, ait: « Widonis regis defuncti filium nomine Lanthbertum, elegantem juvenem, adhuc ephebum minusque bellicosum, regem constituunt », nempe Widoniaci. Antiquum Italiæ imperium, post tam multas ac tam diras gentium exterarum impressiones, Italos tandem recuperasse ait Sigonius citatus. Verum propter insaniam populorum cupiditatem et fœda certaminum studia Italiam perniciosis in multos annos tumultibus impleverunt, quos hic commemorare locus non est. Præterea Wido et Lambertus nati quidem sunt in Italia, sed origine Franci fuere, ut fuse ostendit Hadrianus Valesius in præfatione ad Carmen *de laudibus Berengarii Aug.*

5. *Diploma a Widone imp. anno superiori emissum.* — Ad num. 3. Refert Baronius Diploma *Widonis* imperatoris, in quo is ait, se a Benevento cum conjuge redeuntem, per suggestionem *Leonis abbatis* monasterii sancti Vincentii ad fontes Vulturni, venisse in quamdam cellam ejusdem monasterii, et post tertium diem natum sibi esse *Lambertum*. Quam ob causam aliqua in eo Diplomate expressa monasterio sancti Vincentii largitur. In fine legitur: *data idus Novembris, Indictione decima.* Inde Baronius deducit, *Lambertum* hoc anno decimum quintum ætatis annum attigisse, et in lucem prodiisse anno DCCCLXXVII, Indictione decima notato, ideoque eo Christi anno *Widonem* jam se pro imperatore gessisse, quamvis præsenti tantum anno imperator coronatus fuerit. Verum præfatum Diploma mense Novembri superioris Christi anni, quo jam a Septembri Indictio X in Italia cœpta fuerat, emissum, in dubium revocari non debet, quemadmodum et *Widonem* eodem anno in Italia imperare cœpisse, et ibi regem appellatum esse anno DCCCLXXXVIII. Baronii lapsum vidit Papebrocius in conatu Chronico-Historico in Dissert. *de Successione regum et impp. Italicorum*, num. 15, putavitque sciolum aliquem veræ Chronologiæ imperitum, titulum *imperatoris Augusti divina clementia* supposuisse pro titulo *ducis*, seu *viri*

(1) Non annus tantummodo assumpti Lamberti in societatem imperii, sed et mensis enitet in Chartis a Muratorio laudatis in Antiquitatibus Italiæ t. I, Dissert. VIII, col. 439. Ex illis tres datæ sunt, prior quidem *anno* VII *imperii* Lamberti, *pridie kal. Octobris Indictione* II, altera anno eodem VII, *tertio non. Septembris, Indictione* II, tertia eodem anno VII, *V id. Maias, Indictione* I. Quæ omnes Chartæ an. DCCCXCVIII exaratæ indicant imperium illud anno DCCCXCII ante Maium cœpisse. Vicissim autem aliæ sunt apud illum Chartæ ejusdem anni DCCCXCVIII annum imperii sextum præferentes, quorum posterior signat diem XVII kal. Maias, ex quibus intelligimus imperium illud intra diem XV Aprilis et XI Maii anni DCCCXCII cœpisse. MANSI.

(2) Diploma istud in Balba datum in Chronico Vulturnensi signatur *kal. Novembris.* Sed et in ejus sinceritatem suspicionem movet Cl. Muratorius in Notis ad Chronicon illud, primo quia in serie abbatum Vulturnensis cœnobii nullus legitur Leo abbas circa hæc tempora et ante annum DCDXLV. Secundo, quod Wido anno DCDLXXXI, Indict. X, die X kalendas Novembris, agebat Lignaci prope Veronam, ut ex fide veteris ejus Diplomatis ab eodem consulti probatur. Incredibile est igitur eodem anno die kalendarum Novembris fuisse Valvæ apud Sulmonem. Denique præter morem Diplomatum imperialium, nec anni ab Incarnatione, nec regni Widonis in eodem apparent. MANSI.

illustris, qui Widoni competebat, quando natus ei filius Lambertus anno DCCCLXXXVI, Indictione X, a Septembri insignito. At non tantum in titulo Wido *imperator Augustus* dicitur, sed etiam Diploma his verbis inchoatur, *cum Augustalis sublimitas*; quare illud a *Widone* jam imperatore emissum. Ex eo autem nihil erui potest, ex quo annus natalis Lamberti nobis innotescat. *Wido* enim eam donationem *Lamberti* filii nativitatis intuitu facit, sed quo ea anno contigerit, indeterminate tantum narrat. Diploma itaque illud a *Widone* datum in favorem monasterii S. Vincentii, quia antequam imperaret, ejus uxor in cella ejusdem monasterii anno incerto filium *Lambertum* pepererat.

6. *S. Rambertus ante dignitatem imperialem regia potitus non est.* — Denique Papebrocius loco laudato num. 3 existimat, *Widonem*, priusquam imperator fieret, *regis* titulum cum Lamberto filio communicasse; « sicuti, inquit, post biennium cum eo communicandum curavit titulum imperatoris ». Verum Lambertum hominem privatum fuisse usque ad præsentem annum, quo a patre imperator dictus, indubitatum esse debet. Ait quidem Papebrocius, Sigonium lib. 6 de Reg. Italiæ referre extare Mutinæ Diploma a Lamberto imp. *pridie kal. Octobris, anno* DCCCXCVII, *anno sui regni septimo ex Marinco datum.* Verum Sigonius in editionibus tam Basileæ quam Francofurti quæ solæ extant curatis, habet ann. DCCCXCVIII, annumque imperii VII, et ex ejus narratione manifestum est eum de prædicto Christi et imperii anno verba facere. Ait enim de Lamberto : « A Concilio Ravennatensi reversus venationis causa Marincum in nemus se contulit. Extat nunc quoque Mutinæ Diploma *pridie kal. Octobris a Lamberto imperatore anno sui septimo, ex Marinco datum,* quo patris sui Widonis Privilegium Mutinensi Ecclesiæ confirmavit. Ibi cum per aliquot dies assiduis venationibus intentus agitaret, etc. » Narrat postea Sigonius occisum fuisse, idque ut in margine notat, anno Christi DCCCXCVIII, quo et laudatam subscriptionem refert. Quare regia dignitas *Lamberto* ante imperialem concessa, commentitia; Sigonius, qui de ea non loquitur, Diploma hoc ad annum DCCCXCVIII recte retulit; editiones tam Basileensis quam Francofurtana hac in parte puræ et sinceræ; ac demum hæc verba *anno sui septimo,* intelligenda *de anno imperii sui septimo* quo revera periit, paucos post dies ab illo Diplomate in Marinco nemore ubi occisus est emisso.

7. *Monasterium Prumiense a Normannis desolatum.* — Ad num. 4. « Mense Februario », inquit hoc anno annalista Metensis, « Nortmanni qui ad naves remanserant, Mosam transeuntes, Ribuariorum pagum ingressi, et secundum crudelitatem sibi ingenitam cuncta devorantes, pervenerunt usque Bonnam. Inde vero digressi occupaverunt quamdam villam, quæ Laudulvestorph nominatur, ubi occurrit ei exercitus Christianorum. Sed nihil dignum quod virtuti adscribatur egit. Nocte superveniente recesserunt Nortmanni a jam dicta villa, et formidantes hostilem impetum, nequaquam ausi sunt se committere planioribus atque campestribus locis. Sed silvas semper tenentes, exercitum vero a læva post tergum relinquentes, quanta poterant velocitate ad Prumiæ monasterium aciem dirigebant. Ipsisque jam irruentibus, abbas et congregatio fratrum vix fuga dilapsi sunt ». Subdit annalista, Nortmannos monasterium ingressos ex monachis quosdam interfecisse, reliquos captivos abduxisse, indeque Arduennam intrasse, et quoddam castrum, in quo innumera multitudo vulgi confugerat, expugnasse, interfectisque omnibus, cum omnibus copiis transmarinas regiones repetiisse. Prumiensis monasterii abbas *Farabertus* tunc erat, ut Regino ad hunc annum affirmat, non vero ipsemet Regino, ut putavit Baronius; sed *Faraberto* hoc ipso anno successit Regino, ut ipsemet loco laudato scribit, qui addit æmulis agentibus successorem sibi datum. Reliquit duos Chronicorum libros usque ad annum Christi DCDVIII perductos, quos quidam anonymus usque ad Othonem II continuavit. Libros alios duos edidit *de Ecclesiasticis disciplinis et religione Christiana*, quos nuper Baluzius publici juris fecit, et Notis illustravit.

8. *Carolus Simplex rex Galliæ coronatur.* — A num. 5 ad 13. « Odone rege in Aquitania commorante, Francorum principes ex permaxima parte ab eo deficiunt, et agentibus Folcone archiepiscopo, Heriberto et Pippino comitibus, in Rhemorum civitate Carolus filius Ludovici (nempe Balbi) ex Adelheide regina natus, in regno elevatur », inquit idem Regino ad hunc Christi annum, cum non advertisset, auctorem a quo, uti assolet, hæc exscripsit, annum inchoare a Paschate, et *V kal. Februarii* seu die XXVIII mensis Januarii sequentis anni, quo a Fulcone archiepiscopo Rhemensi Carolus Simplex coronatus est, qui eam numerandi ineunt, putasse adhuc an. DCCCXII. Verum ut jam supra insinuavi, dies Dominicus, in quem dies XXVIII Januarii anno sequenti incidit, evidenter insinuat, hanc coronationem ad eum Christi annum pertinere. Docent etiam id varia hujus principis Diplomata, quorum unum hic exhibere sufficiet. Illud profert Chiffletius in Historia Trenorciensis abbatiæ, quo bona et Privilegia ejusdem loci confirmantur, quod dicitur « Datum VI idus Octobris, Indictione IV, anno XXIII, regnante Karolo rege gloriosissimo, redintegrante XVIII, largiore vero hæreditate indepta IV. Actum Gondulfi villa ».

9. *Epochæ tres Caroli Simplicis.* — Tres *Caroli Simplicis* Epochæ fuere. Prima a die XXVII Januarii anni, quo coronatus est deducta, secunda a die tertia Januarii anni DCCCXCVIII, quo successit *Odoni regi*, et tertia a die vicesima prima Januarii anni CMXII (1). Prior autem a die XXVIII Januarii

(1) Tertiam Caroli Simplicis Epocham ducendam esse a die XXI Januarii prohibet omnium fere Diplomatum ejusdem Caroli fides, quibus

hujus Christi anni repeti non potest, quia ex duobus posterioribus certo constat Diploma illud anno CMXV emissum fuisse, ut numeranti patet. Obiter etiam observabis, *Indictionem* illam IV a kalendis Septembr. illius Christi anni proficisci, ideoque initium Indictionis in Gallia hoc sæculo fixum non fuisse, sicuti erat in Italia ; cum tot Diplomata regum Francorum occurrant, in quibus Indictio a kalendis Januariis desumitur.

10. *Concilium Rhemense.* — Quare Concilium *Rhemense*, in quo hæc inauguratio peracta, non hoc anno sed insequenti celebratum. Ex eo scriptum fuisse ad *Balduinum* comitem Flandrensem, qui res Ecclesiasticas invadebat, liquet ex Epistola ad *Dodilonem* Cameracensem episcopum data, et a Baronio num. 12 recitata, qua hortatur ut serio *Balduinum* admonendo corripiat, ne in sua perseveret pravitate.

11. *Hastingus Normannorum dux in Angliam trajicit.* — Hoc anno, inquit Hovedenus, « rex paganus Hesteng (seu Hastingus) cum octoginta myoporonibus ostium Tamesis intrans, munitionem sibi apud Milleton ædificavit ». Est etiamnum oppidulum illud vulgo *Milton*, non procul a Cravescenda, ad ripam Tamesis. Iste *Hastingus* ille est qui per tot annos Gallias devastavit, qui sibi male a Gallis timens, « distractis omnibus peregre profectus disparuit », inquit Gemitecensis lib. 2, cap. 2. Disparuit quidem in Gallia, sed visus est in Anglia, ubi sæpe repulsus, *Alfredo* regi et provinciis gravis fuit. Anno sequenti *Hastingus* nuntios ad regem dirigens promisit juramentis, et datis obsidibus, quod ab ejus et regni Angliæ inquietatione cessaret imposterum, si pacifice recedere sineretur, inquit Westmonasteriensis ad illum Christi annum. Sed cum Alfredus illam barbari religionem contemneret, Hastingus alia pietatis specie prætextuque eum aggreditur : « Quamobrem ad majorem securitatem », subdit Westmonasteriensis, « misit regi duos filios suos pueros, ut si vellet, fidei illos et baptismatis imbueret sacramentis. Tunc rex piissimus qui semper paganorum animas potius liberare quam interficere sitiebat, ejus petitionibus acquievit, et pueris sacro fonte renatis, Hasteinum patrem eorum, cum omnibus aliis infidelibus, pacifice juxta quod pactum fuerat abire permisit ». Verum barbarum pectus nulla humanitatis officia a perfidia cohibere potuerunt. Ethelwerdus *Hastingi* adventum in Angliam in annum sequentem differt, sicuti et chronographus Saxo nuper Oxonii editus, qui eum Hæstenum appellat.

12. *Obitus califæ Babylonis.* — Anno Hegiræ CCLXXIX obiit *Almothamedo Bellahi* califa Babylonensis, *decimo nono Regiebit*, qui cum die XV Octobris nostri coincidit, ut habet Elmacinus. Eutychius patriarcha Alex. qui hoc tempore vivebat, ait eum *die Dominica* demortuum, et in diem XV Octob. revera hoc anno Dominica incidit. Hunc excepit *Mutatidus Billa*, quo califatum gerente *Tauromenium* Siciliæ oppidum cum portu in ora Orientali positum in potestatem Saracenorum venit, quod aliqui historici anno sequenti accidisse tradunt. Patriarcha Constantinopolitanus, cui, Sicilia a Saracenis invasa, episcopi Siciliæ paruere, ut Siculos sibi magis devinciret, ex iis duos metropolitanos, nempe Catanensem et Syracusanum, duosque alios archiepiscopos, Messanensem scilicet et Tauromenitanum esse jussit, sed anno incerto. Non desunt tamen viri doctissimi qui volunt, *Syracusas* ante nonum sæculum metropolim fuisse, sed refellit eos Cantelius in Hist. Metropolit. urbium part. 3, Dissert. V, cap. 4.

docemur exordium illius vel ad exitum anni vel ad annum sequentem retrahendum esse. Unum alterumve producam ex pluribus quæ in amplissima Veter. Monum. Collectione tom. I, col. 272 etc. et alibi etiam prostant. Apud Bollandistas ad diem XXI Junii pag. 115, extat Privilegium ejusdem Caroli signatum « II idus Martii, Indict. VI, regnante Carolo rege glorioso etc. redintegrante XXI, largiore vero hæreditate indepta VI ». Designatur hisce annus XMXCVIII, quo ea Martii die tertiæ Epochæ annus sextus adhuc agebatur ; qui profecto septimus fuisset, si Epocha illa diei XXI Januarii affigenda esset. In eadem pariter Collectione Martenii col. 274, habes Præceptum Caroli ita subscriptum : « Datum V kal. Julii, Indict. VII, anno XXVII, regnante Carolo rege glorioso, redintegrante XXII, largiore vero hæreditate indepta VII ». Is est annus XMXIX, quo proinde octavus tertiæ epochæ annus nondum cœperat. Denique ibid. col. 272, legitur aliud ejusdem Præceptum datum « kal. Dec. Indict. VII, anno XLVI regnante Carolo rege gloriosissimo, redintegrante XXI, largiore vero hæreditate indepta VI », nempe anno XMXVIII, ut primæ et secundæ Epochæ anni indicant. Ex hoc autem postremo Diplomate plura inferas ; primo Carolum non semper Indictionem a Septembri mutasse ; secundo Epocham suam tertiam Decembri mense anni XMXII Carolum nondum cœpisse ; tertio mendi suspicionem incurrere Diploma a Pagio ex Chiffletio productum in quo Indictio a Septembri petitur. MANSI.

FORMOSI ANNUS 3. — CHRISTI 893.

1. *Inter Fulconem episcopum et Formosum papam de pluribus per litteras actum, præsertim de convocatione Concilii.* — Annus Redemptoris octingentesimus nonagesimus tertius Indictione undecima sequitur, quo Formosus papa ob graves perturbationes quibus vexaretur Dei Ecclesia, generalem Synodum indicit celebrandam hoc anno kalend. Martiis eadem Indictione undecima, ad quam vocavit etiam Transalpinos episcopos, et inter alios Fulconem Rhemensem archiepiscopum. Testatur [1] id Frodoardus, dum de ipso Fulcone agit, quibus et illa præmittit de aliis rebus gestis ab ipso Formoso Pontifice, dicens :

2. « Super his quoque, nempe ut se conferret in Urbem, Stephani Pontificis successori Formoso dominus Fulco litteras mittens, qualiter hæc a præfato Stephano papa sibi injuncta sint significavit, et ut sibi auctoritatis suæ in his exequendis scripta dirigeret, expetiit. Unde et iterum scribens, vehementer admirari se dicit, si litteræ suæ ad ejus præsentiam pervenerint, quid causæ fuerit cur adhuc responsum hujus pap. non meruerit recipere. Grates inter hæc referens, quod sui memoriam dignatus sit habere, et per abbatissam Bertham verba sanctæ consolationis sibi mandare, eumque se videre velle, et collato sermone mutuo verba conferre. Quam rem fatetur immensum sibi gaudium peperisse, ut magis desideret præsentiam, adjiciens sibi ab eo tempus quo ad eum veniat remandari locumque, et quod ejus sataget præceptis obtemperare. Postea postulat, ut privilegium Ecclesiæ Rhemensis sui nominis auctoritate fieri jubeat, sicut etiam prædecessores suos fecisse constat, et res huic Ecclesiæ per suam humilitatem acquisitas perpetua firmitate contra omnes adversarios muniat.

3. « Annotat etiam qualiter Everardus marchio, S. Callisti papæ et martyris venerabile corpus a Romana Sede impetraverit, atque in ejus honorem monasterium in prædio suo constituerit, quod prædium post ejus obitum ad filium ipsius Rodulphum abbatem hæreditario jure devenerit, qui res ipsas simul cum memorati martyris gleba, vitæ suæ diebus absque ulla contradictione tenuerit, et de sæculo migraturus easdem cum monasterio et corpore sacro Rhemensi sanctæ Dei Genitricis Ecclesiæ delegaverit, eamdemque rerum suarum hæredem instituerit. Tunc vero Hucboldus quidam sororis hujus Rodulphi maritus munus ejusdem abbatis calumniabatur, et ab Ecclesiæ Dei Genitricis jure conabatur auferre. Proinde precatur, ut quid sibi sit in talibus agendum, suis eum instituat sacris litteris, et harum collationem rerum æterna stabilitate corroboret, atque contradicentes digna excommunicationis ultione percellat.

4. « Scrupulum denique sibi dicit et singultum movere, quod audierat a quibusdam sanctam Sedem Romanam turbari ; paratumque se totis viribus pro ipsius honore omnimodis decertare, et eidem papæ veluti domino et magistro in cunctis obsecundare. Subnectit etiam de quibusdam episcopis Galliarum, qui sibi pallium indebite a Romana poscebant Sede, metropolitanos suos tali spernentes tenore, asserens, quod res eadem, nisi prudenti præcauta foret sollicitudine, confusionem non mediocrem generaret Eccles. magnumque charitati dispendium valeret inferre. Unde tam se quam omnem precari dicit Ecclesiam, ne cito alicujus irrationabili petitioni sine generali assensu et litteris consentiat, ne per hoc Ecclesiasticæ dignitatis honor vilescere incipiat, si res indebitæ, quæ temere affectantur, inconsulte tradantur.

5. « Cui rescribens idem [1] papa Formosus, monet eum compati debere Romanæ Ecclesiæ, atque imminenti ejus subvenire ruinæ, nec ei suam præsentiam denegare, adjungens hæreses undique schismata pullulare, nec qui ad resistendum occurreret esse. Dicitque longo retroacto tempore perniciosas hæreses Orientem confundere, et Constantinopolitanam Ecclesiam nociva schismata perturbare, simul etiam regionis Africanæ legatos insistere, responsa petentes pro dudum exorto inter episcopos ipsarum provinciarum schismate; diversarum quoque partium legationes di-

[1] Frod. l. IV. c. 1.

[1] Frod. l. IV. c. 2.

versa responsa petentes instare; cujus rei gratia generalem Synodum die kalendarum Martiarum Indictionis undecimæ se inchoare disposuisse, ad quam eumdem remota omni dilatione admonet festinare, ut colloquendo largius de his valeant pertractare, et affluentius ad consulta singula respondere. Northmannicæ gentis procellis, quibus disserebat, se perturbari plurimum dolere, et ut eos Excelsi dextera reprimat, Apostolorum principum suffragiis intervenientibus implorare; litteras vero, quas significaverat ad eum per quasdam personas primum se direxisse, ad ipsum minime pervenisse. Miserat etiam alias pro hac eadem Synodo celebranda pridem hinc mense Indictionis decimæ, in quibus litteris fatetur Italiam tunc semel et secundo horrida bella perpessam, et pæne consumptam. Orientalium vero partium se deflere vesanam hæresim in Christum JESUM blasphemiam continentem.

6. Mittit præterea Fulco ad Formosum petitum super quibusdam præstari Privilegium, commemorans B. Remigium genti Francorum Romanæ Sedis auctoritate cum gratia Dei Apostolum constitutum. Bernam quoque villam quæ inique dudum subtracta fuerat, Ecclesiæ Rhemensi restitutam tradit, Duodenacum quoque; sed et ea quæ domnus idem Fulco per precarias obtinuerat, Todennum videlicet et Margolium, Lesteumam et Guiglerium atque Virtudem, necnon abbatiam quæ dicitur Capellis, Atejas etiam et Maniacum, aliasque res, quæ dudum ablatæ, tunc redditæ fuerint Ecclesiæ Rhemensi, restitutas auctoritate confirmat Apostolica, ut eas vel cæteras Ecclesiæ possessiones nemo præsumat auferre vel invadere. Sanciens insuper auctoritate B. Petri, ut nemo regum, nullus antistitum, nemo quilibet Christianus decedente Rhemorum episcopo, vel res ipsius Ecclesiæ suis compendiis applicet, neque sub suo dominio teneat, præter ipsius civitatis episcopum. Sed eamdem metropolim non ultra constitutionem canonicam sine conveniente pastore ex regulis Ecclesiasticis manere cogat, neque aliter ibidem episcopum, nisi ut sacri canones jubent, constitui faciat. Promulgans etiam ac statuens idem Pontifex, ut ea quæ idem venerabilis præsul Fulco de villis hujus Ecclesiæ ac facultatibus earum, usibus Ecclesiasticorum ornamentorum vel luminarium censu, stipendiis Canonicorum ac monachorum atque sanctimonialium, seu matriculariorum et hospitum vel pauperum constituerat, perpetuo inconvulsa permaneant, hanc auctoritatem sui Decreti sub anathematis vinculo violatoribus innodatis corroborans. Imperatorem quoque Widonem coronatum eodem anno significans Indictione decima.

7. « Item ad ipsius domni Fulconis petitionem misit aliud eidem privilegium pro eo monasterio, quod Rodulphus abbas in honorem S. Callisti martyris et papæ ex hæreditario proprietatis suæ jure constructum, huic Rhemensi concesserat Ecclesiæ, tam eadem cœnobia, quam omnes possessiones liberalitate regali vel aliorum Christicolarum munificentia collatas Ecclesiæ, sive quas idem præsul acquisierat, aut deinceps acquisiturus erat, eidem Ecclesiæ Apostolica corroborans et stabiliens potestate ».

8. Ad postremum, hoc eodem anno, qui et secundus est ex quo Wido imp. Romæ a Formoso papa unctus est imperator, ejus pariter filius Lambertus ab eodem Formoso ungitur imperator. Constat istud quidem ex Frodoardo, dum meminit de Formosi papæ litteris ad Fulconem Rhemensem archiepiscopum, aitque: « Hic quoque Lambertum filium Widonis anno secundo imperii patris ipsius, novum imperatorem factum fuisse designat. Tunc item pro diœcesanis provinciæ Rhemensis episcopis, quod audierat eorum quosdam hujus archiepiscopi sui audientiam contemnere, scribens eidem, ut suos conveniat coepiscopos, cæterorum quoque quod ipsi visum fuerit, episcoporum collegium convenire denuntiet, ut de tanto neglectu synodali simul actione perquirant, et quidquid oportuerit, canonica atque Apostolica muniti auctoritate decernant. Subjiciens, ut nemo a tam Deo digno se subtrahat opere, qui Apostolicæ ipsius particeps voluerit communionis existere ».

9. *Bellum Bulgaricum: unde spiritualis illius gentis præfectura ad Romanos.* — Quod ad res pertinet Orientales, hoc eodem anno bello acerrimo excitato inter Bulgaros et Leonem imperatorem, eodemque per plures annos propagato, Turcæ et Hunni adversus eosdem ab eodem sunt imperatore vocati, Simeone Bulgarorum rege validissime resistente: ex quo factum est, ut dissoluto inter Bulgaros et Constantinopolitanum imperatorem pacis vinculo, æque spiritualis præfectura, quam Græci sibi (ut vidimus) vindicaverant, e medio tolleretur: iidemque Bulgari Romanæ Ecclesiæ a qua donis et blanditiis Græcorum desciverant, se sponte subjicerent. De bello autem isto plura apud Curopalatem invenies.

Anno periodi Græco-Romanæ 6386. — Anno Æræ Hisp. 931. — Anno Hegiræ 280, inchoato die 23 Martii, Fer. 6. — Jesu Christi 893. — Formosi papæ 3. — Widonis imp. 3. Leonis Sapientis imp. 8.

1. *Miser status Ecclesiæ Africanæ.* — Ad num. 1 ad 7. Formosus papa Fulconi archiepiscopo Rhemensi per litteras significat, «regionis Africanæ legatos insistere, responsa petentes pro dudum exorto inter episcopos ipsarum provinciarum schismate etc. Cujus rei gratia generalem Synodum die kalendarum Martiarum Indictionis undecimæ se inchoare disposuisse », ut refert Flodoardus lib. 4, cap. 2, et ex eo Baronius num. 5. Tristissima fuit hoc sæculo Africanæ Ecclesiæ facies, perseveravit tamen aliquandiu, teste Joanne Leone, licet Saracenorum jugo pressa. Nulli episcopi Africani interfuere Concil. Generali. an. DCCLXXVII Nicææ celebrato, uti nec Concilio Generali VIII, anno DCCCLXIX habito; sed inde non sequitur omnes episcopos in Africa defecisse, cum auctor ille qui sub imperio Leonis Sapientis anno DCCCXCI vixit, ex Basilii Armeni libro *Notitiam* episcopatuum exhibens, sub Eparcho Africæ constituat Provincias quatuor, *Byzacenam* cum XIV civitatibus, Numidianam cum XV, *Mauritaniam primam* cum Rynocucuro, et *Mauritaniam II* cum civitatibus XVII, quas omnes episcopali dignitate insignes exhibet. *Notitiam* illam edidit Goarus in corpore Byzantinæ Historiæ, et Beveregius t. II Pandectæ canonum; et quamvis sub provincia Byzacena appareat *Carthagena proconsularis*, non ideo erroris arguenda hæc Notitia ; ut enim habet Nilus Doxapatrius libro de quinque Thronis patriarchalibus, anno MXLIII, Rogerio Siciliæ regi nuncupato, « Romanus obtinebat provinciam Byzaciæ in qua est Carthago, et Mauritaniam ». Quibus ex verbis Schelestratius Dissert. IV de Ecclesia Africana cap. 7, num. 3, colligit, introductam post Sarracenorum irruptiones aliam provinciarum divisionem, *Carthagena* scilicet proconsulari sub Byzacena provincia collocata.

2. *Locus Flodoardi corruptus corrigitur.* — Paulo post subdit Flodoardus : « Miserat etiam alias pro hac eadem Synodo celebranda pridem hinc mense Indictionis decimæ (sed exemplari corrupto usus est Baronius, legendumque, pridem huic quoque præsuli nostro litteras, quam decrevisse se asserit incipere mediante Maio mense, Indictionis decimæ (in quibus litteris fatetur, Italiam tunc semel et secundo horrida bella perpessam et pæne consumptam ». Eæ litteræ initio anni superioris scriptæ fuerant; cum Synodus mense Maio illius anni celebranda fuerit. Quare loquitur *Formosus* de bellis in Italia *Widonem* inter et *Berengarium* superioribus annis habitis, quorum anno superiori meminimus.

3. *Lambertus anno* DCCCXCI *imperator dictus.* — Ad num. 8. Baronius, qui initium imperii *Widonis* anno superiori consignavit, imperium *Lamberti* filii ejus in hunc differt, quia ei anno secundo imperii patris collatum, ut refert Flodoardus. Verum anno superiori ostendimus, *Widonem* anno DCCCXCI, *Lambertum* vero anno DCCCXCII, imperatores renuntiatos esse, et locum Flodoardi a Baronio recitatum explicavimus. Quare videnda quæ ibi diximus.

4. *Bellum Bulgaricum.*— Ad num. 9. Tradit continuator Freherianus, annalistæ Fuldensis *Arnulphum* Germaniæ regem, suos ad Bulgaros et eorum regem legatos misisse, ad renovandam pacem, *sub mense Septembr.* anni DCCCXCII, tum etiam, ut ne Moravanis hostibus suis, seu Zunibaldo Moraviæ regi auxilium subministrarent. Verum peracta tunc Bulgaros inter et Græcos pacta diu non persistere ; *Symeon* enim, ut docet Leo Grammaticus pag. 478, non omnes sibi remissos captivos questus, tum etiam arrepta Nicephori Phocæ mortis occasione, qui consiliis suis, et ne in imperii provincias irrumperet hactenus obstiterat, bellum in Leonem Aug. instauravit. *Leo* vero collecto undique ingenti exercitu, huic *Catacalonem* et *Theodosium* patricium protovestiarium præficit, qui commisso ad *Bulgarofugum* prælio magna suorum cum clade prorsus profligati sunt interempto ipso Theodosio, de cujus nece acerbissimum dolorem testatus est imperator. Quod bellum fusius Leo Grammaticus narrat, indicatque hoc tempore gestum esse ; cum illud his verbis inchoet : « Leo Zautzam imperatoris patrem creavit secreto amoris philtro in Zoes ejus filiæ consuetudinem abductus, post Theodori Guzuniatæ viri ejus mortem. Stephano autem patriarcha morte sublato, in ejus locum Antonius cognomento Cauleas ordinatur. A duce vero Macedoniæ venit nuntius Symeonem Bulgariæ principem adversus Romaniam (id est, imperium Romanum) profectio-

nem meditari ». Quare cum *Stephanus* mense Maio currentis anni ad Deum migrarit, uti anno DCCCLXXXVIII ostendimus (quod huc revocari debet), non dubium quin hoc bellum hoc anno incœptum fuerit.

5. *Dignitas Patris imperatoris.* — Porro dignitate *Patris imperatoris* quæ magna erat, multi postea donati sunt, eaque a Pachymere lib. 1 Hist. cap. 27, ubi de Michaele Palæologo qui junioris Lascaris tutelam acceperat, βασιλεοπατορία appellatur; qui vero eo honore exornatus erat, dicebatur πατὴρ βασιλέως, vel βασιλεοπάτωρ. Ea diversa non fuisse videtur a patriciatu, cum ab ipsa ferme istius dignitatis origine patricii *Patres imperatorum* compellati legantur. Majorianus, Novella 3, *Cum patre patricioque nostro Richimere, etc.* et Corripus lib. 4:

> Patricius senio fulgens Callinicus honore;
> Qui pater imperii meruit jam factus haberi.

6. *Zundibaldus Moraviæ rex ab Arnulpho devictus.* — Bellum inter Arnulphum Germaniæ regem et Zuntibaldum Moraviæ regem his verbis Sigebertus hoc anno narrat: « Arnulphus rex Zvendebaldo duci Marahensium ducatum Boemannorum addens, et Boemannos per hoc sibi infestos fecit, et Zvendebaldo per adjectionem potentiæ materiam contra se rebellandi dedit. Ad quem debellandum cum non sufficeret, gentem Hungarorum Deo inimicam regno immisit, eorumque auxilio Zvendebaldum devicit et tributarium fecit ». Quod bellum hoc anno etiam memorant continuator laudatus annalistæ Fuldensis, chronographus monasterii S. Galli, et Lambertus Schafnaburgensis. Illius etiam meminit Baronius an. DCCCLXXXIX, num. 1, quo gestum esse existimabat. Luitprandus lib. 1, cap. 5, invehitur in *Arnulphum*, quod Hungarorum gentem cædis et rapinarum avidam in auxilium vocarit, concluditque: « Devicto Zwendeboldo Maravanorum duce, Arnulfus pace habita regno potitur. Hungari interim observato exitu, contemplatione regionum, cordibus malum quod postmodum in propatulo apparuit, machinabantur ».

7. *Arnulphus rex adversus Widonem imp. movet.* — Nec Italia Germania pacatior erat. Citatus enim continuator annalistæ Fuldensis hoc anno habet: « Missi Formosi Apostolici cum Epistolis et primoribus Italici regni ad regem (nempe Arnulphum) in Bajoaria advenerunt, enixe deprecantes, ut Italicum regnum et res S. Petri ad suas manus a malis Christianis eruendum adventaret: quod tunc maxime Widone tyranno affectatum est. Quod rex apud urbem Regino (id est Ratisponam) honorifice recipiens et cum muneribus postulata annuens, abire permisit ». Parte alia « Berengarius », inquit Luitprandus lib. 1, cap. 7, « dum ubi prospera inimico (nempe Widoni) sibi adversa prospiceret, cum Zwendebaldo (Arnulphi regis Germaniæ filio) pariter Arnulphi regis adiit potentiam, orans ac pollicens, ut si ipsum adjuvaret, se totam Italiam, ut ante promiserat, ditioni ejus suppositurum. Qui tantæ promissionis gratia excitus, copiis collectis cominus Italiam adit. Cui Berengarius, ut promissionis suæ daret fidem credulitatis, arrabonem clypeum portat; susceptus itaque a Veronensibus, ad urbem proficiscitur Pergamum, quam anno sequenti obsidione cinxit ut ibi videbimus ». Arnulphum vero hoc anno in Italiam transiisse, demonstrant Diplomata ejus a Sigonio lib. 6 memorata, dataque « anno DCCCXCIII, V idus Novembris, Veronæ anno regni illius sexto ».

8. *Corpus S. Vedasti Attrebatum revehitur.* — Anno DCCCLXXX, Nortmannis monasteria et cætera loca sancta evertentibus, Vedastini monasterii monachi *S. Vedasti* Attrebatensis episcopi corpus Bellovacum transtulere, sed « post bissenos semis et eo amplius annos, jam monasterio muris circumsepto, turribus affirmato », inquit monachus anonymus coævus in Historia Translationis S. Vedasti in Actis SS. Boltandianis ad diem VI Februarii recitata, *quarta die egressionis a Bellovago in Dominica die, idibus mensis Julii*, monachi deferentes sanctum Vedastum Attrebatum ingressi sunt, statuitque episcopus, ut hic dies relationis corporis B. Vedasti *in prædicto die, idibus Julii mensis* solemniter observaretur. Quæ relatio hoc anno, qui XIII est ab ejus Bellovacum translatione, quove dies Dominica in diem XV Julii convenit, peracta. Complurima tunc patrata miracula, quæ ibidem referuntur.

Moritur *S. Stephanus* patriarcha Constantinop. ut ostendi an. DCCCLXXXVIII. *Hungari* in Pannonia primum visi, ut videre est anno DCCCLXXXIX, num. 1. Concilium Rhemense, ut anno superiori num. 10 dixi.

FORMOSI ANNUS 4. — CHRISTI 894.

1. *Pro Carolo rege Francorum Formosi papæ labores et alia negotia acta cum Rhemensi episcopo.* — Annus Redemptoris octingentesimus nonagesimus quartus Indictione duodecima consignatus sequitur, quo Formosus papa, sollicitus ut stabiliret in Francorum regno Carolum legitimum successorem, scribit ad Fulconem Rhemensem archiepiscopum, de quibus Frodoardus[1]: « Item pro Caroli provectione ad regimen regni, quem dominus idem Fulco ad regium culmen adhuc puerum provexerat, litteras dedit. Et de criminibus Odonis regis, vel correptione ipsius, qualiter esset agendum. Pro quibus idem archiepiscopus huic papæ scripta sua consilium et auxilium ab eo petendo direxerat. Unde et ad eumdem regem Odonem, qui regnum occupaverat, litteras suas idem papa delegavit, ut ab illicitis eum revocaret, ne eumdem regem Carolum vel quæque ipsius essent infestaret, induciasque belli differendi daret, donec idem præsul Fulco scilicet Apostolicam Sedem adire studeret. Item Formosus papa[2] ad archiepiscopos et cæteros episcopos Galliarum scripsit, monens ut conveniant atque commoneant eumdem regem Odonem, ne illicita perpetrentur, et ne aliena usurpentur, sed bellum sedetur, et omnis hostilis commotio sopiatur; vel induciæ belli, donec Fulco Romam ceu dictum est adeat, edicantur, ipsique studeant interim cuncta differre, et pacem ac unanimitatis concordiam recreare. Item Formosus huic quoque regi Carolo congruam dirigens admonitionem, ejusque congratulans eminentiæ atque devotioni, quam rex idem se significaverat erga Sedem Apostolicam gerere, qualiter ei in regno sit agendum succincte lucideque demonstrat, quem petierat ei benedictum panem pro pignore mittens et de itinere præfati præsulis nostri ad Sedem Apostolicam monens: eidem quoque domino Fulconi litteras suas dirigens, hæc supradicta ad præmissas personas se destinasse scripta commemorat, ipsius videlicet suggestione de pace vel induciis belli inter Odonem et Carolum differendi. Idem papa scribit ipsi pro discordia sedanda, quam audierat insurrexisse pro Manigauldi ab Alberico perpetrata interemptione. Item petens eumdem pro cujusdam Grimlaici dilecti filii sacerdotis ad episcopatum, ubi se locus obtulisset, promotione ». Hæc de Formosi papæ litteris Frodoardus; de Fulconis autem ita:

2. « Idem quoque præsul Fulco nonnulla præfato papæ præter præmissa reperitur direxisse scripta tam pro sua vocatione qua vocabatur ab ipso ad Sedem Apostolicam, quam pro contentione quæ versabatur inter reges Odonem et Carolum, necnon pro oppressione quam Rhemensis patiebatur Ecclesia, petens, ut papa regibus scribendo, pacem impetraret, Arnulpho quoque Transrhenensi auctoritate Apostolica præciperet, ne Caroli regnum inquietaret, quin potius ei auxilio esset, ut propinquum propinquo deceret; Odonem vero mandaret, ne regnum istud invadere aut deprædari præsumeret: quod nisi audiret, Apostolicæ Sedis sententiam reformidaret. Item scripsit, quia post admonitionem ipsius papæ, nec Arnulphus orbitati Caroli subvenire voluit, nec Odo a pervasione regni, rapinis ac depopulatione cessavit: sed et Arnulphus res Ecclesiæ Rhemensis, tam eas quas aliquandiu injuste sublatas ipsi restituerat, quam eas etiam quæ nunquam prius subtractæ fuerant, abstulit: ob id tantummodo, quia temerariam ejus invasionem hic præsul recipere noluerit, et quod Odo civitatem Rhemensem obsederit, innumeras etiam cædes et deprædationes exercuerit, et res Ecclesiæ Rhemensis suis satellitibus dederit, hujus Ecclesiæ insistens rapinis, donec Carolus cum valido exercitus apparatu adveniens, eum ab obsessa civitate depelleret; significans etiam, quod Robertus homo Arnulphi ex parochia Herimanni Coloniensis episcopi, res hujus Ecclesiæ invaserit ac diripuerit, donec eum vi ac si canem rabidum ab earum devastatione repulerit: de quo petit, ut nisi admonitus resipuerit, auctoritatis Apostolicæ sententia feriatur. His semper turbationibus regni obsessum impossibile fore significans, ad ejus Apostolicam se properare præsentiam, dum semper expectetur bellum, nec aliter posse regni res componi credatur; sed ipse semper

[1] Frod. hist. Rhem. l. IV, c. 2 in fin. — [2] Ibid.

bellum distulerit, non quod inferiores vel impares fuerint, aut de injusta causa dubitaverint, sed ne vires regni bellis attritæ paganorum proderentur invasionibus; unde dato placito, inter se dexteras securitatis invicem usque ad tempus præfinitum dederint, et cætera.

3. « Item pro eodem rege Carolo et imperatore Lamberto, gratiarum referens actiones, quod notificaverit sibi de ipso Lamberto et patre se curam habere, filiique charissimi loco eum diligere, atque inviolabilem cum eo concordiam se velle servare. Asserens quod non illum tantum diligeret pro consanguinitatis necessitudine, qua illi devinctus habebatur, verum multo magis, quia hujus papæ venerator et amator existeret. Precatur autem, ut idem Carolus rex cum prædicto Lamberto in amicitia jungeretur, et Odoni vel proceribus regni pro causa pacis papa rescribat, quo Carolus ad regnum hæreditario sibi jure debitum proficiat: et quamvis tunc totum non posset suscipere regnum, saltem partem aliquam honori suo condignam, concorditer et juste dividendo regnum, illi conservent. Subjungens acturum se quod sibi Apostolicus idem Pontifex præceperat super transgressoribus et sacrorum violatoribus Richardo, Manasse, atque Rampone, mox ut coepiscopos suos in unum potuerit congregare; tantum papa remandet, quoniam æterno illos anathematis vinculo innodaverat, si liceat eis ad pœnitentiam conversis aliquid impendi misericordiæ, vel eos ad pœnitentiam suscipi, seu quis modus ipsius debeat esse pœnitentiæ. De Rampone vero asseverat, quin in solum Teutbaldum episcopum reus existeret, nihil culpæ in Vualterium Senonensem admiserit, ad quem comprehendendum nec præsens fuerit, nec adjutorium vel consensum ad id agendum præbuerit, et cætera.

4. « Item pro Heritaudo Tarvanensi episcopo, cujus episcopio a Northmannis depopulato, eum, necessitate cogente, et ad se venientem, sicut oportebat susceperat, quemque visitatorem cuidam viduatæ Ecclesiæ constituerat, ut visitando sustentationem interim, dum episcopus ibi ordinaretur, ex illa caperet. At quia homines præfatæ Tarvanensis parochiæ barbaricæ videbantur esse feritatis et linguæ: supplicat, ut responso papæ mereatur certificari, si hunc viduatæ debeat præponere plebi, et alterum ei liceret in prænemorata ipsius Ecclesia subrogare, qui acceptior propter parentelam et linguam in eodem loco posset existere.

5. « Idem vero papa rescribens ei, laudibus attollit eumdem, congratulans ejus dilectioni atque sollicitudini, quam gerebat erga Lambertum imperatorem, de cujus fidelitate et stabilitate monet eum fieri semper persollicitum, veluti consanguinitatis propinquum, asserens se cum ipso tantam pacis et dilectionis habere concordiam, ut nequeant aliqua jam ab invicem pravitate sejungi. Notificat quoque Richardum, Manassem, atque Ramponem excommunicatos a se, atque perpetuo ligatos anathemate, pro eo quod tam nefandissima perpetraverint, ut quod Teutbaldo Lingonensi episcopo oculos eruerint, Vualterium Senonensem propria sede depulsum custodiæ mancipaverint: mandans, ut secum de his consentiat, et convocatis suffraganeis omnibus suis episcopis, canonicum super his quod exercuerat judicium pari modo determinet.

6. « Item scribit eidem archiepiscopo pro Bertario quodam presbytero, quem clerus et plebs Ecclesiæ Catalaunensis consensu regis Odonis ad episcopatum dicebatur elegisse, succensens, quod hunc vocatum canonice noluerit consecrare, seu in transitu defuncti episcopi Ecclesiam ipsam Geritaudo Tarvanensi episcopo beneficiali more ferebatur contulisse: postea quemdam Mancionem nonnullis criminibus irretitum in eadem Ecclesia quasi episcopum ordinaverit. Cumque prænominatus Bertarius Apostolicam præsentiam adire vellet, comprehensus sit a quodam Conrado hujus domini Fulconis vassallo, de Ecclesia tractus, et in exilium per unum mensem relegatus. Unde et evocans hunc nostrum præsulem, mandat expresse, sed fraterne, ut suam denominato tempore non deserat ei extero præsentiam, habens secum præfatum Mancionem, et jam dictum Conradum cum quibusdam denominatis coepiscopis suis, et cætera ». Hucusque ex Frodoardo, quæ ad res gestas Formosi spectant.

7. *Fulconis litteræ parænetícæ ad Lambertum imperatorem et aliæ.* — Quod rursum ad Lambertum pertinet, superiori anno imperatorem a Formoso papa creatum, quem vidimus natum Indictione decima, superioris Indictionum periodi, hoc anno oportuit fuisse annorum decem et septem: quibus bene consentiunt, quæ de ipso Luitprandus[1] habet ipsum adhuc ephœbum fuisse, cum post obitum patris solus habenas suscepit imperii. Cum autem litteris Formosi papæ de his certior redditus esset idem qui supra, Fulco Rhemensis archiepiscopus, ad eumdem Lambertum recens imperatorem coronatum litteras paræneticas scripsit, quarum idem qui supra, Frodoardus meminit, easque summatim collectas sic recitat:

8. « Lamberto imper. congratulationis apices dirigens notificat, quid sibi de ipso dominus Formosus papa suis litteris intimaverit, quod scilicet eumdem imperatorem multum diligeret, et in omnibus ei consulere loco filii charissimi, atque indissociabilem vellet ad eum servare concordiam. Hortatur ergo hunc principem, et admonendo flagitat, ut tantæ benignitatis ejusdem papæ gratus existat, illum ut patrem piissimum diligat, omnemque illi fidelitatem et obedientiam servet, ejusque sacris monitis ut verus filius obtemperet, et Sedem Romanam digna veneratione honoret. Ita enim vestrum, inquit, perenni soliditate stabilietur imperium, et contra omnes inimicos et hostes vestros divinum vobis auxilium suffragabitur; fietque ut omnibus adversariis vestris divino adju-

[1] Luit. l. 1, c. 10.

torio semper superior et fortior sitis. Recordamini, quæso, avunculi vestri et æquivoci Lamberti illustrissimi, qualis erga sanctam Romanam Sedem fuerit, qualemque exitum consecutus sit, et cavete ne in idem exemplum deveniatis, si aliquid simile agere volueritis. Domnum etiam Apostolicum deprecamini, ut eum dignetur absolvere, et pro illo apud Deum intervenire. Pro me quoque attentius postulo, ut ejus mihi concilietis benevolentiam, quatenus tam de me quam etiam de sede Rhemensi mercedem dignetur habere, et sua illi privilegia inviolabiliter custodire, sicut omnes sancti illius prædecessores semper fecisse noscuntur. Et si aliquis unquam aures clementiæ ipsius inquietare, et de nobis aliquid sinistri dicere præsumpserit, non prius obloquentibus credere velit, donec per me, aut certe per suum vel meum missum, quod verum sit, possit agnoscere.

9. « De cætero cognoscat imperialis dignitas vestra Ramponem propinquum vestrum et meum, ab eodem domino Apostolico excommunicatum, sicut ex ejus litteris agnovimus, pro quo obsecro magnitudinem vestram, ut eum deprecemini, quatenus illi locum pœnitendi, et quod admisit emendandi non deneget, nec eum perpetuo anathemate innodatum irrecuperabiliter perire sinat; sed quæ illi placet pœnitentiam et satisfactionis mensuram ipsi injungat. Nobis etiam et universis Italiæ vel Galliæ episcopis, quibus de ejus damnatione scripsit, vicissim de sua misericordia, quid illum agere et qualiter esse conveniat, rescribi jubeat ». Quæ autem insuper Fulco scripserit adversus Nicolaitarum repullulantem hæresim, idem Frodoardus mox subjicit ista, sic dicens :

10. « Albrado regi transmarino amicabiles litteras mittens grates refert, quia tam bonum virum et devotum, ecclesiasticisque regulis congruentem destinavit episcopum in civitatem Cantaburg nomine. Audierant enim, quod perversissimam sectam paganicis erroribus exortam, et in illa gente tunc usque relicta verbi mucrone satageret amputare, quæ secta suggerere videbatur episcopis et presbyteris subintroductas habere mulieres, ad propinquas quoque generis sui quisquis vellet accedere, insuper et sacras Deo feminas incestare, uxorem habens, concubinam similiter habere. Quæ omnia quam sanæ fidei sint adversa, documentis manifestat evidentissimis ex sacrorum Patrum prolatis auctoritatibus ». Hactenus Frodoardus.

11. *Consulitur Angliæ Ecclesiis per electionem episcoporum.* — Quo pariter anno Formosus papa pro Ecclesia Anglicana sollicitus, quæ Danorum incursionibus ac bellis diuturnioribus, pæne destituta erat episcopis (plurimæ namque Ecclesiæ viduatæ pastoribus manserant) suis litteris tum regem, tum episc. excitavit, ut omnibus Ecclesiis sui ordinarentur episcopi. Horum meminit antiquus historicus [1] Willelmus Malmesburiensis, sed puto vitio scriptoris, quod factum est hoc anno octingentesimo nonagesimo quarto, scriptum legi anno nongentesimo quarto, ad quod tempus certum est non potuisse pervenire Formosum, sed longe ante esse defunctum ; ait enim :

12. « Anno quo a Nativitate Domini transacti sunt anni nongenti quatuor (DCCCXCIV), misit papa Formosus in Angliam Epistolas, quibus dabat excommunicationem et maledictionem regi Eduvardo et omnibus subjectis ejus, pro benedictione quam dederat beatus Gregorius genti Anglorum a Sede S. Petri. Nam per septem annos plenos destituta fuerat episcopis omnis regio Gevisorum, id est, Westsaxonum. Quo audito, congregavit rex Eduardus Synodum senatorum gentis Anglorum, cui præsidebat Pleimundus archiep. Cantuariensis, interpretans districte verba Apostolicæ legationis. Tunc rex et episcopi elegere sibi suisque salubre Concilium, et juxta vocem Dominicam (messis quidem multa, operarii autem pauci) elegerunt et constituerunt singulos episcopos singulis provinciis Gevisorum, et quod olim duo habuerunt, in quinque diviserunt. Acto Concilio, archiepiscopus Romam cum honorificis muneribus adiit, papam cum magna humilitate placavit, decretum regis recitavit, quod Apostolico maxime placuit. Rediens in patriam, in urbe Cantuariæ uno die septem episcopos septem Ecclesiis ordinavit, Fridestanum ad Ecclesiam Wintoniensem, Adelstanum ad Cornubiensem, Werstanum ad Schireburnensem, Athelmum ad Wellens. Eidulphum ad Cridiensem in Dævonia. Sed et aliis provinciis constituit duos episcopos, Australibus Saxonibus virum idoneum Bernegum, et Merciis Cenulphum ad civitatem Dorcestriæ in pago Oxoniæ. Hoc etiam totum papa firmavit, ut damnaretur in perpetuum qui hoc infirmaret decretum ». Hæc ipse.

13. Quod autem eo argumento plures scriptas fuisse Epistolas ab eodem papa Formoso, idem auctor affirmet, accipe unam ex iis ab ipso ad episcopos Angliæ scriptam, recitatam ab eodem auctore in Commentario de rebus gestis Pontificum Angliæ ; sic enim se habet [1] :

14. « Fratribus et filiis in Christo omnibus episcopis Angliæ Formosus.

« Audito nefandos ritus paganorum partibus in vestris repullulasse, et vos tenuisse silentium ut canes non valentes latrare : gladio separationis a corpore Dei Ecclesiæ vos ferire deliberavimus. Sed quia, ut nobis dilectus frater noster Pleimundus intimavit, tandem evigilastis, et semina verbi Dei olim venerabiliter jacta in terra Anglorum cœpistis renovare : mucronem devorationis retrahentes, Dei omnipotentis et B. Petri Apostolorum principis benedictionem vobis mittimus, orantes, ut in bene cœptis perseverantiam habeatis. Vos enim estis, fratres, de quibus loquens Dominus inter alia inquit [2] : Vos estis sal terræ, et si sal evanuerit, in

[1] Wil. de gest. reg. Angl. l. II.

[1] W lel. de gest. Pontif. Angliæ l. I. — [2] Matth. V.

quo salietur ; et iterum : Vos estis lux mundi ; significare volens per verbi sapientiam condiri mentes hominum a vobis debere , et in vita vestra bonæ actionis studium quasi lumen apparere fidei, per quod gradientes ad vitam, quomodo caute ambulent videant, ut ad promissionem æternæ beatitudinis sine offensa currentes, valeant pervenire.

« Nunc accingimini ergo, et vigilate contra leonem qui [1] circuit quærens quem devoret, et non patiamini ulterius in regione vestra, penuria pastorum Christianam fidem violari, gregem Dei vagari, dispergi, dissipari. Sed cum unus obierit, alter qui idoneus fuerit, canonice protinus subrogetur. Nam secundum legem plures [2] facti sunt sacerdotes, eo quod morte prohiberentur permanere. Quod David considerans, et in spiritu Christi Ecclesiam fore permansuram ad finem sæculi prospiciens, ait [3] : Pro patribus tuis nascentur tibi filii, constitues eos principes super omnem terram. Nulla itaque mora sit subrogandi alium, cum quilibet sacerdotum ex hac vita migraverit ; sed mox ut illi, qui primæ sedis principatum gerens inter vos cæteris episcopis præesse dignoscitur, fratris obitus fuerit denuntiatus, facta electione canonica, alter consecratus succedat. Quis autem inter vos principatum tenere debeat, quæve sedes episcopalis cæteris præpolleat, habeatque primatum : ab olitanis temporibus notissimum est. Nam, ut ex scriptis beati Gregorii ejusque successorum tenemus, in Dorobernïæ civitate metropolim sedemque primam episcopalem constat esse regni Anglorum, cui venerabilis frater noster Pleimundus nunc præesse dignoscitur, cujus honorem dignitatis nos nullo pacto imminui permittimus, sed ei vices Apostolicas per omnia gerere mandamus. Et sicut beatus Gregorius papa primo vestræ gentis episcopo Augustino omnes Anglorum episcopos esse subjectos constituit ; sic nos prænominato fratri Dorobernïæ sive Cantorberiæ archiepiscopo, ejusque successoribus legitimis eamdem dignitatem confirmamus. Mandantes, et auctoritate Dei et beati Petri Apostolorum principis præcipientes, ut ejus canonicis dispositionibus omnes obediant; et nullus eorum quæ ei suisque successoribus Apostolica auctoritate concessa sunt, violator existat, Si autem quivis hominum contra hæc aliquando niti ac imminuere ista tentaverit : sciat se proculdubio mulctandum fore gravi anathemate, et a corpore S. Ecclesiæ quam inquietare molitur, perpetuo, nisi resipuerit, separandum ». Hucusque Formosus papa.

[1] 1. Pet. v. — [2] Heb. vii. — [3] Psal. xliv.

Anno periodi Græco-Romanæ 6387. — Anno Æræ Hispan. 932. — Anno Hegiræ 271, inchoato die 12 Martii, Fer. 3. — Jesu Christi 894. — Formosi papæ 4. — Lamberti imp. 3. et 1. Leonis Sapientis imp. 9.

1. *Gesta ab Arnulpho Germaniæ rege in Italia.* — A num. 7 ad 10. Anno superiori ostendimus *Arnulphum* Germaniæ regem adversus Widonem imp. in Italiam venisse. Quæ ibi hoc anno egerit ita narrat annalista Metensis, et ex eo Regino : « Arnulphus cum valido exercitu Langobardorum terminos intravit, et circa Purificationem sanctæ Mariæ, castrum quod nuncupatur Pergamum armis cepit , et Ambrosium comitem ipsius civitatis laqueo ante portam ipsius urbis in quadam arbore suspendit. Unde tantus timor super reliquas civitates cecidit, ut nullus auderet contradicere, sed omnes obviam procederent venienti. Pervenit autem usque Placentiam. Inde conversus per Alpes Penninas, Galliam intravit ». Idem fere refert Luitprandus lib. 1, cap. 7, qui tamen capite insequenti perperam scribit *Widonem* acriter insecutum esse, et dum a Romanis ingrediendi Urbem ei fiducia negaretur, eam vi cepisse. Tum capite 9, Widonis obitum recitat. Poeta anonymus in Carmine panegyrico *de laudibus Berengarii Aug.* lib. 3, in eumdem errorem incidit, narratisque obsidione Bergomi, quod *Pergamum* appellat, ejusque expugnatione, ait Arnulphum et Berengarium reges cum exercitu Romam venisse, eisque portas urbis Leonianæ tandem patefactas, et ambos reges in B. Petri Basilicam introductos. Verum certum ac indubitatum tam Luitprandum quam poetam in eo quod aiunt *Arnulphum* hoc anno Romam venisse, hallucinatos fuisse, cum tam annalista Metensis et Regino, quam continuator Freherianus annalistæ Fuldensis testentur, cum anno tantum DCCCXCVI Romam profectum esse, Urbeque capta, a *Formoso* papa coronatum. In præfata annalistæ Fuldensis

Continuatione deest pars hujus anni, parsque sequentis. Ac præterea narrationi anni DCCCXCVI male præfigitur annus DCCCXCV (1). In parte quæ superest hujus anni legitur tantum narratio obsidionis Bergomensis, eaque mutilata, et ibi uti a poeta, *Bergomum* appellatur *Pergamum*, sicuti *Berengarius* ab eodem continuatore dicitur *Perengarius*. Sed quod deest in isto continuatore, diserte his verbis hoc anno ab annalista Metensi refertur:

2. *Arnulphus hoc anno Romam non venit.* — « Eodem anno, Wido qui Italiam regebat et imperatoris tenebat nomen, moritur. Lambertus filius ejus regnum obtinuit, et Romam veniens diadema imperii a præsule Sedis Apostolicæ sibi imponi fecit ». Idem sine dubio scriptum fuit in laudata Continuatione Annalium Fuldensium; cum anno DCCCXCVI idem continuator appellet *Ageldrudem* viduam Widonis, cujus ideo hoc anno mortem recitaral. Ad hæc nec poeta nec Luitprandus loquuntur de coronatione *Arnulphi* Romæ a *Formoso* papa facta, quæ tamen in dubium revocari non potest. Error itaque Luitprandi et poetæ anonymi priorem profectionem Arnulphi cum secunda confundentium, eamque in annum DCCCXCVI differentium, manifestus est, ex eoque colligo, incertum esse, an poeta iste *Berengario* Aug. coævus fuerit, quod tamen existimat Hadrianus Valesius, cui Carmen ejus debemus. Licet enim auctores coætanei non raro decipiantur, hic tamen error gravior est, quam ut ab auctore æquali admitti potuisse videatur.

3. *Moritur Wido imp.* — Cæterum *Widonem* hoc anno demortuum, docet idem poeta, qui inquit *Lambertum* tres annos, quos ab anno DCCCXCVI repetit, feliciter in Italia post patris obitum reguasse, principatumque ejus fertilitate terræ et pace memorabilem ac fortunatum fuisse:

> Tertia mox tamen hunc Latio produxerat æstus
> Ubere telluris potientem pace sequestra.

Lambertum autem usque ad an. DCCCXCVIII vitam produxisse infra monstrabo. His adde Hermannum Contractum juxta editionem Canisianam scribere: « Anno DCCCXCIV, Widone Italiæ tyranno mortuo, Angiltruda vidua ejus cum filio Lamperto tyrannidem invasit ». De anno emortuali Widonis anno DCCCXCX verba facit Baronius, ut ibidem videbimus. Verum hunc annum ei fatalem fuisse eruo etiam ex Leone Ostiensi lib. 1, cap. 64: « Guido cum annos ferme sex regnum obtinuisset: cruoris vomitu exstinctus, Lamberto filio tradidit regnum ». Hæc itaque lis dirempta.

4. *Mors Widonis imp. multorum motuum causa.* — Quid post Widonis imp. mortem et Arnulphi regis ex Italia discessum contigerit, refert his verbis Luitprandus lib. 1, cap. 10: « Cujus obitum Berengarius ut audivit, venit festinus Papiam, regnumque potenter obtinuit. Fideles vero fautoresque Widonis veriti ne ab eis illatam Berengarius ulcisceretur injuriam, et quia semper Italienses geminis uti dominis volunt, quatenus alterum alterius terrore coerceant: Widonis regis defuncti filium nomine Lantbertum, elegantem juvenem, adhuc ephebum, minusque bellicosum regem constituunt. Cœpit denique hunc populus adire, Berengarium deserere. Cumque Berengarius Lantberto cum exercitu magno Papiam tendenti copiarum paucitate occurrere non auderet, Veronam petiit, isticque securus degit ». Verum magno errore ibi asserit Luitprandus Italienses Lambertum tunc sibi regem constituisse. Constat enim ex dictis hunc anno DCCCXCII, in societatem imperii a Widone patre adscitum fuisse. Quare jam rex et imperator erat *Lambertus*, seu cum veniente Arnulpho rege a facie ejus fuisset post patris mortem ab Italiensibus vocatus, Papiam rediit, indeque *Berengarium* expulit.

5. *Refellitur error Luitprandi.* — Papebrocius in Dissert. de Successione et Chronol. Regum Italic. num. 3, ait Luitprandi verba sic intelligenda, « ut qui vivente patre nudum gesserat titulum, eo mortuo rem ipsam habere cœperit ». At Luitprandus, quem sequitur Papebrocius, imperii Lamberti antea non meminerat, huncque hoc tantum anno regnare cœpisse existimabat; cui errori alium addidit, quod scilicet crediderit, *Lantbertum* post biennium interemptum. In utroque errore versatur etiam Regino in Chronico, qui hoc anno ait: « Eodem anno Guido, qui Italiam regebat et imperatoris tenebat nomen, moritur. Lampertus filius ejus regnum obtinuit, et Romam veniens diadema imperii a præsule Sedis Apostolicæ ei imponi fecit». Tum. an. DCCCXCVI: « Eodem anno Lampertus filius Guidonis, de quo superius paulo mentionem fecimus, vita decedit; » cum tamen certum sit, eum imperasse usque ad annum DCCCXCVIII. Vides Luitprandum et Reginonem eodem errore teneri, et Lamberti imperium a præsenti anno exordiri. Porro cætera ex Luitprando mox recitata vere explicant, quia in rerum conversione ac perturbatione fuerint Italienses post *Widonis* mortem, cum ejus dictis certam fidem adstruat subscriptio in medium adducta a Florentinio in Comment. de Rebus comitissæ Mathildis lib. 3, pag. 27, qui ait Lucæ Instrumentum publicum hoc modo notatum fuisse: « Anno ab Incarnationis octingentesimo nonagesimo quarto, post ovito (id est, ab obitu) domini

(1) Paucis abhinc annis factum est, ut lacuna in excusa continuatione Annalium Fuldensium beneficio Cl. Muratorii ex Codice Windobonensi a Gentilotto descripto impleretur, Rer. Ital. tom. II, part. 2, fol. 118; atque hic demum apparuit veram esse Pagii conjecturam, primo in assignando obitu Widonis anno DCCCXCIV; dein vere mendum irrepsisse in excusos Annales illos, ubi ea quæ ad annum DCCCXCVI pertinent, sub anno DCCCXCV notantur, cum re ipsa in eodem Codice præfixa sit nota anni DCCCXCVI. Denique omnia quæ hic a Pagio narrantur de supplicio Ambrosii, et de terrore ejus necis per Italiam sparso, ibi pariter recurrunt. Additurque, ejus rei causa, Mediolanum Papiamque sponte se regi subjecisse, sicut et fidem illi suam obstrinxisse Bonifacium, et Adalbertum, quamvis dein fuga dilapsos iterum debellasse. Nihil tandem ibi de profectione Romana Widonis, quæ proinde merito a Pagio rejicitur. MANSI.

nostri Guidonis imperatoris anno primo, tertio kal. Januarii, Indictione decima tertia », kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoata. Quare *Widonem* imp. præsenti anno e vivis excessisse, et post ejus obitum magnos tumultus in Italia excitatos fuisse, hæc subscriptio nos non patitur dubitare. Quod porro mox de Luitprando et Reginone, dicendum etiam de poeta anonymo Berengarii imp. encomiaste; is enim ad eumdem lapidem offendit.

6. *Plegmundus archiep. Cantuariæ laudatur.* — Ad num. 10. Flodoardus lib. 4, cap. 5, de Fulcone archiepiscopo Rhemensi narrat: « Albrado regi transmarino amicabiles litteras mittens, grates refert, quia tam bonum virum et devotum, Ecclesiasticisque regulis congruentem, destinaverit episcopum in civitate Cantaburg nomine, etc. » Baronius num. 9 existimat, perversissimam sectam, de qua in ea Epistola verba faciebat Fulco, fuisse Nicolaitarum repullulantem hæresim. Sed nihil de *Albrado* rege, neque de episcopo Cantaburg. determinat. Verum Alfordus anno DCCCLXXXIX, num. 6 et seqq. recte censet, *Fulconem* non ad alium regem transmarinum scripsisse quam ad *Alfredum* Angliæ regem, nec de alio antistite locutum quam de *Plegmundo* Cantuariæ archiepiscopo, nec aliam hæresim insequi quam clericorum quorumdam sacrilegia. *Alfredi* enim nomen, non uno modo ab auctoribus scriptum, isque communiter *Alvredus* dicebatur, non quadrosyllabus, sed v, facta consonante trisyllabus Alvredus. Quo posito in *Albradum* facilis est deflexio. Cumque episcopi sedes *Cantaburg* appelletur, certum est, primam Angliæ Sedem intelligi, quæ modo Dorovernia, modo *Cantuaria* dicitur.

7. *Incestuosa luxuriæ fomenta extirpat.* — Quod vero *Plegmundum* Fulco intellexerit, et sacrorum hominum incestum imprimis persecutus sit, patet ex aliis litteris quas idem Fulco ad *Pleonicum* archiepiscopum transmarinum scripsisse perhibetur, de quibus ibidem Flodoardus cap. 6. agit, ubi Fulco transmarino archiepiscopo gratulatur, quod opem operamque potuisset, in extirpando vitio cujus in *Albradi* litteris meminerat. Quale autem illud fuerit, clare significat Epistolæ argumentum a Flodoardo recitatum : « Pleonico archiepiscopo transmarino, congratulans bonis ejus studiis, quibus eum laborare compererat, pro abscindendis et extirpandis incestuosis luxuriæ fomentis, supra in his litteris quæ Albrado regi scripserat commemoratis, quæ in ea gente videbantur inoluisse ». Concurrit itaque transmarini regis, et transmarini archiep. mentio in *Cantaburg*, et utrobique laudatur pium conamen, vitia quæ inoleverant persequendi. Concurrit et vitium concubinatus nempe sacerdotum. Nam præter singularia et frequentia episcoporum monita, prolata Pontificum decreta, habitæ suntsæpe his temporibus in Anglia Synodi latæ ab episcopis leges adversus *subintroductas mulieres* quarum diserte meminit ibidem Fulco, et pluribus ostendit Alfordus citatus. *Plegmundus* vero anno DCCCLXXXIX Cantuariensis archiepiscopus dictus est, ut annalista Mailrosensis aliique historici Anglici tradunt. Quod cum *Fulco* Rhemensis archiepiscopus accepisset, scripsit ad *Alfredum* regem laudavitque factum ; nimirum quod eum in primam Sedem nominasset, qui enatum nuper errorem et posset et vellet docta medicaque manu tollere. Utrasque litteras initio præsulatus *Plegmundi* datas esse idem Alfordus scite arbitratur.

8. *Synodum congregat.* — Ad num. 11 et seq. Malmesburiensis lib. 2 de gest. Reg. cap. 5. ubi de Edwardo rege Angliæ filio Alfredi loquitur, ait : « Anno quo a Nativitate Domini transacti sunt anni nongenti quatuor, misit papa Formosus in Angliam Epistolas , quibus dabat excommunicationem et maledictionem regi Edwardo et omnibus subjectis ejus, etc. nam per septem annos plenos destituta fuerat episcopis omnis regio Gevisorum, id est, West-Saxonum ». Addit Malmesburiensis hoc audito congregasse *Edwardum* Synodum senatorum gentis Anglorum, cui præsidebat *Pleimundus* archiep. Cantuariensis, ac regem et episcopos constituisse singulos episcopos singulis provinciis Gevisorum, actoque Concilio archiepiscopum Romam profectum, et post suum reditum, uno die constituisse *septem provinciis* , quos nominat , ut videre est apud Baronium qui locum integrum Malmesburiensis refert. Sed cum anno DCDIV Formosus papa non sederet, existimat Baronius, loco DCDIV legendum esse DCCCXCIV. At Formosus hoc anno ad Edwardum regem scribere non potuit, cum is ante annum DCD rex Angliæ non fuerit. Loco itaque *Formosi* reponendus, non *Leo V*, ut putavit Spelmannus, neque *Joannes IX*, ut Alfordus hoc anno num. 10, ac post eum Cossarius t. IX Concil. pag. 431, et Mabillonius Sæc. V Benedict. in Elogio Plegmundi pag. 38, sed *Christophorus*, vel *Sergius III*, qui an. DCDIV Ecclesiam Romanam successive rexere. Hujus Concilii Acta Malmesburiensis non viderat , cum loco laudato dicat : *Verbis eisdem quibus inveni scripta, interseram*, nempe quæ pertinent ad renovationem episcopatuum. Cum autem lib. 2 de Gest. Pontif. pag. 211, recitet litteras a *Formoso* papa ad episcopos Angliæ datas, de quibus mox arbitratus est, vel forte is a quo ipse narrationem illam accepit, jussisse *Formosum*, ut Ecclesiis episcopis destitutis novi præsules præficerentur, et priorem profectionem Romam *Plegmundi* initio Pontificatus Formosi susceptam, cum ea quam post institutos septem episcopos iniit, conflavit. *Plegmundus* enim an. DCCCLXXXIX aut insequenti archipræsul creatus, ut habent historici Anglici, qui addunt, eum postea ad petendum pallium a *Formoso papa* Romam perrexisse. Cujus tamen profectionis Malmesburiensis non meminit, quia eam ab ea quam post Concilium Anglicanum fecit, diversam non putavit. Sic in serie episcoporum Schireburnensium lib. 2 de Pontif. duos Asseros in unum, duosque pariter Werstanos in uni-

cum confudit. De utroque Assero jam an. DCCCLXXXIV ostensum, et mox magis videbitur. *Werstanus* vero, cujus solius meminit Malmesburiensis, in præfato Concilio episcopatum Schireburnensem consecutus est, et post eum alii, quibus successit *S. Odo* postea Cantuariensis archiep. ut infra dicetur. Et tamen Ingulphus pag. 45, novæ edit. Chartam refert datam *anno Dominicæ Incarnat.* DCDLXVI *apud London* cum hac subscriptione : « Ego Westanus episcopus Shyreburnensis annui ». Non dissimili errore Malmesburiensis ex duabus profectionibus Romanis *Plegmundi* unam fecit, indeque Formosum papam loco Christophori vel Sergii III nobis obtrusit.

9. *Et quidem regnante Edvardo Seniori.* — Wartonus part. 1 Angliæ Sacræ pag. 554. et seqq. in episcopis Bartoniensibus et Wellensibus agit de hac Synodo, aitque se incidisse in excerpta quædam Historiæ a monacho quopiam Abendoniensi ante exitum sæculi X conscriptæ, in quibus habetur : « Anno DCDIV, quia per annos pæne VII tota Westsaxonia vacasset episcopis, Australium etiam Saxonum provinciæ et Australium Merciorum ; rex cum archiepiscopo Plegmundo singulis provinciis Gevissorum singulos episcopos ordinari constituit, in quinque sc. parochias sedem distribuens, quod antea duo possederant. Ordinati sunt ergo septem una die : Frihestanus ad Wintoniensem, Æthelstanus ad Cornubiensem primus, Werstanus ad Schireburnensem, Æthehelmus ad Fontanensem primus, Eadulfus ad Cridiatunensem primus, Suthsaxonibus quoque Beorneocus, et Suthmerciis Cenulfus apud Dorcaccestram nostram ». Nullum hujus Synodi antiquius documentum superest cum Malmesburiensis ad medium circiter sæculum XII pervenerit, et hæc exeunte sæculo X a monacho illo litteris mandata fuerint. Regnum Saxonum Occidentalium amplissime patebat, ideoque visum fuit *Eduardo* regi ac *Plegmundo* archiep. illud in quinque episcoporum sedes distinguere, et quia Australibus quoque Saxonum sedes tunc vacabat, et in Merciorum regno pauciores erant qui curæ animarum incumberent, Australibus et Merciis novi quoque antistites assignati, et sic uno die episcopi septem a *Plegmundo* Roma reduce consecrati, et quidem regnante *Eduardo* Ælfredi regis filio, ut antiqui rerum Britannicarum Historici tradunt, et inter alios Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. Reg. Angl. ad an. MCVII, ubi sermonem habens de episcopis eo anno a S. Anselmo consecratis scribit : « Nullus fuit tunc temporis, qui meminisset retroactis temporibus tot simul pastores electos et ordinatos in Anglia, nisi regis Edvardi senioris tempore, quando Plegmundus archiep. VII episcopos VII Ecclesiis in una die ordinavit ».

10. *Hujus Concilii epocha.* — Verum magna controversia est de epocha hujus Concilii. Opinio quidem Baronii hoc anno Synodum illam consignantis ab omnibus rejicitur, sed alii eam cum anno DCDIV, alii, ut Alfordus in Annal. Britann. et Cossartius laudatus cum anno DCDV. Wartonus vero etiam citatus adhærens Radulpho de Diceto pag. 453, cum anno nongentesimo nono connectunt. Apud me tamen pæne certum, Concilium an. DCDIV congregatum, annoque DCDV episcopos illos VII juxta Decretum ejusdem Concilii a Plegmundo Cantuariæ consecratos fuisse. Hæc diversis annis contigisse Alfordus recte vidit ; sed ordinationem illam male in annum DCDVI distulit. At, inquit Cossartius, Malmesburiensis annum diserte indicavit, cum scripsit : « Anno quo a Nativitate transacti sunt anni DCDIV ». Quem annum *quis neget esse* DCDV ? Verum jam alibi tanquam certam Chronologiæ regulam statui, historicos annum currentem vel tantum incœptum, sæpe appellare annum transactum, et apud eosdem idem sæpius esse *post annum quartum,* ac *anno quarto,* et sic de aliis. Innititur etiam vir doctissimus narratione quadam hujus Synodi ex tabulario Cantuariensis Ecclesiæ desumpta, quæ his verbis inchoatur : « Anno Dominicæ Incarnat. DCD, Formosus papa misit in terram Anglorum ad regem Edwardum, etc. » At anonymus ille respicit ad ordinationem septem episcoporum, quam refert postea factam esse, postquam *acto illo Concilio* Plegmundus Roma rediit, et « rediens, ait, ad patriam in urbe Dorobernia septem episc. septem Ecclesiis in uno die ordinavit ». Certe Malmesburiensis quem sequitur, satis indicat ordinationem illam anno DCDV contigisse, ut legenti patet.

11. *Ejusdem existentia male in dubium revocata.* — Wartonus tam loco citato, quam pag. 209 et seqq. ait se arbitrari, non solum *Formosi* Epistolam, sed et integram de consecratione septem episcoporum a *Plegmundo* facta, et de septennali vacatione episcopatuum, quam Malmesburiensis et Florilegus narrant historiam commentitiam esse. Verum non tantum Malmesburiensis et Wigorniensis, sed etiam Ingulphus, Gervasius Dorobernensis, Westmonasteriensis, et potiores Angliæ historici eam referunt ; neque mirum si in aliqua circumstantia peccarint, cum hoc eis non solum hoc in capite et diversis aliis, sed etiam oculatissimis historicis non raro acciderit. Primum suppositionis argumentum vir pereruditus deducit ab *Assero* Schireburnensi episcopo, quem dicit ab *Ælfredo* rege episcopum Schireburnensem renuntiatum, anno DCDIII adhuc sedisse, et vitam produxisse usque ad annum DCDIX. Sed ex iis quæ an. DCCCLXXXIV in medium attulimus, ac ex mox dicendis constat, *Asserum* illum qui ab *Ælfredo* rege episcopus Schireburnensis constitutus est, obiisse anno DCCCLXXXIII, et plane diversum fuisse ab *Assero* Vitæ hujus regis scriptore, quem Edwardus rex episcopum Schireburnensem dixit post *Werstani*, qui anno tantum DCDIV episcopatum illum adeptus est, mortem, ideoque tam *Werstanum*, quam *Asserum II* brevi tempore Ecclesiam illam rexisse. Confirmantur hæc ex Westmonaste-

riensi ad annum DCCCXCIX, ubi loquens de Ethelwaldo Asseri I et Sighelmi successore ait: « Eodem anno defuncto Ethelwaldo Schireburnensi episcopo, remansit provincia Occidentalium Saxonum sine episcopis et cura pastorali, vi hostilitatis, septem annis », Danis tam mari quam terra provinciam illam affligentibus. Magno ergo errore duo Asseri episcopi Schireburnenses in unum conflati a Wartono aliisque. Obiter hic notandum, Westmonasteriensem annos septem vacationis sedis Schireburnensis utrinque incompletos numerare.

12. *Sicuti et septennalis episcopatuum vacatio.* — Ait secundo Wartonus, *Denulphum* episcopum Vintoniensem creatum juxta aliquos rerum Britannicarum historicos anno DCCCLXXIX, et vita functum anno DCDIX, indeque infert ante annum DCDIX vel annum DCDV sedem Vintoniensem per annos septem non vacasse, ideoque Concilium Anglicanum de quo agitur, vel commentitium, vel alio anno congregatum esse. Respondeo primo, negari non posse, quin *Denulphi* episcopi Vintoniensis obitus in utraque Chronologia Saxonica cum anno DCDIX connectatur, sed inde tantum consequens, utriusque auctorem in eo consignando errasse, sicuti et quando Frithestani ejus successoris ordinationem in annum DCDX conferunt. Errarunt itaque uterque chronologus tam in anno emortuali *Denulphi* quam in anno consecrationis sancti *Frithestani*, cum scriptores utroque illo chronologo longe vetustiores, et multo plures ac potiores, fidem faciant *Frithestanum* electum fuisse episcopum Vitoniensem cum sex aliis episcopis ad alias Ecclesias promotis, postquam per septennium Ecclesia Vintoniensis aliæque vacassent: « Frithestanus », inquit Malmesburiensis lib. de Gest. Pontif. pag. 242, « fuit unus ex septem episcopis quos Pleimundus archiepiscopus tempore regis Edvardi filii Ælfredi uno die consecravit Cantuariæ », anno DCDV, quod jam non semel inculcavimus, et ex variis auctoribus probavimus.

13. *Sedes Vintoniensis et Schireburnensis septem annis sine episcopo fuere.* — Ait tertio Wartonus, sedem Vintoniensem plenam fuisse anno DCD et seqq., et *Denulphum* rebus gerendis toto illo septennio interfuisse, quod probat chartis eo tempore datis pro novo monasterio Vintoniensi, et in Registro Hidensi, ut vocant, recitatis. Illas non exhibet Wartonus, sed extant apud Alfordum qui anno DCDI, num 11 et seqq. refert donationem Edvardi regis factam novo monasterio Vintoniæ, cui inter alios episcopos subscribunt *Asser episcopus*, et *Denulf episcopus.* Sed recte respondet Alfordus, cum omnis Westsaxonia episcopo caruerit, e subscribentium hoc anno episcoporum serie oblitterandos esse *Asserum* et *Denulphum.* Neque dubitari potest, quin subscriptiones illæ addititiæ sint, et forsan tota charta commentitia, cum *Asserus* primus Schireburniæ episcopus, imo et *Sigelmus* successor ejus eo anno jam mortui fuerint, et *Asserus II* successerit *Werstano,* anno tantum DCDIV episcopo Schireburnensi dicto. Laudat etiam Wartonus donationem regis *Edvardi* eidem monasterio factam an. CMIV, cui inter alios subscribunt *Denulf episcopus* et *Asser episcopus.* Eam integram refert Alfordus eo anno num. 6 et seqq., ac scite respondet imperite admodum fingi *Deneulphum* Vintoniensem et *Asserum* Schireburnensem (hujus scilicet nominis primum, quem solum agnoscit) superstites esse, et anno DCDIV Diplomati subscripsisse.

14. *Sicuti et sedes Dorcestrensis ac Seolseiensis.* — Sed non solum *Schireburniam et Vintoniam* ante annum CMIV pastoribus viduatas fuisse constat; verum etiam *Dorcestriam,* cui eo anno *Cœnulphus* episc. præfectus est; in utraque enim Chronologia Saxonica, an. DCCCXCVII dicitur *Ealhardum* episcopum Dorcestrensem obiisse; quare *Cœnulphus* seu *Kenulphus* nonnisi post septennalem vacationem ad *Dorcestriæ* præsulatum evectus fuit. Restat quarta sedes, quæ ante Concilium istud per annos septem vacavit; aliæ enim tres ex Vintoniensi et Schireburnensi evulsæ. Ea est Seolseiensis, vulgo *Selsey,* qui locus peninsula tunc erat, nunc marinis fluctibus hausta, sedesque sub annum MLXX *Cicestriam* translata. Australium Saxonum, apud quos *Selseya* posita, *Bernegus,* seu *Bernocus* anno DCDIV episcopus designatus; sed cum Seolseiensium, seu, ut nunc loquimur, Cicestrensium episcoporum per hæc tempora successio in obscuro sit, ex tempore quo aliæ tres sedes sine episcopis fuere, facile est intelligere Seolseiensem ante annum DCDIV sine episcopo etiam fuisse, ideoque et Concilium hoc Anglicanum ab eo Christi anno removeri non posse. Animadvertens Wartonus traditionem septennalis vacationis episcopatuum præfatorum ab historicis Anglicis constanter affirmari, concludit se ei fidem temere abrogare nolle, sed septem illorum episcoporum ordinationem uno die a *Plegmundo* factam ad annum DCDIX, uti jam monui, rejecit. At hoc pacto ipsemet tit. quod jam adstruxerat, cum antea asseruerit *Denulphum* Vintoniensem et *Asserum* Schireburnensem (primum sc. hujus nominis quem solum, uti Alfordus aliique, agnoscit) usque ad annum DCDIX superstites fuisse, quo casu sedes Vintoniensis et Schireburnensis ante an. DCDIX, per septennium non vacassent. Certum itaque manere debet, *Plegmundum* in Concilio an. DCDIV celebrato septem uno die episcopos constituisse postquam septem ante annos in regno Westsaxonum nulli episcopi fuissent.

15. *Episcopi aliquando dati urbibus nondum subactis.* — Nec aliquem movere debet quod ait Wartonus, annum nempe DCDV novorum episcopatuum fundationi et parochiarum distributioni minus fuisse accommodum; quod *Dani* Northumbriam et Eastangliam tunc insederint; *Mercii* ad *Edvardi* regis nutum adhuc non spectarint; utrosque Edvardus frequentibus prœliis illo ipso anno debellarit, sequentique pace facta in ditionem acceperit. *Eduardus* enim, qui omnes illas ditiones

sibi subjicere decreverat, episcopos in antecessum instituere voluit, eo fere modo quo *Gelasius II* anno MCXVIII *Cæsaraugustæ* adhuc in Sarracenorum potestate existenti episcopum dedit, ut ibidem videbimus, cujus rei alia non desunt exempla. Hujus Concilii epocha tot controversiis implicata, nunc tandem indubitata esse debet, solutis quæcumque adversus eam adduci possunt rationibus.

16. *Formosus PP. ad episcopos Angliæ scribit.* — Ad num. 13 et seq. Cossartius loco laudato pagina 429 et seqq. uno tenore refert Synodum laudatam, et Epistolam Formosi papæ ad episcopos Angliæ, quæ est de Ecclesia Anglicana bene ordinanda, quasi hæc illius Concilii pars fuerit. Eam Epistolam recitat Baronius ex Malmesburiensi lib. 1 de Gest. Pont. pag. 211. Verum ea revera a Formoso papa data, ideoque a currenti anno non removenda; cum annus quo scripta fuerit ignoretur. In illa Formosus ait : « Audito nefandos ritus paganorum partibus in vestris repullulasse, et vos tenuisse silentium ut canes non valentes latrare : gladio separationis, a corpore Dei Ecclesiæ vos separare deliberavimus. Sed quia, ut nobis dilectus frater noster Pleimundus intimavit, tandem evigilastis, etc. Dei omnipotentis et B. Petri Apostolorum principis benedictionem vobis mittimus, orantes ut in bene cœptis perseverantiam habeatis ». Quare hæc Epistola a *Formoso* papa data post annum DCCCXCI, quo hic Pontifex Romanus ordinatus est, et postquam *Fulco* archiepiscopus Rhemensis duas mox memoratas litteras quarum meminit Flodoardus, ad *Alfredum* regem et ad *Plegmundum* archiep. Cantuariensem scripsisset ; cum in iis verba faciat de *perversissima secta paganicis erroribus exorta*, memoretque *incestuosa luxuriæ fomenta*, uti ab Alfordo citato num. 11 observatum, qui addit Eadmerum monachum Cantuariensem auctorem accuratum et Malmesburiensi antiquiorem, Formosi nomen his litteris præfixisse in lib. 5. Novorum. Hinc non male scripsit Parkerus vir e secta Protestantium in Antiquit. Brit. dum de Plegmundo loquitur : « Tempus effeminatum hoc fuisse, Warnerus in fasciculo temporum pronuntiat : fides, inquit, tum valde deficere cœpit, et clerici maleficiis erant dediti, consurgentibus sectis ». Sacerdotes enim aliqui feminarum commercio usi et abusi sunt, quod ab episcopis moniti obstinate defendere perrexerunt. Porro hæc ad Anglicanos episcopos Epistola, non in libris regum a Malmesburiensi recitata, uti laudata Synodus, sed lib. 1 de Gestis Pontif. pag. 211 dum de primatu archiepiscopi Cantuariensis disserit, ideoque *Formosi* papæ tempore dare potuit, sed inter eam ac Synodum Anglicanam nulla est connexio ; post mortem enim Formosi, bellis in Anglia omnia turbantibus, regnum Westsaxonum per annos VII sine episcopo fuit, et post illud septennium Concilium Anglicanum coactum.

17. *Moritur Zventibaldus Moraviæ rex.* — « Circa hæc tempora », inquit annalista Metensis ad hunc Christi annum, « Zventibolch rex Marahensium Sclavorum, vir inter suos prudentissimus, et ingenio callidissimus, diem clausit extremum. Cujus regnum filii ejus panco tempore infeliciter tenuerunt, Hungaris omnia usque ad solum depopulantibus ». Idem habet de verbo ad verbum Regino. Tum Bohemia, Polonia et Silesia, suum quæque provincia ducem constituit, libere vivens : tributa tamen superioritatis agnitione vel modica pendebant Romano imperio, inquit Krantzius lib. 2 Wandaliæ cap. 26, postquam retulit victoriam anno superiori ab *Arnulpho* Germaniæ rege, quem imperatorem appellat, de *Zventibaldo* Hungarorum opera reportatam. Idem ac annalista Metensis habet Porphyrogenneta lib. de Administrando imperio cap. 41, anno tamen mortis Zventibaldi, quem *Sphendoplochum* appellat, non expresso : « Moraviæ princeps Sphendoplochus, fortis terribilisque populis finitimis fuit. Post Sphendoploci autem mortem, anno uno in pace exacto, orto dissidio et bello civili, invadentes Turcæ (ita Hungaros appellat) planissime eos extirparunt, terramque tenuerunt quam etiam nunc incolunt, quæque supererat multitudo dissipata , confugit ad finitimos Bulgaros, Turcas, Chrobatos et reliquas gentes ». Scribebat autem Porphyrogenneta post annum DCDXLVIII, et in hac narratione a Krantzio non discrepat. Porphyrogenneta enim respicit ad bella quæ statim post *Zventibaldi* regis mortem per aliquot annos inter ejus filios gesta, de quibus continuator annalistæ Fuldensis ; Krantzius vero ad principatus qui post illa erecti sunt. Porro *Zventibaldus* dicitur etiam *Sphentopulcrus* aut *Sventopulcus*, ut suo loco ostendimus.

18. *Conversio Bohemorum ad fidem Christianam.* — Hoc anno, secundum patrias Bohemorum traditiones, *Bohemia* fidem Christianam amplexa est. Cosmas enim Pragensis decanus, qui anno MLXXXVI Historiam Bohemiæ scripsit, ait : « Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXCIV, Borivoy baptizatus est primus dux (sc. Bohemiæ) sanctæ fidei Catholicus. Eodem anno Zvodoplick rex Moraviæ (sicut vulgo dicitur) in medio exercitu suorum delituit, et nusquam comparuit », ubi Zvotoplick idem est ac Zventibaldus. Eumdem annum signant Æneas Silvius, et Joannes Dubravius episcopus Olomucensis, uterque in sua Historia Bohemorum. In posteriori Vita SS. Cyrilli et Methodii in Actis Bollandianis ad diem IX Martii relata, hanc in rem legitur : « Accidit, ut rex Swadopluk (seu Zventibaldus Moraviæ rex) in quodam convivio ducem Bohemiæ nomine Worsiwoi, sub mensa sua in detestationem suæ perfidiæ locaret, incongruum asserens debere cum Christicolis gentilem hominem edere. Quem sanctus præsul Methodius convertit ad fidem Catholicam, prædicens ei ore prophetico, si baptizaretur, quod ipse et ejus successores, potentiores omnibus principibus et regibus fierent. Cujus verbis dux Worsiwoi consentiens, se petiit cum suis triginta numero baptizari. Quo

baptizato, sacerdotibus secum receptis, Bohemiam revertitur, et uxorem suam sanctam Ludmillam, cum multitudine gentis Bohemiæ, curavit baptizari : qui in Christi fide viventes, post multa tempora animas Christo reddiderunt, sancta exempla post se relinquentes posteris usque in hodiernum diem, ad laudem et gloriam Dei omnipotentis, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen ». Quibus verbis auctor ille anonymus posterioris Vitæ Cyrilli et Methodii eidem finem imponit, incertumque quo Christi anno *S. Methodius* Slavorum Apostolus spiritum Deo reddiderit. *Borsiwoius* seu *Worsiwoius* pater fuit *Uratislai,* qui ex *Drahomira* impiissima conjuge *S. Wenceslaum* filium suscepit, de cujus martyrio sequenti sæculo verba faciemus. Papebrocius in Paralipomenis ad Conatum Chronico-Historicum pag. 70 indicat se habere Vitam S. Ludmillæ aviæ S. Wenceslai Bohemiæ regis, a Christiano monacho *S. Adalberti* episcopi Pragensis et martyris avunculo scriptam et nepoti dicatam, paulo post annum ordinationis ejus primum, qui Christi fuit DCDLXXXIII. Ex ea Vita Bohemorum conversio magis forsan illustrari poterit. Porro quæ auctor Vitæ S. Methodii laudatus de *Worsiwoio* narrat, anno saltem superiori contigere, cum *Zventibaldus* postquam ab *Arnulpho* Germaniæ rege devictus fuit, vix potuerit cum Worsiwoio de hujus ad fidem Christianam conversione agere.

FORMOSI ANNUS 5. — CHRISTI 895.

1. *Concilium Triburiense juribus Ecclesiæ vindicandis celebratum.* — Sequitur annus Redemptoris octingentesimus nonagesimus quintus, Indictione decima tertia, quo opera Attonis archiepiscopi Moguntini, præsente Arnulpho rege, celebrata est Synodus Triburiensis in Germania mense Maio. Miseratus sanctus præsul cladem et deformitatem ejus Ecclesiæ, quos valuit collegit episcopos tempore isto tumultuoso et ærumnoso, celebravitque dictam Synodum hoc anno, ut ejus Præfatio docet, et Regino æque testatur; in qua episcopi ad restituendam collapsam Ecclesiasticam disciplinam quinquaginta octo canones statuerunt : extant ipsi omnes, quibus ante omnia actum de Ecclesiastica immunitate inviolata conservanda.

2. Atque primum [1] illud, ut excommunicati ab episcopis, si contemnant nec ad pœnitentiam revocentur, tanquam rebelles capiantur et ad regem ducantur. Statutum [2] etiam, ne quis bannum ab episcopis impositum contemnat, nec transgrediatur, sed ipsi obediant omnes. Sed et illud etiam rex voluit definitum, ut si concurrat ad populum facta jussio episcopi, vel comitis loci præsidis, semper populus præferre debeat episcopi jussionem. Sunt hæc verba [3] canonis :

3. « Cum autem episcopus Ecclesiam a Domino Deo sibi commissam regens, episcopatum circumeundo perrexerit, et placitum canonice constitutum decreverit, populumque sibi creditum illo invitaverit; atque comes eadem die sciens placitum ab episcopo condictum vel nesciens, placitum cum populo suo condixerit, et per bannum illuc venire præceperit : placitum comitis omnes postponant, et comes ipse idemque populus post episcopum festine pergant, etc. » Et illud [1] : « Si quis presbyter contra laicum, vel laicus contra presbyterum aliquam habet querimoniæ controversiam, episcopo regente (præcipiente), sine personarum acceptione finiatur, etc. » Hæcque secundum antiqua Ecclesiastica jura, de quibus suis sæpe locis superius dictum est. Unde erubescant et confundantur Ecclesiæ Dei hostes, politici dicti, discipuli Novatorum.

4. Præter canones, causæ quædam et lites versantes inter episcopos in eadem Synodo cognitæ sunt, ut inter alias causa Bremensis Ecclesiæ, inter Aldegarium Bremensem sive Hamburgensem episcopum, et Herimannum archiepiscopum Coloniensem, satagentem subjacere sibi eamdem Bremensem Ecclesiam; causa autem diutius ventilata,

[1] Conc. Tribur. c. 3. — [2] Ibid. c. 8. — [3] Ibid. c. 9.

[1] Conc. Tribur. c. 21.

adjudicata est tandem, assentiente Formoso Pontifice, archiepiscopo Coloniensi. Rem gestam narrat [1] Adam in sua historia Ecclesiastica.

Quod autem in his tumultibus bellicis plerosque mentitis uti Apostolicis litteris cognitum est, visum est iisdem Patribus adversus ejusmodi temerarium ausum legem statuere dignam plane tanto consessu, quæ sic se habet [2]:

5. « In memoriam beati Petri Apostoli honoremus sanctam Romanam et Apostolicam Sedem, ut quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat magistra Ecclesiasticæ rationis. Quare servanda est cum mansuetudine humilitas: ut licet vix ferendum ab illa sancta Sede imponatur jugum, conferamus, et pia devotione toleremus. Si vero (quod non decet) quilibet sive sit presbyter, sive diaconus, aliquam perturbationem machinando, et nostro ministerio insidiando, redarguatur falsam ab Apostolico detulisse Epistolam, vel aliud quid, quod inde non convenerit: salva fide et integra circa Apostolicum humilitate, pœnes episcopum sit potestas, utrum eum in carcerem aut in aliam detrudat custodiam, usquequo per Epistolam aut per idoneos suæ partis legatos Apostolicam interpellet sublimitatem, ut potissimum sua sancta legatione dignetur decernere, quid de talibus justo ordine lex Romana statuat definire, ut is corrigatur, et cæteris modus imponatur ». Hactenus sancta Synodus. Hæcque satis ad institutum.

[1] Adam. histor. l. 1, c. 41. — [2] Conc. Tribur. c. 30.

Anno periodi Græco-Romanæ 6388. — Anno Æræ Hispan. 933. — Anno Hegiræ 282, inchoato die 2 Martii, Fer. 1. — Jesu Christi 895. — Formosi papæ 5. — Lamberti imp. 4. et 2. Leonis Sapientis imp. 10.

1. *Concilium Triburiense.* — Ad num. 1 et seqq. Hoc anno apud *Triburiam* villam regiam ad Rhenum, non longe a Moguntia, Synodus congregata ad corrigenda clericorum vitia, et ad Ecclesiasticæ disciplinæ restaurationem. Ad eam episcopi viginti duo convenere, qui quinquaginta et octo canones ediderunt, « in hoc sancto Concilio præsidente et adjuvante pio principe Arnulpho gloriosissimo rege », inquiunt Patres in ejusdem Concilii calce. In canone XV dicitur: « Restat propter instantem quæ tunc maxima occurrit necessitatem, ubicumque facultas rerum et opportunitas temporum suppetat, sepulturam morientium apud Ecclesiam, ubi sedes est episcopi, celebrari. Si autem hoc propter itineris longinquitatem, aut adjacentem alicujus inopportunitatis difficultatem, impossibile videatur, exspectet eum terra sepulturæ suæ, quo canonicorum aut monachorum, sive sanctimonialium congregatio communiter degat, etc. Quod si et hoc ineptum et difficile æstimetur: ubi decimam persolvebat vivus, sepeliatur mortuus ». Quare secundum Ecclesiæ Germanicæ disciplinam, mortui in parochialibus Ecclesiis non sepeliebantur, nisi cum in cathedralibus, aut canonicorum, monachorum, aut sanctimonialium Ecclesiis sepeliri non poterant. Alios hujus Concilii canones explicat Natalis Alexander Sæc. IX et X, part. 1. Porro Concilium istud ante diem XIV mensis Augusti congregatum, ut statim ostendam.

2. *Dissidium inter archiep. Coloniensem et Hamburgensem de episcopatu Bremensi.* — Baronius num. 4 ad hanc Synodum refert causam *Bremensis* Ecclesiæ, inter Bremensem seu Hamburgensem episcopum, et *Herimannum* archiepiscopum Coloniensem, satagentem subjacere sibi eamdem Bremensem Ecclesiam. Verum Henschenius in Commentario prævio ad Vitam sancti Anscharii archiep. Hamburgensis § 2, et § 20, ubi recitat Epistolam Formosi papæ ad Adalgarium archiep. Hamburgensem, ostendit aliam ante hoc tempus *Francofurti* pro hac lite collectam fuisse episcoporum Coloniensi archiepiscopo subjectorum Synodum, in qua nec per se, nec per vicarium comparuit *Adalgarius*, ut dicitur in ea Formosi papæ Epistola, quam non videntur legisse Adamus et Albertus, quos secutus est Baronius, qui omnia quasi eodem loco et tempore gesta essent, inter se conjunxere. Mortuo *Leuderico* tertio Bremensi episcopo, anno DCCCXLIX, ei successit *sanctus Anscharius*, et utraque sedes unita fuit, et non duæ sed una Ecclesia hac unione facta. *Guntharius* Coloniensis archiep. de ista unione primum litem movit anno DCCCLVII, ut colligitur ex Annalibus Fuldensibus ad eum Christi annum. *Anscharius*, ejusque successor *Rembertus* modum aliquem subjectionis Coloniensi antistiti detulerunt; verum *Adalgarius* qui Remberto subrogatus fuit, eum neglexit. Indeque urgente *Herimanno* seu *Her-*

manno Coloniensi archiep. major recruduit difficultas, quam explicat exaggeratque, missa ea de re ad Adalgarium Epistola laudata Formosi Pontificis. Is ea dispensative censet, Bremensem Ecclesiam ad subsidium archiepiscopi Hamburgensis, cum aliquo tamen subjectionis respectu, permanere posse, dum fundatis novis episcopatibus Hamburgensi antistiti subjiciendis, Bremensem Ecclesiam recipiat sedes Coloniensis : « Dispensative censuimus », inquit Formosus, « quatenus quoad usque divina suffragante gratia, prælibata Hammaburgensis Ecclesia intantum dilatetur, ut episcopiam instituere valeat, jam memoratam Bremensem Ecclesiam ad subsidium habeat... Dilatata autem Hammaburgensi Ecclesia, largitore omnium bonorum amminiculante, et fundatis episcopiis, sæpe memorata Coloniæ sedes Bremensem Ecclesiam recipiat ». Hæc Formosi Epistola, quæ in tom. IX Conciliorum desideratur, duabus aliis ejusdem Pontificis in futura Conciliorum editione adjici debet.

3. *Reliquiæ SS. Wandregisili et Ansberti Carnutum delatæ.* — Monachus Fontanellensis anonymus in libello de miraculis sancti Wandregisili abbatis Fontanellensis, a Mabillonio Sæc. II Benedict. recitato, refert, tempore quo Nortmannorum piratarum lues littora Gallica infesta haberet, sanctorum *Wandregisili* et *Ansberti* archiepiscopi Rothomagensis ossa ad varia loca translata fuisse, et hoc anno e Quentovico, quo an. DCCCLVIII deportata fuerant, Carnutum devecta : « Anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo nonagesimo quinto, Indictione IV, (legendum Indictione XIV a kalend. Septemb. inchoata) sub die XII kalendarum Decembrium venerunt corpora SS. Wandregisili et Ansberti confessorum ad Carnotetam urbem, et jubente Domino suscepta sunt a venerabili Haimone episcopo præfatæ urbis, et domno Haimerico abbate monasterii S. Carauni martyris, et collocata in Ecclesia in qua isdem martyr requiescit. Ubi non minimam humanitatem monachis sancti Wandregisili, qui metu gentilium hæc attulerant, exhibuit, et hospitalitatem condignam tribuit, ibique usque XIV kal. Martii pacifice mansimus (hinc patet hunc anonymum hoc tempore vixisse) videlicet per menses tres, exceptis tribus diebus. Deinde XIV kal. Martii metu gentilium, suadente et cooperante præfato Haimerico venerabili, aliisque sanctorum veneratoribus, annuente etiam ejusdem urbis venerabili clero et plebe Deo devota, cum laudibus et honore prædictorum corpora sanctorum intra muros præfatæ urbis venerabiliter suscepta sunt : atque in capellam, quam olim venerandus præsul Gislebertus infra domum suam construxerat, digne collocata sunt. In qua omnipotens Deus sanctos suos, ut voluit, mirabiliter mirificavit, et miraculorum attestationibus multiformiter honoravit ». Ita ille cap. 29, qui cap. ultimo indicat, sancta corpora ex civitate Carnutensi Bononiam a *Quentovico* parum dissitam revecta, ibi servata fuisse usque ad annum Christi DCDXLIV, quo rursus de illis sermo erit (1).

4. *Arnulphus rex Romam cum exercitu proficiscitur.* — Formosus papa, cum Romæ vexaretur, *Arnulphum* Germaniæ regem in Italiam evocavit, atque ad Lamberti tyrannidem compescendam impulit : « Iterum rex (nempe Arnulphus, quem ideo Pontifex anno DCCCXCIV evocaverat) a Formoso Apostolico per Epistolas et missos Romam venire invitatus est. Rex vero, cum consilio episcoporum suorum petitionibus suis satisfacere decreverit, mense Septembri de Francia et Alamannia Italiam (legendum Italiam) promovit exercitum. Venientes quippe ultra Padum, ibi diviso exercitu Alamannos per Boloniam ad Florentinam urbem ire permisit, ipse cum Francis per superiores partes Alpium curtem quæ dicitur Turris, sic usque civitatem Lunam progreditur. Ibi Natalem Domini celebravit », inquit continuator Freherianus Annal. Fuldensium, ubi anno DCCCXCIV refertur pars eorum quæ eo anno et pars eorum quæ currenti gesta sunt; quia cum folium avulsum esset a manuscripto, credidere editores utramque illam partem ad unum eumdemque annum pertinere, in quo sine dubio decepti sunt, cum quæ mox narravimus ad præcedentem spectare non possint, ut ex dicendis anno insequenti magis constabit.

5. *Zventibaldum filium regem Lotharingiæ dicit.* — Quid egerit *Arnulphus* rex ante suum e Germania discessum, ita narrat annalista Metensis, postquam sermonem habuit de Concilio Triburiensi, cui idem Arnulphus interfuit : « Post hæc Arnulphus Wormaciam venit; ibique optimatibus ex omnibus regnis suæ ditioni subditis sibi occurrentibus, atque collaudantibus, Zventibloch filium regno Lotharii (ita Lotharingia vocabatur) præfecit ». Erat hic filius ejus nothus, vir bellicosus, ut ex expeditionibus ab eo susceptis liquet. Mabillonius lib. V de re Diplomatica cap. 35, hujus *Zventibloch* seu *Zventeboldi* Diploma æri incisum, ex autographo recitat, ubi in inscriptione dicitur *Zventebolchus*, sicut et in subscriptione ac in data ; in sigillo vero *Zventeboldus*. Refert ibidem Mabillonius in Archivo cœnobii sancti Michaelis ad Mosam extare aliud *Zventeboldi* Diploma in cujus fine legitur : « Data XIX kal. Septemb. anno Domini DCCCXCV, Indict. XIII, regnante domno rege Zventiboldo anno primo ». Ex quo liquet primo, vera esse quæ anno DCCCXC, num. I et seq. de nomine Zventibaldi in medium adduximus ; secundo, Concilium *Triburiense* ante diem decimum quartum mensis Augusti celebratum fuisse, cum *Ar-*

(1) Mendosum Mabillonii textum sequens hic Pagius, toto decennio translationem Carnutensem corporum SS. Wandregisili et Ansberti postponit. Indictio utique tertia cum anno DCCCXCV non congruit, adeoque textus perspicue mendosus est, et correctione indiget. Recte ergo in Codice Valcellensi PP. Bollandistæ legerunt : « Anno etc. octingentesimo octogesimo quinto, Indictione tertia », qui temporum characteres optime inter se cohærentes translationem illam anno DCCCLXXXV assignant. MANSI.

nulphus rex eo celebrato Triburiis Wormaciam venerit, quæ inde parum distabat, et *Zventiboldo* filium nothum regem renuntiarit, qui post adeptam regiam dignitatem laudatum Diploma emisit.

6. *Variæ Synodi in Wallia celebratæ.* — Hoc et sequentibus annis historici Anglici *Nortmannorum* seu *Danorum* turbas narrant, quibus fortiter obstitere *Alfredus* rex et antiqui Britanni *Wallenses* dicti, qui ejus partes sequebantur, licet inter se variis distincti provinciis, minorum gentium reges haberent. Interim *Britannorum* episcopi per hæc tempora varias Synodos celebrarunt, a Spelmanno collectas, quæque nunc extant tom. IX Concil. editionis Labbei pag. 390 et seqq. Habitæ eæ *Landaviæ* sub diversis Britannorum regulis; sed cum incertum sit quibus annis illi regnarint, incertæ pariter earum epochæ. Quoad episcopos qui illis interfuere, spectatæ virtutis fuisse videntur, inquit Alfordus hoc anno num. 3, qui nec principum peccata dissimulantes, canonicis censuris eos a flagitiis ad pœnitentis animi certissima argumenta pellexerunt. Sic a *Gurvano* qui decimus Landaviæ episcopus dicitur, *Theudur* rex *Brechemaniæ*, ob homicidium et perjurium, a fidelium communione removetur. Præterea in his Synodis anathema dicitur in illum, qui graviter in Deum hominemque peccaverat; a fidelium societate proscribitur rebellis et impius : et quo scirent omnes nullum ei aut e Passione Christi, aut sanctorum communione commercium, denudantur altaria, crux Passionis Christi nobilissimum hieroglyphicum, et Sanctorum Reliquiæ inferne ponuntur, eversis aliquando cymbalis. Ex iis Conciliis Alfordus laudatus refellit Protestantes, qui Crucis et cymbalorum usum in Ecclesiis Catholicorum damnant.

Moritur S. *Antonius Caulea* patriarcha Constantinop. ex dictis anno DCCCXC.

FORMOSI ANNUS 6. — CHRISTI 896.

1. *Formosus coronat Arnulphum imperatorem : multa patitur a Romanis.* — Annus Redemptoris octingentesimus nonagesimus sextus, decima quarta Indictione inchoatus sequitur, « quo (inquit Regino) Arnulphus secundo Italiam ingressus, Romam venit, et Urbem Romam cum consensu summi Pontificis armis cepit ». Et paulo post : « Arnulphus civitatem ingressus, a Formoso Apostolicæ Sedis præsule, magno honore susceptus, ante Confessionem S. Petri coronatus, imperator creatus est ». Hæc ipse, qui in eo quod subdit, quod mater Lamberti imperatoris, quæ illic a filio in præsidium relicta fuerat, cum suis latenter aufugit, putavit ante annum vita functum Widonem imp. Cæterum tum ex ejus diplomate, tum ex Luitprando adhuc plures vixisse annos apparet. Verum Romana Synodus sub Joanne nono papa hanc ipsam Arnulphi unctionem, per surreptionem (ut ait) factam, ut nullam rejicit atque condemnat, confirmans eam, quæ Lamberto unctio legitime collata est, ut suo loco sub eodem Joanne papa dicturi sumus. Sane quidem, qui unxerat Widonem atque ejus filium Lambertum imperatores Formosus, nonnisi per surreptionem adduci potuit, ut ungeret (ut Synodus declaravit) Arnulphum. Sic igitur nonnisi ex præscripto sacrorum canonum, et auctoritate Apostolicæ Sedis, omisso Arnulpho, in serie imperatorum Occidentalium Lambertum posuimus, et prosequemur annos imperii numerare usque ad ejus obitum ; et sic corrigatur error chronographorum, post Carolum Crassum Arnulphum imperatorem ponentium, nulla penitus de Widone et Lamberto habita ratione; quod privata scriptorum Germanorum affectio, non veritas persuasit.

2. Quanta autem a Romanis civibus Formosus sit passus, in eos illata vindicta ab Arnulpho declarat. Sic enim Luitprandus ait[1] : « Hoc in tempore Formosus papa religiosus a Romanis vehementer afflictabatur, cujus et hortatu rex Arnulphus Romam advenerat. In cujus ingressu, ulciscendo papæ injuriam, multos Romanorum principes obviam sibi properantes decollari præcepit ». Quæ omnia Formoso summum cum invidia odium pepere-

[1] Luitp. l. I, c. 8.

runt. Ex his habes atque etiam ex Reginone, hoc anno Formosum fuisse superstitem; quibus redarguas omnes qui ponunt eum defunctum anno octingentesimo nonagesimo quinto, sedisseque tantum annos quatuor et semis, cum non ex Reginone tantum, sed ex Adamo quoque monacho antiquo chronographo constet ad finem usque præsentis anni pervenisse; nam ipse Adam supervixisse Formosum anno secundo a Concilio Triburiensi[1] testatur: annus enim et menses septem intercedunt a Concilio Triburiensi usque ad obitum ejus, qui ex hac vita migravit decimo nono kalendas Januarii: vir sane a scriptoribus hujus temporis plurimum commendatus, ut quæ de ipso superius diversis locis sunt dicta, declarant.

[1] Adam. l. I.

Anno periodi Græco-Romanæ 6389. — Anno Æræ Hispan. 934. — Anno Hegiræ 283, inchoato die 19 Febr., Fer. 5. — Jesu Christi 896. — Stephani VI papæ 1. — Lamberti imp. 5. et 3. Arnulphi imp. 1. Leonis Sapientis imp. 11.

1. *Arnulphus rex prosequitur suum iter Romanum.* — Ad num. 1 et seq. *Arnulphus* Germaniæ rex anno superiori a Formoso papa in Italiam vocatus, currenti illuc pervenit. Quæ ibi egerit refert continuator Freherianus Annal. Fuldensium, cujus narrationem editores cum anno præcedenti perperam conjunxere: « Propter nimiam intempestatem aeris et immoderatam effusionem imbrium, et ultramodum inundationibus aquarum, omnis exercitus (sc. Arnulphi regis) per devexa montium cacumina impedita sunt, passim errando laboriose pervagatus. Unde etiam maxima pestilentia equorum, et plus solito propter difficultatem itineris aggravando excrevit: ita vero ut totus pæne exercitus suppellectile suum inconsueto more per sellatos more equitum boves trahebant. Ad hæc interim malus rumor regem necnon exercitum commovit, Perngarium (id est, Berengarium Italiæ regem) scilicet nepotem ejus a fidelitate sua defecisse, et in Italiam jam pro hoc recursum esse (nempe Arnulphum) Adalpertum (id est Adalbertum) videlicet marchensem Tusciæ mutuis colloquiis Perngarii, ne aliquo modo ad regis fidelitatem intenderet.

2. *Romam capit.* — « His et talibus auditis rex gravi molestia, totusque exercitus maxima anxietate et penuria præoccupatus tandem Urbem Romam advenerunt. Super hæc omnia novum genus anxietatis exercitui occurrit. Nam adventantibus illis, Ageldrudis vidua Widonis portas in circuitu murorum omnes serando præoccupavit, ut omnibus pariter ad domum sancti Petri introitus denegaretur. Quod rex moleste accipiens in commune consilium cum omni exercitu ad Ecclesiam B. Pancracii convenit. Post, solemnitate missarum celebrata, rex exercitum unanimiter interrogavit, quid facto opus sit. Conveniunt omnes cum lacrymis fidem promittentes, confessionem coram sacerdotibus publice agentes, indicto unius diei jejunio, bello Urbem expugnare in commune acclamatum est. Cunctantibus ergo cunctis redire in castra rex murum prospiciendo circumibat, Dei nutu subito inter obsessos et obsidentes insperate contentio exoritur, concursus ex omni parte plebis, omnes vociferantes Urbem bello expugnare, omnibus in pugna par voluntas. Nec mora, advenerunt murum, lapidibus defensores murorum depellunt, multitudo virorum portis se constipat, alii securibus et spadis portam et vectes ferratos incidunt, alii murum perfodiunt, alii per scalam muros ascendunt. Sicque Dei providentia, firmissima et nobilissima Urbs, nullo ex parte regis de tanto exercitu succumbente, jam vesperascente die, nobiliter cum triumpho expugnata est, Apostolico (nempe Formoso) et Urbe de inimicis liberato.

3. *A Formoso PP. Augustus renuntiatur.* — « Omnis namque senatus Romanorum, necnon Græcorum schola cum vexillis ex crucibus ad pontem Milvium venientes, regem honorifice cum hymnis et laudibus suscipientes ad Urbem perduxerunt. Jam Apostolicus paterno amore diligendo regem, ante paradisum, loco qui dicitur Gradibus S. Petri, suscipiens, et honeste ad Basilicam beatorum principum Apostolorum lætificando introduxit, et secundum morem antecessorum suorum imperialem consecrationem capiti sibi imponens, Cæsarem Augustum appellavit: dispositis ibi multimodis rebus, omnis Romanorum populus ad sanctum Paulum cum juramento imperatori fidem promittentes. Juramentum vero illud, ne quem

lateat, hic inserere proposuimus : Juro per hæc omnia Dei mysteria, quod salvo honore et lege mea, atque fidelitate domini Formosi papæ, fidelis sum et ero, omnibus diebus vitæ meæ, Arnolfo imperatori, et nunquam me ad illius infidelitatem cum aliquo homine sociabo, et Lamberto filio Agildrudæ et ipsi matri suæ ad sæcularem honorem nunquam adjutorium præbebo, et hanc civitatem Romam ipsi Lamberto et matri ejus Agildrudæ, et eorum hominibus per aliquod ingenium aut argumentum non tradam. Post hæc autem Constantinus et Stephanus, qui majores inter senatum erant, rei Majestatis esse accusati sunt, quia cum Agildruda prius urbem capiendam conspiravere : quos rex sine mora comprehendi, et secum in Bajoariam transferri præcepit. Urbem vero ad suas manus custodiendam Faroldo cuidam vassallo concessit. Ipse xv tandem die postquam venerat, ab Urbe degressus est».

4. *Ante initium mensis Martii.* — Contigere hæc omnia ante diem quartum mensis Aprilis *Formosi* papæ emortualem, imo ante diem primum mensis Martii, ut nos docet Privilegium ab Ughello tom. III Italiæ sacræ pag. 30 recitatum, quod *Aretiatino* prope Clusium monasterio dedit « Arnulfus, divina favente clementia, imperator Augustus.... kalendas Martii, anno Incarnationis Domini DCCCXCVI, Indictionis XIV, anno regni in Francia nono, in Italia tertio », ubi dies ante kalendas Martii deletus est. Sed cum sese in eo Diplomate Arnulphus imperatorem appellet, dubium esse non debet, quin ante diem primum mensis Martii a *Formoso* papa corona imperiali exornatus fuerit, et anno DCCCXCIV ante ejusdem mensis initium Italiæ seu Longobardiæ regnum adeptus sit; cum hoc anno jam tertium ejusdem regni annum numerarit. Papebrocius in fine tomi VII SS. mensis Maii in Paralipomenis ad Conatum Chronico-Historicum pag. 76, eamdem subscriptionem refert, aitque : « Quod non addat, *imperii Romani primo,* signum mihi est, imperatoris nomen ab eo usurpatum, priusquam a *Formoso* coronam suscepisset, et Privilegium istud datum cum Romam tenderet expulsurus inde viduam *Guidonis*, quæ Urbem pro filio *Lamberto* tenebat. Verum cum *Arnulphus* a Formoso papa in Italiam ab eo coronandus vocaretur, ante coronationem imperatorium nomen assumere ausus non esset. Nec mirum si imperii annum prætermiserit, cum in variis *Ludovici III* vulgo *Orbi* dicti chartis, annus regni ejus omisso imperii anno, legatur : quod et in Diplomate Ottonis M. in Bibl. Sebusiana Guichenonis pag. 403, aliisque videre est.

5. *Wido imp. ante biennium e vivis excessit.* — Baronius *Widonis* imp. principatum usque ad annum DCCCXCIX producit, sed cum Regino, annalista Metensis, et continuator Annalium Fuldensium citatus doceant, tempore obsidionis Romanæ hoc anno factæ, *Agildrudam* Widonis imp. conjugem *viduam* fuisse, et hi tres auctores hoc tempore vixerint, *Widonem* ante hunc annum demortuum fuisse in dubium revocari non potest. At, inquit Baronius, ex *Widonis* Diplomate constat, eum adhuc plures vixisse annos. Verum diploma illud a nemine in medium adductum, et exemplar a Baronio visum non potuit in numeris mendose descriptum non fuisse, ut sæpius alias accidit. Dicit secundo Baronius, Luitprandum lib. 1, cap. 8, testari *Widonem* imp. tempore obsidionis Romanæ hoc anno peractæ in vivis fuisse, et cap. 9, eum, dum castrum vocabulo *Firmum* obsidione cingeretur, *in incertis* latuisse *locis*. At Luitprandus, qui imperante Othone hujus nominis I floruit, tam male de iis quæ hoc tempore gesta sunt, edoctus fuit, ut *sergium* Formoso successisse scripserit, aliaque in litteras miserit quæ manifestissime falsa sunt. *Widonem* vero anno DCCCXCIV naturæ debitum solvisse, et Luitprandum expeditionem Romanam ab Arnulpho Germaniæ rege tunc susceptam, cum ea de qua loquimur confudisse, eumque in hoc errore poetam anonymum Carmine *de Laudibus Berengarii Aug.* secutum esse, eo anno demonstravimus. Dicit denique Baronius, errasse chronographos post Carolum Crassum Arnulphum imperatorem ponentes, et hujus unctionem a Joanne IX papa in Concilio Romano rescissam fuisse. At si hoc contigit, de quo infra, Arnulphus usque ad illius Decreti promulgationem imperator fuit. Verum, chronographos illud recte scripsisse, infra demonstrabimus. Unanimis igitur chronographorum hac in re consensus qui tot certis monumentis innititur, rejici non debet.

6. *Arnulphus rex in Germaniam redit.*— Continuator Freherianus post laudata verba statim subdit : « Comperta Agildruda in civitate Spoletana morare, quam ad expugnandum mox iter arripuit (scilicet Arnulphus) : Sed antequam ad locum destinatum pervenisset, gravi infirmitate capitis detentus, imperfectum reliquit, et cum omni festinatione parvulo filio suo, nomine Ratold, qui ei de concubina erat, ad fidem Italicæ gentis Mediolanum dimisso, per vallem Tridentinam mense Maio in Bojoariam reversus est. Sed non multo post etiam filius ejus, quem in Italia dereliquit, per lacum Cumensem ad eum reversus est. Post mortem etenim Waltefredi Foro-Julii marchensis (id est, marchionis), qui multum fideliter ad imperatorem Veronam contendendo retinuit, illico Perngarius regnum Italicum invasit, et usque ad flumen Adduam, quasi hæreditario jure contra Lantbertum in participationem recepit. Maginfredus comes Mediolanensis ab Lantberto filio Widonis capitali sententia interfectus est : filius ejus atque gener oculorum lumine orbati sunt » (1). Luitprandus lib. 1, cap. 10, ait, Maginfredum Mediolanensium comitem *quinquennio Lamberto rebellum extitisse*, ob idque jussu ejus capite trun-

(1) In Cod. Vaticano n. 5751, pag. 62, habetur hymnus seu sacra deprecatio pro *Adelardo* episcopo *Veronensi*, ubi de *Walfredi*

catum; quod quidem verum est, sed inde manifestum fit, *Maginfredum* an. DCCCXCII, quo *Lambertus* in consortium imperii a patre adscitus, adversus Lambertum rebellasse, et currenti, qui ab illo quintus est, decollatum esse; quod non solum continuator laudatus, sed etiam Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam diserte produnt. Neque uterque de Widone silet, cum quo Lambertus per biennium corregnavit, nisi quia *Wido* jam a biennio anno sc. CCCXCIV obierat.

7. *Berengarius et Lambertus regnum Italiæ inter se partiuntur.* — Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam, de hac Arnulphi profectione Romana aliqua singularia habet, hic non prætermittenda: « Magna, inquit, pluviarum inundatione exercitu (sc. Arnulphi) fatigato, et plurimis equis inde amissis, Peringario etiam a fidelitate ejus deficiente, et ad Lampertum se conferente, Arnolfus rex tandem Romam venit eamque Angildruta Widonis vidua cum filio Lamperto machinante, obseratam inveniens mandato Formosi papæ intus inclusi, celebratis apud sanctum Pandracium (legendum Pancracium) Litaniis, eam oppugnat: expugnataque citius Urbe ingressus, a domino papa honorifice susceptus, imperatorque coronatus est, et dispositis ibi rebus, primoribusque sacramento subactis, Angildrudam persequi statuens, infirmari cœpit, metuensque morbum graviorem de Italia statim redire acceleravit. Quo reverso, Peringarius ac Lampertus diviso inter se regno Italiæ tyranni-

obitu, deque ipsius *Adelardi* episcopi laudibus, inscribitur autem hoc pacto..... *Carmen Adelardo episc.* Haud alienum putamus carmen illud hic subjicere, et raptim illustrare.

Siderum factor Dominusque cæli,
Qui regis mundum pietate vera,
Culmen æterni solii gubernans
Jure perenni.

Tu maris leges moderans et arvi,
Tu poli lumen speciali fulgeos
Tuque dans nobis anhelare corde
Mystica dona.

Quis nostris Deus, ut serenum
Jubar infundas lacrymasque tergas,
Pacis ut pignus capiamus almæ
Mentibus omnes.

Ecce nam mundus populusque mundi
Flet *Hludowici Karolique* morte
Imperatorum populos tuentum
Ense potenti.

Plangit et cælum populusque cæli
Præsulem summum dominumque *papam*
Romæ Johannem rabie repulsum
Dæmonis atra.

Nec minus plorat solitudo sacra
Cum suo cœtu monachisque cunctis
..... quod diu lacerentur ipsi.
Nempe Leonis.

Fletque *Walfredum comitem Verona*
Cum suburbanis viculisque cunctis
Quod lupis sævis pateant et ipsi
Ense repulso.

Pastor at noster *Adelardus* almus
Plebis afflictæ lacrymas repellit,
Sancta præcepta tribuendo nobis
Ore salubri.

Fluctibus ponti quatiatur etsi
Raptus e portu Aquilonis arte
Fraude quæ natos hominis veterni
Sternere quærit.

Ille sed diris stimulis resistit
Galea, scuto fideique, spei,
Caritatisque dominusque noster
Contulit orbi.

Isque lorica gladioque verbi
Spiritus sancti, crucis ac triumpho,
Invocans Patrem Dominumque tenet
Territat hostes.

Hostias sacras tibimet frequentans,
Pauperum tegmen, cibus atque potus
Extat, edoctus Domino magistro
Pascere fratres.

Divitum sensus juvenumque doctor,
Is senum fortis baculus, gubernans
Jura languentum puerumque virga
Roborat omnes.

Absit ut tanto placeant patrono
Aureus fulgor, lapidumque vigor,
Purpuræ pallor variusque color
Ludificantis.

Fulgeant illi lapides superni
Straverat de quis Deus verbum,
Quo pia cælo retinet Clatra
Condita justis.

Grata sunt illi tegumenta sacra,
Vita et victus placidum lyeum,
Ejus ut corpus salubri colatur
Ordine semper.

Unde te plebes rogitent devotæ,
Iste ne nobis pater subtrahatur
Hujus ad vitæ tribuenda lucra
Tempore multæ.

Ejus et præsta solii tutator
Ejus et lumen oculis refulgens
Perfice gressus famuli sacrati,
Atque ministri.

Vita, et virtus, via, spes, salusque
Christe justorum, probitasque paxque,
Hoc Deo carmen canimus amore
Præsulis hujus.

Sint Patri laudes sine fine sacræ,
Sit honor semper tibi Nate Patris,
Spiritus compar sociatus æque
Glorificetur. Amen.

Conditum est hoc carmen post *Walfredi* comitis obitum, qui a continuatore Freheriano apud Pagium collocatur an. DCCCXCVI. *Walfredus* iste memoratus in Panegyrico de laudibus Berengarii lib. 2, his verbis:

Nec mora, Walfredus ter mille resumit amicos.

Hadriano Valesio in Notis pag. 118, 119, is omnino esse dicitur, qui in palatio Ticinensi A. D. DCCCLXXVII electioni *Caroli Calvi* ab episcopis et cæteris regni Italici optimatibus confirmatæ, post *Bosonem ducem et Richardum comitem* subscripsit, hoc pacto: *Signum Walfridi comitis.* Eumdem *Forojuliensem marchionem* fuisse scribit ibidem Valesius, ac Veronam in potestate *Arnulfi* regis retinuisse, post cujus *Walfredi* obitum, *Berengarius* Italiæ regnum, quasi hæreditario jure invasit, ut habent Annales Fuldenses. De *Walfredo* iterum panegyrista Berengarianus eodem lib. 2:

Interea Widonem adit Walfredus ovantem cædibus.

Paulo post *Walfredus, heros Atesinus* appellatur. At Valesius in Notis pag. 132, quanquam non abnuit de *Walfredo* Berengariano id accipi posse, *herois Atesini* nomine *Berengarium* designari mallet; qua de re aliorum esto judicium. De *Adelardo* Veronensi episcopo non semel *Johannes VIII* in Epistolis, scilicet Epist. X, XLVII, XLVIII, XLIX. Idem Pontifex eumdem *Adelardum* anathemate feriit, quod Nonantulanum monasterium suis usibus usurpasset. Eum tamen postea communioni restituit, ut ex ejus Epist. ejusdem Pont. CCLXVI patet. De eodem *Adelardo* episcopo *Veronensi* qui adhuc vivebat A. D. DCDVI, vide Cl. Muratorium in Antiquit. Ital. medii ævi tom. 2, pag. 254, 255. Quid ob Lamberti sævitiam *Joannes VIII* perpessus fuerit, qua de causa in Gallias fugere coactus est, idem Pontifex Epist. LXXXVII, LXXXVIII, LXXXIX. GEORGIUS.

dem exercuere. Lampertus Megenfredum comitem decollare jussit ». Poeta tamen in carmine de Laudibus Berengarii Angl. lib. 3 fatetur quidem *Berengarium* ab Arnulpho discessisse, sed id factum asserit post Urbis Romanæ expugnationem ; *Arnulpho* vero ex Italia digresso Berengarium et Lambertum Italiæ regnum inter se partitos esse.

8. *Moritur Formosus PP.* — Præfatis narratis continuator subjungit : « At Romæ Formosus papa defunctus die sancto Paschæ, in cujus locum consecratur Bonifacius, qui podagrico morbo correptus vix xv dies supervixisse reperitur. In cujus Sedem successit Apostolicus nomine Stephanus, vir fama infamandus, qui antecessorem suum Formosum inaudito more de sepulchro ejectum, et per advocatum suæ responsionis depositum foras extra solitum sepulturæ Apost. locum sepeliri præcepit (1) ». Quare Formosus papa non pervenit usque ad diem xiv mensis Decembris, ut ex Onuphrio Baronius perperam scribit ; sed die Paschatis, qui hoc anno in diem quartum Aprilis incidit, e vivis excessit, uti non solum citatus continuator, sed etiam Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam tradidere. Catalogi ei annos quatuor et menses septem attribuunt, sed quoad dies quibus supra annos illos et menses Ecclesiam Romanam rexit, inter se non conveniunt. At quidquid de diebus illis sit, ex annis et mensibus apparet initium antecessorum Formosi et decessorum Joannis VIII accurate a nobis consignatum fuisse, licet dies quibus ordinati fuere, detegi non possint.

9. *Ei succedit Bonifacius VI et huic Stephanus VI.* — *Bonifacium VI* Formosi successorem dies tantum xv sedisse canit Flodoardus in Fragm. de Pontif. Rom.

Ter quinos hic in arce dies explevit honoris.

Idem habet Martinus Polonus in Chron. Eum die incerto excepit *Stephanus* hujus nominis *Sextus*, non vero *Septimus*, uti Baronius eum appellat anno sequenti num. 1, in quem utriusque Pontificatum differt. Sed *Stephanum VI* mense Augusto Ecclesiam Romanam gubernasse, extra omnem controversiam ponit ejus rescriptum in Archivis Ecclesiæ Narbonensis asservatum, et in favorem Arnusti archiepiscopi datum, quod Catellus pag. 773 Comment. Linguadocii recitat : « Stephanus episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo et sanctissimo confratri nostro Arnusto episcopo, etc. Scriptum per manum Nicolai scrinarii S. R. E. in mense Augusto, Indict. xiv. Bene valete. Datum XIII kal. Septembris, per manum Stephani episcopi sanctæ Ecclesiæ Nepesinæ, arcarii sanctæ Sedis Apostolicæ, imperante domino piissimo Augusto Arnulpho, a Deo coronato Magno imperatore, anno primo ». Quamobrem non solum *Formosus* non pervenit ad mensem Decembrem, uti Baronius deceptus ab Adamo Bremensi, qui sub finem sæculi undecimi vixit, arbitratus est ; sed etiam die xx mensis Augusti hujus anni jam *Bonifacius* mortuus erat, et *Stephanus* sedebat. Hic Pontificatus sui initio *Arnulphum* imperatorem agnovit, uti laudata clausula demonstrat. Verum non multo post eumdem deseruit, et *Lamberti* partes secutus est, ut manifestum facit Privilegium in favorem monasterii Vezeliacensis a Dacherio tom. III Spicilegii relatum, in quo habetur : « Scriptum per manus Samuel notarii et scriniarii S. R. E. imperante Domino nostro Landberto, piissimo Augusto, a Deo coronato magno imperatore, Indictione xv », ideoque hoc anno, quo kalend. Septemb. Indictio xv Romæ auspicata fuit, aut insequenti, quo eadem Indictio usque ad finem mensis Augusti obtinuit, Privilegium illud emissum. Denique Synodus Romana a Stephano VI adversus *Formosum* indicta ad præsentem annum pertinet. Hermannus enim Contractus juxta editionem Canisii ad annum DCCCXCVI, de isto Pontifice scribit, « qui tyrannis favens et Arnolfum odiens, Formosum papam octavo post obitum mense effossum et in sella positum, loquente pro eo diacono, criminatum et quasi convictum degradavit, etc. » Quare tam apud Baronium an. DCCCXCVII, num. 2, quam tom. IX Concil. male in annum sequentem rejicitur.

10. *Celebris Bulgarorum de Hungaris victoria.* — Præfatus continuator Annalium Fuldensium hæc etiam narrat : « Pacem Græci eodem anno cum Avaris (qui dicuntur Hungari) facientes, quod eorum concives Pulgari (id est Bulgari) in pravum vertentes, hostili expeditione contra eos insurgunt, et omnem regionem illorum usque portam Constantinopolitanam devastando insequuntur. Quod ad ulciscendum Græci astucia sua naves illorum contra Avaros mittunt, ac eos in regnum Bulgarorum ultra Danuvium transponunt. Illi transposi-

(1) Diem emortualem Formosi a Pagio constitutam dubiam reddit Privilegium Arnulphi apud Campium Hist. Eccles. Placentiæ tom. I, in Appendice. Datum est enim « kalendis Maii, anno Incarnationis Domini DCCCXCVI, Indict. XIV, anno imperii ejus primo. Actum Romæ ». In eo vero narrat imperator Privilegium hoc concessisse se hortamentis et monitis summi Pontificis *spiritualisque Patris sui domni Formosi papæ.* Quibus verbis designare videtur Formosum ad eam diem nondum e vivis excessisse ; quod profecto cohærere non potest cum morte ejus die Paschæ. Insuper erudimur Arnulphum serius aliquanto coronatum fuisse imperatorem quam Pagius censeat, cum Romæ hoc anno non adfuerit imperator nisi spatio dierum XV, quo tempore imperiali corona insignitus fuerit, si quæ fides sit continuatori Freheriano, quem tamen in hac historia non semel lapsum suspicor. Apud Ughellium quidem extat Privilegium Arnulphi, quo se *imperatorem* appellat ; et datum legitur, non quidem die incerta kalendarum Martii, ut a Pagio memoriæ lapsu exhibetur, sed *IV kal. Martii.* At forte Privilegii hujus autographum male lectum est, et pro *IV kal. Maii* ex vocis similitudine fucus amanuensi factus ut scriberet *IV kal. Martii.* Ita enim Chartæ omnes cohærent et sua fides saltem in nonnullis continuatori Freheriano constat. Nam apud Campium loco supra laudato extat Privilegium aliud ejusdem Arnulphi, datum Romæ hoc anno, Ind. XIV, die VII kal. Maii, quæ sane posterior Charta priorem confirmat, suadetque ut in Privilegio Ughelliano loco *IV kal. Martii* legatur *Maii.* Alioqui si purus sit textus Ughellii, Arnulphus toto bimestri Romæ substitisse dicendus esset, nempe usque ad kalendas Maii, qua die Placentinum Privilegium Romæ signavit. Continuator autem Frehcrianus asserit, illum non ultra XV dies in Urbe permansisse. Igitur Arnulphus imperium cœpit ante diem VII kal. Maii, et Formosus intra dies Paschales quidem, sed integro fere mense post Pascha obiit.

MANSI.

tum manu cum valida gentem Bulgarorum ingressi, maximam partem cædendo neci tradiderunt. Hoc audientes positi in expeditione Bulgari, cum omni festinatione primum deliberare ab infesto hoste recurrunt, consertoque illico prœtio victi sunt : iterum pari tenore recuperare nitentes, secundo caruere victoria. Tandem miseri inscii quam consolationis causam et remedii potuissent invenire, currunt omnes ad vestigia vetuli illorum regis Michaelis : qui eos primum ad Christianæ religionis veritatem convertit, inquirentes quid eis ab imminenti periculo evadendum consuleret. Qui indicto triduano jejunio, pœnitentiam de inlata Christianis injuria, dein auxilium a Deo quærendum esse præmonuit. Quo peracto, durum imminere certamen, pugnantibus vero ambabus acerrime partibus, ad ultimum misericordiæ Dei victoria, quamvis cruenta, Christianis concessa est. Quis enim gentilium Avarorum strages tantis congressionibus enumerando possit exponere, quoniam Bulgarorum, ad quos victoria concessit, numero XX millia equitum cæsa inveniuntur ». De hac Bulgarorum victoria etiam verba facit Hermannus Contractus ex editione Canisiana, ad hunc Christi annum.

11. *Pax Græcos inter et Bulgaros sancita.* — Anno DCCCLXVIII, ostendimus, *Michael* Bulgarorum regem, ordinato in locum suum majori filio in regem, monachum induisse ; et cum accepisset eumdem filium, populum ad Gentilitatis ritum revocare conatum esse ; militiæ cingulum resumpsisse eidemque filio a se capto oculos effodisse ; filium juniorem regem constituisse : et postea ad monasterium rediisse. Uterque filius hoc tempore mortuus erat, et in Bulgaria regnabat *Symeon* Uladimiri regis olim Bulgariæ filius, ut habet Porphyrogenneta lib. de Administr. imp. cap. 32, et *Michael* in monasterio vivebat, qui consultus a *Bulgaris*, Dei opem implorandam præmonuit. Adepta de *Avaribus* seu Hungaris victoria, *Symeon* elatus, ut scribit Leo Sapiens in Tactica cap. 18, § 45, non aliter pacem admissurum ab imperatore oblatam protitetur, nisi receptis Bulgaris captivis. Hanc conditionem Leo Sapiens tandem admisit, eosque omnes domum dimisit. De bello Græcos inter et Bulgaros ante hanc pacem gesto supra locuti sumus.

12. *Hungari modo Avares, modo Turci appellati.* — Continuator iste *Hungaros* seu *Ungaros Avares* appellat, quod mirum videri non debet, cum Avares, Turci, et Hungari Hunnicæ nationes essent, et easdem quas ante Avares ad Danubium sedes occuparant, Hungari incoluerint. Nicetas in lib. 2 modo *Ungros*, modo βασιλεῖς, seu *Pannonios*, a sedibus quas habitarant, *Hungaros* dicit : interdum *Hunnos*, ut Suidas communi Gentis nomine vocat. Hepidannus in Annal. ad annum DCCCLXXXIX Ungaros Agarenos nuncupat, aitque : « In cujus (nempe Arnulfi Germaniæ regis) temporibus Agareni in istas regiones primitus venerunt ». Sed non tantum *Avarum* postquam Pannoniam sibi subdidere, sed etiam *Turcorum* appellatione Hungari ab historicis designantur. Porphyrogennetus enim *Turcos* Patzinacitis et Rossiis confines facit, et in cap. 12 Libri de Administrando imperio dicit, *Turcos* habere ab Occidente Franciam, a Septentrione Patzinacitas, seu Transilvanos, a Meridie magnam Moraviam quam subegerint ; Chrobatos (hodie Croatos) etiam ad montes versus finitimos esse. Constat autem hodieque *Hungariam* Transilvania, Croacia, Moravia, Russia terminari, Savo flumine a Croatia dividi. Et in cap. 27 ac 30 scribit, Longobardos et Avares coluisse *Pannoniam* circa Danubium, ubi jam tunc habitent. Luitprandus cap. 2 et 8 eosdem nunc *Hungaros*, nunc *Turcos* appellat. Zonaras in Leone Sapiente meminit *Turcorum* ad Istrum, qui et *Ungri* dicuntur : et in Constantino filio Leonis Sapientis, ab eodem Bologudes et Gyla *Turcorum vel Hungorum principes* vocantur : et denique in Nicephoro Phoca Turci qui et Ungri, Thraciam vastasse dicuntur. Ex quibus Hadrianus Valesius in Notis ad librum 2 Carminis panegyrici *de laudibus Berengarii Aug.* recte deducit, sæpe unam eamdemque gentem pluribus nominibus cum communibus, tum propriis, et nonnunquam impropriis plures gentes una appellatione designari. Quod qui non animadvertere, sæpe opiniones valde absurdas historicis attribuere, et historiam tam sacram, quam profanam susdeque verterunt.

STEPHANI VII ANNUS 1. — CHRISTI 897.

1. *Schismate laceratur Romana Ecclesia, in qua Stephanus intrusus in Formosum defunctum invehitur.* — Sequitur annus Redemptoris octingentesimus nonagesimus septimus, Indictione decima quinta, quo Bonifacius invadens Sedem tenuit dies quindecim, non numerandus inter Pontifices, utpote qui damnatus fuit in Romana Synodo sub Joanne papa nono, ut suo loco dicetur, homo nefarius, jam antea bis gradu depositus a diaconatu primum, inde a presbyteratu. Sed adversus eum Stephanus septimus dictus sextus subrogatur, pulso Bonifacio intruso pariter ab intruso. Ista omnia per vim et metum extorta, maximam irrogarunt ignominiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Quod autem intrusorum Pontificum alii ut Pontifices postea recepti inveniantur, alii vero penitus abrogati, ut iste de quo agimus Bonifacio, inde evenit, quod illi quantumlibet tyrannice adepti fuerint Sedem, tamen accedente consensu cleri satius esse existimantis eos qualescumque tolerandos, quam Ecclesiam schismate conscindendam, ut legitimi Pontifices novis comitiis consuetis ritibus sint electi. Hæc ut dicamus, illud plane necessario cogit, quod universa Ecclesia Catholica eos ut legitimos Pontifices coluit, iisque obedivit, atque ut Christi vicarios, Petrique successores cognovit, ac cultu germano Pontifice digno, eosdem frequentavit : quod nequaquam factum fuisset, nisi de facta postea electione legitima constitisset.

2. Hoc anno contigere illa nefanda, quæ[1] Luitprandus et alii recensent, sed male tribuunt Sergio, quæ Stephano huic septimo synodalia adscribunt Acta, quibus fides major jure sit adhibenda. Lapsum vero memoria Luitprandum horum auctorem oportuit, ut adscripserit Sergio papæ, quod factum per Stephanum liquet. Sed audiamus quæ narrat ipse Luitprandus : « Formoso, inquit, defuncto, atque Arnulpho in propria reverso, is, qui post mortem Formosi papæ constitutus est, expellitur, Sergiusque papa per Adelbertum constituitur. Quo constituto, ut impius, doctrinarumque sanctarum inscius, Formosum e sepulchro extrahere atque in Sedem Romani Pontificatus, sacerdotalibus indumentis indutum collocare præcepit. Cui et ait : Cum Portuensis esses episcopus, cur ambitionis spiritu Romanam universalem Sedem usurpastis ? His expletis, sacratis mox exutum vestimentis, digitisque tribus abscissis quibus benedicere moris est, in Tiberim jactare præcepit ; cunctosque quos ipse ordinaverat, gradu proprio depositos iterum ordinavit ». Ita furore percitus homo non quod jure liceret, sed quod exæstuans rabies suasit implevit : non enim fuit error in fide, sed violenta tyrannis in facto. Pergit ille detestans facinus, reclamantibus (ut Sigebertus ait) qui aderant, perpetratum :

3. « Quod quam male egerit, pater sanctissime, in hoc etiam animadvertere poteris, quoniam et hi qui a Juda Domini nostri JESU Christi proditore, ante proditionem, salutem seu benedictionem Apostolicam perceperant, ea post proditionem propriique corporis suspensionem minime sunt privati ; nisi quos improba forte fœdarunt flagitia. Benedictio siquidem quæ ministris impenditur, non per eum qui videtur, sed qui non videtur, sacerdotem infunditur[1]. Neque enim qui rigat est aliquid, neque qui plantat, sed incrementum dat, Deus. Quantæ autem auctoritatis quantæque fuerit religionis papa Formosus, hinc colligere possumus : quoniam dum a piscatoribus postmodum esset inventus, atque ad B. Petri Apostolorum principis Ecclesiam deportatus, sanctorum quoque imagines hunc in loculo positum venerabiliter salutarunt : hoc namque a religiosissimis Romanæ Urbis viris persæpe audivi ». Hucusque Luitprandus, Sergio factum sacrilegum adscribens, quod ipse fuerit ad illud perpetrandum antesignanus et auctor. Cæterum graviorem culpam Stephani papæ fuisse liquet : qui nefarium scelus, impium et detestandum Synodo collecta probavit, quæ rescissa postea ignique tradita fuit a Joanne IX, ut suo loco dicemus, cum ista omnia per Stephanum papam synodice acta, Joannes postea convocato ad hæc Concilio (ut testantur ipsa Acta ejusdem Ro-

[1] Luitp. l. 1, c. 8.

[1] 1. Cor. II.

mani Concilii penitus abolevit; ex quibus erroris arguantur qui ista de Formoso negant et conficta putant. Extant vetustissima Acta, quibus tum ista sacrilega a Stephano perpetrata, tum etiam objectiones triginta, et defensiones totidem continentur : cum addidit ad scelus eam adhuc impietatem, ut factas per Formosum ordinationes nullas esse statuerit. Cum enim ordinati ab ipso reclamaverint, et inter alios Leo Nolanus episcopus ; ad eum tunc ista Auxilius scripsit :

« R. domino Leoni sanctæ Nolanæ Ecclesiæ præsuli, Auxilius in Domino salutem. Missa legatione asseris te violentius pati oppressionem, ut episcopale sacerdotium quod olim PP. Formoso suscepisti, quasi nihil sit irritum facias. Qua ex causa fateris te miræ solertiæ Francos, necnon Beneventanæ civitatis peritos consuluisse viros, eorumque consulta apud te scripta retinere, quæ te hujusmodi transgressionem committere, manifesta ratione prohibeant. Nihilominus autem cogis me objectionibus, quas adversus eumdem Formosum papam ejusque ordinationes quidam objiciunt, dialogico schemate breviter respondere. Nisi quod jam in opusculo ejusmodi altercationis causatus sum. Attamen quia de una auri materia diversæ conficiuntur species, quæ diversis hominum voluntatibus placeant, orationibus tuis fultus faciam quod hortaris ; ita duntaxat, ut in unaquaque objectione prænotetur infensor, et responsione defensor. Non hic syllogismorum quæratur arcta conclusio, non perihermeniaca subtilitas, utpote qui discipuli sumus Piscatoris, hoc est, Apostoli Petri. Et quanquam in ejus navicula sedeamus, tempestatem patimur, invocantes dominatorem omnium ut imperet ventis et mari, et fiat tranquillitas magna ». Fuerunt Capitula :

« 1. Quod ordinatio quam papa Formosus fecit, rata et legitima esse probabiliter ostendatur, etiam si ipse Formosus, ut aiunt, non recte fuerit ordinatus.

« 2. Testimonia, quæ papa Anastasius contulit in defensionem ordinationum quas hæreticus fecit Acacius.

« 3. Quod Spiritus sanctus disciplinæ effugiat fictum, ministerium tamen ejus non deserat.

« 4. Quod neophyti Constantini ordinatio contra statuta sanctorum Patrum deposita sit.

« 5. Quod ejusdem prævaricationis sit iterata consecratio, cujus prævaricationis est iteratum baptisma.

« 6. Quod ejusdem prævaricationis sit iterata consecratio, cujus sunt prævaricationis hæretici qui Catholicos rebaptizare audent.

« 7. Quod minor culpa, quam iterata consecratio, infra hæreseon denotationes inveniatur admixta.

« 8. Adversus eos qui se excusant dicentes : inviti denuo consecrati sumus.

« 9. Adversus eos qui dicunt : non perdet Deus multitudinem prævaricatorum.

« 10. Ut qui semel et iterum in eodem gradu consecratus est, a sacro ministerio sit excludendus.

« 11. Ut juramentum quod ad scelus perducit, non sit observandum.

« 12. Ut ad Synodum quæ manifeste contra Catholicam rectitudinem agit, non sit occurrendum.

« 13. Ut præpositorum culpæ nec omnes legendæ sint, nec omnibus denudandæ.

« 14. Ut excommunicatio quæ ad facinus committendum pertinet, non sit observanda.

« 15. De eo quod scriptum est, sive juste sive injuste obliget pastor, gregi tamen timendum est.

« 16. De eo quod dictum est : Omnia quæ dixerint vobis, servate et facite.

« 17. Quod ad peccandum nullius potestati sit obtemperandum.

« 18. Quod aliud sint pontificales sedes, aliud præsidentes : quia si præsidentes deviarint per devia, sequendi non sunt.

« 19. De eo quod scriptum est : Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata in cælis.

« 20. Qualiter Formosus post depositionem suam Apostolica auctoritate fuerit reconciliatus. Nempe quod quamvis jurasset se nunquam Romam iturum, tactis sacrosanctis Evangeliis ; tale tamen jusjurandum servandum non fuerit, quod vidit dominus Apostolicus qui eum reconciliavit.

« 21. Quod plurimi sacerdotes depositi fuerint, et postea reconciliati.

« 22. Ut id quod incertum est, solius Dei judicio relinquendum sit ; et de episcopis qui ad aliam sedem translati sunt.

« 23. Quod Osius non Catholice dixerit, nec laicam in fine communionem recipiat.

« 24. De eo qui semel in qualibet Ecclesia lector extiterit.

« 25. Ut absque necessitate vel certis causis existentibus, episcopus de sede ad sedem transire non debeat.

« 26. Quod Formosus, quando inthronizatus est, non id, quod episcopus erat, iterum accepit ; sed augmentum Apostolicæ dignitatis quod non habebat, susceperit.

« 27. Ut qui simultates et lites inter se habeant, alter eorum adversus alterum testimonium non possit proferre.

« 28. Quod humanum judicium quatuor personis justissime compleatur.

« 29. De Concilio quod in urbe Ravennate pro Formoso ejusque ordinatione factum est.

« 30. De scelere quod in cadavere papæ Formosi perpetratum est, etc. »

Hæc ex Actis Formosi Pontificis, sub titulo : De ordinationibus ab eo factis, quare non sint irritæ, accepta a Papirio Massono, quæ Synopsis esse noscitur prolixioris disputationis. Nam accipe quæ ibidem scripta leguntur ad Capitulum XXIX spectantia atque trigesimum :

INTERROGATIO.

« Verum in Ravennate urbe congregata Synodo sancitum est, ut tam Formosus, quam ejus ordinatio in suo vigore stabiliter permaneret ? »

DEFENSIO.

« Ut opinor, tibi contigit quod ait Psalmus [1] : Foderunt ante faciem meam foveam, in quam inciderunt. Nam quod delatis muneribus tale quid in illa Synodo constitutum fuerit, probare minime poteris : nos autem et plurimi nobiscum compertum habemus, quod non solum Romuleæ civitatis, sed pæne omnes Italiæ præsules memorato interfuere Concilio. Quapropter si favente Deo regalis potestas universale [2] fecerit Concilium : quid de vobis censendum erit, qui tot episcoporum sanctiones irritas facere non veriti estis ».

QUÆ AD IPSUM CAPITULUM TRIGESIMUM SPECTANT.

INTERROGATIO.

« Stephanus, qui tertius a Formoso extitit papa, eumdem Formosum adeo reprobum esse judicavit, ut cadaver ejus de tumulo extrahi, et in Concilium pertrahi fecerit, ibique eum pristinis vestibus denudantes, laico amictu velaverunt, et ferro duobus digitis amputatis, in quodam peregrinorum tumulo sepelierunt, nec multo post in Tiberinum fluvium præcipitatur ? »

DEFENSIO.

« Sicuti belluæ humanitatis immemores quomodo intellexerunt, ita operati sunt. Miserrimi, ubi hoc didicerunt? præsertim cum Dominus non dixerit, quæcumque ligaveritis sub terra, vel sub flumine; sed ait, quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo. De talibus enim ait Apostolus : Quidam habent zelum Dei, sed non secundum scientiam. Proh scelus ! saltem poeticam attendere debuerunt sententiam : Parce pias, scelerate, manus, jam parce sepulto. Verumtamen si ejusmodi de sede ad sedem translatio quodammodo illicita fuisset, nonne Ecclesiastica pietate tolerare, et non inauditis crudelitatibus exaggerare debuerant, et sic demum advocata universali Synodo generaliter censere, ut deinceps Romana civitas tale quid non committeret ? »

4. *Romana Ecclesia cur et a quibus fuerit deturpata.* — En illa infelicissima Ecclesiæ Romanæ tempora, atque omnium luctuosissima, quibus ipsam contigit domestico bello exagitari, atque persecutione vexari, quæ nunc cœpta, multo tempore maximo damno eamdem Ecclesiam affecerunt; illata ipsa per Adelbertos marchiones potentissimos Tusciæ (ita nominat eos Luitprandus, non autem comites, ut alii, Tusculanos; illi enim postea, licet ex eadem radice provenerint) principes audacissimos. De isto enim qui Stephanum intrusit, hæc idem auctor : « [1] Tantæ quippe Adelbertus erat potentiæ, ut inter omnes Italiæ principes solus ipse cognomento diceretur *Dives* : huic erat uxor nomine Berta, etc. » Istos quidem, quo viciniores, eo infestiores Romana Ecclesia sensit : etenim (ut suo loco patebit) munitione sancti Angeli ad ripam Tiberis, olim mole Hadriani dicta potiti, quæ non sunt ausi in Romanam Ecclesiam? Ut absque ulla controversia dici possit : nullam unquam sive ab Gentilibus, sive ab hæreticis, sive a schismaticis, aliisve perduellibus, qui ferro, qui scriptis, qui dictis, aliisve quibuslibet modis eam exagitarint, duriorem, diuturniorem, atque molestiorem passam esse persecutionem illa quam pertulit ab istiusmodi Adelbertis Tusciæ marchionibus. Etenim cum Gentiles imperatores eam persecuti sunt gladio, tunc clariores celebrioresque, utpote laurea martyrii decorati effulsere Romani Pontifices; cum vero hæretici multiplicis generis in eam insurrexere, iidem eminentiores auctoritate, et sapientiores pietate, atque doctrina illustriores enituere; et cum schismatici eam scindere quam sæpissime laborarunt, capiteque germano truncare : eo magis compage unitatis et charitatis ipsum visibile caput conjunctum uni corpori, cujus caput sit invisibile Christus, decus et ornamentum Ecclesiæ est demonstratum, pulchreque laudatum. Cum vero hos Romana Ecclesia passa est tyrannos Tusciæ principes, dominantes sive pecuniis sive armis populo cleroque Romano, per quos intrusi in cathedram Petri, solium Christi, sunt homines monstruosi, vita turpissimi, moribus perditissimi, usquequaque fœdissimi : vestimentis exuta gloriæ atque lætitiæ, mœrens, dolens et lugens, sedit in tristitia [2] domina gentium.

5. Cæterum etsi interdum deforme valde turpeque contigerit apponi Ecclesiæ caput : tolerandum tamen fuit ipsi, quod non penitus amens sit inventum, sed fide Catholica sibi constans, Dei vero permissione supra cætera corporis membra provectum non sine causa vel ratione, sed magno sui judicii libramento : etenim [3] « pondus et statera judicia Domini sunt ». Quæ etsi inscrutabilia prædicentur, per transennam tamen mortalibus intuentibus fiant aliqua saltem ex parte perspicua. Ut enim Deus significaret, eamdem suam Ecclesiam nequaquam humanum esse figmentum, sed plane divinum inventum, oportuit ostendisse eam nequaquam pravorum antistitum opera perdi posse et ad nihilum penitus redigi, sicut de aliis diversarum gentium regnis, et bene statutis Rebuspublicis factum constat : quæ tandiu constitisse leguntur, quandiu fuere per viros prudentes et virtute præditos administratæ, periisse vero penitus, ubi viris scelestis tradita sunt earum gubernacula moderanda :

[1] Psal. XXXVI. — [2] Corruptum esse textum sequens illatio docet.

[1] Luitp. l. c. 10. — [2] Thren. I. — [3] Prov. XVI.

ita quidem illæ, quæ ut humanæ, ab hominibus sive bonis sive malis accepisse noscuntur, sive emolumentum vel detrimentum, statum, vel casum. At non sic divina; quæ nullo possunt labefactari hominum vitio, nec mutari perdique peccato, sed permaneant opus sit in æternum. Sedes igitur Apostolica, Romana ipsa Ecclesia, cum Sedes sit Petri, eadem ut manifestetur hominibus esse Christi, quæ dicta sunt prophetice de ipsius Sede, in ista voluit adimpleri, ut eadem semper maneat, soli assimilata vel lunæ, cum dicitur:[1] «Sedes ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in æternum». Utpote quod licet sol semper sit idem, eademque luna semper existat, interdum tamen obice nubium eadem sidera minus luceant, et eclipsibus intercurrentibus reddantur obscura. Noli igitur nimis rigide in Apostolica Sede majora requirere, quam quæ in symbolicis signis fuerint divinitus demonstrata. Sed et recogites velim tu adeo austerus exactor, quod cum Christus non dedignatus sit adeo scelestos atque adeo impios in sua genealogia habere prædecessores: quid adeo mirandum et indecens, ipsum etiam habere passum esse successores hujusmodi homines peccatores, licet nunquam impios sicut illos?

6. *Stephani scandalum portentosa ruina Lateranensis Ecclesiæ consequitur.* — Sed redeamus ad Stephanum, quem non auderem inter Romanos Pontifices numerare, nisi id factum a majoribus invenissem, utpote tanto indignum nomine, qui primus et solus nefando et inaudito sacrilegio Petri Sedem adeo deturpavit. Iste siquidem (ut habent Acta Concilii sub Joanne papa IX suo loco inferius recitanda) vi summa collecto conventiculo episcoporum simulque presbyterorum cardinalium sibi similium, Sergio, Benedicto, atque Martino, diaconis etiam Joanne, Paschali, alteroque Joanne, hominibus perditissimis, violatoribus Pontificiæ sepulturæ, Formosi venerandum cadaver effossum, e sepulchro extractum tanquam viventem hominem ad judicium adductum judicari voluit atque damnari, et in pœnam tribus digitis amputatis in Tiberim demergi. Intentatum hactenus scelus, quod non Christianorum tantum aures exhorreant, sed et avertat quoque inhumanos et feros Barbaros ab auditu, a fide revocet, et præ sui immanitate fiat omnibus incredibile. Adjecit perfidus, ut omnes ab eodem Formoso Pontifice sacris ordinibus initiatos exauctoraret. Execrati autem, proh nefas! et lapides tale portentum, sua tunc voce et mutua collisione clamarunt spontaneam libentius pati ruinam, quam Romana Ecclesia scandalo tanto depressa, subsistere.

7. Accidit enim tunc, ut sacrosancta Basilica Lateranensis, primaria Pontificis sedes, impulsore angelo malo, ab altari usque ad portas penitus solo prostrata corruerit. Quomodo possent stare parietes, tanti facinoris terræ motu primaria concussa cardinis petra? Visum est enim veluti certis characteribus mystice designatum, in tanta Ecclesiæ Romanæ ruina Sanctuarium tantummodo relictum integrum, in quo Sedes illius existeret, adversus quam nec ipsæ portæ inferi prævalerent. Facta sunt ista in Basilica, in cujus patriarchio Stephanus habitaret. In Basilica vero principis Apostolorum, ubi Formosi erant sacra pignora collocata, ipsæ parietum sacræ imagines (ut audisti ex Luitprando) Formosum sint veneratæ, ut plane acciderit secundum illud Sapientiæ[1]: «Condemnat justus mortuus vivos impios». Sed ad res Francorum.

8. *Erga Stephanum papam episcoporum obsequia, et maxime Fulconis Rhemensis episcopi.* — Cum delatum esset in Gallias, defuncto Formoso Pontifice, subrogatum illi fuisse Stephanum, quem tot tantaque nefaria crimina infamarent: nullus tamen fuit principalium sedium episcoporum, qui ob id se subtraheret a cultu, reverentia, atque obedientia, quæ impertiri soleret Romanæ Ecclesiæ Pontificibus, probe scientes quique essent doctissimi atque sanctissimi, primæ Sedis Pontificem minorum sedium non subjacere judicio. Quamobrem cum ex more omnes frequentant litteris, et consuetis venerantur obsequiis, cumulantque officiis recens creatis Pontificibus exhiberi solitis, non ignorantes etiam in successoribus indignis eos venerari Petrum, atque in Petro Christum, atque eos spernentes, spernere Petrum non sine Christi contemptu. Inter alios autem qui Stephanum hunc suis litteris Pontificem salutarunt, fuisse reperitur Fulco Rhemensis archiepiscopus; nam de ipso Frodoardus[2] testatur, hoc exordio Sedis Stephani intercurrisse litteras inter eumdem Fulconem Rhemensem episcopum, atque ipsum Stephanum assertum papam, quarum cujus argumenti singulæ fuerint, docet his verbis:

9. « Stephano quoque hujus Formosi successori scribens idem dominus Fulco, devotionem quam erga Romanam Sedem gerebat, conabatur ostendere, et quod Limina creberrime cupiverat Apostolorum adire, sed diversis obstantibus discriminum causis hæc vota nequiverit adimplere. Ubi significat Odonem et Carolum reges in pacis tandem concordia se studente connexos. Cui remittens hic papa litteras suas a se suscepisse fatetur, ipsius non admittens, sed reprehendens excusationem, eo quod alii homines eadem adirent, et ipse fateretur fas adeundi non fuisse concessum. Denuntiat ergo, Synodum se per mensem Septembrem imminentis Indictionis decimæ quintæ certissime celebrare statuisse, ad quam censendo vocans hunc archiepiscopum monet expresse, quatenus, omni mora repulsa, omnique excusatione remota, eodem tempore suam specialem præsentiam eidem Synodoque omnino exhibere maturet. Quod si prætermiserit, canonicam in eum ferre sententiam minime retractabit.

[1] Psal. LXXXVIII.

[1] Sap. IV. — [2] Frod. l. IV, c. 4

10. « Rescribens autem hic venerabilis præsul eidem, quam semper habuerit devotionem circa gloriosam principis Apostolorum Sedem ejusque sanctos præsules pandere nititur, asserens se tunc variis oppressionibus præsentia corporali eamdem adire Sedem non valuisse. Dilectos autem filios hujus Ecclesiæ illuc destinasse, ad itineris sui enarrandum incommoditates viva voce, quemdam quoque consacerdotem suum ad id exequendum se direxisse. Plura se scribere non præsumpsisse, quia senserit in Epistola sibi ab ipso directa dura se satis invectione mulctatum, et hoc sibi non modicum incussisse miraculum, quod ita tunc primæ ipsius litteræ graviter eum perculerunt, cum hactenus ab ipsa Sede nil aliud nisi mellitum ac dulce, prædecessoribus sibi scribentibus, venire consueverat : quod peccatis tamen suis imputans, ut de malo suo se merito contristari, sic de correptione ipsius se fatetur lætificari, revolvens fieri potuisse, seu quidam designat ad se perlato rumore, ut a quibusdam vicinis charitate repletis aliter de se audisset, quam veritas se haberet. Unde petit, ne facile hujusmodi personis aurem accommodet, donec, ut scriptum est, rem quam nescit diligentissime investiget. Annectens simpliciter, ut ab ipsis pæne cunabulis educatus canonicis fuerit disciplinis, donec a glorioso rege Carolo imperatoris Ludovici filio, in palatinis ac domesticis ejus sit assumptus obsequiis, sicque in aula palatii perseverans usque ad tempora Carolomanni regis Ludovici minoris filii nepotis ejusdem Caroli, quando a sanctis provinciæ Rhemensis episcopis, necnon a clero et plebe hujus urbis electus et ordinatus sit episcopus. Ubi qualiter hanc Ecclesiam paganorum infestatione laborantem repererit, et ut pro pace ipsius ad posse desudaverit : a legatis suis, vel aliorum hæc scientium petit explorari narratione, asseverans præmissa se non arrogantia explicare; sed ut noverit conjiciens, quia qui sic enutritus et taliter fuerit ante episcopatum conversatus, hoc sibi potius onus quam honorem, non elationis instrumentum, sed humilitatis esse servitium.

11. « Subnectit autem, quod si aliqua regno quies concessa fuerit, et ab Odone rege licentiam impetrare valuerit, ad ipsius beatitudinis vestigia tandem aliquando properare studebit, dum sibi viæ patuerint, quæ tunc ab Rendeboldo Arnulphi regis filio erant obstructæ, qui Ecclesiam quoque Rhemensem affligebat injuriis, res ejusdem suis impertiens subditis, cujus tyrannidem Apostolica petit auctoritate reprimi, dicens : quia in tam periculoso et necessitudinibus pleno tempore suam Ecclesiam noxium sit deserere ». Hucusque Frodoardus, quibus vides miram observantiam Orthodoxorum antistitum, atque principum erga Apostolicam Sedem, etiam cum in ea sedere viderint homines scelestissimos; atque tantum abfuit, ut eos spernerent, contemnerent, vel non obedirent, ut etiam summopere colerent, atque frequentarent obsequiis, ipsorumque gratiam per intercessores summo studio venarentur, ut fecisse noscitur idem Fulco, tantus vir, primarius Galliarum antistes, qui per Joannem episcopum unum ex suffraganeis sanctæ Romanæ Ecclesiæ eumdem Stephanum papam sibi conciliare magnopere laboravit; nam de litteris ad eum eo argumento conscriptis hæc inferius idem [1] Frodoardus :

12. « Joanni cuidam Romano præsuli suffraganeo scripsit, commemorans affectionem dilectionis quam habebat erga eum, ita ut diceret, nullum se invenisse recordari, cum quo sic concorditer suo conjungeretur charitatis affectu, rememorans magna se quondam benevolentia susceptum ab eo fuisse, liberalissimaque humanitate tractatum, magnisque beneficiorum impendiis accumulatum. Asseritque se quantocius, pace reddita, dignis servitiis ostensurum tam erga eum quam erga dominum papam Stephanum, gratam animi devotionem; precaturque, ut eum suo favore tueatur apud ipsius excellentiam papæ, in quibus necessarium viderit, ei (sicut optime in ipso confidit) assistat ». Hucusque Frodoardus ex Fulconis litteris.

13. Obtinuit autem idem Rhemensis archiepiscopus ab eodem Stephano papa, ut quoniam vocatus ad Synodum, ob bellorum fragores præsens adesse minime posset, id per legatos expleret. De his enim hæc ex ipsius Epistolis [2] Frodoardus. « Item pro jussione Stephani papæ, qua mandaverat domino Fulconi, data ei licentia interim, ut petierat, remorandi, quatenus tunc, Honoratum Catalaunensem, et Rodulphum Laudunensem Ravennam mitteret ad Synodum ibidem celebrandam; unde monet, ut sicut papa jubet, ejus petitioni obtemperent ». Hæc de his ipse. Porro de ista Synodo celebranda a Stephano papa Ravennæ mentio nusquam.

[1] Frod. hist. Rhem. l. IV, c. 6. — [2] Ibid.

Anno periodi Græco-Romanæ 6390. — Anno Æræ Hispan. 935. — Anno Hegiræ 284, incboato die 8 Febr., Fer. 3. — Jesu Christi 897. — Romani papæ 1. — Lamberti imp. 6. et 4. Arnulphi imp. 2. Leonis Sapientis imp. 12.

1. *Stephanus VI in Formosum demortuum sævit.* — A num. 1 ad 8. *Bonifacius VI* anno superiori vita decessit, et *Stephanus VI*, vulgo dictus *VII*, die xx mensis Augusti ejusdem anni Ecclesiam Romanam administrabat, ut ibidem demonstratum. Is in *Formosum* papam Synodum anno superiori, ut ibidem ostendi, celebravit, non vero currenti, dicens promotionem ejus in Sedem Romanam non fuisse canonicam et ordinationes ab eo tum factas validas non esse habendas. Non defuere tamen, inquit Mabillonius tom. iv Analect. pag. 624, qui *Formosi* patrocinium tunc susceperint, quos inter *Auxilius* quidam Francus, quod nomen verum sit an fictum, incertum. Is in Italia degens, et a *Formoso* ordinatus duos in ejus defensionem libros scripsit. Prior capita xl, posterior xxxii complectitur, cum Epistola prævia ad *Leonem Nolanum episcopum*, cujus rogatu istud opus susceperat. Hanc Epistolam cum indice triginta capitulorum prioris libri Baronius Appendici tomi xii inseruit; sed utrumque librum integrum edidit Morinus in parte 2 *De sacris Ordinationibus* pag. 348 et seqq. Mabillonius vero publicavit libellum ex Ms. Codice Fiscamnensi erutum « super causa et negotio Formosi papæ », per modum dialogi scriptum, quem ab eodem *Auxilio* editum non dubitat. In eo dialogo, qui Formosum defendit, inter alia hæc de eo habet: « Is est profecto ille, qui in omni vita sua tantæ gravitatis forma extitit, ut vinum non biberet, carnis gustum nesciret; femineæ copulæ expers, octogenarius virgineum suum corpus hominem exuens terræ commendaret. Iste etiam gentes Vulgarorum vitam sanctitatis prædicatione confirmans, ut vetus Apostolicus ad fidem adduxit. Et cum tanta probitate prædicatus toto mundo ut alter Lucifer illuxisset, vim passus in sepulcro, busta diruta, ossa fracta uti quoddam memphiticum, ejectus est extra publicum : cui tanto viro examinato ut aurum, nil juvare potuere scholæ clamantes : O parcite sepulto ! est nullum cum mortuis certamen; sed fuit in eo licitum, quod libitum. Neque enim ipsis Apostolis datum est de mortuis præjudicare (1) ».

2. *Luitprandi error corrigitur.* — Luitprandus lib. 1, cap. 8, magno errore *Sergio* papæ *III* adscribit quæ Synodalia Acta Stephano VI attribuunt, ut ostendit Baronius ex ipsismet Actis. Ex quibus et intelligimus, Luitprandum, qui tam turpiter ea in re hallucinatus est, non esse audiendum in iis, quæ habet de imperio Widonis et Lamberti ejus filii, præsertim cum alios scriptores contrarios habeat.

3. *Pontificatus Stephani VI a Flodoardo descriptus.* — Ad num. 8 et seqq. Quæ refert Baronius ex Flodoardo lib. 4, cap. 4 et 6, lucem accipiunt ex iis, quæ ipsemet Flodoardus in fragmento de Pontificibus Romanis, quod Baronii tempore non extabat, dicit :

Tum sextus Stephanus sacra regmina culmine carpit
Durus qui nostris, propriis at durior instat.
Sæva quidem legat vivis, truciora sepultis.
Folconemque minis, Formosum concutit actis.
Concilium gregat infaustum, cui præsidet atrox :
Prædecessorem abjiciens ponensque patronum.
Visus abhinc meritis dignam incurrisse ruinam,
Carptus et ipse sacraque abjectus æde, tenebris
Carceris injicitur, vinclisque innectitur atris,
Et suffocatum crudo premit ultio læto.

4. *Decretum Stephani VI de Ordinatione Pontificis Rom.* — Pontificatus sui initio *Arnulphum*, sed paulo post *Lambertum* ejus æmulum pro vero imperatore agnovit, ut anno superiori ostendimus. *Lambertus* autem considerans quantum sua refer-

(1) Auxilius, qui librum digessit pro defensione ordinationum Formosi, scribebat post xx annos ab ordinatione ejusdem Pontificis, ut patet ex cap. 28 : « Ecce jam circiter viginti annos absque Christiana religione vixisse Italiæ regiones garriunt ». Addit autem ibidem ordinationem Formosi probatam jam fuisse ab Ecclesia Synodico assensu. Et in cap. 29 prioris libri Concilium illud Ravennatense appellatur. Mirari autem subit, cur Concilii Romani ne meminerit quidem; forte tamen ideo non meminit, quod Ravennatense illud plenius fuerit, et prioris illius veluti complementum. Addit auctor ejusdem libri cap. 21 de Suffredo Placentino, quem merito reprobatum fuisse asserit, additque : « Nicolaus papa (in Synodo Romana) una nobiscum reconciliavit ». Hinc colligas Auxilium hunc episcopum fuisse. Cum vero innuit ordinatum se a Formoso, non loquitur tunc suo nomine, sed clericorum omnium ab eodem Formoso ordinatorum, quorum causam tuetur. Denique advertas motus hosce nec ipsa Concilii definitione quievisse, cum post Concilium scribens Auxilius turbis adhuc agitari Ecclesiam doceat, præsertim in Epistola ad Leonem Nolanum, qui a Formoso ordinatus sacerdotium suum infectum censebat. Hic habes Leonis hujus (quem III fuisse credo) ab Ughellio ignoratam ætatem. An tandem Auxilius iste Francus sive Italus fuerit ignorare me fateor. Francum illum asserit post Mabillonium Pagius, sed unde id hauserint, ignoro; quin et præsentia ejus Concilio Romano sub Nicolao Italum potius, quam Francum indicare posset. MANSI.

ret Pontificem suis partibus addictum habere, et post Hadrianum III, qui decreto sanxerat, ut mortuo Pontifice novus consecraretur sine legatorum imperialium præsentia, comitia Pontificia Romanorum factionibus non parum turbata fuisse, obtinuit a *Stephano papa VI*, ut novum conderet, quo Eugenianum confirmaretur, et Hadrianeum rescinderetur. Refert illud Gratianus dist. 33, cap. 28, et ex eo Baronius anno DCCCXVI, numero 101. Baronius, aliique tam Catholici, quam Protestantes decretum illud adscribunt *Stephano IV*, vulgo *V*. Verum præterquam quod Gratianus, quotus ordine fuerit Stephanus decreti illius conditor, non exprimit, ex ejus lectione apparet, illud fœtum esse Stephani hoc tempore Romanæ Ecclesiæ præsidentis. Quod ut evidenter pateat, illud hic integrum recitare juvabit: « Quia sancta Romana Ecclesia, cui, auctore Deo, præsidemus, a pluribus patitur violentias, Pontifice obeunte: quæ ob hoc inferuntur, quia absque imperiali notitia Pontificis fit consecratio; nec canonico ritu et consuetudine ab imperatore directi intersunt nuntii, qui scandala fieri vetent; volumus ut cum instituendus est Pontifex, convenientibus episcopis et universo clero eligatur præsente senatu et populo, qui ordinandus est. Et sic ab omnibus electus, præsentibus legatis imperialibus consecretur. Nullusque sine periculo sui, juramenta vel promissiones aliquas, nova adinventione, audeat extorquere, nisi quæ antiqua exigit consuetudo, ne Ecclesia scandalizetur, et imperialis honorificentia minuatur ».

5. *Stephano IV errore vulgari attributum.* — Decretum istud a Stephano IV latum esse non potest; cum ante Pontificatum ejus nunquam fuerit consuetudo, ut legati imperiales Pontificis Romani consecrationi interessent, quod tamen auctor istius decreti diserte asserit. Secundo, post mortem *Stephani IV* Pontificatum gessere Paschalis et Eugenius II, et tamen in eorum ordinatione aliud servatum non est, quam quod usus antiquus ferebat, ut nempe Pontifex ordinatus legatos ad imperatorem mitteret ad confirmanda pacta, quæ post Caroli Martelli tempora cum regibus Francorum ac Carolo M. imperatore sancita fuerant. Contra vero ante Stephanum VI, diu mos ille obtinuerat, et nonnisi a morte Hadriani III desierat. Tertio, hæc verba, *nullusque sine periculo sui juramenta vel promissiones aliquas*, etc. nonnisi præsenti tempori convenire possunt, ut intrusio quorumdam Pontificum, et scandala in Ecclesia exorta ostendunt. Quarto, ante *Stephanum IV*, ordinationes factæ absentibus legatis imperialibus non poterant non esse canonicæ, cum nullus esset canon seu regula Ecclesiastica, quibus ex prohiberentur; contra vero postquam *Eugenius II* ordinationes Pontificum Rom. coram legatis Cæsareis fieri præcepit, quando id non servabatur, in eam regulam Ecclesiasticam peccatum esse dici poterat. Denique decreti Stephani papæ confirmatio in Concilio Romano a Joanne IX papa præsente *Lamberto* imperatore facta rem extra omnem controversiam ponit. In eo enim Concilio anno sequenti celebrato decretum laudatum *Stephani* papæ de verbo ad verbum recitatum fuit, et ab omnibus approbatum. Ex quo et liquet quantum decepti fuerint tot viri doctissimi, qui illud suspectum habent, ac figmentum schismaticorum esse suspicantur, quod eis eo minus in mentem venire debuit, quod non multo post mortem Stephani IV ordinatio Gregorii IV et subsequentium Pontificum præsentibus legatis imperialibus peracta fuerit, ut in manifestam lucem eduxi.

6. *Stephano VI succedit Romanus.* — Ex Catalogis Pontificum Rom. alii adscribunt *Stephano* papæ annum unum et menses tres, sicuti et Martinus Polonus in Chron. alii annum unum, mensem unum et dies XXVIII, Hermannus Contractus an. I, mensem I, dies XIX; indeque quo mense *Stephanus* Pontificatum absolverit, incompertum. Eum tamen ante annum nongentesimum, cui mortem ejus Baronius affixit, ut eo anno num. 6 videre est, imò ante mensem Octobrem currentis anni tanquam invasorem habitum fuisse, et successorem accepisse *Romanum* invicte docent duæ ejusdem *Romani* Epistolæ a Baluzio in Appendice ad Marcam Hispanicam num. 58 et seq. recitatæ. Prior Riculfo episcopo Helenensi seu Rossilioni, qui ad beatorum Apostolorum limina Romam accesserat, hoc anno a *Romano* papa concessa, non vero an. DCD, ut perperam ibidem in margine legitur. Hæc enim ejus subscriptio: « Scriptum per manum Gregorii scriniarii S. R. E. in mense Octobrio, Indictione prima (a Septemb. hoc anno cœpta) idibus Octobris per manum Stephani nomine Calatoris sanctæ Sedis Apostolicæ, imperatore D. N. piissimo PP. Aug. Lamberto a Deo coronato magno imperante (legendum imperatore) anno VI, et Pontificatus (legendum consulatus, quem ideo an. DCCCXCII, quo collega imperii paterni dictus fuit, ceperat) anno VI, Indictione prima ». Eodem tempore *Servus Dei* episcopus Gerundensis Romæ fuit, et privilegium obtinuit, « scriptum per manum Sergii scriniarii S. R. E. in mense Octobrio, Indictione prima ». Utraque Epistola his verbis inchoata: « Romanus episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo, etc. » Quare *Romanus* ante diem XV mensis Octob. hujus anni Ecclesiæ Romanæ præerat. Porro annus ille sextus Lamberti cum idibus Octobris hujus anni conjunctus evertit opinionem Baronii, ejus imperii initium usque ad annum DCCCXCIII differentis.

7. *Epitaphium Stephani VI.* — Baronius loco mox laudato *Stephani* papæ *VI* Epitaphium ex Manlio exhibet, ex quo cardinalis doctissimus intelligere poterat, eum fuisse inter Pontifices ejusdem nominis ordine *sextum*.

Hoc Stephani papæ clauduntur membra locello :
Sextus dictus erat ordine quippe patrum.
Hic primum repulit Formosi spurca superbi
Culmina, qui invasit Sedis Apostolicæ.

Concilium instituit, præsedit pastor et ipsi
Leges satis fessis jura dedit famulis.
Cumque pater multum certaret dogmate sancto,
Captus et a Sede pulsus ad ima fuit.
Carceris interea vinclis constrictus, et uno
Strangulatus nerbo, exuit et hominem.
Post decimumque regens Sedem cum transtulit annum
Sergius huc papa, funera sacra colens.

Sed loco, *et uno strangulatus nerbo*, legendum, *in imo strangulatus nervo*, et virgula post vocem, *imo*, apponenda, ut partim Baronius, partim Papebrocius in Conatu Chronico-Historico legere. Is addit : « Romanus legerat *diem regnanti;* Manlius a Baronio, forsan ex sola conjectura, correctus, *post decimumque regens Sedem eum transtulit annum* ». Ipse vero Papebrocius legit, *post decimumque Deo regnantis transtulit annum*. Sed existimo lectionem Baronianam non esse sollicitandam, et *Sergium III* eam translationem anno Christi DCDVII, qui a currenti decimus est, peregisse. Porro Epitaphium istud congruit cum Flodoardi versibus mox a nobis in medium adductis. Cum vero Annales Ecclesiastici per hæc tempora valde depravati sint, eorum ordinem in plerisque servare non potuimus, ad confusionem vitandam. Prætermittebam monere, Baronium anno DCD, num. 9, in morte Stephani VI usque ad annum illum differenda, fundari in Privilegio monasterio sancti Vincentii ad Fontes Vulturni concesso, quod datum dicitur, « mense Septemb., Indict. IV, per manum Stephani primicerii, anno Pontificatus domini Stephani sexti quinto ». Verum Duchesnius, qui tom. III varia excerpta Chronici ejusdem monasterii publicavit, pag. 691, in margine recte monuit, chronographum illum anonymum, ibi et alibi, in annorum computis sæpius errasse. quod ejus lectio passim declarat. Certe hæc subscriptio ipsammet Baronii opinionem evertit; cum asserat, *Formosum* die XIV mensis Decembris anni DCCCXCVI vita functum esse, et *Bonifacium* ineunte anno insequenti dictum Pontificem Rom. quo pacto *Stephanus VI* mense Septembri anni DCD, quartum tantum Pontificatus annum numerasset, et nunquam quintum attigisset. Ea itaque subscriptio tam in Indictione, quam in anno *Stephani VI* sine dubio mendosa.

STEPHANI VII ANNUS 2. CHRISTI 898.

1. *Fulco episcopus deterret per litteras Carolum regem a fœdere ineundo cum Nortmannos contra Odonem.* — Annus Redemptoris octingentesimus nonagesimus octavus, Indictione prima inchoatur, quo in Galliis pace fracta paulo ante composita inter Odonem et Carolum, de qua ex litteris Fulconis Rhemensis archiepisc. ad Stephanum papam superiori anno audisti, Carolus diffisus suis viribus, haud adeo potentibus, quibus adversus tantum adversarium vincere posset, cum Northmannis inire fœdus, et eorum auxiliis bellum gerere in concilio habuit. Quod statim ut audivit idem Fulco Rhemensis archiepiscopus vir præstantissimus, sacerdotali constantia restitit, atque ipsum ab instituto revocavit, gravissimam ad eum scribens Epistolam, ex qua ista recitat [1] Frodoardus, sic de Fulcone dicens :

« Carolo regi suo scribens indignatur valde sibi perlatum, quod pravis quorumdam consiliis vellet idem rex se sociare Northmannis, ut illorum auxilio ad regni decus obtinendum juvari posset, sic scribens :

2. « Quis enim, inquit, qui vobis sicut oportet fidelis est, non expavescat, vos inimicorum Dei amicitiam velle, et in cladem ac ruinam nominis Christiani pagana arma et fœdera detestanda suscipere? Nihil enim distat, utrum quis se paganis societ, an abnegato Deo idola adoret. Nam si, ut ait Apostolus, bonos mores colloquia mala corrumpunt : quanto magis corrumpitur castitas animæ Christianæ inimicorum ex consiliis et societate? Neque enim poterit non imitari quod assidue viderit; quin potius assuescet paulatim, et quasi vinculo malæ consuetudinis trahetur ad facinus. Certo progenitores vestri reges deposito gentilitio errore, divino cultui se humiliter subdiderunt, et a Deo semper auxilium expetierunt, propter quod et feliciter regnaverunt, et regni hereditatem ad

[1] Frod. hist. Rhem. l. IV. c. 5.

suos posteros transmiserunt. Vos e contra nunc Deum relinquitis (dicam certe, licet nolens, quia Deum relinquitis, cum vos ejus hostibus sociatis), unde et merito prophetica illa vox ad vos dirigitur, quæ quondam ad regem Israel similia facientem directa est [1] : Quia impio præbes auxilium, et his, qui oderunt Deum, amicitia jungeris. Et certe cum deberetis malis præteritis terminum ponere, et rapinis et deprædationibus pauperum renuntiare, ac pro his omnibus pœnitentiam agere : nunc ad majorem iram Dei provocandam his, qui Deum ignorant, et in sua feritate confidunt, vos conjungitis. Credite mihi, quia nunquam sic agendo ad regnum pervenietis, imo velociter disperdet vos Deus, quem irritatis. Hactenus quidem de vobis meliora sperabam : nunc vos video cum omnibus consentaneis vestris perituros, si tamen hoc vultis vere agere, et talibus consiliis acquiescere. Revera qui tale vobis dant consilium, non fideles, sed per omnia infideles esse comprobantur, quos si audire volueritis, terrenum simul et cæleste regnum amittetis.

3. « Deprecor itaque vos per Deum, ut tale deseratis consilium, neque velitis vos in æternum præcipitare interitum, et mihi cæterisque, qui secundum Deum vobis fideles sunt, æterni doloris afferre dispendium. Melius enim fuerat vos non nasci, quam diaboli patrocinio velle regnare, et illos juvare, quos deberetis per omnia impugnare. Sciatis enim, quia si hoc feceritis, et talibus consiliis acquieveritis, nunquam me fidelem habebitis; sed et quos utcumque potuero a vestra fidelitate revocabo, et cum omnibus coepiscopis meis vos et omnes vestros excommunicans æterno anathemate condemnabo. Pro fidelitate, quam vobis servo, hæc gemebundus scribo, quoniam cupio vos secundum Deum et secundum sæculum semper esse honoratum, et non satanæ, sed Christi adjutorio ad debitum vobis conscendere regni fastigium. Regnum enim, quod Deus dat, firmum habet fundamentum; quod vero per injustitiam et rapinas acquiritur, caducum est, et cito deciduum, nec diu poterit permanere ». Hucusque ex litteris Fulconis recitat Frodoardus, dignis illis quidem sanctissimo sacerdote, et libero ab humano affectu pontificis pectore, qui vera atque salubria ingerat Christianissimo regi. Procul longe abest, ut eidem regi suasissent ista politici novatores, eos, inquam, hæreticos nostri temporis, qui regnandi jure prosternunt omnia, fidem, justitiam, ipsamque etiam religionem, ita pessime de regnis et regibus consulentes. Quam enim præstet, quamque proficuum sit in regnandi jure religionis in primis præ cunctis rationem habere, eamque cæteris humanis, et quas suadet prudentia carnis, rationibus præferre, custodire, illibatamque servare : præter innumera annis superioribus recensita, doceat præsens exemplum. Etenim cum Carolus salutaribus monitis sanctissimi sacerdotis, justa, digna, honesta et utilia suadentis in omnibus acquievisset, protinus auxiliator adstitit Deus ipsi, qui auxilia rejecit infidelium : sustulit siquidem adversarium quam citissime, quem nec copiæ Northmannorum unquam vel multo tempore debellassent. « Etenim, teste etiam Reginone, anni præsentis exordio, nempe tertia Januarii, salutis anno octingentesimo nonagesimo octavo, idem Odo, quem vocat Ottonem, diem clausit extremum ; cum (ut subdit) principes in unum congregati pari consilio et voluntate Carolum super se constituunt regem ». Qui tenuit post hæc pacificum regnum usque ad annum Redemptoris nongentesimum vicesimum tertium ; atque diutius possedisset, nisi ipse sibi in primis detrimento fuisset.

[1] 2. Par. XIX.

Anno periodi Græco-Romanæ 6391. — Anno Æræ Hispan. 936. — Anno Hegiræ 285, inchoato die 28 Januarii, Fer. 7. — Jesu Christi 898. — Joannis IX papæ 1. — Lamberti imp. 7. et 5. Arnulphi imp. 3. Leonis Sapientis imp. 13.

1. *Moritur Odo rex Franciæ.* — Ad num. 1 et seqq. Paulo ante mortem *Odonis*, qui distracta monarchia Gallica, Neustriæ regnum, Aquitaniam et Burgundiæ partem rexit, *Carolus* rex cognomento *Simplex* fœdus cum Normannis inire statuit, ut eorum ope totum regnum sibi assereret, pulso Odone, quem ut usurpatorem habebat. Verum a fœdere illo sanciendo gravibus litteris deterritus est a Fulcone Rhemensi archiepiscopo, uti narrat Baronius ex Flodoardo lib. 4, cap. 5. Tandem *Odo* tertio die mensis Januarii præsentis anni diem clausit extremum, uti Regino ex annalista Metensi habet. Filius erat *Roberti* comitis cognomento *Fortis*, qui in prœlio contra Normannos commisso for-

titer dimicans occubuit. Cæterum neque *Robertus*, neque *Odo* Saxones seu Germani fuere, uti ante nostra tempora communis opinio fuit, quod Aimoinus abbas Floriacensis lib. 1 de Mirac. sancti Benedicti Robertum appellet *Saxonici generis* virum. Abbo enim San-Germanensis monachus Odoni coætaneus apud Duchesnium tom. II, pag. 520, in suo poemate ait : « Francia lætatur (Francia nempe Germanica, ob Odonis sc. coronationem), quamvis iis Neustrius esset ». Abbo hoc ipso tempore vivebat. Qua autem ratione Robertus *Saxo* dici potuerit, Blondellus in pleniori assertione Genealogiæ Francicæ cap. 9 solide ostendit. *Odo* filium reliquit *Hugonem Magnum* comitem Parisiensem, ex quo ortus *Hugo Capetus*, qui regnum recuperavit, quod Odo et Robertus administrarant. Hinc patet quam ob rem Fulco laudatus ad Arnulphum Germaniæ regem scribens dicat apud Flodoardum lib. 4, cap. 5, de Odone loquens : *Ab stirpe regia existens alienus ;* quippe qui e Saxonica gente, non vero ex Francica et Gallicana originem duceret. Exactis Normannis, rexque renuntiatus Lutetiam regni sedem fecit, ejusque successores *Robertus* frater primum comes Parisiensis, tum rex appellatus, et *Hugo Magnus* ejus filius, qui patris honoribus, regia dignitate excepta, successit, magnam operam præstitere restituendis litteris, quæ inter dissidia tum domestica, tum externa Barbarorum bella non parum neglectæ fuerant.

2. *Obitus Romani PP.* — Obiit hoc anno *Romanus* papa, cujus tamen mortem Baronius differt in annum DCD, ut ibidem num. 8 videre est. De Romano Flodoardus in Fragment. de Pontif. Romanis, narrata Stephani VI morte, hæc habet :

Post hunc luce brevi Romani regmina surgunt.
Quattuor haud plenos tractans is culmina menses,
Æthere suscipitur, meritos sortitus honores.

Menses etiam tres et dies XXII cum Martino Polono, vel XXII ei aliqui Catalogi adscribunt. Qui vero supra menses quatuor ei plures dies assignant, hac in parte mendosi sunt. Ejus mors circa finem Januarii contigisse videtur.

3. *Joannes IX PP. succedit Theodoro II.* — Huic successit *Theodorus* hujus nominis *II*, de quo idem Flodoardus scribit :

Quo rapto breviore subit fastigia sorte
Dilectus clero Theodorus, pacis amicus.
Bissenos Romana dies qui jura gubernans,
Sobrius et castus, patria bonitate refertus,
Vixit pauperibus diffusus amator et altor.
Hic populum docuit connectere vincula pacis.
Atque sacerdotes concordi ubi junxit honore,
Dum propriis revocat dissectos sedibus, ipse
Complacitus rapitur decreta sede locandus.

Sed loco, *bissenos*, Mabillonius, qui fragmentum illud publicavit, dubitat legendum esse *bis denos*, sed illud extra dubium esse debet : Hermannus enim Contractus, Honorius Augustodunensis, Martinus Polonus, et plerique Catalogi dies ei viginti tribuunt. Videtur demortuus circa medium mensis Martii, et *Joannes nonus* ejus successor, circa medium mensem Julium ordinatus fuit, quia non pauci dies effluxere tam post mortem *Romani*, quam post mortem *Theodori II* ob absentiam imperatoris Lamberti, coram cujus legatis Theodori II et Joannis IX ordinationes factæ sunt. Hoc ex dicendis tam in morte Joannis quam in exordio Pontificatus Sergi III ita evidens fiet, ut nullum dubium relinquetur. Baronius creationem Theodori II et Joannis IX confert in annum DCDI, ubi de utroque agit num. 1. Verum *Benedictum IV* Joannis IX successorem mense Septembri anni DCD jam Ecclesiæ Romanæ præfuisse, infra certo constabit. De *Joanne* hæc habet Flodoardus citatus :

Joannes subit hinc, qui fulsit in ordine nonus,
Pellitur electus patria quo Sergius Urbe,
Romulidumque gregum quidam traduntur abacti.
Conciliis tamen is ternis docuisse refertur
Dogma salutiferum, novitasque aboleta malorum,
Et firmata fides doctrinis tradita Patrum.

Theodoro itaque demortuo, ut diserte legitur in Epitaphio Sergi III infra referendo, non *Joannes IX*, sed ipsemet *Sergius III* electus fuit, qui tamen post suam electionem Urbe pulsus est, et *Joannes IX* Pontifex creatus et ordinatus. Inter hos tumultus, de quibus *Lambertus* Aug. monendus fuit, ejusque legati, qui consecrationi Joannis assisterent, exspectandi, multum temporis effluxit, ideoque ea nonnisi serius, ut mox indicavi, peracta. Ex his, quæ certa sunt, detegitur error *Luitprandi* lib. 1, cap. 8, ubi ait, *Stephano sexto* defuncto, *Sergium* Romanæ Ecclesiæ diaconum a Romanorum parte Pontificem electum, et *Formosum* ab altera parte quæ *Sergium* ab altari expulit, cum papa ordinandus esset. Formoso vero defuncto, eum qui papa constitutus est expulsum fuisse, et Sergium ordinatum, qui Formosum e sepulcro extrahi præceperit. Quæ ex dictis falsa esse constat.

4. *Concilia Romanum et Ravennense non confundenda.* — Ex tribus Conciliis, quæ Flodoardus laudatus a *Joanne IX* congregata fuisse affirmat, duo tantum supersunt, *Romanum* nempe et *Ravennatense,* quæ tam Baronius, quam collectores Concil. cum anno nongentesimo quarto male copularunt, ut videre est eo anno apud Baronium et tom. IX Concil. Emendabo hic Annales Ecclesiast. ut in futura Collectione Concil. Romanum et Ravennatense, aliaque non pauca suis annis restitui possint. Sigonius lib. 6 de regn. Ital. et Rubeus lib. 5 Hist. Concilium *Ravennatense* recte huic anno affixere, sed illud cum Romano confudere, et ex duobus unum fecere, quia revera in Codice Ms. Mutinensi, quo usus est Sigonius, uno tenore descripta sunt, tanquam Acta unius ejusdemque Concilii. Vincentius Bellovacensis in Speculo Historiali libro 24, cap. 58, solius Concilii *Ravennensis* meminit, et Goldastus tom. I Constitut. imp. pag. 297,

decretum de electione Romani Pontificis in Concilio Romano editum *Ravennensi* attribuit, quia uterque exemplar, in quo utrumque Concilium tanquam unicum exaratum erat, sine dubio nactus est. In exemplari tamen, quod ab Antonio Augustino accepit Baronius, recitatur primum Concilium Romanum, et postea Ravennatense. Quod utrumque hoc anno, initioque Pontificatus Joannis IX congregatum fuisse non dubitandum; cum *Joannes* diro, quo laborabat Ecclesia, mederi morbo cuperet, metu Sergianorum, qui ob repulsam Sergii in armis erant, et *Lambertus* imperator vellet suam unctionem confirmari, atque imperialem *Arnulphi* consecrationem ut metu extortam rescindi.

5. *Gesta in Concilio Romano.* — Conventus itaque *Romæ* a Pontifice, imperatore præsente, institutus, ac de causa *Formosi* et cæteris rebus, quæ egere correctione in Ecclesia videbantur, relatum Acta Pseudo-Synodi Romanæ a Stephano VI habitæ *Joannes IX* infirmavit; *Arnulphi* regis unctionem abrogavit; *Sergium* et socios damnatos restitui vetuit; violatores sepulcri, cadaverisque *Formosi* damnavit, et Formosum, ut qui propter necessitatem ex aliena Ecclesia ad Romanæ administrationem venisset, Pontificem confirmavit, statuitque, *ne quis id in exemplum trahat, sacris legibus prohibentibus.* Episcopi a *Stephano VI* exaugurati ad gradus pristinos redacti, *Lamberti* imperatoris unctio confirmata; decretumque, ne Pontifices Romanos, qui designati essent, jus esset consecrari, nisi in conspectu legatorum regiorum. Quo pacto decretum *Hadriani III* abrogatum, ad vitanda, quæ in comitiis Pontificiis oriebantur, cum maxima Ecclesiæ offensione dissidia.

6. *Decretum Stephani VI circa ordinationem Pontif. Rom. confirmatur.* — Cum porro decretum Concilii *Romani*, quo statuitur ut Pontifex Romanus electus non consecretur nisi præsentibus legatis imperialibus, iisdem penitus verbis concipiatur, ac decretum Stephano papæ IV, vulgo V, attributum, nec plura aut pauciora complectatur, manifestum est, illud non a Stephano IV, sed a Stephano VI, curante Lamberto Augusto, conditum fuisse; cum ejusdem opera in hoc Concilio ratum habitum fuerit, sicuti et ejusdem imperatoris coronatio. Baronius, qui anno DCCCXVI, num. 101, illud tanquam suppositum Stephano IV retulit, anno DCDIV, num. 13 non advertit, totidem verbis in Concilio Romano contineri, ideoque nec figmentum schismaticorum credi posse. De hujus itaque decreti veritate et conditore amplius non est ambigendum.

7. *Unctio imperialis Arnulphi rescinditur.* — Baronius eodem anno DCDIV, num. 9, et Labbeus tom. IX Concil. decretum pro unctione Lamberti editum, quod ordine sextum est, his verbis exprimunt: « Unctionem sacri chrismatis in spiritualem filium nostrum dominum videlicet Lambertum excellentissimum imperatorem actam, perpetua stabilitate, dignitatibus decoratam, firmam et in æternum stabilitam esse, sancto suffragante Spiritu, decernimus. Illam vero barbaricam Berengarii, quæ per subreptionem extorta est, omnimodis abdicamus ». Verum vox *Berengarii* in illum textum intrusa, ea enim non extat in Codice, quo Sigonius laudatus usus est, sed tantum in eo habetur, *illam vero barbaricam, quæ per subreptionem extorta est, omnino abrogamus;* quæ verba nonnisi de unctione imperiali Arnulphi a Formoso papa peracta intelligi possunt, ut jam viderunt Sigonius et Rubeus citati. Neque Berengarius ab aliquo Pontifice Romano unctus et coronatus fuerat, sicut *Arnulphus*, qui cum exercitu Romam venit, eaque expugnata imperialem coronam a *Formoso* papa accepit. Ad hæc an. DCCCXCVI, postquam Arnulphus Italia digressus est, *Lambertus* unum e suis ad regem *Berengarium* misit, pacem amicitiamque petiturum: quo benigne excepto ac dimisso, *Berengarius* et *Lambertus* in urbe regia Ticino collocuti, pacem inter se fecere, quæ usque ad Lamberti mortem duravit, qui ideo in diversis Italiæ partibus tunc regnarunt. Hæc nos docuit poeta anonymus ab Hadriano Valesio publicatus, in Carmine panegyrico *de Laudibus Berengarii Aug.* qui lib. 4, post narratam Romanæ Urbis obsidionem et Arnulphi ex Italia discessum, ait:

> Tandem rex optimus atque
> Lambertus properant, ubi fertilis unda Ticini
> Alluit egregiam fluvii cognomine dictam
> Urbem, in qua soliti regem spectare Latini.
> Mutua verba serunt, postquam promittit uterque
> Mansurum fœdus, roseis dum vecta quadrigis
> Fluctibus Oceani perfunditur orbita Phœbi.

Eam pacem usque ad *Lamberti* mortem, quæ hoc anno contigit, perdurasse, mox videbimus. Quare vox illa *Berengarii* in laudatum canonem sine dubio intrusa fuit. Quod cum non animadvertisset Labbeus, in Appendice ad tomum IX Conc. Rubeum arguit, quod Concilium Ravennatense cum hoc anno alligarit, scripseritque, in eo Arnulphi regis consecrationem abrogatam; cum tamen laude dignus sit Rubeus, quod Concilium illud suo anno reddiderit. et decretum præfatum recte explicarit; quod non *Romano*, sed *Ravennensi* Synodo adscribit, quia, ut jam diximus, in aliquibus Codicibus utraque Synodus tanquam unica proponitur: Mabillonius tom. I Musei Italici part. 2, pag. 86, refert egregium fragmentum Concilii Romani ex pervetusto Codice Ms., ex alio Vallicelano Ms. exhibet caput confirmans statuta in Capitularibus Caroli M., Ludovici, Lotharii et Ludovici ejus filii, de Ecclesiasticis decimis, quæ observari jubentur. Verum caput istud primum est Concilii Ravennensis, ut videre est apud Baronium num. 16.

8. *Synodus Ravennensis.* — Paulo post Concilium *Romanum*, *Ravennense* ab eodem Joanne IX coactum, ubi ipse *Lambertus* imperator, et LXXIV episcopi interfuere. Hujus Concilii meminere non tantum Sigebertus in Chronico; sed etiam Vincen-

tius Bellovacensis in Speculo Historiali. Ejus Acta legenda apud Baronium anno DCDIV, num. 16 et seqq. qui recte ait, Acta Synodi Romanæ in Ravennensi recitata fuisse. Porro decretum Concilii Ravennensis: « Si quis sanctorum Patrum regulas contempserit, etc. » a Baronio num. 18 recitatum, edicto suo confirmavit Lambertus imp. Baluzius enim in Præfatione ad tomum I Capitularium Reg. Franc. num. 18 ait, se invenisse scriptum in veteri Codice Ms. Bibliothecæ Thuaneæ: « Item ex legibus Romanis a domno Lamberto imperatore promulgatis capitul. XI. Si quis sanctorum Patrum regulas contempserit », et reliqua verba ejusdem decreti a Baronio loco laudato recitati. Præterea Baronius num. 26 duodecim capitula ex Codice Ms. Antonii Augustini edidit, quæ postea Binius et Labbeus attexuere Concilio Romano hoc anno habito, putaruntque esse canonem Concilii anonymi, sive ignoti. Sed Baluzius laudatus observavit in eodem Codice Thuaneo extare constitutionem ejusdem Lamberti, « ut omnis decimatio episcopo, vel ei, qui ab eo substitutus est, præbeatur », indeque recte intulit, capitula illa XII ex Codice Antonii Augustini edita, esse Lamberti imperatoris, cum constitutio hæc sit nonum capitulum inter illa duodecim, ut videre est apud Baronium num. 27, quod magis patebit ei, qui conferet Synodi Ravennatensis constitutionem cum sanctione imperiali. Denique Goldastus tom. I Constitut. imperial. pag. 299, refert « Berengarii I imperatoris Augusti Capitulare statutum in conventu episcoporum ac optimatum in civitate Ticina, anno Domini DCDIII ». Ita habet titulus, cui postea subjicit duodecim illa capitula a Baronio ex Antonio Augustino publicata. Sed ea in re Goldastus valde fallitur, cum *Berengarius* ante annum DCDXVI Augustus renuntiatus non fuerit, et duodecim illa capitula *Lambertum* imp. auctorem habeant, ut mox dixi. Debebat Goldastus lectorem monere, arbitrari se illa XII capitula in aliquo conventu Ticinensi condita esse, non vero conventum Ticinensem a Berengario imp. habitum comminisci.

9. *Lambertus imp. occiditur.* — *Lambertus* a Concilio Ravennensi reversus, dum in luco Marinco venatur, uno comite, nimirum *Hugone* filio Maginfredi Mediolanensium comitis a sternaci effrenique equo excussus *cecidit*, *sibimet implicitus collum sub pectore*, inquit laudatus poeta anonymus, id est, implicito collo sub pectore, gutturque collisit. Quod et scribit Luitprandus lib. 1, cap. ult. dicens: « Aiunt hunc regem, dum apros effreni consectaretur equo, cecidisse, collumque fregisse ». Addit tamen is auctor, ab Hugone isto mortem patris sui ulciscente, ligno non modico collum *Lamberto* dormienti fractum esse. Tradit idem poeta *Lambertum* sæpe fraudibus ac dolis pacem cum *Berengario* factam turbare ac rumpere tentasse, nisi Berengarius artibus ac dolis juvenis occurrisset:

Sæpe datas voluit pacis rescindere dextras
Fraudibus inventis. Sed enim ratione sagaci
Deprendis, pater alme, dolos, ac murmura temnis.
Tertia mox tamen hunc Latio produxerat æstas
Ubere telluris potientem pace sequestra.

Tres annos illos, quibus eum feliciter in Italia regnasse, quosve fertilitate terræ et pace memorabiles ac fortunatos fuisse tradit poeta, deducit ab anno octingentesimo nonagesimo sexto, et ex duabus Arnulphi expeditionibus Langobardicis, unam facit, ac magno errore *Widonis* mortem biennio serius quam acciderit, contigisse affirmat; cum tamen *Wido* in priori expeditione Italica Arnulphi anno DCCCXCIV suscepta obierit, et a tempore Lamberti solius imperantis tres illi anni desumendi sint. Hadrianus Valesius in Præfatione ad Carmen ejusdem poetæ cap. 6, hunc ejus errorem observavit, sed paulo post, ac etiam in Notis ad librum III ejusdem poetæ, asserit, *Lambertum* an. DCCCXCVII per insidias suorum interiisse tertio post Widonem parentem anno, quem constat, inquit, an. DCCCXCIV expirasse. Verum poeta tres annos illos ab anno DCCCXCVI, quo *Widonem* defunctum scribit, deducit, ideoque non in *Lamberti*, sed in *Widonis* morte consignanda fallitur, docetque *Lamberti* mortem ad præsentem annum pertinere, qui tertius est ab anno DCCCXCVI, cum quo *Widonis* obitum copulavit. Quare in Chronico monasterii Casinensis lib. 1, cap. 44, ubi habetur mortuum Lambertum *post annos sex*, chronographus intelligit, currente anno VII imperii; imperare enim cœpit circa initium Martii anni DCCCXCII. Sigonius lib. 6 de Regn. Ital. ubi Lamberti mortem huic anno accurate affigit, ait extare Mutinæ Diploma « pridie kalendas Octobris, anno octingentesimo nonagesimo octavo a Lamberto imperatore, anno sui septimo ex Marinco datum », quo patris sui Widonis privilegium Mutinensi Ecclesiæ confirmavit. Respondet Hadrianus Valesius Diploma illud falsum esse; sed sine dubio hallucinatur. Contra vero Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, ubi in Christophoro papa expresse disserit de *successione et chronologia regum et imperatorum Italicorum*, arbitratur, *Lambertum* anno sequenti non valde provecto sublatum e vivis fuisse, evidenter probare rescriptum Benedicti IV in causa Argrini Lingonensis episcopi, quod dicitur datum II kal. Septembris, Indictione III, et anno II post obitum Landberti imperatoris Augusti », ideoque anno Christi DCD. At annus ille secundus post obitum Lamberti, a præsenti proficiscitur, et anno DCD, exeunte Augusto, adhuc in cursu erat; indeque tantum sequitur, *Ludovicum III* eo Christi anno post diem ultimum Augusti Romæ imperatorem coronatum fuisse.

10. *Ludovicus rex Provinciæ in Italiam invitatur.* — Regino enim postquam hoc anno sermonem habuit de rebus in Francia peractis, subdit: « Dum hæc in Francia geruntur, inter Ludovicum et Berengarium in Italia plurimæ congressiones fiunt: multa certaminum discrimina vicissim sibi succedunt. Novissime Ludovicus Berengarium fugat, Romam ingreditur, ubi a summo Pontifice

coronatus, imperator appellatur », anno nempe DCD. Regino enim quæ hoc anno et proximis inter Berengarium Italiæ regem, et Ludovicum, qui in Provincia regnabat, accidere, una serie refert. Nisi forte in errorem lapsus sit, uti an. DCCCXCVI, quo scribit: « Lampertus filius Guidonis vita decedit, et Ludovicus filius Bosonis a Longobardis invitatus, a Provincia egressus Italiam intrat » ; quod utrumque constat esse falsum. Berengarius *septimo idus Decembris* Bononiæ cum esset, anno regni sui undecimo superiorum regum privilegia Mutinensi concessa Ecclesiæ comprobavit, ut testatur Sigonius laudatus. Verum qui a Berengario aversi erant, ne Lamberti quidem morte cum eo in gratiam redierunt, sed *Ludovicum* Provinciæ regem in Italiam invitarunt, atque obsequium ei suum, si *Berengarium* pelleret, obtulerunt. Hac legatione accepta *Ludovicus* quasi hæreditariam ditionem repeteret, quam avus suus ingenti cum gloria possedisset, exercitum in eam expeditionem, quam primum potuit, comparavit, annoque sequenti cum magno exercitu illuc profectus est, ut ibidem videbimus. Baronius anno DCDX, num. 2 et seq. *Lamberti* obitum recitat, quod Luitprandus lib. 1, cap. 10, tradat, quinquennio illi adversatum fuisse *Raginfredum* Mediolanensem comitem, cum antea idem imperator aliquantisper pulso *Berengario* imperasset. Verum quinquennium illud per quod *Maginfredus*, non vero Raginfredus, Lamberto imperatori rebellis fuit, proficiscitur ab anno DCCCXCII, annoque DCCCXCVI, quo idem *Maginfredus* Lamberti jussu occisus est, desinit, ut eo Christi anno demonstravimus.

11. *Matrimonia sacerdotum in Gallia primum audiri cœpta.* — Hoc circiter tempore sacerdotum conjugia primum in Galliis audiri cœpta; Mabillonius enim tom. III Analect. pag. 438, refert Epistolam *Mantionis episcopi* Catalaunensis ad Fulconem archiepiscopum Rhemensem, ejusque suffraganeos, ac cunctum eorum clerum datam, in qua significat, *presbyterum* quemdam nomine *Angelricum* venisse ad Synodum Catalaunensem a se habitam, qui « convictus proprio est ore confessus, qualiter cum parœchianis suis desponderit, vel desponsaverit quamdam feminam, nomine Grimmam, consentientibus propinquis ejus, quam cum ducere cum illis pergeret, respectu clementiæ Dei restiterunt nequissimo conatui ejus boni et pii, fidelesque homines alii ». Addit se et clerum suum deliberasse nihil in hoc negotio agere, quin prius per eumdem presbyterum ad se scriberet, *et qualiter hæc præsumptio ab Ecclesia pellatur*, sollicite ipse Fulco perpenderet. Quare cum *Fulco* an. DCD nefarie occisus fuerit, sicuti eo anno videbimus, et episcopatus *Mantionis* initium ignoretur, ut in Gallia Christiana videre est, oportet indignum illud matrimonium circa hæc tempora contractum fuisse; nec dubitandum quin *Fulco*, quem Regino inter martyres, qui pro libertate Ecclesiastica fortiter occubuerunt, numerat, et cujus Martyrologium Romanum ad diem XVII mensis Junii meminit, adversus illud matrimonium fortiter invectus sit. Postquam tamen Normanni, qui hoc tempore diœcesim Rhemensem et vicinas vastabant, fidem Christianam amplexi sunt, sacrilega hujusmodi matrimonia frequentia fuere, ut infra videbimus.

STEPHANI VII ANNUS 3. — CHRISTI 899.

1. *Arnulphi et Widonis imperatorum obitus.* — Sequitur annus Redemptoris octingentesimus nonagesimus nonus, Indictione secunda, quo moritur Arnulphus imperator, ut habet Chronicon Reginonis, consentitque Luitprandus et alii. Regino enim ait: « Eodem anno, Arnulphus imperator tertio kalendas Decembris migravit e sæculo ». De cujus exitu, seu potius exitio [1] Luitprandus agens, hæc ait: « Profectusque in propria, turpissima valetudine expiravit: minutis quippe vermibus, quos pediculos aiunt, vehementer afflictus, spiritum reddidit. Fertur autem, quod præfati vermes adeo scaturirent, ut nullis medicorum curis minui possent. Utrum vero pro tam immenso scelere, Hungarorum scilicet immissione, secundum [1] Prophetam, duplici sit contritione contritus, an ut ex præsenti

[1] Luitp. l. I. c. 9.

[1] Jerem. XVII.

supplicio consequeretur veniam in futuro: solius Dei scientiæ dimittamus: quod et Apostolus dicit[1]: Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, et tunc laus erit unicuique a Deo ». Hæc Luitprandus, qui et paulo ante, eumdem Arnulphum reum fuisse gravissimorum criminum tradit, cum agit de mentis deliquio, quod est passus per soporiferam potionem, quam uxor Widonis imp. eidem propinandam curavit; ait enim: «Credo autem Arnulphum regem justa severi judicis censura hujusmodi pestem incurrisse. Secundæ enim res dum imperium hujus ubicumque magnificarent, virtuti suæ cuncta tribuit, non debitum omnipotenti Deo reddidit. Sacerdotes Dei vincti trahebantur, sacræ virgines vi opprimebantur, conjugatæ violabantur. Neque enim Ecclesia confugientibus poterat esse asylum. In his namque symbola faciebant, gestus turpes, cantus ludicros et debacchationes; sed et mulieres eodem publice prostituebantur ». Hæc ipse, quibus plane conveniens finis successit, quem audisti.

2. Eodem quoque anno defunctum esse Widonem imperatorem, dum insequeretur Arnulphum, idem[2] Luitprandus affirmat, dum ait: «Sicut enim præfati sumus, dum redeuntem Arnulphum Wido e vestigio sequeretur, juxta fluvium Tarum defunctus est». Hæc ipse. Ex quibus redarguas Reginonem, dum hoc ponens anno Arnulphi obitum, Widonis refert ante annos quinque, nempe anno salutis octingentesimo nonagesimo quarto, tempore primi adventus Arnulphi in Italiam: nam liquet post secundum adventum adversus ipsum Widonem pugnasse, et eum cum insequeretur (ut audisti) defunctum esse.

3. *De sæculi fine animadversio.* — At hic finis sæculi hujus, multis ex causis universæ Ecclesiæ ærumnosi, Romanæ vero potissimum laboriosi ob diversas tam adversus Occidentales, quam Orientales principes perdifficiles contentiones: in primis vero ob dirum schisma Græcorum auctore Photio partum; sed ob intestina, eademque implacabilia bella in ipso sinu ejusdem Romanæ Ecclesiæ agitari cœpta, cæteris lugubrius est redditum atque funestius, cum videlicet stertentibus omnibus, quibus ad regimen fuerat vigilandum, imo iisdem ipsis, ut Apostolica navis fluctibus obruta penitus mergeretur, operam dantibus: non nisi divinum debeat existimari miraculum, si ipsa tot tantisque jactata procellis, contusa fluctibus, ventis impulsa, atque illisa sæpe obviis quibusque scopulis, detrusaque crebro violenter in syrtes, potuerit aliquo modo tot malis esse superstes. Ut plane quam apertissimo fuerit demonstratum experimento, non humano tantum eam gubernari regimine, sed certe divinis regi præsidiis, fulciri subsidiis, supernaque omnino incolumem conservari potentia. Ut iis, qui ipsa inter tanta discrimina vecti, cum seipsos incolumes ad portum insperatum pertigisse cognoverint, sit illud pro dulci celeusmate canendum[1]: Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel; nisi quia Dominus erat in nobis: et quæ sequuntur, ex Davidis canticis usurpatum; cum videlicet tandem senserint, Christum ipsum navis gubernaculum tenuisse, Petrum adstitisse, institisseque Apostolos cæteros remis, ipsosque angelos naviter ministrasse. Tu igitur, qui in eadem es navi, ista sedulo meditare; et mirabiles[2] elationes maris videns, pariter intellige mirabilem in altis Dominum. Sed jam ad sequentis sæculi enavigandas syrtes, auspice Christo, vela solvamus.

[1] 1. Cor. IV. — [2] Luitp. l. I. c. 10.

[1] Psal. CXXIII. — [2] Psal. XCI.

Anno periodi Græco-Romanæ 6392. — Anno Æræ Hispan. 937. — Anno Hegiræ 286, inchoato die 17 Januar, Fer. 4. — Jesu Christi 899. — Joannis IX papæ 2. — Leonis Sapientis imp. 14.

1. *Moritur Arnulphus imp.* — Ad num. 1. Arnulphus, qui a Formoso papa imperator coronatus fuerit, a familiaribus veneno appetitus est, et hoc anno *III kalendas Decembris* migravit a sæculo, inquit Regino, qui addit, eum *in Odingis* honorifice sepultum fuisse. Annalistæ tamen Fuldensis continuator Freherianus, qui mortem ejus in annum sequentem perperam differt, scribit eum Ratisponæ diem ultimum clausisse, et *in domo Emmerammi martyris Christi* a suis sepultum; quod verius existimo; quia Mabillonius in Itinere Germanico pagina 56, refert in sancti Emmerammi Ecclesia

jacere *Arnulphum imp.* ad latus Epistolæ, et Arnulphus comes lib. 5 de sancto Emmerammo cap. 5, prodit, ejus funus divi Emmerammi monasterio illatum esse, cujus se meritis et eximio patrocinio semper commendavit, atque in rebus dubiis præsentem opem sensit. Ejus pietatem et insignem liberalitatem plures Germaniæ Ecclesiæ ab ipso locupletatæ testantur. Si quid in sacrum ordinem secus admissum, aut templa in profanos usus versa, quod Luitprandus, cujus verba Baronius recitat, asserit, vitio temporum, continuis Italiæ tumultibus et militari licentiæ imputandum videtur. Arnulpho *Ludovicus* filius ante septennium natus successit, quem proceres anno sequenti coactis comitiis regem Germaniæ salutarunt, et Reipublicæ gubernandæ summos viros admovere, ut videre est apud Reginonem, Hermannum Contractum et Ottonem Frisingensem lib. 6, cap. 14. Aliqui scribunt, *Arnulphum* tam regnum Germaniæ, quam Remanum imperium in filium Ludovicum transmisisse, sed ea in re audiendi non sunt, ut ex dictis sequitur.

2. *Miser status Germaniæ post ejus obitum.* — Post Arnulphi imp. obitum et successoris ejus ætate multæ toto imperio enatæ turbæ, clades et miseriæ, maxime postquam Hungari Italiam factionibus et intestinis dissidiis divisam impune populati, Bavariam quoque victores aggressi, inaudita crudelitate, cæde, ferro, flamma, cuncta permiscuere, interfectorum sanguinem sibi invicem propinantes. Has dissensiones et bella, regnique Germanici orbitatem et corruptelam morum eleganti Epistola ad Dadonem episcopum deplorat Salomon episcopus Constantiensis hujus nominis III :

Non mirere, pater, si conflictamur acerbis
Litibus et pugnis, si motus ferveat orbis ;
Sed mage mira putes quod non sint funditus omnes
Et tribus, et populi funesto marte perempti.
Ah, cum non habeant, qui *Fac*, vel *Desine* dicat.

Postea

Plura quid his dicam? Desunt ubicumque regentes :
Disciplina cadit : huic et contraria surgit ;
Absque timore quidem nihil esse loquuntur honorem.

Mox de Ludovici pueritia ad resistendum impare, animoque hostibus adaucto.

Infantilis adhuc perfugens nomine regis
Ætas, nec pugnæ est habilis, nec legibus apta,
Cui Deus indulget regnis, sceptroque potiri,
Sed teneruni corpus, seræque ad fortia vires
Despectum propriis generant, atque hostibus aurum.

Postremo se ipse quoque consolatur petitis ex sacra Historia exemplis, et posse etiam Rempublicam constare, rege adolescente, si faveat supremum numen, Josiam pro argumento ponit, adjungit Samuelem, et Danielem. Ita Salomon episcopus illustri virtute et eruditionis laude præcellens, seipsum et alios ad spes meliores exsuscitans. Extant varia ejus poemata apud Canisium Antiq. Lect. tom. I, et in Biblioth. Patrum tom. XVI.

3. *Wido imp. ante sexcennium demortuus.* — Ad num. 2. Baronius *Widonis* imperatoris mortem in hunc annum distulit, sed eum anno DCCCXCIV vivere desiisse, ibidem demonstravimus, quod etiam mors *Lamberti* imp. ejus filii ac successoris, quæ anno superiori contigit, extra omnem controversiam ponit. Laudat Baronius Luitprandum lib. 1, cap. 10, sed præterquam quod *Luitprandus* utramque Italicam expeditionem Arnulphi in unam confundit, perperam etiam mortem ejus in annum quo posterior accidit, Christi sc. DCCCXCVI, confert, de iis, quæ sub hujus sæculi finem gesta sunt, male edoctus.

4. *Prima profectio Italica Ludovici Provinciæ regis.* — Hoc anno, uti narrat Sigonius lib. 6 de Regn. Italiæ, *Ludovico* Provinciæ rege in Italiam cum magno exercitu transgresso, *Berengarius* cum multo majore occurrit, atque illum ita circumvenit, ut copiam evadendi omnem ademerit. Qua difficultate oppressus *Ludovicus*, missis nuntiis, *Berengarium* Italiæ regem, ut se incolumem redire permitteret, obsecravit, seque, si id faceret, nullis unquam imposterum conditionibus Italiam repetiturum esse, jurejurando asseruit. Quo accepto *Berengarius*, mitis sincerique ingenii vir ipsum haud gravate dimisit. Fusius rem narrat Luitprandus lib. 2, cap. 10, qui addit, *Ludovicum* hortatu præcipue Adelberti Eporegiæ civitatis marchionis, cui et idem Berengarius filiam suam conjugio copulaverat, in Italiam venisse. Verum subjungit Luitprandus : «Fecerat sibi Berengarius plurimis collatis muneribus Adelbertum Tuscorum præpotentissimum marchionem valde fidelem, atque ideo Ludovicus tam facile est expulsus ».

5. *Hoc anno suscepta.* — Hæc autem præsenti anno peracta esse, testatur poeta anonymus in Carmine panegyrico *de Laudibus Berengarii Aug.*, qui postquam lib. 3 scripsit, Lambertum tertia æstate in venatione interfectum esse, librum quartum his versibus exorditur :

Quarta igitur Latio vix dum deferbuit æstas,
Hac ratione iterum solito sublata veneno
Bellua, Tyrrhenis fundens fera sibila ab oris
Sollicitat Rhodani gentem, etc.
Hic dudum Ausonium cupidus regnasse per arvum :
Sed vetuit fortuna, etc.

Anno post *Lamberti* Aug. mortem nondum expleto, *vix dum defervescente quarta æstate,* a tertia nempe, qua absoluta *Lambertus* mortuus est, *Ludovicus* vocatus ab Adelberto marchione Tuscorum, qui a Græcis *Tyrrheni* vocabantur, in Italiam venit cum accolis fluminis Rhodani seu Provincialibus. Porro sicut poeta utramque *Arnulphi* profectionem Italicam; ita et utramque Ludovici Provinciæ regis in unam confundit, et nonnisi de posteriori, de qua nos anno sequenti, quo ea suscepta, verba

facit, ut legenti manifestum fiet. Quare eum *Arnulpho* et *Ludovico,* quod Hadrianus Valesius putavit, coætaneum fuisse vix mihi persuadere possum, cum ita graviter lapsus sit.

6. *Argrinus in episcopatum Lingonensem a Joanne IX restitutus.* — Clerus et populus Lingonensis Ecclesiæ questi sunt apud *Joannem IX* Ecclesiam suam omni pastorali solatio destitutam esse, « ex quo Argrinus venerabilis episcopus, ab ipsa per subreptionem quorumdam recessit Ecclesia », licet omnes eum concorditer elegissent, nullumque post ipsum alium sponte recepissent episcopum. Quare Joannes IX litteris *in mense Maio, Indict.* II datis, et tom. IX Concil. recitatis, Argrinum eis canonice restituit, « non sententiam, inquit, prædecessoris nostri Stephani papæ reprehendentes, sed utilitatis ac necessitatis causa, canonice in melius commutantes ». Aliis litteris *V id. Maii, Ind.* II datis et ibidem relatis idem Pontifex Carolum Simplicem Francorum regem hortatur, ut *Argrini* Lingonensis episcopi restitutioni faveat. In Chronico S. Benigni valde laudatur *Argrinus,* diciturque plurima contulisse in monasterium S. Benigni, et relicto episcopatus honore biennio ante mortem suam in eodem monachum induisse. Depositio ejus in cathedrali Lingonensi agitur IX kal. Junii.

STEPHANI VII ANNUS 4. — CHRISTI 900.

1. *Admonitio de sæculo sequenti circa statum Ecclesiæ.* — En incipit annus Redemptoris nongentesimus, tertia Indictione notatus, quo et novum inchoatur sæculum, quod sui asperitate ac boni sterilitate ferreum, malique exundantis deformitate plumbeum, atque inopia scriptorum appellari consuevit obscurum. In cujus limine constituti, ob ea, quæ pro foribus adeo flagitiosa nuper contigit adspexisse, antequam progrediamur ulterius, hic lectorem monendo, præfari aliquid necessarium duximus, ne quid scandali pusillus animo patiatur, si quando videre contigerit [1] abominationem desolationis in templo, sed magis miretur, et cognoscat in ejus custodia divinam invigilare potentiam, cum non ut olim, abominationem tantam secuta mox fuerit desolatio templi; intelligatque solidioribus illo niti hoc fundamentis, nempe promissionibus Christi, firmioribus terra cæloque, ut ipse testatus est, dicens [2] : « Cælum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt ». Opus namque Dei cum sit, idipsum verbo suo, quo firmati sunt cæli, tunc statuit esse perpetuum, cum collocans fundamentum super seipsum firmam petram, petræ petram insolubili compagine jungens dixit [3] : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam ». Ut sicut primam, hanc superpositam esse contingat immobilem, atque desuper structam Ecclesiam esse perennem, nec posse destrui, ut opus Salomonis, peccatis hominum, ædificium Dei [1] : ecce enim, ut ait, plus quam Salomon hic.

2. Procul autem et longius abest, ut sicut hominum sint opera Dei (quod superius attigimus) : siquidem illa quantumlibet ortu pulchra, progressu florida, simulque fortia videantur : ubi autem culpa illis infelix inhæserit, contingat ipsa ut ariete firmissimo quati, dissolvi in terramque prosterni, ut nunquam fuerit adeo bene stabilitum imperium, firmatum regnum, atque optimis legibus instituta Respublica, quæ non corruerint, ubi in illis superabundavit iniquitas. Cujus rei certum ex divinis oraculis exhibetur exemplum in typico simulacro [2] Nabuchodonosor regi per visum ostenso, quod aureo capite fulgens, in metalla viliora declinans, ubi tandem postrema desierunt in lutum, lapidis percussione fuit Deo ultore confractum. Quod autem est opus Dei, ipsum mysticum corpus Ecclesiæ, sub uno capite Deo coagmentatum et connexum compaginatione fidelium, ita verbo Domini, virtute Spiritus sancti consolidatum existit, ut non possit culpis hominum destrui, etiam-

[1] Dan. IX. — [2] Matth. XXIV. — [3] Matth. XVI.

[1] Matth. XII. — [2] Dan. II.

si aliqua cohærentia ipsi membra reddita terrea, exundantia peccatorum in lutum resoluta, defluxerint, sed eadem permaneat semper integra, vivens semper Ecclesia, uti altera arca Noe [1] super fluctus omnes illæsa. Id quidem cum sæpe superius multis exemplis demonstrari contigerit, hoc tamen sæculo frequentioribus, sicut et evidentioribus declaratur experimentis, cum in immensum scelerum excrescente diluvio, eo penitus obrui videri potuisset, omni pæne destituta remigio navicula Petri, quæ universæ typum gerit Ecclesiæ, nisi custodita fuisset summa potentia promissionis Christi, qua dixit [2] : « Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam ».

3. *Libertas adempta Romanæ Ecclesiæ exitu nimis infausto.* — Certe quidem in nullo unquam graviori visa est versari discrimine, nec manifestiori pereundi penitus constituta periculo, quam cum ingruentibus sæculo isto est jactata procellis: nam cuncta, quæ olim passa est sub Gentilibus imperatoribus, vel quæ ab hæreticis sive schismaticis, aliisve quibuscumque persecutoribus, horum comparatione sunt æstimanda lusus quodammodo puerorum, imo referenda in lucrum, et computanda in certum emolumentum, cum ex illis ipsa Ecclesia effecta sit pulchrior, aucta amplior, atque reddita gloriosior, dum egregium semper revexerit de impietate prostrata triumphum. At quænam mala ista, dices, et unde tanta omnium acerbissima tempestas exorta? Est plane, ut vix aliquis credat, imo, nec vix quidem sit crediturus, nisi suis inspiciat ipse oculis, manibusque contrectet, quam indigna, quamque turpia atque deformia, exsecranda insuper et abominanda sit coacta pati sacrosancta Apostolica Sedes, in cujus cardine universa Ecclesia Catholica vertitur, cum principes sæculi hujus quantumlibet Christiani, hac tamen ex parte dicendi tyranni sævissimi, arrogaverunt sibi tyrannice electionem Romanorum Pontificum. Quot tunc ab eis, proh pudor! proh dolor! in eamdem Sedem, angelis reverendam, visu horrenda intrusa sunt monstra? Quot ex eis oborta sunt mala, consummatæ tragœdiæ? Quibus tunc ipsam sine macula et sine ruga contigit aspergi sordibus, putoribus infici, inquinari spurcitiis, ex hisque perpetua infamia denigrari ?

4. Quæ cuncta considerans quisque sapiens plane horrescens, in hanc prorsus sententiam mecum ibit : nihil penitus Ecclesiæ Romanæ contingere posse funestius, tetrius nihil atque lugubrius, quam si principes sæculares in Romanorum Pontificum electionem manus immittant. Atque jure existimabit horum pessimos suasores hostes esse ejusdem Romanæ Ecclesiæ infensissimos ; procos, inquam, illos impudentissimos et procacissimos (quos nunquam Deus esse permittat, nec fieri voti compotes), nefarios dico illos summæ dignitatis sicut avidissimos ita et audacissimos competitores, qui turpis assentationis lenocinio, ut ad Petri cathedram sibi parent accessum, ad subjiciendam ipsam iisdem principibus sæcularibus dantes manus iisdem, ut servi dominis famulantur, atque indigne nimis et turpiter assentantur.

5. Qui vero eidem sanctæ Sedi bene cupiunt, atque consultum volunt impertitæ ipsi per Petrum a Christo divinitus libertati, et zelo exæstuant paternarum legum : cum quid hujusmodi fieri viderint (quod nunquam videri contingat) magno animi vigore et fortitudine semper ex adverso consurgant, omnique conatu resistere obsistereque sacerdotali constantia non formident : robustoque et obfirmato pectore objiciant se pro muro domui [1] Israel, atque etiam, si opus sit, lucroso vitæ dispendio veloces occurrant, ne castissima atque sanctissima mater nostra, princeps omnium Ecclesiarum, ipsa Romana Ecclesia prostituatur principibus sæcularibus pro ipsorum arbitrio abutenda; sed Christi sanguine partam, defensamque sanguine, sanguine pariter sibi statuant conservandam semper illæsam auream ejusdem Ecclesiæ libertatem. Hæc licet obiter dicta, perpetuo tamen maneant, uti in ærea fusum columna de incolumitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ adversus infestiores hostes jugiter conservanda, semper loquens, imo clamans indelebile monumentum posteris profuturum. Jam vero, his occasione sæculi calamitosi monitionibus opportune præmissis, quæ nobis occurrunt in agro sterili, spicas tenues colligamus.

6. *Post Stephani infamem interitum status infelix Romanæ Ecclesiæ.* — Hoc anno Stephanus Apostolicæ Sedis invasor et ipse pulsus, detruditur in carcerem, ubi pariter strangulatur. Ista quidem ex ejus sepulcri Epitaphio nota fiunt, quæ temporis obscuritate a nullo scriptore invenimus enarrata. Petrus Manlius, qui sub Alexandro tertio vixit, collegit S. Vaticanæ Basilicæ vetera monumenta in libellum unum, quem imperitia scriptorum admodum depravatum, plurium exemplarium adhibita diligenti collatione, quantum licuit, emendavimus : in eo autem inter alia invenimus ejusmodi Epitaphium a Sergio Christophori successore, ipsoque pariter Sedis Apostolicæ invasore, post annos decem ita descriptum :

Hoc Stephani papæ clauduntur membra locello :
  Sextus (VII) dictus erat ordine quippe Patrum.
Hic primum repulit Formosi spurca superbi
  Culmina qui iuvasit Sedis Apostolicæ.
Concilium instituit, præsedit pastor et ipsi
  Leges satis fessis jure dedit famulis.
Cumque pater multum certaret dogmate sancto,
  Captus, et a Sede pulsus, ad ima fuit.
Carceris interea vinclis constrictus, et uno
  Strangulatus nerbo (nervo), exuit et hominem.
Post decimumque regens Sedem cum transtulit annum
  Sergius huc papa, funera sacra colens.

Ita quidem passus facinorosus homo, quique ut

[1] Gen. VII. VIII. — [2] Matth. XVI.

[1] Ezech. XIII.

fur et latro ingressus est in ovile ovium, laqueo vitam adeo infami exitu, vindice Deo, clausit.

7. Ita quidem omnia Romæ tam sacra, quam profana factionibus miscebantur, ut penes illam partem esset promotio ad Apostolicam Sedem Romani Pontificis, quæ potentior appareret, ut modo Romanorum proceres, modo Etruriæ princeps intruderet sæculari potentia quem vellet, et dejiceret quem posset Romanum Pontificem a contraria factione promotum. Quæ toto hoc ferme sæculo sunt actitata, quousque Germaniæ imperatores Ottones medii intercessere utrique parti contrarii, arrogantes licet et ipsi sibi pariter papæ electionem atque electi dejectionem.

8. Inter hæc autem prævalente in Urbe Romanorum factione adversus Adelbertum Tusciæ marchionem, sublato de medio (ut audistis) Stephano dicto papa sexto, creaverunt quemdam nomine Romanum, patria Galesianum, natum patre Constantino, quem tradunt vixisse tantum menses quatuor et dies viginti, quonam mense vel die, ex antiquis haud facile potest accipi monumentis.

9. Quod autem ad tempus Sedis Stephani, usque ad postrema tempora anni hujus pervenisse, ex Diplomate privilegii concessi monasterio S. Vincentii ad Fontes Vulturni possumus intelligere, quod datum habetur mense Septembri, jam inchoata Indictione quarta; hæc enim in ejus fine leguntur : « Scriptum per manum Andreæ scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ mense Septembri, Indictione quarta. Datum per manum Stephani primicerii anno Pontificatus domini Stephani sexti (VII), quinto ».

10. *Per Balduinum impie nex illata Fulconi episcopo, cujus digna opera recensentur.* — Eodem anno laudatissimus ille, de quo sæpe superius, archiepiscopus Rhemensis Ecclesiæ Fulco, columen Francorum Ecclesiæ, jussu impii Balduini Flandriæ comitis interficitur; quod ipsum invadentem res Ecclesiarum privatis litteris atque synodalibus monuerat, atque arguerat sacerdotali libertate pariter et charitate, cujus rei causa potissimum sibi eum reddidit perinfensum. Hic ille est Balduinus, qui Caroli Calvi regis filiam Judith viduam sibi rapuit in uxorem, de quo plura superius sub Nicolao Romano Pontifice. Propinquior autem illatæ necis illa causa præcessit, quod abbatia sancti Vedasti, quam invaserat et possidebat, per regem ab ipso vindicata fuerat; cujus rei gratia sub pacis involucro hostilem occultans animum, idem Balduinus ipsum crudeliter per suos satellites necandum curavit. Quomodo autem hoc se habuerit, a Frodoardo sic accipe [1] :

11. « Cujus, inquit, anxietatis, abbatiæ causa sublatæ, dolore succensus tam Balduinus, quam omnes cives comitatus, dum quærunt qualiter se ulcisci possint », amicitiam cum eodem præsule sancire se fingunt, quærentes ultionis locum, explorantesque quando e metatu suo ad regis collegium, stipatoribus vallatus proficisci soleret. Quadam die dum paucis admodum comitatus regis peteret alloquium : eum in via duce quodam Winsmaro aggredientes intercipiunt : et primum quidem quasi de amicitia et de recuperatione Balduini affantur; demum vero improvisum lanceis impetunt, prosternunt et perimunt. Quidam vero suorum sese ob nimium ejus amorem super ipsum prosternentes, pariter cum eo transfixi et interempti sunt. Cæteri, qui superfuere, iis qui ad hospitalia remanserant, hoc maximi doloris sui nuntium portant. Qui rei novitate perculsi, armisque muniti, percussores episcopi conantur ultione adoriri. Quibus minime repertis, exanimes immensis ejulantes plangoribus corpus levant, et secum ingenti suorum omnium luctu, Rhemensem ad urbem deferunt. Ubi tamen lotum corpus ejus et dignis exsequiis honoratum, decenti est sepulturæ mandatum ; cujus antistitis hoc habetur Epitaphium :

12. S. FULCONIS.

Hoc tumulo magni Fulconis membra teguntur
  Rhemorum sedis præsulis egregii.
Germine nobilium quem Francia protulit ortum,
  Aulaque de scholis sumpsit et excoluit.
Hunc Deus assumptum statuit virtute probatum
  Ecclesiæ speculum, pontificemque pium.
Septenos denosque simul qui præfuit annos,
  Tres menses, denos insuper atque dies.
Auxit episcopium, superaddens plurima rerum,
  Urbis et istius mœnia restituit.
Orbis honor, patriæ tutor, pietatis amator,
  Pro studio pacis confoditur jaculis.
Septenum denumque diem jam mensis agebat
  Junius, et dira morte peremptus obit.
Cui Matris Domini, pariter quoque præsulis almi
  Remigii pietas obtineat requiem.
Amen.

13. At quæ dira secuta sit ultio viri sanctissimi interfectorem ipsum ducem, idem qui supra Frodoardus ita mox subjicit : « Denique Winsmarus ejus interemptor ab episcopis regni Francorum est cum suis complicibus excommunicatus et anathematizatus; insuper insanabili a Deo percussus ulcere, ita ut putrescentibus carnibus, et exundante sanie, vivus devoraretur a vermibus. Et dum propter immensitatem fœtoris nullus ad eum accedere posset, miserrimam vitam miserabili decessu finivit ». Hæc de ultione divina in sacrilegum ducem Frodoardus, qui ubi et Epistolas ab ipso ad diversos scriptas enumeravit, earumdemque argumenta perstrinxit, quibus res ab eo præclare gestæ facile innotescunt; subjicit ejusmodi narrationem de Ecclesia Rhemensi ab ipso mirifice illustrata, et inter alia de reductione corporis S. Remigii : « Venerabile quoque beatissimi Remigii corpus ab Orbacensi monasterio ad urbem Rhemensem revocavit. In qua relatione multa et magna sunt ostensa miracula, superius a nobis partim declarata. Eo tempore Northmannis Francorum terras infestantibus, et diversa loca depopulantibus, hic pontifex plures tam sacerdotes, quam cæteros clericos et

[1] Frod. l. III, c. 9.

monachos ad se undecumque confluentes benigne suscepit, et paterne fovit : inter quos etiam monachos sancti Dionysii cum ipsius martyris pretioso corpore, aliorumque sanctorum pignoribus recepit et aluit ; corpus etiam beati Callisti, concessa sibi vel Ecclesiæ Rhemensi abbatia ejusdem sancti, Rhemos deduci fecit, et post altare sanctæ Mariæ venerabiliter collocavit. Juxta illud pignora beati Nicasii et sanctæ sororis ejus Eutropiæ ab Ecclesia tituli sancti Agricolæ honorifice delata constituit, etc. » Subjicit de aliis sanctorum corporibus in eamdem Rhemensem Ecclesiam per eum translatis. De scholis vero ab eo institutis subjicit ista : « Vocato Remigio Antisiodorensi magistro, liberalium artium studiis adolescentes clericos exerceri fecit ; ipseque cum eis lectioni ac meditationi sapientiæ operam dedit : sed et Hucbaldum sancti Amandi monachum, virumque disciplinis sophicis nobiliter eruditum accersivit, Ecclesiamque Rhemensem præclaris illustravit doctrinis ». Huic autem tanto pastori, idem auctor tradit subrogatum hoc eodem anno Heriveum, sive Herveum dictum, virum pariter ab eodem satis laudatum, de quo inferius suis locis dicendum erit.

14. *Encœnia Compostellana.* — Hoc item anno Ecclesiæ Compostellanæ ab Adefonso Magno erectæ encænia sunt celebrata, quæ licet in aliud tempus facta referant alii ; ex diplomate tamen hoc anno contigisse, exploratum reddit [1] Ambrosius Morales, cujus nota temporis ita in fine descripta habetur : « Facta donationis Charta, anno trigesimo quarto regni religiosi principis Adefonsi, præsentibus episcopis et comitibus in medio Ecclesiæ Dei, die Dedicationis templi XI nonas Maii, Æra noviescentena trigesima octava ». Est hic ipse annus Redemptoris nongentesimus. Porro rei gestæ historia describitur a Sampyro antiquo chronographo, qui inter alia cum et altaria consecrata ab episcopis narrat, eos non esse ausos tangere altare, quo venerandæ reliquiæ sancti Jacobi continebantur, quod consecratum jam antiquitus esse putarent, affirmat. Quomodo autem post hæc, undecim elapsis mensibus, ex concessione ejusdem Joannis octavi, ut superius dictum est, congregatum est Concilium Ovetense : suo loco anno sequenti dicetur.

15. *De imperio certatur in Italia.* — Eodem anno, de imperio in Italia acerrime certatum est : defunctis enim anno superiori duobus imperatoribus Arnulpho atque Widone sibi invicem adversantibus, rursum eadem ex causa ruunt in arma Berengarius dux Forojuliensis, atque Ludovicus Bosonis filius. De his agens Luitprandus, hæc in primis habet de Berengarii conatu : « Widonis obitum Berengarius ut audivit, venit festinus Papiam, regnumque potenter obtinuit ». Et alibi : « Inter Ludovicum et Berengarium in Italia plurimæ congressiones fiunt. Novissime Ludovicus Berengarium fugat, Romam ingreditur, ubi a summo Pontifice coronatus, imperator appellatur. Hæc ipse de imperio Ludovici, qui eo potitus est (ut ait) usque ad annum Domini nongentesimum quartum, quo ab eodem Berengario imperio captus, oculisque privatus est, ut suo loco dicetur.

[1] Ambr. Mor. Chron. Hispan. l. xv. c. 20.

Anno periodi Græco-Romanæ 6393.— Anno Æræ Hispan. 938.— Anno Hegiræ 287, inchoato die 7 Januarii, Fer. 2.— Anno Hegiræ 288, inchoato die 26 Decemb., Fer. 6. — Jesu Christi 900.— Benedicti IV papæ 1.— Ludovici III imp. 1. Leonis Sapientis imp. 15.

1. *Sæculum decimum variis vitiis infectum fuit.* — A num. 1 ad 6. Decimum Ecclesiæ sæculum infelix dicitur, quod magna ejus barbaries fuerit, quodque bona Ecclesiastica, episcopatus, cæteraque beneficia passim invaderentur, ac a laicis et uxoratis sæpe possiderentur. Præterea, ut docet Hugo Autisiodorensis in Chronico Roberto Autisiodorensi ejus continuatori perperam attributo, « valde hoc tempore monasticæ religionis fervor in plerisque Galliarum locis tepuerat, et rarus in aliquo monastico habitu induto mundi contemptus inveniebatur. Abbatiæ siquidem antiquiores, quæ in urbibus Franciæ seu castris nobilioribus fuerant editæ, a religiosioris propositi tramite adeo exorbitaverant, ut pæne omnes qui in eis divinis videbantur mancipati obsequiis, curis carnis ac suæ voluntatis studio et intentioni addicti essent. Unde non immerito rariores hoc tempore spiritales viri fuerunt, ut vix vel unus magnæ famæ, aut sanctitatis immensæ his diebus extitisse referatur, qui poni posset in lucem Gentium, ut salus esset his, qui in extremis vitiorum finibus morabantur. Nam præter dominum Odonem religiosissimum abbatem, qui hoc tempore floruit, cu-

jusque sanctitas et religio non mediocris fuisse certissime comprobatur, vix aliquis enituit, qui fraternæ correptionis ardore repleretur ». In Cathedra S. Petri sederunt aliqui Pontifices corruptissimis moribus imbuti, qui a virtute majorum omnino defecerant; et denique Baronius tam hic, quam anno DCDXII, num. 8 et seqq. narrat, quæ tunc facies esset sanctæ Ecclesiæ Romanæ ac quam fœdissima, cum Romæ dominarentur potentissimæ æque ac sordidissimæ meretrices, quarum arbitrio mutabantur sedes et dabantur episcopatus; et Bellarminus lib. 4 de Rom. Pontif. cap. 12, nullum sæculo decimo *indoctius* aut *infelicius* extitisse litteris mandavit.

2. *Novatores male ex iis inferunt prava in eo dogmata exorta esse.* — Nostri temporis novatores eorumdem Romanorum Pontificum exemplis abutuntur ad impugnandam Ecclesiæ incorruptam veritatem et unitatem. At, ut ait Mabillonius in Præfatione ad Sæculum V Benedictinum § 1, n. 9, qualescumque fuerint Pontifices illi, « quibus objiciunt pro sua dissensione, quod volunt (verba sunt Augustini lib. de unico Bapt. cap. 16) nihil præjudicat Ecclesiæ Catholicæ toto terrarum orbe diffusæ. Nullo modo eorum innocentia coronamur: nullo modo eorum iniquitate damnamur ». Ita nobis loqui licet in causa Novatorum, sicut ille in causa Donatistarum loquebatur. Manet semper eadem Ecclesiæ veritas, manet semper eadem unitas. « Quisquis ab hac unitate vento superbiæ, tanquam sola palea, separatur; areæ Dominicæ propter commixtam paleam quid calumniatur ? » Subjicit Augustinus. Paucos quidem scriptores hoc sæculum habuit, sed subsequentibus doctrina non cessit, cum litteræ etiam ab imperatoribus et regibus cultæ fuerint. Neque sæculum inscitiæ aut ignorantiæ vocari potest, nisi ob scriptorum paucitatem, si ejus cum præcedentibus aut subsequentibus comparatio fiat; complures enim in eo floruisse, longe hodie notius, quam Bellarmini ætate, ut Catalogos scriptorum Ecclesiasticorum percurrentibus planum fit. Claruere etiam insigni sanctitate multi episcopi et abbates, monachi et sanctimoniales, ac viri et mulieres cujuscumque generis ac conditionis, ut ex iis, quæ passim referemus, perspicuum erit. Hic fons erroris Novatorum.

3. *Refelluntur* — Historici vitia magis generalia, quibusve plerique infecti, iis loquendi formulis exprimunt, quæ neminem excludere videantur, ut vel ex Malmesburiensi lib. 4 de Reg. cap. 2 intelligitur. Ibi enim loquens de Claromontano Concilio sub finem sæculi undecimi celebrato, ut significet magnam illius sæculi corruptionem, ait : « Symonicus (legendum, Simoniacus) anguis ita lubricum caput erexerat, ita venenato fotu mortiferi germinis ova vaporaverat, ut totus orbis lethali sibilo infectus Ecclesiasticos honores corrumperet. Tunc enim non dicam episcopi ad Ecclesias, sed nec quilibet ad quoscumque ordines, nisi per pecunias aspirabat ». Et tamen sæculum illud in finem vergens exornarunt viri zelo Apostolico præstantes, summi Pontifices, episcopi, clerici, abbates et monachi, imo et laici, ut expeditio Jerosolymitana tunc suscepta indubitatum testimonium præbet. Mera itaque impostura est, quod Heterodoxi fingunt, inimicum sc. hostem sæculo decimo, dum vitiorum somno Ecclesiæ pastores oppressi essent, et omnia tenebris plena, zizania superseminasse, quæ puram ac genuinam fidei sementem suffocarint, ac transsubstantiationis et realis Christi in Eucharistia præsentiæ dogma, aliaque quædam, in locum antiquæ et primigeniæ fidei Christianæ puritatis induxerint, lateque propagarint ; cum e contra in illo sæculo tam pauca circa fidem errata exorta fuerint; et tot populi ad Christi fidem conversi, ut illud felicissimum fuisse dici possit. Normanni, Moscovitæ, Suevi, Poloni, Sclavi ac Hungari Christiani effecti, varii episcopatus erecti, plura monasteria condita, pluresque Ecclesiæ large dotatæ; quæ omnia ex infra dicendis manifeste constabunt.

4. *Obitus Stephani PP. VI.* — A num. 6 ad 10. Initium et finem Pontificatus *Stephani VI*, vulgo *VII*, et *Romani* ejus successoris suis annis reddidimus, et Baronii rationibus satisfecimus, ideoque legenda, quæ de utroque Pontifice anno DCCCXCVI et seq. in medium attulimus.

5. *Fulco archiepisc. Rhemensis occiditur.* — A num. 10 ad 14. Mortem *Fulconis* Rhemensis archipræsulis, viri per hæc tempora celeberrimi, refert Baronius ex Flodoardo lib. 3, cap. 9. Duchesnius vero tom. II, pag. 585, excommunicationem « hominum Balduini comitis Flandriæ, propter occisionem Fulconis Rhemensis archiepiscopi ab illis perpetratam », quam ex veteri Ms. Codice eruit, ex qua tempus mortis Joannis papæ IX, magnis huc usque tenebris sepultum, certo mox eruam. « Anno CM Dominicæ Incarnationis pridie nonas Jul. (qui dies hoc anno in Dominicam incidit) primo scilicet die quando ordinatus est Heriveus in archiepiscopatu Rhemensi episcopus, lecta est excommunicatio hæc, quæ sequitur in Ecclesia sanctæ Mariæ Rhemis, præsentibus episcopis infrascriptis. Heriveus nomine, non merito Rhemorum archiepiscopus, ac plebis Dei famulus: Wido Rothomagensium archiepiscopus, etc. Notum sit omnibus ubique sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus tam clericis quam laicis, quod nos et commissa nobis omnis Ecclesia nimia perturbatur tristitia, pro inaudita re post persecutionem temporis Apostolorum, eorumque successorum : de occisione nimirum patris et pastoris nostri Folconis ab impiis perpetrata, qui pro regni utilitate, et totius sanctæ Ecclesiæ statu, pro viribus die noctuque desudans, ac seipsum in defensione omnium Ecclesiarum in hoc regno consistentium muro protectionis opponens. Res enim earum a Balduino comite filio Balduini ac Judith contra omnem legem et divinam et humanam pervadebantur : ideo ab ipsius Balduini hominibus Wineemaro, Ewerardo et Ratfrido, cæterisque

eorum complicibus interfectus crudelissime occubuit. De ejus morte totius Ecclesiæ ordo atque professio merito contristatur et lamenta compassionis ex intimis cordium suspiriis emittit. Quia igitur tale scelus nostris temporibus perpetrare non timuerunt, quod antea, nisi forte a paganis, in Ecclesia non auditum, quia non est actum, in nomine Domini, et in virtute sancti Spiritus, necnon auctoritate episcopis per B. Petrum principem Apostolorum divinitus collata, ipsos a sanctæ matris Ecclesiæ gremio segregamus, ac perpetuæ maledictionis anathemate eos condemnamus, etc. »

6. *Balduinus II Flandriæ comes a Balduino I distinguendus.* —Baronius num. 10 ait, *Balduinum* Flandriæ comitem, cujus jussu Fulco peremptus, esse Balduinum illum, qui Caroli Calvi regis filiam Judith sibi rapuit in uxorem. Verum ex præfata excommunicatione constat, eum filium ejus extitisse, et *secundum* ejusdem nominis Flandriæ comitem; quod et testatur Meyerus in Annalibus Flandriæ, qui lib. 2 Balduini hujus nominis primi mortem cum anno DCCCLXXIX conjungit, eique successorem assignat *Balduinum Calvum*, tracto cognomine a Carolo Calvo imp. materno avo. Vixit Balduinus II usque ad IV nonas Januar. an. DCDXVIII, post cujus decessum filii principatum ejus partiti sunt. « Minor natu Adolphus Bononicam Tarvannicamque ditionem cum Bertiniano adiit cœnobio, reliqua omnia Arnulpho cognomine Magno cessere », inquit Meyerus.

7. *Fulco archiepisc. Rhemensis Lamberto imp. propinquus.* — Flodoardus in Fragmento de Pontif. Rom. de Formoso papa verba faciens, *Fulconem* archiepiscopum Rhemensem magnis laudibus exornat, aitque eum Lamberto imperatori carne propinquum fuisse :

Lambertum Augustum, Folconis carne propinquum,
Ut proprium se tutari solamine natum
Significans, nostri gratissima præsulis effert
Vota quibus Petri veneratur honore cathedram.

Idem Flodoardus lib. 4 Hist. cap. 1, refert, Fulconem scripsisse ad Stephanum papam V, vulgo VI, *pro Widone affine suo*, *quem idem papa in filium adoptaverat,* quod et de Lamberto alibi dicit ex ejusdem Fulconis litteris. Ex quibus Hadrianus Valesius in Notis ad librum 3 Carminis poetæ anonymi *de laudibus Berengarii Aug.* ostendit, *Widonem imp.* qui Fulconis Rhemorum archiepiscopi, nobilissimi viri Franci, et palatinis officiis sub tribus Francorum regibus assueti *affinis*, Caroli quoque Francorum regis cognomine Simplicis materno genere *propinquus* fuerit; et Lambertum Aug. Widonis filium, qui *consanguinitatis necessitudine vel propinquitate* Fulconi *devinctus* extiterit, ambos haud dubie natione Francos fuisse, ob idque regnum Francorum affectasse. Quamobrem *Gallos*, id est, Francos Gallicanos, præsertim Araris, Rhodani et Lemani lacus accolas, missu forte Rodulphi Magni Burgundiæ regis contra Berengarium semper auxiliares habuit Wido; et *patrias oras, patriamque tellurem* vocat poeta ille anonymus Galliam in Panegyrico Berengarii : ipse *Gallicus heros ; dux Gallicus* et *Gallus*, id est, dux Francicus, et Francus e Gallia, et *Rhodanicus ductor* in eodem Panegyrico appellatur.

8. *Epocha Concilii Compostellani.* — Ad num. 14. Concilii *Compostellani* epocha densis tenebris circumfusa ; illud tamen anno nongentesimo septuagesimo primo congregatum fuisse, nobis hic demonstrandum. Eo Christi anno *Borrellus* Barcinonensis comes ad limina Apostolorum Petri et Pauli profectus est cum *Hattone* episcopo Ausonensi et *Gerberto* monacho Auriliacensi, obtinuitque a Joanne papa hujus sc. nominis XIII, ut Tarraconensis provinciæ metropoliticum jus transferretur ad Ausonensem, et utraque Ecclesia uniretur. Illud discimus ex litteris ejusdem Pontificis a Didaco lib. 2 Histor. comitum Barcinonensium cap. 19 recitatis, inscriptisque *archiepiscopis atque episcopis* in Galliarum partibus constitutis. In iis enim Joannes XIII de Borrello comite ait : « Questus es nobis quemadmodum Tarraconensem archiepiscopatum, qui olim caput in illis partibus fuerat, Ausonensi Ecclesiæ subderemus, eo quod ipsa jam dicta civitas Tarraconensis a Sarracenis capta, et pastore destituta nullum recuperandi locum aut inhabitandi usque hactenus reperiri valeat », propter quam causam prædecessorum secutus auctoritatem amodo et usque in perpetuum roborat et confirmat, ut Ausonensis Ecclesia potestatem et primatum Tarraconensis Ecclesiæ habeat, « et ut omnes episcopi suffraganei ejusdem sanctæ Tarraconensis Ecclesiæ ad Ausonensem Ecclesiam confugiant », et quando aliquis ex illis ab hac luce migraverit, successor illius ab Ausonensi archiepiscopo, qui a Sede Apostolica confirmatus est, « consecretur, etc. Scriptum per manum Georgii notarii et secretarii et servitiarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Januario, Indictione quarta decima », ideoque anno nongentesimo septuagesimo primo. Antonius quidem Augustinus in archiepiscopis Tarraconensibus has litteras ad an. DCDLXXXVI, quo Joannes XV Ecclesiam Romanam regebat, et Indictio XIV in cursu etiam erat, revocavit; sed Didacus laudatus ejus hac in re errorem certo argumento confutavit.

9. *In eo Cæsarius abbas creatus archiepisc. Tarragonensis.* — Quia vero hæc innovatio facta fuit inaudito archiepiscopo Narbonensi, cujus *Hatto* suffraganeus erat, ea effectum non habuit, neque *Hatto,* neque *Fruianus* ejus successor sese unquam archiepiscopos appellarunt. Verosimile est, *Hattonem* dignitati sibi concessæ renuntiasse, ne Narbonensis metropolitani et aliorum episcoporum odium in se concitaret. Sed quidquid sit de hac conjectura, ex laudatis Joannis XIII litteris intelligimus, Concilium *Compostellanum* post mensem Januarium anni nongentesimi septuagesimi primi coactum

fuisse. Legitur enim in chartulario Ecclesiæ Ausonensis, vulgo *Viquensis*, Epistola *Cæsarii* abbatis S. Cæciliæ in Monte-Serrato ad Joannem papam data, in qua narrat, se ordinatum fuisse archiepiscopum provinciæ Tarraconensis in Synodo Compostellana, sed cum postea in provinciam profectus esset, gravem contradictionem se passum a *Petro* Barcinonensi, *Arnulfo* Gerundensi, *Hattone* Ausonensi, *Wisano* Urgellitano, et *Emerico* metropolitano sedis Narbonensis, et papam deprecatur, ut sibi adversus contumaces auxilium præstet. Neque mirum antistites hos *Cæsarium* non suscepisse; cum jam antea eodem se modo erga *Hattonem* gessissent. Porro constat, Joannem papam XIII usque ad mensem Septembrem anni DCDLXXII in vivis fuisse, eodemque Christi anno Hattoni in Ecclesiam Ausonensem successisse *Frugiferum* seu *Fruianum*. Baluzius enim in Appendice Marcæ Hispanicæ pag. 896 et seqq. recitat Acta consecrationis Ecclesiæ monasterii sancti Benedicti de Bagiis, in quorum fine habetur : « Acta sunt hæc sub Æra Christi post millesima, anno trabeationis Dominicæ DCDLXXII, Indictione XV, die nonarum tertium Decembrium, luna XXIII, anno bis novenis regnante Leuthario », seu anno XVIII Lotharii regis, qui anno DCDLIV regnare cœperat. Sed loco, *die nonarum tertium Decembrium*, legendum, *die nonarum tertium Novembrium*, in quem luna XXIII, juxta veterem cyclum IV, incidit. Huic consecrationi præsentes fuere *Petrus* Barcinonensis et *Wisanus* Urgellitanus episcopi, et consecratio a *Frugifero* episc. Ausonensi facta. Quare Antonius Augustinus loco citato litteras a Joanne papa in gratiam Hattonis datas de Joanne XV male interpretatus est; cum antequam hic papa renuntiaretur, *Hatto* supremum diem obiisset.

10. *Concilium Compostellanum anno* DCDLXXI *coactum.*— Nunc itaque certo epocha Concilii Compostellani nobis innotescit; in eo enim *Cæsarius* archiepiscopus Tarraconensis dictus, postquam *Hatto* juri suo cessit, et tamen cum aliis Catalaniæ episcopis intercessione sua prohibuit, ne *Cæsarius* ejusdem archiepiscopatus possessionem iniret. Cumque idem *Hatto* ante mensem Novembrem anni DCDLXXII e vivis excesserit, perspicuum est, Concilium istud, vel anno DCDLXXI, vel insequenti habitum. At illud ad priorem annum pertinere demonstrant ipsæmet litteræ, quibus Cossartius tom. IX Concil. aliique viri docti innixi Synodum *Compostellanam* anno nongentesimo affixere; eæ quippe litteræ aliæ non sunt, quam litteræ Cæsarii memoratæ ad Joannem papam datæ, quarum quidem numeri depravati, sed qui ex mox dictis certo emendari possunt. In iis dicitur Cæsarii ordinationem peractam *Æra* DCDXXXVIII, *III kal. Decembris*, id est, anno Christi DCD, quo forsan Cæsarius nondum in lucem prodierat. Is itaque anno DCDLXXI, die vicesima nona mensis Novembris, in Concilio Compostellano consecratus fuit archiepiscopus Tarraconensis, et librarius loco, *Æra* MIX, perperam posuit, *Æra* DCDXXXVIII, nec juvat dicere, eo Christi anno diem XXIX mensis Novembris in feriam quartam cadere, quia in Catalania et passim per ista tempora neque episcoporum ordinationes, neque Ecclesiarum consecrationes diebus dominicis semper fiebant, ut de Concilio Ovetensi loquentes jam diximus anno sc. DCCCLXXXII. Harum litterarum a *Cæsario* scriptarum exemplar ab imperito librario facile in numeris depravari potuit; cum Hispani diu cifras a decessoribus suis usurpatas ignorarint, eæque nostra tantum ætate, et tenebris erutæ fuerint, obliti, inquam, erant, hanc cifram X' denotare XL, et T pro mille ab illis adhibitam, qui ideo multarum litterarum subscriptiones, in quibus eæ reperiebantur, depravarunt. In autographo litterarum *Cæsarii* scriptum fuit, *Æra T VIIII*, id est, Æra MIX, et librarius interpretatus est, *Æra* DCDXXXVIII. Sed undecumque procedat error, jam is manifeste apparet. Joanne XIII mense Septembri anni DCDLXXII demortuo, lis illa *Hattonem* inter et *Cæsarium* exorta, non decisa relicta est, conatusque Cæsarii frustra fuit, qui tamen semetipsum Tarraconensem archiepiscopum profiteri continuavit, ut discimus ex litteris Berengarii comitis Barcinonensis anno MXXIII datis, in quibus ait, proavum suum Suniarium confirmasse abbatiam S. Cæciliæ in Monte-Serrato, « per scripturam, inquit, donationis suæ in potestate jam dicti cœnobii, in qua etiam permansit usque ad tempus Cæsarii, qui profitebatur se archiepiscopum Tarraconensem esse ». Has litteras referunt Didacus citatus cap. 13, et Baluzius in Append. Marcæ Hisp. pag. 1035.

11. *Benedicti papæ rescriptum opinioni nostræ non officit.* — Hanc difficultatem examinavit idem Baluzius lib. 2 Marcæ Hisp. pag. 404, aitque : « Difficile videtur constituere tempus, quo ista acta sunt. Nam in Epistola Cæsarii, quam oportet aut falsam esse aut interpolatam, ordinatio ejus peracta dicitur Æra DCDXXXVIII, III kalend. Decemb. quod manifeste falsum est. Nondum enim erat *archiepiscopi* nomine insignitus anno DCDLXXI exeunte, quo Benedictus VI papa privilegium ei tum abbati tantum sanctæ Cæciliæ concessit. Necessario autem oportet id contigisse anno sequenti, cum eo anno constet episcopum Ausonensem fuisse *Fruianum* Hattonis illius successorem, qui cum aliis episcopis repulerat eumdem *Cæsarium* ab administratione provinciæ ». Ita vir eruditissimus, qui postea in Appendice recitat Epistolam Benedicti papæ *Cæsario abbati venerabilis cœnobii sanctæ Cæciliæ Montis-Serrati* inscriptam, datamque *in mense Decembrio*, *die* XVI, *Indictione* XV, seu anno Christi DCDLXXI. At eo anno *Benedictus VI*, ut ex dictis liquet, nondum Pontificatum gerebat. Secundo, litteræ Cæsarii ad Joannem XIII, quas germanas et genuinas esse, in dubium revocari non debet, cum alioquin *Cæsarius* sese Tarraconensem episcopum appellare ausus non fuisset, testantur, hunc *III kal. Decemb.* archiepiscopum ordinatum, quod nonnisi

de anno DCDLXXI intelligi potest; cum in iis *Hattonis* adhuc viventis mentio sit, qui tamen anno DCDLXXII ante diem illum vitam cum morte commutarat. Tertio, non bene vir doctissimus litteras Joannis XIII ad *Hattonem*, quem *archiepiscopum Tarraconensem* sese renuntiasse significat, cum anno DCDLXX connectit; cum ex earum subscriptione pateat, eas anno subsequenti scriptas, ut mox ostendimus. In litteris itaque Cæsarii ad Joannem XIII, annus tantum Æræ Hispanicæ corruptus, eæque certo *Concilium Compostellanum* anno DCDLXXI indictum fuisse demonstrant.

12. *Illud de falsitate suspectum.* — Quoad litteras *Benedicti* papæ, incertum, an ex *Benedicto VI*, vel *Benedicto VII* adscribendæ sint; certum tamen errorem in Indictionem irrepsisse, cum nullus utriusque Pontificis annus in Indictionem XV inciderit. Quod si Indictio illa mendose, quod non raro contigit, descripta fuerit, mirum videri non debet, *Benedictum VI*, vel *VII*, *Cæsarium* archiepiscopum Tarraconensem non appellasse, quia vanus ille titulus a Pontifice datus Catalanniæ episcopos non turbare non potuisset. Verum eæ litteræ de falsitate suspectæ videntur, eoque tantum fine confictæ, ut monasterii Ripollensis abbates magis ac magis in possessione monasterii sanctæ Cæciliæ confirmarentur. Nam præter subscriptionis falsitatem rescripti stylus ab eo dissonat, quo temporum illorum Pontifices Romani utebantur; Pontifices quippe Romani neque successoribus potestatem res, prout sibi melius visum fuerit, statuendi auferre possunt, neque eosdem excommunicant; et tamen in iisdem litteris legitur : « Statuentes Apostolica censura sub divini judicii obtestatione et anathematis interdictione, ut nullus unquam nostrorum successorum Pontificum præsumat aliquam vim aut invasionem in rebus ipsius monasterii facere ». Tum de abbate monasterii S. Cæciliæ scribit : « Vel a nostra matre Ecclesia Romana, vel a quocumque voluerit episcopo per nostram auctoritatem libere ordinetur ». Non memini autem me legisse aliquem Pontificem Ecclesiam Romanam *matrem suam* appellasse, sed tantum *matrem vestram*. Denique anno MXXIII, quo *Berengarius* comes Barcinonensis partibus auditis abbatiam S. Cæciliæ monasterio Rivipullensi adjudicavit, ut videre est in ejusdem Berengarii litteris mox memoratis, monasterii S. Cæciliæ monachi nulla privilegia exhibuere adversus Rivipullenses, sed in sola possessione, in quam per vim immissi fuerant, totum suum jus fundarunt. Quod si paucos ante annos *Benedictus VI*, vel *VII*, aliquid in favorem monasterii S. Cæciliæ statuisset, hac in causa tacitum non fuisset. Quisque tamen judicio suo hac in re fruatur, dummodo certum maneat, *Concilium Compostellanum* anno DCDLXXI coactum fuisse. Baronius ejus non meminit, sed hic tantum de Dedicatione Ecclesiæ Compostellanæ hoc anno facta verba facit. Verum illud nobis prætermittendum non fuit, nec brevius tractari potuit.

13. *Ludovicus Provinciæ rex in Italiam redit.* Ad num. 15. Luitprandus lib. 2, cap. 10, postquam narravit, *Ludovicum* Provinciæ regem ex Italia recessisse, quod anno superiori accidisse diximus, subdit : « Modica temporis transcursa intercapedine, rex Berengarius nominato Adelberto (Tuscorum marchioni) gravis est visus. Cui rei Bertha conjux sua, Hugonis regis, qui nostro post tempore in Italia regnavit, mater non modico fomitem ministravit. Unde factum, ut consulto eodem Adelberto marchione, cæteri Italienses principes propter eumdem Ludovicum, ut adveniret, transmitterent. Qui cupiditate regnandi, oblitus jusjurandi venit concitus in Italiam », scilicet hoc anno. Sigonius enim lib. 6 de Regn. Ital. dicit extare Berengarii et Ludovici Diplom. hoc anno concessa : Berengarii quidem *quarto idus Martias*, et *XIII kal. Novemb. Veronæ :* Ludovici vero *pridie idus Octobris Olonnæ*, et *pridie kalend. Novembris Placentiæ;* quæ Diplomata ab episcopis Mutinensi et Regiensi obtenta. Baronius ait ex Luitprando lib. 1, cap. 10, *Berengarium*, ut audivit obitum Widonis, venisse festinum Papiam. Verum id contigit an. DCCCXCIV, qui Widonis emortualis fuit, non vero præsenti. Ait secundo Baronius, *Ludovicum* Berengario fugato Romam ingressum esse, ibique a summo Pontifice imperatorem appellatum, testari eumdem Luitprandum, cujus locum non laudat. Sed non Luitprandus, verum Regino ad annum DCCCXCVIII bellum istud uno tenore recitans, id asserit. Ludovicus tamen a Pontifice coronatus fuit, ut Regino nos docuit, ut ex ejus Diplomatis deducitur; cum Ludovicus sese imperatorem in iis non appellasset, nisi Romæ inunctus fuisset.

14. *Coronatur imperator a Benedicto IV.* — Goldastus tom. I Constitut. imperial. pag. 299, hujus Ludovici Aug. Diploma refert, quo ait, omnia privilegia a superioribus regibus Longobardiæ et imperatoribus concessa, « auctoritate nostra imperiali rata esse omnia jubemus. Dat. Papiæ kalendis Juliis anno Christi nongentesimo primo, anno imperii primo ». Quod si die prima mensis Julii insequentis Christi anni, imperii ejus annus primus adhuc in cursu erat, currenti post eumdem diem Romæ coronatus fuit. Denique hanc inaugurationem ad hunc annum pertinere, docet Chronicon Casauriense tom. V Spicilegii Dacheriani, in quo dicitur « tertius Ludovicus regni et imperii coronam accepisse DCD Dominicæ Incarnationis anno currente ». Quibus etiam verbis liquet, Baronium et *Ludovici* imperium ab anno superiori perperam auspicari, ut ibidem num. 15 videre est, et in fronte cujuslibet anni eum *Ludovicum IV*, non bene appellare, quia scilicet arbitratus est, *Ludovicum Balbum* Francorum regem, tertium hujus nominis inter imperatores connumerandum esse, qui error ejus tempore vulgaris erat; cum tamen *Ludovicus Balbus* corona regia, non vero imperiali coronatus fuerit, uti jam exposuimus. Porphyrogennetus in libro de Administr. imp. cap. 26, ait, *Ludovicum non*

coronatum tenuisse Ticinum, ac postea cum *Veronam* venisset, oculis privatum esse; sed ea in re manifestissime erravit, ut ex mox dictis sequitur. Denique *Ludovicum* post ultimum mensis Augusti diem Romæ corona imperiali exornatum fuisse, ideoque a *Benedicto IV*, non vero a *Joanne IX*, ejus decessore, ut multi in litteras misere, liquet ex dictis anno DCCCXCVIII, num. 9.

15. *Post mensem Augustum currentis anni.* — Verum non prætermittendum hic egregium Ludovici imp. hujus nominis III Diploma a Fiorentinio in Comment. *de Rebus ad Mathildem comitissam spectantibus*, lib. 3, pag. 114 recitatum, scriptumque lingua barbara a Thoma notario ejusdem imp. « Anno imperii domni Ludovici primo, mense Februario, Indict. quarta », anno scilicet sequenti. Hoc ejus initium : « Dum domnus Ludovicus sereniss. imp. Aug. a regale dignitate Romam ad summum imperialis culminis apicem per sanctiss. ac ter beatiss. summi Pontificis, et universalis PP. D. Benedicti dexteram advenisset, atque cum eo reverentiss. patre cum sanctiss. Romanis seu Italicis episcopis adque regni sui ducibus et comitibus, cæterisque principibus et judicibus, eorum nomina, etc. Et reliqui plures in palacio, quod est fundatum juxta Basilica beatiss. Petri principis Apostolorum, in Laubia magiore ipsius palacii pariter cum eodem summo Pontifice in judicio residisset ». Refertur postea judicium in decisione cujusdam causæ habitum. Quo ex Diplomate liquet primo, Ludovicum imp. non ab alio Pontifice Romano quam a Benedicto IV imperatorem dictum. Secundo, deceptos esse, qui secundam profectionem Italicam Ludovici ante annum currentem contigisse volunt; cum *Benedictus IV* anno DCD, ineunte circiter mense Augusto, Pontificatum adeptus fuerit, ideoque post mensem illum *Ludovicus* ab eo imperator dictus sit. Denique *Ludovicum* cæterorum imperatorum more Romæ supremum dominium obtinuisse, et justitiam per se aut suos missos administrasse.

16. *Refellitur opinio contraria.* — Adversus hanc nostram de anno coronationis *Ludovici III* in imperatorem, sententiam objici potest Charta ab hoc imperatore data, qua *Hugo marchio* Villamnovam a se Ecclesiæ Valentinæ ereptam restituit Remegario Valentino episcopo, et quam Jacobus Petitus in Appendice ad Pœnitentiale Theodori archiepisc. Cantuariensis pag. 577, et Chorerius lib. 10 Hist. Delphinatus, Sect. 13, recitant; hæc enim ejus subscriptio : « Signum Isaac humilis Gratianopolitanæ Ecclesiæ episcopi. Sign. Theodulphi S. Ebredunensis Ecclesiæ consecrati. Sign. Hugonis inclyti ducis et marchionis. Sign. Bosonis comitis. Sign. Adeletmi comitis. Sign. Bosonis filii ejus. Sign. Gosetmi. Teudo notarius hanc scripturam fecit, jubente Alexandro Viennensi archiepisc. anno Incarnat. Dominicæ DCDXII, Indict. XV, anno XI, regnante domno nostro Ludovico imperatore. Actum Viennæ feliciter in Dei nomine ». Si enim eo Christi anno Ludovicus imp. undecimum tantum imperii sui annum numerabat, illud ante annum DCDI non susceperat. Verum cum anno anteriori coronatum fuisse ex Chartis an. DCDII memorandis certo deducitur, et ex mox dictis omnino sequitur. Loco itaque, *anno* XI *regnante domno nostro Ludovico imp.*, legendum, *anno* XII *regnante domno nostro Ludovico imp.*, obiter observabis. *Theodulphum* prætermissum fuisse a San-Marthanis in Catalogo archiepisc. Ebredunensium. Secundo, *Hugonem* istum ducem et marchionem alium non esse, quam Hugonem, qui postea Italiæ rex fuit, et vocari marchionem ac ducem, quia tunc erat comes Provinciæ, ideoque comites Provinciæ primæ stirpis ab hoc Hugone inchoandos esse, non vero ab aliis comitibus vel fictitiis, vel qui post eum comitatui Provinciæ præfuere, ut magis infra declarabitur. Ad errorem chronologicum, qui in prædicta Charta cubat, neque Chorerius, neque Petitus, animum advertere, quia horum imperatorum Italicorum chronotaxis hactenus valde obscura fuit.

17. *Hungari in Italiam et Bajoariam irrumpunt.* — Continuator Freherianus annalistæ Fuldensis opus suum his verbis hoc anno absolvit : « Bajoarii per Boemanniam ipsis secum assumptis, regnum Marahavorum cuncti per tres hebdomadas devastantes irruperunt. Tandem cum omni prosperitate domum reversi sunt. Interim vero Avari, qui dicuntur Ungari (vides Hungaros ejusdem fuisse originis ac Avares) tota devastata Italia, ita ut occisis episcopis quamplurimis, Italici contra eos depellere molientes, in uno prœlio una die ceciderint XX millia. Ipsi namque eadem via, qua intraverunt Pannoniam, et maxima parte devastantes, regressi sunt. Missos illorum sub dolo ad Bajoarios pacem optando, regionem videlicet ad explorandum transmiserunt. Quod, proh dolor ! primum malum, et cunctis retro transactis diebus invisum damnum Bajouvarici regni contulit. Igitur ex improviso cum manu valida, maximo exercitu, ultra Anseum fluvium, regnum Bajouvaricum hostiliter invaserunt, ita ut per quinquaginta milliaria in longum et in transversum igne et gladio cuncta cædendo et devastando jam una die prostraverint. Quod comperientes ulteriores Bajouvarii dolore compulsi, e contra festinare disponunt. Sed hoc Ungari præcognoscentes, cum his quæ deprædaverunt, redierunt, unde venerunt ad sua in Pannoniam.

18. *Victoria Christianorum de Hungaris.* — « Interim vero quædam pars de exercitu illorum, de Aquilonari parte Danubii fluminis partem illam devastando prorupere. Quod ut Luitpoldo comiti compertum foret, moleste hoc patiendum ferens, contra exisse cum quibusdam primoribus Bajowariorum uno tantum Euchario Pataviensis sedis episcopo comitante, ultra Danubium eos insequendum se transposuit. Consertoque illico cum illis prœlio, nobiliter dimicatum est, sed nobilius triumphatum. Nam ut prima congressione belli tanta Dei gratia Christianis occurrit, ut MCC genti-

lium inter occisos, et qui se in Danubio merserunt, perempti inveniantur. Vix tantum unum de Christianis occisum in apparatu belli inveniunt, in cælo inde Deo gratias clamantes ferebant : qui non in multitudine hominum, sed misericordiarum suarum pietate, bene sperantes in se servasset ». Cætera desiderantur. Luitprandus lib. 2, cap. 2, narrat Hungarorum de Ludovico Germaniæ rege Arnulphi filio victoriam et capp. 4 et duobus sequentibus, quæ gesta fuerint in Italia, quando eam Hungari invasere. Baronius hoc bellum Italicum in annum DCDII differt, ut ibidem num. 16 videre est. Regino vero illud in annum DCDI rejicit. Verum Hermannus Contractus juxta editionem Pistorianam cladem Hungaricam huic anno recte affigit, et in editione Canisiana tam bellum Italicum, quam Bajoaricum cum hoc anno accurate copulat.

19. *Bajoarii conqueruntur de novis episcopatibus apud se erectis.* — Sed utramque cladem hoc anno Christianis illatam, extra omne dubium ponit Epistola *Theotmari* Salisburgensis archiepiscopi et aliorum episcoporum Bajoariæ ad Joannem IX papam data, quæ a quibusdam Joanni VIII perperam inscribitur. Legitur tom. IX Concil. pag. 498, ex eaque quo in statu res hoc anno in Italia et Bajoaria fuerint, clare perspicitur. Continuator Freherianus laudatus ad annum DCCCXLVIII ait : « Engilmarus Pataviensis episcopus obiit, in cujus locum Wihingus quidam Alamannus contra instituta patrum prius Marahunensis ab Apostolico (id est, Joanne VIII, anno DCCCLXXX Nitriensis episcopus creatus, ut eo anno diximus) destinatus episcopus, rege concedente successit. Sed non multo post a Deotmaro archiepiscopo (nempe Salisburgiensi) cæterisque suffraganeis suis, contra voluntatem regis canonicali judicio abjectus, ac Richardus ad eamdem sedem episcopus in idipsum tempus ordinatus est ». Verum loco *Richardi*, et numero præcedenti loco *Eucharii*, substituendus *Richarius*, ut appellatur in litteris Theotmari, de quibus agimus, et in aliis quarum mentionem facit Aventinus in Annal. Bojorum lib. 4. Conquerebantur itaque Bajoarii, quod Joannes IX *Wihingum* seu *Wichinum* episcopum Moravorum Nitriæ residentem in episcopatum Pataviensem translulisset, et ex uno episcopatu Pataviensi quinque fecisset, et hac occasione de statu Bajoariæ et Italiæ verba faciunt. « Venerunt, inquiunt, ut ipsi promulgaverunt, de latere vestro tres episcopi, videlicet Joannes archiepiscopus, Benedictus et Daniel episcopi in terram Schlavorum, qui Maraci (id est, Moravi) dicuntur, quæ regibus nostris, et populo nostro, nobis quoque cum habitatoribus suis subacta fuerat, tam in cultu Christianæ religionis, quam in tributo substantiæ sæcularis, quia exinde primum imbuti ». Paulo post : « Intrantes prædicti episcopi in nomine vestro, ut ipsi dixerunt, ordinaverunt in uno eodemque episcopatu unum archiepiscopum (si tamen in alterius episcopatu archiepiscopium esse potest) et tres suffraganeos ejus episcopos, absque scientia archiepiscopi, et consensu episcopi, in cujus fuerunt diœcesi ». Porro hanc irruptionem hoc anno contigisse accurate notavit Hermannus Contractus in fusiori Chronico.

20. *Verba faciunt de irruptione Hungarorum in Italiam.* — Paucis interpositis : « Antecessor vester (nempe Joannes VIII) Zventibaldo duce impetrante (qui in litteris ejusdem Joannis VIII a nobis suo loco memoratis *Sfentapulcrus* dicitur, quod invicte confirmat, Zventibaldum et Sfentopulcrum unius ejusdemque principis nomen fuisse) Wichingum consecravit episcopum, et nequaquam in illum Pataviensem episcopatum eum transmisit, sed in quamdam neophytam gentem, quam ipse dux domuit bello, et ex paganis Christianos esse patravit ». Post aliqua alia subjungunt : « Quod nos præfati Schlavi (nempe Moravi) criminabantur, cum Ungaris fidem Catholicam violasse, et per canem seu lupum, aliasque nefandissimas et ethnicas res, sacramenta, et pacem egisse, atque ut in Italiam transirent, pecuniam dedisse : si vobis coram posito, ratio inter nos agitaretur ante Deum, qui cuncta novit antequam fiant, et coram vobis, qui vicem ejus Apostolicam tenetis : eorum falsitas manifestaretur, et innocentia nostra probaretur. Quia enim Christianis nostris longe a nobis positis semper imminebant, et persecutione nimia affligebant, donavimus illi nullius pretiosæ pecuniam substantiæ, sed tantum nostra linea vestimenta, quatenus aliquatenus eorum feritatem molliremus, et ab eorum persecutione quiesceremus ».

21. *Facta ea Joanne IX adhuc vivente.* — Denique post aliqua alia adversus Moravos dicta, scribunt : « Quando vero Ungaros Italiam intrasse comperimus, pacificare cum eisdem Schlavis, teste Deo, multum desideravimus, promittentes ei propter Deum omnipotentem, ad perfectum indulgere omnia mala contra nos nostrosque acta, et omnia reddere, quæ de suis nostros constaret habere, quatenus ex illis securos nos redderent, quandiu Longobardiam nobis intrare, et res sancti Petri defendere, populumque Christianum divino adjutorio redimere liceret ». Dein concludunt, rogantque Pontificem, ut ex uno episcopatu quinque non fiant, neve Moravis fidem aliquam adhibeat. Ex quibus liquet, Hungarorum in Italiam et Bajoariam irruptionem hujus anni initio factam, et *Joannem IX* papam mensibus saltem Maii et Junii adhuc in vivis fuisse. In eodem tomo IV Concil. pag. 496, refertur Epistola *Hattonis* Moguntini archiepiscopi, ejusque suffraganeorum ad Joannem IX papam, qua ei mortem Arnulphi, quæ exeunte anno superiori contigit, et elevationem in regium solium *Ludovici* ejus filii communi omnium consensu in comitiis regni, quæ initio hujus anni habita sunt, peractam significant, dolentque *Marav enses* sese jactare seorsum metropolitanum ab illo obtinuisse. Sed in illa Epistola de invasione Hungarorum mentionem non facit *Hatto*, ideoque ex ea tantum pro-

bari potest, *Joannem IX* prioribus hujus anni mensibus adhuc superstitem fuisse.

22. *Joannes IX PP. moritur.* — Verum cum saltem ad initium mensis Augusti vitam prorogasse, certo ostendit ejus ad Heriveum Rhemorum archiepisc. Epistola ibidem pag. 483 recitata, in qua *Joannes IX* respondet ad ejus consulta de *Nortmannis* nuper ad fidem conversis, quorum alii baptizati fuerant et rebaptizati, et post baptismum *gentiliter* vixerant; qualiter illis consulendum sit. Meminit hujus Epistolæ Flodoardus, eamque Baronius anno DCDV, num. 3 et seqq. integram recitat. Quare cum *Heriveus* die sexta mensis Julii præsentis anni, ut num. 5 videre est, Rhemensis archipræsul consecratus fuerit, *Joannes IX* ante initium mensis Augusti ad ejus Epistolam respondere vix potuit (1).

23. *Ei succedit Benedictus IV.* — Cum itaque Joannes IX *annos duos et dies quindecim* sederit, ut in variis Catalogis legitur, mors ejus ab initio mensis Augusti currentis anni, sicut Pontificatus illius initium a medio circiter Julio anni DCCCXCVIII removeri non possunt, ut exordium Pontificatus Sergii III, de quo infra, evidenter ostendit. *Joanni IX* post paucos dies successit *Benedictus IV*, quia cum imperium Occidentale vacaret, legati Cæsarei, qui ordinationi assisterent, exspectandi non fuere. Imo usque ad Leonem VIII papam decretum Stephani VI a Lamberto Aug. procuratum, effectum non habuit, ut infra visuri sumus. Baronius mortem *Joannis IX* anno DCDV consignat, eique annos tres et dies quindecim attribuit, ut ibidem num. 1 legere est. Verum posterius Hermannum Contractum, Marianum Scotum, omnesque Catalogos contrarios habet; prius vero demonstrationes certissimas.

24. *Ante mensem Septembrem.* — *Benedictum* vero *IV* die trigesima mensis Augusti præsentis anni Ecclesiam Romanam rexisse, testantur duæ ejus Epistolæ ad Galliarum episcopos ac principes, et ad clerum et populum Lingonensem datæ, quæ extant tom. IX Concil. pag. 511, priori *Argrinum* Lingonensem episcopum in Ecclesiæ suæ jura omnia restituit, et quod statutum fuerat a Joanne IX ejus decessore in ejusdem Argrini gratiam confirmat. In fine legitur : « Scriptum per manum Sergii, S. R. E. scriniarii mense Augusto, Indictione III, data II kal. Septembris, per manum Leonis Dei pietate primicerii sanctæ Sedis Apostolicæ, anno domini Benedicti papæ primo, anno II post obitum Landeberti imperatoris Augusti, Indictione III », quæ hoc anno usque ad kalendas Septemb. obtinuit. Qua ex subscriptione liquet primo, *Lambertum* imp. anno DCCCXCVIII, post diem XXX mensis Augusti peremptum esse, quod et ibidem jam notavimus. Secundo, imperium Occidentale hoc anno eo die adhuc vacasse. Tertio, *Benedictum IV* ante diem XXX Augusti Pontificatum adeptum esse, quod confirmat alia ejus Epistola ad clerum et populum Lingonensem, quæ dicitur « data II kal. Septembris per manum Sergii scriniarii S. R. E., Indictione tertia ». Quarto, post eumdem diem Ludovicum III imperatorem dictum esse.

25. *Bojoaria ab Hungaris penitus devastata.* — Quoad archiepiscopatum et tres episcopatus in parochia, seu, ut nunc loquimur, diœcesi Pataviensi a *Joanne IX* institutos, ii neque ab eodem Joanne, neque a Benedicto IV suppressi fuere, sed invasione *Hungarorum* hoc anno facta non solum episcopatus illi, sed fere in partibus Bojoariæ remotioribus omnes Ecclesiæ exstinctæ, ut testatur Aventinus lib. 4, pag. 286, qui legerat litteras *Benedicti VII* papæ, quæ ad nos non pervenere. De Hungarorum enim rege loquens ait : « Superato Istro de improviso superfudit, Bojosque ulteriores ob fœdus factum, nihil mali suspicantes, proinde imparatos aggreditur, fundit, trucidat, ducenta quinquaginta amplius millia passuum, longe lateque uno die *Bojoariam* infra Anassum depopulatur : omnia ædificia incendit, vulgus inermeque cædit, nobilitatem, viros ac feminas in servitutem redigit, captivos abducit, monachos, sacerdotes cum templis comburit : adeo ut in Bojoaria Orientali, et Pannonia, maxima Bojorum provincia (ubi hactenus quatuor fuerint pontifices, quatuorque Ecclesiasticæ jurisdictiones, quas tunc parochias, nunc diœceses vocant, quæ archimystæ Bojorum Laureacensi, episcopo Bathavensi paruerant) ne una quidem ædes sacrata relicta fuerit, eaque regni Bojoariæ pars, quæ ad Eurum vergens, inde Austria dicta, ita deserta ac in solitudinem redacta sit, ut nullum usque ad Ottonem magnum, cultorem Christianum habuerit. Verbis utor Benedicti VII Pont. Maxim. quæ ad Henricum secundum regulum Bojorum scripsit ». Paulo post subdit Aventinus : « Servantur in Bibliothecis Bojorum publicis, *Hattonis* archiepiscopi Moguntini, *Theodomori* archimystæ Salisburgensis, *Richarii* Batavensis, *Valdonis* Fruxinensis, *Erekenwaldi* Aichstatensis, *Zachariæ* Sabonensis (qui jam est Brixinensis) epi-

(1) Quamvis ex geminis litteris Benedicti IV a Pagio hic § 24 laudatis optime evincimus Joannem IX anni hujus Augustum mensem non excessisse, adhuc tamen adversus sinceritatem utriusque hujus Epistolæ ad chronicos characteres quod attinet, monumentum profere licet, quod maximi futurum ponderis in re præsenti arbitror. Cl. Crescimbeni in Commentario Basilicæ S. Mariæ in Cosmedi lib. 2, cap. 10, pag. 81, erutum non ante multos annos vetustum marmor in ruinis proximæ ædis S. Valentini mart. profert, in cujus fine hæc leguntur : « Tempore Pontificis Noni Sumiq. Joh. est sacrata die supremo hec Aula Novembris, du quita elabente Indictio curreret annum ». Indictionem quintam pro quarta appositam hic esse vix dubito cum anno DCDI, die illa Novembris Indictione quinta signato, non Joannes, sed eo defuncto Benedictus sacris præesset, ut Diploma Lucense a Pagio hic § 15 productum demonstrat. Insuper Ecclesiarum consecrationes ætate illa Dominica die agebantur, ut non uno loco notat Pagius. Dies vero suprema Novembris anno Christi DCD Indictione quarta signato, non vero anno DCDI Indictionem quintam præferente, in Dominicam recidit. Sive ergo lapis reipsa *Quala* præferebat; uno crure majusculæ litteræ A vetustate eraso speciem litteræ *I* legentibus præbuit; sive sculptoris oscitantia *Quita* pro *Quala* irrepsit; quartam omnino Indictionem legendam hic esse omnibus persuasum esse arbitror. His vero adstantibus, inscriptio litterarum Benedicti IV, ferens Benedictum exeunte Augusto hujus anni Pontificem jam egisse, plane mendosa est; cum ejus decessor Joannes IX Novembri exeunte adhuc in vivis egisset. MANSI.

scopi Epistolæ, datæ ad Joannem IX Pont. Max. in quibus quæ scripsi, quæ ipsi præsentes senserunt, quorum maxima pars fuerunt, plus quam tragico more complorant». Ita Aventinus. Epistola illa ab *Hattone* ad Joannem IX scripta nunquam lucem vidit; ea enim, de qua supra, data ab eo prioribus hujus anni mensibus, nullaque in ea de Hungarorum invasione mentio. Epistola vero *Theotmari* et suffraganeorum extat tom. IX Concil. et de ea mox egimus.

26. *Moritur Ælfredus Angliæ rex.* — « Anno Domini », inquit Asserus in Vita Alfredi Angliæ regis, « nongentesimo, Ælfredus veridicus, vir in bello per omnia strenuissimus, rex Occidentalium Saxonum nobilissimus : prudens vero et religiosus, atque sapientissimus : hoc anno, postquam regnasset viginti novem annis, et dimidium, super totam Angliam, præter illas partes quæ subditæ erant Dacis (id est, Danis) : cum magno suorum dolore, viam universitatis adiit die VII kalendarum Novembrium, anno regni sui vicesimo nono, et dimidio; anno vero ætatis suæ quinquagesimo primo, Indictione quarta ». Ethelwerdus lib. 4, cap. 3, qui Ethelredo regi, Alfredi fratri, e filio nepos fuit, ait eum de hoc mundo transiisse *septima die ante solemnia sanctorum omnium* : uterque vero chronographus Saxo, *sex noctes ante festum omnium sanctorum*, quod die prima Novemb. celebratur, qua in enumeratione alter diem emortualem includit, alter excludit. Alfordus eum V kalendas Novemb. cum Vigorniensi demortuum putat. Verum Asserus et Ethelwerdus hoc tempore viventes hac in re falli non potuere, ideoque supremum diem obiit Ælfredus *VIII kal. Novemb.*, id est, die XXV mensis Octobris, qui septimus est ante festum omnium sanctorum, et *VII kal. Novemb.* seu die XXVI Octobris sepulturæ mandatus. Is non pacis solum laudibus, sed belli etiam gloria floruit. Danorum copias continuo in Britanniam influentes, virtute bellica repressit, et in maximis occupationum fluctibus, non solum liberalium disciplinarum studia non intermisit; sed etiam omnes conatus ad litteras in Anglia restituendas convertit. Plures libros e lingua latina in Saxonicam vertit, inter quos historiam Bedæ de gente Anglorum, quæ nostro sæculo Cantabrigiæ, non parvo Historiæ Anglicæ bono, edita fuit. Ipsemet Ælfredus in Præfatione ad Pastorale sancti Gregorii M. loquens de ignorantia quæ suorum subditorum animos obnubilarat, ait : « Adeo funditus concidit apud gentem Anglicanam (nempe sapientia et doctrina), ut paucissimi fuerint cis Humbrum qui vel preces suas communes in sermone Anglico intelligere potuerant, vel scriptum aliquod e latino in Anglicum transferre. Tam sane pauci fuerunt, ut ne unum quidem recordari possint ex australi parte Thamesis, tum cum ego regnare occœperam. Gratiæ Deo omnipotenti sint, quod nunc tandem aliqui in sede sint, qui docere queunt ». Ælfredo successit Edoardus filius, « litterarum scientia multum inferior patre, sed regni potestate incomparabiliter gloriosior », inquit Malmesburiensis lib. 2 de Reg. cap. 5, quia vero plures post eum ejusdem nominis reges in Anglia fuere, Edoardus Ælfredi filius *Edoardus senior* communiter appellatur; eoque cognomine ab Edoardo martyre, et ab Edoardo confessore, sanctissimis regibus, distingui solet. Porro Ælfredum dictum etiam fuisse Alfredum supra indicavimus, et ex titulo legum Edoardi ejus filii anno DCDIV recitando, liquet eum *Magni* cognomine exornatum fuisse.

JOANNIS IX ANNUS 1. — CHRISTI 901.

1. *Theodorus et Joannes papæ.* — Annus Redemptoris nongentesimus primus, Indictione quarta incipit, quo defuncto Romano Pontifice, subrogatus est Theodorus secundus ejus nominis, patria Romanus, ex patre Photio, qui sedit tantum diebus viginti. Quonam autem die obierit, antiquorum nemo prodit, recentiorum fides ex divinatione comparata vacillat. Theodoro autem subrogatur Joannes nonus, patria Tiburtinus, patre Rampoaldo, professione monachus, ordine diaconus, de quo suo loco plura dicturi sumus.

2. *Ejecto Nicolao a sede patriarchali Constantinopolitana subrogatur Euthymius, ob quartum Leonis imperatoris matrimonium.* — Eodem anno

Nicolaus cognomento Mysticus, ita ex præfectura antea nominatus, Constantinopolitanus episcopus cum sedisset annos undecim, e throno deponitur jussu Leonis imperatoris. Ita habet græce scripta series Constantinopolitanorum episcoporum. Quænam autem causa præcesserit ejus dejectionis, narrat Curopalates in ipso Leone imp. : « Nimirum quod cum imperator, tertia uxore defuncta, quartam superinduceret, Zoen nomine, eas nuptias Nicolaus patriarcha benedicere recusavit, sed et Thomam presbyterum, qui benedixit, presbyteri honore privavit. Quin insuper ab ingressu Ecclesiæ imperatorem prohibuit : qui licet rogatus, cum recipere in Ecclesiam eum nollet, persuasione Samonæ patricii imperator eum a solio exturbatum exulare jussit, relegarique in monasterium ab ipso conditum dictum Galacrenorum. Facta sunt hæc initio mensis Januarii : cum nec multo interlapso tempore, substitutus est in locum ejus Euthymius, vir pius et summa virtute præditus, quem aiunt, sacerdotium renuentem divino fuisse oraculo impulsum, ut illud susciperet ». Hæc Curopalates. Fuit iste Euthymius genere Isauricus, professione monachus, qui in monte Olympo diu monasticam vitam exercuit, inde translatus ad monasterium ad Sinum Astatonum positum; cumque venisset Constantinopolim, ab imperatore cognitus, patriarchæ syncellum constituit, quo ejecto, suffragio totius Ecclesiæ deligitur patriarcha. Hæc omnia de ipso habet Areta Cæsariensis archiepiscopus in oratione funebri in ejus translatione habita. Subjicit autem his ista Curopalates :

3. « Cogitabat imperator sibi multis viris ad id operam navantibus, legem ferre, qua liceret homini eidem tres vel quatuor uxores ducere, verum hoc omnibus viribus prohibuit fieri patriarcha ». Hæc cum audis, ne putes introducere sua lege voluisse imperatorem, ut vir tres vel quatuor uxores simul habere posset; minime gentium, sed successive, una defuncta, acciperet aliam usque ad dictum numerum quaternarium. Porro jam antea promulgata ab eodem imperatore constitutio fuerat, quæ prohibuit tertium matrimonium, ut illud contrahentes pœna per sacros canones statuta plecterentur; sic enim ipsa se [1] habet :

4. « Oportebat nos »; et infra : « Multorum brutorum animantium genera, conjuge mortuo, perpetuam viduitatem amplectuntur, alterisque nuptiis priores, velut congesta terra obtegere nolunt. Verum quoniam hanc imbecillitatem turpem non esse, quanquam turpissima sit, existimans, natura primo suo matrimonio contenta non est, sed nullo pudore tacta, ad secundum etiam procedit. Quin cum illam hic saltem sistere deberet, non tamen id facit. Et quanquam per sacram legem non liceat, a secundo matrimonio ad tertium prorumpit, haud dubie constitutam in tertium matrimonium pœnam, quod non exerceatur, contemptui habens, idque eo magis quod civilis lex, qua nescio de causa Spiritus pœnam constituentis decreto non consentiat, sed hos a reprehensione porro liberat, qui post alterum matrimoniale consortium a matrimoniis abstinere nolint. Idcirco quæ Spiritui placent, sequentes, statuimus, ut qui ad tertium matrimonium pervenerint, pœnæ, quam in ipsos sacer canon [1] promulgavit, obnoxii sint ». Hactenus Leonis Constitutio. Verum qui hæc sanxit, tertia defuncta, adhuc quartam uxorem accepit, cujus rei causa a Nicolao patriarcha ab Ecclesia ejectus est, omnesque turbæ illæ sunt subsecutæ in ejus ejectione et Euthymii subrogatione, cum schismate divisa Ecclesia illa, Nicolao alii, alii vero Euthymio inhærerent.

5. At quomodo se habuerit quadrigamia ista Leonis imp. in conjugum successione, sic accipe ex præambulis Constantini in Porphyrogeniti ad edictum unionis [2] :

« Imperator ille doctissimus Leo primam quidem uxorem habuit sanctam Theophanonem, ex qua filiam procreavit. Sed ea cito rebus humanis excessit. Itaque cum hæc sancta mulier migrasset ad Dominum, Zoæ, Styliani Tzautzæ, qui ex proceribus et amicis imperatoris erat, filiæ jungitur. Illa quoque brevi temporis spatio sine liberis exstincta, tertiam duxit uxorem Eudociam ex Opsicii provincia oriundam (olim dicta Mæonia), formæ nomine selectam : quæ in puerperii doloribus una cum infante moritur. Imperator autem ineffabili dolore correptus, quod nullos sustulisset liberos, eorum gignendorum desiderio quartam quoque duxit uxorem Zoan Carbonopsinæ filiam, quæ ei Constantinum parit. Verum patriarcha Nicolaus et metropolitani imperatorem ab Ecclesia segregant, eamque segregationem nonnulli pontificum brevi spatio definiendam, non in longum tempus extendendam aiebant, illis in hoc non assentientibus. Itaque dissidia inter eos erant, magnaque seditio, atque imperatorem magnopere deprecantem et orantem alii recipiebant, alii contumaciter rejiciebant.

6. « Cum autem princeps ipse prudens esset, atque unde discordia pontificum orta esset, haud ignoraret : loco patriarcham Nicolaum movet, Ecclesiæque finibus expellit, ut mendacem, et qui multoties quidem jurejurando confirmasset ac promisisset, se imperatori gratiam pœnæ facturum, at totidem vicibus animum mutasset, remque data opera extraheret. Ejus loco patriarcham constituit patrem suum spiritualem Euthymium, virum multis annis exercitatione solitaria nobilitatum, denique prophetici spiritus participem. Is imperatorem a pœna facit immunem, atque a vinculo diuturno liberat, et ad communionem admittit. Sed erant adhuc multi pontifices, qui dispensationi patriarchæ non assentiebantur, præsertim ii, qui ab expulsi Nicolai partibus stabant ». Hæc de his ibi,

[1] Leo imper. Const. xc.

[1] Conc. Neocæs. c. 3. 7. Basil. ad Amphil. cap. 4. 32. q. 1. De his. — [2] Juris Orientis l. II. Novel.

quibus apertam habes causam scissionis Constantinopolitanæ Ecclesiæ, ita diutius permanentis. At ex Epistola ejusdem Nicolai ad Romanum Pontificem scripta, cum ab exilio est revocatus in suam sedem, quæ una cum aliis ejusdem patriarchæ Epistolis ad nos ab Aloysio Lolino episcopo Bellunensi missa est ex sua bibliotheca græcis libris opulenta, multa narrantur, quæ in recitatis desuper monimentis desiderantur, nimirum, antea a Zoe genitum filium, quam de matrimonio cum ea contrahendo, ea fuerint actitata. Insuper quod cum mirum in modum iisdem nuptiis idem patriarcha fuerit refragatus, ab eodem imperatore fuisse legationem missam ad Romanum Pontificem, qui super ejusmodi matrimonium dispensaret'; inventumque tunc sedere Sergium, qui missa ea de causa legatione Constantinopolim, per eam idem quartum imperatoris contractum cum Zoe matrimonium ratum haberi voluit; curavitque, ut eidem contradicens idem patriarcha Nicolaus in exilium mitteretur; quod et factum est statim. Leges ista locupletius scripta in dicta ejusdem Nicolai patriarchæ Epistola ad Romanum Pontificem data, describenda inferius suo loco, eo tempore, quo ipsa reperitur fuisse conscripta, anno videlicet Redemptoris nongentesimo duodecimo.

7. *De sanctitate Theophaniæ Augustæ.* — Quod vero ad Theophaniam seu Theophanonem primam Leonis conjugem Augustam spectat, magnæ sanctitatis femina habita est, adeo ut edidisse quoque miracula feratur, quorum gratia ubi defuncta est, inter sanctos a Græcis annumerata est die decima sexta Decembris, hoc elogio :

8. « Beatæ Theophaniæ Leonis sapientissimi principis sponsæ memoria.

« Beata Theophania Constantinopoleos fœtus et regina, Constantini filia fuit illustris, trium imperatorum consanguinea; cujus mater Anna similiter erat sterilis, ut illa prior Anna Samuelis prophetæ genitrix, sed cum viro frequenter orans sanctam Dominam nostram Dei Genitricem, quæ præsertim ad Bassi colebatur, sanctam concepit Theophaniam, et natam virtutibus instruxit, litteras quoque docens. Cum vero Basilius illustris imperator filio Leoni sapientissimo vellet uxorem conjungere, nec hac meliorem inveniret, ipsam illi desponsavit. Coronata vero et imperatrix effecta, pauperum tamen non obliviscebatur, sed solitam retinens virtutem et eleemosynam, Deo, qui sibi cælorum quoque donavit regnum, pie famulabatur ». Hæc ibi. Porro Glycas de ejus miraculis meminit. Addit Curopalates, eumdem imperatorem Leonem in honorem Theophaniæ defunctæ conjugis erexisse templum pulcherrimum proximum Ecclesiæ sanctorum Apostolorum.

9. « Post hæc autem in magnum vitæ discrimen adductus est hoc eodem anno idem Leo imperator, dum procedens solemni pompa ad Ecclesiam sancti Mocii martyris ex antiqua imperatorum consuetudine, ab insano percutitur vecte in capite, cui prædicitur a Marco abbate fore ut non moreretur, sed ad decennium vitam propagaret; quod et factum est. Porro solemnis illa processio ab eodem imperatore sublata est ». Hæc Curopalates et alii pluribus. At de rebus Orientalibus hactenus, ad Occidentales evocatur oratio.

10. *Ovetense Concilium in Hispania.* — Eodem anno, mense Martii, undecim elapsis mensibus post encænia Compostellana, de quibus superius dictum, celebratum est in Gallæcia Ovetense Concilium, ut jam a tempore Joannis papæ octavi fuerat ordinatum, sed propter ingruentia bella dilatum. In quo inter alia ex ejusdem Pontificis concessione ipsa Ovetensis Ecclesia, cum Adefonsus Magnus illic regiam sedem collocasset, metropolitana aucta est dignitate. Interfuit inter alios huic Concilio Theodulphus episcopus legatus missus a rege Francorum. Reliqui autem, qui ex propinquis Ecclesiis convenere, numerati sunt decem et septem episcopi. Primum igitur omnium (quod dictum est) constituta sede metropolitana Ecclesia Ovetensi, Ermenegildus ejus antistes archiepiscopus est appellatus, sicque ea dignitas, quæ antea inhærebat Ecclesiæ Lucensi illi proximæ, in Ovetensem est tunc translata. Actum est etiam, ut invigilarent episcopi atque ministri ejus Ecclesiasticæ disciplinæ, cujus rei perficiendæ causa, bis in anno (ut antiqui canones docent) Synodum cogerent, in qua ea, quæ essent emendanda, corrigerent. Additum præterea, ut episcopi illarum Ecclesiarum, quæ fuerant a Sarracenis destructæ, Ovetum se conferentes, in ea Ecclesia militantes, stipem consequerentur, curantes alias circumpositas sub eadem diœcesi constitutas Ecclesias. Accidit autem, ut ex multitudine episcoporum sedibus carentium, et Ovetum confluentium, dicta reperiatur ab antiquis Ovetum civitas episcoporum. His constitutis, appositum est anathema ea non servantibus. Ab ipsoque rege hortatorio ad episcopos sermone dicto, atque ab Ermenegildo jam archiepiscopo ejusdem generis oratione habita, episcopis ex more acclamantibus, laudarunt regem, qui ingentia latifundia eidem Ecclesiæ Ovetensi tribuit, et concessa a prædecessoribus eidem privilegia confirmavit. His autem et aliis ad politicum totius regni statum pertinentibus constitutis, absoluta est Synodus die decima quarta mensis Junii, Æra nongentesima trigesima nona, præsenti scilicet anno Redemptoris nongentesimo primo. Porro ipsa integra ejusdem Concilii Acta ab eodem, quem diximus, Sampyro exacte descripta leguntur, cujus ad majorem veritatis elucidationem tu legas, quæ ab Ambrosio Morale sunt declarata, et nomina episcoporum posita, a quo et quæ singulis episcopis sede carentibus datæ sunt Ecclesiæ in eadem diœcesi Ovetensi, ex antiquis pariter monumentis proditur in lucem.

11. *Eduardi regis Angliæ dignum factum.* — Eodem anno Eduardus rex Angliæ filius Ælfredi regis in regem coronatus, ob sanctimonialis virginis raptum paravit exercitum adversus raptorem

Æthelvaldum Clilonem suum propinquum, qui tantum sacrilegium perpetrarat, adegitque eum licet potentem in fugam, sanctimonialemque illam in suum monasterium, quod sancta Cuthburga Inæ regis germana construxerat, revocavit. Hæc pluribus ex antiquioribus monumentis Matthæus Westmonasteriensis hoc anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6394. — Anno Æræ Hispan. 939. — Anno Hegiræ 289 inchoato die 15 Decemb., Fer. 4. — Jesu Christi 901 — Benedicti IV papæ 2. — Ludovici III imp. 2. Leonis Sapientis imp. 16.

1. *Chronologia Pontificia corrigitur.* — Ad num. 1. *Romanus* et *Theodorus II* Pontifices Romani anno DCCCXCVIII e vivis excessere, et *Joannes IX* Pontifex Romanus consecratus est, ut eo anno demonstravimus.

2. *S. Theophano prior uxor Leonis imp.* — A num. 2 ad 9. *Sancti Nicolai Mystici* patriarchæ Constantinop. exilium, de quo Baronius hoc anno, postulat, ut de quatuor Leonis imp. uxoribus hic agamus. Leo patre adhuc superstite *Theophanonem* duxit, ut Leo Grammaticus pag. 473 testatur, quod Symeon Logotheta anno XVI imperii Basilii contigisse asserit. Deinde idem Symeon ad annum septimum imperii Leonis, ait : « Hoc anno Theophano Augusta diem obit, cum imperasset annos duodecim. Hanc Deus post non multos dies miraculorum effectricem reddidit; idcirco nimirum quod zelotypiæ vitio nihil laborans (imperator enim Zoem Zautzæ filiam in amoribus habebat), nec injuriarum quicquam memor, eleemosynis et orationibus Deo assidue vacaret ». Leo Grammaticus pag. 478 affirmat etiam eam annos duodecim cum Leone Sapiente vixisse, ideoque ea anno DCCCXCII animam Deo reddidit; a Græcis sanctorum Catalogo adscripta ad diem XVI Decemb. colitur. Sed et *Theophanonis* memoriæ ædem sacram postmodum erexit idem imperator, ut scribit Curopalates pag. 549. Ejus panegyricum conscripsit *Nicephorus Gregoras,* quod Lambecius lib. 4 Biblioth. Cæs. pag. 61, tradit asservari inter Mss. ejusdem Bibliothecæ.

3. *Quartæ nuptiæ Leonis imp. a S. Nicolao episc. Constantinop. improbatæ.* — Mortua Theophanone *Zoem* feminam viduam sibi sociavit. Erat ea *Styliani* filia, cui imperator istius affinitatis gratia varias dignitates contulit, tandemque honorem *patris imperatoris.* Cum Zoe, priori uxore vivente, stupri consuetudinem imperator exercuerat, vixitque Augusta annum unum et menses octo, ut habet Leo Grammaticus, seu, ut Curopalates, annum unum et dimidium. Ea vita functa tertiam sibi *Leo* conjugem adjunxit, nempe *Eudociam,* insignis formæ feminam, quam et perinde *Augustam* declaravit, ut prodit idem Leo Grammaticus. Tandem ea demortua quartam duxit uxorem, *Zoem,* scilicet *Carbonopsinam* appellatam, quod Symeon Logotheta *anno decimo septimo* ejusdem imperatoris accidisse dicit, ideoque anno Christi insequenti. Zonaras de quarto Leonis matrimonio hæc scribit : « Quartam etiam uxorem ducit Carbonopsinam Zoem, quam non statim honore imperatorio est dignatus, sed diu sine diademate habuit, donec filiolum peperisset, qui a patriarcha Nicolao sacro baptismate est initiatus », festo nempe Luminum, inquit Leo Grammaticus pag. 483, die sc. Epiphaniæ. Addit Leo Grammaticus : « Eamdem vero Zoem declaravit Augustam imperator, quem eapropter Ecclesiæ liminibus patriarcha prohibuit, etc. Vocatum ad se Nicolaum patriarcham die primo Februarii, precibus instabant, ut in Ecclesiam reciperentur ». Subdit idem Leo Grammaticus, cum imperator Nicolaum flectere non posset, cum lintri impositum in Hieram trajecisse ad quoddam monasterium ab eodem patriarcha conditum, ac in ejus locum *Euthymium* syncellum subrogasse.

4. *Exilium Nicolao anno* DCDVI *irrogatum.* — Nunc annus, quo hæc accidere, in manifestam lucem educendus. Zonaras ait sanctum *Nicolaum* in monasterium a se exstructum translatum, *cum annos undecim Ecclesiæ præfuisset.* Quare cum anno DCCCXCV patriarcha Constantinop. renuntiatus fuerit, anno DCDVI in exilium missus est. Nam Constantinus anno DCDXI, quo Alexander patruus imperium iniit, septennis erat, ut testantur Leo Grammaticus et Curopalates. Ad hæc Symeon Logotheta fidem facit, cum anno XX Leonis patris in sancto Theophaniorum die baptizatum fuisse, indicatque eum anno antecedenti natum, anno sc. DCDVI. Denique continuator anonymus Theophanis in Vita Leonis imp. de Constantino ait : « In cujus ortu cometes apparuit, radios versus Orientem ejaculans, diesque quadraginta ac noctes luxit ».

In Chronico vero Floriacensi a Duchesnio tom. III, pag. 355 edito, legitur : « DCDV. Hoc anno mediante Maio V feria apparuit stella circa ipsum Septentrionem a parte Circii emittens radium magnum versus Euro-Austrum quasi longissimam hastam inter Leonem et Geminos trans Zodiacum, et visa est ita fere XXIII diebus ». Ubi tamen in numeros error irrepsit, nisi ipsemet auctor anonymus erraverit. Hunc enim cometem eum esse, de quo continuator Theophanis loquitur, Ducangius in Familiis Byzantinis, dum de Leonis Sapientis familia sermonem habet, jam animadvertit. Quare Constantinus anno imperii patris XIX, quo Logotheta affirmat cometem illum apparuisse, natus est, et in sequenti Nicolaus patriarchatu dejectus et in Hieram in monasterium a se conditum relegatus. Sed de anno exilii S. Nicolai rursus an. DCDVI verba faciemus.

5. *Conjuratio adversus Leonem imp.* — Ad num. 9. Symeon Logotheta ad annum XVI Leonis imp. narrat, eo ad *S. Mocii* Ecclesiam introeunte, *in sanctæ Pentecostes processu*, egressum quemdam ex ambone crassum fustem in ejus caput impegisse, apprehensumque qui ictum dederat, cum nullum conjurationis auctorem sociumve detegeret, manibus pedibusque excisis combustum esse. « Ex tunc ergo », subdit Symeon, « istiusmodi processus abrogatus est. Aliquanto autem post tempore ascendit sapientissimus ejus Ecclesiæ œconomus Marcus, is qui magnæ Hebdomadæ (id est, magni sabbati) Tetraodium (canonem sc. quatuor stropharum) domni Cosmæ absolvit, ad imperatorem ; exceptusque convivio, rogabat ne eam festivitatem pompamque abrogatum iret. Abnuente autem imperatore, ait Marcus, sic nempe a Davide prædictum erat. Ait enim : Quanta malignatus est inimicus in Sancto tuo? et gloriati sunt qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ? Estque necesse, domine, ut abhinc annos decem imperium teneas. Quod et contigit ». Idem referunt continuator Theophanis, aliique. Quare cum decennium illud anno DCDXI terminetur, eoque Christi anno imperator obierit, hæc conjuratio huic anno a Baronio recte affixa.

6. *Duo processionum genera in aula Constantinop.* — Processum illum, qui a Græcis προέλευσις vocatur, magna pompa faciebat imperator, quando oraturus ad Ecclesiam procedebat, cumque imperatoris insignibus, comitantibus aulicis propriis cuique officio vestibus ornatis, populo gratulante, et obviam procedente agebat. Hinc Cedrenus, dum de Irene imperatrice loquitur, ait : « Postridie S. Paschatis, Irene in processione, quæ Ecclesiasticis institutis celebratur, in templum Apostolorum profecta est ; atque sub vesperam in publicum aureo curru quatuor equis vecta est, tenentibus currum patriciis, et donarium in populum misit », seu hypatiam dedit, consulum more missilia spargens, ῥίψασα ὑπατείαν ἐν τῇ μέσῃ πολλήν. Processus tamen iste nihil commune habet cum processu consulari, nisi pecuniarum largitionem Goarus in Notis ad Codinum de Officiis Constantinop. cap. 15, alia hanc in rem exempla in medium adducit, recteque censet, eum differre ab alio processu, qui a Græcis vocatur πρόκενσος, de quo Cedrenus in Justino II, αὖθις βασιλέως ἐπὶ πρόκενσον, id est, *rursum imperatore processum agente*. Priorem enim processum non reperies, nisi pietatis vel ob accepta beneficia tripudiantis, vel ad depellenda mala deprecantis, gratia susceptum, posteriorem vero nonnunquam ad solam pompam et fastum, imo quandoque ad luxum, ut liquet ex Leone Grammatico in Leone Sapiente : « Processit Leo ad Damiani palatia, Λέων πρόκενσον ἐποίησεν, etc. Comitabatur autem Zautzas regiæ potestatis socius et collega, et Zoe ejus filia (Leonis primum pellex, et postea uxor) Theophano vero ejus uxor ibi non aderat, sed in Blachernis ad sacrum conclave longas orationes ducebat ». Sequitur, *cum ibi morari statuisset imperator*. Certe in solita Ecclesiæ processione non fuisset moratus imperator, nec secum pellicem duxisset, aut interim ejus uxor in oratione diutius perseveraret. Quare non mirum si Marcus œconomus monasterii sancti Mocii martyris, quod celeberrimum erat, imperatorem rogaret, ut processionem quotannis die festo Pentecostes ab imperatore ad hanc Ecclesiam fieri solitam non abrogaret.

7. *Concilium Ovetense II fictitium.* — Ad num. 10 et seq. In Historia Sampiri Asturicensis episcopi, a Sandovallio episcopo Pompeiopolitano edita cum aliis quatuor Hispanicis scriptoribus, unici *Concilii Ovetensis*, in quo *Hermegildus* archiepiscopus consecratus, ejusque Ecclesia metropolitana declarata, mentio est. Verum Baronius, qui hanc editionem non viderat, prorsus excusatione dignus, sed non illi, qui imposterum ex unico Ovetensi Concilio duo lectoribus obtrudent. Nihil enim hic Baronius, nec ex eo collectores Conciliorum habent, quod de verbo ad verbum non legatur, in Concilio Ovetensi, quod Joanne VIII Ecclesiam Romanam regente congregatum fatentur. Quare in altera Conciliorum editione expungendum erit, quod de secundo Concilio Ovetensi hactenus in aliis dictum fuit.

8. *Translatio S. Remigii archiepisc. Rhemensis.* — *Fulco* Rhemensis archiepiscopus primo præsulatus sui anno Rhemorum urbem novo circumdedit muro, ut Normannis resistere posset, et corpus *sancti Remigii* ex Orbacensi monasterio a S. Reolo archiepisc. Rhemensi olim condito, in quod e Sparnaco, villa diœcesis Rhemensis translatum fuerat, Rhemos magna pompa retulit ; hoc vero anno, Normannis quiescentibus, *Heriveus* Fulconis successor sacras reliquias e matrice Ecclesia, ad locum sepulturæ revehendas voluit, ut liquet ex hac inscriptione exarata in cruce lapidea litteris Gothicis, in loco ubi tunc claudus quidam salutis donum recepit : « Nongento primo anno incarnati Domini, sub quarto kalend. Januarii, secundaque sabbati, glorioso ab hac urbe delato corpore, domini nostri,

ac patroni beati Remigii, cum honore dignitatis utriusque ordinis concurrebat plebs devote Heriveo præsuli, Carolo rege subsequente, cum Richardo principe (duce sc. Burgundiæ) Christo laudes una mente jubilando consone. Cum fuisset huc perlatum pignus sanctissimum, cælitus virtute lapsa, illico prosiliit (miro dictu) quidam claudus directis poplilibus, novo gressu abhinc suum prosequens remedium, cujus ope adjuvemur hic et in perpetuum ». Ita legitur apud Marlotum lib. 4 Metrop. Rhemensis cap. 6.

JOANNIS IX ANNUS 2. — CHRISTI 902.

1. *Theoctistes admirabilis et jucunda historia.* — Redemptoris annus nongentesimus secundus sequitur, Indictione quinta, quo (ut colligitur ex Curopalata atque Cedreno) contigit expeditio Himerii a secretis imp. Leonis primarii adversus Saracenos, quando revelari contigerunt res admirandæ Theoctistes Lesbiæ, in eremo Paros insulæ vitam degentis. Elegans est historia et omni fide scripta a legato ejusdem imperatoris tunc misso in Cretam insulam ad Arabes ibi degentes. Sic enim se habet :

2. « Cum essem aliquando in [1] Paro insula : fui autem ; navigabam enim in Cretam, a beato et pio imperatore missus, qui fuit revera felix, et civitatem Romanorum simul cum suo sepulcro sepeliit. Mittebar autem, partim quidem simul militans cum clarissimo illo Himerio, viro ducendi exercitus peritissimo, qui universæ classi imperabat, et (ut verius dicam) ipsis etiam animi perturbationibus. Ne vero, si de eo quod est laudibus dignum, de imperatoria, inquam, ejus virtute, leviter et per transitum dixero, ejus parvam faciens mentionem, eum afficiam dedecore, ut qui taceam præclara ejus facinora, quæ non potest consequi oratio : accedo ad præsens argumentum, illius mentionem opportune facturus. Mittebar ergo cum illo militaturus, et deducendus ad actiones artis imperatoriæ, non secus ac pullus ad matrem, ad præclarissima ejus stratagemata exsiliens. Is autem erat scopus et propositum beati mei imperatoris; partim autem legatione functurus ad Arabes, qui tunc tenebant Cretam.

3. « Cum autem fuissemus in Io insula, et ne ulterius progrederemur, ventus adversus prohibuisset, navigavimus in Parum, in transitu visuri situm insulæ, et contemplaturi quod illic esset templum Dominæ nostræ Dei parentis. Cum autem delati essemus in portum, qui spectat ad Naxum (is vero sensim et paulatim fit profundus, apteque et eleganter secedit a fluctu, perinde ac si esset ad hoc constructus, et montis concavitate inclusus, ut facile hiemarent et æstivarent navigia), descendimus, et cum Parum processissemus, ad templum venimus. Cum autem thurificassemus, et de more precati essemus, admirantes id circumibamus. Erat vero id adspectu dignissimum, et servans adhuc reliquias veteris pulchritudinis. Erat enim justa undique constructum symmetria, et frequentibus erat fultum columnis ex lapide basilico; et secto lapide vestiti erant ejus parietes non secus ac columnis. Lapidem vero adeo tenuem et subtilem fecerat artifex, ut viderentur parietes induti esse textis byssinis. Marmoreus vero nitor tantum ostendebat candorem et splendorem, ut vel margaritarum superaret fulgorem. Tam egregius erat lapis, vel potius studium artificis, qui etiam contendit naturæ tribuere similitudinem. Cum autem venerandæ et divinæ mensæ, quod est supra impositum tegumentum, intra portam vidimus, stupuimus elegantiam : ita erat ornatum, ut non videretur habere naturam lapidis, neque ferro et arte et manibus esse excisum, sed simile erat cuidam succo lacte commixto, cujus suffusio fabrefacta erat ad tecti figuram. Tali ergo lapide vidi aliquando lunam currum agentem tauris ». At hic obiter in mentem venit quod dicebat Cicero lepide satis admiranti muros civitatis insulæ Pari ex candidissimo Pario structos lapide : magis fuisse mirandum, si ex Tiburtino lapide ædificati fuissent ; quod scilicet haud admiratione dignum videretur in Paro insula Pario lapide construi ædificia. Pergit auctor : « Atque jacebat illud quidem confractum. Nos autem

[1] Apud Metaph. die x Novemb. et Sur. tom. vi.

cucurrimus et prope stetimus exsecrantes et maledictis omnino insectantes eum, qui contriverat. Erat omne id donarium domo Dei plane dignum.

4. « Cum ergo adstaremus et admiraremur, et in eum, qui confregerat, exclamaremus : videmus repente monachum profectum e solitudine et progredientem nemore, et ad nos venientem vultu pallidum, genis macilentis, nudis pedibus, totum squalidum, tunica e pilis contexta, superhumerali et capitis tegumento tunicæ similibus; zona pellicea cinctum circa lumbos, perinde ac feram hirsutum, tanquam angelum propitium : neque enim erat similis viro, qui cibo vescitur, sed carnis propemodum experti et exsangui, et ut semel dicam, virtutum vel ipsius potius Dei habitaculum. Accedens ergo nos salutavit; et nos eum vicissim. Et rogavimus ut diceret, quisnam esset, patriamque et genus, et an solus hic viveret. Patriam quidem, inquit, et genus et alia, quibus gloriantur ii, qui habitant civitates, non possum dicere : neque enim est mihi curæ aliquid ex iis, quæ sunt in terra, neque delector iis quæ fluunt. Pater mihi et dominus est Deus, cui soli vitam ago, propter quem solus per hanc errans solitudinem plus quam triginta annis persevero. Est autem mihi nomen Simeon, dignitas autem, humilis monachus et sacerdos, et minister et mysta vivi et incruenti sacrificii. Nos autem viri virtutem reveriti tam ex verbis, quam ex adspectu et indumentis, præterea vero ex exercitatione, et maxime quod erat Dei sacerdos, ad pedes ejus procidentes, preces postulavimus et veniam, quod eum dignoverimus. Ille autem est precatus, et porrexit verba exhortationis, et jussit, ut nos ipsos attenderemus, et non essemus tristi et anxio animo. Est enim, inquit, Deus misericors et patiens, et eos, qui ad ipsum convertuntur, ulnis excipit sicut filium prodigum. Cum has et hujusmodi alias dedisset exhortationes, siluit.

5. « Ego autem cum essem curiosior, et satis pulchre viri mores intelligerem : rogavi magnum, et supplex ab eo petii, ut nos doceret aliquid ex iis, quæ sunt nobis arcana : neque enim mihi videbatur esse expers divinæ consuetudinis. Ille vero : De his quidem, inquit, satis : nondum enim sum dignatus talibus. Huc enim veni, ut mea lugerem, non ut quæ sunt supra me quærerem. Hæc autem dicebat, an fingens, an vera dicens. Cum me autem dextera apprehendisset, et demulsisset tanquam jam familiaris; etenim sic eum allecit simplicitas : animæ enim magnorum virorum cum sint participes ejus, quod est præstantius, ad ipsum contendunt accedere, et ipsius primi boni participatione fiunt omni ex parte boni, sinceri, simplices, separati ab his omnibus, quæ sunt in nobis, quomodo etiam hic magnus, cum esset jucundus et bonus, videbatur deinceps, eo quod esset alienus a simulatione, esse unus ex nobis. Deinde jussit nos sedere in sedibus arte non elaboratis, sed quæ se forte obtulerunt. Erant autem lapides et columnæ, ex eo quod corruerat, et herba densa et viridis, et fons, ex quo scatebat aqua dulcis ad bibendum, et totus locus erat plenus quiete et silentio, et divinis dignus narrationibus. Cum ergo sedisset super herbam, et me juxta sedere fecisset, videbatur lætari quod in nos incidisset. Fixis autem ego eum intuens oculis : Tempus est tibi, inquam, o pater, narrandi si quid hic vidisti pulchrum et dignum, quod referatur. Sed jam loqui incipe, et refer : quisnam confregit mensæ divinæ operculum, et quænam est ea fera et agrestis anima, quæ ausa est tale opus confringere? etenim cogitabam eum paulatim inducere ad perfectiora. Ille vero dicere cœpit :

6. « Audisti de illo Nysiri, qui imperavit Cretæ copiis navalibus. Is cum hic fuisset, et admiratus esset ejus elegantiam, in animo habuit id in Cretam transmittere. Postquam autem portas est dimensus, et deinde hoc sacrum et divinum tectum, et pulchre visum est se habere : dejecit humi, et ad portas traxit, ut duceret. Id vero repente factum est majus et majus, idque sæpe, donec tandem cessit Arabs. Cum autem frustra laborasset, et scopum non potuisset attingere (nolebat enim, ut videtur, res divina inquinari et exsecrandis servire sacrificiis : studebat enim, ut dicitur, id deponere in synagoga donariorum Agar) furore correptus, cogitabat id confringere. Hæc cum audissem, maledictis insectabar sceleratum illum et exsecrandum. Illè autem dicit : Ne cures. Dedit autem is haud multo post pœnas insolentiæ, ut qui navem fregerit in Eubœæ promontorio, quod vocatur Xylophagus, et fuerit in eo submersus.

7. « Rogavi autem divinum illum virum, ut cibum sumeret, et ut consolaretur animi nostri ægritudinem, susceptam propterea, quod non ulterius procederet navigatio. Videbamur anni tempus terere, adversis ventis nobis spirantibus. Ille vero cibum sumpsit, et nihil celans, mihi dixit : Navigabis quidem Naxum, et cum illic in portu navem tenueris uno die, secundo die post navigans, tertio die venies Cretam, nihil adversi reformides; et tibi impositum munus obibis ut voles, et ut tibi jussit imperator, et reversus pulchre accipieris ab eo, qui te misit. Atque hæc quidem postea facta sunt, ut ille dixit, et finem acceperunt. Cum autem precati essemus et hymnos in templo dixissemus, descendimus in navim cum magno illo sene. Mane autem transmisimus in Naxum, cum esset fretum solum decem stadiorum. Ipse vero cum Deo divinum peregisset ministerium, et nos divinis impertiisset sacramentis, nobiscum cibum sumpsit ». Sumpto cibo, quæ rogavit eum ut scriberet sunt ista :

8. « Venatores quidam ex Cretæa insula huc venerunt non multis abhinc annis. Habet enim insula magnam copiam cervorum et caprearum. Eorum unus vir pius, et qui suæ curam gerebat animæ, narravit narrationem valde consentaneam Dei magnificentiæ, qui suo tempore facit mirabilia, et quæ sunt præter hominum opinionem. Venit, inquit, aliquando huc venator, et cum ascendissem ad divinam ædem Dei Genitricis, ado-

ravi, et precatus sum, sicut mihi semper erat mos. Cum autem post preces circumspexissem, vidi in solo parum aquæ in fossa, et pauca grana lupinorum, quæ madefiebant. Locus enim hic alit lupinos, quomodo reliquæ insulæ herbas diversas: nam alia quidem producit magnam marathri multitudinem, aliæ autem solummodo rutam, et alia saturciam, et alia thymum, aut aliquid aliud. Quod vero fert inter omnia eximium insula, hoc magis nutrit, quam alia, redditque floridius. Vidi ergo lupinos, qui reddebantur teneri, et me quædam subiit cogitatio, quod esset omnino aliquis, qui hos demisisset in lacum, et quod, ut est verisimile, vir aliquis divinus hanc habitet solitudinem. Hoc ego reputans, festinabam venire ad socios, qui jam intraverant silvam. Optabam autem magnam hanc prædam consequi; sperabam enim fore, ut magnum aliquod lucrum ab eo acciperem, et cum multum quidem venati essemus, tendebamus ad navem. Sed illi quidem iverunt ad navem, ego vero me converti ad preces. Ingressus itaque hoc templum Dominæ nostræ, orabam. Video autem ad dexteram sanctæ mensæ templi velut quoddam subtegumen, quod vento agitabatur, et rursus visus sum videre telam araneæ.

9. « Postquam autem progressus volui discernere quod apparebat, audivi vocem dicentem: Siste gradum, neque ultra progrediaris, o homo, neque accedas propius: erubesco enim, cum sim femina, a te nuda conspici. Hæc ergo cum audissem, et obstupefactus fuissem re admirabili, volebam fugere: a carne enim mea pili exsilierant, et erant spina acutiores: nam quod inaspectatum repente apparet, dejicit ac deprimit spiritus, etiam si quis videatur esse audacis animi. Stabam itaque obstupefactus, et ore aperto. Postquam autem ad me redii, animo confirmatus, rogavi quisnam esset, et quomodo hanc habitet solitudinem: rursus vox extitit, dicens: Jace mihi, rogo, tunicam, et cum tecta fuero, quantum mihi jubet divina voluntas, non dubitabo dicere. Cum me itaque superiori amictu exuissem, eum dimisi, et extra portam sum egressus. Illa autem cum accepit, et se induit. Paulo post vero reversus, video eam stantem ubi prius. Et erat figura quidem mulier: id autem, quod apparebat, erat supra hominem, pili albi, vultus niger, ostendens parum alboris, pellis quæ membrorum continebat compagem, cum nulla inesset caro, umbræ similis, forma, quæ solum humanam servabat similitudinem. Hæc ergo (inquit ipse) cum vidissem, timebam, contremiscebam, maledictis incessebam et meam reprehendebam importunitatem, quod cum essem curiosus, meos socios reliquissem. Tremebundus autem et pronus humi cadens, rogabam, ut precaretur; et obsecrabam, ut ab ea benedicerer. Illa autem primum conversa ad Orientem, ut quæ forte vellet meum sedare animum, ne ea videretur esse spectrum, extensis manibus precabatur, parum submurmurans. Conversa autem ad me, dicit: Deus, o homo, tui misereatur. Sed quanam de causa venisti in hanc solitudinem? et quo opus habens venisti ad insulam, quæ minime habitatur? sed quoniam divina huc te duxit voluntas, meæ, ut æstimo, gratia humilitatis, de me te omnia edocebo, ut voluisti. Cum me autem rursus humi prostravissem, ea sic cœpit loqui:

10. « Mihi, inquit, patria est Lesbos, Methymna civitas, nomen Theoctiste, vitæ institutum monachatus. Cum autem essem adhuc infans, orbata parentibus, a cognatis tradita sum in monasterium virginum, et induta sum habitu monastico. Nata vero decem et octo annos, in diebus Paschalibus excurri in vicum propinquum civitatis salutatum sororem: habitabat enim in vico cum conjuge. Noctu autem irruentes Arabes Cretenses, quorum dux erat Nysiris, omnes abduxerunt captivos. Mane autem cum pæana cecinissent, enavigarunt, et huic insulæ appulerunt. Adductis autem captivis, cum quærerent pecuniam, et pretia statuerent, ego, accepta occasione, contendens in silvam, cursu feror in intima silvæ; et de cætero non destiti fugere, donec petris et acutis lignis pedes perforavi et conscidi, et sanguine terram infeci, et tandem defecta viribus, cecidi semimortua, et totam quidem noctem, non ferens dolorem vulnerum, acerbe transegi. Mane autem cum scelestos prædones vidissem navigantes, liberata sum ab omni dolore, et repleta sum maxima animi voluptate. Et nunc jam triginta quinque annos, et paulo plus hic alor perpetuo lupinis et herbis, quæ nascuntur in solitudine, vel potius Dei verbo, recordata divinorum[1] eloquiorum, quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit per os Dei. Nuda autem evasi confractis mihi pannis, cum quibus adducta sum captiva. Induor autem et tegor manu divina, quæ continet omnia. Hæc cum dixisset, et manus in cælum sustulisset, egit gratias.

11. « Cum autem parum intermisisset, quoniam videbat me tacite terram intuentem, nec audentem quidem eam fixis adspicere oculis, dixit rursus incipiens: Res quidem meæ, quemadmodum se habeant, narravi, o homo: peto autem, ut una in re mihi gratificeris propter Dominum. Quando anno sequenti navigaturus es in hanc insulam venandi causa (scio enim te omnino venturum, si Deus velit) ut in vase mundo mihi accipias unum ex intemeratis donis Corporis Domini nostri Jesu Christi. Ex quo enim hanc habito solitudinem, tali dono nunquam sum dignata. Hæc ergo cum dixisset, et jussisset nulli quidquam de his dicere: cum precatione me dimisit ad socios. Ego vero me omnia impleturum pollicitus, abii lætus, quod Deus meum adimplesset desiderium, quod me dignum censuisset, qui talem thesaurum consequerer. Quomodo ergo sancta mihi jusserat, quando eram cum sociis exiturus ad venandos cervos et capreas, quas hæc insula alit multas, et aliarum maximas, et visu et narratu

[1] Matth. IV.

admirabiles : nam cervis sunt colore similes, cervis autem majores magnitudine : est autem eis cornu longum nempe duorum palmorum, non ut cervorum, ornatum ramis, et adnatis propaginibus, sed totum rectum, et quod unum solum habeat porrectum stipitem.

12. « Cum ergo essem (ut dictum est) navigaturus ad venationem, accepta [1] in pyxide parte divinæ carnis Domini, eam tuli ad beatam. Cum autem venissem in insulam, et declinassem in ædem Dei Matris, eam non offendi ; an vero adesset, et lateret, quoniam mecum ascenderant quidam ex sociis, an vero abesset, nescio : hoc autem scio, me non offendisse. Atque alii quidem profecti sunt in silvam venaturi, ego autem clam reversus sum in templum ; et protinus sacrosancta mulier apparuit, induta tunica, quam a me prius acceperat. Cum autem me in terram projecissem, accurrit, et cum lacrymis dixit eminus : Nequaquam hoc facias, o homo, nequaquam hoc facias, divinum donum afferens ; ne uras miseram, divina dedecore afficiens. Me itaque tunica apprehensum erexit. Ego autem e sinu meo eduxi pyxidem cum carne Domini. Cum illa autem in terram cecidisset, divinum donum accepit, et lamentationibus et lacrymis terram rigans, dixit : Nunc dimittis ancillam tuam, Domine : quoniam viderunt oculi mei salutare tuum : quoniam remissionem peccatorum in manibus accepi. Nunc abibo quo me tua jubet potentia. Hæc ergo cum dixisset, et manus diu in cælum extendisset, me precibus prosequens, dimisit ad socios.

13. « Cum paucos autem dies venati essemus, et prædam satis magnam cepissemus, reversi sumus. Et illi quidem reversi sunt ad navem : ego autem cucurri, ut illius beatæ preces acciperem vitæ comites. Cum autem venissem ad templum, et deinde circumspicerem, ut eam viderem, vidi eam in eo loco, in quo prius videram, emigrasse. Cum ergo procidissem, et beatos illius pedes essem amplexus, et rigassem lacrymis, stabam mutus, diu dubitans quidnam facerem. Atque videbar quidem sapienter et utiliter facturus, si cum lacrymis Deo supplicans, et sanctæ motus reverentia rogarem, ut huic rei a Deo provideretur, et quomodo is ostendisset, divinum jussum exsequerer. Quod si hoc non essem assecutus, secunda erat (ut dicitur) ineunda navigatio, nempe ut hanc rem sociis communicarem, et cum eis sepulturæ mandarem beatæ reliquias hymnis et canticis prosequens pro viribus : sed, ut videtur, non facile contigit se sapienter gerere. Ego itaque non sum assecutus id, quod erat honestum et decorum, sed rusticitate et ingenii levitate (quid enim et venator et imperitus novi excogitassem ?) feci rem audaciorem, fide quidem ut mihi videbar, sed minime Deo grata. Nam cum ejus manum amputassem, et linteo texto involvissem, ascendi in navem.

14. « Cum profundo autem vespere e terra solvissemus, et vela expandissemus secundis ventis spirantibus, ferebamur tanquam volantes, et sperabamus nos mane venturos in Eubœam. Cum autem dies illuxisset, inventi sumus rursus stantes in eodem portu, perinde ac si ab anchora aut aliqua remora teneretur navis. Metus ergo omnes invasit, et nos invicem circumspicientes, tremebundi quærebamus causam rei, sciscitantes et inquirentes, num nefarium quidpiam a nobis factum sit, cur arceremur. Cum vero alius aliud dixisset, intelligens ego audax meum facinus, inscientibus omnibus in templum sum reversus, et cum posuissem manum in corpore sanctæ, descendi in navem. Hortatus autem socios cœpi iter ingredi. Cum autem multum provecti essemus, erat deinceps cymba volucris, velum replente vento, fuitque rectus cursus absque impedimento. Et tunc ego narravi sociis, et quemadmodum beatam illam invenissem, et quemadmodum res ejus se habuissent, renuntiavi, et quemadmodum donum divinum attulissem, et ea dormiisset, et ejus manum habens, ingressus sum vespere, et propter eam retenti sumus, et sperabamus navigare : et nunc recto cursu ferimur, quia deposui reliquias.

15. « Hæc cum illi audissent, et me multum reprehendissent, proram protinus obverterunt, et magno studio in Parum sunt reversi. Omnesque simul cursu in templum contendimus, timentes quidem et contremiscentes, fide autem freti, tamen accedimus : et vidimus quidem locum, in quo posita erat, servantem veluti figuram corporis, corpus autem evanuerat. Atque omnes quidem invasit admiratio et stupor, et huc atque illuc currebamus, considerantes, et circumspicientes, num alicubi cecidisset, aut in vitam esset revocata. Et totam silvam et saltus obibamus, eam investigantes, et sicubi divinus ille lateret thesaurus, miseri, insipientes, et crassi homines, et ea persequentes, quæ revera non possunt comprehendi, et divinorum ignari miraculorum, neque Elisæi reveriti miraculum, qui eos, qui a rege [1] Syrorum missi erant ad eum comprehendendum latuit, cum esset in medio eorum, et cum eos privasset videndi potestate, duxit in Samariam et regi tradidit. Mitto enim dicere de magno Thaumaturgo, qui eos, qui ipsum investigabant, ut comprehenderent, in monte orans latuit, ut arbor effectus. Cum ergo, inquit, sic frustrati essemus venerandis illis beatis reliquiis, ad navem descendimus, et a terra solventes, domum abivimus, Deum laudantes et hymnis celebrantes, qui semper facit res magnas et admirabiles ». Hæc sunt, quæ a Simeone sene tunc accepit legatus imperatoris, qui et ejus petitione eadem scriptis mandavit. Res innotuit, atque ex nobilitate cum egregia probitate et integritate

[1] Adhuc vigebat mos ille in Oriente, ut portandi foras Eucharistiam laico licentia esset, quod jam diu ante in Occidentali Ecclesia, ut superius dictum est, constat fuisse vetitum.

[1] 4. Reg. VI.

narrantis auctoris fidem invenit, adeo ut inter sanctos in Menologio nomen ejus adscriberetur. Græci enim colunt eam decima die Novembris. Jam vero in his adeo jucundis diu morata, ad luctum rerum Occidentalium est oratio revocanda.

16. *Hunni Galliam Cisalpinam invadunt.* — Hoc anno Hunni, vulgo Ungari dicti, e Pannonia egressi, in Italiamque progressi, ingenti clade afficiunt Transpadanas nobilissimas civitates, Ecclesias devastantes, cunctaque præda atque incendio pessumdantes; Berengariumque obvium cum immenso exercitu præter spem aggressi vicerunt, nec recesserunt, quousque ingenti pecunia pacta, eademque ab eodem Berengario exacta, potiti, anno sequenti ad propria sunt reversi. Post hæc accidit, ut idem Berengarius commiseratus clades nobilium civitatum, eis multa suppeditando præsto fuerit, Ecclesiisque bona contulerit: nam ejus in diversas Ecclesias munificentia [1] diplomatibus adhuc integris permanentibus, testata remansit. Incensum inter alia tunc fuit famosissimum monasterium Nonantulanum, sed reparatum per Petrum abbatem, qui illuc etiam tunc transtulit veneranda corpora sanctorum martyrum Synesii et Theoponti ex alio monasterio prope Tamisium sito ab iisdem incenso.

[1] Citat ea Sig. l. VI. de reg. Ital.

Anno periodi Græco-Romanæ 6395. — Anno Æræ Hispan. 940. — Anno Hegiræ 290, inchoato die 5 Decemb., Fer. 1. — Jesu Christi 902. — Benedicti IV papæ 3. — Ludovici III imp. 3. Leonis Sapientis imp. 17.

1. *Simeon Metaphraste legatus Leonis Aug. ad Arabas Cretenses.* — A num. 1 ad 16. Surius ad diem X mensis Novembris recitat Vitam *sanctæ Theoctistes* Lesbiæ, quam Allatius Diatriba de Psellis, alteraque Diatriba de Simeonum scriptis p. 48 et seqq. ostendit, verum fœtum esse Simeonis Metaphrastes, non vero alicujus auctoris anonymi. Partem hujus Vitæ refert Baronius, qui num. 15 eam scriptam esse a legato Leonis imp. tunc in Cretam insulam misso asserit. Jam Baronius anno DCCCLIX, loquens de *Leone Philosopho*, quo Bardas Cæsar ad litteras Constantinopoli restituendas usus, num. 53 dixerat: « Ex his pariter habes, lector, quo tempore vixerit Psellus, qui fuit magister Leonis Philosophi. Ex quo pariter addisces quo tempore vixerit Metaphrastes, in cujus laudem Psellus ipse orationem habuit, qua ostendit haud pridem esse defunctum, dum ait, de ejus obitu audisse eos, qui viderunt ejus ad Deum transitum ». Ita Baronius. Verum *Psellus* magister Leonis Philosophi diversus est a Psello, cujus oratio panegyrica de Simeone Metaphraste extat apud Surium ad diem XXVII Novembris, quique sæculo sequenti floruit, ut suo loco demonstrabimus. *Psellus* itaque *junior* Metaphrastes encomiastes distinguendus a Psello seniori Leonis Philosophi, qui superiori sæculo vixit, magistro; et legatus ille, qui *Himerium* comitabatur, alius non est a Simeone Metaphraste.

2. *Ætas Metaphrastes ante paucos annos cognita.* — Ante Allatium et Bollandum in Præfatione ad Vitas sanctorum tom. I Januarii præfixa cap. 1, §. 3, Metaphrastis ætas parum cognita fuit, ut Allatius in præfata Diatriba de Simeonum scriptis fuse ostendit, ubi varias tam Catholicorum, quam Protestantium de eo opiniones refellit. Sed nec de ea Allatium inter et Bollandum satis convenit, quia neuter sciebat Metaphrastem anno nongentesimo septuagesimo quinto adhuc in vivis fuisse, uti post utriusque mortem legi in Historia Leonis Diaconi ab obitu Constantini imp. ad mortem usque Joannis imp. cognomento Tzimiscis, quæ extat Ms. in Bibliotheca regia, et ex qua excerpsi quæ ad historiam Ecclesiasticam supplendam conferre possunt.

3. *Expeditio Himerii, et Metaphrastes legatio anno* DCDIV *suscepta.* — Varias *Himerius* Leone Sapiente imperante expeditiones suscepit adversus Saracenos. Sed ea quam hic memorat Baronius ex Metaphraste, ipsomet Metaphraste teste in Annalibus eidem attributis, et nomine Simeonis magistri et logothetæ a Combefisio editis, anno DCDIV suscepta est. Idem enim logotheta scribit: « Anno decimo octavo (nempe Leonis imp.) ascendit navalis Agarenorum exercitus cum Tripolita adversus Byzantium, etc. Missus itaque ab imperatore in ejus occursum Eustathius navalium copiarum drungarius cum classe, et militia armata, quanta in promptu fuit; cumque jungendi aciem facultas negata esset, re infecta reversi sunt. Agareni Abydum appulsi, ex ductoribus sciscitantur, *num hac rursus via reversuri essent*, *vel alia tenenda*, *quoad patriam redirent.* Auditoque *hac revertendum esse*, viæ angustias veriti (quæ Dei judicia sunt?) con-

festim versa puppi revertuntur. Capta direptaque Thessalonica, multaque civium strage data, plures etiam captivos abducunt. Cumque animus esset ut et ipsam urbem everterent, occurrit Simeon eorum primus, qui sunt a secretis (is postea magister et logotheta fuit, vulgoque Metaphrastes cognominatus.) Is, accepta a Rhodophillio auri summa centum libras, quam in cistella ad Francos deferebat, eaque cum ipsa cistella Agarenis data, ejus pretio urbem ac mœnia ab illorum furore exitioque redemit ». Quare cum annalistæ Byzantini annos imperatorum a kalendis Septemb. cum anno civili exordiantur, Leo annum imperii XVIII kalendis Septemb. sequentis Christi anni inchoavit; anno DCDIV aperiente se vere *Himerium* cum classe adversus Agarenos misit; hique die vicesima nona mensis Julii illius anni, ut tunc demonstrabimus, *Thessalonicam* diripuerunt, et nisi Simeon Logotheta imperatoris pecunia bene usus impedisset, eam evertissent. Idem ac Simeon Logotheta narrant alii historici Byzantini, licet annum non exprimant, imo et Joannes Cameniata testis oculatus in libello de *Excidio Thessalonicensi*, ubi Simeonem magnis laudibus exornat. Porro mirum videri non debet, quod Simeon Logotheta in tertia persona de seipso loquatur; cum hoc olim familiare historicis fuerit, ut non semel monuimus. Illud mirum quod Simeon, qui in Vita S. Theoctistæ virginis de seipso in prima persona loquitur, et quæ paulo ante captam Thessalonicam egerit, refert, hic ea omnia silentio premat, et tam parce de *Himerio* celeberrimo duce verba faciat. Quare non parva mihi suspicio est, Annales illos ab eo scriptos non fuisse. Ad hæc loco, *eorum primus, qui sunt a secretis*, legendum, *eorum unus, qui sunt a secretis*, ut infra demonstrabo.

4. *Allatius Metaphrastem tunc ætate grandiorem fuisse censet.* — Hæc ejusdem Simeonis verba in Vita S. Theoctistæ, quæ recitantur a Baronio num. 1, et quæ hic ad majorem dicendorum intelligentiam prætermittere non possumus : « Cum aliquando in Paro essem insula : fui autem, nam in Cretam navigabam a Leone beatæ memoriæ eo missus, Leone, inquam, illo vere fortunato imperatore, qui ipsam Romanorum felicitatem secum videtur in sepulcrum intulisse. Mittebar autem una militans cum clarissimo illo Himerio, utpote ducendi exercitus peritissimo, dromi præfecto, qui et universæ classi imperabat, aut, ut verius dicam, ipsis animi perturbationibus; sed nec multis efferendam laudibus illius peritiam belli administrandi obiter attingens, levi ejus facta mentione, dedecus ei potius videar inussisse, ad propositam interea narrationem redeo, de eo opportune dicturus alias. Mittebar igitur partim cum eo militans, et ad imperatoriæ artis documentum aliquod promovendus, ut equuleus (seu equi pullus) matri ad præclara ejus stratagemata assiliens : id enim præcipue Augustus spectabat; partim ut ad Arabas Cretam obtinentes legatione fungerer ». Allatius loco citato pag. 50, ex his Simeonis verbis deducit, eum Himerii expeditionis tempore natu fuisse grandiorem, et mediam hominis ætatem attigisse. « Quis enim, inquit, adolescentem cum tanto duce simul militantem ? Quis imberbem oratorem ad reges, et potissimum Barbarum miserit, qui veneranda, barbataque, ut ita dicam forma; in qua credunt sapientiam, prudentiam, fidemque inesse magis flectuntur, quam imberbi ac depile facie, cujus in peragendis negotiis nullam rationem habent ».

5. *Secundum Bollandum, non erat tunc ætate provectus.* — Bollandus vero ita ratiocinatur : « Non erat tunc admodum natu provectus Metaphrastes, ut qui imperatoriæ virtutis tyrocinium ponere sub veterano duce juberetur. Fuerit tunc XX aut XXII annorum ; potuit igitur ad an. Christi DCDLVII aut DCDLX vitam deinde producere, atque ita sub Constantino Porphyrogenito Leonis filio tum Theoctistes eam Vitam, tum alia divorum Acta eum elucubrasse certum videtur ; non, ut Allatius scribit, sub Leone et Constantino : nam in hac Vita Leonem diserte τὸν μακαρίτην *felicis memoriæ*, appellat, qua ratione loqui de mortuis solemus ». Hæc Bollandus. Verum Allatius, qui primus omnium vidit, ipsummet Metaphrastem ætatem suam indicare in Vita sanctæ Theoctistæ, et fundamento adeo solido jacto scriptorum, qui eum antecesserant, opiniones evertit, in quibusdam circumstantiis peccavit, quas postea Bollandus feliciter explicavit. Michael Psellus junior, qui orationem in laudem Metaphraste, ac officium in Ecclesia concinendum composuit, in canonis Ode V refert illum consilio atque monitu Simeonis Parii anachoretæ munus aggressum scribendi, primum omnium colloquium illud scripsisse, et Theoctistæ vitam graphice admodum celebrasse : « Prima tua commentatio ex divina providentia, et colloquio facta est sacri senis et anachoretæ Simeon admirabilis, quem in Paro insula conspexisti ». Ad hæc, « pro dignitate laudasti Lesbiæ illustria, et divina certamina, vere Theoctistæ, a Deo fabricatæ, quæ angelicam, et tantum non incorpoream absolvit sapienter vitæ rationem ». Cum itaque certum sit, hanc Theoctistæ Vitam a Metaphraste elucubratam fuisse, et quæcumque de se auctor, vel de Himerio contra Arabes anno DCDIV misso narrat, evenisse tempore Leonis Sapientis, recte conclusit Allatius Metaphrastem Leone Sapiente imperante floruisse, et muneribus ac dignitatibus auctum esse. Verum quod subdit, sub eodem scriptionem exorsum esse, et sub Constantino Leonis filio, et nepote Romano, ætate etiam provectiore absolvisse, stare non potest, et apposite animadvertit Bollandus, nonnisi post Leonis Sapientis mortem Metaphrastem Vitæ Theoctistæ scribendæ manum admovisse, in eo tamen hallucinatus, quod mortem Metaphrastis annis pluribus anticiparit ; nec animadverterit Luitprandum in sua ad Nicephorum Augustum legatione anno DCDLXVIII obita, de *Symeone* tanquam tunc vivente verba facere, ut eo anno videbimus.

6. *Nostra de hoc dissidio sententia.* — Cum itaque *Metaphrastem* anno nongentesimo septuagesimo quinto mense Augusto adhuc in vivis fuisse certum sit, ut eo anno ostendam, in lucem prodierat circa annum octingentesimum octogesimum primum ; anno hujus sæculi quarto missus est cum *Himerio* adversus Agarenos, et uti legatus ad Cretam insulam, cum jam annum ætatis XXIV attigisset ; tandemqueanno DCDLXXVI, aut insequenti, nonagenario major vivere desiit. Hujus vero expeditionis tempore Metaphrastem ad annum ætatis circiter XXIV pervenisse indicat Psellus in ejus Encomio cap. 5, ubi testatur, eum primum negotiis publicis adhibitum splendidam in aula Constantinopolitana provinciam sustinuisse, et imperatoris secretorum fuisse conscium : « Neque civiles causas fingens et refingens, neque inaniter fungens munere rhetoris, generis quidem decore utebatur omnino ad benefaciendum ; virtutem autem quam sibi paraverat e disciplinis, habuit protinus occasionem splendoris et magnificentiæ. Nam cum imperatoribus evasisset amabilis, ejus fidei committuntur, quæ sunt omnium maxime honorabilia ; ut qui prope tribunal quidem staret propter sapientiam : Reip. autem administrationem propter ingenii solertiam et rerum curam acceperit. Et primo quidem præfuit rebus arcanis et secretorum consiliorum fuit particeps cum imperatoribus ; adeo ut imperatori renuntiaret ea, quæ afferebant exteri, et rursus exteris ea, quæ jubebat imperator : et erat velut quoddam accuratum vinculum administrationis. Atque orbis quidem solaris pars quædam est alibi, pars vero est apud nos ; ille vero ipse totus erat apud imperatorem et in ipsis negotiis ».

7. *Metaphraste anno ætatis circiter* XXIV *legationem obiit.* — Metaphraste non modo civilem in exsequendis rebus, sed etiam militarem in propulsandis hostibus, subigendisque populis operam imperatori navabat : « Quomodo enim », subdit Psellus cap. 5, « superius significavit oratio, versatile, et ad omnia accommodatum habuit ingenium, adeo ut et prius consultaret, et exsequeretur ea, quæ consultata fuerunt, et Barbaros procul propulsaret a finibus Romanorum, alios autem superaret, aut copiis aut artibus, et gentes in suam redigeret potestatem, temporibus et rebus dexterrime uti posset ». Ad hæc Joannes Cameniata in libello de Excidio Thessalonicensi, narrata hujus urbis, in qua ipsemet tunc erat, expugnatione, quam jam anno DCDIV accidisse diximus, num. 62, loquitur de Simeone, cujus opera liberati fuere captivi, aitque : « Venientibus nonnullis post urbis excidium, qui ejus utcumque ruinam casumque evaserant, suosque captivos redimentibus, una cum eis advenerat vir, cui Symeoni nomen erat, adulta prudentia et multarum rerum experientia celebris. Ille paulo ante ab imperatore, negotii cujusdam necessarii causa missus fuerat (ad Cretam nempe insulam) de quo nihil impræsentiarum dicere interest ». Paulo post refert, Symeonem obtinuisse a Leone Tripolita Agarenorum præfecto, ut fieret captivorum permutatio : « Unus ego », inquit Symeon ad Tripolitam, « hanc in me sponsionem recipio, ut qui clementissimi imperatoris in omnibus humanitatem explorate compertam habeam : fore nimirum ut citra omnem dubitationem jurgiumque tanto numero vinctos Agarenos contribuat, quanto sunt quos hic in spoliis habetis captivos : quos ego ipse Tarsum adducam, ut in me rursus fidejussio dissolvatur, nihilque in me proferre possis, postquam debitum exsolvero, etc. His nequissimus ille auditis, suasoque Symeone, ut pacta illa scripto consignata jurejurando firmaret, omnes illos, qui ex nobis justum numerum excedebant, dimitti mandavit ». Quæ omnia Metaphrastem annum ætatis XX, aut XXII tunc egressum esse manifeste insinuant.

8. *Ad dignitates militares proxime promovendus erat.* — Neque missus est cum *Himerio*, ut militiæ tyrocinium poneret, sed ut ad artem stratageticam, id est, imperatoriam quamprimum promoveri posset, uti Allatius pag. 57, ex verbis ipsiusmet Symeonis deducit : « Τοῦτου μὲν ἐκείνῳ συστρατευόμενος, καὶ προβιβαζομένος εἰς πεῖραν στρατηγικὴν, οἷα πῶλος μητρὶ πρὸς τὰ γενναιότατα τῶν στρατηγημάτων συσκαίρων. Partim cum eo militans ad imperatoriæ artis documenta promovendus, ut equuleus matri solet ad præclarissima stratagemata assiliens ». Stratagetica enim est, ut Leo imperator et Onosander tradunt, στρατηγῶν ἀγαθῶν ἄσκησις, *strenuorum ducum exercitatio.* Eoque potissimum, quod asserat Metaphraste, non ad πεῖραν στρατηγικὴν, *exercitationem stratageticam* ; sed ad τὰ γενναιότατα τῶν στρατηγημάτων, *ad præclarissima stratagemata.*

9. *Uxorem habebat et liberos.* — Denique Metaphraste in Vita sanctæ Theoctistes rogatur a *Simeone anachoreta*, ne scribendi onus detrectet, causasque prætendat, quibus se a suscipiendo scribendi munere subtrahat. Causas quas poterat afferre Metaphrastes præcipuæ esse poterant dicendi inopiam, servitiorum frequentiam (δουλείας), uxoris et filiorum molestiam, et domus proprias curas. « Non dubium », inquit ibidem Allatius, « quin servitiorum nomine intelligat publica sibi ab imperatore in variis negotiis Reipublicæ demandata, ideoque quin non tum primum legati munere functus fuerit, sed similibus assuetus, atque exercitus, ut sine mendacio aliquid sibi imponendi ad excutiendum laborem, denegandumque quod petebatur, satis essent ». Denique altera causa est, uxor et filii : « Tu quidem fortasse ad te excusandum de non suscipiendo eo, de quo sum tuam rogaturus charitatem, in medium adduces sermonum inopiam, aut servitiorum occasiones, aut uxoris, et liberorum, et domus curam, aut aliquas alias causas, recusans id, de quo nos te rogamus. Ego autem tibi rerum prosperitatem, fertilitatem, et abundantiam rerum omnium polliceor, et fore ut magnum tibi suppetat otium ». Quare qui majora in Republica opera sustinere, et poterat, et

solebat, quique uxori adjunctus liberos ex illa procreaverat, viginti quatuor ad minus annorum erat, sed non quadragenarius, aut annos triginta quinque minimum natus, ut credidit Allatius: alioquin centenario major obiisset.

10. *Fuit protosecretarius et patricius.* — Et primum quidem præfuit rebus magis arcanis et secretarius imperatoris fuit; quo munere fungebatur tempore legationis suæ Cretensis, ut testantur Leo Grammaticus, continuator anonymus Theophanis, Georgius monachus, et Cedrenus, ideoque in Annalibus Simeonis Logothetæ errore amanuensium ipsemet Simeon dicitur *eorum primus, qui sunt a secretis*, seu, ut Græci loquuntur, πρωτοασηκρῆτις. Idem error irrepsit in Leonem Grammaticum, ubi legitur pag. 482: «Porro Simeon secretariorum princeps, qui deinde patricius et una a secretis primus extitit». Nam in laudato continuatore Theophanis recte legitur: «Simeon a secretis illac transiens, etc. Hic postea patricius ac eorum, qui a secretis, primus factus est». Idem habet Georgius monachus, quorum alter alterius verba exscripsit. In quo situm esset officium primi secretarii, docent Goarus in cap. 2 Codini de Officiis Constantinopolitanis et Ducangius in Glossario mediæ græcitatis. Ex eo autem quod tam Leo Grammaticus, quam Georgius monachus, et continuator citatus Theophanis scribant, *Simeonem* suæ legationis tempore fuisse imperatori a secretis, et postea factum fuisse protosecretarium ac patricium, eruo hos auctores Historias suas publicasse, antequam Simeon magister et logotheta declaratus esset; alioquin munera quæ gessit enumerantes, duo illa adeo insignia non præteriissent. Quare magna fides iis scriptoribus adhibenda, quando ea narrant, quæ hoc sæculo gesta sunt; cum in morte *Romani* imp. Historias suas absolvant, anno sc. DCDLXIII, et auctores coætanei fuerint.

11. *Magister et logotheta.* — Metaphraste, cum esset vir prudentissimus, pro opportunitate rerum in senatu Constantinopolitano diversas functiones subiit, et optime administrata provincia, ut tradit Psellus in ejus Encomio, ad majora officia sibi aditum aperuit. In Vita Joannis Tzitmiscis imperatoris a Leone Diacono scripta et hactenus inedita, ad annum DCDLXXV legitur: «Symeones logotheta atque magister, necnon Stephanus Nicomediensis præsul, viri ea ætate inter sapientes eruditione clari». Quare Simeon Metaphraste postremis vitæ suæ annis *magister* et *logotheta* fuit. Illud quoad utriusque dignitatis gestæ tempus unus Leo diaconus nos edocet: imo Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis pag. 25 et seqq. de muneribus, quibus potitus est, verba facit, et in medium adducit loca auctorum, qui eum laudibus exornarunt, sed nullum antiquum producit, qui eum *magistrum* et simul *logothetam* appellet. Μάγιστρος seu magister nomen in aula imperatorum dignitatis atque officii; ejusque inter alia præcipui tanquam qui titulos sibi vindicaret περιφανοῦς, id est, *illustrissimi*, et περιβλέπτου, id est, *spectatissimi*, inter patricios locum haberet, imo supra eosdem haberetur, in Conciliis sederet, ad sustinendos in baptismate imperatorum filios adsciscеretur, et consanguinitate eorumdem jungeretur. *Logothetæ* vero proprie erant, qui rationes fiscales vel publicas cognoscebant, sumptusque vel introitus ita dirigebant, ut Reipublicæ potius quam privatorum jura sustinerent, labente vero imperio *logothetæ* munus ad alia quoque munera distractum, et in plurimos surculos divulsum. Sed ante illos omnes logothetas fuit *magnus logotheta*, qui non tantum auctoritate, sed etiam vestium insignibus spectabilis erat. Ejus officium discimus ex Codino: «Magnus logotheta disponit missa mandata, et chrysobullas, seu aureas litteras ad reges, sultanos, toparchas, et hoc munus proprium est magni logothetæ». Ut videatur, inquiunt Gretserus in Notis ad Codinum et Allatius laudatus, cancellarios apud latinos adamussim exprimere. *Logothetæ* vero nomen sine alia additione prolatum, magnum nobis logothetam ut plurimum indicat, ut docte ostendit Goarus in Commentariis ad Georgium Codinum. Indeque Allatius heterodoxos illos suggillat; qui Metaphrastem *ludimagistrum*, eumque *trivialem* fuisse in litteras misere. De Vitis sanctorum aliisque libris ab eo editis, ac sanctitate vitæ, infra sermonem habebimus. Metaphraste enim decimum sæculum tam doctrina quam virtute illustravit.

12. *Duplex irruptio Hungarorum in Italiam distinguenda.* — Ad num. 16. Regino quidem ad annum DCDI *Hungarorum* in Longobardiam ingressum, et Italiæ devastationem narrat, sed licet ipse hoc tempore vixerit, cum tamen hac in re et in non paucis aliis, errasse certum esse debet; indeque, quod non semel alibi insinuavimus, intelligimus scriptoribus synchronis in omnibus fidem adhibendam non esse. Baronius *Hungaros* hoc anno tam Bojoariam, quam Italiam depopulatos esse affirmat. Verum utramque cladem pertinere ad priores menses anni nongentesimi rationibus ita evidentibus eo anno demonstravi, ut huic controversiæ finem me imposuisse existimem. Luitprandus lib. 2, cap. 11, narrat aliam *Hungarorum* in Italiam irruptionem, quæ eo anno, quo Ludovicus imp. lumine privatus fuit, contigerit, ideoque hoc Christi anno; Sigonius vero lib. 6 de Reg. Ital. qui priorem cladem Italicam in annum DCDI confert, posteriorem hoc anno recitat, quod in causa fuit, cur Baronius utramque in hunc annum distulerit. Baronius ait, incensum inter alia tunc fuisse monasterium *Nonantulanum*, sed reparatum per *Petrum* abbatem, qui illuc etiam tunc transtulit corpora SS. martyrum Synesii et Theopontii, quam in rem Sigonium lib. 6 de Reg. Ital. laudat. At Sigonius ad annum DCDIII ait, monasterio *Nonantulano* fœdum incendium illatum esse, et *Leopardum* abbatem cum monachis forte incolumem evasisse. Ad annum vero DCDXII refert illam SS. Synesii et Theopontii translationem, dum Petrus abbas

Nonantulanus esset. Imo Ughellus tom. II Ital. pag. 234, hæc habet ex Chronico Nonantulano, quæ ab imperito aliquo monacho scripta fuere : « In ipso anno DCCCXCIX venere Hungari in Italiam de mense Augusto, Indict. III, VIII kal. Octob. Junxerunt se Christiani cum eis in bello ad fluvium Brentam, etc. et venerunt usque ad Nonantulam, etc. prædictus autem venerabilis Leopardus abbas cum cunctis aliis monachis fugere, etc. Postea vero congregati sunt et recondidere monasterium et Ecclesiam : et misit ad Sergium papam », cujus recitat litteras, notis Chronicis destitutas, quibus permittit, ut monasterii Ecclesia consecretur. Sed hæc narratio in pluribus peccat. Primo in anno rei gestæ. Secundo, in Indictione III mense Augusto cum anno illo conjuncta. Tertio, Hungari juxta fluvium quidem Brennam, uti eum appellat Luitprandus lib. 2, cap. 4, consedere, sed id juxta eumdem Luitprandum contigit primæ irruptionis tempore. Quoad litteras a Sergio papa III datas, eæ genuinæ sunt, certumque monasterium Nonantulanum incendio periisse, sed tota illa Historia apud illum chronographum mire depravata.

13. *Ludovicus Aug. ex Italia pellitur.* — Hoc anno, dum *Ludovicus* imperator rerum omnium in Italia potiretur, regnumque pacate administraret, *Berengarius Verona* antea expulsus, corruptis auro custodibus, clam noctu in urbem Veronam receptus est, et ibi *Ludovicum* securum ac inopinantem oppressit, uti narrant Luitprandus lib. 2, cap. 11, et poeta anonymus in Carmine *de laudibus Berengarii Aug.* qui addunt, eum Berengarii jussu lumine privatum fuisse. Hæc poeta lib. 4, de Ludovici excæcatione loquens :

> Hicet admissi penetrant miserabile templum,
> Quo Ludovicus erat : subito rapiuntque ligantque,
> Et pulchros adimunt oculos. Securus in aula
> Forte sedebat enim, idcirco pia munera lucis
> Perdidit, obsessus tenebris quoque solis in ortus.

Admissi in urbem *Veronam* Berengariani, sub auroram intrant Ecclesiam sancti Petri, in sinistra parte urbis sitam summo in colle, quo *Ludovicus* strepitu hostium excitatus confugerat : ibique eum capiunt, vinciuntque, et luminibus orbant *in ortu solis*, ut ait poeta, seu, in ipso auroræ crepusculo, ut Luitprandus citatus loquitur. *Provinciales* postquam cognovere Ludovicum, quem in Italiam secuti erant, et a quo ibi agros possessionesque acceperant, quod unus poeta nos docuit, excæcatum esse, passim aufugiunt, ac domum quisque redeunt. *Berengarius* post excæcatum *Ludovicum*, expulsosque Provinciales toto potitur regno Longobardiæ, sed se imperatorem non dicit, ante annum DCDXVI, quo a Joanne X coronatus est.

14. *Duratio ejus imperii in Italia.* — Mense Maio *Ludovicus* adhuc quiete regnabat. Sigonius enim lib. 6 de Reg. Ital. ait, se legisse Diploma ab eo « IV idus Maii Papiæ datum anno regni sui in Italia secundo, Christi DCDII ». Sed mense Augusto jam excæcatus fuerat. Nam *VII idus Augusti* Papiæ cum esset, Mutinensem Ecclesiam, Gothifredo episcopo postulante, magnifice muneravit *Berengarius, anno regni sui*, ut in Diplomate scriptum legit Sigonius, *quinto decimo*, currenti nempe Christi anno. Recitat Diploma integrum Ughellus in episcopis Mutinensibus, in quo et dicitur illud *Indictione quinta* Papiæ datum fuisse. Incredibile autem Mutinensem episcopum, *Ludovico* adhuc in Italia imperante, aut adhuc Italia bello turbata, *Berengarium* regem adiisse, ut Ecclesiæ Mutinensis privilegia confirmaret. Sed quid recurrimus ad conjecturas, cum ex laudatis Diplomatis constet, Ludovicum *mense Maio* Papiæ, quæ urbs regia erat, dominium obtinuisse, Berengarium vero *mense Augusto*, ideoque jam ex Italia Ludovicum pulsum fuisse. Denique Florentinius in Comment. de *Reb. ad Matildem comitissam spectantibus*, lib. 3, pag. 33, tradit, in Actis publicis in Archivo episcopali Lucensi asservatis, anno DCDII notari annum II Ludovici cum titulo imperatoris, et in iis quæ scripta sunt principio anni DCDIII, totoque anno DCDIV, annum XVI, annumque XVII Berengarii regis. Ex quibus recte concludit, Ludovicum imp. anno præsenti imperium amisisse, postquam scilicet annos tres imperasset, utrinque sc. incompletos (1).

15. *Refelluntur opiniones contrariæ.* — Accurate itaque Leo Ostiensis in libro 1, cap. 44 Chron. monasterii Casinensis de Lamberto et Ludovico ejus successore scribit : « Quo post annos item sex vita functo (totidem enim Widoni jam tribuerat annos) Ludovicus Bosonis regis Provinciæ filius

(1) Si vera scribit annalista Saxo ab Eccardo vulgatus in Corpore Historic. med. qui tom. II, col. 236, hæc regni mutatio Augusto mense facta est, et quidem mensis illius exordio, cum ex Diplomatibus a Pagio laudatis constet Berengarium die VII Augusti regnum jam obtinuisse. Verum non satis accurate scripsisse chronographum hunc colligo ex Diplomate forte autographo a Muratorio producto in Antiquitatibus Italiæ t. I, col. 780. Diploma est Berengarii in regia Papiensi æde residentis datum « XVI kal. Augusti, anno Dominicæ Incarnationis DCDII, regni vero domni Berengarii piissimi regis XV, Indictione V ». Medio igitur Junio mense Berengarius jam regnabat.

Si tamen res ex Chartis conficienda sit, facile descenderetur in sententiam Cl. Muratorii, qui in erudito opere Antiq. t. Italiæ Medii Ævi t. I, Dissert. XIV, col. 780, etc. suspicatur adhuc post Ludovici imperatoris excæcationem perseveratum ab eo fuisse in regno Italiæ retinendo ; ita tamen ut alterno marte inter ipsum et Berengarium per succedentes annos usque ad annum DCDV decertaretur. Hæc enim Muratorius vidisse se chartas, et quidem autographas asserit, alias quidem Berengarii nomine, alias vero Ludovici annis [illegible] scriptas. Unam ibidem profert datam Ticini pridie nonas Junias « anno Incarnationis Dominicæ DCDV, Indict. VIII, anno V imperante domno Hludovico gloriosissimo imperatore in Italia » ; aliam etiam non absimilem datam eodem anno, loco et mense. Verum autem Julio mense ejusdem anni et deinceps regnum Italiæ tenebat Berengarius, ut probat duplex Charta apud eumdem signata eodem anno II kal. Augusti, Indict. VIII, sicut et altera data kal. Augusti.

Cæterum quæ hic notat Pagius quoad mensem, quo Ludovicus Augustus prœlio victus oculisque orbatus a Berengario exturbatus fuit, multo accuratius e Charta ab eodem Muratorio ibidem producta determinantur. Berengarius enim non Augusto mense tantummodo sed et medio Julio mense Papiæ quietus regnabat ; qua die Petro Regiensi episcopo adjudicavit curtem quamdam dato Diplomate, quod signatur in « palatio Ticinensi, quod est caput regni nostri, anno DCDII, regni Berengarii XV, Indictione V ». Vide Murator. ibid. col. 780. MANSI.

regnavit annis tribus». Qui anni tres utrinque incompleti numerandi, ut mox dixi, et recte vidit Sigebertus in Chronico, ubi tamen intolerando errore *Ludovici* imperium an. DCDXIII, ejus vero excæcationem anno DCDXV collocat. Regino, qui anno DCDIII ait, circa ea tempora *Fulconem* Rhemorum archiepiscopum interfectum esse, anno postea DCDIV Ludovici imp. expulsionem ex Italia recitat. Sed utriusque scriptoris Chronica per hæc tempora valde confusa. Regino tamen Baronium ad an. DCDIV, num. 1, in suam sententiam pertraxit. Imo Hadrianus Valesius in Notis ad Panegyricum *de Laudibus Berengarii Aug.* pag. 177, credidit *Ludovicum* eodem anno aut insequenti oculis a Berengario orbatum, et Papebrocius in Conatu Chronico-Historico pag. 152, ubi sermonem habet de Epistola Christophori papæ, de qua anno sequenti agemus, idem ac Valesius de duratione imperii Ludovici censet.

16. *Obitus califæ Babyloniensis.* — *Mutadidus Billa* califa Babyloniensis hoc anno vita defunctus est, teste Elmacino lib. 2, qui tradit, eum demortuum *anno Hegiræ* CCLXXXIX, *die Lunæ*, *vicesimo secundo Rabiei posterioris*, ideoque die quinta mensis Aprilis currentis Christi anni. Cum tamen Eutychius patriarcha Alexandrinus Mutadido coætaneus prodat, mortem ejus accidisse die XXI *Rabii posterioris, die Dominica*, quæ hoc Christi anno in diem IV Aprilis incidit, ejus sententia præferenda. Eo imperante plures in geometricis et astronomicis, ut notavit Abul-Pharaius, inter Saracenos floruere. Continuator anonymus Theophanis in Vita Leonis Sapientis ait : «Tauromenium in Sicilia ab Afris capitur, ingensque Romanorum clades agitur. Lemno quoque potiti Agareni, magnam captivorum multitudinem abducunt». Simeon autem Logotheta ait, *Lemnum* insulam anno XV Leonis Sapientis captam, ideoque utraque clades a Mutadido Christianis illata. Porphyrogenita lib. 2 de Them. Occidentis Them. X asserit, *Tauromenium* insignem fuisse suo tempore Siciliæ urbem; et sub Leone imp. patre in Saracenorum potestatem venisse. Mutadido patri successit *Muctasis Billa*.

17. *Saracenorum in Calabriam irruptio.* — In Chronico Lupi protospatæ legitur : «Anno DCDI descendit Abraham rex Sarracenorum in Calabriam, et ivit in Cosentiam civitatem, et percussus est ictu fulguris». In antiquo tamen Chronico Ms. ducis Andriæ, quod magnæ est auctoritatis, idemque ac Chronicon Lupi, sed paulo mutatum et interpolatum, id currenti anno consignatur, diciturque *Abraham* occisus ictu fulguris, *cum pervenisset ad Ecclesiam sancti Pancratii*, cui interpolatori omnino standum. Ismael enim Abulfeda Hamæ in Syria princeps testatur, *Ebrahimum* Africæ regem dysenteria die Veneris, mense Dhilcada, anno Hegiræ CCLXXXIX in Sicilia demortuum, ideoque hoc Christi anno mense Octobri (1). *Abrahamus* ergo seu Ebrahimus Saracenorum in Africa rex fulmine percussus, dysenteria postea exstinctus est, postquam regnasset annos viginti quinque, ut habet idem Abulfeda. Hic ultimus fuit regum *Aglabidarum* jam a sæculo aut circiter in Africa imperantium; nam post ejus mortem *Almahdi*, qui se e Fatemida Mahometis pseudo-prophetæ filia exortum dicebat, Africæ dominatus est, annoque DCDX sese califam seu imperatorem appellavit, ut infra videbimus.

18. *Non confundenda cum altera post aliquot annos facta.* — Carrocciolus in Notis suis marginalibus ad Lupum protospatam, hanc Saracenorum in Calabriam irruptionem cum ea confundit, cujus occasione *sancti Severini* Noricorum Apostoli corpus e castro Luccullano Neapolim inter et Puteolos exstructo, translatum fuit Neapolim, tanquam in locum tutiorem, eamque in rem Sumontium in Hist. Neapolis lib. 1, pag. 431 laudat. Verum Sumontius hæc duo diserte distinguit, annoque DCDII interitum Ebrahimi regis, ejusque irruptionem collocat, et postea de *Constantino Porphyrogenneta*, qui an. DCDXII imperare cœpit, verba faciens, de tertia *sancti Severini* translatione (bis enim antea ejus reliquiæ translatæ fuerant, ut suo loco diximus) etiam loquitur, sed annum, quo ea peracta, non definit, aitque tantum eo imperante sancti Severini corpus translatum. Hæc autem *tertia translatio* anno nongentesimo vicesimo, dieque decima mensis Octobris, a *Stephano* episcopo Neapolitano peracta, ut docet Joannes diaconus Neapolitanus, qui eidem interfuit, Actaque translationis scripsit, tam a Sumontio, quam ab Ughello tom. VI, pag. 122 citata, sed tamen non recitata.

(1) Abulfedæ chronologia accurate recensita, et latine ex Arabico versa a Marco Dobelio data est primo a Carusio in Bibliotheca Sicula, dein a Muratorio Rer. Italic. tom. I, part. 2. In ea vero obitus Abraham regis Saracenorum componitur cum anno Hegiræ CCLXVI, inchoato a die XXI Novembris qua ex ratione supputandi ab eo servata incidit in annum Christi DCDIII et DCDIV. Obiisse vero statuit *die Veneris mensis Dilchada*; hoc est Januario, interprete Carusio. Ex quo intelligimus neque Lupum protospatam nec ejus interpolatorem ad scopum collimasse : obiit enim rex ille Januario mense anni DCDIV. MANSI.

JOANNIS IX ANNUS 3. — CHRISTI 903.

1. *Nihil.* — Sequitur annus Redemptoris nongentesimus tertius, sexta Indictione inchoatus, prorsus obscurus, nulla alia rerum gestarum ad institutum spectante memoria illustratus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6396. — Anno Æræ Hispan. 941. — Anno Hegiræ 291, inchoato die 24 Nov., Fer. 5. — Jesu Christi 903. — Christophori papæ 1. — Ludovici III imp. 4. Leonis Sapientis imp. 18.

1. *Moritur Benedictus IV PP.* — Baronius mortem *Benedicti IV* papæ in annum DCDVII differt, ut ibidem num. 1 videre est, et hic annus apud eum vacuus. Sed hunc Pontificem, qui inter alios horum temporum tanquam sidus quoddam emicuit, hoc anno animam Deo reddidisse, initium Pontificatus *Sergii III*, de quo anno sequenti, manifestum facit. Sedem inierat initio mensis Augusti anni DCD, et Ecclesiam Romanam rexit annos tres et menses duos, uti legitur in Catalogis VII et VIII a nobis editis, imo in septimo habetur : *Cœpit anno Domini* DCD, *sedit an.* III, *menses* II, ideoque initio circiter mensis Octobris vivere desiit. In variis quidem Catalogis præter annos tres, menses sex et dies aliquot ei adscribuntur, sed exordium Pontificatus Sergii eos hac in re mendosos esse ostendit. De Benedicto IV hæc habet Flodoardus in Fragmento de Pontif. Rom. :

> Tum sacra consurgunt Benedicti regmina quarti,
> Pontificis magni, merito qui nomine tali
> Enituit, cunctis ut dapsilis atque benignus.
> Huic generis necnon pietatis splendor opimus
> Ornat opus cunctum, meditatur jussa Tonantis.
> Prætulit hic generale bonum lucro speciali.
> Despectas viduas, inopes, vacuosque patronis,
> Assidua ut natos proprios bonitate fovebat :
> Mercatusque polum indiguis sua cuncta refudit.

2. *Leoni V succedit Christophorus.* — Benedicto IV successit *Leo* hujus nominis *V*, post unum aut alterum diem. Platina tradit, eum a *Christophoro* ejus familiari in vincula conjectum, et Sedem Romanam ab eo invasam. De Leone V hæc tantum narrat Flodoardus :

> Post quem celsa subit Leo jura, notamine quintus.
> Emigrat ante suum quam luna bis impleat orbem.

In Catalogis ei attribuuntur dies XL, vel mensis unus et dies XXVI, aut XXVII, ideoque circa diem decimum tertium mensis Novemb. *Christophorus* Pontificatum occupavit. Dacherius tom. VI Spicilegii pag. 415, refert Diploma Christophori papæ, quo confirmantur privilegia abbatiæ Corbeiensis in diœcesi Ambianensi sitæ, cujus hæc est subscriptio : « Scriptum per manum Sergii scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Decembri, Indictione VII, septimo kal. Januarii, imperante domno nostro piissimo Augusto Ludovico a Deo coronato imperatore sanctissimo ». Labbeus tom. IX Concil. pag. 517, eam Epistolam ex Dacherio retulit, sed *Indictionem* VII in XI mutavit. Quo pacto Diploma datum fuisset anno DCDVII, quo Indict. XI kal. Sept. exorsa est : Papebrocius vero in Conatu Chronico-Histo-

rico, ubi Benedicti et Leonis V mortem cum anno DCDIV copulat, quemadmodum et Christophori initium, existimatque *Ludovicum Augustum* nondum eo anno oculis orbatum fuisse, aliam viam tenuit, et Indictionem septimam in octavam mutandam esse monuit. At Ludovicum Aug. anno superiori imperium amisisse, et Indictionem illam puram esse apud Dacherium, ex fundamentis a nobis jactis omnino consequens est, quemadmodum et *Christophorum* præsenti anno Sedem Romanam invasisse.

3. *Anni Ludovici Aug. post ejus excæcationem Romæ numerati.* — *Hæc Epistolæ Christophori* papæ subscriptio multos viros eruditissimos in errorem induxit, quod persuasum haberent annos Ludovici Aug. Romæ numeratos non fuisse post ejus excæcationem, et post pacificam *Berengarii* dominationem. Verum cum *Berengarius* per hæc tempora rex tantum Italiæ seu Longobardiæ fuerit, neque in ducatu Romano, neque in exarchatu Ravennensi, a regno Longobardiæ independentibus, ejus regni ratio habita fuit, sed, ut ante expulsionem Ludovici Aug. ab Italia, anni ejus imperii Romæ et in exarchatu Ravennensi usurpati. Nam imperium Romanorum, et regnum Longobardorum nihil commune inter se habebant et utraque dignitas semper distincta permansit. Hinc ultimis temporibus postquam imperatores Aquisgrani coronam regni Germanici accepissent, Modœtiæ, quæ aliquot tantum milliaribus a Mediolano distat, ab archiepiscopo Mediolanensi, Longobardiæ reges, et postea Romæ imperatores Romanorum a Summo Pontifice coronati sunt. Quæ in dubium revocari minime debent.

4. *Illud variæ Chartæ demonstrant.* — Rubeus in Hist. Ravenn. lib. 5, pag. 253, loquens de gestis a Joanne X archiepisc. Ravennensi an. Christi DCDV, ait : « Joannes bona archiepiscopatus accurate administrans, multa hoc anno, qui in tabulis publicis, a nobis lectis, eo sæculo confectis, Sergii Pontificis *secundus*, Illudovici Cæsaris *quartus* (legendum, quintus) scribitur; Indictione octava, idibus Julii, composuit, et ad veterem ditionem adduxit : quod et insequentibus, nusquam interruptis, annis fecisse, similia, Longobardo conscripta charactere monumenta declarant ». Ita Rubeus. Dixi annum quintum loco quarti reponendum, quia suo loco ostendi *Ludovicum* anno DCD post diem trigesimum mensis Augusti imperatorem creatum esse. Obiter hic etiam corrigenda subscriptio chartæ ejusdem imperatoris a Boucheo in fine tom. I Hist. Provinciæ pag. 933 relata, qua Ludovicus donationem quamdam facit *Fulcherio* Ecclesiæ Avenionensis episcopo, in cujus fine habetur : « Datum II nonas April. Indict. XIV, an. XII imperante Illudovico piissimo imperatore », anno sc. Christi DCDXI, Indictione XIV prædito. Loco enim *an.* XII, legendum, *an.* XI ; alioquin dicendum esset, cum anno DCD ante diem quartum mensis Aprilis renuntiatum esse imperatorem, quod adversatur laudatis chartis Ravennensibus, ex quibus sequeretur eum anno DCD post diem XV mensis Julii coronam imperialem accepisse. Præfatæ itaque subscriptiones omnes emendandæ, et Ludovici Aug. imperium anno DCD post diem XXX mensis Augusti consignandum. Ex quibus omnibus intelligimus, *Ludovicum III*, etiam post excæcationem, in exarchatu Ravennensi, quemadmodum et Romæ, imperatorem agnitum fuisse.

JOANNIS IX ANNUS 4. — CHRISTI 904.

1. *Inter Berengarium et Lambertum de imperio certatur.* — Annus salutis agitur nongentesimus quartus, Indictione septima, quo (ut auctor est Regino) Ludovicus imp. captus a Berengario tyranno, oculis simul cum imperio privatus est : perseverante in Italia Lamberto imperatore, qui a Formoso (ut dictum est) coronatus fuerat anno octingentesimo nonagesimo tertio, cujus hic sit annus imperii ab eo tempore jam undecimus inchoatus, ab obitu vero Widonis patris quintus : porro hic primus ex quo Italiæ principes eum Italiæ regem nominant, deficientes a Berengario. Ipse vero Lambertus, secundum initam superius rationem ortus ejus, ex Diplomate parentis ipsius, hoc anno fuisse reperitur ætatis annorum viginti sex, et plane grandior, quam describatur a Luitprando

verbis istis[1] : « Quia semper Italicenses geminis uti dominis volunt, quatenus alterum alterius terrore coerceant, Widonis regis defuncti filium nomine Lambertum elegantem juvenem adhuc ephebum, minusque bellicosum regem constituunt. Cœpit denique hunc populus adire, Berengarium deserere. Cumque Berengarius Lamberto cum exercitu magno Papiam tendenti occurrere non auderet, Veronam petiit, isticque securus degit ». Hæc ipse.

2. Antequam autem ista fierent, contigit ipsum Berengarium Romam armato exercitu contendisse, coronamque imperii ab ipso Joanne Pontifice violenter extorsisse, sicque tyrannice imperatoris nomen vindicasse. Contra vero, eo recedente, vocatum Lambertum Romam ab eodem Pontifice, hoc cupiente imperatoria corona solemnibus ritibus coronatum. Cum et ipse Pontifex Synodo episcoporum Romæ collecta, in eodem conventu Patrum utriusque regis causam proposuit, et utriusque juribus examinatis, in eam sententiam ab omnibus itum est, ut Berengarii coronatio tanquam vi extorta penitus abrogaretur, Lamberti vero, in quem libera vota Romani Pontificis conspirassent, esse legitima judicaretur. Facta sunt ista Romæ hoc anno, eademque recitata postea in Synodo Ravennate ab eodem Romano Pontifice congregata. Quod enim haud liberum esset Romæ degere ipsum Joannem papam, studentibus nonnullis adversæ parti contra Lambertum, faventibusque Berengario : consultius visum est eidem Pontifici inde recedere, atque episcopos Ravennam ad Synodum convocare, in qua complura gravioris momenti tractanda forent, nempe abrogatio rerum gestarum per Stephanum prædecessorem adversus Formosum, quæ minus secure Romæ tractari possent.

3. *Concilium Ravennæ celebrat Joannes papa, in quo Formosi memoria restituitur, et disciplinares leges sanciuntur.* — Meminit hujusmodi Concilii Ravennatis Sigebertus anno superiori, cum ait : « Hic etiam ad confirmandam Formosi ordinationem, quem Stephanus papa deposuerat, Synodum LXXIV episcoporum, præsentibus Francorum archiepiscopis et rege apud Ravennam statuit. Et coram eis combusta est Synodus, quam Stephanus in damnationem Formosi fecerat ». Hæc Sigebertus. Extant apud nos tam Romanæ, quam Ravennatis Synodi Acta, ex Codice Antonii Augustini Romam misso, ex quo ea hic tibi describimus. Sic enim se habent :

4. « Cap. 1. Synodus Acta Ravennæ, tempore domni Joannis noni papæ et Lamberti imperatoris ». Ita titulus de Actis Synodi Ravennatis, in qua primum quæ gesta sunt in Romana Synodo, sic recitantur :

« De abrogatione Pseudo-Synodi habitæ a Stephano prædecessore.

« Synodum tempore piæ recordationis sexti (septimi) Stephani papæ, decessoris videlicet nostri celebratam, in quam venerabile corpus Formosi venerandi papæ de sepultura violata, per terram tractum est ; et quasi ad judicium deductum, judicari et damnari præsumptum est, quod nunquam decessorum nostrorum temporibus factum fuisse traditum est, penitus abdicamus (abrogamus). Et ne ulterius præsumatur fieri per quodlibet Spiritus sancti judicium, interdicimus : quia ad judicium vocari mortuus non potest, cum persona, quæ ad judicium vocatur, ideo vocatur, ut aut fateatur objecta, aut convincatur objectis. Et omnibus patet, quia mortui cadaver pro se nec respondere, nec satisfacere potest ». Hic considera, lector, quanta solerent successores Pontifices quatumcumque reprehensibiles prædecessores reverentia prosequi, ut Joannes Stephanum suum prædecessorem, tum Sedis invasione, tum etiam sessione in omnibus plane exsecrandis facinoribus detestabilem, piæ tamen recordationis Stephanum appellet. Pergunt reliqua in eadem Synodo constituta :

5. « Cap. 2. Episcopi et presbyteri, et reliquus clerus, qui eidem Synodo interfuerint, quia ipsi veniam petentes, coactos se terroris metu ac formidine interfuisse, confessi sunt ; prece sanctæ Synodi eis indulsimus, statuentes et decernentes, ut nullus futuris temporibus episcopis vim inferre, vel eos temere lacerare præsumat, quatenus cum ad Synodum convenerint, libere eis tractare et statuere liceat, quæ sanctorum Patrum canonica censura decrevit. Nullusque eos lacerare, vel sacris canonibus conceptis absque audientia et justa examinatione inquietare, facultatibus nudare, aut quoquo modo in custodiam retrudere absque status sui periculo pertentet, dicente Domino[1] : Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari. Indignum quippe est, ut sacerdotium senatus præjudicet, cum pateat populum sequendum non esse, sed docendum.

6. « Cap. 3. Quia necessitatis causa de Portuensi Ecclesia Formosus pro vitæ merito ad Apostolicam Sedem provectus est : statuimus et omnino decernimus, ut id in exemplum nullus assumat, præsertim cum sacri canones hoc penitus interdicant, et præsumentes tanta feriant ultione, ut etiam in fine laicam eis prohibeant communionem. Quippe quod necessitate aliquoties indultum (inductum) est, necessitate cessante, in auctoritatem summam (sumi) non est permissum. Sed neque de gradu Ecclesiastico synodice ejectum, et non canonice restitutum ad altiora provehere ullus præsumat, prout de Bonifacio primum de subdiaconatu, postmodum de presbyteratu deposito popularis manus agere præsumpsit. Si vero cujuscumque sit ordinis vel potestatis, contempto Deo, et calcatis SS. Patrum statutis, id quoquo modo tentaverit, non solum Apostolico judicio anathemate feriatur, sed etiam imperialem indignationem experiatur, quatenus sanctæ Ecclesiæ status inviolabiliter persistat, et iniquorum præsumptio accipiat ultionem.

[1] Luitp. l. I. c. 10.

[1] Psal. CIV.

7. « Cap. 4. Episcopi igitur seu presbyteri atque diaconi, necnon et subdiaconi, cæterique alterius ordinis sanctæ Sedis Apostolicæ, qui ab eodem venerando papa Formoso canonice consecrati, et pro quorumdam libitu temere dejecti sunt, in proprios ordines et gradus communi sanctæ Synodi consultu reducimus, perpetuoque robore ac canonica censura stabilitos, Deo auctore, decernimus.

8. « Cap. 5. Reordinationes seu rebaptizationes et sedium mutationes sancti Patres in Africano Concilio congregati omnimodis interdixerunt : quos secuti et nos interdicimus, statuentes, ut Ecclesiæ, cui regulariter præpositi, perpetuo consistant; nec eis sine canonicæ auctoritatis publica censura ejectis, alii ordinentur, et Ecclesia divisionem sustineat : sed secundum quod sancti Patres statuerunt, unusquisque episcopus suæ Ecclesiæ curam habeat, et Ecclesiasticarum rerum potestate potiatur, ne quoquo modo scissuram sancta patiatur Ecclesia, quia nec militibus Christum crucifigentibus ejus tunicam scindere permissum est.

9. « Cap. 6. Unctionem itaque sacri chrismatis in spiritualem filium nostrum dominum videlicet Lambertum excellentissimum imperatorem actam, perpetua stabilitate, dignitatibus decoratam, firmam et in æternum stabilitam esse, sancto suffragante Spiritu, decernimus. Illam vero barbaricam Berengarii, quæ per subrectionem extorta est, omnimodis abdicamus.

« Consignationes autem sacri chrismatis et olei, vel quæque pro statu Ecclesiæ gessit, firma et immutilata, ut omni tempore permaneant, Apostolica auctoritate sancimus.

10. « Cap. 7. Ea siquidem quæ de ipso prænominato Concilio scripta esse noscuntur, quoniam irrita et contra canonicam auctoritatem præsumpta sanxistis : decernimus una cum consultu omnium vestrum (si placet), igne crementur, sicut de latrocinali Ariminensi Synodo et Ephesina secunda scriptum continetur : et de his, quæ contra sanctissimum papam Leonem ab hæreticis acta sunt, et secundum quod tempore domni Hadriani junioris papæ Synodali conventu illa, quæ contra domnum Nicolaum beatissimum papam Constantinopoli nequiter acta fuerant, igne cremata in sancta Romana Ecclesia constat fuisse.

11. « Cap. 8. Sergium, Benedictum atque Marinum dudum presbyteros S. R. E., seu Leonem, Paschalem et Joannem dudum diaconos sanctæ Sedis Apostolicæ juste et canonice damnatos, et a gremio sanctæ Dei Ecclesiæ sequestratos, si aliquis homo, sacratissimis auctoritatibus fractis, illos inter Ecclesiasticos viros, nobis inconsultis, habere voluerit, aut in ipsos gradus, quibus canonica auctoritate privati sunt, reducere quoquo modo aliquando maluerit, sive eos sacerdotes vocare, aut habere tentaverit, sciat se fore anathemate percussum a Patre, Filio, sanctoque Spiritu, tanquam qui sanctorum canonum violator extiterit.

12. « Cap. 9. Violatores namque seu corruptores sacri tumuli ejusdem domni Formosi papæ, qui sub fœdere conspirationis ad capiendum thesaurum, corpus illius trahentes, in fluvium Tiberim jactare non timuerunt : divina auctoritate, Synodalique nostro consultu, nisi resipuerint, sint a sanctæ Dei Ecclesiæ liminibus separati.

13. « Cap. 10. Quia sancta Romana Ecclesia, cui Deo auctore præsidemus, plurimas patitur violentias, Pontifice obeunte; quæ ob hoc inferuntur, quia absque imperatoris notitia, et suorum legatorum præsentia, Pontificis fit consecratio, nec canonico ritu et consuetudine ab imperatore directi intersunt nuntii, qui violentiam et scandala in ejus consecratione non permittant fieri : volumus id ut deinceps abdicetur, et constituendus Pontifex, convenientibus episcopis et universo clero eligatur, expetente senatu et populo qui ordinandus est, sic in conspectu omnium celeberrime electus ab omnibus, præsentibus legatis imperialibus consecretur. Nullusque sine periculo, juramentum vel promissiones aliquas nova adinventione ab eo audeat extorquere, nisi quæ antiqua exigit consuetudo, ne Ecclesia scandalizetur, vel imperatoris honorificentia minuatur.

14. « Cap. 11. Quia scelestissima etiam consuetudo inolevit, ut obeunte sanctæ Romanæ Ecclesiæ Sedis Pontifice, ipsum patriarchium deprædari soleat; et non solum in ipso sancto patriarchio, sed etiam per totam civitatem et suburbana ejus talis bacchatur præsumptio : necnon quia et id inultum hactenus neglectum est, adeo ut omnia episcopia eadem patiantur uniuscujusque Ecclesiæ, obeunte Pontifice : quod ne ulterius præsumatur, omnimodis interdicimus. Quod qui facere præsumpserit, non solum Ecclesiastica censura, sed etiam imperiali indignatione feriatur ». (Post hæc in Codice interposita leguntur duodecim capita alterius cujuspiam Concilii; postque ista sequuntur, quæ ad hoc ipsum Ravennæ habitum Concilium spectant. Porro illa duodecim capita ponentur inferius post Acta Concilii sub eodem Joanne papa habiti).

15. « Cap. 12. Perniciosa inolevit consuetudo, ut judex publicus vel minister peccata populi, quæ ab episcopis sunt inquirenda, quibus animarum sollicitudo commissa est, quasi inquirenda vendant, et ea occasione licenter scelesta vitia augmententur; et si in proprietate Ecclesiæ vel clerici feminas inveniant adulteras, infamant, comprehendunt, dilaniant, donec domini earum, vel parentes eas redimant, pro quo consanguinei earum in non modicam deveniunt paupertatem : et ea ordine liberius post venditionem fornicari non metuunt, dicentes nihil pertinere ad episcopum, quæ a publico examinata dignoscitur et redempta. Quod omnino irregulariter inolevisse manifestum est. Habeant igitur episcopi singularum urbium in sua diœcesi liberam potestatem adulteria et scelera inquirere, ulcisci, et judicare, secundum quod canones censuerunt, absque impedimento alicujus. Et cum opus fuerit, ad comprimendos rebelles et contem

ptores, publicum placitum convocent, non ad præjudicandum, sed potius ad ea, quæ Deo placita sunt, et saluti animarum conveniunt, prosequendum ». Hic finis Romanæ Synodi, quæ Ravennæ est recitata. At quæ sequuntur, ad Ravennatem Synodum, quæ facta est coram imperatore Lamberto, spectare noscuntur, ita præloquente Pontifice :

16. « Quia divina inspirante misericordia, vestra nobiscum convenit fraternitas, ut nutu sancti Spiritus, qui suis nunquam deest fidelibus, communi omnium vestrum consultu, fratres charissimi, ea quæ necessaria sanctæ Dei Ecclesiæ prævidimus, una cum spirituali filio nostro, gloriosissimo videlicet imperatore Lamberto, et vestro sancto collegio, et quæ nocivo surculo pullulare conabantur in agro sanctæ Ecclesiæ, canonico sarculo eradicare studeamus, quæ capitulatim annotata sunt, si omnibus placent, in conspectu omnium legantur, examinentur, et examinata, manibus omnium pro futura memoria roborentur, ne ulli unquam sine status sui periculo eadem violare liceat, sed rata et firma in perpetuum consistant ad statum et munimen sanctæ Dei Ecclesiæ, ad salvationem omnium fidelium per Dei misericordiam.

RESPONSIO.

17. « Immensas Deo Salvatori nostro laudes referimus, qui talem vos suæ præfecit Ecclesiæ ejus opportunitatem decernere, ut omne ab ea zizanium eradicare conemini, prout in hac sancta Synodo cunctis nationibus apertis declaratur indiciis. Capitula etiam, quæ pro generali omnium cautela ad robur et munimen sanctæ Ecclesiæ conscripta sunt, si vestræ placet pietati, legantur, qualiter per ea omnes doceamur, quæ observare, vel quæ cavere debeamus, ne in aliquo a regulis sanctorum Patrum (quod Deus avertat) deviare inveniamur.

18. « Cap. 1. Si quis sanctorum Patrum regulas contempserit, et gloriosissimorum imperatorum, Caroli videlicet Magni imperatoris, et Ludovici atque Lotharii, necnon et filii ejus Ludovici, quæ de Ecclesiasticis decimis in eorum Capitularibus statuta atque sancita sunt, non observaverit : et qui dat et qui recipit, auctoritate sanctæ Sedis Apostolicæ, et sanctione sanctæ Synodi excommunicationi subjaceat ».

19. Cap. 2. Imperator autem ista servanda proposuit : « Si quis Romanus, cujuscumque sit ordinis, sive de clero, sive de senatu, seu de quocumque ordine gratis ad nostram imperialem majestatem venire voluerit, aut necessitate compulsus ad nos voluerit proclamare; nullus eis contradicere præsumat, neque eorum res quispiam invadere, vel deprædari, aut eorum personas in eundo, vel redeundo, vel morando inquietare præsumat, donec liceat imperatoriæ potestati eorum causas, aut personas, aut per missos nostros deliberare. Qui autem eos inquietare, eundo, redeundo, vel morando tentaverit, vel eorum quidpiam rerum auferre : postquam per nostram misericordiam se proclamaverint, imperialis ultionis indignationem incurrat.

20. « Cap. 3. Ut privilegium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quod a priscis temporibus per piissimos imperatores stabilitum est atque firmatum, ita nunc a nobis firmetur, et diebus nostris (sicut condecet) immutilatum servetur, et sancta Romana Ecclesia mater nostra exaltetur, protegatur, ac defendatur, quoad imperii nostri est ».

21. Cap. 4. Pontifex his subjicit ista: « Ut Synodus, quæ vestris temporibus in Basilica B. Petri Apostoli pro nonnullis malis eradicandis, et maxime pro causa domni Formosi sanctissimi papæ acta est, vestro imperiali consensu, et venerabilium episcoporum et optimatum vestrorum roboretur, ac perpetualiter stabilita servetur. Quæ non invidiæ zelo, sed rectitudinis gratia canonice peracta.

« Cap. 5. Ut tantæ impietates, pro quibus nos ad vos venissemus, quas etiam per territoria nostra vidimus in tractationibus, deprædationibus, incendiis, rapinis et violentiis, a vobis diligentissime inquirantur, et prout necesse est, legaliter emendentur : quoniam tanto dolore perculsi sumus talia contemplantes, quod magis mori cupieramus, quam talia in nostris diebus cernissemus (crevissemus), de quibus, si emendata non fuerint, vos et nos a summo Judice distincte quæremur. Ideo petimus, et per Christum Dominum adjuramus, ut talia impunita non dimittatis.

22. « Cap. 6. Ut pactum, quod a beatæ memoriæ vestro genitore domino Widone, et a vobis, piissimis imperatoribus, juxta præcedentem consuetudinem factum est, nunc redintegretur et inviolatum servetur.

« Cap. 7. De locis autem atque rebus, quæ in eodem pacto continentur, præcepta nonnulla illicita facta sunt, quæ petimus, ut in eadem Synodo terminentur, et quæ non recte facta præcepta sunt, corrumpantur.

« Cap. 8. Ut patrimonia, seu suburbana, atque massæ et colonitiæ, necnon civitates, quæ contra rationem, quasi per præcepta largita sunt, petimus reddantur, ipsaque.....

« Cap. 9. Vestræ igitur majestati non manet incognitum, qualiter illicitas conjunctiones Romani et Longobardi simul et Franci contra Apostolicam et imperialem voluntatem facere præsumpsere in territoriis B. Petri Apostolorum principis : petimus ut sicut a vestris antecessoribus imperatoribus prohibitum est, ne quoquo modo fierent, ita amodo vestro Augustali decreto omnimodis prohibeantur, et synodaliter, ne amodo ac deinceps fieri tententur, in perpetuum firmiter statuatur atque firmetur.

23. « Cap. 10. De hoc sane præ omnibus condolemus, quia ad tantum Apostolicum culmen gratia Christi provecti, cum Ecclesiam Domini Salvatoris, quæ Constantiniana vocatur, destructam cernere-

mus : direximus pro illius aliqua restauratione ad trabes incidendas ; sed qui directi sunt a nobis, quæ necessaria erant, ob malitiosorum hominum infestationem facere nullo modo valuerunt. Super quibus omnibus, charissime fili, videte nobiscum, et quantum sit indecens, quantamque violentiam sancta mater Romana Ecclesia sit passa, medullitus considerate ; et ut amodo et deinceps vestro imperiali studio ad optatum vigorem perducatur, sicut dilectissimus ejus filius et imperator sublimissimus, operam date. Sed hoc scire vos volumus, quoniam sancta Romana Ecclesia tantum est ad nihilum deducta, quod et eleemosynæ, quæ pauperibus pro sospitate vestri imperii distribui solebant, et stipendia clericorum ac famulorum ejus omnimodis sunt evacuata. Pro quibus vero ad stabilitatem imperii vestri magis vos oportet cum vestris fidelibus prudenter tractare, ut sicut prædiximus, alicui restaurationi ipsius, quæ nimium est afflicta, operam detis ». His lectis, papa ad episcopos conversus sic perorat :

24. « Quia vestra omnium fraternitas concordi voce sibi placere profitetur, quæ Christi Dei nostri gratia inspirante præfiximus, hortamur, ut secundum debitam sollicitudinem commissæ sibi a Deo Ecclesiæ curam unusquisque vestrum agere studeat, et gregem Christi sanguine redemptum bonis exemplis ac salutaribus documentis instruat, habens semper præ oculis illum tremendum Judicem, qui suum sacratissimum sanguinem pro omnibus fudit, ut cum ante ipsius tribunal steteritis, unicuique vestrum dicat[1] : Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam : intra in gaudium Domini tui.

25. « Cumque, Deo auxiliante, ad propria veneritis, jejunium indicite, litaniam celebrate, rogantes et obsecrantes pium et misericordem Dominum, ut furorem mitiget, iram a populo avertat, pacem tribuat, schismata et seditiones comprimat, discordiam auferat, retroacta peccata tergat, et miserando aboleat ; quatenus indultis omnibus delictis, misericordiam rogantibus largiatur, et ad protectionem et exaltationem sanctæ suæ Ecclesiæ spiritualem filium nostrum, excellentissimum scilicet imperatorem Lambertum conservet, et superbarum gentium illi colla subjiciat sub potenti dextera Jesus Christus Dominus noster, cui est cum Patre et Spiritu sancto honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen ». Hic finis Synodi Ravennatis, hoc tempore coram Lamberto imperatore habitæ a Joanne nono Romano Pontifice. Modo vero hic subjicienda sunt duodecim capita illa, quæ (ut diximus) interposita in dicto Codice reperiuntur, quæ sic se habent, digna quidem quæ ob venerandam antiquitatem edantur :

26. « 1. Ut comes inter honores suos, rapinam exercitus legi subjiciat.

« 2. Ut imperiales homines ad colloquium, sive servitium imperatoris properantes, suis stipendiis sint contenti.

« 3. Ut nullus comitum[1] Arimannos in beneficia suis hominibus tribuat.

« 4. Ut homines comitum nullatenus in domibus Arimannorum resideant, sed domos Reipublicæ instaurent, ibique resideant.

« 5. Ut scriptoribus publicis nullatenus interdicatur res Arimannorum transcribere, si quando eis fuerit opportunum. Quod si occasione vitandi (victandi) exercitus, aut placitum venditæ fuerint, et ipsi eas pendere supersederint, exigatur ab eis utrumque, sicut ante transcriptionem.

« 6. Ut ipsi Arimanni frequentius quam in lege statutum est, ad placitum ire non cogantur, nec a comitibus, nec a sculdalisiis.

27. « 7. Ut bannum missi exercitus imperialis solummodo exigant.

« 8. Ut pastus imperatoris ab episcopis et comitibus, secundum antiquam consuetudinem solvatur. Quod si novo tempore fiscus comitialis in jus Ecclesiasticum conversus est, augeatur stipendium imperiale ab Ecclesia, juxta quod res publicæ fuerint minoratæ.

« 9. Ut omnis decimatio ab episcopis, vel his, qui ab eo substituti sunt, præbeatur, nullusque eam ad suam capellam, nisi forte concessione episcopi conferat. Quod si fecisse contigerit, primum legibus subjaceat humanis, postea excommunicatione populi constrictus, ad ultimum ipsa capella, quæ magis contentionem quam utilitatem aliquam præstat, destruatur.

28. « 10. Ut plebes Ecclesiæ nullatenus aut comitibus, aut episcoporum vassallis, aut ullis laicis in beneficia tribuantur.

« 11. Ut in domibus Ecclesiarum, neque missus, neque comes, vel judex, quasi pro consuetudine neque placitum neque hospitium vindicent, sed in publicis vicis domos constituant, in quibus placitum teneant, et secundum antiquam consuetudinem hospitentur.

29. « 12. Ut singulæ plebes archipresbyterum habeant ; propter assiduam ergo populi Dei curam singulis plebibus archipresbyteros præesse volumus, qui non solum imperiti vulgi sollicitudinem gerant, verum etiam eorum presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam jugi circumspectione custodiant, et qua unusquisque industria divinum opus exerceat, episcopo suo renuntient, nec obtendat episcopus, non egere plebem archipresbytero. Quod si ipse gubernare valeat, quia est valde idoneus, decet tamen, ut partiatur onera sua, et sicut ipse matrici præest, ita presbyteri præsint plebibus, ut in nullo titubet Ecclesiastica sollicitudo. Cuncta tamen ad episcopum referant, nec aliquid contra ejus decretum ordinare præsumant». Hucusque capita illa interposita.

[1] Matth. xxv.

[1] Legendum, Herimannos, vox Franca, frequentata l. III. Capitul. c. 14. 18. 35. 67. 68. et ibi a Scholiaste pro tributo usurpari ponitur, sed hic pro persona.

30. *Res Angliæ.* — Hoc eodem anno sanctus Grimbaldus presbyter, vir magnæ sanctitatis, in Anglia ex hac vita migravit, simulque religiosissima femina Asuvitha regina mater Eduvardi regis Anglorum. Hæc exhibent veteres Annales Anglorum, ex quibus Matthæus Westmonasteriensis suam historiam texuit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6397. — Anno Æræ Hispan. 942. — Anno Hegiræ 292, inchoato die 13 Novemb., Fer. 3. — Jesu Christi 904. — Sergii III papæ 1. — Ludovici III imp. 5. Leonis Sapientis imp. 19.

1. *Mors Widonis imp.* — Ad num. 1. *Widonis* imperatoris obitus hoc anno a Baronio recitatus pertinet ad an. DCCCXCVI, quo de eo locuti sumus, neque imposterum hac de re videtur ambigendum.

2. *Concilia Romanum et Ravennense anno suo reddita.* — A num. 2 ad 30. *Joannes IX* papa anno DCCCXCVIII coram legatis *Lamberti* imperatoris Pontifex Romanus consecratus fuit, juxta decretum a Stephano VI, vulgo VII, ejus decessore latum; de quo anno DCCCXCVII egimus, annoque insequenti DCCCXCVIII, Concilium Romanum convocavit, in quo præfatum decretum hoc anno a Baronio num. 13 relatum, confirmatum fuit. In eodem Concilio confirmata etiam *Lamberti* imperialis unctio, et *Arnulphi* coronatio, anno DCCCXCVI Romæ a Formoso papa peracta, tanquam vi extorta, recisa est, ut habet Baronius num. 9. Verum nactus erat cardinalis doctissimus Codicem interpolatum, in quo legebatur : « Illam vero barbaricam Berengarii, quæ per subreptionem extorta est, omnimode abdicamus » ; cum tamen legendum sit, « illam vero barbaricam, quæ per subreptionem extorta est, etc. » Patres enim Concilii, qui Lamberto favebant, Arnulphi unctionem abdicarunt. Quod cum non animadvertisset Baronius, ex loco illo interpolato intulit, *Berengarium* ante Concilii Romani Indictionem unctionem imperialem a Joanne IX extorsisse ; huncque ad eam annullandam Concilium Romanum congregasse. Verum *Berengarius* ante annum DCDXV coronatus imperator non fuit, seseque tantum *regem* appellavit, ideoque unctio, quæ nunquam facta fuerat, rescindi non potuit in hoc Concilio, de quo, sicuti et de Ravennensi, anno DCCCXCVIII fuse disseruimus, et mox in medium allata probavimus.

3. *Obitus S. Grimbaldi et Alswithæ Angliæ reginæ.* — Ad num. 30. In utraque chronologia Saxonica annus emortualis *Grimbaldi* his verbis exprimitur : « Anno DCDIII obiit Grimbaldus presbyter, octavo idus Julii », nisi quod dies et mensis mortis intra parenthesim clauduntur. Anno etiam superiori annalista Mailrosensis *Grimbaldi* mortem collocat, quamvis Westmonasteriensis eam in annum præsentem differat. De ejus virtutibus legendi Alfordus in Annal. Eccles. Anglic. et Mabillonius Sæc. V Benedict. Refert etiam hoc anno Baronius mortem *Alswithæ* Aelfredi regis uxoris et Edvardi ejus filii matris, de qua pauca habent historici Angli, nisi quod annalista Mailrosensis citatus ad annum DCDV ait : « Luna obscurata est horribiliter. Christi famula Elfwitha regina decessit, quæ monasterium sanctimonialium construxit Wintoniæ ». At magna illa eclipsis, cujus etiam Cedrenus meminit, contigit currenti die primo Junii, ut ostendit Calvisius in opere Chronol. ideoque piæ hujus reginæ obitus a præsenti anno non removendus.

4. *Leges Eduardi Angliæ regis.* — Extant Edoardi senioris leges, ex quibus Spelmannus Ecclesiasticas tantum recensuit, fœdus nempe quod Edoardum inter et Danos percussum fuit. Harum legum inscriptio est : « Leges Ecclesiasticæ Edoardi senioris regis Angliæ, et Guthurni regis Danorum in East-Anglia , etc. ab Alvredo Magno et Guthurno regibus primum conditæ, et tunc denuo ab Edoardo filio ejusdem Alvredi et Guthurno fœdus ineuntibus confirmatæ ». Recitat easdem leges Alfordus citatus num. 10 et seqq. quæ apud eum legendæ.

5. *Sergius III PP. succedit Christophoro.* — *Christophorus* papa, qui anno superiori, mense Novembri Sedem Romanam occupavit, currenti ex ea ejectus est, circa diem decimum octavum mensis Maii. In fragmento enim de Pontif. Rom. Flodoardus habet :

> Christophorus mox sortitus moderamina sedis.
> Dimidio, ulteriusque parum, dispensat in anno.

In Martino Polono et in Catalogis quibusdam, ei *menses* VII, in quibusdam vero *menses* VI tribuuntur. Hunc excepit *Sergius III*, quem *idibus Julii*, seu die XV ejusdem mensis, jam Ecclesiam

Romanam administrasse, deducitur ex variis Actis publicis anno DCDV datis et a Rubeo lib. 5 Hist. Ravenn. pag. 253 memoratis, quibus Joannes X archiepisc. Ravennensis bona Ecclesiæ suæ composuit, et ad veterem ditionem adduxit, quæ scripta sunt « Indictione octava, idibus Julii, anno Sergii Pontificis secundo », qui ideo hoc anno ante eum diem jam sedebat. Quæ cum ita sint, manifestum est *Benedictum IV* supra annos tres, menses sex et aliquot dies Pontificatum gerere non potuisse, ut in variis Catalogis legitur, et tam Joannis IX quam successorum ejus usque ad Sergium III tempora exacte a nobis fuisse digesta ; deceptum demum Papebrocium in Conatu Chronico-Historico, qui *Sergium* die nona mensis Junii sequentis Christi anni ordinatum fuisse Pontificem Romanum scribit, multo magis Baronium, aliosque viros doctissimos, qui ejus Sedis initium cum anno DCDVI illigant. Verum quidem est, Ughellum tom. I in episcopis Sylvæ-Candidæ referre Privilegium Hildebrando episcopo a Sergio III concessum, in quo legitur : « Scriptum per manum Melchisedec protonotarii sanctæ Sedis Apostolicæ, in mense Maio, Indictione suprascripta VIII, dat. kal. Junii per manum Theophylacti cancellarii S. Sedis Apostolicæ, anno Deo propitio, Pontificatus domini Sergii summi Pontificis et universalis papæ, in sacratissima Sede B. Petri Apostoli tertio, in mense et Indictione supradicta octava », qua ante Septembrem annus Christi DCDV insignitur. Quo pacto Sergius III Pontificatum suscepisset anno DCDIII, ante finem mensis Maii, ideoque anno integro et duobus fere mensibus ante tempus a nobis assignatum, quod, ut dicamus, præcedentium Pontificum duratio pati non potest. At loco, *anno Pontificatus tertio*, legendum, *anno Pontificatus primo*, nisi mendum in Indictione VIII cubet. De Sergii Pontificatu hæc habet Flodoardus laudatus :

Sergius inde redit, dudum qui lectus ad arcem
Culminis, exilio tulerat rapiente repulsam :
Quo profugus latuit SEPTEM volventibus annis.
Hinc populi remeans precibus, sacratur honore
Pridem adsignato, quo nomine tertius exit
Antistes : Petri eximia quo sede recepto
Præsule gaudet ovans ANNIS SEPTEM amplius orbis.
Ipse favens cleri censura in culmine rapto
Falce ferit pervasores.

6. *Ante septennium electus fuerat.* — Dum de initio Pontificatus *Joannis IX* egimus, *Sergium* post suam electionem ex Urbe pulsum fuisse, et *Joannem IX* in ejus locum subrogatum diximus. Quare exordium Sedis ejusdem Joannis cum an. Christi DCCCXCVIII accurate illigavimus; cum annus DCDIV ab illo septimus sit. *Sergium* autem per annos septem in exilio fuisse, testatur etiam ejus Epitaphium infra referendum. Baronius, qui Flodoardi carmina non viderat, et Epitaphium Sergii III Sergio primo attribuerat, anno DCDVI, num. 1 scribit, jam tum *Sergium III* primum sedisse, annoque insequenti tradit, *Christophorum* ab eo post menses septem Sede deturbatum esse, ideoque anno DCDVIII, quo rursus Pontificatum Sergii III inchoat Baronius, qui jam dixerat anno DCDVI, non *Benedictum*, sed *Sergium III* sedisse. Verum hæc ex dictis subsistere non possunt, et *Sergius* semel tantum a Sede Romana expulsus, in quam post annos septem, currenti scilicet, restitutus est.

7. *Ecclesiam Lateranensem restauravit.* — Mabillonius in Appendice II ordinis Romani, quæ est Joannis Diaconi junioris liber de Ecclesia Lateranensi § 17, sermonem habet de casu et reparatione Basilicæ Lateranensis, quo tempore fuit facta a Sergio papa III, aitque Joannes Diaconus : « Permansit ab eodem tempore (nempe Constantini M.), licet separatio parietum, et tectorum curvatio ejus ruinam ante ostenderent, per aliquot annos usque ad tempus Stephani piæ memoriæ VI. Tempore autem illius ruit, et fuit in ruinis dissipata, et comminuta usque ad tempus quo revocatus est dominus Sergius presbyter, et electus de exilio, et consecratus est Romanorum tertius præsul, etc. Post ordinationem igitur suam dominus Sergius III papa tristabatur nimium super desolationem hujus nobilissimi templi. Non enim erat spes neque solatium mortalis de restauratione illius. Cumque omnibus una esset desperatio de ejus desolatione, et humanum deesset auxilium ; ad divinæ pietatis conversus juvamen, in qua semper habuit fiduciam, incipiens ab antiquis laborare fundamentis, fine tenus opus hoc consummavit, et decoravit ornamentis aureis et argenteis », quæ sigillatim ibi enumerantur. Quæ enumeratio his verbis clauditur : « Hæc omnia devotus tibi præparavit, et non cessabit, dum spiritus ejus rexerit artus, præparare et offerre tibi dominus Sergius papa tertius ».

8. *Excidium Thessalonicæ a Cameniata descriptum.* — Hoc anno *Leo Tripolita*, ignominiosa fidei Christianæ abjuratione infamis, potens classe viribusque *Thessalonicam* suo accessu ac impetu disjectis muris inflammavit, et miseris modis funestavit. Vivos, præter paucos Leonis imperatoris ære redemptos, classi impositos captivos ad Tripolitanos agros abduxit, inter quos fuit *Joannes Cameniata*, clericus et cubuclesius Thessalonicensis, qui universam excisæ patriæ Historiam ita prosecutus est, « ut eam non scribere, sed pingere ponereque ante oculos videatur », inquit Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis pag. 449. Combefisius inter scriptores qui post Theophanem Historiam Byzantinam continuarunt, libellum Cameniatæ de *Excidio Thessalonicensi* publici juris fecit, ex quo hæc de verbo ad verbum, quantum potis fuit, summarie exscripsi. *Demetrias* haud longe a Thessalonica dissita tum accolarum frequentia, tum rebus aliis supra finitimas supercilium tollens, haud multo ante Thessalonicæ excidium in Barbarorum potestatem venit, et omnes qui in ea erant gladio cecidere. Simeon Logotheta in Annalibus dicit, id contigisse imperii Leonis *anno decimo*, Christi scilicet DCCCXCVI. Sed redeo ad Cameniatam. Ubi

imperator per celerem nuntium accepit, Agarenos « impetum omnem versus Thessalonicam vertere, ea scilicet ratione, quod ex pluribus jam ab eis bello captis ac subjugatis certo didicerint, qua parte respicit mare, nullis eam cingi mœnibus, exque navibus conserta pugna facile expugnari posse », Petronam protospatharium ad urbem præmuniendam misit, qui miro quodam artificio conatus est, littus asperum reddere ac inaccessum; sed cum sepimentum prope jam circa medium loci periculosi per mare dictum pervenisset, adventavit alius ab eodem imperatore missus, *Leo* nomine, qui *Petronam* revocavit, et omnem in se civitatis curam recepit. Verum frustranea fuit murorum refectio per temporis angustias, cum jam prope hostium irruptio instaret.

9. *Dies et annus accessus navium Barbaricarum.* — « Quatuor supra quinquaginta simul esse Barbaricas naves (nuntiabatur), quæ singulæ urbibus magnitudine ac reliquo apparatu exæquabantur, in quibus promiscua vesanorum hominum ac furentium turba veheretur, tum Ismaelitarum, qui Syriam inhabitant, tum Æthiopum Ægypto confinium, cruentorum omnium, ferinisque animis atque indole præditorum, qui cædium arte plurimum exercitati essent, latrociniisque olim dediti, fusi noxam cruoris necisque studium omne habuissent ». Cives magnæ hujus urbis venientes ad ædem martyris *Demetrii* urbis patroni sublato ad eum clamore rogabant, ut adversus ingruentem Barbarorum minaci ira interitum ac cædem sibi præsto esset, dum interim venit quidam, « qui Barbaricas naves jam proxime accessisse nuntiet. Dominica tunc illucescebat IV kalendas Augusti, anno ab orbe condito vɪᴍɪɔᴄᴄᴄᴄxɪɪ (ideoque currenti Christi anno). Fama igitur extemplo per totam urbem divulgata, turbari omnes, titubare, trepidare, alius aliud inclamare ». In his cum essent, visum est Barbarici exercitus duci omnem muri partem, quæ mari alluitur, circumlustrare. Erat vero hic vir improbus scelestissimusque, ac qui cognominis *Belluæ* adamussim gestus, motusque referens, nihil impari illi genti ferocitate effrenique impetu præditus esset. Cum enim ipse aliquando Christianus fuisset, ac salutari renatus baptismate, eoque formatus, religionis nostræ mysteria edoctus esset, ab iisdem captus Barbaris, piam fidem illorum impietate commutavit, nihilque aliud gratius illis præstare habebat, quam ut quod vocabatur, factis ipsis confirmaret; desertorisque ac prædonis cruenta facinora exhibens, ex eis quoque sibi magnifice placebat ac superbiebat.

10. *Thessalonica a Barbaris capitur.* — Hic igitur immansuetus desertorque *Leo*, cum murum omnem et portus fretum ferrea catena, immersisque navibus undique munitum animadvertisset, inde adoriri urbem decrevit. Data pugnæ tessera, Barbari navibus effusi, barbarico asperoque sublato clamore ac rugitu in murum proruunt : cives contra, et qui ad murum stabant, majori ipsi sublato clamore salutarem Crucis armaturam adversus infestam hostium classem invocant, et utrique jacula et ictus dabant et accipiebant, ac forti dimicatione pugnam ancipitem faciebant. Tandem cives et præsidiarii, postquam urbem per aliquot dies fortiter defendissent, ejus propugnacula a Barbaris expugnata sunt, qui urbem ingressi per vicos ac plateas dispertiti sunt : urbana autem multitudo huc atque illuc multis partibus divisa, tumultuabatur et clamitabat, angustiisque tenebatur, cum nulla salutis ratio, aut depellendæ calamitatis in promptu esset. Interim per omnia urbis loca dispersi sunt Barbari, qui, ut belluinam illam ac indomitam libidinem satiarent, nec mulieribus ipso jam mali initio, neque pueris ipsis pepercerunt, sed cunctis perinde indicta excisio erat, quæ velut in prato herbescente quidquid obviam esset, demeteret. Nec multum temporis intercesserat, cum Barbari, strictis gladiis in portas ingruentibus nemo ultra tuto, vel saltem foras prospicere poterat, tantum abest, ut periculum posset vitare. Ipse *Nicetas* ab imperatore missus socius Leonis circumjacentis regionis prætoris atque ducis, ipseque *Leo* in hostium potestatem venere, sicuti *Joannes Cameniata*, ejusque pater, qui omnis Atticæ exarchus erat, « quo munere nihil minori honore præ episcopis fulget ».

11. *Redempta pecuniis captorum vita.* — « Interim decretum a tyranno profertur in hanc sententiam : Quisquis ex captis pecunias repositas haberet, in medium procedens, salutem illis redimeret. Qui vero nullum vitæ suæ redemptionis pretium habere depreheusus esset, hic cæso capite, e viventium albo excideret. Id vero imperabat, cum audisset a Barbaris, se, cum primum in urbem ingruerent, nemini pepercisse, nisi illis duntaxat, qui ipsi, habere se pecunias absconditas, nulli obnoxias indagini, affirmassent. Quotquot igitur inter captivos, eorum, quæ abscondissent, certo sibi conscii erant, ipsi se statim prodentes, dare urgebant, ut qui rem vitæ pignus sibi noverant : qui vero nihil tale apud se extare sciebant, sed inani solum modo spe paciscendo, verba dederant, indubie mortem exspectabant ». Protracta hæc per totos decem dies noctesque, « cum pecuniarum multitudo continue ex urbe exportaretur, et alia necessaria materia, ipsa sericis indumentis emicans, vel quæ lino confecta, cum textura aranearum contenderet, ut horum cumuli montes ac colles exæquarent, cum alia aliis superaggesta, subjectum locum constiparent ». Cum reliqua captivorum multitudine captus quoque fuerat quidam imperatoris eunuchus, unus ex primatibus, « cui Rhodophylo nomen erat. Is paulo ante periculum in Occidentem missus, cum necessariis quibusdam ex causis in urbem venisset, pari nobis eventu inclusus (inquit Cameniata), malorum quæ dicta sunt, ipse quoque consors efficitur. Nempe vim magnam auri portabat, quam in sumptus et stipendia exercitus Siculi, continue cum Africanis Barbaris ma-

nus conserentis, eamque ob rem multa ope egentis, se deferre aiebat ». Captus igitur *Rhodophylus* et ad tyrannum adductus dixit, se talenta duo, quæ in Siciliam avehere jussus fuerat, cum videret urbis periculum, misisse. Quare tyrannus jussit, coxas et scapulas fustibus contundi, et ministri iniquarum cædium tot eum verberibus mactarunt, ut animam efflaverit.

12. *Simeon Metaphraste de captivorum commutatione agit.* — Tum navarchis convasare imperat, utque omnem multitudinis masculorum pariter ac feminarum juniorem pubem in naves inferant. Ducebatur itaque juvenum universa pubes, hoc solum onerata crimine, quod florenti ætate esset, aut quod eleganti ac venusta facie. Omnes porro naves hoc modo onustæ erant. Nam cum essent quatuor et quinquaginta, adhuc tamen hominum copia redundabat, quæ nec ipsa visa indigna, quam ad sua inque Syriam hostes transferrent. Adversus *Cameniatam*, et quid diversis ex causis ferrum evasissent, a tyranno rursus aliud promulgatur decretum, « ut scilicet », ait idem Cameniata, « qui ex nostris essent (iique præcipue qui navigationis incommoda sufferre posse visi sunt), inter duces divisi, in unamquamque Barbaricarum navium quini intromitterentur, inque eis servarentur, ea scilicet ratione, ut commutationis causa Tarsum mitterentur : reliqui vero velut inhabiles, et nulli usui, si abducerentur, quin imo oneri minime proficuo futuri, visum est ut urbi dimitterentur ». Sed venientibus nonnullis post urbis excidium, « una cum eis advenerat vir, cui Simeoni nomen erat (est is Simeon Metaphraste), adulta prudentia et multarum rerum experientia celebris ». Leo Tripolita impius tyrannus consilium suum illis communicavit, dixitque se vivos servasse ducentos, qui commutationis tempore darentur pro totidem ex suis. Petiit autem, ut fidei jussione scripto consignata promitterent Romanorum imperatorem his, quæ ab illis pacta essent, assensum præbiturum. Tunc Simeon, ut qui aliis dignitate præstaret, ad eum respondet : « Unus ego hanc in me sponsionem recipio, ut qui clementissimi imperatoris in omnibus humanitatem explorate compertam habeam : fore nimirum, ut circa omnem dubitationem jurgiumque tanto numero vinctos Agarenos contribuat, quanto sunt quos hic in spoliis habetis captivos : quos ego ipse Tarsum adducam, ut in me rursus fidei jussio dissolvatur ». Quibus auditis tyrannus omnes illos, qui justum numerum excedebant, dimitti mandavit.

13. *Barbarorum fraus ad extorquendam pecuniam.* — Usus est alia calliditate, jussitque omnem civitatem incendi ; sciebat enim eos, qui captivos redimebant, id nunquam omnino permissuros. Nondum enim per mediam civitatem illata a Barbaris flamma atque dispersa, sed cum adhuc ædes mari vicinas comburerent, mox qui aderant, cives pro civitate pretium numerare, immobili consilio inter se statuunt. « Qui enim cum laudato Simeone (nempe Metaphraste) viri comitabantur, quod aliunde non suppetebat, unde summam numerarent, duo auri talenta daturos spopondere, quæ eunuchus fustibus mactatus Strymonem dimiserat : quibus etiam inde, ubi recondita erant, per veloces cursores cito advectis, atque Barbaris numeratis, per eum modum civitatem ab incendio illæsam servaverunt ».

14. *Discessus Barbarorum ex urbe Thessalonicæ.* — Cum diutius illic tyranno morandum non foret, *decimo excidii die* omnia ad discessum præparari jussit. *Cameniata* cum patre suo et tribus aliis cuidam navi Ægyptiacæ classis impositus, cum octingentis captivorum capitibus, præter Barbaros, qui ipsi ducenti erant. Inter mille incommoda, quibus captivi afflicti, fuere fames, sitis, ipsa compressio, ex eaque suggillatio ; tum præterea infantulorum voces atque clamores, quibus aliud nihil quam mors immatura celebrabatur. Legendus idem Cameniata de iis, quæ ipse et alii captivi passi sunt. Reparata postea Thessalonicensis civitas ipsius imprimis Leonis imp. opera. Denique Joannes Cameniata dicitur *Cubuclesius*, id est, clericus palatinus, uti Combefisius interpretatur.

15. *Concilium Anglicanum.* — Hoc anno *Phlegmundus* archiepisc. Cantuariæ magnum Concilium celebravit, in quo e duobus episcopatibus quinque constituit, et septem episcopos ordinavit, uti fuse anno DCCCXCIV demonstravi.

BENEDICTI IV ANNUS 1. — CHRISTI 905.

1. *Joannis IX obitus et ejus laudes, ex litteris datis ad episcopum Rhemensem.* — Redemptoris annus nongentesimus quintus, Indictione octava sequitur, quo Joannes papa nonus, ubi sedisset annos tres et dies quindecim, obiit, qui et sepultus est apud sanctum Petrum pro foribus ante portam dictam Guidoneam, in cujus sepulcro ejusmodi sculptum erat Epitaphium, quod inter alia a Manlio descriptum, ex Codice emendatiore sic accipe :

Ecclesiæ specimen, clarissima gemma bonorum,
Et mundi dominus hic jacet eximius.
Joannes meritis, qui fulsit in ordine nonus
Inter Apostolicos quem vexit Altitonans.
Conciliis docuit ternis qui dogma salutis
Observarent (observare), Deo munera sacra ferens.
Temporibus cujus novitas abolita mali est,
Et firmata fides, quam statuere Patres.
Qui moriturus eris, lector, dic : papa Joannes
Cum Sanctis capiat regna beata Dei.

2. Ex hoc discimus, non duo tantum, sed tria ab eo fuisse Concilia celebrata, tribus his, quibus vixit annis, ex quibus summam sibi laudem comparavit, utpote qui in his turbulentissimis temporibus a Deo, ut alter Jeremias, ad hoc sit missus, ut evelleret, destrueret et dissiparet, quæ a prædecessore Stephano male plantata atque pessime ædificata fuissent. Sed antequam ad eum, qui in locum ipsius subrogatus est, Benedictum deveniamus, quæ ejusdem sanctissimi papæ Joannis reliqua sunt monumenta hic describamus. Reperimus in dicto scripto Codice Antonii Augustini a nobis sæpe citato Epistolam ejusdem Joannis papæ ad Herveum Rhemensem archiepiscopum Fulconis successorem, hoc titulo notatam :

3. « Rescriptum domni Joannis papæ ad consultum Hervei Rhemorum archiepiscopi de Northmannis nuper ad fidem conversis, quorum alii baptizati fuerant et rebaptizati, et post baptismum gentiliter vixerant, qualiter illis consulendum sit : ubi demum habetur absolutio sui suorumque.

4. « Joannes episcopus servus servorum Dei, reverendissimo confratri nostro Herveo Rhemorum archiepiscopo.

« Vestræ fraternitatis, vestræque reverendæ sanctitatis mellifluas litteras libentissime suscipientes, ac diligentissime pertractantes, et tristes admodum et vehementer extitimus exultantes. Mœrentes itaque de tantis calamitatibus, tantisque pressuris atque angustiis non solum paganorum, verum etiam Christianorum in vestris partibus (ut tua assertio litterarum edocet) accidentibus; gaudentes siquidem de ipsa gente Northmanna, quæ ad fidem, divina inspirante clementia, conversa : quæ olim humano sanguine grassata, lætabatur ; nunc vero vestris exhortationibus, Domino cooperante, ambrosio Christi sanguine se gaudet fore redemptam atque potatam. Unde multipliciter ei, a quo procedit omne quod bonum est, immensas gratiarum actiones rependimus, suppliciter obsecrantes, ut eos in soliditate vera confirmare, et æternæ Trinitatis gloriam agnoscere faciat, atque in visionis inenarrabile gaudium introducat.

5. « Nam quod de his vestro eloquio nobis innotuit fraternitas, quid agendum sit, qui fuerint baptizati et rebaptizati, et post baptismum gentiliter vixerint, atque paganorum more, Christianos interfecerint, sacerdotes trucidaverint, atque simulacris immolantes, idolothyta comederint. Equidem si tyrones ad fidem non forent, canonica experirentur judicia. Unde quia ad fidem rudes sunt : vestro utique libramini, vestræque censuræ committimus experiendos, qui et illam gentem vestris confiniis vicinam habentes, studiose advertere, ut illius mores, actusque omnes pariter et conversationem agnoscere præ cæteris valeatis.

6. « Quod enim mitius agendum sit cum eis, quam sacri censeant canones, vestra satis cognoscit industria, ne forte insueta onera portantes, importabilia illis fore (quod absit) videantur, et ad prioris vitæ veterem, quem exspoliaverant, hominem, antiquo insidiante adversario, relabantur. Et quidem si inter eos tales inventi fuerint, qui secundum canonica instituta se per pœnitentiam macerare, et tanta commissa scelera dignis lamentationibus expiare maluerint, eos canonice judicare non respuatis. Ita in omnibus erga eos pervigiles

existentes, ut ante tribunal æterni Judicis cum multiplici animarum fructu venientes gaudia æterna cum beato Remigio adipisci mereamini.

« Munus vero, quod nobis vestra sanctitas dirigere dignata est, eo dilectionis amore suscepimus, quo a vobis fuit destinatum. Divina majestas, vos, vobisque omnes subjectos ita concedat temporaliter vivere, ut intercedente B. Petro Apostolorum principe, omnium peccatorum vestrorum vincula solvat, et ad cælestis regni gloriam sine ulla offensione perducat. Optamus sanctitatem vestram bene valere, et ad piissimum Dominum pro nobis, piis supplicationibus intercedere ». Hucusque Joannes ad Herveum Rhemensem archiepiscopum.

7. *De Northmannis conversis ad fidem.* — Commendat item Frodoardus ejusdem Herivei archiepiscopi studium exhibitum in conversione Northmannorum, aitque[1] : « De Northmannorum quoque mitigatione atque conversione valde laboravit, donec tandem post bellum, quod Robertus comes contra eos Carnotenus egit, fidem Christi suscipere cœperunt, concessis sibi maritimis quibusdam pagis in Rothomagensi, quam pæne deleverant, urbe ; et iisdem subjectis ad petitionem quoque Witonis tunc Rothomagensis episcopi collecta ex diversis auctoritatibus sanctorum Patrum viginti quatuor capitula, qualiter ipsi Northmanni tractari deberent, eidem archiepiscopo delegavit. Insuper etiam apud Romanum Pontificem super horum conversione, quæ exsequenda forent, insinuare non destitit ». Hæc Frodoardus plane consentientia iis, quæ modo sunt recitata. Ista de Northmannis, qui Gallias invaserunt.

8. Apud eos vero, qui suas sedes habebant in Dania, diximus prima semina larga manu jacta fuisse fidei a sancto Ansgario, inde vero ab ejus successore Remberto, qui et miraculis satis admirandis eamdem Ecclesiam coalescentem irrigavit; quæ majoribus in dies incrementis profecit. Item in Galliis ex eis plures ad fidem esse conversos.

9. *Aliæ Joannis IX Epistolæ reprobantis schisma Photianum ; et Benedicti IV papæ electio.* — Rursum vero reperitur ejusdem Joannis noni Epistola ad Stylianum episcopum Neocæsariæ cognomento Mapam, cum eum ille consuluisset suis litteris. Extat in Codice[2] Columnensi sæpe citato post octavam Synodum, ubi ejus temporis auctor ista præfatur ante dictam Joannis Epistolam : « Sciendum præterea, inquit, quod Mapas metropolita Neocæsariensis Stylianus, cum accepisset Epistolam papæ Formosi, ut supra scriptum est, transactis novem annis, ab amicis et propinquis victus, cum rectam viam veritatis reliquisset, ad contrariam conversus est », nempe ut communicaret cum ordinatis a Photio, et scripsit ad Urbem Romam, petens ut sibi concedatur facultas cum illis communicandi. Papa vero Joannes cum accepisset Mapæ petitionem, animadvertit quo pacto tentans hæc ille scripserat, ut videret, an Romani hoc essent facturi. Quapropter neque illi facultatem concessit, neque proprium chirographum, quod petebat, emisit. Rescripsit autem illi in hunc modum :

10. « Eas, quas par est, dilectioni tuæ gratias agimus, honorande frater, quod nunquam a matre tua sancta Catholica et Apostolica Ecclesia Romana declinare voluisti. Neque enim tormenta ulla, neque exilia, neque fraudes adulterorum hominum a matre tua te divellere potuerunt. Spero tamen tuarum precum favore duritiem cordis eorum, qui salvari debent, leniendam, et optatam pacem redituram, quod apertis argumentis futurum apparet, et schisma quadraginta fere annorum ad priorem sanitatem reversurum. Quæ enim tua mater reprobavit, tu etiam hucusque reprobasti, et quæ illa approbavit, etiam tu approbasti.

11. « Volumus igitur, ut etiam nunc secundum eamdem regulam decreta sanctissimorum Pontificum prædecessorum nostrorum inconcussa maneant. Quapropter Ignatium, et Photium, et Stephanum, et Antonium, sicut sanctissimus papa Nicolaus, et Joannes, et sextus Stephanus, et universa Romana Ecclesia hucusque tenuit, etiam nos eodem ordine illos recipimus et tenemus, et illis, qui supersunt, ex eorum ordine, eodem pacto manus præbemus : et ut ipse eodem pacto nobiscum manus præbeas, hortamur ; et pacis et communionis illis concedimus unitatem, dum ipsi eodem pacto regulas servaverint. Tuum vero chirographum, quod nobis fecisti, quamvis multum quæsierimus, invenire tamen minime potuimus ». Hucusque Epistola Joannis a Federico Metio latinitati donata, cum aliis, quæ sequuntur. Nam idem subjicit auctor, scholiastem agens :

12. « Perpendenda, inquit, sunt hujus Epistolæ excogitata verba. Papa enim iste neque absolvit, neque recepit Photium, vel ejus ordinationem, sed confirmavit decreta prædecessorum suorum. Cum enim dixisset, quod neque tormenta ulla, neque exilia, neque fraudes adulterorum hominum potuerunt te divellere a matre tua Romana Ecclesia : tyrannum et persecutorem adulterum aperte declaravit Photium. Ulterius vero procedens, ostendit etiam alios post ipsum, qui non sunt salvati, neque bene se habent, quadraginta annis sacerdotis nomine permansisse, et præcepit inconcussa custodiri decreta prædecessorum suorum, sancita videlicet adversus Gregorium Syracusanum et Photium et eorum ordinationes. Et cum dixisset : Hac definitione et regula prædictorum illorum etiam nos recipimus et tenemus; Ignatium quidem consecratum aperte, reliquos vero consecrationis expertes significat. Sextus autem a Nicolao Stephanus numeratur ; primus enim Nicolaus Photium condemnavit, et Ignatium confirmavit, deinde Hadrianus, et post hunc Joannes, post quem Marinus, et post Marinum Hadrianus alter, et sextus Stephanus, deinde Formosus, et post hunc alii quatuor, videlicet Bo-

[1] Frod. hist. Rhem. l. IV. c. 12. — [2] Cod. Columm. n 41.

nifacius, Stephanus, Romanus, Theodorus, et post hos, Joannes qui hæc scripsit. Cum vero dixisset, quod sicut universa Romana Ecclesia hucusque tenuit, complexus est omnes Pontifices, qui ipsum præcesserunt et qui sunt secuti, quorum decreta dixit seipsum etiam tenere. Ut fieri minus possit hæc duo simul esse, decreta videlicet illum tenere, et eos qui eorum decretis sunt reprobati, recipere ad sacerdotium, sed tantum pacis et benedictionis illos obtinere communionem ut sæculares, satis aperte demonstravit ». Hactenus græcus Scholiastes. Quod superest de eodem Joanne Nono, Leo [1] Ostiensis tradit dedisse petitum privilegium monachis Cassinatibus : quod et fecisse Stephanum papam prædecessorem affirmat. Atque de Joanne satis, post cujus obitum cum vacasset Sedes diem unum, successit Benedictus ejus nominis quartus, natione Romanus, ex patre Mammolo : qui magnam sibi laudem imprimis ex amore pauperum conciliavit, de quo inferius.

[1] Leo Ost. l. I. c. 50.

13. *Adelphonsus rex vincit Sarracenos.* — Eodem [1] anno (quod ad res Hispaniæ pertinet) qui ea quæ Dei sunt studio propensiori curavit rex Adefonsus cognomento Magnus, rebus Ecclesiasticis optime consulens, novissime vero (ut dictum est) Ovetensi Concilio auctoritate Romani Pontificis celebrato, eas eum in optimum (ut licuit) statum reposuisset, adversus Arabes bellum gerens, ingentem de ipsis est victoriam consecutus, cadente in prœlio illorum duce primario, Alcaman nominato, eodemque a suis uti propheta culto. Ita plane Deo prævio, semper de infidelibus triumphavit, qui ad Christianam religionem oppressam sublevandam ac propagandam, omnem suam semper adhibuit facultatem. Sed quomodo qui justus erat, necesse fuit magnis tentationibus agitari, quo apud Deum sanctior et apud homines clarior redderetur, suo loco dicendum erit.

[1] Ambr. Moral. Chron. Hisp. l. XV. c. 28.

Anno periodi Græco-Romanæ 6398. — Anno Æræ Hispan. 943. — Anno Hegiræ 293, incboato die 2 Novemb., Fer. 7. — Jesu Christi 905. — Sergii III papæ 2. — Ludovici III imp. 6. Leonis Sapientis imp. 20.

1. *Mors Joannis IX PP.* — Ad num. 1 et seq. *Joannem IX* papam circa initium mensis Augusti anni nongentesimi vivere desiisse, eo anno demonstravimus.

2. *Heriveus archiep. Rhemens. Normannis convertendis studet.* — Ad num. 3 ad 7. Cum *Joannes IX* anno DCD mortuus fuerit, Epistola ab eo ad *Heriveum* Rhemorum archiepiscopum, quam refert Baronius, data est circa finem mensis Julii, aut initium Augusti illius anni, ut ibidem diximus. *Heriveus* conversioni *Normannorum*, qui pedem in Gallia fixerant, serio incubuit, quo gentis ferocitate Christi jugo mitigata, rapinis et grassationibus finem imponeret, tantumque profecit, ut plaga a *Roberto* Carnotensi recepta, Christi fidem apud Rothomagum tandem receperint, uti narrat Baronius num. 7. *Joannes* autem IX ad *Herivei* consultationem de Normannis nuper in Gallia ad fidem conversis respondens, ait mitius cum eis agendum esse, nec contra eos severitatem canonum extendendam, ne forte insueta onera portare recusantes, ad pristinam impietatem relabantur.

3. *Consulit Wittonem archiep. Rothomagensem.* — Ad num. 8. Flodoardus lib. 4, cap. 12, meminit prolixioris Epistolæ ab eodem *Heriveo* ad *Wittonem* archiepiscopum Rothomagensem scriptæ, quam dicit constare ex XXIV capitulis sanctorum Patrum, quibus inquiritur qualis pœnitentia non baptizatis Gentilibus, et baptizatis, et postea more paganico Ecclesias devastantibus et Christianitatem delentibus injungenda sit. Ea Baronii tempore non extabat, sed nunc legitur inter Epistolas Joannis IX, tom. IX Concil.

4. *Joannes IX PP. anno* DCCCXCVIII *ad Stylianum litteras dedit.* — A num. 9 ad 13. Epistola *Joannis IX* papæ ad *Stylianum* episcopum Neocæsareæ anno nongentesimo scripta esset, juxta exemplar Breviarii *Synodi octavæ ad ingressum magnæ Ecclesiæ* perscripti, quo usus est Baronius. Verum Breviarium illud integrum recitatur tom. VIII Concil. pag. 1422 et seqq. tam græce quam latine, ibique habetur : « Neque ignorandum præterea, Mapam illum Neocæsariensem metropolitam Stylianum, septennio postquam Epistolam a Formoso de qua supra scriptum est acceperat », scripsisse Romam, et petivisse facultatem communicandi

cum Photianis, cum tamen apud Baronium loco *annos septem*, legantur *anni novem*. Illa *Styliani* Epistola ad Stephanum V papam, vulgo VI, data, extat tom. VIII Concil. pag. 1410, ac præterea ibidem refertur responsum Formosi papæ Stephani V successoris, cui græcus Scholiastes hunc titulum præfixit: « Epistola, qua ad præcedentem respondetur, data a sanctissimo papa et successore beati Stephani Formoso ad eumdem Stylianum. Illo enim morte prævento Formosus respondit ». Cum itaque Stephanus V anno octingentesimo nonagesimo primo e vivis excesserit, eumque *Formosus* exceperit, hujus ad *Stylianum* Epistola eo anno scripta, uti recte eo anno Baronius, et ejusdem Styliani ad Joannem IX litteræ anno octingentesimo nonagesimo octavo, quo is sedere cœpit, datæ; cum a priori Pontificatus *Formosi* anno ad primum Joannis IX anni septem intercurrant. Eæ ergo ad eum Christi annum retrahendæ.

5. *Stylianus cum Photianis societatem iniit.* — *Stylianus* cognomento *Mapa*, Neocæsariensium in Euphratesina provincia metropolitanus episcopus partes divi Ignatii summo ardore defenderat. Ipsemet enim in priori Epistola quam ad Stephanum V papam dedit, loquens de expulsione sancti Ignatii et de Photii intrusione, ait: « Quo tempore simul et antistites, et lectissimi quique sacerdotum, et quicumque insignes erant in Ecclesia, in quibus et ego postremus eram, propter sacrilegam hanc Photii in Ecclesiam irruptionem avulsi sunt ». Extat ista Styliani ad Stephanum Epistola tom. VIII Concil. pag. 1398 et seqq. Imo cum an. DCCCLXXXVI Leo Sapiens Photium patriarchatu dejecisset, eoque *Stephanum* fratrem suum exornasset, et novum inter episcopos partim Photio, partim Stephano adhærentes dissidium ortum esset, *Stylianus* erat inter exules qui divo Ignatio faverant, eique *Leo Aug.* Stephanum fratrem commendavit. Scholiastes græcus in annotatione quam Stephani V, vulgo VI, litteris ad Basilium imp. scriptis subjunxit, ait: « Vita functo jam parente, Leo Basilii filius eam (Stephan. sc. V Epistolam) accepit; qui cum vim et auctoritatem Epistolæ perspexisset, pessimis Photii artibus deprehensis, etc. Stephanum germanum suum in patriarchio collocavit ». Addit Scholiastes Leonem imp. vocasse *Stylianum* cæterosque episcopos, et obsecrasse ut cum fratre suo sentirent, et secum ad Pontificem Romanum scriberent. « Scripsit igitur imperator ad papam, unaque Mapa Neocæsareæ metropolita cum sociis ». Recitat Baronius illam annotationem anno DCCCLXXXVI, n. 16, cui subjicit Epistolam ab eodem Styliano et cæteris episcopis ad Stephanum V papam scriptis. Tandem *Stylianus* an. DCCCXCVIII, relicto veritatis tramite, cum Photianis societatem iniit, et Romanæ Ecclesiæ oblatravit. Non habuit quod illi objiceret, præter inconstantiam doctrinæ sententiarumque pugnantiam. In Epistola enim tunc scripta, sed hoc tantum anno a Baronio relata, scribit Stephanum V, vulgo VI, in eadem re et Epistola contraria scripsisse, ut qui in prima Epistolæ parte, jure *Photium* ejectum, in postrema eumdem pro legitimo antistite habendum affirmet. Legenda apud Baronium quæ Scholiastes citatus ad hæc Styliani verba dicit.

6. *Nascitur Constantinus Porphyrogennetus.* — Incertus continuator Theophanis in Vita Leonis Basilii filii, num. 23 indicat, Constantinum Porphyrogennetam, qui postea imperavit, hoc anno in lucem prodiisse: « Sustulit, inquit, Leo ex Zoa quarta uxore filium Constantinum; in cujus ortu cometes apparuit, radios versus orientem ejaculans, diesque quadraginta ac noctes luxit ». Simeon vero Logotheta in Vita ejusdem Leonis imp. n. 15 refert, cometam illum *imperii Leonis anno decimo nono*, kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoato, apparuisse. De eodem cometa in Chronico Floriacensi a Duchesnio tom. III recitato ad annum DCDV legitur: « Hoc anno, mediante Maio, V feria, apparuit stella circa ipsum Septentrionem a parte Circii emittens radium magnum versus Euro-Austrum, quasi longissimam hastam inter Leonem et Geminos trans Zodiacum, et visa est ita fere XXIII diebus ». Ubi tamen error in dies irrepsisse videtur, cum omnes Historici Byzantini habeant dies XL. Ducangius in familiis Augustis Byzantinis non tantum ex hoc cometa, sed etiam ex ætate Constantini quando imperare cœpit, annum nativitatis ejus deducit. Notat enim Leonem Grammaticum et Curopalatem tradere *Constantinum* septennem fuisse, anno quo *Alexander* patruus vitam cum morte commutavit, an. nempe Christi DCDXII. Natus est autem mense Septembri, ut in morte ejus dicetur.

7. *Eruditione excelluit.* — *Constantino Porphyrogenitæ* plurimum litteræ debent; scientias enim omnes decurrit, adeo ut Arithmeticam, Musicam, Astronomiam, Geometriam et Philosophiam calluerit, medicos etiam et historicos scriptores legerit, nihilque omiserit quod ad singularem quam adeptus est eruditionem conferre posset. Cujus quidem fidem faciunt scripta ejus varia, maximeque opus illud eximium quod ex infinitis propemodum Codicibus coegerat, in quo secundum locos communes quidquid in eis præclarum ac notatu dignum erat, digessit: cujus quidem operis fragmenta tantum aliquot posteris servata, maxime quæ ad legationes, agriculturam, et moralem philosophicam spectant, quæque a viris nostra ætate in re litteraria principibus sunt publicata. Neque litteras humaniores duntaxat; sed et artes mechanicas decessorum incuria neglectas instauravit, et pictoriæ ita dedit operam, ut in ea excelluerit, ut auctor Luitprandus lib. 3, cap. 9, et Ducangius ibidem observarunt.

8. *Fortunius Navarræ regnum abdicat.* — *Fortunius Garceiz* aut Garsianis Navarræ rex, qui non videtur uxorem duxisse, valde pius fuit, ut patet ex publico monumento in archivis monasterii Legerensis asservato, et a Garibaio lib. 21, cap. 6 citato, in quo Fortunius ait: « Ego Fortunius rex, proles regis Garsiæ, etc. venio ad Legerense monasterium

fraternitatem accipere, sicut vidi patrem meum facere ». Et post aliqua bona eidem monasterio tradita, ibidem legitur : « Facta charta in Æra nongentesima trigesima nona, decimo quarto kal. Aprilis », ideoque anno Christi DCDI. Post triennium, Æra nempe DCDXLIII, ut Moretus in suis Investigationibus Navarricis pag. 410 solide probat, de sæculo deserendo cogitans, *Sanctium* Garsianis fratrem regem renuntiavit, indeque *Sanctii* initium ab hoc anno repetendum, quia, inquit Moretus, Vigila monachus Alveldensis hujus temporis scriptor primo tomo Conciliorum, Belarcon monachus Sancti Æmiliani in altero, et Annales Compostellani, Æra DCDXLIII eum regnum auspicatum docent, et ipsemet rex in Charta fundationis S. Martini Alveldensis id confirmat, asserens eam factam Æra DCDXII, anno feliciter XX regni nostri. Extat Charta illa in Archivis Ecclesiæ Collegiatæ Locrunnensis. Eum autem ipso mensis Januarii initio currentis Christi anni regnum iniisse eadem Charta indicat, cum nonis Januarii Æræ DCDLXII, regni annum XX jam inchoasset, ut eadem Charta demonstrat : « Ego Sancius rex simul cum uxore mea Tuta regina, etc. Facta scriptura Testamenti non. Januarii Æra DCDLXII, anno feliciter regni nostri XX. Sancius serenissimus rex sua manu hunc textum roborat et confirmat. Tula regina confirmat ».

BENEDICTI IV ANNUS 2. — CHRISTI 906.

1. *Sergius III papa sedet.* — Annus Redemptoris nongentesimus sextus, Indictione nona, rerum gestarum nulla face perspicuus, penitus remansit obscurus. Sed ex post additis antiquis monumentis haud mediocrem lucem accepit, qua temporum offusam caliginem, quæ irrepserat ex antiquorum scriptorum inopia, procul expellat, et manifestetur jam Sergium tertium hoc anno sedisse Pontificem, non autem Benedictum. Vetus enim inscriptio ita se habet[1] :

HIC. SANCTI PRIMI. MARTYRIS. CORPUS. VENERANDUM
IN CHRISTO. HUMATUM. QUIESCIT. QUOD. DEO. DIGNUS
SERGIUS. PAPA. JUNIOR. EBEMBERTO. ILLUSTRI
VIRO. CONCESSIT. AB. URBE. ROMA. CUM. HYMNIS. AC
LAUDIBUS. SPIRITUALIBUSQUE. CANTICIS. DUM. ESSET
TRANSLATUM. QUEM. INTER. SANCTOS. EJUS. SPIRITUS
TENEAT. PRIMATUM. IN. MULTIS. VIRTUTIBUS
ET. SIGNIS. EST. DECLARATUM.
RECONDITUM. EST. CORPUS. BEATI. PRIMI. MARTYRIS
CUM. RELIQUIS. SANCTI. FELICIANI. ANNO
INCARNATIONIS. DOMINI. NOSTRI. JESU. CHRISTI. DCCCCVI.
KAL. AUG. INDICT. VIIII. ORDINANTE. DOM.
ANGILBERTO. ARCHIEPISCOPO. ANNO. XXIII.
PASSIO. SANCTORUM. VI. ID. JUN.

Discis ex his igitur Sergium hoc anno sedisse.

[1] Antiq. Inscript. in Append. pag. 1162. n. 2.

Anno periodi Græco-Romanæ 6399. — Anno Æræ Hispan. 944. — Anno Hegiræ 294, inchoato die 22 Octob., Fer. 4. — Jesu Christi 906. — Sergii III papæ 3. — Ludovici III imp. 7. Leonis Sapientis imp. 21.

1. *Translatio S. Primi sub Sergio II PP. facta.* — Ad num. 1. Baronius anno superiori *Benedicti IV* papæ pontificatum exorsus, refert veterem inscriptionem ex Appendice Antiq. Inscript. ex qua deduci existimat, eum hoc anno a Sergio III Sede Romana expulsum fuisse (1). In ea enim dici-

(1) Translatio reliquiarum SS. Primi et Feliciani in oppidum Legiuni apud Insubres constat ex monumento infra posito, quod ob implexas et informes litteras Baronium et alios injecit in scopulos. Hanc Inscriptionem a Baronio hoc anno allatam cudendam curavi, quæ est hujusmodi :

✝ HIC · SCI · PRIMI · MARTYRIS CORPVS
VENERANDVM IN XPO HVMATV QVIESCT
QVOD DO DIGNVS SERGIVS PAPA IVNIOR
EREMBERTO INLVSTRI VIRO CONCESSIT
AB VRBE ROMA CM HYMNIS AC LAVDIBVS
SPALLBQ. CANTICS DVM ESSET TRANSLATVM
QVEM INTER SCS EIVS SPS TENEAT PRIMATVM
IN MVLTIS VIRTVTIBVS ET SIGNIS EST DCLARATVM
RECONDITVM EST CORPVS BEATI PRIMI MARTYRIS
CVM RELLQVIS SC FELICANI ANNO INCARNATIONIS
DNI NRI IHV XPI DCCCVI · KL · AVG. INDC VIIII
ORDINANTE DOM ANGILBTO ARCHIEPO ANNO
XXIII. PASSIO SCTORVM · V · ID · IVN.

Primus hanc Inscriptionem edidit Bonaventura Castillionæus in opusculo de Gallorum Insubrum antiquis sedibus, ubi habet ANNO XPI DCCCVI. Ex eo Insubres scriptores reliqui sumpserunt, et ipse Gruterus, qui in magnum Inscriptionum Thesaurum eam retulit, pagina 1162, 2. At cum animadvertisset Indictionem IX non convenire cum anno DCCCVI, putavit errorem corrigi posse, si addito centenario scriberetur DCDVI ; itaque intelligeretur Pontifex auctor numeris, Sergius III.

Daniel vero Papebrocius in Exegesi de episcopis Mediolanensibus contendit errasse Gruterum et Baronium qui hoc monumentum ipsamque Inscriptionem ad Sergium III retulerunt, quia ætate Sergii III nullus Angilbertus Mediolanensis episcopus fuit, et cum nominatur Sergius Junior, intelligitur semper Sergius II. Angilbertus, ut idem auctor animadvertit, ordinatus est Mediolanensis antistes A. D. DCCCXXIV, die XXVI Junii et annus episcopatus ejus XXIII fuit annus Christi DCCCXLVI, quo *Indictio* IX in cursu erat, et *Sergius II* Apostolicæ Sedi præerat : idcirco in lapide scribendum esse DCCCXLVI. Eadem habet in Commentario prævio de SS. Primo et Feliciano ad diem IX *Junii*, tom. II, pag. 150, n. 4. Recte quidem Papebrochius ; nam *Sergius junior*, hujus nominis *secundus* dicitur non *tertius*, ut patet ex lapidea tabula ad dexteram Confessionis Ecclesiæ SS. Silvestri et Martini tit. Æquitii in Exquiliis, a Baronio ad A. D. DCCCXLVII vulgata, deinde ab Antonio Philippino de Antiquitatibus hujus Ecclesiæ cap. 16, pag. 77, et ex ipsiusmet *Sergii* sepulcrali lapide apud eumdem Baronium ad an. DCCCXLVII perspicitur. Frequens tum erat, ut qui *secundus* ordine esset, *junior* diceretur. Hincmarus Rhemensis opusculo XLVIII, § XVI, XVII, tom. II, p. 790, *Gregorium* Pontificem hujus nominis *secundum*, *Gregorium juniorem* appellat, ubi de ejusdem Pontificis Epistola XIII ad Bonifacium Moguntinum meminit : et quanquam Sirmundus in Notis ad hanc Epistolam, *Gregorio III* eam tribuat, id tamen respuunt Chronologicæ notæ eidem Epistolæ subjectæ, nimirum *annus* X *Leonis imp.* et *Indictio* IX, quæ congruunt A. D. DCCXXVI, quo *Gregorius II* Pontifex erat. Neque ullum mendum esse putamus in lapide in annis Christi scalpendis, nam ex linea illis superducta numerum quadragesimum designari conjicimus, ut in Æræ Hispanicæ numeris fieri solebat, ubi quoties notæ numerali X linea superducitur, hoc modo X̄, hæc linea numerum quadragenarium designat, ut apparet ex monumentis hujusmodi Æra signatis in Monarchia Lusitana P. III, pag. 52, 180, 195, col. 2, et pag. 212 col. 2, P. IV, pag. 67, 68. Extat præterea apud Carolum a Basilica Petri in Fragmento Historiæ Mediolanensis pag. 5, Summa donationis ipsius *Eremberti*, qua narrat, se permissu *Sergii II* papæ corpora *SS. Primi et Feliciani* Roma deduxisse, atque *S. Primi corpus Legiuni* collocasse. Litteræ hujus donationis datæ sunt *anno* XXVII *Lotharii*. Perperam Basilica Petri, mendum in hos numeros irrepsisse censet, atque conjecit, hanc translationem A. D. DCCCLVII peractam esse. Nam hæc annorum regni *Lotharii* epocha initium capit a die XXXI *Maii* an. DCCCXX ut est apud Pagium ad an. DCCCXXI, num. 2 et ad an. DCCCXL, num. 3. Itaque *annus* XXVII *Lotharii* a mense *Junio* inchoatus, cadit in A. D. DCCCXLVI. Suam quoque operam in illustrandis hujus Inscriptionis notis Chronologicis contulit Jo. Ciampinus, qui genuinum hujus Inscriptionis exemplar transcribendum curavit, et ad illius fidem edidit P. II veter. monimentorum. cap. 16, pag. 3. In annis Christi sculptoris inscitia DCCCVI exaratum fuisse suspicatur, ac scalpendum DCCCXL, nimirum an. Christi DCCCXLVI ; ex *Indictione* notam numeralem delendam esse, et pro VIIII, legendum VIII ; demum ex annis episcopatus *Angilberti* expungendam esse notam numeralem X, ac pro annis XXIV

tur, *Sergium* papam *Juniorem* corpus *sancti Primi* martyris concessisse Eremberto illustri viro, illudque hunc cum reliquiis S. Feliciani « anno Incarnat. Domini nostri Jesu Christi DCDVI, kalend. Augusti, Indictione IX, ordinante domno Angilberto archiepiscopo, anno XXIII » recondidisse. Verum Benedictus IV anno DCDIII vita functus est, et *Sergius III* semel electus Pontifex Romanus, semelque ejectus, ut ex dictis constat. Præterea, ut jam viris doctis observatum de Sergii *Junioris* nomine semper intelligitur *Sergius II* sicut Gregorii junioris nomen, non Gregorium III, sed Gregorium II semper designat. Quare ea translatio, Sergio II Ecclesiam Romanam regente peracta, anno sc. Christi DCCCXLVII, quo Indictio IX non minus quam præsenti, in cursu erat, et *Angilbertus* archiepiscopatum Mediolanensem administrabat, uti inter scriptores Mediolanenses convenit. Amanuensis itaque in ea inscriptione exaranda erravit, et loco, anno DCCCXLVII posuit annum DCDVI.

2. *Ecclesia S. Martini a Normannis combusta.* — In Historia dominorum Ambaziensium legitur : « Mortuo Odone rege, (Francorum sc. annoque Christi DCCCXCVIII) qui X annis regnavit, in VII anno post ejus obitum ab Erith et Bathet Nortmannis civitas Turonis succensa est, Ecclesiaque beati Martini cum toto castro, atque cum XXVIII Ecclesiis », ideoque anno Christi DCDIV Ecclesia sancti Martini incensa, idque tertium. Primum enim combusta fuerat Clotarii regis tempore, uti scribit Turonensis lib. 4, cap. 20; et lib. 10, cap. ult. Secundo, per Normannos an. DCCCLIII, ut ibidem ostendimus. Tertio, anno DCDIV. In tertia combustione sanctus *Odo* secundus abbas Cluniacensis sermonem habuit *de Combustione Basilicæ B. Martini*, qui inter ejus sermones ordine quartus est. Canonici S. Martini pro Basilica illa resarcienda confugere ad Adephonsum Legionis regem, qui litteris *anno* DCDVI, *Indict.* IX datis, et a Duchesnio in Bibliotheca Cluniacensi in Notis ad Sermo-

legendum XXIII putat. Tam crebris ictibus feriendus non esse mihi videtur hic lapis, imo nullis, nam singula recte cadunt. Pagius vero Baronii sphalma agnovit, atque amanuensis vitio numerum DCDVI attribuit, quum ea translatio peracta fuerit an. Christi DCCCXLVII, *Indictione* IX. Neque amanuensis vitio ita exaratum fuit, neque ea translatio an DCCCXLVII peracta est, sed an. DCCCXLVI, nam *Indictio* IX, an. DCCCXLVI, nun DCCCXLVII in cursu erat.

Alter nunc est scrupulus ex hujusmodi Inscriptione enatus evellendus. S. *Primi corpus* Roma *Legiunum* translatum fuisse dicitur. *Primi* et *Feliciani* martyrum corpora ex Arenario Via Nomentana in Basilicam S. Stephani in Cœlio monte a *Theodoro I* Romano Pontifice, A. D. DCXLIX translata fuere, qua de re Baronius in magnis Annalibus ad an. DCXLIX, n. 1, ex libro Pontificali, et in Adnotationibus ad Romanum Martyrologium die IX *Junii*. Papebrocius in Commentario prævio ad hanc diem pag. 150, A. D. DCCCXLVIII peractam fuisse censet; Tillemontius vero Histor. Eccl. tom. IV, pag. 571, A. D. DCCCXLV, sed nullis testibus. Visuntur adhuc in ejusdem Basilicæ abside horum martyrum ac *Theodori* papæ vetustissimæ musivi operis imagines, singulorum nomina præferentes ; quæ sane imagines præclarum de translatione horum martyrum in eam Basilicam per *Theodorum* Pontificem facta testimonium exhibent. Neque mireris, quum vides *S. Primi* martyris corpus *Eremberto*, *Sergio II* donatum fuisse, atque Roma *Legiunum* fuisse translatum, id enim non de integro corpore, sed de ipsius tantum parte est accipiendum. Sæpe Baronius id monuit, atque inter cætera ad an. CCLXX num 11 et seq. et ad an. DCCCXXVII, num. 38, ubi se frequenter expertum fuisse narrat, quoties in Urbe elevationes atque translationes factæ sunt, non ipsa integra sanctorum corpora esse inventa, ac in nonnullis neque dimidiam partem, quod reliqua alio fuissent deportata. Neque dolo malo aut fallendi animo fidelium pietas se sanctorum corpora possidere consuevit profiteri cum eorum partem tantum acceperit, propterea quod non dimidiatum aut diminutum quidquam in operatione virtutum se accepisse sentiant. In quam rem Gregorii Nazianzeni locum Invectiva in Julianum indigitat. Quod igitur de aliis sanctorum martyrum translationibus ex Urbe alio deportatis, id de *S. Primi* translatione dicendum est, quod scilicet non integrum *S. Primi* corpus fuerit *Legiunum* translatum, sed pars ejus tantum. In cujus rei fidem plane accidit nostris temporibus, ut horum martyrum reliquiæ in eadem Basilica detectæ fuerint. Quum enim *Antonio Xaverio* tit. *S. Stephani in Cœlio-Monte* presbytero Cardinali *Gentili* innotuisset, *Urbano VIII* Pontifice Maximo, A. D. MXXV horum martyrum corpora sub ara maxima fuisse inventa, sedulo inquirendum curavit, num ea ibidem detegi possent, atque die XVIII *Novembris* an. MDCCXXXV sub eodem altari marmorea urna inventa est, ac ipsomet cardinale Gentili ac plerisque aliis adstantibus aperta fuit, ubi sacra martyrum ossa reperta sunt, atque duæ plumbeæ laminæ, in quarum altera vetustis characteribus rudiorum temporum hæ litteræ incisæ erant ex uno latere PRI. ET FEL. COR., ex alio REL. SS. PRI. ET FEL. SANCTOR. MAR., in alia vero minori tabula plumbea S. PR. ET FEL. MAR., et in alio latere S. M. COR. Magna ergo idem cardinalis amplissimus religione ductus, quo magnificentius horum martyrum exuviæ collocarentur, altare majus, sub quo eædem reliquiæ jacuerant, excitandum curavit, quo die IX *Junii an.* MDCCXXXVI per eumdem consecrato, die insequenti nempe X *Junii* magno apparatu solemnique ritu, ac summa omnium ordinum frequentia, nimirum XVII S. R. E. cardinalibus religioso obsequio hujusmodi reliquias comitantibus, ac deducentibus, sub eodem altari decenter sacræ illæ exuviæ repositæ fuere. Ad aræ frontem positum fuit hujus rei monumentum, quod habes apud Cajetanum Meratum in Commentariis ad Gavantum in Rubricas Breviarii Romani, sect. VII, cap. 8, ad diem 9 Junii. Et nos hic iterum recudendum duximus. Est autem :

CORPORA SS. MM. PRIMI ET FELI
CIANI EX ARENARIO NOMENTANO A
THEODORO P P. I HVC TRANSLATA
ATQVE AB VRBANO VIII. ANNO MDCXXV
INVENTA ANTONIVS HVIVS ECCLESIAE
SANCTI STEPHANI IN MONTE CAELIO
PRESBYT. CARDINAL GENTILI SVB NO
VO ALTARI A SE EXCITATO ET CONSE
CRATO SOLEMNI POMPA REPOSVIT
X. IVNII. MDCCXXXVI

Hæc fusius commemorare libuit, quo pietas amplissimi cardinalis erga hos martyres magis testata esset, atque in magnis etiam Annalibus locum haberet, quum de hac ipsa nostra Annalium editione idem purpuratus vir, ac de me optime meritus sit. GEORGIUS.

nem illum IV ex Papyrio Massono recitatis, ait sibi nuntium illud magnum dolorem creasse, additque : « De cætero quod rursum insinuastis, quia penes vos coronam imperialem habetis ex auro et gemmis comptam, nostræ serenitati condignam, et ob id Apostolicam serenitatem Sisinandi (archiepiscopi sc. Compostellani) intervenistis, ut nobis hoc insinuare procuret et emere peroptaret, ita ut restat, si nostræ complacuerit voluntati, apicibus redditis certificare, vobis non differatur ». Subjungit Adephonsus, ut dirigant ipsam coronam ad *Amalvinum* comitem Burdelensem, seque suos ad eumdem comitem destinaturum, ut inter utrosque de pretio coronæ conveniat. Videtur tamen nihil inter eosdem actum esse, cum auctor anonymus Historiæ Majoris-Monasterii testetur, sancti Martini Ecclesiam toties concrematam, a clericis et civibus reædificatam esse, et de Adephonso rege nullam mentionem faciat.

3. *Baptismus Constantini et exilium S. Nicolai episc. Constantinop.* — Simeon logotheta in Annal. prodit, Constantinum Porphyrogennetam filium Leonis imp., *imperii Leonis anno vicesimo* baptizatum fuisse a Nicolao patriarcha *in sancto Theophaniorum die.* Subjungit Simeon logotheta : « Imperii Leonis anno XXI benedictionem nuptiali ritu consecuti sunt Leo et Zoe post festæ lucis (seu Theophaniæ) peracta solemnia, Thoma presbytero administro, qui et gradu motus est : uxorem quoque Zoen Leo Augustam proclamavit. Hinc Ecclesiæ ingressu Leoni interdictum a patriarcha ». Tum Simeon addit : « Imp. Leonis an. XXII imperator Samonam accubitorem præficit, quo videlicet adjutore ac socio ad omne scelus ac nequitiam uteretur ; amboque adversus Ecclesiam moliri incipiunt. Accersentes enim Nicolaum patriarcham, etiam atque etiam rogant, ut quartarum nuptiarum lex recipiatur ». Verum hæc omnia anno XX imperii Leonis post festum Theophaniæ peracta, ut patet ex Leone Grammatico, aliisque qui hæc uno tenore recitant, et uno eodemque anno contigisse innuunt, statimque referunt exilium Nicolai patriarchæ in Hieriam, ubi erat monasterium ab eo conditum. Nicephorus patriarcha Constantinop. in sua Historia loquens de gestis anno Christi DCCLXV, de Constantino patriarcha et de loco ejus exilii ait : « In Hieriam Pontifex relegatur. Est hoc imperatoris (Constantini nempe Copronymi) palatium e regione Constantinopolis ad subsolanum positum ». Subdit Simeon logotheta : « Ejus loco ordinatur in patriarcham Euthymius syncellus, vir religiosa modestia continensque ac valde pius, quem ex divina revelatione aiunt quartas illas nuptias suscepisse : quippe cum imperator hæresim inducere vellet, ac legem edere », licere viro tres quatuorve uxores habere, « cum multi viri eruditissimi in hoc illi suffragarentur ».

4. *Utrumque eodem anno contigit.* — Ab aliquot annis Leo imp. *Zoem* quartam uxorem duxerat, sed ea *in palatio nondum imperii corona redimita degebat*, inquit Leo Grammaticus pag. 482, neque ante Constantini baptismum Augusta declarata est, indeque sanctus Nicolaus ante coronationem eam tanquam privatam feminam habebat. At ubi Augusta renuntiata fuit, quartas has Leonis imp. nuptias Ecclesiæ Orientalis legibus contrarias reprehendit. Audiendus ipsemet *Nicolaus* in Epistola, quam postquam in sedem suam restitutus fuit, scripsit ad Pontificem Romanum, quæ extat apud Baronium anno DCDXI, num. 6. « Vicit, inquit, ad extremum amor, quartaque jam uxor expetita est : puer autem obtentui assumptus, qui pridem ab ea genitus, successioni imperii nullo prolis adhuc subsidio innixi destinabatur, etc. Nondum triduum a baptismo filii effluxerat, cum pueri mater in palatium, ut principis decet nuptam, apparatu regifico accitur : cærimoniæ expediuntur nuptiales nullius sacerdotis interventu, imperatore ipso et sponsi et auspicis munus exequente ». Subdit Nicolaus sese in exilium missum, quod nuptias illas improbaret, postquam legati Roma missi ut connubium firmarent, adventassent ; quos legatos a Sergio papa directos fuisse affirmat, et quid tunc gestum fuerit, narrat. Baronius de ejectione *Nicolai* et subrogatione *Euthymii*, ac de quartis Leonis imp. nuptiis anno DCDI, num. 2 et seqq. verba facit, sed ea ad præsentem annum pertinent, ad quem ideo revocanda.

BENEDICTI IV ANNUS 3 ET LEONIS V ANNUS 1. — CHRISTI 907.

1. *Mortuo Benedicto succedit Leo V papa.* — Annus sequitur Christi nongentesimus septimus, Indictione decima inchoatus, quo defunctus est Benedictus papa ejus nominis IV sepultusque est apud S. Petrum, juxta aditum quo itur ad S. Gregorium, ubi et ejus sepulchrum ejusmodi exornatum fuit Epitaphio, quod olim exscriptum a Manlio in libello rerum antiquarum Basilicæ Vaticanæ, sic se habet ex emendatiori Codice redditum :

Membra Benedicti hic quarti sacrata quiescunt
Pontificis magni, Præsulis eximii :
Qui merito dignus Benedictus nomine dictus,
Cum fuerit largus omnibus atque bonus.
Huic generis decus, et pietatis splendor opimus
Ornat opus cunctum jussa Dei meditans.
Prætulit hic generale bonum lucro speciali,
Mercatus cælum, cuncta sua tribuit.
Despectas viduas necnon inopesque pupillos
Ut natos proprios assidue refovens.
Inspector tumuli, compuncto dicito corde :
Cum Christo regnes, o Benedicte Deo!

2. Ecce quod unicum extat tanti Pontificis monumentum. Subrogatus est in locum ipsius Leo ejus nominis quintus patria Ardeatinus, quem brevitas temporis quo sedit, reddit obscurum : nam tantum dies quadraginta Ecclesiam gubernasse tradunt veteres, res Romanorum Pontificum prosecuti, pulsum vero atque detrusum in carcerem a Christophoro, quem sedisse post eum affirmant ; sed nec Christophori Sedem stetisse immotam, sed post menses septem deturbatatam a Sergio invasore æque confirmant, quod contigit anno sequenti. Sunt hæc plane tempora inopia scriptorum obscura, et tyrannide Sedem Apostolicam invadentium tetra.

Anno periodi Græco-Romanæ 6400. — Anno Æræ Hisp. 945. — Anno Hegiræ 295, inchoato die 12 Octob., Fer. 6. — Jesu Christi 907. — Sergii III papæ 4. — Ludovici III imp. 8. Leonis Sapientis imp. 22.

1. *Mors Benedicti IV et Leonis V PP.* — Ad num. 1. Tam *Benedicti IV* quam *Leonis V* Pontificum Romanorum obitus hic a Baronio narratus, retrahendus ad annum DCDIII quo de eo egimus.

2. *Germania ab Hungaris afflicta.* — Continuator Reginonis ad annum DCDVII ait : « Bavari cum Hungaris congressi multa cæde prostrati sunt ». Idem habet Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam. Tum ad annum sequentem idem continuator scribit : « Hungari iterum terminos transgressi, Saxoniam et Thuringiam vastaverunt ». Postea ad annum DCDIX : « Hungari Alemaniam ingressi sunt ». Eadem habet Hermannus Contractus citatus. Hepidannus monachus in brevibus suis Annalibus, de his Hungarorum devastationibus loquitur, eosque *Agarenos* appellat, quia sæpe historici Barbaros inter se confundunt. Germania itaque ab Hungaris hoc et sequentibus annis graviter afflicta, nemine fere eis resistere auso, sive quod turbinis more ferrentur et nunquam consisterent, sive quod Germanicos vigor obtorpesceret, et avitam gloriam ignobili socordia sepeliret.

3. *Edoardus rex Danos subigit.* — *Edoardus*

Anglorum rex varios principes gentis Danorum hoc anno prostravit, subegitque Northumbriam, Wallos, Cumbros et Scotos, ut narrat Westmonasteriensis : « Anno gratiæ nongentésimo septimo, rex magnificus Edwardus, congregato exercitu copioso, subjugavit sibi Eastsexiam, Eastangliam, Merciam, Northumbriam, cum multis aliis provinciis quas Dani multo tempore possederant : et omnes ex eorum dominio potenter extorsit. Scotorum etiam, Cumbrorum et Galwallensium, omniumque Occidentalium Britonum fines et eorum reges, in deditionem accepit; et sic cum gloria et honore ad propria remeavit ». Polydorus quidem lib. 6 id de Scotis negat, verum contra antiquorum scriptorum Britannicorum fidem. Idem enim ac Westmonasteriensis habent Malmesburiensis lib. 2 de reg. cap. 5, et Ingulphus in sua Historia pag. 871.

CHRISTOPHORI ANNUS 1. — CHRISTI 908.

1. *Sergio iterum invadente Romanam Sedem et Pontificem agente, scandala invalescunt.* — Christi anno nongentesimo octavo, Indictione undecima inchoata, rursum pravorum turbis et factionibus, invasionibus et grassationibus tyrannorum Romana vehementer perturbatur Ecclesia : siquidem Christophorus violenter e Sede pellitur, vinculis stringitur, in carcerem truditur, atque vitam monasticam amplecti cogitur : ubi autem mortuus est, sepultus fuit in Basilica sancti Petri, cujus sepulchro hanc unico versu appositam inscriptionem, Manlius qui exscripsit, sic recitat :

HIC PIA CHRISTOPHORI REQVIESCUNT MEMBRA SEPULTI.

2. Exsurgit rursus, hoc ejecto, Sergius ille nefandus, quem audisti in Formosum papam ita sævisse. Potens iste armis marchionis Tusciæ Adelberti, homo vitiorum omnium servus, facinorosissimus omnium, quæ intentata reliquit ? Invasit iste Sedem Christophori, non Formosi (ut memoria lapsus asseruit Luitprandus) quem quidem constat post malum ingressum deterioremque progressum, pessimum demum esse consecutum egressum. De quo Sigebertus hæc anno superiori habet in sua Chronographia : « Sergius Romanæ Ecclesiæ centesimus vicesimus præsidet. Iste est Sergius diaconus propter Formosum a papatu reprobatus, qui ab eodem Formoso episcopus factus, ad Francos tamen se contulit, et eorum auxilio Christophorum invasorem capiens et in carcerem trudens, latenter Romam ingressus, papatum invasit, et Romanos minis et terroribus perpulit ut omnes ordinationes Formosi irritas haberent, etc. » Sed hæc superius suo loco sunt dicta de sacrilegio ab ipso in Formosum post ejus obitum perpetrato. In quibus corrigendus Sigebertus, dum ordinatum a Formoso episcopum Sergium dicit, quem Acta synodalia superius recitata nonnisi presbyterum nominant, Luitprandus vero eum ex diacono arripuisse sibi nomen Pontificis tradit. Cæterum ab omnibus non legitimus Pontifex, sed conclamatur invasor, ut non mireris (si quod audisti ex Sigeberto) ordinationes Formosi repulit, sed parum istud, nisi alias superinduxisset ordinationes.

3. Sunt hæc infelicissima illa tempora, cum alter alterius res gestas intrusus quisque Pontifex aboleret : quæ damnans et execrans hujus temporis auctor Auxilius nomine, suo prosecutus est stylo, de quo hæc Sigebertus, cum agit de scriptoribus Ecclesiasticis, viris illustribus : « Auxilius, inquit, scripsit Dialogum sub persona inferioris et defensoris, divinis et canonicis exemplis munitum, contra intestinam discordiam Romanæ Ecclesiæ, scilicet de ordinationibus, exordinationibus et superordinationibus Romanorum Pontificum, et ordinatorum ab eis exordinationibus et superordinationibus ». Hæc de argumento in quo Auxilius suo versatus est commentario. Perpetrata sunt ista ab invasoribus et intrusis in Apostolicam Sedem, Pontificis nomen usurpantibus, et illegitime thronum Apostolicum invadentibus. Verum legitime creati Romani Pontifices (ut Joannes nonus, de quo nuper) ista vehementer sunt execrati.

4. Cæterum cum hujusmodi invasores Sedis Apostolicæ invaluere, quid adeo mirandum sit, si inconcessa sacris legibus ab illis tentata fuerint et usurpata ? quid minus habet alienorum invasor a grassatore ? At ab istis quis justa legitimaque re-

quirat ? At quod mirandum est, isti licet tales fuerint, tamen eo honoris et reverentiæ fideles omnes præsertim longe positi Boreales populi prosequebantur Romanam Ecclesiam, ut quemcumque in ea sedentem, audirent nomine tenus Pontificem, eumdem, mirum dictu, nulla habita discussione ejus ingressus, ut Petrum colerent. Sic enim ab hoc eodem Sergio [1] Coloniensis archiepiscopus reperitur petiisse et accepisse pallium, et Hogerus successor Adalgarii in Ecclesia Hamburgensi hoc anno ab eodem Sergio æque accepisse pallium tam ipse, quam præcessor viri sanctissimi, cui coadjutorem dederat et privilegia renovarat. Hic igitur utcumque Pontificem agens Formosi papæ synodalia decreta rescidit. Etenim qui adhuc in Formosum odio exæstuabat immenso, quæcumque statuta fuissent in Concilio Triburiensi ejusdem auctoritate Formosi, nimirum, ut Bremensis Ecclesia suffraganea censeretur Coloniensis Ecclesiæ, iste rescidit, diplomataque pontificia, quibus eximeretur a Coloniensis episcopi potestate, ipsi concessit. Hæc [2] Adam monachus. Ab eodem quoque ita Pontificem agente obtinuisse privilegia monachos Cassinates, Leo [3] Ostiensis affirmat. Cum tamen eosdem Sedis Apostolicæ invasores, non Apostolicos, sed apostaticos esse dicendos, Ecclesiastica bene disposita [4] censuit disciplina.

5. *Sergii et Theodoræ mores pessimi et facinora.* — Cujus præter vim tyrannicam in Pontificatum invadendo ab auctoribus ejus sæculi scriptis proditam, turpitudo quoque vitæ ab eisdem tradita posteris magna infamiæ nota est reddita manifesta [5]. Luitprandus enim obscena ista nota reliquit his verbis : « Theodora scortum impudens, hujus Alberici, qui nuper hominem exuit, avia (quod dictu etiam nefandissimum est) Romanæ civitatis non inviriliter monarchiam obtinebat, quæ diras habuit natas, Maroziam atque Theodoram sibi non solum æquales, verum etiam Veneris exortivo promptiores. Harum una Marozia ex papa Sergio, cujus supra fecimus mentionem, Joannem, qui post Joannis Ravennatis obitum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ obtinuit dignitatem, nefario genuit adulterio, ex Alberto autem marchione Albericum, qui nostro post tempore Romanæ Urbis principatum usurpavit, etc. » Audisti temporis hujus deploratissimum statum, cum Theodora senior, nobile scortum, monarchiam (ut ita dicam) obtineret in Urbe ?

6. Sed unde infami mulieri tanta dignitas ? Erat ista nobilis Romana femina, senatoria orta propagine, excellens pulchritudine, ingenio versutissima, consuetudine Adelberti Tusciæ marchionis potentissimi reddita procacissima, ex quo etiam, quas audisti, genuit filias ; sicque ex adulteri potentia etiam sibi peperit monarchiam. Nam cum (ut suo loco inferius dicetur) munitio S. Angeli, inexpugnabilis reddita ex mole olim Hadriani, Augustorum sepulcro, possideretur ab eodem Tusciæ marchione, qui ea potiretur, Urbi quoque pariter dominari facile posset : hæc pessima femina ea arte dominium Urbis est consecuta, possidens arcem, illudque in posteros propagare curavit, filias prostituens Pontificibus Sedis Apostolicæ invasoribus et Tusciæ marchionibus, ex quibus tantarum invaluit meretricum imperium, ut pro arbitrio legitime creatos dimoverent Pontifices, et violentos ac nefarios homines, illis pulsis, intruderent.

7. Quis ista considerans, non obstupescens, scandalumque patiens putarit, Deum oblitum Ecclesiæ suæ, quam meretricum arbitrio permiserit infamari ? Sane quidem sanctorum Patrum fuit ista querela, cum superexcrescentibus fluctibus undique pæne obrutam viderent Ecclesiam, ea interdum ipsorum animos suggestione pulsante, num Deus dereliquisset Ecclesiam suam. Nam audi [1] Magnum Basilium ita malis obrutum ad Alexandrinos ista scribentem : « Accessit autem ad hasce animi mei disceptationes et ista cogitatio : An Ecclesias suas prorsus reliquerit Dominus, etc. Dum videlicet (quod ait ex nostris [2] Beda) nonnunquam Ecclesia a tantis gentilium pressuris non solum afflictata, sed et fœdata est, ut (si fieri posset) Redemptor ipsius eam prorsus deseruisse ad tempus videretur, etc. » Turturis lugentis, Ecclesiæ lamentantis vox illa est [3] : « Ego derelicta et sola ». Sed non ita, quia in his potius cognita est divina providentia erga suam Ecclesiam sollicitior invigilare, atque protectione, sollicitudine, curaque propensiore eidem inhærescere. Siquidem cum tanta ista urgerent toto hoc sæculo mala, et scandala increbrescerent : tamen non est inventus qui ea de causa se ab ipsa Ecclesia Romana abscinderet schismate, vel hæresi eamdem impugnaret; sed omnes ubique gentium eidem fidei vinculo, et obedientiæ fœdere juncti persisterent. Ut ad hoc illud [4] Nahum aptari possit : « Quid cogitatis contra Dominum ? Consummationem ipse faciet, non consurget duplex tribulatio ». Nam cum his urgeretur malis Ecclesia, non permissa est schismatibus scindi, et proscindi hæresum fraudibus, sed omnes Deus fideles illi fecit obsequentes. Quod factum plane non esset, nisi Deus ejus incolumitati et integritati summa vigilantia prospexisset; sic ut quo longius ab eadem Ecclesia foris visus est recessisse, eo magis intime eidem cognitus sit inhæsisse, manumque subjecisse, ne pravorum hominum impulsibus agitata corrueret. Quod loco miraculi habendum quis neget ? Cum major in eo Dei potentia cognoscatur, si quod in igne est positum, non incendatur, quam si longe remotum ab eo conservetur illæsum. Et cum sententia Pauli [5], quale cujuscumque sit opus probabit ignis : plane opus Dei esse, Romanam Ec-

[1] Crant. hist. Eccl. Sax. l. III. c. 1. et l. II. c. 24. — [2] Adam l. I. c. 42. — [3] Leo Ost. l. I. c. 54. — [4] Dist. LXXIX. c. 1. et 9. — [5] Luitp. l. II. c. 13.

[1] Basil. Ep. LXXI. — [2] Bed. hom. in Mar. c. 6. — [3] Isai. XLIX. — [4] Nahum I. — [5] 1. Cor. III.

clesiam, quæ tot admotis facibus non potuerit ad interitum usque consumi, et ad nihilum redigi, facti evidentia declaravit. Stetit sane, stabitque semper immobilis de Sede Petri sententia atque promissio Christi, quod portæ inferi non prævalebunt adversus eam.

8. *Adefonsi magni virtus.* — Eodem anno tædio longæ præfecturæ patris regis Adefonsi Magni ejus filius primogenitus Garsias nomine, adjuvante matre et fratribus conspirat in patrem : sed qui Magni nomen digne est consecutus ob debellatos sæpissime Arabes : in hoc ipso, cum nolens civili et domestico bello exhauriri regni vires in utilitatem hostium Sarracenorum, sponte filio cessit, seipsum superans, non curans quæ sua sunt, plane ut diceretur Maximus dignus fuit. Res tunc gestas, ex Sampyro atque Tudensi et aliis antiquis monumentis prodit [1] Ambrosius Morales et alii.

[1] Ambr. Moral. Chron. Hispan. l. v. c. 30.

Anno periodi Græco-Romanæ 6401. — Anno Æræ Hispan. 946. — Anno Hegiræ 296, inchoato die Septemb, Fer. 6. — Iesu Christi 908. — Sergii III papæ 5. — Ludovici III imp. 9. Leonis Sapientis imp. 23.

1. *Initium Christophori et Sergii PP.* — Ad num. 1 et seq. *Christophori* papæ depositio e Sede Romana, et initium *Sergii III* removeri non possunt ab an. DCDIV, ideoque videnda quæ ibidem dicta sunt.

2. *Alphonsus abdicat regnum Hispaniæ.* — Ad num. 8. *Alphonsus Magnus* Hispaniarum rex regnum abdicavit, illudque *Garsiæ* filio tradidit, victus tot tumultuum ab eodem excitatorum tædio. Id Morales ad hunc Christi annum refert, et ex eo Baronius. Verum Yepius in Appendice tom. IV, p. 444, refert privilegium a Garsia primo rege in gratiam monasterii sancti Isidori concessum et a conjuge ejus Miona datum « XV kalend. Martii Æra DCDXLIX, anno feliciter regni nostri primo », ideoque *Garsia* an. Christi DCDX vel insequenti, quo Æra DCDXLIX inchoata, regnum Legionense iniit.

3. *Monasterium S. Galli hoc tempore celeberrimum.* — Hepidannus ad annum DCDVIII hæc refert : « Adalbero episcopus Augustensis cum magno apparatu et multis donis venit ad monasterium sancti Galli ». Quam etiam in rem Ekkehardus decanus San-Gallensis in Vita beati Notkeri Balbuli monachi San-Gallensis in Actis SS. Bollandianis ad diem VI April. recitata, cap. 2 scribit : « Quantum cella S. Galli in hoc tempore virtutum auspiciis, ob merita inhabitantium, spiritualibusque disciplinis augeri cœperit, tandemque floruerit, memorari jucundum est. Erat enim senatus Reipublicæ loci illius tunc quidem sanctissimus, ut Adelbero Augustensis Ecclesiæ antistes testatur. Qui beatus præsul signa et virtutes S. Galli a pluribus audiens, locum in die festivitatis ejus (sc. XVI Octob.) orandi gratia adiit, et præsens plura conspiciens : Major est, inquit, gratia loci hujus, quam rumor, quem audivi. Igitur domum rediens, interrogatus inter cætera aliquando a suis, essetne nobiscum, ut fama vulgavit, religio cum doctrina, severitas cum disciplina? Cæteri, inquit, quid sentiant, nescio; quod mihi animo est pronuntio : unum ego sanctum et hunc defunctum quæsivi : vivos autem ut vere fratres fatear, sanctissimos inveni. Doctrinam vero illorum et disciplinam, in virtutum eorum operibus videre est : delectat me enim talium memorari, quos quidem ut iterum videam vix exspecto. Oportet ut omnibus modis, meis me juvantibus, præparem, quatenus ad proximum sancti Galli diem viros Dei visitans, frater illorum conscriptus fiam, et quantum mihi gratiæ est, charitatem illorum regratier. Venit autem Dei electus (hoc sc. anno) ut spoponderat, et magnis donis fratres et familias exhilaravit ». Porro Adalberonem sancti Galli fratrem conscriptum beneficentissimum extitisse, tradit alter Ekkehardus capite 5, probatque libellus *de Fratribus conscriptis* tom. II apud Goldastum pag. 181, ubi Adalbero an. DCDVIII ad sanctum Gallum in vigilia ipsius sancti venisse dicitur, « juncto sibi mitissimo Sebonensis Ecclesiæ (seu Sabionensis, nunc Brixinensis) antistite Megimberto » ; ac locum variis donis locupletasse.

4. *Sancta Wiborada inclusa ad monasterium S. Galli.* — Vivebat hoc tempore apud S. Gallum sub hujus monasterii abbatum directione *sancta Wiborada* virgo, in angusta cella inclusa, cujus Vitam ab Hartmanno monacho S. Galli, ejus æquali scriptam, publicavit Henschenius ad diem II mensis Maii, et ex eo Mabillonius Sæc. V Benedict. Cum enim ad aures Salomonis Constantiensis episcopi

fama virtutum ejus pervenisset, et ad monasterium S. Galli proficisceretur, ea ipsum secuta est. « Deinde in cella quadam in montibus sita, juxta Ecclesiam sancti Georgii, parva constructa mansiuncula, pæne annis quatuor conversata est, tanta abstinentia cibi potusque se constringens, ut vix narranti quisquam credere valeat », inquit Hartmannus. Salomon post annos illos quatuor « iterum ad monasterium veniens, clausula, quam tota vita sitiebat, jam parata, (eam benedicens) clausulam obseravit ». Udalricus causa doctrinæ ad monasterium venit. « In illo tempore Salomone fratre et abbate nostro, episcopo facto », ejus nutu Udalricum ipsum secretius accitum suadere cœperunt monachi, quatenus monachicum habitum susciperet, ut abbas monasterii post eumdem Salomonem constitueretur, Udalricus consilium statim a Wiborada petiit, quæ respondit : « Verte animum tuum aliorsum : nec monachus, nec abbas hic fieri poteris, etc., in plaga orientali debes episcopus fieri ». Quod reapse contigisse infra videbimus.

5. *S. Udalricus in monasterio S. Galli eruditur.* — Cum vero Salomones duo Ecclesiæ Constantiensi per hæc tempora præfuerint, *Salomon* eo nomine secundus ab anno DCCCLXXXV ad DCCCXCI, et *Salomon* hujus nominis *III*, *de cœnobio S. Galli abbas*, episcopus promotus ejus immediatus successor, anno DCDXIX vita functus sit, ut singula Hermannus Contractus ex editione Canisiana diligenter notavit, difficultas esse potest, de quo *Salomone* auctor Vitæ sanctæ Wiboradæ intelligendus sit. Henschenius et Mabillonius laudati in Notis ad Vitam hujus sanctæ putarunt, Hartmannum monachum de utroque Salomone verba facere, et indicare, *Salomone II* Ecclesiam Constantiensem administrante, *S. Udalricum* in schola S. Galli eruditum fuisse, et *Wiboradam* ad monasterium S. Galli cum eodem Salomone II venisse. Hartmannum vero monachum de Salomone tertio verba facere, quando ait : « In illo tempore Salomone fratre et abbate nostro, episcopo facto, etc. » Verum Hartmannum monachum de uno eodemque Salomone, hujus nominis tertio sermonem habere, mors Udalrici, quæ accidit anno DCDLXXIII, ætatis LXXXIII, ut scriptor Vitæ ejus num. 75. prodit, invicte demonstrat. Quomodo enim *Udalricus* natus anno DCCCXC, aut insequenti studiorum causa ad sancti Galli monasterium venire potuit, sub Salomone II, cum is anno DCCCXCI vivere desierit, nondum forte nato *Udalrico* ; quando itaque Hartmannus ait, *Salomonem* abbatem sancti Galli episcopum Constantiensem factum, non innuit id eo tempore contigisse, quo monachi *Udalrico* suasere, ut monachum indueret, sed *Salomonem*, antequam episcopus Constantiensis fieret, abbatem S. Galli fuisse, et monachos cogitasse de Udalrico post Salomonis III mortem abbate eligendo, veriti scilicet, ut subdit Hartmannus, « ne, sicut ante eum, in potestatem alienam traderentur ». Denique Hartmannus se de uno eodemque Salomone III loqui, evidenter ostendit, quando ait, « venerabilis itaque Pontifex iterum ad monasterium veniens, etc. » De Wiborada et Udalrico rursus mentio occurret.

6. *Bella Græcos inter et Saracenos.* — Simeon Logotheta gesta in Oriente hoc anno his verbis narrat : « Anno vicesimo tertio (nempe imperii Leonis) Saracenorum classis Romanam ditionem invasit. Imperator vero Himerium logothetam navalium omnium copiarum ducem ac caput præfecit : scribitque Andronico duci, ut se adjungat Himerio. Porro Samonas (qui omnia poterat apud imperatorem) implacabili in Andronicum odio, omnique modo ei labem inferre studens, auctor est cuidam ut occulte ad eum scribat : *Cave-sis naves ingrediaris, et ab Himerio capiaris.* Multis itaque rogans urgensque Andronicum, ingruentibus Agarenis ut secum ingrederetur, id vero impetrare non potuit. Solus ergo Himerius in S. Thomæ solemni die, cum Agarenis congressus, magnam victoriam reportavit. Qua re cognita Andronicus in desperationem adductus, cum affinibus ac comitatu, in defectionem adactus est ». Idem tamen Himerius imperii Leonis anno XXV *producto ad octo menses*, navali bello a Saracenis victus, vixque incolumis evasit. Quare Leonis imperatoris tempore imperium Orientale a Saracenis non parum afflictum.

7. *Obitus califæ Babyloniensis.*— Anno Hegiræ CCXCV *Muctafis Billa* califa Babyloniensis *die solis* obiit, juxta Eutychium patriarcham Alexandrinum; juxta vero Elmacinum lib. 2 Hist. Sarac. cap. 18, die decimo tertio Dulkiadæ, qui mensis undecimus est Arabum, et hoc anno dies ille incidebat in diem duodecimum Augusti, cujus vespere dies XIII ejusdem mensis *Dulkiadæ* exordiebatur. Ei successit *Giafar Abulfaldus* ejus filius, qui inter califas ordine est XXXIX.

SERGII III ANNUS 1. — CHRISTI 909.

1. *Concilium Suessionense moribus reformandis et disciplinæ restituendæ.* — Annus Redemptoris nongentesimus nonus, Indictione duodecima sequitur, quo in pago Suessionensi in loco Trosleio dicto, provinciale Concilium celebratum est ab Herveo, seu Heriveo archiepiscopo Rhemensi, dignum quidem quod describeretur hic integrum, cum tanquam fax in tanta temporum et Ecclesiasticæ disciplinæ obscuritate splenduerit. Invenimus illud in scripto Codice Antonii Augustini, acceptum (ut ibi dicitur) ex bibliotheca sancti Remigii Rhemensis. In cujus Præfatione satis quidem diserte hæc habentur de his, quæ ad temporis notam pertinent : « Unde anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo nono, Indictione duodecima, sexto kalendas mensis Julii convenerunt venerabiles Patres et doctores Ecclesiæ, Herveus scilicet sanctæ metropolis Rhemorum archiepiscopus, totius plebis Dei famulus, et coepiscopi Rhemensis diœcesis, quorum nomina subtus tenentur descripta. In pago Suessionico, loco Trosleio, de statu Ecclesiæ et totius regni utilitate tractaturi, et facta solemniter salutatione, omnibusque, ut mos est, ordine residentibus, archiepiscopus sic exorsus est :

2. « Quoniam per aliquot annos, partim infestatione paganorum, partim etiam gravissimis regni perturbationibus, ac quorumdam falsorum Christianorum insectationibus præpediti, juxta decreta canonum nequivimus congregari : nunc quia annuente Domino, congregandi nobis facultas, juxta decreta canonum data est, cum Dei gratia convenientibus nobis in unum, etc. » In primis autem ob oculos ponitur præsentis temporis miserrimus status, tanquam tempus ultionis Domini. Nam inter alia : « Videtis quam sit evidens furor Domini, et manus ejus ad feriendum extensa ? Ecce enim quot anni sunt, ex quo terram nostram ægre (agri) sterilitate damnatam adspicimus; quibus cladibus quotidie intereat populus : jam vidimus depopulatas urbes, destructa vel incensa monasteria. Agri in solitudinem sunt redacti, ita ut dicere possimus, pervenit gladius usque ad animam, etc. » His pluribus deploratis, primum omnium de episcoporum correctione ponitur saluberrima institutio, quæ incipit : « Denique ne nobis parcere videamur, qui aliorum errata corrigere debemus, etc. » His prælocutis, primum omnium de honore et cultu Ecclesiarum ponitur [1] constitutio. Deinde ipsi regi ut potissimo post sacerdotes Ecclesiæ membro, præscribitur recta secundum pietatem norma vivendi ex sanctorum Patrum sententiis concinnata : atque ex iisdem fontibus exhortatio ad eumdem regem subjicitur, quæ sic incipit : « Et quoniam a nobis ratio exigitur omnium et principum et subditorum ab eo, qui sine exceptione judicat personarum ; et pro ipsis regibus Regi regum sumus reddituri rationem : sermo exhortationis ad vestram, domine rex, nobis habendus est excellentiam, etc. » Tertio vero loco regularium ponitur reformatio, et disciplinæ collapsæ integra restitutio. De quibus agentes Patres, primum omnium quo miserando statu essent tunc monasteria Gallicana, verbis istis immenso dolore deplorant :

3. « De monasteriorum vero non statu, sed lapsu, quid dicere vel agere debeamus, jam pæne ambigimus. Dum enim mole criminum exigente, et judicium a domo Dei incipiente, quædam a paganis succensa, vel destructa, quædam rebus spoliata et ad nihilum prope sunt redacta : si tamen quorumdam adhuc videntur esse vestigia, nulla in eis regularis normæ servantur instituta : sive namque monachorum, sive canonicorum, sive sint sanctimonialium, propriis et sibi jure competentibus carent rectoribus, et dum contra omnem Ecclesiæ auctoritatem prælatis utuntur extraneis, in eis degentes, partim indigentia, partim malevolentia, maximeque inhabilium sibi præpositorum facientium inconvenientia, moribus vivunt incompositis, etc. » Deplorant præterea quod laici eadem a regibus in beneficia præter jus fasque acceperant, adduntque : « Nunc autem in monasteriis Deo dicatis, monachorum, canonicorum et sanctimonialium, abbates laici cum suis uxoribus, filiis et filiabus, cum militibus morantur et canibus, etc. » Hæc detestati admodum Patres, ex sacris canonibus Conciliorum et Francorum regum Capitularibus

[1] Cod. Conc. c. 2.

corrigunt. Sed et quoniam sicut in Urbe, ita in orbe sacrilegii illud genus invaluit, ut defuncto episcopo, ejus bona ab omnibus publice diriperentur; ne id fieret amplius, conati sunt reprimere Patres, canonicarum obice sanctionum. Hæc et alia emendantes, quindecim scripsere capita, multiplicibus canonibus et sententiis Patrum contexta, ut quot capita, tot dixeris esse catecheses ad restituendam collapsam Ecclesiasticam disciplinam, et evellendos qui irrepserant in omnes hominum ordines pravos mores.

Inter alia autem in fine decimi quarti capitis, quam accepissent ab Apostolica Sede admonitionem de perversa Orientalium doctrina auctore Photio, his significant verbis [1]:

4. « Sane quia innotuit nobis sancta Sedes Apostolica, adhuc errores et blasphemias cujusdam vigere Photii in partibus Orientis in Spiritum sanctum, quod non a Filio, nisi tantum a Patre procedat blasphemantis : hortamur vestram fraternitatem, ut una mecum, secundum admonitionem domini Romanæ Sedis præsulis, singuli nostrum, perspectis Patrum Catholicorum sententiis, de divinæ Scripturæ pharetris acutas proferamus sagittas potentes ad conficiendam belluam monstri renascentis, et ad terebrandum caput nequissimi serpentis ». Hæc sanctissimi Patres illi. Quibus in primis declaratur perseverasse eos, qui quomodocumque præsidebant Romanæ Ecclesiæ, in Photii detestatione et anathemate, ut qui nullo addito titulo patriarchali, nominetur ut laicus. Sed et ex iisdem commendatur modestia et reverentia Gallicanorum episcoporum erga Romanam Ecclesiam, dum minime merita ista scribentis Sergii attendentes, ea tantum, quæ ab eo dicerentur considerantes, ipsius obediunt jussionibus, secundum quod fuerant olim admoniti a [2] Christo discipuli de sedentibus super cathedram Moysi Scribis et Pharisæis, ut facerent quæ illi dicerent, et non quæ facerent.

5. Quæ autem istis subjecerunt iidem sanctissimi Patres exordio capitis decimi quinti, hic sunt totidem reddenda verbis, quibus agunt de conservata illibata quam accepissent a Petro et ejus successoribus fide Catholica; cui ut superædificent bona opera, cum hortantur, compendio quodam quæcumque debeat facere quilibet Christianus, admonent toto capite illo, in cujus exordio habentur ista :

6. « His ita prælibatis, nos omnes generaliter alloquamur : qui juste et pie volunt vivere in communione sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, quæ est unum corpus Christi, cujus unus est Dominus, una fides, unum baptisma. Quæ cum generaliter ab uno capite Christo super petram, id est, super confessionem Petri sit ædificata : manifestum tamen est, per omnem Italiam, Gallias et Hispaniam, nullum instituisse Ecclesias, nisi eos, quos venerabilis Petrus, aut ejus successores constituerunt sacerdotes. Et quoniam Ecclesia in nostris quoque partibus (ut dictum est) super hanc petræ soliditatem non tantum fundata, sed ab eo ejusque successoribus etiam est edocta : cum Dei gratia, ipsius beati Peri suffragantibus meritis, firmitatem fidei, quam primo percepit, hactenus inconcussam servare studuit, nullaque perfidorum consortia recepit. At vero quia multi fide tantum Christiani sunt, opere vero a Christiana doctrina dissentiunt, attestante [1] Jacobo Apostolo, dicimus, fidem non solum otiosam, sed etiam esse mortuam sine operibus, etc. »

7. Ad finem ante nomina subscribentium episcoporum ponuntur ista : « Herveus Rhemorum archiepiscopus,...... Rothomagensis archiepiscopus, Rodulphus Laudunensis episcopus, Erluinus Bellovacensis episcopus, Rambertus Noviomagorum episcopus, Letholdus Catalaunensis episcopus, Abbo Suessionensis episcopus, Stephanus Cameracensis episcopus, Hucbertus Meldensis episcopus, Stephanus Maurmorum episcopus, Oscarius Ambianensis episcopus ». Hæc de his, quæ spectant ad Synodum, ex multis pauca. Porro non semel a viro dignissimo Synodus celebrata legitur, sed plane multoties, testante id [2] Frodoardo, qui ait : « Conventus denique Synodales sæpe eum episcopis diœceseos habuit, in quibus de pace et religione sanctæ Dei Ecclesiæ, statuque regni Francorum salubriter competenterque tractavit, etc. »

[1] Cod. Conc. c. 14. — [2] Matth. XXIII.

[1] Jac. II — [2] Frod. hist. Rhem. l. IV. c. 13.

Anno periodi Græco-Romanæ 6402.— Anno Æræ Hispan. 947.— Anno Hegiræ 297, inchoato die 19 Septemb., Fer. 3.— Jesu Christi 909. — Sergii III papæ 6. — Ludovici III imp. 10. Leonis Sapientis imp. 24.

1. *Synodus Trosleiana.* — Ad num. 1 et seqq. Gallia ultra Sequanam a bellorum turbinibus paulatim respirante, *Heriveus* Rhemensis archiepiscopus conventus Synodales sæpe cum coepiscopis suæ diœceseos habuit, quos Flodoardus nominatim non designat, quod generatim in sua Historia loquatur. Celeberrimus fuit, quem hoc anno celebravit apud *Trosleium*, qui locus fuit in pago Suessionico non ignobilis, nunc vicus nomen vetus retinens, ad Axonam fluvium, *Troli* vulgo appellatus. Eodem in loco duo postea alia Concilia congregata annis DCDXXIV et DCDXXVII. In Præfatione prioris hujus Concilii Trosleiani dicitur illud habitum « anno Dominicæ Incarnat. DCDIX, Indict. XII, VI kalendas mensis Julii », additurque : « Quoniam per aliquot annos, partim infestatione paganorum, partim etiam gravissimis regni perturbationibus, ac quorumdam etiam Christianorum infestationibus præpediti, juxta decreta canonum nequivimus congregari, etc. » Quindecim canones in eo conditi, in quorum tertio est insigne testimonium episcoporum, qui regum Francorum Capitularia vocant canonum pedissequa, hoc loquendi modo, quamvis non admodum latino, inquit Baluzius in Præfat. ad tom. I Capit. reg. Franc. num. 18, significantes ea secundum post canones locum habere in Ecclesia, et pari cum canonibus auctoritate vigere : « Itemque et canonum præcipiunt instituta, inquiunt, simulque eorum pedissequa regum Capitularia, sicut in libro primo Capitulorum imperialium continetur Capitulo XXVIII. Ut clerici et monachi, si inter se negotium aliquod haberent, a suo episcopo judicentur, et non a sæcularibus ». Sane Ecclesia probavit Capitula imperialia tanquam regularia, ut Hincmarus in Formulis Promot. Episcopal. Tit. XVIII, cap. 6 docet, id est, tanquam consentanea regulis Ecclesiasticis et canonibus, quibus Ecclesia regitur, et secundum illa voluit, ut publica disciplina constaret. Eam ob causam *Heraldi* archiepiscopi Turonensis Capitula, quæ liquet esse accepta et abbreviata ex libris Capitularium, *excerpta* fuisse dicuntur *ex corpore sanctorum canonum ;* et Capitula Isaac episcopi Lingonensis, quæ similiter excerpta sunt ex tribus postremis Capitularium libris a Benedicto levita collectis, *canones Isaac* vocantur in Chronico S. Benigni Divionensis : « Composuit », inquit auctor ejusdem Chronici, « et librum, qui dicitur Canones Isaac, eo quod ex libris canonum utiliora quæque eligendo in unum volumen coarctaverit ».

2. *In ea illustre testimonium Capitularium reg. Franc.* — Duravit usus Capitularium regalium, inquit idem Baluzius num. 35, per aliquot sæcula, nimirum usque ad Gratiani tempora; imo etiam, ut videtur, usque ad regnum *Philippi IV* cognomento *Pulchri* Francorum regis. Neque in regno tantum Francorum valebant, sed in Germania quoque et in Italia. Ac de Germanis quidem fidem faciunt plurima veteris ævi monumenta, præcipue vero decretum *Ottonis Magni* Germaniæ regis datum apud Franconofurt anno DCDLII, in quo *Capitularium præcedentium regum institutis coram positis* statutum est, ne oppressio virginum aut viduarum vel raptus ab ullis hominibus fiat, ut videre est in prima Appendice Religionis cap. 53. Apud Italos diutius observata fuisse, quam apud Germanos multa probant, sed imprimis Collectio canonum ac decretorum a *Gratiano* composita, in qua persæpe referuntur Constitutiones ex Capitularibus regum Francorum descriptæ. Marca lib. 5 Histor. Bearn. cap. 2, § 7 observavit, Capitularium usum ad Francos interruptum fuisse sub initia tertiæ regum familiæ; quoniam mutatio rerum publicarum, et regiæ auctoritatis imminutio, quæ tunc evenere, necessario post se traxerunt legum receptarum abrogationem, quæ non aliis fundamentis niti possunt, quam columnis, quibus regia dignitas sustinetur. Bellorum enim Normannicorum et civilium occasione factum est, ut ducum, comitum, et marchionum præfecturæ, quæ in arbitrio regis antea erant, propriæ cujusque fierent et hæreditariæ. Hinc introducta varia jura municipalia, ne quid ex veteri superesset, quod novis possessoribus officere posset. De Capitularibus reg. Franc. plura in doctissima Præfatione laudata habet Baluzius.

ANASTASII III ANNUS 1. — CHRISTI 910.

1. *Anastasius III papa qui Ecclesiam Ticinensem privilegiis ornat.* — Annus Redemptoris nongentesimus decimus, Indictione decima tertia inchoatus sequitur, quo defunctus est Sergius papa : quem haud diutius supervixisse, quæ dicenda erunt de Joanne decimo, manifeste demonstrant. Sicque ipsum Sergium non septennio (ut produnt nonnulli), sed triennio duntaxat invasam Sedem occupasse, apparet. Defuncto igitur Sergio in locum ejus Anastasius subrogatur, patria Romanus, Luciani filius, qui sedisse ponitur annos duos et totidem menses. De Anastasio asseritur, quod exposcente Berengario, Ticinensem Ecclesiam plurimis iisdemque magnificis decoravit [1] ornamentis, concedens nimirum umbellæ usum, equoque vehi albo, crucem præviam in itinere habere, et in Conciliis a læva Pontificis assidendi.

2. *Lambertus imperator optimus moritur.* — Ad hæc etiam tempora propagatum esse Lamberti imperium, ex [2] Luitprando possumus intelligere, cum ait, quinquennio illi adversatum fuisse Raginfredum Mediolanensem comitem, cum antea idem imp. aliquantisper pulso Berengario imperasset. Hunc ab Ugone comite Mediolanensi in venatione occulte necatum, ipse [3] Luitprandus magnopere deploravit, de cujus indole ista recenset : « Inerat namque illi honesta morum probitas, sancta et formidolosa severitas, et quem juventus ornaverat in corpore splendida, mentis canities decorabat sancta. Plane plus ille Reipublicæ, quam Respublica decoris ei contulerat. Quod si non cita mors hunc raperet, is esset, qui post Romanam potentiam totum sibi orbem viriliter subjugaret ». Hæc ipse, dum citam (ut ait) ejus mortem deplorat; erat enim hoc anno ipse suæ ætatis annorum triginta duorum, ut ex patris diplomate reddita superius diligenti supputatione annorum ejus, anno nongentesimo quarto est demonstratum. Ex quibus corrigas errores asserentium longe ante natum, imperatoremque creatum atque defunctum.

3. At hunc quantumlibet probatum moribus, spectataque virtute clarum, qui summam de se exspectationem concitasset, sustulit de medio Deus, ne malitia mutaret cor ejus. Sed et quod vindicans Deus peccata parentum in filios usque in tertiam et quartam generationem, noluit eum in Romano imperio propagari, cujus progenitores (ut vidisti) toties Romanam Ecclesiam invadentes, deprædati sunt. Sublato de medio Lamberto, Berengarius (ut idem Luitprandus testatur) summa rerum potitus est, et Adelbertus Tusciæ marchio ad suum pristinum reversus est principatum.

[1] Sigon. de reg. Ital. l. VI. in Anast. — [2] Luitp l. I. c. 10. — [3] Idem, l. I. in fine.

Anno periodi Græco-Romanæ 6403. — Anno Æræ Hispan. 948.— Anno Hegiræ 298, inchoato die 9 Septemb., Fer. 1.— Jesu Christi 910. — Sergii III papæ 7. — Ludovici III imp. 11. — Leonis Sapientis imp. 25.

Nunc ordinem Annalium Ecclesiast. a quo propter perturbatam tam Pontificum Romanorum quam imperatorum Italicorum Chronotaxim recesseram, repeto, quia lectoris commodo magis consulitur, si notæ nostræ Baronii narrationi respondeant.

1. *Moritur Sergius III PP.* — Ad num. 1. *Sergius III* anno insequenti adhuc in vivis fuit; cum Rubeus lib. 5 Hist. Ravenn. pag. 253 testetur, in Archiviis Ravennensibus extare varia monumenta Longobardo conscripta charactere, et inter ea unum, quo *Heldeberus* et *Bertha* conjuges Joanni archiepisc. Ravennensi et Ecclesiæ Ravennati multa elargiti sunt pro oblatione et illuminatione, anno octavo Sergii Pontificis, Indictione quarta decima, ideoque anno DCDXI. Pontificatum iniit anno DCDIV, circa diem XVIII Maii, ut eo anno ostendimus, seditque *annos septem, et menses tres*, uti in Chronicis Hermanni Contracti, ac Martini Poloni et in plerisque Catalogis legitur, qui tamen quoad dies inter se non consentiunt. Hermannus habet dies XXIII, uti varii Catalogi, in quibusdam vero sicuti et in Martino Polono habentur tantum dies XVI, quos præferendos initium Leonis VII demonstrat. Quare *Sergius* mortuus est anno DCDXI circa diem vicesimum tertium mensis Augusti. Baronius anno DCCI, num. 8, hos versus ex Manlio in Monumentis Basilicæ Vaticanæ recitat tanquam Sergii primi Epitaphium, sed eorum lectio ac mentio *Theodori* ejus decessoris, aliaque indicia ad Sergium III pertinere certo ostendunt.

Limina quisquis adis papæ metuenda beati.
Cerne pii Sergi excubiasque Petri :
Culmen Apostolicæ Sedis is, jure paterno
Electus, tenuit, ut Theodorus obit.
Pellitur Urbe pater, pervadit sacra Joannes,
Romuleosque greges dissipat ipse lupus,
Exul erat patria septem volventibus annis,
Post populi multis Urbe redit precibus.
Suscipitur; papa sacratur; Sede recepta
Gaudet : amat pastor agmina cuncta simul.
Hic invasores, sanctorum falce, subegit,
Romanæ Ecclesiæ, judiciisque Patrum.

Perperam itaque Baronius *Sergii III* mortem hoc anno collocavit, et Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, qui laudatos versus ei recte adscribit, male eam in annum DCDXII differt. *Sergio III* successit *Anastasius III* post unum aut alterum vacationis Sedis diem.

2. *Mors Lamberti imp.* — Ad num. 2 et seq. *Lambertus* imperator anno octingentesimo nonagesimo octavo in venatione periit, uti eo anno demonstravimus, et Baronii conjecturis satisfecimus.

3. *Moritur Adalbero episc. Augustensis.* — Hermannus Contractus mox laudatus ad hunc Christi annum ait : « Adalbero venerabilis et famosus Augustæ Vindelicæ episcopus obiit : post quem Hiltine annis XIII præfuit ». In Fragm. Chron. Laureshamensis monasterii tom. III Duchesnii pag. 502, summopere laudatur Adelbero, diciturque eum curam ejusdem monasterii ultro resignasse, ut Ecclesiæ Augustensi totus vacaret. De eo jam locuti sumus anno DCDVIII. Adalberonis mortem auctor brevis Chronici S. Galli et Hepidannus in Annal. in hunc etiam annum referunt; et ab Hugone Mainardo ac Bucelino ad diem XII Junii inter sanctos adscriptus. Ejus jam meminimus anno DCDVIII, et in Vita S. Udalrici episcopi Augustensis a Gerardo presbytero, ejus familiari scripta, et a Mabillonio Sæc. V Benedict. ac ab Henschenio ad diem secundam Maii recitata legitur, Udalricum a parentibus ductum fuisse ad « S. Galli monasterium, quia ibi nobilium Dei servorum multitudo et religiositas discendi docendique studium tunc temporis habebatur ». Paulo post : « Sapienti capto consilio, eum præsulis Augustensis Ecclesiæ Adalberonis dominio subdiderunt, quem multa tunc temporis sapientia repletum, musicaque arte præ cæteris præditum, gubernaculaque regni pæne omnia cum rege (Ludovico Arnulphi Germaniæ regis filio) disponentem agnoverunt ».

4. *S. Udalricus limina SS. Apostolorum visitat.* — Paucis interpositis : « Interim vero libuit eum (nempe Udalricum) limina visitare beatorum Apostolorum Petri et Pauli. Cumque illuc pervenisset, a venerando papa Marino bene susceptus est, et ab eo interrogatus, de qua provincia vel civitate esset nativus. Qui respondens dixit : De provincia Alamannia, et de civitate Augusta, oriundus sum, versorque in servitio Adalberonis ejusdem civitatis episcopi. Ne turberis, inquit, animo, o frater : ille de quo mihi dixisti, senior tuus Adalbero migravit a sæculo, et Deo jubente te ejusdem matriculæ

decet esse pastorem. Eo quidem renuente infit: cur recusas destinationem Dei? Si nunc inconcussam et indesolatam accipere et gubernare refragaris in tranquillitate, in antea vero destructam et deprædatam in perturbatione accipies, et cum labore gubernabis et reædificabis. Altera vero die sine licentia papæ, propter tristitiam defuncti domini sui, et ne ab eo plus verbis constringeretur, exivit e Roma, Augustamque revisitavit: et invenit ita sicut præfatus papa prædixit. Tunc Hiltine successor Adalberonis effectus est: qui tamen tantæ non fuit celsitudinis, ut suo se vellet applicare servitio ».

5. *Non Marino sed Sergio III sedente.* — Mabillonius in Notis ad locum illum, cum videret, nullum *Marinum* hoc tempore Romanam Ecclesiam rexisse, ait: An *Marinus* per ea tempora improborum Pontificum, quasi vicarius papæ, res administrabat, atque ob id papa appellatus? et in Itinere Germanico pag. 78, de Faucensi Bajoariæ monasterio loquens affirmat, se in folio cujusdam Codicis Ms. ejusdem monasterii invenisse instrumentum donationis *Azilæ* matronæ, quæ eidem quamdam Ecclesiam largitur « anno Incarnat. Domini DCDXIX, sub papa Marino, sub rege Heinrico, qui tertius post Lwdeuvicum fuit, sub duce Alamannorum Burchardo, sub antistite Augustense Hiltino, sub abbate Giselono ». Fatetur autem vir doctissimus se ad *Marini* nomen hærere. Sed cum certum sit, nullum *Marinum* hoc sæculo ante an. DCDXLII Sedem Romanam occupasse, quia Flodoardus, qui hoc tempore vivebat, et *Udalrico* Ecclesiam Augustensem administrante mortuus est, in suo de Pontificibus Romanis Carmine nullum omittit, nullumque adjicit, nullum mihi dubium est, quin *Gerardus presbyter*, licet *Udalrico* æqualis, hac in re memoria lapsus sit, et loco *Sergii III*, *Marinum*, quo sedente Udalricus episcopus fuit, nobis obtruserit. Auctores enim coætaneos in errorem quandoque labi, varia exempla ostendunt. Verosimile est, Gerardum presbyterum, cum sciret *Udalricum* litterarum commercium cum *Marino II* habuisse, putasse eum fuisse Pontificem, a quo Romæ honorifice susceptus fuerat. Quoad donationem a Mabillonio memoratam, ea procul dubio supposititia; cum *Joannem* hujus nominis decimum an. DCDXIX Romanæ Sedi præfuisse tam certum sit, quam quod in Historia et chronotaxi Pontificia decimi sæculi certissimum. Neque hujus donationis artifex nomen *Marini* cum Henrici regno et principatu Buchardi conjuncti aliunde desumere potuit, quam ex sancti Udalrici Vita; cum nullus scriptor, qui de rebus per hæc tempora gestis sermonem habuit, *Marini* Pontificis mentionem fecerit. Velserus, quem Baronius anno DCDXXIV, num. 7 laudat et sequitur, putavit auctorem Vitæ sancti Udalrici *Marinum* per anticipationem posuisse, quod scilicet postea Romanus Pontifex fuerit. Verum auctor ille diserte loquitur de eo qui tunc Romanam Ecclesiam regebat Pontifice, nec ejus verba similem interpretationem patiuntur.

6. *Marini nomen in tribus S. Udalrici Vitis legitur.* — Cum hanc difficultatem discutere cœpi, in mentem venit, nonnunquam amanuenses ac sciolos nomina propria adjecisse, ubi nomina dignitatum tantum reperiebantur, ideoque hujus farinæ quempiam, cum apud Gerardum legisset, *Udalricum* a venerando Pontifice Romæ bene susceptum fuisse, de suo addidisse *Marini* nomen. Hujusmodi enim interpolationum aliqua exempla suis locis indicavi. Verum id in casu, de quo agitur, dici non potest, quia Velserus tres *sancti Udalrici* Vitas recitat, easque antiquissimas, et in singulis *Marini* nomen legitur. Prior a Gerardo paucis post Udalrici obitum annis elucubrata. Secunda a *Gebehardo* quarto Udalrici successore anno millesimo secundo demortuo, et tertia a *Bernone* monasterii sanctæ Afræ apud Augustam abbate, qui anno MXLVIII obiit, postquam abbatiæ Augiensi annos XL præfuisset, teste Hermanno Contracto ex editione Canisiana. Quare cum hi duo postremi scriptores novo tantum orationis genere priorem Vitam expolierint, et *Marini* nomen retinuerint, non videtur dubitandum, quin is error Gerardo attribuendus sit. Ei post annos circiter septuaginta, quam Romæ fuerat Udalricus, scribenti pronum fuit, unius Pontificis nomen alterius loco ponere. Sic sancto *Odoni* abbati Cluniacensi an. XLII hujus sæculi demortuo scribenti Historiam translationis sancti Martini episcopi Turonensis anno DCCCLXXXVII peractæ similis oblivio obrepsit. Ait enim *Rollonem* ducem fuisse expeditionis a Nortmannis anno DCCCLII susceptæ, et auctorem eversionis Majoris-Monasterii apud Turonas tunc factæ, licet is ante annum DCCCLXXVI in Galliam non venerit, tuncque *Hastingus* Normannis præfuerit. Odo postea errorem errori adjiciens ait, *Rollonem* fidei Christianæ restitutum fuisse anno DCCCLXXXVII, quo corpus sancti Martini e Burgundia Turonos relatum fuit; cum tamen *Rollo* nonnisi anno DCDXII religionem Christianam amplexus sit; quem utrumque errorem an. DCCCLIII, num. 10 indicavimus et correximus. Mitto similia exempla, quibus perspicuum fit, auctores coævos in errorem quandoque lapsos fuisse. *Udalricus* itaque non *Marino*, sed Sergio III Ecclesiæ Romanæ præsidente Romam venit, eique *Sergius III* episcopatum prædixit.

7. *Franci ab Hungaris victi.* — Continuator Reginonis hoc anno scribit: « Franci in confinio Bavariæ et Franciæ Hungaris congressi, miserabiliter aut victi aut fugati sunt ». Idem habet Hermannus Contractus ex editione Canisii: « Hungari Franciam petentes commissa pugna superiores fuere ». Ubi Franciæ nomine Franciam Orientalem intelligit, cui Ludovicus Germaniæ rex præerat.

8. *Porphyrogenneta fit Augustus.* — Simeon Logotheta prodit, Constantinum Porphyrogennetam hoc anno a patre imperatorem renuntiatum esse: « Imperii Leonis anno vicesimo quinto, die sancto Pentecostes coronat Leo imperator Constantinum

filium suum in Porphyra natum ». Ibi enim loco, *anno* XXV, legendum, *anno* XXIV, nisi ipsemet Logotheta erraverit. Cæteri historici Byzantini tradunt, *Leonem* sub finem vitæ Constantinum filium die Pentecostes in consortium imperii adscivisse, anno tamen rei gestæ non memorato. Sed cum anno sequenti ante diem Pentecostes vivendi finem fecerit, de alio quam de præsenti interpretari non debent. Cedrenus quidem, Zonaras et quidam alii scribunt, *Constantinum* annos XIII cum Leone patre, Alexandro patruo et matre imperasse, et imperium ejus ab anno, quo natus est, exordiuntur, cum præter annos illos XIII asserant, eum cum *Romano Lacapeno* annos XXVI, et solum annos XV imperasse. Quo pacto annos LIV imperium moderatus esset. Verum non dubito, quin hallucinentur, cum tam ipsi, quam cæteri Byzantini historici *Leonem* patrem sub finem vitæ filium coronasse indicent.

9. *Unde Porphyrogenita dictus.* — Constantinopoli inter tot magni palatii, ut illud ab amplitudine Constantinopolitani appellabant, *triclinia* eximium illud fuit, quod *Porphyra* vocabatur, in quo scilicet imperatrices liberos suos edebant, unde hi *Porphyrogeniti* nuncupabantur. Luitprandus lib. 1, cap. 2, hoc triclinium a Constantino M. ædificatum ait: « Constantinus imp. ex cujus nomine Constantinopolis est sortita vocabulum civitas, domum ædificari jussit, cui Porphyræ nomen imposuit, voluitque successuram nobilitatis suæ sobolem istic in lucem prodire, quatenus qui ex suo stemmate nascerentur, luculenta hac appellatione Porphyrogeniti appellarentur ». Continuator Theophanis lib. 3, num. 44, ubi de Theophili imp. in palatio conditis tricliniis, de Porphyra scribit: « Quæ quidem ita appellatur, quod illic more olim recepto Augusta nobiles matronas, seu senatorum uxores, sub brumalium tempus, coccino purpuraque donaret ». Hac de re plura Ducangius lib. 2 Constantinopolis Christ. cap. 4, num. 7.

10. *Secundus califa, qui in Africa resedit, institutus.* — Per annos centum triginta Saraceni unico califæ paruere, penes quem tam temporalia, quam spiritualia erant. Anno postea Christi DCCLVI creatus est rex seu amera in Hispaniis, tandemque alius califa hoc anno in Africa exortus. Elmacinus enim lib. 2 Hist. Sarac. cap. 19, scribit, an. Hegiræ CCXCVIII cœpisse florere *Fatimidas*, qui se prognatos dicebant a Fatima Mahometis pseudoprophetæ filia, et eorum primum califam fuisse *Muhammedem Mahadim*, qui eo Hegiræ anno salutatus est *califa Segilmessæ*, quæ urbs erat in regione Cairoani, in regno hodierno Tunetano posita. Eodem quoque anno ædificavit *Mahadiam*, ubi habitavit, imperavitque Africæ, Siciliæ et provinciis Occidentis. Tum anno Christi nongentesimo sexagesimo octavo *Muazzi Lidinilla, qui dominus erat Cairoani, cum exercitu in Ægyptum* venit, eamque suo subdidit imperio; ita ut preces publicæ imposterum pro califa Bagdadensi factæ non fuerint, quod usque ad Saladinum principem sæculo XII victoriis clarum perduravit. Is enim califatum Ægypti abrogavit et Abbasidas in priorem statum restituit, teste Elmacino pag. 227, loco laudato. Tum anno Christi DCDXIII Abderramen califæ nomen in Hispania usurpavit, ut eo Christi anno ostendemus. Hæc califarum multiplicatio ad intelligenda quæ scriptores Ecclesiastici de Saracenis habent, scitu necessaria.

11. *Trium califarum institutio certa.* — Blondellus tom. II Genealogiæ Francicæ pag. 18 summopere deceptus est, cum de nomine *califæ* verba faciens scripsit: « Nec ulli Hispanicorum Saracenorum principi (quos soli *sultani*, seu *califarum vicarii* aut *locotenentes* regere solebant) convenit unquam; cum unicum semper Damasci primum deinde Bagdadi sedentem califam universa Saracenorum gens coluerit, Hispania nullum vel proprium habuerit, vel ad momentum viderit ». Hæc enim omnes Arabum libri refellunt, ipseque Constantinus Porphyrogennetus, qui hoc sæculo imperavit, et librum suum *de administrando imperio* elucubravit, cap. 25 testatur, sua ætate Arabum imperium in tres amerumnias, id est, califatus aut supremas præfecturas fuisse divisum, Syriæ, Africæ et Hispaniæ, quod fuse ibidem declarat. Porro *Mahadim* anno superiori in Siciliam venit, ubi cum a Saracenis honorifice exceptus fuisset, hæc provincia postea ei et successoribus subdita remansit, uti ostendit Augustinus Inveges tom. II Annalium Panormitanorum, qui hanc in rem laudat antiquum Chronicon Ms. rerum Siculanum lingua latina editum.

ANASTASII III ANNUS 2. — CHRISTI 911.

1. *Leo imperator Constantinopolitanus moritur, ex cujus scriptis Epistola circularis valde pia profertur.* — Annus Redemptoris undecimus supra nongentesimum decima quarta Indictione incipit, quo Leo imperator (ut auctor est Curopalates) undecima mensis Junii (Maii) ventris profluvio ægrotans ex hac vita decessit; ad vicesimum quintum annum ejus imperium pervenisse et menses tres testatur Zonaras, Constantinus Manasses et Glycas; sicque inchoasse ipsum annum vicesimum sextum affirmant. Scriptores rerum ab ipso gestarum cum plures sint, omnes tamen e Curopalate accepisse noscuntur: qui cum confusa nec singula singulis reddant annis, nec nos id in omnibus præstare potuimus. Extant ejusdem Leonis centum et tredecim Novellæ Constitutiones diversorum argumentorum ad res vel personas etiam Ecclesiasticas pertinentes: voluit enim imitari Justinianum, ut pro arbitrio sicut de profanis, ita de sacris æque decerneret, sibi sumens quod summorum Pontificum est: quam autem ista præsumentes delirent imperatores, dictum est superius in Justiniano.

2. Extat præterea adhuc ejusdem Leonis imperatoris Epistola ad regem Sarracenorum de Christianæ fidei veritate et Sarracenorum impietate, cujus hic est titulus: « Leonis cognomento philosophi imperatoris Constantinopolitani ad Omarum Sarracenorum regem de fidei Christianæ veritate et mysteriis, et de variis Sarracenorum hæresibus et blasphemiis, Symphoriano Camperio Lugdunensi ex Chaldaica in linguam latinam interprete, ante annos [1] nonaginta. In qua (ut prætermittamus cætera) illud observandum, quod dum imperator probe doctus de sanctissima Trinitate doctrinam ingerit, Spiritum sanctum a Patre Filioque procedentem absque dubitatione, vel hæsitatione aliqua profitetur sic dicens: Ego sum Dominus Deus tuus, Creator tuus, Lumen de lumine, Verbum de Patre, ex quibus Spiritus sanctus procedit ». Unde intelligas eam Orthodoxam de Spiritu sancto doctrinam hujus temporis viros disertos recepisse; exclamasse tamen, quod sine Œcumenici Concilii auctoritate in Symbolo posita esset.

3. Sed quæ ejusdem Leonis imp. cognomine Sapientis extent adhuc scriptorum monumenta in Vaticana Bibliotheca, licet admodum depravata, enumerare non erit otiosum, numero signando Codices, in quibus sparsa leguntur.

Codice 106. Leonis imperatoris variæ orationes. Num. 204. Itemque præcepta moralia una cum interpretatione, sed an ipsius, vel alterius, incertum.

Numero 254. Ejusdem imperatoris de instruendis aciebus.

Numero 566. Constitutiones Leonis et Basilii.

Numero 803. Ejusdem imp. orationes triginta tres, videlicet:

In admirabilem et gloriosam Ascensionem Domini.

In adventum Spiritus sancti in specie ignis.

In Spiritum sanctum, quod propria auctoritate adoptionem filiorum Dei hominibus largitus est.

In omnes sanctos.

In magnum Apostolum orbis Paulum.

In gloriosum prophetam Eliam.

In gloriosam Domini transfigurationem, orationes tres.

In transitum beatæ Virginis.

In decollationem Præcursoris.

In nativitatem beatæ Virginis.

In exaltationem sanctæ Crucis.

In admirabilem et gloriosum Domini discipulum Thomam, duæ orationes.

In gloriosum et a Deo coronatum Demetrium, orationes duæ.

Quando domus imperatoris fuit consecrata.

In sanctum Joannem Chrysostomum.

Quando ingressa est beatissima Virgo in sancta.

In fulgentissimum Ecclesiæ lumen Nicolaum.

In nativitatem Domini secundum carnem.

In sanctum Stephanum.

In sancta lumina.

In sanctum Clementem Ancyranum.

In gloriosum martyrem Thryphonem.

[1] Extat tom. III. bibl. Marg. 1058.

In occursum Domini.
In capite sacratissimi jejunii, tres orationes.
Epistola Catholica hortatoria.
In festum Palmarum.
In sabbatum sanctum.
Numero 831. Leonis ænigmata.

4. At vero ne in tot paratis spiritualibus ferculis permaneas omnino jejunus, hic saltem apponendam pro jentaculo putavimus Epistolam seu orationem circularem, qua tanquam ubique præsens omnes sibi subditos ad vitam bene instituendam hortatus est, imitatus in his episcopos, qui hujuscemodi encyclicis litteris pastoralibus populum sibi subditum admonere consueverunt : accipe ipsam a nostro Federico Metio latinitate donatam, licet ex Codice admodum depravato :

5. « Leonis imperatoris in Christo sempiterno rege et imperatore, oratio trigesima, vel Epistola parænetica Catholica, ad quoscumque videlicet Christi fideles scripta, hortatoria ad bene sancteque vivendum.

« Benedictus Deus Pater, qui per dilectum Filium suum Dominum nostrum Jesum Christum liberavit nos a diaboli servitute, et in portione sanctorum suorum nos collocavit, cum filios et hæredes invisibilis gloriæ suæ nos constituerit, et a turpitudine passionum nos segregaverit, et integram nobis eam pulchritudinem instauraverit, in qua initio creati fuimus, vel potius ea longe meliorem nobis largitus nunc fuerit. Non enim quemadmodum tunc temporis, malus ille dæmon, qui terram comedit, ita nunc libere potest ad nos accedere, præsertim eum non valeat fixis oculis intueri eorum faciem, qui cælum ipsum pro sua patria sunt assecuti. Benedictus, inquam, etiam Deus Filius, qui novissimis diebus in similitudinem hominum factus ex muliere, et in tempore, cum apparuerit ille, qui una cum Patre creavit sæcula, ut cacodæmonem ipsum destructorem vasis fictilis, naturæ scilicet humanæ, in simili figura apparens, contereret, et hominem jam perditum in novum hominem et incorruptibilem reformaret, et per mortem suam, perpetuam illam mortis incursionem et imperium sisteret, ac in sanguine testamenti sui firmatam pacem scriberet, et concordiam in cælo et in terra firmaret, assumpta videlicet nostra humana natura in sortem regni sui, qui dum sibi carnis tabernaculum formavit, mox ex corruptibili tabernaculo ad incorruptibilem mansionem in cælis transformavit, et in divino lumine fiduciam illam nobis restituit, quam perdidimus illius livore, qui in lumine permanere noluit, principis tenebrarum ; in quo etiam nos dum essemus mortificati in erroris corruptela, nunc ad vitam sumus iterum revocati, absorpta illa mortalitate per ipsius luminis efficaciam et virtutem, majorem scilicet participationem et communionem prioris illius largiti nobis luminis adepti, in gloria magnitudinis ejus. Benedictus etiam Deus, Spiritus videlicet Dei, qui replet omnia, et in quo cælesti gratia digni facti sumus, et delictorum nostrorum remissionem sumus consecuti, soluta in die condemnationis, et destructa peccati ipsius damnatione.

6. « Liberi itaque a servitutis jugo, quo tenebamur, in libertate ambulemus, nec iterum priori servituti nos subjiciamus. Si enim, qui temporalem adepti sunt libertatem, ferre nullo pacto possunt, ut libertate neglecta, iterum ad servitutis jugum revertantur; quanto magis nos, qui sempiternam sumus asseculi libertatem, ipsius libertatis gloriam conservare debemus, nec iterum servitutis ignominia affici? quique non vanum libertatis quoddam nomen adepti sumus, quæ in hac vita tantum nos liberos faceret, sed quæ sempiterno tempore mortem una cum servitute conculcaret. Hoc enim erat nostræ servitutis obsonium, et hac de causa eo magis nostram libertatem tueri debemus, eà in memoriam revocantes, quæ dum servi essemus, passi sumus, illud præcipue meditantes, quidnam sit, quod pro nobis datum est pretium ; non aurum videlicet, non argentum, sed dilecti Filii Dei pretiosus sanguis, quem Pater ipse Deus pro nobis tradidit morti, nec illi pepercit propter magnam charitatem, qua nos dilexit. Ne itaque tanti doni immensitatem, quod nobis largitus est Deus, contemnamus, nos iterum servos statuentes : non enim amplius libertatem hujusmodi iterum assequemur, cum semel dilectus Dei Filius proprium sanguinem fuderit, ut nos a peccatis liberi justitia repleamur.

7. « Repleti igitur sanctitate illius, qui omnia replet, thesaurum nostrum nobis largitum integrum custodiamus, nec illum nobis a quoquam subripi permittamus, non enim amplius erit excusationis locus. Tunc etenim, licet absque ulla utilitate, fuit tamen relicta aliqua excusatio : nunc vero quænam esse poterit, cum nulla sit dæmoni facultas ad nos accedendi? sed potius ille nos fugiat, ut a conspectu ignis, et si illi obviam steterimus, fugiet nos proculdubio : sin autem accesserit, eveniet, ut conculcetur sub pedibus nostris, tanquam is, qui rapinam est operatus. Confidentes hac de causa, non nobis ipsis, imo illi potius, qui ipsum nobis conculcandum reddidit potentia magnitudinis suæ, securi vivamus, non iterum stulte appetentes cibum cognitionis boni et mali, sed angelorum cibo contenti simus, quem qui degustant, nunquam illos pœnitere contingit. Quisnam vero cibum nactus ad fruitionem vitæ et suavitatis idoneum, amaritudinis et mortis cibum gustare unquam voluerit? Præterea si in cibis corruptibilibus nullus coinquinari cupit; quonam pacto fieri poterit, ut nos, qui sempiterna fruimur suavitate, cibis amaritudinis cupiditatum carnis coinquinari permittamus? Nullus seipsum (quæso vos) seducat : omnis quidem concupiscentia carnis, esca est et incentivum quoddam, modicam afferens suavitatem : deinde vero ad mortem nos præcipites ducit.

8. « Cum igitur cibum habeamus æternæ vitæ,

caveamus ne diaboli escarum delectatione allecti, ad mortem prolabamur; sed sanctitatis illius, qui nos ab omnibus inquinamentis nostris purgavit, participes facti sancti efficiamur. Hac enim de causa factus est pro nobis ipse [1] peccatum, ne amplius in nobis regnet peccatum : mortuus etiam est ipse, ne peccati opera amplius vivant, dum in nobis justitiæ vixerint opera. Misericordiam, fratres, et humanitatem diligamus. Hæc enim est vitæ cælestis aggregatio, et eos, qui ipsam diligunt, licet sint in carne, cælestes efficit: quandoquidem etiam ipsum cælestem Deum in carne fieri ipsa effecit, et ea, quæ inter se immenso distant spatio, in unum conjunxit. Volutemus animo quantum intersit inter luti massam, et figulum. Quid igitur? figulus, ut faciat vas utile ad aliquod ministerium, suscipit luti massam, et lutum ipsum non suscipiet seipsum? et seipsum abnegabit? At quomodo fieri secus poterit vas congruum ad aliquod ministerium, nisi per manus figuli accipiat benedictionem? tunc enim, ut ex eo aliquid formetur, utile est lutum, quando est bene dispositum ad figuli voluntatem. Efficiamur itaque etiam nos bene dispositi, exacta videlicet et perfecta cum figulo unione, et ex bono semine bonum fructum afferamus, misericordiam videlicet et clementiam; nec a bono semine malus fructus oriatur, et vitis ad lætitiam plantata in amaritudinem convertatur, cum recte noverimus, quod fructus ille, qui non est proprii seminis germanus, benedictionem non obtinet, sed maledictionem, et laborem agricolæ inutilem reddit, et spem lætitiæ in mœstitiam illi convertit. Ex bono igitur semine fructum diversum et alienum non afferamus, ne mœstitiam agricolæ præbeamus, et maledictionis sententiam incurramus. Sed bonum operemur, bonum agricolam præ oculis habentes, neque malum in bono admisceamus. Non enim est credendum, dum rex quiescit, latronem arma depositurum. Hac igitur de causa ad nobilem regis domum, quæ nos ipsi sumus, arma homicidæ cacodæmonis irrumpere ne permittamus. Dicit enim Deus: Inhabitabo inter ipsos, et deambulabo; malus vero dæmon et homicida ab initio hominem odio habuit, cum superbus sit et supplantator, et per eum invidia ortum habuit, et per invidiam mors regnavit in nobis. Christus autem cum venisset, tyrannum ejecit, quo ejecto, nihil eorum amplius operatur, quæ antea in ipso operabantur.

9. « Quomodo igitur operabuntur aliquid quæcumque potestatem habebant, antequam tyrannus ejiceretur? si videlicet Domini victoriam irritam reddamus, et tyrannum ejectum, quasi adhuc regnantem colamus, et veneremur. Cuique autem satis patet, quam sit hoc damnabile. Convertamus igitur adversus eum arma, quæ ipse male in malitia sua sibi paravit, eum videlicet odio prosequentes, et invidiam contra ipsum assumentes, quandocumque ipse jam morti destinatus, suarum virium periculum facere contra nos voluerit, ac si adhuc viveret. Bonum vero charitatis vinculum inter nos adinvicem sine querela conservemus, illum imitantes, qui nos dilexit, Dominum, et non eum, qui nos est odio prosecutus, dæmonem; et sicut Christus Dominus iniquitates nostras ipse portavit, et dum dilexit nos, indignos licet aliquo honore, summam sibi gloriam comparavit; ita etiam nos æquo ferentes animo adinvicem opprobria et contumelias, gloriam nobis comparemus, salutem consecuti. Typum enim et exemplar seipsum nobis ille tradidit, quomodo oporteat opem ferre et suscipere imbecillos, qui ad infima nostræ imbecillitatis cum descendisset, qui est supra omnes cælorum virtutes, nihili pendit omnia incommoda, cum nullo pacto aliter nos infirmos sanari licuisset. Illa sectemur Domini vestigia, per longanimitatem, nos ipsos humiles reddentes, et aliorum defectus in charitatis victoria æquo ferentes animo; non irascentes, sed potius pro illis orantes : quandoquidem etiam Christus pro illis orabat, qui eum in Cruce pro sua fragilitate afficiebant injuria; non enim cognoscebant, neque quid facerent intelligebant, et hac de causa eum concusserunt, qui terræ fundamenta concutere solet. Id etiam nobis declaravit, non solum ea longanimitate, qua perferebat injurias, verum etiam ex nostra in carne, quam assumpsit, humilitate.

10. « Quid enim vilius corruptione, quam caro ipsa hæreditatis loco obtinet? Nihilominus nullus irascitur imbecilli parti corporis, sed compatitur potius illi, fovet illam, et ei fert opem. Si igitur in rebus, quæ sunt obnoxiæ corruptioni, ita fieri solet; quanto magis in his rebus, quæ corruptione carent? ne propter iniquitatem iniqui fiamus, sed vincamus in misericordia, ut Deo facti boni, etiam nos ab eo diligamur. Neque propter aliorum infirmitatem etiam nos infirmi reddamur, sed potius, si fieri potest, ex nostra firma valetudine aliquid infirmis largiamur, ut illi sanentur, nec amplius claudicet, qui claudus est, et festuca ab ejus oculis removeatur, et videat frater noster, quæ bona sunt et recta. Quemadmodum enim pes sanus non claudicat, ita oculus non hallucinatus videbit recta, iræ etiam omnis exacerbatio oritur ex infirmitate. Si vero corporis membra non percutiamus, sed potius fovebimus, cur eum qui secundum spiritum infirmus est, non miserabimur? Sed vulnera potius infligemus, nostram conscientiam pariter vulnerantes. Sed talia facere non est illum imitari, qui per vulnera devicit fortem humani generis hostem, et qui debilia confirmavit. Sumus invicem membra : custodiamus propterea mystici corporis integritatem, ne perdamus nosmetipsos; nullus enim suamet perdit membra. Si vero aliquid amittit, hoc quidem defectu potius evenire solet, non autem excessu.

11. « Quomodo igitur nos virtutem adepti, qua excedere possimus, propter illius excessum virtutis,

[1] 2. Cor. V.

qui nos divites reddidit, iterum in defectu ambulemus, non agnoscentes divitias virtutis nostræ? Perficiamus ad invicem, quæ nobis desunt in miserationibus: custodiamus harmoniam illam, in qua nos Spiritus sanctus Dei constituit: singuli adinvicem communicantes quam ab ipso consecuti sumus virtutem, et quam apud nos licet habeamus, illa tamen ipsi egemus, ut per omnia glorificetur caput omnium Christus; ne singuli sibimet ipsis satis esse putemus. Nullus enim sibi ipsi sufficiens est, sed sufficientia nostra ex Deo ad omnia præbetur abunde per largitionem beneplaciti sui, qua replet omnia. Nos etiam aperiamus viscera nostra, et compatientia nostra fratrum nostrorum flammas exstinguamus, ut ita nostrum etiam exstinguatur incendium. Eleemosynis enim remittitur peccatum, et in miserationibus pauperum dissipantur divitiæ male partæ, per eum, qui in paupertate ad cælestes divitias suas nos vocavit. Ambulemus in simplicitate, et non in dolo et iniquitate aliis invidentes, quod fuit omnium malorum radix et origo, neque iter teneamus illud, per quod malum omne in orbem introivit. Si enim peccatum non deliquisset, nullo pacto mala cognoscerentur. Hac de causa dolum et iniquitatem omittamus, quoniam simplices et recti jungentur Deo. Et quis unquam poterit illum pervertere, qui omnem superat rectitudinem? Transeamus etiam in spiritus simplicitate dæmonis laqueos, nec in illos impingamus, ne quo pacto ad propriam necem servemur. Si quis enim proximo suo machinatur mala, seipsum alit ad diem interitus, et carbones coacervat ad seipsum comburendum, et sibimet spinas seminat, ut in illis suffocetur; ne itaque spinas nobis ipsis seramus, ea videlicet facientes aliis, quæ nobis fieri nolumus.

12. « Quid autem si tu alium conspicias in terra sua bona, semina serentem mala, propter eum terram etiam tuam ipse perdes? nullus in fructibus istis, qui corrumpuntur, malum agricolam imitatur in iis quæ deteriora sunt; sed potius diligenter incumbit, ut Deo fructuum largitori in lætitia pro acceptis fructibus gratiam referat: omnis fructus, pro quo non referuntur gratiæ, non est ab ipso agricola Deo, nec ortum habet a seminatione in divino lumine facta, sed potius ab occulta noctis tempore zizaniorum superseminatione, et hac de causa tempore messis fructus ille comburendus traditur. Quis, inquam, sibimet ignem accendit? quis opus suum ad dolorem sibi parat, et non ad tranquillitatem? vel quis, dum rex aliquis ipsum ad quietem et imperium invitat, miseriæ opera quæret? Fugiamus miseriam, quæ est in hoc nostro mortali corpore, dum spiritus, qui regnat, nos invitat ad regnum.

13. « Si vero etiam molestias patimur, hoc erit propterea, ut regnemus, non ut universam vitam agamus in dolore, sed ut per transitoriam angustiam, ad eam, quæ nunquam deficit, tranquillitatem transeamus, et per penuriam divites efficiamur, et in labore quiescamus: quemadmodum Lazarus[1] ille Evangelicus per labores quietem adeptus est, et per ulcera in sinu Abrahæ foveri meruit. Si quis vero nunc quidem infeliciter agit, futuram suam lætitiam iniquitate aliqua non maculet; inveniet enim ita pro brevi labore et calamitate sempiternum gaudium et lætitiam. Igne namque purgatur aurum, et anima miseriarum flamma suum splendorem adipiscitur. Cum gratiarum actione speremus in eum, qui sibi complacuit, ut per combustionem in carne largiretur nobis probationem. Non tardabit diu spes ista, et adveniet exspectationis tempus, et tunc manifestabitur eorum beatitudo, qui in patientia tanquam igne sunt probati; nec erit amplius labor, neque dolor, vel fames, vel frigus, sed lætitia, et cibus cælestis, et suavitas sempiterna.

14. « Quicumque vero cum temporali aliqua delectatione meliorem vitam nacti sumus, quam ut igne probemur: non propterea ab ipsa delectatione nos vinci sinamus, et quæ nobis data sunt ad salutem, faciamus, ut miseriæ sint nobis occasio sempiternæ; sed quasi fideles præpositi domus, villicationis nostræ rationem inculpabilem reddere nos paremus illi, qui eam nobis commendavit, nec comessationibus et ebrietatibus et immunditiis voluptatum nos ipsos reddamus obnoxios; sed potius præsenti felicitate utamur ad gratiarum actionem illius, qui nos discrevit in altitudine divitiarum suarum, et cum essemus ex eadem luti massa, nos præ aliis honoravit, fratres nostros nobis subjiciendo, ita tamen ut et nos subjiciamur in sancta humilitate et subjectione, non imperiose regnantes in animi elatione et arrogantia, sed cum misericordia in visceribus spiritualibus aliis tanquam filiis imperantes, et imbecillioribus tanquam potentes, et omnes cum omnibus misericordiam exercentes, ut hoc pacto nos ipsos lucremur, nec illum propter mundum amittamus, qui vicit mundum; et beneficii loco digni odio habeamur, sed diligamur potius, et cum ille venerit, qui nos dilexit, lucremur præterea pro his nostris rebus, quæ nihil sunt, mercedem in gloria Dei, cui laus et honor in sæcula sæculorum. Amen. Valete in Spiritu sancto, corruptionis imbecillitatem patientia superantes, virtute incorruptibilitatis confirmati et roborati ». Hactenus Epistola circularis Leonis imp.

15. Ita plane cum vel philosophi Christiani regnant, vel reges philosophantur. Porro suæ pariter vestigia pietatis impressa reliquit etiam in[2] commentario, quo res bellicas pertractavit, ubi inter alia, ut pridie ejus diei quo prœlium et certamen sit ineundum, curare debeat dux exercitus per sacerdotem universum exercitum expiari aqua lustrali, vel benedicta (quod Græci dicere solent ἁγιάζειν, id est, aqua sancta aspergere, ἁγίασμα. Sic apud Græcos Ecclesiastico more dici solet aqua benedicta): præterea habetur ibidem, ut quotidie

[1] Luc. XVI. — [2] De bellic. appar. XIII.

mane et vespere universus exercitus dicere debeat Trishagium hymnum.

16. Ne quid de Leone imp. prætermittamus, scribit de eo Curopalates ædificasse templum, in illudque intulisse corpus sancti Lazari et corpus sanctæ Mariæ Magdalenæ sororis ejus. Verum Galli Narbonenses hæc se possidere constantius profitentur. Sed de his alias.

17. *Alexander succedit, sub quo Nicolaus revocatur, ejecto Euthymio ac vexato.* — « Leone autem vita functo (inquit Curopalates) Alexander frater ejus juvenis, qui vicesimum ætatis annum transegisset, habenas imperii suscepit, simul regnante Constantino Leonis filio puero ». Verum in numerum annorum ætatis Alexandri errorem irrepsisse non dubium est, cum idem auctor in Basilio dicat, tertio anno ejus imperii tertium filium nomine Alexandum Cæsarem ab eodem Basilio creatum esse, qua ratione dicendum est Alexandrum hoc tempore excessisse annum ætatis quadragesimum, ex quo a patre Cæsar creatus est. Verum non scribentis error, sed obliviscentis auctoris fuisse apparet ex eo, quod Cedrenus ex Curopalate cuncta depromens, eadem totidem verbis de ætate vicenaria Alexandri conscribit. Erratum quoque in ætate Constantini imperatoris Leonis filii, dicturi sumus inferius :

18. « Alexander igitur simul atque ad imperium pervenit (inquit Curopalates) accersitum mittit Nicolaum patriarcham jam antea ejectum, e Galacrenis, ubi degebat exul, et de sede Euthymio ejecto, Nicolaum iterum reduxit. Et cum eo sedens in Magnaura, facto silentio, Euthymium patriarcham abdicavit, quem addicti Nicolao clerici simul atque abdicatus est, veluti agrestes in eum invadentes feræ, percutere, pugnos infligere, colaphis cædere, sacram barbam evellere, in cervicem impellere, aliasque intolerabiles pœnas ipsi infligere, equitem vocantes et adulterum, ut qui ad alienam uxorem ingressus esset, nempe Nicolai Ecclesiam accepisset. At religiosus ille vir clementer et æquo animo hæc perferebat ». Ita se habent res Constantinopolitanæ Ecclesiæ imperatoribus omnia præter fas usque sibi vindicantibus, pro arbitrio deponentibus et intrudentibus Constantinopolitanæ Ecclesiæ patriarchis. Quænam vindicta divinitus consecuta sit sacrilegum clericum illum Nicolai participem, qui Euthymii barbam evulsit, idem Curopalates sic subdit : « Clericus vero, qui illius canos evulserat, eadem hora domum suam reversus, eamdem igne consumptam reperit, et filiam male affectam et dissolutam, quæ multos deinde annos ita vixit, ut mendicare cogeretur, et tolerandæ vitæ rationes inquirere ». De Euthymio vero patriarcha ista : « Euthymius in exilium ad Agathi loca missus, paulo post excessit e vita. Et in urbem introductus in suo monasterio sepelitur ».

19. Deplorat Aretas archiepiscopus Cæsariensis, quod cum ista adeo inhumana et prorsus feralia in venerandum senem a sceleratis pseudoclericis illis committerentur, adessent legati Sarracenorum spectatores. Ubi enim recensuit acerbissimi clericorum illorum odii in Euthymium causam, nimirum quod eos palam simoniæ intentos coercuisset : « Hinc (subdit ipse) præter cæteros in hunc quoque virum sanctitate plenissimum superbæ, contumeliosæque silentio prætereundæ illæ nunc a nobis injuriæ ; nefas namque mihi arbitror esse, si recensenda denuo earum turpitudine linguam inquinem meam, cum eas etiam Barbarorum merito quique aversari abhorrereque debuissent ; quandoquidem aderant etiam legationis causa Sarraceni, et totius illius majoris quam scenicæ aut tragicæ ullius fœditatis participes fuere, actorum similes spectatores, quando nefas erat alioqui, ut hæc impiorum theatro spectarentur, quæ tam scelerata ab impiis agebantur. Hujusmodi porro præclara initio munera illa mox etiam sequebantur, mulcta exilii, notorum ab eo omnium propter imminentes formidines in rebus asperis fuga, etc. » Hæc de rebus gestis in Euthymium Aretas.

Anno periodi Græco-Romanæ 6404. — Anno Æræ Hispan. 949. — Anno Hegiræ 299, inchoato die 29 Augusti, Fer. 5. — Jesu Christi 911. — Anastasii III papæ 1. — Ludovici III imp. 12. — Alexandri imp. 1.

1. *Moritur Leo imp.* — A num. 1 ad 17. Incertus continuator Theophanis in Leone cognomento *Sapiente* et *Philosopho* num. 32 ejus mortem his verbis narrat : « Maii undecima, die tertia (ab incendio nempe de quo ante locutus est), Indictione XV (legendum, XIV), diem obiit Leo imperator, tradito fratri suo Alexandro imperio ; quem ad se venientem cum vidisset, dixisse ferunt : En malus

temporis articulus post tredecim menses. Etiam vero atque etiam illum rogavit ac obtestatus est, ut filium suum Constantinum servaret ». Eum obiisse die XI Maii habent etiam Cedrenus, Leo Grammaticus, et Simeon Logotheta. Georgius monachus ait tantum eum mortuum esse mense Maio. Quare cum Basilio patri anno DCCCLXXXVI, die prima Martii successerit, imperavit annos XXV, menses duos, et dies decem, ideoque errarunt Leo Grammaticus, incertus Theophanis continuator et Simeon Logotheta, qui supra annos XXV ei attribuunt menses octo, et Georgius monachus, qui habet menses novem. Zonaras, qui scribit *menses tres*, loquitur numero rotundo. Plura habet Baronius de ejus operibus, et Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast. loca indicat in quibus typis mandata sunt. Opus Basilicorum in septem tomos in folio distributum, Parisiisque typis regis impressum præcipuus ejus labor fuit. Varia etiam composuit in laudem mysteriorum beatissimæ Virginis, aliaque opuscula.

2. *Succedit Alexander cum Constantino nepote.* — Ad num. 17 et seqq. *Alexander* Leonis frater, qui jam cum eo imperabat, cum Constantino nepote regnavit. Curopalates a Baronio citatus, et quidam alii historici Byzantini *Alexandrum* annos viginti natum fuisse asserunt, sed errorem in numeros irrepsisse certum esse debet; cum circa annum DCCCLXX in vitam ingressus sit, ut suo loco vidimus. Error autem ille valde antiquus; cum Cedrenus, qui Curopalatem exscribit, illum suo compendio inseruerit. Alexander, uti scribit Leo Grammaticus, « venatibus continuis et per varia palatia discursibus vacabat usquequaque, nihil imperatore dignum meditatus aut executus, sed semper deliciis, luxuriæ, et ebrietatibus indulgens, totum se hujusmodi tradiderat ». Paulo post: « Constantinum etiam Leonis filium eunuchum reddere consuluit, et frequenter id aggressus ab iis, quos Leo beneficiis affecerat, modo infantilem ætatem, modo infirmitatem prætendentibus præpeditus fuit ».

3. *Nicolaus in patriarchatum Constantinop. restituitur.* — Ipso imperii initio *Nicolaum* in patriarchatum Constantinopolitanum restituit, in hoc tamen culpandus, quod *Euthymium* patriarchatu detrusum male haberi permiserit, uti narrat Baronius. « Quæ sanctus ille vir omnia placide perpessus et in Agathi relegatus, pauloque post vita defunctus est », inquit Cedrenus. Legenda oratio Aretæ Cæsariensis presbyteri *in Translatione Euthymii patriarchæ Constantinopolitani, quæ* a Lipomano in lucem edita. Idem Aretas scripsit *explanationem in Apocalypsim,* quæ græce et latine extat ad calcem operum Œcumenii. Aretas ait, Nicolaum *sacri sui honoris repudii libellum Ecclesiæ* dedisse, et Euthymium in locum ejus suffectum fuisse. Ipsemet tamen *Nicolaus* in Epistola ad Pontificem Romanum hoc vel sequenti anno post suam in patriarchatum restitutionem data, et a Baronio anno sequenti num. 6 recitata, contrarium scribit; postquam enim asseruit, Leonem imp. jussisse se in regiam accersiri ad convivium, subdit : « Accedo imperterrita comite fretus conscientia, solemni cœtui intersum, epulis accumbo : inter sacra mensæ denique abripior, atque navigio impositus in exilium agor immitissimum ».

4. *Euthymius patriarchatu Constantinop. pellitur.* — Præterea *Nicolaus* in eadem Epistola refragari videtur scriptoribus Byzantinis, qui tradunt eum post Leonis imp. mortem ab Alexandro ejus fratre ac successore in patriarchatum restitutum esse. Ipsemet enim Nicolaus hæc in ea scribit de eodem Leone et Sergio papa : « Ambo hac vita excessere pridem, supremi omnium Judicis tribunal adituri : ille vero etiam antequam hinc emigraret, agnovit flebiliter errorem suum (in quartis nempe nuptiis contrahendis commissum), veniamque a Deo petiit, me inter primos hortatore ac deprecatore (aderam enim tunc forte ab exilio reversus, ab eoque Ecclesiæ gubernationi restitutus), etc. » Sed auctores isti cum Nicolao conciliari possunt, licet fatendum sit, eos subobscurius locutos. Georgius enim monachus in Leone num. 44 refert, hunc imperatorem cœliaco morbo ægrotantem, *Alexandrum fratrem suum imperii clavo* præfecisse. Quare vivente adhuc Leone Alexandri opera Nicolaus ex exilio revocatus est, et gubernationi Ecclesiæ Constantinop. restitutus. Georgius monachus in Alexandro num. 1 de hoc imperatore scribit : « Mittens vero adduxit Nicolaum ex Galacrenis, dejecto Euthymio patriarcha; eumdemque Nicolaum in patriarchalem sedem denuo restituit. Habitoque in Manaura Concilio, adductoque Euthymio ex Steno, Agathique monasterio, sedens ipse Alexander cum Nicolao patriarcha depositionem ipsius peregere ». Narratisque injuriis tunc Euthymio illatis, subdit : *Rursusque ad Agathi relegatus est*, καὶ πάλιν εἰς τὰ Ἀγαθοῦ. Ex his verbis apparet, *Euthymium* bis in exilium actum. Primo vivente Leone, quod Georgius manifeste supponit, cum ait, mortuo Leone adductum esse Euthymium ex *Steno*, Agathique monasterio, et relata solemni ejus depositione subjungit, *rursusque ad Agathi relegatus est.* Quod scribunt auctores Byzantini *Euthymium* male habitum esse, refertur ad solemnem ejus relegationem, de qua sola verba faciunt (1). Porro *Agathi* monasterium erat extra urbem, alias excitatum a sancto Nicephoro patriarcha Constantinop., qui in illud a Leone Ar-

(1) In explicando textu Gregorii monachi egregie Pagium falli notat Cl. Bandurius imp. Orient. tom. II, pag. 632, edit. Venetæ. Nam Gregorius diserte tradit imperantem Alexandrum misisse « et adduxisse Nicolaum ex Galacrenis, dejecto Euthicio patriarcha; tum subdit. Habitoque in Manaura Concilio, adductoque Euthymio ex Steno Agathique monasterio depositione ipsius pergere, etc. Rursumque ad Agathi relegatus est » Euthymius. Utramque igitur relegationem ab Alexandro quidem, non a Leone factam et quidem post Leonis mortem; nam constat ibi ea quæ Alexander post antecessoris obitum egit Gregorius recenset. MANSI.

menio in exilium missus fuit, uti suo loco diximus. Sedit *Euthymius* annos quinque et paucos menses, non vero menses sex, ut in lib. 4 Juris Græco-Romani pag. 301, in Serie græca episcoporum Byzantinorum dicitur.

5. *Obitus Ludovici Germaniæ regis.* — Ludovicus Germaniæ rex hoc anno e vivis abiit, ut sequenti, in quem Baronius perperam mortem ejus distulit, probabimus.

6. *Ludovicus III Aug. erga Ecclesiam munificus.* — *Ludovicus* Aug. filius Bosonis Burgundiæ regis, quem in Italia Berengarii Italiæ regis jussu excæcatum fuisse diximus, varias Ecclesias et monasteria piis donationibus locupletavit, et hoc ipso anno villam *Bitorritæ* in comitatu Avenionensi sitam *Remigio* episcopo Avenionensi concessit ad postulationem Hugonis comitis *propinqui sui* et Theutberti. Refert illam donationem Noguierus in Historia Ecclesiæ Avenionensis, in cujus fine legitur : « Datum XVII kalend. Junii, Indictione XIV, anno IX regni domini Hludovici piissimi imperatoris. Actum Vienna feliciter. Amen ». Verum hic auctor perperam illam Ludovico Pio attribuit, cum sit Ludovici Orbi, uti post excæcationem ab historicis vocatur. *Hugonem* enim comitem atque *Theutbertum* synchronos fuisse Ludovico Orbo, multæ Chartæ produnt. Columbus in episcopis Valentinis lib. 1 unam refert, in qua Ludovicus *propinquum suum* Hugonem appellat, et Boucheus lib. 6 Hist. Provinciæ Sect. 1, aliam exhibet datam « anno Incarnat. DCCCXCVI, Indict. XIV, anno VI regnante Ludovico glorioso rege », in qua diserta mentio Theutberti comitis. Hunc Noguieri errorem vidit idem Boucheus, et post eum Cointius an. DCCCXXI, num. 5, sed neuter observavit in subscriptionem ejusdem Chartæ errorem in numeros irrepsisse, et loco, *anno* IX *regni domini Hludovici piissimi imperatoris*, legendum esse, *anno* XI *regni domini Hludovici piissimi imperatoris*. Cum enim is anno nongentesimo post diem trigesimam mensis Augusti imperator salutatus fuerit, ut suo loco diximus, annus ejus imperii IX cum Indict. XIV et XVII kalendas Junii nullo modo copulari potest. Cointius mendosa illa subscriptione in varios errores abreptus fuit. Ait enim *Ludovicum* anno DCCCXCVIII renuntiatum fuisse imperatorem, anno insequenti Chartam illam ab eo datam, et *Remigium* episcopum Avenionensem a San-Marthanis omissum tunc sedisse. Verum nec *Ludovicus* ante an. DCD imperator dictus, nec Indictio XIV anno DCCCXCIX in cursu fuit, sed Indictio secunda, nec Remigii sedes a currenti anno removeri potest. Supersunt aliæ Ludovici Chartæ, ex quibus liquet, hujus regis et imperatoris regnum diuturnum fuisse. In Registro Peireskiano continente Chartas ad Ecclesiam Arelatensem pertinentes, pag. 228, refertur Charta conventionis inter Manassem archiep. Arelatensem et quemdam particularem, in cujus fine legitur : « Facta est convenientia ista in Arelate civitate publice, mense Junii anno XXXIII, regnante Ludovico rege et imperatore, filio Bosonis regis ». Quare cum Ludovicus anno DCCCXC regnum inierit, Charta illa ad an. DCDXXII aut insequentem pertinet, quo ideo *Ludovicus* adhuc in vivis erat, incerto postea anno demortuus.

7. *Carnotum a Normannorum furore divinitus liberatum.* — In Chronico Besuensi, quod tom. I Spicilegii Dacheriani extat, liberatio urbis Carnotensis a Normannorum furore anno suo redditur : « Anno DCDXI Incarn. Verbi, XII kal. Aug. in sabbato (sed loco *XII kal.* Aug., legendum *XIII kal.* Aug., qui dies hoc anno in sabbatum cadebat) cum obsiderent Nortmanni Carnotinam urbem, et jam esset penitus capienda, supervenientes Richardus et Robertus cum suis, Dei auxilio et beatæ Mariæ patrocinio roborati, fecerunt stragem maximam paganorum, a paucis qui remanserunt obsides capientes. Habuit idem Richardus filium nomine Rodulphum, qui fuit rex Francorum ». In Chronico sancti Benigni pag. 420, anno non expresso, legitur : « Apud Carnotum, socio Roberto duce Odonis regis fratre, Richardus cum Nortmannis dimicavit, et eorum innumeram multitudinem occidit. Habuit isdem Richardus filium, nomine Rodulphum, qui fuit rex Francorum ». Hanc de Normannis victoriam hoc anno ac die sabbati reportatam Chronica Malleacense tom. II Biblioth. Labbeanæ, et Andegavense tom. I ejusdem Biblioth. pag. 285 testantur, ubi iisdem verbis dicitur, per *Richardum* atque *Robertum* duces peremptos esse fortissimos paganorum sexcies mille octingentos. His adde quæ habentur in Fragmento Chronici Hugonis monachi Floriacensis, *a Carolo Simplice usque ad Hugonem Capetum* apud Duchesnium tom. III, pag. 347 : « Eo tempore pagani obsederunt Carnotinam civitatem. Collecto igitur exercitu, Richardus dux Burgundiæ et Robertus princeps irruerunt in eos, peremptis ex paganis VIMDCD, et a paucis qui remanserunt obsides capientes, XIII kal. Augusti in sabbato, auxiliante illis superna clementia, per intercessionem sanctæ Dei Genitricis Mariæ ». Eumdem diem, mensem, ac feriam notavit etiam continuator Aimoini lib. 5, cap. 41; ideoque hæc epocha nunc anno suo reddita. Glaber lib. 1, cap. 5, licet initi prœlii annum non memoret, manifeste tamen indicat illud in causa fuisse cur Normanni pacem cum Gallis pepigerint; nam « tanta cæde eosdem prostravit (nempe Richardus Burgundiæ dux) ut perpauci ex eis fuga lapsi ad propria vix remearent ». *Robertus* frater fuit Odonis Francorum regis, Richardus vero *Justitiarius* appellatus dux erat Burgundiæ ac pater Rodulphi postea Burgundiæ ducis ac Francorum regis, qui in eadem dignitate præfato Roberto successit, et tam *Richardus* Justitiarius quam idem *Robertus*, his temporibus celeberrimi fuere. Gemmeticensis monachus lib. 2 Histor. Normann. cap. 15, et Dudo lib. 2 de Moribus et Actis Normann. pag. 80, fusius Carnotensis urbis obsidionem et prœlium tunc habitum nar-

rant, aiuntque *Antelmum* civitatis episc. ex ea cum armis inopinate prosiliisse infulatum, bajulantemque crucem atque tunicam sanctæ Mariæ Virginis. Addunt Francos tot calamitatibus oppressos, querulis clamoribus regem appetiisse, huncque pacem cum *Rollone* pepigisse. Quæ cum anno insequenti constituta fuerit, obsidio Carnotensis in Chronicis Rhemensi et Rothomagensi cum anno DCCCXCVIII male illigatur, sicuti et in Orderico lib. 1, p. 368, Carnuti obsidionem in annum DCD conferente.

LANDONIS ANNUS 1. — CHRISTI 912.

1. *Anastasii papæ obitus.* — Sequitur Christi annus nongentesimus duodecimus, Indictione decima quinta, quo moritur Anastasius papa, qui et sepultus est in Basilica sancti Petri, in cujus sepulchro ejusmodi insculptum fuisse Epitaphium, testatur Manlius qui exscripsit; sicque se habet ex emendatiori Codice depromptum :

Vatis Anastasii requiescunt membra sepulchro :
Sed nunquam meritum parvula claudit humus.
Rexit Apostolicam blando moderamine Sedem
Tertius existens ordine Pontificum.
Ad Christum pergens, peccati vincula sperat
Omnia clementer solvere posse sibi.
Undique currentes hujus ad Limina templi,
Ut præstet requiem poscite corde Deum.

In locum autem ipsius subrogatus est Lando, patria Sabinus, Trani filius, de quo dicendum est inferius : modo autem novum portentum orationem avocat Constantinopolim.

2. *Alexandri scelesti imperatoris finis miserrimus.* — Hoc enim anno, sexta die mensis Junii, (ut tradit Curopalates) Alexander imperator moritur infami exitu. Ait enim : « Alexander autem sexta Junii mensis, lotus et pransus, vinoque ebrius, post meridiem pila lusurus descendit, exortoque labore quodam in ipsius intestinis, præ cibis quibus se ingurgitaverat, atque ebrietate, reversus in palatium, multo e naribus ac pudendis effuso sanguine, postridie mortuus est ». Sed ipsum ita confectum ira Dei, ob contemptum divinitatis, Aretas[1] Cæsariensis archiepiscopus testatur in hæc verba, dum agit de pravorum hominum consuetudine quam delegerat : « Cætera quidem videor mihi missa facturus quæcumque contumeliosus ille in sanctos viros effecit : eaque commemorabo tantummodo, unde pulcherrime existimo, me morum ejus perversitatem declaraturum. Mos erat regibus Christianorum, qui idem illis communis est cum omnibus Christianis, ut quotiescumque Dei Basilicas ingrediuntur, aperto eas capite ingrediantur : quem quidem[1] Paulus ipse Apostolus primus induxit, atque omnibus in Christiana Republica observandum mandavit. Hunc morem cum sapientissimi videlicet illi familiares Alexandri atque optimi viri sustulissent, persuaserunt homini, Alexandro scilicet, crassæ cutis ac de suillo genere tantum non grunnienti (cui enim quæso æquius comparari ille poterat quam sui Bæoticæ) ut cooperto capite in loca sacrosancta ingrederetur. Quam quidem disciplinam ille cum admisisset, atque ad majora etiamnum perdiscenda facinora se paratum præberet, nimirum pulchre ille quoque consecutus est casus.

3. « Etenim ubi hominem sic persuasum illum introduxere, et violacei coloris amictum tectum sacra mensa dimoveret, magno cum suo, tum illius futuro dedecore (quando ut opinor, pœna hæc illatæ viro sancto necis erat futura) confestim ille post facinus istud tam audax, mente captus est, nec ex ea die in potestate sua amplius fuit. Nam et audacissimum, non tamen omni ex parte reprehendendum facinus majori mox ac perniciosiori alio cumulavit. Cum enim statuis iis quæ in hippodromo sunt, solitum Baccho sacrificium fieri fecisset, sane meritam ejus rei mercedem illico reportavit. Siquidem iis nondum peractis sacrilegiis, miserabiliter sublimis intra cubiculum suum est asportatus. Casu nihilo mitiore, quam fuit ille Herodis[2], qui cum Jacobum Zebedæi filium in gratiam eorum qui Christum occiderant interemisset, ac Petrum ipsum Apostolorum principem simili modo fuisset adortus, meritum ipse

[1] Extat apud Luit p. tom. III.

[1] 1. Cor. XI. — [2] Act. XII.

quoque facinoris sui præmium est consecutus : quippe qui in maxima quæ ad diem solemnem hominum frequentia convenerat, regio satellitum comitatu subnixus, summo cruciatu, scatentibus undique ex ejus corpore vermibus, decessit e vita ». Hæc de miserando et prodigioso impii hominis obitu Aretas.

4. Apud Erempertum, in rebus gestis Longobardorum hujus temporis, narratur quod idem Alexander intuitus statuas illas deorum Roma Constantinopolim olim delatas, blasphemam eam emisit vocem : « Heu quando istas colebant Romani, potentissimi et invicti perseverarunt ! jussitque eas serico operiri : tunc sequenti nocte per quietem vir adspectu lucidus ei apparens, severe admodum eum arguens et percutiens, dixit : Ego sum Romanorum princeps Petrus ; et statim evigilans timore vehementi correptus, sanguinem ore vomens exitiali morbo correptus, exstinctus est ». Sed quæ de funere ipsius idem qui supra Aretas subjiciat, accipe :

5. « Nostis profecto quemadmodum miserrime ille fuit elatus, quantaque in ejus funere faciendo adhibita festinatio : sella regia qua ejus corpus portabatur, confracta, perinde quasi ægre tulisset sceleratissima illa sarcina pressam fuisse. Meminisse præterea potestis, quam graviter fœdeque infelix illud corpus fœteret, quantusque et quam teter esset odor ille quem occurrentium sibi naribus afflaret, ejusmodi videlicet, qui aromatum quæ incenderentur omnium odorem confunderet. Intumuerat præterea mirandum in modum. Atque hæc quidem divinæ providentiæ etiam nunc in rebus humanis vitæ hujus indicia fuere. Nam et colliquescente jam in putorem corpore ejus adhuc spirantis, tabidas carnes ex inferioribus aiunt partibus effluxisse. Quo quidem factum est, ut vix ad destinatum sepulchrum delatum turpiter fuerit, ignominioseque projectum ». Et paulo post : « Ad ea quæ diximus et illud accessit, quod neque solita quidem viris piis post mortem adhiberi exequiarum justa ei persoluta fuere, neque regia exhibita a magistratibus pompa, præter paucissimos quosdam, eosdemque contemptissimos, qui cuilibet etiam de vulgo solitum officium præstaturi fuissent ». Et paulo inferius etiam de ejus sectatoribus ista : « Quid vero ejus consilii primarii auctores, maximeque illa circumcirca nefarium caput palpitans cauda ? Aliorum nimirum jam exitum vidimus, quorum memoria cum sonitu periit. Aliis etiam ex propinquo jam imminere videmus : neque enim gemitus pauperum peribit in finem. Canetque chorus juvencularum, nostri inquam sæculi Ecclesiarum, victoriæ carmen, novo et importuno Pharaone una cum curribus vectoribusque demerso. Siquidem hujusmodi exitum exspectabat morum asperitas, durities, implacabilitasque ». Hæc Aretas, cum agit de translatione Euthymii patriarchæ, de qua suo loco dicendum.

Defuncto itaque Alexandro, solus imperat Constantinus puer Leonis filius sub tutoribus, quem tunc septennem fuisse dicunt Curopalates et alii. Inter tutores autem imperatoris, idem restitutus Nicolaus patriarcha est annumeratus. Qui tunc quidem non sede tantum potens, in quam anno superiori (ut vidimus) fuerat revocatus, sed adhuc etiam administratione pollens imperii, ipse tutor imperatoris, memor injuriarum antiquarum quas passus fuerat sub Leone, a quo, suadentibus Sedis Apostolicæ legatis, e throno depositus, et in exilium missus fuerat : querelis plenam ad Romanum Pontificem scripsit Epistolam, qua cum exacte admodum rei tunc gestæ historiam narret, pluribus disserit adversus quadrigamiam admittentes Romanos Pontifices ; cujus causa, quod ipse eam non probaret, solum vertere coactus fuisset. Nacti nos ipsam ab Aloysio Lolino episcopo Bellunensi, rerum nostrarum studiosissimo, una cum aliis memoria dignis ejusdem patriarchæ Epistolis, hic describendam curavimus ; sic se habet :

6. *Nicolai patriarchæ Epistola apologetica ad papam de Tetragamia.* — « Sanctissimo papæ veteris Romæ, Nicolaus patriarcha CP. de Tetragamia a Romanis recepta.

« Inde principium scribendi sumam, beatissime pater, unde nobis tot mala promanarunt. Post tertiæ uxoris obitum, subiit optimi atque dilecti nobis imperatoris animum, quartum quoque connubium experiri velle : quod nemo ante nedum privatus, verum etiam amplioris gradus sub ditione Romana ausus fuerat. Quæ enim tam effuse petulans libido refragantibus sanctorum canonum sancitis non cohiberetur, nisi summo imperio suffulta, licere sibi censeret quidquid concupisset ? Vicit ergo ad extremum amor, quartaque jam uxor expetita est : puer autem obtentui assumptus, qui pridem ab ea genitus, successioni imperii nullo prolis adhuc subsidio innixi destinabatur. Quod quidem fieri minime debuerat : neque enim quartus subsecutus illegitimam conjunctionem ratam effecit, alioquin obvium unicuique et in promptu foret legibus illudere. Hunc imperatoris conatum Ecclesia Orientalis, pro eo ac gravitas rei postulabat, tam moleste tulit, ut conspiranti antistitum consensu solemnem illam pompam Augustorum filiis exhiberi solitam, (id enim pater flagrantissime cupierat) in baptizando puero vetuerit, nisi prius a se mulieris missionem juraret imperator : quod ore præstitit promptissime, quamvis aliud animo occulte volveret. Nondum enim triduum a baptismo filii effluxerat, cum pueri mater in palatium, ut principis decet nuptam, apparatu regifico accitur, cœrimoniæ expediuntur nuptiales nullius sacerdotis interventu, imperatore ipso et sponsi et auspicis munus exequente. Quod quidem non aliter ac si fundamenta totius fidei convellerentur, non præsules modo clericosque cujuscumque ordinis commovit, verum etiam totam simul civitatem perculit. Me autem quid aliud tunc agere oportuit, quam quod amico, antistiti, excubitori,

de Ecclesiæ dignitate principisque salute dies noctesque cogitanti agere par erat? Primum quidem ad genua ipsius, imo ad pedes usque provolutus et monebam eum ut errantem, et ut imperatorem obsecrabam : veneretur fastigium dignitatis Augustæ, in qua non secus ac in facie vel tantillum quidem maculæ oculi vix potest; agnosceret longe se sublimiorem regem tam inauditum facinus cælitus ulturum; non ideo principes legibus exsolvi, ut vitam per omne scelus impunes ac infrænes agant, sed ut sibi leges ipsi sint, virtutis præscripto mores componentes. Postremum conditionem afferebam lacrymis obortis, ut saltem secubaret a muliere tantisper, donec acciti Romæ veteris cæterarumque patriarchalium sedium legati, nobiscum quid facto opus esset disceptarent.

« His ego tunc verbis nihil profuturis (obstruxerat enim ejus aures amor) regem fatigabam, cum interim Roma adveniunt legati, quos ille (sic enim publice sermonibus divulgabatur) connubio firmando evocarat. Res sane, si quæris, hominibus nostris indignissima est visa, summoque cum dedecore conjuncta : quippe quam procurationem mihi debitam aliis deferret, provincias patriarchales jam pridem inter se Patrum sanctionibus discretas, turpiter confunderet, nefarium scelus olim ab Ecclesia dira execratione vetitum, in jus denuo nullo servato jure revocaret. Non ignoro a calumniatoribus jactatum, me per superbiam, legatorum conspectum atque colloquium sprevisse; quasi vero mihi integrum fuerit, aut palam adire viros summa passim invidia flagrantes, ob rumorem quem plerique sparserant, adesse reprobatarum a nobis nuptiarum assertores: aut ipse imperatorem non suaserim, secretum nobis in palatio cum legatis congrediendi locum daret, ubi remotis arbitris de quæstione ista nuptiali disceptaremus. Quod ille facere neglexit, in meam unius perniciem animo intentus, quam quidem ita consutis dolis est aggressus. Primum omnium nonnullos nostrorum præsulum partim donis, partim pollicitationibus illectos, quasi suas peculiares adversus me copias conscripsit : deinde me jussit in regiam accersiri ad convivium quod illi instruere quotannis in beati Tryphonis festo moris erat.

« Accedo imperterrita comite fretus conscientia, solemni cœtui intersum, epulis accumbo : inter sacra mensæ denique abripior, atque navigio impositus in exilium agor immitissimum, non amico, non famulo, non libro denique, cujus lectione me solari possem, fugam comitante : ubi non tam hiemis rigore, rerumque omnium egestate pressus, quam custodum violentia pæne enectus diu mansi. Pari inclementia in reliquos sanioris consilii sævitum est, carcere, relegatione, vinculis afflicti omnes, deliquisse pœna tantummodo creduntur. Accessit ne quid plane nobis deesset mali, aut superesset præsidii, legatorum asperitas, qui non secus ac si Roma ad indicendum nobis bellum huc delati essent, nos indignissimis modis oppugnarunt, tantum miserorum odium, tantus contemptus ordinis homines incenserat. Et quidem decebat primatum ecclesiasticum sibi vindicantes, rem totam serio inquirere, atque ad summum Pontificem referre, non autem per summam injuriam atque ludibrium eorum damnationi assentiri, qui nullius affines culpæ, principis indignationem incurrerunt ob id solum, quia fornicationis labem sunt abominati. Verum esto, duos aut tres viros delatorum hinc calumniis, inde potentiorum prece seu pretio expugnatos, humani aliquid, cum homines sint, pati potuisse : Occidentales præsules meris inimicorum mendaciis inductos innocentium exilium suo confirmasse suffragio, quis ferat? præsertim cum indicta causa aliquem damnare ne barbari quidem nedum Romani moris usquam fuerit.

« At facto dispensationis nomen, ut audio, prætenditur; quasi vero per ullam dispensationem liceat fidei dignitatem, Ecclesiæ disciplinam imminuere, effractisque canonum repagulis fornicationem introducere in sancta, aut non inter nascentis Evangelii initia hujusmodi crimen Apostolorum sanctionibus una cum immolaticis et suffocato vetitum non fuerit. Dispensatio, ni fallor, cum sibi imitandam proponat Dei miserationem, quæ delictum aufert, non fovet, salutaris quædam condescensio censenda est, peccatori quidem manum ut se humo attollat porrigens, non autem jacere permittens lapso. Non exscribo quæ in hanc sententiam retulit vas electionis, cum sint nota omnibus : miror magis, cur nos eo potissimum relegamur nomine, quod vestigiis inhærentes Patrum, damnata ab illis non permittimus : Ecclesiæ decreta, animarumque nobis a Deo creditarum salutem, principis gratia seu indignatione potiora ducimus.

« Non deerunt fortasse, qui objicient, errori suo latebram quærentes, hoc de quo lis est, matrimonium esse merum, non autem fornicationem. Itane vero matrimonium vocatur immunda cum quarta muliere conjunctio? et quid aliud est vim inferre verbis si dira lascivientis animi libido tam honesto nomine prætenditur? Honorabile connubium Paulus [1] appellat, et genialem thorum impollutum. Cur igitur eos qui hujuscemodi culpæ succubuere, sacri canones ab Ecclesia ejiciunt? cur brutalem hanc luxuriam et fines humanos supergressam vocant? At Romanis id in more positum (non enim desunt qui id dicant, laudine id vobis an vitio vertentes, non sat scio) nam apud vos, si famæ credimus, non modo quarta uxor, verum quinta et sexta, et super hanc alia atque alia permittitur, usque ad orci fauces inexhausta illa dispensatione omnes prosequente, illudque subinde Apostoli verbum [2] ingerente : Satius esse nubere quam uri. Quasi vero ille intemperantiæ patronus induci debeat, qui ne omnibus quidem secundas nuptias suasit, dum ait [3] : Dico autem innuptis et viduis, bonum esse illis sic permanere, quod si continere

[1] Hebr. XIII. — [2] 1. Cor. VII. — [3] Ibid.

nequeunt, nubant: viduis quidem mulieribus permittens secundum connubium ob sexus imbecillitatem, viris autem non item, nisi his tantum qui matrimonii jugum nondum sunt experti; his enim nubere satius quam uri. Alioquin si cum quarta muliere concubitus conjugium est, cur illud Clemens tam aperte damnat [1]? Clemens, inquam, ille alumnus atque auditor Petri? Sic enim apud eum legitur: Monogamia quidem naturæ atque legi consentanea est: digamia vero post promissionem illegitima, non ob conjunctionem, verum propter mendacium: trigamia intemperantiæ indicium: quæ autem trigamiæ additur, aperta fornicatio est et indubia incontinentia.

« At non unus e plebe, sed imperator est qui id aggreditur, cujus voluntati refragari nefas. Præclare sane: an quia omnes ille dignitate supereminet, ideo nobis enitendum ut inquinatior quoque reliquis appareat? eadem ratione pedum, ne luto respergantur, summam curam adhibebimus, capitis prorsus nullam? Apage, nonne vides ad principis vitam, tanquam ad exemplum, populorum conformari mores? pronumque magis esse prava imitari, naturali quadam ad deteriora humani ingenii inclinatione? Quod si principibus viris, quia potestas a Deo major eis attribuitur, ideo nequam agere plus licet: quid inter eos et jumenta differret, quæ copia reddit efferaciora, contumeliosioraque? potentes potenter examinabuntur, monet [2] ille. Quinimo si in idem crimen tribunus et miles gregarius impegerit, magis hoc illum disciplina puniet castrensis: adeo dignitas non mitigat, sed incendit pœnam. Neque vero a me in eum sensum hæc dicuntur, ut velim diris a vobis impeti imperatorem tale nefas ausum, ipsumque Sergium Pontificem prædecessorem vestrum. Non ea mens animo, nec tantus vindictæ amor Dei servos decet. Ambo hac vita excessere pridem, supremi omnium Judicis tribunal adituri: ille vero etiam antequam hinc emigraret, agnovit flebiliter errorem suum, veniamque a Deo petiit me inter primos hortatore ac deprecatore (aderam enim tunc forte ab exilio reversus ab eoque Ecclesiæ gubernationi restitutus.) In eos animadvertendum, beatissime pater, qui supersunt, qui tot in me tantasque turbas criminationibus falsis excitarunt. Hæ tuæ erunt partes, id a te dignitas primum tua, Romanæque Sedis decus exigit: id qui nunc rerum potitur imperator, misso ad te palatii magistro, nosque omnes obnixe petimus atque obsecramus. Deus sanctitatem tuam incolumem servet ». Hactenus Nicolai patriarchæ Epistola: aliam vero de ineunda plena concordia idem scripsit, quam inferius suo loco subjiciemus.

7. *Theodoræ turpissimæ potentia Romana Ecclesia gubernatur: unde ad rem animadversiones.* — Quod ad res pertinet Occidentales ipsamque Romanam Ecclesiam, hoc anno (quod Luitprandus [1] enarrat) Theodora potentissimo scorto ac impudentissimo agente, Lando papa Joannem quem illa turpissime deperibat ex Ravennate presbytero creatum episcopum Bononiensem, defuncto tunc Petro episcopo Ravennate, in ejus Ecclesiæ archiepiscopatum transtulit. Quo facto eumdem Landonem, modico interlapso tempore, ex hac vita migrasse testatur. Porro Theodora non quievit, donec eumdem Joannem ex archiepiscopo Ravennate in Cathedram Petri violenter intrusit. Duplici causa tanta aucta est meretrix potestate, tum quod ejus filia Marozia (ut dictum est ex eodem auctore) fuisset Sergio pseudopapæ prostituta; tum etiam quod altera filia Theodora Adelberto marchioni Tusciæ juncta adulterio esset, ex qua Albericus est natus, qui patris potentia Urbi dominabatur. Hic status infelix sanctæ Romanæ tunc temporis Ecclesiæ, ut arbitrio potentissimæ meretricis Theodoræ matris omnia moverentur. Accessit vero ad potentiam ejus, quod defuncto Adelberto marchione Tusciæ, loco ipsius regnans filius ejus ex Bertha conjuge Wido nomine, Maroziam scortum Sergii in uxorem acceperit. Hæc omnia [2] Luitprandus, ejus temporis scriptor: quanta autem esset potentia Tusciæ marchionum, ex eodem auctore probe intelligere potes, dum de ipso hæc ait [3]: « Hic rex potius quam marchio poterat appellari, in nullo quippe mihi est inferior, nisi solummodo nomine ».

8. Quæ tunc facies sanctæ Ecclesiæ Romanæ? quam fœdissima, cum Romæ dominarentur potentissimæ æque ac sordidissimæ meretrices? quarum arbitrio mutarentur sedes, darentur episcopi, et quod auditu horrendum et infandum est, intruderentur in Sedem Petri earum amasii pseudopontifices, qui non sint nisi ad consignanda tanta tempora in Catalogo Romanorum Pontificum scripti. Quis enim a scortis hujusmodi intrusos sine lege legitimos dicere posset Romanos fuisse Pontifices? Nusquam cleri eligentis vel postea consentientis aliqua mentio, canones omnes pressi silentio, decreta Pontificum suffocata, proscriptæ antiquæ traditiones, veteresque in eligendo summo Pontifice consuetudines, sacrique ritus et pristinus usus prorsus exstincti. Sic vindicaverat omnia sibi libido, sæculari potentia freta, insaniens œstro percita dominandi. Dormiebat [4] tunc plane alto (ut apparet) sopore Christus in navi, cum hisce flantibus validis ventis, navis ipsa fluctibus operiretur. Dormiebat, inquam, qui ista non videre dissimulans, sineret sic fieri, dum non exsurgeret vindex. Et quod deterius videbatur, deerant qui Dominum sic dormientem clamoribus excitarent discipuli, stertentibus omnibus. Qualesnam reris delectos ab hisce monstris presbyteros et diaconos cardinales fuisse putandum: cum nihil tam naturæ insitum sit, quam unumquemque sibi similem generare? quos in omnibus iis, a quibus delecti fuerint, con-

[1] Ex apocrypho Græci decepti in his aberraut. — [2] Sap. VI.

[1] Luitp. l. II. c. 13. — [2] Ibid. l. III. c. 4. in fine. — [3] Ibid. l. II. c. 10. in fine. — [4] Matth. VIII.

sensisse dubitare quis poterit? imitatosque esse ipsos, sectatosque eorum vestigia quis non facile credet? et optasse hos omnes Dominum dormisse semper, et nunquam in judicium surrecturum, evigilaturum nunquam ad ipsorum cognoscenda et punienda facinora, quis non intelligat?

9. Sed una illa reliqua consolatio piis : quia etsi Dominus dormivit, in eadem tamen navi dormivit, in eadem navi quæ typum Ecclesiæ gerit constitit, nec ab ipsa recessit, semperque in Ecclesia mansit, in qua (ut ita dixerim) tenetur suis promissionibus vinctus, et suis verbis arctius alligatus, cum dixit [1] : « Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi ». Obligatusque sponsionibus suis, ita Petro navis hujus archinautæ clavum tenenti pollicitus [2] : « Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua ». Et [3] : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam ». Qui ergo dormuit ad tempus Dominus, tandem [4] vigilat, ut perficiat verbum suum ; ut hac ex parte dici possit : « Ecce non [5] dormitabit neque dormiet qui custodit Israel ». Justus igitur, qui ex fide vivit, ista considerans, securitate Domini promissionum et certitudine fidei securus cum Domino dormit, vigilans precibus ad interpellandum ipsum, ut justificetur in sermonibus suis, ut quæ promisit adimpleat.

10. Scandalum vero ille tantum patitur in hac horrida tempestate, qui fidei expers ad fluctus obruentes navim intentus oculis, Domini in eadem commorantis navi penitus obliviscitur atque inesse non putat, illud impium mente volvens [6] : « Quomodo scit Deus, et si est scientia in excelso ». Sicut impii Novatores Evangelicæ fidei quam profitentur exortes talibus obrui fluctibus videntes Petri naviculam, non esse in ea Christum impie blasphemantes, posseque eam mergi, imo demersam contra Christi promissiones obganniunt ; plane cæci atque cæcorum duces, cum Christum in navi dormientem non vident, nec sentiunt Dei præsentiam ex grandi miraculo. Quodnam hoc dices ? Evidens plane illud, quod cum navicula sic esset operta fluctibus, mersa non est, onusta tanto pondere peccatorum. Cur non mersa ? cur non vortice maris absorpta ? quia Christus semper est inventus in ea : alioqui plane perire necesse erat, si cura tantum hominum regeretur. Sed quia Christus in ea, et ipsa in Christo Romana Ecclesia semper fuit, hactenus incolumis perseverat. Non mersa igitur operta hisce fluctibus navis, quia in ipsa licet dormiens Christus erat. Quod velis, nolis, necesse est fatearis, infidelis et impie, qui hujuscemodi impietate tua majores quam venti isti immittis fluctus in navim, Deo magis odibilis impietate, quam illi libidine.

11. Hinc est illud, quod excitatus a discipulis Dominus, antequam increparet ventum (secundum [1] Matthæum et Lucam) suos discipulos primo arguit infidelitatis ; inde vero ventum redarguendo compescuit mareque sedavit, quibus videlicet symbolicis signis edoceremur, majoribus fluctibus concuti Ecclesiam Dei si fides infirma vacillet, quam omni genere persecutionum extrinsecus affligetur. Quod si redarguendi fuerunt illi modicæ fidei, quanto isti ex infidelitate et impietate, quibus tanquam vehementioribus fluctibus naviculam hanc, qua vehitur Christus, quatiunt, ab ipso ut corripiantur sunt digni? Blasphemant isti ut impii, filii autem Ecclesiæ Deo grati Deum benedicunt et laudant, quod tandem et ab his etiam sicut ab aliis fluctibus Petri naviculam liberaverit, atque cum illis miraculi magnitudinem admirati pariter dicunt ; [2] « Quis putas hic est, quia et ventis et mari imperat, et obediunt ei ? » Ipse est Deus noster, verax in sermonibus suis, et sanctus in operibus suis, qui ab ejusmodi cœnosis fluctibus, quibus obrui videbatur (suo tempore, cum visum est ipsi) sanctam Romanam Ecclesiam liberavit : modo vero his tentari passus est eam, cum tam deformia patientem nec prohibens, quasi dormiens dissimulaverit se videre, cum adhuc fluctus eminentiores immiserit in naviculam ventus, dum Landone illo defuncto, Sedem Petri ita invasit Joannes Ravennas archiepiscopus potentia Theodoræ.

12. *Joannes X intruditur pseudopapa.* — De hoc dicturi, in primis quod ad tempus pertinet, hoc anno sedere cœpisse, ex Chronico [3] Cassinate certum colligitur argumentum, quod cum ingentem victoriam de Sarracenis contigisse dicat anno Redemptoris nongentesimo decimo quinto, Indictione tertia, invasionis vero Joannis anno tertio, utique hoc ipso anno se in Sedem Apostolicam intrusisse opus est affirmare. Hæc de tempore. De invasione autem idem [4] auctor iterum fidem facit, ut plane nonnisi pseudopontificem et antipapam eum opus sit appellare, cujus exordia turpitudinis Luitprandus est prosecutus in vita Theodoræ nobilis scorti quam citat, eo enim pervenere hujus temporis infortunia, ut etiam famosissimæ meretricis vita scriberetur. Ait enim exordiens historiam matris et filiarum impudentissimarum feminarum his verbis alia occasione superius recitatam :

13. « Quo tempore venerandæ Romanæ Sedis Joannes Ravennas summum Pontificatum tenebat. (Hic autem tam nefando scelere contra jus fasque Pontificii culmen obtinuit). Theodora scortum impudens, hujus Alberici qui nuper hominem exuit avia, (quod dictu etiam fœdissimum est) Romanæ civitatis non inviriliter monarchiam obtinebat. Quæ duas habuit natas, Maroziam atque Theodoram, sibi non solum coæquales, verumetiam Veneris exortivo promptiores. Harum una Marozia, ex papa Sergio cujus fecimus mentionem, Joannem, qui post Joannis Ravennatis obitum sanctæ Romanæ

[1] Matth. XXVIII. — [2] Luc. XXII. — [3] Matth. XVI. — [4] Jerem. I. — [5] Psal. CXXX. — [6] Psal. XXXI.

[1] Matth. VIII. — [2] Luc. VIII. — [3] Leo Ost. l. I. c. 55. — [4] Ibid. et c. 57. in fin.

Ecclesiæ obtinuit dignitatem, nefario genuit adulterio; ex Adelberto autem marchione, Albericum, qui nostro post tempore Romanæ Urbis principatum usurpavit ». Hæc summatim de omnibus illis impudicissimis feminis, deque eorum sobole tanta aucta potentia. Pergit vero originem pseudopapæ hujus et progressum recensere.

14. « Per idem tempus Ravennatis sedis, qui secundus post Romanum Archierium archipræsulatus habebatur, Petrus pontificatum tenebat. Qui dum subjectionis officio debitæ, nominatum Joannem papam qui suæ minister Ecclesiæ tunc temporis habebatur, Romam sæpius et iterum domino dirigeret papæ: Theodora (ut testatur Vita ejus) meretrix impudentissima, Veneris calore succensa, in hujus speciei decorem vehementer exarsit, secumque hunc scortari non solum voluit, verumetiam atque etiam post compulit. Hæc dum impudenter aguntur, Bononiensis episcopus moritur, et Joannes iste loco ejus eligitur. Paulo post, ante hujus diem consecrationis, nominatus Ravennæ archiepiscopus diem obiit, locumque ejus Joannes, Theodoræ instinctu, priore Bononiensi Ecclesia deserta, ambitionis spiritu inflatus, contra sanctorum Patrum instituta sibi usurpavit. Romam quippe adveniens, mox Ravennatis Ecclesiæ ordinatur episcopus. Modica vero temporis intercapedine, Deo vocante, qui eum injuste ordinaverat papa defunctus est. Theodora autem Glycerii mens perversa, ne amasii ducentorum milliarium interpositione, quibus Ravenna sequestratur a Roma, rarissimo concubitu potiretur: Ravennatis hunc Ecclesiæ archiepiscopatum coegit deserere, Romanumque, proh nefas! pontificium usurpare ». Hucusque de ingressu pseudopapæ, nefario invasore, meretricis viribus Romæ pollente. Reliqua inferius suis locis.

15. *Synodus Confluentana.* — Hoc anno habita est Synodus Confluentana in Gallia, de qua ista apud Ivonem [1]: « Anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo duodecimo apud Confluentiam, jussu venerabilium principum, Caroli videlicet et Henrici regum reverendissimorum congregati sunt episcopi numero octo, Herimannus Agrippinensis archiepiscopus, Theido Wirzeburgensis episcopus, Luitharius Mundanensis (Mindensis) episcopus, Dodo Osnaburgensis episcopus, Rihgnovunno Wormatiensis episcopus, Rithuvius Strazburgensis episcopus, Unuvanus Paderburgnensis episcopus, cum abbatibus aliisque sacri ordinis viris quamplurimis. Qui ipso cooperante et sententias eorum confirmante Domino Christo, in synodali residentes conventu, multa utilia ac sanctæ Dei Ecclesiæ profutura saluberrimo tractantes consilio, inter cætera quæ statuerunt, hoc maxime necessarium, et instanti (proh dolor!) tempore per abusionem frequentissimum cognationis incestum summa cautela vitandum firmaverunt: hoc est, ne nullus Christianus infra septimam generationem nuptias copulare præsumat ». Hæc apud Ivonem. Præter hæc de ipsa nihil. Sed ad res Hispaniarum.

[1] Ivon. p. 9. c. 66.

16. *Obitus Adelfonsi Magni.* — In hunc usque annum superstitem fuisse regem Adefonsum Magnum, cum regnasset annis quadraginta sex, ultra quatuor illos annos quibus cesserat Garsiæ filio, ex veteribus monumentis iisdemque fide dignis, Ambrosius in supputatione temporum reliquis præferendus rerum Hispaniarum historicis, tradit, deque ejus sepultura pluribus agit. Paulo enim ante obitum non ut rex, sed ut dux exercitus militans sub rege filio, ingens modestiæ et animi submissionis specimen edens, ingenti victoria de Mauris potitus, dignus a Deo est habitus, qui triumphare deberet in cælo. In quo uno potissimum Deus ostendit, quantum possint arma fidelium adversus infideles, semper prævia pietate. Tenuit haud diu regnum post patris obitum Garsias fidelius, infelix hæres parentis optimi: nam qui non exspectata morte patris regnum invasit, a Deo ultore post triennium ex hac vita subtrahitur, ut evenerit illi secundum sacram parœmiam [1]: « Hæreditas ad quam in principio festinatur, in fine benedictione carebit ».

17. *Ordinis Cluniacensis institutio, cujus primi abbates Berno et Odo.* — Hoc eodem anno Berno abbas ordinis S. Benedicti Gigniacensis, Cluniacensis cœnobii et instituti fundator moritur, in cujus locum Odonem hoc pariter anno fuisse substitutum, Sigebertus ponit in Chronicis. Inter sanctos autem abbates Cluniacenses, Odonem primo loco, ejusque successores, Majolum, Oditonem, Hugonem numerat sanctus [2] Bernardus. Cæterum nec primus Odo, nec tantummodo recensiti egregia sanctitate floruisse narrantur, sed ante Odonem, primus numeratur atque laudatur Berno abbas, cui successit Odo, et hujus successor qui ponitur Adhemarus, et plurimum commendatur Hildeprandus, qui bis incitatus ut fieret abbas, recusavit semper, magis appetens obedire quam præesse, ut testatur [3] Odilo cum sancti Majoli prædecessoris vitam breviter scripsit, originemque Cluniacensem repetens, ista habet, deplorans monasticum institutum in Gallia remissum et dimissum; cum Deus, qui illud reviviscere facerent viros sanctissimos excitavit, aitque: « Salutaris igitur propositi perniciosa remissio atque prolapsio ad illud usque tempus latenter irrepserat, quo favente Guilelmo Christianissimo Aquitanorum principe, beatæ memoriæ abbas Berno in Burgundiæ regione, Maricensi cespite, pagum quem Cluniacum vocant monasterium cœpit exstruere, atque in ea structura quantum potuit operæ et studii posuit, tandemque piæ devotionis affectu et multo labore, ad laudabilem perduxit exitum. Ejus enim et merito et exemplo complures invitati, tranquillum vitæ monasticæ

[1] Prov. XX. — [2] Bern. ad Gulliemum abb. Clun. — [3] Extat apud Sur. die XI Maii.

portum expetunt, et ad Deum contempto sæculo convertuntur, e quibus unum nobis commemorandum suscepimus, quem multorum saluti destinatum fuisse compertum est. Odo ille dictus est, vir sane per omnia valde dignus, beatissimo Martino Turonensi episcopo devotissimus, et Turonensis Ecclesiæ clericus atque canonicus». De quo ita Sigebertus de illustribus Ecclesiæ scriptoribus[1] : « Odo musicus ex archicantore Turonense monachus et primus abbas Cluniacensis, in homiliis scribendis et declarandis, et maxime componendis in honorem sanctorum cantibus elegans ingenium habuit ». Hæc ipse. Sed quod primum abbatem Cluniacensem ipsum appellat, eidem supra Odiloni repugnat, qui primum abbatem loci illius Bernonem appellat, atque ejus successorem Odonem fuisse, de quo sic pergit : « Iste igitur vir honestus et valde utilis, in regulari exercitatione probe institutus, post supradicti patris Bernonis obitum ad monasterii regimen multorum fidelium electione successit. Ut vero idem ipse ad virtutum fastigia conscenderit, studiis ejus id palam testantibus, Romanus orbis cognovit, etc. » Hæc de his Odilo, de ejus post hæc successoribus subjiciens narrationem.

18. Sic igitur non Odo, sed Berno fuit primus institutor et fundator Cluniacensis monasterii, qui cum esset (ut dictum est) abbas Gigniacensis cœnobii, in cella ejusdem cœnobii fundavit Cluniacense cœnobium ex bonis aviæ suæ comitissæ, et ipse ex comite monachus, ut idem[2] Sigebertus testatur. Alio namque claruit tempore alius Berno Augiæ abbas, vir doctrina insignis, numeratus inter claros scriptores Ecclesiasticos[3]. Reperitur fuisse iste Berno Hincmari Rhemensis Ecclesiæ episcopi discipulus, cujus meminit idem Hincmarus in Epistola ad Æneam Parisiensem episcopum, quam unicam in bibliotheca Vaticana repertam, hic tibi edendam putavimus perbrevem illam his verbis :

19. « Hincmarus nomine, non merito, Rhemorum episcopus ac plebis Dei famulus, dilecto fratri ac venerabili episcopo Æneæ salutem.

« Nostri fratres de monasterio S. Dionysii per licentiam domni abbatis Illudovici ad educandum atque erudiendum commiserunt mihi quemdam adolescentem nomine Bernonem, quem vestra fraternitas acoluthum ordinavit. Propterea quoniam sine vestra licentia eum nolumus in nostra Ecclesia diutino tempore immorari, petimus dilectionem vestram, ut de illo nobis litteras canonicas faciatis, quatenus eum in nostra Ecclesia possimus regulariter ordinare». Ad illum vero sic Æneas :

20. « Venerabili in Christo patri Hincmaro Rhemorum archiepiscopo Æneas, sanctæ Parisiensis Ecclesiæ episcopus, in Domino salutem.

« Canonica atque Ecclesiastica sancit auctoritas, ut nemo episcoporum alterius Ecclesiæ ordinatum, sine consensu vel litteris dimissoriis illius episcopi, cujus ordinatus fuerat, in propria parochia retinere aut ordinare præsumat. Hanc denique institutionem sanctorum Patrum plenissime retinentes, rogastis nobis quemdam Ecclesiæ nostræ filium, et a nobis nuper acoluthum ordinatum nomine Bernonem, qui causa discendi atque educandi vestris in partibus quondam missus ». .... Hucusque tantum in scripto Codice Antonii Augustini, reliqua desunt.

21. Quod spectat rursus ad Cluniacense cœnobium erectum, in fragmentis Floriacensis Chronici hæc leguntur : « His temporibus Guilelmus comes Arvernorum et dux Aquitaniæ Cluniacum fundavit cœnobium. S. Giraldus Aureliacum fundavit monasterium. Ebbo quidam princeps partium Bituricensium Dolense cœnobium ædificavit ». Hæc ibi, ut plane dicendum fuerit post duras hiemes : Flores apparuerunt in terra nostra.

22. *Conradus rex in Saxonia primus post Caroligenas.* — Eodem quoque anno, defuncto Ludovico rege Germaniæ, Conradus dux in regem elevatur, regnavitque annis septem. In Ludovico autem finem accepit progenies Caroli in regibus Germanorum. Ita veteres chronographi Adam et alii. Ludovico enim Arnulphi filio, Caroli in Gallia regnantis fratrueli, nullus fuit filius, adeo ut opus esset ex alia familia regem quærere ; et licet in Othonem Henrici patrem ducem Saxoniæ vota omnium convenirent, ipse ætate gravior recusavit accipere et Conradum præposuit, quem elegerunt.

23. *Rollonis ad fidem conversio.* — Hoc pariter anno Rollonem ducem Northmannorum Galliarum invasorem, Christianam religionem amplexatum, sacro Baptismate initiatum, veteres Annales docent quos collegit Matthæus Westmonasteriensis, qui rem gestam pluribus narrat.

[1] Sigeb. eod. l. c. 125. — [2] Ibid. an. 895. — [3] Ibid. de clar. script. Eccles. c. 157.

Anno periodi Græco-Romanæ 6405. — Anno Æræ Hispan. 950. — Anno Hegiræ 300, inchoato die 17 Augusti, Fer. 2. — Jesu Christi 912. — Anastasii III papæ 2. — Ludovici III imp. 13. Constantini VIII imp. 1.

1. *Anastasio III PP. succedit Lando.* — Ad num. 1. *Anastasius III* Pontifex Romanus anno tantum sequenti e vivis excessit; cum juxta Marianum Scotum, Hermannum Contractum ex editione Canisiana, Martinum Polonum et omnes fere Catalogos, annos duos et menses duos sederit; nisi quod in quibusdam Catalogis loco mensium II, legantur mensis I et dies viginti duo, vel XXI. Quare cum anno superiori circa diem vicesimum quintum Augusti Pontificatum inierit, sequenti Christi anno mortuus est circa medium mensis Octobris. Flodoardus in Carmine de Pontif. Rom., postquam de Sergio sermonem instituit, ait:

> Quo rebus adempto
> Humanis in Anastasium sacra concinit aula,
> Tertius hoc præsul renitet, qui nomine Romæ,
> Sedis Apostolicæ blando moderamine rector,
> Sentiat ut Christum veniæ sibi munere blandum.
> Quando dein summam Petri subit ordine Sedem,
> Mensibus hanc coluit sex, ut denisque diebus.
> Emeritus Patrum sequitur quoque fata priorum.

Sed loco, *quando dein*, legendum, *Lando dein.* Flodoardus enim loquitur postea de Joanne X Landonis successore. Sedit *Lando* menses VI et dies X, ut infra videbimus. Papebrocius in conatu Chronico-Historico existimavit, *Anastasium III* die XXV Novembris anni DCDXIV supremum diem obiisse, et *Landonem* die quarta Decembris ejusdem anni Pontificem consecratum esse. Verum præterquam quod dies emortuales ac ordinationum Pontificum Romanorum a veteribus non notatos potis non est per hæc tempora detegere, *Landonem* die quinta mensis Februarii anni nongentesimi decimi quarti jam Pontificatum gessisse, manifestum facit Rubeus lib. 5 Hist. Ravenn. pag. 253, ubi ait, Landonis mentionem haberi «in Tabulis ab Joanne Ravennatum archiepiscopo, Indictione secunda scriptis, nonis Februarii». Recte tamen citata verba Flodoardi a librario corrupta Papebrocius etiam correxit.

2. *Himerius ab Alexandro imp. male habitus.* — A num. 2 ad 7. Incertus continuator Theophanis in Vita Alexandri imp. ait: «Hemerium Logothetam ab Agarenica clade reversum (de qua anno DCDVIII egimus), in Palatii monasterium Campa dictum relegavit, ei minitatus, ut qui Leone ejus fratre imperatore, iniquior ipsi hostisque extitisset. Qua ille per menses sex sequestratione, nimio mœrore ex casus atrocitate confectus, exstinctus est». Fuerat Himerius præfectus exercituum navalium Leonis imp. quem Metaphraste, seu Simeon Logotheta valde laudat in Vita S. Theoctistæ virginis, apud Baronium anno DCDII, num. 2.

3. *Causa belli Græcos inter et Bulgaros.* — Pergit idem continuator: «Symeon Bulgariæ princeps, missis ad Alexandrum legatis, de pace significat: Illi se studere, ut et se ille demereatur ac colat, velut Leone imperatore. Alexander dementia ac insipientia actus legatos contumeliose dimittit, minisque adhibitis, quibus incussurum se Symeoni terrorem existimaverit. Soluta ergo pace, Symeon arma movere adversus Christianos satagebat.

4. *Moritur Alexander imp.* — «Cæterum Alexander large pransus, vinoque ingurgitatus sub caniculæ ardoribus, cum ad pila ludendum descendisset, Deo ultore percussus, multoque per nares et veretrum cruore fuso, post biduum vivis excessit, mensis Junii VI die Dominica, Indictione prima, tutoribus relictis Nicolao patriarcha et Stephano magistro, Joanneque magistro Elada et Joanne rectore, et Euthymio et Basilitze et Gabrilopulo, translato in Constantinum Leonis filium imperio». Idem habent alii scriptores Byzantini, nisi quod diem et mensem ac Indictionem prætermittunt, præterquam Cedrenus et Curopalates, qui scribunt, eum mortuum esse *die sexta Junii.* Certum est autem *Alexandrum* hoc anno e vivis excessisse, non vero anno sequenti, quo dies Dominica incidit in diem VI Junii, et Indictio prima in cursu fuit. Iste itaque anonymus sibimet adversatur, cum tradat, *Alexandrum* imperasse annum unum et dies XXIX, quod idem etiam habent Leo Grammaticus, Simeon Logotheta et Georgius monachus, qui tamen dies duos plus numerant. Inclusis enim diebus emortualibus tam Leonis, quam Alexandri, ab hujus initio ad finem intercurrunt tantum dies XXVII supra annum integrum.

5. *A quibus imperium post Alexandri obitum administratum.* — Post *Alexandri* interitum ii, quibus pupilli principis tutela mandata fuerat, una cum *Zoe* matre, quam palatio ejecerat Alexander,

ab exilio revocata aliquandiu imperium administrarunt : quod variis procerum imperatoriæ dignitati inhiantium factionibus, sub illius initia conflictatum est, Constantino duce, Leone Phoca, et Romano Lacapeno de eo digladiantibus. Tandem *Lacapenus* classis drungarius, occupato palatio, custos fit imperatoris; aliis subinde dignitatibus donatus; cujus mox filiam *Helenam* despondit, et in uxorem sibi adscivit *Constantinus*. Actis Aprili mense quinta jejuniorum hebdomada sponsalibus, tertia post Pascha feria uterque nuptialibus corollis redimitur a *Nicolao* patriarcha et Lacapenus *pater imperatoris* appellatus est, ut videre est apud Leonem Grammaticum pag. 495, Joannem Curopalatem pag. 617, et Luitprandum lib. 3, cap. 8. Ducangius in Familiis Augustis Byzantinis, familia XIX, characteres illos de anno DCDXII interpretatur. Verum illi annum nongentesimum decimum quartum indicant, quo dies primus jejuniorum secundum Græcos cœpit die vicesima octava mensis Februarii, et hebdomada quinta jejuniorum die vicesima octava mensis Martii, juxta ea quæ anno DCCCXLII de Dominicis et hebdomadibus Græcorum diximus. Nec multo post *Lacapenus* a Constantino imperii particeps et imperator dictus, coronatusque est die XXVII, seu, ut aliis placet, die XXIV Decembris eodem anno. Exinde rerum publicarum omni cura in Romanum translata, quam toto ille imperii tempore, quod XXVI annorum fuit, in se suscepit, dum Constantinus secessui litterario vacaret, et librorum lectioni operam daret.

6. *Nicolaus patriarcha Constantinop. scribit ad Anastasium PP.* — Recitat Baronius litteras *S. Nicolai* patriarchæ Constantinopolitani ad Pontificem Romanum de quartis nuptiis a Romanis receptis, existimatque Pontificem illum Romanum fuisse *Landonem*, cujus initium et finem cum præsenti anno illigat. Verum, ut supra diximus, *Anastasius III* hoc tempore Ecclesiæ Romanæ præsidebat.

7. *Landoni PP. succedit Joannes X.* — A n. 7 ad 15. Baronius non definit tempus Sedis *Landonis* Pontificis Romani, sed num. 7 ait tantum Pontificatum ejus fuisse brevissimum, eumque hoc anno e vivis migrasse. Verum Flodoardus, cujus versus supra recitavimus, diserte asserit eum sedisse mensibus sex et diebus decem, qui cum hoc tempore vixerit, ex eo Catalogi veterum Pontificum corrigendi, quorum alii in mensibus, alii in diebus errarunt. Cum itaque circa diem decimum sextum Octob. anni nongentesimi decimi tertii Pontifex Romanus renuntiatus fuerit, ut ex dictis liquet, mortuus est circa diem vicesimum sextum mensis Aprilis anni nongentesimi decimi quarti. Post unum aut alterum interpontificii diem *Joannes X* archiepiscopus Ravennensis ad Pontificatum Romanum evectus est(1). Papebrocius in Conatu Chronico-Historico *Landonis* mortem cum die XXV mensis Aprilis an. DCDXV,

(1) Ante initium mensis *Aprilis* an. DCDXIV, *Joannes X* in Romanum Pontificem electus est, nam in Regesto Sublacensi pag. 169, col. 2, habetur Charta, qua « Romanus humilis presbyter civitatis Tiburtinæ donat monasterio Sublacensi unam turrim positam super Basilica Salvatoris intra muros civitatis Tiburtinæ ». Incipit : « Anno Deo propitio Pontificatus domni Joannis X, P. in sacratissima Sede B. Petri Apostoli XI, mense Januario die XXV, Indict. XII ». Hæc *Indictio* annum Christi DCDXXIV denotat. Si ergo anno DCDXXIV mense *Januario* annus *undecimus* Pontificatus *Joannis X* decurrebat, ejus electio figenda est initio anni DCDXIV. In eodem Regesto pag. 97, col. 2, habetur alia chartula, cujus initium est : « Anno Deo propitio Pontificatus domni Joannis summi Pontificis et universalis decimi PP. in sacratissima Sede beati Petri Apostoli XIV, Indict. prima, mense Septembris die VII ». *Theodora*, seu *Anastasia, et Lea* germanæ sorores filiæ quondam *Leonis prioris scholæ Confessionis Basilicæ B. Pauli Apostoli*, seu *Pretiosa jugalibus* consensu *Benedicti, et Joannis* suorum virorum concedunt nonnullis *filium Satinæ in Burdunaria*. Jurant per salutem *Joannis PP. decimi*.

SUBSCRIPTIONES.

† Signum manu suprascripta Theodora, seu Anastasia, et Lea honestæ feminæ germanæ sorores consentiente sibi Benedicto et Joanne viri nostri.

† Theophylactus consul et dux in hanc Chartam consensi et manu propria subscripsi, et testes qui subscriberent rogavi.

† Petrus testis, † Faustus testis.

† Paulus consul et dux testis.

† Gratianus consul et dux testis.

† Ego Leo in Dei nomine consul et tabellio Urbis Romæ complevi et absolvi.

Indictio *prima* hic incboata est *mense* Septembris, quæ respicit annum Christi DCDXXVII. Ex quo fit, ut mense *Septembris* anni DCDXXVII adhuc in cursu esset annus XIV Pontificatus *Joannis X*. In eodem Regesto pag. 137, alia chartula incipit : « Anno quarto domni Joanni summi Pontifici et universali X PP. Indict. VII, mense Aprilis die XXV, Joannes subdiaconus S. R. E. et primicerius scholæ cantorum, quæ appellatur Orphanotrophion, consentiente schola cantorum, jubente domno Joanne X ». *Papa* locat *Merconi archipresbytero*, et *Petroniæ honestæ feminæ, atque Andreæ amabili viro, et Stephaniæ* ejus uxori terram sementariciam *extra portam majorem*. Jurant *per salutem Joannis X* papæ. Subscribit :

† Joannes subdiaconus et primicerius scholæ cantorum manu sua roboravit, et testes qui subscriberent rogavit.

Inter testes habentur : *Joannes consul. Rodulfus consul. Annus quartus* Pontificatus *Joannis X, mens. Aprilis* incidit in A. D. DCDXVII, at male exarata est *Indictio* VII, quæ congruit A. D. DCDXIX. Mendose igitur a librario transcripta est, et in Regestum illata. Ibid. pag. 15, col. 2, legitur Diploma ejusdem *Joannis X Leoni* abbati Sublacensi, quo Diploma *Nicolai piæ memoriæ papæ* pro eodem monasterio confirmat. Prope finem præcipitur : « Et hoc statuimus, ut cuncta Congregatione servorum Dei ejusdem venerabili monasterio post expleto matutino pro redemptione animæ nostræ omni in tempore centum *Kyrie eleison*, et centum *Christe eleison* persolvant. Scriptum per manus Adriani notarii regionarii et scriniarii S. R. E. in mense Januario, Indict. XIV. Bene valete.

« Data XV kal. Febr. per manum Demetrii Dei providentia arcarius sanctæ Sedis Apostolicæ. Anno Deo propitio Pontificatus domni Joanni summi Pontificis et universali decimi papæ in sacratissima Sede B. Petri Apostoli XII, in mense et Indictione suprascripta XIV ». Hæ notæ anno Christi DCDXXVI accommodantur, quo die XVIII *Januarii*, adhuc in cursu erat annus *duodecimus* Pontificatus, brevi *decimus tertius* inchoandus. Nam in eodem Regesto pag. 169, col. 2, ut vidimus, A. D. DCDXXIV, die XXV *Januarii*, annus Pontificatus XI jam inceptus erat.

GEORGIUS.

et Joannis X exordium cum die trigesima ejusdem mensis conjungit; sed ex dictis neutrum subsistere potest, et certis antiquitatis documentis adversatur. Ideo autem Baronius initium Joannis X in præsentem annum contulit, quia Leo Ostiensis lib. 1 Chronici Casinensis refert insignem victoriam Christianos de *Saracenis* retulisse *anno* DCDXV, *Indictione tertia*, *invasionis vero Joannis anno tertio*. Verum Leo non raro in Chronologiam peccat, et aliquando numeri in ejus Chronico mendose descripti; quod alterutrum hic necessario asserendum propter rationes a nobis in medium adductas.

8. *Saraceni e Gareliano monte Romanos infestant.* — Cæterum, ut inquit Sigonius lib. 6 Hist. de Regn. Ital. *Joannes* non iisdem artibus, quibus cepit Pontificatum, etiam gessit, sed Ecclesiæ atque Italiæ mire utilis fuit. Causam bene gerendæ rei dedere Saraceni. Hoc enim Pontifice constituto auctus eorum, qui *Garilianum* insederant, numerus acrem Pontificem in sui perniciem incitavit. *Garelianus* seu *Garilianus* mons est in Latio, Romæ vicinus cum munitione cognomine ad Gareliani fluminis seu Liris ostium, et ad mare Tyrrhenum, non longe a ruinis Minturnarum. Aberant Minturnæ ab Urbe Via Appia circiter CII millia passuum. Porro « Saraceni (Africani scilicet) in monte Gareliano munitionem constituerant, in qua uxores, captivos, parvulos omnemque supellectilem satis tuto servabant. Nemo etiam ab Occasu sive ab Arcturo orationis gratia ad beatissimorum limina Apostolorum transire poterat, qui ab his aut non caperetur, aut immodico pretio dato dimitteretur », inquit Luitprandus libro 2, cap. 12, qui addit, *Africanos Romam versus aciem* gyravisse, *montemque Garelianum maxima pro tuitione sibi* vindicasse: *multasque munitissimas civitates debellantes* vi cepisse. Tum cap. 14, *Garelianum flumen* ac *Gareliani montis summitatem, angustasque vias* memorat. Saraceni autem ex eo monte dejecti, et a militia Joannis X et exercitu Græcorum an. DCDXVI devicti, ut docebimus an. DCDXV.

9. *Fundatio abbatiæ Cluniacensis.* — A n. 17 ad 22. Monasterium *Cluniacense* a *Willelmo* comite in fundo proprio in Burgundia sito anno nongentesimo decimo constructum, ut legitur in Chronicis Ademari, Malleacensi, et quibusdam aliis, et manifestum facit ejusdem Willelmi Charta, seu, ut vocant, testamentum apud Mabillonium Sæc. V Benedict. In ejus enim fine legitur: « Data tertio idus Decembris, anno undecimo regnante Karolo rege, Indictione XIII ». Verum quidem est, annum XI Caroli Simplicis non convenire cum Indictione XIII kalendis Januariis anni DCDX inchoata; sed, ut notat idem Mabillonius, ex multis Chartis liquet, annum illum Caroli Simplicis retinendum esse, et primum Caroli Simplicis annum ibidem desumendum ab eo tempore, quo regni Aquitanici quietus possessor factus est. Beatus *Berno* primus ejus abbas variis jam præerat abbatiis seu cellis, Balmensi apud Sequanos, Gigniacensi in territorio Lugdunensi positæ, aliisque, quibus addidit Cluniacum, de quibus monasteriis legendus Mabillonius citatus. Sed corrigendus error, qui cubat in litteris Formosi papæ Bernoni abbati Gigniacensi concessis, quibus quæ ei a regibus data confirmat, *hac præsenti*, inquit, *tertia decima Indictione*. In fine Epistolæ legitur: « Scriptum per manum Sergii scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Novembrio, Indictione suprascripta per manum Stephani cancellarii sanctæ Sedis Apostolicæ, imperante domino piissimo Augusto Arnulfo a Deo coronato ». Cum enim Arnulphus an. DCCCXCVI, Indictione XIV ante Septembrem notato, prioribus ejusdem anni mensibus a Formoso papa imperator coronatus fuerit, isque eodem anno in die Paschatis e vivis excesserit, evidens est, loco, *Indictione* XIII, legendum esse, *Indictione* XIV, et loco, *in mense Novembrio*, reponendum esse *in mense Februario*. Primus omnium eas litteras publicavit Baluzius tom. II Miscell. sed cum utroque mendo; ex quo et colligimus, librarios olim non minus in mensibus, quam in numeris peccasse.

10. *Ejus conditor fuit Willelmus Arvernensis comes.* — *Willelmus* autem comes cognomento *Pius*, cui primam originem cœnobium Cluniacense debet, ut patet etiam ex testimoniis sancti Odilonis in Vita sancti Majoli, Glabri Rodulphi, et cæterorum, in suo testamento se *comitem* ac *ducem* absolute dicit, ab aliis non paucis *comes*, item et *dux Aquitanorum* appellatur, quod esset superioris Aquitaniæ, id est, Arvernorum dux, et Arverni Aquitani dicerentur. Uxorem duxerat Willelmus *Ingelbergam* filiam Bosonis Burgundiæ regis et sororem Ludovici Orbi ejus filii, ut demonstrat ejusdem Willelmi Charta a Mabillonio Sæc. IV Benedict. part. 2, pag. 254 relata, qua donat *sancto Launomaro* et monachis de Magenciaco apud Arvernos bona quædam ibi expressa pro remedio animæ suæ, « sed et Ludovici imperatoris, et sororis ejus dilectæ conjugis meæ Ingelbergæ », inquit Willelmus. In fine legitur: « Actum anno Incarnat. Dominicæ DCDXII, Indict. I, mense Maio »; sed loco, *anno* DCDXII, legendum, *anno* DCDXIII, quo mense Maio Indictio prima obtinebat. Misit piissimus comes ad Joannem Pontificem Romanum, qui confirmavit donum quod ille fecerat monachis sancti Launomari, in cujus litteris Willelmus dicitur *Arvernorum præses*, et Ingelberga ejus uxor vocatur. Mabillonius has Joanni VIII papæ attribuit. Sed cum is sæculo præcedenti in finem vergente vixerit, et anno DCDXIV Joannes X Pontificatum inierit, anno nempe ab illa donatione proximo, non dubium, quin ad illum referendæ sint. Ex quibus evidens est, hallucinatum esse Boucheum in Historia Provinciæ lib. 8, Sect. 1, et alibi, qui credidit, Ludovici Orbi sororem, cujus nomen ignorari ait, uxorem fuisse *Rothbaldi* primi comitis Arelatensis, sive universæ Provinciæ Orientalis et Occidentalis, et ab illis comites Provinciales primæ stirpis originem duxisse. Hoc enim ex dictis

falsum esse constat, præsertim cum in brevi Chronico Massiacensi a Labbeo edito tom. II Bibl. p. 733, ad an. DCDXIX legatur : « Guitlelmus famosus, dux Aquitanorum, et conjux ejus Ingelberga finem vivendi fecit ». Boucheus in Additionibus ad t. I, ait, *Ingelbergam* utrique successive nubere potuisse ; sed id factum fuisse illi probandum incumbebat.

11. *Primus ejus abbas B. Berno.* — Ritus Cluniacenses a Bernone habuisse initium certum esse debet, tum ex dictis, tum ex Joanne in Vita sancti Odonis Cluniacensis abbatis. Quare mirari subit, inquit Mabillonius in Elogio Historico B. Bernonis § 7, cur Cluniacenses tam parum illi hactenus tribuerint, adeo ut inter *sui ordinis principes et præceptores* non numerarint, teste sancto Bernardo, imo nec inter Cluniacenses abbates, recentiores non pauci. « Sic sancti Odo, Maiolus, Odilo, Hugo », inquit idem Bernardus in Apologia ad Guillelmum abbatem, « quos se sui utique ordinis principes et præceptores habere gloriantur, aut tenuerunt, aut teneri censuerunt ». Apud Petrum Venerabilem in lib. 6 Epist. XV, *Odo primus Cluniacensis ordinis pater* laudatur. « Et merito quidem iste honos Odoni tribuitur, si plurimorum monasteriorum regimen et inchoatam societatem spectes : si ritus ipsos ac vigorem disciplinæ regularis, non minus *Berno* quam *Odo* ejus rei auctor. Cæterum *Cluniacum* perfecit quidem auxitque *Odo*, *Berno* feliciter incœpit, eique per annos XI præfuit. Porro in Bernonis gloriam cedere debet, quidquid *Odo* ejus discipulus egit, sive ejus hortatu atque imperio, quales sunt libri tres collationum, flagitante *Turpione* episcopo de mandato Bernonis abbatis ab Odone scripti, sive ex ejus institutione : sed nimirum *Odoni* id contigit adversus *Bernonem*, quod sancto Bernardo abbati Clarævallensi in Robertum et Stephanum primos Cistercienses abbates, quorum *Bernardus* gloriam splendore suo obscuravit». Hæc Mabillonius. Cæterum perperam Baronius num. 18, Bernonem ordinis Cluniacensis fundatorem confundit cum alio Bernone Hincmari Rhemensis episcopi discipulo; cum Berno Cluniaci fundator Burgundus fuerit, alter vero Ecclesiæ Parisiensis clericus, ut liquet ex Epistola Æneæ Parisiensis episcopi ad eumdem Hincmarum data, et a Baronio relata. Male etiam aliqui *Bernonem* nostrum a Bernone Augiensi abbate non distinguunt; cum tamen Berno Augiensis abbas et scriptor librorum *de Officio missæ* sæculo sequenti floruerit, annoque MXLV mortuus sit, ut videre est apud Labbeum in Dissert. de Script. Ecclesiast. de morte sancti Bernonis, cujus non meminit Baronius, suo loco agetur.

12. *S. Geraldus monasterium Aureliacense condit.* — Baronius num. 21 meminit monasterii Aureliaci a *S. Giraldo* fundati et monasterii Dolensis conditi ab *Ebbone* principe, qui maximam partem territorii Bituricensis sub ditione sua tenebat, inquit scriptor patriarchii Bituricensis tom. II Biblioth. Labb. cap. 52. Quoad *Geraldum* comitem Aureliacensem, sanctus *Odo* Cluniacensis abbas Vitam ejus quatuor libris elucubravit. Est autem *Aureliacus* oppidum, seu, ut loquitur Odo, castrum apud Arvernos situm, ubi celebre a Geraldo erectum est ejusdem nominis cœnobium, nunc ad S. Flori diœcesim pertinens. Ejus originem Ægidius Laccarius revocat ad annum DCCCXCIV in singulari sua de die et anno obitus et nativitatis ejusdem Geraldi dissertatione. Geraldi amicitiam, imo et affinitatem ambiere clarissimi quique principes et inter eos *Guillelmus dux Aquitanorum*, ut narrat Ademarus in Chronico ad an. DCDX: « Cum non haberet prolem, et sororem suam in matrimonium desideraret S. Geraldo conjungere, nullatenus quivit. Quippe cœlibem vitam Geraldus ducens, cum semper ad copulam suaderetur amore filiorum, respondit: Utile est sine filiis mori, quam relinquere malos hæredes ». Plura suppeditabit Mabillonius de sancto Geraldo Sæc. V Benedict. pap. 6 et seqq., qui mortem ejus cum anno DCDX illigat. Colitur per totam Aquitaniam die XIII mensis Octobris.

13. *Ebbo dux Bituricensis monasterium Dolense fundat.* — In citato patriarchio Bituricensi dicitur, *sanctum Daocium* abbatem Reuvisii monasterii in Britannia minori persecutionis Normannicæ tempore SS. Gildasii et aliorum reliquias in Bituricense territorium detulisse, ubi *Ebbo princeps* in suo Dolensi castro magnificum monasterium ædificarat. Is *Daocii* postulatis annuens, in nemusculo quod e regione castri Dolensis situm erat, monasterium construi jussit, quod a Radulfo filio ejus postea ad perfectionem perductum, ibique corpus sancti Gildasii, aliorumque reliquiæ repositæ. Locum hunc Willelmus et uxor ejus Ingelberga ex propriis rebus auxerunt, ut videre est apud Mabillonium Sæculo V Benedict. pag. 83 et seqq., ubi de monasteriis hoc circiter tempore ædificatis verba facit.

14. *Moritur Ludovicus Germaniæ rex.* — Ad num. 22. *Ludovici* Germaniæ regis Arnulphi imperatoris filii obitus anno superiori contigit, ad quem Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam scribit : « Ludovicus rex adolescens moritur et Ratisponæ (ubi hodie ejus sepulcrum in Ecclesia sancti Emmerammi visitur) sepelitur. Post quem deficiente nostris in partibus stemmate regio, Conradus filius Conradi rex electus et unctus regnavit annis VII ». Ad annum etiam DCDXI mortem ejus referunt Marianus Scotus, continuator Reginonis, chronographus monasterii sancti Galli, Hepidannus ejusdem monasterii monachus, aliique. Illo sine prole defuncto, Caroli Magni posteritas in Germania regnare desiit, et ex Germaniæ proceribus quærendus fuit, cujus humeris tanta moles imponeretur. Electus itaque *Conradus*, qui oneri Reipublicæ pares vires attulit. Goldastus tom. III Constit. imperial. *Ludovicum* istum quartum hujus nominis imperatorem appellat, qua in re ali-

quos sectatores habuit. Sed certum esse debet, nullum appellatum fuisse imperatorem Romanorum, qui a Pontifice Romano coronam imperialem non acceperit. Edictum de ritu manumissionis quod ipsemet pag. 300 in medium profert, ejus opinionem jugulat; in eo enim Ludovicus ait: « Hludowicus divina favente gratia rex, etc. » In fine: « Data II kal. Jun. anno Incarnat. Domini DCDVI, Indict. IX. Anno regni domini Hludowici VII. Actum in Rotwila feliciter ». Porro cum Willelmus Heda in Hist. episc. Ultrajectens. pag. 73, referat chartam Conradi regis, quæ dicitur « data VII idus Julii, an. Incarnat. Dom. DCDXIV, Indict. II, anno regni Conradi gloriosissimi regis tertio », apparet eum anno DCDXI post diem IX mensis Julii in solium regium evectum esse.

15. *Rollo dux Normannorum baptizatur.* — Ad num. 23. Franci a Normannis oppressi querulis clamoribus Carolum regem cognomento Simplicem appetiere, qui eorum querimoniis permotus *Franconem* archiepiscopum Rothomagensem ad Rollonem Normannorum ducem misit, promisitque « terram maritimam ab Eptæ flumine, usque ad Britannicos limites, cum sua filia, nomine Gisla », inquit Gemmeticensis lib. 2, cap. 17, qui ait id factum, modo Rollo Christianus efficeretur, additque: « Quibus nobiliter expletis, rex lætus ad sua regreditur, et Rollo cum Roberto duce ad Rothomagensis urbis mœnia proficiscitur. Anno igitur Incarnat. Dominicæ nongentesimo duodecimo, benedicto fonte in nomine sanctæ Trinitatis, Rollo a Francone archiepiscopo baptizatur. Quem Robertus dux a fonte excipiens, ei nomen suum imposuit. Rollo autem, postquam baptizatus est, per septem dies, quibus in albis mansit, Deum et sanctam Ecclesiam devote datis muneribus honoravit. Nam primo die dedit terram præmaximam sanctæ Mariæ Rothomagensis Ecclesiæ. Secundo sanctæ Mariæ Bajocensis Ecclesiæ, etc. Octavo die expiationis ejus vestimentis chrismalibus exutus verbis cœpit acquisitam terram metiri, comitibusque suis et cæteris fidelibus suis largiri. Videntes autem pagani ducem suum Christianum esse, relictis idolis, Christi nomen suscipiunt, ac unanimes ad baptismum convolant ». Normanniam hoc anno a corona Gallica divulsam Philippus IV Francorum rex postea recuperavit. Venerat in Franciam *Rollo* anno DCCCLXXVI, eamque per an. XXVI devastarat. Baronius an. DCCCL, n. 5 ait, Carolum Calvum Neustriam seu Normanniam eo anno Normannis tradidisse. Verum *Rollo* tunc nondum in Franciam irruperat, et aliqua tantum oppida Normannis in regno Lotharingiæ eo anno concessa, ut suis locis ostensum.

16. *Mala Ecclesiæ Gallicanæ a Normannis illata.*—Quem in statum Normanni, dum sacra et profana igni ferroque vastabant, monasteria redegissent, docent Patres Concilii Trosleiani an. DCDIX coacti, dum cap. 9 aiunt: « De monasteriorum non statu, sed lapsu, quid dicere vel agere debeamus, jam pæne ambigimus. Dum enim mole criminum exigente et judicium a domo domini incipiente, quædam a paganis (nempe Normannis) succensa vel destructa, quædam rebus spoliata, et ad nihilum prope sint redacta, si tamen quorumdam adhuc videntur superesse vestigia, nulla in eis regularis formæ servantur instituta. Sive namque monachorum, seu canonicorum seu sint sanctimonialium, propriis et sibi jure competentibus carent rectoribus, et dum contra omnem Ecclesiæ auctoritatem prælatis utuntur extraneis, in eis degentes, partim indigentia, partim malevolentia, maximeque inhabilium sibi præpositorum faciente inconvenientia, moribus vivunt incompositis: et qui sanctitati religionique cælesti intenti esse debuerant, sui velut propositi immemores, terrenis negotiis vacant: quidam etiam necessitate cogente monasteriorum septa derelinquunt, et volentes nolentesque sæcularibus juncti, sæcularia exercent, cum e contra dicat Apostolus: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus* ». (2. Tim., II.) Paulo post: « Nunc in monasteriis Deo dicatis, monachorum, canonicorum, et sanctimonialium abbates laici, cum suis uxoribus, filiis et filiabus, cum militibus morantur et canibus ». Quare Normannorum conversio in magnum Ecclesiæ emolumentum cessit, ut ex iis quæ suis locis dicemus magis apparebit.

17. *Moritur Rodulphus rex Burgundiæ Transjuranæ.* — Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam, ad annum DCDXII scribit: « Ungarii Bajoariam petentes, congregatis Bajoariorum et Alamannorum copiis, juxta fluvium Inc congressi magna strage profligantur. Cometæ hoc anno visi. Rudolphus rex Burgundiæ obiit, et Rudolphus filius ejus regni illius jura disposuit anno XXV », sed legendum, *annos* XXV. Transjuranæ Burgundiæ regnum primus tenuit Rodulphus, et per annos viginti quatuor cum laude rexit, et ad posteros translulit. Ei *Rodulphus* filius hujus nominis *II* successit.

18. *Obitus B. Notkeri Balbuli.* — Addit Hermannus Contractus: « Apud sanctum Gallum Notkerus magister doctus obiit ». Is receptus admodum puer in monasterium S. Galli in Helvetia positum, primum *Ysonis*, deinde *Marcelli* Hiberni disciplinæ commissus, huic in magisterio scholæ claustralis successit; sicut socius ejus individuus *Ratpertus* in regimine canonicæ, id est, clericalis juventutis extra claustra, successerat *Ysoni*, quia in monasterio sancti Galli septem liberalium artium studium vigebat ». Habebat vir beatus defectum a pueritia, eo quod tardioris et impeditioris linguæ esset, sed velocissimus erat facundia spiritus », inquit Ekkehardus decanus San-Gallensis in ejus Vita, in Actis SS. Bollandianis ad diem VI Aprilis recitata. *Notkerus* varias composuit sequentias, id est, rhythmicas preces, quales ad missam ante Evangelium in festis solemnioribus cantari solent. Sed præcipuum ejus Opus *Martyrologium* a Canisio tom. VI editum, de quo alibi egimus. Mabillonius Sæc. V Benedict. ejus Elogium exhibet.

JOANNIS X ANNUS 2. CHRISTI 913.

1. *Ragneri ducis Lotharingiæ Diploma de pœnitentia.* — Annus Redemptoris nongentesimus decimus tertius, Indictione prima notatur, quo habetur consignatum Diploma illud memoria dignum Ragneri ducis Lotharingiæ pœnitentis. Hic enim cum prius Ecclesiastica bona, nullo Dei timore coercitus, sæpius invasisset ac deprædatus esset, tandem pœnitens, in se reversus, donatione amplissimi latifundii satisfaciens, suæ donationis diploma confecit, quo seipsum redarguens et accusans, vere pœnitentis posteris reliquit exemplum: quod acceptum ex monasterio sancti Matthiæ Trevirensis Ecclesiæ cusum habetur inter monumenta antiquitatum commentarii stemmatum Lotharingiæ, istis verbis :

2. « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen. Ragnerus omnibus matris Ecclesiæ filiis, et eam filiali amore complectentibus salutem ab eo, qui in medio terræ salutem humani generis operatus est, eamdem salutem in eodem loco, et etiam in pluribus aliis locis necdum desinit operari.

3. « Quia Deus corda multorum dura et inflexibilia per infusionem Spiritus sancti in medio ventris sui facit esse liquentia, sicut et ea, medicamento charitatis apposito, ad modum ceræ ante faciem ignis liquescens dimollescit. Noverit igitur diversitas omnium præsentes litteras inspectura, ut rebus Deo dicatis fidem debitam reddat, ac deinde ab Ecclesiarum turbatione, audita nostra fortuna, caveat : quod habita super me terribili examinatione divina propter Ecclesias Dei a me injuste et sine causa oppressas ac vastatas, quare juste mortem æternam merueram, sed per suam misericordiam, ipse qui non desiderat mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat; et qui est Deus non unius misericordiæ, sed Deus misericordiarum ac totius consolationis, me sanans, tempus pœnitendi, et satisfaciendi locum dedit saluti meæ.

4. « Ego, qui persecutor Domini ac sponsæ suæ Ecclesiæ fui, videlicet Ragnerus, qui non sum dignus vocari dux, sed prædo, justi ac boni Sadigeri filii Ferrici, filii Loheri, filii Lamperti, ex beato sanctoque genere beatorum Martini, Clodulphi, Arnulphi filii [1] Arnoaldi, filii justi ducis Ansberti clari Romanorum senatoris, filii Vamberti senis, filii Alberici, filii Clodii criniti, filii Pharamundi, filii Marcomiri, filii Clodii, filii Dagoberti, ex præclara Trojanorum familia orti Francorum Orientalium et Occidentalium regum et ducum filius, providere cupiens, bonosque paternos ac pios mores, quos impie desideria effrenatæ libidinis sequi volens, dereliqueram, iterum resumens, ad iram Dei debite placandam, quam certe in me venisse fateor ob delicta mea, et faciliorem peccatorum meorum remissionem habendam, ac de bonis Ecclesiarum a me male et injuste ablatis restitutionem justam ac bonam faciendam, consilium Domini a longe pro posse faciens, dicentis [2] : Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula: de bonis meis, non meis meritis mihi restitutis, sed sua sola misericordia, quæ dicit [3] : Quacumque hora ingemuerit peccator, iniquitatum non recordabor. Et : Si fuerint peccata ejus ut coccinum, quasi nix dealbabuntur, et si fuerint rubra sicut vermiculus, velut lana alba erunt. Propterea (præterea) [4] : Petite scilicet juste, et accipietis; quærite pie, et invenietis; pulsate reverenter, et aperietur vobis: aliquid in gazophylacio Domini cum Zachæo principe publicanorum ponere decrevi.

« Igitur noverint omnes tam præsentes, quam futuri, quod ego supradictus Ragnerus prædo Lotharingiæ superioris, Mosellanicæ inferioris, Arduanæ, Moselani, seu Hasbaniæ, Buillon, Alsatiæ, Metensium, Verdunensiumque princeps dominus et dux immeritus per præsentes litteras, ob amorem acerbissimæ Passionis Domini nostri Jesu Christi, cujus sanguine redemptus sum, ac beatæ Mariæ Virginis Matris ejusdem Domini, et reverentiam SS. Apostolorum Petri et Pauli, ac gloriosi Matthiæ Apostoli martyris, necnon sanctorum episcoporum et confessorum Eucharii, Valerii et

[1] Consuetum apponi regum successiones in diplomatibus ab ipso Ragnero, et aliis ejusdem familiæ ducibus, alia testantur ipsorum Diplomata, recitata singula in eodem commentario stemmatum Lotharingiæ ducum. — [2] Luc. XVI. — [3] Isai. I. — [4] Matth. VII.

Materni, libere, pure, sine fictione et contradictione, cum magna cordis contritione restituere cupiens quæ injuste rapueram : do reverendo patri ac domino abbati et fratribus monasterii S. Eucharii (quod modo dicitur monasterium S. Matthiæ) extra muros urbis Trevericæ constructi, ac juxta flumen Mosellæ ædificati, villam nostram Bedeosdorf, cum omnibus appenditiis et allodiis. Item et curtes in Conchan super Mosellam, quatenus ipsi, qui sine intermissione coram Domino adstant, jugiter offerentes sacrificium laudis, et die noctuque interpellare dignentur misericordiam Dei pro me maximo peccatore, pro mea uxore domina Ermingarda Franciæ regina jam ab humanis exempta, pro filiis ac filiabus meis tam vivis, quam defunctis, videlicet Gisilberto, Rigimiro, seu Recuino, Theodorico, Othone comite, Pirardo episcopo, Ermingarda, Bertha, Vigeberto, Hidelberto, Eva, Beatrice, Adella, Stephano, necnon pro toto populo a Domino sua gratia mihi tradito, ac etiam pro redemptione animarum parentum meorum, prædecessorumque ducum ac toto populo Christiano. Et ut hæc meæ donationis ac testamenti mei auctoritas firmiter, sine contradictione, seu hæsitatione a successoribus meis observetur, in filiorum meorum vivorum, ac magnatum, totiusque populi præsentia subter eam signavi, et sigilli mei impressione ac appensione jussi roborari. Data Treviris, nona die mensis Maii, anno ab Incarnatione Domini nongentesimo decimo tertio ». Subscriptio autem sic :

« Ragnerus Lotharingorum dux et prædo, quia Ecclesiam Dei persecutus sum ». Hactenus ibi.

Anno periodi Græco-Romanæ 6406. — Anno Æræ Hispan. 951. — Anno Hegiræ 301, inchoato die 7 Augusti, Fer. 7. — Jesu Christi 913. — Anastasii III papæ 3. — Ludovici III imp. 14. Constantini VIII imp. 2.

1. *Diploma Ragnero affictum.* — Ad num. 1 et seqq. Nihil aliud Baronius hoc anno refert, quam Diploma *Ragneri* Lotharingorum ducis, qui pœnitens quod bona Ecclesiastica sæpius invasisset, quamdam donationem facit, in qua vere pœnitentis posteris relinquit exemplum. Verum Charta illa, sicuti et plures aliæ, quæ habentur in libro, cui titulus est : *Stemmatum Lotharingiæ ac Barri ducum tomi septem*, mere suppositítiæ sunt, nec ullus ex eruditis hac de re hodie dubitare potest. Baronio itaque scriptori oculatissimo fucum fecit impostor. Ragnerus enim dux Lotharingiæ non fuit, nec *Ermengarda* Franciæ regina uxor ejus extitit, ut in ea donatione fingit Rosierus a Baronio in margine indicatus. Blondellus in opere, cui titulus, *Barrum Campano-Francicum*, pag. 14, refert, hunc auctorem anno MDLXXXIII, die XXVI Aprilis, ore proprio crimen confessum, veniam ab *Henrico III* Galliarum rege petiisse, quod in ea Historia a se edita, contra majestatis suæ ejusque decessorum honorem, ac historiæ veritatem plura scripsisset, paratumque se exhibuisse ad eam, quam ejus majestas vellet, pœnam subeundam. Beslius vero in tractatu de *Vera origine Hugonis Italiæ regis*, postquam locutus est de capitali sententia, quam passus est, scribit eum summorum regum et imperatorum dolo malo testamenta delevisse, interlevisse, iis addidisse, detraxisse, testimonia falsa dixisse, et signa adulterina fecisse. Quare historiæ tot fabulis totque mendaciis oneratæ nulla fides habenda, quod et pluribus inculcat Spondanus anno MDLXXXIII, num. 12.

2. *Moritur Abdalla Hispaniarum amera.* — Hoc anno vel sub præcedentis exitum vivendi finem fecit *Abdalla* XXVIII amera Hispaniarum, cujus mortem Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. cap. 19, et Rodericus cum anno Hegiræ trecentesimo copulant. Licet plures filios reliquerit, nullus tamen ei in regnum successit, sed novo exemplo *Abderramen* filius Mahomet, ut inquit idem Rodericus Tolet. in Hist. Arabum cap. 30, qui subdit : « Quinquaginta annis regnavit, et fecit mutato nomine se vocari *Almunacer Ledinellæ*, quod interpretatur defensor legis Dei, et fecit se communi nomine appellari *Amiramomeni*, quod *rex credentium* interpretatur. Hic fuit rex potens et honoratus, et gentes suas justitia et judicio gubernavit, etc. Et per viginti annorum spatium, a bellis et exercitibus non cessavit ». Fatetur etiam Elmacinus laudatus *Abderramen* primum fuisse in Hispania, qui imperatoris seu califæ nomen sibi adscripserit, et anonymus Andalusianus varia panegyricorum fragmenta refert, in quibus appellatur « imperator fidelium, magnus califa e domo Ommia, solus califa, solus pontifex, qui longe superat Almansores, Rachides, etc. » Muhammedes Mahadis Africæ amera califæ nomen primus sibi attribuere ausus, ut ante triennium diximus, ejusque exem-

plo *Abderramen* in Hispania, idque uterque adversus califam e familia Abasidum Bagdadi residentem. De celebri victoria a Christianis de Abderramano reportata suo loco sermo erit.

3. *Metaphrastes Vitas SS. scribit.* — Hoc circiter anno *Simeon Metaphraste* Vitas sanctorum scribere cœpit, initio ducto a Vita *S. Theoctistes* virginis Lesbiæ, quæ vitam monasticam in *Paro*, Græcorum insula, coluit. Eam autem Vitam ab eo post mortem Leonis Sapientis elucubratam, ipsemet in eadem evidenter insinuat, cum ait : « In Cretam navigabam a Leone beatæ memoriæ eo missus, Leone, inquam, illo vere fortunato imperatore, qui ipsam Romanorum felicitatem secum videtur in sepulcrum intulisse ». Ante illam Vitam nihil adhuc Metaphraste in litteras miserat. Michael enim Psellus in ejus Officio, Ode vi : « Prima tua commentatio ex divina providentia et colloquio facta est sacri senis et anachoretæ, Simeon admirabilis, quem in Paro insula conspexisti », τὸ πρῶτον σου σύγγραμμα, id est, prima tua scriptio, primus liber, vel primum opus. Quare Allatius in Diatriba de Simeonum Scriptis pag. 57 perperam scribit, Metaphrastem ante Vitam illam, quam inter alias ab eo editas primum locum tenere fatetur, alia scripsisse.

4. *Vitas SS. Metaphrases appellavit.* — Allatius tamen multa de Metaphraste nos edocuit, quorum præcipua hic in summam contraham, et magis declarabo. Scriptiones ejus sive ab ipso, sive ab aliis vocatæ sunt *Metaphrases*. Psellus in Acrostichide canonis in eumdem : « Cano te, qui Metaphrases scripsisti ». Ode iv : « Scripturis incumbebas divinis confessor, et sanctorum Vitas vestigans, horum passiones, et certamina laudabas sapientibus tuis Metaphrasibus », sic dictis, quod ex una phrasi, dicendique modo in alium delatæ sunt. Hinc ipse postea sub *Metaphrastæ* nomine posteris innotuit. Maxime fallitur Lipomanus, qui tradit eum Vitas sanctorum ex diversis auctorum libris in unum volumen redegisse; quæ alicujus viri titulo erant inscriptæ, eas sub suo titulo reliquisse : rudi et inculto stylo descriptas multis laboribus et sudoribus exornasse, et eruditione sua expoliisse, quæ a nemine scriptæ fuerant, sed quasi per manum et traditionem a patribus acceptæ et pro veris habitæ; has ipsum eleganti stylo descripsisse, et legendas Ecclesiæ proposuisse. Nam *Simeon* laborem omnem ad se assumpsit, et sive Vitæ illæ auctorem præferrent, sive rudi stylo congestæ lectorem deterrerent, eas, re semper immota manente, suo stylo circumvestivit, ut eodem omnes decore unoque genio fideles ad sui lectionem allicerent. *Simeonis Stylitæ* Vitam scripserat rudi sermone *Antonius* illius discipulus, *Theodoretus* elegantissimo; non contentus tamen Metaphraste, suis eam luminibus de novo adornatam in publicum ire jussit. *Stephanus Byzantinus* jussu Epiphanii Vitam S. Stephani junioris, qui sub Copronymo vixit, collegit et edidit, et Metaphraste illius conscribendæ denuo laborem suscepit, et sic de multis aliis. Rudiori stylo elucubratas non correxit, neque in aliquibus mutato stylo perpolivit, sed omnes ex integro, ut de aliis fecerat, suo ipse modo digessit. Multas etiam ex traditione acceptas, et quæ sola memoria hominum fluctuarent, in seriem et ordinem redegisse, non est a verosimili alienum.

5. *Qua de causa opus illud susceperit.* — Qua de causa herculeum illum laborem in se susceperit Metaphraste, Psellus laudatus in ejus Encomio his verbis aperit : « Qui autem ante hunc beatum virum res gestas illorum scripserant, non erant illorum asseculi magnificentiam; sed partim quidem de iis erant mentiti, partim autem cum non possent rebus eorum respondentem afferre orationem, bonum illi conscripserunt, quod nec esset ulla de gratia ornatum, nec laude prosequendum, ut qui nec pulchram tribuerint sententiam, nec cum verbis maxime decentibus, neque accurate descripserint, neque sævitiam et atrocitatem eorum, qui punierunt, neque martyrum in dandis responsis prudentiam; quin etiam monachorum adulterarunt exercitationem, simplicius, et quasi temere, et ut accidit, referentes, quæ studiose ab illis facta sunt. Hinc factum est, ut nonnulli ne legere quidem sustinerent ea, quæ erant litterarum mandata monumentis : aliis autem ea quæ dicebantur, præberent ridendi materiam : et compositionis inelegantia sententiæ absurda et nulla consequentia, et dictio vilis et abjecta, erant iis, qui audiebant, insuavia, et odio habebantur potius, quam admittebantur, et propter eos qui conscripserant nobis, ludibrio habebantur admirabilia Christianorum certamina atque trophæa : et omnes quidem aperte semper insectabatur maledictis, eorum autem loco afferre meliora, aliis quidem propter eorum socordiam, aliis autem, ut quod est opus perfectissimum et maximi studii, et cui nec tota quidem viri vita suffecerit; nec vires aderant volentibus, nec iis qui poterant, voluntas : sed non etiam admirabilis Simeon eodem modo, quo iis fuit affectus; sed cum eis procedens ad reprehensionem, deinde processit ulterius et juvenile aggrediens facinus, vel felicem potius actionem, quam nullus omnium gessit feliciter, per quam ille evasit clarior omnibus qui erant ubique eruditis, et Deo consecravit ea, quæ sunt omnium pulcherrima; martyrum certamina et cursus, et monachorum abstinentiam et patientiam ornavit et decoravit, et eamdem quam illi adhibens benevolentiam, etiam gratias vicissim accepit ab omnibus ».

6. *Ejus in eo scribendo diligentia et prudentia.* — Non ita tamen adeo severe se gessit, ut omnes omnium *sanctorum* Vitas et laudes ante se ab aliis probatissimis auctoribus scriptas rejecerit, et factis decretisque jugulaverit; sed falsas, aut nequiter compositas, veluti indignas, quæ a piis legerentur voluntaria oblivione contrivit : ab aliis errata aliorum Codicum vel scriptorum fide correxit, suoque stylo exornatas edidit; aliorum rem integram, nihil

de sententia immutans suo sermone exornatas digessit : quæ tandem erant optime scriptæ, nec sua ope indigebant, ita eas inter suas elucere, veluti sidera lapidesque pretiosos reliquit, quibus et suæ celebriores fierent, et piis hominibus populoque acceptiores. Hinc frequenter inter ejus volumina occurrunt orationes et encomia in varias festivitates aliorum, uti Athanasii patriarchæ Alexandrini, Basilii Magni, Gregorii Nazianzeni, et cæterorum. Scripsit porro Vitas sanctorum Metaphraste, non vero collegit ; et quas ipse scripsit, eodem semper servato ordine cudit, ut asserit Baronius ; iis etiam aliquando annexis cum primi scriptoris nomine, quas ipse comprobasset, nec immutasset. Et hinc plane videtur Vitas ita a Metaphraste digestas fere semper eumdem modum in Codicibus servare. Quare male dicitur, cum quis nobis in manus Codex pervenit, et in eo habentur Vitæ *sanctorum*, nullo præfixo scriptoris nomine, illas Vitas haberi apud Metaphrastem ; cum variæ Collectiones illarum Vitarum Metaphrastis non sint, et consequenter illas Metaphrastem etsi non scripserit, approbasse, vel saltem dignas existimasse, quæ per manus hominum volitarent.

7. *Multæ Vitæ SS. ei male adscriptæ.* — Sed quasnam *Metaphraste* Vitas sanctorum elucubravit ? Hoc vero difficillimum esse discernere fatetur Allatius, qui similes Vitas ad examen revocarat, et orationem et lumina in dicendo *Simeonis* optime callebat. Vindicavit ipse multas huic scriptori, et genuinos ejus fœtus esse ostendit ; plures etiam enumeravit, quæ nonnisi per errorem ipsi adscriptas fuisse demonstrat. Aloysius Lipomanus episcopus Veronensis, quas sub ejus nomine reperit græcas sanctorum Vitas, latine verti curavit, ex quibus multas in suum opus transtulit Laurentius Surius, qui tamen perperam tam in illis, quam in aliis sanctorum Vitis non pauca immutavit, ut gratiores lectoribus essent ; hoc enim ab omnibus viris eruditis improbatum. De Vitis sanctorum a Metaphraste scriptis recte etiam disserit Bollandus in Præfatione ad tomum I SS. mensis Januarii cap. 1, § 3. De aliis Simeonis operibus in ejus morte verba faciemus.

JOANNIS X ANNUS 3. — CHRISTI 914.

1. *Bulgaricum bellum per Simeonem regem gestum.* — Annus Redemptoris nongentesimus decimus quartus, Indictione secunda notatur, quo adversus Constantinum imperatorem Bulgaricum exoritur bellum, obsidente Simeone eorum rege Constantinopolim, cum repulsus ille et in Hebdomum reversus a patriarcha Constantinopolitano tutore imperatoris convenitur, et ad pacem componendam suadetur ; eique annuens Simeon, ab eo benedictionem accipit, ipsique imposito capitio pro corona ; et convivio ab imperatore acceptus, pace stabilita, donatus muneribus ad propria rediit. Hæc pluribus Curopalates, et alii ex ipso eadem enarrantes. Verum pax haud diu constans fuit, Bulgaris Thraciam rursus infestantibus et Hadrianopolim invadentibus. Post hæc autem patriarcha ipse tutor imperatoris per Zoen Augustam matrem imperatoris e palatio ejicitur.

2. Eodem anno Joannes Apostolica auctoritate, quam usurparat, Joannem archidiaconum Ecclesiæ Capuanæ consecrat abbatem monachis Cassinensibus, defuncto Leone, tenuitque annis decem et novem ac menses septem, primum non ex gremio, sed ex clerico redditum monachum, constitutum abbatem. Cujus res gestas Leo [1] Ostiensis stylo prosecutus est.

[1] Leo Ostiens. lib. I. cap. 56.

Anno periodi Græco-Romanæ 6407. — Anno Æræ Hispan. 952. — Anno Hegiræ 302, inchoato die 27 Julii, Fer. 4. — Jesu Christi 914. — Joannis X papæ 1. — Ludovici III imp. 15. Constantini VIII imp. 3.

1. *Bulgari Constantinopolim usque excurrunt.* — Ad num. 1. Simeon Logotheta in Annal. in Vita Constantini Porphyrogenneti num. 5 ait : « Augusto mense Symeon Bulgarus cum numeroso fortique exercitu Byzantium petit, ductoque vallo a mari ad mare, fore ut urbis potiretur plurimum confidebat. Innumera autem civium multitudine armorumque vi, ac munitionum præsidio, spe dejectus, pacis fœdera rogans, ad Hebdomum reversus est. Tutoribusque in rem pacis lubentissime annuentibus, Symeon liberique donis innumeris maximisque liberaliter acceptis, in regionem suam redierunt ». Quod ex Curopalate Baronius narrat. Verum gesta hæc anno DCDXII, cum Symeon moriente Alexandro imp. in armis fuerit.

2. *Græci Adrianopolim ab illis captam pretio redimunt.* — Tum num. 7 et seqq. Symeon Logotheta subdit : « Symeone Bulgaro Thraciam populante, rogavit Joannes Bogas, ut patricii auctus dignitate, Patzinacas (ita Dacos seu Transylvanos hodiernos suo tempore vocatos fuisse testatur Suidas) in illum auxilio cogeret. Ad quos cum muneribus profectus, duxit in urbem obsides : pollicitis nimirum Patzinacibus se trajecturos, factaque impressione Symeonem debellaturos ». Paulo post : « Mense vero Septembri, Indictione tertia, Pancutraces Armenius Adrianopolim Symeoni prodidit. Haud diu post missus Basilius patricius cum multis muneribus, eam recepit ». Hæc ad præsentem annum pertinent, quo Indictio tertia kalendis Septembris exorditur. Luitprandus lib. 3, cap. 8, de Simeone Bulgarorum rege hæc scribit : « Tunc Symeonem ἡμίαργον, id est, semigræcum esse aiebant, eo quod a pueritia Byzantii Demosthenis rhetoricam, Aristotelisque syllogismos didicerit. Post hæc autem relictis artium studiis, ut aiunt, conversationis sanctæ habitum sumpsit. Verum paulo post regnandi cupiditate deceptus, ex placida monasterii quiete ad sæculi procellam transiit, elegitque potius apostatam Julianum, quam beatissimum Petrum cælestis regni clavigerum imitari ».

3. *Principes litteris hoc sæculo dediti.* — Mirum autem hoc sæculo litteras adeo a principibus cultas fuisse. Malmesburiensis enim lib. 2 de Reg. cap. 5, de Edoardo Anglorum rege verba faciens hæc habet : « Edoardus filias suas ita instituerat, ut litteris omnes ab infantia maxime vacarent; mox etiam colum et acum exercere consuescerent, ut his artibus pudice impubem virginitatem transigerent. Filios ita, ut primum eruditio plena litterarum, in eos confluerct; et deinde quasi philosophi, ad gubernandam Rempublicam, non jam rudes procederent » : et successit e voto, nam præter *Ethelstanum*, qui parenti successit, et nobiliter regnavit, Edoardus alios duos *Edmundum* et *Edredum*, e tertia conjuge, filios habuit, qui Angliam summa cum laude administrarunt, terrorem hostibus, civibus pacem, Ecclesiæ splendorem afferentes.

Hoc anno *Lando* papa supremum diem obiit, eique circa finem mensis Aprilis Joannès X successit, ut legere est anno DCDXII.

JOANNIS X ANNUS 4. — CHRISTI 915.

1. *Sarraceni in Campania penitus exstincti.* — Annus Redemptoris nongentesimus decimus quintus, Indictione tertia sequitur, quo Sarraceni, qui in Campania apud Garilianum diu multumque sedes tenuerant maximo Christianorum damno, debellati penitus profligantur, et in nihilum rediguntur. Quod primum ad tempus spectat, hoc anno id accidisse, consignatum habetur in antiquo Chronico Cassinate apud Leonem Ostiensem verbis istis, re gesta jam narrata : « Hoc modo auxilio et misericordia Dei, Sarraceni ab his partibus eliminati sunt anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo decimo quinto, Indict. III, mense Augusti ». Anno tertio absoluto, et quarto inchoato (ut superius habet) ex quo Joannes pseudopapa Romanam Sedem (ut ait) invaserat. Hæc de his, quæ ad tempus spectant, cujus in primis ratio habenda est, ut veritas firma consistat, quæ temporum inconstantia nutat.

2. Porro quæ hoc anno sunt finem consecuta, plures ante annos sunt pertractata. Quod enim iidem Sarraceni fœdere juncti essent cum Neapolitanis, Cajetanis et aliis populis finitimis, exceptis Capuanis, formidolosi et invincibiles videbantur. Quamobrem in eo primum laborandum fuit, ut Christiani principes ab eorum societate divellerentur omnino. Laborasse in his vidimus magnopere Joannem papam octavum, nec tamen penitus consecutum quod voluit. Cumque res in deterius quotidie laberentur, id aggressus est facere Atenulphus princeps Capuanus, qui ad Leonem imp. tunc adhuc viventem filium suum Landulphum legatum misit : a quo persuasus imperator misit Nicolaum patricium in Italiam cum copiis atque muneribus ad principes Christianos, nempe patriciatus dignitatem ad Gregorium Neapolis ducem, necnon ad Joannem ducem Cajetæ, quos hac arte divulsit a Sarracenis. Contra vero curatum est, ut sancto fœdere simul jungeret una cum istis principem Salernitanum Gaimarium, simulque Appulos atque Calabros. His autem accesserunt copiæ Joannis papæ, qui cum Alberico filio Adelberti marchionis Tusciæ fœderatis se jungens, cum eodem venit in prœlium. Quorum omnium ingenti numero Sarraceni vallati tribus mensibus ab iis obsessi, fame cogente erumpentes fugerunt in proximos montes et silvas, quos Christiani insecuti, vix paucis elapsis, omnes interemerunt, dicto anno atque mense. Ista omnia in Chronico Cassinate Leo Ostiensis. Discrepat in his [1] Luitprandus, dum legationem ad Græcorum imperatorem non a principe Capuano, sed ipso suadente, a Joanne qui agebat Pontificem, missam tradit, additque hæc ad postremum : « Græcis igitur Latinisque quotidie conflictantibus, Deo miserante, Pœnorum ne unus quidem superfuit (ita vocati Sarraceni, qui ex Africa venerunt) qui non aut gladio trucidaretur, aut vivus continuo caperetur. Visi sunt autem a religiosis fidelibus in eodem bello sanctissimi Apostoli Petrus et Paulus, quorum precibus Christianos credimus meruisse, quatenus Pœnos fugarent, et ipsi victoriam obtinerent ». Hæc ipse.

3. *Joannes coronat Berengarium.* — Quod ad Joannem papam nuncupatum spectat, potuit contigisse, ut qui invasor, fur et latro ingressus erat, accedente cleri consensu, haberi cœperit legitimus Romanus Pontifex ; cujus quidem rei argumento sunt legationes ex diversis orbis partibus ad eum missæ, magis vero cultus fuit, cum ejus opera Sarraceni, ita ut audisti, sunt exstincti. His quam felicissime prœliis confectis, eodem anno Berengarius ab eodem Joanne agente Pontificem imperator inungitur mense Septembri, quod ejus plura [2] Diplomata attestantur : quod factum ab eodem Pontifice putatur, ad referendam gratiam ob auxilium impetratum in bello adversus Sarracenos suscepto atque feliciter confecto.

4. Quo etiam anno Ordonius filius Adefonsi Magni, defuncto fratre Garsia, regnare cœpit, qui et primus transtulit regni sedem Oveto Legionem, et appellatus est rex Legionensis, non amplius Asturicensis. Idemque convocata Synodo duodecim episcoporum, ibidem solemni ritu sacram unctionem, qua ungi consuevere reges, accepit, pietate insignis, dum regiam in Basilicam cathedralem convertit,

[1] Luitp. l. II. c. 14. — [2] Sigon. eadem citat de regno Ital. l. VI hoc anno.

hæcque secundo vel tertio sui regni anno facta esse, Ambrosius Morales existimat, quem consulas. Porro sub eodem rege (ut ex recta temporum ratione Ambrosius ipse colligit) duo insignes sanctitate episcopi ex hac vita migrarunt, nempe Attilanus episcopus Zamorensis, et Gennadius episcopus Asturicensis. Attilanus autem ab Urbano II reperitur inter sanctos esse relatus.

5. *Ecclesia Saxonum dire vexatur.* — Quo item anno S. Hogerus archiepiscopus Hamburgensis, cum sedisset annos septem, ex hac vita migravit sanctitate celebris, cum Ecclesia Saxoniæ eo tempore ab irruentibus undique hostibus magnopere vastaretur. De his enim hæc Adam antiquus chronographus[1] : « In diebus illis immanissima persecutio Saxoniam oppressit, cum hinc Dani et Slavi, hinc Bohemi et Ungari laniarent Ecclesias. Tunc parochia Hamburgensis a Slavis, et Bremensis Ungarorum impetu demolita est. Interea confessor Dei Hogerus obiit, et sepultus est in Ecclesia S. Michaelis cum decessore suo, anno Domini nongentesimo decimo quinto, decimo tertio kalend. Januarii ejus depositio habetur. Hujus corpus episcopi cum post annos centum viginti, diruta senio capellula, quæreretur, præter cruces pallii et cervical episcopi nihil potuit inveniri. Et credimus resurrectionem hujus impletam esse, quod alias traditur in Davide et Joanne Evangelista contigisse veraciter». Hæc ipse, a nobis relata ad significandam potius ejus sanctitatem, ut talis de eo opinio haberi potuerit, quam ut ejus ea de re sententiam certam probemus. De ejus successore agendum anno sequenti; deque iis quæ tunc adversus Ecclesiarum incensores divinitus contigere.

[1] Adam. l. I. c. 45.

Anno periodi Græco-Romanæ 6408. — Anno Æræ Hispan. 953. — Anno Hegiræ 303, inchoato die 17 Julii, Fer. 2. — Jesu Christi 915.
— Joannis X papæ 2. — Ludovici III imp. 16. Constantini VIII imp. 4.

1. *Saraceni post annos* XL *ex arce Gariliani dejecti.* — Ad num. 1 et seq. Anno octingentesimo septuagesimo nono ostendimus, Saracenos *Garilianum* incolere cœpisse anno octingentesimo septuagesimo sexto, et inde per annos quadraginta Romam variis modis afflixisse. Anno vero sequenti, qui ultimus est illorum quadraginta, Saraceni ex illa munitione deturbati, ut mox ostendam. Quomodo se res habuerit, narrat Luitprandus lib. 2, cap. 14, aitque Joannem X papam consuluisse *Landulfum* Beneventanorum et Capuanorum principem, qui respondit, mittendum esse ad Græcorum imperatorem, cujus ditiones Saraceni etiam depopulabantur, et Camerinos atque Spoletanos ad auxilium invitandos ; ac imperatorem copias absque mora classibus advehendas direxisse : « Cumque per Garelianum flumen conscenderent, adfuit et papa Joannes cum Landolfo pariter Beneventanorum principe potentissimo, Camerinis etiam atque Spoletinis. Horrida denique inter eos pugna exoritur. Verum dum Christianorum partem Pœni (id est, Saraceni Africæ) prævalere conspicerent, in Garetiani montis summitatem confugiunt, angustasque tantum vias defendere motiuntur. Ex parte vero illa, qua difficilior erat ascensus, Pœnisque ad fugiendum aptior, Græci castrum die illa constituunt, in quo residentes, Pœnos ne fugerent, observabant, quotidieque oppugnantes non mediocriter trucidabant. Græcis igitur Latinisque quotidie confligantibus, Deo miserante Pœnorum ne unus quidem superfuit, qui non aut gladio trucidaretur, aut vivus continuo caperetur, etc. »

2. *Sed anno tantum sequenti.* — Hadrianus Valesius in Notis ad lib. 4 Carminis panegyrici *de Laudibus Berengarii Aug.* contendit, Saracenos non annis XL, ut ait Leo Ostiensis, sed LXX, Garilianum montem obtinuisse , quod in Annalibus Bertinianis dicantur « Saraceni Maurique anno DCCCXLVI, quemdam montem centum ab urbe millibus munitissimum (id est, Garelianum) occupasse », et Lupus protospatha in Chronico scribat, « anno DCDXVI exisse Agarenos de Gariliano Indict. IV », cum tamen Leo Ostiensis lib. 5 tradat, Saracenos ex Campania eliminatos esse « anno Dominicæ Incarnat. nongentesimo decimo quinto, Indict. III , mense Augusto ». Verum in uno tantum capite Leo Ostiensis peccavit, in eo nempe quod Saracenos ab arce montis Gariliani hoc anno a Christianis deturbatos fuisse scribat; cum, ut statim videbimus, insignis hæc victoria anno tantum sequenti ab illis reportata fuerit. Ipsemet Leo errorem suum indicat, quando ait, id accidisse

anno tertio Joannis X papæ, qui mense tantum Augusto sequentis Christi anni inchoatur. Retinendus itaque mensis, cæterique characteres rejiciendi. Quoad numerum annorum quadraginta, quibus Saracenos arcem illam occupasse prodit, id in dubium revocari non potest juxta ea, quæ anno DCCCLXXIX in medium attulimus; frustra enim Valesius loco ex annalista Bertiniano deducto innititur; cum anno DCCCXLVI principatus Capuanus nondum institutus esset, et montem illum Saraceni a *Docibili*, qui Cajetæ post *Pandenulphum* præerat, acceperint. Annalista itaque Bertinianus loquitur de aliqua alia Saracenorum in Garilianum montem irruptione, ex quo non multo post a Christianis dejecti fuerint.

3. *Anno etiam sequenti Berengarius imperator dictus.* — Ad num. 3. Baronii ætate quatuor Italicorum, ut vulgo vocant, imperatorum tempora valde obscura erant, indeque non mirum, si in iis digerendis passim offenderit. Anno DCDIV, num. 2 ait, *Berengarium* coronam imperii a Joanne IX Pontifice Rom. violenter extorsisse, hoc anno iterum a Joanne X inunctum fuisse imperatorem, et quidem mense Septembri, illudque ob auxilium ab eodem Berengario adversus Saracenos huic Pontifici præstitum. At hæc omnia veritati historicæ contraria. Neque enim *Berengarius* bis coronatus est imperator, sed semel tantum, ut jam anno DCDIV ostendimus, et mox magis confirmabimus. Secundo, *Berengarius* anno tantum sequenti eo honore a Joanne X papa affectus, ut non solum Lupus protospatha, cujus verba num. præcedenti retulimus, evidenter indicat, sed etiam tria ejus Diplomata manifestum faciunt. Lupus quidem ad annum DCDXVI ait, solum *Saracenos* ex monte *Gariliano* dejectos esse; sed nullus negaverit id contigisse ipso anno, quo *Berengarius* Augustus renuntiatus est. Tom. II Bullarii Casinensis pag. 40, recitatur Constitutio ejusdem Berengarii, qua facultatem concedit monasterio sanctæ Juliæ Brixiensis ædificandi castellum in portu Ticini, quæ his verbis clauditur : « Data VIII kal. Junii anno Dominicæ Incarnat. DCDXVI, domini vero Berengarii serenissimi regis XXIX, imperii autem sui primo, Indictione IV ». Quamobrem cum non mense Septembri, ut hactenus creditum fuit, sed die Paschatis Berengarius Romæ inunctus fuerit imperator, si hoc præsenti anno contigisset, sequenti VIII kalendas Junii non annum primum, sed annum secundum numerasset.

4. *Hæc epocha magis confirmatur.* — Ad hæc Sigonius lib. 6 Hist. de Reg. Ital. refert, *Berengarium* Papiæ cum esset, *kalendis Septembris* Ecclesiam Cremonensem multis ab Hungaris detrimentis afflictam ac pæne attritam nonnullis vectigalibus liberasse, et *Berengarium* scribere id a se factum, *regni sui vicesimo nono*, *imperii vero adhuc primo*. Berengarius autem anno DCDXVI, ante diem quartum mensis Martii annum regni XXIX inchoarat, ut suo loco diximus, ideoque eo Christi anno die Paschatis imperator dictus fuerat, et mense Septembri primus ejusdem imperii annus in cursu erat. Anno DCDXVII, tertii Diplomatis Berengarii subscriptionem referemus, ex quo liquebit, eum alio anno imperatorem inauguratum non esse, quam anno DCDXVI. Turbat tamen subscriptio Diplomatis ejusdem imperatoris Modætiæ dati « anno regni sui trigesimo primo, imperii vero quarto, VII kal. Januarias, Indictione VII », ut refert Sigonius loco laudato. Verum loco, *imperii quarto*, legendum, *imperii tertio*, isque error librariis attribuendus, cum ex quatuor ejusdem imperatoris, quæ supersunt chartis, istius in anno imperii error detegatur.

5. *Berengarius die Paschatis coronatus.* — *Berengarium* vero a Joanne papa IX imperialem coronam non extorsisse, neque in præmium eam illi a Joanne X, quod Saracenos vicisset, collatam, nec denique id mense Septembri factum esse, sed die Resurrectionis Domini, docet nos poeta anonymus ab aliquot annis ab Hadriano Valesio publicatus, et Notis illustratus, in Carmine Panegyrico *de Laudibus Berengarii Aug.* Poeta enim lib. 4 de Berengario ait :

Qui licet effusos toto egerit orbe triumphos,
Cluserat imperii necdum diademate vultum,
Romana steterat rutilus nec vestibus aula,
Induperatorum solito de more parentum.
Cur ? Nisi quod vicisse dolos virtute decebat,
Ad summum transire gradum, nisi sæpe vocatum ?
Summus erat pastor tunc temporis Urbe Joannes,
Officio affatim clarus, sophiaque repletus,
Atque diu talem merito servatus ad usum.
Quatenus huic prohibebat opes vicina Charybdis,
Purpura quas dederat majorum sponte beato,
Limina qui reserat castis rutilantia Petro.
Dona duci mitti sacris advecta ministris,
Quo memor extremi tribuat sua jura diei
Romanis, fovet Ausonias quo numine terras,
Imperii sumpturus eo pro munere sertum,
Solus et occiduo Cæsar vocitandus in orbe.
Talibus evictus precibus, jubet agmina regni
Quiscum bella tulit, quiscum sacra munera pacis,
Affore, quæ tanti gressum comitentur honoris.

6. *Hucusque fuerat tantum rex Italiæ.* — *Berengarius* itaque post excæcatum *Ludovicum*, ac tot tantasque de hostibus relatas victorias, nondum tamen factus erat imperator : nondum coronam desuper clausam acceperat Romæ ab episcopo Urbis, coronam nempe imperialem ἐπανώκλειστον, Anastasio Biblioth. dictam, quæ a regia differebat, et quam idem Anastasius in Constantini Copronymi imperii anno XXVIII a similitudine *galeam* appellavit. Undique enim clausa erat et solida, ac totum caput ambiebat, tegebatque cassidis modo, variis gemmis et multiplici serie margaritarum ornata, quales coronas in capitibus cum aliorum imperatorum Romanorum recentiorum, tum maxime *Theodori Lascaris* posterioris, *Michaelis Palæologi*, et *Andronici Palæologi* ejus filii, observare est, ut Hadrianus Valesius in Notis ad librum illum 4 poetæ animadvertit. *Berengarium*, inquit poeta, nisi victis vi hostibus, et nisi prius a Romanis vocatum sæpe

ac rogatum, pervenire non decebat. Rogatus est a Joanne X, quia *Charybdis* Romæ propinqua, mons nempe *Garelianus*, a Saracenis occupatus eum privabat opibus rebusque, quas majores *Berengarii*, reges Francorum, imperatoresque Romanorum beato Petro seu Ecclesiæ Romanæ donarant. *Joannes X* dona misit *Duci*, seu Berengario, per presbyteros aut diaconos Ecclesiæ Romanæ, eumque precatus est, ut memor diei judicii Ecclesiæ Romanæ res suas a *Saracenis* direptas restitueret, pro tanto beneficio imperium Romanum consecuturus, et *solus in Occidente Cæsar* futurus, quia *Ludovicus* Bosonis filius regno Italico inhabilis erat, aut forte imperatorium nomen ei fuerat ablatum. Victus precibus et muneribus *Joannis papæ* Berengarius rex copias omnes suas adesse jubet, quæ ipsum Romam iturum ac diadema nomenque imperatorium recepturum comitentur.

7. *Pompa et dies ejus inaugurationis.* — Describit postea poeta quanta pompa *Berengarius* Romæ exceptus fuerit. Franci, Langobardi, Saxones, Anglique in scholas turmasque divisi, patria quisque lingua laudes ei dixere, et *Petrus* papæ frater ac *Theophylacti* consulis Romanorum filius illum ad Joannem Pontificem deduxere, in gradibus Basilicæ B. Petri Apostoli, vel in atrio super gradus ejus Basilicæ sedentem. Postquam gradus omnes ejusdem Basilicæ conscendit Berengarius, *Joannes X*, qui in sella aurea considebat, assurrexit regi demum, eumque osculatus est. Post Basilicæ ingressum et factam a *Berengario* professionem, fusasque ad sepulcrum B. Petri preces, *Joannes papa* ei in palatio suo cœnam exquisitissimam dedit, tandemque die Dominicæ Resurrectionis, seu Paschatis, quo die Christus, Deus et homo, e sepulcro suo surrexit, eum corona imperiali exornavit, et *Berengarius* litteras dedit, quibus omnium superiorum principum donationes confirmabantur, et quicumque pagi seu regiones, ac urbes Basilicæ sancti Petri datæ olim fuerant a Pippino et a Carolo Magno, a Berengario Augusto eidem Basilicæ ac Joanni papæ concedebantur, et nominatim exprimebantur. Quæ pluribus poeta canit, ex quo hos tantum versus referam:

> Templa petit ductor post hæc, ubi fercula dono
> Pastoris digesta nitent. Setina propinant,
> Ac (decet ut regem) variant tuceta ministri.
> Mox croceis mundum lampas phœbea quadrigis
> Luce Deus qua factus homo processit ab antro
> Tumbali, perstat. Populus concurrit ab Urbe,
> Cernere vestitum trabea imperiique corona
> Augustum, etc.

Et paulo post :

> Lectitat Augusti concessos munere pagos
> Præsulis obsequio gradibus stans lector in altis,
> Cæsare quo norint omnes data munera, prædo
> Ulterius paveat sacras sibi sumere terras.

Berengarius itaque sacra Paschatis die, qua Christus ex tumba seu sepulcro surrexit, anno sequenti die XXIV Martii celebrata, a *Joanne X* imperatoriis insignibus donatus, quibus nunquam antea ornatus fuerat, non ob Saracenos adjutorio ejus monte *Gareliano* depulsos, sed ut Barbaros inde dejiceret, Ecclesiamque Romanam eorum vexatione, incursionibusque liberaret, tanto beneficio in antecessum est obligatus. Fiorentinius in Comment. de Rebus ad Mathildem comitissam spectantibus, lib. 3, pag. 33, Chartam refert in archivo episcopali Lucensi asservatam, in qua legitur : « Dum domnus Berengarius serenissimus rex pro timore Dei, et statum omniumque sanctarum Dei Ecclesiarum electorum populi hic Italicis adjuvantibus animæque suæ mercedem justitiam adimplendam partibus Romam ire », et reliqua eadem barbarie scripta. Hæc causa profectionis a Berengario rege susceptæ. Addit Fiorentinius, eum in Actis publicis usque ad mensem Martium anni DCDXVI regem appellari, et postea in iisdem legi, *anno Berengarii imperatoris primo*. Quare Berengarium die Paschatis sequentis Christi anni coronam imperialem accepisse, certum imposterum esse debet.

8. *Obitus Garsiæ regis Hisp.* — Ad num. 4. *Garsias* Asturiarum rex, cujus mortem Baronius ex Ambrosio Morale in præsentem annum confert, jam e vivis excesserat anno nongentesimo duodecimo. Yepius enim in Appendice tom. IV, pag. 435, recitat Privilegium ab Ordonio II rege ac fratre in gratiam monasterii sancti Martini Compostellani datum et a *Gelvira* regina hujus uxore confirmatum, *die quinta kalend. Julii*, *currente Æra* DCDL, anno scilicet Christi DCDXII, quare eo Christi anno *Ordonius II* regnare cœperat.

9. *Floret S. Gennadius episc. Asturicensis.* — *Ordonio II* regnante inter alios sanctos episcopos floruit *sanctus Gennadius* Asturicensis episcopus, qui antea abbas fuerat monasterii Montani sancti Petri, ut hodie appellatur, quique postea quamplurima monasteria condidit, ex quibus præstantissimi viri prodiere, qui temporum ac barbaricæ impressionis jacturas sarcire. Yepezius tom. II Chronici memorat quadraginta circiter cœnobia in episcopatu Asturicensi sita, quorum maximam partem *Gennadio*, primisque ejus discipulis acceptam tribuit. Aliquot ante mortem annis episcopatum dimisit, et *in secretum montem Silentii* secessit, ut monachorum et eremitarum, qui montem illum occupaverant, societati jungeretur, ut ipsemet asserit in Charta data *primo Octobris*, *Æra* DCDLIII, anno sc. Christi DCDXX. Ejus testamentum dicitur factum et confirmatum *Æra* DCDLIII, anno nempe Christi DCDXV. Ex eo discimus, *Saracenorum* incursionibus pessumdata monasteria, *Gennadii* studio et exemplo pluribus in locis excitata fuisse. Plura de eo habent Mabillonius Sæc. V Benedict. et Papebrocius ad diem XXV mensis Maii. Annus ejus emortualis incertus ; certum tamen eum pervenisse ad annum nongentesimum vicesimum, post quem diu superstes non fuit.

10. *Moritur Hogerus archiepisc. Bremensis.*— Ad num. 5. *Sancto Rimberto* magni Anscharii successori in metropolim Bremensem suffectus est *Adelgarius*, qui in Chronico Magdeburgensi dicitur mortuus *anno* DCDIX. Huic datus est adjutor *Hogerus*. Testatur Adamus Bremensis cap. 42, Adalgario adversatum esse *Hermannum* Coloniensem archiepisc., quo agente *Brema* jampridem metropolis, *Coloniæ suffraganea facta est*, perseveravitque sub Hogero, *consentientibus iniquis decretis Formoso papa et Arnulfo rege*. Postea tamen Sergius papa *calumnias*, id est, querelas, *Adalgarii miseratus, Privilegia Ecclesiæ Bremensis renovavit. Migravit anno Domini* DCDIX, *VII idus Maii*, Adalgarius scilicet, *Hogerus* vero anno Domini DCDXV, ut habet idem Adamus.

JOANNIS X ANNUS 5. — CHRISTI 916.

1. *Hunni vexantes Ecclesiam Bremensem divinitus puniuntur.* — Redemptoris annus nongentesimus decimus sextus, Indictione quarta incipit, quo Ungaris sive Hunnis Saxonum Ecclesiam devastantibus, inter alias Bremensem comburentibus, divina sunt ostensa adversus incensores prodigia, cum Hogero successisset Reginuardus, cujus tempore hæc contigisse, Adam sic enarrat : [1] « In diebus illis grande miraculum fertur a posteris Bremæ contigisse, Ungaros scilicet, incensis Ecclesiis, sacerdotes ante altaria trucidasse, clerum vulgo mixtum aut impune occisos, aut ductos in captivitatem. Tunc etiam cruces a paganis truncatæ ludibrio habitæ, cujus signa furoris usque ad nostram ætatem duraverunt. Sed Deus zelotes, cujus passio ibi derisa est, incredulos abire non passus est inultos. Nam subito et mirabilis orta tempestas a semicremis Ecclesiarum tectis scindulas etevavit, quas in facies atque ora paganorum rotans, dum fugæ præsidium quærunt, aut in fluvium præcipitari compulit, aut in manus civium concludi ». Hæc ipse adeo detestatus paganos cruces frangentes, atque ludibrio afficientes. Quid si ista tempora prævidisset, cum non a paganis, vel exteris hostibus, sed ab ipsis Saxonibus Christianis, proh pudor ! hæc et his deteriora adversus sanctissimas cruces et sanctas Ecclesias fieri contigerunt : plane paganis scelestiores suos Saxones deplorasset et conclamasset. Sed spes est, ut pristinæ fidei memores, majori accensi ardore resipiscentes, ista condemnent, atque cum fœnore emendent. Potuit ad tempus fides Catholica apud Christianissimos Saxones pravorum hominum opera jacturam pati, sed exstingui penitus (quod Deus avertat) nunquam crediderim. Quem vero successorem habuerit Reginuardus, qui vix annum sedit, dicetur suo loco anno sequenti. Hac pariter Hunnorum incursione Augustanam Ecclesiam incensam penitus ac devastatam fuisse sub Hiltino ejus episcopo, in Vita S. Udalrici ejus successoris, qui incensas Ecclesias restauravit, describitur.

[1] Adam. l. 1. c. 46.

2. *Nicolai Constantinopolitani patriarchæ legatio ad papam pro concordia ineunda.* — Quod ad res pertinet Orientis, hoc anno, qui numeratur decimus quintus ab exilio Nicolai Constantinopolitani patriarchæ, idem ipse una cum imperatore legatos misit ad Joannem papam pro ineunda perfecta concordia cum Romana Ecclesia : deditque eis Epistolam ad eumdem Pontificem, quam acceptam, una cum aliis, ab Aloysio Lolino episcopo Bellunensi amico nostro, hic describimus :

« Joanni beatissimo papæ, etc.

« Quot quantisque ærumnarum fluctibus per XV annos jactati simus (tot enim plus minus effluxere, ex quo primum scandala Ecclesiam Constantinopolitanam pervagata, omnia turbarunt) et meminisse mihi permolestum est, beatissime pater, et memorare scienti tibi supervacuum. Læta potius amicis, et coexcubitoribus impartiri juvat, Ecclesiæ nempe pacem subsecutam, conspirantemque omnium ordinum in his, quæ sunt fidei, consensum. Cum enim in eo esset res, ut nulla amplius spes humanis experimentis nostra metientibus superesse videretur : affulsit subito illa captum omnis intellectus supergressa pax, Dominus scilicet Deus noster Jesus Christus, qui sævam illam hiemem atque tempestatem communis hostis opera coortam, in ipsa Halcyonia mutavit : adeo ut nul-

lum penitus dissensionis vestigium remanserit, nulla odii cicatrix : omnes velut ex condicto veterum obliti idem plane sentiunt; omnes sanctæ matris Ecclesiæ, quæ eos obviis ulnis diu exspectarat, optatissimum eunt in amplexum. Et nostræ quidem ita se res habent. Verum quia et vestram fraternam dilectionem, cujus erga nos officia temporum difficultatibus intermissa sunt, expetimus, et consuetam Ecclesiis unionem exoptamus : ideo has ad vos dare litteras decrevimus, ut omnis offensionis memoria deposita sanctitatem vestram ad sinceram amicitiam, atque conjunctionem animorum, pastoribus populorum debitam, provocaremus; quæ tum demum missis hinc inde legatis coalescet, cum judicatum fuerit concorditer, quartum connubium, quod dissensiones et scandala in Ecclesiam invexit, non rei ipsius, sed personæ causa permissum esse; suadente tunc occasione lenitatem atque affectum erga principem indulgentiorem, ne repulsa ipsius animus offensus, deteriora moliretur. Sic enim et sanctitatis tuæ nomen ex sacro Ecclesiæ Constantinopolitanæ albo, ut mos olim erat, una cum nostro rursus celebrabitur; et nos omni ex parte gaudio repleti, jucunditate pacis perfruemur. Enimvero ut huic curæ sedulo incumbas, te iterum atque iterum rogat Deo dilectus imperator, oratore Romam ad sanctitatem tuam destinato CL. V. Basilio protospathario, et aurei triclinii præfecto, cui nos comitem itineris, curarumque conscium adjunximus Eulogium honorabilem presbyterum. Hos tu, beatissime pater, et excipies (uti spero) fronte hilari, et nos mutuis legationis officiis remunerabis; Joanni venerabili episcopo, cujus apud nos jam experta virtus, id munus, si expedire videbitur, injungens, aut alicui alii moribus illi non absimili, qui, si qua sunt adhuc correctionis indiga, doctrina atque consilio emendare valeat nobiscum, juxta Ecclesiasticas Constitutiones. Vale in Domino, beatissime pater ». Hactenus Nicolaus patriarcha de pace Orientalis Ecclesiæ cum Apostolica Sede.

Anno periodi Græco-Romanæ 6409. — Anno Æræ Hispan. 954. — Anno Hegiræ 304, inchoato die 5 Julii, Fer. 6. — Jesu Christi 916. — Joannis X papæ 3. — Berengarii imp. 1. Constantini VIII imp. 5.

1. *Magna dissidia ex quartis nuptiis Leonis imp. orta.* — Ad num. 2. *Sanctus Nicolaus* patriarcha Constantinop. non hoc anno, sed anno nongentesimo vicesimo una cum imperatore legatos misit ad *Joannem X* papam pro perfecta concordia inter clerum Ecclesiæ Constantinopolitanæ constituenda. In Epistola enim ad eum data, et a Baronio recitata ait : «Quot quantisque ærumnarum fluctibus per XV annos jactati simus (tot enim plus minus effluxere, ex quo primum scandala Ecclesiam Constantinop. pervagata, omnia turbarunt) et meminisse mihi permolestum est, beatissime pater, et memorare scienti tibi supervacuum ». Illi autem anni XV desumuntur a Nicolao ab anno DCDVI, quo Leo Sapiens quartas nuptias in facie Ecclesiæ celebravit, et Zoem Augustam dixit. Subdit enim Nicolaus animorum conjunctionem coalituram, «cum judicatum fuerit concorditer quartum connubium, quod dissensiones et scandala in Ecclesiam invexit». Baronius autem qui nuptias Zoes et Leonis Sapientis cum anno DCDII illigavit, ex consequenti has litteras ad præsentem annum retulit, qui tamen anno DCDXX de redintegrata inter utramque Ecclesiam concordia accurate egit.

2. *Floret S. Wiborada reclusa.* — Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam ad annum DCDXVI scribit : «Ungarii item egressi inter alia mala totam pæne Alamanniam igne et gladio miserabiliter vastant. Ipso anno apud Altheim Synodus habita. Apud S. Gallum B. virgo Wiborada arctius inclusa ». *Wiboradam* hoc anno reclusam fuisse testatur etiam Hepidannus monachus sancti Galli in brevibus Annalibus ad hunc Christi annum, ubi more Teutonico *Wiberat* appellatur. Recte autem ait Hermannus Wiboradam *arctius* nunc inclusam fuisse, quia, uti supra ostendimus, jam ante annum DCDVIII illud vitæ genus ibidem ducebat. Celebre quondam apud Benedictinos fuit *reclusorum* institutum, ut notat Mabillonius in Sæc. V Benedict., quos inter *Hospitius* Niciæ illustris extitit, et ante eum *Philumenus*, cui Nilus senior lib. 2, Epistolam XCVI inscripsit. Reclusionis modum in Regula sua exponit *Grimlaicus* presbyter in cap. 15. Neque vero solum viri ad cœnobia virorum; sed etiam mulieres et virgines includebantur, ex quibus una ex primis reclusis fuit Wiborada.

3. *Concilium Altheimense.*— Quoad Concilium apud *Altheim* seu *Althaim* habitum, de quo Her-

mannus laudatus, memoratur illud ab Aventino lib. 4 Annal. Boiorum, ubi ait: «Anno ab orbe servato DCDXVI, Indictione quarta, duodecimo kalendas Octob., regni Conradi piissimi et Christianissimi regis quinto, Concilium sacerdotum frequens apud Althain in pago Rhætiæ cogitur ab Ottonensi episcopo, legato Joannis X Pontif. Max.» Sed loco, *Ottonensi*, legendum, *Ortanensi*, quæ urbs est in ora maris Adriatici in Aprutio citeriori posita, etiam hodie *Ortona* appellata. Hujus Concilii, cujus nulla mentio tom. IX Concil. editionis Labbeanæ, supersunt varia capitula a Burchardo et Ivone relata. Ejus exemplar Ms. viderat Serarius, qui lib. 4 Rer. Mogunt. in Herigero archiepiscopo ait eum Concilium indixisse Alteneihmii, eique adfuisse Pontificium legatum Petrum Ortensem episcopum, anno DCDVI, XII kalend. Octob., Conradi imp. anno V. Sed cum neque *Conradus* eo anno rex aut imperator, neque *Herigerus* archiepiscopus esset, recte asseruit, in temporis notatione mendum aliquod inesse. Varios canones in eo conditos collegi ex variis titulis Burchardi et Ivonis, iisdem servatis numeris, qui apud utrumque reperiuntur. Verba Burchardi, utpote antiquioris, propono. Hæc Concilii Præfatio.

4. *De episcopis qui apud Romanam Sedem accusati fuerant.* — «Regni Conradi piissimi et Christianissimi regis quinto, congregata est sancta generalis Synodus apud Altheim in pago Rhætiæ, præsente videlicet Domni Joannis papæ apocrisiario sanctæ Ortensis Ecclesiæ (apud Ivonem perperam legitur sanctæ Ostiensis Ecclesiæ) venerabili episcopo. Hoc quatenus (Ivo perperam habet aliquo modo) diabolica semina in nostris partibus exorta extirpare, et nefandissimas machinationes quorumdam perversorum hominum sedare et eliminando purgare deberet. Transacto igitur triduano jejunio, et sacris litaniis more debito celebratis, convenimus in Ecclesia sancti Joannis Baptistæ, et mœsti consedimus. Tum demum præfatus S. Petri et domini Joannis papæ missus, proferens Chartam Apostolicis litteris inscriptam, qua monebamur (Ivo male habet, commovebamur) arguebamur, et instruebamur de omnibus ad veram religionem Christianæ fidei pertinentibus. Quæ omnia (ut justum et dignum erat) humiliter accepimus, diligenter tractavimus, et devoto affectu omnimodo amplectebamur. Ergo Evangelicam præceptionem et institutionem saluberrimam lacrymabili voce protulimus, qua arguebantur Pharisæi et Scribæ: Mundate, inquit, prius quæ intus sunt. Et item: Ejice primum trabem de oculo tuo, ac Propheticum illud: Ruina populi, sacerdotes mali. Perpendentes et discutiendo nosmetipsos inspicientes, et in medium pœnitentiæ sanctæ digno fructu ad terram nos projicientes, deflevimus negligentias innumerabiles et peccata nostra gravissima. Deinde hortatu Domini Petri contra nosmetipsos et vitia irati, adjuvante primo sancto Spiritu et miserante, capitula infra notata ad correptionem tam nostram quam Christiani populi, statuendo collegimus». Burchard. lib. 11, cap. 68, et Ivo part. XIV, cap. 116: uterque ex Concil. apud Altheim.

5. *Capitulum* V. — «De eo si quis cum uxore alterius vivente eo fornicatus fuerit.

«Illud vero communi decreto secundum canonum instituta definimus et præjudicamus, ut si quis cum uxore alterius vivente eo fornicatus fuerit, moriente marito Synodali judicio aditus ei claudatur illicitus, ne ulterius ei conjungatur matrimonio quam prius polluit adulterio. Nolumus enim, nec Christianæ religioni convenit, ut ullus ducat in conjugium, quam prius polluit per adulterium». Burchardus lib. 9, cap. LXXIV, et Ivo part. VIII, cap. CCXI: uterque ex cap. V Concilii apud Altheim.

6. *Capitulum* VI. — «De episcopis qui sibi subjectos seducunt communicantes cum excommunicatis.

«Scimus sacra auctoritate scriptum: Qui excommunicato communicaverit, excommunicetur. In hoc nos fatemur episcopi et presbyteri et clerici pœnaliter peccasse: quod imposterum Deo auxiliante, et emendare et evitare cupimus et præcipimus». Burchardus lib. 11, c. LXIX, et Ivo part. XIV, cap. CXVII: uterque ex cap. VI Concilii apud Altheim.

7. *Capitulum* VII. — «De eadem re.

«Placuit sanctæ Synodo hunc errorem quasi imperium ab Ecclesia amovere, quia animarum curam a Domino accepimus, non pecuniarum. Inde et reddituri sumus domino rationem, et accepturi propter suam misericordiam æternam retributionem, vel justam damnationem». Burchardus ibidem cap. LXX, et Ivo ibidem cap. CXVIII: uterque ex cap. VII ejusdem Concilii.

8. *Capitulum* VIII. — «De episcopis, ut non sint malum exemplum populo.

«Bonum exemplum populis seipsos episcopi vel sacerdotes debent præbere et ostendere, non solum dictis, verum et factis. Propter hoc enim statuimus, minime unquam imposterum contra sacra statuta aliquo modo communicemus excommunicatis, et dijudicemus (in Ivone perperam legitur, dijudicamus) nosmetipsos, quatenus in futuro non judicemur a Domino. Sequi cupimus dicta et statuta sancti Gregorii papæ, et pœnitentiam dignam agere voluimus secrete in monasterio, quia publice nequimus (non nequivimus, ut male apud Ivonem): in futuroque prædicta omnibus modis Deo propitio vitare volumus. Eamdemque legem statuentes, presbyteris, diaconibus, et omni clero, si de gradu deponi noluerint, ut fideliter observent, et aliis servare prædicent». Burchardus ibidem capit. LXXI, et Ivo ibidem capit. CXIX: uterque ex cap. VIII ejusdem Concilii.

9. *Capitulum* IX. — «De correctione episcoporum qui cum excommunicatis communicaverunt.

«Auctoritate Apostolica firmamus dicta et præcepta sanctorum canonum, et interdicimus,

quandiu quis excommunicatus sit, ut nullus nostrorum episcoporum ei audeat communicare, vel cum eo in Ecclesia orare. Et laici qui secuti sunt nos, ut dicunt, errando et sequendo nos modo, nos aut nosmetipsos (Ivo habet nos autem nosmetipsos) per pœnitentiam macerantes corrigendo, et viam eis vitæ prædicantes et aperientes ut resipiscant a diaboli laqueis, a quibus per nostra mala exempla capti tenentur, et ad veram matrem Ecclesiam per pœnitentiam revertantur ». Burchardus ibidem cap. LXXII, et Ivo ibidem cap. CXX : uterque ex cap. IX ejusdem Concil.

10. *Capitulum* X. — « De episcopo inculpato, qui ad Synodum vocatus venire contempserat.

« Richuvinum episcopum, qui contra sanctorum canonum sanctiones Strazburgensem Ecclesiam invasit, quem ad sanctam Synodum per litteras nostras invitavimus, et venire contemnens, nec vicarium suum misit, auctoritate sancti Petri ego Joannes vicarius Apostolici, ex præcepto sanctæ præsentis Synodi injungendo vocamus iterum, et præcipimus quatenus ad Concilium, id est, Maii Moguntiæ indictum a metropolitano episcopo suo ad præsentiam venerabilis Herigeri archiepiscopi et confratrum suorum veniat, suæ inobedientiæ et perversitatis ibidem justam rationem redditurus. Sin autem negligenter et hoc agere parvipenderit, abstineat se a proprio gradu, donec Romam veniens coram Domino papa et sancta Ecclesia reddat rationem ». Burchardus lib. 1, cap. CLXII, ex cap. X hujus Synodi.

11. *Capitulum* XI. — « De episcopis ad Synodum vocatis, et venire et missos suos mittere dedignantibus.

« Placuit sanctæ Synodo episcopos, qui vocati de Saxonia ad sanctum Concilium non venerunt, nec secundum canones sacros missos suos vel vicarios direxerunt, gravi increpatione objurgare, et pro culpa inobedientiæ increpare. Unde iterum eos fraterna charitate ad condictum Concilium invitamus et vocamus. Quod et si hoc, quod non optamus, pro nihilo duxerint, et venire noluerint, justamque rationem inobedientiæ suæ reddere detractaverint, Apostolica auctoritate interdicit eis Petrus sancti Petri et papæ missus una cum sancta Synodo, missas celebrare quousque Romam veniant, et coram papa et sancta Ecclesia dignam reddiderint rationem ». Burchardus lib. 1, cap. III, ex cap. X ejusdem Synodi, sed loco *cap.* X, videtur legendum, *cap.* XI. Aventinus enim utriusque Capituli meminit, ideoque utrumque in hoc Concilio conditum.

12. *Capitulum* XXVII. — « De clericis qui fugerint Ecclesias suas, et de servis qui dominos proprios fugerint.

« Sanctus Gregorius dicit : Clericum fugientem ab Ecclesia sua, vel servum fugientem dominum proprium et nolentem reverti, judicamus communione privari, quoadusque ad propriam Ecclesiam, vel ad dominum suum redeat. Et idem : Clericum fugitivum suo episcopo vel domino suo decernimus Apostolica sententia restitui, vel excommunicari una cum illis qui ei communicaverint ». Burchardus lib. 11, cap. LXXVIII, ex cap. XXVII ejusdem Concilii.

13. *Capitulum* XXVIII. — « De clericis qui a dominis suis liberi facti sunt.

« Nullus clericus ad gradum presbyterii promoveatur, nisi ut scriptum in canonibus habetur. Si enim propter Dei dilectionem quis de servis suis quemquam elegerit, et docuerit litteras, et libertati condonaverit, et per intercessionem erga episcopum presbyterum effecerit, et secundum Apostolos victum et vestitum ei donaverit : ille autem postea in superbiam elatus missam dominis suis et canonicas horas observare et psallere renuerit, et eis juste obedire, dicens se liberum esse, noluerit, et quasi libere cujus vult homo fiat, hunc sancta Synodus anathematizat, et illum a sancta communione arceri judicat, donec resipiscat et domino suo obediat secundum canonica præcepta. Sin autem obstinato animo et hoc contempserit, accusetur apud episcopum qui eum ordinavit et degradetur, et fiat servus illius idem domini sui sicut natus fuerat. Quisquis vero talem secum habuerit, postea quam rem prædictam illius audierit, et domino suo non reddiderit, vel a se projecerit, sive episcopus, sive comes, sive clericus sive laicus, anathematis illius societate nodatus, pœnam excommunicationis luet ». Burchardus lib. 2, cap. CCXXXIV, ex cap. XXXVIII Concilii apud Altheim habiti, cui interfuisse Conradum regem dicit, quod et in locis supra citatis etiam iterat.

14. *Alia Capitula in eo Concilio condita.* — Aventinus citatus addit in hoc Concilio decretum fuisse, ut quisquis regi fidem non servarit, aut rebellare conatus fuerit, excommunicetur. Ad hæc *Erchingerum*, quandoquidem cum sociis, vitæ regis domini sui insidiatus fuerit, a classibus Reipublicæ armorumque exortem factum esse, utque in monasterio scelus expiaret. Denique *Erchingerum*, *Berchtoldum*, *Burkardum*, *Arnulphum*, quod decreto Synodi non stetissent, in numero impiorum haberentur, omnesque eorum sermonem defugerent. *Erchingerus*, seu *Erchanger*, an. DCDXI Alamanniæ ducatum invasit, annoque DCDXVII cum fratre *Berchtoldo* regi Conrado rebellavit, eique tandem ad deditionem spe pactionis venientes, ipso jubente apud Villam *Adingam* decollati sunt XII *kalend. Febr.*, *et Burchardus* dux Alamanniæ factus tyrannidem invasit anno DCDXVIII ; quæ omnia Hermannus Contractus in Chronico juxta editionem Canisianam notavit. Porro Rhætia Passavium usque extenditur, ideoque Concilium illud in confiniis Rhætiæ et Noricæ congregatum. In Geographia enim Synodica a Nicolao Samsone edita, *Altheimum* inter Salisburgum et Bingolvingam locatur, estque in inferiori Bavaria.

JOANNIS X ANNUS 6. — CHRISTI 917.

1. *Unni episc. accipit pallium a Joanne asserto Pontifice.* — Nongentesimus decimus septimus annus Christi, Indictione quinta inchoatur, quo vir sanctissimus, humilis spiritu, Unni nomine, in Saxonia egregia sanctitate clarens, successit Reginuardo, palliumque petiit et accepit a Joanne Pontifice Rom. nominato. De isto enim hæc Adam[1]: « Unni archiepiscopus sedit annos decem et octo. Annos ejus obitumque ut supra cognovi; memoriæ traditum est a fratribus, cum Reginuardus transisset, Leudradum Bremensis chori præpositum a clero et populo electum. Qui hoc Unni pro cappellano utens, ad curiam venit. Rex autem Conradus, divino (ut creditur) Spiritu afflatus, contempta Leudradi specie, parvulo Unni quem retro stare conspexerat, virgam obtulit. Cui etiam papa Joannes decimus (ut privilegium indicat) pallium dedit. Erat autem vir, sicut in electione et transitu ejus videri potest, sanctissimus, pro qua sanctitate Conrado et Hemiro regibus familiaris et reverendus fuit».

2. Audisti, lector, virum apostolicum ab eo qui in Sede Apostolica utcumque sedebat, pallium accepisse, non merita in Cathedra Petri sedentis animo disquirentem, vel ejus ab eo factam Sedis invasionem examinantem, utpote qui probe sciret vir sanctus non carere mysterio, etiam umbræ Petri quæ non est ipse Petrus, magnam Deum contulisse virtutem in miraculis, ut Acta[2] testantur, edendis.

3. *Ecclesia Danorum vexata.* — Subdit vero Adam: « In diebus suis, hujus scilicet archiepiscopi Unni, Ungari non solum nostram Saxoniam, verum circa Rhenum, aliasque trans Rhenum provincias Lotharingiam et Franciam demoliti sunt: Dani quoque Slavos auxilio habentes primo Transalbianos Saxones, deinde circa Albim devastarunt, magno per Saxoniam terrore grassantes. Apud Danos eo tempore filius Ardevich Gorm regnavit, crudelissimus, inquam, vermis et Christianorum populis non mediocriter infestus. Ille Christianitatem quæ in Dania fuit prorsus delere molitus, sacerdotes Dei a finibus ejus depulit, plurimos per tormenta necavit». Hæc ipse de persecutione Danorum Ecclesiæ, quæ numeratur prima a Ragnerio, secunda ab Ericio, tertia a Gorm regibus excitata. Quomodo autem factum per Unni archiepiscopum Hamburgensem hoc anno creatum, ut collapsa ibidem in Dania Christianitas iterum sit reparata, inferius dicturi sumus sub Henrico rege, quando ea fieri contigerunt.

4. *Bulgaricum bellum; unde litteræ patriarchæ Constantinopolitani ad regem Bulgarorum, ad principem Armeniæ et alios viros.* — Eodem anno, Indictione quinta, sexta mensis Augusti, bello conflato in Oriente inter Romanos et Bulgaros, victoria potiti Romani, mox versa alea, improvisa fuga iidem victos Bulgaros fecere victores. Rem gestam pluribus describit Curopalates, ex quo alii accepere. Præerat tunc Bulgaris regia potestate Simeon, qui cæsis Romanis, Constantinopolim obsessurus, a civibus in fugam vertitur ipse cum suis. At quæ ista præcesserunt, utique magna consideratione atque admiratione pariter digna, quippe quod legatos a Joanne Romano Pontifice missos pacis firmiter ineundæ causa non audierit, contempserit potius cupiditate regnandi, qui semper vincere solitus, victus cum ignominia fugit. De qua tunc missa a Joanne Pontifice legatione extat Epistola Nicolai patriarchæ Constantinopolitani ad eumdem Symeonem regem Bulgarorum, quam ex prædivite promptuario rerum Græcarum nostri Aloysii Lolini Bellunensis episcopi acceptam, latine primum ab ipso redditam, inde vero ut se habet in Codice græce scriptam, subrude ut tempus ferebat, ad pleniorem fidem hic tibi describendam curavimus. Sic se habet:

« Symeoni principi Bulgariæ.

« Es tu mihi quidem filii adhuc loco, dilectissime princeps, licet omnem jampridem obedientiam patri a filio debitam exueris. Hinc fit, ut cum priscus ille quo te sum prosecutus amor, tum etiam sanctissimi Romani papæ, cui minime parere nefas, gravis apud bonos omnes auctoritas, me in lacrymas et preces ire iterum impellat. Is cum a fama rerum nostrarum universum jam

[1] Adam. l. I. c. 47. — [2] Act. v.

orbem pervagata accepisset Christiani populi clades, direptiones, fugas, vastitatem, et reliqua belli quibus affligimur incommoda, quæ pietas ejus est in gregem Domini sanguine redemptum, et nostris ex animo indoluit malis, et eis, ne proserpant latius, ire obviam decrevit. Legatos itaque misit Theophylactum primum inter ejus episcopos locum obtinentem, et Carum ejusdem ordinis, præstantissimos viros, qui te suis adhortationibus aut inducerent ad pacem fœdusque nobiscum feriendum, aut si jussa detrectares, Spiritus sancti nomine insolubili anathematis vinculo obstringerent. Hos ego (nam id mihi beatissimus Pontifex injunxerat) ut tuto et commode ad te pervenire possent, addito commeatu et itineris duce sedulo curassem, ni me deterruisset ab incepto malus quidam rumor qui de te pridem inolevit.

« Diceris enim, fili mi, solere legatos ad te venientes in vincula conjectos asservare, immani plane et omnem supergresso barbariem exemplo. Quæ enim est tam effera, tam ab omni humanitatis sensu remota natio, quæ tale facinus non inter nefaria scelera recenseat? Quapropter cum et sanctissimi papæ exequi mandata valde cuperem, et legatorum incolumitati consultum vellem, illos quidem summis induxi precibus, ut hic apud nos consisterent, veritus ne a te post longæ peregrinationis tædium ac laborem aliquid paterentur mali: Apostolicas vero litteras ad te perferendas dedi, quibus exhibebis te facilem et obsequentem si me audies, imo si rationem habueris dignitatis salutisque tuæ. Cave enim putes, idem tibi plane licere in sanctissimum Pontificem Romanum, quod in me olim licuit quem ludibrio habuisti tandiu. Si quid in eum commiseris, non impune feres.

« Apostolorum primores, quorum ille ad aras quotidie litat, iratos in te oculos conjicientes, quasi propriam injuriam contemptum illius ultius ultum ibunt. Subeat animum Ananiæ et Saphiræ [1] casus, quos objurgatio Petri neci dedit: menti obversetur Elymæ magi [2] Paulo contradicentis cæcitas. Hæc Apostolicæ indignationis monimenta cogitantem excipiet te, certo scio, horror quidam et pavor salutaris, nec permittet ut beatissimi papæ monita despicias, præsertim si vera sunt quæ de te narrantur a tuis, præcipua quadam veneratione prosequi Principes illos divos : quos si vere suspicis ac colis, eorum insidentem throno minime contemnes. Hæc de legatione Romana, cujus adventu (cur enim tibi sub Christi signis, quamvis adversus Christianos, diaboli fraude pugnanti commune gaudium invideam) scandalis, quæ ob tetragamiam apud nos omnia turbarant, impositus est finis, pax clero reddita, cœtus sacri mira animorum conspiratione habiti, et ut verbo dicam, Romana ac Constantinopolitana Ecclesia ita in unam eamdemque coalita est fidem ac consensionem, ut nihil amplius vetet quominus nos optatissima illorum communione et sanctificatione perfruamur.

« Reliquum est, ut te postremo admoneam loco, ne posthac cum ab his qui rerum potiuntur litteras acceperis, senatui potius rescribas quam illis ipsis. Ridiculum enim est et tua prudentia plane indignum adire servos, posthabito eo cujus ipsi capessunt jussa, nisi te ludere delectat in re haud quidem ludicra. Quin tu potius, si te serio pœnitet bellorum, cladium non tam acceptarum quam illatarum piget, sensum animi tui imperatoribus exprome, conditiones offer, diem, locumque colloquio præscribe, sive tu ipse ad nos accedere, sive alios mittere malueris : nulla in me mora est, adero quocumque vocaveris, cum delectis ex senatu viris, rem fortasse confecturus ex voto, si Deus annuet. Quod si longe alia tibi mens est, nisi hominibus nostris ludibrium debes, posthac ab hujusmodi irrisionibus, quæ te minime decent, abstinebis. Deus te eo validiore ope tueatur, quo gravius regendi alios onus suscepisti, ne quod plerumque principibus viris accidit, oneri succumbas ». Græce autem sic :

Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Εἰ μὲν ὡς υἱὸς ἀγαπούμενος παρ' ἡμων, προσφιλέστατε ἄρχων, εἰ καὶ παραλογιζόμεθα ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ γράφομεν πρὸς τὴν ἀγάπην μᾶλλον τὴν κεχρεωστημένην τοῖς πατράσι πρὸς τὰ τέκνα ἀποϐλέποντες. Τὸ μέν τι κινόμενοι παρ' αὐτῆς, τὸ δέ τι καὶ παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ῥώμης, ᾧ ἀπειθεῖν ἀθέμιτον κρίνομεν. Οὗτος γάρ, ἐπειδὴ πρὸς πᾶσαν ἐξηπλώθη τὴν γῆν τὰ ἡμέτερα ἐλεεινὰ πράγματα, αἱ συμφοραί, αἱ αἰχμαλωσίαι, ἡ ἀπώλεια, ὡς ἐστιν εὔσπλαγχνος πρὸς τὴν λελυτρωμένην τῷ τιμίῳ τοῦ Χριστοῦ αἵματι ἀγέλην, ὀξεῖαν φέρων ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν πληγήν, ἵνα μὴ τὸ κακὸν πλατύτερον ἕρπῃ, ἀπέστειλε ληγάτους, Θεοφύλακτον πρῶτον ὑπάρχοντα τῶν ἑαυτοῦ ἐπίσκοπων, ἕτερον δὲ καὶ αὐτὸν ἐπίσκοπον Κάρον, κατὰ πάντα ἄνδρας ἀνθρώπους ἀρετῇ ὑπερέχοντας, ἀλλὰ γὰρ τούτους ἀπέστειλε πρὸς σὲ ἐντολὰς κομίζοντας, ὧν ὁ σκοπὸς εἰρηνην μεθ' ἡμῶν βραϐεῦσαι, ἢ δεσμῷ τε ἀλύτῳ ἐν ὀνόματι ἁγίου Πνεύματος δεσμῆσαι. Τούτους οὖν ἐπι τούτῳ πρὸς σὲ ἀπεσταλμένους ἠϐουλήθημεν καὶ ἡμεῖς πρὸς σὲ ἀποστεῖλαι. Καὶ γὰρ καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ ἁγιώτατος πάπας ἀπέστειλε, γράφων παντὶ τρόπῳ ἀσφαλέστατα σὺν τροφαῖς καὶ ὁδηγοῖς δι' ἡμῶν ἐκπεμφθῆναι πρὸς Βουλγαρίαν.

Ἀλλ' ἐκεῖνο ἐνθυμηθέντες, ὡς οὐκ οἶδα πόθεν τέκνον ἠγαπημένον καὶ τοῦτο ποιεῖν διέγνως οὐ καλῶς, τὸ τοὺς ἀποκρισιαρίους ἐν δεσμοῖς κατέχειν. Ὅπερ ἐν οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, οὐδ' ἐν τοῖς ἀπίστοις ὁρᾶται γινόμενον, ὑπεστάλημεν ὥστε μὴ τοὺς ἄνδρας μετὰ τῆς ἄλλης ταλαιπωρίας, ἣν ὑπέστησαν τοσοῦτον μῆκος ὁδοῦ ἐποιήσαντες, καὶ εἰς τὴν παρὰ σοῦ στενοχωρίαν ἐμπεσεῖν. Διὰ τοῦτο τὸ μὲν γραφὲν πρὸς σὲ γράμμα παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα ἐξεπέμφθη, τῶν δὲ ἀνθρώπων φεισάμενοι τῆς πρὸς σὲ ἀφίξεως ἐπέσχομεν αὐτοὺς καὶ ἐν ταῦθα μένειν ἠξιώσαμεν. Ἴση ἄρα εὐπειθὴς, εἰ ἡμῖν προσέχεις, καὶ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν φροντίδος ἀξιοῖς. Καὶ μὴ βουληθῇς ὥσπερ ἡμῶν καταφρονῆσαι, οὕτω καὶ τοῦ νῦν πρὸς σὲ γράψαντος τοῦ Ῥωμαίων ἀρχιερέως, ἀλλ' εἰ καὶ ἡμᾶς ἐν οὐδενὶ ἔθου, τίμησον ἐκείνου τὴν νουθεσίαν, μή ποτε ἀτιμαζομένου αὐτοῦ οἰκείαν οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων τὴν ἀτιμίαν ποιησάμενοι ὡς ὁσημέραι τούτοις καλλιεροῦντος, δριμὺ ἐπιϐλέψωσιν ἐπὶ σέ. Ἀναλόγισαι Πέτρον, ὅπως Ἀνανίαν καὶ τὴν ἐκείνου σύζυγον τῷ θανάτῳ παρέδοκεν ἐκ μόνης ἀγανακτήσεως. Ενθυμήθητι Παῦλον, ὅπως Ἐλύμα τοῦ μάγου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἠμαύρωσεν· ἐπειδὴ ἔδοξε πρὸς ἐναντιότητα φέρεσθαι τοῦ Ἀποστόλου. Ταῦτα οὖν ἐνθυμήθητι καὶ φρίκην καὶ φόϐον ἀναλαϐοῦ εἰς τὸ μὴ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μακαριωτάτου πάπα παραλογίσασθαι. Μάλιστα ὅτι καὶ αὐτὸς σὺ, ὥς γε μαν-

[1] Act. v. — [2] Act. xvii.

θάνομεν, περὶ πολλοῦ ποιῇ τὸ τιμᾷν τοὺς κορυφαίους ἐκείνους τῶν ἁγίων. Οὕς εἰ ἀληθῶς τιμᾶς, πάντως οὐκ ἀτιμάσεις τὸν ἐν τῷ θρόνῳ τούτων καθήμενον. Τοσαῦτά σοι περὶ τῆς τῶν λεγάτων ἀφίξεως. Οἵ καὶ τά σκανδάλα τὰ ἐκ τοῦ τετάρτου γάμου συμβεβηκότα ἔκαυσαν, καὶ εἰρήνην τῷ κλήρο παρέδωκαν. Κοινῇ γὰρ τοῖς ἀχράντοις μυστηρίοις καὶ σὺν θεοπνεύστῳ ὁμονοίᾳ ὑπηρετήσαμεν καὶ λοιπὸν, ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, οὕτως ἡ Ρωμαίων καὶ ἡ Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησία μιᾶς γέγονε συμπνοίας καὶ ὁμονοίας, ὥστε μηδὲν ἔτι κωλύειν ὑμὰς μετασχεῖν τοῦ αὐτῶν ἁγιασμοῦ καὶ τῆς κοινωνίας. Ἐγράψαμεν οὖν καὶ περὶ τούτου, ἵνα καὶ ἐντὸς καίπερ σοῦ διαβόλου ἀπάτη πολέμιως τῶν Χριστιανῶν, ἀλλ' ὅμως ὡς τοῦ Χριστοῦ λατρευτὴς χαίρῃς πὶ τῇ κοινῇ ἀγαλλιάσει.

Vidistine, lector, quomodo ipsa necessitas extorqueat veritatem, et det vexatio intellectum? quibusnam elogiis prædicet Apostolicæ Sedis auctoritatem tantus patriarcha, alias olim, ut vidisti, in eam infensus ac parum æquus, cum præsertim hoc tempore sederit in ea, qui flagitiosissimis vitæ moribus contemptibilis omnibus videri posset ipse Joannes. At non qui sederet, sed quo nomine sederet et cujus locum utcumque teneret, patriarcha considerans, nempe principis eorum Petri, ea ita certa assertione comminando conscripsit, in quibus haud falsus vates extitit, vindice exsurgente Petro adversus regem Barbarum, arrogantia et fastu tumentem, humana atque divina pariter contemnentem : cum (ut audisti) eo ipso tempore, quo civitate Constantinopolitana potiri putaret, ipse turpi fuga suæ consulere saluti coactus fuerit, vix evadens. Hic vero reliquas ejusdem Nicolai Epistolas ad diversos principes scriptas ab eodem Lolino episcopo missas hactenus nunquam visas, pariter describere ne pereant, operæ pretium existimavimus, cum et ad historiam rerum gestarum hujus temporis spectare noscantur quæ iisdem continentur, ut quæ sequitur de Armenorum conversione.

« Ad Armeniæ principem.

« Nil pietate præstantius, nihil humano generi conducibilius inveniri potest; tunc enim demum rite et ex majorum præscripto colitur Deus, cum hæc altius radices egerit et invaluerit. Dei autem cultus, quid non boni affert, quid non mali abigit, si non aliunde incolumitas privatim unicuique nostrum, non publice familiis, urbibus, ipsis denique populis promanat? hinc fit ut magna inter mortales concertatio omni ævo fuerit, dum unusquisque opinionem quam de religione vel ipse concepit semel, vel aliorum traditione hausit, tueri adversus diversa sentientes cupit: adeo opinioni receptæ assuevisse multum est. Idem plane dices nobis evenire quod veteri panno, quem ubi coloris succus altius infecerit, discerpseris citius quam eluas, nisi opem afferat Deus gratiæ suæ face mentibus prælucens. Ille quidem suasit Catholico viro de quo scribis, ut ad vos diverteret populumque orthodoxos edoceret ritus : ille vobis auctor fuit, ut prisco agnito errore ab optimo imperatore nostro, cui omni obsequii genere conjuncti esse vultis, ne in his quidem quæ sunt fidei dissideatis. Illius denique impulsu est effectum, ut aliquem e cœtu vestro mittere velitis, quem nos ea prius quæ ad religionem faciunt, edoctum in vestrum antistitem proveheremus. Quod mirum est quanta animi gratulatione excepérimus, memoria repetentes Photii præstantissimi prædecessoris nostri in eodem agone irritos conatus, dum vir ille sacer omnem lapidem movens disceptationibus, alloquiis, legatorum missione urget opus. Quod Deum arcano providentiæ suæ consilio in hunc diem Ecclesiæ universæ, Armeniisque omnibus, si bona sua norint, longe optatissimum distulisse crediderim, ut inclitam nobilitatem tuam majori cælestium donorum cumulo ditaret, sibi arctiori beneficii vinculo obstringeret. Tu modo fac ut promissa extent; omnem rumpe moram; virum illum a te primoribusque vestræ Ecclesiæ electum itineri accingi jube; brevi eum ad vos mysteriis initiatum orthodoxis, Armeniis quidem hactenus ignotis, et sacris nobiscum catholico more operatum remittemus. Deus te tuosque omnes ab humana et spirituali nequitia defendat ». Hæc ad Armeniæ principem de Armenis ipsis ex hæresibus, quibus innumeris a perfidis Severianis et Manichæis infecti erant, ad fidem Catholicam revocatis. At videamus quæ idem scripserit ad principem Sarracenorum de crudelitate ipsorum, qua miserrimos exagitarent Christianos, cum tamen ipsi Sarraceni qui degerent Constantinopoli, etiam libero perfrui oratorio sinerentur benignitate imperatoris. Epistola sic se habet:

« Principi Sarracenorum.

« Qui populos imperio regit, quantum reliquos homines potestate supereminet, tantumdem virtute anteire debet. Quæ a me non ideo dicuntur, quod te, potentissime princeps, imparem oneri, aut non ex æquo præstare censeam animi ac fortunæ bonis, (non ignota mihi est tua sermone omnium celebrata laus) sed quia sinister quidam rumor hic percrebuit, te in nos esse animo infestiore, quorumdam fraude inductum, qui tibi falso nuntiarunt, Sarracenorum oratorium quod in hac regia urbe extat, homines nostros demolitos esse, nonnullosque tuæ gentis per vim et metum adegisse, ut patrio abjurato ritu nomina Christianæ religioni darent. Hanc delationem ab hoste humani generis omnis mendacii parente ortam, occasionem tibi præbuisse aiunt jussionis, qua indixisti omnia Christianorum sub tuo imperio degentium templa devastari. Atrox sane et horrendi carminis edictum, tuaque per tot bella conquisita gloria plane indignum, quod neque facti inquisitio præcessit ulla, nec direxit consultatio. Atqui decebat tot victoriis auctum, tam solertis ingenii ducem, rem tantæ molis cunctanter et serio indagasse prius; invenisses enim (quod et invenies uti spero brevi) fabulam hanc totam per summum scelus a malevolis et a Christiani nominis calumniatoribus effictam. Cui enim ignota est imperii Romani ab ultima usque origine clementia? cujus non ad aures pervenit Augustorum nostrorum quasi tradita per manus pietas et animi moderatio

in victos? quibus, si patriam excipis et suorum conspectum, nihil ferre deest, ex earum rerum genere quæ ad vitam recte et commode degendam faciunt. Argumento sit vel hoc ipsum de quo lis est, Sarracenorum oratorium, quod jam olim imperatorum indulgentia exædificatum, sartum tectumque non aliter ac si apud vos esset, hactenus servatur. Interroga postliminio reversos, disces extra aciem civem et hostem nullo discrimine apud nos haberi. Confer nunc hos mores cum Sarracenorum sævitia adversus Christianos qui apud eos servitutem serviunt, quos, quasi parum esset in ergastulis rerum omnium egentes asservari, nonnunquam in medium productos per jocum et ludum jugulant, aut arbori appensos lapidibus ac telis petunt, cum hic truncatio capitis gravissima omnium etiam in scelere immani sit animadversio. Quod vero attinet ad vim qua doles ad Christianismum impulsos Sarracenos tuos: procul abest ab hujus dedecoris suspicione imperator noster; procul tota purpuratorum cohors, et quicumque demum nobilitate aut industria in hac luce hominum refulgent. Verum permittamus obscuræ aliquem notæ pœnas mox luiturum, si innotuerit scelus perpetrasse; quid tot meruere Christianorum millia? cur unius ob noxam innocens natio affligitur, sacrisque patriis arcetur? reclamante communi Gentium jure, ipsiusque prophetæ vestri sanctione, qua ille Christianorum, modo jugum non detrectent, incolumitati ac religioni satis cavit. Hæc nos ad te paucis perscripsimus muneri nostro quidem consentanea, quod non tam Christiani gregis amplectitur curam, quam tuæ omniumque salutis procurationem. Plura nuntiabunt visores tui, et ii quos illis itineris comites adjunximus. Quibus te, ut sedulo animum intendas, etiam atque etiam rogamus, simulque ut des te ad lenitatem; sic enim et ii qui tibi nunc subjiciuntur, imperii tui moderationem laudibus extollent, et mansuetudinis memoriam omnis excipiet posteritas. Vale Sarracenicæ gentis eximium decus atque ornamentum ». Hactenus Nicolaus patriarcha ad Sarracenorum principem. Quæ autem sequitur Epistola ad episcopos data, ad tempus spectat, quo ejectus in exilium, nullum ex iis defensorem invenerit, imo et proditores eosdem passus fuerit.

« Episcopis extra communionem existentibus.

« Sane ita est, ut cælesti illo ore Paulus affirmat, hominibus imponi potest, Deo autem revelantur omnia nostra atque innotescunt. Hæc pauca vobis sit satis dixisse, quos ego, ut mitissime dicam, infelici satis Ecclesiæ mihique genui. Quidni enim vos sic appellem, qui me, quem etiam merito damnatum defendere debueratis, ut par erat filios parentem, nullius affinem culpæ, imo per summam injuriam solio ejectum, quasi parum fuerit deseruisse, prodidistis? hæc animo revolvite, iram Domini scelerum ultricem exspectantes ». Huic ista subjecta legitur.

« Duci Longobardiæ.

« Christi hostes te vicisse gratulor, vel eo potissimum nomine, quod exspectationem de te meam minime fefelleris, qua tua hæc egregia facta et præsagiebam multo ante et prædicabam. Meminisse enim potes, cum te penes invitum atque restitantem, ut id munus susciperes impellebamus, in provinciam ablegantes, tunc quidem omnium miserrimam, nunc autem tuo beneficio florentem: unde non tam sperabam rediturum te, summa quam jampridem est adeptus gloria, quam amplissimis virtuti tuæ condignis præmiis ornatum. Verum posteaquam, ut sunt res humanæ, aliter omnino accidit, ad vota est nobis recurrendum: quibus a Deo tibi deprecamur in hoc quidem sæculo incolumitatem, in futuro autem æternam beatitudinem ». Hanc sequitur alia isto titulo:

« Principi Amalphitano.

« Amorem in nos tuum singularem, effusissimumque in Ecclesiam quæ nobis credita est studium, et antea quidem fama ipsa tuas litteras prævertens nuntiarat, et nunc eæ ipsæ amantissime ad nos præscriptæ retulerunt. Plurimum igitur tibi hoc nomine debemus, soluturi nunquam nisi votis quibus fausta tibi omnia precamur a Deo. Nam quidquid nostræ evigilare curæ aut eniti vires unquam poterunt, et perexiguum sane est, et tibi antea ob præclara tua in nos beneficia obstrictum. Negotium tuum de redemptione captivorum explicuimus aliqua ex parte: totum confici, quæ rerum ac temporum difficultas est, haud sane potuit. Aderit, ut speramus, brevi manus Domini, egregios istos conatus tuos promotura; quam neque Agarena immanitas, nec ulla omnino vis contra niti potest. Tu modo, quod facis, sedulo incumbe operi, et in id libram auri expende, quam tibi mittimus. Divinatione quadam præsagit animus brevi fore ut Deus nobis præbeat occasionem, liberatis fratribus, summas ei gratias agendi. Incolumem te Christus tuosque omnes servet, illæsumque a visibili et invisibili hoste ».

Anno periodi Græco-Romanæ 6410. — Anno Æræ Hispan. 955. — Anno Hegiræ 305, inchoato die 24 Junii, Fer. 3. — Jesu Christi 917. — Joannis X papæ 4. — Berengarii imp. 2. Constantini VIII imp. 6.

1. *Hungarorum grassationes.* — A num. 1 ad 4. Refert Baronius ex Adamo Bremensi, tempore *Unni* Saxoniæ episcopi *Hungaros* non solum Saxoniam, verum etiam circa Rhenum, aliasque trans Rhenum provincias Lotharingiam et Franciam demolitos esse; quod confirmat Hermannus Contractus ex editione Canisiana, qui ad hunc Christi annum ait : « Ungari pervasa, ut cœperant, Alamannia, Basileam urbem destruunt, indeque Alsatia vastata, Lotharii regnum, multa mala facientes invadunt ».

2. *Infelix pugna Græcorum adversus Bulgaros.* — Ad num. 4. Cum tutores *Constantini Augusti Bulgaros* omnino exscindere statuissent, pace cum Sarracenis composita, *Leonem Phocam* scholarum domesticum, et aliquos alios duces cum terrestri exercitu in Bulgariam mittunt, interim dum Romanus Lacapenus classe comparata hostes versus Danubium aggrederetur, Leonique auxilio esset, si indigeret. « Mensis itaque Augusti die vicesimo, Indictione quinta, ad Acheoloum fluvium Bulgaros inter et Romanos bellum commissum est, et ut se habent Dei judicia, quæ omnino inscrutabilia et impervestigata, Romanorum copiæ omnes in fugam vertuntur. Facta est, inquam, fuga et ululatus horrore plenus, aliis alios conculcantibus, pluribus etiam ab hostibus interfectis, eaque strages hominum edita, qualis a sæculo nusquam audita est », inquit Leo Grammaticus pag. 492. Subdit Leo pag. 497, exhinc Symeonem Bulgarorum regem in Græcorum agros, factis subinde excursionibus, *Adrianopolim* vallo circumducto obsidione cinxisse, qua ex rei frumentariæ penuria capta, domum recessit. Idem habent alii scriptores Historiæ Byzantinæ.

3. *Constantinopolis a Bulgaris obsessa.* — Verum obsidio Constantinopolitana, cujus hoc anno meminit Baronius, anno tantum DCDXXIII peracta. De ea enim Cedrenus scribit : « Mense Septembri, Indictione secunda (legendum, *Indictione XII*, ut mox ostendam,) Symeon Bulgarorum princeps cum omnibus copiis expeditionem contra Constantinopolim suscipit : populatusque Macedoniam, et in Thraciam incendiis grassatus, obviis quibusque vastatis, proxime Blachernas castra ponit. Inde postulat, ut ad se mittantur Nicolaus patriarcha aliique procerum, de componenda pace collocuturi ». Subjungit Cedrenus, cum legati ad eum venissent, ita *Symeonem* eos dimisisse ut ostenderet se ipsius imperatoris congressum expetere; interim tamen eum Templum Deiparæ *ad Fontem* incendisse, vicina circum omnia igne vastasse, et ostendisse pacem sibi cordi non esse. Deinde *Romanum* cum patriarcha ad definitum locum se contulisse, illucque etiam Bulgarum venisse, ac ibi cum imperatore colloquium de pace habitum esse. Ac ferunt, inquit Cedrenus, Romanum hæc verba ad Bulgarum fecisse : « hominem te esse Christianum et pium audivi, sed facta tua famæ minime respondent. Si enim revera es Christianus, finem tandem fac cædium et fundendi sanguinis insontis, pacemque cum nobis Christianis Christianus et ipse compone, neque fac ut dexteræ Christianorum polluantur sanguine eumdem Christum colentium etc. His verbis, atque demissione imperatoris ad verecundiam ductus Symeon promisit se pacem facturum : et peracta salutatione discessum est, cum quidem magnificentissima dona Symeoni imperator dedisset ». Pace tamen infecta utraque pars recessit.

4. *Obsidio illa anno* DCDXXIII *facta.* — Idem narrant Leo Grammaticus pag. 499 et Simeon logotheta pag. 483. Verum in his omnibus auctoribus Indictiones per hæc tempora corruptæ, quod evidenter ostendit mors *Nicolai* patriarchæ, quam consignant die XV mensis Maii, Indict. III, quamvis ex eorum calculo constet, eum Indictione XIII animam Deo reddidisse, anno scilicet DCDXXV. Quare cum hi scriptores hanc Bulgaricam irruptionem immediate ante mortem *Nicolai* referant, certum est, eam, non *Indictione* II, sed *Indictione* XII, contigisse. Quod etiam ostendunt quæ antea ab illis narrata sunt. Nam antequam de illa Bulgarica irruptione verba faciant, aiunt, Februario mense, Indictione X, *Theodoram* Romani imp. uxorem mortuam esse. Quare quæ sequitur Indictio fuit duodecima, non vero secunda. Ad hæc narrata *Nicolai* morte memorant statim Indictionem XV, ideoque obiit Nicolaus patriarcha Indictione XIII, non vero Indictione III, uti Combefisius in margine

ad Annales Simeonis Logothetæ pag. 485, ubi de Nicolao loquitur perperam notavit. Hæc magis constabunt ex iis quæ infra in medium adducemus. Ducangius in Familiis Dalmaticis capite. vi, numer. 20, cum ad hanc Indictionum in auctoribus Byzantinis corruptionem animum non advertisset, obsidionem Constantinopolitanam pacisque tractationem cum anno Christi DCDXXVIII Indictione secunda a katendis Septemb. notato copulavit, cum tamen *Nicolaus* patriarcha, qui colloquio de pace interfuit, triennio antea vivere desiisset. Mitto alios errores a recentibus historicis, iisque doctissimis, ob non observatam illam Indictionum depravationem admissos, concludoque tam obsidionem Constantinopolitanam, quam colloquium de pace Græcos inter et Bulgaros habitum, juxta calculum auctorum Byzantynorum, contigisse anno nongentesimo vicesimo tertio, et utramque ad eum revocandam esse.

5. *Præceptum Berengarii Aug. pro monasterio Casauriensi.* — *Berengarius* imperator dedit hoc anno Præceptum de libertate monasterii Casauriensis et rerum ejus, in cujus fine legitur, « data XIII kalend. Novembris, anno Dominicæ Incarnat. nongentesimo septimo decimo, domni vero Berengarii piissimi regis trigesimo, imperii autem sui secundo, Indictione quinta. Actum in Piscaria », etc. sed loco, *Indictione quinta*, suspicor legendum esse, *Indictione sexta*, quia toto hoc et sequenti sæculo, non adverti in Italia Indictiones cum annis Incarnationis inchoatas fuisse. Ex hoc Diplomate Hadrianus Valesius in Notis ad Carmen Panegyricum *de Laudibus Berengarii Aug.* pag. 231, ubi illud refert ex libro instrumentorum monasterii Piscariensis seu Casauriensis, qui in Bibliotheca regia servatur, recte colligit, Sigonium lib. 6 de Reg. Ital. aliosque qui *Berengarii* imperium cum anno DCDXV connectunt, hallucinatos esse. Non dubitandum vero quin ex imperatorio Caroli Magni genere ortus sit Berengarius, cum in ea Charta Ludovicum Augustum *consobrinum* suum quater appellet. Verum fallitur vir doctissimus in eo quod arbitretur, *Ludovicum* illum, cujus donationes confirmat, esse *Ludovicum* juniorem, Orbum vulgo appellatum; est enim Ludovicus Aug. hujus nominis II, fundator monasterii Casæauræ, in honorem sanctæ Trinitatis, « in quo almificum beatissimi pontificis atque martyris Clementis corpus dignoscitur esse reconditum », inquit Berengarius. Legenda Historia de fundatione monasterii Casauriensis ex laudato Ms. a Duchesnio tom. III, pag. 546 et seqq. descripta, ubi dicitur Ludovicum II obtinuisse ab Hadriano II papa corpus *sancti Clementis*, Romam a Constantino seu a sancto Cyrillo, ex Taurica Chersoneso advectum, eumque condidisse in Piscaria monasterium in honorem Sanctæ Trinitatis, in quo sacras illas reliquias reposuit. Porro Berengarium die XXIV Martii anni Christi superioris imperatorem dictum, jam supra demonstravi.

6. *Moritur Rollo primus dux Normanniæ.* — *Rollo* primus Normanniæ dux « completis quinque annis, ex quo baptizatus est, obiit », inquit Ordericus initio lib. 3. Gemmeticensis lib. 2, cap. 22 et Dudo sancti Quintini decanus tradunt etiam eum post baptismum *uno* vixisse *lustro*, et consumptum senio hominem exuisse in Christo. Denique in brevi Chron. ab initio regni Francorum usque ad annum MCXXXVIII perducto, et a Duchesnio tom. III, pag. 357 recitato legitur : « Rollo obiit Rothomagi anno ducatus XLII, regnante Carolo », cognominato Stulto. Quare cum anno DCCCLXXVI in Franciam venerit, currenti in ea vivere desiit, et Radulphus de Diceto pag. 453 initium *Guillelmi Longæ Spatæ* dicti, ejus filii, cum anno nongentesimo decimo septimo accurate connectit. Nam Rollo, paulo ante mortem, Willelmum filium successorem designavit. Hic Gemmeticense monasterium, quod S. Philibertus construxerat, sed Astingus destruxerat, in *pristinum statum restituit*, inquit Ordericus laudatus. Porro Dudo, Richardo II Normanniæ ducatum regente, libros suos tres de moribus et actis primorum Normanniæ ducum in Astingo Danorum duce inchoatos, et in morte Rollonis desinentes in lucem emisit.

JOANNIS X ANNUS 7. — CHRISTI 918.

1. *Legatio Joannis X Compostellam: ubi de diversis ritibus controversia.* — Annus Redemptoris nongentesimus decimus octavus, Indictione sexta inchoatur, quo legatio[1] missa est a sancto episcopo Sisenando (Sisnando), et ab Ordonio rege Legionensi ad Joannem X Romanum Pontificem: qui ea functus est legatione Joannes, aliter Joannellus, appellatus reperitur. Hæc omnia ex veteri historia Compostellanorum episcoporum, in qua licet certus annus legationis hujus non habeatur expressus, tamen ex eo quod ibi asseritur eumdem legatum annum integrum Romæ fuisse detentum, et paulo post ipsum Sisenandum ex hac vita migrasse confectum senio, anno Redemptoris nongentesimo vicesimo, utique hoc anno potius, quam alio aliquo, eam contigisse legationem, possumus opinari. Hæc de his quæ ad tempus spectant.

2. Quod autem ad legationem a Sisenando missam pertinet, eam præcessisse occasionem, eadem Compostellana Acta docent, quod Joannes papa, ut qui ex pluribus delictis conscientia sauciatus, animi dolore languesceret, inter alia salutis suæ remedia, illud excogitavit, ut nomine suo legatum mitteret Compostellam ad venerandum corpus Jacobi Apostoli. Cum et litteras dedit ad dictum ejusdem loci episcopum S. Sisenandum, ut juges preces pro se funderet apud eumdem sanctum Apostolum, ut propitius sibi esset in hac vita, et in hora obitus sui. Qua prævia occasione, idem episcopus ad Joannem Pontificem, eumdem quem diximus, Joannem presbyterum legavit, cui et Ordonius rex cum pretiosis muneribus ad ipsum papam litteras dedit. Legatus ubi Romam pervenit, digne exceptus est ab eodem Pontifice, atque honorifice habitus, retentusque (ut dictum est) anno integro Romæ, sed non otiose. Siquidem occasione Missalis Mozarabi, quod tunc erat usui in pluribus Hispaniarum Ecclesiis, magna oborta est controversia: nam cum Sisenandus in pervestigandis Romanæ Ecclesiæ sacris ritibus totus intentus, eos invenisset in multis plane diversos ab iis, qui in eodem Codice continerentur; ex illis hos emendandi in iis, qui gravioris viderentur esse momenti, ab eodem Pontifice facultatem accepit. Cujus etiam explendi muneris gratia idem Apostolicæ Sedis legatus ab eodem papa decernitur. Qui multos ab Urbe receptos secum deferens libros, rediit in Hispaniam, et simul conferens, quamvis multa ritu diverso, in nullo tamen ea discrepare invenit a Catholica veritate. Quamobrem ad eumdem Pontificem rediens, visa ac cognita retulit in Synodo tunc coram eodem Pontifice congregata. Cui visum est, omissis reliquis, ut levioris momenti, ut Romano ritu sacratiora illa potissimum verba, quibus ipsum divinitus institutum sacrificium incruentum perficitur, proferrentur quæ aliquibus additis vel mutatis ita in dicto Missali, scripta essent, videlicet: HOC EST CORPVS MEVM QVOD PRO VOBIS TRADETVR. et: HIC EST CALIX NOVI TESTAMENTI IN MEO SANGVINE, QVI PRO VOBIS ET PRO MVLTIS EFFVNDETVR IN REMISSIONEM PECCATORVM. Sic igitur tunc ea controversia definita, quæ tamen multos post annos (ut suo loco dicetur) est repetita.

[1] Ambr. Moral. Chron. Hisp. l. XV. c. 47.

Anno periodi Græco-Romanæ 6411. — Anno Æræ Hispan. 956. — Anno Hegiræ 306, inchoato die 14 Junii, Fer. 1. — Jesu Christi 918. — Joannis X papæ 5. — Berengarii imp. 3. Constantini VIII imp. 7.

1. *Moritur S. Radbodus episc. Trajectensis.* — Hoc circiter anno *sanctus Radbodus* episcopus Trajectensis ad Rhenum mense Novemb. diem clausit extremum. Primæ ætatis tempore « ad Caroli regis Francorum, inde ad Ludovici ejus filii aulam se contulit : non quod palatinos ambiret honores, sed quod intra regis palatium liberalium disciplinarum studia præclare colerentur », inquit auctor anonymus subæqualis in ejus Vita a Mabillonio Sæc. v recitata, ubi loquitur anonymus de Carolo Calvo, non vero de Carolo Crasso imperatore, ut plures perperam interpretantur, quia *Carolus Crassus* nullos liberos reliquit; contra vero *Carolus Calvus* Ludovicum Balbum filium ac regni hæredem habuit. Quanto studio *Carolus Calvus* enixus sit, ut studia litterarum, quæ grassantibus intestinis bellis, ac Danorum incursione non parum labefactata fuerant, reflorescerent, pluribus ostendit idem Mabillonius in Præfatione ad tom. II Sæc. IV Benedict. et in Elogio Historico Paschasii Radberti. Trithemius in lib. de Script. Ecclesiast. testatur, eum scripsisse nonnulla præclara opuscula, ex quibus paucissima hodie supersunt. Ad *Trajectensis* sedis fastigium vocatus clericale schema cum monastico commutavit; moxque creditum sibi gregem verbo et exemplo assidue pavit. Temporali quoque ipsius subsidio cavit, impetrata ab *Arnulpho* Germaniæ rege, ejusque filio *Zventiboldo* Daventria, cum adjacentibus prædiis, in quæ loca, destructo a Normannis Trajecto, se recepit. Tandem cum inter frequentes paganorum procellas hac illacque tutandi gregis ergo discurrisset, apud *Homersum* sive Othemarsem occubuit, *Daventriæ* sepultus. Mabillonius citatus existimat hunc Christi annum *Radbodo* postremum fuisse, et plura de hoc sancto præsule habet.

JOANNIS X ANNUS 8. — CHRISTI 919.

1. *Romanus collega imperatoris Constantini Aug.* — Annus Redemptoris nongentesimus undevicesimus, Indictione septima inchoatur, quo bello civili flagrante Constantinopoli, insurgentibus tyrannis adversus puerum Constantinum, ad eos evitandos Romanus patricius classis præfectus assumitur ab eodem collega imperii : vicesima enim quarta mensis Septembris inauguratus est Cæsaris dignitate, mense vero Decembris imperii diademate coronatur, tyrannis male mulctatis; Zoe vero Augusta matre imperatoris e palatio abducta, et in sanctæ Euphemiæ monasterium detrusa, ibi tonderi et monasticam profiteri vitam coacta est. Quæ omnia vinculis nuptialibus sunt cautius stricta, ne solverentur, juncta nimirum Romani filia, Helena nomine, matrimonio Constantino. Hæc cuncta pluribus Curopalates, hocque esse peracta anno demonstrat.

2. Eodem anno veteres chronographi obiisse ponunt Conradum regem Saxonum atque Francorum, eumque transtulisse regnum in Henricum filium Othonis ducis Saxoniæ. De his acturi, quod

in primis ad tempus spectat, cum alii in aliud tempus ingressum Henrici in regnum ponant, cum tamen omnes consentiant annis eum decem et septem illud tenuisse, constet vero ex Frodoardo hujus temporis scriptore, eum obiisse anno nongentesimo trigesimo sexto : utique hoc cum anno regnare cœpisse dicendum. Consentiunt Frodoardo Lambertus, Sigebertus, Marianus Scotus et alii. Hunc vero ita electum, cum vellet archiepiscopus Moguntinus Herigerus ungere, minime acquievit, respondens se unctione indignum esse. Porro ipsam non sine damno ab eo prætermissam, divinitus ostensum est sancto Udalrico Augustano episc. per visum, cum ei ab Apostolo Petro ad id significandum ostensi sunt duo gladii, alter cum capulo, sine capulo alter, dictumque ab eo ipsi : « Dic Henrico regi : Ensis ille, qui sine capulo est, significat regem, qui sine benedictione Pontificali regnum tenebit : capulatus autem, qui benedictione divina regni tenebit gubernacula ». Hæc in Vita ejusdem sancti Udalrici. Citat eamdem visionem Udalrici Ditmarus [1] hujus sæculi scriptor, qui et de eodem Henrico ista habet :

3. *Henricus rex Germaniæ.* — « Henricus pater Othonis filiam Ervini senioris viduam velatam ducit uxorem. Redarguitur a Sigismundo Halberstatensi episcopo, qui eos ad Synodum citat, sed intercedente imperatore, cujus Henricus auxilium petiit, res non est ultra progressa ». Et inferius : « Audivi quod hic Henricus Romam causa orationis petens, plus pedibus, quam equo laboraret, et a multis interrogatus, cur sic ageret, culpam profiteretur ». Pœnituisse enim, et ea relicta, aliam duxisse uxorem, Mathildem nomine, ex qua tres suscepit filios, idem Ditmarus testatur.

[1] Ditm. l. 1.

Anno periodi Græco-Romanæ 6412. — Anno Æræ Hispan. 957. — Anno Hegiræ 307, inchoato die 3 Junii, Fer. 5. — Jesu Christi 919.
— Joannis X papæ 6. — Berengarii imp. 4. — Constantini VIII imp. 8. cum Romano imp.

1. *Constantinus cum Romano Lacapeno imperium regit.* — Ad num. 1. Narrat Simeon Logotheta in Annal. *Romanum* drungarium a Constantino imp. in aulam vocatum fuisse, anno quo festum Annuntiationis beatissimæ Virginis in feriam quintam incidebat, ideoque currenti. Tum subdit : « Mense Aprili, nuptialis contractus arrhabo a Constantino imp. Helenæ Romani filiæ traditur ; tertioque Galilææ (hebdomadæ sc. Paschæ) nuptiales corollas a Nicolao patriarcha recipit ». Paulo post : « Mense Augusto conjurationis delati Constantinus Ctematerus, et David Camulianus, et Michael Mandaganorum curatores ; quare etiam verberibus affecti, bonisque publicatis ignominiæ causa per urbem traducti, in exilium missi sunt. Zoe quoque Augusta deprehensa est per cibos medicatos Romani vitæ insidiari : propterea aula deturbatam in sanctæ Euphemiæ detonderunt ». Paucis interpositis : « Mensis Septembris die quarto supra vicesimum, Romanus Cæsaris dignitate ornatur : mensisque Decembris die decimo septimo, Indictione octava, anno 6458 a Constantino et Nicolao patriarcha Augustali corona donatur. Eodemque die ejusdem mensis, Indictione octava, Christophorus Romani imperatoris filius imperator declaratus, ipse quoque die sancto Pentecostes ab imperatore Constantino Augustus appellatus : amboque solemni per urbem pompa soli processerunt ». Sed annus ille mundi corruptus. Loco enim, *annus* 6458, legendum, *anno* 6428, a kal. Septemb. hujus anni Constantinopoli inchoato. Constantinus itaque, qui hactenus solus imperarat, currenti anno collegam assumpsit *Romanum Lacapenum*, a se imperatorem dictum, recteque scripsere Simeon Logotheta aliique historici Byzantini, *Constantinum* cum matre et tutoribus imperasse *annos septem*, ab anno Christi DCDXII ad præsentem numerandos. Ex quo et intelligimus, *Constantinum* Zoem matrem ipso suo imperii initio ex exilio in aulam revocasse.

2. *Romani prosapia et mores.* — Fallitur itaque Ducangius in familiis Augustis Byzantinis cap. 19, ubi ait, anno DCDXII *Romanum Lacapenum* custodem factum esse imperatoris, filiam ejus *Helenam* Constantinum in uxorem sibi adscivisse, actaque esse sponsalia Aprili mense ejusdem Christi anni. Leo enim Grammaticus pag. 495 et Curopalates pag. 617, ab ipso in margine citati, aliud non referunt, quam quod mox ex Simeone Logotheta in medium adduximus. « Romanus humili fuerat prosapia, ex Armeniorum scilicet gente oriundus. Neque solum mente conceperat futurum, se regis in aula esse, nedum imperialia sceptra tenere. Sed

quod prophetissa Anna dicit : *Dominus pauperem facit et ditat, humiliat et sublevat, suscitat de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem* », inquit Luitprandus lib. 3, cap. 9. In Vita S. Basilii junioris, qui Constantinopoli anachoreticam vitam duxit, Gregorius ejus discipulus cap. 3, tradit ipsum ab *Helena* Augusta aliquando accersitum fuisse, quod pridem cuperet videre eum, seseque ejus orationibus commendare : « Illa ergo hebdomade », inquit Gregorius, « qua sanctus in palatio versabatur, sumebant illum quotidie causa benedictionis obtinendæ tam imperatores, quam uxores eorum : ipse vero singulis postulabat convenientia, utpote qui oculo mentis subtiliori cognosceret, quid potissimum in unoquoque desideraretur. Accidit autem ut etiam ad Romanum inducerent illum ; cui dum post humanissimæ exceptionis officia familiarius colloqueretur, cœpit eum in faciem redarguere sanctus, quod nimio auri et mulierum amore insaniret, et civium filias constupraret. Imperator vero monachorum amans, non modo non est elatus in iracundiam ; sed mansuete excipiens correctionis disciplinam, auro quoque oblato honoravit abeuntem : quod ille prorsus recusavit admittere ».

3. *Obitus Conradi Germaniæ regis.* — Ad num. 2. *Conradus* Germaniæ rex anno DCDXVIII vitam cum morte commutavit, ut testatur Hepidannus in suis Annal. qui ad eum Christi annum habet: « Chuonradus rex obiit ante Natale Domini. Henricus Saxo rex electus est ». Idem tradunt ad eum Christi annum chronographus monasterii S. Galli, Hermannus, et Marianus Scotus, qui addit Conradum obiisse *X kal. Januarii*, confirmatque quod de mortis ejus tempore Hepidannus citatus dicit. Denique Luitprandus lib. 2, cap. 7, asserit, Conradum *septimo regni sui anno e vivis excessisse.* Conradus morti proximus *Henricum Saxonem*, cum quo graves simultates ac professa odia exercuerat, nulla fratris *Everhardi* aut Francicæ gentis habita ratione, sola virtutis admiratione ductus successorem designavit. *Henricus Auceps* dictus, quod aucupio delectaretur, qui vix procerum consensu victus est, ut purpuram indueret, et regnum capesseret. Aliqui auctores a Baronio citati *Conradi* mortem hoc anno perperam collocant præter Marianum Scotum, qui a nostra sententia stat, et Frodoardum, qui annum ejus emortualem non memorat. Goldastus tom. III Constitut. imperial. pag. 301, utrumque imperatorem appellat, sed manifesto errore ; cum hoc tempore *Berengarius* imperium Romanum obtinuerit, et neque *Conradus*, neque *Henricus Auceps* a Pontificibus Romanis coronati fuerint. Præterquam quod neuter ne semel quidem imperatoris nomen sumpsit, neque a quopiam coætaneo vel suppare imp. dictus est.

4. *Henricus Auceps B. Mathildem uxorem duxit.* — Ad num. 3. *Henricus* Germaniæ rex uxorem habuit beatam *Mathildem*, quæ originem ducebat a S. Witikindo, a Carolo M. debellato, et ad fidem Christi converso, ut suo loco ostendimus. Cum autem ubique *Mathildis* divulgaretur virtus, expetita fuit ab *Henrico* in sponsam tribus annis ante mortem Ottonis patris sui. Cum regalis solii ascendit gradum venerabilis regina, illustris maritali potentia, et illustrior religione divina, quanto sibi accessit potestas sublimior, tanto se humiliavit devotior. Henricus vero ejus maritus perplurimas nationes suo subjugavit dominatui, « Danos, Sclavos, Boemonos, Bajouwarios, cæteraque quamplurima regna, quæ suis antecessoribus non fuerant subdita », inquit auctor anonymus in Vita B. Mathildis, jussu S. Henrici imperatoris scripta, et a Bollando ad diem XIV Martii recitata. Eam Vitam S. Henricus elucubrari jussit, quia *Mathildis* ejus proavia fuit. Witichindus, qui hoc sæculo vixit, meminit earumdem nationum ab Henrico Aucupe subactarum, ut videre est apud Baronium anno sequenti num. 5.

5. *Bajoaria per duces administrata.* — Conrado demortuo *Arnulphus*, qui jam eo vivente Bajoariam, cujus limitis custodia ei credita fuerat, occupare tentavit, rursus imperium animo agitabat, quod plures magnates ejus cupiditati faces admoverent. Verum « rex Henricus cum obtemperare suis omnes jussionibus, Arnoldumque solum resistere cerneret, pervalido collecto exercitu in Bajoariam tendit. Quod Arnoldus ut audivit, ejus non passus est in Bajoaria præstolari adventum », inquit Luitprandus lib. 2, cap. 7, qui subdit, Bajoarios Arnulpho suasisse ut regi sese subjiceret, dummodo, inquiunt, « ut quod prædecessores non habuere tui, tibi concedatur, quatenus scilicet totius Bajoariæ pontifices tuæ subjaceant ditioni, tuæque sit potestatis uno defuncto alterum ordinare. Connivens igitur Arnoldus huic optimo suorum consilio, Henrici regis miles efficitur, et ab eo concessis totius Bajoariæ pontificibus honoratur ». Ea potestate Arnolphus intemperantius usus, apud posteros infamia conflagravit ; ejus enim licentiam inter alios sic perstringit Otto Frisingensis antistes : « Circa idem tempus Arnolphus Bajoariorum dux, morte Conradi regis comperta, ex Hungaria in patriam revertitur, regnareque gestiens, tandem a rege relictis sibi terræ suæ Ecclesiis, in pacem vocatur. Hic est Arnolphus, qui Ecclesias et monasteria Bajoariæ crudeliter destruxit, ac possessiones earum militibus distribuit ». Bajoaria itaque, quæ per tot annos a regibus et imperatoribus administrata fuerat, imposterum per duces gubernata fuit.

6. *Minor Britannia a Normannis devastata.* — Normanni, seu ii qui duce Rollone Neustriam occupaverant, seu alii de novo advenientes Aremoricam regionem nemine resistente devastant : « Normanni », inquit Flodoardus in Chronico, « omnem Britanniam in cornu Galliæ, in ora scilicet maritima sitam depopulantur, proterunt atque delent, abductis, venditis, cæterisque cunctis ejectis Britonibus ». Biennio vero post Robertus

comes hanc quoque partem, quam vastaverant, cum Nannetico pago illis habitandam concedit, dum fidem Christianam amplectantur. « Robertus comes », inquit Flodoardus ad annum DCDXXI, « Normannos, qui Ligerim fluvium occupaverant, per quinque menses obsedit, acceptisque ab eis obsidibus Britanniam ipsis quam vastaverant, cum Nannetico pago concessit, quique fidem Christi cœperunt suscipere ».

JOANNIS X ANNUS 9. — CHRISTI 920.

1. *Unio in Ecclesia Constantinopolitana quam sequitur translatio corporis Euthymii patriarchæ.* — Sequitur annus Redemptoris nongentesimus vicesimus, Indictione octava, quo (ut testatur Curopalates) mense Julio Ecclesia Constantinopolitana divisa schismate ab iis, qui sectabantur partes Euthymii, et aliis, qui Nicolao favebant, inita inter eos pace atque concordia, simul unitur. Sunt hæc verba Curopalatis : « Julio autem mense, Indictione octava, Ecclesiæ unio facta est, unitis metropolitanis et clericis, qui a Nicolao patriarcha et Euthymio divisi fuerant ». Sic igitur illo sublato schismate, quo alii sectantes Nicolaum, Euthymium alii, ab invicem scissi erant; restabat tamen adhuc quæstio de polygamia disquirenda, occasione Leonis imp. exorta, quæ anno sequenti terminata est.

2. Facta hoc anno unione, pariter procuratum ab Euthymianis, ut ipsius Euthymii in exilium defuncti corpus Constantinopolim transferretur, de qua translatione ista habet Aretas Cæsariensis [1] : « Atque is etiam, qui nefarie fuerat damnatus, suis saltem post obitum restitutus est, ut haberet etiam denuo sacra promissionis terra dilecti ossa Joseph, quibus per lectissimos quosque ex sacro ordine viros justa solverentur. Commodum enim edictum reges promulgant, nempe Constantinus atque Romanus : atque undique extemplo, velut ex composito (quamobrem enim hæc magna adeo cum celebritate non fierent?) ingens confluens multitudo, maxima quadam pompa victorem illum ab exilio redeuntem cœpit comitari innumerabilibus facibus, quarum bonam partem regia pietas suppeditabat, mare totum collustrans, suavissimisque incensis odoribus, molestam illam maris nauseam discutiens, et perpetua hymnorum modulatione pontificem mire concelebrans. Cæterum simul ut ad Virgam (littoralis tractus est nomen) appulerunt, sublatum est de regio lembo sacrosanctum illud tabernaculum, atque in S. Æmiliani ædem illatum, ibique similiter appositis hymnis, decantatus est Dei servus, et laudatione cujusdam de pontificum numero honestatus.

3. « His ita peractis, cum sublatum inde sacrum gestaretur feretrum, atque in honestissimum hunc ipsum locum inferretur : sustolli undique ab omnibus cœptus est clamor, magistratibus, privatis, locupletibus, tenuibus, viris, feminis, parvis, puberibus, impuberibus, quorum partim eum secundum Deum parentem vocabant, partim pastorem requirebant, alii propugnatorem desiderabant : nam et nutritorem illum suum egeni appellabant, mulierculæ suum, cum adeo discesserit, defensorem primarium, pueri disciplinæ suæ moderatorem vociferabantur; omnes denique pro se quisque eum, in quo opportunum sibi sublevandis indigentiis suis positum esset profugium. Itaque dum hujusmodi cum laudatione funus celebratur, in hoc religiosissimum templum ab omnibus convenitur, ubi peractis reliquis, quæ ad persolvenda funeri justa deerant, cum jam periculum esset, ne quod superfuerat sanctissimi viri tabernaculum, propter eorum, qui eo confluxerant, fidem, discerperetur; violenter de raptorum manibus extortum excussumque est, atque hoc modo in sacrosancto hoc, quem videmus, loculo, sacrosanctum vere Dei hominem conciliavimus ». Hucusque de Euthymii facta tunc translatione Aretas Cæsariensis, hæc oculis intuitus.

4. *Legatio Caroli regis ad Henricum regem Saxonum.* — Eodem anno rebellantes principes Francorum a Carolo rege, cognomento Simplice, eo quod ipsis contemptis propensior ille esset erga Haganonem Laudunensem virum ignobilem, quem

[1] Aret. Cæs. apud Lip. tom. III.

præ cæteris conaretur extollere, Herveus archiepiscopus Rhemensis non sine magno labore Carolo conciliavit. Hæc Regino et Frodoardus. Porro idem Carolus hoc eodem anno legationem misit ad Henricum Saxoniæ regem, et cum ea sancti Dionysii sacra pignora, tanto munere illud libere professus una cum sanctorum martyrum venerandis reliquiis transferri e Francis in Saxones regnum pariter atque reliqua bona omnia; idque haud vane jactari, sed experimento jam esse perspicue demonstratum, nimirum ex translatione S. Viti martyris ex Gallia in Saxoniam facta, cum eo simul ad Saxones veluti fato quodam (si ita dicere Christiano liceret) Francorum gloriam commigrasse. Hæc autem ne putes vana esse commenta, audi quæ de his habet Witichindus sæculi hujus scriptor : « Quoniam Henricus rex Rhenum transierat ad dilatandum super Lotharios imperium suum : occurrit ei legatus Caroli, et salutato eo verbis humillimis : Dominus meus, inquit, Carolus regia quondam potestate præditus, modo privatus, misit me ad te, demandans, quia nihil ei ab inimicis circumvento jucundius, nihil dulcius esse possit, quam de tui magnifici profectus gloria aliquid audire, ac fama virtutum tuarum consolari. Et hoc tibi signum fidei et veritatis transmisit : protulitque de sinu manum pretiosi martyris Dionysii auro gemmisque inclusam. Hoc, inquit, habeto pignus fœderis perpetui et amoris vicarii. Hanc partem unici solatii Francorum Galliam inhabitantium, postquam eos deseruit insignis martyr Vitus, et ad nostram perniciem, vestramque perpetuam pacem Saxoniam visitavit, communicare tecum maluit : neque enim postquam translatum est corpus ejus a nobis, civilia vel externa cessavere bella : eodem quippe anno Dani et Nortmanni regionem nostram invaserunt.

5. « Rex autem munus divinum cum omni gratiarum actione suscipiens, prosternitur reliquiis sanctis, et deosculatus eas, summa veneratione veneratus est ». Narravit legatus post hæc Henrico historiam martyrii sancti Viti, ejusque sub Ludovico factam translationem sacri corporis in Saxoniam. « Ex quo (illud rursus inculcans) res Francorum cœperunt minui, Saxonum vero crescere, donec dilatatæ ipsæ jam sua magnitudine laborant (ut videmus) in amore mundi, et totius orbis capite patre tuo, cujus potentiæ majestatem non solum Germania, Italia atque Gallia, sed tota fere Europa non sustinet. Colite itaque tantum patronum, quo adveniente, Saxonia ex serva facta est libera, ex tributaria, multarum gentium domina. Neque enim talis ac tantus summi Dei amicus tui gratia indiget, nos vero famuli ipsius indigemus. Unde ut eum possis habere intercessorem apud cælestem imperatorem : habeamus te advocatum apud terrenum regem, tuum scilicet patrem atque fratrem ». Hucusque legatus : subdit autem auctor propagationem regni per Henricum factam in exteras nationes : refert enim has vicinas ipsi nationes ab eo redditas tributarias, Abotretos, Vulcos, Hacellos, Dalamancos, Bohemos, atque Redarios, præter Alemannos et Bajoarios, quorum reges in deditionem accepisse, idem superius testatur auctor.

Anno periodi Græco-Romanæ 6413. — Anno Æræ Hispan. 958. — Anno Hegiræ 308, inchoato die 22 Maii, Fer. 3. — Jesu Christi 920. — Joannis X papæ 7. — Berengarii imp. 5. Constantini VIII imp. 9. cum Romano imp.

1. *Pax Ecclesiæ Constantinopolitanæ reddita.* — Ad num. 1. Leo Grammaticus pag. 495 ait : « Julio mense, Indictione octava, die Dominico, totius Ecclesiæ a Romano (qui imperium regebat) inita est concordia, cunctis metropolitis et clericis, qui a Nicolai et Euthymii partibus divisis steterant animis (propter sc. quartas nuptias Leonis imp.) in consensionem redeuntibus ». Idem narrat Baronius ex Curopalate. Duravit ea divisio per annos XV, ab anno sc. DCDVI, quo Zoe a Leone imp. cum solemni pompa uxor accepta. Quare Epistola Nicolai patriarchæ Constantinop. ad Pontificem Romanum, a Baronio anno DCDXVI recitata, ad hunc annum pertinet, ut ibidem diximus; de illis enim annis XV, quibus dissensio inter clerum Constantinopolitanum duravit, in illa Epistola diserta mentio. Revocandum etiam huc Edictum unionis inter præsules patriarchatus Constantinopolitani, quod Baronius anno sequenti refert.

2. *Decretum contra quartas nuptias singulis annis lectum.* — Joannes Leunclaius tredecim Novellas a Constantino Porphyrogenneta emissas publicavit, quæ in fine lib. 2 de Thematibus Occidentis leguntur, quarum decima tertia de quartis

et tertiis nuptiis, hoc anno data est. Hic ejus titulus : « Ex unionis tomo, qui factus est sub Constantino in Porphyra nato, et annis singulis in suggestu mense Julio legitur ». Novella his verbis inchoatur : « Decernimus sententia judicioque communi, ne ab hoc anno præsenti (qui est annus mundi ıↄↄ. cıↄ. ccccxxviii), Indictione viii, quartas nuptias ullus contrahat, sed et omnino eæ rejiciantur. Quod si quis ad ejusmodi conjugium progredi decreverit, ab omni conventu Ecclesiastico exclusus esto, et ab ipso in sacrosanctam ædem ingressu tantisper alienus, donec in hoc conjugio permanserit. Hoc enim sanctis quoque Patribus, qui ante nos vixere, visum fuit. Ac nos sane sententiam reddentes apertiorem, eum velut alienum a Republica Christianorum abdicamus. Et in hunc quidem modum de quarto matrimonio. Cæterum ut et illa, quæ ad alia matrimonia pertinent, honestius constituantur, et conciliationem vita Christianorum non indigna habeant : de tertio quoque matrimonio definimus, ne simpliciter atque temere perficiatur ». Pluribus postea in eadem Novella agitur de tertiis nuptiis, quæ legenda apud Baronium anno sequenti num. 4 et 5, quia tam ea, quam hoc præsens decretum in Edictum unionis inserta sunt.

3. *S. Euthymius episc. Constantinop. in Diptycha relatus.*— Ad num. 2 et seq. *Sanctus Polyeuctus* creatus patriarcha Constantinopolitanus, an. dcdlvi, primus fuit, qui *Euthymium* ex suis decessoribus unum in Diptycha retulerit. Cedrenus enim in Vita Constantini Porphyrogennetæ pag. 640, scribit : « Polyeuctus primo sui patriarchatus anno, Eutychii (legendum Euthymii, ut græcus textus habet) patriarchæ nomen in sacras tabulas retulit, ejus qui imperatorem Leonem ad sacrorum communicationem admiserat, cum is quartam uxorem duxisset. Eam ob rem quidam summorum Pontificum aliquandiu noluerunt res sacras cum Polyeucto communes habere : mox imperatoris voluntati obsequentes, ridendos se disceptantibus controversiam exhibuerunt ».

4. *Gallia civili bello ardet.* — Ad num. 4 et seq. Civile bellum hoc anno in Gallia exarsit. Plurimi proceres indignati, quod *Haganonem* ministrum regni primarium *Carolus* rex dimittere nollet, palam ab eo deficiunt, et *Robertum* Parisiensem comitem, Odonis quondam regis fratrem, rei Franciæ præficiunt. Unum rex habet perfugium ad *Herivæum* Rhemensem archiepiscopum, cujus opibus diu sustentatur, donec tandem procerum animi placantur : « Anno dcdxx », inquit Flodoardus in Chron., « pæne omnes Franciæ comites regem suum Carolum ad urbem Suessionem, quia Haganonem consiliarium suum, quem de mediocribus, potentem fecerat, dimittere nolebat, reliquerunt. Herivæus autem Rhemorum archiepisc. accipiens regem, cum omnes eum deseruissent, duxit eos ad hospitia sua in villa, quæ dicitur Garcasiria. In crastinum vero venerunt Crusniacum Rhemensis episcopii villam, ibique manserunt, donec Rhemis venirent : sicque deduxit eum per vii fere menses, usquequo illi suos principes, eumque suo restitueret regno ». Idem scribit lib. 4 Hist. cap. 15.

5. *Translatio S. Viti in Germaniam.* — Translatio *sancti Viti* martyris in Saxoniam, magnam Galliæ *perniciem*, Saxoniæ *pacem perpetuam* attulisse dicit Witichindus in lib. 1 de Gest. Saxonum. Historiam hujus translationis a scriptore anonymo editam recitat Mabillonius Sæc. iv Benedict. part. 1, aitque *Warinum* abbatem Novæ-Corbeiæ ad *Hilduinum* abbatem monasterii sancti Dionysii in Francia venisse, ac ab eo petiisse, ut de sanctis martyribus, quorum corpora in eo monasterio quiescebant, aliquem ei ad confirmandam fidem gentis suæ tribueret, atque licentiam efferendi concederet. *Hilduinus* licentia obtenta a Ludovico Pio imperatore et episcopo Parisiensi, dedit ei corpus beatissimi pueri et martyris *Viti*, qui sub Maximiano et Diocletiano passus est. Translatum fuerat illud corpus ex Italia in Franciam regnante Pippino, et in loco ubi positum fuerat, multas Dominus virtutes patrarat. Ait anonymus hanc sancti Viti translationem in Saxoniam factam esse « anno Incarnat. Domini nostri Jesu Christi octingentesimo trigesimo sexto, Indict. xiv, anno autem imperii sacratissimi imperatoris Ludovici vicesimo tertio ».

6. *Christiani in valle Juncaria a Saracenis victi.* — Hoc anno Ordonius II Legionis rex ab Abderramine Saracenorum rege, qui Cordubæ regnabat, in prœlio victus, et magna Christianorum strages facta *in valle de Juncaria*, vulgo de Junquera, uti testatur Sampirus in sua Historia, quem alii scriptores Hispanici unanimi consensu secuti sunt : « Venit Abderramen », inquit Toletanus lib. 6, cap. 22, « cum magna multitudine suorum et Africæ, quos conduxerat, terramque ingressus est Navarrorum usque ad locum, qui Muez adhuc hodie nuncupatur. Quos rex (nempe Navarræ) Garsias filius regis Sanctii nequiens tolerare, regi Ordonio nuntiavit, qui confestim occurrens cum ingenti auxilio properavit. Cumque in valle Juncaria sibi adinvicem exercitus obviassent, sicut Dominus voluit sustinere, multi de Christiano exercitu corruerunt. Etiam duo episcopi, Dulcidius Salmanticensis et Hermigius Tudensis fuerunt ibi ab Arabibus comprehensi, et pro isto Hermigio fuit sobrinus ejus S. Pelagius datus obses, qui postea fuit martyr », anno scilicet nongentesimo vicesimo quinto, ut ibi cum Baronio narrabimus. Annus hujus prœlii notatur in Charta, cujus autographum in archivo monasterii S. Joannis Pennatensis asservatur, et in duobus chartulariis ejusdem monasterii de verbo ad verbum jam a multis sæculis descriptum fuit. Egregiam illam Chartam produxit Moretus in Investigat. Navarricis lib. 2, cap. 5, sect. 2, p. 302. « Non multo post vero tempore », ut in ea Charta legitur, « transacto in temporibus scilicet regis

Sancii Garseanis Pampilonensis..... iterum facta est magna persecutio adversus Ecclesiam Dei, in Æra videlicet DCDLVIII, (currenti scilicet Christi anno); quando superatus est rex Ordonius, et facta est magna strages Christianorum ab Abderramen rege Cordubense. In illo tempore Sarraceni transeuntes Pyrenæos montes pervenerunt nullo resistente usque ad Tolosanam urbem, fugientes vero pauci Christiani, etc. » Hoc etiam anno prœlium istud consignatur in Historia Ms. monasterii S. Joannis Pennatensis, cujus fragmentum recitat Blanca in suis Commentariis Aragonicis, et hanc pugnam cum anno DCCCXX alligat, sed corrigitur a Moreto laudato lib. 2, cap. 3, sect. 3. Porro Garsias, qui prœlio interfuit, dicitur rex, quia a Sancio patre in consortium regni adscitus fuerat, ut ex laudato loco deducitur.

JOANNIS X ANNUS 10. — CHRISTI 921.

1. *In Ecclesia Constantinopolitana schisma sublatum per edictum de quadrigamia explosa.* — Annus sequitur Redemptoris nongentesimus vicesimus primus, Indictione nona, quo mense Julio sublato in Ecclesia Constantinopolitana schismate de trigamia, edictum unionis est promulgatum, quo definitum est, matrimonium post tertiam vicem iterare non licere, ita testante Theodoro. Tempore enim Leonis Sapientis imperatoris quarto nubentis occasione (ut dictum est) magna discordia in Ecclesia Constantinopolitana oborta, trigamiam pluribus admittentibus, respuentibus eam aliis, perseveravit ea usque in præsentem annum, quo unionis edictum est promulgatum, datum autem anno superiori, quo definitum est, quando trigamia permitti possit, et quando secus, de quo agit Theodorus Balsamo in Photii[1] Nomocanone, et in Notis ad Epistolam canonicam S. Basilii ad[2] Amphilochium, qui hæc de ipso edicto atque promulgationis tempore habet: « Unionis vero decisio, et tomus, qui editus est sub Constantino Porphyrogenito et Romano, Constantino quidem imperante, socero autem ejus Romano patris imperatoris auctoritatem et dignitatem obtinente, anno (ab origine mundi scilicet) sexmillesimo quadringentesimo vicesimo nono, Indictione nona, et qui singulis annis legitur in suggestu, mense Julio, hæc dicit circa finem :

2. « Deinceps autem communi sententia ac judicio pronuntiavimus, ex præsenti anno sexmillesimo quadringentesimo vicesimo nono, Indictione nona, neminem oportere se quarto matrimonio jungere, sed esse omnino rejiciendum. Et si quis ad ejusmodi conjugium venire voluerit, esse omni Ecclesiastica congregatione privatum, et ab ipso in sanctum templum ingressu alienum, donec in conjugio permanserit. Hoc enim etiam sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, visum est. Nos vero etiam sententiam apertiorem reddentes, ipsum ut a Christiana Republica alienum abdicamus ». Hæc ex Theodoro de Orientalium usu. Diversam autem de his consuetudinem ab antiquo tempore esse servatam in Ecclesia Occidentali, suo loco demonstratum est, in qua ad evitandam fornicationem, secundum illud[1] Apostoli: « Melius est nubere, quam uri », nullus positus terminus ducendi uxorem. Nam narrat S. Hieronymus sub Damaso novisse uxorem, quæ sepelisset viginti duos viros, et virum, qui supervixisset viginti et uni uxoribus. Narrat ista in Epistola ad Ageruchiam ; et adversus Jovinianum libro primo: « Non damno, inquit, bigamos, imo nec trigamos, et si dici potest octogamos, etc. » Sed hæc omnia ex indulgentia, secundum illud ejusdem[2] Apostoli: « Qui infirmus est, olus manducet ». Porro hæc de inita concordia in Ecclesia Constantinopolitana gesta fuerunt ibidem Constantinopoli in synodali conventu. Synodum enim ad illa omnia componenda oportuit congregari, quam tunc etiam consultam fuisse a monachis extra urbem illam morantibus de quibusdam dubitationibus, responsiones ex eadem Synodo ad eos redditæ docent, quæ adhuc extant[3].

[1] Theod. in Nomoc. Phot. tit. III. de laic. — [2] Idem in Ep. Basil. ad Amphil. c. 4.

[1] 1. Cor. VII. — [2] Rom. XIV. — [3] Extat tom. VI Bibl. Mangar. col. 621.

3. At hic reddendum est ipsum unionis Edictum, datum anno superiori, hoc autem promulgatum legitur, sic enim se habet ex græco redditum et cusum in volumine Juris Græcorum :

4. « Tomus unionis, sive expositio sanctæ unionis in Ecclesia Constantinopolitana, Constantini et Romani tempore : quorum ille tunc imperabat, hic ea dignitate fulgebat, quod imperatoris pater audiret.

5. « Dominus Deus noster JESUS Christus discipulis suis et Apostolicis, atque iis, qui cum his digni evaserunt hæreditate ipsius, eximium quoddam bonum nimirum pacem reliquit, hoc suis indicium tradens affectionis erga ipsum, si vinculo pacis constricti spiritus unionem non dissolverent : cum prius ipse suo nobis exemplo, quænam ejus de pace sententia sit ostendisset, qui supra omnem sublimitatem positus ad infimam nostram extremitatem descenderit, perindeque ac nos, carnis et sanguinis particeps factus sit, ut a se invicem divisos ad unitatem redigeret. Hinc illis etiam qui ejus in doctrina sunt instituti, hæreditatem hanc reliquit, ut pacem inter se colant. Neque duntaxat hoc, verumetiam ut alios inter se dissidendes ad pacem trahant. Enimvero cum res ita comparata sit, inde ab initio in hoc usque tempus haud cessavit illius mali seditiosa improbitas sacrum Ecclesiæ corpus, modo hanc, modo illam causam movens, perturbare. Sed enim hic talis est. At pacis auctor ac magister Christus Deus ille noster, qui dixit inferorum portas Ecclesiæ suæ non prævalituras, semper ista scandala in ipsius mali caput convertens, Ecclesiæ suæ pacem illibatam conservat : Hic ipse Christus, pax nostra, Deus, Pater, Pontifex, verus pastor, sanctis castissimæ sponsæ suæ nimirum Ecclesiæ liberis a se invicem divulsis, providentia gratiaque sua unionem restituit, eosque rursus ad matris inculpatum sinum congregavit ; atque ipsi quidem matri concessit, ut ob congregationem liberorum gauderet, sibi vero gloriæ ac laudis oblationem, ab ore uno atque uno corde profectam, tribui ; omnibus autem illis, qui non ad turbulentam dæmonis voluntatem declinant, sed pacis auctoris mandatum colunt atque observant, gratiarum actionis præstationem. Enimvero superioribus temporibus accidere scandalorum occasiones tales, quales eæ sane fuerunt : et quovis tempore, malo se commovente, sapientes Ecclesiarum gubernatores idoneam medicinam invenerunt.

6. « Nunc autem quod Ecclesiam ex causa matrimoniali perturbari contigerit, quando istud ipsum matrimonium reprehensione non caret, ad ejus prohibitionem sacrum Ecclesiæ judicium fert, ne progressio fiat ulterius hæve nuptiæ locum inveniant. Sic enim et nunc et in posterum a vigentibus scandalis immunes sese reddent, quicumque contentionem et rixam potius amant quam Christi pacem. Quippe remota occasione ex qua nata fuere scandala, causa nulla est quæ prohibeat quominus pacis studiosi pacem colant. In quovis enim negotio sic comparata res est. Cum causa fallax procreationis absurdorum remota est, ad elegantiam pristinam redeunt, quæ inde vitium contraxere : sic cum a morbo corpus est occupatum, ubi morbi causa recessit, integra valetudo redit. Et mari ventorum violentia turbato, postquam tempestas cessavit, tranquilla serenitas revertitur. Quamobrem nos publice congregati pontifices atque sacerdotes, quibus non sibimetipsis (nam mitto dicere aliis) placere lubit, sed visum potius est Eccl. pacem seditionibus anteferre, quando de matrimonialibus occasionibus scandala nata fuerunt, ea ipsa expurganda putavimus, atque cavendum, ne deinceps ipsis in hominum vitam irrepentibus, tum Ecclesia perturbetur, tum eorum vita, quibus sic vivere libitum est, damnabilis evadat. Ac proinde sententia judicioque communi decernimus, ne ab hoc anno præsenti, qui est annus mundi sexmillesimus quadringentesimus vicesimus octavus, Indiction. octavæ, quartas nuptias ullus contrahat, sed ut prorsus eæ rejiciantur ; quod si quis ad ejusmodi conjugium progredi decreverit, ab omni cœtu Ecclesiastico exclusus esto, et ab ipso in sanctam ædem ingressu tantisper alienus, donec in hoc conjugio permanserit : hoc enim sanctis quoque Patribus qui ante nos vixere visum fuit. Ac nos sane sententiam reddentes apertiorem, cum velut alienum a Republica Christianorum abdicamus. Et in hunc quidem modum de quarto matrimonio.

7. « Cæterum ut et illa quæ ad alia matrimonia pertinent, honestius constituantur, et conciliationem vita Christianorum non indignam habeant, de tertio quoque matrimonio definimus, ne simpliciter atque temere perficiatur. Nam permissum id quidem est a Patribus, velut inquinamentum quoddam, cum necdum id temporis uti nunc, res citra pudorem perageretur ac late diffusa foret, sed ita contingeret, ac si quis illapsas in domum sordes in angulo forte sitas negligat. Nunc vero cum spatium sibi quoddam audaciæ sumpserit, et magnam ad frequentiam progrediendo, nihil turpitudinis habere, nihil sordium existimetur : recte visum est repurgandum, sicuti nec fœdum aliquid non jam amplius in angulum rejectum, sed per ædes ipsas diffusum, ullo modo relinquimus, sed expurgamus, et nauseam ex eo provenientem removemus. Itaque tam imbecillitati humanæ nos accommodantes, quam honestatis vitam Christianorum decentis rationem habentes, hoc in tertiis nuptiis servandum statuimus, ut si quis ad annum quadragesimum provectus, et neque naturæ motus reverentia, neque vitæ decentis et honestæ quæ a Christianis requiritur habita ratione, sed vitiosa tantum libidine victus, ad tertium se matrimonium projecerit : omni accuratione ac diligenti observatione adhibita, perceptionis Sacramenti ad quinquennium exsors sit, neque de hoc tempore ullo modo quidquam decidatur.

8. « Nam qui post annum ætatis quadragesimum, in Ecclesia Christi et esse et appellari amat inquinamentum, quodnam in corrigenda vita studii certum præbebit argumentum, propter quod Sacramentorum perceptionis tempus ei minuendum sit? quin ne postea quidem quam ad illibatam hanc perceptionem admissus fuerit, ei licitum erit ut ad perceptionem hanc alio tempore accedat, quam in sola salutari Christi Deique nostri Resurrectione, propter factam (quantum sane fieri potuit) ex præcedenti jejuniorum abstinentia repurgationem. Hæc autem dicimus, cum nulli de prioribus matrimoniis extant iis liberi, qui jam post annum ætatis quadragesimum uxorem ducere voluerint. Quippe si liberi sint, tertium eis conjugium permittendum non erit. Est enim sane quam iniquum intempestivæ libidini patrem indulgere, nec liberis e prioribus matrimoniis susceptis prospici atque caveri, ut mœroris expertes sint et perturbationis, et aliorum quæ generi mortalium ex secunda multorum liberorum procreatione solent accidere. Quinetiam, si quis annos triginta natus et liberos ex prioribus conjugiis susceptos habens, uxori tertiæ copuletur, et ipse citra ullam impetrationem veniæ, perceptionis Sacramentorum ad annum quartum exsors esto, cum satis pateat eum nulla alia re quam intemperantia motum, et quod carnalis libidinis mancipium sit ad ejusmodi se matrimonium conferre.

9. « Itidem posteaquam mysteriorum perceptionem impetraverit, ter duntaxat iis fruendi quotannis facultatem habebit, semel in salutari Christi Deique nostri Resurrectione, secundo in obdormitione immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ, tertio Natalitio die Christi Deique nostri propterea quod in his jejunium præcedat et emolumentum ex eo proveniens. Quod si liberi nulli superstites sunt, quandoquidem sobolis procreationem appetere non ejusmodi quiddam est quod veniam non mereatur, condonandum erit hoc matrimonium, et ea tantum pœna quæ dudum et hucusque fuit in usu mulctandum. Atque hæc de tertiis etiam nuptiis. Enimvero nec secundas nec primas citra cautionem admittimus, sed eas quoque sic contrahendas statuimus, nullam ut improbam causam habeant, vel ex raptu vel ex præcedente clandestino stupro, sed ut legitimæ sint, et inquinationibus hujusmodi ac impuritate scortationum careant.

10. « Si quis igitur indicatis hisce constitutionibus spretis, ad conjugalem consuetudinem primam vel alteram coiverit : cum Christi Ecclesia, quæ pura est nec labem ullam vel rugam habet, salutaribus censuris subjiciens, non prius ad sacrorum perceptionem mysteriorum admittet, quam definitum ob scortationem tempus accurate compleverit : (nisi forte necessarius e vita discessus urgeat) hoc est, donec annus septimus completus fuerit. Sacerdos autem, qui neglecta lege jam sancita quemquam horum ad sacram aliquam perceptionem audebit admittere, de gradu suo periclitabitur, et is qui contra sanctionem promulgatam ad communionem sacram admissus fuerit, rursus inter exsortes communionis referetur, donec annus septimus impleatur ». Hucusque Tomus sive Edictum unionis.

11. At si hæc oportuit facere, certe quidem quæ majoris erant momenti non debuerunt prætermitti, imo vehementi studio primum omnium curari, nempe unio cum Romana Ecclesia, a qua scissi Photii communicatione fuere. Frustra namque cum fratribus pacem quærit qui a matre ipsa Ecclesia Catholica alienus ut inimicus oberrat. Porro licet hæc composita per edictum visa sint, tamen in majorem rursus discordiam eruperunt, adeo ut vix post annos octoginta fuerint sub Basilio et Constantino iterum sancita concordia ad unitatem revocata.

12. Hoc tempore, Romanus imperator secundo loco nominari (ut par erat) solitus in edictis vel aliis publicis monumentis, primo vero Constantinus Porphyrogenitus, fastu tumens, primum vindicans sibi locum, ut secundo loco Constantinus nominaretur effecit, ex quo sibi (quod est commune superborum omnium, ut qui se exaltant humilientur) exitium comparavit, ut inferius suo loco dicetur. Plura de his Curopalates.

13. *Angli peregrinantes Romam occisi a Sarracenis.* — Quod ad res Occidentales pertinet, flagrant omnia civilibus bellis, barbaris insuper ubique grassantibus Hunnis et Sarracenis. Tunc et accidisse tradit Frodoardus infaustum, « ut Angli ex more quamplurimi peregrinantes ad Limina Apostolorum, inter angustias Alpium a Sarracenis intercepti, lapidibus obruti fuerint ». Verum nec his ingruentibus malis cohiberi potuit Anglorum pietas, quin more solito magno cœtu frequentarent Limina Apostolorum ; nam secundum illud Cantici canticorum : « Aquæ multæ non potuerunt exstinguere charitatem, nec flumina obruent illam », majore fidei ardore ex Anglia Romam proficiscentes, rursus post sequentem annum in idem incidere discrimen, et ab iisdem cæsi sunt Sarracenis, ut idem Frodoardus eo anno testatur.

Quæ ad præsentem rursus annum spectant : addit his idem auctor, quod eodem anno habita est Synodus apud Trosleium in Gallia, cui præfuit Herveus Rhemensis archiepiscopus, præsente Carolo rege : desiderantur ejus Acta. Adjicit insuper Northmannos a Roberto comite superatos, eosdemque ita edomitos, fidem Christianam suscipere incœpisse.

Anno periodi Græco-Romanæ 6414. — Anno Æræ Hispan. 959. — Anno Hegiræ 309, inchoato die 12 Maii, Fer. 7. — Jesu Christi 921. — Joannis X papæ 8. — Berengarii imp. 6. — Constantini VIII imp. 10. cum Romano imp.

1. *Pax Ecclesiæ Orient.* — A num. 1 ad 11. Quæ pertinent ad concordiam in Oriente sancitam inter eos qui quartas Leonis Sapientis nuptias improbarant, eosque qui ab illis stabant, anno superiori explicavimus.

2. *Ubi situm Fraxinetum.* — Ad num. 13. Luitprandus lib. 5, cap. 7, loquens de *Fraxineto* quod Saraceni occupabant, ait : « Eo loco constituti, quam multorum Christianorum ad beatorum Apostolorum Petri et Pauli Limina transeuntium sanguinem fuderint, ille scit solus numerum qui eorum nomina tenet scripta libro viventium ». Quare Angli quos Flodoardus in Chronico hoc anno narrat inter angustias Alpium occisos fuisse, ab aliis Saracenis mortem non pertulere, quam ab iis qui *Fraxinetum* locaque vicina occupabant. Licet enim præcipuum eorum receptaculum fuerit Fraxinetum oppidum in ora maris Mediterranei positum, aditus tamen ad Alpes Maritimas, Græcas et Penninas ita intercluserant, ut viatores omnes vel ad tributum solvendum cogerent, vel crudeliter necarent. Cæterum Fraxinetum in ipsis Alpibus situm non erat, licet ab iis non procul distaret, cum Flodoardus laudatus ad annum DCDXXXI scribat : « Græci Sarracenos per mare insequentes in Fraxinetum Saltum ubi erat refugium ipsorum, et unde egredientes Italiam sedulis prædabantur incursionibus ». Si enim Græci per mare Saracenos ad Fraxinetum usque insecuti sunt, evidens est oppidum illud in Alpibus non fuisse, sed mari Mediterraneo proximum. Ad hæc Luitprandus, qui hoc tempore vivebat, lib. 1 cap. 1, prodit, locum illum in confiniis Italiæ et Provinciæ prope mare et montem Maurum dictum extitisse : « Oppidum vocabulo Fraxinetum, quod in Italicorum Provincialiumque confinio stare manifestum est, cujus, ut cunctis liquido patet, situs mari ex uno latere cingitur, et in cæteris densissima spinarum sylva munitur, quam si ingressus quispiam fuerit ita sentium hamis tenetur, et acutissimis aquuleis perforatur, ut neque progressionis neque reditus nisi cum magno labore habeat facultatem, etc. »

3. *Quo tempore a Saracenis occupatum.* — Ex verbis illis Boucheus in lib. 3 Histor. Provinciæ cap. 6 deducit, *Fraxinetum* fuisse in diœcesi Forojuliensi, et in loco hodie vulgo dicto *Frainet*, ubi etiamnum videre est sylvam densissimam spinis scatentem, et fraxinorum magnum numerum qui sylvas efficiunt ibidem vulgo *Mauros* appellatas. Annus occupati a Saracenis Fraxineti in obscuro est; dubitandum non videtur, quin ante initium sæculi decimi, imo ante annum octingentesimum nonagesimum eo in loco pedem fixerint, cum *Bernoinus* archiepiscopus Viennensis in Concilio Valentino eo Christi anno celebrato ut Ludovicus filius Bosonis Burgundiæ et Provinciæ rex constitueretur, asseruerit Stephanum V, vulgo VI, Pontificem Romanum, Galliarum antistites suis litteris hortatum esse, ut electione Ludovici in regem tot malis quibus regnum premebatur occurrere possent : « Retulit », inquit Bernoinus, « quomodo post gloriosissimi Caroli imperatoris obitum aliquandiu sine rege et principe existens, valde undique afflictaretur, non modo a propriis incolis, quos nulla dominationis virga coercebat, sed etiam a paganis : quoniam ex una parte NORTMANNI cuncta penitus devastantes insistebant, ex alia vero SARACENI PROVINCIAM DEPOPULANTES, terram in solitudinem redigebant ». Boucheus citatus lib. 6, pag. 773, ubi Concilium Valentinum recitat, ait Caroli imperatoris nomine Carolum Calvum intelligendum ; sed dubium esse non debet, quin ibi sermo sit de *Carolo Crasso* imperatore initio anni DCCCLXXXVIII demortuo, postquam anno superiori *Boso* primus Burgundiæ et Provinciæ rex e vivis excessisset, tunc enim regiones illæ sine proprio rege fuere, et ut insinuat *Bernoinus*, Saraceni Provinciam in solitudinem redegere. Quare arx illa inter annum DCCCLXXXVIII et DCCCXC a Saracenis ædificata, ex qua nonnisi post annos ferme centum, ut infra videbimus, expelli potuere.

4. *Et quomodo.* — Luitprandus loco citato, quomodo Fraxinetum Saraceni sibi subjecerint, his verbis refert : « Occulto, et (quoniam secus esse non potest) justo Dei judicio, viginti tantum Sarraceni lintre parva ex Hispania egressi, nolentes istuc (sc. Fraxinetum) vento delati sunt. Qui piratæ noctu egressi villamque clam ingressi, christicolas proh dolor! jugulant, locumque sibi proprium vindicant, montemque Maurum villulæ cohærentem contra vicinas gentes refugium parant, spineam sylvam hoc pacto majorem et spissiorem sua pro

tuitione facientes, ut si quis ex ea vel ramum incideret, mucronis percussione hominem exiret. Sicque factum est, ut omnis præterquam unius angustissimæ viæ aditus demoraretur. Loci igitur asperitate confisi vicinas gentes circumquaque perlustrant. Accersitum complures in Hispaniam nuntios dirigunt, locum laudant, vicinasque gentes nihili se habere promittunt. Centum denique tantummodo Sarracenos secum mox reducunt, qui veram rei hujus caperent assertionem. Interea Provincialium qui illic consederant, vicinorum invidia cœpit intra sese dissidere, alius alium jugulare, substantiam rapere, et quidquid mali excogitari poterat facere ». Subjungit Luitprandus Saracenos ea Provincialium divisione bene usos, alteram partem alterius auxilio debellasse, et quos primo defendere videbantur, exterminasse, et nihil reliqui fecisse.

5. *Inde Saraceni ad oppida longe etiam dissita excurrebant.* — Dein, ad alios Provinciæ montes progressi, paulatim ad Alpes Cottias et Penninas venere, et terra marique aditibus omnibus occupatis, ubique arces ædificarunt, et viatores pessime habuerunt. Quia vero non tantum Saraceni, sed etiam *Mauri* vocabantur, inde factum ut regio maritima et sylva ubi *Fraxinetum* erat, sicuti alia loca in Delphinatu et Provinciæ montibus posita, etiamnum *Maurorum* nomen retineant, uti *Puteus-Mauri*, vulgo *Puimore* et *Pons-Maurus* prope Vapincum, ac *Collum-Mauri*, aliaque. Porro inde Saracenos ad urbes a Fraxineto non parum distantes etiam excurrisse variis potest exemplis probari. Boucheus citatus, libr. 6, pagina 774, refert Præceptum Ludovici Provinciæ regis actum anno Incarnationis Dominicæ DCCCXCVI, Indict. XIV, quo aliqua bona donat ad postulationem Teutberti comitis Aptensis, « ut sedem Aptensis Ecclesiæ, ipsius scilicet comitatus, variis casibus tam paganorum quam etiam nequam Christianorum adnihilatam », quantulumcumque consolaretur. Paganorum nomine, Boucheus Saracenos qui Caroli Martelli tempore Provinciam devastarunt interpretatur. At cum paulo ante annum DCCCXC Saraceni Provinciam depopulati sint, ut mox diximus, de alia devastatione Ludovicus rex sermonem ibi non habet. In Addendis ad eumdem tomum Boucheus pag. 935, recitat Chartam fundationis monasterii S. Petri *secus muros Viennæ civitatis* ab Hugone tunc Provinciæ comite et marchione, ac postea Italiæ rege, factæ circa annum nongentesimum vicesimum quartum, in qua ait, Ecclesiastici ordinis dignitatem ad miserum statum redactam esse : « Et hoc quidem cum longe lateque universum constet fieri per orbem, præcipue tamen in Viennensium partibus, non tantum sævissima paganorum persecutione, quantum etiam perfidorum Christianorum iniquissimo cupiditatis instinctu » indesinenter actitari. Eamque ob rem se convenisse Alexandrum Viennensis Ecclesiæ archiepiscopum, ut ejus consilio monasterium aliquod ædificaret, « quatenus idem locus ad evadendam sævientium paganorum persecutionem tutus, et monasticæ habitationi et conversationi proficuus esset et tutus ». Et tamen Vienna ab Alpibus et Fraxineto non parum dissita.

JOANNIS X ANNUS 11. — CHRISTI 922.

1. *Theodoræ Augustæ obitus.* — Christi annus nongentesimus vicesimus secundus, Indictione decima incipit, quo vicesima Februarii Theodora Augusta Romani imp. uxor moritur, et declaratur Augusta Sophia nurus ejusdem Romani imp. uxor vero Christophori ejus filii. Hæc pluribus Curopalates, et alia multa de Bulgaris iterum atque iterum Constantinopolim oppugnantibus. Ita se habuerunt res Orientales.

2. *Joannes papa judicat causam inter Hilduinum et Richarium episcopos.* — Quod vero spectat ad Occidentales, hoc eodem anno Joannes, qui Romæ Pontificem agebat, rejecto Hilduino a clero electo Tungrensi episcopo, Richarium ordinavit a rege propositum ; ante annos enim duos ista orta contentio et Romam perducta causa ab eodem Pontifice est judicata. Narrat Frodoardus partis utriusque merita ab ejus exordio verbis istis : « Hoc anno, nempe vicesimo supra nongentesimum anno, et sequenti quoque, agitatur inter Hilduinum episcopum et Richarium abbatem de episcopatu Tungrensi contentio. Siquidem rex illud

episcopium Richario, quia Hilduinus a se descivit cui prius ipsum concesserat, dedit : Hermannus vero archiepiscopus Hilduinum ibi episcopum eligente clero et populo, favente quoque Gisleberto, quem plurimi Lotharienses principem relicto Carolo rege delegerant, ordinavit. Carolus vero reversis ad se Lothariensibus et ipso Gisleberto, Richario abbati et non Hilduino ipsum episcopatum concessit». Hæc ibi, et præsenti anno ista : « Richarius, qui Romam profectus fuerat propter episcopium Tungrense, reversus est ordinatus a Joanne papa episcopus, Hilduino ab ipso papa excommunicalo ». Hæc Frodoardus, ex quibus sicut et ex aliis multis apparet, orbem Christianum cognovisse summum Pontificem Joannem invasorem, nemine sibi arrogante de Apostolica Sede judicium tanti ponderis, existimans unusquisque no men etiam male licet usurpatum ipsius Romani Pontificis veneratione dignum, quod semel susceptum ab aliquo, nemo auderet contemnere. Tantopere coluere majores vel ipsum nomen Romani Pontificis. Quod si tanti vitrum, quanti margaritam?

3. *Robertus comes ungitur rex Francorum.* — Accidit vero item in Galliis, ut rursum proceres Francorum Carolo rege relicto, eadem ex causa, quod Haganonem deperiret, ergaque eum omnia ejus studia spretis cæteris converterentur, elegerint Robertum comitem regem, solemnique ritu eumdem archiepiscopus Rhemensis unxerit, de quibus hæc Frodoardus : « Franci Robertum seniorem eligunt, ipsique sese committunt. Robertus itaque Rhemis apud sanctum Remigium ab episcopis et primatibus regni constituitur. Heriveus Rhemorum archiepiscopus obiit tertia die post consecrationem Roberti regis, scilicet, sexto nonas Julii, quarta die antequam vicesimum secundum sui episcopatus expleret annum ». Et inferius eodem anno : « In pago quoque Parisiaco, in villa quæ dicitur Gesedis (Jesedis), multa miracula in Ecclesia sancti Petri a quarto superiore anno, ex quo scilicet reliquiæ de barba ipsius Apostoli illuc sunt relatæ, facta memorantur : ita ut inter cæcos et claudos vel contractos amplius quam centum septuaginta sanitate donati referantur, dæmoniaci vero quotquot illuc abierant, sano sensu, pulsis dæmonibus redierint, præter alia innumerabilia quæ ibi sunt acta». Hæc Frodoardus, res sui temporis scriptis prosequens. Miranda sunt hæc, nec perfunctorie transeundo, inconsiderata relinquenda. Etenim ita Deus Petri nomen fecit tunc esse celebrius atque potentius, dum et ejus barbæ pilos qui sunt excrementa corporis, tanta voluit præstare virtute et fulgere miraculis, cum illud magis infamaretur ab ejus Sedis invasore Joanne : ut eo amplius ostenderetur in radice virescere quod existimari posset exsiccatum in ramis, ut non dubitares super hanc petram esse ædificatam Ecclesiam, et portas inferi adversus eam non prævalere, quantumlibet etiam ipsi qui super ejus Sedem sedent, eam impugnent moribus pravis.

Sed et in Italia fervent bella civilia, hoc anno (ut Frodoardus notat) Berengario imperatore per Rodulphum Galliæ Cisalpinæ regem (ut ait) sive ut Luitprandus, Burgundiæ principem in Italiam vocatum, bello superato.

Anno periodi Græco-Romanæ 6415. — Anno Æræ Hispan. 960. — Anno Hegiræ 310, inchoato die 1 Maii, Fer. 4. — Jesu Christi 922.
— Joannis X papæ 9. — Berengarii imp. 7. Constantini VIII imp. 11. cum Romano imp.

1. *Moritur Theodora Augusta.* — Ad num. 1. « Mensis Februarii die vicesimo, Indictione decima, Theodora Romani conjux moritur. Eodem mense coronatur Sophia Christophori imperatoris uxor », inquit incertus continuator Theophanis in Vita Romani Lacapeni num. 9, quod et habet Simeon logotheta in Vita ejusdem Romani num. 24. Quare cum prior n. 15 et posterior num. 29 scribant postea mense Septembri *Indict.* II, *Simeonem* Bulgariæ principem cum omnibus copiis profectum esse adversus Byzantium illudque obsedisse, manifestum est, loco *Indictione* II, legendum esse, *Indictione duodecima*, ut jam anno DCDXVII insinuavimus; alioquin uterque auctor plurium annorum narrationem omisisset, et ab Indictione X ad secundam transiisset. Certum itaque esse debet, obsidionem Constantinopolitanam pertinere ad annum DCDXXIII, Indictione XII, a kal. Septembr. notatum.

2. *Robertus rex Francorum renuntiatur.* — Ad num. 3. Pax quæ inter *Carolum Simplicem* Francorum regem et magnates regni ejus ante biennium facta fuerat, hoc anno rupta, ut tradit Flodoardus lib. 4, cap. 17. Cum enim rex otio ni-

mium indulgeret, *Haganoni* totius regiminis cura relicta, venenum discordiæ quod inter præfatum Carolum et Burgundiæ ducem sensim irrepserat, manifestius cœpit exundare. Franci indigne ferentes *Haganonis* potentiam, *Robertum* seniorem regem eligunt, qui Rhemis inungitur die trigesima mensis Julii, in quam Dominica cadebat. Flodoardus quippe, in Chronico ad hunc Christi annum, ait Herivæum Rhemorum archiepiscopum obiisse « tertia die post consecrationem Rodberti regis, scilicet sexto nonas Julii ».

3. *Seulfus fit archiep. Rhemensis.* — Herivæo « successit in episcopatum Seulfus, qui tunc ejusdem urbis ministerio fungebatur archidiaconatus », inquit ibidem Flodoardus. Vicedominatus Rhemensis ante Herivæum Ecclesiastica dignitas fuit, sed in Odone Hærivæi fratre laicalis facta est per aliquot annos donec tandem ad primum statum rediit. Antiquitus in Ecclesia Rhemensi, *vicedomini* et *œconomi* promiscue habebantur nomina, ut videre est apud Flodoardum. Ejus erat episcopii res curare, ne quies episcopalis ab oratione et prædicationis studio sæcularium causarum tumultibus exturbaretur, uti ostendit Marlotus in metropolis Rhemensis Histor. lib. 4, cap. 10, ex Charta exstinctionis vicedominatus Laudunensis.

4. *Italia bellis civilibus turbatur.* — Idem Flodoardus ad annum DCDXXII habet : « Berengario Langobardorum imperatore, regno ab optimatibus suis deturbato, Rodulfus Cisalpinæ Galliæ rex ab ipsis in regnum admittitur : et Hungari actione prædicti Berengarii multis captis oppidis Italiam depopulantur ». Verum Flodoardus in hac narratione peccat; *Berengarius* enim non Longobardorum, sed Romanorum imperator erat. Secundo, *Rodulfus* hujus nominis II, nonnisi impropric dicitur rex Galliæ Cisalpinæ, cum fuerit rex Burgundiæ Transjuranæ; recteque Luitprandus lib. 2, cap. 16, eum Burgundionum regem appellat, qui et de bellis inter eum et Berengarium habitis, eo capite et seqq. pluribus agit, sed ea ad rem nostram non faciunt.

5. *Concilium Confluentinum.* — Celebratum hoc anno Concilium *Confluentinum* jussu *Caroli* Galliarum et *Henrici* Germaniæ regum, cui præfuit Herimannus Coloniensis archiepiscopus et septem alii episcopi, inter quos fuit *Richuvinus* Stratzburgensis episcopus. Recitatur illud cum aliquot canonibus in eo editis a Cossartio tom. IX Conc. qui illos collegit ex variis titulis Burchardi.

JOANNIS X ANNUS 12. — CHRISTI 923.

1. *S. Eugeniæ martyrium in Hispania.* — Annus sequitur Redemptoris nongentesimus vicesimus tertius, Indictione undecima, quo Joannes papa mittit pallium ad Seulphum nuper creatum Rhemensem archiepiscopum post Heriveum defunctum.

Eodem quoque anno, Martii mensis die decimo sexto passa est in Hispania sancta Eugenia martyr sub rege Sarracenorum Habdarraghman, hujus nominis quarto, regni ejus anno duodecimo. Hic enim quo odio flagraret in Christianos, ex cognomine quod ipse sibi sui regni exordio indidit, poterit quis intelligere. Etenim Avanzer Abemdin Ala (ut est apud Rudericum archiepiscopum Toletanum) se vocari præcepit, quod legis divinæ defensor interpretatur, quam a Christianis contemni sciret et subsannari. Sed et illud sibi ipse addidit cognomentum, ut dici voluerit Amomiramolin, quod rex credentium sonat, ut idem testatur auctor.

2. Hic igitur cum Christianorum sævissimus hostis fuerit, ejus in Christianos persecutionis acerbissimæ periere monumenta : de duobus tantum martyribus ab eo neci traditis memoria viget, Eugeniæ, inquam, quæ passa reperitur hoc anno, et Pelagii, qui post sequentem de impio barbaro egregie triumphavit. Cum vero periissent Eugeniæ martyris Acta, quod e ruderibus refossum est Epitaphium vetustate pæne consumptum, sed ab Ambrosio primo omnium interpretatum, et ex acrostichis ejusdem Eugeniæ martyris nomine reddito, fecit ejus memoriam quæ perierat redivivam. Sic enim haud pridem apud Cordubam in vico dicto Marmolejos, e domus erigendæ fundamentis effossis

ejusdem martyris Epitaphio eruto, uti ab ipso repertum est, describitur :

E. . . . .
U. . . . . . . LIS. . . . VVLNERA. . . .
GENV. . . . . VS TRVCVLENTVM.
EX. . . . . QVI FOECVND.
NOBIS HIC. . . . . RETENTAT
IN CÆLO DE HINC MERVIT PER SÆCVLA VICENS
ADIVNCTA POLLET CVRIE, SANCTORVM IN ARCE
MERCEDES IPSO RVTVLI SVB SOLE CORVSCAT.
AMBIENS SACRI GLORIAM DE MERCE CRVORIS.
REX TRIBVI CVI CORONAM PER SECLA FVTVRA.
TV ITAQVE NVTIBVS MARTYR NOS MANDA DIVINIS.
IDEM SVB ERA NOVIES CENTVM IVCVLATOR
R. . . SEXAGIS ET VNO SEPTEM DECEM CALENDIS APRILIS.

3. Hæc ita ut vides exarata, et ex parte frequenti transitu abolita pedibus sunt inventa, sed Dei providentia factum, ut saltem EUGENIA MARTYR legi potuerit in acrostichis, hoc est primis singulorum versuum elementis illis hic additis alio charactere litterulis quæ desiderari videbantur, et necessario exigebat cæterarum litterarum contextus, aliis adhuc integris permanentibus, quibus annus, mensis ac dies quibus est passa, essent expressi.

4. *Rodulphus rex Francorum creatus.* — Hoc pariter anno, rex Carolus ingentem conflaturus exercitum, ut Robertum regem profligaret, etiam Northmannos sollicitavit contra consilium et admonitionem Fulconis Rhemensis olim archiepiscopi : factumque ut quemadmodum cum ejus parens monitis Northmannos in auxilium vocare desiit, Deum cito habuerit adjutorem qui tyrannum statim e medio tolleret : ita e contra modo eos vocans, regnum penitus cum libertate perdiderit. Quomodo autem ista se habuerint, narrat quam exactissime Frodoardus, quæ sic summatim collecta legas : Carolus rex contra pactas inducias cum exercitu contra Robertum imparatum irruens, conflato prœlio illum occidit, ipse vero victus ab ejus filio Hugone fuga sibi consuluit; dolo demum Eriberti comitis captus, in carcerem detrusus est. Tum proceres Rodulphum Richardi filium e Burgundia vocatum in regem eligunt Suessione in monasterio sancti Medardi, Robertique filia, Emma dicta, Rhemis ab archiepiscopo consecratur regina : ita in Galliis res Francorum hoc anno se habuerunt.

5. *Interitus Sigismundi episcopi.* — Insuper eodem reperitur anno defunctus Galterius archiepiscopus Senonensis, cujus extant salubres canonicæ [1] constitutiones.

Eodem quoque anno (ut auctor est [2] Ditmarus) XIX kal. Februarii, Indictione undecima ex hac vita migrat Sigismundus Halberstadensis episcopus sanctitate vitæ perspicuus, ex cujus prædictione ei subrogatur Bernardus.

[1] Tom. VI. bibl. Mar. col. 64. — [2] Ditm. l. 1. Chr.

Anno periodi Græco-Romanæ 6416.— Anno Æræ Hispan. 961. — Anno Hegiræ 311, inchoato die 20 April., Fer. 1.— Jesu Christi 923.
— Joannis X papæ 10. — Berengarii imp. 8. Constantini VIII imp. 12. cum Romano imp.

1. *An aliqua S. Eugenia Cordubæ hoc sæculo vixerit.* — Ad num. 2 et seq. *Eugeniæ* virginis et martyris memoriam redivivam fecisse, nomine ex achrostichis ex Epitaphii veteris et magna ex parte obtriti reddito, Ambrosius Morales visus est Baronio : cui fundamento varia superstruxere figmenta, qui sub nomine Luitprandi Ticinensis diaconi adversaria protrusere. Sed uti obscurus est dicti Epitaphii tot locis mutili, nec nisi per conjecturas, parte aliqua lecti sensus, ita certum est nullam uspiam extare memoriam de martyrio, reliquiis, cultu ejusmodi sanctæ, antequam lapis iste Cordubæ erueretur. Dies quoque martyrii ex characteribus retectis nullus certus erui potest, ideoque et de illa tacere tutius est, cum nec Ecclesia Cordubensis ejus festum susceperit, donec certius aliquid proferatur. Ita prudenter Bollandus ad diem XXVI mensis Martii inter prætermissos et in alios dies rejectos, cui lubenter assentimur.

2. *Roberto Franciæ rege occiso succedit Rodulphus.* — Ad num. 4. *Robertus* frater Odonis Parisiensis comitis, qui anno superiori Francorum rex dictus fuerat, currenti apud Suessionas pugnavit adversus Carolum Simplicem Francorum regem, sed lanceis perfossus cecidit, et *Hugo* filius et *Heribertus* cum cæteris victoria potiti Carolum in fugam verterunt. Dein *Rodulfus* filius Richardi Burgundiæ ducis apud urbem Suessionicam, in

monasterio sancti Medardi rex Francorum constituitur, inquit Flodoardus in Chronico, qui addit : « Alter Rodulfus Cisalpinæ Galliæ rex, quem Italici, abjecto rege suo Berengario, in regnum receperant, cum ipso Berengario conflixit, eumque devicit, ubi mille quingenti viri cecidisse dicuntur ». Ibi Flodoardus Rodulphum hujus nominis II Transjurensis Burgundiæ regem, lato nimis nomine regem *Galliæ Cisalpinæ* appellat. Mathoudus in Catalogo archiepiscoporum Senonensium refert ex quodam Chronico Ms. Rodulfum unctum esse in regem « apud Suessionem a Walterio Senonensi tertio idus Julii ». Quod et habet auctor Chronici S. Petri Vivi tom. II Spicilegii Dacheriani, et quidem recte, cum hoc anno dies III idus Julii in Dominicam inciderit. Porro *Walterius*, seu *Waterius* passim ab aliis *Gualterius* vel *Gualtherus* appellatur. Glaber lib. 1 Hist. cap. 2 dicit, hanc electionem factam esse opera *Magni Hugonis* fratris Emmæ, quæ uxor erat Rodulphi, quia Hugonis « militari industria regnum Francorum dirigebatur ».

3. *Moritur Plegmundus archiep. Cantuariæ.* — Ingulphus in Hist. pag. 28 novæ editionis refert, Ælfredum Angliæ regem « viros litteratissimos de terris exteris » ad se accersisse, « aliquandiu in palatio suo secum pro sacris litteris addiscendis retentos, demum diversis prælatiis et dignitatibus promovisse »; subditque : « Plegmundum etiam postea promotum in archiepiscopum Cantuariæ ac Askerum abbatem Bangorensem, postea Schireburnensem episcopum, illis in temporibus doctores celeberrimos suo lateri adjunxit. Quorum omnium contubernio aliquandiu in palatio fruitus et doctrina, usque ad profundam liberalium artium scientiam penetravit ». Gervasius Dorobernensis in Chron. qui tradit Plegmundum *sacris litteris nobiliter* instructum fuisse, addit eum sedisse annis XXXIV, ideoque hoc anno e vivis excessit, ut uterque chronographus Saxonicus litteris prodidit. Malmesburiensis lib. 1 de Gest. Pontif. pag. 200, ei annos tantum sedis XXXIII assignat, quia incertum an anno DCCCLXXXIX aut insequenti sedem inierit. Wartonus tom. I Angliæ sacræ pag. 52, refert dies obituales archiepiscoporum Cantuariensium ex Martyrologio ejusdem Ecclesiæ, in quo legitur : « IV non. Augusti, Cantuariæ, depositio S. Plegemundi archiepiscopi et confessoris ». Ex his intelligis Ecclesiam Anglicanam viris doctis hoc sæculo abundasse, licet paucissimi ex illis libros conscripserint.

JOANNIS X ANNUS 13. — CHRISTI 924.

1. *Berengarius imperator occisus, Hunnis invadentibus Galliam Cisalpinam.* — Annus Redemptoris nongentesimus vicesimus quartus, Indictione duodecima incipit, quo Berengarius imperator a suis occiditur. Rem gestam pluribus narrat Luitprandus Ticinensis. Quod ad tempus necis ejus pertinet, testem habemus Frodoardum hujus temporis accuratum chronographum. Dignas quidem suscepit Berengarius pœnas, quod fœdere jam antea cum Hunnis inito, eosdem hoc anno iterum majori agmine in Italiam intulit, in odium Rodulphi quo ante annum bello fuerat superatus, illo hoc tempore detento in Galliis jam anno superiori rege Francorum electo.

2. Quam autem cladem Hunni sive Ungari hoc anno intulerint Galliæ Cisalpinæ, idem Frodoardus sic breviter narrat ante obitum Berengarii : « Ungari ductu regis Berengarii, quem Longobardi pepulerant, Italiam depopulantur, Papiam quoque urbem populosissimam atque opulentissimam igne succendunt, ubi opes periere innumerabiles, Ecclesiæ quadraginta tres succensæ, urbis ipsius episcopus cum episcopo Vercellensi qui secum erat, igne fumoque necatur, atque ex illa pæne innumerabili multitudine ducenti tantum superfuisse numerantur, qui ex reliquiis urbis incensæ, quos inter cineres legerant argenti modios octo dederunt Ungaris, vitam murosque civitatis vacuæ redimentes. His expletis, Ungari, per abrupta transeuntes Alpium juga, venerunt in Galliam, quos Rodulphus Cisalpinæ rex Galliæ et Hugo Viennensis inter angustias collium Alpinorum claudunt. Unde in primo loco per devia montis evadentes Gothiam impetunt, quos insequentes

prædicti duces sternunt ex eis quos reperire potuerunt ». Hæc Frodoardus. « Ista est autem (inquit Luitprandus ejus civis) infelix olim formosa Papia anno Dominicæ Incarnat. nongentesimo vicesimo quarto, quarto idus Martii, Indictione duodecima, feria sexta, hora tertia. Quorum memoriam qui ibidem combusti sunt, vos et quicumque legeritis, faciatis vehementer exoro ». Hæc ipse, subdens de ejus restitutione narrationem.

3. *Rodulphus rex ægrotat.* — Ægrotans hoc anno idem Rodulphus rex Francorum, quibus pietatis studiis nisus sit convalescere, dignum est ex eodem auctore Frodoardo hic recitare : « Gravissimo, inquit, langore corripitur, cujus a recidivo, dum jam convalescere putabatur, opprimitur, et pæne desperatus, a pluribus Rhemos ad sanctum Remigium se deferri fecit, ubi nonnulla dona largitus. Cæterum præter uxoris partem, quidquid sibi thesaurorum supererat, per monasteria Franciæ Burgundiæque direxit, et quatuor hebdomadis apud sanctum Remigium demoratus, tandem reintegrata sanitate, Suessonicam petiit urbem, etc.» Hæc Frodoardus, qui et de Synodo hoc item anno habita in Galliis subjicit ista :

4. *Synodus apud Troslejum.* — « Synodus episcoporum Rhemensis diœcesis apud Troslejum Octobri mense habita, Seulpho archiepiscopo Rhemensi præsidente, in qua Isaac comes ad emendationem et satisfactionem venit, pro his quæ prave adversus Ecclesiam Cameracensem perpetraverat, et vadatus argenti libris centum, pacatur cum Stephano præfatæ urbis episcopo, præsente Heriberto et pluribus Franciæ comitibus ». Hæc ipse in Chronico et in historia Rhemensi, quibus adjicit quædam miracula hoc anno divinitus edita.

5. *De S. Udalrico episcopo Augustano.* — Accidit præterea ut hoc anno, bono totius Christianæ religionis, lucerna ardens et lucens non amplius subtus modium abscondita teneretur, sed luceret super candelabrum exaltata, cum videlicet S. Udalricus nobili genere ortus, nempe ex Hucbaldo comite Kyburgensi, et Ditperga Burchardi Sueviæ ducis filia, ab ipsis incunabulis mirificis sanctitatis indiciis in eo divinitus patefactis, Augustæ Windelicorum est electus episcopus Apostolico more, secundum præcedentes prophetias. Res ab eo præclare gestas, licet rudi verborum stylo, candido tamen et expolito sinceritate et veritate illius æqualis est prosecutus; sed pertæsi alii rusticitatem fontis, easdem aquas inde acceptas argenteo melius vase propinandas sitientibus existimarunt, Gebeardus videlicet ejusdem civitatis episcopus, et Berno Augiæ abbas. Sed quæ Verbum incarnatum pannis involutum, non laciniosis ac pretiosis indumentis suo exordio Christiana simplicitas divinitus datum accepit, ipsa pura, integra, incorrupta, omni ex parte suo candore fulgente, suismet collustrata radiis, veritate gaudet et acquiescit. Quo nomine bene precamur viro maxime pio atque discreto Marco Velsero Augustano, qui latentem et pæne obrutum terra fonticulum, ut iterum flueret laboravit; dum inquam ejusdem Udalrici Vitam primitus scriptam ab auctore, qui eum oculis vidit et cum eo conversatus est, jam oblivione sepultam typis cudendo et notis illustrando, revocavit ad vitam. (In qua quod ad electionem Udalrici in episcopum pertinet) de præcedenti Romæ audita a Marino qui postea fuit Pontifex prophetia, hæc habentur :

6. « Interim vero libuit eum Limina visitare beatorum Apostolorum Petri et Pauli : cumque illuc pervenisset, a venerando papa Martino (Marino) bene susceptus est. Et ab eo interrogatus de qua provincia vel civitate esset nativus, qui respondens, dixit : De provincia Alamannia, et de civitate Augusta oriundus sum, versorque in servitio Adalberonis ejus civitatis Episcopi. Ne turberis, inquit, animo, o frater; ille de quo mihi dixisti, senior tuus Adalbero migravit a sæculo, et Deo jubente, te ejusdem matriculæ, (hoc est Ecclesiæ cathedralis sive matricis), decet esse pastorem. Eo quidem renuente, inquit : Cur recusas destinationem Dei ? si nunc inconcussam et indesolatam accipere et gubernare refragaris in tranquillitate , in antea vero destructam et deprædatam in perturbatione accipies, et cum labore gubernabis et reædificabis. Altero vero die, sine licentia papæ, propter tristitiam defuncti domini sui, et ne ab eo plus verbis constringeretur, exivit e Roma, Augustamque revisit, et invenit ita, sicut præfatus papa prædixit ». Addit vero post Adalberonem suffectum Hiltinum, eumdemque præfuisse eidem Ecclesiæ annos quindecim, ipsique subrogatum sanctissimum virum Udalricum.

7. Hæc autem cum annos ante quindecim contigisse certum sit, anno nimirum Redemptoris nongentesimo nono, quo plane constat Sedem Apostolicam occupatam fuisse detentam ab infami Sergio illo de quo supra, non legitime electo Pontifice sed invasore ; unde quem auctor nominat Marinum papam, fortasse is tunc temporis legitimus habebatur Pontifex ; sed quoniam obscurissime ea tempora transierunt, de eodem Marino quod tunc sederit , non alibi quam hic mentio invenitur; quamobrem ea fuit Velseri doctissimi scholiastis interpretatio, ut per anticipationem ibi dictus Marinus sit Pontifex appellatus, qui tamen sedisse reperitur post annos decem et octo. Corrigendus tamen est Sigebertus, qui adventum Udalrici in Urbem sub Pontificatu ejusdem Marini papæ recenset, anno videlicet Redemptoris nongentesimo quadragesimo secundo, quod procul abhorret a veritate.

8. *Status rerum Hispaniæ.* — Quod ad statum Ecclesiarum Hispaniæ spectat : quæ Cordubæ erat (ut vidimus) sub Sarraceno principe laborabat, reliquæ vero sub Legionensi rege Ordonio auctæ magis in dies ab eodem rege redditibus ac donis, quieverunt, in eam spem erectæ, quod ingenti Barbarorum exercitu ex Africa per regem Cordubæ

convocato, per eumdem Ordonium superato, pax perpetua stabilienda esset. Sed turbavit mox omnes insperata mors comitum Capellæ, qui vocati a rege ad prœlium, cum venire renuissent, vel alia causa (ut produnt alii), perducti postea Legionem, truncari capite jussi sunt; ipseque rex, qui Arabum terror erat, hoc ipso anno mortuus est, cum regnasset novem annis et mensibus sex, ut Sampyrus et Tudensis affirmant. Successit Ordonio frater Froila, nominis hujus secundus, nullo jure, sed invasione tyrannica, tenuitque tyrannice regnum mensibus quatuordecim, qui ex nece insontium cognomen adeptus ut Crudelis appellaretur. Quo factum est, ut eo sublato de medio, rebus ad interregnum deductis, duo fuerint creati judices, quibus bellandi adversus hostes et judicandi populum libera est concessa potestas. Post annum autem creatus est Alfonsus hujus nominis quartus, cognomento Monachus, filius Garsiæ (ut Tudensis affirmat) sive Ordonii, ut plures consentiunt : cum ex adverso in Asturia jam quartus filius Alfonsi Magni regnum sibi vindicasset Ramirus. Hic status rerum undique fluctuantium summatim collectus : sed ad res Anglorum.

9. *De Æthelstani Anglorum regis chirographo ad Confessionem S. Petri.* — Hoc anno, defuncto Eaduvardo seniori Anglorum rege, qui in locum ejus successit Æthelstanus, liberatus ab Elfredo adversario Romæ exstincto, cum ad Confessionem sancti Petri perjurare non timuisset, in sua donatione facta sancto Petro ista manu sua eidem appendicem posuit quibus res gestas clarius innotescit :

10. « Sciant sapientes regionis nostræ non has præfatas terras me injuste rapuisse, rapinamque Deo dedisse, sed sic eas accepi, quemadmodum judicaverunt optimates regni Anglorum, insuper et Apostolicus papa Romanæ Ecclesiæ Joannes, Elfredo defuncto, qui nostræ felicitati et vitæ æmulus extitit, nequitiæ inimicorum nostrorum consentiens, qui me voluerunt, patre meo defuncto, cœcare in urbe Wintonia, si non me Deus sua pietate eripuisset; sed denudatis eorum machinamentis, remissus est ad Romanam Ecclesiam, ubi se coram Apostolico Joanne jurejurando defenderet. Et hoc fecit coram altari sancti Petri, sed facto juramento cecidit coram altari, et manu famulorum suorum portatus est ad Scholam Anglorum, et ibi tertia nocte vitam finivit. Et tunc Apostolicus ad nos remisit, et quid de eo ageretur a nobis consuluit, an cum cæteris Christianis corpus ejus poneretur.

11. « His peractis, et nobis renuntiatis, optimates regionis nostræ cum propinquorum illius turma efflagitabant omni humilitate, ut corpus illius per nostram licentiam cum corporibus poneretur Christianorum : nosque illorum efflagitationi consentientes, Romam remisimus, et consentiente papa, positus est ad cæteros Christianos, quamvis indignus. Et sic judicata est mihi tota possessio ejus in magnis et modicis. Sed et hæc apicibus prænotavimus litterarum, ne quandiu Christianitas regnat, aboleatur. Unde mihi præfata possessio, quam Deo et sancto Petro dedi, donatur; nec justius novi quam Deo et sancto Petro hanc possessionem dare, qui æmulum meum in conspectu omnium cadere fecerunt, et mihi prosperitatem regni largiti sunt ». Hactenus regis chirographum ad donationem illam appositum, descriptum vero a [1] Wilelmo Malmesburiensi una cum cæteris ad eumdem regem spectantibus.

[1] Wil. de gest. reg. Ang. l. II. c. 6.

Anno periodi Græco-Romanæ 6417.— Anno Æræ Hispan. 962.— Anno Hegiræ 312, inchoato die 9 April., Fer. 6.— Jesu Christi 924. — Joannis X papæ 11. — Berengarii imp. 9. Constantini VIII imp. 13. cum Romano imp.

1. *Berengarius Aug. occiditur.* — Ad num. 1 et seq. Flodoardus, in Chronico. *Berengarii* imperatoris a suis occisi mortem recte cum hoc anno illigavit. Luitprandus enim lib. 3, cap. 1, postquam eam cædem narravit, ait Hungaros quos Berengarius in Italiam vocaverat, urbem Papiam et Ecclesias XLIII combussisse, additque : « Usta est infelix olim formosa Papia anno Dominicæ Incarnationis DCDXXIV, IV idus Martii, Indictione XII, feria VI, hora III », quibus ex verbis etiam colligitur *Berengarium* ante diem XII mensis Martii necatum fuisse. Porphyrogenneta, libro de Administrando imperio cap. 26, historiam Berengarii paulo aliter ac Luitprandus et Flodoardus narrat. Fuit *Berengarius* vir multis magnisque virtutibus præditus, cujus animus nec calamitatibus unquam

succubuit, nec secundis rebus nimis elatus est, qui ideo constantiore ac fideliore suorum obsequio dignus erat. Octavum imperii annum non absolvit, cum anno DCDXVI, die XXIV mensis Martii imperator coronatus fuerit, et currenti ante diem XII ejusdem mensis perierit. Post ejus mortem imperium Occidentis vacavit usque ad an. DCDLXII.

2. *Rodulfi regis adventus in Italiam et fuga.* — Luitprandus citatus narrat postea quæ hoc et sequenti anno in Italia contigere : « Exusta Papia, factaque per Italiam non modica præda, Hungari ad propria revertuntur. Hoc eodem tempore, defuncto Adelberto Eporegiæ civit. marchione, uxor ejus Ermengarda Adelberti præpotentis Tusciæ marchionis et Berthæ filia, totius Ital. princ. obtinebat. Causa autem potentiæ ejus hæc erat, quoniam, dictu etiam fœdissimum est, carnale cum omnibus non solum principibus, verum etiam cum ignobilibus commercium exercebat ». Ita Luitprandus cap. 2. Tum cap. 3 : « Per idem tempus rex Rodulphus e Burgundia rediens in Italiam venit, defunctoque Berengario regnum potenter obtinuit. Post autem aliquot dies Italienses omnes cœperunt inter se dissidere. Zelo quippe non modico propter Ermengardæ pulchritudinem juxta carnis hujus putredinem trahebantur, eo quod ea stuprum aliis præbebat, aliis denegabat. Unde factum est, ut prædives Mediolanensis episcopus (nempe Lanthbertus) nonnullique alii regis, Rodulfi partibus faverent. Cum Ermengarda vero tot simul rebelles aderant, quot ipsam etiam regni caput Papiam non inviriliter defenderent. Factum est autem, ut rex Rodulfus collectis copiis Papiam tenderet, castris metatis, etc. » Ermengarda Rodulfo regi clam et dolose mandata transmisit, significavitque omnes suos velle eum deserere, et captum detinere. Quibus legationibus rex territus, sequenti nocte clam custodibus lintrem ingressus, suos deseruit. Mane facto, milites et principes ejus animo consternati sese in fugam dedere : « Cumque Mediolanum, tutum scilicet ad locum, pervenissent, consensu omnium Lanthertus archiepiscopus Hugoni potentissimo et sapientissimo Provincialium comiti mandat, regnum ut Rodulfo auferat sibique potenter obtineat ». Hæc partim hoc, partim sequenti anno peracta, et uno tenore a Luitprando narrata. Sigonius lib. 6 de reg. Ital. ait extare Diplomata a *Rodulfo* hoc anno, nempe regni sui in Italia tertio, *Veronæ* data, quibus Privilegia alia Ecclesiæ Patavinæ concessa confirmavit, aliaque quibus eodem beneficio Parmensem et Cremonensem Ecclesiam cumulavit. Quare Diplomata ista antequam Rodulfus ad obsidionem Papiensem pergeret et ex Italia fugeret data esse, et Rodulfi fugam ac obsidionem Papiensem ad sequentem pertinere non dubitandum.

3. *S. Udalricus fit episc. Augustensis.* — A num. 5 ad 8. Gerardus presbyter S. Udalrici familiaris in ejus Vita num. 7 ait : « Post quindecim annos, defuncto Hiltino episcopo, machinatione nepotis sui Burchardi ducis et aliorum propinquorum suorum, Heinrico regi (nempe Germaniæ) præsentatus, ejusque sublimitati nota facta est decessio episcopi, supplicatumque est, ut præfato domino Udalrico episcopalis potestas ab eo concederetur. Rex vero intuens herilitatem staturæ illius, et comperiens doctrinæ suæ scientiam, petitioni eorum assensum præbens, regio more in manus eum accepit, munereque pontificatus honoravit. His vero ita peractis, hilari animo de rege revertentes, et ad Augustam pervenientes, secundum regis Edictum potestativa manu investituram episcopatus sibi perfecerunt. Succedente vero tempore Nativitatis Domini, in die solemnitatis Innocentium consuetudinario ritu ordinatio ejus peracta est ».

4. *Ejus ordinatio ad annum superiorem pertinet.* — Mabillonius Sæc. V Benedict. Vitam S. Udalrici Augustani episcopi, quam Velserus ex tribus Codicibus Mss. sub anonymi nomine typis mandavit, Gerardo presbytero ex vetusto Codice Ratisponensis monasterii attribuit, et parenti suo restituit; sed tam ipse quam Baronius Udalrici episcopatus initium male cum hoc Christi anno copulant, licet in margine præfatorum verborum, Velserus annotasset id factum esse *anno* DCDXXIV *ineunte*, ideoque in die solemnitatis Innocentum præcedentis anni. *Gerardum* enim presbyterum Æram Christianam a die Nativitatis Christi exorsum esse, ex eo liquet, quod anno superiori dies XXVIII mensis Decemb. festo sanctorum Innocentium sacra in Dominica incidat, quibus diebus de more episcoporum ordinationes fiebant, et præterea annos quinquaginta sedis *Udalrico* adscribat, quod verum esse non potest, si is currenti anno episcopus consecratus fuerit. *Udalricum* enim die quarta mensis Julii anni DCDLXXIII ad superos evolasse, extra omne dubium est. Hermannus Contractus tam in editione Pastoriana quam in Canisiana, ejus quidem ordinationem cum præsenti anno connectit, sed annum a Nativitate Christi ubique inchoat. Hæc ejus verba ad hunc Christi annum : « S. Udalricus Augustæ Vindelicæ episcopus ordinatus, mira pietate et religione præfuit annis L », qui annus, ut mox dixi, a Nativitate Christi inchoatus, et Udalricus post triduum ordinatus. Ad hæc Hermannus Contractus, ut anno DCDX vidimus, ait *Hiltinum* eo anno Augustensem episcopum factum sedisse *annos* XIII, ideoque significat eum, non hoc anno sed superiori e vivis excessisse (1). Quoad annos *quindecim Hiltini* sedi a Gerardo presbytero adscriptos, ii in duabus Vitis sancti hujus antistitis, quarum mentionem anno DCDX num. 6 fecimus, etiam leguntur.

(1) S. Uldaricum nonnisi anno DCDXXIV episcopum ordinatum fuisse die festo SS. Innocentium, penes me certius est; tum quod Gerardi coævi auctoris chronologia ita exigit; adscribens enim annos XV Hiltino ejus prædecessori, ordinato anno DCDX, nos utique ad annum DCDXXIV deducit. Nec est cur aliam fuisse auctoris hujus mentem inde arguamus, quod eidem S. Uldarico, qui an. DCDLXXIII decessit, annos L sedis assignet; qui sane anni ab anno DCDXXIII, non vero ab A. DCDXXIV duci necessario debent. Constat enim scriptores persæpe in gratiam nu-

Quare cum *Hiltini* ordinatio ab anno DCDX removeri non possit, ut indicant quæ ibidem diximus, non video Gerardum presbyterum hac in re errore liberari posse. Quod mirum videri non debet, cum variis exemplis constet auctores coætaneos, præsertim in temporum designatione, aliquando errare. Gravius lapsus est hic auctor in eo quod scripsit, *Marino* Ecclesiæ Romanæ præsidente, *Udalricum* Romæ fuisse; quod verum non esse loco laudato ostendimus.

5. *Moritur Ordonius II Legionis rex.* — *Ordonius II* Legionis rex, cujus regni initium Baronius cum anno DCDXV connexuit, jam anno DCDXII, die XVII mensis Junii regnabat, ut suo loco diximus. Quot annis ipse et duo proximiores regnarint, in tantis Historiæ Hispanicæ tenebris ab hoc anno usque ad annum DCDL, quo *Ordonius III* regnum iniit, detegi non potest. Rodericus Toletanus ait, eum fuisse principem prudentem ac solertem, justum et pium, ac regnum provide gubernasse, ut videre est lib. 4, cap. 21. Mariana lib. 8, cap. 2 tradit, eum ex morbo exstinctum anno nongentesimo vicesimo tertio, eumque passim recentes historici sequuntur, licet nullus, quod viderim, id probet. Post mortem Ordonii II, *Froila* frater succedit in regnum, sed « nihil egit memoria dignum », inquit Toletanus lib. 5, cap. 1, qui ei annum et menses duos tribuit. Post *Froilam* regnavit *Alphonsus monachus* Ordonii II filius, et post istum *Ramirus II* qui celebrem de Mauris victoriam retulit, de qua, Baronii ordinem sequentes, an. DCDXXXVIII verba faciemus, eamque certis argumentis anno DCDXXXIX relatam fuisse demonstrabimus.

6. *Moritur Edoardus rex Angliæ.* — Ad num. 9 et seqq. Vigorniensis ad hunc Christi annum scribit: « Anno Christi DCDXXIV rex Anglorum Eadwardus, cognomento Senior, qui cunctis Britanniam incolentibus, Walanorum, Scotorum, Cumbrorum, Galwalensium et Danorum populis potenter præfuit: post multas res egregie gestas, anno regni sui vicesimo quarto, in villa regia Farendona nuncupata, diem clausit extremum ». Idem habet Westmonasteriensis, quibus suffragatur Malmesburiensis lib. 2 de Reg. cap. 6, qui ait, anno Incarnationis DCDXXIV Athelstanum filium Edwardi regnare cœpisse. Erat ille filiorum Edoardi natu maximus. « Secundus filius Edoardi fuit Ethelwardus, ex Elsteda filia Comitis Ethelini, litteris apprime institutus, multumque Elfredum vultu et moribus præferens, sed cita post genitorem morte subtractus », inquit Malmesburiensis pag. 46, qui postea pag. 49 de Ethelstano scribit: « De hoc rege non invalida apud Anglos fama seritur, quod nemo legalius vel litteratius Rempublicam administrarit (1) ».

meri rotundi parum addere interdum vel demere; ideoque cum hic exprimere debuisset annos sedis XLIX, maluit L numero rotundo. Confirmant meam hanc sententiam annalista Saxo Eccardi ad A. DCDXXV, et Chronicon regium S. Pantaleonis Coloniensis apud eumdem, qui ambo annum a Natali exordientes, S. Uldarici initium cum anno DCDXXV componunt. Consonat his et chronographus Saxo Lebinitianus ad annum DCDXXV. MANSI.

(1) Ad hunc annum pertinet donatio quædam facta a *Sergio* primicerio Sedis Apostolicæ monasterio S. Viti, quam ex Regesto Sublacensi pag. 66 exscripsimus. Incipit : « Anno, Deo propitio, pontificatus domni Johannis summi Pontificis et universalis decimi PP. in sacratissima Sede B. Petri Apostoli anno ». Hic locus vacuus est : *mense Augusto, Indict.* XII, *die* XX. *Sergius primicerius*, et *Agatha* nobilissima ejus uxor donant et offerunt *Floro* presbytero religioso ejusque successoribus in monasterio *sancti Viti* domum majorem opere Signino cum oratorio sancti martyris *Theodori* posit. Romæ regione III, juxta portam majorem. Jurant, se hæc servaturos per salutem *Johannis papæ decimi*.

SUBSCRIPTIONES.

† Signum manu suprascripto Sergius primicerius sanctæ Sedis Apostolicæ atque donatore.
† Signum manu Leonis in Dei nomine consul et dux a Sergio cousul et dux in hac donationis Charta testis rog. sig. crucis feci.
Romanus in Dei nomine consul et dux in hac Charta donationis testis rog. sig. † feci.
† Silvester in Dei nomine consul et dux in hac donat. Charta testis rog. et sig. crucis feci.
† Nicolaus in Dei nomine consul et dux in hac donat. Charta testis rog. sig. † feci.
† Boso in Dei nomine consul et dux in hac donationis Charta testis rog. sig. † feci.
Ego Hadrianus scriniarius et tabellio Urbis Romæ complevi et absolvi.

Ex *Indictione* XII ac nomine *Johannis* papæ X, colligimus hujusmodi donationem factam fuisse A. D. DCDXXIV, quo annus *undecimus* Pontificatus *Johannis X* decurrebat. GEORGIUS.

JOANNIS X ANNUS 14. — CHRISTI 925.

1. *S. Pelagii pueri insigne martyrium in Hispania.* — Sequitur Christi annus nongentesimus vicesimus quintus, Indictione decima tertia, quo dum sub jugo barbarico assidue gemit Hispania, egregio martyrio Pelagii pueri annorum tredecim læta virescit, quod etsi non armis, pietate saltem vincat, et per puerum ducat de impio tyranno triumphum, atque præclara terra cœloque spectata trophæa in æternum mansura sublimet. Tantæ rei vigent in tota Hispania ubique memoriæ, altaribus et Ecclesiis consignatæ, diesque natalis insignis martyris sacrificiis sacrisque laudibus ducendus annis singulis est religiose præscriptus; cujus et præconia omni dicendi genere, historico atque poetico celebrata leguntur. Virgo enim Saxona quæ his temporibus claruit, poetria præclarissima, Rhosuvinla nomine, ut olim tympanistria Davidi de Goliath triumphanti puero virgini simul et martyri occurrens, cecinit laudes easdem, aucto numero ex virginitate centeno, atque ex prærogativa martyrii multiplicato milleno.

2. Plures sunt qui Pelagii præclarum martyrium conscripsere, antiquior autem cæteris, qui tum vixit eodemque in loco versatus interfuit, Raguel, totius rei gestæ historiam est prosecutus, qui primum causam cur puer decennis detineretur in carcere eam asserit, quod cum in bello adversus Gallæciam ab Arabum rege excitato, captivus Ermoigius episcopus remansisset, ductus Cordubam, ut se nexibus liberaret, eumdem Pelagium sobrinum suum decem annorum reliquerit obsidem, puerum elegantissimæ formæ atque spectatæ virtutis, quique totum illud triennium et semis quo mansit inclusus, venturi præscius, ad martyrii præparationem impendit. Cum vero venustus facie non ad martyrium sed ad delicias tyranni educeretur e carcere, ab eodemque mille modis suaderetur ad turpia : magnis ille animis renitens, comparavit sibi ea occasione martyrium ; quod quonam modo transactum fuerit et consummatum, ab eodem auctore sic accipe :

3. « Interea post constantem scilicet fidei exhibitam confessionem, cum eum jculariter rex tangere vellet (abuti scilicet) : Tolle canis inquit sanctus Pelagius, numquid me similem tuis effeminatum existimas? Et illico vestimenta quæ indutus erat scidit, et fortem in palæstra se athletam constituit, eligens potius digne pro Christo mori, quam turpiter cum diabolo vivere, et vitiis inquinari. Ipsum vero adhuc suaderi posse rex existimans, suis præcepit tyronibus, ut eum suasoriis delinirent lenociniis, si forte apostatando, tantis acquiesceret regalibus pompis. Sed ille, adjuvante Domino, fortis stetit et intrepide permansit, Christianum se solummodo prædicans, ejusque per sæcula præceptis obsecundare se dicens. Cujus ferventissimum rex spiritum contra se persistere videns, atque in suis desideriis spretum esse intelligens, ira stimulatus : Appendite, inquit, illum in forcipes ferreas, ac strictum tandiu sursum, deorsum vicissim levantes deponite, quousque aut animam exhalet, aut Christum esse Dominum deneget. Quod beatus Pelagius forti animo pertransiens, stabat intrepidus, qui adhuc pro Christo pati penitus non recusabat.

4. « Cujus cum immobilem rex constantiam videret, jussit eum membratim gladio scindi, et in flumen projici. Qua ministri potestate accepta, per tam immania in eum exerto pugione ludibria debacchati sunt, ut putares sacrificia componere de eo, quem immolari, eis insciis, in conspectu Domini nostri Jesu Christi erat necesse. Et qui jam electus manebat in cælis, adhuc duriter patiebatur in terris. Nam alius brachium radicitus amputavit, alius tibias desecavit, alius etiam cervices ferire non destitit. Interea stabat martyr intrepidus ex quo guttatim sanguis distillabat pro sudore profluus, nullum interim præter Dominum Jesum Christum invocans, pro quo pati non recusabat, dicens : Domine, eripe me de manu inimicorum meorum. Quem sane divina potestas non deseruit, faciens illum in pœnis confessorem, ac sub gladii mucrone gloriosum in cælis martyrem. Porro manus, quas ille ad Deum levabat, illi sceleratissimi gladio amputabant. Inter quæ beatissimus Pelagius fessus anhelabat; et quia qui hominem miseraretur non aderat, Deum solummodo invocabat. Clamabat quidem athleta fortissimus,

sed præsens certamini præerat Dominus : Veni, inquiens, accipe coronam quam tibi ab initio mundi promisi. Inter hæc spiritus migravit ad Deum, corpus vero projectum est in fluminis alveum. Sed post hoc nullatenus defuere fideles qui illud quærerent atque in sepulchrum honorifice deferrent, cujus quidem caput cœmeterium tenet sancti Cypriani, corpus vero cespes sancti Genesii.

5. « O vere dignum Deo martyrium, hora septima cœptum, vespere autem eodem die consummatum! Quis unquam tale donum ullis compensare valebit sermonibus, etc. » Paulo post vero ad eumdem conversus martyrem iis eum compellat precibus : « O beatissime testis Pelagi, qui inter delicias minasque Christum confiteris, ac blanditiis cedere nolis, eligens magis mori pro veritate, quam vivere sæculo et carere justitia. Et quem jam Christus in sorte habebat electorum, promissionibus noluit cedere perditorum. Unde quæsumus, sancte martyr, Ecclesiæ patrocinare, eamque foveto indefesse præsidiis, quam tibi famulari conspicis votorum obsequelis, quatenus te coram Deo habeat patronum, quem Gallæcia oriundum, sed martyrii sanguine Corduba tenet gloriosum.

6. « Igitur hic beatissimus Pelagius ætate circiter tredecim et semis passus est annorum Cordubæ, ut dictum est, civitatem Habdarraghman rege imperante, die videlicet Dominica, hora decima, sexto kalendas Julias, Æra nongentesima sexagesima tertia, regnante Domino Jesu Christo, qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti, unus in Trinitate Deus in sæcula sæculorum. Amen ». Hactenus scriptio Raguelis, quam appendicem ad Eulogium positam Ambrosius scholiis illustravit, reliqua addens quæ spectant ad factam postea translationem et cultum martyris celeberrimi. Sed invisamus res Francorum.

7. *Puer quinquennis archiepiscopus Rhemensis.* — Cum autem grassantibus ubique tyrannis, Gallicanæ Ecclesiæ vastarentur, quæ cæteris viribus præstabat Rhemensis Ecclesia, in maximo discrimine constituitur. Quod enim apud eam sacra regum unctio servaretur, et in eo qui eidem archiepiscopus præsideret collocata videretur esse potestas ungendi regem, et sic totius regni cardo in ea verti quodammodo videretur : sicut a legitimis Francorum regibus ejus archiepiscopi summo colebantur honore, ita e contra a tyrannis innumeris consuevit affligi molestiis.

8. Præ cæteris autem, qui hoc tempore post regem emineret in Galliis, Heribertus comes Aquitaniæ, erat Rodulpho regi, qui regnum invaserat præ cunctis metuendus. Hic igitur Rhemensi inhians Ecclesiæ, opportuna oblata occasione, pro ea liberanda ab infestatione eam invadentium dominorum, pactum iniisse traditur cum ejusdem Ecclesiæ archiepiscopo Seulpho, ut suus filius Rhemensi præficeretur Ecclesiæ. Verum ejusdem comitis ministri moræ impatientes, e medio sustulere eumdem archiepiscopum propinato veneno, hoc ipso anno qui tertius ejus est sedis. Hæc pluribus Frodoardus [1].

9. Seulpho ita, ut audisti, sublato de medio, quid tum accidit? Illud plane tunc primum contigit in Ecclesia Dei videri monstrum, nunquam hactenus in orbe Christiano visum nec auditum, imo nec puto mente conceptum, cum videlicet puer nondum quinquennis, nondum alicujus inferioris ordinis capax, vix ferula prima addiscens elementa, Rhemensis eligitur archiepiscopus. Tanta ista adeo nova, adeo turpia ac detestanda, solo auditu horrenda atque pudenda, fabulam putes anilem, prodo ejus auctorem, ex quo etiam cuncta verbatim describimus, Frodoardum hujus temporis scriptorem ejusdem Ecclesiæ filium, qui rem gestam sic narrat [2] : « Nec mora, post ipsius Seulphi Rhemensis archiepiscopi obitum Heribertus comes Rhemos venit, advocans Abbonem Suessonicum episcopum, et Bononem Catalaunicum. Quibus sibi junctis, tractans electionem hujus Rhemensis Ecclesiæ, tam clericos quam laicos ad voluntatem suam intendere fecit. Sequentes igitur ejus consilium, ne forte per extraneas personas episcopatus divideretur, eligunt filium ipsius admodum parvulum, qui necdum adhuc quinquennii tempus explesse videbatur. Patrata ad regem deferunt, properant ejus auctoritatis impetrandæ gratia. Rodulphus igitur rex, hac electione comperta, præfatorum episcoporum consilio, Rhemensem episcopatum committit Heriberto æquitatis censura disponendum et regendum ab ipso.

10. Quinetiam legatos Ecclesiæ cum Abbone præsule Romam mittere satagit, hujus electionis decretum secum ferentes, et assensum papæ super ea petentes. Joannes itaque papa, interveniente præsule Abbone, petitioni eorum consensum præbens, episcopatum Rhemensem Abboni episcopo delegat, quæ sunt episcopalis ministerii ab ipso in eodem episcopatu tractanda atque definienda decernens. Heribertus itaque comes potestate potitus Rhemensis episcopii, injuste privavit tam me, qui (non) interfueram præmissæ electioni, quam nonnullos alios et clericos et laicos beneficiis possessionum Ecclesiasticarum, quibus a prædecessoribus episcopis numerati videbantur obsecundationis gratia, quæ pro libitu suæ voluntatis quibus sibi placuit impertivit, etc. » Hucusque Frodoardus.

11. Vidisti, lector, cujus auctoritate Pontificis (si tamen ipse Pontifex est dicendus) id primum fuerit introductum in Ecclesia Dei, Joannis Decimi, quo turpior nullus, cujus sicut ingressus in Cathedram Petri infamissimus, ita et exitus nefandissimus. Non ista Nicolaus vel audire tulisset, aliquisve alius legitime electus Pontifex, sed opus illo dignum quem infamis femina infami opere in Petri solium intrusisset. At vero quod in tanta Ecclesia male fuit

[1] Frod. hist Rhem. l. IV. c. 17 18. — [2] Frod. l. IV. c. 19. in Chron. hoc anno.

a malo principe usurpatum, in exemplum cito transiit aliorum, ut complures hujus sæculi principes sibi sanguine conjunctos adolescentulos in summas cathedras curaverint promovendos, quod hoc ipso sæculo non sine magno dedecore factum etiam Romæ, Constantinopoli, et in aliis præclaris civitatibus, inferius dicturi sumus. At utinam quod hoc sæculo fuisset exstinctum, et non in posteriora sæcula propagatum tantum nefas, quo jura omnia Ecclesiastica sauciantur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6418.— Anno Æræ Hispan. 963. — Anno Hegiræ 313, inchoato die 29 Martii, Fer. 3. — Jesu Christi 925.
— Joannis X papæ 12.— Constantini VIII imp. 14. cum Romano imp.

1. *Martyrium S. Pelagii pueri.* — A num. 1 ad 7. Anno DCDXX diximus *Abderramen* Cordubensem regem Ordonium II Legionis et Garsiam Sanctii filium reges in valle Juncaria prœlio superasse, et post illam cladem Hermigium episcopum Tudensem, qui a rege Mauro captus fuerat, obsidem dedisse *sanctum Pelagium,* puerum decennem, sobrinum suum, ut se a captivitate liberaret. Sed cum sanctus puer a tyranno variis modis suaderetur ad turpia, eique fortiter resisteret, hoc anno jussus ab illo membratim gladio scindi et in flumen projici, ut refert Raguel presbyter, qui ab iis quorum in carcere sodalis Pelagius fuerat, ea se quæ narrat audivisse innuere videtur. Ea Relatio ante sexcentos annos scripta nunc in Bibliotheca regia in Hispaniis asservatur, et in Hispania illustrata legitur : « Beatissimus Pelagius », inquit Raguel apud Baronium num. 6, « ætate circiter tredecim et semis passus est annorum Cordubæ civitate, Habdarraghman rege imperante, die videlicet Dominica, hora X, sexto kal. Julias, Æra DCDLXIII », ideoque hoc Christi anno, quo dies XXVI mensis Junii in Dominicam incidit, quove S. Pelagii in Martyrologio Romano memoria celebratur. *Rosuitha* seu *Rosuida* clarissima virgo e Saxonia, quæ vixit in cœnobio non longe ab Hildesheim sito, eleganti carmine hoc martyrium descripsit, aitque se ab iis qui aderant, ea quæ narrat didicisse. Hujus mirabilis femina omnia opera Conradus Celtes edi curavit Norimbergæ anno MDI, inter quæ est Ottonis imperatoris hujus nominis I sub quo ea vixit, Panegyricum. Hoc itaque sæculum, et hujus pueri martyrium et hujus clarissimæ monialis opera illustre fecere.

2. *S. Wiborada adventum Hungarorum in Bajoariam prædicit.* — Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam hoc anno scribit : « Ungaris jam Alamanniam vastando pervagantibus et ad cœnobium quoque S. Galli pervenientibus, Wiborada virgo inclusa, fracta cella a quodam ex eis, perempta et martyrio coronata, Racheldisque contectalis ejus illæsa divinitus conservata est ». Martyrium S. Wiboradæ accurate descriptum ab Hartmanno monacho S. Galli in ejus Vita a Bollando ad diem II mensis Maii, et a Mabillonio Sæculo V Benedict. recitata. In ea num. 24 et seqq. dicitur Wiboradæ quæ apud sanctum Gallum jam ante annum DCDVIII reclusa vivebat, revelatum esse, « sævam gentem Hungarorum anno futuro in kalendis Maii, aliis terris pervagatis et devastatis, ad monasterium S. Galli perventuram : et in eadem revelatione ostensum est illi, quod per martyrii gloriam, ipsis paganis eam vulnerantibus, et certaminis præmia in cælesti beatitudine percipere deberet ». Hæc revelatio anno superiori sanctæ Wiboradæ facta. Paulo post subdit Hartmannus : « Cumque illius anni circulus vergeretur, et tempus Maii mensis sanctæ Virgini per visionem ostensum appropinquaret, subito fama terras pervolante nuntiatur paganos tota provincia Bajoariorum esse diffusos. Sed corda hominum, peccatis exigentibus quominus exitium evadere possent, cum heu ! dura semper essent ad credendum, iterum atque iterum fama percrebrescente de adventu paganorum, antea credere noluerunt quam sæviens interitus, gladio imminente, hanc etiam provinciam usque ad Lacum Potamicum gens barbarica circumsepsit, plures et innumeros occidit, cuncta villarum officia circumquaque ignis incendio devastavit ». Refert postea Hartmannus *Engilbertum* abbatem, cum jam castellum quoddam monasterio proximum valde firmasset, præcipuos quosdam ex suis monachis ad Wiboradam misisse, quatenus cum illa tractarent, ut se de clausula educere pateretur, sed ea inducias usque ad sequentem diem postulavit.

3. *Martyrio coronatur.* — Sequenti die nuntii iterato advenientes Barbaros advenlasse proclamant, et illico abbas ad eam venit, sed mansiunculam sibi a Deo concessam relinquere noluit. In-

terea Barbari ad locum ubi erat accedunt, et sanctam virginem ante altariolum stantem et devotis precibus Deo se commendantem « spoliaverunt vestibus : sicque omni tegimine præter cilicium ablato, libratis ascibolis (id est, securibus minoribus) tria capiti vulnera sanctæ virgini et martyri infligunt », perimuntque. Pluribus post mortem miraculis claruit et non integro post eam sæculo de ejus canonisatione actum, ut suo loco videbimus. Colitur Wiborada apud Sancti-Gallenses sub ritu duplici secundæ classis. In ejus Epitaphio hæc inter alia leguntur :

Annis nongentis viginti quinque volutis,
Post quatuor menses, bis quatuorque dies,
Wiborada Deo meritis dignissima virgo,
Palma martyrii scandit ad astra poli.

Conditor illius Epitaphii ab Hartmanno monacho Wiboradæ æquali in fine ejus Vitæ recitati annum a die natali Christi auspicatur, ut numeranti liquebit, nam die secunda mensis Maii *Wiborada* Martyrium fecit. Quoad *Rachildam* primam Wiboradæ imitatricem, usque ad annum DCDXLVI, quo defuncta traditur in Annalibus Hepidanni, reclusa vixit, de qua legenda Wiboradæ Vita.

Moritur sanctus *Nicolaus Mysticus* patriarcha Constantinop. ut anno DCDXXX probabimus.

JOANNIS X ANNUS 15. — CHRISTI 926.

1. *Hugo rex Italiæ.* — Annus Christi sequitur nongentesimus vicesimus sextus, Indictione decima quarta ; quo Hugo comes Arelatensis sive Provinciæ dictus in Italia regnare cœpit, Rodulpho ejecto, de quo hæc Frodoardus hoc anno : « Hugo filius Bertæ, rex Romæ super Italiam constituitur, expulso Rodulpho Cisalpinæ Galliæ rege qui regnum illud pervaserat, et alteri feminæ vivente uxore sua se copulaverat, occiso quoque a filiis Bertæ Burchardo Alamannorum principe ipsius Rodulphi socero, qui Alpes cum ipso transmeaverat in Italiam, regni gratia recuperandi genero ». Hæc ipse. Porro de his agens [1] Luitprandus, hunc Hugonem comitem tradit fuisse Provinciæ, sive Arelatensium, eumque delatum navigio Pisas Tusciæ civitatem : « Cumque, inquit, eodem pervenisset, affuit Romani papæ, Joannis scilicet Ravennatis nuntius. Affuerunt etiam pæne omnes Italicensis nuntii, qui hunc ut super eos regnaret invitabant.

2. « His autem, ut erat longo tempore hæc cupiens, percitus, venit Papiam, cunctisque convenientibus, regnum suscepit. Post paululum Mantuam abiit, ubi et Joannes papa ei occurrens, fœdus cum eo percussit. Quo tempore Berta matre Hugonis mortua, Wido filius ejus, quem ex Alberto genuerat (sicut prædiximus) Tusciæ marchiam tenebat, qui Maroziam scortum Romanam sibi uxorem acceperat ». Sed de Hugone inferius sæpe.

3. *Vigens cultus sanctorum in Hispania.* — Signatur quoque præsens annus nobili pietatis memoria, dedicationis videlicet Ecclesiæ sanctorum Hadriani martyris et Nataliæ conjugis apud Legionem in Hispania. Cultu quippe sanctorum semper claruit Ecclesia Hispana, adeo ut a longe positis undique provinciis sanctorum semper reliquias perquisierit, licet prædives sanctis martyribus in ea passis eadem Ecclesia fuerit. Acceptis igitur eorumdem sanctorum qui Nicomediæ in Bithynia sunt passi reliquiis, eorumdem Memorias erexere, Oveti primum regia munificentia Adefonsus Magnus, inde in parochia Legionensi pii Christiani Gisundo et ejus conjux Leubina, cujus Ecclesiæ dedicationis hoc anno factæ ejusmodi extat vetus [1] inscriptio :

« Hanc Christi aulam sanctorum Hadriani et Nataliæ nomine dicatam instruxit Dei famulus Gisundo cum conjuge Leubina, Æra discurrente novies centena octava quinquagena.

« Sit tibi, Domine, ratum, famulorum ratissimum votum, quod tibi alacri devotione in honorem sanctorum testium paraverunt. Suscipiantur a te, pie Deus, orationes miserorum.

[1] Luitp. l. III. c. 4. in fin.

[1] Apud Ambr. Moral. Chron. Hispan. l. VI. c. 5.

« Quisquis hic tristis ingreditur, fusa prece, lætior inde redeat. Consecratumque est templum ab episcopo Cixilanensi, Æra DCDLXIV, IV idus Octobris ». Et super Ecclesiæ portam :

4. « Qui hanc Christi aulam ingreditur sine mente bona, nec vota valent, nec dona. Ergo malas mentes deponant ingredientes ». In altari autem, ubi sacræ reliquiæ asservantur, habentur ista :

« Hic jacent duorum sanctorum martyrum sacrata ossa, quorum virtute Deus quotidie multa facit miracula ». Hæc ibi.

Anno periodi Græco-Romanæ 6419. — Anno Æræ Hisp. 964. — Anno Hegiræ 314, inchoato die 19 Martii, Fer. 1. — Jesu Christi 926. — Joannis X papæ 13. — Constantini VIII imp. 15. cum Romano imp.

1. *Rodulphus II rex Burgundiæ Italia pellitur.* — Ad num. 1 et seq. Rodulphus Burgundiæ Transjuranæ rex hoc anno Italia expulsus, qui « cum infidelitate suorum prænominatos adversarios superare non posset, in Burgundiam profectus, Burchardo Suevorum duci, cujus sibi filiam conjugio copulaverat, denuntiat, ut sibi in auxilium veniat. Qui collectis copiis cum Rodulpho confestim convenit in Italiam », inquit Luitprandus lib. 3, cap. 4, qui narrat postea, quomodo ab irruentibus Italicis Burchardus occisus fuerit. « Quod Rodulphus ut audivit, Italiam dereliquit, et Burgundiam percitus venit », subdit Luitprandus. Quæ hoc anno accidisse testatur Flodoardus in Chronico ad annum DCDXXVI : « Hugo, inquit, filius Bertæ rex Romæ super Italiam constituitur, expulso Rodulpho Cisalpinæ Galliæ rege, qui regnum illud pervaserat, et alteri feminæ vivente uxore sua se copulaverat, occiso quoque a filiis Berthæ Burchardo Alamannorum principe, ipsius Rodulphi socero, qui Alpes cum ipso transmearat, Italiam regni gratia recuperandi genero ». Rodulphus II Bertam Burchardi Alemannorum ducis filiam uxorem duxit, ex qua nati *Conradus*, qui postea patri successit, Burchardus, Rodulphus et Adelhais, Lothario Italiæ regi, et postea Ottoni M. nupta, ut infra videbimus. Ex priore uxore a se repudiata dicitur suscepisse filium, *Bosonem* nomine, de quo inter historicos non convenit. De Burchardo Hermannus Contractus ad an. DCDXVIII : « Burchardus dux Alamanniæ factus tyrannidem invasit ». Hartmannus vero monachus in Vita S. Wiboradæ virginis et martyris, reclusæ apud Sanctum-Gallum, refert *Wiboradam* valde increpasse Burchardum ducem, quod abbatem Sancti-Galli male habuisset, et crucem auream cum sanctorum reliquiis refertam de loco illo adsportasset, eique dixisse, quod si reciperet quæ monachi, ne male haberentur, ei dare parati erant, ei « longi temporis vivendi spatium esse denegatum ». *Burchardus* dignam emendationem promisit, sed sui juramenti oblitus ac onustus sacris vasis ad propria remeavit. Verum, subdit Hartmannus, « dux sicut mente conceperat, magno comitatu in Italiam ingressus, dum totam sibi terram subjicere, et multos decipere cogitat, ipse dolositate illius gentis præventus, dum studet evadere, subito lapsu infrenis equi in foveam, veluti casui illius præparatam, cecidit, hocque insperato obitu miserabiliter vitam finivit », hoc scilicet anno ; quod fusius Luitprandus citatus refert.

2. *Hugo primus Provinciæ comes.* — Sed redeo ad *Hugonem* hoc anno Italiæ regem nuncupatum, is primus fuit comitum Provinciæ ; in Charta enim a Boucheo tom. I Histor. Provinciæ pag. 935 recitata ipsemet ait : « Ego Hugo humilis comes et marchio », Provinciæ nempe vel *Viennæ* (quod unum et idem est), ut eum Flodoardus in Chron. ad annum DCDXXIV vocat. Memorat ibidem Hugo parentes suos, « adjicientes, inquit, memoriale patris mei Teutbaldi, et matris meæ Berthæ, simul et uxoris quondam meæ Willæ, necnon et præsentis conjugis meæ Hildæ », a quibusdam aliis Aldæ vocatæ. Ea Charta continet fundationem abbatiæ S. Petri, *secus muros Viennæ civitatis*, *Alexandro* Ecclesiam Viennensem regente, quæ ideo hoc circiter anno scripta. Ex qua intelligimus, primum Provinciæ comitem, non *Rotbaldum*, ut nullo fultus fundamento putavit Boucheus, qui et eum maritum perperam facit *Engelbergæ* Ludovici III Orbi cognominati sororis, sed *Hugonem* (postea Italiæ regem) extitisse. Secundo, monasterium S. Petri, in quo idem *Hugo* in suo Epitaphio infra referendo sepultus dicitur, aliud non esse, quam quod ipsemet aut fundarat, aut reædificaverat. Denique eos scriptores hallucinatos, qui hunc *Hugonem* Lotharii regis et Valdradæ ei illicitis nuptiis conjunctæ, filium esse putarunt. Ut enim ipsemet

Bouchens tom. I Hist. Provinciæ lib. 6, sect. 2, post Besliun, Duchesnium, aliosque auctores rerum Francicarum peritissimos ostendit, *Teutbaldus*, seu Theobaldus uxorem habuit *Bertham* Lotharii Lotharingiæ regis et Valdradæ filiam, ex qua *Hugo* Provinciæ marchio, et dein Italiæ rex exortus, quod tot conjecturæ confirmant, ut negari non posse videatur. Hugonem vero comitem et marchionem Provinciæ fuisse saltem jam a quinquennio demonstrat Charta commutationis factæ a Riperto *cum domno Hugone duce et marchione in comitatu Arelatensi*, quæ extat in Registro Ecclesiæ Arelatensis, cui titulus *authenticum*, descripta a Pereskio, in qua legitur : « Actum Arelati civitati publice V nonas Octob. anno Incarnationis Dominicæ DCDXXI, Indictione nona ». Quare jam eo anno Hugo dux et marchio erat in comitatu Arelatensi. Legendus Saxius in Pontificio Arelatensi pag. 188.

3. *Id magis confirmatur.* — Postquam itaque *Ludovicus Orbus* Provinciæ rex regnum Italiæ amisit, Viennam secessit, ubi *Hugonem*, quem in variis chartis *propinquum* suum appellat, rebus publicis præposuit, ejusque opera in administratione Provinciæ usus est, ut patet ex Chartis a Boucheo laudato pag. 781 et seqq. relatis. Sed Ludovico sensim ad regimen magis inepto *Hugo* Provinciæ comitatum usurpavit, relicto comitatu Viennensi *Carolo Constantino* Ludovici Orbi filio, quem Flodoardus in Chron. testatur, *Rodulpho* Franciæ regi an. DCDXXXI clientelarem fidem et obsequium ratione ejusdem comitatus præstitisse. Dein eodem circiter anno *Hugo* jus omne, quod in regnum Arelatense habere posset, *Rodulpho* Burgundiæ Transjuranæ regi II hujus nominis cessit, sibique tantum comitatum Provinciæ retinuit, ut an. DCDXXX narrabimus. Hugoni in Provinciæ comitatum successit *Boso*, de quo Luitprandus lib. 5, cap. 14, relata Hugonis regis morte, prodit : « Berthæ nepti suæ Bosonis Arelatensis comitis viduæ pecunia derelicta ». Hugo itaque et Boso priores Provinciæ comites fuere, deceptique Historiæ Provinciæ scriptores, qui vel *Rotbaldum* fictitium sororis Ludovici Orbi maritum, vel hunc *Bosonem*, aliosve primos Provinciæ comites fuisse persuasum habuere. Hugonem vero currenti anno comitem Provinciæ extitisse, regnumque Italiæ adeptum esse tradit Luitprandus lib. 3, cap. 4.

4. *Nunquam fuit Provinciæ rex.* — Decepti etiam iidem Provinciæ historici, qui *Hugonem* Provinciæ seu Viennæ comitem aut marchionem post Bosonem et Ludovicum Orbum, regem Provinciæ fuisse autumarunt, idque antequam in Italia regnaret. Præterquam enim quod Luitprandus, cujus verba mox referam, eum tantum comitem Provinciæ extitisse, quando hoc anno in regnum Italiæ evectus fuit, affirmat, ipseque in nullo Diplomate se Provinciæ regem appellat, instrumentum, quo ad id probandum innituntur, de *Hugone* Italiæ, non vero Provinciæ rege interpretandum. In eo dicitur, *Sobonem* quemdam, qui Carilocensem abbatiam in pago Matisconensi sitam invaserat, eamdem *Aymardo* Cluniacensi abbati tertio restituisse asserenti, locum illum fuisse « ex hæreditate Rodberti quondam Valentiæ episcopi, qui construxerat inibi monasterium, atque Romanæ Ecclesiæ tradiderat : quod postmodum domnus Oddo (secundus abbas Cluniacensis), cujus memoria cum laudibus agitur, Hugone rege ordinante », a Leone papa VII obtinuerat, Ludovico Francorum rege (Transmarino cognominato) confirmante. Verum *Leo VII*, anno DCDXXXVI Pontificatum iniit, annoque DCDXXXIX e vivis excessit ; quo tempore *Hugo* non Provinciæ, sed Italiæ rex fuit ; et tamen quæstio in eo vertitur, an *Hugo* ante regnum suum Italicum in Provincia regnarit, hoc scilicet anno, vel ex antecedentibus aliquo, quod isti Provinciæ historici non probant. Porro Carilocum ad Bosonem Provinciæ regem pertinuisse, liquet ex charta ab eo primo regni sui anno data *Kariloco monasterio*, ut in ea dicitur, et a Guichenone in Biblioth. Sebusiana pag. 375 recitata ; hunc vero locum sibi retinuisse *Hugonem* Italiæ regem, quando anno DCDXXX, aut circiter, totum jus, quod sibi in regnum Arelatense competere poterat, Rodulpho II Burgundiæ Transjuranæ regi cessit, ex citato instrumento intelligimus. Ab Hugone ad Ludovicum Transmarinum Francorum regem *Carilocus* postea transivit. In Bibliotheca enim Cluniacensi pag. 278 refertur Præceptum ejusdem regis Ludovici, actum « Capriniaco villa kal. Julii, anno XI regni Ludovici regis, quando etiam Franciam recuperavit », in quo rex ait, Hugonem ducem Francorum, et alterum Hugonem ducem Burgundionum regni sui principes, et Letaldum comitem sese deprecatos esse, ut Cluniaco monasterio, monasterium, *quod cognominatur Carilocus*, per Præceptum regale concederet, cum omnibus rebus in pago Matisconensi sitis eidem pertinentibus, quod et ab eodem rege præstitum anno nongentesimo quadragesimo sexto, qui regni ejus undecimus est. Nunc venio ad profectionem Italicam *Hugonis* Provinciæ comitis, quam hoc modo narrat Luitprandus lib. 3, cap. 4.

5. *Fit rex Italiæ.* — « Hæc dum aguntur, Hugo Arelatensium seu Provincialium comes navim conscenderat, et per Tyrrhenum mare in Italiam festinabat. Deus itaque, qui hunc in Italia regnare cupiebat, prosperis eum flatibus brevi Alpheam, hoc est Pisam, quæ est Tusciæ provinciæ caput, duxerat : de qua sic Maro, Alpheæ ab origine Pisæ. Cumque eodem pervenisset, affuit Romani papæ, Joannis scilicet Ravennatis, nuntius. Affuerunt etiam pæne omnes Italienses nuntii, qui hunc ut super eos regnaret, invitabant. Is autem, ut erat longo ex tempore hæc cupiens, percitus venit Papiam, cunctisque conniventibus regnum suscepit. Post paululum Mantuam abiit, ubi et Joannes papa ei occurrens fœdus cum eo percussit. Quo tempore Bertha matre Hugonis regis mortua, Wido filius ejus, quem ex Adelberto genuerat, sicut prædiximus, Tusciæ marchiam tenebat, qui Maroziam

scortum Romanum sibi uxorem acceperat ». Jam antea lib. 1, cap. 10, Luitprandus dixerat : « Hoc eodem tempore (nempe imperante Lamberto) Adelbertus illustris Tuscorum marchio, atque Hildebrandus præpotens comes, huic nisi sunt rebellare. Tantæ quippe Adelbertus erat potentiæ, ut inter omnes Italiæ principes solus ipse cognomento diceretur dives. Huic erat uxor nomine Berta Hugonis post nostro tempore regis mater, cujus instinctu tam nefaria cœpit ipse facinora (1) ».

6. *Berta ejus mater hoc anno moritur.* — Ex his Luitprandi verbis perspicuum est, Epitaphium *Berthæ* a Fiorentinio in Comment. de Rebus ad Mathildem comitissam spectantibus lib. 3, cap. 38, Boucheo in Hist. Provinciæ lib. 6, pag. 791 aliisque relatum, in quo dicitur de ea « an. Incarnat. Domini DCDXXV, Indict. XIII, obiit de mundo », a posterioribus sepulcro ejus inscriptum fuisse, et verum esse principium chronologicum a nobis statutum, Epitaphia scilicet, quæ non constat posita haud multo post mortem eorum, in quorum memoriam condita, fidem non facere. *Berta* secundis nuptiis *Adelberto* marchioni Tusciæ copulata fuerat ; ex quo matrimonio prodiere *Wido* Tusciæ marchio et maritus Maroziæ, ac *Ermengarde* secunda conjux *Adalberti* marchionis Eporediæ. *Marozia* seu *Marocia*, Joannis papæ X hostis infensissimi, non quievit, donec hunc Pontificem de sede dejecerit, atque Urbis principatum sibi adsciverit. *Ermengarde* vero tantas opes quæsierat, ut etiam *Rodulpho II* Burgundiæ Transjuranæ regi regnum Italiæ eripere conata fuerit, tandemque artibus suis, ut Italiam relinqueret, effecerit, ut anno DCDXXIV ex Luitprando retulimus.

7. *Grassatio Hungarorum.* — Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam hoc anno scribit : « Ungarii vastata Alamannia totam Franciam (nempe Orientalem), Alsatiam, atque Galliam igne et gladio sævientes percurrunt ». Idem continuator Reginonis et Hermannus Contractus juxta editionem Pistorianam habent.

8. *Moritur Sanctius primus rex Navarræ.* — Hic annus fatalis fuit *Sanctio Garsiani* Navarræ regi celeberrimo, qui anno DCDV regnare cœperat. Ejus tempore Christiani ad vallem *Jonquieræ* a Saracenis victi ; et cum post aliquot annos iterum facta fuisset magna persecutio a Saracenis, et Sanctius rex sese ad montes quosdam, ad quos nullus erat aditus, recepisset, præsenti anno quibusdam militibus congregatis infideles e ditionibus suis, et inter alias e regione *Vecaria* dicta expulit, eodemque anno e vivis excessit : « De hac », inquiunt Vigila monachus Albeldensis, et Belasco, « expulsis omnibus Biote natis (infidelibus sc.) vicesimo regni sui anno migravit a sæculo, sepultus in sancti Stephani portica regnat cum Christo in Polo. Obiit Sanctio Garceanis Æra DCDLXIV, currenti scilicet anno. In libro vero Gothico S. Joannis Pennatensis legitur : « Et regnavit in Pampilona et in Deyo, regnavit autem annis XX, et mortuus est ». In ejusdem monasterii Charta dicitur etiam, *regnavit annis* XX. Quod si quis dicat, *Sanctium* non annos viginti, sed annos XXI, et aliquot menses Navarræ præfuisse ; cum anno DCDV die quinta mensis Januarii rex creatus fuerit, et hoc anno jam provecto vivere desierit, respondebo horum temporum chronologos *Sanctii* regis annos a die, quo *Fortunius* frater vitam religiosam professus est, et *Sanctius* solus regnavit, ab anno scilicet DCDVI deduxisse. Est porro *Sanctius* hujus nominis *I*.

9. *Ejus successor ac virtutes.* — Uxor Sanctii regis *dompna Tuta*, vel *domna Toda* nuncupata. In Charta sancti Salvatoris Legerensis, a Moreto in Investigationibus Navarricis recitata legitur : « Ego Sanctius rex filius Garsii regis, successor in regno germani mei Fortunii, etc. cum domna Tuta regina uxore mea ». Hujus reginæ et Garsiæ hujus nominis secundi ejus filii nomina in infinitis chartis memorata. Cæterum idem Moretus invictis rationibus demonstravit, Rodericum Toletanum, Garibayum, omnesque scriptores Hispanos summo errore *Sanctium Garsei* cum Sanctio Abarca confu-

(1) Hugonis regis chronotaxis huc usque multis tenebris in historia delituit. Igitur paulo accuratius geminæ ejus epochæ distinguendæ atque statuendæ sunt. Cum ad excitatas in Italia turbas compescendas anno DCDXXV solemnis legatio ad Hugonem Provinciæ comitem missa fuisset, ille actutum oblatum Italiæ regnum acceptavit, atque itineri se statim committens, Tridentum ante anni hujus exitum pervenit, ut perspicue docet ejus Diploma apud Ughellium tom. V, col. 500, novæ editionis. Datum « Tridenti, VIII kal. Januar., anno Dom. Incarn. DCDXXVI, (a Natali Domini anno DCDXXV incepto) Indict. XIV D. Hugonis piissimi regis I ». Tum iter prosequens Italiam tenuit, ubi et regni solemnem possessionem inivit. Ex hac igitur duplici regni acceptatione, prima scilicet, cum sibi illud offerentibus assensum præbuit ; dein vero cum solemni inauguratione solium conscendit, duplex consurgit Hugonis epocha, quarum prior ab anno DCDXXV ducenda est, ut egregie demonstrat Cl. Saxius in Not. ad Sigonium tom. 2, col. 395, novæ edit. probatque auctoritate Diplomatis apud Ughellium tom. 2, col. 266, novæ edit. dati anno Hugonis regis XIX kal. Januarii, Indictione II, quibus characteribus exprimitur annus DCDXLIV, quo cum Hugo annum ageret regni XIX, jam patet epocham illam ab anno DCDXXV, non a DCDXXVI ducendam esse. Id etiam probat vetus Chronicon regum Italiæ a Muratorio editum rerum Italicarum tom. IV, pag. 149, in quo hæc ad rem nostram : « Venit in Italiam dominus Hugo rex. Ab ea die regnatum annos XXI expletos, et menses IX, et dies III... Post decessum ipsius Hugonis regnavit ipse Lautharius annos III expletos, et menses VII, et dies duos, obivit die Veneris qui est X kalendas Decembris, etc. » anno nempe CDL, quo reipsa dies illa in feriam sextam incidebat. Itaque retro supputatione inita, Hugonis obitus figendus est die XX Aprilis anni DCDXLVII, atque inde deductis calculis resultat annus DCDXXV, dies XVII Julii regni Hugonis initium. Hæc Saxius. Altera vero Epocha referenda est ad annum DCDXXVI, ut Diplomata omnia, eam præferentia docent. De mense et die disquisitio superest ; sed et illos detegunt gemina Diplomata apud Puccinellium in pleniori Historia principis Hugonis pag. 86, etc. Prius datum est « Lucæ kalendis Julii anno DCDXXXII, regni Hugonis VII, Ind. V », quo cum septimum regni annum Hugo jam cœpisset, perspicuum inde fit regnum inivisse juxta secundam Epocham, quæ hic adhibita videtur, ante diem illam anni DCDXXVI. Alterum vero datum est Romæ XII kal. Julii an. DCDXLI regni Hugonis XV, id est, nondum cœpto sexto decimo qui post eam diem ante kalendas Julii iniri debuerit, ut prius Diploma manifeste probat. Igitur Epocha illa instituenda est a paucis illis diebus quæ inter diem XX Junii et exordium Julii intercedunt, ac forte statuenda die XXV Junii, quæ unica erat dies Dominica intra breve illud spatium intercepta. Cum solemnes illi ritus diebus festis et Dominicis agi solerent.

Ex iis autem, quæ superius statuimus de adventu Hugonis in Italiam in fine anni DCDXXV, asseritur fides Epitaphii Bertæ, ferentis eam decessisse anno DCDXXV. Optime enim hæc omnia cum narratione Luitprandi, quam transcribit Pagius congruunt. MANSI.

disse, et prochronismum sexaginta annorum commisisse. Hic addam tantum locum Vigilæ monachi coævi, cujus opus in Escuriali asservatur : « In Æra DCDXLIII surrexit in Pampilona rex nomine Sanctio Garsianis, fidei Christi inseparabiliter venerantissimus fuit, pius in omnibus fidelibus : misericorsque oppressis catholicis. Quid multa ? In omnibus operibus optimus perstitit. Belligerator adversus gentes Ilismaelitarum multipliciter strages gessit super Saracenos (ipse enim ad Ocharenum Saracenos prostravit, et vallis Roncalensis incolas, qui strenue sese gesserant, magnis beneficiis affecit). Idem cepit Cantabriam a Nagerense urbe usque ad Tutelam, omnia castra terram quidem Degensem (nempe Deyo, vel Deca) cum oppidis cuncta possidebat. Urbem namque Pampilonensem suo juri subdidit (quia nempe Mauri post adversum prœlium a Christianis factum eam sibi subdiderant) necnon cum castris omne territorium Ilarragoense capit. Dehinc expulsis omnibus Biotenatis XX regni sui anno migravit a sæculo ». Hac voce *Biothanati* vel *Biotenati* Surita Mauros intelligit, qui spreta vita ad violentam mortem prœliando ultra currebant, ut videre est apud Ducangium in voce *Biothanati.*

10. *Sithricus rex Northumbriæ redit ad idola.* — Westmonasteriensis ad annum DCDXXV scribit : « Anno gratiæ DCDXXV, Æthelstanus rex Anglorum, Eadgitham sororem suam Sithrico, Danica natione progenito, Northumbrorum regi, matrimonio honorifice copulavit. Qui ob amorem virginis, paganismum relinquens, fidem Christi suscepit ». Sed cum Sithricus ad idola rediisset, fidemque quam Christo et Æthelstano dederat, sacrilegio violasset, post paucos menses regia virgo in patriam rediit, « et post modicum tempus apostatus vitam miserabiliter terminavit », hoc nempe anno, ut idem auctor in sequentibus exponit, qui addit, sanctam puellam post laudabilis vitæ cursum, ex hoc mundo idibus Julii transiisse, et usque hodie miraculis clarere in monasterio, in quod ingressa fuit. Sithrici regnum Æthelstanus suo copulavit imperio. « Deinde omnes Angliæ regulos, Hunwal scilicet regem Britonum, Constantinum regem Scotorum, Wlferthum regem Wentorum prœlio vicit et fugavit. Ealdredum quoque filium Eadulfi de castello Bebbnaberib exturbavit. Et hi omnes cum provincialibus aliis, videntes se ejus strenuitati non posse resistere, convenerunt petentes pacem ab eo ; atque idololatriæ renuntiantes, fœdus cum eo percusserunt », inquit Westmonasteriensis ad eum Christi annum.

JOANNIS X ANNUS 16. — CHRISTI 927.

1. *Synodi apud Trosleium et Duisburgensis.* — Christi sequitur annus nongentesimus vicesimus septimus, Indictione decima quinta, quo in Gallia apud Trosleium rursum est Synodus congregata, in qua Herluinus comes publicam egit pœnitentiam, eo quod duxisset uxorem, alia supervivente. Meminit hujus Synodi Frodoardus in Chronico hoc anno : « qui addit, hoc pariter anno ob simultatem exortam inter Heribertum comitem atque Rodulphum regem Francorum, ab eodem comite eductum esse de carcere Carolum regem : quod Joannes papa ut faceret, litteris comminatoriis jubebat, cum Heribertus ipse (idem inquit Frodoardus) cum Carolo Rhemos veniens, inde litteras mittit Romam Joanni papæ, significans ei de restitutione et honore Caroli, ut ille sibi etiam sub excommunicationis interminatione mandaverat, se pro viribus decertare ». Verum pace composita cum Rodulpho, rursus rex Carolus est conjectus in carcerem anno sequenti, cum jam eumdem Joannem papam scivisset e throno depositum atque carceri mancipatum, esse defunctum anno sequenti.

2. Alia Synodus hoc eodem anno celebrata [1] ponitur apud Duisburgenses occasione Bennonis Metensis episcopi, qui ante biennium, dum vitam eremiticam in Alpibus duceret, electus Metensis episcopus, hoc anno ab ipsis Metensibus excæcatur, cujus immanis sacrilegii causa dicta est Synodus celebrata, in qua omnes illius sceleris auctores excommunicantur, et Adallera loco ipsius substituitur. Porro Benno ipse patienter omnia tolerans, exemplo relictus magnæ tolerantiæ viri, cognomi-

[1] In addit. ad Regin. Chron.

natus est Benedictus: meminit ejusdem sequenti anno Frodoardus.

3. *Adefonsus rex monachus.* — Hoc [1] etiam anno Adefonsus quartus hujus nominis rex in Hispania sponte se abdicans, vitam monasticam amplexus est, Ramiro relinquens regnum, de quo superius; sed cum desertor sacræ militiæ factus, recuperationi relicti regni operam daret, ab eodem Ramiro captus, oculis orbatus est. Qua etiam pœna mulctati sunt tres filii Froilæ defuncti regis, cum adversus eumdem Ramirum insurrexissent, quod fieri contigit anno Redemptoris nongentesimo trigesimo. Porro Ramirus patratæ sævitiæ pœnitens, delictum bonis operibus expiare curavit, monasteria erigens, multaque donans Ecclesiis. Hæc pluribus qui sunt prosecuti res Hispaniarum.

[1] Ambr. Moral. l. XVI. c. 7. 9. 10.

Anno periodi Græco-Romanæ 6420. — Anno Æræ Hispan. 965. — Anno Hegiræ 315, inchoato die 8 Martii, Fer. 5. — Jesu Christi 927. — Joannis X papæ 14. — Constantini VIII imp. 16. cum Romano imp.

1. *S. Benno episc. Metensis crudeliter habitus.* — Ad num. 2. « Heinricus (Germaniæ rex) episcopium Metensium contempta ipsorum electione, cuidam, ut ferebatur, Dei servo dedit cognomento Bennoni », inquit Frodoardus in Chronico ad hunc Christi annum, qui sequenti scribit : « Benno Metensis episcopus insidiis appetitus, eviratus, luminibus privatus est ». Quare non audiendus continuator Reginonis, qui ad annum DCDXXV et ad annum DCDXXVII hæc refert ; is enim sæpe in Chronologiam peccat. Sanctus *Meginradus* eremita fuerat in Nigra Sylva ad lacum Turicinum, isque locus per annos circiter quadraginta quatuor ob obitu Meginradi, de quo suo loco egimus absque colono et cultu fuit, usque dum *sanctus Benno* canonicus Argentinensis eo secessit, et ædiculam squalore et impluvio collabentem refecit. Sed cum ea in solitudine per annos circiter viginti vitam angelicam duxisset, Henricus Germaniæ rex, qui Lotharingiæ dominabatur, cum episcopum Metensem esse voluit. Verum, ut ait Guillimannus in episcopis Strasburgensibus, Metenses a sanctis ejus moribus abhorrentes eum excæcarunt, indeque sanctus præsul in plena Synodo *Duisburgi* habita dignitatem abdicavit, non quidem hoc anno, ut ex Reginonis continuatore tradit Baronius, sed sequenti, ut mox in Frodoardo auctore æquali diximus. Male etiam *Concilium Duisburgense* tom. IX Concil. cum hoc Christi anno illigatum, quod in nova Conciliorum collectione corrigendum erit. Post abdicationem Bennonis *Albero*, seu *Adelbero*, vir natalibus clarus, et in historia celebris, episcopatum Metensem adipiscitur, « Bennoni quadam abbatia sustentationis tenore concessa », inquit Frodoardus.

2. *In eremum secedit, ubi cum S. Eberhardo vixit.* — Baronius existimat, *Bennonem* ob magnam suam tolerantiam, cognominatum esse *Benedictum*; Guillimannus vero laudatus eum episcopali cathedræ impositum, pro Bennone *Benedictum* nuncupatum fuisse; quæ ultima opinio longe verisimilior, cum Meurissius lib. 3 de episcopis Metensibus testetur, *Bennonem* in Chartis, quibus subscriptus reperitur, dum Metensem Ecclesiam rexit, vocari tantum *Benedictum sanctæ Metensis Ecclesiæ præsulem.* Hermannus Contractus in Chronico refert, *Eberhardum* Argentinensem præpositum anno DCDXXXIV ad cellam sancti Meginradi venisse, ibi regularem vitam instituisse, et post ejus introitum anno XXV, ad Dominum migrasse anno Christi DCDLVIII. In Vita sancti Udalrici episcopi Augustensis a Gerardo presbytero scripta, de hoc sancto præsule num. 50 legitur : « Monasterium sancti Galli, ubi ille scientias litterarum fuerat perdoctus, assidue visitavit, ibique Deo militantibus cœnobitis convivium fecit, et inde ad cellam sancti Meginradi perrexit ad videndum servum Dei sanctum Eberhardum, ejusque necessitatibus sibique subjectis monachis subveniendum ». De sanctis Bennone et Eberhardo legendus Mabillonius Sæc. V Benedict.

3. *Berno abbas Cluniac. successorem sibi designat.* — Beatus *Berno* primus Cluniacensis abbas, morti proximum sese intelligens, facto testamento successores duos designavit, *Widonem* consanguineum suum atque *Odonem*, qui monasteriis ipsi subjectis abbatis loco præessent. « Præcesserat jam inde ab ineunte monasticæ vitæ statu », inquit Mabillonius Sæc. V Benedict. in ejus Elogio Historico cap. 7, « ritus ille in Pachomio, qui instante morte Petronium successorem designavit : *Petronius* vero in eodem articulo *Orsisisio* vices suas demandavit ; sic *S. Lupicinus* abbas Sæc. V, cum mortuo *Romano* fratre duplex regeret mona-

sterium, nempe Condatiscense, et Lauconnense; appelente senecta, *primitus Condatiscensi seniori utique cœnobio præficere patrem; tum quoque imminente transitu, Lauconnensi monasterio designari abbatem curavit*, teste ejus Vitæ auctore æquali. Sic *Benedictus* cognomento *Biscopus* Giruvensi ac Wiremuthensi monasteriis substituit *Ceolfridum* abbatem, quem prius coadjutorem sibi adsciverat. Nam et hic alter fuit quondam apud veteres monachos ritus. Exemplo in primis est *Orsisisius* mox dictus, qui *Theodorum* in vicarium assumpsit. Venerabilis Beda Biscopi factum exemplo B. Petri tuetur, quem *sub se duos per ordinem ad regendam Ecclesiam constituisse, causa instante necessaria tradunt Historiæ*. Et quidem designandi ante mortem abbatis cautio eo tempore, quo abbatum sæcularium jugum passim grassabatur, fere necessaria erat, ne in vacuam abbatis sedem abbate mortuo involarent. Hæc ergo causa Bernonem impulit, ut Widonem et Odonem post se abbates designaret ».

4. *Moritur.* — Uterque ejus testamento subscripsit, condito *anno quarto regnante Radulfo rege*, qui cum anno nongentesimo vicesimo tertio, die decima tertia mensis Julii rex Francorum dictus sit, et Berno animam Deo reddiderit id. Januarii, ut legitur in Chronicis Malleacensi et Cluniacensi, recte in Chronico Dolensi tom. II Biblioth. Labbeanæ relato dicitur: « An. DCDXXVII obiit Berno primus abbas Dolensis », cujus monasterii sese in suo testamento Berno abbatem fuisse docet. Baronius anno DCDXII, num. 17, eo Christi anno Bernonis mortem consignat, secutus Sigebertum in Chronico. Sed Miræus Chronicon illud ab ea interpolatione, similibusque quisquiliis, quæ in omnibus præcedentibus editionibus legebantur, purgavit.

5. *S. Odo promovet reformationem ordinis S. Benedicti.* — Extremo sæculo nono tanta clades non solum temporalibus Ecclesiarum et monasteriorum rebus; sed etiam religioni S. Benedicti inflicta est, ut in paucis admodum locis ejus vestigia superessent. Monachi partim necati, partim fugati, qui collectis sanctorum reliquiis, aliisque sarcinulis, quo belli impetus vertebat, inde se proripientes, ad tutiora, si quæ occurrissent, loca declinabant, aut palabundi vitam miseram traducere vix sinebantur. Sicubi vero eis tantisper respirare concessum erat, casas pro modulo ac tempore sarciebant, in quibus non tam normæ regulari, quam vitæ ac saluti prospicere cogebantur. Hinc factum, ut sæculo decimo ineunte, cum *Odo* qui Bernoni in abbatiam Cluniacensem successit, de monastica vita cogitare cœpit, pauca superessent cœnobia monachorum, atque in paucis illis sincera religio desideraretur, ut videre est apud Joannem monachum discipulum S. Odonis in ejus Vita, et in Præfatione a Mabillonio Sæculo V Benedict. præfixa. Hinc « Cluniacense monasterium religione, disciplina, severitate, fratrum numerositate, omnique monastici ordinis observatione, toto pæne orbi notissimum » evasit, teste Petro Venerabili in lib. 1 de Miraculis, cap. 9, quia Odo « factus est notus regibus, episcopis familiarissimus, magnatibus clarus. Quæque enim monasteria in eorum finibus constructa erant, juri patris nostri ea tradebant, ut nostro more corrigeret et ordinaret », ait Joannes in lib. 2 ejus Vitæ num. 23. Sed de Odone, qui quod Berno feliciter incœpit, ipse perfecit auxitque, infra sermo erit.

6. *Obitus Symeonis Bulgariæ regis.* — « Maii mensis vicesima septima, Indictione quinta decima, moritur Symeon Bulgariæ princeps, Petrum filium suum, quem ex secunda uxore sua Sursubulis sorore sustulerat præficiens principem, quem et Sursubulem Symeon suorum liberorum scripsit tutorem. Michaelem ex priore uxore susceptum detondit monachum: Joannes et Benjamin Petri fratres, adhuc Bulgariæ stola ornabantur », inquit Georgius monachus in Vita Romani imperatoris num. 28. Idem habent incertus continuator Theophanis et Simeon Logotheta. Testatur *Joannes Asanes* Bulgarorum rex in Epistola ad Innocentium III papam pag. 54 Actorum ejusdem Pontificis, Symeonem, Petrum, et Samuelem Bulgariæ perinde reges, « coronam imperii et patriarchalem benedictionem a sanctissima Dei Romana Ecclesia, et ab Apostolica, ac Sede principe Apostolorum Petro accepisse ».

7. *Pax Græcos inter et Bulgaros constituta.* — *Petrus* statim ac Bulgariæ rex coronatus fuit, Turcis, Serviis, Croatis, vicinisque aliis populis, qui superstite *Symeone* intra fines suos sese continuerant, bellum undique minitantibus, quo iis terrorem incuteret, comparato valido exercitu, in potentiores hostes Græcos parata, susceptaque expeditione, in Macedoniam descendit. Sed audito imperatorem Romanum *Lacapenum* in se cum copiis proficisci, Græcos, pace iis proposita, sibi conciliare, huncque nuptiarum fœdere firmare constituit. Qua quidem per monachos primo, tum per utriusque gentis proceres, composita, *Petrus* Constantinopolim venit, et a Romano Lacapeno perhonorifice exceptus, Mariam ex Christophoro Cæsaris filio neptem in uxorem duxit. Nuptiæ magno apparatu celebratæ VIII Octobris die, in Pegana Deiparæ Ecclesia, sacra faciente patriarcha *Stephano*, cui quidem novæ sponsæ tum *Irenes* nomen impositum tradit Luitprandus lib. 3, cap. 9, et in Legat. quod per eam inter Bulgaros et Græcos pax firmissima sit sancita. Hæc ex Leone Grammatico et laudatis historicis Byzantinis collegit etiam Ducangius in Familiis Augustis Byzantinis, ac in Familiis Dalmaticis cap. 6, num. 20 et seq. Sed cum non animadvertisset, in Leone Grammatico, et aliis quibusdam ex illis historicis Indictiones per Porphyrogennetæ tempora corruptas esse, Symeonis Bulgariæ regis mortem, et Bulgarorum cum Græcis pacem in annum DCDXXXII male differt, et in Indictionem V, cum tamen certum esse debeat, *Symeonem* mense Maio currente Indict. XV mortuum esse, et conju-

gium illud mense Octobri Indictione prima inchoata peractum.

8. *Melitene Saracenis eripitur.* — « Tunc vero etiam a Melitene ad Romanum imperatorem legati advenere, pacis fœdera pactaque offerentes, indeque sociis adlecti ac fœderati, adversus tribules suos Agarenos cum Romanis ad bella proficiscebantur, ac triumphi species cum iisdem captivos suos ducentes (mirando sane spectaculo et inaudito, impiorumque Saracenorum afflictarum rerum indicio) urbem ingrediebantur », inquit Georgius Monachus num. 35, qui subdit, quod cum postea Melitinenses, pacem dissolvissent, Græcos in tantas Melitenem adegisse angustias, ut brevissimo tempore ipsam expugnarint, ac solo tenus æquarint, sicuti et circumvicinas urbes atque regiones feracissimas opimasque. « Hanc igitur », addit Georgius, « Melitenem imperator in Curatoriam redigens (alii Provinciam dicant) multa eruit auri argentique millia ». Idem habent alii historici Byzantini, qui tamen hoc anno cœpta, et postea continuata uno tenore referunt.

9. *Eis diu paruerat.* — Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. cap. 19, de obsidione Melitenes, quæ urbs est Armeniæ minoris ad Euphratem, sermonem habet, sed non parum hallucinatur : « Anno cccxiv (Hegiræ nempe) vi ceperunt Romani Malatiam, incolasque partim occiderunt, partim ceperunt, et dies aliquot in ea manserunt », inquit Elmacinus. Illud enim a veritate alienum, *Melitene* a Constantino Copronymo obsessa, captaque anno Hegiræ cxxxvi, ut testatur Cedrenus tom. ii, pag. 463, et post quadriennium Almansor califa eam recuperavit, ac munitionibus firmavit. Urbs hæc Saracenis paruit usque ad annum Hegiræ cccxxii, quo Constantinus Porphyrogenneta et Romanus Lacapenus eam iterum in potestatem suam redegere, ut docet Jacut de Hama in Syria, auctor Thesauri Geographici adhuc ineditus, sed præstantissimus, qui varia antiquorum Annalium fragmenta nobis conservavit. Elmacinus et Abulpharaius scripsere, Melitenem a *Theophilo* imperatore anno Hegiræ ccxxiii receptam fuisse, quod etiam verum non est; cum Cedrenus tom. ii, pag. 571 asserat, *Basilium Macedonem* frustra Melitenem obsidione cinxisse. Denique idem Cedrenus affirmat, *Melitenem* a Græcis, imperantibus Constantino et Romano Lacapeno, *Indictione septima*, anno sc. Christi dcdxxxiv, recuperatam esse. Turpius erravit editor Elmacini, qui in verborum horum margine, *vi ceperunt Romani Malatiam*, posuit, *Melita capta a Romanis*, insulse urbem Melitensem cum Malatia seu Melitene confundens.

10. *Tarentum a Saracenis excisum.* — Saraceni Africæ *Tarentum* in exigua Chersoneso ad Taræ fluminis ostia positum hoc anno excidere : « Fuit excidium Tarenti patratum, et perempti sunt omnes viriliter pugnando, reliqui vero deportati sunt in Africam. Id factum est mense Augusti in festivitate S. Mariæ », inquit Lupus Protospata ad hunc Christi annum.

LEONIS VI ANNUS 1. — CHRISTI 928.

1. *Joannis X finis miserandus, qui subrogatur Leo VI.* — Annus sequitur Redemptoris nongentesimus vicesimus octavus, Indictione prima, quo contigit Joannem papam, olim Sedis invasorem e Sede deponi, in carceremque detrudi. Ad hunc usque annum illum sedisse, hujus temporis scriptor Frodoardus aperte testatur, sicque errare eos certum est, qui quatuordecim duntaxat numerant annos ejus Sedis; nam quem constat ex antiquis Chronicis Cassinatibus sedere cœpisse anno nongentesimo decimo tertio, et ad præsentem pervenisse, decimum quintum liquet implesse. Ait igitur hoc anno Frodoardus : « Interea missus Heriberti comitis Roma revertitur, nuntians Joannem papam a Widone fratre Hugonis regis propter simultatem quamdam exortam reclusum in carcere ». Et rursum anno sequenti : « Joannes papa a quadam potenti femina cognomine Marozia principatu privatus sub custodia detinetur, et quidam vi, ut plures asserunt, actus angore defungitur ». Hæc ipse. Porro rem gestam paulo latius [1] Luitprandus his verbis :

[1] Luitp. l. iii. c. 12.

2. « Wido interea Tusciæ provinciæ marchio cum Marozia uxore de Joannis papæ ejectione cœpit vehementer tractare, atque hoc propter invidiam, quam in Petrum fratrem papæ habebant. Quoniam quidem illum papa quasi fratrem proprium honorabat. Contigit itaque, Petro Romæ degente, Widonem clam multos habuisse milites congregatos. Cumque die quadam papa cum fratre, paucisque aliis, in Lateranensi palatio esset, Widonis et Maroziæ milites super hos irruentes, Petrum fratrem, ipsius ante oculos interfecerunt, eumdem vero papam comprehendentes, custodiæ manciparunt, in quo non multo post defunctus. Aiunt enim quod cervical super os ejus posuerint, sicque eum pessime suffocarint ». Hæc Luitprandus. Subjicit vero de Joannis papæ undecimi, filii Sergii creatione, sed ille post Leonem et Stephanum sedit. De hac eadem facta hoc anno ejectione Joannis, hæc Leo[1] Ostiensis in Chronico Cassinate: « His diebus pulso a Romanis Joanne prædicto, qui Apostolicam invaserat Sedem, Leo sextus ordinatus est Pontifex ». Sic igitur dignum suis sceleribus finem accepit invasor, et detentor injustus Apostolicæ Sedis Joannes: ut qui per impudicam feminam sacrosanctam Apostolicam Sedem violentus arripuit, æque per impudicam mulierem ejectus, et conjectus in carcerem, ea simul cum vita caruerit. Subrogatus est autem in locum ejus Leo ejus nominis sextus, Christophori primicerii filius, quem sedisse omnes affirmant tantum sex menses ac dies quindecim: sed hæc anno sequenti.

3. *Raterius episc. Veronensis.* — « Quo pariter anno Raterius Lobiensis monachus, vir miræ simplicitatis, sed experientia liberalium artium nominatus cum Hilduino, qui in Lotharingia episcopatum Leodiensem olim ambierat, in Italiam ad Hugonem regem profectus, Veronæ episcopus ab Hugone constituitur, Hilduino Mediolani episcopo ordinato ». Hæc Sigebertus hoc anno. Quando autem inde idem Raterius sit expulsus, suo loco dicetur.

4. *Simeon rex Bulgarorum aggreditur Constantinopolim, congreditur cum imperatore et pacem init.* — Quod ad res pertinet Orientales, hoc eodem anno, mense Septembri, inchoata Indictione secunda, iterum Simeon rex Bulgarorum adortus Constantinopolitanam civitatem, gravissima intulit suburbiis damna, donec inita pace redempta muneribus, est reversus ad propria. Rem gestam enarrat diligenter Curopalates, signans cuncta, ut memoria digna, certa temporis nota his verbis:

5. « Septembri autem mense, Indictione secunda, princeps Bulgariæ Simeon omnem exercitum Constantinopolim ducit, et Macedoniam prædatus loca Thraciæ comburit, et omnia, quæ ante pedes ei erant, in suam redegit potestatem. Cumque prope Blachernas castra posuisset, postulavit, ut ad se mitterentur Nicolaus patriarcha et nonnulli eorum, qui magistratum gererent, ut de pace agerent. Acceptis igitur utrinque obsidibus, ne ullæ possent insidiæ instrui, et patriarcha freto jurejurando, in consultatione propositum est, quem senatorii ordinis oporteret cum ipso exire. Delectus est igitur Michael Stypiotes, et Joannes Mysticus, et qui apud imperatorem res moderabatur. Jam enim Joannes rector ad imperatorem delatus, e palatio egressus, in suo monasterio capillos totonderat. Cum igitur hi ad Simeonem accessissent, de pace colloquturi, eos dimisit, et ipsum imp. Romanum velle se dixit adspicere, quem certior factus erat, virum esse prudentem ac verum. Huic rei Romanus libenter consensit. Mittens igitur ad littus Cosmidii viros ad id idoneos, in mari descensum munitissimum construxit, ut imperatoria triremis navigans ibi, velut in portu maneret, ipsum undique septum mari diligenter curans. Imperavitque in medio fastigium construi, ubi inter se colloquerentur.

6. « At Simeon, missis militibus, sanctissimum Dei Genitricis templum ad Fontem combussit, quod Justinianus imp. ædificarat, et omnia, quæ circum erant, incendit. Ex quo perspicuum erat, nolle pacem. Sed imperator, cum ad templum Blachernarum cum patriarcha venisset, in sanctum sepulcrum ingressus, adhibitisque precibus cum cantu Deo, et sumpto omophorio, id est, velo superhumerali, Dei Genitricis e templo egressus est, armis tutis constipatus. Igitur decora instructa classe, quam secum habebat, ad statutum locum pervenit: nona dies erat Novembris mensis, qua hæc gesta sunt ». Ad quem locum etiam ubi cum suis pervenisset Simeon, quæ eo congressu inter eos mutuo tractata sint, sic inferius Curopalates:

7. « Aiunt igitur Romanum Simeoni dixisse: Audivi te hominem Christianum, et Dei cultorem esse, sed facta nequaquam video verbis consentire. Si enim revera Christianus es, parce tandem nefariis cædibus et impiæ sanguinis effusioni, et fœdus ini nobiscum, qui Christiani sumus, cum et ipse Christianus sis et voceris, neque velis Christianorum dexteras sanguine Christianorum ejusdem fidei contaminari: homo es etiam ipse, et mortem exspectas et resurrectionem, et judicium et præmium eorum quæ gesseris in vita: hodie es et cras in pulverem despoliaberis. Si divitiarum amore captus hæc facis, ego te his ad satietatem explebo: tantum amplectere pacem, et ama concordiam, ut etiam ipse tranquillam vitam agas et incorruptam, et Christiani tandem desinant arma contra se movere. Hæc dixit imperator. Simeon vero pudore perfusus ob ejus humilis animi virtutem, pollicitus est se pacem facturum, et ita data et accepta salute, discessere, cum imperator magnificis donis Simeonem prosecutus esset ». Hactenus de congressu atque inita concordia. Addit autem post hæc idem auctor:

8. « Die autem festo Christi Natali, Indictione secunda, Romanus imperator duobus filiis suis

[1] Leo Ost. l. I. c. 57. in fine.

coronam imposuit, Stephano et Constantino, in magno templo, tertium filium Theophylactum patriarcha in clericum totondit, subdiaconum ipsum eligens, cum etiam ante syncellum creatum jam prius ad sancta transiisset cum ordine subdiaconorum ». Hæc facta hoc anno recitat Curopalates.

Anno periodi Græco-Romanæ 6421.— Anno Æræ Hispan. 966.— Anno Hegiræ 316, inchoato die 25 Februar., Fer. 2.— Jesu Christi 928. — Leonis VI papæ 1.— Constantini VIII imp. 17. cum Romano imp.

1. *Joannes X Pontificatu deponitur.* — Ad num. 1 et seq. Hoc anno *Joannes X* Pontifex Romanus dignitate depositus a *Widone* Tusciæ marchione, impulsu conjugis suæ Maroziæ, quæ Sergii papæ quondam scortum fuerat, Theodoræ impudentis etiam mulieris filiæ. Cum enim *Marozia* Theodoræ in principatum Urbis successisset, a Joanne X ejus amasio abhorrebat. Qua de re legendi Luitprandus lib. 3, cap. 12, Flodoardus in Chronico et Sigonius lib. 6 de Reg. Italiæ. Anno tantum sequenti *vel vi vel actus angore defungitur*, inquit Flodoardus ad annum DCDXXIX. « Principem », inquit Rubeus lib. 5 Hist. Ravenn. « si vel sacrosanctam summæ dignitatis majestatem, vel ejus præclare acta, omni Italiæ, hoc tempore admodum salutaria, spectemus, hoc nequaquam exitu dignum ; sed quem feminæ studium extulit, odium feminæ abstulit ».

2. *Leo VI in ejus locum subrogatur.* — De Joanne X Flodoardus in libello de Pontificibus Romanis, postquam de Landone ejus decessore verba fecit, ait :

Surgit abhinc decimus scandens sacra jura Joannes.
Rexerat ille Ravennatem moderamine plebem.
Inde petitus ad hanc Romanam percolit arcem
Bis septem qua prænituit paulo amplius annis.
Pontifici hic nostro legat segmenta Seulfo.
Munificisque sacram decoraus ornatibus aulam,
Pace nitet dum patricia deceptus iniqua,
Carcere conjicitur, claustrisque arctatur opacis.
Spiritus at sævis retineri non valet antris :
Emicat imo æthra decreta sedilia scandens.

Flodoardus, qui Ecclesiæ Rhemensis canonicus erat, in suis versibus subinde de archiepiscopis Rhemensibus mentionem ingerit, et quia *Seulfus* pallio a Joanne X exornatus fuerat, hujus concessionis hic meminit. Ex eodem vero Flodoardo auctore coævo apparet Baronium ei annos sedecim, male assignasse, recteque in Hermanno Contracto, Mariano Scoto, omnibusque fere Catalogis legi eum sedisse annos XIV, paucos menses et dies aliquot. Marianus Scotus et Honorius Augustodunensis supra annos XIV, addunt menses duos et dies tres, quod et in plerisque Catalogis habetur. Quare cum anno DCDXIV circa diem vicesimum septimum Aprilis ordinatus fuerit Pontifex Romanus, e Sede dejectus circa diem vicesimum nonum Junii, et *Leo VI* in ejus locum statim substitutus. Baronius et Papebrocius aiunt hunc fuisse Christophori primicerii filium, sed nullo teste, sicut nec etiam ullum adducit Onuphrius in Chronico, qui primus hoc in litteras misit, cum tamen hujusmodi, si gratis asserantur, gratis etiam negari possint. Cæterum sicut in Chronotaxi Pontificum, qui post *Formosum* Ecclesiam Romanam rexere, dirigenda, depositionem *Joannis X*, cujus annus certus est, tanquam scopum nobis proposuimus ; sic a Joannis X depositione usque ad annum DCDXXXVI, quo *Leonem VII* die nona Januarii jam sedisse constat, hujus ordinatio norma quædam et regula erit ; hujus enim methodi ope non paucos errores in quos, qui ante nos de Chronologia Pontificia scripsere, lapsi sunt, facilius vitavimus, et ex variis quæ in errorem ducebant viis, nos expedivimus.

3. *Ratherius nonnisi post quadriennium Veronensis episcopus creatus.* — Ad num. 3. Anselmus canonicus Leodiensis in gestis episcoporum Leodiensium cap. 43, de Ratherio scribit : « Post hunc (nempe Farabertum) extitit Ratherius, ex nostris partibus oriundus, a Veronensi episcopatu primum dejectus numero XLIII. Hic, dum in mores hominum, tam scriptis, quam verbis, mordaciter nimis inveheretur, et nec potenti nec humili penitus deferret, indultis ei quantuliscumque episcopii redditibus, a sede propellitur, et quadragesimo quarto locum dedit Baldrico ». Verum licet Sigebertus, et cum eo Baronius Ratherium monachum Lobiensem ad episcopatum Veronensem hoc anno evectum arbitrati fuerint, certum tamen videtur hoc non contigisse ante finem anni DCDXXXII. Is enim eo episcopatu donatus non est ab Hugone Italiæ rege, nisi postquam Hilduinus, cum quo in Italiam venerat, successit Lamperto in archiepiscopatum Mediolanensem ; Lampertus vero die XIX mensis Junii anni DCDXXXII e vivis excessit, ut liquet ex Catalogo

episcoporum Mediolanensium a Papebrocio initio tom. VII Sanctorum mensis Maii publicato, et ex veteri Ms. deducto. Chapeavillus canonicus Leodiensis tom. I Gestorum pontificum Leodiensium pag. 179 et seqq. tres ejusdem Ratherii Epistolas refert, quarum prima in qua vexationes sibi illatas fuse narrat, *ad Joannem summum Pontificem data*. Is autem Joannes alius non est, quam qui duodecimus ejusdem nominis fuit; cum in ea Ratherius dicat, se in Italiam revertisse cum filio regis sui, scilicet Ottonis, cum hic *Italiam introisset;* Otto autem prima vice Italiam adiit anno DCDLI, ut infra videbimus. In ea Epistola de Hilduino Ratherius scribit : « Inthronizato Mediolani eo, etc. Revertor a Romana Sede, peracta legatione, ferens pallium pro jam dicto domino meo actum cum archiepiscopali pallio. Allatæ cum his sunt et litteræ domni papæ tunc temporis Joannis gloriosæ indolis (anno DCDXXXI, circa diem XV mensis Martii papæ renuntiati) quibus continebantur preces ejusdem, totiusque Romanæ Ecclesiæ, uti ego Veronensibus darer episcopus ». Additque se Ecclesiæ Veronensis episcopum tunc ordinatum fuisse.

4. *Non multo post in exilium missus.* — Paulo post narrans quanta passus esset ab Hugone Italiæ rege, ait : « Cepit me, retrusit in custodiam in quadam Papiæ turricula, non dico sine mei culpa, sed citra legem ita hæc egit, et sine audientia. Duobus annis et dimidio, nisi fallit recordatio priorem pertuli persecutionem, et totidem carcerulæ supplicium ». Sigebertus in Chronico ad annum DCDXXXII hanc in rem scribit: « Arnoldus rex Bajoariorum in Italiam contra Hugonem regem veniens, a Veronensibus suscipitur, et cum Hugone confligens vincitur, Ratherius episcopus a rege Hugone episcopatu pulsus, quia Bajoariis faverat, Papiæ exiliatur ». Sed ea Arnoldi in Italiam irruptio anno DCDXXXIV aut insequenti contigit, ut ex dictis eruitur. Luitprandus lib. 4, cap. 14, eam fuse narrat, sed cum temporis ordinem non servet, annus rei gestæ ex eo deduci non potest. Ait autem Arnoldum collectis copiis in Italiam venisse, ut Hugoni regnum auferret, et Veronam usque pervenisse : « In qua, inquit, a Milone comite atque Ratherio episcopo libenter, ut qui eum invitarant, suscipitur ». Paucis interpositis, scribit Arnoldum ex Italia fugere coactum fuisse : « Quo discedente Hugoni regi mox civitas redditur, et Ratherius ejusdem civitatis episcopus ab eo captus Papiæ exilio relegatur ». Quare cum ipsemet Ratherius testetur se post suam ad episcopatum Veronensem evectionem duobus annis et dimidio persecutionem pertulisse, et duobus etiam annis cum dimidio Papiæ in carcere detentum manifeste insinuat, sese circa finem anni DCDXXXIV aut saltem insequenti in carcerem detrusum. Cumque ex Sigeberto et Luitprando citatis constet, hanc ultimam pœnam ei irrogatam occasione irruptionis Arnoldi, perspicuum est, eamdem irruptionem pertinere ad annum DCDXXXIV aut insequentem; cum anno DCDXXXII *Ratherius* Veronensis episcopus dictus fuerit.

5. *Gesta a Symeone Bulgariæ rege anno* DCDXXIII. — A num. 4 ad 8. *Symeon* Bulgariæ rex mense Maio superioris anni e vivis excessit, ut ibidem ostendimus, diximusque in historicis Byzantinis per tempora Porphyrogennetæ et Romani imperatorum Indictiones corruptas fuisse. Quare obsidio Constantinopolitana ab eodem principe suscepta, paxque inde inter eum et Græcos constituta, a Baronio ex Curopalate hoc anno narratæ pertinent ad annum nongentesimum vicesimum tertium, ut supra demonstravimus, et in Curopalate, loco « Septembri mense, Indictione secunda », legendum, « Septembri mense, Indictione duodecima », licet incertus continuator Theophanis, Simeon Logotheta, Leo Grammaticus, Cedrenus et Georgius monachus habeant etiam mensem Septembrem et Indictionem secundam. Id enim ex ipsismet auctoribus evidenter refellitur, cum uno consensu asserant Nicolaum patriarcham Constantinop. tunc in vivis fuisse, et mense Maio anni nongentesimi vicesimi quinti ad Deum migrasse, imo Stephanum ejus successorem præsenti anno vivere desiisse. Græci isti Historici cum eadem fere narrare soleant, unum eumdemque auctorem exscripsere, in quo librariorum errore numerus denarius in Indictionibus exprimendis sæpe omissus fuerat; ideoque non mirum si omnes eumdem errorem errarint.

6. *Stephanus et Constantinus imperatores dicti.* — Ad num. 8. Iidem scriptores Byzantini postquam de illa obsidione et pace Bulgarica verba fecere, statim aiunt Decembris mensis die XXV, *Romanum Lecapenum* filios suos *Stephanum* et *Constantinum* imperii corona cinxisse, ac etiam *Theophylactum* filium clericum totondisse patriarcham. Et postea de Nicolai patriarchæ morte loquuntur. Quare Græcorum imperium in varia illa capita divisum eodem anno DCDXXIII, et *Theophylactus* a sancto Nicolao patriarcha clericus attonsus. Neque de hac emendatione dubium esse potest; cum ex ipsismet auctoribus Byzantinis certo eruatur.

Hoc anno mortuus est *sanctus Stephanus* patriarcha Constantinop., ut anno DCDXXXIII ostendam.

STEPHANI VIII ANNUS 1. — CHRISTI 929.

1. *Obitus Leonis, subrogatio Stephani papæ.* — Annus Redemptoris nongentesimus vicesimus nonus, Indictione secunda, inchoatur, quo Carolus rex Francorum, cognomento Simplex, in carcere moritur, relicto filio Ludovico, qui educabatur in Anglia apud Alstanum regem avunculum suum, de cujus unctione inferius dicendum : interim vero Rodulphus regnare pergit. Hæc Frodoardus[1], qui ait, et in hunc usque annum pervenisse Joannem papam detentum in carcere, obiisseque misere miserum diem. Quo etiam qui in locum ejus fuerat subrogatus Leo, cum et ipse detrusus in carcerem, defunctus est post sex menses et dies quindecim, subrogatus est in locum ejus Stephanus ejus nominis octavus, dictus septimus, natione Romanus, Theudemundo parente genitus. Ita vetus Codex Vaticanus de Romanis Pontificibus.

2. *De sacra lancea, quam Henricus rex est adeptus.* — Eodem anno de lancea ex Christi clavis confecta, quid referat Sigebertus in primis sic accipe : « Lanceam mirandi operis ex clavis Jesu Christi Crucifixi sanctificatam, quæ dicitur primi et magni Constantini imperatoris fuisse, donatam Rodulpho regi Burgundionum et Italiæ a Sampsone comite, rex Henricus precibus, minis, muneribus, addita etiam parte provinciæ Suevorum, a Rodulpho extorquet, et hanc ad insigne et tutamen imperii posteris reliquit ». Hæc Sigebertus. Sed tantæ rei paulo latiorem audi narrationem in rebus gestis S. Gerardi, qui hoc tempore egregia claruit sanctitate. Hæc enim ibi[2] :

3. « Henricus rex Othonis Saxonum ducis filius, ut erat Deum timens et amator religionis Ecclesiasticæ, ubi percepit Rodulphum Burgundionum regem habere tam cæleste et inæstimabile donum, quod idem Rodulphus pro summo amicitiæ munere a Sampsone comite acceperat, missis ad eum legatis, tentavit multis oblatis muneribus, si ab illo impetrare, sibique adversus tum visibiles, tum invisibiles hostes arma invictissima, triumphumque perpetuum comparare posset. At Rodulpho rege id se nulla unquam ratione daturum asseverante, modis omnibus Henricus rex, quem muneribus emollire non posset, minis intentatis frangere conatus est, affirmans se omne ejus regnum ferro et flammis vastaturum ; sed quia illud, quod petebatur, munus ejusmodi erat, quo olim Deus terrena cælestibus, utraque pacificans conjunxit, Rodulphi regis animus tandem divinitus est emollitus, ita ut justo regi justa petenti annueret. Quo autem amore donum hoc eximium rex Henricus complexus sit, hoc ipso vel maxime declaravit, quod non modo auri et argenti muneribus Rodulphum regem honoravit, verum etiam Sueviæ provinciæ non minima parte donavit.

4. « Deus autem, qui cordium inspector est, et bonas muneratur voluntates, qua mercede hujus rei causa pium regem Henricum in æterna vita affecerit, quibusdam indiciis etiam in hoc sæculo prodere voluit, quando hostes in ipsum incurrentes, hoc victorioso præeunte signo, semper terruit atque fugavit. Tali igitur occasione, divina favente voluntate, sanctam illam lanceam rex Henricus adeptus est, quam filio, de quo nobis in præsentiarum sermo est, e vita decedens dereliquit una cum regno, non minori veneratione ab eo conservandam, uti non paucæ testantur victoriæ, quas per eam orando obtinuit ». Hæc ibi. Verum quod dicitur ex clavis Dominicis illam esse confectam, verius puto esse dicendum ex aliqua parte clavi, alio ferro conjuncta illam elaboratam : nam de clavis Domini aliis locis positis, et ad alium usum adhibitis, suo loco superius pluribus dictum est. Hic vero tu lauda Christiani principis pietatem in cultu sacrarum reliquiarum exhibitam. Porro eadem pariter de lancea scripsit[1] Luitprandus, dum recenset ingentem Othonis Henrici filii victoriam ejusdem lanceæ auxilio consecutam.

5. Sed et de alia lancea eidem Henrico ab Hugone in Gallia regnante missa, sic accipe ex historia de Gestis Anglorum, sed prius de gladio ista[2] : « Ensem Constantini Magni misit scilicet, in quo litteris aureis nomen antiqui possessoris legebatur : in capulo quoque super crassas auri laminas cla-

[1] Frod. in Chron. huc anno. — [2] Apud Sur. tom. v. die III. Octob.

[1] Luitp. l. IV. c. 12. — [2] De gest. Angl. post Bed. l. II. c. 8.

vum ferreum affixum cerneres, unum ex quatuor, quos Judaica persecutio Dominici corporis aptarat supplicio. Lanceam Caroli Magni pariter misit, quam imperator invictissimus contra Sarracenos exercitum ducens, si quando in hostes vibrabat, nunquam nisi victor abibat. Ferebatur esse eadem, quæ Dominico lateri centurionis manu impacta pretiosi vulneris hiatu paradisum miseris mortalibus aperuit; vexillum item misit Mauritii beatissimi martyris, et Thebææ legionis principis, quo idem rex in bello Hispano quoslibet infestos et confertos inimicorum cuneos disrumpere et in fugam solitus erat cogere ». Et cætera, quæ ibi recensentur, munera ab Hugone ad Henricum missa, cujus in cultu sacrarum reliquiarum pietas maxime commendatur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6422. — Anno Æræ Hispan. 967. — Anno Hegiræ 317, inchoato die 14 Febr., Fer. 7. — Jesu Christi 929 — Stephani VII papæ 1. — Constantini VIII imp. 18. cum Romano imp.

1. *Moritur Carolus Simplex rex Franc.* — Ad num. 1. Flodoardus in Chronico *Carolum Simplicem* Francorum regem hoc anno diem extremum clausisse testatur. Post ejus mortem anni Rodulfi regis a Francis in Actis publicis sunt usurpati, sed apud Transligeritanos nova numerandi formula inita est usque ad regnum Ludovici Transmarini ejus filii, qui tunc in Anglia agebat, et unde anno tantum DCDXXXVI in Galliam transfretavit, et regni possessionem iniit, ut eo anno videbimus. Ante ejus adventum hæc formula usurpata : « Facta scriptura venditionis VIII idus Maii, anno primo quod obiit Karlus rex filius Ludovici, Christo regnante et regem exspectante », vel anno secundo, anno tertio, etc., ut videre est apud Baluzium in Appendice ad Capitularia Reg. Franc. Act. CXXXVIII, ubi plura hujus formulæ exempla ex instrumentis publica exscripta exhibet. *Odgiva* filia Edoardi et soror Athelstani Anglorum regum, et Caroli regis uxor, videns hunc in custodiam conjici, cum filio Ludovico in Britanniam trajecit. In Francia vero mortuo Carolo res non parum turbidæ fuere, Rodulfo, Hugone, et Heriberto comite Veromanduorum inter se dissidentibus.

2. *Stephanus VII PP. succedit Leoni VI.* — *Leo* hujus nominis *VI* Pontifex Romanus, qui anno superiori circa diem vicesimum nonum Junii Pontificatum susceperat, currenti supremum diem obiit, postquam menses septem et dies V, non vero menses VI et dies XV, ut habet Baronius, Ecclesiam Romanam rexisset. Flodoardus enim in libello de Pontificibus Rom., postquam de Joanne X locutus est, ait :

> Pro quo celsa Petri sextus Leo regmina sumens,
> Mensibus hæc septem servat, quinisque diebus :
> Prædecessorumque petit consortia vatum.

Catalogi itaque omnes quoad dies mendose descripti. Cumque *Leo VI* mortuus sit circa diem tertium mensis Februarii, *Stephanus VII* eo etiam circiter die Pontifex Romanus creatus est.

3. *Loca vicina Fraxineto a Saracenis devastata.* — Flodoardus in Chronico de Saracenis Fraxinetum occupantibus ait : « Viæ Alpium a Saracenis obsessæ, quibus multi Romam proficisci volentes, impediti revertuntur ». Luitprandus lib. 4, cap. 2, posquam dixit Hugonem Italiæ regem filium suum Lotharium in consortium regni adscivisse, quod anno sequenti contigit, ait : « Dum hæc aguntur, Fraxinetum Saraceni inhabitantes, collecta multitudine, Aquas, qui est locus quinquaginta milliariis a Papia distans, usque pervenerant. Horum probolos, id est, prædux, Sagitus, Sarracenus pessimus impiusque extiterat. Deo tamen propitio pugna commissa ταλαιπώρος, id est, miser, cum omnibus suis interiit ». Quod si Saraceni Fraxineto Aquas Statielorum usque, oppidum in Monteferrato hodierno positum excursiones fecerint, quis dubitare potest, quin ex eodem loco ad urbes viciniores vel mari vel terra venerint. Errarunt tamen Boucheus in Histor. Provinciæ lib. 6, pag. 775, et San-Marthani in archiepiscopis Aquensibus, qui arbitrati sunt Flodoardum lib. 4 Hist. cap. 22, de Odalrico episcopo Aquensi Saracenorum persecutionem fugiente loquentem, intelligendum esse de archiepiscopo Aquensi in Provincia. Jam enim an. DCDXX ostendimus post prœlium ad Juncarias habitum, universas Vasconiæ Ecclesias Garumnam inter et Pirenæos sitas a Saracenis Hispanias incolentibus desolatas fuisse, ac tunc Odalricum Aquarum in Vasconia episcopum ad urbem Rhemensem secedere coactum fuisse. Quare Odalricus non Aquis in Provincia, sed Aquis in Vasconia episcopus fuit.

STEPHANI VIII ANNUS 2. — CHRISTI 930.

1. *Danorum Ecclesia reflorescit.* — Annus sequitur Redemptoris trigesimus post nongentesimum, tertia Indictione cœptus, quo, inquit Sigebertus, « Henricus rex reges Northmannorum et Abroditarum Christianos facit ». Ita quidem rex maxime pius ab his, quos vincebat Barbaros, duo exigere consuevit, fidem Catholicam videlicet et tributum. Factum est autem, cum idem rex cum exercitu penetrasset in Daniam, et ejus principes sibi fecisset obsequentes, ut ibi prædicatione sanctissimi viri Unni archiepiscopi Hamburgensis Christianitatem, quam consecuti olim fuerant ab Ansgario Dani, receperint. De his enim vetus chronographus Adam sæpe citatus hæc habet [1] : « Tunc beatissimus noster archiepiscopus Unni videns ostium fidei Gentibus apertum esse, gratias Deo egit pro salute paganorum, præcipue vero quoniam legatio Hamburgensis Ecclesiæ pro temporis importunitate diu neglecta, præveniente misericordia Dei et virtute regis Henrici, locum et tempus operandi accepit. Igitur nihil asperum et grave se arbitrans subire posse pro Christo, latitudinem suæ diœcesis per seipsum elegit circuire. Secutus est eum (ut aiunt) grex universus Bremensis Ecclesiæ, boni pastoris absentia mœsti, secumque in carcerem et in mortem ire parati.

2. « Postquam vero confessor Dei pervenit ad Danos, ubi tum crudelissimum Gorm diximus regnare : illum quidem pro ingenita flectere nequivit sævitia. Filium vero regis Haraldum sua dicitur prædicatione lucratus, quem ita fidelem Christo perfecit, ut Christianitatem, quam pater ejus semper odio habuit, ipse haberi publice promitteret, quamvis nondum baptismi sacramentum perceperat. Ordinatis ita in regno Danorum per singulas Ecclesias sacerdotibus, sanctus Dei multitudinem credentium commendasse fertur Haraldo. Cujus etiam fultus adjutorio et legato, omnes Danorum insulas penetravit, evangelizans verbum Dei gentibus, et fideles, quos invenit illic captivos, in Christo confortans. Deinde vestigia secutus magni prædicatoris Ansgarii, mare Balticum remigans, non sine labore pervenit in Bircam, quo jam post obitum S. Ansgarii annis septuaginta nemo doctor ausus pertingere, præter solum (ut legimus) Rimbertum. Ita persecutio nostros retinuit ». Et inferius post loci descriptionem hæc de ejusdem prædicatione :

3. « In eo portu confessor Domini egressus, insolita populos appellare cœpit legatione. Quippe Sueones et Gothi, vel (si ita melius dicuntur) Northmanni, propter barbaricæ excursionis tempora, qua paucis annis multi reges cuncto imperio dominati sunt, Christianæ religionis penitus obliti, haud facile poterant ad fidem persuaderi. Accepimus a sæpedicto rege Danorum Suen, tunc apud Sueones imperitasse quemdam Ring cum filiis Erich et Emund, ipsumque Ring ante se habuisse Amund, Biorn, Olaph, de quibus in gestis S. Ansgarii legitur, et alios, quorum non occurrit vocabulum. Est credibile, athletam Dei Unni eosdem reges, quamvis non crediderint, adiisse, eorumque licentia regnum Dei per Sueoniam prædicasse. Meo autem arbitratu, sicut inutile videtur eorum acta scrutari, qui non crediderunt : ita impium est præterire salutem eorum, qui primum crediderunt, et per quos crediderunt. Sueones igitur et Gothi a sancto Ansgario primum in fide plantati, iterumque relapsi ad paganismum, a sancto patre Unni sunt revocati. Sufficit hoc scire, ne si plura dicimus, mentiri velle dicamur : Melius est enim (ut ait B. Hieronymus) vera dicere rustice, quam falsa diserte proferre ». Hæc veritatis amantissimus auctor de coalescente nova Ecclesia inter barbaricas vepres.

« Quo pariter anno Constantinopoli defuncto Nicolao patriarcha, in locum ejus subrogatur Stephanus archiepiscopus Amaseæ ». Hæc ex Curopalate.

[1] Adam. hist. Eccl. l. 1. c. 49. 50. 51.

Anno periodi Græco-Romanæ 6423. — Anno Æræ Hispan. 968. — Anno Hegiræ 318, inchoato die 3 Febr., Fer. 4. — Jesu Christi 930.
— Stephani VII papæ 2. — Constantini VIII imp. 19. cum Romano imp.

1. *Bohemi ab Henrico Germaniæ rege domiti.* — Ad num. 1 et seqq. Hermannus Contractus ex editione Canisii ad hunc annum scribit : « Heinricus rex Bohemiam petit ». Witichindus lib. 1 Annal. refert, Henricum Germaniæ regem Pragam adiisse cum omni exercitu, Bohemorum urbem regemque ejus in deditionem accepisse, et Bohemia tributaria facta in Saxoniam reversum esse.

2. *Abodriti et Dani fidem Christianam recipiunt.* — Idem Hermannus Contractus ad annum DCDXXXI ait : « Heinricus rex reges Abodritarum et Nordmanuorum Christianos fieri fecit, ipseque Gallias petiit ». Vitichindus vero loco citato : « Cum omnes in circuitu nationes subjecisset, Danos, qui navali latrocinio Fresones incursabant, cum exercitu adiit, vicitque et tributarios faciens, regem eorum nomine Nubam baptismum percipere fecit ». Quæ de Jutarum regione, eorumque principe Nuba seu Chnuba, aut Chupia accipienda aliqui tradunt. Continuator Reginonis Abodritorum et Danorum regem conversionem ad annum sequentem etiam revocat (1).

3. *Moritur S. Nicolaus patriarcha Constantinop.*— Mors *sancti Nicolai Mystici* patriarchæ Constantinop. quam Baronius in hunc annum distulit, quia Curopalates tradit eam accidisse *Indictione tertia*, retrahenda ad annum nongentesimum vicesimum quintum Indictione XIII notatum. Indictiones enim per tempora Porphyrogennetæ et Romani impp. in historicis Byzantinis plerumque depravatæ. Recte tamen habet incertus continuator Theophanis in Vita Romani Lacapeni num. 19 : « Maii mensis die quinta decima, Indictione tertia decima, moritur Nicolaus patriarcha, cum a secunda provectione annos tredecim throno potitus esset. Mense Augusto patriarcha sufficitur Stephanus Amaseæ metropolita, eunuchus ». Idem habet Simeon Logotheta et Georgius monachus, nisi quod Logotheta, loco, *Indictione* XIII, habet *Indictione* III, aitque eum patriarchatu potitum esse an. XIV. Cum enim historici Byzantini post mortem Leonis Sapientis in thronum suum restitutum fuisse scribant, consequenter annos ei XIV attribuunt. Ipsemet *Nicolaus* in Epistola ad Romanum Pontificem data, ut anno DCDXII vidimus, testatur se a Leone Sapiente morti proximo in thronum Constantinopolitanum restitutum esse, ideoque annos XIV post restitutionem suam patriarchatum gessit.

4. *Cur Mysticus dictus.* — Codinus libro de Officiis et Officialibus Curiæ et Ecclesiæ Constantinop. cap. 2, memorans nomina officialium palatii Constantinopolitani, numerat inter eos *Mysticum*, qui erat secretioris consistorii, secreti dicti, regius et primus minister, ut explicat Goarus in Notis pag. 28, quia Suidas in voce ἡγεμονεία ait : « Imperator secreti assessoribus et arcanorum judiciorum curatoribus præsidet », qui addit, causas ad primum illum ministrum delatas fuisse, præcipue homicidia et sacrilegia. Eo itaque munere integerrime functus est sanctus *Nicolaus* ; cum in aliquibus Menæis apud Bollandum ad diem XV mensis Maii relatis, ad eumdem diem, in aliquibus ad diem XVI, et in aliis ad diem XIV inscribatur. Extat tomo I Juris Græco-Romani lib. 4, inter Sententias Synodales pag. 249, Constitutio sub titulo *Nicolai Prisci*, quod litteræ patriarchales petentibus gratis concedantur. Dictus autem *Nicolaus Priscus*, seu hujus nominis primus, respectu eorum ejusdem nominis, qui postea sedem Constantinopolitanam administrarunt.

5. *Lotharius in consortium regni Italiæ a patre adscitus.* — Luitprandus lib. 4, cap. 1, scribit : « Rex Hugo dum prospere sibi cuncta prospiceret, filium suum Lotharium, quem ex Alda uxore sua genuerat, cunctis conniventibus,

(1) Juvat hic aliqua referre quæ ad illustrandos Annales Ecclesiasticos plurimum conducere arbitror, quod ad Danorum conversionem spectat. Leguntur autem in chronico quodam Danico quod primum est inter duodecim Danorum chronica a Ludewig vulgata in Reliquiis tom. IX : « An. IↃCCCCXXXI obiit Gorm Horde-Kunde rex Danorum, et successit Gorme et regnavit annis..... In diebus illis Dani incensis Ecclesiis sacerdotes ante altare trucidasse, clerum vulgo mixtum hunc impune occidisse, aut ductos in captivitatem, etc. Tunc confessor Dei Heimbertus venit ad Danos, ubi crudelissimum Gorm illum quidem pro ingenti flectere sævitia nequit. Filium autem regis, Haraldum nomine, sua dicitur prædicatione lucratus, quem ita fidelem Christo perfecit, ut Christianitatem, quam pater ejus semper odio habuit, ipse publice haberi permitteret, quamvis nondum sacramentum baptismi percepit. Ordinatis itaque per singulas Ecclesias sacerdotibus, sanctus Dei multitudinem commendasse fertur Araldo, cujus etiam fultus adjutorio et legato omnes Danorum insulas penetraverit, evangelizans verbum Dei gentibus et fideles quos invenit, illos captivans in Christo confirmans ». MANSI.

post se regem posuit ». Quod hoc anno contigisse oportet, cum Rubeus lib. 5 Histor. Ravenn. testetur, in multis hujus sæculi monumentis Ravennensibus annum regni *Lotharii* primum, *Hugonis* quintum appellari, eisque respondere insequentium annorum tabulas complures. Erravit itaque Sigonius lib. 6 de Regn. Ital., ubi hanc *Lotharii* regis inaugurationem in annum DCDXXXII differt, eamque cum expeditione *Arnulphi* Bajoariæ ducis in Italiam copulat; cum tamen hæc anno DCDXXXIV vel insequenti facta fuerit, ex iis, quæ supra diximus, et *Lotharii* coronatio eam aliquot annis præcesserit. Sigonium aliosque viros eruditos *Luitprandus* sæpe in errorem induxit, quod ordinem temporum non semper servet, et quæ variis annis gesta uno tenore recitet. Sic initio libri 4 de inauguratione *Lotharii* regis verba facit, et jam lib. 3, cap. 11 de Ratherii monachi ad episcopatum Veronensem promotione egit; cum tamen hæc ad annum DCDXXXII, et illa ad præsentem pertineat. Quod valde observandum ad multos errores chronologicos vitandos.

6. *Pax inter Hugonem Italiæ et Rodulfum II Burgundiæ reges sancita.* — Luitprandus lib. 3, cap. 13, de his loquens, quæ per hæc circiter tempora gesta sunt, ait : « His temporibus Italienses in Burgundiam ad Rodulfum mittunt, ut adveniat. Quod Hugo rex ut cognovit, nuntiis ad eum directis, omnem terram, quam in Gallia ante regni susceptionem tenuit, Rodulfo dedit, atque ab eo jusjurandum, ne aliquando in Italiam veniret, accepit ». Alphonsus Delbenes episcopus Albiensis lib. 1 de regno Burgundiæ Transjuranæ et Arelatis, Duchesnius libro 2 de ducatu Burgund. et Boucheus lib. 6 Historiæ Provinciæ tradunt, pacem Hugonem inter et Rodulfum constitutam fuisse, his præcipue conditionibus, ut Rodulfus *Adelaidem* filiam *Lothario* filio Hugonis in matrimonium daret, totumque jus, quod in regno Italiæ sperare posset, Hugoni cederet; *Hugo* autem totum jus quod ei in regnum Arelatense competeret, in Rodulfum hujus nempe nominis II transferret, excepto comitatu Arelatensi, quem sibi Hugo reservavit. At Lotharium non nisi post Rodulfi mortem Adelaidem sibi sociasse, infra constabit. Tunc itaque sponsalia tantum peracta fuisse oportet. Rodulfus hac pace dominationem suam ultra montem Juram usque ad mare Massiliense extendit, et Burgundiæ Transjuranæ, Cisjuranam superiorem, Delphinatum, Sabaudiam, aliasque quasdam ditiones adjecit, seseque Burgundiæ, Alemanniæ et Provinciæ regem dixit.

JOANNIS XI ANNUS 1. — CHRISTI 931.

1. *Joannes XI invadit Romanam cathedram.* — Annus sequitur Christi nongentesimus trigesimus primus, quarta Indictione inchoatus, quo Stephanus octavus, septimus dictus, cum sedisset annos duos, mensem unum et dies quindecim, ex hac vita migravit. Cum in ejus locum, potentia Widonis Tusciæ marchionis et Maroziæ matris, intruditur Joannes, Sergii pseudopapæ ex dicto scorto Marozia filius. Talia pati coacta est S. Dei Romana Ecclesia, ut sic deformiter a tanto monstro invasa conculcaretur. De cujus invasione hæc habet Luitprandus [1] : « Quo mortuo (de prædecessore Pontifice loquens) ipsum Maroziæ filium nomine Joannem, quem ex Sergio papa meretrix ipsa genuerat, papam constituunt », Wido scilicet Tusciæ provinciæ marchio et ipsa Marozia ejus conjux. Porro pseudopontificem Joannem hunc adhuc ætate juniorem fuisse oportuit, qui matrem talem meretricem haberet ætate florentem, amoribus aptam, adeo ut sua pulchritudine Hugonem Italiæ regem post mariti Widonis obitum provocarit, et immenso ejus damno in Urbem protraxerit, ut suo loco dicturi sumus. Ita plane tantæ vires marchionibus Tusciæ in Urbe erant, ut pro arbitrio quos vellent e Pontificali Sede deponerent, et alios intruderent, ut ex eodem hujus temporis scriptore Luitprando facile intelligi potest. Cum enim (quod dictum est) occupassent munitionem pontis Hadriani, dictam ab Ecclesia in vertice collocata, sanctum Angelum, dominabantur Urbi, cum et divitiarum potentia

[1] Luitp. l. III. c. 12.

Romanos sibi etiam devinxissent. Quandiu igitur viguit horum tyrannis, infelicissimus fuit in omnibus Romanæ Ecclesiæ status, ut sæpe contigerit eam non habere legitime creatos Pontifices, sed quos sæcularis potentia intrusisset.

Anno periodi Græco-Romanæ 6424.— Anno Æræ Hispan. 969.— Anno Hegiræ 319, inchoato die 23 Januar., Fer. 1.— Jesu Christi 931. — Joannis XI papæ 1. — Constantini VIII imp. 20. cum Romano imp.

1. *Joannes XI PP. succedit Stephano VII.* — Ad num. 1. Stephanus VII, qui an. DCDXXIX circa diem tertium mensis Februarii Pontificatum susceperat, currenti circa diem decimum quintum mensis Martii finem vivendi fecit, postquam sedisset annos duos, mensem unum, ac dies duodecim, ut prodit Flodoardus in libello de Pontif. Rom.

> Septimus hinc Stephanus binos præfulget in annos,
> Aucto mense super, bisseno ac sole jugato
> Disposita post quod spatium sibi sede locatur.

Annos etiam duos, mensem unum et dies duodecim Honorius Augustodunensis, Martinus Polonus et varii Catalogi ei attribuunt; ex quibus alios emendandos liquet. Stephano succedit *Joannes undecimus,* Sergii III ex Marozia scorto filius, ut docet Luitprandus lib. 3, cap. 12. Verum quidem est tom. III Spicilegii Dacheriani pag. 463, referri privilegium cœnobio Vizeliacensi a Joanne papa concessum, quod dicitur scriptum « per manum Andreæ scriniarii S. R. E. in mense Januario Indict. VI. Datum vero VI idus Januar. per manum Gregorii Deo amabilis sacellarii S. Sedis Apostolicæ, an. III, Deo propitio, Pontificatus domini nostri Joannis summi Pontificis et universalis XI papæ in sacratissima Sede BB. Apostolorum ». Ex quo sequitur, hujus Pontificis exordium incidere ante diem nonum mensis Januarii præsentis Christi anni. Verum tam ex dictis de ejus decessoribus, quam ex infra dicendis de iis, qui eum excepere, perspicuum fit annum illum III mendose descriptum fuisse et legendum, *anno* II, *Deo propitio, Pontificatus,* etc. Vidit hunc errorem Papebrocius in Joanne XI, qui nisi corrigeretur, alicujus Pontificis anni mutilandi essent, cum tamen accurate designati videantur.

2. *Concilium apud Althaim.* — Hoc circiter anno celebratum Concilium apud *Althaim* Rhætiæ pagum ab *Hildeberto* Moguntinensi archiepiscopo. Hujus quidem Synodi nulla in Conciliorum collectionibus mentio; sed Burchardus lib. 1, cap. 227, aliqua ex eadem refert, quibus intelligimus eam capitula XXXVII complexam esse, ac circa hunc annum habitam; cum eidem interfuerint episcopi qui anno sequenti præsentes fuerunt Concilio Erfordiensi, a Baronio ibidem integro recitato. Hæc Burchardi verba : « Sed et hoc ibidem inventum est de episcopis, presbyteris et clericis, si hæreditatem a Domino rege, vel ab alio principe, vel amico suo, seu per hæreditariam sortem sibi devenerit, vel acquisierunt, donare eis liceat hanc cui voluerint, dum vivunt pro remedio animæ ad Ecclesiam quamcumque, elegerint vel consanguineis suis vel amicis. Sin autem antea obierint quam firmiter perfecerint : altari cui serviunt omnia perpetuo sanctificentur, et in jus tradantur. Similiter de presbyteris statutum est. Hildebertus Moguntinensis archiepiscopus subscripsit. Robertus Treverensis archiepiscopus subscripsit. Unni Hameburgensis archiepiscopus subscripsit. Adalguardus Fardinensis episcopus subscripsit (in Concilio Erfordiensi dicitur Fardunensis) Rychuvinus Argentinensis episcopus subscripsit. Nothingus Constantiensis episcopus subscripsit. Uneuvanus (seu, ut dicitur in Concilio Erfordiensi, Unuvanus) Paderburnensis episcopus subscripsit. Udalricus Augustensis episcopus subscripsit. Bernhardus Haluvartanensis (legendum, Halberstatensis, qui hoc tempore episcopus erat) episcopus subscripsit. Rumaldus Minugardenouvardensis (legendum, ut in Concilio Erfordiensi, Memigernafurdensis, id est, Monasteriensis) episcopus subscripsit. Eberis Mindunensis (legendum cum laudato Concilio, Eburgiso Mimidonensis, vulgo Milden) subscripsit. Necnon et abbates cum cæteris sacri ordinis viris subscripserunt ». Ex hoc Concilio series episcoporum variarum diœceseon illustrari possunt. Burchardus in margine illius Capituli ait, Concilio apud Altheim habito regem Conradum interfuisse. Verum *Conradus* Germaniæ rex jam ab anno DCDXVIII obierat, et sanctus *Udalricus* anno tantum DCDXXIV Augustensis episcopus dictus est. *Notingus* vero Constantiensis episcopus anno DCDXXXIV juxta Hermannum

Contractum ex editione Canisiana supremum diem obiit, ideoque Concilium hoc sub Henrico Germaniæ rege coactum, ac diversum ab eo quod Conrado regnante anno DCDXVI indictum, de quo eo anno egimus. Idem Burchardus lib. 11, cap. 78, refert capitulum XXVII Concilii apud Altheim habiti « de clericis qui fugerint Ecclesias suas, et de servis qui proprios dominos fugerint », quod ad hoc Concilium, non vero ad illud quod in eodem loco anno DCDXVI congregatum, revocandum existimo, cum in priori Synodo apud Altheim pauciora videantur condita capitula quam in posteriori, quam verosimile est Ecclesiasticam tantum disciplinam respexisse.

3. *Carolus Constantinus comes Viennensis.* — Flodoardus in Chronico ad hunc Christi annum scribit :« Rodulfus Viennam profectus, Karolo Constantino Ludovici Orbi filio qui eam tenebat, subjectionem pollicitante, revertitur, et Turonum ad sanctum Martinum orationis gratia proficiscitur ». Rodolfus II Burgundiæ Transjuranæ rex Constantino filio Ludovici Orbi comitatum tantum Viennensem dedit, sed Radulfus Galliarum rex Viennam ad se pertinere existimans, *Carolum Constantinum*, ut sibi sacramentum diceret adegit. Tum Flodoardus ad annum DCDXXXIII : « Vienna Rodulfo regi, tradentibus eam his qui eam tenebant, deditur », sed principatus ille non exstinctus.

4. *Obitus Christophori imp.* — « Christophorus imperator mortuus est mense Augusto, Indictione IV, Romano patre illius funus ingenti luctu ac planctu prosequente », inquit incertus continuator Theophanis num. 31, cui alii historici Byzantini suffragantur. Filius erat primogenitus Romani Lacapeni. « Romano imperatore constituto », inquit Luitprandus lib. 3, cap. 9, « Christophorum, quem ante imperii dignitatem habuerat, imperatorem constituit, (anno sc. DCDXIX.) Post imperii vero sui ordinationem, uxor ejus filium ei peperit nomine Stephanum. Rursus concepto fœtu, alium ei peperit nomine Constantinum. Quos omnes imperatores constituens contra jus fasque, et secum Christophorum primogenitum domino suo imperatori Constantino Porphyrogenito præposuit : adeo plane ut procedentes ad publicum, ad sanctam Sophiam scilicet, vel ad Blachernas, seu ad sanctos Apostolos, Romanus cum Christophoro primogenito præcederet, Constantinus Porphyrogenitus et duo cæteri sequerentur ». Gregorius discipulus sancti Basilii junioris anachoretæ apud Constantinopolim scribit, Christophorum reliquisse filium nomine Michaelem, « qui coronatus quidem non est, stola tamen imperiali et coccineis calceis honestabatur, potestate etiam nonnulla præditus, et assectantium splendore gloriosus ». *Ipsa vero Helena* (filia Romani imp. et uxor Constantini Porphyrogeniti) primum inter Augustas locum obtinebat.

JOANNIS XI ANNUS 2. — CHRISTI 932.

1. *Italia per Arnoldum turbata.* — Annus Redemptoris nongentesimus trigesimus secundus, Indictione quinta inchoatur[1], quo novis motibus Italia quatitur, Arnoldo Bajoariæ duce adversus Hugonem Italiæ regem Veronam usque progrediente, sed repellitur ab Hugone, a quo pariter[2] Ratherius Veronensis episcopus, qui eum vocaverat, Verona deducitur et Papiam relegatur, ubi de sui exilii ærumna librum conscripsit. De Arnoldo, quem alii Arnolphum nominant, S. Udalricus Augustæ Vindelicorum episcopus per quietem vidit, in Concilio sanctorum ipsum accusari, et judicari uti sacrilegum, destructorem monasteriorum, et eorum bona laicis dividentem : de quo Othonis Frisingensis est quoque similis accusatio, cum de ipso ait[1] : « Hic est Arnolphus, qui Ecclesias et monasteria Bajoariæ crudeliter destruxit, et possessiones earum militibus distribuit ». Occisus autem ipse, ubi ejus est completa nequitia, post civitatem Augustanam ab eo deprædatam. Has tantum fruges sterilis annus in horrea Annalium infert.

2. *Conc. Erfordiense.* — Sed locupletatur au-

[1] Sigeb. hoc anno. — [2] Luitp. l. III. c. 14. in fine.

[1] Othon. l. VI. c. 18.

ctario, nempe Concilio Erpesfurt, alias Erfordiæ, hoc ipso anno celebrato, quod post cusum hunc tomum accepimus; sic se habet:

« Anno ab Incarnatione Domini nostri JESU Christi DCDXXXII, anno etiam domini H. (Henrici) regis Christianissimi XIV, Indictione quinta, sub die kalendarum Juniarum congregata est apud Erpesfurt sancta et universalis Synodus, ut rex sapientissimus cum consilio primatum suorum decrevit, inspirante omnium Salvatoris clementia, pro utilitate et statu sanctæ matris Ecclesiæ. Cujus regis solertiam prudentissimi viri Hildeberti archiepiscopi[1] gubernabat: considentibus religiosissimis sacerdotibus, id est[2] R. sanctæ Treverensis Ecclesiæ archiepiscopo, Unni sanctæ Hamaburgensis Ecclesiæ episcopo, Adalguardo[3] Fardunensis Ecclesiæ episcopo, Ricuino Argentinæ civitatis episcopo, Nodingo Constantiæ Ecclesiæ episcopo, Unuvano Paderbrunnensis Ecclesiæ episcopo, Berhardo Halverastadiensis Ecclesiæ episcopo, Othilrico Augustodensis Ecclesiæ episcopo, Buchardo Wirtzburgensis Ecclesiæ episcopo, Duodone Osnaburgensis Ecclesiæ episcopo, Rumaldo[4] Memigernafurdensis (Monasteriensis) Ecclesiæ episc. Eburgiso Mimidonensis Eccl. episcopo, necnon et abbatibus aliisque sacri ordinis viris. Porro cum eorum unanimitate ac primum Deo favente capitula infra notata[5], quam pro populi Christiani correctione collecta sunt.

CAPUT PRIMUM.

« Ut deinceps natalitia XII Apostolorum summa veneratione solemniter celebrentur, et in vigiliis antiquitus statutis atque hactenus ab antecessoribus nostris servatis, jejuniorum vota omni diligentia persolvere decernimus: quia quos cælitus sublimioris meriti scimus, hos et amplioris dignitate honoris a nobis colendos esse non dubitamus.

CAPUT SECUNDUM.

« Placita sæcularia Dominicis, vel aliis festis diebus, seu etiam in quibus legitima jejunia celebrantur secundum canonicam institutionem, minime fieri volumus. Insuper quoque gloriosissimus rex ad augmentum Christianæ religionis concessit, ut nulla judiciaria potestas licentiam habeat Christianos sua auctoritate ad placitum bannire septem diebus ante Natale Domini, et a Quinquagesima usque ad octavas Paschæ, et septem diebus ante Nativitatem S. Joannis Baptistæ, quatenus adeundi Ecclesiam, orationibusque vacandi liberius habeatur facultas[1].

CAPUT TERTIUM.

« Præcipimus namque, ut nullus Christianus Ecclesiam pro reverentia petendo, ibique manendo, indeque revertendo, alicujus publicæ potestatis banno ibidem constringatur, ne forte, dum ad Ecclesiam causa orationum properat, per bannum impediatur pro salute animæ devote insistere[2].

CAPUT QUARTUM.

« Si quis presbyter aut diaconus negligens vitæ suæ, mala de se suspicari permiserit, et ejus infamia coram episcopo canonice denotatur, admoneatur ab episcopo semel, bis ac tertio, ut vel prodendo reatum culpabilem se esse cognoscat, et sic justæ correptionis sententiam excipiat, aut adhibitis secum collegis, juramento se expurgando, innocentem se esse demonstret[3].

CAPUT QUINTUM.

« Ut nemo sine consentiente proprio episcopo aut ejus misso, jejunium sub obtentu religionis sibi imponat, unum præ aliis excipiendo, omnimodo interdicimus. Quod et factum displicet, et in futurum fieri prohibemus, quia plus causa ariolandi esse cognoscitur, quam supplementum legibus Catholicæ[4] ». Hactenus quæ accepimus.

[1] Deest aliquid. — [2] Ruitgero qui anno 934 obiit. — [3] Virdunensis hodie in Gallia, sed malim de Germania capi: nam Φαραδῆνοί Germaniæ populi, qui forte Tacito Svardones. — [4] Antonino Mimidunum, vulgo Milden. — [5] Deest hic membrum præcedens *tam*, ut insinuat sequens particula *quam*.

[1] Burchar. l. XIII. c. 22. Ivo par. IV. c. 53. Decr. XV. q. IV. cap. placita. — [2] Burchar. l. XIII. c. 28. Ivon. p. 4. c. 60. — [3] Similia quædam in Concil. Agathensi c. 4. apud Ivon. p. 6. c. 226. — [4] Burchar. l. XIII. c. 27. Ivon. p. 4. c. 59.

Anno periodi Græco-Romanæ 6425. — Anno Æræ Hispan. 970. — Anno Hegiræ 320, inchoato die 13 Januar., Fer. 6. — Jesu Christi 932. — Joannis XI papæ 2. — Constantini VIII imp. 21. cum Romano imp.

1. *Irruptio Arnoldi in Italiam.* — Ad num. 1. *Arnoldum* Bajoariæ ducem anno DCDXXXIX vel insequenti Italiam invasisse, et ex ea fugere coactum esse, ostendimus anno DCDXXVIII, numero 4. Ejus mors, cujus meminit Baronius, anno tantum DCDXXXVII contigit, uti eo anno videbimus.

2. *Synodus Erfordiensis.* — Ad num. 2. Concilium *Erfordiense* in causa disciplinæ Ecclesiasticæ celebratum, jubente *Henrico* Germaniæ rege, *universale* appellatur, quod ei universæ pæne Germaniæ præsules interfuerint. Illud hoc anno *sub die kalendarum Juniarum* congregatum esse, in Præfatione ejus dicitur. Quinque in eo canones conditi, integri a Baronio recitati.

3. *Floret S. Odo abbas Cluniacensis II.* — Hoc tempore *S. Odo* Cluniacensis abbas II in Galliis florebat, pluribusque cœnobiis uniformem vivendi normam, qualis apud Cluniacum servabatur, præscribebat. Hoc enim anno abbatiam *Carilocum* dictam, quæ in diœcesi Matisconensi posita est, Joannes papa XI ei seu monasterio Cluniacensi, postulante Hugone Burgundiæ duce, addixit *VII kal. Januarii*, *anno* II *Pontificatus*, *Indict.* V, sed loco *Indict* V, legendum *Indict.* VI, a kalendis scilicet Septembris in Italia hoc anno inchoata. Mabillonius Sæc. V Benedict. in Elogio Historico hujus sancti abbatis num. 26 istius rescripti meminit; sed ubi extet non refert, additque quædam item Italica cœnobia in Cluniaci potestatem tunc venisse, nempe Suppentoniense, Adventinum S. Pauli Romæ, uti ex Joanne in ejus Vita manifestum est, atque Salernitanum, cujus fratribus idem Joannes Odonis Vitam dedicavit. Iis omnibus, aliisque non paucis præfuit *Odo* non secus atque abbas generalis; quæ res a *S. Pachomio* primitus in Oriente instituta, in Occidente per Benedictum Anianensem tentata, demum ab Odone perfecta est : unde a nonnullis S. Benedicti in Gallia ordinis auctor habitus est, propterea quod monasteria complura, quæ antea partim destructa, omnino a sese distracta erant, in unum quasi corpus adduxit. Hinc Flodoardus in Chronico, cum « multorum restauratorem monasteriorum, sanctæque regulæ reparatorem » vocat; et Glaber ait : « Hic tantum hujus instituti propagator extitit, ut a Beneventana provincia, quæque habebantur in Italia et in Galliis usque Oceanum mare potiora monasteria, illius ditioni gratularentur esse subjecta ». Tanta demum erat ejus nominis ac religionis celebritas, ut ad eum non modo laici nobiles et clerici, sed etiam episcopi dignitatibus abdicatis confluerent, teste Joanne laudato in lib. 3 ejus Vitæ num. 10. Hæc et plura hujusmodi Mabillonius laudatus.

4. *Septimania ab Hungaris anno* DCDXXIV *devastata.* — Flodoardus in Chronico ad an. DCDXXXII ait : « Ragemumdus et Ermingaudus principes Gothiæ regi se Rodulfo committunt ». Ragemundus, Raimundus etiam appellatus, et Ermingaudus comites erant Septimaniæ, ut ostendit Catellus lib. 1 Historiæ comitum Tolosæ cap. 15, qui cap. sequenti refert lingua gallica Epistolam Joanni papæ datam ab Hymerico archiepiscopo Narbonensi, Hugone episcopo Tolosano et Raynaudo episcopo Biterrensi, qua eum rogant ut illos excusatos habere velit, si secundum antiquam consuetudinem *Aymericus* archiepiscopus Narbonensis dictus, neque per se, neque per deputatos illum adierit, quia præteritis annis omnis regio illa ab Hungaris devastata fuit, et fere ad solitudinem redacta, quod in causa fuit, cur patriam desolatam, ut debito suo satisfaceret, deserere ausus non fuerit. Et licet nunc gratia Dei, et auxilio *Pontii marchionis* inde expulsi fuerint, itinera tamen ab urbe Narbonensi ad Romanam libera non sunt, Saracenis aditum Alpium occupantibus, et transitu per Alamanniam minus commodo existente. Ea Epistola, quæ in Archivis Ecclesiæ Narbonensis servatur, in fine mutila. Loquuntur sine dubio antistites illi de devastatione facta ab *Hungaris* anno DCDXXIV, qui post desolatam Italiam per abrupta transiere Alpium juga, et pæne omnes, paucis evadentibus, consumpti sunt, ut eo anno tradit Flodoardus in Chronico. Cum vero *Pontius* ante præsentem annum Ragemundo et Ermingaudo succedere non potuerit, ea Epistola hoc circiter anno scripta. Ex ea discimus, quam graviter ab *Hungaris* Septimania afflicta fuerit, et *Pontium* marchionem Tolosanum, de cujus pietate infra sermo erit, principem fuisse magnanimum.

5. *Obitus Giafaris califæ Babylonensis.* —

Occisus est hoc anno *Giafar Abulfadlus* Saracenorum Babilonensium califa, appellatus etiam *Muctaridus Billa*. Elmacinus enim lib. 2 Hist. Sarac. ait : « Occisus fuit hora quarta diei Mercurii, qui vicesimus octavus erat Siewali, « ideoque trigesima prima Octobris nostri currentis anni. Huic successit *Cahirus Billa*, qui depositus fuit anno Hegiræ CCCXXII., die Mercurii, *sexto Giumadæ prioris*, ideoque die vicesima tertia mensis Aprilis anni Christi nongentesimi trigesimi quarti. Eadem die coronatus fuit *Alradhi* vel *Alradi*, *Bellahi*, ut testatur Eutychius, qui in eo Historiam patriarcharum Alexandrinorum absolvit.

JOANNIS XI ANNUS 3. — CHRISTI 933.

1. *Joannis pseudopontificis, Maroziæ, Alberici et Hugonis regis facta.* — Christi annus sequitur nongentesimus trigesimus tertius, Indictione sexta, quo infaustus Joannes pseudopapa, sicut violenter Romanam ingressus est Sedem, ita violenter quoque dejicitur, in carceremque detruditur. De his dicturi, inprimis quod ad temporis pertinet rationem, Frodoardus hujus temporis scriptor accuratus hæc habet : « Anno nongentesimo trigesimo tertio missi Rhemensis Ecclesiæ Giso et Almalricus Roma redeuntes, pallium Artaldo præsuli deferunt, nuntiantque Joannem papam filium Mariæ, quæ et Marozia dicitur, sub custodia detineri a fratre suo, nomine Alberico, qui matrem quoque suam clausam servabat, et Romam contra Hugonem regem tenebat ». Hæc ipse. Porro causa cur ista obvenerint, Luitprandus [1] aperte reserat, remque gestam sic narrat :

2. « Marozia vero scortum impudens nimis, suos nuntios post Widonis mariti sui obitum Hugoni regi dirigit, cumque invitat ut se adeat, Romamque sibi nobilissimam civitatem assumat. Hoc autem non aliter posse fieri testabatur, nisi eam sibi rex Hugo uxorem faceret ». Erat autem idem Hugo ex eadem matre, qua Wido vir ejus defunctus, genitus, Berta nomine, uxore Adelberti Tusciæ marchionis; sicque Hugo iste frater erat Widonis, Maroziæ viri. Cujus rei causa in feminam incestuosam his ita versibus idem Luitprandus exclamat :

> Quid Veneris facibus compulsa Marozia sævis ?
> Conjugis ecce tui spectas tu suavia fratris ;
> Nubere germanis satagens Herodia binis,
> Immemor adspiceris præcepti cæca Joannis,
> Qui fratrem vetuit fratris violare maritam.
> Hæc tibi Moyseos non præstant carmina vatis,
> Qui fratri sobolem fratris de nomine jussit
> Edere, si primus nequeat sibi gignere natum.
> Nostra tuo peperisse viro te sæcula norunt.
> Respondes (scio) tu : Nihil hoc Venus ebria curat.
> Advenit optatus ceu bos tibi ductus ad aram
> Rex Hugo, Romanam potius commotus ob Urbem.
> Quid juvat, o scelerata, virum sic perdere sanctum?
> Crimine dum tanto satagis regina videri,
> Amittis magnam Domino tu judice Romam.

Hæc ipse in scelestissimam feminam. Pergit vero idem Luitprandus locum describere, in quem advenientem Romam tunc recepit ipsa Hugonem :

3. « In ingressu, inquit, Romanæ Urbis, quædam est miri operis, miræque fortitudinis constituta munitio, ante cujus januam pons est pretiosissimus super Tiberim fabricatus, qui primus Romam ingredientibus atque egredientibus est; nec est alia, nisi per eum transeundi via : hoc tamen nisi concessu custodientium munitionem fieri non potest. Munitio autem ipsa (ut cætera desinam) tantæ altitudinis est, ut Ecclesia quæ in ejus vertice videtur, in honorem summi et cætestis militiæ principis archangeli Michaelis fabricata, dicatur ECCLESIA SANCTI ANGELI USQUE AD CÆLOS. Rex denique ob munitionis confidentiam, derelicto longe exercitu cum paucis Romam advenit. Qui decenter a Romanis susceptus, in prædictam munitionem ad prædictæ Maroziæ meretricis thalamum declinavit. Cujus incesto dum potitus esset concubitu, Romanos quasi jam securus despicere cœpit. Habuerat sane Marozia filium, nomine Albericum, quem ex Alberico marchione ipsa genuerat. Qui dum matris hortatu regi Hugoni vitrico scilicet aquam funderet, ubi manus ablueret, ab eo pro

[1] Luitp. l. III. c. 13.

correctione in faciem cæsus est, eo quod non moderate et prudenter aquam effunderet.

4. « Is vero ut illatam sibi posset ulcisci injuriam, congregatis in unum Romanis, hujusmodi eos sermone convenit : Romanæ Urbis dignitas ad tantam est stultitiam ducta, ut meretricum etiam imperio pareat. Quid enim fœdius, quidve turpius, quam ut unius mulieris incestui Romana civitas pareat? Romanorum aliquando servi, scilicet Burgundiones, Romanis imperent? Si meam privigni scilicet sui faciem cecidit, cum præsertim novus habeatur hospes, quid vobis, jam inveteratum, facturum creditis? » Hæc et alia locutus in detestationem Hugonis; quæ sint post hæc secuta subjicit, dicens: « Nec mora, his auditis, Hugonem regem cuncti deserunt, atque eumdem Albericum sibi dominum eligunt: et ne spatium quidem milites introducendi suos rex Hugo haberet, munitionem confestim oppugnant. Liquet divinæ dispensationis esse hoc consilium, ut quod rex Hugo tam nefario turpiter cœperat scelere, id tum omnimodo obtinere non posset. Tanto quippe est terrore coactus, ut præsertim seipsum ea ex parte, qua civitatis muro munitio inhærebat, deponens, eam desereret, atque ad suos confugeret. Expulsus igitur est rex Hugo, et cum præfata Marozia Romanæ Urbis monarchiam Albericus tenuit, fratre Joanne suo summi atque universalis præsulatus Sedi præsidente ». Hucusque Luitprandus. Reliqua de carcere Joannis pseudopontificis et Maroziæ ab ipso Frodoardo narrata desiderantur, quæ legati ab Urbe venientes, fideles nuntii retulere.

5. Hic mirari non desino, quod cum tale monstrum Sedem Apostolicam occupasset, cui non ætas, non natalitia, non legitima suffragaretur electio, et qui nihil nisi nomen Pontificis malis usurpatum artibus retineret: tamen nomen tantum reveriti Pontificis episcopi qui procul essent, omnem ei exhibuere reverentiam, ut est in exemplo Artaldus, de quo diximus ex Frodoardo, Rhemensis archiepiscopus, qui dictos legatos ad eum misit ut pallium peteret. Erat autem Artaldus ipse ex monacho factus Rhemensis archiepiscop. ante biennium, ejecto Hugone puero, qui annorum quinque ætatis fuerat a patre in eam sedem intrusus. Electus Artaldus ob insignem animi virtutem, quam et ostendit ubi in ea sede locatus esset, antequam etiam pallium accepisset, Milonem comitem excommunicavit ob Catalaunense episcopium deprædatum, ut idem Frodoardus enarrat. Tantus vir ergo tanti facit Romani Pontificis nomen in homine immerito, illegitime collocato : non ipso neque ullo alio audente super Romanum nominatum Pontificem sibi arrogare judicium.

6. *Henricus pietate prævia superat Hunnos.* — Eodem anno iteratos motus Hungarorum in Germaniam Frodoardus recenset, contra quos, ut ait, Henricus rex protectus eos ad internecionem delevit, triginta sex millibus ex eis occisis, cæteris captis aut flumine absorptis. Sed de his pluribus Witichindus [1], qui de eo scribit quod ut suos hortaretur ab bellum, inter alia hæc tunc pro concione dixerit : « Consulite igitur vobis ipsis, et quid super hac re faciendum eligite. Thesaurum divinis officiis sanctificatum tollamne, et dabo pro nostra redemptione inimicis? An certe addam cultui divino pecuniam et honorem, ut ab ipso potius redimamur, qui vere noster extat Creator et Redemptor? » Ad hæc populus levavit voces in altum, inquiens, se a Deo vivo et vero redimi omnimodis desiderare, quia fidelis et justus sit in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis. Operam suam deinde promittens regi contra gentem acerrimam, dextris in cælum elevatis, pactum firmavit. Sicque prævia pietate, reddito sibi propitio numine, tanquam audisti, omnibus sæculis memorandam de invictis, pavendisque omnibus obtinuit rex ope divina victoriam. De eodem idem enarrat auctor, quo ejusdem maxime religio commendatur, nimirum primarium Henrici vexillum nominatum fuisse ANGELUM, eo quod illud esset Angeli imagine insignitum. Unde recentiores illi in hæresim abducti miseri Saxones erubescant, qui hodie cultum sanctarum detestantur imaginum, longe degeneres a pietate majorum, quos ingenti præconio omnia sæcula commendarunt. De eadem insigni victoria agens [2] Luitprandus, tradit vovisse tunc Henricum regem, de suo regno simoniacam hæresim evulsurum fore, quæ altas in eo fixerat radices prædecessorum conniventia, si de Hunnis victoria potiretur ; quam hisce pietatis officiis est consecutus. Addit etiam ab eodem rege curatum, ut victoria eadem in suo cœnaculo pictura insigniter exprimeretur, in qua ob sui excellentiam, rem, inquit, veram potius quam verisimilem videas.

7. *Defuncto Stephano patriarcha Constantinopolitano succedunt Tryphon et Theophylactus.* — Quod ad res Græcorum spectat, eodem hoc anno defunctus est Stephanus Constantinopolitanus patriarcha, cum præfuisset Ecclesiæ illi annos duos et menses undecim. Cum hæc Curopalates et alii de tempore ejus sedis plane testentur, et in græco Catalogo episcoporum Constantinopolitanorum habeatur expressum : corrigendus est error illapsus in Curopalatem et alios, qui ab eo de mendoso Codice acceperunt, ubi legitur ipsum Stephanum defunctum decima quinta Indictione. Sed res accidit, quæ nunquam in ea Ecclesia est audita, ut post Stephanum non alius nisi temporaneus substitueretur antistes, nempe Tryphon monachus, qui sedit usque dum Theophylactus filius imperatoris legitimæ esset ætatis, ut posset fieri patriarcha. Cæterum secundum Curopalatem, qui numerat annos sedis Theophylacti viginti tres, hoc anno ipsum revera opportuit fuisse creatum patriarcham, sed loco ipsius Tryphonem subrogatum administratorem ejus Ecclesiæ; alias dicendum esset, duos uno tem-

[1] Witichin. de reb. Saxon. l. I. — [2] Luit. l. II. c. 8. 9. in fin.